11

מקראות גדולות
חומש
בית יהודא
ספר
בראשית
מן
חמשה חומשי תורה

עם שנים וחמשים מעלות ופירושים ה״ה:

חמשה חומשי תורה נדפס באותיות גדולות. כלן חדשות וברורות וכן גם הטעמים ואותיות כל הפירושים וההעתקות והלקוטים והה׳ מגילות עם פירושיהן וכו׳ — הכל חדש ומזהיר. בסדור יפה ונפלא. עם הפטרות. מוגה ומדויק עצהיו״ט.

תרגום אונקלוס על התורה.

התרגום אונקלוס מנוקד לפי הדקדוק עם הדגושים.

פירוש רש״י בשלימות מאת רבינו שלמה יצחקי ז״ל. ככתבו וכלשונו.

פי׳ רש״י במרובע (עוד הפעם).

ו) פי׳ רש״י במרובע מנוקד

ז) פי׳ רש״י בהעתקת ע״ט. בשפה קלה אשר ירוץ הקורא בו.

ח) פי׳ רש״י מפורש ע״ט. בביאור אשר יפרש כשמלה כל דברי רש״י מהחל ועד כלה בתורה.

ט) מקדש אם (הערות והארות) בע״ט שבלעדם לא יבין כל איש את הפשט הנכון. וכזר זהב ל„בית יהודא״ הוא:

י) פי׳ שפתי חכמים מבאר כל דבר הקשה בדברי רש״י ז״ל מבעהמ״ח ספר שפתי ישנים.

יתר המעלות המה מבוארים בדף ב׳ כאשר תחזינה עיניכם

פיעטרקוב

בהוצאת ובדפוס של יעקב ב״ר מרדכי יהודא ז״ל צעדערבוים

שנת תרפ״ט לפ״ק

CHUMESZ BEJS JEHUDA

5-cio ksiąg Mojżesza z komentarzami i przetłomaczeniem Raszi Część I

Własność J. Cederbauma.

W drukarni J. Cederbauma w Piotrkowie 1928 r.

Printed in Poland.

חומש בית יהודא

יא) פי׳ הרשב״ם מרבינו שמואל ב״ר מאיר נכד רש״י.

יב) פי׳ בעל הטורים מרבינו יעקב ב״ר אשר זצ״ל.

יג) פי׳ דעת זקנים מרבותינו הגאונים בעלי התוס׳ ז״ל.

יד) תולדות אהרן על התורה מראה מקומות מכל פסוק בש״ס.

טו) מנין המצות מספר אלה המצות למהר״מ חאגיז ז״ל.

טז) פירוש לתורת אלהים. הוא פירוש ותרגום קצר ומזוקק שבעתים בע״ט קלה ומסודרת וברורה.

יז) עברי טייטש על הפטרות. מלוקט מאת גדולי מפרשים ומדרשים.

יח) משלי יהודה פירוש ומשלים נעימים המושכים לב הקורא. להגות בתורת ה׳. מהה״מ מדובנא ז״ל.

יט) משלי יוסף

כ) משלים על התורה

כא) משלי חכמים

כב) משלי נחמיה

כג) ליקוטי יקרים על הפטרות על ע״ט

כד) ליקוטי יוסף

כה) ליקוטי יהודא

כו) ליקוטי נחמיה

כז) ליקוטים על התורה

כח) ליקוטי מרדכי

כט) ספר הישר על התורה מועתק על ע״ט.
יעדער וואס וועט דאס לייענען וועט גרויס תענוג האבען.

ל) מצות השם על תרי״ג מצות נ״ב מועתק בע״ט.
כדי יעדער זאל פאר שטיין די תרי״ג מצות מקיים צו זיין. אונ מיר האבין יעדע מצוה גישטעלט אויף זיין ארט.

לא) החמש מגילות עם הטעמים:

פירושים על החמש מגילות

לב) פי׳ רש״י על כל החמ״ג.

לג) פי׳ רש״י במרובע (עוד הטעם)

לד) פי׳ רש״י במרובע מנוקד

לה) פי׳ רש״י בהעתקת ע״ט. בשפה קלה ומצוחצחת.

לו) פי׳ רש״י מפורש ע״ט. בביאור אשר יפרש בשמלה כל דברי רש״י מהחל ועד כלם בהחמש מגילות.

לז) פי׳ שפתי חכמים על כל החמ״ג.

לח) פי׳ מצודות דוד
לט) פי׳ מצודות ציון
} פי׳ שה״ש וקהלת מהח כרב מו״ה יחיאל הלל בן הרב הגאון מו״ה דוד אלטשולר ז״ל.

מ) תולדות אהרן מראה מקומות בש״ס על החמ״ג;

מא) קול יעקב מהרב המגיד מדובנא ז״ל.

מב) תרגום שני על מגילת אסתר.

מג) פי׳ פתשגן הכתב על תרגום שני.

מד) מצח אהרן מבאר התרגום שני בלשון צח המדוברת מועתק על עברי טייטש.

מה) משלי ישראל על קהלת והוא פירוש יקר ומשלים חדשים מתוקים וערבים על לב הקורא.

מו) עברי טייטש על כל החמש מגילות.

מז) כוכב מיעקב על הפטרות מועתק על ע״ט.

מח) תפלת קבלת ש״ק ושאר התפלות לכל שבתות השנה.

מט) יוצרות לארבע פרשיות ולשה״ג.

נ) לוח המולדות.

נא) מיר האבין מוסיף גיוועזן פי׳ ליקוטי יקרים מועתק על עברי טייטש. כדי יעדער זאל פאר שטיין דיא חידושים פון דיא תורה. מלוקט ומסודר פשטים נפלאים ומתוקים ממובחרי המפרשים הראשונים והאחרונים. היינו:

א) אלשיך הקדוש. ב) אור החיים הקדוש. ג) אור תורה. ד) אהבת שלום. ה) אור פני משה. ו) אורי וישעי. ז) אותיות דר׳ עקיבא. ח) אבן עזרא. ט) אמרי בינה. י) אהבת עולם. יא) אור עולם. יב) בעל הטורים. יג) באר מים חיים. יד) ברית מנוחה. טו) גלי רזיא. טז) זוהר הקדוש. יז) זרע קודש. יח) חשב האפוד. יט) חסד לאברהם. כ) חכם הרזים. כא) ישמח משה. כב) ילקוט ראובני. כג) ילקוט חבקוק. כד) כלי יקר. כה) כלי חמדה. כו) מדרש תנחומא. כז) מגלה עמוקות. כח) מאור עינים. כט) מדרש הנעלם. ל) מדרש רבות. לא) מורה נבוכים. לב) מבשר צדק. לג) נועם אלימלך. לד) נחל קדומים. לה) ספורנו. לו) ספר חסידים. לז) עשרה מאמרות. לח) עוללות אפרים. לט) עבודת הקודש. מ) עבודת ישראל. מא) פענח רזא. מב) פרקי היכלות. מג) פנים יפות. מד) ציוני. מה) צמח ה׳ לצבי. מו) צרור המור. מז) צידה לדרך. מח) קדושת לוי. מט) רמב״ן. נ) ריקאנטי. נא) רביד הזהב. נב) של״ה הקדוש. נג) שערי אורה. נד) שפתי קדושים. נה) שפתי צדיקים. נו) שפתי כהן. נז) תרגום יונתן. נח) תרגום ירושלמי. נט) תוצאות חיים. ס) תשואות חן. סא) תיקוני זוהר. סב) תורת אמת:

הוספה חדשה

נב) סג) אפיקי יהודה. סד) גליא מסכת. סה) דרכי יוסף. סו) הגיון לב. סז) משנת ר״א. סח) עיר דוד. סט) עטרת זיו. ע) פי צדיק. עא) רשב״ם. עב) שער בת רבים. עג) עטרת שלמה.

מנין המצות

מספר אלה המצות להגאון המפורסם ר' משה האגיז זצ"ל

כסדר בראשית יש מצוה אחת

א (עשה א') לפרות ולרבות שנאמר ויברך אותם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה:

בראשית א בראשית

א א בְּ֖רֵאשִׁ֖ית בָּרָ֣א אֱלֹהִ֑ים

*ב' רבתי

אונקלוס

א בְּקַדְמִין בְּרָא יְיָ יָת

תו"א בראשית סוכה מט ר"ה לב מגילה יט כא ב"ק כה:

בעל הטורים

(א) בראשית ברא. בגי' בראש השנה נברא העולם: בראשית נוטריקון בראשונה ראה אלהים שיקבלו ישראל תורה. בראשית ברא אלהים ס"ת

בית יהודא

(א) בראשית (אָמַר רַבִּי יִצְחָק וכו'). רַבִּי יִצְחָק הָט גִיזָאגְט (לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַתְחִיל אֶת הַתּוֹרָה) הקב"ה הָט נִים גֶעדַארְפְט אָנְהֵייבְּן דִי תּוֹרָה מִיט בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים (אֶלָּא מֵהַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם) מֶען הָט נָאר גֶעדַארְפְט אָנְהֵייבְּן דִיא תּוֹרָה פוּן הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם (שֶׁהִיא מִצְוָה רִאשׁוֹנָה שֶׁנִּצְטַוּוּ בָּהּ יִשְׂרָאֵל) וַוייל דָּס אִיז דִי עֶרְשְׁטֶע מִצְוָה וָואס דִי יוּדִין זֶענֶען גֶעבָּאטִין גֶעוָוארִין פוּן הקב"ה וַאֲפִילוּ אִין סֵפֶר בְּרֵאשִׁית אִיז אוֹיךְ גֶעשְׁרִיבְּן מִצְוֹת פְּרוּ וּרְבוּ, מִילָה, גִּיד הַנָּשֶׁה דִי מִצְוֹת זֶענֶען נָאר גֶעשְׁרִיבְּן אִין דֶר תּוֹרָה פְרִיעֶר, אָבֶּער גֶעבָּאטֶן גֶעוָוארֶן אוֹיף דִיא דָרַייא מִצְוֹת זֶענֶען דִי יוּדִין נָאךְ דִי מִצְוָה פוּן קָרְבַּן פֶּסַח וָוען זַייא זֶענֶען אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶן פוּן מִצְרַיִם, אִיז דָאךְ טַאקִי דִי מִצְוָה פוּן קָרְבַּן פֶּסַח דִי עֶרְשְׁטֶע מִצְוָה וָוָס יוּדִין זֶענֶען גֶעבָּאטֶן גֶעוָוארִין, דַארְף דָאךְ דִי תּוֹרָה אָנְהֵייבְּן מִיט דִי מִצְוָה פוּן קָרְבַּן פֶּסַח) אוּנ דִיא בַּשַׁאפוּנְג פוּן דֶער וֶועלְט מִיט דִיא דֶערְצֵיילוּנְג פוּן אַלֶע מֶענְטְשֶׁן וָואס שְׁטֵייט אִין דֶעם סֵפֶר בְּרֵאשִׁית אוּנ אִין סֵפֶר שְׁמוֹת בִּיז הַחוֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם, זָאל שְׁטֵיין אִין דִי תּוֹרָה נָאךְ אַלֶע מִצְוֹת, אָדֶער עֶס זָאל זַיין אַבֶּעזוּנְדֶער סֵפֶר וְוִיא סֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ, שׁוֹפְטִים, שְׁמוּאֵל, מְלָכִים גִיט עֶס זָאל שְׁטֵיין אִין דִי תּוֹרָה אוּנ נָאךְ פְרִיעֶר פַאר אַלֶע מִצְוֹת (וּמַה טַּעַם פָּתַח בִּבְרֵאשִׁית) פַר וָוס הָט הקב"ה אָנְגֶהוֹבְּן דִי תּוֹרָה מִיט בְּרֵאשִׁית, אוּנ דִי תּוֹרָה דֶערְצֵיילְט אוּנְז דִי בֶּעשַׁאפוּנְג פוּן דֶר וֶועלְט פְרִיעֶר פַאר אַלֶע דִינִים, עֶנְפֶערְט רַבִּי יִצְחָק (מִשּׁוּם כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ) הקב"ה הָאט גֶזָאגְט דֶעם כֹּחַ פוּן זַיינֶע מַעֲשִׂים צוּ זַיין פָאלְק (לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם) עֶר זָאל זַייא קֶענֶען גֶעבְּן דִי לַאנְד פוּן דִי פֶעלְקֶער, וַוייל הקב"ה הָאט גֶעוואוּסְט אַז עֶר וֶועט הָאבְּן אַפָּאלְק יוּדִין אוּנ עֶר וֶועט דַארְפְן זַיי אַרַיין בְּרֵיינְגֶען אִין דֶעם לַאנְד וָואס דָארְטִין וֶועלֶן ווֹאהְנֶען דִיא כְּנַעֲנִים אוּנ נָאךְ זֶעקְס פֶעלְקֶער (שֶׁאִם יֹאמְרוּ כְּנַעֲנִים לְיִשְׂרָאֵל) טָאמֶער וֶועלֶן דִיא כְּנַעֲנִים זָאגֶען צוּ דִי יוּדִין (לִסְטִים אַתֶּם) אִיר זֶענְט גַזְלָנִים (שֶׁכְּבַשְׁתֶּם אַרְצוֹת שִׁבְעָה אוּמוֹת) אִיר הָט אַוֶועקְגֶענוּמֶען דִי לֶענְדֶר פוּן זִיבֶּען פֶעלְקֶר (הֵם אוֹמְרִים לָהֶם) וֶועלֶן דִי יוּדִין זָאגֶן צוּ דִיא פֶעלְקֶער (כָּל הָאָרֶץ שֶׁל הקב"ה) דִיא גַאנְצֶע עֶרד גִיהֶער צוּ הקב"ה (הוּא בְּרָאָהּ) עֶר הָט זִיא בַּשַׁאפֶן (וּנְתָנָהּ לַאֲשֶׁר יָשָׁר בְּעֵינָיו) אוּנ עֶר הָט גֶעגֶעבְּן דִיא לַאנְד צוּ דִי מֶענְטְשֶׁען וָוס זֶענֶען אִים גֶפֶעלִין (בִּרְצוֹנוֹ נְתָנָהּ לָהֶם) וֶוען הקב"ה הָאט גֶעוָואלְט הָאט עֶר גֶעגֶעבְּן דִיא לַאנְד צוּ זַייא נצוּ דִיא זִיבֶּען פֶעלְקֶער, וַוייל דַאמָאלְס זֶענֶען זַיי נָאךְ נִיט גֶעוֶוען אַזוֹ שְׁטַארְק זִינְדִיג, אוּנ בֶּעסֶערְ פֶעלְקֶער פוּן זַיי זֶענֶען נִיט גֶעוֶוען) (וּבִרְצוֹנוֹ) אוּנ וֶוען הקב"ה הָט גֶעוָואלְט (נְטָלָהּ מֵהֶם) הָט עֶר אַוֶועקְגֶענוּמֶען דִיא לַאנְד פוּן זַיי וּפוּן דִי כְּנַעֲנִים, וַוייל זַייא הָאבֶּן פִיל גֶעזִינְדִיגְט) (וּנְתָנָהּ לָנוּ) אוּנ עֶר הָאט גֶעגֶעבְּן דִי לַאנְד צוּ אוּנְז, אוּנ דָם הָאט הקב"ה גֶעשְׁרִיבְּן אִין זַיין תּוֹרָה בַּאלְד אִין אָנְהֵייבּ אוּנ אַלֶע פֶעלְקֶער הָאבֶּען דָאס גֶעלֵייעֶנְט וַוייל דִיא תּוֹרָה אִיז גֶעוֶועזֶ[ן] אוֹיף זִיבֶּעצִיג לְשׁוֹנוֹת (שְׁפְּרַאכֶען), אוּנ דָאס זָאגְט דֶער פָּסוּק כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ, הקב"ה הָט גֶזָאגְט צוּ זַיין פָאלְק נצוּ דִי יוּדִין אַז דִי וֶועלְט אִיז בַּשַׁאפֶן גֶעוָוארֶן פוּן זַיין כֹּחַ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם, דְּרִיבֶּר מֶעג עֶר זַייא גֶעבֶּן דִיא לַאנְד פוּן דִיא פֶעלְקֶר, אוּנ זַייא זָאלֶן נִיט מוֹרָא הָאבֶּן מֶען וֶועט זַיי רוּפֶען גַזְלָנִים: וּבְרֵאשִׁית בָּרָא. זָאגְט רש"י (אֵין

רש"י

(א) בראשית. א"ר יצחק לא היה צריך להתחיל א[ת] התורה אלא מהחודש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ב ישראל ומה טעם פתח ב[ו] בבראשית משום (תהלים קיא) כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים שאם יאמרו אומות העולם לישראל לסטים אתם ד שכבשתם ארצות שבעה גוים הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו: בראשית ברא. אין המקרא הזה אומר אלא

שפתי חכמים

בראשית א דהא התורה לא ניתנה לישראל אלא בשביל המצות הכתובים בה שיקיימו אותם (ועל כן נקראת בלשון תורה) א"כ כל הני סיפורי דברים לא הי"ל לכתוב בתורה אלא לעשות ספר בפני עצמו כמו ספר יהושע או ספר שופטים: ב משא"כ מילה וגיד הנשה שלא נצטוו בהם אלא יחידים (בעדם ובעד כל ישראל) וכל זמ[ן] שלא נצטוו בם כל ישראל אינם נחשבות מכלל מצותיה דתורה לוה לנו משה כתיב: ג בלי ניחותא ותי' הוא ר"ל הפסוק בתהלים הוא מפר[ש] הטעם למה התחיל בבראשית והכי משמע מן הפסוק כח מעשיו פי' דהוא מעשה בראשית לכך הגיד לעמו משום שרצה לתת להם נחל[ת] גוים דבשביל הכרהם שהבטיחו הקב"ה שיתן לזרעו את ארץ כנען (והירושה היא מצכר המצות וחשובה כמצות) וא"כ צריך להודי[ע] שהבריאה היא כח מעשיו א"נ ק"ל הי"ל לכתוב ספר בראשית אחר האזינו ולא להתחיל בו כאן ומתרץ משום כח מעשיו וגו' ר"ל אם הי[ה] כותב ספר בראשית בסוף הספר לא היה הוכחה שהכתוב בא להעיד שאין בנ"י כליסטים אלא היינו אומרים מה שנכתב ספר בראשי[ת] הוא להגיד שאין העולם קדמון שהוא עיקר האמונה וכמ"ש הרמב"ן אבל עכשיו מה שהתחיל בבראשית ע"כ צריכין אנו לומר ולפרש מפי[ו] כח מעשיו וגו' ר"ל שהכתוב עצמו מעיד ע"ז ודוק: ד משמע דבתחלה היה הארץ של ז' אומות (שהם מבני חם) וא"ת והא בפרשת לך ל[ך]

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) בראשית. לפיכך התחילה התורה בבי"ת לפי שהעול[ם] דומה לב' שהוא מסובב משלש רוחותיו ורוח

ליקוטי יוסף

(א) בראשית. דער ילקוט שרייבט דריבער הייבט אן דיא תּוֹרָה מִיט דֶעם אוֹת ב' וַוייל דֶער ב' אִיז פַארְנַייכְט פוּן דְרַייא זַייטִין ב אוּנ דִיא פֶערְטֶע זַייט אִיז אָפֶען, אוּנ הקב"ה הָאט דִי וֶועלְט אוֹיךְ בַּשַׁאפִין פַארְמַאכְט פוּן דְרַייא זַייטִי[ן]

פירוש לתורה אלהים

(א) בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אִין אָן הֵייבּ אַז גָאט הָאט

ספר הישר

זֶה סֵפֶר תּוֹלְדוֹת אָדָם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים עַל הָאָרֶץ בְּיוֹם עֲשׂוֹת יְיָ אֱלֹ[הִים] אֶרֶץ וְשָׁמָיִם: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ: וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ:

אוּנ גָאט זָאגְט צוּ דִי מַלְאָכִים מִיר וֶועלִין בַּשַׁאפִין אַיין מֶענְטְשׁ אִין אוּנְזֶער עֶבִּין בִּילְד אוּנ גָאט בַּשַׁאפְט דֶעם מֶענְטְשׁ אוֹ[ס] שְׁטוֹיבּ פוּן דֶער עֶרְד אוּנ בְּלָאזְט אַרַיין אִין זַיינֶע נָאז לֶעבֶּר אַי[ן]

רש"י

דרשוני ה כמ"ש רז"ל (ב"ר) בשביל התורה שנקראת (משלי ח) ראשית דרכו ו ובשביל ישראל שנקראו (ירמי' ב) ראשית תבואתו ואם באת לפרשו כפשוטו ז כך פרשהו בראשית בריית שמים וארץ והארץ היתה תהו ובהו וחשך (וגו') ויאמר אלהים יהי אור. ולא בא המקרא להורות סדר הבריאה לומר שאלו קדמו שאם בא להורות כך היה לו לכתוב בראשונה ברא את השמים וגו' שאין לך ראשית

בית יהודא

המקרא הזה אומר אלא דרשוני) דר פסוק זאגט מע קען אים ניט לערנען ווי מען טייטשט די ווערטער בראשית ברא אלהים צו ערשט האט הקב"ה באשאפען די הימעל אונ דיא ערד, נאר מען מוז לערנען דעם פסוק (כמו שאמרו רבותינו ז"ל) ווי די רבנים האבען געזאגט, די תורה קומט ניט זאגען וועלכע זאך איז פריער באשאפען געווארין נאר די תורה קומט זאגין וועגען וועלכע זאך האט הקב"ה די וועלט באשאפען, זאגט דר פסוק „בראשית" דס איז צוויי ווערטער „בשביל ראשית" וועגען די זאכן וואס ווערן גערופען ראשית, ברא אלהים, האט הקב"ה באשאפען די הימעל אונ דיא ערד, וועלכע זאכן ווערן גערופען ראשית? זאגט רש"י (בשביל התורה שנקראת ראשית) וועגען די תורה וואס זיא ווערט גערופען ראשית, ווי עס שטייט אין פסוק ראשית דרכו (ובשביל ישראל שנקראו) אונ וועגען דיא יודין וואס ווערען גערופען ראשית תבואתו, זיינע ערשטע תבואה, וועגען די צוויא זאכן האט הקב"ה באשאפען דיא הימעל אונ די ערד, זאגט רש"י (ואם באת לפרשו כפשוטו) אונ אויב דו ווילסט לערנען דעם פסוק בראשית צו ערשט (כך פרשהו) זאלסטו אזו לערנען (בראשית בריאת שמים וארץ) אין אנהייב ווען הקב"ה האט באשאפען די הימעל אונ ערד נוס איז דאמאלס גיוועזן (והארץ היתה תהו ובהו וחשך) די ערד איז געוועזן וויסט אונ ליידיג אונ פינסטער (ויאמר אלהים יהי אור) האט הקב"ה גזאגט עס זאל ווערען ליכטיג (ולא בא המקרא להורות סדר הבריאה) אונ דער פסוק קומט ניט לערנען דעם סדר פון די וועלט באשאפונג (לומר שאלו קדמו) צו זאגען די זאכן (דיא הימעל אונ ערד) זענען געוועזן דיא ערשטע באשאפונג (שאם בא להורות כך) ווארום אויב דר פסוק קומט אזו לערנען וועלכע זאך איז פריער באשאפען געווארען (היה לו לכתוב) האט דר פסוק געדארפט שרייבן בראשונה ברא אלהים את השמים ואת הארץ) ניט בראשית, נאר בראשונה, אז עס וואלט געשטאנען בראשונה, וואלט מען אזו געטייטשט (בראשונה) צוא ערשט ברא אלהים האט גאט באשאפען די הימעל אונ די ערד, אבער אז עס שטייט בראשית קען מען ניט טייטשין בראשית צו ערשט, ווארום ביא דעם ווארט בראשית קען מען זיך ניט אפשטעלן אונ זאגען בראשית צו ערשט, אונ דעם ווארט ברא זאל מען ציהען צום ווארט אלהים, מען זאל טייטשן בראשית צו ערשט ברא אלהים האט גאט באשאפן, ווייל דעם ווארט בראשית מוז מען ציהען צום ווארט וואס שטייט נאך בראשית, מען מוז זאגען צוזאמען בראשית ברא (שאין לך ראשית במקרא) ווארום מען געפינט ניט אין פסוק דעם ווארט

דעת זקנים מבעלי התוספות

צפונית אינה מסובבת ובאותה שעה בא אות האל"ף וקראה תגר שלם לה הקב"ה במ"ת שפתח באל"ף דאנכי. ובתיבת בראשית יש ששה אותיות כנגד ימי המעשה. ובאותו פסוק יש בו שבעה תיבות כנגד ימי השבוע. ובו כ"ח אותיות כנגד כ"ח ימי החדש. בפסוק זה יש ששה אלפי"ן כנגד ששה אלפי שני הוי עלמא דכל אל"ף ואל"ף משמע אל"ף. ובפסוק שלאחריו והארץ כתב ב' אלפי"ן כנגד ב' אלפים ימות המשיח. ובפ' בא בקרא דלמען

שפתי חכמים

כתיב והכנעני אז בארץ ופרש"י עד עכשיו הולך וכובש את א"י מזרעו של שם שבחלקו של שם נפלה כשחלק נח לבניו את הארץ וא"כ מה שייך ליסטנות בזה (כשהם מחזיקים בנחלתם) וי"ל אע"פ שהקרקע אינה נגזלת וכרבותא דמרא קמא קיימא מ"מ הוי כגזלן כמו שירד לתוך שדה חבירו שלא ברשות להשביח הקרקע שצריך ליתן לו היציאה אם השבח יתר על ההוצאה וישראל לקחו א"י עם שבחה ולא נתנו אפילו ההוצאה ומש"ה פתח בבראשית וכו' לומר שהארץ ומלואה של הקב"ה לעשות בה כרצונו וראה ויתר גוים ועוד יש לומר לשטים אתם דלשם היה

ם כן שאר בניס וגם להם היה חלק בארץ אך קשה אפילו א"ת דרבי יצחק סבר דהכל ביד חם והוא נתן לכנען בנו מ"מ הרי כתיב ארור כנען עבד עבדים וגו' א"כ היה חם עבד לשם. ומה שקנה עבד קנה רבו וי"ל דכתיב לאחיו שגם ליפת יהיה עבד א"כ גם ליפת ם חלק בו (ועי"ל דדוקא גבי קנייה וזכייה מיד אחרים או מן הפקר אמרינן יד עבד כיד רבו אבל לא אצל ירושה דקי"ל עכו"ם יורש את ביו דבר תורה וכנען ירש את הארץ מחם אביו). (נחלת יעקב ע"ש): ה דלפי פשוטו משמע שבא להורות סדר הבריאה וזה אינו כמו רש"י בסמיך שאין לך ראשית וכו': ו ולא הוה מלשון התחלה שצריך להיות סמוכה וה"פ של בראשית בשביל התורה וישראל שימושה של ב' כעבור): ז ר"ל שיהא בראשית מלה סמוכה אזי ממילא ברא שהוא פעל עבר צריך אתה לעשות שם כאלו נכתב

ליקוטי יוסף

צירה דר"ם מערב" אונ די פערטע זייט דס איז די צפון זייט איז פען צו ווייזן אז די תורה מיט די וועלט זענען צוזאמען איינס, ז מען ווען לערנען תורה וועט שטיין דיא וועלט, אונ אז מען עט ניט לערנען תורה, וועט די וועלט צוריק וויסט ווערען ווי א איז גיוועזן. אין פסוק בראשית איז זיבן ווערטער אונ זעקס לפין, צוא ווייזין זעקס טויזענד יאהר וועט שטיין די וועלט, אכדעם צו דעם זיבעטין טויזענד וועט דיא וועלט צוריק וויסט ערין [אלף איז טויזענד] אויף טויזענד יאהר. אביי זאגט די עלם וועט זיין וויסט צוויי טויזענד יאהר, דריבר זאגט דער יקוני זוהר דער ווארט בראשית איז צוויי ווערטער איז אין עם פסוק אכט ווערטער, זעקס ווערטער מיט אלפין צוויי ווערטער אלפין, צו ווייזין זעקס טויזענד יאהר וועט שטיין די וועלט ן צוויי טויזענד יאהר וועט זיא זיין וויסט. נאך אטעם איז וואס תורה הייבט אן מיט אב', ווייל ב' ווערט גערעט מיט דריי אתיות, בית, דער ב' ווייזט אז עס איז דא צוויי וועלטין עולם ה אונ עולם הבא, דער י ווייזט, ווער איז זוכה צוא עולם

הבא? נאר דער מענטש וואס איז קליין ביי זיך, ווי דער יוד וואס ער איז דער קלענסטער פון אלע אותיות. דער ת ווייזט אז עס איז דא תחיית המתים. ווען הקב"ה האט באשאפען דעם תהום האט ער גענומען א שארבין פון דר ערד אונ האט אויף אים געשריבען זיין נאמען מיט צוויי אונ צוואנציג אותיות אונ האט געלייגט דעם שארבין אויף דעם תהום אונ האט אים פארמאכט, דיא וואסער זאל ניט פארפלייצין די וועלט, אונ ווען עס האט געדארפט זיין דער מבול האט הקב"ה אראפגענומען דעם שארבין פון תהום האט די וואסער זיך אייפגעהויבין אונ האט פארפלייצט די וועלט, ווען דוד המלך האט געגראבען גאנץ טיעף אין דיא ערד אונ ער איז געקומען ביז צום תהום, האט זיך דער שארבין אביסול אפגערוקט פון ארט אונ דס וואסער האט אנגעהויבן ארויף צו גיין אין דער הייך, האט דוד געוואלט נעמען דעם שארבין אונ מיט אים פאר מאכען דעם תהום, האט דר שארבין גזאגט צו דוד דוא זאלסט מיך ניט אנריהען ווארום דער נאמען פון הקב"ה איז אויף מיר געשריבען, ווי דוד האט גזעהן דיא וואסער ווערט העכער אונ

ספר הישר

טום אונ דר מענטש וואר אליין זאגט גאט עס איז ניט גוט דר ענטש זאל זיין אליין איך וועל אים מאכען איין הילף אזו ווארפט ט אויף אים איין שלאף אונ נעמט איין ריפ פון זיין זייט ג בויט דר פון א ווייב אונ ברענגט זיא צו אדם. אונ וועקט

אים אויף פון שלאף וועהט ער עס שטייט נעבין אים א ווייב. אונ זאגט דאס איז א ביין פון מיינע ביינער. אונ זיא זאל ווערן גרופען אויף לשון הקודש (אשה) ווייל זיא איז גווארן גנומען פון איין (איש). אונ אדם רופט זיא (חוה) ווייל זיא איז די מוטער פון

אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ׃ שְׁמַיָּא וְיָת אַרְעָא׃

ואדעא

בית יהודא

בראשית (שאיני דבוק לתיבה שאחריו) ער זאל ניט זיין בהעפט צום ווארט וואס שטייט נאך דעם ווארט ראשית (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק (בראשית ממלכת יהויקים) קען מען ניט טייטשין בראשית, צו ערשט, ממלכת יהויקים, איז געווען די מלוכה פון יהויקים, איז דען די מלוכה פון יהויקים געווען די ערשטע אוף דר וועלט, נאר מען מיינט בראשית ממלכת יהויקים, אין דעם אנהייב מלוכה פון יהויקים האט הקב"ה געזאגט צו ירמיה, נאך שטייט אין פסוק (ראשית ממלכתו), מיינט מען אויך זיין אנהייב מלוכה איז געווען אוף בבל, נאך שטייט אין פסוק (ראשית דגנך), מיינט מען אויך די ערשטע קארין זאלסטו געבן צום כהן (אף כאן אתה אומר), דא דארפסטו אויך אזו זאגן (בראשית ברא) איז גלייך וויא עס וואלט געשטאנען (בראשית ברוא), אין אנהייב בשאפונג, אין אנהייב ווען הקב"ה האט בשאפן די הימעל אונ די ערד והארץ היתה תהו ובהו, איז די ערד געווען וויסט אונ ליידיג (ודומה לו) נאך אזו אגלייכין שטייט אין פסוק (תחלת דבר ה' בהושע) קען מען ניט טייטשין צו ערשט (אין אנהייב) האט הקב"ה גערעט מיט הושע, הקב"ה האט דאך גערעט מיט פיל מענטשין פריער פר הושע (כלומר) אזו מיינט מען (תחלת דבורו של הקב"ה בהושע) די ערשטע רייד וואס הקב"ה האט גערעט מיט הושע (ויאמר ה' אל הושע) האט הקב"ה געזאגט צו הושע. וויא עס שטייט דארטן ווייטער אין די פסוקים), זאגט רש"י (ואם תאמר) אויב דו וועסט וועלן זאגין (להורות בא שאלו תחלה נבראו) דער פסוק בראשית ברא קומט אונז לערנען אז די הימעל אונ ערד זענען צו ערשטן בשאפן געווארן, אונ בראשית איז טאקי דערטייטש צו ערשט, אונ וואס דו האסט געפרעגט דר ווארט בראשית דארף זיין בהעפט צו נאך אנווארט, וועלען מיר זאגין דא פעלט אנווארט הכל (ופירושו) אונ דר פשט איז (בראשית הכל ברא אלו) צום ערשטן פון אלע זאכן האט הקב"ה בשאפן די הימעל אונ דיא ערד (ויש לך מקראות שמקצרים לשונם) זענען דא פסוקים וואס קירצען־אפ זייערע רייד (וממעטים תיבה אחת) אונ זיי שרייבן איין ווארט ווייניגער (כמו) וי איוב האט געזאגט (כי לא סגר דלתי בטני) ער האט ניט פרשלאסן דיא טירען פון מיין בויך (ולא פירש מי הסוגר) אונ ער האט ניט געזאגט ווער האט ניט פארשלאסן (וכמו) אונ וויא עס שטייט אין פסוק (ישא את חיל דמשק) ער וועט אוועקטראגן דאס פארמעגן פון דמשק (ולא פירש מי ישאנו) אונ דר פסוק זאגט ניט ווער וועט אוועקטראגן דאס פארמעגן פון דמשק (וכו') אונ וויא עס שטייט אין פסוק (אם יחרוש בבקרים) אוב ער וועט אקערן מיט אקסין (ולא פירש אם יחרוש אדם בבקר) אונ דר פסוק זאגט ניט אוב אמענטש וועט אקערין מיט אקסין, נאך שטייט אין פסוק (מגיד מראשית אחרית) אונ דער פסוק זאגט ניט (מגיד מראשית דבר אחרית דבר) ער זאגט פון אנהייב וואס דר סוף וועט זיין (ולא פירש) אונ דר פסוק זאגט ניט פון אנהייב זאך וואס וועט זיין דר סוף פון דיא זאך, זעהן מיר דאך עס איז דא פסוקים וואס אין זיי פעלן ווערטער

רש"י

במקרא שאינו דבוק לתיבה שלאחריו כמו (שם כו) בראשית ממלכת יהויקים (בראשית י) ראשית ממלכתו (דברים יח) ראשית דגנך אף כאן אתה אומר בראשית ברא אלהים וגו' כמו בראשית ברוא ח ודומה לו (הושע א) תחלת דב ה' בהושע ט כלומר תחלת דבורו של הקב"ה בהושע ויאמ ה' אל הושע וגו'. וא"ת להורות בא שאלו תחלה נבראו ופי' בראשית הכל ברא אלו ויש לך מקראות שמקצרי לשונם וממעטים תיבה אחת. כמו (איוב ג) כי לא סג דלתי בטני ולא פי' מי הסוגר. כמו (ישעיה ה) ישא א חיל דמשק ולא פי' מי ישאנו וכמו (עמוס ו) אם יחרו בבקרים ולא פי' אם יחרוש אדם בבקרים וכמו (ישעי' מ מגיד מראשית אחרית ולא פי' מגיד מראשית דבר אחרית דב

שפתי חכמים

במקום ברא בריית דהוא דבוק דיש אם למסורת וכיון דנמסר בלא נקודה יוכל לקרות ברוא כמו ברא: ח דבראשית ברא כמו בתחלת בריאתם וכו' ובאותו תחלת הבריאה כאשר היתה הארץ תהו ובהו וחושך ומתוך שהיה חושך לכך ויאמר אלהים יהי אור וכל הענין מוסב על ויאמר אלהים: ט שלא תאמר היאך מפ' בראשית בריאת השמים כו' והי' הכל נמשך אל ויאמר אלהים וכן ויאמר אלהים נמשך למעלה וסא ויאמר אלהים יהי אור משמע דיטר כפ"ע כמו ויאמר אלהים יהי רקיע וגו' ולכן מביא ראיה מהושע ר"ל דהתם ג"כ לא יתכן לומר שתחלת דבורו של הקב"ה כמה שדיבר עם פום אדם יהיה עם הושע דהא קודם הושע דיבר עם כמה נביאים אלא ה"פ תחלת דיבור הקב"ה עם הושע מה היה ויאמר ה' אל הושע וגו' ומוסב על הענין ויאמר ה' כמו כן הכא: י ודקשיא לך שאין לך ראשית שאינו

דעת זקנים מבעלי התוספות

תהיה תורת ה' בפיך כתב ב' אלפי"ן כנגד ב' אלפים תור בראשית. פי' בזכות התורה שנקראת ראשית וכן את מ בזכות שבת ברית ומילה. תפקא להו בי בתיבת בראש תמצא ישבת ברית אש והתורה נמשלה לאש דכתיב אש למו. ועוד פרש"י א"ר יצחק לא היה צריך להתחיל הת וכו'. וק' שהרי כבר נצטוו על מילה וגיד הנשה. ומיהו דנקט מצוה ראשונה שנצטוו כל ישראל ביחד ולא ליה

ליקוטי יוסף

העבער הט ער גיזאגט צוא הקב"ה דוא האסט מיר געוויזן איך זאל אוף דעם ארט באהעןדעם ביהמ"ק, אונ זאל דא גראבין דעם פונדאמענט, איצט וועט דאך דיא וואסער מיך דערטרייגקען אונ דיא גאנצע וועלט דערטריינקען, אין דער רגע זענען די אותיות פון שארבין אונ דוד האט גענומען דעם שארבין אונ האט מיט אים פארמאכט דעם תהום וויא ער איז פריער גע נאבדעם זענען דיא אותיות צוריק געקומען אוף דעם שארבין אונ די וואסער זענען צוריק אראפ אין אבגרונד, די גמרא אין מסכת סוכה דאמאלס הט דוד המלך גזאגט די שיר המעלות וואס זענען אין ספר תהלים:

פירוש לתורת אלהים

באשאפען את השמים דיא הימלען ואת הארץ

ספר הישר

אלי מענטשן וואס הייסין בלשון עברי (חי) אונ נאך בענטשט זייא אונ זאגט מען זאל אים רופען (אדם) ווייל אדם איז טייטש אמענטש. אונ גאט נעמט אדם מיט זיין ווייב אונ זעצט זייא אריין אין גן עדן צוא דינען אים. אונ זאגט צו זיי פון אלי ביימער פון גארטן זאלט איר עסין אונ פון דעם בוים וואס מען קען דר קענען ביין אונ גוטס זאלט איר ניט עסין דען אין דעם טאג אז איר וועט עסין וועט איר שטארבען. אונ אדם זיצט מיט זיין ווייב אין גארטן אזו ווי גאט הט זיי גבאטן. אונ דר שלאנג וואס גאט האט אים בשאפן פון ערד קומט צו זיי אונ איבר רעט חו זאל עסין פון דעם בוים וואס מען קאן דר פון וויסן גוטס ביין. אונ חוה נעמט פון בוים אונ עסט אליין אונ גיט דא איר מאן אדם אז ער זאל אויך עסין. אונ אדם עסט אויך דר אונ האבן איבר גוועין גאטס גבאט. אונ ווי זיי האבן עובר דרויף האט גאט זייא בשאלטן אונ האט זיי ארויס געטריבן עדן אז זיי זאלן זיין אוף דר ערד. אונ זיי גייען אונ רוה מזרח זיים פון גן עדן. אונ חוה געווינט צוויי"א זין אונ

ב וְאַרְעָא הֲוָת צַדְיָא וְרֵיקַנְיָא וַחֲשׁוֹכָא

ב וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ

תו"א וכארץ חגיגה יב תמיד לב:

רש"י

(כ"י וכן בכאן בראשית כל). א"כ תמה על עצמך ב שהרי המים קדמו שהרי כתיב ורוח אלהים מרחפת על פני המים ועדיין לא גלה המקרא בסידור הקודמים והמאוחרים כלום בריית המים מתי היתה הא למדת ל שקדמו המים לארץ ועוד שהשמים מאש ומים נבראו ע"כ לא לימד המקרא בסדר המוקדמי' והמאוחרים כלום : ברא אלהים . ולא אמר ברא ה' מ שבתחלה עלה במחשבה לבראותו במדת הדין וראה שאין העולם מתקיים והקדים מדת רחמים ושתפה למה"ד והיינו דכתיב ב ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים : (ב) תהו ובהו . תהו לשון תמה ושממון שאדם תוהה ומשתומם על בהו שבה : תהו . אשטורדי"שין בלע"ז : בהו . לשון ם רקות

בית יהודא

דאך זיין אז אין דעם פסוק פעלט אויך אַוואָרט „הַכֹּל", ענטפערט רש"י (אִם כֵּן) אוב דו ווערסט אזו זאגן אז די תורה דערציילט די הימעל אונ ערד זענען גיוועזן דיא ערשטע בשאפונג (תְּמַה עַל עַצְמְךָ) דארפסטו דיך אליין וואונדערין (שֶׁהֲרֵי הַמַּיִם קָדְמוּ) די וואסר איז דאך בשאפן גוואָרן פריער פאר די הימלען (שֶׁהֲרֵי כְּתִיב) וואָרום עס שטייט אין פסוק (וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמָּיִם) דר ווילען פון הקב"ה ואדער מען מיינט „וְרוּחַ אֱלֹהִים" אַווינט פון הקב"ה) הט געשוועבט ואדער גבלאזין) אויף דעם וואסר, אויף וועלכע וואסר? (וַעֲדַיִן לֹא גִלָּה הַמִּקְרָא בְּסִידּוּר הַקּוֹדְמִים וְהַמְּאוּחָרִים כְּלוּם בְּרִיַּת הַמַּיִם מָתַי הָיְתָה) אונ ווען דר פסוק דערציילט וועלכע זאכן זענען פריער בשאפן גוואָרן אונ וועלכע זאכין זענען שפעטר בשאפן גוואָרן, דערציילט גאר ניט דר פסוק פון די וואסר ווען זייא זענען בשאפן גוואָרן (הָא לָמַדְתָּ) פון דעם קענסטו לערנען (שֶׁקָּדְמוּ הַמַּיִם לָאָרֶץ) אַז דיא וואסער זענען בשאפן גוואָרין פריער פר די ערד (וְעוֹד) נאך אבעוויייזונג איז אז דיא וואסר זענען פריער בשאפן גוואָרן (שֶׁהַשָּׁמַיִם מֵאֵשׁ וּמַיִם נִבְרְאוּ) די הימלען זענען דאך באשאפן גוואָרן פון פייער אונ פון וואסר, מוז דאך זיין אז דיא פייער אונ וואסער זענען באשאפן גוואָרען פריער איידער מען הט בשאפן דיא הימעל אונ די ערד, דריבר אוב דר פסוק וויל דערציילין וועלכע זאכען זענען פריער בשאפן גוואָרין, דארף דר פסוק זאגן (בְּרֵאשִׁית הַכֹּל) צום ערשטן פון אלע זאכען (בָּרָא אֱלֹהִים) האט הקב"ה בשאפן (אֶת הַמַּיִם) די וואסר ואונ די פייער) (עַל כָּרְחָךְ) מוזטו זאגין (לֹא לִימֵּד הַמִּקְרָא בְּסֵדֶר הַמּוּקְדָּמִים וְהַמְּאוּחָרִים כְּלוּם) דער פסוק קומט ניט אונז צו לערנען וועלכע זאכן זענען פריער באשאפן גוואָרן אונ וועלכע שפעטער, דר פסוק קומט נאר לערנען ווס עס איז גוועזן ווען די הימעל אונ ערד זענען בשאפן גוואָרין, בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים, אין אנהייב ווען הקב"ה הט באשאפן די הימעל אונ ערד איז די ערד גוועזן וויסט אונ לעהר ולעדיג) אונ פינסטער: וּבָרָא אֱלֹהִים). פרעגט רש"י (וְלֹא נֶאֱמַר בָּרָא ה') פאר ווס שטייט ניט בָּרָא ה', ענטפערט רש"י (שֶׁבַּתְּחִלָּה עָלָה בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ לְבָרְאוֹתוֹ בְּמִדַּת הַדִּין) אין אנהייב הט הקב"ה גטראכט ער זאל בשאפן די וועלט מיט דין, אויב איינר וועט זינדיגן זאל מען אים באלד שטראפען, אויב איינער וועט טאהן מצות זאל מען אים זיין שכר באלד בצאהלין (וְרָאָה שֶׁאֵין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּים) וויא הקב"ה הט גזעהן אז די מענטשן פון דר וועלט וועלן ניט קענען אויסהאלטין דעם פירונג מען זאל באלד שטראפן אויף אעבירה (הִקְדִּים מִדַּת הָרַחֲמִים) האט הקב"ה גמאכט דר רחמנות זאל זיין פריער פאר דעם דין (וְשִׁתְּפָהּ לְמִדַּת הַדִּין) אונ אפילו ווען עס וועט זיין דר דין זאל ער זיין מיט רחמנות צוזאמען (וְהַיְינוּ דִכְתִיב) דס איז ווס שטייט אין פסוק (בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמָיִם) אין דעם טאג וואס די הימעל אונ ערד זענען געמאכט גוואָרן האט זיי הקב"ה גמאכט מיט ה' אונ אֱלֹהִים, ה' איז רחמנות, אֱלֹהִים איז דין: (ב) וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ. די ערד איז גוועזן תהו אונ בהו (תֹּהוּ לָשׁוֹן תֵּמַהּ וְשִׁמָּמוֹן) תהו מיינט מען פארוואונדערונג אונ וויסט (שֶׁאָדָם תּוֹהֶה וּמִשְׁתּוֹמֵם עַל בֹּהוּ שֶׁבָּהּ) ווען אין דיא ערשטע צוויי טעג וואלט גוועזן אמענטש וואלט ער זיך געוואונדערט

שפתי חכמים

י"ל פירושו ראשית הכל וא"כ שפיר הוי דיקות למלת הכל: כ דבשלמא אם אתה אומר דלאו להורות סדר מוקדמים ומאוחרים בא אתי שפיר דלא פי' בריאת המים מתי הי' משום דלא רצה לפרש אלא ענינים שנבראו אחר בריאת שמים וארץ אבל אם להורות סדר הבריאה בא ק' למה לא מפרש נמי בריאת המים: ל והא שמתרץ הכא ולא הביא זה התי' לעיל גבי ולא בא המקרא וכו' הילל"ל א"כ תמה על עצמך וכו' י"ל דלעיל יכול לדחות דלא חשיב במוקדמים אלא מבריאת שמים וארץ ואילך ומה שהי' קודם זה לא קחשיב אבל כאן דפי' בראשית הכל דמשמע שלא ברא כלום קודם שמים וארץ א"כ קשה תמה וכו': מ אין דעתו שיאמר ה' ולא יאמר אלהים א"כ עדיין תקשה למה לא נאמר ג"כ אלהים אלא ר"ל הילל"ל ג"כ ה' כמו שאמר ביום עשות ה' אלהים וגו' ומפרש שבתחלה וכו' ועי"ל דקשה לרש"י דהא אי היה העולם נברא במדה"ד א"א לקיים אפי' שעה אחת א"ו במדת הרחמים ברא וא"כ למה לא נאמר ה' (נח"י) דהל"ל ברא ה' בשם שעלם שלו שעצמותו הוא הרחמים ולא בשם אלהים שהוא שם התואר על השופט כי עדיין לא עשה משפט בארץ לכך מתרץ עלה וכו': נ ואפשר נמי שרצונו של רש"י לפרש עוד שאל תקשה מנ"ל דמשום שראה שאין העולם מתקיים במדת הדין שיתף וכו' דילמא משום טעם אחר דכתיב עולם חסד יבנה או משום טעם אחר ועוד קשה למה הקדים מדה"ר למה"ד וע"ז אמר והיינו דכתיב ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים הילל"ל שמים וארץ כמו בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ אלא להורות דמה ששיתף מדה"ר למדה"ד העיקר הוא משום הארץ ותולדותיה שהם אין יכולין לעמוד במדה"ד ומ"ה הקדים ארץ לשמים והקדים מדה"ר למדה"ד משום ארץ שיתגבר מדה"ר על מדה"ד משא"כ השמים יכולין לעמוד במדה"ד: ס נראה דרש"י סובר שהם מן שמות הנרדפין ר"ל שכיהם ל' שממה א"כ ר"ל ריקות הוא לשון מקרא ולדיא הוא ל' ארמי ושניהם הם לשון ריקן לאפוקי מן התרגום שתירגם על תוהו ובהו לשון צדיא וריקניא לכן פי' בהו ל' צדו ורקנין ופי' תהו לשון תמה שתמה על בהו כלומר על השממון שבו והוי וי"ו ובהו מתחלף בכ' כמו וה'

פירוש לתורת אלהים

די ערד: (ב) וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ איז די ערד גוועזן וויסט אונ לעהר וְחֹשֶׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם עס איז גיוועזן

ספר הישר

טעכטער אונ זיא רופט דעם עלצטין זון מיט איין נאמן קין צו זאגן ווייל איך האב געקויפט איין מאן צוא גאט אונ דעם אנדערין זון האט זיא גרופן הבל צו זאגין מיט נארהייט זענין מיר גקומן אונ מיט נארהייט וועלן מיר ווידר אוועק גיין פון דר ערד. אונ אז די קינדר זענען דר וואקסן גיוואָרן האט אדם זיי גגעבן איטליכען איין באזונדרי ארבייט. אונ קין ארבייט די ערד אונ הבל ווייעט די שאף. אונ די צוויי קינדר פון אדם האבן גבראכט איין קרבן צו גאט. אונ קין ברענגט פון דער ערד. אונ הבל ברענגט פון זיינע בעסטע שאף. אונ גאט הט זיך גקערט צו דער מנחה פון הבל אונ מאכט נידערין איין פייער פון הימל אונ עס האט פאר ברענט דס קרבן. אבר צו קין אונ צוא זיין מנחה קערט זיך ניט גאט. וואָרום ער הט גבראכט פון דעם ערגסטן פרוכט פון דר ערד. אונ קין גייט צוא זיין ברודר הבל אונ זוכט צו גפינען אויף אים איין בלבול כדי ער זאל אים טייטן. אין עטליכע טעג ארום גייט קין אונ הבל אין פעלד ארויין צוא טאן זייער מלאכה. קין אקירט אין פעלד אונ הבל ווייעט די שאף. איז גלאפין די שאף

עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת
עַל־פְּנֵי הַמָּיִם: ג וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי
אוֹר וַיְהִי־אוֹר: ד וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־
הָאוֹר כִּי־טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין

אונקלוס

עַל אַפֵּי תְהוֹמָא וְרוּחָא
מִן קֳדָם יְיָ מְנַשְּׁבָא עַל
אַפֵּי מַיָּא: ג וַאֲמַר יְיָ יְהֵי
נְהוֹרָא וַהֲוָה נְהוֹרָא:
ד וַחֲזָא יְיָ יָת נְהוֹרָא אֲרֵי
טָב וְאַפְרֵישׁ יְיָ בֵּין נְהוֹרָא
ובין

תו"א ורוח עבודת כוכבים לט: ויאמר חגיגה יב תמיד לב: וירא יומא לה סוטה יב ב"ק נה:

בעל הטורים

אמת מלמד שברא העולם באמת כמו שנאמר ראש דברך אמת וכן יש הרבה פסוקים ס"ת אמת: (ב) ורוח אלהים מרחפת. בגי' זו רוחו של משיח: (ד) את האור. בגימ' בתורה ועולה מנין תרי"ג: את האור כי טוב. ס"ת ברית: וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל. מכאן שאין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו. כמנין ויבדל מבדילין בשנה במוצאי שבתות:

בית יהודא

אוף די וויסטקייט אונ די ליידיגקייט פון די ערד: ובהו. (לשון ריקנות וצדו) בהו איז דערטייטש ליידיג *): וחשך על פני תהום. עס איז געווען פינסטער (על פני המים שעל הארץ) אויף די וואסר וואס אויף די ערד: ורוח אלהים מרחפת על פני המים. זאגט רש"י (כסא הכבוד עומד באויר) די שטוהל פון הקב"ה איז געשטאנען אין דר לופטין (ומרחף על פני המים) אונ האט געשוועבט וגעשוואמען) אויף דעם וואסער (ברוח פיו של הקב"ה) דורך דעם ווינט וואס איז ארויסגעגאנגען פון די מויל פון הקב"ה (ובמאמרו) אונ דורך זיין זאגין (כיונה המרחפת על הקן) וויא א טאהב וואס שוועבט איבער דעם נעסט פון אירע קינדר נמען מיינט ווייל דאמאלס איז געווען נאר וואסר איז די מלוכה פון הקב"ה ודאס איז דר כסא הכבוד) געווען נאר אויף דעם וואסער, אבער היינט שוועבט דיא מלוכה פון הקב"ה אויף אלע בשעפנישו: (ד) וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל. הקב"ה הט געזעהן די ליכטיגקייט איז גוט האט ער אפגעשיידט דיא ליכטיגקייט פון די פינסטערניס

רש"י

ולדו (סא"ח): על פני תהום. על פני המים ע שעל הארץ: ורוח אלהים מרחפת. כסא כבוד פ עומד באויר ומרחף צ על פני המים ברוח פיו. של הקב"ה ק ובמאמרו כיונה המרחפת על הקן אקוב"טיר בלע"ז: (ד) וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל. אף
ט

שפתי חכמים

פלחני ורוחו דהוה כמו ברוחו: ע ר"ל דהיל"ל על תהום מאי על פני אלא שקאי על המים שהם על הארץ והם פני הארץ והיינו דכתיב במי ורוח אלהים וגו' דהיינו החשך דכתיב לעיל וחושך על פני תהום ועי"ל דהוכחתו הואיל וכל הני עשרה מאמרות האמורות כאן משום דקודם לכן לא היה כך לכך הוצרך לומר יהיה דבר זה כגון בתחלה כתיב בראשית וכו' משמע שלא היה אלא הארץ לבד ולא היה על הארץ כלום לכך אומר אח"כ ויאמר אלהים תדשא הארץ וא"כ מה דכתיב ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור צ"ל דקודם נאמר זה היה חשך והיכא כתיב שהיה חשך ע"כ צ"ל מה שכתב וחשך על פני תהום שהם המים שפי' תהום בכ"מ תורה על המים ש"מ דהמים היה על הארץ וכן משמע מתוך פירש"י דויהי אור קאי על וחושך על פני תהום דלעיל פי' בראשית בריאת שמים וארץ והארץ היתה תוהו ובהו וחשך על פני תהום וגו' ויאמר אלהים יהי אור מדלא הביא הפסוק כולו או לא היה לו להביאו כלל משמע דקאי עליו כי אלו לא היה חושך על פני' לא גזר על האור: פ דקשה היל"ל סתם ורוח מרחפת: צ דקשה דאי קאי על כסא הכבוד למה אמר מרתפת לא לכתוב אלא ורוח אלהים על המים או קשה מפני מה נקרא כסא הכבוד ורוח אלהים: ק ופי' ורוח אלהים שהוא כסא הכבוד מרחפת

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ג) יהי אור ויהי אור. מה שלא כתב ויהי כן כמו באחרים. לפי שמה שכתב כן באחרים לקצר דבריו נכתב שאילו היה מפרש כל סדרי הבריאה יצטרך להאריך אבל הכא אין כאן אריכות בתיבת ויהי אור מבתיבת ויהי כן:

ליקוטים על התורה

וירא אלהים וגו'. דר פסיקתא שרייבט די ליכטיגקייט וואס הקב"ה הט געזעהן, מיינט מען הקב"ה האט גיזעהן די ליכטיגקייט וואס וועט זיין אויף דר וועלט ווען משיח וועט קומען, אונ ווייל עס איז נאך נים גיוועזן די צייט פון משיח, דריבר הט הקב"ה בעהאלטין די ליכטיגקייט אונטער דעם כסא הכבוד ביז די צייט וואס משיח וועט קומען, האט דער שטן געזאגט פאר הקב"ה, דיא ליכטיגקייט וואס דוא האסט בעהאלטין אונטער דיין כסא הכבוד, פר וועמען האסטו זייא בעהאלטין, האט הקב"ה גיזאגט, איך האב זיי בעהאלטין פאר דעם וואס וועט דיך פאר שעמען, האט דער שטן געזאגט פאר הקב"ה ווייז מיר אים, איך וויל אים זעהן, הט הקב"ה גיזאגט צום שטן קום איך וועל דיר אים ווייזן. ווי דער שטן האט אים גיזעהן איז ער פרציטערט גיווארן אונ איז געפאלין אויף זיין פנים, אונ האט גיזאגט דאס איז שוין משיח ער וועט ברייגגען אין גיהנם מיך מים אלע געצין דינער:

פירוש לתורת אלהים

פינצטר אויף דעם אפ גרונד ורוח אלהים מרחפת על פני המים אונ דער כסא הכבוד איז גישטאנען אין דער לופטן אונ הט גישוועבט אויף דעם וואסר [פ' רש"י]: (ג) ויאמר אלהים האט גאט גזאגט יהי אור עס זאל זיין לעכטיג ויהי אור איז גווארן לעכטיג: (ד) וירא אלהים את האור כי טוב גאט הט גזעהן די ליכט איז גוט [פ' רש"י] ויבדל אלהים בין האור ובין החשך הט גאט גמאכט אצווישן

ספר הישר

פון הבל איבר דעם פע"ד וואס קין האט גאקירט. אונ קין קומט צו הבל מיט צארען אונ זאגט צו אים וואס איז דאס דוא קומסט מיט דיינע שאף צוא ווייזען אין אלע מיינע פעלדער אונ הבל ענטפערט צו קין נאך וואס מאכסטו קליידר פון וואל אונ עסט דיא מילך פון מיינע שאף. אז דו וועסט אום טאן די קליידר. אונ וועסט נים עסין קיין מילך פון מיינע שאף וועל איך ארוס גיין
פון

*) **הערה** תהו ובהו, צו פארשטיין די צוויי ווערטער תהו ובהו מעלין מיר זעהן למשל אסטאלאר האט גענומען אברעט ער זאל פון איר מאכין אכלי, איידער ער האט די ברעט צושניטען קען ער מאכין פון די ברעט וועלכע כלי ער וויל, אשאנק, אקאמאדע, אטיש, אונ נאך אזעלכע כלים, מיר זעהן נאר אברעט, אבער אין די ברעט זענען דא פיל ערליי כלים ארוים צונעמען, ווערט גערופין די ברעט תהו, זיא איז וויסט, מען זעהט אויף איר נאר נים נאר אליידיגע ברעט, אבער ובהו, דאס איז צוויי ווערטער ובו הוא, אין אים זענען דא פיל ערליי כלים, דאס זעלבינגע איז ביי די ערד ווען הקב"ה האט בשאפין די ערד האט מען גיזעהן פון הויבין תהו, וויסט, ובהו, אבער ובו הוא, אין דיא ערד איז אלץ דא, פון די ערד וואקסט אלע ערליי תבואה, אלע ערליי בעסטע אונ טייערע פרוכטין, ווי עס שטייט ווייטער אין די פסוקים תוצא הארץ דשא וגו' ועץ פרי וגו'. אזעלכע ווערטער געפונען מיר אין תנ"ך וואס איין ווארט ווערט געטיילט אויף צוויי, ווי רש"י טייטשט בראשית, בשביל ראשית, והובא אל הכהן טייטשט דער ילקוט והוא בא אל הכהן, אונ נאך פיל אזעלכע ווערטער:

אונקלוס

ובין חשוכא: ה וקרא יי לנהורא יממא ולחשוכא קרא ליליא והוה רמש והוה צפר יומא חד:
ו ואמר יי יהי רקיעא במציעות מיא ויהי
מפריש

האור ובין החשך: ה ויקרא אלהים לאור יום ולחשך קרא לילה ויהי ערב ויהי בקר יום אחד: פ
ו ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים ויהי

תו"א ויקרא פסחים ב מגילה כ זוהר פרשת אמור: ויהי ערב ברכות ג שבת י פסחים פח מגילה יב נזיר ז חולין פג: יהי רקיע מגילה כב חגיגה טו:

רש"י

בזה אנו צריכים לדברי אגדה (חגיגה יב) ר ראהו שאינו כדאי להשתמש בו רשעים והבדילו לצדיקים ש לעתיד לבא. ולפי פשוטו כך פרשהו ראהו כי טוב ואין נאה לו ולחשך שיהיו משתמשין בערבוביא ת וקבע לזה תחומו ביום ולזה תחומו בלילה: (ה) יום אחד. לפי סדר לשון הפרשה היה לו לכתוב יום ראשון א כמ"ש בשאר הימים שני שלישי רביעי למה כתב אחד לפי שהיה הקב"ה יחיד בעולמו שלא נבראו המלאכים עד יום שני כך מפורש בב"ר: (ו) יהי רקיע. ב יתחזק הרקיע שאע"פ שנבראו שמים ביום א' עדיין לחים היו וקרשו בשני מגערת הקב"ה כאומרו יהי רקיע וז"ש (איוב כו) עמודי שמים

בית יהודא

זאגט רש"י (אף בזה אנו צריכים לדברי אגדה) ביי דעם פסוק דארפען מיר אויך האבען דעם דרש וואס דיא חכמים האבען געזאגט (ראהו שאינו כדאי להשתמש בו רשעים) הקב"ה הט געזעהן אויף דער וועלט וועלין זיין רשעים אונ די רשעים וועלין ניט ווערט זיין צו ניצען מיט אזו אליכטיגקייט (והבדילו לצדיקים לעתיד לבא) הט הקב"ה אפגעשיידט ובעהאלטין די ליכטיגקייט פאר די צדיקים וואס וועלין זיין ווען משיח וועט קומען (ולפי פשוטו) אונ נאך דעם פשט (כך פרשהו) זאלסטו אזו זאגן דעם פשט אין פסוק (ראהו כי טוב) הקב"ה הט געזעהן די ליכטיגקייט איז גוט (ואין נאה לו ולחשך שיהיו משתמשים בערבוביא) אונ עס איז ניט שיין די ליכטיגקייט מיט די פינסטערניס זאלין זיין צוזאמען אויסגעמישט ווארום די ליכטיגקייט איז געווען אריינגעמישט אין די פינסטערניס, אונ עס איז געווען ניט ליכטיג אונ ניט פינסטער עס איז געווען וויא פארין נאכט, אדער וויא אין דער פריה, האט הקב"ה אפגעשיידט די ליכטיגקייט פון די פינסטערניס די ליכטיגקייט זאל זיין בזונדער אונ די פינסטערניס זאל זיין באזונדער (וקבע לזה תחומו ביום) אונ ער האט געמאכט אשטענדיגע צייט פר די ליכטיגקייט בזונדער אונ ער האט דס גערופן "יום" טאג (ולזה תחומו בלילה) אונ ער הט געמאכט אשטענדיגע צייט פר די פינסטערניס בזונדער אונ ער הט דס גערופן "לילה", נאכט: (ה) ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד. עס איז געווען אבענד אונ עס איז געווען פריה איין טאג, זאגט רש"י (לפי סדר לשון הפרשה) נאך דעם ציילונג וויא די פרשה ציילט די טעג (היה לו לכתוב יום ראשון) הט גדארפט שטיין אין פסוק יום ראשון, ויהי ערב ויהי בוקר יום ראשון, דר ערשטער טאג (כמו שכתוב בשאר הימים) וויא עס שטייט ביי די ווייטערדיגע טעג (שני שלישי רביעי) דער צווייטער טאג דר דריטער טאג דר פערטער טאג (למה כתב אחד) פאר וואס שטייט דא אחד, איינר (לפי שהיה הקב"ה יחיד בעולמו) ווייל דעם ערשטן טאג איז געווען הקב"ה איינר אויף דער וועלט (שלא נבראו המלאכים עד יום שני) ווארום דיא מלאכים זענען ניט באשאפן געווארן דעם ערשטן טאג ביז דעם צווייטן טאג (כך מפורש בבראשית רבה) אזו שטייט אין מדרש רבה: (ו) ויהי רקיע. עס זאל זיין אהימעל אין דיא וואסר, האט רש"י דר הימל איז דאך בשאפן געווארן דעם ערשטן טאג, ענפערט רש"י הקב"ה הט געמיינט (יתחזק הרקיע) דער הימעל זאל געשטארקט ווערען (שאף על פי שנבראו שמים ביום א') אפילו די הימלען זענען באשאפן געווארן דעם ערשטן טאג (עדיין לחים היו) זיי זענען נאך געווען פייכט (וקרשו בשני) אונ זיי זענען געשטארקט געווארן דעם אנדערן טאג (בגערת הקב"ה) פון דעם געשריי וואס הקב"ה האט געטאהן (כאומרו יהי רקיע) ווען ער האט געזאגט עס זאל זיין אהימעל (וזה שאמר) דאס איז וואס איוב הט געזאגט (עמודי שמים ירופפו) די זיילין

שפתי חכמים

כמאמרו ורוח פיו של הקב"ה: ר לפי פשוטו של מקרא משמע דבתחלה היו מעורבין יחד דלשון הבדלה שייך בדבר המעורב יחד וזה א"א כיון שיש אור אין חושך דאור וחושך אינם אלא קנין והעדר וא"א חיבורם יחד בעת מן העתים. (נח"י) דקשה דאיך אפשר לפרש שקבע לזה תחומו ביום ולזה תחומו בלילה וכו' והלא לא נעשה ההבדלה עד יום ד' דכתיב ביה להבדיל בין היום ובין הלילה לכך צריכין אנו לדברי אגדה: ש לצדיק שהוא טוב לכך ויבדל ר"ל כדי שיהיה הפרש בין הצדיק שהוא אור ובין הרשע שהוא חשך: ת ר"ל במדינה זו יש אור ובמדינה זו יש חשך או ר"ל לפי שעות כגון שעה אחת יום וכו' שעות לילה וא"כ להיפך היינו ערבוביא אבל אין לפרש בפעם אחת ממש זה א"א כדפרישית לעיל וא"כ יהיה פי' ויבדל הבדיל ומנס לזה תחומו ביום ולזה תחומו בלילה: א והא דכתיב לקמן גבי ד' נהרות שם האחד פישון אע"פ דכתיב בתר הכי שני שלישי וכו' י"ל דאי כתב ראשון היה עולה על דעת דמה שנא' משם יפרד והיה לארבעה ראשים לא שנתפרדו במקום אחד לד' ראשים אלא הפירוד הוא בזה אחר זה בד' מקומות מחולקות ד"מ מתחלה נפרד נהר אחד וא"כ בכמה פרסאות נהר שני וכן כולם ע"ד זה ולכך נאמר אחד ולא ראשון להוציא מן הטעות ולומר שכולם במקום אחד מתפרדים ולא זה אחר זה ויהיה שני שלישי במעלה ולא במקום: ב דקשה הא כבר ברא שמים ואע"ג דרש"י פי' לעיל לפי פשוטו בראשית ברוא דמשמע

פירוש לתורת אלהים

שייד צווישן דר ליכט אונ צווישן פינצטערניש [פי' רש"י]: (ה) ויקרא אלהים לאור יום גאט הט גרופן צו דר ליכט טאג ולחשך קרא לילה אונ צו דעם פינצטערניש הט ער גירופן נאכט ויהי ערב אונ עס איז געווארן אבינט ויהי בוקר עס איז געווארן מארגן יום אחד איין טאג [פי' רש"י]: (ו) ויאמר אלהים גאט האט געזאגט יהי רקיע עס זאל זיין אפאר שפרייטונג מיינט מען עס זאל זיך שטארקן דר הימל בתוך המים אין מיטען דעם וואסר [פי' רש"י]

ספר הישר

פון דיין לאנד. זאגט קין צוא הבל אז איך זאל דיך היינט דער שלאגן ווער וועט פון מיר זוכען דיין בלוט. ענפערט הבל צוא קין דר גאט וואס דם אונז באשאפן דר וועט רעכענין מיין רעכנונג אונ וועט זוכען מיין בלוט פון דיר. דען גאט איז אשופט אונ אדיין אונ איב דוא וועסט מיך הארגנין וועט גאט דיך משפטן דער פאר. אונ וויא קין הט אום גהערט די רייד פון הבל אזוי ווערט קין אין כעס אויף אים אונ נעמט דס אקיר אייזן אונ טייט הבל אונ דאס בלוט פון הבל לויפט פר די שאף. אונ דער נאך

מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לָמָיִם: ז וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הָרָקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ וַיְהִי־כֵן:

אונקלוס

מַפְרִישׁ בֵּין מַיָּא לְמַיָּא: ז וַעֲבַד יְיָ יָת רְקִיעָא וְאַפְרֵישׁ בֵּין מַיָּא דִּי מִלְּרַע לִרְקִיעָא וּבֵין מַיָּא דִּי מֵעַל לִרְקִיעָא וַהֲוָה

בעל הטורים

(ז) מעל לרקיע. ד' במסו' הכא ואידך ויהי קול מעל לרקיע במרכבה דיחזקאל שכתו

רש"י

ג ירופפו כל יום ראשון ובשני ד יתמהו מגערתו כאדם שמשתומם ועומד מגערת המאיים עליו: בתוך המים. באמצע המים ה שיש הפרש בין מים העליונים לרקיע כמו בין הרקיע למים שעל הארץ הא למדת שהם תלוים במאמרו של מלך: (ז) ויעש אלהים את הרקיע. ו תקנו על עמדו והיא עשייתו כמו ז ועשתה את צפרניה: מעל לרקיע. על הרקיע לא נאמר אלא מעל הרקיע לפי שהן תלוים באויר. ומה"מ לא נאמר כי טוב ביום שני ח לפי שלא היה נגמר מלאכת המים עד יום השלישי והרי התחיל בה בשני ודבר שלא נגמר אינו במילואו וטובו וכג' שנגמרה מלאכת המים והתחיל וגמר מלאכה אחרת כפל

בית יהודא

פון הימעל זענן גוועזן שוואך (כָּל יוֹם רִאשׁוֹן) דעם גאנצין ערשטן טאג (וּבַשֵּׁנִי יִתְמְהוּ מִגַּעֲרָתוֹ) אונ דעם אנדערן טאג האבן זיי זיך געוואונדערט פון דעם געשריי פון הקב"ה הט גטאהן (כְּאָדָם שֶׁמִּשְׁתּוֹמֵם וְעוֹמֵד מִגַּעֲרַת הַמְאַיֵּים עָלָיו) וויא א מענטש ווערט פארוואונדערט אונ דערשראקן אונ בלייבט שטיין פון דעם פלוצלונגן געשריי פון א מענטש הט אויף אים אשטארקין געשריי גטאהן אונ געמאכט א מורא אויף אים, אזו איז גוועזן ביי די הימלען אז הקב"ה הט אויף זיי אנגעשריי גטאהן זענן זיי געבליבן שטיין פעסט אונ שטארק: (בְּתוֹךְ הַמָּיִם). אין די וואסר, זאגט רש"י מען מיינט (בְּאֶמְצַע הַמַּיִם) אין מיטן וואסר (שֶׁיֵּשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין מַיִם הָעֶלְיוֹנִים לָרָקִיעַ) פון די אויבערשטע וואסר ביז צום הימעל איז אזו ווייט (כְּמוֹ בֵּין הָרָקִיעַ לַמַּיִם שֶׁעַל הָאָרֶץ) וויא ווייט עס איז פון הימעל ביז צו די וואסר וואס אויף דיא ערד (הָא לָמַדְתָּ שֶׁהֵם תְּלוּיִם בְּמַאֲמָרוֹ שֶׁל מֶלֶךְ) פון דאנן לערנן מיר אז דיא אויבערשטע וואסר זענן אין דערלופטן (אונ זיי זענן ניט אויף דעם הימעל) נאר זיי אייננגען אין דערלופטן ווייל דר מלך הקב"ה האט אזו גבאטן: (ז) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת הָרָקִיעַ. הקב"ה האט גמאכט דעם הימעל, זאגט רש"י (תִּקְּנוֹ עַל עָמְדוֹ) ער האט פארבעסערט דעם הימעל ער זאל בלייבן פעסט שטיין (וְהוּא עֲשִׂיָּיתוֹ) דס הייסט ער הט גמאכט דעם הימעל (כְּמוֹ) וויא עס שטייט אין פסוק (וְעָשְׂתָה אֶת צִפָּרְנֶיהָ) מיינט מען ניט זיא זאל מאכען אירע נעגיל, נאר מען מיינט זיא זאל פארבעסערין ופארגרעסערין דיא נעגיל: מֵעַל לָרָקִיעַ. זאגט רש"י (עַל הָרָקִיעַ לֹא נֶאֱמַר) עס שטייט ניט אין פסוק די וואסר וואס אויף דעם הימעל (אֶלָּא מֵעַל לָרָקִיעַ) נאר עס שטייט די וואסער וואס איבער דעם הימעל (לְפִי שֶׁהֵן תְּלוּיִן בָּאֲוִיר) ווייל די וואסער אייננגען אין דר לופטין איבער דעם הימעל, פרעגט רש"י (וּמִפְּנֵי מָה לֹא נֶאֱמַר כִּי טוֹב בְּיוֹם שֵׁנִי) פאר וואס שטייט ניט כי טוב ביי דעם אנדערין טאג וויא עס שטייט ביי אלע טאג, ענטפערט רש"י (לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה נִגְמַר מְלֶאכֶת הַמַּיִם) ווייל די ארבעט פון דיא וואסר איז ניט פערטיג גוועזן אין גאנצין דעם צווייטען טאג, דריבער שטייט ניט הקב"ה האט גזעהן עס איז גוט (עַד יוֹם שְׁלִישִׁי) ביז צום דריטן טאג איז פערטיג גווארין די ארבעט פון די וואסר האט הקב"ה אנגעהויבן דעם אנדערן טאג (וַהֲרֵי הִתְחִיל בָּהּ בַּשֵּׁנִי) די ארבעט פון די וואסער (וְדָבָר שֶׁלֹּא נִגְמַר אֵינוֹ בִּמְלוֹאוֹ וְטוּבוֹ) אונ אזאך וואס איז ניט פערטיג איז דאס ניט אין זיין פאלקאמענהייט אונ גוטקייט דריבער שטייט ניט ביי דעם אנדערן טאג כי טוב (וּבַשְּׁלִישִׁי) אונ דעם דריטען טאג (שֶׁנִּגְמְרָה מְלֶאכֶת הַמַּיִם) נוס די ארבעט פון די וואסער איז גיענדיגט גווארן (וְהִתְחִיל וְגָמַר מְלָאכָה אַחֶרֶת) אונ אין דעם דריטען טאג הט הקב"ה

שפתי חכמים

דעדיין לא ברא שמים לאו למימרא דלא ברא ביום ראשון אלא ה"ק בתחלת בריאת וכו' ובאמת בריאת שמים וארץ היה ביום ראשון: ג פי' שהיו רפויין: ד פירוש שהיו מתמיהין ונתחזקו: ה לאו למימרא דהוכחתו הוא מדכתיב בתוך המים שהוא ל' אמצע דהא כתיב ובני"י הלכו ביבשה בתוך הים ואינו באמצע אלא הוכחתו הוא מדכתיב ויהי מבדיל בין מים למים וגו' דמלתא דפשיטא הוא דכיון שהוא בתוך המים שהוא מבדיל בין מים למים אלא להכי כתיב בין מים למים וגו' שיהא הפרש בין מים העליונים לרקיע כמו שיש הפרש מן הרקיע למים התחתונים שעל הארץ והיינו באמצע: ו דקשה והלא כבר נבראו השמים ביום א': ז משמע שר"ל שהוא ג"כ לשון תיקון וא"ת והא בפרשת תצא פרש"י תגדלם כדי שתתנוול ש"מ שהוא לשון ניוול ולא לשון תיקון וי"ל התם ר"ל שהוא ניוול לאשה אבל מ"מ הגדילה תיקון לצפורן וא"כ שפיר מביא ראיה על שהוא ג"כ לשו תיקון ועוד שהוא תיקון האשה דהא בלא"ה אסורה ליכנס אלא ע"י ניוול זה מותרת להכנס. (נח"י) ול"נ דל"ק ולא מידי דכ"ע מודו דלשו עשייה הוא לשון תיקון כדמייתי בגמרא ראיה ממפיבושת לא עשה רגליו ולא עשה את שפמו והא דפליגי ר"א ור"ע אי תקון אי תגד היינו כדמפרש טעמייהו בגמרא וע"ש יותר: ח וא"ת היאך תלה ז בכאן וי"ל דבלא"ז הייתי אומר דרקיע לא קיים לווי של הקב"ה כ הקב"ה אמר יהי רקיע וגו' דמשמע שיהיה הפרש בין מים העליוני לרקיע כמו שיש מרקיע עד מים התחתונים והרקיע לא עשה כן אל מים העליונים היו ממש על הרקיע כמו שמצינו שהארץ ג"כ לא עשת ליווי של הקב"ה כמו שפרש"י גבי עץ פרי בסמוך ולכך לא נאמר בו טוב אבל עכשיו שפירש רש"י על הרקיע לא נאמר אלא מעל וגו' משמ

פירוש לתורת אלהים

וַיְהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לָמָיִם אונ דר הימל זאל זיין אצווישן שייד צווישן דיא אייבערשטע וואסער אונ צווישן דיא אונטערשטע וואסערן: (ז) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת הָרָקִיעַ גאט האט גימאכט דאס פאר שפרייטונג וַיַּבְדֵּל אונ האט גימאכט אצווישען שייד בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרָקִיעַ צווישן דיא וואסער וואס זענען אונטער דעם פאר שפרייטונג וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ אונ צווישן דיא וואסער וואס זענען איבער דאס פאר שפרייטונ

ספר הישר

בדענקט זיך קין וואס ער הט גטאן אונ פארט זייער אונ וויינט אונ עס טוט אים זייער באנג. אונ קין שטייט אויף אונ גראבט איין גרוב אויף דעם פעלד אונ באגראבט זיין ברודער הבל. אונ גאט הייסט אלץ וואס קין האט גטאן אונ גאט בוייזט זיך צו קין אונ זאגט צו אים ווי איז דיין ברודער הבל. זאגט קין איך ווי נים בין איך דען דר היטער פון מיין ברודער. זאגט גאט צו א וואס האסטו גטאן דס בלוט פון דיין ברודער שרייט צו מיר פ דר ערד. דען דו האסט דר שלאגן דיין ברודער אונ לייקנסט

ח וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרָקִיעַ שָׁמָיִם וַיְהִי־
עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי׃ פ ט וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים יִקָּווּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם
אֶל־מָקוֹם אֶחָד וְתֵרָאֶה הַיַּבָּשָׁה
וַיְהִי־כֵן׃ י וַיִּקְרָא אֱלֹהִים ׀ לַיַּבָּשָׁה
אֶרֶץ וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיַּרְא

תו"א ולמקוה שבת קח פרה כ מקואות סג :

אונקלוס

כֵן: ח וּקְרָא יְיָ לִרְקִיעָא
שְׁמַיָא וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה
צְפַר יוֹם תִּנְיָן: ט וַאֲמַר
יְיָ יִתְכַּנְשׁוּן מַיָא מִתְּחוֹת
שְׁמַיָא לַאֲתַר חַד
וְתִתְחֲזֵי יַבֶּשְׁתָּא וַהֲוָה
כֵן: י וּקְרָא יְיָ לְיַבֶּשְׁתָּא
אַרְעָא וּלְבֵית כְּנִישׁוּת
מַיָא קְרָא יַמְמֵי וַחֲזָא

בעל הטורים

שאין דורשין במעשה בראשית ברמיס כך אין דורשין במעשה מרכבה:

רש"י

בו כי טוב שני פעמי' אחת לגמר מלאכת השני ט ואחת לגמר מלאכת היום: (ח) ויקרא אלהים לרקיע שמים. שא מים י שם מים ב אש ומים שערבן זה בזה ועשה מהם שמים: (ט) יקוו המים. שטוחין היו על פני כל הארץ והקווס באוקיינוס הוא הים הגדול שבכל הימים: (י) קרא ימים. והלא ים אחד הוא ל אלא אינו דומה טעם דג

בית יהודא

אנגעהויבּין איין אנדער ארבּעט אונ ער הט זיא גענדיגט דעם זעלבּיגען טאג (כפל בו כי טוב שני פעמים) דריבּער שטייט בּיי דעם דריטן טאג צוויי מאל כי טוב (אחת לגמר מלאכת השני) איין מאל כי טוב שטייט וועגן די ענדע פון די ארבּעט וואס מען הט אנגעהובּן דעם צווייטען טאג (ואחת לגמר מלאכת היום) אונ דם צווייטע מאהל כי טוב שטייט וועגן די ארבּעט וואס מען הט אנגעהובּן אונ גיענדיגט דעם זעלבּיגן טאג דעם דריטען: (ח) ויקרא אלהים לרקיע שמים. הקב"ה האט גערופן דעם רקיע שמים, זאגט רש"י שמים איז צוויי ווערטער (שא מים) ער טראגט וואסער (שם מים) דארטן איז וואסר (אש ומים) פייער אונ וואסער (שערבן זה בזה) הקב"ה הט צגמישט פייער מיט וואסער (ועשה מהם שמים) אונ ער האט גמאכט פון זיי דיא הימלען (ויהי ערב ויהי בוקר יום שני) עס איז גוועזן אבענד אונ עס איז גוועזן פריה דעם אנדערין טאג: (ט) יקוו המים. די וואסר זאלן ווערן פארזאמולט, זאגט רש"י (היו שטוחין על פני כל הארץ) די וואסר זענן גוועזן פארשפרייט אויף דיא גאנצע ערד (והקווס באוקינוס) הט הקב"ה זייא פארזאמולט אין דעם ים אוקינוס (הוא הים הגדול שבכל הימים) דער ים אוקינוס איז דער גרעסטער ים פון אלע ימים: (י) [illegible]. דעם ים וואס דיא וואסער האבן זיך אין אים פארזאמולט האט הקב"ה גערופען ימים, פרעגט רש"י ([illegible] הוא) דער ים אוקינוס איז דאך נאר איין ים, פאר וואס רופט מען אים ימים, פיל ימים (אלא אינו דומה טעם דג העולה מן הים בעכו לדג העולה מן הים באספמיא) נאר ווייל דר טעם פון דיא פיש

שפתי חכמים

דעשה הרקיע לצווי של הקב"ה א"כ למה לא נאמר בו כי טוב. א"כ משום שיש קנאה בין מים התחתונים לעליונים כי העליונים נוגעים ברקיע ומים התחתונים אינן נוגעין מ"ה לא נאמר כי טוב אבל עכשיו שפי' דאף המים עליונים אינן נוגעין ק' למה לא נאמר כי טוב.(נח"י) בשלמא עד הנה ה"א דלהכי לא נאמר בי טוב לפי שלא נגמרה עדיין מלאכת המים דהא עדיין לא נברא אותו דבר שהמים ינוחו עליו אבל השתא דאשמועינן שהם תלוים באויר ונמצא שכבר כלה ונגמר מלאכת המים קשה למה לא נאמר בהן כי טוב : ם וא"ת הי"ל בי טוב בשני מפני גמר מלאכת הרקיע שעמד בשני כמש"ל דלחים היו וקרשו בשני וי"ל שהקוות המים אע"פ שהוא גמר מלאכה מ"מ הוא ג"כ מלאכה בפ"ע אבל קרישת הרקיע אינה אלא גמר מלאכה ואין שייך לומר כי טוב בעבור גמר מלאכה לבדה. ועי"ל דההוא לאו עשייה היא כיון שלא נשתנה מכמות שהיה בתחלה אלא בתחלה לחין היו ובשני קרשו אבל לא נשתנו מראיהן לא שייך לומר כי טוב וא"ת הול"ל ג"פ כי טוב ביום השלישי אחד לגמר מלאכת היום ואחד לגמר יום שני ואחד לגמר מלאכת הארץ כדכתיב ותראה היבשה וכמו שפרש"י בסמוך דהשתא נשתנה מכמות שהיה בתחלה וי"ל דזה לא נקרא השתנות דהארץ כמו שהיתה מתחלה היתה ג"כ עכשיו אך ורק שלא היתה נראית : י ר"ל דאין חילוק בין ימין לשמאל כיון שיש אם למסורת הוי כאלו נכתב שמים בשמאל בהדיא וכל קמ"ץ מביא אל"ף היינו שא מים : ב מ"ה נקט שם מים דלא תקשה איך מפרש שא מים דמשמע שהוא נושא את המים ולעיל פרש"י שיש הבדל בין מים למים וע"ז פי' שם מים: כלומר ל"ד שהוא נושא את המים עליו אלא כיון ששם מים על גביו ובהבדלתו הוי כאלו הוא נושא את המים אבל באמת ששם מים וקשה לרש"י ולמה לא קרא אותו שם מים כדי שלא יבא לידי טעות לומר שהוא נושא מים ומתרץ אש ומים כלו' מש"ה קראו שמים דפי' שא מים ושא אותיות אש דהיינו אש ומים שערבן יחד וא"ת דלמא מש"ה נקראו שמים ומנ"ל לפרש שם מים דא"כ הי"ל לקרותו אש ומים וא"ל למה לא פירש"י זה בריש הפרשה וי"ל דהו"א דהוא שם העצם אבל הכא כתיב ויקרא אלהים לרקיע שמים ש"מ דשמים הוא שם התואר ולא שם העצם : ל ר"ל דהא כל שאר ימים יניקה שלהם מים הגדול

פירוש לתורת אלהים

ויהי כן אונ עס איז אזו גוואָרען : (ח) ויקרא אלהים לרקיע שמים האט גאט גירופן דאס פאר שפרייטונג הימל ויהי ערב אונ עס איז גוואָרען אבינט ויהי בוקר אונ עס איז גוואָרען מארגן יום שני דר אנדערר טאג [פ' רש"י]: (ט) ויאמר אלהים האט גאט גיזאגט יקוו המים מתחת השמים זייא זאָלן זיך איין זאמלן די וואסר וואס זענן אונטער דעם הימל אל מקום אחד צו איין אָרט [עיין רש"י] ותראה היבשה אונ עס זאל ווערען גיזעהן דיא טרוקענש ויהי כן אונ עס איז אזו גוואָרען : (י) ויקרא אלהים ליבשה ארץ אונ גאט האט גערופען צוא דער יבשה ערד ולמקוה המים אונ צו דעם איין זאמלונג פון דעם וואסר קרא ימים הט ער גרופן טייכן [פי' רש"י]

ספר הישר

מיר דו מיינסט אז איך ווייס ניט וואס דו האסט גטאן איך ווייס וואול אז דוא האסט גהרגית דיין ברודער הבל אומזונסט . אונ אצונד זאג איך דיר אז דוא זאלסט זיין פר פלוכט מער פון דער ערד וואס זיא הט געפינט איר מויל איין צושלינגן דם בלוט פון דיין ברודר . אונ אז דו וועסט אקערין וועט דר פון גאר ניט זיין נע וונד זאלסטו זיין אויף דר ערד ביז דו וועסט שטארבן . אין דר זעלבער צייט ניים קין אוועק אין לאנד עדן פר וואנגלט מיט זיין הויז גזונד . אין דער זעלבר צייט ווערט קינס פרוי מעוברת אונ

אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃ יא וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תַּֽדְשֵׁא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע עֵץ פְּרִי עֹשֶׂה פְּרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר

יְיָ אֲרֵי טָב׃ יא וַאֲמַר יְיָ תַּדְאֵית אַרְעָא דִּיתְאָה עִסְבָּא דְּבַר זַרְעֵהּ מִזְדְּרַע אִילָן פֵּירִין עָבֵד פֵּירִין לִזְנֵהּ דִּי בַר זַרְעֵהּ בֵּהּ

בתו"א ויאמר ר"ה י"א : למינו חולין ס :

בית יהודא

וָוס מֶען גֶעמְט אַרוֹיס פוּן יַם אִין דֶעם אָרְט עַכּוֹ אִיז נִיט גְלַייךְ צוּ דֶעם טַעַם פוּן דִי פִישׁ וָואס מֶען נֶעמְט אַרוֹיס פוּן יַם אִין דֶעם אָרְט אַסְפַּמְיָא, אֲפִילוּ דֶער יַם וָואס אִין עַכּוֹ אִיז דֶער זֶעלְבִּיגֶער יַם וָואס אִין אַסְפַּמְיָא, פוּן דֶעסְטְוֶועגְן דֶער טַעַם פוּן דִי נוֹאָסֶר אִיז נִיט אוֹיף אַלֶע עֶרְטֶער גְלַייךְ אַזוֹי וִויא זַייא וָואלְטֶן גְוֶועזְן בִּזוּנְדֶערֶע יַמִּים: (יא) וַתַּדְשֵׁא הָאָרֶץ דֶשֶׁא עֵשֶׂב. זָאגְט רַשִׁ"י (לֹא דֶשֶׁא לָשׁוֹן עֵשֶׂב וְלֹא עֵשֶׂב לָשׁוֹן דֶשֶׁא) דֶער וָוארְט דֶשֶׁא אִיז נִיט דָאס זֶעלְבִּיגֶע וָואס דֶער וָוארְט עֵשֶׂב, וָוארוּם יֶעדֶער זַאךְ וֶוען עֶס הֵייבְּט אָן וַואקְסֶן שְׁפְּרָאצְט פְּרִיעֶר גְרָאז, אוּנ דֶער גָארְטֶן אָדֶער דִי פֶעלְד וֶוערְט בַּדֶעקְט מִיט גְרָאז פוּן פִיל מִינִים, דָס וֶוערְט גְרוּפֶן דֶשֶׁא, נָאכְדֶעם אַז דִי גְרָאז וֶוערֶן גְרוֹיס אוּנ עֶס וֶוערֶען גְרוֹיסֶע בְּלֶעטֶער אַז מֶען קֶען דֶערְקֶענֶן דִי בְּלֶעטֶער פוּן וֶועלְכֶען מִין פְרוּכְט זַייא זֶענֶן דָס וֶוערְט גְרוּפֶן עֵשֶׂב, דְרִיבֶּער זָאגְט רַשִׁ"י דֶער וָוארְט דֶשֶׁא אִיז נִיט עֵשֶׂב אוּנ דֶער וָוארְט עֵשֶׂב אִיז נִיט דֶשֶׁא (וְלֹא הָיָה לָשׁוֹן הַמִּקְרָא לוֹמַר) אוּנ דֶער פָּסוּק קֶען נִיט זָאגְן (תַּעֲשִׂיב הָאָרֶץ) דִיא עֶרְד זָאל אַרוֹיסְגֶעבְּן עֵשֶׂב, וָוארוּם וֶוען עֶס הֵייבְּט אָן וַואקְסֶען אִיז נָאךְ נִיט עֵשֶׂב, נָאר עֶס אִיז דֶשֶׁא, נָאר (שֶׁמִּינֵי דְשָׁאִים מְחוּלָּקִין כָּל אֶחָד לְעַצְמוֹ) וֶוען דִי גְרָאז וֶוערִין גְרוֹיס אוּנ דִי בְּלֶעטֶר וֶוערֶן אָפְּגֶעטֵיילְט יֶעדֶר מִין בִּזוּנְדֶער, דַאמָאלְס (נִקְרָא עֵשֶׂב פְּלוֹנִי) וֶוערְט גֶערוּפֶען יֶעדֶער מִין מִיט זַיין נָאמֶן, דָאס אִיז קְרוֹיט, בָּארְקֶעס, מֶעהְרִין, קַארְטאפִיל, אוּנ נָאךְ מִינִים (וְאֵין לָשׁוֹן לְמַדַּבֵּר לוֹמַר) אוּנ דֶער וָוָאס רֶעט קֶען נִיט זָאגֶן (דֶשֶׁא פְּלוֹנִי) דָס אִיז דֶער מִין דֶשֶׁא, וָוארוּם וֶוען עֶס אִיז דֶשֶׁא אִיז גָאר נִיט צוּ דֶערְקֶענֶען וֶועלְכֶער מִין דָס אִיז (שֶׁלָּשׁוֹן דֶשֶׁא) וָוארוּם דֶער וָוארְט דֶשֶׁא וֶוערְט גְרוּפֶען (הוּא לְבִישַׁת הָאָרֶץ בַּעֲשָׂבִים) וֶוען דִי עֶרְד וֶוערְט בֶּעקְלֵיידְט (בֶּעדֶעקְט) מִיט גְרָאז (כְּשֶׁהִיא מִתְמַלֵּאת בִּדְשָׁאִים) וֶוען זִיא וֶוערְט פוּהל מִיט קְלֵיינֶע נִידֶערִיגֶע גְרָאז: וַתַּדְשֵׁא הָאָרֶץ. זָאגְט רַשִׁ"י מֶען מֵיינְט (תִּתְמַלֵּא וְתִתְכַּסֶּה לְבוּשׁ עֲשָׂבִים) דִיא עֶרְד זָאל דֶער פִילְט וֶוערֶן אוּנ בַּדֶעקְט וֶוערֶן מִיט אַבֶּעקְלֵיידוּנְג פוּן גְרָאז (כּוּלָּן בְּעִרְבּוּבְיָא) וֶוען אַלֶע מִינִים גְרָאז זֶענֶען צוּמִישְׁט וֶוען זֵיי זֶענֶען קְלֵיין (נִקְרָא דֶשֶׁא) וֶוערֶן זַייא גֶערוּפֶן דֶשֶׁא (וְכָל שׁוֹרֶשׁ לְעַצְמוֹ) אוּנ וֶוען יֶעדֶער וָוארְצִיל וֶוערְט דֶערְקֶענְט בֶּעזוּנְדֶער (נִקְרָא עֵשֶׂב) וֶוערְט גֶערוּפֶען עֵשֶׂב: וּמַזְרִיעַ זֶרַע. זָאגְט רַשִׁ"י מֶען מֵיינְט (שֶׁיִּגְדַּל בּוֹ זֶרַע לִזְרוֹעַ מִמֶּנּוּ בְּמָקוֹם אַחֵר) אִין דִיא גְרֶעזִין אִין דִיא עֶרְד פְרוּכְטִין זָאל וַואקְסֶן קֶערְנֶער, מֶען זָאל קֶענֶן דִיא קֶערְנֶער פַארְזַייֶען אוֹיף אֵיין אַנְדֶער אָרְט דָארְטֶן זָאלֶן אוֹיךְ וַואקְסֶן דִי זֶעלְבִּיגֶע פְרוּכְטֶן: וְעֵץ פְּרִי. זָאגְט רַשִׁ"י מֶען מֵיינְט (שֶׁיְּהֵא טַעַם הָעֵץ כְּטַעַם הַפְּרִי) דֶעם בּוֹים אַלֵיין וְדִיא הָאלְץ זָאל מֶען אוֹיךְ קֶענֶען עֶסִין וִויא מֶען עֶסְט דִיא פְּרִי (וְהִיא לֹא עָשְׂתָה כֵּן) אָבֶּער דִי עֶרְד הָט נִיט אַזוֹי גֶטָאהְן (אֶלָּא וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ וְגוֹ' וְעֵץ עֹשֶׂה פְּרִי) דִי עֶרְד הָט אַרוֹיסְגֶעגֶעבְּן בּוֹימֶער וָוָאס אוֹיף זֵיי וַואקְסֶן פֵּירוֹת (וְלֹא הָעֵץ פְּרִי) אָבֶּער דִי בּוֹימֶער אַלֵיין וְדִיא הָאלְץ זֶענֶן נִיט גְוֶועזְן וִוי דִיא פֵּירוֹת צוּם עֶסִין (לְפִיכָךְ כְּשֶׁנִּתְקַלֵּל אָדָם עַל עֲוֹנוֹ) דְרִיבֶּער וֶוען אָדָם אִיז גֶעפְלוּכְט גְוָוארְן, וֶוען זַיין

רש"י

העולה מן הים בעכו לדג העולה מן הים ם באספמיא: (יא) תדשא הארץ דשא עשב. נ לא דשא לשון עשב ולא עשב לשון דשא ולא היה לשון המקרא לומר תעשיב הארץ שמיני דשאים מחולקין כל אחד לעצמו נקרא עשב פלוני ואין לשון למדבר לומר דשא פלוני שלשון דשא הוא לבישת הארץ כשהיא מתמלאת בדשאים: תדשא הארץ. תתמלא ותתכסה לבוש עשבים בלשון לעז נקרא דשא ארברי"ן (גראזיכט) כולן בערבוביא וכל שורש לעצמו נקרא עשב: מזריע זרע. ם שיגדל בו זרעו לזרוע ממנו ע במקום אחר: עץ פרי. שיהא טעם העץ כטעם הפרי והיא לא עשתה כן אלא ותוצא הארץ וגו' ועץ עושה פרי ולא העץ פרי פ לפיכך כשנתקלל אדם על עונו צ נפקדה

שפתי חכמים

כמ"ש כל הנחלים וגו': מ דבאספמיא הדגים טובים יותר: נ ק"ל למה לא נא' תדשא הארץ דשא מזריע זרע או תעשיב הארץ עשבים: ס ר"ל דמזריע הוא לשון מפעיל שהוא הפעיל את אחרים: ע כלומר שהאדם יכול לזרוע במקום אחר ול' מפעיל קאי על האדם: פ הקשה מהרש"ל מאי טעמא של האדמה שסינתה וי"ל דכך היה כוונתה משום שהקב"ה צוה לאדמה שתוציא עץ פרי דומה לעשב שקלחיו ועליו שוים אף זה יהיה עליו ופריו שוה ואז האדמה לקחה סברא זו ומה עשב שטבעו הוא שקלחיו ועליו יהיו שוים אפ"ה א"א לאכלם אלא שצריך מעט תקון אילנות שאין טבען כך ואינו סברא להיות שוה ק"ו אם יהי' כך שצריכים שנוי ותיקון ומ"ה לא עשתה כן וכזה מתורץ ג"כ דלמה כתיב בליווי חד למינהו על תרווייהו ובעשייה כתיב למינהו על כל חד וחד כפ"ע אלא י"ל שבשעה שהקב"ה צוה שיהא העשב ועץ פרי שוה מ"ה כתיב חד למינהו אתרווייהו כלומר שיהא כחד מין אבל הארץ לא עשתה כן לכן כתיב תרי למינהו: צ והוצרך לקלל גם האדמה כמ"ש בס"ד לקמן בפ' ארורה האדמה וגו' נפקדה גם היא דהא והא גרמו ומה שהזכרתו רז"ל לומר משל ליוצא וכו' משום דש"ל

פירוש לתורת אלהים

וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב הָט גָאט גְזֶעהְן עֶס אִיז גוּט: (יא) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הָט גָאט גְזָאגְט תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ דֶשֶׁא עֵשֶׂב דִי עֶרְד זָאל וֶוערֶן דֶער פִילְט אוּנ בַּדֶעקְט מִיט אֵיין אָן קְלֵיידוּנְג פוּן גְרָאז פוּן אַלֶערְלֵיי קְרַייטֶכְצֶער מַזְרִיעַ זֶרַע וָוס עֶס זָאל וַואקְסֶן דְרוֹיגֶן זָאמֶן מֶען זָאל קָאנֶן פוּן דִי זָאמֶן זַייֶען אוֹיף אַנְדֶער אָרְט עֵץ פְּרִי אוֹיךְ זָאל וַואקְסֶן בֵּיימֶער [ע"ר"ש"י] עֹשֶׂה פְּרִי אוֹיף דִיא בֵּיימֶער זָאל וַואקְסֶן פֵּירוֹת לְמִינוֹ צוּ זַיין מִין כְּלוֹמַר אוֹיף אִיטְלִיכֶן בּוֹם זָאל וַואקְסֶן זַיין מִין פְּרִי אֲשֶׁר זַרְעוֹ בוֹ וגו' וָוס זַיין זָאמֶן אִיז אִין אִים צוּ זַייעֶן אוֹיף דֶער עֶרְד דָאס מֵיינְט מֶען דִיא קֶערוּנְדְלֶךְ פוּן

ספר הישר

גְוָוינְט אִים אֵיין זוּן אוּנ רוּפְט אִים חֲנוֹךְ. אוּנ עֶר רוּפְט דְרוּם זַיין זוּן חֲנוֹךְ כְּדֵי צוּ זָאגֶן גָאט הָט אָנְגֶעהוֹיבְּן צוּ לָאזֶן רוּעֶן אִים אוֹיף דֶער עֶרְד. אוּנ אוֹיךְ אִין דֶער וֶועבֶּער צַיים הֵייבְּט אָן קַיִן צוּ בּוֹיעֶן אֵיין שְׁטָאט אוּנ גִיט אִיר אַנְאמֶן חֲנוֹךְ אַזוֹ וִויא דֶער נָאמֶן פוּן זַיין זוּן אוּנ חֲנוֹךְ גְוִוינְט אֵיין זוּן גִיט עֶר אִים אַנְאמֶן עִירָד. אוּנ עִירָד גְוִוינְט מְחוּיָאֵל. אוּנ מְחוּיָאֵל גְוִוינְט מְתוּשָׁאֵל. אוּנ מְתוּשָׁאֵל גְוִוינְט לֶמֶךְ. אוּנ אַז אָדָם אִיז אַלְט הוּנְדֶערְט אוּנ דְרַייסִיג יָאר. גְוִוינְט זַיין וַוייבּ חַוָּה אַזוּן אוּנ רוּפְט אִים מִיט זַיין נָאמֶן

אונקלוס

עַל אַרְעָא וַהֲוָה כֵן :
יב וְאַפֵּיקַת אַרְעָא דִּיתְאָה
עִסְבָּא דְּבַר זַרְעֵהּ
מִזְדְּרַע (עַל אַרְעָא)
לִזְנוֹהִי וְאִילַן עָבֵד פֵּרִין
דְּבַר זַרְעֵהּ בֵּהּ לִזְנוֹהִי
וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי טָב : יג וַהֲוָה
רְמַשׁ וַהֲוָה צְפַר יוֹם
תְּלִיתָאי : יד וַאֲמַר יְיָ יְהוֹן

זַרְעוֹ־בוֹ עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן :
יב וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ
זֶרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ עֹשֶׂה־פְּרִי אֲשֶׁר
זַרְעוֹ־בוֹ לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־
טוֹב : יג וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם
שְׁלִישִׁי : פ יד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי

תו"א ושוחח חולין דף ר"ס יא

בעל הטורים

(יב) מזריע זרע למינהו. ר"ת מזל שאין לך עשב שאין לו מזל למעלה:

רש"י

גם היא על עונה (ונתקללה): אשר זרעו בו. הן גרעיני כל פרי שמהן האילן צומח כשנוטעין אותן: (יב) ותוצא הארץ וגו'. אע"פ שלא נאמר למינהו בדשאין בצוויין שמעו שנצטוו האילנות על כך ונשאו ק"ו בעצמן ר' כדמפרש באגדה בשחיטת חולין: (יד) יהי מארת וגו'. מיום ראשון נבראו ש וברביעי צוה עליהם להתלות ברקיע וכן כל תולדות שמים וארץ נבראו ביום ראשון וכל אחד ואחד נקבע ביום שנגזר עליו הוא שכתוב

בית יהודא

זיינד (נִפְקְדָה גַם הִיא עַל עֲוֹנָהּ) איז די ערד אויך גיוואָרען גיפלוכט אויף איהרע זינד : וַאֲשֶׁר זַרְעוֹ בוֹ). זיין פרוכט איז אין איהם, זאָגט רש"י (הֵן גַּרְעִינֵי כָּל פְּרִי) דאָס זענען די קערנער וואָס זענען אין אַלע פֵּירוֹת (שֶׁמֵּהֶן הָאִילָן צוֹמֵחַ כְּשֶׁנּוֹטְעִין אוֹתוֹ) פון דיא קערנער וואַקסט דער בוים ווען מען פלאַנצט איהם : (יב) וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ וגו'). רש"י זאָגט (אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר לְמִינֵהוּ בִּדְשָׁאִים בְּצִוּוּיָיהֶן) אַפִילוּ ווען הקב"ה האָט גבאָטען צו דיא ערד זיא זאָל אַרויסגעבען דיא גראָזין האָט הקב"ה ניט גזאָגט יעדער מין זאָל אַרויסוואַקסען בזונדער (שָׁמְעוּ שֶׁנִּצְטַוּוּ הָאִילָנוֹת עַל כָּךְ) ווייל די גראָז האָבען געהערט וויא הקב"ה האָט גבאָטען די בוימער זייא זאָלען אַרויסוואַקסען יעדר מין בזונדער (נָשְׂאוּ קַל וָחוֹמֶר בְּעַצְמָן) האָבען זייא גלערענט אַקל וָחוֹמֶר אויף זיך, זיי האָבען גזאָגט מאַדאַך בוימער וואָס זענען הויך געוואַקסען מיט גרויסע צווייגען, אונ אַפִילוּ די בוימער וועלען זיין צומישט אַלע מינים צוזאַמען פון דעסטוועגען וועט מען דערקענען יעדער מין, פון דעסטוועגען האָט הקב"ה געבאָטען יעדער מין זאָל וואַקסען בזונדער. מיר גראָזין וואָס מיר זענען נידעריג, אַז מיר וועלען זיין צומישט וועט מען ניט זעהן יעדער מין וועלכע ער איז, דאַרפען מיר דאָך געוויס וואַקסען יעדער מין באזונדער (כִּדְאִיתָא בְּאַגָּדָה בִּשְׁחִיטַת חוּלִין) וויא עס שטייט אין די אַגָּדָה פון דיא מַסֶּכֶת חוּלִין : (יד) יְהִי מְאֹרֹת וגו'). זאָגט רש"י (מִיּוֹם רִאשׁוֹן נִבְרְאוּ) די בעלייכטונגען (די זונן אונ די לְבָנָה) זענען באַשאַפען גוואָרען דעם ערשטען טאָג (זונטאָג) (וּבָרְבִיעִי צִוָּה עֲלֵיהֶם לְהִתָּלוֹת בָּרָקִיעַ) אונ דעם פערטען טאָג האָט הקב"ה גיבאָטען אויף די זונן מיט דיא לְבָנָה זייא זאָלען אַריינקומען אין הימעל רָקִיעַ וואָס הייסט דינסטאָג זעקס אָנהייב אָבענד צו מיטוואָך האָט אָנגעהויבען לייכטען די לְבָנָה מיטוואָך פְרִיה שָׁעָה זעקס האָט אָנגעהויבען לייכטען די זונן) וְכֵן כָּל תּוֹלְדוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ נִבְרְאוּ בְּיוֹם רִאשׁוֹן) אונ אַלע זאַכען וואָס זענען אין הימעל אונ אויף דיא ערד זענען באַשאַפען געוואָרען דעם ערשטען טאָג (וְכָל אֶחָד וְאֶחָד נִקְבַּע בְּיוֹם שֶׁנִּגְזַר עָלָיו) אונ יעדערע זאַך איז געקומען אויף זיין אָרט אין דעם טאָג וואָס הקב"ה האָט אויף איהם גוזר גיוועזען (הוּא שֶׁכָּתוּב

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יב) ותוצא הארץ דשא. למינהו. במסכת חולין (דף ס' ע"א) דריש שנשאו דשאים ק"ו בעצמן וכו' פתח שר העולם ואמר יהי כבוד ה' לעולם. וק' למ"ד חנוך זה מטטרו"ן ומטטרו"ן זה שר העולם שהרי באותה שעה עדיין לא נברא חנוך. וי"מ דתרי שר העולם הוי. ועוד י"ל דההיא לא הויא כמ"ד חנוך זה מטטרו"ן. ומיהו אף לדידיה י"ל דנהי דאיהו לא נברא. נשמתו

שפתי חכמים

דמלת בעבורך משמע ולא בעבורה: ק למה כתיב באילנות אשר זרעו בו וגבי עשב כתיב מזריע זרע לכן פי' וכו' ר"ל כי עיקר של אילנות למיחתן מענף של אילן אחר שמרכיבין או שנוטעין אותו לכן נקט כאן אשר זרעו בו שעיקרו של זרעו דהיינו הגרעינין אינן זריעתו לאפוקי גבי עשבים לומחין רק מן הזרע: ר ומה אילנות שהם גדולים וענפיהם מרובים וגדולים ואינן יכולין לעמוד רלופין ואפי' אם יתערבו יחד יש היכר ביניהם דזה מין פלוני ואפ"ה יצאו למינם אנו שקטנים ונחנו ואם נסי' מעורבים יחד אין היכר בינינו עאכ"ו שצריכין אנו לצאת למינינו: ש ק"ל דהול"ל יהי מאורות ואח"כ והיו למאורות

פירוש לתורת אלהים

איטליכר פְּרִי וואָס פון זיי שפּראָצט דער בוים אַז מען פלאַנצט אים וַיְהִי־כֵן אונ עס איז אַזוי גוועזען: (יב) וַתּוֹצֵא אונ די ערד האָט אויס גצויגען עס האָט פון איר גיוואַקסען דֶּשֶׁא גראָז עֵשֶׂב איטליכר מין קרייטיכץ מַזְרִיעַ זֶרַע וואָס מען קאָן דר פון זייען אַלערליי זאָמען לְמִינֵהוּ צו זיין מין וְעֵץ עֹשֶׂה פְּרִי אונ אַזעלכי ביימר וואָס האָט אויף זיי גוואַקסען פֵּירוֹת אֲשֶׁר זַרְעוֹ בוֹ וואָס זיין זאָמען איז אין אים לְמִינֵהוּ צו זיין מין וַיַּרְא אֱלֹהִים האָט גאָט גזעהן כִּי טוֹב עס איז גוט: (יג) וַיְהִי עֶרֶב עס איז גיוואָרען אָבינט וַיְהִי בֹקֶר אונ עס איז גוואָרען מאָרגן יוֹם שְׁלִישִׁי דער דריטער טאָג: (יד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אונ גאָט האָט גיזאָגט יְהִי מְאוֹרוֹת עס זאָל זיין ליכט דאָס מיינט מען די זונן מיט דער לְבָנָה [עיין רש"י].

ספר הישר

שֵׁת. דער טייטש איז פון דעם נאָמען אַז גאָט האָט מיר גגעבען איין אַנדערין זון פר דעם זון הֶבֶל וואָס קַיִן האָט אים דערשלאָגן. אונ שֵׁת לעבט הונדערט אונ פינף יאָר אונ גווינט אַזון אונ גיט אים אַנאָמען אֱנוֹשׁ וואָרום אֱנוֹשׁ איז טייטש שְׁלַאף. דען אין דער דאָזיגער ציים האָבען זיך אָן גהויבען די מענטשען צו מערען קראַנקייט אונ ווידער צו שפּעניגען אָן גאָט. אונ אין די טעג פון אֱנוֹשׁ האָבין זיך גמערט די קינדער פון אָדָם זיי האָבען מוֹרֵד גוועזן אָן גאָט אונ האָבען געדינט עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. אונ איטליכער פון זיי האָט זיך גימאַכט געצין בילדער אונ דינען צו זיי. אונ גאָט ווערט אויף זייא ברוגז אויף דעם שלעכץ וואָס זייא טוען אונ גאָט פלייצט איבער

מארת ברקיע השמים להבדיל בין היום ובין הלילה והיו לאתת

נהורין ברקיעא דשמיא לאפרשא בין יממא ובין ליליא ויהון לאתין

בעל הטורים

(יד) מארת. חסר בלא נכרא להאיר אלא השמש. וירח לא נכרא אלא כדי שלא יעבדו לחמה ג״ס תהיה יחי.

בית יהודא

דריבער שטייט אין פסוק בראשית ברא אלהים, צו ערשט הט הקב״ה בשאפן את השמים, צו וואס שטייט דר ווארט את (לרבות תולדותיהם) צו זאגן אונז באלד ווען הקב״ה הט בשאפן די הימלען הט ער בשאפן אלץ וואס זענען אויף די הימלען (ואת הארץ) מיינט מען אויך (לרבות תולדותיה) צו זאגן אונז באלד ווען הקב״ה הט בשאפן די ערד, הט ער בשאפן אלץ וואס די ערד דארף ארויסגעבן: ויהי מארת. זאגט רש״י (חסר וא״ו כתיב) דר ווארט מארת איז געשריבן אן וואוין, קען מען לייענען מארת, אפלוכונג, זאגט רש״י עס איז אזו (על שהוא יום מארה) ווייל מיטוואך איז אנגעפלוכטער טאג (ליפול אסכרה בתינוקות) מיטוואך קומט די קראנקייט אסכרה (קרופ) ביי קליינע קינדער (הוא ששנינו) דס איז וואס מיר האבן גלערנט (ברביעי היו מתענים על אסכרה שלא תפול בתינוקות) מיטוואך פלעגן די מענטשן פון משמר פאסטן די קראנקייט אסכרה (קרופ) זאל ניט פאלן אויף די קליינע קינדער: להבדיל בין היום ובין הלילה. זאגט רש״י (משנגנז האור הראשון) דאס איז געווען נאכדעם ווי די ערשטע ליכטיגקייט פון ערשטין טאג איז בעהאלטין געווארען (אבל בשלשה ימי בראשית) אבער די ערשטע דרייא טעג (שמשו האור והחשך הראשונים שניהם יחד בין ביום בין בלילה) האבין בעדינט די ערשטע ליכטיגקייט מיט דיא פינסטערניס ביידע צוזאמען, בייא טאג אונ בייא נאכט ועיין פסוק ד: והיו לאותות. די בעלייכטונגען וועלין זיין צו צייכונס, זאגט רש״י (כשהמאורות לוקין) ווען די בעלייכטונגען ווערען געשלאגען ווי ווערין פינסטער (סימן רע הוא לעולם) איז דאס אשלעכטער צייכין פאר דיא וועלט (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (מאותות השמים אל תחתו) פאר די צייכונס וואס ווערען געטאן אין די בעלייכטונגן וואס זענען אין הימעל זאלט איר יודין ניט שרעקין (בעשותכם רצון הקב״ה) ווען איר וועט טאהן דעם ווילען פון הקב״ה (אין אתם צריכים לדאוג מן הפורענות) דארפט איר ניט זארגען פאר די שטראף וואס דיא צייכונס פון היממעל ווייזין, זעהן מיר אז די צייכונס פון דיא בעלייכטונגען ווייזין אויף שלעכטס: ולמועדים. פון דיא בעלייכטונגען וועט מען וויסען ווען וועט זיין יום טוב, זאגט רש״י (על שם העתיד) וועגין דיא ימים טובים וואס וועלין זיין (שעתידים ישראל להצטוות על המועדות) הקב״ה האט געוואוסט אז ער וועט געביטען די יודין זייא זאלין מאכין ימים טובים (והם נמנים למולד הלבנה) אונ דיא ימים טובים ווערין געציילט נאך דעם מולד פון דיא לבנה: ולימים. אונ צו טעג, זאגט רש״י (שמוש החמה חצי יום) דיא זונן בעדינט ווייכט אהאלבין טאג וצוועלף שעה) (ושמוש הלבנה חציו) אונ די לבנה בעדינט ווייכט אהאלבין טאג וצוועלף שעה) (הרי יום שלם) צוזאמען איז אגאנצער טאג, אגאנצער מעת לעת ופיר אונ צוואנציג שעה: ושנים. אונ יאהרין, זאגט רש״י (לסוף שס״ה ימים) אין ענדע פון דריי הונדערט פינף אונ זעכציג טעג (יגמרו מהלכתם בשנים עשר מזלות המשרתים אותם) ענדיגען זייא זייער גאנג מיט דיא צוועלף מזלות וואס בעדינען אונ פירן זיי (והיא שנה) דס הייסט אֵיאהר ועס זענען דא צוועלעף מזלות (טלה שור תאומים סרטן אריה בתולה מאזנים עקרב קשת גדי דלי דגים) די צוועלף מזלות פירען די זונן מיט די לבנה, ווען דיא זונן מיט די לבנה גייען דורך דיא אלע צוועלף מזלות פון אנהייב מזל טלה ביז ענדע מזל דגים איז געענדיגט איאהר) (וחוזרים ומתחילים פעם שניה לסבב

רש״י

את השמים לרבות תולדותיהם ואת הארץ לרבות תולדותיה: יהי מארת. חסר וי״ו כתיב על שהוא יום מארה ליפול אסכרה בתינוקות הוא ששנינו בד׳ היו מתענים על אסכרה שלא תפול בתינוקות: להבדיל בין היום ובין הלילה. משנגנז האור הראשון אבל בשבעת (נ״א בג׳) ימי בראשית שמשו האור והחושך הראשונים שניהם יחד בין ביום בין בלילה: והיו לאותות. כשהמאורות לוקין סימן רע הוא לעולם שנאמר (ירמיה י) מאותות השמים אל תחתו וגו׳ בעשותכם רצון הקב״ה אין אתם צריכין לדאג מן הפורענות: ולמועדים. על שם העתיד שעתידים ישראל להצטוות על המועדות והם נמנים למולד הלבנה: ולימים. שמוש החמה חצי יום ושמוש הלבנה חציו הרי יום שלם: ושנים. לסוף שס״ה ימים (ס״א ורביע יום) יגמרו מהלכתם בי״ב מזלות המשרתים אותם והיא שנה. וחוזרים ומתחילים

שפתי חכמים

ברקיע ר״ל דסול״ל בריאתן מקודם ואח״כ תלייתן ברקיע: ת ק״ל והא כבר כתיב ויבדל אלהים וגו׳: א פ״מ שים חסה באם שילכו בדרכי הטכו״ם: ב שהוא מחיבור שני המאורות כידוע לחכמי העיבור ולכן תלה המועדים בשניהם: ג ר״ל יום שלם דהיינו י״ב שעות: ד פס״ה ימים קאי על החמה ושנת הלבנה שהם שנ״ד ימים מובלעים בשנת החמה ולפי שסנת החמה היא מלך מהלכתה לסבב כל הי״ב מזלו

דעת זקנים מבעלי התוספות

או מזלו מיהא נברא שאמר להההוא קרא. דאשכחן גבי ספו תולדות אדם דדרשינן מלמד שהראה הקב״ה דור דור וחכמי אעפ״י שלא נבראו אותן הדורות מ״מ נשמתם ומולם הראה לו

פירוש לתורת אלהים

ברקיע השמים אין דעם פר שפרייטונג פון הימל להבדיל צו מאכן אפ שיידן בין היום צווישן טאג ובין הלילה אונ צווישן נאכט והיו זיי זאלן זיין לאתת צו צייכן [ע׳ רש״י] ולמועדים אונ צוא דיא ימים טובים [עיין רש״י] ולימים אונ צו טעג דארך דר זונן מיט דער לבנ קען מען ציילן דיא טעג ווארום דיא זונן איז איי האלבן מעת לעת אונ די לבנה איז אהאלבן מעו לעת הייסט דאס איין גאנצער טאג ושנים אונ יאר

ספר הישר

זייא דם וואסער פון טייך גיחון אונ עס ווערען פר לורין פון זייא דרייא חלקים, אונ אין דיא זעלבע צייט איז נים גראסין קיין תבואה אונ די מענטשין האבן גאר נים צו עסן אונ אלי מענטשן האבען גזייעט איז געוואקסען דערנער. דען גאט הט פר פלוכט די ערד פון וועגין די עבירה וואס אדם האט פאר זינדיגט. אונ אנוש לעבט ניינציג יאר אונ געווינט קינן אונ ווי קינן איז אל געווארען פערציג יאר איז ער געווען קלוג אין אלעם אונ ער קיני איבר אלי מענטשין אונ פירט זיי מיט פר שטאנד אונ חכמה א וויסט מיט זיין חכמה אז גאט וועט פר דארבן די מענטשן זענען אויף דר ערד אונ וועט ברענגן איין מבול אויף זייא אונ קי

שרייבט

וּלְמֽוֹעֲדִ֔ים וּלְיָמִ֖ים וְשָׁנִֽים׃ טו וְהָי֤וּ
לִמְאוֹרֹת֙ בִּרְקִ֣יעַ הַשָּׁמַ֔יִם לְהָאִ֖יר
עַל־הָאָ֑רֶץ וַֽיְהִי־כֵֽן׃ טז וַיַּ֣עַשׂ אֱלֹהִ֔ים
אֶת־שְׁנֵ֥י הַמְּאֹרֹ֖ת הַגְּדֹלִ֑ים אֶת־
הַמָּא֤וֹר הַגָּדֹל֙ לְמֶמְשֶׁ֣לֶת הַיּ֔וֹם וְאֶת־
הַמָּא֤וֹר הַקָּטֹן֙ לְמֶמְשֶׁ֣לֶת הַלַּ֔יְלָה
וְאֵ֖ת הַכּוֹכָבִֽים׃ יז וַיִּתֵּ֥ן אֹתָ֛ם אֱלֹהִ֖ים
בִּרְקִ֣יעַ הַשָּׁמָ֑יִם לְהָאִ֖יר עַל־הָאָֽרֶץ׃
יח וְלִמְשֹׁל֙ בַּיּ֣וֹם וּבַלַּ֔יְלָה וּֽלֲהַבְדִּ֔יל בֵּ֥ין

וּלְזִמְנִין וּלְמִמְנֵי בְהוֹן
יוֹמִין וּשְׁנִין : טו וִיהוֹן
לִנְהוֹרִין בִּרְקִיעָא דִשְׁמַיָּא
לְאַנְהָרָא עַל אַרְעָא וַהֲוָה
כֵן : טז וַעֲבַד יְיָ יָת תְּרֵין
נְהוֹרַיָּא רַבְרְבַיָּא יָת
נְהוֹרָא רַבָּא לְמִשְׁלַט
בִּימָמָא וְיָת נְהוֹרָא זְעֵרָא
לְמִשְׁלַט בְּלֵילְיָא וְיָת
כּוֹכְבַיָּא : יז וִיהַב יָתְהוֹן
יְיָ בִּרְקִיעָא דִשְׁמַיָּא
לְאַנְהָרָא עַל אַרְעָא :
יח וּלְמִשְׁלַט בִּימָמָא
וּבְלֵילְיָא וּלְאַפְרָשָׁא בֵּין

תולדות אהרן

ויפש חולין ס : ויפן חגיגה יב :

רש"י

פעם כ' לסבב בגלגל כמהלכן הראשון : (טו) והיו למאורות. ה עוד זאת ישמשו שיאירו ו לעולם : (טז) המאורות הגדולים . שוים נבראו ז ונתמעטה הלבנה על קטרגה ואמרה א"א לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד : ואת הכוכבים . על ידי שמיעט את הלבנה (ב"ר

בית יהודא

הַגַּלְגַּל כְּמַהֲלָכָן הָרִאשׁוֹן) נָאכְדֶעם הֵייבְּט אָן דִי זוּנְן נָאךְ אַמָאל צוּ גֵיין פוּן מַזָל טָלֶה וְוִי דָאס פְרִיעֶרְדִיגֶע יָאהְר , נָאר דִיא זוּנְן גֵייט אַזוֹ , אָבֶּער דִי לְבָנָה גֵייט נִיט אַזוֹ , דֶר יָאהְר פוּן דִי לְבָנָה אִיז נָאר דְרַיי הוּנְדֶערְט פִיר אוּנ פוּפְצִיג טֶעג , דִי לְבָנָה עֶנְדִיגְט אִיר יָאהְר מִיט עֶלְף טֶעג פְרִיעֶר וְוִי דִי זוּנְן : (טו) וְהָיוּ לִמְאוֹרוֹת] . זָאגְט רש"י (עוֹד זֹאת יְשַׁמְּשׁוּ שֶׁיָּאִירוּ לָעוֹלָם) נָאךְ דָאס וֶועלִין דִי זוּנְן מִיט דִיא לְבָנָה בֶּעדִינֶען זֵיי וֶועלִין בֶּעלַייכְטִין דִיא עֶרְד : (טז) הַמְּאוֹרוֹת הַגְּדֹלִים] . זָאגְט רש"י (שָׁוִים נִבְרְאוּ) וֶוען דִי זוּנְן מִיט דִיא לְבָנָה זֶענֶען בֶּעשַׁאפֶן גְוָוארֶן זֶענֶען זֵיי גֶוועזֶן בֵּיידֶע גְלַייךְ , בֵּיידֶע גְרוֹיסֶע (וְנִתְמַעֲטָה הַלְּבָנָה) נָאכְדֶעם אִיז דִי לְבָנָה קְלֶענֶער גִיוָוארִין (עַל שֶׁקִּטְרְגָה וְאָמְרָה אִי אֶפְשָׁר לִשְׁנֵי מְלָכִים שֶׁיִּשְׁתַּמְּשׁוּ בְּכֶתֶר אֶחָד) ווייל זִיא הָאט גִיזָאגְט פַאר הקב"ה צְוֵוייא מְלָכִים קֶענֶען נִיט גֵיין צוּזַאמֶען מִיט אֵיין קְרוֹין , וֶוען אֵיין מֶלֶךְ טְרָאגְט דִי קְרוֹין אוֹיף זַיין קָאפּ גֵייט דֶר אַנְדֶערֶער מֶלֶךְ אָן אַקְרוֹין אוּנ מֶען וֶועט קֵיין מָאהְל נִיט ווִיסֶן אַז זֵייא זֶענֶען צְוֵוייא מְלָכִים מֶען וֶועט מֵיינֶען אַז עֶס אִיז אֵיין מֶלֶךְ ווייל דָם אִיז דִיא זֶעלְבִּיגֶע קְרוֹין , אַז דִיא זוּנְן מִיט דִי לְבָנָה וֶועלִין הָאבֶּן אֵיין לִיכְטִיגְקֵייט ווִיא אַזוֹי וֶועט מֶען ווִיסֶען וֶוען עֶס אִיז טָאג אוּנ וֶוען עֶס אִיז נַאכְט , מֶען וֶועט אֵייבִּיג מֵיינֶען עֶס אִיז נָאר טָאג , אָדֶער עֶס אִיז נָאר נַאכְט , ווִיא אַזוֹ קֶענֶען בֵּיידֶע הָאבֶּן אֵיין קְרוֹין , דְרִיבֶּער הָאט הקב"ה קְלֶענֶער גֶעמַאכְט דִי לִיכְטִיגְקֵייט פוּן דִי לְבָנָה : (וְאֵת הַכּוֹכָבִים] . דִי שְׁטֶערְין זָאלִין אוֹיךְ לַייכְטִין בַּיי נַאכְט , זָאגְט רש"י (עַל יְדֵי שֶׁמִּיעֵט אֶת הַלְּבָנָה) ווייל הקב"ה הָאט

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טז) את שני המאורות הגדולים . פי' שניהם גדולים ומיהו הא' גדול מחבירו כדכתיב את המאור הגדול. ורבותינו דרשו בתחילה נבראו שוין בגדולה וקטרגה הלבנה ונתמעטה והשמש עמד בגדולתו לפי ששמע חרפתו ולא השיב והיינו דאמרינן הנעלבין ואינם עולבין שומעים חרפתם ואין משיבין עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו . כשמש ששמע חרפתו ולא השיב ונתגדל ע"י כן . וגם ביוצר של שבת יש גורסין ראה והקטין צורת הלבנה . וה"פ ראה השי"ת שקטרגה והקטינה . ולאותן שגורסין ראה והתקין הפי' כך ראה השי"ת שעתידין האה"ע לטעות אחר השמש ולעשותו ע"ז עמד ותקן צורת הלבנה להראותן שאין השמש אלוה שהרי יש שמש אחר הגון ונאה כמוהו :

שפתי חכמים

ובנת הלבנה היא מחוברת עם השמש בכל אחד מהי"ב מזלות לכן תלה השנה בשניהם יחד ואע"פ שהלבנה גומרת מהלכתה בכ"ט ימים ושעות ידועות : ה כלו' ועוד נוסף על שמוש להבדיל וגו' שיאירו וכו' : ו וה"פ והיו ר"ל החמה והלבנה למאורות להאיר לבריות ולכך נקט רש"י אלא לעולם ולא נקט לארץ כמ"ש בקרא להורות שפי' על הארץ על אנשי שהארץ כי הארץ אינה צריכה לאור : ז דק"ל דבתחלה כתיב

פירוש לתורת אלהים

בייא הוּנְדֶערְט מִיט פִינְף אוּנ זֶעכְצִיג טָאג [ע' רש"י] יוֹסְט אַיְאר : (טו) וְהָיוּ אוּנ זֵייא זָאלֶען זַיין לִמְאוֹרוֹת צוּ לַייכְטֶען בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם אִין דֶעם פַאר שְׁפְּרֵייטוּנְג פוּן דֶעם הִימֶל לְהָאִיר עַל הָאָרֶץ צוּ לַייכְטֶען אוֹיף דֶר עֶרְד [ע' רש"י] וַיְהִי כֵן אִיז אַזוֹ גְוָוארֶן : (טז) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי הַמְּאוֹרוֹת הַגְּדוֹלִים הָאט גָאט בַּשַׁאפֶן דִי צְוֵויי גְרוֹיסִי לִיכְט [ע' רש"י] אֶת הַמָּאוֹר הַגָּדוֹל דִיא גְרוֹיסֶע לִיכְט דָם אִיז דִיא זוּנְן לְמֶמְשֶׁלֶת הַיּוֹם צוּ גְוֶועלְטִיגֶען בַּיי טָאג וְאֶת הַמָּאוֹר הַקָּטֹן אוּנ דִיא קְלֵיינֶע לִיכְט דָאס אִיז דִיא לְבָנָה לְמֶמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה צוּ גִיוֶועלְטִיגֶען בַּייא נַאכְט וְאֵת הַכּוֹכָבִים אוּנ דִיא שְׁטֶערְין זָאלֶען אוֹיךְ זַיין בַּייא נַאכְט [עיין רש"י] : (יז) וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים אוּנ גָאט הָאט זֵייא גְזֶעצְט בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם אִין דֶעם פַאר שְׁפְּרֵייטוּנְג פוּן דֶעם הִימֶל לְהָאִיר עַל הָאָרֶץ צוּ לַייכְטֶען אוֹיף דֶער עֶרְד : (יח) וְלִמְשׁוֹל בַּיּוֹם

ספר הישר

ייבְּט דָאס אוֹיף אֵיין טָאבִיל אוּנ לֵייגְט אִים אִין זַיינֶע אוֹצְ ה' ז ין אוּנ מַאכְט ווִידֶער קֶערְן אַפִּיל מֶענְטְשִׁין צוּ גָאטְם וֶועגְ . אוּנ קֵינָן אִיז אַלְט גְוָוארֶן זִיבְּצִיג יָאר גֶווינְט עֶר דְרַיי זִין אוּנ צְוֵויי טֶעכְטֶער דִי דְרַיי זִין הֵייסֶן מַהֲלַלְאֵל עֵינָן אוּנ יֶרֶד אוּנ דִי צְוֵוייא טֶעכְטֶער עָדָה אוּנ צִלָּה . אוּנ לֶמֶךְ דֶער זוּן פוּן מְתוּשָׁאֵל אִיז זִיךְ מִתְחַתֵּן מִיט קֵינָן אוּנ נֶעמְט זַיינֶע צְוֵויי טֶעכְטֶער פַאר ווַייבֶּער . אוּנ

הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־
טוֹב׃ יט וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם
רְבִיעִי׃ פ כ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׁרְצוּ
הַמַּיִם שֶׁרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף
עַל־הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי רְקִיעַ הַשָּׁמָיִם׃
כא וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הַתַּנִּינִם
הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה ׀
הָרֹמֶשֶׂת אֲשֶׁר שָׁרְצוּ הַמַּיִם

אונקלוס

נְהוֹרָא וּבֵין חֲשׁוֹכָא וַחֲזָא
יְיָ אֲרֵי טָב׃ יט וַהֲוָה רְמַשׁ
וַהֲוָה צְפַר יוֹם רְבִיעָאִי׃
כ וַאֲמַר יְיָ יִרְחֲשׁוּן מַיָּא
רְחֵשׁ נַפְשָׁא חַיְתָא וְעוֹפָא
יְפָרַח עַל אַרְעָא עַל אַפֵּי
רְקִיעָא דִשְׁמַיָּא׃ כא וּבְרָא
יְיָ יָת תַּנִּינַיָּא רַבְרְבַיָּא
וְיָת כָּל נַפְשָׁא חַיְתָא
דְּרָחֲשָׁא דִּי אַרְחִישׁוּ מַיָּא
לִזְנֵיהוֹן וְיָת כָּל עוֹפָא

תולדות אהרן

ויהי ערב שם: ויאמר חולין נז: ויברא בתרא עד נדה ג כב:

רש"י

מ"ו) ח הרבה לבאיה להפיס דעתה: (כ) נפש חיה. שיהא בה ט חיות: שרץ. כל דבר חי שאינו גבוה י מן הארץ קרוי שרץ. בעוף כגון זבובים בשקצים כגון נמלים כ וחיפושין ותולעים ובבריות ל כגון חולד ועכבר וחומט וכיוצא בהם וכן הדגים: (כא) התנינם. דגים גדולים שבים. ובדברי אגדה (פ' השפינה) הוא מ לויתן ובן זוגו שבראם זכר ונקבה והרג את הנקבה ומלחה לצדיקים לע"ל נ שאם יפרו וירבו לא יתקיים העולם בפניהם. התנינם

בית יהודא

קלענער גמאכט די ליכטיגקייט פון דיא לְבָנָה, דריבער (הִרְבָּה צְבָאֶיהָ) הָט הקב"ה געמערט אירע בעדינער (לְהָפִים דַּעְתָּהּ) איר צו בערוהיגען: (כ) (נֶפֶשׁ חַיָּה). די וואסער זאל ווידמען נארויסגעבען אקערפער (שֶׁיְּהֵא בָהּ חִיּוּת) אין דעם קערפער זאל זיין אלעבונג: (שֶׁרֶץ). זאגט רש"י (כָּל דָּבָר חַי) יעדער לעבעדיגע זאך (שֶׁאֵינִי גָבוֹהַּ מִן הָאָרֶץ קָרוּי שֶׁרֶץ) וואס איז ניט הויך פון די ערד רופט דר פסוק שֶׁרֶץ (בָּעוֹף) ביא פליהענדיגע זאכן (כְּגוֹן זְבוּבִים) פליגען, ווערן גרופן שֶׁרֶץ הָעוֹף (בִּשְׁקָצִים) ביי די מיאוסע זאכען (כְּגוֹן נְמָלִים וְחִיפּוּשִׁין וְתוֹלָעִים) מילבין, וואנצין, ווערעם (וּבִבְרִיּוֹת) ביא אנדערע בשעפענש (כְּגוֹן) דהיינו (חוֹלֶד) אקרעט (וְעַכְבָּר) אמויז (וְחוֹמֶט) אשנעק (וְכַיּוֹצֵא בָהֶם) אונ נאך אזעלכע זאכען וויא די זענן (וְכָל הַדָּגִים) אונ אלע פיש: (כא) (הַתַּנִּינִם). זאגט רש"י מען מיינט (דָּגִים גְּדוֹלִים שֶׁבַּיָּם) דיא גרויסע פיש וואס זענען אין ים (וּבְדִבְרֵי אַגָּדָה) די גמרא זאגט (הוּא לִוְיָתָן וּבֶן זוּגוֹ) תנינים מיינט מען דעם לויתן מיט זיין בן זוג (מיט זיין נוייב) (שֶׁבְּרָאָם זָכָר וּנְקֵבָה) הקב"ה הט זיי באשאפן אזכר מיט אנקבה (וְהָרַג אֶת הַנְּקֵבָה) אונ ער האט געהרגעת דיא נקבה (וּמְלָחָהּ לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבֹא) הקב"ה הט זיא איינגעזאלצן צו מאכן פון איר אסעודה פר דיא צדיקים ווען משיח וועט קומען (שֶׁאִם יִפְרוּ וְיִרְבּוּ) ווארום אז דיא נקבה וואלט גלעבט אונ די ביידע פיש וואלטען געבארין נאך אזעלכע גרויסע פיש וויא זיי זענן (לֹא יִתְקַיֵּים הָעוֹלָם בִּפְנֵיהֶם) וואלט דיא וועלט

שפתי חכמים

שני המאורות הגדולים ואח"כ אמר את המאור הגדול וגו': ח (נח"י) והשתא אתי שפיר דלא כתיב יהא כוכבים או ויעש את הכוכבים: ט ק"ל נפש חיה משמע דמים הוליאו נפש החיה ולקמן כ' ויברא אלהים וגו' לכך פי' נפש שיהא בה חיות כלומר שהמים יכינו את הגוף שיקבל את נפש החיוני שיתן בו הקב"ה וזה שפירש"י לקמן ואת כל נפש החיה נפש שיש בה חיות וק"ל עי"ל דק"ל והלא חיות אח"כ נבראו מן האדמה לכך פי' נפש שיהא בה חיות ומה שהולרך לפרש כן עוד (בפסוק כ"א) י"ל לפי שנכתב בה"א הידיעה משמע שהוא חיה ממש לכך פי' פעם שנית שאין פי' כן מדכ' אשר שרלו המים ומה שפי' ג"כ ביום החמישי לפי שבפי' נכתב אח"כ וחיתו ארץ א"כ נפש חיה ק"ל השרלים: י מה שמהפך רש"י ומפרש בתחלה נפש חיה ואח"כ שרץ ר"ל גם בקרא לריך להיות כן ישרלו המים נפש חיה ומה הן נפש חיה ומפרש שרץ ועוף וכן כתיב אח"כ ותולא הארץ נפש חיה למינה בהמה ורמש: כ הם התולעים הנמלאים באשפה וגם בימות החמה בשירה גשם על הארץ: ל ר"ל גבי בהמות וחיות: מ דק"ל למה פרטם יותר משאר הבריות ולמה הוליאם מכלל כל נפש החיה (בה"א הידיעה) ל"ל וכו': נ דק"ל דכתיב התנינם חסר י' אחרונה דמשמע ל' יחיד וקרינן תנינים ל' רבים לכ"פ בראם זכר ונקבה לכן קרינן התנינים ואח"כ

פירוש לתורת אלהים

וּבַלַּיְלָה אונ צו גיוועלטיגן ביא טאג אונ ביא נאכט וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ אונ צווישן שיידין צווישן דיא ליכט אונ צווישן דר פינצטערניש וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב אונ גאט הט געזעהן עס איז גוט: (כ) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אונ גאט הט גזאגט יִשְׁרְצוּ זייא זאלן ווידמיגן הַמַּיִם די וואסערן שֶׁרֶץ איין ווידמונג נֶפֶשׁ חַיָּה אזו אלייב וואס זאל זיין דריגען אחיות וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל הָאָרֶץ אונ אזעלכע פייגל וואס זאלען פליהען איבר דר ערד עַל פְּנֵי רְקִיעַ הַשָּׁמָיִם אונטר דעם פר שפרייטונג פון דעם הימל: (כא) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים אונ גאט הט בשאפן די גרויסע פיש וואס איז אין ים [עיין רש"י] וְאֵת כָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה אונ אלע לעבעדיגע בשעפעניש

ספר הישר

עָדָה גווינט איין זון צו לֶמֶךְ אונ לֶמֶךְ רופט דעם זון יָבָל. אונ זיא גווינט נאך אזין אונ זיא רופט אים תּוּבַל קַיִן. אונ זיא ווערט נאך מיין טראגן אונ גווינט אטאכטער אונ רופט זיא נַעֲמָה. זיא זאגט נאך מיין פר שליסן איז גווארן צו מיר איין זיסונג. אונ לֶמֶךְ איז אלט גווארן אונ קאן נים מער זעהן אונ זיין זון תּוּבַל קַיִן פירט אים ארום. אונ אין עטליכע טעג ארום איז געגאנגען לֶמֶךְ אין פעלד ארויין אונ זיין זון תובל קין פירט אים. אונ בשעת זיי זענן ביים גגאנגן אין פעלד. גייט געגן זיי קַיִן דר זון פון אָדָם. אונ תּוּבַל קַיִן זאגט צו זיין פאטער לֶמֶךְ ער זאל שיסן מיט זיין בויגן. אונ לֶמֶךְ שיסט אונ דר שיסט קַיִן דעם זון פון אָדָם דען ער הט גמיינט

לְמִינֵהֶם וְאֵת כָּל־עוֹף כָּנָף
לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃
כב וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ
וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הַמַּיִם בַּיַּמִּים
וְהָעוֹף יִרֶב בָּאָרֶץ׃ כג וַיְהִי־עֶרֶב
וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם חֲמִישִׁי׃ פ כד וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה

אונקלוס

פְּרַח לִזְנוֹהִי וַחֲזָא יְיָ
אֲרֵי טָב׃ כב וּבָרִיךְ יָתְהוֹן
לְמֵימָר פּוּשׁוּ וּסְגוּ
וּמְלוֹ יָת מַיָּא בְּיַמְמַיָּא
וְעוֹפָא יִסְגֵּי בְּאַרְעָא׃
כג וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה צְפַר
יוֹם חֲמִישָׁאי׃ כד וַאֲמַר
יְיָ תַּפֵּק אַרְעָא נַפְשָׁא

בעל הטורים

והעוף. ג' במסו' והעוף ירב והעוף ... אותם זאת תורת הבהמה והעוף רמז ... שאמרו שעופות טהורות מרובין על ... טמאין זהו והעוף ירב פי' שהן מרובין ... והעוף אוכל אותם פי' אותם טהורין ... זאת תורת וגו' איירי בטהורים:

רש"י

...: נפש חיה. נפש שיש בה חיות: (כב) ויברך אותם. לפי שמחסרים אותן וצדין מהם ואוכלין אותם ... צרכו לברכה ואף החיות הוצרכו לברכה אלא מפני הנחש ... עתיד לקללה לכך לא ברכן ע שלא יהא הוא בכלל: פרו. ... פרי כלומר עשו פירות: ורבו. אם לא אמר אלא פרו ... אחד מוליד אחד ולא יותר ובא ורבו שאחד מוליד פ... הרבה: (כד) תוצא הארץ. הוא שפירשתי שהכל

בית יהודא

ניט גקענט בעשטיין געגען זיי, וואָרום זיי וואָלטן געהרגת אַלע לעבדיגע זאַכען אונ אַלע פיש וואָס אין ים אונ זייא וואָלטן דערטרונקען אַלע שיפען וואָס פאָרין אויף דעם ים אונ וואָלטן אויפגעגעסען די מענטשען: נפש החיה. מיינט מען (נפש שיש בה חיות) אַגוף (אַקערפער) וואָס זאָל זיין לעבדיג: (כב) ויברך אותם. הקב"ה האָט זיי געבענשט, זאָגט רש"י (לפי שמחסרים אותם) ווייל פון די פיש אונ פון דיא פייגיל פעלט פיל (וצדין מהן) ווייל מען פאַנגט פון זיי (ואוכלין אותן) מען עסט זיי (הוצרכו לברכה) דריבער האָבן זיי געדאַרפט מען זאָל זיי בענטשען, זייא זאָלן ווערן זייער פיל (ואף החיות הוצרכו לברכה) די חיות האָט מען אויך געדאַרפט בענטשען (אלא מפני הנחש שעתיד לקללה) נאָר ווייל הקב"ה האָט געוואוסט אַז דר שלאַנג וועט דאַרפן געפלוכט ווערן אונ דער שלאַנג איז אויך אַחיה וויא עס שטייט אין פסוק דער שלאַנג איז געווען קלוגער פון אַלע חיות דריבער אַז דיא חיות וואָלטן געבענטשט געוואָרן וואָלט די ברכה געווען אויף דעם שלאַנג אויך (לכך לא ברכן) דריבער האָט הקב"ה ניט געבענטשט די חיות (שלא יהא הוא בכלל) דער שלאַנג זאָל ניט זיין אין ברכה: פרו. (לשון פרי), פרו מיינט מען פירות, פרוכטן (כלומר עשו פירות) מען מיינט איר זאָלט מאַכען פירות, ... זאָלט געבאַרין קינדער: ורבו. איר זאָלט אייך מעהרין, איר זאָלט ווערען פיל, זאָגט רש"י (אם לא אמר אלא פרו) ... הקב"ה וואָלט נאָר זאָגען "פרו", איר זאָלט אייך פרוכטבאַרין, האָבן קינדער (היה אחד מוליד אחד ולא יותר) ... וואָלט יעדר געבאָרן נאָר איין קינד ניט מעהר (ובא ורבו) דריבער האָט הקב"ה גזאָגט ורבו, איר זאָלט אייך מעהרין (ש)אחד מוליד הרבה) איינער זאָל געבאָרין פיל קינדער: (כד) תוצא הארץ. די ערד זאָל אַרויסגעבן, זאָגט רש"י (הוא שפירשתי שהכל נברא מיום ראשון) דס איז וואָס איך האָב גזאָגט אַז אַלע זאַכן זענן באַשאַפן געוואָרן אין די ערד דעם

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כב) ויברך אותם אלהים. וכן ויברך אלהים את יום השביעי. הא למדת שהקונה דבר חדש מברך שהחיינו: ... ורבו. ופרדות לא היו בכלל ברכה כדאמרינן הוא ענה אשר מצא את הימים במדבר. ולפיכך אינם פרים ורבים בעולם. ... לרבי יוסי דמסיק בפרק מקום שנהגו דלמוצאי שבת בראשית הביא אדם שני בהמות והרכיבן זה על זה ויצא מהן פרד. ל"ק מידי דפרו ורבו נאמר קודם:

שפתי חכמים

הרג לנקבה לכך כתיב חסר יו"ד: ס ולא כדי שירבו כי מאחר שהם יליד כפיו מתברכים הם מאליהם: ע וא"ל א"כ אמאי החיות עומדים בריבויים כיון שמחסרים מהם ולא בירך אותם הקב"ה וי"ל מברכתו של האדם נתברכו גם החיות כיון שהם מולידים כמו האדם ודלא כתירוץ הרא"ם שהם בעלי נפש חיה ונתברכו כל בעלי נפש חיה בדרך כלל והא דנתברך האדם אע"פ שאין מחסרים מהם ולא הספיק להם רצון יולדים אפשר משום דגלוי לפני הקב"ה שיאכל מעץ הדעת ויטיל הנחש בהם זוהמא וילבים אותם בילה"ר ויתרבו מלחמות בעולם: פ (נח"י)
... כפעם אחד דהיינו תאומים ואין להקשות יאמר רבו בלבד ולא יאמר פרו י"ל לפי שאז לא היינו יודעים כמה ירבו אם ברבוי התולדה ... ברבוי הקומה ונמלא כזה כפרשת בתוקותי על והרביתי אתכם ופי' בקומה זקופה אבל השתא דכתיב פרו ורבו וממילא דהרבוי קאי על

פירוש לתורת אלהים

...משת וואָס ווידמען אֲשֶׁר שָׁרְצוּ הַמַּיִם וואָס דאָס וואַסער ... געטאָן ווידמען לְמִינֵהֶם צו זייער מין וְאֵת כָּל עוֹף כָּנָף ... אַלע פייגל וואָס האָבין פליגל לְמִינֵהוּ צו זיין מין ... אֱלֹהִים כִּי טוֹב האָט גאָט גזעהן עס איז גוט: (כב) וַיְבָרֶךְ ... אֹתָם אֱלֹהִים אונ גאָט האָט זיי גיבענשט לֵאמֹר צו זאָגן פְּרוּ פריכבערט אייך וּרְבוּ אונ מערט אייך וּמִלְאוּ אֶת הַמַּיִם אונ דר פולט דס וואַסער בַּיַּמִּים אין די ימים וְהָעוֹף יִרֶב בָּאָרֶץ אונ דיא פייגל זאָלן זיך מערן אויף דר ערד [פיין רש"י]: (כד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אונ גאָט האָט גזאָגט תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ די ערד זאָל אום ציהן אַלעבעדיגע

ספר הישר

...ען אַז דס איז אַחיה. אונ קין איז גפאַלן אויף דר ערד אונ איז ...שטאָרבן. האָט גאָט באַצאָלט צו קין זיין בייז אַזוי ווי ער האָט ...אן זיין ברודר הבל. אונ בשעת למך מיט תובל קין זענען צו... ...גען זעהן וואָס פר איין חיה זיי האָבן דר שאָסן. האָבן זיי דר זעהן אַז זייער עלטר פאָטר קין איז טוט. אונ ווי למך האָט דער הערט אַז ער האָט דר שאָסן זיין עלטער פאָטער קין האָט אים זייער באַנג געטאָן אונ האָט אָן גהויבן צו שלאָגן איין האַנד אָן דר אַנדרי האַנד אונ טרעפט זיין זון תובל קין מיט זיינע הענט אונ פיים

לְמִינָהּ בְּהֵמָה וָרֶמֶשׂ וְחַיְתוֹ־אֶרֶץ לְמִינָהּ וַיְהִי־כֵן׃ כה וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־חַיַּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֵת כָּל־רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃ כו וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם

אונקלוס

חֵיתָא לִזְנַהּ בְּעִיר וּרְחֵשׁ וְחֵוַת אַרְעָא לִזְנַהּ וַהֲוָה כֵן׃ כה וַעֲבַד יְיָ יָת חֵוַת אַרְעָא לִזְנַהּ וְיָת בְּעִירָא לִזְנַהּ וְיָת כָּל רִחְשָׁא דְאַרְעָא לִזְנוֹהִי וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי טָב׃ כו וַאֲמַר יְיָ נַעְבֵּיד אֱנָשָׁא בְּצַלְמַנָא

תולדות אהרן

ולא כל נדה שם: נעשה אדם מגילה ט סנהדרין לח:

בית יהודא

פֶרְשְׁטְעֶן טאג (ולא הוצרכו אלא להוציאם) די עֶרד הָט נָאר גֶעדַארְפְט אַרויסְגֶעבֶּן נוּר זיך אַלֵיין וָוס אין איר איז גֶוֶוען בַּשַׁאפֶן: (נֶפֶשׁ חַיָּה). נֶזיינְט מֶען (שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חִיּוּת) אַקֶערְפֶּער וָוס לֶעבְּט: (וָרֶמֶשׂ). זָאגְט רש"י רֶמֶשׂ מֵיינְט מֶען (שְׁרָצִים שֶׁהֵם נְמוּכִים) שְׁרָצִים וָוס זֶענֶען נִידֶערִיג (וְרוֹמְשִׂים עַל הָאָרֶץ) אונ זֵייא קְרִיכֶען אויף דִי עֶרְד (וְנִרְאִים כְּאִלּוּ נִגְרָרִים) עֶס זֶעהְט־אוֹיס וִויא זֵייא שְׁלֶעפֶּן זִיךְ אוֹיף דִי עֶרְד (שֶׁאֵין הִלּוּכָן נִיכָּר) עֶס אִיז נִיט צוּ דֶערְקֶענֶען אַז זֵייא גֵייעֶן (כָּל לְשׁוֹן רֶמֶשׂ וְשֶׁרֶץ בִּלְשׁוֹנֵנוּ קוֹנְמוֹבְרִי"שׁ) וִוא עֶס שְׁטֵייט דֶער וָוארְט „רֶמֶשׂ, שֶׁרֶץ" מֵיינְט מֶען דִי לֶעבֶּעדִיגֶע בֵּיֶן וָוס קְרִיכֶען אוֹיף דִיא עֶרְד: (כה) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים. הקב"ה הָאט גֶמַאכְט, זָאגְט רש"י (תִּקְּנָם בִּצְבְיוֹנָם) עֶר הָאט זֵייא גֶעמַאכְט מִיט זֵייעֶר וִוילֶען (ובתקונם) מִיט זֵייעֶר פַארְבֶּעסֶערוּנְג (וּבְקוֹמָתָם) מִיט זֵייעֶר הֵייךְ, זֵייא זֶענֶען נִיט בַּשַׁאפֶן גֶעוָוארֶען קְלֵיין וִויא אַקְאַ"בּ) אונ זָאלֶען אוֹיפְוַואקְסִין גְרוֹיס (אָאקְס, אַקוּה) נָאר עֶס אִיז בַּאלְד אַרוֹיסְגֶעקוּמֶען פוּן דִי עֶרְד אָאקְס, אַקוּה, אונ אַזוֹ אִיז גֶעוֶוען בַּייא אַלֶע בְּהֵמוֹת חַיּוֹת עוֹפוֹת: (כו) נַעֲשֶׂה אָדָם. הקב"ה הָאט גֶזָאגְט מִיר וֶועלֶען מַאכֶען אַמֶענְטְשׁ, זָאגְט רש"י (עַנְוְתָנוּתוֹ שֶׁל הקב"ה לָמַדְנוּ מִכָּאן) פוּן דַאנֶען לֶערְנֶען מִיר דִיא

רש"י

נבראו מיום ראשון צ ולא הוצרכו אלא להוציאם: נפש חיה. שיש בה ק חיות: ורמש. הם שרצים שהם נמוכים ורומשים על הארץ ונראים כאלו נגררים שאין הלוכן ניכר. כל לשון רמש ושרץ בלשוננו קונמוברי"ש (רענען): (כה) ויעש. תקנם בצביונם ר בתיקונן ש ובקומתן: (כו) נעשה אדם. ענותנותו של הקב"ה למדנו מכאן

שפתי חכמים

ספריה דהיינו בולדות: צ דק"ל ה"ל לכתוב ויברא אלהים ול' תוצא מורה שכבר נברא אלא שהוא מכוסה בו ואין להוכיח מתוצא הארץ דלעיל (פ' י"ב) שהכל נברא ביום ראשון די"ל ותוצא הארץ מורה שהוציאה אל הפועל מה שלויתה בו כמאמר תדשא וגו' שהלווי בו הוא הויות הכח בה ומלת תוצא הארץ אינו כך כי הוא בעצמו הלווי ויחויב שיהיה הכח קדום בה קודם הלווי הזה: ק ומה שפירש רש"י לשונו דלעיל (פ"י) נפש שיהא בה חיות נ"ל משום דכאן גבי חיות הארץ כבר היה הכל נברא ביום הראשון עם נפש החיונית כיון דכתיב תוצא וגו' אבל גבי דגים ועופות לא נבראו ביום ראשון אלא הכח שיכול להשריץ הגוף בלא נפש החיונית מדכתיב ויברא וגו': ר לרצונו שאם היו שואלים אותו מתחלה אם רוצה להיות נוצר כן היה מתרצה להיות כן: ש י"ל שעמדה כל קומתן מתחלה דקי"ל כיון שכתוב ויהי כן ל"צ

ליקוטי יהודא

(כו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם וגו'. דֶער זוהר דֶערְצֵיילְט אַמָאהל אִיז אֵיינֶער גֶעקוּמֶען צוּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי אונ הָט גֶזָאגְט צוּ אִים „שִׁמְעוֹן" וָוס מֵיינְט דֶער פָּסוּק וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם, הקב"ה הָט גֶעזָאגְט מִיר וֶועלֶען מַאכֶען אַמֶענְטְשׁ, אִין דִיא רֶגַע הָט רַבִּי שִׁמְעוֹן קֵיינֶם נִיט גֶזֶעהֶן, אִיז עֶר גֶוֶוען שְׁטַארְק בַּזָארְגְט צוּ וִויסֶען וֶוער עֶס הָאט אִים גֶערוּפֶען, הָאט רַבִּי שִׁמְעוֹן גֶעזָאגְט צוּ זַיינֶע חֲבֵרִים, וַוייל מֶען הָאט מִיךְ נִיט גֶערוּפֶען רַבִּי שִׁמְעוֹן, נָאר שִׁמְעוֹן, אִיז גֶעוִויס אַז הקב"ה אַלֵיין הָאט מִיךְ גֶערוּפֶען, אונ עֶר וִויל מִיר זָאגֶען סוֹדוֹת אִין דֶעם פָּסוּק נַעֲשֶׂה אָדָם,

פירוש לתורת אלהים

בְּשֶׁעפֶענִישׁ בְּהֵמָה וָרֶמֶשׂ פִיךְ אונ וִוידְמוּנְג וְחַיְתוֹ אֶרֶץ אונ חַיּוֹת וָואס זָאלֶען זַיין אוֹיף דֶער עֶרְד לְמִינָהּ צוּ אִיר מִין וַיְהִי כֵן אונ עֶס אִיז אַזוֹ גִיוָוארֶען [פיין רש"י]: (כה) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים הָט גָאט בַּשַׁאפֶען אֶת חַיַּת הָאָרֶץ דִי חַיּוֹת וָוס גֵייעֶן אוֹיף דֶער עֶרְד לְמִינָהּ צוּ אִיר מִין וְאֶת הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ אונ דִי בְּהֵמָה צוּ אִיר מִין וְאֵת כָּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה אונ אַלֶע וִוידְמוּנְג פוּן דֶער עֶרְד לְמִינֵהוּ צוּ זַיין מִין [פ' רש"י] וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב אונ גָאט הָאט גֶזֶעהֶן עֶס אִיז גוּט: (כו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אונ גָאט הָאט גִיזָאגְט נַעֲשֶׂה אָדָם לָאמֶער בַּשַׁאפֶען אַמֶענְטְשׁ בְּצַלְמֵנוּ אִין

משלי חכמים

(כו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם וגו'. דֶער עִנְיָן פוּן וָוארְט נַעֲשֶׂה, מִיר וֶועלֶען מַאכֶען, לְמָשָׁל אַגְבִיר וָואס הָאט גֶעהַאט זֵייעֶר פִיל גֶעשֶׁעפְטִין אִין יֶעדֶער גֶעשֶׁעפְט אִיז גֶוֶוען אַאָלְצְטֶער וָוס הָט גֶעפִירְט דֶעם גֶשֶׁעפְט, אונ זַיין פַרְמֶעגִין וָוס אִין שְׁטוּב אִיז אוֹיךְ גִיוֶוען אַיינְגֶעטֵיילְט צוּ כַּמָה מֶענְטְשִׁין אֵיינֶער הָט אַכְטוּנְג גִיגֶעבִּין אוֹיף זִילְבֶּר, אֵיינֶער אוֹיף גָאלְד, אֵיינֶער אוֹיף בְּרִילְיַאנְטִין, אֵיינֶער אוֹיף עֶסִינְוַוארְג, אֵיינֶער אוֹיף מַשְׁקֶה, וָועלְכֶע סְחוֹרָה אֵיינֶער אִיז גֶעקוּמֶען קוֹיפִין, הָאט מֶען אִים גֶעשִׁיקְט צוּ דֶעם מֶענְטְשׁ וָואס גִיהֶער צוּ דִי סְחוֹרָה, אֵיינֶער הָאט גִיוָואלְט עֶסִין אִיז עֶר גֶעגַאנְגֶען צוּ דֶעם וָואס גִיהֶער צוּם עֶסִינְוַוארְג, אונ אַזוֹ אִיז גִיוֶוען בַּייא אַלֶעמֶען, אַלֶע מֶענְטְשִׁין הָאבֶּען גֶעוָואקְסְט וָוס דִי אַלֶע אַלְצְטֶע פַארְקוֹיפִין אונ גִיבֶּען דָאס אִיז נִיט זַייעֶרֶע, נָאר דָאס גִיהֶער

ספר הישר

אִים. אונ אַז דִי וַוייבֶּער פוּן לֶמֶךְ הָאבֶּן דֶער הֶערְט אַז זֵייעֶר מַאן לֶמֶךְ הָט דֶר שְׁלָאגֶן זֵייעֶר זוּן תּוּבַל קַיִן אונ דֶעם עֶלְטֶער פָאטֶער קַיִן הָאבֶּן זֵיי אִים פֵיינְד גִהַאט אונ הָאבֶּן זִיךְ פוּן אִים אָפּ גִשֵׁיידְט. אונ אַז לֶמֶךְ אִיז גְקוּמֶען צוּ דִי וַוייבֶּער אונ הָט זֵיי גֶבֶּעטֶען זֵיי זָאלֶען אִים צוּ הֶערֶען הָאבֶּן זֵיי נִיט גֶוָואלְט. אונ לֶמֶךְ זָאגְט צוּ זַיינֶע וַוייבֶּער עָדָה אונ צִלָּה, אִיר וַוייסְט ווּאוֹל אַז אִיךְ הָאבּ דָאס נִיט גִיטָאן בְּמֵזִיד נָאר אִיךְ בִּין שׁוֹין אַלְט אונ הָאבּ נִיט גֶזֶעהֶן אונ מַיין קִינְד הָט מִיר גֶזָאגְט אַז דָס אִיז אַיין חַיָּה. הָאבֶּן זִיךְ דִי וַוייבֶּער ווִידֶער

בצלמנו כדמותנו וירדו בדגת הים

דמותנא וישלטון בנוני
מא ובעופא דשמיא

רש"י

י שהאדם בדמות המלאכים ויתקנאו בו לפיכך נמלך
ס וכשהוא דן את המלכים הוא נמלך בפמליא שלו
ן מצינו באחאב שאמר לו מיכה ראיתי את ה' יושב על
או וכל צבא השמים עומד עליו מימינו ומשמאלו וכי יש ימין
מאל לפניו אלא אלו מיימינים לזכות ואלו משמאילים לחובה
בגזרת עירין פתגמא ת ובמאמר קדישין שאלתא אף כאן
מליא שלו נטל רשות אמר להם יש בעליונים כדמותי אם אין
מותי בתחתונים הרי יש קנאה במעשה בראשית: נע"ה
ם. אף על פי שלא סייעוהו ביצירתו ויש מקום למינים
דות לא נמנע הכתוב מללמד דרך ארץ ומדת ענוה שיהא
דול נמלך ונוטל רשות מן הקטן א ואם כתב אעשה
ס לא למדנו שהי' מדבר עם בית דינו אלא עם עצמו.
שובתו ב כתובה בצדו ויברא את האדם ולא כתיב
רא: בצלמנו. בדפוס ג שלנו: כדמותנו. להבין

בית יהודא

ענוות (נידעריגקייט) פון הקב"ה (וויא הקב"ה איז ביי זיך נידעריג) (לפי שהאדם בדמות המלאכים) ווייל הקב"ה הט געוואלט בשאפן דעם מענטש אין דעם איינליכקייט פון די מלאכים (ויתקנאו בו) טאמער וועלן די מלאכים זיין בייז אויף דעם בשאפונג, פר וואס דער מענטש זאל זיין גלייך צו זיי (לפיכך נמלך בהם) דריבער הט הקב"ה געפרעגט ביי דיא מלאכים נעשה אדם, זאלן מיר מאכן אמענטש? (וכשהוא דן את המלכים) אונ ווען הקב"ה וויל שטראפן אמלך (הוא נמלך בפמליא שלו) פרעגט הקב"ה ביי זיינע מלאכים (שכן מצינו באחאב) אזוי געפינען מיר ווען הקב"ה הט געוואלט שטראפן דעם מלך אחאב (שאמר לו מיכה) דר נביא מיכה הט גזאגט צום מלך אחאב (ראיתי את ה' יושב על כסאו) איך האב געזעהן הקב"ה זיצט אויף זיין שטוהל (וכל צבא השמים עומד עליו מימינו ומשמאלו) אונ אלע מלאכים וואס זענען אין הימעל שטייען געבן הקב"ה ביי זיין רעכטע זייט אונ ביי

ן לינקע זייט, פרעגט רש"י (וכי יש ימין ושמאל לפניו) קען מען דען זאגען בייא הקב"ה ארעכטע זייט אונ אלינקע
ט? (אלא) נאר אזוי מיינט מען (אלו מיימינים לזכות) עס זענען געווען מלאכים וואס האבן גזאגט רעכטס (גוטעס) אויף
אב, ער זאל ניט געשטראפט ווערן (ואלו משמאילים לחובה) אונ עס זענען געווען מלאכים וואס האבען גערעט לינקס
(שלעכטס) אויף אחאב, ער זאל געשטראפט ווערן (וכן) אונ אזוי הט גזאגט דניאל (בגזרת עירין פתגמא) ווי די מלאכים
דען אויף אמענטש פר הקב"ה אזוי איז הקב"ה גוזר (ובמאמר קדישין שאלתא) הקב"ה פרעגט בייא די הייליגע
אכים וואס זייא זאגן אויף דעם מענטש (אף כאן) דא איז אויך אזוי געווען (בפמליא שלו נטל רשות) הקב"ה האט גענומען
ות (ערלויבניס) ביי דיא מלאכים ער זאל בשאפען דעם מענטש, הקב"ה הט געוואלט דיא מלאכים זאלן מיט זייער
ן ווילען וועלען דר מענטש זאל בשאפן ווערן (אמר להם) הקב"ה הט גזאגט צו דיא מלאכים (יש בעליונים כדמותי) אין
מעל איז דא מיין גלייכן (אם אין כדמותי בתחתונים) אויב ביי דיא אונטערשטע וועט ניט זיין מיין גלייכן (הרי יש קנאה
עשה בראשית) וועט זיין אקנאה בייא די וועלט בשאפונג, די אונטערשטע בשעפעניש וועלן מקנא זיין די אויבערשטע
עפעניש: [נעשה אדם]. מיר וועלן מאכן אמענטש, זאגט רש"י (אף על פי שלא סייעוהו ביצירתו) אפילו דיא מלאכים
בן גאר ניט געהאלפען צו הקב"ה צו דיא בשאפונג פון מענטש, פון דעסטוועגן (לא נמנע הכתוב מללמד דרך ארץ
ת ענוה) שרייבט אונז דר פסוק אז הקב"ה הט געפרעגט ביי דיא מלאכים אויב ער זאל בשאפען דעם מענטש, צו
רען אונז דרך ארץ אונ די מדה אמענטש זאל זיין בייא זיך נידעריג (שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן) דר
סערר זאל פרעגן אעצה אונ נעמן רשות (ערלויבניס) פון אקלענערען (ואם כתב אעשה אדם) אז דיא תורה וואלט
שריבן הקב"ה האט גזאגט אעשה אדם, איך וועל מאכן אמענטש (לא למדנו שהיא מדבר עם בית דינו) וואלטן מיר
ניט געלערנט (געוואוסט) פון דעם ווארט אעשה אז הקב"ה האט גרעט מיט זיין בית דין (אלא עם עצמו) נאר מיט זיך
יין הט הקב"ה דס גערעט. נאר מיר זאלן ניט האבן אטעות צו זאגן אז ניט הקב"ה אליין הט בשאפן דעם מענטש
ר עס איז געווען אשותף צו זיין בעשאפונג, דריבער (ותשובתו כתובה בצדו) שטייט בייא דר זייט דיא אנטווארט
רא את האדם) ער האט בשאפן דעם מענטש נאר הקב"ה אליין הט אים בשאפען (ולא כתב ויבראו) אונ עס שטייט
זיי האבען בשאפן דעם מענטש: *) [בצלמנו]. זאגט רש"י (בדפוס שלנו), אין אונזער פארעם: [כדמותנו]. אין
זער גלייכען (להבין ולהשכיל) ער זאל זיין פארשטענדיג אונ קלוג: [וירדו בדגת הים]. די מענטשן זאלן געוועלטיגען

שפתי חכמים

תב אח"כ ויעש ובדפוס נאמר ותולא אחר ויהי כן להורות שלא
תה כן כנ"ל ובמאורות שאמר ויעש אמר ויהי כן לומר שהקטין אחד
: ת ר"ל כמו שגוזרין המלאכים ומדברים לפני הקב"ה כך עומדת
גמא וכו' א"כ ש"מ שהקב"ה נמלך במלאכים: א (נח"י) אע"ג

דלעיל פי' שלא יתקנאו וכו' י"ל דה"ק שאע"פ שיש כח ביד הקב"ה
שלא ישגיח בקנאת המלאכים אפ"ה הראה ענותנותו לימלך בהן כדי
שלא יהיה להם פתחון פה להתקנאות: ב ר"ל שלא יטעו המינים: ג ר"ל
בדפוס שהכינו לאדם אבל אין לפרש בצלמו של הקב"ה דהא אין להקב"ה

פירוש לתורת אלהים

...זער פארם כדמותנו אזוי ווי אונזער גלייכען [עיין רש"י]
...דו אונ זיי זאלן געוועלטיגן בדגת הים אין די פיש פון

ליקוטי יהודא

אונ ער הט גערופין אליהו הנביא מיט זיין ישיבה חנוך מיט זיין ישיבה זאלין אראפ קומען פון הימעל הערען די סודות אונ דיא דרשות וואס ער וועט זאגין אויף דעם פסוק נעשה אדם, זאגט

שמעון אמאהל בין איך מיט מיינע חברים געקומן אין דיא שטאט וואס רבי כרוספדאי הט אין איר געוואהנט, דיא מוטר פון
כרוספדאי האט געהאט אמנורה מיט זיבען רערין, אונ זיא הט אונז געוויזן דעם ספר וואס רבי כרוספדאי הט געשריבן,

ספר הישר

...ן געקערט נאר זיי האבן אבר ניט געהאט קיין קינדר מער מיט
... אונ מהללאל דר זון פון קינן לעבט פינף אונ זעכציג יאר
געווינט אזון אונ רופט אים ירד. אונ ירד לעבט הונדערט

משלי חכמים

צום גביר, אמאהל הט דער גביר געדארפט חתונה מאכען אטאכטער, האט ער צוזאמען גערופען זיינע אלע מענטשין אונ הט גזאגט צו זיי מיר וועל, מאכין אחתונה, דם הייסט, יעדערער וועט ארוס געבין פון געשעפט וואס מען דארף צו

א חתונה, אפילו וואס אלע וועלין געבין איז דאס ניט זייערע, אלין גיהער צום גביר, נאר ווייל דאס איז איצט

אונטער

הערה צו פארשטיין דעם ווארט „בצלמנו כדמותנו". מיר ווייסין דער שאטען פון אמענטש אדער פון יעדער זאך מאכט דאס זעלביגע וואס דער מענטש אדער דיא זאך מאכט, נאר פריער טוט דער מענטש אדער די זאך עפעס מאכין נאכדעם מאכט דער שאטען אויך אזוי, פח

וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ: כז וַיִּבְרָא אֱלֹהִים ׀ אֶת־

וּבְבְעִירָא וּבְכָל אַרְעָא וּבְכָל רִחֲשָׁא דְּרָחֵשׁ עַל אַרְעָא: כז וּבְרָא יְיָ יָת

תולדות אהרן

ויברא אלהים כתובות ח סנהדרין לח נדה כב:

רש"י

ד ולהשכיל: וירדו בדגת הים. יש בל' הזה ל' רידוי ול' ירידה זכה רודה בחיות ובבהמות לא זכה נעשה ירוד לפניהם והחיה מושלת בו: (כז) ויברא אלהים את האדם בצלמו. בדפוס העשוי לו ו שהכל נברא במאמר והוא נברא בידים שנאמר (תהלים קלט) ותשת עלי כפכה נעשה בחותם כמטבע העשויה ע"י רושם שקורין קוי"ן (ובל"י קוי"ן והוא בל"א סטעמפעל) וכן הוא אומר (איוב לח) תתהפך כחומר חותם:

בית יהודא

אין די פיש פון ים, זאגט רש"י (יש בלשון הזה) דר ווארט וירדו הט צוויי טייטשן (לשון רידוי) געוועלטיגן (ולשון ירידה) ארונטערפאלן (זכה) אוב דר מענטש איז זוכה (רודה בחיות ובבהמות) געוועלטיגט ער אויף די חיות אונ אויף די בהמות ואוף די פיש אונ אויף די פייגיל (לא זכה) אויב ער איז ניט זוכה (נעשה ירוד לפניהם) ווערט ער דערנידערט פאר זיי (והחיה מושלת בו) אונ דיא חיה געוועלטיגט אויף אים: (כז) [ויברא אלהים את האדם בצלמו]. הקב"ה הט בשאפען דעם מענטש אין זיין פארעם, זאגט רש"י אין זיין פארעם מיינט מען (בדפוס העשוי לו) אין דעם פארעם וואס הקב"ה הט גמאכט פאר דעם מענטש (שהכל נברא במאמר) אלע זאכן זענן בשאפן געווארן מיט דיא רייד פון הקב"ה, הקב"ה האט גזאגט עס זאל אזו ווערן איז אזו געווארן (והוא נברא בידים) אונ דר מענטש איז בשאפן געווארן מיט דיא הענט פון הקב"ה (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק אדם הראשון הט גזאגט (ותשת עלי כפכה) דוא האסט געטאן אויף מיר דיינע הענט (נעשה בחותם) ער איז גמאכט געווארע אין אחתימה ואין אפארעם (כמטבע העשויה על ידי רושם) ווי א מטבע ווס ווערט גמאכט מיט אגעצייכונגטין סטעמפעל [חתימה] (וכן הוא אומר) אונ אזו האט איוב גזאגט (תתהפך כחומר חותם)

שפתי חכמים

שום צלם ותמונה כדכתיב בפרשת ואתחנן ותמונה אינכם רואים לכך מפרש כדפוס שלנו ור"ל העשוי לנו כמו שפי' בסמוך על מלת בצלמו בדפוס העשוי לו והא דפרש"י בסמוך צלם דיוקן יוצרו ה"פ באותו דיוקן שנראה להם לנביאים כשנגלה להם כך ברא את האדם ועי"ל משום כפל לשון פרש"י צלם דיוקן יוצרו משום דכתיב בצלמו בצלם אלהים א"נ בצלמו קאי על הדפוס העשוי לו ובצלם אלהים קאי על דמות דיוקן ודו"ק וע' ברא"ם: ד דק"ל הא לאדם יש גוף ולמלאכים אין להם גוף: ה ר"ל אי קרינן בחיר"ק ובציר"י הוא ל' ירידה. (נח"י) ונ"ל דכאן כתיב וירדו שהוא ל' ירידה ובסמוך כתיב ורדו שהוא לשון רדיה אלא כשדבר עם המלאכים הקטין אותו לומר שהוא ירוד אפילו מדגת הים ולא הוצרך להזכיר חית הארץ דכ"ש הוא אבל כשדבר עם האדם הגיס דעתו שאם יזכה ויהי' לדיק יהי' רודה בחיות ובבהמות: ו (דכ"ט)

ליקוטי יהודא

ווען מען הט געלייענט דעם ספר זענען אראפ געקומען פון הימל זייער פיל מלאכים אונ האבין זיך געשטעלט ארום אונז מיט אגרויסע שמחה ווי מען שטייט בייא אחופה פון אחתן מיט אכלה, אונ הקב"ה מיט זיינע מלאכים זענען אויך אראפגקומען, אונ הקב"ה הט מיט געבענטשט דעם פאטער פון רבי כרוספדאי ער זאל אויך הערין די תורה פון זיין זוהן, דס איז געוועז אין די נאכט שבועות, אונ ביי הקב"ה איז געוועז אגרויסע שמחה מיט די תורה פון רבי כרוספדאי גלייך ווי עס איז געוועזן דיא שמחה ווען ער האט געגעבין דיא תורה אויף דעם בארג סיני, אין אצייט שפעטער זענען מיר נאך אמאהל געקומען צוא דיא מוטער פון רבי כרוספדאי, דאס איז געוועזן דיא נאכט ווס רבי כרוספדאי איז געשטארבין אונ די מוטער הט ניט געוואוסט, זיא הט פאר אונז געגרייט צום טיש, מיר זענען געזעסן בייא דעם טיש אונ מיר האבן ניט געהערט תורה, האט דיא מוטער געזאגט צוא אונז עס איז מיר אזאנדער ווס די רבנן לערנען ניט תורה ביי דעם טיש וויא איר פלעגט אלע מאהל לערנען, האב איך געזאגט צו מיינע חברים מיר וועלין אנהייבין לערנען תורה זיא זאל ניט פארשטיין אז איך

פירוש להורת אלהים

ים ובעוף השמים אונ אין די פייגל ווס זענען אונטער דעם הימל ובבהמה אונ אין די בהמות ובכל הארץ אונ איבער דר גאנצער ערד ובכל הרמש אונ איבער אלע ווידמונג הרומש על הארץ ווס ווידמונגן אויף דר ערד [עיין רש"י]: (כז) ויברא אלהים את האדם בצלמו אונ גאט האט

משלי חכמים

אונטער זייער האנט הייסט דס זייא גיבען, דאס זעלביגע איז געוועזן בייא דס בעשאפונג פון דער וועלט, הקב"ה האט גיגעבין אכח אונ אנאטור אין יעדער זאך, די נאטור ווס גיהער צו די זאך, איצט אז הקב"ה הט גוואלט בשאפן דעם מענטש, אונ אין אים זאלן זיין אלע נאטורין פון אלי בשעפעניש, דריבר הט הקב"ה געזאגט צוא זייא נעשה אדם מיר וועלין מאכין אמענטש, יעדערער פון אייך וועט געבין פון זיין נאטור צו דעם מענטש, ווייל יעדערער הט געהאט צושאפין אויף זיין נאטור גלייך וויא זיא וואלט געווען זיין אייגענטהום, ווי דר תנא זאגט רץ כצבי וכו', מען זאל לויפן ווי אהערש, זיין שטארק ווי אלייב:

ספר הישר

אונ צוויי אונ זעכציג יאר אונ גיווינט אזון אונ רופט אים חנוך. אונ חנוך לעבט פינף אונ זעכציג יאר אונ גווינט משותלח אונ נאך דעם האט זיך חנוך דער מאנט אן גאט אונ דינט גאט אונ פר שטאנט אלי מענטשן מיט זייער בייזן וועג. אונ ער שיידט זיך אפ פון זיין ווייב אונ פאר באהאלט זיך פר מענטשן. אין אקורצע צייט ארום קומט צו אים אמלאך פון הימעל אונ זאגט צוא אים שטיי אויף אונ גיי ארויס פון דיין הויז אונ גיי שטראף די מענטשן אונ לערן זיי דעם וועג פון גאט. אונ חנוך שטייט אויף אונ גייט

דעסטוועגין וואס דער שאטען מאכט איז ניט ריכטיג גלייך צו די זאך וואס דער מענטש מאכט, עס איז נאר עפעס אפארגלייכונג, אין די בשאפונג פון דער וועלט איז דער מענטש ווי אשאטען פון הקב"ה, אלץ וואס הקב"ה האט בשאפין מאכט דער מענטש אויך אזוי, הקב"ה האט גיזאגט די ערד זאל ארויסגעבין אלע ערליי תבואות אונ ערד פרוכטין אונ בוימער, דער מענטש פלאנצט אויך בוימער, אונ ציהט ארויס פרוכטין, תבואות, ערד פרוכטין, הקב"ה האט געמאכט בעלייכטונגען, דער מענטש מאכט אויך בעלייכטונגען, דער כלל אז מען וועט גוט בערעכענען וועט מען זעהן אלץ וואס הקב"ה האט בשאפין, איז דער מענטש דער שאטען פון הקב"ה אונ מאכט אויך דאס זעלביגע, דאס האט הקב"ה גיזאגט מיר וועלין מאכין אמענטש, דער מענטש וועט זיין בצלמנו, אונזער צל, אלץ וואס מיר מאכין וועט ער אויך מאכין, נאר ניט גלייך ווי הקב"ה האט געמאכט, הקב"ה האט בשאפין אלץ פון גאר נישט, אונ דער מענטש נעמט די מאטעריאלין וואס הקב"ה האט בשאפין אונ ענדערט זיי אונ מאכט אנדערע אנגלייכין ווי הקב"ה האט בשאפין, דאס איז כדמותנו, עס זעהט אוי"ס עס איז גלייך ווי מיר האבין געמאכט.

הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם׃ כח וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְכִבְשֻׁהָ וּרְדוּ בִּדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם

אונקלוס

אָדָם בְּצַלְמֵהּ בְּצֶלֶם אֱלָהִין בְּרָא יָתֵהּ דְּכַר וְנוּקְבָא בְּרָא יָתְהוֹן : כח וּבָרֵיךְ יָתְהוֹן יְיָ וַאֲמַר לְהוֹן יְיָ פּוּשׁוּ וּסְגוּ וּמְלוּ יָת אַרְעָא וּתְקוֹפוּ עֲלַהּ וְשַׁלּוּטוּ בְּנוּנֵי יַמָּא וּבְעוֹפָא דִשְׁמַיָּא וּבְכָל

תו"א בצלם אלהים עירובין יח : ויברך אותם שבת קיא יבמות סה גיטין מד קידושין לה : ומלאו את יבמות סה קידושין לה : ורדו בדגת סנהדרין נט : ובעוף השמים סנהדרין נט :

בעל הטורים

(כז) האדם. אותיות אדמה שנבראת מן האדמה. אדם נוטריקון אפר דם מרה : זכר. בגימ' ברכה נקיבה בגי' בקללה : (כח) ורדו בדגת הים. ב' במסורה הכא ואידך ורדו גת פלשתים אלו זכיתם

רש"י

בצלם אלהים ברא אותו. פירש לך שאותו צלם המתוקן לו צלם דיוקן יוצרו הוא : זכר ונקבה ברא אותם. ולהלן הוא אומר (בראשית ב) ויקח אחת מצלעותיו וגו' מדרש אגדה שבראו שני פרצופים בבריאה ראשונה ואחר כך חלקו. ופשוטו של מקרא כאן הודיעך שנבראו שניהם בששי ולא פירש לך כיצד בריאתן ופירש לך במקום אחר : (כח) וכבשה. חסר וי"ו ללמדך שהזכר כובש את הנקבה

בית יהודא

דו ביזט פארקערט גוואָרן וויא די ליים (וואקס) וואס אין אַחתימה (אין אַחתימה זענען די אותיות פארקערט) : (בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אוֹתוֹ). זאָגט רש"י (פֵּירֵשׁ לְךָ הַכָּתוּב) דר פסוק דערציילט דיר (שֶׁאוֹתוֹ צֶלֶם הַמְתוּקָּן לוֹ) דר פאָרעם וואָס איז גוועזן גרייט צו מאַכן אין אים דעם מענטש (צֶלֶם דְּיוֹקַן יוֹצְרוֹ הוּא) דאָס איז דר פאָרעם פון דעם בילד פון זיין בַּשעפער פון הקב"ה (נאָר מיר זאָלן ניט האָבן אַטעות צו מיינען אַז הקב"ה איז אזוי אַבילד וויא אַמענטש, דארפן מיר וויסען דאָס מיינט מען די נְשָׁמָה וואָס איז געגעבן געוואָרן אין מענטש זיא איז כִּבְיָכוֹל געצויגען פון הקב"ה מיט חָכְמָה און מיט גוטע מִדּוֹת, דאָס הייסט די נְשָׁמָה איז דער בילד פון הקב"ה) : (זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אוֹתָם). הקב"ה האָט זייא בשאפן אַזָכר מיט אַנְקֵבָה, פרעגט רש"י פון דעם פסוק זעהט אוס הקב"ה האָט באַלד בשאפן אָדָם און חַוָּה (וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר) און וויטער זאָגט דער פסוק (וַיִּקַּח אַחַת מִצַּלְעוֹתָיו) הקב"ה האָט גענומען איין ריפּ פון אָדָם'ס ריפּען און פון דיא ריפּ האָט ער בשאפן חַוָּה'ן, זאָגט רש"י (מִדְרָשׁ אַגָּדָה) דר מדרש זאָגט (שֶׁבְּרָאוֹ שְׁנֵי פַּרְצוּפִים בְּרִיָּה רִאשׁוֹנָה) אין אנהייב האָט הקב"ה בשאפן דעם מענטש (אָדָם) מיט צוויא פָּנִימְס איין פָּנִים אַזָכר (אָדָם) דר צווייטער פָּנִים אַנְקֵבָה (חַוָּה) (וְאַחַר כָּךְ חֲלָקוֹ) נאָכדעם ווען אָדָם איז איינגעשלאָפען האָט הקב"ה אָפּגעשניטען איינעם פון אַנדערן זענען זייא געוואָרען צוויא מענטשן (וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא) דער פּראָסטער פשט פון פסוק (כָּאן הוֹדִיעֲךָ שֶׁנִּבְרְאוּ שְׁנֵיהֶם בַּשִּׁשִּׁי) דא זאָגט נאָר דר פסוק אָדָם מיט חַוָּה זענען ביידע בשאפן געוואָרן דעם זעקסטן טאג (וְלֹא פֵּירֵשׁ לְךָ כֵּיצַד בְּרִיאָתָן) און איצט זאָגט ניט דער פסוק וויא אזוי זיי זענען בשאפן געוואָרען (וּפֵירֵשׁ לְךָ בְּמָקוֹם אַחֵר) נאָר אויף איין אַנדער אָרט זאָגט דר פסוק וויא אזוי זייא זענען בשאפן געוואָרן : (כח) (וְכִבְשֻׁהָ). זאָגט רש"י חָסֵר וא"ו, אין דעם וואָרט וְכִבְשֻׁהָ פעלט אַוא"ו לייענט מען וְכִבְשָׁהּ, ער זאָל זיא איין נעמען, דער מאַן זאָל איין נעמען זיין ווייב (לְלַמֶּדְךָ) דר פסוק לערנט דיך (שֶׁהַזָּכָר כּוֹבֵשׁ אֶת הַנְּקֵבָה) דר

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כח) וכבישה. חסר וי"ו ללמדך שדרך האיש לכבוש את הנקבה שלא תהיה יצאנית לגרום תקלה לערוה. כמו שיצתה לאה שהרגילה וגרמה תקלה לבתה. וכל מי שמצנעת עצמה בתוך הבית ראויה להנשא לכה"ג שנאמר כל כבודה בת מלך פנימה וגו' כלומר שתנשא למי שכתוב בו ושבצת. וראויה להעמיד ממנה כהנים גדולים שנאמר בניך כשתילי זיתים שנמשחים בשמן זית :

שפתי חכמים

ק"ל הלא כבר נאמר נעשה אדם בצלמנו וא"כ בצלמו ל"ל : ז א"כ

פירוש לתורת אלהים

באשאפען דעם מענטש אין זיין פארם [ע' רש"י] בְּצֶלֶם אֱלֹהִים אין צלם פון גאט האט ער אים באשאפן [ע' רש"י] זָכָר וּנְקֵבָה אַזכר מיט אַנקבה האט ער זיי באשאפן [ע' רש"י] : (כח) וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים גאט האט זיי גיבענטשט וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים אונ גאט האט צו זיי גיזאגט פְּרוּ פרוכטבערט אייך וּרְבוּ אונ מערט אייך וּמִלְאוּ אֶת הָאָרֶץ אונ דערפולט דיא ערד וְכִבְשֻׁהָ אונ באצווינגט זיא [עיין רש"י] וּרְדוּ אונ גוועלטיגט בִּדְגַת הַיָּם אין די פיש פון ים וּבְעוֹף

ליקוטי יהודא

זוהן איז גישטארבין, ווארום עס קען דורך אונז ארום קומען אַאומגליק, אַז די מוטער וועט זעהן מיר לערנען ניט, וועט זיא פארשטיין אַז איר זוהן איז גישטארבין וועט זיא גיוויס שטארבן פר צער, פר די צייט, האבן זיי אנגיהויבן לערנען בראשית ברא אלהים וגו', זיי האבן גיזאגט והארץ היתה תוהו ובוהו, והארץ, די ערד, מיינט מען דעם מענטש וואס ער איז פון ערד, ווען ער ווערט גיבארין איז ער תוהו ובוהו, וויסט, זיינע אויגן זענען פארמאכט, איז אים פינסטער, ויאמר אלהים יהי אור, הקב"ה האט גיזאגט ער זאל עפענען די אויגן אונ ער גיט אים אַליכטיגקייט אין די אויגן, ווען דער מענטש שטארבט גייט די נשמה ארויף צו איר ארט צו איר ליכטיגקייט אונ דר גוף גייט צו זיין ארט צו דר ערד, די מוטער האט גיזאגט צו די רבנן עס איז ניט אומזיסט

מצות השם

(כח) וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וגו'. פון דעם פסוק לערנין מיר ארויס אַז גאט ב"ה האט אונז גיבאטן אַז מען זאל חתונה האבען כדי מיר זאלען זיך מערין אויף דער וועלט אונ דיא מצוה הייבט זיך אן ווען מען ווערט אַלט אכצען יאר אונ דעמאלט איז מען מחויב חתונה צוא האבען כדי מען זאל ניט האבין קיין שלעכטע געדאנקען פון זנות חס ושלום אונ אזוי וויא באלד [illegible] צוואנציג יאהר אונ מען האט נייט

ספר הישר

ארוס פון זיין ארט ווי ער איז גוועזן פר בארגן אונ גייט צו מענטשן אונ שטראפט אונ לערינט זיי ווי זיי זאלן דינן גאט : וַיִּצֶן אונ ערגעבט אין אלי שטעט אזוי צו זאגן וועלכער מענטש בגערט צו וויסן די וועג פון גאט זאל קומן צו מיר ווע

וּבְכָל־חַיָּה הָרֹמֶשֶׂת עַל־הָאָרֶץ׃
כט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם
אֶת־כָּל־עֵשֶׂב ׀ זֹרֵעַ זֶרַע אֲשֶׁר עַל־
פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־הָעֵץ אֲשֶׁר־
בּוֹ פְרִי־עֵץ זֹרֵעַ זָרַע לָכֶם יִהְיֶה
לְאָכְלָה׃ ל וּלְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכָל־
עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל ׀ רוֹמֵשׂ עַל־

אונקלוס

חַיְתָא דְּרָחֲשָׁא עַ
אַרְעָא׃ כט וַאֲמַר יְיָ הָ
יְהָבִית לְכוֹן יָת כָּל עִסְבָּ
דְּבַר זַרְעֵהּ מִזְדְּרַע דְּ
עַל אַפֵּי כָּל אַרְעָא וְיָ
כָּל אִילָנָא דִּי בֵהּ פֵּרֵ
אִילָנָא דְּבַר זַרְעֵהּ מִזְדְּרַ
לְכוֹן יְהֵא לְמֵיכָל
ל וּלְכָל חֵיוַת אַרְעָא וּלְכָ
עוֹפָא דִּשְׁמַיָּא וּלְכֹ
דְּרָחִישׁ עַל אַרְעָא דִּי בֵ

תו"א ובכל חיה סנהדרין שם : לכם יהי
סנהדרין נט : ולכל חית סנהדרין שם

בעל הטורים

תרדו אף בדגת הים ואם לאו ורדו גת כלומר תשתעבדו לפלשתים : (כט) פרי עץ. ב׳ במסורה אשר בו פרי עץ פרי עץ הדר רמז למ"ד אי שאכל ממנו אדה"ר אתרוג היה :

בית יהודא

זָכָר וְדֶר מַאן) דַארְף אַיין הַאלְטֶן די נְקֵבָה וַאיין וַוייבּ) (שֶׁלֹּא תְהֵא יוֹצְאָנִית) זִיא זָאל נִיט זַיין אַרוֹיס־יָיערִין שְׁטֶענְדִיג אוֹיסֶער דִיא שְׁטוּב (וְעוֹד לְלַמֶּדְךָ) נָאךְ קוּמְט דֶר פָּסוּק דִיךְ צוּ לֶערְנֶען (שֶׁהָאִישׁ דַּרְכּוֹ לִכְבּוֹשׁ) דֶר מַאן וָוס עֶר קֶען גֵייטִן זַיין וַוייבּ צוּ תַּשְׁמִישׁ וְזִיא זָאל זִיךְ בַּהֶעפְטֶען מִיט אִים)
(מְצֻוָּה עַל פְּרִיָּה וְרִבְיָה) אִיז עֶר גִבָּאטֶען צוּ הָאבְּן קִינְדֶער (וְלֹא הָאִשָּׁה) אָבֶּער אַאִשָּׁה אִיז נִיט גְבָאטֶען צוּ הָאבְּן קִינְדֶער (כט) לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה וּלְכָל חַיַּת הָאָרֶץ) . דִי גְרָאז זָאל זַיין צוּ גְלַייךְ צוּם עֶסִין אוּנ צוּא אַלֶע חַיּוֹת צוּם עֶסִין (הִשְׁוָה לָהֶ בְּהֵמוֹת וְחַיּוֹת לְמַאֲכָל) הקב"ה הָאט גְלַייךְ גְמַאכְט דִי מֶענְטְשֶׁן צוּ דִי בְּהֵמוֹת אוּנ חַיּוֹת אַלֶע זָאלֶן עֶסִין גְלַייךְ דִיא גְרָא פוּן פֶעלְד (וְלֹא הִרְשָׁה לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ לְהָמִית בְּרִיָּה וְלֶאֱכוֹל בָּשָׂר) הקב"ה הָאט נִיט עֶרְלוֹיבְּט צוּ אָדָם אוּנ זַיין וַוייבּ זִייא זָאל

רש"י

שלא תהא יצאנית ועוד ללמדך שהאיש שדרכו ח לכבו
מצווה על פריה ורביה ולא האשה : (כט) לכם יהיו
לאכלה ולכל חית הארץ. השוה להם בהמות וחיו
למאכל ט ולא הרשה לאדם ולאשתו להמית בריה י ולאכו

שפתי חכמים

קרינן בקמ"ץ תחת השי"ן וכבשה : ח ר"ל שדרכו לכבוש במלחמה הוא מצווה על פריה ורביה ועוד יש לומר שהאיש דרכו לכבוש את הנקבה לתשמיש אף אם היא אינה רוצת אבל האשה אינה יכולה לכבוש את האיש לתשמיש דאין קישוי אלא לדעת והכי משמע מן הפסוק פרו ורבו וגו׳ וכבשה מי שדרכו לכבוש (מהרש"ל) והולרך רש"י לב׳ טעמים דאי לטעם הראשון לבד הי׳ קשה מה ענין זה אגל ברכה ל"פ ועוד
וכו׳ ולד"א לבד קשה דא"כ הל"ל וכבשה פרו ורבו ורדו : ט מזר
פי׳ מאחר שהשוה אותם הכתוב למאכל הנה כמו שלא הותר לחי
לאכול רק העשבים והאילנות ולא את האדם. מדכתיב ורדו בדגת הי
אתם רודים בהם ולא הם בכם כך לא הותר לאדם לאכול רק העשבי
והאילנות ולא להמית בריה וקרא דורדו בדגת הים ובעוף וגו׳
להתיר אכילה קמיירי אלא למלאכה (וע׳ בפ׳ ד׳ מיתות) : י משמ

ליקוטי יהודא

וָוס אִיר רֶעם פוּן גִיבָּארִין וֶוערִין אוּנ פוּן שְׁטַארְבִּין, זִיא אִיז אַרֵיין גְנַאנְגֶען אִין דִי אַנְדֶערֶע שְׁטוּב, דָארְט הָט שְׁטֶענְדִיג גִיבְּרֶענְט אַלֵיכְט, אַזוֹי לַאנְג וִוי דִי לִיכְט הָאט גֶעבְּרֶענְט הָעל אוּנ לִיכְטִיג הָט זִיא גֶעוְואקְסְט אַז אִיר זוּהְן לֶעבְּט, אִיצְט הָט זִיא גִיטְרָאפִין דִי לִיכְט בְּרֶענְט נִיט הָט זִיא גֶעוְואקְסְט אַז אִיר זוּהְן אִיז גִשְׁטָארְבֶּן, הָט זִיא גֶעזָאגְט צוּ דִי רַבָּנָן בַּיי מִיר אִיז אַזַאךְ פַארְלָארִין גִיוָוארֶן אִיךְ ווֶעל גֵיין דִי זַאךְ זוּכִין, וִוי זִיא אִיז אַרוֹיס גֶעגַאנְגֶען פוּן שְׁטוּב הָט זִיא גִזֶעהְן אַמָאהְל שְׁמַיִים אוּנ בַייסְט פוּן זִיךְ דִי פֶּעדֶערִין אוּנ בַּגְרָאבְּט זֵיי אִין דִי עֶרְד, הָאט דִי מוּטֶער שׁוֹן גוּט גֶעוְואקְסְט אַז אִיר זוּהְן אִיז גִישְׁטָארְבִּין הָט זִיא אַזוֹי לַאנְג גֶעוֵויינְט בִּיז פִין אִיר אִיז אַרוֹיס גְגַאנְגֶען דִיא נְשָׁמָה אוּנ אִיז גִישְׁטָארְבִּין, נָאכְדֶעם אִיז רַבִּי שִׁמְעוֹן מִיט זַיינֶע חֲבֵרִים אַוֶועק גְגַאנְגֶען אוּנ רַבִּי שִׁמְעוֹן הָט פַר זֵיי גֶעזָאגְט סוֹדוֹת אוֹיף דֶעם פָּסוּק נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ, וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין זוֹהַר׃

פירוש לתורת אלהים

הַשָּׁמַיִם אוּנ דִי פֵייגֶל וָוס זֶענֶען אוּנְטֶער דֶעם הִימֶל וּבְ
חַיָּה אוּנ אַלֶע חַיּוֹת הָרוֹמֶשֶׂת עַל הָאָרֶץ וָוס קְרִיכְט אוֹי
דֶר עֶרְד׃ (כט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אוּנ גָאט הָט גְזָאגְט הִנֵּ
נָתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב אִיךְ הָאבּ אַייךְ גִיגֶעבֶּען אַלֶ
קְרֵייטֶער זוֹרֵעַ זֶרַע וָואס זַיין זָאמֶען וֶוערְט גְזֵייעֶט אֲשֶׁ
עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וָואס אִיז אוֹיף דֶר עֶרְד וְאֶת כָּל הָעֵץ אֲ
אִיטְלִיכֶע עֶרְלַיי בּוֹם אֲשֶׁר בּוֹ פְּרִי עֵץ וָואס אוֹיף אִי
וַואקְסְט פֵּירוֹת פוּן בּוֹם זוֹרֵעַ וָוס דְרוּנְגֶן אִיז פַר הַאנְדֶ
זָאמֶען זָרַע וָוס וֶוערְט גְזֵייעֶט אוֹיף אַנַאנְדֶר אָרְט לָכֶ
יִהְיֶה לְאָכְלָה זָאל דָס זַיין צוּ אַייךְ צוּ עֶסֶן׃ (ל) וּלְכָל חַ
הָאָרֶץ אוּנ צוּ אַלֶע חַיּוֹת פוּן דֶער עֶרְד וּלְכָל עוֹף הַשָּׁמַ
אוּנ צוּ אַלֶע עוֹפוֹת וָוס זֶענֶען אוּנְטֶער דֶעם הִימֶל וּלְכֹ
רוֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ אוּנ צוּ אַלֶע ווִידְמוּנְג וָוס אוֹיף דֶר עֶרְד אֲשֶׁר בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה וָואס הָאט אִין זִיךְ אַחַיּוּת הָאבּ אִי

ספר הישר

אִיךְ אִים זָאגֶן. אוּנ אַלֶע מֶענְטְשֶׁן זַאמְלֶען זִיךְ אַיין אוּנ קוּמֶן צוּ אִים אוּנ בֶּעטִין זַיינִי רֵייד. וַיִּמְלוֹךְ אוּנ חֲנוֹךְ קִינִיגְט אִיבֶּר דִי מֶענְטְשֶׁן דָארְךְ גָאטְס רֵייד. אוּנ דִי נְבוּאָה פוּן גָאט רוּהְט אוֹיף אִים. אוּנ

מצות השם

חֲתוּנָה אִיז מֶען עוֹבֵר אוֹיף דֶער מִצְוָה אוּנ מֶען אִיז מְבַטֵּל דִי
מִצְוַת עֲשֵׂה דִיא גְמָרָא שְׁרַייבְּט אַז בִּיז צְוַואנְצִיג יָאר זִיצְ
הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוּנ וַוארְט מֵאמֶער וֶועט עֶר חֲתוּנָה הָאבְּ
אָבֶּער אַז עֶס גֵייט אַוֶועק דָאס צְוַואנְצִיגְסְטֶע יָאר אוּנ דֶער מֶענְטְ
הָאט נָאךְ נִישְׁט חֲתוּנָה גֶעהַאט אַזוֹי שֶׁעלְט אִים הקב"ה אוּנ זַיין זִינְד אִיז זֵייעֶר גְרוֹס וָוארֶען עֶר וֵוייסְט אַז עֶר ווִיל נִיט טָאן דֶע
ווִילֶען פוּן גָאט ב"ה וָואס עֶר ווִיל אַז עֶס זָאל זִיךְ מֶערִין מֶענְטְשֶׁען אוֹיף דִיא וֶועלְט אוּנ דִיא מִצְוָה אִיז נוֹהֵג אִין יֶעדֶער אָרְט אוּ
אִין יֶעדֶער צַייט׃

הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־יֶרֶק עֵשֶׂב לְאָכְלָה וַיְהִי־כֵן׃ לא וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה־טוֹב מְאֹד וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי׃ פ ב א וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ

נפשא חיתא ית כל ירוק עשבא למיכל והוה כן׃ לא וחזא יי ית כל די עבד והא תקין לחדא והוה רמש והוה צפר יום שתיתאי׃ א ואשתכללו שמיא וארעא וכל

תו"א וירא אלהים מגילה ט: ויהי ערב שבת פח עבודת כוכבים דף ג וד"ה: ויכלו שבת קיט:

בעל הטורים

(לא) יום הששי ויכלו השמים. ר"ת שם בן ד' אותיות שחתם בו מע"ב וכן ישמחו השמים ותגל הארץ ר"ת שם בן ד' אותיות שחתם העולם בשם

רש"י

בשר אך כל ירק עשב יאכלו יחד כלם ב וכשבאו בני נח התיר להם בשר שנאמר כל רמש אשר הוא חי וגו' כירק עשב שהתרתי לאדם הראשון נתתי לכם את כל: (לא) יום הששי. הוסיף ה' בששי בגמר מעשה בראשית לומר שהתנה עמהם ע"מ ל שיקבלו עליהם ישראל חמשה חומשי תורה ד"א יום הששי שכולם מ תלוים ועומדים עד יום הששי הוא ששי בסיון (ס"א שביום ו' בסיון ס קבלו ישראל התורה נתחזקו כל יצירת בראשית ונחשב כאלו נברא העולם עתה וזהו יום הששי בה"א שאותו יום ו' בסיון) המוכן למתן תורה:

בית יהודא

הערגען אלעבעדיגע זאך אונ עסין זייער פלייש (אך כל ירק עשב יאכלו יחד כולם) נאר אלע צוזאמען זאלען עסין די גראז פון פעלד (וכשבאו בני נח התיר להם בשר) אונ ווען נח מיט זיינע קינדער זענען ארויסגעגאנגען פון די תבה האט הקב"ה זייא ערלויבט צו עסין פלייש (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (כל רמש אשר הוא חי) אלע לעבעדיגע זאכן וואס קריכן אויף די ערד וועלען זיין צו אייך צום עסין (כירק עשב שהתרתי לאדם הראשון) אזוי וויא איך האב ערלויבט צו אדם הראשון ער זאל עסין אלע מינים גראז (נתתי לכם את כל) האב איך אייך געגעבן אלץ צום עסין אפילו די פלייש פון די לעבעדיגע זאכן איך:

(לא) יום הששי. דר זעקסטער טאג, זאגט רש"י (הוסיף ה' בששי בגמר מעשה בראשית) ווען הקב"ה האט גיענדיגט דם בשאפונג פון אלע זעקס טעג האט ער גשריבן אה' ביי דעם זעקסטן טאג, אונ עס שטייט ניט יום ששי נאר יום הששי (לומר) צו זאגין (שהתנה עמהם) הקב"ה הט גזאגט צוא זיינע אלע בשאפונג איך בעשאף אייך (על מנת) אויף דעם תנאי (שיקבלו עליהם ישראל) אוב דיא יודין וועלען אויף זיך נעמען צו האלטען (חמשה חומשי תורה) די פינף חומשים פון די תורה ואבער אז די יודין וועלען ניט האלטען דיא תורה וועט דיא וועלט צוריק וויסט ווערן וויא עס איז געוועזן (דבר אחר) נאך אפשט איז דריבער שטייט יום הששי, מיט אה' (כולם תלוים ועומדים עד יום הששי) אלע זאכן וואס הקב"ה הט בשאפן האבן גוואַרט אויף דעם זעקסטן טאג (הוא ששי בסיון) אויף דעם זעקסטען טאג אין סיון, אויב די יודין וועלען נעמען דיא תורה דעם זעקסטען טאג אין סיון (שביום וא"ו בסיון שקבלו ישראל את התורה) ווארום דעם זעקסטען טאג אין סיון וואס אין דעם טאג האבן דיא יודין גענומען דיא תורה (נתחזקו כל יצירת בראשית) זענען גשטארקט גוואַרן אלע זאכן וואס זענען בשאפן גוואַרן אין דיא ערשטע זעקס טעג (ונחשב כאלו נברא העולם עתה) אונ עס איז גוועזן גערעכנט גלייך וויא די וועלט וואלט דאמאלס בשאפען גוואַרן (וזהו יום הששי בה') דריבער שטייט יום הששי מיט אה' (שאותו יום וא"ו בסיון) נוייל מען מיינט דעם זעקסטען טאג פון סיון (המוכן למתן תורה) דר טאג איז געווען גרייט מען זאל אין אים געבן די תורה ודעם זעקסטן טאג אין סיון ווען די יודין האבן גענומען די תורה דאמאלס האט הקב"ה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) ויכלו. מנין שאנו אומרים אותו בעמידה לפי שהוא עדות להקב"ה שברא עולמו בששה ימים ועדות מעומד דכתיב ועמדו ב' האנשים. ואיתא בפרק כל כתבי בשעה שאדם אומר ויכלו שני מלאכים המלוים לו לאדם מניחים ידיהם על ראשו ואומרים

שפתי חכמים

דוקא להמית בריה לא התיר להם אבל מתה מאליה מותר להם לאכלה וא"ת מנ"ל לרש"י דהא כתיב הנה נתתי לכם את כל עשב וגו' וי"ל דהוכחתו הואיל וצריך לאסור לו אמה"ח כדאמרינן בפ' ד' מיתות ואי גם בהמה שמתה מאליה אסורה להם למה צריך להזהירו על אמה"ח פשיטא שאסור לו אבל אם נאמר דנבלה שמתה מאליה מותר לו הואיל ולא המיתה ה"א כמו כן אבר מן החי נמי מותר הואיל ולא הפרים ממנה וגם אינה מתה בכך: כ כלו' הא ראיה על שהבשר נאסר לאדם הראשון שהרי כשבאו בני נח הוצרך להתיר הבשר: ל פי' לכך ברא שמים וארץ: מ ע"ז דף ג' שבת דף פ"ח:

פירוש לתורת אלהים

געגעבן את כל ירק עשב אלע גרינע קרייטער לאכלה צוא עסען ויהי כן אונ עס איז אזו גיוואָרען [פיין רס"ן]: (לא) וירא אלהים אונ גאט האט גיזעהן את כל אשר עשה אלץ וואס ער הט בשאפן והנה טוב מאד עס איז זייער גוט ויהי ערב עס איז גוואָרען אבינט ויהי בוקר אונ עס איז גוואָרען מארגען יום הששי דר זעקסטער טאג [פ' רס"ן]: (א) ויכלו זיי זענן וואָרען פר לענד ער הט אום גלאזט דם בשעפניש השמים פון די הימלען והארץ אונ ערד וכל

ספר הישר

אלי מענטשין קומן הערן זיין קלוגהייט אונ בוקן זיך צו אים ביז דער ערד. אונ אויך אלי שררות קומען אונ בוקען זיך צו אים אונ בגערען פון אים אז ער זאל קיניגן איבר זיי אונ חנוך לערינט זיי קלוגהייט צו וויסן גאטס וועג אונ הט גמאכט צווישן זיי שלום אונ עס איז גוועזן שלום אויף דער וועלט אין די טעג פון חנוך. דריי אונ פערציג יאר אונ האט גטאן משפט אונ צדקה אין גאר זיין פאלק אונ הט זיי גפירט אין גאטס וועג: ואלה אונ די דאזיגע זענען די קינדר פון חנוך משותלח אלישמע אונ אלימלך. אונ דיא טעכטער מלכה אונ נעמה. אונ משותלח גווינט למך. אין דר צייט איז גשטארבן אדם הראשון נייז הונדערט אונ דרייסיג יאר אלט. אונ שת מיט חנוך אונ קיניג אונ חנוך קיניגט איבר דר גאנצר וועלט צוויי הונדערט

משותלח

וְכָל־צְבָאָם: ב וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה
וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־
מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: ג וַיְבָרֶךְ

אונקלוס

חֵילֵיהוֹן: ב וְשֵׁיצִי יְיָ
בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה
עֲבִדְתֵּהּ דִּי עֲבַד וְנָח
בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה מִכָּל
עֲבִדְתֵּהּ דִּי עֲבָד:
ג וּבָרִיךְ יְיָ יָת יוֹמָא

תו"א וכל לבאם ר"ה יה תולין ס: ויכל אלהים מגילה ט:

בעל הטורים

ק ד' אותיות: (ב) ויכל אלהים. תרגום ירושלמי וחמד זהו שאמרו חמדת ימים אותו קראת. כפ' ו'כלו ג"פ מלאכתו כנגד ג' מלאכות בשבת מהם שהם שמים וארץ ויס. ואין כתיב ויהי ערב ויהי בוקר יום השביעי לפי שמוסיפין מחול על הקדש: וישבות. ב' במסורה הכא ואידך וישבות העם ביום השביעי והיינו דכתיב כפ' המן הוא אשר דבר ה' שבתון שבת קדש ולא מצינו שאמר להם משה זה מקודם אלא נרמז בו' ימי בראשית וישבות ביום השביעי וישבות העם. ד"א מלמד שהמן פסק מלירד בשבת כדמוכח בקידושין. ד"א רמז למה שדרשו ברכו במן וקדשו במן: (ג) ויברך. ג' דסמיכי הכא ואידך ויברך אלהים את נח ואידך ויברך אלהים את ילחק. בשעה שברא העולם בירך השבת והעולם ובימי נח

בית יהודא

גִּזְעהָן אַז אַלֶץ וָואס עֶר הָט בַּשַׁאפֶן איז גוטה: (ב) וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. הקב"ה הָט גִיעֶנְדִיגְט דֶעם זִיבֶּעטִין טָאג זַיין אַרְבֶּעט וָואס עֶר הָט גְמַאכְט, הַארְט רש"י הָט דֶעְן הקב"ה גְעאַרְבֶּעט דֶעם זִיבֶּעטֶען טָאג, עֶס אִיז דָאךְ שַׁבָּת, עֶנְפֶּרְט רש"י (רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר) רַבִּי שִׁמְעוֹן זָאגְט (בָּשָׂר וָדָם שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ עִתָּיו וּרְגָעָיו) אַמֶענְטְשׁ ווייל עֶר ווייס נִיט דִי צַייט אוּנ דִי רֶגַע וֶוען עֶס עֶנְדִיגְט זִיךְ דֶר זֶעקְסְטֶער טָאג (צָרִיךְ לְהוֹסִיף מֵחוֹל עַל הַקֹּדֶשׁ) מוז עֶר צוּ גֶעבֶּען פוּן וָואךְ (פוּן פְרֵייטָאג) צוּ דִיא הֵיילִיגְקֵייט (צוּם שַׁבָּת) עֶר מוּז אוֶועקְלֵייגֶן זַיין אַרְבֶּעט פְרִיעֶר אֵיידֶער דֶר זֶעקְסְטֶער טָאג עֶנְדִיגְט זִיךְ (והקב"ה שֶׁיּוֹדֵעַ עִתָּיו וּרְגָעָיו) אָבֶּער הקב"ה וָואס עֶר ווייס דִיא צַייט אוּנ דִיא רֶגַע וֶוען עֶס עֶנְדִיגְט זִיךְ דִיא לֶעצְטֶע רֶגַע פוּן פְרֵייטָאג, הָט עֶר גֶעקֶענְט אַרְבֶּעטֶן בִּיז דִי לֶעצְטֶע רֶגַע פוּן פְרֵייטָאג (נִכְנַס בּוֹ כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה) אִיז עֶר אַרֵיינְגֶעגַאנְגֶען צוּם שַׁבָּת פּוּנְק וִויא אַהָאר, רִיכְטִיג וֶוען עֶס אִיז גֶעוָוארִין שַׁבָּת (וְנִרְאֶה כְּאִלּוּ כָּלָה בּוֹ בַּיּוֹם) עֶס הָאט אוֹיסְגִיזֶעהֶן גְלַייךְ וִויא עֶר וָואלְט גִיעֶנְדִיגְט זַיין אַרְבֶּעט אוּם שַׁבָּת (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז (מַה הָיָה הָעוֹלָם חָסֵר) וָואס הָאט דֶען נָאךְ גְפֶעלְט אוֹף דֶער וֶועלְט פְרֵייטָאג פַארְנַאכְט נָאר (מְנוּחָה) רוּהוּנְג (בָּאָה שַׁבָּת בָּאָה מְנוּחָה) אַז עֶס אִיז גֶעקוּמֶען שַׁבָּת אִיז גֶעקוּמֶען רוּהוּנְג (כָּלְתָה וְנִגְמְרָה הַמְּלָאכָה) הָט זִיךְ דָאךְ גִיעֶנְדִיגְט דִיא אַרְבֶּעט פוּן דֶר וֶועלְט אוּם שַׁבָּת: (ג) וַיְבָרֶךְ וַיְקַדֵּשׁ). הקב"ה הָט גְבֶּענְטְשְׁט דֶעם זִיבֶּעטֶן טָאג אוּנ הָט אִים גֶעהֵיילִיגְט, זָאגְט רש"י (בֵּרְכוֹ בַּמָּן) הקב"ה הָאט גְבֶּענְטְשְׁט דֶעם זִיבֶּעטֶן טָאג מִיט דֶעם מָן (שֶׁכָּל יְמֵי

רש"י

(ב) ויכל אלהים ביום השביעי. ר"ש אומר נ בשר ודם שאינו יודע עתיו ורגעיו לריך להוסיף מחול על הקודש אבל הקב"ה שיודע עתיו ורגעיו נכנס בו ס כחוט השערה ונראה ע כאלו כלה בו ביום ד"א מה היה העולם חסר מנוחה פ באת שבת באת מנוחה כלתה צ ונג..ר המלאכה: (ג) ויברך ויקדש. ברכו במן ק שכל ימות

שפתי חכמים

נ דק"ל דויכל אלהים ביום השביעי משמע שעדיין עשה מלאכה ביום הז' אלא שכלה בו ואח"כ כתיב וישבות ביום הז' משמע שלא הי' עושה בו מלאכה כלל: ס ר"ל המלאכה נכנסה בשבת: ע ר"ל לבני אדם נראה כאלו כלה אבל האמת אינו כן ויהיה ויכל אלהים ביום השביעי לפי הנראה ולא כפי האמת: פ וא"ת וכי בלא מנוחה לא יתקיימו שמים וארץ וי"ל דאין ה"נ כדפי' לעיל בראשית בשביל התורה שנקראת ראשית דרכו ברא אלהים וגו' ואי לא היתה מנוחה בעולם אין פנאי להם לישראל לעסוק בתורה לכך ברא השבת שאסור לעשות בו מלאכה ויכ..ך עוסקים בתורה בשבת א"כ נמלא דבשביל מנוחה קיימים שמים וארץ: צ א"כ אתי שפיר הא דכתיב ויכל אלהים ביום השביעי שהמנוחה נבראת ביום השביעי ואז היו כלין כל המלאכות וזאת המנוחה אינה מלאכה גמורה אלא דרך העברה ולפי הד"א קשה למה אמר ל' מלאכה משמע שעשה מלאכה ממש לכן לריך לטעם הראשון. ולטעם הראשון קשה מ"מ לכתוב ויכל אלהים ביום הששי לכך לריך לשני טעמים הללו: [מהרש"ל] (נח"י) ואע"פ שאין שייך לומר בריאה ומלאכה על המנוחה שהוא העדר הפעולה שהיא דבר שאינו גוף וממש מ"מ נ"ל דה"פ דאלו לא נברא את יום השביעי לימי הבריאה היה טבע האדם והנבראים לעמול ולעבוד יום ולילה לא ישבותו ולא היה בטבע לשוב ולנוח וא"כ הגוף כלה מאליו והעולם חרב מאין יושב אבל השתא שברא את יום השביעי וכו שבת וינפש אז ירד הטבע לעולם לשבות ולנוח ולמלאות מרגוע לנפשו עד אשר תשוק נפשו עליו: ק וא"ת מה זו ברכה הא לא מקרי ברכה אלא אם היה השבת יותר מבשאר ימים

דעת זקנים מבעלי התוספות

לו וסר עונך וחטאתך תכופר. וא"ת ומאי שנא פסוק זה וי"ל משום דכתיב גבי עדות אם לא יגיד ונשא עונו וזהו שאומר ויכלו לא עכב עדותו והגידו:

ליקוטים על התורה

(ג) וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים וגו'. מִיר זָאגִין שַׁבָּת בַּייא נַאכְט לִקְרַאת שַׁבָּת לְכוּ וְנֵלְכָה, כִּי הִיא מְקוֹר הַבְּרָכָה, ווייל דֶער קְוָואל פוּן אַלִי בְּרָכוֹת אִיז דֶער טָאג שַׁבָּת, וִוי דֶער זוהר זָאגְט כָּל שִׁתָּא יוֹמִין מֵהַהוּא יוֹמָא מִתְבָּרְכִין, אַלֶע זֶעקְס וָואכְדִיגֶע טֶעג וֶוערֶן גִבֶּענְטְשְׁט פוּן דֶעם שַׁבָּת, עֶס אִיז נִים וִוי מִיר רֶעכֶענֶען אַז שַׁבָּת אִיז דֶער לֶעצְטֶער טָאג פוּן וָואךְ, אוּנ זוּנְטָאג אִיז דֶער אָנְהֵייבּ וָואךְ, נָאר דֶער אָנְהֵייבּ וָואךְ אִיז דִינְסְטָאג פַארִין נַאכְט שָׁעָה זֶעקְס, אַזוֹי וִוי עֶס אִיז גְוֶוען וֶוען דִי וֶועלְט אִיז בַּשַׁאפִין גִיוָוארֶען הָאבִּין דִיא טֶעג אָנְגֶעהוֹבִּין גֶערֶעכוּנְט וֶוערִין פוּן דִינְסְטָאג פַארִין נַאכְט אוּנ דִי לְבָנָה הָט אָנְגֶעהוֹבֶּן דָם עֶרְשְׁטֶע

פירוש לתורת אלהים

צְבָאָם אוּנ אַלִי זַייעֶרִי הֶערְשַׁאפְט: (ב) וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אוּנ גָאט הָט אוּם גְלָאזְט אִין דֶעם זִיבֶּטֶן טָאג מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה זַיין וֶוערְג וָוס עֶר הָט גְטָאן [עיין רש"י] וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אוּנ עֶר הָאט גְרוּעֶט אִין דֶעם זִיבֶּעטֶען טָאג מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה פוּן אַלֶע זַיינֶע וֶוערְג וָואס עֶר הָאט גִיטָאן: (ג) וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם

ספר הישר

מְשׁוּתָּלַח הָאבֶּן אִים בַּהַאלְטֶן מִיט גְרוֹס כָּבוֹד אִין דֶר הֵייל וִויא נָאס הָט גִיהֵייסֶען. אוּנ אָדָם הָרִאשׁוֹן מַחֲמַת עֶר הָט גְגֶעסֶען פוּן עֵץ הַדַּעַת אִיבֶּר דֶעם אִיז עֶר גִישְׁטָארְבֶּן מִים זַיינִי קִינְדֶר: וַיְהִי אוּנ אַז חֲנוֹךְ אִיז אַלְט גְוָוארֶן צְוֵויי הוּנְדֶערְט אוּנ דְרַייא אוּנ פֶערְצִיג יָאר הָט עֶר זִיךְ נִוייטֶער אָפּ גְשֵׁיידְט פוּן מֶענְטְשֶׁן. דְרַייא טָאג אִיז עֶר גְוֶוען פַר בָּארְגֶן. אוּנ אִין פֶערְדִין טָאג הָט עֶר זִיךְ בַּאוִוייזֶן צוּ דִי מֶענְטְשֶׁן אוּנ הָאט זֵיי גְלֶערְנְט גָאטֶס וֶועג: וַיֵּשֶׁב אוּנ דֶער נָאךְ קֶערְט עֶר ווידֶער אוּנ פַאר בָּארְגְט זִיךְ זֶעקְס טֶעג אוּנ אוֹף דֶעם זִיבֶּעטִין בֶּעוַוייזְט עֶר זִיךְ. דֶר נָאךְ הָט עֶר זִיךְ בַּאוַוייזֶן אַמָאל אִין חוֹדֶשׁ אוּנ אַמָאג אִין יָאר. אוּנ אַלֶע מֶענְטְשֶׁן אוּנ שָׂרִים גְלִיסְטִיג

אונקלוס

שְׁבִיעָאָה וְקַדִּישׁ יָתֵהּ אֲרֵי בֵהּ נָח מִכָּל עֲבִדְתֵּהּ דִּי בְרָא יְיָ לְמֶעְבַּד׃ ד אִלֵּין תּוּלְדָת שְׁמַיָּא וְאַרְעָא כַּד אִתְבְּרִיאוּ בְּיוֹמָא דִּי עֲבַד יְיָ אֱלֹהִים אַרְעָא

הר"א אלה תולדות יומא כד מנהם כט: ביום עשות חגיגה יב:

אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת׃ פ
שני ד אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת יְהוָה אֱלֹהִים

בעל הטורים

בגאכדו כל הראשונים והיה העולם מחודש והולך לברך פעם שנית וכירך את אברהם כמו שיש במדרש עד עתה הייתי זקוק לברך את בריותי מכאן ואילך הברכות יהיו מסורים בידך: (ד) בהבראם. אותיות באברהם בזכות אברהם נבראו שמים וארץ:

רש"י

הששי ירד להם עומר לגלגולת ובששי לחם משנה. וקדשו במן שלא ירד כלל בשבת והמקרא כתוב ר ע"ש העתיד: אשר ברא אלהים לעשות. המלאכה ש שהיתה ראויה לעשות בשבת כפל ועשאה בששי כמו שמפורש בב"ר: (ד) אלה. האמורים ת למעלה: תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה'. ללמדך שכלם א נבראו

בית יהודא

הַשְּׁבִיעִי יָרַד לָהֶם מַן עֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת) אַגַאנְצֶע וָואךְ אִיז גַאנְגֶן מַן אַמֶעסְטִיל פַר יֶעדֶר מֶענְטְשׁ אוּנ אַז אֵיינֶר הָט גְלָאזִין אַבִּיסוּל מַן פוּן אֵיין טָאג אוֹף מָארְגֶן אִיז דֶר מַן פַרְשְׁטוּנְקֶען גְוָואֶרֶן אוּנ אִיז גֶעוָואֶרֶן וֶוערֶעמְדִיג, אָבֶער פְרַייטָאג הָאט יֶעדֶר יוּד גֶעהַאט מַן אוֹף צְווַיי טָאג אוֹף פְרַייטָאג אוּנ אוֹף שַׁבָּת אוּנ דֶר מַן וָואס אִיז גֶעבְּלִיבֶּן אוֹיף שַׁבָּת אִיז נִיט פַארְשְׁטוּנְקֶען גְוָוארֶן אוּנ נִיט וֶוערֶעמְדִיג גְוָוארֶן, וַוייל אוֹף דֶעם מַן אִיז גְוֶועֶן דִי בְּרָכָה פוּן שַׁבָּת (וַיְקַדְּשׁוֹ בְּמָן) אוּנ הקב"ה הָאט גֶהֵיילִיגְט דֶעם שַׁבָּת מִיט דֶעם מַן (שֶׁלֹּא יָרַד כְּלָל בְּשַׁבָּת) דֶר מַן אִיז נִיט גַאנְגֶען פוּן הִימֶעל אוּם שַׁבָּת (וְהַמִּקְרָא כָּתוּב עַל הֶעָתִיד) דֶר פָּסוּק אִיז גֶעשְׁרִיבֶּן אוֹף וָוס עֶס וֶועט זַיין, דֶערְנָואייל אִיז קֵיין מַן גְוֶועֶן: וַאֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת. וָואס הקב"ה הָאט בַּשַׁאפֶן צוּ טָאהְן (הַמְּלָאכָה שֶׁהָיְתָה רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת בְּשַׁבָּת) דִי אַרְבֶּעט וָואס הקב"ה הָאט גְדַארְפְט טָאהְן שַׁבָּת (כָּפַל וַעֲשָׂאָהּ בַּשִּׁשִּׁי) הָט עֶר גְטָאהְן פְרַייטָאג טָאפִּיל פַר פְרַייטָאג אוּנ פַר שַׁבָּת (כְּמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין מִדְרָשׁ: (ד) [אֵלֶּה]. זָאגְט רש"י (אֵלֶּה הָאֲמוּרִים לְמַעְלָה) דִי זַאכֶן וָואס שְׁטֵייעֶן פְרִיעֶר זֶענֶען (תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ) גִיבָּארִין וּבֶעשַׁאפֶן גְוָוארִין] פוּן דִי הִימֶעל אוּנ פוּן דִי עֶרְד (בְּהִבָּרְאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמָיִם) זַיי זֶענֶען בַּשַׁאפֶן גְוָוארִין אִין דֶעם טָאג וָוס הקב"ה הָט גֶעמַאכְט דִיא עֶרְד אוּנ דִיא הִימֶעל (לְלַמֶּדְךָ שֶׁכּוּלָּם נִבְרְאוּ בָּרִאשׁוֹן) דֶער פָּסוּק לֶערוּנְט דִיךְ אַז אַלֶע זַאכֶן זֶענֶען בַּשַׁאפֶן גְוָוארֶן דֶעם עֶרְשְׁטֶן

שפתי חכמים

אבל הכא לא היה בשבת יותר מבשאר ימים רק עומר לגלגולת. וי"ל דמה שירד המן בכל יום הוא ברכה וכתיב ויקדש שקדשו במן שלא ירד בו כלל ואפי' הכי ברכו בברכת המן כי מכל מקום בששי נכפלה ט ברכתו ופי' ברכו ולא פסקה ברכתו (רא"ם) ועי"ל ברכו במן פי' שלא הסריח דהא בשאר ימים אם היה נותר היה מסריח ליום המחרת כדכתיב ויותירו וגו' וירם תולעים ויבאש ואף אם לא היו אוכלין אלא חלי עומר והניחו עומר וחלי לגלגולת ליום השבת לא היה מסריח וזהו תוס' ברכה: ר (נח"י) ודבר תמוה הוא בעיני שבשביל ירידת המן שהיא לזמן מועט דהיינו מ' שנה יכתוב הכתוב במעשה בראשית ויברך ויקדש לפיכך נ"ל כוונת זה הדרוש שהש"י קידש את יום השבת שלא לעשות בו דבר מצרכי העוה"ז כגון מלאכה ומשא ומתן ואפי' הלוך ודבור לא יהא כבחול ולפי שדברה תורה נגד יצה"ר שיעלה על לב האדם לו' הן לא נזרע ולא נאסף כו' א"כ יחסר לחמו ולא יכול לעמוד עצמו על ממונו לזה הקדים לומר ויברך וגו' ר"ל שכפל ברכתו ביום הששי כדי לקדש יום השבת ושלא לעשות בו מלאכה ולאו דוקא במן היה ברכה וקדושה ולא בזמנים אחרים אלא בכל שבת ושבת הקב"ה אומר לנו עלי ואני פורע ושייך ברכה וקדושה ונקט מן לפי שראינו בעינינו הנס הגדול שהממעיט לא החסיר ולפי שבזמן הבריאה לא היו שומרי שבת בעולם שהרי עדיין לא נצטוו לפיכך מסיים רש"י ואומר שהמקרא נא' על שם העתיד שישמרו בני ישראל את השבת ולאו דוקא על זמן ירידת המן וע"ש: ש דלעשות להבא משמע דהול"ל אשר ברא אלהים ועשה: ת דק"ל הלא לא נפרש א"כ שום דבר אלא קאי אדברים האמורים למעלה: א ר"ל אף תולדות שמים וארץ נבראו ביום ראשון כדמפרש בקרא בהבראם ביום עשות וגו' וא"ת הלא כבר כתב רש"י

פירוש לתורת אלהים

הַשְּׁבִיעִי אוּנ גָאט הָאט גִיבֶּענְטְשׁ דֶעם זִיבֶּעטֶען טָאג וַיְקַדֵּשׁ אוֹתוֹ אוּנ עֶר הָאט אִים גִיהֵיילִיגְט [עיין רש"י] כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל מְלַאכְתּוֹ וָוארוּם אִין אִים כְּלוֹמַר אִין שַׁבָּת הָט גָאט גְרוּעֶט פוּן אַלֶע זַיינֶע וֶוערְג אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים וָוס גָאט הָאט בַּשַׁאפֶן לַעֲשׂוֹת צוּ טָאן [עיין רש"י]: (ד) אֵלֶּה דִיא דָאזִיגֶע וָואס אוֹיבֶּען אִיז גִישְׁטַאנֶען תּוֹלְדוֹת זֶענֶען דִיא גִיבּוּרְט הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ פוּן הִימֶעל אוּנ עֶרְד בְּהִבָּרְאָם אַז זֵייא זֶענֶען בַּשַׁאפֶען גְוָוארֶען בְּיוֹם עֲשׂוֹת יְיָ אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמָיִם אִין דֶעם טָאג אַז גָאט

ליקוטים על התורה

מָאהְל צוּ לַייכְטִין אוֹף דֶער וֶועלְט אוֹף מָארְגִין מִיטְווָאךְ שָׁעָה זֶעקְס אִין דֶער פְּרִיה הָט אָן גֶעהוֹבִּין דִיא זוּנְן צוּ לַייכְטִין דָאס עֶרְשְׁטֶע מָאהְל, אִיז שַׁבָּת דֶער מִיטֶען פוּן וָואךְ, וִוי דִי גמרא זָאגְט זוּנְטָאג מָאנְטָאג דִינְסְטָאג הֵייסְט נָאךְ שַׁבָּת, אוּנ אַז מֶען הָט נִיט גִיזָאגְט הַבְדָּלָה מוֹצָאֵי שַׁבָּת מֶעג מֶען זָאגִין הַבְדָּלָה בִּיז דִינְסְטָאג פַארִין נַאכְט שָׁעָה זֶעקְס, מִיטְוָואךְ דָאנֶערְשְׁטָאג פְרַייטָאג הֵייסְט פַאר שַׁבָּת:

דֶר ילקוט שְׁרַייבְּט יֶעדֶר מֶענְטְשׁ זָאל אַבִּיסוּל טָאג פוּן פְרַייטָאג הֵיילִיגֶען צוּם שַׁבָּת, אוּנ אַבִּיסוּל נַאכְט פוּן מוֹצָאֵי שַׁבָּת זָאל עֶר הֵיילִיגֶן צוּם שַׁבָּת, וַוייל טָאמֶר ח"ו דַארְף דֶר מֶענְטְשׁ זַיין אִין גֵיהִנָּם, וֶועט עֶר אַלֶע פְרַייטָאג אַרוֹם גֵיין פוּן גֵיהִנָּם אִין דִי צַייט וָוס עֶר פְלֶעגְט בַּיי זַיין לֶעבִּין פוּן פְרַייטָאג צוּ נֶעמֶען צוּם שַׁבָּת, אוּנ עֶר וֶועט נִיט מוֹצָאֵי שַׁבָּת צוּרִיק אַרַיין גֵיין אִין גֵיהִנָּם בִּיז עֶס וֶועט זִיךְ עֶנְדִיגֶען דִיא צַייט וָואס עֶר הָט גֶעהַאלְטִין מוֹצָאֵי

ספר הישר

[...]וּ זֶעהֶן דֶס פָּנִים פוּן חֲנוֹךְ אָבֶער זֵייא קֶענֶען נִיט צוּ גֵיין צוּ אִים [...]חָמַת גְרוֹיס פַּחַד וּמוֹרָא. דֶען דֶר פַּחַד פוּן גָאט אִיז גְוֶועֶן אוֹף [...]ין פָּנִים. בַּיילְךְ אוּנ חֲנוֹךְ אִיז אֵיין טָאג צוּ זֵיי אַרוֹם גְגַאנְגֶען זֶענִין גִקוּמֶן צוּ אִים אַלִי מֶענְטְשֶׁן אוּנ חֲנוֹךְ לֶערוּנְט זֵיי וִוי אַזוֹי מֶען זָאל גָאט דִינֶען אוּנ שֵׂכֶל אוּנ חָכְמָה אוּנ וִוי אֵיינֶר בְּרוֹיכְט דֶעם אַנְדֶערְן לִיב צוּ הָאבֶּן. אוּנ אַז עֶר אִין נוֹם אִיז צוּ אוּנְטֶער שְׁמִיצֶן אִים. אוּנ

אלי

אֶ֣רֶץ וְשָׁמָֽיִם׃ ה וְכֹ֣ל ׀ שִׂ֣יחַ הַשָּׂדֶ֗ה
טֶ֚רֶם יִֽהְיֶ֣ה בָאָ֔רֶץ וְכָל־עֵ֥שֶׂב הַשָּׂדֶ֖ה
טֶ֣רֶם יִצְמָ֑ח כִּי֩ לֹ֨א הִמְטִ֜יר יְהוָ֤ה

וּשְׁמַיָּא׃ ה וְכֹל אִילָ[...]
חַקְלָא עַד לָא הֲ[...]
בְּאַרְעָא וְכָל עִשְׂבָּ[...]
דְּחַקְלָא עַד לָא צְמַ[...]
אֲרֵי לָא אַחֵית מִטְרָא

ת"א וכל שיח. חולין ס:

בית יהודא

טָאג, וָוען הקב"ה הָט גְזָאגְט עֶס זָאל וָוערֶן אַהִימֶעל אִיז
גְוָוארֶן דֶר הִימֶעל מִיט אַלֶע זַאכֶן וָוס גְהֶערֶן צוּם הִימֶעל,
אוּנ וָוען הקב"ה הָט גֶעזָאגְט עֶס זָאל וָוערֶן אַעֶרְד אִיז
גְוָוארֶן דִיא עֶרְד מִיט אַלֶע זַאכֶן וָוס גְהֶערִין צוּ דִיא עֶרְד,
נָאר זֵיי הָאבֶּן נִיט אַרוֹיסְגֶעגֶבֶן זֵייעֶרֶע זַאכֶן בִּיז צוּ יֶעדֶער
צַייט וָואס הקב"ה הָט גֶעהֵייסֶן זֵייא זָאלֶן זֵייעֶרֶע זַאכֶען
אַרוֹיסְגֶעבֶּען אוֹיף דֶר וָועלְט (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז
(בְּהִבָּרְאָם בְּה' בְּרָאָם) בְּהִבָּרְאָם אִיז צְוַויי וֶוערְטֶר בְּה' בְּרָאָם,
אַלֶע זַאכֶן הָט הקב"ה בַּשַׁאפֶן מִיט דֶעם אוֹת ה' (שֶׁנֶּאֱמַר)
וְויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (בְּיָהּ ה' צוּר עוֹלָמִים) מִיט דֶעם וָוארְט יָה הָאט הקב"ה בַּשַׁאפֶן בֵּיידֶע וָועלְטֶן (בִּשְׁתֵּי אוֹתִ[...]
הַלָּלוּ) מִיט דִיא צְוַוייא אוֹתִיּוֹת (שֶׁל הַשֵּׁם יָהּ) פוּן דֶעם שֵׁם יָהּ (יָצַר שְׁנֵי עוֹלָמִים) הָט הקב"ה בַּשַׁאפֶן צְוַויי וָועלְטֶן (וְלִמֶּדְךָ בּ[...]
לֶערוּנְט דִיךְ דָא דֶר פָּסוּק (שֶׁהָעוֹלָם הַזֶּה נִבְרָא בְּה') דִי וָועלְט אִיז בַּשַׁאפֶן גְוָוארֶען מִיט דֶעם אוֹת ה' (רֶמֶז) צוּ וַוייזֶן (כְּמוֹ שֶׁ[...]
פְּתוּחָה לְמַטָּה) אַזוֹ וְויא דֶער ה' אִיז אוּנְטֶען אָפֶען (כָּךְ הָעוֹלָם פָּתוּחַ לְשָׁבִים בִּתְשׁוּבָה) אַזוֹ אִיז דִיא וָועלְט אָפֶען פַר [...]
מֶענְטְשֶׁען וָוס טוּהֶען תְּשׁוּבָה (וְעוֹלָם הַבָּא נִבְרָא בְּיוּד) אוּנ עוֹלָם הַבָּא אִיז בַּאשַׁאפֶען גְוָוארֶן מִיט אַיוּד (לוֹמַר שֶׁצַּדִּ[...]
שֶׁבְּאוֹתוֹ זְמַן מוּעָטִים) צוּ זָאגֶן דִי צַדִּיקִים וָוס וָועלֶן זַיין אִין דִיא צַייט פוּן עוֹלָם הַבָּא וָועלֶן זַיין וַוייניג (כְּמוֹ י' שֶׁהִיא קְ[...]
בְּאוֹתִיּוֹת) וְויא דֶר י' וָוס עֶר אִיז דֶער קְלֶענְסְטֶער אוֹת פוּן אַלֶע אוֹתִיּוֹת, נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז דְרִיבֶּר אִיז דִיא וָועלְט בַּשַׁ[...]
גְוָוארֶן מִיט דֶעם אוֹת ה' (רֶמֶז) צוּ וַוייזֶען (שֶׁיֵּרְדוּ רְשָׁעִים לְמַטָּה לִרְאוֹת שַׁחַת) דִיא רְשָׁעִים וָועלֶן אַרָאפְּנִידֶערִין אוּנְטֶען
זֶעהֶן דֶעם גֵיהִנֹּם (כְּה' זֹאת שֶׁסְּתוּמָה מִכָּל צְדָדֶיהָ) וְויא דֶר אוֹת ה' וָואס עֶר אִיז פַארְמַאכְט פוּן אַלֶע זַייטֶן (וּפְתוּחָה לְמַ[...]
אוּנ נָאר אוּנְטֶען אִיז עֶר אָפֶען (לָרֶדֶת דֶּרֶךְ שָׁם) צוּ וַוייזֶען דֶר רָשָׁע מוּז אַרָאפְּגֵיין אוּנְטֶען׃ (ה) וְטֶרֶם יִהְיֶה בָאָרֶ[...]
זָאגְט רַשִׁ"י (כָּל טֶרֶם שֶׁבַּמִּקְרָא) וָוא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דֶר וָוארְט טֶרֶם (לָשׁוֹן עַד לֹא הוּא) מֵיינְט מֶען עֶס אִיז נָאךְ
גְוֶוען (וְאֵינוֹ לָשׁוֹן קוֹדֶם) טֶרֶם אִיז נִיט דֶערְטַייטְשׁ פְרִיעֶר (וְאֵינוֹ נִפְעַל) דֶר וָוארְט טֶרֶם קֶען נִיט גְשְׁרִיבֶּן וָוערֶן הָ[...]

רש"י

בראשון. ד"א בהבראם בה' בראם ב שנא' (ישעיה כו) [...]
ה' צור עולמים בב' אותיות הללו של השם יצר שני עולמ[...]
ולמדך כאן שהעולם הזה ג נברא בה"א (ס"א רמז כ[...]
שה"א פתוחה למטה כך העולם פתוח לשבים בתשובה ועו[...]
הבא נברא ביו"ד לומר שצדיקים שבאותו זמן מועטים כ[...]
י' שהיא קטנה באותיות) רמז שירדו הרשעים למטה לרא[...]
שחת ד כה"א זאת שסתומה מכל צדדיה ופתוחה למ[...]
לרדת דרך שם: (ה) טרם יהיה בארץ. כל טרם שבמק[...]
לשון עד לא ה הוא ואינו לשון קודם ואינו נפעל לומר הטר[...]

שפתי חכמים

לעיל במאמר יהי מאורות את השמים לרבות תולדותיהם ואת הארץ
לרבות תולדותיה ויש לומר דאי לאו קרא דבהבראם ה"א דלבריאת
שמים הי' מאמר וכן לתולדות השמים לכל תולדה ותולדה היה מאמר
מיוחד כמו שהיו מחולקים בפועל כשילאו מן הכח אל הפועל לכן כתיב
אלה תולדות וגו' ללמד כי במאמר בריאת שמים נבראו גם התולדות
כמו הזורע חטים ביום אחד ואחר כך יולא כל חטה וחטה בפ"ע
ביומיה: ב וא"ת מאי ד"א הוא זה הלא כפי' ראשון לא דרש כלל

ולא מפרש בהבראם כלל אם כן יכול להיות בדורש ג"כ כד"א
דלפי' הראשון קאי בהבראם אסיפא דקרא בהבראם ביום עשות
אבל לפי דבר אחר קאי ארישא דקרא השמים והארץ בהבראם
לומר בה"א בראם: ג אבל בלא זה לא היינו יודעין איזה בה"א [...]
ביו"ד לכן לריך לב' טעמים ולפי הד"א קשה למה נאמר ביום [...]
לכן פי' למדך שבולם וכו' ולטעם הראשון קשה למה נאמר בהב[...]
בה"א לכך פי' ד"א: ד עיין טעם אחר במנחות דף כ"ט: ת[...]

ליקוטים על התורה

שַׁבָּת הֵיילִיג וְוי שַׁבָּת. דִיא זֶעקְס וָואכֶעדִיגֶע טֶעג זֶענֶען גִיגֶעבֶּען
גִיוָוארִין פַר דֶעם גוּף מִיט דִי נְשָׁמָה צוּ זַאמֶן, דֶר מֶענְטְשׁ דַארְף
אִין זֵיי אַרְבֶּעטִין צוּ שְׁפַּייזֶן דֶעם גוּף, אוּנ פוּן דֶעסְטְוֶועגִין דַארְף
עֶר שְׁפַּייזִין דִי נְשָׁמָה אוֹיךְ, עֶר דַארְף דַאוֶונֶען לֶערְנֶען תּוֹרָה,
וְוי פִיל צַייט עֶר וֶועט נָאר קֶענֶען, אָבֶּער דֶער טָאג שַׁבָּת אִיז
גִיגֶעבִין גִיוָוארֶען דֶער עִיקָּר נָאר פַר דִי נְשָׁמָה, דְרִיבֶּר הָט מֶען
אִים גִיבָּאטִין עֶר זָאל קֵיין אַרְבֶּעט טָאן שַׁבָּת, אֲפִילוּ דָאס עֶסִין
פַאר דֶעם גוּף זָאל זַיין גְרֵייט פוּן פְרַייטָאג, עֶר זָאל דֶעם שַׁבָּת
הֵיילִיגֶען נָאר צוּא תְּפִלָּה אוּנ תּוֹרָה. דֶער שֻׁלְחָן עָרוּךְ שְׁרַייבְּט וָוס מִיר זָאגִין שֵׁינָה בְּשַׁבָּת תַּעֲנוּג, מֶען דַארְף הָאבִּין שַׁבָּת
פֶערְגֶענִיגֶען צוּ שְׁלָאפִין בַּיי טָאג, דָס אִיז נָאר פַאר דִי מֶענְטְשִׁין וָואס לֶערְנֶען תּוֹרָה אַגַאנְצֶע וָואךְ, אָבֶר בַּעֲלֵי בָּתִּים סוֹחֲרִים
מְלָאכוֹת וָואס זֶענֶען בַּשֶׁעפְטִיגְט אַגַאנְצֶע וָואךְ מִיט פַּרְנָסָה, זֵייא דַארְפִין פַר בְּרֵיינְגֶען דֶעם גַאנְצִין שַׁבָּת נָאר מִיט תּוֹרָה אוּנ תְּ[...]
אוּנ זָאל שְׁלָאפִין אַבִּיסֶעל נָאר אָפּ צוּרוּהֶען דֶעם גוּף׃

פירוש לתורת אלהים

הָאט בַּשַׁאפֶען דִיא עֶרְד מִיט דֶעם הִימֶל [פייז ה[...]
(ה) וְכֹל שִׂיחַ הַשָּׂדֶה אוּנ דִי בּוֹמֶר טֶרֶם יִהְיֶה בָאָרֶץ אִיז [...]
נִיט גְוֶועזֶן אוֹיף דֶר עֶרְד וְכָל עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה אוּנ דִי קְרֵייטְ[...]
פוּן פֶעלְד טֶרֶם יִצְמָח הָט נָאךְ נִיט גְשְׁפְּרָאצְט [פייז [...]
כִּי לֹא הִמְטִיר יְיָ אֱלֹהִים עַל הָאָרֶץ וָוארוּם גָאט הָט נָאךְ [...]
גְמַאכְט רֶעגֶענֶן אוֹיף דֶר עֶרְד אוּנ פַר וָוס הָט עֶר [...]

ספר הישר

אַלִי מֶענְטְשִׁין בּוּקִין זִיךְ צוּ דֶר עֶרְד אוּנ זָאגֶן דֶר מֶלֶךְ זָאל אֵייבִּיג
לֶעבִּין: וַיְהִי אִין אַמָאל אַז חֲנוֹךְ הָאט גְלֶערִינְט אַלִי שָׂרִים אוּנ
אַלֶע מֶענְשִׁין גָאטְס וֶועג רוּפְט אַמַלְאָךְ פוּן הִימֶעל צוּא חֲנוֹךְ אוּנ
זָאגְט אַז מֶען זָאל אִים אַרוֹיף נֶעמִין אוֹיף דֶעם הִימֶעל: בְּעֵת אִין
דֶר צַייט אַז חֲנוֹךְ הָאט גִיהֶערְט דִי דָאזִיגֶע רֵייד פוּן דֶעם מַלְאָךְ
אִיז עֶר אַרוּס גִיגַאנְגֶען אוּנ הָאט אֵיינְגֶעזַאמֶלְט אַלִי מֶענְטְשֶׁן אוּנ
זָאגְט צוּ זֵיי אִיךְ בִּין בַּאגֶערְט גְוָוארִין צוּא קוּמֶען אִין הִימֶל אַרַיין
אָבֶר אִיךְ וַוייס נִיט וֶועלְכִין טָאג עֶס וֶועט זַיין: וְעַתָּה אוּנ אַצוּנְד

וֶועל אִיךְ אַייךְ לֶערְנִין קְלוּגְהֵיים אוּנ דִי שְׁטְרָאף פוּן גָאט [...]
חֲנוֹךְ לֶערִינְט זֵייא אוּנ אִיז זֵייא מַזְהִיר זֵיי זָאלִין זַיין נִכְנָעִים
זֵייעֶרֶע מְלָכִים וְשָׂרִים אוּנ זָאלֶן פָאלְגֶן זֵייעֶר בַּפֶעל. אִיךְ לֶ[...]
עֶר זֵיי וְוי אַזוֹ מֶען זָאל בַּאקוּמֶען דָס אֵייבִּיגֶע לֶעבִין אוּנ אִיז
זֵיי גְזֶעסִין עֶטְלִיכֶע טֶעג. וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶוען אִין דֶער זֶע[...]
צַייט בְּשַׁעַת חֲנוֹךְ אִיז מִים זֵיי גְזֶעסֶן אוּנ הָט מִיט זֵיי גִרֶעט
זֵיי אוֹיף גְהוֹבֶּן זֵייעֶרִי אוֹיגֶן הָאבֶּן זֵיי גְזֶעהֶן אַנְרוֹס, וָואלְקֶן נִיזְ[...]
אַרָאפּ פוּן הִימֶל. הָאבֶּן זֵיי גְזָאגְט צוּ חֲנוֹךְ וָוס זֵיי הָאבֶּן גְ[...]

אֱלָהִים עַל אַרְעָא וֶאֱנָשׁ לֵית אֱלֹהִים עַל־הָאָרֶץ וְאָדָם אַיִן לַעֲבֹד

רש"י

כאשר יאמר הקדים וזה ו מוכיח ועוד אחר ז (שמות ט) כי טרם תיראון עדיין לא תיראון ח ואף זה תפרש עדיין לא היה בארץ כשנגמרה בריאת העולם בששי קודם שנברא אדם וכל עשב השדה עדיין לא צמח וכו' שכתוב ותוצא לא יצאו אלא על פתח הקרקע עמדו עד יום ו' ולמה כי לא המטיר ומה טעם לא המטיר לפי שאדם אין לעבוד את האדמה ואין מכיר בטובתן של גשמים וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם ט התפלל עליהם וירדו וצמחו האילנות והדשאים: ה' אלהים. ה' הוא שמו י אלהים שהוא שליט ושופט ב על כל העולם וכן פירוש זה בכ"מ לפי פשוטו ה' שהוא

בית יהודא

(כַּאֲשֶׁר יֹאמַר הִקְדִּים) וויא מען זאגט הקדים ווען טרם וואלט גוועזן דערטייטש פריער, וואלט מען אמאל געקענט זאגן הטרים, ער האט זיך געפריהערט, וויא מען זאגט הקדים ער האט זיך געפריהערט, ער איז אויפגעשטאנען פריה, אדער ער איז געקומען פריה, ער האט זיך געאיילט, אבער אז טרם איז דערטייטש „נאך ניט" מוז מען אייביג נאר זאגן טרם, אונ ניט הטרים) (וְזֶה מוֹכִיחַ) דר טרם פון דעם פסוק ווייזט אז טרם איז דערטייטש נאך ניט (וְעוֹד אַחֵר) נאך אוואורט טרם איז דא אין פסוק (כִּי טֶרֶם תִּירְאוּן) איז דערטייטש (עֲדַיִן לֹא תִּירְאוּן) איר האט נאך ניט מורא (וְאַף זֶה תְּפָרֵשׁ) דעם טרם וועט מען אויך אזוי טייטשן (עֲדַיִן לֹא הָיָה בָּאָרֶץ) די בוימער זענען נאך ניט גוועזן אויף די ערד (כְּשֶׁנִּגְמְרָה בְּרִיאַת הָעוֹלָם בַּשִּׁשִּׁי) ווען דיא בשאפונג פון די וועלט איז פערטיג געווארען דעם זעקסטין טאג (קוֹדֶם שֶׁנִּבְרָא אָדָם) איידער אדם איז בשאפן געווארן זענען נאך די בוימער ניט גוועזן (וְכָל עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה עֲדַיִן לֹא צָמָח) אונ דיא גראז פון פעלד האט נאך ניט געשפראצט (וּבַשְּׁלִישִׁי שֶׁכָּתוּב וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ) אונ וואס עס שטייט ביי דעם דריטען טאג דיא ערד האט ארויסגעגעבן דיא גראז אונ דיא בוימער (לֹא יָצְאוּ) זייא זענען נאך ניט ארויסגעגאנגען פון דיא ערד זיי זענען נאר געוועזן גרייט ארויס צו גיין (אֶלָּא עַל פֶּתַח הַקַּרְקַע עָמְדוּ עַד יוֹם שִׁשִּׁי) זיי זענען געשטאנען ביי די עפענונג פון די ערד ביז דעם זעקסטען טאג (וְלָמָּה) פאר וואס איז אזוי גוועזן (כִּי לֹא הִמְטִיר) ווייל עס האט נאך ניט גערעגנט (וּמַה טַּעַם לֹא הִמְטִיר) אונ פאר וואס האט נאך ניט גערעגנט (לְפִי שֶׁאָדָם אַיִן לַעֲבוֹד אֶת הָאֲדָמָה) ווייל עס איז ניט גוועזן א מענטש וואס זאל ארבעטן די ערד (וְאֵין מַכִּיר בְּטוֹבָתָן שֶׁל גְּשָׁמִים) עס איז ניט גוועזן ווער עס זאל דערקענען די גוטסקייט (די נייטיגקייט) פון דעם רעגן (וּכְשֶׁבָּא אָדָם) אונ ווען אדם איז געקומען אויף דער וועלט (וְיָדַע שֶׁהֵם צוֹרֶךְ לָעוֹלָם) אונ ער האט געוואוסט אז מען דארף רעגן אויף דר וועלט (הִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם) האט ער געבעטן ביי הקב"ה עס זאל גיין רעגן (וְיָרְדוּ) איז געגאנגען רעגן (וְצָמְחוּ הָאִילָנוֹת וְהַדְּשָׁאִים) האבען ארויסגעוואקסן די בוימער אונ די גראז: (ה' אֱלֹהִים). זאגט רש"י (ה' הוּא שְׁמוֹ) דער נאמען פון הקב"ה איז יהוה, אלהים רופט מען אים (שֶׁהוּא שַׁלִּיט וְשׁוֹפֵט עַל כָּל) ווייל ער געוועלטיגט אויף אלץ אונ ער משפט וריכטעט) אלע מענטשען (וְכֵן פֵּירוּשׁ זֶה בְּכָל מָקוֹם לְפִי פְּשׁוּטוֹ) אונ אזוי איז דר מיינונג אין אלע פסוקים וואו עס שטייען די צוויא שמות „ה' אֱלֹהִים" מיינט מען „ה' שֶׁהוּא אֱלֹהִים", ה',

שפתי חכמים

כמקום שתי תיבות עדיין לא. ר"ל הוא שם דבר ואינו נגזר ממנו פעל: ו פי' אם יהיה פי' קודם ויהיה דבוק עם מלת יהיה וילמח הכתובים אחריו אין כאן מאמר פוסק ואיך יתן טעם בו לומר כי לא המטיר שהוא נתינת הסבה למאמר הפסוק ואם אינו דבוק רק עם מלת זה בחסר כאלו אמר וכל שיח השדה קודם זה שוב לא יפול עליו כי לא המטיר: ז פי' עוד יש מוכיח אחר על זה: ח הרא"ם האריך בזה ומהרש"ל פי' מפני שאי אפשר לפרש בענין אחר כי אם נאמר טרם פירושו קודם א"כ איך נופל עליו מלת תיראון שהוא לשון עתיד: ט ר"ל דודאי הקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים ויודע שאדם מכיר בטובתן של גשמים ויתפלל עליהן [ועיין חולין דף ס']: י שם העצם שלו יהוה ר"ל יש בו אותיות היה הוה ויהי' דהיינו שמו א"כ שם העצם כלו' אות וסי' על עצמותו ית' ושמות האחרים הם שמות להוארים מורה על תואר מתוארין יתברך והא דלא מפרש פי' זה למעלה דכתיב ביום עשות ה' אלהים משום דלמעלה צריך לכתוב ה' אלהים כדפירש"י לעיל ע"ש: כ ר"ל

פירוש לתורת אלהים

ניט גמאכט רעגען ווארום וְאָדָם אַיִן לַעֲבוֹד אֶת הָאֲדָמָה עס איז נאך ניט גוועזן אמענטש ער זאל ארבייטען דיא ערד אונ עס האט קיינר ניט פאר שטאנען צו בדארף מען רעגן אויף דר וועלט אוב ניט [עיין רש"י]:

ליקוטים על התורה

ספרי מוסר זאגין אויף שבת גיט מען צו יעדער יוד אנשמת יתרה, אז עס קומט מוצאי שבת אונ דיא נשמה יתרה קומט צוריק אין הימל, קומן די מלאכים צו די נשמות יתרות אונ פרעגען ביי זיי וועלכע תורה זיי האבען דעם שבת גלערונט אויף די וועלט, אונ וועלכע נשמה עס האט טאקי געלערונט תורה שבת, זאגט זיא דיא תורה פאר אלי מלאכים, אונ די מלאכים קומן פר הקב"ה אונ זאגין די תורה האבין מיר גיהערט פון דעם מענטשינס נשמה, אונ הקב"ה האט אגרויסע שמחה מיט דיא נשמה אונ מיט איהרע תורה, אבער אז דר מענטש האט פארברענגט דעם שבת מיט שפאצירען, שלאפין, לייענען מעשה ביכלאך, אדער אזוי ריידן דברים בטלים, אונ בפרט אז אין די רייד איז גיוועזן לשון הרע רכילות אונ נאך אזעלכע רייד וואס מען טאר זייא ניט ריידין, ווי פארשעמט ווערט דיא נשמה פאר אלע מלאכים, אונ די נשמה מוז גיין מוצאי שבת אין גיהנם, דער מענטש איז נאך אויף דר וועלט אונ זיין נשמה איז שון אין גיהנם נעם מוסר פון תורה לערנען אונ נאך שבת דארף יעדער יוד לערנען א[ין] ספרי מוסר]:

ספר הישר

דם חנוך צו זיי גזאגט דס איז פון מיינעם וועגין. דען עס האט גרייכט די צייט אונ דר טאג אז איך זאל פון אייך אוועק גיין אונ וועל זיך מיט אייך שין מער ניט זעהן. ויקם אונ דר וואלקן איז גקומען אונ האט זיך גשטעלט פאר חנוך אונ אלי מענטשען וואס זענין גוועזן ביי חנוך האבען זייא דס גזעהן אונ חנוך האט אויס גשריגין מיט אהויך קול אונ האט אזוי גזאגט וועלכר מענטש וויל וויסען גאטס וועג זאל היינטיגן טאג קומען צו מיר איידר איך וועל גיין. ויתקבצו האבן זיך איינגזאמלט אלי מענטשן אונ שרים צו אים אונ ער האט זיי גלערינט חכמה אונ מוסר אונ וויא אזוי מען זאל דינען גאט אונ האט געמאכט צווישען זיי שלום אונ האט אן גזאגט עס זאל זיין תמיד שלום. ויהי אונ עס זענין אים נאך גגאנגען אכט הונדערט טויזענט מענטשען אונ זענען מיט אים איין טאג גגאנגען. אויף דעם אנדערן טאג האט חנוך צו זיי גזאגט גייט אייך אהיים ווארום זאלט איר ווייטער גיין. האבען זיך אביסל פון זייא אום גקערט אהיים אונ די איבריגע זענין גיגאנגען מיט אים אונ חנוך זאגט צו זייא אלי טאג קערט אייך אהיים אבר זיי הערען א - נים צו אונ גייען מיט אים ווייטער אויף דעם זעקסטען טאג זאגט נאך מער חנוך צוא זיי קערט אייך אהיים דען מארגן וועל איך גיין אין הימל אריין אונ וועלכר מענטש עס וועט בלייבן וועט זיין אין איין סכנה. דא זענין אטייל מענטשען אהיים גגאנגען. אונ

אֶת־הָאֲדָמָה׃ ו וְאֵד יַעֲלֶה מִן־הָאָרֶץ
וְהִשְׁקָה אֶת־כָּל־פְּנֵי הָאֲדָמָה׃
ז וַיִּיצֶר יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם
עָפָר מִן־הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת

לֵית לְמִפְלַח יָת אַדְמְתָא׃
ו וַעֲנָנָא הֲוָה סָלֵיק מִן
אַרְעָא וְאַשְׁקֵי יָת כָּל
אַפֵּי אַדְמְתָא׃ ז וּבְרָא יְיָ
אֱלֹהִים יָת אָדָם עַפְרָא
מִן אַדְמְתָא וּנְפַח
בְּאַנְפּוֹהִי נִשְׁמְתָא דְּחַיֵּי

תו"א ואד יעלה סוכה יא ר"ה יא תענית ה: וייצר ה' ברכות סא עירובין יח סנהדרין לח חולין כז נדה כב:

בעל הטורים

ארץ ושמים. ב' במסו' הכא ואידך הודו על ארץ ושמים למה הודו על ארץ ושמים בשביל שעשה ארץ ושמים: (ו) **ואד**. ב' במסו' הכא ואידך ואיד נכון לצלעו רמז למה שארז"ל למה נקרא שמו איד שסבריות משברים לבם כדי שיתן להם הקב"ה מטר: (ז) וייצר. ב' חד מלא וחד חסר וייצר ה' אלהים את האדם מלא שיש לו שני יצרים יצ"ט ויצה"ר וייצר ה' אלהים מן האדמה כל חית השדה חסר שאין להם אלא יצר אחד: ויפח באפיו נשמת חיים. ס"ת חותם: נשמת. ד' ויפח באפיו נשמת. כל אשר נשמת רוח חיים. נר ה' נשמת אדם. ואם לאו נשמת

בית יהודא

הקב"ה ווָס ער איז אֱלֹהִים אַגְוֶועלְטִיגֶער אונ אַרִיכְטֶער אוֹיף די גַאנְצֶע וָועלְט: (ו) וְאֵד יַעֲלֶה. זָאגְט רש"י (לְעִנְיַן בְּרִיאָתוֹ שֶׁל אָדָם) צוּם בֶּעשַׁאפֶן דֶעם מֶענְטְשׁ (הֶעֱלָה הַתְּהוֹם) הָט הקב"ה אַרוֹיפְגֶעבְּרֵיינְגְט דֶעם אָבְּגְרוּנְד (וְהִשְׁקָה הָעֲנָנִים) אוּנ דֶר תְּהוֹם הָט אָנְגֶעטְרוּנְקֶען די וָואלְקֶען זֵייא זָאלֶן נַאס מַאכֶן דִי עֶרְד (לִשְׁרוֹת הֶעָפָר) צוּם צוּוֵייקִין דִי עֶרְד זִי זָאל וֶוערֶן נֵייךְ אוּנ צוּזַאמֶן גֶעקְלֶעבְּט (וְנִבְרָא אָדָם) אוּנ פוּן דִי עֶרְד אִיז בַּשַׁאפֶן גְוָוארֶן דֶער מֶענְטְשׁ (כְּגַבָּל זֶה) וִוי דֶר קְנֶעטֶער ווָס קְנֶעט אַטֵייג (שֶׁנּוֹתֵן מַיִם) עֶר גִיסְט וַואסֶר אִין דִי מֶעהְל (וְאַחַר כַּךְ לָשׁ אֶת הָעִיסָה) נָאכְדֶעם קְנֶעט עֶר דִי טֵייג (אַף כָּאן) דָא הָט אוֹיךְ הקב"ה אַזוֹ גְטָאהְן (וְהִשְׁקָה וְאַחַר כָּךְ וַיִּיצֶר) פְרִיעֶר הָט הקב"ה אָנְגֶעטְרוּנְקֶען (נַאס גֶעמַאכְט) דִיא עֶרְד נָאכְדֶעם הָט עֶר בַּשַׁאפֶן דֶעם מֶענְטְשׁ: (ז) וַיִּיצֶר. זָאגְט רש"י דְרִיבֶּר שְׁטֵייט וַיִּיצֶר מִיט צְווֵיי יוּדִין ווייל הקב"ה הָאט אִים בַּשַׁאפֶן (שְׁתֵּי יְצִירוֹת) צְווֵיי בַּשַׁאפוּנְגֶען (יְצִירָה לָעוֹלָם הַזֶּה) אַיין בַּשַׁאפוּנְג צוּ דִיא וָועלְט (וִיצִירָה לִתְחִיַּת הַמֵּתִים) אוּנ דֶם אַנְדֶערֶע בַּשַׁאפוּנְג צוּ דִי צַייט וָוען דִי מֵתִים וֶועלֶן לֶעבֶּעדִיג וֶוערֶען (אֲבָל בִּבְהֵמָה שֶׁאֵינָהּ עוֹמֶדֶת לַדִּין) אָבֶּער אַבְּהֵמָה ווייל זיא וֶועט נִיט אוֹיפְשְׁטֵיין צוּם מִשְׁפָּט (לֹא נִכְתַּב בִּיצִירָתָהּ שְׁנֵי יוּדִין) שְׁטֵייט נִים בַּיי אִיר בַּשַׁאפוּנְג צְווֵייא יוּדִין נָאר עֶס שְׁטֵייט וַיִּצֶר מִיט אֵיין יוּד: עָפָר מִן הָאֲדָמָה. זָאגְט רש"י (צָבַר עֲפָרוֹ מִכָּל הָאֲדָמָה) הקב"ה הָט גְנוּמֶען בִּיסְלַאךְ עֶרְד פוּן דִי גַאנְצֶע עֶרְד (מֵאַרְבַּע רוּחוֹת) פוּן דִיא פִיר זֵייטֶן וָועלְט, אוּנ הָאט פוּן זֵיי גֶעמַאכְט דֶעם מֶענְטְשׁ (שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁיָּמוּת) אוֹיף וֶועלְכֶן אָרְט עֶר וֶועט שְׁטַארְבֶּן (שָׁם תְּהֵא קוֹלַטְתּוֹ לִקְבוּרָה) דָארְטֶן זָאל אִים דִי עֶרְד צוּנֶעמֶען עֶר זָאל אִין אִיר בַּאגְרָאבֶּן וֶוערֶן (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז (נָטַל עֲפָרוֹ מִמָּקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִּי) הקב"ה הָאט גְנוּמֶען דִי עֶרְד פוּן דֶעם אָרְט וָואס פוּן דִי זֶעלְבִּיגֶע עֶרְד הָט מֶען גְמַאכְט דֶעם מִזְבֵּחַ (שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ) בַּיי דֶעם מִזְבֵּחַ אִיז גְזָאגְט גְוָוארִין (מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִּי) דוּא זָאלְסְט מַאכֶן צוּ מִיר אַמִּזְבֵּחַ פוּן עֶרְד טָאמֶער וֶועט עֶר זִינְדִיגֶען (הַלְוַאי תְּהֵא לוֹ כַּפָּרָה וְיוּכַל לַעֲמוֹד) הַלְוַאי זָאל דִי עֶרְד מְכַפֵּר זַיין זַיינֶע עֲבֵירוֹת אוּנ עֶר זָאל קֶענֶען בֶּעשְׁטֵיין וּבְלֵייבֶּן לֶעבֶּן אוֹיף דֶר וֶועלְט: וַיִּפַּח בְּאַפָּיו. הקב"ה הָאט אַרֵיין גְבְּלָאזֶן אִין זַיינֶע נָאז־לֶעכֶער אַלֶעבֶּדִיגֶען אָטֶעם (עָשָׂאוֹ מִן הָעֶלְיוֹנִים וּמִן הַתַּחְתּוֹנִים) הקב"ה הָט גְמַאכְט דֶעם מֶענְטְשׁ פוּן דִי אוֹיבֶּערְשְׁטֶע אוּנ פוּן דִיא

רש"י

אלהים: (ו) ואד יעלה. לענין ל בריאתו של אדם העלה התהום מ והשקה עננים לשרות העפר ונברא אדם כגבל זה שנותן מים ואח"כ לש את העיסה אף כאן והשקה ואח"כ וייצר: (ז) וייצר. שתי יצירות יצירה לעולם הזה ויצירה נ לתחיית המתים אבל בבהמה שאינה עומדת לדין לא נכתב ביצירתה שני יודי"ן: עפר מן האדמה. צבר עפרו מכל ס האדמה מארבע רוחות שבכל מקום שימות שם תהא קולטתו ע לקבורה. ד"א נטל עפרו ממקום שנאמר בו (שמות כ) מזבח אדמה תעשה לי הלואי תהא לו כפרה ויוכל לעמוד: ויפח באפיו. עשאו מן התחתונים ומן

שפתי חכמים

תקיף ואמיץ כח כמו ואת אילי הארץ: ל דק"ל דהא לעיל כתיב כי לא המטיר ה' כיון שעדיין לא נברא האדם וכאן כתיב ואד יעלה וגו' משמע שהיה מטר אע"פ שעדיין לא נברא האדם: מ הא דדחק רש"י ולא מפרש פשטא מטר דהיינו המים שעל הארץ משקים שעננים היינו משום דכתיב כי לא המטיר דהיינו פשט מטר שהוא ממים שעל הארץ פ"מ דקודם שנברא האדם לא המטיר והאי אד עלה קודם שנברא האדם שהרי אח"כ כתיב וייצר ה' אלהים וגו' ואי היה מטר פשט היו הפסוקים כסותרין אהדדי וק"ל: נ (נח"י) וצ"ל דה"פ שהקדוש ב"ה נותן מעכשיו כח חיוני באדם שגם לאחר שימות יוכל לחיות ולחזור ברצון הש"י: ס דאל"כ מן האדמה ל"ל בחד מנייהו סגי אבל קשה דהל"ל מכל הארץ לכן אמר ד"א כו' ולד"א קשה הל"ל מהאדמה מלת מן ל"ל לכך פי' מד' רוחות: ע ר"ל קולטת ומשמרת בתוכה עד

ליקוטי יוסף

(ז) וַיִּיצֶר ה' אֱלֹהִים וגו'. דְרִיבֶּר שְׁטֵייט וַיִּיצֶר מִיט צְווֵיי יוּדִין, ווייל הקב"ה הָט בֶּעשַׁאפֶען דֶעם מֶענְטְשׁ מִיט צְווֵייא יְצָרִים, אֵיצֶר הָרָע אוּנ אֵיצֶר טוֹב, דֶער מדרש זָאגְט דְרִיבֶּר שְׁטֵייט וַיִּיצֶר מִיט צְווֵיי יוּדִין ווייל דֶער מֶענְטְשׁ אִיז בַּשַׁאפֶן גְוָוארֶן צוּא צְווֵיי וֶועלְטִין, צוּ עוֹלָם הַזֶּה אוּנ צוּ עוֹלָם הַבָּא. נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז דְרִיבֶּר שְׁטֵייט וַיִּיצֶר מִיט צְווֵיי יוּדִין, וֶועגִין דִי צְווֵיי בַּשַׁאפוּנְגֶען ווָס זֶענֶען בַּשַׁאפֶן גְוָוארֶן מִיט אֵיין מָאל, מִיט אֵיין בֶּעשַׁאפוּנְג, אָדָם אוּנ חַוָּה, וֶוען אָדָם אוּנ חַוָּה זֶענֶען בֶּעשַׁאפֶן גְיוָוארִין זֶענֶען זֵיי גְוֶועזֶן וִויא מֶענְטְשִׁין פוּן צְווָאנְצִיג יָאהְר: וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים. הקב"ה הָאט אַרֵיינְגֶעבְּלָאזֶן אִין זַיינֶע נָאז לֶעכֶר אַלֶעבֶּדִיגֶען

פירוש לתורת אלהים

(ו) וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ אוּנ אַוָואלְקֶען אִיז אוֹיף גְגַאנְגֶען פוּן דֶער עֶרְד וְהִשְׁקָה אֶת כָּל פְּנֵי הָאֲדָמָה אוּנ עֶר הָט אָן גִיטְרִינְקֶען דִי גַאנְצֶע עֶרְד [פ' רס"י]:
(ז) וַיִּיצֶר יי אֱלֹהִים הָט גָאט בַּשַׁאפֶן דֶעם מֶענְטְשׁ [פ' רס"י]
עָפָר מִן הָאֲדָמָה אַשׁ פוּן דֶער עֶרְד [עיין רס"י]
וַיִּפַּח בְּאַפָּיו אוּנ עֶר הָט גְבְּלָאזֶן אִין זַיינִי נָאז לֶעכֶער

ספר הישר

אַמַייל הָאבֶּען גְזָאגְט צוּ אִים מִיר וֶועלֶען נִיט אַהַיים גֵיין בֵּייעֶרְט דֶר טוֹם וֶועם מַאכֶן צְווִישֶׁן אוּנְז אַיין צְווִישֶׁן שַׁייד. אוּנ אַז חֲנוֹךְ הָט גְזֶעהְן אַז זֵיי שְׁטַארְקֶען זִיךְ צוּ גֵיין מִיט. הָט עֶר אוֹיף גֶהֶערְט צוּ רֶעדִין מִיט זֵיי אוּנ זֶענֶען גְגַאנְגֶען מִיט אִים אוּנ דִיא שְׁרִים וָואס זֶענֶען אַהַיים גְגַאנְגֶען הָאבֶּען זֵיי אִיבֶּר גְצֵיילְט דִי מֶענְטְשֶׁן ווִי פִיל עֶס אִיז נָאךְ מִיט חֲנוֹךְ: וַיְהִי אוּנ אַז עֶס אִיז גְקוּמֶען דֶר זִיבֶּעטֶר ט"ג

איז

וַהֲוַת בְּאָדָם לְרוּחַ מְמַלְּלָא׃ ח וּנְצִיב יְיָ אֱלֹהִים גִּינְתָא בְּעֵדֶן

חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה׃ ח וַיִּטַּע יְהוָה אֱלֹהִים גַּן־בְּעֵדֶן מִקֶּדֶם וַיָּשֶׂם

בעל הטורים

ס' כנחל נפרית: האדם לנפש חיה. ר"ת תר"א ויהי האדם תענית כב: ויטע ס' פסחים כד נדרים לט:

רש"י

העליונים גוף מן התחתונים ונשמה מן העליונים. לפי שביום ראשון נבראו שמים וארץ. בשני ברא רקיע לעליונים בשלישי תראה היבשה לתחתונים. ברביעי ברא מאורות לעליונים. בחמישי ישרצו המים לתחתונים הוזקק בששי לבראות בו מעליונים ומתחתונים ואם לאו יש קנאה במעשה בראשית שיהיו אלו רבים על אלו בבריאת יום אחד: לנפש חיה. אף בהמה וחיה נקראו נפש חיה אך זו של אדם חיה שבכולן שנתוסף בו דעה ודבור: (ח) מקדם. במזרחו של עדן נטע את הגן. ואם תאמר הרי כבר נא' צ ויברא וגו' את האדם וגו' ראיתי בברייתא של ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי מל"ב מדות שהתורה נדרשת וזו אחת מהן כלל

בית יהודא

אינטערשטע (גוף מן התחתונים) דר קערפער פון מענטש איז פון די אונטערשטע (פון ערד) וויא אלע בהמות אונ חיות (ונשמה מן העליונים) אונ די נשמה איז פון די אויבערשטע וויא אלע מלאכים (לפי שביום ראשון נבראו שמים וארץ) ווייל דעם ערשטן טאג זענען בשאפן געווארן די הימעל אונ דיא ערד (בשני ברא רקיע לעליונים) דעם אנדערן טאג הט הקב"ה בשאפען דעם הימעל רקיע פר דיא אויבערשטע (בשלישי) דעם דריטען טאג (תראה היבשה לתחתונים) הט הקב"ה גזאגט די וואסר זאל פארזאמעלט ווערען צו איין ארט אונ די טריקעניש זאל גזעהן ווערן צו די אונטערשטע אונ עס זאל וואקסן גראז אונ פרוכטן פר די אונטערשטע (ברביעי ברא מאורות לעליונים) דעם פערטן טאג הט הקב"ה בשאפן די בעלייכטונגען אין הימעל ביי דיא אויבערשטע (בחמישי ישרצו המים לתחתונים) דעם פינפטין טאג האט הקב"ה בשאפן פון דעם וואסער פיש אונ פייגיל פאר דיא אונטערשטע (הוזקק בששי לבראות בו בעליונים ובתחתונים) דריבר הט הקב"ה געמוזט בשאפן דעם זעקסטן טאג אזו אזאך וואס זאל זיין פון ביידע פון דיא אויבערשטע אונ פון דיא אונטערשטע (ואם לאו) ווארום אז הקב"ה וואלט ניט אזו געטאן (יש קנאה במעשה בראשית) וואלט געווען אקנאה ביי דיא בעשאפונג פון דר וועלט (שהיו אלו רבים על אלו בבריאת יום אחד) ווארום איינע ודיא הימעל אדער די ערדן וואלט געווען מעהר פון די אנדערע מיט דיא בשאפונג פון איין טאג. אז אין דעם זעקסטן טאג וואלט געוועז בשאפן פון דיא אויבערשטע אליין, וואלטען דיא אויבערשטע בשאפונגען געווען דריי טעג אונ דיא אונטערשטע בשאפונגען וואלטן געווען צוויא טעג, אונ אוב אין דעם זעקסטן טאג וואלט געווען בשאפן פון די אונטערשטע אליין, וואלטן דיא אונטערשטע בשאפונגען געווען דריי טעג אונ דיא אויבערשטע בשאפונגען וואלטן געווען נאר צוויא טעג: לנפש חיה. צוא אלעבדיגע זאך, זאגט רש"י (אף בהמה וחיה נקראו נפש חיה) בהמות אונ חיות ווערן אויך גערופן נפש חיה, זיי זענען אויך לעבדיג (אך זו של אדם חיה שבכולן) נאר דיא לעבעדיגקייט פון מענטש איז לעבעדיגער פון אלע בהמות אונ חיות אונ עופות (שנתוסף בו דעה ודבור) ווייל דר מענטש הט שכל אונ חכמה אונ קען ריידן: (ח) מקדם. זאגט רש"י (במזרחו של עדן נטע את הגן) הקב"ה הט געפלאנצט דעם גארטען אין מזרח זייט פון עדן, זאגט רש"י (ואם תאמר) אוב דוא וועסט זאגן (הרי כבר נאמר) עס שטייט דאך שוין פריער (ויברא וגו' את האדם וגו') הקב"ה הט בשאפן דעם מענטש צו וואס שטייט איצט נאך אמאהל די באשאפונג פון מענטש, ענטפערט רש"י (ראיתי) איך האב געזעהן אין דיא ברייתא פון רבי אליעזר דר זוהן פון רבי יוסי הגלילי (משלשים ושתים מדות שהתורה נדרשת בהן) אין די ברייתא ציילט רבי אליעזר צוויא אונ דרייסיג מדות וואס די תורה ווערט געדרשנט מיט זייא (וזו אחת מהן) אונ דאס איז איין מדה פון דיא צוויא אונ דרייסיג מדות (כלל שלאחריו מעשה) אז עס שטייט אין דר תורה אזאך בדרך

שפתי חכמים

נתה"מ דאל"כ הא גם הבהמה נקברה אע"פ שלא נלבר עפרה: ואל"כ אין זה מפרטיו והיה קשה על הקרא למה הפסיק במה שאמר לאפוקי מת"א שפי' מקודם דהא מפשט המקרא משמע שלא למחו ויטע ה' אלהים כיון שכבר נטעו אע"כ מקדם פי' מזרח וי"ל נמי שכים ואילנות לא של גן ולא של שאר מקומות והא דהאריך רש"י איפכא בשלמא אי הוה מקדם פי' מלקדמין כתרגומו ניחא מה שכתוב ומר נטע את הגן שלא תטעה לומר דמקדם קאי על וישם שם את כאן ויטע וגו' גבי וייצר וגו' כמדרשו וייצר יצירה לעוה"ב ויצירה לעוה"ז אדם: צ אעפ"י שהקושיא הוא על וייצר ה' אלהים את האדם מ"מ להודיע שהאדם נברא לתענוגי עוה"ב ולתענוגי עוה"ז דאל"כ תקשה מתין עם הקושיא עד אחר שפי' ויטע וגו' במזרחו של עדן ואז יהיה למה נטע גן בעדן מלקדמין אם לא בשביל תענוגי האדם אבל עכשיו ם זה מפרטי האדם וילדק מה שהשיב עליו סתם בריאתו מהיכן שפי' מקדם במזרחו של גן ולא בא להורות הנ"א באיזה מקום היה ו' וחזר ופי' וייצר ה' עפר מן האדמה וגו' וגם וילמח לו ג"ע אבל אם חנייתו של אדם ולא להודיע על תענוגי עוה"ז ואדרבה נימא איפכא פ' מקדם ל' קדמון כלו' מקודם וא"כ לא היתה הצמיחה בעבורו חלילה שיברא את האדם בשביל שיתענג בתענוגי עוה"ז וא"כ קשה למה

פירוש לתורת אלהים

נשמת חיים אלעבדיגען אטום דס איז דיא נשמה ויהי האדם דר מענטש איז געווארן צו אלעבדיגן נפש [ע' רש"י]: (ח) ויטע יי אלהים גן בעדן מקדם אונ גאט הט געפלאנצט גארטן אין עדן פון מזרח זייט וישם שם את האדם אשר

ליקוטי יוסף

אטעם, דער מדרש זאגט אין די שטאט צפורי איז ביי איינם געשטארבן אקינד, ביי דעם מענטש איז גיוועסן איין אפיקורוס, ער איז געקומען מנחם אבל זיין, דער ווייל איז געקומען רבי יוסי בן חלפתא אויך מנחם אבל זיין, דער אפיקורוס הט גזעהן רבי יוסי לאכט, הט דר אפיקורוס גיזאגט צו רבי יוסי וואס לאכסטו, הט רבי יוסי געזאגט ווייל מיר זענען פארזיכערט אויף הקב"ה אז ער פאטער וועט זעהן זיין זוהן בעולם הבא, הט דר אפיקורוס געזאגט צו רבי יוסי איז דען ניט גענוג פאר דעם אבל זיין צער וואס האט וואס זיין זוהן איז גישטארבן, ביסטו נאך געקומען אים מצער זיין מיט דיינע נארעשקייט, אז אערדענע כלי ווערט צו־

ספר הישר

חנוך ארויף גגאנגין אויף דעם הימעל מיט איין שטורם ווינד מיט פייערדיגע פערד אונ מיט פייערדיגע רייט וועגען. אונ הט גלעבט אויף דער ערד דריי הונדערט פינף אונ זעכציג ויהי אונ אז חנוך איז ארויף גגאנגן אויף דעם הימל האבען אלי שרים איין עצה גהאלטין אז מען זאל אויך מאכען מתושלח דעם זוהן פון חנוך פר אמלך אויף זיין פאטערס ארט. זענען גגאנגן אלע שרים אונ האבען אים גזאלבט אונ האבען אים גמאכט פר אמלך: ויעש אונ מתושלח טוט אלץ וואס רעכט פרומיג איז אין

שם את־האדם אשר יצר: ט ויצמח
יהוה אלהים מן־האדמה כל־עץ
נחמד למראה וטוב למאכל ועץ
החיים בתוך הגן ועץ הדעת טוב
ורע: י ונהר יצא מעדן להשקות
את־הגן ומשם יפרד והיה לארבעה

אונקלוס

מלקדמין ואשרי תמן ית אדם די ברא: ט ואצמח יי אלהים מן ארעא כל אילן דמרגג למחזי וטב למיכל ואילן חייא במציעות גינתא ואילן דאכלין פירוהי חכימין בין טב לביש: י ונהרא הוה נפיק מעדן לאשקאה ית גינתא ומתמן יתפריש והוי

תו"א זכור יולא ברכות לה תענית י סנהד' לט:

בעל הטורים

אלא שהיה אלתו של עולם: (י) יפרד. ב' במסו' הכא ואידך ודל מרעהו יפרד כשנעשה אדם הראשון דל מן המלות נפרד מהגן:

בית יהודא

כלל אונ נאכדעם שטייט די מעשה פון דר זאך ווי די זאך איז גמאכט גוואָרן (והוא פרטו של ראשון) איז די מעשה דר פרט פון דעם פריערדיגען כלל, פריער שטייט אין פסוק (ויברא אלהים את האדם) הקב"ה הט בשאפן דעם מענטש (זהו כלל) דס איז אכלל, הקב"ה הט בשאפן אמענטש (סתם בריאתו מהיכן) די תורה הט פארמאכט אונ הט ניט גשריבן פון וואס דר מענטש איז בשאפן גוואָרן (וסתם מעשיו) אונ די תורה הט פארמאכט אונ הט ניט געשריבן זיינע מעשים, וואס דר מענטש האט געטאן (חזר ופירש) הט די תורה נאך אמאהל געשריבן הקב"ה הט בשאפן אמענטש אונ האט געשריבן וויא אזו דר מענטש איז בשאפן גוואָרן אונ וואס דר מענטש האט געטאהן וויא עס שטייט אין פסוק (וייצר ה' אלהים), הקב"ה האט בשאפן דעם מענטש פון ערד (ויצמח לו גן בעדן) אונ ער הט גמאכט וואקסן פון זיינעטוועגן אגארטן אין עדן (ויניחהו בגן עדן) אונ הקב"ה הט אריינגעפירט דעם מענטש אין גן עדן (ויפל עליו תרדמה) אונ הקב"ה האט גוואָרפען אויף אים אשטארקען שלאף (השומע סבור שהוא מעשה אחר) דער וואס הערט דיא רייד מיינט ער דאס איז אדערציילונג פון איין אנדער מענטש (ואינו) אונ דס איז ניט פון איין אנדער מענטש (אלא פרטו של ראשון) דאס איז נאר ארום געשריבן דיא דערציילונג פון דעם ערשטן מענטש (וכן אצל הבהמה) ביי די בהמות אונ חיות שטייט אויך אזו אין פסוק, פריער שרייבט דער פסוק הקב"ה הט בשאפן בהמות אונ חיות, נאכדעם שרייבט דער פסוק נאך אמאהל (ויצר ה' וגו' מן האדמה כל חית השדה) הקב"ה האט בשאפן פון די ערד אלע בהמות אונ אלע חיות (כדי לפרש) ער זאל נאכדעם קענען שרייבן (ויבא אל האדם לקרות שם) הקב"ה הט געבריינגט צו אדם אלע בהמות חיות עופות ער זאל זייא רופין נעמען (וללמד על העופות שנבראו מן הרקק) אונ דער פסוק לערונט אונז אז די עופות זענען בשאפן גוואָרן פון שיטערע בלאטע וואָרום פריער שטייט אין פסוק די עופות זענען בשאפן גוואָרן פון וואסר, נאכדעם זאגט דר פסוק דיא עופות זענען בשאפן גוואָרען פון ערד, נאר הקב"ה האט אויסגעמישט ערד מיט וואסר אונ הט פון זיי בשאפן דיא עופות), נאכדעם וויא איז בשאפן גוואָרן (וישם שם את האדם אשר יצר) האט הקב"ה אריין גטאן אין גן עדן דר גן עדן דעם מענטש וואס ער האט בשאפן: (ט) ויצמח, זאגט רש"י (לענין הגן הכתוב מדבר) דר פסוק הייבט איצט אן שמועסין

רש"י

שלאחריו מעשה הוא פרטו של ראשון ויברא את האדם וגו' זהו כלל סתם בריאתו מהיכן וסתם מעשיו חזר ופי' וייצר ה' אלהים וגו' ויצמח לו ג"ע ויניחהו בג"ע ויפל עליו תרדמה השומע סבור שהוא מעשה אחר ואינו אלא פרטו של ראשון וכן אצל הבהמה חזר וכתב ויצר ה' וגו' מן האדמה כל חית השדה כדי לפרש ויבא אל האדם לקרות שם וללמד על העופות שנבראו מן הרקק: (ט) ויצמח. לענין הגן הכתוב מדבר:

שפתי חכמים

סמך ויטע וגו' לקרא דוייצר ולא אל ויברא וע"ז פי' ראיתי כו': ק דאי אכלל הארץ קאי למה לא לוה הסם בשעת הליווי להוליא עץ נחמד

ליקוטי יוסף

בראכין, קענען דען די שאר־בונס צוזאמען קלעבין? עס שטייט דאך אין פסוק כבלי יוצר תנפצם דו וועסט זיי צושפרייטין ווי די כלים פון אטעפער וואס ווערין צוברָאכין אוף איביג, האט רבי יוסי געזאגט דיא ערדענע כלים וואס זענען געמאכט פון ערד מיט וואסר אונ ווערין גטריקונט אין פייער, אויב זיי ווערן צוברָאכן קענען זיי ניט צוריק גאנץ ווערין, אונ גלעזערנע כלים וואס זענען געמאכט פון פייער ופון אש) אונ ווערן גטריקונט אין פייער אז זיי ווערין צוברָאכן קענן זיי צוריק גאנץ ווערין, אוואנדער,

פירוש לתורת אלהים

יצר אונ ער הט דארטן אריין גזעצט דעם מענטש וואס ער האט בשאפן: (ט) ויצמח יי אלהים מן האדמה אונ גאט הט גמאכט שפראצען פון דר ערד כל עץ אלערלייא ביימר נחמד למראה וואס איז גליסטיג צו זעהן וטוב למאכל אונ האבן איין גוטן טעם צו עסין ועץ החיים אונ דער בוים פון לעבן אז מען עסט פון אים לעבט מען איביג בתוך הגן הט גאט גפלאנצט אין מיטן גארטן ועץ הדעת טוב ורע אונ דער בוים וואס אז מען עסט פון אים קאן מען וויסען אונ פארשטיין דעם צווישן שייד פון גוטס אונ בייז דעם בוים האט גאט אויך גפלאנצט אין גארטן: (י) ונהר אונ אטייך יוצא מעדן איז ארוס גגאנגען פון דעם עדן להשקות את הגן אן צו טרענקען דעם גארטען ומשם יפרד אונ פון

ספר הישר

גאטס אונען האט זייא גלערינט חכמה אונ שכל ווי אזו מען זאל דינען גאט אונ הט ניט אפ גקערט פון גוטן וועג ניט רעכטס אונ ניט לינקס. אך נייערט אז עס איז גקומען אין סוף יארען פון מתושלח האבן די מענטשן אפ גקערט פון גאטס וועג אונ האבן גרויבט אונ גגזלת איינר ביי דעם אנדערן אונ האבן מורד גווען אין גאט אונ האבען ניט גפאלגט מתושלח אונ אנדרי מלכים ושרי

רָאשִׁים: יא שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן הוּא הַסֹּבֵב אֵת כָּל־אֶרֶץ הַחֲוִילָה אֲשֶׁר־שָׁם הַזָּהָב: יב וּזֲהַב הָאָרֶץ הַהִוא טוֹב שָׁם הַבְּדֹלַח וְאֶבֶן הַשֹּׁהַם: יג וְשֵׁם־הַנָּהָר הַשֵּׁנִי גִּיחוֹן הוּא הַסּוֹבֵב אֵת כָּל־אֶרֶץ כּוּשׁ: יד וְשֵׁם־הַנָּהָר הַשְּׁלִישִׁי חִדֶּקֶל הוּא הַהֹלֵךְ:

אונקלוס

אַרְבְּעָה רֵישֵׁי נַהֲרִין: יא שׁוּם חַד פִּישׁוֹן הוּא מַקִּיף יָת כָּל אַרְעָא חֲוִילָה דִּי תַמָּן דַּהֲבָא: יב וְדַהֲבָא דְּאַרְעָא הַהִיא טָב תַּמָּן בְּדֻלְחָא וְאַבְנֵי בֵירְלָא: יג וְשׁוּם נַהֲרָא תִנְיָנָא גִּיחוֹן הוּא מַקִּיף יָת כָּל אַרְעָא דְכוּשׁ: יד וְשׁוּם נַהֲרָא תְּלִיתָאָה דִּיגְלַת הוּא מְהַלֵּךְ

א וזהב הארץ יומא פד: ושם הנהר כתובות י: חדקל ברכות סא:

בעל הטורים

יב) הבדלח. ב׳ במסו׳ הכא ואידך ועינו כעין הבדולח מלמד שאבנים טובות ומרגליות ירדו עם המן

רש״י

תוך הגן. ר באמצע הגן: (יא) פישון. הוא נילוס נהר מצרים וע״ש שמימיו מתברכין ש ועולין ומשקין את הארץ נקרא פישון כמו ופשו פרשיו. ד״א פישון שהוא מגדל פשתן אצל מצרים (ישעי׳ יט) ובושו עובדי פשתים: (יג) גיחון. שהיה הולך והומה והמייתו גדולה מאד כמו (שמות כא) וכי יגח שמנגח והולך והומה: (יד) חדקל. שמימיו חדין וקלין:

בית יהודא

פון גָארְטִין, פון גַן עֵדֶן: וּבְתוֹךְ הַגָּן]. מֵיינְט מֶען (בְּאֶמְצַע הַגָּן) אין מִיטֶען גַן עֵדֶן הָט הקב״ה גֶעפְלַאנְצְט דִיא צְווַייא בּוֹימֶער, דֶעם עֵץ הַדַעַת אוּנ דֶעם עֵץ הַחַיִּים: (יא) [פִישׁוֹן]. זָאגְט רש״י (פִּישׁוֹן הוּא נִילוּס) פִּישׁוֹן אִיז דֶער טַייךְ נִילוּס (נְהַר מִצְרַיִם) דֶער טַייךְ נִילוּס אִיז אִין מִצְרַיִם (וְעַל שֵׁם שֶׁמֵּימָיו מִתְבָּרְכִין) אוּנ וַוייל דִי וַואסֶר פוּן נִילוּס וֶוערֶען אַלֶע יָאהְר גֶבֶּענְטְשְׁט (וְעוֹלִין וּמַשְׁקִין אֶת הָאָרֶץ) אוּנ דִי וַואסֶר הֵייבִּין אוֹיף אִין דֶערְהֵייךְ אוּנ טְרִינְקֶען וּבֶעגִיסֶען דִיא לַאנְד] (נִקְרָא פִּישׁוֹן) דְרִיבֶּער וֶוערְט דֶער טַייךְ גְרוּפְן פִּישׁוֹן, וָוארוּם [פִּי]שׁוֹן אִיז דֶערְטַייטְשׁ מֶעהְרוּנְג (כְּמוֹ) וְוִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וּפָשׁוּ פָּרָשָׁיו) עֶס וֶועלֶען זִיךְ מֶעהְרֶען זַיינֶע רַייטֶער (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְשַׁט אִיז דְרִיבֶּער רוּפְט מֶען דֶעם טַייךְ נִילוּס פִּישׁוֹן (שֶׁהוּא מְגַדֵּל פִּשְׁתָּן) ווייל אִין אִים וַואקְסְט פְלַאקְס [שֶׁנֶּ]אֱמַר אֵצֶל מִצְרַיִם) וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק בַּיי דִיא מִצְרַיִם (וּבֹשׁוּ עוֹבְדֵי פִשְׁתִּים) עֶס וֶועלֶען זִיךְ שֶׁעמֶען דִיא מֶענְטְשֶׁען [ווא]ס אַרְבֶּעטֶען פְלַאקְס: (יג) [גִיחוֹן]. זָאגְט רש״י דְרִיבֶּער רוּפְט מֶען דֶעם טַייךְ גִיחוֹן (שֶׁהוּא הוֹלֵךְ וְהוֹמֶה) ווייל דִיא [וַו]אסֶר פוּן דֶעם טַייךְ גֵייעֶן אוּנ בְּרוּמֶען וְרוֹישֶׁען] (וְהֶמְיָיתוֹ גְדוֹלָה מְאֹד) אוּנ זַיין בְּרוּמוּנְג אִיז זֵייעֶר גְרוֹים (כְּמוֹ) וְוִיא עֶס [שְׁטֵ]יִיט אִין פָּסוּק (וְכִי יִגַּח) אוֹיבּ אַאָקְס וֶועט שְׁטוֹיסֶען אַמֶענְטְשִׁין אָדֶער אַבְּהֵמָה (שֶׁמְּנַגֵּחַ וְהוֹלֵךְ וְהוֹמֶה) וֶוען עֶר [שְׁ]טוֹסֶען בְּרוּמְט עֶר מִיט כַּעַס וְדֶר וָוארְט גִיחוֹן אִיז וְוִיא דֶער וָוארְט יִגַּח, פַארְטָאהֶשְׁט וּפַארְבִּיטֶען] דִיא גִימֶל מִיט [...]א יוּד וְוִיא כֶּשֶׂב אוּנ כֶּבֶשׂ] (הוּא הַסּוֹבֵב אֵת כָּל אֶרֶץ כּוּשׁ) דֶר טַייךְ גִיחוֹן גֵייט אַרוּם דִי גַאנְצֶע לַאנְד כּוּשׁ: (יד) [חִדֶּקֶל]. [רש]״י זָאגְט דְרִיבֶּר רוּפְט מֶען דֶעם טַייךְ חִדֶּקֶל (שֶׁמֵּימָיו חַדִּין וְקַלִּין) ווייל דִיא וַואסֶר פוּן דֶעם טַייךְ זֶענֶען שַׁארְף אוּנ גְרִינְג:

שפתי חכמים

ר דאל״כ ל״ל למכתב בתוך הגן דהא כתיב וילמח וגו׳ דלעיגין קאמר: ש דקשה דכיון שהוא נילוס הי״ל להזכיר בשם יותר מפורסם שהוא נהר מצרים שלא נטעה לומר שהיה נהר אחר מארץ אחרת ולא ארץ מצרים ותי׳ ע״ש וכו׳ כלו׳ מ״ה קראו בשם פישון משום

פירוש לתורת אלהים

[גָא]רְטֶען הָט עֶר זִיךְ צוּ שֵׁייד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים אוּנ עֶר [אִיז] גִוָוארֶען צוּ פִיר הוֹבְּט וַואסֶרֶן: (יא) שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן דֶער [נָא]מֶען פוּן אֵיין טַייךְ אִיז פִּישׁוֹן דָם אִיז דֶער טַייךְ נִילוּס [...] פַאר וָואס וֶוערְט עֶר גֶערוּפֶען פִּישׁוֹן דָאס אִיז [...]וֹן מֶערֶען ווייל זַיינֶע וַואסֶר וֶוערֶען גֶבֶּענְטְשְׁט אוּנ [מֶע]רֶן זִיךְ אוּנ גֵייעֶן אוֹיף אוּנ טְרִינְקֶען אָן דָם לַאנְד [...]א עֶר דֶר טַייךְ הַסּוֹבֵב רִינְגֶלְט אַרוּם אֵת כָּל אֶרֶץ [הַחֲוִ]ילָה דָם לַאנְד חֲוִילָה אֲשֶׁר שָׁם הַזָּהָב וָואס פוּן דָארְטֶען קוּמְט אַרוּם דָאס גָאלְד: (יב) וּזֲהַב הָאָרֶץ הַהִוא טוֹב אוּנ [דָאס] גָאלְד פוּן דֶעם לַאנְד אִיז גוּט שָׁם הַבְּדֹלַח פוּן דָארְטֶען קוּמְט אַרוּם דָאס קְרִיסְטַאל וְאֶבֶן הַשֹּׁהַם אוּנ דֶר שְׁטֵיין [...]ם דָאס אִיז אַזוֹ אֵיין אֶבֶן טוֹב: (יג) וְשֵׁם הַנָּהָר הַשֵּׁנִי גִּיחוֹן אוּנ דֶער אַנְדֶערֶער טַייךְ הֵייסְט גִיחוֹן הוּא עֶר [דֶע]ר טַייךְ הַסּוֹבֵב אֵת כָּל אֶרֶץ כּוּשׁ רִינְגִילְט אַרוּם דָאס לַאנְד כּוּשׁ: (יד) וְשֵׁם הַנָּהָר הַשְּׁלִישִׁי אוּנ דֶער [דְרִי]טֶער טַייךְ הֵייסְט חִדֶּקֶל [עיין רש״י] . הוּא הַהוֹלֵךְ קִדְמַת אַשּׁוּר דֶער טַייךְ גֵייט אִין מִזְרַח

ליקוטי יוסף

פַאר וָואס אִיז דָם אַזוֹ, הָאט דֶער אַפִּיקוֹרוֹס גִיזָאגְט, ווייל דִיא גְלֶעזֶערְנֶע כֵּלִים וֶוערֶען גִבְּלָאזֶן, הָט רַבִּי יוֹסֵי גִזָאגְט צוּם אַפִּיקוֹרוֹס זָאלִין דַיינֶע אוֹיעֶרִין הֶערִין וָוס דַיין מוֹיל רֶעט, מַאדָאךְ דִיא גְלֶעזֶערְנֶע כֵּלִים וָוס זֶענֶען גִיבְּלָאזִין גִיוָוארִין פוּן מֶענְטְשִׁין, אַז זֵיי וֶוערִין צוּבְּרָאכֶן קֶען מֶען זֵיי צוּרִיק גַאנְץ מַאכִין, דֶר מֶענְטְשׁ וָואס עֶר אִיז גִיוָוארִין לֶעבֶּעדִיג דוּרְךְ דֶעם בְּלָאז פוּן הקב״ה אִיז דָאךְ גֶעוִוים אַז עֶר וֶוערְט צוּבְּרָאכִין אוּנ שְׁטַארְבְּט קֶען עֶר צוּרִיק לֶעבֶּעדִיג וֶוערִין:

ספר הישר

[...]וּף אוּנ גָאט הָאט גִצֶערִינְט אוֹיף זֵיי אוּנ עֶס אִיז נִיט גִוֶועזֶען קֵיין [...]וּנְג אוּנ קֵיין שְׁנֵיידוּנְג אוּנ פוּן דֶעסְט וֶועגִין הָאבֶּן זֵיי נִיט אָפּ[גֶע]קֶערְט פוּן שְׁלֶעכְטֶען וֶועג. אוּנ כִּבְיָכוֹל הָט בַּדוֶערְט וָואס עֶר הָט בַּשַׁאפִין אֵיין מֶענְטְשֶׁן אוּנ הָט גִיזָאגְט מֶען זָאל זֵיי מַאכֶן פַר לִירָעץ אוּנ פַר דַארְבֶּן פוּן דֶר עֶרְד: בַּיָּמִים אִין דִיא טֶעג אִיז לֶעבְּךְ דֶער זוּן פוּן מְתוּשֶׁלַח אַלְט גִיוָוארֶן הוּנְדֶערְט אַכְט אוּנ זֶעכְצִיג יָאר. אוּנ

קִדְמַת אַשּׁוּר וְהַנָּהָר הָרְבִיעִי הוּא
פְרָת׃ טו וַיִּקַּח יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־
הָאָדָם וַיַּנִּחֵהוּ בְגַן־עֵדֶן לְעָבְדָהּ
וּלְשָׁמְרָהּ׃ טז וַיְצַו יְהוָה אֱלֹהִים עַל־
הָאָדָם לֵאמֹר מִכֹּל עֵץ־הַגָּן אָכֹל
תֹּאכֵל׃ יז וּמֵעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע לֹא

אונקלוס

לְמַדִּינְחָא דְאַתּוּר וְנַהֲרָא
רְבִיעָאָה הוּא פְּרָת׃
טו וּדְבַר יְיָ אֱלֹהִים יָת
אָדָם וְאַשְׁרֵיהּ בְּגִנְתָּא
דְעֵדֶן לְמִפְלְחַהּ וּלְמִטְּרַהּ׃
טז וּפַקִּיד יְיָ אֱלֹהִים עַל
אָדָם לְמֵימַר מִכֹּל אִילַן
גִּינְתָא מֵיכַל תֵּיכוֹל׃
יז וּמֵאִילַן דְּאָכְלִין פֵּירוֹהִי
חַכִּימִין בֵּין טַב לְבִישׁ לָא

תו"א והנהר הרביעי בכורות נה: ויא"ה. סנהדרין נז: על האדם סנהדרין שם:

בית יהודא

ופרת. רש"י זאגט דריבער רופט מען דעם טייך פרת (שמימיו פרין ורבין ומברין את האדם) ווייל דיא וואסער פרוכטבארין אונ מעהרין אונ מאכן געזינד דעם מענטש וואס טרינקט זיי: (כוש ואשור). זאגט רש"י די לאנד כוש אונ די לאנד אשור (עדיין לא היו) זענען דאמאלס נאך ניט געווען (וכתב המקרא ע"ש העתיד) נאר דער פסוק שרייבט די נעמען פון די לענדער וואס וועלן זיין: (קדמת אשור). זאגט רש"י (למזרחה של אשור) דר טייך חדקל גייט אין מזרח זייט פון אשור: (הוא פרת). דער פערטער טייך איז פרת (החשוב על כולם) דר בעסטער פון אלע טייכן (הנזכר על שם ארץ ישראל) דר טייך ווערט דערמאנט אויף דעם נאמן פון ארץ ישראל: (טו) (ויקח). זאגט רש"י (לקחו בדברים נאים) הקב"ה האט גענומען אדם מיט גוטע רייד (ופתהו ליכנס)

רש"י

פרת. שמימיו פרין ורבין ומברין את האדם: כוש ואשור. עדיין לא היו וכתב המקרא ע"ש העתיד: קדמת אשור. למזרחה א של אשור: הוא פרת. החשוב על כולם ב הנזכר על שם א"י: (טו) ויקח. ג לקחו בדברים נאים ופתהו

שפתי חכמים

דכשם זה מזכיר שבחו של נהר ותו ק' למה בנהר זה בא להודיע את גדולתו יותר מבשאר נהרות בשמות שלהם ומפרש אה"נ דבשאר נהרות נמי מפרש בשמותיהן השבח שלהן גיחון שהיה הולך וכו' ובזה יתורץ למה מהפך רש"י הכתוב דמתחלה מפרש שמות הנהרות ואח"כ קדמת אשור וכו': ת והא דלא פי' כן גבי ארץ החוילה ומלאנו שם איש חוילה בפ' נח וי"ל דחוילה דהכא י"ל שם המחוז ולא על שם איש דהא הוא הולך בארץ מצרים א"כ איך קראו אותו בשם האיש חוילה ועוד כיון שכתב הארץ בה"א הידיעה החוילה ע"כ שם המחוז הוא ובזה יתורץ נמי דמקשים מנ"ל לרש"י דכוש ואשור ע"ש העתיד דלמא שם המחוז הוא כמו ארץ החוילה שהוא שם המחוז י"ל דא"כ הי' לו ג"כ להזכיר בה"א הידיעה כמו החוילה: א ר"ל קדמת כמו קדמה בה"א דבכמה מקומות מצינו שכתב תי"ו במקום ה"א בסמיכות והה"א הוא במקום ל' בהתחלתה וא"כ הוה כאלו כתיב למזרח של אשור: ב ר"ל דדריש מדכתיב הוא פרת אע"פ שכתב בכולהו הוא הסובב מ"מ גבי שם הנהר לא כתיב הוא אלא גבי פרת: ג דק"ל דכל היכא דכתיב לקיחה משמע שקודם שלקחו לא הי' ברשותו והא הכל ברשות

ליקוטי יהודא

(יז) ומעץ הדעת וגו' מות תמות. וועסטו שטארבין אונ שטארבן, ווייל יעדער מענטש הייבט אן שטארבין פון דער רגע וואס ער ווערט געבארין, די רגע וואס ער איז געבארען געווארען האט ער געהאט צוא לעבען זיבעציג יאהר, אין איין שעה שפעטער האט ער צוא לעבען איין שעה ווייניגער, אונ די שעה ווס ער האט אפגעלעבט איז אגישטארבענע, דער מענטש שטארבט אונ לעבט, שטארבט אונ לעבט, דיא רגע וואס גייט אוועק איז זיא גישטארבין, ווי דער תנא זאגט הילודים למות, די ווס זענען גיבארין מוזין שטארבין, יעדער מענטש ווס קומט אויף דער וועלט, איז ווי אפייגעלע וואס ווערט געפאנגען אין אקלאטקע אויב די קלאטקע איז אקליינע שפירט זיא באלד אז זיא איז געפאנגען, אונ אויב די קלאטקע איז אגרויסע אונ זיא האט אארט ארום צוא שפרינגען שפירט זיא נים באלד איר געפאנגענשאפט, נאר ווען זיא וויל ארויסגיין פון קלאטקע אונ קען נים ארויסגיין, דאמאלס ווייס זיא אז זיא איז געפאנגען, דיא וועלט איז אויך אקלאטקע, דער מענטש ווס קומט אויף דער וועלט איז ער אגעפאנגענער, דער מענטש קען ניט אראפ גיין פון דער וועלט לעבעדיג, ווי דוד המלך האט גיזאגט, אויב איך וועל ארויף אין הימעל ביזטו אין הימעל, איך וועל לויפין ביז אין עק וועלט, דארטין קען מיך אויך דיין האנד פרהאלטן. נאר די קלאטקע איז אגרויסע ער קען ארום שפרינגען אין אלע לענדער אונ פארין אויף אלע ימים, ביז צו זיין שטארבין:

פירוש לתורת אלהים

זייט פון אשור וְהַנָּהָר הָרְבִיעִי אונ דער פערדער טייך הוּא פְרָת איז דער טייך פְּרָת [עיין רש"י]: (טו) וַיִּקַּח יְיָ אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם אונ גאט האט גינומען דעם מענטש וַיַּנִּחֵהוּ בְגַן עֵדֶן אונ האט אים גזעצט אין דעם גארטען פון דעם עדן לְעָבְדָהּ צו דינען זיא וּלְשָׁמְרָהּ אונ צו היטען זיא: (טז) וַיְצַו יְיָ אֱלֹהִים עַל הָאָדָם אונ גאט האט גבאטען דעם מענטש לֵאמֹר צו זאגען מִכֹּל עֵץ הַגָּן פון אלערליי ביימער ווס וואקסט אין גארטען אָכֹל תֹּאכֵל זאלסטו עסען: (יז) וּמֵעֵץ הַדַּעַת פון דעם בום ווס אז מען עסט פון אים ווייסט מען אצווישען שייד צווישען גוט אונ שלעכץ לֹא תֹאכַל זאלסטו ניט עסען

ספר הישר

עס איז גשטארבן שת דר זון פון אדם אונ שת איז אלט ג'וועזן נייין הונדערט אונ צוועליף יאר. אונ אז למך איז אלט גוואר[ע]ן הונדערט איין אונ אכציג יאר האט ער גינומען אווייב דס אייניקיל פון חנוך. אונ זיא גווינט איין זון צוא למך. האט אים מתושלח אנאמען גגעבן נח וואר[ו]ם נח איז טייטש רוהה די ערד זאל ווערין רוהיג. אונ למך האט אים אנאמען גגעבן מנחם צו זאגען דר דאזיגער וועט אונז טרייסטן פון אונזר טרויערקייט: ויגדל. ווי דאס קינד איז אויף גוואקסן גווארן אונ עס איז גגאנגען אין וועג פון זיין עלטער פאטער אונ איז גוועזן רעכט פארטיג מיט גאט ב"ה. אונ אין דר צייט האבן זיך די מענטשן גמערט מיט זיהן אונ טעכטער אונ איטער האט דעם אנדערען גלערינט דעם שלעכטען וועג אונ האבין וויעדער גשפעטיגט אן גאט. אונ איטליכער האט זיך גמאכט איין

תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְּיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ
מוֹת תָּמוּת׃ יח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים
לֹא־טוֹב הֱיוֹת הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה־
לּוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ׃ יט וַיִּצֶר יְהוָה אֱלֹהִים
מִן־הָאֲדָמָה כָּל־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת
כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל־הָאָדָם
לִרְאוֹת מַה־יִּקְרָא־לוֹ וְכֹל אֲשֶׁר

אונקלוס

כוּל מִנֵּהּ אֲרֵי בְּיוֹמָא
יכוּל מִנֵּהּ מֵימַת
מוּת : יח וַאֲמַר יְיָ
הִים לָא תַקִּין לְמֶהֱוֵי
ם בִּלְחוֹדוֹהִי אֶעְבֵּיד
סָמֵךְ לְקִבְלֵהּ :
וּבְרָא יְיָ אֱלֹהִים מִן
עָא כָּל חֵיוַת בָּרָא וְיָת
עוֹפָא דִשְׁמַיָּא וְאַיְתִי
ת אָדָם לְמֶחֱזֵי מַה
י לֵהּ וְכֹל דִּי הֲוָה
א לא טוב יבמות סא סג :

רש"י

יכנס (ב"ר) : (יח) לא טוב היות וגו'. (ב"ר) שלא יאמרו שתי רשויות הן הקב"ה בעליונים יחיד ואין לו זוג וזה בתחתונים ואין לו זוג : עזר כנגדו. זכה עזר לא זכה הוא כנגדו להלחם : (יט) ויצר וגו' מן האדמה. (חולין כו) היא יצירה היא עשייה האמורה למעלה ויעש אלהים את חית הארץ אלא בא ופירש שהעופות נבראו מן הרקק לפי שאמר למעלה מן המים נבראו וכאן אמר מן האדמה נבראו ועוד לימדך כאן שבשעת יצירתן מיד בו ביום הביאם אל האדם לקרות להם שם ובדברי אגדה [ב"ר] יצירה זו לשון רידוי וכבוש כמו [דברים כ] כי תצור אל עיר שכבשן תחת ידו של אדם : וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה וגו'.

בית יהודא

עֶר הָט אִים אִיבֶּערְגֶערֶעט עֶר זָאל אַרַיין גֵיין אִין גַן עֵדֶן : (יח) (לֹא טוֹב). עֶס אִיז נִיט גוּט דֶר מֶענְטְשׁ זָאל זַיין אַלֵיין אוֹיף דִי עֶרְד (שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ שְׁתֵּי רְשׁוּיוֹת הֵן) מֶען זָאל נִיט זָאגֶן עֶס זֶענֶען דָא צְווֵיי גֶעטֶער (הקב"ה יָחִיד בָּעֶלְיוֹנִים) הקב"ה אִיז אֵיין גָאט אוֹיף דִי מַלְאָכִים וָוס זֶענֶען אִין הִימֶעל (וְאֵין לוֹ זוּג) אוּנ עֶר הָט נִיט נָאךְ אֵיינֶעם צוּ זִיךְ (וְזֶה בַּתַּחְתּוֹנִים) אוּנ אָדָם אִיז אַגָאט אוֹיף דִיא וָוס זֶענֶען אוּנְטֶען אוֹיף דִיא עֶרְד (וְאֵין לוֹ זוּג) אוּנ עֶר הָט נִיט אַפָּאר (אַוַוייבּ) צוּ זִיךְ : (עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ). זָאגְט רש"י (זָכָה עֵזֶר) אוֹיבּ אָדָם וֶועט זוֹכֶה זַיין וֶועט זִיא זַיין אַהִילְף צוּ אִים (לֹא זָכָה) אוֹיבּ עֶר וֶועט נִיט זוֹכֶה זַיין (כְּנֶגְדּוֹ לְהִלָּחֵם) וֶועט זִיא זַיין אִים. דֶערְגֶעגֶען צוּ שְׁטְרֵייטִין מִיט אִים (אוּנ אַזוֹ וֶועט זַיין בַּיי אַלֶע מֶענֶער וַוייבֶּער) : (יט) (וַיִּצֶר וגו' מִן הָאֲדָמָה). זָאגְט רש"י (הִיא יְצִירָה הִיא עֲשִׂיָּה הָאֲמוּרָה לְמַעְלָה) וָואס דָא שְׁטֵייט וַיִּצֶר ... ה הָאט בַּשַׁאפֶן אוּנ וָואס פְרִיעֶר שְׁטֵייט וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת חַיַּת הָאָרֶץ, הקב"ה הָט גֶעמַאכְט דִיא חַיּוֹת וָוס זֶענֶען ... דִי עֶרְד, דָס אִיז אַלְץ דָס זֶעלְבִּיגֶע (אֶלָּא) נָאר צוּ וָוס שְׁטֵייט דָא נָאךְ אַמָאהְל דָאס בֶּעשַׁאפוּנְג פוּן דִי חַיּוֹת אוּנ פוּן ... פֵייגִיל (בָּא וּפֵירַשׁ שֶׁהָעוֹפוֹת נִבְרְאוּ מִן הָרֶקֶק) דֶער פָּסוּק קוּמְט דֶערְצֵיילֶן אַז דִי פֵייגֶל זֶענֶען בֶּעשַׁאפֶען גְוָוארֶן פוּן ... עֶרֶע בְּלָאטֶע (לְפִי שֶׁאָמַר לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם נִבְרְאוּ) וַוייל פְרִיעֶר זָאגְט דֶר פָּסוּק דִיא פֵייגִיל זֶענֶען בַּשַׁאפֶען גְוָוארִין פוּן ... ר (וְכָאן אָמַר מִן הָאָרֶץ נִבְרְאוּ) אוּנ דָא זָאגְט דֶער פָּסוּק זַייא זֶענֶען בַּשַׁאפֶן גְוָוארֶן פוּן עֶרְד, מוּזִין מִיר זָאגֶן זַיי זֶענֶען ... אפֶן גְוָוארֶן פוּן בֵּיידֶע, פוּן עֶרְד אוּנ פוּן וַואסֶר (וְעוֹד לִמֶּדְךָ כָּאן) נָאךְ לֶערוּנְט דִיךְ דָא דֶער פָּסוּק (שֶׁבִּשְׁעַת יְצִירָתָן ... בּוֹ בַּיּוֹם) בַּאלְד וִויא זַייא זֶענֶען בַּשַׁאפֶן גְוָוארֶן אִין דֶעם זֶעלְבִּיגֶן טָאג (הֱבִיאָם אֶל הָאָדָם לִקְרוֹת לָהֶם שֵׁם) הָט הקב"ה ... עבְּרֵיינְגְט צוּ אָדָם עֶר זָאל זַיי רוּפֶן נֶעמֶן (וּבְדִבְרֵי אַגָּדָה) דֶר מֶדְרֶשׁ זָאגְט (יְצִירָה זוּ לָשׁוֹן רִדּוּי וְכִבּוּשׁ) דֶער וָוארְט וַיִּצֶר ... שְׁטֵייט דָא אִין פָּסוּק מֵיינְט מֶען גֶעוֶועלְטִיגְקֵייט אוּנ אַיין נֶעמֶען (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (כִּי תָצוּר אֶל עִיר) ... וֶועסְט בַּלֶעגֶערִין אַשְׁטָאט דוּ זָאלְסְט זִיא אַיין נֶעמֶען, הקב"ה הָאט גֶעבְּרֵיינְגְט אַלֶע חַיּוֹת בְּהֵמוֹת עוֹפוֹת צוּ אָדָם ... שֶׁן תַּחַת יָדוֹ שֶׁל אָדָם) עֶר הָאט זַיי אַיינְגֶענוּמֶען אוּנְטֶער דִי הַאנְט פוּן אָדָם, אָדָם זָאל גֶעוֶועלְטִיגֶן אוֹיף אַלֶץ : (וְכֹל

שפתי חכמים

ה הוא : ד (נח"י) והא דלא פי' הרב זה לעיל על פסוק וישם ... מקום שהוא קרוב יותר לפשוטו לפי שלשון לקיחה שייך דוקא ... החומרי או בכ"ח שאין בהם דעה ובינה אבל האדם עיקרו ... והשכל ולא הגוף ואין ל' לקיחה שייך על המדע והשכל שהוא דבר שאין בו ממש אא"כ הפיתוי שמפתה את דעתו למחשבה אחרת כעין הלקיחה הגשמי שמעתיקו ממקום למקום : ה דק"ל דבתחלה כתיב עזר ואח"כ כתיב כנגדו משמע להיות נגדו להלחם עמו : ו נראה דזה לא קאי אלא על בריאת בהמות וחיות שהיו ביום הששי לאפוקי

פירוש לתורת אלהים

אִים כִּי בְּיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ וָוארוּם אִין דֶעם טָאג וָוס
... עֶסְט פוּן אִים עֶסֶן מוֹת תָּמוּת וֶועסְטוּ שְׁטַארְבֶּן :
וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים אוּנ גָאט הָט גְזָאגְט לֹא טוֹב עֶס אִיז
... גוּט הֱיוֹת הָאָדָם לְבַדּוֹ דֶר מֶענְשׁ זָאל אַלֵיין זַיין [עי' רש"י].
... ה לוֹ עֵזֶר אִיךְ וִויל אִים מַאכֶן אַהִילְף כְּנֶגְדּוֹ בַּיי אִים
אָדֶער אַקֶעגֶן אִים אִיךְ וֶועל אִים גֶעבֶּן אַוַוייבּ [עי' רש"י]:
(יט) וַיִּצֶר יְיָ אֱלֹהִים מִן הָאֲדָמָה אוּנ גָאט הָט בַּשַׁאפֶן פוּן
דֶר עֶרְד כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אַלִי חַיּוֹת פוּן פֶעלְד וְאֵת כָּל עוֹף
הַשָּׁמַיִם אוּנ אַלִי עוֹפוֹת וָוס זֶענֶען אוּנְטֶער דֶעם הִימֶל וַיָּבֵא
אֶל הָאָדָם אוּנ עֶר הָט גְבְּרַאכְט צוּ דֶעם מֶענְשׁ לִרְאוֹת צוּ

ספר הישר

... אט אוּנ זֶענֶען נָאךְ גְגַאנְגֶן שְׁלֶעכְטִי תַּאֲווֹת. אוֹיךְ חַיּוֹת אוּנ ... ת הָאבֶּן פַר דָארְבֶּין זֵייעֶר וֶועג. וַיַּרְא אוּנ גָאט הָט גְזֶעהְן ... לִי הָאבֶּן פַר דָארְבֶּן זֵייעֶר וֶועג הָט גָאט גְזָאגְט אִיךְ וֶועל אָפּ ... ן דֶעם מֶענְטְשִׁין וָוס אִיךְ הָאבּ בַּשַׁאפֶן אוּנ אוֹיךְ אַלֶע חַיּוֹת בְּהֵמוֹת אוּנ עוֹפוֹת. אוּנ וֶועלְכֶער מֶענְטְשׁ עֶס אִיז גֶעגַאנְגֶען אִין גָאטְס וֶועג אִיז גְשְׁטָארְבֶּן אֵיידֶר גָאט הָט גְבְּרַאכְט דָם שְׁלֶעכְטְס אוֹיף דִי מֶענְטְשֶׁן. אָבֶּר נֹחַ הָט גְפוּנֶען חֵן אִין גָאטְס אוֹיגֶן. אוּנ גָאט ב"ה הָט אוֹיס דֶערְוֵוייְלְט נֹחַ עֶס זָאל פוּן אִים אַוֶועלְט אַרוֹיס קוּמֶען :

יִקְרָא־לוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ׃
שלישי כ וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁמוֹת לְכָל־
הַבְּהֵמָה וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל חַיַּת
הַשָּׂדֶה וּלְאָדָם לֹא־מָצָא עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ׃
כא וַיַּפֵּל יְהוָֹה אֱלֹהִים ׀ תַּרְדֵּמָה עַל־
הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אַחַת מִצַּלְעֹתָיו

קְרֵי לֵהּ אָדָם נַפְ[שָׁא]
חַיְתָא הוּא שְׁמֵהּ׃ כ וּקְ[רָא]
אָדָם שְׁמָהָן לְכָל בְּעִי[רָא]
וּלְעוֹפָא דִשְׁמַיָּא וּלְ[כָל]
חֵיוַת בָּרָא וּלְאָדָם [לָא]
אַשְׁכַּח סָמֵךְ לְקִבְלֵ[הּ]
כא וּרְמָא יְיָ אֱלֹהִים שִׁנְ[תָא]
עַל אָדָם וּדְמֵךְ וּנְ[סֵיב]
חֲדָא מֵעִלְעוֹהִי וּ[מְלָא]

תולדות אהרן

ויפל ה׳ סנהדרין נח :

בעל הטורים

(כ) ולאדם לא מצא עזר. ג׳ הכא ואידך ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך ולאדם לא היה לו עזר וה׳ עשה טיבה וברא האשה לעזר וחטא על ידה וזהו ולאדם אמר כי שמעת וחטאת ע״י העזר ע״כ ולאדם שלא עמל בו יתננו חלקו שנקנסה עליו מי (כא) ויפל ה׳ אלהים. ג׳ הכא ואידך ויפל עליו וימות ויפל בקרב מחנהו וזהו שדרז״ל בא׳ שהרג שוגג ואחד מזיד שהקב״ה [...]

רש״י

[...] סרסהו ופרשהו כל נפש חיה אשר יקרא לו האדם שם ז[ה] שמו לעולם: (כ) ולאדם לא מצא עזר: (כא) ויפ[ל] אלהים תרדמה. (ב״ר) כשהביאן הביאן לפניו כל מין [...] זכר ונקבה אמר לכלם יש בן זוג ולי אין בן זוג מיד וי[פל] מצלעותיו. מסטריו ח כמו (שמות כו) ולצלע המשכן [...] שאמרו (עירובין יח) שני פרצופין ט נבראו: ויסגר. י [...] החתך: ויישן ויקח. (שם יז) שלא יראה חתיכת ה[בשר]

בית יהודא

אֲשֶׁר יִקְרָא לוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה וגו׳). זָאגְט רש״י (סַרְסֵהוּ וּפָרְשֵׁהוּ) מֶען דַארְף אוּמְטָאהְשִׁין נאוּמְבַּייטֶן! דִי וֶוערְטֶר פוּן דֶעם פָּסוּק, אַזוֹ דַארְף שְׁטֵיין אִין פָּסוּק (כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר יִקְרָא לוֹ הָאָדָם שֵׁם) יֶעדֶר לֶעבֶּעדִיגֶע זַאךְ דֶעם נָאמֶען וָואס אָדָם וֶועט אִים רוּפֶען (הוּא שְׁמוֹ לְעוֹלָם) דָס זָאל בְּלַייבֶּן זַיין נָאמֶען אוֹיף אֵייבִּיג: (כ) וּלְאָדָם לֹא מָצָא עֵזֶר. אָדָם הָט נִיט גֶעפוּנֶען פַאר זִיךְ אַהִילְף נאפָּאר צוּ זִיךְ): (כא) וַיַּפֵּל ה׳ אֱלֹהִים תַּרְדֵּמָה. אוּנ הקב״ה הָט גְמַאכְט פַאלֶען אוֹיף אָדָם אַשְׁטַארְקֶן שְׁלָאף, זָאגְט רש״י (כְּשֶׁהֱבִיאָן) וָוען הקב״ה הָט גֶעבְּרֵיינְגְט צוּ אָדָם דִי בְּהֵמוֹת חַיּוֹת עוֹפוֹת עֶר זָאל זֵייא רוּפֶען נֶעמֶען (הֱבִיאָן כָּל מִין וּמִין זָכָר וּנְקֵבָה) הָט עֶר גֶעבְּרֵיינְגְט פַאר אִים יֶעדֶר מִין אַזָכָר מִיט אַנְקֵבָה (אָמַר) הָט אָדָם גְזָאגְט (לְכוּלָם יֵשׁ בֶּ[ן זוּג]) צוּ אַלֶע בְּהֵמוֹת חַיּוֹת עוֹפוֹת אִיז דָא צוּ יֶעדֶער בַּזוּנְדֶער אַפָּאר וַאנְקֵבָה צוּ אַזָכָרוּ (וְלִי אֵין בֶּן זוּג) אוּנ צוּא מִיר נִיטָא אַפָּאר נאיךְ הָאבּ קֵיין נְקֵבָה) (מִיַּד וַיַּפֵּל) הָאט הקב״ה גְוָוארְפֶען אַשְׁלָאף אוֹיף אָדָם: (מִצַּלְעוֹתָיו). זָאגְט ר[ש״י] (מִסִּטְרָיו) פוּן זַיינֶע זַייטֶן (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וּלְצֶלַע הַמִּשְׁכָּן) בַּיי דִיא זַייט פוּן מִשְׁכָּן (וְהוּ שֶׁאָמְרוּ) דָס וָוס מִיר הָאבֶּן גְזָאגְט נאִין דִיא גְמָרָא עִירוּבִין) (שְׁנֵי פַּרְצוּפִים נִבְרְאוּ) אָדָם מִיט חַוָּה זֶענֶען בַּשַׁאפֶן גְוָוארֶן צוּזַאמֶען צְוַויי פָּנִים׳ס וְהָט אָדָם בַּאלְד גֶעהַאט אַבֶּן זוּג, נָאר דֶער בֶּן זוּג אִיז נִיט גְוֶוען גֶעגֶען אִים נָאר אוּנְטֶער אִים, דְרַ[יי] הָאט הקב״ה גְזָאגְט אִיךְ וֶועל מַאכֶן צוּ אָדָם אַהִילְף וָואס זָאל זַיין כְּנֶגְדּוֹ, גֶעגֶען אִים), אוּנ וָוען אָדָם אִיז גְ[שְׁלָאפֶען] הָט הקב״ה צוּ שְׁנַייטֶן זַיין גוּף אוֹיף צְוַויי הֶעלְפְטֶן; וַיִּסְגּוֹר. (מְקוֹם הַחֲתָךְ) אוּנ דֶעם אָרְט וְוא זֵיי זֶענֶען אָפְּגֶעשְׁנִיטֶן גְ[עוָוארֶן] אֵיינֶער פוּן אַנְדֶערִין הָאט הקב״ה בַּדֶעקְט זֵייעֶרֶע פְלֵייצֶעס מִיט פְלֵייש, עֶס זָאל נִיט זַיין צוּ דֶערְקֶענֶען: וַיִּישַׁן וַ[יִּקַּח] וָוען אָדָם אִיז אַיינְגֶעשְׁלָאפֶן הָט הקב״ה אָפְּגֶעשְׁנִיטֶען חַוָּהן פוּן אָדָם, הַארְט רש״י צוּ וָואס הָט מֶען גְדַארְפְט אָדָם אַיינְשְׁלָאפֶען, עֶנְפֶערְט רש״י (שֶׁלֹּא יִרְאֶה חֲתִיכַת הַבָּשָׂר שֶׁמִּמֶּנּוּ נִבְרֵאת) אָדָם זָאל נִיט זֶעהֶן דִי שְׁטִיק פְלֵייש נָוס פוּן [...]

שפתי חכמים

עופות בריאתן היו ביום החמישי והוצרך לטעם ראשון להורות שמרקק נבראו העופות ולטעם שני להורות שדיוס יצירתן וכו׳: ז הספך הקרא להוסיף מלת שם אחר האדם ומלת לעולם אחר שמו כי בזולת תוספת שם יהי׳ פי׳ ויקרא לו כמו קראו לו ויאכל לחם לא קריאת שמות ואז אין טעם למאמר הוא שמו דל״ל הוא שמו קודם קריאתו של אדם שהרי על ידו נקרא להם שמות ובזולת ההפיך יהי׳ פי׳ כל מה שיקרא לו האדם בשם נפש חיה הוא שמו וזה אינו אמת שבזולת קריאת נפש חיה הוא כי נפש חיה כולל בהמות חיות ועופות ועוד אי[ן] ויקרא האדם שמות לכל הבהמות וגו׳ והלא אין כאן כי אם שם חיה לבדו: ח פי׳ מצדדיו: ט ר״ל דלפי פי׳ זה צ״ל מל[ת] מסטריו הכל לפי פשוטו של מקרא דלעיל הוא צלע ממש: י כ׳ זה אליבא דמ״ד ויבן ה׳ את הצלע זנב שלא נחסר מגופו כלו[ם]

ליקוטים על התורה

(כא) אַחַת מִצַּלְעֹתָיו. אֵיינֶע פוּן זַיינֶע רִיפֶּן. דִי גְמָרָא זָאגְט
וַויי צוּ דֶעם מַאן וָוָס דִי אִשָּׁה שְׁפַּייזְט אִים, עֶס זֶענֶען דָא מֶענְטְשֶׁן וָוָס וָוערֶן גְשְׁפַּייזְט דוּרךְ זֵייעֶרֶע אוֹגֶען, עֶר אִיז אֵיין אַבְּטוּנְג גֶעבֶּער, אַטֵייל וֶוערֶען גְשְׁפַּייזְט מִיט דֶעם קָאפּ, מִיט זֵייעֶר חָכְמָה, אָדֶער מִיט דִי הֶענְט, מִיט דִי פִּיס, אָבֶּער נִיט מִיט דִי רִיפּ, צוּ וַוייזֶן דֶעם מֶענְטְשׁ עֶר זָאל נִיט נֶעמֶען אַוַוייבּ וִי זַאל אִים שְׁפַּייזֶען, דְרִיבֶּר רוּפְט מֶען דִי רִיפּ הַצֵּלָע, דָס זֶענֶען דִי אוֹתִיּוֹת לְעֵצָה, אַעֵצָה זָאל אַמַאן פְרֶעגֶען בַּיי זַיין וַוייבּ, וִוי דִי גְמָרָא זָאגְט אִתְּתָךְ גּוּצָא גְחִין וְלָחִישׁ לַהּ, אֲפִילוּ דַיין וַוייבּ אִיז אַנִידֶערִיגֶע זָאלְסְטוּ דִיךְ אַיינְבֵּייגֶן צוּ אִיר אוּנ זָאלְסְט אִיר דֶערְצֵיילֶן וָוָס דוּ וִוילְסְט טָאהְן אוּנ פְרֶעגֶן אִיר עֵצָה:

פירוש לתורת אלהים

זֶעהְן מַה יִּקְרָא לוֹ וָוָס פַאר אַנָאמֶען עֶר וֶועט אִים רוּ[פֶען]
אֲשֶׁר יִקְרָא לוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה אוּנ אַלֶערְלֵיי לֵייבֶּער
הָאבֶּן אִין זִיךְ אַחַיּוֹת וָוָס דֶר מֶענְטְשׁ וֶועט זֵיי
אַנָאמִין הוּא שְׁמוֹ אַזוֹ זָאל זַיין זַיין נָאמֶען אוֹיף אֵי[בִּיג]
(כ) וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁמוֹת אָדָם הָט גְרוּפֶן נֶעמֶען לְכָל הַ[...]
צוּ אַלִי בְּהֵמוֹת וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם אוּנ צוּ אַלִי עוֹפוֹת
אוּנְטֶר דֶעם הִימֶל וּלְכֹל חַיַּת הַשָּׂדֶה אוּנ צוּ אַלֶע
פוּן דֶעם פֶעלְד וּלְאָדָם לֹא מָצָא עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ אוּנ צוּ אָדָ[ם]
נִיט גִיפוּנֶען גִיוָוארֶן קֵיין הִילְף קֶעגֶן אִים [...]
(כא) וַיַּפֵּל יְיָ אֱלֹהִים תַּרְדֵּמָה עַל הָאָדָם אוּנ גָאט הָט גְ[...]
וָוארְפֶּן אַשְׁלָאף אוֹיף אָדָם וַיִּישָׁן אוּנ עֶר אִיז אַנְשְׁלָאפֶּן גִיוָוארֶן וַיִּקַּח אַחַת מִצַּלְעֹתָיו אוּנ גָאט הָאט אַרוֹם גְנ[וּמֶען]

וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר תַּחְתֶּנָּה׃ כב וַיִּבֶן יְהוָה
אֱלֹהִים ׀ אֶת־הַצֵּלָע אֲשֶׁר־לָקַח מִן־
הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיְבִאֶהָ אֶל־הָאָדָם׃
כג וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הַפַּעַם עֶצֶם
מֵעֲצָמַי וּבָשָׂר מִבְּשָׂרִי לְזֹאת יִקָּרֵא
אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לֻקֳחָה־זֹּאת׃ כד עַל־
כֵּן יַעֲזָב־אִישׁ אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ

שְׂרָא תְּחוֹתַהּ׃ כב וּבְנָא
אֱלֹהִים יָת עִלְעָא
נְסִיב מִן אָדָם לְאִתְּתָא
וְאַיְתַהּ לְוָת אָדָם׃ כג וַאֲמַר
אָדָם הָדָא זִמְנָא גַּרְמָא
גַּרְמַי וּבִשְׂרָא מִבִּשְׂרִי
לְדָא יִתְקְרֵי אִתְּתָא אֲרֵי
מִגַּבְרָא נְסִיבָא דָא׃
עַל כֵּן יִשְׁבּוֹק גְּבַר
בֵּית מִשְׁכְּבֵי אֲבוּהִי

ע"א ויסגור בשר ברכות סא עירובין יח נדה
מה: ויבן ה' ברכות סא שבת לג עירובין
נדה מה: ויבאה אל עירובין ח: זאת הפעם
יבמות סג: על כן סנהדרין נח:

בעל הטורים

דק א' ועולה כסולם וכו' וזהו ויפל בקרב מחנהו שהקב"ה מזמנן במחנהו: ויסגור. ב' במסורה הכא ואידך ויסגור ה' בעדו רמז לסגירת
שהיו אסורים בתפמים המטה בתיבה כשסגר ה' בעדו אז ויסגור בשר: (כב) ויבאה. כתיב חסר והוא עולה כ"ד שקשטה בכ"ד קשוטין
יאה לו. ויבאה ד' במסור' ויבאה אל האדם ויביאה יצחק האהלה ויביאה אל עיר דוד ויפקוד ה' על הרעה ויביאה. דקודם שנשא כת
נה משל בעליונים וזהו דוגמת אדה"ר שנטרד מן העליונים ע"י חוה ובילחק היה בהיפך כי היא היתה במקום שרה כן איתא במדרש:
(כג) לזאת. ב' במסורה הכא ואידך אף לזאת יחרד לבי לומר שהוה היתה לחרדת אדם:

רש"י

שממנו נבראת ותתבזה עליו: (כב) ויבן. כבנין רחבה
מטה וקצרה מלמעלה לקבל הולד כאוצר של חטים שהוא
ב מלמטה וקצר מלמעלה שלא יכביד משאו על קירותיו:
ן את הצלע לאשה. להיות לו אשה כמו (שופטים ה)
ש אותו גדעון לאפוד להיות אפוד: (כג) זאת הפעם.
מות סג) מלמד ש שבא אדם על כל בהמה וחיה ולא
קררה דעתו עד שבא על חוה: לזאת יקרא אשה כי
איש וגו'. לשון נופל על לשון מכאן שנברא העולם בלשון
דש ב (ב"ר): (כד) על כן יעזב איש. רוח הקדש

בית יהודא

וָועט חַוָּה גֶעמַאכְט וָוערֶן (וְתִתְבַּזֶּה עָלָיו) טָאמֶער וָועט זִיא
זַיין מִיאוּס בַּיי אִים: (כב) וַיִּבֶן. עֶר הָט גֶעבָּאהְט, זָאגְט
רש"י (כְּבִנְיָן) וִויא מֶען בָּאהְט אַשְׁטֶענְדִינְגֶע זַאךְ (רְחָבָה
מִלְּמַטָּה) אוּנְטֶען בְּרֵייט (וּקְצָרָה מִלְּמַעְלָה) אוּנ הוֹיבֶּן שְׁמָאהְל
(לְקַבֵּל הַוָּלָד) זִיא זָאל קֶענֶען הַאלְטֶען דָם קִינְד אִין בּ‍ֵיךְ וְוִיעֶן
זִיא וָועט זַיין מְעוּבֶּרֶת (כְּאוֹצָר שֶׁל חִטִּים) וִויא מֶען מַאכְט
אַגְרוֹיסֶען קַאסְטֶען צוּ הַאלְטֶען אִין אִים ווייץ (שֶׁהוּא רָחָב מִלְּמַטָּה)
עֶר אִיז אוּנְטֶען בְּרֵייט (וְקָצָר מִלְּמַעְלָה) הוֹיבֶּן שְׁמָאהְל (שֶׁלֹּא
יַכְבִּיד מַשָּׂאוֹ עַל קִירוֹתָיו) דִי מַשָּׂא פוּן דִיא תְּבוּאָה זָאל נִיט
זַיין שְׁוָוער אוֹיף דִי וָוענְט, דִי וָוענְט זָאלֶען נִיט אַיינְפַאלֶען:

ן אֶת הַצֵּלָע לְאִשָּׁה. עֶר הָט גֶבָּאהְט דִי זַייט (לִהְיוֹת אִשָּׁה) עֶס זָאל פוּן אִיר וָוערֶן אַאִשָּׁה (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין
ק (וַיַּעַשׂ אוֹתוֹ גִדְעוֹן לְאֵפוֹד) גִדְעוֹן הָאט אִים גֶעמַאכְט צוּ אַאֵפוֹד מֵיינְט מֶען (לִהְיוֹת אֵפוֹד) פוּן אִים זָאל וֶוערֶען
פוֹד: (כג) זֹאת הַפַּעַם. זָאגְט רש"י (מְלַמֵּד) דֶר פָּסוּק לֶערְנְט אוּנְז (שֶׁבָּא אָדָם עַל כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה) אָדָם הָאט מְזַוֵּג
וָוען מִיט אַלֶע בְּהֵמוֹת אוּנ חַיּוֹת (וְלֹא נִתְקָרְרָה דַעְתּוֹ) אוּנ עֶר אִיז נִיט אָפְּגֶעקִיהְלְט גְוָוארֶן פוּן זַיין תַּאֲוָה (עַד שֶׁבָּא עַל
ה) בִּיז עֶר הָט בֶּעקוּמֶען חַוָּה פַאר אַנְוַייבּ: (לְזֹאת יִקָּרֵא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לֻקֳחָה זֹאת). דְרִיבֶּער רוּפְט מֶען זִיא אִשָּׁה ווייל
אִיז גֶענוּמֶען גְוָוארֶן פוּן אַאִישׁ (לָשׁוֹן נוֹפֵל עַל לָשׁוֹן) דֶער וָוארְט אִשָּׁה פַּאסְט צוּם וָוארְט אִישׁ (מִכָּאן שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם
שׁוֹן הַקֹּדֶשׁ) פוּן דַאנֶען ווייסֶען מִיר אַז דִיא וָועלְט אִיז בַּשַּׁאפֶען גְוָוארֶען מִיט לָשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ: (כד) וְעַל כֵּן יַעֲזָב אִישׁ וגו'.

שפתי חכמים

למ"ד פרצוף יסי' כמשמעו למלאות החסרון וכו' ואני אומר אפי'
ד פרצוף לא הי' חסר מגופו כלום כי היו כמין ב' פרצופין עם גופין
בקים זה בלד זה ולא נחסר אלא מקום החתך וק"ל כ"ל. ואע"פ
גרו בגמ' בשלמא למ"ד ב' פרצופין היינו דכתיב ויסגור אלא למ"ד
מאי ויסגור ומשני מקום החתך י"ל דא"כ הוה ב' פרצופין היו
כרין קלת ביחד (נח"י) ולפי שפשוט יותר אליבא דמ"ד פרצוף לפי
ס כל חלל הגוף פתוח שלא הי' לו גב הולרך לו' ויסגור כמו
גרין בית פתוח או תיבה פתוחה אבל למ"ד זנב לא אתי שפיר כל
פיגך המסיך יפי' המקרא גם לדעתו ור"ל מקום חתך: ב (נח"י)
ובסנהדרין דף ל"ט ופי' רש"י שלא יראה בחתיכה קודם גמר

התיקונה ושם מוכח שזה התירוץ אליבא דמ"ד זנב ולפיכך הקדים הרב
לפרש ויסגור מקום החתך שהוא ג"כ אליבא דמ"ד זנב כדי ללמוד שזה
התירוץ ג"כ אליביה וכ"כ הרז"ם: ל דק"ל ויבן את הצלע וגו' לאשה
משמע שבנה את הצלע להאשה להיות לה לבוש דבר לכך מפרש להיות
אשה כלו' שבנה האשה מן הצלע וכן ויעש אותו גדעון לאפוד אין פי'
שתיקן אותו לצורך אפוד אלא תקנו שהוא עצמו יהי' אפוד: מ י"ג מן
מלמד שבא אדם על כל בהמה וכו' ולא נתקררה כו' ואע"ג דלאו
בתשמיש מיירי אין זה אלא רמז והעיקר מן האדם ידע את חוה
אשתו נפיק ועי"ל שהיה משיג בשכלו טבע כל בהמה וחיה דאי לא הי'
יודע טבעם לא הי' יודע לקרות להם שמות: נ לכך לשון נופל על

פירוש לתורת אלהים

ן זַייט פוּן זַיינֶע זַייטֶען וַיִּסְגֹּר אוּנ הָט פַר שְׁלָאסֶען
הָט פַר הֵיילְט בָּשָׂר מִיט פְלֵייש תַּחְתֶּנָּה אוֹיף דֶעם
ט ווי עֶר הָט אוֹס גֶשְׁנִיטֶען הָט עֶר פַר הֵיילְט [ע' רש"י]:
(כב) וַיִּבֶן יְיָ אֱלֹהִים אוּנ גָאט הָט גְבוֹיעט עֶר הָאט אוֹיס
יֶערְט אֶת הַצֵּלָע דִי זַייט אֲשֶׁר לָקַח מִן הָאָדָם וָוָס עֶר הָט
גֶענוּמֶען פוּן אָדָם לְאִשָּׁה זִיא זָאל זַיין אַיין אִשָּׁה וַיְבִאֶהָ
הָאָדָם אוּנ עֶר הָאט גֶבְרַאכְט זִיא צוּ אָדָם זִיא זָאל

זַיין צוּ אִים אַוַייבּ: (כג) וַיֹּאמֶר הָאָדָם אָדָם הָט גֶזָאגְט
זֹאת הַפַּעַם דָאס מָאל עֶצֶם מֵעֲצָמַי אַיין בֵּיין פוּן מַיינֶע
בֵּיינֶער וּבָשָׂר אוּנ פְלֵייש מִבְּשָׂרִי פוּן מַיין פְלֵייש לְזֹאת צוּ
דֶר דָאזִיגֶע יִקָּרֵא אִשָּׁה זָאל גְרוּפֶען וֶוערֶען אִשָּׁה כִּי וָוארוּם
מֵאִישׁ לֻקֳחָה זֹאת זִיא אִיז גֶענוּמֶען גְוָוארֶען פוּן מַאן:
(כד) עַל כֵּן דְרוּם יַעֲזָב אִישׁ זָאל אַמֶענְטְשׁ פַאר
לָאזֶען אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ זַיין פָאטֶער אוּנ זַיין מוּטֶער

וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד׃
כה וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִּים הָאָדָם
וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבֹּשָׁשׁוּ׃ ג א וְהַנָּחָשׁ
הָיָה עָרוּם מִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר

אונקלוס

וְאִמֵּהּ וְיִדְבַּק בְּאִתְּ[תֵיהּ]
וִיהוֹן לְבִשְׂרָא חָד׃ כה [וַהֲווֹ]
תַּרְוֵיהוֹן עַרְטִילָאִין [אָדָם]
וְאִתְּתֵהּ וְלָא מִתְכַּלְּ[מִין׃]
א וְחִוְיָא הֲוָה חַכִּים [מִכֹּל]
חֵיוַת בָּרָא דַּעֲבַד

תו"א ודבק באשתו סנהדרין נח: ו[...] סנהדרין נו נח:

בעל הטורים

(כד) והיו לבשר אחד. וסמיך ליה. ויהיו שניהם ערומים רמז למה שאמרו הוא כבגדו והיא כבגדה יוליא ויתן כתובה:

בית יהודא

זָאגְט רַשִׁ"י (רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ אוֹמֶרֶת כֵּן) הקב"ה זָאגְט אַזוֹ יֶעדֶר מֶענְטְשׁ זָאל זִיךְ בְּהֶעפְטְן מִיט זַיין וַוייבּ אָבֶּער נִיט מִיט אַפְּרֶעמְדִינְס וַוייבּ (לֶאֱסוֹר עַל בְּנֵי נֹחַ עֲרָיוֹת) אֲפִילוּ דִי קִינְדֶער פוּן נֹחַ וָוָדס זֶענֶען אַלֶע פֶעלְקֶר) טָארֶען נִיט מְזַנֶּה זַיין מִיט וַוייבֶּער וָוס הָאבֶּן מַאנֶען: וּלְבָשָׂר אֶחָד). צוּ אֵיין פְלֵיישׁ, זָאגְט רַשִׁ"י (הַוָּלָד נוֹצָר עַל יְדֵי שְׁנֵיהֶם) דָם קִינְד וֶוערְט בַּשַׁאפֶן פוּן פָאטֶער אוּנ פוּן דִיא מוּטֶער הָט דָאךְ דָאס קִינְד דָאס לַייבּ פוּן בֵּיידֶע (וְשָׁם נַעֲשֶׂה בְּשָׂרָם אֶחָד) אִין דֶעם קִינְד אִיז צוּזַאמֶען גְקוּמֶן דָם לַייבּ פוּן פָאטֶער אוּנ מוּטֶער אוּנ זַייעֶר לַייבּ אִיז גְוָוארֶן אֵיינְס: (כה) וְלֹא יִתְבּוֹשָׁשׁוּ. זַייא הָאבֶּן זִיךְ נִיט גְשֶׁעמְט, זָאגְט רַשִׁ"י (שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹדְעִים דֶּרֶךְ צְנִיעוּת) זַיי הָאבֶּן נִיט גֶעווָאסְט וָוס דָאס אִיז שֶׁעמֶען (לְהַבְחִין בֵּין טוֹב לָרַע) זַיי הָאבֶּן נִיט גֶעווָאסְט וָוס אִיז גוּט אוּ[נְד] אִיז שְׁלֶעכְט (וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְּנָה בּוֹ דֵעָה לִקְרוֹת שֵׁמוֹת) אֲפִילוּ אָדָם אִיז גְוֶוען קְלוּג צוּא רוּפֶען נֶעמֶען אוֹיף יֶעדֶער [...] דֶעסְטְוֶועגֶען (לֹא נִתַּן בּוֹ יֵצֶר הָרַע עַד אָכְלוֹ מִן הָעֵץ) אִיז אִין אִים נִיט אַרֵיינְגֶעגֶעבֶּן גְוָוארֶן דֶר יֵצֶר הָרַע בִּיז עֶ[ר] גְגֶעסֶען פוּן עֵץ הַדַּעַת (וְנִכְנַס בּוֹ יֵצֶר הָרַע) נָאכְדֶעם וִויא עֶר הָט גְגֶעסֶן פוּן עֵץ הַדַּעַת אִיז אַרֵיינְגֶעקוּמֶן אִין אִי[ם] יֵצֶר הָרַע (וְיָדַע מַה בֵּין טוֹב לָרַע) הָט עֶר שׁוֹן גֶעווָאסְט וָואס עֶס אִיז גוּט אוּנ שְׁלֶעכְט: (א) וְהַנָּחָשׁ הָיָה עָרוּם]. רַשִׁ"י (מַה עִנְיָן זֶה לְכָאן) וָואס גְהֶער דִי זַאךְ פוּן דֶעם שְׁלַאנְג צוּ דִי פְרִיעֶרְדִיגֶע זַאכֶן (הָיָה לוֹ לִסְמוֹךְ וַיַּעַשׂ לְאָדָם כָּתְנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּישֵׁם) עֶס הָט גְדַארְפְט שְׁטֵיין אָדָם מִיט זַיין וַוייבּ זֶענֶען גְוֶוען נַאקֶעט אוּנ הָאבֶּן זִיךְ נִיט גֶעשֶׁעמְ[ט] הקב"ה גְמַאכְט פַר אָדָם אוּנ זַיין וַוייבּ הֶעמְדֶער פוּן פֶעל אוּנ עֶר הָט זַייא בֶּעקְלֵיידְט (אֶלָּא לִמֶּדְךָ) נָאר דֶר פָּסוּק [...] דִיךְ (מֵאֵיזֶה עֵצָה קָפַץ הַנָּחָשׁ עֲלֵיהֶם) פַר וָוָאס אִיז דֶר שְׁלַאנְג גְקוּמֶען צוּ חַוָּה אִיר אָנְרֵיידֶן זִיא זָאל עֶסִין פוּן עֵ[ץ] (רָאָה אוֹתָם עֲרוּמִּים) דֶר שְׁלַאנְג הָאט גְזֶעהֶן אָדָם מִיט חַוָּה זֶענֶען נַאקֶעט (וְעוֹסְקִים בְּתַשְׁמִישׁ לְעֵין כֹּל) אוּנ זַיי [...]

רש"י

[...]ם אומרת כן לאסור על בני נח [...]ע העריות (סנהדרין [...]) לבשר אחד. הולד נוצר ע"י שניהם ושם נעשה [...]פ[...] אחד (שם כח): (כה) ולא יתבוששו. שלא היו י[ודעים] דרך צ[...] צניעות להבחין בין טוב לרע [ב"ר] ואע"פ [שנתנה] בו דעה לקרות שמות לא נתן בו יצר הרע עד אכלו מ[ן העץ] ונכנס בו יצה"ר וידע מה בין טוב לרע (ב"ר): (א) ו[הנחש] היה ערום. מה ענין זה לכאן היה לו לסמוך ויעש [לאדם] ולאשתו [...] כתנות עור וילבישם אלא ללמדך מאיזו ע[צה קפץ] הנחש עליהם ראה אותם ערומים ועוסקים בתשמיש [...]

שפתי חכמים

לשון אבל בלשון אחר אין שם אשה נגזר משם איש חוץ מלשון הקודש: ם ר"ל דאדם אינו יכול לו' כן דהא לא היו לו אב ואם וגם לא היו לו בנים בעת הזאת ולמה הוצרך לכך: ע ולאו אדלעיל מיניה קאי ויאמר האדם דהא מסאי קרא נפקי עריות ודבק באשתו ולא באשת חבירו כו' כאלו אמר על כן יעזוב איש את אשת אביו ואת אמו שלא ישמש עמהם הרא"ם. ואת מנ"מ בזה שרוה"ק מלוה וכו' לאפוקי שלא תאמר בטבע הוא כן דא"כ הל"ל עזב ולא יעזוב מהרש"ל (נח"י) ונ"ל תיבת ע"כ דהכי קאמר הואיל ועשיתי לו טובה כזאת ובניתי לו אשה ע"מ כן עשיתי שיקיים איסור העריות כמו שנא' לישראל אשר הוצאתיך מארץ מצרים ופי' ע"מ כן הוצאתיך שתקיים המצות: פ ב"ר למעוטי בהמה וחיה שאינם נולדים מן האדם (נח"י) ונ"ל דס"ל להרב דזה הוא כמו נתינת טעם על איסור העריות כדי שלא להרבות ממזרים אע"פ שביאה אסורה אפילו בילדה וזקנה שאינם ראוים להוליד וגם עם הבהמה וחיה שאינם מתעברות מן האדם מ"מ יותר נראה וניכר האיסור כשמוליד ממזר והוא מעוות שאינו יכול לתקן: צ (נ"ל) י"ל שלא מחמת חסרון חכמה אלא מחמת שלא היו צריכין לידע דרך צניעות כלל כיון שלא היה להם יצר הרע: ק כתב הרא"ם מנ"ל לומר שהכתנות הללו בתחלת בריאתן מיד נעשו מפני הצנה והחום עד שיקשה עליו ומה ענין זה לכאן וכו' דלמא לא נעשו הכתנות הללו אלא לאחר שחטאו ואכלו מן העץ והכתנות הללו היה מפני הבושה שהיו ערומים ויהיו המקראות כסדרן וכו' ונ"ל דהוכחתו מדכתיב ויקרא האדם שם אשתו חוה וגו' וסמיך לי' ויעש ה' אלהים וגו' ופרש"י ויקרא האדם חזר לענין ראשון וכו' א"כ קריאת שם חוה קודם החטא היה וסמיך לי' ויעש ש"מ דבתחלת בריאתן עשה להם הכת[נות] אחר שחטאו מפני הבושה וע"י"ל מדכתיב בקרא ויעש לה[ם] עור וילבישם דמשמע דהקב"ה הלבישם וכי מפני שחטאו הוכרח להלבישם ולמה לא הלבישו את עצמם כמו שעשו להם חגורות והל"ל ויעש להם כתנות עור ללבוש אע"כ בתחלת בריאת[ן] מפני הקור והחום ועל מה שהקשה הרא"ם דאם מתחלת [...] א"כ איך היו ערומים בשעת תשמיש י"ל דלמ"ד שפי' כת[נות עור] חלקים כצפורן מדובקין לעורן א"כ היו ערומים רק על ה[...] מדובק כעין צפורן אבל הכל בגלוי היה וגם אבר התשמיש ו[...] למ"ד שעשאם מצמר ארנבת והיו נעשים לו מפני הצנה וכ[ו'] שבריאתן היה בתשרי לדעת ר"א או בניסן לדעת ר"י וכש[...] אלו אין בהם לא קור ולא חום ולא היו מלובשים בהן אלא היו בלי לבוש כי לא יתבוששו ממה שהיו ערומים כי לא א[כלו] מן העץ לידע בין טוב ובין רע וכיון שהיו ערומים והיו מש[...] כל נתאוה הנחש כו' וא"ל למה לקחו עלי תאנה ועשו להכ[...] היה להם ללבוש הכתנות אין ה"נ אך ורק שבאותו פעם לא [...] אצלם ולא רצו להיות עומדים ערומים אפי' רגע אחד (נ[...]) נ"ל שבמחלוקת שנויה (פסחים דף נ"ד) והכי איתא ה[...] דברים נבראו בערב שבת בין השמשות כו' ויש אומרים אף אדם הראשון ואם כן לי"א אומרים נבראו אחר החטא דאי[...] בעשירית דהיינו קודם בין השמשות ולת"ק דס"ל דקודם בין [...] נבראו אפשר נמי דס"ל דנבראו קודם החטא: ר (א[...]) ותשמיש היכן רמיזא י"ל שלא היה צריך לומר רק ויה[...]

פירוש לתורת אלהים

וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ אוּנ זָאל זִיךְ בַּאהֶעפְטִין צוּ זַיין וַוייבּ וְהָיוּ אוּנ זַיי זָאלֶען זַיין לְבָשָׂר אֶחָד צוּ אֵיין לַייבּ [עיין רש"י]: (כה) וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם אוּנ זַיי בֵּיידֶע זֶענֶען גְוֶוען נַאקִיט הָאָדָם דֶר מֶענְטְשׁ וְאִשְׁתּוֹ אוּנ זַיין וַוייבּ וְלֹא יִתְבּוֹשָׁשׁוּ אוּנ זַייא הָאבֶּן זִיךְ נִיט גְשֶׁעמְט: (א) וְהַנָּחָשׁ הָיָה עָרוּם א[וּנ דֶער] שְׁלַאנְג אִיז גְוֶוען קְלוּגֶער פוּן אַלֶע חַיּוֹת פ[וּן] פֶעלְד אֲשֶׁר עָשָׂה יְיָ וָואס גָאט הָט בַּשַׁאפִין [...] וַיֹּאמֶר אֶל הָאִשָּׁה הָאט דֶער נָחָשׁ גְזָאגְט צוּ דֶע[ר ...]

אונקלוס

היס וַאֲמַר לְאִתְּתָא
וּשְׁטָא אֲרֵי אֲמַר יְיָ
תֵיכְלוּן מִכֹּל אִילַן
תָא׃ ב וַאֲמֶרֶת אִתְּתָא
וָיא מִפֵּירֵי אִילַן גִּינְתָא
וֹל׃ ג וּמִפֵּירֵי אִילָנָא
בִמְצִיעוּת גִּינְתָא אֲמַר
לָא תֵיכְלוּן מִנֵּהּ וְלָא
רְבוּן בֵּהּ דִּילְמָא
וּתוּן׃ ד וַאֲמַר חִוְיָא

עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל־
הָאִשָּׁה אַף כִּי־אָמַר אֱלֹהִים לֹא
תֹאכְלוּ מִכֹּל עֵץ הַגָּן׃ ב וַתֹּאמֶר
הָאִשָּׁה אֶל־הַנָּחָשׁ מִפְּרִי עֵץ־הַגָּן
נֹאכֵל׃ ג וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ־
הַגָּן אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ
וְלֹא תִגְּעוּ בּוֹ פֶּן־תְּמֻתוּן׃ ד וַיֹּאמֶר

תולדות אהרן

אמר אלהים סנהדרין נס׃

רש"י

נתאוה לה׃ ערום מכל. לפי ערמתו וגדולתו ש היתה
תו ערום מכל ארור מכל (ב"ר)׃ אף כי אמר וגו'.
אמר לכם ה לא תאכלו מכל וגו'. ואע"פ שראה אותם
לים א משאר פירות הרבה עליה דברים כדי שתשיבנו
לדבר באותו העץ׃ (ג) ולא תגעו בו. הוסיפה על
וי לפיכך באה לידי גרעון הוא שנא' (משלי ל) אל תוסף

בית יהודא

זיך איינגער מיט דעם אנדערן ווען אלע בְּהֵמוֹת אונ חַיּוֹת
זעהן (וְנִתְאַוָּה לָהּ) הָט ער גֶעגְלוּסְט זיך צוּ בַּהֶעפְטְן מִיט חַוָּה
ואונ ער הָט געוואסְט אַז הקב"ה הָט גְזָאגְט אַז מען וֶועט
עסין פוּן עֵץ הַדַּעַת וֶועט מען שְׁטַארְבְּן, הָט ער גֶעוואלְט
זיא זָאל גֶעמֶן אַפְּרִי פון עֵץ הַדַּעַת אונ גֶעבְּן צוּ אָדָם וֶועט
אָדָם עסין אונ וֶועט שְׁטַארְבְּן וֶועט ער גֶעמֶן חַוָּה פַר אַוַּוייבּ׃
וְעָ־וּם מִכֹּל). (לְפִי עָרְמָתוֹ וּגְדוּלָּתוֹ הָיְתָה מַפַּלְתּוֹ), זיין שְׁטְרָאף
גְוֶוען, אַזוֹי וויא זיין חָכְמָה אונ גְרוֹיסְקֵייט איז גְוֶוען (עָרוּם מִכֹּל) וַוייל ער איז גְוֶוען קְלִיגֶער פון אַלֶע (אָרוּר מִכֹּל)
ער גֶעפְלוּכְט גְוָוארֶען מֶער פון אַלֶע׃ וַאַף כִּי אָמַר וגו'). דֶר שְׁלַאנְג הָט גְזָאגְט צוּ חַוָּה (שֶׁמָּא אָמַר לָכֶם לֹא תֹאכְלוּ מִכֹּל
הַגָּן) טָאמֶר הָט הקב"ה גְזָאגְט צוּ אַייךְ איר זָאלְט נִיט עסין די פֵּירוֹת פון אַלֶע בּוֹימֶער וָואס זֶענֶען אין דֶעם גָארְטְן
ט רש"י (אַף עַל פִּי שֶׁרָאָה אוֹתָם אוֹכְלִים מִשְּׁאָר פֵּירוֹת) אֲפִילוּ דֶר שְׁלַאנְג הָט גְזֶעהְן אָדָם אונ חַוָּה עסין די פֵּירוֹת
אַלֶע בּוֹימֶער, פון דֶעסְטְוֶועגְן הָט ער איר גֶעפְרֶעגְט וַוייל (הִרְבָּה עָלֶיהָ דְבָרִים) ער הָאט גְוָואלְט אַריין קוּמֶען מִיט
אין פִיל רֵייד (כְּדֵי שֶׁתְּשִׁיבֶנּוּ) זיא זָאל אִים עֶנְטְפֶערִין (וְיָבֹא לְדַבֵּר בְּאוֹתוֹ הָעֵץ) וֶועט ער קוּמֶן רֵייךְן מִיט איר פון
בּוֹים׃ (ג) וְלֹא תִגְּעוּ בּוֹ). איר זָאלְט נִיט אָנְרִירֶען דֶעם בּוֹים, זָאגְט רש"י (הוֹסִיפָה עַל הַצִּוּוּי) זיא הָאט גְזָאגְט צוּם
אונ מֶעהר וויא זיא איז גְבָּאטְן גְוָוארֶען, זיא איז גְבָּאטְן גִיוָוארֶן זיא זָאל נִיט עסין פון בּוֹים, אונ זיא הָט גְזָאגְט
שְׁלַאנְג זיא איז גִיבָּאטְן גְוָוארִין זיא זָאל אִים אֲפִילוּ אָנְרִירֶען אויךְ נִיט *) (לְפִיכָךְ בָּאָה לִידֵי גֵרָעוֹן) דְרִיבֶּער איז זִ
וּמֶן מִינֶערִין וֶוויינִיגֶער מַאכֶן פון די רֵייד וָואס הקב"ה הָט גְבָּאטְן, נִיט גֶענוּג וָוס זיא הָט אָנְגֶערִירְט דֶעם בּוֹים
הָט אֲפִילוּ גְגֶעסְן אויךְ די פֵּירוֹת פון דֶעם בּוֹים (הוּא שֶׁנֶּאֱמַר) דָאס זָאגְט דֶר פָּסוּק (אַל תּוֹסְףְּ עַל דְּבָרָיו) דוּ זָאלְסְט

שפתי חכמים

מים למנ"ל האדם ואשתו אלא הכונה מלבד שהיו ערומים היו
חדים כדרך אים ואשתו׃ ש דקשה לרש"י למה נאמר מכל וגו'
לפי ערמתו כו' ר"ל מתוך שהיה ערום מכל לכן היה ארור מכל׃
ת שאי אפשר לפרש כ"ש מפני שהוא תחלת דבור׃ א כ' הרא"ם אע"ג
שלא נודע מן הכתוב מוכרח הוא דאל"כ מה היו אוכלין ואין זה ראיה
דלמא היו אוכלין ממיני עשבים וזרעוני גינה ונראה דהוכחת רש"י

פירוש לתורת אלהים

כִּי אָמַר אֱלֹהִים טָאמֶער הָאט אַייךְ גָאט גִיזָאגְט
תֹאכְלוּ מִכֹּל אִיר זָאלְט נִיט עֶסֶען דִיא פֵּירוֹת פוּן
ע בֵּיימֶר וָואס וַואקְסֶן אִין דֶעם גָארְטֶן [עיין רש"י]׃
וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל הַנָּחָשׁ הָאט דִיא אִשָּׁה גִיזָאגְט
ט נָחָשׁ מִפְּרִי עֵץ הַגָּן נֹאכֵל דִיא פֵּירוֹת פוּן דִי בֵּיימֶר
ם וַואקְסֶען אִין גָארְטֶן עֶסֶען מִיר יוֹא׃ (ג) וּמִפְּרִי
הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ הַגָּן אוּנ דִיא פֵּירוֹת וָואס וַואקְסֶן אוֹיף
דֶעם בּוֹים וָואס עֶר אִיז אִין מִיטֶן גָארְטֶן אָמַר אֱלֹהִים
הָאט גָאט אוּנְז גִיזָאגְט לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ אִיר זָאלְט פוּן
אִים נִיט עֶסֶען וְלֹא תִגְּעוּ בּוֹ אוּנ אִיר זָאלְט אִים נִיט
אָן רִירֶן פֶּן תְּמֻתוּן טָאמֶר וֶועט אִיר שְׁטַארְבֶּן [עיין רש"י]׃
(ד) וַיֹּאמֶר הַנָּחָשׁ אֶל הָאִשָּׁה הָט דֶר שְׁלַאנְג גְזָאגְט צוּ דִי

אשה

הערה איז דאך אקשיא ממה נפשך, אויב חוה האט געוואסט אז הקב"ה האט ניט גיבאטין מען זאל ניט אנרירען דעם בוים, צו וואס האט זיא
גיזאגט ליגען, צווייטענס האט זיא דאך געוואסט אז אויף אנרירען וועט זיא ניט שטארב'ן, נאר אויף עסין, צו וואס האט זיא גיגעסין פון עץ
, ווי אזוי האט זיא זיך גגלאזט נארין פון שלאנג אז זיא וועט ניט שטארבין פון עסין ווייל זיא איז ניט גישטארבין פון אנרירען אז זיא האט געוואסט
איז ניט גיבאטין גיווארין אויף ניט אנרירען, אונ אויב הקב"ה האט געבאטין מען זאל ניט אנרירען, פר ווס שטייט דאס ניט אין די תורה, צווייטענס הט
חוה גאר ניט געמערט אויף דיא רייד פון הקב"ה, דריטענס פאר וואס איז זיא ניט גישטארבין פון אנרירען, צוא ענטפערין דיא קשיות מוזין מיר זאגין
איז גיוועזן, ווען הקב"ה האט געבאטין צו אדם ער זאל ניט עסין פון עץ הדעת איז חוה נאך ניט גיוועזן בישאפין, נאכדעם ווען חוה איז בשפין גיווארין
אדם איר גיזאגט הקב"ה האט געבאטין מען זאל ניט עסין פון עץ הדעת, אונ ער האט צו איר גיזאגט זיא זאל ניט אנרירען דעם בוים, חוה האט
ינט הקב"ה האט גיבאטין מען זאל ניט אנרירען דעם בוים, דריבער האט חוה געזאגט צום שלאנג הקב"ה האט געבאטין מען זאל ניט עסין פון דעם
אנ מען זאל אים ניט אנרירען, אונ זיא האט געמיינט אז מען וועט מען אנרירען דעם בוים וועט מען אויך שטארבין, אונ ווייל אין אמת האט הקב"ה ניט
טין מען זאל ניט אנרירען דריבער אז דער שלאנג האט איר אשטויס געטאהן אויף דעם בוים אונ זיא האט אים אנגערירט איז זי ניט געשטארבין, אונ
זה האט גיזעהן אז פון אנרירען איז זיא ניט גישטארבין האט זיא געטראכט אדם האט איר גענארט מען מעג מעג די פירות פון בוים אנרירען אונ מען מעג
אויך, נאר פון דעסטוועגין האט זיא ניט געדארפט זאגין צום שלאנג אז זיא טאר ניט אנרירען דעם בוים, ווייל דער שלאנג האט איר ניט געפרעגט
ן אנרירען דעם בוים, האט זיא ניט געדארפט ריידין איבעריגע רייד זיא האט נאר געדארפט ענטפרין אויף וואס ער האט איר געפרעגט, ווען זיא וואלט
נאר גיענטפערט פון אלע בוימער מעגין מיר עסין אונ פון דעם עץ הדעת טארין מיר ניט עסין, אונ פון אנרירען וואלט זיא ניט דערמאנט וואלט דאך
געקומען צום שלאנג ער זאל איר אשטויס טאהן אויף דעם בוים, אונ ווייל דער שלאנג האט געוואסט אז אנרירען דעם בוים מעג מען דריבער האט ער
אשטויס געטאהן אויף דעם בוים זיא זאל אים אנרירען ווען ער קענען איר נארען זיא זאל אויך עסין פון דעם בוים ווי דער סוף איז גיוועזן׃

הַנָּחָשׁ אֶל־הָאִשָּׁה לֹא־מוֹת תְּמֻתוּן׃
ה כִּי יֹדֵעַ אֱלֹהִים כִּי בְּיוֹם אֲכָלְכֶם
מִמֶּנּוּ וְנִפְקְחוּ עֵינֵיכֶם וִהְיִיתֶם
כֵּאלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע׃ ו וַתֵּרֶא
הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל וְכִי

אונקלוס

לְאִתְּתָא לָא מוֹת תְּמוּתוּן׃
ה אֲרֵי גְּלֵי קֳדָם יְיָ אֲרֵ
בְּיוֹמָא דְּתֵיכְלוּן מִנֵּהּ
וְיִתְפַּתְּחָן עֵינֵיכוֹן וּתְהוֹ
כְּרַבְרְבִין חַכִּימִין בֵּין טַב
לְבִישׁ׃ ו וַחֲזַת אִתְּתָא
אֲרֵי טַב אִילָן לְמֵיכַ
וַאֲרֵי אַסֵּי הוּא לְעֵינֵ

בית יהודא

ניט מעהרין אויף זיינע רייד: (ד) ולא מות תמותון]. דר שלאנג האט גזאגט צו חוה איר וועט ניט שטארבן, זאגט רש"י (דחפה עד שנגעה בו) דר שלאנג האט אשטוס געטאהן הויהין אויף דעם בוים ביז זיא האט אנגערירט דעם בוים (אמר לה) דר שלאנג האט גזאגט צו חוה (כשם שאין מיתה בנגיעה) אזו וויא מען שטארבט ניט אז מען רירט אן דעם בוים (כך אין מיתה באכילה) אזו וועסטו ניט שטארבן אז דו וועסט עסין דיא פירות פון דעם בוים. אבער אז חוה וואלט ניט זאגן הקב"ה האט איר געבאטן זיא זאל ניט אנרירן דעם בוים, וואלט דאך דר שלאנג ניט געקענט מאכן מיט איר דיא פראבע פון אנרירען, קען זיין זיא וואלט ניט געגעסין פון עץ הדעת, זיא וואלט מורא האבען זיא וועט שטארבן]: (ה) וכי יודע ה'. דר שלאנג האט גזאגט צו חוה (כל אומן שונא את בני אומנתו) יעדר מייסטער האט פיינט די מייסטערס וואס ארבעטען די זעלביגע ארבעט וואס ער ארבעט (ומן העץ אכל) הקב"ה האט אויך גגעסן דיא פירות פון דעם בוים דריבער האט ער געקענט בשאפן אזו אוועלט, אז איר וועט עסין די פירות פון דעם בוים: והייתם כאלהים]. וועט איר אויך זיין וויא הקב"ה (יוצרי עולמות) איר וועט אויך קענען בשאפן וועלטען: (ו) ותרא האשה]. דיא אשה וחוה] האט געזעהן, זאגט רש"י (ראתה דבריו של נחש) זיא האט גיזעהן דיא רייד פון שלאנג וועלין אמת זיא שטארבט ניט פון דעם אנרירען (והנאו לה) האט זיא גהאט הנאה ופערגעניגן (והאמינתו) האט זיא אים געגלייבט אז זיא וועט עסין די פירות פון דעם בוים וועט זיא אויך ניט שטארבן: וכי כו

רש"י

על דבריו: (ד) לא מות תמותון. דחפה עד ש נגעה בו אמר לה כשם שאין מיתה בנגיעה כך אין מיתה באכילה (ב"ר): (ה) כי יודע. כל אומן שונא את בני אומנתו מן העץ אכל ובראו את העולם (ב"ר): והייתם כאלהים יוצרי עולמות: (ו) ותרא האשה. ראתה דבריו של נח ה והנאו לה והאמינתו (ב"ר): כי טוב העץ. להיות

שפתי חכמים

דלא הול"ל אלא לא תאכלו מעץ הגן כיון שראה אותם שאכלו עשבים ודשאים א"כ כל לה"ל אלא ודאי ראה אותם אוכלים פירות אך שראה אותם אוכלין בסירוגין ר"ל מהתאנים אכלו ומגפן לא אכלו ומאילן אחר שהיה עומד אצלו אכלו ואז שאל אותם כיון שראה אותם מקצתם אכלו ומקצתם לא אכלו היה לו מקום שאלה אם זה הוא משום בחירה בעלמא שאין טובים כשאר פירות או מפני ציווי הש"י שצוה לכם לא תאכלו מכל עץ הגן רק ממקצתן וק"ל: ב דאל"כ היאך האמינה לו כמה שאמר לא מות תמותון ולא עמדה להכחישו: ג ותימא והלא עדיין היתה יכולה למות שהרי היום גדול והקב"ה אמר ביום אכלך ממנו מות תמות עוד יש להקשות אם על הנגיעה ימותו כ"ש על האכילה דה"א לאכילה בלא נגיעה וא"כ למל"ל לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו ונראה דה"פ על האכילה ימותו ועל הנגיעה יפלו בחולי מיד ואח"כ יהיה הולך ופוחת וימות ג"כ באותו יום וא"כ כשראתה שלא חלתה על הנגיעה ודאי לא תמות עוד. ויש מקשים מאי ראיה הוא זה לנחש שדחפה את האשה עד שנגעה בעץ ולא מתה הא בהמות לא הוזהרו אלא על אכילה ולא על הנגיעה והאשה עצמה למה לא יראה לנפשה כיון שהיא ידעה בעצמה שלא צוה השם כ"א על האכילה לבד וע"ק מאי דעתה דאשה שהוסיפה על הציווי וי"ל הציווי היה אל אדם ולא אל חוה אך אדם צוה לחוה ובטעת ציווי לחוה הזהירה גם הנגיעה כי ידע נשים דעתן קלות וסיא היתה סבורה כא...ז שהש צוה גם על הנגיעה. ומה שפרש"י הוסיפה על הציווי והא לפי מה של לה אדם בשם הקב"ה לא הוסיפה כלום אך אעפ"כ לא היה לה להש לנחש יותר ממה ששאל ממנה שהוא לא שאל אותה אלא על אכי ולא על הנגיעה. וא"כ כשראתה האשה שלא מתה בנגיעה לפי סברה וליוויה מן בעלה אז לקחה גם מן הפרי ואכלה ודוק. ויש מקשים ע מה ראי' הוא מן הנגיעה על האכילה בשלמא הנגיעה היה באו שהוא דחפה אותה עד שנגעה אבל האכילה יהי' ברצון. וי"ל דהא סברה שהעץ הוא כמו סם המות שכל מי שיאכל ממנו ימות כמו שיאכל מעץ החיים שהפרי עצמו הוא הנותן בו חיים כך הפרי זה ה סם המות ולכך אמרה לא תגעו בו כי הוא מושג בחוש שיש סם המ חריפים שאף בנגיעה ממית וסברה האשה זה הפרי כ"ש ומש"ה דחו אותה הנחש ואמר כשם שאין מיתה וכו'. מצאתי: ד דקשה לרש אדרבא היה לו להקב"ה להאכילה כדי שיהיו חכמים ויודעים טוב ו ומתרץ כל אומן שונא בני אומנתו: ה דקשה לרש"י מה ראתה עכ שלא ראתה מקודם לכן דהא לא אכלה עדיין מן העץ. ותרא ו ותתבוננה: ו וא"ת למה לא מפרש רש"י כסדר שאמר לה הנחש ונפק

ליקוטי יקרים

(ו) ותרא האשה וגו'. חוה האט ביז איצט גמיינט אז דר בוים ועץ הדעת] איז ווי אלע בוימער, די פירות זענען צום עסן, אונ דער בוים איז האלץ, דריבער אז הקב"ה האט גזאגט מען זאל ניט עסן פון דעם בוים, האט ער גמיינט מען זאל ניט עסען די פירות פון דעם בוים, דס איז געוועזן ווייל זיא האט מורא גהאט צו גיין צום בוים, אבער איצט אז זיא האט אנגערירט דעם בוים אונ איז ניט געשטארבן, איז זיא געגאנגען נעענטער צום בוים אונ האט אים בעטראכט האט זיא געזעהן די האלץ פון בוים איז אנדערש ווי אלע בוימער אונ האט פארשטאנען אז די האלץ איז גוט צום עסן, גווייס האט הקב"ה גמיינט די האלץ זאל מען ניט עסן אבער די פירות מעג מען עסן דריבער האט זיא אפגעריסן עטליכע פירות אונ האט געגעסן, ותרא, זיא האט געזעהן, מיינט מען זיא האט פארשטאנען ווי עס שטייט אין פסוק ולבי ראה הרבה חכמה, מיין הארץ האט געזעהן פיל חכמה:

פירוש לתורת אלהים

אשה לא מות תמתון איר וועט ניט שטארבן [פיין רש"
(ה) כי ידע וואריום גאט ווייסט כי ביום אכלכם ממנו א
דעם טאג וואס איר וועט פון אים עסען ונפק
עיניכם וועלען גיעפינט ווערען אייערע אוינ
והייתם כאלהים אונ איר וועט זיין אזו ווי גאט יודעי ט
ורע איר וועט וויסען גוטס אונ שלעכטס [פיין רש"
(ו) ותרא האשה אונ דיא אשה האט גיזעהן [פיין רש
כי טוב העץ למאכל דר בוים איז גוט צו עסען [פיין רש
וכי תאוה אונ ער איז גליסטיג צו דיא אוגען [עיין רש

תַאֲוָה־הוּא לָעֵינַיִם וְנֶחְמָד הָעֵץ לְהַשְׂכִּיל וַתִּקַּח מִפִּרְיוֹ וַתֹּאכַל וַתִּתֵּן גַּם־לְאִישָׁהּ עִמָּהּ וַיֹּאכַל׃ ז וַתִּפָּקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עֵירֻמִּם הֵם וַיִּתְפְּרוּ עֲלֵה תְאֵנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם

אונקלוס

רַגג אִילָנָא לְאִסְתַּכָּלָא
ה וּנְסִיבַת מֵאִבֵּהּ
כָלַת וִיהָבַת אַף לְבַעְלַהּ
מַהּ וַאֲכַל׃ ז וְאִתְפַּתַּחָא
נֵי תַרְוֵיהוֹן וִידָעוּ אֲרֵי
טִילָאִין אִנּוּן וְחַטִּיטוּ
הוֹן טַרְפֵי תְאֵנִין וַעֲבַדוּ

תולדות אהרן

ויספרו ע״ז ברכות מ סנהדרין ע :

בעל הטורים

לעינים. ד׳ במסורה הכא ואידך כי האדם יראה לעינים. ומתוק האור וטוב לעינים. וכעבן לעינים. האדם יראה לעינים ע״כ לפי ראותו מתוק וטוב לעינים אבל אחריתו כעבן לעינים שגרמו מיתה לכל :

רש״י

להים: וכי תאוה הוא לעינים. כמו שאמר לה ונפקחו
יכם: ונחמד העץ להשכיל. כמו שאמר לה יודעי טוב
: ותתן גם לאישה. שלא תמות היא ויחיה הוא ז וישא
רת: גם. לרבות בהמה ח וחיה: (ז) ותפקחנה וגו׳.
ין החכמה ט דבר הכתוב ולא לענין ראיה ממש וסוף
קרא מוכיח: וידעו כי עירומים הם. אף הסומא יודע
הוא ערום אלא מהו וידעו כי עירומים הם מצוה א׳ היה
ים ונתערטלו הימנה (ב״ר): עלה תאנה. הוא העץ
כלו י ממנו בדבר שנתקלקלו בו נתקנו (סנהדרין ע) אבל
ר העצים מנעום מליטול עליהם ומפני מה לא נתפרסם
ץ כ שאין הקב״ה חפץ להונות בריה שלא יכלימוהו ויאמרו

בית יהודא

הָעֵץ) . דר בוים איז גוט (לִהְיוֹת כֵּאלֹהִים) מֶען קֶען מַאכִין זַיין קְלוּג וְוִי הקב״ה וְכִי תַאֲוָה הוּא לָעֵינַיִם) עֶר אִיז גְלוּסְטִיג צוּא דִי אוֹגִין (כְּמוֹ שֶׁאָמַר לָהּ) וְוִי דֶער שְׁלַאנְג הָט צוּ אִיר גֶעזָאגְט (וְנִפְקְחוּ עֵינֵיכֶם) אַייעֶרֶע אוֹיגִין וֶועלִין גִיעֶפִינְט וֶוערֶן; וְנֶחְמָד לְהַשְׂכִּיל) . דֶר בּוֹים אִיז גְלוּסְטִיג מֶען זָאל דוּרְךְ אִים קְלוּג וֶוערִין (כְּמוֹ שֶׁאָמַר לָהּ) וְוִי דֶער שְׁלַאנְג הָאט צוּ אִיר גֶעזָאגְט (יוֹדְעֵי טוֹב וָרָע) זַיי וֶועלִין וִויסֶן גוּט אוּנ שְׁלֶעכְט : וַתִּתֵּן גַּם לְאִישָׁהּ) . זִיא הָט גִיגֶעבִּין צוּ אִיר מַאן אוֹיךְ פוּן דִי פֵּירוֹת, ווייל זִיא הָט מוֹרָא גְהַאט (שֶׁלֹּא תָמוּת הִיא) טָאמֶר וֶועט זִיא שְׁטַארְבֶּן פוּן דִי פֵּירוֹת (וְיִחְיֶה הוּא) אוּנ עֶר וֶועט לֶעבֶּן (וְיִשָּׂא אַחֶרֶת) אוּנ עֶר וֶועט נֶעמֶן אַיין אַנְדֶער ווייב וֶועלְכֶע הקב״ה וֶועט פַר אִים בַּשַׁאפִין, הָאט זִיא גִיוָואלְט בֵּיידֶע זָאלֶן עֶסִין פֵּירוֹת, אָדֶער בֵּיידֶע וֶועלֶן שְׁטַארְבֶּן, אָדֶער בֵּיידֶע וֶועלֶן לֶעבִּין : וְגַם) . צוּ אִיר מַאן הָאט זִיא אוֹיךְ גְגֶעבִּין, צוּ וֶועמֶן ךְ הָאט זִיא גִיגֶעבִּין ? זָאגְט רש״י (לְרַבּוֹת בְּהֵמָה וְחַיָּה) צוּ בְּהֵמוֹת אוּנ חַיּוֹת הָט זִיא אוֹיךְ גְגֶעבֶען פוּן עֵץ הַדַּעַת : וַתִּפָּקַחְנָה וגו׳) . זָאגְט רש״י (לְעִנְיַן הַחָכְמָה דִּבֶּר הַכָּתוּב) דֶער פָּסוּק מֵיינְט זַייעֶרֶע אוֹיגִין פוּן שֵׂכֶל זֶענֶען גִיעֶפִינְט וָוארִין, זַיי זֶענֶען קְלוּג גִיוָוארֶן (וְלֹא לְעִנְיַן רְאִיָּה מַמָּשׁ) מֶען מֵיינְט נִיט זַייעֶרֶע אוֹגִין זֶענֶען גִיעֶפִינְט גִיוָוארֶן זַייא זָאלֶען גֶעֶן זֶעהְן (וְסוֹף הַמִּקְרָא מוֹכִיחַ) דֶער סוֹף פוּן פָּסוּק וַוייזְט אַז מֶען שְׁמוּעֶסְט פוּן חָכְמָה (וַיֵּדְעוּ כִּי עֵירֻמִּים הֵם) זַיי הָאבִּין וְוּסְט אַז זַיי זֶענֶען נַאקֶעט (אַף הַסּוּמָא יוֹדֵעַ שֶׁהוּא עָרוֹם) אֲפִילוּ אַבְּלִינְדֶער וֵויים אוֹיךְ אַז עֶר אִיז נַאקֶעט (אֶלָּא מַהוּ עוּ כִּי עֵירוּמִּים הֵם) נָאר וָוס דֶען מֵיינְט דֶר פָּסוּק זַייא הָאבֶּן גִיעֶפִינְט זַייעֶרֶע אוֹגִין אוּנ הָאבֶּן גִיוְויסְט אַז זַיי זֶענֶען נַאקֶעט, ה הָט גֶעדַארְפְט שְׁטֵיין זַיי הָאבִּין גִיזֶעהֶן זַיי זֶענֶען נַאקֶעט, נָאר מֶען מֵיינְט זַייא הָאבִּין גִיעֶפִינְט דִיא אוֹגִין פוּן שֵׂכֶל אוּנ ן קְלוּג גִיוָארֶן הָאבֶּן זַייא גֶעוְואסְט (מִצְוָה אַחַת הָיְתָה בְּיָדָם) אַיין מִצְוָה הָאבֶּן זַיי גֶעהַאט (וְנִתְעַרְטְלוּ הֵימֶנָּה) אוּנ זַיי זֶענֶען ן אִיר נַאקֶעט גִיוָוארִין, זַיי הָאבִּין שׁוֹין נִיט דִי מִצְוָה : וַעֲלֵה תְאֵנָה) . בְּלֶעטֶער פוּן אַפַייגִין בּוֹים, פַאר וָואס הָאבֶען זַייא נוּמֶן בְּלֶעטֶער פוּן אַפֵייגִין בּוֹים נִיט פוּן אַיין אַנְדֶער בּוֹים (הוּא הָעֵץ שֶׁאָכְלוּ מִמֶּנּוּ) דָס אִיז דֶער בּוֹים וָוס זַיי הָאבִּין פוּן ם גֶגֶעסִין דִי פֵּירוֹת (בְּדָבָר שֶׁנִּתְקַלְקְלוּ בּוֹ נִתְקְנוּ) מִיט פַייגִין הָאבִּין זַייא גֶעזִינְדִיגְט אוּנ הָאבִּין גֶעוְואסְט זַיי זֶענֶען נַאקֶעט ער עֵץ הַדַּעַת אִיז גִיוֶוען פַייגִין) דְרִיבֶּער הָאבִּין זַייא מִיט דִי בְּלֶעטֶער פוּן פַייגִין זִיךְ בַּדֶעקְט (אֲבָל שְׁאָר הָעֵצִים מְנָעוּם ימוֹל עֲלֵיהֶם) אָבֶּער אַלֶע אַנְדֶרֶע בּוֹימֶער הָאבֶּן נִיט גְוָואלְט גֶעבִּין צוּא אָדָם זַייעֶרֶע בְּלֶעטֶער (וּמִפְּנֵי מָה לֹא נִתְפַּרְסֵם הָעֵץ) אר וָואס הָט דִיא תּוֹרָה נִיט גֶעשְׁרִיבֶּען דֶעם נָאמֶן פוּן עֵץ הַדַּעַת (שֶׁאֵין הקב״ה חָפֵץ לְהוֹנוֹת בְּרִיָּה) ווייל הקב״ה ווייל נִיט רצֶערְגֶען זַיינֶע בַּשֶׁעפֶּענֶעשׁ (שֶׁלֹּא יַכְלִימוּהוּ) מֶען זָאל נִיט פַארְשֶׁעמֶען דֶעם בּוֹים (וְיֹאמְרוּ זֶהוּ שֶׁלָּקָה הָעוֹלָם עַל יָדוֹ) מֶען ע זָאגִין דָאס אִיז דֶער בּוֹים וָואס דִי גַאנְצֶע וֶועלְט אִיז גֶעשְׁטְרָאפְט גִיוָוארֶען וֶועגִין אִים, אַזוֹי שְׁטֵייט אִין מִדְרָשׁ רַבִּי

שפתי חכמים

ניכם בתחלה ואח״כ להיות כאלהים. וי״ל לפי שכתב אח״כ בסדר׳ י תאוה הוא לעינים דהיינו ונפקחו עיניכם ונחמד להשכיל דהיינו מה אמר לה יודעי טוב ורע לכך ל״ל דמ״ש כי טוב העץ למאכל היינו מה ר לה הנחש להיות כאלהים: ז הוכחתו מדכתיב עמה: ח דאל״כ ה נקנסה עליהם מיתה אבל לא היה כוונתה שימותו: ט כלומר לענין חכמה של ידיעה כא׳ שנודע להם עכשיו מה שאבדו ר״ל היא מלות ען הדעת וגו׳ (נח״י) וא״ל דלענין החכמה של דעת טוב ורע הכתיב מדבר וכמ״ש הרב לעיל ואע״פ שנתנה בו דעה לקרוא שמות לא ניתן בו יצר הרע עד אכלו מן העץ ומ״ש וסוף המקרא מוכיח היינו שלא אמר הכתוב ויראו כי ערומים הם אלא וידעו ס״מ שנתחדש בהם ידיעה וכו׳ : י הוכחתו דהול״ל ויתפרו עלים ויעשו להם חגורות ותו קשה לרש״י ולמה לקח אדם העלין מן אותו העץ שחטא בו ולא מן האחרים כדי שלא יבינו בחטאו וכדאמרינן חליף עלי מאן דמפרסם חטאו ומפני אבל שאר עלים וכו׳ : כ כפי׳ ולמ״ל הרמזי׳ וק״ל :

פירוש לתורת אלהים

חמד עֶר אִיז גְלִיסְטִיג צוּ מַאכֶען קְלוּג דֶעם מֶענְשׁ ע׳ רש״י תִּקַּח מִפִּרְיוֹ אוּנ זִיא הָט גְנוּמֶען פוּן זַיינֶע פֵּירוֹת וַתֹּאכַל וּנ זִיא הָט גִיגֶעסֶן וַתִּתֵּן גַּם לְאִישָׁהּ אוּנ זִיא הָט גִיגֶעבֶּן ו אִיר מַאן אוֹיךְ עִמָּהּ מִיט אִיר וַיֹּאכַל אוּנ עֶר הָאט יגֶעסֶן : (ז) וַתִּפָּקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם אוּנ עֶס אִיז גֶעפִינְט גְוָוארֶן דִי אוֹגֶן פוּן זַיי בֵּיידֶע זַיי זֶענֶען קְלוּג גְוָוארֶען וַיֵּדְעוּ כִּי עֵרֻמִּים הֵם זֶענֶען זַיי גְוָואר גְוָוארֶן אַז זַייא זֶענֶען נַאקִיט וַיִּתְפְּרוּ עֲלֵה תְאֵנָה אוּנ זַיי הָאבֶּן צוּ נוֹף גִינֵייט בְּלֶעטֶר פוּן פַייגֶן בּוֹם וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגוֹרוֹת אוּנ זַיי הָאבֶּן זִיךְ דֶער פוּן גִימַאכְט אַזוֹ אַיין מַלְבּוּשׁ [עיין רש״י] :

חֲגֹרֹת׃ ח וַיִּשְׁמְעוּ אֶת־קוֹל יְהוָה
אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ בַּגָּן לְרוּחַ הַיּוֹם
וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי יְהוָה
אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ הַגָּן׃ ט וַיִּקְרָא
יְהוָה אֱלֹהִים אֶל־הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ
אַיֶּכָּה׃ י וַיֹּאמֶר אֶת־קֹלְךָ שָׁמַעְתִּי
בַּגָּן וָאִירָא כִּי־עֵירֹם אָנֹכִי וָאֵחָבֵא׃

אונקלוס

לְהוֹן זְרָזִין׃ ח וּשְׁמָעוּ יָת
קָל מֵימְרָא דַיְיָ אֱלֹהִים
מְהַלֵּךְ בְּגִינְתָא לִמְנַח
יוֹמָא וְאִיטַּמַּר אָדָם
וְאִתְּתֵיהּ מִן קֳדָם יְיָ
אֱלֹהִים בְּגוֹ אִילָן גִּינְתָא
ט וּקְרָא יְיָ אֱלֹהִים לְאָדָם
וַאֲמַר לֵיהּ אָן אַתְּ
י וַאֲמַר יָת קָל מֵימְרָךְ
שְׁמַעִית בְּגִינְתָא וּדְחֵילִית
אֲרֵי עַרְטִילַאי אֲנָא

תו״א ויקרא כ׳ סנהדרין נח:

בית יהודא

תַּנְחוּמָא: (ח) [וַיִּשְׁמְעוּ]. זָאגְט רש״י (יֵשׁ מִדְרְשֵׁי אַגָּדָה רַבִּים) פִיל מִדְרָשִׁים זָאגֶן דְּרָשׁוֹת אוֹיף דֶעם פָּסוּק (וּכְבָר סְדָרוּם רַבּוֹתֵינוּ עַל מְכוֹנָם בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה וּבִשְׁאָר מִדְרָשׁוֹת) אוּנ דִי רַבָּנִים הָאבִּין גֶעשְׁטֶעלְט יֶעדֶר דְּרַשׁ אוֹיף זַיין אָרְדֶענוּנְג אִין מִדְרָשׁ רַבָּה אוּנ אִין אַנְדֶרֶע מִדְרָשִׁים (וַאֲנִי לֹא בָאתִי אֶלָּא לִפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא) אוּנ אִיךְ בִּין גֶעקוּמֶן לֶערְנֶען נָאר דֶעם פְּרָאסְטִין פְּשַׁט אִין פָּסוּק (וּלְאַגָּדָה הַמְיַשֶּׁבֶת דִּבְרֵי הַמִּקְרָא) אוּנ דֶעם דְּרַשׁ וָוס זֶעצְט־אַיין דִיא רֵייד פוּן פָּסוּק (דָּבָר דָּבוּר עַל אָפְנָיו) יֶעדֶר זַאךְ זָאל זַיין גֶערֶעט אוֹיף זַיין אָרְדֶענוּנְג: [וַיִּשְׁמְעוּ]. זַיי הָאבִּין גִיהֶערְט, פְרֶעגְט רש״י (מַה שָּׁמְעוּ) וָוס הָאבְּן זַיי גֶהֶערְט (שָׁמְעוּ אֶת קוֹל הקב״ה שֶׁהָיָה מִתְהַלֵּךְ בַּגָּן) זַיי הָאבִּין גִיהֶערְט דִי שְׁטִימֶע פוּן הקב״ה וָויא עֶר גֵייט אִין גָארְטִין: [לְרוּחַ הַיּוֹם]. צוּ דִי זַייט פוּן טָאג (לְאוֹתוֹ רוּחַ שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה לְשָׁם) צוּ דִי זַייט וָואס דִי זוּנְן קוּמְט דָארְטֶן פַארִין נַאכְט (וְזוֹ הִיא מַעֲרָבִית) דָס אִיז דִיא מַעֲרָב זַייט (שֶׁלִּפְנוֹת עֶרֶב חַמָּה בְּמַעֲרָב) וָוארוּם פַארִין נַאכְט אִיז דִי זוּנְן אִין מַעֲרָב זַייט (וְהֵם סָרְחוּ בָּעֲשִׂירִית) אוּנ זַיי וְאָדָם אוּנ חַוָּה הָאבֶּן גִזִינְדִיגְט אִין דִיא צֶעהֶנְטֶע שָׁעָה פַארִין נַאכְט וְדָאס אִיז דִי שָׁעָה פוּן דְרַייא בִּיז פִיר פַארִין נַאכְט: (ט) [אַיֶּכָּה]. וואוּ בִּיזְטוּ, זָאגְט רש״י (יוֹדֵעַ הָיָה הֵיכָן הוּא) הקב״ה הָט גֶעווּאסְט וואוּ אָדָם אִיז (אֶלָּא לִיכָּנֵס עִמּוֹ בִּדְבָרִים) נָאר הקב״ה הָאט גִיוָואלְט אַרַיין גֵיין מִיט אָדָם מִיט אַשְׁמוּעֶס (שֶׁלֹּא יְהֵא נִבְהָל לְהָשִׁיב אִם יַעֲנִישֵׁהוּ פִּתְאוֹם) וָוארוּם אוּב הקב״ה וָועט אִים פְּלוּצְלוּנְג שְׁטְרָאפְן וָועט עֶר דֶּר שְׁרָאקִין וֶוערֶן אוּנ וֶועט נִיט וִויסֶן צוּ עֶנְפֶרֶן (וְכֵן בְּקַיִן אָמַר לוֹ אֵי הֶבֶל אָחִיךָ) צוּ קַיִן הָאט אוֹיךְ הקב״ה גְזָאגְט וָוא אִיז דַיין בְּרוּדֶער הֶבֶל (וְכֵן בְּבִלְעָם) בַּיי בִּלְעָם אִיז אוֹיךְ אַזוֹ גֶוועֶן הקב״ה הָט גְזָאגְט צוּ בִּלְעָם (מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ) וָועֶר זֶענֶען דִיא מֶענְטְשֶׁען בַּיי דִיר (לִיכָּנֵס עִמּוֹ בִּדְבָרִים) הקב״ה הָט גְוָואלְט אַרַיין גֵיין מִיט בִּלְעָם אִין אַשְׁמוּעֶס (וְכֵן בְּחִזְקִיָּה בִּשְׁלוּחֵי מְרֹאדַךְ בַּלְאֲדָן) וָוען עֶס זֶענֶען גֶעקוּמֶן דִיא שְׁלוּחִים פוּן מְרֹאדַךְ בַּלְאֲדָן צוּם מֶלֶךְ חִזְקִיָּהוּ הָט אוֹיךְ הקב״ה גְפְרֶעגְט

רש״י

זה שלקה העולם על ידו: (ח) וישמעו. יש מדרשי אגדה רבים וכבר סדרום רבותינו על מכונם בב״ר ובשאר מדרשות ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא ולאגדה המיישבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו. וישמעו. מה שמעו שמעו את קול הקב״ה שהיה מתהלך בגן: לרוח היום. לאותו רוח שהשמש באה משם [ס״א לשם ודוק כי כן עיקר] וזו היא מערבית שלפנות ערב חמה במערב והם סרחו בעשירית (שם לה): (ט) איכה. יודע היה היכן הוא אלא ליכנס עמו בדברים שלא יהא נבהל להשיב אם יעניתהו פתאום (ב״ר) וכן בקין אמר לו (בראשית ד) אי הבל אחיך וכן בבלעם (במדבר כב) מי האנשים האלו עמך ליכנס עמהם בדברים מ וכן בחזקיהו בשלוחי מרודך

שפתי חכמים

ל הוסיף מלת היה כי בזולת זה תורה על הזמן ההוא והוסיף שי״ן ואמר שהיה שמלת מתהלך חסרה שי״ן: מ ר״ל דהקב״ה חפץ ממנו שיאמר חטאתי ויהרהר תשובה בלבו דהקב״ה רוצה בתשובתן ואינו חפץ במיתתן.

וא״ת דכאן וכן בבלעם מי האנשים וגו׳ פי׳ כדי להכנים עמו בדברים וכפ בלק פי׳ כדי להטעותו. י״ל שהתם כמי הוא כדי לכנום עמו בדברים אלא שםם נתן טעם על ההכנסו שהוא להטעותו שםם א״א לפרש שלו

ליקוטי יהודא

(ח) וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל ה׳ וגו׳ וַיִּתְחַבֵּא. דִי גמרא זָאגְט דִיא נְבוּאָה פוּן הקב״ה קוּמְט נִיט אִין חוּץ לָאָרֶץ, וַוייל חוּץ לָאָרֶץ אִיז טָמֵא, דְרִיבֶּער הָאט דֶר נָבִיא יוֹנָה גְוָואלְט אַנְטְלוֹיפֶן אִין חוּץ לָאָרֶץ וַוייל אִין חוּץ לָאָרֶץ וֶועט הקב״ה נִיט זָאגֶן צוּא אִים נְבִיאוֹת, דָס וַוייסֶן מִיר פוּן סְפָרֵי מוּסָר דֶר אָרְט וָוס אוֹיף אִים וֶוערְט גְטָאהְן עֲבֵירָה, וֶוערְט דֶר אָרְט טָמֵא, דְרִיבֶּער וִוי אָדָם אוּנ חַוָּה הָאבֶּן גֶהֶערְט הקב״ה גֵייט, הָאבֶּען זַיי מוֹרָא גְהַאט הקב״ה וָועט זַיי פְרֶעגְן וֶועגְן דִי זִינְד וָוס זַיי הָאבְּן גְטָאהְן, הָאבְּן זַיי זִיךְ בֶּעהַאלְטֶן צְווִישֶׁען דִי בּוֹימֶער, וַוייל זַייא הָאבֶּן גְרֶעכֶענְט אוֹיף דֶעם אָרְט וֶועט הקב״ה נִיט קוּמֶן וַוייל דֶר אָרְט אִיז טָמֵא גְוָוארֶען פוּן זֵייעֶרֶע זִינְד, אוּנ אִין אֱמֶת אִיז הקב״ה נִיט גְקוּמֶן בִּיז צוּ זַיי נָאר פוּן וַוייטֶן הָט הקב״ה מִיט זַיי גְרֶעט:

פירוש לתורת אלהים

(ח) וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל יְיָ אֱלֹהִים אוּנ זַיי הָאבֶּן גְהֶערְט דָאס קוֹל פוּן גָאט מִתְהַלֵּךְ גֵייט בַּגָּן אִין גָארְטֶן לְרוּחַ הַיּוֹם צוּ דֶר זַייט וָוס דִי זוּנְן קוּמְט אַהִין צוּ אוּנְטֶער גֵיין דָס אִיז מַעֲרָב זַייט וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ הָט עֶר זִיךְ בַּהַאלְטִין אָדָם מִיט זַיין וַוייבּ מִפְּנֵי יְיָ אֱלֹהִים פַאר גָאט בְּתוֹךְ עֵץ הַגָּן צְווִישֶׁען דִי בּוֹימֶער פוּן דֶעם גָארְטֶען: (ט) וַיִּקְרָא יְיָ אֱלֹהִים אֶל הָאָדָם הָאט גָאט גְרוּפֶן צוּ אָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אוּנ עֶר הָט צוּ אִים גְזָאגְט אַיֶּכָּה וָוי בִּיסְטוּ [עיין רש״י]: (י) וַיֹּאמֶר הָאט אָדָם גְזָאגְט אֶת קֹלְךָ שָׁמַעְתִּי בַּגָּן דַיין קוֹל הָאבּ אִיךְ גְהֶערְט אִין גָארְטִין וָאִירָא אוּנ אִיךְ הַאבּ מִיךְ גְפָארְכְטֶען כִּי עֵירוֹם אָנֹכִי וָוארוּם אִיךְ בִּין נַאקִיט וָאֵחָבֵא אוּנ אִיךְ הָאבּ מִיךְ בַּהַאלְטֶען: (יא) וַיֹּאמֶ

יא וַיֹּאמֶר מִי הִגִּיד לְךָ כִּי עֵירֹם אָתָּה
הֲמִן־הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לְבִלְתִּי
אֲכָל־מִמֶּנּוּ אָכָלְתָּ׃ יב וַיֹּאמֶר הָאָדָם
הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי הִוא
נָתְנָה־לִּי מִן־הָעֵץ וָאֹכֵל׃ יג וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֱלֹהִים לָאִשָּׁה מַה־זֹּאת
עָשִׂית וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הַנָּחָשׁ
הִשִּׁיאַנִי וָאֹכֵל׃ יד וַיֹּאמֶר יְהוָה

וְאִתְטַמָּרִית׃ יא וַאֲמַר מָן
חַוִּי לָךְ אֲרֵי עַרְטִילַאי
אַתְּ הֲמִן אִילָנָא דְּפַקֵּדְתָּךְ
בְּדִיל דְּלָא לְמֵיכַל מִנֵּהּ
אֲכַלְתְּ׃ יב וַאֲמַר אָדָם
אִתְּתָא דִּיהַבְתְּ עִמִּי הִיא
יְהַבַת לִי מִן אִילָנָא
וַאֲכָלִית׃ יג וַאֲמַר יְיָ
אֱלֹהִים לְאִתְּתָא מַה דָּא
עֲבַדְתְּ וַאֲמֶרֶת אִתְּתָא
חִוְיָא אַטְעִינַנִי וַאֲכָלִית׃
יד וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים לְחִוְיָא

תו"א המן העץ תולין קלא: האשה אשר עבודת כוכבים ה:

בעל הטורים

(יא) המן. ג' במסורה הכא ואידך המן הסלע הזה המן הגורן או מן היקב כמ"ד אילן שאכל ממנו אדה"ר חטה היה וזהו המן הגורן וכמו שנקנסה עליו מיתה בשביל המן העץ גם התם נקנסה מיתה על ידי המן הסלע: אשר צויתיך לבלתי אכל. ס"ת רכיל שהלכת בעלת רכיל: (יב) ויאמר האדם האשה אשר נתתה וגו'. זש"ה משיב רעה תחת טובה לא" תמוש" רעה" ס"ת אשה. שהיה כפוי טובה באשה שנתן לו לעזר: היא נתנה לי מן העץ ואוכל. לפי הפשט שהכיתני בעץ עד ששמעתי לדבריה:

רש"י

באלדן (ישעי' לט): (יא) מי הגיד לך. מאין לך לדעת מה בשת יש בעומד ערום: המן העץ. ה בתמיה: (יב) אשר נתתה עמדי. (ע"ז ה) כאן כפר בטובה: (יג) השיאני. הטעני כמו (ישעי' לו) אל ישיא לכם חזקיהו:

בית יהודא

צו חִזְקִיָּהוּ װָער זָענֶען דִי מֶענְטְשֶׁן, אַרַיין צוּ גֵיין מִיט אִים אִין אַשְׁמוּעִם: (יא) וּמִי הִגִּיד לְךָ. הקב"ה הָט גְזָאגְט צוּ אָדָם װָער הָט דִיר גְזָאגְט אַז דוּ בִּיזְט נַאקֶעט (מֵאַיִן לְךָ לָדַעַת) פוּן װַאנֶען װֵייסְטוּ (מַה בּוּשֶׁת יֵשׁ בְּעוֹמֵד עָרוֹם) אַז עֶס אִיז אַשַׁאנְדֶע אַז מֶען שְׁטֵייט נַאקֶעט: וְהֲמִן הָעֵץ. (בִּתְמִיָּה), הקב"ה הָט אִים גְפְּרֶעגְט װִיא פַארְװָואנְדֶערְט, טָאמֶר הָאסְטוּ גְגֶעסֶן פוּן דֶעם בּוֹים װָאס אִיךְ הָאבּ דִיר גְבָּאטֶן דוּ זָאלְסְט פוּן אִים נִיט עֶסֶן: (יב) וַאֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי. דָס װַייבּ װָס דוּא הָאסְט מִיר גְגֶעבֶּן אִיז שׁוּלְדִיג אִין דֶר זַאךְ, זָאגְט רש"י (כָּאן כָּפַר בְּטוֹבָה) דָא הָט אָדָם אָפְּגֶעלֵייקֶנְט דִי טוֹבָה װָס הקב"ה הָאט אִים גְטָאהְן מִיט דָאס װַייבּ װָאס עֶר הָט אִים גְגֶעבֶּן: (יג) וְהִשִּׁיאַנִי. אִיז דֶערְטַייטְשׁ (הִטְעַנִי), עֶר הָאט מִיךְ אָנְגֶערֶעט (כְּמוֹ) װִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (אַל יַשִּׁיא לָכֶם

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יא) המן העץ. איתא במדרש אני אומר לתלותך על עץ ועתה יגנז וישמר להמן שיתלה עליו. קרי היה המן העץ:

שפתי חכמים

יסיה נכהל דהא עדיין לא התחיל בעבירה: נ וא"ת למה לא מפרש רש"י ג"כ מי הגיד לך שעירום אתה מן המלות כדפי' לעיל וי"ל דמ"ש הקב"ה מי הגיד לך כי עירום אתה קאי אדברים של אדם שאמר ואירא כי עירום אנכי משמע דבשביל שהיה עירום לכך ירא ולכך לא מלי לפרש מאין לך לדעת שעירום אתה מן המלות דבשביל שאין לאדם מלוה אין לו לירא לפי שאינו חייב לקיים רק מה שנלטווה לו אבל מה שלא נלטווה לו אין לו לירא שמא יענש עליו אם עובר עליו ואם בשביל שנלטווה לו ועבר עליו ירא א"כ הול"ל כן כפי' ואירא כי עברתי על המלות אבל מה שעירום היה מן המלות לא היה לו לירא לכך מפרש מאין לך לדעת וכו' ועי"ל דכאן א"א לפרש מי הגיד לך שעירום אתה מן המלות דודאי היה יודע שעבר על המלות. (לדה לדרך) ואני שמעתי פי' אחר כלומר מי הגיד לך אם אתה עירום אם לאו למה אתה משיב לי יותר ממה ששאלתי אותך כי כשאמרתי לך איכה לא שאלתי אותך למה אתה עירום איני אומר לך אלא אם חטאת ואכלת מן העץ וגו': ם דאלו היתה שאלה הי"ל להשיב כן אבל כשהוא לשון בתמיה השיב על תמיהתו

פירוש לתורת אלהים

אוּנ גָאט הָאט גְזָאגְט צוּ אִים מִי הִגִּיד לְךָ װֶוער הָאט דִיר גְיזָאגְט כִּי עֵירוֹם אָתָּה אַז דוּ בִּיסְט נַאקִיט [פ' רש"י] הֲמִן הָעֵץ אוֹבּ פוּן בּוֹם אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ וגו' װָאס אִיךְ הָאבּ דִיר גִיבָּאטִין דוּ זָאלְסְט נִיט עֶסֶען פוּן אִים אָכָלְתָּ הָאסְטוּ גִיגֶעסִין: (יב) וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאט אָדָם גְזָאגְט הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי דָאס װַייבּ װָאס דוּא הָאסְט גְגֶעבֶּן מִיט מִיר הִיא נָתְנָה לִי מִן הָעֵץ זִיא הָט מִיר גְגֶעבֶּן פוּן דֶעם בּוֹם וָאֹכֵל אוּנ אִיךְ הָאבּ גְגֶעסֶען [פיין רש"י]: (יג) וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים לָאִשָּׁה הָאט גָאט גְזָאגְט צוּא דִיא אִשָּׁה מַה זֹּאת עָשִׂית װָארוּם הָאסְטוּ דָאס גְטָאן וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הָאט דִי אִשָּׁה גְיזָאגְט הַנָּחָשׁ הִשִּׁיאַנִי דֶר שְׁלַאנְג הָאט מִיךְ גְנַארְט אָדֶער עֶר הָאט מִיךְ אָן גְעַרֵייצְט וָאֹכֵל אִיךְ זָאל עֶסֶען: (יד) וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים אֶל הַנָּחָשׁ אוּנ גָאט הָאט גִיזָאגְט צוּם שְׁלַאנְג כִּי עָשִׂיתָ זֹּאת װַייל דוּ

ליקוטי יוסף

(יג) הַנָּחָשׁ הִשִּׁיאַנִי וָאֹכֵל. דֶר שְׁלַאנְג הָט מִיךְ אָנְגֶערֶעט הָאבּ אִיךְ גְגֶעסֶן, זִיא הָט גְזָאגְט צוּ הקב"ה דוּ אַלֵיין הָאסְט דָאךְ מִיר נִיט גְבָּאטֶן אִיךְ זָאל נִיט עֶסֶן פוּן עֵץ הַדַּעַת, נָאר אָדָם הָט מִיר גְזָאגְט אִיךְ זָאל נִיט עֶסֶן פוּן עֵץ הַדַּעַת, אוּנ דֶר שְׁלַאנְג הָט מִיר גְזָאגְט אִיךְ מֶעג עֶסֶן פוּן עֵץ הַדַּעַת, אוּנ דֶר שְׁלַאנְג הָט מִיר גְוִויזֶן אַז אָדָם הָט גְזָאגְט לִיגְן, װָארוּם אָדָם הָט מִיר גְזָאגְט אִיךְ זָאל דֶעם בּוֹם נִיט אָנְרִירֶן, אַז אִיךְ װֶעל אִים אָנְרִירֶען װֶעל אִיךְ שְׁטַארְבֶּען, אוּנ דֶער שְׁלַאנְג הָט מִיר גְוִויזֶען אִיךְ הָאבּ אָנְגֶערִירְט דֶעם בּוֹם אוּנ בִּין נִיט גְשְׁטָארְבֶּען, דְרִיבֶּער הָאבּ אִיךְ בֶּעסֶער גְפָאלְגְט דֶעם שְׁלַאנְג אוּנ נִיט צוּ אָדָם:
(יד) וַיֹּאמֶר ה' וגו' אֶל הַנָּחָשׁ וגו'. הקב"ה הָט גְזָאגְט צוּם שְׁלַאנְג דְרַייעֶרְלֵיי שְׁטְרָאף פַר דְרַייעֶרְלֵיי עֲבֵירוֹת װָאס עֶר

משלי חכמים

(יד) וַיֹּאמֶר ה' וגו' כִּי עָשִׂיתָ זֹּאת וגו', וּלְאָדָם אָמַר אֲרוּרָה הָאֲדָמָה. צוּא פַארְשְׁטֵיין דִיא צְװַייא קְלָלוֹת װָאס הקב"ה הָאט

אֱלֹהִים | אֶל־הַנָּחָשׁ כִּי עָשִׂיתָ זֹּאת אָרוּר אַתָּה מִכָּל־הַבְּהֵמָה וּמִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה עַל־גְּחֹנְךָ תֵלֵךְ וְעָפָר

אונקלוס

אֲרֵי עֲבַדְתְּ דָא לִיט אַתְּ מִכָּל בְּעִירָא וּמִכֹּל חֵיוַת בָּרָא עַל מְעָךְ תֵּיזִיל וְעַפְרָא תֵיכוּל כָּל יוֹמֵי

תו"א ארור אתה סוטה מ בכורות ח:

בית יהודא

ויזקיהו) חזקיהו זאל איך ניט איבער רייד׳ן: (יד) וכי עשית זאת) . ווייל דו האסט דס געטאהן, זאגט רש"י פר וואס האט ניט הקב"ה געפרעגט דעם שלאנג (למה עשית זאת) פר וואס האסטו דאס געטאהן, טאמער וואלט דר שלאנג זיך גערעכט געמאכט (כמאן) פון דאנען ווייסן מיר (שאין מהפכים בזכותו של מסית) אז איינר ברענגט זיין חבר צו אעבירה זוכט מען ניט פר אים אזכות טאמער איז ער גערעכט (שאלו שאל למה עשית זאת) ווען הקב"ה וואלט פרעגן דעם שלאנג פאר וואס האסטו דאס געטאהן (היה לו להשיב) הט ער געקענט ענטפערין (דברי הרב ודברי התלמיד) אז דר רבי זאגט אזוי אונ דער תלמיד זאגט אנדערש (דברי מי שומעין) וועמעס רייד דארף מען הערן. געוויס מוז מען הערן דיא רייד פון רבי, אז דו והקב"ה) האסט געזאגט מען זאל ניט עסין פון עץ הדעת אונ איך האב געזאגט מען זאל עסין פון עץ הדעת, געוויס האט מען דיך געדארפט פאלגן ניט מיך, דריבער האט הקב"ה גאר ניט גערעט מיט דעם שלאנג גאר ער הט אים באלד געשאלטן, הקב"ה האט געזאגט צום שלאנג דו זאלסט זיין געשאלטן (מכל הבהמה ומכל חית השדה) מעהר פון אלע בהמות אונ מעהר פון אלע חיות פון פעלד, פרעגט רש"י (אם מבהמה נתקלל מחיה לא כל שכן) אז דער שלאנג איז געשאלטן געווארן מעהר פון דיא בהמות איז ער דאך געשאלטן מעהר פון די חיות, ווארום די בהמות זענען מעהר געשאלטן פון דיא חיות (העמידו רבותינו מדרש זה במסכת בכורות) האבן דיא רבנן געלערנט דעם דרש אין דיא גמרא בכורות (ללמד שימי עבורו של נחש שבע שנים) דער פסוק לערנט אונז אז אשלאנג איז מעוברת מיט איר קינד זיבען יאהר נאזוי לערנט דיא גמרא אין מסכת בכורות: ועל

רש"י

(יד) כי עשית זאת. מכאן שאין מהפכים בזכותו של מסית שאילו שאלו למה עשית זאת היה לו להשיב דברי הרב ודברי התלמיד ע דברי מי שומעין (סנהדרין כט): מכל הבהמה ומכל חית השדה. אם מבהמה נתקלל מחיה לא כל שכן העמידו רבותינו מדרש זה במס׳ בכורות (דף ח׳) ללמד שימי עיבורו של נחש ז׳ שבע שנים: על גחונך תלך.

שפתי חכמים

של הקב"ה האשה וגו׳ וק"ל: ע׳ וא"ת כל מסית שבעולם יפטור עצמו בטענה זו וי"ל דדוקא נחש שלא נצטווה שלא להסית ולא נענש אלא לפי שבא התקלה על ידו לפיכך שייך לומר דברי הרב וכו׳ אבל מסית שנצטווה בתורה שלא להסית נמצא כשהסית עובר על מצות השם שלוה שלא להסית וכזה יש קצת ישוב לתמיהת הרא"ם מכת"י אבא מורי ז"ל וכן מצאתי בשם מהרש"ל (חזקוני) וא"ת הא קי"ל דאין מסית אלא לעכו"ם אלא מדאמר לה והייתם כאלהים ש"מ דהיינו עכו"ם: פ פי׳ שנתקללה בימי עבור שלה יותר מבהמה שימי עבורה של בהמה יותר מעבורה של חיה: צ פי׳ דימי עבורה של חתול נ"ב ימים וימי עבורה של חמור שנה א"כ בהמה גרוע מחיה ז"פ כך יהא הנחש ארורה מבהמה ז׳ פעמים נמצא שימי עבורה שבע שנים וא"ל מנבל החיה ר"ל ארי או אפעה שעבורם לג׳ שנים ולט׳ שנה דא"כ לכתוב

ליקוטי יוסף

הט געטאהן, איין עבירה איז גוועזן וואס ער איז אריינגגאנגען אין גן עדן אונ הט ניט געפרעגט ביי הקב"ה אויב ער זאל אריין גיין, פר דעם איז ער געשטראפט געווארן, עס זענען אפגעהאקט געווארן זיינע פיס אונ ער מוז קריכן אויף דעם בויך, די צווייטע עבירה וואס ער הט גרעדט לשון הרע אויף הקב"ה, ווייל הקב"ה הט גגעסן פון עץ הדעת דריבער האט ער געקענט בשאפן דיא וועלט, איז ער געשטראפט געווארען דיא מויל וואס האט גרעדט לשון הרע זאל זיא עסן נאר ערד, אונ אפילו ער וועט אמאהל עסן איין עסינוואריג, זאל ער נאר שפירן אטעם פון ערד, די דריטע עבירה וואס ער הט גוואלט אדם זאל שטארבן אונ ער זאל נעמען חוה פאר אווייב, דריבער הט הקב"ה גזאגט איך וועל מאכן אפיינדשאפט צווישען דיר אונ חוה:

פירוש לתורת אלהים

האסט דאס געטאן ארור אתה מכל הבהמה ומכל חית השדה זאלסטו זיין פאר פלוכט מיין פון אלי בהמות אונ פון אלע חיות פון דעם פעלד [עיין רש"י] על גחונך תלך אויף דיין בויך זאלסטו גיין [עיין רש"י]. ועפר תאכל כל ימי חייך אונ ערד זאלסט דוא

משלי חכמים

האט געפלוכט, איינע דעם שלאנג, אונ צוא אדם האט הקב"ה געפלוכט מיט אנייע שטראף, פריער האט הקב"ה גיזאגט צוא אדם אויב ער וועט עסין פון עץ הדעת וועט ער שטארבין, אבער ביי זיין לעבין וועט ער ווייטער זיין אין גן עדן אונ וועט לעבין מיט פארגעניגען אונ רוהיג, אונ איצט האט הקב"ה אים געפלוכט מיט אנייע קללה, אונ מען האט אים ארוס געטריבען פון גן עדן ער זאל ארבטין דיא ערד, דער ענין איז למשל עס איז אמאהל גיוועזן אגרויסער גביר אונ אחכם, דער גביר האט געהאט נאר איין זוהן, דער זוהן איז גרויס גיווארין, האט ער גיוואלט זיין זוהן זאל לעבין רוהיג, אונ זאל האבין פרנסה, אפילו ניט רייך צו ווערין, נאר פרנסה זאל ער האבין, דער עיקר איז גיוועזן ביי דעם גביר, דער זוהן זאל לעבין רוהיג אן זארג, ער זאל קענין עסען אונ שלאפין צו דר צייט, ער זאל קענען זיין שטענדיג אין דר היים, ער זאל ניט דארפן פארען אין וועג נאך סחורה קויפען אונ פארקויפן, דער גביר הט גקויפט אשטוב מיט אקראם אין אגאס וואס דארטן וואהנען ניט גבירים נאר מיטעלע בעלי בתים, בעלי מלאכות, אונ הט גנומען טויזנד רובל אונ הט איינגעקויפט אלע מינים עסינוואריג, מעהל, ברוט, אונ וואס מען דארף נאר צום עסען, צוקער, קאווע, טהע, פוטער קעז, אונ אלע מאטעריאלען וואס בעלי מלאכות דארפען, אונ ווייל אין די גאס זענען נאר גוועזן מיטעלע בעלי בתים אונ בעלי מלאכות וואס זיי קויפן אלין ביסלאכנווייז, דריבער הט ער פיל גלייזט אונ פארדינט, אמאהל איז דר זוהן גגאנגען אין שטאט אין אדרייכע גאס, הט ער גיזעהן אפאריזער סוחר שטייט אויף אפאלאץ אונ ארום אים שטייען פיל מענטשין, איז ער אויך צוגגאנגען זעהן וואס מען שטייט אונ וואס מען זעהט, הט ער גזעהן דר סוחר הט גברייננגט זייער פיל מאטאציע זאכן, אורינגלאך, פינגערלאך, שפילקעס, וואס מען מיינט זיי זענען בריליאנטענע, שפילצייג פר רייכע קינדר, זייגערליך בראנזירטע, דוויסקעס, קייטליך, עם

ייך : טו ודְבָבוּ אֲשַׁוֵי
ינָךְ וּבֵין אִתְּתָא וּבֵין
נָךְ וּבֵין בְּנַהָא הוּא יְהֵא
כִּיר לָךְ מָה דַעֲבַדְתְּ
הּ מִלְּקַדְמִין וְאַתְּ תְּהֵי
טִיר לֵהּ לְסוֹפָא :
ז לְאִתְּתָא אֲמַר אַסְגָּאָה

תֹּאכַל כָּל־יְמֵי חַיֶּיךָ : טו וְאֵיבָה ׀ אָשִׁית בֵּינְךָ וּבֵין הָאִשָּׁה וּבֵין זַרְעֲךָ וּבֵין זַרְעָהּ הוּא יְשׁוּפְךָ רֹאשׁ וְאַתָּה תְּשׁוּפֶנּוּ עָקֵב : ס טז אֶל־הָאִשָּׁה

תו"א ואיבה אשית סוטה ט : אל האשה עירובין ק :

בעל הטורים

ו) עקב . ג'. דין ואידך הגדיל עלי עקב . והוא יגוד עקב . זה שדרז"ל על נחש אכל על שמם גדול שאבד מן העולם זהו גם איש שלומי וגו' הגדיל עלי עקב ועוד אמרו גבי ברכת השבטים אע"פ שדימה יהודה לאריה ונפתלי לאילה חזר וברכם כולם בברכה אחת דכתיב איש אשר

רש"י

גלים היו לו ק ונקללו : (טו) ואיבה אשית . אתה לא תכוונת אלא שימות אדם כשיאכל הוא ר תחלה ותשא את וה ש ולא באת לדבר אל חוה תחלה אלא לפי שהנשים דעתן לות להתפתות ויודעות לפתות את בעליהן לפיכך ואיבה שית : ישופך . (סוטה ט) יכתתך . כמו (דברים ט) ואכות תו ותרגומו וספית יתיה : ואתה תשופנו עקב . לא לך קומה ת ותשכנו בעקבו ואף משם תמיתנו א ולשון שופנו כמו נשף בהם (ישעיה מ) כשהנחש בא לנשוך הוא שף כמין שריקה ולפי שהלשון נופל על הל' ב כ' לשון נשיפה

בית יהודא

גחוֹנְךָ תֵלֵךְ), אוֹיף דַיין בּױך זָאלְסְטוּ גֵיין (רַגְלַיִם הָיוּ לוֹ וְנִקְצְצוּ) דֶר שְׁלַאנְג הָאט גֶעהַאט פִים אוּנ זֵיי זֶענֶען אִיצְט אָפְּגְהַאקְט גְוָוארֶען : (טו) וְאֵיבָה אָשִׁית . אַפֵיינְדְשַׁאפְט וֶועל אִיךְ טָאהְן, הקב"ה הָט גְזָאגְט צוּם שְׁלַאנְג (אַתָּה לֹא נִתְכַּוַּנְתָּ אֶלָּא שֶׁיָּמוּת אָדָם כְּשֶׁיֹּאכַל הוּא תְּחִלָּה) דוּ הָאסְט נָאר גֶעמֵיינְט אָדָם וֶועט פְרִיעֶר עֶסִין פוּן עֵץ הַדַּעַת וֶועט עֶר שְׁטַארְבֶּן (וְתִשָּׂא אֶת חַוָּה) וֶועסְטוּ גֶעמֶען חַוָּה'ן פַאר אַװײבּ (וְלֹא בָאתָ לְדַבֵּר אֶל חַוָּה תְּחִלָּה) אוּנ וָוס דוּ בִּיסְט גְקוּמֶן פְרִיעֶר צוּ חַוָּה אִיז נָאר גְוֶוען וַוייל דוּ וַוייסְט (שֶׁהַנָּשִׁים קַלּוֹת לְהִתְפַּתּוֹת) וַוייבֶּר קֶען מֶען גְרִינְג אִיבֶּער רֵיידֶן (וְיוֹדְעוֹת לְפַתּוֹת אֶת בַּעֲלֵיהֶן) אוּנ זֵייא וַוייסֶען

…בֶּער צוּ רֵיידֶן זֵייעֶרֶע מַאנֶען (לְפִיכָךְ וְאֵיבָה אָשִׁית) דְרִיבֶּער וֶועל אִיךְ מַאכֶען אַפֵיינְדְשַׁאפְט צְווִישֶׁן דִיר אוּנ חַוָּה : יְשׁוּפְךָ . …ז דֶערְטַייטְשׁ (יְכַתֶּתְךָ), עֶר וֶועט דִיךְ צוּ שְׁטוֹיסֶען (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וָאֶכֹּת אוֹתוֹ) אִיךְ הָאבּ אִים צוּשְׁטוֹיסְין …תַרְגוּמוֹ) דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (וְשָׁפִית יָתֵיהּ) אִיךְ הָאבּ אִים צוּ שְׁטוֹסֶן; וְאַתָּה תְּשׁוּפֶנּוּ עָקֵב. אוּנ דוּא וֶועסְט אִים בַּייסֶן אִין …יט (לֹא יְהֵא לְךָ קוֹמָה) דוּא וֶועסְט נִיט הָאבֶּן אַאוֹיפְהֵייבּוּנְג (וְתִשְׁכֶנּוּ בַּעֲקֵבוֹ) וֶועסְטוּ אִים נָאר בַּייסֶן זַיין טְרִיט (וְאַף מִשָּׁם …מִיתֶנּוּ) אוּנ פוּן דֶעם טְרִיט וֶועסְטוּ אִים אוֹיךְ קֶענֶן הַרְגֶען (ווייל דֶר גִיפְט פוּן דַיין בִּיס וֶועט אַריין גֵיין אִין זַיין גַאנְצֶען …עֶרְפֶּער) (וּלְשׁוֹן תְּשׁוּפֶנּוּ) דֶער וָוארְט תְּשׁוּפֶנּוּ (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (נָשַׁף בָּהֶם) עֶר הָט אַבְּלָאז גְטָאן אוֹיף זֵייא (כְּשֶׁהַנָּחָשׁ בָּא לִנְשׁוֹךְ) וֶוען דֶר שְׁלַאנְג קוּמְט בַּייסֶן (הוּא נוֹשֵׁף כְּמוֹ שְׁרִיקָה) סִיקְעט עֶר אוּנ בְּלָאזְט (וּלְפִי שֶׁהַלָּשׁוֹן נוֹפֵל עַל

דעת זקנים מבעלי התוספות

טז) אל האשה אמר וגו'. פי' ר' שלמה ברבי משה שתהיה עצבון ובעמל כל ימיך . וא"ת מאי איכפת לי הרבה שפחות שמשני . ת"ל והרונך על כרחך תהי הרה .. וא"ת תלד בשופי …ל בעצב תלדי בנים . וא"ת אשמור עצמי מליזקק לבעלי ת"ל …ל אישך תשוקתך . וא"ת אכוף יצרי ולא אזקק לו . ת"ל והוא …של בך בעל כרחך תזקק לו : והוא ימשל בך . אמרינן בב"ר …ול ממשלה מכל צד ת"ל לא יחבול ריחים ורכב . ופי' ר' יצחק …ול ממשלה מכל צד שיהא לו רשות למשכן אשתו ת"ל לא …בול ריחים ורכב . ואשה נקראת ריחים כדכתיב ויהי טוחן

שפתי חכמים

מכל החיה ולישתוק מכל בהמה : ק דאל"כ מאי על גחונך תלך הלא מעיקרא נמי הכי הוה . הרא"ם : ר וא"ת למה לא ירא הנחש שמא תאכל חוה תחלה דהא לה נתן בתחלה וי"ל דנחש סבר דדרך הנשים שמכבדות את בעליהן ונותנין להם תחלה . וחוה גם היא תתן לאדם תחלה וימות וכיון שתראה חוה שימות הוא לא תאכל היא או הנחש היה סבור שלא יניחה הוא לאכול . ועי"ל דסבר הנחש אדם מלווה שלא לאכול מעץ לכך ימות הוא אבל האשה אינה מלווה כי דוקא לאדם אמר הקב"ה ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל לכן אף אם תאכל היא לא תמות : ש דאל"כ מאי ואיבה אשית דמשמע דקפיד אאהבתה : ת דק"ל הא הקב"ה קלל לאדם בפ"ע וא"כ למה מערב כאן קללתו של …ם בקללתו של נחש ומתרץ דהכל קללתו של נחש הוא וגנאי שלו כלומר לא יהיה לך קומה וכו' והרא"ם פי' דאל"כ מה ענין ואתה תשופנו …ק בקללתו כל נחש הא לאו קללה היא זו ומועל גחונך תלך לא נפקא דהתם לקלילת רגלים ה:א דאתי אבל אם רוצה לקום בקומה יקום כתב …ומנא תשופנו : א דקשה לרש"י דמשמע שאין חילוק בין אדם לנחש אלא הוא יכתת ראשו והנחש ישופנו עקב והרי עוד יש הפרש ביניהן …אדם ממית הנחש והנחש אינו ממית את האדם אע"כ צ"ל אף משם תמיתנו הרא"ם . א"נ י"ל דקשה לרש"י דכיון דלעיל כתיב ישופך ראש …דאי היא מיתה וכאן כתיב תשופנו בהוא ג"כ מלשון ישופך וא"כ אם יכתת הראש ודאי מת הנחש ואם ישופנו עקב אינו מת והא …ל לשון אחד הוא ולמה משמש כאן לשון מיתה וכאן אינו לשון מיתה וע"ז פי' ואף משם וכו' : ב פי' דקשה לרש"י למה לא נאמר כפי' תשכנו . …הרא"ם פי' אע"פ שישופך הוא לשון כתיתה ואינו נופל אלא בראש ותשופנו לשון שריקה שהוא נופל רק בנחש מ"מ מנהג הכתוב מדרך

פירוש לתורת אלהים

…סין וויא לאנג דו וועסט לעבען : (טו) וְאֵיבָה אוּנ פֵיינְד שַׁאפְט אָשִׁית בֵּינְךָ וּבֵין הָאִשָּׁה וֶועל אִיךְ טוּן …ווישען דִיר אוּנ צְווִישֶׁען דִיא אִשָּׁה [עיין רש"י] . …ין זַרְעֲךָ וּבֵין זַרְעָהּ אוּנ צְווִישֶׁען דַיינִי קִינְדֶער אוּנ צְווִישֶׁען אִירֶע קִינְדֶער הוּא יְשׁוּפְךָ רֹאשׁ עֶר וֶועט דִיךְ טְרֶעטֶען אָדֶר צוּ שְׁטוֹסִין דַיין קָאפּ וְאַתָּה תְּשׁוּפֶנּוּ עָקֵב אוּנ דוּא וֶועסְט אִים בַּייסִין אִין דִי פֶּערְשְׁט : (טז) אֶל הָאִשָּׁה אָמַר צוּ דִי אִשָּׁה הָט גָאט גְזָאגְט הַרְבָּה מֶערִין

משלי חכמים

…ן מֵיינְט זֵיי זֶענֶען גָאלְדֶענֶע , אוּנ נָאךְ פִיל אַזֶעלְכֶע …כֶען, דִי זַאכֶען זֶענֶען דֶעם יוּנְגֶן מַאן גְפֶעלֶען , אוּנ דֶער …חֵר הָט זֵיי וָואלְוִויל פַארְקוֹפְט , הָט עֶר גְזֶעהְן דִי זַאכֶען …נֶען זֵייעֶר שֵׁיין , הָט אֵייגֶער אַמֶעקְלֶער אָנְגֶערֶעט זַיין …יבּ מֶען זָאל דִי מַאטַאצִיֶע זַאכֶען קוֹיפֶן זֵיי וֶועלֶן פוּן דֶעם …ךְ וֶוערֶן , אִיז עֶר גְגַאנְגֶן גְשְׁווִינְט אַהֵיים אוּנ הָט פַארְ־ …פְט דִי סְחוֹרָה פוּן זַיין קְרָאם , אוּנ הָט גְקוֹיפְט בַּיי דֶעם פַארִיזֶער סוֹחֵר זַיינֶע אַלֶע סְחוֹרוֹת אוּנ הָט זֵייא גְנוּמֶן צוּ זִיךְ אִין קְרָאם , דֶר פָּאטֶר הָט פוּן דֶעם גַאנְצֶן גְשֶׁעפְט גָאר נִיט גְוואוּסְט , דֶר יוּנְגֶער מַאן הָט גְזֶעהְן עֶר פַארְקוֹיפְט גָאר נִיט פוּן דִי נַייֶע סְחוֹרָה , עֶרְשְׁטוּנְס קוּמְט קֵיינֶר נִיט קוֹיפֶן , אוּנ דֶער וָוס קוּמְט קוֹיפֶן בֶּעזֶעהְט דִי סְחוֹרָה אוּנ לֵייגְט זִי אַוֶועק צוּרִיק , אוּנ דָס אִיז גְוֶוען וֶועגֶען צְווֵיי סִבּוֹת , עֶרְשְׁטוּנְס אִיז דִי צִירוּנְג פוּן דִי אַלְטֶע מָאדֶע , צְווֵייטֶנְס

אָמַר הַרְבָּה אַרְבֶּה עִצְּבוֹנֵךְ וְהֵרֹנֵךְ
בְּעֶצֶב תֵּלְדִי בָנִים וְאֶל־אִישֵׁךְ
תְּשׁוּקָתֵךְ וְהוּא יִמְשָׁל־בָּךְ׃ ס
יז וּלְאָדָם אָמַר כִּי שָׁמַעְתָּ לְקוֹל
אִשְׁתֶּךָ וַתֹּאכַל מִן־הָעֵץ אֲשֶׁר
צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ

אַסְגֵּי צַעֲרִיכִי וְעִדּוּיַיכִי
בְּצַעַר תֵּלְדִי בְנִין וּלְוַת
בַּעֲלֵךְ תְּהֵא תְּאוּבְתִּיךְ
וְהוּא יִשְׁלוֹט בִּיךְ׃ יז וּלְאָדָם
אֲמַר אֲרֵי קַבֵּילְתָּ
לְמֵימַר אִתְּתָךְ וַאֲכַלְתָּ
מִן אִילָנָא דִּי פַקֵּידְתָּךְ
לְמֵימַר לָא תֵיכוֹל מִנֵּהּ

תולדות אהרן

בעצב פסחים קח: ואל אישך יבמות סב:

בעל הטורים

בברכתו ברך אותם לומר שהשוה לגבורת ארי ולקלות אילה וזה וכוח יגוד עקב אע"פ שדימה דן לנחש כלל גם גד באותה ברכה: (טז) הרבה ארבה. ב' במסורה הכא ואידך הרבה ארבה את זרעך פי' עצבונך הוא דם נדות רמז לו"ש כל אשה שדמיה מרובים בניה מרובים:

בית יהודא

הַלָּשׁוֹן) וויל דיא ווערטער זענען גְלַייךְ יְשׁוּפְךָ אונ תְּשׁוּפֶנּוּ דְרִיבֶּער (כְּתַב לָשׁוֹן נְשִׁיפָה בִּשְׁנֵיהֶם) שְׁטֵייט בַּיי בֵּיידֶע דֶער וואָרט נְשִׁיפָה אֲפִילוּ יְשׁוּפְךָ איז נִיט דֶערְזֶעלְבִּיגֶער טַייטְשׁ ווי תְּשׁוּפֶנּוּ נָאר וויל די ווערְטֶער זֶענֶען גְלַייךְ דְרִיבֶּר שְׁטֵייט בַּיי בֵּיידֶע דִי גְלַייכֶע ווערְטֶער: (טז) עִצְּבוֹנֵךְ] דַיין טְרוֹיעֶרְקֵייט (זֶה צַעַר גִּדּוּל בָּנִים) דָם טְרוֹיעֶרְקֵייט פוּן קִינְדֶער אָדֶעווֶען: וְהֵרֹנֵךְ] (זֶה צַעַר הָעִבּוּר) דוּא ווֶעסְט מִיט טְרוֹיעֶרְקֵייט נְמִיט שְׁמֶערְצִין] טְרָאגִין אִין בּויךְ דַייגֶע קִינְדֶר ווֶען דוּ ווֶעסְט זַיין מְעוּבֶּרֶת: וּבְעֶצֶב תֵּלְדִי בָּנִים] (זֶה צַעַר הַלֵּידָה) מִיט טְרוֹיעֶרְקֵייט ווֶעסְטוּ גְבֶּארִין דַייגֶע קִינְדֶער, פוּן דֶעסְטְוֶועגִין (וְאֶל אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ) ווֶעט זַיין דַיין גְלוּסְטוּנְג צוּא דַיין מַאן לְתַשְׁמִישׁ, עֶר זָאל זִיךְ בַּהֶעפְטִין מִיט דִיר (וְאַף עַל פִּי כֵן) פוּן דֶעסְטְוֶועגִין (אֵין לָךְ מֶצַח לְתוֹבְעוֹ בְּפֶה) וֶועסְטוּ נִיט הָאבִּין אַהֶעָזֶה אִים צוּא מָאנֶען מִיט דַיין מוֹיל עֶר זָאל זִיךְ בַּהֶעפְטִין מִיט דִיר, דוּא ווֶעסְט נָאר גְלוּסְטִין אִין הַארְצִין (וְהוּא יִמְשָׁל בָּךְ) עֶר ווֶעט גֶעוֶועלְטִיגֶן אוֹיף דִיר (הַכֹּל מִמֶּנּוּ) אַלְץ ווֶעט זַיין פוּן אִים נִיט פוּן דִיר, זָאגְט רַשִׁ"י (תְּשׁוּקָתֵךְ) אִיז דֶרְטַייטְשׁ (תַּאֲוָתֵךְ), דַיין גְלוּסְטוּנְג (כְּמוֹ) ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְנַפְשׁוֹ

רש"י

בשניהם: (טז) עצבונך. זה צער גידול בנים (עירובין ק): והרונך. זה צער העיבור: בעצב תלדי בנים. זה צער הלידה: ואל אישך תשוקתך. לתשמיש ואעפ"כ אין לך מצח לתובעו בפה אלא הוא ימשול בך הכל ממנו ולא ממך: תשוקתך. תאותך כמו (ישעיה כט) ונפשו שוקקה:

שפתי חכמים

הלחות להסוות הלשונות אף שהם מהולפים בפירושם: ג ואע"פ שזו מדה יפה בנשים י"ל דהא דקאמר בגמרא זו מדה יפה כלומר מדה יפה לה שלא פינתה מגיווי המקום ואינה תובעו להתשמיש מאחר שקללה בש"י (מהרש"ל): ד הא דמאריך רש"י אע"פ שלא לצורך הוא שהרי ככר פי' אין לך מצח וכו' אלא לכך נקטו לומר דהכל תלוי בו ואע"פ שהיא אינה רוצה אלא הוא רוצה יכול לכופה או אם הוא אינו רוצה אע"פ

דעת זקנים מבעלי התוספות

בבית האסורים כדדריש בסוטה וכתיב תטחן לאחר אשתי. ובירושלמי תרגם פסוק זה לא תמשכנון ריחיא ורכבא ארי צרכי נפשאתא אינון. ולא תאסור כליין ותתנין ארום כל דעבד אלין

פירוש לתורת אלהים

אַרְבֶּה אִיךְ ווֶעל מֶערֶן עִצְּבוֹנֵךְ דַיין טְרוֹיעֶרְקֵייט [ע' רש"י] וְהֵרֹנֵךְ אוּנ דַיין טְרָאגֶען [עיין רש"י] בְּעֶצֶב מִיט טְרוֹיעֶרְקֵייט תֵּלְדִי בָנִים ווֶעסְטוּ גִיבֶּארִין קִינְדֶר [ע' רש"י] וְאֶל אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ אוּנ צוּ דַיין מַאן זָאלְסְטוּ גְלוּסְטֶען וְהוּא יִמְשָׁל בָּךְ אוּנ עֶר זָאל גִיוֶועלְטִיגֶען אִין דִיר:

(יז) וּלְאָדָם אָמַר אוּנ צוּ אָדָם הָט גָאט גְזָאגְט כִּי שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתֶּךָ ווייל דוּ הָאסְט גִיהֶערְט דַיין ווייבְּס קוֹל ווָס זִיא הָאט דִיר גְהֵייסֶן עֶסֶען פוּן דֶעם עֵץ הַדַּעַת וַתֹּאכַל מִן הָעֵץ אוּנ דוּ הָאסְט גְגֶעסֶן פוּן דֶעם בּוֹם אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ ווָאס אִיךְ הָאבּ דִיר גְזָאגְט

משלי חכמים

אִין דִי גַאס אִיז נִיט דֶער אָרְט פוּן אַזֶעלְכֶע סְחוֹרָה, דִי סְחוֹרָה דַארְף זַיין אִין אַפַּארַאדְנֶע גַאס ווָאוּ עֶס גֵייעֶן שְׁפַּאצִירֶן רַייכֶע ווייבֶּער ווָס זוּכֶן צוּ קוֹיפֶען כַּאזֶעצִיֶע צִירוּנְג, דֶערְוַויל אִיז גְקוּמֶען דֶר פָּאטֶר, עֶר קוּמְט אַרַיין אִין קְרָאם אוּנ זֶעהָט גָאר אַנְדֶערֶע סְחוֹרָה אִין קְרָאם, עֶר פְרֶעגְט ווָאוּ אִיז יֶענֶע סְחוֹרָה, דֶר זוּהְן זָאגְט אִים דֶעם אֶמֶת ווִי אַזוֹ עֶר קוּמְט צוּ דִי סְחוֹרָה, דֶר פָאטֶר הָט זִיךְ שְׁטַארְק גִיבֵּייזֶערְט אוֹיף דֶעם זוּהְן, אוּנ הָאט אִים אַרוֹס גְטְרִיבֶּען פוּן קְרָאם אוּנ הָט פַארְשְׁלָאסֶן דִי קְרָאם אוּנ הָט גְנוּמֶן צוּ זִיךְ דֶעם שְׁלִיסֶעל, אוּנ דֶעם מֶעקְלֶער מִיט זַיין זוּהְנִם ווייבּ הָט עֶר שְׁטַארְק בֶּעשְׁטְרָאפְט, אִין אַפָּאר ווָאכֶן שְׁפֶּעטֶער אִיז אַבִּיסוּל גְשְׁטִילְט גְוָוארֶען דֶער כַּעַס פוּן פָאטֶער אוּנ דֶר זוּהְן הָט פַר אִים שְׁטַארְק גְוויינְט, הָט דֶר פָאטֶר אוֹיף אִים רַחֲמָנוּת גְהַאט, אוּנ הָט גְנוּמֶן נָאךְ מוֹזֶענְד רוּבֶּל אוּנ הָט גְקוֹיפְט אַקְרָאם אִין אַפַּארַאדְנֶע גַאס אוּנ מֶען הָט אַרוֹס גְנוּמֶן דִי סְחוֹרָה פוּן יֶענֶע קְרָאם אוּנ מֶען הָט זִיי גְלֵייגְט אִין דִי נֵייעֶע קְרָאם אוּנ דֶר פָאטֶר הָט גְקוֹיפְט נָאךְ אַזֶעלְכֶע מַאטַאצִיֶע סְחוֹרָה ווִי דֶר זוּהְן הָט גְקוֹיפְט, נָאר פוּן דִי נֵייעֶע מָאדֶע, אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט צוּם זוּהְן גֵייא אַרַיין אִין קְרָאם אוּנ הַאנְדִיל, מֶענְטְשֶׁן זֶענֶען גְקוּמֶן צוּם פָאטֶער אוּנ הָאבֶּן אִים גְפְרֶעגְט בִּיז אִיצְט בִּיזְטוּ בַּייז גְוֶוען אוֹיף דַיין זוּהְן ווָס עֶר הָט גְקוֹיפְט דִי מַאטַאצִיֶע סְחוֹרָה אוּנ הָאסְט אִים אַרוֹיס גִיטְרִיבֶּן פוּן קְרָאם, אוּנ אִיצְט הָאסְטוּ אַלֵיין גְקוֹיפְט נָאךְ מֶעהְר מַאטַאצִיֶע סְחוֹרָה, הָט דֶר פָאטֶר צוּא זֵייא גְזָאגְט אִיךְ ווֶעל אַייךְ זָאגֶן מַיין עֶרְשְׁטֶער מֵיינוּנְג אִיז גְוֶוען אִיךְ הָאבּ גְוָואלְט מַיין זוּהְן זָאל לֶעבֶּן רוּהִיג, עֶר זָאל קֶענֶען עֶסֶן אוּנ טְרִינְקֶען אוּנ שְׁלָאפֶן אַלֶעם צוּ דֶר צֵייט, זַיין סְחוֹרָה זָאל זַיין רֶעגִיעֶלֶע סְחוֹרָה, אֲפִילוּ עֶר ווֶעט ווֵיינִיג פַארְדִינֶען, עֶר ווֶעט אָבֶּער ווֵיינִיג אַרְבֶּעטֶן, צוּ דִי סְחוֹרָה דַארְף מֶען נִיט פָארֶן אִין פַּארִיז זֵיי קוֹיפֶן, מֶען דַארְף נִיט זַיין אַגְרוֹסֶער קֶענֶער, עֶס אִיז אֵייבִּיג אֵיין מָאדֶע, יֶעדֶער מֶענְטְשׁ מוּז דִי סְחוֹרָה

אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרֶךָ בְּעִצָּבוֹן
תֹּאכְלֶנָּה כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ: יח וְקוֹץ
וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ לָךְ וְאָכַלְתָּ אֶת־
עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה: יט בְּזֵעַת אַפֶּיךָ תֹּאכַל

אונקלוס

לִיטָא אַרְעָא בְּדִילָךְ
בַּעֲמַל תֵּיכְלִינַהּ כָּל יוֹמֵי
חַיָּךְ: יח וְכוּבִין וְאַטְדִין
תַּצְמַח לָךְ וְתֵיכוּל יָת
עִסְבָּא דְחַקְלָא:
יט בְּזֵעֲתָא דְאַפָּךְ תֵּיכוּל

הו"א בעצבון פסחים קיח: וקוץ ודרדר פסחים שם: בזעת אפך ברכות לז:

בעל הטורים

(יח) וקוץ ודרדר תצמיח לך. על אדמת ישראל מדבר בעכו"ם שהן כקוץ ודרדר לישראל רמז בכאן קוץ ודרדר שהן העכו"ם תצמיח לך:

רש"י

(יז) ארורה האדמה בעבורך. תעלה לך דברים ארורים כגון זבובים ופרעושים ונמלים ה משל ליוצא לתרבות רעה והבריות מקללות שדים שינק מהם: (יח) וקוץ ודרדר תצמיח לך. הארץ כשתזרענה מיני זרעים תצמיח קוץ ודרדר קונדס ועכביות ו והן נאכלים ז ע"י תיקון (כילה לד): ואכלת את עשב השדה. ומה קללה היא זו והלא בברכה נא' לו הנה נתתי לכם את כל עשב זורע זרע וגו' אלא מה אמור כאן בראש הענין ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה ואחר העצבון וקוץ ודרדר ח תצמיח לך כשתזרענה קטניות או ירקות גנה היא תצמיח לך קוצים ודרדרים ושאר עשבי השדה ועל כרחך תאכלם: (יט) בזעת

בית יהודא

שׁיָקְקָה) זַיין לַייבּ גֶלוּסְט: (יז) וַאֲרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרֶךָ). דִי עֶרְד וֶועט זַיין פַארְפְלוּכְט פוּן דַיינֶעטְוֶועגִין (מַעֲלָה לְךָ דְּבָרִים אֲרוּרִים) דִי עֶרְד וֶועט דִיר אוֹיפְבְּרֵיינְגֶען פַארְפְלוּכְטֶע זַאכִין (כְּגוֹן זְבוּבִים) פְלִיגֶען (פַּרְעוֹשִׁים) וַואנְצִין (וּנְמָלִים) קְלֵיינֶע וֶועֶרֶעם) (מָשָׁל לְיוֹצֵא לְתַרְבּוּת רָעָה) דָם אִיז גְלַייךְ וִוי אֵיינֶער אִיז גִיוָוארִין אַהוּלְטַיי וַאגַנְב אַגַזְלָן אַרוּצַח) (וְהַבְּרִיּוֹת מְקַלְּלוֹת שָׁדַיִם שֶׁיָּנַק מֵהֶם) אוּנ מֶענְטְשִׁין פְלוּכִין דִי בְּרִיסְט וָואס דֶער הוּלְטַיי הָט פוּן זֵייא גֶעזוֹיגִין, זֵייא פְלוּכִין דִיא מוּטֶער וָואס זִיא הָט אוֹיפְגֶעצָאדֶעוֶועט אַזוֹ אַזוּהִין, אַזוֹ וֶועט מֶען פְלוּכִין דִיא עֶרְד וָוס זִיא גִיט עֶסִין צוּ דִי רְשָׁעִים: (יח) וְקוֹץ וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ לָךְ). (הָאָרֶץ) פוּן דִי עֶרְד וֶועט וַואקְסִין פַר דִיר דֶערְנֶער (כְּשֶׁתִּזְרָעֶנָּה מִינֵי זְרָעִים) וָוען דוּ וֶועסְט זֵייעֶן אִין דִיא עֶרְד מִינִים תְּבוּאָה אָדֶער אַנְדֶערֶע פַארְזֵיהוּנְג וֶועלִין דִי תְּבוּאָה נִיט אַרוֹיסְוַואקְסֶען נָאר עֶס וֶועלֶען וַואקְסִין קוֹץ וְדַרְדַּר, מִינִים דֶערְנֶער וָואס מֶען וֶועט זֵייא נִיט קֶענֶען עֶסִין וִויא זֵייא זֶענֶען (וְהֵן נֶאֱכָלִין עַל יְדֵי תִּקּוּן) זֵיי וֶוערִין גֶגֶעסִין דוּרְךְ פַּרְבֶּעסֶערוּנְגֶען: וְאָכַלְתָּ אֶת עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה). דוּ וֶועסְט עֶסִין דִי גְרָאז פוּן פֶעלְד, פְרֶעגְט רש"י (וּמַה קְּלָלָה הִיא זוֹ) וָואס אִיז דָאס פַאר אַקְלָלָה (וַהֲלֹא בִּבְרָכָה נֶאֱמַר לוֹ הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב זוֹרֵעַ זֶרַע) בַּייא דִי בְּרָכָה וָוען הקב"ה הָט גִבֶּענְטְשְׁט צוּ אָדָם הָאט דָאךְ אִים הקב"ה נִיט מֶער צוּגֶעזָאגְט נָאר עֶר וֶועט עֶסִין גְרָאז וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק הקב"ה הָאט גִיזָאגְט אִיךְ הָאבּ גִיגֶעבִּין צוּא אַייךְ אַלֶע גְרָאז פוּן פֶעלְד וָואס וֶוערִין גִזַייעט (אֶלָּא מַה אָמוּר כָּאן בְּרֹאשׁ הָעִנְיָן) נָאר דָא אִין דֶעם פְרִיעֶרְדִיגֶען פָּסוּק שְׁטֵייט (אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרֶךָ) דִי עֶרְד וֶועט זַיין פַארְפְלוּכְט פוּן דַיינֶעטְוֶועגִין (בְּעִצָּבוֹן תֹּאכֲלֶנָּה) מִיט טְרוֹיעֶרְקַייט אוּנ מַאטֶערְנֶעשׁ וֶועסְטוּ זִיא עֶסִין (וְאַחַר הָעִצָּבוֹן) נָאךְ דֶעם טְרוֹיעֶרְקַייט אוּנ מַאטֶערְנֶעשׁ (וְקוֹץ וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ לָךְ) וֶועט פוּן דִי עֶרְד וַואקְסִין דֶערְנֶער (כְּשֶׁתִּזְרָעֶנָּה קִטְנִית אוֹ יְרָקוֹת גִּנָּה) אַז דוּ וֶועסְט זֵייעֶן אִין דִיא עֶרְד אַרְבֶּעס אָדֶער אַנְדֶערֶע גֶערְטְנֶער פְרוּכְטִין (הִיא תַּצְמִיחַ לָךְ קוֹצִים וְדַרְדָּרִים) וֶועט זִיא אַרוֹיס וַואקְסִין דֶערְנֶער (וּשְׁאָר עִשְׂבֵי הַשָּׂדֶה) אוּנ אַנְדֶערֶע פֶעלְדֶער גְרָאז (וְעַל כָּרְחֲךָ תֹּאכְלֵם) אוּנ בְּנִיט וֶועלֶענְדִיג וֶועסְטוּ זֵייא מוּזִין עֶסִין: (יט) בְּזֵעַת אַפֶּךָ). מִיט דֶעם שְׁוֵוייס פוּן דַיין פָּנִים (לְאַחַר שֶׁתִּטְרַח בּוֹ

דעת זקנים מבעלי התוספות

כמה דכפר בעלמא דאתי ופי' לא תאסור כליין ותתנין שאם אירס אשה לא יניחנה לישב עגונה באירוסין זמן מרובה: (יז) ארורה האדמה בעבורך. פי' בתאותך מלשון בעבור הארץ כמו שאמר אחר כך וקוץ ודרדר: (יט) בזעת אפיך. נמצא בספר ר' יהודה החסיד שזו הקללה אינה מתקיימת אלא בעבדי אדמה ולא במלכים ושרים. אבל בעצב תלדי בנים מתקיימת בכל הנשים. ולפי שהאשה חטאה והחטיאה לפיכך קללתה מרובה:

שפתי חכמים

שהיא רולה אינה יכולה לכופו וזהו שנקט רש"י ממנו ולא ממך: ה ה"ג ד"א משל וכו' דלפי' הראשון הקללה היא לאדם ע"י האדמה אבל לפי המשל היתה הקללה לאדמה דאף כאן האדם נברא מן הארץ לכך קלל האדמה אבל קשה דהכא משמע דלכך קלל האדמה ולעיל פי' רש"י משום דלא עשתה ליווי של מקום וי"ל דהא והא גרמא דאי הוה נתקללה בעון עצמה היה לה להתקלל שתעשה פירות על חד תלת אבל בקוצים ודרדרים זה היה בשביל עון שניהם: ו פי' בעל הערוך ירקות מרים ומתוקנים ע"י האור כרותחין וקונדס בלשון לע"ז קרד"י: ז ר"ל לפי שנאמר אח"כ את עשב השדה כלומר ע"כ מהם תיזון מאחר שלא תצמיח מכל מיני זרעונים שזורעים אלא אי לכך צריך לפרש דנאכלין ע"י תקון: ח וקוץ ודרדר ל"ד דא"כ מאי ואכלת עשב השדה והלא אין

פירוש לתורת אלהים

דוּ זָאלְסְט פוּן אִים נִיט עֶסֶן דְרוּם אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרֶךָ זָאל זַיין פַאר פְלוּכְט דִיא עֶרְד וֶועגִין דִיר [עיין רש"י] בְּעִצָּבוֹן תֹּאכְלֶנָּה מִיט טְרוֹיעֶרְקַייט אוּנ מִידִיקַייט זָאלְסְטוּ עֶסִין דִי שְׁפַּייז פוּן דֶר עֶרְד כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ אַלֶע דַיינֶע לֶעבּ טָאג: (יח) וְקוֹץ אוּנ דֶערְנֶער וְדַרְדַּר אוּנ דוּסְטְלֶען תַּצְמִיחַ לָךְ זָאל זִיא שְׁפְּרָאצֶען צוּ דִיר [עיין רש"י] וְאָכַלְתָּ אֶת עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה אוּנ דוּ זָאלְסְט עֶסִין דָאס גְרָאז פוּן דֶעם פֶעלְד: (יט) בְּזֵעַת אַפֶּיךָ תֹּאכַל לֶחֶם מִיט דֶעם

משלי חכמים

קוֹפֶּן, וַוייל יֶעדֶער מֶענְטְשׁ מוּז עֶסֶן, אוּנ וַוייל גְבִירִים קוֹיפֶען אַלְץ מִיט אַמָאהְל אִין מַארְק, דְרִיבֶּער הָאבּ אִיךְ גְמַאכְט דִי קְרָאם אִין אַגַאס וָוס אִין אִיר וואהְנֶען מִיטֶעלֶע בַּעֲלֵי בָּתִּים אוּנ בַּעֲלֵי מְלָאכוֹת, זֵיי וֶועלֶען בַּיי אִים קוֹיפֶן בִּיסְלַאכְוַוייז, אָבֶּר דֶר הַאנְדְלְ פוּן דִיא מַאטַאצְיֶע צִירוּנְג, אוּבּ דִי הַצְלָחָה גֵייט הָין מֶען גְשְׁווינְט רַייךְ וֶוערֶען, אָבֶּר אַז דִי הַצְלָחָה גֵייט נִיט אוּנ דִיא סְחוֹרָה לִיגְט עֶטְלִיכֶע חֲדָשִׁים הֶערְנָואיל קוּמְט אָן אַנַייעֶע מָאדֶע, אִיז דִי אַלְטֶע מָאדֶע גָאר נִיט וֶוערְט, אִיז פַארְלָארֶען דָם גַאנְצֶע גֶעלְט, אוּנ מֶען דַארְף זַיין אַקֶענֶער מֶען זָאל ווִיסֶען וָוס צוּ קוֹיפֶן, אוּנ דִי גַאס וואוּ עֶר וואהְנְט אִיצְט אִיז נִיט דֶר אָרְט פוּן דִי סְחוֹרָה אוּנ נִיט פוּן דִי קוֹיפֶער, אוּנ מֶען דַארְף פָארֶען אִין פַּארִיז אִין לָאנְדָאן דָארְטֶן צוּ קוֹיפֶן דִי סְחוֹרָה, דְרִיבֶּר הָאבּ אִיךְ דֶעם הַאנְדְל נִיט גְוָואלְט, נָאר אָבֶּר אַז מַיין זוּהְן הָט

לֶחֶם עַד שׁוּבְךָ אֶל־הָאֲדָמָה כִּי
מִמֶּנָּה לֻקָּחְתָּ כִּי־עָפָר אַתָּה וְאֶל־
עָפָר תָּשׁוּב׃ כ וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם
אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי הִוא הָיְתָה אֵם כָּל־
חָי׃ כא וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לְאָדָם

לַחְמָא עַד דְּתְתוּב
לְאַרְעָא דְּמִנַּהּ
אִתְבְּרֵיתָא אֲרֵי עַפְרָא
אַתְּ וּלְעַפְרָא תְּתוּב
כ וּקְרָא אָדָם שׁוּם אִתְּתֵיהּ
חַוָּה אֲרֵי הִיא הֲוָת אִמָּא
דְּכָל בְּנֵי אֱנָשָׁא׃ כא וַעֲבַד
יְיָ אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִתְּתֵיהּ

תו"א כי עפר שבת קנב : כי הוא כתוב סח : ויעש ה' סוטה יד נדה כב

בעל הטורים

(כ) ויקרא וגו' אשתו חוה. ע"ס שמחוה וזהו שאמרו י' קנין שיחה ירדו לעולם ט' נטלו נסים :

ביח יהודא

חַרְבָּה) נָאכְדֶעם וִוי דוּ וֶועסְט הָאבִּין פִיל גֶעאַרְבֶּעט בַּיי דִיא עֶרְד אוּנ בַּיי דִי תְּבוּאָה וֶועסְטוּ עֶסִין בְּרוֹט׃(כ) וַיִּקְרָא הָאָדָם. זָאגְט רש"י (חָזַר הַכָּתוּב לְעִנְיָנוֹ הָרִאשׁוֹן) דֶר פָּסוּק גֵייט אִיצְט צוּרִיק צוּ דֶער זַאךְ וָואס עֶר הָאט פְרִיעֶר גֶעשְׁמוּעֶסְט (וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁמוֹת) אָדָם הָט גְרוּפֶן נֶעמֶן צוּ אַלֶע בְּהֵמוֹת חַיּוֹת עוֹפוֹת (וְלֹא הִפְסִיק) דֶר פָּסוּק הָט אוֹיפְגֶהֶערְט אִין מִיטֶן צוּא שְׁמוּעֶסֶן פוּן דִי נֶעמֶען (לְלַמֶּדְךָ) דִיךְ צוּ לֶערְנֶען (שֶׁעַל יְדֵי קְרִיאַת שֵׁמוֹת) וֶועגִין דִיא נֶעמֶען וָוס אָדָם הָט גֶערוּפֶן (נִזְדַּוְּגָה לוֹ חַוָּה) אִיז צוּ אִים גֶעקוּמֶן זַיין ווייב חַוָּה (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב) ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וּלְאָדָם לֹא מָצָא עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ) צוּ אָדָם הָאט עֶר נִיט גִיפוּנֶען אַהֶעלְפֶּערִין וָואס זָאל קֶענֶען זַיין גֶעגִין אִים וְאָדָם הָט נִיט גֶעפוּנֶען אַפָּאר צוּ זִיךְ׃ (וַיַּפֵּל תַּרְדֵּמָה) דְרִיבֶּער הָאט הקב"ה גֶעוָוארְפִין אַשְׁלָאף אוֹיף אָדָם אוּנ הָט אַרוֹיסְגֶענוּמֶען פוּן אִים אַרִיפ אוּנ הָט פוּן אִיר גֶעמַאכְט זַיין ווייב חַוָּה (וְעַל יְדֵי שֶׁכָּתַב וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִּים) אוּנ וַוייל דֶער פָּסוּק שְׁרַייבְּ זֵיי זֶענֶען גִיוֶועזֶן בֵּיידֶע נַאקֶעט (סָמַךְ לוֹ פָּרָשַׁת הַנָּחָשׁ) הָאט מֶען בַּאלְד גְשְׁרִיבֶּן דִי פָּרָשָׁה פוּן שְׁלַאנְג (לְהוֹדִיעֲךָ) דִיךְ צוּ מַאכֶן וִויסֶען (שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁרָאָה אוֹתָהּ עֲרוּמָּה) וַוייל דֶער שְׁלַאנְג הָט גֶעזֶעהְן חַוָּה אִיז נַאקֶעט (וְרָאָה אוֹתָם עֲסוּקִים בְּתַשְׁמִישׁ) אוּ עֶר הָאט גִיזֶעהְן ווִיא אָדָם מִיט חַוָּה בַּהֶעפְטִין זִיךְ (נִתְאַוָּה לָהּ) הָאט עֶר גֶעגְלוּסְט צוּ אִיר (וּבָא עֲלֵיהֶם בְּמַחֲשָׁבָה וּבְמִרְמָה) אי עֶר גֶעקוּמֶן אוֹיף זֵיי מִיט פַאלְטְשְׁקֵייט אוּנ מִיט חָכְמָה אוּנ הָאט זֵיי אָנְגֶערֶעט צוּ עֶסִין פוּן עֵץ הַדַּעַת׃ חַוָּה. (נוֹפֵל עַל לְשׁוֹן חַיָּה) ׳ חַוָּה אוּנ חַיָּה אִיז אֵיין וָוארְט, לֶעבִּין (שֶׁמְּחַיָּה אֶת וְלָדוֹתֶיהָ) זִיא גִיט אַלֶעבֶּעדִיגְקֵייט אִין אִירֶע קִינְדֶער (כַּאֲשֶׁר תֹּאמַר) ווִיא דוּ זָאגְסְט (מֶה הָיָה לָאָדָם) וָואס אִיז גִיוֶוען מִיט דֶעם מֶענְטְשׁ (בִּלְשׁוֹן הָיָה) אַזוֹ ווִי עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען הָיָה

רש"י

אפיך. לאחר שתטריח מ כו הרכה : (כ) ויקרא האדם. חזר הכתוב לענינו הראשון ויקרא האדם שמות ולא הפסי אלא ללמדך שע"י קריאת שמות נזדווגה לו חוה כמו שכתו ולאדם לא מצא עזר כנגדו לפיכך ויפל תרדמה וע"י שנ ויהיו שניהם ערומים סמך לו פרשת הנחש להודיעך שמתו שראה אותם ערומים וראה אותם עסוקים בתשמיש נתאו לה ובא עליהם במחשבה ובמרמה : חוה. נופל על לשון חי י שמחיה את ולדותיה כאשר תאמר מה הוה לאדם (קהל

שפתי חכמים

פס אלא קון ודרדר : ט לא שתאכל לחם מעורב בזיע : י ר"ל דק"ל לרש"י דהו"ל לקרותה חיה ועז"פ נופל וכו' :

ליקוטי יהודא

(יט) כִּי עָפָר אַתָּה וְאֶל עָפָר תָּשׁוּב. דֶר אַלְשִׁיךְ שְׁרַייבְּט הקב"ה הָט גְזָאגְט צוּ אָדָם אַז דוּ וֶועסְט גַאנְץ שְׁוֶוער אַרְבֶּעטֶן בִּיז דִי שְׁוַייס וֶועט זִיךְ גִיסֶן פוּן דַיין פָּנִים דַאמָאלְס וֶועסְטוּ הָאבֶּן בְּרוֹט צוּם עֶסֶען, דָס וֶועט זַיין אִין דַיין גַאנְץ לֶעבֶּן בִּיז דוּא וֶועסְט צוּרִיק קֶערֶן אִין דִי עֶרְד, אוּנ וַוייל אָדָם הָאט נִיט גִוואוּסְט פוּן וֶועלְכֶן מַאטֶרְיַאל עֶר אִיז בַּשַׁאפֶען גְוָוארֶן, דְרִיבֶּער הָט אִים הקב"ה גְזָאגְט כִּי עָפָר אַתָּה, דוּ בִּיזְט עֶרְד, אוּנ פוּן דִי עֶרְד אִיז גְוָוארֶען פְלֵיישׁ, בֵּיינֶער, אָדֶערֶן, וַוייל אִיךְ הָאבּ אִין דִיר אַרַיינְגֶעבְּלָאזֶן אַנְשָׁמָה, אוּנ אַז דִי נְשָׁמָה וֶועט פוּן דִיר אַרוֹס גֵיין וֶועסְטוּ צוּרִיק וֶוערֶן עֶרְד, אוּנ אַזוֹ ווִיא אַגָאלְד שְׁמִיד הָט גְמַאכְט אַכֵּלִי פוּן אַשְׁטִיק זִילְבֶּער, אַז דִי כֵּלִי וֶוערְט אַלְט, צוּשְׁמֶעלְצְט עֶר דִי כֵּלִי אוּנ מַאכְט פוּן אִיר דִי זֶעלְבִּיגֶע כֵּלִי אַנַייעֶ, אַזוֹ הָט הקב"ה גְזָאגְט צוּ אָדָם וֶוען אִיךְ הָאבּ דִיךְ בֶּעשַׁאפֶען פוּן דִיא עֶרְד בִּיזְטוּ גְוֶוען אַנַייעֶ כֵּלִי אַהֵיילִיגֶע, אִיצְט אַז דוּ הָאסְט גְזִינְדִיגְט בִּיזְטוּ טָמֵא גְוָוארֶען, דְרִיבֶּר וֶועל אִיךְ צוּשְׁמֶעלְצֶן (אִיךְ וֶועל פוּן דִיר מַאכֶן צוּרִיק עֶרְד), נָאכְדֶעם וֶועל אִיךְ פוּן דִיר מַאכֶען צוּרִיק אַנַייעֶ כֵּלִי אַהֵיילִיגֶע (אוּנ אַז אִיז מִיט אַלֶע מֶענְטְשֶׁן וָוס שְׁטַארְבֶּן אוּנ וֶועלֶן צוּרִיק לֶעבֶּעדִיג וֶוערֶען צוּא תְּחִיַּית הַמֵּתִים) :

פירוש לתורת אלהים

שְׁוַויס פוּן דַיין פָּנִים וֶועסְט דוּ הָאבֶּן בְּרוֹט צוּ עֶסֶ[ן] עַד שׁוּבְךָ אֶל הָאֲדָמָה בִּיז דוּ וֶועסְט דִיךְ ווִידֶער קֶערֶ[ן] צוּ דֶר עֶרְד כִּי מִמֶּנָּה לֻקָּחְתָּ וָוס דוּ בִּיסְט פוּן אִיר גְנוּמֶ[ן] גְוָוארֶן כִּי עָפָר אַתָּה וָוארוּם דוּ בִּיסְט עֶרְד דוּ בִּיסְ[ט] פוּן עֶרְד בַּשַׁאפֶן גְוָוארֶן וְאֶל עָפָר תָּשׁוּב אוּנ צוּא דֶע[ר] עֶרְד זָאלְסְטוּ דִיךְ ווִידֶער קֶערִין׃ (כ) וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁ[ם] אִשְׁתּוֹ חַוָּה אוּנ אָדָם הָט אַנָאמֶן גֶגֶעבֶּן זַיין ווייב חַוָּ[ה] כִּי הִיא הָיְתָה אֵם כָּל חָי וָוארוּם זִיא אִיז גִיוֶוען דִי מוּטֶ[ר] פוּן אַלִי לֶעבִּידִיגִי פוּן אַלִי מֶענְטְשֶׁן (תרגום)׃(כא) וַיַּעַ[שׂ] יְיָ אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ אוּנ גָאט הָט גְמַאכְט צוּ אָדָ[ם]

משלי חכמים

הָט שׁוֹן דִי נַארִישְׁקֵייט גְטָאהְן אוּנ הָט שׁוֹן גְקוֹפְט אַזֶעלְכֶע סְחוֹרָה, אַז אִיךְ וֶועל אִים צוּרִיק מַאכֶען אַזוֹ אַהַאנְדְלֶער ווִי עֶר הָט גְהַאט פְרִיעֶר וֶועט דָם גֶעלְט פוּן דִי מַאטַאצְיֶע זַיין אִין גַאנְצֶן פַארְלָארֶן, דְרִיבֶּער הָאבּ אִיךְ גְמוּזְט אִים נָאךְ גֶעלְט גֶעבֶּן, אוּנ קוֹיפֶען נָאךְ אַזֶעלְכֶע סְחוֹרָה, אוּנ קוֹיפֶן אַקְרָאם אוֹיף אַפַּארַאדְנֶע גַאס אוּנ אִיךְ וֶועל אִים לֶערְנֶען ווִי אַזוֹ עֶר זָאל הַאנְדְלֶען, עֶר וֶועט אֲפִילוּ מוּז[ן] אִיצְט גַאנְץ שְׁוֶוער אַרְבֵּטִין, נָאר אוּבּ עֶר וֶועט מִיךְ פָאלְגְ[ן] וֶועט עֶר זַיין נָאר גְלִיקְלִיךְ, וֶועט פוּן זַיין נַארֶעשְׁקֵייט זַיי[ן] אַגְרוֹיסֶע חָכְמָה אוּנ פוּן דֶעם אוּמְגְלִיק וֶועט וֶוערִין אַגְלִיק דָאס זֶעלְבִּיגֶע אִיז גִיוֶוען בַּיי הקב"ה וֶוען עֶר הָאט בַּשׁ[ו]פ[ן] דֶעם עֶרְשְׁטִין אַיינְצִיגֶען מֶענְטְשׁ אוֹיף דֶר וֶועלְט הָט הקב"ה

גיוואלט

אונקלוס

לְבוּשִׁין דִּיקָר עַל מְשַׁךְ בִּשְׂרֵיהוֹן וְאַלְבֵּישִׁנּוּן :
כב וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים הָא אָדָם הֲוָה יְחִידִי בְּעָלְמָא מִנֵּהּ לְמִידַע טַב וּבִישׁ וּכְעַן דִּילְמָא יוֹשֵׁיט יְדֵהּ וְיִסַּב אַף מֵאִילַן חַיַּיָא וְיֵיכוּל וִיחֵי לְעָלַם :
כג וְשַׁלְּחֵהּ יְיָ אֱלֹהִים מִגִּינְּתָא דְעֵדֶן לְמִפְלַח

וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם : פ
רביעי כב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים הֵן הָאָדָם
הָיָה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ לָדַעַת טוֹב וָרָע
וְעַתָּה | פֶּן־יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מֵעֵץ
הַחַיִּים וְאָכַל וָחַי לְעֹלָם : כג וַיְשַׁלְּחֵהוּ
יְהוָה אֱלֹהִים מִגַּן־עֵדֶן לַעֲבֹד אֶת־

בעל הטורים

(כא) וילבשם. ב' במסורה הכא ואידך גבי אהרן וילבשם כתנות ללמד שעשה הקב"ה לאדה"ר בגדי כהונה ואיתא בב"ר שבהם היו עובדין הבכורות

רש"י

ב) כל' היה : (כא) כתנות עור. יש דברי אגדה אומרים ב חלקים כצפורן היו מדובקים על עורן וי"א דבר הבא מן העור כגון צמר הארנבים שהוא רך וחם ועשה להם כתנות ממנו : (כב) היה כאחד ממנו. הרי הוא יחיד בתחתונים כמו שאני יחיד ל בעליונים ומה היא יחידתו לדעת טוב ורע מה שאין כן בבהמה וחיה : ועתה פן ישלח ידו וגו'. ומשיחיה לעולם הרי הוא קרוב להטעות הבריות אחריו ולומר אף הוא אלוה ויש מדרשי אגדה אבל אין מיושבין על פשוטו:

בית יהודא

(מַה הָיָה לָאָדָם) וָוס אִיז גֶוֶועֶן מִיט דֶעם מֶענְטְשׁ : (כא) וּכְתֹנֹת עוֹר. זָאגְט רַשִׁ"י (וְיֵשׁ דִּבְרֵי אַגָּדָה אוֹמְרִים) עֶס זֶענֶען דָא תַּנָּאִים וָוס זָאגֶן (חֲלָקִים כְּצִפֹּרֶן הָיוּ) דִיא הֶעמְדֶער זֶענֶען גֶוֶועֶן גְלַאטֶע ווי נֶעגִיל (מְדֻבָּקִים עַל עוֹרָן) זַייא זֶענֶען גֶיוֶועֶן צוּא גֶעקְלֶעפְּט צוּ זַייעֶר הוֹיט (וְיֵשׁ אוֹמְרִים) אוּנ אַנְדֶערֶע זָאגִין דִי הֶעמְדֶער זֶענֶען גֶייוֶען גֶעמַאכְט פוּן וָואל (דָּבָר הַבָּא מִן הָעוֹר) וָואל אִיז אַזַאךְ וָוס מֶען גֶעמְט אַרָאפּ פוּן פֶעל (כְּגוֹן צֶמֶר הָאַרְנָבִים) דִי וָואל פוּן הָאזִין (שֶׁהוּא רַךְ וְחַם) דִיא וָואל איז ווייך אונ וַוארֶעם (וְעָשָׂה לָהֶם כָּתְנוֹת מִמֶּנּוּ) פוּן דִי וָואל הָאט הַקָב"ה גֶעמַאכְט הֶעמְדֶער פַאר אָדָם אוּנ חַוָּה: (כב) וְהָיָה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ. אָדָם אִיז גֶיוָוארִין וְויא אֵיינֶער פוּן אוּנְז (הֲרֵי הוּא יָחִיד בְּתַחְתּוֹנִים) עֶר אִיז אֵיינֶער בַּייא דִי אוּנְטֶערְשְׁטֶע (כְּמוֹ שֶׁאֲנִי יָחִיד בְּעֶלְיוֹנִים) אַזוֹ ווי אִיךְ בִּין אֵיינֶער בַּייא דִיא אוֹיבֶּערְשְׁטֶע (וּמַה הוּא יְחִידָתוֹ) וָואס אִיז זַיין אֵיינְצִיגְקֵייט (לָדַעַת טוֹב וָרָע) נוייל עֶר ווייס וָואס אִיז גוּט אוּנ שְׁלֶעכְט (מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּבְהֵמָה וְחַיָּה) אָבֶּער בְּהֵמוֹת אוּנ חַיוֹת זֶענֶען נִיט אַזוֹ, זֵיי הָאבִּין נִיט חָכְמָה צוּ ווִיסֶן וָוס אִיז גוּט אוּנ שְׁלֶעכְט : וְעַתָּה פֶּן יִשְׁלַח יָדוֹ. אוּנ אִיצְט דַארְף מֶען מוֹרָא הָאבִּין טָאמֶער וָועט עֶר שִׁיקֶען (אוֹיסְצִיהֶען) זַיין הַאנְט אוּנ וָועט גֶעמֶען פוּן דִי פֵּירוֹת פוּן עֵץ הַחַיִּים אוּנ וָועט זַייא עֶסִין וָועט עֶר לֶעבִּין אֵייבִּיג (וּמְשִׁיחָיֶה לְעוֹלָם) אוּנ אַז עֶר וָועט לֶעבִּין אֵייבִּיג (הֲרֵי הוּא קָרוֹב לְהַטְעוֹת אֶת הַבְּרִיּוֹת אַחֲרָיו) וָועט זַיין נאנְט עֶר זָאל נַארִין דִי מֶענְטְשִׁין נָאךְ זִיךְ נָאדֶער דִיא מֶענְטְשִׁין וֶועלִין זִיךְ אַלֵיין נַארִין (לוֹמַר אַף הוּא אֱלוֹהַּ) זַייא וֶועלִין זָאגִין עֶר אִיז אוֹיךְ אַגָאט (וְיֵשׁ מִדְרְשֵׁי אַגָּדָה) עֶס זֶענֶען דָא דְרָשׁוֹת אוֹיף דֶעם פָּסוּק (אֲבָל אֵין מְיוּשָּׁבִין עַל פְּשׁוּטוֹ) אָבֶּר

שפתי חכמים

ב חלקים לבין חלוק ר"ל כתנות כעין לפורן מדובקים לעורן: ל כ"ל דה"ק כשם שאני יחיד בעליונים בידיעה בידיעתו הקב"ה יתברך ויתעלה מקיף הכל הן מה שהוא שכל ומדע שהיא הידיעה של אמת ושקר וגם ידיעת טוב ורע שהוא ידיעת נאה ומגונה כמו כן האדם אשר בארץ מכח השכל שיש לו מן העליונים יודע להבחין בין האמת והשקר שהוא השכל והמדע ומכח אכילתו מעץ הדעת יודע להבחין בין הנאה והמגונה משא"כ בבהמה וחיה אף באכלה מעץ הדעת אין לה הבחנה בין הנאה והמגונה אך בין המועיל והמזיק יש לה הבחנה לברוח מן המזיק לה ולקרב אל המועיל א"כ הוא יחיד בתחתונים כמו שאני יחיד בעליונים שהמלאכים אינן יודעים להבחין בין הנאה והמגונה רק בין האמת והשקר שהוא

פירוש לתורת אלהים

אונ צו זַיין וַוייבּ כָּתְנוֹת עוֹר הֶעמְדֶר פוּן אַזֶעלְכִי זַאכֶן וָוס קוּמְט אַרוֹס פוּן פֶעל פוּן וָואל וַיַּלְבִּשֵׁם אוּנ עֶר הָאט אָן גִיקְלֵייד זַייא : (כב) וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים אוּנ גָאט הָאט גְזָאגְט הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ דֶער מֶענְטְשׁ אִיז גִיוָוארֶען וְויא אֵיינֶער פוּן אוּנְז [עיין רש"י] לָדַעַת טוֹב וָרָע וָואס עֶר ווייסְט אוּנ פַאר שְׁטֵייט גוּטֶס אוּנ שְׁלֶעכְטֶץ [עיין רש"י] וְעַתָּה אוּנ אַצוּנְד פֶּן יִשְׁלַח יָדוֹ טָאמֶער וָועט עֶר שְׁטְרֶעקֶן מִיט זַיין הַאנְד וְלָקַח גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים אוּנ עֶר וָועט נֶעמֶען אוֹיךְ פוּן דֶעם עֵץ הַחַיִּים וְאָכַל אוּנ עֶר וָועט עֶסֶען וָחַי לְעוֹלָם אוּנ עֶר וָועט לֶעבֶּן אֵייבִּיג וֶועלֶען אִים דִיא מֶענְטְשֶׁן הַאלְטֶן פַאר אַגָאט : (כג) וַיְשַׁלְּחֵהוּ יְיָ מִגַּן עֵדֶן הָאט אִים גָאט פַּאר שִׁיקְט פוּן דֶעם גַן עֵדֶן לַעֲבוֹד אֶת הָאֲדָמָה צוּ אַרְבֶּעטֶן דִי עֶרְד אֲשֶׁר לֻקַּח מִשָּׁם וָואס עֶר

משלי חכמים

גִיוָואלְט עֶר זָאל זַיין אִין גַן עֵדֶן, לֶעבֶּעדִיג, אֲפִילוּ וֶוען דֶר מֶענְטְשׁ לֶעבְּט מִיט זַיין גוּף קֶען עֶר נִיט הָאבִּין אַזוֹ אַגְרוֹסִין פַארְגְנִיגֶן אִין דֶעם אוּנְטֶערְשְׁטִין גַן עֵדֶן ווי עֶר וָואלְט גֶהָאט אַפַארְגֶעניגֶן אִין אוֹיבֶּערְשְׁטִין גַן עֵדֶן וֶוען דִי נְשָׁמָה וָואלְט גֶוועֶן אַלֵיין אָן גוּף, פוּן דֶעסְטְוֶועגִין הָט הקב"ה אַזוֹ בֶּעסֶר גִיוָואלְט, ווייל אַזוֹ ווי עֶס אִיז אִיצְט קֶען עֶר קֵיין שָׁאדִין הָאבִּין, ווייל עֶר ווייס נִיט פוּן שְׁלֶעכְטֶס, דְרִיבֶּער הָט אִים הקב"ה גִיבָּאטִין עֶר זָאל נִיט עֶסִין פוּן עֵץ הַדַעַת, וָוארוּם אַז עֶר וָועט עֶסִין פוּן עֵץ הַדַעַת אוּנ אִין אִים וָועט אַרַיין קוּמֶען אַגְלוּסְטוּנְג צוּ שְׁלֶעכְט אוּנ עֶר וָועט זִינְדִיגֶען וָועט עֶר נִיט קֶענֶען זַיין לֶעבֶּעדִיג אִין גַן עֵדֶן נָאר עֶר וָועט מוּזִין שְׁטַארְבִּין אוּנ דִי נְשָׁמָה אַלֵיין וָועט דַארְפִין אַרוֹיף קוּמֶען אִין אוֹיבֶּערְשְׁטִין גַן עֵדֶן צוּ הָאבִּין דָאס גְרֶעסְטֶע פַארְגֶעניגֶען וָוס עֶס קֶען נָאר זַיין, אָבֶּער וֶוען וָועט דָס זַיין אוּב עֶר וָועט נִיט הָאבִּין גֶעזִינְדִיגְט, אָבֶּער אַז עֶר וָועט הָאבִּן גֶעזִינְדִיגְט וָועט עֶר זַיין אִין גַאנְצִין פַארְלָארִין, ווי דֶער שְׁלַאנְג דֶער מֶעקְלֶער הָאט זֵיי אָנְגֶערֶעט אוּנ זַייא הָאבִּין גִיגֶעסִין פוּן עֵץ הַדַעַת, דָס עֶרְשְׁטֶע אִיז הקב"ה בַּייז גִיוֶועֶן אוֹיף אַלֶע דרייא

זייא

הָאֲדָמָה אֲשֶׁר לֻקַּח מִשָּׁם׃ כד וַיְגָרֶשׁ
אֶת־הָאָדָם וַיַּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגַן־עֵדֶן
אֶת־הַכְּרֻבִים וְאֵת לַהַט הַחֶרֶב
הַמִּתְהַפֶּכֶת לִשְׁמֹר אֶת־דֶּרֶךְ עֵץ
הַחַיִּים׃ ס ד א וְהָאָדָם יָדַע אֶת־חַוָּה
אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת־קַיִן וַתֹּאמֶר

תו"א ואת להט סנהדרין סז:

אונקלוס

בְּאַרְעָא דְּאִתְבְּרֵי מִתַּמָּן׃
כד וְתָרִיךְ יָת אָדָם וְאַשְׁרֵי
מִלְּקַדְמִין לְגִנְתָּא דְעֵדֶן
יָת כְּרוּבַיָּא וְיָת שְׁנַן
חַרְבָּא דְּמִתְהַפְּכָא לְמִטַּר
יָת אוֹרַח אִילַן חַיַּיָא׃
א וְאָדָם יְדַע יָת חַוָּה
אִתְּתֵיהּ וְעַדִּיאַת וִילֵידַת
יָת קַיִן וַאֲמַרַת קְנֵיתִי

בעל הטורים

וח' תיבות בזה הפסוק כנגד הח' בגדי כהונה: (כד) לשמר. נוטריקון ליליו שדין מזיקין רוחין:

רש"י

(כד) מקדם לגן עדן. במזרחו של ג"ע חוץ לגן: את הכרובים. מלאכי חבלה: החרב המתהפכת. ולה להט לאיים עליו מלהכנס עוד לגן. תרגום להט שנן כמו שלף שננא ובלשון לעז למ"ה [קלינגע] ומדרשי אגדה יש ואני איני בא אלא לפשוטו: (א) והאדם ידע. כבר קודם הענין של מעלה קודם שחטא ונטרד מג"ע וכן ההריון והלידה שאם כתוב וידע אדם נשמע שלאחר שנטרד היו לו בנים: קין.

בית יהודא

די זָענֶן ניט צום פְּשַׁט פון פָּסוּק: (כד) וּמִקֶּדֶם לְגַן עֵדֶן]. זָאגְט רַשִׁ"י (בְּמִזְרָחוֹ שֶׁל גַּן עֵדֶן) אין מִזְרַח זַייט פון גַן עֵדֶן (חוּץ לַגָּן) אויסְוֶוענִיג פון גַן עֵדֶן: וְאֶת הַכְּרוּבִים]. דָס זָענֶען (מַלְאֲכֵי הַבָּלָה) שֶׁלְּעַכְטִי מַלְאָכִים: וְהַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת]. אַשְׁוֶוערְד וָוָס קֶערְט זיך אין אַלֶע זַייטִין (וְלָהּ לַהַט) אונ דֶער שְׁוֶוערְד הָט אַבְּלַאנְק (לְאַיֵּים עָלָיו מִלִּכָּנֵס עוֹד לַגָּן) צוּ מַאכֶען אַמוֹרָא אוֹיף אָדָם עֶר זָאל נִיט אַרַיין גֵיין אין גָארְטִין (תַּרְגּוּם לַהַט שְׁנַן) דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט דֶעם וָוארְט לַהַט גֶעשַׁארְפְט, איז דֶער טַייטְשׁ לַהַט הַחֶרֶב, דֶעם שַׁארְפִין שְׁוֶוערְד (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט (שְׁלַף שַׁנְנָא) עֶר הָט אַרוֹיסְגֶענוּמֶען זַיין שַׁארְפִין שְׁוֶוערְד (וּמִדְרְשֵׁי אַגָּדָה יֵשׁ) עֶס זָענֶען דָא מֶדְרָשִׁים אוֹיף דֶעם פָּסוּק (וַאֲנִי אֵינִי בָא אֶלָּא לִפְשׁוּטוֹ) איך בִּין נָאר גְקוּמֶען לֶערְנֶען דֶעם פְּשַׁט אין פָּסוּק: (א) וְהָאָדָם יָדַע]. זָאגְט רַשִׁ"י (כְּבָר קוֹדֶם הָעִנְיָן שֶׁל מַעְלָה) אָדָם הָט זיך בַּהֶעפְט מִיט זַיין ווייבּ חַוָּה פְרִיעֶר אֵיידֶער דָאס אַלְץ (וָוָס שְׁטֵייט פְרִיעֶר) איז גֶועֶן (קוֹדֶם שֶׁחָטָא וְנִטְרַד מִגַּן עֵדֶן) אֵיידֶער זַייא הָאבֶּען גֶעזִינְדִיגְט אונ אֵיידֶער זַייא זָענֶען אַרוֹיסְגֶעטְרִיבֶּן גְוָוארֶן פון גַן עֵדֶן (וְכֵן הַהֵרָיוֹן וְהַלֵּידָה) חַוָּה איז מְעוּבֶּרֶת גְוָוארֶן מִיט קַיִן אין גַן עֵדֶן אונ זִיא הָט אִים גְבָּארִין אין גַן עֵדֶן (שֶׁאִם כָּתַב וַיֵּדַע אָדָם) אַז דִיא תּוֹרָה וָואלְט גְשְׁרִיבֶּען וַיֵּדַע אָדָם (נִשְׁמַע) וָואלְטֶן מִיר מֵיינֶען אִיצְט נָאךְ דִיא אַלֶע זַאכֶן הָאט עֶר זיך בַּהֶעפְט מִיט חַוָּה (שֶׁלְּאַחַר שֶׁנִּטְרַד הָיוּ לוֹ בָּנִים) נָאכְדֶעם וִוי עֶר איז אַרוֹיסְגֶעטְרִיבֶּען גִיוָוארֶן פון גַן עֵדֶן זָענֶען צוּ אִים גְבָּארִין גְוָוארֶן דִיא קִינְדֶער, אָבֶּער אַז עֶס שְׁטֵייט יָדַע, מֵיינְט מֶען עֶר הָאט זִיא שׁוֹין לַאנְג בֶּעוָואסְט, עֶס איז שׁוֹין לַאנְג וִויא אָדָם הָט זיך בַּהֶעפְט מִיט חַוָּה: קַיִן]. חַוָּה הָט גְרוֹיסֶן

שפתי חכמים

שכל ומדע ועתה פן ישלח וכו' הוא קרוב להטעות לבריות וכו' ודוק: מ ויהיה מ' מקדם פירושו מפאת קדם והיינו מזרחו של גן חוץ לגן ר"ל הכרובים היו חוץ לגן דאלו היו במזרחו של גן ולפנים ממנו היה האדם נכנס לגן עד שיבא סמוך להם אבל כשהוא חוץ לגן לא יכול ליכנס כלל וק"ל: נ דלהט היינו כמו מראה מלוטש ומראה בלא חרב לא משכחת לכך פי' חרב המתהפכת ולה להט כאלו אמר ואת החרב המתהפכת שיש לה להט בהפיכתה: ס דק"ל דהיל"ל וידע אדם בליר"י תחת היו"ד: ע הא דנקט רש"י ה"ל בנים ולא נקט אחר שנטרד ידעה משום דהוה משמע שאחר שנטרד ידעה הא קודם לכן לא ידעה והרי לעיל כתיב זאת הפעם וגו' ופרש"י מלמד שבא וכו' משמע דאף קודם

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כד) להט החרב. זו גיהנם המתהפכת מחמין לצונן ומצונן

פירוש לתורת אלהים

איז פון איר בַּשַׁאפֶן גְוָוארֶן: (כד) וַיְגָרֶשׁ אֶת הָאָדָם אונ עֶר הָט פַאר טְרִיבֶּן דֶעם מֶענְטְשׁ וַיַּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגַן עֵדֶן אונ הָט גְמַאכְט רוּהֶען אין מִזְרַח זַייט פון אוֹסֶן וֶוייניג פון גַן עֵדֶן אֶת הַכְּרוּבִים דִי מַלְאֲכֵי חַבָּלָה וְאֵת לַהַט דָם שַׁארְף הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת פון דֶער שְׁוֶוערְד וָואס אוֹף וֶוי־לְכֶער זַייט מֶען קֶערְט זִיא הָט זִיא אַשַׁארְף לִשְׁמוֹר אֶת דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים צוּא הִיטֶען דֶעם וֶועג פון דֶעם עֵץ הַחַיִּים קֵיין מֶענְטְשׁ זָאל נִיט קֶענֶען קוּמֶען צוּא דֶעם עֵץ הַחַיִּים: (א) וְהָאָדָם יָדַע אונ אָדָם הָאט זיך בַּהֶעפְט מִיט זַיין ווייבּ חַוָּה וַתַּהַר אונ זִיא איז וָוארֶן טְרָאגֶען וַתֵּלֶד אֶת קַיִן אונ הָט גִיבָּארִין קַיִן [עיין רש"י] וַתֹּאמֶר אונ זִיא הָאט גִיזָאגְט קָנִיתִי איך הָאבּ

משלי חכמים

אוֹיף אָדָם אוֹיף זַיין ווייבּ אונ אוֹיף דֶעם שְׁלַאנְג, נָאכְדֶעם וִוי דֶער כַּעַס פון הקב"ה איז גֶעשְׁטִילְט גִיוָוארִין, הָט הקב"ה גִיזָאגְט אוֹיבּ אָדָם וֶועט וַוייטֶער זַיין אין גַן עֵדֶן אונ עֶר וֶועט עֶסִין פון עֵץ הַחַיִּים אונ עֶר וֶועט לֶעבֶּן אֵייבִּיג, טָאמֶר וֶועט עֶר זִינְדִיגֶען, וֶועט עֶר אין גַן עֵדֶן לֶעבֶּעדִיג נִיט קֶענֶען זַיין, אונ זַיין נְשָׁמָה אַלֵיין זָאל זַיין אין גַן עֵדֶן וֶועט אוֹךְ נִיט קֶענֶען זַיי, וָוארוּם עֶר וֶועט לֶעבִּין אֵייבִּיג, וֶועט דִי נְשָׁמָה פון אִים קֵיין מָאהְל אַרוֹס גֵיין, דְרִיבֶּר הָט הקב"ה אִים אַרוֹס גֶעטְרִיבֶּן פון גַן עֵדֶן, אונ מֶען הָט אִים גֶגֶעבִּין שְׁוֶוערֶע אַרְבֶּעט צוּ זַיין פַּרְנָסָה, מִיט שְׁנַיִים וֶועט עֶר בֶּעקוּמֶן זַיין שְׁטִיקוֹל בְּרוֹיט, וֶועט עֶר זַיין דֶערְווַייטֶערְט פון צוּ זִינְדִיגֶען, אונ וַוַז עֶר וֶועט וַוייטֶער פַאלְגִין וָואס הקב"ה הָט גִיבָּאטִין, נָאכְדֶעם וֶועט עֶר וֶועט שְׁטַארְבִּין וֶועט זַיין נְשָׁמָה קֶענֶען קוּמֶען צוּא דִיא גְרֶעסְטֶע הַצְלָחָה, וֶועט נָאךְ זַיין אַטוֹבָה פַר אִים וָוָס עֶר הָט גְגֶעסִין פון עֵץ הַדַּעַת, וִוי דֶר תנא זָאגְט (אין מַסֶּכֶת אָבוֹת) טוֹב תּוֹרָה עִם דֶּרֶךְ אֶרֶץ, עֶס איז גוּט פַר דֶעם יוּד עֶר זָאל לֶערְנֶען תּוֹרָה אונ זָאל אַרְבֶּעטִין אוֹיף פַּרְנָסָה, וַוייל עֶר וֶועט זַיין בַּשֶׁעפְטִיגְט מִיט דִי בֵּיידֶע זַאכִין וֶועט עֶר פַארְגֶעסִין צוּ זִינְדִיגֶען, אונ דְרִיבֶּר איז דֶער שְׁלַאנְג גֶעפְלוּכְט גְוָוארֶן אונ עֶס איז אָפּ גְהַאקְט גִיוָוארִין זַיינֶע פִיס אונ עֶר מוּז גֵיין אוֹיף

זיין

קָנִיתִי אִישׁ אֶת־יְהוָה׃ ב וַתֹּסֶף לָלֶדֶת אֶת־אָחִיו אֶת־הָבֶל וַיְהִי־הֶבֶל רֹעֵה צֹאן וְקַיִן הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה׃
ג וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרִי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַיהוָה׃ ד וְהֶבֶל הֵבִיא גַם־הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ

אונקלוס

רָא (מִן) קֳדָם יְיָ׃
וְאוֹסִיפַת לְמֵילַד יָת
חוּהִי יָת הָבֶל וַהֲוָה
בֶל רָעֵי עָנָא וְקַיִן הֲוָה
לַח בְּאַרְעָא׃ ג וַהֲוָה
סוֹף יוֹמִין וְאַיְתִי קַיִן
אִבָּא דְאַרְעָא
קֻרְבָּנָא קֳדָם יְיָ׃
וְהֶבֶל אַיְתִי אַף הוּא
בְּכִירֵי עָנֵהּ וּמִשַּׁמְנֵהוֹן

תו"א ותוסף ללדת יבמות סב: והבל הביא זבחים קטו:

רש"י

ס קניתי: את ה'. כמו עם ה' כשברא אותי ואת אישי
ו ברלנו אבל בזה פ שותפים אנו עמו (נדה לא): את
את אחיו את הבל. ג' אתים ריבויים הם מלמד
תומה נולדה עם קין ועם הבל נולדו שתים לכך נאמר
תוסף (ב"ר): (ב) רועה צאן. לפי שנתקללה האדמה
פירש לו מעבודתה: (ג) מפרי האדמה. מן ר הגרוע
אגדה שאומרת ש זרע פשתן היה (ד"א מפרי מאיזה שבא

בית יהודא

דֶעם קִינְד קַיִן (עַל שֵׁם קָנִיתִי) ווייל זיא הָט גְזָאגְט קָנִיתִי
איך הָאבּ אִים גְקוֹיפְט: וְאֶת ה'. זָאגְט רש"י (כְּמוֹ) וויא עֶם
נָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען עִם ה', מִיט גָאט, חַוָּה הָט גְזָאגְט (כְּשֶׁבָּרָא
אוֹתִי וְאֶת אִישִׁי) וֶוען הקב"ה הָט בַּשַׁאפֶען מִיךְ אוּנ מַיין מַאן
(לְבַדּוֹ בְּרָאָנוּ) הָט הקב"ה אַלֵיין אוּנְז בַּשַׁאפֶען (אֲבָל בָּזֶה) אָבֶּער
בַּיי דֶעם קִינְד (שׁוּתָּפִים אָנוּ עִמּוֹ) זֶענֶען מִיר שׁוּתָּפִים מִיט
הקב"ה: וְאֶת קַיִן אֶת אָחִיו אֶת הָבֶל. (שְׁלֹשָׁה אֶתִּים), דְרַייא
מָאהְל שְׁטֵייט דֶר ווָארְט אֶת (רִבּוּיִם הֵם) דָס קוּמְט צוּ מֶעהְרֶען
אֵיינֶעם (מְלַמֵּד) דֶער פָּסוּק לֶערְנְט אוּנְז (שֶׁתְּאוֹמָה נוֹלְדָה עִם קַיִן) מִיט קַיִן אִיז גְבָּארֶען גְוָוארֶען אַצְווילִינְג, אַטָאכְטֶער אִיז
רֶן גְוָוארֶען מִיט קַיִן (וְעִם הֶבֶל נוֹלְדוּ שְׁתַּיִם) מִיט הֶבֶל זֶענֶען גְבָּארֶען גְוָוארֶען צְוֵויי טֶעכְטֶער (לְכָךְ נֶאֱמַר וַתּוֹסֶף) דְרִיבֶּער שְׁטֵייט
הֶבֶל דֶער ווָארְט וַתּוֹסֶף, זיא הָאט גֶמֶערְט, ווייל זיא הָט גְבָּארִין מִיט הֶבֶל מֶער וויא מִיט קַיִן: (ב) רוֹעֵה צֹאן.
הָט גֶעפִּיטֶערְט שֶׁעפְּסִין, זָאגְט רש"י (לְפִי שֶׁנִּתְקַלְּלָה הָאֲדָמָה פֵּירֵשׁ לוֹ מֵעֲבוֹדָתָהּ) ווייל דִי עֶרְד אִיז גְּפְלוּכְט גְוָוארֶען
בֶּר הָט עֶר זִיךְ אָפְּגֶעשֵׁיידְט פוּן אִיר אוּנ הָאט זִיא נִיט גְוָואלְט אַרְבֶּעטֶען: (ג) מִפְּרִי הָאֲדָמָה. זָאגְט רש"י (מִן הַגָּרוּעַ)
דִי עֶרְגְסְטֶע פְּרוּכְטֶען הָט עֶר גֶעבְּרֵיינְגְט (וְיֵשׁ אַגָּדָה שֶׁאוֹמֶרֶת) עֶס אִיז דָא אַמֶדְרֶשׁ ווָס זָאגְט (זֶרַע פִּשְׁתָּן הָיָה) דָאס אִיז גֶוֶועזֶן
אקִס (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז (מִפְּרִי) פוּן דִיא פְּרוּכְט (מֵאֵיזֶה שֶׁבָּא לְיָדוֹ) ווָעלְכֶע פֵּירוֹת עֶס אִיז אִים גֶעקוּמֶען אִין

שפתי חכמים

בא עליה וכזה כמי ניחא מנ"ל לרש"י דוהאדם ידע כבר קודם
רד קאי אף על ההריון והלידה דלמא על התשמיש לחודיה קאי אלא
דא"כ ל"ל קרא דוהאדם וגו' והא כבר שמעינן ליה מקרא דזאת
ם וגו': פ כי ג' שותפין יש באדם הקדוש ב"ה אביו ואמו:
"ל הוסיפה עוד את כלומר דשני אתים משמע שנים לכך מיושב
היטב מ"ש ותוסף: ק דק"ל למה היה רועה צאן הא לא הרשה
לאמית ברי'. וא"ל דקשה לו למה היה רועה צאן מאחר שאין לו
הנאה מהם די"ל משום החמאה והחלב והגבינה והצמר דהוא מותר מ"מ
היה עוסק במלאכה זו: ר דק' לרש"י דהיה לו לכתוב מראשית פרי האדמה
כמ"ש אצל הבל מבכורות צאנו ומחלביהן: ש דק' למה כ' מפרי האדמה
היה לו לכתוב מן האדמה או מפרי העץ אלא שהביא פרי מדבר שהוא
כמו אדמה שאין גזעו מחליף דאמרינן בגמרא שאין גזעו מחליף נקרא
אדמה ופשתן כמי אין גזעו מחליף ונקרא ג"כ עץ שנאמר ותטמנם
בפשתי העץ לכן אמר מפרי האדמה שהוא פרי כמו מן העץ והוא

פירוש לתורת אלהים

אפֶען אִישׁ אַמֶענְטְשׁ אֶת יְיָ מִיט גָאט [פ' רש"י]:
וַתּוֹסֶף לָלֶדֶת אוּנ זיא הָאט גִימֶערְט צוּא גִיוִוינֶען
אָחִיו אֶת הֶבֶל זַיין בְּרוּדֶער הֶבֶל [עיין רש"י].
הֶבֶל הֶבֶל אִיז גְוֶועזֶען אַיין פַּאסְטִיךְ פוּן שָׁאף [פ' רש"י].
הָיָה עוֹבֵד אֲדָמָה אוּנ קַיִן אִיז גְוֶועזֶען אַיין עוֹבֵד
מָה עֶר הָאט גִיאַקִירְט אוּנ גִיזֵייעט: (ג) וַיְהִי מִקֵּץ
אוּנ עֶס אִיז גְוֶועזֶען אִין סוֹף פוּן עֶטְלִיכֵי טֶעג
וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרִי הָאֲדָמָה וגו' הָאט קַיִן גְבְרַאכְט פוּן
דֶער עֶרְד אַמִנְחָה צוּא גָאט [ע' רש"י]:
(ד) וְהֶבֶל הֵבִיא גַם הוּא אוּנ הֶבֶל הָאט אויךְ גְבְרַאכְט
מִבְּכוֹרוֹת צֹאנוֹ דִיא שָׁאף וָואס זֶענֶען צוּם עֶרְשְׁטֶען
גִיבָּארֶען גִיוָוארֶען וּמֵחֶלְבֵיהֶן אוּנ פוּן דִי פֶעטְסְטֵי
וַיִּשַׁע יְיָ אֶל הֶבֶל וְאֶל מִנְחָתוֹ אוּנ גָאט הָאט זִיךְ
גִיקֶערְט צוּא הֶבֶל אוּנ צוּא זַיין מִנְחָה [עיין רש"י]

משלי חכמים

כּוֹיךְ, ווָארוּם דִי גמרא זָאגְט אַגְרוֹסִין קְנֶעכְט הָט דִיא
לְט פַּרְלָארִין דוּרְךְ דִי קְלָלָה פוּן שְׁלַאנְג, וֶוען דֶר שְׁלַאנְג
לְט גִיוֶוען ווִי עֶר אִיז פְרִיעֶר גְוֶוען עֶר ווָאלְט גְקֶענְט גֵיין
בַּיידִין אוּנ הָאבִּין פַּארְשְׁטַאנְד ווָאלְט דִי ווֶעלְט פוּן אִים
ט אַגְרוֹסִין נוּצֶען, יֶעדֶער מֶענְטְשׁ ווָאלְט גֶענוּמֶען צוּ זִיךְ
שְׁלַאנְגֶען אֵיינֶעם ווָאלְט עֶר גֶעשִׁיקְט אִין דִיא ווייטֶע
דֶער עֶר זָאל אִים בְּרֶענְגֶען בְּרִילַאנְטִין, גָאלְד, פֶּערִיל,
עֶם ווָאלְט עֶר אַייְנְגֶעשְׁפַּאנְט צוּ זַיין אַרְבֶּט, דָס ווָאלְט
גִיוֶוען ווֶען אָדָם ווָאלְט נִיט גֶעזִינְדִיגְט, ווָאלְטִין מֶענְטְשִׁין
נִיט דַארְפִין אַרְבֶּעטִין, נָאר דִי שְׁלַאנְגֶען ווָאלְטִין גִיאַרְבֶּעט
פוּן זֵייעֶרְטְוֶועגִין, אָבֶּער אַז דֶער שְׁלַאנְג הָאט אַרַייְנְגֶעגֶעבִּין
זַיין גִיפְט אִין אָדָם אוּנ דִיא מֶענְטְשִׁין ווֶעלִין שׁוֹן שְׁטֶענְדִיג
זִינְדִיגֶען דְרִיבֶּער הָאט הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צוּא גֶענוּמֶען פוּן
שְׁלַאנְג זַיינֶע פִּיס אוּנ זַיינֶע רֵייד אוּנ זַיין שֵׂכֶל, דֶער
מֶענְטְשׁ זָאל מוּזֶען אַלֵיין אַרְבֶּעטִין, עֶר זָאל נִיט הָאבֶּן צַייט
צוּא זִינְדִיגֶען:

וּמֵחֶלְבֵהֶן וַיִּשַׁע יְהוָה אֶל־הֶבֶל וְאֶל־
מִנְחָתוֹ׃ ה וְאֶל־קַיִן וְאֶל־מִנְחָתוֹ לֹא
שָׁעָה וַיִּחַר לְקַיִן מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָּנָיו׃
ו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קָיִן לָמָּה חָרָה לָךְ
וְלָמָּה נָפְלוּ פָנֶיךָ׃ ז הֲלוֹא אִם־תֵּיטִיב
שְׂאֵת וְאִם לֹא תֵיטִיב לַפֶּתַח חַטָּאת

אונקלוס

וַהֲוָת רַעֲוָא מִן קֳדָם יְיָ
לְהֶבֶל וּלְקוּרְבָּנֵיהּ׃ ה וּלְקַיִן
וּלְקוּרְבָּנֵיהּ לָא הֲוָת רַעֲוָא
וּתְקֵיף לְקַיִן לַחֲדָא
וְאִתְכְּבִישׁוּ אַפּוֹהִי׃
ו וַאֲמַר יְיָ לְקַיִן לְמָא תְּקֵיף
לָךְ וּלְמָא אִתְכְּבִישׁוּ
אַפָּךְ׃ ז הֲלָא אִם תֵּיטִיב
עוֹבָדָךְ יִשְׁתְּבֵיק לָךְ וְאִם
לָא תֵיטִיב עוֹבָדָךְ לְיוֹם

תו"א הלוא אם ברכות סא יומא נב קידושין סא: לפתח חטאת יומא כ קידושין ל סנהדרין לא נדה ל:

בית יהודא

האנט האט ער זיי געברענגט אקרבן (לא טוב ולא מובחר) ער האט ניט געקליבן עס זאל זיין די גוטע אדער די בעסטע נאר אפילו עס איז געווען דיא ערגסטע האט ער אויך גענומען: (ד) וישעו. איז דערטייטש (ויפן) ער האט זיך גקערט (וכן ואל מנחתו לא שעה) צו זיין מנחה לא שעה, מיינט מען אויך לא פנה, ער האט זיך ניט געקערט צו זיין מנחה (וכן ואל ישעו) איז אויך דערטייטש (אל יפנו) זיי זאלן זיך ניט קערן (וכן שעה מעליו) איז אויך דערטייטש (פנה מעליו) קער דיך אפ פון אים: וישעו. הקב"ה האט זיך גקערט צו די מנחה פון הבל (ירדה אש ולחכה מנחתו) עס איז אראפגקומען אפייער פון הימל אונ האט פארברענט זיין מנחה: (ז) והלא אם תיטיב. זאגט רש"י (כתרגומו פירושו) דר פשט איז וויא דר תרגום זאגט, אוב דו וועסט גוט זיין דוא וועסט טאהן תשובה וועט

רש"י

לידו לא טוב ולא מובחר): (ד) וישע. ויפן. וכן ואל מנחתו לא שעה לא פנה וכן ואל ישעו אל יפנו וכן (איוב יד) שעה מעליו פנה מעליו: וישע. ירדה אש ולחכה מנחתו: (ז) הלא אם תיטיב. כתרגומו פירושו: לפתח חטאת

שפתי חכמים

אדמה סאינו עץ הא כילד אלא זה זרע פשתן סהוא אדמה ועץ מהרש"ל: ת כלומר במה ידע ספנה אליו ומפרש ירדה אש וכו':

דעת זקנים מבעלי התוספות

לחמין על הרשעים: (ד) וישע ה' אל הבל ואל מנחתו. מכאן תשובה למינים שכופרים בעוה"ב. דבמה שעה אליו והרי

ליקוטי יוסף

(ד) וַיִּשַׁע ה' אֶל הֶבֶל וְאֶל מִנְחָתוֹ וגו'. מִפָּרְשֵׁי הַתּוֹרָה פְרֶעגִין פאר וואס האט הקב"ה ניט אנגענומען די מנחה פון קין אונ די מנחה פון הבל האט ער אנגענומען. קין האט געארבייט די ערד האט ער געברענגט פון די ערד פרוכטין, הבל האט געפיטערט שעפסין האט ער געברענגט שעפסין, נאר וועגן צוויי טעמים האט הקב"ה ניט אנגענומען דיא מנחה פון קין, די תורה זאגט (אין סדרה עקב) אמענטש זאל ניט זאגען מיין כח ומיין חכמה אונ דיא שטארקיים פון מיינע הענט האבן מיר גיגעבן מיין פארמעגין, נאר יעדער מענטש דארף וויסן אז דר כח ודי חכמה אונ דיא שטארקיים האט אים הקב"ה גיגעבן, אלץ איז אמתנה פון הקב"ה, דריבער באלד ווי הקב"ה שענקט דעם מענטש די מתנה, דארף ער קומען דאנקן צו הקב"ה, דריבר האט הקב"ה גיזאגט די ערשט צייטיגע פירות (בכורים) זאל מען ברענגן אין בית המקדש, דר ערשטער בן זכר וואס ווערט גיבארן (דער בכור) איז ער הייליג, ראשית דגנך, די ערשטע קארן (תבואה) זאל מען געבן תרומה, מעשר, דר מענטש דארף ניט הנאה האבן פון יעדער זאך ביז ער ברענגט פריער צו הקב"ה, ביי קין איז אבער ניט אזוי גוועזן, פריער האט ער זאט גיגעסין פון די פרוכטין, ויהי מקץ ימים, אין אצייט שפעטער האט ער איצט געברענגט פון די פרוכטין אמנחה צו הקב"ה, נאך אפעלר איז גיוועזן מנחה לה', ער האט גערעכונט אלץ איז זיינע פון כחו ועוצם ידו, נאר ער שענקט אמתנה צוא הקב"ה, דריבר האט הקב"ה זיין מנחה ניט אנגענומען, אבער הבל האט געברענגט די ערשט געבארענע שעפסען, אונ ער האט ניט גיזאגט מנחה לה', אז ער גיט אמתנה צוא הקב"ה, נאר הקב"ה האט אים געגעבן אמתנה דאנקט ער צו הקב"ה פאר דיא מתנה, דריבר האט הקב"ה אנגענומען זיין מנחה:

(ז) הֲלֹא אִם תֵּיטִיב שְׂאֵת. הקב"ה האט געזאגט צו קין דו מיינסט אז איך דארף עסין אדר טרינקן דריבר האב איך צוגענומען די מנחה פון הבל, איך דארף נאר מען זאל גוט זיין, הלא אם תיטיב, אוב דו וועסט פאר בעסערן דייני מעשים, שאת, דאס איז מיין מתנה וואס איך פארלאנג פון אמענטש, אויב דו וועסט גלויבן ווי הבל גלויבט אז אלע זאכן וואס עס איז אויף דר וועלט איז נאר פון מיר, וועל איך דיך ליב האבן אן אמתנה אויך איך דארף ניט מען זאל מיר געבן מתנות, ואם לא תיטיב, אונ אויב דוא וועסט דיינע מעשים ניט פארבעסערען לפתח חטאת רובץ, צוא די טיר וואס דו האסט שון גיעפונט, וואס דו האסט שון אנגעהויבן זינדיגען, ליגט שון דר יצר הרע דיך צו מאכן ווייטער זינדיגען, ווארום דר אנהייב פון אלע זינד איז אז דער מענטש גלויבט ניט אז הקב"ה האט באשאפן די וועלט, אונ ער גיט אכטונג אויף אלץ וואס איז אויף דר וועלט:

פירוש לתורת אלהים

עס איז אראפ גנדערט אפייער פון הימל אונ האט פאר ברענט דיא מנחה: (ה) וְאֶל קַיִן וְאֶל מִנְחָתוֹ אונ צו קין אונ צו זיין מנחה האט ער זיך ניט גיקערט [פי' וש"י] וַיִּחַר לְקַיִן מְאֹד אונ עס האט צוא קין פאר דראסען וַיִּפְּלוּ פָּנָיו אונ עס איז איין גיפאלן זיין פנים [פי' וש"י]: (ו) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל קָיִן אונ גאט האט גזאגט צו קין לָמָּה חָרָה לָךְ ווארום זאל דיך פאר דריסען וְלָמָּה נָפְלוּ פָנֶיךָ אונ ווארום זאל איין פאלן דיין פנים: (ז) הֲלֹא פר וואר אם תיטיב אז דו וועסט בגוטיגן טאהן תשובה שאת וועל איך דיר מוחל זיין ואם לא תיטיב אונ אז דוא וועסט ניט בגוטיגן ניט טאן תשובה לפתח ביז צוא דיא טיר פון גיהנם וועט גיין מיט דיר דיין זינד דארטן וועסטו נעמן דיין שטראף ואליך אונ צו דיר תשוקתו איז זיין גלוסטונג דר יצר הרע גלוסט תמיד צו דיר ער זאל דיך אן רייצן צו עבירות ואתה תמשל בו אונ דו קענסט גוועלטיגן אין אים אז דו וועסט

אונקלוס

נָא חַטָּאת נְטִיר
עֲתִיד לְאִתְפְּרָעָא מִנָּךְ
ם לָא תְתוּב וְאִם תְּתוּב
תְּבֵיק לָךְ׃ ח וַאֲמַר
ין לְהֶבֶל אֲחוּהִי וַהֲוָה
מֶהֱוֵיהוֹן בְּחַקְלָא וְקָם
ין בְּהֶבֶל אֲחוּהִי
קְטָלֵהּ׃ ט וַאֲמַר יְיָ לְקַיִן
הֶבֶל אֲחוּךְ וַאֲמַר לָא

רֹבֵץ וְאֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל־
בּוֹ׃ ח וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־הֶבֶל אָחִיו וַיְהִי
בִּהְיוֹתָם בַּשָּׂדֶה וַיָּקָם קַיִן אֶל־הֶבֶל
אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ׃ ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
קַיִן אֵי הֶבֶל אָחִיךָ וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְתִּי

בעל הטורים

תשוקתו. ב' במסורה הכא ואליך אני לדודי ועלי תשוקתו והוא שאחז"ל ב' תשוקות הן תשוקתן של רשעים לעבירה שנאמר ואליך תשוקתו

רש"י

בץ. לפתח קברך ח חטאך שמור: ואליך שוקתו. של חטאת הוא יצה"ר תמיד שוקק ומתאוה כשילך: ואתה תמשל בו. אם תרצה תתגבר יו: (ח) ויאמר קין. נכנס עמו בדברי ריב ומצה להתעולל עליו להרגו. ויש בזה מדרשי אגדה אך ישובו של מקרא: (ט) אי הבל אחיך. להכנס ו בדברי נחת אולי ישוב ב ויאמר אני הרגתיו

בית יהודא

מען דיר מוחל זיין: ולפתח חטאת רובץ. זאגט רש"י מען מיינט (לפתח קברך חטאתך שמור) ביז צו די טיר פון דיין קבר איז געהיט דיינע זינד מען זאל דיך שטראפן: ואלי׳ תשוקתו. (של חטאת הוא היצר הרע) דר גלוסטונג פון דעם זינד ופון יצר הרע וועט זיין צו דיר (תמיד שוקק ומתאוה להכשילך) דר יצר הרע וועט שטענדיג גלוסטין צו דיר ער זאל דיך מאכן זינדיגען: ואתה תמשל בו. אונ דו וועסט קענן געוועלטיגען אויף אים, זאגט רש"י מען מיינט (אם צה תתגבר עליו) אויב דו וועסט וועלן וועסטו דיך קענן שטארקן אוף דעם יצר הרע: (ח) ויאמר קין. וואס האט קין זאגט צו זיין ברודער הבל?, זאגט רש"י (נכנס עמו בדברי ריב ומצה) קין הט אנגעהויבן מאכן אקריג מיט הבל (להתעולל ו להרגו) צו מאכן אבלבול ואפראטענסיע צו הבל ער זאל אים קענען הרגנן (ויש בזה מדרשי אגדה) אוף דעם פסוק איז מדרשים צו וויסן וואס האט גערעט קין צו הבל (אך זה יישובו של מקרא) נאר דס איז דר פשט פון פסוק: (ט) ואי הבל יך. הקב"ה הט גזאגט צו קין ווא איז דיין ברודר הבל, הארט רש"י הט דען הקב"ה ניט געוואסט אז קין האט אים הרגת, נאר (להכנס עמו בדברי נחת) הקב"ה הט גוואלט אריין גיין מיט קין מיט גוטע רייד (אולי ישב ויאמר אני הרגתיו

דעת זקנים מבעלי התוספות

רג מיד. אלא ע"כ צ"ל שקבל קרבנו וזכהו לעוה"ב: (ח) ויאמר אל הבל אחיו. פי' שסיפר לו דברי הקב"ה ומה שאמר לו. ראה לו שחרה לו היטב על אשר לא שעה אליו כמו אל ל. ושמח הבל ויקם קין על הבל אחיו ויהרגהו בקנאתו. שם ה"ר יוסף קרא שמעתי ויאמר קין וגו' כי מתחלה היה א מפני קין מכעסו והיה נשמר ממנו. וכשאמר לו יתברך א אם תיטיב שאת מיד ויאמר קין אל הבל אחיו שאמר לו הקדוש ברוך הוא נתרצה לו ושב מעליו אפו. ומשם ואילך חשב הבל שכבר נתקררה דעתו ולא נשמר ממנו שלילך עמו:

שפתי חכמים

ת דק' לרש"י מאי לפתח דהא לגבי דינא דגיהנם אין שייך פתח ועז"פ לפתח קברך דהיינו לער חבוט הקבר: א [ק"ל שלא מפרש בקרא מה היא האמירה אלא ש"מ נכנס וכו'] בב"ר מפרש לפי שקין עובד אדמה היה והבל היה רועה צאן והיה קין אומר שהאדמה שלו וא"כ לא היה להבל מקום בכל העולם ולא הניחו לרעית צאנו וע"י כן באו לידי ריב: ב והא דלא פרש"י כן לעיל גבי אדם י"ל דגבי אדם לא שייך טמר

פירוש לתורת אלהים

עלען קענסטו דיך שטארקין אוף אים אונ זאלסט ם ניט פאלגין: (ח) ויאמר קין אל הבל אחיו אונ ין האט גיזאגט צוא זיין ברודער [עיין רש"י]. י אונ עס איז גיווען בהיותם בשדה אז זייא זענען וועון אין פעלד ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו איז ין אוף גשטאנען אוף זיין ברודר הבל אונ הט אים הרגית: (ט) ויאמר יי אל קין הט גאט גזאגט צוא קין הבל אחיך וויא איז דיין ברודער הבל [עיין רש"י] אמר הט קין גזאגט איך ווייס ניט ווי ער איז השומר

ליקוטי יקרים

(ח) ויאמר קין אל הבל אחיו. דוד המלך ע"ה האט גיזאגט ה' לי בעוזרי, עס הט געדארפט שטיין ה' לי בעזרי, הקב"ה זאל זיין אין מיין הילף, בעוזרי איז דערטייטש אין מיינע העלפר, די וואס העלפן מיר, נאר יעדר מענטש דארף וויסן ווער עס איז אים אאמתר גוטער פריינד, אונ ווער עס איז אים אאמתר שונא, אונ ווער עס איז אים אפאלשער גוטער פריינד, דער ערגסטער איז דר פאלשר גוטער פריינד, ווייל דר מענטש מיינט ער איז אאמתר גוטר פריינד דערציילט ער אים זיינע סודות, ווייס יענר ווי אזוי אים אומגליקליך צו מאכן, דס הט דוד המלך גיבעטען פאר הקב"ה „ה' לי בעוזרי" הקב"ה זאל זיין מיט מיר ווען מיינע העלפר קומען מיר העלפן, אונ איך ווייס ניט וואס ביי זייא אין הארצן איז, פון זיי זאל מיר הקב"ה העלפן, ער ווייס וואס זייא אכטן וועגן מיר גוט אדר שלעכט, אבר די מענטשן וואס איך ווייס זיי זענען מיינע שונאים, ואני אראה בשונאי, מיט מיינע פיינד

הערה (ח) ויאמר קין אל הבל אחיו. ווען הקב"ה האט גיזאגט צו קין לפתח חטאת רובץ, דער זינד [דער יצר הרע] ליגט ביי די טיר, דיך מאכין זינדיגען, ואליך תשוקתו, אונ צו דיר איז זיין גלוסטונג, ער זאל דיך פארלענדין פון ביידע וועלטין, אונ די קענסט אויף אים עלטיגען, האט קין ניט געוואסט אויף וועמען גייען די רייד פון הקב"ה, ער האט ניט געוואסט ווער איז דער יצר הרע, ויאמר קין, האט קין אגט [אדער געטראכט], די רייד פון הקב"ה גייען געווים אל הבל אחיו, צו זיין ברודער הבל וויל אים מאכין זינדיגען אונ רלירען פון דער וועלט, אונ ווייל הקב"ה האט גיזאגט צוא קין ואתה תמשל בו, דוא וועסט אויף אים געוועלטיגען, האט קין געמיינט ער וועט וועלטיגען אויף זיין ברודער הבל, דריבער האט קין אים געהרגת, האט הקב"ה גיזאגט צוא קין אי הבל אחיך, וואס האסטו גיטאהן, פאר וואס סטו געהרגת הבל, ער איז דאך דיין ברודער, דיין גוטער פריינד, ניט אויף הבל האב איך געזאגט מיינע רייד, האט קין גיענטפערט לא ידעתי, האב ניט געוואסט וועמען דו מיינסט, איך האב גערעכונט אז דו מיינסט הבל, אז דו האסט געוואסט איך האב אטעות (השמר אחי אנכי) האב געדארפט היטען מיין ברודער, דוא האסט דאך אים געדארפט היטען, ד"א האסט מיר געדארפט זאגין וועמען דוא מיינסט, הקב"ה האט אבער געהאט אטענה צו קין פאר וואס האסטו מיך ניט געפרעגט וועמען מיין איך, ווער איז דער יצר הרע, אזוי געשווינט הרגת מען אברודער:

הֲשֹׁמֵר אָחִי אָנֹכִי: י וַיֹּאמֶר מֶה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים אֵלַי מִן־הָאֲדָמָה: יא וְעַתָּה אָרוּר אָתָּה מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת־פִּיהָ לָקַחַת אֶת־דְּמֵי אָחִיךָ מִיָּדֶךָ: יב כִּי תַעֲבֹד אֶת־הָאֲדָמָה לֹא־תֹסֵף תֵּת־כֹּחָהּ לָךְ נָע וָנָד תִּהְיֶה בָאָרֶץ:

אונקלוס

יָדַעְנָא הֲנָטַר אָחִי אֲנָא
י וַאֲמַר מָה עֲבַדְתָּא קָ
דַּם זַרְעִין דַּעֲתִידִין לְמִפַּ
מִן אָחוּךְ קָבִילִין קֳדָמַי מִ
אַרְעָא: יא וּכְעַן לִיט אַ
מִן אַרְעָא דִּפְתַחַת יָ
פּוּמַהּ וְקַבִּילַת יָת דְּמֵ
דְּאָחוּךְ מִן יְדָךְ: יב אֲרֵ
תִפְלַח בְּאַרְעָא לָא תוֹסִיף
לְמִתַּן חֵילַהּ לָךְ מְטַלְטַ
וְגָלֵי תְּהֵי בְּאַרְעָא
תו"א קול דמי סנהדרין לז:

בעל הטורים

ותשוקתו של הקדוש ב"ה על ישראל שנאמר אני לדודי ודודי לי ועלי תשוקתי: (י) צועקים. ב' במסורה הכא ואידך על כן הם צועקים וגו ופרש"י התם מלמד שנלטרע והיה שוחט תינוקות של ישראל ורוחץ בדמם וזה קול דמי אחיך צועקים:

בית יהודא

וְהַטֵּאתִי לָךְ) טאמער וועט קין ענפערין אונ וועט זאגן איך האב אים געהרגת אונ האב געזינדיגט צו דיר, קין האט אבער געזאגט (לא יָדַעְתִּי) איך ווייס ניט וואו איז הבל (נַעֲשָׂה כְּגֹנֵב דַּעַת הָעֶלְיוֹנָה) קין האט געמיינט ער גנבת פון הקב"ה אונ הקב"ה וועט ניט וויסן וואס ער האט געטאן; וְהַשֹּׁמֵר אָחִי אָנֹכִי. בין איך דען דער היטער פון מיין ברודער, זאגט רש"י (לָשׁוֹן תְּמִיָּה הוּא) דאס האט קין געזאגט מיט אוואנדער, ער האט זיך געוואנדערט אויף הקב"ה פאר וואס ער פרעגט אים וואו איז הבל (וְכֵן כָּל הֵ"א הַנְּקוּדָה בְּחֲטַף פַּתַח) אונ אזוי איז ביי יעדער ה"א וואס אונטער די ה"א איז אחטף פתח נאפתה מיט אשוא) ווערט געלייענט דער ווארט מיט אוואנדער: (י) וּדְמֵי אָחִיךָ. האט רש"י עס האט גדארפט שטיין (דַּם אָחִיךָ) דיא בלוט פון דיין ברודער פאר וואס שטייט (דְּמֵי אָחִיךָ) די בלוטין פון דיין ברודער, בלוטין מיינט מען דאך פיל בלוט, נאר מען מיינט (דָּמוֹ וְדַם זַרְעִיּוֹתָיו) זיין בלוט אונ דיא בלוט פון זיינע קינדער וואס וואלטן פון אים געבארן געווארן (דָּבָר אַחֵר) נאך אפשט איז דריבער שטייט דְּמֵי, די בלוטין, (שֶׁעָשָׂה בּוֹ פְּצָעִים הַרְבֵּה) ווייל קין האט אין אים געמאכט פיל וואנדין וואס פון זייא איז ארויסגעגאנגן פיל בלוט (שֶׁלֹּא הָיָה יוֹדֵעַ מֵהֵיכָן נַפְשׁוֹ יוֹצְאָה) ווייל ער האט ניט געוואוסט פון וועלכען ארט וועט זיין נשמה ארויסגיין, דריבער האט ער אים געבייזלט אין פיל ארטער: (יא) וּמִן הָאֲדָמָה). מער פון דיא ערד (יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁנִּתְקַלְּלָה הִיא כְּבָר בַּעֲוֹנָהּ) דוא זאלסט זיין געפלוכט מער פון די ערד וואס זיא איז שון לאנג געפלוכט געווארן וועגען איר זינד (וְגַם בְּזוֹ הוֹסִיפָה לַחֲטוֹא) איצט האט דיא ערד צוגעגעבן נאך אזינד אויף איר פריערדיגען זינד (אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת פִּיהָ) ווייל זיא האט געעפנט איר מויל (לָקַחַת אֶת דְּמֵי אָחִיךָ) צו נעמען די בלוט פון דיין ברודער (וְהִנְנִי מוֹסִיף לָהּ קְלָלָה אֶצְלָךְ) איצט וועל איך געבן צו דיא ערד נאך אקללה מיט דיר צוזאמען (לֹא תוֹסֵף תֵּת כֹּחָהּ לָךְ) זיא זאל דיר ניט מער געבן איר כח: (יב) נָע וָנָד). (אֵין לְךָ רְשׁוּת לָדוּר בְּמָקוֹם אֶחָד), דוא טארסט ניט וואהנען שטענדיג אויף איין ארט:

רש"י

והטאתי לך: לא ידעתי. נעשה כגונב ג דעת העליונה: השומר אחי. לשון תימה הוא וכן כל ה"א הנקודה בחטף פתח: (י) דמי אחיך. דמו ודם זרעיותיו ד"א שעשה בו פצעים הרבה ד שלא היה יודע מהיכן נפשו יוצאה (סנהדרין לז): (יא) מן האדמה. יותר ממה שנתקללה היא כבר ה בעונה וגם בזו הוסיפה ו לחטוא אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחיך וגו'. והנני מוסיף לה קללה אצלך לא תוסף תת כחה [ס"א הכל דבור אחד ממן האדמה ע"כ]: (יב) נע ונד. אין לך רשות לדור

שפתי חכמים

אולי יאמר חטאתי דהא בכל התודה בזה שהיה נהגא. עי"ל דאדם לדיק גמור היה שהוא היה יליר כפיו של הקב"ה ובודאי יודה על חטאו משא"כ קין ומ"ה היה לריך ליכנס עמו בדברים כדי שישוב וכו' מהרש"ל: ג שחשב שאין הכל לפוי לפניו דאל"כ לא היה מכחישו: ד [סנהדרין דף ל"ז] ומסיים שם עד שהגיע לגוארו: ה פי' כעון שהוליאה עץ עושה פרי וכשנתקלל אדם נפקדה גם היא על עונה אבל לא על עון זה שפלתה את פיה שעדיין לא נתקללה על עון זה ואיך יאמר ארור אתה יותר מקללת האדמה: ו (נח"י) נראה דס"ל להרב דלשון פלתה היינו פתיחה יתירה וזה חטא וכמ"ש התוספות סנהדרין ל"ז שאין רישומו ניכר כלל:

ליקוטי יקרים

פיינד וועל איך אליין זעהן וואס איך האב צוא טאהן, דא איז אוך אזוי גוועזן, ווען קין וואלט געווינן פאר הבל אז ע"ר האט אים פיינד וואלט הבל זיך געהיט פאר אים, אונ וואלט ניט גיוועזן אליין מיט אים אין פעלד, נאר ער וואלט גיוועזן שטענדיג נעבין זיין פאטר אונ מוטר, נאר ווייל קין האט שטענדיג גיזאגט צו הבל אחיו, ער איז זיינר אברודר, ער האט אים ליב ווי אברודער, דריבר האט הבל זיך ניט געהיט פר אים, אונ ער איז גיוועזן אליין אין פעלד מיט קין, האט אים קין געהרגת:

פירוש לתורת אלהים

אחי אנכי בין איך דען דער היטר פון מיין ברודר [פ' רש"י]: (י) ויאמר האט גאט גזאגט מה עשית וואס האסטו גטאן קול דמי אחיך דס קול פון דיין ברודערס בלוט צועקים אלי מן האדמה שרייט צו מיר פון דער ערד [פ' רש"י]: (יא) ועתה אונ אצונד ארור אתה מן האדמה זאלסטו זיין פאר שאלטען פון דר ערד [פ' רש"י] אשר פצתה את פיה ווייל זיא האט געעפנט איר מויל לקחת וגו' צו נעמן דס בלוט פון דיין ברודער מידך פון דיין האנד [עיין רש"י]: (יב) כי תעבוד את האדמה אז דו וועסט ארבטן דיא ערד לא תוסף זאל זיא ניט מערן געבען איר קראפט צו דיר נע ונד פר וואגעלט אונ פר טריבן זאלסטו זיין אויף

דער

וַאֲמַר קַיִן קֳדָם יְיָ סַגִּי
חוֹבִי מִלְּמִשְׁבַּק: יד הָא
תָרֵיכְתָּא יָתִי יוֹמָא דֵין
מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא וּמִן
קֳדָמָךְ לֵית אֶפְשָׁר
לְאִטַּמָּרָא וָאֱהֵי מְטַלְטַל
וְגָלֵי בְּאַרְעָא וִיהֵי כָּל
דְּיִשְׁכְּחִנַּנִי יִקְטְלִינַּנִי:
טו וַאֲמַר לֵהּ יְיָ לָכֵן כָּל
קָטִיל קַיִן לְשַׁבְעָה דָרִין
יִתְפְּרַע מִנֵּהּ וְשַׁוִּי יְיָ

יג וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־יְהוָה גָּדוֹל עֲוֹנִי
מִנְּשֹׂא: יד הֵן גֵּרַשְׁתָּ אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל
פְּנֵי הָאֲדָמָה וּמִפָּנֶיךָ אֶסָּתֵר וְהָיִיתִי
נָע וָנָד בָּאָרֶץ וְהָיָה כָל־מֹצְאִי
יַהַרְגֵנִי: טו וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה לָכֵן כָּל־
הֹרֵג קַיִן שִׁבְעָתַיִם יֻקָּם וַיָּשֶׂם יְהוָה

תו"א גדול עוני סנהדרין קא עירובין סו: והייתי נע סנהדרין לז: והיה כל נדרים מא:

בעל הטורים

) מולאי. ב' במסורה הכא ואידך כי מולאי מלא חיים וזה שאחז"ל למיימינים בה סמא דחיי למשמאילים בה סמא דמותא וזהו והיה כל מולאי יהרגני:

רש"י

מקום ה': (יג) גדול עוני מנשוא. בתמיה ז אתה טוען עליונים ותחתונים ח ועוני א"א לך לטעון (ב"ר): (טו) לכן כל הורג קין. זה א' מן המקראות שקצרו דבריהם ורמזו ולא פירשו לכן כל הורג קין לשון גערה כה יעשה לו כך עונשו ולא פי' עונשו: שבעתים יוקם. איני רוצה להנקם מקין עכשיו לסוף שבעה דורות אני נוקם נקמתי ממנו שעמוד למך מבני בניו ויהרגהו וסוף המקרא שאמר שבעתי' יוקם והוא נקמת הבל מקין למדנו שתחלת מקרא ל' י גערה

בית יהודא

(יג) וְגָדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשֹׂא. (בְּתְמִיָה) מיט אַוואונדער האט קַיִן דאס געזאָגט, איז דען מיין זינד אַזוֹ גרויס ניט מוחל צו זיין (אַתָּה טוֹעֵן עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים) דו טראָגסט דיא אויבערשטע אונ דיא אונטערשטע, דו האסט בשאפן די הימעל אונ די ערד אונ אַלץ וואס אויף דעם הימעל אונ אַלץ וואס אויף די ערד (וַעֲוֹנִי אִי אֶפְשַׁר לִטְעוֹן) אונ מיינע זינד קענסטו ניט טראָגן, ווער וועט דיך ניט לאָזן אַז דו וועסט וועלן מיר שיינקען מיין זינד: (טו) וְלָכֵן כָּל הוֹרֵג קַיִן. דעריבער וועט זיין ווער עס וועט הרגענען קַיִן, וואס וועט זיין אַז מען וועט הרגענען קַיִן, שטייט ניט אין פָּסוּק, זאָגט רש"י (זֶה אֶחָד מִן הַמִּקְרָאוֹת שֶׁקָּצְרוּ דִּבְרֵיהֶם וְרָמְזוּ וְלֹא פֵּירְשׁוּ) דער פָּסוּק איז איינער פון די פְּסוּקִים וואס האבן אָפּגעקירצט זייערע רייד זייא האבן גזאָגט אויפין וואונק אונ האבן ניט געזאָגט וואס מיינען (לָכֵן כָּל הוֹרֵג קַיִן) דעריבער ווער עס וועט הרגענען קַיִן (לָשׁוֹן גְּעָרָה) דאס איז אַגעשרייי פון הקב"ה (כֹּה יֵעָשֶׂה לוֹ) אַזוֹ וועט צו אים געטאָהן ווערן (כַּךְ וְכַךְ עוֹנְשׁוֹ) אַזוֹ אונ אַזוֹ וועט זיין דער שטראָף זיינער (וְלֹא פֵּירֵשׁ עוֹנְשׁוֹ) אונ הקב"ה האט ניט אַרויס געזאָגט וואס זיין שטראָף וועט זיין: (שִׁבְעָתַיִם יוּקָם). הקב"ה זאָגט (אֵינִי רוֹצֶה לְהִנָּקֵם מִקַּיִן עַכְשָׁיו) איך וויל ניט אַלֹד שטראָפען קַיִן (לְסוֹף שִׁבְעָה דוֹרוֹת אֲנִי נוֹקֵם נְקָמָתִי מִמֶּנּוּ) אַז עס וועלן גבאָרין ווערן פון קַיִן זיבען דורות, דאַמאָלס וועל איך אים שטראָפען (שֶׁיַּעֲמוֹד לֶמֶךְ מִבְּנֵי בָנָיו וְיַהַרְגֵהוּ) ווען זיין אייניקעל לֶמֶךְ וועט גבאָרין ווערען וועט ער אים הרגענען (וְסוֹף הַמִּקְרָא שֶׁאָמַר שִׁבְעָתַיִם יוּקָם) דער סוף פון דעם פָּסוּק וואס ער זאָגט אין זיבען דורות שפעטער וועט קַיִן געשטראָפט ווערן (וְהוּא נִקְמַת הֶבֶל מִקַּיִן) דאס מיינט מען קַיִן וועט געשטראָפט ווערן נוייל ער האט געהרגעט זיין ברודער הֶבֶל (לָמַדְנוּ) לערנען מיר (שֶׁתְּחִלַּת מִקְרָא) דער אָנהייב פָּסוּק וואס זאָגט לָכֵן כָּל הוֹרֵג קַיִן (לְשׁוֹן גְּעָרָה הִיא) איז דאס אַגעשרייא

דעת זקנים מבעלי התוספות

) לכן כל הורג קין. פשטיה דקרא הכי לפי שהיה קין דואג הרג. א"ל הקב"ה כל הורג קין לאחר שבעה אנקום מהורגו. פ"ז ה"פ קרא דלקמיה ויאמר למך לנשיו היה מקונן למך על מו כי איש הרגתי לפצעי זה קין שהיה גדול בקומה וילד נים. לפצעי לחבורתי כלומר לצערי ולמיתתי כי אמר הקב"ה בעתים יוקם כל הורג קין. ולמך שבעים ושבעה. וא"כ אפילו יוליד למך שבעים ושבעה בנים כולם ימותו באותו עון:

שפתי חכמים

ז וחסר ה"א התימה כי לא יתכן בניחותא ופי' מנשוא ע"ע פי' שחטא חטא גדול שאין ראוי לסליחה דא"כ הי' מגדיל החטא ע"ע ואיך יאמר הן גרשת אותי הרי הודה על חטאו וראוי לזה: ח (גל"ד בשם מהרש"ל) ע"ד כי עמך הסליחה למען תורא ר"ל מאחר שעמך הסליחה ואין אלך שום הסדר ומונע למען זה תורא אבל מלך ב"ו אין בידו למחול רק כפי דת נמוסי הוכרח לעשות ואז מיד כשחטא יחשוב כאשר אבדתי אבדתי ויוסף לחטוא וכך אמר קין אתה טוען וכו' והכל ברשותך ואין מי מוחה בידך ועוני אי אתה יכול לטעון ותגרוס לומר ח"ו שהסדר

ליחה מחמת שהוא נגד הנימוס ואין הסליחה בידך: ט דהל"ל אעשה לו כך וכך: י אין פירושו כל הורג קין שבעתים יוקם דהא ך הרג את קין ולא נעשה בו נקמה שיהרג לאחר שבעתים אלא תחלת המקרא לכן כל הורג קין ל' גערה הוא ושבעתים יוקם קאי

פירוש לתורת אלהים

ער ערד דו טארסט ניט וואונען אויף איין אָרט: (יג) וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל יְיָ האט קַיִן גזאָגט צו גאט גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשׂא איז דען גרוס מיין זינד צו פֿר טראָגן [עיין רש"י] ... דען ניט מיגליך דו זאָלסט מיר מוחל זיין: (יד) הֵן גֵּרַשְׁתָּ אוֹתִי וגו' דו פֿר טרייבסט מיך היינט פון די ערד וּמִפָּנֶיךָ אֶסָּתֵר אונ פון פֿר דיר קען איך מיך דען פֿאר ...ארגן וְהָיִיתִי אונ אַז איך וועל זיין נָע וָנָד אויף דיא ...רד וְהָיָה עס וועט זיין כָּל וגו' ווער עס וועט מיך געפונען וועט מיך הרגענען: (טו) וַיֹּאמֶר האט גאט צו אים ...אגט לָכֵן דרום כָּל דער וואס וועט הרגענען קַיִן [עיין רש"י] וועט ער האבן אַגרויסן עונש שִׁבְעָתַיִם יֻקָּם [ע' רש"י] צום ...ף פון זיבען דורות וועל איך מיך נוקם זיין פון אים [ע' רש"י] וַיָּשֶׂם יְיָ אונ גאט האט געטאָן צו קַיִן אַצייכן

ליקוטים על התורה

(טו) וַיֹּאמֶר לוֹ ה' לָכֵן כָּל הוֹרֵג קַיִן וגו'. דער מדרש זאָגט ווא עס שטייט ביי הקב"ה דער וואָרט לָכֵן, איז אַשְׁבוּעָה, הקב"ה האט בשוואָרן אַלע בַּשֶׁעפעניש וואס זענען געוועזן אויף דער וועלט זיי זאָלן ניט הרגענען קַיִן, נאָר אין זיבען דורות שפעטער וועט קַיִן געהרגעט ווערען:

וַיָּשֶׂם ה' לְקַיִן אוֹת. חכמי האמת זאָגן אויף דעם שטערן פון יעדער יודישען בֶּן זָכָר ווען ער ווערט געבאָרן זענען דא אַלע צוויייא אונ צוואַנציג אותיות פון דיא תּוֹרָה, ווייל דער מוח פון

לְקַיִן אוֹת לְבִלְתִּי הַכּוֹת־אֹתוֹ כָּל־מֹצְאוֹ׃ טז וַיֵּצֵא קַיִן מִלִּפְנֵי יְהוָה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ־נוֹד קִדְמַת־עֵדֶן׃

אונקלוס

לְקַיִן אָתָא בְּדִיל דְּלָ[א] לְמִקְטַל יָתֵהּ כָּ[ל] דְּיִשְׁכְּחִנֵּהּ׃ טז וּנְפַק קַ[יִן] מִן קֳדָם יְיָ וִיתִיב בְּאַרְעָ[א] גָּלֵי וּמְטַלְטַל דַּהֲוָ[ת] עֲבִידָא עֲלוֹהִי מִלְּקַדְמִ[ין]

תולדות אהרן ויצב בארץ סנהדרין ט׃

בית יהודא

פון הקב"ה (שֶׁלֹּא תְּהֵא בְּרִיָּה מַזִּיקָתוֹ) אַלֶע בֶּשֶׁעפֶּענִישֶׁען זָאלֶן מוֹרָא הָאבֶּן צוּ טָאהְן אַשָּׁאדֶן צוּ קַיִן, בִּיז צוּם זִיבֶּעטִין דוֹר, דֶר זִיבֶּעטֶער דוֹר וָועט אִים הַרְגֶנֶן (וְכַיּוֹצֵא בוֹ) אַזוֹ אַגְלַייכֶען אִיז דָא אִין אֵיין אַנְדֶער פָּסוּק (וַיֹּאמֶר דָּוִד כָּל מַכֵּה יְבוּסִי וְיִגַּע בַּצִּנּוֹר) דָוִד הָאט גְזָאגְט דֶר מֶענְטְשׁ וָואס וָועט שְׁלָאגֶן דֶעם יְבוּסִי אוּנ וָועט אָנְרִירֶען וַאיין גֶעמֶען) דֶעם צִנּוֹר דֶעם טָארֶעם) (וְלֹא פֵּירֵשׁ מַה יֵּעָשֶׂה לּוֹ) אוּנ דָוִד הָט נִיט גְזָאגְט וָוס וָועט גְטָאהְן וֶוערֶען צוּ דֶעם מֶענְטְשׁ (אֲבָל דִּבֵּר הַכָּתוּב בְּרֶמֶז) נָאר דֶר פָּסוּק שְׁמוּעֶסְט אוֹיפִין וְואנְק (כָּל מַכֵּה יְבוּסִי) וֶוער עֶס וָועט שְׁלָאגֶן דֶעם יְבוּסִי (וְיִגַּע בַּצִּנּוֹר) אוּנ עֶר וָועט אָנְרִירֶען וַאיין גֶעמֶען) דֶעם צִנּוֹר וְדֶעם טָארֶעם) (וְיִקְרַב אֶל הַשַּׁעַר וְיִכְבְּשֶׁנּוּ) עֶר וָועט גֶענֶענֶען צוּם טוֹיעֶר פוּן שְׁטָאט אוּנ וָועט אִים אַיינְנֶעמֶען (וְאֶת הָעִוְרִים וְאֶת הַפִּסְחִים) אוּנ עֶר וָועט גֶענֶענֶען צוּ דִי בְּלִינְדֶע אוּנ צוּ דִי לָאהְמֶע (וְגַם אוֹתָם יַכֶּה) אוּנ זֵיי וָועט עֶר אוֹךְ שְׁלָאגֶן נַהַרְגֶנֶן) (עַל אֲשֶׁר אָמְרוּ הָעִוֵּר וְהַפִּסֵּחַ) וַוייל דֶר בְּלִינְדֶער אוּנ דֶער לָאהְמֶער זָאגֶן (לֹא יָבֹא דָוִד אֶל תּוֹךְ הַבַּיִת) דָוִד זָאל נִיט אַרַיין קוּמֶען שְׁטוּב (הַמַּכֶּה אֶת אֵלּוּ) דֶר וָועט שְׁלָאגֶן דִי אַלֶע מֶענְטְשֶׁן (אֲנִי אֶעֱשֶׂנּוּ רֹאשׁ וְשַׂר) וֶועל אִיךְ אִים מַאכֶען עֶר זָאל זַיין אַעֶלְצְטֶער (כַּאן קָצַר דְּבָרָיו) דָא וְאִין סֵפֶר שְׁמוּאֵל) הָאט דֶער פָּסוּק אָפְּגֶעקִירְצְט דִיא רֵייד פוּן דָוִד (וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים פֵּירֵ[שׁ]) אוּנ אִין סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים הָט מֶען גֶעשְׁרִיבֶּען (יִהְיֶה לְרֹאשׁ וּלְשַׂר) דֶער מֶענְטְשׁ וָועט זַיין אַעֶלְצְטֶער׃ וַיָּשֶׂם ה׳ לְקַיִן אוֹ[ת] הקב"ה הָט גְטָאהְן אַצֵייכֶן צוּ קַיִן, וָואס אִיז גְוֶוען דֶר צֵייכֶן (חָקַק לוֹ אוֹת מִשְּׁמוֹ בְּמִצְחוֹ) הקב"ה הָט אַיינְגֶעקְרִיצְט אַ[ן] אוֹת פוּן זַיין נָאמֶען אִין דֶעם שְׁטֶערְן פוּן קַיִן (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז קַיִן הָאט גְזָאגְט (כָּל מוֹצְאִי יַהַרְגֵנִי) וֶוער עֶס וָו[עט] מִיךְ טְרֶעפֶן וָועט מִיךְ הַרְגֶנֶן (הַבְּהֵמוֹת וְהַחַיּוֹת) עֶר הָאט מוֹרָא גֶעהַאט דִיא בְּהֵמוֹת אָדֶער חַיּוֹת וֶועלֶן אִים הַרְגֶנֶן (אֲבָל אָדָם עֲדַיִין לֹא הָיוּ שֶׁיִּרָא מֵהֶם) אָבֶּער מֶענְטְשֶׁן זֶענֶען נָאךְ נִיט גְוֶוען עֶר זָאל דַארְפֶן פַאר זֵיי מוֹרָא הָאבֶּן (רַק אָבִיו וְאִ[מּוֹ]) נָאר זַיין פָאטֶר אוּנ מוּטֶער זֶענֶען גְוֶוען (וּמֵהֶם לֹא הָיָה יָרֵא שֶׁיַּהַרְגוּהוּ) אוּנ פַאר זֵיי הָט עֶר דָאךְ נִיט מוֹרָא גֶעהַאט זֵיי זָ[אלֶן אִים] הַרְגֶנֶן (אֶלָּא אָמַר) נָאר אַזוֹ הָט קַיִן גֶעזָאגְט (עַד עַכְשָׁיו הָיָה פַּחְדְּתִּי עַל כָּל חַיּוֹת) בִּיז אִיצְט אִיז גְוֶוען מַיין מוֹרָא [פַאר] דִי חַיּוֹת, בְּהֵמוֹת אוּנ חַיּוֹת הָאבֶּן פַאר מִיר מוֹרָא גֶעהַאט (וְעַכְשָׁיו בִּשְׁבִיל עָוֹן זֶה) אוּנ אִיצְט וָועגֶן דִי עֲבֵירָה וֶועלֶן חַיּוֹת פַר מִיר נִיט מוֹרָא הָאבֶּן (וְיַהַרְגוּנִי מִיָּד) אוּנ זֵיי וֶועלֶן מִיךְ בַּאלְד הַרְגֶנֶן (וַיָּשֶׂם ה׳ לְקַיִן אוֹת) הקב"ה הָאט גֶעטָא[ן] אַצֵייכֶן צוּ קַיִן (הֶחֱזִיר מוֹרָאוֹ עַל הַכֹּל) עֶר הָאט צוּרִיק גֶגֶעבֶּען דִי מוֹרָא פוּן קַיִן אוֹיף אַלֶע בַּשֶׁעפֶּענִישׁ׃ (טז) וַיֵּצֵא קַ[יִן] זָאגְט רַשִׁ"י (יָצָא בְּהַכְנָעָה) עֶר אִיז אַוֶועקְגֶעגַאנְגֶען פוּן הקב"ה נִידֶער גֶעשְׁלָאגֶען וְטְרוֹיעֶרִיגְז (כְּגוֹנֵב דַּעַת הָעֶלְיוֹנָה) וְוִיא [מֶען] גַנְבֶת דָאס ווִיסֶענְשַׁאפְט פוּן הקב"ה וֶוער הָאט זִיךְ גֶעמַאכְט טְרוֹיעֶרִיג אוּנ נִידֶערִיג גְלַייךְ וְוִיא עֶר הָט חֲרָטָה אוֹיף [דֶעם] זִינְד וָוס עֶר הָט גְטָאהְן, אָבֶּער אִין הַארְצֶן הָאט עֶר קַיִין חֲרָטָה גֶעהַאט, נָאר עֶר הָט גֶעמֵיינְט הקב"ה וֵויים נִיט וָו[אס] עֶר טְרַאכְט אִין הַארְצֶן׃ וּבְאֶרֶץ נוֹד׃. אִין דִיא לַאנְד נוֹד (בְּאֶרֶץ שֶׁכָּל הַגּוֹלִים נָדִים שָׁם) אִין דִיא לַאנְד וָואס אַ[לֶע] פָארְט׃ יְבֶּעגֶע אַנְטְלוֹיפִין דָארְטֶען׃ וְקִדְמַת עֵדֶן׃. אִין מִזְרַח זַייט פוּן עֵדֶן (שָׁם גָּלָה אָבִיו כְּשֶׁגּוֹרַשׁ מִגַּן עֵדֶן) וָועט זַיין פָאטֶ[ער]

רש"י

הוא שלא תהא בריה מזיקתו וכיוצא בו (ש"ב ה) ויאמר ד[וד] כל מכה יבוסי ויגע בצנור ולא פי׳ מה יעשה לו אבל ד[בר] הכתוב ברמז ב כל מכה יבוסי ויגע בצנור ויקרב אל הש[ער] ויכבשנו ל ואת העורים וגו׳ וגם אותם יכה על אשר אמ[רו] העור והפסח לא יבא אל תוך הבית המכה את אלו אני אעש[נו] ראש ושר כאן קצר דבריו ובדה"א (יא ו) פי׳ יהיה לר[אש] ולשר: וישם ה׳ לקין אות. חקק לו אות משמו מ במ[צחו] [ס"א] ד"א כל מוצאי יהרגני הבהמות והחיות אבל בני א[דם] עדיין לא היו שיירא מהם רק אביו ואמו ומהם לא היה י[רא] שיהרגוהו אלא אמר עד עכשיו היה פחדתי על כל החי[ות] כמ"ש ומוראכ׳ וגו׳ ועכשיו בשביל עון זה לא ייראו ממני החי[ות] ויהרגוני מיד וישם ה׳ לקין אות החזיר מוראו על הכל (טז) ויצא קין. יצא בהכנעה נ כגונב דעת העליונה: בא[רץ] נוד. בארץ שכל הגולים נדים שם: קדמת עדן. שם ג[לה]

שפתי חכמים

אקין ר"ל כי לא יקבל הבל נקמתו מקין אלא עד ז׳ דורות וכמו שמוכיח סוף המקרא ושבעתים יוקם קאי אקין ולא אהורג את קין. ועי"ל דא"כ איך פי׳ כל הורג קין יוקם שבעתים א"כ הי׳ קשה למה יוקם שבעתים יותר משאר רוצחים אע"כ מלת שבעתים יוקם הוא ענין בפ"ע שהקב"ה יוקם מקין עד ז׳ דורות וע"כ זה אחד מן המקראות שקצרו וכו׳: ב ר"ל דכאן דבר הכתוב ברמז ובמקום אחר מפרש בהדיא כל מכה וכו׳: ל ועורים ופסחים צלמי עכו"ם היו ופסח[ים] יעקב ועור כנגד יצחק והי׳ כתוב עליהן את השבועה שנשבע אב[רהם] לאבימלך שלא יעשו עמו מלחמה וכן אבימלך לו אבל בימי דוד בטלה השבועה: מ פי׳ אות משמו של קין והוא אות י׳ דרמז בו כלו׳ שלא יהרגנו א"נ אות א׳ משמו של הקב"ה והוא אות ה׳ רמז כל הורג קין מהרש"ל: נ הוכחתו מלשון ויצא דהול"ל וילך דלשון יציא[ה]

ליקוטים על התורה

יֶעדֶר יוּד אִיז גִיגֶעבֶּן גְוָוארֶן צוּ לֶערְנֶען תּוֹרָה נְדָאס אִיז דֶער צֶלֶם אֱלֹהִים), אוּנ אַז עֶר זִינְדִיגְט וֶוערֶען דִי אוֹתִיוֹת בִּיסְלַאכְוַוייז אָפּ גֶעמֶעקְט, אוּנ אַז עֶר טוּהְט תְּשׁוּבָה קוּמֶען דִי אוֹתִיוֹת בִּיסְלַאכְוַוייז צוּרִיק, אוּנ וַוייל קַיִן הָאט גִיטָאהְן תְּשׁוּבָה נָאר נִיט מִיט דֶעם גַאנְצֶן הַארְצִין הָט הקב"ה אִים צוּרִיק גִיגֶעבֶּען נָאר אֵיין אוֹת פוּן אָלֶף בֵּית, דֶעם אוֹת ו׳ (וְוִיא מֶען הָאט גִיגֶעבֶּען צוּ יִתְרוֹ עֶר זָאל הֵייסֶן יִתְרוֹ), אוּנ וַוייל עֶר הָאט אוֹף זִיךְ גֶעהַאט דֶעם א״ת ו׳ וֶועט מֶען אִים נִיט הַרְגֶענֶען וְוִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק וּמוֹרַאֲכֶם וְחִתְּ[כֶם] יִהְיֶה עַל כָּל חַיַּת הָאָרֶץ, אַייעֶר מוֹרָא וֶועט זַיין אוֹף אַלֶע חַיּוֹת, דִי חַיּוֹת וֶועלֶען פַאר אַייךְ מוֹרָא הָאבֶּן אַז אִיר וֶועט הָאבֶּען צֶלֶם אֱלֹהִים׃

פירוש לתורת אלהים

לְבִלְתִּי הַכּוֹת מֶען זָאל אִים נִיט הַרְגֶנֶן כָּל מוֹצְאוֹ וֶוער [עֶס] וָועט אִים גְפִינֶען [עיין רש"י]׃ (טז) וַיֵּצֵא קַיִן אִיז קַיִן אַוֶ[עק] גְגַאנְגֶען פוּן פַר גָאט אוּנ עֶר אִיז גְזֶעסֶן בְּאֶרֶץ אִין לַא[נְד] נוֹד קִדְמַת עֵדֶן אִין מִזְרַח זַייט פוּן דֶעם עֵדֶן [עיין רש"י]

דגינתא דעדן: יז וידע קין ית אתתיה ועדיאת וילידת ית חנוך והוה בני קרתא וקרא שמא דקרתא כשום בריה חנוך: יח ואתיליד לחנוך ית עירד ועירד אוליד ית מחויאל ומחייאל אוליד ית מתושאל ומתושאל אוליד ית למך: יט ונסיב ליה למך תרתין נשין שום חדא עדה ושום

יז וידע קין את־אשתו ותהר ותלד את־חנוך ויהי בנה עיר ויקרא שם העיר כשם בנו חנוך: יח ויולד לחנוך את־עירד ועירד ילד את־מחויאל ומחייאל ילד את־מתושאל ומתושאל ילד את־למך: חמישי
יט ויקח־לו למך שתי נשים שם

רש"י

אביו כשגורש מגן עדן שנ' וישכן מקדם לג"ע וגו' לשמור את שמירת דרך מבוא הגן שיש ללמוד שהוא אדם שם ומצינו רוח מזרחית קולטת בכ"מ את הרוצחים שנאמר (דברים ד) אז יבדיל משה וגו' מזרחה שמש. ד"א בארץ נוד כ"מ שהלך היתה הארץ מזדעזעת תחתיו ע והבריות אומרים סורו מעליו זהו שהרג את אחיו: (יז) ויהי. קין בונה עיר פ ויקרא שם העיר לזכר בנו חנוך: (יח) ועירד ילד. יש מקום שהוא אומר בזכר הוליד ויש מקום שהוא אומר ילד שהלידה משמשת שתי לשונות לידת האשה ניסטר"א בלעז וזריעת תולדות האיש אינגינדר"ר בלעז כשהוא אומר הוליד בלשון הפעיל מדבר בלידת האשה פלוני הוליד את אשתו בן או בת וכשהוא אומר ילד מדבר בזריעת האיש והוא בלעז אינגינדרי"ר: (יט) ויקח

בית יהודא

[אדם] איז ארויסגעטריבען געווארען פון גן עדן איז ער אויך פארטריבען געווארען אין מזרח זייט פון גן עדן (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (וישכן מקדם לגן עדן) הקב"ה האט געמאכט רוהען אין מזרח זייט פון גן עדן די מלאכי חבלה (לשמור את שמירת דרך מבוא הגן) צו היטען דיא וועג וואס מען גייט דורך איר צום גן עדן, פאר וואס האט מען געהייס נאר דעם מזרח זייט (שיש ללמוד שהיה שם אדם) פון דעם קענען מיר לערנען אז אדם איז געוועזען אין מזרח זייט פון גן עדן (ומצינו) אונ מיר געפינען (רוח מזרחית קולטת בכל מקום את הרוצחים) דר מזרח זייט האט געראטעוועט פון טויט אלע רוצחים וואס זענען געקומען אין מזרח זייט (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (אז יבדיל משה וגו' מזרחה שמש) משה האט אפגעשיידט דרייא שטעט אין מזרח זייט וואו די זונן שיינט־אויף אין דר פריה, וועהר עס איז געוועזען ארוצח וואס האט געהרגעט אמענטשען אומגעריכט (ניט וויל'ענדיג) אונ ער איז אנטלאפען אין אייגע פון דיא דרייא שטעט איז ער גערעטעט געווארען פון טויט (דבר אחר) נאך אפשט איז בארץ נוד (כל מקום שהלך היתה הארץ מזדעזעת תחתיו) אוף וועלכען ארט קין איז געגאנגען האט די ערד געציטערט אונטער אים (והבריות אומרות) אונ אלע בשעפעניש האבען געזאגט איינער צום אנדערען (סורו מעליו) גייט אוועק פון אים (זהו שהרג את אחיו) דס איז דר מענטש וואס האט געהרגעט זיין ברודער: (יז) ויהיו. (קין בונה עיר), קין האט געבאהט אשטאט (ויקרא שם העיר) אונ ער האט גרופען דעם נאמען פון די שטאט חנוך (לזכר בנו חנוך) צו געדיינקען זיין זון חנוך: (יח) ועירד ילד. זאגט רש"י (יש מקום שהוא אומר בזכר הוליד) עס זענען דא פסוקים וואס שטייט בייא אזכר הוליד, ער האט געמאכט געבארין (ויש מקום שהוא אומר ילד) עס זענען דא פסוקים וואס שטייט ביי אזכר ילד, ער האט גבארין (שהלידה משמשת שתי לשונות) ווארום עס זענען דא צווייערליי געבורטן (לידת האשה) וואס די אשה געבערט (וזריעת תולדות האיש) אונ די זרע וואס גייט ארוס פון מאן, פון די זרע ווערט בשאפען דס קינד ביי דיא מוטער אין בויך (כשהוא אומר הוליד) אז מען זאגט הוליד (בלשון הפעיל) ער האט געמאכט געבארין (מדבר בלידת האשה) שמועסט מען וואס די אשה געבערט (פלוני הוליד את אשתו בן או בת) מען זאגט יענער מאן האט געמאכט זיין ווייב זאל געבארין אזוהן אדער אטאכטער (וכשהוא אומר ילד) אונ אז מען זאגט ילד, ער האט גבארין (מדבר בזריעת האיש) שמועסט מען פון די זרע וואס איז ארוסגגאנגען פון מאן, פון די זרע ווערט גבארין דאס קינד ביי די מוטער אין בויך: (יט) ויקח לו למך. למך האט גנומען צוויי ווייבער,

שפתי חכמים

שייך אלא ממי שילא מדבר המוקף אבל הכא כתיב מלפני ה' דלא שייך דבר המוקף בו כי מלא כל הארץ כבודו: ם דהל"ל למה היו המלאכים במזרח ולא ברוח אחרת: ע ולד"א לחיד קשה דא"כ למה אמר קדמת לכן לריכין אנו גם כן לפשט הראשון כי שם גלה אביו ולפי' הראשון קשה למה נאמר בארץ נוד היל"ל במדינת. מהרש"ל: פ כלומר דוויהי בונה עיר קאי על קין ולא על חנוך הסמוך לו דאל"כ מאי כשם כש

פירוש לתורת אלהים

(יז) וידע קין את אשתו אונ קין האט זיך בהעפט מיט זיין ווייב ותהר אונ זיא איז וואורן טראגן ותלד את אונ זיא האט גיוויגען חנוך ויהי בונה עיר אונ קין האט גבויעט אשטאט ויקרא שם אונ האט גרופען דעם נאמען פון דער שטאט כשם בנו וויא דער נאמען פון זיין זוהן חנוך:
(יח) ויולד לחנוך אונ עס איז גיבארען געווארן צו חנוך עירד אונ עירד האט געבארן מחויאל אונ מחויאל האט גיבארן מתושאל אונ מתושאל האט גיבארין למך: (יט) ויקח לו למך למך האט צו זיך גנומען שתי נשים צוויי

ליקוטי יהודא

(יז) וידע קין את אשתו וגו'. דער באר מים חיים שרייבט קין האט ניט גיוואלט מיבם זיין [נעמען] דאס ווייב פון הבל, ווי דער דין איז אז איינער שטארבט אן קינדער דארף זיין ברודער נעמען זיין ווייב, ווייל דער דין איז אויך דאס ערשטע קינד וואס ווערט גיבארען צו זיין ברודערס ווייב דארף האבען דעם נאמען פון דעם גישטארבענעם ברודער וועט מען דאך דארפען רופען דעם

ווייבער

הָאַחַת עָדָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית צִלָּה׃
כ וַתֵּלֶד עָדָה אֶת־יָבָל הוּא הָיָה אֲבִי
יֹשֵׁב אֹהֶל וּמִקְנֶה׃ כא וְשֵׁם אָחִיו יוּבָל

תִּנְיֵתָא צִלָּה׃ כ וִילִידַת
עָדָה יָת יָבָל הוּא הֲוָה
רַבְּהוֹן דְּכָל דְּיָתְבִין
מַשְׁכְּנִין וּמָרֵי בְעִיר
כא וְשׁוּם אֲחוּהִי יוּבָל הוּא

בית יהודא

זָאגְט רש"י (לֹא הָיָה לוֹ לְפָרֵשׁ כָּל זֶה) די תּוֹרָה האט ניט געדארפט שרייבן די אלע זאכן מיט לֶמֶך'ס ווייבער (אֶלָּא לְלַמְּדֵנוּ מִסּוֹף הָעִנְיָן) נאר פון דעם סוף וואס איז גווארין מיט לֶמֶך אונ זיינע ווייבער לערנן מיר (שֶׁקִּיֵּם הקב"ה הַבְטָחָתוֹ) הקב"ה הט גטאהן וויא ער הט צוגעזאגט (שֶׁאָמַר שִׁבְעָתַיִם יֻקַּם קָיִן) הקב"ה הט גזאגט ווען עס וועט געבארין ווערען דר זיבעטער דור פון קין וועט מען הרגענן קין (עָמַד לֶמֶךְ לְאַחַר שֶׁהוֹלִיד בָּנִים וְעָשָׂה דוֹר שְׁבִיעִי וְהָרַג אֶת קָיִן) נאכדעם וויא למך הט געבארין קינדער אונ עס איז געבארין גווארין דר זיבעטער דור, דאמאלס הט למך גערהרגעט קין (וְזֶהוּ שֶׁאָמַר) דאס איז וואס למך האט גזאגט (כִּי אִישׁ הָרַגְתִּי לְפִצְעִי) איך האב גערהרגעט א מענטש צו מיין וואונד: וּשְׁתֵּי נָשִׁים. למך הט גהאט צוויי ווייבער, זאגט רש"י (כַּךְ הָיָה דַרְכָּן שֶׁל דוֹר הַמַּבּוּל) אזו איז גוועזן דר פירונג פון די מענטשן וואס זענען גוועזן אין די צייט פון מבול, יעדער מאן הט גהאט צוויי ווייבר (אַחַת לִפְרִיָּה וּרְבִיָּה) איין ווייב הט ער גענומן ער זאל מיט איר האבן קינדער (וְאַחַת לְתַשְׁמִישׁ) אונ איינע זאל זיין צום פערגעניגען פון תשמיש המטה (זוֹ שֶׁהִיא לְתַשְׁמִישׁ) דם ווייב וואס ער האט געהאלטן צום פארגעניגען פון תשמיש המטה (מַשְׁקֶה אוֹתָהּ כּוֹס שֶׁל עִקָּרִין כְּדֵי שֶׁתֵּעָקֵר) הט ער איר גגעבען טרינקען אזעלכע משקה זיא זאל ווערן אעקרה אונ זאל ניט קענען האבן קינדר (וּמְקֻשֶּׁטֶת כְּכַלָּה) זיא איז גוועזן געצירט וויא א כלה (וּמַאֲכִילָהּ מַעֲדַנִּים) אונ ער האט איר געגעבן עסין גוטע שפייזן (וַחֲבֶרְתָּהּ) אונ דיא אנדערע ווייב (נְזוּפָה וַאֲבֵלָה כְּאַלְמָנָה) איז פון אים גוועזן דערוואַרפן אונ טרויעריג וויא אאלמנה (וְזֶהוּ שֶׁפֵּירֵשׁ אִיּוֹב) דם האט איוב גזאגט (רוֹעֶה עֲקָרָה לֹא תֵלֵד) דער מאן פיטערט מיט גוטע שפייזען אונ עסין דם ווייב וואס איז אעקרה אונ זיא וועט קיין קינדער האבן (וְאַלְמָנָה לֹא יְיֵטִיב) אבער דם אנדערע ווייב וואס זיא איז וויא אאלמנה צו איר טוהט ער קיין גוטס (כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּאַגָּדַת חֵלֶק) וויא עס שטייט אין די גמרא סנהדרין אין פרק חלק: (וְעָדָה). (הִיא שֶׁל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה), דאס ווייב וואס איז גוועזן צו קינדר האבן הט געהייסן עדה (עַל שֵׁם שֶׁמְּגוּנָה עָלָיו) ווייל זיא איז גוועזן מיאוס אויף איהר מאן (וּמוּסֶרֶת מֵאֶצְלוֹ) אונ זיא איז גוועזן אפגיטאהן פון איהם (עָדָה תַּרְגּוּם שֶׁל סוּרָה) אויף דעם וואָרט סורה ואפטאהן טייטשט דר תרגום "עדה", איז עדה דערטייטש אפטאהן (צִלָּה הִיא שֶׁל תַּשְׁמִישׁ) דאס ווייב וואס מען הט גהאלטן צום פערגעניגען האט גהייסן צלה (עַל שֵׁם שֶׁיּוֹשֶׁבֶת תָּמִיד בְּצִלּוֹ) ווייל זיא זיצט שטענדיג אונטער זיין שאטען אונטער זיין שיצונג (דִּבְרֵי אַגָּדָה הֵם בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה) אזו ווערט געזאגט אין מדרש: (כ) (אֲבִי יוֹשֵׁב אֹהֶל וּמִקְנֶה). זאגט רש"י (הוּא הָיָה הָרִאשׁוֹן לְרוֹעֵי בְהֵמוֹת בַּמִּדְבָּר) ער איז גוועזן דער ערשטער פון דיא מענטשן וואס האבן געפיטערט בהמות אין דר מדבר ודריבער ווערט ער גערופן אבי, דער פאטער. דר ערשטער (וְיוֹשְׁבֵי אֹהָלִים חוֹדֶשׁ כָּאן וְחוֹדֶשׁ כָּאן בִּשְׁבִיל מִרְעֵה צֹאנוֹ) אונ זייא זיצען אין געצעלטין ופאלאטקעס אויף דעם ארט אחודש אונ אויף איין אנדער ארט אחודש, ווייל זיי זוכען גראז צו פיטערין זייערע שעפסין (וּכְשֶׁכָּלָה הַמִּרְעֶה בְּמָקוֹם זֶה) ווען עס הט זיך גיענדיגט דאס פיטערונג פון דעם ארט, די שעפסין האבין שוין אויפגעגעסין דיא גראז פון דעם ארט (הוֹלֵךְ וְתוֹקֵעַ אָהֳלוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר) גייען זיי מיט זייערע שעפסן אונ מיט זייערע געצעלטין אויף איין אנדער ארט אונ אזו טוהען זיי שטענדיג (וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה) דער מדרש זאגט (בּוֹנֶה בָתִּים לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים) יבל האט געבאהט היזער צו די עבודה זרה (כְּמָה דְאַתְּ אָמַר) וויא דו זאגסט אין פסוק (סֵמֶל הַקִּנְאָה הַמַּקְנֶה) דאס בילד עבודה זרה וואס הט דערצערונט הקב"ה (וְכֵן אָחִיו) אונ אזו האט גטאהן זיין ברודר (תּוֹפֵשׂ כִּנּוֹר וְעוּגָב לְזַמֵּר לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים)

רש"י

לו למך. לא היה צ לו לפרש כל זה אלא למדנו מסוף הענין שקיים הקב"ה הבטחתו שאמר שבעתים יוקם קין ועמד למך לאחר שהוליד בנים ועשה דור שביעי והרג את קין זה שאמר כי איש הרגתי לפצעי וגו': שתי נשים. (ב"ר) כך היה דרכן של דור המבול אחת לפריה ורביה ואחת לתשמיש ז שהיא לתשמיש ק משקה כוס של עקרין (סא"א) כדי שתעקר ומקושטת ככלה ומאכילה מעדנים וחברתה נזופה ואבלה כאלמנה וזהו שפי' איוב (כד כא) רועה עקרה לא תלד ואלמנה לא ייטיב כמו שמפורש באגדת חלק: עדה. היא של פריה ורביה על שם שמגונה עליו ומוסרת מאצלו [ס"א ממאכלו] עדה תרגום של סורה: צלה. היא של תשמיש על שם שיושבת תמיד בצלו דברי אגדה הם בב"ר: (כ) אבי יושב אהל ומקנה. הוא היה הראשון ר לרועה בהמות במדברות ויושב אהלים חדש כאן וחדש כאן בשביל מרעה צאנו וכשכלה המרעה במקום זה הולך ותוקע אהלו במקום אחר ומדרש אגדה בונה בתים לעבודת אלילים כמה דאת אמר (יחזקאל ח) סמל הקנאה המקנה וכן אחיו תופש כנור ועוגב לזמר

שפתי חכמים

חנוך: צ אלא כך היל"ל ומתושאל ילד את למך ולמך ילד את יובל למ"ל למכתב ויקח לו למך שתי נשים: ק פי' שהשקה אותה כוס של עיקרין כדי שתהי' עקרה ולא יכחיש את יפוי' וא"ת והלא כתיב וצלה גם היא ילדה וי"ל דילדה קודם ששתתה הכוס של עיקרין ועי"ל דמה שאמר וצלה גם היא ילדה רבותא נקט אע"פ ששתת' כוס של עיקרין אפ"ה ילדה ולא הזיק לה כלום (רא"ם): ר ופי' אבי כלומר ראשון

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יט) ושם השנית צלה. פירש"י שדרכן ליקח ב' נשים אחת לתשמיש ואחת לפריה ורביה. ואותה של תשמיש משקין אותה כוס עיקרין. ופי' דצלה היתה אותה של תשמיש. וקשיא לי דהא כתיב אח"כ וצלה גם היא ילדה. וי"ל דלהכי כתיב גם כלומר אף צלה שנבחרה לתשמיש ילדה ולא הועיל לה כוס של עיקרין:

ליקוטי יהודא

קינד הבל אונ קין הט ניט גיוואלט דר נאמן הבל זאל זיין אויף דר וועלט, זיינע זינד זאל פארגעסן ווערן אויף אייביג, אונ זיין איינענעם זוהן פון זיין ווייב האט ער אויך ניט גערופען הבל, נאר חנוך:

פירוש לתורת אלהים

ווייבר שֵׁם הָאַחַת דר נאמן פון איין ווייב איז גוועזן עָדָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית אונ דר נאמן פון דר צווייטי איז גוועזן צִלָּה: (כ) וַתֵּלֶד עָדָה עדה הט געבארן יָבָל הוּא הָיָה ער איז גוועזן דר ערשטער וואס זיצן אין געצעלט אונ פאסין די פיך: (כא) וְשֵׁם אָחִיו אונ דר נאמן פון זיין ברודר איז גוועזן יוּבָל הוּא הָיָה ער איז גיוועזן אֲבִי דער ערשטער וואס ער

הוּא הָיָה אֲבִי כָּל־תֹּפֵשׂ כִּנּוֹר וְעוּגָב׃
כב וְצִלָּה גַם־הִוא יָלְדָה אֶת־תּוּבַל
קַיִן לֹטֵשׁ כָּל־חֹרֵשׁ נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל
וַאֲחוֹת תּוּבַל־קַיִן נַעֲמָה׃ כג וַיֹּאמֶר
לֶמֶךְ לְנָשָׁיו עָדָה וְצִלָּה שְׁמַעַן קוֹלִי

תו"א ויאמר למך סנהדרין לח:

אונקלוס

ה רַבְּהוֹן דְּכָל דִּמְנַגַּן
פּוּם נִבְלָא יָדְעֵי זְמַר
רָא וְאַבּוּבָא׃ כב וְצִלָּה
הִיא יְלִידַת יָת תּוּבַל
רַבְּהוֹן דְּכָל יָדְעֵי
דַת נְחָשָׁא וּפַרְזְלָא
תֵהּ דְּתוּבַל קַיִן
ה׃ כג וַאֲמַר לֶמֶךְ
וֹהִי עָדָה וְצִלָּה

רש"י

ת חלילים: (כב) תובל קין. תיבל אומנתו של קין. ל' תבלין תיבל והתקין אומנתו של קין לעשות כלי זיין ים: לוטש כל חרש נחשת וברזל. ש מחדד ת נחושת וברזל כמו (איוב טז) ילטוש עיניו לי חורש פועל בסגול אלא לשון פועל בצירי שהרי נקוד קמץ טעמו למטה כלו' מחדד ומצחצח כל כלי אומנות נחשת: נעמה. היא ת אשתו של נח בב"ר: (כג) שמען . שהיו נשיו פורשות ממנו מתשמיש לפי שהרג את קין תובל קין בנו שהיה למך סומא ותובל קין מושכו וראה ן ונדמה לו כחיה ואמר לאביו למשוך בקשת והרגו וכיון שהוא קין זקנו הכה כף אל כף וספק את בנו ביניהם היו נשיו פורשות ממנו והוא מפייסן: שמען קולי.

בית יהודא

ער הָט גֶעהַאלְטֶן אַפִּידוּל אוּנ אַפִּייפִיל אוּנ הָאט גֶעשְׁפִּילְט צוּ דִי עֲבוֹדָה זָרָה: (כב) ותובל קין. זָאגְט רש"י (תִּיבֵּל אוּמְנָתוֹ שֶׁל קַיִן) עֶר הָט פַאְרבֶּעסֶערְט דִיא אַרְבֶּעט פוּן קַיִן (תּוּבַל לָשׁוֹן תַּבְלִין) תּוּבַל אִיז דֶערְטַייטְשׁ בְּשָׂמִים, גֶעוִוירְץ (תִּיבֵּל וְהִתְקִין אוּמְנָתוֹ שֶׁל קַיִן) עֶר הָט אַרַיין גֶעטָאהְן בְּשָׂמִים אוּנ הָט פַארְבֶּעסֶערְט דִי אַרְבֶּעט פוּן קַיִן וַואזוּ וִויא בְּשָׂמִים פַארְבֶּעסֶערְט דָם עֶסִין, וֶוען קַיִן הָט גֶעהַרְגֶעט זַיין בְּרוּדֶער הֶבֶל הָט עֶר נִיט גֶעהַאט כֵּלִים מִיט וָוס עֶר זָאל אִים הַרְגֶענֶען, אִיז גֶעקוּמֶען תּוּבַל קַיִן (לַעֲשׂוֹת כְּלֵי זַיִן לָרוֹצְחִים) אוּנ הָאט גֶעמַאכְט כֵּלִים וְשֶׁווערְדֶן בִּיקְסִין פַייְלֶן שְׁפִּיזֶען מֶען זָאל הָאבֶּן מִיט וָוס גְרִינְג צוּ הַרְגֶענֶען אַמֶענְטְשֶׁען: (לוֹטֵשׁ כָּל חוֹרֵשׁ נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל). זָאגְט רש"י מֶען מֵיינְט (מְחַדֵּד אוּמְנוּת נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל) עֶר הָט גֶעשַׁארְפְט דִי אַרְבֶּעט פוּן קוּפֶּער אוּנ אַייזִין וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (יִלְטוֹשׁ עֵינָיו לִי) עֶר שַׁארְפְט זַיינֶע אוֹיגֶן אוֹיף מִיר נֶער קוּקְט שְׁטַארְק אוֹיף מִירוּ, הַארְט פוּן פָּסוּק זֶעהְט־אוֹיס תּוּבַל קַיִן הָט נִיט גֶעמַאכְט דִיא כֵּלִים, נָאר אֵיין אַנְדֶערֶער הָט זֵיי גֶעמַאכְט אוּנ עֶר הָט זֵיי שַׁארְפְט אוּנ גֶעפִּיצְט, וֶוער הָט זֵיי גֶעמַאכְט? דְרִיבֶּער זָאגְט רש"י (חוֹרֵשׁ אֵינוֹ לָשׁוֹן פּוֹעֵל בְּסֶגּוֹל אֶלָּא לָשׁוֹן פּוֹעֵל שֶׁהֲרֵי נָקוּד קָמַץ קָטָן דְּהַיְינוּ בְּצֵירֵי וְטַעֲמוֹ לְמַטָּה) אַזוֹ מֵיינְט רש"י חוֹרֵשׁ מִיט אַסֶגּוֹל אִיז דֶערְטַייטְשׁ דִי אַרְבֶּעט, מִיט אַצֵירֵי אִיז דֶערְטַייטְשׁ דֶר אַרְבֶּעטֶער וָוס אַרְבֶּעט דִי קוּפֶּער אוּנ אַייזִין זָאגְט רש"י אִין דֶער תּוֹרָה שְׁטֵייט נִיט דִיא אַרְבֶּעט פוּן קוּפֶּער אוּנ אַייזִין, נָאר עֶס שְׁטֵייט חוֹרֵשׁ אוּנ דִי נְגִינָה וְדֶער מֵרְכָא) שְׁטֵייט אוּנְטֶער דִי רֵייש רְטַייטְשׁ חוֹרֵשׁ דֶר אַרְבֶּעטֶער, אִיז גְלַייךְ וִויא אִין פָּסוּק וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען לוֹטֵשׁ וְחוֹרֵשׁ כָּל נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל, עֶר אוּנ אַרְבֶּעט אַלֶע כֵּלִים פוּן קוּפֶּער אוּנ אַייזִין (כְּלוֹמַר מְחַדֵּד וּמְצַחְצֵחַ כָּל כְּלֵי אוּמְנוּת נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל) עֶר שַׁארְפְט אוּנ אַלֶע כֵּלִים פוּן קוּפֶּער אוּנ אַייזִין וָוס עֶר הָט גְמַאכְט: וְנַעֲמָה.(הִיא אִשְׁתּוֹ שֶׁל נֹחַ), נַעֲמָה אִיז גֶוֶוען דָם וַוייבּ פוּן נֹחַ: מַעַן קוֹלִי. זָאגְט רש"י (שֶׁהָיוּ נָשָׁיו פּוֹרְשׁוֹת מִמֶּנּוּ מִתַּשְׁמִישׁ) דִיא וַוייבֶּער פוּן לֶמֶךְ הָאבֶּען זִיךְ אָפְּגֶעשֵׁיידְט פוּן יי הָאבֶּן נִיט גְוָואלְט ווֹאהְנֶען מִיט אִים (לְפִי שֶׁהָרַג אֶת קַיִן) ווייל עֶר הָאט גֶעהַרְגֶעט זַיין זֵיידֶע קַיִן (וְאֶת תּוּבַל קַיִן ב זַיין זוּהְן תּוּבַל קַיִן הָאט עֶר אוֹיךְ גֶעהַרְגֶעט (שֶׁהָיָה לֶמֶךְ סוּמָא) לֶמֶךְ אִיז גֶוֶוען בְּלִינְד (וְתוּבַל קַיִן בְּנוֹ מוֹשְׁכוֹ) אוּנ תּוּבַל קַיִן הָט אִים גֶעפִירְט (וְרָאָה אֶת קַיִן) אוּנ תּוּבַל קַיִן הָאט גֶזֶעהֶן פוּן וַוייטֶען אֵיינֶער גֵייט וָדָם אִיז גֶוֶוען קַיִן לוֹ כְּחַיָּה) הָאט תּוּבַל קַיִן גֶעמֵיינְט אַחַיָּה גֵייט (וְאָמַר לְאָבִיו לִמְשׁוֹךְ בַּקֶּשֶׁת) הָט תּוּבַל קַיִן גֶעזָאגְט צוּ זַיין פָאטֶער זָאל שִׁיסֶען מִיט זַיין פַייְלֶענְבּוֹיגִין, אוּנ עֶר הָט גְשָׁאסִין אוֹיף קַיִן (וַהֲרָגוֹ) אוּנ הָאט אִים גֶעהַרְגֶעט, וִויא זֵייא וֶען נֶעמְטֶער הָאבֶּן זֵיי גְזֶעהֶן דָאס אִיז קַיִן (וְכֵיוָן שֶׁיָּדַע שֶׁהוּא קַיִן זְקֵנוֹ) וִויא לֶמֶךְ הָט גֶעוְואוּסְט דָם אִיז זַיין זֵיידֶע ה כַּף אֶל כַּף) הָט עֶר אַקְלַאפְּגֶעטָאהְן מִיט אֵיין הַאנְט אוֹיף דִי אַנְדֶערֶע (וְסָפַק אֶת בְּנוֹ בֵּינֵיהֶם) הָאט עֶר מִיט דִי הֶענְט גֶעטָאהְן אוֹיף זַיין זוּהְן תּוּבַל קַיִן (וַהֲרָגוֹ) אוּנ הָאט אִים גֶעהַרְגֶעט (וְהָיוּ נָשָׁיו פּוֹרְשׁוֹת מִמֶּנּוּ) הָאבֶּן זַיינֶע וַוייבֶּער עֶשֵׁיידְט פוּן אִים (וְהוּא מְפַיְּסָן) אוּנ עֶר הָאט זֵייא אִיבֶּערְגֶעבֶּעטֶען: וּשְׁמַעַן קוֹלִי. הֶערְט מַיין שְׁטִימְמֶע (לְהִשָּׁמַע לִי

שפתי חכמים

כרות כלומר לא כהבל שהי' רועה בישוב וזו אומנות גדולה: כוה לכרש שהמקרא מסורס הוא והכי קאמר לוטש וחורש חושת וברזל והוסיף מלת כל כלי אומנות כלומר כלי אומנות שם כלי המחרישה והחיתוך ודומיהם שנופל בם הלטישה ולשונות אלו: ת וא"ת מנ"ל לרש"י ז"ל דהוכחתו דהא לכך נקראת נעמה על שם שמעשיה נעים והיתה לנועה והואיל וכן היא אם כן למה מתה במבול

פירוש לתורת אלהים

אַלְטֶן דִי פִידְלֶען מִיט דִי אָרְגְלֶען: (כב) וְצִלָּה אוּנ הִיא זִיא אוֹיךְ יָלְדָה אֶת תּוּבַל הָאט גְבָארֶען תּוּבַל שׁ עֶר הָאט גְשַׁארְפְט כָּל חוֹרֵשׁ אַלֵי מֵיינְסְטֶער נְחוֹשֶׁת וּבַרְזֶל פוּן קוּפֶּר אוּנ פוּן אַייזֶען [עיין רש"י] בַל קַיִן אוּנ דִיא שְׁוֶועסְטֶער פוּן תּוּבַל קַיִן הָאט גְהֵייסֶן נַעֲמָה: (כג) וַיֹּאמֶר לֶמֶךְ הָט לֶמֶךְ גְזָאגְט צוּ זַיינֶע עָדָה אוּנ צִלָּה הֶערְט צוּ מַיין קוֹל אִיר וַוייבֶּער פוּן לֶמֶךְ הַאֲזֵנָּה אִמְרָתִי פַאר נֶעמְט מַיין זָאג [עיין רש"י] בַתִּי דֶען דֶעם מֶענְטְשׁ וָואס אִיךְ הָאבּ גְהַרְגֶעט אִיז עֶר דֶען גְהַרְגֶעט גְוָוארֶען פוּן מַיין וִוינְדֶען [עיין רש"י]

ליקוטי יוסף

(כב) וַאֲחוֹת תּוּבַל קַיִן נַעֲמָה. דֶער ילקוט ראובני שְׁרַייבְּט, נַעֲמָה הָט גֶעהַאט אַמַאן עֶר הָט גֶעהֵייסֶן שׁוֹמְדוֹן, פוּן זֵייא אִיז גִיבָּארֶן גֶיוָוארֶן אַשְׁמְדַאי דֶר מֶלֶךְ פוּן דִיא שֵׁדִים, אוּנ נַעֲמָה אִיז דִי מוּטֶער פוּן אַלֶע שֵׁדִים:

וילד

נְשֵׁי לֶמֶךְ הַאְזֵנָּה אִמְרָתִי כִּי אִישׁ
הָרַגְתִּי לְפִצְעִי וְיֶלֶד לְחַבֻּרָתִי: כד כִּי
שִׁבְעָתַיִם יֻקַּם־קָיִן וְלֶמֶךְ שִׁבְעִים
וְשִׁבְעָה:

שְׁמַעַן קָלִי נְשֵׁי
אֲצִיתָא לְמֵימְרִי לָא גַ
קְטָלִית דִּבְדִילֵיהּ
סָבִיל חוֹבִין וְאַף
עוּלֵימָא חַבָּלִית דִּבְ
יִשְׁתֵּיצֵי זַרְעִי: כד אֲרֵי לְשַׁבְעָא דָרִין אִיתְלִין לְקָיִן הֲלָא לְלֶמֶךְ

בית יהודא

לְתַשְׁמִישׁ) איר זאלט מיך הערען וואס איך וועל אייך זאגן
און איר זאלט אייך מיט מיר בהעפטן (וכי איש אשר הרגתי
לפצעי הוא נהרג) דר מענטש וואס איך האב אים געהרגעט
איז ער דען געהרגעט געווארן צו מיין וואונד, איך זאל וועגן
אים געשטראפט ווערן (וכי אני פצעתיו מזיד) האב איך דען
אים ווילענדיג געהרגעט (שיהא הפצע קרוי על שמי) זיין
שטארבן זאל גרופן ווערען אויף מיין נאמן איך האב אים
געהרגעט (וילד אשר הרגתי) און דעם קינד וואס איך האב
געהרגעט (לחבורתי נהרג) איז ער דען געהרגעט געווארן דס
זאל הייסן איך האב אים געהרגעט (כלומר על ידי חבורתי)
דורך מיין בייל זענען זיי געהרגעט געווארן (בתמיה) מיט
אוואנדער הט למך דס געזאגט (והלא שוגג אני ולא מזיד)
איך האב דאך דס גטאהן ניט גערין ניט ווילענדיג (לא זהו
פצעי ולא זהו חבורתי) וואס איך האב געהרגעט קין איז דס ניט
מיין וואונד און וואס איך האב געהרגעט דם קינד איז דאס
ביט מיין בייל, ווען איך וואלט זייא געהרגעט גערען וואלט דם הייסן איך האב זיי געהרגעט, אבער אז איך
געוואלט זיי הרגנן, הט דאך הקב"ה זיי געוואלט הרגנן דורך מיר, וואס בין איך שולדיג איך זאל פאר זיי ג
ווערען: ופצעו. (מכת חרב או חץ) אז מען שלאגט איינעם מיט אשווערד אדער מיט אפייל און עס גייט ארו
דם הייסט פצע: (כד) וכי שבעתים יקם קין). למך האט גזאגט צוא זיינע ווייבער (קין שהרג מזיד נתלה לו ע
דורות) קין וואס ער האט געהרגעט זיין ברודער הבל ווילענדיג הט אים הקב"ה גוווארט ביז זיבען דורות (אני שהרג
איך וואס איך האב געהרגעט ניט ווילענדיג (לא כל שכן שיתלה לי שביעיות הרבה) איז דאך געוויס אז הקב"ה ו
וואַרטען פיל מאהל זיבען דורות: (שבעים ושבעה). זיבען און זיבעציג דורות וועט מען מיר ווארטן, זאג
למך הט ניט געמיינט מיט אַרעכענונג זיבען און זיבעציג (לשון רבוי שביעיות אחז לו) ער האט נאר געמיינט
אים וועט הקב"ה ווארטען פיל מאהל זיבען דורות, האט זיך אים ארויסגערעט פון מויל זיבען און זיבעצ
זיבען דורות (כך דרש רבי תנחומא) אזו הט גלערנט דער מדרש רבי תנחומא, און אין מדרש רבה איז
גלערנט געווארן (לא הרג למך כלום) למך האט קיינעם גהרגעט (ונשיו פורשות ממנו משקיימו פריה ורביה) און זיינ
האבן זיך אפגעשיידט פון אים, נאכדעם וויא זייא האבן מקיים געווען די מצוה צו האבען קינדר, האבן זי
קיין קינדר געוואלט האבען (לפי שנגזרה גזרה לכלות זרעו של קין לאחר שבעה דורות) ווייל זייא איז בעוואוסט גיו
הקב"ה הט גוזר געווען די קינדר פון קין זאלן פארלענדט ווערן נאך דעם זיבעטן דור (אמרו) האבען דיא ע
למך גזאגט (מה אנו יולדות לבהלה) צו וואס זאלן מיר האבן נאך קינדר זייא זאלן פארלענדט ווערן (למחר ה
מארגן נאדער איין אנדער טאג) וועט קומען אמבול (ושוטף את הכל) און וועט פארפלייצען און דערטרייגן
מענטשען (והוא אומר להן) און למך זאגט צו זיינע ווייבער (וכי איש הרגתי לפצעי) האב איך דען געהרגעט
צו מיין וואונד, איך זאל פאר אים געשטראפט ווערען (וכי אני הרגתי את הבל) האב איך דען געהרגעט הבל (ש
בקומה) וואס ער איז געווען הויך וויא אאויסגעוואקסענער מענטש (וילד בשנים) און אין יאהרין איז ער גע
וויא דער מדרש זאגט הבל הט געלעבט נאר פופציג טעג (שיהא זרעי כלה באותו עון) פאר די זינד זא
קינדער פארלענדט ווערן (ומה קין שהרג) מאדאך קין וואס ער האט אמת געהרגעט זיין ברודער הבל (נתלה
רות) נווארט מען אים זיבען דורות (אני שלא הרגתי) איך האב קיינעם געהרגעט (לא כל שכן שיתלו לי שביע

רש"י

להםמע לי לתשמים וכי איש אשר הרגתי לפצעי הוא נה
אני פצעתיו מזיד שיהא הפצע קרוי על שמי וילד אשר
לחבורתי נהרג כלומר ע"י חבורתי בתמיה והלא שוגג
מזיד לא זהו פצעי ולא זהו חבורתי: פצעי. מכת
חץ מקאדור"ה בלעז: (כד) כי שבעתים יוקם ק
שהרג מזיד נתלה לו עד ז' דורות אני שהרגתי שוגג
שיתלה לי שביעיות הרבה: שבעים ושבעה. לש
שביעיות אחז לו כך דרש רבי תנחומא. ומדרש
רבה לא הרג למך כלום ונשיו פורשות ממנו משקיימ
ורביה א לפי שנגזרה גזירה לכלות זרעו של קין לאח
דורות אמרו מה אנו יולדות לבהלה למחר המבול כל
את הכל ב והוא אומר להן וכי איש הרגתי לפצעי וכי אנ
את הבל שהי' איש בקומה וילד בשנים שיהא זרעי כלה
עון ומה קין שהרג נתלה לו שבעה דורות אני שלא ה

שפתי חכמים

ולא נילנת כנח אע"כ היא אשת נח וניללת מן המבול ועי"ל דהוכחתו
הוא דלמה נזכרה נקבה זו יותר משאר נקבות א"ו משום זה לפי שמלינו
שנעמה היו ג' אחין ותובל קין הי' רשע כמו שפרש"י שהיה עושה כלי
זיין לרולחים ויבל הי' לדיק יושב אוהלים לפי פי' א' שפרש"י ויובל
ג"כ לדיק הי' ונמלא דשנים היו לדיקים ואחד הי' רשע וגם לנח היו
שלשה בנים ושם ויפת היו לדיקים כמו שפרש"י בפ' נח וא' היה רשע
בדמשמע ג"כ שם וא"כ יקשה לך למה היו שניהם לדיקים ואחד
רשע לכך פירש נעמה היא אשתו של נח ורוב בניס את
וק"ל: א (נח"י) אין זה בב"ר שלפנינו ול"נ שהרב הוסיף
לתרץ למה עסקו בפריה ורביה והוליד עד הנה וע"ז תי'
המבול וע' בהרא"ם: ב וא"ת בתחלה פרש"י לכך פירש
שנגזרה גזירה על זרעו של קין וכאן משמע דבשבי
פורשות וי"ל שנשיו היו יודעות שיבא המבול בימי ז
וסוברות היו שהוא למך בן מתושאל מזרע של קין הי' אב

פירוש לתורת אלהים

וילד און דם קינד וואס איך האב אים גהרגעט לחברתי
איז ער דען גהרגית געווארן דורך מיין בייל [פי' רש"י]:
(כד) כי שבעתים אז קין הט גהרגעט זיין ברודער הבל
במזיד הט גאט גיהאלטן זיין נקמה ביז זי
ולמך און למך און איך האב דאך גהרג
שבעים ושבעה איז שוין אבל שכן אז גאט

וְשִׁבְעָה׃ כה וַיֵּדַע אָדָם עוֹד אֶת־
אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ
שֵׁת כִּי שָׁת־לִי אֱלֹהִים זֶרַע אַחֵר
תַּחַת הֶבֶל כִּי הֲרָגוֹ קָיִן׃ כו וּלְשֵׁת גַּם־
הוּא יֻלַּד־בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אֱנוֹשׁ
אָז הוּחַל לִקְרֹא בְּשֵׁם יְהוָה׃ ס ששי

שַׁבְעִין וְשַׁבְעָא׃ כה וִידַע
אָדָם עוֹד יָת אִתְּתֵהּ
וִילִידַת בַּר וּקְרַת יָת
שְׁמֵהּ שֵׁת אֲרֵי אֲמַר יְהַב
לִי יְיָ בַּר אָחֳרָן חֲלַף
הֶבֶל דְּקַטְלֵהּ קָיִן׃
כו וּלְשֵׁת אַף הוּא אִתְיְלִיד
בַּר וּקְרָא יָת שְׁמֵהּ אֱנוֹשׁ
בְּכֵן בְּיוֹמוֹהִי חָלוּ בְּנֵי
אֱנָשָׁא מִלְּצַלָּאָה בִּשְׁמָא
...ר"א כי שם יבמות סב:

רש"י

...ם שיתלו לי שביעיות הרבה וזה ק"ו של שטות ג א"כ אין הקב"ה גובה את חובו ומקיים את דברו: (כה) וידע אדם וגו'. ...א לו למך אצל אדם הראשון וקבל על נשיו אמר להם וכי ...יכם לדקדק על גזירתו של מקום ד אתם עשו מצותכם והוא ...שה את שלו אמרו לו קשוט עצמך תחלה והלא פרשת מאשתך ...מאה ושלשים שנה משנקנסה מיתה על ידך מיד וידע אדם ...' ומהו עוד ללמדך שנתוספה לו תאוה ה על תאותו (בב"ר): ...) אז הוחל. לשון חולין לקרא את שמות האדם ואת שמות

בית יהודא

איז דען גיט געווים אַז מען וועט מיר נאָרטען פיל מאָהל זיבען דורות, זאָגט רש"י (וְזֶהוּ קַל וָחוֹמֶר שֶׁל שְׁטוּת) דאָס איז אַנאַרעשער קל וָחוֹמֶר (אִם כֵּן) אויב עס זאָל זיין ווי לֶמֶךְ זאָגט (אֵין הקב"ה גּוֹבֶה אֶת חוֹבוֹ) וועט הקב"ה קיין מאָל ניט אָפּנעמען פון דעם מענטש וואָס ער איז שולדיג פאַר זיינע זינד (וּמְקַיֵּים אֶת דְּבָרוֹ) אונ הקב"ה וועט קיין מאָהל ניט קענען האַלטען זיינע רייד ווי ער האָט גערעט: (כה) וַיֵּדַע אָדָם וגו'] . זאָגט רש"י (בָּא לוֹ לֶמֶךְ אֵצֶל אָדָם הָרִאשׁוֹן) לֶמֶךְ איז געקומען צו אָדָם הָרִאשׁוֹן (וְקִבֵּל עַל נָשָׁיו) אונ ער האָט ...נמסרת אויף זיינע ווייבער וואָס זיי האָבין זיך אָפּגעשיידט פון אים (אָמַר לָהֶן) אָדָם האָט געזאָגט צוא דיא ווייבער פון ...מך (וְכִי עֲלֵיכֶם לְדַקְדֵּק עַל גְּזֵרָתוֹ שֶׁל מָקוֹם) איר דאַרפט קלערען אַעֲצָה וועגן דיא גְזֵרָה פון הקב"ה (אַתֶּם עֲשׂוּ מִצְוַתְכֶם) ...ר טוהט וואָס איר זענט גיבאָטין גיוואָרן, איר זאָלט האָבען קינדער (וְהוּא יַעֲשֶׂה אֶת שֶׁלּוֹ) אונ הקב"ה זאָל טאָהן דאָס ...יניגע (אָמְרוּ לוֹ) די ווייבער פון לֶמֶךְ האָבין געזאָגט צו אָדָם (קְשׁוֹט עַצְמְךָ תְּחִלָּה) פְריער בעשיין דיך אַליין (וַהֲלֹא פָּרַשְׁתָּ ...אִשְׁתְּךָ זֶה מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה) עס איז דאָך שוין הונדערט מיט דרייסיג יאָהר ווי דוא האָסט דיך אָפּגעשיידט פון דיין ...ייב וּמִשֶּׁנִּקְנְסָה מִיתָה עַל יָדְךָ) נאָר ווייל וועגין דיר האָט הקב"ה גוזר גיוועזען מענטשין זאָלין שטאַרבין (מִיָּד וַיֵּדַע אָדָם) באַלד ...ט אָדָם זיך בַּהעפט מיט זיין ווייב (וּמַהוּ עוֹד) פאַר וואָס שטייט וַיֵּדַע אָדָם עוֹד אֶת אִשְׁתּוֹ, עס קען דאָך שטיין וַיֵּדַע אָדָם ...ת אִשְׁתּוֹ (מְלַמֵּד) דר וואָרט עוֹד לערונט אונז (שֶׁנִּתּוֹסְּפָה לוֹ תַּאֲוָה עַל תַּאֲוָתוֹ) עס איז איצט פאַרגרעסערט גיוואָרען דיא ...אֲוָה פון אָדָם צו זיין ווייב מער וויא עס איז גיוועזען פריער *): (כו) נאָז הוּחַל] . זאָגט רש"י (לְשׁוֹן חוּלִּין) עס איז פְּראָסט ...וואָרין (לִקְרֹא אֶת שְׁמוֹת הָאָדָם וְאֶת שְׁמוֹת הָעֲצַבִּים בִּשְׁמוֹ שֶׁל הקב"ה) מען האָט גירופין דיא נעמען פון מענטשין אונ די נעמען

דעת זקנים מבעלי התוספות

...) אז הוחל לקרוא בשם ה'. פי' לישבע לשקר מלשון לא

שפתי חכמים

שלא כא אלא בימי זרע של למך בן מתושלח וק"ל: ג אבל לפי התנחומא אינו של שטות משום שאותו ק"ו אינו מבטל שבעתים יוקם ...ן שקק"ו אינו אלא בעבור החטא שלו ומהרש"ל כ' וא"ת מה דעתו של למך וי"ל שאמר בלבו מה קין שהרג במזיד והי' ראוי למות מיד ...א' סופך דם האדם וגו' ואפ"ה עכב הגזירה בתפילתו לז' דורות אני שהרגתי שוגג עאכ"ו שאעכב הגזירה בתפלה: ד וקשה לפי פי' ...אשון שפירשו ממנו משום ראיתה מה השיב להם אדם וי"ל דהשיב להם וכי מפני שעשה עבירה אחת שהרג יעשה עוד עבירה ויבטל פ"ו אלא ...עתה מי שאכל שום וכו' מהרש"ל: ה פי' בתחלה לא היתה לו תאוה אלא כשראה את חוה אבל עתה נוסף לו תאוה על תאותו דגם כשלא ...תה לפניו נתאוה והיתה עליו התאוה ול"נ דהוכחתו הוא למה לא אמר בקרא ותהר עוד אשתו ולהורות על הקללה שנתקללה חוה בלער ...ניבור ולמה כ' עוד גבי וידע דמלתא דפשיטא הוא דאין הריון בלא תשמיש אלא לדרשה שנתוספה לו תאוה וכו' עי"ל דלא שייך לישנא

פירוש לתורת אלהים

...קמה אויף האַלטען פיל מאָל זיבען דורות: (כה) וַיֵּדַע ...ם וגו' אונ אָדָם האָט נאָך אַמאָל זיך בַּהעפט מיט ...ין ווייב וַתֵּלֶד בֵּן אונ זיא האָט גיבאָרען אַזוהן וַתִּקְרָא ...ת שְׁמוֹ האָט זיא גרופען זיין נאָמען שֵׁת כִּי וואָרום זיא ...ט גיזאָגט שָׁת לִי גאָט האָט מיר גטאָן זֶרַע אַחֵר איין ...נדערע זָרע גאָט האָט מיר גיגעבען איין אַנדערען ...זוהן תַּחַת הֶבֶל אויף דעם אָרט פון הֶבֶל וואָס קַיִן האָט ...ים גהַרְגֶּת: (כו) וּלְשֵׁת וגו' אונ צו שֵׁת איז אויך ...בּאָרען גוואָרען אַזוהן וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ אונ ער האָט גרופען

ליקוטים על התורה

(כו) אָז הוּחַל לִקְרֹא בְּשֵׁם ה'. דר שַׁלְשֶׁלֶת הַקַּבָּלָה שרייבט די מענטשען וואָס זענען גיוועזען אין די צייט פון אֱנוֹשׁ האָבען צוזאַמען גענומען אַלע זילבער אונ גאָלד אונ בריליאַנטין וואָס זענען גיוועזען אויף דער וועלט אונ האָבען געמאַכט פון זייא בילדער אונ האָבען געדינט צו זיי, זייא האָבען געשטעלט די בילדער אין אַלע פיר עקין וועלט, אויף טויזענד מייל לאַנג. צְווייא מַלְאָכִים שַׁמְחֲזַאי אונ עֲזָאֵל וואָס זענען אַראָפּ געקומען פון הימל האָבען גלערונט דיא מענטשין וויא אַזוי מען מאַכט כִּשׁוּף, האָבען זיי מיט כִּשׁוּף אַראָפּגעבריינגט די זונן מיט די לְבָנָה זיי זאָלען בעדינען פַר דיא עֲבוֹדָה זָרוֹת ווי זייא בעדינען אין הימעל פאַר הקב"ה, דאַמאָלס האָבען די מַלְאָכִים גיזאָגט צו הקב"ה מָה אֱנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ, וואָס איז דען אֱנוֹשׁ וואָס דו געדיינקסט אים, וואָס דו לאָזט אים לעבען אויף דער וועלט, האָט הקב"ה אַוואַנק געטאָהן צום יַם אוקיַנוס האָט ער פאַרפלייצט אַדריטעל וועלט:

---

*) הערה וואָרום יעדערע זאַך וואָס איז געגעבען דעם שכל פון מענטש מוז זיין דיא תאוה צוא דער זאַך זייער גרויס, מיט דעם שכל האט אדם רעכט גימאַהן וואָס ער האט זיך אָפגעשיידט פון זיין ווייב צוא וואָס זאל ער געבארין קינדער אונ זייא זאָלין שטארבין, דריבער האט הקב"ה געשטארקט זיין תאוה ער זאל מוזין זיך בהעפטין צו זיין ווייב:

ה א זה ספר תולדת אדם ביום ברא
אלהים אדם בדמות אלהים עשה
אתו: ב זכר ונקבה בראם ויברך
אתם ויקרא את־שמם אדם ביום
הבראם: ג ויחי אדם שלשים ומאת
שנה ויולד בדמותו כצלמו ויקרא
את־שמו שת: ד ויהיו ימי־אדם
אחרי הולידו את־שת שמנה מאת
שנה ויולד בנים ובנות: ה ויהיו כל־
ימי אדם אשר־חי תשע מאות שנה
ושלשים שנה וימת: ס ו ויחי־שת

אונקלוס

דיי: א דין ספר תולד
אדם ביומא דברא
אדם בדמות אלה
עבד יתה: ב דכר ונוקב
בראנון ובריך יתה
וקרא ית שמהון אד
ביומא דאתבריאו:
ג וחיא אדם מאה ותלת
שנין ואוליד בדמות
דדמי לה וקרא
שמה שת: ד והוו יו
אדם בתר דאוליד
שת תמני מאה ש
ואוליד בנין ובנן: ה והו
כל יומי אדם דחיא ת
מאה ותלתין שנין ומי
ו וחיא שת מאה וחמ
שנין

תו"א זה ספר סנהדרין לח עבודת כוכבים ה: זכר ונקבה ברכות סא עירובין יח מגילה ט יבמות סג כתובות ית: ויחי אדם עירובין יח:

בית יהודא

פון די עבודה זרות מיט דעם נאמען פון הקב"ה (לעשותן אלילים) זיי האבען גמאכט עבודה זרות (ולקרותן אלהות) אונ זיי האבין גרופין דיא עבודה זרות ואונ צוא פיל מענטשין גאטער": (א) וזה ספר תולדות אדם. זאגט רש"י (זו היא ספירת תולדות אדם) דאס איז די דערציילונג פון די מענטשין וואס זענען גיבארין גיוואָרען (ומדרשי אגדה יש רבים) דרשות זענען דא פיל אויף דעם פסוק: וביום בראו. זאגט רש"י (מגיד שביום שנברא הוליד) דר פסוק זאגט אונז דעם זעלביגן טאג וואס אדם איז בשאפין גיוואָרין האט ער גיבארין קינדער. (ג) ושלשים ומאת שנה. זאגט רש"י (עד כאן פירש מן האשה) ביז הונדערט מיט דרייסיג יאהר איז אדם גיוועז אפגעשיי...

רש"י

העובדים בשמו של הקב"ה לעשותן אלילים ולקרותן אלהו... (א) זה ספר תולדות אדם. זו היא ספירת תולדות א... ומדרשי אגדה יש רבים: ביום ברוא וגו'. מגיד שב... שנברא ו הוליד: (ג) שלשים ומאת שנה. ז עד...

שפתי חכמים

דעוד אלא כשהפעולה השניה סמוכה לפעולה הראשונה להורות על תכיפת הפעולה כמו גבי לאה דכתיב ותהר עוד תיכף אחר לידה ראשונה אבל הכא שפירש מאשתו ק"ל שנה לא הי"ל שם עוד אלא וידע אדם את אשתו וגו' או לקוחים שניים כמו גבי עמרם שפירש מאשתו וכו' בי' ליקוחין שניים ודוק כ"ל: ו שהרי כתיב זה ספר תולדות אדם ביום ברוא וגו' משמע דביום שנברא הו"ל תולדות ויהי' ביום ברוא דבוק עם תולדות אדם ולא עם בדמות אלהים הבא אחריו דאל"כ ביום ברוא למ"ל לא הי"ל אלא תולדות אדם בדמות א... עשה אותו וסגי ויתויב מזה שזה ספר תולדות אדם שב אל והאדם ידע את חוה אשתו ותלד את קין והבל: ז דק"ל והלא ביום שנברא ה...

דעת זקנים מבעלי התוספות

יחל דברו: (א) זה ספר תולדות אדם. שאפי' סרגול ה... מסר לו הקב"ה לאדם הראשון. ובת"כ מסיק ואהבת לר... כמוך אר"ע זה כלל גדול בתורה. בן עזאי אומר זה... תולדות אדם גדול יותר. פי' אסיפיה דקרא קאי בדמות אל... עשה אותו דמקרא דר"ע לא שמעינן אלא דעלך סני לחו...

פירוש לתורת אלהים

זיין נאמען אנוש אז דענסט מאל הוחל איז וואָרען אָן גהובען לקרוא צו רופען דיא נעמען פון די מענטשען אונ פון דיא עבודת כוכבים בשם יי אין דעם נאמען פון הקב"ה די לייט פון דר וועלט האבען אן גהובען מאכען עכום"ז אונ האבען זייא גריפען געטער: (א) זה ספר תולדות אדם דאס איז דער ציילונג פון דעם גיבירט פון דעם מענטש ביום ברוא אלהים אדם אין דעם טאג וום גאט הט בשאפען אמענטש [עי' רש"י]. בדמות אלהים עשה אותו אין דעם גלייכעניש פון גאט האט ער בשאפען דעם מענטש: (ב) זכר ונקבה בראם אזכר מיט אנקבה הט ער זיי בשאפען ויברך אותם אונ ער הט זיי גיבענטש ויקרא את שמם אדם אונ ער הט גרופען זייער נאמען אדם ביום הבראם אין דעם טאג ו... זיי זענען בשאפען גוואָרן: (ג) ויחי אדם שלשים ומאת ... אונ אדם הט גלעבט הונדערט מיט דרייסג יאר וי... אונ ער הט גיבארן בדמותו אין זיין גלייכען בצלמו ... זיין פארם ויקרא את שמו אונ ער הט גרופען זיין נא... שת: (ד) ויהיו אונ זיי זענען גוועזן ימי אדם אחרי הולי... את שת די טעג פון אדם נאך דעם אז ער הט גב... שת שמונה מאות שנה אכט הונדערט יאר ויולד ב... ובנות אונ ער הט גיבארן זיהן אונ טעכטער: (ה) וי... אונ זיי זענען גוועזן כל ימי אדם אלי טעג פון אדם א... חי וואס ער האט גילעבט תשע מאות ושלשים שנה ... הונדערט אונ דרייסג יאר וימות אונ ער איז גשטאר...

חָמֵשׁ שָׁנִים וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־
אֱנוֹשׁ׃ ז וַיְחִי־שֵׁת אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־
אֱנוֹשׁ שֶׁבַע שָׁנִים וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת
שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ ח וַיִּהְיוּ כָּל־
יְמֵי־שֵׁת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּתְשַׁע
מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת׃ ס ט וַיְחִי אֱנוֹשׁ
תִּשְׁעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־קֵינָן׃ י וַיְחִי
אֱנוֹשׁ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־קֵינָן חֲמֵשׁ
עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה
וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ יא וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי
אֱנוֹשׁ חָמֵשׁ שָׁנִים וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה
וַיָּמֹת׃ ס יב וַיְחִי קֵינָן שִׁבְעִים שָׁנָה
וַיּוֹלֶד אֶת־מַהֲלַלְאֵל׃ יג וַיְחִי קֵינָן
אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־מַהֲלַלְאֵל
אַרְבָּעִים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה
וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ יד וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי
קֵינָן עֶשֶׂר שָׁנִים וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה
וַיָּמֹת׃ ס טו וַיְחִי מַהֲלַלְאֵל חָמֵשׁ שָׁנִים
וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־יָרֶד׃ טז וַיְחִי

ן וְאוֹלִיד יָת אֱנוֹשׁ׃
חַיָא שֵׁת בָּתַר דְּאוֹלִיד
אֱנוֹשׁ תְּמָנֵי מְאָה
בַע שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין
ן׃ ח וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי
תְּשַׁע מְאָה וְתַרְתָּא
רֵי שְׁנִין וּמִית׃
וָא אֱנוֹשׁ תִּשְׁעִין שְׁנִין
לִיד יָת קֵינָן׃ י וַחֲיָא
שׁ בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת
ן תְּמָנֵי מְאָה וַחֲמֵשׁ
י שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין
׃ יא וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי
שׁ תְּשַׁע מְאָה וַחֲמֵשׁ
ן וּמִית׃ יב וַחֲיָא קֵינָן
עִין שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת
לְאֵל׃ יג וַחֲיָא קֵינָן
דְּאוֹלִיד יָת מַהֲלַלְאֵל
י מְאָה וְאַרְבְּעִין שְׁנִין
יד בְּנִין וּבְנָן׃ יד וַהֲווֹ
וֹמֵי קֵינָן תְּשַׁע מְאָה
ר שְׁנִין וּמִית׃
חַיָא מַהֲלַלְאֵל שִׁתִּין
שׁ שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת
׃ טז וַחֲיָא מַהֲלַלְאֵל
דְּאוֹלִיד יָת יֶרֶד
מְאָה וּתְלָתִין שְׁנִין
יד בְּנִין וּבְנָן׃ יז וַהֲווֹ
וֹמֵי מַהֲלַלְאֵל תְּמָנֵי
וְתִשְׁעִין וַחֲמֵשׁ שְׁנִין
וּמִית

לַלְאֵל אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־יֶרֶד שְׁלֹשִׁים
ה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃
הְיוּ כָּל־יְמֵי מַהֲלַלְאֵל חָמֵשׁ וְתִשְׁעִים שָׁנָה

דעת זקנים מבעלי התוספות

ד.ובא בן עזאי ואמר שאף אם הוא אינו חושש לכבוד עצמו יש לו לחוש לכבוד חבירו. לפי שרואה דמות חבירו ואינו רואה דמות עצמו. ולזה אמר שמקרא זה כולל יותר ממקרא ואהבת לרעך כמוך׃

פירוש לתורת אלהים

אונ שֵׁת הָט גְלֶעבְּט הוּנְדֶרְט מִיט פִינְף יָאר׃ (יח) וַיְחִי יֶרֶד אוּנ יֶרֶד הָט גְלֶעבְּט שְׁתַּיִם וְשִׁשִּׁים וּמְאַת שָׁנָה

ושמנה מאות שנה וימת: ס יח ויחי
ירד שתים וששים שנה ומאת שנה
ויולד את חנוך: יט ויחי ירד אחרי
הולידו את חנוך שמנה מאות
שנה ויולד בנים ובנות: כ ויהיו כל
ימי ירד שתים וששים שנה ותשע
מאות שנה וימת: ס כא ויחי חנוך
חמש וששים שנה ויולד את
מתושלח: כב ויתהלך חנוך את
האלהים אחרי הולידו את
מתושלח שלש מאות שנה ויולד
בנים ובנות: כג ויהי כל ימי חנוך
חמש וששים שנה ושלש מאות
שנה: כד ויתהלך חנוך את האלהים
ואיננו כי לקח אתו אלהים: ס

ומית: יח וחיא ירד מאה
ושתין ותרתין שנין
ואוליד ית חנוך: יט וחיא
ירד בתר דאוליד ית
חנוך תמני מאה שנין
ואוליד בנין ובנן: כ והוו
כל יומי ירד תשע מאה
ושתין ותרתין שנין
ומית: כא וחיא חנוך
שתין וחמש שנין ואוליד
ית מתושלח: כב והליך
חנוך בדחלתא דיי בתר
דאוליד ית מתושלח
תלת מאה שנין ואוליד
בנין ובנן: כג והוה כל
יומי חנוך תלת מאה
ושתין וחמש שנין
כד והליך חנוך בדחלתא
דיי וליתוהי ארי (לא

בעל הטורים

(יח) הנה בשמים עד"י בגימ' חנוך ושהו בגי' מיטטרון שלקח הקב"ה א' מאותן קודם דור המבול וא' של אחר דור המ דהיינו חנוך ופנחס והעלם לשמים שיש עליו ובחר בחנוך שהיה דור שב שהקב"ה חפץ בשביעיות וכן משה שה שביעי לאבות כתיב ביה ומשה עלה האלהים:

רש"י

(כד) ויתהלך חנוך. (ב"ר) צדיק היה וקל (ס"א וקבל) בדעתו לשוב להרשיע לפיכך מי הקב"ה וסילקו והמיתו קודם זמנו וזהו ששינה הכתוב במיתו לכתוב ואיננו בעולם למלאות שנותיו: כי לקח אותו. לפני זמנו כמו (יחזקאל כד) הנני לוקח ממך את מחמד עיניך פירש מן האשה (ב"ר):

בית יהודא

פון זיין ווייב: (כד) [ויתהלך חנוך]. זאגט רש"י (צדיק היה) חנוך איז איצט געוועזן אצדיק (וקל בדעתו לשוב ולהרשיע) ער איז אבער געוועזן גרינג מיט זיין דעה, ער זאל צוריק קערן פון זיין פרומקייט אונ זאל זינדיגן (לפיכך מיהר הקב"ה וסילקו והמיתו קודם זמנו) דריבער הט הקב"ה געאיילט אונ הט אים צוגענומען פון דער וועלט אונ ער איז געשטארבין פר זיין צייט (וזהו ששינה הכתוב במיתתו) דריבער האט דר פסוק געענדערט בייא זיין שטארבן (לכתוב ואיננו) צו שרייבן ער איז נישטא (בעו אויף דער וועלט (למלאות שנותיו) צוא דערפילען (אום צוא לעבן) זיינע יאהרין: [כי לקח אותו אלהים]. וואַרום הקב האט אים צוגענומען פון דער וועלט (לפני זמנו) פאר זיין צייט (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק הקב"ה הט גזאגט צום נב יחזקאל (הנני לוקח ממך את מחמד עיניך) איך וועל צוגעמען פון דיר דם גלוסטונג פון דיינע אוגין, הקב"ה הט גמי

שפתי חכמים

א"כ למה לא הי' לו בנים עד עכשיו: ח ר"ל כיון דכתיב ויתהלך חנוך את האלהים א"כ היה צדיק ולמה מת קודם זמנו אלא שקל בד

פירוש לתורת אלהים

הונדערט מיט צווייא אונ זעכציג יאר ויולד אונ ער הט גבארן חנוך: (כא) ויחי חנוך חנוך הט געלעבט חמש וששים שנה פינף אונ זעכציג יאר ויולד אונ ער האט גיבארין מתושלח: (כב) ויתהלך חנוך את האלהים אונ חנוך איז גגאנגן מיט גאט ער איז געוועזן גוט אונ פרום אחרי הולידו נאך דעם אז ער הט גבארן מתושלח י מאות שנה דריי הונדערט יאר ויולד בנים ובנות אונ הט גיבארן זיהן אונ טעכטער: (כד) ויתהלך חנוך חנוך איז גגאנגן מיט גאט ואיננו אונ ער איז שון געווען כי לקח וואַרום גאט הט אים צו גנומען [עיין רש

שביעי כה וַיְחִי מְתוּשֶׁלַח שֶׁבַע וּשְׁמֹנִים
שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־לָמֶךְ׃
כו וַיְחִי מְתוּשֶׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־
לֶמֶךְ שְׁתַּיִם וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה וּשְׁבַע
מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃
כז וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי מְתוּשֶׁלַח תֵּשַׁע
וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה
וַיָּמֹת׃ ס כח וַיְחִי־לֶמֶךְ שְׁתַּיִם וּשְׁמֹנִים
שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בֵּן׃ כט וַיִּקְרָא
אֶת־שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר זֶה יְנַחֲמֵנוּ

אונקלוס

ת יָתֵהּ יְיָ׃ כה וַחֲיָא
שְׁלַח מְאָה וּתְמָנַן
ע שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת
׃ כו וַחֲיָא מְתוּשֶׁלַח
דְּאוֹלִיד יָת לֶמֶךְ׃
מְאָה וּתְמָנַן וְתַרְתֵּין
וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃
וֹ כָּל יוֹמֵי מְתוּשֶׁלַח
מְאָה וְשִׁתִּין וּתְשַׁע
וּמִית׃ כח וַחֲיָא לֶמֶךְ
וּתְמָנַן וְתַרְתֵּין שְׁנִין
ד בַּר׃ כט וּקְרָא יָת
נֹחַ לְמֵימַר דֵּין
נָא מֵעוֹבָדָנָא

תולדות אהרן

א ינחמנו סנהדרין קיג:

רש"י

ולד בן. ט שממנו נבנה העולם: (כט) זה ינחמנו. נו את עצבון ידינו עד שלא בא נח לא היה להם כלי ה והוא הכין להם והיתה הארץ מוציאה קוצים ודרדרים ים חטים מקללתו של אדה"ר ובימי נח נחה וזהו . ואם לא תפרשהו כך י אין טעם הלשון נופל על השם

בית יהודא

דָם ווייב פוּן יְחֶזְקֵאל וֶועט שְׁטַארְבִּין פַאר איר צייט: (כח) וַיּוֹלֶד בֵּן. ער הָט גִיבָּארִין אַזוּהְן (שֶׁמִּמֶּנּוּ נִבְנָה הָעוֹלָם) פוּן דֶעם זוּהְן אִיז גִיבָּאהְט גֶעוָוארֶען דִי וֶועלְט: (כט) זֶה יְנַחֲמֵנוּ. רש"י זָאגְט יְנַחֲמֵנוּ אִיז צְוֵויי וֶוערְטֶער (יָנַח מֶנּוּ) עֶר וֶועט אָפְּלָאזִין (אָפְּטָאהְן) פוּן אוּנְז (אֶת עִצְּבוֹן יָדֵינוּ) דִי טְרוֹיֶערִיגֶע אַרְבֶּעט נָוס אוּנְזֶערֶע הֶענְט אַרְבֶּעטִין (עַד שֶׁלֹּא בָא) דֶער נֹחַ אִיז גֶעקוּמֶן אוֹיף דֶער וֶועלְט (לֹא הָיָה לָהֶם כְּלֵי מַחֲרֵישָׁה) הָאבֶּן זֵיי נִיט גִיהַאט כֵּלִים צוּם אַקֶערִין, זֵייא הָאבֶּן גְרָאבִּין דִיא עֶרְד מִיט דִיא הֶענְט (וְהוּא הֵכִין לָהֶם) אוּנ נֹחַ הָט אָנְגֶעגְרֵייט כֵּלִים צוּם אַקֶערִין (וְהָיְתָה הָאָרֶץ מוֹצִיאָה דַרְדָּרִים כְּשֶׁזּוֹרְעִים חִטִּים) אֵיידֶער נֹחַ אִיז גִיבָּארֶן גְוָוארֶן אַז מֶען הָאט גֶעזֵייט אִין דִי עֶרְד ווייץ הָט גֶעוַואקְסִין דֶערְנֶר (מִקִּלְלָתוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן) פוּן דֶער צַייט וָוס הקב"ה הָאט גֶעפְלוּכְט דִיא עֶרְד וַוייל אָדָם הָרִאשׁוֹן הָאט גֶעזִינְדִיגְט (וּבִימֵי נֹחַ) אוּנ וֶוען נֹחַ אִיז גִיבָּארִין גִיוָוארִין הָאט דִיא עֶרְד גֶערוּהְט פוּן דִי קְלָלָה (וְזֶהוּ יְנַחֲמֵנוּ) דָאס מֵיינְט מֶען יְנַחֲמֵנוּ, אִיז צְוֵויי וֶוערְטֶער (יָנַח מֶנּוּ) עֶר הָט אוּנְז גְמַאכְט רוּהֶען, זָאגְט רש"י (וְאִם לֹא תְּפָרְשֵׁהוּ כָּךְ) אוּב דוּ וֶועסְט נִיט אַזוֹי דֶעם וָוארְט יְנַחֲמֵנוּ (יָנַח מֶנּוּ) גְמַאכְט רוּהֶען אוּנְז, נָאר דוּ וֶועסְט טַייטְשְׁן יְנַחֲמֵנוּ אֵיין וָוארְט, עֶר וֶועט אוּנְז טְרֵייסְטֶן (אֵין טַעַם הַלָּשׁוֹן נוֹפֵל עַל הַשֵּׁם) פַּאסְט נִיט דֶר טַעַם צוּם נָאמֶען, דְרִיבֶּער הָאט מֶען אִים גֶערוּפִין נֹחַ וַוייל יְנַחֲמֵנוּ, עֶר וֶועט אוּנְז

דעת זקנים מבעלי התוספות

לד בן. ולא כתיב ויולד את נח כמו באחרים רמז שממנו עולם שכל העולם נחרב בימי המבול והוא ובניו נשארו. ושלח הצדיק נתן לו עצה שלא ימהר לקרוא לו שם. שי הדור מכשפים היו. ויהיו מכשפים אותו אם ידעו שמו:

שפתי חכמים

היה וכו': ט דקשה לרש"י למה נאמר כאן טפי בן מבשאר תולדות. ולא כתיב ויולד את נח אלא בן ל' בנין: י אלא תרלה לפרש ל' נחמה אין טעם השם נופל על שם נח דקרא משמע דלכך נקרא נח משום זה ינחמנו ונח אינו ל' נחמה ואין טעם השם נופל על השם אלא הי"ל לקרותו מנחם דאז הוי שפיר טעם השם נופל על השם. והא דלא ניח ממנו את מעשינו דהא עדיין לא ינוחו ממעשי ידיהם דהא עדיין יצטרכו לחרוש ולזרוע ולדוש לכן קאמר זה ינחמנו זה יניח:

פירוש לתורת אלהים

ויחי מְשׁוּתֶלַח אוּנ מְשׁוּתֶלַח הָט גְלֶעבְּט הוּנְדֶרְט יאָר אוּנ אַכְצִיג יָאר וַיּוֹלֶד אֶת לֶמֶךְ אוּנ הָט גְבָארֶן (כח) וַיְחִי לֶמֶךְ אוּנ לֶמֶךְ הָאט גִילֶעבְּט שְׁתַּיִם שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה הוּנְדֶערְט מִיט צְווייא אוּנ יָאר וַיּוֹלֶד בֵּן אוּנ הָט גִיבָּארֶן אַזוּן: (כט) וַיִּקְרָא אוּנ הָט גְרוּפִין זַיין נָאמֶען נֹחַ לֵאמֹר עֶר הָאט

ליקוטי יוסף

(כה) וַיְחִי מְתוּשֶׁלַח וגו'. דֶער ילקוט ראובני שְׁרַייבְּט מְתוּשֶׁלַח הָאט גֶעהַאט אַשְׁוֶוערְד וָואס עֶר הָאט מִיט איר גֶעקֶענְט הַרְגֶענֶען טוֹיזֶענְד מַזִּיקִים מִיט אֵיין מָאהְל, וַוייל אוֹיף דֶעם שְׁוֶוערְד אִיז גִיוֶוען אוֹיפְגֶעקְרִיצְט דֶר נָאמֶען פוּן הקב"ה נֶדֶער שֵׁם הַמְפוֹרָשׁ, אוּנ וֶוען מְתוּשֶׁלַח אִיז גִישְׁטָארְבֶּען הָט קֵיינֶר גֶיקֶענְט הַרְגֶענֶען מִיט דֶעם שְׁוֶוערְד, אֵיין מַזִּיק אוֹךְ נִיט, אוּנ דֶר שְׁוֶוערְד אִיז גִילֶעגִין בִּיז אַבְרָהָם אָבִינוּ אִיז גֶעקוּמֶן אוֹיף דֶר וֶועלְט, מִיט דֶעם שְׁוֶוערְד הָט עֶר גֶעשְׁלָאגֶן דִיא פִיר מְלָכִים וֶוען עֶר הָט מִיט

לְטֶן מִלְחָמָה, נָאכְדֶעם אִיז דֶר שְׁוֶוערְד גֶעקוּמֶן צוּ יִצְחָק אוּנ צוּ יַעֲקֹב, אוּנ וֶוען עֵשָׂו הָאט פַארְקוֹיפְט צוּ יַעֲקֹב דִי בְּכוֹרָה, גֶעגֶעבֶּן צוּ עֵשָׂו דִי שְׁוֶוערְד, אוּנ אוֹיף דִיא שְׁוֶוערְד אִיז גִיוֶוען דִיא בְּרָכָה פוּן יִצְחָק צוּ עֵשָׂו וְעַל חַרְבְּךָ תִחְיֶה, מִיט דִיא וָוס דוּ הָאסְט וֶועסְטוּ אֵיין נֶעמֶען אַלֶע מִלְחָמוֹת, אַטֵייל זָאגֶן וֶוען דֶער מַבּוּל אִיז גִיוֶוען הָאט מְתוּשֶׁלַח גֶעלֶעבְּט, אוּנ עֶר אִין גַן עֵדֶן נֶעבִּין זַיין פָאטֶער, נָאכְדֶעם אִיז עֶר צוּרִיק גֶעקוּמֶען אוֹיף דֶער וֶועלְט אוּנ הָט גֶעלֶעבְּט נָאךְ פֶערְצֶעהֶן יָאהְר: רָא אֶת שְׁמוֹ נֹחַ. דֶער ילקוט זָאגְט וֶוען אָדָם הָרִאשׁוֹן אִיז בַּאשַׁאפֶען גְוָוארֶען פְרֵייטָאג הָאט עֶר קֵיין פִינְגֶער גֶעהַאט

מִמַּעֲשֵׂנוּ וּמֵעִצְּבוֹן יָדֵינוּ מִן־הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר אֵרְרָהּ יְהוָה׃ ל וַיְחִי־לֶמֶךְ אַחֲרֵי
הוֹלִידוֹ אֶת־נֹחַ חָמֵשׁ וְתִשְׁעִים שָׁנָה
וַחֲמֵשׁ מֵאֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃
לא וַיְהִי כָּל־יְמֵי־לֶמֶךְ שֶׁבַע וְשִׁבְעִים
שָׁנָה וּשְׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת׃ ס
לב וַיְהִי־נֹחַ בֶּן־חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד

אונקלוס

וּמִלֵּאוּת יְדָנָא מִן אַרְ
דִּי לַטְטַהּ יְיָ: ל וַחֲיָא לֶ
בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת נֹחַ
מְאָה וְתִשְׁעִין וַחֲמֵשׁ שְׁ
וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן: לא וַהֲ
כָּל יוֹמֵי לֶמֶךְ שְׁבַע מְ
וְשַׁבְעִין וּשְׁבַע שְׁ
וּמִית: לב וַהֲוָה נֹחַ בַּ
חֲמֵשׁ מְאָה שְׁנִין וְאוֹלִ

תולדות אהרן

ויהי נח סנהדרין סח:

רש"י

ואתה צריך לקרות שמו מנחם: (לב) בן חמש מאות ש
א"ר יוחנן מה טעם כל הדורות הולידו לק' שנה וזה ל
מאות אמר הקב"ה אם ב רשעים הם יאבדו במים ורע
זרע של צדיק זה) לצדיק זה ואם צדיקים הם אטריח
לעשות תיבות הרבה כבש את מעיינו ולא הוליד עד ה
מאות שנה כדי שלא יהא יפת הגדול שבבניו ראוי לע
ל לפני המבול (ב"ר) דכתיב (ישעיה סב) כי הנער בן
שנה ימות ראוי לעונש לעתיד וכן לפני ם מתן תורה :

בית יהודא

פרייסטין, דר ווארט נח איז ניט דערטייטש טרייסטין (ואתה צריך לקרות שמו מנחם) וועגין טרייסטונג האט מען אים גידארפט רופין מנחם, מנחם איז דערטייטש טרייסטונג: (לב) ובן חמש מאות שנה. (אמר רבי יוחנן) רבי יוחנן האט גיזאגט (מה טעם כל הדורות הולידו למאה שנה וזה לחמש מאות) אלע מענטשין פון אדם ביז נח האבען אנגהויבין געבארין קינדר ווען זייא זענען אלט גיוועזן הונדרט יאהר אונ פאר הונדערט יאהר אונ נח האט אנגעהויבין געבארען קינדער ווען ער איז אלט גיוועזן פינף הונדערט יאהר, דער תירוץ איז (אמר הקב"ה), הקב"ה האט גיזאגט איך דארף איצט ברייגגען אמבול אויף דער וועלט (אם רשעים הם) די קינדער פון נח וועלין זיין רשעים (יאבדו במים) וועלן זיי פארלארין ווערין אין דעם וואסער פון מבול (ורע לצדיק) וועט דאך שלעכט זיין דעם צדיק נח (ואם צדיקים הם) אונ אויב זיי וועלין זיין צדיקים (אטריח עליו לעשות תבות הרב) וועל איך אים נח מטריח זיין צו מאכין פיל תבות פאר זיינע אלע קינדער (כבש את מעינו) דריבר האט הקב"ה אי גהאלטין דעם קוואל וזרעו פון נח ער זאל קיין קינדער ניט האבין (ולא הוליד עד חמש מאות שנה) אונ ער האט קיין קי געבארין ביז ער איז אלט גיוואוען פינף הונדערט יאהר נאנ דער מבול איז גיוואורין מיט הונדערט יאהר שפעטער, נח איז אלט געווען זעקס הונדערט יאהר) (כדי שלא יהא יפת הגדול שבבניו ראוי לעונשין) יפת וועם ער וועט זיין דער עלטסטער פון נחס קינדער זאל ביז צום מבול נאך ניט אלט זיין הונדערט יאהר, אפילו ער וועט זיין א רשע וועט ער ניט געשטראפט ווערין (דכתיב) וואריס עס שטייט אין פסוק (כי הנער בן מאה שנה ימות) אז איינער וועט אלט זיין הונדערט יאהר אונ וועט שטארבין וועט מען זאגין ער איז יונג גישטארבין, אבר פאר הונדערט יאהר וועט קיינר שטארבין ווייל ווען משיח וועט קומן וועט הקב"ה ניט שטראפין דיא מענטשין וואס זענען נאך ניט אלט הונדערט יאהר (וכן לפני מתן תורה) אונ אזוי איז גיוועזן איידער דיא תורה איז גיגעבין גיווארן, האט הקב"ה ניט געשטראפט דיא מענטשין

שפתי חכמים

ממנו את עצבון ידינו שלא היו להם כלי מחרישה והוא הכין להם והא דהקדים עצבון ידינו למעשה ידינו שלא כמ"ש בקרא י"ל דעצבון קאי על מה שהוציאה הארץ קוצים ודרדרים ומיד כשנולד נח פסקה מיד אותה קללה אבל תיקון המחרישה לא היה אלא עד שגדל נח מש"ה הקדים רש"י והורה בזה שכן ראוי להיות גמי בקרא וק"ל: ב הקשה מהר"ש יפה ז"ל אדרבא אם יהיו צדיקים יהיו הם ונשיהם יותר מעשרה והיו מגינים על כל העולם ולא היו צריכין לתיבות משרי קן מרש"י בפרשת וירא גבי תפלת אברהם ועל פתות מי' לא ביקש משרי דור המבול שמונה היו נח ובניו ונשיהם ולא תליא מספט שאם היו עשרה היו מגינין. (נר"ל) י"ל דעשרה לדיקים לא היו יכול מבול כלל רק ילילו על מרים וא"ם אטריח לעשות תיבות הרבה לכל יוסף פירש המבול עכ"פ יבא לבסוף בסוף העולם: ל והא דלא הספיק לו ג אם הי' מוליד קודם ת"ק אם היו רשעים כו' אלא מפני שבשלה עדיין יש לעסקות מה הרוים נח בהמתנתו דהא עדיין אם יהיו רשעים יאבדו מש"ה צריך לטעם אחר כי מבן ת"ק ומעלה כל הנולדים לא בני עונשים ויועיל להם זכותו של נח שאף אם יהיו רשעים ינצלו מש"ה כאמר התולדות שלא הגיעו לעונשים ונאבדו במבול מטום הי' להם זכות ומש"ה לא צריך אלא לתיבה אחת אע"פ שלא היו עונשים אלו לצדיקים הם נחשבים ורק בזכותו ניצולו מש"ה לא גלל אחד מהם תיבה בפ"ע וק"ל: ם (נח"ו) וקשה דכפ' מי שהם

פירוש לתורת אלהים

גיזאגט זה דער ינחמנו וועט אונז טרייסטען ממעשנו פון אונזערי ווערק ומעצבון ידינו אונ פון ד טרועריקיים פון אונזרי הענד מן האדמה פון דר אשר אררה יי וואס גאט האט זיא גישאלטען [מי תפ"
(לב) ויהי נח בן חמש מאות שנה אונ אז נח איז א

ליקוטי יוסף

נאר דעם גראבן פינגר, ווייל ער איז גיזעסן אין גן עדן אונ האט ניט גי ארפט ארבעטן, נאכדעם ווי ער האט געזינדיגט אונ איז ארויסגעטריבן גיווארן פון גן עדן איז גיווארן שבת, כמוצאי שבת וס ער האט גידארפט אנהייבן ארבעטן די ערד ווען דיירע הענט פון אדם אונ חוה גישפאלטן גיווארן אונ עס ווען גראבן פינגר מיט נעגיל, דריבער מוצאי שבת ווען מען זאגט הבדלה, אונ מען דארף באלד גיין ארבעטן קוקן מיר אויף דיא פינגר אונ אויף די נעגיל וואס זענען דאמאלס געבאכט גיווארן אונ מיר דאנקען הקב"ה פר דער טובה פון די פינגר מיט די נעגיל, אונ דיא האט מען גיגראבן מיט דיא הענט, אונ ווען נח איז געקומען אויף דר וועלט ווייל ער איז גיווען א איניקיל פון צדיק מתושלח האט מען גיוואסט אז ער וועט אויך זיין א צדיק אונ הקב"ה וועט מאכן אפגערייניגונג צו די ערד ארבעטן אין זיין זכות, דריבר מען אים גירופן נח:

נֹחַ אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת׃
ו א וַיְהִי כִּי־הֵחֵל הָאָדָם לָרֹב עַל־פְּנֵי
הָאֲדָמָה וּבָנוֹת יֻלְּדוּ לָהֶם׃ ב וַיִּרְאוּ
בְנֵי־הָאֱלֹהִים אֶת־בְּנוֹת הָאָדָם כִּי
טֹבֹת הֵנָּה וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכֹּל
אֲשֶׁר בָּחָרוּ׃ ג וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא־יָדוֹן

ת יָת שֵׁם יָת חָם וְיָת
ת׃ א וַהֲוָה כַּד שָׁרִיאוּ
נֵי אֱנָשָׁא לְמִסְגֵּי עַל
פֵּי אַרְעָא וּבְנָתָא
תִילִידוּ לְהוֹן׃ ב וַחֲזוֹ
נֵי רַבְרְבַיָּא יָת בְּנַת
נָשָׁא אֲרֵי שַׁפִּירָן אִנּוּן
סִיבוּ לְהוֹן נְשִׁין מִכֹּל
אִתְרְעִיאוּ׃ ג וַאֲמַר
לָא יִתְקַיַּם דָּרָא בִּישָׁא

תו"א ויהי כי. מגילה י בתרא טז: ויאמר ה' סנהדרין קו קח:

רש"י

ם ואת חם ואת יפת. והלא יפת הגדול הוא אלא בתחלה ה דורש ב את שהוא צדיק ונולד כשהוא מהול ושאברהם ז ממנו וכו' (בב"ר): (ב) בני האלהים. בני השרים שופטים. ד"א בני האלהים הם השרים ההולכים בשליחותו מקום אף הם היו מתערבים בהם. כל אלהים שבמקרא ן מרות וזה יוכיח (שמות ד) ואתה תהיה לו לאלהים (שם ראה נתתיך אלהים: כי טבת הנה. אמר רבי יודן ת כתיב כשהיו מטיבין ה אותה מקושטת ליכנס לחופה ה גדול נכנס ובועלה תחלה (ב"ר): מכל אשר בחרו. ע בעולת בעל אף הזכר והבהמה (ב"ר): (ג) לא ידון חי באדם. פ לא יתרעם ויריב רוחי עלי בשביל האדם: עולם. לאורך ימים צ הנה רוחי נדון בקרבי אם להשחית

בית יהודא

זֶענֶען נִיט אַלְט גִיוֶוען הוּנְדֶערְט יָאהְר: נֹחַ אֶת שֵׁם אֶת חָם וְאֶת יָפֶת. פְרֶעגְט רש"י (וַהֲלֹא יֶפֶת הַגָּדוֹל הוּא) יֶפֶת אִיז דָאךְ גִיוֶוען דֶער אֶלְצְטֶער זוּהְן פוּן נֹחַ פַר וָואס שְׁטֵייט עֶר צוּם לֶעצְטִין (אֶלָּא בַּתְּחִלָּה אַתָּה דוֹרֵשׁ אֶת שֶׁהוּא צַדִּיק) נָאר פְרִיעֶר דֶערְמַאנְט מֶען דֶעם זוּהְן וָוָאס אִיז אַצַדִּיק (וְנוֹלַד כְּשֶׁהוּא מָהוּל) אוּנ עֶר אִיז גִיבָּארִין גִיוָוארֶן גִמַלְת (וְשֶׁאַבְרָהָם יָצָא מִמֶּנּוּ) אוּנ אַבְרָהָם אָבִינוּ אִיז פוּן אִים גִיבָּארִין גִיוָוארֶן, אוּנ וַוייל נָאךְ שֵׁם אִיז גִיבָּארִין גִיוָוארֶן חָם, דְרִיבֶּר שְׁרַייבְּט דֶר פָּסוּק חָם נָאךְ שֵׁם. דְרִיבֶּר מוּז יֶפֶת דֶערְמַאנְט וֶוערִין דֶער לֶעצְטֶער: (ב) וְבְּנֵי הָאֱלֹהִים. זָאגְט רש"י (בְּנֵי הַשָּׂרִים וְהַשּׁוֹפְטִים) בְּנֵי הָאֱלֹהִים מֵיינְט מֶען דִי קִינְדֶער פוּן דִי שָׂרִים אוּנ דִי קִינְדֶער פוּן דִי שׁוֹפְטִים (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז (בְּנֵי הָאֱלֹהִים) מֵיינְט מֶען (הֵם הַשָּׂרִים הַהוֹלְכִים בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל מָקוֹם) דִי מַלְאָכִים וָואס

וָארִין גִשִׁיקְט פוּן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא זֵיי זָאלִין אַרָאפּ גֵיין פוּן הִימֶל אוֹף דִי עֶרְד (אַף הֵם הָיוּ מִתְעָרְבִים בָּהֶם) זֵיי הָאבֶן זִיךְ צוּמִישְׁט מִיט דִיא מֶענְטְשִׁין (כָּל אֱלֹהִים שֶׁבַּמִּקְרָא) אַלֶע וֶוערְטֶער אֱלֹהִים וָוָאס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (לָשׁוֹן מָרוּת) מֵיינְט מֶען הֶערְשַׁאפְט אוּנ גְרוֹיסְקֵייט (וְזֶה יוֹכִיחַ) פוּן דֶעם פָּסוּק לֶערְנֶען מִיר אַז עֶס אִיז אַזוֹ, הקב"ה הָאט גֶעזָאגְט צוּא מֹשֶׁה (וְאַתָּה תִּהְיֶה לּוֹ לֵאלֹהִים) דוּא וֶועסְט זַיין צוּ אַהֲרֹן זַיין אֱלֹהִים, אַהֶערְר, נָאךְ הָט הקב"ה גְזָאגְט צוּ מֹשֶׁה (רְאֵה נְתַתִּיךָ אֱלֹהִים לְפַרְעֹה) אִיךְ הָאבּ דִיךְ גֶעגֶעבִּין דוּ זָאלְסְט זַיין אַהֶערְר צוּ פַּרְעֹה: וְכִי טוֹבוֹת הֵנָּה. רַבִּי יוּדָן זָאגְט (טֵבַת כְּתִיב) עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק טֵבַת (כְּשֶׁהָיוּ מְטִיבִין אוֹתָהּ מְקוּשֶּׁטֶת לִיכָּנֵס לַחוּפָּה) אַז מֶען פְלֶעגְט בֶּעצִירֶען אַכַּלָּה זִיא זָאל גֵיין צוּ דֶער חוּפָּה חֲתוּנָה הָאבִּין (הָיָה גָּדוֹל נִכְנָס וּבוֹעֲלָהּ תְּחִלָּה) פְלֶעגְט קוּמֶען דֶר אֶלְצְטֶער אוּנ פְלֶעגְט מִיט אִיר מְזַנֶּה זַיין פְרִיעֶר פַאר דֶעם מַאן: וּמִכֹּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ. זֵיי הָאבֶּן גִנוּמֶען וַוייבֶּער וֶועלְכֶע זֵייא הָאבֶּן גְוָואלְט (אַף בְּעוּלַת בַּעַל) אֲפִילוּ וַוייבֶּער פוּן מַאנֶען פְלֶעגִין זֵיי אַוֶועק נֶעמֶען אוּנ הָאבִּין מִיט זֵיי מְזַנֶּה גִיוֶוען (אַף הַזָּכָר וְהַבְּהֵמָה) זֵייא הָאבִּין מְזַנֶּה גִיוֶוען מִיט זְכָרִים אוּנ בְּהֵמוֹת: (ג) וְלֹא יָדוֹן רוּחִי בָּאָדָם לְעוֹלָם. זָאגְט רש"י מֶען מֵיינְט (לֹא יִתְרַעֵם וְיָרִיב רוּחִי עָלַי בִּשְׁבִיל הָאָדָם) הקב"ה הָט גֶעזָאגְט מַיינֶע גְדַאנְקִין זָאלִין אִין מִיר נִיט שְׁטוּרְמֶען אוּנ נִיט קְרִיגֶען וֶועגֶן דֶעם מֶענְטְשׁ (לְעוֹלָם) אֵייבִּיג (לְאוֹרֶךְ יָמִים) אוֹף אַלַאנְגֶע צַייט (הִנֵּה רוּחִי נָדוֹן בְּקִרְבִּי) הַיינְט קְרִיגֶען זִיךְ מַיינֶע גֶעדַאנְקִין אִין מִיר (אִם לְהַשְׁחִית אִם לְרַחֵם) אוֹב אִיךְ זָאל זֵיי פַאר דַארְבִּין וּפַר לֶענְדֶען

דעת זקנים מבעלי התוספות

לא ידון רוחי באדם. כשיעלה נשמתן למעלה איני
זירה להם. דבר א.חר איני בורא עוד נפש לאדם:

שפתי חכמים

בת ק' שנה כבת כ' לחטא משמע דלאחר כ' שנה הוי בת עונשין. ועוד דוחק לומר דיעקב אע"ה ובניו שכל אחד מהם לא הגיע לימי ק"ב שנה איך יעלה על הדעת לומר שסני חלקי חייהם לא יהיו כבני

פין ועי"ש: ב וקשה לחשוב יפת אחר שם וי"ל שלא רצה להפסיק מהרש"ל: ם מלשון מטיבין את הנרות פי' דטבת משמע דעתה היו ת ר"ל מקושטות כמו ועפרון ישב ישיבה עתה ועוד טבת חסר הוא מל' יחיד כלומר דלא היו טובות אלא נשים יחידות דהיינו הכלות שהן שטות ולא כולן אבל אי כתיב טובות מלא ו' פי' משמע שתמיד היו טובות ר"ל מקושטות כיון דכתיב מלא ל' רבים וק"ל: ע (רא"ם) "כ נשים מכל אשר בחרו ל"ל אלא נשים לבעולה אשר בחרו לזכר ולבהמה. (נח"י) הקשה הרא"ם דבקדושין דף י"ג משמע שלא נכשלו ת איש כ"ל דבני אלהים שהם השרים חטאו בא"א ולא שאר העם דהא קאי אוירא בני אלהים לפיכך נקט הרב הי' גדול נכנס והרא"ם שמא אגדות חלוקות הם: פ ויהי' פי' כ' באדם כמו ויעבוד יעקב ברחל ספי' בשביל רחל: צ וא"ת לעולם ממש וי"ל דזה א"א מע לא ידון וגו' לעולם אבל מ"מ לזמן ארוך ידון וא"כ כתיב והיו ימיו ק"ך שנה ש"מ שנגזרה הגזרה לאלתר לכך פירש"י לאורך ימים ר"ל

פירוש לתורת אלהים

וֶוען פִינְף הוּנְדֶערְט יָאהְר וַיּוֹלֶד נֹחַ הָאט נֹחַ בָּארֶען שֵׁם אוּנ חָם אוּנ יָפֶת [פי' רש"י]:
(א) וַיְהִי עֶס אִיז גְוֶוען כִּי הֵחֵל הָאָדָם לָרֹב עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה דִיא מֶענְטְשֶׁען הָאבֶּן זִיךְ אָן גְהוֹבֶּן מֶערֶען אוֹף דֶר ד וּבָנוֹת יֻלְּדוּ לָהֶם אוּנ עֶס אִיז צוּ זֵיי גְבָּארֶען גְוָוארֶן טֶער: (ב) וַיִּרְאוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן גְזֶעהֶן בְּנֵי הָאֱלֹהִים דִי קִינְדֶער פוּן דִי הֶערֶן אוּנ פוּן דִי שׁוֹפְטִים אֶת בְּנוֹת הָאָדָם דִי טֶעכְטֶער פוּן דִי מֶענְטְשֶׁען כִּי טוֹבוֹת הֵנָּה זֵיי זֶענֶען שֵׁיין וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים הָאבֶּען זֵייא זִיךְ גְנוּמֶען וַוייבֶּר מִכֹּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ פוּן וָוס זֵייא הָאבֶּן זִיךְ אוֹס דֶר ווֶיילְט[עי' רש"י]: (ג) וַיֹּאמֶר יְיָ הָט גָאט גְזָאגְט לֹא יָדוֹן רוּחִי בָּאָדָם עֶס וֶועט נִיט צֶענְקִין מַיין ווִילֶען אִין מִיר בְּאָדָם אוּם וֶועגֶען

רוּחִי בָאָדָם לְעֹלָם בְּשַׁגַּם הוּא בָשָׂר
וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה׃
ד הַנְּפִלִים הָיוּ בָאָרֶץ בַּיָּמִים הָהֵם
וְגַם אַחֲרֵי־כֵן אֲשֶׁר יָבֹאוּ בְּנֵי

אונקלוס

הָדֵין קֳדָמַי לְעָלַם בְּדִ דְּאִנּוּן בִּשְׂרָא וְעוֹבָדֵיהוֹן בִּישַׁיָּא אַרְכָּא יְהִיב לְהוֹן מְאָה וְעַשְׂרִין שְׁ אִם יְתוּבוּן׃ ד גִּבָּרַ הֲווֹ בְּאַרְעָא בְּיוֹמַ הָאִנּוּן וְאַף בָּתַר כֵּן

תו״א בשגם הוא חולין קלט:

בעל הטורים

(ד) הנפלים. ג׳ במסורה א׳ מלא ושנים חסרים הנפלים היו בארץ חסר ושם ראינו את הנפילים מלא בני ענק מן הנפלים חסר וזהו ... ועוג כו׳ כדאיתא בנדה סיחון ועוג בני שמחזאי ועזאל ונפלו מן השמים בימי דור המבול לכן כתיב כאן הנפלים היו בארץ ...

בית יהודא

אָדער איך זאל אויף זיי רחמנות האבין (לא יהיה מדון זה ברוחי לעולם) די קריג וועט ניט זיין אין מיר אויף אייביג (לאורך ימים) אויף אלאנגע צייט: ובשגם הוא בשר]. זאגט רש״י בשגם איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען בשגם מיט אסגול אונטער די ש (כלומר) אזו מיינט מען (בשביל שגם זאת בו) ווייל דר פעלר איז אוך דא אין דעם מענטש (שהוא בשר) ער איז פליש (ואף על פי כן) פון דעסטוועגין (אינו נכנע לפני) איז ער ניט אונטער טעניג פר מיר (ומה אם יהיה אש או דבר קשה) ווי וואלט גיוועזן אז ער וואלט גיוועזן פון פייער אדער פון איין אנדר שטארקע זאך וואלט ער געווים געזינדיגט (כיוצא בו) אזו אנווארט גפינן מיר אין איין אנדר פסוק (עד שקמתי דבורה) ביז איך דבורה בין אויף געשטאנען (כמו שקמתי) איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען שקמתי מיט אסגול (וכן שאתה מדבר עמי) איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען שאתה (אף בשגם כמו בשגם) דא איז אוך אזו, אפילו עס שטייט בשגם איז גלייך וויא עס וואלט גישטאנען בשגם: והיו ימיו וגו׳]. הקב״ה הט געזאגט (עד מאה ועשרים שנה אאריך להם אפי) ביז הונדערט מיט צוואנציג יאהר וועל איך איינהאלטין מיין כעס פון זיי, טאמער וועלן זייא תשובה (ואם לא ישובו) אויב זייא וועלין ניט טאהן תשובה (אביא עליהם מבול) וועל איך ברייגגן אויף זיי א מבול ... פלייצונג] (ואם תאמר) אויב דו וועסט זאגין (משנולד יפת עד המבול אינו אלא מאה שנה) פון דיא צייט וואס יפת איז גיבוירן ביז צום מבול איז נאר גיוועזן הונדערט יאהר ופעלט נאך צוואנציג יאהר], ענטפערט רש״י (אין מוקדם ומאוחר בתורה) אין די תורה איז ניטא וואס שטייט פריער, אדער וואס שטייט שפעטר איז גיוועזן שפעטער, אמאהל שטייט פריער וואס איז גיוועזן שפעטער, אונ שפעטער וואס איז גיוועזן פריער (כבר היתה הגזרה גזורה עשרים שנה קודם שהוליד נח תולדות) די גזרה וואס הקב״ה האט גוזר גיוועזן אז ער וועט נאר ווארטין מיט דעם מבול הונדערט מיט צוואנציג יאהר, דאס האט הקב״ה גוזר געוועזן צוואנציג יאהר פריער איידער נח הט אנגעהובן צוא געבארין קינדער (וכן מצינו בסדר עולם) אונ אזו גפינן מיר אין ספר סדר עולם (ויש מדרשי אגדה רבים בלא ידון) אויף דעם פסוק לא ידון דא פיל דרשות (אבל זה הוא צחצוח פשוטו) אבער וואס איך האב געזאגט איז דער ריכטיגער קלארער פשט אין ... (ד) והנפלים], זאגט רש״י פאר וואס האט מען די שטארקע מענטשין גערופין נפלים (על שם שנפלו) ווייל זייא געפאלן (והפילו את העולם) אונ זייא האבין געמאכט פאלין די מענטשין פון דער וועלט נאין דעם מבול] (ובלשון ענקים הוא) אויף לשון הקודש רופט מען זיי ענקים, ריזען: ובימים ההם]. אין דיא צייטין (בימי דור אנוש ... קין) אין די צייט פון אנוש אונ אין דיא צייט פון די קינדער פון קין (וגם אחרי כן) אונ נאכדעם האבין זיי אוך געזינ... (אף על פי שראו באבדן של דור אנוש) אפילו זייא האבען געזעהן ווי דר דור פון אנוש זענען פארלארין גיווארין

רש״י

ואם לרחם ק לא יהיה מדון זה ברוחי לעולם כלומר לא ... ימים: בשגם הוא בשר. כמו בשגם בסגו״ל ... בשביל שגם זאת בו שהוא בשר ואעפ״כ אינו נכנע לפני אם יהיה אש או דבר קשה. כיוצא בו (שופטים ה) עד שק... דבורה כמו שקמתי. וכן שאתה מדבר עמי כמו שאתה בשגם כמו בשגם: והיו ימיו וגו׳. עד ק״ך שנה א... להם אפי ואם לא ישובו אביא עליהם מבול וא״ת משנולד ... עד המבול אינו אלא מאה שנה אין מוקדם ומאוחר ב... (פסחים ו) כבר היתה הגזרה גזורה עשרים שנה ... שהוליד נח תולדות וכן מצינו בסדר עולם. ויש מדרשי ... רבים בלא ידון אבל זה הוא לצחצוח פשוטו: (ד) הנפל... על שם שנפלו ש והפילו ת את העולם ובלשון עברית ענקים הוא: בימים ההם. (ב״ר) בימי דור אנוש ... קין: וגם אחרי כן. א אע״פ שראו באבדן של דור ...

שפתי חכמים

לא ידון לאורך ימים אלא לאלתר: ק משמע דעדיין לא עלתה במחשבה להשחית ודאי ולמה לא פי׳ לא אמתין לו עוד וכו׳ ועוד מנ״ל לרש״י זה י״ל משום דאי פי׳ כן הי׳ משמע שכבר עלה במחשבה להשחית ודאי וזה אינו שהרי אח״כ כתיב ויאמר ה׳ אמחה את האדם דהיינו אמירה ראשונה אבל קודם לכן לא עלה במחשבה להשחית וק״ל: ר ר״ל השי״ן בסגו״ל שהוא לשון גם וגם שקמתי בפת״ח כמו שאתה והוסיף מלת זאת בו מביא דבזולת משמע שפי׳ בשביל שגם הוא בשר כמו אחר ואין שם אחר לכך הוסיף זאת בו וק״ל: ש ב״ר רלה לומר נהרגו. ר״ל זרעם למדו מ... הרעים ונהרגו ג״כ כלומר שהנפילים אשר היו בימי דור אנוש ובני קין נפלו מן העולם כשהציף עליהם את מי האוקיינוס: ת הנפילים תואר השם הוא ופירושו שהפילו בני אדם בגבורתן מהרש״ל (נח״י) ונ״ל העיקר כמ״ש בפ׳ שלח בפסוק ושם ראינו את ... א״ל ענקים מבני שמחזאי ועזאל שנפלו מן השמים בימי דור אנוש עכ״ל ולפ״ז שנפלו מן העולם ר״ל מהעולם העליון שהם שמים:

דעת זקנים מבעלי התוספות

בשגם הוא בשר. נוטריקון הוא משה חושבניה דדין כחו... דדין. והיו ימיו וכו׳ ימי משה. ונ״ל דה״פ דקרא לא ידו... באדם. עד שיבא משה שיהיה לו יצר טוב דהיינו לב... כדכתיב ונתתי לכם לב בשר וזהו בשגם הוא בשר

פירוש לתורת אלהים

דעם מענטשען לְעוֹלָם איין לאנגי צייט [ע׳ רש״י] (ד) הַנְּפִלִים דיא ריזין הָיוּ בָאָרֶץ זענען געווע... בְּשַׁגַּם הוּא בָשָׂר ווייל ער איז נאר פלייש [ע׳ רש״י] לאנד בַּיָּמִים הָהֵם אין דער צייט [ע׳ ר... וְהָיוּ יָמָיו וועלען זיין זיינע טעג מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְגַם אַחֲרֵי כֵן אונ אויך נאך דעם [עיין ... הונדערט מיט צוואנציג יאהר [עיין רש״י]: אֲשֶׁר יָבֹאוּ ווען זיי זענען גקומען בְּנֵי הָאֱלֹהִים די קינד...

ין בני רברביא לות
ת אנשא וילידן להון
ון גבריא דמעלמא
שין דשמא: ה וחזא יי
י סגיאת בישת אנשא
ארעא וכל יצרא
חשבת לבה לחוד
ש כל יומא: ו ותב יי
מימרה ארי עבד ית

״א וירא ה׳ מגילה י סנהדרין קח קי: רק רע סוטה נב קידושין ל בתרא טז: וינחם ה׳ סנהדרין קח:

האלהים אל־בנות האדם וילדו להם המה הגברים אשר מעולם אנשי השם: פ מפטיר
ה וירא יהוה כי רבה רעת האדם בארץ וכל־יצר מחשבת לבו רק רע כל־היום:
ו וינחם יהוה כי־עשה את־האדם

רש״י

לה אוקיינוס והציף שליש העולם לא נכנע דור המבול ללמוד ס: אשר יבאו. היו יולדות ב ענקים כמותם: הגבורים. רוד במקום: אנשי השם. אותם שנקבו בשמות עירד ויאל מתושאל ג שנקבו ע״ש אבדן שנמוחו והותשו ד״א שי שממון ששממו את העולם: (ו) וינחם ה׳ כי עשה. מה היתה לפניו שבראו בתחתונים שאילו היה מן העליונים ה ד ממרידן. בב״ר: ויתעצב. האדם: אל לבו. של מקום עלה במחשבתו של מקום להעליבו זהו תרגום אונקלוס. א וינחם נהפכה מחשבתו של מקום ממדת רחמים למדת ין עלה במחשבה לפניו מה לעשות באדם ו שעשה בארץ. כל ל׳ ניחום שבמקרא ל׳ נמלך מה לעשות (במדבר כג) אדם ויתנחם (דברים לב) ועל עבדיו יתנחם (שמות לב)

בית יהודא

אוקינוס והציף שליש העולם) די וואסער פון ים אוקינוס האבן זיך אויפגעהויבן אונ האבן פארפלייצט אדריטול וועלט, פון דעסטוועגן (לא נכנע דור המבול ללמוד מהם) זענען די מענטשן פון נח׳ס צייט ניט אונטערטעניג גוואָרן צו הקב״ה אונ האבן ניט אפגעלערנט פון זייא צו טאהן תשובה: (אשר יבאו). ווען די בני האלהים האבן זיך בהעפט מיט די בנות האדם (היו יולדות ענקים כמותם) האבן זיי אויך גבארן ריזען וויא זייערע פאטערס זענן גוועון: (הגבורים). די שטארקע, זיי זענן גוועון שטארק (למרוד במקום) צום זינדיגען צו הקב״ה: (אנשי השם). מענטשן וואס זענן גוועון בעוואסט אוף דר וועלט מיט זייערע נעמען (אותם שנקבו בשמות) די מענטשן וואס זייערע נעמען זענען ארויסגערעכנט גוואָרן אין פסוק, דהיינו עירד, מחויאל, מתושאל (שנקבו שם אבדן) זייערע נעמען ווייזען אוף זייער פארלירונג (שנמוחו) זיי זענען אפגעמעקט גוואָרען ודאס איז מחויאל) (והותשו) זיי זענען אויסגעריסן גוואָרן ודאס איז מתושאל) (דבר אחר) נאך אפשט איז דריבער רופט מען זיי אנשי שם (אנשי שממון) מענטשן פון פארוויסטונג (ששממו את העולם) זיי האבן גמאכט וויסט דיא וועלט: (ו) וינחם ה׳ כי עשה וגו׳. (זאגט רש״י (נחמה היתה לפניו שבראו בתחתונים) הקב״ה הט זיך געטרייסט וואס ער האט בשאפן דעם מענטש אוף די ערד ניט אוף דעם הימעל) (שאילו היה מן העליונים) ווען דער מענטש וואלט גוועזן אין הימעל (היה ממרידן) וואלט ער געמאכט זינדיגן אלע מלאכים (בבראשית רבה) אזוי שטייט אין מדרש רבה: (ויתעצב). (האדם אל לבו של מקום), דער מענטש הט געטרויערט דורך די הארץ פון הקב״ה, הקב״ה הט געמאכט טרויערן די הארץ פון דיא מענטשן (תרגום אונקלוס) אזוי טייטש דער תרגום אונקלוס (דבר אחר) נאך אפשט איז (וינחם) הקב״ה הט זיך בעטראכט (נהפכה מחשבתו של מקום) דם טראכטונג פון הקב״ה איז איצט פארקערט גוואָרען פון וויא זיא איז גוועזן פריער (ממדת רחמים למדת הדין) פריער איז דיא הארץ פון הקב״ה גוועזן פוהל מיט רחמנות אוף דיא מענטשן, איצט איז די הארץ פון הקב״ה פוהל גוואָרין מיט משפט, צו שטראפען דיא מענטשען (עלה במחשבה לפניו) הקב״ה האט אנגעהויבען טראכטין (מה לעשות באדם שעשה בארץ) וואס ער זאל טאהן מיט די מענטשן וואס ער הט בשאפן אוף דיא ערד (כל לשון ניחום שבמקרא) אלע ווערטער ניחום וואס שטייט אין פסוקים איז אזוי דער טייטש (לשון נמלך מה לעשות) ער טראכט וואס ער זאל טאהן, עס שטייט אין פסוק (ובן אדם ויתנחם) הקב״ה איז ניט וויא א מענטש וואס פריער זאגט ער עפעס און טוהט, נאכדעם טראכט ער אנדערש צו זאגן אדער אנדערש צו טאהן, נאך שטייט אין פסוק (ועל עבדיו יתנחם) הקב״ה וועט חרטה האבן אוף דיא שלעכטס וואס ער הט גטאהן צו זיינע קנעכט, אונ ער וועט טראכטן מיט זיי

שפתי חכמים

אחרי כן היו רעים וחטאים (נח״י) יש מקשין דבפ׳ עקב על ק והכדתם מהר פי׳ הרב דור המבול לא היו להם ממי ללמוד : ב דגם אחר כן בימי דור המבול היו ג״כ וממי היו הרי כלם ם המבול של מי אוקיינוס ומפרש אשר יבואו בני האלהים ומהם ו הענקים ההם וק״ל : ג היינו מחויאל והותשו היינו מתושאל ״כ למה קרא אותן אנשי השם והם אנשי בליעל : ד שהרי המריד כל בהמה וחי׳ שכולן קלקלו ואילו היו בעליונים הי׳ ממריד גם את העליונים : ה דאל״כ קשה הרי כתיב וינחם מל׳ נחמה ל״פ להעליב את האדם ופי׳ ויתעצב מל׳ נתעצב ונאלה כלו׳ נתעצב האדם אל לבו של מקום להכריתו. ומהרש״ל פי׳ מאחר שפי׳ שהי׳ נחמה לפניו מוכרח אתה לומר שקאי ויתעצב על האדם אבל לד״א שנהפך מדה״ר למדה״ד קאי ויתעצב על הקב״ה : ו כלו׳ מתחלה לא עלה במחשבתו לעשות באדם

פירוש לתורת אלהים

הארץ אל בנות האדם צו די טעכטער פון די מענשן ו להם אונ זייא האבן גיבארן אזעלכי ריזן וויא א זענן המה הגבורים דס זענן די גבורים [עיין רש״י] ר מעולם אנשי השם זיי זענן פון אייבג אזעלכי לייט ז זיי זענן באשייד גוואָרן מיט זייערי נעמן[ע׳ רש״י]: ויקרא יי אונ גאט האט גזעהן [עיין רש״י] כי רבה רעת האדם בארץ עס מערט זיך דם שלעכץ פון די מענשן אוף דר וועלט וכל יצר מחשבות לבו אונ אלי גדאנקן אונ דם בטראכטונג פון זיין הארצן רק רע כל היום איז נאר שלעכץ צו טאן אלי טעג: (ו) וינחם יי הט גאט זיך גטרייסט כי עשה את האדם בארץ וואס ער האט בשאפן דעם מענטש אוף דער ערד [ע׳ רש״י]

בָּאָרֶץ וַיִּתְעַצֵּב אֶל־לִבּוֹ׃ ז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶמְחֶה אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר־בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף

אֱנָשָׁא בְּאַרְעָא ... בְּמֵימְרֵהּ לְמ... תְּקָפְהוֹן כִּרְעוּתֵ... ז וַאֲמַר יְיָ אֶמְחֵי אֱנָשָׁא דִּי בְרֵאתִי ... אַפֵּי אַרְעָא מֵאֱנָשָׁ... בְּעִירָא עַד רִחְשָׁא

רש"י

ויכחם ה' על הרעה (שמואל א טו) נחמתי כי המלכ... לשון מחשבה אחרת הם : ויתעצב אל לבו. ... אבדן מעשה ידיו כמו (ש"ב יט) נעצב המלך על ב... כתבתי לתשובת אפיקורוס אחד ששאל את רבי י... קרחה א"ל אין אתם מודים שהקב"ה רואה את ה... לו הן אמר לו והא כתיב ויתעצב אל לבו אמר לו נו... זכר מימיך אמר לו הן אמר לו ומה עשית אמר ל... ושמחתי ז את הכל. א"ל ולא היית יודע שסופו ל... לו בשעת חדותא חדותא בשעת אבלא אבלא. אמר לו ... הקב"ה ח אע"פ שגלוי לפניו שסופן לחטוא ולאבדן... מלבראן (וע' ברא"ס) בשביל הצדיקים ט העתיד... מהם : (ז) ויאמר ה' אמחה את האדם. ואביא עליו מים ואמחה אותו לכך נאמר לשון מחוי... עד בהמה. אף הם י השחיתו דרכם (ב"ר)

בית יהודא

אַנְדֶערְשׁ צוּ טָאהְן, נָאךְ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיִּנָּחֶם ה' עַל הָרָעָה) הקב"ה הָט חֲרָטָה גֶעהַאט אוֹיף דִי שְׁלֶעכְטֶס וָוָאס עֶר הָאט גְוָואלְט טָאהְן צוּ דִיא יוּדִין, נָאךְ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (נִחַמְתִּי כִּי הִמְלַכְתִּי) אִיךְ הָאבּ חֲרָטָה וָוָאס אִיךְ הָאבּ גְמַאכְט שָׁאוּל'ן פַאר אַמֶלֶךְ (כּוּלָּם) דִי אַלֶע נִיחוּמִים (לָשׁוֹן מַחֲשָׁבָה אַחֶרֶת הֵם) מַיינְט מֶען אַיין אַנְדֶער טְרַאכְטוּנְג, נִיט וְוִיא מֶען הָט פְרִיעֶר גֶעטְרַאכְט : וַיִּתְעַצֵּב אֶל לִבּוֹ. זָאגְט רַשִׁ"י (נִתְאַבֵּל עַל אָבְדַן מַעֲשֵׂה יָדָיו) הקב"ה הָט גֶעטְרוֹיעֶרְט וָוָאס עֶס וֶועלֶן פַארְלָארְן וֶוערֶן דִי בַּשֶׁעפֶענִישֶׁען וָוָאס זַיינֶע הֶענְט הָאבֶּן בַּשַׁאפֶן (כְּמוֹ) וְוִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (נֶעֱצַב הַמֶּלֶךְ עַל בְּנוֹ) דֶר מֶלֶךְ דָּוִד הָט גֶעטְרוֹיעֶרְט אוֹיף זַיין זוּהְן וָוָאס עֶר אִיז פַארְלָארְן גְוָוארֶן פוּן אִים, רַשִׁ"י זָאגְט (וְזֶה כָּתַבְתִּי לִתְשׁוּבַת הַמִּינִים) דָאס הָאבּ אִיךְ גֶעשְׁרִיבֶּן צוּ עֶנְטְפֶערֶן דִיא אַפִּיקוֹרְסִים (אַפִּיקוֹרוֹס אֶחָד שָׁאַל) אַיין אַפִּיקוֹרוֹס הָט גֶעפְרֶעגְט בַּיי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה (אָמַר לֵיהּ) דֶר אַפִּיקוֹרוֹס הָט גֶעזָאגְט צוּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ (אֵין אַתֶּם מוֹדִים שהקב"ה רוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד) אִיר זֶענְט נִיט מוֹדֶה נאִיהר גְלוֹיבְּט נִיט אַז הקב"ה זֶעהְט פְרִיעֶר וָוָאס שְׁפֶּעטֶר... (אָמַר לוֹ הֵן) רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הָט גְזָאגְט צוּם אַפִּיקוֹרוֹס אִיךְ גְלוֹיבּ אַז הקב"ה זֶעהְט פְרִיעֶר וָוָאס שְׁפֶּעטֶער וֶועט זַיין (א... אַפִּיקוֹרוֹס הָאט גְזָאגְט צוּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ (וְהָא כְּתִיב) עֶס שְׁטֵייט דָאךְ אִין דִיא תּוֹרָה (וַיִּתְעַצֵּב אֶל לִבּוֹ) הקב"ה הָט ... אִין הַארְצֶן וָוָאס דִי בַּשֶׁעפֶענִישֶׁן פוּן דֶר וֶועלְט וֶועלֶן פַארְלֶענְדֶט וֶוערֶען, הקב"ה הָאט דָאךְ פְרִיעֶר גֶעוְואוּסְט אַז עֶס ... זַיין צוּ וָואס הָט עֶר זַייא בַּשַׁאפֶן (אָמַר לוֹ) הָאט רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ גְזָאגְט צוּם אַפִּיקוֹרוֹס (נוֹלַד לְךָ בֵּן זָכָר מִיָּמֶיךָ) אִי... גִיבָּארִין גִיוָוארֶן בַּייא דִיר אַבֵּן זָכָר (אָמַר לוֹ הֵן) הָט דֶער אַפִּיקוֹרוֹס גְזָאגְט יָא (אָמַר לוֹ) הָאט רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ ג... אַפִּיקוֹרוֹס (וּמָה עָשִׂיתָ) וָוָאס הָאסְטוּ גְטָאהְן (אָמַר לוֹ) הָאט דֶר אַפִּיקוֹרוֹס גְזָאגְט (שָׂמַחְתִּי וְשִׂמַּחְתִּי אֶת הַכֹּל) אִיךְ ... גֶעפְרֵייט אוּנ אִיךְ הָאבּ פְרֵייליךְ גְמַאכְט אַנְדֶערֶע מֶענְטְשֶׁן (אָמַר לוֹ) הָאט רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ גְזָאגְט צוּם אַפִּיקוֹרוֹס ... יוֹדֵעַ שֶׁסּוֹפוֹ לָמוּת) הָאסְטוּ דֶען נִיט גֶעוְואוּסְט אַז דָאס קִינְד וֶועט אַמָאהְל שְׁטַארְבֶּן (אָמַר לוֹ) הָט דֶר אַפִּיקוֹ... (בְּשַׁעַת חֶדְוְתָא חֶדְוְתָא) וֶוען עֶס אִיז דִיא צַייט צוּ זַיין פְרֵיילֶיךְ, דַארְף מֶען זַיין פְרֵייליךְ (בְּשַׁעַת אֶבְלָא אֶבְלָא) ... דִי צַייט צוּ טְרוֹיעֶרִין דַארְף מֶען טְרוֹיעֶרֶן (אָמַר לוֹ) הָאט רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ גְזָאגְט צוּם אַפִּיקוֹרוֹס (כָּךְ מַעֲשֵׂה הקב"ה) ... גְטָאהְן הקב"ה (אַף עַל פִּי שֶׁגָּלוּי לְפָנָיו) אֲפִילוּ עֶר הָט גֶעוְואוּסְט (שֶׁסּוֹפָן לַחֲטוֹא וּלְאַבְּדָן) דֶער סוֹף וֶועט זַיין אַ... זִינְדִיגֶען אוּנ עֶר וֶועט זֵייא פַארְלֶענְדִין, פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן (לֹא נִמְנַע מִלְּבָרְאָן) הָט הקב"ה זֵיי בַּשַׁאפֶן. נָאךְ אַ... וָוָאס הָט הקב"ה בַּשַׁאפֶן דִי וֶועלְט (בִּשְׁבִיל הַצַּדִּיקִים הָעֲתִידִים לַעֲמוֹד מֵהֶן) ווייל פוּן דִי רְשָׁעִים וֶועלֶן גְבָּארֶען וֶוע... אוֹיךְ, דִי רְשָׁעִים וֶועלֶן פַארְלֶענְדֶט וֶוערֶען אוּנ דִיא צַדִּיקִים וֶועלֶן בְּלַייבֶּן, אוּנ דִי וֶועלְט וֶועט בְּלַייבֶּן שְׁטֵי... צַדִּיקִים : (ז) וַיֹּאמֶר ה' אֶמְחֶה וגו'ו. הקב"ה הָט גְזָאגְט אִיךְ וֶועל אָפְּמֶעקִין דֶעם מֶענְטְשׁ (הוּא עָפָר) דֶער מֶענְטְ... (וְאָבִיא עָלָיו מַיִם) וֶועל אִיךְ אוֹיף אִים בְּרֵיינְגֶען וַואסֶער (וְאֶמְחֶה אוֹתוֹ) וֶועל אִיךְ אִים אָפְּמֶעקִין אוּנ צוּקְוֶועטְשִׁין ... לָשׁוֹן מָחוּי) דְרִיבֶּר זָאגְט דֶר פָּסוּק אֶמְחֶה, אִיךְ וֶועל אָפְּמֶעקִן, אֶמְחֶה אִיז לָשׁוֹן מָחוּי, צוּקְוֶועטְשֶׁען, צוּרִיבֶּן : ... בְּהֵמָה), מֶענְטְשֶׁען אוּנ בְּהֵמוֹת (אַף הֵם הִשְׁחִיתוּ דַּרְכָּם) וָוארוּם בְּהֵמוֹת חַיּוֹת עוֹפוֹת הָאבֶּן אוֹךְ מְזַנֶּה גְוֶוען נִיט ... מִין (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז דְרִיבֶּער זֶענֶן בְּהֵמוֹת חַיּוֹת עוֹפוֹת אוֹיךְ פַארְלֶענְדֶט גִיוָוארֶען (הַכֹּל גְּבְרָא בִּשְׁ...

שפתי חכמים

מאומה ועכשיו עלה במחשבתו לחקור עליו מה לעשות בו לא שנהפכה מחשבתו לרעה ופסק עליו המבול שהרי אחר זה כתיב ויאמר ה' אמחה את האדם שהוא תחלת הדבור ואינו פי' ההפוך לומר שהפך ממחשבתו מדה"ר למדה"ד הוא מה שאמר אמחה את האדם דא"כ ויאמר אמחה את האדם מבעיא לי' ולמה נא' ויאמר ה' אמחה וגו' אלא ודאי תחלת דבור הוא וכיון שהוא תחלת הדיבור משמע שעדיין לא פסק עליהם את הדין אלא שנכנס לחקור מה לעשות בהם : ז ר"ל שמחתי בעצמי ושמחתי גם את האחרים : ח וקשה היאך מדמה מעשה הקב"ה למעשה בשר ודם וי"ל שזה הי' לדחות המין אבל באמת הוא בשביל הצדיקים וכו' מהרש"ל : ט ר"ל ועוד בשביל לד... לא הי' המשל דומה לנמשל כי הבן אינו לשום תועלת אלא בשעת חדוה חדוה והרשעים לתועלת שיעמדו צדיקים מהם אע"כ ל... ועוד וק"ל : י ולפ"ז קשה הל"ל אדם ובהמה ל"פ ד"א וכו' ולפי הדבר אחר קשה הול"ל אדם וגם בהמה לכ"פ אף הם וכו'

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ו) ויתעצב אל לבו. אמר ר' אחא בר' חנינא יתברך עולמו חרב כביכול ישב לו והיה מתאבל. על האדם שלא נתאבל אלא על לבו של אדם ביעיסה ואמר אני הוא שנתתי אני הוא שעשית... כי יצר לב האדם רע : (ז) אמחה את האדם. פרש"... עפר אביא עליו מים ואמחנו מדכתיב לשון מיתו... אישמיד או אכלה :

פירוש לתורת אלהים

וַיִּתְעַצֵּב אֶל לִבּוֹ נָאט הָאט גְטְרוֹיעֶרְט כִּבְיָכוֹל אוֹיף דֶעם וָוָאס מַעֲשֵׂה יָדָיו וֶועלִין פַר לוֹרִין וֶוערֶען [עיין רש"י] :

(ז) וַיֹּאמֶר יְיָ הָאט נָאט גְזָאגְט אֶמְחֶה אֶת הָאָדָם מֶענְטְשֶׁן וָוָאס אִיךְ הָאבּ בַּשַׁאפֶן וֶועל אִיךְ...

הַשָּׁמָיִם כִּי נִחַמְתִּי כִּי עֲשִׂיתִם: ח וְנֹחַ מָצָא חֵן בְּעֵינֵי יְהוָה: פפפ

דשמיא ארי תבית די ארי עבדתנון: אשכח רחמין דם יי: פפפ

(נ)חמתי סנהדרין קח: ונח מצא סנהדרין שם: · קמ"ו המלי"ה יחזקיהו סימן ומפטירין בישעיה (כה אמר) בסימן מ"ב

רש"י

(ב)שביל האדם וכיון שהוא כלה מה צורך בהם: כי (נחמתי) כי עשיתם, חשבתי מה לעשות על אשר עשיתים:

חסלת פרשת בראשית

בית יהודא

אלע בהמות חיות עופות זענען בשאפן געווארען נאר וועגן דעם מענטש (וכיון שהוא כלה) אז דר מענטש ווערט פארלענדט (מה צורך באלו) וואס דארף מען דיא אלע בשעפעניש, דריבער זענען אלע פארלענדט געווארן: וכי נחמתי (ט). הקב"ה זאגט (חשבתי מה לעשות על אשר עשיתים) איך טראכט וואס איך זאל טאהן מיט די בעשאפונג וואס איך האב געמאכט:

פירוש לתורת אלהים

(ע)רד מאדם פון מענשן עד בהמה ביז בהמות (ב)יז דעם ווידמינונג ועד עוף השמים אונ ביז (...)ת וס אונטער דעם הימל וועל איך אלי אפ מעקין פון דער ערד כי נחמתי כי עשיתם ווארום איך האב מיך בראטן וס איך האב זיי בשאפן: (ח) ונח אונ נח הט געפונען לייט זעליקייט אין די אויגן פון גאט:

משלי יהודא

(ונח) מצא חן וגו'. דער ענין איז למשל א בעל הבית (...)ט גערארפט מאכין פר זיך א בגד, איז ער געגאנגן (...) זוכן א שניידר, אין די זעלביגע צייט איז א שניידר (...) זיך געגאנגן אין גאס זוכן ארבעט, האבן זיי ביידע (...) איינר דעם אנדערין אין גאס, אונ דער בעל הבית (...)ן דעם שניידער דיא צייג ער זאל אים מאכין דיא (...)ע, דער שניידער הט געמאכט דיא קאפאטע, דער (...)ית הט אים בצאהלט. האט דער שניידר געטראפין (...)הט געזוכט, די קאפאטע איז אבער ניט גוט גמאכט געווארין הט דער בעל הבית ניט געטראפין אזו א שניידער ווי ער האט געוואלט, דאס זעלביגע איז געווען ביי הקב"ה מיט נח, הקב"ה הט געזוכט א מענטש א צדיק ווער עס זאל גערעטעט ווערין פון מבול פון אים זאל די וועלט צוריק געבאהט ווערן, נח הט געזוכט ער זאל גערעטעט ווערן פון מבול, נח איז גערעטעט געווארין פון מבול, הט נח געפונען חן ביי הקדוש ברוך הוא אונ האט גהאט וואס ער האט געוואלט, אבער הקב"ה הט ניט געפונען אזו א צדיק וויא ער האט געוואלט:

הפטרת בראשית (בישעיה סימן מב)

(כה א)מר האל ׀ יהוה בורא השמים ונוטיהם רקע הארץ וצאצאיה נתן נשמה לעם (ע)ליה ורוח להלכים בה: אני יהוה קראתיך בצדק ואחזק בידך ואצרך ואתנך

פירוש ע"ט

(כה אמר) האל יי אזו הט גזאגט גאט בורא השמים ונוטיהם (...) הט בשאפן הימלן אונ הט זייא אוס גצוגען (רקע הא)רץ וצאצאיה ער הט פר שפרייט די ערד אונ (...)אבען וואס גייען ארוס פון דר ערד נותן נשמה (...)ה ער גיט א נשמה צו דעם פאלק וס אוף איר (ורוח לה)לכים בה אונ איין רוח קדושה גיט ער צו דיא (...)ען פר אים אין גוטן וועג דר גאט הט גזאגט (...)יר ישעיהו אני יי קראתיך בצדק איך גאט האב (...) ישעיהו גירופען מיט גירעכטיקייט ואחזק בידך

ליקוטי יקרים

כה אמר האל ה' וגו'. דר זוהר זאגט די מעשים פון הקב"ה זענען נים ווי דיא מעשים פון א מענטש, אז א מענטש מאכט א כלי ענדיגט ער דיא כלי אין גאנצען, אונ דיא כלי דארף שון נים דעם בעל מלאכה, אפילו דר בעל מלאכה איז אוועק גיפארן אין א ווייטע מדינה, פון דעסט וועגין בלייבט די כלי אין גאנצן ביי דעם בעל הבית, אדער איינר מאהערט א שטוב אפילו דער בעל מלאכה איז שון גשטארבן, פון דעסטוועגן בלייבט די שטוב שטיין אוף הונדערטר יאהרין אונ מען וואהנט אין איר, אבער הקב"ה הט בשאפן די וועלט אונ ער הט זיא נים גיענדיגט, דיא וועלט קען נים שטיין אן דיא השגחה פון הקב"ה אפילו איין מנוט, דריבער שטייט נים אין פסוק ברא השמים, ער הט בשאפן די הימלן נאר עס שטייט בורא השמים, ער בשאפט די הימלן, שטייט נים רקע הארץ, ער הט פרשפרייט די ערד, נאר עס שטייט רוקע הארץ, ער פארשפרייט די ערד, ווי מיר זאגן המחדש (בכ)ל יום תמיד מעשה בראשית, הקב"ה מיט זיין גוטקייט בעניים ער שטענדיג אלע טאג וואס ער האט באשאפן אין די (ששת ימי ב)ראשית... ווען הקב"ה זאל ח"ו אפ טאהן זיין השגחה איין רגע פון דער וועלט, וועט דיא גאנצע וועלט פארלענדט (ווער)ן, דר אונטערשייד איז, וויל יעדר בעל מלאכה מאכט נים דעם מאטעריאל פון די כלי אדר פון דיא שטוב, דהיינו א גאלד (...)עט א שטיק זילבר אונ מאכט פון דיא זילבר די זילבר הט דר גאלדשמיד נים בשאפן, ער הט נאר געמאכט (...)ה, אדער א סטאלאר נעמט א ברעט אונ צו שניידט זיא אוף שטיקר אונ שטעלט צוזאמען א שאנק, די ברעט האט דער (...) נים בשאפן, ער הט נאר געמאכט א צורה, דריבער קען דיא כלי בלייבן שטיין אן בעל מלאכה אויך, דיא ברעט בלייבט (...)וי זיא איז גיוועזן, די זילבער בלייבט זילבער ווייא זיא איז גיוועזן, אז ער וועט זאגן ער וויל נים די ברעט זאל זיין ברעט (...) זיא אויך ברעט אז ער וועט זאגן ער וויל נים דאס זילבר זאל בלייבן זילבר בלייבט דאס אויך זילבר, אבר הקב"ה הט בשאפן (...) פון גאר נישט, ער האט גיזאגט עס זאל ווערין הימלן, עס זאל ווערען ערד, עס זאל ווערען בהמות חיות עופות גראז (...)ט אלין גיווארן פון גאר נישט, אזו לאנג ווי הקב"ה הט נים חרטה פון זיין זאגן איז דא דאס בשאפונג, אבער אז הקב"ה (...)ט זיין ווארט צוריק ציהען, וועט פון אלין ווערן ווייסט ווי עס איז גיוועזן פריער איידר זיי זענען בשאפין גיווארן:

לִבְרִית עָם לְאוֹר גּוֹיִם׃ לִפְקוֹחַ עֵינַיִם עִוְרוֹת לְהוֹצִיא מִמַּסְגֵּר אַסִּיר מִבֵּית כֶּלֶא יֹשְׁ
חֹשֶׁךְ׃ אֲנִי יְהוָֹה הוּא שְׁמִי וּכְבוֹדִי לְאַחֵר לֹא־אֶתֵּן וּתְהִלָּתִי לַפְּסִילִים׃ הָרִאשֹׁנוֹת הִנֵּ
בָאוּ וַחֲדָשׁוֹת אֲנִי מַגִּיד בְּטֶרֶם תִּצְמַחְנָה אַשְׁמִיעַ אֶתְכֶם׃ שִׁירוּ לַיהוָֹה שִׁיר חָדָ
תְּהִלָּתוֹ מִקְצֵה הָאָרֶץ יוֹרְדֵי הַיָּם וּמְלֹאוֹ אִיִּים וְיֹשְׁבֵיהֶם׃ יִשְׂאוּ מִדְבָּר וְעָרָיו חֲצֵרִ
תֵּשֵׁב קֵדָר יָרֹנּוּ יֹשְׁבֵי סֶלַע מֵרֹאשׁ הָרִים יִצְוָחוּ׃ יָשִׂימוּ לַיהוָֹה כָּבוֹד וּתְהִלָּתוֹ בָּאִי
יַגִּידוּ׃ יְהוָֹה כַּגִּבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָעִיר קִנְאָה יָרִיעַ אַף־יַצְרִיחַ עַל־אֹיְבָיו יִתְגַּבָּ
הֶחֱשֵׁיתִי מֵעוֹלָם אַחֲרִישׁ אֶתְאַפָּק כַּיּוֹלֵדָה אֶפְעֶה אֶשֹּׁם וְאֶשְׁאַף יָחַד׃ אַחֲרִיב הָרִ
וּגְבָעוֹת וְכָל־עֶשְׂבָּם אוֹבִישׁ וְשַׂמְתִּי נְהָרוֹת לָאִיִּים וַאֲגַמִּים אוֹבִישׁ׃ וְהוֹלַכְתִּי עִוְ
בְּדֶרֶךְ לֹא יָדָעוּ בִּנְתִיבוֹת לֹא־יָדְעוּ אַדְרִיכֵם אָשִׂים מַחְשָׁךְ לִפְנֵיהֶם לָאוֹר וּמַעֲקַשִּׁ

פירוש ע"ט

אונ האב אן גנומן דייני האנד וְאֶצָּרְךָ וְאֶתֶּנְךָ לִבְרִית עָם אונ איך האב דיך באשאפין אונ האב דיך גגעבען דו זאלסט אום קערען מיין פאלק צוא מיין תורה לְאוֹר גּוֹיִם דו זאלסט דער לייכטין צו דיא שבטים פון ישראל וואס איטליכר שבט באזונדר ווערט גרופען גוי לִפְקוֹחַ עֵינַיִם עִוְרוֹת דו זאלסט עפינען די בלינדע אוגען וואס זעהן ניט מיין גבורה זיי זאלן זיך אום קערן צו מיר לְהוֹצִיא מִמַּסְגֵּר אַסִּיר דו זאלסט אום ציהן פון דעם געפענקניש דעם גבינדענם מִבֵּית כֶּלֶא יוֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ פון דעם תפיסה הוז זאלסט דו אום ציהן דיא וואס זיצן אין דר פינצטערניש דארך דעם וואס זייערי אוגען וועלען גיעפינט ווערן צו זעהן מייני גבורות ווען זיי ארום גיין פון דעם גלות וואס אויף זיי וועט קומען אֲנִי יְיָ הוּא שְׁמִי איך בין גאט אונ דאס איז מיין נאמען וּכְבוֹדִי לְאַחֵר לֹא אֶתֵּן וועל איך מיין כבוד ניט געבען צו קיין אנדערן וּתְהִלָּתִי לַפְּסִילִים אונ מיין לוב וועל איך ניט געבען צו די בילדר איך וועל ניט לאזין דיא עובדי כוכבים זאלן מושל זיין אין מיין פאלק אייבג אונ זאלן זאגען דער עבודת כוכבים איז גרוס אונ העלפט זייא הָרִאשׁוֹנוֹת די ערשטי זאכן וואס איך האב מבטיח גוועזן צו אברהם אויף דעם גלות מצרים אונ האב אים גזאגט וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבוֹדוּ דָן אָנֹכִי וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכוּשׁ גָּדוֹל דם פאלק וואס וועט ארבעטן מיט די ישראל וועל איך גאט משפטן אונ דער נאך וועלן די ישראל ארום גיין פון דעם גלות מיט פיל גוטס זעגען דאך דיא זאכן גיקומן אונ איך האב מקיים גיוועזן מיין הבטחה אונ היינט וַחֲדָשׁוֹת אֲנִי מַגִּיד זאג איך נייע זאכן צו מיין פאלק ישראל צו מבטיח זיין זיי אויף דער גאולה בְּטֶרֶם תִּצְמַחְנָה אַשְׁמִיעַ אֶתְכֶם איידער די גאולה טוט שפראצן טו איך אייך מאכן הערן דם זאגט ער אויף דר צייט פון דר גאולה שִׁירוּ לַיְיָ שִׁיר חָדָשׁ זינגט אונ לובט איר ישראל פר גאט איין נייע גזאנג תְּהִלָּתוֹ מִקְצֵה הָאָרֶץ זיין לויב וועט זיין פון עק וועלט יוֹרְדֵי הַיָּם וּמְלוֹאוֹ די וואס נידערן אונ פארן אין שיפן איבר דעם ים אונ די וואס וואגן אויף דעם דר פילונג פון דעם ים דם מיינט מען די וואס מאכין אגרויסן קאסטן אזו גרוס ווי דר פלאץ פון איין הוז דארף צו זיין אונ שיטן אן דעם קאסטן מיט שט ביז ער פאלט אראפ אויף דעם גרונד דר נאך נ זיי דרויף הייזר אונ מען גייט פון איין הוז צום א מיט שיפין אִיִּים וְיוֹשְׁבֵיהֶם די אינזלן פון דעם ים וום זיצן אויף די אינזלן דיא אלי וועלן גאט לו יִשְׂאוּ מִדְבָּר זיי וועלן אויף הייבן זייער קול מיט ג די מדבר אונ די שטעט פון דר מדבר חֲצֵרִים תֵּשֵׁ די מדבר וום הייגט זיצין דארטן די טאטערי גיצעלטן וועט לעתיד דם ארט בזעצט ווערן אפענע שטעט אונ וועלן לובין גאט יָרֹנּוּ יוֹשְׁבֵי זיי וועלען לובין גאט דיא מתים וואס ליגין א שטיינר דען זייא וועלן לעבעדיג ווערן מֵרֹאשׁ יִצְוָחוּ פון די שפיץ בערג וועלן זיי שרייען צו יָשִׂימוּ לַיְיָ כָּבוֹד זייא וועלן טוען כבוד צו גאט בָּאִיִּים יַגִּידוּ אונ זיין לוב וועלן זייא זאגן צווישן אומות יְיָ כַּגִּבּוֹר יֵצֵא גאט וועט ארום גיין אזו אגבור כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָעִיר קִנְאָה אזו ווי אבעל מ וועט ער זיך דער וועקין צוא נוקם זיין זיך יָ יַצְרִיחַ ער וועט שאלען אויך וועט ער שרי אוֹיְבָיו יִתְגַּבָּר אויף זיינע פיינד וועט ער זיך שט אונ אזוי וועט גאט זאגען הֶחֱשֵׁיתִי מֵעוֹלָם איך שווייג פון לאנג אן אויף דעם וום די עובדי כ האבין חרוב גימאכט מיין הויז אַחֲרִישׁ אֶתְאַפָּק האב גישוויגן אונ אויף גיהאלטן זיך אויף דע די עובדי כוכבים האבן גטאן כַּיּוֹלֵדָה אֶפְעֶה וועט שרייען אזו ווי איין געווינערן אֶשֹּׁם וְאֶשְׁאַף יַ וועל פר וויסטן אונ וועל גליסטן צו פאר ט אלע עובדי כוכבים מיט אנאנדער אַחֲרִיב הָרִ וועל חרוב מאכן די בערג וְכָל עֶשְׂבָּם אוֹבִישׁ או זייערע גראזן וועל איך אום דארן וְשַׂמְתִּי נְהָרוֹ אונ איך וועל טוען די טייכן צו אינזלן זיי וע געטריקענט ווערן גלייך ווי אינזלן זענען מ וַאֲגַמִּים אוֹבִישׁ אונ די גימוזעכץ פון וואסר וו אום טריקענען דאס מיינט ער דיא עובדי כ וְהוֹלַכְתִּי עִוְרִים בְּדֶרֶךְ לֹא יָדָעוּ אונ די ישראל וואו ביז אהער בלינד גיוועזן פון צו קוקן צו מי איך זיי מאכן פירן אין דעם גוטן וועג וום זי

מישור אלה הדברים עשיתם ולא עזבתים: נסגו אחור יבשו בשת הבטחים בפסל
האמרים למסכה אתם אלהינו: החרשים שמעו והעורים הביטו לראות: מי עור כי
אם־עבדי וחרש כמלאכי אשלח מי עור כמשלם ועור כעבד יהוה: ראית רבות ולא
תשמר פקוח אזנים ולא ישמע: יהוה חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר: ע״כ

והוא עם־בזוז ושסוי הפח בחורים כלם ובבתי כלאים החבאו היו לבז ואין מציל
משסה ואין־אמר השב: מי בכם יאזין זאת יקשב וישמע לאחור: מי־נתן
למשוסה למשסה קרי יעקב וישראל לבזזים הלא יהוה זו חטאנו לו ולא־אבו בדרכיו
הלוך ולא שמעו בתורתו: וישפך עליו חמה אפו ועזוז מלחמה ותלהטהו מסביב
ולא ידע ותבער־בו ולא־ישים על־לב: ועתה כה־אמר יהוה בראך יעקב ויצרך

סראות קרי

פירוש ע״ט

ט געוויסט אשים מחשך לפניהם לאור איך וועל טוען
ר זיי דאס פינסטערניש צו אלעכטיקייט ומעקשים
מישור אונ די קרימע וועגן וועל איך טוען פר זיי
ו אגלייכקייט אלה הדברים עשיתם דס זענען די זאכן
ואס איך וועל טוען צו די ישראל ולא עזבתים אונ
יך וועל זיי ניט פר לאזן נסוגו אחור יבושו בשת הבוטחים
בפסל זייא וועלן פאר רוקט ווערן ארונטער זיך אונ
עלן פר שעמט ווערן די וואס פאר זיכערן זיך אין
י בילדר פון דר זונן אונ פון דר לבנה האומרים למסכה
אתם אלהינו די וואס זאגען צו דיא גגאסנע בילדר איר
ענט אונזר גאט די וועלן פאר שעמט ווערען דאס
אגט ער צו די ישראל החרשים איר ישראל וואס איר
ענט גלייך ווי טוב פון צו הערן גאטס רייד שמעו
הערט גאטס רייד והעורים אונ איר ישראל וואס איר
ענט גלייך ווי בלונד פון צו זעהן גאטס מצות הביטו
לראות קוקט צו זעהן גאטס תורה אונ מצות מי עור
כי אם עבדי ווער איז בלונד צווישן אייך נאר מיין
קנעכט איר ישראל האלט די נביאים פאר בלונד
איר זאגט ווער איז נאך אזו בלונד ווי דר נביא וחרש
כמלאכי אשלח אונ ווער איז נאך אזו טוב צווישן אייך
אזו ווי מיין שלים וואס איך שיק אים נביאות זאגן צו
אייך דעם האלט איר פר טוב אונ דר אמת איז דם
איר אליין זענט בלונד אונ טוב אבר לעתיד וועט
זיין מי עור ווער עס איז גוועזן בלונד צווישן אייך דר
וועט האבן מקבל גוועזן זיינע יסורים אונ וועט זיין
משלם גלייך ווי ער איז וואורן אפ גיצאלט גאר זיין
זינד אונ וועט זיין ריין פון עבירות ועור כעבד יי׳ אונ
ער בלונדער וואס צווישן אייך איז גוועזן וועט אזו גוט
זיין גלייך ווי גאטס קנעכט ראות רבות ולא תשמור פיל
מאהונג הט איר ישראל פאר זיך צו גזעהן אונ ווילט
ניט אראיה זיך דר פון נעמן גאט צו פאלגן אונ איר
ווילט ניט היטען צו קוקין אין מיינע מעשים אונ
אום צו קערן זיך צו מיר. איך גאט בין מיך מתעסק
פקוח אזנים צו עפענן אייערע אויערען דורך מיינע
נביאים ולא ישמע אונ קיין מאן פון אייך הערט ניט
צו מיינע רייד זאגט ישעיה יי׳ חפץ למען צדקו גאט
וויל עפענן אייערי אויערן פון וועגן זיין גרעכטיקייט

דרום יגדיל תורה ויאדיר טוט ער גרוסן אונ שטארקן
די תורה והוא עם בזוז ושסוי אונ דס פאלק ישראל איז
אברובט פאלק אונ איין צו טרעטן פאלק הפח בחורים
כולם אונ אלע זייערע יונגין זענען טרוריג זיי אלי טאן
זיך בהאלטן אין די גריבר אונ אין די לעכר ובבתי
כלאים החבאו אונ אין דיא תפיסה הייזר זענען זייא
בהאלטן היו לבז ואין מציל זיי זענען גוואורן צו רוב דס
איז די עובדי כוכבים האבן זיי ברובט אונ קיינער
האט זיי ניט מציל גוועזן משסה ואין אומר השב זייא
זענען גוואורן צו איין צו טרעטונג אונ קיינער טוט ניט
זאגין קער אום צו זיי מי בכם יאזין זאת ווער איז דא
צווישן אייך ער זאל פר נעמן וואס דא וועט טייטר
שטיין יקשיב וישמע לאחור ער זאל פר נעמן אונ זאל
צו הערן צו דר זאך וואס שפעטר וועט זיין ווער איז
צווישן אייך ער זאל געבין זיין הארץ דרוף צו פר
שטיין מי נתן למשיסה יעקב וגו׳ ווער האט גגעבען צוא
איין צו טרעטונג דעם יעקב אונ די ישראל הט ער
גגעבן צו רובין הלא יי׳ פאר וואר גאט הט עס גגעבן
זו חטאנו לו וואס מיר האבן גיזינדיגט צו אים דם הט
אונז גורם גוועזן דם צו טרעטונג אונ דם רובונג ולא
אבו בדרכיו הלוך אונ דם וואס אונזרע עלטערן האבן
ניט גוואלט גיין אין זיינע וועגן ולא שמעו בתורתו אונ
האבן ניט גיהערט זיין תורה דאס הט אלץ גורם
גוועזן אויף אונז וישפוך עליו חמה אפו ועזוז מלחמה אום
דרום הט גאט פר גאסען אויף די ישראל זיין צארן
אונ שטארקע מלחמה הט ער גיבראכט אויף זייא
ותלהטהו מסביב אונ גאט הט פריר גבראכט אפורעניות
אויף די עובדי כוכבים וואס זענען ארום די ישראל די
ישראל זאלן מורא האבן אונ זאלן זיך ארום נעמן
אמוסר גוט צו זיין ולא ידע אונ די ישראל האבן ניט
גיוויסט צו אום קערן זיך פון זייער שלעכטן וועג
ותבער בו ולא ישים על לב אונ דר נאך אז גאט הט גזעהן
דם די ישראל ווילן זיך ניט ארום נעמן אמוסר הט
גיברענט דאס פייער פון דעם פורעניות אין זייא
אליין אונ זיי טאן דאך ניט צו זייער הארץ זיי זאלן
תשובה טאן זאגט ישעיה ועתה אונ היינט חאטשע
איר ישראל זענט ניט גוט פון דעסט וועגן כה אמר

ישראל אל־תירא כי גאלתיך קראתי בשמך לי־אתה: כי־תעבר במים אתך אנ
ובנהרות לא ישטפוך כי־תלך במו־אש לא תכוה ולהבה לא תבער־בך: כי אנ
יהוה אלהיך קדוש ישראל מושיעך נתתי כפרך מצרים כוש וסבא תחתיך: מאשר
יקרת בעיני נכבדת ואני אהבתיך ואתן אדם תחתיך ולאמים תחת נפשך: אל־תירא
כי־אתך אני ממזרח אביא זרעך וממערב אקבצך: אמר לצפון תני ולתימן אל
תכלאי הביאי בני מרחוק ובנותי מקצה הארץ: כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתי
יצרתיו אף־עשיתיו: הוציא עם־עור ועינים יש וחרשים ואזנים למו: כל־הגוים נקבצ
יחדו ויאספו לאמים מי בהם יגיד זאת וראשנות ישמיענו יתנו עדיהם ויצדק
וישמעו ויאמרו אמת: אתם עדי נאם־יהוה ועבדי אשר בחרתי למען תדע

פירוש ע"ט

יי בוראך יעקב ויוצרך ישראל אזו האט געזאגט גאט דיין בורא דו יעקב אונ דיין באשעפר דו ישראל אל תירא כי גאלתיך דו זאלסט קיין מורא ניט האבן דען איך האב דיך אוס גליזט פון דעם גלות מצרים קראתי בשמך לי אתה איך האב גירופען דיין נאמען דאס דוא ביסט מיי"ן כי תעבור במים אתך אני אז דוא ביסט איבר גפארן אין דעם וואסר פון דעם ים בין איך דאך גוועזן מיט דיר ובנהרות לא ישטפוך אונ אז דוא האסט גוואנט צווישן די מצרים אונ צווישען אנדערי עובדי כוכבים ווס זענין אזו פיל גיוועזן אזו ווי די וואסרן פון די טייכן האבן זיי דאך דיך ניט גקאנט פר פלייצן אונ פר לענדין אזו כי תלך במו אש לא תכוה אז דו וועסט לעתיד גיין אין פייער דען איך גאט וועל שיקן לעתיד אגרוסע היץ וועסטו דאך ניט פאר ברענט ווערן ולהבה לא תבער בך אונ דער פלאם וועט ניט פר ברענן אין דיר כי אני יי אלהיך קדוש ישראל דען איך בין גאט דיין גאט דער היילגער פון ישראל מושיעך דיין העלפר נתתי כפרך מצרים איך האב גיגעבען דיין אוים לייזונג דיא מצרים דוא ביסט מחויב גיוועזן צו פאר לענד ווערן האב איך גיגעבן די בכורים פון מצרים איין כפרה פאר דיר זענן זיי גטייט גווארן אונ דו ביסט גיצל גווארן כוש וסבא תחתיך כוש אונ סבא זענין גיגעבען גווארן אוף דיין ארט מאשר יקרת בעיני נכבדת פון וועגין דם דוא ביסט חשוב גוועזן אין מייני אויגן דרום ביסטו ווארן גיערליכט אוף דר וועלט ואני אהבתיך אונ איך האב דיך ליב ואתן אדם תחתיך ולאומים תחת נפשך אונ איך טו געבן אמענטש אוף דיין ארט אקינגנרייך פון די עכו"ם אויף דעם ארט פון דיין לייב אל תירא וגו' דו זאלסט קיין מורא ניט האבן דען איך בין מיט דיר ממזרח וגו' פון מזרח זייט וועל איך ברענגען דיינע קינדר אונ פון מערב זייט וועל איך דיך איין זאמלן אמר לצפון תני איך וועל זאגן צו דעם צפון ווינד גיב די גליות ווס זענען פר טריבן אין צפון זייט ולתימן אונ צום דרום ווינד דם ער איז שטארק וועל איך אים זאגן אל תכלאי פר מייד ניט פון צו וויען מיט שטארקייט צו ברענגין מייני פר טריבעני ישראל

הביאי בני מרחוק ובנותי מקצה הארץ צו ברענגן מייני
פון ווייטן אונ מייני טעכטר זאלסטו ברענגין
עק וועלט כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו איטליכ
ווס ווערט גרופן מיט מיין נאמן אונ דער ווס א
האב אים בשאפן פון מיין כבוד וועגן דם מיינט
די צדיקים יצרתיו אף עשיתיו האב איך אים בשא
אונ האב אים גמאכט מיט אלי בערפגש ווס
בדארף האבן הוציא עם עור ועינים יש צו אום ציהן
דעם גלות דאס בלונדע פאלק כלומר דיא ישר
ווס זענן פר טריבן גווארן איבר דעם ווס זיי זע
גיוועזן גלייך וויא אבלונדר פון צו זעהן צו גיין
גוטן וועג אונ האבן גהאט אוגן נאר זיי האבען ני
גוואלט זעהן וחרשים ואזנים למו אונ טויב זענין זי
גיוועזן פון צוא הערן גאטס רייד אונ האבן ניט
אוערן נאר זיי האבן ניט גוואלט הערן: זאגט ג
כל הגוים נקבצו יחדו ווען אלי פעלקר די עובדי כוכב
זאלען זיין איין גיזאמילט מי בהם יגיד זאת ווער
צווישן זיי אונ צווישן זייערי נביאים ווס זאגן עתיד
פון וועגין זייער דמות עבודת כוכבים דם ווס וו
זיין צום סוף וראשונות ישמיענו אדר די זאכען גיזא
איי זיי זענין גיקומן יתנו עדיהם ויצדקו אונ לאזן
געבין זייערי עדות דם זייא האבן גהערט פון
נביאות זאגן אוף איין זאך איי דיא זאך איז גקו
דען וועלן זיי בלייבן גירעכט אונ ווייל זייא הא
ניט קיין עדות וישמעו ויאמרו אמת לאזן זיי ליבער
צו הערן ווס די רעכטי נביאים זאגען אונ לאזן
זאגן דרויף דאס איז אמת אבער איך גאט האב
עדות אז איך האב גזאגט עתידות אונ עס איז מק
גווארן אתם עדי נאום יי דען איר ישראל זענט ע
זאגט גאט דאס איך גאט האב גרעט די גליות
אברהם אייער עלטר פאטר אונ זייא זענין גיק
ועבדי אשר בחרתי אונ מיין קנעכט יעקב ווס איך
אום דר ווילט וועט ער אוך עדות זאגן דם איך
אים מבטיח גיוועזן גוטס צו טון אז ער איז גיגא
אין ארם נהרים אונ האב מקיים גוועזן מיין הב
למען כדי איר זאלט וויסן אונ גלייבן דם איך
ווייטר מקיים זיין מייני רייד ותבינו כי אני הוא אונ

ותאמינו לי ותבינו כי אני הוא לפני לא נוצר אל ואחרי לא יהיה:

פירוש ע"ט

ט פר שטיין דאס איך אליין בין איין גאט אונ איז ניט פאר האנדין נאך איין גאט לפני לא נוצר אחרי לא יהיה פריער איי איך האב בשאפין אלי עפעניש איז קיין זאך ניט בשאפין גווארין פון איין גאט חוץ מיר אונ דער נאך דאס איך האב באשאפין אלי בשעפעניש וועט אוך קיין זאך ניט בשאפן ווערן פון איין גאט חוץ מיר ווארום עס איז ניט דא קיין גאט חוץ מיר:

אונקלוס

בראשית ו נח

ט אלה תולדת נח נח איש צדיק

לין תולדת נח נח בר זכאי שלים הוה

תו"א איש צדיק עבודת כוכבים כא זכתים קין:

בעל הטורים

לה תולדות נח. ד' דסמיכי אלה תולדות השמים אלה תולדות נח אלה תולדות שם אלה תולדות יעקב. בכולן פסל שלפניו אלה תולדות השמים פסל תהו ובהו. אלה תולדות נח פסל דורות שלפניו. אלה תולדות שם פסל בני חם ובני יפת. אלה תולדות יעקב פסל עשו : נח נח וגו'. ג"פ כתיב נח בפסוק שראה ג' עולמות ד"א שהי' משלשה שכל אחד הציל ג' בזכותו נח הציל ג' בניו שהם שם וחם ניאל הציל חנניה מישאל ועזריה בהלוס איוב הציל שלשה רעיו אליפז התימני ובלדד השוחי וצופר הנעמתי. ד"א נח לשמים נח

רש"י

אלה תולדות נח נח איש צדיק. הואיל והזכירו ספר בשבחו א שנא' (משלי י) זכר צדיק לברכה למדך שעיקר תולדותיהם ב של צדיקים מעשים טובים:

בית יהודא

(ט) ואלה תולדות נח נח איש צדיק. האט רש"י אז עס שטייט אלה תולדות נח, דם זענען די קינדער פון נח, דארף באלד שטיין שם חם ויפת, פאר וואס שטייט נח איש צדיק, שמועסט מען פון נח ניט פון די קינדער, דריבער רש"י (הואיל והזכירו ספר בשבחו) ווייל הקב"ה דערמאנט נח, דערציילט ער זיין לויב, אז ער איז געווען ן (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (זכר צדיק לברכה) אז מען דערמאנט דעם נאמען פון אצדיק דארף מען אים שין (דבר אחר) נאך אזאך קען מען זאגען (למדך שעיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים) דער פסוק קומט ערגן בייא צדיקים ווערט גרעכונט דער עיקר קינדער זייערע גוטע מעשים ווארום יעדער צדיק הט צוויי ערלייא ר, פון גוף אונ פון די נשמה, פריער שמועסט דער פסוק פון די קינדער וואס די נשמה פון נח האט געבארן, זאגט וק (אלה תולדות נח) דאס זענען דיא קינדער פון נח ופון זיין נשמה], וועלכע זענען די קינדער פון נח'ס נשמה? ש צדיק תמים וגו', זיינע פרומקייט דם זענען זיינע קינדער, נאכדעם דערציילט דר פסוק דיא קינדר פון נח'ס

דעת זקנים מבעלי התוספות

ה תולדות נח נח. נח לעליונים נח לתחתונים וכל שנכפל ו בידוע שהוא צדיק כמו אברהם אברהם. ומקשינן למי והכתיב תרח תרח ומשני הדא אמרה שעשה תרח : איש. פתח ר' תנחומא פרי צדיק עץ חיים בשעה ק אדם מן העולם בלא בנים הוא מיצר ובושה מפני שלא דורות אומר לו הקב"ה יש לך פרי התורה אשר יגעת תוב בה פרי צדיק עץ חיים בניו אין כתיב כאן אלא ם וזהו הוא התורה שנקרא עץ חיים גם פסוק זה מוכיח ולדות נח איש צדיק אלה תולדות נה שם וחם ויפת ב כאן אלא איש צדיק ואמרו רז"ל לא מת נח עד את כל העולם כולו בישובו וראה שבעים אומות יוצאים מחלציו ומכולם לא נזכר אלא צדקו שנא' איש צדיק תמים. "ר פ' ל' סי' ז' שכל מי שנא' בו תמים בידוע שנשלמו שנותיו למדת השבוע ופי' ה"ר יצחק בר אברהם ששנותיו

שפתי חכמים

א (נח"י) כתב הרא"ם ואף על פי שכבר הזכיר תולדותיו בפרשה העוברת חזר והזכירם כאן להודיע שלא הוליד רק אלה ולא שהוליד אחריהם בנים ובנות ולא היו ראויים לבא אל התיבה עכ"ד ולא נהירא דהא לעיל פי' הרב דלכך כנס את מעיינו שאע"פ שיהיו רשעים לא יאבדו במים לפי שאינן ראויין לעונשין לפני המבול אלא לכך חזר והזכירם להורות שהיו צדיקים שנאמר כאן אלה ופוסל את הראשונים דור המבול ולכך קראן תולדות אבל דור המבול לא נקראו תולדות: ב וכ"ל דר"ל מדכתיב אלה תולדות נח ומפ' נח איש צדיק ש"מ דמעשים טובים איקרי נמי תולדות ומדנקט בתחלה איש צדיק

פירוש לתורת אלהים

לה תולדות נח דאס זענען דיא קינדער פון נח נח איש צדיק תמים היה נח איז געווען אגאנץ

ליקוטים על התורה

(ט) אלה תולדות נח וגו'. דר באר מים חיים שרייבט עס זענען דא צווייערליי צדיקים, עס איז דא אצדיק וואס ער לערונט תורה טאג אונ נאכט, ער האנדילט ניט, אונ קיין ארבעט, אונ ער טוהט ווי אין דר משנה שטייט עס איז בייא אים געגונג אשטיקול ברויט מיט זאלץ אונ וואסר, אונ שלאפין אויף דיא ערד, ער גייט ניט אין גאס אונ שמועסט ניט מיט מענטשין, ער איז אפ געהיט פון בירות אונ טוהט אלע מצות וואס הקב"ה הט געבאטין מיט גרויס היילינקייט, דער מענטש ווערט גערופען אצדיק איז נאר גוט פאר הקב"ה אליין, אבער פאר מענטשען ניט, עס וועט זיך קיינר אפ לערנען פון אים ער זאל אוך וויא ער טוהט, ווארום קענען דען אלע מענטשין זיין אבגעזונדערט פון דער וועלט, אזוי אצדיק איז געווען נח,

ספר הישר

ונ אז נח איז אלט געווארען אכט אונ פערציג יאר איז שטארבן אנוש דר זון פון שת אונ אנוש איז אלט געווען ניין ט אונ פינף יאר. אונ אז נח איז אלט געווארען ניין אונ יאר איז געשטארבן קינן דר זון פון אנוש אונ קינן איז אלט ן הונדערט אונ צעהן יאר. אונ אז נח איז אלט געווארען נדרט פיר אונ דרייסיג יאר איז געשטארבן מהללאל דער קינן. אונ מהללאל הט געלעבט אכט הונדערט פינף אונ יאר. אונ אז נח איז אלט געווארן דרייא הונדערט זעכס אונ זעכציג יאר איז געשטארבן ירד דר זון פון מהללאל אונ ירד הט געלעבט ניין הונדערט צוויי אונ זעכציג יאר. אונ אלע מענטשין וואס זענין געגאנגען אין גאטס וועג זענען אום געשטארבן אין דר צייט. ויהי אונ אז נח איז אלט געווארען פיר הונדערט אונ אכציג יאר. זענען אום געשטארבן אלע פרומע אונ גאטס פארכטיגע לייט אונ עס איז נאר איבר געבליבען מתושלח אונ נח. האט גאט ב"ה געזאגט צו מתושלח אונ צו נח זייא זאלן גיין אונ אום רופען אין אלע גאסן, קערט אפ פון די שלעכטי מעשים אונ אז איר וועט

תָּמִים הָיָה בְּדֹרֹתָיו אֶת־הָאֱלֹהִים הִתְהַלֶּךְ־נֹחַ: י וַיּוֹלֶד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָנִים

אונקלוס

בְּדָרוֹהִי בִּדְחַלְתָּא הַלִּיךְ נֹחַ: י וְאוֹלִיד

תו"א תמים היה שירוצין ית כנהו עבודת כוכבים ו נח זכתים ק...

בעל הטורים

לבריות נח לעליונים נח לתחתונים נח בעוה"ז נח בעוה"ב: תמים היה. הי"ה עולה למנין כ' לומר שהי' תמים בכל כ' דורות שמנח... אברהם אבל משבא אברהם לא נחשב תמים: את האלהים התהלך נח. ס"ת חכם וזה שנאמר ולוקח נפשות חכם:

רש"י

בדורותיו. (סנהדרין קח) יש מרבותינו דורשים ... לשבח כ"ש שאלו היה בדור צדיקים היה צדיק יות... שדורשים אותו לגנאי ג לפי דורו היה צדיק ואלו היה ... של אברהם לא היה נחשב לכלום: את האלהים התה... נח. ובאברהם ד הוא אומר (לקמן כד) אשר התהלכתי ... נח היה צריך סעד לתומכו אבל אברהם היה מתחזק ...

בית יהודא

גוף (וַיּוֹלֶד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָנִים) נח הָט גיבאָרן דריי זיהן אֶת שֵׁם אֶת חָם וְאֶת יָפֶת: וּבְדוֹרוֹתָיו. נח איז געווען אצדיק אין זיינע דורות, האָרט רש"י געווים איז נח געווען אצדיק נאר אין זיינע דורות ניט אין דיא דורות וואָס זענען געווען פאר אים אונ ניט אין דיא דורות וואָס נאָך אים, ענטפערט רש"י (יֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ דּוֹרְשִׁים אוֹתוֹ לְשֶׁבַח) עס זענען דא רבנים וואס זאגן דער וואָרט בְּדוֹרוֹתָיו איז אלױב פר נח, אפילו אין זיינע דורות וואס אלע מענטשען זענען געווען רשעים, פון דעסטוועגן איז ער געווען אצדיק (כָּל שֶׁכֵּן שֶׁאִילּוּ ... בְּדוֹר צַדִּיקִים הָיָה צַדִּיק יוֹתֵר) ווען נח וואָלט געווען אין אדור צדיקים וואָלט ער געווים געווען מער צדיק (וְיֵשׁ שֶׁ... אוֹתוֹ לִגְנַאי) אונ עס זענען דא רבנים וואס זאגן דער וואָרט בְּדוֹרוֹתָיו שטייט צו שאנדע פר נח (לְפִי דוֹרוֹ הָיָה צַדִּיק ...) זיין דור וואס אלע זענען געווען רשעים איז ער געווען גערעכנט אצדיק (וְאִילּוּ הָיָה בְּדוֹרוֹ שֶׁל אַבְרָהָם) ווען נח וואָלט אין דיא צייט פון אברהם (לֹא הָיָה נֶחְשַׁב לִכְלוּם) וואָלט ער ניט געווען גערעכנט פאר אצדיק: וְאֶת הָאֱלֹהִים הִתְהַלֶּךְ נֹחַ. ... גגאנגען מיט גאט, זאגט רש"י (וּבְאַבְרָהָם הוּא אוֹמֵר) ביי אברהם זאגט דר פסוק ואברהם האט גזאגט (אֲשֶׁר הִתְ... לְפָנָיו) איך בין גגאנגען פאראויס פריער פאר הקב"ה, זאגט רש"י (נֹחַ הָיָה צָרִיךְ סַעַד לְתוֹמְכוֹ) נח הט גדארפט ... זאל אים העלפן זיין פרום (אֲבָל אַבְרָהָם הָיָה מִתְחַזֵּק וּמְהַלֵּךְ בְּצִדְקוֹ מֵאֵלָיו) אבער אברהם האט זיך גשטארקט א... פרומקייט פון זיך אליין ודער מדרש זאגט למשל איינער גייט אין גאס אונ הט מיט זיך צוויי קינדער, דעם ק... קינד האלט ער ביי זיין האנט אונ פירט אים, דעם גרעסערן קינד לאזט ער גיין אליין פאראויס, אזו איז געווען ב... מיט אברהם, נח איז גגאנגען מיט הקב"ה, אונ הקב"ה האט אים געפירט אין די פרומקייט ער זאל זיין אצדיק,

שפתי חכמים

ואחר כך ויולד נח וגו' ס"מ דמעשים טובים עיקר תולדותיהם: ג כ' מהרש"ל וק' היאך דורשין לגנאי כיון שהיה צדיק וי"ל שהוא סומך על את האלהים כמו שפרש"י ז"ל ואידך שדורש לשבח מפרש לקרא אדרבה גבי אברהם כתיב התהלכתי ולא בתמידות לפי שהי' לו עסק להכניס הבריות תחת כנפי השכינה אבל נח לא הי' לו עסק עם בני דורו לפי שהיו רשעים גמורים כתב את האלהים כלו' שלא הי' לו שום עסק כ"א עם אלהים מהרש"ל (נח"י) ואפשר כמי דהוקשה לו דהל"ל בדורו ומדאמר בדורותיו משמע בכל העשרה דורות שמאדם עד נח הי' צדיק תמים לכך אמר מ"ד לשבח ומ"ד לגנאי לפי מעשים אלו עשרה דורות הי' צדיק אבל וכו' ואפשר כמי דבהא פליגי דמר סבר דבדורותיו קאי על עשרה דורות שמאדם עד נח ומר סבר על עשרה דורות מנח עד אברהם הא בדורו של אברהם וכו' הרא"ם שניהם מודים שלא הי' צדיק גמור אלא לפי דורו דאל"כ מאי כ"ש דקאמר מ"מ בפי' בדורותיו קמיפלגי מר סבר בדורותיו לשבו... דאתי לומר אף בדורותיו שהיו רשעים והי' לו ללמוד ממעשיהם אפי' הכי הי' צדיק כ"ש אם הי' וכו' ומ"ס לגנותו הוא דאתי ו... לעיל אבל כ"ע מודו שאלו הי' בדור צדיקים והיתה צדקתו כמו שהיתה עכשיו לא הי' נחשב לכלום וכ"ע מודו שאלו הי' בדור צדיקים יותר לפי שאינו דומה מי שגדל בתוך צדיקים למי שגדל בתוך רשעים והא דדרש בדורותיו חד מינייהו לגנאי וחד מינייהו לשבח ... להם הכרע אם לגנאי אם לשבח משום דחד מינייהו סובר דבדורותיו קאי אהיה דסמיך לי' לומר שזה הי' בזמן דורותיו שהיו רשעים ומ"ס בדורותיו קאי אצדיק דלעיל מיני' כאלו אמר צדיק בדורותיו שפירושו צדיק לפי דורו והו לגנאי בלי ספק: ד דאה... התהלך נח משמע דלא היה הליכתו אלא במקום שאין אדם שם כי אם אלהים לבד והי' פורש מבני אדם לפי שהיו כולם רש... שמא ילמד ממעשיהם הרעים דנח לא הי' צדיק כל כך אלא צריך סעד אבל אברהם מתחזק בצדקו מאליו לפי שהי' צדיק גמ...

דעת זקנים מבעלי התוספות

הולכין בשביעיות כמו שמצינו באברהם ע"ה שחי קע"... ונח שחי תשע מאות וחמשים שנה והם ה' שנים יתר... השביעיות י"ל שיש לחשוב משעה שנא' בו תמים כשאמר ה' ית' לעשות התבה והוא נתעכב בה מאה שנה. וש"נ ישנה חי אחר המבול הרי לך ת"ע ש... המבול שאינה נחשבת לפי שנשתנו בה סדרי בראשית וה... הולכים לשביעיות: היה. כל מקום שנאמר בו היה רא... חדש ופרנס אחרים נח יוסף משה איוב בכלן נאמר הי... תמצא שני דרכים הללו:

ליקוטים על התורה

ווי דער זוהר זאָגט „נח גַּנִּיז גַּרְמֵיהּ וְאִשְׁתַּדֵּל בְּפוּלְחָנָא דְמָארֵיהּ" נח הט זיך בעהאלטין אונ האט זיך בשעה זיינט נאר צו דינען הקב"ה, אונ אזו זאגט דער פסוק נח איש צדיק, אזו אצדיק ווי נח איז נאר געווען אין זיין צייט איינער אויף דער וועלט, אֶת הָאֱלֹהִים הִתְהַלֶּךְ נֹחַ, נח איז גגאנגען נאר מיט הקב"ה, אָבער ניט מיט מענטשען, ער ... גלערונט די מענטשן זיי זאָלן זיין פרום, אונ ווי אזו זיי זאָלן זיין פרום, דריבער וַתִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ, זענען אלע מענ... דארבן געווארין, ווייל ער האט זיי ניט גזאגט מוסר, אונ ער הט זיי ניט גזאגט דעם שטראף פון די עבירות, ... געווען זנות, עבודה זרה, גזלה, אונ אלע זענען פרלענדט געווארין פון מבול, דריבער ווערט גערופן דער ... נח" ווייל נח איז שולדיג געווען וואס עס איז געווארען אמבול, אבער אברהם אבינו האט ניט אזו געטאהן ער א...

פירוש לתורת אלהים

פרומער מאן [עי' רש"י] בְּדוֹרוֹתָיו אין זיין דור ... אֶת הָאֱלֹהִים הִתְהַלֶּךְ נֹחַ נח האט זיך גיפירט אין ... וועג: (י) וַיּוֹלֶד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָנִים אונ נח האט ג...

ספר הישר

אזוי מאן וועט זיך גאט ברוך הוא באדענקין אויף דעם שלעכטץ וואס ער זאל ברענגען אויף אייך עס זאל ניט זיין, אונ גאט ב"ה הט אזו גזאגט. איך גיב אייך צייט הונדערט אונ צוואנציג יאר. אויב איר וועט זיך אום קערן צו מיר אונ וועט פאר לאזין אייער שלעכטן וועג. אונ אזו הט מתושלח אונ נח צו זייא גזאגט אלי... טאג אין דער פרי אונ פר נאכט. אבער די מענטשן ה... גיוואלט צו הערין אונ זענען געווען האַרט אקגדיג: ויש... ב"ה הט גטאן צו זיי אציים הונדערט אונ צוואנציג יא... וועלן חרטה האבן אויף די שלעכטע מעשים אונ נח ד... לָמֶךְ האט ניט גוואלט נעמען קיין ווייב וואָרום נח הט ...

גאנ

אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת׃
יא וַתִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים
וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ חָמָס׃ יב וַיַּרְא אֱלֹהִים
אֶת־הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי־
הִשְׁחִית כָּל־בָּשָׂר אֶת־דַּרְכּוֹ עַל־

תְּלָתָא בְנִין יָת שֵׁם יָת
חָם וְיָת יָפֶת׃ יא וְאִתְחַבָּלַת
אַרְעָא קֳדָם יְיָ וְאִתְמְלִיאַת
אַרְעָא חֲטוֹפִין׃ יב וַחֲזָא
יְיָ יָת אַרְעָא וְהָא
אִתְחַבָּלַת אֲרֵי חַבִּילוּ כָּל
בִּסְרָא אֱנָשׁ יָת אָרְחֵהּ

ת"א ותשחת סנהדרין נז: כי השחית סנהדרין
יח נו קח עבודת כוכבים כג חולין כו
בכורות נו תמורה כח:

בעל הטורים

(יא) ותמלא הארץ. ב' דסמיכי הכא ואידך ותמלא הארץ אותם שהארץ עצמה היתה מלאה מהם שהיו יולדות ששה בכרס אחד והיו נבלעים תחת הקרקע ואח"כ מגלגלים ועולים וה"נ הארץ עצמה היתה מלאה חמס שהי' א' מפקיד כיסו אצל חברו ואפרסמון עמו והי' הנפקד מכיח

רש"י

מלפניו: התהלך. לשון עבר הוא וזהו שמושו של ל' בלשון ו כבד משמשת להבא ולשעבר בלשון א' קום התהלך (ס יג) להבא התהלך נח לשעבר התפלל בעד עבדיך (ש"א יב) להבא ובא והתפלל אל הבית הזה (מלכים א ח) עבר אלא שהוי"ו שבראשו ז הופכו להבא: (יא) ותשחת. לשון ערוה ח וע"א (סנהדרין נז) (ס"א ערוה כי השחית כל בשר את דרכו וע"א) כמו (דברים ד) פן תשחיתון: ותמלא הארץ חמס. ט גזל (ס"א שנאמר (יונה ג) ומן החמס אשר בכפיהם): (יב) כי השחית כל בשר.

בית יהודא

אַבְרָהָם אִיז אַלֵיין גְוֶועֶן אַצַדִיק אָן דִי הִילְף פוּן הקב"ה: וְהִתְהַלֵּךְ). (לְשׁוֹן עָבַר) הִתְהַלֵּךְ אִיז דֶערְטַייטְשׁ עֶר אִיז גְגַאנְגֶען (וְזֶהוּ שִׁמּוּשׁוֹ שֶׁל לָשׁוֹן בְּלָשׁוֹן כָּבֵד) דָס אִיז דִיא בֶּעדִינוּנְג פוּן לָשׁוֹן גֵיין) וֶוען עֶר שְׁטֵייט אִין לָשׁוֹן כָּבֵד וּשְׁוֶוער) *) (מְשַׁמֶּשֶׁת לְהַבָּא וּלְשֶׁעָבַר בְּלָשׁוֹן אֶחָד) דֶער וָוארְט הִתְהַלֵּךְ בֶּעדִינְט וֶוערְט גֶעטַייטְשְׁט) לְהַבָּא וָועס וֶועט זַיין) וּלְשֶׁעָבַר וָועס אִיז גְוֶועןְ) מִיט אֵיין וָוארְט (קוּם הִתְהַלֵּךְ לְהַבָּא) שְׁטֵייא־אוֹיף אוּנ גֵייא דָס אִיז לְהַבָּא, עֶר זָאל גֵיין (הִתְהַלֵּךְ נֹחַ לְשֶׁעָבַר) נֹחַ אִיז גְגַאנְגֶען, דָס אִיז עָבַר, עֶס אִיז שׁוֹן גְוֶועֶן (הִתְפַּלֵּל בְּעַד עֲבָדֶיךָ לְהַבָּא) דוּ זָאלְסְט בֶּעטֶען פַר דַיינֶע קְנֶעכְט, דָאס אִיז לְהַבָּא, עֶר זָאל בֶּעטֶען (וּבָא וְהִתְפַּלֵּל אֶל הַבַּיִת הַזֶּה) אַז עֶס וָואלְט גְשַׁטַאנֶען הִתְפַּלֵּל, וָואלְט גְוֶועןְ לָשׁוֹן עָבַר, וָואלְט מֶען טַייטְשִׁין הִתְפַּלֵּל עֶר הָאט גְבֶעטִין (אֶלָּא שֶׁהַוָּי' שֶׁבְּרֹאשׁוֹ הוֹפְכוֹ לְהַבָּא) נָאר דֶר וא"ו וָואס שְׁטֵייט אִין אָנְהֵייבּ וָוארְט בָא, וְהִתְפַּלֵּל, מַאכְט פוּן (עָבַר) גְוֶועןְ) (לְהַבָּא) עֶס וֶועט זַיין עֶר וֶועט מִתְפַּלֵּל זַיין: (יא) וַתִּשָּׁחֵת). זָאגְט רש"י (לָשׁוֹן עֶרְוָה וַעֲבוֹדָה זָרָה) זַייעֶרֶע עֲבֵירוֹת זֶענֶען גְוֶועןְ זְנוּת וַוייא הָאבֶּען גְוֶועןְ) אוּנ הָאבֶּען גְדִינְט עֲבוֹדָה זָרָה, דִי צְוֵוייא זַאכֶען וֶוערֶען גְרוּפֶען הַשְׁחָתָה וּפַארְדַארְבּוּנְג), עֶרְוָה וּבַיי זְנוּת) שְׁטֵייט (כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דַּרְכּוֹ) יֶעדֶר בַּשֶׂעפֶּענִישׁ הָאט פַּרְדָארְבֶּען זַיין וֶועג נַיין נַאטוּר) אוּנ הָאט מְזַנֶּה גְוֶועןְ נִיט מִיט זַיין מִין, אוּנ בַּיי עֲבוֹדָה זָרָה שְׁטֵייט אוֹיךְ דֶר וָוארְט הַשְׁחָתָה (כְּמוֹ) וַויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (פֶּן תַּשְׁחִיתוּן) טָאמֶער וֶועט אִיר פַּארְדַארְבֶּען אוּנ אִיר וֶועט מַאכֶען אַבִּילְד אִיר זָאלְט דִינֶען צוּ אִים: וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ חָמָס). דִיא עֶרְד אִיז פוּהל גְוָוארֶען חָמָס וְגֶזֶל) וֶוער עֶס אִיז גְוֶועןְ שְׁטַארְקֶער הָט אַוֶועקְגֶענוּמֶען פוּן דֶעם שְׁוַואכֶערִין (שֶׁנֶּאֱמַר) וַויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וּמִן הֶחָמָס אֲשֶׁר בְּכַפֵּיהֶם) דִי מֶענְטְשֶׁן פוּן נִינְוֵה הָאבֶּען גְטָאהְן תְּשׁוּבָה פוּן דִי רוֹב וָואס אִיז גְוֶועןְ אִין זַייעֶרֶע הֶענְט: (יב) וּכִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר). זָאגְט רש"י (אֲפִילוּ בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף נִזְקָקִין לְשֶׁאֵינָן

שפתי חכמים

ין הרשעים ומוכיחן ומגיירן ולא הי' ירא שמא ילמד ממעשיהם לפיכך א לריך סעד: ה מכנין התפעל: ו ר"ל שהלמ"ד ממלת התהלך גושה זה ל' כבד: ז ר"ל אם לא היה הוי"ו של והתפלל הי' פירושו "כ לשעבר (קיצור מזרחי) ואני קבלתי שפי' הוי"ו שבראשו הוא

וי"ו של ובא שאם כתב בא והתפלל ע"כ לפרש אותו עבר כמו פעל ועשה יצר וברא אבל עכשיו דכתיב ובא מהפכו לעתיד: ח ר"ל כיון דפריס כמשמעות ותשחת א"כ הי מנייהו מפקית: ט לאפוקי חמסן דרבנן שיש חילוק בין חמסן לגזלן דחמסן יהיב דמי וגזלן לא יהיב

פירוש לתורת אלהים

דרייא קִינְדֶער שֵׁם אוּנ חָם אוּנ יָפֶת: (יא) וַתִּשָּׁחֵת דִי עֶרְד אִיז וָוארִין פַאר דָארְבִּין פַאר גָאט [פיז רש"י] וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ חָמָס אוּנ דִי עֶרְד אִיז וָוארֶען פוּל מִיט רוֹב גְזֵילוֹת וַויא הָאבֶּען אֵיינֶער דֶעם אַנְדֶערֶען גְזַלְת׃ (יב) וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ הָט גָאט גְזֶעהְן דִי לַייט וָואס זֶענֶען אוֹיף דֶר עֶרְד וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה עֶס אִיז וָוארֶען פַאר דָארְבֶּען כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר וָוארוּם אַלִי לַייבֶּער הָאבֶּען פַר דָארְבֶּען אֶת דַּרְכּוֹ זַיין וֶועג זַיין סֵדֶר עַל הָאָרֶץ אוֹיף דֶר עֶרְד [ע' רש"י].

ליקוטים על התורה

אַצַדִיק פַר מֶענְטְשִׁין אוֹיךְ, עֶר הָאט זֵייא גֶעזָאגְט מוּסָר, דְרִיבֶּער הָט עֶר פִיל מֶענְטְשִׁין מְגַייֵר גִיוֶוען, דָס זָאגְט רש"י אִלּוּ הָיָה בְּדוֹרוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, וֶוען נֹחַ וָואלְט גִיוֶוען אִין דִי צַייט פוּן אַבְרָהָם, וָואלְטִין מֶענְטְשֶׁען פוּן נֹחַ גָאר נִיט גֶעהַאלְטֶען, אַנְדֶערֶע זָאגֶן פַארְקֶערְט נֹחַ אִיז גֶערֶכְט גְוֶועןְ וָוס עֶר הָט אַזוֹ גִיטָאהְן, וַוייל עֶר הָט גְזֶעהְן זַיין מוּסָר וֶועט צוּ זַיין דוֹר גָאר נִיט הֶעלְפֶן, זֵיי וֶועלֶן נִיט בֶּעסֶער וֶוערֶען וַוייל זֵיי זֶענֶען אַייְנְגִיוָוארְצִילְט אִין דִי עֲבֵירוֹת, דְרִיבֶּער אִיז עֶר גְגַאנְגֶען אוּנ הָט זִיךְ דֶערְוַוייטֶערְט פוּן זֵיי, עֶר זָאל זִיךְ נִיט אָפְּלֶערְנֶען פוּן זַייעֶרֶע מַעֲשִׂים׃

ספר הישר

גאט ב"ה וויל פַ־דַא־בֶּן אַלִי פוּן דֶר עֶרְד וָוס טוּג מִיר קִינְדֶער. אוּנ נֹחַ אִיז גְוֶועןְ גַאנְץ פְרוּם אִין זַיינֶע דוֹרוֹת׃ וַיֹּאמֶר אוּנ גָאט זָאגְט צוּ נֹחַ נֶעם דִיר אַוַייבּ אוּנ הָאבּ מִיט אִיר קִינְדֶער. דֶען אִיךְ הָאבּ גְזֶעהְן אַז דוּא בִּיסְט פְרוּם אִין דֶעם דוֹר אוּנ דוּא מִיט

דיין

---

*) הערה למשל „הלך" איז דערטייטש ער איז געגאנגען, דעם ווארט הלך קען מען ניט טייטשין אנדערש, נאר עבר, ער איז געגאנגען, אונ דער ווארט הלך הייסט גרינג, ערשטענס וויל הלך איז דער מיינונג ער איז געגאנגען מיט זיין אייגענעם ווילען, עס האט אים קיינער גנייט צו דעם גיין, אונ דער ל' פון הלך איז אן אדגוש [אן אפינטול], אבער דער ווארט, „התהלך" איז דערטייטש ער איז געגאנגען געווארין ער איז געוען גנעייט צו גיין, אדער וויא עס איז געוען ביי נח, הקב"ה האט אים גנעפירט אונ גנעייט ער זאל זיין פרום [די וועלט זאל דורך אים צוריק געבאהט ווערין] אדער וויא עס איז געוען בייא אברהם ער אליין האט זיך גנעייט צו זיין פרום, דריבער ווערט גערופין דער ווארט התהלך לשון כבד שווער, ווייל דאס גיין איז שווער געוען, אונ דער ל' פון התהלך האט אדגוש [אפינטול] (ועיין בשפתי חכמים שגורם ברש"י שמושו של ל' וכאשר כתבתי שני הגרסאות כאחד טובים) [המעתיק ימ"ש]:

הָאָֽרֶץ׃ ס יג וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קֵץ כָּל־בָּשָׂר בָּא לְפָנַי כִּֽי־מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם וְהִנְנִי מַשְׁחִיתָם אֶת־

תו"א ויאמר אלהים סנהדרין קח׃

עַל אַרְעָא׃ יג וַאֲמַר יְיָ לְנֹחַ קִצָּא דְכָל בִּסְרָא עַל לְקָדָמַי אֲרֵי אִתְמְלִיאַת אַרְעָא חֲטוֹפִין מִן קֳדָם עוֹבָדֵיהוֹן בִּישַׁיָּא וְהָא אֲנָא מְחַבֵּלְהוֹן עִם אַרְעָא׃

בעל הטורים

הכים עם האפרסמון תחת הקרקע עם אולרותיו והמפקיד בא בלילה ומריח האפרסמון ולוקח הכל: חמס. בגי' מי נח מלמד שפרע להם מדה כמדה. חמס בגי' גיהנם מלמד שכרותחין נידונו: (יג) ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר. רמז לו לימי המבול שהם כמנין קץ מ"ם יום של מטר וק"ן של תגבורת: כי מלאה הארץ חמס מפניהם. בגימט' גלוי עריות: והנני. ג' במסו' והנני משחיתם והנני אומר לבנות בית בשילה והנני מקושש שנים עלים. אמר הקב"ה אני אמרתי לבנות שיהיה עולם בנוי וקלקלו מעשיהם והנני משחיתם. והנני מקוששת לומר לך שלא נשאר שום אילן עומד אלא כולם נתלפו: משחיתם. בגי' היא שלשה טפחים: משחיתם את הארץ. ר"ת מאה לומר לך שהשחית קומתן שהיתה גבוהה מאה אמה:

בית יהודא

מינ') אפילו בהמות חיות עופות האבן זיך בהעפט ומזווגה גווען ניט מיט זייער מין: (יג) קץ כל בשר. זאגט רש"י (כל מקום שאתה מוצא זנות ועבודה זרה) וואו דו געפינסט די צוויא עבירות זנות און עבודה זרה (אנדרלמוסיא באה לעולם) קומט אמגפה אויף דער וועלט (והורגת טובים ורעים) און זיא הרגת גוטע און שלעכטע וצדיקים און רשעים: וכי מלאה הארץ חמס. די ערד איז פוהל מיט גזלה, האָרט רש"י פריער זאגט דר פסוק זיי האבן געהאט דריי עבירות,

רש"י

אפי' בהמה חיה ועוף נזקקין לשאינן מינן: (יג) קץ כל בשר. כ"מ שאתה מוצא זנות וע"א אנדרלמוסיא באה לעולם והורגת טובים ורעים: כי מלאה הארץ חמס. לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל (סנהדרין קח) את הארץ. כמו מן הארץ ודומה לו (שמות ט) כצאתי את העיר מן העיר (מ"א טו) חלה את רגליו מן רגליו. ד"א את הארץ עם הארץ שאף ג' טפחים של ג עומק

עבודה זרה, זנות, גזלה, פאר וואס האט הקב"ה געזאגט צו נח, נאר איין עבירה, ענפערט רש"י (לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל) דר גזר דין פון מבול איז געחתמת געווארין נאר וועגן די עבירה פון גזלה וועגן דיא צוייא עבירות עבודה זרה און זנות וואלט הקב"ה נאך געווארט, נאר וועגן די דריטע עבירה פון גזילה הט הקב"ה ניט געוואלט ווארטן: (את הארץ). זאגט רש"י (כמו מן הארץ) את הארץ איז דערטייטש מן הארץ, פון דיא ערד, (ודומה לו) אזו אנגלייכין איז (כצאתי את העיר) איז דערטייטש מן העיר, אז איך וועל ארויסגיין פון די שטאט (חלה את רגליו) איז דערטייטש ער איז קראנק געווארין מן רגליו, פון זיינע פיס, (דבר אחר) נאך אפשט איז (את הארץ) איז דערטייטש עם הארץ, מיט די ערד (שאף שלשה טפחים של עומק המחרישה) אפילו טיף דריי טפחים ואהאלב איילו אין דיא ערד ווי טין

שפתי חכמים

דמי אבל בחמסן דתורה אין חילוק דחמסן הוה כמי גזלן ועיין בכ"ק דף ס"ב: י ר"ל מדכתיב את דרכו ול' דרך גילוי עריות הוא כדכתיב דרך גבר בעלמה והא דלא נקט נמי דגים משום דכתיב על הארץ וגא דגים שנים: כ אינו ר"ל שעל כל פנים תבא אלא כשתבא עליהם גזירת מות אינו הלא מזה המין: ל פי' דרכה להרוג רעים וטובים שסרי עד עכשיו לא הרגה רעים וטובים מהרש"ל: מ וא"ת והרי לעיל פי' כ"מ שאתה מוצא זנות וכו' משמע דמשום זנות מתו וי"ל דהא והא גרם דאי לא היה אלא גזל לחוד לא היה נחתם אלא על רעים ולא על טובים ואי לא הי' אלא זנות לחוד לא הי' נחתם כלל אפי' על הרעים אבל השתא דהיו שניהם נחתם על הרעים ועל הטובים ומוכרח אתה לחלק כן דאל"כ הפסוקים סתרי אהדדי דבתחלה אמר כי השחית כל בשר את דרכו וגו' ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר בא לפני משמע בשביל זנות הביא המבול ואחריו כתיב כי מלאה הארץ חמס משמע דבשביל גזל הביא המבול אע"כ צריך אתה לחלק כן והשתא א"ש מה דמפרש רש"י לעיל והשחת הארץ ל' עכו"ם וג"ע אע"ג דקרא לא מפרש אח"כ אלילים אלא גילוי עריות בלבד כדכתיב כי השחית כל בשר את דרכו דהיינו גילוי עריות כדפי' אלא משום דאין עונש מיתה על עכו"ם ואינה הורגת טובים ורעים. ועי"ל משום שגזלו כל א' את נשותיהם של חבריהם דהיינו שניהם גזל ועריות לכך נחתם על שניהם כ' מהרש"ל ק' למה לא אמר ג"כ גזל כמו שאמר עריות ועכו"ם וי"ל דלעיל כתיב וירא אלהים דמשמע העבירות שבין אדם למקום אבל גזל הוא בין אדם לחבירו עכ"ל: נ פי' דג' טפחים בעומק נקרא ארץ ומכאן ואילך נקרא אדמה וכאן כתיב את הארץ ומשום דלפי' א' קשה למה לא כתיב מהארץ ל"פ ד"א כו' רק דקא

ליקוטי יהודא

(יג) ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר בא לפני. די גמרא זאגט דר שטן און דר יצר הרע און דר מלאך המות, דס איז איין מלאך, ער האט דרייא נעמען, יצר הרע, שטן, מלאך המות, פריער איז ער אייצר הרע, ער רעט אן דעם מענטש ער זאל זינדיגען, נאכדעם ווי דר מענטש האט גזינדיגט ווערט ער אשטן, ער גייט ארויף אין הימעל און איז משטין נמסרתו אויף דעם מענטש און דערציילט דיא זינד וואס דער מענטש הט גיטאהן, נאכדעם ווערט ער

פירוש לתורת אלהים

(יג) ויאמר הט גאט גזאגט צו נח קץ כל בשר דר סוף פון אלע לייבער איז פאר מיר גקומען כי מלאה הארץ ווארון די ערד איז גוואָרען פול מיט רוב פון זייא [עיין רש"י] והנני משחיתם את הארץ און איך וועל זיי פאר דארבען פון דר ערד אדר אזו איז דר פשט והנני משחיתם את הארץ און איך וועל זיי פאר דארבען מיט דר ערד [עיין רש"י]

אמלאך המות, ער הרגת דעם מענטש, דיא תורה רופט אים נאך אנאמען, קץ כל בשר, ער מאכט אענדע, פון אלע מענטשן ווס זענען אויף דר וועלט, נאר ביז די צייט פון נח האט ער געמאכט אענדע פון איינציגע מענטשען ביסלאכווייז, איצט זאגט הקב"ה "קץ כל בשר" דער מלאך המות ווס ער מאכט אסוף פון כל בשר, פון אלע מענטשן איז ער איצט געקומען מסרין פאר מיר איך זאל אים געבען רשות (ערלויבניס) צו מאכען אסוף פון אלע מענטשין מיט איין מאהל, און ניט נאר פון אלע בשעפעניש, צו פארשטיין דס ווארט קץ, למשל אסוף

ספר הישר

דיין ווייב און קינדר וועלן בלייבן לעבן אויף דר ערד. איז נח בגאנגען און הט גנומען אווייב און זיא הייסט נעמה אשוועסטער פון חנוך. און נעמה איז אלט גוועון פינף הונדערט אכציג יאר און נח איז אלט גוועון פיר הונדערט ניין און ניינציג בשעת ער הט גנומען נעמה פאר אווייב. און נעמה הט גווינען אזון האט נח אנאמען גיגעבען יפת און נעמה הט ווייטער גווינען אזון חם און דאך האט זיא גיווינען שם. און נח איז דעמאלט אלט גוועון פינף הונדערט און צוויי יאר בשעת נעמה הט אים גיווינען דיא דריי

הָאָֽרֶץ׃ יד עֲשֵׂ֤ה לְךָ֙ תֵּבַ֣ת עֲצֵי־גֹ֔פֶר קִנִּ֖ים תַּעֲשֶׂ֣ה אֶת־הַתֵּבָ֑ה וְכָפַרְתָּ֥ אֹתָ֛הּ מִבַּ֥יִת וּמִח֖וּץ בַּכֹּֽפֶר׃ טו וְזֶ֕ה אֲשֶׁ֥ר תַּעֲשֶׂ֖ה אֹתָ֑הּ שְׁלֹ֨שׁ מֵא֤וֹת אַמָּה֙ אֹ֣רֶךְ הַתֵּבָ֔ה חֲמִשִּׁ֤ים אַמָּה֙ רָחְבָּ֔הּ וּשְׁלֹשִׁ֥ים אַמָּ֖ה קוֹמָתָֽהּ׃

אונקלוס

יד עִיבֵד לָךְ תֵּבוּתָא
דְאָעִין דְקַדְרוֹם מְדוֹרִין
תַּעְבֵּיד יָת תֵּבוּתָא
וְתַחְפֵּי יָתַהּ מִגָּו וּמִבָּרָא
בְּכֻפְרָא׃ טו וְדֵין דְתַעְבֵּד
יָתַהּ תְּלַת מְאָה אַמִּין
אָרְכָּא דְתֵבוּתָא חַמְשִׁין
אַמִּין פְּתָיַהּ וּתְלָתִין אַמִּין

תולדות אהרן

פעה לך סנהדרין סח׃

בעל הטורים

(טו) וזה אשר תעשה. ב׳ דסמיכי הכא ואידך וזה אשר תעשה על המזבח לומר כשם שהמזבח מכפר כך אתה צריך לבנות מזבח לכפר עליו כשתצא׃

רש״י

ומתריסה כמוהו וכמשמעו׃ (יד) עשה לך תבת. הרבה ריוח והצלה לפניו ולמה הטריחו בבנין זה כדי שיראוהו אנשי דור המבול עוסק בה ק״כ שנה ושואלין אותו מה זאת לך והוא אומר להם עתיד הקב״ה להביא מבול לעולם אולי ישובו: עצי גפר. כך שמו ולמה ממין זה ע״ש גפרית שנגזר עליהם להמחות בו: קנים. מדורים מדורים לכל בהמה וחיה: בכפר. זפת בל׳ ארמי. ומצינו בגמ׳ כופרא.

בית יהודא

דֶר אֶקֶער גֵייט אִין דִי עֶרְד (כְּמוֹהוּ וְכְמַשְׁמָעוֹ) אִיז אוֹךְ קַאלְיֶע גְוָוארִין אִין דִיא עֶרְד׃ (יד) וַעֲשֵׂה לְךָ תֵּבַת. פְרֶעגְט רש״י (הַרְבֵּה רֶיוַח וְהַצָּלָה לְפָנָיו) פִיל מִיטְלֶען אִיז דָאךְ גֶוועֶן צוּ הקב״ה עֶר זָאל רֶעטְטִין נֹחַ פוּן מַבּוּל (וְלָמָּה הִטְרִיחוֹ בְּבִנְיָן זֶה) צוּ וָואס הָאט הקב״ה אִים מַטְרִיחַ גֶוועֶן צוּ בָּאהֶען דִי תֵּבָה, עֶנְטְפֶערְט רש״י דִי תֵּבָה הָאט נֹחַ גֶעמוּזְט מַאכֶען (כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּהוּ אַנְשֵׁי דוֹר הַמַּבּוּל עוֹסֵק בָּהּ מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה) דִי מֶענְטְשִׁין ווָאס זֶענֶען גֶוועֶן אִין דִי צַייט פוּן נֹחַ וֶועלֶען זֶעהְן נֹחַ אַרְבֶּעט זַיי דִי תֵּבָה הוּנְדֶערְט מִיט צְוַואנְצִיג יָאהְר (שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ מַה זֹּאת לָךְ) וֶועלֶען זַייא אִים פְרֶעגֶען צוּ ווָאס דַארְפְסְטוּ דִי תֵּבָה (וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם) וֶועט עֶר זָאגִין צוּ זֵייא (עָתִיד הקב״ה לְהָבִיא מַבּוּל לְעוֹלָם) הקב״ה וֶועט בְּרֶענְגֶען אַמַבּוּל אוֹיף דֶר וֶועלְט, [או]נ זַיי וֶועלֶען דָס הֶערִין (אוּלַי יָשׁוּבוּ) טָאמֶער וֶועלֶען זַיי זִיךְ צוּרִיק קֶערִין צוּא הקב״ה: וַעֲצֵי גֹפֶר]. זָאגְט רש״י (כַּךְ שְׁמוֹ) [ד]ר נָאמֶען פוּן דִיא הָאלְץ אִיז גוֹפֶר, פְרֶעגְט רש״י (וְלָמָּה מִמִּין זֶה) פַר ווָאס הָאט מֶען גֶדַארְפְט מַאכֶען דִי תֵּבָה פוּן גוֹפֶר הָאלְץ, [ע]נְטְפֶערְט רש״י (עַל שֵׁם גָּפְרִית) ווַייל גוֹפֶר אִיז דֶער זֶעלְבִּיגֶע ווָארְט ווִיא גָּפְרִית, שְׁוֶועבִּיל (שֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶם לִמְחוֹת בּוֹ) נֹחַ [ז]אל זַיי זָאגֶען עֶס אִיז נִגְזַר גְוָוארֶען אוֹיף זַיי זַיי זָאלֶען פַרְלֶענְדֶט ווֶערֶען דוּרְךְ וַואסֶער מִיט שְׁוֶועבִּיל׃ וְקִנִּים]. (מְדוֹרִים מְדוֹרִים) [ק]נִים מֵיינְט מֶען אִין דֶר תֵּבָה זָאל זַיין פִיל עֶרְלֵייא וואהְנוּנְגֶען (לְכָל בְּהֵמָה וְחַיָּה) צוּ אַלֶע בְּהֵמוֹת אוּנ חַיּוֹת׃ וּבַכֹּפֶר]. זָאגְט [ר]ש״י (זֶפֶת בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי) אִין לַאנְד אֲרַם זָאגְט מֶען אוֹיף פֶּעךְ כּוֹפֶר (וּמָצִינוּ בִּגְמָרָא כּוּפְרָא) מִיר גֶעפִינֶען אִין דִי גְמָרָא

שפתי חכמים

[ו]מה לא נאמר עם לכן צריך גם לפי׳ ראשון מהרש״ל: ס ר״ל מים ותמין אינו אלא מגפרית שבארץ ובאותן מים חמין מחה את העולם ומג״ל דמים חמין היו וי״ל מדכתיב הכא וישכו המים ובאחשורוש כתיב וחמת המלך שככה מה להלן שנה מחום דהא כתיב לפניו וחמתו

פירוש לתורת אלהים

(יד) עֲשֵׂה מַאךְ צוּ דִיר אַקַאסְטֶן פוּן פוּמְסֶן הָאלְץ[ע׳ רש״י] [ק]נִים תַּעֲשֶׂה אֶת הַתֵּבָה קַאמֶערֶן זָאלְסְטוּ מַאכֶען אִין דֶר תֵּיבָה צוּ אִיטְלִיכֶען מִין בְּהֵמָה בַּאזוּנְדֶר אוּנ צוּ אִיטְלִיכֶען מִין חַיָּה בַּאזוּנְדֶער וְכָפַרְתָּ אוֹתָהּ מִבַּיִת וּמִחוּץ בַּכּוֹפֶר אוּנ דוּא זָאלְסְט זִיא אַרוּם קְלֶעבֶען פוּן אִינְוֵוינִיג אוּנ פוּן אוֹיסֶן וֶוייניג מִיט פֶּעךְ [עיין רש״י]׃ (טו) וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אוֹתָהּ אוּנ אַזוֹ זָאלְסְטוּ זִי מַאכֶען שְׁלֹשׁ [מ]אוֹת אַמָּה דְרַייא הוּנְדֶערְט אֵיילִין אוֹרֶךְ הַתֵּבָה זָאל זַיין [ד]י לֶענְג פוּן דֶר תֵּיבָה חֲמִשִּׁים אַמָּה רָחְבָּהּ פוּפְצִיג אֵיילֶען [ז]אל זַיין אִיר בְּרֵייט וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתָהּ אוּנ דְרַייסִיג

ליקוטי יהודא

פַארְט אִין לַייפְּצִיג אוּנ קוֹיפְט סְחוֹרָה פַאר עֶטְלִיכֶע טוֹזֶענְד רוּבֶּל, אוּנ בְּרֶענְגְט אַהֵיים אוּנ פַארְקוֹיפְט זַיי, דָאס הֵייסְט נִיט אַעֶנְדֶע פוּן גִישֶׁעפְט, ווַייל עֶר וֶועט נָאךְ אַמָאהְל וְאוּנ נָאךְ פִיל מָאהְל] פָארֶען אִין לַייפְּצִיג קוֹיפֶן סְחוֹרָה אוּנ וֶועט זַיי פַארְקוֹיפֶן, אוּנ דֶר הַאנְדְל גֵייט אַזוֹ, מֶען זָאל קוֹיפֶען אוּנ פַארְקוֹיפֶן, אָבֶּר אַז עֶר פַארְקוֹיפְט דִי סְחוֹרָה אוּנ עֶר ווִיל נִיט מֶער הַאנְדְלֶען, דָס הֵייסְט קֵץ, אַעֶנְדֶע פוּן גֶעשֶׁעפְט, בַּיי דֶעם פִירוּנְג פוּן דֶר וֶועלְט אִיז אוֹךְ אַזוֹ, מֶענְטְשֶׁן שְׁטַארְבֶּן, אֲפִילוּ טוֹזֶענְדֶער אַיָאהְר, דָאס הֵייסְט נִיט אַעֶנְדֶע, ווַייל עֶס וֶוערֶען גִיבָּארֶן אַנְדֶערֶע מֶענְטְשִׁין אוּנ דֶר פִירוּנְג פוּן דֶר וֶועלְט אִיז אַזוֹ, מֶען זָאל גִבָּארֶן ווֶערֶן אוּנ שְׁטַארְבֶּן, אָבֶּר מֶען זָאל שְׁטַארְבֶּן אוּנ אַנְדֶערֶע מֶענְטְשֶׁן זָאלֶן נִיט מֶעהְר גִיבָּארֶן ווֶערֶן, דָס הֵייסְט קֵץ, אַעֶנְדֶע, זָאגְט הקב״ה קֵץ [כ]ל בָּשָׂר בָּא לְפָנַי, דֶר יֵצֶר הָרָע, דֶר שָׂטָן אִיז גְקוּמֶען פַר מִיר אִיךְ זָאל מַאכִין אַסוֹף פוּן אַלֶע בַּאשֶׁעפֶענִישׁ, אִיךְ זָאל [א]לֶע פַאר לֶענְדִין אוּנ עֶס זָאלֶן קֵיין אַנְדֶערֶע גְבָּארֶען וֶוערֶן, ווַייל אַלֶע זֶענֶען שְׁלֶעכְט, נָאר פוּן דֶעסְטְווֶעגֶן ווֶעל אִיךְ נִיט [ט]אהֶן ווִי דֶר שָׂטָן ווִיל, דִי מֶענְטְשֶׁן אוּנ בַּשֶׁעפֶענִישׁ וֶועל אִיךְ פַארְלֶענְדֶען אוּנ פוּן דִיר וֶועלֶען גְבָּארֶען וֶוערֶען אַנְדֶרֶע [ב]עסֶערֶע, זַיי וֶועלֶען בְּלַייבֶּן אוֹיף דֶר וֶועלְט, דְרִיבֶּר זָאלְסְטוּ מַאכֶען אַתֵּבָה ווִי עֶס שְׁטֵייט ווַייטֶער אִין דִי פְּסוּקִים]׃

ספר הישר

[ה]וּנְדֶר. אוּנ דִי דְרַייא קִינְדֶער זֶענִין אוֹיף גְווַאקְסֶען אוּנ זֶענֶען גְגַאנְגֶען [א]ין נָאטְס ווֶעג אַזוֹ ווִי מְתוּשֶׁלַח אוּנ נֹחַ הָאבֶּן זַיי גִילֶערְנְט אוּנ [ל]מֶךְ דֶער פָאטֶער פוּן נֹחַ אִיז גְשְׁטָארְבֶּן אִין דֶער צַייט. אוּנ לֶמֶךְ [א]יז אַלְט גְוֶוען זִיבֶּן הוּנְדֶרְט זִיבֶּעצִיג יָאר. אוּנ נֹחַ אִיז דֶעמָאלְט אַלְט גִיוֶועֶן פִינְף הוּנְדֶערְט פִינְף אוּנ נַיינְצִיג יָאר. בָּעֵת אִין דֶ[ר] צַייט הָאט גָאט גְזָאגְט צוּ נֹחַ אוּנ צוּ מְתוּשֶׁלַח אַזוֹ צוּ זָאגֶען. שְׁטֵייט אוֹיף אוּנ רוּפְט אוֹס אַלִי מֶענְטְשֶׁען זָאלֶען הֶערֶען דִיא רַייד טָאמֶר וֶועלֶען זַיי אוֹם קֶערֶן פוּן שְׁלֶעכְטִין ווֶעג וֶועל אִיךְ אוֹיף זֵייא

טז צֹהַר ׀ תַּעֲשֶׂה לַתֵּבָה וְאֶל־אַמָּה תְּכַלֶּנָּה מִלְמַעְלָה וּפֶתַח הַתֵּבָה בְּצִדָּהּ תָּשִׂים תַּחְתִּיִּם שְׁנִיִּם וּשְׁלִשִׁים תַּעֲשֶׂהָ: יז וַאֲנִי הִנְנִי מֵבִיא

רוּמָהּ: טז נְהוֹר תַּעְבֵּיד לְתֵבוֹתָא וּלְאַמְּתָא תְּשַׁכְלְלִנַּהּ מִלְּעֵלָּא וְתַרְעָא דְתֵבוֹתָא בְּסִטְרַהּ תְּשַׁוֵּי מְדוֹר אַרְעִין תִּנְיָנִין וּתְלִיתָאִין תַּעְבְּדִנַּהּ: יז וַאֲנָא הָא אֲנָא מַיְתֵי י

תו"א צהר תעשה סס טב : ואני הנני סס ט

בעל הטורים

(טז) צהר. בגי' לאור האבן : ושלשים . ב' במס' הכא ואידך ושלשים יסעו רמז למ"ד שהדגלים נסעו כתיבה מרובעת ד"א שבזכות הדגלים נצולו: תעשה ואני. סמך ואני לתעשה לומר שאני אסייעך

רש"י

בתיבתו של משה ע"י שהיו המים תשים ע דיה כחו מבפנים וזפת מבחוץ פ ועוד כדי שלא יריח אותו לדיק ר רע של זפת אבל כאן מפני חוזק המים זפתה מב ומבחוץ : (טז) צהר. צ י"א חלון וי"א אבן טובה המאי להם (ב"ר סס): ואל אמה תכלנה מלמעלה. כס מסופע ועולה עד שהוא קלר מלמעלה ועומד על אמה ך שיזובו המים למטה (סא"א) (מכאן ומכאן) : בצד תשים. שלא יפלו הגשמים ר בה : תחתים שנ ושלשים . ג' עליות זו על גב זו עליונים לאדם אמצ למדור תחתיי' לזבל (שם): (יז) ואני הנני מביא. הנני מוכ

בית יהודא

זאגט מען אויך אויף פעך כופר, זאגט רש"י (בְּתֵבָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה) ביי דעם קאסטן ניאם יוכבד האט אין אים אריינגעלייגט משה'ן אריין צו שטעלן אים אין טייך נילוס (עַל יְדֵי שֶׁהָיוּ הַמַּיִם תָּשִׁים) נוייל די וואסער איז געוועזן שוואך (דַיָּהּ בְּחוֹמֶר מִבִּפְנִים וְזֶפֶת מִבַּחוּץ) איז געוועזן גענוג עס זאל זיין בקלעבט אינוועייניג מיט ליים אונ אויסוועייניג מיט פעך (וְעוֹד) ווענן נאך אזאך האט מען בקלעבט אינוועייניג מיט ליים (כְּדֵי שֶׁלֹּא יָרִיחַ אוֹתוֹ צַדִּיק רֵיחַ רַע שֶׁל זֶפֶת) דר צדיק משה זאל ניט שמעקין דעם שלעכטן ריח פון פעך (אֲבָל כַּאן מִפְּנֵי חוֹזֶק הַמַּיִם זְפָתָהּ מִבַּיִת וּמִבַּחוּץ) אבער דא ביי נח נוייל די וואסער איז געוועזן גאנץ שטארק האט ער געמוזט בקלעבן אינוועייניג אונ אויסוועייניג מיט פעך: (טז) [צוֹהַר]. אבעלייכטונג (יֵשׁ אוֹמְרִים חַלּוֹן) עס זענען דא רבנן וואס זאגן אפענסטער האט גע... (אֶבֶן טוֹבָה הַמְּאִירָה לָהֶם) מען האט געלייגט אין ... געמאכט אין די תיבה (וְיֵשׁ אוֹמְרִים) אונ עס זענען דא רבנן ווס זאגן ... פון דעם בריליאנט איז געוועזן ליכטיג אין דר תבה: וְאֶל אַמָּה תְּכַלֶּנָּה מִלְמַעְלָה]. זאגט רש"י (כּ... תֵּבָה אבריליאנט אונ ... (עַד שֶׁהוּא קָצָר מִלְמַעְלָה וְעוֹ... מְשׁוּפָּע וְעוֹלָה) די ווענט פון דר תבה זענען געוועזן איינגעבויגן וואס העכער איז געוועזן שמעלער עַל אַמָּה) ביז הויבין איז געוועזן נאר שמאל נאר איין אייל די ברייט נזענן די ווענט פון דער תבה געוועזן אויך דר ... (כְּדֵי שֶׁיָּזוּבוּ הַמַּיִם לְמַטָּה מִכַּאן וּמִכַּאן) די וואסער פון דעם רעגין זאלן ... אונ הויבין איז געוועזן אדאך פון איין אייל ת דער זייט אונ פון דר זייט: וּבְצִדָּהּ תָּשִׂים]. דיא טיר פון דיא תבה זאל ... אראפרינען פון דיא ווענט אונטען, פון ביי דער זייט (שֶׁלֹּא יִפְּלוּ הַגְּשָׁמִים בָּהּ) דר רעגען זאל ניט אריינגיסען אין דער תבה: וְתַחְתִּיִּם שְׁנִיִּם וּשְׁלִשִׁים]. ... רש"י (שָׁלֹשׁ עֲלִיּוֹת זוֹ עַל גַּב זוֹ) דרייא שטובין איינע איבער די אנדערע (עֶלְיוֹנִים לְאָדָם) די אויבערשטע שטובין ז... גוועזן פאר מענטשין (אֶמְצָעִים לְמָדוֹר) די מיטעלסטע שטובין זענען געוועזן צום וואהנען (תַּחְתִּיִּים לְזֶבֶל) דיא אונטע... שטובין זענען געוועזן צו מיסט: (יז) וַאֲנִי הִנְנִי מֵבִיא]. הקב"ה האט גזאגט (הִנְנִי מוּכָן לְהַסְכִּים עִם אוֹתָם שֶׁזֵּרְזוּנִי) איך ...

שפתי חכמים

בערה בו אף ויסוכו דכתיב כאן שנחו מתמימתן וגעשו קריס גמרא פרק חלק ופ"ק דר"ה : ע וא"ת והיאך תליא זה בכאן וי"ל דבלא פי' דלעיל לא היה קשה למה לא היה כאן כמו בתיבתו של משה לפי שבלא"ה כמי מחולקים היו שהרי הכא הי' כופר והתם היה זפת אבל עתה שפירש"י דכופר היינו זפת אם כן למה לא הי' גם כן התם מבפנים ומבחוץ כמו הכא . ועי"ל דבלא זה הייתי אומר דכופר יותר מחומר וגרוע הוא מזפת הלכך הומר מבפנים וזפת מבחוץ טוב כמו כופר מבפנים ומבחוץ אבל כיון שפרש"י דכופר זפת הוא קשה למה לא היו שוין : פ דק"ל וכי כמים רפים יגרע בזה שיעשה גם כן זפת מבפנים ומפרש כדי כו' וקשה והלא נח גם כן לדיק הי' פי' אבל כאן וכו' מהרש"ל : צ להר לשון להריס דהיינו דבר המאיר וי"א חלון התיבה : ק ר"ל ואל יפלו לתוכו וא"ת לזה לא היה סוה ויעשה אותה חוק ועבה כל כך עד שלא יכנסו בו המים וי"ל דמה שפירש"י ועומד על אמה היינו אויר אמה לפי שבית בלא אפשר לדור בתוכו ואם יעשה אותה כולה אויר יפלו בה הגשמים אבל עתה שאינו אויר אלא אמה באורך ורחבו אינו אלא בית שבאמ טפח לפי ערך אורך התיבה נמטה ש' אמות ורחבה לא היתה כי אם נ' אמות : ר רלל"ת וכא פתחי הספינות למעלה הם : ש דק"ל

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טז) ואל אמה וגו'. פי' שלא יתעכבו הגשמים וירקיבו התי וא"ת כיון שרחבה אמה יתעכבו לכך פי' הרב יוסף קרא אצהר תעשה לתיבה כלו' שאותו צהר יהי סמוך לאמ

פירוש לתורת אלהים

איילען זאל זיין איר הייך: (טז) צֹהַר תַּעֲשֶׂה לַתֵּבָה אפענסטער זאלסטו מאכן צו דער תיבה אונ אטייל זאגן דס איז אזו איין אבן טוב ווס האט צו זיי גלאכטן וְאֶל אַמָּה תְּכַלֶּנָּה מִלְמַעְלָה אונ ביז צו איין אייל זאלסטו זיא פר לענדן פון אובן דיא דעק פון דר תיבה זאל זיין איטליכס מאל שמעלר ביז עס זאל פון אויבן נאר ברייט זיין איין אייל וּפֶתַח הַתֵּבָה בְּצִדָּהּ תָּשִׂים אונ די טיר פון דר תיבה זאלסטו מאכען אין דער זייט אבר ניט פון אובן כדי די וואסערן זאלן ניט ... תַּחְתִּיִּם אונטערשטע קאמערן שְׁנִיִּם אנדרע קאמ... וּשְׁלִשִׁים אונ דריטע קאמערן תַּעֲשֶׂהָ זאלסטו אין ... מאכן עס זאל דרונגן זיין דריי ערליי חֲדָרִים ... איבר דעם אנדרן די אייבערשטע חדרים פון מ... ווען אונ די מיטעלסטע פון בהמות ווען אונ אונטערשטע פון מיסט ווען: (יז) וַאֲנִי אונ איך מֵבִיא אֶת הַמַּבּוּל וועל ברענגן אמבול אויף דר ערד

ספר הישר

גים ברענגין דס שלעכטץ איז אוף גשמאגן נח אונ מתושלח אונ האבן גטאן אזו ווי גאט האט זייא גזאגט אבר די מענטשן האבן נאר ניט גוואלט צו הערין דיא דאזיגע רייד : וַיְהִי אונ נאך האט גאט גזאגט צו נח דער סוף פון אלע מענטשין איז גק...

אֶת־הַמַּבּוּל מַיִם עַל־הָאָרֶץ לְשַׁחֵת
כָּל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־בּוֹ רוּחַ חַיִּים מִתַּחַת
הַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־בָּאָרֶץ יִגְוָע׃
יח וַהֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתָּךְ וּבָאתָ
אֶל־הַתֵּבָה אַתָּה וּבָנֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ
וּנְשֵׁי־בָנֶיךָ אִתָּךְ׃ יט וּמִכָּל־הָחַי מִכָּל־
בָּשָׂר שְׁנַיִם מִכֹּל תָּבִיא אֶל־הַתֵּבָה

אונקלוס

נָא מַיָּא עַל אַרְעָא
לָא כָּל בִּסְרָא דִּי
רוּחָא דְחַיֵּי מִתְּחוֹת
יָּא כֹּל דִּי בְאַרְעָא
ת׃ יח וְאָקֵם יָת קְיָמִי
ךְ וְתֵעוֹל לְתֵבוּתָא
וּבְנָךְ וְאִתְּתָךְ וּנְשֵׁי
ךְ עִמָּךְ׃ יט וּמִכָּל דְּחַי
ל בִּסְרָא תְּרֵין מִכֹּלָּא
ל לְתֵבוּתָא לְקַיָּמָא

תולדות אהרן

ל שם עב : ומכל החי עבודת כוכבים ס גא זבחים קיז :

רש"י

ים עם אותם ת שורזוני ואמרו לפני כבר (תהלים ה אנוש כי תזכרנו: מבול. שבלה את הכל שבלבל הכל שהוביל את הכל מן הגבוה לנמוך א וזהו לשון לום שתרגם טופנא שהציף את הכל והביאם לבבל שהיא ה לכך נקראת שנער שננערו שם כל מתי מבול (ס"א וכן הגיה מהרש"ל בח"ש במס' שבת) : (יח) והקמותי בריתי. (ב"ר) ברית היה צריך על הפירות שלא קבו ויעפשו ושלא יהרגוהו ג רשעים שבדור : אתה ובניך תך. האנשים לבד והנשים לבד מכאן שנאסרו תשמיש המטה (שם) : (יט) ומכל החי. אפילו ה שדים ה עז): שנים מכל. מן הפחות שבהם ו לא פחתו

בית יהודא

גְרַייט צוּם אַיינְשְׁטִימֶען מִיט דִי מַלְאָכִים וָואס הָאבֶּן מִיךְ גֶעוָוארְנְט (וְאָמְרוּ לְפָנַי כְּבָר) אוּנ הָאבֶּן שׁוֹין לַאנְג גֶעזָאגְט פַאר מִיר (מָה אֱנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ) וָוס אִיז דֶר מֶענְטְשׁ וָוערְט דוּ זָאלְסְט אִים גֶעדֵייגְקֶען, אִיצְט זֶעה אִיךְ זֵיי זֶענֶען גֶערֶעכְט גְוֶוען : וּמַבּוּל׃ דֶעם וַואסֶר הָט מֶען גֶערוּפֶן מַבּוּל (שֶׁבָּלָה אֶת הַכֹּל) ווייל עֶר הָט אַלְץ פַארְפוֹילְט (שֶׁבִּלְבֵּל אֶת הַכֹּל) ווייל עֶר הָט אַלְץ פַארְמִישְׁט (שֶׁהוֹבִיל אֶת הַכֹּל מִן הַגָּבוֹהַּ לְנָמוּךְ) עֶר הָט אַלְץ אַוֶועקְגֶעפִירְט פוּן דִי הוֹיכֶע אָרְטֶער אִין דִיא נִידֶערִיגֶע אָרְטֶער (וְזֶהוּ לָשׁוֹן אוּנְקְלוֹס שֶׁתִּרְגֵּם טוֹפָנָא) דֶער תַּרְגּוּם אוּנְקְלוֹס טַייטְשְׁט דֶעם וָוארְט מַבּוּל, אַפַארְפְלֵייצוּנְג (שֶׁהֵצִיף אֶת הַכֹּל) דֶער מַבּוּל הָט אַלְץ פַארְפְלֵייצְט (וֶהֱבִיאָם לְבָבֶל) אוּנ הָט גֶעבְּרֵיינְגְט אִין בָּבֶל (שֶׁהִיא עֲמוּקָה) וָוס זִיא שׁיף נִידֶערִיג (לְכָךְ נִקְרֵאת שִׁנְעָר) דְרִיבֶּר רוּפְט מֶען בָּבֶל שִׁנְעָר (שֶׁנִּנְעֲרוּ שָׁם כָּל מֵתֵי מַבּוּל) ווייל אַלֶע מֵתִים פוּן מַבּוּל אַרַיינְגֶעשָׁאקִילְט גְוָוארֶען אִין בָּבֶל ואוּנ אַלֶע וַואסֶער פוּן מַבּוּל זֶענֶען אַרַיינְגֶעגָאסִין גְוָוארְן אִין בָּבֶל׃ (יח) וַהֲקִמֹתִי בְרִיתִי. זָאגְט רַשִׁ"י (בְּרִית הָיָה צָרִיךְ עַל הַפֵּירוֹת שֶׁלֹּא יִרְקְבוּ וְיֵעָפְשׁוּ) נֹחַ הָאט גֶעדַארְפְט הָאבֶּען אַצוּזָאג אוּנ דֶערְזִיכֶערוּנְג פוּן הקב"ה אוֹף דִי עֶסִיגְוַוארְג וָואס עֶר וֶועט נֶעמֶען אִין דִי תֵּבָה זֵיי זָאלֶן נִיט פַארְפוֹילְט וֶוערֶן אוּנ נִיט שִׁימְלִיט וֶוערֶן (וְשֶׁלֹּא יַהַרְגוּהוּ רְשָׁעִים שֶׁבַּדּוֹר) דִי רְשָׁעִים זָאלֶן אִים נִיט הַרְגֶענֶען אַרַיינְגֵייעֶנְדִיג אִין דִי תֵּבָה׃ וְאַתָּה וּבָנֶיךָ תְּךָ. זָאגְט רַשִׁ"י (הָאֲנָשִׁים לְבַד) אִין דִיא תֵּבָה זָאלֶען זַיין דִי מֶענֶער בַּזוּנְדֶער (וְהַנָּשִׁים לְבַד) אוּנ ווַייבֶּער בֶּעזוּנְדֶער ן שֶׁנֶּאֶסְרוּ בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה) פוּן דַאנֶען וַוייסֶען מִיר דִיא גַאנְצֶע צַייט וָואס זֵייא זֶענֶען גְוֶוען אִין דִיא תֵּבָה הָאבֶּן נִיט רְט דִיא מֶענֶער זִיךְ בַּהֶעפְטֶען מִיט זֵייעֶרֶע ווַייבֶּער׃ (יט) וּמִכָּל הָחַי. פוּן אַלֶע לֶעבֶּעדִיגֶע (אֲפִילוּ שֵׁדִים) זָאלְסְטוּ אַרַיין נֶעמֶען אִין דֶר תֵּבָה׃ שְׁנַיִם מִכֹּל. זָאגְט רַשִׁ"י (מִן הַפָּחוּת שֶׁבָּהֶם) פוּן דֶם ווֵייניגְסְטֶע (לֹא פָּחֲתוּ מִשְּׁנַיִם) הָאט

דעת זקנים מבעלי התוספות

י׃ (יט) ומכל החי. פרש"י לרבות שדים ונמצא בב"ר ה שיקרא להכנס לתבה אמר לו נח לך ובקש בן זוגך לפי הנכנסין הן איש ואשתו הלך ומצא פחתא שהוא הממונה ני אדם להפחיתם ולחסר ממונם אמר לו מנסבת לי אמר

שפתי חכמים

ואני משמע הוא רוצה וגם אני וכלפי מעלה לא שייך זה ח"ו שאחר יסייעו ומתרץ דואני קאי על הסכמות המלאכים שהסכימו כבר כן אני מסכים עמהם א"נ דק"ל למה כ' ואני הנני כפל לשון וק"ל : ת ר"ל שנמלך הייתי כמלאכים אם אעשה את האדם והיו אומרים מה אנוש כי תזכרנו וגו' ועכשיו מסכים אני עמהם : א דכ"ת ממלת מבול ה וכל דגש מביא י' או כ' פ' הפעל או אות כפל וא"כ לפי' א' שבלה את הכל הוי כאלו כתיב נבול מל' נבול תבול ולפי' ב' שבלבל כל הוי כאלו כתיב מלת מבול כפל דהיינו בלבול ולפי' ג' שהוביל ר"ל שמביא את הכל מגבוה לנמוך הוי כאילו כתיב יובל דהוא לשון כמו יובילו שי למורא והי מנייהו מפקת : ב כאלו אמר והקימותי את בריתי אתך אז ובאת אל התיבה ולולי זה לא תוכל : ג וא"ת דלמא טעמא לחוד וי"ל דהול"ל ואקים את בריתי וגו' והואיל וכתיב והקימותי פי' כבר כשבראתי אותם הקימותי את בריתי אתך שיקיימו . מהרש"ל : ד והוכחתו מדשינה ביאת התיבה ליציאה דביציאה כתיב ויצא נח ובניו ואשתו עמם"ל): ה דהא כל הענין משתעי בלשון כל בשר מכל החי למ"ל אלא להביא אפילו שדים דלא הוו בכלל מכל בשר : ו דק"ל דהא

פירוש לתורת אלהים

ת כָּל בָּשָׂר וגו׳ צוּ פַארְדַארְבֶּען אַלֶע לֶעבֶּעדִיגֶע עפֶנֶשׁ מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם אוּנְטֶער דֶעם הִימֶל כֹּל אֲשֶׁר אַלְץ אוֹף דֶער עֶרְד זָאל פַּר גֵיין׃ (יח) וַהֲקִמֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִיךְ וֶועל בֶּשְׁטֶעטִיגֶן מַיין בְּרִית מִיט דִיר [ע׳ רש״י] וּבָאתָ אֶל הַתֵּיבָה אוּנ דוּ זָאלְסְט קוּמֶען אִין דֶר תֵּיבָה אַתָּה וּבָנֶיךָ דוּ מִיט דַיינֶע זִיהְן וְאִשְׁתְּךָ וּנְשֵׁי בָנֶיךָ אוּנ דַיין ווַייבּ אוּנ דִי ווַייבֶּער פוּן דַיינֶע זִיהְן אִתָּךְ מִיט דִיר [עיין רש״י] (יט) וּמִכָּל הָחַי אוּנ פוּן אַלְץ וָואס עֶס לֶעבְּט [עיין רש״י]

ספר הישר

מִיד. פוּן וֶועגֶן זֵייעֶרֶע שְׁלֶעכְטֶע מַעֲשִׂים אוּנ נוּן אִיךְ ווִיל זֵייא דַארְבֶּן פוּן דֶער עֶרְד אוּנ דוּא נֹחַ נֶעם צוּ דִיר פִיכְטֶען הָאלְץ זָאלְסְט גֵיין ווִיא דוּ ווַייסְט אוּנ זָאלְסְט דִיר מַאכֶען אַיין גְרוֹיסִין קַאסְטֶען. אוּנ אַזוֹי זָאלְסְטוּ מַאכֶען דֶעם קַאסְטֶען דְרַייא הוּנְדֶערְט אֵיילִין דִי לֶענְג פוּפְצִיג אֵיילֶען דִי בְּרֵייט אוּנ דְרַייסִיג אֵיילֶען דִי הֵייךְ אוּנ זָאלְסְט מַאכֶען אַיין טִיר אִין דֶער זַייט עֶס זָאל אוֹבֶּען זַיין אַיין אֵייל

לְהַחֲיֹת אִתָּךְ זָכָר וּנְקֵבָה יִהְיוּ׃
כ מֵהָעוֹף לְמִינֵהוּ וּמִן־הַבְּהֵמָה
לְמִינָהּ מִכֹּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ
שְׁנַיִם מִכֹּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ לְהַחֲיוֹת׃
כא וְאַתָּה קַח־לְךָ מִכָּל־מַאֲכָל אֲשֶׁר
יֵאָכֵל וְאָסַפְתָּ אֵלֶיךָ וְהָיָה לְךָ וְלָהֶם

עִמָּךְ דְּכַר וְנֻקְבָא יְ
כ מֵעוֹפָא לִזְנוֹהִי
בְּעִירָא לִזְנַהּ וּ
רִחֲשָׁא דְאַרְעָא לִזְ
תְּרֵין מִכֹּלָּא יֵעֲלוּן לְ
לְקַיָּמָא׃ כא וְאַתְּ סַב
מִכָּל מֵיכַל דְּמִתְ
וְתִכְנוֹשׁ לְוָתָךְ וִיהֵי

תולדות אהרן

להחיות אתך עבודת כוכבים ו נה זבח
מהעוף סנהדרין נז:

בעל הטורים

בעשייתה שאלמלא כן לא היה יכול לעשות אותה: (יט) להחיות אתך זכר ונקבה מהעוף למינהו. רמז לו שהעוף ישכון אלו וזש"ה וי
היונה מאתו מלמד שהיתה שכונה אלו: להחיות אתך. בגי' לא טריפה ולא מחוסר אבר: (כא) ולהם. ג' במס' הכא וגבי יוסף ולהם
ולהם ולגמליהם אין מספר. כמו גבי יוסף שאכל הוא לבדו והמצרים לבדם כך נח ובניו והחיות והבהמות כל א' לבדו לכל א' מ
הוא ולהם ולגמליהם שהכנים זמורות לפילים ומאכל לגמלים וכן לכל מין ומין:

רש"י

(כ) מהעוף למ... מכניס אחד זכר ואחד נקבה: (ב"ר) אותן שדבקו במיניהם ולא השחיתו דרכם ומ...

בית יהודא

נח גנומען ניט ווייניגער פון צוויי (אֶחָד זָכָר וְאֶחָד נְקֵבָה) איין זָכָר אונ איין נְקֵבָה פון יעדער מין: (כ) וּמֵהָעוֹף לְמִינֵהוּ. זאגט רש"י מען מיינט (אוֹתָן שֶׁדָּבְקוּ בְּמִינֵיהֶם וְלֹא הִשְׁחִיתוּ דַרְכָּם) די בְּהֵמוֹת חַיּוֹת עוֹפוֹת וואס האבן זיך בהעפט נאר מיט זייער מין אונ האבן ניט מְזַנֶּה גווען די וועלן לעבן אין די תֵּבָה, פון וואנען וועט נח וויסען וועלכע האבען ניט מְזַנֶּה גווען (וּמֵאֲלֵיהֶם בָּאוּ) אלע בְּהֵמוֹת עוֹפוֹת אונ אלע לעבעדיגע זאכן זענן אליין גקומן צו דיא תֵּבָה די וואס האבן מְזַנֶּה גווען אונ די וואס האבן ני...

דעת זקנים מבעלי התוספות

לו מה תתן לי אי מנסיבנא לך אמר לו כל מה דמרוחנא אינסיבא ליה מיד נכנסו לתבה. והיינו דאמרי אינשי מה דמטגל פחתא נסבא. מסגל לשון סגולה:

ליקוטי יוסף

(כא) וְאַתָּה קַח לְךָ מִכָּל מַאֲכָל וגו'. דער תפארת יהונתן שרייבט נח האט געוואסט אז ער וועט דארפן אריין נעמן אין דער תֵּבָה עסינוארג, הונדערטער מינים עסינווארג, וייל יעדער מין בְּהֵמָה אונ יעדער מין חַיָּה אונ יעדער מין עוף עסט איין אנדער מין עסינווארג, אונ ער האט נאך איצט ניט געוואסט ווי לאנג מען וועט זיין אין דער תֵּבָה, דריבער האט ער ניט געוואסט צוויי זאכען, ערשטונס ווי פיל עסין ער זאל אנגרייטן, צווייטונס וואו וועט ער לייגען אזו פיל עסין, דריבער האט אים הקב"ה גיזאגט, דו זאלסט געמען מִכָּל מַאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל, פון אלע מינים עסינווארג, וואס וועט גגעסן צו אלע מינים בְּהֵמוֹת חַיּוֹת עוֹפוֹת וואס דו וועסט האבן אין די תֵּבָה, נאר דו דארפסט ניט נעמען פיל פון יעדר מין, דו זאלסט נאר נעמן אזו פיל ווי דו וואלסט דארפן "לְךָ" פון דיינטוועגן אליין, וְהָיָה לְךָ וְלָהֶם לְאָכְלָה, אונ איך וועל געבין אַבְרָכָה אין דעם ביסול עס זאל זיין גענוג צום עסין פר דיר אונ פר זיי אזו לאנג ווי איר וועט זיין אין די תֵּבָה:

פירוש לתורת אלהים

מִכָּל בָּשָׂר פון אלע לייבר שְׁנַיִם מִכֹּל פון איטליכע זאלסטו צווייא ברענגען אין דער תֵּיבָה לְהַחֲיֹ... זייא זאלען בלייבען לעבין מיט דיר זָכָר וּנְקֵ... דיא צווייא זאלען זיין אזכר מיט אנקבה [...
(כ) מֵהָעוֹף פון דיא עופות לְמִינֵהוּ צוא זייער ...
הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ אונ פון די בְּהֵמוֹת צו זייער מין מִכֹּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ פון אלע ווירדמונג פון ...
צו זייער מין שְׁנַיִם מִכֹּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ צווייא פון אי...
מין זאלן קומן צו דיר לְהַחֲיוֹת זיי זאלן לעבן ב...
(כא) וְאַתָּה קַח לְךָ אונ דו זאלסט נעמען צו ד...
מַאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל פון איטליכן עסין ווארג וואס גגעסן וְאָסַפְתָּ אֵלֶיךָ אונ דו זאלסט דאס צו די...

ספר הישר

דיא ברייט. אונ זאלסט זיא אום שמירען פון אינווייניג אונ פון אויסען וויינינג מיט פעך. ואני אונ איך וועל ברענגען אמבול עס זאל פאר דארבן אלדינג וואס עס איז אויף דר ערד. אונ דוא נח מיט דיינע קינדר זאלט איר קומן אין דער תיבה אריין אונ איר זאלט איין זאמלען פון אלע בשעפעניש צווייא אמאן אונ אווייב אונ זאלסט זייא ברענגען אין דער תיבה אריין כדי עס זאל זיין אנידרעכעניש אויף דער וועלט. אונ אויך זאלסטו ברענגען מיט פון אלע עסין ווארג כדי איר זאלט האבען צוא עסין. אונ אויך דיא בְּהֵמוֹת אונ חַיּוֹת אונ עופות זאלן אויך האבן צו עסין: בעת אין דר צייט איז גשטארבן מְתוּשֶׁלַח דר זון פון חֲנוֹךְ. אונ מְתוּשֶׁלַח איז אלט גיוועזן ניין הונדערט ניין אונ זעכציג יאר נאך דעם אז מְתוּשֶׁלַח איז גישטארבן האט גאט גזאגט צו נח קום דו אונ דיין הוז גזונד אין דר תיבה אריין אונ איך וועל דיר איין ז... בְּהֵמוֹת אונ חַיּוֹת אונ עופות אונ וועלן ארום רינגלען ד... אונ דו זאלסט זיך זעצן אונטר דיא טיר פון די תיבה א... בְּהֵמוֹת אדר חַיּוֹת אדר עופות וואס וועלין האריין פר דיר זיי נעמין אונ געבן צו דיינע קינדר כדי דיינע קינדר ז... אריין ברענגען אין דער תיבה אריין דאס איז אסימן אז ז... נהים זייער מין. אונ וועלכע בְּהֵמוֹת אונ חַיּוֹת אונ עו... וועלן נאר שטיין פר דיר זאלסטו ניט נעמן אין דר תיבה דעם אנדערין טאג זענן גקומן בְּהֵמוֹת אונ חַיּוֹת אונ ע... האבן זיך גשטעלט פר דר תיבה איז נח ארום גגאנגן זיך גזעצט לעבין דר טיר פון דר תיבה. אונ וועלכי ב... חַיּוֹת אונ עופות וס האבן גהאלט האט נח זיי גנומן ...

לֶאֱכְלָה׃ כב וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר
צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים כֵּן עָשָׂה׃ שני
ז א וַיֹּאמֶר יְהוָה לְנֹחַ בֹּא־אַתָּה וְכָל־
בֵּיתְךָ אֶל־הַתֵּבָה כִּי־אֹתְךָ רָאִיתִי
צַדִּיק לְפָנַי בַּדּוֹר הַזֶּה׃ ב מִכֹּל ׀
הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה תִּקַּח־לְךָ שִׁבְעָה

אונקלוס

ון לְמֵיכָל׃ כב וַעֲבַד
כְּכֹל דִּי פַקֵּיד יָתֵיהּ יְיָ
עֲבַד׃ א וַאֲמַר יְיָ לְנֹחַ
אַתְּ וְכָל אֱנָשׁ בֵּיתָךְ
בוּתָא אֲרֵי יָתָךְ חֲזֵיתִי
י קֳדָמַי בְּדָרָא הָדֵין׃
כֹּל בְּעִירָא דַכְיָא
ב לָךְ שַׁבְעָא שַׁבְעָא

א כי אותך עירובין יח: מכל הבהמה סנהדרין קח:

רש"י

ו וכל שהתיבה קולטתו הכניס בה: (כב) ויעש נח. בנין ח התיבה (סנהדרין קח): (א) ראיתי צדיק. נאמר לדיק תמים. מכאן שאומרים מקלת שבחו של בפניו וכולו שלא בפניו (ב"ר): (ב) הטהורה. העתיד' ת טהורה לישראל למדנו ט שלמד נח תורה (עירובין שבעה שבעה. כדי שיקריב י מהם קרבן בצאתו:

בית יהודא

גְוֶוען (וְכָל שֶׁהַתֵּבָה קוֹלַטְתוֹ הִכְנִיס בָּהּ) דִי לֶעבֶּעדִיגֶע זַאכֶען וָוס דִי תֵּבָה הָאט זַיי צוּגֶענוּמֶען הָט נֹחַ זַיי אַרַיינְגֶעבְּרַיינְגְט צוּ זִיךְ, וַוייל דִי הָאבֶּן נִיט מְזַנֶּה גְוֶוען, אוּנ דִי וָוס הָאבֶּן מְזַנֶּה גְוֶוען הָט דִי תֵּבָה זַיי נִיט צוּ גֶענוּמֶען: (כב) וַיַּעַשׂ נֹחַ. נֹחַ הָט גְמַאכְט, זָאגְט רש"י (זֶה בִּנְיַן הַתֵּבָה) דָם מֵיינְט מֶען עֶר הָאט גְבָּאהְט דִי תֵּבָה (כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים כֵּן עָשָׂה) אַזוֹ וִויא עֶר הָט גְטָאהְן אַלֶע זַאכֶן וָוס הקב"ה הָאט אִים גְבָּאטֶען: (א) וְרָאִיתִי צַדִּיק. פְּרֶעגְט רש"י (וְלֹא נֶאֱמַר צַדִּיק ...ן, אַזוֹ הָט עֶר גְטָאן אִיצְט אוֹיךְ וָוס הקב"ה הָט אִים גְבָּא... גְזֶעהְן אַז דוּ בִּיזְט אַצַדִּיק תָּמִים וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין אָנְהֵייבּ ...) פַאר וָוס הָאט הקב"ה נִיט גְזָאגְט צוּ נֹחַ דִיךְ הָאבּ אִיךְ ... , עֶנְפֶערְט רש"י (כַּאן) פוּן דַאנֶען וֵוייסֶען מִיר (שֶׁאוֹמְרִים מִקְצַת שְׁבָחוֹ שֶׁל אָדָם בְּפָנָיו) אַז מֶען וִויל לוֹיבִּין ...נְטְשׁ מִיט גוּטֶע מַעֲלוֹת אוּנ מִדוֹת אוּנ דֶער מֶענְטְשׁ שְׁטֵייט דָארְטִין אוּנ וֶועט אוֹיךְ הֶערֶן וִויא מֶען וֶועט אִים לוֹיבִּין, מֶען אִים נָאר לוֹיבִּין מִיט אַבִּיסֶעל פוּן זַיינֶע מַעֲלוֹת (וְכוּלּוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו) אָבֶּער וֶוען דֶער מֶענְטְשׁ שְׁטֵייט נִיט דָארְטֶען ...הֶערְט נִיט וִויא מֶען לוֹיבְּט אִים מֶעג מֶען אִים לוֹיבִּין מִיט זַיינֶע אַלֶע גוּטֶע מַעֲלוֹת וָוס עֶר הָט דְרִיבֶּער וַוייל ...ה הָט גֶערֶעט צוּ נֹחַ, הָט עֶר אִים נָאר גְזָאגְט דוּ בִּיזְט אַצַדִּיק, אוּנ הָאט נִיט גֶעזָאגְט דוּא בִּיזְט אַצַדִּיק תָּמִים: (הַטְּהוֹרָה). דִיא רֵיינֶע, וָואס מֶען מֶעג זִיא עֶסִין, הַארְט רש"י אֵיידֶער נֹחַ אִיז אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן דִי תֵּבָה הָט מֶען ...בְּהֵמוֹת נִיט גְטָארְט עֶסִין, אוּנ וֶוען נֹחַ אִיז אַרוֹיסְגַאנְגֶען פוּן דִי תֵּבָה הָאט מֶען אַלֶע בְּהֵמוֹת גֶעמֶעגְט עֶסִין, וָוס דֶען ...דִי תּוֹרָה „הַטְּהוֹרָה" דִי רֵיינֶע וָואס מֶען מֶעג זִיא עֶסִין, וֶועלְכֶע הָט נֹחַ נִיט גֶעמֶעגְט עֶסִין, עֶנְפֶערְט רש"י מֶען ...ט (הָעֲתִידָה לִהְיוֹת טְהוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל) דִיא בְּהֵמוֹת חַיּוֹת עוֹפוֹת וָואס יוּדִין וֶועלֶען זַיי מֶעגִין עֶסִין אִין זַייעֶרֶע צֵייטִין, ...אךְ אַקְשְׁיָא פוּן וַואנֶען הָאט גֶעוְואסְט נֹחַ וֶועלְכֶע בְּהֵמוֹת חַיּוֹת עוֹפוֹת וֶועלֶען יוּדִין מֶעגִין עֶסִין אוּנ וֶועלְכֶע וֶועלֶען זַיי ...טָארִין עֶסִין, עֶנְפֶערְט רש"י (לִמַּדְנוּ שֶׁלָּמַד נֹחַ תּוֹרָה) פוּן דַאנֶען וֵוייסֶען מִיר אַז נֹחַ הָאט גְלֶערוּנְט תּוֹרָה: (שִׁבְעָה שִׁבְעָה) ...ן אוּנ זִיבְּעִין, הָאט רש"י צוּ וָוס הָאט מֶען גֶעבַּארְפְט אַזוֹ פִיל, עֶנְפֶערְט רש"י (כְּדֵי שֶׁיַּקְרִיב מֵהֶם קָרְבָּן בְּצֵאתוֹ)

דעת זקנים מבעלי התוספות

מכל הבהמה הטהורה. פרש"י העתידה להיות טהורה לישראל למדנו שלמד נח תורה ותימה מהא דאמרינן בזבחים

שפתי חכמים

כתיב בסמוך תקח שבעה שבעה: ז ר"ל כולם כאו אף אותם שהשחיתו דרכם אלא שכל שהתיבה וכו': ח דק"ל דויעש נח משמע שבא אל התיבה כמו שאמר הקב"ה וז"א דהא אח"כ נאמר ויאמר ה' אל נח אתה והשתך וגו' ס"נ: דעדיין לא בא אל התיבה אלא זה בנין התיבה: ט דאל"כ מנא ידע טהורים וטמאים בהאי שעתא מי הוה ...) ומ"מ הולרכו לומר בגמרא שהתיבה קולטתו ומאליהן באו דאל"כ היאך היה יכול לבדוק אותם שהרי אחד מן סימני טהרה הוא ...בן נקלף ואין לידע אלא לאחר שחיטה. הקשה הג"א וא"ת מנ"ל שלמד נח תורה דלמא מה שלקח ז' משום שהתיבה לא קלטה אלא ...זוגות ומתרץ דמפשוטו של מאמר משמע דכל שלא דבקו במינן אין התיבה קולטתן ואי אפשר שממין הטמאין לא היו אלא שנים ...ן הטהורים לא היה אלא ז' אלא ודאי זוגות הרבה היו מבני המינין ולקח נח מן הטהורים שבעה ומן הטמאים שנים ומהיכן ידע אלא שלמד ...: ודייקא נמי קרא דכתיב תקח לך משמע הקיחה היתה ביד נח ודוק כ"ל: י דמה שנאמר בקרא ז' ז' היינו ר"ל דבין כולם היו ז'

פירוש לתורת אלהים

...לֶען וְהָיָה לְךָ וְלָהֶם לְאָכְלָה אוּנ דָאס זָאל זַיין צוּ דִיר צוּ זַיי צוּ עֶסִין׃ (כב) וַיַּעַשׂ נֹחַ אוּנ נֹחַ הָט גִיטָאן הָט גְבוֹיעט דִי תֵּיבָה כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים אַזוֹ וִוי ...הָט אִים גְבָּאטֶען כֵּן עָשָׂה אַזוֹ הָט עֶר גְטָאן׃ (א) וַיֹּאמֶר ...ה' הָט גָאט גְזָאגְט צוּ נֹחַ בֹּא קוּם גֵיי אַרַיין אַתָּה וְכָל בֵּיתְךָ דוּ מִיט גָאר דַיין הוֹיז גְזוּנְד אִין דֶער תֵּיבָה כִּי אוֹתְךָ רָאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי בַּדּוֹר הַזֶּה וָוארוּם דִיךְ הָאבּ אִיךְ גְזֶעהְן אַצַדִּיק פַאר מִיר אִין דֶעם דָאזִיגֶען דוֹר [עיין רש"י]׃ (ב) מִכֹּל הַבְּהֵמָה פוּן אִיטְלִיכֶער בְּהֵמָה וָוס זִיא וֶועט זַיין טָהוֹר צוּ דִיא יִשְׂרָאֵל תִּקַּח לְךָ זָאלְסְטוּ צוּ דִיר גֶעמֶען

ספר הישר

...יינִי קִינְדֶער אַז מִזָאל זַיי אַרַיין נֶעמֶען אִין דֶער תֵּיבָה אַרַיין אוּנ ...כִּי פוּן זַיי זֶענֶען גְשְׁטַאנֶען הָט נֹחַ זַיי פַאר לָאזְט. אוּנ דֶער ווייל ...גְקוּמֶען אֵיין לֶעמְפֶּערְט מִיט אִירֶע צְוֵויי קְלֵיינִי לֶעמְפֶּערְטְלֶעךְ אֵיינְס אַזְכָר אֵיינְס אַנְקֵבָה אוּנ הָאבֶּן אַלִי דְרַייא פַאר נֹחַ גִיקְנִיעֶט דֶער ווייל זֶענִין אוֹיף גְשְׁטַאנֶען דִי צְוֵויי קְלֵיינִי לֶעמְפֶּערְטְלֶעךְ אוּנ הָאבֶּן גְשְׁלָאגֶן דֶעם גְרוֹיסֶן לֶעמְפֶּערְט אוּנ זֶענֶען אַלִי דְרַייא אַנְטְלָאפֶן גיווארין

...רה (כב) ויעש נח וגו'. פאר וואס שטייט אין פסוק צוויי מאהל „נח האט גיטאהן" ויעש נח, נח האט גיטאהן, נאכדעם שטייט נאך אמאהל כן עשה, אזוי האט ער גיטאהן, נאר אזוי מיינט דער פסוק, מיר ווייסין הקב"ה האט גיבאטין צו נח עטליכע זאכין, ער זאל מאכין די ..., וויא אזוי ער זאל זיא מאכין, דיא לייננ, דיא ברייט, די הייך, אונ נאך אזעלכע זאכין, דאס אלץ האט נח געקענט טאהן, נאר וואס הקב"ה ...אים גיבאטין ער זאל נעמען פון בהמות, חיות, עופות, אזעלכע וואס האבין ניט מזנה גיוועזן, פון וואנען וועט נח דאס וויסען, נאר הקב"ה אליין

שִׁבְעָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ וּמִן־הַבְּהֵמָה
אֲשֶׁר לֹא טְהֹרָה הִוא שְׁנַיִם אִישׁ
וְאִשְׁתּוֹ׃ ג גַּם מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם שִׁבְעָה
שִׁבְעָה זָכָר וּנְקֵבָה לְחַיּוֹת זֶרַע עַל־
פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ׃ ד כִּי לְיָמִים עוֹד
שִׁבְעָה אָנֹכִי מַמְטִיר עַל־הָאָרֶץ

אונקלוס

דְּכַר וְנֻקְבָּא וּמִן בְּעִ
דְּלָא (אִיתָהָא) דַּכְיָא
תְּרֵין דְּכַר וְנֻקְבָּא: ג
מֵעוֹפָא דִּשְׁמַיָּא שַׁ
שַׁבְעָא דְּכַר וְנֻ
לְקַיָּמָא זַרְעָא עַל אַפֵּ
אַרְעָא: ד אֲרֵי לִזְמַן י
עוֹד שַׁבְעָא אֲנָא מ
מִטְרָא עַל אַרְעָא אַרְ

תו"א לחיות זרע עבודם כוכבים זבחים קיא:

בית יהודא

זער זאל מַקְרִיב זַיין פון זַיי קָרְבָּנוֹת וֶוען ער וועט אַרויסְגֵיין פון דִיא תֵּבָה: (ג) וְגַם מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם וגו'. זָאגְט רש"י (בִּטְהוֹרִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר) דֶר פָּסוּק מֵיינְט נָאר פון די עוֹפוֹת וָוס מֶען מֶעג זַיי עֶסִין זָאל מֶען נֶעמֶען זִיבְּעֶן פָּאר פון יֶעדֶער מִין (וְלָמֵד סָתוּם מִן הַמְּפוֹרָשׁ) מִיר לֶערְנֶען עוֹפוֹת פון בְּהֵמוֹת, אַזוֹ וְויא בְּהֵמוֹת הָט נֹחַ גֶעדַארְפְט נֶעמֶען זִיבְּעֶן פָּאר פון טְהוֹרוֹת, אַזוֹ עוֹפוֹת זֶענֶען אוֹיךְ גֶוֶוען זִיבְּעֶן פָּאר נָאר פון טְהוֹרוֹת: (ד) וְכִי לְיָמִים עוֹד שִׁבְעָה. הקב"ה הָאט גְזָאגְט נָאךְ זִיבְּעֶן טֶעג וֶועל אִיךְ טְוארְטֶן מִיט דֶעם רֶעגְן, פַאר וָו
הקב"ה גְוַוארְט זִיבְּעֶן טָאג, זָאגְט רש"י (אֵלּוּ שִׁבְעָה יְמֵי אֶבְלוֹ שֶׁל מְתוּשֶׁלַח הַצַּדִּיק) וַוייל אִין דֶעם טָאג אִיז גְשְׁ
דֶר צַדִּיק מְתוּשֶׁלַח דְרִיבֶּער הָאט הקב"ה גְוַוארְט מִיט דֶעם רֶעגִין זִיבְּעֶן טָאג מֶען זָאל קֶענֶען די זִיבְּעֶן טָאג טְרוֹיעֶ
דֶם שְׁטַארְבֶּן פון מְתוּשֶׁלַח (שֶׁחָס הקב"ה עַל כְּבוֹדוֹ) בַּיי הקב"ה אִיז גֶוֶוען אַשָׁאד מֶען זָאל נִיט גֶעבֶּען כָּבוֹד דֶעם צַדִּי
זַיין שְׁטַארְבֶּן (וְעִכֵּב הַפּוּרְעָנִיּוֹת) הָאט עֶר אַיינְגֶעהַאלְטֶן דֶעם רֶעגִין זִיבְּעֶן טֶעג (צֵא וַחֲשׁוֹב שְׁנוֹתָיו שֶׁל מְתוּשֶׁלַח)
וֶועט רֶעכֶענֶען די יָאהְרִין פון מְתוּשֶׁלַח (וְתִמְצָא שֶׁהֵם כָּלִים בִּשְׁנַת שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה לְחַיֵּי נֹחַ) וֶועסְטוּ גֶעפִינֶען זַייא עֶנְדִ
וֶוען נֹחַ אִיז אַלְט גְוֶוארֶען זֶעקְס הוּנְדֶערְט יָאהְר אוּנ דַאמָאלְס הָאט אָנְגֶעהוֹיבֶּן דֶר מַבּוּל: וְכִי לְיָמִים עוֹד. פְרֶעגְט
(מַהוּ עוֹד) צוּ וָוס שְׁטֵייט דֶר וָוארְט עוֹד, נָאךְ, עֶנְטְפֶערְט רש"י (זְמַן אַחַר זְמַן) אַצְייט נָאךְ אַצְייט (וְזֶה נִיתּוֹסָף שֶׁ

רש"י

(ג) גם מעוף השמים וגו'. בטהורים הכתוב
ולמד ב סתום מן המפורש: (ד) כי לימים עוד שנ
(סנהדרין קח) אלו ז' ימי אבלו של מתושלח
ל שחס הקב"ה על כבודו ועכב את הפורענות לא
שנותיו של מתושלח ותמצא שהם כלים בשנת ת"ר שנ
נח: כי לימים עוד. מהו עוד זמן אחר זמן זה נו

שפתי חכמים

דהיינו ג' זוגות ואחד נשאר בלא זוג והא דכתיב בקרא ז' ז' לאו למימרא שיהיו ז' זוגות אלא ז' עופות ואותן ז' יהיו איש ואשתו כמו גבי שנים איש ואשתו דהיינו שני עופות ואותן שנים יהיו איש ואשתו ה"נ גבי ז' ז' וא"כ נשאר אחד בלא זוג וע"ז קשה למה נשאר אחד בלא זוג אלא כדי שיקריב וכו' ואותו היה זכר מצאתי (אבל הוא נגד המד"ר ע"ש וכמ"ש בסמוך). (קל"מ) קבלתי הטעם שנח בילאתו מן התיבה הוצרך להקריב ד' עולות לד' זוגות שנצולו מן התיבה הוא ואשתו וג' בניו עם נשותיהם אולי חטאו במחשבה וד' נקבות בשביל ד' זוגות הנ"ל לקרבן תודה כי ד' צריכין להודות וכו' ואם ואשתו שחטאו בשימושם בתיבה הקריב עליהם עולה וחטאת לכל אחד ואחד וילאו בזה ו' זוגות וזוג אחד לקיום המין כמו בטמאים ומהר"ן וג"א כתבו בזה דברים אחרים והרוצה יבחר: כ א"ל למה לא כתיב גבי עופות טהורים וגבי בהמה סתם וילמוד בהמות מעופות שהרי גם לעיל הקדים עופות לבהמות דכתיב מהעוף למינהו ומן הבהמה למינה י"ל דלכך הקדים בהמות טהורין וכתב בהן ז' ז' לרמוז לו דמש"ה צוה שיקח טהורים ז' כדי שיקריב קרבן אבל אי הוה כתיב עופות ברישא לא הוה אמרינן דמשום קרבן צוה ליקח ז' ז' דה"א בהמות דומיא דעופות ובעופות כתיב לחיות זרע על פני כל הארץ א"כ ה"א
נמי משום להחיות זרע צוה ליקח שבעה מש"ה נקט בהמות ברישא וק"ל ומהר"א תירץ בע"א ע"ש: ל (קל"מ) דאל"כ מה

דעת זקנים מבעלי התוספות

פ' פרת חטאת מנא ידע כל שהתיבה קולטתו טהור. וכ
התיבה קולטתו טמא אלמא לא ידע אלא מתוך קליטת
ויש מפרשים שאין להוכיח שלמד תורה אלא מדלא
קרבן ביציאתו מן התיבה אלא מן הטהורה. והאי
נהירא שהרי הבין זאת ממה שאמר לו יתברך להכני
שבעה. כי כן פירש"י גבי ויקח מכל הבהמה הטהורה ז
לא צוה לי הקב"ה להכנים מאלו שבעה אלא כדי להקר
קרבן. לכך נ"ל דמה שלמד נח הורה כדפרש"י. והא
בזבחים מנא ידע לא קאי אטהורים וטמאים דמות
מתרץ כלום כל שהתבה קולטתו טהור שהרי התב
טמאים לכל הפחות שנים מכל אם לא נפרש כל
קולטתו יותר משנים טהור אלא קאי אקרא דמהעוף
דפרש"י מאותן שדבקו במינן ועל זה פי' מנא ידע נ
כל שהתבה קולטתו טהור פי' שדבקו במינם וכל שאי
קולטתו טמא פי' דבקו בשאינן מינן וטהורה וטמאה

פירוש לתורת אלהים

זִיבְּעֶן אוּנ זִיבְּעֶן אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ אַמַאן מִיט אַוַוייבּ [עיין רש"י] וּמִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לֹא טְהֹרָה הִוא אוּנ פוּן דִיא בְּהֵמוֹת וָוס וֶועלֶן נִיט זַיין טָהוֹר שְׁנַיִם זָאלְסְטוּ נֶעמֶען צְוֶוייא אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ אַמַאן מִיט אַוַוייבּ: (ג) גַּם אוֹיךְ מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם פוּן דִיא עוֹפוֹת וָואס אוּנְטֶער דֶעם הִימֶעל [עיין רש"י] שִׁבְעָה שִׁבְעָה זָאלְסְטוּ נֶעמֶען זִיבְּעֶן אוּנ זִיבְּעֶן זָכָ
אַזָכָר מִיט אַנְקֵבָה לְחַיּוֹת זֶרַע צוּ לָאזֶען לֶעבֶּן
זָאמֶען עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ אוֹיף דֶער גַאנְצֶער עֶרְד:
לְיָמִים עוֹד שִׁבְעָה וָוארוּם נָאךְ אִין זִיבְּין טָאג
אָנֹכִי מַמְטִיר עַל הָאָרֶץ וֶועל אִיךְ לָאזֶן רֶעגֶענֶען

ספר הישר

גֶעוָוארֶען פוּן זֵייעֶר אָרְט אוּנ דֶער וַוייל זֶענֶען דִיא צְוֶוייא קְלֵיינֶע לֶעמְפֶּערְטְלִיךְ גְקוּמֶען צוּ נֹחַ אוּנ הָאבֶּן גְקְנִיעֶט פַר אִים אוּנ דֶר לֶעמְפֶּערְט אִיז אַנְטְלָאפֶן צְווִישֶׁן דִי לֵייבֶּן אוּנ ווִי נֹחַ הָט דָם דֶר זֶעהְן הָאט עֶר זִיךְ זֵייעֶר פַאר וִוינְדֶערְט דְרוֹף אוּנ נֹחַ גְשְׁטַאנֶן אוּנ הָט גְנוּמֶען דִי צְוֵויי קְלֵיינֶע לֶעמְפֶּערְטְלִיךְ תֵּיבָה אַרַיין. אוּנ נֹחַ הָט אַרַיין גְבְּרַאכְט אִין דֶער תֵּיבָה

בשעפעניש

דעם זיי אים אריין שיקען אין דיא תבה, זאגט דער פסוק אזוי ויעש נח, נח האט גיטאהן ככל אשר צוה אותו אלהים, ווי הקב"ה האט אים
זאס ער האט געקענט מאהן, אונ ככל אשר צוה אותו אלהים, אונ וויא הקב"ה האט אים גיבאטין, ער זאל נעמען אין דיא תבה דיא בו
שוטות וום האבין נים מזנה גיוועז, כן עשה, אזוי האט הקב"ה הט געשיקט צו אים אין דיא תבה די מינים וום האבין נים מ

אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה וּמָחִיתִי
אֶת־כָּל־הַיְקוּם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי מֵעַל
פְּנֵי הָאֲדָמָה: ה וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר־
צִוָּהוּ יְהוָה: ו וְנֹחַ בֶּן־שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה
וְהַמַּבּוּל הָיָה מַיִם עַל־הָאָרֶץ:
ז וַיָּבֹא נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי־בָנָיו

וְאַרְבְּעִין לֵילְוָן
יָת כָּל יְקוּמָא דִּי
מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא:
ד נֹחַ כְּכֹל דִּי
יְיָ: ו וְנֹחַ בַּר שִׁית
שְׁנִין וְטוֹפָנָא הֲוָה
ל אַרְעָא: ז וְעָאל
נוֹהִי וְאִתְּתֵיהּ וּנְשֵׁי

תולדות אהרן
ונח בן סנהדרין מט:

בעל הטורים

ם אשר עשיתי. בגימ' לא חיים לתחיית המתים: היקום. ג' במס' ומחיתי את כל היקום וימח את כל היקום ואת כל היקום אשר ברגליהם לומר כשם שחטאו דור המבול מפני רוב טובה ושפע שהיה להם כך קרח מרוב עושר שהיה לו הסתרר וחטא:

רש"י

שנה: ארבעים יום. כנגד יצירת הולד שקלקלו ליוצרם לצור צורת ממזרים: (ה) ויעש נח. זה לתיבה: (ז) נח ובניו. האנשים לבד והנשים לבד

בית יהודא

וְעֶשְׂרִים שָׁנָה) די זיבען טעג זענען צו גגעבען גווארין צו דיא הונדערט מיט צוואנציג יאהר, פריער האט הקב"ה גווארט הונדערט מיט צוואנציג יאהר, וויא דיא הונדערט מיט צוואנציג יאהר האבען זיך געענדיגט, האט הקב"ה געווארט בען טעג: וְאַרְבָּעִים יוֹם). פערציג טעג האט גערעגנט, פאר וואס פערציג טעג, זאגט רש"י (כְּנֶגֶד יְצִירַת הַוָּלָד) ינד ווערט בשאפען בייא זיין מוטער אין בויך דארט פערציג טעג (שֶׁקִּלְקְלוּ לְהַטְרִיחַ לְיוֹצְרָם לָצוּר צוּרַת מַמְזֵרִים) בן מזנה גוועען אונ האבען מטריח גוועען הקב"ה ער זאל געבען אצורה צו זייערע ממזרים, אונ דאס דארט פערציג רויבער האט גערעגנט פערציג טעג דיא ממזרים זאלען פארלענדט ווערען: (ה) וַיַּעַשׂ נֹחַ). נח האט געטאהן, רש"י (זֶה בִּיאָתוֹ לַתֵּבָה) מען מיינט ער איז געקומען אין דיא תבה: (ז) נֹחַ וּבָנָיו). נח אונ זיינע זיהן זענען ען אין דער תבה (הָאֲנָשִׁים לְבַד) דיא מענער זענען גוועען בעזונדער (וְהַנָּשִׁים לְבַד) דיא נוייבער זענען גיטש

דעת זקנים מבעלי התוספות

ה דכתיב אל תטמאו בהם: (ו) והמבול היה. יש לשאול מאי שנא שהביא הקב"ה מבול יותר משאר מכות רז"ל אמרו ברותחין ברותחין נדונו. אמנם יש להמשיל הדבר למלך שבנה דירה נאה לחבורה של עורים וצוה לכלכלם בריות וכל זמן שהיה המלך ך שם היו עומדים ומשתחוים כנגד המלך ומשבחים לו בקול גדול פעם אחת שמע המלך קולם אמר מה הקול הזה באזני ו הם הסומין שצוית לכלכלם שם וכן עושין בכל עת ששומעין קול סוטים שלך אמר אלו היו רואין אותי על אחת מה היו משבחין לי מיד צוה להחזירם לאחור ולתת במקומן בני אדם שרואין ולכלכלם כמו הסומים ואותן בני אדם עצמן בהנאה גבה לבם וכשרואים המלך עובר היו מקללין אותו ואמרו אוי לו לזה שכבש אותנו בזה פעם אחרת ולם ושאל מה הן אומרים אמר לו מקללין אותך ואינן עושין כמו העורים שהחזרת לאחור צוה המלך עליהם שיהרגום לם מתחלה היה כלו מים שאינן רואין ולא שומעין ואפ"ה היו מקלסין להקב"ה שנ' נשאו נהרות ה' וגו' אמר הקב"ה יתי בורא אדם ששומע ורואה כמה קילוסין וכמה שבחות היו נותנין לי מיד צוה יתברך יקוו המים ותראה היבשה ובת ם במקום המים והשפיע להם טובה שהיו זורעין הארץ ומעלה להם לארבעים שנה ומרוב טובה מרדו בהקב"ה שמע הקב"ה וצוה למים שיבואו עליהם וישטפו אותן מ"ר ששמע מפי הרב נתן אפניאל: (ז) ויבא נח ובניו. פרש"י האנשים לבד לבד לפי שכל ימי המבול נאסרו בתשמיש המטה כמדרש שאמר הקב"ה אני קובר אני הורס ואתה בונה המתן עד שיעבור זעם:

פירוש לתורת אלהים

אַרְבָּעִים יוֹם פערציג טאג וְאַרְבָּעִים לָיְלָה אונ יג נעכט וּמָחִיתִי אֶת כָּל הַיְקוּם אונ איך וועל אפ ן גאר דאס באשטאנד אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וואס איך בשאפען מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה פון פר דר ערד [עיין רש"י]: עש נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּהוּ יְיָ אונ נח האט געטאן ווי גאט האט אים גבאטען ער איז גקומען אין דר תֵּיבָה: (ו) וְנֹחַ בֶּן שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה אונ נח איז אלט גוועען זעקס הונדערט יאר וְהַמַּבּוּל הָיָה מַיִם עַל הָאָרֶץ ווען דר מבול איז גוועען וואסער אויף דער ערד: (ז) וַיָּבֹא נֹחַ וּבָנָיו אונ נח איז גקומען מיט זיינע זיהן וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי בָנָיו אונ זיין ווייב

ספר הישר

ניש וואס עס איז גוועען אויף דר ערד אזעלכי בשעפעניש וואס ים ריין גוועען זענען גוועען צוויי אזכר אונ אנקבה. אונ פון עפעניש וואס איז יוא ריין גיוועען האט ער גנומען זיבען אזוי ווי ם אים גבאטען. אונ אלע בהמות אונ היות אונ עופות וואס וועען אויף דר ערד האבען ארום גרינגלט די תיבה פון אלי: והגשם אונ דער רעגין איז נאך נים גוועען ביז זיבען טעג ח איז אריין גגאנגען אין דער תיבה. אונ גאט ב"ה האט טאג גשטארימט איבר דער גאנצר וועלט אונ דיא זונן איז פינצטר אונ די גרונד פעסט האבען גציטרט אונ עס איז רויסע בליצען אונ דינערין וואס אזעלכס איז נים גוועען זייט לט איז בשאפען גווארען. אונ גאט ב"ה האט דס גטאן טאמר ייא תשובה טאן. אונ ניי האבען פארט נים חרטה גהאט אונ האבען נים אפ גיקערט פון זייער שלעכטין וועג אונ מערין נאך שלעכטץ צוא טאן אונ נח איז דעמאלט אלט גייוען זעקס הונדערט יאר. אונ עס האבען זיך גשפאלטען אלי קוואלן פון אפ גרונד אונ אלע פענצטער פון הימל האבין זיך גיעפינט אונ עס האט גרעגינט אויף דר ערד פערציג טעג אונ פערציג נעכט. אונ גאט ב"ה האט פר שלאסין די תיבה: ויעפו אונ אלע מענטשען וואס זענען גוועען אויף דר ערד זענין מיד גווארין פון רעגין דען דר רעגן האט זיך זייער גשטארקט אויף דר ערד. אונ בהמות אונ חיות אונ עופות זענין נאך ארום דר תיבה גשטאנען: ויתקבצו אונ עס האבען זיך איין גזאמלט אלי מענטשין מיט אנגדער איין ערך פון זיבען מאל הונדרט טויזנט מענטשין מענער אונ ווייבער אונ זייא קומען אלע צו נח פר דר תיבה. ויקראו אלע מענטשין

אִתּוֹ אֶל־הַתֵּבָה מִפְּנֵי מֵי הַמַּבּוּל׃
ח מִן־הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִן־
הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינֶנָּה טְהֹרָה וּמִן־
הָעוֹף וְכֹל אֲשֶׁר־רֹמֵשׂ עַל־הָאֲדָמָה׃
ט שְׁנַיִם שְׁנַיִם בָּאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־הַתֵּבָה
זָכָר וּנְקֵבָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים אֶת־
נֹחַ׃ י וַיְהִי לְשִׁבְעַת הַיָּמִים וּמֵי
הַמַּבּוּל הָיוּ עַל־הָאָרֶץ׃ יא בִּשְׁנַת
שֵׁשׁ־מֵאוֹת שָׁנָה לְחַיֵּי־נֹחַ בַּחֹדֶשׁ

אונקלוס

בְּנוֹהִי עִמֵּהּ לְתֵבוּ[תָא]
קֳדָם מֵי טוֹפָנָא׃
בְּעִירָא דַּכְיָא וּמִן
דִּי לֵיתָהָא דַּכְיָ[א]
עוֹפָא וְכֹל דִּי רָ[חֵשׁ]
אַרְעָא׃ ט תְּרֵין תְּ[רֵין]
לְוָת נֹחַ לְתֵבוֹתָא
וְנֻקְבָּא כְּמָא דִּי פַ[קֵּיד]
יָת נֹחַ׃ י וַהֲוָה
שִׁבְעַת יוֹמִין וּמֵי
הֲווֹ עַל אַרְעָא׃ יא
שִׁית מְאָה שְׁנִין לְ[חַיֵּי]

תו"א מן הבהמה פסחים ג
ויהי לשבעת סנהדרין קח
ר"ה יא:

בעל הטורים

(י) לשבעת הימים. כנגד ימי
מתושלח:

רש"י

לפי שנאסרו בתשמיש המטה מ מפני שהעולם שר[וי בצער]:
מפני מי המבול. אף נח מקטני אמנה הי[ה מאמין]
ואינו מאמין שיבא המבול ולא נכנס לתיבה עד [שדחקוהו]
המים: (ט) באו אל נח. נ מאליהן: שנים ש[נים. כולם]
הושוו במנין זה ם מן הפחות היו שנים: (יא) בחדש [השני.]
רבי אליעזר אומר זה מרחשון ר' יהושע אומר [זה אייר]

בית יהודא

בַּזוּנְדֶער (לְפִי שֶׁנֶאֶסְרוּ בְּתַשְׁמִישׁ הַמִטָּה) ווייל דיא מֶענֶער
הָאבִּין נִיט גְמֶעגְט זִיךְ בַּהֶעפְטִין מִיט זַייעֶרֶע ווייבֶּער אִין דִי
תֵּבָה (מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹלָם שָׁרוּי בְּצַעַר) ווייל אַמֶענְטְשׁ טָאר נִיט
הָאבִּין פֶּערְגֶענִיגֶען אִין דִי צַייט ווען דִי וועלְט הָאט צַעַר׃
(מִפְּנֵי מֵי הַמַּבּוּל). פַאר דִי וואסֶער פוּן מַבּוּל, זָאגְט רש"י
(אַף נֹחַ מִקְטַנֵּי אֲמָנָה הָיָה) נֹחַ אִיז אוֹיךְ גִיוֶועןקְלֵיין אִין זַיין
גְלוֹיבִּין וָוער הָט ווייניג גֶעגְלוֹיבְּט אַז עֶס וועט זַיין אַמַּבּוּל
(מַאֲמִין וְאֵינוֹ מַאֲמִין שֶׁיָבֹא הַמַּבּוּל) עֶר הָאט גֶעגְלוֹיבְּט עֶס ווע[ט] זַיין אַמַּבּוּל אוּנ עֶר הָט נִיט גֶעגְלוֹיבְּט עֶס וועט ז[יין]
(וְלֹא נִכְנַס לַתֵּבָה עַד שֶׁדְחָקוּהוּ הַמַּיִם) עֶר אִיז נִיט אַרייִנְגֶעגַאנְגֶען אִין דֶער תֵּבָה בִּיז דִיא וואסֶער הָאבֶּן אִים אַרייִנְגֶעשׁ[טויסען]
דֶער תֵּבָה׃ (ט) (בָּאוּ אֶל נֹחַ). זָאגְט רש"י (מֵאֲלֵיהֶן) זֵיי זֶענֶען פוּן זִיךְ אַלֵיין גֶעקוּמֶען צוּ דִי תֵּבָה פוּן נֹחַ׃ (שְׁנַיִם שְׁנַ[יִם])
ווייז, אַזָכָר מִיט אַנְקֵבָה, אַזוֹ זֶענֶען זֵיי גְקוּמֶען צוּ דִי תֵּבָה, הַארְט רש"י פוּן דִיא טְהוֹרִים זֶענֶען דָאךְ גֶעקוּמֶען ז[יבען]
עֶנְטְפֶערְט רש"י (כּוּלָם הוּשְׁווּ בְּמִנְיָן זֶה) אִין דעם צאהל פַארְווייז צוּ קוּמֶען, זֶענֶען גִיוֶוען אַלֶע מִינִים גְלַייךְ (מִן ה[פָּחוֹת הָיוּ])
שְׁנַיִם) פוּן דָם ווייניגְסְטֶע אִיז גְוֶוען צְוַויי אַיין זָכָר אוּנ אַיין נְקֵבָה, אוּנ פוּן טְהוֹרִים זֶענֶען גִיוֶוען זִיבֶּען זְכָרִים אוּנ זִיבּ[ען]
(יא) (בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי). אִין צְוֶעיטִין חֹדֶשׁ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר זָאגְט מֶען מֵיינְט דֶעם חֹדֶשׁ מַרְחֶשְׁוָן, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ זָאגְט מ[ען]

שפתי חכמים

השבעה ימים שזכר הכתוב בפירוש: מ כ"ל דק"ל למה סמך ויבא נח ומ"ש בילאתו גם כן ויצא נח ובניו אף על פי שמותר ב[...]
וגו' לקרא דלעיל מיניה ונח בן שש מאות שנה והמבול היה מים על הייני לפי שנח היה דואג לעסוק בפריה ורביה אחר המ[בול]
הארץ ויבא נח וגו' אלא להודיע הטעם למה נאסרו בתשמיש המטה רש"י לקמן עד שנתן הקדוש ברוך הוא אות שלא יבי[א]
מפני שהמבול היה והעולם היה שרוי בצער מ"ה כ' אחריו ויבא נח אבל הרא"ם ל"ג כל דבור זה ע"ש: נ דאל"כ הוכאו מבע"ל
ובניו וגו' כלומר מ"ה באו האנשים לבד והנשים לבד ולא שמשו (ג"א) תקשה לך הא כתיב מן הבהמה הטהורה תקח לך שבע[ה]

פירוש לתורת אלהים

אוּנ דִיא ווייבֶּער פוּן זַיינֶע זִיהְן אִתּוֹ מִיט אִים זֵייא
זֶענִין גְקוּמֶען מִיט אִים אֶל הַתֵּיבָה אִין דֶר תֵּיבָה מִפְּנֵי מֵי
הַמַּבּוּל פַאר דֶעם וואסֶער פוּן דֶעם מַבּוּל [עיין רש"י]׃
(ח) מִן הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה פוּן דִיא בְּהֵמוֹת טְהוֹרוֹת וּמִן
הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינֶנָּה טְהוֹרָה אוּנ פוּן דִי בְּהֵמוֹת וָוָס זֶענֶען
נִיט טָהוֹר וּמִן הָעוֹף אוּנ אַזוֹ אוֹיךְ פוּן דִיא עוֹפוֹת וְכֹל
אֲשֶׁר רוֹמֵשׂ עַל הָאֲדָמָה אוּנ פוּן אַלֶם וָואס קְרִיכְט אוֹיף
דֶר עֶרְד׃ (ט) שְׁנַיִם שְׁנַיִם צְוַויי כְּלוֹמַר פַאר וַויים בָּאוּ
אֶל נֹחַ אֶל הַתֵּיבָה זֶענֶען זֵיי גְקוּמֶען צוּ נֹחַ אִין דֶע[ר תֵּיבָה]
זָכָר וּנְקֵבָה אַזָכָר מִיט אַנְקֵבָה צוּם ווייניגְסְטְ[ען]
גְקוּמֶען צְוַויי אָבֶּר עֶס אִיז גְוֶוען אַזֶעלְכֶע מ[...]
זֶענֶען גְקוּמֶען צוּא זִיבֶּין כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים [...]
גָאט הָאט גֶיבָּאטֶען צוּ נֹחַ׃ (י) וַיְהִי אוּנ עֶס [...]
לְשִׁבְעַת הַיָּמִים צוּם סוֹף פוּן דִיא זִיבֶּען טֶעג [...]
הָיוּ עַל הָאָרֶץ אוּנ דָם וואסֶר פוּן דֶעם מַבּוּל אִ[יז]
אוֹיף דֶער עֶרְד׃ (יא) בִּשְׁנַת שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה לְחַיֵּ[י]

ספר הישר

הָאבֶּן גְרוּפֶען צוּא נֹחַ עֶפִין אוּנְז אוֹיף דִי תֵּיבָה וֶועלִין מִיר אַרַיין
גַיין אִין דֶער תֵּיבָה אוּנ פַר וָואס זָאלִין מִיר שְׁטַארְבֶּען הָאט נֹחַ
גֶעעֶנְטְפֶערְט צוּ זֵיי מִיט אַהוֹיךְ קוֹל פוּן דֶר תֵּיבָה אוּנ הָט צוּ זֵייא
גֶזָאגְט פַר וָואר אִיר הָט ווידֶר גְשְׁפֶּענִיגְט אָן גָאט ב"ה אִיבֶּר דֶעם
הָט גָאט ב"ה אוֹיף אַייךְ גִבְּרַאכְט דָאס שְׁלֶעכְץ צוּ פַאר טִילִיגֶען
אַייךְ צוּ אָפ מֶעקִין אַייךְ אוּנ צוּ פַר ווִיסְטֶען פוּן דִי עֶרְד[...]
וָואר דִי זַאךְ וָואס אִיךְ הָאבּ אַייךְ גִירֶעט הוּנְדֶערְט אוּנ[ד...]
יָאר בִּיז הַיינְטִיגֶען טָאג אוּנ אִיר הָאט נִיט גִיוָואלְט [...]
רֵייד פוּן גָאט אוּנ אַצוּנְד ווִילְט אִיר בְּלַייבֶּן לֶעבֶּן. או[נ ...]
ווִידֶר צוּ נֹחַ מִיר זֶענֶען הַיינְט אַלֶע מֶענְטְשִׁין דָא אוּנ [...]

הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעָה־עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ
בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל־מַעְיְנֹת תְּהוֹם
רַבָּה וַאֲרֻבֹּת הַשָּׁמַיִם נִפְתָּחוּ׃
יב וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים
יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה׃ יג בְּעֶצֶם הַיּוֹם

תִּנְיָנָא בְּשִׁבְעַת
יוֹמָא לְיַרְחָא
הָדֵין אִתְבְּזָעוּ
...עֵי תְהוֹמָא רַבָּא
...מַיָּא אִתְפַּתַּחוּ׃
... מִטְרָא נָחֵת עַל
אַרְבְּעִין יְמָמִין
...ן לֵילָוָן׃ יג בִּכְרַן

...ו בל יומא עו סנהדרין קח׃
...ום יומא עו׃

בעל הטורים

...ה עשר יום לחודש. וזה יכלו ימיהם בטוב כמנין טוב לחודש ירד המבול: וארבת השמים. בגימטר' שלקח שני כוכבים מכימה:

רש"י

...קח): נבקעו. להוציא ע מימיהן: תהום
...דה כנגד מדה הם חטאו ברבה רעת האדם ולקו
...ה: (יב) ויהי הגשם על הארץ. ולהלן הוא
המבול אלא כשהורידן הורידן ברחמים אם יחזרו
ברכה וכשלא חזרו היו למבול: ארבעים יום
... יום ראשון מן המנין לפי שאין לילו עמו שהרי
...ם הזה נבקעו כל מעינות נמצאו ארבעים יום
...ה בכסליו לרבי אליעזר שהחדשים נמנין כסדרן
... ואחד חסר הרי י"ב ממרחשון וכ"ח מכסליו:
...ם היום הזה. למדך הכתוב שהיו בני דורו

בית יהודא

דֶעם חֹדֶשׁ אִייר: (נִבְקְעוּ). זֶענֶען גִישְׁפָּאלְטִין גִיוָוארִין דִי קְוַואלִין וַואסֶער (לְהוֹצִיא מֵימֵיהֶן) זַיי זָאלֶן אַרוֹסְגֶעבֶּן זַייעֶרֶע וַואסֶער: (תְּהוֹם רַבָּה). דֶער גְרוֹסֶער אָבְּגְרוּנְד, זָאגְט רש"י (מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה) ווי זַיי הָאבִּין גֶעזִינְדִיגְט אַזוֹ הָאט הקב"ה זַיי גֶעשְׁטְרָאפְט (הֵם חָטְאוּ בְּרַבָּה רָעַת הָאָדָם) זַייא הָאבֶּען גֶעזִינְדִיגְט מִיט (רַבָּה' רָעַת הָאָדָם), דִי שְׁלֶעכְטְס פוּן דִיא מֶענְטְשִׁין אִיז גִיוֶוען גְרוֹס (וְלָקוּ בִּתְהוֹם רַבָּה) הָט הקב"ה זַיי גֶעשְׁטְרָאפְט מִיט מַעְיְנוֹת תְּהוֹם רַבָּה, הקב"ה הָט אַרוֹיס גֶענוּמֶען דִי פִיל וַואסֶער פוּן גְרוֹסִין תְּהוֹם (פוּן אָבְּגְרוּנְד) צוּם פַארְפְלֵייצִין דִי וֶועלְט: (יב) (וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל הָאָרֶץ), עֶס אִיז גִיוֶוען רֶעגִין אוֹיף דִיא עֶרְד פֶערְצִיג טָאג, פְרֶעגְט רש"י ...אוֹמֵר וַיְהִי הַמַּבּוּל) אוּנ וַוייטֶער (אִין פָּסוּק יז) שְׁטֵייט וַיְהִי הַמַּבּוּל, דֶער מַבּוּל אִיז גִיוֶוען פֶערְצִיג טֶעג, פַאר וָואס ...דָא רֶעגִין אוּנ וַוייטֶער רוּפְט מֶען מַבּוּל, עֶנְפֶערְט רש"י (אֶלָּא כְּשֶׁהוֹרִידָן) נָאר אַזוֹ אִיז גִיוֶוען וֶוען הקב"ה הָט ...ן אַרָאפּ נִידֶערִין דֶעם רֶעגִין (הוֹרִידָן בְּרַחֲמִים) הָט עֶר גְמַאכְט נִידֶערִין מִיט רַחֲמָנוּת, אִיז דָאס נָאר גִוֶוען אַרֶעגֶן ...ו) אוּב זַיי וֶועלֶן חֲרָטָה הָאבֶּען פוּן זַייעֶרֶע זִינְד (יִהְיוּ גִשְׁמֵי בְרָכָה) וֶועט דֶער רֶעגִין זַיין צוּ אַבְּרָכָה, עֶר וֶועט מַאכֶן ...י פֶעלְדֶער (כְּשֶׁלֹּא חָזְרוּ) אַז זַייא הָאבֶּן קַיין חֲרָטָה גֶעהַאט (הָיוּ לְמַבּוּל) אִיז גִיוָוארִין פוּן דֶעם רֶעגִין אַמַּבּוּל: ...ום וגו'). זָאגְט רש"י (אֵין יוֹם רִאשׁוֹן מִן הַמִּנְיָן) דֶער עֶרְשְׁטֶער טָאג וָוס אִין אִים הָאט אָנְגֶעהוֹבֶּן גֵיין דֶער רֶעגִין ...ט גֶעצֵיילְט צוּ דִי פֶערְצִיג טֶעג (לְפִי שֶׁאֵין לֵילוֹ עִמּוֹ) ווייל דֶער רֶעגִין הָאט נִיט אָנְגֶעהוֹבִּין גֵיין פוּן אָנְהֵייבּ נַאכְט ...יא טָאג (שֶׁהֲרֵי כְּתִיב) וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל מַעְיְנוֹת) אִין דֶעם טָאג זֶענֶען גִישְׁפָּאלְטֶן ...אַלֶע קְוַואלֶן וַואסֶער, דְרִיבֶּר הֵייבְּט מֶען אָן צֵיילִין דִי פֶערְצִיג טֶעג פוּן דִי נַאכְט וָואס גִיהֶער צוּם אַכְטְצֶעהְנְטִין ...צְאוּ אַרְבָּעִים יוֹם כָּלִים בְּעֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנָה בְּכִסְלֵו לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר) נָאךְ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וָוס עֶר זָאגְט דֶער רֶעגִין הָאט אָן ...יין זִיבֶּעצֶהְעֶן טָאג אִין חֶשְׁוָן הָאבִּין זִיךְ גִיעֶנְדִיגְט דִיא פֶערְצִיג טָאג דֶעם אַכְט אוּנ צְוָואנְצִיגְסְטִין טָאג אִין ...הֶחֳדָשִׁים נִמְנִים כְּסִדְרָן) וָוארוּם דִיא חֳדָשִׁים וֶוערֶען גֶעצֵיילְט כְּסֵדֶר (אֶחָד מָלֵא) אֵיין חוֹדֶשׁ אִיז פוּהל, דְרַייסִיג ...ד חָסֵר) אוּנ אֵיין חוֹדֶשׁ פֶעלְט אַטָאג, עֶר אִיז נָאר נַיין אוּנ צְוָואנְצִיג טֶעג, אוּנ דֶער חוֹדֶשׁ חֶשְׁוָן אִיז נַיין אוּנ ...טֶעג (הֲרֵי שְׁנֵים עָשָׂר מִמַּרְחֶשְׁוָן) הָאט אִין חוֹדֶשׁ חֶשְׁוָן גֶערֶעגְנְט צְוֶועלְף טֶעג (וּשְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים מִכִּסְלֵו) אוּנ אִין ...לֵו הָט גֶערֶעגְנְט אַכְט אוּנ צְוָואנְצִיג טֶעג, צוּזַאמֶען אִיז פֶערְצִיג טֶעג: (יג) (בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וגו'). זָאגְט רש"י ...תוּב) דֶער פָּסוּק לֶערְנְט דִיךְ (שֶׁהָיוּ בְּנֵי דוֹרוֹ אוֹמְרִים) דִי מֶענְטְשִׁין וָוס זֶענֶען גִיוֶוען אִין דִי צַייט פוּן נֹחַ אוּנ פוּן

דעת זקנים מבעלי התוספות

...עים יום. פירש"י יום ראשון אינו מן המנין לפי ...עמו שהרי כתיב ביום הזה נבקעו כל מעינות ונמצאו ...ום כלים בכ"ח בכסליו. ולא נהירא לי שהרי הוא עצמו כתב גבי חמשים ומאת יום והוא אחד בסיון כיצד בכ"ז בכסליו ...שמים. לכך נ"ל דיום ראשון הוי מן המנין והתחילו גשמים מאור ליל יום ראשון כי מביום הזה אין ראיה שהרי ...קומות ביום וביום הזה ר"ל מליל שלפניו כמו ביום השביעי. וכן כל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה ולפי זה כלים הארבעים ...בכסליו. וכן מצאתי בסדר עולם וזה לשונו ביום הזה נבקעו כל מעיינות תהום רבה ויהי הגשם על הארץ. עד מתי עד ...ו. ויגברו המים מקצה חמשים ומאת יום עד מתי עד א' בסיון וכו'. וא"כ ע"כ הוא סובר שיום ראשון הוא מן המנין:

שפתי חכמים

ע (קל"מ) לא כשתם בקיעה סגורה על קלקול הנבקע ובבירתו אבל הבקיעה

פירוש לתורת אלהים

...אלט גִיוֶוען זֶעקְס הוּנְדֶערְט יָאר בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי ...ם אַנְדֶערֶען חוֹדֶשׁ בְּשִׁבְעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ אִין ...ן טָאג אִין חוֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה אִין דֶעם זֶעלְבִּיגֶען ...קְעוּ זֶענֶען וָוארֶן גִשְׁפָּאלְטֶן כָּל מַעְיְנוֹת תְּהוֹם רַבָּה ...וַואלֶן פוּן דֶעם גְרוֹסֶן אָפּ גְרוּנְט וַאֲרֻבּוֹת הַשָּׁמַיִם נִפְתָּחוּ אוּנ דִיא פֶענְצְטֶער פוּן דֶעם הִימֶל זֶענֶען וָוארֶן גִיעֶפִינְט: (יב) וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל הָאָרֶץ אוּנ עֶס אִיז וָוארִין דֶער רֶעגִין אוֹיף דֶער עֶרְד אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה פֶערְצִיג טָאג אוּנ פֶערְצִיג נֶעכְט [ע' רש"י]: (יג) בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה אִין דֶעם טָאג בָּא נֹחַ אִיז גִיקוּמֶען נֹחַ

ספר הישר

...אָן צוּ גָאט ב"ה גַייעֶרְט עֶפִּין אוּנז אוֹיף דִיא תֵּיבָה כְּדֵי ...ן לֶעבֶּן בְּלַייבֶּן. וַיַּעַן אוּנ נֹחַ עֶנְפֶערְט ווידֶר צוּ זַייא פוּן דֶר תֵּיבָה אַזוֹי צוּ זָאגֶן. אַצוּנְד אַז אִיהְר זֶעהְט שׁוֹן דִיא צָרוֹת פוּן אַייעֶרִי לַייבֶּר ווִילְט אִיר תְּשׁוּבָה טָאן צוּ גָאט ב"ה וָוארוּם הָאט

הַזֶּה בָּא נֹחַ וְשֵׁם־וְחָם וָיֶפֶת בְּנֵי־נֹחַ
וְאֵשֶׁת נֹחַ וּשְׁלֹשֶׁת נְשֵׁי־בָנָיו אִתָּם
אֶל־הַתֵּבָה׃ יד הֵמָּה וְכָל־הַחַיָּה
לְמִינָהּ וְכָל־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְכָל־
הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ לְמִינֵהוּ
וְכָל־הָעוֹף לְמִינֵהוּ כֹּל צִפּוֹר
כָּל־כָּנָף׃ טו וַיָּבֹאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־

אונקלוס

יוֹמָא הָדֵין עָאל נֹחַ
וְחָם וָיֶפֶת בְּנֵי נֹחַ וְ
נֹחַ וּתְלָתָא נְשֵׁי
עִמְּהוֹן לְתֵבוּתָא׃ יד
וְכָל חַיְתָא לִזְנַהּ
בְּעִירָא לִזְנַהּ וְכָל
דְּרָחֵישׁ עַל אַרְעָא
וְכָל עוֹפָא לִזְנוֹהִי כֹּ
כֹּל דְּפָרַח׃ טו וְעַ
נֹחַ לְתֵבוּתָא תְּרֵין
מב

בית יהודא

מַבּוּל הָאבִּין גְזָאגְט (אִלּוּ אָנוּ רוֹאִים אִם נִכְנַס לַתֵּבָה) וֶוען מִיר וֶועלִין זֶעהֶן נֹחַ גֵייט אַרַיין אִין דִי תֵּבָה (אָנוּ שׁוֹבְרִין אוֹתָהּ) וֶועלִין מִיר צוּבְּרֶעכִין דִי תֵּבָה (וְהוֹרְגִין אוֹתוֹ) אוּנ נֹחַ וֶועלִין מִיר הַרְגֶנֶן (אָמַר הקב"ה) הָט הקב"ה גְזָאגְט (אֲנִי מַכְנִיסוֹ לְעֵינֵי כוּלָּם) אִיךְ וֶועל אַרַיינְבְּרֵיינְגֶען נֹחַ אִין דִי תֵּבָה וֶוען אַלִי וֶועלֶן זֶעהֶן (וְנִרְאֶה דְּבַר מִי יָקוּם) אוּנ מִיר וֶועלֶן זֶעהֶן וֶועמֶעס רֵייד וֶועט בְּלַייבִּין, מַיינֶע צוּא זַייעֶרֶע׃ (יד) וְצִפּוֹר כָּל כָּנָף. זָאגְט רש"י (דָּבוּק הוּא) דִי דְרַיי וֶוערְטֶער „צִפּוֹר כָּל כָּנָף" זָאמֶן אֵיין זַאךְ, (צִפּוֹר שֶׁל כָּל מִין כָּנָף) אַלִי מִינִים פְלִיהֶנְדִיגֶע זַאכִין וָואס הָאבֶּן פְלִיגֶעל אוּנ פֶעדֶערִין (לְרַבּוֹת חֲגָבִים) הַיישֶׁערִיקִין זָענֶען אוֹיךְ גֶעקוּמֶן, (כָּנָף זֶה הוּא לָשׁוֹן נוֹצָה) דֶעם וָוארְט כָּנָף מֵיינְט מֶען פֶעדֶערִין (כְּמוֹ) וִוי עֶס שׁ פָסוּק (וְשִׁסַּע אוֹתוֹ) עֶר זָאל אִים וְדֶעם טָאהֶבּ צוּשְׁפַּאלְטִין אוּנ אִים לֵייגִין אוֹף דֶעם מִזְבֵּחַ (בִּכְנָפָיו) מִיט דִיא (שֶׁאֲפִילּוּ נוֹצָתָהּ עוֹלָה) אֲפִילּוּ דִיא פֶעדֶערִין פוּן דִי טָאהֶבּ פַאר בְּרֶענְט מֶען אוֹיךְ אוֹף דֶעם מִזְבֵּחַ, אִיז בִּכְנָפָיו דֶער פֶעדֶערִין (אַף כָּאן צִפּוֹר כָּל מִין מַרְאִית נוֹצָה) דָא מֵיינְט מֶען אוֹיךְ אַלֶע לֶעבֶּעדִיגֶע זַאכִין וָואס הָאבִּין פֶעדֶערִין

רש"י

אומרים אילו אנו רואים אותו נכנס לתיבה פ אנ אותה והורגין אותו אמר הקב"ה אני מכניסו לע ונראה דבר מי יקום: (יד) צפור כל כנף. דב לפור של כל מין כנף לרבות חגבים (כנף זה ל (ויקרא א') ושסע אותו בכנפיו שאפי' נולתה עולה

שפתי חכמים

הואת היתה לתגבורת המעיינות: פ דאל"כ ביום הזה מבעיא ליה דומיא דביום הזה דלעיל: צ כלומר אל תאמר לפור בפ"ע וכנף בפ"ע דהא גם ללפור יש כנף א"כ דאי כל כנף הוא בפ"ע א"כ איך קאמר שכל כנף בא עמו לתיבה כי לא יתכן להיות כנף בלתי עוף אלא דבוק הוא וכו' ומפרש והולך למה לריך למכתב כנף דפשיטא הוא שיש ועוד איך שייך לומר כל כנף וכי יש ללפור כל הכנפים שבעולם מין כנף לרבות חגבים דגם להם יש כנף אבל כמשמעו משמע חגבים דהא לאו לפור הוא ומהרש"ל פירש אגו לא

ליקוטי יקרים

(טו) וַיָּבֹאוּ אֶל נֹחַ וגו'. דֶר מדרש שוחר טוב שְׁרַייבְּט
רַבִּי לֵוִי הָאט גְזָאגְט וֶוען הקב"ה הָט גְזָאגְט צוּ נֹחַ עֶר זָאל אַרַיין נֶעמֶן אִין דִי תֵּבָה פָארִינְוַוייז, אִיז גְקוּמֶן דֶר שֶׁקֶר צוּ נֹחַ אוּנ הָט אִים גִיבֶּעטֶן עֶר זָאל אִים אַרַיין נֶעמֶן אִין דֶר תֵּבָה, הָט נֹחַ גְזָאגְט צוּם שֶׁקֶר הקב"ה הָט מִיר גְבָּאטֶן אִיךְ זָאל נָאר אַרַיין נֶעמֶן אִין דֶר תֵּבָה פָּארֶן, גֵיי בְּרֶענְג צוּ דִיר אַפָּאר וֶועל אִיךְ אַייךְ אַרַיין נֶעמֶן אִין דֶער תֵּבָה. דֶער שֶׁקֶר אִיז גְגַאנְגֶען זוּכֶן אַפָּאר, הָט עֶר בַּגֶעגִינְט דֶעם שְׁלִימַזָל. דֶר שְׁלִימַזָל זָאגְט צוּם שֶׁקֶר פוּן וַואנֶען קוּמְסְטוּ, הָאט דֶער שֶׁקֶר גְזָאגְט אִיךְ גֵיי פוּן נֹחַ, אִיךְ הָאבּ גִיבֶּעטֶען בַּיי נֹחַ עֶר זָאל מִיךְ אַרַיין נֶעמֶן אִין דֶר תֵּבָה, הָט נֹחַ גִיזָאגְט אִיךְ זָאל בְּרֶענְגֶען נָאךְ אֵיינֶם וָואס עֶר זָאל זַיין מִיט מִיר אַבֶּן זוּג (אַפָּאר) גֵיי אִיךְ זוּכֶן אַבֶּן זוּג, אוֹבּ דוּ ווִילְסְט זַיי דוּ מַיין בֶּן זוּג. הָט דֶער שְׁלִימַזָל גְזָאגְט צוּם שֶׁקֶר וָוס וֶועסְטוּ מִיר גֶעבֶּן אַז אִיךְ וֶועל זַיין דַיין בֶּן זוּג, הָאט דֶער שֶׁקֶר גְזָאגְט וָואס אִיךְ וֶועל פַארְדִינֶען זָאל גִיהֶערֶען צוּ דִיר, הָאט דֶער שְׁלִימַזָל גְזָאגְט גוּט אַזוֹ, זַייא זֶענֶען בֵּיידֶע גְגַאנְגֶען צוּם שְׁלִימַזָל, וֶוען מִיר וֶועלֶן אַרוֹסְגֵיין פוּן דֶר

פירוש לתורת אלהים

מִיט שֵׁם וְחָם וָיֶפֶת דִי קִינְדֶר פוּן נֹחַ וְאֵשֶׁת נֹ
וַוייבּ פוּן נֹחַ וּשְׁלֹשֶׁת נְשֵׁי בָנָיו אוּנ דִיא דְרַיי וַו
זַיינֶע זִיהְן אִתָּם מִיט זַיי אֶל הַתֵּבָה צוּ דֶר תֵּיבָ
(יד) הֵמָּה זַייא דִיא מֶענְטְשֶׁן וְכָל הַחַיָּה אוּנ א
עֶרְלֵיי חַיָּה לְמִינָהּ צוּ אִיר מִין וְכָל הַבְּהֵמָה
אַלֶע בְּהֵמוֹת צוּא אִיר מִין וְכָל הָרֶמֶשׂ אוּנ א
עֶרְלֵיי וִוידְמֶענוּנְג הָרוֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ וָוס קְרִיכְ
עֶרְד לְמִינֵהוּ צוּ זַיין מִין וְכָל הָעוֹף לְמִינֵהוּ אוּנ
מִין עוֹף צוּ זַיין מִין כֹּל צִפּוֹר אַלֶערְלֵייא פֵי
פוּן אִיטְלִיכֶם מִין וָוס הָט פְלִיגֶעל אֲפִילּוּ הֵיי
(טו) וַיָּבֹאוּ אֶל נֹחַ אֶל הַתֵּיבָה אוּנ זַיי זֶענֶען גְקוּ

ספר הישר

אִיר נִים תְּשׁוּבָה גְטָאן אִין דִי הוּנְדֶרְט אוּנ צְווַאנְצִיג יָאר. אַצוּנְד וֶועט אַייךְ גָאט אוֹיךְ נִים צוּא הֶערִין אוּנ אִיר וֶועט נִיט מַצְלִיחַ זַיין מִיט אַייעֶרִי רֵייד׃ וַיִּגְּשׁוּ אוּנ אַלֶע מֶענְטְשֶׁן גְנֶעהֶנְט צוּ דֶר תֵּיבָה אוּנ הָאבֶּן זִיא גְוָואלְט צוּ בְּרֶעכֶן כְּדֵי זַיי זָאלֶן אִין אִיר אַרַיין גֵיין מִחֲמַת דֶעם רֶעגִין אוּנ גָאט הָאט גִישִׁיקְט אַלִי חַיּוֹת אוּנ בְּהֵמוֹת זַיי זָאלֶן אַרוּם רִינְגְלֶען דִי תֵּיבָה אוּנ ווִילְכֶער מֶענְטְשׁ וָוס

אִיז צוּ גְגַאנְגֶען צוּ דֶר תֵּיבָה הָאבֶּן דִי חַיּוֹת אוּנ בְּהֵמ
אוּנ דֶר רֶעגֶן הָט גִנִידֶערְט אוֹיף זַיי פֶערְצִיג טָאג אוּנ פ
אוּנ דָם וַואסֶר הָט זִיךְ זֵייעֶר גְשְׁטַארְקְט אוֹיף דֶר עֶר
אוּם גְשְׁטָארְבֶּען אַלִי מֶענְשֶׁען אוּנ בְּהֵמוֹת אוּנ חַיּוֹת
וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶוען גְרוֹס צַעַר צוּ אַלִי וָוס זֶענֶען
תֵּיבָה אוּנ דִי תֵּיבָה אִיז שִׁיעוּר צוּ בְּרָאכֶן גְוָוארֶן. א

הַתֵּבָה שְׁנַיִם שְׁנַיִם מִכָּל־
הַבָּשָׂר אֲשֶׁר־בּוֹ רוּחַ חַיִּים׃
טז וְהַבָּאִים זָכָר וּנְקֵבָה מִכָּל־בָּשָׂר
בָּאוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים וַיִּסְגֹּר
יְהוָה בַּעֲדוֹ׃ שלישי יז וַיְהִי הַמַּבּוּל
אַרְבָּעִים יוֹם עַל־הָאָרֶץ וַיִּרְבּוּ הַמַּיִם
וַיִּשְׂאוּ אֶת־הַתֵּבָה וַתָּרָם מֵעַל

אונקלוס

... בִּשְׂרָא דִּי בֵהּ רוּחָא
...: טז וְעָלַיָּא דְּכַר
...בָּא מִכָּל בִּשְׂרָא עֲלוּ
...א דִּי פַקִּיד יָתֵהּ יְיָ
...ן יְיָ (בְּמֵימְרֵהּ) עֲלוֹהִי:
...הֲוָה טוֹפָנָא אַרְבְּעִין
...ין עַל אַרְעָא וּסְגִיאוּ
...א וּנְטַלוּ יָת תֵּבוּתָא

...א והבאים זכר זכרים קשה :

בעל הטורים

והבאים . ב' במסו' הכא ואידך ...ם וגו' עם זרובבל לומר כמו בכאן מאליהם כך התם נמי עלו מאליהם כמ"ד עלו מאליהם ודלא כמ"ד סעזרא העלם :

רש"י

... כל מין מראית נולה): (טז) ויסגור ה' בעדו. הגין ...ק שלא שברוה הקיף התיבה דובים ואריות והיו ...ים בהם ופשוטו של מקרא סגר כנגדו ר מן המים ...ל בעד שבמקרא ל' כנגד הוא (בראשית כ) בעד כל רחם ...ב ד) בעדך ובעד בניך (איוב ב) עור בעד עור (תהלים ...מגן בעדי (ש"א יב) התפלל בעד עבדיך כנגד עבדיך: ... ותרם מעל הארץ. משוקעת היתה יא במים י"א ...: כספינה טעונה המשוקעת מקצתה במים ומקראות

בית יהודא

אין די תֵּבָה צוּא נֹחַ ועיין ראב"עו: (טז) וַיִּסְגֹּר ה' בַּעֲדוֹ. זָאגְט רש"י (הֵגֵין עָלָיו שֶׁלֹּא שְׁבָרוּהָ) הקב"ה הָט בֶּעשִׁיצְט אוֹיף נֹחַ אוּנ אוֹיף דִי תֵּבָה מֶען הָט זִיא נִיט צוּבְּרָאכֶן (הִקִּיף הַתֵּבָה דּוּבִּים וַאֲרָיוֹת וְהָיוּ הוֹרְגִים בָּהֶם) הקב"ה הָט גֶעשְׁטֶעלְט בֶּערִין אוּנ לֵייבִּין אַרוּם דִי תֵּבָה אוּנ זֵיי הָאבֶּן גֶהַרְגֶעט אַלֵי מֶענְטְשֶׁן וָוס הָאבֶּן גִיוָואלְט צוּבְּרֶעכֶן דִי תֵּבָה וָדִם מֵיינְט מֶען הקב"ה הָט פַאר אִים פַר שְׁלָאסִין (וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא) דֶער פְּשַׁט אִין פָּסוּק אִיז (סָגַר כְּנֶגְדּוֹ מִן הַמַּיִם) הקב"ה הָט פַר אִים פַרְשְׁלָאסֶן דִי וַואסֶר זָאל נִיט אַרַיין גֵיין צוּ אִים אִין דִי תֵּבָה (וְכֵן כָּל בְּעַד ...מִקְרָא לָשׁוֹן כְּנֶגֶד הוּא) וואוּ עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דֶר וָוארְט בְּעַד מֵיינְט מֶען כְּנֶגֶד, אַנְטְקֶעגִין, צוּ פַארְהַאלְטִין, דִיא זַאךְ ...נִיט קוּמֶען צוּ אִים, וְוִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (כִּי עָצוֹר עָצַר ה' בְּעַד כָּל רֶחֶם) הקב"ה הָט פַארְהַאלְטִין גִיוֶעזֶען יֶעדֶער ...עָרְלַייבּ דֶם קִינְד זָאל נִיט קֶענֶען אַרוֹיסְגֵיין וְגִיבָּארִין וֶוערִין. נָאךְ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וּסְגֹר דְּלָתֶךָ בַּעַדְךָ וּבְעַד בָּנַיִךְ) דוּא ...סְט פַארְשְׁלִיסֶען דִיא טִיר גֶעגִין דִיר מֶען זָאל נִיט קֶענֶען אַרַיין קוּמֶען צוּ דִיר. דֶר שָׂטָן הָט גִיזָאגְט (עוֹר בְּעַד עוֹר) מִיט ...הוֹיט פַארְשְׁטֶעלְט מֶען דִי אַנְדֶרֶע הוֹיט. דָוִד הַמֶּלֶךְ הָט גִיזָאגְט צוּ הקב"ה מָגֵן בַּעֲדִי, דוּא הָאסְט גֶעשְׁטֶעלְט אַפַּאנְצִיר ...ין מִיר, דִי יוּדִין הָאבֶּען גְזָאגְט צוּם נָבִיא שְׁמוּאֵל (הִתְפַּלֵּל בְּעַד עֲבָדֶיךָ) דוּ זָאלְסְט בֶּעטֶן גֶעגֶען דַיינֶי קְנֶעכְט: (יז) וַתָּרָם ...הָאָרֶץ). דִי תֵּבָה הָט זִיךְ אוֹיפְגֶהוֹיבִּין פוּן דִי עֶרְד, זָאגְט רש"י (מְשֻׁקַּעַת הָיְתָה בַּמַּיִם אַחַת עֶשְׂרֵה אַמָּה) דִיא תֵּבָה אִיז ...עִן טִיעף אִין וַואסֶער עֶלְף אַיילִין (כִּסְפִינָה טְעוּנָה הַמְשֻׁקַּעַת מִקְצָתָהּ בַּמַּיִם) וְוִי אַשִׁיף וָואס אִיז בֶּעלָאדִין מִיט סְחוֹרָה אוּנ

שפתי חכמים

...דרשינן כמו כל לפור כנף והוה ממעטינן דבר שאין לו כנף וחגבים ...הוי ממועט מפני שלא נקרא לפור: ק קל"מ דהל"כ מאי ויסגור ...בעדו הרי כבר עשה התיבה ונכנס בתוכה כמו שלוהו כדי להנצל על ידם אע"כ שזהו מ"ם מתחלה והקנותי וגו' ולולי זה לא תוכל: ר נת' פי' ע"י שלוהו לעשות התיבה ולכנוס לתוכה זו הוא סגירתו מן המים: ש דק"ל הא לאחר מ' יום כבר גדלו המים ולמה לא נתנשאה התיבה

פירוש לתורת אלהים

...דר תֵּיבָה שְׁנַיִם שְׁנַיִם פָּאר נָויים מִכָּל הַבָּשָׂר אֲשֶׁר בּוֹ ...רוּחַ חַיִּים פוּן אַלֶע וָואס הָאבֶּן אַלֶעבֶּעדִיגֶער אָטוּם: ...) וְהַבָּאִים אוּנ דִי וָואס זֶענֶען גְקוּמֶען זָכָר וּנְקֵבָה מִכָּל ...ר בָּאוּ זֶענֶען גְקוּמֶען אַזָכָר מִיט אַנְקֵבָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה ...ו אֱלֹהִים וְוִי גָאט הָט אִים גְבָאטֶן וַיִּסְגֹּר יְיָ אוּנ גָאט ...ט פַר שְׁלָאסֶן דִי תֵּיבָה בַּעֲדוֹ פוּן וֶועגֶן אִים [פ' רש"י]: ...) וַיְהִי הַמַּבּוּל אוּנ דֶער מַבּוּל אִיז גִיוֶוען אַרְבָּעִים ...עַל הָאָרֶץ פֶערְצִיג טֶעג אוֹיף דֶער עֶרְד וַיִּרְבּוּ

ליקוטי יקרים

נֹחַ הָאט זֵיי אַרַיין גֶענוּמֶען אִין דֶער תֵּבָה, וְוִיא זֵייא זֶענֶען אַרוֹסְגֶעגַאנְגֶען פוּן דֶר תֵּבָה הָט דֶר שֶׁקֶר אָנְגֶעהוֹבֶּן פַארְדִינֶען, אוּנ הָט אָנְגֶעזַאמֶלְט אוֹצָרוֹת אִיז גֶעקוּמֶען דֶר שְׁלִימַזָל אוּנ הָט צוּ גְנוּמֶען, דֶר שֶׁקֶר הָט גְטְרָאפֶן דֶעם שְׁלִימַזָל אוּנ הָט צוּ אִים גְזָאגְט גִיבּ מִיר צוּרִיק מַיינֶע אוֹצָרוֹת וָוס דוּ הָאסְט בַּיי מִיר גְנוּמֶען, הָט דֶר שְׁלִימַזָל גְזָאגְט צוּם שֶׁקֶר דוּ הָאסְט דָאךְ מִיט מִיר אַזוֹ גְמַאכְט וָוס דוּ וֶועסְט פַארְדִינֶען זָאל אִיךְ צוּנֶעמֶען, פוּן דֶער צַייט אוּנ וַוייטֶער אִיז אַזוֹ גֶעבְּלִיבֶּן אוֹיף אֵייבִּיג וָוס דֶר שֶׁקֶר פַארְדִינְט נֶעמְט דֶר שְׁלִימַזָל צוּ זִיךְ:

...ים אוּנ דִיא וַואסֶער הָאבֶּען זִיךְ גִימֶערְט וַיִּשְׂאוּ אֶת הַתֵּיבָה אוּנ זֵיי הָאבֶּן גְטְרָאגֶן דִי תֵּיבָה וַתָּרָם מֵעַל הָאָרֶץ

ספר הישר

...ן גֶוֶועזֶען אִין דֶר תֵּיבָה הָאבֶּן זִיךְ דֶער שְׁרָאקֶן. דִי לֵייבֶּן הָאבֶּן ...רִיםְט דִי אָקְסֶן הָאבֶּען גְשְׁרִיגֶן אִימְלִיכֶר אוֹיף זַיין קוֹל אוּנ אוֹיךְ ... אוּנ זַיינֶע קִינְדֶער הָאבֶּן גְשְׁרִיגֶן אוּנ גְוַויינְט אוֹיךְ דֶער צָרָה: ...תְפַלֵּל אוּנ נֹחַ טוּט תְּפִלָּה צוּ גָאט אוּנ זָאגְט אִיךְ בֶּעט דִיךְ גָאט ...לְף אוּנְז דֶען מִיר הָאבֶּען קֵיין כֹּחַ נִיט צוּ לַיידֶען דָס וָוס הָט ...נוּ אַרוּם גְרִינְגְלְט. אוּנ גָאט הָאט צוּ גְהֶערְט דָס קוֹל פוּן נֹחַ ...גָאט הָט גְבַּאכְט אִיבֶּר פָאָרֶן אַיין ווִינְט אוֹיף דֶר עֶרְד אִיז דִי וַואסֶר גִשְׁטִילְט גְוָוארֶען אוּנ דִי תֵּיבָה הָט שׁוֹן גְרִיט. אוּנ דֶער רֶעגֶן הָט שׁוֹן אוֹיף גְהֶערְט. וַיִּקְרָא אוּנ נֹחַ רוּפְט צוּ גָאט ב"ה נָאךְ מֶער אוּנ זָאגְט אִיךְ בֶּעט דִיךְ גָאט צִיה אִים פוּן דֶעם פַר שְׁלִיסוּנְג אוּנְזֶרֶי לֵייבֶּר דֶען אִיךְ בִּין שׁוֹן זֵייעֶר מִיד פוּן זִיפְצֶן. וַיִּשְׁמַע אוּנ גָאט ב"ה הָט צוּ גְהֶערְט דִיא רֵייד פוּן נֹחַ אוּנ זָאגְט צוּ אִים אַז דָס יָאר וֶועט דֶר פִילְט וֶוערֶן דֶעמָאלְט וֶועסְטוּ אַרוּס גֵיין: וַיְהִי הַיּוֹם אוּנ אַז עֶס אִיז גְקוּמֶען דֶר טָאג וָוס גָאט הָט צוּ זֵיי גְזָאגְט

הָאָרֶץ׃ יח וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם וַיִּרְבּוּ מְאֹד
עַל־הָאָרֶץ וַתֵּלֶךְ הַתֵּבָה עַל־פְּנֵי
הַמָּיִם׃ יט וְהַמַּיִם גָּבְרוּ מְאֹד מְאֹד
עַל־הָאָרֶץ וַיְכֻסּוּ כָּל־הֶהָרִים
הַגְּבֹהִים אֲשֶׁר־תַּחַת כָּל־הַשָּׁמָיִם׃
כ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִלְמַעְלָה גָּבְרוּ
הַמַּיִם וַיְכֻסּוּ הֶהָרִים׃ כא וַיִּגְוַע כָּל־
בָּשָׂר ׀ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ בָּעוֹף

אונקלוס

וְאִתְרָמַת מֵעַל אַרְעָא׃
יח וּתְקִיפוּ מַיָּא וּסְגִיא
לַחֲדָא עַל אַרְעָא וּמְהַלְכָ
תֵּבוֹתָא עַל אַפֵּי מַיָּא׃
יט וּמַיָּא תְּקִיפוּ לַחֲדָ
לַחֲדָא עַל אַרְעָ
וְאִתְחֲפִיאוּ כָּל טוּרַ
רָמַיָּא דִּי תְחוֹת כָ
שְׁמַיָּא׃ כ חֲמֵשׁ עַשְׂ
אַמִּין מִלְעֵלָּא תְּקִי
מַיָּא וְאִתְחֲפִיאוּ טוּרַיָּ
כא וּמִית כָּל בִּשְׂ
דְּרָחֵישׁ עַל אַרְעָא בְּעוֹ

תו"א חמש עש"ה יומא כח

רש"י

שלפנינו יוכיחו: (יח) ויגברו. ת מאליהן:
(כ) חמש עשרה אמה מלמעלה. למעל' של כל גובה

בית יהודא

מענטשן וואס זיא איז אביסול אין וואסער (ומקראות שלפנינו
יוכיחו) אונ די פסוקים וואס שטייען ווייטער ווייזין דעם
רעבענונג ווי פיל איילין טיף די תבה איז געווען אין וואסר:
(כ) וחמש עשרה אמה מלמעלה). זאגט רש"י (למעלה של כל גובה כל ההרים) איבער די הייך פון אלע הויכע בערג איז גע

שפתי חכמים

כבר אלא משוקעת וכו': ת דאל"כ אלא היה התגברות המים מפני
המבול שהי' בתוך מ' יום אם כן הי"ל להפוך ולכתוב בקרא ויהי המבול
מ' יום על הארץ ויגברו המים וירבו מאוד על הארץ וישאו את התיבה
ותרם מעל הארץ ותלך וגו' א"ו להכי כתיב ויגברו המים לבסוף לומר
שהתגבורת לא היה מפני המבול שבתוך המ' יום אלא מאליו כל
שהיה התהום עולה מאליו ומפני זה התגברו המים ודוק והר
תירץ בע"ה שהרי כבר פסקו הגשמים מסוף מ' יום וא"א לומר
מ' יום היה תגבורת זה שהרי כתיב ויגברו המים על הארץ ק"ן

ליקוטים על התורה

(יח) וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם. זאגט רש"י מאליהן, פון זיך אליין, וואס מיינט רש"י „פון זיך אליין". נאר מיר ווייסן אז עס קומט צוזאמן אווינט מיט פייער, אוב דער ווינט איז שטארקר פון דעם פייער, פארלעשט ער דעם פייער, אונ אויב דער ווינט איז קלענר פון פייער, פארגרעסערט ער דעם פייער, וואסר מיט פייער, איז אויך אזו, אויב דער וואסר איז גרעסר פון פייער, פארלעשט ער דעם פייער, אונ אוב דר פייער איז גרעסר פון וואסר, טריקנט ער אוס דם וואסר, אז עס קומן צו זאמן ווינט מיט וואסער, אוב דר ווינט איז שטארק טריקנט ער אוס דם וואסר, אונ אוב דער ווינט איז ניט שטארק אז ער קומט אריין אין וואסער הייבט ער אויף דאס וואסר, שטארקט זיך דם וואסער אין דערהייך, דא ביי דעם מבול שטייט דיא וואסר האט זיך געשטארקט, זאגט רש"י די וואסר הט זיך ניט געשטארקט נוייל עס איז צוגעקומן נאך וואסער, אז עס קומט צו נאך וואסר הייסט וירבו, די וואסער איז מער געווארען, ויגברו הייסט די וואסר האבן זיך געשטארקט, זיי זענן שטארקער געווארן פון ווי זיי זענן געווען פריער, פון זיך אליין, וויא אזו, נוייל עס איז אביין אווינט אין דעם וואסר הט דער וואסר געשטורעמט אונ עס האבן זיך אופגעהובן וואלן ווי עס הייבען זיך אויף דיא וואלען אויף דעם ים:

פירוש לתורת אלהים

אונ זיא איז וואריין אוף גיהובן פון דר ערד [טייץ דש
(יח) וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם אונ די וואסר האבן זיך געשטאר
פון זיך זעלבערט וַיִּרְבּוּ מְאֹד עַל הָאָרֶץ אונ זייא הא
זיך זייער גימערט אוף דער ערד וַתֵּלֶךְ הַתֵּבָה עַל
הַמָּיִם אונ דיא תיבה איז גיגאנגן אוף דעם וואס
(יט) וְהַמַּיִם גָּבְרוּ מְאֹד מְאֹד עַל הָאָרֶץ אונ דיא וואס
האבן זיך זייער געשטארקט אוף דר ערד וַיְכֻסּוּ אונ
זענין ווארן באדעקט כָּל הֶהָרִים הַגְּבֹהִים אלע הוי
בערג אֲשֶׁר תַּחַת כָּל הַשָּׁמָיִם וואס זיי זענן אונטער ד
הימל: (כ) חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה וגו' פופצין איילן הוך
הַמָּיִם האבן זיך די וואסרן געשטארקט פון אובן ו
הֶהָרִים אונ זיי האבן בדעקט די בערג נאך דעם
דם וואסר איז גלייך גיווארן מיט דיא שפיץ ב
איז די וואסרן נאך העכר גווען פיפצן איילן אי
די שפיץ בערג: (כא) וַיִּגְוַע אונ עס איז פר גאנגען

ספר הישר

אז זיי זאלן ארוס גיין פון דער תיבה זענן זיי אלי ארוס גגאנגען אונ איטליכער איז גגאנגען צו זיין וועג אונ זיין ארט. אונ נח מיט זיינע קינדר זענן געזעסין אוף זייער ארט אונ האבן געדינט גאט אלי זייערי לעב טאג. וכוש אונ כוש דר זון פון חם הט גנומן אווייב אוף זיין עלטר אונ זיא גווינט אים אזון אונ מען גיט אים אנאמן נמרוד צו זאגן אז די מענטשען וואס זענין גוועןאין דר זעלבינר צייט האבן ווידר גשפעניגט אן גאט ב"ה. אונ עס איז גגעבן גווארען צו כוש דם העמד פון אדם אז ער איז מיט

חוה ארוים גיגאנגען פון גן עדן. אונ אז אדם הראשון
געשטארבן הט מען געגעבן דם העמדל צו חנוך דעם זון פון
אונ אז חנוך איז ארויף גגאנגען אופן הימל הט מען גגעב
העמדיל צו זיין זוהן מתושלח. אונ אז מתושלח איז געשטא
הט נח גנומן דם העמדל אין דר תיבה אריין איז דאס העמ
געווען ביי נח. אונ בשעת זיי זענן ארוס גגאנגען פון דער ת
הט חם גגנבת דם העמדיל פון זיין פאטר אונ הט עס בה
פאר די ברידר. אונ חם הט געווין כוש הט ער אים גגעב

העמדל

ובבהמה ובחיה ובכל־השרץ
השרץ על־הארץ וכל האדם:
כב כל אשר נשמת־רוח חיים באפיו
מכל אשר בחרבה מתו: כג וימח
את־כל־היקום ׀ אשר ׀ על־פני
האדמה מאדם עד־בהמה עד־
רמש ועד־עוף השמים וימחו מן־
הארץ וישאר אך־נח ואשר אתו

עירא ובחיתא ובכל
...א דרחש על ארעא
אנשא: כב כל די
...תא רוחא דחיין
...נפוהי מכל די
...שתא מיתו: כג ומחא
...כל יקומא די על אפי
...א מאנשא עד בעירא
...רחשא ועד עופא
...מיא ואתמחיאו מן
...א ואשתאר ברם נח

בעל הטורים

...שאר אך נח. אין מיעוט אחר אלא לרבות לומר שאף עוג נשאר: אך נח. בגי׳ עוג:

תו״א כל אשר יומא פה סוטה מה: מכל אשר קידושין יג סנהדרין קח זבחים קיג בכורות מז: וימח את ברכות סא שבת קיג עירובין יח סנהדרין קח:

רש״י

...א לאחר שהושוו המים לראשי ההרים: (כב) נשמת רוח ... נשימה ב של רוח חיים: אשר בחרבה. ולא ... שבים (סנהדרין קח): (כג) וימח. ל׳ ויפעל ... והוא ל׳ ויפעל והוא מגזרת ה ויפן ויבן כל ... שסופה ה״א כגון בנה מחה קנה כשהוא ... ו יו״ד בראשה נקוד בחירק תחת היו״ד: אך נח.

בית יהודא

די וואסער הויך פופצען איילין (לאחר שהושוו המים לראשי ההרים) נאכדעם וויא די וואסער איז גלייך געווארין ביז די שפיצען פון די הויכע בערג, וויא דער פסוק זאגט ויכוסו ההרים, פריער זענען אלע בערג בדעקט געווארן מיט וואסער, די וואסער איז געקומען הויך ביז צום שפיץ פון העכסטין בארג, נאכדעם הט זיך דיא וואסער געהויבין אין דרהייך ...פצעהן איילין איבער דעם שפיץ פון העכסטין בארג, אונ ביי אנדערע בערג איז געווען דיא וואסער מער ווי פופצען ...דיא הייך, יעדער בארג נאך זיין הייך: (כב) (נשמת רוח חיים). זאגט רש״י מען מיינט (נשמה של רוח חיים) ...נשמה יעדער מענטשו וואס הט אין זיך אלעבעדיגקייט: (אשר בחרבה). וואס זענען געווען אויף דיא טריקעניש, זענען ...ארבין נע׳ רד״ק ע״פ (ויפח באפיו) (ולא דגים שבים) אבער די פיש וואס אין ים נאוג אין די טייכין זענען גבליבן לעבן: ...ימח). זאגט רש״י (לשון ויפעל הוא) וימח איז דערטייטש ער האט אפגמעקט (ואינו לשון ויפעיל) אונ עס איז ניט ...טייטש ער האט געמאכט אפמעקין (והוא מגזרת ויפן ויבן) דס איז וויא דער ווארט ויפן ער האט זיך געקערט, ויבן ...געבאהט (כל תיבה שסופה ה״א) יעדער ווארט וואס ענדיגט זיך מיט אה׳ (כגון בנה מחה קנה) אזוי וויא בנה, ער ...באהט, מחה ער הט אפגעמעקט, קנה ער הט גקופט (כשהוא נותן וי״ו יו״ד בראשה) אז עס קומט אין אנהייב או״י ...יו״ד ויבן, וימח, ויקן (נקוד בחיריק תחת היו״ד) ווערט געפינטולט אחיריק אונטער דיא יוד: (אך נח). זאגט רש״י

דעת זקנים מבעלי התוספות

...שאר אך נח. נמצא בשם ר׳ יהודה חסיד מכאן רמז ...ג שפלט מן המבול. א״ך נ״ח עולה בגימטריא עוג:

שפתי חכמים

ואין סברא לומר שתגבורת הראשון היה ממי המבול והשני מן התהום: א לא למעלה על שטח הארץ כי קודם זה כתיב ויכסו כל ההרים הגבוהים שהם כמה אלפים משטח הארץ רא״ס: ב (הרא״ב״ע) כל אשר רוח חיים שב אל האדם לבדו אבל הרא״ס כתב שהגירסא היא נשימה של רוח חיים כלומר כל שיש בו נשימה של רוח חיים אבל ...מה דהא אין לבהמות נשמות ודוקא גבי אדם כתיב ויפח באפיו נשמת חיים אבל לא גבי בהמות וחיות ועופות: ג (קל״מ) ושמא לזה ...״י כאמרו כי השחית כל בשר אפילו בהמה וחיה ואלו דגים לא קאמר וקרא הכי נמי דייק דכתיב על הארץ אבל לא ...בים: ד מכנין קל על משקל וירא ויתן רק שהם עומדים וזה יוצא לא לשון ויפעל מכנין נפעל כמו וימחו מן הארץ: ה דקשה ...כיון שהוא לשון ויפעל למה נקוד וימח בחיר״ק שהוא מבנין הכבד ולא נקוד וימח בקמ״ץ שהוא מבנין הקל ומתרץ שהוא מגזרת ...ן דנקוט ג״כ י׳ בחיר״ק ודלא כפי׳ הרא״ס שהוא ממשקל ויפן והא דמ״ס כפת״ח מפני הח׳ שהיא גרונית: ו דקשה לרש״י

פירוש להורת אלהים

...אלץ הרומש על הארץ וואס ווידמענד זיך אויף דער ...בעוף עופות ובבהמה ובחיה אונ בהמות אונ חיות ...השרץ השרץ על הארץ אונ אלי ווידמענונג וואס טוט ...ן אויף דער ערד וכל האדם אונ אלע מענטשן: ...כל איטליכם אשר נשמת רוח חיים באפיו וואס איז ...האנדען אלעבעדיגען אטום אין זיינע נאז ...ר מכל אשר בחרבה פון אלץ וואס אויף דער טריקעניש מתו זענען אלע געשטארבען [עיין רש״י]: (כג) וימח אונ ער האט אפ גימעקט את כל היקום גאר דאס באשטאנד אשר על פני האדמה וואס אויף דער ערד וימחו אונ זייא זענען געווארען אפ גמעקט מן הארץ פון דער ערד וישאר אך נח אונ נאר נח אליין איז איבר גבליבן ואשר אתו בתבה אונ דיא וואס זענען געוועזן מיט אים אין דער תיבה [עי׳ רש״י]:

ספר הישר

... אונ אז כוש הט גהוינן נמרוד הט כוש אים געגעבן דס ...ל: ויגדל אונ אז נמרוד איז דר וואקסען געווארען אונ איז ...ווארען צוואנציג יאר. הט נמרוד אן גיטאן דיא דאזיגע קליידר. אונ נמרוד הט זיך גשטארקט אז ער הט אן גטאן דס קלייד. אונ נאם האט אים גיגעבן קראפט אונ שטארקייט אונ פלעגט חאפן חיות אין פעלד. אונ נמרוד הט גבויאט איין מזבח ...

בַּתֵּבָה: כד וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם עַל־הָאָרֶץ
חֲמִשִּׁים וּמְאַת יוֹם: ח א וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים
אֶת־נֹחַ וְאֵת כָּל־הַחַיָּה וְאֶת־כָּל־
הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה וַיַּעֲבֵר

וְדִי עִמֵּהּ בְּתֵבוּתָא
כד וּתְקִיפוּ מַיָּא עַל אַרְ
מְאָה וְחַמְשִׁין יוֹמִי
א וּדְכִיר יְיָ יָת נֹחַ
כָּל חֵיתָא וְיָת כָּל בְּעִי
דִי עִמֵּהּ בְּתֵבוּתָא וְאַ

רש"י

לבד נח זהו פשוטו ומדרש אגדה (ב"ר) גונח וכוהה ז מטורח הבהמות והחיות ויש אומרים שאיחר מזונות והכישו ועליו נאמר (משלי יא) הן צדיק בארץ יש (א) ויזכור אלהים. זה השם מדת הדין הוא ונה למדת רחמים ע"י תפלת הצדיקים ורשעתן של רשעים ה מדת רחמים למדת הדין שנאמר (בראשית ו) וירא ה רבה רעת האדם וגו' ויאמר ה' אמחה והוא שם רחמים: ויזכור אלהים את נח וגו'. מה זכר לבהמות זכות שלא השחיתו דרכם קודם לכן ח ושלא בתיבה: ויעבר אלהים רוח. רוח תנחומין ט ו

בית יהודא

(לְבַד נֹחַ) כְּיען מיינט נאר נח איז געבליבן (זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ) דאס איז דער פּראסטער פּשט (וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה) דער מדרש זאגט (גּוֹנֵחַ וְכוֹהֶה דַם מִטּוֹרַח הַבְּהֵמוֹת וְהַחַיּוֹת) נח הט געהוסט אונ האט געשפּיגען בלוט פון די ארבעט וואס ער האט געהאט מיט די בהמות אונ חיות ואך נח איז דערטייטש, נח איז געווארן צו בראכין פון זיין ארבעט (וְיֵשׁ אוֹמְרִים) עס זענען דא רבנן וואס זאגין (שֶׁאִיחֵר מְזוֹנוֹת לָאֲרִי) נח הט פארשפּעטיגט צוגעבן עסין דעם לייב (וְהִכִּישׁוֹ) הט דער לייב אים געטאהן אביס (וְעָלָיו נֶאֱמַר) אוף נח איז גיזאגט גיווארין דער פּסוק (הֵן צַדִּיק בָּאָרֶץ יְשֻׁלָּם) אפילו דער צדיק ווערט געשטראפט אוף די וועלט: (א) (וַיִּזְכּוֹר אֱלֹהִים). זאגט רש"י (זֶה הַשֵּׁם מִדַּת הַדִּין הוּא) דער נאמען אלהים ווייזט אוף דין נאויף שטראפונג ווען הקב"ה איז בייז אונ וויל שטראפין ווערט ער גרופן א (וְנֶהֶפְכָה לְמִדַּת הָרַחֲמִים עַל יְדֵי תְּפִלַּת הַצַּדִּיקִים) אונ וועגין די תפלה פון דיא צדיקים ווערט פארקערט דאס בייזקייט ברחמנות וויא דא שטייט אין פּסוק וַיִּזְכּוֹר אֱלֹהִים אֶת נֹחַ, אפילו ווען הקב"ה איז נאך גיוועזן בייז פון דעסטוועג זיך אין אים דערוועקט רחמנות (וְרִשְׁעָתָן שֶׁל רְשָׁעִים) אונ אפילו ווען הקב"ה איז גוט אונ מיט רחמנות אז ער דיא זינד פון דיא רשעים (הוֹפֶכֶת מִדַּת הָרַחֲמִים לְמִדַּת הַדִּין) ווערט פארקערט פון זיין רחמנות אוף בייזקייט צו ש (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פּסוק (וַיַּרְא ה' כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ) אפילו ווען הקב"ה האט געהייסן ה' "הויה" דאמאלס האט הקב"ה רחמנות וויא ער האט גיזעהן אז דיא שלעכטקייט פון די מענטשין איז פיל (וַיֹּאמֶר ה' אֶמְחֶה אֶת הָאָדָם) הט געזאגט ה' (וְהוּא שֵׁם מִדַּת רַחֲמִים) דאס איז דער נאמען פון הקב"ה ווען ער האט רחמנות (אֶמְחֶה) איך אפּמעקין פון דער ערד אלץ וואס איך האב בשאפין: וַיִּזְכּוֹר אֱלֹהִים אֶת נֹחַ. הקב"ה הט געדיינקט נח אונ אלע ב חיות עופות (מַה זָּכַר לָהֶם לַבְּהֵמוֹת) וועלכין זכות הט הקב"ה געדיינקט צוא דיא בהמות חיות עופות (זְכוּת שֶׁלֹּא ה דַרְכָּן קוֹדֶם לָכֵן) דעם זכות וואס זייא האבין ניט מזנה גיוועזן פריער איידער זיי זענען אריינגעגאנגען אין דער תבה שִׁמְּשׁוּ בַּתֵּבָה) אונ אין דער תבה האבין זיי זיך ניט בהעפט אפילו צוא זייער מין אויך ניט: וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים רוּחַ עַל ד זאגט רש"י רוח מיינט מען ניט אווינט נאר (רוּחַ תַּנְחוּמִין) אנווילן פון טרייסטונג (וְהַנָּחָה) אונ בערוהיגקייט (עֶבְרָה

שפתי חכמים

מה טעם כבולהו למה נקוד חיר"ק תחת היו"ד: ז וא"ת מנ"ל לרש"י כל זאת וי"ל דכתיב אך נח ואך מיעוט הוא ואין כאן שום דבר למעט אלא נח עצמו היה נתמעט מחיותו משום גונח גו': ח (קל"מ) מהכא משמע כשאר הבהמות השחיתו מעצמן לא על יד המזיקין דאל"כ מאי זכות של אלו וכן משמע ממה שאמר אחריו שלא שמשו שזהו פי' על עצמן (נח"י) והא דאצטריך לשני מיני זכות י"ל דבזה שלא השחיתו דרכם קודם לכן לא סגי משום דאין זה פעול אלא מניעת עבירה ואף על גב דאמרינן במס' מכות דף כ"ז כל היושב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה הא אמרינן בקד ל"ט דמיירי כשבא לידו עבירה וניצל ממנה לכך איצטריך ג"כ לזכות שלא שמשו בתיבה שזהו פרישות הגוף במותר להם ובהאי טעמ כמי לא סגי משום דהוי קלת כמי שאינו מצווה ועושה דלא מצינו שנאסרו בתשמיש בתיבה דלנח ובניו לחוד אוסר רחמנא ושא הרב ופרצו בארץ מגיד שאף הבהמה וחיה נאסרו בתשמיש י"ל דמעצמם קבלו האיסור ולא בגזירת הש"י: ט דקשה לרש"י ו

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) ויעבר אלהים רוח. אותו רוח שנאמ' בו מרחפת הולך ע בשעת המבול ותחזיר המים לכשתיו בתחלה ואותו רוח

פירוש לתורת אלהים

(כד) וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם עַל הָאָרֶץ אונ די וואסערן האבן זיך גישטארקט אוף דר ערד חֲמִשִּׁים וּמְאַת יוֹם הונדערט מיט פופציג טאג: (א) וַיִּזְכּוֹר אֱלֹהִים אֶת נֹחַ אונ גאט הט גדענקט דעם זכות פון נח וְאֵת כָּל הַחַיָּה אונ פון אלע חיות וְאֵת כָּל הַבְּהֵמָה אונ אלע בהמו אִתּוֹ בַּתֵּבָה וואס זענען מיט אים אין דער תיבה [פי

ספר הישר

אונ הם מקריב גיוועזן די חוות פר גאט. אונ נמרוד איז גזעסין אין דר שטאט שנער ווס ער הט גבויאט זייער זיכרליך אונ הם מלחמה גהאלטן מיט אלי פיינט אונ האט זייא גמאכט אונטער טעניג. אונ נמרוד איז זייער מצליח אין אלע מלחמות אונ איז זייער גרוס גווארן. וכל אונ אלע פעלקר האבן גהערט פון אים אזו האבן זיך אלע איין גזאמילט צו אים אונ האבן אים גבראכט מתנות. אונ זענן אלי ביי אים גבליבן זיצן אין דר שטאט שנער אונ נמרוד איז מושל איבער אלע קינדר פון נח אונ זענן גווען אונטער זיין האנד אונטער זיין עצה אונ דס גאנצי לאנד איז גווען איין עצה אונ איין רייד: אונ נמרוד איז גווען נאך מער רשע ווי די מענטשן ווס זענען גיווען נאך דעם דור המב הם גמאכט אפ געטער אונ בוקט זיך צו זיי. אונ נמרו שפעניגט אן גאט ב"ה אונ לערינט אלי זייני קנעכט אונ זיין שלעכטין וועג. אונ אויך זיין זוהן מרדון איז נאך ערגר פון אים אונ איטליכר מענטש ווס הם געהערט די מעשים פון מרדון האבן זיי אזו גזאגט. פון רשעים גיי איין רשע: ותרח אונ תרח דער זוהן פון נחור איז גווען ביי איין מארשאליק אונ זייער חשוב ביי אים אונ בייא אלי אונ ער אונ די שרים האבן אים זייער ליב גהאט. א הם גינומן אמוי ב אונ זי הם גהייסן אמתלאה זיא איז

אֱלֹהִים רוּחַ עַל־הָאָרֶץ וַיָּשֹׁכּוּ הַמָּיִם׃
ב וַיִּסָּכְרוּ מַעְיְנֹת תְּהוֹם וַאֲרֻבֹּת
הַשָּׁמָיִם וַיִּכָּלֵא הַגֶּשֶׁם מִן־הַשָּׁמָיִם׃
ג וַיָּשֻׁבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ הָלוֹךְ
וָשׁוֹב וַיַּחְסְרוּ הַמַּיִם מִקְצֵה חֲמִשִּׁים

אונקלוס

יְיָ רוּחָא עַל אַרְעָא וְנָחוּ
מַיָּא׃ ב וְאִסְתְּכַרוּ מַבּוּעֵי
תְהוֹמָא וְכַוֵּי שְׁמַיָּא
וְאִתְכְּלִי מִטְרָא מִן שְׁמַיָּא׃
ג וְתָבוּ מַיָּא מֵעַל אַרְעָא
אָזְלִין וְתָיְבִין וַחֲסָרוּ מַיָּא
מִסּוֹף מְאָה וְחַמְשִׁין

ה"א וישכו המים ר"ה יב סנהדרין קח זבחים קיג:

בעל הטורים

(ב) ויכלא הגשם. ב׳ במס׳ הכא ואידך ויכלא העם מהביא לומר לך שבזכות ישראל כלה הגשם: (ג) ושוב. ג׳ הכא ואידך וילא ילוא ושוב עד

רש"י

עברה לפניו: על הארץ. על עסקי הארץ: וישכו. כמו (אסתר ב) כשוך חמת המלך ל׳ הנחת חמה: (ב) ויסכרו מעינות. כשנפתחו כתיב כל מעינות וכאן אין כתיב כל לפי שנשתיירו מהם אותן שיש בהם צורך לעולם י כגון חמי טבריא וכיוצא בהם: ויכלא. וימנע כמו (תהלים מ) לא תכלא רחמיך (בראשית כג) לא יכלה ממך: (ג) מקצה חמשים ומאת יום. התחילו לחסור ב והוא אחד בסיון כיצד בכ"ז בכסליו פסקו ל הגשמים הרי ג׳ מכסליו וכ"ט

בית יהודא

איז דורך געגאַנגען פאַר הקב"ה, הקב"ה האָט זיך בערוהיגט פון זיין כּעס וואס ער האט געהאט: עַל הָאָרֶץ. אויף די ערד, זאָגט רש"י מען מיינט (עַל עִסְקֵי הָאָרֶץ) דעם כּעס וואס ער האט געהאט אויף די זאכן וואס איז געטאָהן געוואָרן אויף די ערד: וַיָּשֹׁכּוּ. עס איז שטיל געוואָרן (כְּמוֹ) ווי עס שטייט אין פּסוק (כְּשׁוֹךְ חֲמַת הַמֶּלֶךְ) עס איז שטיל געוואָרן דער כּעס פון מלך (לְשׁוֹן הֲנָחַת חֵמָה) בערוהיגט פון כּעס: (ב) וַיִּסָּכְרוּ מַעְיְנֹת. די קוואלין זענען פאַרמאַכט געוואָרן, זאָגט רש"י (כְּשֶׁנִּפְתְּחוּ כְּתִיב כָּל מַעְיְנוֹת) ווען די קוואלין זענען געעפענט געוואָרן שטייט אין פּסוק אַלע קוואלין זענען געעפענט געוואָרן (וְכָאן) אונ דאָ בייא דעם פאַרמאַכונג (אֵין כְּתִיב כָּל) שטייט ניט אַלע קוואלין זענען פאַרמאַכט געוואָרן (לְפִי שֶׁנִּשְׁתַּיְּרוּ מֵהֶם אוֹתָן שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם צֹרֶךְ לְעוֹלָם) ווייל ניט אַלע קוואלין זענען פאַרמאַכט געוואָרן, די קוואלין וואס דיא וועלט דאַרף זיי זענען ניט פאַרמאַכט געוואָרן (כְּגוֹן חַמֵּי טְבֶרְיָא) דיא הייסע קוואלין וואסער וואס זענען אין טבריא (וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן) אונ נאָך אַזעלכע הייסע קוואלין וואסער: וַיִּכָּלֵא. איז דערטייטש (וַיִּמָּנַע), עס איז פאַרמיטען געוואָרן, עס האָט אויפגעהערט (כְּמוֹ) וויא עס שטייט אין פּסוק (לֹא תִכְלָא רַחֲמֶיךָ) זאָלסט ניט פאַרמיידין (אַיינהאַלטין) דיינע רחמנות (לֹא יִכְלֶה מִמְּךָ) וועט ניט פאַר מיידין פון דיר: (ג) וּמִקְצֵה חֲמִשִּׁים וּמְאַת יוֹם]. אין ענדע פון הונדערט מיט פופציג טעג (הִתְחִילוּ לַחְסוֹר) האָבין אָנגעהויבן די וואסער צו ווערין ווייניגער (וְהוּא בְּאֶחָד בְּסִיוָן) דאס איז געווען דר ערשטער טאָג פון חודש סיון (כֵּיצַד) וויא אַזוֹ (בְּשִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים בְּכִסְלֵו פָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים) דעם זיבן אונ צוואנציגסטין טאָג אין כּסלו האָט אויפגעהערט צו גיין דער רעגין (הֲרֵי שְׁלֹשָׁה יָמִים מִכִּסְלֵו) איז געבליבן דרייא טעג פון חודש כּסלו (וְתִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים

דעת זקנים מבעלי התוספות

עכשיו ונחו המים: (ג) ויחסרו המים מקצה חמשים ומאת יום. היינו באחד בסיון ותנח התיבה בחדש השביעי הוא סיון שהוא שביעי ז׳ לכסליו שפסק בו הגשמים שאין לפרש שביעי לירידת גשמים דהיינו מרחשון ויהיה שביעי אייר שהרי עם כל זה חשוב ארבעים ימים ומירידה ק"נ יום מתגבורת לא תמצא שהיו כלין עד אחד בסיון וא"כ לא נחה התיבה מאייר עד יום שבעה בסיון ונחה בי"ו ימים לאחר שפסק תגבורת בעשירי וגו׳ זהו אב שהוא עשירי למרחשון שבו התחילו הגשמים לירד שאין לפרש עשירי להפסקה והוא אלול שהרי פירש"י ויהי מקץ ארבעים יום ויפתח נח וגו׳ מקץ ארבעים יום משנראו ראשי ההרים. וא"כ לפירושו ולפי המקראות יש ששים יום משנראו ראשי ההרים עד שחרבו פני האדמה ואם הייתי אומר שלא נראו עד אלול כשתחשוב ח׳ יום אחרי כן תמצאם כלים באחד במרחשון. וכן בראשון באחד לחדש נראו וגו׳ חרבו פני המים מכאן מאן דס"ל שהוא מרחשון קרוי ראשון אלא ודאי עשירי הוא אב ובאחד בו נראו ראשי ההרים וכשתחשוב ששים יום תמצאם כלים בא׳ בתשרי שהוא ראשון לר׳ אליעזר מכאן דשביעי הוא סיון ועשירי הוא אב א"כ מהפסקת התגבורת דהיינו א׳ בסיון עד שנראו ראשי ההרים דהיינו אחד באב יש ששים יום וט"ו למעלה מן ההרים היו המים מכלל דבששים יום חסרו המים ט"ו אמות דהיינו אמה בד׳ ימים. וא"כ בט"ז ימים חסרו ארבע אמות בט"ז ימים משהתחילו לחסור נחה על ההרים וא"כ תמצא שהיתה משוקעת במים אחד עשר אמות כל

שפתי חכמים

רוח ממש הא כתיב אח"כ וישכו המים וזה אינו דהא כתיב ישב רוחו יזלו מים. א"נ הוכחתו דאי רוח ממש הא כתיב על הארץ והרי היו המים על הארץ והיאך עבר הרוח על פני הארץ אבל אם תפרש רוח תנחומין אתי שפיר דעל הארץ פי׳ על עסקי הארץ ר"ל דלכך העביר רוח תנחומין בשביל בני האדם שעל הארץ: י וא"ת כיון דלצורך עולם הם למה לא נבראו מששת ימי בראשית וי"ל דקודם המבול לא היה צריך לעולם לפי שאין הבריות היו צריכים להם לפי שהיו בריאים וחזקים אבל אחר המבול נעשו חלשים וק"ל: כ דלא תימא שאז ככר היו חסרים וזה א"א דנימא שבסוף ק"ן יום כלו לחסור שהרי המים היו הלוך וחסור עד כ"ז לחודש השני שבו יבשה הארץ אלא התחילו לחסור: ל וא"ת והא לעיל פירש"י בכ"ח בכסליו פסקו הגשמים וי"ל דמש"ל בכ"ח בכסליו לפי שאין יום ראשון מן המנין היינו לא נחשב כיום שלם לפי שאין לילו עמו דכתיב ביום הזה נבקעו וגו׳ ביום ולא

פירוש לתורת אלהים

וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים רוּחַ עַל הָאָרֶץ אונ עס איז דורך געגאַנגען אַ ווילין פון טרייסטונג אום ווילין דר ערד וַיָּשֹׁכּוּ הַמָּיִם אונ די וואַסערן זענען געוואָרן גשטילט: (ב) וַיִּסָּכְרוּ אונ זיי זענין וואָרן פר שטאָפּט מַעְיְנוֹת תְּהוֹם די קוואלין פון דעם אָפּ גרונד וַאֲרֻבֹּת הַשָּׁמָיִם אונ דיא פענסטער פון דעם הימעל וַיִּכָּלֵא הַגֶּשֶׁם מִן הַשָּׁמָיִם אונ עס איז וואָרין פר מוטן דר רעגין פון דעם הימל [פּי׳ הט"ין]: (ג) וַיָּשֻׁבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ די וואַסער האָט צוריק גקערט פון די ערד וַיַּחְסְרוּ אונ זענען געוואָרן ווייניגער מִקְצֵה פון סוף חֲמִשִּׁים וּמְאַת יוֹם הונדערט אונ פופציג טאָג

ספר הישר

פאַכטער פון כּרנבו׳ אונ זי האָט אים געווינען איין זון אונ תרח איז דער נאָמען געווען זיבציג יאר. אונ תרח האָט אים אַנאָמען גגעבן אברם ווארום אברם איז טייטש הויך צו זאָגן אז דר מלך נמרוד האָט אים דער הייבט איבער אַלע שׂרים וואָס זענען בייא אים געווען: וַיְהִי עס איז געווען דיא נאַכט וואס אברם איז געבוירן געוואָרען. זענין געקומען אַלי קנעכט פון תרח אונ אַלי חכמים אונ

וּמְאַת יוֹם: ד וַתָּנַח הַתֵּבָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּשִׁבְעָה־עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ עַל הָרֵי אֲרָרָט: ה וְהַמַּיִם הָיוּ הָלוֹךְ

יוֹמִין: ד וּנְחַת תֵּיבוּתָא בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה בְּשִׁבְעַת עֲשַׂר יוֹמָא לְיַרְחָא עַל טוּרֵי קַרְדּוּ: ה וּמַיָּא הֲווֹ אָזְלִין וְחָסְרִין

בעל הטורים

יבושת המים והחיות רצוא ושוב. זה הוא שאמרו שמזיעת החיות יוצא נהר דינור כמו ושוב דהכא אירי בנהר אף התם נמי: (ד) ותנח. ב׳ במסורה ותנח התיבה. ותנח עליהם הרוח. לומר שרוח הקודש נחה על אותם אשר נשארו בתיבה וזה הוא ותנח עליהם הרוח: אררט. ג׳ במסורה הכא ושנים גבי סנחריב ויסי וגו׳ בית נסרוך אלהיו וגו׳ והמה נמלטו ארץ אררט ואחז״ל לקח נסר אחד מן התיבה אמר דין אלהא דשיזביה לנח מטופנא. נסרוך לשון נסר:

בית יהודא

מִטֵּבֵת) נײַן און צוואַנציג טעג פֿון חודש טֵבֵת (הֲרֵי שְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם) איז צוויי און דרייסיג טעג און די פֿיר חֳדָשִׁים שְׁבָט אֲדָר נִיסָן אִיָּיר זענען הונדערט מיט אַכטצעהן טעג און די צוויי און דרייסיג טעג איז צוזאַמען הונדערט פֿופֿציג טעג: (ד) וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי. דעם זיבעטין חודש, דס איז דער חודש סִיוָן (וְהוּא שְׁבִיעִי לְכִסְלֵו) דס איז דער זיבעטער חודש פֿון כִּסְלֵו (שֶׁבּוֹ פָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים) ווס אין אים ואין כִּסְלֵו האט אויפֿגעהערט זיין דער רעגין: וּבְשִׁבְעָה עָשָׂר יוֹם. דעם זיבעצעהנטין טאג אין סיון האט די תֵּבָה גערוהט אויף די בערג אֲרָרָט, זאגט רש״י (מִכָּאן אַתָּה לָמֵד) פֿון דעם פסוק קענען מיר לערנען (שֶׁהָיְתָה הַתֵּבָה מְשׁוּקַעַת בַּמַּיִם אַחַת עֶשְׂרֵה אַמָּה) דיא תֵּבָה איז גיוועזן טיעף אין וואסער עלף איילין (שֶׁהֲרֵי כְּתִיב) וואָרום עס שטייט אין פסוק (בָּעֲשִׂירִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ) דעם ערשטין טאג אין צעהנטין חודש (נִרְאוּ רָאשֵׁי הֶהָרִים) זענען גיזעהן געווארען די שפיצען פֿון דיא בערג (זֶה אָב) דעם צעהנטין חודש מיינט מען דעם חודש אב (שֶׁהוּא עֲשִׂירִי לְמַרְחֶשְׁוָן) אז מען הייבט אן ציילין פֿון חודש מַרְחֶשְׁוָן איז אב דער צעהנטער חודש (לִירִידַת גְּשָׁמִים) ווען דער רעגין האט אנגעהויבין גיין אין חודש מַרְחֶשְׁוָן (וְהֵם הָיוּ גְּבוֹהִים עַל הֶהָרִים חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה) און די וואסער איז גיוועזן הויך איבער די בערג פֿופֿצעהן איילין (וְחָסְרוּ מִיּוֹם אֶחָד בְּסִיוָן עַד אֶחָד בְּאָב) די וואסער האט גפֿעלט פֿון ערשטען טאג סיון ביז דעם ערשטען טאג אב (ט״ו אַמָּה) פֿופֿצען איילין (לְס׳ יוֹם) אין זעכציג טעג וסיון און תַּמּוּז זענען זעכציג טעג (הֲרֵי אַמָּה לְאַרְבָּעָה יָמִים) האט געפֿעלט אלע פֿיר טעג איין אייל וואסער (נִמְצָא שֶׁבְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּסִיוָן) זעהן מיר פֿון ראש חודש סיון ביז זיבעצין טעג אין סיון האט נאר גיפֿעלט פֿיר איילין וואסער (וְנָחָה הַתֵּבָה לְיוֹם הַמָּחֳרָת) אויף מארגין פֿון דיא זעכצעהן טעג ודס איז דער זיבעצעהנטער טאג אין סיון האט די תֵּבָה גערוהט גשטאנען אויף די בערג אֲרָרָט (לְמִדַּת שֶׁהָיְתָה מְשׁוּקַעַת בַּמַּיִם עַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה אַמָּה) זעהן מיר אז דיא תֵּבָה איז גיוועזן טיעף

רש״י

מטבת הרי ל״ב ושבט ואדר וניסן ואייר ק״ח הרי ק״נ: (ד) בחדש השביעי. סיון והוא שביעי לכסליו שבו פסקו הגשמים: בשבעה עשר יום. מכאן אתה למד שהיתה התיבה משוקעת במים י״א אמה שהרי כתיב בעשירי באחד לחדש נראו ראשי ההרים זה אב שהוא עשירי למרחשון לירידת גשמים והם היו גבוהים על ההרים חמש עשרה אמה וחסרו מיום אחד בסיון עד אחד באב חמש עשרה אמה לששים יום הרי אמה לד׳ ימים נמצא שבי״ז בסיון לא חסרו אלא ד׳ אמות ונחה התיבה ליום המחרת למדת שהיתה

שפתי חכמים

בלילה אבל מ״מ יום א׳ הוא נחשב א״כ נשאר ממרחשון י״ב יום ויום חסר לילה ומכסליו כ״ז ימים ולילה כי לא פסק הגשם עד לבוקרו של כ״ח יום ותצרף אותה לילה ליום ראשון הרי מ׳ יום לכך קרוי כ״ח לפי שהיו עדיין גשמים יורדין בליל כ״ח וקרוי כ״ז לפי שפסקו ביום כ״ח הרי ג׳ מכסליו ר״ל עם לילה שלאחריו וכן כ״ט מטבת עם לילה שלאחריו והוא ז׳ לכסליו שבו פסקו גשמים דא״א לומר לירידה שהרי לא כלו מ׳ יום של גשמים וק״ן יום של תגבורת עד א׳ בסיון ואין סברא שהק״ן יום היו מ׳ של ירידה וק״י של תגבורת אלא או כולם של גשם או כולם של תגבורת וא״ת סיהיו של גשם א״כ יתויב סיהיו

דעת זקנים מבעלי התוספות

זה פירש״י. וק׳ הא דפרי׳ מקץ ארבעים יום ויפתח נח דהיינו משנראו ראשי ההרים דא״כ היונה אשר שלח ז׳ יום לאחר אותם ארבעים יום מדוע לא מצאה מנוח והלא היתה יכולה להיות נחה על ההרים לכך פירש״י ויהי מקץ ארבעים יום שהתחילו המים לחסור ולפי עניות דעתי צ״ל שהיו אילנות על ההרים שנראו כבר וכן היה מעשה ויחסרו המים מקצה ושישים יום והוא אחד בסיון ותנח התיבה בחדש השביעי בי״ז בסיון וארבעים יום אחר שהתחילו המים לחסור ויפתח נח חלון התיבה הוא בי׳ בתמוז וישלח את העורב מיד ולא עשה שליחותו ויהא המתין ז׳ ימים וישלח את היונה והיה י״ז בתמוז ולא מצאה היונה מנוח. ואומר אני שגם רמז לתחלת החרבן שהיה בשבעה עשר בתמוז שהובקעה העיר ולא מצאו ישראל מנוח בו שנקראו יונה והמתין עוד שבעה ימים ומצאה זית כדכתיב והנה עלה זית טרף בפיה ואותו היום צ״ל שנראו ראשי האילנות והמתין עוד שבעה ימים וישלח עוד והוא חדש אב שהוא י׳ לירידה באחד לחדש ולא יספה שוב אליו עוד כי מצאה מנות על ראשי ההרים שנראו באותו היום והא לך ששים יום מפסיקת תגבורת עד שנראו ראשי ההרים כמו לפי׳ רש״י מאחד באב שנראו עד אחד בתשרי שיש ששים יום ביניהם חרבו המים כדכתיב בראשון באחד לחדש חרבו המים וכו׳ חשוב ותמצא משנראו ראשי ההרים עד שחרבו המים ששים יום כמו לפירש״י וכן מצאתי בסדר עולם כמו שפירשתי. אמנם אין זה לשונו. אבל קשה לי דמאחר שצ״ל שהיו אילנות על ההרים ונתראו קודם שנראו ההרים כדפי׳ רש״י מדוע לא כתב יום ראיית האילנות כמו שכתב יום ראיית ההרים. וכי תימא שלא נשאר שום אילן כי אם זית כדכתיב וימח וגו׳ כי כן משתמע לפרש דגבי ויטע כרם שכשנכנס נח בתיבה הכניס עמו חבילי זמורות מכלל דלא נשארו אילנות ומשום ראית אילן אחד לא כתב יום ראיתו. מ״מ ק״ל מפני מה נשאר זית משאר אילנות, וא״ת שנשאר בזכות שעתידין לעשות מפירותיו שמן למאור גם כרם עתידין לעשות מפירותיו נסכים. ומיהו י״ל שכרם היה לו תקנה בהכנסת זמורות לתבה אבל לזית לא היה יכול נח לעשות תקנה זו כי תתיבש בשנת המבול יותר מכרם ולכך נשאר זית ולא כרם:

פירוש לתורת אלהים

אַז עס האט זיך אויס גלאזט הונדערט מיט פֿופֿציג טאג האבען אן גהובען די וואסערען וויניגער צו ווערען: (ד) וַתָּנַח הַתֵּבָה און די תֵּיבָה האט גרועט בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי אין זיבעטען חודש בְּשִׁבְעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ אין דעם זיבצעהנטין טאג פֿון דעם חודש עַל הָרֵי אֲרָרָט אויף די בערג אררט: (ה) וְהַמַּיִם און די וואסערן הָיוּ הָלוֹךְ זיי

ספר הישר

מְכַשְּׁפִים פֿון נִמְרוֹד און האבין גיגעסען און גטרונקין ביי תֶּרַח איין גאנצע נאכט, און בְּשָׁעַת זיי זענען אוועק גגאנגען פֿון תֶּרַח האבען אלע חֲכָמִים און מְכַשְּׁפִים אויף גהובען זייערע אויגען צום הימל און צו די שטערען האבען זיי געזעהן אז איין גרויסער שטערען קומט פֿון מִזְרָח זייט און איז גילאפֿען און האט איין גשלונגען פֿיר שטערען פֿון פֿיר זייטען. האבען זיך פֿאר וואונדערט אלע חֲכָמִים און

עַד יַרְחָא עֲשִׂירָאָה בַּעֲשִׂירָאָה בְּחַד לְיַרְחָא אִתְחֲזִיאוּ רֵישֵׁי טוּרַיָּא׃

וְחָסוֹר עַד הַחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בָּעֲשִׂירִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ נִרְאוּ רָאשֵׁי הֶהָרִים׃

רש"י

משוקעת י"א אמה במים שעל ראשי ההרים: (ה) בעשירי וגו' נראו ראשי ההרים. זה אב שהוא עשירי למרחשון שהתחיל הגשם. וא"ת הוא אלול מ ועשירי לכסליו שפסק הגשם כשם שאתה אומר בחדש השביעי סיון והוא שביעי להפסקה אי אפשר לומר כן על כרחך שביעי אי אתה מונה אלא להפסקה שהרי לא כלו ארבעים יום של ירידת גשמים ומאה וחמשים של תגבורת המים עד אחד בסיון ואם אתה אומר שביעי לירידה אין זה סיון ב והעשירי א"א למנות אלא לירידה שאם אתה אומר להפסקה והוא אלול אי אתה מוצא ברחשון באחד לחדש חרבו המים מעל הארץ שהרי מקץ ארבעים משנראו ראשי ההרים שלח את העורב וכ"א יום הוחיל בשליחות היונה הרי ששים יום משנראו ראשי ההרים עד שחרבו פני האדמה וא"ת באלול נראו נמצא שחרבו במרחשון והוא קורא אותו ראשון ואין זה אלא תשרי שהוא ראשון לבריאת עולם ולרבי יהושע הוא ניסן:

בית יהודא

אין וואסער עלף איילין, דריבר אז אויף די בערג ארדט ווס די וואסער איז גיוועזן טיעף פופצעהן איילין אז עס איז נאר ווייניגער גיווארין פיר איילין איז נאך גיוועזן טיעף עלף איילין פון דעסטוועגין הט דיא תבה געקענט שטיין (שעל ראשי ההרים) אויף די שפיטצען פון דיא בערג, זעהן מיר אז די תבה איז גוועזן טיף אין וואסער עלף איילין: (ה) ובעשירי וגו' נראו ראשי ההרים. דר צעהנטער חודש (זה אב) דס איז דער חודש אב (שהוא עשירי למרחשון שהתחיל הגשם) דס איז דר צעהנטער חודש אז מען הייבט אן צוילין פון חודש חשון ווס אין אים (אין חשון) האט אנגהובין גיין דער רעגין, זאגט רש"י (ואם תאמר הוא אלול) טאמר וועסטו זאגן דעם צעהנטן חודש מיינט מען אלול (ועשירי לכסליו שפסק הגשמים) אונ אלול איז דר צענטער חודש פון כסליו ווס אין אים הט אופגהערט דר רעגן (כשם שאתה אומר בחודש השביעי סיון) אזו וויא דו זאגסט דער זיבעטער חודש מיינט מען סיון (והוא שביעי להפסקה) אונ דס איז דר זיבעטער חודש פון די צייט וואס דר רעגן הט אויפגיהערט, זאגט רש"י (אי אפשר לומר כן) מען קען ניט אזו זאגין (על כרחך שביעי אי אתה מונה אלא להפסקה) דעם זיבעטן חודש מוז מען צייליען נאר פון דעם חודש ווס דר רעגן הט אין אים אויפגיהערט דאס איז פון חודש כסלו (שהרי לא כלו ארבעים יום של ירידת גשמים) ווארום די פערציג טעג וואס אין זיי הט גערעגנט (ומאה חמשים של תגבורת המים) אונ דיא הונדערט פופציג טעג וואס אין זיי האט זיך גשטארקט דאס וואסער האבן זיך גיענדיגט דעם ערשטין טאג אין סיון (ואם אתה אומר שביעי לירידה) אונ אוב דו וועסט זאגען מען מיינט דער זיבעטער חודש פון דר צייט ווס דר רעגן האט אנגעהויבין גיין ופון חודש חשון) (אין זה סיון) איז דאך דר זיבעטער חודש ניט סיון נאר איר (והעשירי אי אפשר למנות אלא לירידה) אונ דעם צעהנטין חודש קען מען ניט אנדערש צייליען נאר פון חשון ווען דער רעגען האט אנגעהויבן גיין (שאם אתה אומר להפסקה) ווארום אז דו וועסט זאגן מען מיינט דעם צעהנטן חודש פון כסלו ווען דר רעגן הט אויפגיהערט (והוא אלול) איז אלול דער צעהנטער חודש (אי אתה מוצא) וועסטו ניט עפינען עס זאל אויסקומען (בראשון באחד לחודש) דעם ערשטען חודש ודאס איז תשרי) דעם ערשטן טאג אין דעם חודש (חרבו המים מעל הארץ) זאל האבן טרוקין גווארין די וואסער פון דיא ערד (שהרי מקץ ארבעים יום משנראו ראשי ההרים) ווארום אין ענדע פערציג טעג פון דיא צייט ווס דיא שפיצען פון די בערג זענן גזעהן גווארן (שלח את העורב) הט נח ארויסגעשיקט פון די תבה דעם עורב ודיא קראה) (ואחד ועשרים יום) אונ איין אונ צוואנציג טעג (הוחיל) האט גיווארט (בשליחות היונה) ביי דיא טאהב ארויס שיקען, דאמאלס הט נח גזעהן אז די ערד איז שון טרוקין (הרי ששים יום משנראו ראשי ההרים עד שחרבו פני האדמה) זעהן מיר פון די צייט וואס דיא שפיצען פון די בערג זענן גזעהן גווארין ביז דיא ערד איז טרוקען געווארין האט געדאערט זעכציג טעג, צוויי חדשים (ואם תאמר באלול נראו) אז דו וועסט זאגען די שפיצען פון די בערג זענן גזעהן גווארן ראש חודש אלול (נמצא שחרבו במרחשון) איז דאך דיא ערד טרוקין געווארין ראש חודש חשון (והוא קורא אותו ראשון) אונ ער רופט דעם חודש חשון דר ערשטער חודש (ואין זה) אונ דר חודש חשון איז ניט דר ערשטער חודש (אלא תשרי) נאר תשרי איז דער ערשטער חודש (שהוא ראשון לבריאת עולם) ער איז דר ערשטער חודש אז מען ציילט צו די בעשאפונג פון דר וועלט (ולרבי יהושע הוא ניסן) נאך רבי יהושע מיינט מען דעם ערשטן חודש ניסן, אז מען ציילט פון יציאת מצרים איז ניסן דר ערשטער חודש ועיין רש"י פסוק יא:

שפתי חכמים

[…]לן של תגבורת א"כ מ' יום לחוד וק"ן יום לחוד ולא כלו עד אחד [ב]סיון: מ וא"כ לא תוכל ג"כ ללמוד שהתיבה היתה משוקעת י"א [א]מה דמא' בסיון עד אחד באלול נ' יום הרי אמה לו' ימים א"כ לפ"ז [הי]תה משוקעת י"ב אמות ושליש: נ והתיבה לא נחה אלא לאחר שכלה מ' יום של גשמים וק"ן יום של תגבורת המים וזה היה בסיון ולא באייר הרי ששים יום משנראו ראשי ההרים וכו' שהרי פי' מקץ ארבעים יום תחלת מ' יום שהם ל"ט שלמים וכגרופם עם כ"א שהוחיל בשליחות יונה יעלו ס' ומפני שאב ואלול אינם כ"א כ"ט יום הוכרח

פירוש לתורת אלהים

[…]ען אפ גפאלן והחסור אונ גמינערט גווארן עד החודש [ה]עשירי ביז אין דעם צעהנטן חודש באחד לחודש אין איין טאג אין דעם חודש נראו ראשי ההרים זענן גזעהן גווארן די שפיצן פון דיא אלע בערג: (ו) ויהי אונ

ספר הישר

[…]כשפים אויף דער זאך. אונ די חכמים האבן פאר שטאנען די [..]ק אונ איינר זאגט צום אנדערן דס קינד ווס איז גבוירן גווארן [..]נטיגע נאכט צו תרח דאס קינד וועט גרויס ווערין אונ וועט [..]ין אונ זייני קינדער וועלן ארבן דס לאנד. אונ אלי חכמים [או]נ מכשפים זענן גגאנגן אהיים: ויהי אונ עס איז גיקומען אין [..] פרי. זענען זייא אלע אויף גשטאנין אונ אלע האבן זיך איין [גז]אמעלט אין ראט הויז איין עצה צו האלטין. הט איינר גזאגט צום אנדרן דס ווס מיר האבן גזעהן ווייסט דאך נמרוד דר פון ניט אונ אז עס וועט קומען צום סוף וועט ער צו אונז זאגין פר וואס האט איר מיר ניט מודיע גיוועזן וועט ער אונז אלע לאזען שטראפען: ועתה אונ אצונד לאזען מיר גיין צו נמרוד אונ מיר זאלן אים דר ציילן ווס מיר האבן גזעהן. אונ זיי האבן אזו גטאן אונ זענן גקומען אונ האבן זיך גבוקט צו אים אונ האבן גזאגט מיר האבן גהערט אז עס איז גבוירן גווארן איין זון צו תרח. אונ

מיר

ו וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם וַיִּפְתַּח נֹחַ אֶת־חַלּוֹן הַתֵּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה׃
ז וַיְשַׁלַּח אֶת־הָעֹרֵב וַיֵּצֵא יָצוֹא וָשׁוֹב עַד־יְבֹשֶׁת הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ׃

אונקלוס

ו וַהֲוָה מִסּוֹף אַרְבְּעִין יוֹמִין וּפְתַח נֹחַ יָת כַּוַּת תֵּבוּתָא דִּי עֲבַד
ז וְשַׁלַּח יָת עָרְבָא וּנְפַק מִפַּק וְתָאִיב עַד דִּיבִישׁ

תולדות אהרן

וישלח את העורב סנהדרין קח:

בעל הטורים

(ז) יבושת. בגימטריא כתב כרית א"ל הקדוש ב"ה מזומן אתה בשליחות אחרת בימי אליהו. יבשת אותיות תשבי:

בית יהודא

(ו) וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם. עס איז געווען אין ענדע פערציג טעג (מִשֶּׁנִּרְאוּ רָאשֵׁי הֶהָרִים) פון די צייט וואס דיא שפיצען פון די בערג זענען געזעהן געווארין, האט נח געעפינט (אֶת חַלּוֹן הַתֵּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה) דעם פענסטער וואס ער האט געמאכט אין די תבה (לְצֹהַר) צו אבעלייכטונג (וְלֹא זֶה פֶּתַח הַתֵּבָה הֶעָשׂוּי לְבִיאָה וִיצִיאָה) מען מיינט ניט די טיר פון די תבה וואס איז געמאכט געווארן צום אריין גיין אונ ארוס גיין: (ז) וַיֵּצֵא יָצוֹא וָשׁוֹב. די קראה איז ארויס געגאנגען פון די תבה אונ באלד צוריק געקומען, זאגט רש"י (הוֹלֵךְ וּמַקִּיף סְבִיבוֹת הַתֵּבָה וְלֹא הָלַךְ בִּשְׁלִיחוּתוֹ) די קראה איז געגאנגען וגעפלויגין ארום דיא תבה אונ ער איז ניט געפלויגין וואהין נח האט אים געשיקט (שֶׁהָיָה חוֹשְׁדוֹ עַל בַּת זוּגוֹ) דר קראה האט חושד געווען אז נח וויל מזנה זיין מיט זיין ווייב דריבר האט נח אים ארויסגעשיקט פון די תבה (כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בְּאַגָּדַת חֵלֶק) ווי מיר האבען געלערנט אין פרק חלק אין די גמרא סנהדרין: וְעַד יְבֹשֶׁת הַמַּיִם. זאגט רש"י (פְּשׁוּטוֹ כְּמַשְׁמָעוֹ) פראסט גמיינט ביז די וואסר איז אויסגעטריקנט געווארין נדיא קראה איז געווען יצוא ושוב ארויסגעגאנגען פון דיא תבה אונ צוריק געקומען צו דיא תבה ביז די וואסער איז אפגעטריקנט געווארן פון דיא ערד (אֲבָל מִדְרַשׁ אַגָּדָה) אבער דר מדרש זאגט אנדערש (מוּכָן הָיָה הָעוֹרֵב לִשְׁלִיחוּת אַחֶרֶת) דר קראה איז געווען גרייט צו איין אנדערע שיקונג וואס הקב"ה האט אים געשיקט (כְּשֶׁיָּבְשׁוּ הַמַּיִם בַּעֲצִירַת גְּשָׁמִים בִּימֵי אֵלִיָּהוּ) אין די צייט פון אליהו הנביא ווען די וואסער פון די טייכן זענען אויסגעטריקנט געווארן ווייל אליהו האט אויפגעהאלטן דעם רעגן דריי יאהר, אונ הקב"ה האט געזאגט צו אליהו ער זאל גיין צום טייך כרית (וְהָעֹרְבִים מְבִיאִים לוֹ לֶחֶם וּבָשָׂר) דיא קראען

רש"י

(ו) מקץ ארבעים יום. משנראו ראשי ההרים: את חלון התיבה אשר עשה. לצוהר (ב"ר) ולא זה פתח התיבה העשוי לביאה ויציאה: (ז) יצוא ושוב. הולך ומקיף סביבות התיבה ולא הלך בשליחותו שהי' חושדו על בת זוגו כמו ששנינו באגדת חלק (סנהדרין קח): עד יבשת המים. פשוטו כמשמעו אבל מדרש אגדה מוכן הי' העורב לשליחות אחרת בעצירת גשמים בימי אליהו שנאמר (מלכים א יז) והעורבים מביאים לו לחם ובשר

שפתי חכמים

בר"ח תשרי ממנין הכ"א יום: ם שאין לומר משנחה התיבה ועשירי עשירי להפסקה דומיא דשביעי שהוא שביעי להפסקה ויהיה שקוע י"ב אמות ושלים דא"כ הי' לו לעיל לכתוב מקרא זה ולא לסמוך אל נראו ראשי ההרים כ' הרא"ם אך קשה מאחר ששלום יונה הי' אחר מ"ז יום משנראו ראשי ההרים מדוע לא מצאה היונה מנוח לכף רגלה הרי לא נשאר עד שחרבו המים רק י"ד יום ומסתמא נראו כל ראשי ההרים הגבוהים והשפלים וגם קצת מהאילנות הגבוהים וכו' נראה אף שנראו ראשי ההרים כיון שלא חרבו קצת מש"ה לא יכלה לעמוד על הארץ וגם האילנות היו יבשים נעקרו ונמוחו בימי המבול כדמשמע במד ודוק כ"ל: ע ר"ל דחלון זו עשוים כדי להאיר: פ ר"ל לעיל כ פתח וכאן חלון ומתרץ ולא זהו וכו' (קל"מ) ואעפ"י שפשט פי' מ במסופק יש אומרים חלון ויש אומרים אבן טובה מהכא משמע ש חלון וי"מ לזוהר לאורה מגזירת צהרים כאלו אמר אשר עשה לא כלו' לא לביאה וכו' וא"ת א"כ למה הוצרך לאורו של אבן טוב בעבור הלילות ובעבור הימים שהחלון היה סגור כדמשמע מוי וגו': צ ורמז לזה שמלת יבשת כתיב חסר שהוא אותיות תשבי ד

פירוש לתורת אלהים

עס איז געווען מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם אז עס האט זיך אום גלאזט פערציג טאג פון דעם טאג וואס זענין געזעהן געווארן דיא שפיץ פון דיא בערג וַיִּפְתַּח נֹחַ אֶת חַלּוֹן הַתֵּיבָה אֲשֶׁר עָשָׂה האט נח געעפינט דם פענסטער פון דער תיבה וואס ער האט געמאכט: (ז) וַיְשַׁלַּח אֶת הָעוֹרֵב אונ ער האט געשיקט דעם ראב זעהן אוב די וואסערין איז גמינערט געווארן וַיֵּצֵא אונ ער איז ארוס געגאנגען אונ צוריק געקומען דער ראב איז געפלוגען ארום דער תיבה אונ הט ניט געוואלט גיין אין שליחות פון נח. אין מדרש שטייט דר ראב הט געזאגט צו נח הקב"ה האט מיך פיינד דען פון אלע בהמות טהורות ... פון עופות טהורות האט ער דיך געהייסן אין דער תיבה אריין געמען זיבן פאר אונ פון די טמאות ... איין פאר. אונ דו האסט מיך אויך פיינד דען ... שיקסט ניט פון די מינים וואס דו האסט צו זיבן פ... אונ ווען עס וועט אפילו איינער פון זייא אום ק... וועט נאך פון דעם מין בלייבן אונ שיקסט מיך דו האסט פון מיין מין מער ניט נאר איין ... אונ אז איך וועל אום קומען וועט דאך אויף ... וועלט חסר זיין אבאשעפעניש עַד יְבוֹשֶׁת הַמַּיִם

ספר הישר

מיר זענען געבטן צו אים גקומן אונ מיר האבן גגעסן אונ גטרינקן אונ זענען געווען לוסטיג. אונ אז מיר זענען אהיים גגאנגן שלאפין האבן מיר אויף גהויבן אונזרי אויגן צום הימל האבין מיר גזעהן אז עס איז גקומען איין גרויסר שטערן פון מזרח וואס פון דארט גייט אויף די זונן. אונ לופט זייער שטארק אונ הט איינגשלינגן פיר אנדרי גרויסי שטערן. אונ אז מיר האבן דם גזעהן האבן מיר זיך זייער פר וואונדרט דרויף אונ מיר האבן זיך דר שראקן. האבן מיר ביי טראכט די זאך אז דם בטייט אז דם קינד ... גבוירן געווארן צו תרח וועט ווערן גרויס אונ שטארק וועט קומן גבורים אונ וועט האבן מדינות ער מיט זייני קינדר: אונ אצונד אדונינו נמרוד מיר האבן דיר מודיע געווען די ... מיר האבן גזעהן. איז אונזר עצה אז אדונינו זאל געבן צו

ח וַיְשַׁלַּח אֶת־הַיּוֹנָה מֵאִתּוֹ לִרְאוֹת הֲקַלּוּ הַמַּיִם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה׃
ט וְלֹא־מָצְאָה הַיּוֹנָה מָנוֹחַ לְכַף־רַגְלָהּ וַתָּשָׁב אֵלָיו אֶל־הַתֵּבָה כִּי־מַיִם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּקָּחֶהָ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו אֶל־הַתֵּבָה׃
י וַיָּחֶל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אֲחֵרִים וַיֹּסֶף שַׁלַּח אֶת־הַיּוֹנָה מִן־הַתֵּבָה׃
יא וַתָּבֹא אֵלָיו הַיּוֹנָה לְעֵת עֶרֶב וְהִנֵּה

אונקלוס

א מֵעַל אַרְעָא׃ ח וְשַׁלַּח
יוֹנָה מִלְוָתֵהּ לְמֶחֱזֵי
קְלִיאוּ מַיָּא מֵעַל אַפֵּי
עָא׃ ט וְלָא אַשְׁכַּחַת
ה מְנַח לְפַרְסַת רַגְלַהּ
בַת לְוָתֵהּ לְתֵבוּתָא
י מַיָּא עַל אַפֵּי כָל
עָא וְאוֹשִׁיט יְדֵהּ
סְבַהּ וְאָעֵיל יָתַהּ לְוָתֵהּ
בוּתָא׃ י וְאוֹרִיךְ עוֹד
בְעָא יוֹמִין אָחֳרָנִין
וֹסֵיף שַׁלַּח יָת יוֹנָה מִן
בוּתָא׃ יא וַאֲתַת לְוָתֵהּ
ה לְעִדָּן רַמְשָׁא וְהָא

א וישלח את היונה סנהדרין קח׃ והנה עלה עירובין יח׃

רש"י

וישלח את היונה. לסוף ז' ימים שהרי כתיב ויחל ז' ימים אחרים מכלל זה אתה למד שאף בראשונה יחל ז' ימים: וישלח. אין זה ל' שליחות אלא ל' שלוח ללכת לדרכה ובזו יראה אם קלו המים שאם תמצא מנוח לא תשוב אליו: (י) ויחל. ל' המתנה וכן (איוב כט)

בית יהודא

הָאבֶּן צוּ אִים גֶעבְּרַיינְגְט בְּרוֹיט אוּנ פְלֵייש *)׃ (ח) [וַיְשַׁלַּח אֶת הַיּוֹנָה]. זָאגְט רַשִׁ"י (לְסוֹף שִׁבְעָה יָמִים) אִין עֶנְדֶע זִיבְּעֶן טֶעג נָאכְדֶעם וִויא עֶר הָט גֶעשִׁיקְט דִי קְרָאה, הָאט עֶר גֶעשִׁיקְט דִי טָאהְב (שֶׁהֲרֵי כְּתִיב) וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק נָבִּיי דֶעם אַנְדֶערִין מָאהל שִׁיקֶען דִי טָאהְב [וַיָּחֶל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אֲחֵרִים] נָחַ הָט גֶעוַוארְט נָאךְ זִיבְּעֶן טֶעג אַנְדֶערֶע (מִכָּל זֶה אַתָּה לָמַד) פוּן דֶעם פָּסוּק לֶערְנֶען מִיר (שֶׁאַף בָּרִאשׁוֹנָה) בַּיי דֶעם עֶרְשְׁטֶען מָאהל שִׁיקֶען דִיא טָאהְב (הוֹחִיל שִׁבְעָה יָמִים) הָט עֶר אוֹיךְ גֶעוַוארְט זִיבְּעֶן טֶעג׃ [וַיְשַׁלַּח]. זָאגְט רַשִׁ"י (אֵין זֶה לָשׁוֹן שְׁלִיחוּת) דֶעם וַיְשַׁלַּח מֵיינְט מֶען נִיט עֶר הָאט גֶעשִׁיקְט דִי טָאהְב זִיא זָאל אִים קוּמֶן זָאגֶן אַנְטְוָוארְט אוֹבּ דִי וַואסֶר אִיז גְרִינְגֶער גְוָוארִין, ווִיא אַזוֹ וֶועט אִים דִיא טָאהְב זָאגֶן, זִיא קֶען דָאךְ נִיט רֵיידֶען (אֶלָּא לָשׁוֹן שִׁלּוּחַ) נָאר מֶען מֵיינְט אַוֶועקְשִׁיקֶען זִיא זָאל שׁוֹין נִיט צוּרִיק קוּמֶען (שְׁלָחָהּ לָלֶכֶת לְדַרְכָּהּ) נחַ הָט זִיא אַוֶועק גֶעשִׁיקְט זִיא זָאל גֵיין אִיר וֶועג (וּבְזוֹ יִרְאֶה אִם קַלּוּ הַמַּיִם) אוּנ דוּרְךְ דֶעם וֶועט עֶר וִויסֶען אוֹבּ דִי וַואסֶר אִיז גְרִינְגֶער גְוָוארֶען אָדֶער נֵיין (שֶׁאִם תִּמְצָא מָנוֹחַ לֹא תָשׁוּב אֵלָיו) אוֹיבּ זִיא וֶועט גֶעפִינֶען אַ אָרְט צוּ זַיין וֶועט זִיא נִיט צוּרִיק קוּמֶען אִין דִי תֵּבָה, אַז זִיא אִיז צוּרִיקְגֶעקוּמֶען הָט עֶר גֶעוְואסְט אַז דִי וַואסֶער אִיז נָאךְ צוּשְׁפְּרֵייט אוֹף דִיא גַאנְצֶע עֶרְד נִוִויא עֶס שְׁטֵייט בַּאלְד אִין פָּסוּק ט׃ (י) [וַיָּחֶל]. (לָשׁוֹן הַמְתָּנָה), וַיָּחֶל אִיז דֶערְטַייטְשׁ

דעת זקנים מבעלי התוספות

והנה עלה זית טרף בפיה. מלשון כל טרפי צמחה שהוא מתפרש סמדר ולכך ידע נח כי קלו המים. לא כן אלא על הגדול מנא ידע והלא שמא על המים מצאו אלא לפי שראהו סמדר ידע כי מאילן נטלו׃

שפתי חכמים

אליהו ועוד מדלא כתיב יבושת הארץ אלא יבושת המים ר"ל שבימי אליהו מהרש"ל׃ ק דלא שייך ל' שליחות אלא בבר דעת ולעיל לא רלה רש"י לפרש שהרי כתיב בהדיא דלאו שליחות היה שהרי כתיב יצוא ושוב ופרש"י הולך ומקיף וכו' (קל"ח) דשם לא בא לראות הקלו המים לכך אפשר לומר דלא שלחו לראות הקלו המים אלא שלחו לילך ר ינלא בשביל ששימש כתיבה ומה שלא שלחו מיד אחר המעשה לפי שהיה המים על פני כל הארץ ואם היה שלחו אז היה מיט

פירוש לתורת אלהים

א וַואסֶר זֶעהֶן אוּם גִיטְרִיקוּנְט גִיוָוארֶען [ע' רש"י]׃ וַיְשַׁלַּח הָט עֶר אַוֶועק גְשִׁיקְט דִי טָאבּ פוּן אִים [ע' רש"י] אוֹת צוּ זֶעהֶן הֲקַלּוּ הַמַּיִם אוֹיבּ זַייא זֶענֶען גְרִינְגֶער אָרֶן דִי וַואסֶרֶן מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה פוּן דֶער עֶרְד [עיין רש"י]׃ וְלֹא מָצְאָה הַיּוֹנָה מָנוֹחַ לְכַף רַגְלָהּ אוּנ דִי טָאהְבּ הָאט גְפוּנֶען אֲרוּאוּנְג צוּ אִירֶע פִיס וַתָּשָׁב אֵלָיו אֶל הַתֵּיבָה זִיא הָט זִיךְ אוּם גִיקֶעְרְט צוּ אִים צוּ דֶער תֵּיבָה מַיִם עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וָוארוּם דִי וַואסֶרֶן אִיז נָאךְ אוֹף דֶער גַאנְצֶער עֶרְד וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּקָּחֶהָ אוּנ עֶר הָאט אוּם גִשְׁטְרֶעקְט זַיין הַאנְד אוּנ הָאט זִיא גְנוּמֶען וַיָּבֵא אוֹתָהּ אֵלָיו אֶל הַתֵּיבָה אוּנ עֶר הָט זִיא גִיבְּרַאכְט צוּ זִיךְ אִין דֶער תֵּיבָה׃ (י) וַיָּחֶל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אֲחֵרִים אוּנ עֶר הָט נָאךְ גְוַוארְט אַנְדֶערֶע זִיבִּין טֶעג וַיֹּסֶף אוּנ עֶר הָאט גִימֶערְט שַׁלַּח אֶת הַיּוֹנָה מִן הַתֵּיבָה אַוֶועק צוּ שִׁיקִין דִיא טָאהְבּ פוּן דֶער תֵּיבָה׃ (יא) וַתָּבוֹא אֵלָיו הַיּוֹנָה אוּנ דִיא טָאהְבּ אִיז צוּ אִים גְקוּמֶען לְעֵת עֶרֶב פַר נַאכְט וְהִנֵּה עָלֵה

ספר הישר

גֶעלְד פַר זַיין קִינְד אוּנ מֶען זָאל דָם קִינְד אוּם בְּרֶענְגֶן אֵיידֶר וֶועט אוֹיף וַואקְסִין אוֹיף דֶער עֶרְד׃ וַיִּשְׁמַע אוּנ נִמְרוֹד אִיז וואוֹל גְפֶעלֶן דִי זַאךְ אוּנ הָט גְשִׁיקְט נָאךְ תֶּרַח אוּנ גְזָאגְט צוּ תֶּרַח. עֶס אִיז מִיר גְזָאגְט גְוָוארֶען אַז הַיינְטִיגֶע נַאכְט אִיז בַּיי דִיר גבורן

*) הערה אונ אזוי מיינט דער פסוק וישלח את העורב, נח האט ארויסגעשיקט דעם קראה, ויצא יצוא ושוב, ער איז נאר ארויסגעגאנגען איז ער באלד צוריק געקומען, אונ ער איז גים מער געשיקט גיווארין עד יבושת המים, ביז די צייט נאס די וואסער איז אויסגעטריקנט גיווארין דורך אליהו הנביא׃

עֲלֵה־זַיִת טָרָף בְּפִיהָ וַיֵּדַע נֹחַ כִּי־
קַלּוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ׃ יב וַיִּיָּחֶל עוֹד
שִׁבְעַת יָמִים אֲחֵרִים וַיְשַׁלַּח אֶת־
הַיּוֹנָה וְלֹא־יָסְפָה שׁוּב־אֵלָיו עוֹד׃
יג וַיְהִי בְּאַחַת וְשֵׁשׁ־מֵאוֹת שָׁנָה
בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ חָרְבוּ הַמַּיִם

טְרַף זֵיתָא תְּבִיר נָחַ
בְּפוּמַהּ וִידַע נֹחַ אֲ
קַלִּיאוּ מַיָּא מֵעַל אַרְעָ
יב וְאוֹרִיךְ עוֹד שִׁבְ
יוֹמִין אָחֳרָנִין וְשַׁלַּח
יוֹנָה וְלָא אוֹסִיפַת לְמִת
לְוָתֵהּ עוֹד׃ יג וַהֲוָה בְּ
מְאָה וְחַד שְׁנִ
בְּקַדְמָאָה בְּחַד לְיַרְ
נְגוּבוּ מַיָּא מֵעַל אַרְ
תו"א וייבי באחת ר"ס י׃

בעל הטורים

(יא) טרף. ב' במס' הכא ואידך כי הוא טרף וירפאנו מה התם ל' שבירה אף ה"נ שהיא שברתו מן האילן ולא מצאה אותו לף על המים הכיר כי קלו המים׃

בית יהודא

וואַרְטְן (וְכֵן לִי שָׁמְעוּ וְיִחֵלּוּ) אונ אַזוֹ הָט איוֹב גְזָאגְט זייא הָאבְּן מִיךְ גְהֶערְט אונ הָאבְּן גְוואַרְט (וְהַרְבֵּה יֵשׁ בְּמִקְרָא) אונ פִיל מָאהְל איז דָא אין פְּסוּקִים דֶער וָואַרְט וַיָּחֶל, וואַרְטֶען: (יא) וְטָרָף בְּפִיהָ. האָרְט רש"י טָרָף, עֶר הָאט גְחַאפְּט איז לָשׁוֹן זָכָר, בְּפִיהָ אין איר מוֹיל איז לָשׁוֹן נְקֵבָה, זָאגְט רש"י (אוֹמֵר אֲנִי) איךְ זָאג (שֶׁזָּכָר הָיָה) די טָאהְב איז גְוֶוען אַזָכָר (לָכֵן קְרָאוֹ לִפְעָמִים לָשׁוֹן זָכָר) דְרִיבֶּר רוּפְט אִים דֶר פָּסוּק אַמָאהְל מִיט לָשׁוֹן זָכָר, טָרָף, עֶר הָט אָפְּגֶערִיסֶען (וּפְעָמִים לָשׁוֹן נְקֵבָה) נָאר פַאר וָוס רוּפְט מֶען אִים אַמָאהְל מִיט לָשׁוֹן נְקֵבָה, בְּפִיהָ, אין איר מוֹיל (לְפִי שֶׁכָּל יוֹנָה שֶׁבְּמִקְרָא לָשׁוֹן נְקֵבָה) וַוייל אַלֶע טָאהְבִּין וֶוערֶן גֶערוּפֶן אין פָּסוּק מִיט לָשׁוֹן נְקֵבָה (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט אין פָּסוּק (כְּיוֹנִים עַל אֲפִיקֵי מָיִם רוֹחֲצוֹת) וִויא די טָאהְבֶּן וָוס זֶענֶען בֵּייא די קְוַואלֶן וַוֶ... זייא וַואשֶׁן זִיךְ ורוֹחֲצוֹת איז לָשׁוֹן נְקֵבָה, נָאךְ שְׁטֵייט אין פָּסוּק (כְּיוֹנֵי הַגֵּאָיוֹת כּוּלָּם הוֹמוֹת) וִויא די טָאהְבִּין פוּן טָאהְלִין אַלֶע בְּרוּמֶען והוֹמוֹת איז לָשׁוֹן נְקֵבָה (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט אין פָּסוּק (כְּיוֹנָה פּוֹתָה) וִויא אַטָאהְב וָואס זיא וֶו... אִיבֶּערְגֶערֶעט: וְטָרָף. איז דֶערְטֵייטְשׁ (חָטַף), גֶעחַאפְּט (וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה לָשׁוֹן מָזוֹן) דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט טָרָף איז דֶערְטֵייטְשׁ שְׁ... (וְדָרְשׁוּ בְּפִיהָ לָשׁוֹן מַאֲמָר) בְּפִיהָ מֵיינְט מֶען זיא הָט גְזָאגְט מִיט איר מוֹיל (אָמְרָה) די טָאהְב הָאט גְזָאגְט (יִהְיוּ מְזוֹ... מְרוֹרִין כְּזַיִת) אֲפִילוּ מַיינֶע שְׁפֵּייז וֶועלֶען זַיין בִּיטֶער וִויא דֶער אֵייל בִּירְט וֶועל איךְ זַיין צוּ פְרִידֶען נָאר איךְ זָאל זַיי דֵ... (מִיָּדוֹ שֶׁל הקב"ה) פוּן די הַאנְט פוּן הקב"ה (וְלֹא מְתוּקִין כִּדְבַשׁ) אונ איךְ וויל נִיט די שְׁפֵּייז וָואס זֶענֶען זִיס וִויא הָאָ... אוֹיב זייא וֶועלֶען זַיין פוּן אַמֶענְטְשִׁינְס הַאנְט: (יב) וַיִּיָּחֶל. (הוּא לָשׁוֹן וַיָּחֶל) וַיִּיָּחֶל איז דֶערְוֶועלְבִּיגֶער וָואַרְט וִויא וַיָּ... וואַרְטְן (אֶלָּא שֶׁזֶּה לָשׁוֹן וַיִּפְעַל) וַיָּחֶל איז וִוי דֶר וָוארְט וַיִּפְעַל, עֶר הָט גְטָאהְן, עֶר הָט גֶעוַוארְט, (וְזֶה לָשׁוֹן וַיִּתְפַּעֵל) וַיִּ... איז וִויא דֶער וָוארְט וַיִּתְפַּעֵל, עֶר איז גְטָאהְן גְוָוארֶן, עֶר איז גֶעוַוארְט גְוָוארִין, (וַיָּחֶל וַיִּמְתֵּן), וַיָּחֶל איז דֶערְטַייטְשׁ... הָט גֶעוַוארְט, (וַיִּיָּחֶל וַיִּתְמַתֵּן), וַיִּיָּחֶל איז דֶערְטַייטְשׁ עֶר איז גֶעוַוארְט גְוָוארֶן, עֶס איז אִים גְוֶוען שְׁוֶוער צוּא וַוארְטֶ... עֶר הָאט אָבֶער גֶעמוּזְט וַוארְטֶען: (יג) בָּרִאשׁוֹן. אין דֶעם עֶרְשְׁטֶן חוֹדֶשׁ (לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הוּא תִּשְׁרֵי) נָאךְ רַבִּי אֱ...

רש"י

לי שמעו ויחלו והרבה יש במקרא: (יא) טרף בפי... אומר אני שזכר היה לכן קורהו פעמים ל' זכר ופעמי... נקבה לפי שכל יונה שבמקרא לשון נקבה כמו (שה"ש... כיונים על אפיקי מים רוחצות (יחזקאל ז) כיוני הגי... כולם הומות (הושע ז) כיונה פותה: טרף. חטף ומ... אגדה ל' מזון ודרשו (עירובין יח) בפיה לשון מאמר ת... יהיו מזונותי מרורין כזית בידו של הקב"ה ולא מת... כדבש בידי בשר ודם: (יב) וייחל. הוא ל' ויחל אלא... ל' ויפעל וזה ל' ויתפעל ויחל וימתין א וייחל ויתמ... (יג) בראשון. לר"א הוא תשרי ולרבי יהושע הוא...

שפתי חכמים

נעדר וכזה מתורץ נמי למה הוחיל ז' ימים עד ששלח היונה ה"ל לשלוח מיד כיון שלא הלך העורב בשליחות כלל אלא שלא היה שליחות העורב לראיה ולפ"ז יסיה פי' וישלח כמו וישלח משה את חותנו והדומיהם שאין הכוונה להשיב שולחו דבר לכך לא פי' בו כלום אבל בשליחות היונה שלחו לראות שהוא כעין שליחות הצורך לפרש: ר כלומר וגם אי הי' כתיב טרפה בפיה מ"מ היה הל' משמש גם על זכר והוהיל וזה זכר היה ניחא לו לכתוב טרף ל' זכר: ש לא מלשון שריגה כואב יטרוף אך מפני שכל טורף חוטף נקרא החוטף טורף. והא דשלח את הזכר והלא יש לחוש שלא יחשדהו כמו ... העורב ויש לומר כל הפוסל במומו פוסל והעורב שימש כתיבה ... הכי חשדו אבל נח כוונתו היה לגלות זה לכל שסרי היונה ... כן זכר היה והלך בשליחותו מפני שהיונה גם כן לא ... בתיבה משום הכי לא יחשוד גם את נח שישמש עם ... מהרש"ל: ת והכי פירושו דקרא עלה זית רצה לומר מרורים ... וטרף רצה לומר מזונות בפיה רצה לומר במאמר פיה: א ... הי' דבר שמלייר השכל ואינו ל"ע ע"ז מאחר שיבשו כו' ימים ש...

פירוש לתורת אלהים

זַיִת אַבְּלַאט פוּן אֵייל בִּירְט בּוֹם טָרָף גְחַאפְּט בְּפִיהָ אין איר מוֹיל זיא הָט גְטְרָאגֶן אַבְּלַאט פוּן אֵייל בִּירְט בּוֹם אין מוֹיל וַיֵּדַע נֹחַ הָט נֹחַ גְוֶויסְט כִּי קַלּוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ אַז דָם וַואסֶר איז גְרִינְגֶער גְוָוארֶן פוּן דֶר עֶרְד [ע' רש"י]: (יב) וַיִּיָּחֶל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אֲחֵרִים אונ עֶר הָט נָאךְ גְוַוארְט אַנְדֶערֶע זִיבֶּן טָאג וַיְשַׁלַּח אֶת הַיּוֹנָה אונ הָט וִוידֶר אַוֶ... גְשִׁיקְט די טָאהְב וְלֹא יָסְפָה שׁוּב אֵלָיו עוֹד זיא הָאט ... שׁוֹן מֶער נִיט אוּם גֶיקֶערְט צוּ אִים: (יג) וַיְהִי אונ... איז גְוֶוען בְּאַחַת וְשֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה אין דֶעם זֶעקְס הוּנְדֶ... מִיט אֵיין יָאר פוּן דִיא לֶעב טָאג פוּן נֹחַ בָּרִאשׁוֹן...

ספר הישר

גְבוֹרֶן גְוָוארֶן אַזוּן אונ אַזוֹ איז גְזֶעהְן גְוָוארֶן אוֹיף דֶעם הִימֶל דְרוּם אַצוּנְד גִיב דָם קִינְד, אונ איךְ וֶועל דִיר גֶעבְּן פִיל גֶאלְד אונ זִילְבֶּר אונ תֶּרַח עֶנְטְפֶערְט אָבֶער וֶוער וָועט יַרְשִׁינֶען דָם גֶעלְד: וַיְהִי אונ אַז נִמְרוֹד הָט גְהֶערְט דִי רֵייד פוּן תֶּרַח איז עֶר גְוָוארֶן אין... אונ וִוי תֶּ־רַח הָט דָאס גְזֶעהְן הָט עֶר גִיזָאגְט מַיין הֶער אַ... אֲפִילוּ דָם קִינְד זָאל אוֹךְ גֶגֶעבְּן וֶוערֶן צוּ מַיין הֶער אָן גֶעלְד...

מֵעַל הָאָרֶץ וַיָּסַר נֹחַ אֶת־מִכְסֵה הַתֵּבָה וַיַּרְא וְהִנֵּה חָרְבוּ פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ יד וּבַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם לַחֹדֶשׁ יָבְשָׁה הָאָרֶץ׃

רביעי טו וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ לֵאמֹר׃ טז צֵא מִן־הַתֵּבָה אַתָּה וְאִשְׁתְּךָ וּבָנֶיךָ וּנְשֵׁי־בָנֶיךָ אִתָּךְ׃ יז כָּל־הַחַיָּה אֲשֶׁר־אִתְּךָ מִכָּל־בָּשָׂר בָּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ הוֹצֵא (הַיְצֵא) אִתָּךְ וְשָׁרְצוּ בָאָרֶץ

אונקלוס

...עדי נֹחַ יָת חוֹפָאָה ...בותָא וַחֲזָא וְהָא נְגוּבוּ ...אַרְעָא׃ יד וּבְיַרְחָא ...נָא בְּעַשְׂרִין וְשִׁבְעָא ...א לְיַרְחָא יַבִּישַׁת ...עָא׃ טו וּמַלִּיל יְיָ עִם ...לְמֵימָר׃ טז פּוּק מִן ...תָא אַתְּ וְאִתְּתָךְ ...יךְ וּנְשֵׁי בְנָיךְ עִמָּךְ׃ ...ל חַיְתָא דְעִמָּךְ מִכָּל ...רָא בְּעוֹפָא וּבִבְעִירָא ...ל רִחֲשָׁא דְרָחֵישׁ עַל ...עָא אַפֵּיק עִמָּךְ ...לְדוּן בְּאַרְעָא וְיִפְשׁוּן

ויסגון

תולדות אהרן

מן סנהדרין קח:

רש"י

(יג): חרבו. נעשה כמין טיט שקרמו פניה של מעלה: בשבעה ועשרים. וירידתן בחדש השני בי"ז אלו ...מים שהחמה יתירה על הלבנה שמשפט דור המבול ...תמימה היה: יבשה. נעשה גריד כהלכתה: ...אתה ואשתך וגו'. איש ואשתו כאן התיר להם ...ם המטה: (יז) הוצא. הוצא כתיב היצא קרי. ב היצא

בית יהודא

מיינט מען דעם חודש תשרי (ולרבי יהושע הוא ניסן) נאך רבי יהושע מיינט מען דעם חודש ניסן: וחרבו. מיינט מען (נעשה כמין טיט שקרמו פניה של מעלה) די ערד איז געווארין וויא ליים, וואס איז פון הויבין פארטריקונט: (יד) ובשבעה ועשרים יום לחודש. דעם זיבען אונ צוואנציגסטין טאג אין אנדערין חודש (וירידתן בחודש השני בשבעה עשר יום) דער רעגען הט אנגעהויבען גיין דעם זיבעצעהנטען טאג אין ...רן חודש, אונ די ערד איז טרוקען געווארן דעם זיבען אונ צוואנציגסטן טאג אין אנדערען חודש, מיט עלף טעג ...ער, מיט עלף טעג מעהר וויא א יאהר (אלו אחד עשר יום) דס זענן די עלף טעג (שהחמה יתרה על הלבנה) וואס ...אהר פון די זונן איז מעהר פון דעם יאהר פון די לבנה, דר יאהר פון די לבנה איז דרייא הונדערט פיר אונ פופציג אונ דר יאהר פון דיא זונן איז דריי הונדערט פינף אונ זעכציג טעג (שמשפט דור המבול שנה תמימה היה) דער ...אף פון די מענטשן וואס זענן דערטרונקען געווארן אין מבול האט געדאערט אגאנצן יאהר פון דריי הונדערט פינף ...עכציג טעג: ויבשה. (נעשה גריד כהלכתה), דיא ערד איז טרוקען געווארן וויא זיא דארף זיין: (טז) ואתה ואשתך. ...ואשתו), יעדר מאן זאל ארויס גיין פון דר תבה מיט זיין ווייב (התיר להם תשמיש המטה) הקב"ה האט זייא מתיר ...זיי זאלן זיך בהעפטען מיט זייערע ווייבר: (יז) והוצא. זאגט רש"י (הוצא כתיב) געשריבען איז הוצא מיט א וא"ו ...קרי) אונ מיר לייענען היצא מיט איו"ד (היצא אמור להם שיצאו) היצא מיינט מען זאג צו זייא זאלן ארויס

שפתי חכמים

...ימים וייבשו יותר מהרש"ל: ב מהרש"ל פי' כי גם כלא ו' הוא הוצא והוי הוי"ו פועל נח לכך אמר שיקרא אותו ביו"ד כי ו' וי'

פירוש לתורת אלהים

...ערשטן חודש באחד לחודש איין טאג אין חודש ...המים מעל הארץ זענן אום גיטריקענט געווארן דם ...ר פון דר ערד ויסר נח את מכסה התיבה אונ נח הט ...טאן דיא דעק פון דר תיבה וירא אונ ער האט ...ן והנה חרבו פני האדמה דאס וואסער איז ...גיטריקונט געווארן פון דר ערד אונ די ערד איז ...ן אזו ווי ליים אונ איז פון אויבן פארטריקונט ...ן: (יד) ובחודש השני אונ אין דעם אנדרן חודש בשבעה ועשרים יום לחודש אין זיבין אונ צוואנציגסטן טאג אין חודש יבשה הארץ איז די ערד געווארן גאנץ טרוקין אזו ווי עס געהער צו זיין: (טו) וידבר אלהים אל נח אונ גאט הט גירעט צו נח: (טז) צא מן התיבה גיי ארוס פון דר תיבה דו מיט דיין ווייב ובניך אונ דייני זיהן אונ די ווייבר פון דיינע זיהן מיט דיר [עיין רש"י]: (יז) כל החיה אלע לעבעדיגע זאכן וואס זענן מיט דיר היצא אתך זאלסטו ארוס ציהן מיט דיר ושרצו בארץ

ספר הישר

...מיר לאזן צייט דריי טאג איך וועל מיך מיישב זיין מיט ...ב אונ נמרוד הט אים געגעבן צייט דריי טאג. אז עס איז דר דריטר טאג הט נמרוד גשיקט צו תרח אזוי צו זאגין ...יר דיין קינד פר דעם געלד וואס איך וועל געבין. אונ אוב דו וועסט ניט אזוי טאן. וועל איך לאזין טייטן דיך אונ אלע וואס אין דיין הויז זענן פר האנדן. וימהר אונ תרח איילט אונ נעמט איין קינד פון זיינע קנעכט וואס איין שפחה האט דעם זעלביגען טאג גיוויינן אונ הט דם קינד גבראכט צו נמרוד. אונ גאט ב"ה

וּפְר֥וּ וְרָב֖וּ עַל־הָאָֽרֶץ׃ יח וַיֵּ֖צֵא־נֹ֑חַ
וּבָנָ֛יו וְאִשְׁתּ֥וֹ וּנְשֵֽׁי־בָנָ֖יו אִתּֽוֹ׃ יט כָּל־
הַֽחַיָּ֗ה כָּל־הָרֶ֙מֶשׂ֙ וְכָל־הָע֔וֹף כֹּ֖ל
רוֹמֵ֣שׂ עַל־הָאָ֑רֶץ לְמִשְׁפְּחֹ֣תֵיהֶ֔ם
יָֽצְא֖וּ מִן־הַתֵּבָֽה׃ כ וַיִּ֥בֶן נֹ֛חַ מִזְבֵּ֖חַ
לַֽיהוָ֑ה וַיִּקַּ֞ח מִכֹּ֣ל ׀ הַבְּהֵמָ֣ה הַטְּהֹרָ֗ה
וּמִכֹּל֙ הָע֣וֹף הַטָּהֹ֔ר וַיַּ֥עַל עֹלֹ֖ת
בַּמִּזְבֵּֽחַ׃ כא וַיָּ֣רַח יְהוָה֮ אֶת־רֵ֣יחַ

אונקלוס

וְיִסְגּוּן עַל אַרְעָא: יח ...
נֹחַ וּבְנוֹהִי וְאִתְּתֵהּ ...
בְנוֹהִי עִמֵּהּ: יט
חַיְתָא כָּל רִחֲשָׁא
עוֹפָא כֹּל דְּרָחֵשׁ
אַרְעָא לְזַרְעֲיָתְהוֹן ...
מִן תֵּבוֹתָא: כ וּבְנָא ...
מַדְבְּחָא קֳדָם יְיָ ...
מִכֹּל בְּעִירָא דַכְיָא ...
עוֹפָא דְכֵי וְאַסֵּיק
בְּמַדְבְּחָא: כא וְקַבִּ...

תולדות אהרן

למשפחתיהם יצאו סנהדרין צח: ויבן ... קח: ויקח מכל זבחים קטו: וירח ה' ... זבחים מז:

בעל הטורים

(כא) וירח. ב' במסו' הכא ואידך וירח את ריח בגדיו וזהו שדרשו רז"ל אפי' פושעי ישראל עתידין שיתנו ריח וזה הוא וירח את רי...

רש"י

אמור להם שיצאו הוצא אם אינם רוצים לצאת ... אתה: ושרצו בארץ. ולא בתיבה מגיד שאף ... והעוף נאסרו בתשמיש: (יט) למשפחתיהם. קבלו ... על מנת לידבק במינן: (כ) מכל הבהמה הטה... אמר לא צוה לי הקב"ה להכניס מאלו ז' ז' אלא ... כדי ל...

בית יהודא

גיין פון די תבה (הוצא אם אינם רוצים לצאת הוציאם אתה) הוצא מיינט מען אוב זיי וועלען ניט ארוס גיין פון דר תבה זאלסטו זיי ארוסנעמען פון דר תבה ניט ווילענדיג: (ושרצו בארץ). זייא זאלן האבען קינדער אויף דר ערד (ולא בתבה) אבער ניט אין דיא תבה (מגיד שאף הבהמה והעוף נאסרו בתשמיש) דר פסוק זאגט אונז אפילו בהמות חיות עופות האבן ניט געטארט זיך בהעפטען די זכרים מיט דיא נקבות ווען זיי זענען געווען אין די תבה: (יט) ולמשפחותיהם) רש"י (קבלו עליהם על מנת לידבק במינן) זיי האבן אויף זיך גענומען זיי זאלן זיך בהעפטען נאר מיט זייער מין: ((כ) ... הבהמה הטהורה). (אמר) נח האט געזאגט (לא צוה לי הקב"ה להכנים מאלו שבעה שבעה) צו ווס הט הקב"ה מיך ג... איך זאל נעמען אין דר תבה פון די ריינע בהמות אונ עופות צוא זיבען פאר (אלא כדי להקריב קרבן מהם) געוויס ג...

שפתי חכמים

מתחלפים והוה היצא (קל"מ) כי פי' היצא שיצאו מעצמן אבל הוצא פי' הוציאם בעצמו: ג (הרא"ס) דבלא זה מנא ידע שצריך להקריב קרבן והלא לא מצינו שצוה הקב"ה לנח על זה ועז"פ שהסברא נוכחת על זה שלא צוה הקב"ה להכנים וכו' אלא דקשה לפ"ז שר...

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יט) למשפחותיהם יצאו מן התיבה. וכי יש משפחה לבה...

ליקוטי יהודא

(כא) וירח ה' את ריח הניחוח וגו'. מיר זעהן פון אנהייב וועלט ביי די ערשטע גבארענע מענטשן קין אונ הבל הט זיך דערוועקט ביי זיי אין הארצן צו ברענגן אמתנה צו הקב"ה, אדאנק פר די טובות וואס הקב"ה האט מיט זייא גטאן, אונ אזו הט גטאן נח, ער הט גוואלט דאנקען צו הקב"ה פר די טובה וואס ער הט אים גטאן ער איז געבליבן לעבן פון דעם מבול, הט ער געבאהט אמזבח אונ האט מקריב גוועין קרבנות, אונ הקב"ה האט אנגענומען מיט פארגעניגען דעם קרבן ווי איינר שמעקט אגוטן ריח מיט פערגעניגען: ויאמר ה' אל לבו. הקב"ה הט געטראכט אין הארצן צוויי זאכן, ערשטונס וועל איך מער ניט פלוכן די ערד, וואורום די ערד איז איצט גינוג מאגער, וועלען די מענטשן ניט מער האבן אזו פיל פערגניגען פון די ערד ווי זייא האבען גהאט ביז איצט דריבער כי יצר לב האדם רע מנעוריו, וועט די הארץ פון מענטש נאר שלעכט זיין אין זיין יוגענד, אבר אז ער וועט ווערן אלטר וועט ער אליין בעסר ווערן, דם צווייטע ולא אוסיף עוד להכות את... איך וועל ניט מער הרגנן אלע לעבעדיגע זאכן בהמות חיות עופות, וואורום אז דיא מענטשן וועלן זיין בעסע... זיי אכטונג געבן אויף די בהמות חיות עופות זייא זאלן אוך זיין בעסער, גזלה וועט ניט מער זיין וואורום עו... הארץ, אזו לאנג ווי די ערד וועט שטיין וועט מען זייען אונ שניידן, וועלן אלע האבן וואס צו עסן, מענטש... חיות עופות, אונ מען וועט האבן ארבעט טאג אונ נאכט וועט מען קיין צייט האבן צו זינדיגען:

פירוש לתורת אלהים

אונ זיי זאלן זיך ווידמענן אויף דער ערד [ס... ופרו ורבו על הארץ אונ זיי זאלן זיך פרוכפערן או... זיך מערן אויף דר ערד: (יח) ויצא נח ובניו אונ... ארום גגאנגן נח מיט זיינע זיהן ואשתו ונשי... אונ זיין ווייב אונ זיינע קינדערס ווייבר מיט... (יט) כל החיה וגו' למשפחותיהם יצאו מן התיבה צו... מינים זענען זיי ארום גגאנגן פון דר תיבה [פי... (כ) ויבן נח מזבח ליי' אונ נח הט גבויעט אמזבח... ויקח מכל הט ער גינומן פון איטליכע בהמה... ומכל העוף הטהור אונ פון איטליכן עוף טהור וי... אונ הט מקריב גוועין עולות אויף דעם מזבח [... (כא) וירח יי את ריח הניחוח אונ גאט הט גי...

ספר הישר

איז אויך גוועזן צו הילף אין דר זאך כדי נמרוד זאל נים טייטין אז דם איז אברם. אונ די זאך איז פר געסין גווארין ... אברם. אונ נמרוד נעמט דם קינד פון תרח דען ער הט גמיינט אונ דם איז אלץ גוועין פון גאט ב"ה כדי אברם זאל ... ווערן

הַנִּיחֹחַ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־לִבּוֹ לֹא
אֹסִף לְקַלֵּל עוֹד אֶת־הָאֲדָמָה
בַּעֲבוּר הָאָדָם כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם
רַע מִנְּעֻרָיו וְלֹא־אֹסִף עוֹד לְהַכּוֹת
אֶת־כָּל־חַי כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי: כב עֹד
כָּל־יְמֵי הָאָרֶץ זֶרַע וְקָצִיר וְקֹר וָחֹם

א יָת קוּרְבָּנֵיהּ וַאֲמַר
מֵימְרֵיהּ לָא אוֹסֵף
ט עוֹד יָת אַרְעָא
חוֹבֵי אֱנָשָׁא אֲרֵי
לִבָּא דֶאֱנָשָׁא בִּישׁ
יהּ וְלָא אוֹסֵף עוֹד
וֵי יָת כָּל דְּחַי כְּמָא
יתִ: כב עוֹד כָּל יוֹמֵי
א זְרוֹעָא וַחֲצָדָא

תולדות אהרן
סוכה נב חגיגה טז קידושין ל:

בעל הטורים

ין אלא בוגדיו וירח ה' את ריח הניחות שעתידין ליתן ריח ניחוח. ד"א רמז שנכנס עמו ריח ג"ע כשהריח ריח בגדיו אז וירח ה': ג' בנמס' הכא ותידך אים מלחמה מנעוריו שאכן מואב מנעוריו. שמנעוריו צריך אדם להלחם עם יצה"ר ואם יגבר עליו ויגלת שאכן מואב מנעוריו ושוקט הוא על שמריו: (כב) וקציר. ב' במס' עיין כס' ויגש:

רש"י

והס (ב"ר פ' כ"ו ופ' ל"ד): (כא) מנעריו. כתיב משננער לצאת ממעי אמו ניתן בו יצר הרע: ף. ולא אסף. כפל הדבר לשבועה ד הוא שכתוב שבעתי מעבור מי נח ה ולא מצינו בה שבועה אלא זו בריו והיא שבועה וכן דרשו חכמים במסכת שבועות : (כב) עוד כל ימי הארץ וגו' לא ישבתו. ם הללו שני חדשים לכל אחד ואחד כמו ששנינו חצי

בית יהודא

זאל מקריב זיין פון זיי אקרבן: (כא) (מִנְּעֻרָיו). זאגט רש"י (מִנְּעֻרָיו כְּתִיב) עס שטייט מנעריו אן אוא"ו קען מען לייענען מִנְּעָרָיו, פון זיין אויפוועקין (מִשֶּׁנִּנְעַר לָצֵאת מִמְּעֵי אִמּוֹ) ווען דס קינד דערוועקט זיך ארויס צו גיין פון זיין מוטערס בויך (נִתַּן בּוֹ יֵצֶר הָרַע) איז שוין געגעבן גוואָרן אין אים דר יצר הרע ודריבער איז ער גיט שולדיג ווס ער זינדיגט: ולא אוסיף ולא אוסיף. (כָּפַל הַדָּבָר), דריבר האט הקב"ה גזאגט צווי מאהל לא אוסיף, איך וועל ניט מעהר פלוגען דיא ערד וועל ניט מעהר שלאגן אלע לעבעדיגע מיט איין מאהל (לִשְׁבוּעָה) דאס זאל זיין א שבועה וואו מען זאגט מאהל יא אדער צוויא מאהל ניין איז גלייך וויא מען וואלט געשוואָרן (הוּא שֶׁכָּתוּב) דס איז ווס שטייט אין פסוק האט געזאגט (אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעֲבוֹר מֵי נֹחַ עוֹד עַל הָאָרֶץ) איך האב געשוואָרן דיא וואסר פון נח ודר מבול זאל ניט זיין אוף דיא ערד (וְלֹא מָצִינוּ בָּהּ שְׁבוּעָה) אונ מיר געפינן ניט אין פסוק די שבועה פון הקב"ה (אֶלָּא זוּ שֶׁכָּפַל דְּבָרָיו) ס וואס הקב"ה האט גזאגט צוויי מאהל לא אוסיף (וְהִיא שְׁבוּעָה) דאס איז דיא שבועה (וְכֵן דָּרְשׁוּ חֲכָמִים בְּמַסֶּכֶת) אזו האבן דיא חכמים געלערנט אין דיא גמרא שבועות: (כב) ועד כל ימי הארץ וגו׳. זאגט רש"י (שִׁשָּׁה) דיא זעקס ציטן וואס שטייט אין פסוק קעלט, וואַרעם, זומער, ווינטער, זייהונג, אונ שניט, וועט זיין שים לכל אחד ואחד) צוויא חדשים צו יעדער צייט (כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ) וויא מיר האבן געלערנט (חֲצִי תִשְׁרֵי וּמַרְחֶשְׁוָן

דעת זקנים מבעלי התוספות

דבקו בטינן זכו ליכנס וליצא מן התיבה: (כב) עוד כל ין. אקרא דלעיל קאי דלא אוסיף להכות את כל חי וגו׳ ה דרכי להאריך עד שבעתים או עד שבעים ושבעה כדאשכחן גבי קין כי עוד כל ימי הארץ וגו׳:

שפתי חכמים

לפרש זה על ויבן מזבח או על ויעל עולות. וי"ל לפרש דודאי ידע נח שיקריב קרבן לה' כמו הכל שהקריב קרבן על הטובה שהיה לו מאת הש"י מכ"ם נח שנטל ממטול שיביא קרבן במקום תודה דהרכבה צריכין להודות אך קשה לרש"י מ"ם שהביא עולה מכל הבהמה הטהורה ומכל עוף הטהור די לו שיביא קרבן כשיכלו ובשביל גיו וכלותיו ולמה הביא מכל המינים וע"ז תירץ אמר לא לזה וכו' וק"ל: ד דא"ל דלא אוסיף חד לקללת האדמה להשחית ג' טפחים שה ואחד להכות כל חי דהי"ל לכלול כאחד לא אוסיף והו"ל לא אוסיף עוד לקלל את האדמה ולהכות את כל חי אלא כפל יף לשבועה כן כ"ל ודלא כהרא"ם שפי' לא אוסיף לקלל משמע להשחית ג' טפחים של מחרישה וגם משמע להכות כל חי אלא טעה: ה כתב הרא"ם וא"ת ולמה לא הביאו לראיה על כפל לשבועה מקרא דוהקמותי את בריתי דהכא משמע דכבר כרת בריח

פירוש לתורת אלהים

ישמאקן ריח פון דיא קרבנות זייגע קרבנות אן גנומן גוואָרן פאר גאט ויאמר יי אל לבו אונ האט גטראכט אין זיך זאָלבערט לא אוסף איך ניט מערין לקלל עוד את האדמה בעבור האדם נאך די ערד וועגין דעם מענטש כי יצר לב האדם עריו דען דיא גדאנקען פון דעם הארץ פון מענש זענין נאך שלעכט פון זיין יוגענט אן ולא אוסף עוד להכות את כל חי כאשר עשיתי אונ איך וועל ניט מערען נאך צוא שלאגן אלע לעבעדיגע בשעפעניש אזו ווי איך האב גיטאן: (כב) עוד כל ימי הארץ כל זמן די וועלט וועט שטיין זאלן דיא זעקס צייטען וואס ווייטער שטייט קיין אויף הערונג האבן זרע דיא צייט פון זייען וקציר אונ די צייט פון שניט וקור אונ די צייט פון קעלט וחום אונ היץ וקיץ

ספר הישר

ותרח אונ תרח האט גינומען אברם מיט די מוטר אונ די אונ האט זיי בהאלטן אין איין הייל. אונ גאט ב"ה איז ים אברם אין דער הייל אונ אברם איז גרוס גוואָרן אונ ין אין דר הייל צעהן יאר. אונ הרן דר זון פון תרח דר פן אברם ווס איז גוועזן עלטר פון אברם האט גנומן א ווייב ער איז אלט גוועזן ציין אונ דרייסיג יאר אונ זיא האט גווינן א זון אונ רופט אים לוט. אונ זי האט גווינן איין טאכטר אונ מען האט זי גרופן מלכה אונ זיא האט גווינן איין טאכטר אונ מען האט זיא גרופן שרי. אונ הרן איז אלט גוועזן צוויי אונ פערציג יאר בשעת אז שרי איז גבוירן גוואָרן אונ אברם איז אלט גוועזן צעהן יאר

ב׳יייי

וְקַיִץ וָחֹרֶף וְיוֹם וָלַיְלָה לֹא יִשְׁבֹּתוּ׃
ט א וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ וְאֶת־בָּנָיו
וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־
הָאָרֶץ׃ ב וּמוֹרַאֲכֶם וְחִתְּכֶם יִהְיֶה עַל

וְקוּרָא וְחוּמָא וְ
וְסִתְוָא וִימָם וְלֵילְ
יִבְטְלוּן׃ א וּבָרֵיךְ
נֹחַ וְיָת בְּנוֹהִי וַאֲמַר
פּוּשׁוּ וּסְגוּ וּמְלוֹ
אַרְעָא׃ ב וְדַחַלְ
וְאֵימַתְכוֹן תְּהֵי עַ

תו"א ויום ולילה סנהדרין נח: ומוראכם שם שבת קנא:

רש"י

תשרי ומרחשון וחצי כסליו זרע. חצי כסליו וטבת ו
: קור וכו' בב"מ (דף קג) (ס"א עוד כל ימי כלומ
כמו עוד טומאתו בו): קור. קשה מחורף. חו
זרע שעורים וקטניות החריפין להתבשל מהר. ז
חצי שבט ואדר וחצי ניסן (מהרש"ל קציר חצי ני
וחצי סיון): קיץ. הוא זמן לקיטת תאנים וזמן ש
אותן בשדות ושמו קיץ כמו (שמואל ב טז) והלח
לאכול הנערים: חום. הוא סוף ימות החמה חצי א
וחצי תשרי שהעולם חם ביותר כמו ששנינו במס
שלהי קייטא ח קשי מקייטא: ויום ולילה לא י
מכלל ששבתו כל ימות המבול שלא שמשו ט המזל
ניכר בין יום ובין לילה (ב"ר פכ"ה ופ' לד): לא י
לא יפסקו כל אלה ב מלהתנהג כסדרן: (ג) ו

בית יהודא

וחצי כסלו) האלב תשרי. אונ גאנץ מרחשון אונ האלב כסלו (זרע) זייעט מען תבואה ורא שמועסט מען פון ארץ ישראל) (וחצי כסלו וטבת וחצי שבט) האלב כסלו אונ גאנץ טבת אונ האלב שבט (קור) איז קעלט (קור קשה מחורף) קור איז קעלטער פון חורף (חורף עת זרע שעורים וקטניות החריפין להתבשל מהר) חורף איז די צייט ווס מען פארזייעט גערשטן אונ ארבעס ווס ווערן געשווינט צייטיג (קור) קעלט, איז האלב שבט אונ אדר ביז האלב ניסן (קציר) דר שניט פון תבואה איז האלב ניסן אונ אייר אונ האלב סיון (קיץ הוא זמן לקיטת תאנים) קיץ ווערט גערופען דיא צייט ווס מען קלייבט אראפ די פייגן פון די בוימער (וזמן שמיבשין אותן בשדות) אונ די צייט ווס מען טריקענט די פייגן אין פעלד רופט מען אויך קיץ (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק (הלחם והקיץ לאכול הנערים) דאס ברויט אונ דיא געטריקענטע פייגן הט מען געשיקט דיינע בעדינערס זאלען דם עסין סוף ימי החמה) דם ענדע זומער רופט מען חום (והיים) דאס איז האלב אב אונ אלול אונ האלב תשרי (שה... ביותר) דאמאלס איז דיא וועלט שטארק ווארעם (כמו ששנינו במסכת יומא) וויא מיר האבן געלערנט אין די גמ... (שלהי קייטא קשה מקייטא) די היץ פון ענדע זומער איז שעדליכער וויא דיא היץ פון גאנצען זומער: ויום... ישבתו). טאג אונ נאכט וועט ניט געשטערט ווערן, עס וועט אייביג זיין טאג אונ נאכט, זאגט רש"י (מכל... כל ימות המבול) פון דאנען ווייסען מיר דעם גאנצען יאהר ווס דר מבול איז גוועען איז גוועען גשטערט דער פירונג... וועלט (שלא שמשו המזלות) דיא מזלות זענען געשטאנען אונ זענען ניט געגאנגען זייער וועג. (ולא ניכר בין יום ו... מען הט ניט דערקענט צווישען טאג אונ נאכט: (לא ישבותו). מיינט מען (לא יפסקו כל אלה מלהתנהג כסדרן) דיא... צייטען וועלען ניט אויפהערען צו זיין אין זייער ארדענונג ביז וויא לאנג דיא וועלט וועט שטיין: (ב) וחת...

שפתי חכמים

ורוצה לקיימו ולמה הוכרחו להביא מדברי קבלה דאשר נשבעתי וכו' ול"ע ושמא י"ל דמלשון הברית לא משתמע שהוא ל' שבועה אלא הבטחה בעלמא מ"ה הוכרחו להביא ראיה מקרא דאשר נשבעתי וק"ל נ"ל: ו נ"ל מורף הרא"ם: ז ה"ג חצי סיון תמוז וחצי אב. והוא כו' כנ"ל: ח ולפי שכל הקיץ הבריות עדיין קרים הם מחמת קור החורף אלא שבסוף הקיץ נתחממו ונמצא שסוף הקיץ קשה מעיקרו של קיץ וכן הקור קשה מחורף ג"כ על זה הדרך דהא בפרק המקבל משמע שהחורף הוא חזקו ותרפו של שתיו וימי ליגה ואיך כתב הכא שקור קשה מחורף אלא שמפרש ג"כ על זה הדרך וכ"מ מדברי הרא"ם: ט ואף דקאי על כל הו' עתים משום דמלתא דפשיטא הוא דכל אותן שש עתים שתלויין בארץ דגם הקור והחום סיבת מציאותם מתהפכות מהגלגל ההוא בזמן הקיץ יותר מבחורף ובהיות הארץ מכוסה במים אין שם הפוך הגלגל והרי המים היו על כל פני הארץ אלא נקט אפי' יום ולילה שאינן תלויין בארץ (וראי' מיום א' וב' מו' ימי בראשית שמשו המאורות הראשונים אף שהיה הארץ מכוסה במים) לא הוי לפי שלא שמשו וכו': י כתב הרא"ם ואם כן איך יוכל לראות באחד בתשרי אם חרבו המים שהוא תוך י"ב חודש ועוד מהיכן ידע מספר ימים שאמר ויהי מקץ מ' יום וגו' ועוד וישלח את היונה וגו' איך פרחה בלתי אור ואיך ראתה אם יש מקום לנוח ומה תועלת התיבה בחלון אם לא היה אור וכו' והניח הדבר בקושיא ול"נ דמ"ש שלא

שמשו המזלות היינו שלא היתה תנועת הגלגלים אלא ב... השמש עומד שם היה אור כל י"ב חדש ולא היה יום ולילה שהוא י"ב שעות יום וי"ב שעות לילה אלא חצי הכדור הי... כדור היה חושך כל י"ב חדש כמו שהיה בתחלת ה... שנתלו המאורות בגלגלים ונח כשנכנס בתיבה נפני מי... השמש על הארץ כדכתיב בעצם היום הזה וגו' וכן דייקי ל... שלא שמשו המזלות ולא אמרו שלא האירו המאורות א"ו המ... אך יום ולילה לא היה כשאר ימים וזה שנקט רש"י ולא ניכר לילה כלומר במקום א' היה כולו יום ובמקום אחד היה כול... שהשמש היה על הארץ חרבו פני האדמה מחום השמש אף י"ב חדש ובזה יתורצו כל קושיות הרא"ם אך מה שהקשה מספר הימים וכו' אפשר שהי' משער הימים ע"י שיעור בעל העקידה בפרשת בראשית או ע"י כלי שיעור שקורין זייגר) שהי' לו כיון שהחמה היתה זורחת בחלון התיבה... עמאו כי לא היה נח יושב בחושך למ"ד דלהר שייני... הבעלי חיים כמו דאמרי' משמורה ראשונה חמור נוער עורבים ותרנגולים כמו דאמרי' הנותן לשכוי בינה לה... ובין לילה או ע"י סגולת אבן טוב (כ"מ בב"ר ע"ש ג... וכמו שאמר גבי משה רבינו ע"ה מנין היה יודע היומ... לילה וכו' ודוק וה' יראנו נפלאות מתורתו: כ שלא...

פירוש לתורת אלהים

אונ זומער וחורף אונ ווינטער ויום ולילה אונ טאג אונ נאכט לא ישבתו זאלין ניט געשטערט ווערין פון צו פירען זיך אזויא וויא זייער סדר איז [ע' רש"י]: (א) ויברך אלהים את נח ואת בניו אונ גאט הט געבענשט-

נח מיט זיינע קינדער ויאמר להם אונ ער האט... גזאגט פרו פרוכפערט אייך ורבו אונ מערט א... את הארץ אונ דער פילט דיא ערד: (ב) ומו... אייער פארכט וחתכם אונ אייער אנגסט...

ספר הישר

בשעת אז שרי איז גבוירן געווארן. אונ אין דר זעלבער צייט איז אברם אונ זיין מוטר אונ די זייגערין ארוס גגאנגן פון דר הייל

דען נמרוד הט שון פאר געסין אן אברם. אונ אבר... גגאנגן פון דר מערה איז ער גגאנגן צו נח אונ צו...

אַרְעָא וְעַל כָּל
דִּשְׁמַיָּא בְּכֹל דִּי
ש אַרְעָא וּבְכָל נוּנֵי
יְדְכוֹן יְהוֹן מְסִירִין:
רַחֲשָׁא דְּהוּא חַי
יְהֵי לְמֵיכַל כְּירוֹק
א יְהָבִית לְכוֹן יָת
ד בְּרַם בִּשְׂרָא
ה דְּמֵהּ לָא

כָּל־חַיַּ֣ת הָאָ֔רֶץ וְעַ֖ל כָּל־ע֣וֹף הַשָּׁמָ֑יִם
בְּכֹל֩ אֲשֶׁ֨ר תִּרְמֹ֧שׂ הָֽאֲדָמָ֛ה וּֽבְכָל־
דְּגֵ֥י הַיָּ֖ם בְּיֶדְכֶ֥ם נִתָּֽנוּ׃ ג כָּל־רֶ֙מֶשׂ֙
אֲשֶׁ֣ר הוּא־חַ֔י לָכֶ֥ם יִהְיֶ֖ה לְאָכְלָ֑ה
כְּיֶ֣רֶק עֵ֔שֶׂב נָתַ֥תִּי לָכֶ֖ם אֶת־כֹּֽל׃
ד אַךְ־בָּשָׂ֕ר בְּנַפְשׁ֥וֹ דָמ֖וֹ לֹ֥א תֹאכֵֽלוּ׃

ירק עשב סנהדרין נו נז נח קט : אך
בשר סנהדרין לט :

רש״י

ם כמו תרלו חתת (איוב ו). ואגדה לשון חיות
ן לא שבת קנא) שכל זמן שהתינוק בן יומו חי אין
ייך לשומרו מן העכברים עוג מלך הבשן מת צריך
מן העכברים שנאמר ומוראכם וחתכם יהיה אימתי
ורהכם על החיות כל זמן שאתם חיים: (ג) לכם
לאכלה. (סנהדרין קט) שלא הרשיתי לאדם
בשר אלא ירק עשב ולכם כירק עשב שהפקרתי
הראשון נתתי לכם את כל: (ד) בשר בנפשו.
הם אבר מן החי כלומר כל זמן שנפשו בו

בית יהודא

דער טייטש (וְאֵימַתְכֶם), אייער מורא (כְּמוֹ) וויא עס שטייט אין פסוק (תִּרְאוּ חֲתַת) איר וועט זעהן אשרעק (וְאַגָּדָה לָשׁוֹן חַיּוֹת) די גמרא זאגט וְחִתְּכֶם מיינט מען אייער לעבעדיגקייט (שֶׁכָּל זְמַן שֶׁתִּינוֹק בֶּן יוֹמוֹ חַי) אזו לאנג וויא מען לעבט אפילו אקינד וואס איז אלט נאר איין טאג (אֵין אַתָּה צָרִיךְ לְשׁוֹמְרוֹ מִן הָעַכְבָּרִים) דארף מען אים ניט היטען פון מייז (עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן מֵת) אז דר מענטש שטארבט אפילו ער איז גרוס וויא עוג מלך הבשן (צָרִיךְ לְשׁוֹמְרוֹ מִן הָעַכְבָּרִים) דארף מען אים היטען מייז זאלן אים ניט עסין (שֶׁנֶּאֱמַר) ווארום עס שטייט אין פסוק (וּמוֹרַאֲכֶם וְחִתְּכֶם יִהְיֶה) אייער מורא וועט זיין אויף
...בעדיגע זאכן (אֵימָתַי יִהְיֶה מוֹרַאֲכֶם עַל הַחַיּוֹת) ווען וועט זיין אייער מורא אויף דיא חיות (כָּל זְמַן שֶׁאַתֶּם חַיִּים)
...ג וויא איר לעבט: (ג) וְלָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה]. אלץ וואס קריכט אויף די ערד מעגט איר עסין (שֶׁלֹּא הִרְשֵׁיתִי לְאָדָם הָרִאשׁוֹן
א יֶרֶק עֵשֶׂב) צו אדם הראשון האב איך ניט ערלויבט ער זאל עסין פלייש נאר גראז האט ער געמעגט עסין
אבער צוא אייך (כְּיֶרֶק עֵשֶׂב שֶׁהִפְקַרְתִּי לְאָדָם הָרִאשׁוֹן נָתַתִּי לָכֶם אֶת כֹּל) האב איך געגעבן אלץ צום עסין אזו
האב גיגעבין צוא אדם הראשון די גראז צום עסין: (ד) וּבָשָׂר בְּנַפְשׁוֹ. זאגט רש״י (אָסַר לָהֶם אֵבֶר מִן הַחַי) הקב״ה
...באטין זייא זאלין ניט אפשניידין אשטיק פלייש פון אלעבעדיגע בהמה (כְּלוֹמַר) אזוי מיינט מען (כָּל זְמַן שֶׁנַּפְשׁוֹ

שפתי חכמים

...יתה ומנוחה משום דלא שייך לשון מנוחה אלא על הפועל
...דבר בו שייך ל׳ מנוחה שבתת ממלאכה זו אבל הפעולה
...גון הכא על עתים אין שייך לומר שבתו אלא פירושו לשון
...ל (קנ״מ) ומה שהתיר לנח הבשר יותר מלאדם נלע״ד לפי
שמקודם היו האדם והבהמה שוין כולם מעשה ה׳ יצרם מן האדמה
ואין לזה יתרון על זה ולמה ימית האחד את חבירו אבל בזמן המבול
שהטאו כולם והי׳ ראוי שיאבדו כולם אלא שנתקיימו בזכות נח ובזה
היה לו יתרון על הב״ח וכו׳: מ כ׳ הרא״ם הנוסחא הנכונה שמלאתי

פירוש לתורת אלהים

...רץ וְעַל כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם זאל זיין אויף אלע חיות
...ערד אונ אלע עופות וואס אונטער דעם הימל
...ר תִּרְמֹשׂ הָאֲדָמָה אונ אלץ וואס דיא ערד טוט
...גען וּבְכָל דְּגֵי הַיָּם אונ אלע פיש פון דעם ים
...ענן אלין אין אייערע הענד געגעבן געווארן ע׳ רש״י:
...מֶשׂ אֲשֶׁר הוּא חַי איטליכס ווידמענונג וואס עס
...לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה זאל צו אייך זיין צו עסן כְּיֶרֶק
...ו וויא דיא גרינע קרייטעכצער נָתַתִּי לָכֶם
...האב איך אייך דאס אלץ גיגעבען [עיין רש״י]:
...נייערט בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ אז דם חיות איז נאך דא אין
...פלייש דם מיינט מען אבר מן החי. אונ ווידער
...סער אונ עס וועלן זיין צדיקים אויך, דריבער האט

ליקוטי יוסף

(ג) כָּל רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא חַי וגו׳. הקב״ה האט גזאגט צו נח פון איצט אונ ווייטער וועלן מענטשן מעגין עסין פלייש, די גמרא זאגט עם הארץ אסור לאכול בשר, פארצייטיגי עמי הארצים, ווס זענען גוועזן ווי די בהמות האבען זיי ניט גטארט עסין פלייש, ווייל די בהמה איז גוועזן בעסער פון זיי, דריבער האט ער ניט גמעגט שעכטין אבהמה אונ עסין איר פלייש, אונ די צעהן דורות פון אדם ביז נח ווס זענען גוועזן גרוסע רשעים, זענען געווים ניט ווערט גוועזן זיי זאלן עסין פלייש, ואפילו דיא בהמות חיות עופות האבען אוך געזינדיגט ווי רש״י זאגט אין אנהייב סדרה פון דעסטוועגן זענען די מענטשן ערגער גוועזן פון זיי) דריבער הט הקב״ת זיי ניט ערלויבט צו עסין פלייש, אבער נאכדעם וויא נח איז געקומען פון די תבה אונ הקב״ה הט גזעהן די שפעטערדיגע מעיטשן וועלן ניט זיין אזו שלעכט אונ ווס שפעטער וועט הקדוש ברוך הוא זייא מתיר גוועזן צוא עסין פלייש:

ספר הישר

...ינם פון זיי גאטס מוסר. אונ קיין שום מענטש הט ניט
... אונ אברם האט בדינט נח מיט שם ניין אונ דרייסיג
...ונ אברם הם דר קענט גאט ב״ה זינד ער איז אלט גוועזן
...ר. אונ אברם איז גוט גוועזן אונ גגאנגען אין גאטס וועג
...טוט ארין אזו ווי נח אונ שם האבן אים גלערנט. אונ
...מענטשן ווס זענען גוועזן אויף דר ערד האבן בורד גוועזן אן
גאט ב״ה אונ האבן גדינט אפ געטר. אונ זיי האבין נאר פאר געסין אן גאט ווס ער הט זיי בשאפין אונ איטליכער בזונדר הט זיך גימאכט איין אפ גאט פון האלץ אונ שטיינער ווס ער קאן ניט ריידין אונ ניט הערין. אונ נמרוד מיט זיינע קנעכט אונ תרח מיט זיין גאנץ הויז גזונד האבין אן גהויבן צו דינן די אפ געטר. ויהי אונ צו תרח איז גיוועזן צוועלף אפ געטר. אונ איטליכען

ה וְאַךְ אֶת־דִּמְכֶם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם אֶדְרֹשׁ מִיַּד כָּל־חַיָּה אֶדְרְשֶׁנּוּ וּמִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ אָחִיו אֶדְרֹשׁ אֶת־

תהו"א ואך את בבא קמא צא סנהדרין נז:

תֵיכְלוּן: ה וּבְרַם יָת דִּמְכוֹן לְנַפְשָׁ אֶתְבַּע מִיַּד כָּל אֶתְבְּעִינֵהּ וּמִיַּד מִיַּד גְּבַר דְּיֵשׁוֹד יָ דַאֲחוּהִי אֶתְבַּע

בעל הטורים

(ה) ואך. ג' במס' הכא ואידך ואך אם טמאה ארץ אחוזתכם. ואך את הדבר. לומר כמו שאסור להרוג עצמו כך אסור לקלל ואך את דמכם לנפשותיכם ואך את הדבר שאפילו הדבור אדרוש. ואך אם טמאה לומר שמכל חיה אדרשנו בין טמאה בין ט

בית יהודא

בו לא תאכלו הַבָּשָׂר) אַזוֹ לַאנְג וְוִי דָאס לֶעבִּין אִיז אִין דִיא בְּהֵמָה טאר מֶען נִיט אָפְּשְׁנַיידִין פוּן אִיר אַשְׁטִיקֶל פְלֵייש אוּנ עֶסִין: וּבְנַפְשׁוֹ דָמוֹ) . דִי בְּלוּט אִיז זַיין לֶעבִּין (בְּעוֹד נַפְשׁוֹ בוֹ) אַזוֹ לַאנְג וְוִי דִי בְּהֵמָה לֶעבְּט, אִיז דָם בְּלוּט אִיר לֶעבֶּן: וּבָשָׂר בְּנַפְשׁוֹ). וָועןְ דָם פְלֵייש לֶעבְּט (לֹא תֹאכֵלוּ) זָאל מֶען דִי פְלֵייש נִיט עֶסִין (הֲרֵי אֵבֶר מִן הַחַי) מֶען מֵיינְט מֶען זָאל נִיט אָפְּשְׁנַיידִין אַשְׁטִיק פְלֵייש פוּן אַלֶעבֶּדִיגֶע בְּהֵמָה (וְאַף בְּנַפְשׁוֹ דָמוֹ לֹא תֹאכֵלוּ) וָועןְ דָם בְּלוּט לֶעבְּט זָאלְט אִיר דָם בְּלוּט נִיט עֶסִין (הֲרֵי דַם מִן הַחַי) דָם בְּלוּט פוּן אַלֶעבֶּעדִיגֶע זַאךְ זָאלְט אִיר נִיט עֶסִין וְאָבֶּר דָם בְּלוּט פוּן אַטוֹיטֶע בְּהֵמָה הָאבֶּן נֹחַ מִיט זַיינֶע קִינְדֶער גֶמֶעגְט עֶסִין: (ה) וְאַךְ אֶת דִּמְכֶם). זָאגְט רש"י הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּא נֹחַ (אַף עַל פִּי שֶׁהִתַּרְתִּי לָכֶם נְטִילַת נְשָׁמָה בִּבְהֵמָה) אֲפִילוּ אִיךְ הָאבּ אַייךְ מַתִּיר גִיוֶוען צוּ הַרְגְנִען אַבְּהֵמָה אוּנ עֶסִין אִיר פְלֵייש, פוּן דֶעסְטְוֶועגְן דְּמְכֶם אֶדְרוֹשׁ מֵהַשּׁוֹפֵךְ דַם עַצְמוֹ) אַז אֵיינֶר וֶועט פַארְגִיסֶען זַיין אֵייגֶנֶע בְּלוּט. עֶר וֶועט זִיךְ אַלֵיין הַרְגֶען, וֶועל אִיךְ זַיין בְּלוּט, אִיךְ וֶועל שְׁטְרָאפֶען זַיין נְשָׁמָה אִין גֵיהִנֹּם: וּלְנַפְשֹׁתֵיכֶם). זָאגְט רש"י (אַף הַחוֹנֵק עַצְמוֹ) אֲפִילוּ זִיךְ דֶערְשְׁטִיקְט (אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָצָא מִמֶּנּוּ דַם) אֲפִילוּ עֶס אִיז נִיט אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶן פוּן אִים בְּלוּט וֶועט עֶר אוֹיךְ גֶ וֶוערִין: וּמִיַּד כָּל חַיָּה). אֲפִילוּ אַחַיָּה וֶועט הַרְגֶנֶן אַמֶענְטְשׁ וֶועט זִיא גֶעהַרְגֶת וֶוערִין (לְפִי שֶׁחָטְאוּ דוֹר הַמַּבּוּל) מֶענְטְשִׁין וָואס זֶענֶן גִיוֶוען אִין דִיא צַייט פוּן מַבּוּל וּפַאר דֶעם מַבּוּל אוּנ הָאבִּין גִזִינְדִיגְט (וְהוּפְקְרוּ לְמַאֲכָל חַיּוֹת רָעוֹת בָּהֶם) זֶענֶן זֵיי גִיוֶוען הֶפְקֵר (פְרֵייא) צוּ אַלֶע שְׁלֶעכְטֶע חַיּוֹת אוּנ דִיא חַיּוֹת הָאבִּין אוֹיף זֵייא גֶעוֶועלְטִיגְט אוּ גִיגֶעסִין פוּן זֵייא (שֶׁנֶּאֱמַר) וְויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (נִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמוּ) וַוייל זֵייא זֶענֶען גֶעוֶוען גְלַייךְ צוּ בְּהֵמוֹת, דְרִיבֶּער הָאבִּין דִי חַיּוֹת אוֹיף זֵיי גֶעוֶועלְטִיגְט (לְפִיכָךְ הוּצְרַךְ לְהַזְהִיר עֲלֵיהֶן אֶת הַחַיּוֹת) דְרִיבֶּער הָאט הקב"ה זָאגְן דִי חַיּוֹת זֵיי זָאלֶן קֵיין מֶענְטְשִׁין הַרְגֶנֶען: וּמִיַּד הָאָדָם). מֵיינְט מֶען (מִיַּד הַהוֹרֵג בְּמֵזִיד וְאֵין עֵדִים אֲנִי אֶ

רש"י

לא תאכלו הבשר: בנפשו דמו. כעוד נ בשר בנפשו לא תאכלו. הרי אבר מן החי ול דמו לא תאכלו הרי דם מן החי: (ה) ואך את אף ע"פ שהתרתי לכם נטילת נשמה את דמכם אדרוש מהשופך דם עצמו: לנפש אף החונק עצמו אע"פ שלא יצא ממנו דם: מיד כ לפי שחטאו דור המבול והופקרו למאכל חיות רע בהן שנאמר (תהלים מט) נמשל כבהמות נדמו לפי להזהיר עליהן את החיות: ומיד האדם. מיד ההו

שפתי חכמים

בנפשו כעוד נפשו בו לא תאכלו הרי אבר מן החי כעוד נפשו בדמו לא תאכלו הרי דם מן החי. וכ' מן בנפשו במקום עם כאלו אומר הבשר בעודו עם הנפש לא תאכלו. ומיתורא דדמו דרשו שמלת בנפשו נדרש לפניו ולאחריו בשר בנפשו בנפשו דמו ופי' הבשר בעודו עם נפשו וכן כשעם נפשו דמו כלומר כשדמו עודנו עם נפשו לא תאכלו ומה שהוצרך לומר בעוד נפשו בו ולא אמר כלשון הכתוב בשר עם נפשו כמיכן ממלת בנפשו הוא מפני שבשר עם נפשו לא תאכלו מורה שלא תאכלו הנפש עם הבשר יחד לפיכך פי' בנפשו בעוד נפשו בו וכו': ג (קנ"מ) דאי מסופך דם אחר הא כבר נא' ומיד האדם: ס דאל"כ

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ה) ואך את דמכם וגו'. אזהרה לחונק עצמ בב"ר יכול אפי' כחנניה מישאל ועזריה תלמוד פירוש יכול אפילו כמו אלו שמסרו עצמן לקד שלא יוכל לחבול בעצמו אם הוא ירא שלא יוכ לעמוד בנסיון ת"ל אך כי בשעת השמד יכול למסור עצ ולהרוג עצמו. וכן בשאול בן קיש שאמר לנערו ש ודקרני בה וכו' ת"ל אך שאם ירא אדם שמא יעשו קשים שלא יוכל לסבול ולעמוד בנסיון שיכול להרוג ומכאן מביאין ראיה אותן ששוחטין התינוק בשעת הג שאוסרין ומפרשים כן יכול כחנניה וחביריו שכבר נמס ת"ל אך אבל אינו יכול להרוג את עצמו יכול כשאול שמסר עצמו למיתה ת"ל אך פי' שאינו יכול לחבול בעצמו נ שלא ברשות חכמים עשה מהר"ש בר אברהם המכונה אוכמן. ומעשה ברב אחד ששחט הרבה תינוקות בשעת השמ ירא שיעבירום על דת והיה רב אחד עמו והיה כועס עליו ביותר וקראו רוצח והוא לא היה חושש. ואמר אותו רב יהרג אותו רב במיתה משונה וכן היה שתפסוהו עכו"ם והיו פושטין עורו ונותנין חול בין העור והבשר ואחר כן הגזירה ואם לא שחט אותן התינוקות היו ניצולין:

פירוש לתורת אלהים

בְּנַפְשׁוֹ דָמוֹ אַז זַיין בְּלוּט אִיז נָאךְ מִיט דֶעם נֶפֶשׁ דָם מֵיינְט מֶען דַם מִן הַחַי לֹא תֹאכֵלוּ זָאלְט אִיר נִיט עֶסֶן דָאס וָוארְט בְּנַפְשׁוֹ גֵייט אַרוֹיף אוּנ אַרָאפּ: (ה) וְאַךְ אוּנ נַייעֶרְט אֶת דִּמְכֶם אַייעֶר אֵייגִין בְּלוּט לְנַפְשֹׁתֵיכֶם צוּ אַייעֶרֶע לַייבֶּר אֶדְרוֹשׁ וֶועל אִיךְ פָארְשְׁטֶן [ע' רש"י] מִיַּד וָוען אַחַיָּה וֶועט אוּם בְּרֶענְגֶן אַמֶענְטְשׁ וֶועל אִיךְ פָארְשְׁטֶן פוּן אִיר דָם בְּלוּט פוּן דֶעם מֶענְטְשׁ וּמִיַּד הָאָדָם וָוען אֵיינֶר הַרְגֶת דֶעם אַנְדֶערְן בְּנ עֶס אִיז דְרוֹיף קֵיין עֵדוּת נִיטָא וֶועל אִיךְ פָ וֶועל אִיךְ אַלֵיין דֶעם רוֹצֵחַ שְׁטְרָאפֶן מִיַּד אִישׁ אַזוֹ אַמֶענְטְשׁ וָוָאס הָט זַיין חָבֵר לִיבּ וְוִי אַבְּר הָאט אִים גֶהַרְגֶת בְּשׁוֹגֵג אֶדְרוֹשׁ וֶועל אִיךְ

ספר הישר

חוֹרֶשׁ הָט עֶר גֶדִינְט אַבַּזוּנְדֶערְן אָפּ גָאט אוּנ הָאט מַקְרִיב גִיוֶוען צוּם אָפּ גָאט אָפּ־יְזֶענְט אוּנ אַגִישַׁאנְק. אוּנ אַזוֹי הָאט עֶר גְטָאן אִיטְלִיכֶן חוֹדֶשׁ צוּ זַיין אָפּ גָאט. אוּנ הָאט זִיךְ גִבּוּקְט צוּ זֵיי אוּנ זֵיי גֶדִינְט. אוּנ אַלֶע מֶענְטְשֶׁען פוּן דוֹר הָאבִּין אוֹיךְ אַזוֹי גְטָאן אוּנ הָאבֶּן זִיךְ גְמַאכְט אָפּ גֶעטֶר. אוּנ דֶעם רֶעכְטֶן גָאט זֵיי פַּר־לָאזְט. אוּנ אַבְרָם דֶר זוּן פוּן תֶּרַח אִיז דֶר וַוא בַּיי נֹחַ אִין הוֹיז אוּנ קֵיין שׁוּם מֶענְטְשׁ הָט נִיט גְוויס ב"ה אִיז מִיט אַבְרָם. אוּנ עֶר וַוייסְט אַז אַלְץ וָואס דֶ

אָ דֶאֱנָשָׁא : ו דְיֵשׁוֹד
א דֶאֱנָשָׁא בְּסַהֲדִין
מֵימַר דַּיָּנַיָּא דְּמֵהּ
ד אֲרֵי בְּצַלְמָא דַיְיָ
יָת אֱנָשָׁא : ז וְאַתּוּן

נֶ֫פֶשׁ הָאָדָֽם׃ ו שֹׁפֵךְ֙ דַּ֣ם הָֽאָדָ֔ם בָּֽאָדָ֖ם דָּמ֣וֹ יִשָּׁפֵ֑ךְ כִּ֚י בְּצֶ֣לֶם אֱלֹהִ֔ים עָשָׂ֖ה אֶת־הָאָדָֽם׃ ז וְאַתֶּ֖ם פְּר֣וּ וּרְב֑וּ

א שופך דם יבמות סג סנהדרין נו נז עב : כי בצלם ברכות סא יבמות סג אבות ג : ואתם פרו יבמות סג סה סנהדרין נט עבודת כוכבים ה :

ריש"י

עדים אני אדרוש : מיד איש אחיו . מיד שאוה
לו כאח והרגו שוגג אני אדרוש אם לא יגלה ויבקש על
לימחל שאף השוגג צריך כפרה ואם אין עדים לחייבו
והוא אינו נכנע הקב"ה דורש ממנו . כמו שדרשו
ינו והאלהים אנה לידו במסכת מכות הקב"ה מזמנן
יק אחד וכו' : (ו) באדם דמו ישפך . אם יש עדים
והו אתם למה כי בצלם אלהים וגו' : עשה את
ים. זה מקרא חסר וצריך להיות עשה העושה את
ם וכן הרבה במקרא : (ז) ואתם פרו ורבו .
כות ה) לפי פשוטו ע הראשונה לברכה וכאן

בית יהודא

איין מענטש וועט הרגנן דעם אנדערין ווילענדיג און עס
וועט קיין עדות זיין , זאגט הקב"ה וועל איך פארשטין
דאס בלוט פון דעם געהרגתין : (מִיַּד אִישׁ אָחִיו) . אויב
אמענטש וועט הרגנין זיין ברודער אדער זיין גוטען פריינד
(שֶׁהוּא אוֹהֵב לוֹ כְּאָח) וואס ער האט אים ליב ווי אברודער
(וְהָרְגוֹ שׁוֹגֵג) און ער האט אים געהרגת ניט ווילענדיג .
זאגט הקב"ה (אֲנִי אֶדְרוֹשׁ) איך וועל פארשטין זיין בלוט
(אִם לֹא יִגְלֶה וִיבַקֵּשׁ עַל עֲוֹנוֹ לִמְחוֹל) אויב ער וועט ניט פאר
טריבען ווערין פון זיין ארט און ער וועט ניט טאהן תשובה
מען זאל אים מוחל זיין די זינד , וועל איך אים שטראפין
(שֶׁאַף הַשּׁוֹגֵג צָרִיךְ כַּפָּרָה) אפילו דער וואס זינדיגט אומגעריך
אויך בעטין מען זאל אים מוחל זיין (וְאִם אֵין עֵדִים לְחַיְּיבוֹ גָּלוּת) אויב עס איז ניטא עדות אז ער האט געהרגת
ערין ער זאל מוזין פארטריבען ווערין אין דיא ערי מקלט (וְהוּא אֵינוֹ נִכְנָע) און ער איז ניט אונטערטעניג צו הקב"ה
תשובה (הקב"ה דוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ) וועט הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא פארשטין פון אים דאס בלוט פון דעם געהרגתין (כְּמוֹ
שׁ רַבּוֹתֵינוּ) וויא די רבנן האבין געלערנט אויף דעם פסוק (וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ) גאט האט אנגעגרייט צו זיין
ט (הקב"ה מְזַמְּנָן לְפוּנְדָּק אֶחָד) הקב"ה ברייננגט צו זאמען דעם מענטש וואס האט געהרגת אומגערין (בְּשׁוֹגֵג) מיט
מענטש וואס האט געהרגת געוועין (בְּמֵזִיד) און אויף ביידע איז ניט גיוועזן עדות ועם הט ניט מעהר געוואקסט
הקב"ה) , דער וואס האט געהרגת בשוגג איז ניט פאר טריבען גיוואורין און דער מענטש וואס האט געהרגת במזיד
ניט געהרגת גיוואורין , איצט האט הקב"ה צוזאמען געברייננגט די צוויי מענטשין , דר מענטש וואס האט פריער
גת בשוגג גייט ארויף אויף אלייטער , און דר מענטש וואס האט פריער געהרגת במזיד שטייט אונטער דעם לייטער .
דער מענטש מיט דעם לייטער פאלט אויף דעם מענטש וואס שטייט אונטען און ער ווערט געהרגת , און איצט זענען
עדות , דער וואס האט געהרגת במזיד איז געהרגת גיוואורין און דער וואס האט פריער געהרגת בשוגג ווערט
פארטריבען : (ו) (בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ) . (אִם יֵשׁ עֵדִים) אויב עס זענען דא עדות וואס האבין גיזעהן ווי ער האט
רגת אמענטש במזיד , ווילענדיג (הֲמִיתוּהוּ אַתֶּם) זאלט איר בית דין אים הרגנען (לָמָּה) פאר וואס ? (כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים
את הָאָדָם) ווייל הקב"ה האט געמאכט דעם מענטש אין זיין געטליכען בילד : (וַיַּעַשׂ אֶת הָאָדָם) . ער האט גמאכט
מענטש , זאגט רש"י (וְזֶה מִקְרָא חָסֵר) אין דעם פסוק פעלט אנווארט (וְצָרִיךְ לִהְיוֹת) עס דארף זיין , עס דארף שטיין
פסוק (עָשָׂה הָעוֹשֶׂה אֶת הָאָדָם) דער וואס האט גמאכט דעם מענטש , הט ער אים געמאכט אין געטליכען בילד , אין די
ליכע הייליגקייט (וְכֵן הַרְבֵּה בַּמִּקְרָא) פיל פסוקים זענען דא וואס אין זיי פעלט אנווארט : (ז) (וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ) . האָרט רש"י
"ה האט דאך שוין איין מאהל געזאגט צוא נח וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ , צו וואס זאגט ער אים איצט נאך אמאהל ,
פערט רש"י (לְפִי פְּשׁוּטוֹ) נאך דעם פראסטן פשט (הָרִאשׁוֹנָה לִבְרָכָה) דאס ערשטע מאהל האט הקב"ה זייא
ענטשט זייא זאלען זיין פרוכטבאר און געמערט (וְכָאן לְצִוּוּי) און איצט האט הקב"ה זיי גיבאטין זייא מוזין זיך

שפתי חכמים

ותיכם למ"ל : ע שסובר דפסוק דפ' בראשית ויאמר להם פרו ורבו הוא פי' של ויברך אותם אלהים וכן נמי קרא דלעיל פסוק א'

פירוש לתורת אלהים

רשטן את נֶפֶשׁ הָאָדָם דעם נפש פון מענטש [ע' רמ"ן] :
שׁוֹפֵךְ דַּם הָאָדָם דר וום פר גיסט בלוט פון אמענטש
יינו ווען איינער הרגת אמענטש במזיד און עס איז
ר האנדען עדות דרוף בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ זאל דורך
נטשן זיין בלוט פר גאסן ווערן בית דין זאל אים
ן או ברענגן כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים ווארום אין פארעם
גאט עָשָׂה אֶת הָאָדָם האט גאט בשאפין דעם
נטש : (ז) וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ און איר פרוכבארט אייך
נק און שטארבט פאר זיין צייט , האט ער דאך אים
ך דַּם הָאָדָם , ער פארגיסט דאס בלוט פון אמענטש , בָּאָדָם , אפילו דם בלוט איז אין דעם מענטש , דר מענטש
עבט נאך איצט , נאר ווייל ער וועט דורך דעם שפעטער שטארבן פאר זיין צייט , וועט ער גשטראפט ווערען :

ליקוטי יקרים

(ו) שׁוֹפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם וגו' . די גמרא זאגט אויב מען
זעהט אמענטש איז גוסס , טאר מען אים ניט אנרירען ,
טאמר דורך דעם אנרירען וועט ער שטארבען מיט אמינוט
פריער , דריבער איז קיין אונטערשייד אויב איין מענטש
הרגת דעם אנדרען מענטש מיט איין מאהל , אדער ער איז
אים מצער , און דורך דעם צער ווערט קירצער זיין לעבין .
דהיינו אויב איינער נעמט אוועק דיא פרנסה פון זיין חבר ,
אדער ער פארשעמט אים צווישען מענטשען , וועגען דאס
פארשעמונג אדער וועגען דאס צער וום אים פעלט פרנסה
ווערט אים קאליע דם בלוט , און ער ווערט ביסלאכווייז
געהרגת , וועט ער גשטראפט ווערען , דאס זאגט דער פסוק

ספר הישר

טוט וום זיי דינן צו די אפ געטער איז אויך נארהיים דען זיי הט ער גמיינט אז דם איז גאט און ער וויל אים דינן און האט
ן ניט העלפין : ויירא און ווי אברם האט געזעהן די זונן שיינן גדינט די זון אגאנצען טאג און הט תפלה גטאן צו איר און

שִׁרְצוּ בָאָרֶץ וּרְבוּ־בָהּ׃ ס חמישי
ח וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ וְאֶל־בָּנָיו
אִתּוֹ לֵאמֹר׃ ט וַאֲנִי הִנְנִי מֵקִים אֶת־
בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְאֶת־זַרְעֲכֶם
אַחֲרֵיכֶם׃ י וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה
אֲשֶׁר אִתְּכֶם בָּעוֹף בַּבְּהֵמָה וּבְכָל־
חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם מִכֹּל יֹצְאֵי

אונקלוס

פּוּשׁוּ וּסְגוּ אִתְיְלִ
בְּאַרְעָא וּסְגוּ בַ
ח וַאֲמַר יְיָ לְנֹחַ וְלִבְנ
עִמֵּהּ לְמֵימָר׃ ט וַאֲנָא
אֲנָא מְקִים יָת קְיָמִי עִמְּ
וְעִם בְּנֵיכוֹן בַּתְרֵיכ
י וְעִם כָּל נַפְשָׁא חַיְ
דְעִמְּכוֹן בְּעוֹפָא בִבְעִי
וּבְכָל חֵיוַת אַרְעָא דְעִמְּ

בעל הטורים

(ט) מקים את בריתי אתכם. ס"ת רמז לתחיית המתים שהשם מקי בריתו להקיותם :

תולדות אהרן שרצו בארץ סנהדרין כז :

בית יהודא

בהעפטין מיט זייערע ווייבער זיי זאלין האבין קינדער אונ זיי זאלין גימערט ווערין אויף דר וועלט (ולפי מדרשו) אונ ווי די גמרא לערונט דריבער שטייט דא פרו ורבו נעבין שופך דם האדם (להקיש מי שאינו עוסק בפריה ורביה לשופך דמים) דער מענטש וואס נעמט ניט אווייב צו האבין קינדער איז גלייך ווי ער וואלט געהרגת מענטשין : (ט) ואני הנני. הקב"ה האט געזאגט צוא נח (מסכים אני עמך) איך בין מיט דיר מיט איין מיינונג מען דארף ניט מעהר ברייננגען אמבול אוף דער וועלט (שהיה נח דואג לעסוק בפריה נח האט געזארגט ווי אזו זאלין מיר האבין נאך קינדער טאמער וועט נאך אמאהל זיין אמבול (עד שהבטיחו הקב"ה לשחת העולם עוד) ביז הקב"ה האט אים צוגזאגט אז ער וועט ניט מעהר פארלענדין די וועלט (וכן עשה) או האט הקב"ה געטאהן (ובאחרונה אמר לו) צום לעצטין האט הקב"ה געזאגט צו נח אויב דוא האסט נאך מורא וועט זיין אמבול (הנני מסכים לעשות קיום וחוזק ברית להבטחתי) איך בין גרייט צוא פארשטארקין מיין פארזיכ וואס איך האב דיך פארזיכערט (ואתן לך אות) אונ איך וועל דיר געבין אצייכין אז עס וועט מעהר קיין מבול זיין פארבינדונג וועט זיין מיט אייך אונ מיט אייערע קינדער וואס וועלין זיין נאך אייך : (י) וחית הארץ אתכם. די חיות זענען מיט אייך (הם המתהלכים עם הבריות) דיא חיות וואס גייען צווישען מענטשין; (מכל יוצאי התבה). מיט אלע וו

ריש"י

לגווי ולפי מדרשו להקיש מי שאינו עוסק בפריה לשופך דמים (יבמות סה) : (ט) ואני הנני. מ אני עמך שהיה נח דואג לעסוק בפריה ורביה שהבטיחו הקדוש ברוך הוא שלא לשחת העולם וכן עשה ובאחרונה פ אמר לו הנני מסכים לעשות והוזק ברית להבטחתי ואתן לך אות : (י) חית ה אתכם. הם המתהלכים עם הבריות : מכל י

שפתי חכמים

ויאמר להם פרו ורבו הוא פי' של ויברך אותם אלהים אבל מצות פריה ורביה לא למדנו אלא מכאן דלא כתיב ביה ברכה : פ ר"ל וכן עשה בפעם שנית כלומר אע"פ שהבטיחו כבר לעיל מ"מ היה דואג לפי שהבטחתו של הקב"ה על תנאי הוא אם עושין רצונו מקיים הבטחתו ואם לאו אין מקיים הבטחתו ולכך היה דואג עד שהבטיח הקב"ה שלא להביא מבול עוד (וכזה יתורץ גם כן לדעת למה לוה לנח מצות פריה ורביה הא כבר לוה לאדם אלא משו נח דואג מסום הכי היה לריך לצוות לו) וא"ל למה היה דואג נשבע הקב"ה כדפירש"י לעיל לא אוסיף כפל הדבר לשבועה ד שכתוב ויאמר ה' אל לבו לא אוסיף וגו' ר"ל כך עלה בלבו ש

פירוש לתורת אלהים

אונ מערט אייך שרצו בארץ ווידמיט אייך אויף דער ערד ורבו בה אונ מערט אייך אויף איר [עיין רש"י] : (ח) ויאמר אלהים אל נח ואל בניו אונ גאט הט גזאגט צו נח אונ צו זיינע זיהן אתו מיט אים לאמר אזו צו זאגן : (ט) ואני אונ איך הנני מקים את בריתי וועל בשטעטיגן מיין זיכערהייט אתכם מיט אייך ואת זרעכם אחריכם מיט אייערע קינדער וואס זיי וועלן זיין נאך אייך [ע (י) ואת כל נפש החיה אונ מיט אלע וואס האבן א אחיות אשר אתכם וואס איז מיט אייך בעוף אין בבהמה אין בהמות ובכל חית הארץ אתכם אונ מיט חיות פון דר ערד וואס זענען צווישען אייך מכ התיבה פון אלע וואס זענן ארוס גגאנגן פון דר

ספר הישר

ווי עס איז גקומן פר נאכט איז דיא זהן פר גאנגן אונ עס איז פינצטר גיווארן הט ער אויף גהובן זיינע אויגן אונ זעהט אז דיא זונן איז ניט דא. האט אברם דר קענט אז דס איז ניט גאט. דער ווייל האט אברם דר זעהן די לבנה אונ די שטערן. האט אברם גמיינט אז דאס איז אגאט אונ די שטערן זענן קנעכט. הט אברם תפלה גטאן צו איר אנאנצי נאכט. אונ וויא עס איז גקומן אין דר פריא הט ער ווידער דער זעהן די זונן. הט אברם גזאגט ניין דס איז אויך ניט גאט נאר זיינע קנעכט : ויישב אונ אברם הט זיך גזעצט ביי נח אין הויז הט אברם דר קענט ווס גאט ב"ה איז. אונ דער מלך נמרוד קיניגט זיכערליך אונ דיא גאנצע וועלט איז גוועין אונטער זיין האנד. אונ די גאנצ איז גוועין איין לשון. אונ אלע שרים פון נמרוד האבן א גהאלטן אין דער צייט מצרים אונ כוש אונ כנען. אונ זאגט צום אנדרין ברייט אייך אן מיר וועלין בויען אשט אין דער שטאט וועלין מיר מאכן אגרוסן פאלץ גאנץ הו דיא הויך זאל זיין ביז אין הימל. אונ מיר וועלין זיך אנאמן כדי מיר זאלן גוועלטיגען איבר דר גאנצער וועל מיר זאלן ניצול ווערן פון בייז פון אונזרי פיינד אונ מי קיניגן איבר זיי מיט גוואלט. אונ זענן אלע גקומן פר ד אונ האבן אים גזאגט די דאזיגע רייד איז עס דעם מלכ

הַתֵּבָה לְכֹל חַיַּת הָאָרֶץ׃ יא וַהֲקִמֹתִי
אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְלֹא־יִכָּרֵת כָּל־
בָּשָׂר עוֹד מִמֵּי הַמַּבּוּל וְלֹא־יִהְיֶה
עוֹד מַבּוּל לְשַׁחֵת הָאָרֶץ׃ יב וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים זֹאת אוֹת־הַבְּרִית אֲשֶׁר־אֲנִי
נֹתֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה
אֲשֶׁר אִתְּכֶם לְדֹרֹת עוֹלָם׃ יג אֶת־
קַשְׁתִּי נָתַתִּי בֶּעָנָן וְהָיְתָה לְאוֹת
בְּרִית בֵּינִי וּבֵין הָאָרֶץ׃ יד וְהָיָה

אונקלוס

נַפְּקֵי תֵבוּתָא לְכֹל
אַרְעָא׃ יא וַאֲקֵים יָת
י עִמְּכוֹן וְלָא יִשְׁתֵּיצֵי
בִּשְׂרָא עוֹד מִמֵּי
נָא וְלָא יְהֵי עוֹד
נָא לְחַבָּלָא אַרְעָא׃
אֲמַר יְיָ דָּא אָת קְיָם
אֲנָא יָהֵב בֵּין מֵימְרִי
יכוֹן וּבֵין כָּל נַפְשָׁא
א דִּי עִמְּכוֹן לְדָרֵי
מָא׃ יג יָת קַשְׁתִּי
ית בַּעֲנָנָא וּתְהֵי לְאָת
בֵּין מֵימְרִי וּבֵין
עָא׃ יד וִיהִי בְּעַנָּנוּתִי

תולדות אהרן

ת שבועות לו : ולא יהיה שבועות שם :

רש"י

ה. להביא שקצים צ ורמשים: לכל חית הארץ. המזיקין שאינן בכלל ההיה אשר אתכם שאין הילוכן הבריות: (יא) והקימותי. אעשה קיום לבריתי ו קיומו את הקשת כמו שמסיים והולך: (יב) לדרת ם. נכתב חסר שיש דורות שלא הוצרכו לאות ר לפי קים גמורים היו כמו דורו של חזקיהו מלך יהודה

בית יהודא

ארום גגאנגען פון די תבה (להביא שקצים ורמשים) די עופות וום זענען טמא אונ די וואס קריכען נידעריג געבין די ערד : (וחית הארץ) . אלץ וום לעבט אויף די ערד אפילו מזיקין וום זיי ווערין ניט גערעכונט צווישען לעבעדיגע זאכין : (אשר אתכם) . וום זענען איצט מיט אייך גיוועזן אין די תבה (שאין הילוכן עם הבריות) וום זיי גייען ניט מיט מענטשין צו זאמן : (יא) (והקימותי) . זאגט רש"י הקב"ה האט גזאגט (אעשה קיום
י) איך וועל מאכן מיין פערבינדונג זאל בלייבין אויף אייביג אונ זאל ניט געשטערט ווערין (ומהו קיומו) וואס וועט
יא דערהאלטונג (את הקשת) דעם רעגינבויגין (כמו שמסיים והולך) ווי עס שטייט ווייטער אין די פסוקים : (יב) ולדרת
. זאגט רש"י (נכתב חסר) דער ווארט לדרת איז אן וואוין , עס פעלין דיא וואוין אין ווארט לדורות (שיש דורות
הוצרכו לאות) עס זענען גיוועזן דורות וואס האבין ניט געדארפט דעם צייכין פון רעגין בוגין (לפי שצדיקים גמורים
וייל זיי זענן גוועזן אמתה צדיקים (כמו דורו של חזקיהו מלך יהודה) וויא דיא צדיקים וואס זענען גיוועזן אין דיא צייט

שפתי חכמים

ח לא ידע כלום בדבר. הרא"ם: צ שקצים הם עופות טמאים כהם שקץ הם ורמשים כמשמען. מהרש"ל: ק דק"ל והלא כתיב ואני הנני מקים את בריתי: ר וכ"ל דכך פירושו לדרת את קשתי נתתי בענן ר"ל בזמן שהדורות חסרים שהם רשעים לאות הקשת ובזמן שהדורות מלאים שהן צדיקים אין צריכין לאות הקשת וק"ל והרא"ם כתב דה"פ הואיל וכתוב לדרת חסר קרינן לדרת בקמ"ץ תחת הדל"ת ופתח תחת הרי"ש לשון דירה ור"ל לכל משפחה ומשפחה הדרים בעולם את קשתי נתתי בענן ואפקי' בלשון יחיד לומר שיש דורות וכו' ומהרש"ל פי' אלו נכתב לדורות מלא הוה אמינא כל הדורות לעולמי עד הוצרכו לאות אבל עכשיו

פירוש לתורת אלהים

חית הארץ צו אלע חיות פון דר ערד דם מיינט
די מזיקין : (יא) והקימותי את בריתי אתכם אונ איך
בשטעטיגין מיין ברית מיט אייך אונ וום איז
קיום דם איז דר רעגן בוגן ווי ווייטר וועט שטיין
כרת כל בשר עוד אונ עס זאל שון מער קיין מאל
פאר שניטען ווערן אלע לייבר ממי המבול דורך
וואסר פון דעם מבול ולא יהיה עוד מבול אונ עס
שון מעהר קיין מבול ניט זיין לשחת הארץ צו פר
ין דיא ערד : (יב) ויאמר אלהים אונ גאט האט
גיזאגט זאת אות הברית דאס איז דער צייכין פון דעם
ברית אשר אני נותן ביני וביניכם וואס איך טוא געבען
צווישען זייך ובין כל נפש חיה אונ צווישן אלע וואס
האבען אין זיך אחיות אשר אתכם וום זענין מיט אייך
לדורות עולם בין צו אייביגע דורות : (יג) את קשתי נתתי
בענן מיין רעגין בויגען האב איך גיגעבען אין וואלקין
והיתה לאות ברית אונ דאס זאל זיין א צייכען אויף דעם
ברית וום איז ביני ובין הארץ צווישן מיר אונ צווישן
דר ערד צווישן דער וועלט : (יד) והיה אונ עס וועט

ספר הישר

. ויתקבצו אונ אלי משפחות האבן זיך איינגזאמילט איין
ן זעקס מאל הונדערט טויזנט מענטשן זענין גגאנגין אונ
גנומן אברייט לאנד צו בואן דיא שטאט אונ דעם טורם
אבן גזוכט אויפן גאנצן לאנד האבין זיי ניט גפונן אזו איין
ווי אין מזרח זייט אין לאנד שנער . אונ די לענג פון דעם
אין אזו ווי צווי יאר גאנג אונ זענן גגאנגן אלע אהין אונ
האבן זיך דארט בזעצט . ויחלו אונ זיי האבן אן גהובן צו מאכין
ציגל אונ ווילן בואן די שטאט אונ דעם טורם אונ דם בואן איז
געוועזן צו ווידר שפעניגן אן גאט אונ טראכטן אין הארץ מלחמה
צוא האלטן מיט גאט אונ ארויף צוא גיין אויף דעם הימל . אונ
זיי זענן גיוועזן כתות אונ איין כתה האט גזאגט מיר וועלן ארויף
גיין אויף דעם הימל אונ וועלין דארט מלחמה האלטן אונ דיא

בְּעַנְנִי עָנָן עַל־הָאָרֶץ וְנִרְאֲתָה
הַקֶּשֶׁת בֶּעָנָן: טו וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי
אֲשֶׁר בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ
חַיָּה בְּכָל־בָּשָׂר וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד
הַמַּיִם לְמַבּוּל לְשַׁחֵת כָּל־בָּשָׂר:
טז וְהָיְתָה הַקֶּשֶׁת בֶּעָנָן וּרְאִיתִיהָ
לִזְכֹּר בְּרִית עוֹלָם בֵּין אֱלֹהִים וּבֵין
כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר עַל־

עֲנָנָא עַל אַרְעָא וְתִתְ
קַשְׁתָּא בַּעֲנָנָ
טו וְדָכִירְנָא יָת קְיָמִ
בֵּין מֵימְרִי וּבֵינֵיכוֹן
כָּל נַפְשָׁא חַיְתָא
בִּשְׂרָא וְלָא יְהֵי עוֹד
לְטוֹפָנָא לְחַבָּלָא
בִּשְׂרָא: טז וּתְהֵי קַ
בַּעֲנָנָא וְאֶחֱזִנַּהּ לְמִ
קְיָם עָלַם בֵּין מֵימְרָא
וּבֵין כָּל נַפְשָׁא דַ
בְּכָל בִּשְׂרָא דִי
ארעא

בית יהודא

פון חזקיהו דער מלך פון יְהוּדָה (וְדוֹרוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאִי) און די צדיקים וואס זענען געווען אין די צייט פון רבי שמעון בן יוחאי ודאס מיינט רש"י דורות חסר, אין די דורות וואס פעלין צדיקים דארף מען דעם רעגינבויגין צו ווייזין דיא מענטשין זענען ווערט עס זאל אויף זיי קומן אמבול נאר ווייל הקב"ה הט געשווארין דריבער ברייננט ער ניט אמבול, אבער ווען דיא דורות זענען פוהל מיט צדיקים, דארף מען ניט דעם רעגינבויגין, וואָרום אין דעם זכות פון די קען ניט קומן אמבול: (יד) וּבְעַנְנִי עָנָן. הקב"ה זאגט (כְּשֶׁתַּעֲלֶה בְּמַחֲשָׁבָה לְפָנַי לְהָבִיא חֹשֶׁךְ וַאֲבַדּוֹן בָּעוֹלָם) ווי מיר וועט קומן אטראכטונג איך זאל פארוואלקענן און פאר פינסטערין און פארלענדין די וועלט וועט באלד געזעה פר מיר דר רעגינבויגין: (טז) וּבֵין אֱלֹהִים וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה. זאגט רש"י אֱלֹהִים מיינט מען מדת הדין, דער פר וועט זיין (בֵּין מִדַּת הַדִּין שֶׁל מַעְלָה וּבֵינֵיכֶם) צווישען דעם מדת הדין וואס אין הימעל און צווישען אייך (שֶׁהָיָה לוֹ וואָרום אין פסוק דארף זיין געשריבן (בֵּינִי וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה) צווישען מיר און צווישען אלע לעבעדיגע זאכין, ווי ווערטער זאגט הקב"ה דארף שטיין בֵּינִי, צווישען מיר, פאר וואס שטייט בֵּין אֱלֹהִים, נאר אֱלֹהִים מיינט מען דעם הַדִּין (אֶלָּא זֶהוּ מִדְרָשׁוֹ) נאר אזו ווערט געלערנט אין מִדְרָשׁ (כְּשֶׁתָּבֹא מִדַּת הַדִּין לְקַטְרֵג עֲלֵיכֶם לְחַיֵּב אֶתְכֶם) ווען דע הַדִּין וועט קומן מסרין אויף אייך ער זאל אייך בעשולדיגען און ער וועט וועלין איך זאל נאך אמאל ברייננגען

רש"י

ודורו של רבי שמעון בן יוחאי (ב"ר): (יד) בעננִי
כשתעלה במחשבה לפני להביא חשך ואבדון ל
(טז) בין אלהים ובין כל נפש חיה. בין מד
של מעלה וביניכם שהיה לו לכתוב ביני ובין כל נפ
אלא זהו מדרשו כשתבא מדת הדין לקטרג עליכם

שפתי חכמים

שכתוב לדרת חסר לדורות שהם לעה"ז הם צריכים לאות אבל לדורות שהם לעה"ב הדרים בעולם אין צריכין לאות: ש פי' דהאי בעננִי ענן לאו עננים ממש קאמר אלא כלומר אם יהיו ראויים למבול ותעלה במחשבה לפני להביא חשך ואבדון בעולם ונראתה וגו' ולא יהיה עוד וגו' אבל אי פי' עננים ממש למה אמר ולא יהיה עוד המים בשביל שיהיה עננים על הארץ ראויים הם למבול (מהרש דיוקו דרש"י הוא מדכתיב ענן על הארץ שיתם הענן אל האר שייכות יש לענן אל הארץ הל"ל בעננִי ענן בשמים ל"פ שאי

פירוש לתורת אלהים

זיין בְּעַנְנִי עָנָן אז איך וועל מאכן וואלקענען אוואלקין אז עס וועט אויף גיין אין מַחֲשָׁבָה פר מיר איך זאל ברענגען אפינצטערניש און איין פאר לירונג אויף דער וועלט וְנִרְאֲתָה הַקֶּשֶׁת בֶּעָנָן וועט ווערן געזעהן דער בוגין אין דעם וואלקין: (טו) וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי וועל איך גידענקען מיין בְּרִית אֲשֶׁר בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה וואס איז צווישען מיר און אייך און צווישען אלע וואס האבן אחיות בְּכָל בָּשָׂר אין אלע בשעפעניש וְלֹא יִהְיֶה עוֹד הַמַּיִם לְמַבּוּל און דאס וואסער וועט שוין ניט זיין צו אמבול לְשַׁחֵת כָּל בָּשָׂר צוא פאר דארבן בשעפעניש: (טז) וְהָיְתָה הַקֶּשֶׁת בֶּעָנָן און דער בו[גין] זיין אין וואלקן וּרְאִיתִיהָ איך זאל דם זעהן לִזְכֹּ[ר] עוֹלָם צוא גידענקין דעם אייביגין בְּרִית בֵּי[ן] צווישן דעם מדת הַדִּין וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה און אלע נפשות וואס האבן אחיות בְּכָל בָּשָׂר א[ין] בשעפעניש עַל הָאָרֶץ אויף דער ערד

ספר הישר

אנדרי כתה האט געזאגט מיר וועלן ארויף גיין אויף דעם הימל און מיר וועלן דארט שטעלן אונזער אפ גאט און מיר וועלן דארט אים דינען און די דריטע כתה האט געזאגט מיר וועלן ארויף גיין אויף דעם הימל און וועלין שיסן מיט פיילן. און גאט הט געוויסט זייערע שלעכטע מחשבות. און די מענטשן האבן געזעהן אז מען זאל בויען די שטאט און דעם טורם, און בשעת זיי האבן אן גיהויבן צו בויען האבן זייא געבויט אגרויסע שטאט און אגרויסען טורם און ער איז שוין אזוי הויך געווען אז מען הט גב[רויכט] דער לאנגן ציגל אדער ליים צום בעל מלאכה הט גדויערט יאר און אז אציגל איז אראפ געפאלען האבן זייא אל דריבער ביער וויא א מענטש זאל אראפ פאלן און שטא גאט ב"ה הט געוויסט זייערע מחשבות. און אין דער צ זיי געווארפן פיילן צום הימל. און אז די פיילן זענען ארו[פ] צוריק זענען די פיילן געווען רויט און אז זיי האבן דר זע פיילן

הָאָרֶץ׃ יז וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ זֹאת
אוֹת־הַבְּרִית אֲשֶׁר הֲקִמֹתִי בֵּינִי וּבֵין
כָּל־בָּשָׂר אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ׃ פ ששי
יח וַיִּהְיוּ בְנֵי־נֹחַ הַיֹּצְאִים מִן־הַתֵּבָה
שֵׁם וְחָם וָיָפֶת וְחָם הוּא אֲבִי כְנָעַן׃
יט שְׁלֹשָׁה אֵלֶּה בְּנֵי־נֹחַ וּמֵאֵלֶּה נָפְצָה
כָל־הָאָרֶץ׃ כ וַיָּחֶל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה

אונקלוס

רְעָא׃ יז וַאֲמַר יְיָ לְנֹחַ
א אָת קְיָם דִּי אֲקֵמִית
ין מֵימְרִי וּבֵין כָּל
שְׂרָא דִּי עַל אַרְעָא׃
וַהֲווֹ בְנֵי נֹחַ דִּי נְפָקוּ
ן תֵּבוּתָא שֵׁם וְחָם וָיָפֶת
ם הוּא אֲבוּהִי דִכְנָעַן׃
תְּלָתָא אִלֵּין בְּנֵי נֹחַ
מֵאִלֵּין אִתְבַּדַּרוּ כָּל
רְעָא׃ כ וְשָׁרִי נֹחַ גְּבַר
לַח בְּאַרְעָא וּנְצִיב

ר"א ויחל נח סנהדרין ע:

רש"י

תכם) אני רואה את האות ונזכר: (יז) זאת אות הברית. ראהו הקשת ואמר לו הרי האות שאמרתי: (יח) וחם הוא אבי כנען. למה הוצרך לומר כאן לפי שהפרשה עסוקה ובאה בשכרותו של נח שקלקל בה חם ועל ידו נתקלל כנען ועדיין לא כתב תולדות חם ולא ידענו שכנען בנו לפיכך הוצרך לומר כאן וחם הוא אבי כנען: (כ) ויחל. (ב"ר) עשה עצמו חולין שהי' לו לעסוק תחלה בנטיעה אחרת: איש האדמה. אדוני האדמה כמו (רות א) איש א

בית יהודא

(אֲנִי רוֹאֶה אֶת הָאוֹת וְנִזְכָּר) װעל איך זעהן דעם צייכען און דעם רעגענבויגען) אונ װעל געדיינקען אַז איך האב געשװאָרען איך זאל מער קיין מבול ברײנגען אויף דער װעלט: (יז) וזאת אות הברית. זאגט רש"י (הֶרְאָהוּ הַקֶּשֶׁת וְאָמַר לוֹ הֲרֵי הָאוֹת שֶׁאָמַרְתִּי) הקב"ה האט געװיזען צו נח דעם רעגענבויגען אונ האט געזאגט צו אים דאס איז דערצייכען װאס איך האב דיר גזאגט: (יח) וְחָם הוּא אֲבִי כְנָעַן. פרעגט רש"י (לָמָּה הוּצְרַךְ לוֹמַר כַּאן) צו װאס דארף מען דא זאגין אַז חם איז דער פאטער פון כנען, ענטפערט רש"י (לְפִי הַפָּרָשָׁה עֲסוּקָה וּבָאָה בְּשִׁכְרוּתוֹ שֶׁל נֹחַ) װייל די פרשה שמוסט פון דיא שכרות פון נח (שֶׁקִּלְקֵל בָּהּ חָם) װאס חם אט דאמאלס געזינדיגט צום פאטער (וְעַל יָדוֹ נִתְקַלֵּל כְּנַעַן) אונ װעגין אים האט נח געפלוכט כנען (וַעֲדַיִין לֹא כָּתַב תּוֹלְדוֹת חָם) אונ מען האט נאך ניט געשריבען װער זענען גיװען דיא קינדער פון חם (וְלֹא יָדַעְנוּ שֶׁכְּנַעַן בְּנוֹ) האבין מיר דאך ניט געװאוסט אַז כנען איז דער זוהן פון חם, אונ מיר װעלין זעהן חם האט געזינדיגט צו נח אונ נח האט געפלוכט כנען, װעלין מיר פרעגן חם האט געזינדיגט אונ כנען װערט געפלוכט? (לְפִיכָךְ הוּצְרַךְ לוֹמַר כַּאן וְחָם הוּא אֲבִי כְנַע׳) דריבער דארף דר פסוק דא זאגין חם איז דער פאטער פון כנען: (כ) וַיָּחֶל. זאגט רש"י (עָשָׂה עַצְמוֹ חוּלִין) ער הט זיך אליין פראסט גמאכט (שֶׁהָיָה לוֹ לַעֲסוֹק תְּחִלָּה בִּנְטִיעָה אַחֶרֶת) דיא ערשטע פלאנצונג זיינע האט געדארפט זיין פון אנדער מין בוים, ניט אװיינגארטין: (אִישׁ הָאֲדָמָה). מיינט מען (אֲדוֹנֵי הָאֲדָמָה) ער איז גיװען דער הער פון דיא גאנצע ערד, די גאנצע ערד איז גיװען זיינע (כְּמוֹ) װיא עס שטייט אין פסוק (אִישׁ נָעֳמִי) אלימלך איז גיװען

שפתי חכמים

ם אלא תוסף וכו׳ ועל הארץ ר"ל על העולם: ת דאל"כ ויחל ל"ל נא הל"ל אלא ויטע כרם: א (קל"מ) דאין לפרש איש של נעמי מפני

פירוש לתורת אלהים

(יז) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל נֹחַ אונ גאט הט גזאגט צו נח זאת אות הַבְּרִית דס איז דער צייכען פון דעם זיכערהייט [ע׳ רש״י]: (יח) וַיִּהְיוּ אונ זיי זענין גװען בְּנֵי נֹחַ די קינדער פון נח הַיּוֹצְאִים מִן הַתֵּיבָה װס זענין ארוס גגאנגין פון דר תיבה שֵׁם אונ חם אונ יָפֶת וְחָם הוּא אֲבִי כְנַעַן אונ חם איז גװען דר פאטר פון כנען: (יט) שְׁלֹשָׁה אֵלֶּה בְּנֵי נֹחַ די דריי זענין גװען די זיהן פון נח וּמֵאֵלֶּה נָפְצָה כָל הָאָרֶץ אונ פון די מענטשן איז פר שפרייט גװארן בזעצט גװארן די גאנצע װעלט: (כ) וַיָּחֶל נֹחַ אונ ער האט אן גהובן נח אִישׁ הָאֲדָמָה דער האר פון דער ערד

ליקוטים על התורה

(כ) וַיָּחֶל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה. דר מדרש תנחומא שרייבט װען נח איז געקומען פלאנצען דעם װיינגארטען, איז גקומן דר שטן אונ הט גזאגט צו אים נח װס טוהסטו, הט נח גזאגט איך פלאנץ אװיינגארטען, הט דר שטן גזאגט צו נח נעם װעט זיין מיט דעם װיינגארטען, הט נח גזאגט דיא טרויבן פון װיינגארטען זענען זיס צום עסין, אונ פון זייא גייט ארוס אזאפט אז מען טרינקט דעם זאפט װערט מען פריילך, הט דער שטן גזאגט צו נח מיר װעלען זיין ביידע שותפים אין דעם װיינגארטען, האט נח גזאגט צום שטן דו זאלסט אוך העלפן צו די פלאנצונג, איז גיגאנגן דר שטן אונ הט געהרגת אשעפס אונ דיא בלוט האט ער גגאסען אין װיין גארטען, נאכדעם הט ער געהרגת אלייב אונ הט זיין בלוט גגאסין אין װיינגארטען, נאכדעם הט ער געהרגת אחזיר אונ הט די בלוט גגאסען אין װיין גארטען, נאכדעם הט ער געהרגת אמאלפע אונ האט די בלוט גגאסן אין װין גארטען,

ספר הישר

ילן זענען גיװען רוט װי בלוט האט איינר גזאגט צום אנדרין גאט זאגט צו די זיבציג מלאכים װס שטייען צום ערשטין פאר גונד האבן מיר שון דר שלאגן אלי װס זענען אין הימל אונ דם דעם כסא הכבוד אזוי צו זאגן לאזן מיר נידערין אונ פר מישען יז אלץ גװען פון גאט ב"ה כדי זיי זאלן פר טיליגט װערין פון זייערי רייד כדי זיי זאלן ניט קענען פר שטיין װס איינר רעט צום י ערד: וַיִּבְנוּ אונ זיי בויען די שטאט אונ דעם טורם אונ טאן אנדרין אונ גאט האט אזוי גטאן. וַיְהִי אונ עס איז גװען פון דעם ו פון טאג צו טאג ביז עס איז דר פולט גיװארן פיל טאג אונ טאג אן אונ װייטר פר געסן זייא דם לשון אונ איינער װייסט

וַיִּטַּע כָּרֶם׃ כא וַיֵּשְׁתְּ מִן־הַיַּיִן וַיִּשְׁכָּר
וַיִּתְגַּל בְּתוֹךְ אָהֳלֹה׃ כב וַיַּרְא חָם
אֲבִי כְנַעַן אֵת עֶרְוַת אָבִיו וַיַּגֵּד לִשְׁנֵי־
אֶחָיו בַּחוּץ׃ כג וַיִּקַּח שֵׁם וָיֶפֶת אֶת־
הַשִּׂמְלָה וַיָּשִׂימוּ עַל־שְׁכֶם שְׁנֵיהֶם

כַּרְמָא׃ כא וּשְׁתִי
חַמְרָא וּרְוִי וְאִתְגְּלִי בְּ
מַשְׁכְּנֵהּ׃ כב וַחֲזָא
אֲבוּהִי דִכְנַעַן יָת עֶרְיְ
דַאֲבוּהִי וְחַוִּי לִתְ
אֲחוֹהִי בְּשׁוּקָא׃ כג וּנְסִ
שֵׁם וָיֶפֶת יָת כְּסוּ
וְשַׁוִּיוּ עַל כְּתַף תַּרְוֵי

תו״א ויטת מן ברכות מ סנהד׳ ע : וירא
סנהדרין שם : ויקח שם סנהדרין

בעל הטורים

(כ) ויטע. ג׳ במס׳ ויטע כרם. ויטע ה׳ אלהים גן בעדן. ויטע אהל. דרשו רבותינו מהיכן לקח הנטיעה מג״ע וכן אברהם לקח ה
מג״ע: (כא) היין. בגי׳ יללה: ויתגל. אותיות גליות שגלו בראש גולים ע״י היין:

בית יהודא

דער מאן פון נָעְמִי, נֹחַ איז גִיוָועְן דער מאן פון די עֶרְד: וַיִּטַּע כָּרֶם. נֹחַ הָט גְפְלַאנְצְט אַוויינְגַארְטִין, זָאגְט רש״י (כְּשֶׁנִּכְנְסוּ לַתֵּבָה) ווען נֹחַ איז אַרַיינְגַעגַאנְגֶען אין דער תֵּבָה (הֵבִיא עִמּוֹ זְמוֹרוֹת וִיחוּרֵי תְאֵנִים) האט ער מיט זיך גענומען צְוַויינִין פון ווייְנְשְׁטָאקִין אונ צְוַויינִין פון פֵייגִינְבּוֹימֶער: (כא) וְאָהֳלֹה. זָאגְט רש״י (אָהֳלָה כְּתִיב) מיר לֵייעֶנֶען אָהֳלוֹ אונ עס איז גֶעשְׁרִיבֶּען אָהֳלָה (רֶמֶז לַעֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים שֶׁנִּקְרְאוּ עַל שֵׁם שׁוֹמְרוֹן שֶׁנִּקְרֵאת אָהֳלָה) דאס ווייזט אויף די צֶעהְן שְׁבָטִים וואס זייא ווערין גערופין אויף דעם נאמען שוֹמְרוֹן אונ שׁוֹמְרוֹן ווערט גערופין אָהֳלָה (שֶׁגָּלוּ עַל עִסְקֵי יַיִן) זיי פַּרְטְרִיבֶּן גְוָוארֶן פון אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל ווייל זיי האבּען גְטְרוּנְקֶען פִיל ווייִן (שֶׁנֶּאֱמַר) וִויא עס שְׁטֵייט אין פָּסוּק (הַשּׁוֹתִים בְּמִזְרְקֵי יַיִן) זייא האבין גֶעטְרוּנְקֶען שִׁיסְלֶען ווייִן: וַיִּתְגַּל. (לָשׁוֹן וַיִּתְפָּעֵל) וַיִּתְגַּל איז דֶרְטַייטְשׁ ער איז אָפְּגֶעדֶעקְט גְוָוארִין: (כב) חָם אֲבִי כְנַעַן. רש״י זָאגְט (יֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ אוֹמְרִים) עס זָענֶען דא רַבָּנִים וואס זאגין (כְּנַעַן רָאָה וְהִגִּיד לְאָבִיו) כְּנַעַן האט גיזֶעהְן וויא זיין זֵיידֶע נֹחַ לִיגְט אויפְגֶעדֶעקְט האט ער גיזָאגְט זיין פָאטֶער חָם (לְכַךְ הוּזְכַּר עַל הַדָּבָר וְנִתְקַלֵּל) דריבער האט דער מַאנְט זיין נָאמֶען אונ האט אים גֶעפְלוּכְט נָאר פוּם כְּנַעַן האט אים ניט בַּאדֶעקְט: וַיַּרְא אֵת עֶרְוַת אָבִיו. רש״י זָאגְט (יֵשׁ אוֹמְרִים סֵרְסוֹ) עס זענען דא רַבָּנָן וואס זאגין חָם האט געמאכט צוּא נֹחַ ער זאל ניט קי האבּען נאך קינדער (וְיֵשׁ אוֹמְרִים) אַנְדֶערֶע זאגן (רְבָעוֹ) חָם הָט מְזַנֶּה גְוָועְן מיט זיין פָאטֶער: (כג) וַיִּקַּח שֵׁם וָיֶפֶת. ז

רש״י

נעמי: ויטע כרם. כשנכנס לתיבה הכניס עמו זמו
ויחורי ב תאנים (ב״ר): (כא) אהלו. אהלה כתיב
לי׳ שבטים שנקראו על שם שומרון ג שנקראת אהלה ד
על עסקי היין שנאמר (עמוס ו) השותים במזרקי י
ויתגל. ל׳ ויתפעל: (כב) וירא חם אבי כנען. (
יש מרבותינו אומרים כנען ראה והגיד לאביו לכך הו
על הדבר ונתקלל: וירא את ערות אביו. יש אומ
ה סרסו (סנהדרין ע) וי״א רבעו (ב״ר): (כג) ויקח

שפתי חכמים

שאין האיש קנוי לאשתו כמו שהאשה קנויה לבעלה עד שיאמר איש אשה כמו שיאמר אשת איש כי סמיכות אשת איש הוא על דרך הקנין: ב וקשה בשלמא זמורות של גפן מוכח מדכתיב ויטע כרם ואין נטיעה אלא זמורות דזריעת הזרע של אילן שהוא הגרעינין שבתוך הפרי אינו נקרא נטיעה אלא זמורות של תאנים מנ״ל ורבי איסריל בביאורים שלו תי׳ דהוכחתו מדכתיב ויחל ופי׳ עשה עצמו חולין שהי׳ לו לעסוק תחלה בנטיעה אחרת כדפרש״י משמע שהיה לו ג״כ שאר נטיעות והואיל ולא הוזכר בתורה עד כאן מין אחר אלא תאנים כדכתיב בפ׳ בראשית ויתפרו עלה תאנה לכך אנו אומרים מין תאנים היה לו. ול״נ כיון דאם כנו סרסו כדי שלא יוליד בן רביעי ומהיכן ראה אם שמבקש להוליד עוד בן רביעי אלא מדנטע נטיעות המביאין לידי תאוה ולא ג שום פרי המביאה לידי תאוה כמו התאנה כמ״ש ז״ל עץ שאכל ממנו הראשון תאנה היה שנא׳ ויתפרו עלה תאנה וגו׳ במה שקלקלו בזה נ ומכח אותו עץ נלבש בתאות הגופנית כמ״ש וידע אדם עוד את ופירש״י הוסיף תאוה על תאותו משום הכי פירש״י שהכניס עמו זמ ויחורי תאנים והרא״ם מביא בשם ר״י מאורלייג״ש למה הכניס אלו לפי שזמורות ויחורי תאנים מתקלקלין טפי ממים לפיכך הכ יותר משאר אילנות: ג (קל״מ) ביחזקאל ותלדנה בנים ובנות ושמ שומרון אהלה וירושלים ומדכתב כאן אהלה במקום אהלו רמז ל שומרון: ד ולפ״ז ניחא לשון ויתגל שהוא ל׳ גלות: ה בסמוך או

ליקוטים על התורה

נֹחַ הָט גְפְרֶעגְט דעם שָׂטָן צוּ וָוס האט ער גְגַאסֶען דיא אַלֶע בְּלוּט, הָט דֶר שָׂטָן גְזָאגְט איך ווִיל דיר ווייזֶן וָוס מיט דעם ווייִן וֶועט זַיין, דוּ זָאלְסְט וויסֶען אֵיידֶר דֶר מֶענְטְשׁ טְרִינְקְט ווייִן איז ער רוּהִיג אונ שְׁטִיל ווי אַשְׁעפְּס, אוּב ער טְרִינְקְט דָם ווייִן מיט אַמָּאס, ווערְט ער שְׁטַארְק ווי אַלֵייבּ, אוּב ער טְרִינְקְט מֶער ווי די מָאס ווערְט ער שִׁיכּוֹר אונ פַאלְט אויף די עֶרְד אונ אַמָאהְל אין בְּלָאטֶע אונ ער ווערְט בֶּעשְׁמוּצְט וויא אַחֲזִיר, אַז ער ווערְט שְׁטַארְק שִׁכּוֹר טַאנְצְט ער אונ שְׁפְּרִינְגְט ווי אַמַאלְפֶּע, אונ רֶעט וָוס ער דַארְף נִיט רֵיידֶען אונ טוּהְט וָואס ער דַארְף נִיט טָאהְן, אונ פוּן דֶעסְטְוֶועגְען הָט דָם אַלְץ גְטְרָאפֶן צוּ נֹחַ ווי עס שְׁטֵייט אין די פְּסוּקִים:

פירוש לתורת אלהים

וַיִּטַּע כָּרֶם אונ האט גיפְלַאנְצְט אַוויין גָארְטֶע
(כא) וַיֵּשְׁתְּ מִן הַיַּיִן אונ ער האט גְטְרוּנְקֶען פון דֶ
ווייִן וַיִּשְׁכָּר אונ ער איז גְוָוארֶען שִׁיכּוֹר וַיִּתְגַּל אונ
איז גְלֶעגֶען אויף גְדֶעקְט בְּתוֹךְ אָהֳלֹה אין זיין גְצֶעל
(כב) וַיַּרְא חָם אֲבִי כְנַעַן אֵת עֶרְוַת אָבִיו אונ חָם דֶר פָא
פון כְּנַעַן הָט גְזֶעהְן די עֶרְוָה פון זיין פָאטֶער [עי׳ ר
וַיַּגֵּד לִשְׁנֵי אֶחָיו בַּחוּץ אונ ער האט דָם גְזָאגְט צוּ ז
צְוויי בְּרִידֶר וָוס זיי זֶענֶען גְוֶועְן אין דֶר אוֹסֶן [עי׳ ר
(כג) וַיִּקַּח שֵׁם וָיֶפֶת אֶת הַשִּׂמְלָה אונ שֵׁם מיט יֶפֶת הָ
גְנוּמֶען דָם קְלֵייד וַיָּשִׂימוּ עַל שְׁכֶם שְׁנֵיהֶם אונ זיי האבּען גֶעטוּן אויף זֵייעֶרֶי בֵּיידֶע אַקְסֶעל וַיֵּלְכוּ אֲחוֹרַנִּית

ספר הישר

זִים וָוס דֶר אַנְדֶערֶר רֶעט אונ אַז דֶר בַּעַל מְלָאכָה הָט גְנוּמֶן פון דעם אַנְדֶערְנְס הַאנְד לֵיים אָדֶר צִיגֶל אָדֶר שְׁטֵיינֶער וָואס ער הָט אים גָאר נִים גְזָאגְט האט דער בַּעַל מְלָאכָה אויף אים אַוָוארְף גְטָאן איז ער גְשְׁטָארְבֶּן אונ האבּן אַזוֹי גִיטָאן פִיל טֶעג איז פון זייא אוּם גְשְׁטָארְבֶּן פִיל מֶענְטְשֶׁן איבּער דער זַאךְ: אונ גָאט שְׁלָאגְט די דְרַיי כִּתּוֹת מֶענְטְשֶׁן אונ שְׁטְרָאפְט זייא נָאךְ זֵייעֶרֶע מַעֲשִׂים אונ נָאךְ זֵייעֶרֶי מַחֲשָׁבוֹת. דיא עֶרְשְׁטֶע כִּתָּה וָואס האבּן גְזָאגְט אַז זיי וֶועלְן אַ רויף גֵיין אויף דעם הִימֶל אונ

וַיֵּלְכוּ אֲחֹרַנִּית וַיְכַסּוּ אֵת עֶרְוַת
אֲבִיהֶם וּפְנֵיהֶם אֲחֹרַנִּית וְעֶרְוַת
אֲבִיהֶם לֹא רָאוּ׃ כד וַיִּיקֶץ נֹחַ מִיֵּינוֹ
וַיֵּדַע אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן׃

אונקלוס

אֲזַלוּ מְחַזְרִין וַחֲפִיאוּ יָת
עֶרְיְתָא דַאֲבוּהוֹן וְאַפֵּיהוֹן
מְחַזְרִין וְעֶרְיְתָא דַאֲבוּהוֹן
לָא חֲזוֹ׃ כד וְאִתְּעַר נֹחַ
מֵחַמְרֵהּ וִידַע יָת דִּי
עֲבַד לֵהּ בְּרֵהּ זְעֵירָא׃

ר״א וערות אביהם ברכות כה שבת קנ:
וייקץ נח סנהדרין יג:

רש״י

יפת. אין כתיב ויקחו אלא ויקח (סנהדרין ע) לימד
על שם שנתאמץ במצוה יותר מיפת לכך זכו בניו לטלית של
ציצית ויפת זכה לקבורה לבניו שנאמר (יחזקאל לט) אתן
לגוג מקום שם קבר. וחם שבזה את אביו נאמר בזרעו
(ישעיה כ) כן ינהג מלך אשור את שבי מצרים ואת גלות
כוש נערים וזקנים ערום ויחף וחשופי שת וגו׳: ופניהם
אחורנית. למה נאמר פעם שניה מלמד שכשקרבו אצלו
והוצרכו להפוך עצמם לכסותו הפכו פניהם אחורנית:
(כד) בנו הקטן. הפסול והבזוי כמו (ירמיה מט) הנה

בית יהודא

רש״י (אין כתיב ויקחו) עס שטייט ניט אין פסוק ויקחו, זיי
האבן גענומן ובײדע גלייך! דס קלייד (אלא ויקח) נאר עס
שטייט ער האט גענומן (לימד על שם שנתאמץ במצוה יותר
מיפת) דר פסוק לערונט אונז אויף שם אז ער האט זיך
געשטארקט צו טאהן די מצוה מער וויא זיין ברודער יפת
(לכך זכו בניו לטלית של ציצית) דריבער האבן דיא קינדער
פון שם (די יודין) זוכה געוועז צו האבן דיא מצוה פון טלית
מיט ציצית (ויפת זכה לקבורה לבניו) אונ יפת הט זוכה געוועז
זיינע קינדער זאלן ווערען בגראבן (שנאמר) וויא עס שטייט
אין פסוק הקב״ה הט געזאגט (אתן לגוג מקום שם קבר) איך
על געבן צו גוג ער זאל דארטן האבן אארט צו בגראבן ווערען וגוג איז פון יפת קינדער) (וחם שבזה את אביו) אונ
ייל חם הט פארשעמט זיין פאטער (נאמר בזרעו) שטייט ביי זיינע קינדער (כן ינהג מלך אשור את שבי מצרים ואת גלות כוש)
מלך אשור וועט פירען דיא געפאנגענע פון מצרים אונ די פארטריבענע פון כוש (נערים וזקנים) יונגע אונ אלטע
ערום ויחף) באקעט אונ בארוועס (וחשופי שת) אונ אופגעדעקט דיא ערוה: ופניהם אחורנית). זייער פנים איז געוועז אויף
הינטען, פרעגט רש״י (למה נאמר פעם שניה) צוא וואס שטייט נאך אמאהל אז זייער פנים איז געוועז אויף אינטען
(מלמד) דער פסוק לערונט אונז (שכשקרבו אצלו והוצרכו להפוך עצמם לכסותו הפכו פניהם אחורנית) ווען זייא זענען
געקומן נאנט צו זייער פאטער אונ זייא האבן געדארפט זיך אומקערען צום פאטער אים בדעקין האבן זיי אומגעקערט
זייער פנים אויף אינטען זייא זאלן ניט זעהן זיין ערוה: (כד) ובנו הקטן). הארט רש״י איז דען חם געוועזן דער
קלענסטער, ער איז דאך געוועזן דער מיטעלסטער, זאגט רש״י מען מיינט ניט קטן קליין אין יאהרין, נאר מען מיינט
הפסול והבזוי) דר ערגסטער (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק הקב״ה זאגט אויף אדום (הנה קטן נתתיך בגוים בזוי) איך

שפתי חכמים

לשנו: ו וחשופי לשון גילוי. שת לשון ערוה כלומר בגילוי ערוה
היו ערומים ולא היה להם בגד לכסות ערותן אבל יפת שכסה זכה
לכיסוי דהיינו קבורה ושם שנתאמץ במצוה יותר וכסה בשמלה
לטלית של ציצית והא דאמר במס׳ סוטה בשכר שאמר אברהם
אם מחוט ועד שרוך נעל זכו בניו לשני מצות לחוטין של תכלת
ולרצועות של תפילין דמשמע דמצות ציצית זכו בה מדבור מחוט וי״ל
דטלית של ציצית לחוד ותכלת לחוד דמשום כיסוי של שם זכו לטלית
עם ציצית של לבן ומשום דיבורו של אברהם זכו לתכלת: ז דאל״כ למה
קרא אותו קטן והלא גדול מיפת הוא שהרי הקרא מונה אותו קודם
יפת ואין לומר משום חביבותו כמ״ש רש״י גבי ויולד נח את שם ואת

פירוש להורת אלהים

נגין גיגאנגין אונטער וויילכם ויכסו את ערות אביהם
אונ זיי האבן צו גדעקט די ערוה פון זייער פאטער
ופניהם אחורנית אונ זייער פנים איז גיוועזן ארונטער
אז זיי זענען גקומן נאהנט פון אים אונ האבען זיך
געדארפט אום קערן צו אים זיי זאלן אים צו דעקן
האבן זיי זייער פנים אוועק גיקערט ארונטער וערות
אביהם לא ראו אונ די ערוה פון זייער פאטער נח האבן
זיי ניט גזעהן: (כד) וייקץ נח מיינו אונ נח הט זיך אויף
גוואכט פון זיין וויין וידע ער הט גוויסט את אשר עשה
לו בנו הקטן וואס זיין קליינר זון הט אים גטאן [ע׳ רש״י]:

ספר הישר

ארם דינין אפ געטער איז פון זיי גווארן חיות אונ די אנדרי
ה וואס זיי האבן גזאגט אז זיי ווילין ארויף גיין אויף דעם הימל
ווילן שיסן מיט פיילן די זענין גהרגת גווארן איינר דורך
ם אנדערן אונ די דריטע כתה וואס האבין גזאגט מיר וועלן גיין
הימל אביין מלחמה האלטן הט גאט ב״ה זיי פר שפרייט
דר גאנצר וועלט. איבר דעם הט מען גרופן דם ארט בבל
ל דארט האט גאט ב״ה פר מישט די רייד פון דר גאנצער
לט אונ דם ארט איז אין לאנד שנער: אונ דעם טורם וואס
מענטשן האבן גבויאט הט די ערד איין גשלינגן אדריט העלק אונ
זייער פון הימל הט פר ברענט דם אנדרי חלק אונ דם דריטע
ק איז איבר גבליבן אונ עס איז גשטארבן פיל מענטשן ביים
ם וואס הט גאר קיין צאל ניט אונ נאך דעם אז גאט ב״ה
זייא צו שפרייט אויף דר גאנצר וועלט הט זיך אפ גט ילט
טליכע משפחה צו איר לשון אונ איטליכע משפחה האט זיך
ם אין שטאט אונ האבן אנאמען גיגעבן זייער שטאט אזוי
ווי מען הט זייא גירופן אדער אזו ווי זייערי קינדער האבן גיהייסן
אדער אזו אנאמען וואס האט זיך אין דער זעלביגר צייט גישראפין:
אונ נמרוד דער זון פון כוש איז נאך גוועזן אין לאנד שנער אונ
קיניגט איבער זייא אונ בויעט אויף פיר שטעט. איינע האט ער
גרופן בבל צו זאגן אזו אז גאט ב״ה האט פר מישט דיא רייד פון
דער גאנצר וועלט. אונ די אנדערי הט ער גרופן ארך צו זאגין
אז פון דאנין הט גאט פאר שפרייט. אונ דיא דריטע האט ער
גרופן אכד. צו זאגן אז איין גרויסע מלחמה איז געוועזן אויף דעם
ארט. אונ דיא פערדע האט ער גרופען כלנה צו זאגן אז דארט
זענען צו גאנגן גיווארן אונ האבן זיך אויס גלאזט אלי בעלי גאוות
אונ גבורים: אונ אז נמרוד האט אום גבויעט די פיר שטעט אין
ער האט אין זייא באזעצט זיין פאלק אונ זיינע שרים אונ גבירים
וואס זענין איבר געבליבן אונ זיין קיניגרייך אונ נמרוד האט זיך
באזעצט אין בבל אונ האט גקיניגט זיכערליך אונ דיא קנעכט פון
נמרוד האבן אים גרופען אמרפל אונ מיט דעם אלים קערט זיך

כה וַיֹּאמֶר אָרוּר כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים
יִהְיֶה לְאֶחָיו׃ כו וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה
אֱלֹהֵי שֵׁם וִיהִי כְנַעַן עֶבֶד לָמוֹ׃
כז יַפְתְּ אֱלֹהִים לְיֶפֶת וְיִשְׁכֹּן בְּאָהֳלֵי־

תו"א ויאמר ארור סנהדרין נח : יפת אלהים יומא ט מגילה ט :

כה וַאֲמַר לֵיט כְּנַעַן עֲבַ
פְּלַח עַבְדִין יְהֵי לַאֲחוֹ
כו וַאֲמַר בְּרִיךְ יְיָ אֱלָ
דְשֵׁם וִיהֵי כְנַעַן עַבְדָ
לְהוֹן׃ כז יַפְתֵּי יְיָ לְיֶ
וְיַשְׁרֵי שְׁכִינְתֵּ

בעל הטורים

(כה) עבד עבדים יהיה. יהיה עולה של
רמז להמי סקליס של עבד:

רש"י

קטן נתתיך בגוים בזוי : (כה) ארור כנען. אתה גר
לי ח שלא אוליד בן רביעי אחר לשמשני ארור בנך רב
להיות משמש את זרעם של אלו הגדולים שהוטל עליהם ט
עבודתי מעתה. ומה ראה חם שסרסו ט אמר להם ל
אדם הראשון שני בנים היו לו והרג זה את זה בשביל ירו
העולם ואבינו יש לו ג' בנים ועודנו מבקש בן רבי
(כו) ברוך ה' אלהי שם. שעתיד לשמור הבט
לזרעו י לתת להם את ארץ כנען: ויהי. להם כנען
עובד: (כז) יפת אלהים ליפת. מתורגם יפת ירח

בית יהודא

האב דיך גגעבן דר קלענסטער צווישן די פעלקר אונ דר
ערגסטער : (כה) [ארור כנען]. האָרט רש"י פר וואס האט נח
געפלוכט כנען, נאר נח האט געזאגט צו חם (אתה גרמת לי
שלא אוליד בן רביעי לשמשני) דו האסט מיר געמאכט איך
זאל ניט קענן געבאָרין נאך אזן אפערטען ער זאל מיך
בעדינען, דריבער (ארור בנך רביעי) זאל זיין פארפלוכט
דיין פערטר זוהן (להיות משמש את זרעם של אלו הגדולים) ער
זאל מוזען בעדינען דיא קינדר פון דיינע צוויי אלטערע
ברידר (שהוטל עליהם טורח עבודתי מעתה) ווייל פון היינט
אונ ווייטער מוזען זיי זיך מטריח זיין מיך צו בעדינען,
פרעגט רש"י (ומה ראה חם שסרסו) צו וואס האט חם געמאכט זיין פאטער זאל מער קיין קינדער האבן, זאגט רש"י (א
להם לאחיו) חם האט געזאגט צו זיינע ברידער (אדם הראשון שני בנים היו לו) אדם האט נאר געהאט צוויי זיהן (והר
את זה) האט איינער געהרגת דעם אנדערען (בשביל ירושת העולם) ווייל ער האט געוואלט אליין ירשנען די גאנצע וו
(ואבינו יש לו שלשה בנים) אונ אונזער פאטער האט דריי זיהן וועט יעדער פון אונז האבען נאר אדריטול וועלט (וע
מבקש בן רביעי) אונ ער וויל נאך האבען אפערטען זוהן, אונזער ירושה זאל נאך קלענער ווערן, יעדער פון
זאל נאר האבען אפערטיל וועלט : (כו) [ברוך ה' אלהי שם]. געלויבט זאל זיין הקב"ה וואס ער איז דער גאט פון
(שעתיד לשמור הבטחתו לזרעו) וואס ער וועט היטן צו טאהן וואס ער האט צוגעזאגט צו די קינדער פון שם (לתת להם את
כנען) ער זאל געבן צו זיי די לאנד כנען : [ויהי]. (להם כנען למס עובד) אונ כנען זאל זיין ביי די קינדער פון שם צו גע
זיי פאדאטקעס אונ זיי צו בעדינען : (כז) [יפת אלהים ליפת]. זאגט רש"י (מתורגם יפתי ירחיב) דער תרגום טייטשט

שפתי חכמים

חם ואת יפת דהוא חם הוא הפחות שבכולם ומהרש"ל פירש דקשה
ליה והלא שם הוא הקטן דכתיב ויהי נח בן חמש מאות שנה וגו' וכתיב
ונח בן ת"ר שנה והמבול היה וגו' וכתיב שם בן ק' שנה שנתיים אחר
המבול ש"מ שנולד שם בשנת תק"ב שנה לאביו ש"מ שהוא הקטן
עכ"ל : ח מאן דאמר סרסו הוכחתו מכאן מדכתיב ארור כנען ולמה
קלל לכנען אלא משום שחם סרס את אביו לכך אמר אתה גרמת
לי וכו' ומאן דאמר רבעו הוכחתו מדכתיב וירא חם וכתיב התם וירא
אותה שכם מה להלן שרבעה אף כאן שרבש והא דקלל את כנען
הא והא הוי רבעו וגם סרסו ופירשו התוספות מה שלא קלל לחם
בעצמו לפי שכתוב ויברך אלהים את נח ואת בניו ואין קללה במקום
ברכה מהרש"ל : ט וא"ת מהיכן ראה חם שמבקש נח בן רביעי
וי"ל משום דכתיב ויתגל בתוך אהלה אהלו קרי ואהלה כתיב ופרש"י
ויתגל ל' ויתפעל כלומר שנח התפעל את עצמו כלומר שמש עם אשתו
כלומר בקשוי אבר כאלו שמש ובזה הכיר בו שמבקש בן רביעי וק"ל
וע"ל שכתבתי ישוב אחר על זה ושניהם כאחד טובים (וע' במ"ר) :
י הא דמפרשים הקרא על זרעו של שם ולא על שם עצמו נ"ל משום
דכתיב ויהי כנען עבד למו ואי קאי על שם סיל"ל ויהי כנען עבד לו

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כה) ויאמר. אמרו חז"ל עד שהיה נח בתיבה נתן
ואמר מי יתן יהיו לבני עבדים שיהיו הם יושבים וענ
משמשין לפניהם. ואמר כשאצא מכאן מה שאני ב
עושה אותם עבדים לפני הלך כנען וסרסו אמר נח
מנעתני מלהוליד בן רביעי לעשותו עבד לאחיך הרי
הרביעי יהיה עבד לאחיו. ואם תאמר למה קלל כנען
מכל שאר בני חם בשלמא למאן דאמר סרסו ניחא כדפי'
למ"ד חם רבעו מה תאמר. והחכם ר' אהרן מצא במדרש
ראה וספר לאחיו כמלעיג ולא עשה דרך כבוד. אך נ
גלה הדבר ושמע כנען הנבזה ורבעו הה"ד את אשר עש
בנו הקטן של חם דבני בנים הרי הם כבנים שהרי חם
לא היה הקטן שהרי הכתוב מונה אותו אמצעי אלא ר"ל
של חם והוא כנען ולכך כתיב וירא חם אבי כנען אבי של עב
ולמאן דאמר סרסו קורא חם בנו הקטן כלומר הבזוי כמו
קטן נתתיך בגוים. ועוד אמרינן בפרקי ר' אליעזר מה
לקלל בנו בעבד דכתיב בן יכבד אב ועבד אדוניו וה"פ א
יכבד אב הרי זה טוב ואם לאו יהיה עבד לאדוניו. ד"א
קללו בעבד לפי שהיה ראשון שראה הדבר והיה מוטל
אותו עבדות ולא עשה ושעבד אחיו לעשותה לכך נתקלל בעבד מדה כנגד מדה. ולכך כתיב נמי עבד עבדים ב' עבודות ש

פירוש לתורת אלהים

(כה) וַיֹּאמֶר האָט נח גיזאָגט אָרוּר כְּנַעַן פאר פלוכט זאל זיין כְּנַעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאֶחָיו אקנעכט וואס דינט זאל ער זיין צו זייני ברידר [עיין רש"י] : (כו) וַיֹּאמֶר אונ נח האט גיזאגט בָּרוּךְ יְיָ גילויבט איז גאט אֱלֹהֵי שֵׁם דער גאט פון שם וואס ער ו
היטען זיין הבטחה צוא זייני קינדר צוא געב
דאס לאנד כְּנַעַן וִיהִי כְנַעַן עֶבֶד לָמוֹ אונ כְּנַעַן ז
זיין אקנעכט צוא זיי : (כז) יַפְתְּ אֱלֹהִים לְיֶפֶת גאט

ספר הישר

ניט נמרוד צו גאט ב"ה אונ טוט נאך מער שלעכץ אונ טוט נאך לערנין אלע מענטשען שלעכץ. אונ מרדון דר זון פון נמרוד איז נאך גוועען ערגר פון זיין פאטער אונ מאכט אויך זינדיגן מענטשן אוף דעם זאגט די וועלט אמשל מרשעים יצא רשע. אין דער ציים איז גוואָרן אמלחמה צווישען די קינדר פון חם אויף דיא
ערטער ווי זיי האבן גיבויעט צו זיך אונ כדרלעומר דר מלך עילם פון דער משפחה פון שם איז ארוים גיגאנגין מלחמ האלטין מיט די קינדער פון חם אונ האט זייא גמאכט אונטר אונטר זיין האנד אונ אויך די פינף שטעט אין לאנד ככר ער אויך אונטר טעניג אונ זיי האבן אים גידינט צוועלף יא
זיי

אונקלוס

שְׁכִנְתֵּהּ דְּשֵׁם וִיהֵי
נַעַן עַבְדָּא לְהוֹן: כח וַחֲיָא
בָּתַר טוֹפָנָא תְּלַת
ה וְחַמְשִׁין שְׁנִין:
וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי נֹחַ תְּשַׁע
ה וְחַמְשִׁין שְׁנִין וּמִית:
אִלֵּין תּוֹלְדַת בְּנֵי נֹחַ
חָם וָיֶפֶת וְאִתְיְלִידוּ
ן בְּנִין בָּתַר טוֹפָנָא:
נֵי יֶפֶת גּוֹמֶר וּמָגוֹג
י וְיָוָן וְתוּבָל וּמֶשֶׁךְ
רָס: ג וּבְנֵי גּוֹמֶר

שֵׁם וִיהִי כְנַעַן עֶבֶד לָמוֹ: כח וַיְחִי־נֹחַ
אַחַר הַמַּבּוּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה
וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה: כט וַיְהִי כָּל־יְמֵי־נֹחַ
תְּשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה
וַיָּמֹת: פ י א וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת בְּנֵי־נֹחַ
שֵׁם חָם וָיָפֶת וַיִּוָּלְדוּ לָהֶם בָּנִים אַחַר
הַמַּבּוּל: ב בְּנֵי יֶפֶת גֹּמֶר וּמָגוֹג וּמָדַי
וְיָוָן וְתֻבָל וּמֶשֶׁךְ וְתִירָס: ג וּבְנֵי גֹּמֶר

תולדות אהרן

בני יפת יומא י:

רש"י

כון באהלי שם. ישרה שכינתו בישראל ומדרש ים אע"פ שיפת אלהים ליפת שכינה כורש שהיה מבני בית שני לא שרתה בו שכינה והיכן שרתה במקדש ן שבנה שלמה שהיה מבני שם: ויהי כנען עבד. משיגלו ב בני שם ימכרו להם עבדים מבני: (ב) ותירס. ל זו פרס (בראשית רבה):

בית יהודא

ער זאל דערברייטערן צו יפת: וְיִשְׁכֹּן בְּאָהֳלֵי שֵׁם. מיינט מען (יַשְׁרֶה שְׁכִינָתוֹ בְּיִשְׂרָאֵל) הקב"ה זאל האבן זיין רוהונג זיין געצעהלט, זיין בית המקדש, אין דיא געצעלטן פון שם, ביי די יודין (ומדרש חכמים) דיא חכמים לערנען (אף על פי שֶׁיַּפְתְּ אֱלֹהִים לְיֶפֶת) אפילו הקב"ה וועט דערברייטערן צו יפת זיי וועלן זיין רייך (שֶׁבָּנָה כּוֹרֶשׁ שֶׁהָיָה מִבְּנֵי יֶפֶת בַּיִת שֵׁנִי) אונ מֶלֶךְ כּוֹרֶשׁ וואס וועט זיין פון די קינדער פון יפת וועט באהען דעם אנדערען בית המקדש, פון דעסטוועגען (לא ה בו שְׁכִינָה) הט ניט גערוהט דיא שכינה אין דעם בית המקדש (וְהֵיכָן שָׁרְתָה) ווא דען הט גערוהט דיא שכינה קדש ראשון שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה) אין ערשטן בית המקדש וואס שלמה הט געבאהט (שֶׁהָיָה מִבְּנֵי שֵׁם) וואס ער איז גוועזן פון קינדער פון שם: וַיְהִי כְנַעַן עֶבֶד לָמוֹ. אונ כנען וועט זיין אקנעכט צו שם (אף מִשֶּׁיִּגָּלוּ בְּנֵי שֵׁם) אפילו ווען דיא ר פון שם ודי יודין) וועלן פארטריבען ווערן פון לאנד כנען, פון דעסטוועגען (יִמָּכְרוּ לָהֶם עֲבָדִים מִבְּנֵי כְנַעַן) וועלען קופט ווערן כנענים צו די יודין זיי זאלן זיין קנעכט ביא די יודין: (ב) וְתִירָס. (זו פָּרַס), תירס איז פרס, די לאנד

דעת זקנים מבעלי התוספות

לאחיו וכנען לאחיו. עבד עבדים שאינו יוצא לחירות לעולם גרם לו כל הקללה הזאת שביזה לאביו. וכן עתיד הקב"ה ע מבניו ולבזותם דכתיב את שבי מצרים ואת גלות כוש ם וזקנים יחדיו ערום ויחף וחשופי שת ערות מצרים שהוא י אותן בבזוי ערומים. אבל יפת שכבד אביו פרע לו האל בא גוג ומגוג ישפילו הקב"ה ומכסה עליו שנא' והיה ביום א אתן לגוג שם מקום קבר. (וחם) [וגם] פרע לבני שם ה שנכנסו בני אהרן להקריב נשרפה נשמתן ולא גופן ולא לבושיהן לפי שהיו מבני בניו של שם וגם כשנשרף סנחריב מלך אשור נשרף בלא בגדיו לפי שהיה מזרע:

שפתי חכמים

א"כ משום דכתיב אלהי שם ולא מליגו שנאמר אלהי גבי יחיד אלא דוקא גבי אומה מייחד שמו כגון אלהי ישראל אלהי העברים לכך מפרשו על זרעו של שם: כ דאי בזמן המלכות הרי כבר כתיב ברוך ה' אלהי שם וגו' מה ת"ל פעם שנית ויהי כנען עבד למו אלא אף נשיגלו וכו'. וא"ת בשביל יפת א"כ הול"ל יפת אלהים ליפת ויהי כנען עבד למו וא"כ וישכון באהלי שם אלא לומר לך אף משיגלו וכו': ל וא"ת למה מפרש תירס יותר מהאחרים י"ל לפי שפי' לעיל אע"פ שיפת

פירוש לתורת אלהים

יט מאכן צו יפת וְיִשְׁכֹּן בְּאָהֳלֵי שֵׁם אונ זאל מאכן ן זיין שכינה אין דיא געצעלטן פון שם [עיין רש"י]. כנען עבד למו אונ כנען זאל זיין אקנעכט צו אים:) וַיְחִי נֹחַ אַחַר הַמַּבּוּל אונ נח האט גילעבט נאך ם מבול שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה דריי הונדערט ט פופציג יאר: (כט) וַיְהִי כָּל יְמֵי נֹחַ אונ עס איז גוועזן אלע טאג וואס נח הט גלעבט תְּשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה ניין הונדערט מיט פופציג יאר וַיָּמֹת אונ ער איז גשטארבן: (א) וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת בְּנֵי נֹחַ אונ דס זענין די גבירט פון דיא קינדער פון נח שֵׁם חָם וָיָפֶת וַיִּוָּלְדוּ לָהֶם בָּנִים אַחַר הַמַּבּוּל אונ עס איז צו זייא גבורין גווארען קינדער נאך דעם מבול: (ה) מֵאֵלֶּה

ספר הישר

עבין אים צינין. בעת אין דער צייט איז גשטארבן נחור דר ן שרוג אונ אין דעם יאר איז אברם אלט גיוועזן ניין אונ ציג יאר אונ נחור הט גילעבט הונדערט אכט אונ פערציג אונ אז אברם איז אלט גיווארן פופציג יאר איז ער ארויס גען פון נח'ס הויז אונ גיט צוא זיין פאטערס הויז אונ אברם גדינט גאט ב"ה אונ איז גיגאנגען אין זיין וועג אונ גאט ב"ה געוועזן מיט אים אונ תרח איז נאך גיוועזן מארשאליק ביים נמרוד אין דר צייט אונ תרח הט נאך גדינט צו אפ געטער ונעק גווען אים האלץ אונ אום שטיין אונ אברם איז ארין גקומען אין זיין פאטערס הויז אונ צוועלף אפ געטער זענען גישטאנין אין הויז אונ אז אברם הט דס דר זעהן איז ער גווארן צארן אין כעס אונ הט גזאגט איך שווער ביי גאט ב"ה אז אין דריי טעג ארום וועל איך צו ברעכן אלי אפ געטער וואס דא איז פר האנדין אונ אברם איז ארוס גגאנגן פון פאטער אונ דר צארן הט גברענט אין אים אונ אברם איילט פון פאטערס קאמער אונ גייט אין הינטערשטין הויז אונ געפינט זיין פאטער זיצען מיט אלע זיינע קנעכט אונ אברם קומט אונ זיצט פאר זיין פאטער אונ פרעגט דעם פאטער זאג מיר ווי איז דער גאט וואס הט בשאפן הימל אונ

אַשְׁכְּנַז וְרִיפַת וְתֹגַרְמָה׃ ד וּבְנֵי יָוָן
אֱלִישָׁה וְתַרְשִׁישׁ כִּתִּים וְדֹדָנִים׃
ה מֵאֵלֶּה נִפְרְדוּ אִיֵּי הַגּוֹיִם בְּאַרְצֹתָם
אִישׁ לִלְשֹׁנוֹ לְמִשְׁפְּחֹתָם בְּגוֹיֵהֶם׃
ו וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וּפוּט וּכְנָעַן׃
ז וּבְנֵי כוּשׁ סְבָא וַחֲוִילָה וְסַבְתָּה
וְרַעְמָה וְסַבְתְּכָא וּבְנֵי רַעְמָה שְׁבָא
וּדְדָן׃ ח וְכוּשׁ יָלַד אֶת־נִמְרֹד הוּא
הֵחֵל לִהְיוֹת גִּבֹּר בָּאָרֶץ׃ ט הוּא־
הָיָה גִבֹּר־צַיִד לִפְנֵי יְהוָה עַל־כֵּן

אַשְׁכְּנַז וְרִיפַת וְתוֹגַרְ…
ד וּבְנֵי יָוָן אֱלִישָׁה וְתַרְ…
כִּתִּים וְדֹדָנִים׃ ה מֵ…
אִתְפְּרָשׁוּ נַגְוַת עַמְ…
בְּאַרְעֲהוֹן גְּבַר לְלִי…
לְזַרְעֲיָתְהוֹן בְּעַמְמֵיה…
ו וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְ…
וּפוּט וּכְנָעַן׃ ז וּבְנֵי…
סְבָא וַחֲוִילָה וְסַבְ…
וְרַעְמָה וְסַבְתְּכָא ו…
רַעְמָה שְׁבָא וּדְדָן׃ ח וְ…
אוֹלִיד יָת נִמְרֹד
שָׁרִי לְמֶהֱוֵי גִּבַּר תַּ…
בְּאַרְעָא׃ ט הוּא
גִּבַּר תַּקִּיף קֳדָם יְיָ עַ…

תו"א ובני חם כתובות קיב טוס… נמרוד עירובין נג׃

בית יהודא

פְּרָסִיָע׃ (ח) וּלִהְיוֹת גִּבּוֹר. נִמְרוֹד הָאט אָנְגֶעהוֹיבֶּען זַיין אַשְׁטַארְקֶער. זָאגְט רש"י דֶר פָּסוּק מֵיינְט זַיין שְׁטַארְקַייט אִיז גְוֶען (לְהַמְרִיד כָּל הָעוֹלָם עַל הקב"ה) צוּ מַאכֶן זִינְדִיגֶען דִי גַאנְצֶע וֶועלְט אוֹיף הקב"ה (בַּעֲצַת דוֹר הַפְּלָגָה) עֶר הָאט גֶעגֶעבֶּן דִי עֵצָה צוּ מַאכֶן דֶעם טָארֶעם וִוי עֶס שְׁטֵייט ווייטֶער אִין דִי פְּסוּקִים׃ (ט) גִּבּוֹר צַיִד. זָאגְט רש"י (צָד דַּעְתָּן שֶׁל בְּרִיּוֹת בְּפִיו) מִיט זַיין מוֹיל נוּמִיט זַיינֶע רֵייד הָאט עֶר גֶפַאנְגֶען דִי גֶענַארְט מֶענְטְשֶׁען (וְהִטְעָן לִמְרוֹד בַּמָּקוֹם) עֶר הָאט אָנְגֶערֶעט זֵיי זָאלֶן זִינְדִיגֶען צוּ הקב"ה׃ וּלִפְנֵי ה׳. פַאר גָאט (מִתְכַּוֵּן לְהַקְנִיטוֹ עַל פָּנָיו) עֶר הָאט גְוָואלְט דֶערְצֶערְנֶען ד… אֲפִילוּ הקב"ה זֶעהְט אוּנ ווייס אַלְץ׃ (עַל כֵּן יֵאָמַר) דְרִיבֶּער וֶוערְט גֶעזָאגְט (עַל כָּל אָדָם מַרְשִׁיעַ בְּעַזּוּת פָּנִים) אוֹיף יֶ… מֶענְטְשׁ וָואס זִינְדִיגְט צוּ הקב"ה מִיט עַזּוּת פָּנִים (יוֹדֵעַ רִבּוֹנוֹ) עֶר ווייס עֶס אִיז דָא אַגָאט (וּמִתְכַּוֵּן לִמְרוֹד בּוֹ) אוּנ עֶר… גַאר צוּא דֶערְצֶערְנֶען אִים (יֵאָמַר) וֶוערְט אוֹיף אִים גֶעזָאגְט עֶר אִיז (כְּנִמְרוֹד גִּבּוֹר צַיִד) וִויא נִמְרוֹד דֶר שְׁטַארְקֶר פַ…

רש"י

(ח) להיות גבור. להמריד כל העולם על הקב"ה בעצ… הפלגה׃ (ט) גבור ציד. צד דעתן של בריות בפיו ומטען… במקום׃ לפני ה׳. מתכוין להקניטו על פניו׃ ע… יאמר. על כל אדם מרשיע בעזות פנים יודע… ומתכוין למרוד בו יאמר זה כנמרוד גבור ציד (נ…

שפתי חכמים

אלהים ליפת שבנה כורש שהיה מבני יפת וכו׳ אם כן תקשי ליה מנ"ל דכורש מבני יפת היה לכן מפרש תירס זה פרס שמש מגיה דפרס היה מבני יפת וכורש הוה מלך פרסיים משתמע גם הוא היה פרסי וק"ל. והרא"ם כתב משום דכתיב כאן מדי ולא כתיב פרס אם כן תקשי הרי בכל המקרא מלינו מדי ופרס יחד לכ"פ תירס זה פרס. (לד"ל) והוא גמרא כפ׳ קמא דיומא ופרסאי מנ"ל דמיפת קאתי דכתיב בני יפת גומר וגו׳ תני רבי יוסף תירס זו פרת׃ מ (קג"מ) דהא"כ החל נ"ל שהרי הוא לא היה מתחיל למרוד בהקב"ה בימי אנוש הוחל וכו׳ אלא שהוא מענין חילול שחילל השם בנ… (נח"י) ונראה לי דמוכרח הוא לפרשו מענין התחלה דאי הוה… מרד תרתי למה לי הכי הל"ל הוא החל להיות גבור ציד לפני ה… אם הוא מלשון התחלה א"ש והכי פירושו הוא החל ר"ל שה… המתחיל להיות גבור להמריד כו׳ והוא היה גבור ציד ל… מתכוין להקניטו וע׳ שם׃ נ דק"ל הא בכל מקום שהוא הוא לנ…

פירוש לתורת אלהים

פוּן דִי מֶענְטְשִׁין זֶענֶען וָוארֶן פַאר שְׁפְּרֵייט דִי אִינְזְלֶען דִי וואנוּנְג פוּן דִי פֶעלְקֶר בְּאַרְצוֹתָם אִין זֵייעֶרִי לֶענְדֶער אִישׁ לִלְשׁוֹנוֹ אִיטְלֶכִי אוּמָה הָט גְהַאט אַבֵּזוּנְדֶר לָשׁוֹן לְמִשְׁפְּחוֹתָם צוּא זֵייעֶרִי מִשְׁפָּחוֹת בְּגוֹיֵהֶם אִין זֵייעֶרִי פֶעלְקֶער׃ (ח) וְכוּשׁ יָלַד אוּנ כּוּשׁ הָאט גִיבָּארֶען דֶעם נִמְרוֹד הוּא הֵחֵל לִהְיוֹת גִּבּוֹר בָּאָרֶץ עֶר אָן גְהוֹבֶּן צוּ זַיין אַשְׁטַארְקֶר אוֹיף דֶר וֶועלְט (פֵּי… (ט) הוּא עֶר אִיז גְוֶוען גִּבּוֹר אַשְׁטַארְקֶר אוּנ אַפַּנְגֶר נ… לִפְנֵי יְיָ פַר גָאט עֶר הָט גְוָואלְט גָאר דֶערְצֶערְ… הקב"ה עַל כֵּן דְרוּם יֵאָמַר וֶוערְט גִיזָאגְט אוֹיף…

ספר הישר

עֶרְד אוּנ אַלֶע מֶענְטְשֶׁען אוּנ אוּנְז אוֹיךְ׃ וַיַּעַן אוּנ תֶּרַח עֶנְטְפֶערְט צוּ זַיין זוּן אַבְרָם דֶר וָואס אִיז בַּיי אוּנְז אִין שְׁטוּב דֶער הָאט אוּנְז בַּשַׁאפֶן אוּנ אַבְרָם זָאגְט צוּם פָאטֶער וויִיז מִיר דָא הָט גְנוּמֶען תֶּרַח אַבְרָמֶען אוּנ הָאט אִים אַרַיין גֶעפִירְט אִין אִינְוֶוינִיגְסְטֶען הוֹיף אוּנ ווייזְט אִים דִי צְוֶועלְף גְרוֹיסֶע אָפְּ גֶעטֶער אוּנ אוֹיךְ קְלֵיינֶע גָאר אָן אֵיין צָאהְל אוּנ תֶּרַח זָאגְט צוּ אַבְרָם דִי דָאזִיגֶע הָאבֶן בַּשַׁאפֶן דִי גַאנְצֶע וֶועלְט אוּנ תֶּרַח בּוּקְט זִיךְ צוּ אַלֵי זַיינִי אָפְּ גֶעטֶער אוּנ אִיז פוּן דָארְט אַרוֹיס גְנַאנְגֶען אוּנ אוֹיךְ אַבְרָם. וְרוּחַ אוּנ דִי נְבוּאָה פוּן גָאט הָט גְרוּהְט אוֹיף אַבְרָם דִי זֶעלְבֶּע נָאכְט אוּנ אַבְרָם… ווייא אוֹיף דֶעם גַאנְצֶען דוֹר וָואס זֵיי הָאבֶּן גְפָלַאנְצְט מִיט נ… אוּנ קֶענֶען נִיט דֶעם וָואהְרֶען גָאט שֶׁבָּרָא שָׁמַיִם וָאָרֶץ אוּנ ווי… הָט גְזֶעהֶן דִי אַלֶע זַאכֶן הָט דֶר צָארֶען גִגְרִיכְט אִין אַבְרָ… אַבְרָם הָאט דִיא הֵיידְנִישֶׁע גֶעצִין פַאר נִיכְטֶעט אוּנ תֶּרַח… אֲהַיים אוּנ הָערְט דָם קוֹל וָואס מֶען הָאט גְהַאקְט מִיט דֶר הַ… דֶעם הֶדֶר. וַיָּרָץ אוּנ תֶּרַח אִיז גְלָאפֶן אִין חֶדֶר אַרַיין ווי… גֶעטֶער זֶענֶען גְוֶוען הָט עֶר גְפִינֶען אַז זַיין זוּן אַבְרָם גֵיים אַר…

דארט

יֵאָמַר כְּנִמְרֹד גִּבּוֹר צַיִד לִפְנֵי יְהוָה׃
י וַתְּהִי רֵאשִׁית מַמְלַכְתּוֹ בָּבֶל וְאֶרֶךְ
וְאַכַּד וְכַלְנֵה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר׃ יא מִן־
הָאָרֶץ הַהִוא יָצָא אַשּׁוּר וַיִּבֶן אֶת־
נִינְוֵה וְאֶת־רְחֹבֹת עִיר וְאֶת־כָּלַח׃
יב וְאֶת־רֶסֶן בֵּין נִינְוֵה וּבֵין כָּלַח הִוא
הָעִיר הַגְּדֹלָה׃ יג וּמִצְרַיִם יָלַד אֶת־
לוּדִים וְאֶת־עֲנָמִים וְאֶת־לְהָבִים
וְאֶת־נַפְתֻּחִים׃ יד וְאֶת־פַּתְרֻסִים

אונקלוס

מַר כְּנִמְרוֹד גִּבַּר
קֳדָם יְיָ: י וַהֲוָה
מַלְכוּתֵהּ בָּבֶל
ד וְאַכַּד וְכַלְנֵה
עָא דְבָבֶל: יא מִן
עָא הַהִיא נְפַק
רָאָה וּבְנָא יָת נִינְוֵה
רְחוֹבַת קַרְתָּא וְיָת
: יב וְיָת רֶסֶן בֵּין
ה וּבֵין כָּלַח הִיא
אַרְבְּתָא: יג וּמִצְרַיִם
יד יָת לוּדָאֵי וְיָת
אֵי וְיָת לְהָבָאֵי וְיָת
תוּחָאֵי: יד וְיָת

תולדות אהרן
ופטי ראשים יומא י:

בעל הטורים

מר. ג' במסורה על כן יאמר כנמרוד. על כן יאמר בס' מלחמות ה'. ולציון יאמר איש ואיש יולד בה. מלמד שהיה כנמרוד איש ולוכד ערים כדכתיב ותהי ראשית ממלכתו בבל וזה הוא על כן יאמר בס' מלחמות ולציון יאמר שיהא כל הילוד בה גבור וגבה קומה כנמרוד ויהא ניכר ויאמרו הכל זה יולד בה:

רש"י

מן הארץ. כיון שראה אשור את בניו שומעין לנמרוד ין במקום לבנות המגדל יצא מתוכם (ב"ר): העיר הגדולה. היא ס נינוה שנאמר (יונה ג) ונינוה עיר גדולה לאלהים: (יג) להבים. שפניהם דומים בה: (יד) פתרוסים ואת כסלוחים אשר יצאו פל שתים. משניהם יצאו שהיו פתרוסים וכסלוחים

בית יהודא

דר שטארקער זינדיגער]: (יא) מִן הָאָרֶץ וגו׳]. זאגט רש״י (כֵּיוָן שֶׁרָאָה אַשּׁוּר אֶת בָּנָיו שׁוֹמְעִין לְנִמְרוֹד וּמוֹרְדִין בְּמָקוֹם) וויא אַשּׁוּר הָט גזעהן זיינע קינדער הערן די רייד פון נמרוד אונ זינדיגען צו הקב״ה (לִבְנוֹת הַמִּגְדָּל) אונ ווילען העלפען באהען דעם טארעם (יָצָא מִתּוֹכָם) איז ער אנוועקגעגאנגען פון זיי: (יב) וְהָעִיר הַגְּדוֹלָה]. די גרויסע שטאט, (הִיא נִינְוֵה) דס איז די שטאט נינוה (שֶׁנֶּאֱמַר) וויא עס שטייט אין פסוק ה הָיְתָה עִיר גְּדוֹלָה לֵאלֹהִים) נינוה איז געווען א גרויסע שטאט צו הקב״ה: (יג) וְלְהָבִים]. זאגט רש״י דריבער האט וויא גערופען לְהָבִים (שֶׁפְּנֵיהֶם דּוֹמִין לְלַהַב) ווייל זייער פנים איז געווען גלייך צו א פלאם פייער: (יד) נַפְתְּרוּסִים וגו׳]. רש״י (מִשְּׁנֵיהֶם יָצְאוּ) דיא פלשתים זענען געבארן געווארן פון ביידע, פון די פתרוסים מיט די כסלוחים (שֶׁהָיוּ פַּתְרוּסִים וְכַסְלוּחִים מַחֲלִיפִין מִשְׁכַּב נְשׁוֹתֵיהֶם אֵלּוּ לָאֵלּוּ) די פתרוסים מיט די כסלוחים פלעגן טאהשין [בייטען] זייערע ווייבער, דיא

שפתי חכמים

ס דלא ידעינן אי העיר הגדולה קאי על נינוה או על כלח. (נחלת כסס תוספות דיומא דף י׳) דאי סלקא דעתך דכלח הגדולה ה״ל למימר ובין כלח העיר הגדולה היא. ל״ל וע׳ סם: ע כל היכא שהשם הוא מלה עברית מפרשו למה נקרא כן אלא מורה על דבר זה אבל

פירוש לתורת אלהים

נמש ווס ער ווייסט עס איז דא אגאט אוף דער ט אונ ער וויל אין אים מורד זיין זאגט מען אים כנמרוד גבור ציד לפני יי ער איז אזו ווי נמרוד וארקר אונ אפנגער פר גאט: (י) וַתְּהִי אונ עס גיווען ראשית ממלכתו דער אן הייב פון זיין גרייך בבל אין לאנד בבל: (יא) מִן הָאָרֶץ הַהִיא עם לאנד יָצָא אַשּׁוּר איז ארוס גגאנגן אשור [פ׳ רס״י]. וַיִּבֶן אֶת נִינְוֵה וְאֶת רְחוֹבוֹת עִיר וְאֶת כָּלַח אונ ער הט גבועט די שטאט נינוה אונ רחובות עיר אונ כלח: (יב) וְאֶת רֶסֶן אונ האט גבועט די שטאט רסן בֵּין נִינְוֵה וּבֵין כָּלַח צווישען נינוה אונ כלח הִיא הָעִיר הַגְּדוֹלָה נינוה ווערט גירופען דיא גרוסע שטאט: (יג) וּמִצְרַיִם יָלַד אונ מצרים האט גבארען את לודים וגו׳: (יד) וְאֶת פַּתְרוּסִים וְאֶת כַּסְלוּחִים אֲשֶׁר יָצְאוּ מִשָּׁם פְּלִשְׁתִּים וואס פון

ספר הישר

אונ תרח איז ארין גגאנגען אין חדר געפינם ער אז אלע שער זענען צו בראכן אונ ווי תרח הט דער זעהן ווס אברם אן האט תרח גיאיילט אונ איז גגאנגן צו נמרוד. זאגט צו אים ווס איז דיר הט תרח גיזאגט איך בעט דיך מיין דו זאלסט צו הערין מיינע רייד ביי מיר איז פר האנדן אזון אלט פופציג יאר אונ אזו האט ער גיטאן צו מיינע אפ אונ אזו הט ער גרעט צוא מיר אצונד בעט איך דיך מיין שיק נאך אים אונ מען זאל אים ברענגען פאר דיר אונ מען זאל אים אום ברענגען כדי מיר זאלען בשעריםט ווערען פון זיין שלעכטס אונ נמרוד שיקט דרייא מענטשין פון זיינע קנעכט אונ זיי האבן גבראכט אברם אונ נמרוד זאגט צו אברם זאג מיר ווס האסטו גיטאן צו דיין פאטער אונ צו זיינע אפ געטר. ווען אונ אברם הט גיענפערט ווי ער הט גיענפערט צום פאטער אונ אז נמרוד הט דר הערט די דאזיגי רייד פון אברם הט ער גהייסן אז מען זאל אים געבין אין תפיסה ארין. אין צעהנטין טאג הט נמרוד גבאטין מען זאל אויס ציען אברם אויס דר תפיסה אונ מען זאל

וְאֶת־כַּסְלֻחִים אֲשֶׁר יָצְאוּ מִשָּׁם פְּלִשְׁתִּים וְאֶת־כַּפְתֹּרִים׃ ס טו וּכְנַעַן יָלַד אֶת־צִידֹן בְּכֹרוֹ וְאֶת־חֵת׃ טז וְאֶת־הַיְבוּסִי וְאֶת־הָאֱמֹרִי וְאֵת הַגִּרְגָּשִׁי׃ יז וְאֶת־הַחִוִּי וְאֶת־הַעַרְקִי וְאֶת־הַסִּינִי׃ יח וְאֶת־הָאַרְוָדִי וְאֶת־הַצְּמָרִי וְאֶת־הַחֲמָתִי וְאַחַר נָפֹצוּ מִשְׁפְּחוֹת הַכְּנַעֲנִי׃ יט וַיְהִי גְּבוּל הַכְּנַעֲנִי מִצִּידֹן בֹּאֲכָה גְרָרָה עַד־עַזָּה בֹּאֲכָה סְדֹמָה וַעֲמֹרָה וְאַדְמָה וּצְבֹיִם עַד־לָשַׁע׃ כ אֵלֶּה בְנֵי־חָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לִלְשֹׁנֹתָם בְּאַרְצֹתָם בְּגוֹיֵהֶם׃

וצבוים קרי

אונקלוס

פַּתְרוּסָאֵי וְיָת כַּסְלוּחָ
דִּי נְפָקוּ מִתַּמָּן פְּלִשְׁתָּ
וְיָת קַפּוּטְקָאֵי׃ טו וּכְנַ
אוֹלִיד יָת צִידוֹן בֻּכְרֵ
וְיָת חֵת׃ טז וְיָת יְבוּסָ
וְיָת אֱמוֹרָאֵי וְיָת גִּרְגָּשָׁאֵ
יז וְיָת חִוָּאֵי וְיָת עַרְקָ
וְיָת אַנְתּוֹסָאֵי׃ יח וְ
אַרְוָדָאֵי וְיָת צְמָרָאֵי וְ
חֲמָתָאֵי וּבָתַר
אִתְבַּדַּרוּ זַרְעֲיַת כְּנַעֲנָ
יט וַהֲוָה תְּחוּם כְּנַעֲנָ
מִצִּידוֹן מָטֵי לִגְרָר לַ
עַזָּה מָטֵי לִסְדוֹם וַעֲמוֹ
וְאַדְמָה וּצְבוֹיִם
לָשַׁע׃ כ אִלֵּין בְּנֵי
לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְלִישָׁנְ
בְּאַרְעָתְהוֹן בְּעַמְמֵיהוֹ

ילשב

בית יהודא

כַּסְלֻחִים הָאבֶּן מְזַנֶּה גְוֶעזֶען מִיט דִי וַוייבֶּר פוּן דִיא פַּתְרוּסִים אוּנ דִיא פַּתְרוּסִים הָאבֶּן מְזַנֶּה גְוֶעזֶען מִיט דִיא וַוייבֶּער פוּן דִי כַּסְלֻחִים (וַיֵּצְאוּ מֵהֶם פְּלִשְׁתִּים) פוּן זַייא אִיז גְבָּארֶן גְוָוארֶן דִי פָאלְק פְּלִשְׁתִּים׃ (יח) [וְאַחַר נָפֹצוּ]. זָאגְט רַשִׁ"י מֶען מֵיינְט (מֵאֵלֶּה נָפוֹצוּ מִשְׁפָּחוֹת הַרְבֵּה) פוּן דִיא מֶענְטְשֶׁען זֶענֶען פַארְשְׁפְּרֵייט גֶעוָוארֶן פִיל מִשְׁפָּחוֹת׃ (יט) [גְבוּל וגו׳]. זָאגְט רַשִׁ"י גְבוּל מֵיינְט מֶען (סוֹף אַרְצוֹ) דִיא עֶנְדֶע פוּן זַיין לַאנְד (כָּל גְּבוּל לָשׁוֹן סוֹף וְקָצֶה) וְוא עֶס שְׁטֵייט דֶר וָוארְט גְבוּל מֵיינְט מֶען דֶער גְרֶענֶעץ. בַּיי דֶעם גְרֶענֶעץ אִיז דִי עֶנְדֶע פוּן לַאנְד׃ [בֹּאֲכָה]. (שֵׁם דָּבָר), בֹּאֲכָה אִיז דֶער נָאמֶע קוּמֶען, בֹּאֲכָה מֵיינְט מֶען נִיט דַיין קוּמֶען, נָאר מֶען מֵיינְט קוּמֶענְדִיג, וַויא מֶען קוּמְט צוּ גְרָר, צוּ סְדוֹם, זָאגְט רַשִׁ"י (וְלִי נִרְאֶה) מִיר גֶעפֶעלְט צוּ זָאגֶן בֹּאֲכָה אִיז דֶערְטַייטְשׁ דַיין קוּמֶען, נָאר מֶען מֵיינְט (כְּאָדָם הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ) וַויא אַמֶענְשׁ זָאגְט צוּ זַיין חָבֵר (גְּבוּל זֶה מַגִּיעַ) דֶער גְרֶענֶעץ וְדִי לַאנְד צִיהְט זִיךְ אַזוֹי לַאנְג (עַד אֲשֶׁר תָּבֹא לִגְבוּל פְּלוֹנִי) בִּיז דוּ וֶ... קוּמֶען צוּ יֶענֶעם גְרֶענֶעץ׃ (כ) [לִלְשׁוֹנוֹתָם בְּאַרְצוֹתָם]. זָאגְט רַשִׁ"י (אַף עַל פִּי שֶׁנֶּחְלְקוּ לִלְשׁוֹנוֹת וַאֲרָצוֹת) אֲפִילוּ דִיא מֶע...

רש"י

...פלשת מחליפין משכב נשותיהם פ אלו לאלו ויצאו מהם פלשת... (יח) ואחר נפצו. מאלה נפוצו ש משפחות הרבה: (יט) גב... סוף ארצו. כל גבול ל׳ סוף וקצה: באכה. שם דבר כאדם האומר לחברו גבול זה מגיע עד אשר תבא ל... פלוני: (כ) ללשונותם בארצותם. אעפ"י שנ...

שפתי חכמים

סיכא שאין השם מלה עברית לא פירש כלום: פ (נח"י) דאי ס"ד מכסלוחים לבד הל"ל וכסלוחים ילד את פלשתים ולא אשר יצאו משם דהא לא מצינו כסלוחים אחר מוזכר במקרא: צ דא"ל ואחר גם א"ל כונת הקרא שנותן סימן והבדל שהוא הכסלוחים אשר

פירוש לתורת אלהים

דָארְטֶען זֶענֶען אַרוֹס גֶעקוּמֶען דִי פְּלִשְׁתִּים [עיין רש"י]: (יח) וְאַחַר אוּנ דֶר נָאךְ נָפֹצוּ זֶענִין וָוארֶן פַר שְׁפְּרֵייט מִשְׁפְּחוֹת הַכְּנַעֲנִי דִיא מִשְׁפָּחוֹת פוּן כְּנַעֲנִי אוּנ פוּן דִיא מֶענְטְשִׁין זֶענִין פַר שְׁפְּרֵייט גִיוָוארֶן פִיל מִשְׁפָּח... (כ) אֵלֶּה בְּנֵי חָם לְמִשְׁפְּחוֹתָם דִי זֶענֶען דִי קִינְדֶר פוּן ... צוּא זַייעֶרִי מִשְׁפָּחוֹת לִלְשׁוֹנוֹתָם צוּא זַייעֶרִי לְשׁוֹ...

ספר הישר

אִים אוּם בְּרֶענְגֶען אוּנ אַרַיין וַוארְפֶען אִין קַאלְךְ אוֹבֶן צוּ פַר בְּרֶענִין. וְכָל אוּנ אַלֵי קְנֶעכְט אוּנ שָׂרוֹת אוּנ גִבּוֹרִים פוּן לַאנְד שְׁטֵייעֶן אַקֶעגִין דֶעם קַאלְךְ אוֹבֶן צוּא זֶעהְן אַבְרָם אוּנ אַלֶע הָאבִין זִיךְ אַייבְּגֶעזַאמִילְט אוּנ הָאבֶען זִיךְ גִישְׁטֶעלְט פוּן ווַייטִינְס אוּנ עֶס אִיז נִים אִיבֶּר גֶבְּלִיבֶּן קֵיין שׁוּם מֶענְטְשׁ וָואס עֶר זָאל נִים קוּמֶן צוּ זֶעהֶן אַבְרָם אוּנ אַז מֶען הָאט גֶבְּרַאכְט אַבְרָם פוּן דֶער תְּפִיסָה הָאבִין דִי מְכַשְּׁפִים גְזָאגְט אֲדוֹנִי דָס אִיז דָאךְ דֶר מֶענְטְשׁ וָואס מִיר הָאבֶּן גֶעזֶעהֶן בְּשַׁעַת עֶר אִיז גֶבּוֹרֶן גְוָוארֶן הָאט אַיין גְרוֹיסֶר שְׁטֶערִין אַיין גְשְׁלוּנְגֶען פִיר שְׁטֶערִין אַזוֹ וַויא מִיר הָאבֶּן דֶער צֵיילְט אוּנ אַ... הָאט זַיין פָאטֶער אָן דִיר מוֹדֶה גְוֶועזֶען אוּנ גִינַארְט עֶר הָאט גֶב... אַנְדֶער קִינְד אוּנ אַז נִמְרוֹד הָאט דָס דֶר הֶערְט הָאט אִין אִים גֶב... דֶר צַארֶן אוּנ הָאט גֶבָּאטֶן מֶען זָאל בְּרֶענְגֶען תֶּרַח פַר אִים אוּנ... הָאט גֶבְּרַאכְט תֶּרַח הָאט נִמְרוֹד גְזָאגְט צוּ תֶּרַח הָאסְטוּ גֶהֶער... דִי מְכַשְּׁפִים הָאבֶּן גְזָאגְט אוּנ אַצוּנְד זָאג מִיר דֶעם אֱמֶת אַ... תֶּרַח זֶעהְט אַז דֶר צַארֶן גְרִימְט זֵייעֶר בַּיי נִמְרוֹד הָאט תֶּרַח גְ... עֶס אִיז אַלֶץ אֱמֶת וָואס דִי מְכַשְּׁפִים הָאבִּין גְזָאגְט דֶען אִיךְ

זייער

בְּגוֹיֵהֶם׃ ס כא וּלְשֵׁם יֻלַּד גַּם־הוּא אֲבִי
כָּל־בְּנֵי־עֵבֶר אֲחִי יֶפֶת הַגָּדוֹל׃
כב בְּנֵי שֵׁם עֵילָם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשַׁד
וְלוּד וַאֲרָם׃ כג וּבְנֵי אֲרָם עוּץ וְחוּל
וְגֶתֶר וָמַשׁ׃ כד וְאַרְפַּכְשַׁד יָלַד אֶת־
שָׁלַח וְשֶׁלַח יָלַד אֶת־עֵבֶר׃ כה וּלְעֵבֶר
יֻלַּד שְׁנֵי בָנִים שֵׁם הָאֶחָד פֶּלֶג כִּי

אונקלוס

וּלְשֵׁם אִתְיְלִיד אַף הוּא
אֲבוּהוֹן דְּכָל בְּנֵי עֵבֶר
אֲחוּהִי דְּיֶפֶת רַבָּא׃
בְּנֵי שֵׁם עֵילָם וְאַשּׁוּר
וְאַרְפַּכְשַׁד וְלוּד וַאֲרָם׃
וּבְנֵי אֲרָם עוּץ וְחוּל
וְגֶתֶר וָמַשׁ׃ כד וְאַרְפַּכְשַׁד
אוֹלִיד יָת שָׁלַח וְשֶׁלַח
אוֹלִיד יָת עֵבֶר׃ כה וּלְעֵבֶר
אִתְיְלִידוּ תְּרֵין בְּנִין שׁוּם
חַד פֶּלֶג אֲרֵי בְּיוֹמוֹהִי

א ולשם ילד סנהדרין סס׃

רש״י

...ות וארלות כולס בני חס הס׃ (כא) אבי כל בני עבר. הנהר ק היה שס׃ אחי יפת הגדול. איני יודע אם יפת הגדול אם שס כשהוא אומר שס בן מאת שנה וגו׳ שנתים אחר המבול הוי אומר יפת הגדול שהרי בן ת״ק שנה היה כשהתחיל להוליד והמבול היה בשנת שש מאות שנה נמצא שהגדול בבניו היה בן מאה שנה ר ושם לא הגיע למאה עד שנתים אחר המבול׃ אחי יפת. ולא אחי חם

בית יהודא

זֶענֶען צוּטֵיילְט גְּוָוארֶן צוּ בֶּעזוּנְדֶערֶע שְׁפְּרַאכֶן אוּנ בֶּעזוּנְדֶערֶע לֶענְדֶער פוּן דֶעסְטְוֶועגֶען (כֻּלָּם בְּנֵי חָם הֵם) זֶענֶען אַלֶע דִיא קִינְדֶער פוּן חָם, אַלֶע הָאבֶּן גֶעהַאט דִיא נַאטוּר פוּן זֵייעֶר פָאטֶער חָם׃ (כא) [אֲבִי כָּל בְּנֵי עֵבֶר, הַנָּהָר, הָיָה שֵׁם]. שֵׁם אִיז גְוֶועזֶן דֶר פָאטֶר פוּן אַלֶע מֶענְטְשֶׁן וָוס הָאבֶּן גֶעוואוֹינְט אוֹיף דִיא אַנְדֶערֶע זַייט פוּן טַייךְ פְּרָת׃ וַאֲחִי יֶפֶת הַגָּדוֹל זָאגְט רש״י (אֵינִי יוֹדֵעַ) אִיךְ וֵויים נִיט (אִם יֶפֶת הַגָּדוֹל אִ׳ שֵׁם) אוֹיף וֶועמֶן זָאגְט מֶען דֶעם וָוארְט הַגָּדוֹל, אוֹיף יֶפֶת אָדֶער שֵׁם (כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר) אַז דֶר פָּסוּק זָאגְט (שֵׁם בֶּן מְאַת שָׁנָה שְׁנָתַיִם אַחַר הַמַּבּוּל) צְוֶוייא יָאהְר נָאךְ דֶעם מַבּוּל אִיז שֵׁם אַלְט הוּנְדֶערְט יָאהְר (הֱוֵי אוֹמֵר יֶפֶת הַגָּדוֹל) מוּזֶן מִיר זָאגֶען יֶפֶת אִיז גְוֶועזֶן דֶר עֶלְצְטֶער (שֶׁהֲרֵי בֶּן חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה הָיָה נֹחַ כְּשֶׁהִתְחִיל לְהוֹלִיד) וֶוען נֹחַ הָט אָנְגֶעהוֹיבֶּן גִיבָּארִין קִינְדֶער אִיז עֶר אַלְט גְוֶועזֶן פִינְף הוּנְדֶערְט יָאהְר (וְהַמַּבּוּל הָיָה בִּשְׁנַת שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה) אוּנ וֶוען דֶער מַבּוּל הָאט אָנְגֶעהוֹיבֶּן אִיז נֹחַ אַלְט גְוֶועזֶן זֶעקְס הוּנְדֶערְט יָאהְר (נִמְצָא שֶׁהַגָּדוֹל בְּבָנָיו הָיָה בֶּן מֵאָה שָׁנָה) אִיז דָאךְ דֶר עֶלְצְטֶער זוּהְן פוּן נֹחַ אַלְט גְוֶועזֶן הוּנְדֶערְט יָאהְר וֶוען דֶר מַבּוּל הָאט אָנְגֶעהוֹיבֶּן (וְשֵׁם לֹא הִגִּיעַ עַד שְׁנָתַיִם אַחַר הַמַּבּוּל) אוּנ שֵׁם אִיז אַלְט גֶעוָוארֶען הוּנְדֶערְט יָאהְר אִין צְוֶויי יָאהְר נָאךְ דֶעם מַבּוּל, אִיז דָאךְ יֶפֶת עֶלְטֶער פוּן שֵׁם מִיט צְוֶוייא יָאהְר׃ [אֲחִי יֶפֶת]. שֵׁם אִיז גְוֶועזֶן דֶר בְּרוּדֶער פוּן יֶפֶת (וְלֹא אֲחִי חָם) פַאר וָואס

דעת זקנים מבעלי התוספות

פלג. פי׳ הרב יוסף קרא ז״ל שקרא שמו פלג לפי שבימיו ימי חיי בני אדם שהתחילו ימי בני אדם לקצר. כי מיום שנולד פלג לא בא אדם לכלל שלש מאות שנה׃

שפתי חכמים

קאי על אותן הנזכרים לעיל שהס בני כנען דא״כ לא הל״ל אלא ואחר נפוצו דודאי קאי על אותן דלעיל ל״ל משפחות הכנעני אלא מאלה נפוצו משפחות הרבה ר״ל שאר משפחות וקאי על ג׳ בני נח הרא״ם׃ ...ק דלפי פשוטו של קרא משמע דעבר שם אדם הוא א״כ למה אמר ...ל בני עבר וכי לא היה שם אלא אבי בני עבר לבד והלא גם שאר בנים היו לו לשם ל״פ דעבר לאו שם אדם הוא אלא עבר הנהר ...כפי׳ הרא״ם שפי׳ אבי בני עבר בן בנו דמאי רבותא דעבר והא כל אחד ואחד אבי כל משפחה ומשפחה היוצאת ממנו אע״כ ...ל עבר הנהר׃ ר ות״ת נוח הוכחה זו דלמא חם היה בן מאה שנה כשבא המבול ושם היה בן ק׳ ב׳ שנה אחר המבול ויפת היה בן

פירוש לתורת אלהים

...תם אִין זֵייעֶרֵי לֶענְדֶער בְּגוֹיֵהֶם אִין זֵייעֶרֵי פֶעלְקֶער ...שֶׁע זֵיי זֶענֶען צוּ טֵיילְט גְּוָוארֶן אוֹיף פִיל לְשׁוֹנוֹת ...אִין פִיל לֶענְדֶער זֶענֶען זֵיי אַלֵי דִי קִינְדֶער פוּן ... (כא) וּלְשֵׁם יוּלַּד גַּם הוּא אוּנ צוּא שֵׁם אִיז אוֹיךְ ...יין גְוָוארֶן אֲבִי כָּל בְּנֵי עֵבֶר שֵׁם אִיז גִיוֶועזֶן דֶער ... פוּן אַלֶע דִי וָוס הָאבֶּן זִיךְ בַּזֶעצְט אוֹיף דֶער אַנְדֶערֶר זַייט טַייךְ אֲחִי יֶפֶת הַגָּדוֹל שֵׁם אִיז דֶר בְּרוּדֶער פוּן יֶפֶת וָוס יֶפֶת אִיז גִיוֶועזֶן דֶער עֶלְצְטֶער [עיין רש״י]׃ (כד) וְאַרְפַּכְשַׁד אוּנ אַרְפַּכְשַׁד הָט גִיבָּארֶען שֶׁלַח אוּנ שֶׁלַח הָט גִיבָּארֶן עֵבֶר׃ (כה) וּלְעֵבֶר יוּלַּד אוּנ צוּ עֵבֶר אִיז גִיבָּארֶען גְוָוארֶן צְוֶויי זִיהְן שֵׁם הָאֶחָד פֶּלֶג דֶר נָאמֶען פוּן אֵיינֶם אִיז גְוֶועזֶן פֶּלֶג כִּי בְיָמָיו נִפְלְגָה הָאָרֶץ וָוארוּם

ספר הישר

...חֲמָנִית גִיהַאט אוֹיף מַיין קִינְד הָאב אִיךְ גְנוּמֶען דָם קִינְד ...ן דִינְסְט אוּנ הָאב דָם גִיבְּרַאכְט אוּנ דְרוֹיף הָט מִיר מַיין ...זוּהְן הָרָן אֵיין עֵצָה גְגֶעבֶּן אוּנ הָרָן אִיז אַלְט גְוֶועזֶן צְוֶויי אוּנ ...יָאר אוּנ הָרָן הָאט אִים גָאר קֵיין עֵצָה נִיט גִיגֶעבֶּן דְרוֹיף ...ת הָט גְזָאגְט כְּדֵי עֶר זָאל נִיצּוֹל וֶוערֶן פוּן דֶעם טוֹט. הָט גְזָאגְט צוּ תֶּרַח דֶר פַר וָוס דַיין זוּהְן הָרָן הָט דִיר אֵיין עֵצָה ...דֶר פַר זָאל מֶען אִים פַאר בְּרֶענְגֶען מִיט אַבְרָם אוּנ הָרָן הָט ...אכְט אִין הַאַרְצְן וֶועם אַבְרָם נִיצּוֹל וֶוערֶן וֶועל אִיךְ אוֹיךְ ...ם נִיצּוֹל וֶוערִין פוּן פַייעֶר אוּנ אַז תֶּרַח הָאט אַרוֹיף גְלֵייגְט אוֹיף זַיין זוּהְן הָרָן הָט עֶר אוֹיךְ גְהֶערְט צוּ רֵייזְן דֶר פוּן׃

וַיֵּצֵא אוּנ נִמְרוֹד הָט גִבָּאטֶען מֶען זָאל נֶעמֶען הָרָן מִיט אַבְרָם אוּנ מֶען זָאל אַרֵיין וַוארְפִין אִין קַאלֶעךְ אוֹיבֶן. וַיִּקְחוּ אוּנ דִי קְנֶעכְט הָאבֶּן גְנוּמֶען אַבְרָם אוּנ הָרָן אוּנ מָאן אוֹס פוּן זֵיי דִי קְלֵיידֶר אוּנ הָאבֶּן גְבוּנְדֶן זֵייעֶרֵי הֶענְד אוּנ פִיס אוּנ הָאבֶּן זֵיי אִין קַאלֶךְ אוֹיבֶן אַרֵיין גְוָוארְפֶן. אוּנ גָאט ב״ה הָט זִיךְ דֶער בַּארִימְט אִיבֶּר אִים אוּנ נִידֶערְט צוּ אַבְרָם אוּנ בַּאשִׁירְמְט אַבְרָם פוּן פַייעֶר אוּנ פוּן אַבְרָם אִיז מֶער נִיט פַר בְּרֶענְט נָאר דִי שְׁטְרִיק וָוס עֶר אִיז גְוֶועזֶן גְבוּנְדֶן אוּנ אוֹיף דִי מֶענְטְשִׁין וָוס הָאבֶּן זֵיי אַרֵיין גִיוָוארְפֶן אִין קַאלֶךְ אוֹיבֶן אִיז אוֹיף גַאנְגֶען אַפְלַאם פוּן פַייעֶר צוּ זֵיי אוּנ זֶענֶען פַר בְּרֶענְט גְוָוארֶן צְוֶועלְף מֶענְטְשֶׁן אוּנ אַבְרָם אִיז גְוֶועזֶן אִין קַאלֶךְ

בְּיָמָיו נִפְלְגָה הָאָרֶץ וְשֵׁם אָחִיו יָקְטָן׃
כו וְיָקְטָן יָלַד אֶת־אַלְמוֹדָד וְאֶת־שָׁלֶף

אִתְפְּלִיגַת אַרְעָא וְ[...]
אֲחוּהִי יָקְטָן׃ כו וְיָ[...]
אוֹלִיד יָת אַלְמוֹדָד

בית יהודא

זאגט מען ניט שֵׁם איז געוועזן דער ברודער פון חָם (שֶׁאֵלּוּ שְׁנֵיהֶם כִּבְּדוּ אֶת אֲבִיהֶם) די ביידע שֵׁם מיט יֶפֶת דעם אלטן זיך ברידער ווייל זיי ביידע האבן געגעבן כבוד צו זייער פאטער (וְזֶה בְּזָהוּ) אונ חָם האט פארשעמט דעם פאטער, דריבער ווילען זייא אים ניט האלטן פאר א ברודער׃ (כה) (נִפְלְגָה) . זאגט רש"י (נִתְבַּלְבְּלוּ הַלְּשׁוֹנוֹת) דיא שפראכען זענען פארמישט געווארן (וְנָפוֹצוּ מִן הַבִּקְעָה) אונ זיי זענען פארשפרייט אונ פארטריבן געווארן פון דעם טאהל (וְנִתְפַּלְּגוּ בְּכָל הָעוֹלָם) זיי זענען צוטיילט געווארן אויף דיא גאנצע וועלט, זאגט רש"י (לִמְּדָנוּ שֶׁהָיָה עֵבֶר נָבִיא) פון דאנען לערנען מיר אז עבר איז געוועזן אנביא (שֶׁקָּרָא שֵׁם בְּנוֹ עַל שֵׁם הֶעָתִיד) ער האט געוואסט צו רופען דעם נאמען פון זיין זוהן וועגען דיא זאך וואס וועט שפעטער (וְשָׁנִינוּ בְּסֵדֶר עוֹלָם) מיר האבן געלערנט אין ספר סדר עולם (שֶׁבְּסוֹף יָמָיו נִתְפַּלְּגוּ) אין דיא לעצטע יאהר פון פלג איז דיא וועלט צוטיילט געווארן (שֶׁאִם תֹּאמַר בִּתְחִלַּת יָמָיו) ווארום אז דו וועסט זאגן אין אנהייב יאהרן פון זענען די מענטשן געטיילט געווארן, אונ עבר איז ניט געוועזן אנביא, נאר ער האט געזעהן דיא מענטשן זענען גע געווארן, וועגן אַאָנדיינקונג צו דר זאך האט ער גערופן דעם נאמען פון זיין זוהן פלג, זאגט רש"י דאס קענן מי זאגן (הֲרֵי יָקְטָן אָחִיו צָעִיר מִמֶּנּוּ) זיין ברודער יקטן איז געוועזן יונגער פון פלג (וְהוֹלִיד כַּמָּה מִשְׁפָּחוֹת קוֹדֶם לָכֵן) אונ ער גבארן פיל משפחות איידער דיא מענטשן זענען געטיילט געווארן (שֶׁנֶּאֱמַר) וויא עס שטייט אין פסוק (וְיָקְטָן יָלַד) האט גבארן פיל קינדער (וְאַחַר כָּךְ וַיְהִי כָל הָאָרֶץ שָׂפָה אֶחָת) נאכדעם שטייט אלע מענטשן וואס זענען אויף דיא ערד געהאט איין שפראכע אונ מען האט געבאהט דעם טורעם נאכדעם זענען די מענטשן געטיילט געווארן, זעהן מי מענטשען זענען געטיילט געווארן אין די לעצטע יאהרין פון פלג, פון וואנען האט עבר געוואסט צו רופן זיין זוה באלד ווי ער איז געבארן געווארין, נאר ער איז געוועזן אנביא (וְאִם תֹּאמַר בְּאֶמְצַע יָמָיו) אוב דו וועסט זאגן טאמער די מענטשן געטיילט געווארען אין מיטן יאהרן פון פלג, אונ ביז זיינע מיטען יאהרין הט מען אים גערופן איין נאמען, אונ ווען עבר הט געזעהן די מענטשן ווערן געטיילט. האט ער גערופען זיין זוהן פלג, צום אנדריינקען פו צוטיילונג, אונ עבר איז קיין נביא געוועזן, ענטפערט רש"י אז דר פסוק דערציילט אין דיא צייטן פון פלג זענען מענטשן געטיילט געווארן (לֹא בָא הַכָּתוּב לִסְתּוֹם אֶלָּא לְפָרֵשׁ) וועט דר פסוק ניט פארמאכן דיא צייט מען זאל ניט אין וועלכע צייט פון פלג'ס לעבן זענען די מענטשן געטיילט געוואורן, נאר דר פסוק וויל זאגן אגעוויסע צייט, ווען ער איז געבארן געווארן, אונ דאס קען דאך ניט זיין וויא רש"י האט פריער געשריבען (הָא לָמַדְתָּ) געוויס מיר (שֶׁבִּשְׁנַת מוֹת פֶּלֶג נִתְפַּלְּגוּ) אין דעם יאהר וואס פלג איז געשטארבן זענען די מענטשן געטיילט געווארן | אונ איצ מיר ניט זאגן טאמער האט מען אים פריער גערופען איין אנדער נאמען אונ ווען דיא צוטיילונג איז געוועזן הא אים גערופן פלג וועגן איין אנדיינקונג, דאס קען ניט זיין, וועלכע אנדיינקונג קען מען האבן פון אמענטשינס ווען ער האלט באלד ביי דעם שטארבן, געוויס האט אים עבר גערופען פלג ווען ער איז געבארען געווארן אונ ע געוועזן אנביא, ער הט געוואוסט איידער פלג וועט שטארבען וועלן די מענטשען געטיילט ווערען׃ (וְיָקְטָן). זאגט פר וואס הט מען אים גערופען יקטן (שֶׁהָיָה עָנָו וּמַקְטִין עַצְמוֹ) ווייל ער איז בייא זיך געוועזן נידעריג אונ קליין (ק

רש"י

שאלו שניהם כבדו את אביהם וזה כזהו׃ (כה) נפל[ג] נתבלבלו הלשונות ונפוצו מן הבקעה ונתפלגו בכל ה[עולם] למדנו שהיה עבר נביא שקרא שם בנו ע"ש העתיד ו[שנינו] בסדר עולם שבסוף ימיו נתפלגו ש שא"ת בתחלת [ימיו] ת הרי יקטן אחיו צעיר ממנו והוליד כמה משפחות [קודם] לכן שנאמר ויקטן ילד וגו' ואח"כ ויהי כל הארץ וגו' ו[אם תאמר] באמצע ימיו לא בא הכתוב לסתום אלא לפרש הא ל[מדת] שבשנת מות פלג נתפלגו׃ יקטן. שהיה ענו ו[מקטין] א עצמו לכך זכה להעמיד כל המשפחות הל[לו]

שפתי חכמים

ק' ג' או ארבע שנה אחר המבול ויש לומר משום דבדורות הראשונים כל בניים שהולידו היו מולידין שנה אחר שנה כדאמרינן בפ' בן סורר ומורה ואחר שהודיענו שנולד שם בשנת תק"ב לנח שנתים אחר המבול למדנו ששם היה האחרון כי יפת וחם נולדו בשנת ת"ק ותק"א לחיי נח וק"ל׃ ש והיאך ידע אלא נביא היה׃ ת ר"ל ולא נביא היה אלא כן היה המעשה בתחלת ימיו וקראו כן ע"ש המעשה הרי יקטן וכו' וא"ת באמצע ימיו ר"ל וקודם לכן היה לו שם אחר אלא כשאירע המעשה קרא שמו כן לא בא הכתוב וכו' אלא בסוף ימיו נתפלגו והשתא ס"ל דלמא קודם לכן היה לו שם אחר אלא כשאירע המעשה נקרא פלג דכיון שהיה בסוף ימיו אין דרך לקרא למת שם אחר המקרה שקרה בשעת מותו או סמוך למיתה אלא ודאי בתח[לה] וקרא אותו ע"ש העתיד׃ א דקשה לרש"י כיון דמשני הקרא בניו של עבר דכתיב ולעבר יולד שני בנים ולא נקט הקרא כו[ל] הנולדים כמו וארפכשד ילד וגו' ויקטן ילד וגו' אלא להכי שי[נה] ולעבר יולד שני בנים דקרא את שמותם על שם המאורע ות[ימא] בשלמא פלג נתן הכתוב טעם למה נקרא פלג אלא יקטן ל[א] ע"ש שהי' מקטין את עצמו וכל זה ראה עבר ברוה"ק אשר עליו. כתב טעם מפני שזה השם נגזר מהקטנות פירש שם זה יוק[טן]

פירוש לתורת אלהים

אין זיינע טעג איז די לשונות פארמישט געווארען אונ זיי זענין פר שפרייט געווארן אונ זייא זענין צוא טיילט געווארען אויף דר גאנצר וועלט דאס [...] דור הפלגה ושם אחיו אונ דר נאמן פון זיין ב[רודער]

ספר הישר

אובן דריי טאג אונ דריי נעכט אונ איז ארום גיגאנגען אונ אלע קנעכט פון נמרוד האבן דס גיזעהן זענין די קנעכט גקומען אונ האבן אים גזאגט מיר האבן גזעהן אז אברם גייט ארום אין פייער נאר די שטריק וואס ער איז גוועזן געבונדען זענען יוא פר ברענט גיווארען אונ אז נמרוד הט דס דער הערט הט ער נים גיוואלט גלייבין אונ האט גשיקט אנדערע הערין צו זעהן די דאזיגע זאך וועגן זיי גגאנגין צוריק אונ האבען אים גיזאגט אז די זאך איז יוא אמת׃ ויקם איז נמרוד אויף גשטאנען אונ איז גגא[נגען] זעהן דיא זאך האט ער גיזעהן אז אברם גייט ארום א[ין] אהין אונ אהער אונ הרן איז פר ברענט הט ער זיך ד[ער] פר וואונדערט׃ ויצו אונ נמרוד גבוט מען זאל אום ציען [...] פייער האבן די קנעכט גנעהנט אז מען זאל אים אוס צ[יען] זיי נים גקענט דען דער פלאם איז גיגאנגין קעגין זיי [...] קנעכט אנטלאפן גווארען פון אים הט ער געשריגן צו [...]

וְאֶת־חֲצַרְמָוֶת וְאֶת־יָרַח: כז וְאֶת־
הֲדוֹרָם וְאֶת־אוּזָל וְאֶת־דִּקְלָה:
כח וְאֶת־עוֹבָל וְאֶת־אֲבִימָאֵל וְאֶת־
שְׁבָא: כט וְאֶת־אוֹפִר וְאֶת־חֲוִילָה
וְאֶת־יוֹבָב כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי יָקְטָן: ל וַיְהִי
מוֹשָׁבָם מִמֵּשָׁא בֹּאֲכָה סְפָרָה הַר
הַקֶּדֶם: לא אֵלֶּה בְנֵי־שֵׁם לְמִשְׁפְּחֹתָם
לִלְשֹׁנֹתָם בְּאַרְצֹתָם לְגוֹיֵהֶם: לב אֵלֶּה
מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־נֹחַ לְתוֹלְדֹתָם בְּגוֹיֵהֶם
וּמֵאֵלֶּה נִפְרְדוּ הַגּוֹיִם בָּאָרֶץ אַחַר
הַמַּבּוּל: פ שביעי יא א וַיְהִי כָל־הָאָרֶץ
שָׂפָה אֶחָת וּדְבָרִים אֲחָדִים: ב וַיְהִי

תו"א ויהי נכנסס מגילה י:

אונקלוס

וְיָת חֲצַרְמָוֶת וְיָת
כז וְיָת הֲדוֹרָם וְיָת
וְיָת דִּקְלָה: כח וְיָת
וְיָת אֲבִימָאֵל וְיָת
כט וְיָת אוֹפִר וְיָת
וְיָת יוֹבָב כָּל אִלֵּין
יָקְטָן: ל וַהֲוָה
מוֹתְבָנְהוֹן מִמֵּשָׁא מָטֵי
טוּר מָדִינְחָא:
אִלֵּין בְּנֵי שֵׁם
לְזַרְעִיָתְהוֹן לְלִישָּׁנֵיהוֹן
בְּאַרְעָתְהוֹן בְּעַמְמֵיהוֹן:
אִלֵּין זַרְעֲיַת בְּנֵי נֹחַ
לְתוֹלְדָתְהוֹן בְּעַמְמֵיהוֹן
וּמֵאִלֵּין אִתְפָּרְשׁוּ עַמְמַיָּא
בְּאַרְעָא בָּתַר טוֹפָנָא:
וַהֲוָה כָל אַרְעָא לִישָּׁן
וּמְמַלָּל חָד: ב וַהֲוָה

בעל הטורים

שפה אחת. בגימטריא לשון הקדש: ... ב' הכא והידך והכלים ודברים ... שסרכו לדבר הכלים הרבה:

רש"י

חצרמות. ע"ש ב מקומו דברי אגדה (ב"ר): שפה אחת. לשון ג הקודש: ודברים אחדים. באו בעצה אחת ואמרו לא כל הימנו שיבור לו את העליונים נעלה לרקיע ונעשה עמו מלחמה. ד"א על יחידו של עולם ד"א ודברים אחדים (ס"א דברים חדים)

בית יהודא

לְהַעֲמִיד כָּל הַמִּשְׁפָּחוֹת הַלָּלוּ) דְרִיבֶּער הָט עֶר זוֹכֶה גְוֶועֶן עֶס זָאל פוּן אִים גִבָּארְן וֶוערֶן דִי אַלֶע מִשְׁפָּחוֹת: (כו) [חֲצַרְמָוֶת]. זָאגְט רש"י (עַל שֵׁם מְקוֹמוֹ) דֶר אָרְט וְוא עֶר הָט גֶעוואהְנְט הָט מֶען גֶערוּפֶן חֲצַרְמָוֶת (דִבְרֵי אַגָּדָה) אַזוֹ זָאגְט דֶר מִדְרָשׁ: (א) [שָׂפָה אֶחָת]. אֵיין שְׁפְּרַאכֶע, זָאגְט רש"י דִי שְׁפְּרַאכֶע וָוס זֵיי הָאבֶּן גֶערֶעט אִיז גֶוֶועְן לְשׁוֹן הַקוֹדֶשׁ [וּדְבָרִים אֲחָדִים]
רש"י (בָּאוּ בְּעֵצָה אַחַת) זֵיי זֶענֶן גֶעקוּמֶן מִיט אֵיין עֵצָה (וְאָמְרוּ) זֵייא הָאבֶּן גְזָאגְט (לֹא כָּל הֵימֶנּוּ שֶׁיָּבוֹר לוֹ אֶת הָעֶלְיוֹנִים) ... אִיז בֶּעשַׁאפֶען גֶעוָוארְן פוּן אִים, עֶר זָאל קֶענֶען אוֹיסְקְלֵויבֶּן פַר זִיךְ אַוואהְנוּנְג אִין הִימֶעל (נַעֲלֶה לָרָקִיעַ וְנַעֲשֶׂה מִלְחָמָה) מִיר וֶועלֶן אַרוֹיפְגֵיין אִין הִימֶעל אוּנ מִיר וֶועלֶן מַאכֶען מִיט אִים מִלְחָמָה (דָבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז דְבָרִים ... מֵיינְט מֶען זֵייא הָאבֶּן גֶערֶעט (עַל יְחִידוֹ שֶׁל עוֹלָם) אוֹיף הקב"ה וָוס עֶר אִיז דֶר אֵיינְצִיגֶער פוּן דֶר וֶועלְט (דָבָר אַחֵר)

שפתי חכמים

ב דכל אנשי המקום שהיו שם מלפים בכל יום על המיתה ... כריסין: ג דאי לשון אחר היה לא היה שפה אחד דהא הכל מודים דבלה"ק נברא העולם כדפירש"י בפ' בראשית בפסוק ויאמר האדם זאת הפעם וגו' א"כ ע"כ יהיה לשה"ק אותו לבין וק"ל: ד דלפי

פירוש לתורת אלהים

יָקְטָן: (כו) וְיָקְטָן יָלַד אוּנ יָקְטָן הָט גִבָּארִין וכו': וּמֵאֵלֶּה אוּנ פוּן דִי מֶענְטְשֶׁן נִפְרְדוּ הַגּוֹיִם בָּאָרֶץ אַחַר ... זֶענֶען וָוארֶן צוּ שֵׁייד דִי פֶעלְקֶר אוֹיף דֶר עֶרְד נָאךְ דֶעם מַבּוּל: (א) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גִיוֶועֶן כָּל הָאָרֶץ דִי גַאנְצֵי וֶועלְט שָׂפָה אֶחָת אֵיין לָשׁוֹן זֵיי הָאבֶּן אַלִּי גְרֶעט לָשׁוֹן הַקוֹדֶשׁ וּדְבָרִים אוּנ אֵיינְצֶגִי רֵייד [ע' רש"י]: (ב) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גִוֶועֶן בְּנָסְעָם אַז זֵיי הָאבִּין גְצוֹגִין מִקֶּדֶם פוּן מִזְרַח זַייט צוּ זוּכֶן אַאָרְט זֵיי זָאלִין דָארְטִין

ספר הישר

... הָם אוּיס אַבְרָם פוּן פַייעֶר אִיר וֶועט נִיט שְׁטַארְבֶּען זֶענִין ... דִי קְנֶעכְט אוּיס צִיעֶן אִים אִיז אוֹיף גְגַאנְגֶען אוֹיף זֵיי דֶער ... אוּנ זֶענֶן פַר בְּרֶענְט גְוָוארֶן: וַיַרְא אוּנ אַז נִמְרוֹד הָט גְזֶעהֶן ... קְנֶעכְט קֶענִין נִיט צוּ גֵיין צוּם פַייעֶר הָט עֶר גִירוּפֶן צוּ אַבְרָם ... זָאגְט צוּ אִים אַבְרָם דֶר קְנֶעכְט פוּן גָאט וָואס הָט בַּשַׁאפֶען ... אוּנ עֶרְד גֵיי אַרוֹיס פוּן פַייעֶר אוּנ קוּם צוּ מִיר אוּנ אַבְרָם ... גִיהֶערְט דִי רֵייד אוּנ אִיז אַרוֹיס גִיגַאנְגֶען פוּן פַייעֶר הָט ... מִיט זַיינֶע קְנֶעכְט גִיזֶעהֶן אַז אַבְרָם אִיז אַרוֹיס גִיגַאנְגֶען עֶס ... עֶר נִיט פַר בְּרֶענְט גְוָוארֶן פוּן אַבְרָם נָאר דִי שְׁטְרִיק וָוס עֶר אִיז גְוֶועֶן גִבּוּנְדֶען: וַיֹּאמֶר הָט נִמְרוֹד גְזָאגְט צוּ אַבְרָם פַר וָוס בִּיסְטוּ נִיט פַר בְּרֶענְט גְוָוארֶען אִין דֶעם פַייעֶר זָאגְט אַבְרָם אִיךְ הָאבּ מִיךְ פַר זִיכֶרְט אִין גָאט וָוס הָאט בַּשַׁאפֶען הִימֶל אוּנ עֶרְד אוּנ עֶר הָט מִיךְ מַצִּיל גְוֶועֶן אָבֶּר מַיין בְּרוּדֶר הָרָן אִיז פַר בְּרֶענְט גְוָוארֶן אִין דֶעם פַייעֶר אוּנ מֶען הָט אִים גְזוּכְט הָט מֶען גִיפוּנֶען אַז עֶר אִיז פַר בְּרֶענְט אוּנ הָרָן אִיז אַלְט גִיוֶועֶן צְוֵויי אוּנ אַכְצִיג יָאר בְּשַׁעַת מֶען הָט אִים אַרַיין גֶעוָוארְפֶען אִין קַאלֶיךְ אוֹבֶן. אוּנ נִמְרוֹד אוּנ אַלֶע זַיינֶע שָׂרָרוֹת הָאבֶּען גְזֶעהֶן אַז אַבְרָם אִיז נִיצוֹל גְוָוארֶן פוּן פַייעֶר זֶענֶן זֵיי אַלֶע גְקוּמֶען אוּנ הָאבֶּען זִיךְ גְבּוּקְט צוּ

בְּנָסְעָם מִקֶּדֶם וַיִּמְצְאוּ בִקְעָה
בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר וַיֵּשְׁבוּ שָׁם׃ ג וַיֹּאמְרוּ
אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ הָבָה נִלְבְּנָה לְבֵנִים
וְנִשְׂרְפָה לִשְׂרֵפָה וַתְּהִי לָהֶם
הַלְּבֵנָה לְאָבֶן וְהַחֵמָר הָיָה לָהֶם
לַחֹמֶר׃ ד וַיֹּאמְרוּ הָבָה ׀ נִבְנֶה־לָּנוּ

בְּמַטַּלְהוֹן בְּקַדְמ[...]
וְאַשְׁכַּחוּ בִקְעֲתָא בְּאַ[...]
דְּבָבֶל וִיתִיבוּ תַ[...]
ג וַאֲמָרוּ גְּבַר לְחַ[...]
הָבוּ נִרְמֵי לְבֵנִין וְנִשְׁ[...]
בְּנוּרָא יוֹקַדְתָּא וַהֲוַת
לְבֵנְתָא לְאַבְנָא וְחֵי[...]
הֲוָה לְהוֹן לְשִׁיעַ׃ ד וַ[...]
הָבוּ נִבְנֵי לָנָא קַ[...]

תו״א בנער שבת קיג : הבה נבנה
עבודת כוכבים יט חולין עט

בעל הטורים

(ב) בנסעם. ב׳ במס׳ הכא ואידך בנסעם מן המחנה זה היא שדרשו רז״ל אותו היום סרו מאחרי ה׳ משל לתינוק שבורח מן ה[...] בנסעם מקדם שנסעו מקדמונו של עולם: (ג) איש אל רעהו הבה. ס״ת שלוה מפני שלוה יתירה שהיה להם חטאו: לאבן. ב׳ במס[...] ואידך וימת לבו בקרבו והוא היה לאבן גבי נבל מה להלן מיתה אף כאן מיתה שיותר היה קשה להם מן המות כשנפלה נבנה מן[...]

בית יהודא

נאך אפשט איז דברים אחדים מיינט מען (דברים חדים) שארפע רייד (אמרו) זיי האבן גזאגט (אחת לאלף ותרג״ו שנה הרקיע מתמוטט) אלע טויזענד זעקס הונדערט זעקס און פופציג יאהר ווערט איינגעבויגען דער הימעל (כשם שעשה בימי המבול) ווי הקב״ה האט געטאהן ווען דער מבול איז געווען (בואו ונעשה לו סמוכות) קומט מיר וועלן מאכן אהויכן טארעם ביז צום הימעל, וועט דער הימעל ניט קענען איינגעבויגן ווערן: (ב) ובנסעם מקדם. זיי זענען אוועקגעצויגן פון מזרח זייט (שהיו יושבים שם) זיי זענען ביז איצט געזעסן וגעוואהנט אין מזרח זייט (כדכתיב למעלה) וויא עס שטייט פריער (ויהי מושבם וגו׳ הר הקדם) זייער זיצונג וואהנונג איז געווען נעבן דעם בארג וואס אין מזרח זייט (ונסעו משם לתור להם מקום) זייא האבן אוועקגעצויגן פון מזרח זייט צו זוכען אארט (להחזיק את כולם) וואס זאל קענען פארנעמען אלע (ולא מצאו אלא שנער) זיי האבן ניט געפונען אזו אגרויסין פלאץ, ביז זייא זענען געקומען אין שנער: (ג) ואיש א[...] מיינט מען (אומה לאומה) איין פאלק האט געזאגט צו דאס אנדערע פאלק, מצרים האט געזאגט צו כוש, כוש ה[...] צו פוט, פוט האט געזאגט צו כנען: והבה. (הזמינו עצמכם), הבה מיינט מען איר זאלט אייך צוא גרייטען (כל ה[...] הזמנה הוא) ווא עס שטייט דער ווארט הבה, מיינט מען צוגרייטונג (שמכינין עצמן) מען גרייט זיך צו [...] (ומתחברים) אונ די מענטשן בהעפטן זיך איין מענטש צום אנדערען (למלאכה) צו איין ארבעט (או לעצה) אדער [...] (או למשא) אדער צו טראגן אזאך: ולבנים. ציגעל, פאר וואס האבן זיי גענומען ציגעל אונ ניט שטיינער (שאין אבנ[...] ווייל אין בבל איז ניטא שטיינער (שהיא בקעה) ווייל בבל איז אנידעריגער ארט: ונשרפה לשרפה. מיר וועלן ד[...]

רש״י

אמרו אחת לאלף ותרנ״ו שנים הרקיע מתמוט[ט] שעשה בימי המבול בואו ונעשה לו סמוכות: (ב) בנסעם מקדם. שהיו יושבים שם כדכתיב למו[...] מושבם וגו׳ הר הקדם ונסעו משם לתור להם [מקום] להחזיק את כלם ולא מצאו אלא שנער: (ג) אי[ש] רעהו. אומה לאומה מצרים לכוש וכוש לפו[ט] לכנען: הבה. הזמינו עצמכם. כל הבה לשון הזמ[נה] שמכינים עצמן ומתחברים למלאכה או לעצה או [למשא] הבה הזמינו אפרקלייר בלעז (בערייטען זוכ[...]) לבנים. שאין אבנים בבבל שהיא בקע׳: ונשרפה ל[שרפה] כך עושין הלבנים שקורין טוול״ש (ציגעל דאכ[...])

שפתי חכמים

א׳ קשה א״כ הל״ל בדברים אחדים מב״ה קאמר ד״א וכו׳ ותו קשה הול״ל ודברים אחד מה אחדים מ״ה פי׳ ד״א וכו׳ ר״ל דברים חדים וכו׳ מהרש״ל : ה דבשביל זה נסעו שהרי כ׳ את״כ וימצאו בקעה משמע דמתחלה בקשו זה : ו י״ל דהוכחתו מדכתיב אחריו ונבלה שם שפתם

אשר לא ישמעו איש שפת רעהו והתם ע״כ צ״ל שפירושו או[...] דאי שפת רעהו ממש נמצא יותר מע׳ לשונות אלא ע״כ באומה וזה קאי אויאמרו איש אל רעהו דלעיל ש״מ דלעיל כן ודלא כפי׳ הרא״ם שמפ׳ כי העצה היתה בין האומות לא ב[...]

פירוש לתורת אלהים

קאנין וואהגען אלע צו זאמען וימצאו בקעה בארץ שנער האבין זיי גפונין אטאל אין לאנד שנער וישבו שם אונ זיי האבן זיך דארטן בזעצט: (ג) ויאמרו איש אל רעהו אונ זיי האבן גזאגט איינר צום אנדרין הבה בריט אייך און נלבנה לבנים לאמיר מאכן ציגל ונשרפה

לשרפה אונ לאמיר זיי ברענן צו אפר ברענונ[ג] ותהי להם הלבנה לאבן אונ עס איז צו זיי די צ[יגל] דעם ארט פון שטיינר והחמר אונ דאס ליים לחומר איז גיוועז צו קלעבן דיא ווענט :(ד) אונ זיי האבן גזאגט הבה בריט אייך און נבנ[ה]

ספר הישר

אברם. ויאמר האט אברם גזאגט צו זיי בוקט אייך צום גאט וואס האט בשאפען די גאנצע וועלט אונ גייט אין זיין וועג דען ער האט מיך מציל גוועזן פון פייער אונ גאט ב״ה בשאפט אלע לייבר אונ בשירמט אלע די וואס פר זיכערין זיך אויף אים פון אלע קרענק. אונ עס איז איין גרוס פר וואונדערונג גוועזן אז אברם איז ניצול גיווארן אונ הרן איז פר ברענט גיווארן : ויתן אונ נמרוד גיט צו אברם פיל מתנות איך צוויי קנעכט וואס זענן ביי אים גוועזן איינר האט גהייסן עוג אונ דער אנדער אליעזר אויך אלע שררות האבין

אים געגעבן גרויסע מתנות אונ ער איז פון זיי אוועק גגא[נגען] אונ אז אברם איז אוועק גגאנגען זענן אים נאך גגאנגן [...] אונ אברם איז גיגאנגען צום הויז פון זיין פאטער אונ ב״ה אלע זיינע לעב טאג אונ האט גלערינט אלע מענטש[ן] זאלן דינן גאט ב״ה פון דעם טאג אונ ווייטר. בעת אי[...] האט אברם אונ זיין ברודער נחור גנומען ווייבר די ט[...] זייער ברודער הרן דס ווייב פון נחור האט גהייסן מלכ[ה] ווייב פון אברם האט גהייסן שרי. אונ שרי דס ווייב
אי

מַגְדְּלָא וְרֵישֵׁהּ מָטֵי עַד
ית שְׁמַיָּא וְנַעְבֵּד לָנָא
שום דִּילְמָא נִתְבַּדַּר עַל
אפֵּי כָל אַרְעָא : ה וְאִתְגְּלִי
לְאִתְפְּרָעָא עַל עוֹבָדֵי
רְתָא וּמַגְדְּלָא דִּי בְנוֹ
נֵי אֱנָשָׁא : ו וַאֲמַר יְיָ

עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה־
לָּנוּ שֵׁם פֶּן־נָפוּץ עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ:
ה וַיֵּרֶד יְהוָה לִרְאֹת אֶת־הָעִיר וְאֶת־
הַמִּגְדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם:
ו וַיֹּאמֶר יְהוָה הֵן עַם אֶחָד וְשָׂפָה

תולדות אהרן

בב לנו סנהדרין קט : וירד ה' סנהדרין סס :

רש"י

רפים אותן בכבשן: לחמר. לטוח הקיר: (ד) פן פוץ. שלא יביא עלינו שום מכה להפיצנו ז מכאן:) וירד ה' לראות. לא הוצרך לכך אלא בא ללמד יינים שלא ירשיעו הנדון עד שיראו ויבינו. במדרש רבי הומא: בני האדם. אלא בני מי שמא בני חמורים מלים אלא בני אדם הראשון שכפה את הטובה ואמר האשה ר נתתה עמדי אף אלו כפו בטובה למרוד במי שהשפיעם כה ומלטם מן המבול: (ו) הן עם אחד. כל טובה יש עמהן שעם אחד הם ושפה אחת לכולם ודבר זה החלו

בית יהודא

בְּרֶענֶען (כְּדֶ עוֹשִׂים הַלְּבֵנִים) אַזוֹ מַאכְט מֶען דִי צִיגוֹל (שׂוֹרְפִים אוֹתָם בְּכִבְשָׁן) מֶען בְּרֶענְט זַיי אִין אַקַאלְכְהוֹיבִין : וְלַחוֹמֶר. מֵיינְט מֶען (לָטוּחַ בְּקִיר) צוּ בֶּעקְלֶעבֶּן דִי וֶוענְט : (ד) וּפֶּן נָפוּץ. מִיר הָאבֶּן מוֹרָא (שֶׁלֹּא יָבִיא עָלֵינוּ שׁוּם מַכָּה לַהֲפִיצֵנוּ מִכָּאן) טָאמֶער וֶועט הקב"ה בְּרֶענְגֶען אוֹיף אוּנְז אַמַכָּה אוּנ וֶועט אוּנְז פַארְשְׁפְּרֵייטֶן פוּן דָאנֶן אוֹיף דִי גַאנְצֶע עֶרְד : (ה) וַיֵּרֶד ה' לִרְאוֹת. זָאגְט רַשִׁ"י (לֹא הוּצְרַךְ לְכָךְ) הקב"ה הָאט נִיט גֶעדַארְפְט אַרָאפְּגֵייֶרין צוּ זֶעהֶן וֶוען עֶר אִיז גֶוֶוען אִין הִימֶעל הָאט עֶר אוֹיךְ גִזֶעהֶן (אֶלָּא בָּא לְלַמֵּד לַדַּיָּינִים) נָאר דְרִיבֶּער אִיז הקב"ה אַרָאפְּגֶעקוּמֶן זֶעהֶן צוּ לֶערְנֶען דִי דַיָּינִים

לֹא יַרְשִׁיעוּ הַנִּדּוֹן) זֵיי זָאלֶן נִיט בַּשׁוּלְדִיגֶען דֶעם מֶענְטְשׁ וָוס וֶוערְט פַאר זֵיי גֶעמִשְׁפָּט (עַד שֶׁיִּרְאוּ וְיָבִינוּ) בִּיז זַייא וֶועלֶן הֶן אוּנ פַארְשְׁטֵיין אַז עֶר אִיז פַּאקֶע שׁוּלְדִיג , אַזוֹ שְׁטֵייט אִין מִדְרַשׁ רַבִּי תַנְחוּמָא : וּבְנֵי הָאָדָם. דִיא קִינְדֶער פוּן מֶענְטְשֶׁן , הַארְט רַשִׁ"י צוּ וָואס זָאגְט דֶר פָּסוּק דִי קִינְדֶער פוּן מֶענְטְשֶׁן (אֶלָּא בְּנֵי מִי) נָאר וֶועמֶעס דֶען קִינְדֶער הָאבֶּען בָּאהְט (שֶׁמָּא בְּנֵי חֲמוֹרִים וּגְמַלִּים) טָאמֶער הָאבֶּן גֶעבָּאהְט דִי קִינְדֶער פוּן אֵייזֶעלֶען אָדֶער פוּן קֶעמְלֶען ? (אֶלָּא בְּנֵי אָדָם אשׁוֹן) נָאר מֶען מֵיינְט דִי קִינְדֶער פוּן אָדָם הָרִאשׁוֹן הָאבֶּן גֶעבָּאהְט דֶעם טָארֶעם (שֶׁכָּפָה אֶת הַטּוֹבָה) עֶר הָאט פַארְלֵייקֶענְט טוֹבָה וָוס הקב"ה הָאט אִים גֶעטָאהְן והקב"ה הָאט אִים גְגֶעבֶּן אַוַוייבּ פוּן זַיין טוֹבָה וֶועגֶען (וַיֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה דִי) אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט צוּ הקב"ה דָם וַוייבּ וָוס דוּ הָאסְט מִיר גֶגֶעבֶּן וְדָאס הֵייסְט הַלְוַאי וָואלְסְטוּ זִיא מִיר נִיט גֶגֶעבֶּן אֵלּוּ כָּפוּ בַּטּוֹבָה) דִיא מֶענְטְשֶׁען הָאבֶּן אוֹיךְ גֶלֵייקֶענְט דִיא טוֹבָה וָוס הקב"ה הָט מִיט זֵיי גֶעטָאהְן (לִמְרוֹד בְּמִי שֶׁהִשְׁפִּיעָם ה וּמִלְּטָם מִן הַמַּבּוּל) צוּ זִינְדִיגֶען צוּ הקב"ה וָוס עֶר הָאט זֵיי גְגֶעבֶּען פִיל גוּטְס אוּנ הָאט זַייא גֶערֶעטֶעט פוּן מַבּוּל : הֵן עַם אֶחָד. זַייא זֶענֶען אֵיין פָאלְק (כָּל טוֹבָה זוֹ יֵשׁ עִמָּהֶם שֶׁעַם אֶחָד הֵם וְשָׂפָה אַחַת לְכוּלָם) דָם גַאנְצֶע גוּטְקֵייט וָואס דָא בַּיי זֵיי אִיז נָאר וָוס זֵיי זֶענֶען אֵיין פָאלְק אוּנ אַלֶע הָאבֶּן אֵיין שְׁפְּרַאכֶע (וְדָבָר זֶה הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת) אוּנ דִיא נָאךְ אִין

שפתי חכמים

ז: ז זה קאי דוקא אמלת עיר שכתוב לפניו אבל לא קאי אמלת ל דא"כ סותר זה מה שפי' לעיל דברים אחדים כלו בעלה אחת וכו' משמע כדי למרוד בהקב"ה בנו המגדל וכאן פי' שלא יביא עלינו וכו' אלא ודאי זה קאי אמלת עיר (ג"א) פי' שהוא טעם על המגדל

פירוש לתורת אלהים

מִיר בּוֹיעֶן אַשְׁטָאט וּמִגְדָּל אוּנ אַטוּרֶם וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם נ דֶר שְׁפִּיץ פוּן דֶעם טוּרֶעם זָאל גְרֵייכֶן בִּיז אִין מֶל וְנַעֲשֶׂה לָּנוּ שֵׁם אוּנ מִיר וֶועלֶן זִיךְ מַאכֶען אַשֵׁם נָפוּץ עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ טָאמֶר וֶועלֶען מִיר צוּ שְׁפְּרֵייט רִין אוֹיף דֶר גַאנְצֶר עֶרְד עֶס זָאל אוֹיף אוּנְז נִיט מֶן עֶפִּים אַשְׁלַאק צוּ פַר שְׁפְּרֵייטֶן אוּנְז פוּן דַאנֶן :) וַיֵּרֶד ה' לִרְאוֹת אֶת הָעִיר אוּנ גָאט הָט זִיךְ אַנְפְּלֶעקְט צוּ זֶעהֶן דִי שְׁטָאט וְאֶת הַמִּגְדָּל אוּנ דֶעם טוּרֶם [פ' רש"י] אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם וָואס דִיא קִינְדֶער פוּן דִיא מֶענְטְשֶׁען הָאבֶּען גִיבּוֹיעֶט [עיין רש"י] : (ו) וַיֹּאמֶר יְיָ אוּנ גָאט הָט גְזָאגְט הֵן עַם אֶחָד אֵיין פָאלְק נָאר דִי טוֹבָה אִיז פַר הַאנְדֶן מִיט זֵיי וָואס זֵיי זֶענֶען אֵיין פָאלְק וְשָׂפָה אַחַת לְכֻלָּם אוּנ אֵיין לָשׁוֹן אִיז צוּ זֵיי אַלִי וְזֶה הַחִלָּם לַעֲשׂוֹת אוּנ דָם הָט גוֹרֵם גֶוֶוען וָוס זֵיי

ספר הישר

גְוֶיעְן אֵיין אוּם טְרַאכְטֶערִין אוּנ אַבְרָם אִיז אַלְט גְוֶוען צְוֵויי פוּפְצִיג יָאר אוּנ אַז עֶר אִיז אַרוֹיס גִיגַאנְגֶען פוּן פַייֶער אִיז וֹד גִיזֶעסִין אוֹיף דֶער מְלוּכָה שְׁטִיל אִין בָּבֶל. אוּנ אֱלִיעֶזֶר דֶר נֶכְט פוּן אַבְרָם וָוס נִמְרוֹד הָט אִים גְשֶׁענְקְט אִיז גְוֶוען אִין דֶר ט בַּיי נִמְרוֹד הָט עֶר גְהֶערְט וִוי אֲנוּקִי הָט אֵיין עֵצָה גִיגֶעבִּין זָאל אַבְרָם טֵייטֶן אִיז אֱלִיעֶזֶר גְגַאנְגֶען צוּ אַבְרָם אוּנ הָט אִים יעֶ גְוֶוען אוּנ זָאגְט צוּ אִים שְׁטֵיי אוֹיף אוּנ אַנְטְלוֹיף דֶען אַזוֹי אַזוֹ הָט גְחָלוֹמְתְּ דֶעם נִמְרוֹד אוּנ אַזוֹ הָט אִים דֶר אֲנוּקִי פּוֹתֵר ן . אוּנ וִוי אַבְרָם הָט דֶר הֶערְט דִי רֵייד פוּן אֱלִיעֶזֶר הָט עֶר בְגֶעבִין צוּ נֹחַ אוּנ צוּ זַיין זוּהְן שֵׁם אוּנ אִיז נִיצוֹל גְוָוארֶן. וַיָּבֹא תֶּרַח קוּמְט צוּ נֹחַ צוּ זֶעהֶן זִיךְ מִיט זַיין זוּהְן. אוּנ אַבְרָם זָאגְט צוּ זַיין פָאטֶער תֶּרַח דוּ ווייסְט וואוּל אַז נִמְרוֹד'ס יוֹעֲצִים ווילֶען מַאכֶן פַר לִירֶען מַיין נָאמֶען פוּן דֶר וֶועלְט. אַצוּנְד זָאג אִיךְ דִיר מִיר זָאלֶן פוּן דַאנֶן אַוֶועק גֵיין צוּם לַאנְד כְּנַעַן. וָוארוּם טָאמֶר וֶועסְטוּ אִיךְ גְהַרְגֶעתְ וֶוערֶען אִיבֶּר מִיר דֶען נִיט מַחֲמַת לִיבְשַׁאפְט הָט מֶען דִיר גְטָאן כָּבוֹד. אוּנ אוּבּ מֶען וֶועט דִיר נָאךְ טָאן פִיל טוֹבוֹת אִיז דָם אִיךְ אֵיין נַארִישְׁקֵייט וָוארוּם דָם גַאנְצֶע גוּטְס פוּן דֶר וֶועלְט הֶעלְפְּט נִיט אַז עֶס קוּמְט דֶר צָארֶן פוּן גָאט ב"ה נ אַצוּנְד פַר נֶעם מַיינֶע רֵייד אוּנ לָאזֶען מִיר גֵיין צוּם לַאנְד כְּנַעַן אוּנ טוּה בֶּעסֶער דִינֶען דֶעם גָאט וָוס הָט דִיךְ בַּשַׁאפִין אוֹיף דֶער עֶרְד אוּנ פַר לָאז דִי נַארִישְׁקֵייט וָוס דוּא בִּיסְט נָאךְ דֶעם נָאךְ גִילָאפֶן אוּנ וִוי אַבְרָם הָט אוֹיף גִיהֶערְט צוּ רֵייךְ הָט נֹחַ אוּנ זַיין

אַחַת לְכֻלָּם וְזֶה הַחִלָּם לַעֲשׂוֹת
וְעַתָּה לֹא־יִבָּצֵר מֵהֶם כֹּל אֲשֶׁר יָזְמוּ
לַעֲשׂוֹת׃ ז הָבָה נֵרְדָה וְנָבְלָה שָׁם
שְׂפָתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׂפַת
רֵעֵהוּ׃ ח וַיָּפֶץ יְהוָה אֹתָם מִשָּׁם עַל־
פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וַיַּחְדְּלוּ לִבְנֹת הָעִיר׃

הָא עַמָּא חַד וְלִישָּׁן חַד לְכֻלְּהוֹן וְדֵין דִּשְׁרִיאוּ לְמֶעְבַּד וּכְעַן לָא יִתְמְנַע מִנְּהוֹן כֹּל דְּחַשִּׁיבוּ לְמֶעְבַּד׃ ז הָבוּ נִתְגְּלֵי וּנְבַלְבֵּל תַּמָּן לִישָּׁנְהוֹן דְּלָא יִשְׁמְעוּן (גְּבַר) אֱנָשׁ לִישָּׁן חַבְרֵהּ׃ ח וּבַדַּר יְיָ יָתְהוֹן מִתַּמָּן עַל אַפֵּי כָל אַרְעָא וּמְנָעוּ לְמִבְנֵי קַרְתָּא׃

תו"א הבה נרדה מגילה ט סנהדרין לח: ויפץ ה' שם קי:

בעל הטורים

ויפץ. ב' במסו' הכא ואידך ויפץ העם בכל ארץ מצרים. ויפץ העם מעליו גבי שאול. וז"ש חז"ל ראויין אנשי מגדל ואנשי לפורענות א' ואלו נפוצו מן המגדל ואלו ממצרים וזהו ויפץ העם מעליו: ויחדלו. ב' במס' הכא ואידך ויחדלו הקולות והברד מלמד אלו נדונו בקולות וברד:

רש"י

לעשות: החלם. כמו אמרם עשותם ח להתחיל הם לע[שות]: לא יבצר מהם וגו' לעשות. ט בתמיה. יבצר מניעה כתרגומו. ודומה לו יבצור רוח נגידים (תהלים ...) (ז) הבה נרדה. בבית דינו נמלך מענותנותו יתי[רה]: הבה. מדה כנגד מדה הם אמרו הבה נבנה והוא כ[נגדם] מדד ואמר י הבה נרדה: ונבלה. ונבלבל נו"ן [...] בלשון רבים וה"א אחרונה יתירה כ כה"א של נרדה: ישמעו. זה שואל לבנה וזה מביא טיט וזה עומד [עלי]ו ופוצע את מוחו: (ח) ויפץ ה' אותם משם. בו[...]

בית יהודא

גוען זייער אָנְהֵייבּ צוּ טָאהְן וָוָס זַיי טוּהֶען : וַהַחִלָּם] . (כְּמוֹ אֲמָרָם עֲשׂוֹתָם), אֲמָרָם אִיז דֶערְטַייטְשׁ זַייעֶר זָאגֶן, עֲשׂוֹתָם זַייעֶר טָאהְן, הַחִלָּם, זַייעֶר אָנְהֵייבֶּן, וָוָס זַיי זֶענֶן אֵיין פָאלְק אוּנ אֵיינֶע שְׁפְּרַאכֶע דָם אִיז גֶוֶוען דִי סִבָּה (לְהַתְחִיל הֵם לַעֲשׂוֹת) זַיי זָאלֶן אָנְהֵייבֶּן טָאהְן וָוָס זַיי טוּהֶען : וְעַתָּה לֹא יִבָּצֵר מֵהֶם וגו' לַעֲשׂוֹת. זָאגְט רַשִׁ"י הקב"ה הָט דָם גְזָאגְט (בִּתְמִיָּה) מִיט אַוְואוּנְדֶער, וֶועט דֶען נִיט פַארְמִיטֶען וֶוערֶן פוּן זַיי דָאס צוּ טָאהְן? וֶועל אִיךְ דֶען לָאזֶן זַייא זָאלֶן דָם טָאהְן (יִבָּצֵר לָשׁוֹן מְנִיעָה) יִבָּצֵר אִיז דֶערְטַייטְשׁ פַארְמַיידֶען, נִיט צוּ לָאזֶן (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִויא דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (וְדוֹמֶה לוֹ יִבְצוֹר רוּחַ נְגִידִים) גְלַייךְ צוּ דֶעם וָוארְט יִבָּצֵר, אִיז דֶער וָוארְט יִבְצוֹר (עֶר וֶועט פַארְמַייְדֶן) רוּחַ נְגִידִים, דֶעם וִוילֶען פוּן דִי רַייכֶע מֶענְ[שֶׁען] הקב"ה הָט גְזָאגְט צוּ דִי מַלְאָכִים (ז) וְהָבָה נֵרְדָה]. זָאגְט רַשִׁ"י (בְּבֵית דִינוֹ נִמְלַךְ) הקב"ה הָט גֶעפְרֶעגְט אַעֵצָה זַיין בֵּית דִין (מֵעַנְוְתָנוּתוֹ יְתֵרָה) וַוייל הקב"ה אִיז כַּבְיָכוֹל בַּיי זִיךְ נִידֶערִיג: וְהָבָה]. (מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה) הקב"ה הָט גֶערֶע[כְט] זַיין בֵּית דִין וִויא דִי מֶענְטְשֶׁען הָאבֶּן גֶערֶעט אֵיינֶער צוּם אַנְדֶערְן (הֵם אָמְרוּ הָבָה נִבְנֶה) זַייא הָאבֶּן גְזָאגְט אֵיינֶער [צוּם] אַנְדֶערְן הָבָה נִבְנֶה (וְהוּא כְּנֶגְדָּם מָדַד) הָאט הקב"ה גְמָאסְטִין גֶעגֶן זַיי (וְאָמַר הָבָה נֵרְדָה) אוּנ הָט גְזָאגְט צוּ זַיינֶע מַ[לְאָכִים] הָבָה נֵרְדָה: וְנָבְלָה]. (וּנְבַלְבֵּל) וְנָבְלָה אִיז דֶערְטַייטְשׁ מִיר וֶועלֶן צוּמִישֶׁן (נוּ"ן מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן רַבִּים) דֶער נוּן וַוייזְט אוֹיף מִיר וֶועלֶן פַארְמִישֶׁען (וְהֵ"א אַחֲרוֹנָה יְתֵרָה) אוּנ דֶער ה"א פוּן וְנָבְלָה אִיז אִיבֶּערִיג (כְּהֵ"א שֶׁל נֵרְדָה) אַזוֹ וִויא דֶער הֵ"א [פוּן] נֵרְדָה אִיז אוֹיךְ אִיבֶּערִיג. וְעֶס קֶען שְׁטֵיין נֵרֵד, וְנָבֵל]: וְלֹא יִשְׁמְעוּ]. זַיי וֶועלֶן נִיט פַארְשְׁטֵיין (זֶה שׁוֹאֵל לְבֵנָה) דֶער מֶ[ענְטְשׁ] וָואס אִיז גֶעשְׁטַאנֶען אוֹיף דֶעם טָארֶעם הָאט גְזָאגְט מֶען זָאל אִים אַרוֹיף גֶעבֶּן צִיגֶעל, דֶער וָואס אִיז גֶעשְׁטַאנֶען א[וּנְטֶען] הָאט נִיט פַארְשְׁטַאנֶען אַז עֶר וִויל צִיגֶעל, עֶר הָט גֶעמֵיינְט עֶר וִויל לֵיים (וְזֶה מֵבִיא טִיט) הָאט עֶר אִים אַרוֹיפְגֶעגֶעבְּ[ן] לֵיים (וְזֶה עוֹמֵד עָלָיו וּפוֹצֵעַ אֶת מוֹחוֹ) הָאט עֶר אִים דִי לֵיים צוּרִיק גְוָוארְפֶן אוּנ הָט אִים גְשְׁפַּאלְטֶן דֶעם מוֹחַ : (ח) וַיָּפֶץ ה'

שפתי חכמים

שאם יביא עליהם שום מכה להפילם יעלו במגדל לרקיע ללחום נגד הש"י וכן ללשון השני שרצו לעשות סמוכים לרקיע וכו' : ח פי' שהוא מקור והכנוי בא על הפועל כמו אמרם הוא כמו אמר הם עשותם כמו עשות הם אף כאן החל הם : ט פי' וכי לא תמנע מהם זאת המחשבה והלא אנחנו נרד ונבלבל שפתם וגו' ובהכרח שתמנע המחשבה אבל אי אפשר לפרש בניחותא שהרי באמת נמנע מהם : י (ג"א) דאל"כ הבה שפירושו לשון הזמנה למ"ל הרי כבר הכל מוכן לפניו ית' : כ כלומר אל תאמר מדכתיב ונבלה בה"א ולא כתיב ונבל ודאי לאו ל' רבים הוא אלא הרי הוא כמו נפלה שאע"פ שכתוב בנו"ן מ"מ אינו רבים אלא הנו"ן הוא פ"א הפעל וה"א היא ה' הנקבה ולא הוא נפעל לרבים א"כ הכא נמי נימא הכי לכך פי' וה"א אחרו[נה] כלומר דלא דמי מלת ונבלה למלת ונפלה אלא הרי כאלו כת[וב] בלא ה' שהוא לשון רבים דה"א אחרונה וכו' והראיה שה[רי] ונבלה היא נו"ן הרבים מדכתיב בתר הכי כי שם בלל ה' [שפת] הארץ שמע מינה דנבלה לאו נו"ן הנפעל היא אלא הי[א] הרבים ודוק נ"ל ודלא כפי' הרא"ם שפירש כי אין טעם נרדה ונבלבל לשונם שלא נבלה לשונם בעבור הירידה : דאם לא כן אלא מפני שלא היו מבינים אחד לשון חבירו מדל[...]

פירוש לתורת אלהים

הָאבֶּן אָן גְהוֹיבֶּן צוּ טוּעֶן וָוס זַיי הָאבֶּן אָן גְהוֹיבֶּן בּוֹעֶן אַטוּרֶם וְעַתָּה אוּנ אַצוּנְד לֹא יִבָּצֵר מֵהֶם זָאל דֶען נִיט פַר מִיטֶן וֶוערֶן פוּן זַיי כֹּל אֲשֶׁר יָזְמוּ לַעֲשׂוֹת וָוס זַיי הָאבֶּן גְטְרַאכְט צוּ טוּעֶן : (ז) הָבָה בְּרֵייט אַייךְ אָן [עיין רש"י]. נֵרְדָה לָאמִיר זִיךְ אַנְפְּלֶעקִין וְנָבְלָה שָׁם שְׂפָתָם לָאמִיר צוּ מִישִׁין זֵייעֶרִי לֶעפְּצִין דָאס הֵייסְט זַייעֶר לָשׁוֹ[ן] לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׂפַת רֵעֵהוּ זַייא זָאלֶען נִיט שְׁטֵיין אֵיינֶער דֶעם אַנְדֶערֶנְס לָשׁוֹן [עיין ...] (ח) וַיָּפֶץ יְיָ אוֹתָם מִשָּׁם אוּנ גָאט הָאט זַיי פוּן דָ[ארְט] פַאר שְׁפְּרֵייט אוֹיף גָאר דֶער וֶועלְט [עיין ...]

ספר הישר

זוהן שֵׁם נזאגט צוּ תֶּרַח עֶס אִיז אֱמֶת וָוס אַבְרָם הָט צוּ דִיר גְזָאגְט בְּבֵן זָאלְסְטוּ אִים צוּא הֶערִין וָואס עֶר וֶועט דִיר זָאגֶען : וַיִּשְׁמַע אוּנ תֶּרַח הָט צוּ גְהֶערְט דִי רֵייד פוּן זַיין זוּהְן אַבְרָם אוּנ טוּט וִוי אַבְרָם הָט גְהֵייסֶן וָוארוּם דָם אִיז גֶוֶוען פוּן גָאט ב"ה כְּדֵ[י] זָאל נִיט הַרְגֶענִין אַבְרָם. אוּנ תֶּרַח גֶעמְט זַיין זוּהְן אַ[...] לוֹט דֶעם זוּן פוּן הָרָן אוּנ זַיין שְׁנוּר דָם ווייב פוּן אַבְרָם

זיין

ט עַל־כֵּן קָרָא שְׁמָהּ בָּבֶל כִּי־שָׁם
בָּלַל יְהוָה שְׂפַת כָּל־הָאָרֶץ וּמִשָּׁם
הֱפִיצָם יְהוָה עַל־פְּנֵי כָּל־הָאָרֶץ׃ פ
י אֵלֶּה תּוֹלְדֹת שֵׁם שֵׁם בֶּן־מְאַת
שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־אַרְפַּכְשָׁד שְׁנָתַיִם
אַחַר הַמַּבּוּל׃ יא וַיְחִי־שֵׁם אַחֲרֵי
הוֹלִידוֹ אֶת־אַרְפַּכְשָׁד חֲמֵשׁ מֵאוֹת
שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ ס

ת"א בבל שם כד : כי שם בלל שם קט : ומשם הפיצם שם קי קט : אלה תולדות שם שם סט :

אונקלוס

א : ט עַל כֵּן קְרָא
ה בָּבֶל אֲרֵי תַמָּן
ל יְיָ לִישַׁן כָּל אַרְעָא
מָן בַּדַּרְנוּן יְיָ עַל
כָּל אַרְעָא : י אִלֵּין
ת שֵׁם שֵׁם בַּר מְאָה
וְאוֹלִיד יָת אַרְפַּכְשָׁד
ין שְׁנִין בָּתַר טוֹפָנָא :
יא שֵׁם בָּתַר דְּאוֹלִיד
אַרְפַּכְשָׁד חֲמֵשׁ מְאָה
וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן :

בעל הטורים

תים אחר. ב' דסמיכי הכא ואידך
לפני הרעב שגם כמבול היה
רעב גדול :

רש"י

אמרו פן נפוץ נתקיים עליהם הוא שאמר שלמה
י) מגורת רשע היא תבואנו : (ט) ומשם הפיצם.
אין להם חלק לעוה"ב וכי איזו קשה של דור המבול או
ר הפלגה אלו לא פשטו יד בעיקר ואלו פשטו יד בעיקר
כו ואלו נשטפו ואלו לא נאבדו מן העולם אלא שדור
היו גזלנים והיתה מריבה ביניהם לכך נאבדו ואלו
הגים אהבה וריעות ביניהם שנאמר שפה אחת ודברים
. למדת שסנאוי המחלוקת וגדול השלום : (י) שם
מאת שנה. כשהוליד את ארפכשד שנתים. אחר

בית יהודא

מִשָּׁם] . הקב"ה הָט זֵיי פַאְרְשְׁפְּרֵייט פוּן דָארְטֶן (בָּעוֹלָם הַזֶּה) אוֹף דֶר וֶועלְט (מַה שֶּׁאָמְרוּ פֶּן נָפוּץ) וָואס זֵיי הָאבֶּן גְזָאגְט טָאמֶער וֶועלֶן מִיר פַאְרְשְׁפְּרֵייט וֶוערֶן (נִתְקַיֵּים עֲלֵיהֶם) דָאס אִיז אוֹף זֵייא גֶעקוּמֶן (הוּא שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה) דָס אִיז וָוס דֶער מֶלֶךְ שְׁלֹמֹה הָט גְזָאגְט (מְגוֹרַת רָשָׁע הִיא תְבוֹאֶנּוּ) דִיא זַאךְ וָואס דֶער רָשָׁע הָט פַאר אִיר מוֹרָא, דָס קוּמְט אוֹף אִים : (ט) וּמִשָּׁם הֱפִיצָם] . אוּנ פוּן דָארְט הָט עֶר זֵיי פַארְשְׁפְּרֵייט, זָאגְט רַשִׁ"י (לָמַד) דֶר פָּסוּק לֶערוּנְט אוּנְז (שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא) דִיא מֶענְטְשְׁעֶן וָוס הָאבֶּן גֶעמַאכְט דֶעם טָארֶעם הָאבֶּן נִיט עוֹלָם הַבָּא, דָס מֵיינְט דֶר פָּסוּק פוּן דָארְטֶן, פוּן

הַבָּא, הָט זֵיי אוֹךְ הקב"ה פַארְשְׁפְּרֵייט, דֶערְוַוייטֶערְט, זָאגְט רַשִׁ"י (וְכִי אֵיזוֹ קָשָׁה) וֶועלְכֶע עֲבֵירָה אִיז שְׁוֶוערֶער
וֹר הַמַּבּוּל אוֹ שֶׁל דוֹר הַפְּלָגָה) דִיא עֲבֵירוֹת וָואס הָאבֶּן גְטָאהְן דִי מֶענְטְשֶׁן וָוס זֶענֶען דֶערְטְרוּנְקֶען גְוָוארֶן אִין מַבּוּל,
דִיא עֲבֵירָה פוּן דִיא מֶענְטְשֶׁן וָוס הָאבֶּן גְמַאכְט דֶעם טָארֶעם (אֵלּוּ לֹא פָּשְׁטוּ יַד בְּעִיקָר) דִיא מֶענְטְשֶׁן פוּן מַבּוּל הָאבֶּן
וֹיסְגֶעצוֹיגֶן זֵייעֶרֶע הֶענְט צוּ הקב"ה [זֵייא הָאבֶּען נִיט גֶערֶעט שְׁלֶעכְטְס אוֹף הקב"ה] (וְאֵלּוּ פָּשְׁטוּ יְדֵיהֶם בְּעִיקָר) אוּנ
נְטְשֶׁן פוּן טָארֶעם הָאבֶּן אוֹיסְגֶעצוֹיגֶען זֵייעֶרֶע הֶענְט צוּא הקב"ה (לְהִלָּחֵם בּוֹ) צוּ שְׁטְרֵייטֶן מִיט הקב"ה, אִיז דָאךְ
ירָה פוּן דִיא מֶענְטְשֶׁן פוּן טָארֶעם גְוֶוען גְרֶעסֶער פוּן דִי עֲבֵירוֹת וָוס דִיא מֶענְטְשֶׁן פוּן מַבּוּל הָאבֶּן גְטָאהְן, פוּן
וֶוענֶען (וְאֵלּוּ נִשְׁטְפוּ) דִיא מֶענְטְשֶׁען פוּן מַבּוּל זֶענֶען דֶערְטְרוּנְקֶען גְוָוארֶען אִין מַבּוּל (וְאֵלּוּ לֹא נֶאֶבְדוּ מִן הָעוֹלָם) אוּנ
שֶׁן פוּן טָארֶעם זֶענֶען נִיט פַארְלָארִין גֶעוָוארִין פוּן דֶער וֶועלְט, זֵייא זֶענֶען נָאר פַארְשְׁפְּרֵייט גְוָוארֶען אוֹיף דֶער
, פַאר וָואס אִיז אַזוֹ גְוֶוען ? (אֶלָּא שֶׁדּוֹר הַמַּבּוּל הָיוּ גַּזְלָנִים) נָאר דֶער דוֹר הַמַּבּוּל וַוייל זֵיי זֶענֶן גְוֶוען גַזְלָנִים
מְרִיבָה בֵּינֵיהֶם) אִיז שְׁטֶענְדִיג גְוֶוען קְרִיג צְוִוישֶׁען זֵייא (לְכָךְ נֶאֶבְדוּ) דְרִיבֶּער זֶענֶען זֵייא פַארְלָארִין גִיוָוארִין
אָבֶּער דִיא מֶענְטְשִׁין פוּן דוֹר הַפְּלָגָה [פוּן טָארֶעם] (הָיוּ נוֹהֲגִים אַהֲבָה וְרֵיעוּת בֵּינֵיהֶם) אִיז גִיוֶוען בַּיי זֵיי לִיבְּשַׁאפְט
פְרֵיינְדְשַׁאפְט (שֶׁנֶּאֱמַר) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (שָׂפָה אַחַת וּדְבָרִים אֲחָדִים) אֵיין שְׁפְּרַאךְ אוּנ אֵיינֶגְעֶרְלֵייא רֵייד,
טֶען אוּנ מִיט פְרֵיינְדְשַׁאפְט, מִיט דֶעם מוֹיל אוּנ מִיט דֶעם הַארְצִין גְלַייךְ, דְרִיבֶּער זֶענֶען זֵייא גֶעבְּלִיבֶּען אוֹיף דֶער
(לָמַדְתָּ שֶׁשְּׂנוּאִי הַמַּחֲלוֹקֶת וְגָדוֹל הַשָּׁלוֹם) פוּן דַאנֶען לֶערְנֶען מִיר אַז הקב"ה הָאט פַיינְד קְרִיג, אוּנ אַז עֶס אִיז

פירוש לתורת אלהים

לִבְנוֹת הָעִיר אוּנ זֵייא הָאבֶּן פַר מִיטֶען צוּ בּוֹיעֶן
שְׁטָאט : (ט) עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ בָּבֶל הָאט
גִירוּפֶען דֶעם נָאמֶען פוּן דֶעם טָאל בָּבֶל כִּי
בָּלַל יְיָ שְׂפַת כָּל הָאָרֶץ וָוארוּם דָארְטֶען הָאט גָאט
פַר מִישְׁט דֶם לָשׁוֹן פוּן אַלֶע לֶענְדֶער וּמִשָּׁם הֱפִיצָם יְיָ
עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ אוּנ פוּן דָארְטֶען הָאט עֶר זֵייא פַאר
שְׁפְּרֵייט אוֹיף דֶער גַאנְצֶער וֶועלְט [עיין רמ"ן] :
(י) אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת שֵׁם דָאס זֶענֶען דִיא קִינְדֶער פוּן שֵׁם :

ספר הישר

ת גְוֹונְד אוּנ גֵייט מִיט זַיי אַרוֹם פוּן כַּשְׂדִּים צוּ כְּנַעַן אוּנ אַז
ען גְקוּמֶן קֵיין חָרָן הָאבֶּן זֵיי זִיךְ דָארְט בַּזֶעצְט אוּנ אַז דִי
שֶׁן פוּן חָרָן הָאבִּין גְזֶעהְן אַז אַבְרָם אִיז רֶעכְט פַארְטִיג מִיט
ב"ה אוּנ אוֹיךְ מִיט אַלֶע מֶענְטְשֶׁן אוּנ גָאט ב"ה אִיז מִיט אִים
קוּמֶן צוּ אִים דִי מֶענְטְשֶׁן פוּן חָרָן אוּנ הָאבֶּן זִיךְ בַּאהֶעפְטְ
אַבְרָם אוּנ אַבְרָם לֶערִינְט זֵיי דֶעם וֶועג פוּן גָאט ב"ה אוּנ
אִיז גִיזֶעסִין אִין חָרָן דְרַיי יָאר אוּנ אַז עֶס אִיז גְוֶוען דֶער
סוֹף פוּן דִי דְרַיי יָאר הָט זִיךְ גָאט צוּ אִים בַּאווִיזֶען אוּנ הָט צוּ
אִים אַזוֹ גְזָאגְט אִיךְ בִּין דֶר גָאט וָוס הָט דִיךְ אוֹס גְצוֹגֶן פוּן אוּר
כַּשְׂדִּים אוּנ הָאב דִיךְ מַצִּיל גִיוֶוען פוּן אַלֶע שׂוֹנְאִים אוּנ אַז דוּא
וֶועסְט צוּ הֶערֶען מַיין גְבָאט וֶועל אִיךְ מַאכֶן פַאלֶן אַלֶי דַיינֶע פֵיינְד
פוּן פַאר דִיר אוּנ וֶועל מֶערֶן דַיינֶע קִינְדֶער וִוי דִי שְׁטֶערֶן אִין הִימֶל
אוּנ וֶועל שִׁיקֶן אֵיין בְּרָכָה אִין אַלֶע דַיינֶע מַעֲשִׂים. אוּנ אַצוּנְד
שְׁטֵיי אוֹף אוּנ נֶעם דַיין וַוייבּ אוּנ אַלְדִינְג וָוס דוּ הָאסְט אוּנ גֵיי

יב וארפכשד חי חמש ושלשים שנה
ויולד את־שלח׃ יג ויחי ארפכשד
אחרי הולידו את־שלח שלש שנים
וארבע מאות שנה ויולד בנים
ובנות׃ ס יד ושלח חי שלשים שנה
ויולד את־עבר׃ טו ויחי־שלח אחרי
הולידו את־עבר שלש שנים
וארבע מאות שנה ויולד בנים
ובנות׃ ס טז ויחי־עבר ארבע
ושלשים שנה ויולד את־פלג׃
יז ויחי־עבר אחרי הולידו את־פלג
שלשים שנה וארבע מאות שנה
ויולד בנים ובנות׃ ס יח ויחי־פלג
שלשים שנה ויולד את־רעו׃ יט ויחי־
פלג אחרי הולידו את־רעו תשע
שנים ומאתים שנה ויולד בנים
ובנות׃ ס כ ויחי רעו שתים ושלשים
שנה ויולד את־שרוג׃ כא ויחי רעו אחרי הול
את־שרוג שבע שנים ומאתים שנה ויולד ב
ובנות׃ ס כב ויחי שרוג שלשים שנה וי

יב וארפכשד חיא ת
וחמש שנין ואולין
שלח׃ יג וחיא ארפ
בתר דאוליד ית
ארבע מאה ותלת
ואוליד בנין ובנ
יד ושלח חיא תלתין
ואוליד ית עבר׃ טו
שלח בתר דאוליד
עבר ארבע מאה ו
שנין ואוליד בנין
טז וחיא עבר ת
וארבע שנין ואולי
פלג׃ יז וחיא עבר
דאוליד ית פלג
מאה ותלתין שנין ו
בנין ובנן׃ יח וחיא
תלתין שנין ואולי
רעו׃ יט וחיא פלג
דאוליד ית רעו
ותשע שנין ואוליד
ובנן׃ כ וחיא רעו ו
ותרתין שנין ואו
שרוג׃ כא וחיא רעו
דאוליד ית שרוג
ושבע שנין ואוליד
ובנן׃ כב וחיא
תלתין שנין ואולי

ספר הישר

צום לאנד כנען אונ זאלסט דארט זיצן אינ דארט וועל איך צו
דיר זיין איין גאט אונ איך וועל דיך דארט בענטשן אונ אברם
איז אויף געשטאנען אונ האט גנומען זיין ווייב אונ אלדונג וואס ער האט
גהאט אונ איז געגאנגען צום לאנד כנען אזו ווי גאט האט אים
גיזאגט אונ׳ אברם איז אלט געווען פינף אונ פיפציג יאר בשעת
ער איז ארויס גיגאנגין פון חרן אונ אברם איז געקומן צום לאנד
כנען אונ האט זיך בזעצט אין איין שטאט אונ גיגט זיין געצעלט
צווישן די קינדר פין כנען וואס זיי זענין גוועזן די זיצר פון לאנד׃
וירא אונ גאט האט זיך בוויזן צו אברם בשעת ער האט זיך בזעצט
אונ זאגט צו אים דאס איז דאס לאנד וואס איך האב גגע
אונ צו דיינע קינדר אונ וועל מאן דיינע קינדר ווי די
אין הימל אונ איך וועל געבען צו דיינע קינדר אלע ד
לענדער וואס דו זעהסט זיי אונ זיי וועלן דאס ירשנן א
בויעט איין מזבח אויף דעם ארט ווי גאט האט מיט אים
האט גרופן דארט אין דעם נאמען גאט ב״ה. אונ אברם
אין לאנד כנען מיט זיין ווייב אונ מיט אלע מענטשין
זיך בהעפט צו אים אין לאנד כנען נייערט נחור דער ב
אברם אונ תרח זיין פאטער אונ לוט דער זון פון הרן ז

אֶת־נָחוֹר: כג וַיְחִי שְׂרוּג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ
אֶת־נָחוֹר מָאתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים
וּבָנוֹת: ס כד וַיְחִי נָחוֹר תֵּשַׁע וְעֶשְׂרִים
שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־תָּרַח: כה וַיְחִי נָחוֹר
אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־תֶּרַח תְּשַׁע־
עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים
וּבָנוֹת: ס כו וַיְחִי־תֶרַח שִׁבְעִים שָׁנָה
וַיּוֹלֶד אֶת־אַבְרָם אֶת־נָחוֹר וְאֶת־הָרָן:
כז וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת תֶּרַח תֶּרַח הוֹלִיד
אֶת־אַבְרָם אֶת־נָחוֹר וְאֶת־הָרָן וְהָרָן
הוֹלִיד אֶת־לוֹט: כח וַיָּמָת הָרָן עַל־
פְּנֵי תֶּרַח אָבִיו בְּאֶרֶץ מוֹלַדְתּוֹ בְּאוּר

ור: כג וַחֲיָא שְׂרוּג בָּתַר
אוֹלִיד יָת נָחוֹר מָאתָן
ין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן:
וַחֲיָא נָחוֹר עַשְׂרִין
שַׁע שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת
ח: כה וַחֲיָא נָחוֹר בָּתַר
אוֹלִיד יָת תֶּרַח מְאָה
שַׁע עֲשַׂר שְׁנִין וְאוֹלִיד
ין וּבְנָן: כו וַחֲיָא תֶרַח
בְעִין שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת
בְרָם יָת נָחוֹר וְיָת הָרָן:
וְאִלֵּין תּוֹלְדָת תֶּרַח
ח אוֹלִיד יָת אַבְרָם יָת
ור וְיָת הָרָן וְהָרָן אוֹלִיד
לוֹט: כח וּמִית הָרָן
אַפֵּי תֶּרַח אֲבוּהִי
אַרְעָא דִילָדוּתֵהּ בְּאוּרָא
דְכַסְדָּאֵי

תולדות אהרן .

ואלה תולדות כב סט :

רש"י

המבול: (כח) על פני תרח אביו. בחיי אביו (ב"ר) ת י"א שע"י אביו מת שקבל תרח על אברם בנו לפני רוד על שכתת את צלמיו והשליכו לכבשן האש והרן יושב מר בלבו אם אברם נוצח אני משלו ואם נמרוד נוצח אני

בית יהודא

פרידען בייא מענטשין, איז דאס ביי הקב"ה גערכנט אגרויסע מצוה: (כח) ועל פני תרח אביו. זאגט רש"י (בחיי אביו) הרן איז געשטארבען ווען זיין פאטער תרח האט געלעבט (ומדרש אגדה יש אומרים) אין מדרש זאגט מען (שעל ידי אביו מת) הרן איז געשטארבען דורך זיין פאטער

קבל תרח על אברם בנו לפני נמרוד) תרח הט געקלאגט (ומסרתו) פאר נמרוד אויף זיין זוהן אברם (על שכתת את צלמיו) אברם הט צוא בראכין דיא צלמים פון תרח (והשליכוהו לכבשן האש) הט מען אברהמען אריינגיווארפין אין פייער אקאלכהויבין (והרן יושב ואומר בלבו) אונ הרן איז גזעסן אונ האט געטראכט אין הארצין (אם אברם ניצח) אויב אברם ט אוים פירען . ער וועט ניט פארברענט ווערין (אני משלו) וועל איך זיין פון אברמ'ס מענטשין (ואם נמרוד נוצח)

שפתי חכמים

כן למס נפולו ולא היו דרים יחד אף על גב שאין אחד מבין לשון חבירו אלא מפני שנפל בהם ריב וכו': מ רצונו לפרש דמש

פירוש לתורת אלהים

) ויחי נחור תשע ועשרים שנה נחור הט גילעבט ניין צוואנציג יאר ויולד את תרח אונ הט גיבארען ח: (כה) ויחי נחור אחרי הולידו את תרח אונ נחור ט גלעבט נאך דעם אז ער הט גבארען תרח תשע ה שנה וגו' הונדערט מיט ניינצען יאר ויולד בנים ות אונ הט גיבארען זיהן אונ טעכטער: (כו) ויחי תרח שבעים שנה אונ תרח האט גלעבט זיבעציג יאר ויולד את אברם אונ ער האט גיבארען אברם אונ נחור אונ הרן והרן וגו' אונ הרן הט גיבארען לוט: (כח) וימת הרן על פני תרח אביו אונ הרן איז געשטארבען פר זיין פאטערס לעבן בארץ מולדתו אין דעם לאנד פון זיין גבירט באור כשדים אין דעם טאל פון כשדים [פ' רס"י]:

ספר הישר

חרן: בשנת אין פינף יאר ארום אז אברם איז גיוועסען אין ד כנען האבן מורד גיווען די מענטשן פון סדום אונ עמורה אלע שטעט פון כנען פון אונטער דר האנד כדרלעומר מלך עילם דען צוועלף יאר האבן גידינט אלע מלכים פון לאנד ככר האבן אים געגעבן צינז אלע יאר אונ אצונד האבן זיי מורד ען אן אים: ובשנת אז עס איז גיוועין דס צעהנטע יאר אז ם איז גזעסין אין כנען איז גיוועין אמלחמה צווישין נמרוד פון שנער אונ כדרלעומר מלך פון עילם דען נמרוד הט געהערט אז די מענטשן פון סדום האבן מורד גווען אין כדרלעומר איז נמרוד גקומן מלחמה האלטן מיט כדרלעומר כדי צו מאכען אים אונטער טעניג אונטער זיין האנד אונ נמרוד הט איינגזאמלט אלע זיינע קנעכט זיבען טויזענט מאן אונ גיים צו כדרלעומר מלחמה האלטען אונ כדרלעומר איז אים אנטקעגין גגאנגין מיט פינף טויזנט מאן אונ זיי מאכען אמלחמה אין פעלד פון בבל דען בבל איז צווישן שנער אונ עילם איז פון גמרודס חיל גפאלן זעקס טויזנד מאן אונ מרדון דר זון פון נמרוד איז אוך גהרגט גווארן.

כַּשְׂדִּים׃ מפטיר כט וַיִּקַּח אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶם נָשִׁים שֵׁם אֵשֶׁת־אַבְרָם שָׂרָי וְשֵׁם אֵשֶׁת־נָחוֹר מִלְכָּה בַּת־הָרָן אֲבִי־מִלְכָּה וַאֲבִי יִסְכָּה׃ ל וַתְּהִי שָׂרַי עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלָד׃ לא וַיִּקַּח תֶּרַח אֶת־אַבְרָם בְּנוֹ וְאֶת־לוֹט בֶּן־הָרָן בֶּן־בְּנוֹ וְאֵת שָׂרַי כַּלָּתוֹ אֵשֶׁת אַבְרָם

דְּכַסְדָּאֵי׃ כט וּנְסִיב אַבְ
וְנָחוֹר לְהוֹן נְשִׁין שׁ
אִתַּת אַבְרָם שָׂרַי וְשׁ
אִתַּת נָחוֹר מִלְכָּה
הָרָן אֲבוּהָא דְמִלְ
וַאֲבוּהָא דְיִסְכָּה׃ ל וַהֲ
שָׂרַי עַקְרָא לֵית לַהּ וְלַ
לא וּדְבַר תֶּרַח יָת אַבְ
בְּרֵהּ וְיָת לוֹט בַּר ה
בַּר בְּרֵהּ וְיָת
כַּלְּתֵהּ אִתַּת אַבְרָם בְּ
תו"א אבי מלכה מגילה יד: והכי יבמות סד:

בעל הטורים

(כט) שרה. בא"ת ב"ש כג"ן. שהוא בגימטריא יסכה זו היא רמז למה שאחז"ל יסכה זו שרה:

בית יהודא

כ"ח — י"ב, עט אויספירען, אברם ועט פארברענט ווערן (אני משלו) וועל איך זיין פון נמרוד'ס מענטשין (וכשניצל אברם) אונ ווען אברם איז גרעטעט גיווארין פון פייער אונ איז ניט פארברענט גיווארין (אמרו לו להרן משל מי אתה) הט מען גיזאגט צו הרן צו וועמן ביזטו, צו אברהם אדער צו נמרוד (אמר להם משל אברם אני) האט הרן געזאגט איך בין צו אברהמען (השליכוהו לכבשן האש) האט מען אים אריינגעווארפין אין פייער (ונשרף) אונ ער איז פארברענט גיווארין (וזהו אור כשדים) דאס מיינט מען אור כשדים, דער פייער פון כשדים וואס מען האט אין אים אריינגיווארפן (ומנחם פירש אור בקעה) מנחם זאגט אור איז דערטייטש אטאהל, אליידיגער פלאץ אנידעריגער אונ אזוי איז דערטייטש (באורים כבדו ה') אפילו דיא מענטשין וואס וואהנען אין די טאהלין זאלין אויך געבין כבוד הקב"ה (וכן) אונ אזוי איז דערטייטש (מאורת צפעוני) די לאך וואו דער ברענענדיגער שלאנג וואהנט (כל חור עמוק קרוי אור) יעדער לאך אונ טיפער טאהל ווערט גערופין אור: (כט) (יסכה זו שרי). יסכה דס איז שרי, פר וואס הט איר גרופן יסכה (על שם שסוכה ברוח הקדש) ווייל זיא האט גיזעהן מיט רוח הקודש וואס וועט זיין, נאך אטעם איז מען האט איר גרופין יסכה (שהכל סוכין ביפיה) ווייל אלע מענטשין האבין געקוקט אויף איר שיינקייט (ועוד)

רש"י

משלו וכשניצל אברם אמרו לו להרן משל מי אתה אמר הרן משל אברם אני השליכוהו לכבשן האש ונשרף וזהו כשדים. ומנחם פי' אור בקעה וכן (ישעיה כד) באורים כבדו ה' וכן (שם יא) מאורת צפעוני כל חור ובקע קרוי אור: (כט) יסכה. זו שרה על שם שסוכה ברוח הקודש ושהכל סוכין ביפיה (ס"א כמו שנאמר ויראו שרי פרעה) ועוד יסכה לשון נסיכות (וכן הוא סנהדרין

שפתי חכמים

שכתוב שנתים אחר המבול קאי אהוליד את ארפכשד וגם קאי אשם בן מאת שנה: נ וא"ת מנ"ל לרש"י וע"ק מאי נפקותא בזה שפי' יסכה זו שרה וי"ל דהוכחתו ממה שכתיב לפניו אבי מלכה ואבי יסכה א"כ שקרא מונה בני הרן וא"כ למה לא מנה גם שרה שגם שיא היתה בת הרן לכך פי' יסכה זו שרה עוי"ל דשרה בא"ב דא"ת ב"ש הוא כג"ן שהוא כמנין יסכה וק"ל והא דפירש"י בשם יסכה ג' טעמים משום דהי מנייהו מפקת א"כ דהשם בגמ' בפרק בן סורר ומורה דורש שני טעמים לכך הביאם רש"י והא דמוסיף רש"י על לשון הגמרא וכ' עוד לשון נסיכות משום דק"ל למה לא קרא אותה בשם העלם שלה שר

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ל) ותהי שרי עקרה. ק"ל אין לה ולד למה לי. וי"ל דאיצ לומר דאפילו מקום יציאת הולד לא היה לה כדאמרינן אנ ושרה טומטומין היו ונקרעו שנא' הביטו אל צור חצבתם מקבת בור נקרתם. ד"א אין לה עכשיו ויהיה לה לאחר כדאמרי' ותהר ותלד שרה ודומה לזה וכל אשר אין לו ג וקשקשת דרשינן במס' חולין אין לו עכשיו ועתיד לגדל לא

פירוש לתורת אלהים

(כט) וַיִּקַּח אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶם נָשִׁים אונ אברם מיט נחור האבן גנומען ווייבער שֵׁם אֵשֶׁת אַבְרָם שָׂרָי דער נאמען פון דעם ווייב פון אברם איז גוועןן שרי וְשֵׁם אֵשֶׁת נָחוֹר מִלְכָּה אונ דר נאמען פון דעם ווייב פון נחור איז גוועןן מלכה בַּת הָרָן די טאכטער פון הרן אֲבִי מִלְכָּה הָרָן איז דר פאטר פון מלכה אונ דר פאטר פון יסכה [ע' רש"י]: (ל) וַתְּהִי שָׂרַי עֲקָרָה אונ שרה איז גוועןן אעקרה א וָלָד זיא האט קיין קינד ניט גהאט: (לא) וַיִּקַּח אֶת אַבְרָם בְּנוֹ אונ תרח האט גנומען זיין זוהן א וְאֶת לוֹט בֶּן הָרָן בֶּן בְּנוֹ אונ לוט זיין זוהנ'ס זוהן דר פון הרן וְאֵת שָׂרַי כַּלָּתוֹ אֵשֶׁת אַבְרָם בְּנוֹ אונ זיין ש שרי וועם זיא איז גוועןן דס ווייב פון זיין זוהן א

ספר הישר

אונ נמרוד איז אנטלאפן גיווארען צו זיין לאנד אונ איז גיווארן אנטער טעניג צו כדרלעומר פיל טעג אונ כדרלעומר הט זיך אום גיקערט צו זיין לאנד אונ הט גשיקט זיינע הערן צו די מלכים ווס זענן ארום אים צו אריוך דער מלך פון אלסר אונ תדעל דר מלך פון גוים אונ מאכט מיט זיי איין זיכרהייט אונ אלע האבען אים צו גהערט: ובשנת אז עס איז גיוועןן דס פופציגסטע יאר אז אברם איז גוועסען אין כנען אונ אברם איז דעמאלט אלט גיוועןן זיבעציג יאר אונ גאט הט זיך בווייזן צו אים אין דעם זעל יאר אונ זאגט צו אים איך בין דער גאט ווס איך האב דיך גצויגן פון אור כשדים צו געבען דיר דס דאזיגע לאנד אצוג אין מייני וועגן אונ האלט מיין היטונג דען צו דיר אונ צו קינדר וועל איך געבען דס לאנד פון טייך מצרים ביז אין פרת: ואתה אונ דו זאלסט קומען מיט פריד צו דיין פאטער מיט גרייזקייט אונ דיין פערדער דור זאל זיך ווידער קערן

בְּנ֗וֹ וַיֵּצְא֨וּ אִתָּ֜ם מֵא֣וּר כַּשְׂדִּ֗ים לָלֶ֙כֶת֙ אַ֣רְצָה כְּנַ֔עַן וַיָּבֹ֥אוּ עַד־חָרָ֖ן וַיֵּ֥שְׁבוּ שָֽׁם׃ לב וַיִּהְי֣וּ יְמֵי־תֶ֔רַח חָמֵ֥שׁ שָׁנִ֖ים

אונקלוס

קו עִמְהוֹן מֵאוּרָא
סְדָאֵי לְמֵיזַל לְאַרְעָא
נַעַן וַאֲתוֹ עַד חָרָן
יבוּ תַמָּן: לב וַהֲווֹ יוֹמֵי

רש"י

ה) כמו שרה לשון שררה: (לא) ויצאו אתם. וילאו
ואברם עם לוט ושרי: (לב) וימת תרח בחרן.
שילא אברם מחרן ובא לארץ כנען והיה שם יותר מששים
שהרי כתיב ואברם בן חמש שנים וע' שנה בלאתו
ותרח בן שבעים שנה היה כשנולד אברם הרי קמ"ה
כשילא אברם מחרן עדיין נשארו משנותיו הרבה
הקדים הכתוב מיתתו של תרח ליליאתו של אברם שלא
הדבר מפורסם לכל ם ויאמרו לא קיים אברם את
אביו שהניחו זקן והלך לו לפיכך קראו הכתוב מת.
ועוד) שהרשעים אף בחייהם קרוים מתים והלדיקים
במיתתן קרוים חיים שנאמר ובניהו בן יהוידע בן איש

בית יהודא

אטעם איז פאר וואס מען האט איר גערופין יסכה (על שם נסיכות) וועגין איר גרויסקייט (כמו שרה לשון שררה) אזוי ווי מען האט איר גערופין שרה וועגין איר גרויסקייט: (לא) ויצאו אתם. זיי זענען ארויסגעגאנגען מיט זיי, מיר ווייסין ניט ווער מיט וועמען, זאגט רש"י (ויצאו תרח ואברם עם לוט ושרה) תרח אונ אברם זענען געגאנגען מיט לוט אונ שרה: (לב) וימת תרח בחרן. תרח איז געשטארבין אין חרן, זאגט רש"י פון די פסוקים מיינט מען תרח איז געשטארבין אין חרן פריער איידער הקב"ה הט געזאגט צו אברהם ער זאל ארויס גיין פון חרן, אונ אין אמת איז ניט אזוי געווען, נאר (לאחר שיצא אברם מחרן ובא לארץ כנען) נאכדעם ווי אברם איז ארויסגעגאנגען פון חרן אונ איז

מען אין לאנד כנען (יהיה שם יותר מששים שנה) אונ ער איז געווען אין כנען מער וויא זעכציג יאהר, נאכדעם איז
געשטארבין (שהרי כתיב) ווארום עס שטייט אין פסוק (ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן) אברם איז
געווען פינף אונ זיבעציג יאהר ווען ער איז ארויסגעגאנגען פון חרן (ותרח בן שבעים שנה היה כשנולד אברם) תרח איז
געווען זיבעציג יאהר ווען אברם איז געבארין געווארין (הרי מאה וארבעים וחמשה לתרח כשיצא אברם מחרן) איז תרח
געווען הונדערט פינף אונ פערציג יאהר ווען אברם איז ארויסגעגאנגען פון חרן (אונ תרח האט געלעבט צוויא
הונדערט פינף יאהר) (עדיין נשארו משנותיו הרבה) איז דאך נאך געבליבען צו תרח פיל יאהר (זעכציג יאהר) ביז צו
שטארבין (ולמה הקדים הכתוב מיתתו של תרח ליציאתו של אברהם) פאר וואס האט דער פסוק געשריבען תרח איז
געשטארבין פריער איידער ער האט געשריבען אז אברהם איז אוועקגעגאנגען פון חרן, ענפערט רש"י (שלא יהא
מפורסם לכל) די תורה וויל ניט מען זאל וויסען אז אברהם איז אוועקגעגאנגען פון חרן ווען דער פאטער האט
...ט, אז אין דיא תורה וואלט ניט געשטאנען דאס שטארבין פון תרח פריער פר אברם'ס ארויסגיין פון חרן,
מען גיזעהן אין די תורה שטייט תרח אונ אברם שרה לוט זענען געווען אין חרן, נאכדעם שטייט אברם שרה
...ענען אוועקגעגאנגען פון חרן, איז דאך תרה אליין געבליבען אין חרן (ויאמרו לא קיים אברם את כבוד אביו)
מען זאגען אברם הט ניט מקיים גיוועזן כבוד אב (שהניחו זקן והלך לו) ער האט געלאזין איין אלטען פאטער
אונ איז פון אים אוועקגעגאנגען ואפילו אין אמת האט אברם געמעגט אזוי טאהן, ערשטונס האט אים הקב"ה
...ין ער זאל אוועק גיין פון פאטער, צווייטונס ווייל תרח האט נאך דאמאלס געדינט עבודה זרה, אונ אברם
...וועץ אגר, אונ אגר גיהער ניט צו זיין פאטער וואס ער איז אגוי ווארום תרח האט געטאהן תשובה שפעטר
...ר ער איז גישטארבין) נאר לייענענדיג דיא פסוקים איז דאס ניט שיין פאר אברמען (לפיכך קראו הכתוב מת) דריבער
...ט דער פסוק תרח איז גישטארבין, נאכדעם שרייבט דער פסוק אברם שרה לוט זענען גגאנגין פון חרן אין כנען,
...פשט קען מען זאגין דריבער שטייט וימת תרח בחרן, תרח איז גישטארבין אין חרן (שהרשעים אף בחייהם קרוים
רשעים ווערין גערופין מתים אפילו ווען זיי לעבין (והצדיקים אף במיתתן קרוים חיים) צדיקים ווערין גערופין
...גע אפילו נאכדעם ווען זייא זענען גשטארבין (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ובניהו בן יהוידע בן איש חי) בניהו
...הן פון יהוידע איז גיוועזן דער זוהן פון אלעבעדיגען מענטש, איז דאך אקשיא אלע מענטשין זענען זיהן פון

שפתי חכמים

ג"כ לשון נסיכות שהוא לשון שרי. מלאתי: ס כי הרא"ם לא
בעד איזה זמן הוא חושש אם חושש בזמן אברהם מהו לפיכך
הכתוב מת והא בימיו לא נכתבה התורה ואם מזמן שאחר
התורה מאי ויאמרו לא קיים אברהם כבוד אב ואם דקאמר
...דה כתיב ויאמר ה' אל אברם לך לך ולא הי' יכול לעמוד עם
...כטל גזירת הש"י עכ"ל ול"נ דקאי אאחר זמן כתיבת התורה
והעיקר שיאמרו על אברהם שלא קיים כבוד וכו' הוא מפני שלא לקח
את אביו עמו כמו שלקח אותו מאור כשדים מ"מ יאמרו עליו שלא
קיים אברהם כבוד אביו וכו' והטעם שלא לקח עמו מפני שהי' רשע
ועובד כו"ם ואע"פ שעשה תשובה היינו בסוף ימיו קודם מותו אבל
בהליכת אברהם ממנו מחרן אז היה רשע וק"ל (ללא"ד) ול"נ שלא הבין
דברי הרא"ם וכו' כי כל עלמו לא אמר הש"י לאברהם לך לך וגו'

פירוש לתורת אלהים

אונ זייא זענין ארוס גיגאנגן תרח מיט אברם
מיט זיי מיט לוט אונ מיט שרי מאור כשדים אום
...טאל פון כשדים ללכת ארצה כנען צו גיין צום
לאנד כנען ויבאו עד חרן אונ זיי זענען גקומען ביז חרן
וישבו שם אונ זיי האבען זיך דארטען בזעצט: (לב) ויהיו
אונ זיי זענין געווען ימי תרח די לעבטאג פון תרח חמש

ספר הישר

אויגן לאנד אונ זאלן דס ארבן צו אייביג: ויבן אונ אברם
...יין מזבח אונ רופט דעם אייבערשטען מיט דעם נאמען
...דער וואס האט זיך באוויזען צו אים אונ אברם ב...ענ...ם אויף
...ת אופין מזבח צו גאט ב"ה: בעת אין די ז..לביגע צייט
...אברם אונ זיין ווייב אומגיקערט קיין חרן צו זיין פאטער
אונ מוטער אונ הט זיך אין חרן באזעצט מיט דעם ווייב אונ
אלדינג וואס איז גהערן צו אים אונ איז גזעסן דס אנדערי מאל אין
חרן פינף יאר אונ עס הט זיך בהעפט צוויי אונ זיבציג מענטשן
פון דר שטאט חרן צו אברם אונ אברם האט זיי גילערינט דעם
מוסר פון גאט ב"ה:

וּמָאתַיִם שָׁנָה וַיָּמָת תֶּרַח בְּחָרָן:

תֶּרַח מָאתָן וַחֲמֵשׁ שְׁנִ
וּמִית תֶּרַח בְּחָרָן: פ פ

פ פ פ

קמ״ג בללא״ל סימן אב״י יסכ״ה לו״ט סימן.
והפטירין רני עקרה בישעיה סימן נ״ד:

בית יהודא

לעבדיגע מענטשין, נאר מען מיינט ער איז געוועזן אזוהן פון אצדיק וואס ער לעבט אייביג, אדער מען מיינט בנֶיָהוּ אליין איז געווען אצדיק: וּבְחָרָן. זאגט רש״י (הַנוּ״ן הַפּוּכָה) ריא סדרה ענדיגט זיך מיט אלאנגע נון (לוֹמַר לְךָ) צוזאגין דיר (עַד אַבְרָם חָרוֹן אַף שֶׁל מָקוֹם) ביז די צייט וואס אבן איז ארויסגעגאנגען פון חרן איז הקב״ה געווען כעס אויף דער וועלט:

רש״י

חי: בחרן. הנו״ן הפוכה לומר לך עד אברם הרון ל
כל מקום: חסלת פרשת נח

שפתי חכמים

ומכית אביך אלא בעבור זה שאין אני רוצה שתקח את אביך עמך אלא תעסק עצמך ...על לאביך כמו בהליכה דאשונה דכתיב ויקח תרח את אברם בנו וגו׳ ומ״ש כמו שלקח אותו מאור כשדים זה אינו

שהרן א־רבה תרח לקח את אברם כנ״ל ולכך יפה הקשה הרא (ועיין בנח״י וכש תמצא תירוץ הגון לקושיא הנ״ל):
חסלת פרשת נח

פירוש לתודת אלהים

שְׁנֵים וּמָאתַיִם שָׁנָה צוויי הונדערט מיט פינף יאר וַיָּמָת תֶּרַח בְּחָרָן און תרח איז געשטארבן אין חרן [ע׳ רש״

הפטרת נח (בישעיה סימן נד)

רָנִּי עֲקָרָה לֹא יָלָדָה פִּצְחִי רִנָּה וְצַהֲלִי לֹא־חָלָה כִּי־רַבִּים בְּנֵי־שׁוֹמֵמָה מִבְּנֵי בְעוּ
אָמַר יְהוָה: הַרְחִיבִי ׀ מְקוֹם אָהֳלֵךְ וִירִיעוֹת מִשְׁכְּנוֹתַיִךְ יַטּוּ אַל־תַּחְשֹׂכִי הַאֲרִי
מֵיתָרַיִךְ וִיתֵדֹתַיִךְ חַזֵּקִי: כִּי־יָמִין וּשְׂמֹאול תִּפְרֹצִי וְזַרְעֵךְ גּוֹיִם יִירָשׁ וְעָרִים נְשַׁמּ
יוֹשִׁיבוּ: אַל־תִּירְאִי כִּי־לֹא תֵבוֹשִׁי וְאַל־תִּכָּלְמִי כִּי־לֹא תַחְפִּירִי כִּי בֹשֶׁת עֲלוּמַיִךְ תִּשְׁכָּ
וְחֶרְפַּת אַלְמְנוּתַיִךְ לֹא תִזְכְּרִי־עוֹד: כִּי בֹעֲלַיִךְ עֹשַׂיִךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ וְגֹאֲלֵךְ קְדוֹ
יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל־הָאָרֶץ יִקָּרֵא: כִּי־כְאִשָּׁה עֲזוּבָה וַעֲצוּבַת רוּחַ קְרָאָךְ יְהוָה וְאֵשֶׁ
נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס אָמַר אֱלֹהָיִךְ: בְּרֶגַע קָטֹן עֲזַבְתִּיךְ וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֲקַבְּצֵךְ: בְּשֶׁ

פירוש ע״ט

זאגט ישעיהו רָנִּי עֲקָרָה לֹא יָלָדָה זינג דוא ירושלים וואס דוא ביסט גלייך געווען ביז אהער וויא א אשה עקרה דאס זיא האט ניט געבארען פִּצְחִי רִנָּה וְצַהֲלִי לֹא חָלָה עפין דיין מול און זינג און קלינג הויך מיט דיין קול דו ירושלים דם דו ביסט גלייך געווען וויא א אשה דאס זיא האט קיין שמערצין געהאט צו געבארן רַבִּים בְּנֵי שׁוֹמֵמָה מִבְּנֵי בְעוּלָה דען די קינדער פון דר פרוויסטער שטאט ירושלים וועלין זיין מער ווי די קינדער פון דער במאנטער שטאט אָמַר יְיָ אזו האט גאט גזאגט הַרְחִיבִי מְקוֹם אָהֳלֵךְ דר ברייטער דם ארט פון דיין געצעלט דו ירושלים וִירִיעוֹת מִשְׁכְּנוֹתַיִךְ יַטּוּ אַל תַּחְשֹׂכִי און דיא אום העננג פון דיין רוואונג לאזן זייא גינייגט ווערען און פר שפרייט ווערען ווייט דוא זאלסט ניט פאר מיידן פון צו נייגען הַאֲרִיכִי מֵיתָרַיִךְ דער לענגער דיינע שטריק וִיתֵדֹתַיִךְ חַזֵּקִי און דייני פלעקר שטארק דם מיינט ער די שטריק וום העננגן אין עק געצעלט און פלעקר זענן צו גבונדן און די פלעקר שטעקט מען איין אין דר ערד צו שטארקן דם געצעלט און דרום היים איך דיר דר ברייטערן דייני געצעלטען כִּי יָמִין וּשְׂמֹאל תִּפְרֹצִי דען אוף דער רעכטער זייט און אוף דר לינקר זייט וועסטו דיך שטארקען וְזַרְעֵךְ גּוֹיִם יִירָשׁ און דייני קינדער וועלען ירשנן די פעלקר פון די עובדי כוכבים וְעָרִים נְשַׁמּוֹת יוֹשִׁיבוּ און וויסטי שטעט וועלן זיי באזעצן אַל תִּ[ירְאִי] כִּי לֹא תֵבוֹשִׁי דו זאלסט קיין מורא ניט האבן דען וועסט שון קיין מאל ניט פארשעמט ווערען תִּכָּלְמִי כִּי לֹא תַחְפִּירִי און דו זאלסט דיך ניט שע[מען] צו נייזן דיין גדולה דען דוא וועסט שון מער ניט פר שעמט ווערן כִּי בֹשֶׁת עֲלוּמַיִךְ תִּשְׁכָּחִי דען די בוי[שה] פון דיין יונגקייט וועסטו פר געסן וְחֶרְפַּת אַלְמְנוּתַיִךְ לֹא תִזְכְּרִי עוֹד און דם לעסטערונג פון דיין אלמנה שא[פט] וועסטו ניט גדענקין נאך כִּי בֹעֲלַיִךְ עֹשַׂיִךְ דען ד[ער] האר וואס האט דיך בשאפען און האט דיך ג[עמאכט] גמאכט יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ גאט דר האר איבר אלי חיי[לות] איז זיין נאמן וְגֹאֲלֵךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל און דיין אום לי[זער] איז דער היילגער פון די ישראל אֱלֹהֵי כָל הָאָרֶץ יִקָּרֵא גאט פון דר גאנצר וועלט ווערט ער גרופן כִּי כְ[אִשָּׁה] עֲזוּבָה וַעֲצוּבַת רוּחַ קְרָאָךְ יְיָ דען ווי א אשה וום זיא פאר לאזט געווארען פון איר מאן און זיא איז [ב]אטרוריג גמיט אזו האט דיך גאט גיטראפען וְ[אֵשֶׁת] נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס אָמַר אֱלֹהָיִךְ און אזו ווי א אשה דם ווערט פארמיאוסת בייא איר מאן אויף אקלי[ינע] צייט אזוי האט גזאגט דיין גאט אויף דיר יש[ראל] בְּרֶגַע קָטֹן עֲזַבְתִּיךְ אין אקליינע רגע האב איך דיך לאזט וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֲקַבְּצֵךְ און מיט גרויס [ר]בארימקייט וועל איך דיך איין זאמלען בְּשֶׁצֶף

הסתרתי פני רגע ממך ובחסד עולם רחמתיך אמר גאלך יהוה: כי־מי נח זאת
אשר נשבעתי מעבר מי־נח עוד על־הארץ כן נשבעתי מקצף עליך ומגער־
כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה וחסדי מאתך לא־ימוש וברית שלומי
לא תמוט אמר מרחמך יהוה: כאן מסיימין הספרדים
סערה לא נחמה הנה אנכי מרביץ בפוך אבניך ויסדתיך בספירים: ושמתי
כדכד שמשתיך ושעריך לאבני אקדח וכל־גבולך לאבני־חפץ: וכל־בניך
יהוה ורב שלום בניך: בצדקה תכונני רחקי מעשק כי־לא תיראי וממחתה
א־תקרב אליך: הן גור יגור אפס מאותי מי־גר אתך עליך יפול: הנה הן כתיב
בראתי חרש נפח באש פחם ומוציא כלי למעשהו ואנכי בראתי משחית
ל: כל־כלי יוצר עליך לא יצלח וכל־לשון תקום־אתך למשפט תרשיעי זאת נחלת
יהוה וצדקתם מאתי נאם־יהוה: הוי כל־צמא לכו למים ואשר אין־לו כסף

פירוש ע"ט

פני רגע ממך מיט פיל צארען האב איך פאר
ען מיין שכינה איין רגע פון דיר ובחסד עולם
אונ מיט אזו אחסד וואס וועט אייביג גווערן
איך מיך דער בארמען אויף דיר אמר גואלך יי' אזו
אגט גאט דיין אום ליזער כי מי נח זאת לי דען
די וואסר פון נח אזו איז צו מיר די שבועה
שבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ דם איך האב
ן איך זאל ניט ברענגען דאס וואסר פון נח
ר ערד כן נשבעתי מקצוף עליך ומגער בך אזו שווער
ן צו צערנן אויף דיר אונ צו שרייען אין דיר
כי ההרים ימושו דען ווי די בערג וועלן ווערן
אן והגבעות תמוטנה אונ די הייך וועלן ווערען
אפילו עס וועט זיך אום לאזען דער זכות
ואמהות פון דעסט וועגן וחסדי מאתך לא ימוש
מיין חסד ניט ווערן אפ גטאן פון דיר וברית
לא תמוט אונ דער כריתות ברית פון מיין שלום
ך האב דיר מבטיח גוועזן וועט ניט ווערען
אמר מרחמך יי' אזו זאגט דיין דער בארמדיגער
עניה סוערה לא נחמה דיא ארימע דם איר הארץ
טורימט פון וועגן פיל צרות אונ זיא איז נאך
רייסט גוואָרן ביז אהער דם מיינט ער דיא
ירושלים הנה אנכי מרביץ בפוך אבניך דו זאלסט
דם איך גאט וועל פלאסטערן מיט שטיינער
ך די ערד פון ירושלים ויסדתיך בספירים אונ
על דיך גרונדפעסטן מיט דיא שטיינער וואס
ספיר ושמתי כדכוד שמשותיך דיינע פענסטער
ון שיינט דורך די שויבן וועלן זיין פון כדכוד
לאבני אקדח אונ דיינע טוערן וועלן זיין פון
ע ברילאנטין וואס האבן אפייער קאליער וכל
אבני חפץ אונ גאר דיא שטיינער פון דיין גבול
יין פון טייערע שטיינער וכל בניך למודי יי' אונ
יני קינדער וועלן לערנן גאטס תורה ורב שלום
עס וועט זיין פיל דער שלום פון דייני קינדער

בצדקה תכונני דורך דער צדקה וואס דו וועסט טוען
וועסטו ווערען אן גבריט מיט אלים גוטין רחקי
מעושק דער ווייטער דיך פון רוב [גזלה] כי לא תיראי
וועסטו קיין מורא האבען וממחתה אונ פון אבראך
וועסטו אויך דער נוייטערט זיין כי לא תקרב אליך דען
זיא וועט ניט גינעגען צוא דיר הן גור יגור אפס מאותי
מורא וועט האבן פר גזירות רעות דר וואס איך בין
גיט מיט אים מי גר אתך עליך יפול ווער עס האט זיך
איינגעזאמילט צו מלחמה האלטן מיט דיר דר וועט
פאלן פר דיר אדר מי גר אתך עליך יפול ווער עס האט
גוואנט מיט די ישראל אין דיין עניות דער וועט
רוען מיט דיר אין דיין עשירות כלומר אז עס וועט
דיר וואל גיין הנה אנכי בראתי חרש נופח באש פחם
ומוציא כלי למעשהו איך גאט האב בשאפן איין איזן
מיינסטער דאס ער בלאזט אין דעם פייער פון דיא
קולן אונ ציהט אוס אכלי דם זיא איז ראוי צו דעם
בדערפעניש וואס מען האט זיא גימאכט פון דעסט
וועגן ואנכי בראתי משחית לחבל אונ איך האב ווידער
בשאפען אפרדארבער וואס פרדארבט דיא כלי דאס
מיינט ער איך האב אן גרייצט דעם פיינט אונ איך
האב אים ווידער אן גגרייט אפורעניות כל כלי יוצר
עליך אלי כלים זייני וואס וועט גשארפט ווערן פון
דייניט וועגין צו מלחמה האלטן מיט דיר לא יצלח
וועט ניט בגליקען וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי
אונ איטליכם לשון וואס וועט שטיין מיט דיר צום
משפט וועסטו שולדיג מאכן זאת נחלת עבדי יי' וצדקתם
מאתי דם איז די נחלה פון גאטס קנעכט אונ זייער
גרעכטיקייט וואס וועט זיי קומן פון מיר נאום יי' אזו
זאגט גאט הוי דם שריי איך אום כל צמא לכו למים דם
איטליכר דארשטיגר זאל גיין צום וואסר דם איז
די תורה ואשר אין לו כסף אונ אפילו דער וואס האט
ניט קיין זילבער לכו שברו ואכולו גייט קופט אונ עסט
ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר אונ גייט קופט אן זילבער

אונ

לְכוּ שִׁבְרוּ וֶאֱכֹלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלוֹא־כֶסֶף וּבְלוֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב: לָמָּה תִשְׁקְלוּ־כֶ
בְּלוֹא־לֶחֶם וִיגִיעֲכֶם בְּלוֹא לְשָׂבְעָה שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ אֵלַי וְאִכְלוּ־טוֹב וְתִתְעַנַּג בַּ
נַפְשְׁכֶם: הַטּוּ אָזְנְכֶם וּלְכוּ אֵלַי שִׁמְעוּ וּתְחִי נַפְשְׁכֶם וְאֶכְרְתָה לָכֶם בְּרִית עוֹלָם חַ
דָוִד הַנֶּאֱמָנִים: הֵן עֵד לְאוּמִּים נְתַתִּיו נָגִיד וּמְצַוֵּה לְאֻמִּים: הֵן גּוֹי לֹא־תֵדַע תִּ
וְגוֹי לֹא־יְדָעוּךָ אֵלֶיךָ יָרוּצוּ לְמַעַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵאֲרָךְ:

°דגש אחר שורק

משלי יהודא

לָמָּה תִשְׁקְלוּ כֶסֶף בְּלֹא לֶחֶם וגו׳. לְמָשָׁל אַסוֹחֵר הָט גְדַאוִוינְט אונ בַּאלְד נָאךְ דֶעם דַאוִוינֶען, אֵיידֶער עֶר הָט גִיגֶעסִין, הָט עֶר גְנוּמֶען דֶעם שְׁלִיסֶעל פוּן קְרָאם אונ אִיז גְגַאנְגֶען צוּם קְרָאם אונ הָט גִיעֶפִינְט דִי טִירֶען, אִיז בַּאלְד אַרַיין גְקוּמֶען אֵיינֶער אונ הָט גְקוֹיפְט סְחוֹרָה, אֵיידֶר דֶער מֶענְטְשׁ אִיז אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן קְרָאם אִיז גִיקוּמֶען אֵיין אַנְדֶער סוֹחֵר, אונ אַזוֹי זֶענֶען גֶעגַאנְגֶען סוֹחֲרִים אֵיינֶער נָאךְ דֶעם אַנְדֶערִין, מִיט אַלֶע סוֹחֲרִים הָט מֶען גִידַארְפְט רֵיידֶען, פִיל הָאבֶּען גֶעקוֹיפְט סְחוֹרָה פִיל הָאבֶען נִיט גְקוֹיפְט, דָס הָט זִיךְ אַוֶועקְגִיצוֹיגֶען בִּיז שָׁעָה דְרַיי נָאךְ הַאלְבֶּן טָאג, נָאכְדֶעם הָאבֶען אוֹפְגֶעהֶערְט אַרַיין צוּ קוּמֶען סוֹחֲרִים זָאגְט דֶער קְרֶעמֶער מִיר דַאכְט זִיךְ אִיךְ הָאבּ הַיינְט גָאר נִיט גְגֶעסִין, וַוייל עֶר הָט גִיהַאט פַארְגֶענִיגֶען פוּן פִיל לֵייזוּנְג אִיז עֶר גִיוֶוען זַאט, אַז עֶר הָט גָאר נִיט גְדֶענְקְט אַז עֶר הָט נִיט גִיגֶעסִין, אוֹיף מָארְגֶן אִיז דֶר קְרֶעמֶער גְוֶוען אִין בֵּית הַמִּדְרָשׁ, נָאךְ דֶעם דַאוִוינֶען זָאגְט אֵיינֶער צוּ אִים דוּ בִּיזְט אַחֶבְרָה מַאן אִין חֶבְרָה מִשְׁנָיוֹת, פַר וָואס גֵייסְטוּ נִיט צוּם טִישׁ לֶערְנֶען אַפֶּרֶק מִשְׁנָיוֹת, זָאגְט עֶר גְלוֹיבּ מִיר מַיין חָבֵר אִיךְ וָואלְט לֶערְנֶען אַפֶּרֶק מִשְׁנָיוֹת, נָאר עֶס הוּנְגֶערְט מִיךְ שְׁטַארְק, הָט דֶער חָבֵר צוּ אִים גְזָאגְט אוֹיף דִיר אִיז גְזָאגְט גְוָואֹרֶן דֶר פָּסוּק וָוס דֶר נָבִיא יְשַׁעְיָה הָט גְזָאגְט לָמָּה תִשְׁקְלוּ כֶסֶף בְּלֹא לֶחֶם, פַר וָוס גֶעכְטִין וֶוען אִיר הָט גִידַארְפְט וֶוענִין גֶעלְט וּפַר קוֹיפִין סְחוֹרָה אונ נֶעמֶען גֶעלְטוּ, הָט אִיר גְקֶענְט זַיין אַגַאנְצִין טָאג בְּלֹא לֶחֶם, אָן בְּרוֹט, אֲפִילוּ דוּ הָאסְט נִיט גִיגֶעסֶן הָט דִיךְ גָאר נִיט גֶעהוּנְגֶערְט, אֲפִילוּ פוּן דֶעם פַארְדִינְסְט וָוס דוּ הָאסְט פַארְדִינְט וֶועסְטוּ אַצֶענְטִיל אוֹיךְ נִיט הָאבִּין, נַיין חֲלָקִים וֶועלֶן דַיין וַוייבּ אונ קִינְדֶר צוּנֶעמֶען, וָוס הָאסְטוּ פוּן דֶעם וָוס זַיי עֶסִין אונ טְרִינְקֶען וֶוען דֶר מֶענְטְשׁ שְׁטַארְבְּט וָוס הָט עֶר פוּן דֶעם וָוס עֶר הָט גְלָאזְן אַגְרוֹיסֶען פַארְמֶעגֶען פַר זַיין וַוייבּ אונ קִינְדֶר, וִיגִיעֲכֶם, אֵייעֶר מַאטֶערְנֶעשׁ, אַז דֶר מֶענְטְשׁ מַאטֶערְט זִיךְ צוּ לֶערְנֶען תּוֹרָה, וָוס דִי תּוֹרָה וֶועט אִיר מִיט נֶעמֶען מִיט אֵייעֶר נְשָׁמָה, בְּלֹא לְשָׂבְעָה, אַז אִיר זֶענְט נִיט זַאט וְוילְט אִיר נִיט אָנְהֵייבֶּן לֶערְנֶען תּוֹרָה, שִׁמְעוּ וּתְחִי נַפְשְׁכֶם, הֶערְט בְּעֶסֶר תּוֹרָה וֶועט לֶעבֶּען אֵייעֶרֶע נְשָׁמוֹת בָּעוֹלָם הַבָּא אונ אִיר וֶועט לֶעבִּין מִיט דִי נְשָׁמוֹת צוּזַאמֶען בָּעוֹלָם הַזֶּה:

פירוש ע״ט

אונ אָן פַר בַּייטוּנְג דִי תּוֹרָה וָואס זִיא אִיז בֶּ
יַיִן וְחָלָב פוּן וַויין אונ מִילֶךְ לָמָּה תִשְׁקְלוּ כֶסֶף בְּ
וָוארוּם זָאלְט אִיר גוֹרֵם זַיין אִיר זָאלְט וֶועגֶן אַ
זִילְבֶּר צוּ אֵייעֶרֶע פַיינְט אָן בְּרוֹט נַייֶערְט אוּם
וִיגִיעֲכֶם בְּלֹא לְשָׂבְעָה אונ אֵייעֶר מִידִיקַייט דַאנ
אֵייעֶר גוּטְס וָוס אִיר מִיד זִיךְ אִיבֶּר דֶעם זָאלְנ
אַוֶועק גֶעבֶּן נִיט פוּן אָן זֶעטֶן וֶועגֶן שִׁמְעוּ שָׁמ
וְאִכְלוּ טוֹב לִיבֶּערְשְׁט הֶערְט מִיךְ אונ עֶסְט גוּט
מֵיינְט מֶען לֶערִינְט דִי תּוֹרָה דָס זִיא אִיז גוּט
בַּדֶשֶׁן נַפְשְׁכֶם אונ לָאז זִיךְ מִתְעַנֵּג זַיין מִיט פֶעטִ
אֵייעֶרִי לֵייבֶּר הַטּוּ אָזְנְכֶם וּלְכוּ אֵלַי נֵייגְט אֵייעֶרִי
אונ גֵייט צוּ מִיר שִׁמְעוּ וּתְחִי נַפְשְׁכֶם הֶערְט צוּ נ
כְּייד דֶען וֶועט לֶעבֶּן בְּלֵייבֶּן אֵייעֶרִי לֵייבֶּר וְ
לָכֶם בְּרִית עוֹלָם אונ אִיךְ וֶועל פַאר שְׁנַיידֶען צוּ
אַכְרִיתוּת בְּרִית אוֹיף אֵייבִּג חַסְדֵי דָוִד הַנֶּאֱמָנִים
אִיךְ גָאט זָאל בַּצָאלֶען צוּא דָוִד הַמֶּלֶךְ פַאר
גְגְלֵייבְּטִי חֲסָדִים וכו׳ עֶר הָט גְטָאן הֵן עֵד לְאוּמִּים
אֵיין עֵדוּת צוּ דִי קִינִיגְרַייכֶן הָאבּ אִיךְ אִים
עֶר זָאל זַייא שְׁטְרָאפֶען אונ זָאל עֵדוּת זָאגֶע
זֵייעֶרִי שְׁלֶעכְטִי מַעֲשִׂים אַקֶעגֶען זֵייעֶר פְּנִי
וּמְצַוֵּה לְאוּמִּים אֵיין הַאר אונ אַשַׁאפֶּער צוּא
קִינִיגְרַייךְ הָאבּ אִיךְ אִים גְגֶעבֶּן הֵן גּוֹי לֹא תֵדַע
אֵיין פָאלְק וָואס דוּ וֶועסְט עֶס נִיט קָאנֶען וֶו
רוּפֶּן צוּ דַיין דִינְסְט וֶוען דוּא יִשְׂרָאֵל וֶועסְט
גָאט צוּא הֶערֶען וְגוֹי לֹא יְדָעוּךָ אֵלֶיךָ יָרוּצוּ אונ אַ
פָאלְק וָוס וֶועט דִיךְ נִיט קֶענֶען וֶועלֶען לוֹפֶ
אוֹיף בְּרֶענְגֶען דִיר מַס דָאס וֶועט זַיין לְמַעַן יְ
פוּן וֶועגֶען גָאט דַיין הַאר דָאס עֶר וֶוערְט
אוֹיף דִיר וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵאֲרָךְ אונ וֶועגֶען דֶעם הֵיילִיגֶן פוּן דִי יִשְׂרָאֵל וָואס עֶר גִיט דִיר שֵׁיינ

מנין המצות בסדר לך לך יש בה מצוה עשה אחת

ב (עשה ב) למול את הבן שנא׳ זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריך המול לכם כל זכר וגו׳

יב א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָם לֶךְ־לְךָ
מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית
אָבִיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ׃
ב וְאֶעֶשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל וַאֲבָרֶכְךָ

א וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָם
אִיזֵל לָךְ מֵאַרְעָךְ
[...]לְדוּתָךְ וּמִבֵּית אֲבוּךְ
[...]רְעָא דִּי אַחֲזִנָּךְ׃
[...] אֶעְבְּדִנָּךְ לְעַם סַגִּי

תולדות אהרן

[...]ב׳ ר״פ טו: ואברכך פסחים קיז:

בעל הטורים

[...] לך. פתח באמירה בל׳ שנברא בו העולם שבי׳ מאמרות נברא העולם וכולו לא נאמר אלא בזכות אברהם לכך כתיב עליו מאמר. לך
לך רמז לו כשתהיה בן מאה כמנין לך לך אז ואעשך לגוי גדול שנולד לו יצחק. ד״א רמז לו שלאחר שתלך מארצך תחיה כמנין
שהרי בן ע״ה שנה היה כשיצא וכל שנותיו קע״ה. ד״א רמז לו הגליות השנים שב״פ ילכו ישראל בגולה. ד״א רמז לו שאחר כ׳ דורות
לך ילכו בגלות בימי צדקיהו ובזכותך שדברתי עמך בן ע״ה שנה (ל״ל ע׳) בברית בין הבתרים ישובו לאחר ע׳. ולכך סמך בחרן ללך
שבחרון אפו של הקב״ה בעו״ה גלו: (ב) ואעשך לגוי גדול וגו׳. ברכו כאן ז׳ ברכות וכם אלו. ואעשך לגוי גדול והיא הגדולה שבכולם

רש״י

[...] לך. להנאתך ולטובתך. ושם אעשך א לגוי גדול
וכאן אי אתה זוכה לבנים. ועוד שאודיע
[...] בעולם: (ב) ואעשך לגוי גדול. לפי שהדרך גורמת

בית יהודא

(א) וְלֶךְ לְךָ. זָאגְט רש״י לֶךְ לְךָ מֵיינְט מֶען, דוּ זָאלְסְט
גֵיין פוּן דֵיינֶעטְוֶועגִין (לַהֲנָאָתְךָ וּלְטוֹבָתְךָ) פוּן וֶועגִין דַיין
הֲנָאָה וּפֶערְגֶענִיגֶען) אוּנ דַיין טוֹבָה (וְשָׁם אֶעֶשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל)
דָארְטִין אִין דֶעם לַאנְד וָואס דוּ וֶועסְט קוּמֶען וֶועל אִיךְ דִיךְ
[...] צוּ אַגְרוֹיסֶע פָאלְק (וְכַאן אִי אַתָּה זוֹכֶה לְבָנִים) אִין דִי לַאנְד וֶועסְטוּ נִיט זוֹכֶה זַיין צוּא הָאבִּין קִינְדֶער (וְעוֹד) נָאךְ
[...] וֶועסְטוּ הָאבִּין (שֶׁאוֹדִיעַ טִבְעֲךָ בָּעוֹלָם) אִיךְ וֶועל מַאכִין וִויסֶען דַיין נָאמֶען אוֹיף דֶער וֶועלְט: (ב) וְאֶעֶשְׂךָ לְגוֹי

דעת זקנים מבעלי התוספות

[...] ברכך. אני בעצמי ובכבודי: ואגדלה שמך. שאוסיף אות
על שמך למנין רמ״ח איבריך ונמצא גוף שלם וישם שלם:
ברכה. ברכתך קודמת לברכתי שאומרים בתחלה מג״א
[...]כן מחיה המתים. ד״א והיה ברכה עד עכשיו הברכות

שפתי חכמים

א רצה לומר הקרא קאי אלעיל ספי׳ להנאתך ולטובתך ועז״פ מה
היא הטובה שאעשה לך ששם אעשך לגוי גדול ומה ההנאה
שאודיע טבעך בעולם ר״ל הואיל ואח״כ מפרש הפסוק בעצמו ואעשך
לגוי גדול ואגדלה שמך א״כ בתחלה כשאמר לו לך לך ש״מ שעל מנת
כן אמר לו. כתב הרא״ם אף שלך לך אינו קושיא דמלינו הגשם חלף הלך
[...]מוהו רבים א״כ הכי נמי נימא אורחא דקרא הוא אפי׳ הכי היכא דאיכא למדרש דרשינן אבל לי נראה שקושיא הוא בכל מקום
[...]הגשם חלף הלך לו ר״ל לטבעו ולרצונו אבל כאן הקב״ה אמר לו לך לך והוא אין רצונו בכך לכ״א לך לך להנאתך וכו׳. כתב מהרש״ל

פירוש לתורת אלהים

(א) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל אַבְרָם אוּנ גָאט הָט גְזָאגְט צוּ אַבְרָם
[...]ךְ לְךָ גֵייא אַרוֹס פוּן דַיין טוֹבָה וֶועגֶען מֵאַרְצְךָ
[...] דַיין לַאנְד וּמִמּוֹלַדְתְּךָ אוּנ פוּן דַיין גְבִירְט וּמִבֵּית
אוּנ פוּן דַיין פָאטֶערְס הוֹיז אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ צוּ
[...] לַאנְד וָוס אִיךְ וֶועל דִיר וַוייזֶן אוּנ וָוס וֶועט זַיין
[...]טוֹבָה אִיךְ וֶועל דִיךְ דָארְט מַאכֶן צוּ אַגְרוֹס פָאלְק
[...]וִיסְטוּ נִיט זוֹכֶה צוּ הָאבֶּן קִינְדֶר אוּנ ווִידֶער אִיךְ
[...] מוֹדִיעַ זַיין דַיין שֵׁם אוֹיף דֶר וֶועלְט: (ב) וְאֶעֶשְׂךָ
[...]דוֹל אִיךְ וֶועל דִיךְ מַאכֶען צוּ אַגְרוֹיס פָאלְק דוּ

ליקוטים על התורה

(א) וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל אַבְרָם וגו׳. דֶער סֵפֶר נ״צ פְרֶעגְט אִין
סוֹף סִדְרָה נֹחַ שְׁטֵייט וַיָּמָת הָרָן עַל פְּנֵי תֶּרַח אָבִיו, הָרָן
אִיז גִישְׁטָארְבֶּן פַאר זַיין פָאטֶער תֶּרַח, צוּ וָואס דֶערְצֵיילְט
דָאס דִי תּוֹרָה, נָאר פוּן נָאךְ דֶעם מַבּוּל בִּיז הָרָן אִיז קֵיינֶר
גִישְׁטָארְבִּין פְרִיעֶר פַר זַיין פָאטֶר, נָאר אִיצְט וֶוען מֶען הָט
אַבְרָהָמֶען אַרֵיינְגֶעוָוארְפִין אִין פַייעֶר, אוּנ הקב״ה הָט אִים
גֶערֶעטֶעט פוּן פַייעֶר, אִיז הָרָן דָארְטִין גִיוֶוען נֶעבִּין פַייעֶר,
הָאבִּין דִי כַּשְׂדִּים גִיזָאגְט דִיא קִינְדֶער פוּן תֶּרַח הָאבֶּן גֶעוִוים
אַזוֹי אַכִּשּׁוּף אַז דֶער פַייעֶר קֶען זֵיי נִיט פַארְבְּרֶענֶען, מִיר
ווֶועלִין מַאכִין אַפְּרָאבֶּע מִיר וֶועלֶן דֶעם אַנְדֶערִין זוּהְן פוּן
תֶּרַח וָדָם אִיז הָרָן אוֹיךְ אַרֵיין וַוארְפִין אִין פַייעֶר וֶועלֶן מִיר
זֶעהֶן אוּב עֶר וֶועט אוֹיךְ נִיט פַארְבְּרֶענְט וֶוערִין אִיז דָאס

[...], אוּנ אוֹיב עֶר וֶועט פַארְבְּרֶענְט וֶוערִין, וֶועלֶען מִיר וויסֶען אַז דֶער גָאט פוּן אַבְרָהָמֶען הָאט גֶערֶעטֶעט אַבְרָהָמֶען,
[...]הָרָן אִיז פַארְבְּרֶענְט גִיוָוארִין, אוּנ זַיין פָאטֶער תֶּרַח אִיז דָארְט גֶעשְׁטַאנֶען, דְרִיבֶּער שְׁטֵייט אִין פָּסוּק עַל פְּנֵי תֶּרַח
[...], פַאר זַיין פָאטֶר תֶּרַח. אִיצְט ווִי אַלֶע פֶעלְקֶר הָאבִין גִוואסְט אַז הקב״ה הָט גֶרֶעטֶעט אַבְרָהָמֶען, הָאבֶּן פִיל פֶעלְקֶר
[...]גְט זֵייעֶרֶע קִינְדֶער צוּ אַבְרָהָמֶען, עֶר זָאל זֵייא לֶערְנֶען ווִי צוּ דִינֶען הקב״ה, אוּנ ווִי תֶּרַח הָט גִיזֶעהְן דֶעם נֵס וָוס
[...]שָׁאהֶן גִיוָוארִין צוּ אַבְרָהָם, אוּנ עֶר הָאט גִיזֶעהֶן אַז אַבְרָהָם מִיט זַיין וַוייבּ שָׂרָה ווִילֶען אַוֶועק גֵיין פוּן דֶעם לַאנְד,
[...] זֵייא אִים גִבְּלִיבֶּען עֶר זָאל גֵיין מִיט אַבְרָהָמֶען אוּנ שָׂרָה וְואהִין זֵיי וֶועלִין גֵיין, אוּנ וַוייל אַבְרָהָם מִיט שָׂרָה הָאבִּין
[...]נְט מִיט אֱמֶת צוּ גֵיין אִין לַאנְד כְּנַעַן, וַוייל אִין זֵייא אִין הַארְצִין הָאט זִיךְ דֶרְוֶועקְט אַגְלוֹיבְּטוּנְג צוּ גֵיין אִין כְּנַעַן.
[...] הָאט הקב״ה גִיזָאגְט צוּ אַבְרָהָם עֶר זָאל גֵיין אִין לַאנְד כְּנַעַן, אוּנ עֶר אִיז גֶעקוּמֶען אִין לַאנְד כְּנַעַן, אוּנ וַוייל תֶּרַח
[...]יט גֶעגְלוֹיבְּט אִין הַארְצִין צוּ גֵיין אִין כְּנַעַן, עֶר הָט נָאר גִיוָואלְט אַנְטְלוֹיפִין פוּן כַּשְׂדִּים, וַוייל דִיא כַּשְׂדִּים הָאבֶּן אִים
[...]לְט הַרְגֶנֶען וָוס עֶר הָאט זֵיי גֶענַארְט מִיט זַיינֶע גֶעטֶער, דְרִיבֶּער בַּאלְד ווִי עֶר אִיז אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן לַאנְד כַּשְׂדִּים אוּנ
עֶר אִיז גֶעקוּמֶען אִין חָרָן וְדִי שְׁטָאט הָרָן אִיז אִין אֲרַם נַהֲרַיִם), הָט עֶר זִיךְ בַּזֶעצְט ווָאהְנֶען אִין חָרָן:
[...]אֶעֱשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל וגו׳. רש״י זָאגְט מֶען מֵיינְט וָוס מִיר זָאגִין אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב, דִי גְמָרָא
[...]זָאגְט אַבְרָהָם יִצְחָק יַעֲקֹב וֶוערִין גֶרוּפִין אָבוֹת, דִיא צְוֶועלְף קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב וֶוערִין גֶערוּפִין שְׁבָטִים, דְרִיטֶער.

ספר הישר

[...] טֶעג הָט זִיךְ גָאט בַּוִוויזֶן צוּא אַבְרָם אִין חָרָן אוּנ זָאגְט צוּ אִים פַר וָואר אִיךְ הָאבּ גְרֶעט צוּ דִיר פַאר צְוָואנְצִג יָאר אַזוֹי צוּ זָאגֶן:
[...]לֵךְ גֵיי אַרוֹס פוּן דַיין טוֹבָה וֶועגִין פוּן דַיין גְבִירְד אוּנ פוּן וַוייזִין צוּ גֶיבֶּן דָם לַאנְד דִיר אוּנ צוּ דַיינֶע קִינְדֶער דֶען אִין דֶעם
דַיין פָאטֶערְס הוֹיז גֶעוּוִנְד צוּם לַאנְד וָוס אִיךְ וֶועל דִיר דָאזִיגֶען לַאנְד וֶועל אִיךְ דִיךְ בֶּענְטְשֶׁען אוּנ דָארְט וֶועל אִיךְ דִיךְ

וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ וֶהְיֵה בְּרָכָה׃ וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ

בעל הטורים

שיעשהו לגוי שעם זאת נכלל השיעבוד והשחרור. והשנית שההיות אברם טרם הכניסו בברית יברכהו ברכת הממון כמ"ש ואברם מאד. והשלישי שיגדל שמו מאברם לאברהם. והרביעי שיהיה הוא בעצמו ברכה. והחמישי שיברך השם מבורכיו. והששי שיאו מבקשי רעתו. והשביעי שיתברכו בו כל משפחות האדמה: אשר אראך. ב' במס' הכא ואידך בזכריה גבי גליות מלמד שו הקב"ה לאברהם הגליות: אראך. בגי' בענניס מלמד שהיו ענניס הולכים לפניו ומראים לו הדרך: ואעשך לגוי גדול ואברכך וא שמך. ג' ברכות כנגד ג' ברכות כהנים וכן מברכיך ג' תגין על ד' לומר לך כי ג"פ כ' הם ס' כנגד ס' אותיות שבברכת כהנים והם יאר ישא: ואברכך בגי' אברהם: והיה. ו' במסו' והיה ברכה. והיה תמים. והיה נכון לבקר. עלה אלי ההרה והיה שם. והיה לי

בית יהודא

גדול. זאגט רש"י (לְפִי שֶׁהַדֶּרֶךְ גּוֹרֶמֶת לִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים) ווייל די וועג ברענגט צו דריי זאכן (מְמַעֶטֶת פְּרִיָּה וְרִבְיָה) דער וואס גייט אין וועג האט ווייניג קינדער ווייל אין וועג דארף ניט אמענטש זיך בהעפטין מיט זיין ווייב, אונ דער מענטש וואס גייט פיל ווערט אין אים די זרע ווייניגער (וּמְמַעֶטֶת אֶת הַמָּמוֹן) אונ עס מאכט ווייניגער דאס געלט (וּמְמַעֶטֶת אֶת הַשֵּׁם) אונ עס מאכט ווייניגער דעם נאמין (לְכָךְ הוּזְקַק לִשְׁלֹשָׁה בְּרָכוֹת הַלָּלוּ) דריבער איז ער גיוועזן געניים הקב"ה זאל אים בענטשין מיט די דריי בְּרָכוֹת וּלְהַבְטִיחוֹ עַל הַבָּנִים) ער זאל אים צוזאגען ער וועט האבין קינדער (עַל הַמָּמוֹן) ער וועט האבין געלט (וְעַל הַשֵּׁם) ער וועט ה אנאמען אויף דר וועלט, נאך אפשט זאגט רש"י (וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ) איך וועל גרויס מאכין דיין נאמען (הֲרֵינִי מוֹסִיף עַל שִׁמְךָ) איך וועל געבין נאך אאות צוא דיין נאמען (שֶׁעַד עַכְשָׁיו שִׁמְךָ אַבְרָם) ביז איצט איז דיין נאמען אברם וְאֵילָךְ אַבְרָהָם) פון הייגט אונ וויטער וועט זיין דיין נאמען אברהם (וְאַבְרָהָם עוֹלֶה רמ"ח) דער ווארט אברהם קאטר צווייא הונדערט אכט אונ פערציג (כְּנֶגֶד רמ"ח אֵבָרָיו שֶׁל אָדָם) געגין די צוויי הונדערט אכט אונ פערציג גלידער אמענטש האט: וַאֲבָרֶכְךָ. (בְּמָמוֹן) איך וועל דיך בענטשין מיט געלט: וֶהְיֵה בְּרָכָה. דו זאלסט זיין דר בענטשר (הַבְּ נְתוּנוֹת בְּיָדְךָ) דיא ברכות זענען גיגעבין אין דיין האנט (עַד עַכְשָׁיו הָיוּ בְּיָדִי) ביז איצט זענען די ברכות גיוועזן אין האנט (בֵּרַכְתִּי לְאָדָם וְנֹחַ) איך האב געבענטשט צוא אדם אונ צו נח (וּמֵעַכְשָׁיו אַתָּה תְּבָרֵךְ אֶת אֲשֶׁר תַּחְפּוֹץ) אונ פון איצט וועסטו בענטשין וועמען דו וועסט וועלין, אונ אזו ווי דוא וועסט בענטשין וועל איך אים געבען (דָּבָר אַחֵר) נאך א

רש"י

ב לשלשה דברים ממעטת פריה ורביה וממעטת את ה וממעטת את השם לכך הוזקק לשלשה ברכות הללו שהב על הבנים ג ועל הממון ועל השם (ס"א וזהו ואגדלה הריני מוסיף אות על שמך שעד עכשיו שמך אברם ו ואילך אברהם ואברהם עולה רמ"ח כנגד איבריו של כרש"י ישן): ואברכך. בממון. ב"ר: והיה ברכ הברכות נתונות בידך עד עכשיו היו בידי ברכתי ל ונח ומעכשיו אתה תברך את אשר תחפוץ. ב"ר.

שפתי חכמים

לפי פי' ראשון קשה דלריכין אנו להגיה שם לכן מפרש רש"י ועוד וכו' ולפ"ז קשה מאי ואעשך לגוי גדול לכך לריך לשני פשטים: ב דק"ל למה ברכהו בג' ברכות הללו ולא בשאר ברכות: ג משמע שר"ל לפי שהדרך ממעט כו' לכך הבטיחו על הבנים וא"ל הדרך אינו מזיק לך אלא כמו שאם לא היית בדרך היה לך בנים כך הדרך אינו מזיק לך וקשה הא לעיל פירש"י וכאן אי אתה זוכה לבנים וכן מה שפי' כאן לפי שהדרך ממעט את השם הבטיחו שהדרך אינו מזיק לו כלום אלא כמו שאם לא היה בדרך היה בעל שם כך יהיה עכשיו וזה סותר מה שפירש לעיל ועוד שאודיע טבעך בעולם משמע דבח"ל אין לו שם כלל ועוד קשה למה מפרש מתחלה מלת והיה ברכה ואח"כ מפרש דבר אחר ואעשך לגוי גדול וכו' שלא על סדר הקרא עוד קשה למה מפרש בתחלה מלת ואעשך לגוי גדול ואח"כ מפרש מלת מארלך וממולדתך שלא על סדר הקרא והרא"ם פי' דרש"י כתב באחרונה ב"ר כלומר שהוא מורה שחולק על מה שפי' להנאתך ולטובתך נראה לי הפלפול דס"פ דמה שאמר ואעשך לגוי גדול וגו' לפי שהדרך וכו' לא בא לפרש על ואעשך לגוי גדול אלא רש"י מקשה קושיא

דעת זקנים מבעלי התוספות

בידי מכאן ואילך מסורות בידך ותברך כל מי שתרצה וכש לברך את יצחק וראה עשו עתיד לצאת ממנו לא רצה אמר אמתין עד שיבא מי שמסר לי הברכות ויברכנו אם ה"ד ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק משל למלך שיש לו פרדס נאה ומסרו לאוהבו לשמור ולהש מים התחיל השומר מטייל בו וראה שם שני אילנות אחד סם המות ואחד טוען סם חיים וצריכין להשקות ולא היה להשקות זה בלא זה אמר מה אשקה את הטוב ונמצא אני את הרע ואם לא אשקה ימות הטוב חזר ואמר אניח חכ שיבא בעל הפרדס ויעשה כרצונו. ד"א והיה ברכה לשון שצוהו שבכל מקום שילך שילמד בני אדם להכיר בוראם ול

ליקוטים על התורה

צווייגין, אזו ווי עס איז אבוים מיט צווייגין, אזו איז גיוועזן יעקב מיט זיינע קינדר, איז דאך אקשיא, יעקב אליין איז דאך אוך אצווייג פון יצחק, אונ יצחק איז אצווייג פון אברהם, דארפין מיר דאך רופין אב נאר אברהמען אליי, נאר מיר רופין אב אפאטר, ניט נאר צו זייני קינדר וואס ער האט זיי גיבארין, נאר צו דיא ביידע זאכין וועם ער האט ארויס גיגעבין פון זיין נאטור אויף דר וועלט הייסט ער אפאטער אונ דיא מענטשין וואס לערנען פון אים זייא זאלן אויך אזוי טאהן, ווערין גרופין זיינע קינדר, ווי עס ש אין פסוק אֲבִי כָּל תּוֹפֵשׂ כִּנּוֹר וְעוּגָב, יובל איז דער פאטער פון אלע מענטשין וואס שפילען מיט מוזיקאל אינסטרומענטין, ווייל ער איז גיוועזן דר ערשטר ווס האט אנגהויבין שפילן אונ פון אים האבין אלע גלערנט שפ אֲבִי יוֹשֵׁב אֹהֶל וּמִקְנֶה, יבל איז דר פאטער, דער ערשטער וואס האט אנגהויבין מאכין געצעלטין אין פעלד אונ פיט בהמות, אונ פון אים האבין אלע גלערנט אזו צוא טאהן, די גמרא זאגט אויך אזו המלמד את בן חברו תורה מענטש וואס לערנט תורה אפילו מיט זיין חברס זוהן איז גלייך כאלו ילדו, וויא ער וואלט אים גיבארין. אברהם גיוועזן דער ערשטער וואס האט גבריינגט דיא מדה פון גמלות חסדים, יצחק איז גיוועזן דער ערשטער וואס האט געבר

פירוש להורת אלהים

וועסט האבן קינדר עס וועט פון דיר ארויס קו אגרויס פאלק וַאֲבָרֶכְךָ איך וועל בענטשן דיך [ס"ין וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ אונ איך וועל גרויס מאכן דיין נא דם הייסט ער וועט האבן אגרויסען שם [ס"ין וֶהְיֵה בְּרָכָה אונ דו וועסט זיין אבענטשער [ס"ין

ספר הישר

מאכן צו איין גרוס פאלק אונ איך וועל אכפערין דיין נאמן אונ עס זאל ווערין גיבענטשט מיט דיר אלע משפחות וואס זענין אויף דר ערד אונ אצונד שטיי אויף אונ גייא ארויס פון דר שטאט דו אונ דיין ווייב אונ אלס דיין איז אונ אויך אלע וואס זענין געווינען גיוואורן אין דיין הויז אונ אלע די לייבר וואס דו ה דיר איינגיזאמילט אין חרן אונ קער ווידר צום לאנד כנען אברם שטייט אויף אונ נעמט זיין ווייב שרי אונ אלץ דס זי אונ אלע די ווס זענין גיווען אין זיין הויז אונ אויך אלע ווס

ג וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלֶּלְךָ אָאֹר

מְבָרֵךְ: ג וַאֲבָרֵךְ
וּמְלַטְטָךְ אֵילוּט

תו"א ואברכה ברכות נה סוטה לח:

בעל הטורים

אב. אם תהיה תמים וכו׳ אז תהיה ברכה ועלה אלי ההרה והיה לי לאב: (ג) ואברכה מברכיך. בגי׳ כהנים המברכים בניך על לי רבים ומקללך לשון יחיד: ומקללך אאור. בגי׳ זה בלעם הבא לקלל בניך: ואברכה. ב׳ במס׳ הכא ואידך ואברכה שמך לעולם שברכו ברכה שאין לה הפסק וזהו ואברכה שמך לעולם:

רש"י

וי גדול זהו שאומרים אלהי אברהם ואברכך זהו אלהי יצחק ואגדלה שמך זהו שאומרים אלהי יעקב חותמין בכולן ת"ל והיה ברכה בך הן חותמין ולא ארצך. והלא כבר יצא משם עם אביו ובא עד כך אמר לו התרחק עוד משם וצא מבית אביך: ראך. לא גלה לו הארץ מיד כדי לחבבה בעיניו

בית יהודא

איז (וְאֶעֶשְׂךָ לְגוֹי גָדוֹל) איך וועל דיך מאכין צו אגרויסע פאלק (זֶהוּ שֶׁאוֹמְרִים אֱלֹהֵי אַבְרָהָם) אלע יודין וועלין זאגין אֱלֹהֵי אַבְרָהָם, איך בין דער גאט פון אברהם (וַאֲבָרֶכְךָ) איך וועל דיך בענטשין (זֶהוּ שֶׁאוֹמְרִים אֱלֹהֵי יִצְחָק) מען וועט זאגן איך בין דר גאט פון דיין זוהן יצחק (וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ) איך וועל גרוס מאכין דיין נאמן (זֶהוּ שֶׁאוֹמְרִים אֱלֹהֵי יַעֲקֹב) מען וועט זאגן איך בין דער גאט פון דיין אייניקעל יעקב (יָכוֹל יְהִיוּ חוֹתְמִין בְּכוּלָן) איך וואלט מיינען מען זאל אום לאזין דיא אלע דרייא מען זאל זאגין ברוך אתה ה׳ מגן אברהם יצחק יעקב (תַּלְמוּד לוֹמַר) לערנט אונז דער פסוק (והיה) דו זאלסט זיין דיא ברכה (בְּךָ חוֹתְמִין) מיט דיר אליין זאל מען אויסלאזן די ברכה מען זאל נאר זאגן מגן (ולא בהם) אונ ניט מיט זיי: (מֵאַרְצְךָ) דוא זאלסט ארויסגיין פון דיין לאנד, פרעגט רש"י זיין לאנד איז (אור כשדים) (וַהֲלֹא כְּבָר יָצָא מִשָּׁם עִם אָבִיו) פון כשדים איז ער דאך לאנג ארויסגעגאנגען צוזאמען מיט (וּבָא עַד לְחָרָן) אונ ער איז גקומען ביז חרן (אֶלָּא כַּךְ אָמַר לוֹ) נאר אזוי האט הקב"ה גיזאגט צו אים (התרחק) דוא זאלסט דיך פון חרן אויך דערנווייטערין (וְצֵא מִבֵּית אָבִיךָ) דוא זאלסט ארויסגיין פון דיין פאטערס שטוב (אזאלסט גיין) (אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ) צו דיא לאנד וואס איך וועל דיר ווייזן, פרעגט רש"י (וְלָמָּה לֹא גִלָּה לוֹ הָאָרֶץ) וואס האט הקב"ה אים באלד ניט געזאגט צו וועלכע לאנד ער זאל גיין, ענפערט רש"י (כְּדֵי לְחַבְּבָהּ בְּעֵינָיו) ער

דעת זקנים מבעלי התוספות

דכתיב לקמיה ויקרא בשם ה׳ שאמר לו הבורא ית׳ בירוהו ולכך ויהי רעב בארץ: (ג) ואברכה מברכיך. דומא אמר לו הקב"ה לאברהם ממך יצא שבט שמברך שבט לוי שיצאו ממנו כהנים שמברכים את ישראל ברהם ואותו שבט מי מברכו אמר לו אני אברכנו אני אברכם הה"ד ואברכה מברכיך ונ"ל דהיינו מה ס׳ חולין ברכה לכהנים מנא לן מאברכה מברכיך: וגו׳. כי יתערבו כל המשפחות שהכל יתאוו להתחבר

שפתי חכמים

שפירש לעיל כאן אי אתה זוכה לבנים והא בב"ר אמרו ואעשך לגוי גדול לפי שהדרך וכו׳ א"כ משמע שכאן היה נמי זוכה לבנים וא"ל דהמד"ר משובש הוא לפי שבנים ושם מפורשים בקרא אבל ממון אינו מפרש ל"פ ממון נמי מפורש ואברכך בממון וא"ת והא עדיין י"ל דהמדרש משובש דהא המדרש רוצה לדרוש כל היתורים שבקרא ומה הוא דורש במלת והיה ברכה ועז"פ והיה ברכה נמי למדרש אתא הברכות נתונים בידך וכו׳ א"כ ש"מ שאינו משובש וא"כ קשה על פי׳ דלעיל ומתרץ ד"א ואעשך לגוי גדול זה שאומרים וכו׳ ר"ל בב"ר יש עוד פי׳ אחר על ואעשך לגוי גדול וא"כ מאי דפירש לעיל וכאן אי בנים אליבא דד"א פירש וק"ל מהרש"ל דלפי פי׳ הברכות נתונים כו׳ הי"ל והיה מבורך שקאי על אדם המברך לכן פי׳ ד"א וכו׳ יתור הפסוק: ד פי׳ דהכי משמע מקרא לפי שאין אומרים אלהי אלא על רבים כמו אלהי ישראל אלהי העברים אלהי העמים אבל אין אומרים אלהי שלא מצינו בשום מקום שנכתב על יחיד אלהי לכך א"ל הקב"ה ואעשך לגוי גדול ר"ל שאתה תהיה כמו אומרים עליך אלהי אברהם כמו על גוי גדול ומפני שמלת ואברכך מורה על תוספת ברכה אמרו שאף בנו יזכה לאותה ברכה יו אלהי יצחק ולפי שמלת ואגדלה שמך מורה עוד על תוספת גדולה אמרו שאף בן בנו יזכה לאותה מעלה שיאמרו אלהי דתלה זה בהליכתו לארץ ישראל ולא בח"ל י"ל משום דאמרו כל הדר בח"ל כאלו אין לו אלוה ולכך אין לומר אלהי אברהם לא"י וק"ל: ה וזהו בגימ׳ שם של ד׳ כלומר בך יהא החתימה שאומרים בא"י מגן אברהם (מהרש"ל): ו מפני שמלת לך צריך שהיה עומד שם שייך לי יציאה ואלו מארצך שכבר יצא משם שייך לשון התרחק עוד הוכרח לפרש מלת לך מלשון הרחקה: ז רצל"ת למה הוצרך כ"כ לומר לו יציאתו מהיכן יצא׳ וכי לא ידע שיצא ממקום שהוא שם שהוא מבית אביו וא"כ הי"ל לך לך אל עז"פ לא גילה לו מיד כדי לחבבה בעיניו וכולי כלומר כדי לחבב את ארצו בעיניו וכדי ליתן לו שכר טוב על כל דבור ודבור ועל פסיעה כי ברבוי החיבה והתוארים שמחבב את ארצו שילך משם ירבה לערו בעזיבת המקום ההוא וככה יהיה שכרו דלפום משום הכי כתיב מארצך וממולדתך ומבית אביך וגו׳ כדי לחבב עליו ארצו ברבוי תוארים וכן גבי את בנך וגו׳ שהאריך ברבוי לחבב את בנו בעיניו כדי שיתן לו שכר טוב על כל דבור ודבור כי כפי רבוי תוארים כן יהיה לערו בזביחתו והפרדו ממנו ולזה לו המקום אשר יבוא אותו שמה כדי שלא ידע את המקום ההוא ושמא הוא גרוע ממקומו שילא משם וילטער יותר וכזה יהיה

פירוש לתורת אלהים

ה אונ איך וועל בענטשען מְבָרְכֶיךָ דיינע
איך וועל בענטשן דעם וואס וועט דיך
וּמְקַלֶּלְךָ אונ דיינע שעלטערס דער וואס
שעלטען אאור וועל איך אים שעלטען

ליקוטים על התורה

די מדה, אז אמענטש זאל אויפגעבין זיין לעבין פאר דיא ליבשאפט פון הקב"ה, אונ מיט זיין עקדה הט ער געוויזען אז עס איז דא עולם הבא ווס דר פערגעניגען איז פאר דיא נשמה אליין אן דעם גוף, נאכדעם ווי דער מענטש שטארבט, יעקב הט געלערנט תורה, ווייל יעדער בעזונדער הט געוויזען אנייע זאך אויף דער וועלט, דריבער ווערט רופין אב, אונ די קינדער פון יעקב ווייל זייא האבין קיין נייע זאך געטאהן אויף דער וועלט, הייסין זייא שטער, צווייגין, וואס ציהען זייערע פייכטקייט פון בוים, ווייל זיי האבין קיין נייס געטאהן אויף דער וועלט ערע אלטערין האבין גיטאהן, אונ ווייל אברהם האט געטאהן גמלות חסדים, יצחק קרבנות, יעקב תורה, טייט אלהי אברהם, אלהי יצחק, ואלהי יעקב, ווייל אברהם יצחק יעקב האבין געצויגין זייערע מדות פון אונ אויף די דרייא מדות איז גיבאהט גיווארין די וועלט, וויא דער תנא זאגט על שלשה דברים העולם עומד.

ספר הישר

מונה אן גנומען אין חרן אונ זענין ארוס גיגאנגען צו לאנד כנען: ויבואו אונ זיי קומין קיין כנען אזו וויא צו זיי גיזאגט אונ ער נייגט זיין גצעלט אין פלון לאט זיין ברודערס זוהן מיט אלץ דעם זיינינגע זענין אויך גוועזן מיט אים אונ גאט האט זיך ווייטער באוויזן צו אברם אונ זאגט צו אים צו דיינע קינדער וועל איך געבין דעם דאזיגע לאנד אונ אברם האט גבויעט אמזבח צו גאט ב"ה וואס האט זיך צו אים באוויזן אונ דר מזבח שטייט נאך אין פלון מורה ביז אין היינטיגן

וְנִבְרְכוּ בְךָ כֹּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה: וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִילָךְ

תו"א ונברכו בך יבמות סג חולין

בית יהודא

זאל איך דיר לאנד ליב מאכין *) (ולתת לו שכר על כל דבור ודבור) אונ הקב"ה הט אים גיוואלט געבין שכר אויף יעדער וואָרט וואס ער וועט מיט אים ריידין וועון הקב"ה וואלט געזאגט צו אברהם גיי אין לאנד כנען וואלט אברם מיט הקב"ה איצט גאר ניט געהאט וואס צו ריידין, נאר אברם וואלט גראדעווע גלייך גיין צום לאנד כנען, אבער אז הקב"ה הט אים ניט געזאגט צו וועלכע לאנד ער זאל גיין צו וועלכע לאנד ער וועט קומען וועט ער דארפין פרעגין בייא הקב"ה "דאס איז די לאנד" וועט אים הקב"ה "גיי ווייטער", די ווערטר "גיי ווייטער" איז אנייע מצוה אונ עס קומט אים שכר פאר דעם ווייטער גיין, אונ שאלות האט אברהם פיל גפרעגט, אויף יעדער ווארט, אונ הקדוש ברוך הוא הט אים גיענטפערט ער זאל גיין אונ פר יעדער מאהל ווייטער גיין הט אים הקב"ה גרעכנט אנייע מצוה אונ האט אים גיגעבין שכרו (כיוצא אגלייכין איז גיוועזן ביי די עקדה, הקב"ה האט גיזאגט צו אברהמען דו זאלסט געמען (את בנך את יחידך אשר את יצחק) דיין זוהן, דיין איינציגן, וואס דו האסט אים ליב, דאס איז יצחק) צו וואס האט הקב"ה מיט אברהמען גרעט, ער האט אים געקענט זאגין געם דיין זוהן יצחק. נאר ער זאל אים געבין שכר אויף יעדער ווארט, הק געזאגט צו אברהם געם דיין זוהן, הט אברהם גפרעגט וועלכן זוהן וישמעאל אדר יצחק), הט הקב"ה גזאגט דיין הט אברהם גזאגט זיי זענן ביידי איינציגי, יצחק איז אאיינציגער ביי זיין מוטער, ישמעאל איז אאיינציגער ביי זיין מו הקב"ה גיזאגט דעם זוהן וואס דו האסט ליב, הט אברהם גיזאגט איך האב ביידע ליב, ביז הקב"ה האט גזאגט איך מיין דיין זוהן יצחק, פאר וואס האט הקב"ה אים באלד ניט געזאגט געם דיין זוהן יצחק, ווייל הט גיוואלט געבין צו אברהם שכר אויף יעדער ווארט וואס ער וועט מיט אים ריידין (כיוצא בו) נאך אזוי האט הקב"ה געזאגט צו אברהם זאלסט געמען דיין זוהן יצחק אונ זאלסט מיט אים גיין (על אחד ההרים א אליך) אויף איינעם פון די בערג וואס איך וועל דיר זאגין, פר וואס האט אים הקב"ה באלד ניט געזאגט צו בארג ער זאל גיין, נאר ווען הקב"ה וואלט אים באלד געזאגט ער זאל גיין צום בארג מוריה וואלט הק אברהם גאר ניט גהאט מער וואס צו ריידין, ווארום אברהם וואלט געגאנגען גלייך צום בארג מוריה, אבער אז האט ניט גיוואוסט צו וועלכין בארג ער דארף גיין, צו וועלכין בארג ער איז געקומען הט ער געפרעגט: בי אויב דאס איז דער בארג, האט הקב"ה גיזאגט גיין ער זאל גיין ווייטער, איז דם ווייטער גיין נאך אמצוה, הט בעקומען שכר ביי יעדער בארג (כיוצא בו) נאך אזוי אגלייכן הקב"ה האט געזאגט צום נביא יונה (וקרא עליה את אשר אנכי דובר אליך) זאלסט רופין אויף ניגוה דיא רופונג וואס איך וועל צו דיר ריידין, אונ הקב"ה הט גיזאגט באלד וואס ער זאל רופין, יונה זאל אלע מאהל פרעגין בייא הקב"ה, אונ הקב"ה וועט אים ענטפער איך וועל דיר זאגין, יעדער מאהל וואס יונה האט געוואָרט ווייל הקב"ה הט אים געהייסין ווארטין איז אים שכר: (ג) ונברכו בך וגו'). זאגט רש"י (יש אגדות הרבה) עס איז דא פיל דרשות אויף דעם פסוק (וזהו פשוטו) איז דר פראסטער פשט, אויב אמענטש וועט וועלען בענטשן זיין זוהן (אומר לבנו תהא כאברהם) וועט ער זאגן צו דו זאלסט זיין ווי אברהם (וכן כל ונברכו בך שבמקרא) אונ וואו עס שטייט אין פסוק מען וועט גיבענטשט ווי דיר מיינט מען יעדער מענטש וועט זיך ווינשען עס זאל אים אזוי גוט זיין ווי עס איז דיר (וזה מוכיח) אונ ד

רש"י

ולתת לו שכר על כל דבור ודבור כיוצא בו (בראש את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק כיוצא על אחד ההרים אשר אומר אליך כיוצא בו (יונה עליה את הקריאה אשר אנכי דובר אליך: (ג) ו בך. יש אגדות רבות וזהו פשוטו אדם אומר לב כאברהם וכן כל ונברכו בך שבמקרא וזה מוכיח (

שפתי חכמים

שכרו יותר הרא"ם ומהרש"ל פי' שמקשה תרי קושיות חדא למה ליה להאריך בכל הספורים הללו הל"ל מיד מבית אביך ועוד למה לא גילה לו מיד ומתרץ מה שהאריך כדי להכבה וכו' ומה שלא גילה שכר וכו' וכיוצא בו וכו' האריך הספור כדי להכב לו את י

ליקוטים על התורה

אויף דריי זאכין שטייט דיא וועלט אוף תורה, אונ עבודה (קרבנות), אונ גמילות חסדים, זאגט רש"י יכול יהא חותמין בכולן, איך וואלט מיינען אויסזאגין, ווען משיח וועט דארפן קומען, וועט ער אנדערש ניט קומען סיידין בייא יודין וועלין זיין די דריי זאכין תורה אונ עבודה (ו תפלה) אונ גמלות חסדים, תלמוד לומר והיה ברכה, דו (אברהם) זאלסט זיין דיא ברכה, בך חותמין, מיט ז אליין (מיט גמלות חסדים אליין) וועט זיך אלץ ענדיגען, ווי עס שטייט אין פסוק שמרו משפט, איר זאלט טאהן משפט, איר זאלט ניט גזלען איינער פון אנדערן, ועשו צדקה, אונ איר זאלט טאהן צדקה, אז איר ווע צדקה פון איינער ערליכע געלט, כי קרובה ישועתי לבא. איז נאנט מיין הילף זאל קומען, זעהן מיר אז מדה פון אברהם אבינו אליין, גמלות חסדים אונ צדקה וועט משיח קומען:

פירוש לתורת אלהים

ונברכו בך אונ זייא וועלען זיך בענטשען מ כל משפחות האדמה אלי משפחות פון דר ערד

ספר הישר

סאג. אין דעם זעלבען יאר איז גוועזן אגרויסער הונגר אין כנען אונ אלע זיצערס פון כנען האבן ניט געקענט דר ליידן דעם גאנץ גרויסן הונגר: ויקם אונ אברם איז אויף גשטאנן אונ הט קיין מצרים אונ אברם איז גקומען צום טייך פון מצרים זיך

---

*) הערה דער נאמור איז ביי מענטשין אז איינער [ראובן] זאגט צו זיין חבר [שמעון] איך וועל דיר מארגין געבין אמתנה טויזענד רובל, או געוויס אז מען וועט זיי אים געבין איז דאמאלס ביי אים די שמחה זייער גרויס, אונ ביז מארגין ווען ער נעמט די טויזענד רו שמחה ביי אים קלענער, ווייל ער האט געוואוסט פון נעכטין אז מען וועט אים געוויס געבין טויזענד רובל, אבער אז מען זאגט צו איינעם מ איך דיר געבין אגרויסע מתנה אונ מען זאגט אים ניט וואס מען וועט אים געבין, איז נאך ביי אים די שמחה ניט אזוי גרויס, ווייל ער ווי מען וועט אים געבין אונ מארגין גיט מען אים טויזענד רובל, ווייל די טויזענד רובל איז ביי אים איצט אנייע זאך, איז איצט ביי אים די ש גיוואָרין, ווען הקב"ה וואלט באלד זאגין צו אברהם זאלסט גיין אין לאנד כנען וואלט דאמאלס גיוועזן ביי אים די שמחה גרויס, אונ אריינק כנען וואלט ביי אים די שמחה ניט גרויס גיוועזן, ווייל ער האט פריער געוואוסט אז ער גייט אין כנען, דריבער האט הקב"ה געזאגט זאלסט גיין אין דעם לאנד וואס איך וועל דיר ווייזין אונ האט אים ניט גיזאגט וועלכע לאנד ביז ער איז געקומען אין כנען, אונ ווען ער א אין כנען אונ הקב"ה הט צו אים גיזאגט דאס איז די לאנד וואס איך וועל דיר געבין הט ער געבאהט אמזבח אונ הט גדאנקט צו הקב"ה פר

ד וַיֵּלֶךְ אַבְרָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו יְהוָה וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לוֹט וְאַבְרָם בֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מֵחָרָן: ה וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת־שָׂרַי אִשְׁתּוֹ וְאֶת־לוֹט בֶּן־אָחִיו וְאֶת־כָּל־רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכָשׁוּ וְאֶת־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־עָשׂוּ בְחָרָן וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אַרְצָה כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן: ו וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ

תו"א ואת הנפש סנהדרין צט עבודת כוכבים ט: ויעבור סוטה לב:

...ת אַרְעָא: ד וַאֲזַל
...ם כְּמָא דְמַלֵּיל
...יְיָ וַאֲזַל עִמֵּהּ לוֹט
...ם בַּר שַׁבְעִין וַחֲמֵשׁ
... בְּמִפְּקֵהּ מֵחָרָן:
...ר אַבְרָם יָת שָׂרַי
...ה וְיָת לוֹט בַּר
... וְיָת כָּל קִנְיָנְהוֹן
...נוּ וְיָת נַפְשָׁתָא
...בִידוּ לְאוֹרַיְתָא
...וּ וּנְפָקוּ לְמֵיזַל
...א דִכְנַעַן וַאֲתוֹ
...א דִכְנָעַן: ו וַעֲבַר
... בְּאַרְעָא עַד אֲתַר

רש"י

...יברך ישראל לאמר ישימך אלהים כאפרים וכמנשה: ...שר עשו בחרן. שהכניסן תחת כנפי השכינה ...מגייר את האנשים ושרה מגיירת הנשים ז ומעלה ...הכתוב כאלו עשאום (לכך כתיב אשר עשו) ופשוטו ...את עבדים ושפחות שקנו להם כמו (שם לא) עשה את ...וד הזה (לשון קנין) (במדבר כד) וישראל עושה ...קונה וכונס: (ו) ויעבר אברם בארץ. נכנס ח

בית יהודא

בעווייזט אַז עס איז אַזוי, וואָרום יַעֲקֹב הָט גְזאָגְט (בְּךָ יְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל) מיט דיר וועלין זיך בֶּענְטְשֶׁן די יודין, אויב איינער וועט וועלין בֶּענְטְשֶׁין דעם אַנְדֶערִין (לֵאמֹר) וועט ער זאָגין (יְשִׂימְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכִמְנַשֶּׁה) גאָט זאָל דיך טאָהן דו זאָלְסְט זיין ווי אֶפְרַיִם אונ מְנַשֶּׁה: (ה) וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן. האָרְט רש"י האָט דען אַבְרָהָם געמאַכְט מענְטְשִׁין אין חָרָן, נאָר מען מיינְט (שֶׁהִכְנִיסָן תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה) ער האָט געמאַכְט ...מֶענְטְשִׁין פון די כַּשְׂדִים זיי זאָלין ווערין גֵרִים, זיי זאָלֶן דינֶן צו הקב"ה (אַבְרָהָם מְגַיֵּיר אֶת הָאֲנָשִׁים) אַבְרָהָם הָט מְגַיֵּיר ...געוועזן די מענער (וְשָׂרָה מְגַיֶּירֶת הַנָּשִׁים) אונ שָׂרָה האָט מְגַיֵּיר גְעוֶוען ווייבער (וּמַעֲלֶה עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב כְּאִלּוּ עֲשָׂאוּם) אונ דער פָּסוּק ...אוֹף זיי נאוף אַבְרָהָם מיט שָׂרָהן גְלייך ווי זיי וואָלְטֶן די מענְטְשִׁין בַּשַׁאפִין (וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא) דער פְּרַאסְטֶער פְּשַׁט ...ק מען מיינְט (עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת שֶׁקָּנָה) דיא קְנֶעכְט אונ די דינְסְטֶען וואָס זיי האָבִּין געקויפְט אין חָרָן (כְּמוֹ) ווי עס ...אין פָּסוּק (עָשָׂה אֵת כָּל הַכָּבוֹד הַזֶּה) ער הָט גימאַכְט דָם גאַנְצִי פַּרְמֶעגִין, מיינְט מען ער האָט געקויפְט ופַרְזאַמוּלְט ...גְצֶע פַּרְמֶעגִין, נאָךְ שְׁטֵייט אין פָּסוּק (וְיִשְׂרָאֵל עֹשֶׂה חָיִל) די יודין וועלין מאַכִין פאַרְמֶעגִין (לְשׁוֹן קוֹנֶה וְכוֹנֵס) מען מיינְט ...וועלֶן קויפִין אונ פַרְזאַמְלֶן פַּרְמֶעגִין אונ רַייכְקֵייט: (ו) וַיַּעֲבוֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ. זאָגְט רש"י (נִכְנַס לְתוֹכָהּ) ער איז

דעת זקנים מבעלי התוספות

...רכו לשון המבריך: (ד) ואברם בן חמש שנים וגו'. וקשה ...ית בין הבתרים היה לאחר יציאתו מחרן ובפ' בא אל ...א דויהי מקץ שלשים שנה וגו' שיש שלשים שנה מברית ...רים עד שנולד יצחק ואברהם היה בן מאת שנה כשנולד ...כ לא היה אברהם בין הבתרים כי אם בן שבעים. וצ"ל ...ציאות היו בפעם ראשונה כשהיה בן שבעים וילך אתו ...תה שעה נשבה לוט ואברהם כבש המלכים ומיד היתה ...ן הבתרים כי כן נמי פירש"י גבי אחר הדברים האלה ...שנא' אחר סמוך והיינו מיד שכבש המלכים ונמצא שלא ...אם בן שבעים באותו שנה ואחר ברית בין הבתרים חזר לחרן ושהה שם חמש שנים ויצא ועל אותה יציאה קא מהדר

שפתי חכמים

ולא גילה לו המקום מיד כדי לתת לו שכר וכו' עכ"ל. (לדה לדרך) וצ"ל ג"כ כפירוש זה רק הדין עם מורי מהר"ש יפה שהכינוי של לחכבה קאי על הארץ הנזכר מקודם דהיינו לא גילה לו הארץ דאלו אדלו שילא מפס מאן דכר שמיה שיפול עליו לחבב גם גבי קח נא את בנך את יחידך וגו' מלת לחבב עליו את המלוה שהזכיר רש"י שם דהיינו מלות העקידה (ויהיה לו ג"כ שכר חבוב המלות): ז הוכחתו מדכתיב הנפש אשר עשו בחרן בלשון רבים היינו אברהם ושרה: ח משום דכל ויעבור שבמקרא משמע דעבר הארץ ולא דר שם הולרך לפרש דזה

פירוש לתורת אלהים

...אַבְרָם אונ אַבְרָם איז גינאַנְגֶן פון דעם לאַנְד ...ר איז גיוועזן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו יְיָ אַזוֹ וויא גאָט ...אים גְרֶעט וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לוֹט אונ לוט איז אויך מיט ...אנְגֶן וְאַבְרָם בֶּן חָמֵשׁ וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מֵחָרָן אונ ...איז אַלְט גיוועזן פינְף אונ זִיבֶּעצִיג יאָר אַז ...ארוים גיגאַנְגֶן פון חָרָן: (ה) וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת ...אִשְׁתּוֹ אונ אַבְרָם האָט גינומֶען זיין ווייב שָׂרַי וְאֶת ...אָחִיו אונ לוט זיין ברודֶערְס זוהן וְאֶת כָּל רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכָשׁוּ אונ זייער פאַרְמֶעגִין וואָס זיי האָבֶּן פאַר זאַמוּלְט וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אונ אַלֶע מענְטְשֶׁן וואָס זיי האָבֶּן איין גזאַמוּלְט אין חָרָן. דָם מיינְט מען דיא קְנֶעכְט אונ די דינְסְט מיידֶען וואָס זיי האָבֶּן זיך גקויפְט [עיין רש"י] וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אַרְצָה כְּנַעַן אונ זיי זֶענֶען ארוים גגאַנְגֶן פון חָרָן צו גיין צום לאַנְד כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ אַרְצָה כְּנַעַן אונ זיי זֶענִיזן גקומֶן אין לאַנְד כְּנַעַן: (ו) וַיַּעֲבוֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ אונ אַבְרָם איז אַריין גיקומֶען אין לאַנְד אונ האָט

ספר הישר

...ט אפ רוגען פון וועג ביים בארשין פון טייך. הָט אַבְרָם ...ין טייך הָט ער גזעהן אַז זיין ווייב שָׂרַי איז זייער שֵׁיין. ...ם צו שָׂרַי נאָך דעם אַז גאָט ב"ה הָט דיך בַּשַׁאפֶען מִיט אַזוי שֵׁיין גשטאַלְט אַזוֹ האָב איך מוֹרָא מאָמֶער וועלֶן די מִצְרִים מיך הַרְגֶענִין כְּדֵי דיך צוא נעמֶן פאַר אוֹיב. דרום זאָלְסְטוּ זאָגֶן אַז איך בין דיין ברודער וועט עס וועט דיך פרעגֶן כְּדֵי מיר זאָגֶן

עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה
וְהַכְּנַעֲנִי אָז בָּאָרֶץ׃ ז וַיֵּרָא יְהֹוָה אֶל־
אַבְרָם וַיֹּאמֶר לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־
הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהֹוָה

אונקלוס

שְׁכֶם עַד מֵישַׁר
וּכְנַעֲנָאָה בְּכֵן בְּאַ
ז וְאִתְגְּלִי יְיָ לְ
וַאֲמַר לִבְנָךְ אֶתֵּן יָת
הָדָא וּבְנָא תַמָּן מַ
קֳדָם יְיָ דְּאִתְגְּלִי׃

רש"י

לתוכה: עד מקום שכם. להתפלל על בני יעקב כ
להלחם בשכם: אלון מורה. הוא שכם הראהו ו
והר עיבל ששם קבלו ישראל שבועת התורה:
אז בארץ. היה הולך וכובש את א"י מזרע
שבחלקו של שם נפלה כשחלק נח את הארץ לבנ
(בראשית יד) ומלכי צדק מלך שלם ולפיכך
אברם לזרעך אתן את הארץ הזאת עתיד אני להחז
שהם מזרעו של שם: (ז) ויבן שם מזבח. על ב

בית יהודא

אַרײַנְגֶעגַאנְגֶען אִין לַאנְד: [עַד מְקוֹם שְׁכֶם]. בִּיז צוּם אָרְט שְׁכֶם (לְהִתְפַּלֵּל עַל בְּנֵי יַעֲקֹב כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לְהִלָּחֵם בִּשְׁכֶם) אַבְרָהָם הָט גִיזֶעהְן מִיט נְבוּאָה אַז דִי קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב וֶועלִין הָאבִּין אַמִלְחָמָה מִיט דִי קִינְדֶער פוּן שְׁכֶם דְרִיבֶּער הָט עֶר אִין שְׁכֶם גִיבֶּעטִין צוּ הקב"ה דִי קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב זָאלִין אַײן גֶעמֶען דִי מִלְחָמָה: [וְאֵלוֹן מוֹרֶה]. (הוּא שְׁכֶם), אֵלוֹן מוֹרֶה אִיז שְׁכֶם (הֶרְאָהוּ הַר גְרִיזִים וְהַר עֵיבָל שֶׁשָּׁם קִבְּלוּ יִשְׂרָאֵל שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה) הקב"ה הָט גֶעוִויזֶן צוּ אַבְרָהָמֶן דֶעם בַּארְג גְרִיזִים אוּנ דֶעם בַּארְג עֵיבָל, בַּיי דִי צְוֵויי בֶּערְג הָאבִּין דִי יוּדִין גִישְׁווֹארֶן צוּ הקב"ה זֵיי זָאלִין הַאלְטִין דִיא תּוֹרָה: [וְהַכְּנַעֲנִי אָז בָּאָרֶץ]. דֶער כְּנַעֲנִי אִיז דַאמָאלְס גִיוֶועזֶן אִין לַאנְד, זָאגְט רש"י (וְכוֹבֵשׁ אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִזַּרְעוֹ שֶׁל שֵׁם) דֶער כְּנַעֲנִי הָט דַאמָאלְס אַײנְגֶענוּמֶן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל פוּן דִיא קִינְדֶער פוּן שֵׁם (שֶׁל שֵׁם נָפְלָה כְּשֶׁחִלֵּק נֹחַ אֶת הָאָרֶץ לְבָנָיו) וֶוען נֹחַ הָט צוּטֵיילְט דִיא וֶועלְט צוּ זַיינֶע קִינְדֶער אִיז אוֹסְגֶקוּמֶן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל צוּ זַיין זוּהְן שֵׁם (שֶׁנֶּאֱמַר) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וּמַלְכִּי צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם) מַלְכִּי צֶדֶק אִיז גִיוֶועזֶן דֶער מֶלֶךְ פוּן יְרוּשָׁלַיִם, מַלְכִּי צֶדֶק אִיז שֵׁם דֶר זוּהְן פוּן נֹחַ (לְפִיכָךְ) דְרִיבֶּער, וַוייל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גִיהֶער צוּ שֵׁם אוּנ אַבְרָהָם אִיז פוּן דִיא קִינְדֶער פוּן שֵׁם (וַיֹּאמֶר אֶל אַבְרָם) הָט הקב"ה גְזָאגְט צוּ אַבְרָם (לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת) צוּ דַיינֶע קִינְדֶער וֶועל אִיךְ גֶעבֶּן דִיא לַאנְד (לְהַחֲזִירָהּ לְבָנֶיךָ) אִיךְ וֶועל דִיא לַאנְד צוּרִיקְגֶעבֶּן צוּ דַיינֶע קִינְדֶער (שֶׁהֵם מִזַּרְעוֹ שֶׁל שֵׁם) וַוייל זֵייא זֶענֶן פוּן פוּן שֵׁם: (ז) [וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ]. זָאגְט רש"י (עַל בְּשׂוֹרַת הַזֶּרַע וְעַל בְּשׂוֹרַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל) אַבְרָהָם הָאט גֶעבָּאהְט ז

שפתי חכמים

אין פירושו כך אלא נכנס לתוכה ומנ"ל לרש"י לפרש כן י"ל דדייק מדכתיב בארץ ולא כתיב הארץ או י"ל דדייק מדכתיב עד מקום שכם ושכם הוא בארץ כנען: ט דקשה לרש"י למה לא השמיענו הכתוב שבא לטוכות שהיא ראשונה בגבול ארץ ישראל כדמשמע לקמן בפ' וישלח ועז"פ להתפלל א"כ דק"ל למה נאמר עד מקום שכם ולא כתיב עיר שכם כדכתיב גבי יעקב ויבא עיר שכם ועז"פ שבא להתפלל וכו' ומש"ה נקט מקום דכל המתפלל צריך לקבוע מקום לתפלתו ודלא כהרא"ב שפי' דהל"ל עד מקום שכם ל"ל מהר"ם וא"ת כיון שאברהם ידע זה בנבואה א"כ למה אמר אח"כ ואנכי הולך ערירי הן לי לא נתת זרע וגו' שהיה חושש שימות בלי זרע וי"ל שמ"מ היה דואג שימשך הדבר שלא יוליד עד הזקנה ויקח אליעזר את ממונו ע"ש: י דק"ל הא כתיב עד מקום שכם עד אלון מורה וכיון דשכם הוא למה קראו אלון מורה ומפרש הראהו הר גריזים והר עיבל ושם כתיב אלון מורה כפ' ראה ששם קבלו וכו' כי אלון לשון אלה ומורה ל' הוראה וזהו תורה. מהרש"ל: כ דק"ל דאז מיעוט הוא משמע דבימי אברהם היה בארץ אבל אח"כ לא היה בארץ והא בימי משה עדיין היה בארץ מש"ה הוכרח לפרש דאז ולא קודם אלא היה הולך וכובש: ל וכן כדפירש"י לקמן (י"ד י"ח) ומלך שלם זה מלך ירושלים ומ"ש שבחלקו של שם נפלה אע"פ שזה טותר מה שפירש"י גבי שנים נבנתה אין זה קושיא דאיכא למימר אגדות חלוקות הן ול"ל שכל א"י בחלקו של שם נפלה חוץ מירושלים וגבוליה שנפלו בס דמלשון היה הולך וכובש את א"י מזרעו של שם משמע במשמעות הלשון שכל ארץ ישראל בחלקו של שם נפלה הרא"ם. א ירושלים וגבוליה בחלקו של שם נפלה והא דנקט רש"י היה הולך וכובש את א"י כו' אין במשמעות הל' אלא מקצת א"י של כנען בן חם וזה יותר נכון ממה שנפרש שהם מדרשות חלוקות וק"ל (מר"א האשכנזי) בודאי בחלקו של שם נפל כל ארץ ישראל כל כאן ומ"ש בפ' שלח ה"פ כי ידוע אם אדם אחד הוא הבנאי יש להגיח סימן שבנה העיר האחת לפני השנית ואם היה חם הבנ להגיח סימן שבנה העיר הזו לפני האחרת ואז הוא הסימן שעיר הקדימה אבל זה א"א שיהיה חם הבנאי מכח זו הקושיא חברון אלא שהם בנה חברון ואם בנה לוען אם כן א"א כלל ליתן סימן שזה העיר חברון נבנה משם שבע שנים לפני צו

דעת זקנים מבעלי התוספות

קרא ואברם בן חמש שנים וגו' וכן מצאתי בסדר וזה לשונו אבינו אברהם היה בהפלגה **בן מ"ח** שנ הקב"ה עמו בין הבתרים היה בן שבעים **שנה** שנאמ וגו' חזר ובא לו לחרן ועשה שם חמש שנים שנאמר חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן נמצא מהפלגה אברהם מחרן כ"ז שנה עכ"ל. ואיציאה שניה קאי: אז בארץ. פירש"י שהיה הולך וכובש מזרעו של בחלקו של שם נפלה כשחלק נח לבניו הארץ. ותימ שלח לך פירש"י על קרא דוחברון שבע שנים נבנר נתן לבנו הגדול אלא שהיתה מבונה מכל טוב על א בצוען וכן מסיק בסוטה פרק ואלו נאמרין אלמא מש שהיא מארץ ישראל נפלה בחלקו של חם. וי"ל ד שהרי בת"כ מסיק מפני מה זכו הכנענים לישב באר **יותר** מן המצריים כיצד ז' שנבנית חברון קודם צ

פירוש לתורת אלהים

גִיצוֹגֶען עַד מְקוֹם שְׁכֶם בִּיז דִיא שְׁטָאט שְׁכֶם [ע' רש"י] עַד אֵלוֹן מוֹרֶה יֶער אִיז גְקוּמֶן בִּיז דֶעם פְּלוֹן מוֹרֶה [ע' רש"י] וְהַכְּנַעֲנִי דֶער כְּנַעֲנִי אִיז דֶעמְסָאל גְוֶוען אִין לַאנְד [ע' רש"י] דְרוּם שְׁטֵייט וַויטֶער: (ז) וַיֵּרָא יְיָ אֶל אַבְרָם אוּנ גָאט הָט זִיךְ בַּוִויזֶן צוּ אַבְרָם וַיֹּאמֶר אוּנ הָט גְזָאגְט לְזַרְ הָאָרֶץ הַזֹּאת צוּ דַיינֶע קִינְדֶער וֶועל אִיךְ גֶעבֶּן וָוס דֶער כְּנַעֲנִי גֶעמְט הַיינְט אַוֶועק פוּן דִי כְּ שָׁם וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיְיָ הָט אַבְרָם דָארְטֶן גְבוֹעֶ

ספר הישר

לֶעבֶּן בְּלַייבֶּן. אוּנ אַבְרָם הָט גְבָאטְן צוּ אַלִי זַיינֶע לַייט אוּנ אוֹךְ צוּ לוֹט זַיין בְּרוּדֶערְס זוּהְן צוּ זָאגֶען אַז וֶוער פוּן מִצְרַיִם וֶועט פְרֶעגִין אוֹף מִיר זָאלְט אִיר זָאגֶען אַז אִיךְ בִּין אִיר בְּרוּדֶר. אוּנ דָאךְ הָט זִיךְ אַבְרָם אוֹף זֵיי גִים פַר לָאזְט בַייעֶרְט עֶר הָט גְנוּמֶען שָׂרַי אוּנ הָט זִיא גִיגֶעבִּין אִין אַקַאסְטִין אַרַיין: וַיָּבוֹא מִים זַיינֶע לַייט זֶענִין גְקוּמֶען קַיין מִצְרַיִם הָאבֶּען דִי מֶלֶךְ גְפְרֶעגְט צוּ אַבְרָם וָוס הָאסְטוּ אִין קַאסְטִין עֶפִּין מִיר זֶעהְן וָוס אִין קַאסְטֶן אִיז דָא. הָט אַבְרָם גְזָאגְט

הנראה אליו: ח ויעתק משם ההרה
מקדם לבית־אל ויט אהלה בית־
אל מים והעי מקדם ויבן־שם מזבח
ליהוה ויקרא בשם יהוה: ט ויסע
אברם הלוך ונסוע הנגבה: פ י ויהי

אונקלוס

אסתלק מתמן לטורא
דנח לבית אל ופרס
שכנה בית אל
מערבא ועי ממדינחא
א תמן מדבחא קדם
וצלי בשמא דיי:
נטל אברם אזל ונטל
רומא: י והוה כפנא

א׳ויסי׳ רעב ב״ק ס:

בעל הטורים

(ז) הנראה. ב׳ במס׳ הכא ואידך ביעקב לומר כשם שנראה לאברהם כסגלה כך נראה ליעקב כסגלה:

רש״י

בסורת מא״י: (ח) ויעתק משם. ג אהלו: מקדם
ת אל. במזרחה של בית אל ם נמצאת בית אל במערבו
שנאמר בית אל מים: אהלו. אהלה כתיב בתחלה
את אהל ע׳ אשתו ואח״כ את שלו. ב״ר: ויבן שם
ח. נתנבא שעתידין בניו פ להכשל שם על עון עכן
לל שם עליהם: (ט) הלוך ונסוע. לפרקים יושב
חדש או יותר ונוסע משם ונוטה אהלו במקום אחר וכל
יו הנגבה צ ללכת לדרומה של א״י והוא לצד ירושלים

בית יהודא

אונ האט געדאנקט הקב״ה ווייל ער הט אים צו געזאגט
צו געבין קינדער אונ צו געבין ארץ ישראל: (ח) ויעתק
משם. ער הט אפגערוקט פון דארטן (אהלו), זיין געצאלט.
(מקדם לבית אל) אונ ער הט אים געשטעלט (במזרחו של בית
אל) אין מזרח זייט פון בית אל (נמצאת בית אל במערבו) איז
בית אל גוועזן אין מערב זייט פון געצאלט (הוא שנאמר)
דאס זאגט דר פסוק (בית אל מים) בית אל איז געוועזן אין
מערב זייט פון געצאלט: אהלו. זיין געצאלט, זאגט רש״י
(אהלה כתיב) עס איז געשריבען אהלה מיט אה׳, איז
הט ער אויפגעשטעלט דאס געצאלט פון זיין ווייב (ואחר כך

טייטש איר געצאלט (בתחלה נטה אוהל אשתו) פריער הט ער אויפגעשטעלט דאס געצאלט פון זיין ווייב (ואחר כך
שלו) נאכדעם הט ער געשטעלט דם געצאלט פאר זיך: ויבן שם מזבח. ער האט דארט געבאהט אמזבח (נתנבא)
הט געוואסט מיט נבואה (שעתידין בניו להכשל שם על עון עכן) זיינע קינדער וועלן דארטן זינדיגען מיט דיא זינד וואס
האט גנומן פון חרם (והתפלל שם עליהם) האט ער דארטן געבעטן פון זייערט וועגן: (ט) והלוך ונסוע. ער איז גגאנגן
געצויגן (לפרקים) ביסלאכווייז (יושב כאן חודש או יותר) ער איז געזעסן אויף דעם ארט אחודש אדער מער (ונוסע
ונוטה אהלו במקום אחר) אונ ער האט אוועק געצויגן פון דארטן אויף איין אנדער ארט אונ הט דארטן גשטעלט
געצאלט, אונ אזו האט ער גיטאהן פיל מאהל (וכל מסעיו הנגבה) זיינע אלע ציהונג זענען גוועזן צו דרום זייט
לדרומה של ארץ ישראל) ער האט געצויגן צוא גיין אין דרום זייט פון ארץ ישראל (והוא לצד ירושלים) דם איז

דעת זקנים מבעלי התוספות

עים שנה שישבו ישראל במדבר לאחר שחרבה מצרים לפי
רו חלק לאברהם הצדיק ואמרו לו נשיא אלהים אתה בתוכנו:
יט אהלה. פירש רש״י אהלה כתיב מלמד שבתחלה נטה
אשתו. וא״ת ויתגל בתוך אהלה דנח מאי דרשית ביה. וי״ל
ת השבטים גלו ע״י יין דכתיב השותים במזרקי יין והם

שפתי חכמים

מאחר ששני אנשים הכנאים ועי״ז אין צריך להביא סתירה אלא ודאי
פי׳ שהיתה מכוונה וכו׳: מ דק״ל למה בנה עכשיו מזבח דאי משום
גילוי שכינה כדמשמע בקרא א״כ הי״ל לבנות ג״כ מזבח בחרן כי שם
נראה לו הש״י ג״כ כאמרו לו לך לך ואע״פ שלא נכתב שם וירא ה׳
מ״מ גילוי שכינה היה לכן פרש״י על הזרע ר״ל על הבנים ועל הארץ
שאמר לזרעך אתן את הארץ הרי שניהם בשורת הבנים ובשורת הארץ

דהוכחתו הוא מדכתיב לה׳ הנראה אליו דק״ל הנראה אליו מיותר אלא להכי כ׳ הנראה אליו כי בנין המזבח היה על המראה
ה אליו עכשיו דהיינו בשורת הבנים ובשורת הארץ וק״ל: נ דק״ל דהעתקה לא שייך בגוף שיש בו רוח חיים אלא ל׳ יציאה כמש״ל ויקח
וגו׳ או ל׳ נסיעה כמ״ש ויסע אברם וגו׳ ועז״פ אהלו היה מעתיק משם: ס רצונו לפרש שמלת מקדם דבוק הוא למלת ההרה
בא־זה מקום היה ההר אבל אינו חוזר על ויעתק משם ולפרש באיזה מקום היה נסיעתו והוכחתו מדכתיב אחריו בית אל מים
מקדם ואי פירושו הוא על נסיעתו מהיכן היה איך היה בית אל מים כיון שנסע מקדם לבית אל אדרבה קודם שנסע היה בית אל מים
שהיה במזרחו של בית אל אבל כיון שנסע משם לרוח אחרת לא היה כן אע״כ מקדם דבוק למלת ההרה וזהו שנקט רש״י נמצאת
אל מים כלומר דעכשיו א״ש מה דכתיב בית אל מים ואין להקשות כיון דקדם פי׳ במזרח הי״ל בקדם דמקדם משמע דקאי
ההר שהיה עומד מקדם לבית אל ויהיה מ״ס דמקדם כמ״ש בעדן מקדם שפירושו במזרחו: ע וא״ת
דלמא איפכא וי״ל הואיל ואמרינן בגמרא דחייב אדם לכבד את אשתו יותר מגופו א״כ ודאי שלה נטה בראשונה: פ רצל״ת למה בנה
מזבח דהא כבר בנה מזבח על בשורת הזרע ועל בשורת הארץ. (קל״מ) נלע״ד שהקב״ה הראה לו ארץ זו יותר מאשר לרות דשוי
פיור במתנתו בא״ל לזרעך אתן את הארץ שהוא על תנאי שאם יחטאו בניו כמו עכן שיפלו בידם: צ דק״ל דהלוך ונסוע משמע שנסע

פירוש לתורת אלהים

אט וואס ער האט זיך צו אים בוויזען [פיין רש״י]:
ויעתק משם ההרה אונ ער הט כארוקט פון דארטן
געצעלט צום בארג דער בארג איז גיוועזן מקדם
מזרח זייט פון דער שטאט בית אל ויט אהלה
ער האט גינייגט זיין געצעלט בית אל מים בית אל
גוועזן אין מערב זייט פון זיין געצעלט והעי מקדם

אונ דיא שטאט עי איז גוועזן פון מזרח זייט [פיין רש״י]
ויבן שם מזבח ליי אונ ער הט דארטן גבוועט אמזבח צו
גאט ויקרא בשם יי אונ ער הט גרופן גאטס נאמן [פיין רש״י]:
(ט) ויסע אברם אונ אברם האט גיצוגען הלוך גיין
ונסוע אונ ציהען הנגבה צוא דרום זייט [פיין רש״י]:
(י) ויהי אונ עס איז גווארן אהונגר אין לאנד [פיין רש״י]

ספר הישר

איך נים עפענין. אונ ווי פיל איר וועט זיך הייסען געבען
איך געבען. ענטפערין די הערען פון פרעה צו אברם דיין
טן איז פיל מיט עדיל גשטיין גיב אונז דר פון איין צענטל

הט אברם צו זיי גיזאגט איך וועל אייך געבן ווי פיל איר ווילט
נאר איר זאלט דעם קאסטען ניט עפינען. אבער זיי האבען זיך
גישטארקט מיט גוואלד עפענין דעם קאסטין אונ זעהן אז עס

רָעָב בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה לָגוּר שָׁם כִּי־כָבֵד הָרָעָב בָּאָרֶץ׃
יא וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לָבוֹא מִצְרָיְמָה וַיֹּאמֶר אֶל־שָׂרַי אִשְׁתּוֹ הִנֵּה־נָא

אונקלוס

בְּאַרְעָא וּנְחַת אַבְ
לְמִצְרַיִם לְאִתּוֹתָבָא תַּ
אֲרֵי תַקִּיף כַּפְנָא בְּאַרְעָ
יא וַהֲוָה כַּד קְרֵיב לְמֵי
לְמִצְרָיִם וַאֲמַר לְ
אִתְּתֵהּ הָא כְעַן יְדַ
תו״א הנה נא בסרה יז׃

בית יהודא

צוּ דֶר זַייט פוּן יְרוּשָׁלַיִם (שֶׁהוּא בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יְהוּדָה) יְרוּשָׁלַיִם איז גֶוועֶן אין חֵלֶק פוּן יְהוּדָה (שֶׁנָּפְלוּ בִּדְרוֹמָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל) דֶער שֵׁבֶט יְהוּדָה הָאבֶּן גֶענוּמֶן זַייעֶר חֵלֶק אין דָרוֹם זַייט פוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, דָארְט איז גֶוועֶן דֶר בַּארְג מוֹרִיָּה (שֶׁהוּא נַחֲלָתוֹ) דֶר בַּארְג מוֹרִיָּה איז גֶוועֶן אין דֶעם חֵלֶק פוּן יְהוּדָה׃ (י) וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ. זָאגְט רַשִׁ״י (בְּאוֹתָהּ הָאָרֶץ לְבַדָּהּ) דֶר הוּנְגֶר איז גֶוועֶן נָאר אין דֶעם לַאנְד כְּנַעַן ואוּנ דֶר הוּנְגֶער איז נִיט גֶוועֶן טְרֶעפֶּענְדִיג, נָאר הקב״ה הָט גְמַאכְט דֶעם הוּנְגֶר פוּן וֶועגֶן אַבְרָהָם (לְנַסּוֹתוֹ) אִים צוּ פְּרוּבִּין (אִם יְהַרְהֵר אַחַר דְּבָרָיו שֶׁל הקב״ה) אוֹב עֶר וֶועט עֶפֶּעס טְרַאכְטֶן אוֹיף דִיא רֵייד פוּן הקב״ה ואוֹיב עֶר וֶועט זַיין בֵּייז אוֹיף הקב״ה (שֶׁאָמַר לוֹ לָלֶכֶת אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן) פְרִיעֶר הָאט הקב״ה גְזָאגְט צוּא אִים עֶר זָאל גֵיין אין לַאנְד כְּנַעַן (וְעַכְשָׁיו מְשִׂיאוֹ לָצֵאת מִמֶּנָּה) אוּנ רֶעט אִים אָן הקב״ה עֶר זָאל אַוֶועק גֵיין פוּן כְּנַעַן׃ (יא) הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי. אִיצְט וֵויים אִיךְ אַז דוּא בִּיזְט שֵׁיין, הַארְט וָוארוּם פַאר וָוס הָאט אַבְרָהָם בִּיז אִיצְט נִיט גֶעוְואוּסְט אַז שָׂרַי איז שֵׁיין, עֶנְטְפֶערְט רַשִׁ״י (מִדְרָשׁ אַגָּדָה) דֶער מִדְרָשׁ זָאגְט (עַד עַכְשָׁיו לֹא הִכִּיר בָּהּ) בִּיז אִיצְט הָאט טַאקֶע אַבְרָהָם נִיט גֶעוְואוּסְט אַז שָׂרָה איז שֵׁיין (מִתּוֹךְ צְנִיעוּת שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם) זַייא זֶענֶן בֵּיידֶע גֶוועֶן פְרוּם, הָאט אַבְרָהָם נִיט גֶעקוּקְט אוֹיף שָׂרָה צוּ וִויסֶען אוֹב זִיא איז שֵׁיין, אוּנ שָׂרָה הָט נִיט גְוָ וַוייזֶען אִיר שֵׁיינְקֵייט פַאר אַבְרָהָם (וְעַכְשָׁיו הִכִּיר בָּהּ עַל יְדֵי מַעֲשֶׂה) אוּנ אִיצְט הָט גְטְרָאפֶּן אַזַאךְ וָואס דוּרְךְ דִי זַאךְ אַבְרָהָם דֶערְקֶענְט אַז שָׂרָה איז שֵׁיין וְדֶער מִדְרָשׁ זָאגְט אַבְרָהָם אוּנ שָׂרָה זֶענֶן גְגַאנְגֶען אִיבֶּער אַוַואסֶר הָאט אַבְרָהָם דֶערְזֶעהֶן אין וַואסֶר הָאט זִיךְ אָפְּגֶעשְׁפִּיגוֹלְט דֶר שֵׁיינֶער פָּנִים פוּן שָׂרָה) (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט איז (מִנְהַג הָעוֹלָם שֶׁ מִתּוֹךְ טוֹרַח הַדֶּרֶךְ אָדָם מִתְבַּזֶּה) דֶער נַאטוּר פוּן דִיא וֶועלְט איז וֶוען אַמֶענְטְשׁ גֵייט אין וֶועג וֶוערְט עֶר מִיאוּס וּפוּן פוּן דִיא זוּנְן (וְזֹאת עָמְדָה בְּיָפְיָהּ) אוּנ שָׂרָה איז גֶעבְּלִיבֶּן בַּייא אִיר שֵׁיינְקֵייט, דְרִיבֶּער הָאט אַבְרָהָם גֶעזָאגְט

רש״י

(פי׳ ירושלים היתה באמלע העולם וסוף ארץ ישראל ביסעי׳) שהיא בחלקו של יהודה שנטלו בדרומה של א״
המוריה שהיא נחלתו. בב״ר: (י) רעב בארץ. בא
הארץ לבדה לנסותו אם יהרהר אחר דבריו של הק
שאמר לו ללכת אל ארץ כנען ועכשיו משיאו ללאת ממנ
(יא) הנה נא ידעתי. מ״א עד עכשיו לא הכיר בה
לניעות שבשניהם ועכשיו הכיר בה ע״י מעשה ק ד״א
העולם שע״י טורח הדרך אדם מתבזה וזאת עמדה בי

שפתי חכמים

תמיד ולעיל כתיב ויעתק אהלו משמע שחנה בנתיים וע״ק לרש״י דכתיב הלוך ונסוע הנגבה משמע שהיה נוסע לנגבה של עולם שהוא א״ל וז״א דהא היה נוסע מחרן לא״י ולכך פירש״י לפרקים יושב כו׳ וכל מסעיו כל מה שהיה נוסע לנגבה של א״י היה נוסע: ק ר״ל שהיו עוברים בנהר ולריכה היתה להגביה בגדיה וראה שהיתה יפת מראה וי״מ ראה בבואה שלה במים שעברו דרך המים וראה בבואה שהיתה יפה מאוד ומשום דעדיין קשה דהלשונות סותרים זא״ז הנה

דעת זקנים מבעלי התוספות

היו בשומרון שנקראת אהלה דכתיב ביחזקאל ויקרא ל אהלה ולירושלים אהליבה: (יא) הנה נא ידעתי וגו׳. פי יוסף קרא הנה נא ידעתי שיהרגוני ויקחו אותך כי אשו מראה את וקאי אקרא דבתריה והיה כי יראו אותך וגו׳ אותי משמע שהיה מתירא שיהרגוהו אם יאמר שהיא אשת שירצו לשכב עמה והם מצווים על עריות. ותימה שהרי מצווים על שפיכות דמים ואם יודע הוא שהיו נזהרין על מ מצווין א״כ לא היה לו לירא שיהרגוהו. וי״ל כי טוב יהיו שיהרגוהו ויעשו עבירה דשפיכות דמים פעם אחת משיבואו עליה בלא הריגה כי יהיו יראים המצרים פן יצעק עליהם ל

ליקוטי יהודא

(יא) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לָבֹא מִצְרָיְמָה וגו׳ הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה יְפַת מַרְאֶה אָתְּ. דֶר אהבת יהונתן שְׁרַייבְּט, עֶס זֶענֶען דָא צְווייעֶרְלֵייא שֵׁיינְקֵייט, עֶס איז דָא אַאִשָּׁה וָוס זִיא איז שֵׁיין גִיבָּארִין, אוּנ עֶס איז דָא אַאִשָּׁה וָוס זִיא איז נִיט גִיבָּארִין שֵׁיין, נָאר הקב״ה הָט אוֹיף אִיר אַרוֹיפְגֶעגֶעבִּין אַרוּתַּ חֵן, וִוי דִי גמרא זָאגְט אֶסְתֵּר יְרַקְרֹקֶת הָיְתָה, אֶסְתֵּר איז גִיוֶועֶן גְרִין גֶעל, נָאר הקב״ה הָט אוֹיף אִיר גֶעגֶעבִּין חֵן אוּנ זִיא איז גִיפֶעלִין צוּא יֶעדֶער מֶענְטְשׁ, דִי גמרא זָאגְט יִסְכָּה איז שָׂרָה, פַאר וָוס הָאט מֶען זִיא גֶערוּפֶן יִסְכָּה, וַוייל אַלֶע הָאבִּין גֶעקוּקְט אוֹיף אִיר שֵׁיינְקֵייט, אוּנ זִיא איז אַנְבִיאָה אוּנ הָט אַלֶץ גִיזֶעהֶן מִיט רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ, דְרִיבֶּער הָט אַבְרָהָם נִיט גֶעוְואוּסְט פַר וָואס שָׂרָה איז אַזוֹ שֵׁיין, וַוייל איז גִיבָּארִין שֵׁיין אָדֶר וַוייל הקב״ה הָאט אוֹיף אִיר אַרוּפְגֶגֶעבֶּן אַרוּתַּ חֵן, דְרִיבֶּער זָאגְט דֶר פָּסוּק כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב מִצְרָיְמָה, וִוי זֵיי זֶענֶען גֶעקוּמֶען נָאנְט צוּא מִצְרַיִם, אוּנ אין מִצְרַיִם איז גִיוֶועֶן דִיא טוּמְאָה גְרוֹיס, איז פוּן שָׂרָה אָפְּגִיוָוארִין דִיא הַיילִיגְקֵייט פוּן פָּנִים, אוּנ פוּן דֶעסְטְוֶועגִין איז זִיא גִיוֶועֶן שֵׁיין, הָאט אַבְרָהָם צוּ אִיר גֶעזָאגְט אִיצְט אִיךְ אַז דוּ אַלֵיין בִּיזְט שֵׁיין, דְרִיבֶּר דַארְף מֶען מוֹרָא הָאבִּין אַרַיין צוּ קוּמֶן אין מִצְרַיִם׃

פירוש לתורת אלהים

וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה אוּנ אַבְרָם הָאט גֶינִידֶערְט מִצְרַיִם לָגוּר שָׁם צוּ וואוֹנֶען דָארְטֶען כִּי כָבֵד הָרָעָב וָוארוּם עֶס איז שְׁוֶוער גִיוֶועֶן דֶער הוּנְגֶע לַאנְד׃ (יא) וַיְהִי אוּנ עֶס איז גִיוֶועֶן כַּאֲשֶׁר לָבֹא מִצְרָיְמָה אַז עֶר הָט גֶנֶעהֶנְט צוּ קוּמֶן צוּ מִ וַיֹּאמֶר אֶל שָׂרַי אִשְׁתּוֹ הָט עֶר גִיזָאגְט צוּ זַיין וַוייבּ

ספר הישר

לִיגְט אַיין אִשָּׁה זַייעֶר אַשֵׁיין גִישְׁטַאלְט. אוּנ הָאבֶּן זִיךְ זַייעֶר פַר וְוִינְדֶערְט אוֹיף דֶעם גְרוֹסֶען שׁוֹנְהַייט פוּן שָׂרַי. אוּנ זֶענִין גִילָאפֶען צוּ פַּרְעֹה אוּנ הָאבֶּען זִיא זַייעֶר גִילוֹבְּט פַאר פַּרְעֹה. הָט פַּרְעֹה גְשִׁיקְט נָאךְ אִיר אוּנ וִוי עֶר הָט זִיא דֶער זֶעהְן איז זִיא אִים זַייעֶר גְפֶעלֶן. אוּנ פַּרְעֹה הָט זִיךְ זַייעֶר גְפְרֵייט אוּנ הָט גִיגֶעבֶּען מַתָּנוֹת צוּ דִי דָאזִיגֶע וָוס הָאבֶּען אִים דִי בְּשׂוֹרָה גִיזָאגְט אִיר. אוּנ שָׂרַי איז גְנוּמֶן גִיוָוארֶן צוּ פַּרְעֹה. אוּנ אַבְרָם הָ בַּאנְג גִיטָאן. אוּנ אַבְרָם בֶּעט גָאט ב״ה עֶר זָאל שָׂרַי בַּ

יָדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה יְפַת־מַרְאֶה אָתְּ׃
יב וְהָיָה כִּי־יִרְאוּ אֹתָךְ הַמִּצְרִים
וְאָמְרוּ אִשְׁתּוֹ זֹאת וְהָרְגוּ אֹתִי וְאֹתָךְ
יְחַיּוּ׃ יג אִמְרִי־נָא אֲחֹתִי אָתְּ לְמַעַן
יִיטַב־לִי בַעֲבוּרֵךְ וְחָיְתָה נַפְשִׁי
בִּגְלָלֵךְ׃ שני יד וַיְהִי כְּבוֹא אַבְרָם

אונקלוס

אִתְּתָא שַׁפִּירַת חֵזוּ
׃ יב וִיהֵי כַּד (נ״י אֲרֵי)
וָתִיךְ מִצְרָאֵי וְיֵימְרוּן
תֵּהּ דָּא וְיִקְטְלוּן יָתִי
ךְ יְקַיְּמוּן׃ יג אֱמַרִי
אֲחָתִי אַתְּ בְּדִיל
טַב לִי בְּדִילִיךְ וְתִתְקַיַּם
י בְּפִתְגָמַיִכִי׃ יד וַהֲוָה
עַל אַבְרָם לְמִצְרָיִם

בעל הטורים

חיו. ב׳ במס׳ הכא ואידך יחיו דגן ויפרחו כגפן שכיון שיחיו אותך יתנו לך מתנות שדות וכרמים: (יג) אחותי את. ב׳ במס׳ הכא ואידך אמור לחכמה אחותי את לומר שאברהם וגם שרה היו גדולים בחכמה:

רש״י

של מקרא הנה נא הגיע השעה שיש לדאוג על יפיך
זה ימים רבים כי יפת מראה את ועכשיו אנו באים
נשים שחורים ומכוערים אחיהם של כושים ולא
באשה יפה. ודומה לו (בראשית יט) הנה נא אדוני
: (יג) למען ייטב לי בעבורך. יתנו לי מתנות:
יהי כבוא אברם מצרימה. היה לו לומר כבואם

בית יהודא

נייס איך אז דו ביזט שיין (וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא) דר פראסטער פשט פון פסוק מיינט מען (הִנֵּה נָא הִגִּיעַ הַשָּׁעָה) עס איז גקומען די צייט (שֶׁיֵּשׁ לִדְאוֹג עַל יָפְיֵךְ) וואס מען דארף זארגין וועגין דיין שיינקייט (יָדַעְתִּי זֶה יָמִים רַבִּים כִּי יְפַת מַרְאֶה אָתְּ) איך וויים שוין לאנג אז דו ביזט שיין (וְעַכְשָׁיו אָנוּ בָּאִים בֵּין אֲנָשִׁים שְׁחוֹרִים וּמְכוֹעָרִים) אונ איצט קומען מיר צווישען מענטשען וואס זענען שווארצע אונ מיאוסה (אֲחֵיהֶם שֶׁל כּוּשִׁים) דיא
פון די כושים (וְלֹא הוּרְגְּלוּ בְּאִשָּׁה יָפָה) זיי זענען ניט געוואהנט צוא זעהן אשיינע אשה (וְדוֹמֶה לוֹ הִנֵּה נָא אֲדוֹנַי
) אזו אגלייכן שטייט אין פסוק לוט האט גזאגט צו די מלאכים איך בעט אייך מיינע הערין קערט איצט צו
איין נא איז דערטייטש בעטען דר צווייטער נא איז דערטייטש איצט, דא קען מען אוך טייטשען נא איך בעט
אונ נא איצט: (יג) וּלְמַעַן יִיטַב לִי בַעֲבוּרֵךְ). עס זאל מיר גוט זיין פון דיינעטוועגען, זאגט רש״י אברהם האט
ט (יִתְּנוּ לִי מַתָּנוֹת) דיא מצרים וועלען מיר געבען מתנות ועיין בלקוטים: (יד) וַיְהִי כְּבוֹא אַבְרָם מִצְרָיְמָה). פרעגט
(הָיָה לוֹ לוֹמַר כְּבוֹאָם מִצְרַיְמָה) דר פסוק הט גדארפט זאגין אונ עס איז געווען ווען זייא זענען געקומען אין מצרים

שפתי חכמים

מע לי הוה וידעתי לי עבר לכ״פ ד״א כו׳ מסרש״ל: ר ר״ל
יך לחלק הכ׳ הנה נא הגיע השעה וכו׳ ומלת ידעתי הוא
ענין ידעתי זה מימים רבים ולזה מייתי ראיה שמחלקין הכתוב
הנה נא אדוני סורו נא הגיע השעה שצריכין אתם לתת לב
ים וכו׳: ש ואע״פ שבאבימלך לא היו אנשים שחורים ואעפ״כ
רי נא אחותי את כבר תירץ אברהם בעצמו זה שאמר רק אין
הים במקום הזה ופירש״י אכסנאי שבא לעיר על עסקי אכילה
ושתיה שואלין אותו או על עסקי אשתו כו׳. ודלא כהרא״ם שתי
שכבר יצא הקול שהיא אחותו: ת דק״ל הא אין שייך כאן הטבה
רק שלא יהרגוהו וזו הצלה ולא הטבה ולכך פי׳ יתנו לי מתנות וא״ת
דמשמע שאברהם רצה במתנות והא לקמן גבי מלך סדום אמר אם
מחוט ועד שרוך נעל לא אקח אף ע״פ שמן הדין היה שלו שהרי
נטלו מן המלכים אפ״ה לא רצה במתנות כ״ש במתנות חנם שאינו רוצה
דכתיב שונא מתנות יחיה וי״ל דמתנה מועטת רצה ע״ד כל הרוצה

פירוש לתורת אלהים

יָדַעְתִּי אצונד וויים איך כִּי אִשָּׁה יְפַת מַרְאֶה אָתְּ
ביסט איין אשה פון שיין געשטאלט [עיין רש״י]:
יה אונ עס וועט זיין כִּי יִרְאוּ אוֹתָךְ הַמִּצְרִים אז די
ט וועלן דיך זעהן וְאָמְרוּ אונ זיי וועלען זאגען
את דס איז זיין ווייב פון אברהם וְהָרְגוּ אֹתִי אונ
לן מיך הרגנען וְאוֹתָךְ יְחַיּוּ אונ דיך וועלן זייא
עבן כדי זיי זאלן דיך נעמען צו איינעם פון זיי
ייב אבער איין אשת איש איז ביי זיי אויך אסור:
ום אִמְרִי נָא זאג אֲחוֹתִי אָתְּ דוא ביסט מיי
טר לְמַעַן דרום יִיטַב לִי בַעֲבוּרֵךְ עס זאל מיר גוט
געען דיר וְחָיְתָה נַפְשִׁי בִּגְלָלֵךְ אונ עס זאל לעבען
ייב פון דייגעט וועגן: (יד) וַיְהִי אונ עס איז
זאל פון מצרים אנטלויפין, הקב״ה טוהט אבר ניט

ליקוטי יוסף

(יג) אִמְרִי נָא אֲחוֹתִי אָתְּ וגו׳. אברהם הט גיזאגט צו שרה ווער עס וועט דיך פרעגין זאלסטו זאגין דו ביזט מיינע אשוועסטער, אונ איך בין דיין עלטערער ברודער, אז די מצרים וועלין מיינען דו האסט קיין מאן, וועט מען דיך וועלין געמען פאר אווייב, אונ דער מנהג איז אין דיא אפריקאנישע לענדער ווער עס וויל געמען אווייב, הייבט ער אן אריין צו קומען צוא אירע עלטערין אין שטוב, אונ אוב זיא הט ניט עלטערין, קומט ער צו די מענטשין וואס זיא איז ביי זייא, אונ דאס אריין קומען דאערט אלאנגע צייט, אמאהל אגאנצער יאהר, אונ ער גיט איר אונ זייא מתנות, נאכדעם ווערט דער שדוך אונ זיי האבין חתונה. האט אברהם געטראכט ביי שרה וועט אויך אזו זיין, עס וועלין אנהייבין אריין קומען צו אים מענטשין וואס וועלען רעכענען נעמען שרה פאר אווייב, אונ זיי וועלין ברייגגען מתנות, וועט ער האבין צייט צו טראכטין וועגין אעצה ווי
נאר וויא דער מענטש טראכט, הקב״ה האט גיוואלט טייזין

ספר הישר

הם אויך תפלה גיטאן צו גאט ב״ה. אונ גאט ב״ה
תפלה פון שרי אונ הט געשיקט אמלאך מציל צו זיין
ג פרעה איז גיקומען אונ הט זיך גזעצט לעבען שרי אונ
זאגט דר מענטש וואס הט דיך גבראכט אהער וואס איז שר דיר.
הט זיא גזאגט ער איז מיין ברודר זאגט פרעה צו איר אויף אונז
איז כוטל מיר זאלען אים דר הייבן אונ טאן צו אים אזו אכבוד

וואס

מצרימה ויראו המצרים את־
האשה כי־יפה הוא מאד: טו ויראו
אתה שרי פרעה ויהללו אתה אל־
פרעה ותקח האשה בית פרעה:
טז ולאברם היטיב בעבורה ויהי־לו
צאן־ובקר וחמרים ועבדים ושפחת
ואתנת וגמלים: יז וינגע יהוה | את־

אונקלוס

וחזו מצראי ית א[...]
ארי שפירא היא לח[...]
טו וחזו יתה רברבי פ[...]
ושבחו יתה לפ[...]
ואדברת אתתא ל[...]
פרעה: טז ולאברם א[...]
בדילה והוו לה
ותורין וחמרין וע[...]
ואמהן ואתנן וג[...]
יז ואיתי יי על פ[...]

תולדות אהרן

ולאברם מציעא נט: וינגע ה' ערו[...]

בית יהודא

ואברם אונ שרה (אלא למד) נאר דר פסוק לערונט אונז (שהטמין אותה בתבה) אברם האט בעהאלטין שרה אין אקאסטין, האבן די מצרים גזעהן נאר אברם איז געקומן אין מצרים (ועל ידי שתבעו את המכס) אונ וייל די מצרים האבן גזאגט צו אברם זיי ווילען זעהן העלכע סחורה ער הט אין קאסטין, זיי זאלן ווירין ווי פיל מכס (צאהלו) ער דארף געבן (פתחו וראו אותה) האבען זיי געפונט דעם קאסטן אונ האבן גזעהן שרה: (טו) (ויהללו אותה אל פרעה) רש"י פרעה איז דאך דארטן ניט גוועין וויא אזו האבן זיי זיא געלויבט צו פרעה, ענפערט רש"י (הלולה ביני שרים) צווישען זיך האבען גלויבט דיא שיינקייט פון שרה (לומר הגונה זו למלך) אונ האבן גזאגט זיא פאסט אוויב פון אמלך: (טז) (ולאברם היטיב) (פרעה בעבורה), פרעה האט געטאהן גוטעס צוא אברם פון שרה'ס (יז) (וינגע ה' וגו'). זאגט רש"י (במכת ראתן לקה שהתשמיש קשה לו) הקב"ה הט געשלאגן פרעה מיט אזו אמכה

רש"י

ת מצרימה אלא למד שהטמין אותה בתיבה וע"י את המכס פתחו וראו אותה: (טו) ויהללו אותו פרעה. הללוה ביניהם לומר הגונה א זו (טז) ולאברם היטיב. פרעה בעבורה: (יז) וי וגו'. במכת ראתן לקה ב שהתשמיש קשה לו (ב"ר

שפתי חכמים

ליהנות יהנה כאליפע דהיינו אכילה ושתיה ופונדק והא ראייה דלקמן כתיב והרכוש קח לך והטיב לו אברהם הרימותי ידי וגו' ולא תאמר אני העשרתי את אברם ועי"ל דהכנסים חומדות ממון ולכך אמר לה אמרי נא וגו' כדי לפייסה אבל לא היה בדעתו ליקח ממנו ועי"ל דעכשיו לא היה לו עושר לכך היה נוטל מתנות כמו שפירש"י לקיין בפסוק וילך למסעיו לפרוע הקפותיו אבל גבי מלך סדום הי"ל עושר מ"ה אפילו מה שהיה מן הדין ליטול לא נטל משום שונא מתנות יחיה וק"ל. יש מקשים והיאך היה אברהם רוצה להכשילם באיסור א"א כמה שיאמר להם שהיא אחותו וי"ל שאמר להם שהיא אחותו אבל מ"מ היא אשת איש ובעלה במדינת הים ובזה יתורץ נמי מה שאמר וחיתה נפשי בגללך לא הי"ל אלא וחיתה נפשי אלא הכי היה אומר אברהם לשרה אני אדבר שאת אחותי וא"א את ובעלך הלך ממך ואני מחזר ומבקש אותו אולי אמצא אותו ויתן לך גט או שמא מת הוא ותנשא לאיש אחר ומ"ם יחיו אותי שלא יכשלו באיסור א"א ומש"ה נתרלית נמי לזה כיון שיאמר ספק אשת איש בודאי לא ישכבו אצלה כ"ל עיין בחזקוני: ה לא פי' רש"י זה לעיל על וירד אברם מצרימה ועל ויהי כא לבא הי"ל להקשות למה לא כתיב וירדו ויקרבו אלא משו ליה כיון שמזכיר אברהם גם שרה וכל אנשי ביתו בכלל עיקר הבית א"כ הכא נמי נימא הכי וי"ל דלעיל ל"ק נ שאברהם היה עיקר ולכן תלה הכל באברהם אבל הכא כ עיקרת שהרי אברהם היה מבקש ממנה אמרי נא אחות היא היתה עכשיו עקרת הבית וסיל"ל כבואם כלומר להשוות שרה לאברהם וק"ל ומהרי"א פי' דוקא הכא שייך משום דהאי קרא מיירי בשרה דכתיב ויראו המצרים דלא מיירי באברהם מידי אבל קרא קמא מיירי באברהם ו השוב טפי: א דאל"כ הי"ל לפני פרעה או לפרעה: ב

ליקוטי יוסף

אברהמען אז ער דארף ניט זוכען עצות ווי אזו צורעטטין זיך מיט שרה דם ערשטע הט הקב"ה גשטערט די עצה פון אברהם ווס ער האט גערעכונט עס וועט לאנג דאערין ביז מען וועט וועלין פון אים נעמען שרה, הט הקב"ה גמאכט פרעה הט באלד געשיקט מען זאל צו אים ברייגגען שרה, אונ פרעה הט פון דעסטוועגין געטאהן ווי דר מנהג איז, נאר ער הט געטאהן פארקערט, אלע גיבען פריער מתנות באכדעם האבין זיי חתונה, נוייל זייא זענען נים בגלויבט אויף די מתנות, אבער דער מלך מעג פריער נעמען די אשה צו זיך נאכדעם געבין מתנות, אונ אזו הט פרעה געטאהן, וויא עס שטייט אין די פסוקים:

פירוש לתורת אלהים

גוועין כבוא אז אברם איז גקומען אין מצרים נ[...] ויראו המצרים את האשה כי יפה היא מאד אונ די[...] האבען גיזעהן דיא אשה אז זיא איז זייער[...] (טו) ויראו אותה שרי פרעה האבען זיא גזעהן די[...] פון פרעה ויהללו אתה אל פרעה אונ זייא הא[...] גלויבט צו פרעה זייא האבן גלויבט צווישן[...] האבן גזאגט זיא איז ראוי צום מלך ותקח ה[...] פרעה אונ די אשה איז גנומען גוואָרן צום הויז פון[...] (טז) ולאברם היטיב אונ צוא אברם האט פר[...] גטועין אין ווילען איר ויהי לו אונ עס איז[...]

אים ער האט אים גגעבן צאן ובקר שאף אונ רינדער וחמורים אונ אייזלען ועבדים ושפחות אונ קנע[...] דינסט מיידן ואתונות וגמלים אייזלען אונ קעמלעך: (יז) וינגע יי את פרעה נגעים גדולים ואת ביתו אונ גא[...]

ספר הישר

ווס דו וועסט אונז זאגן: וישלח אונ פרעה שיקט צו אברם גאלד אונ זילבר אונ אבנים טובות זייער פיל אונ אויך שאף אונ רינדער אונ קנעכט אונ שפחות אונ אז פרעה הט גיוואלט גי[...] שרי איז גקומען אמלאך אונ האט אים מזהיר גוועין א[...] גוועין[...]

פַּרְעֹה נְגָעִים גְּדֹלִים וְאֶת־בֵּיתוֹ עַל־
דְּבַר שָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם׃ יח וַיִּקְרָא
פַרְעֹה לְאַבְרָם וַיֹּאמֶר מַה־זֹּאת
עָשִׂיתָ לִּי לָמָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי כִּי
אִשְׁתְּךָ הִוא׃ יט לָמָה אָמַרְתָּ אֲחֹתִי
הִוא וָאֶקַּח אֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה וְעַתָּה
הִנֵּה אִשְׁתְּךָ קַח וָלֵךְ׃ כ וַיְצַו עָלָיו
פַּרְעֹה אֲנָשִׁים וַיְשַׁלְּחוּ אֹתוֹ וְאֶת־

כְּתָשִׁין רַבְרְבִין וְעַל
אֱנָשׁ בֵּיתֵהּ עַל עֵיסַק
שָׂרַי אִתַּת אַבְרָם׃ יח וּקְרָא
פַּרְעֹה לְאַבְרָם וַאֲמַר מָה
דָא עֲבַדְתְּ לִי לְמָא לָא
חַוִּיתָא לִי אֲרֵי אִתְּתָךְ
הִיא׃ יט לְמָא אֲמַרְתְּ
אֲחָתִי הִיא וּדְבָרִית יָתַהּ
לִי לְאִתּוּ וּכְעַן הָא אִתְּתָךְ
דְּבַר וְאִזֵּל׃ כ וּפַקִּיד
עֲלוֹהִי פַּרְעֹה גּוּבְרִין
וְאַלְוִיאוּ יָתֵהּ וְיָת אִתְּתֵהּ

ו"א ויצו עליו סוטה טו׃

בעל הטורים

(ט) ולך. ב' במס' הכא ואידך הנה רבקה לפניך קח ולך נהג ולך באבישג השונמית. מלמד שהיתה לדקת כמו האמהות. וקח מסעג... ולך ולך המגלה אשר קראת בה קחנה בידך ולך מלמד שאע"פ שאינו מפרש בכאן שנתן לו מתנות כמו באבימלך ודאי נתן לו וזה קחנה בידך ולך שנתן דבר הניתן מיד ליד:

רש"י

ביתו. כתרגומו ועל אנש ביתיה (ומדרשו לרבות כותליו ועמודיו וכליו בר"י): על דבר שרי. ע"פ דבורה אומרת למלאך הך והוא מכה: (יט) קח ולך. לא כאבימלך שא"ל הנה ארצי לפניך אלא א"ל לך ואל תעמוד שהמצרים שטופי זמה הם שנא' (יחזקאל כג) וזרמת סוסים זרמתם: (כ) ויצו עליו. על אודותיו ד לשלחו ולשמרו:

בית יהודא

גיט קענן זיך בהעפטן צו שׂרה: וְאֶת בֵּיתוֹ). זאגט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) וויא דר תרגום טייטשט (וְעַל אֱנָשׁ בֵּיתֵיהּ) אויף די מענטשין פון פרעה'ס שטוב האט אויך הקב"ה געברייננגט אזו אַמַּכָּה וויא אויף פַּרְעֹה (וּמִדְרָשׁוֹ) אונ דר מדרש זאגט (לְרַבּוֹת כּוֹתָלָיו וְעַמּוּדָיו וְכֵלָיו) אויף די ווענט פון פרעה'ס שטובין אונ אויף דיא זיילן פון זיינע שטובין אונ אויף זיינע כלים, אויף אלין איז גוועז מכּות: וְעַל דְּבַר שָׂרַי). זאגט רש"י (עַל פִּי דִבּוּרָהּ) וועגען אירע רייד (אוֹמֶרֶת לַמַּלְאָךְ הַךְ וְהוּא מַכֶּה) זיא האט געזאגט צום מלאך שלאג, האט ער געשלאגין: (יט) קַח וָלֵךְ). זאגט רש"י (לֹא כַּאֲבִימֶלֶךְ שֶׁאָמַר לוֹ הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ) פרעה הט ניט געטאהן וויא אבימלך, אבימלך האט געזאגט צו אברהמען מיין לאנד איז פאר דיר דוא מעגסט וואהנען וואו דו ווילסט (אֶלָּא אָמַר לוֹ) אבער פרעה האט געזאגט צו אברהמען גיי ארוס פון מיין לאנד זאלסט ניט ווארטן (שֶׁהַמִּצְרִים שְׁטוּפֵי זִמָּה הֵם) ווייל פרעה האט געוואוסט או די מצרים האבן שטארק ליב זנות האט ער מורא געהאט טאמער וועט מען הרגנן אברהמען מען זאל גענעמען שׂרה'ן פאר אנווייב, דריבער האט פרעה גזאגט צוא אברהמען גייא ארויס פון מיין לאנד: (כ) וַיְצַו עָלָיו). זאגט רש"י (עַל אוֹדוֹתָיו) וועגין אים, פרעה הט גבאטן די מענטשן וועגן אברהמען (לְשַׁלְּחוֹ וּלְשָׁמְרוֹ) נייא זאלן אים בעגלייטן אונ זאלן

שפתי חכמים

...זין כן ואין לך רע מכולם לתשמיש אלא ראתן וכו לקה פרעה דאל"כ לא ידע שהיא אשתו שמיד קרא לאברהם: ג דאל"כ אודות שרה ...בע"ל: ד דק"ל אי לוה אותו שום דבר א"כ הל"ל על מה לוה אותו ...ך פרש"י על אודותיו לשלחו ולשמרו אבל אכתי קשה מנ"ל שזה לוה אותו דלמא לוה אותו שיניחוהו לילך לשלום ולא יעכבוהו ומנ"ל לשומרו ולכך פי' וישלחו כתרגומו ואלוויאו פי' לשומרו ואכתי קשה מנ"ל לתרגום לפרש כן ולכך פירש"י כבר אמור טעון משאות א"כ הואיל והכתוב מספר והולך בשבחו ודאי יציאתו היה ג"כ דרך

פירוש לתורת אלהים

פלאגט פַּרְעֹה אונ זיין הויז גזונד מיט גרויסע פלאג על דְּבַר שָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם אין ווילען שׂרי דאס ווייב פון אברם ווייל ער האט גנומען שׂרה צו זיך [פיין רש"י]: (יח) וַיִּקְרָא פַרְעֹה לְאַבְרָם אונ פרעה הט גרופן צו אברם ויאמר ער הט גזאגט מַה זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי ווארום האסטו מיר דם גטאן לָמָּה לֹא הִגַּדְתָּ לִּי ווארום האסטו מיר ניט גזאגט כִּי אִשְׁתְּךָ הִיא אז דאס איז דיין ווייב: (יט) לָמָּה אָמַרְתָּ אֲחֹתִי הִיא ווארום האסטו גיזאגט זיא איז מיין שוועסטער וָאֶקַּח אֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה דרום האב איך זיא גנומען צו מיר פאר אנווייב וְעַתָּה הִנֵּה אִשְׁתְּךָ אונ אצונד אז זיא איז דיין ווייב קַח נעם וָלֵךְ אונ גיי אוועק [פי' רש"י]: (כ) וַיְצַו עָלָיו פַּרְעֹה אֲנָשִׁים פרעה הט גיבאטן מענטשין פון וועגן אברם מען זאל אים בלייטן אונ מען זאל אים היטן וַיְשַׁלְּחוּ אֹתוֹ אונ זייא האבן אים בלייט וְאֶת

ספר הישר

...ען איין גרוס געשריי אין דער נאכט אין הויז פון פרעה אונ ...גה הט זיך פון איר דר ווייטערט אונ הט גזאגט צו שׂרי זאג ...יר דאך וועד איז דער מענטש וואס איז מיט דיר גקומען קיין ...צרים האט אים שׂרי גיענפערט ער איז מיין מאן אונ איך האב ...יר גזאגט ער איז מיין ברודר דען איך האב מורא גהאט טאמער ...עט מען אים הרגנין. אונ וויא עס איז גקומען אין דר פריה. הט פרעה גילאסט רופען אברם אונ זאגט צו אים וואס איז דס וואס דו האסט מיר גיטאן פר וואס האסטו מיר גזאגט אז זיא איז דיין שוועסטער אצונד אז איך ווייס וואול זי איז דיין ווייב נעם זי אונ גיי דיר ארוס פון מיין לאנד אונ פרעה נעמט איין יונג פרוי אונ גיט זיא צו שׂרי פאר איין דינסט אונ אברם איז אויף געשטאנין אונ איז אויך גגאנגען פון מצרים אונ אלע דאס זיינגע אונ פרעה

אִשְׁתּ֛וֹ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לֽוֹ׃ יג א וַיַּעַל֩
אַבְרָ֨ם מִמִּצְרַ֜יִם ה֠וּא וְאִשְׁתּ֧וֹ וְכָל־
אֲשֶׁר־ל֛וֹ וְל֥וֹט עִמּ֖וֹ הַנֶּֽגְבָּה׃ ב וְאַבְרָ֖ם
כָּבֵ֣ד מְאֹ֑ד בַּמִּקְנֶ֕ה בַּכֶּ֖סֶף וּבַזָּהָֽב׃
ג וַיֵּ֙לֶךְ֙ לְמַסָּעָ֔יו מִנֶּ֖גֶב וְעַד־בֵּֽית־אֵ֑ל

אונקלוס

וְיָת כָּל דִּילֵהּ׃ א וּסְלֵיק
אַבְרָם מִמִּצְרַיִם הוּ
וְאִתְּתֵהּ וְכָל דִּילֵהּ וְלוֹ
עִמֵּהּ לְדָרוֹמָא׃ ב וְאַבְרָ
תַּקִּיף לַחֲדָא בִּבְעִירָ
בְּכַסְפָּא וּבְדַהֲבָא׃ ג וַאֲ
לְמַטְלָנוֹהִי מִדָּרוֹמָא וְעַ

תולדות אהרן

וילך ערכין יח׃

בית יהודא

אים היטען אין וועג ביז ער וועט ארויסגיין פון לאנד מצרים: וַיְשַׁלְּחוּ. זאגט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) וויא דער תרגום טייטשט (וְאַלְוִיאוּ) זייא האבן אים בעגלייט: (א) וַיַּעַל אַבְרָם וגו' הַנֶּגְבָּה. זאגט רש"י (לָבֹא לִדְרוֹמָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל) אברם הט געוואלט קומען אין דרום זייט פון ארץ ישראל (כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְמַעְלָה) וויא דער פסוק הט געזאגט פריער (הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ הַנֶּגְבָּה) ער איז גגאנגען אונ געצויגן צו דרום זייט (לְהַר הַמּוֹרִיָּה) צום בארג מוריה (וּמִכָּל מָקוֹם) פון דעסטוועגען (כְּשֶׁהוּא הוֹלֵךְ מִמִּצְרַיִם לְאֶרֶץ כְּנַעַן) אז מען גייט פון מצרים צום לאנד כנען (מִדָּרוֹם לְצָפוֹן הוּא מְהַלֵּךְ) מוז מען גיין פון דרום צוא צפון (שֶׁאֶרֶץ מִצְרַיִם בִּדְרוֹמָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל) וואָרום די לאנד מצ[רים] איז אין דרום זייט פון ארץ ישראל (כְּמוֹ שֶׁמּוֹכִיחַ בְּמַסָּעוֹת וּבִגְבוּלֵי הָאָרֶץ) וויא עס איז בעוויזען פון דיא ציהונג וואס יו[...] האבן געצויגן ווען זייא זענען ארויסגעגאנגען פון מצרים צו גיין צום לאנד כנען אונ וויא עס איז בעשייכנט [...] גרענעצין פון כנען: (ב) וְכָבֵד מְאֹד. (טָעוּן מַשָּׂאוֹת), אברם איז גוועזן בעלאדין מיט דיא מתנות וואס מען הט אים גגע[בן] אין מצרים: (ג) וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו. ער איז געגאנגען צוא זיינע ציהונג, זאגט רש"י מען מיינט (כְּשֶׁחָזַר מִמִּצְרַיִם לְאֶרֶץ כְּנַ[עַן]) ווען ער איז גגאנגען צוריק פון מצרים צו כנען (הָיָה הוֹלֵךְ) איז ער געגאנגען אין דעם זעלביגן וועג וואס ער איז גגאנ[גען] פון כנען צוא מצרים (וְלָן בְּאַכְסַנְיוֹת שֶׁלָּן בָּהֶם בַּהֲלִיכָתוֹ לְמִצְרַיִם) אונ ער האט גענעכטיגט אין די זעלביגע גאסט הייזער [וואו] ער האט אין זייא גענעכטיגט ווען ער איז גגאנגען פון כנען צו מצרים (לְלַמֶּדְךָ דֶּרֶךְ אֶרֶץ) דיא תורה דערציילט אונז ה[...] אברהם הט געטאהן מיר זאלען וויסען אפירונג (שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה אָדָם מֵאַכְסַנְיָא שֶׁלּוֹ) אמענטש זאל ניט ענדערן זיין גאסט הו[יז] ער זאל אייביג איינשטיין אין איין גאסט הויז (דָּבָר אַחֵר) נאך אטעם איז דריבער איז אברהם גגאנגען צוריק אין [...] זעלביגע וועג (בַּחֲזָרָתוֹ פָּרַע הַקָּפוֹתָיו) ווען ער איז געגאנגען צוריק פון מצרים צו כנען האט ער בעצאהלט אין [...]

רש"י

וישלחו. כתרגומו ואלויאו: (א) ויעל אברם ו[גו'] הנגבה. לבא לדרומה של א"י כמו שאמר למעל' הלוך ונס[וע] הנגבה להר המוריה ומ"מ כשהוא הולך ממצרים לארץ כנ[ען] מדרום לצפון הוא מהלך שארץ מצרים בדרומה של א"י כ[מו] שמוכיח במסעות ובגבולי הארץ: (ב) כבד מאד. טעון משא[ות]: (ג) וילך למסעיו. כשחזר ממצרים לארץ כנען היה ה[ולך] ולן באכסניות שלן בהם בהליכתו למצרים ללמדך דרך א[רץ] שלא ישנה אדם מאכסניא שלו. ד"א (ב"ר) בחזרתו פ[רע]

שפתי חכמים

כבוד וזהו שמפרש רש"י מלת כבד מאוד קודם מלת ויעל אברם אלא על סדר הקרא: ה דק"ל דהא אברם בדרום היה דארץ מצרים בדרומה של ארץ ישראל היא ובדרומו של עולם וא"כ היל"ל ויעל אברם לפונה דהא מדרום לצפון היה נוסע ועז"פ לבא לדרום ארץ ישראל וכו' וק"ל: ו ולפי פי' זה קשה א"כ הל"ל במסעיו אמר ד"א בחזרתו כו' ולד"א קשה הל"ל ויחזור למסעיו ומה

ליקוטי יקרים

(א) וַיַּעַל אַבְרָם מִמִּצְרַיִם וגו'. די תורה דערציילט, ווען אברם איז גיוועזן אין מצרים אונ ער הט געזעהן ווי גרוס די טומאה איז אין מצרים, וויא די תורה זאגט מצרים איז ערות הארץ, דר שענדליכסטער ארט פון די גאנצי וועלט, די גרעסטע טומאה פון דער וועלט איז אין מצרים גיוועזן, דריבער ווי אברהם האט זיך נאר אפגעפערטיגט פון פרעה אונ איז ארוס געקומן פון מצרים, איז ער געגאנגען מיט איין מאהל ניט אפגשטעלט ערגץ ביז ער איז ארויסגקומן פון גאנצין לאנד מצרים אונ איז אריינגעקומן אין לאנד כנען, אפילו ער איז גיוועזן שווער בעלאדין מיט זילבער אונ גאלד אונ בהמות, פון דעסטוועגין הט ער ניט גרוהט ביז ער איז געקומן אין כנען, אבער אז ער איז געקומן אין כנען וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו. איז ער געגאנגען צו זיינע ציהונג, פאמעליך, ווי רש"י זאגט ער האט גערוהט אחודש אויף איין ארט, נאכדעם איז ער געגאנגען צוא איין אנדער ארט אונ הט גערוהט אחודש, ער הט זיך ניט געאיילט צו[...] ביז ער איז געקומן צו זיין ערשטין ארט, דער זוהר זאגט פון דאנען זעהן מיר וויא ווייט אמענטש דארף זיך ד[...]

פירוש לתורת אלהים

אִשְׁתּוֹ אונ זיין ווייב וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ אונ אלץ וואס צוא אים: (א) וַיַּעַל אַבְרָם מִמִּצְרַיִם אונ אברם איז א[...] גגאנגען פון מִצְרַיִם הוּא וְאִשְׁתּוֹ וְכָל אֲשֶׁר לוֹ ער אונ ווייב אונ אלץ וואס איז צו אים וְלוֹט עִמּוֹ אונ לוט אוך גגאנגען מיט אים הַנֶּגְבָּה צו דרום זייט ער ה[...] זיך גצוגען ער זאל קומען צוא דרום זייט פון א[רץ] ישראל: (ב) וְאַבְרָם כָּבֵד מְאֹד אונ אברם איז זיי[ער] שווער גיוועזן בלאדען מיט משאות בַּמִּקְנֶה כ[...] פיך בַּכֶּסֶף וּבַזָּהָב מיט זילבער אונ מיט גאל[ד]: (ג) וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו אונ ער איז גגאנגען צו זיין ציאונג [...] מִנֶּגֶב פון דרום זייט וְעַד בֵּית אֵל אונ ביז דער שט[...]

ספר הישר

הט גבאטן צו זיינע קנעכט אז זיי זאלן גיין אים בגלייטן אונ אברם קערט ווידער צום לאנד כנען אין דר שטאט אריין ווי ער הט גבויעט דעם מזבח אונ אוך ווי זיין גיצעלט איז גוועזן צום ערשטין: וגם אונ אוך צו לוט זיין ברודערס זון פון הרן איז אוך גוועזן פון שאף אונ רינדער דען נאט ב"ה הט אים בגוטיגט זכות פון אברם. אונ ווי זיי זענין גזעסין האבין זיך אן גהויב[ן] קריגן די פאסטעכר פון לוט מיט די פאסטעכר פון אברם. זייער גוטס איז גוועזן פיל אונ אויף דר ערד איז נים אזוי פיל פא[...]

עַד־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־הָיָה שָׁם אָהֳלֹה
בַּתְּחִלָּה בֵּין בֵּית־אֵל וּבֵין הָעָי׃
ד אֶל־מְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר־עָשָׂה שָׁם
בָּרִאשֹׁנָה וַיִּקְרָא שָׁם אַבְרָם בְּשֵׁם
יְהוָה׃ שלישי ה וְגַם־לְלוֹט הַהֹלֵךְ אֶת־
אַבְרָם הָיָה צֹאן־וּבָקָר וְאֹהָלִים׃

בית אֵל עַד אַתְרָא
די פְּרַס תַּמָּן מַשְׁכְּנֵהּ
בְּקַדְמֵיתָא בֵּין בֵּית אֵל
בֵּין עָי׃ ד לַאֲתַר מַדְבְּחָא
די עֲבַד תַּמָּן בְּקַדְמֵיתָא
וְצַלִּי תַּמָּן אַבְרָם בִּשְׁמָא
דיי׃ ה וְאַף לְלוֹט דְּאָזִיל
עם אַבְרָם הֲוָה עָאן

תולדות אהרן

המקום פרכין שם : וגם ללוט ב"ק מ :

רש"י

[...]פותיו : מנגב . ארץ מצרים ז בדרומה של ארץ כנען : (ד) אשר עשה שם בראשנה ויקרא שם . ואשר קרא [...] ח אברם בשם ה'. וגם יש לומר ויקרא שם עכשיו בשם [...] : (ה) ההולך את אברם . מי גרם שהיתה לו זאת

בית יהודא

[...] : גאסט הייזער וואס ער האט ביי זייא געבארגט ווען ער איז געגאנגען פון כנען צו מצרים : [מנגב ועד בית אל] . אברם איז געגאנגען פון דרום ביז בית אל , ווארום (מצרים בדרומה של ארץ כנען) מצרים איז אין דרום זייט פון לאנד כנען : (ד) [ואשר עשה שם בראשנה ויקרא שם] . אברם איז געגאנגען [...] כנען ביז צו דעם ארט פון דעם ערשטן מזבח וואס ער האט גמאכט (ואשר קרא שם בשם ה') וואס ער האט דאמאלס דארטן [...]רופין דעם נאמען פון הקב"ה ווען ער האט גמאכט דעם מזבח האט ער גערופן דעם נאמען פון הקב"ה *) (וגם יש לומר) [...] קען איך זאגן דר פסוק מיינט (ויקרא שם עכשיו בשם ה') איצט ווען אברם איז צוריק געקומען צו דעם ארט האט ער [...]רשן גערופן דעם נאמען פון הקב"ה : (ה) [וההולך את אברם] . האט רש"י עס שטייט דאך שון אז לוט איז געגאנגען מיט [...]רם , נאר אזו מיינט דר פסוק (מי גרם לו שהיה לו זאת) פאר וואס האט לוט זוכה געווען צו האבן אזו אריכקייט (הליכתו

שפתי חכמים

[...] צריך ג"כ לפי' הראשון מהרש"ל : ז וק"ל והא לעיל כתיב הנגבה [...]פ ארץ מצרים וכו' כלומר מנגב קאי על מצרים וק"ל : ח רצל"ת של א תקשה כיון דככר עשה מזבח וקרא שם א"כ למה נאמר גם כאן ויקרא שם :נו' ל"פ ואשר קרא שם וכו' וצ"ל דקרא כולא

פירוש לתורת אלהים

[...]ת אל עד המקום אשר היה שם אהלה בתחלה ביז דעם [...]ט וואס זיין געצעלט איז דארט פריער גיווען בין [...]ישן דר שטאט בית אל אונ צווישן דער שטאט [...] (ד) אל מקום המזבח אשר עשה שם בראשונה צו דעם [...]ט וואס ער הט צום ערשטן דארט גמאכט דעם [...]ח ויקרא שם אברם בשם יי אונ וואס אברם הט דארט [...]ן גאטס נאמן צו דעם ארט הט ער זיך גצוגן אדר [...] קאן אזו זאגין ויקרא שם אברם בשם יי אצונדערט [...]ט אברם אוף דעם זעלבן ארט נאך אמאל גטאן [...]ן גאטס נאמן : (ה) וגם ללוט ההולך את אברם אונ אויך [...] לוט וואס ער איז גיגאנגען מיט אברם היה איז גוועןצאן ובקר שאף אונ רינדר אונ געצעלטן [עי' רש"י]

ליקוטי יקרים

נוויטערין פון די טומאות , אזו ווי אמענטש קען ניט גיין אין אגאס וואס איז אין איר דא אשלעכטער ריח פון אנארבארנע אדער אנדערע מיאוסע זאכין , אזו קען ניט די נשמה זיין אוף אארט וואס איז טמא פון עבירות , זיא קען ניט הערין דעם ריח פון אעבירה , דריבער ווען אברהם אבינו איז געקומען אין מצרים הט אים הקב"ה ניט אויפגהאלטין אין מצרים , נאר הקב"ה הט באלד אלין אנגגרייט עס זאל ווערין מיט איין מאהל , ווי אברהם איז נאר אריינגקומן אין מצרים איז באלד שרה געגומן גיווארן צו פרעה , אונ הקב"ה הט באלד גישלאגין פרעה מיט די נגעים , אונ פרעה הט באלד אברהמען ארויסגשיקט פון מצרים ער זאל ניט דארפין לאנג זיין אין די טומאה :

ספר הישר

[...]יידע אונ די פאסטעכר פון אברם זענין ניט גגאנגין פאשען [...]רעמדי פעלדר אבר די פאסטעכר פון לוט זענן יוא גגאנגן [...]ן אין פרעמדע פעלדער אונ אז די איינוואונרס פון לאנד [...]דר זעהן אז לוטס פאסטעכר פאשן אין זייערע פעלדער [...]יי גקומן צו אברם אונ האבן זיך מיט אים גקריגט . הט [...] גזאגט צו לוט פר וואס הייסטו דיינע פאסטעכר פאשן אין [...]דע פעלדר . דו ווייסט דאך איך בין איין גר צווישען די [...]ער פון כנען אונ ווי קאנסטו דס טאן אונ ווי לאנג נאך וועט [...]אדורך איין קריג צווישען אונז שייד דיך אפ פון מיר אונ גייא אונ קלויב דיר אים איין ארט דו זאלסט דארט זיצן אונ ווער עס וועט דיר שלעכטס טאן זאלסטו מיר מודיע זיין וועל איך מיך נוקם זיין אין זיי נייערט דו זאלסט דיך דר ווייטערן פון מיר . אונ אז אברם הט אים גרעט די רייד צו לוט איז לוט אוף גשטאנען אונ הט אוף גהובן זייני אויגן אקעגין לאנד ככר ביים ירדן אונ הט גיזעהן אז דס לאנד איז איין גוט גיטרענקט לאנד גוט פאר מענטשן אונ אויך גוט פר פיה : וויך איז לוט אוועק גגאנגן פון אברם אונ ניינט דארט זיין גיצעלט אונ לוט האט גוואונט אין סדום אונ אברם איז גיזעסן אין פלון פון ממרא וואס איז אין חברון

הערה

[...]ערה ווארום אברם האט געבאהט צוויי מזבחות , דעם ערשטין מזבח האט ער גיבאהט אין שכם , אונ דארטין שטייט ניט אז ער האט גערופן דעם נאמען פון הקב"ה , דעם אנדערין מזבח האט ער גיבאהט אין בית אל , בייא דעם מזבח שטייט ער האט גערופן [...]מען פון הקב"ה [אונ אזוי האט אברהם געטאהן שטענדיג , אויף וועלכין ארט ער האט גיבאהט אמזבח האט ער גערופן פאר די מענטשין פון [...]רט ,דער מזבח איז גיבאהט צוא דעם נאמען פון הקב"ה"] איז דא גיוועז צווייא ערשטע מזבחות , איין מזבח [אין שכם] נאר דער ערשטער [...]א דעם מזבח האט ער נאך ניט גערופין דעם נאמען פון הקב"ה , דער אנדערער מזבח איז גיוועז צווישען בית אל אונ עי , בייא דעם מזבח האט [...]געשריבן רופין דעם נאמען פון הקב"ה , זאגט דער פסוק דער מ"בז וואס צווישין בית אל אונ עי איז גיוועז דער ערשטער מזבח וואס אברם הט בייא אים גערופין דעם נאמען פון הקב"ה , אונ צו דעם מזבח איז איצט אברם געקומען :

וְלֹא־נָשָׂא אֹתָם הָאָרֶץ לָשֶׁבֶת יַחְדָּו כִּי־הָיָה רְכוּשָׁם רָב וְלֹא יָכְלוּ לָשֶׁבֶת יַחְדָּו׃ ז וַיְהִי־רִיב בֵּין רֹעֵי מִקְנֵה־אַבְרָם וּבֵין רֹעֵי מִקְנֵה־לוֹט וְהַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי אָז יֹשֵׁב בָּאָרֶץ׃ ח וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל־לוֹט אַל־נָא תְהִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין רֹעַי וּבֵין רֹעֶיךָ כִּי־

אונקלוס

וְתוֹרִין וּמַשְׁכְּנִין׃ ו וְלָא סוֹבָרַת יָתְהוֹן אַרְעָא לְמִיתַּב כַּחֲדָא אֲרֵי הֲוָה קִנְיָנְהוֹן סַגִּי וְלָא יְכִילוּ לְמִיתַּב כַּחֲדָא׃ ז וַהֲוָה מַצּוּתָא בֵּין רָעֵי בְעִירָא דְאַבְרָם וּבֵין רָעֵי בְעִירָא דְלוֹט וּכְנַעֲנָאָה וּפְרִזָּאָה בְּכֵן יָתֵיב בְּאַרְעָא׃ ח וַאֲמַר אַבְרָם לְלוֹט לָא כְעַן תְּהֵי מַצּוּתָא בֵּינָא וּבֵינָךְ וּבֵין רַעֲוָתִי וּבֵי

בעל הטורים

(ו) ולא נשא. ב׳ במסורה הכא ואידך ולא נשא דוד מספרם שהיה להם רכוש הרבה אין מספר: (ז) רועי. ב׳ במס׳ הכא ואידך ולא דרש רועי את לאני. מלמד שהוליכם על שלא היו רועים הלאן כראוי וע״ז היה הריב וזהו ולא דרשו רועי את לאני:

רש״י

ט הליכתו עם אברם: (ו) ולא נשא אותם. לא היתה יכולה להספיק מרעה למקניהם ולשון קלר הוא וצריך להוסיף עליו כמו ולא נשא אותם מרעה הארץ י לפיכך כתב ולא נשא בל׳ זכר: (ז) ויהי ריב. לפי שהיו רועיו של לוט רשעים ומרעים בהמתם בשדות אחרים ורועי אברם מוכיחים אותם על הגזל והם אומרים נתנה הארץ לאברם ולו אין יורש ולוט יורשו ואין זה גזל והכתוב אומר ב והכנעני

בית יהודא

עם אַבְרָם) ווייל ער איז געגאַנגען מיט אַבְרָם: (ו) וְלֹא נָשָׂא אוֹתָם הָאָרֶץ. זאָגט רש״י מען מיינט (לֹא הָיְתָה יְכוֹלָה לְהַסְפִּיק מִרְעֶה לְמִקְנֵיהֶם) די ערד האָט ניט געקענט געבען גענוג פיטערונג וגראָז ווי פיל זייערע בהמות האָבען געדאַרפט עסען (וְלָשׁוֹן קָצַר הוּא) דאָס איז אַאָפּגעקירצטער פּסוק (וְצָרִיךְ לְהוֹסִיף עָלָיו) מען דאַרף צו געבען אַוואָרט אין דעם פּסוק (כְּמוֹ) גלייך וויא עס וואָלט געשטאַנען (וְלֹא נָשָׂא אוֹתָם מִרְעֵה הָאָרֶץ) עס האָט זיי ניט געטראָגען דאָס פיטערונג פון די ערד (לְפִיכָךְ כָּתַב וְלֹא נָשָׂא בִּלְשׁוֹן זָכָר) דריבער איז געשריבען אין פּסוק וְלֹא נָשָׂא, ער האָט ניט גטראָגען בלשון זכר, מענליך, ווייל דר וואָרט „ער טראָגט" גייט אויף דעם וואָרט מִרְעֶה (פיטערונג) וואָס פעלט אין פּסוק, וואָרום אַז דער וואָרט „נָשָׂא" וואָלט געגאַנגען אויף דעם וואָרט „הָאָרֶץ", די ערד האָט זיי ניט גטראָגען, האָט גדאַרפט שטיין „וְלֹא נָשְׂאָה" זיא האָט ניט גטראָגען, וואָרום דר וואָרט הָאָרֶץ איז לשון נקבה: (ז) וַיְהִי רִיב) עס איז געווען קריג. פאַר וואָס איז געווען אַקריג. זאָגט רש״י (לְפִי שֶׁהָיוּ רוֹעָיו שֶׁל לוֹט רְשָׁעִים) ווייל די פאַסטוכער פון לוט זענען געווען רשעים (וּמַרְעִים בְּהֶמְתָּם בְּשָׂדוֹת אֲחֵרִים) זיי האָבען געפיטערט זייערע בהמות אין פרעמדע פעלדר (וְרוֹעֵי אַבְרָהָם הָיוּ מוֹכִיחִים אוֹתָם עַל הַגֶּזֶל) אונ די פאַסטוכער פון אַבְרָם האָבען געשטראָפט די פאַסטוכער פון לוט פאַר וואָס זייא גזלנען (וְהֵם אוֹמְרִים) אונ די פאַסטוכער פון לוט האָבען געזאָגט (נִתְּנָה הָאָרֶץ לְאַבְרָם) הקב״ה האָט געגעבען די לאַנד צו אַבְרָמען (וְלוֹ אֵין יוֹרֵשׁ) אונ אַבְרָם האָט ניט ווער עס זאָל אים יַרשענען (וְלוֹט יוֹרְשׁוֹ) וועט לוט אים יַרשענען (וְאֵין זֶה גָּזֵל) גזלנען מיר דאָך אַליין צו לוט (וְהַכָּתוּב אוֹמֵר) אונ דער פּסוק זאָגט

שפתי חכמים

להודיעך לאיזה מקום הולך למקום דקרא פס ככר בפס ה׳: ט דק״ל דהא ככר כתיב ויעל אברם וגו׳ ולוט עמו: י דק״ל דהרי הארץ על הרוב בלשון נקבה וא״כ לא הל״ל נשא לשון זכר ועוד קשה וכי אפשר זה שהארץ אינה יכולה לסבול ולישא בני אדם ל״פ להספיק מרעה ר״ל דנשא קאי אמרעה לשון זכר: כ רולה לפרש למה היה הריב ולמה נאמר עתה והכנעני יושב בארץ ל״פ שהיו וכו׳ והכתוב אומר והכנעני פי׳ הקב״ה היה משיב זה ואין להקשות היאך להם לומר עדיין אברהם מוליד יורש די״ל דעדיפא מיניה קאמר דלא

פירוש לתורת אלהים

(ו) וְלֹא נָשָׂא אוֹתָם הָאָרֶץ אונ עס האָט ניט גקאָנט לַיידען זיי די ערד לָשֶׁבֶת יַחְדָּו זיי זאָלען בּיי אַנאַנדער וואָנען די ערד האָט ניט געקענט מַספּיק זיין פּאַשע פאַר זייערע בהמות ווייל כִּי הָיָה רְכוּשָׁם רָב וואָרום זייער גוטס איז געווען פיל וְלֹא יָכְלוּ לָשֶׁבֶת יַחְדָּו אונ דרום האָבען זיי ניט געקענט בּיי אַנאַנדער וואָנען: (ז) וַיְהִי רִיב בֵּין רוֹעֵי מִקְנֵה אַבְרָם וּבֵין רוֹעֵי מִקְנֵה לוֹט אונ עס איז געווען אַקריג צווישען די פאַסטוכער וואָס האָבען גפּאַסיט די שאָף פון אַבְרָם אונ צווישען די פאַסטוכער וואָס האָבען גפּאַסיט די בהמות פון לוט וְהַכְּנַעֲנִי דער כּנעני אונ דער פְּרִזִּי האָבען דאַמאָלס גוואָנט אין לאַנד פ׳ רש״י (ח) וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל לוֹט האָט אַבְרָם גזאָגט צו לוט אַל נָא תְהִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ איך בעט דיך לאָז ניט זיין אַקריג צווישען מיר אונ צווישען דיר וּבֵין רוֹעַי וּבֵין רוֹעֶיךָ אונ צווישען מיינע פאַסטוכער אונ צווישען דיינע פאַסטוכער כִּי אֲנָשִׁים אַחִים אֲנָחְנוּ וואָרום מיר זענען

ספר הישר

חֶבְרוֹן אונ האָט גנייגט דאָרט זיין געצעלט אונ אַבְרָם איז געזעסין אויף דעם אָרט פיל יאָר: בעת אין דער צייט שיקט כְּדָרְלָעוֹמֶר מֶלֶךְ פון עֵילָם צו אַלע מְלָכִים וואָס זענען אַרום אים. צו נִמְרוֹד מֶלֶךְ פון שִׁנְעָר וואָס ער איז גוואָרען מיט געהאַלט אונטער זיין האַנד. אונ צו תִּדְעָל מֶלֶךְ פון גּוֹיִם. אונ צו אַרְיוֹךְ מֶלֶךְ פון אֶלָּסָר אַזוֹ צו זאָגען גיי׳ט אויף צו מיר אונ איר וועט מיר העלפען דר שלאָגען שטעט פון סְדוֹם דען זיי האָבען אָן מיר מורד גוועזען שון דרייצען יאָר: וַיַּעֲלוּ די פיר מְלָכִים זענין אויף גגאַנגען מיט זייערי חַייל אזוֹ ווי אַכט הונדערט מאַן אונ האָבען דר שלאָגען אַלע מענטש פון סְדוֹם אונ זיי האָבען איך גנומען לוט דעם ברודערס זון פון אַב

...ךְ אֲרֵי גּוּבְרִין אַחִין
...נָא: ט הֲלָא כָל אַרְעָא
...ךְ אִתְפָּרַשׁ כְּעַן
...י אִם אַתְּ לְצִפּוּנָא
... לְדָרוֹמָא וְאִם אַתְּ
...מָא וַאֲנָא לְצִפּוּנָא:
...ף לוֹט יָת עֵינוֹהִי
...יָת כָּל מֵישַׁר יַרְדְּנָא
כֻּלַּהּ בֵּית שַׁקְיָא

אֲנָשִׁים אַחִים אֲנָחְנוּ: ט הֲלֹא כָל־
הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ הִפָּרֶד נָא מֵעָלָי אִם־
הַשְּׂמֹאל וְאֵימִנָה וְאִם־הַיָּמִין
וְאַשְׂמְאִילָה: י וַיִּשָּׂא־לוֹט אֶת־עֵינָיו
וַיַּרְא אֶת־כָּל־כִּכַּר הַיַּרְדֵּן כִּי כֻלָּהּ

תו"א כי אנשים יבמות יז: וישא לוט נזיר כג הוריות י: וירא נזיר שם: את כל שם: כי כלה שם:

רש"י

...אז יושב בארץ ולא זכה בה עד אברם עדיין (ב"ר): ...שים אחים. מ קרובים ומ"א דומין בקלסתר פנים: ...ם השמאל ואימנה. בכל אשר תשב (אשב) לא ...נ ממך ואעמוד לך למגן ולעזר וסוף דבר הוצרך לו ...וישמע אברם כי נשבה אחיו וגו': ואימנה. אימין ...מי כמו ואשמאילה אשמאיל את עצמי וא"ת היה לו ...ואיימינה כך מצינו במקום אחר (ש"ב יד) אם יש ...ואין נקוד להיימין: (י) כי כלה משקה. ארץ

בית יהודא

(וְהַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי אָז יֹשֵׁב בָּאָרֶץ) דֶר כְּנַעֲנִי אוּנ דֶער פְּרִזִּי זֶענֶען דַאמָאלְס גֶזֶעסֶען אוּנ גֶעוואוֹינְט אִין דֶעם לַאנְד (וְלֹא זָכָה בָּהּ אַבְרָם עֲדַיִין) אַבְרָהָם הָט דַאמָאלְס נָאךְ נִיט זוֹכֶה גֶוֶועזֶען דִי לַאנְד: (ח) נַאֲנָשִׁים אַחִים). זָאגְט רש"י אַבְרָהָם מִיט לוֹט זֶענֶען נִיט גֶוֶוען בְּרִידֶר נָאר לוֹט אִיז גֶוֶוען אַבְרָמְס בְּרוּדֶערְס זוּהְן (וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה) דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט (דוֹמִים בְּקְלַסְתֵּר פָּנִים) אַבְרָם אוּנ לוֹט הָאבֶּן אוֹיסְגֶעזֶעהֶן וְוִיא בְּרִידֶער מֶען הָט נִיט גֶעקֶענְט דֶערְקֶענֶען וֶועלְכֶער אִיז אַבְרָם אוּנ וֶועלְכֶער אִיז לוֹט: (ט) וְאִם הַשְּׂמֹאל וְאֵימִנָה). אַבְרָם הָט גֶזָאגְט צוּ לוֹט (בְּכָל אֲשֶׁר ...וֹיף וֶועלְכֶען אָרְט דוּ וֶועסְט זִיצֶען וְוֶואוֹינֶען) (לֹא אֶתְרַחֵק מִמְּךָ) וֶועל אִיךְ מִיךְ נִיט דֶערְוַוייטֶערְן פוּן דִיר ...לָךְ לְמָגֵן וּלְעֵזֶר) אִיךְ וֶועל שְׁטֵיין דִיךְ צוּא שִׁיצֶען אוּנ צוּ הֶעלְפֶען (וְסוֹף דָבָר הוּצְרַךְ לוֹ) דֶר סוֹף אִיז גֶוֶוען לוֹט הָאט ...ט דִי הִילְף פוּן אַבְרָם (שֶׁנֶּאֱמַר) וְוִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו) אַבְרָם הָאט גֶהֶערְט זַיין ...לוֹט אִיז גֶעפַאנְגֶען גֶוָוארִין: וְאֵימִנָה). אִיז דֶערְטַייטְשׁ (אַיְמִין אֶת עַצְמִי) אִיךְ וֶועל מִיךְ רֶעכְטִין אִיךְ וֶועל מִיךְ צִיהֶען ...רֶעכְטֶע זַייט (כְּמוֹ וְאַשְׂמְאִילָה אַשְׂמְאִיל אֶת עַצְמִי) אַזוֹ וְוִיא אַשְׂמְאִילָה אִיז דֶערְטַייטְשׁ אִיךְ וֶועל מִיךְ לִינְקֶען אִיךְ ...ךְ צִיהֶען צוּ דִיא לִינְקֶע זַייט, זָאגְט רש"י (וְאִם תֹּאמַר) אוֹב דוּ וֶועסְט זָאגֶען (הָיָה לוֹ לִינָקֵד וְאַיְמִינָה) עֶס הָאט דָאךְ ...ט זַיין גֶעפִּינְטְל'ט וְאַיְמִינָה וַאזוֹ וְוִיא עֶס שְׁטֵייט וְאַשְׂמְאִילָה), עֶנְפֶערְט רש"י (כָּךְ מָצִינוּ בְּמָקוֹם אַחֵר) אַזוֹי ...ן מִיר אוֹיף אֵיין אַנְדֶער אָרְט עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (אִם יֵשׁ לְהַיְמִין) אוֹב עֶס אִיז דָא צוּ רֶעכְטִין, צוּ זָאגֶן רֶעכְטְס ...ד לְהַיְמִין) אוּנ עֶס אִיז נִיט גֶעפִּינְטְל'ט לְהַיְמִין מִיט אַפַּתַח אוּנְטֶער דִי ה' נָאר מִיט אַצֵירֵי אוּנְטֶער דִיא ה', אוּנ ...גְלַייךְ וְוִיא עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען מִיט אַפַּתַח אוּנְטֶער דִי ה', דָא אִיז אוֹיךְ אַזוֹ, אֲפִילוּ עֶס שְׁטֵייט וְאֵימִנָה פוּן ...עֶן אִיז גְלַייךְ וְוִיא עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען וְאַיְמִינָה: (י) כִּי כֻלָּהּ מַשְׁקֶה). דֶער גַאנְצֶער פְּלַאץ אִיז בֶּעטְרוּנְקֶען מִיט

שפתי חכמים

...אלא ידעו שסופו להוליד מ"מ הרי הכנעני וכו': ל. (ג"א) ...יתן להם הכרם רשות לרעות בכל מקום שירצו: מ דק"ל ...ו אחים היו אלא קרובים ולפי המדרש נ"ל דאחים כמו כאחים: נ דק"ל דאברהם אמר אנשים אחים ועכשיו אמר אם השמאל ואימנה דמשמע שרוצה להתרחק כי יש איזה שנאה ביניהם יק"ל מי הוליד השנאה והלא לא היה ריב ביניהם לכן פירש לא:

פירוש לתורת אלהים

...: (ט) הֲלֹא כָל הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ דָס גַאנְצֶע לַאנְד אִיז ...הִפָּרֶד נָא מֵעָלָי שֵׁייד דִיךְ אָפּ פוּן מִיר אִם הַשְּׂמֹאל ...דוּ וֶועסְט גֵיין צוּ דֶער לִינְקֶר זַייט וֶועל אִיךְ ...דֶר רֶעכְטֶער זַייט אוּנ אַז דוּ וֶועסְט גֵיין צוּ דֶער ...עֶר זַייט וֶועל אִיךְ גֵיין צוּ דֶער לִינְקֶער זַייט אִיךְ וֶועל מִיךְ פוּן דִיר נִיט דֶער וַוייטֶערְן אוּנ אִיךְ וֶועל דִיר זַיין צוּ אַהִילְף אַז דוּ וֶועסְט בַּדַארְפֶען[ע' רמב"ן]: (י) וַיִּשָּׂא לוֹט אֶת עֵינָיו אוּנ לוֹט הָאט אוֹיף גֶהוֹבֶּן זַיינֶע אוֹיגֶן וַיַּרְא אֶת כָּל כִּכַּר הַיַּרְדֵּן אוּנ הָט גֶזֶעהֶן דֶעם גַאנְצֶן פְּלַאץ פוּן דֶעם יַרְדֵן כִּי כוּלָּהּ מַשְׁקֶה אַז זִיא אִיז

ספר הישר

...זַיין גוּטְס מִיט דָס גוּטְס פוּן סְדוֹם: אוּנ דֶר קֶנֶעכְט פוּן ...ז גֶוֶועזֶען אִין דֶער צַייט אִין סְדוֹם אִיז עֶר גֶקוּמֶען אוּנ הָט ...ם צוּ אַבְרָם וָוס דִי אַנְשֵׁי עֵילָם הָאבֶּען גֶיטָאן צוּ סְדוֹם ...יי הָאבֶּן גֶפַאנְגֶען לוֹט אוּנ וִוי אַבְרָם הָט דָס דֶער הֶערְט ...ם אוֹיף גֶשְׁטַאנֶען מִיט זַיינֶע דְרַיי הוּנְדֶערְט אוּנ אַכְצֶעהֶן ...זֶענֶען גֶוֶוען מִיט אִים אוּנ הָאבֶּן נָאךְ גֶיאָגְט דִי לַייט פוּן ...דֶער נַאכְט אוּנ הָאבֶּן פִיל דֶרְשְׁלָאגֶן אוּנ אַבְרָם הָט אוּם ...ם גוּטְס פוּן סְדוֹם אוּנ אוֹיךְ לוֹט מִיט זַיינֶע קִינְדֶער אוּנ ...גוּטְס אוּנ עֶס הָט נִיט גֶפֶעלְט פוּן לוֹטְס גוּטְס אֵיין זַאךְ ...אַבְרָם הָט זִיךְ אוּם גֶקֶערְט אַהֵיים אִיז בֶּרַע דֶר מֶלֶךְ פוּן

משלי חכמים

(ט) הֲלֹא כָל הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ הִפָּרֶד נָא מֵעָלָי. אַבְרָהָם הָאט גֶיזָאגְט צוּ לוֹט עֶר זָאל זִיךְ אָפְּשֵׁיידִין אוּנ אַוֶועקְגֵיין פוּן אִים, דַארְפִין מִיר וְוִיסֶן וָוס הָט אַבְרָהָם גֶדַארְפְט בֶּעטִין בַּיי לוֹט עֶר זָאל אַוֶועקְגֵיין פוּן אִים, אוֹיבּ אַבְרָהָם הָט נִיט גֶעוָואלְט זַיין צוּזַאמֶען מִיט לוֹט, הָט אַבְרָהָם גֶדַארְפְט אַוֶועק גֵיין פוּן לוֹט, נָאר לְמָשָׁל עֶס זָאל טְרֶעפִין אוֹיף אַשְׁמָאלֶע וֶועג זֶענֶען גֶעקוּמֶען צוּ פָארִין צְוַויי פוּהְרֶען אֵיינֶע גֶעגֶין דִי אַנְדֶערֶע, אוּנ הָאבִּין נִיט גֶעקֶענְט דוּרְךְ פָארִין. סַיידִין מֶען זָאל אֵיין פוּהְר צוּרִיק שְׁטוּיסִין בִּיז אַרוֹיס פוּן דֶעם וֶועג, וֶועלְכֶע פוּהְר זָאל מֶען אַרוֹיסְשְׁטוּיסִין? גֶעוִויס דִי גְרִינְגֶערֶע פוּהְר, מִיר זֶעהֶן דֶער פָּסוּק זָאגְט וְאַבְרָם כָּבֵד מְאֹד בַּמִּקְנֶה אוּנ גָאלְד אוּנ בְּהֵמוֹת, לוֹט הָאט אוֹיךְ גֶהַאט שֶׁעפְּסִין, רִינְדֶער, גֶוֶוען גְרִינְגֶער אַוֶועק צוּ צִיהֶען פוּן דֶעם אָרְט אוֹיף אֵיין אַנְדֶער

...זָהָב, אִיז אַבְרָם גֶוֶוען שְׁוֶוער בַּלָאדִין מִיט זִילְבֶּער ...לְבֶּער גָאלְד שְׁטֵייט נִיט בַּיי לוֹט, אִיז דָאךְ בַּיי לוֹט

משקה לפני | שחת יהוה את־סדם ואת־עמרה כגן־יהוה כארץ מצרים באכה צער: יא ויבחר־לו לוט את כל־ככר הירדן ויסע לוט מקדם

קדם חבלות יי ית ס... וית עמורה כגינתא... כארעא דמצרים לצער: יא ובחר לה... ית כל מישר ירדנא... לוט מלקדמין ואתפ...

תו"א כגן ה' כתובות קיא סוטה...

בית יהודא

וואסער וויא עס שטייט אין פסוק (ארץ נחלי מים) ארץ ישראל איז אלאנד מיט טייכין וואסער: (כגן ה') וויא דער גארטין פון הקב"ה (לאילנות) צו בוימער: (כארץ מצרים) . ווי די לאנד מצרים (לזרעים) צו פארזייהונג: (באכה צוער) . (עד צוער) , וויא מען קומט ביז צוער (ומדרש אגדה דורשה לגנאי) דר מדרש לערנט די פסוקים צו שאנדע פאר לוט (על שהיו שטופי זמה) ווייל די מענטשן פון סדום האבען ליב געהאט זנות און לוט האט אויך ליב געהאט זנות (בחר לו לוט בחברתם) דריבער האט לוט אויסדערוויילט צו זיין מיט זיי צוזאמען נאר שטייט אין די גמרא הוריות: (ויא) (מישור כתרגומו) , ככר איז דערטייטש אגלייכער פלאין וויא דער תרגום טייטשט: (מקדם). זאגט רש"י (נסע מאצל ממזרח) לוט איז אוועקגעגאנגען פון אברהם וואס ער האט געוואהנט אין מזרח זייט (והלך לו למערבו של אברהם) ער איז געגאנגען אין מערב זייט פון אברהמען (ונמצא נוסע ממזרח למערב) איז לוט געגאנגען פון מזרח צוא מערב (ומדרש אגדה) דער מדרש זאגט (הסיע עצמו מקדמונו של עולם) לוט האט זיך אפגעצויגן פון הקב"ה וואס ער איז פריע...

ריש"י

ם נחלי מים: לפני שחת ה' את סדום ואת ע... היה אותו ע מישור. בגן ה'. לאילנות. כארץ מצ... לזרעים (כ"ר): באכה צער. עד צער ומ"א דורשו... על שהיו שטופי זמה בחר לו לוט בשכונתם במס' ה... (יא) ככר. מישור כתרגומו: מקדם. נסע פ מאצל... (למזרח) והלך לו למערבו של אברם נמצא נוסע... למערב. ומדרש אגדה הסיע עצמו מקדמונו צ ש...

שפתי חכמים

אתרחק וכו'. (רי"ק) אמר זה לפני שנראה שאלו המלות מיותרות שדי שיאמר הפרד נא מעלי לכ"פ לא אתרחק וכו' וא"ת מה היה צריך להבטיחו על זה לז"א לעמוד למגן וכו' (רש"א) דק"ל פשיטא אם הוא ילך אל השמאל ישאר הוא בימין לז"א שיהיה לימינו ממש שלא יתרחק וכו': ס דק"ל דמשקה לשון מפעיל הוא ומאי מפעיל שייך הכא ועוד שאין הכוונה פה על ההשקה רק על הנחלים שבו ועז"פ ארץ נחלי מים וקראם בלשון השקה מפני שמהם תהיה ההשקה: ע רצונו לפרש דהאי לפני שחת ה' וגו' הוא דבוק עם כגן ה' כארץ מצרים דא"ל דלפני שחת דבוק עם כלה משקה דמה בא להודיענו דהא ככר כתיב וישא לוט את עיניו וזה היה לפני שחת ה' אע"כ דבוק הוא למטה ורש"י דייק מדכתיב בפ' בראשית ויצמח ה' אלהים מן האדמה כל עץ וגו' בתוך הגן א"כ ש"מ היכא דכתיב גן מיירי גן לאילנות. וכארץ מצרים דייק מדכתיב בפ' עקב לא כארץ מצרים אשר יצאתם משם אשר תזרע את זרעך א"כ ש"מ שארץ מצרים ארץ זרעים היא (רי"ק) לפי שנראה שאלו הדמיונות הם לדבר אחד ואם כן די... הטוב שבכולם ואם ירצה לומר שניהם הוה ליה למימר היפה באחרו... מצרים כגן ה' שאם היא כגן ה' פשיטא שהיא כארץ מצרים שהדמיון הוא בשני דברים וכו': פ דקשה לרש"י כי בית אל ב... כדכתיב לעיל ויסע אברם הלוך ונסוע הנגבה ש"מ דבית אל ב... וא"כ הו"ל ויסע לוט מצפון לכן פי' וכו' כתב הרא"ם ותימא... הארץ נראה שככר הירדן במזרחה של א"י ובית אל תוך א... שההולך מבית אל שהיה אברהם דר שם אל ככר הירדן הולך מ... הוא וצ"ע וי"ל כי ככר הירדן היה מישור גדול הולך ומתפשט... עד שהיה סמוך לירושלים שהוא רחוק מבית אל והוא תוך... ככר הירדן היה סמוך לסדום שאינו רחוק כל כך מירושלים וד... צ (קל"מ) דאל"כ ויסע לוט מאברם מבע"ל שהרי הי...

פירוש להורת אלהים

בעטרונקן מיט פיל טייכען וואסר לפני שחת יי אייי גאט הט פר דארבען סדום און עמורה איז דם ארט געווען כגן יי ווי גאטס גארטען ווס דארט הט גוואקסען גוטע ביימר כארץ מצרים אזו ווי דם לאנד מצרים ווס דרינגען איז גוואקסען מיני זרעים באכה צוער ביי... קומט צו צוער: (יא) ויבחר לו לוט הט זיך לוט דער וויילט את כל ככר הירדן דעם גאנצען פלא... דעם ירדן ויסע לוט מקדם און לוט הט גצוגען פון...

משלי חכמים

ארט, דריבער הט אברהם גיבעטין ביי לוט ער זאל אוועק ציהען פון אים, דער ענין פון לוט מיט אברהם איז גיוועזן למשל צוויי מענטשין האבין געמאכט שותפות אגשעפט, דם געשעפט איז גיוועזן מיט גרויס הצלחה. מען האט ניט גוואסט וועגין וועמס הצלחה איז דר געשעפט אזו גליקליך, מענטשין האבין געזאגט זיי ביידע זענען גלייך גליקליך, אמאל הט איינער געזאגט צום אנדערין מיר וועלין פרובין

ספר הישר

סדום און זיינע מענטשין ווס זענען גיוועזן מיט אים ווס ווענ... גגאנגען פון די ליים גריבער זענין גגאנגען אקעגין אברם מי... מענטשין: און מלכי צדק דר מלך פון ירושלים דם איז... זון פון נח איז ארוס גגאנגין מיט זיינע מענטשן אקעגי... מיט זיינע מענטשין מיט ברויט און יין און זענען א... גזעסין אין טאל פון מלך. און מלכי צדק הט גבענשט...

זעהן וועמעס הצלחה איז אין דעם גישעפט, מיר וועלין אונזער געשעפט צו טיילין יעדער פון אונז וועט... אבעזונדער געשעפט, וועלין מיר זעהן וועמעס וועט האבן הצלחה. זייא האבין אזו געטאהן, און דיא הצלחה... גבליבען ביי איינעם, דאס זעלביגע איז גיוועזן ביי אברהם מיט לוט זיי האבין געוואהנט ביידע צו זאמען, או... זענען גיוועזן רייך, האבין מענטשין גיזאגט די הצלחה פון ביידע איז זייער גרויס, אדר דער זכות פון ביידע איז... דריבער האט אברהם געזאגט צו לוט שייד דיך אפ פון מיר, נעם דיר דיין פרמעגין און גיי וואהין דו ווילסט, וו... זעהן און אלע מענטשין וועלען זעהן וועמעס הצלחה און וועמעס זכות איז גרעסער, וויא זיי האבין זיך אפג... איז אברהם גוועזן רייך ביז ער איז געשטארבין, און לוט איז געגאנגען צוא סדום און וועז ניט דער זכות פון... וואלט ער פאר לענד גיווארין ביי דיא מלכים און וואלט פאר לענדט גיווארין צו זאמען מיט סדום, האבין אלע מ... גזעהן אז נאר דער זכות פון אברהם איז גרוס און לעבט אין דעם זכות פון אברהם, דריבער דארף יעד... זעהן ער זאל זיך בהעפטין צוא אצדיק און זאל זיך ניט אפשיידין פון אים:

וַיִּפָּרְדוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו׃ יב אַבְרָם
יָשַׁב בְּאֶרֶץ־כְּנָעַן וְלוֹט יָשַׁב בְּעָרֵי
הַכִּכָּר וַיֶּאֱהַל עַד־סְדֹם׃ יג וְאַנְשֵׁי
סְדֹם רָעִים וְחַטָּאִים לַיהוָה מְאֹד׃
יד וַיהוָה אָמַר אֶל־אַבְרָם אַחֲרֵי
הִפָּרֶד־לוֹט מֵעִמּוֹ שָׂא נָא עֵינֶיךָ

אונקלוס

ר מִלְוַת אֲחוּהִי׃
אַבְרָם יְתֵב בְּאַרְעָא
עַן וְלוֹט יְתֵב בְּקִירְוֵי
רָא וּפְרַס עַד סְדוֹם׃
אֱנָשִׁין דִסְדוֹם בִּישִׁין
מוֹנֵהוֹן וְחַיָּבִין
תְהוֹן קֳדָם יְיָ לַחֲדָא׃
יְ אֲמַר לְאַבְרָם בָּתַר
אִתְפָּרֵשׁ לוֹט מֵעִמֵּהּ
כְּעַן עֵינָךְ וַחֲזֵי מִן

ויאהל עד יומא לח: ואנשי סדום יומא שם סנהדרין קז קט עבודת כוכבים יט: וה' אמר יומא לח:

בעל הטורים

פרדו איש מעל אחיו אברם. ס"ת שלום לומר כדי לעשות שלום נתפרדו וגם רמז לו שיהיה שלום לבניו וזהו שנאמר אל תצר את (יב) אברם. ב' ר"פ הכא ואידך אברם הוא אברהם. וזהו שדרשו רז"ל כ"מ שנא' בו הוא הוא בצדקו מתחלה ועד סוף וזהו הוא הוא אברהם בצדקו מתחלה ועד סוף וע"כ אברם ישב ליפרד מלוי' הרשע: (יג) ואנשי סדום. ג' ריש פסוק הכא ואידך ואנשי קדש י ואידך ואנשי תמיד יבדילו עוברים בארץ. פי' ואנשי קדש ובשר בשדה טרפה זה אבר מן החי זהו ואנשי תמיד יבדילו שהיה מזהירם קדושים שלא לטמא וגם הקוברים ליקטו אברי ההרוגים. ואנשי סדום רעים וחטאים מה היה רעתם מעכבים העוברים בארץ שלא הם אורחים וזהו ואנשי תמיד יבדילו עוברים בארץ הם הסדומים המבדילין והמעכבין העוברים בארץ: וחטאים. ד' במסורה הכא ושבר פושעים וחטאים יחדו ועוזבי ה' יכלו וחטאים אליך ישובו וחטאים בעדת צדיקים. פי' רעים וחטאים ע"כ פושעים וחטאים

רש"י

אי אפשי לא באברם ולא באלהיו: (יב) ויאהל. נטה ק לרועיו ולמקנהו עד סדום: (יג) ואנשי סדום. ואעפ"כ לא נמנע לוט מלשכון עמהם. ורבותינו לח) למדו ר מכאן (משלי י) שם רשעים ירקב: רעים. רין קט) בגופם ש: וחטאים. בממונם: לה' מאוד. ם רבונם ומתכוונים למרוד בו: (יד) אחרי הפרד כל זמן שהרשע עמו היה הדבור פורש ממנו. (ולעיל

בית יהודא

דיא וועלט (אָמַר) לוט הָט גֶעזָאגְט (אִי אֶפְשִׁי לֹא בְּאַבְרָהָם וְלֹא בֵּאלֹהָיו) אִיךְ ווִיל נִיט אַבְרָהָמֶען אוּנ ווִיל נִיט זַיין גָאט: (יב) (וַיֶּאֱהַל). זָאגְט רַשְׁ"י (נָטָה אוֹהָלִים) לוט הָט אוֹסְגֶשְׁפְּרֵייט גֶעצֶעלְטִין פַאר זַיינֶע פַאסְטוּכֶער אוּנ פַר זַיינֶע בְּהֵמוֹת בִּיז סְדוֹם: (יג) וְאַנְשֵׁי סְדוֹם רָעִים וגו'). דיא מֶענְטְשֶׁן פוּן סְדוֹם זֶענֶן גְוֶועןְ שְׁלֶעכְטֶע (וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא נִמְנַע לוֹט מִלִּשְׁכּוֹן עִמָּהֶם) פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן הָט לוט גֶעוָואלְט וואהְנֶען מִיט זֵיי (וְרַבּוֹתֵינוּ לָמְדוּ מִכַּאן) דִי רַבָּנָן לֶערְנֶען פוּן דֶעם פָּסוּק (וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב)

מֶען פוּן דיא רְשָׁעִים זָאל פַארְפוֹילְט ווֶערֶן, אַז מֶען דֶערמַאנְט דֶעם נָאמֶען פוּן אַרָשָׁע דַארְף מֶען בַּאלְד דֶערְמַאנֶען שְׁלֶעכְטֶע מַעֲשִׂים, אַלֶע מֶענְטְשֶׁן זָאלֶען אִים פְלוּכִין אוּנ זָאלֶן זָאגֶן אוֹיף אִים זַיין נָאמֶען זָאל פַארְפוֹילְט ווֶערֶען זָאל גָאר נִיט דֶערמַאנְט ווֶערֶן צְווִישֶׁען מֶענְטְשִׁין, וויא מִיר זֶעהֶן דָא אִין פָּסוּק ווייל מֶען הָאט דֶער מַאנְט סְדוֹם ען בַּאלְד דֶערְמַאנְט זֵייעֶרֶע שְׁלֶעכְטֶע מַעֲשִׂים: (רָעִים), (בְּגוּפָם) דִי מֶענְטְשֶׁן פוּן סְדוֹם זֶענֶן גְוֶוען שְׁלֶעכְט מִיט זֵייעֶר פִילוּ אַזוֹ אַטוֹבָה וָוס הָאט קֵיין גֶעלְט גֶעקָאסְט, נָאר צוּ בֶּעמִיהֶען וּמַטְרִיחַ זַיין דֶעם קֶערְפֶּער זֵייעֶרֶן, הָאבֶּן זֵייא נִיט גְטָאהְן: (וְחַטָּאִים), (בְּמָמוֹנָם) זֵיי זֶענֶען גְוֶוען זִינְדִיג מִיט זֵייעֶר גֶעלְט, גֶעגַנֵבֶת גֶעגַזְלֶת גֶעלְט, קֵיין צְדָקָה וּמְאֹד), זֵייעֶר זִינְדִיג (יוֹדְעִים רִבּוֹנָם וּמִתְכַּוְּנִים לִמְרוֹד בּוֹ) זֵיי הָאבֶּן גֶעווָאסְט עֶס אִיז דָא אַגָאט וָוס הָאט בַּשַׁאפֶן דיא, אוּנ זֵייא הָאבֶן גֶעזִינְדִיגְט נָאר אִים צוּ דֶר צֶערְעֶגֶן: (יד) וְאַחֲרֵי הִפָּרֶד לוֹט). נָאכְדֶעם ווי לוט אִיז אַוֶועקְגֶעגַאנְגֶן אַבְרָהָמֶען, זָאגְט רַשְׁ"י (כָּל זְמַן שֶׁהָרָשָׁע עִמּוֹ) אַזוֹ לַאנְג וויא דֶער רָשָׁע לוט אִיז גִיוֶוען מִיט אַבְרָהָמֶען (הָיָה הַדִּבּוּר

שפתי חכמים

ע לוט ממנו: ק כלומר דהרבה אהלים הי"ל ונטה מן הככר ס: ר ר"ל מדכתיב ואנשי סדום רעים וחטאים ולא לריך למכתב א משום דלריך להזכיר אנשי סדום כדכתיב ויאהל עד סדום ואנשי סדום רעים וחטאים ומזה למד שלמה ע"ה דשם רשעים ירקב דלריך לזכור אותם לרעה: ש וילפינן ליה בגמרא בפ' חלק דגבי יוסף כתיב ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת והתם מיירי בגוף וכתיב בפ' תלא גבי שכיר ולא יקרא עליך אל ה' והיה בך חטא והתם מיירי בממון והת"א תירגם להפך ע"פ ברייתא (שם) דילפינן ליה

פירוש לתורת אלהים

אוּנ אִיז גִיגַאנְגֶען נָאךְ מַעֲרָב זַייט [עיין רש"י] אִישׁ מֵעַל אָחִיו אוּנ אַבְרָם מִיט לוט הָאבֶּען זִיךְ שֵׁייד אֵיינֶער פוּן אַנְדֶערֶן: (יב) אַבְרָם יָשַׁב אַבְרָם עֶסֶן אִין לַאנְד כְּנַעַן וְלוֹט יָשַׁב בְּעָרֵי הַכִּכָּר אוּנ לוט עֶסֶן אִין דִיא שְׁטֶעט פוּן דֶעם פְּלוֹין וַיֶּאֱהַל אוּנ אַט גִימַאכְט גִיצֶעלְטֶען פוּן זַיינֶע פַאסְטוּכֶער ן אוּנ פוּן זַיינֶע בְּהֵמוֹת ווֶעגֶען אוּנ דִיא גִיצֶעלְטֶען הָאבֶען זִיךְ גִיצוֹיגֶען בִּיז סְדוֹם: (יג) וְאַנְשֵׁי אוּנ דִיא מַאנֶן פוּן סְדוֹם רָעִים וְחַטָּאִים לַיְיָ מְאֹד זֶענֶען גִיוֶוען שְׁלֶעכְט אוּנ זֵייעֶר זִינְדִיג צוּ גָאט [פ' רש"י] לַיְיָ מְאֹד צוּא גָאט זֵייעֶר פִיל גֶעזִינְדִיגְט [עיין רש"י]: (יד) וַיְיָ הָט גָאט גִיזָאגְט צוּ אַבְרָם אַחֲרֵי הִפָּרֶד לוֹט מֵעִמּוֹ נָאךְ דֶעם אַז לוט הָט זִיךְ אָפּ גְשֵׁייד פוּן אִים [פ' רש"י] שָׂא נָא עֵינֶיךָ הֵייבּ אוֹיף דֵיינֶע אוֹגֶן וּרְאֵה מִן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר

ספר הישר

רָם גִיט אִים אַצֶענְטִיל פוּן זַאךְ רוֹב. דֶען דֶר מַלְכִּי צֶדֶק זֶען אֵיין כֹּהֵן פַר גָאט ב"ה: וַיִּגְּשׁוּ אוֹיךְ הָאבֶּן גְנֶעהְנְט אַלֶע פוּן סְדוֹם צוּ אַבְרָם אוּנ הָאבִּין צוּ אִים גְזָאגְט עֶר זָאל זַיי גֶעבִּין דִי מֶענְשֶׁן אוּנ דָם גוּטְס זָאל זַיין צוּ אַבְרָם אוּנ אַבְרָם הָט גְזָאגְט אִיךְ שְׁוֶוער בַּיי גָאט ב"ה וָוס הָט בַּשַׁאפֶען הִימֶל אוּ עֶרְד דָם אִיךְ ווֶעל נִיט נֶעמֶן פוּן אַייךְ פוּן אֵיין מֶענְטְשׁ בִּיז דָאס רִימֶן פוּן שִׁיךְ. אִיךְ גִים בַּיי דִיר נִיט מֶער נָאר וָוס מַיינֶע מֶענְשֶׁן הָאבֶּען גְגֶעסִין אוּנ אוֹיךְ דָם חֵלֶק פוּן עָנֵר אוּנ אֶשְׁכּוֹל אוּנ מַמְרֵא.

וּרְאֵה מִן־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אַתָּה שָׁם
צָפֹנָה וָנֶגְבָּה וָקֵדְמָה וָיָמָּה׃ טו כִּי
אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה רֹאֶה
לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֲךָ עַד־עוֹלָם׃
טז וְשַׂמְתִּי אֶת־זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ
אֲשֶׁר ׀ אִם־יוּכַל אִישׁ לִמְנוֹת אֶת־
עֲפַר הָאָרֶץ גַּם זַרְעֲךָ יִמָּנֶה׃ יז קוּם
הִתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ כִּי
לְךָ אֶתְּנֶנָּה׃ יח וַיֶּאֱהַל אַבְרָם וַיָּבֹא
וַיֵּשֶׁב בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן

אַתְרָא דְּאַתְּ תַּמָּן לְצִפּ
וּלְדָרוֹמָא וּלְמַדִּי
וּלְמַעַרְבָא׃ טו אֲרֵי יָת
אַרְעָא דִּי אַתְּ חָזֵי
אֶתְּנִנַּהּ וְלִבְנָךְ עַד עָ
טז וַאֲשַׁוֵּי יָת בְּנָךְ סַגּ
כְּעַפְרָא דְּאַרְעָא כְּ
דִּי לָא אֶפְשַׁר לְ
לְמִמְנֵי יָת עַפְרָא דְּאַ
אַף בְּנָךְ לָא יִתְמְ
יז קוּם הַלֵּיךְ בְּאַ
לְאָרְכַּהּ וּלְפְתָיַהּ
לָךְ אֶתְּנִנַּהּ׃ יח
אַבְרָם וַאֲתָא
בְּמֵישְׁרֵי מַמְרֵא

תו"א קום התהלך. שנת קית כתרה ק סנהדרין קיח:

בעל הטורים

יחדו יכלו אבל אם יעשו תשובה כדכתיב וחטאים אליך ישובו יהיו בעדת לדיקים כדכתיב וחטאים בעדת לדיקים: (יד) לפוני וקדמה וימה. וליעקב אמר ימה וקדמה ולפונה ונגבה לאברהם התחיל להראות זכות הקרבנות שנשחטים בלפון וליעקב הראה שבזכות

בית יהודא

פורש ממנו) זענען די רייד פון הקב"ה געווען אפגעשיידט פון אברהמען, פרעגט רש"י (ולעיל שהיה לוט אצלו וכתיב וירא ה' אל אברם) פריער שטייט הקב"ה איז געזעהן געווארין צו אברהמען אונ דאמאלס איז דאך לוט געווען מיט אברהמען, ענטפערט רש"י (באותה שעה כשר היה) דאמאלס איז לוט געווען פרום: (טז) ואשר אם יוכל איש). זאגט רש"י הט הקב"ה געמיינט (כשם שאי אפשר לעפר למנות) אזו וויא מען קען ניט ציילן דיא שטויב פון דער ערד (כך זרעך ל אזו וועט מען דיינע קינדער אויך ניט קענען ציילען: (יח) וממרא. (שם אדם), ממרא איז אנאמען פון א

רש"י

שהי' לוט אצלו וכתיב ויראה ה' אל אברם באותה שעה ו
היה וק"ל): (טז) אשר אם יוכל איש. כשם שא"
להמנות כך זרעך לא ימנה: (יח) ממרא. א שם

שפתי חכמים

מורעה עינך באחיך והיינו כממון וגבי יוסף כ' והטאתי לאלהים והיינו בגוף: ת כמו שמוכח מתוך פירש"י שפי' לעיל על שהיו שטופי זמה כחר
לו לוט וזה בא לו מפני שהיה במלרים שהיו שטופי זמה למד מ
פרש"י השיע עלמו מקדמונו של עולם משמע דקודם לכן לדיק הי

פירוש לתורת אלהים

אתה שם אונ זעה פון דעם ארט וואו דו ביסט דארטן צפונה צו צפון זייט ונגבה אונ צו דרום זייט וקדמה אונ צו מזרח זייט וימה אונ צו מערב זייט: (טו) כי את כל הארץ אשר אתה רואה דען דאס גאנצע לאנד וואס דו זעהסט לך אתננה וועל איך דיר דם געבן ולזרעך אונ צו דיינע קינדער עד עולם ביז אייבג: (טז) ושמתי את זרעך כעפר הארץ אונ איך וועל טאן דיינע קינדער אזו ווי די שטוב פון דער ערד אשר אם יוכל איש למנות את עפר הארץ דען אז אמענטש וועט קענען ציילן דעם שטוב פון דער ערד גם זרעך ימנה וועלן דיינע קינדער אויך וועלען געציילט איז וויא עס איז ניט מ אמענטש זאל קענן ציילן דעם שטוב פון ד אזו וועלן דיינע קינדער אויך ניט קענן געציילט (יז) קום שטייא אויף התהלך בארץ גיי דארך אי לארכה ולרחבה צו איר לענג אונ צו איר בריי אתננה דען צו דיר וועל איך זיא געבען: (יח אברם אונ אברם האט גמאכט געצעלטן ויבא איז גקומן וישב באלוני ממרא אונ הט זיך בזע פלון ממרא אשר בחברון וואס דר פלון איז א שטאט חברון ויבן שם מזבח ליי הט ער דארטן

ספר הישר

אונ די מענטשין פון סדום האבן געגעבן דם חלק צו דיא מענטשין פון אברם אזו ווי אברם הט גזאגט. בעת אין דער צייט הט זיך גאם ב"ה ווייטער באוויזען צו אברם אין חברון אונ הט צו אים גזאגט דו זאלסט זיך ניט פארכטען דיין שכר איז זייער פיל. אונ איך וועל דיך ניט פר לאזין ביז איך וועל דיך בענטשן אונ וועל טאן דיינע קינדער אזו וויא דיא שטערין פון הימל אונ וועל געבין צו דיינע קינדער די לענדער וואס דו זעהסט מיט דיינע אוגן. אונ אברם איז אלט גוואורן אכט אונ זיבציג יאר אונ שרי געווען איין עקרה אין די טעג אונ אז שרי הט געזעהן א איין אום טראכטערין הט זיא גנומען איר דינסט הגר או גיגעבען צו אברם איר מאן פר אווייב אונ אז שרי הט הגר איז מעוברת גוואורען הט שרי גטראכט אין איר הגר איז בעסער פון מיר. אונ שרי זאגט צוא אברם כ איז אויף דיר דען אין דער צייט אז דוא האסט געבעטין א

וַיִּבֶן־שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה: פ רביעי
יד א וַיְהִי בִּימֵי אַמְרָפֶל מֶלֶךְ־שִׁנְעָר
אַרְיוֹךְ מֶלֶךְ אֶלָּסָר כְּדָרְלָעֹמֶר מֶלֶךְ
עֵילָם וְתִדְעָל מֶלֶךְ גּוֹיִם: ב עָשׂוּ
מִלְחָמָה אֶת־בֶּרַע מֶלֶךְ סְדֹם וְאֶת־
בִּרְשַׁע מֶלֶךְ עֲמֹרָה שִׁנְאָב ׀ מֶלֶךְ
אַדְמָה וְשֶׁמְאֵבֶר מֶלֶךְ צְבֹיִים וּמֶלֶךְ
בֶּלַע הִיא־צֹעַר: ג כָּל־אֵלֶּה חָבְרוּ אֶל־

אונקלוס

ון וּבְנָא תַמָּן
זא קֳדָם יְיָ: א וַהֲוָה
אַמְרָפֶל מַלְכָּא
ל אַרְיוֹךְ מַלְכָּא
ר כְּדָרְלָעוֹמֶר
דְעֵילָם וְתִדְעָל
דַעֲמְמֵי: ב סְדָרוּ
דוּ) קְרָבָא עִם בֶּרַע
דִסְדוֹם וְעִם בִּרְשַׁע
דַעֲמוֹרָה שִׁנְאָב
דְאַדְמָה וְשֶׁמְאֵבֶר
דִצְבוֹיִם וּמַלְכָּא
הִיא צוֹעַר: ג כָּל
אִתְכַּנָּשׁוּ לְמֵישַׁר

קמץ בז"ק

תו"א ויהי בימי עירובין כג מגילה י: עשו מלחמה מגילה שם:

בעל הטורים

ו דכתיב וירא ישראל את היד הגדולה וגו' ישראל שכה: (יח) ויבן שם מזבח. וסמיך ליה ויהי בימי אמרפל מלך שנער וגו' זה רמז שצריכין להביא קרבן קודם שילאו למלחמה והיינו דכתיב יזכור כל מנחותיך ועולתך ידשנה סלה יתן לך כלבבך וכל עצתך ה ביסועתך ובשם אלהינו נדגול: (א) ויהי בימי. ה' דסמיכי. הכא ואידך ויהי בימי שפוט השופטים ויהי בימי אחשורוש וגו' כדאי'

רש"י

רפל. הוא נמרוד שאמר לאברהם ב פול לתוך ש (ב"ר): מלך גוים. מקום יש ששמו גוים על שם שמה מכמה אומות ומקומות והמליכו איש עליהם על (ב"ר): (ב) ברע. רע לשמים ורע לבריות: שנתעלה ברשעו: שנאב. שונא אביו שבשמים: . שם ג אבר לעוף ולקפוץ ולמרוד בהקב"ה: בלע.

בית יהודא

וואס הט געהייסן ממרא: (א) נאמרפל. זאגט רש"י (הוא נמרוד) אמרפל איז נמרוד, פר וואס רופט מען אים אמרפל (שאמר לאברהם פול לתוך כבשן האש) ווייל ער הט גזאגט מען זאל אברהמען אריין ווארפען אין קאלך אובין, מען זאל אים פארברענן: ומלך גוים. זאגט רש"י (מקום יש ששמו גוים) עס איז דא אארט וואס מען רופט אים גוים (על שם שנתקבצו שמה מכמה אומות ומקומות) ווייל אוף דעם ארט האבן זיך לט מענטשן פון פיל פעלקער און פון פיל ארטער (והמליכו איש עליהם) און זייא האבן אוף זיך געמאכט איין פאר אמלך (ושמו תדעל) דער נאמען פון מלך איז תדעל: (ב) וברע. האט מען אים גערופען ווייל ער איז ע לשמים ורע לבריות) שלעכט געגין הקב"ה און שלעכט צו מענטשין, דעם אנדערין מלך האט מען גערופן נתעלה ברשעו) ווייל ער איז געווען מיט זיין שלעכטס העכער זעהרגער! פון אלע מלכים, דעם דריטען האט מען שנאב (שונא אביו שבשמים) ווייל ער הט פיינט געהאט זיין פאטער והקב"ה) וואס אין הימעל, דעם פערטן ן גרופן שמאבר (שם אבר לעוף ולקפוץ ולמרוד בהקב"ה) ער האט זיך געמאכט פליגול, ער הט געמיינט ער וועט קענן פליהען אין הימעל און וועט האלטן מלחמה מיט הקב"ה ובלע. (שם העיר) בלע איז א נאמן פון א שטאט:

דעת זקנים מבעלי התוספות

מלך אלסר. מכאן רמז למה שאמרו הז"ל הלכה כשמואל ב באיסורי אריוך הוא שמואל ונקרא אריוך על שם ..מותו בדינין דאריוך לשון מלכות הוא כמו לא ריכא ולא בר ריכא וה"פ אריוך מלך אלא סר כלומר אלא מאיסור דהלכתא כרב:

שפתי חכמים

ולא שם מקום כדכתיב ענר אשכול וממרא: ב דק"ל והא נמרוד מלך שנער היה כדכתיב ותהי ראשית ממלכתו בבל והוא שנער: נ"ל דעסם

פירוש לתורת אלהים

צו גאט: (א) ויהי און עס איז געווען בימי אין ג פון אמרפל דר מלך פון שנער [עיין רש"י]. דער קיניג פון אלסר, כדרלעומר דער פון עילם און תדעל דער קיניג פון דעם אס מען האט אן גערופען גוים [עיין רש"י]: יי האבן גמאכט אמלחמה את ברע מיט ברע דעם קיניג פון סדום און מיט ברשע דעם קיניג פון עמורה און מיט שנאב דעם קיניג פון אדמה [ע' רש"י] און מיט שמאבר דעם קיניג פון צבוים [עיין רש"י] ומלך בלע און מיט דעם קעניג פון דר שטאט בלע דאס איז צוער: (ג) כל אלה חברו אלע דיא מלכים האבן זיך באהעפט און זענען צו אנאנד גקומן אל

ספר הישר

ל דיר געבין קינדער ווארום האסטו נים גיבעטין אוף אט ב"ה זאל דיר געבין קינדער פון מיר און ווען איך ם זאגען צו הגר מ'ס זיא פר שעמין מיינע בייד פר דיר גכם איר דר פר גאר נים גאט זאל צווישן און מ'שפטן ווס דו טוסט מיר. און אברם זאגט צו שרי דיין דינסט יר אין האנד טוא מים איר וואס דיר וואיל גפעלט הט פיינגט איז הגר אנטלאפן פר שרי אין דער מדבר און אכלאך פון גאט הט געפינן צו הגר אין דר מדבר און זאגט צו איר פארכט דיך נים גאט וועט מערין דיינע קינדער דו וועסט גוויגן אזון און זאלסט אים אנאמן געבין ישמעאל. אצונד קער ווידר צו דיין הערינטע שרי. און הגר רופט דם ארט באר לחי רואי דם איז צווישן קדש און צווישן דער מדבר ברד און הגר קערט ווידר צו אברם אין הויז. און אז עס איז גקומן דער סוף פון איר טראגן אז גווינט הגר איין זון צו אברם און אברם רופט

זיין

עֵמֶק הַשִּׂדִּים הוּא יָם הַמֶּלַח׃
ד שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה עָבְדוּ אֶת־
כְּדָרְלָעֹמֶר וּשְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה
מָרָדוּ׃ ה וּבְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בָּא
כְדָרְלָעֹמֶר וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיַּכּוּ
אֶת־רְפָאִים בְּעַשְׁתְּרֹת קַרְנַיִם וְאֶת־
הַזּוּזִים בְּהָם וְאֵת הָאֵימִים בְּשָׁוֵה

חַקְלַיָּא הוּא אֲתַר
דְּמִלְחָא׃ ד תַּרְתֵּי
שְׁנִין פְּלָחוּ יָת כְּדָרְ
וּתְלָת עַשְׂרֵי שְׁנִין
ה וּבְאַרְבַּע עַשְׂרֵי
אֲתָא כְדָרְלָעוֹמֶר וּ
דְּעִמֵּהּ וּמְחוֹ יָת
דִּי בְעַשְׁתְּרוֹת קַרְנַ
תַּקִּיפַיָּא דִּבְהֵמְתָ
אֵימְתָנֵי דִּבְשָׁוֵה קִרְ

תו״א שתים עשרה שנה יא: אבר
חולין פט:

בעל הטורים

במדרש שכולם היתה בימיהם וי: (ה) ובארבע עשרה. ב׳ ר״פ הכא ואידך (מ״ב יח) ובי״ד למלך חזקיהו עלה סנחריב לומר לך כשם שבאו האומות על חזקיהו ונפלו בידו כך באו על אברהם ונפלו בידו:

בית יהודא

(ג) [עֵמֶק הַשִּׂדִּים]. זָאגְט רש״י (כְּךְ שְׁמוֹ) אַזוֹ אִיז דֶר נָאמֶען פוּן דֶעם טָאהְל „שִׂדִּים״ (עַל שֵׁם שֶׁהָיוּ בּוֹ שְׂדוֹת הַרְבֵּה) ווייל אִין דֶעם טָאהְל אִיז גְוֶוען פִיל פֶעלְדֶר (וּמִדְרָשׁ אַגָּדָה הַרְבֵּה) עֶס זֶענֶען דָא פִיל דְרָשׁוֹת אוֹיף דֶעם וָוארְט הַשִּׂדִּים: [הוּא יָם הַמֶּלַח]. זָאגְט רש״י אִיצְט אִיז נָאךְ גִיט גְוֶוען דָארְטֶן דֶער יָם הַמֶּלַח, נָאר (לְאַחַר זְמַן) אִין אַצַייט שְׁפֶּעטֶר (נִמְשַׁךְ הַיָּם לְתוֹכוֹ וְנַעֲשָׂה יָם הַמֶּלַח) הָאט דֶר יַם זִיךְ אַריינְגֶעצוֹיגִין אִין דֶעם טָאהְל, אִיז דָארְטֶן גְוָוארִין דֶר גְזאַלְצֶענֶער יַם (וּמִדְרָשׁ אַגָּדָה אוֹמֵר) דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט (שֶׁנִּתְבַּקְּעוּ הַצּוּרִים סְבִיבוֹתָיו וְנִמְשְׁכוּ יְאוֹרִים לְתוֹכוֹ) דִי שְׁטֵיינֶער וָוס זֶענֶען אַרוּם דֶעם אָרְט זֶענֶען גְשְׁפָּאלְטֶן גְוָוארִין אוּנ פִיל טַייכֶן הָאבֶּן זִיךְ אַריינְגֶעצוֹגֶן אִין דֶעם טָאהְל בִּיז עֶס אִיז גְוָוארֶען אַיַּם אוּנ אַנְגֶע[...] יַם: (ד) [שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה עָבְדוּ]. צְוֶועלְף יָאהְר הָאבְּען גֶעדִינְט (חֲמִשָּׁה מְלָכִים הַלָּלוּ אֶת כְּדָרְלָעוֹמֶר) דִי פִינְף מְלָכִים דֶעם מֶלֶךְ כְּדָרְלָעוֹמֶר (וּבְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמָרְדָן) דֶעם פֶערְצֶעהְנְטִין יָאהְר פוּן זֵייעֶר זִינְדִינְגֶען צוּם מֶלֶךְ (בָּא כְּדָרְלָעוֹמֶר) אִיז גֶעקוּמֶן כְּדָרְלָעוֹמֶר צוּ הַאלְטֶען מִלְחָמָה מִיט דִיא פִינְף מְלָכִים (לְפִי שֶׁהוּא הָיָה בַּעַל הַמַּעֲשֶׂה) אִים הָט מֶען גֶעזִינְדִיגְט (נִכְנַס בְּעוּבֵי הַקּוֹרָה) דְרִיבֶּער אִיז עֶר גִיוֶוען דֶער עֶרְשְׁטֶער אַרוֹיס צוּא גֵיין צוּ דִיא מִלְחָמָה (ה) [וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ]. אוּנ דְרַייא מְלָכִים זֶענֶען גֶעקוּמֶן מִיט אִים, מִיט כְּדָרְלָעוֹמֶר וְאַמְרָפֶל, אַרְיוֹךְ, תִּדְעָל:

רש״י

כס ד העיר: (ג) עמק השדים. כך שמו על שם שהיו בו שדות הרבה ומדרש אגדה ים הרבה: הוא ים המלח. לאחר זמן נמשך הים לתוכו ונעשה ים המלח ומ״א שנתבקעו הצורים סביבותיו ונמשכו יאורים לתוכו: (ד) שתים עשרה שנה עבדו. ה׳ מלכים את כדרלעומר: (ה) ובארבע עשרה שנה. למרדן בא כדרלעומר לפי שהוא הי׳ בעל המעשה נכנס בעובי הקורה: והמלכים. אלה שלשה מלכים: הזוזים. הם ה[...]

שפתי חכמים

לו כנפים לעופף: ד דייק רש״י מדכתב בלע היא צוער דאם הוא שם אדם לא שייך למימר היא צוער וא״ל מנ״ל לרש״י שהכתוב הזכיר שמותם של מלכים אלו להודיע רשעתם י״ל מדלא הזכיר בקרא גם כן שמו של מלך צוער א״ו מה שהזכיר הכתוב שמות של מלכים אלו להורות על רשעתם והפסר שמלך צוער לא היה רשע ושמו לא היה מוכיח על רשעתו כמ״ש בלוט אמלטה נא וגו׳ כדפרש״י שם: ה (רש״א) ר״ל לפי שנכתב השדים בה״א הידיעה ולא פי׳ הכתוב באיזה מקום היה זה עמק השדים לכ״פ וכו׳ (נח״י) וג״ל דהרב פי׳ שם העלם שלו על שם התואר שבו וה״פ עמק השדים כך שמו ואין לו שם עלם אחר: ו כי לא יתכן שיהיה ע[...] אחד: ז פי׳ כי מלת הוא מורה שהוא עלמו היה ים לא לתוכו דאם כן בו ים מבע״ל: ח ר״ל במלת למרדן המקרא כן שתים עשרה שנה עבדו ובשלש עשרה שנה ובארבע עשרה שנה לעבדן בא כדרלעומר וגו׳ דא״כ כמ״ש א״כ ובארבע עשרה שנה לכך מפ׳ למרדן ר״ל דמ[...] מרדו לא קאי אאותן י״ב שנה דלעיל אלא י״ג שנה כפ״[...] אותן י״ג שנה אמר א״כ. ובי״ד שנה: ט דייק [...] רפאים ואימים וכתיב גבייהו הזוזים ובפ׳ דברים כתיב [...]

פירוש לתורת אלהים

עֵמֶק הַשִּׂדִּים צוּ דֶעם טָאל וָוס עֶר הֵייסְט שִׂדִּים הוּא יָם הַמֶּלַח דָם אַצוּנְד אִיז דָארְטֶן דֶר יַם הַמֶּלַח [עיין רש״י]: (ד) שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה צְוֶועלְף יָאר עָבְדוּ הָאבֶּן דִי פִינְף מְלָכִים בֶּרַע אוּנ בִּרְשַׁע אוּנ שִׁנְאָב אוּנ שֶׁמְאֵבֶר אוּנ דֶר מֶלֶךְ פוּן צוֹעַר גִידִינְט אוּנ זֶענֶען אוּנְטֶר טֶענִיג גְוֶוען צוּ כְּדָרְלָעוֹמֶר וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה אוּנ דְרַייצֶן יָאר מָרָדוּ הָאבֶּן זֵיי מוֹרֵד גְוֶוען: (ה) וּבְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אוּנ אִין דֶעם פֶערְצֶעטֶן יָאר בָּא אִיז גִיקוּמֶן כְּ[...] וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ אוּנ דִי מְלָכִים וָוס זֶענֶען [...] דָאס מֵיינְט מֶען דִי דְרַיי מְלָכִים וָואס פ[...] גְשְׁטַאגֶן וַיַּכּוּ אֶת רְפָאִים אוּנ זֵיי הָאבֶּן גְשְׁלָא[...] וָואס הָאבִּין גְוואוֹנְט אִין עַשְׁתְּרוֹת קַרְנַיִם גְשְׁלָאגֶן דִיא אוּמָה זוּזִים אִין דֶעם אָרְט וָ[...] הָם אוּנ דִיא אֵימִים וָוס הָאבֶּן גְוואוֹנְט אִין [...]

ספר הישר

זַיין נָאמֶען יִשְׁמָעֵאל. אוּנ אַז אַבְרָם אִיז אַלְט גְוָוארֶען נַיין אוּנ נַיינְצִיג יָאר הָט זִיךְ גָאט בַּוִויזֶען אוּנ הָט צוּ אִים גְזָאגְט אִיךְ וֶועל גֶעבִּין מַיין זִיכְרֹהַיים צְווִישֶׁן מִיר אוּנ צְווִישֶׁן דִיר אוּנ אִיךְ וֶועל זֵייעֶר מֶערֶן דַיינֶע קִינְדֶר. אוּנ דָאס אִיז דָם זִיכָּרוֹן [...] הָאב גְגֶעבֶּן צְווִישֶׁן מִיר אוּנ דִיר אַז דוּ זָאלְסְט לָאזֶן [...] זְכָרִים דוּא אוּנ נָאךְ דִיר דַיינֶע קִינְדֶר אוּנ אַז עֶס [...] ווער

קַרְיָתָיִם׃ ו וְאֶת־הַחֹרִי בְּהַרְרָם שֵׂעִיר עַד אֵיל פָּארָן אֲשֶׁר עַל־הַמִּדְבָּר׃ ז וַיָּשֻׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־עֵין מִשְׁפָּט הִוא קָדֵשׁ וַיַּכּוּ אֶת־כָּל־שְׂדֵה הָעֲמָלֵקִי וְגַם אֶת־הָאֱמֹרִי הַיֹּשֵׁב בְּחַצְצֹן תָּמָר׃ ח וַיֵּצֵא מֶלֶךְ־סְדֹם וּמֶלֶךְ עֲמֹרָה וּמֶלֶךְ אַדְמָה וּמֶלֶךְ צְבֹיִים

אונקלוס

חוֹרָאֵי דִּי בְּטוּרְהוֹן
ר עַד מֵישַׁר פָּארָן
ד עַל מַדְבְּרָא׃
וַאֲתוֹ לְמֵישַׁר פְּלוֹג
הִיא רְקָם וּמְחוֹ יָת
קַל עֲמַלְקָאָה וְאַף יָת
אָה דְּיָתֵיב בְּעֵין
ח וּנְפַק מַלְכָּא
ם וּמַלְכָּא דַּעֲמוֹרָה
א דְּאַדְמָה וּמַלְכָּא
ים וּמַלְכָּא דְּבֶלַע

רש"י

הררם. בהר שלהם: איל פארן. כתרגומו מישור
אני שאין איל לשון מישור י אלא מישור של פארן
ו ושל ממרא אלוני שמו ושל ירדן ככר שמו ושל שטים
מו אבל השטים וכן בעל גד בעל שמו וכולם מתורגמין
וכל אחד שמו עליו: על המדבר. אצל המדבר
מדבר ב) ועליו מטה מנשה: (ז) עין משפט הוא
על שם העתיד שעתידין משה ואהרן להשפט שם על
ותו העין והם מי מריבה. ואונקלוס תרגמו כפשוטו
קום שהיו בני המדינה מתקבלים שם לכל משפט: שדה
לקי. עדיין לא נולד עמלק ונקרא על שם העתיד:
ון תמר. הוא עין גדי מקרא מלא (בד"ה ב')

בית יהודא

זֶענֶען דִי זַמְזוּמִים׃ (ו) וּבְהַרְרָם]. זָאגְט רַשִׁ"י בְּהַרְרָם מֵיינְט מֶען (בְּהַר שֶׁלָּהֶם) אוֹיף זֵייעֶר בַּארְג: וְאֵיל פָּארָן]. (כְּתַרְגּוּמוֹ מֵישׁוֹר) אוֹיף אֵיל פָּארָן טַייטְשְׁט דֶר תַּרְגּוּם מֵישׁוֹר, אַנְגְלַייכֶר פְּלַאץ. דֶר גְלַייכֶער פְּלַאץ פוּן פָארָן, זָאגְט רַשִׁ"י (וְאוֹמֵר אֲנִי) אִיךְ זָאג (שֶׁאֵין אֵיל לְשׁוֹן מִישׁוֹר) אֵיל אִיז נִיט דֶערְטַייטְשׁ אַגְלַייכֶר פְּלַאץ (אֶלָּא מִישׁוֹר שֶׁל פָּארָן אֵיל שְׁמוֹ) דֶר גְלַייכֶר פְּלַאץ פוּן פָארָן אִיז גְוֶועןְ זַיין נָאמֶען אֵיל (וְשֶׁל מַמְרֵא אֵלוֹנֵי שְׁמוֹ) דֶר גְלַייכֶר פְּלַאץ פוּן מַמְרֵא אִיז גְוֶועןְ זַיין נָאמֶן אֵלוֹנֵי (וְשֶׁל יַרְדֵּן כִּכַּר שְׁמוֹ) דֶר גְלַייכֶער פְּלַאץ וָוס נֶעבֶּן יַרְדֵּן אִיז גְוֶועןְ זַיין נָאמֶן כִּכַּר (וְשֶׁל שִׁטִּים אָבֵל שְׁמוֹ) דֶר גְלַייכֶר פְּלַאץ פוּן שִׁטִּים אִיז גְוֶועןְ זַיין נָאמֶען אָבֵל וָויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אָבֵל הַשִּׁטִּים (וְכֵן בַּעַל גָּד) אוּנ דֶר גְלַייכֶר פְּלַאץ פוּן גָּד (בַּעַל שְׁמוֹ)
ען זַיין נָאמֶען בַּעַל (וְכוּלָּם מְתוּרְגָּמִין מִישׁוֹר) אַלֶע פְּלֶעצֶער וֶוערֶען גֶעטַייטְשְׁט אִין תַּרְגּוּם מִישׁוֹר וַאגְלַייכֶער (וְכָל אֶחָד שְׁמוֹ עָלָיו) אוּנ יֶעדֶער גְלַייכֶער פְּלַאץ הָאט זַיין נָאמֶן׃ וְעַל הַמִּדְבָּר]. מֵיינְט מֶען (אֵצֶל הַמִּדְבָּר), נֶעבִּין
כְּמוֹ) וָויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְעָלָיו מַטֵּה מְנַשֶּׁה) מֵיינְט מֶען נֶעבִּין אִים אִיז גְוֶועןְ דֶער שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה׃ (ז) וְעֵין
הִיא קָדֵשׁ]. זָאגְט רַשִׁ"י דֶר אָרְט הָאט גְהֵייסֶן קָדֵשׁ, נָאר דִיא תּוֹרָה רוּפְט אִים עֵין מִשְׁפָּט (עַל שֵׁם הֶעָתִיד) אוֹיף
אס וָועט זַיין (שֶׁעֲתִידִין מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְהִשָּׁפֵט שָׁם עַל עִסְקֵי אוֹתוֹ הָעַיִן) וַוייל מֹשֶׁה אוּנ אַהֲרֹן וֶועלֶען אַמָאהְל גֶעמִשְׁפָּט
אִין קָדֵשׁ וֶועגְן דֶעם קְוָואל וַואסֶער (וְהֵם מֵי מְרִיבָה) דָס זֶענֶען דִי וַואסֶער וָואס וֶועגֶן זֵייא הָאבֶּן דִי יוּדִין גֶעקְרִיגְט
שֶׁה אוּנ אַהֲרֹן, אוּנ מֹשֶׁה מִיט אַהֲרֹן זֶענֶען גְשְׁטְרָאפְט גְוָוארְן (וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם כִּפְשׁוּטוֹ) דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט וָויא דֶר
ער מֵיינוּנְג אִיז אִין פָּסוּק (מָקוֹם שֶׁהָיוּ בְּנֵי הַמְּדִינָה מִתְקַבְּצִים שָׁם לְכָל מִשְׁפָּט) קָדֵשׁ אִיז גְוֶועןְ אַאָרְט וָואס אַלֶע
ן פוּן לַאנְד פְלֶעגְן דָארְטֶען צוּזַאמֶען קוּמֶן צוּם מִשְׁפָּט, וַוייל דָארְטְן זֶענֶען גְזֶעסֶן דִי דַיָּינִים פוּן לַאנְד, דְרִיבֶּער הֶט
רוּפֶען דֶעם אָרְט עֵין מִשְׁפָּט׃ וּשְׂדֵה הָעֲמָלֵקִי]. דִיא פֶעלְד פוּן עֲמָלֵק, זָאגְט רַשִׁ"י (עֲדַיִן לֹא נוֹלַד עֲמָלֵק) עֲמָלֵק
אמָאלְס נָאךְ נִיט גְוֶועןְ גְבָּארְן (וְנִקְרָא עַל שֵׁם הֶעָתִיד) דֶר אָרְט וֶוערְט גֶערוּפִין אוֹיף דֶעם וָואס וֶועט זַיין, וֶוען עֲמָלֵק
קוּמֶען אוֹיף דֶר וֶועלְט אוּנ עֶר אִיז גְרוֹיס גְוָוארְן הָאט דִי פֶעלְד גֶקֶערְט צוּ עֲמָלֵק׃ וּבְחַצְצוֹן תָּמָר]. (הוּא עֵין גֶּדִי),
תָּמָר אִיז דֶער אָרְט עֵין גֶדִי (וּמִקְרָא מָלֵא הוּא בְּדִבְרֵי הַיָּמִים בִּיהוֹשָׁפָט) אִין סֵפֶר דִבְרֵי הַיָּמִים בַּייא דִיא דֶערְצֵיילוּנְג

שפתי חכמים

ם ודאי כוזים היינו זמזומים: י דק"ל והלא על מלת אלוני ממרא נמי מתורגם מישור וא"כ אם חד מנייהו פירושו מישור ודאי השני

פירוש לתורת אלהים

קִרְיָתָיִם׃ (ו) וְאֶת הַחֹרִי אוּנ דִיא חוֹרִים בְּהַרְרָם יֶער בַּארְג שֵׂעִיר עַד אֵיל פָּארָן בִּיז דֶעם פְּלוֹן פוּן וָוס עֶר הָט גְהֵייסֶן אֵיל פָּארָן אֲשֶׁר עַל וָוס עֶר יא דֶער מִדְבָּר׃ (ז) וַיָּשֻׁבוּ אוּנ זֵייא הָאבֶּען וִידֶער גִיקֶערְט וַיָּבֹאוּ אוּנ זֵייא זֶענֶען גְקוּמֶען ם אָרְט עֵין מִשְׁפָּט הִיא דָס אִיז קָדֵשׁ [פיין רש"י] וּנ זֵייא הָאבֶּן גִישְׁלָאגֶן אֶת כָּל שְׂדֵה הָעֲמָלֵקִי אַלֶע פֶעלְדֶער פוּן עֲמָלֵק דָס גַאנְצֶע לַאנְד וָוס הָט דֶר נָאךְ גֶקֶערְט צוּ עֲמָלֵק וְגַם אֶת הָאֱמֹרִי אוּנ אוֹךְ דִי אֱמוֹרִים הַיֹּשֵׁב וָוס זֵיי זֶענֶען גְזֶעסֶן אִין חַצְצוֹן תָּמָר׃ (ח) וַיֵּצֵא אוּנ עֶר אִיז אַרוֹיס גְגַאנְגֶן דֶער מֶלֶךְ פוּן סְדוֹם אוּנ דֶער מֶלֶךְ פוּן עֲמוֹרָה אוּנ דֶר מֶלֶךְ פוּן אַדְמָה אוּנ דֶר מֶלֶךְ פוּן צְבוֹיִם אוּנ דֶר מֶלֶךְ פוּן בֶּלַע דָס אִיז צוֹעַר וַיַּעַרְכוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן אָן גְרֶעכְט מִיט זֵיי אַמִלְחָמָה אִין טָאל

ספר הישר

אִין זָכָר אַז עֶר וֶועט אַלְט וֶוערֶן אַכְט טָאג זָאל מֶען אִים ן אוּנ דָס זָאל זַיין אַיין זִכָּרוֹן אוֹיף אֵייבִּיג אוּנ דוּ זָאלְסְט ים גְרוּפֶן וֶוערִין אַבְרָם נַייעֶרְט אַבְרָהָם. אוּנ דַיין וַוייבּ זָאל ים וֶוערְן גְרוּפֶן שָׂרַי נָאר שָׂרָה אוּנ אִיךְ וֶועל מֶערֶן אַייעֶרִי קִינְדֶער אוּנ אִיר וֶועט זַיין צוּ אַגְרוֹיס פָאלְק אוּנ מְלָכִים וֶועלִין פוּן אַייךְ אַרוֹיס גֵיין. וַיָּקָם אוּנ אַבְרָהָם שְׁטֵייט אוֹיף אוּנ טוּט וָויא גָאט ב"ה הָאט אִים גִיבָּאטִין אוּנ יִשְׁמָעֵאל אִיז אַלְט גְוֶועזְ דְרַייצֶען יָאר׃

וּמֶלֶךְ בֶּלַע הִוא־צֹעַר וַיַּעַרְכוּ אִתָּם מִלְחָמָה בְּעֵמֶק הַשִּׂדִּים׃ ט אֵת כְּדָרְלָעֹמֶר מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדְעָל מֶלֶךְ גּוֹיִם וְאַמְרָפֶל מֶלֶךְ שִׁנְעָר וְאַרְיוֹךְ מֶלֶךְ אֶלָּסָר אַרְבָּעָה מְלָכִים אֶת־הַחֲמִשָּׁה׃ י וְעֵמֶק הַשִּׂדִּים בֶּאֱרֹת בֶּאֱרֹת חֵמָר וַיָּנֻסוּ מֶלֶךְ־סְדֹם וַעֲמֹרָה וַיִּפְּלוּ־שָׁמָּה וְהַנִּשְׁאָרִים הֶרָה נָּסוּ׃

אונקלוס

הִיא צוֹעַר וְסַדָּרוּ … קְרָבָא בְּמֵישַׁר חַ… ט עִם כְּדָרְלָעוֹמֶר … דְעֵילָם וְתִדְעָל … דַעֲמְמִין וְאַמְרָפֶל … דְבָבֶל וְאַרְיוֹךְ דְאֶלָּסָר אַרְבְּעָה לָקֳבֵיל חַמְשָׁא׃ י … חַקְלַיָּא בֵּירִין מַסְקָן חֵימָרָא מַלְכָּא דִסְדוֹם וַעֲ… וּנְפַלוּ תַמָּן וּדְאִשְׁ… לְטוּ…

בית יהודא

פון מלך יהוידע שטייט אין פסוק חצצון תמר איז עין גדי׃ (ט) וארבעה מלכים וגו׳. (ואף על פי כן נצחו המועטין) פון דעסטוועגען האבן די ווייניגער מלכים איינגענומען דיא מערערע ודי פיר מלכים האבן איינגענומען די פינף מלכים (להודיעך שגבורים היו) מיר זאלן וויסען דיא פיר מלכים זענען גוועזען שטארקע (ואף על פי כן) פון דעסטוועגען (לא נמנע אברם מלרדוף אחריהם) הט אברם ניט מורא געהאט צו יאגן נאך זייא, ווייל ער האט זיך פארזיכערט אויף הקב״ה׃ (י) ובארות בארות חמר. זאגט רש״י (בארות הרבה היה שם) דארט איז געוועזען פיל גריבער (שנוטלין משם אדמה לטיט של בנין) מען פלעגט נעמען פון זייא ליים צום מאהערין (ומדרש אגדה) דער מדרש זאגט (שהיה הטיט מגובל בהם) אין דיא גריבער איז געוועזען געקנעטענע ליים שיטערע (ונעשה נס למלך סדום שיצא משם) צום מלך סדום איז געטאן געווארין א נס ער איז ארויס געקומען פון ליים גרוב (לפי שהיו באומות מקצתן שלא היו מאמינים שניצול אברם מאור כשדים מכבשן האש) ווייל עס זענען געוועזען אביסעל פעלקר וואס האבן ניט געגלויבט אז אברם איז ארויסגעגאנגען לעב… פייער וואס נמרוד האט אים אריין געווארפן אין קאלך אויבין אין אור כשדים (וכיון שיצא זה מן החמר) אז ז… געזעהן דר מלך סדום הט געקענט ארויסגיין פון דיא ליים (האמינו באברם למפרע) האבען זיי געגלויבט אז א… געקענט ארויסגיין פון פייער׃ והרה נסו. זאגט רש״י עס איז גלייך וויא עס וואלט גוועזען געשריבען (להר נ…) זענען געלאפין צום בארג (הרה כמו להר) אז עס שטייט הרה איז גלייך וויא עס וואלט געשטאנען להר (כל תיב… למ״ד בתחלתה) יעדער ווארט וואס דארף האבן אלמ״ד אין אנהייב ווארט (הטיל לה ה׳ בסופה) האט דיא תורה… אה׳ אין ענדע ווארט, פרעגט רש״י ביא לוט שטייט דר מלאך האט גזאגט צו לוט ההרה המלט, צו וואס… מלאך גזאגט ההרה מיט צוויי ההין, ער הט דאך געקענט זאגען הרה המלט, וועט זיין דערטייטש להר הק… בארג אנטלויף, ענפערט רש״י (ויש חלוק בין הרה לההרה) עס איז ניט גלייך דר ווארט הרה צום ווארט ה… איז אמת (שה״א שבסוף תיבה עומדת במקום למ״ד שבראשה) דר ה״א וואס אין ענדע ווארט בעשטייט געגען ד… וואס דארף זיין אין אנהייב ווארט, אז עס שטייט הרה איז גלייך וויא עס וואלט געשטאנען להר (אבל א… במקום למ״ד ונקודה פתח תחתיה) דער ה׳ אין ענדע ווארט בעשטייט אבער ניט פר אלמ״ד מיט אפתח, נאר… מיט אשוא (והרי הרה כמו להר) אז עס שטייט הרה איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען להר „צו אבארג״ (א׳ ב… אדער עס איז גלייך וויא עס וואלט געשטאנען אל הר, צוא אבארג, (ואינו מפרש לאיזה הר) אבער עס ש… צו וועלכן בארג זייא זענען געלאפן (אלא כל אחד גם באשר מצא הר תחלה) נאר יעדער איז געלאפין צו וועלכן בא…

רש״י

ביהושפט׃ (ט) ארבעה מלכים וגו׳. ואעפ״… המועטים להודיעך שגבורים היו ואעפ״כ לא נמנ… מלרדוף אחריהם׃ (י) בארת בארת חמר. בארו… היו שם שנוטלין משם אדמה לטיט של בנין. ומדר… שהיה הטיט מוגבל בהם ונעשה נס למלך סדום שיצ… לפי שהיו באומות מקצתן שלא היו מאמינין שניצ… מאור כשדים מכבשן האש וכיון שיצא זה מן החמ… האמינו באברהם למפרע (ב״ר)׃ הרה נסו. להר נס… כמו להר כל תיבה שצריכה למ״ד בתחלתה הטיל… בסופה. ויש חילוק בין הרה לההרה שה״א… התיבה עומדת במקום למ״ד שבראשה אבל (ס״א… עומדת במקום למ״ד ונקודה (ס״א לנקוד) פת״… והרי הרה כמו להר או כמו אל הר ואינו מפ… הר אלא שכל א׳ נס באשר מצא הר תחלה וכש…

שפתי חכמים

פירושו מישור לפי׳ ואומר הני וכו׳׃ כ דק״ל למה צריך למימר ד׳ וכי לא ראינו דארבעה הם לפ״ה אע״פ וכו׳׃ ל דק״ל כפל לשון בארות בארות ועוד קשה כיון דבארות של חמר היה שם א״כ למה כתיב ויפלו שמה הל״ל ויטבעו שמה כמ״ש ויטבע ירמיהו בטיט וע״ק כיון … למה לא מתו שם כשטבעו בחמר דהיינו טיט לא לפ״ה כ… שנוטלין משם אדמה לעשות חמר׃ מ דלפי׳ א׳ קשה דבארות…

פירוש לתורת אלהים

שדים׃ (ט) את מיט כדרלעומר דר מלך פון עילם אונ מיט תדעל דער מלך פון גוים אונ מיט אמרפל דר מלך שנער אונ מיט אריוך דר קינג אלסר ארבעה מלכים את החמשה די פיר מלכים קעגן די פינ… (י) ועמק אונ דר טאל פון שדים זענען דארט גרו… גריבר וואס מען פלעגט נעמען ליים צו די בנינ…

יא וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־רְכֻשׁ סְדֹם וַעֲמֹרָה
וְאֶת־כָּל־אָכְלָם וַיֵּלֵכוּ: יב וַיִּקְחוּ אֶת־
לוֹט וְאֶת־רְכֻשׁוֹ בֶּן־אֲחִי אַבְרָם וַיֵּלֵכוּ
וְהוּא יֹשֵׁב בִּסְדֹם: יג וַיָּבֹא הַפָּלִיט
וַיַּגֵּד לְאַבְרָם הָעִבְרִי וְהוּא שֹׁכֵן
בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא הָאֱמֹרִי אֲחִי אֶשְׁכֹּל

אונקלוס

רָא עֲרָקוּ: יא וּשְׁבוֹ
כָּל קִנְיָנָא דִסְדוֹם
מוֹרָה וְיָת כָּל מֵיכָלְהוֹן
לוּ: יב וּשְׁבוֹ יָת לוֹט
קִנְיָנֵהּ בַּר אֲחוּהִי
בְרָם וַאֲזָלוּ וְהוּא יָתֵב
דוֹם: יג וַאֲתָא מְשֵׁיזְבָא
לְאַבְרָם עִבְרָאָה
א שָׁרֵי בְּמֵישְׁרֵי מַמְרֵא
וֹרָאָה אֲחוּהִי דְאֶשְׁכּוֹל
א ויבא הפליט ימס סא:

בעל הטורים

ויבא הפליט. בפדר"א בשעה שהפיל הקב"ה לסמא"ל ממקומו אחז בכנפות מיכאל להפילו עמו ופלטו הקב"ה מידו. וכן ביחזקאל בא אלי הפליט מירושלים לאמר הוכתה העיר:

רש"י

ברחשה לכתוב ההרה או המדברה פתרונו כמו אל או כמו להר (להר) ומשמע לאותו הר הידוע רש בפרשה: (יב) והוא יושב בסדום. מי גרם את ישיבתו בסדום: (יג) ויבא הפליט. לפי טו זה עוג ש פלט מן המלחמה והוא שכתוב כי עוג נשאר מיתר הרפאים וזהו נשאר שלא הרגוהו פל וחבריו כשהכו הרפאים בעשתרות קרנים ומא ומדרש ב"ר זה עוג שפלט מדור המבול וזהו ר הרפאים שנאמר הנפלים היו בארץ וגו' ומתכוין רג אברם ע וישא את שרה: העברי. שבא מעבר

בית יהודא

פריער גטראפן, אבער אז דר מלאך הט געהייסן צו לוט ער זאל אנטלויפן צום בארג, הט ער ניט געמיינט ער זאל לויפן צו וועלכן בארג ער וועט פריער טרעפען, נאר דר מלאך הט געמיינט לוט זאל לויפן צו דעם בארג וואס ער ווייס שוין, דריבער הט ער אים געמוזט זאגן מיט צוויי ההין, ההרה, איין ה' אין אנהייב ווארט אונ איין ה' אין סוף ווארט, עס זאל זיין גלייך וויא עס וואלט געשטאנען לההר המלט, צו דעם בארג וואס דו ווייסט שוין זאלסטו אנטלויפן, דר ה' וואס אין ענדע ווארט איז פר אלמ"ד אין אנהייב ווארט, אונ דר ערשטער ה' פון ההרה, איז אה' אידיעה, צו דעם בעוואסטין בארג געבין אברהם. דריבער

ט רש"י (וכשהוא נותן ה' בראשה) אז עס שטייט אה' אין אנהייב ווארט (לכתוב ההרה א' המדברה) עס איז ריבען ההרה אדער המדברה (פתרונו) איז דער מיינונג (כמו) וויא עס וואלט געשטאנען (אל ההר) צו דעם בעוואסטין ג (או) אדער (כמו) וויא עס וואלט געשטאנען (לההר) צום בעוואסטין בארג, אדער המדברה איז אויך גלייך עס וואלט געשטאנען אל המדבר אדער להמדבר, צו דעם בעוואסטין מדבר, צו דעם בארג אדער צו דעם מדבר מען שמועסט פון אים אין די פרשה: (יב) והוא יושב בסדום. זאגט רש"י (מי גרם לו זאת) וואס האט אים געברייגגט זאל איהם פאנגען (ישיבתו בסדום) נוייל ער איז געזעסין געוואהנט אין סדום: (יג) ויבא הפליט. זאגט רש"י (לפי טו) נאך דיעם גלייכן פשט (זה עוג) פליט איז עוג פר וואס רופט מען אים פליט (שפלט מן המלחמה) ער איז אנטלאפן פון די חמה (והוא שכתוב כי רק עוג נשאר מיתר הרפאים) דאס איז וואס דר פסוק זאגט נאר עוג איז געבליבן פון די איבעריגע אים (וזהו נשאר) דס מיינט מען ער איז געבליבען (שלא הרגוהו אמרפל וחבריו כשהכו הרפאים בעשתרות קרנים) אמרפל זיינע חברים האבען אים ניט געהרגת ווען זייא האבן גשלאגן די רפאים אין עשתרות קרנים, אזו שטייט אין רש תנחומא (ומדרש בראשית רבה) אין מדרש רבה שטייט (זה עוג שפלט מדור המבול) דעם פליט מיינט מען עוג, פאר ם רופט מען אים פליט, נוייל ער איז גרעטעט גוואורין פון מבול (וזהו מיתר הרפאים) דס מיינט מען ער איז געבליבן די רפאים (שנאמר) וואורום עס שטייט אין פסוק די נפילים ודי ריזען, דאס זענן די רפאים] זענען דערטרונקען געווארן מבול אונ עוג איז גרעטעט געווארין פון מבול (ומתכוין שיהרג אברם וישא את שרה) עוג הט געטראכט אברם וועט הרגת ווערן אין די מלחמה וועט ער נעמן שרה פר אווייב: והעברי. זאגט רש"י דריבער האט מען גערופען אברמען

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יג) ויבא הפליט. זה מיכאל ולמה נקרא שמו פליט שכשהפיל קדוש ברוך הוא סמא"ל וכת שלו אחז בכנפיו להפילו עמו שו הקב"ה מידו ועליו אמר יחזקאל בא אלי הפליט מירושלים:

שפתי חכמים

שתמיד היו מלאים טיט לכן אמר ומ"א וכו' מהרש"ל: נ לא שפלט מדור המבול דהא כתיב וישאר אך נח ואשר אתו בתבה משמע לא זולתם: ס ר"ל דרפאים היינו ענקים ונפילים הם ג"כ ענקים שהיו בדור המבול והוא נשאר מאותן ענקים שבדור המבול ופי' וישאר אך

שהיה גוגת (כדפרש"י שם) ואשר אתו פי' מאשר אתו שם מעורת הבהמות אשר אתו בתבה: ע דק"ל כפי המדרש מה טעם הי' לעוג

פירוש לתורת אלהים

ומו אונ זייא זענען אנטלאפן גיווארין: (יא) ויקחו דרלעומר מיט די דריי מלכים וואס זענען גוועין ט אים האבן צו גענומען את כל רכוש גאר דאס טץ פון סדום אונ פון עמורה ואת כל אכלם אונ אר זייער עסן ווארג וילכו אונ זענן אוועק גיגאנגען: (יב) ויקחו את לוט ואת רכשו בן אחי אברם אונ זיי האבן ומן מיט זיך לוט דעם זוהן פון דעם ברודער פון

אברם אונ מיט גאר זיין גוטץ וילכו אונ זייא זענן אוועק גגאנגען והוא יושב בסדום ווער הט אים דם גורם גוועזן דס איז וום ער איז גזעסן אין סדום: (יג) ויבא אונ ער איז גקומן הפליט דער אנטרינער [ע' רש"י] ויגד אונ ער האט גזאגט צו אברם העברי [עיין רש"י] אז מען האט גנומען לוט אין דער שביה [ע' רש"י] והוא שכן אונ אברם האט גרועט אין דעם פלון פון

וַאֲחִי עָנֵר וְהֵם בַּעֲלֵי בְרִית־אַבְרָם׃
יד וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו וַיָּרֶק אֶת־חֲנִיכָיו יְלִידֵי בֵיתוֹ שְׁמֹנָה עָשָׂר

אונקלוס

וַאֲחוּהִי דְעָנֵר וְאִנּוּן אֱנָ[ש] קְיָמֵהּ דְאַבְרָם׃ יד וּשְׁמַ[ע] אַבְרָם אֲרֵי אִשְׁתְּ[בִי] אֲחוּהִי וְזָרֵיז יָת עוּלֵימוֹ[הִי] יְלִידֵי בֵיתֵהּ תְּלָת מְאָ[ה]

בית יהודא

תו"א וירק את נדרים לב :

עברי (שבא מעבר הנהר) ווייל ער איז געקומען פון די אנדערע זייט טייך פרת : ובעלי ברית אברם . (שכרתו עמו ברית) . ענר אשכול ממרא האבען געמאכט אפערבינדונג מיט אברהמען , זיי זאלען זיין צוזאמען גוטע פריינד : (יד) וירק . זאגט רש"י (כתרגומו) וויא דר תרגום טייטשט וזריז , ער האט זייא געוואפענט , אברם האט זיי געגעבן שווערדין , שפיזען , פייל־אונ־בויגין , און נאך כלים וואס מען דארף צו א מלחמה (וכן) און אזו שטייט (והריקותי אחריכם חרב) איז דערטייטש (אזדיין בחרבי עליכם) איך וועל מיך וואפענען מיט מיין שווערד אויף אייך , איז והריקותי דערטייטש וואפענען און ויָרֶק איז אויך דערטייטש ער האט געוואפענט (וכן אריק חרבי) און אזו איז דערטייטש אריק חרבי , איך וועל מיך וואפענען מיט מיין שווערד (וכן והרק חנית) איז אויך דערטייטש זאלסט דיך וואפענען מיט איין שפיז : וחניכיו . זאגט רש"י (חניכו כתיב) עס שטייט אין פ[סוק] חניכו , זיין מענש , איינער וועלכער אברהם האט אים געלערנט (זה אליעזר) מען מיינט זיין קנעכט אליעזר (שח[נכו] למצות) אברהם האט אים געלערנט צו טאהן מצות (והוא לשון התחלת כניסת האדם) אז א מענטש הייבט אן א[ן] צו גיין אין א נייע זאך ווערט דם גערופען חנוך , בעניית , איינגעוואהנט צו דער זאך (או כלי לאומנות שהוא עתיד לע[מוד] בה) אדער איינער געמט א נייע כלי צו ארבעטען מיט איר , און די כלי אדער דר מענטש וועלן בלייבן ביי די זא[ך] ווערט דם גערופען חנוך , בעניייהונג , איינגעוואהנט (וכן) און אזו שטייט אין פסוק (חנוך לנער) זאלסט געוויי[נען] דעם קינד , און אזו וויא דו וועסט אים געוויינען אין דער יוגענד וועט דם בלייבן אויף זיין גאנצן לעבן (חנוכת המז[בח]) דיא בעניייהונג פון מזבח (חנוכת הבית) דיא בעניייהונג פון שטוב : ושמונה עשר ושלש מאות . דרייא הונדערט אכטצ[ן] (רבותינו אמרו) דיא רבנן האבען געזאגט (אליעזר לבדו היה) אברם האט גאר מיט גענומען צו דיא מלחמה זיין קנע[כט] אליעזר אליין (והוא מנין גימטריא של שמו) דאס איז דער צאהל פון זיין נאמען , דם ווארט "אליעזר" בטרעפט ד[רייא הונדערט אכטצן]

רש"י

הנהר (ב"ר) : בעלי ברית אברם. שכרתו עמו ב[רית] (ס"א ד"א שהשיאו לו עצה על המילה כמו שמפ[ורש] במקום אחר) : (יד) וירק. כתרגומו פ וזריז וכן (ויק[רא] כו) והריקותי אחריכם חרב אזדיין בחרבי עליכם וכן (ש[מות] טו) אריק חרבי וכן (תהלים לה) והרק חנית וסגור : חניכיו. חניכו כתיב (ס"א קרי) זה אליעזר שחנכו למ[צות] והוא לשון התחלת כניסת האדם או כלי לאומנות שהוא ע[תיד] לעמוד בה וכן (משלי כב) חנוך לנער (במדבר ז) חנ[וכת] המזבח (תהלים ל) חנכת הבית ובלע"ז קורין לו איינגלני[ר] (אונטערריכטען) וברש"י כ"י איסטרייני"ר (לוס ערס...) מאהל ברויכטען) :שמונה עשר וגו'. (נדרים לב) רבו[תינו] אמרו אליעזר לבדו היה צ והוא מנין גימ' של שמו :

שפתי חכמים

פבא לאברהם וא"ל שנשבה לוט בשלמא לפי' ראשון שפלט מהמלחמה בא והגיד לאברהם בשביל שיעשה נקמה באמרפל וחבריו שהרגו אבותיו אבל לפי המדרש למה אמר לו אלא צ"ל ומתכוין וכו' : פ מהא דפירש"י בפי' בשלא ואין לדחוק ולפרש אריק חרבי מלשון וירק את חניכיו אזדיין בחרבי נראה כוונת רש"י דהכא א"א לפרש אלא ל' זיון מדכתיב את חניכיו רצונו נמי לדחוק ולפרש כל אריק בל' זיון כדי שלא תקשה בתחלת המחשבה על פירושו מאותן המקראות אבל באמת פשוטו בכל מקום הוא לשון הרקה לבד מהכא וזהו דנקט רש"י בפי' בשלא ואין לדחוק ולפרש וכו' ודו"ק (וע' בהרא"ם פי' אחר) : צ (מהר"ן) ק' והא אין מקרא יוצא מידי פשוטו שנא' שמנה עשר וגו' ותי' בשם רבינו בחיי כי כל מספר הזה היו בני ביתו ולאחר שנ[...] למלחמה מיעטן וריקנן ולזה שיחזרו כל החוטאים כדין תורה דכתיב מי האיש הירא וגו' ונשאר הוא ואליעזר לבדו. (ג"א) ודאי כל ה[...] הלכו עמו כדי להבהיל המלכים שלא יתחזקו כנגדו ואף ע"ג דהוא לבדו היה ג"כ מגלא אותם כי אין מעצור לה' מ"מ לקחם

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יד) וירק את חניכיו וגו'. שאמר להם אברהם למלחמה יוצאין מי האיש הירא מעבירות שבידו ילך וישוב לביתו ששמעו כך הלכו וחזרו לחן ולא נשאר עם אברהם כי אליעזר עבדו אמר לו הקב"ה לאברהם הניחו אותך כולן [...] אני נותן כח לאליעזר כנגד כולן ומנין אותיות של אליעזר למנין י"ח ושלש מאות וכן מסיק בפ"ד דנדרים ועוד [...] וירק את חניכיו רב אמר שהוריקן בתורה ושמואל אמר שהו[ריקן] בזהב פי' כדי שלא יהא לבם נוטה אלא להצלות נפש[ות]

פירוש לתורת אלהים

ממרא אחי אשכול ואחי ענר וואס ממרא איז געווען דער ברודער פון אשכול און פון ענר והם און זיי ענר און אשכול און ממרא זענען געווען בעלי ברית אברם זייא האבען מיט אברם כורת ברית געווען: (יד) וישמע אברם כי נשבה אחיו און אז אברם ה[ט] דער הערט אז זיין פריינד איז געפאנגן געווארן את חניכיו האט ער געוואפינט זיינע יונגען ילידי וואס זיי זענען ביי אים אין הויז געבארן געווארן ש[מנה עשר]

ספור מספר עטרת שלמה

(יד) וישמע אברם כי נשבה אחיו וגו' . צו וויסען פאר וואס האבין די מלכים געפאנגען לוט , ער הט דאך מיט זייא קיין מלחמה געהאט , און פר וואס הט אברם זיך איינגעשטעלט אין סכנת נפשות צו רעטטין לוט , אמענטש דארף זיך דאך ניט פרלאזן אויף א נס , נאר דר ספר עטרת שלמה שרייבט עס הט אמאהל גיטראפין נמרוד איז געקומען צו אברהמען , אברהם הט אים פריינדליך צוגענומען , נמרוד הט גיבעטין מען זאל אים געבין עסין , מען הט אים גגעבין עסין און טרינקען , נמרוד איז גיוועין ביי אברהמען אנאנצין חודש , ער הט גיגעסין געטרונקען ביי אברהמען , איידער נמרוד איז גיפארין אהיים הט ער געדאנקט אברהמען פאר עסין און טרינקען וואס ער האט בייא אים גגעסין געטר[ונקען] א גאנצין חודש , אברהם הט געזאגט צו נמרוד דוא נ[...] מיר בצאהלין געלט פר דעם עסין און טרינקען , נמרוד געזאגט צו אברהם איך האב גיהערט אויף דיר אז דו ג[יבסט] עסין און טרינקען אומזיסט צו אלע מענטשין וואס קומ[ען] דיר אין שטוב , רייכע און ארעמע , פאר וואס זאל איך ערגער זיין פון אלע מענטשין , האט אברהם געז[אגט] צו נמרוד עס איז אמת איך גיב עסין און טרינקען צו א[לע] און רייכע אומזיסט , אבער נאר צו מענטשין , ניט צו אנ[...]

וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיִּרְדֹּף עַד־דָּן׃ טו וַיֵּחָלֵק עֲלֵיהֶם ׀ לַיְלָה הוּא וַעֲבָדָיו וַיַּכֵּם וַיִּרְדְּפֵם עַד־חוֹבָה אֲשֶׁר מִשְּׂמֹאל לְדַמָּשֶׂק׃ טז וַיָּשֶׁב אֵת כָּל־הָרְכֻשׁ

אונקלוס

עֲסַר וּרְדַף עַד דָּן׃
אִתְפְּלֵג עֲלֵיהוֹן לֵילְיָא
וְעַבְדוֹהִי וּמְחוֹנוּן
ון עַד חוֹבָה
צִפּוּנָא לְדַמֶּשֶׂק׃
תֵב יָת כָּל קִנְיָנָא

וירדוף עד סנהדרין פ׳: ויחלק
סנהדרין שם:

בעל הטורים

ק. ב׳ במסורה הכא ואידך והגלתי אתכם מהלאה לדמשק. בשביל חטא שעשו בדמשק גלו וזה חובה אשר משמאל לדמשק:

רש״י

תשם כמו שראה ק שעתידין בניו להעמיד שם עגל
ן לו): (טו) ויחלק עליהם. לפי פשוטו סרס
ויחלק הוא ועבדיו עליהם לילה כדרך הרודפים
ם אחר הנרדפים ר כשבורחים זה לכאן וזה לכאן:
כלומר אחר שהחשכה לא נמנע מלרדפם. ומ״א
לילה ובחציו הראשון נעשה לו נס וחציו השני נשמר
חצות של לילה של מצרים: עד חובה. אין מקום

בית יהודא

הונדערט אַכְצעהן: וַעַד דָּן׃ ער האט זייא געיאַגט ביז דן,
ניט ווייטער, ווייל (שָׁם תָּשַׁשׁ כֹּחוֹ) דארט ביי דן איז שוואך
געוואָרין דר כח פון אברהם (שֶׁרָאָה שֶׁעֲתִידִין בָּנָיו לְהַעֲמִיד שָׁם
עֵגֶל) ער האט געזעהן אין דן וועלן זיינע קינדער שטעלן א עגל
ואַקאלב אנגאָלדענע) אונ וועלן דינען צו איהם: (טו) וַיֵּחָלֵק
עֲלֵיהֶם לַיְלָה) . זאָגט רש״י (לְפִי פְּשׁוּטוֹ סָרֵס הַמִּקְרָא) נאָך
דעם פּראָסטן פשט דארף מען די ווערטער פון פסוק אנדערש
שטעלען, עס דארף שטיין (וַיֵּחָלֵק הוּא וַעֲבָדָיו עֲלֵיהֶם לַיְלָה)

ט זיינע קנעכט האבן זיך געטיילט ווען זיי אין די נאכט (כְּדֶרֶךְ הָרוֹדְפִים) ווייא דיא יעגער טוהען (שֶׁמִּתְפַּלְּגִין
דְפִין כְּשֶׁבּוֹרְחִין זֶה לְכַאן וְזֶה לְכַאן) אויב עטליכע אָדער צוויי מענטשן יאָגין נאָך פיל מענטשען אונ זייא
ט חאפין די אנטלאָפענע, ווייל זיי זענען אנטלאָפין אין עטליכע וועגן דר איז גלאָפין אין די וועג דר אין דיא
לין זיך דיא יעגער איינער פון אנדערן אונ יעדער יאָגט די אנטלאָפענע אין איין אנדער וועג: וַלַיְלָה. ביי נאכט
אַחַר שֶׁחֲשֵׁכָה לֹא נִמְנַע מִלְּרָדְפָם) אפילו עס איז געוואָרן נאכט אונ פינסטער פון דעסטוועגן האבן זייא זיך
עהאַלטן פון צו יאָגין נאָך זייא (וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה) דער מדרש זאָגט (שֶׁנֶּחְלַק הַלַּיְלָה) די נאכט איז געטיילט געוואָרן
ראשון) אין די ערשטע האַלבע נאכט (נַעֲשָׂה לוֹ נֵס) איז געשעהן געוואָרן א נס צוא אברהם (וְחֶצְיוֹ הַשֵּׁנִי) אונ דיא
האַלבע נאכט (נִשְׁמַר וּבָא לוֹ לַחֲצוֹת לַיְלָה שֶׁל מִצְרַיִם) איז אָפּגעהיט געוואָרן צו דעם נס וואס איז געשעהן געוואָרין
ין אין מִצְרַיִם והאַלבע נאכט ווען געשטאָרבן דיא בכוֹרים אין מִצְרַיִם׃ וַעַד חוֹבָה׃. זאָגט רש״י (אֵין מָקוֹם

דעת זקנים מבעלי התוספות

וירדפם. תנחומא וכי יש אדם רודף אחר הרוגים אלא אברהם רודף והקב״ה הורג:

שפתי חכמים

להסתיר הנס שיהא לו התחזקות מן הטבע כענין שים לך אורב וגו׳ ולכך לקח כמנין אליעזר לרמז שהכל היה בשביל אליעזר: ק (קל״מ) דאל״כ וירדוף עד דן ל״ל הא כתיב וירדפם עד חובה שהוא דן כדמפ׳
(קל״מ) אבל בלתי סרוס יהיה החלוק ללילה והוא אין טעם להוא ועבדיו הכא אחריו: ש והוא ועבדיו קאי אשל מטה הוא ועבדיו

פירוש לתורת אלהים

ש מאות דרייַ הונדערט מיט אַכצעהן [ס׳ רס״י]
ז ער נאָך געיאָגט ביז דער שטאָט דן [ס׳ רס״י]:
לק וגו׳ הוּא וַעֲבָדָיו אונ ער מיט זיינע
האבן זיך צו טיילט ביי דער נאכט [עיין רס״י]
ער האט געשלאָגען זיי וַיִּרְדְּפֵם וגו׳ אונ ער
יא נאָך געיאָגט ביז חוֹבָה אֲשֶׁר מִשְּׂמֹאל וואס
ט איז פון דר לינקער זייט פון דַמֶּשֶׂק [עיין רס״י]:
ב את כל הרכוש אונ ער האט ווידער געקערט נאָר
ם וְגַם אֶת לוֹט וגו׳ אונ אויך לוט אונ זיין גוטס

ליקוטי יהודא

(טו) וַיֵּחָלֵק עֲלֵיהֶם לַיְלָה. זאָגט דער מדרש יוֹצְרוֹ חֲלָקוֹ, דער וואס האט באַשאַפין די נאכט, הקב״ה, ער האט די נאכט צוטיילט, מיר דארפין וויסען די מִלְחָמָה וואס אברהם האט געהאט מיט דיא מְלָכִים איז ניט געוועזן טרעפענדיג, נאָר ווי ־ר נביא ישעיהו זאָגט מִי הֵעִיר מִמִּזְרָח, ווער האט דערוועקט די הערצער פון די פיר מְלָכִים וואס האבין געוואוינט אין מִזְרָח זייט זיי זאָלן מאַכן א מִלְחָמָה מיט די פינף מְלָכִים, אונ זיי זאָלין פאַנגען לוט, דאס האט הקב״ה געטאָן, זיי זאָלין פאַלען אין די הענט פון אברהם, אונ צו אברהם זאָל געטאָן ווערן נסים אין די נאכט, וועט די נאכט ווערן אָנגעגרייט צו נסים פאַר די יודין דיא קינדער פון אברהם אויף אייביג, אונ אַזוֹ ווי דיא נאכט איז געטאָן געוואָרן צוא אברהם נסים פונקט

אכט, אַזוֹ איז געטאָן געוואָרן נסים צו די יודין אין מִצְרַיִם אויך פונקט האַלבע נאכט, אונ אַזוֹ ווי דיא נאכט איז
ם פופצענטין ניסן, אַזוֹ זענען די יודין פריא געוואָרן פון מִצְרַיִם האַלבע נאכט פון פופצענטין ניסן, אונ די האַלבע
נאכט פון פופצענטין ניסן איז גרייט פאר יודין זיי זאָלן אויסגעלייזט ווערין פון דעם גָלות:

ספור מספר עטרת שלמה

אגסט דו ביזט אַגאָט, אַגאָט מוז בצאָהלין, נמרוד
גט צוא אברהם וויא פיל קומט דיר וועל איך דיר
הט אברהם געזאָגט איך וויל טויזענד רובל, האט
זאָגט צו אברהם וויא אזוי קענסטו פאַרלאַנגען פון
פיל געלד, דם הייסט דו ווילסט ביי מיר גזלנן
, האט אברהם געזאָגט צוא נמרוד איך וועל דיר
וואס איך וויל פון דיר טויזענד רובל, איך גיב אַלע
ין צו מענטשין אומזיסט, אונ עס ווערט ביי מיר
פאר שריבען אין אַבוך יעדער טאג ווי פיל דאס עסין האט
מיך געקאסט, יעדער מענטש וועןער גייט אוועק נאָך דעם
עסין בענטשט ער מיך אונ זאָגט צו מיר גאָט זאָל דיר
בצאָהלין צוויי מאָל אזוי פיל ווי דם עסין איז ווערט געווען,
קום איך וועל דיר ווייזין דעם בוך וועסטו זעהן זייער עסין
קאָסט מיך ביז היינט פינף הונדערט רובל, דארף גאָט מיר
בצאָהלין צוויי מאָל אַזוי פיל איז טויזענד רובל, אונ דיא
ביזט דאך זייער גאָט, דריבר וועל איך דיך ניט אַוּ־־

וְגַם אֶת־לוֹט אָחִיו וּרְכֻשׁוֹ הֵשִׁיב וְגַם
אֶת־הַנָּשִׁים וְאֶת־הָעָם׃ יז וַיֵּצֵא מֶלֶךְ־
סְדֹם לִקְרָאתוֹ אַחֲרֵי שׁוּבוֹ מֵהַכּוֹת
אֶת־כְּדָרְלָעֹמֶר וְאֶת־הַמְּלָכִים אֲשֶׁר
אִתּוֹ אֶל־עֵמֶק שָׁוֵה הוּא עֵמֶק
הַמֶּלֶךְ׃ יח וּמַלְכִּי־צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם

אונקלוס

ואף ית לוט בר אחוהי וקנינה אתיב ואף נשיא וית עמא: יז ונפק מלכא דסדום לקדמותיה בתר דתב מלממחי ית כדרלעומר וית מלכיא די עמה למישר מפנא הוא אתר בית רסא דמלכא: יח ומלכי צדק מלכא דירושלם

בעל הטורים

(יח) מלך שלם. ר"ת שם לומר לך שזה שם בן נח:

רש"י

ששמו חובה ודן קורא חובה על שם ע"א שעתידה לה(יות) שם: (יז) עמק שוה. כך שמו ותרגומו למישר מפנא מאילנות ומכל מכשול: עמק המלך. בית ריסא דמלכא בית רים א' שהוא שלשים קנים שהיה מיוחד למלך לצחק שם ומ"א עמק שהושוו שם כל האומות והמליכו את אברהם עליהם לנשיא אלהים ולקצין: (יח) ומלכי צדק.

בית יהודא

ששמו חובה) עס איז ניטא אערט וואס זאל הייסען חובה (ודן קורא חובה) נאר דן רופט דר פסוק חובה (על שם עבודת אלילים שעתידה להיות שם) ווייל אויף דעם ארט דן האבן שפעטר די יודין געשטעלט אבודה זרה אונ האבן גדינט צו איר, דריבר רופט מען דעם ארט דן חובה, ווייל חובה איז דערטייטש שולדיג "זינדיג", אין דן האבן דיא יודין געזינדיגט: (יז) עמק שוה. זאגט רש"י (כך שמו) אזו איז דר נאמען פון דעם ארט (כתרגומו) וויא דר תרגום טייטשט (למישר מפנא) צו דעם גלייכען פלאץ (פנוי מאילנות ומכל מכשול) דר פלאץ איז ליידיג פון בוימר אונ פון שטרויכלונגן: ועמק המלך. טייטשט דער תרגום (בית ריסא דמלכא) (בית רים אחד שהוא שלשים קנים) דר פלאץ איז גווען איין רים, אריס איז דרייסיג קנים, אקנה איז זעקס איילין איז דער פלאץ גוועזן גרוים הונדערט מיט אכציג איילין (שהיה מיוחד למלך לצחק שם) דער פלאץ איז גוועזן נאר פאר דעם מלך צו זיין פארגעניגען פלאץ פאר דעם מלך צו גיין אויף אים שפאצירען (ומדרש אגדה) דר מדרש זאגט דריבער רופט מען דעם פלאץ עמק שוה (עמק שהושוו שם כל האומות והמליכו את אברהם עליהם לנשיא ולקצין) אין דעם טאהל האבען זיך פארגלייכט אלע פעלקר צו איין מיינונג אונ האבן געמאכט אברהמען פר א מלך אויף זיי: (יח) ומלכי צדק. (מדרש אגדה) דר מדרש זאגט (הוא שם בן נח) שם דר זוהן פון נח איז האט מע(ן)

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יח) ומלכי צדק. שכן דרך להוציא לבאי מלחמה שהם עייפים ורעבים וצמאים. ד"א לחם ויין רמז למנחות ונסכים שבת כהן כד"א והוא כהן לאל עליון ואבד נהתהו על שהקדים ברכת אברהם לברכתו של הקב"ה הה"ד נשבע ה' ולא דברתי מלכי צדק כלומר על דבורו של מלכי צדק והיינו דכתיב והוא כהן הוי כהן ואין זרעו כהן כך מטיק ב

ליקוטי יקרים

(יח) ומלכי צדק מלך שלם וגו'. דער באר מים חיים שרייבט פריער שטייט אין פסוק עמק שוה הוא עמק המלך, זאגט רש"י אלע פעלקר האבין זיך פארזאמעלט אויף דעם פלאץ אונ האבן גזאגט צו אברהם דו ביזט אונזער גאט אונ אונזער מלך, הט אברהם צו זייא געזאגט דיא וועלט הט איר גאט אונ איר מלך נאיך בין ניט דער גאט פון דיא וועלט אונ בין ניט דר מלך פון די וועלט נאר (ומלכי צדק) איין גערעכטיגער מלך הקב"ה וואס ער איז (מלך שלם), דר מלך מיט אלע גאנצקייט (הוציא לחם ויין), די ברויט אונ וויין וואס מיר עסין איצט ווייענדיג פון די מלחמה, דס האט ער אויסגעצויגין נעשאפין פון די ערד (והוא) אונ ער וואס הט אברהם געמיינט אויף זיך בין נאר (כהן ל)
מדיגער צו גאט וואס ער איז דער העכסטער איבער דיא גאנצע וועלט:

פירוש לתורת אלהים

הט ער ווידר גקערט וגם את הנשים ואת העם די ווייבר אונ דס פאלק: (יז) ויצא מלך סדום אונ דר מלך סדום איז ארויס גיגאנגען קע(גן) אחרי שובו מהכות נאך דעם אז אברם האט ז(יך) גקערט פון צו שלאגן דעם מלך כדרלעומ(ר) מלכים וואס זענען מיט אים גווען אל עמק גלייכען טאל הוא עמק המלך דס ווערט גרופן פון דעם מלך: (יח) ומלכי צדק רש"י שרייב(ט)

ספור מספר עטרת שלמה

לאזין ביז דו וועסט מיר בצאלין פאר זייערע ברכות, אויב דו וועסט ניט בצאלין די טויזענד רובל וועל איך צונעמען פון דיר דיין פאנואז מיט די פערד אונ וועל פון דיר אראפ נעמען דייני קעניגליכע קליידער אונ וועל דיך אנויסקלאזין ליידיג, הט נמרוד געזאגט צו אברהם איצט האב איך קיין געלט איך וועל קומען אהיים וועל איך זעהן אעצה ווי צו־ בקומען די טויזענד רובל אונ וועל דיר בצאלין, הט אברהם גזאגט צו נמרוד, דוא זאגסט דאך דו ביזט אגאט אונ דו האסט בשאפין די גאנצע וועלט האסטו דאך בשאפין דיא גאלד אונ זילבער וואס איז דא אויף דיר וועלט, זאגסטו דו האסט קיין געלט צו בצאלין? אויב מיר געבין גשריבען אז דו ביזט ניט אגאט אויף ד(ער) נאר דו ביזט אמענטש גלייך ווי אלע מענטשין, דיך לאזין פרייא אונ וועל ביי דיר גאר ניט מאנ(ען) וואס דו האסט גגעסין געטרונקן איז אומזיסט איך גיב עסין אונ טרינקען צו אלע מענטשין נמרוד הט אזו געשריבען אז ער איז מודה ער איז אברהם הט אים אפ גילאזין אונ ער איז גאנצ(ע)

הוֹצִיא לֶחֶם וָיָיִן וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֶלְיוֹן׃ יט וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמַר בָּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃
כ וּבָרוּךְ אֵל עֶלְיוֹן אֲשֶׁר־מִגֵּן צָרֶיךָ בְּיָדֶךָ וַיִּתֶּן־לוֹ מַעֲשֵׂר מִכֹּל׃ חמישי
כא וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־סְדֹם אֶל־אַבְרָם תֶּן־

ם וַחֲמַר וְהוּא מְשַׁמֵּשׁ
קֳדָם אֵל עִלָּאָה׃
וּבָרְכֵהּ וַאֲמַר בְּרִיךְ
אַבְרָם לֶאֱל עִלָּאָה
קָנֵיהּ שְׁמַיָּא וְאַרְעָא׃
בְּרִיךְ אֵל עִלָּאָה דִּמְסַר
סְנְאָךְ בִּידָךְ וִיהַב לֵהּ
מִן עַסְרָא מִכֹּלָּא׃
וַאֲמַר מַלְכָּא דִסְדוֹם
אַבְרָם הַב לִי נַפְשָׁתָא

"א והוא כהן נדרים לב: ויברכהו נדרים שם: אבות יב: וברוך אל נדרים שם: תן לי נדרים שם:

בעל הטורים

) ברוך אברם לאל עליון. ז' פסוקים בתורה שכתוב בהם ברכה להקב"ה. ברוך ה' אלהי שם. וברוך אל עליון. ויאמר ברוך ה' אלהי ... אברהם. ואקוד ואשתחוה לה' ואברך. ויאמר יתרו ברוך ה'. ואכלת ושבעת וברכת את ה'. ולנגד אמר ברוך. ובהם ק' תיבות כנ.ד ...

רש"י

הם בן נח (נדרים לב): לחם ויין. כך עושים ליגיעי מלחמה והראה לו שאין בלבו עליו על א שהרג את בניו. "א רמז לו על המנחות ועל הנסכים שיקריבו שם בניו:) קונה שמים וארץ. כמו (תהלים קמו) עושה שמים ארץ ע"י עשייתן קנאן להיות שלו: (כ) אשר מגן. אשר גיר וכן (הושע יא) אמגנך ישראל: ויתן לו. אברם מעשר מכל אשר לו לפי שהיה כהן: (כא) תן לי הנפש.

בית יהודא

מַלְכִּי צֶדֶק: וְלֶחֶם וָיָיִן. בְּרוֹיט מִיט וויין (כַּךְ עוֹשִׂים לִיגִיעֵי מִלְחָמָה) אַזוֹ טוּהְט מֶען צוּ דִי מֶענְטְשְׁן וָוס קוּמֶען פַרְמַאטֶערְט פוּן אַמִלְחָמָה, מֶען גִיט זֵיי בְּרוֹיט מִיט וויין (וְהֶרְאָה לוֹ שֶׁאֵין בְּלִבּוֹ עָלָיו עַל שֶׁהָרַג אֶת בָּנָיו) מַלְכִּי צֶדֶק הָאט גֶעוִויזֶען צוּ אַבְרָאמֶען אַז עֶר אִיז נִיט בֵּייז אוֹף אִים וָוס עֶר הָט גֶעהַרְגֶעט זַיינֶע קִינְדֶער (וּמִדְרָשׁ אַגָּדָה) דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט (רָמַז לוֹ עַל הַמְּנָחוֹת וְהַנְּסָכִים שֶׁיַּקְרִיבוּ שָׁם בָּנָיו) מַלְכִּי צֶדֶק הָט דֶערְמָאנְט אַבְרָהָמֶען אַז זַיינֶע קִינְדֶער וֶועלֶען אַמָאהל אִין יְרוּשָׁלַיִם מַקְרִיב זַיין קָרְבָּנוֹת צוּ הקב"ה דִי קָרְבָּנוֹת וֶועלֶען זַיין בְּרוֹיט עהל צוּ אַמִנְחָה) אוּנ וויין צוּא גִיסֶען אוֹף דֶעם מִזְבֵּחַ: (יט) וְקוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ. עֶר הָט גֶעקוֹיפְט דִיא הִימֶעל אוּנ עֶרְד. זָאגְט רש"י (כְּמוֹ עוֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ) מֶען מֵיינְט הקב"ה הָאט גֶעמַאכְט אוּנ בֶּעשַׁאפֶן דִי הִימֶעל אוּנ עֶרְד (עַל יְדֵי עֲשִׂיָּתָן קְנָאָן לִהְיוֹת שֶׁלּוֹ) נַוייל עֶר הָאט גֶעמַאכְט דִי הִימֶעל אוּנ עֶרְד, הָט עֶר זֵיי דָאךְ גֶעקוֹיפְט זֵיי זָאלֶען זַיין זַיינֶע: (אֲשֶׁר מִגֵּן). אִיז דֶערְטַייטְשׁ (אֲשֶׁר הִסְגִּיר), עֶר הָאט אִיבֶּערְגִינֶעבֶּען (וְכֵן אֲמַגֶּנְךָ יִשְׂרָאֵל) אִיז אוֹיךְ דֶערְטַייטְשׁ אִיךְ ... דִיךְ יוּדִין אִיבֶּערְגֶעבֶּען: נַיִּתֶּן לוֹ (אַבְרָהָם) מַעֲשֵׂר מִכֹּל אֲשֶׁר לוֹ. אַבְרָהָם הָט גֶגֶעבֶּן צוּ מַלְכִּי צֶדֶק אַצֶעהֶנְטֶיל פוּן ... וָוס עֶר הָאט גֶעהַאט (לְפִי שֶׁהָיָה כֹּהֵן) נַוייל מַלְכִּי צֶדֶק אִיז גֶוֶועזְן אַכֹּהֵן: (כא) תֶּן לִי הַנֶּפֶשׁ. דֶער מֶלֶךְ סְדוֹם הָאט

שפתי חכמים

ס וירדפם וגו': ת ר"ל דמלך שלם ראשי תיבות למפרע שם: דכתיב אחרי הכותו את כדרלעומר וכדרלעומר היה מלך עילם ... הוא מכני שם ומסתמא גם הוא ועמו מכני שם היו והא דפי' ... כך עושין ליגיעי מלחמה פי' שא"ת כדי להאכילו כדרך האורחים ה"כ למה לא הוציא להם בקר ולאן לשחוט להם להאכילם והרא"ם פי' דא"כ למה הזכיר שהוציא לחם ויין דהא דרך הקרא בכ"מ שלא להזכיר אלא לחם לבד כמו ואקחה פת לחם ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם וגו' וי"ל לומר ויין אלא שהם צריכין ליגיעי מלחמה: ב דק"ל מי

פירוש לתורת אלהים

ם דֶער זוּהְן פוּן נֹחַ אוּנ מֶען הָט אִים גִירוּפֶען מַלְכִּי צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם דֶער מֶלֶךְ פוּן יְרוּשָׁלַיִם הוֹצִיא לֶחֶם וָיָיִן הָט אַרוֹיס גִיטְרָאגֶן בְּרוֹט אוּנ וויין צוּ אַבְרָם [ע' רש"י] וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֶלְיוֹן אוּנ עֶר אִיז גִיוֶועזְן אַכֹּהֵן צוּם אִיבֶּערְשְׁטֶען גָאט: (יט) וַיְבָרְכֵהוּ שֵׁם הָט גִבֶּענְטְשְׁט צוּ אַבְרָם וַיֹּאמַר עֶר הָט גִזָאגְט בָּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֶלְיוֹן גִבֶּענְשְׁט ... זַיין אַבְרָם צוּ דֶעם אִיבֶּערְשְׁטֶען גָאט קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ ... אס עֶר הָאט בַּשַׁאפֶען הִימֶעל אוּנ עֶרְד [פיז רש"י]: (כ) וּבָרוּךְ אֵל עֶלְיוֹן אוּנ גִבֶּענְשְׁט זָאל זַיין דֶער אִיבֶּערְשְׁטֶער ... אֲשֶׁר מִגֵּן צָרֶיךָ בְּיָדֶךָ וָוס עֶר הָט אִיבֶּער גִיעֶנְפֶּערְט דַיינֶע בַּאלֵיידִיגֶער אִין דַיינֶע הֶענְט וַיִּתֶּן לוֹ מַעֲשֵׂר מִכֹּל ... עֶר הָט גִגֶעבֶּן צוּ שֵׁם מַעֲשֵׂר פוּן גָאר זַיין פַאר מֶעג וָוארוּם שֵׁם אִיז גִיוֶועזְן אַכֹּהֵן: (כא) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ סְדוֹם

ליקוטים על התורה

(כ) וַיִּתֶּן לוֹ מַעֲשֵׂר מִכֹּל. נַוייל אַבְרָהָם הָט גֶעזָאגְט צוּ דִי פֶעלְקֶער אוּנ הָאט זֵיי בֶּעקֶענְט גֶעמַאכְט אַז עֶס אִיז דָא אַגָאט אוֹף דֶר וָועלְט, דֶרִיבֶּר אַצֶעהֶנְטִיל פוּן דִי אַלֵי פֶעלְקֶר הָט הקב"ה גֶגֶעבִּין צוּ אַבְרָהָם אַמַתָּנָה, דָס אִיז אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וָוס אִין אִיר הָאבִּין גֶעווֹאהְנְט זִיבֶּען פֶעלְקֶער וָוס זֵיי זֶענֶען אַצֶענְטִיל פוּן דִי זִיבֶּצִיג פֶעלְקֶר וָוס זֶענֶען דָא אוֹף דֶר וָועלְט, דָס מֵיינְט דֶר פָּסוּק וַיִּתֶּן לוֹ מַעֲשֵׂר מִכֹּל, הקב"ה הָט גִיגֶעבִּין צוּא אַבְרָהָמֶען אַצֶעהֶנְטִיל פֶעלְקֶער פוּן אַלֶע פֶעלְקֶער:

כפור מספר עטרת שלמה

ג אַבְרָהָם הָט בַּאלְד בַּקָאנְט גְמַאכְט אוֹף דִי גַאנְצֵי וֶועלְט נִמְרוֹד הָט מוֹדֶה גִיוֶועזְן אַז עֶר נִיזְקִין גָאט אוּנ וֶוער עֶס ... קֶען קוּמֶען צוּ אִים וֶועט עֶר אִים וַוייזִין דָם קְוִויטֶעלֶע ... נִמְרוֹד, דִי זַאךְ אִיז גִיוֶועזְן פַאר נִמְרוֹד אַגְרוֹסֶע שַׁאנְדֶע, ... רוֹד הָט גִיזֶעהֶן עֶר קֶען גָאר נִיט טָאן צוּ אַבְרָהָמֶען, נָאר ... הָט גִוְואוּסְט אַז לוֹט מִיט אַבְרָהָמֶען הָאבִּין אַגְלַייכְן פָּנִים ... הָט נִיט גֶקֶענְט דֶערְקֶענֶען וֶועלְכֶער אִיז אַבְרָהָם אוּנ וֶועלְכֶר אִיז לוֹט וְנָאר דוּרְךְ בַּזוּנְדֶערֶע צֵייכוּנְם וָוס מֶענְטְשִׁין הָאבִּין אוֹף זֵיי גֶעהַאט), וֶוען אַמְרָפֶל וְדָאס אִיז נִמְרוֹד) אִיז גֶענַאנְגֶען צוּרִיק פוּן דִי מִלְחָמָה מִיט סְדוֹם אוּנ עֶר הָט דַארְטֶן גֶעטְרָאפִין לוֹט, הָט עֶר אִים גֶעפַאנְגֶען אוּנ הָט אִים גֶעבּוּנְדֶן מִיט קֵייטִין אוּנ הָט גֶעטְרַאכְט עֶר וֶועט אִים אַרוּם פִירֶן פַאר אַלֶע מֶענְטְשִׁין אוּנ וֶועט זָאגִין דָס אִיז אַבְרָהָם, עֶר הָט אִים גֶעבּוּנְדִין מִיט קֵייטִין נַוייל עֶר הָט אוֹף אִים גִשְׁרִיבֶּן אַפַּאלְשִׁין

לִי הַנֶּפֶשׁ וְהָרְכֻשׁ קַח־לָךְ׃ כב וַיֹּאמֶר
אַבְרָם אֶל־מֶלֶךְ סְדֹם הֲרִמֹתִי יָדִי
אֶל־יְהוָה אֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם
וָאָרֶץ׃ כג אִם־מִחוּט וְעַד שְׂרוֹךְ־נַעַל
וְאִם־אֶקַּח מִכָּל־אֲשֶׁר־לָךְ וְלֹא

אונקלוס

וְקִנְיָנָא (בכל הס׳ סב) דְּבַ
לָךְ׃ כב וַאֲמַר אַבְרָ
לְמַלְכָּא דִסְדוֹם אֲרֵימִי
יְדִי בִּצְלוֹ קֳדָם יְיָ קֳדָם אֱ
עִלָּאָה דְּקִנְיָנֵהּ שְׁמַיָּ
וְאַרְעָא׃ כג אִם מִחוּט
וְעַד עַרְקַת מְסָנָא וְאִ
אֶסַּב מִכָּל דִּי לָךְ וְ
תו"א הרמותי כוטה ד׃ קונה שמים פ
פז׃ אם מחוט סוטה יז חולין

בעל הטורים

ברכות בכל יום וז׳ פסוקים כנגד ז׳ ברכות שבשבת ויו"ט. ובחמשה מהם השם אלא ברוך כנגד ה׳ חומשי תורה שצריך לברך עליהם ת
ותגרף עמהם וברוך אל עליון יהיו ששה כנגד ששה סדרים׃ (כב) הרימותי. ב׳ במסורה הכא ואידך כי הרימותי קולי ואקרא וזהו של
חכמינו ז"ל שאשת פוטיפרע נתכוונה לטובה כמו שנתכוון אברהם לשם שמים׃

רש"י

(הגופים מן) השבי שלי שהצלת החזר לי הגופים לבד
(כב) הרימותי ידי, לשון ג שבועה מרים אני את ידי
עליון וכן (בראשית כב) בי נשבעתי נשבע אני וכן
כג) נתתי כסף השדה קח ממני נותן אני לך כסף הש
וקחהו ממני׃ (כג) אם מחוט ועד שרוך נעל. אל
לעצמי מן השבי׃ ואם אקח מכל אשר לך. וא"ת
לי שכר ד מבית גנזיך לא אקח׃ ולא תאמר וגו׳. שהקב

בית יהודא

גזאגט צו אַבְרָם גיב מיר די מענטשן (הַשְּׁבִי שֶׁלִּי שֶׁהִצַּלְתָּ) די געפאנגענע מענטשן וואס דו האסט גרעטעט פון די מִלְחָמָה זיי זענען דאך מיינע, די פיר מְלָכִים האבן דאך די מענטשן פון מיר געפאנגען (הַחֲזֵר לִי הַגּוּפִים לְבַדָּם) גיב מיר צוריק די מענטשן אליין׃ (כב) וַהֲרִמוֹתִי יָדִי. זאגט רש"י (לָשׁוֹן שְׁבוּעָה) אַבְרָם האט געשווארן ער האט גזאגט (מֵרִים אֲנִי אֶת יָדִי לָאֵל עֶלְיוֹן) איך הייב־אוף מיין האנט צו הקב"ה וואס ער איז דער העכסטער איבער די גאנצע וועלט, זאגט רש"י הֲרִמוֹתִי איז ניט דערטייטש איך האב אויפגעהויבן, נאר מֵרִים אֲנִי, איך הייב־אוף איצט (וְכֵן בִּי נִשְׁבַּעְתִּי) אונ אַזוֹ בִּי נִשְׁבַּ איז ניט דערטייטש איך האב געשווארן, נאר מען מיינט (נִשְׁבָּע אֲנִי) איך שווער איצט (וְכֵן נָתַתִּי כֶּסֶף הַשָּׂדֶה) איך גיב דיר א אַזוֹ נָתַתִּי כֶּסֶף הַשָּׂדֶה, איז ניט דערטייטש איך האב געגעבן, נאר מען מיינט (נוֹתֵן אֲנִי לְךָ כֶּסֶף הַשָּׂדֶה) איך גיב דיר א דם געלד פאר די פעלד (וְקָחֵהוּ מִמֶּנִּי) אונ נעם פון מיר דאס געלט׃ (כג) נאִם מִחוּט וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל. (אַעְכֵּב לְעַצְמִי מִן הַ איך שווער איך וועל ניט נעמן פאר מיר פון די געפאנגענע זאכן אפילו ניט אפאדים אפילו ניט אַשְׁנִירוּל פון אַש וְאִם אֶקַּח מִכָּל אֲשֶׁר לָךְ. פון אַלִץ וואס געהער צו דיר וועל איך ניט נעמען וְאִם תֹּאמַר לָתֵת לִי שָׂכָר מִבֵּית גְּנָזֶיךָ) טאמער ווע זאגן דו וועסט מיר געבן שָׂכָר ופאר מיין ארבעט אין דיא מִלְחָמָה) פון דייגע אוצרות (לֹא אֶקַּח) וועל איך אויך נעמן׃ וְלֹא תֹאמַר. דו זאלסט ניט זאגן (אֲנִי הֶעֱשַׁרְתִּי אֶת אַבְרָם) איך האב רייך געמאכט אַבְרָמען (שֶׁהַקָּבָּ"ה הִבְטִיחַנִי לְעַשֵּׁ

שפתי חכמים

נתן למי ומפרש אברהם נתן לו כו׳ ומה טעם נתן לו לכן פירש לפי שהיה כהן וכו׳׃ ג ואף על פי שאין כאן זכר שבועה כמו גבי כי אשא אל שמים ידי דכתיב בתריה ואמרתי חי אנכי לעולם קצר הכתוב פה וסמך על המבין הרא"ם ועוד יש לומר דנשא לשון הרמה הוא וכמו שמצינו באשא שהוא לשון שבועה ה"נ הרימותי שהוא לשון אשא נמי לשון שבועה אף שאינו מפורש בהדיא׃ ד

ליקוטי יוסף

(כג) אִם מִחוּט וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל. דער מדרש זאגט יעדער ווארט וואס דער צדיק רעדט מאכט אַצייכן אין הימעל, ווייל אַבְרָהָם האט געהייליגט דעם נאמען פון הקב"ה אונ האט גאר ניט גוואלט נעמן פון מֶלֶךְ סְדוֹם ווייל ער האט געוואסט אַז דער מֶלֶךְ סְדוֹם וועט שפעטער זאגין איך האב רייך גמאכט אברהמען, אונ אַבְרָהָם האט געזאגט מיט דעם לָשׁוֹן אִם מִחוּט, פון אַפאדים, וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל, ביז אַשְׁנִירוּל פון אַשוּךְ, דריבער האט ער זוכה געווען צו צוויי מִצְוֹת, איין מִצְוָה פון פֶעדים, די מִצְוָה צִיצִית, אונ די מִצְוָה פון קָרְבָּנוֹת וואס מען האט מַקְרִיב געווען אויף דעם מִזְבֵּחַ אונ דיא ווענט פון מִזְבֵּחַ זענען געווען אין מיטען געצייכנט מיט ארויטע פארב דין וויא אַפאדים, די אַנְדערי מִצְוָה איז דער שְׁנִירוּל, דאס איז דיא רְצוּעוֹת פון תְּפִלִּין, די מִצְוָה מיט דיא שיך, חֲלִיצָה פון אַיְבָמָה, ווען יודין האבין גיגעסין דעם קָרְבָּן פֶּסַח אין מ האבין זיי געמוזט גיין אָנְגעטאהן די שיך, אונ מיט דעם שוך וועט הקב"ה שטראפין עֵשָׂו, וויא עס שטייט אין אויף אֱדוֹם וועל איך ווארפין מיין שוך, אונ מיט דיא שיך וועלין געלויבט ווערין די יודין וויא עס שטייט אין מַה יָּפוּ פְעָמַיִךְ בַּנְּעָלִים, ווי שיין זענען דיינע טריט מיט די שיך ווען דוא גייסט אויף יום טוב אין ירושלים נע׳ חגיגה

פירוש לתורת אלהים

אונ דר מֶלֶךְ פון סְדוֹם האט גיזאגט צו אַבְרָם תֶּן לִי הַ גיב מיר דם נֶפֶשׁ פון דעם גיפענקניש וואס דו האסט מַצִּיל גיווען וְהָרְכוּשׁ קַח לָךְ אונ דאס גוטס נעם ד (כב) וַיֹּאמֶר אַבְרָם אונ אַבְרָם האט גיזאגט צו דעם מ סְדוֹם הֲרִמוֹתִי יָדִי איך טוא אויף הייבן מיין האנד שווער לָאֵל עֶלְיוֹן קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ צוא דעם אייבר גאט וואס ער האט בשאפן הימל אונ ערד׃ (כג) מִחוּט אוב פון אַפאדֶם וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל אונ ביז אַרעמי פון אַשוּךְ וועל איך מיר איין האלטן פון גפענג

ספור מספר

קוויטלע אַז ער האט מוֹדֶה גיווען ער איז ניט אגאט, דריבר ווי מען האט גיזאגט צו אַבְרָהָמען אַז נִמְרוֹד האט געפאנגען לוט, האט אַבְרָהָם באלד פארשטאנען וואס נִמְרוֹד מיינט צוא טאהן, דריבר איז ער געקומען צו אַמִלְחָמָה מיט נִמְרוֹד אונ האט ארויס גענומן לוט פון זיין האנט ודער וואס האט גיזאגט

עטרת שלמה

צו אַבְרָהָם אַז לוט איז געפאנגען גיווארין, איז גיווען מען רופט אים הַפָּלִיט (דער גערעטעטער) ווייל ער גרעטעט גווארן פון מַבּוּל, ער איז געווען צו גבונדן צו די ואוסְוויינִיג) אונ איז גגאנגן מיט די תֵּבָה, אונ נח האט גי אַלְאך אין דאך פון די תֵּבָה אונ האט אים גיגעבן ע

תֹּאמַר אֲנִי הֶעֱשַׁרְתִּי אֶת־אַבְרָם׃ כד בִּלְעָדַי רַק אֲשֶׁר אָכְלוּ הַנְּעָרִים וְחֵלֶק הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָלְכוּ אִתִּי עָנֵר אֶשְׁכֹּל וּמַמְרֵא הֵם יִקְחוּ חֶלְקָם׃ ס
טו א אַחַר ׀ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָיָה

אונקלוס

ימַר אֲנָא אַעְתְּרִית יָת בְרָם׃ כד לְחוֹד (בכל הס' ר) מִדַּאֲכַלוּ עוּלֵמַיָּא ולָק גֻּבְרַיָּא דִּי אֲזַלוּ עִמִּי ר אֶשְׁכּוֹל וּמַמְרֵא אִנּוּן קַבְּלוּן חֻלָּקְהוֹן׃ א בָּתַר תְגָמַיָּא הָאִלֵּין הֲוָה

תולדות אהרן

בלעדי רק חולין פט:

רש"י

טיתני לעשרני שנאמר ואברכך וגו': (כד) הנערים. די ה אשר הלכו אתי ועוד ענר אשכול וממרא וגו' "פ שעבדי נכנסו למלחמה שנא' הוא ועבדיו ויכם וענר ריו ישבו על הכלים ו לשמור אפי' הכי הם יקחו חלקם כן למד דוד שאמר (ש"א ל) כחלק היורד למלחמה לק היושב על הכלים יחדו יחלוקו ולכך נאמר (שם) מהיום ההוא ומעלה וישימה לחוק ולמשפט ולא נאמר אה לפי שכבר ניתן החוק בימי אברהם: (א) אחר ברים האלה. כל מקום שנאמר אחר סמוך אחרי לג (ב"ר) אחר הדברים האלה אחר שנעשה לו נס זה ג את המלכים והי' דואג ואומר שמא קבלתי שכר על כל ותי לכך אמר לו המקום אל תירא אברם אנכי מגן

בית יהודא

וואָרום הקב"ה הָט מִיר צוּ גֶעזָאגְט עֶר וֶועט מִיךְ רַייךְ מַאכֶן (שֶׁנֶּאֱמַר) וְויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּ אַבְרָמֶען (וַאֲבָרֶכְךָ) אִיךְ וֶועל דִיךְ בֶּענְטְשֶׁען אוּנ מִיט גֶעלְט, וְוייס אִיךְ גֶעוִויס אַז אִיךְ וֶועל רַייךְ וֶוערֶען, נָאכְדֶעם וֶועסְטוּ זָאגִין נִיט הקב"ה הָט מִיךְ רַייךְ גֶעמַאכְט, נָאר דוּ הָאסְט מִיךְ רַייךְ גֶעמַאכְט: (כד) הַנְּעָרִים. דִי יוּנְגֶען (עַבְדֵי אֲשֶׁר הָלְכוּ אִתִּי) מַיינֶע קְנֶעכְט וָוס זֶענֶען גֶעגַאנְגֶען מִיט מִיר אִין דִיא מִלְחָמָה אוּנ עָנֵר אֶשְׁכּוֹל מַמְרֵא, זֵיי וֶועלֶען נֶעמֶען זַייעֶר חֵלֶק (אַף עַל פִּי שֶׁעֲבָדַי נִכְנְסוּ לַמִּלְחָמָה) אֲפִילוּ מַיינֶע קְנֶעכְט זֶענֶען גֶגַאנְגֶען מִיט מִיר אִין דִי מִלְחָמָה (שֶׁנֶּאֱמַר) וְויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (הוּא וַעֲבָדָיו וַיַּכֵּם) אַבְרָם מִיט זַיינֶע קְנֶעכְט הָאבֶּען גְשְׁלָאגֶען דִי פִיר מְלָכִים (וְעָנֵר וַחֲבֵרָיו יָשְׁבוּ עַל הַכֵּלִים לִשְׁמוֹר) עָנֵר מִיט זַיינֶע חֲבֵרִים זֶענֶען גְוֶוען בַּיי מִיר אִין דֶערְהֵיים צוּ ען מַיין פַארְמֶעגִין אוּנ זֵיי זֶענֶען נִיט גְוֶוען אִין דִיא מִלְחָמָה (אֲפִילוּ הָכִי יִקְחוּ חֶלְקָם) פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן דַארְפֶן זֵיי נֶעמֶען אַחֵלֶק די זַאכֶן וָוס אִיךְ הָאבּ גֶעבְּרֵיינְגְט פוּן דִי מִלְחָמָה (וּמִמֶּנּוּ לָמַד דָּוִד) פוּן אַבְרָהָמֶען הָאט גְלֶערוּנְט דָוִד הַמֶּלֶךְ עֶר זָאל אַזוֹ טָאהְן (שֶׁאָמַר) דָוִד הָט גֶעזָאגְט צוּ זַיינֶע מֶענְטְשֶׁען (כְּחֵלֶק הַיּוֹרֵד לַמִּלְחָמָה וּכְחֵלֶק הַיּוֹשֵׁב עַל הַכֵּלִים יַחְדָּו יַחֲלוֹקוּ) דִיא טְשֶׁען וָוס זֶענֶען גְגַאנְגֶען אִין דִי מִלְחָמָה אוּנ דִי מֶענְטְשֶׁען וָואס זֶענֶען גְזֶעסִין אִין דֶערְהֵיים הִיטֶען דִי כֵּלִים וְדָאס פַארְמֶעגִין זִיךְ גְלַייךְ טֵיילִין מִיט דֶעם רוֹיבּ וָוס מֶען הָט גֶעבְּרֵיינְגְט פוּן דִיא מִלְחָמָה (וּלְכָךְ נֶאֱמַר) דְרִיבֶּער שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיְהִי ם הַהוּא וָמָעְלָה) עֶס אִיז גְוֶוען פוּן דֶעם טָאג אוּנ נָאךְ פוּן פְרִיעֶר וּפַאר דֶעם טָאג) (וַיְשִׂמֶהָ לְחוֹק וּלְמִשְׁפָּט) הָט עֶר הֶן דָאס צוּ טֵיילוּנְג זָאל זַיין צוּ אַגֶעזֶעץ אוּנ אַמִשְׁפָּט (וְלֹא נֶאֱמַר וָהָלְאָה) פַר וָוס שְׁטֵייט נִיט דָוִד הָאט גֶעמַאכְט אַזוֹ אוּף וַוייטֶער (אוּנ עֶס שְׁטֵייט נִיט וֶוער הָאט גֶעמַאכְט דֶעם דִין פְרִיעֶר), נָאר אַזוֹ מֵיינְט דֶר פָּסוּק (וַיְהִי מֵהַיּוֹם הַהוּא וָמָעְלָה) דֶר דִין אִיז גֶעמַאכְט גְוָוארֶען פוּן דֶעם טָאג אוּנ פְרִיעֶר (לְפִי שֶׁכְּבָר נִיתַּן הַחוֹק בִּימֵי אַבְרָהָם) וַוייל דֶער דִין אִיז גֶגֶעבֶּן ן אִין דִי צַייט פוּן אַבְרָם אַז דִי מֶענְטְשֶׁען וָואס הִיטֶען אִין דֶערְהֵיים דָס פַארְמֶעגֶן פוּן דִי מֶענְטְשֶׁען וָוס זֶענֶען גְגַאנְגֶען אִין לְחָמָה זָאלֶען נֶעמֶען אַגְלַייכֶן חֵלֶק מִיט דִי מֶענְטְשֶׁען וָואס זֶענֶען גְוֶוען אִין דִיא מִלְחָמָה, דְרִיבֶּר (וַיְשִׂמֶהָ לְחוֹק וּלְמִשְׁפָּט) וִד דָאס גְמַאכְט פַאר אַחוֹק אוּנ אַמִשְׁפָּט אוּף וַוייטֶער, דֶר דִין זָאל אַזוֹ בְּלֵייבֶּן בַּיי יוּדִין אוּיף אֵייבִּיג: (א) אַחַר רִים הָאֵלֶּה. זָאגְט רַשִׁ"י (כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר אַחַר סָמוּךְ) וְוא עֶס שְׁטֵייט אַחַר אִיז דִי זַאךְ גְוֶוען נָאנְט צוּ דִיא פְרִיעֶרְדִיגֶע (אַחֲרֵי מוּפְלָג) אוּנ וְוא עֶס שְׁטֵייט אַחֲרֵי, אִיז דִיא זַאךְ גְוֶוען וַוייט נָאךְ דִי פְרִיעֶרְדִיגֶע זַאךְ (אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה) נָאךְ יד נָאךְ דִי זַאךְ! נָאךְ וֶועלְכֶע זַאךְ (אַחַר שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ נֵס זֶה שֶׁהָרַג אֶת הַמְּלָכִים) נָאכְדֶעם וִויא עֶס אִיז צוּ אִיהְם גֶעטָאן ין דֶר נֵס וָוס עֶר הָאט גֶעהַרְגֶעט דִי מְלָכִים (וְהָיָה דוֹאֵג וְאוֹמֵר שֶׁמָּא קִבַּלְתִּי שָׂכָר עַל כָּל צִדְקוֹתַי) הָט אַבְרָהָם גֶעזָארְגְט אוּנ עֶר זָאגְט טָאמֶער הָאבּ אִיךְ שׁוֹין אָפְּגֶענוּמֶען מַיין שְׂכַר פַאר מַיינֶע גַאנְצֶע פְרוּמְקֵייט (לְכָךְ אָמַר לוֹ הַמָּקוֹם) דְרִיבֶּער הָאט "ה גְזָאגְט צוּא אַבְרָמֶען (אַל תִּירָא אַבְרָם) אַבְרָם זָאלְסְט נִיט מוֹרָא הָאבֶּן (אָנֹכִי מָגֵן לָךְ מִן הָעוֹנֶשׁ שֶׁלֹּא תֵעָנֵשׁ עַל כָּל אוֹתָן

שפתי חכמים

מדכתיב ואם אקח משמע מחוט ועד שרוך נעל מילתא עצמו הוא ופירושו אם אעכב לעצמי מן השבי ואם אקח מגנזיך אי נמי דק"ל הא כבר היה בידו ולא היה לו לומר ואם אלא על כרחך ואם אקח ממה שתתן לי מבית גנזיך וק"ל: ל דצריך לחלק הקרא לג' חלקים וכן פירושו בלעדי רק אשר הנערים היינו עבדים אשר הלכו אתי כדכתיב לעיל הוא ועבדיו שר הלכו אתי ל' רש"י הוא ומה דכתיב בקרא וחלק האנשים אשר הלכו אתי ג"כ כפ"ע ר"ל חניכיו דאמר לעיל הם האנשים אשר הלכו אתו ענר אשכול וממרא נמי כפ"ע ר"ל הם יקחו חלקם והוכחתו מדכתי' בקרא עוד פעם שנית הם יקחו חלקם ודאי קאי על ענר אשכול וממרא דאי קאי על האנשים אשר הלכו אתו לא הו"ל חלקם דהא כבר כתיב וחלק האנשים אלא ודאי הם יקחו חלקם קאי על ענר אשכול וממרא לחוד: ו הוכחתו מדכתיב לעיל והוא שוכן באלוני ממרא וגו' והם בעלי ברית אברם וכתיב בתריה וישמע אברם וגו' וירדוף וגו' ואלו

פירוש לתורת אלהים

אֶקַּח מִכָּל אֲשֶׁר לָךְ אוּנ אוֹב אִיךְ וֶועל נֶעמֶען פוּן אַלֶץ אִיז צוּ דִיר וֶוען דוּ וֶועסְט מִיר וֶועלֶען גֶעבֶּען שָׂכָר ַיינֶע אוֹצְרוֹת וֶועל אִיךְ נִיט נֶעמֶען וְלֹא תֹאמַר אֲנִי תִּי אֶת אַבְרָם אוּנ דוּ זָאלְסְט נִיט זָאגֶען אִיךְ הָאבּ גְמַאכְט אַבְרָם וָוארוּם גָאט הָט מִיר צוּ גְזָאגְט אַליין זָאל מִיךְ רַייךְ מַאכֶען: (כד) בִּלְעָדַי בַּייעֶרְט רַק אֲשֶׁר אָכְלוּ הַנְּעָרִים וָואס דִי יוּנְגֶן הָאבֶּן גִיגֶעסֶן וְחֵלֶק הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָלְכוּ אִתִּי אוּנ דֶעם חֵלֶק פוּן דִי מַאנֶן וָוס זֶענֶען גִינַאנְגֶן מִיט מִיר אוּנ אוֹךְ אֶשְׁכּוֹל עָנֵר וּמַמְרֵא הֵם יִקְחוּ חֶלְקָם זֵייא זָאלֶן נֶעמֶען זֵייעֶר חֵלֶק [פי' רש"י] (א) אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה נָאךְ דִיא רֵייד [עיין רש"י] הָיָה דְבַר יְיָ אִיז גֶעוֶוען דִיא רֵייד פוּן גָאט יי"א

דְּבַר־יְהוָה אֶל־אַבְרָם בַּמַּחֲזֶה
לֵאמֹר אַל־תִּירָא אַבְרָם אָנֹכִי מָגֵן
לָךְ שְׂכָרְךָ הַרְבֵּה מְאֹד׃ ב וַיֹּאמֶר
אַבְרָם אֲדֹנָי יֱהוִה מַה־תִּתֶּן־לִי
וְאָנֹכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי וּבֶן־מֶשֶׁק בֵּיתִי

אונקלוס

פִּתְגָּמָא דַיְיָ עִם אַבְרָ[ם]
בִּנְבוּאָה לְמֵימַר לָ[א]
תִדְחַל אַבְרָם מֵימְ[רִי]
תְּקוֹף לָךְ אַגְרָךְ סַגִּי לַחֲדָ[א]
ב וַאֲמַר אַבְרָם יְיָ אֱלֹהִ[ים]
מַה תִּתֵּן לִי וַאֲנָא אָזֵ[יל]
בְּלָא וְלַד וּבַר פַּרְנָ[סָא]
הָדֵין דִּבְבֵיתִי ה[וּא]

בעל הטורים

(ב) ערירי. ב׳ במס׳ הכא ואידך כתבו את האיש הזה ערירי ביהויכין. שהראהו גלות יהויכין שאברהם יצא מאור כשדים והם גלו לכשדים ש[...]

רש"י

לך מן העונש שלא תענש על כל אותן נפשות שהרגת [...] שאתה דואג על קבול שכרך שכרך הרבה מאד: (ב) הו[...] ערירי. מנחם בן סרוק פירשו לשון יורש וחבר ל[ו] ועונה (מלאכי ב) ערירי בלא יורש כאשר תאמר (איוב [...]) ובכל תבואתי תשרש תעקר שרשיה כך לשון ערירי [...] בנים ובלע"ז דעזענפאנט"ס (קינדרלאז) ול"נ ער ועונה מג[...] (שיר ה) ולבי ער ועררי לשון חורבן וכן (תהלים קלז) ערו וכן (חבקוק ג) ערות יסוד וכן (ירמיה נא) ער[ער] תתערער וכן (צפניה ב) כי ארזה ערה: ובן משק בי[תי] כתרגומו שכל ביתי נזון על פיו כמו (בראשית מא) ועל [פיך] ישק אפוטרופא שלי ואלו הי׳ לי בן הי׳ בני ממונה על [...]

בית יהודא

הנפשות שהרגת) איך וועל אויף דיר שיצען דו וועסט ניט געשטראפט ווערען אויף דיא אלע מענטשן וואס דו האסט געהרגת (ומה שאתה דואג על קבול שכרך) אונ וואס דו זארגסט טאמער האסטו שוין אפגענומען דיין שכר (שכרך הרבה מאד) דיין שכר איז זייער פיל, דו האסט נאך פון דיין שכר גאר ניט גענומען: (ב) והולך ערירי. זאגט רש"י (מנחם בן סרוק פירשו לשון יורש), מנחם בן סרוק זאגט ערירי איז דערטייטש אי־ורש (וחבר לו ער ועונה) אזוי אגלייכן שטייט אין פסוק ער ועונה, איז ער דערטייטש אי־ורש, הט אברם געזאגט ואנכי הולך ערירי, איך גיי ערירי (בלא יורש) אן אי־ורש והארט רש"י אז דר ווארט ערירי איז דערטייטש אי־ורש הט דאך גדארפט שטיין אין פסוק אברם הט געזאגט ואנכי הולך בלא ערירי, איך גייא אן אי־ורש, אז עס שטייט אין פסוק ואנכי הולך ערירי, מיינט מען דאך איך גיי אי־ורש, ענטפערט רש"י (כאשר תאמר ובכל תבואתי תשרש) וויא מען זאגט אין פסוק אין מיינע אלע תבואה תשרש מיינט מען (תעקר שרשיה), מען וועט אויסרייסן דיא ווארצלען, האט דר ווארט "תשרש" צוויי־ערליי טייטשן, תשרש דערטייטש איינוואורצלען אונ אויסוואורצלען, ארויסנעמען די ווארצלען (כך לשון ערירי) דר ווארט ערירי האט אויך צו[...] טייטשען, ערירי איז דערטייטש מיט אי־ורש אונ אן אי־ורש (חסר בנים) אז עס פעלט איינעם קינדער הייסט ער א[...] ערירי, זאגט רש"י (ולי נראה) מיר געפעלט צו זאגען (ער ועונה מגורת ולבי ער) דער ווארט ער איז אזוי וויא עס שט[ייט] ולבי ער, מיין הארץ איז וואכעדיג, ליידיג אונ וויסט פון שלאף (ועררי לשון חורבן) ערירי מיינט מען וויסט (וכן ערו) אונ ערו ערו מיינט מען אויך זיי האבן וויסט געמאכט (וכן ערות יסוד) מיינט מען זייא האבן וויסט געמאכט [...] פונדאמענט (וכן ערער תתערער) איז אויך דערטייטש זייא האבן צו ווארפן אונ וויסט געמאכט (וכן כי ארזה ערה) איז [...] דערטייטש זיי האבן דעם טעמפל בוים צו ווארפן אונ וויסט גמאכט, ואנכי הולך ערירי, הט אויך אברם גמיינט איך גיי וויסט [אן] קינדער: ובן משק ביתי. זאגט רש"י (כתרגומו) ווי דר תרגום טייטשט (ובר פרנסא הדין דבביתי), דער שפייזער פון שטוב, דר מענטש וואס מיינע שטוב מענטשן ווערען דורך אים געשפייזט (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק פרעה געזאגט צו יוסף (ועל פיך ישק כל עמי) דורך דיין מויל [דורך] דיינע רייד] זאל געשפייזט ווערען מיין גאנצע פאלק (אפוטרופא שלי) מיין אלצטער אין שטוב איז אליעזר (ואלו היה לי בן) ווען איך וואלט געהאט אזוהן (היה בני ממונה על [...]

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) אל תירא אברם. נמצא כשהרג את המלכים נתירא שמא נתמעטו זכיותיו אמר לו ית׳ בערת קוצים מן הכרם אל תירא אנכי מגן לך ולכך אומרים מגן אברהם ובשעה שנעקד יצחק פרחה נשמתו ועלתה למרום וחזרה לגופו והחיהו לכך התקין מחיה המתים. ונמצא במדרש כשפרחה נשמתו של יצחק עלתה ל[...] נסתכלה בזיו שכינה דכתיב כי לא יראני האדם וחי ולכך [...] עיניו מראות ובשעה שראה יעקב המלאכים עולין ויורדין ומ[...] לו בכל רגע היו מודין ומקלסין להקב"ה ולכך התקין האל הק[דוש]

ליקוטי יוסף

(א) אל תירא אברם וגו׳. דער מדרש זאגט פאר דרייא זאכין הט אברהם מורא געהאט, ערשטענס טאמער הט ער געהרגת מענטשין וואס זענען געוועזן צדיקים, פיל מענטשן, אדער אפילו נאר איינם, אונ ער וועט פר דעם געשטראפט ווערין, אויף די מורא הט אים הקב"ה געענטפערט אל תירא אברם, זאלסט ניט מורא האבין אברם, די מענטשין וואס דו האסט געהרגית זענן געוועזן רשעים, די צווייטע מורא איז געוועזן טאמער די פריינד אדער דיא גוטע פריינד פון דיא געהרגתה וועלין אים הרגנן, אויף דעם האט אים הקב"ה געענטפערט אנכי מגן לך, איך וועל אויף דיר שיצען, עס וועט קיינער דיר קיין שלעכטס טאן, דם דריטע האט מורא געהאט ווייל הקב"ה הט אים געטאן אנס טאמער וועט הקב"ה אים אפרעכענען פון זיין שכר, האט הקב"ה גע[זאגט] צו אים שכרך הרבה מאד, דיין שכר איז זייער פיל וויא עס איז געוועזן פריער. למשל דער מנהג איז אין דיא ש[...] וואס זענען נאהנט פון דיא גרויסע פאבריקין, אונ עס לוינט ניט דיא קרעמער צו מאכין הוצאות אונ פארין נאך [...]

פירוש לתורת אלהים

אברם במחזה אין דער שיין לאמר אזוי צוא זא[גען] אל תירא אברם דוא זאלסט דיך ניט פארכ[טן] אברם אנכי מגן לך איך בין דיין באשיצער [ע׳] שכרך הרבה מאד דיין שכר איז זייער פיל: (ב) וי[אמר] אברם הט אברם געזאגט אדני אלהים גאט מיין האר, מה תתן לי וואס טוג מיר דם וואס דו וועסט מיר ג[עבן] ואנכי הולך ערירי אונ איך גיי אן קינדער ובן משק [...]

שְׁקָאָה אֱלִיעֶזֶר׃
מַר אַבְרָם הָא לִי לָא
ת וְלָד וְהָא בַר בֵּיתִי
יָתִי׃ ד וְהָא פִתְגָמָא
עִמֵּהּ לְמֵימַר לָא
ךְ דֵּין אֱלָהֵין בַּר
לִיד הוּא יֵרְתִנָּךְ׃
פִּיק יָתֵהּ לְבָרָא וַאֲמַר
כִי כְעַן לִשְׁמַיָּא וּמְנֵי

הוּא דַּמֶּשֶׂק אֱלִיעֶזֶר׃ ג וַיֹּאמֶר אַבְרָם
הֵן לִי לֹא נָתַתָּה זָרַע וְהִנֵּה בֶן־בֵּיתִי
יוֹרֵשׁ אֹתִי׃ ד וְהִנֵּה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו
לֵאמֹר לֹא יִירָשְׁךָ זֶה כִּי־אִם אֲשֶׁר
יֵצֵא מִמֵּעֶיךָ הוּא יִירָשֶׁךָ׃ ה וַיּוֹצֵא
אֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַבֶּט־נָא

בעל הטורים

(ה) ויוצא אתו החוצה. בגימטריא

תו"א הוא דמשק יומא כח : והנה בן בית קנו : כי אם שבת שם : ויוצא אותו שבת שם נדרים לו :

רש"י

ק. לפי התרגום מדמשק הי' ולפי מדרש אגדה שרדף ם עד דמשק ובגמ' שלנו דרשו נוטריקון דולה ומשקה ת רבו לאחרים : (ג) הן לי לא נתתה זרע. ומה ו בכל אשר תתן לי : (ה) ויוצא אתו החוצה. פוטו הוציאו מאהלו לחוץ לראות הכוכבים ולפי מדרשו לו צא מאצטגנינות שלך שראית במזלות שאינך עתיד יד בן אברם אין לו בן ז אבל אברהם יש לו בן וכן א תלד אבל שרה תלד אני קורא לכם שם אחר וישתנה ד"א הוציאו מחללו של עולם והגביהו למעלה מן הכוכבי'

בית יהודא

וָואלְט מַיין זוּהְן גְוֶועֶן דֶר אֶלְצְטֶער פוּן מַיין שְׁטוּבּ׃ נַדַּמֶּשֶׂק. זָאגְט רַשִׁ"י (לְפִי הַתַּרְגּוּם כְּדַמֶּשֶׂק הָיָה) וִויא דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט אִיז אֱלִיעֶזֶר גְוֶועֶן פוּן דַמֶּשֶׂק, דְרִיבֶּער רוּפְט מֶען אִים דַמֶּשֶׂק אֱלִיעֶזֶר, אֱלִיעֶזֶר פוּן דַמֶּשֶׂק (וּלְפִי מִדְרָשׁ אַגָּדָה) וִויא דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט דְרִיבֶּער רוּפְט מֶען אִים דַמֶּשֶׂק אֱלִיעֶזֶר (שֶׁרָדַף הַמְּלָכִים עַד דַמֶּשֶׂק) וַוייל עֶר הָט גֶעיָאגְט דִי מְלָכִים בִּיז דַמֶּשֶׂק (וּבַגְּמָרָא שֶׁלָּנוּ דָּרְשׁוּ) אוּנ אִין אוּנְזֶער גְּמָרָא הָט מֶען גֶלֶערוּנְט דֶר וָוארְט דַמֶּשֶׂק אִיז צְוַויי וֶוערְטֶער „דוֹלֶה וּמַשְׁקֶה" עֶר שֶׁעפְּט אוּנ גִיט טְרִינְקֶען, מֶען מֵיינְט (דוֹלֶה וּמַשְׁקֶה מִתּוֹרַת רַבּוֹ לַאֲחֵרִים) עֶר שֶׁעפְּט [עֶר לֶערוּנְט] תּוֹרָה

ן רַבִּי „אַבְרָהָם" אוּנ עֶר גִיט טְרִינְקֶען [עֶר לֶערוּנְט] דִי תּוֹרָה מִיט אַנְדֶערֶע מֶענְטְשֶׁן׃ (ג) וְהֵן לִי לֹא נָתַתָּ זָרַע]. דוּא מִיר קֵיין קִינְדֶער גֶעגֶעבֶּען (וּמַה תּוֹעֶלֶת בְּכָל אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי) וֶועלְכֶע הִילְף וֶועל אִיךְ הָאבֶּען פוּן אַלְץ וָואס דוּ וֶועסְט מִיר (ה) וַיּוֹצֵא אוֹתוֹ הַחוּצָה]. זָאגְט רַשִׁ"י (לְפִי פְּשׁוּטוֹ) נָאךְ דֶעם פְּרָאסְטֶען פְּשַׁט מֵיינְט מֶען (הוֹצִיאוֹ מֵאָהֳלוֹ לַחוּץ) ה הָאט אַרוֹיסְגֶענוּמֶען אַבְרָמֶען פוּן זַיין גֶעצֶעלְט אִין גַאס (לִרְאוֹת הַכּוֹכָבִים) עֶר זָאל זֶעהֶן דִי שְׁטֶערֶן (וּלְפִי מִדְרָשׁוֹ) אוּנ ר מִדְרָשׁ זָאגְט (אָמַר לוֹ) הקב"ה הָט גְזָאגְט צוּ אַבְרָמֶען (צֵא מֵאִצְטַגְנִינוּת שֶׁלְּךָ) גֵייא אַרוֹיס פוּן דַיינֶע שְׁטֶערְנְזֶעהוּנְג ת בְּמַזָּלוֹת שֶׁאֵינְךָ עָתִיד לְהַעֲמִיד בֵּן) דוּא הָאסְט גְזֶעהֶן אִין דַיינֶע מַזָּלוֹת אַז דוּ וֶועסְט קֵיין זוּהְן הָאבֶּען (אַבְרָם אֵין לוֹ בְרָם וֶועט קֵיין זוּהְן הָאבֶּן (אֲבָל אַבְרָהָם יֵשׁ לוֹ בֵּן) אָבֶּער אַבְרָהָם וֶועט יָא הָאבֶּען זוּהְן (שָׂרַי לֹא תֵלֵד) שָׂרַי וֶועט קֵיין גֶעבֶּארֶען (אֲבָל שָׂרָה תֵּלֵד) אָבֶּער שָׂרָה וֶועט גֶעבֶּארִין קִינְדֶער (אֲנִי קוֹרֵא לָכֶם שֵׁם אַחֵר) אִיךְ וֶועל אַייךְ רוּפֶן אַנְדֶערֶע (וְיִשְׁתַּנֶּה הַמַּזָּל) וֶועט גֶעעֶנְדֶערְט וֶוערֶן דֶער מַזָּל (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז (הוֹצִיאוֹ מֵחֲלָלוֹ שֶׁל עוֹלָם) הקב"ה הָאט גֶענוּמֶען אַבְרָמֶען פוּן דֶר וֶועלְט (וְהִגְבִּיהוֹ לְמַעְלָה מִן הַכּוֹכָבִים) אוּנ עֶר הָאט אִים אוֹיפְגֶעהוֹיבִּין אִיבֶּער דִי שְׁטֶערֶן

שפתי חכמים

כירין לא קאמר ש"מ שנשארו שם לשמור את הכלים : ז אע"ג שהי' לו ישמעאל כעוד שנקרא אברם דבנך הבא מן הכותית אינו קרוי

פירוש לתורת אלהים

מַיין הוֹיז שְׁפַּייזֶער הוּא דַמֶּשֶׂק אֱלִיעֶזֶר אִיז אֱלִיעֶזֶר צֶער אִיז פוּן דַמֶּשֶׂק אָבֶּער אִיךְ זָאל הָאבֶּן אַזוּהְן ט מַיין זוּהְן גְוֶועֶן דֶר מְמוּנֶּה׃ (ג) וַיֹּאמֶר אַבְרָם בְרָם הָט גְזָאגְט הֵן לִי לֹא נָתַתָּה זֶרַע צוּ מִיר הָאסְטוּ גֶעבֶּען קֵיין קִינְד וְהִנֵּה אוּנ בֶּן בֵּיתִי מַיין הוֹיז שׁ יוֹרֵשׁ אוֹתִי וֶועט מִיךְ יַרְשֶׁנֶן׃ (ד) וְהִנֵּה אוּנ דְבַר לֵאמֹר דִיא רֵייד פוּן גָאט אִיז גְוֶועֶן צוּ אִים אַזוֹ גֶן לֹא יִירָשְׁךָ זֶה עֶס וֶועט דִיךְ נִיט יַרְשֶׁנֶן דֶער ם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֵּעֶיךָ נָאר דֶער וָואס וֶועט אַרוֹס פוּן דַיינֶע גְדֶערִים דַיין קִינְד וֶועט דִיךְ יַרְשֶׁנֶן׃ וַיּוֹצֵא אוֹתוֹ אוּנ עֶר הָאט אִים אַרוֹיס גִיצוֹגֶען

ליקוטי יוסף

דִי פַאבְּרִיק, שִׁיקְט מֶען אַיין קְרֶעמֶער עֶר זָאל קוֹפִין סְחוֹרָה פַאר זַיי אַלֶע, דִיא גַאנְצֶע הוֹצָאָה רֶעכוּנְט עֶר אוֹיף זַייעֶרֶע סְחוֹרָה, אוּנ זַיין פַרְדִינְסְט אִיז, זַיינֶע סְחוֹרָה הָט עֶר אוּמְזִיסְט אָן הוֹצָאוֹת, דָס זֶעלְבִּיגֶע אִיז גְוֶועֶן בַּיי אַבְרָהָם, דִי גַאנְצֶע וֶועלְט הָט גֶלֶעבְּט אִין זַיין זְכוּת וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין מדרש רֶעגִין אִיז גְוֶועֶן אִין זְכוּת פוּן אַבְרָהָם, טָאהּ אִין זַיין זְכוּת, אֲפִילוּ שִׁיפֶען וָוס זֶענֶן גִיוֶועֶן אִין סַכָּנָה אוֹיף דֶעם יַם אוּנ זַיי הָאבִּין גֶעבֶּעטִין זַיי זָאלִין גֶערֶעטֶעט וֶוערִין אִין זְכוּת פוּן אַבְרָהָם זֶענֶען זַיי גֶערֶעטֶעט גִיוָוארִין, אוּנ דֶער קְרַאנְקֶער וָואס הָט גִיזֶעהֶן אַבְרָהָמֶען אִיז עֶר גֶעזוּנְד גִיוָוארִין (עַיין במדרש) דַארְף דָאךְ זַיין אַז אַבְרָהָם זָאל הָאבִּין לֶעבִּין אוּנ בְּרָכוֹת אוֹיף דִי וֶועלְט אוּמְזִיסְט, אוּנ דֶר שְׂכַר פוּן זַיינֶע מִצְוֹת זָאל בְּלַייבִּין צוּ עוֹלָם הַבָּא, דְרִיבֶּער הָט הקב"ה גְזָאגְט צוּ אַבְרָהָמֶען אָנֹכִי מָגֵן לָךְ, אִיךְ וֶועל דִיר גֶעבִּין אַלְץ אוּמְזִיסְט

וּמָגֵן אִיז דֶערְטַייטְשׁ אוּמְזִיסְט, עַיין ב"ק פה׃ אוּנ דֶר שְׂכַר פוּן דַיינֶע מִצְוֹת זֶענֶען פִיל צוּ עוֹלָם הַבָּא׃

משלי יהודא

אמֶר אַבְרָם הֵן לִי לֹא נָתַתָּ זֶרַע וגו'. אַבְרָהָם אָבִינוּ ט גְעוָואסְט אַז הקב"ה הָאט אִים צוּ גֶעזָאגְט עֶר וֶועט ן קִינְדֶער וֶועט עֶר גֶעוִויס הָאבִּין קִינְדֶער, עֶר הָט זִיךְ עוָואנְדֶערְט פַר וָוס דָאעֶרְט אַזוֹ לַאנְג, פַר וָוס הָט עֶר נָאךְ גִיט דִי קִינְדֶער וָוס הקב"ה הָאט אִים צוּגֶעזָאגְט, דֶער תֵּירוּץ אִיז דִי גְמָרָא זָאגְט פַר וָוס זֶענֶען גְוֶועֶן אוּנְזֶרִי מוּטֶרְס שָׂרָה רִבְקָה רָחֵל לֵאָה עֲקָרוֹת, וַוייל הקב"ה ווִיל דִי תְּפִלּוֹת פוּן דִי צַדִּיקִים, וֶוען צַדִּיקִים דַארְפִין אַזַאךְ, גִיט זַייא נִיט

הַשָּׁמַ֫יְמָה וּסְפֹר֙ הַכּ֣וֹכָבִ֔ים אִם־תּוּכַ֖ל לִסְפֹּ֣ר אֹתָ֑ם וַיֹּ֣אמֶר ל֔וֹ כֹּ֥ה יִהְיֶ֖ה זַרְעֶֽךָ׃ ו וְהֶאֱמִ֖ן בַּיהוָ֑ה וַיַּחְשְׁבֶ֥הָ לּ֖וֹ

אונקלוס

כּוֹכְבַיָּא אִם תִּכּוֹל לְ... יָתְהוֹן וַאֲמַר לֵהּ כְּדֵין ... בְּנָךְ : ו וְהֵימִין בְּמֵי... דַיְיָ וְחַשְׁבַהּ לֵהּ לְ...

תו"א והאמין בה' שבת לו :

בעל הטורים

אילטגניגותך : כה יהיה זרעך . פי' כשיהיה לו עוד כ"ה שנים כמנין כ"ה יהיה לו זרע שהרי בברית בין הבתרים היה אברהם בן ע"... יהיה. בגי' שלשים לומר לך שאין דור שאין בו ל' לדיקים וכן אמר כמנין יהיה יהיו לדיקים בזרעך שנא' ויאמר לו כה יהיה זרעך : (ו) ו... ב' במסורה הכא ואידך ויחשבה לזונה גבי תמר. ויחשבה עלי לשכורה גבי חנה. היינו דאר"י יהא חלקי עם מי שחושדים אותו ואין ... תמר בשביל שחשדה יהודה זכתה ויצאו ממנה פרץ וזרח שיצאו מהם מלכים ונביאים. חנה בשביל שחשדה עלי זכתה ויצא ממנה שמואל... שנחשדו לזונה ולשכורה נחשב להן לצדקה. (א"א הרא"ש) :

בית יהודא

(וְזֶהוּ לָשׁוֹן הַבָּטָה) דָס אִיז דָערְטַייטְשׁ פוּן וָואָרְט הַבָּטָה וְהַבֶּט נָא) (מִלְמַעְלָה לְמַטָּה) אַרָאפְּקוּקְעֶן פוּן אוֹיבִין אַרָאפּ אוּנְטֶען : (ו) וְהֶאֱמִין בַּה'ו . אַבְרָהָם הָט גֶעגְלוֹיבְּט וָוס הקב"ה זָאגְט אִיז אֱמֶת (לֹא שָׁאַל לוֹ אוֹת עַל זֹאת) עֶר הָט נִיט גֶבֶּעטֶן בַּיי הקב"ה עֶר זָאל אִים גֶעבֶּן אַצֵייכֶן אַז עֶס וֶועט אַזוֹ זַיין , אַז עֶר וֶועט הָאבֶּן קִינְדֶער (אֲבָל עַל יְרוּשַּׁת הָאָרֶץ) אָבֶּער אוֹיף דֶעם וָוס הקב"ה הָט אִים צוּגֶעזָאגְט עֶר וֶועט יַרְשֶׁנֶן דִי לַאנְד כְּנַעַן (שָׁאַל לוֹ אוֹת) הָאט עֶר גֶבֶּעטֶן פוּן הקב"ה עֶר זָאל אִים גֶעבֶּן אַצֵייכֶן אַז עֶס וֶועט אַזוֹ זַיין , אַז עֶר וֶועט ד... כְּנַעַן יַרְשֶׁנֶן (וְאָמַר לוֹ בַּמָּה אֵדַע) אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט צוּ הקב"ה מִיט וָואס וֶוייס אִיךְ אַז אִיךְ וֶועל דִי לַאנְד יַרְשֶׁנֶן : וַיַּח... צְדָקָהו . זָאגְט רש"י (הַקָּבָּ"ה חָשְׁבָהּ לְאַבְרָם לִזְכוּת וְלִצְדָקָה עַל הָאֱמוּנָה שֶׁהֶאֱמִין בּוֹ) הקב"ה הָאט גֶרֶעכוּנְט צוּ אַ... אַפְרוּמְקַייט אוּנ אַהֶערְלִיכְקַייט אוֹיף דֶעם וָוס עֶר הָט גֶגְלוֹיבְּט דִי רֵייד פוּן הקב"ה אוּנ עֶר הָאט קַיין צֵייכֶן גֶעבֶּעטֶ... אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז וָואס אַבְרָהָם האט גְזָאגְט צוּ הקב"ה (בַּמָּה אֵדַע) מִיט וָוס וֶוייס אִיךְ אַז אִיךְ וֶועל יַרְשֶׁנֶן ד... כְּנַעַן (לֹא שָׁאַל לוֹ אוֹת) עֶר הָט נִיט גֶבֶּעטֶען אַצֵייכֶן עֶר זָאל וִויסֶען אַז דִיא רֵייד פוּן הקב"ה אִיז אֱמֶת (אֶלָּא אָמַר לְפָנָ... עֶר הָאט גְזָאגְט פַאר הקב"ה (הוֹדִיעֵנִי בְּאֵיזֶה זְכוּת יִתְקַיְּימוּ בָהּ) זָאג מִיר דוּרְךְ וֶועלְכֶן זְכוּת וֶועלֶן מַיינֶע קִינְדֶר קֶענֶ... אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (אָמַר לוֹ הַקָּבָּ"ה) הָאט הקב"ה גְזָאגְט צוּ אַבְרָהָם (בִּזְכוּת הַקָּרְבָּנוֹת) אִין דֶעם זְכוּת וָוס זַייא וֶועלֶן...

רש"י

וזהו לשון הבטה ח מלמעלה למטה : (ו) והאמין ... לא שאל לו אות על זאת ט אבל על ירושת הארץ ... אות ואמר לו במה אדע : ויחשבה לו צדקה . י ... חשבה לאברם לזכות ולצדקה על האמונה שהאמין בו ... במה אדע לא שאל לו אות אלא אמר לפניו הודיעני ... זכות יתקיימו בה ב אמר לו הקב"ה בזכות הקר...

שפתי חכמים

ח ... בנך ואין ראוי לירש אותו : ח וא"ת והא כתיב והביט אל נחש הנחושת ומי י"ל דה"פ והביט אליו הנחש והא דכתיב הביטו אליו והרו דגם זה מלמטה למעלה י"ל מלא כל הארץ כבודו מלאתי והרא"ם פי' דה"פ אין הבטה האמור פה אלא מלמעלה למטה : ט ר"ל וכי תעלה על דעתך שאברהם לא האמין בהקדוש ברוך הוא ... עצמו והלא אברהם נביא היה ואם כן למה ליה למכתב והאמין בה' ומתרץ לא שאל לו אות ואין להקשות למה לא ביקש ... בשורת הבנים כמו על ירושת הארץ כבר תי' הרמב"ן ורא"ם תי' כי בירושת הארץ לא היה עתה הבטחה אלא ספור דברים ... אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים על דעת לתת לך את הארץ הזאת לרשתה מש"ה בקש ממנו אות על הבטחתו קודם שנ... כמה נסים כי שמא קיבל שכרו בהנסים שנעשו לו אבל על הבנים היה הבטחה אחר הנסים מש"ה לא ביקש שום אות ול... דגבי בנים לא שאל אות לפי מדרש רז"ל שהוציא אותו החוצה ואמר לו צא מאצטגנינות שלך וכו' אברם אינו מוליד וכו' וזו... אברם מש"ה לא ביקש אות כי אין לך אות גדול מזה משא"כ גבי הבטחת הארץ מש"ה ביקש ממנו אות על זה ועוד יש לומר ... הכי נכנס ספק לאברהם על הבטחת ירושת הארץ כיון שלא כלל הבטחת ירושת הארץ עם הבטחת הבנים אלא חלקן לשנים מש"... ספק בלב אברם על ירושת הארץ נ"ל וק"ל (רי"ק) אמר זה לפי שנראה שמלת והאמין בה' הוא מיותרת שאחר שאברהם לא דבר כל... מה שא"ל הש"י כה יהיה זרעך פשיטא שהאמין לו"א שמלת והאמין לאו לגופי' אצטריך אלא למידק מינה ר"ל על זה דוקא האמין ... אות אבל וכו' : י פי' דמלת ויחשבה וגו' שבה אל השם ית' ומלת לו שבה אל אברהם לא שמלת ויחשבה שבה אל אברהם ומלת ... אל השם והוכחתו כי מלת צדקה אינו נופל אלא מהגדול להקטן שהגדול מתחסד עם הקטן ולא מהקטן אל הגדול (רי"ק) אמר זה ל... היה חוזר לאברהם פשיטא שאפילו שלא היה רואה במזלו שאינו מוליד היה מחשבה לצדקה ולא שהיה ראוי לכך כ"ש שמזלו מנגד לו ל... שקב"ה וכו' : כ וכך פי' הקרא אדע במה אירשנה כלו' בשביל איזה זכות כתב הרא"ם אבל איני יודע איך יתיישב לפ"ז והאמין ...

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ה) כה יהיה זרעך . א"ר תנחומא בשם ר' אחא אין השע... שלשים צדיקים כמנין יהי"ה :

פירוש לתורת אלהים

פוּן זַיין גִיצֶעלְט הַחוּצָה אוֹיף דֶער גַאס [עיין רש"י] וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָאט גִיזָאגְט הַבֶּט נָא הַשָּׁמַיְמָה קוּק צוּם הִימֶל וּסְפוֹר הַכּוֹכָבִים אוּנ צֵייל דִי שְׁטֶערֶן אִם תּוּכַל לִסְפּוֹר אוֹתָם אוֹב דוּ וֶועסְט זֵיי קֶענֶן צֵיילֶן וַיֹּאמֶר לוֹ הָאט עֶר צוּא אִים גִיזָאגְט כֹּה יִהְיֶה זַרְעֶךָ אַזוֹ וֶועלֶען זַיין דַיינֶע קִינְדֶער אַזוֹ וִויא עֶס אִיז נִיט מֶעגְלִיךְ דוּא ... דִיא שְׁטֶערֶען אִיבֶּער צֵיילֶען אַזוֹ וֶועט... מֶעגְלִיךְ זַיין דַיינֶע קִינְדֶער אִיבֶּער צוּ צֵיי... (ו) וְהֶאֱמִין בַּיָי אוּנ עֶר הָאט גִגְלֵייבְּט אִין גָאט [פ... וַיַּחְשְׁבֶהָ לוֹ צְדָקָה אוּנ גָאט הָט דָם גֶרֶעכוּנְט צוּ ...

משלי יהודא

הקב"ה דִיא זַאךְ בִּיז זַייא בֶּעטִין בַּיי אִים עֶר זָאל זֵיי דִיא זַאךְ גֶעבִּין , דֶר עִנְיָן אִיז לְמָשָׁל אַגְבִיר הָט אַמָאל גְמַאכְט אַחֲתוּנָה , וִוי דִי אַלֶע גֶעסְט זֶענֶען שׁוֹין גִוֶועזֶן , הָט עֶר גְזָאגְט צוּם מְשָׁרֵת עֶר זָאל פַּר שְׁלִיסֶן דֶעם טוֹיעֶר אוּנ זָאל קֵיינֶעם נִיט אַרַיין לָאזִין אוּנ עֶר זָאל זִיצֶען בַּיי דֶעם טוֹיעֶר אוּנ הִיטֶען , ווייל דֶער גְבִיר אִיז גִיוֶועזֶן זֵייעֶר רַייךְ , הָאט מֶען גִיהֶערְט פוּן דִיא חֲתוּנָה אִין דִי גַאנְצֶע שְׁטָאט אוּנ אִין דִיא קְלֵיינֶע שְׁטֶעטְלִיךְ וָוס זֶענֶען נִיט ווייט פוּן דִי שְׁטָאט , דְרִיבֶּר זֶענֶען גֶעקוּמֶן אַגַאנְצֶע קָאמְפַּאנְיֶע אָרֶעמֶע לַייט הוּנ... אוּנ הָאבִין זִיךְ פַארְזַאמוּלְט גֶעבִּין טוֹיעֶר אַרַיי... גֵיין אִין דִי קִיךְ טָאמֶער וֶועט מֶען זֵיי גֶעבִּין אַבִּיסַל... דֶער טוֹיעֶר אִיז אָבֶּר פַאר שְׁלָאסִין מֶען קֶען נִיט אַרַיין... זֵיי הָאבֶּן גִקְלַאפְּט אִין טוֹיעֶר אוּנ הָאבֶּן גִבֶּעטִין מִיר... אָרֶעמֶע אוּנ מִיר הָאבֶּן אַגַאנְצֶע טָאג נִיט גֶגֶעסִין , דָ... פוּן טוֹיעֶר הָט זֵיי גָאר נִיט גִיעֶנְפֶערְט , דֶערְנָאךְ ווייל הָאָ... גְזֶעהֶן פוּן וַוייטִין עֶס שָׁארְט אַקַארֶעטֶע אוּנ זִי פָארְט ...

צְדָקָה׃ ששי ז וַיֹּ֖אמֶר אֵלָ֑יו אֲנִ֣י יְהוָ֔ה אֲשֶׁ֤ר הוֹצֵאתִ֙יךָ֙ מֵא֣וּר כַּשְׂדִּ֔ים לָ֧תֶת לְךָ֛ אֶת־הָאָ֥רֶץ הַזֹּ֖את לְרִשְׁתָּֽהּ׃ ח וַיֹּאמַ֑ר אֲדֹנָ֣י יְהוִ֔ה בַּמָּ֥ה אֵדַ֖ע כִּ֥י אִירָשֶֽׁנָּה׃ ט וַיֹּ֤אמֶר אֵלָיו֙ קְחָ֥ה לִי֙ עֶגְלָ֣ה מְשֻׁלֶּ֔שֶׁת וְעֵ֣ז מְשֻׁלֶּ֔שֶׁת וְאַ֖יִל מְשֻׁלָּ֑שׁ וְתֹ֖ר וְגוֹזָֽל׃ י וַיִּֽקַּֽח־ל֣וֹ אֶת־כָּל־

ואֲמַר לֵהּ אֲנָא יְיָ
אַפֵּקְתָּךְ מֵאוּרָא
שְׂדָאֵי לְמִתַּן לָךְ יָת
עָא הָדָא לְמֵירְתַהּ׃
אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים בְּמָא
ע אֲרֵי אֵירְתִנַּהּ׃
אֲמַר לֵהּ קָרֵב קֳדָמַי
לִין תְּלָתָא וְעִזִּין תְּלָתָא
כְרִין תְּלָת וְשַׁפְנִינָא
 יוֹנָא׃ י וְקָרֵב

תולדות אהרן

אדני ברכות ז תענית כז מגילה לא נדרים לג: קחה לי עגלה שם:

בעל הטורים

במה אדע. במה בא"ת ב"ש כי ן ועולה לחשבון ת' לכך נגזר על בניו גזרת ת'. חסטן במה אדע שהם ג"כ בניס לא עבר אים ביהודה ושבעים היו בגלות:

רש"י

עגלה משלשת. (ב"ר) שלשה עגלים רמז לג' פ' יוהכ"פ ופר העלם דבר של צבור ועגלה ערופה: משלשת. רמז לשעיר הנעשה בפנים ושעירי מוספין עד ושעיר ל חטאת יחיד: ואיל משולש. אשם ודאי תלוי וכבשה של חטאת יחיד: ותור וגוזל. תור וכן

בית יהודא

זיין קָרְבָּנוֹת׃ (ט) וְעֶגְלָה כ״ש ש I. דר מְדְרֶשׁ זָאגְט הקב״ה הָט גֶזָאגְט צוּ אַבְרָהָמֶען עֶר זָאל בְּרֵיינְגֶען (שְׁלֹשָׁה עֲגָלִים) דְרַייא קֶעלְבֶּער (רֶמֶז לִשְׁלֹשָׁה פָּרִים) דָס וַוייזְט אוֹיף דִיא דְרַייעֶרְלֵייא אָקְסִין, וָוס דִי יוּדִין וֶועלֶן אַמָאהְל דַארְפֶן מַקְרִיב זַיין (פַּר יוֹם הַכִּפּוּרִים) דֶער אָקְס וָוס מֶען אִיז אִים מַקְרִיב יוֹם כִּפּוּר (וּפַר הֶעְלֵם דָבָר שֶׁל צִבּוּר) אוּנ דֶר אָקְס וָוס מֶען אִיז אִים מַקְרִיב ...ן ווען פון אַלֶע יוּדִין אִיז פַארְגֶעסֶן גֶוָוארֶן אַדִין אוּנ זַיי הָאבֶּן גֶעזִינְדִיגְט (וְעֶגְלָה עֲרוּפָה) אוּנ דִיא קַאלְבּ וָואס מֶען ...גְט אַז מֶען גֶעפִינְט אַגֶעהַרְגֶתִין מֶענְטְשׁ אוּנ מֶען ווייס נִיט וֶוער עֶס הָט אִים גֶעהַרְגֶת נוּויא עֶס שְׁטֵייט אִין סוֹף שׁוֹפְטִים)׃ וְעֵז מְשׁוּלֶּשֶׁת, אוּנ דְרַייא צִיגְען (רֶמֶז) דָס וַוייזְט אוֹיף דִיא דְרַייעֶרְלֵייא צִיגֶען וָואס דִי יוּדִין וֶועלֶן מַקְרִיב זַיין, ...ר אִיז (שָׂעִיר הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים) דֶר שָׂעִיר וָואס מֶען אִיז אִים מַקְרִיב יוֹם כִּפּוּר, אוּנ מֶען שְׁפְּרִיצְט זַיין בְּלוּט אִין קָדְשֵׁי ...ים, אוּנ דִי שְׂעִירִים וָוס מֶען אִיז מַקְרִיב יֶעדֶר יוֹם טוֹב, אוּנ דֶעם שָׂעִיר וָוס יֶעדֶר מֶענְטְשׁ בְּרֵיינְגְט אוֹיף זַיינֶע אַזִינְד׃ ...מְשׁוּלָּשׁ, אוּנ דְרַייא אֵילִים (אָשָׁם וַדַּאי) דֶער אָשָׁם וָוס מֶען בְּרֵיינְגְט אוֹיף אַגֶעוִוויסֶע עֲבֵירָה (אָשָׁם תָּלוּי) דֶר אָשָׁם וָואס ...בְּרֵיינְגְט אוֹיף אַסָפֵק עֲבֵירָה (וְכִבְשָׂה שֶׁל חַטָּאת יָחִיד) אוּנ דֶר שֶׁעפְּס וָואס אַמֶענְטְשׁ בְּרֵיינְגְט אַקָרְבָּן חַטָּאת אוֹיף זַיינֶע

שפתי חכמים

...ל הקושי' דלעיל איך לא יאמין בנבואתו הוא בעצמו ותי' שהאמין בזרע ולא נשאר בו מבוכה מאח"כ בירושת הארץ שנשאר נכון זכות יתקיימו בה ולפי זה נוכל לפרש ויחשבה אברהם לו ...ן לצדקה ולכך מפרש ויחשבה קודם הד"א ול"ל דגבי זרעו ...שיתקיים זרעו אף שלא יהיה בהם שום זכות וכמו שדרשו ואת ...לא כתר רמז לישראל שיתקיימו לעולם וכמו דכתיב אני אכלה ...רשו רז"ל אני כלין והם אינם כלין אבל בירושת הארץ אע"פ שהאמין שירשוה אף שלא יהיה להם זכות כי בודאי זכות אבות שירשו את הארץ וכמו שפירש"י ר"פ וארא אבל אם יתקיימו בידם הי' ספק אצלו באיזה זכות יתקיים בידם כי היה יודע אם לא יהיה להם זכות לא יתקיים בידם לכן אמר במה אדע וגו' ודוק: ל כתב הרא"ם אע"פ שאינה באה לכפרת כל ישראל דומיא דפרים ושעירים דלעיל מ"מ מאחר שהיא באה על כל חוטא וחוטא מישראל כפרת כל ישראל מקרי ול"נ משום דאין לדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא מש"ה

פירוש לתורת אלהים

צְדָקָה אוּנ פַאר אַזְכוּת אוֹיף דֶר אֱמוּנָה וָוס עֶר הָט ...ט אִין אִים׃ (ז) וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָט עֶר גֶזָאגְט צוּ אִים אִיךְ בִּין גָאט אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׂדִּים וָוס אִיךְ ...דִיךְ אוֹס גֶצוֹגֶן פוּן אוּר כַּשְׂדִּים לָתֶת לְךָ אֶת הָאָרֶץ לְרִשְׁתָּהּ צוּ גֶעבֶּען דִיר דָאס לַאנְד צוּא יַרְשֶׁענֶן (ח) וַיֹּאמַר אוּנ עֶר הָאט גְזָאגְט אֲדֹנָי אֱלֹהִים מַיין הַאר בַּמָּה אֵדַע כִּי אִירָשֶׁנָּה דוּרְךְ וָואס אִיךְ ווייסֶן אַז אִיךְ וֶועל דָאס יַרְשֶׁענֶן [ע' רש"י]׃ (ט) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אוּנ עֶר הָאט גְזָאגְט צוּא אִים קְחָה לִי עֶגְלָה מְשׁוּלֶּשֶׁת נֶעם צוּ מִיר דְרַייא קֶעלְבֶּער וְעֵז מְשׁוּלֶּשֶׁת אוּנ דְרַייא צִיגֶען וְאַיִל מְשׁוּלָּשׁ אוּנ דְרַייא וִוידֶער וְתוֹר אוּנ אַאלְטֶע טָאהְבּ וְגוֹזָל אוּנ אַיוּנְגֶע טָאהְבּ דָס הָט הקב״ה מְרַמֵּז גְוֶועֶן צוּ אַבְרָהָם אַז דוּרְךְ דֶעם זְכוּת פוּן דִיא קָרְבָּנוֹת וֶועלֶען דִי יִשְׂרָאֵל יַרְשֶׁענִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל׃ (י) וַיִּקַּח לוֹ אֶת כָּל אֵלֶּה אוּנ עֶר הָט דִיא אַלֶע גְנוּמֶען וַיְבַתֵּר אוֹתָם בַּתָּוֶךְ אוּנ עֶר הָאט זֵייא צוּא שְׁנִיטֶען אִין

משלי יהודא

...ווער, פוּן דִי קַארֶעטֶע אִיז אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען אַיוּנְגֶער ...וּנ הָט אָנְגֶעקְלַאפְּט אִין טוֹיעֶר, דֶר הִיטֶר פְרֶעגְט וֶוער ...עֶר זָאגְט אִיךְ בִּין דֶעם גְבִירְס אַזוּהְן, אוּנ בִּין גְקוּמֶען ...חֲתוּנָה, דִי אָרֶעמֶע לַייט הָאבִּין זִיךְ צוּא גֶעהַאלְטִין ...דִיא קַארֶעטֶע, אוּנ וַוי מֶען הָט גֶיעפוּנְט דֶעם טוֹיעֶר ...קַארֶעטֶע אִיז אַרַיינְגֶעפָארִין זֶענֶען אַלֶע אָרֶעמֶע לַייט ...רַיינְגֶעלָאפֶן אִין הוֹיף אוּנ זֶענֶען אַרַיין גְקוּמֶן אִין קִיךְ, דֶער גְבִיר הָט גְזֶעהֶן דִיא אַלֶע אָרֶעמֶע לַייט וָוס זֶענִין אַרַיין גֶעקוּמֶן, הָט עֶר גְפְרֶעגְט דֶעם הִיטֶער וִויא אַזוֹ זֶענֶען זֵייא אַרַיינְגֶעקוּמֶן, הָט עֶר גֶיזָאגְט ווייל דֶער זוּהְן פוּן גְבִיר אִיז שְׁפֶּעט גֶעקוּמֶן אוּנ מֶען הָט גֶעמוּזְט פוּן זַיינֶעטְוֶועגִין עֶפֶענֶען דֶעם טוֹיעֶר הָאבִּין זַיי זִיךְ צוּגֶעטְשֶׁעפֶּעט צוּא זַיין קַארֶעטֶע אוּנ זֶענֶען אַרַיינְגֶעקוּמֶן אִין הוֹיף, הָט דֶער גְבִיר גֶיזָאגְט ווייל דוּרְךְ מַיין זוּהְן זֶענֶען זַיי אַרַיינְגְקוּמֶן זָאל מֶען זַיי גֶעבֶּן

אלה ויבתר אתם בתוך ויתן איש־
בתרו לקראת רעהו ואת־הצפר
לא בתר: יא וירד העיט על־הפגרים

קדמוהי ית כל אלי
ופליג יתהון בשוה ויה
פלגיא פלוג לקבל חבר
וית עופא לא פליג
יא ונחת עופא על פגלי

רש"י

יונה: (י) ויבתר אותם. חלק כל אחד לשני חלקים ו המקרא יוצא מידי פשוטו לפי שהיה כורת ברית עמו לש הבטחתו להורים לבניו את הארץ כדכתיב ביום ההוא כ ה' את אברם ברית לאמר וגו' ודרך כורתי ברית לחלק בה ולעבור בין בתריה כמה שנאמר להלן (ירמי' לד) העוב בין בתרי העגל אף כאן תנור עשן ולפיד אש אשר ע בין הגזרים הוא שלוחו של שכינה שהוא אש: ואת הצפ לא בתר. לפי שהאומות עכו"ם נמשלו לפרים ואי ושעירים שנא' (תהלים כב) סבבוני פרים רבים וגו'. וא (דניאל ח) והאיל אשר ראית בעל הקרנים מלכי מדי ופר והעמר והצפיר והשעיר מלך יון. וישראל נמשלו לבני יונה ש (שה"ש ב) יונתי בחגוי הסלע לפיכך בתר הבהמות רמז ש העכו"ם שיהיו כלין והולכין ואת הצפור לא בתר רמז ש ישראל קיימין לעולם: (יא) העיט. הוא עוף ועל שהוא עט ושואף את הנבלות לטוש עלי אוכל כמו (ש"א ותעט אל השלל: על הפגרים. ם הבתרים (

בית יהודא

אזיגד וואס ער הט אליין געזינדיגט, אונ אאלטע טאהב אונ איונגע טאהב: (י) ויבתר אותם. ער הט זיי צושניטען (וחלק כל אחד לשני חלקים) ער הט צוטיילט יעדר בהמה אוף צוויי טייל (ואין המקרא יוצא מידי פשוטו) דר פסוק גייט ניט ארויס פון זיין פראסטין פשט (לפי שהיה כורת ברית עמו) ווייל הקב"ה הט געוואלט מאכן אברית ואפארזיכערונג צו אברהם (לשמור הבטחתו) אז ער וועט היטען זיין צוזאג (להוריש לבניו את הארץ) אז ער וועט מאכן ירשענן די לאנד צו זיינע קינדער (כדכתיב) וויא עס שטייט אין פסוק (ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר) אין דעם טאג האט הקב"ה געמאכט מיט אברם אברית ואפארזיכערונג) אונ הט גזאגט צו אברמען צו דיינע קינדער וועל איך געבן דיא לאנד כנען (ודרך כורתי ברית) דר מנהג (דער פירונג) איז גוועז אז צוויי האבן געוואלט מאכן אפארבינדונג ווי זאלן ניט חרטה האבן פון דעם וואס איינער הט דעם אנדערן צוגזאגט (לחלק בהמה) זיי זאלן צוטיילן, אבהמה, זייא האבן צושניטן אבהמה אוף צוויי העלפטן, אונ מען האט אפגערוקט איין העלפט פון דאס אנדערע העלפט (ולעבור בין בתריה) אונ די צוויי זענן דורך גגאנגן צווישן די שטי (כמה שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (העוברים בין בתרי העגל) זייא זענן דורכגעגאנגען צווישען די שטי ער פון קאלב (אף כאן) דא איז אוך אזו גוועזן (תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים) דר רויך וואס איז גוועזן וויא דער פון אאויבן אונ דר פלאם פייער וואס איז דורכגעגאנגן צווישן די שטיקער (הוא שלוחו של שכינה) דאס איז גוועזן דער פון הקב"ה (שהוא אש) וואס ער איז פייער: ואת הצפור לא בתר. דיא טאהבן הט אברם ניט צושניטן (לפי שהאומות עובדי אלילים) ווייל די פעלקר וואס זענן גוועזן געצין דינער (נמשלו לפרים ואילים ושעירים) זענן גגליכן גוואָרען צו אונ ווידער ושעפסין) אונ ציגען (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק דוד המלך האט גזאגט (סבבוני פרים רבים) עס מיך ארומגערינגעלט פיל אקסין (ואומר) אונ דניאל האט גזאגט (האיל אשר ראית בעל הקרנים) דעם ווידער מ הערנער וואס דו האסט גזעהן (מלכי מדי ופרס) דאס זענען די מלכים פון מדי אונ פרס (ואומר) נאך האט דניאל ג (והצפיר והשעיר מלך יון) דער צפיר אונ דר שעיר (דיא ציג) דס איז דר מלך יון (וישראל נמשלו לבני יונה) יודין געגליכען צו טאהבן (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (יונתי בחגוי הסלע) מיין טאהב איז אין דיא שפאלט אשטיין (לפיכך בתר הבהמות) דריבער האט ער דיא בהמות צושניטען (רמז שיהיו האומות כלים והולכים) צו ווייז פעלקער וואס זענן געצין דינער) וועלן פארלענדט ווערען (ואת הצפור לא בתר) אונ די טאהבן האט ער ניט צו ש (רמז שיהיו ישראל קיימים לעולם) צו ווייזן אז דיא יודין וועלן זיין אויף אייביג: (יא) (העיט). (הוא עוף), דער עו אפויגל וואס הייסט עיט (ועל שם שהוא עט ושואף את הנבלות) אונ ווייל ער פליהט אונ גלוסט צוא עסין נבלות (לט אוכל) ער פארשפרייט זיך אוף אלע עסינווארג דריבער רופט מען אים עיט (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק (ותעט אל דו ביזט געפלויגן צו די רוב: ועל הפגרים). מיינט מען (על הבתרים) אויף דיא שטיקער (ספרים אחרים) אנדערע

שפתי חכמים

כפרת כל ישראל מקרי: מ (רי"ק) אמר זה לפי שפגר לא נקרא אלא ב"ח שהוא שלם וכאן לא היו שלמים לפי שבתר אותם בתוך לו"ח

פירוש לתורת אלהים

דער מיטען ער האט זייא צו טיילט אוף צווייא חלקים ויתן איש בתרו אונ ער האט גיגעבען איין שטיק אקעגען דעם אנדערען [ע' רש"י]. ואת הצפור אונ דעם פויגל דס איז די טאהב לא בתר הט ער ניט צו שניטן דס איז ארמז אז דיא י' וואס זענען גגליכן צו אטאהב וועלן זיי אייביג האבן: (יא) ויירד אונ ער הט גנידערט דער פ הפגרים אוף די שטיקר וישב אותם אברם אונ אבר

משלי יהודא

עסין, זיי האבין געגעסין געטרונקן אונ זענן אוועקגגאנגן. דם איז אוך גיוועזן פון הקב"ה, ווייל הקב"ה האט בחמנות געהאט אוף די ארעמע מענטשין וואס זיי האבין אנגאנצע טאג ניט גיגעסין, הט ער פארהאלטין דעם זוהן פון גביר ער זאל שפעט קומן אוף די חתונה, די ארעמע מענטשין זאלין מיט אים קענען אריינקומן אוף די חתונה, אונ אזוי טוהט הקב"ה אין הימעל, אז ער זעהט עס זענן דא פיל מענטשין וואס דארפין גיהאלפין ווערין, מיט פיל ערליי הילפן, פרנסה, גזונד, קינדר, אונ די טוערין אין הימעל זענן פארשלאסין פר זייערע תפלות, מאכט הקב"ה צדיק זאל דארפין פאר זיך אליין וואס עס פעלט פ מענטשין, אונ דר צדיק איז מתפלל פר זיך, אונ פ תפלה מוז מען עפענן די טוערין אין הימל, דערנויי ארייין נאך תפלות דורך דעם טוער, אונ מען גיט זי וואס זיי דארפין, דם זעלביגע איז גיוועזן ביי אבר שרה רבקה רחל לאה, הקב"ה הט זייא אויפגהאל קינדער האבין ביז זייא וועלין בעטין ביי אים, ווע זייערע תפלות נאך פיל מענטשין גיהאלפין וו

וַיַּשֵּׁב אֹתָם אַבְרָם׃ יב וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ לָבוֹא וְתַרְדֵּמָה נָפְלָה עַל־אַבְרָם וְהִנֵּה אֵימָה חֲשֵׁכָה גְדֹלָה נֹפֶלֶת עָלָיו׃ יג וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדֹעַ תֵּדַע כִּי־גֵר ׀ יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם

אונקלוס

...ח יָתְהוֹן אַבְרָם׃
...הֲוָה שִׁמְשָׁא לְמֵיעַל
...תָא נְפָלַת עַל אַבְרָם
...אֵימָה קְבַל סַגִּי נְפָלַת
...הִי׃ יג וַאֲמַר לְאַבְרָם
...תִּדַע אֲרֵי דַיָּרִין
...בְּנָךְ בְּאַרְעָא דְּלָא

...דוע תדע בבת פט סוטה יא׃

בעל הטורים

...י השמש. ב׳ במס׳ הכא ואידך ויהי השמש באה כנגד שני מקדשים כדכתיב ושמתי כדכוד שמשותיך ושעריך לאבני אקדח ונהרבו׃ (יג) כי גר. סופי תיבות עולה למנין רד״ו׃

רש״י

...מתרגמינן פגליא אלא מתוך שהרגלו לתרגם אים ...יהב פלגיא נתחלף להם תיבת פגליא לפלגיא ותרגמו ...פלגיא וכל המתרגם כן טועה לפי שאין להקיש בתרים ...שבתרים תרגומו פלגיא ופגרים תרגומו פגליא לשון ...ו פגול הוא (ויקרא ז) לשון פגר (כך שמעתי מפי ...הודה ב״ר שמואל). וכן הגי׳ ברש״י כ״י וככ״י ...כתיב כך פי׳ רבינו מאיר ב״ר שמואל): וישב. ל׳ ...והפרחה כמו (תהלים קמז) ישב רוחו רמז שיבא דוד ...לכלותם ואין מניחין אותו מן השמים עד שיבא ...שיח: (יב) והנה אימה וגו׳. רמז לצרות והשך ...ת: (יג) כי גר יהיה זרעך. משנולד יצחק עד ...ישראל ממצרים ת׳ שנה כיצד יצחק בן ששים שנה

בית יהודא

שרייבן (הַפְּגָרִים מְתַרְגְּמִינַן פַּגְלַיָּא) הַפְּגָרִים איז דערטייטש די טויטע שטיקער פֿלייש (אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁהֻרְגְּלוּ לְתַרְגֵּם) נאר ווייל מען איז געוואוינט איבער צוזעצין די ווערטער „וַיִּתֵּן אִישׁ בִּתְרוֹ" „וִיהַב פַּלְגֵיהּ" ער האט געגעבן די שטיקער (נִתְחַלֵּף לָהֶם) איז צו זיי פארטאהשט ופארביטען געווארן דר ווארט פַּגְלַיָּא אויף דעם ווארט פַּלְגַיָּא (וְתִרְגְּמוּ הַפְּגָרִים פַּלְגַיָּא) האבן זייא דעם ווארט הַפְּגָרִים א׳׳ איבערגעזעצט פַּלְגַיָּא (וְכָל הַמְתַרְגֵּם כֵּן טוֹעֶה) אונ דר וואס האט אזוי איבערגעזעצט האט אטעות (לְפִי שֶׁאֵין לְהַקִּישׁ בְּתָרִים לִפְגָרִים) ווייל מען קען ניט פארגלייכען דעם איבערזעצונג פון בְּתָרִים צו דיא איבערזעצונג פון פְּגָרִים (שֶׁבְּתָרִים [שטיקר] תַּרְגּוּמוֹ פַּלְגַיָּא) איז די איבערזעצונג פַּלְגַיָּא, די העלפטן (וּפְגָרִים [טויטע קערפער] תַּרְגּוּמוֹ פַּגְלַיָּא) איז די איבערזעצונג פַּגְלַיָּא, (לְשׁוֹן פִּגּוּל), פארמיאוסת (כְּמוֹ) שטייט אין פסוק (פִּגּוּל הוּא) דס איז פארמיאוסת (לְשׁוֹן פֶּגֶר) פְּגָרִים איז פון ווארט פֶּגֶר, אטויטע זאך, זאגט (כָּךְ שָׁמַעְתִּי) אזוי האב איך געהערט פון רַבֵּינוּ יְהוּדָה בְּרַבִּי שְׁמוּאֵל: וַיַּשֵּׁב]. זאגט רש״י (לְשׁוֹן נְשִׁיבָה וְהַפְרָחָה) איז דערטייטש ער האט אנוועק געבלאזין אונ האט געמאכט אוועקפליהען (כְּמוֹ) וויא עס שטייט אין פסוק (יַשֵּׁב ...) מאכט בלאזן זיין ווינט (רָמַז) דאס ווייזט (שֶׁיָּבֹא דָוִד בֶּן יִשַׁי לְכַלּוֹתָם) דוד בן ישי וועט קומען פארלענדען אלע (וְאֵין מַנִּיחִין אוֹתוֹ מִן הַשָּׁמַיִם) אונ פון הימעל וועט מען אים ניט לאזן ער זאל זייא פארלענדען (עַד שֶׁיָּבֹא מֶלֶךְ ...) ביז דער מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ וועט קומען: (יב) וְהִנֵּה אֵימָה וגו׳]. זאגט רש״י די מורא אונ דם פינסטערקייט וואס איז גקומען ... מען (רֶמֶז לְצָרוֹת וְחֹשֶׁךְ שֶׁל גָּלִיּוֹת) דס ווייזט אויף די צרות אונ דיא פינסטערקייט וואס דיא יודין וועלן האבן ... ע גלותין: (יג) [כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ וגו׳]. זאגט רש״י (מִשֶּׁנּוֹלַד יִצְחָק עַד שֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה) ... טאג וואס יצחק איז געבארין געווארן ביז דיא יודין זענען ארויסגעגאנגען פון מִצְרַיִם איז געווען פיר הונדערט ... (צַד) וויא אזוי (יִצְחָק בֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה כְּשֶׁנּוֹלַד יַעֲקֹב) יצחק איז אלט געווען זעכציג יאהר ווען יעקב איז געבארין

דעת זקנים מבעלי התוספות

...מה נפלה על אברם. נפלה ובתוך אותה שינה הראה ...ה שעבוד מלכיות וממשלתם ואבודם שנאמר קחה לי ...ולשת זו מלכות רביעית שהיא קשה שנא׳ דאילא ואימתא עז זו מלכות יון שנא׳ והצעיר [וצפיר] הגדול מאד ואיל משולש ...מדי ופרס שנאמר האיל אשר ראית בעל הקרנים מלכי מדי ופרס. ת״ר אמר ר׳ ישמעאל לא התור הזה אלא בלשון אדמי ...השור כשיצמד השור זכר עם נקבה ופתחו וישדדו כל העמקים שנא׳ ארום חיויא רביעאה וכו׳. וגוזל אלו ישראל שנא׳ ...גוי הסלע וכתיב אחת היא יונתי תמתי ר׳ אחא אומר לא נאמר משולש אלא לשון גבורי כח כמו והחוט המשולש לא ...נתק. רבי משרשיא אומר משולשים היו שלשה פעמים לשלוט בארץ פעם ראשונה כל אחד בפני עצמו שניה בשנים ...ישית כלם כאחד נלחמים עם משיח בן דוד שנאמר יתיצבו מלכי ארץ. א״ר יהושע לקח כל אחד חרבו ובתר כל ...ים שנא׳ ויבתר אותם בתוך ומיד תשש כחם ואלו לא בתרם לא היה העולם יכול לעמוד בפניהם. ואת הצפור לא ...בן יונה שאין לך צפור כתוב בתורה אלא בן יונה. וירד העיט על הפגרים להאכילם ולאבדם ואין עיט אלא בן דוד המשל ...ע שנאמר העיט צבוע נחלתי לי שנראה קורא ממורח עיט כצאת השמש ממזרח. וישב אותם אברם שהיה מניף בסודרו ...ום בהם העיט עד הערב. א״ר אלעזר מכאן אתה למד שממשלתן של ארבע אומות הללו אינן אלא יום אחד של הקב״ה ...ר׳ אלעזר ודאי כדבריך נתנני שוממה כל היום דוה חוץ משתי ידות שעה ותדע שכן הוא שהרי כשהשמש נוטה ...רב תשש כוחו ואורו עד שיבא הערב שיצמח אורן של ישראל שנאמר לעת ערב יהיה אור. ועוד יש להוכיח מכאן ...רבע מלכיות אימה במלכות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל מכל מצות שבתורה. גדולה זו מלכות מדי שגדלה עד ...בור ישראל חנם. נופלת עליו זו במלכות בבל שנפלה עטרת ישראל בידה. עליו אלו בני ישמעאל שעליהם בן דוד יצמח ...ביו אלביש בושת ועליו יציץ נזרו. ר׳ אלעזר בן עזריה אומר לא נבראו המלכיות האלו אלא לעצים לגיהנם שנא׳ והנה

שפתי חכמים

הבתרים וכוונת הרב שלא נאמר שירד העיט גם על הצפור ונראה

פירוש לתורת אלהים

(יב) וַיְהִי ... ...בט אוועק וויילען אונ אוועק פליען: ...א אונ עס איז געווען אז די זון איז אונטער ...תַרְדֵּמָה נָפְלָה עַל אַבְרָם אונ אשלאף איז געפאלן ...ם וְהִנֵּה אונ אֵימָה אפארכט חֲשֵׁכָה גְדוֹלָה אונ אגרוס פינצטערניש נוֹפֶלֶת איז אויף אים געפאלן [ע׳ רש״י]: (יג) וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם אונ גאט האט געזאגט צו אברם יָדוֹעַ תֵּדַע וויסן זאלסטו וויסען כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם אז דיינע קינדער וועלען זיין פרעמד אונ עלענד

וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה׃ יד וְגַם אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָּן אָנֹכִי וְאַחֲרֵי־כֵן יֵצְאוּ בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל׃

דִילְהוֹן וְיִפְלְחוּן וִיעַנּוּן יָתְהוֹן אַרְבַּ[ע] שְׁנִין׃ יד וְאַף יָ[ת] דִיִפְלְחוּן בְּהוֹן דָּ[ן] וּבָתַר כֵּן יִפְּקוּן

תו"א ועבדום ברכות ט׳ סוטה יג סנהדרין לג עדיות ג׳ :

בית יהודא

גְוָוארֶן (וַיַּעֲקֹב כְּשֶׁיָּרַד לְמִצְרַיִם) אונ ווען יַעֲקֹב איז גֶעקוּמֶען אין מִצְרַיִם (אָמַר) הָט עֶר גְזָאגְט (יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה) די יָאהְרִין וָוס איך וואהְן אוֹף דֶר וֶועלְט זֶענֶען הוּנְדֶערְט מִיט דְרַייסִיג יָאהְר (הֲרֵי מֵאָה וְתִשְׁעִים שָׁנָה) איז אָנְגֶעקֶאגֶען הוּנְדֶערְט נַיינְצִיג יָאהְר פוּן דֶעם טָאג וָוס יִצְחָק איז גְבָארִין גֶיוָוארֶן (וּבְמִצְרַיִם הָיוּ מָאתַיִם וָעֶשֶׂר) אונ אין מִצְרַיִם זֶענֶען דיא יוּדִין גְוֶוען צְוַויי הוּנְדֶערְט צֶעהֶן יָאהְר (כְּמִנְיַן רד"ו) ווי פִיל עֶס בֶּטְרֶעפְט דֶר וָוארְט רד"ו (הֲרֵי אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה) איז פִיר הוּנְדֶערְט יָאהְר (וְאִם תֹּאמַר בְּמִצְרַיִם הָיוּ אַרְבַּע מֵאוֹת) טָאמֶער וֶועסְטוּ זָאגֶען אין מִצְרַיִם זֶענֶען דיא יוּדִין גְוֶוען פִיר הוּנְדֶערְט יָאהְר, דָס קֶען נִיט זַיין (הֲרֵי קְהָת מִיּוֹרְדֵי מִצְרַיִם הָיָה) קְהָת איז גְוֶוען צוּזַאמֶען מִיט די מֶענְטְשֶׁן וָוס זֶענֶען גֶעקוּמֶען אין מִצְרַיִם (צֵא וַחֲשׁוֹב שְׁנוֹתָיו שֶׁל קְהָת וְשֶׁל עַמְרָם וּשְׁמֹנִים שֶׁל מֹשֶׁה שֶׁהָיָה כְּשֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם) אַז דוּ וֶועסְט רֶעכֶענֶען דיא יָאהְרֶען פוּן קְהָת אונ דיא יָאהְרֶען פוּן עַמְרָם וְדֶער זוּהְן פוּן קְהָת) אונ די אַכְטְצִיג יָאהְר וָוס מֹשֶׁה אַלְט גְוֶוען ווען די יוּדִין זֶענֶען אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם (אֵין אַתָּה מוֹצֵא) וֶועסְטוּ נִיט מֶער גֶ[פִינֶען] (אֶלָּא שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים) נָאר דְרַייא הוּנְדֶערְט מִיט פוּפְצִיג יָאהְר וְדֶער רֶעכֶענוּנְג איז נָאר אוֹיבּ עַמְרָם וָואלְט [גְבָארִין גְוָוארִין] וֶוען קְהָת איז גִישְׁטָארְבֶּען אונ מֹשֶׁה וָואלְט גְוֶוען גִיבָּארִין וֶוען עַמְרָם איז גְשְׁטָארְבֶּען (וְאַתָּה צָרִיךְ לְהוֹצִיא [מֵהֶן]) די אַלֶע [יָאהְרֶען] דוּ דַארְפְסְט אָפְּרֶעכְנֶען פוּן דיא דְרַייא הוּנְדֶערְט פוּפְצִיג יָאהְר (כָּל הַשָּׁנִים שֶׁחַי קְהָת אַחַר לֵידַת עַמְרָם) די אַלֶע [יָאהְרֶען וָוס] קְהָת הָט גֶעלֶעבְּט נָאכְדֶעם וִויא עַמְרָם איז גְבָארֶן גְוָוארֶן (וְשֶׁחַי עַמְרָם אַחַר לֵידַת מֹשֶׁה) אונ דיא יָאהְרִין וָוס [עַמְרָם הָט] גֶעלֶעבְּט נָאכְדֶעם וִויא מֹשֶׁה איז גְבָארִין גְוָוארֶען, עֶס גֵייעֶן דָאךְ אַרַיין אֵיינֶעמְס יָאהְרִין אין דֶעם אַנְדֶערִין, וַוייניגֶער וִויא דְרַייא הוּנְדֶערְט פוּפְצִיג יָאהְר, אונ דֶער רֶעכֶענוּנְג איז דיא יוּדִין זֶענֶען גְוֶוען אין מִצְרַיִם הוּנְדֶערְט צֶעהֶן יָאהְר : וּבְאֶרֶץ לֹא לָהֶם). זָאגְט רש"י (וְלֹא נֶאֱמַר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם) הַקב"ה הָט נִיט גְזָאגְט זַיי [וֶועלֶען זַיין] אין מִצְרַיִם פִיר הוּנְדֶערְט יָאהְר (אֶלָּא בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם) הקב"ה הָט נָאר גְזָאגְט זַייא וֶועלֶען זַיין אין אַ לַאנְד וָואס [נִיט זֵייעֶרְס] (מִשֶּׁנּוֹלַד יִצְחָק) אונ פוּן די צַייט וָואס יִצְחָק איז גְבָארֶן גְוָוארֶן הָט עֶר גֶעוואוֹהְנְט אין פְרֶעמְדֶע לֶענְדֶער אונ אַ[זוֹי] וִויא עֶס שְׁטֵייט אין פָּסוּק (וַיָּגָר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים) אַבְרָהָם מִיט יִצְחָק הָאבֶּן גֶעוואוֹהְנְט וִויא גֵרִים בַּיי דיא [פְּלִשְׁתִּים, אונ] יִצְחָק בִּגְרָר) יִצְחָק הָאט גֶעוואוֹהְנְט וִויא אַגֵר אין גְרָר (וְיַעֲקֹב גָּר בְּאֶרֶץ חָם) יַעֲקֹב הָט גֶעוואוֹהְנְט וִויא אַגֵר [אין] מִצְרַיִם) (לָגוּר בָּאָרֶץ בָּאנוּ) די קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב הָאבֶּן גְזָאגְט צוּ פַּרְעֹה מִיר זֶענֶען גֶעקוּמֶען וואוֹהְנֶען אין דיא [לַאנְד] וִויא גֵרִים : (יד) וְגַם אֶת הַגּוֹי). אונ דיא פָאלְק וֶועל איך אוֹיךְ מִשְׁפָּטִין, הָארְט רש"י וֶועלְכֶע פָאלְק אוֹיךְ (וְגַם לְרַבּוֹת ד׳ מַלְכֻיוֹת) מֶען מֵיינְט די פִיר גָלוּתִין וָוס יוּדִין וֶועלֶען זַיין בַּיי דיא פֶעלְקֶער אונ די פֶעלְקֶער [וֶועלֶען] וֶועט הקב"ה זַייא אוֹיךְ שְׁטְרָאפֶען (שֶׁאַף הֵן כָּלִין עַל שֶׁעָבְדוּ אֶת יִשְׂרָאֵל) זַייא וֶועלֶען אוֹיךְ פַארְלֶענְדְט וֶוערֶען [וָוס זַייא הָאבֶּן] גֶעאַרְבֶּעט מִיט די יוּדִין: (דָּן אָנֹכִי). איך וֶועל זַייא מִשְׁפָּטִין (בְּעֶשֶׂר מַכּוֹת) מִיט צֶעהֶן מַכּוֹת : (בִּרְכוּשׁ גָּדוֹל)

רש"י

כשנולד יעקב ויעקב כשירד למצרים אמר ימי שלשים ומאת שנה הרי ק"ל ובמצרים היו מא[תים ועשר] כמנין רד"ו הרי ארבע מאות שנה וא"ת במצרים [היו ארבע] מאות הרי קהת מיורדי מצרים הי׳ צא וחשוב שנו[תיו של קהת] ושל עמרם ושמונים של משה שהיה כשיצאו ישרא[ל ממצרים] אין אתה מוצא אלא שלש מאות וחמשים ואתה צ[ריך להוציא] מהן כל השנים שחי קהת אחר לידת עמרם ב[ושחי עמרם] אחר לידת משה : בארץ לא להם. ולא נאמר [בארץ מצרים] אלא לא להם ומשנולד יצחק ם ויגר אברהם [בארץ פלשתים] יצחק בגרר (תהלים קה) ויעקב גר בארץ ח[ם ...] מז) לגור בארץ באנו : (יד) וגם את הגוי. ע[... לרבות] ד׳ מלכיות שאף הם כלים על שיעבדו א[ת ישראל] דן אנכי. בעשר ם מכות : ברכוש גדול. ב[...]

שפתי חכמים

שיבא לכלות גם לישראל לפי שהלפור הוא רמז לישראל לו"א הכתרים רמז לעכו"ם : נ לא תם להוליא כמי השנים שהיו לקהת קודם שירד למצרים וא"כ הואיל ולא היה השעבוד ת׳ שנה למה כתיב ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה וע"כ צ"ל דת׳ שנה קאי אגר יהי׳ זרעך בארץ לא להם דהרי משנולד יצחק היו נכרים בשאר ארצות כדכתיב ויגר יצחק שהוא לשון גירות ולא קאי על ועבדום וענו אותם דעבדים לא יהיו אלא רד"ו שנה : ס ולכך כתיב בארץ לא להם שהרי לא כתו מיד למצרים אלא בסוף ימי יעקב : ע והם הרמוזים בפסוק שלמעלה והנה אימה חשיכה גדולה נופלת עליו אימה זו בבל חשיכה זו מדי שהחשכה עיניהם של ישראל בצום ובתענית גדולה זו יון נופלת זו אדום : פ לאפוקי דין כמשמעו כי לא מצינו שעמד עמהם בדין : צ לא כשאר רכוש שבמקרא המורה על קנין כי זה הממון שהשאילום

דעת זקנים מבעלי התוס[פות]

תנור עשן ולפיד אש ואין תנור אלא גיהנם שנא[מר] אור לו בציון ותנור לו בירושלים כך הראה הקב"ה ל[ו] מלכיות וגיהנם והראה לו תורה וקרבנות אמר לו [...] עוסקין בתורה ובקרבנות יהיו נצולין מן השנים ה[...] אבל עתיד בית המקדש ליחרב וקרבנות ליבטל [...] שישתעבדו בניך בשעבוד מלכיות או בדינה ש[ל גיהנם] תמה אברהם ולא היה יודע מה לענות ולבחור [...] אתה תמה בהר לך בשעבוד מלכיות ואל ידונו [...] אם לא כי צורם מכרם וה׳ הסגירם צורם זה אבר[הם] אל צור חצבתם : (יג) ועבדום וענו אותם. כנגד ארבע מאות שנה כנגד ד׳ תיבות, ד"א במ"ה בא"ת ב"ש. ועוד מסיק בפרק ראשון מנדרים אברהם שנשתעבדו בניו מפני שהפריד בני אד[ם מתחת] כנפי השכינה שנא׳ תן לי הנפש: (יד) ואחרי כן יצאו. אמר ר׳ אחא כתיב כאן אחרי ולא כתב אחר. כאן רמ[ז] שעתיד להביא על המצריים במצרים :

פירוש לתורת אלהים

אין אַזַא לַאנְד וָואס איז נִיט זֵייעֶרְס [עיין רש"י] וַעֲבָדוּם אונ מֶען וֶועט דִינֶען מִיט זַייא וְעִנּוּ אוֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה אונ מֶען וֶועט זַיי פַּיינִיגֶען פִיר הוּנְדֶערְט יָאר : (יד) וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ אונ אַ[ךְ דָאס פָאלְק] וָוס וֶועט מִיט זַיי דִינֶען דָן אָנֹכִי וֶועל אִ[יךְ מִשְׁפָּטִין] מִיט צֶעהֶן מַכּוֹת וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכוּשׁ

וְאַתְּ תֵּיעוֹל לְוָת
...ךְ בִּשְׁלָם תִּתְקְבַר
...טָבָא: טז וְדָרָא
...ה יְתוּבוּן הָכָא
...לָא שְׁלִים חוֹבָא
...אָה עַד כְּעַן:
...ה שִׁמְשָׁא עֲלַת

טו וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל־אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם
תִּקָּבֵר בְּשֵׂיבָה טוֹבָה׃ טז וְדוֹר רְבִיעִי
יָשׁוּבוּ הֵנָּה כִּי לֹא־שָׁלֵם עֲוֹן הָאֱמֹרִי
עַד־הֵנָּה׃ יז וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה וַעֲלָטָה

תו"א ואתה תבוא ברכות סד מועד קטן כט: ודור רביעי עדיות ב:

בעל הטורים

ב' במסורה הכא ואידך דור הולך ודור בא. פי' דור הולך בזמן שיצאו בניך מהארץ ודור אחר בא לרשת את הארץ. ודו"ר ... הנה. רד"ו שנים יהיו שמה ואז ישובו הנה: (יז) ועלטה היה והנה תנור. ר"ת בהיפך תוהו שהראה לו הגליות שדומין לתוהו:

רש"י

(שמות יב) וינצלו את מצרים: (טו) ואתה תבוא.
...ק כל אלה: אל אבותיך. אביו עע"ז והוא
...בא אליו ר למדך שעשה תרח תשובה: תקבר
...טובה. בשרו שיעשה ישמעאל תשובה בימיו ולא
...לתרבות רעה בימיו ולפיכך מת ה' שנים קודם
...ביום ש מרד עשו: (טז) ודור רביעי. לאחר
...רים יהיו שם ג' דורות והרביעי ישובו לארץ הזאת
...ן כנען הי' מדבר עמו וכרת ברית זה כדכתיב
...ת הארץ הזאת לרשתה וכן הי' יעקב ירד למצרים
...דורותיו יהודה פרץ וחצרון וכלב בן חצרון ת מבאי
...: כי לא שלם עון האמורי. להיות משתלח
...ל אותו זמן שאין הקב"ה נפרע מאומה עד
...סאתה שנאמר (ישעיה כז) בסאסאה בשלחה
(יז) ויהי השמש באה. כמו (בראשית מב)

בית יהודא

מען מיינט (בְּמָמוֹן גָּדוֹל) מיט פיל געלט (כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר) וויא עס שטייט אין פסוק (וַיְנַצְּלוּ אֶת מִצְרָיִם) דיא יודין האבן ליידיג געמאכט די לאנד מצרים: (טו) וְאַתָּה תָּבֹא. הקב"ה האט געזאגט צו אברמען דו וועסט שטארבען און וועסט קומען צו דיינע עלטערין מיט פרידען (וְלֹא תִרְאֶה כָּל אֵלֶּה) די אלע זאכען וואס וועט זיין מיט דיינע קינדער וועסטו ניט זעהן: נאל אֲבוֹתֶיךָ. פרעגט רש"י (אָבִיו עָבַד עֲבוֹדָה זָרָה) זיין פאטער האט געדיינט עבודה זרה (וְהוּא מְבַשְּׂרוֹ שֶׁיָּבֹא אֵלָיו) און הקב"ה זאגט צו אברמען ער וועט קומען צו זיין פאטער (לִמֶּדְךָ שֶׁעָשָׂה תֶרַח תְּשׁוּבָה) דר פסוק לערונט דיך אז תרח האט גטאהן תשובה: תִּקָּבֵר בְּשֵׂיבָה טוֹבָה. הקב"ה האט גזאגט צו אברמען דו וועסט בגראבען ווערן מיט אגוטע עלטער (בִּשְּׂרוֹ) הקב"ה האט אים גזאגט (שֶׁיַּעֲשֶׂה יִשְׁמָעֵאל תְּשׁוּבָה בְּיָמָיו) ישמעאל וועט טאהן תשובה ביי זיין לעבען (וְלֹא יֵצֵא עֵשָׂו לְתַרְבּוּת רָעָה בְּיָמָיו) און עשו וועט ניט ווערן ארשע אזו
... אברהם וועט לעבען (וּפִיכָךְ מֵת חָמֵשׁ שָׁנִים לִפְנֵי זְמַנּוֹ) דריבער איז אברהם גשטארבען פינף יאהר פריער פאר
... ער זאל ניט זעהן וויא עשו ווערט ארשע (וּבוֹ בַּיּוֹם מָרַד עֵשָׂו) אין דעם טאג וואס אברהם איז גשטארבען איז עשו
...שע: (טז) וְדוֹר רְבִיעִי. זאגט רש"י (לְאַחַר שֶׁיִּגְלוּ לְמִצְרַיִם יִהְיוּ שָׁם שְׁלֹשָׁה דוֹרוֹת) נאכדעם וויא זייא וועלען
...ן ווערן אין מצרים און זיי וועלן דארטן זיין דרייא דורות (וְהָרְבִיעִי יָשׁוּבוּ לָאָרֶץ הַזֹּאת) און דר פערטער דור וועט
...ען אין דעם לאנד כנען (לְפִי שֶׁבְּאֶרֶץ כְּנַעַן הָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ וְכָרַת בְּרִית זוֹ) ווייל הקב"ה האט גערעדט דיא רייד מיט
...ין לאנד כנען און אין כנען האט ער גמאכט מיט אים דעם פארבינדונג (כִּדְכְתִיב) וויא עס שטייט אין פסוק
...אט גזאגט צוא אברמען (לָתֶת לְךָ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ) איך וועל דיר געבען די לאנד דו זאלסט זיא ירשנען
...זאגט דר פסוק (יָשׁוּבוּ הֵנָּה) זיי וועלן צוריק קערן אהער, אין דעם לאנד וואס דו ביזט איצט (וְכֵן הָיָה) און
...וען (יַעֲקֹב יָרַד לְמִצְרַיִם) יעקב האט געגידערט אין מצרים (צֵא וַחֲשׁוֹב דּוֹרוֹתָיו) וועלן מיר רעכענן זיינע דורות,
...רץ, חֶצְרוֹן זענען גוועזן אין מצרים (וְכָלֵב בֶּן חֶצְרוֹן מִבָּאֵי הָאָרֶץ הָיָה) און כלב דער זוהן פון חצרון ודר פערטער
...ריין גקומען אין לאנד כנען: וְכִי לֹא שָׁלֵם עֲוֹן הָאֱמֹרִי. ווארום עס איז נאך ניט גאנץ פוהל גוואורין די מאס מיט
...ן אמורי (לִהְיוֹת מְשֻׁתָּלַח מֵאַרְצוֹ) ער זאל ווערן צוליב זיינע זינד ארויסגעשיקט ווערן פון זיין לאנד (עַד אוֹתוֹ זְמַן) ביז דיא
... וועט קומען דער פערטער דור (שֶׁאֵין הַקָּבָּ"ה נִפְרָע מֵאוּמָּה) הקב"ה שטראפט ניט אגאנצע פאלק (עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא
... עס ווערט פוהל איר מאס מיט זינד (שֶׁנֶּאֱמַר) ווארום עס שטייט אין פסוק (בְּסַאסְּאָה בְּשַׁלְּחָה תְּרִיבֶנָּה) ווען
... ווערט פוהל דאמאלס שיקט הקב"ה אקריג אויף דעם פאלק זיא זאל אוועקגעשיקט ואונ פארטריבן ווערן
...אנד: (יז) וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה וגו'. האלט רש"י וַיְהִי איז דערטייטש ער איז גוועזן ולשון זכר, בָּאָה, זיא

שפתי חכמים

: ק פי' העבדות והענוי אבל הגרות גם הוא כי' בכלל
כשנולד יצחק התחילו הת' שנה: ר בניתות ולא בתנינים
כתר הכי אלא למדך וכו' מהרש"ל : ש (קל"מ) דכתיב

ויבא עשו מן השדה והוא עיף ודרז"ל ברליתם ואותו יום מת אברהם
כמו שדרשו רז"ל מהלעיטני נא ע"ש ברש"י : ת וא"ת והרי דור
הרביעי היה שהרי יעקב מיורדי מצרים היה יעקב יהודה פרץ חצרון

פירוש לתורה אלהים

...ען זייא ארום גיין מיט פיל פארמעגין :
...ה תבוא אל אבותיך בשלום און דוא וועסט
צוא דיינע עלטערען מיט שלום און
ניט זעהן דאס גלות [פייז רש"י] .
...שיבה טובה דוא וועסט באגראבען
מיט אגוטע עלטער [פייז רש"י] :
דור רביעי ישובו הנה און דאס
דור וועט ווידער קערען [פייז רש"י]

צו דעם לאנד כנען כי לא שלם עון האמורי ווארום עס
איז נאך ניט גאנץ די זינד פון דעם אמורי זיי האבן
נאך ניט גטאן אזו פיל עבירות זיי זאלן דורך דעם
פאר שיקט ווערען פון זייער לאנד עד הנה ביז אין
יענער צייט פון דעם פערדן דור דענסטמאל וועט
ערשט פאר פול ווערען זייער מאס און הקב"ה
שטראפט ניט קיין אומה ביז עס ווערט פאר פול
איר מאס: (יז) ויהי און עס איז געווארען השמש באת

הָיָה וְהִנֵּה תַנּוּר עָשָׁן וְלַפִּיד אֵשׁ
אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגְּזָרִים הָאֵלֶּה׃
יח בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת יְהוָה אֶת־אַבְרָם
בְּרִית לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ נָתַתִּי אֶת־
הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְּהַר מִצְרַיִם עַד־

וְקַבְלָא הֲוָה וְהָא
דִּתְנַן וּבְעוּר דְּ
דְּעַדָא בֵּין פַּלְגַיָּא
יח בְּיוֹמָא הַהוּא גְּזַ
אַבְרָם קְיָם לְמֵימַר
יְהָבִית יָת אַרְעָא
נַהֲרָא דְמִצְרַיִם
ג

בית יהודא

איז אונטערגעגאנגען (לשון נקבה), פאר וואס שטייט לשון זכר אונ לשון נקבה ביי איין זאך, ענטפערט רש"י (כמו ויהי הם מריקים שקיהם) איז אויך א קשיא אין פסוק ויהי איז דערטייטש ער איז געווען (איינער), הם מריקים שקיהם, זיי האבן אויסגעליידיגט זייערע זעק (פיל מענטשן), דארף דאך שטיין אין פסוק ויהיו, זיי זענען געווען, פר וואס שטייט ויהי, ער איז געווען, מוז מען זאגן דא פעלין דיא צוויא ווערטער "דבר זה" אונ אזו דארף שטיין אין פסוק ויהי דבר זה (בשעה) הם מריקים שקיהם, די זאך (וואס ווייטער וועט שטיין) איז געווען אין דיא צייט ווען זיי האבן ליידיג געמאכט זייערע זעק, נאך אזו אגלייכן שטייט אין פסוק (ויהי הם קוברים איש) איז אויך די זעלביגע קשיא, ויהי, ער איז געווען, איז איינער, הם קוברים, זיי בגראבען, איז פיל, נאר דא פעלין אויך די ווערטער ויהי דבר זה, די זאך איז געווען ווען זייא האבן בגראבען דעם מענטש, דא אין דעם פסוק פעלן אויך די ווערטער "ויהי דבר זה בעת ה... די זאך איז געווען אין די צייט ווען די זונן איז אונטערגעגאנגען: והשמש באה. (שקעה) דיא זונן איז אונטערגעג... היה. (חשך היום), דער טאג איז פינסטער געווארן: והנה תנור עשן. ארויף ווי פון א אויבין, זאגט רש"י (... המלכיות עובדי אלילים בגיהנם) הקב"ה האט געוויזן אברהמען די מלכים וואס זענען געצין דינער וועלען געמשפ... גיהנם (באה טעמו למעלה) ביי דעם ווארט באה שטייט דיא נגינה אויבין אויף די ב' (לכך הוא מבואר שבאה ... טייטשט מען "באה" זיא איז שוין אונטערגעגאנגען (ואם היה טעמו למטה באלף) אויב דיא נגינה וואלט דעם אלף (היה מבואר שהיא שוקעת) וואלט מען געטייטשט דעם ווארט באה זיא גייט אונטער (ואי אפשר דא קענן מיר ניט אזו זאגן (שהרי כבר כתיב ויהי השמש לבא) עס שטייט דאך שוין פריער די זונן האט אנגעהו... (והעברת תנור עשן לאחר מכאן היתה) אונ דער רויך איז שפעטער דורכגעגאנגען (נמצא שכבר שקעה) א... זונן שוין גיוועזן לאנג אונטערגעגאנגען (וזה חלוק בכל תיבה לשון נקבה שיסודה שתי אותיות) יעדער ווארט וו... נקבה (וואס איז גוזר פון ווערטער גהאבט ... געשפראכין) אונ דער פודאמענט פון ווארט איז צוויי אותיות (כמו) אזו וויא "בא קם שב... למעלה) אז די נגינה איז ביי דעם ערשטן אות (לשון עבר הוא) איז דערטייטש עס איז געווען (כגון זה) אזו ווי באה ויהי השמש באה, דיא זונן איז שוין אונטערגעגאנגען (וכגון ורחל באה) רחל איז שוין געקומען (קמה ביינטול האט זיך אויפגעשטעלט (הנה שבה יבמתך) דיין שוועגערין האט זיך צוריק געקערט (וכשהטעם דיא נגינה איז אונטען אויף דעם צווייטן אות (הוא לשון הוה) איז דם אאיצטיגע זאך (דבר שנעשה עכשיו והו... ווערט איצט גטאהן (כמו באה עם הצאן) רחל קומט מיט די שעפסין (בערב היא באה) אבענד קומט זיא (ובב... אין דער פריה קערט זיא צוריק: (יח) ולזרעך נתתי וגו'). צו דיינע קינדער האב איך געגעבען די לאנד, דערנוייל האט אברם קיין קינדר געהאט אונ הקב"ה האט זיי נאך ניט געגעבען די לאנד, פאר וואס זאגט ... נתתי, צו דיינע קינדער האב איך געגעבן די לאנד, דריבער זאגט רש"י (אמירתו של הקב"ה כאלו היא עשויה ... זאגט איז גלייך וויא עס איז שוין גטאהן געווארען, אז הקב"ה האט געזאגט צו אברהמען ער וועט האבן קי...

רש"י

ויהי הם מריקים שקיהם (מ"ב יג) ויהי ה... הים כלומר ויהי דבר זה: השמש באה. שקעה היה. חשך היום: והנה תנור עשן וגו'. ר... המלכיות ע"א בגיהנם. באה טעמו למעלה לכך... שבאה כבר ואם היה טעמו למטה בא' הי' מבו... שוקעת וא"א לומר כן שהרי כבר כתיב ויהי... והעברת תנור עשן לאחר מכאן היתה נמצא שכב... חילוק בכל תיבה לשון נקבה שיסודה שתי א... בא קם שב כשהטעם למעלה לשון עבר הוא כג... ורחל באה. קמה אלומתי. הנה שבה יבמת... וכשהטעם למטה הוא לשון הווה דבר שנעשה ע... כמו באה עם הצאן. בערב היא באה ובבקר... (אסתר ב): (יח) לזרעך נתתי. אמירתו של ה...

שפתי חכמים

כלב וי"ל דיעקב זקן היה ולא חשיב דור אלא נחשב כמת ועי"ל דבימי יעקב לא היה שעבוד כלל אבל בימי יהודה התחיל קצת השעבוד כמו שפירש"י בפ' ויחי ויהיה ועבדום וענו אותם דהק עם דור רביעי: א רצונו לפרש למה כתיב ויהי לשון זכר והשמש לשון נקב... והו"ל למיכתב ותהי השמש ומתרץ דה"פ ויהי דבר וגו' ומלת ויהי קאי אדבר זה וכמו כן ויהי הם מרי...

פירוש לתורת אלהים

אז די זונן איז אונטער גגאנגען ועלטה היה אונ עס איז געווארן אנעפיל והנה אונ תנור עשן איין אובן מיט רויך ולפיד אש אונ פלאם פייער אשר עבר בין הגזרים האלה איז איבער גפארן צווישן די שטיקער: (יח) ביום ההוא אין דעם זעלביגן טאג כרת יי את אברם ברית לאמר האט גאט כורת ברית געווען מיט אברם אזו צוא זאגען לזרעך נתתי את הארץ הזאת צוא דיינע ק... איך געגעבען דאס דאזיגע לאנד האטשי... האט ער נאך ניט געגעבן דאס לאנד צו ז... נאר אז הקב"ה זאגט צו איז גלייך ווי... גטאן געווארן מנהר מצרים פון דעם טייך... עד הנהר הגדול נהר פרת ביז דער גרויסער...

הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר־פְּרָת׃ יט אֶת־הַקֵּינִי וְאֶת־הַקְּנִזִּי וְאֵת הַקַּדְמֹנִי׃ כ וְאֶת־הַחִתִּי וְאֶת־הַפְּרִזִּי וְאֶת־הָרְפָאִים׃ כא וְאֶת־הָאֱמֹרִי וְאֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־הַגִּרְגָּשִׁי וְאֶת־הַיְבוּסִי׃ ס טז א וְשָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם לֹא יָלְדָה לוֹ וְלָהּ שִׁפְחָה מִצְרִית וּשְׁמָהּ הָגָר׃ ב וַתֹּאמֶר שָׂרַי

אונקלוס

רא רַבָּא נַהְרָא פְרָת׃ ית שַׁלְמָאֵי וְיָת קְנִזָּאֵי וְקַדְמוֹנָאֵי׃ כ וְיָת חִתָּאֵי וְיָת פְּרִזָּאֵי וְיָת גִּבָּרָאֵי׃ וְיָת אֱמוֹרָאֵי וְיָת כְּנַעֲנָאֵי וְיָת גִּרְגָּשָׁאֵי וְיָת יְבוּסָאֵי׃ א וְשָׂרַי אִתַּת אַבְרָם לָא יְלִידַת לֵהּ וְלַהּ אַמְתָא מִצְרֵיתָא וּשְׁמַהּ הָגָר׃ ב וַאֲמַרַת

בעל הטורים

ושרי. ב׳ במס׳ ושרי אשת אברם בישסכר עם דבורה מלמד שהיתה כאמהות: ולה. ד׳ במסורה. ולה שפחה מצרית. ולה שני פיות. ולה אמר עלי לשלום. ולה גפין ארבע כחיה שראה דניאל. וזה שדרשו ותתע שחורה לגלולי אביה והיינו ולה שתי פיות שחורה לה פה אחר להורות לעכו״ם וכיון שעשתה תשובה חזר ולקחה כמו שאמרו קטורה זו הגר וזה הוא ולה אמר עלי לשלום. ולה גפין ארבע איירי ג״כ במלכות ישמעאל:

רש״י

עשויה (ב״ר): הנהר הגדול נהר פרת. לפי שהוא ... לא״י קוראהו גדול אע״פ שהוא מאוחר כד׳ נהרות ... מעדן שנאמר והנהר הרביעי הוא פרת משל הדיוט ... מלך מלך הדבק לשחור וישתחוו לך: (יט) את ... קיני. (ב״ר) עשר אומות יש כאן ולא נתן להם אלא ... גוים והשלשה אדום ומואב ועמון והם קיני קנזי ... קדמוני עתידים להיות ירושה לעתיד שנאמר אדום ומואב ... ידם ובני עמון משמעתם (ישעיה יא): (כ) ואת ... רפאים. ארץ עוג ב שנא׳ בה (דברים ג) ההוא יקרא ... רפאים: (א) שפחה מצרית. בת פרעה היתה ... נסים שנעשה לשרה א אמר מוטב שתהא בתי שפחה

בית יהודא

וועט זיי געבן די לאנד כנען, איז גלייך וויא די קינדער זענען שוין דא אונ זייא האבן שוין דיא לאנד כנען: (הנהר הגדול). דר גרויסער טייך, דס איז דער טייך פרת, זאגט רש״י דר טייך פרת איז ניט אזו גרויס, נאר מען מיינט ניט גרויס אין די לייגג. אונ אין דיא ברייט, נאר מען מיינט ער איז גרויס אין חשיבות וטייערקייט (לפי שהוא דבוק לארץ ישראל) ווייל דער טייך פרת איז נעבן ארץ ישראל (לפיכך קוראהו גדול) דריבער רופט אים דר פסוק גרויס וטייער, געשעצט (אף על פי שהוא מאוחר בארבעה נהרות היוצאים מעדן) אפילו ביי די פיר טייכן וואס גייען ארויס פון עדן, דערמאנט מען דעם טייך פרת דר לעצטער פון אלע פיר טייכען (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (והנהר הרביעי

פרת) דר פערטר טייך איז פרת (משל הדיוט) עס איז אפראסטער משל (עבד מלך מלך) דער קנעכט פון מלך איז מלך (הדבק לשחור) באהעפט דיך צו אשררה (וישתחוו לך) וועט מען זיך איינבייגן פר דיר אויך: (יט) ואת הקיני. רש״י (עשר אומות יש כאן) דא זענען געציילט צעהן פעלקר (ולא נתן להם אלא שבעה גוים) אונ געגעבן צו דיא יודין הקב״ה נאר זיבען פעלקער (והשלשה) אונ דיא דרייא פעלקער „אדום מואב עמון״, דס זענען קיני קנזי קדמוני, (עתידים להיות ירושה לעתיד) דס וועלן יודין ירשנן שפעטער ווען משיח וועט קומען (שנאמר) ווארום עס שטייט אין פסוק (אדום ומואב משלוח ידם) דיא יודין וועלן שיקען נאוסציהען זייערע הענט איינצונעמען אדום אונ מואב (ובני עמון משמעתם) דס פאלק עמון וועלן מוזן הערען אונ פאלגן וואס דיא יודין וועלן זייא הייסן טאהן: (כ) ואת הרפאים. (ארץ עוג) ... איז די לאנד פון עוג (שנאמר בה) ביי דיא לאנד פון עוג שטייט אין פסוק (ההוא יקרא ארץ רפאים) זיא ווערט ... פון די לאנד פון די רפאים: (א) שפחה מצרית. זאגט רש״י (בת פרעה היתה) הגר איז געוועזן אטאכטער פון פרעה ... נסים שנעשו לשרה) ווען פרעה האט געזעהן די נסים וואס זענען געטאהן געווארן צו שרה (אמר) האט פרעה געזאגט ... שתהא בתי שפחה בבית זה) עס איז בעסער מיין טאכטער זאל זיין אדינסט אין דיא שטוב פון אברם מיט שרי (ולא

שפתי חכמים

ויהי דבר זה שהם מריקים: ב כ״ל דעוג שהיה אמורי דכתיב ... מלכי האמורי מלך על החוי שהם רפאים והוא היה מבני האמורי ... יתר הרפאים מפני שמלך עליהם דאי תימא ואת הרפאים זה עוג והם אמוריים כולם למה השב עוד ואת האמורי הרא״ם: ג סוכתהו מדכתיב ולה שפחה והא כל מה שקנתה אשה קנה בעלה אלא ודאי בת פרעה היתה ונתן לה כתו כשראה וכו׳ מש״ה כתיב ולה לרמוז

פירוש לתורת אלהים

את הקיני דם לאנד פון קיני וכו׳: (א) ושרי אשת ... לא ילדה לו אונ שרה דאס ווייב פון אברם האט ... קיין קינד גיבארין ולה שפחה מצרית אונ צוא ... איז געוועזן אדינסט פון מצרים [עיין רש״י]. ... אונ איר נאמען איז געוועזן הגר: (ב) ותאמר שרי

ליקוטים על התורה

(א) ושרי אשת אברם וגו׳. דר פסוק דערציילט אונז מיר זאלין ניט מיינען דריבר האט שרה קיין קינדר נהאט צו אברהמען ווייל זיא איז ניט געוועזן זיין זווג, זאגט דער פסוק (ושרי אשת אברם), שרי איז געוועזן דם ווייב אונ דער אמתהר זווג פון אברהם (לא ילדה לו) שרי האט קיין קינדר גיבארין צו אברמען, זאגט דר מדרש נאר צוא אברמען האט זיא ניט גיבארין קינדער, ווען זיא וואלט געהאט איין ... ער מאן וואלט זיא גיבארין קינדר, אונ ווייל זיא האט געוואסט אז זיא קען האבין קינדר נאר צו אברמען האט זיא קינדר, דריבר האט זיא גזאגט עצרני ה׳ מלדת, הקב״ה האט מיך אויף גהאלטין פון צו גיבארין קינדר, אבער מיט דר ... קען איך האבין קינדער, דריבער בא נא אל שפחתי, זאלסטו קומען צו מיין דינסט, ערשטונס וועט הקב״ה זעהן ... ער, צווייטונס וועט הקב״ה זעהן אז איך וויל ניט אפהאלטין אברמען פון דיא מצוה צו האבין קינדר ווי הקב״ה

אֶל־אַבְרָם הִנֵּה־נָא עֲצָרַנִי יְהוָה
מִלֶּדֶת בֹּא־נָא אֶל־שִׁפְחָתִי אוּלַי
אִבָּנֶה מִמֶּנָּה וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל
שָׂרָי׃ ג וַתִּקַּח שָׂרַי אֵשֶׁת־אַבְרָם אֶת־
הָגָר הַמִּצְרִית שִׁפְחָתָהּ מִקֵּץ עֶשֶׂר
שָׁנִים לְשֶׁבֶת אַבְרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן
וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְאַבְרָם אִישָׁהּ לוֹ
לְאִשָּׁה׃ ד וַיָּבֹא אֶל־הָגָר וַתַּהַר וַתֵּרֶא

שָׂרַי לְאַבְרָם הָא כְּ
מַנְעַנִי יְיָ מִלְמֵילַד עַ
כְּעַן לְוַת אַמְתִי מָה ז
אִתְבְּנֵי מִנַהּ וְקַבִּיל אַבְ
לְמֵימַר שָׂרָי׃ ג וּדְבָ
שָׂרַי אִתַּת אַבְרָם יָת הָ
מִצְרֵיתָא אַמְתַהּ מִסּ
עֲשַׂר שְׁנִין לְמִתַּב אַבְ
בְּאַרְעָא דִכְנַעַן וִיהַ
יָתַהּ לְאַבְרָם בַּעְלַהּ
לְאִנְתּוּ׃ ד וְעַל לְוַת הָ
וְעַדִּיאַת וַחֲזַת

תולדות אהרן
מקץ עשר יבמות סד :

בעל הטורים

(ג) לשבת. ג' במס' הכא ואידך אשר נטה לשבת עד מי שנפלא אשה ושהה עמה י' שנים ולא ילדה דהיינו לשבת עד ישא אחרת ולאן

בית יהודא

גבירה בבית אחר) אונ ניט אפרינצעסין אין איין אנדער שטוב : (ב) ואולי אבנה ממנה) . טאמער פון איר וועל איך אויך געבאהט ווערן (לימד על מי שאין לו בנים שאינו בנוי אלא הרוס) דר פסוק לערונט אונז דער מענטש נום האט קיין קינדר איז ער ניט געבאהט נאר צו נוארפן : ואבנה ממנה) . זאגט רש"י שרה האט געזאגט (בזכות שאכנים צרתי בתוך ביתי) נוייל איך וועל ארייננברייננגן אין מיין שטוב אשונא אפיינד) אונ דם טוה איך נאר וועגען מצוה אברם זאל האבן קינדר , טאמער אין דעם זכות וועל איך אויך זוכה זיין צו האבן קינדר: ולקול שרי) . צו דיא שטימע פון שרי (לרוח הקודש שבה) אברם האט געהערט די שטימע ודי רייד איז אריינגעגעבן געווארען די עצה אין שרה אברם זאל פון שרה נוייל זיא האט גרעט מיט רוח הקודש , פון הקב"ה באהעפטן מיט הגר : (ג) ותקח שרי) . זאגט רש"י (לקחתה בדברים) שרי האט גענומען דיא הגר מיט גוטע רייד (ז שזכית לידבק בגוף קדוש כזה) וואהל צו דיר דו האסט זוכה געווען דוא זאלסט דיך בהעפטן מיט אזו אהייליגען מע ומקץ עשר שנים) . הארט רש"י צוא וואס דארף דיא תורה דערצייל די צייט ווען שרה האט געגעבן הגר צו א ענפערט רש"י (מועד הקבוע לאשה ששהתה עשר שנים ולא ילדה לבעלה) עס איז אבגעשטימטע צייט צוא אאשה אז האט געוואהנט מיט איר מאן צעהן יאהר אונ זיא האט קיין קינדער געבארין , דארף דר מאן נעמען איין אנדער לשבת אברם) . זאגט רש"י (מגיד) דער פסוק זאגט אונז (שאין ישיבת חוצה לארץ עולה מן המנין) די צייט וואס האט געוואהנט מיט שרה אין חוצה לארץ ואויסער ארץ ישראל) איידער ער איז געקומען אין כנען , דאס א גערעכונט געווארען צו דיא צעהן יאהר (לפי שלא נאמר לו ואעשך לגוי גדול עד שיבא לארץ ישראל) נוייל הקב"ה הא צוגעזאגט אברמען אז ער וועט ווערן אגרויסע פאלק ביז ער וועט קומען אין ארץ ישראל , אז ער וועט קומען אי ישראל וועט ער האבן קינדער אבער ניט פריער , דריבער האט מען געציילט די צעהן יאהר פון דיא צייט נוס איז גקומען אין ארץ ישראל : (ד) ויבא אל הגר ותהר) . אברם איז גקומען צו הגר אונ זיא איז מעוברת געווארן

רש"י

בבית זה ולא גבירה בבית אחר : (ב) אולי אבנה ממ לימד על מי שאין לו בנים שאינו בנוי אלא הרוס : א ממנה . בזכות ד שאכנים צרתי לתוך ביתי : לקול (ב"ר) לרוח ה הקודש שבה : (ג) ותקח שרי . ל בדברים ו אשריך שזכית לידבק בגוף קדוש כזה (ב מקץ עשר שנים . מועד הקבוע לאשה ששהתה ז שנים ולא ילדה לבעלה חייב לישא אחרת (יבמות לשבת אברם וגו' . מגיד שאין ישיבת חוצה לארץ לו מן המנין לפי שלא נאמר לו ואעשך לגוי גדול עד לא"י : (ד) ויבא אל הגר ותהר . מביאה ח ר

שפתי חכמים

על זה כלומר שראה מעשים שנעשו לה לשרה וק"ל : ד ק"ל וכי אם הגר תלד תהא היא בנויה ומתרץ דממנה פי' בשביתה : ה הוכחתו מדכתיב לקול שרי הול"ל לשרי אלא ה"פ לקול הבא לשרי דהיינו רוח הקודש : ו כיון דעיקר האדם הוא דעתו ולא יוכל לקח כ"א בדברים טובים מושך דעתו לרצונו : ז דאל"ב מקץ עשר שנ ח הוכחתו מדכתיב ויבא אל הגר ותהר הול"ל ויבא אליה ותה

ליקוטים על התורה

הט אים צו גזאגט , טאמער וועגין דעם וועט הקב"ה אוף מיר אויך רחמנות האבין אונ וועל איך זוכה זיין צו האבין אקינד פון אברמען , אונ הקב"ה האט אבער אוף גהאלטין שרה פון צו האבין קינדר ביז נאכדעם ווי אברהם וועט זיין געמלת , אונ וועט אלט ווערין הונדערט יאר , דאמאלס גייט אוועק דר יצר הרע פון מענטשין , וועט יצחק גיבארין ווערין הייליג , אונ ער וועט זיין הייליג פון דר מנוט וואס שרה וועט מיט אים מעוברת ווערין :

פירוש לתורת אלה"ס

הט שרי גזאגט צו אברם הנה נא עצרני יי מלדת הט מיך אוף גהאלטן פון צו גבארין בא נא אל קום צוא מיין שפחה אולי אבנה ממנה ט וועל איך גבועט ווערען דורך איר [פי' וישמע אברם לקול שרי הט אברם געהערט צום ק שרי : (ג) ותקח שרי אשת אברם אונ שרי דם נויי אברם הט גנומען איר דינסט הגר די מצרית [פ

מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען פון סוף פון צעהן יאר וואס אברם איז געזעסן אין לאנד כנען [פ

ותתן

כִּי הָרָתָה וַתֵּקַל גְּבִרְתָּהּ בְּעֵינֶיהָ׃ ה וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל־אַבְרָם חֲמָסִי עָלֶיךָ אָנֹכִי נָתַתִּי שִׁפְחָתִי בְּחֵיקֶךָ וַתֵּרֶא כִּי הָרָתָה וָאֵקַל בְּעֵינֶיהָ יִשְׁפֹּט יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶיךָ׃ ו וַיֹּאמֶר

ת וּקְלַת רִבּוֹנְתַהּ
ה׃ ה וַאֲמַרַת שָׂרַי
ם דִּינִי עֲלָךְ אֲנָא
אַמְתִי לָךְ וַחֲזַת
עֲדִיאַת וּקְלֵית
הּ יְדוּן יְיָ בֵּינִי וּבֵינָךְ׃
אַבְרָם לְשָׂרַי הָא

אמר שרי ר"ה י' ב"ק פ:

בעל הטורים

מן המנין דכתיב לשבת אברם בארץ כנען. פי' כשישב עד בארץ כנען: (ד) הרתה. ב"פ בפרשה מכאן רמז לפירוש רש"י שהכניסה רע והפילה וחזרה ונתעברה: (ה) חמסי. ב' במסורה חמסי עליך. חמסי ושארי על בבל תאמר יושבת ציון מקים שרה לציון כאמר בשרה כי שרה עקרה וציון עקרה ומה שרה הכניסה צרה אף ישראל העכו"ם הן צריהן:

רש"י

ותקל גברתה בעיניה. אמרה שרי זו אין סתרה כגלויה נראה עצמה כאלו היא צדקת ואינה צדקת שלא זכתה להריון כל השנים הללו ואני נתעברתי מביאה ראשונה (ה) חמסי עליך. חמס העשוי לי עליך אני מטיל העונש כשהתפללת להקב"ה מה תתן לי ואנכי הולך ערירי לא התפללת אלא עליך והיה לך להתפלל על שנינו והייתי נפקדת עמך ועוד דבריך אתה חומס ממני שאתה שומע בזיוני ושותק (ב"ר): אנכי נתתי שפחתי וגו' ביני וביניך. כל ביניך שבמקרא חסר ל וזה מלא קרי ביה ובינך (לשון נקבה) שהכניסה עין הרע בעיבורה של הגר והפילה עוברה הוא שהמלאך אומר להגר הנך הרה והלא כבר הרתה והוא מבשר לה שתהר אלא מלמד שהפילה

בית יהודא

ראשונה) פון דעם ערשטען מאהל ווס אברם איז געוועזן ביי איר איז זיא מעוברת געווארען: ותקל גברתה בעיניה]. זאגט רש"י (אמרה) הגר הט גזאגט (שרי זו אין סתרה כגלויה) שרי איז אין דערשטיל ואין הארצין ניט אזו פרום ווי זיא נוייזט זיך פרום פר מענטשן (מראה עצמה כאלו היא צדקת) זיא נוייזט זיך פרום (ואינה צדקת) זיא איז אבער ניט פרום (שלא זכתה להריון כל השנים הללו) ווייל זיא וואהנט מיט אברמען פיל יאהרין אונ זיא הט ניט זוכה געוועזן צו ווערן מעוברת פון אברם (ואני נתעברתי מביאה ראשונה) אונ איך בין מעוברת געווארען באלד פון דעם ערשטען מאהל: (ה) וחמסי עליך]. שרה האט גזאגט צו אברמען (חמס העשוי לי עליך אני מטיל העונש) דעם שטראף פון דעם רויב וואס איז גטאהן געווארען צו מיר וואס איך בין גערויבט געווארען פון קינדער דם נואדף איך אויף דיר, דו וועסט פאר דעם געשטראפט ווערען (כשהתפללת להקב"ה מה תתן לי ואנכי הולך) ען דו האסט געבעטן צו הקב"ה אונ דוא האסט גזאגט צו אים וואס וועסטו מיר געבן איך גיי דאך אליין אן קינדער פללת אלא עליך) האסטו נאר געבעטן אויף זיך (והיה לך להתפלל על שנינו) דוא האסט געדארפט בעטן אויף אונז ביידע אני נפקדת עמך) וואלט איך געדיינקט געווארען מיט דיר (ועוד דבריך אתה חומס ממני) דו רויבסט פון מיר דיינע אתה שומע בזיוני ושותק) דו הערסט וויא הגר פארשעמט מיך אונ דו שווייגסט, פאר וואס זאגסטו ניט זיא זאל מיך ניט פארשעמען: ואנכי נתתי שפחתי וגו' ביני וביניך]. זאגט רש"י (כל בינך שבמקרא חסר) ווא עס אין פסוק דר ווארט בינך פעלט דר אנדערער יו"ד (וזה מלא) אונ דר ביניך איז פוהל, מיט צוויא יודין (קרי ביה אלסטו לייענען וביניך ולשון נקבה), דאס מיינט מען הגר, שרה הט געמיינט הקב"ה זאל משפטין צווישן מיר ישען דיר הגר (שהכניסה עין הרע בעבורה של הגר והפילה עוברה) שרה האט געגעבן אעין הרע אויף דעם קינד הט הגר מפיל געוועזן דאס קינד (הוא שהמלאך אומר להגר הנך הרה) דריבער הט דר מלאך גזאגט צו הגר דו מעוברת ווערן (והלא כבר הרתה) זיא איז דאך געוועזן פון לאנג מעוברת (והוא מבשר לה שתהר) פאר וואס זאגט צו מלאך זיא וועט מעוברת ווערן (אלא מלמד שהפילה הריון הראשון) נאר דר פסוק לערונט אונז אז הגר האט מפיל

שפתי חכמים

למדרש שהיתה עוד שמה הגר ותהר הא כילד אלא שנתעברה ראשונה והוה כאלו היתה עוד בתולה ונתעברה א"כ מלסמיך הגר איכא למדרש הגר ותהר אבל לא שאר נשים הא כילד אלא מביאה ראשונה משא"ב שאר נשים שאין מתעברין מביאה כלו' שנעשה לה נס: ט וא"ל מנ"ל דמש"ה ותקל כו' דלמא מסיבת ותקל ולא מסיבת ביאה ראשונה וי"ל דא"כ הל"ל ותהר עי"ל דאי מסיבת הריון למה ותקל דלמא שרה עקרה היא מש"ה לא זכתה להריון בשלמא אי משום מביאה ראשונה נתעברה א"ש דאמרה הגר ודאי אינה צדקת דאי צדקת היתה למה לא הועיל לה זכות ליעשות לה נס כמו שנעשה לי נס שנתעברתי מביאה ראשונה אלא ודאי אין לה זכות מהרש"ל: י לא חמס שאני עושה כי י' הכינוי של חמסי מורה פה אל הפעול והוא שרה. ועוד דבריך אתה חומס זהו פי' אחר: כ ר"ל מהגר כמו שמפ' הקרא אנכי נתתי וגו': ל ר"ל י' שניה והכ"ף נקוד בקמ"ץ והנו"ן בשו"א שהוא נוכח

פירוש לתורת אלהים

תה לאברם אישה אונ שרה הט געגעבן איר דינסט איר מאן אברם לו לאשה צו אים פר אווייב: אל הגר אונ ער איז געקומען צו הגר ותהר אונ טראגן געווארען ותרא אונ אז הגר הט געזעהן ה אז זיא איז געווארען טראגן ותקל גברתה בעיניה ארען גרינג איר הארינטע אין אירע אוגען יסט זיא הט זיא געהאלטן פר גישט [פי' רש"י]: אמר אונ זיא האט גיזאגט שרי צוא אברהם חמסי עליך מיין ברובונג איז אויף דיר [עיין רש"י]. אנכי נתתי שפחתי בחיקך איך האב געגעבין מיין שפחה אין דיין שוס ותרא כי הרתה אונ אז זיא האט געזעהן זיא איז געווארען טראגין ואקל בעיניה בין איך געווארען גרינג אין אירע אוגען ישפוט יי' ביני וביניך גאט זאל משפטען צווישען מיר אונ דיר [עיין רש"י]: (ו) ויאמר אברם הט אברם גזאגט צו שרה הנה שפחתך בידך דיין שפחה איז אין דיינע הענט עשי לה הטוב

אַבְרָם אֶל־שָׂרַי הִנֵּה שִׁפְחָתֵךְ בְּיָדֵךְ
עֲשִׂי־לָהּ הַטּוֹב בְּעֵינָיִךְ וַתְּעַנֶּהָ שָׂרַי
וַתִּבְרַח מִפָּנֶיהָ: ז וַיִּמְצָאָהּ מַלְאַךְ
יְהוָה עַל־עֵין הַמַּיִם בַּמִּדְבָּר עַל־
הָעַיִן בְּדֶרֶךְ שׁוּר: ח וַיֹּאמַר הָגָר
שִׁפְחַת שָׂרַי אֵי־מִזֶּה בָאת וְאָנָה
תֵלֵכִי וַתֹּאמֶר מִפְּנֵי שָׂרַי גְּבִרְתִּי
אָנֹכִי בֹּרַחַת: ט וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ
יְהוָה שׁוּבִי אֶל־גְּבִרְתֵּךְ וְהִתְעַנִּי
תַּחַת יָדֶיהָ: י וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ יְהוָה
הַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֵךְ וְלֹא יִסָּפֵר
מֵרֹב: יא וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ יְהוָה

אונקלוס

אַמְתִיךְ בִּידִיךְ עֲבִי
כִּדְתַקִּין בְּעֵינָיְכִי וְ
שָׂרַי וַעֲרַקַת מִקֳּדָ
ז וְאַשְׁכְּחַהּ מַלְאָ
עַל עֵינָא דְמַיָּא בְּמַ
עַל עֵינָא בְּאָרְחָא דְ
ח וַאֲמַר הָגָר אַמְתָא
מְנָן אַתְּ אָתְיָא וּלְ
אָזְלָא וַאֲמַרַת מִן קֳדָ
רִבּוֹנְתִּי אֲנָא עָרְקָ
עָרְקַת): ט וַאֲמַ
מַלְאֲכָא דַייָ תּוּבִ
רִבּוֹנְתִּיךְ וְאִשְׁתַּ
תְּחוֹת יְדָהָא: י וַאֲ
מַלְאֲכָא דַייָ אַסְגָּאָ
יָת בְּנַיְכִי וְלָא
מִסְּגֵי: יא וַאֲמַר לַהּ מַ
תו"א ויאמר הגר ב"ק לג:

בעל הטורים

(ז) על עין המים. ב׳ במס׳
הנה אנכי נצב על עין המים.
להתפלל על המים כדכתיב מק
בין משאבים שם יתנו לדקות ה׳
במסלה למים דכתיב ספכי כמים לבך: (ח) ברחת. ב׳ במס׳ הכא ואידך מקול פרש ורומני קשת בורחת כל העיר מפני שמרה הבריחה

רש"י

הריון הראשון: (ו) ותענה שרי. היתה מש
בקושי (ב"ר): (ח) אי מזה באת. מהיכן באת.
אלא ליתן לה פתח ליכנס עמה בדברים ולשון אי
המקום שתאמר עליו מזה מ אני באה: (ט) ויא
מלאך ה׳ וגו׳. על כל אמירה היה שלוח לה מ

בית יהודא

גְוֶועֶן דָם עֶרְשְׁטֶע קִינְד אוּנ מֶען קֶען נִיט זָאגִין דֶער מַלְאַךְ הָט גֶעמֵיינְט הִנָּךְ הָרָה, דוּ בִּיזְט אִיצְט מְעוּבֶּרֶת, דָם הָאט דָאךְ דֶר מַלְאַךְ אִיר נִיט גֶעדַארְפְט זָאגֶן, דָם הָט זִיא דָאךְ אַלֵיין גֶעוְואסְט): (ו) וַתְּעַנֶּהָ שָׂרַי). שָׂרַי הָט גֶעפַּיינִיגְט הָגָר, מִיט וָוס, זָאגְט רש"י (הָיְתָה מְשַׁעְבֶּדֶת בָּהּ בְּקוֹשִׁי) זִיא הָאט מִיט אִיר שְׁוֶוער גֶעאַרְבֶּעט: (ח) וְאֵי מִזֶּה בָאת). זָאגְט רש"י דֶר מַלְאַךְ הָט אִיר גֶעפְרֶעגְט (מֵהֵיכָן בָּאת) פוּן וֶועלְכֶען אָרְט קוּמְסְטוּ (יוֹדֵעַ הָיָה) דֶר מַלְאַךְ הָאט גֶעווְאסְט פוּן וַו קוּמְט (אֶלָּא) נָאר צוּ וָוס הָט עֶר אִיר גֶעפְרֶעגְט (לִיתֵּן לָהּ פֶּתַח לִיכָּנֵס עִמָּהּ בִּדְבָרִים) עֶר זָאל אִיר גֶעבֶּען אַטִיר וַאאָנְהֵ דֶעם פְרֶעגֶען וֶועט עֶר מִיט אִיר אַרַיינְקוּמֶען אִין אַשְׁמוּעֶס (וְלָשׁוֹן אֵי מִזֶּה) אוּנ דָם וָוארְט אֵי מִזֶּה מֵיינְט מֶען (ה שֶׁתֹּאמַר עָלָיו מִזֶּה אֲנִי בָּאָה) וְוא אִיז דֶר אָרְט וָואס דוּ וֶועסְט אוֹיף אִים זָאגֶען פוּן דֶעם אָרְט קוּם אִיךְ: (ט) וַ מַלְאַךְ וגו׳). זָאגְט רש"י (עַל כָּל אֲמִירָה) אוֹיף יֶעדֶער זַאךְ נָוס מֶען הָט גֶעדַארְפְט זָאגֶן צוּ הָגָר (הָיָה שׁוֹלֵחַ לָהּ בְּ

שפתי חכמים

הזכר וכאן שםס יו"ד בין הנו"ן ובין הכ"ף קרי בי׳ ביניך הנו"ן בליר"י בי י׳ הנת מורה על הליר"י והכ"ף נקוד בשו"א שהוא נוכח לנקבה ויהיה לנוכח הגר שאף להגר אמרה כן וכו׳: מ דאל מבע"ל כי המ"ס היא לעולם בתחלת התיבה המורה על ה

פירוש לתורת אלהים

בְּעֵינָיִךְ טוּ מִיט אִיר אַזוֹ וִויא עֶס גְפֶעלְט אִין דַיינִי אוֹיגֶען וַתְּעַנֶּהָ שָׂרַי אוּנ שָׂרַי הָאט זִיא גְפַּיינִיגְט דָאס הֵייסְט זִיא הָט מִיט אִיר שְׁוֶוער גְאַרְבֶּעט וַתִּבְרַח מִפָּנֶיהָ אִיז הָגָר אַנְטְלָאפֶּן גְוָוארֶן פַר אִיר: (ז) וַיִּמְצָאָהּ מַלְאַךְ יְיָ אוּנ עֶס הָט זִיא גְפוּנֶען אַמַלְאָךְ עַל עֵין הַמַּיִם בַּמִּדְבָּר בַּיי אַקְוַואל בְּרוּנֶען פוּן וַואסֶר אִין דֶר מִדְבָּר עַל הָעַיִן בְּדֶרֶךְ שׁוּר בַּיי דֶעם קְוַואל בְּרוּנֶען וָוס אִיז אוֹיף דֶעם וֶועג ווִי מֶען גֵייט צוּם אָרְט שׁוּר: (ח) וַיֹּאמַר אוּנ דֶר מַלְאָךְ הָט צוּ אִיר גְזָאגְט מִיט דֶעם לָשׁוֹן הָגָר שִׁפְחַת שָׂרַי דוּ שִׁפְחָה פוּן שָׂרַי אֵי מִזֶּה בָאת פוּן וֶועלְכִין אָרְט קוּמְסְטוּ וְאָנָה תֵלֵכִי אוּנ וִויא הִין גֵייסְטוּ [עיין רש"י].

וַתֹּאמֶר אוּנ זִי הָט גְזָאגְט מִפְּנֵי שָׂרַי גְבִרְתִּי אָנֹכִי בֹּ פַאר מַיין הַארִינְטֶע שָׂרַי אַנְטְלוֹף אִיךְ: (ט) מַלְאַךְ יְיָ הָט גְזָאגְט צוּ אִיר אַמַלְאָךְ פוּן גָאט שׁוּבִי אֶל גְבִרְתֵּךְ קֶער דִיךְ וִוידֶער צוּ דַיין הַ וְהִתְעַנִּי תַּחַת יָדֶיהָ אוּנ זַיי אוּנְטֶער טֶ נִיג אוּנְטֶ הֶענְט: (י) וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ יְיָ אוּנ אַמַלְאָךְ פוּן צוּ אִיר גִיזָאגְט פוּן גָאטְס וֶועגֶן הַרְבָּה מֶערֶן זַרְעֵךְ אִיךְ וֶועל מֶערֶן דַיינִי קִינְדֶער וְלֹא יִסָּפֵר מֵרֹ וֶועלֶן נִיט קֶענֶען גְצֵיילְט וֶוערֶן פוּן וֶועגֶן פִ (יא) וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ יְיָ אוּנ אַמַלְאָךְ פוּן גָאט הָ גְזָאגְט הִנָּךְ הָרָה אַז דוּ וֶועסְט דִיךְ אוּם קֶעךְ

הִנָּךְ הָרָה וְיֹלַדְתְּ בֵּן וְקָרָאת שְׁמוֹ
יִשְׁמָעֵאל כִּי־שָׁמַע יְהוָה אֶל־עָנְיֵךְ׃
יב וְהוּא יִהְיֶה פֶּרֶא אָדָם יָדוֹ בַכֹּל וְיַד
כֹּל בּוֹ וְעַל־פְּנֵי כָל־אֶחָיו יִשְׁכֹּן׃
יג וַתִּקְרָא שֵׁם־יְהוָה הַדֹּבֵר אֵלֶיהָ
אַתָּה אֵל רֳאִי כִּי אָמְרָה הֲגַם הֲלֹם

ייי הָא אַתְּ מְעַדְיָא
תְלִדִין בַּר וְתִקְרִין שְׁמֵהּ
שְׁמָעֵאל אֲרֵי קַבִּיל יְיָ
לוֹתִיךְ׃ יב וְהוּא יְהֵא
מְרוֹד בְּאֱנָשָׁא הוּא יְהֵא
רִיךְ לְכֹלָּא וִידָא דִבְנֵי
אֱנָשָׁא יְהוֹן צְרִיכִין לֵיהּ וְעַל
אַפֵּי כָּל אֲחוֹהִי יִשְׁרֵי׃
וְצַלִּיאַת בִּשְׁמָא דַיְיָ
דְמִתְמַלֵּל עִמַּהּ אֲמַרַת
אַתְּ הוּא אֱלָהָא דְחָזֵי
כֹלָּא אֲרֵי אֲמַרַת הַבְרַם

בעל הטורים

לפיכך כרחו ישראל מפניו כי רומי קשת הוא ישמעאל כדכתיב ביה רובה קשת: (יא) וקראת. ד' במס' הכא ואידך וקראת אתכם הרעה וקראת את שמו עמנו אל וקראת ישועה חומותיך שע"י קריאת ישמעאל קראת הרעה אבל ע"י קריאת עמנו אל קראת ישועה:

רש"י

כך נאמר מלאך בכל אמירה ואמירה: (יא) הנך הרה. כשתשובי תהרי נ כמו הנך הרה דאשת מנוח (שופטים יג): וילדת בן. כמו וילדת ס ודומה לו (ירמיה כב) יושבת בלבנון מקוננת בארזים: וקראת שמו. לווי הוא ע כמו שאומר לזכר וקראת את שמו יצחק: (יב) פרא אדם. אוהב מדברות פ לצוד חיות כמו שכתוב ויהי רובה קשת וישב במדבר פארן: ידו בכל. לסטים: ויד כל בו. הכל שונאין אותו ומתגרין בו: ועל פני כל אחיו ישכן. שיהיה זרעו גדול (ב"ר): (יג) אתה אל ראי. נקוד חטף קמ"ץ מפני שהוא שם דבר אלוה הראיה שרואה צ בעלבון

בית יהודא

האט הקב"ה געשיקט צו איר איין אנדער מלאך (לכך נאמר מלאך ע' כל אמירה ואמירה) דריבער שטייט ביי יעדר ויאמר דר ווארט מלאך: (יא) והנך הרה. זאגט רש"י דר מלאך האט גזאגט צו הגר (כשתשובי תהרי) אז דו וועסט צוריק גיין צו שרה וועסטו נאך אמאהל מעוברת ווערן פון אברמען (כמו הנך הרה דאשת מנוח) צו דם ווייב פון מנוח האט אוך דר מלאך געזאגט הנך הרה, דו וועסט מעוברת ווערן: (וילדת בן). זאגט רש"י (כמו) עס איז גלייך ווי עס וואלט גשטאנן ויולדת, רש"י האלט אין פסוק ויולדת איז דאך אעבר, דו האסט גבארין, דריבער זאגט רש"י די שוואין ווערן געלייענט ווי סגלין, גלייך וויא עס וואלט גשטאנן ויולדת, דו וועסט געבארין אזוהן (ודומה לו) אזו אגלייכן שטייט אין פסוק (יושבת בלבנון מקננת בארזים), איז אויך גלייך וויא עס וואלט געשטאנען יושבת מקננת בארזים: (וקראת שמו). זאגט רש"י (צווי הוא) דר מלאך האט גבאטן צו הגר דו זאלסט רופען דעם נאמן פון דיין זוהן ישמעאל (כמו שאמר לזכר וקראת שמו יצחק) אזו ווי הקב"ה האט גזאגט צו אברמען דוא זאלסט רופען דעם נאמען פון דיין זוהן יצחק, נאר צו אזכר זאגט מען וקראת, דו זאלסט רופען אונטער דעם ת שטייט אקמץ), אונ צו אנקבה זאגט מען וקראת דוא זאלסט רופן, ואונטער דעם ת איז ניטא אנקודה: (יב) ופרא אדם). אווילדער מענטש (אוהב מדברות לצוד חיות) ער וועט ליב האבען וואהנען אין דר מדבר אונ פאנגען חיות (כמו שכתוב) וויא עס איז געשריבען אין פסוק (ויהי רובה קשת) ער פלעגט שיסען מיט דעם פייל־אונ־בויגין (וישב במדבר פארן) אונ ער איז געזעסין (געוואהנט) אין מדבר פארן: (ידו בכל). זיין האנט וועט זיין אויף אלע מענטשען (לסטים) ער וועט זיין אגזלן: (ויד כל בו). אונ דיא האנט פון אלע מענטשן וועט זיין אויף אים (הכל שונאים אותו ומתגרים בו) אלע וועלן אים פיינט האבן אונ וועלען רייצין מיט אים, מלחמות צו מאכען מיט אים: (ועל פני כל אחיו ישכון). אבער אלע ברידער צוזאמען די טירקישע פאלק צוזאמען) וועלען וואהנען מיט פרידען, איינער דעם אנדערן וועט קיין שלעכטס טאהן (שיהיה זרעו גדול) זיינע קינדער וועלען זיין גרויס אונ פיל: (יג) (אתה אל ראי). זאגט רש"י (נקוד חטף קמץ) דער ר פון ווארט ראי איז געפינטלט מיט אחטף קמץ, ראי, מען זאל ניט טייטשן ראי מיין זעהן (מפני שהוא שם דבר) נוייל דר ווארט ראי ווערט דא געטייטשט זעהן, ודער נאמען זעהן איז אויף לשון עברית ראיו אל ראי מייגט מען (אלוה הראיה), דער זעהנדיגער גאט, דער גאט וואס זעהט אלץ (שרואה בעלבון של עלובין) ער זעהט דם שעמונג פון דיא

שפתי חכמים

מולין תבא: נ לא פב־רה על ההריון שעבר שהרי כבר הפילה כדפירש"י לעיל: ס הגמ"ד והדל"ת בסגו"ל וכו' שהוא בינוני ואל התמה על הסו"א שתחת התי"ו כי כמוהו יושבת בלבנון מקוננת בארזים שהם ג"כ בינוני ונקוד סו"א תחת התי"ו: ע ר"ל אע"פ שלא נקוד בסו"א תחת התי"ו מ"מ ל' ציווי הוא כמו שאמר לזכר וקראת: פ ונקרא פרא דכתיב פראים במדבר. (נח"י) כר"י וכב"ר ולפ"ז א"ש ידו בכל ליסטים אבל לר"ל שפי' פרא אדם בווז נפשות אם כן לריך לדחוק ולפי' פי' אחר על ידו בכל ודוחק הם: צ (ג"א)

פירוש לתורת אלהים

טראגן ווערן ויולדת בן אונ דו וועסט געבארין אזוהן וקראת שמו אונ זאלסט רופן זיין נאמן ישמעאל כי שמע יי אל עניך ווארום גאט האט גיהערט דיין פיין: (יב) והוא יהיה פרא אדם אונ ער וועט זיין אווילדער מענטש ער וועט ליב האבן צו זיין אין די מדברות אונ צו חאפן חיות ידו בכל זיין האנט וועט זיין אין אלע ער וועט זיין אגזלן ויד כל בו אונ די הענט פון אלע גזליכען וועלין זיין אין אים אלע וועלין אים פיינט האבין אונ וועלען זיך מיט אים רייצין ועל פני כל אחיו ישכון אונ קעגען אלע זיינע ברידער וועט ער רוען דאס הייסט זיינע קינדער וועלען זיין גרוס אונ פיל פאלק: (יג) ותקרא שם יי הדובר אליה אונ זיא הט גרופן דעם נאמן פון גאט דר וואס האט גרעט צו איר אתה אל ראי דו ביסט גאט וואס דו זעהסט

רָאִיתִי אַחֲרֵי רֹאִי: יד עַל־כֵּן קָרָא
לַבְּאֵר בְּאֵר לַחַי רֹאִי הִנֵּה בֵין־קָדֵשׁ
וּבֵין בָּרֶד: טו וַתֵּלֶד הָגָר לְאַבְרָם בֵּן
וַיִּקְרָא אַבְרָם שֶׁם־בְּנוֹ אֲשֶׁר־יָלְדָה
הָגָר יִשְׁמָעֵאל: טז וְאַבְרָם בֶּן־שְׁמֹנִים
שָׁנָה וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּלֶדֶת־הָגָר אֶת־
יִשְׁמָעֵאל לְאַבְרָם: ס יז א וַיְהִי אַבְרָם

אונקלוס

הָכָא (נ"י הַאַף אֲנָא) שָׁרֵיתִי
חָזְיָא בָּתַר דְּאִתְגְּלִי לִי:
יד עַל כֵּן קְרָא לְבֵירָא
בֵּירָא דְּמַלְאַךְ קַיָּמָא
אִתַּחְזִי עֲלַהּ הָא (הִיא)
בֵּין רְקָם וּבֵין חַגְרָא:
טו וִילֵידַת הָגָר לְאַבְרָם בַּר
וּקְרָא אַבְרָם שׁוּם בְּרֵהּ
דִּילֵידַת הָגָר יִשְׁמָעֵאל:
טז וְאַבְרָם בַּר תְּמָנַן וְשִׁית
שְׁנִין כַּד יְלֵידַת הָגָר יָת
יִשְׁמָעֵאל לְאַבְרָם: א וַהֲוָה

ת"א ואברם בן מגילה יז:

רש"י

של עלובין (ס"א ד"א אתה אל ראי משמע שהוא רואה הכל ואין שום דבר רואה אותו): הגם הלום. לשון תימה וכי סבורה הייתי שאף הלום במדברות ראיתי שלוחו של מקום אחר רואי אותם בביתו של אברהם ששם הייתי רגילה לראות מלאכים ותדע שהיתה רגילה לראותם שהרי מנוח ראה את המלאך פעם אחת ואמר מות נמות וזו ראתה ד' זה אחר זה ולא חרדה: (יד) באר לחי ראי. כתרגומו בארא דמלאך קימא אתחזי עלה: (טו) ויקרא אברם שם וגו'. אע"פ שלא שמע אברהם דברי המלאך שאמר וקראת שמו ישמעאל שרתה רוח הקודש עליו וקראו ישמעאל: (טז) ואברם בן שמנים שנה וגו'. לשבחו של ישמעאל

בית יהודא

פַארְשְׁטֶעמְטֶע (דָבָר אַחֵר) נָאךְ אַבִּשֵׁט אִיז (אֵל רָאִי מַשְׁמַע שֶׁהוּא רוֹאֶה הַכֹּל) אֵל רָאִי מֵיינְט מֶען עֶר אִיז אַגָאט וָוס עֶר זֶעהְט אַלֶין (וְאֵין שׁוּם דָבָר רוֹאֶה אוֹתוֹ) אוּנ עֶס אִיז נִיטָא אַמֶענְטְשׁ וָוס זָאל אִים זֶעהְן: וְהֲגַם הֲלוֹם. זָאגְט רַשִׁ"י (לְשׁוֹן תֵּימָה) מִיט אַוְואוּנְדֶער, דִיא וֶוערְטֶער "הֲגַם הֲלוֹם" הָט הָגָר גְזָאגְט מִיט אַוְואוּנְדֶער (וְכִי סְבוּרָה הָיִיתִי) הָאבּ אִיךְ דֶען גֶעטְרַאכְט (שֶׁאַף הֲלוֹם בְּמִדְבָּרוֹת רָאִיתִי שְׁלוּחוֹ שֶׁל מָקוֹם) אֲפִילוּ דָא אִין דֶר מִדְבָּר וֶועל אִיךְ אוֹיךְ זֶעהְן דִי שְׁלוּחִים (מַלְאָכִים) פוּן הקב"ה (אַחֲרֵי רוֹאִי אוֹתָם בְּבֵיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם) נָאכְדֶעם וִויא אִיךְ פְלֶעג זֵיי זֶעהְן בַּיי אַבְרָהָם אִין שְׁטוּבּ (שֶׁשָּׁם הָיִיתִי רְגִילָה לִרְאוֹת מַלְאָכִים) דָארְט (בַּיי אַבְרָהָם) אִין שְׁטוּבּ בִּין אִיךְ גְעוואוֹהְנְט גֶעוֶוען צוּ זֶעהְן מַלְאָכִים, זָאגְט רַשִׁ"י (וְתֵדַע שֶׁהָיְתָה רְגִילָה לִרְאוֹתָם) אִיךְ וֶועל דִיר בַּוַויְזֶען אַז הָגָר אִיז גֶעוואוֹהְנְט גֶעוֶוען צוּ זֶעהְן מַלְאָכִים (שֶׁהֲרֵי מָנוֹחַ רָאָה אֶת הַמַּלְאָךְ פַּעַם אַחַת וְאָמַר מוֹת נָמוּת) וָוארוּם מָנוֹחַ הָט נָאר אֵיין מָאהְל גֶעזֶעהְן אַמַלְאָךְ הָאט עֶר גְזָאגְט צוּא זַיין ווייבּ מִיר וֶועלֶין שְׁטַארְבֶּין ווייל מִיר הָאבֶּין גִיזֶעהְן אַמַלְאָךְ (וְזוּ רָאֲתָה אַרְבָּעָה זֶה אַחַר זֶה וְלֹא חָרְדָה) אוּנ הָגָר הָט גִיזֶעהְן פִיר מַלְאָכִים אֵיינֶעם נָאךְ דֶעם אַנְדֶערִין אוּנ זִיא הָט גָאר נִיט גֶעשְׁרָאקִין: (יד) בְּאֵר לַחַי רוֹאִי. זָאגְט רַשִׁ"י (כְּתַרְגּוּמוֹ), וִויא דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (בְּאֵרָא דְמַלְאַךְ קַיָּמָא אִתַּחְזֵי עֲלַהּ) דָאס אִיז דֶער בְּרוּנֶען וָואס נֶעבִּין אִים אִיז גִיזֶעהְן גִיוָוארִין דֶר לֶעבֶּעדִיגֶער מַלְאָךְ: (טו) וַיִּקְרָא אַבְרָם שֶׁם וגו'. זָאגְט רַשִׁ"י (אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שָׁמַע אַבְרָם דִּבְרֵי הַמַּלְאָךְ שֶׁאָמַר וְקָרָאת שְׁמוֹ יִשְׁמָעֵאל) אֲפִילוּ אַבְרָם הָט נִיט גִיהֶערְט דִיא רֵייד פוּן מַלְאָךְ וָואס עֶר הָט גֶעזָאגְט צוּא הָגָר דוּא זָאלְסְט רוּפֶן דֶעם נָאמֶען פוּן דַיין זוּהְן יִשְׁמָעֵאל (שָׁרְתָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ עָלָיו וְקָרָאוֹ יִשְׁמָעֵאל) פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן הָאט עֶר אִים גְרוּפִין יִשְׁמָעֵאל, ווייל דֶר רוּחַ הַקֹּדֶשׁ הָט אִים גְזָאגְט דֶר נָאמֶען פוּן דֶעם קִינְד דַארְף זַיין יִשְׁמָעֵאל: (טז) וְאַבְרָם בֶּן שְׁמוֹנִים שָׁנָה וגו'. זָאגְט רַשִׁ"י (לְשִׁבְחוֹ שֶׁל יִשְׁמָעֵאל נִכְתַּב)

שפתי חכמים

בבלמא כבית אברהם ראיתי מלאכים בשביל לזקת אברהם ושרה הכל במדבר לא נמלא כי אם שהוא רואה בעלבון וכו': ק [שם] (ג"ה) דלי ומנה במע אחר שהיא מלווה ולא הוא היתה לה לקרותו ישמעאל אלא שברתה עליו רוח הקודש והשתא הוא כמו מלווה:

ליקוטי מרדכי

(א) וַיְהִי אַבְרָם בֶּן תִּשְׁעִים שָׁנָה וגו'. וֶוען אַבְרָם אִיז אַלְט גִיוָוארִין נַיין אוּנ נַיינְצִיג יָאהְר הָט הקב"ה גִיזָאגְט צוּ אַבְרָמֶען זָאלְסְט גֵיין פַאר מִיר, פָארְאוֹיס, אִיךְ זָאל דִיר נִיט דַארְפִין הֶעלְפִין מִיךְ צוּ דִינֶען, וֶהְיֵה תָמִים, וֶועסְטוּ זַיין גַאנְץ וָוארוּם בִּיז אִיצְט אַז אִיךְ הֶעלְף דִיר מִיךְ צוּ דִינֶען, אִיז דָאךְ דַיין דִינֶען מִיךְ, נָאר הֶעלְפְט, ווייל אִיךְ הֶעלְף דִיר טְאהְן דִי מִצְוֹת, וֶועט דָאךְ יֶעדֶר מִצְוָה גֶעטָאהְן דוּרךְ אוּנְז בֵּיידֶע, אָבֶּר פוּן הַיינְט אוּנ ווייטֶר, וֶועל אִיךְ דִיר נִיט הֶעלְפִין צוּ דִי מִצְוֹת טָאהְן, נָאר דוּ וֶועסְט אַלֶין טָאן אַלֵיין, וֶועסְטוּ זַיין גַאנְץ) אוּנ וֶוענִין דוּ זָאלְסְט נִיט מוֹרָא הָאבִּין פַר דֶעם יֵצֶר הָרָע, וֶועל אִיךְ דִיר גֶעבִּין דִיא מִצְוָה מִילָה, אַז דוּ וֶועסְט זַיין גֶעמַלְת וֶועסְטוּ פַאר דֶעם יֵצֶר הָרָע קֵיין

פירוש לתורת אלהים

דֶעם בִּיוּשׁ פוּן דִי פַר שֶׁעמְטֶע כִּי אָמְרָה וָוארוּם זִיא הָט גְזָאגְט הֲגַם הָאבּ אִיךְ דֶען גְטְרַאכְט אֲפִילוּ דָא אִין דִי מִדְבָּרוֹת זָאל אִיךְ זֶעהְן מַלְאָכִים אַחֲרֵי רוֹאִי נָאךְ מַיין זֶעהְן זֵיי אִין דֶעם הוֹז פוּן אַבְרָם דֶען דָארְטֶן בִּין אִיךְ גְוֵוינְטְלֶךְ גִיוֶוען צוּא זֶעהְן מַלְאָכִים [עיין רש"י]: (יד) עַל כֵּן קָרָא לַבְּאֵר דְרוּם הָט זִיא גִירוּפֶען צוּ דֶעם בְּרוּנֶן בְּאֵר לַחַי רוֹאִי דָם אִיז אַבְּרוּנֶען וָוס בַּיי אִים הָט זִיךְ בַּווִיזֶען צוּ מִיר אַמַלְאָךְ וָואס לֶעבְּט אֵייבֶּיג הִנֵּה דֶר בְּרוּנֶן אִיז בֵּין קָדֵשׁ וּבֵין בָּרֶד צְוִוישֶׁן קָדֵשׁ אוּנ צְוִוישֶׁן בָּרֶד: (טו) וַתֵּלֶד הָגָר לְאַבְרָם בֵּן אוּנ הָגָר הָט גִיבָּארֶען

צוּ אַבְרָם אַזוּן וַיִּקְרָא אַבְרָם שֶׁם בְּנוֹ הָאט אַבְרָם גְרוּפֶען דֶעם נָאמֶן פוּן זַיין זוּן אֲשֶׁר יָלְדָה הָגָר יִשְׁמָעֵאל וָוס הָגָר הָאט גִיבָּארִין יִשְׁמָעֵאל: (טז) וְאַבְרָם בֶּן שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְשֵׁשׁ שָׁנִים אוּנ אַבְרָם אִיז אַלְט גִיוֶוען זֶעכְּס אוּנ אַכְצִיג יָאהר בְּלֶדֶת הָגָר אֶת יִשְׁמָעֵאל לְאַבְרָם אַז הָגָר הָאט גִיבָּארִין יִשְׁמָעֵאל צוּ אַבְרָם: (א) וַיְהִי אַבְרָם בֶּן תִּשְׁעִים

וַיְהִי אַבְרָם בֶּן־תִּשְׁעִים שָׁנָה וְתֵשַׁע שָׁנִים וַיֵּרָא יְהוָה אֶל־אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי־אֵל שַׁדַּי הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים׃

אונקלוס

אַבְרָם בַּר תִּשְׁעִין וּתְשַׁע שְׁנִין וְאִתְגְּלִי יְיָ לְאַבְרָם וַאֲמַר לֵהּ אֲנָא אֵל שַׁדַּי פְּלַח קֳדָמַי וֶהֱוֵי שְׁלִים׃

הו"א אני אל חגיגה יב: כשכך נדרים לא לב מכות כד:

רש"י

נכתב להודיע שהי' בן י"ג שנה ר כשנימול ולא עכב: (א) אני אל שדי. אני הוא שיש די באלהותי לכל בריה ש לפיכך התהלך לפני ואהי' לך לאלוה ולפטרון וכן כל מקום שהוא במקרא פירושו כך די שלו והכל לפי הענין: התהלך לפני. כתרגומו פלח קדמי הדבק בעבודתי: והיה תמים. אף זה צווי אחר צווי היה שלם בכל נסיונותי ת ולפי מדרשו התהלך לפני במצות מילה ובדבר הזה תהיה תמים שכל זמן שהערלה בך אתה בעל מום לפני ד"א והיה תמים עכשיו אתה חסר ה' אברים א ב' עינים ב' אזנים וראש הגויה ב אוסיף לך אות על שמך ויהיו

בית יהודא

נָם די תּוֹרָה שְׁרַייבְּט ווי פִיל יָאהְר אַבְרָם איז אַלְט גִיוֶועזֶן וֶוען יִשְׁמָעֵאל איז גִיבָּארִין גִיוָוארִין, דָס איז צוּא לֶויבִּין יִשְׁמָעֵאל (לְהוֹדִיעַ שֶׁהָיָה בֶּן שְׁלֹש עֶשְׂרֵה שָׁנָה כְּשֶׁנִּמּוֹל וְלֹא עִכֵּב) מִיר זָאלֶן וויסֶן וֶוען אַבְרָם הָט גְמָלֶת יִשְׁמָעֵאל איז יִשְׁמָעֵאל אַלְט גִיוֶועזֶן דְרַייצֶען יָאהְר אוּנ עֶר הָט גִיפָאלְגְט זַיין פָאטֶער נאָדֶער הקב"ה אוּנ עֶר הָט זִיךְ גֶעלָאזְט מַל זַיין: (א) וַאֲנִי אֵל שַׁדַּי. זָאגְט רש"י הקב"ה הָט גִיזָאגְט צוּא אַבְרָם (אֲנִי הוּא שֶׁיֵּשׁ דַּי בֶּאֱלָהוּתִי לְכָל בְּרִיָּה) איךְ בִּין דֶר גָאט וָואס מַיין גֶעטְלִיכְקַייט קֶען גֶעבִּין גֶענוּג צוּ יֶעדֶער בַּשֶׁעפֶענִישׁ אַלֶץ וָוס עֶר בַּארְף (לְפִיכָךְ הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי) דְרִיבֶּער זָאלְסְטוּ גֵיין פַר מִיר (וְאֶהְיֶה לְךָ לֶאֱלוֹהַּ וּלְפַטְרָן) אוּנ איךְ וֶועל זַיין צוּ דִיר אַגָאט איךְ וֶועל דִיר גֶעבִּין אַלֶץ וָואס דוּ בַּארְפְסְט אוּנ וֶועל דִיךְ הִיטֶ'ן מֶען זָאל דִיר קֵיין שְׁלֶעכְטֶס טָאהְן (וְכֵן כָּל מָקוֹם שֶׁהוּא בַּמִּקְרָא) אוּנ אַזוֹ איז אִין אַלֶע אֶרְטֶער וואוּ עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דֶר וָוארְט שַׁדַּי (פֵּירוּשׁוֹ כָּךְ) איז אַזוֹ דֶער מֵיינוּנְג (דַּי שֶׁלִּי) מַיין גֶענוּגֶען נָוס איךְ קֶען טָאהְן אוּנ גֶעבִּין (וְהַכֹּל לְפִי הָעִנְיָן) אוּנ אַלֶץ דַארְף מֶען זֶעהְן פוּן וָואס די פְּסוּקִים שְׁמוּסִין: וְהִתְהַלֵּךְ לְפָנַי. זָאגְט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי דֶער תַּרְגוּם טַייטְשְׁט (פְּלַח קֳדָמַי) זָאלְסְט דִינֶען פַר מִיר (הִדָּבֵק בַּעֲבוֹדָתִי) דוּ זָאלְסְט דִיךְ בַּהֶעפְטִין צוּ מַיין דִינוּנְג: וֶהְיֵה תָמִים. זָאלְסְט זַיין גַאנְץ, זָאגְט רש"י (אַף זֶה צִוּוּי אַחַר צִוּוּי) דָאס איז אֵיין גִיבָּאט נָאךְ דֶעם אַנְדֶרִין גִיבָּאט, הקב"ה הָאט אִים אֵיין מָאל גִיבָּאטִין אוּנ נָאךְ אַמָאהְל גִיבָּאטִין (הֱיֵה שָׁלֵם בְּכָל נִסְיוֹנוֹתַי) דוּ זָאלְסְט זַיין גַאנְץ אִין מַיינֶע אַלֶע פְּרוּבוּנְג נָוס איךְ וֶועל דִיךְ פְּרוּבִּין (וּלְפִי מִדְרָשׁוֹ) אוּנ ווי דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט הָאט הקב"ה גִיזָאגְט צוּ אַבְרָם (הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי בְּמִצְוַת מִילָה) דוּ זָאלְסְט גֵיין פַאר מִיר אוּנ זָאלְסְט טָאהְן וָואס איךְ גֶעבִּיט דִיךְ דוּ זָאלְסְט דִיךְ מַל זַיין (וּבְדָבָר הַזֶּה) אַז דוּ וֶועסְט טָאהְן דִי זַאךְ (תִּהְיֶה תָמִים) וֶועסְטוּ זַיין גַאנְץ (שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהָעָרְלָה בָּךְ) וָוארוּם אַזוֹ לַאנְג ווִיא דוּא הָאסְט נִיט אָרָאפְּגֶענוּמֶן דָאס שְׁטִיקֶעל הוֹיט (אַתָּה בַּעַל מוּם לְפָנַי) הָייסְטוּ בַּיי מִיר אַמֶענְטְשׁ מִיט אַפֶּעלֶער (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט איז (וֶהְיֵה תָמִים) דוּ זָאלְסְט זַיין גַאנְץ (עַכְשָׁיו אַתָּה חָסֵר חֲמִשָּׁה אֵבָרִים) אִיצְט פֶּעלִין דִיר פִינְף גְלִידֶער (שְׁתֵּי עֵינַיִם) צְווייא אוֹיגִין (שְׁתֵּי אָזְנַיִם) צְווייא אוֹעֶרִין (וְרֹאשׁ הַגְּוִיָּה) אוּנ דֶר גְלִיד *) (וְאוֹסִיף לְךָ אוֹת עַל שִׁמְךָ) וֶועל איךְ דִיר גֶעבִּין נָאךְ אֵיין אוֹת צוּ דַיין נָאמֶען נַאהֵ' נָואס בַּטְרֶעפְט פִינְף, אוּנ פִינְף אוֹתִיּוֹת וֶועט זַיין אִין דַיין נָאמֶען, גֶעגִין דִיא פִינְף גְלִידֶער וִיהְיוּ

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) התהלך לפני. לפי וגו' נתוספה ה"א על שמו ונעשה שלם ותמים למספר רמ"ח איברים שבאדם. וכן מסיק בשלהי פרק ד' דנדרים אמר רמי בר' אבא כתיב אברם וכתיב אברהם בתחלה המליכו הקב"ה על רמ"ג אברים ולבסוף על רמ"ח ואלו הן שתי עינים ושתי אזנים וראש הגויה ובא וראה כמה גדול כח של מילה כדאיתא בפרק רביעי דנדרים ואיתמר במכילתא מה שאין קורא הכתוב אברהם ושרה בשמם אחר שנשתנה כמו שמצינו ביעקב שנקרא יעקב אחר שקראו הקב"ה ישראל מפני ששמם של אברהם ושרה הראשון לא נתעקר לגמרי אך נתוספה אות אחת של ה' על שמם ולתקן השם ומכיון שנתקן נשתקע הראשון אבל יעקב נקרא לו שם חדש והשם הראשון לא זז ממקומו ועוד אמרו שלכך לא נשתנה שמו של יצחק מפני שלא נקרא לו שם אלא מפי הגבורה שנא' וקראת את שמו יצחק:

שפתי חכמים

ר שהרי אברם היה בן צ"ט כשמל אותו וכשנולד היה פ"ו שנה וא"ת והא לקמן בהדיא כתיב וישמעאל בנו בן י"ג שנה וי"ל דמ"ה נכפל ללמד שהכתוב עצמו מעיד על זה שטעם זה משום מצות השם ולא משום יראת אביו שהכריחו לזה וק"ל כ"ל ומהרא"י תי' דמהתם לא הוה שמעינן דהוא בן י"ג שנה מעת לעת דזהו שיעור ימי גדלתו ומ"ה לא עיכב ומהאי קרא שמעינן שפיר: ש פי' אברהם אמר להקב"ה רבש"ע אם אמול אז אהיה נמאס בעיני הבריות לכן אמר לו הקב"ה אני הוא שאמרתי לעולמי די וכו' מהרש"ל: ת ר"ל דהא כתיב התהלך לפני וא"כ והיה תמים ל"ל ומפ' דאף זה פי' כן דליווי אחר ליווי הוא כלו' היה שלם בכל נסיונותי: א הם האיברים המסרסרים העבירה ואין מסורים ביד האדם ומרוב לדקתו מסרם בידו דכתיב רגלי חסידיו ישמור כשאדם מתגבר על יצרו סוף שהקדוש ב"ה מוסרו בידו הרא"ם: ב שאינם ברשותו וכאלו היה חסר מהם וא"ל הקב"ה דהכל יהיה ברשותו וק' והלא היה חסר ג"כ הלב דהא ערל לב היה וי"ל דלא חשיב רק איברים הגלוים ועי"ל דכתיב ומלאת את לבבו נאמן לפניך ואח"כ וכרות עמו הברית וגו' אלמא דאפילו לפני

פירוש לתורת אלהים

שָׁנָה וְתֵשַׁע שָׁנִים אוּנ אַז אַבְרָם איז אַלְט גִיוָוארֶען נַיין אוּנ נַיינְצִיג יָאר וַיֵּרָא יְיָ אֶל אַבְרָם הָט זִיךְ גָאט בַּאווִיזֶן צוּ אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אוּנ הָאט גְזָאגְט צוּ אִים אֲנִי אֵל שַׁדַּי אִיךְ בִּין דֶער אַלְמֶעכְטִיגֶער גָאט [עיין רש"י] הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי דְרוּם גֵיי פַר מִיר צוּ מַיינֶע בֶּעדִינוּנְג וֶהְיֵה תָמִים אוּנ זַיי גַאנְץ אִין אַלֶע מַיינֶע פְּרוּבֶען וָואס אִיךְ וֶועל דִיךְ פְּרוּבֶען זָאלְסְטוּ נִיט מְהַרְהֵר זַיין נָאךְ מִיר

ליקוטי מרדכי

מֹרָא הָאבִּין. דֶר זוהר שְׁרַייבְּט וֶוען דֶער מֶענְטְשׁ בְּרֶיינְגְט זַיין קִינְד צוּם מִילָה זַיין רוּפְט הקב"ה אַלֶע מַלְאָכִים אוּנ זָאגְט צוּ זֵיי קוּמְט אוּנ זֶעהְט וָוס מַיין קִינְד טוּט אוֹיף דֶער וֶועלְט, אוּנ אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא קוּמְט אוֹיךְ זֶעהְן ווִי מֶען איז מַל דָאס קִינְד. דְרִיבֶּר דַארְף מֶען שְׁטֶעלִין אַשְׁטוּהְל פַר אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא, אוּנ מֶען דַארְף זָאגִין זֶה הַכִּסֵּא שֶׁל אֵלִיָּהוּ, נוייל אֵלִיָּהוּ

---

*) הערה ווייל יעדער יוד דארף זיין הייליג ווי הקב"ה האט ניבאטין קדושים תהיו, איר זאלט זיין הייליג, דארף ער בעטטצין יעדער גליד צו הייליגע זאכין, אונ זאל זיי ניט מטמא זיין מיט עבירות, אונ אלע גלידער קען דער מענטש היטען זיי זאלין ניט טמא ווערין, נאר די אויגין איז שווער צו היטען זיי זאלין ניט זעהן וואס טמא אונ אבירה, די אויערין זעגען שווער צו היטען זיי זאלין ניט הערין וואס מען טאר ניט, אונ דעם גליד איז שווער צו היטען פון אבירה, ווארום אמאהל ווערט פון זיך אליין קשוי אבר, האט זיך שוין די זרע געריהרט פון ארט [עיין בספרי מוסר] איז דער גליד שוין טמא גיווארין דריבער האט הקב"ה צוגעזאגט אברהמען זיינע אויגין אונ זיינע אויערין אונ זיין גליד זאלין אלע אליין געהיט ווערין וייא זאלין ניט טמא ווערין:

ב וְאֶתְּנָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ וְאַרְבֶּה
אוֹתְךָ בִּמְאֹד מְאֹד׃ ג וַיִּפֹּל אַבְרָם
עַל־פָּנָיו וַיְדַבֵּר אִתּוֹ אֱלֹהִים לֵאמֹר׃
ד אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי אִתָּךְ וְהָיִיתָ לְאַב
הֲמוֹן גּוֹיִם׃ ה וְלֹא־יִקָּרֵא עוֹד אֶת־
שִׁמְךָ אַבְרָם וְהָיָה שִׁמְךָ אַבְרָהָם
כִּי אַב־הֲמוֹן גּוֹיִם נְתַתִּיךָ׃ ו וְהִפְרֵתִי

אונקלוס

ב וְאֶתֵּן קְיָמִי בֵּין מֵימְרִי
וּבֵינָךְ וְאַסְגֵּי יָתָךְ לַחֲדָא
לַחֲדָא׃ ג וּנְפַל אַבְרָם עַל
אַפּוֹהִי וּמַלֵּיל עִמֵּהּ יְ׳
לְמֵימָר׃ ד אֲנָא הָא (גְּזַר
ב"י אינגו) קְיָמִי עִמָּךְ וּתְהֵי
לְאַב סַגֵּי עַמְמִין׃ ה וְלָא
יִתְקְרֵי עוֹד יָת שְׁמָךְ
אַבְרָם וִיהֵי שְׁמָךְ אַבְרָהָם
אֲרֵי אַב סַגֵּי עַמְמִין
יְהַבְתָּךְ׃ ו וְאַפֵּישׁ יָתָךְ

תו"א ואתנה נדרים לב : והיית לאב נדרים שם : ולא יקרא ברכות יג נדרים שם : היה שמך ברכות שם נדרים שם : כי אב שבת קה :

בעל הטורים

(ד) שני פעמים אב המון בפרשה והוא עולה כחשבון יצחק וכן ארבה בגימטריא יצחק :

בית יהודא

מִנְיַן אוֹתִיּוֹתֶיךָ רמ"ח כְּמִנְיַן אֵבָרֶיךָ) דֶר צָאהְל פוּן דִי אוֹתִיּוֹת וָואס פוּן זַיי אִיז דַיין נָאמֶען (אַבְרָהָם) וֶועט אִיצְט זַיין צְוֵויי הוּנְדֶערְט אַכְט אוּנ פֶערְצִיג, וִוי פִיל עֶס אִיז דֶער צָאהְל פוּן דַיינֶע גְלִידֶער : (ב) (וְאֶתְּנָה בְרִיתִי וגו׳) , אִיךְ וֶועל גֶעבִּין מַיין פַארְבִּינְדוּנְג (בְּרִית שֶׁל אַהֲבָה) אַפַארְבִּינְדוּנְג פוּן לִיבְּשַׁאפְט (וּבְרִית הָאָרֶץ לְהוֹרִישָׁהּ לְךָ עַל יְדֵי מִצְוָה זוֹ) אוּנ אַפַארְבִּינְדוּנְג אִיךְ זָאל דִיר מַאכֶן יַרְשֶׁנֶן דִי לַאנְד פַאר דִי מִצְוֹת מִילָה וָואס דוּ וֶועסְט טָאן : (ג) (וַיִּפּוֹל אַבְרָם עַל פָּנָיו) . אַבְרָם אִיז גְפַאלֶען אוֹיף זַיין פָּנִים (מִמּוֹרָא הַשְּׁכִינָה) פוּן דִי שְׁרֶעק פַאר דֶעם כָּבוֹד פוּן הקב"ה (שֶׁעַד שֶׁלֹּא מָל) וָוארוּם אֵיידֶער עֶר הָט זִיךְ מַל גִיוֶוען (לֹא הָיָה בוֹ כֹּחַ לַעֲמוֹד) הָאט עֶר קֵיין כֹּחַ גֶעהַאט צוּ שְׁטֵיין פַאר הקב"ה (וְרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ נִצֶּבֶת עָלָיו) אוּנ הקב"ה אִיז גֶעשְׁטַאנֶען גֶעבִּין אִים (וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר בְּבִלְעָם נוֹפֵל וּגְלוּי עֵינָיִם) דְרִיבֶּער שְׁטֵייט בַּיי בִּלְעָם עֶר אִיז גֶעפַאלֶן אָפֶען דִיא אוֹגִין וַוייל עֶר אִיז גִיוֶוען אַגוֹי נִיט גְמַלְתּוּ, זָאגְ רש"י (בִּבְרַיְיתָא דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מָצָאתִי כֵן) אִין דִיא בְּרַיְיתָא פוּן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הָאבּ אִיךְ גֶעפוּנֶן אַזוֹ גְלֶערוּנְט דֶעם פָּסוּק (ה) (כִּי אַב הֲמוֹן גּוֹיִם) . זָאגְט רש"י (לָשׁוֹן נוֹטְרִיקוֹן שֶׁל שְׁמוֹ) דָאס זֶענֶען דִיא רָאשֵׁי תֵּבוֹת וְדִי אָנְהֵייבּ (וֶוערְטֶער) פוּן דִי אוֹתִיּוֹת אַבְרָהָם, דִיא אוֹתִיּוֹת אַבְרָהָם וֶוערִין גֶעטֵיילְט אוֹיף צְוֵויי וֶוערְטֶער אַב־הָם, דִיא צְוֵוייא אוֹתִיּוֹת „הָם" אִיז דֶער אָנְהֵייבּ וָוארְט פוּן הָמוֹן, מַאכְט דָס צוּזַאמֶן אַב הָמוֹן, הַארְט רש"י אִין וָוארְט אַבְרָהָם אִיז דָאךְ דָא אַר׳, צוּ וָוא בַּארְף מֶען דֶעם רֵ׳, אִין דִיא וֶוערְטֶר אַב הֲמוֹן גּוֹיִם אִיז דָאךְ נִיטָא אַר׳, זָאגְט רש"י (וְרֵישׁ שֶׁהָיְתָה בוֹ בַּתְּחִלָּה שֶׁלֹּא זָז

רש"י

מנין אותיותיך רמ"ח כמנין אבריך : (ב) ואתנה בריתי. ברית של אהבה וברית הארץ להורישה לך ע"י מלוה זו : (ג) ויפול אברם על פניו. ממורא השכינה שעד של מל לא היה בו כח ג לעמוד ורוה"ק נלבת עליו וזהו שנאמר בבלעם נופל וגלוי עינים בברייתא דר"א מלאתי כן : (ה) כי אב המון גוים. לשון נוטריקון של שמו ורי"ש שהיתה

שפתי חכמים

המילה לא הי"ל ג"כ ערלת לב מהרש"ל : ג והא דכתיב לעיל וירא פ׳ אל אברם ולא כתיב שנפל על פניו י"ל דלעיל נמי היה נופל ומכאן אתה למד והא דלא נכתב הנפילה עד השתא ללמוד על ההפר נקודם שנימול לאחר שנימול שהרי אחר שנימול כתיב ואברהם עוד

ליקוטי מרדכי

הָט אַמָאל גְמַסֶרְתְּ אוֹיף יוּדִין אוּנ הָט גְזָאגְט כִּי עָזְבוּ בְּרִיתְךָ, דִי יוּדִין הָאבִּין פַאר לָאזִין דִי מִצְוָה פוּן מִילָה, דְרִיבֶּר הָאט הקב"ה גְשְׁווֹארִין בַּיי יֶעדֶר בְּרִית מִילָה מוּז אֵלִיָּהוּ זַיין אוּנ עֵדוּת זָאגֶן פַר הקב"ה אוֹיף יֶעדֶר יוּד וָוס אִיז מַלָּה זַיין קִינְד. נָאךְ זָאגְט דֶער זוהר אֵיידֶער דֶר מֶענְטְשׁ שְׁטַארְבְּט קוּמֶען מַלְאֲכֵי חַבָּלָה אוּנ ווילֶן נֶעמֶן דִי נְשָׁמָה אוּנ זִיא פִירֶען אִין גֵיהִנָּם צוּם מַלְאָךְ דוּמָה, נָאר אַז זֵיי זֶעהֶן דֶעם צֵייכִין פוּן מִילָה, אוּנ דֶר גְלִיד אִיז נִיט טָמֵא גִיוֶוארִין פוּן אַעֲבֵירָה, גֵייֶען זֵיי אַוֶועק פוּן דֶעם מֶענְטְשׁ אוּנ עֶס קוּמֶן הֵיילִיגֶע מַלְאָכִים אוּנ גֶעמֶן זַיין נְשָׁמָה אוּנ פִירֶן זִיא אִין גַן עֵדֶן, דִי גְמָרָא זָאגְט אַבְרָהָם אָבִינוּ שְׁטֵייט בַּיי דִיא טִיר פוּן גֵיהִנָּם אוּנ עֶר זֶעהְט וֶועלְכֶר יוּד עֶס אִיז גֶעמַלְתְּ אוּנ הָט נִיט מְטַמֵּא גְוֶוען דֶעם גְלִיד, לָאזְט עֶר אִים נִיט גֵיין אִין גֵיהִנָּם. נָאךְ שְׁרֵייבְּט דֶר זוהר עֶס אִיז אַגְרוֹסֶע מִצְוָה מֶען זָאל לֶערְנֶען תּוֹרָה אִין דִי שְׁטוּבּ וָוס דָארְט לִיגְט דָאס קִינְד דִי נַאכְט פַאר דֶעם בְּרִית, אוּנ מֶען זָאל מַאכִין אַסְעוּדָה, אוֹיסֶער דִי טַייעֶרְקַייט פוּן דִיא סְעוּדָה וָוס מֶען מַאכְט נָאךְ דֶעם מַלָּה זַיין

פירוש לתורת אלהים

מִיר (מזרחי) : (ב) וְאֶתְּנָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ אוּנ אִיךְ וֶועל גֶעבִּן מַיין בְּרִית צְווִישֶׁן מִיר אוּנ צְווִישֶׁן דִיר וְאַרְבֶּה אוֹתְךָ בִּמְאֹד מְאֹד אוּנ אִיךְ וֶועל דִיךְ זֵייעֶר מֶערֶען (ג) וַיִּפֹּל אַבְרָם אוּנ אַבְרָם אִיז גִיפַאלֶן אוֹיף זַיין פָּנִים אוּנ גָאט הָאט צוּא אִים אַזוֹיא גִיזָאגְט [פ׳ רס"י] (ד) אֲנִי אִיךְ הִנֵּה בְּרִיתִי אִתָּךְ נוּן מַיין בְּרִית אִיז מִיט דִיר אִיךְ בִּין מִיט דִיר כּוֹרֵת בְּרִית וְהָיִיתָ לְאַב הֲמוֹן גּוֹיִם אוּנ דוּ וֶועסְט זַיין אַפָאטֶער צוּ פִיל גוֹיִם : (ה) וְלֹא יִקָּרֵא עוֹד אֶת שִׁמְךָ אַבְרָם אוּנ עֶס זָאל מֶער נִיט גְרוּפֶן וֶוערְן דַיין נָאמֶן אַבְרָם וְהָיָה שִׁמְךָ אַבְרָהָם אוּנ עֶס זָאל זַיין דַיין נָאמֶן אַבְרָהָם כִּי אַב הֲמוֹן גּוֹיִם נְתַתִּיךָ וָוארוּם אִיךְ הָאבּ דִיךְ גִיגֶעבֶּן דוּ זָאלְסְט זַיין אַפָאטֶר פוּן פִיל גוֹיִם : (ו) וְהִפְרֵתִי אוֹתְךָ בִּמְאֹד מְאֹד אוּנ אִיךְ וֶועל דִי

טַייעֶרְקַייט פוּן דִיא סְעוּדָה וָוס מֶען מַאכְט נָאךְ דֶעם מַלָּה זַיין נאוּנ פוּן דִי צַייט וָוס אַבְרָהָם הָט זִיךְ מַלָּה גְוֶוען הָט הקב"ה גְמַאכְט מִיט אַבְרָהָם אַאֵייבִּיגֶען פַרְבִּינְדוּנְג, אוּנ מִיט אַלֶע קִינְדֶער פוּן אַבְרָהָם בִּיז אֵייבִּיג, וֶוער עֶס וֶועט זִיךְ מַל זַיין אוּנ וֶועט הִיטֶן דִיא מִילָה נִיט מְטַמֵּא זַיין וֶועט הקב"ה מַאכִין מִיט אִים אוֹיךְ דֶעם זֶעלְבִּיגֶן פַארְבִּינְדוּנְג וָוס עֶר הָט גְמַאכְט מִיט אַבְרָהָמֶען :

אֹתְךָ בִּמְאֹד מְאֹד וּנְתַתִּיךָ לְגוֹיִם
וּמְלָכִים מִמְּךָ יֵצֵאוּ׃ שביעי ז וַהֲקִמֹתִי
אֶת־בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעֲךָ
אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם לִבְרִית עוֹלָם לִהְיוֹת
לְךָ לֵאלֹהִים וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ׃
ח וְנָתַתִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֵת ׀
אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֵת כָּל־אֶרֶץ כְּנַעַן
לַאֲחֻזַּת עוֹלָם וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים׃
ט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם וְאַתָּה

לַחֲדָא וְאֶתְּנִנָּךְ
ין וּמַלְכִין דְּשַׁלִּיטִין
מָּא מִנָּךְ יִפְּקוּן׃
קִים יָת קְיָמִי בֵּין
י וּבֵינָךְ וּבֵין בְּנָיךְ
לְדָרֵיהוֹן לִקְיָם
לְמֶהֱוֵי לָךְ לֶאֱלָהָא
ךְ בַּתְרָךְ׃ ח וְאֶתֵּן
לִבְנָיךְ בַּתְרָךְ יָת
א תּוֹתָבוּתָךְ יָת כָּל
א דִּכְנַעַן לְאַחֲסָנַת
אֱהוֵי לְהוֹן לֶאֱלָהָא׃
ר יְיָ לְאַבְרָהָם וְאַתְּ

תולדות אהרן

יבמות מב סד ק: ואתה את סנהדרין
עבודת כוכבים כו כז מנחות מב:

רש"י

שלא היה אב אלא לארם שהוא מקומו ועכשיו אב
עולם ואפילו רי"ש שהיתה בו מתחלה לא זזה ממקומה
"ד של שרי נתרעמה על השכינה עד ד שהוסיפה
שנאמר (במדבר יג) ויקרא משה להושע בן נון
: (ו) ונתתיך לגוים. ישראל ואדום שהרי ישמעאל
י' לו ולא היה מבשרו עליו: (ז) והקמותי את
. ומה הוא הברית להיות לך לאלהים: (ח) לאחוזת
. ושם אהיה להם לאלהים אבל (בר ישראל) הדר
לארץ ה כמו שאין לו אלוה: (ט) ואתה. וא"ו זו
על ענין ראשון אני הנה בריתי אתך ואתה הוי זהיר

בית יהודא

אַב אֶלָּא לַאֲרָם שֶׁהוּא מְקוֹמוֹ) ווייל אִין אָנְהֵייבּ אִיז אַבְרָם גִּיוֶועֶן
אַפָּאטֶער נָאר צוּ אֲרָם וָואס דָאס אִיז זַיין אָרְט, הָאט דָאךְ
גֶעדַארְפְט שְׁטֵיין דֶר ר' אַבְרָם, (וְעַכְשָׁיו אַב לְכָל הָעוֹלָם) אוּנ
אִיצְט אִיז עֶר גְוָוארִין אַפָּאטֶער צוּ דִי גַאנְצֶע וֶועלְט, דַארְף
שׁוֹן נִיט שְׁטֵיין דֶר ר' אִין זַיין נָאמֶן, פוּן דֶעסְטְוֶועגִין (וַאֲפִילוּ
רֵ' שֶׁהָיָה בּוֹ מִתְּחִלָּה) אֲפִילוּ דֶר ר' וָואס עֶר אִיז פְרִיעֶר גִיוֶועְן
אִין זַיין נָאמֶן (לֹא זָזָה מִמְּקוֹמָהּ) הָט זִיךְ נִיט גֶערִירְט פוּן אִיר
אָרְט, אוּנ דֶר ר' אִיז גֶעבְּלִיבֶּן אִין וָוארְט אַבְרָהָם אוֹךְ (שֶׁאַף
יוּד שֶׁל שָׂרַי נִתְרַעֲמָה עַל הַשְּׁכִינָה) אֲפִילוּ דֶר יוּד פוּן וָוארְט שָׂרַי
אִיז בֵּייז גִיוֶועְן כִּבְיָכוֹל אוֹיף הקב"ה פַר וָואס מֶען הָאט אִים
אַרוֹסְגֶענוּמֶען פוּן שָׂרַי אוּנ מֶען הָט גְשְׁרִיבֶּן שָׂרָה (עַד שֶׁהוֹסִיפָהּ
) בִּיז מֶען הָט דֶעם יוּד גְגֶעבִּין צוּא יְהוֹשֻׁעַ (שֶׁנֶּאֱמַר) וְוִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ)
הָאט גֶערוּפִין הוֹשֵׁעַ בִּן נוּן, יְהוֹשֻׁעַ: (ו) וּנְתַתִּיךָ לְגוֹיִם]. אִיךְ וֶועל דִיךְ גֶעבִּין עֶס זָאל פוּן דִיר גְבָארִין וֶוערְן פֶעלְקֶער
וֶאֱדוֹם) יַעֲקֹב אוּנ עֵשָׂו (שֶׁהֲרֵי יִשְׁמָעֵאל כְּבַר הָיָה לוֹ) וָוארוּם יִשְׁמָעֵאל אִיז שׁוֹן לַאנְג גִיוֶועְן גִיבָּארִין (וְלֹא הָיָה
עָלָיו) וָואלְט דָאךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִיצְט נִיט גֶערֶעט מִיט אַבְרָהָמֶען וֶועגִין יִשְׁמָעֵאל, נָאר הקב"ה הָט גֶעמֵיינְט
אוּנ עֵשָׂו: (ז) וַהֲקִימוֹתִי אֶת בְּרִיתִי. אִיךְ וֶועל אוֹיפְשְׁטֶעלִין מַיין פַארְבִּינְדוּנְג (וּמַהוּ הַבְּרִית) וָואס אִיז דֶער פַארְ
ג (לִהְיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים) אִיךְ זָאל זַיין צוּא דִיר אַגָאט: (ח) לַאֲחֻזַּת עוֹלָם]. אַיְרוּשָׁה אוֹיף אֵייבִּיג (וְשָׁם אֶהְיֶה לָכֶם
) דָארְט אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וֶועל אִיךְ זַיין צוּ אַייךְ אַגָאט (אֲבָל בַּר יִשְׂרָאֵל הַדָּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ) אָבֶּער דֶר יוּד וָואס וואהְנט
ין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ אֱלוֹהַּ) אִיז גְלַייךְ וְוִיא עֶר וָואלְט קֵיין גָאט גֶעהַאט: (ט) וְאַתָּה וגו']. זָאגְט רש"י
מוֹסִיף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן) דֶר וָי"ו פוּן וְאַתָּה צִיהְט צוּזַאמֶען דֶעם פָּסוּק מִיט דֶעם פְרִיעֶרְדִיגֶן פָּסוּק, אוּנ אַזוֹ הָאט הקב"ה
צוּא אַבְרָהָם (אֲנִי הִנֵּה בְּרִיתִי אִתָּךְ) אִיךְ הָאבּ גְמַאכְט מַיין פַארְבִּינְדוּנְג מִיט דִיר (וְאַתָּה הֱוֵי זָהִיר לְשָׁמְרָהּ) אוּנ דוּ

שפתי חכמים

לפני ה': ד רל"ת למה לא נקרא שמו אהם והי"ל להחליף ה'
ר' ולמה לא זזה הר' ממקומה ומתרץ כדי שלא תתרעם על
שהרי אף יו"ד של שרי נתרעמה. והא דזזה היו"ד משרה אפשר
דעתיד ליתן בשמו של יהושע מ"ה זזה וק"ל ועי"ל שהיו"ד

עכ"פ נתקיימה אף כה שהרי חלקה ונתן חליה לשרה וחליה לאברהם
אבל הר' א"א להתקיים בו אא"כ שתשאר בשמו מהרש"ל:
ה (מהר"ן) לפי שא"י נחלת ה' ולקחה לחלקו כמבואר בכמה פסוקים
וח"ל חלק לשרים ולכך כל הדר בח"ל דומה כאלו הוליא את עצמו

פירוש לתורת אלהים

מְבַאֵר וּנְתַתִּיךָ לְגוֹיִם: אוּנ אִיךְ וֶועל דִיךְ גֶעבִּין צוּ
קֶער פֶעלְקֶר וֶועלֶן פוּן דִיר אַרוֹס קוּמֶן [עיין רש"י]
ים מִמְּךָ יֵצֵאוּ אוּנ מְלָכִים וֶועלֶן פוּן דִיר אַרוֹס גֵיין
הַייסְט זֵיי וֶועלֶן פוּן דִיר אַרוֹס קוּמֶן: (ז) וַהֲקִימוֹתִי
רִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ אוּנ אִיךְ וֶועל בַּאשְׁטֶעטִיגֶען מַיין
רְהֵייט צְווִישֶׁען מִיר אוּנ צְווִישֶׁען דִיר וּבֵין זַרְעֲךָ
ךָ אוּנ צְווִישֶׁן דַיינֶע קִינְדֶער וָואס וֶועלִין זַיין נָאךְ
לְדוֹרוֹתָם לִבְרִית עוֹלָם צוּא זֵייעֶר גְבּוּרְט צוּ אֵיין
אֵייבֶּעגֶן זִיכֶערְהֵייט לִהְיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים צוּ זַיין צוּ דִיר
אַגָאט: (ח) וְנָתַתִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אוּנ אִיךְ וֶועל גֶעבֶּן
צוּ דִיר אוּנ צוּ דַיינֶע קִינְדֶער וָוס וֶועלֶן זַיין נָאךְ דִיר
אֵת אֶרֶץ מְגוּרֶיךָ דָאס לַאנְד פוּן דַיין וואנוּנְג אֵת כָּל אֶרֶץ
כְּנַעַן לַאֲחֻזַּת עוֹלָם דָאס גַאנְצֶע לַאנְד כְּנַעַן צוּ אֵיין
אֵייבִּיגֶע אַרְב וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים אוּנ אִיךְ וֶועל זַיין צוּ
זֵיי אַגָאט: (ט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם הָט גָאט גְזָאגְט
צוּ אַבְרָהָם וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִשְׁמוֹר אוּנ דוּ זָאלְסְט הִיטֶן

אֶת־בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אַתָּה וְזַרְעֲךָ
אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם: י זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר
תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זַרְעֲךָ
אַחֲרֶיךָ הִמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר:
יא וּנְמַלְתֶּם אֵת בְּשַׂר עָרְלַתְכֶם וְהָיָה
לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם: יב וּבֶן
שְׁמֹנַת יָמִים יִמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר

אונקלוס

יָת קְיָמִי תִטַּר אַתְּ
בְּנָיךְ בָּתְרָךְ לְדָרֵיהוֹן:
קְיָמִי דִי תִטְּרוּן בֵּין מֵימְרִי
וּבֵינֵיכוֹן וּבֵין בְּנָיךְ בָּתְרָךְ
מִגְזַר לְכוֹן כָּל דְּכוּרָא:
יא וְתִגְזְרוּן יָת בְּסַר
דְּעָרְלַתְכוֹן וּתְהֵי
(וּתְהֵא) לְאָת קְיָם
בֵּין מֵימְרִי וּבֵינֵיכוֹן: יב וּבַר
תְּמַנְיָא יוֹמִין יִתְגְּזַר
(יִגְזַר) לְכוֹן כָּל דְּכוּרָא

תו"א המול לכם. שבת קלז קידושין
שמנת. שבת קלז:

רש"י

לשמרה ומה היא שמירתה זאת בריתי אשר תשמרו (כ"ז וגו׳: (י) ביני וביניכם וגו׳. אותם של עכשיו: ובין זרעך אחריך. העתידין להוולד אחריך: המול. כמו להמול ו כמו שאתה אומר עשות כמו לעשות: (יא) ונמלתם. כמו ו ומלתם והנו"ן בו יתירה הנופל בו לפרקים כגון נ׳ של נושך וכ׳ של נושא ונמלתם

בית יהודא

זאלסט זעהן אכטונג געבן צו היטען דעם פארבינדונג (וּמַה הִיא שְׁמִירָתָהּ) מיט וואס זאל זיין די היטונג (זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ) דאס איז דר פארבינדונג וואס איר זאלט היטען (הִמּוֹל לָכֶם) איר זאלט מלה זיין אייערע אלע זכרים: (י) וּבֵינִי וּבֵינֵיכֶם. צווישען מיר אונ צווישען אייך (אוֹתָם שֶׁל עַכְשָׁיו) די מענטשען וואס זענען שוין דא: וּבֵין זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ. אונ צווישען דיינע קינדער נאך דיר (הָעֲתִידִין לְהִוָּלֵד אַחֲרֶיךָ) וואס וועלען געבארען ווערען נאך דיר: וְהִמּוֹל. (כְּמוֹ לְהִמּוֹל), המול איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען לְהִמּוֹל, צו מלה זיין (כְּמוֹ אוֹמֵר עֲשׂוֹת כְּמוֹ לַעֲשׂוֹת) אזו ווי דוא זאגסט ביי דעם ווארט עֲשׂוֹת עס איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען לַעֲשׂוֹת צו טאהן, אזו דארף מען טייטשען דעם ווארט המול ווי עס וואלט געשטאנען לְהִמּוֹל, צוא מלה זיין ועיי הדקדוקי: (יא) וּנְמַלְתֶּם כְּמוֹ וּמַלְתֶּם. רש"י זאגט מען זאל גיט טייטשען וּנְמַלְתֶּם איר זאלט געמלת ווערען, איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען וּמַלְתֶּם, איר זאלט מלה זיין זיך אונ אנדערע (וְהַנּוּן בּוֹ יְתֵרָה) דער נּוּן איז איבעריג (לְיָסוֹד) צום פונדאמענט פון ווארט, דר ווארט דארף ניט דעם נון (הַנּוֹפֵל בּוֹ לִפְרָקִים) צייטינוואייז (אַמָּאהָל) קומט אריין דר נון אין אזו אווארט (כְּגוֹן נוּן שֶׁל נוֹשֵׁךְ וְנוּן שֶׁל נוֹשֵׂא) אזו ווי דער נון פון נוֹשֵׁךְ (בייסען) אונ דער נון פון ווארט נוֹשֵׂא (טראגען), אמאל שטייט יִשָּׁךְ (בייסען) אן אנון, יִשָּׂא (טראגען) אן אנון

שפתי חכמים

מתחת רשותו של הקב"ה כביכול [וכך הם דברי הג"א]: ו אע"פ שהוא ל׳ ליווי א"א שהוא ליווי שהרי כתיב אחריו ונמלתם:

פירוש לתורת אלהים

מיין זיכערהייט אונ וואס זאל זיין דאס היטען דו זאלסט מל זיין אלע דיינע זכרים וויא ווייטער שטייט אַתָּה וְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ דו אונ דיינע קינדער וואס וועלען זיין נאך דיר לְדוֹרוֹתָם צו זייער גיבירט: (י) זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ דאס איז דער ברית וואס איר זאלט היטען צווישען מיר אונ צווישען אייערע קינדער וואס וועלען זיין נאך אייך הִמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר צו באשניידען צוא אייך אלע זכרים איר זאלט מ... אייערע זכרים: (יא) וּנְמַלְתֶּם אֶת בְּשַׂר עָרְלַתְכֶם א... זאלט בשניידען דעם פלייש פון אייער פאר שט... וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית אונ דאס זאל זיין צו אצייכען או... זיכערהייט בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וואס צווישען מיר אונ צו... אייך: (יב) וּבֶן שְׁמוֹנַת יָמִים אונ דער וואס איז אלט... טאג יִמּוֹל לָכֶם זאל ווערען באשניטען צו אייך

מצות השם

(ו) הִמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר. דיא מִצְוָה איז אז יעדער זָכָר איז זיך מְחוּיָּב מַלָּה צו זיין אונ איין קליין קינד איז זיין פאטער אים מְחוּיָּב מַלָּה צו זיין ווען ער ווערט אלט אכט טאג אזוי וויא עס שטייט (וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ) איז טייטש דעם אכטין טאג זאל מען באשניידען דעם פלייש פון זיין ערלה אונ אז דר פאטער האט אים ניט מלה געווען אונ עס קומט צו דרייצען יאר ווען ער ווערט אלט אונ איז זיך ניט מלה איז ער חַיָּיב כָּרֵת אזוי ווי עס שטייט אין פסוק (וְעָרֵל זָכָר אֲשֶׁר לֹא יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה) איז טייטש דער מענטש וואס ער וועט זיך ניט באשניידען דר וועט ווערין פר שניטען פון דר וועלט אבר דר פאטער איז ניט חַיָּיב קיין כָּרֵת נאר ער איז עוֹבֵר אויף דר עֲשֵׂה אונ די מִצְוָה איז נוֹהֵג נאר בי א טאג אבער ניט ביי נאכט די ספרים הקדושים שרייבין אז די מִצְוָה האט אונז הקב"ה געגעבין כְּדֵי מיר זאלען וויסען אז מיר זענען איין עם קָדוֹשׁ אונ מיר דארפען זיין אפ געשיידט פון אנדערע פעלקער דאדארך האט ער אונז געהייסען מלה זיין זאלען האבען דעם צייכען אויף אונזער לייב דיא גמרא (מנחות דף מ"ג) ווען דָוִד הַמֶּלֶךְ איז זיך גיגאנגען איין באדען אונ ער איז געשטאנען נאקעט האט ער זיך בא... וואס פאר איין מִצְוָה קען ער איצט האבען ווארום קי... קען ער דא ניט לערנען ווארום מען טאר דארט ניט אונ קיין מִצְוַת צִיצִית האט ער אויך ניט געהאט ווארום פון זיך דאס אַרְבַּע כַּנְפוֹת אויך אויס גיטאן האט ער גר... גיהאט האט ער זיך דער מאנט אז ער איז גימלית האט זייער גיפרייט אונ האט אויף דעם גימאכט דאס קאפיטל (לַמְנַצֵּחַ עַל הַשְּׁמִינִית) ווייל דיא מִצְוָה מילה איז געבאטן מען זאל מלה זיין דעם אכטין טאג:

לְדֹרֹתֵיכֶם יְלִיד בָּיִת וּמִקְנַת־כֶּסֶף
מִכֹּל בֶּן־נֵכָר אֲשֶׁר לֹא מִזַּרְעֲךָ הוּא:
יג הִמּוֹל ׀ יִמּוֹל יְלִיד בֵּיתְךָ וּמִקְנַת
כַּסְפֶּךָ וְהָיְתָה בְרִיתִי בִּבְשַׂרְכֶם
לִבְרִית עוֹלָם: יד וְעָרֵל ׀ זָכָר אֲשֶׁר
לֹא־יִמּוֹל אֶת־בְּשַׂר עָרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה

אונקלוס

[…]יכון יְלִידֵי בֵיתָא
[…]י כַּסְפָּא מִכֹּל בַּר
[…]ן דְלָא מִבְּנָיךְ הוּא:
[…]גְזָרָא יִתְגַּזְרוּן (נ״י
יִגְזַר) יְלִיד בֵּיתָךְ
[…]כַּסְפָּךְ וּתְהֵי קְיָמִי
[…]רֵיכוֹן לִקְיָם עָלָם:
[…]ל דְכוּרָא דִי לָא
[…]יָת בְּשַׂר עָרְלְתֵהּ

[…]המול ימול יבמות פב עבודת כוכבים [...]
[…]לו מנחות מב: וערל זכר שבת כח
קידושין כט:

רש״י

[…] אבל ימול לשון יפעל ח כמו יעשה ט יאכל (ברש״י [...]
[…]ו): (יב) יליד בית. שילדתו השפחה בבית:
[…] כסף. שקנאו משנולד: (יג) המול ימול יליד
[…]. כאן כפל עליו י ולא אמר לשמונה ימים ללמדך
[…]ד בית נמול לאחר [ס״א ב לאחד] שמנה ימים ל כמו
[…] במס׳ שבת (דף קלה): (יד) וערל זכר. כאן
[…]מילה באותו מקום מ שהוא ניכר בין זכר לנקבה
[…]: אשר לא ימול. משיגיע לכלל עונשין נ ונכרתה
[…]ין אין ענוש עליו כרת אבל עובר בעשה: ונכרתה

בית יהודא

כְּמוֹ וְנִשָּׂאתֶם) דֶר וָוארְט וּנְמַלְתֶּם אִיז וַוי דֶר וָוארְט וּנְשָׂאתֶם, וּנְשָׂאתֶם אִיז דֶערְטַייטְשׁ אִיר זָאלְט טְרָאגֶן, וּנְמַלְתֶּם אִיז אוֹיךְ דֶערְטַייטְשׁ אִיר זָאלְט מַלָּה זַיין (אֲבָל יִמּוֹל) אָבֶּער דֶר וָוארְט „יִמּוֹל״ וָוס שְׁטֵייט וַוייטֶער אִין פָּסוּק, וּבֶן שְׁמוֹנַת יָמִים יִמּוֹל, קֶען מֶען דָאךְ נִיט טַייטְשִׁין יִמּוֹל עֶר זָאל מַלָּה זַיין, אַקִינְד פוּן אַכְט טָאג קֶען דָאךְ נִיט מַלָּה זַיין, מוּז מֶען טַייטְשִׁין יִמּוֹל (לְשׁוֹן יִפָּעֵל) עֶר זָאל גְטָאהְן וֶוערֶן, עֶר זָאל גֶעמַלְּת וֶוערֶן (כְּמוֹ) וְויא עֶס שְׁטֵייט (יֵעָשֶׂה) עֶר וֶועט גְטָאהְן וֶוערֶען (יֵאָכֵל) עֶר וֶועט גֶגֶעסִין וֶוערֶן *): (יב) וִילִיד בָּיִת. מֵיינְט מֶען (שֶׁיְּלָדַתּוּ הַשִּׁפְחָה בַּבַּיִת) אוֹיבּ אַיוּד הָאט גֶעקוֹיפְט [...]שֶׁע דִינְסְט, אוּנ דִי דִינְסְט הָאט גְבָּארִין אַבֶּן זָכָר, דַארְף מֶען אִיהְם מַלָּה זַיין וֶוען עֶר וֶוערְט אַלְט אַכְט טָאג: [...] כֶּסֶף. מֵיינְט מֶען (שֶׁקְּנָאוֹ מִשֶּׁנּוֹלַד) דֶר יוּד הָט גְקוֹיפְט אַכְּנַעֲנִישֶׁען קִינְד פַר אַקְנֶעכְט בַּאלְד וְויא עֶר אִיז גְבָּארִין [...] דַארְף מֶען אִים מַלָּה זַיין וֶוען עֶר וֶוערְט אַלְט אַכְט טֶעג: (יג) וְהִמּוֹל יִמּוֹל וגו׳. זָאגְט רַשִׁ״י (כָּאן כָּפַל עָלָיו) דֶער [...]אט דָא נָאךְ אַמָאהְל גֶעזָאגְט מֶען זָאל מַלָּה זַיין דֶעם קִינְד וָוס עֶר אִיז יְלִיד בַּיִת אָדֶער מִקְנַת כֶּסֶף (וְלֹא אָמַר [...]יָמִים) אוּנ דָא זָאגְט נִיט דֶר פָּסוּק מֶען זָאל אִים מַלָּה זַיין צוּא אַכְט טֶעג (לְלַמֶּדְךָ שֶׁיֵּשׁ יְלִיד בַּיִת נִמּוֹל לְאַחַר שְׁמוֹנָה יָמִים) [...]ק לֶערוּנְט דִיךְ עֶס קֶען אַמָאהְל זַיין אֲפִילוּ דָאס קִינְד פוּן דִי כְּנַעֲנִישֶׁע דִינְסְט אִיז גְבָּארִין גְוָוארִין בַּיי דֶעם יוּד אִין [...] פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן קֶען אַמָאהְל טְרֶעפֶען מֶען זָאל אִים מַלָּה זַיין נָאךְ אַכְט טֶעג (כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת) וְויא [...]יט אִין דִיא גְמָרָא שַׁבָּת: (יד) וְעָרֵל זָכָר. זָאגְט רַשִׁ״י (כָּאן לָמַד) דָא לֶערוּנְט אוּנְז דֶר פָּסוּק (שֶׁהַמִּילָה בְּאוֹתוֹ מָקוֹם [...]כָּר בֵּין זָכָר לִנְקֵבָה) מֶען דַארְף מַלָּה זַיין דֶעם גְלִיד וָוס עֶר אִיז אוֹיף דֶעם אָרְט וָואס דָארְטֶן אִיז דֶר אוּנְטֶערְשַׁייד [...] אַזָכָר אוּנ אַנְקֵבָה: וַאֲשֶׁר לֹא יִמּוֹל. וָואס עֶר וֶועט זִיךְ נִיט מַל זַיין (מִשֶּׁיַּגִּיעַ לִכְלַל עוֹנְשִׁין וְנִכְרְתָה) אַז דֶם קִינְד וֶועט [...] וֶוערֶן אוּנ עֶר וֶועט קוּמֶען צוּ דִי יָאהְרִין וָוס עֶר דַארְף גֶעשְׁטְרָאפְט וֶוערֶען אוֹיף עֲבֵירוֹת נָאז עֶר וֶועט אַלְט וֶוערֶען [...]וּג יָאהְר] דַאמָאלְס וֶועט זַיין נְשָׁמָה אָפְּגֶעשְׁנִיטֶען וֶוערֶן פוּן אִיר פָאלְק פַאר דִי עֲבֵירָה וָוס עֶר הָט זִיךְ נִיט מַלָּה [...] אֲבָל אָבִיו אֵין עָנוּשׁ כָּרֵת עָלָיו) אָבֶּער דֶער פָאטֶער וֶוערְט נִיט גְשְׁטְרָאפְט מִיט כָּרֵת וַוייל עֶר הָט נִיט מַלָּה גְוֶוען זַיין [...] כָּל עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה) עֶר הָט נִיט מְקַיֵּים גְוֶוען דִיא מִצְוָה צוּ מַל זַיין זוּהְן: וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ.

שפתי חכמים

[…]משמעותו אינו לי׳ ליווי מ״מ ליווי הוא: ח הס״א בקמ״ן [...]שהוא הנימול עלמו לא המל את אחרים כמו ונמלתם שא״כ [...]רא הפועל: ט יעשה יאכל בלירי״י תחת היודי״ן: י דהא [...]ג״כ כתיב כל זכר לדורותיכם יליד בית וגו׳ וכתיב בן ח׳ וכאן כפל עוד יליד ביתך ולא כתיב ח׳ ימים: כ ר״ל ליום ח׳ [...]׳ פס כשתלקו שניס שפחה מעוברת זה שפחה וזה עוברה: ל כגון שקנה שפחה מעותעברה וילדה בשבת אינו דוחה את השבת: מ [הרא״ם] דהל״כ זכר ל״ל. [נח״ין] ול״כ דה״פ דהל״ל וזכר ערל אלא ודאי להכי לא כ׳ וזכר ערל משום דהוה משמע דהליווי הוא לזכר ולא לנקבה ואעפ״י שהמלוה שייך גם גבי נקבה ולא להורות מקום הערלה אבל השתא דכתיב וערל זכר משמע דבעי להורות מקום הערלה וה״פ שהערלה היא במקום שמבדיל בין זכר לנקבה וע״ש: נ דאי

פירוש לתורת אלהים

[…]כֶם אַלֶע זְכָרִים צוּ אַייֶערֶע דוֹרוֹת יְלִיד בָּיִת דֶער [...]נט גְבָּארֶן וֶוערֶן בַּיי דִיר אִין הוֹיז דֶם אִיז אַזוֹ [...]וָּס דִי שִׁפְחָה הָט אִים גִיבָּארֶן בַּיי דִיר אִין הוֹיז [...] אוּנ דֶם קוֹיפוּנְג פוּן דַיין גֶעלְד נָאךְ דֶעם אַז [...] גִיבָּארֶן גְוָוארֶן מִכֹּל בֶּן נֵכָר פוּן אַלֶע פְרֶעמְדֶע [...] אֲשֶׁר לֹא מִזַּרְעֲךָ הוּא וָוס עֶר אִיז נִיט פוּן דַיינֶע [...]: (יג) הִמּוֹל בַּשְׁנִיטֶען יִמּוֹל עֶר זָאל וֶוערֶן בַּשְׁנִיטֶען [...] דֶער וָואס אִיז גִיבָּארֶן גִיוָוארֶן אִין דַיין הוֹיז וּמִקְנַת כַּסְפֶּךָ אוּנ דֶר וָוס דוּ הָאסְט אִים גְקוֹיפְט פַר דַיין גֶעלְד וְהָיְתָה בְרִיתִי בִּבְשַׂרְכֶם לִבְרִית עוֹלָם אוּנ מַיין זִיכֶערְהֵייט זָאל זַיין אִין אַייֶערֶע לַייבֶּער צוּ אַיין אֵייבִּגֶן זִיכֶערְהֵייט: (יד) וְעָרֵל זָכָר אוּנ אַזָכָר וָוס אִיז פַר שְׁטָאפְּט אֲשֶׁר לֹא יִמּוֹל אֶת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ וָוס עֶר וֶועט נִיט בַּשְׁנַיידֶן דָאס פְלֵייש פוּן זַיין פַאר שְׁטָאפּוּנְג וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ זָאל וֶוערִין פַר שְׁנִיטֶען דֶם לַייבּ פוּן אִיר פָאלְק אֶת בְּרִיתִי הֵפַר עֶר הָט פַר שְׁטֶערְט מַיין בְּרִית [ע׳ רש״י]:

ויאמר

[…]ה נאך אפשט אין רש״י דאס ווארט ימול [ובן שמנת ימים ימול] איז דערטייטש ער זאל מלה זיין מיינט מען דער פאטער [אדער דער מוהל] זאל מלה זיין דעם קינד ווען ער וועט אלט ווערין אכט טעג (לשון יפעל) ער זאל טאזן (כמו) ווי (יעשה, יאכל) ער זאל טאהן, ער זאל עסין:

הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ אֶת־בְּרִיתִי
הֵפַר׃ ס טו וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־
אַבְרָהָם שָׂרַי אִשְׁתְּךָ לֹא־תִקְרָא
אֶת־שְׁמָהּ שָׂרָי כִּי שָׂרָה שְׁמָהּ׃
טז וּבֵרַכְתִּי אֹתָהּ וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה
לְךָ בֵּן וּבֵרַכְתִּיהָ וְהָיְתָה לְגוֹיִם מַלְכֵי
עַמִּים מִמֶּנָּה יִהְיוּ׃ יז וַיִּפֹּל אַבְרָהָם

אונקלוס

וְיִשְׁתֵּיצֵי אֱנָשָׁא הַהִ
מֵעַמֵּיהּ יָת קְיָמִי אַשְׁנִ
טו וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָהָם שָׂ
אִתְּתָךְ לָא תִקְרֵי יָת שְׁמַ
שָׂרָי אֲרֵי שָׂרָה שְׁמַהּ׃
טז וַאֲבָרֵךְ יָתַהּ וְאַף אֶ
מִנַּהּ לָךְ בַּר וַאֲבָרְכִ
וּתְהֵי לְכִנְשִׁין מַלְ
דְּשַׁלִּיטִין בְּעַמְמַיָּא מִ
יְהוֹן׃ יז וּנְפַל אַבְרָהָם

תו"א את בריתי יבמות עב סנהדרין
עד : שרי ברכות יג ר"ה יח :
ברכות שם : וברכתיה ר"ה שם : ויפול כו
שם :

בעל הטורים

(יד) הפר . שניס במס' הכא ואידך ואת מלותו הפר שדורש אותו במדרש על המוסך ערלתו כמו הפר דהכא בברית מילה אף מלותו בברית מילה :

רש"י

הנפש . הולך ערירי ומת קודם זמנו (שבת קה): (טו) א תקרא את שמה שרי. דמשמע שרי לי ולא לאחרים: שרה סתם שמה שתהא שרה על כל (ברכות יג) (טז) וברכתי אותה. ומה היא הברכה שחזרה ם לנערותה שנאמר (לקמן יח) היתה לי עדנה: וברכתיה. בה שדים כשנצרכה לכך ע ביום משתה של יצחק שהיו מר עליהם שהביאו אסופי מן השוק ואומרים בננו הוא והנ כל אחת בנה עמה ומניקתה לא הביאה והיא היניקה כולם הוא שנאמר היניקה בנים שרה. ב"ר רמזו במק (יז) ויפל אברהם על פניו ויצחק. זה ת"א

בית יהודא

זאָגט רש"י (הוֹלֵךְ עֲרִירִי וּמֵת קוֹדֶם זְמַנּוֹ) כָּרֵת מֵיינְט מֶען עֶר גֵייט אַלֵיין אָן קִינְדֶר אוּנ עֶר שְׁטַארְבְּט פַאר זַיין צַייט: (טו) [וְלֹא תִקְרָא אֶת שְׁמָהּ שָׂרָי]. זָאלְסְט נִיט רוּפְן אִיר נָאמֶען שָׂרַי (דְּמַשְׁמַע שָׂרַי לִי וְלֹא לַאֲחֵרִים) וָוארוּם אַז דוּ זָאגְסְט צוּ אִיר שָׂרַי, מֵיינְסְטוּ זִיא אִיז שָׂרַי, מַיין הֶערְשַׁאפְטִין, נָאר דַיינֶע אַלֵיין, אִיהְרֶע הֶערְשַׁאפְט וּגֶעוָועלְטִיגְקֵייט] אִיז נָאהָר אוֹיף דִיר אַלֵיין, אָבֶער זִיא הָאט קֵיין שְׂרָרוּת אוֹיף אַנְדֶערֶע מֶענְטְשֶׁען (כִּי שָׂרָה סְתָם שְׁמָהּ) אִיר נָאמֶען זָאל זַיין שָׂרָה (שֶׁתְּהֵא שָׂרָה עַל כֹּל) וַוייל זִיא וֶועט הֶערְשֶׁען אוֹיף אַלֶע מֶענְטְשֶׁן: (טז) [וּבֵרַכְתִּי אוֹתָהּ]. אִיךְ הָאבּ זִיא גֶבֶּענְטְשְׁט (וּמַה הִיא הַבְּרָכָה) וָוס אִיז דִיא בְּרָכָה (שֶׁחָזְרָה לְנַעֲרוּתָהּ) שָׂרָה אִיז צוּרִיק יוּנְג גִיוָוארִין (שֶׁנֶּאֱמַר) וְויא עֶס אִיז גֶעזָאגְט אִין פָּסוּק שָׂרָה הָט גֶעזָאגְט (הָיְתָה לִי עֶ עֶס אִיז צוּא מִיר צוּרִיק גֶעקוּמֶן מַיין יוּגֶענְד: [וּבֵרַכְתִּיהָ]. אוּנ אִיךְ הָאבּ זִיא גִיבֶּענְטְשְׁט מִיט נָאךְ אַבְּרָכָה (בְּהֵנָקַת שָׁדַיִם זָאל קֶענֶען זֵייגִין קִינְדֶר מִיט אִירֶע בְּרִיסְט (כְּשֶׁנִּצְרְכָה לְכָךְ) וֶוען זִיא הָאט דָאס גֶעדַארְפְט (בְּיוֹם מִשְׁתֶּה שֶׁל יִצְחָק) אִין טָאג וָוס אִיז גִיוֶועזֶן דִיא סְעוּדָה פוּן יִצְחָקְס בְּרִית הָאט שָׂרָה גֶעדַארְפְט דִי בְּרָכָה זִיא זָאל קֶענֶען אַלֵיין זֵייגִין קִינְדֶר מְרַנְּנִים עֲלֵיהֶם) וָוארוּם מֶענְטְשִׁין הָאבֶּן גֶרֶעט אוֹף אַבְרָהָם מִיט שָׂרָה, זֵייא הָאבִּין גִיזָאגְט (שֶׁהֵבִיאוּ אֲסוּפִי מִן הַשּׁוּק) זֵיי הָ גֶעבְּרֵיינְגְט אַפְרֶעמְדֶע קִינְד פוּן גַאס (וְאוֹמְרִים בְּנֵנוּ הוּא) אוּנ זֵייא זָאגִין דָאס אִיז אוּנְזֶער קִינְד (וְהֵבִיאָה כָּל אַחַת בְּנָהּ דִי וַוייבֶּער וָוס זֶענֶען גֶעקוּמֶן צוּא דִיא סְעוּדָה הָאט יֶעדֶערֶע גִיבְּרֵיינְגְט מִיט זִיךְ אִיר זֵייגֶענְדִיגֶע קִינְד (וּמְנִיקְתָּהּ לֹא הֵ אוּנ דִי זֵייגֶערִינְס וְדִיא הַאמֶעךְ הָאבֶּן זֵיי נִיט מִיט גִבְּרֵיינְגְט (וְהִיא הֵנִיקָה אֶת כּוּלָּם) אוּנ שָׂרָה הָאט גֶעגֶעבִּין זֵייגִין אַלֵי (הוּא שֶׁנֶּאֱמַר) דָאס זָאגְט דֶער פָּסוּק (הֵנִיקָה בָּנִים שָׂרָה) שָׂרָה הָט גֶעגֶעבִּין זֵייגִין קִינְדֶער, זִיא הָאט דָאךְ נָאר גֶעהַאט קִינְד, פַּר וָואס זָאגְט דֶער פָּסוּק בָּנִים קִינְדֶער, נָאר מֶען מֵיינְט דִיא פְרֶעמְדֶע קִינְדֶער (בְּרֵאשִׁית רַבָּה רְמָזוֹ בְּמִקְצָת מִדְרָשׁ שְׁטֵייט אַבִּיסֶעל פוּן דֶעם דְרַ"שׁ: (יז) [וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל פָּנָיו וַיִּצְחָק]. זָאגְט רש"י (זֶה תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס וַחֲדִי לָשׁוֹן שִׂ

שפתי חכמים

פדיין קטן הוא אינו בר עונשין ולמה יתחייב כרת וק"ל: ס דאל"כ מאי וברכתי אותה גאח"כ וגם נתתי ממנה לך בן אלא ודאי קאי על הברכה שקודם לכן והוא הנערות: ע דאל"כ מאי וברכתיה אחר הכן דהא כל יולדת מניקה את בנה וה"ה שרה כשחזרה לנע

ליקוטי נחמיה

(טו) שָׂרַי אִשְׁתְּךָ לֹא תִקְרָא אֶת שְׁמָהּ שָׂרָי וגו'. דִי גְרוֹיסְקֵייט פוּן וַוייבֶּר זֶענֶען דָא צְוַוייעֶרְלַייא, עֶס אִיז דָא אַאִשָּׁה וָוס אִיר גְרוֹיסְקֵייט אִיז פוּן אִיר מַאן, וַוייל אִיר מַאן אִיז אַמֶלֶךְ אִיז זִיא אַמַלְכָּה, אוּנ עֶס אִיז דָא אַאִשָּׁה וָוס זִיא אַלֵיין אִיז אַפְּרִינְצֶעסִין, אַטָאכְטֶער פוּן אַמֶלֶךְ, וֶוען אַבְרָהָם הָט גְרוּפִין זַיין וַוייבּ שָׂרַי, אִיז דֶערְטַייטְשׁ אִירֶע גְרוֹיסְקֵייט קוּמְט פוּן מִיר, פוּן אַבְרָהָם, אַבְרָהָם אִיז אַשַׂר, הָט עֶר זִיא גֶערוּפִין שָׂרַי, הָט הקב"ה גִזָאגְט צוּא אַבְרָהָם זָאלְסְט נִיט רוּפִין דַיין וַוייבּ שָׂרַי, וָוארוּם אִיר גְרוֹיסְקֵייט אִיז נִיט פוּן דִיר, אִיר גְרוֹיסְקֵייט אִיז פוּן אִיר אַלֵיין דֶרִיבֶּר זָאלְסְטוּ זִיא רוּפִין שָׂרָה:

פירוש לתורת אלהים

(טו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם אוּנ גָאט הָאט גְזָאגְ אַבְרָהָם שָׂרַי אִשְׁתְּךָ דַיין וַוייבּ שָׂרַי לֹא תִקְרָא אֶת שָׂרַי זָאלְסְט נִיט רוּפֶען אִיר נָאמֶען שָׂרַי כִּי שָׂרָה דֶען שָׂרָה אִיז אִיר נָאמֶען: (טז) וּבֵרַכְתִּי אוֹתָהּ אוּנ וֶועל זִיא בֶּענְטְשֶׁן וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה לְךָ בֵּן אוּנ אִיךְ דִיר גֶעבֶּען אַזוּהְן פוּן אִיר וּבֵרַכְתִּיהָ אוּנ אִיךְ בֶּענְטְשֶׁן זִיא וְהָיְתָה לְגוֹיִם אוּנ זִיא וֶועט זַיין צוּ פֶ עֶס וֶועלֶן פוּן אִיר אַרוּס קוּמֶן פֶעלְקֶער מַלְכֵי עַמִּים יִהְיוּ קִינִיגֶן אִיבֶּער פֶעלְקֶער וֶועלֶן פוּן אִיר זַיין [שֵׂ"

(יז) וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל פָּנָיו אִיז אַבְרָהָם גִיפַאלֶן אוֹף זַיין פָּנִים וַיִּצְחָק אוּנ הָאט זִיךְ גִיפְרֵייט וַיֹּאמֶר בְּלִבּוֹ אוּנ הָ

עַל־פָּנָיו וַיִּצְחָק וַיֹּאמֶר בְּלִבּוֹ הַלְּבֶן מֵאָה־שָׁנָה יִוָּלֵד וְאִם־שָׂרָה הֲבַת־תִּשְׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד׃ יח וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־הָאֱלֹהִים לוּ יִשְׁמָעֵאל

...וחדי ואמר בלבה
...מאה שנין יהי ולד
...שרה הבת תשעין
...תליד: יח ואמר
...הם קדם יי לוי

הולדות אהרן
...וחס שרה פליעה כו :

רש"י

...חדי ושל שרה לשון מחוך למדת שאברהם האמין ושמח
...לא האמינה ולגלגה וזהו שהקפיד הקב"ה על שרה
...פיד על אברהם : הלבן . יש תמיהות שהן קיימות
...(ש"א כ) הנגלה נגליתי (ש"ב טו) הרואה אתה אף זו
...מת וכך אמר בלבו הנעשה חסד זה לאחר מה שהקב"ה
...י : ואם שרה הבת תשעים שנה. היתה כדאי
...וע"פ שדורות הראשונים היו מולידין בני ת"ק שנה
...ברהם נתמעטו השנים צ ככר ובא תשות כח בעולם
...ול מעשרה דורות שמנח ועד אברהם שמיהרו
...יקן ק בני ס' ובני ע' : (יח) לו ישמעאל יחיה .

בית יהודא

דעם ויצחק טייטשט דר תרגום (וחדי) אברהם האט זיך געפרייט (ושל שרה לשון מחוך) אונ דעם ותצחק וואס שטייט ביי שרה טייטשט דר תרגום זיא הט געלאכט (למדת שאברהם האמין ושמח) פון דאגן קענסטו לערנן אברהם הט געגלויבט די רייד פון הקב"ה דריבער האט ער זיך געפרייט (ושרה לא האמינה ולגלגה) אונ שרה הט ניט געגלויבט דריבר האט זיא געלאכט פון דיא רייד וואס דר מלאך האט צו איר גערעט) (וזהו שהקפיד הקב"ה על שרה) דריבר איז הקב"ה בייז געוועזן אוף שרה (ולא הקפיד על אברהם) אונ ער איז ניט בייז גיוועזן אוף אברהם : [הלבן] . האט רש"י פר וואס שטייט הלבן, ...שטייט ניט הבן, ווי עס שטייט אויף שרה הבת תשעים אונ עס שטייט ניט הבת, זאגט רש"י (יש תמיהות ...מות) עס זענען דא וואנדער וואס זייא זענען טאקי וואנדר עס זאל אזו זיין ווייל דס איז געגען די נאטור אונ ...ויבט ניט אז עס וועט אזוי זיין, פון דעסטוועגן איז אזוי (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק (הנגלה נגליתי וגו') הקב"ה ...זאגט צוא עלי בין איך דען גזעהן געווארין צוא דיינע אלטערין ווען זיי זענען גיוועזן אין מצרים, אונ אין אמת ...ב"ה געזעהן גיווארין צו אהרן ווען די יודין זענען נאך גיוועזן אין מצרים, נאך שטייט אין פסוק דוד המלך האט ...צוא צדוק (הרואה אתה) עס געפעלט דיר דוא זאלסט גיין צוריק אין ירושלים? איך נויים עס דארף דיר ניט געפעלין, ...טוועגן איז אים גיפעלין אונ ער איז גגאנגן צוריק אין ירושלים (אף זו היא קיימת) דער וואנדער איז אויך גווארן ...ר בלבו) אונ אזו האט אברהם געטראכט אין הארצין (הלבן מאה שנה יולד) צו איין אנדער מענטש וואס איז אלט ...ט יאהר וועט דען צו אים גיבארין ווערען אקינד (הנעשה חסד לאחר מה שהקב"ה עושה לי) איז דען צוא איין מענטש געטאן גווארין אזו אחסד וויא הקב"ה טוהט צו מיר ואונ ווייל דער ווארט "הלבן" גייט ניט אוף אברהם, ...איין אנדרן והלבן מאה שנה , אוב צו אזעלכין וואס איז אלט הונדערט יאהר וויא איך] דריבער שטייט הלבן . ...בן]: ואם שרה הבת תשעים שנה]. (היתה כדאי לילד) אונ שרה וואס זיא איז אלט ניינציג יאהר איז זיא ווערט עס ...א איר גטאהן ווערין אזו אגרויסער נס זיא זאל גיבארין אקינד, זאגט רש"י (ואף על פי שדורות הראשונים היו מולידין ...ט מאות שנה) אפילו די ערשטע דורות פלעגין גבארין קינדער ווען זייא זענען אלט גיוועזן פינף הונדערט יאהר, ...בימי אברהם נתמעטו השנים כבר) אין דיא צייט פון אברהם זענען גיוועזן ווייניגער די יאהרין פון די מענטשין, ...טשין האבין גיט געלעבט אזו לאנג וויא פריער (ובא תשות כח לעולם) עס איז גקומן אשוואכקייט אוף דיא מענטשין ...ח) (צא ולמד מעשרה דורות שמנח ועד אברהם) דאס קענסטו לערנן אונ וויסן פון די צעהן דורות וואס זענן גוועזן ...ביז אברהם (שמהרו תולדותיהן בני ששים ובני שבעים) זיי האבין אנגעהויבין געבערין קינדער ווען זייא זענען גיוועזן ...יאהר אדער זיבעציג יאהר, דס האט ביי זיי געהייסין די עלטערע יאהרין : (יח) לו ישמעאל יחיה לפניך . הלואי

שפתי חכמים

...שלדרכה לכך וכו' : פ כלומר שאין כאין להכחיש הענין כלומר יש ...ש לעשות אף שהוא נגד הטבע אך אין כל אדם זוכה לזה ...עמו השם כמו שעושה עמי ואע"פ שכ' רש"י אחר זה וכך ...ו הנעשה חסד זה לאחר מה שהקב"ה עושה לי א"כ גם זה ...שבא להכחיש י"ל דאין זה הכחשת הענין שיהא אחת מן ...אבל היא נתינת שבח להש"י שמתחסד עמו יותר מעם אחר ...ל ולא כקו' הרא"ם : צ כתב הרא"ם לא הבינותי דבריו בזה ...פ שנתמעטו השנים בימי אברהם עדיין הקושיא במקומה ...אלא היה לו לתמוה על זה כי יחס הק' אל קע"ס שהם שנותיו של אברהם כיחס החמש מאות אל תתק"נ שהם שנותיו של נח בקרוב וכו' והאריך בקושיא ונראה כי עיקר תמיהת אברהם היה על שהיו שניהם זקנים דאפשר שיוליד זקן עם אשתו ילדה אבל אם שניהם זקנים וילדו הוה דבר תמוה ובזה יתיישב קו' הרא"ם ודו"ק ועוד הקשה נ"ס פריך רש"י מנח והרי גבי נח ע"פ הגזירה היתה שנסתם מעיינו כדי שלא יוליד בן שיגיע לעונשין קודם המבול וי"ל כי לא היה בגזירה אלא שיסתם מעיינו אבל מה שהוליד אחר ת"ק שנה לא בגזירה היה אלא בטבע ודו"ק : ק בתחלה לא היו ראויין להוליד אלא לאחר ק' שנה כי באותן שנים היה בן מאה נער כבן י"ג

פירוש לתורת אלהים

...בט אין זיין הארץ הלבן מאה שנה יולד צו אזעלכן ...אלט הונדערט יאר זאל ווערן גבארן איז דען ...גווארן אזו אחסד צו אנדרן וואס גאט טוט מיט ...ם שרה הבת תשעים שנה תלד אונ אוב שרה וואס זי ...ט ניינציג יאר זאל זיין ראוי צו גיבארן [ע' רש"י] : ...אמר אברהם הט אברהם גזאגט צו גאט לו הלואי

ליקוטי יהודא

(יח) לו ישמעאל יחיה לפניך . דר ספר שב"ר שרייבט למשל אפאטער הט געברייננגט זיין קינד אמתנה, ניס, אונ ער הט ארייגעשאטין דעם קינד די ניס אין זייגע ביידי הענט, נאכדעם זאגט ער צום קינד איך וועל דיר געבין אעפיל גוויך, זאגט דם קינד וואס זאל איך טאן מיט די ניס, דו ווילסט די ניס ביי מיר צוריק געמן אונ געבין מיר פר זיי דעם עפיל, איך האב דאך פוהלע הענט, זאגט דר פאטער צו אים די ניס לייג ארייז אין קעשענע, אונ נעם דעם עפיל

הקב"ה הט גזאגט צו אברהמען אשר יצא ממעיך . דער קינד וואס וועט פון דיר גיבארין ווערין וועט דיך ירשנן. ווארטער האט אברהם געמיינט אז ער וועט גאר האבין איין קינד, ווי הקב"ה האט אים געגעבין ישמעאל.

יִחְיֶה לְפָנֶיךָ׃ יט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲבָל שָׂרָה אִשְׁתְּךָ יֹלֶדֶת לְךָ בֵּן וְקָרָאתָ אֶת־שְׁמוֹ יִצְחָק וַהֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי

יִשְׁמָעֵאל יִתְקַיַּם קֳדָמ
יט וַאֲמַר יְיָ בְּקוּשְׁטָא
אִתְּתָךְ תְּלִיד לָךְ
וְתִקְרֵי יָת שְׁמֵהּ
וַאֲקִים יָת קְיָמִי

רש"י

הלואי שיחיה ישמעאל איני כדאי לקבל ר מתן שכר יחיה לפניך. יחיה ביראתך ש כמו התהלך לפנ קדמי: (יט) אבל. ל' אמתת דברים וכן (לקמן מב אשמים אנחנו (מ"ב ד) אבל בן אין לה: וקראת את יצחק. על שם הצחוק. וי"א על שם העשרה נסיונות שנה של שרה וח' ימים שנימול וק' שנה של אברהם. ואת בריתי למה נאמר הרי כבר כתיב ואתה את תשמור אתה וזרעך וגו' אלא לפי שאומר והקמותי בני ישמעאל ובני קטורה בכלל הקיום ת"ל והקמו בריתי אתו ולא עם אחרים. ואת בריתי אקים את למה נאמר אלא למד שיהיה קדוש מבטן. ד"א אמר מכאן למד ק"ו בן הגבירה מבן האמה כתיב הנה אותו והפריתי אותו והרביתי אותו זה ישמעאל ואת בריתי הקים את יצחק): את בריתי.

בית יהודא

זָאל יִשְׁמָעֵאל לֶעבִּין (אֵינִי כְּדַאי לְקַבֵּל מַתַּן שָׂכָר כָּזֶה) אִיךְ בִּין גִיט וֶוערְט צוּ הָאבִּין אַזוֹ אַשְׂכַּר נְצוּ מִיר זָאל גִיבָּארִין וֶוערֶן אַזוּהְן פוּן שָׂרָה: וְיִחְיֶה לְפָנֶיךָ. עֶר זָאל לֶעבִּין פַר דִיר מֵיינְט מֶען (יִחְיֶה בְּיִרְאָתֶךָ) עֶר זָאל לֶעבִּין מִיט מוֹרָא פַר דִיר (כְּמוֹ) וִוי הקב"ה הָט גִיזָאגְט צוּ אַבְרָהָמֶען (הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי), גֵייא פַר מִיר, טַייטְשְׁט דֶער תַּרְגּוּם (פְּלַח קֳדָמַי), זָאלְסְט דִינֶען פַר מִיר: (יט) וַאֲבָל. (לְשׁוֹן אֲמִתַּת דְּבָרִים), אֲבָל אִיז דֶער טַייטְשׁ בֶּאֱמֶת (וְכֵן) אוּנ אַזוֹ אִיז דֶער טַייטְשׁ (אֲבָל אֲשֵׁמִים אֲנַחְנוּ) בֶּאֱמֶת זֶענֶען מִיר שׁוּלְדִיג, נָאךְ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (אֲבָל בֵּן אֵין לָהּ) עֶס אִיז אֱמֶת זִי הָט קֵיין זוּהְן: וְקָרָאתָ אֶת שְׁמוֹ יִצְחָק. דוּ זָאלְסְט רוּפִין זַיין נָאמֶען יִצְחָק (עַל שֵׁם הַצְּחוֹק) וֶועגִין דֶעם גֶעלֶעכְטֶער נְדִי פְרֵייד! וָואס דוּ הָאסְט גֶעלַאכְט (וְיֵשׁ אוֹמְרִים) אַנְדֶרֶע זָאגִין (עַל שֵׁם הָעֲשָׂרָה נִסְיוֹנוֹת) וֶועגִין דִי צֶעהְן פְּרוּבִּין ווָס אַבְרָהָם אִיז גֶעפְּרוּבְּט גִיוָוארִין (וצ' שָׁנָה שֶׁל שָׂרָה) אוּנ דִי נֵיינְצִיג יָאהְר וָוס שָׂרָה אִיז אַלְט גִיוֶוען וֶוען זִיא הָאט אִים גֶעבָּארִין (וח' יָמִים שֶׁנִּמּוֹל) אוּנ וָואס עֶר אִיז גֶעמַלְת גִיוָוארֶן צוּ אַכְט טָאג (וק' שָׁנָה שֶׁל אַבְרָהָם) אוּנ דִי הוּנְדֶערְט יָא אַבְרָהָם אִיז אַלְט גִיוֶוען וֶוען יִצְחָק אִיז גִיבָּארִין גִיוָוארֶן נִדַם אִיז דֶער וָוארְט יִצְחָק, י אִיז צֶעהְן, צ אִיז נֵיינְצִיג, אַכְט, ק אִיז הוּנְדֶערְט!(סְפָרִים אֲחֵרִים) אַנְדֶרֶע סְפָרִים שְׁרַייבֶּען (וְאֶת בְּרִיתִי לָמָּה נֶאֱמַר) צוּ וָואס הָאט הקב"ה גֶעזָא אַבְרָהָם (וְאֶת בְּרִיתִי אָקִים אֶת יִצְחָק) אִיךְ וֶועל אוֹיפְשְׁטֶעלִין מַיין פַארְבִּינְדוּנְג מִיט יִצְחָק (הֲרֵי כְּבָר כְּתִיב וְאַתָּה אֶת תִּשְׁמוֹר אַתָּה וְזַרְעֲךָ) הקב"ה הָאט דָאךְ שׁוֹין אֵיין מָאל גִזָאגְט צוּ אַבְרָהָמֶען דוּ זָאלְסְט הִיטֶן מַיין פַארְבִּינְדוּנְג דוּ א קִינְדֶער וָוס אִיךְ הָאבּ גְמַאכְט מִיט דִיר אוּנ מִיט דַיינֶע קִינְדֶער (אֶלָּא לְפִי שֶׁאוֹמֵר וַהֲקִימוֹתִי וגו' לְזַרְעוֹ אַחֲרָיו) נָאר וַוייל הָאט גֶעזָאגְט אוֹף אַבְרָהָמֶען אִיךְ וֶועל אוֹיפְשְׁטֶעלִין מַיין פַארְבִּינְדוּנְג מִיט זַיינֶע קִינְדֶער (יָכוֹל בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי קְטוּ הַקִּיּוּם) וָואלְט מֶען מֵיינֶען דִי קִינְדֶער פוּן יִשְׁמָעֵאל אוּנ דִיא קִינְדֶער פוּן קְטוּרָה זֶענֶען אוֹיךְ אִין דֶעם פַארְבִּינְדוּנְג לֵימַר וַהֲקִימוֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתּוֹ) לֶערוּנְט אוּנְז דֶער פָּסוּק הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָט גֶעזָאגְט אִיךְ וֶועל אוֹיף שְׁטֶעלֶען נ מַיין פַרְבִּינְדוּנְג מִיט אִים וּמִיט יִצְחָק! (וְלֹא עִם אֲחֵרִים) נִיט מִיט דִיא אַנְדֶערֶע קִינְדֶער פוּן אַבְרָהָם! (וְאֶת בְּרִיתִי אָקִים אֶ הקב"ה הָאט גְזָאגְט אִיךְ וֶועל הַאלְטֶן מַיין פַארְבִּינְדוּנְג מִיט יִצְחָק, פְרֶעגְט רַשִׁ"י (לָמָּה נֶאֱמַר) צוּ וָוס זָאגְט דָס ה הקב"ה הָט דָאךְ אַמָאהְל דָם גֶעזָאגְט נְדוּ זָאלְסְט רוּפֶן זַיין נָאמֶען יִצְחָק אוּנ אִיךְ וֶועל אוֹיפְשְׁטֶעלֶען מַיין פַאר מִיט אִים! (אֶלָּא לָמַד שֶׁהָיָה קָדוֹשׁ מִבֶּטֶן) נָאר דֶער פָּסוּק לֶערוּנְט אוּנְז אַז יִצְחָק אִיז גֶעהַיילִיגְט גְוָוארֶן פוּן הקב"ה אִיז נָאךְ גְוֶוען אִין זַיין מוּטֶערְם בּוֹיךְ *) (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַזוֹיךְ זָאגְט דֶער מְדְרָשׁ רַבִּי אַבָּא זָאגְט (מִכָּאן לָמַד קַ בֶּן הַגְּבִירָה מִבֶּן הָאָמָה) פוּן דַאנֶען לֶערְנֶען מִיר צוּא זָאגֶן אַקַל וָחוֹמֶר, יִצְחָק וָוס עֶר אִיז דֶר זוּהְן פוּן שָׂרָה, אוּנ י ווָס עֶר אִיז דֶר זוּהְן פוּן הָגָר דִיא דִינְסְט פוּן שָׂרָה, מַאדָאךְ יִשְׁמָעֵאל ווָס עֶר אִיז דֶר זוּהְן פוּן הָגָר דִיא דִינְסְט פ הָאט הקב"ה אִים צוּגֶעזָאגְט (הִנֵּה בֵּרַכְתִּי אוֹתוֹ) אִיךְ הָאבּ אִים גְבֶּענְטְשְׁט (וְהִפְרֵיתִי אוֹתוֹ) אִיךְ וֶועל אִים פְרוּ מַאכֶן אֶער וֶועט הָאבִּן קִינְדֶער! (וְהִרְבֵּיתִי אוֹתוֹ) אִיךְ וֶועל אִים מֶעהְרִין נֶער וֶועט פִיל קִינְדֶער הָאבֶּן! (זֶה יִשְׁמָעֵאל) דָ גֶעזָאגְט גְוָוארֶן אוֹיף יִשְׁמָעֵאל (וְקַל וָחוֹמֶר וְאֶת בְּרִיתִי אָקִים אֶת יִצְחָק) וֶועל אִיךְ דָאךְ הַאלְטֶען מַיין פַארְבִּינְד יִצְחָק גֶעוִוים: וְאֶת בְּרִיתִי. מַיין פַארְבִּינְדוּנְג (בְּרִית הַמִּילָה תְּהֵא מְסוּרָה לְזַרְעוֹ שֶׁל יִצְחָק) דָם בְּרִית פוּן מִילָה זַיין

שפתי חכמים

עכשיו ואחר כך נתמעטו השנים והתחילו להוליד לשלשים שנה ומה שהוליד אברם בן ק' שנה ל"ק מידי כי עיקר התימא הוא בזקן שנחלש טבעו שיוליד עם זקנה וכזה יתורצו כל תמיהות הרא"ם ודו"ק. וכעין זה מצאתי בשם מהרש"ל: ר לא שלא היה חפץ בבשורת יצחק: ש וא"ת והיאך יתפלל על יראת שמים הא אמרינן הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים וי"ל דס"פ לו ישמעאל יחיה ר"ל שהתפ שיחיה ומ"ש לפניך דהיינו ביראתך לא שהיה מתפלל ע"ז אמר וטוב שיחיה ביראתך ויהיו שני בקשות האחת שיחיה ביראתך דאל"כ לפניך ל"ל [נח"ין] דס"ק ביראתך באם יחי אבל אם יהיה רשע אינני מליץ על הרשעים ואין זו בקשה:

ליקוטי יהודא

הָט אַבְרָהָם גִרֶעכְנְט דָאס אִיז דֶער קִינְד וָואס הקב"ה הָאט אִים צוּ גְזָאגְט צוּ גֶעבִּין, נָאכְדֶעם וִוי הקב"ה הָט אִים גְזָאגְט שָׂרָה וֶועט גִיבֶּארִין אַזוּהְן הָט אַבְרָהָם גְרֶעכוּנְט הקב"ה וֶועט בַּיי אִים צוּ נֶעמֶן יִשְׁמָעֵאל אוּנ פַאר יִשְׁמָעֵאל וֶועט עֶר אִים גֶעבִּין יִצְחָק, דְרִיבֶּער הָאט אַבְרָהָם גֶעזָאגְט צוּ הקב"ה לוּ יִשְׁמָעֵאל יִחְיֶה לְפָנֶיךָ, הַלְוַאי זָאל יִשְׁמָעֵאל לֶעבִּין, הָט הקב"ה אִיהְם גֶענְפֶערְט, וּלְיִשְׁמָעֵאל שְׁמַעְתִּיךָ, אִיךְ הָאבּ גִיהֶערְט וָוס דוּא הָאסְט גִיבֶּעטִין פַאר יִשְׁמָעֵאל, א נִיט אַוֶועק נֶעמֶען פוּן דִיר דַיין זוּהְן יִשְׁמָעֵאל, דוּא וֶועסְט הָאבִּין בֵּיידֶע קִינְדֶער יִצְחָק אוּנ יִשְׁמָעֵאל:

פירוש לתורת אלהים

יִשְׁמָעֵאל יִחְיֶה לְפָנֶיךָ יִשְׁמָעֵאל זָאל לֶעבֶּן פַר דִיר (יט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הָט גָאט גְזָאגְט אֲבָל פַר וָואר שָׂרָ דַיין וַוייבּ שָׂרָה וֶועט דִיר גְבֶּארֶן אַזוּהְן וְקָרָאתָ יִצְחָק אוּנ דוּ זָאלְסְט רוּפֶן זַיין נָאמֶען יִצְחָק

*) הערה וארום ווי אזוי האט הקב"ה געקענט זאגין איך וועל אופשטעלין מיין פארבינדונג מיט יצחק [איידער יצחק איז גיבארין גיווארן וועט יצחק זיין ארשע, דריבער איז געווים אז יצחק איז געהייליגט גיווארין איידער ער איז גיבארין גיווארין ער זאל זיין אצדי

אִתּוֹ לִבְרִית עוֹלָם לְזַרְעוֹ אַחֲרָיו׃
כ וּלְיִשְׁמָעֵאל שְׁמַעְתִּיךָ הִנֵּה ׀ בֵּרַכְתִּי
אֹתוֹ וְהִפְרֵיתִי אֹתוֹ וְהִרְבֵּיתִי אֹתוֹ
בִּמְאֹד מְאֹד שְׁנֵים־עָשָׂר נְשִׂיאִם
יוֹלִיד וּנְתַתִּיו לְגוֹי גָּדוֹל׃ כא וְאֶת־
בְּרִיתִי אָקִים אֶת־יִצְחָק אֲשֶׁר תֵּלֵד
לְךָ שָׂרָה לַמּוֹעֵד הַזֶּה בַּשָּׁנָה
הָאַחֶרֶת׃ כב וַיְכַל לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיַּעַל
אֱלֹהִים מֵעַל אַבְרָהָם׃ כג וַיִּקַּח
אַבְרָהָם אֶת־יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ וְאֵת כָּל־
יְלִידֵי בֵיתוֹ וְאֵת כָּל־מִקְנַת כַּסְפּוֹ
כָּל־זָכָר בְּאַנְשֵׁי בֵּית אַבְרָהָם וַיָּמָל

ם עָלַם לִבְנוֹהִי
הִי׃ כ וְעַל יִשְׁמָעֵאל
ת צְלוֹתָךְ הָא
ת יָתֵהּ וְאַפֵּשׁ יָתֵהּ
יָתֵהּ לַחֲדָא לַחֲדָא
עֲשַׂר רַבְרְבַיָּא יוֹלִיד
הּ לְעַם סַגִּי׃ כא וְיָת
אֲקִים עִם יִצְחָק דִּי
לָךְ שָׂרָה לִזְמְנָא
בְּשַׁתָּא אָחֳרַנְתָּא׃
שֵׁיצֵי לְמַלָּלָא עִמֵּהּ
לַק יְקָרָא דַּיְיָ
וֹהִי דְּאַבְרָהָם׃
דְבַר אַבְרָהָם יָת
אל בְּרֵהּ וְיָת כָּל
בֵּיתֵהּ וְיָת כָּל זְבִינֵי
כָּל דְּכוּרָא בַּאֲנָשֵׁי
אַבְרָהָם וּגְזַר יָת

בעל הטורים

ת בריתי אקים הו׳ ...ק. אקים
קן אשר קידש ידיד מבטן׃

רש״י

תהא מסורה לזרעו של יצחק׃ (כ) שנים
נשיאם. כעננים יכלו א כמו (משלי כה) נשיאים
(כב) מעל אברהם. לשון נקיה הוא כלפי שכינה

בית יהודא

גגעבן געווארן נאר צו דיא קינדר פון יצחק׃ (כ) ושנים עשר
נשיאים). זאגט רש״י דריבער הט הקב״ה געזאגט דעם
ווארט נשיאים ווייל נשיאים איז אמאהל דרטייטש וואלקינם
צו ווייזן (כעננים יכלו) זיי וועלן פארלענדט ווערן וויא די
(כמו) וויא עס שטייט אין פסוק (נשיאים ורוח) וואלקין אונ ווינט׃ (כב) ומעל אברהם). הארט רש״י עס
דארפט שטיין הקב״ה איז אוועקגעגאנגען (מן אברהם) פון אברהם, פאר וואס שטייט מעל אברהם, פון איבער
זאגט רש״י (לשון נקיה הוא כלפי שכינה) פאר הקב״ה איז דאס אשיינער ווארט, צוזאגען מעל אברהם,

דעת זקנים מבעלי התוספות

ת בריתי אקים את יצחק. אקי״ם נוטריקון אשר קידש
ידיד מבטן׃

שפתי חכמים

צריך לב׳ הפי׳ דאלו משום האחוק ה״ל למקרי אחוק כלא י׳. ומה
ענין הי׳ אלא על שם הי׳ נשיונות ואין לפרש הי׳ נשיונות רק עם ח׳
של מילה וג׳ וק׳ של אברהם ושרה וכהאי טעמא אהוד לא סגי דקאמר
פי׳ אחוק עשה ונראה דמשום לאחוק נקרא כן׃ א [קל״מ] דאל״כ למה לא קרא אותם שבטים כבני יעקב שהוא לשון גבורה א

פירוש לתורת אלהים

נ׳ אֶת בְּרִיתִי איך וועל בשטעטיגן מיין זיכרהייט
ים לִבְרִית עוֹלָם צו איין אייביגען זיכרהייט לְזַרְעוֹ
ו זיינע קינדר נאך איהם וועלען זיין נאך איה [עיין רמב״ן]׃
שְׁמָעֵאל אונ פון וועגן ישמעאל וואס דו האסט
געבעטען (לו ישמעאל יחיה לפניך) שְׁמַעְתִּיךָ האב
יך צו געהארכט דאס הייסט איך האב מקבל
דיין תפלה הִנֵּה בֵּרַכְתִּי אֹתוֹ איך האב איהם
בענשט וְהִפְרֵיתִי אֹתוֹ אונ איך וועל איהם פרוכפערן
י אֹתוֹ בִּמְאֹד מְאֹד אונ וועל איהם מערען זייער
עשר נְשִׂיאִים יוֹלִיד צוועלף הארען וועט ער
ן געבארען וּנְתַתִּיו לְגוֹי גָּדוֹל אונ איך וועל
מאכען צו א אגרויס פאלק [עיין רמב״ן].
ואת בְּרִיתִי אָקִים אֶת יִצְחָק אונ מיין זיכערהייט
וועל איך באשטעטיגן מיט יִצְחָק אֲשֶׁר תֵּלֵד לְךָ שָׂרָה
לַמּוֹעֵד הַזֶּה בַּשָּׁנָה הָאַחֶרֶת וואס שרה וועט געבארין צו
דיר צו דער זעלביגר צייט אין דעם אנדערען יאר
(כב) וַיְכַל לְדַבֵּר אִתּוֹ אונ ער הט אום געלאזט צו ריידען
מיט איהם וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל אַבְרָהָם אונ גאטס כבוד הט
זיך אפ געטאן פון אברהם׃ (כג) וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת יִשְׁמָעֵאל
בְּנוֹ אונ אברהם הט גנומען זיין זוהן ישמעאל וְאֵת כָּל
יְלִידֵי בֵיתוֹ אונ אלי זיינע קנעכט וואס זענען געבורען
געווארען אין זיין הויז וְאֵת כָּל מִקְנַת כַּסְפּוֹ אונ אלי די וואס
ער הט געקופט פאר זיין געלד כָּל זָכָר בְּאַנְשֵׁי בֵּית אַבְרָהָם
אלי זכרים פון דעם הויז געזונד פון אברהם וַיָּמָל אֶת
בְּשַׂר עָרְלָתָם אונ ער הט פאר שניטען די ערלה פון זייער
פלייש בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה אין מיטין העלען טאג [עי׳ רא״ם].

אֶת־בְּשַׂר עָרְלָתָם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ אֱלֹהִים: מפטיר
כד וְאַבְרָהָם בֶּן־תִּשְׁעִים וָתֵשַׁע שָׁנָה
בְּהִמֹּלוֹ בְּשַׂר עָרְלָתוֹ: כה וְיִשְׁמָעֵאל
בְּנוֹ בֶּן־שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּהִמֹּלוֹ
אֵת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ: כו בְּעֶצֶם הַיּוֹם

אונקלוס

בִּשְׂרָא דְעָרְלַתְהוֹן יוֹמָא הָדֵין כְּמָא דִי עִמֵּהּ יְיָ: כד וְאַבְרָהָם בַּר תִּשְׁעִין וּתְשַׁע שְׁנִין כַּד גְּזַר בִּשְׂרָא דְעָרְלְתֵהּ: כה וְיִשְׁמָעֵאל בְּרֵהּ בַּר תְּלַת עַשְׂרֵי שְׁנִין כַּד גְּזַר יָת בִּשְׂרָא דְעָרְלְתֵהּ: כו בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין אִתְגְּזַר (נ"י

רש"י

ולמדנו (ב"ר) שהצדיקים מרכבתו של מקום: (כג) בעצם היום. בו ביום שנצטוה ביום ולא בלילה לא נתיירא מן הגוים ולא מן הלצנים ושלא יהיו אויביו ובני דורו אומרים אילו ראינוהו לא הנחנוהו למול ולקיים מצותו של מקום: ויימל. ל' ב ויפעל: (כד) בהמולו. בהפעלו ג בהבראם (לעיל ב) (בהמולו. נטל אברהם סכין ואחז בערלתו ורצה לחתוך והיה מתירא שהיה זקן ונתיירא. הקב"ה שלח ידו ואחז עמו שנאמר וכרות עמו הברית לא נאמר אלא עמו. ב"ר רש"י ישן): (כה) בהמולו את בשר ערלתו. באברהם לא נאמר את לפי שלא היה חסר אלא חתוך בשר שכבר נתמעך ע"י תשמיש. אבל ישמעאל שהי' ילד הוזקק לחתוך ערלה ד ולפרוע המילה לכך נאמר בו את (ב"ר): (כו) בעצם היום הזה. שמלאו לאברהם

בית יהודא

פון איבער אברהם (ולמדנו) אונ מיר לערנן פון דיא צוויי ווערטר מעל אברהם (שהצדיקים מרכבתו של שכינה) כביכול הקב"ה רוהט אוף די צדיקים ואזו וויא אמענטש אוף זיין רייטוואגן, אזו וויא אריטוואגין וואהין ער גייט ציהט ער דעם מענטש וום זיצט אוף אים מיט זיך, אזו די צדיקים וואהין זיי גייען ציהען זיי מיט זיך די שכינה]: (כג) ובעצם היום]. זאגט רש"י מען מיינט (בו ביום שנצטוה) ער הט זיך אונ זיינע אלע מענטשן געמלת אין דעם זעלבין טאג וום ער איז גבאטין גווארן ער זאל זיך מלה זיין (ביום ולא בלילה) ער הט מלה גוועזן זיך מיט זיינע מענטשן ביי טאג ניט ביי נאכט (ולא נתירא לא מן הגוים) ער הט ניט מורא געהאט פר די פעלקער טאמער וועלן זייא אים הרגנן אין די פאר טעג וום ער מיט זיינע מענטשן וועלן זיין שוואך פון דעם מלה זיין (ולא מן הלצנים) אונ ער הט ניט מורא געהאט דיא גוים וועלן לאכן פון אים (ושלא יהיו אויביו ובני דורו אומרים אלו ראינוהו לא הנחנוהו למול ולקיים מקום) אונ אז ער וואלט זיך אונ זיינע אלע מענטשן מלה גוועזן בייא נאכט וואלטן זיינע פיינד אונ נאך מענטשען געזאגט ווען מיר וואלטען גזעהן אז ער וויל זיך מיט זיינע מענטשן מלה זיין וואלטן מיר אים ניט טאהן וום זיין גאט האט אים גבאטין, דריבער הט אברהם מלה גוועזן זיך מיט זיינע מענטשן בייא טאג ווען גזעהן: ויימל]. (לשון ויפעל), ויימל מיינט מען ער האט מלה גוועזן זיך אונ אנדערע זיינע שטוב מענטשן]: (כד) (בהפעלו), ווען ער איז גטאהן גווארן, ווען ער איז געמלת גווארין, דורך איין אנדערען, דורך הקב"ה (כמו שטייט בהבראם, ווען זייא זענן בעשאפן גווארן, דורך איין אנדערן, דורך הקב"ה (נטל אברהם סכין ואחז בערלתו) אברהם הט גענומן אמעסר אונ הט אנגענומן דיא הויט פון די מילה אונ האט גוואלט אפשניידן (ורצה לחתוך) אונ ער האט מורא געהאט (שהיה זקן) ווייל ער איז גוועזן איין אלטער מאן (ומה עשה הקב"ה) וום הט הקב"ה (ושלח ידו ואחז עמו) ער הט אויסגעצויגן זיין האנט צו אברהמען אונ האט געהאלטן דעם מעסר מיט אים אונ האט אים גהאלפן מלה צו זיין (שנאמר) וויא עם שטייט אין פסוק (וכרות עמו הברית) ער הט אפגעשניטן דעם ברית (לו לא נאמר) עס שטייט ניט ער הט אפגעשניטן צוא אים (אלא עמו) נאר מיט אים: (כה) ובהמולו את בשר ערלתו]. זאגט רש"י (באברהם לא נאמר את) ביי אברהם שטייט ניט דער ווארט את (לפי שלא היה חסר אלא) ווייל ביי אברהם האט ניט מעהר געפעלט נאר אפ צושניידן דיא אויבערשטע הויט פון די מילה (שכבר נתמעך ע"י תשמיש) ווייל די הויט איז גוועזן צוקוועטשט דורך דעם תשמיש, האט זיך דיא הויט אין גאנצין מיט ארגעפענומן (אבל ישמעאל שהיה ילד) אבער ישמעאל וואס ער איז גוועזן אקינד איז די הויט גוועזן צוגעוואקסן גליד (הוזקק לחתוך המילה ולפרוע המילה) הט מען געמוזט אפשניידען דיא אויבערשטע הויט אונ דיא איבע אריבערבייגין עס זאל ניט צוריק אריבער וואקסען (לכך נאמר בו את) דריבער שטייט ביי ישמעאל את בשר ערלתו ווארט את ווייזט (את הטפל לערלה) וום עס איז בהעפט צו די ערלה נצו די אויבערשטע הויט] האט מען א פארריכטען, אריבערבייגן]: (כו) ובעצם היום הזה]. זאגט רש"י אין דעם טאג (שמלאו לאברהם תשעים ותשע

שפתי חכמים

שרים וראשים וכו': ב כלומר אעפ"י שהוא בדגש אינו מבנין כבד אלא מבנין הקל כלומר שמל את אחרים: ג מבנין נפעל שקיבל המילה כמו בהבראם שקבלו הבריאה והוה ג"כ ל' נפעל: ד דכל אתין וגמין רבוין

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כו) בעצם היום הזה. ר"ג אומר שלח אברהם וקרא לשם בן נח ומל אותו ואת ישמעאל בנו ומהו בעצם בגבורה של חמה ולא עוד אלא בעשור של חדש השביעי הוא יום הכפורים

פירוש לתורת אלהים

כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ אֱלֹהִים אזו ווי גאט הט מיט אים גירעט: (כד) וְאַבְרָהָם בֶּן תִּשְׁעִים וָתֵשַׁע שָׁנָה בְּהִמֹּלוֹ בְּשַׂר עָרְלָתוֹ אונ אברהם איז אלט גוועזן ניין אונ ניינציג יאר בשעת ער האט זיך מל גוועזן דאס לייב פון זיין ערלה: (כה) וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּהִמֹּלוֹ עָרְלָתוֹ אונ זיין זוהן ישמעאל איז אלט דרייצעהן יאר אז ער הט אפ גשניטן דם זיין ערלה: (כו) בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה אין דעם לו

הַזֶּה נִמּוֹל אַבְרָהָם וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ׃
כז וְכָל־אַנְשֵׁי בֵיתוֹ יְלִיד בָּיִת וּמִקְנַת־
כֶּסֶף מֵאֵת בֶּן־נֵכָר נִמֹּלוּ אִתּוֹ׃ פפפ

רָהָם וְיִשְׁמָעֵאל בְּרֵהּ׃
כָל אֱנָשֵׁי בֵיתֵהּ יְלִידֵי
תָא וּזְבִינֵי כַסְפָּא מִן
עַמְמִין אִתְגְּזָרוּ (נ״א
זְרוּ) עִמֵּהּ׃ פ פ פ

קכ״ו נמל״ו סימן מכנדי״ב סימן׃ ומפטירין למה תאמר בישעיה סימן מ׳׃

רש״י

שנה ה ולישמעאל שלש עשרה שנים נמול אברהם וישמעאל בנו׃ חסלת פרשת לך לך

בית יהודא

אַבְרָהָם אִיז אַלְט גְוָוארִין נַיין אוּנ נַיינְצִיג יָאהְר (וְיִשְׁמָעֵאל
שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה) אוּנ אִין דֶעם זֶעלְבִּיגֶן טָאג אִיז יִשְׁמָעֵאל
אַלְט גְוָוארֶען דְרַייצֶעהְן יָאהְר (נִמּוֹל אַבְרָהָם וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ) אִיז גֶעמַלְּת גְוָוארֶן אַבְרָהָם אוּנ זַיין זוּהְן יִשְׁמָעֵאל׃

דעת זקנים מבעלי התוספות

בעצם ונאמר להלן בעצם ונאמר להלן תענו את נפשותיכם
היום הזה מה להלן יוה״כ אף כאן יוה״כ ובכל שנה ושנה
ה רואה דם בריתו של א״א ומכפר לנו על כל עונותינו.
ר בב״ר שנטל אברהם סכין ואחז בערלתו וכשבא לחתוך
תיירא מפני שהיה זקן וסייעו הקב״ה כביכול שלח ידו
ואחז עמו שנא׳ וכרות עמו הברית מלמד שעזרו׃

שפתי חכמים

הן [קנ״ח] ואע״ג דאמרינן בפ׳ הערל לא נתנה פריעה לאברהם
קיימה הוא מעצמו כמו שקיים כל התורה אבל מילה משום דיודע
היה שעתיד להצטוות עליה לא קיים עד שנצטווה ואז יהיה מצווה
ועושה׃ ה וא״ת והרי לעיל ג״כ כתיב בעצם היום הזה ופרש״י בו
ביום שנצטווה וכתיב אחריו ואברהם בן תשעים ותשע שנה וגו׳ וי״ל
דס״ת עדיין לא כלתה לו שנת צ״ט שנה והא דכתיב ואברהם בן צ״ט
שנה היינו דמקצת שנה ככולה לכן צריך למיכתב עוד בעצם היום הזה ללמדך שבו ביום מלאו וכו׳׃

פירוש לתורת אלהים

דֶעם טָאג נִמּוֹל אַבְרָהָם וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ אִיז וָואהֶען
יטְען אַבְרָהָם מִיט זַיין זוּהְן יִשְׁמָעֵאל [ט׳ בס״ין]׃
וְכָל אַנְשֵׁי בֵיתוֹ אוּנ אַלֶע מַאנֶן פוּן זַיין הויז גֶזוּנְד
יְלִיד בָּיִת וָוס אִיז גֶבָּארֶען גְוָוארֶען אִין זַיין הוֹיז וּמִקְנַת כֶּסֶף
אוּנ דִי וָוס עֶר הָט גְקוֹיפְט פַר זַיין גֶעלְד פוּן פְרֶעמְדֶע
פֶעלְקֶער נִמּוֹלוּ אִתּוֹ זֶענֶען וָוארֶען בֶּשְׁנִיטֶען מִיט אִים׃

הַפְטָרַת לֶךְ לְךָ (בישעיה סימן מ׳)

ה תֹאמַר יַעֲקֹב וּתְדַבֵּר יִשְׂרָאֵל נִסְתְּרָה דַרְכִּי מֵיְהוָה וּמֵאֱלֹהַי מִשְׁפָּטִי יַעֲבוֹר׃
הֲלוֹא יָדַעְתָּ אִם־לֹא שָׁמַעְתָּ אֱלֹהֵי עוֹלָם ׀ יְהוָה בּוֹרֵא קְצוֹת הָאָרֶץ לֹא יִיעַף וְלֹא
ע אֵין חֵקֶר לִתְבוּנָתוֹ׃ נֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ וּלְאֵין אוֹנִים עָצְמָה יַרְבֶּה׃ וְיִעֲפוּ נְעָרִים
עוּ וּבַחוּרִים כָּשׁוֹל יִכָּשֵׁלוּ׃ וְקוֹיֵ יְהוָה יַחֲלִיפוּ כֹחַ יַעֲלוּ אֵבֶר כַּנְּשָׁרִים יָרוּצוּ וְלֹא
עוּ יֵלְכוּ וְלֹא יִיעָפוּ׃ הַחֲרִישׁוּ אֵלַי אִיִּים וּלְאֻמִּים יַחֲלִיפוּ כֹחַ יִגְּשׁוּ אָז יְדַבֵּרוּ יַחְדָּו

פירוש ע״ט

ט יְשַׁעְיָה פוּן גָאטְס וֶועגֶן לָמָּה תֹאמַר יַעֲקֹב וָוארוּם
זָאלְסְטוּ פָאלְק פוּן יַעֲקֹב זָאגֶן וּתְדַבֵּר יִשְׂרָאֵל אוּנ
שְׂרָאֵל זָאלְסְט רֵיידֶן אִין גָלוּת נִסְתְּרָה דַרְכִּי מֵיְיָ עֶס
פַר בָּארְגֶען מַיין גוּטֶער וֶועג פוּן פַר גָאט כְּלוֹמַר
הָאט מַעֲלִים גְוֶועֶן פוּן פַר זַיינִי אוֹגֶן אַלֶץ וָואס
הָאבֶּען אִים גְדִינְט וּמֵאֱלֹהַי מִשְׁפָּטִי יַעֲבוֹר אוּנ פוּן
גָאט אִיז מַיין גוּטֶער מִשְׁפָּט אַוֶועק גְפָארֶן כְּלוֹמַר
הָט אוּנְז נִיט גְצָאלְט דָאס גוּטְס וָואס עֶר הָאט
עֶרְט צוּ בַּצָאלֶן צוּ אוּנְזֶערִי עֶלְטֶערִין אוּנ צוּ אוּנְז
זָאגְסְטוּ יִשְׂרָאֵל אִין גָלוּת אָבֶּער דוּ פֶעלְסְט הֲלֹא
פַאר וָואר נַייסְטוּ שׁוֹן גוּט אַלֵיין וואל אִם לֹא
וֶוען דוּ הָאסְט שׁוֹן נִיט גְהֶערְט פוּן קֵיין אַנְדֶרֶן
סְטוּ דָאס אַלֵיין וואל אֱלֹהֵי עוֹלָם יְיָ אַז גָאט אִיז
אט אוֹף אֵייבֶּג בּוֹרֵא קְצוֹת הָאָרֶץ לֹא יִיעַף וְלֹא יִיגָע עֶר
בַּשַׁאפֶן דִי עֶקִין פוּן דֶר וֶועלְט אוּנ הָט זִיךְ נִיט
ע גִיוֶועֶן אוּנ נִיט גְמִיד אֵין חֵקֶר לִתְבוּנָתוֹ עֶס אִיז
פַאר הַאנְדִין קֵיין פָארְשְׁטוּנְג צוּא זַיין פַאר
עֶנְדִיקֵייט נוּא אַזוֹ אַגָאט וָוס הָט אַזוֹ אַכֹּחַ אוּנ
אַחָכְמָה דֶר וַייסְט וואל פוּן וֶועסְט וֶועגֶען עֶר

זוּמְט אַייעֶר גוּטְס דָם מֵיינְט עֶר כְּדֵי עֶר זָאל מְכַלֶּה
זַיין אַייעֶרִי פְּשָׁעִים אוּנ צוּ גֶענְצֶן אַייעֶרִי זִינְד דוּרְךְ
דִיא יְסוּרִים אָבֶּר אַייעֶר סוֹף וֶועט גוּט זַיין נֹתֵן לַיָּעֵף
כֹּחַ דֶען גָאט גִיט דֶעם מִידֶן כֹּחַ וּלְאֵין אוֹנִים עָצְמָה יַרְבֶּה
אוּנ צוּא דֶעם וָואס הָאט קֵיין כֹּחַ נִיט טוּט עֶר
מֶערֶן שְׁטַארְקֵייט אַזוֹי וֶועט אַייךְ גָאט אוֹיךְ גֶעבֶּען
שְׁטַארְקֵייט וְיִעֲפוּ נְעָרִים אוּנ זַיי וֶועלֶן זִיךְ מִידֶן דִיא
וָוס זֶענֶן אוּם גְלֵיידִיגְט פוּן מִצְוֹת וְיִגָעוּ אוּנ וֶועלֶען
מִיד וֶוערֶן וּבַחוּרִים כָּשׁוֹל יִכָּשֵׁלוּ אוּנ דִיא יוּנְגֶען כְּלוֹמַר
דִי רְשָׁעִים וָוס זֶענֶן גְוֶוען שְׁטַארְק גְלַייךְ וִויא דִיא
יוּנְגֶן דִי וֶועלֶן גְשְׁטְרוֹכִילְט וֶוערֶן וְקוֹיֵ יְיָ יַחֲלִיפוּ כֹחַ אוּנ
דִי וָוס הָאפֶּן צוּ גָאטְס הִילְף דִי וֶועלֶן פַר בַּייטֶן אַיין
נַייעֶם כֹּחַ יַעֲלוּ אֵבֶר כַּנְּשָׁרִים זַיי וֶועלֶען אוֹף בְּרֶענְגֶען
אוּנ בַּקוּמֶן פְלִיגֶעל אַזוֹ וִויא אָדְלֶערְס יָרוּצוּ וְלֹא יִיגָעוּ
זַיי וֶועלֶן לוֹפִין אוּנ וֶועלֶן נִיט מִיד וֶוערֶען יֵלְכוּ וְלֹא
יִיעָפוּ זַיי וֶועלֶן גֵיין אוּנ וֶועלֶן נִיט מִיד וֶוערֶן זָאגְט
וַוייטֶער יְשַׁעְיָהוּ הַחֲרִישׁוּ אֵלַי אִיִּים שְׁוַוייגְט צוּ מִיר אִיר
פֶעלְקֶר כְּלוֹמַר שְׁוַוייגְט כְּדֵי אִיר זָאלְט קֶענֶן הֶערֶן
מַיינֶע רֵייד וּלְאֻמִּים יַחֲלִיפוּ כֹחַ אוּנ דִיא קֵינִיגְרַייךְ לָאנֶן

לַמִּשְׁפָּט נִקְרָבָה: מִי הֵעִיר מִמִּזְרָח צֶדֶק יִקְרָאֵהוּ לְרַגְלוֹ יִתֵּן לְפָנָיו גּוֹיִם וּמְלָכִים יַ
יִתֵּן כֶּעָפָר חַרְבּוֹ כְּקַשׁ נִדָּף קַשְׁתּוֹ: יִרְדְּפֵם יַעֲבוֹר שָׁלוֹם אֹרַח בְּרַגְלָיו לֹא יָבוֹא:
פָּעַל וְעָשָׂה קֹרֵא הַדֹּרוֹת מֵרֹאשׁ אֲנִי יְהוָה רִאשׁוֹן וְאֶת־אַחֲרֹנִים אֲנִי־הוּא: רָאוּ אִ
וְיִירָאוּ קְצוֹת הָאָרֶץ יֶחֱרָדוּ קָרְבוּ וַיֶּאֱתָיוּן: אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ יַעְזֹרוּ וּלְאָחִיו יֹאמַר חֲ
וַיְחַזֵּק חָרָשׁ אֶת־צֹרֵף מַחֲלִיק פַּטִּישׁ אֶת־הוֹלֶם פָּעַם אֹמֵר לַדֶּבֶק טוֹב הוּא וַיְחַזְּ
בְמַסְמְרִים לֹא יִמּוֹט: וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל עַבְדִּי יַעֲקֹב אֲשֶׁר בְּחַרְתִּיךָ זֶרַע אַבְרָהָם אֹהֲ
אֲשֶׁר הֶחֱזַקְתִּיךָ מִקְצוֹת הָאָרֶץ וּמֵאֲצִילֶיהָ קְרָאתִיךָ וָאֹמַר לְךָ עַבְדִּי־אַתָּה בְּחַרְ
וְלֹא מְאַסְתִּיךָ: אַל־תִּירָא כִּי־עִמְּךָ אָנִי אַל־תִּשְׁתָּע כִּי־אֲנִי אֱלֹהֶיךָ אִמַּצְתִּיךָ אַ
עֲזַרְתִּיךָ אַף־תְּמַכְתִּיךָ בִּימִין צִדְקִי: הֵן יֵבֹשׁוּ וְיִכָּלְמוּ כֹּל הַנֶּחֱרִים בָּךְ יִהְיוּ כְ
וְיֹאבְדוּ אַנְשֵׁי רִיבֶךָ: תְּבַקְשֵׁם וְלֹא תִמְצָאֵם אַנְשֵׁי מַצֻּתֶךָ יִהְיוּ כְאַיִן וּכְאֶפֶס אַ

פירוש ע"ט

פַר בַּייטֶען כֹּחַ יַגִּשׁוּ אָז יְדַבֵּרוּ לָאזֶן זַייא גְנֶעהֶנֶן אַהֶער אוּנ לָאזֶען זַייא דֶענְסְטְמָאל רֵייֶדֶן יַחְדָּו לַמִּשְׁפָּט נִקְרָבָה לָאמִיר גְנֶעהֶנֶען מִיט אַנַנְדֶר צוּ מִשְׁפָּט כְּלוֹמֶר צוּם וִיכּוּחַ זָאגְט נָאר מִי הֵעִיר מִמִּזְרָח וֶוער הָאט דֶען דֶער וֶועקְט דֶעם אַבְרָהָם צוּ בְּרֶענְגֶן אִים פוּן דֶעם לַאנְד אֲרָם וָוס אוּף מִזְרַח זַייט פוּן דֶער וֶועלְט אוּנ דָאס גִירֶעכְטִיקַייט וָואס עֶר הָט גִיטָאן דָס אִיז גְגַאנְגֶען פַר זַיינֶע פִּיס אִין אַלֶע עֶרְטֶער וְוִי עֶר אִיז גְגַאנְגֶען יִתֵּן לְפָנָיו גּוֹיִם דֶר דָאזִיגֶר הָט גְגֶעבֶּן פַר אִים כְּדָרְלָעוֹמֶר מִיט דִי אִיבְּרִיגֶע אָדֶר יִתֵּן כֶּעָפָר חַרְבּוֹ עֶר הָט גְגֶעבֶּן אוּנ הָאט גִישְׁלָאגֶען מִיט זַיין שְׁוֶוערְד פִיל הֲרוּגִים אַזוֹ וְוִי שְׁטוּב כְּקַשׁ נִדָּף קַשְׁתּוֹ אוּנ מִיט זַיין בּוֹגֶן הָט עֶר דֶר שְׁלָאגֶן פִיל מֶענְטְשֶׁן דָס זַיי זֶענֶן גְפַאלֶען אַזוֹ וְוִי אוּם גְקְלַאפְּט שְׁטְרוֹיא יִרְדְּפֵם יַעֲבוֹר שָׁלוֹם עֶר הָאט זַיי נָאךְ גְיָאגְט אוּנ אִיז אִיבֶּר גְפָארֶען בְּשָׁלוֹם אָן אֵיין מִכְשׁוֹל אֹרַח בְּרַגְלָיו לֹא יָבוֹא אִין אַזוֹ אַוֶועג וָוס עֶר אִיז פְרִיעֶר נִיט גְוֶוינְט צוּ קוּמֶען מִיט זַיינֶע פִיס מִי פָעַל וְעָשָׂה וֶוער הָאט דָאס אִים גְוֶוערְקְט אוּנ גְטָאן קוֹרֵא הַדּוֹרוֹת מֵרֹאשׁ דֶר גָאט וָוס הָאט גְרוּפֶן דִי דוֹרוֹת פוּן אָן הֵייבּ כְּלוֹמֶר דֶער גָאט וָואס הָאט בַּשַׁאפֶען אָדָם הָרִאשׁוֹן דֶר גָאט הָאט דָאס אַלְץ גְטָאן צוּ אַבְרָהָם זָאגְט יְשַׁעְיָהוּ פוּן גָאטְס וֶועגֶן אֲנִי יְיָ רִאשׁוֹן אִיךְ גָאט בִּין גְוֶועזֶן מִיט דִי עֶרְשְׁטֶע לַייט צוּ טוּעֶן זַיי אוּנ צוּ הֶעלְפֶען זַייא וְאֶת אַחֲרוֹנִים אֲנִי הוּא אוּנ מִיט דִיא אוּנְטֶערְשְׁטֶע כְּלוֹמֶר מִיט אַייךְ יִשְׂרָאֵל וֶועל אִיךְ אוֹךְ זַיין צוּא הֶעלְפֶן אַייךְ רָאוּ אִיִּים דִיא אוּמוֹת עוֹבְדֵי כוֹכָבִים וֶועלֶן זֶעהֶן דִי גְבוּרוֹת וָוס אִיךְ גָאט וֶועל טוּעֶן צוּ דִי יִשְׂרָאֵל וְיִירָאוּ אוּנ זַיי וֶועלֶן מוֹרָא הָאבֶּן קְצוֹת הָאָרֶץ יֶחֱרָדוּ דִי עֶקִין פוּן דֶר עֶרְד וֶועלֶן צִיטֶערֶן קָרְבוּ וַיֶּאֱתָיוּן זַיי וֶועלֶען גְנֶעהֶנֶן אוּנ וֶועלֶען זִיךְ אֵיין זַאמְלֶען אֵיינֶר צוּם אַנְדֶרֶן אוּנ וֶועלֶן קוּמֶן צוּ מִלְחָמָה הַאלְטֶן מִיט דִי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ יַעֲזוֹרוּ אֵיין מַאן וֶועט הֶעלְפֶען זַיין חָבֵר וּלְאָחִיו יֹאמַר חֲזָק אוּנ צוּא זַיין בְּרוּדֶר וֶועט עֶר זָאגֶן שְׁטַארְק דִיךְ צוּ דֶער מִלְחָמָה דֶען זַיי וֶועלֶן מֵיינֶן טָאמֶר וֶועט זַיי זַייעֶר אָפּ גָאט

קֶענֶן הֶעלְפֶן וַיְחַזֵּק חָרָשׁ אֶת צוֹרֵף אוּנ דֶר מֵיינְסְטֶ
אַייזֶן וָואס גִיסְט אוּם דֶעם דְמוּת פוּן כוֹכָבִים
שְׁטַארְקֶן דֶעם גָאלְד שְׁמִיד וָוס בַּרֶעקְט דִי בִּ
מִיט גָאלְד מַחֲלִיק פַּטִּישׁ אֶת הוֹלֶם פָּעַם אוּנ דֶר וָוס
זִיא גְלַאט מַאכֶן מִיט דֶעם הַאמֶר דֶעם דָאזִיגֶן
טוּט זִיא מִיט אֵיין מָאל אַקְלַאפּ אוֹמֵר לַדֶּבֶק עֶר
זָאגֶן צוּ דֶעם בַּהֶעפְטוּנְג דָס מֵיינְט מֶען דִי עֶרְ
מֶען בַּהֶעפְט אוּנ מֶען לַייט צוּ צוּ אִיר מִיט שְׁ
אַייזֶן אֵיינֶם צוּם אַנְדֶרֶן וֶועט עֶר זָאגֶן טוֹב הוּא דָ
גוּט צוּא לַייטֶן דֶר מִיט וַיְחַזְּקֵהוּ בְמַסְמְרִים לֹא יִמּוֹט
עֶר וֶועט שְׁטַארְקֶן דִי דְמוּת מִיט נֶעגֶל כְּדֵי זִיא
זִיךְ נִיט אוּם גְלִיטְשֶׁען אַזוֹ וֶועלֶן דִי עוֹבְדֵי כוֹ
שְׁטַארְקֶן אֵיינֶר דֶעם אַנְדֶרֶן צוּ גֵיין מִלְחָמָה הַ
מִיט דִי יִשְׂרָאֵל וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל עַבְדִּי אָבֶּר דוּ יִשְׂרָ
בִּיסְט מַיין קְנֶעכְט יַעֲקֹב אֲשֶׁר בְּחַרְתִּיךָ דוּ יַעֲקֹב
אִיךְ הָאבּ דִיךְ אוּם דֶר וֶוייֶלְט זֶרַע אַבְרָהָם אֹהֲבִי
בִּיסְט פוּן דִי קִינְדֶר פוּן אַבְרָהָם מַיין לִיבּ הָאבֶּ
הֶחֱזַקְתִּיךָ מִקְצוֹת הָאָרֶץ וָוס אִיךְ הָאבּ דִיךְ גְנוּמֶן צוּ
חֵלֶק פוּן דֶעם עֶק וֶועלְט וּמֵאֲצִילֶיהָ קְרָאתִיךָ אוּ
אִירֶע גְרוֹסֶע הַארֶן הָאבּ אִיךְ דִיךְ גְרוּפֶען (בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל) וָאוֹמַר לְךָ עַבְדִּי אַתָּה אוּנ הָאבּ גְזָאגְט צוּ דִ
בִּיסְט מַיין קְנֶעכְט בְּחַרְתִּיךָ וְלֹא מְאַסְתִּיךָ אִיךְ הָאבּ
אוּם דֶער וֶוייֶלְט צוּ מִיר אוּנ הָאבּ דִיךְ נִיט מִ
גְוֶועז דְרוּם אִיז מוּטָל אוּף מִיר צוּ הֶעלְפֶן דִי
אִיךְ דִיר אַל תִּירָא כִּי עִמְּךָ אָנִי דוּ זָאלְסְט קַיין מוֹרָ
הָאבֶּן דֶען אִיךְ בִּין מִיט דִיר אַל תִּשְׁתָּע זָאלְסְט
זַיין גְלַייךְ וְוִי וַואקְס כְּלוֹמֶר דַיין הַארְץ זָאל נִ
גֵיין פַאר מוֹרָא כִּי אֲנִי אֱלֹהֶיךָ דֶען אִיךְ בִּין דַיין
אִמַּצְתִּיךָ אַף עֲזַרְתִּיךָ אִיךְ הָאבּ דִיךְ גְשְׁטַארְקְט אוּ
גִיהָאלְפֶען אַף תְּמַכְתִּיךָ בִּימִין צִדְקִי אוּנ הָאבּ נָאךְ
אוּנְטֶער גְלֶענְט מִיט מַיין רֶעכְטִי הַאנְד הֵן יֵבֹשׁוּ
כֹּל הַנֶּחֱרִים בָּךְ נוּא זַייא וֶועלֶן מְבוּיָשׁ וֶוערֶען אוּנ
שֶׁעמְט וֶוערֶן דִיא אַלִי וָוס הָאבֶּן זִיךְ אָן גְרֵייצְ
דִיר יִהְיוּ כְאַיִן וְיֹאבְדוּ אַנְשֵׁי רִיבֶךָ זַיי וֶועלֶן זַיין אַזוֹ
נִישְׁט אוּנ וֶועלֶן פַאר לָארֶן וֶוערֶן דַיינֶע קְרִיגְ

מָתֶךָ: כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מַחֲזִיק יְמִינֶךָ הָאֹמֵר לְךָ אַל־תִּירָא אֲנִי עֲזַרְתִּיךָ: אַל־
י תּוֹלַעַת יַעֲקֹב מְתֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי עֲזַרְתִּיךְ נְאֻם־יְהוָה וְגֹאֲלֵךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: הִנֵּה
יךְ לְמוֹרַג חָרוּץ חָדָשׁ בַּעַל פִּיפִיּוֹת תָּדוּשׁ הָרִים וְתָדֹק וּגְבָעוֹת כַּמֹּץ תָּשִׂים:
וְרוּחַ תִּשָּׂאֵם וּסְעָרָה תָּפִיץ אוֹתָם וְאַתָּה תָּגִיל בַּיהוָה בִּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלָּל:

פירוש ע"ט

ולא תמצאם אנשי מצתך דו וועסט זיי זוכן אונ
זיי ניט געפונען דיינע קריג לייט יהיו כאין וכאפס
אנשי מלחמתך זיי וועלן זיין אזו ווי גאר ניט די מאנן
אבן געוואלט מלחמה האלטן מיט דיר כי אני יי
מחזיק ימינך דען איך גאט בין דיין גאט וואס
קט דיין רעכטע האנד האומר לך אל תירא אני
ווס זאגט צו דיר דו זאלסט קיין מורא ניט
דען איך וועל דיר העלפן אל תיראי תולעת יעקב
לסט קיין מורא ניט האבן דיא משפחה פון
וס דו ביסט שלאף אזו ווי א ווערמיל וואס האט
ח ניט נאר אין מויל אזו האט איר אויך קיין כח
ר מיט אייערע תפלות מתי ישראל איר מאנן
ראל אדער איר געציילטע לייט פון ישראל האט
ורא ניט אני עזרתיך נאם יי איך וועל דיר
זאגט גאט וגואלך קדוש ישראל אונ דיין אויס

לייזער וועט זיין דער היילגער פון די ישראל הנה שמתיך
למורג חרוץ נון איך גאט האב דיך ישראל געמאן צו
איין קארב האלץ חדש אנייעם בעל פיפיות וואס ער האט
פיל מיילר אונ שפיצן דער קארב האלץ איז זייער
שארף אונ שנייט פיל אבער אז ער ווערט אלט
ווערן טעמפע זיינע שפיצן שנייט ער שון ניט אזוי
פיל תדוש הרים ותדוק דו וועסט דרעשן דיא בערג
אונ וועסט זיי צו דינן וגבעות כמוץ תשים אונ די הוך
וועסטו טוען אזו ווי פלעווי תזרם דו וועסט זיי ווינט
שובלן גלייך ווי מען ווינט שובעלט תבואה אקעגן
דעם ווינט ורוח תשאם אונ דער ווינט וועט זיי אוועק
טראגן וסערה תפיץ אונ דער שטורם ווינט וועט זיי פר
שפרייטן ואתה תגיל ביי אונ דו וועסט דיך פרייען מיט
גאטס הילף בקדוש ישראל תתהלל מיט דעם היילגן
פון די ישראל וועסטו דיך לובן אונ בארימן:

אונקלוס

בראשית יח וירא

וְאִתְגְּלִי לֵהּ יְיָ בְּמֵישְׁרֵי מַמְרֵא

יח א וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא

תו"א וירא אליו סוטה יד מליצא פו:

בעל הטורים

א אליו. סמוך נמלו אלא וירא מלמד שנראה לו בשביל המילה.
לו אתו וסמוך ליה והוא יושב פתח האהל כחום היום. זה שאחז"ל
יושב על פתח גיהנם ואינו מניח למי שנמול ליכנס שם חוץ ממי שבא על הכותית שנמשכה ערלתו ואינו מכירו: וירא אליו ה'. ס"ת אוס

רשב"ם

(א) וירא אליו ה'. האיך שבאו עליו שלשה אנשים שהיו מלאכים.
שבהרבה מקומות כשנראה המלאך קוראו בלשון שכינה כדכתיב

רש"י

א אליו. לבקר א את החולה (ב"מ פו) אמר רבי
חמא בר חנינא יום שלישי למילתו היה ב ובא
ושאל בשלומו: באלוני ממרא. הוא שנתן לו

בית יהודא

(א) וַיֵּרָא אֵלָיו וגו'). הקב"ה איז געזעהן געווארן צו אברהם,
זאגט רש"י (לבקר את החולה) צובעזוכן דעם קראנקן,
הקב"ה איז געקומען צו אברהמען זעהן ווס ער מאכט,
רבי חמא ברבי חנינא זאגט (יום שלישי למילתו היה) דס איז
דריטער טאג וויא אברהם האט זיך מלה געווען (ובא הקב"ה ושאל בשלומו) איז געקומען הקב"ה אונ האט אים
ט וואס ער מאכט: ובאלוני ממרא. אויף דעם פלאין פון ממרא, הארט רש"י צו ווס דארף די תורה דערציילין
כן ארט הקב"ה איז געזעהן געווארן צו אברהמען, ענטפערט רש"י (הוא שנתן לו עצה על המילה) ווייל ממרא

דעת זקנים מבעלי התוספות

א באלוני ממרא. פירש"י הוא שנתן לו עצה על המילה.
ותימה וכי אדם חשוב וצדיק כאברהם ונתנסה בעשר
עמד בכולן ולא שאל עצה איך שאל עצה על המילת

שפתי חכמים

א ואם תאמר מנ"ל לרש"י. וי"ל דרש"י דייק מדכתיב וירא אליו
ה' ולא כתיב וירא ה' אל אברהם בהדיא אלא ודאי לכך לא
נאמר אל אברהם דקאי אפרשת מילה דלעיל והתם כתיב בהדיא אל
אברהם וא"כ למה נראה אליו ואין לומר שלוה לו המילה דהא כבר

כר על את עצמו ובני ביתו אלא ודאי לבקר את החולה. עוד יש לומר דרש"י דייק מדלא מפרש אח"כ הפסוק למה נראה אליו
מסתמא ודאי לבקר את החולה (רי"ק) יש להקשות למה פירש"י לבקר את החולה ולא אמר לבקרו לפי שמכאן אנו למדין
ר חולים כמש"ל לכך אמר לבקר את החולה ולא להיותו אברהם בלבד: ב כיון דמסוס זה נגלה אליו כדי לבקרו א"כ סברא הוא

פירוש לתורת אלהים

א אליו יי אונ גאט האט זיך באוויזן צו אים צו
הם באלוני ממרא אין פלון פון ממרא [עי' רש"י]

ליקוטים על התורה

(א) וַיֵּרָא אֵלָיו ה'). אונ גאט האט זיך צו אים באוויזען,
כלומר צו אברהם. דער אור פני משה שרייבט דווקא
צו אברהם אליין האט זיך גאט באוויזן, חאטשי אין יענער
סדרה שטייט (וכל אנשי ביתו נמולו אתו) אלע זכרים פון זיין בני בית האבן זיך מיט אים מל געווען:
ממרא) רש"י שרייבט איבער דעם האט זיך גאט צוא אים באוויזען אין פלוין פון ממרא ווייל ממרא

ספר הישר

ג גאט ב"ה האט זיך באוויזן צוא אברהם אין פלון ממרא
נ שיקט דריי מלאכים צי זאלן אים בדינן. אונ אברהם
איז געזעסין אין די טיר פון געצעלט אונ זעהט אז דריי מאנן קומן
פון ווייטין אונ אברהם שטייט אויף אונ לופט זייא אקעגין אונ

וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח־הָאֹהֶל כְּחֹם

וְהוּא יָתֵיב בִּתְרַע מַשְׁ

תו"א כחום היום ברכום מ:

רשב"ם

כי שמי בקרבו שלוחו כמותו. וכן וירא מלאך ה' אליו בלבת אש מתוך הסנה וכתוב שם וירא ה' כי סר לראות: כחם היום. מה צורך לכתוב היום אלא כאוהל. בגי' להכניס את האורחים: כחם. ד' כנקרא כחם היום. כחם השמש. כחם לא עלי אור. ויבאו כחם היום אל בית איש כושת.

בעל הטורים

מלמד שאוה לשכון באהלו של אברהם: וירא אליו. עם התיבות בגי' מילה נגלה אליו: וירא אליו ה' באלוני. בגי' לבקר החולה:

בית יהודא

הָט גֶעגֶעבְּן אַעֵצָה צוּ אַבְרָהָם עֶר זָאל זִיךְ מַלֶּה זַיין (לְפִיכָךְ נִגְלָה עָלָיו בְּחֶלְקוֹ) דְרִיבֶּער הָט מַמְרֵא זוֹכֶה גְוֶועְן הקב"ה זָאל גְזֶעהְן וֶוערְן צוּ אַבְרָהָמֶען אוֹיף זַיין פְּלַאץ *): (וְיֹשֵׁב). זָאגְט רש"י (יָשַׁב כְּתִיב) גֶעשְׁרִיבֶּען אִיז יָשַׁב, אִיז דֶערְטַייטְשׁ אַבְרָהָם אִיז גֶזֶעסֶען, אָבֶּער אִיצְט זִיצְט עֶר נִיט, לֵייעֶנֶען יֹשֵׁב, יֹשֵׁב אִיז דֶערְטַייטְשׁ עֶר זִיצְט אִיצְט אוֹיךְ, עֶנְפֶערְט רש"י אַזוֹ אִיז גִוֶועְן, אַבְרָהָם אִיז גֶזֶעסֶען פוּ אֵיידֶער הקב"ה אִיז צוּא אִים גֶעקוּמֶען, אוּנ וִויא אַבְרָהָם הָאט גְזֶעהְן הקב"ה אִיז צוּ אִים גֶעקוּמֶען (בִּקֵּשׁ לַעֲמוֹד) גְוָואלְט זִיךְ שְׁטֶעלֶען (אָמַר לוֹ הקב"ה) הָט הקב"ה צוּ אִים גְזָאגְט (שֵׁב) זִיץ (וַאֲנִי אֶעֱמוֹד) אוּנ אִיךְ וֶועל שְׁטֵיי

ריש"י

עלה על המילה ג לפיכך נגלה עליו בחלקו (ב"ר): (ב"ר) ישב ד כתיב בקש לעמוד אמר לו הקב"ה

שפתי חכמים

דביום ג' הוא נגלה אליו דאז הוא חולה ביותר כמ"ש ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים. ומהר"ם הקשה דאדרבה סכנת דיום ג' פחותה מסכנת ב' ימים הראשונים כדתניא בפ' ר"א דמילה מרחיצין את הקטן כו' ע"ש ומנ"ל לרבי חמא בר חנינא שיום ג' למילתו היה דלמא ביום ב' היה נהי דביום ראשון לא היה מפני שהיה טרוד במילתו ובמילת עבדיו אבל מ"מ דלמא ביום שני היה כו'. ונ"ל דלק"מ דע"כ לא פליגי אלא במילת קטן ואין ה"נ דבמילת קטן שני יותר הם בסכנה מיום ג'. דס"ל לת"ק דבשר של קטן סליק הייא ור"א אינו מחלק ומביא ראיה מן המקרא אע"פ שאין כ"כ לדבר אבל במילת גדול כ"ע לא פליגי דיום ג' הוא יותר סכנה מיום ראשון ושני וכמו שהעיד הכתוב ויהי ביום השלישי וא"א עליהון כיביהון וכדפי' הרמב"ן כי הליחות נגרות ויורדות ומתהוה מהן תבורה וירבו המכאובות ואפשר דזה ל"ש בקטן שאין כ"כ אך סכנה דיליה היא המכה עצמה ומ"ה יום ג' ליכא סכנה כולי האי כיון דסליק בשרא הייא משא"כ בגדול דמתחלה אינן ויורדין הליחות והמכה עצמה אין בה סכנה כיון שהוא בעל כח ויכול לסבול מכת חרב והוא דבר הנראה לעינים והמפורסמות ראיה [נח"י] ונ"ל לתרץ כדקי"ל דאין נכנסין לבקר את החולה בב' ימים הראשונים. הרא"ם הקשה דבב"ר אמרו לוסי ועסי ע אמרה ע"פ היה וכן לקמן ומצות אפה פי' הרב פסח היה וכו' וא"כ ע"כ צ"ל דהב"ר ס"ל דביקור היה ביום המילה שהוא בט"ו ש ממה ס"ל דהביקור היה בי"ז בניסן. ויש לתמוה על הרב שהביא אגדות חלוקות כו' והאריך שם ולא נהירא כו' ע"ש. לכנ"ל דכ"ע ס"ל דהמילה היתה בי"ג בניסן והביקור היה בט"ו בניסן והשריטה בכותל היה בט"ז בניסן כשאמר לו הקב"ה למ אליך ואע"ג דלמועד הזה נאמר ביום המילה וביום הביקור נאמר סתם למועד ולא נאמר הזה מ"מ הואיל והרב פי' שם למועד לך אתמול איכא למימר נמי איפכא דכשא"ל ביום המילה למועד הזה נתכוין ליום הביקור וכן פי' הרב לקמן למועד אשר דבר ע"ש: ג נראה דרש"י אינו מתרץ למה נראה אליו שם כי שמא מעשה שהיה כך היה דבאותו זמן היה אברהם שם אלא מה צריך הקרא להודיע ששם נראה אליו דהא כבר נאמר לעיל שהוא שוכן באלוני ממרא ומסתמא שם נגלה כי שם נגל את ביתו ובודאי שלא יצא משם שהיה עדיין חולה ממילתו כיון שהקב"ה בא לבקרו. כ' הרא"ם וא"ת מי הכריח לרש"י דממרא נ דלמא לא נגלה לו שם אלא משום דשם היה אהלו באותו יום כו'. ותירץ דמיתורא דקרא קדרים ליה דלא ה"ל למיכתב אלא ה' והוא וגו' כמנהג בשאר נבואותיו עכ"ל והוא כעין מה שפרשתי לעיל. א"נ כך משמע ממלת (ממרא) ר"ל שאמר לאברהם מצוה לך הקב"ה. אך קשה דהיאך יתכן לומר דאברהם אבינו יטול עצה אם לקיים מצות בוראו אם לאו והא צדיק גדול היה וכ גסיונות והרא"ם מפרש דודאי גם בלאו הכי נמי היה מקיים מצות המילה שהיא מצות בוראו אלא דבשביל זה נטל עצה לפי ש וממרא היו בעלי ברית אברם ובפה היו נראים לו כאילו הם אוהבים אותו ואברהם היה רוצה לשקול דעתם אם איכם אחת בלב עמו ואם היו אומרים לו שימול ודאי בלב נמי אוהבים אותו וסוף דבר אשכול וענר נתנו לו עצה שלא ימול אלא ממרא עצה שימול ובזה היה מכיר אברהם בהן. ועי"ל דמשום זה נטל אברהם עצה לפי שהיה סבור ודאי יתנו לו עצה שלא ימול את עצמו ואז יהיה שכרו יותר גדול ע"כ לשון הרא"ם. ועי"ל דנטל עצה אם ימול את עצמו בצנעה או בפרהסיא לפי שמא לא יניחוהו למול והוא אמר מול בפרהסיא שלא יהיה בהם כח לעכב את הדבר כדכתיב לעיל בפ' לך לך בעצם היום וגו מהרמ"ש). ול"נ ששאל אם ימול עצמו בפרהסיא כי לא מצינו שנצטווה למול בפרהסיא דוקא וא"כ ענר ואשכול היו מוחין ביד במדרש אבל ממרא החזיק לבו למול בפרהסיא ולא יחוש לשונאיו כלל לכך נפרע לו מדה כנגד מדה שנגלה בחלקו דייקא ו לעיל שהקב"ה אמר לו אל תירא זה היה אחר שנתן לו ממרא העצה והסכים הקב"ה עמו ועוד יש מדרש אגדה שמל את ענר ומתו אמר לו ממרא לא יתקיימו אותם שתמול עד שתמול עצמך שנאמר המול ימול והוא חסר וי"ו לומר המל עצמו ימול אברהם והתחיל למול את עצמו ולא היה יכול מתוך הצער בא הקב"ה וסייעו שנאמר וכרות עמו הברית ולפי שנתן לו עצה לפיכך נגלה עליו בחלקו. אבל תימה אם לא יגלה עליו בחלקו היכן יגלה כי בחלקו היה דר. וי"א כי האלהים אנה לידו שידור שם זכות עליו. (לד"ל) וכ"ת למה לקח עצה יותר על מצות מילה מבשאר מצות שבכל התורה י"ל דבשלמא שאר מצות לא ליקח עצה אם ימתין עד שיהיה מצווה מפי הקב"ה מפני שידע שלא יהיה מצווה על שום מצוה אחרת א"כ אף אם יהיה מצווה הקב"ה על איזה מצוה אפ"ה לא נמנע מלקיים אותה מקודם שנצטווה שהרי הוא יכול לחזור ולקיים אותה ג"כ אח"כ ויהיה משא"כ במצות מילה שאם ימול פעם אחת שוב אין יכול לחזור ולמול עצמו פעם שנית. שוב שמעתי שתירוץ זה כתוב בספר עכ"ל: ד ר"ל דיושב הוא בינוני משמע דישב כבר קודם לכן וגם עתה אבל ישב משמע פועל עבר שכבר ישב ולא עתה א"כ למ

דעת זקנים מבעלי התוספות

שצוותו הקב"ה. וי"ל שחם ושלום שישאל עצה אם לאו אלא אם יעשה בצנעה או בפרהסיא וממרא נתן לעשותה בפרהסיא כדי שיראו העולם וימולו אחריו והיינ בעצם היום הזה נימול אברהם בעצומו של יום. ד"א

ליקוטים על התורה

האט אים גיגעבין די עֵצָה דָאס עֶר זָאל זִיךְ מַל זַיין איבער דעם הָט עֶר זוֹכֶה גִיוֶועְן דָאס גָאט הָאט זִיךְ בַּאוִויזֶען צוּא אַבְרָהָם אוֹיף זַיין פֶעלְד. דֶר תוצאות חיים שְׁרַייבְּט דֶער פָּסוּק וַוייזְט אוּנְז וִויא גְרוֹס דֶער שְׂכַר אִיז פוּן דֶעם וָואס עֶר הֶעלְפְט צוּ זַיין חָבֵר צוּ אֵיין דְבַר מִצְוָה, אֲפִילוּ עֶר הֶעלְפְט אִים נִיט טָאן דִיא מִצְוָה נָאר עֶר רֶעט אִים צוּ צוּ דֶר מִצְוָה אַזוֹ וִויא מַמְרֵא, הָאט עֶר זוֹכֶה גִיוֶועְן צוּא דֶער שְׁכִינָה מִכָּל שֶׁכֵּן דֶר וָוס הֶעלְפְט צוּא זַיין חַבֵר טַאקִי טָאן די וֶוער שְׁמוּעֶסְט דֶר וָוס אִיז זוֹכֶה צוּ טָאן אֵיין גַאנְצֶע מִצְוָה אִיז גָאר קֵיין שִׁיעוּר נִיט צוּא זַיין שְׂכַר

פירוש לתורת אלהים

וְהוּא יֹשֵׁב אוּנ אַבְרָהָם אִיז גִיזֶעסֶען אִין דֶר טִיר פוּן זַיין גְצֶעלְט צוּ זֶעהְן טָאמֶ עֶמִיצֶר וֶועט עֶר זֵיי אַרַיין בְּרֶענְגֶען צוּ זִיךְ כְּחֹם הַיּוֹם אַז דֶר טָאג אִיז גְוֶועְן גַאנְץ הֵיים

ספר הישר

הָאט זֵיי גְבְּרַאכְט צוּ זִיךְ אִין שְׁטוּבּ אַרֵיין אוּנ אַבְרָהָם זָאגְט צוּא זֵייא: אִיךְ בֶּעט אַייךְ גֵייט נִיט אַוֶועק קוּמְט אוּנ עֶס זע.

*) הערה מען פרעגט אקשיא איז דען אברהם געגאנגען פרעגין אעצה בייא ממרא אויב ער זאל טאהן וואס הקב"ה האט אים גיבאט מלה זיין? אונ וויא וואלט גיווען אז ממרא וואלט אים זאגין ער זאל זיך נים מלה זיין, טאלט אברהם גיטאהן וויא ממר זיי

חם יומא: ב וזקף היום: ב וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה
והי וחזא והא תלתא

תו"א וישא עיניו מליעה שם:

בעל הטורים

פתח האהל ואינו מניח למי שנימול ליכנס כחם היום אלא כחם לח
ר דהיינו בג"ע כדכתיב והיה לך ה' לאור עולם אבל אים בושת פי'
על הכותית שאין לך בושת גדול ממני שבא על הכותית כחם
יכנס לגיהנם דכתיב הנה יום בא בוער כתנור. כחם היום
בגי' זהו בגיהנם ובגי' דם מילה: (ב) והנה שלשה. בגימ' אלו מיכאל גבריאל ורפאל:

רשב"ם

להודיעך כי בלוט כתוב ויבאו המלאכים סדומה בערב ולכך אמר להם לוט סורו נא אל בית עבדכם ולינו אלא אברהם לפי שבאו אליו כחם היום בבקר שאין דרך אורחים ללון אלא לאכול ולעבור לפיכך לא אמר להם ללון אלא וסעדו לבכם ואחר תעבורו:

רש"י

ד ואתה סימן לבניך שעתיד אני להתיצב בעדת הדיינין
ן יושבין שנאמר (תהלים פב) אלהים נצב בעדת אל:
ח האהל. לראות אם יש עובר ושב ויכניסם בביתו:
ם היום. (ב"מ פו) הוציא הקב"ה חמה מנרתיקה שלא
ריחו באורחים ולפי שראהו מצטער שלא היו אורחים
ן הביא המלאכים עליו בדמות אנשים: (ב) והנה

בית יהודא

סימן לבניך) דו וועסט זיין אצייכן צו דיינע קינדער (שעתיד אני להתיצב בעדת הדיינין והן יושבין) ווען דיינים וועלן דארפן משפטין אדין וועלן זיי זיצען אונ איך וועל שטיין (שנאמר) וויא דר פסוק זאגט (אלהים נצב בעדת אל) הקב"ה שטייט נעבן דיא געטליכע דיינים ווס זיצען אונ משפטין דס פאלק וידר קאפיטל שמועסט פון דיינים) *): ופתח האהל. אברהם איז געזעסין נעבן טיר פון געצעלט (לראות אם יש
ושב) ער זאל זעהן אויב עס גייען מענטשן הין אונ צוריק (ויכניסם בביתו) וועט ער זייא אריינברענגען צו זיך אין
ב: וכחום היום. וויא דער טאג האט זיך דערווארעמט (הוציא הקב"ה חמה מנרתיקה) הקב"ה האט דעם טאג
סגענומען די זונן פון איר שייד עס זאל ווערן שטארק הייס וועלען מענטשן ניט גיין אין וועג. וועט אברהם ניט
ן זיך בשעפטיגן מיט עסין געבען צו פרעמדע מענטשן, ווייל ער איז נאך גווען שוואך פון דעם מלה זיין (ולפי
הו מצטער על שלא היו אורחים באים) אונ ווייל הקב"ה הט געזעהן אברהם הט צער פר וואס עס קומען ניט צו אים
מדע מענטשען (הביא המלאכים עליו בדמות אנשים) האט הקב"ה געברייגגט צו אים מלאכים זאלן אויסזעהן וויא
שן, אברהם זאל מיינען זיי זענען מענטשן: (ב) והנה שלשה אנשים. האט רש"י צו וואס האט הקב"ה געשיקט

דעת זקנים מבעלי התוספות

מאיזה מקום ימול והוא נתן לו עצה שימול במקום זכרות
תיב המול לכם כל זכר ממקום שניכר בין זכר לנקבה. ד"א
ה הקב"ה למול כל אנשי ביתו הלך אצל ענר ואשכול
ול מה יעשה על אנשי ביתו שאינן רוצין להמול ולא ידעו
להשיב לו הלך אצל ממרא ונתן לו עצה שימול עצמו
ועאל בנו תחלה וכשיראו כן אז יקבלו להמול וכן עשה בעצם
הזה נמול אברהם וישמעאל בנו והדר כתיב וכל אנשי ביתו
ו אתו. ואי קשיא ממרא שנתן לו עצה מדוע לא מל עצמו
נמול כדאיתא בהגדה: כחום היום. שעת אכילה והיא
רביעית שהתחיל היום לחום ואז מאכל כל אדם. וכדפי'
פפא בריש מסכת שבת. ועמד פתח האהל לראות אם יעבור
אדם לעת מאכל ויכניסנו לביתו:

שפתי חכמים

פי' ביקש לעמוד מפני כבוד השכינה ואמר לו הקב"ה שב וכו' ודלא כהרא"ם כו'. (נח"י) נ"ל דה"פ מדכתיב ישב חסר משמע שהיתה ישיבה חסירה והיינו לפי שביקש לעמוד וכן הוא הפי' של ועפרון ישב שהיתה ישיבה חסירה לפי שבאותו יום מינוהו וע"ש: ה (לדה לדרך) נ"ל דק"ל דהא אמרינן בסוף מ"ק לכל אומרים שב חוץ מלאבל ולחולה דמשמע שב באבלותך שב בחולי שלך וכאן בא הקב"ה לבקר את החולה איך אמר לו שב ל"פ ואתה סימן כו': ו קשה לרש"י וכי דרכם של חולים לישב על פתח האוהל הלא דרכם לישב או לשכב על המטה ומפרש לראות כו': ז וא"ת מנ"ל לרש"י דלמא בלאו הכי היה החום גדול. י"ל דרש"י דייק מדכתיב כחם ולא כתיב בחם היום אלא ודאי ה"פ כחם המפורש במקום אחר דכתיב הנה יום ה' בא בוער כתנור לכך הוצרך לפרש שהוציא כו' (נח"י). ול"נ דהס"ד דבא להורות על הזמן סעודה ה"ל לאברהם להקדים עצמו

פתח האוהל אם יש עובר ושב ויכניסם בביתו דהא אמרי' בברכות דף כ"ז ובכ"ר כחום היום ו' שעות וחום השמש ד' שעות ואלו זמן
ה בד' שעות כדאמרינן בשבת דף י' ובפסחים דף י"ב ע"כ נ"ל דבא להורות הטעם על ישיבת פתח האהל: ח דק"ל הא בלא"ה גמי

פירוש לתורת אלהים

וישא עיניו הט אברהם אוף גהובן זיינע אויגן וירא
ער האט גיזעהן והנה אונ שלשה אנשים דרייא

ליקוטי יהודא

(ב) וישא עיניו וגו'. דער מדרש שרייבט רבי לוי זאגט
דיא דרייא מלאכים האבין גיט אויסגזעהן אלע גלייך.
נאר יעדער פון זיי האט אויסגזעהן אנדערש אונ זיי זענען

מן פר אברהם מיט דריי ערליי צורות, איינר האט אויסגעזעהן וויא אשיף קאפיטאן, דער צווייטער האט אויסגזעהן
אריינזענדער פון דער מדבר, דער דריטער האט אויסגזעהן ווי אתבואה הענדלער, דער ספר האשכול שרייבט פאר
האבין די מלאכים זיך פארשטעלט אין די דריי צורות, למשל עס זאל טרעפין אגביר וואס הט פיל ערליי גשעפטין,
ער האט פיל פערשידענע מענטשין צו דיא גשעפטין, אמאהל איז דער גביר קראנק גיווארין, זענען גקומן זיינע

ספר הישר

ן זייא גגאנגן צו אים אין הויז אונ אברהם האט זייא געגעבין
ר אפ צו וואשין דעם שטויב פון די פיס. אונ ער זעצט זייא
אונטר דעם ביים אונ אברהם האט גנומן ארינד אונ גיט עס צו
אליעזר ער זאל דס צו רעכט מאכן אונ אברהם קומט צוא שרה
אונ:

הקב"ה זאגט ?, דער תירוץ איז, מיר ווייסין הקב"ה האט גיזאגט עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי מצותי חקתי ותורותי, ווייל
הם האט גיהערט פון שטימע אונ ער האט געהיט צו מאהן מיינע מצות חקים משפטים, האט דאך אברהם געוואסט פון דיא גאנצע תורה, וויא
ממרא זאגט אפילו דיא מצוה ערובי תבשילין האט אברהם מקיים גיוועזן האט ער דאך געוואסט פון מצות מילה אויך, פאר וואס האט ער זיך גיט
גיוועזן פריער איידער הקב"ה האט אים גיבאטין, דער תירוץ איז, אברהם האט געוואסט דיא מצוה וואס דער מענטש טוהט ווייל הקב"ה האט אים
סין, איז גרעסער וויא די מצוה וואס דער מענטש טוהט פון זיך אליין, דריבער אלע מצות האט אברהם גיטאהן אפילו פריער איידער הקב"ה האט
גיבאטין, ער האט געטראכט ווען הקב"ה וועט אים געבימען ער זאל טאהן די מצות, וועט ער וויא נאך אמאהל מאהן, אבער מלה זיין קען מען
ניט צוויי מאהל, דריבער האט ער געווארט ביז הקב"ה וועט אים געבימען ער זאל זיך מלה זיין, ממרא האט גיזאגט צו אברהמען ער זאל גיט
סין מיט דעם מלה זיין ביז הקב"ה וועט אים געבימען, נאר ווייל ער ווייס אז עס איז אמצוה מען זאל זיך מלה זיין זאל ער זיך שוין מלה זיין,
אברהם האט גיט געטאהן וויא ממרא האט אים בעזאגט, נאר ער האט געווארט ביז הקב"ה האט אים געבאטין ער זאל זיך מלה זיין פון
טוועגן האט הקב"ה בעצאהלט צוא ממרא וויין שכר אונ ער איז גיזעהן גיווארין צוא אברהם אין דעם פלאץ פון ממרא, אונ דאס איז פארשריבען
גיווארין אין דיא תורה:

צוא פארשטיין וויא קומט אהער אענין פון דיינים, מען קען זאגין הקב"ה איז גיזעהן גיווארין צוא אברהמען ער זאל אים דערציילען אז
ער וויל שטראפין סדום, אונ אברהם זאל זיין אדיין אויף סדום [כביכול צוא משפטין צווישען הקב"ה אונ סדום, וויא עס שטייט וויטער
די פסוקים], נאר ווייל הקב"ה האט גיזעהן אברהם האט גרויס צער וואס אורחים [געסט] קומען ניט צוא אים האט הקב"ה צו אים געשיקט די דריי
בים זייא זאלין אויסזעהן וויא מענטשין, אונ אברהם וועט האבין פארגעניגען פון די מצוה הכנסת אורחים, אונ הקב"ה האט געווארט ביז די אורחים
ין אגיגעסין [ווי אברהם האט געמיינט זייא זענען מענטשין אונ זייא עסין] וויא די מלאכים זענען אוועקגעגאנגען האט איצט הקב"ה דערציילט צוא
אברהמען וועגין וואס ער איז צו אים געקומען, וועגין סדום, אונ אברהם האט אנגעהויבען שמועסין מיט הקב"ה וועגין דעם משפט פון סדום:

שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נִצָּבִים עָלָיו וַיַּרְא

גֻּבְרִין (נ״י גַּבְרִין) קָ... עִלָּווֹהִי וַחֲזָא וּרְ...

בית יהודא

דריי מלאכים עס וואלט דאך גענוג גוועזן איינער, וואלט אברהם געהאט איין אורח (איין גאסט). ענטפערט רש״י (אחד לבשר את שרה) איין מלאך איז געקומען זאגן שרה אז זיא וועט געבארין אזוהן (ואחד להפוך את סדום) אונ איין מלאך איז געקומען צו פארקערין סדום (ואחד לרפאות את אברהם) אונ איין מלאך איז געקומען צו היילין אברהמען (שאין מלאך אחד עושה שתי שליחות) ווארום איין מלאך קען ניט טאהן צוויי זאכען, זאגט רש״י (תדע לך) דו קענסט דאס וויסען פון די פסוקים (שכן כל הפרשה הוא מזכירן בלשון רבים) ווארום אין די גאנצע פרשה דערמאנט מען אלע דריי מלאכים צוזאמען (ויאכלו) זיי האבען גיגעסין (ויאמרו אליו) זיי האבען געזאגט צו אים (ובבשורה) אונ ביא דעם זאגן צו אברהם אז שרה וועט געבארין אזוהן (...) איז גזאגט אין פסוק (ויאמר שוב אשוב אליך) ער הט גזאגט צו אברהם איך וועל מיך צוריק קערין צוא דיר אונ ווייב שרה וועט גבארין אזוהן, האט נאר איין מלאך גזאגט (ובהפיכת סדום הוא אומר) אונ ביי די פארקערונג פון ... איז אוך גוועזן נאר איין מלאך וויא עס שטייט אין פסוק דער מלאך הט גזאגט (כי לא אוכל לעשות דבר) איך קען טאהן אזאך, האט איינער געזאגט (לבלתי הפכי) איך זאל ניט פארקערין הט נאר איינער געדארפט פארקערין (ורפאל שרפא את אברהם) אונ דר מלאך רפאל נוס ער הט געהיילט אברהמען (הלך משם להציל את לוט) איז ער גנ... פון אברהמען רעטמין לוט פון סדום (הוא שנאמר) דאס שטייט אין פסוק (ויהי כהוציאם אותם החוצה) וויא דר ... האט זיי גלוט מיט זיין ווייב אונ זיינע צוויא טעכטער) ארויסגעפירט פון סדום (ויאמר המלט על נפשך) הט ... מלאך גזאגט צו לוט רעטטע דיין לעבן (למדת שהאחד היה מציל) פון דאגן לערנן מיר אז איין מלאך האט גרעטע... פון סדום: (נצבים עליו). זאגט רש״י ניט אויף אים זענען דיא מלאכים געשטאנן נאר (לפניו) פר אים (כמו) ווי ... שטייט אין פסוק (ועליו מטה מנשה) נעבן אים איז גוועזן דר שבט מנשה (אבל לשון נקיה היא כלפי המלאכים) נאר ... אשיינער לשון ביא מלאכים צו זאגן זיי זענען געשטאנען אויף אים: (וירא). פרעגט רש״י (מהו וירא וירא שני פעמי...

רש״י

שלשה אנשים. אחד לבשר את שרה ט ואחד ... את סדום ואחד לרפאות את אברהם שאין מלאך אחד ... שתי שליחות (ב״ר). תדע לך י שכן כל הפרשה הוא מ... בלשון רבים ויאכלו ויאמרו אליו ובבשורה נאמר ויאמר ... אשוב אליך ובהפיכת סדום הוא אומר כי לא אוכל ל... דבר לבלתי הפכי (ב״ר) ורפאל שרפא את אברהם ב... משם להציל את לוט הוא שנאמר ויהי כהוציאם אותם ... ויאמר המלט על נפשך למדת שהאחד היה מציל: נ... עליו. ל לפניו כמו (במדבר ב) ועליו מטה מנשה ... לשון נקיה הוא כלפי המלאכים: וירא. מהו וירא וי...

שפתי חכמים

צריך להביאם כדמפרש ואזיל. ומפרש ודאי בלא״ה נמי צריך להביאם אבל לא בדמות אנשים ובשביל אברהם הביאם בדמות אנשים: ט דק״ל למה הביא שלשה אנשים היה לו להביא מלאך אחד ומתרץ דהא בלא״ה צריך להביא שלשה מלאכים אחד לבשר את שרה כו': י הקשה מהרש״ל והרי זה תדע מן הקושיא דדלמא מלאך אחד עושה שתי שליחות ולזה כתב גבי כל מעשה ומעשה חד וקבלתי ממ״ז שה״ק דילמא לעולם לאו משום שאין מלאך אחד עושה שתי שליחות אלא משום שגשה היו נזקקים לשליחות אחד ועל זה אמר תדע כו' עכ״ל: כ וקשה ל״ל לרש״י להביא זה כאן וי״ל דק״ל לפי פירושו שאין מלאך אחד עושה שתי שליחות דהא גבי בשורה נאמר לשון יחיד וכן גבי הפיכת סדום אבל גבי רפואה של אברהם לא מצינו ל' יחיד וע״ק לרש״י למה לא הביא ד' מלאכים אחד להציל את לוט כו' לכך כ' ורפאל שריפא כו' הלך כו' דהוי כאלו כ' גבי רפואה נמי ל' יחיד הרא״ם. ועוד י״ל דלכך צריך להביא שאל תקשה לו הא לקמן גבי הפיכת סדום כתיב ויבאו שני המלאכים סדומה וגו' ש״מ שצריך להפיכת סדום שני מלאכים ואע״פ שכבר עשה המלאך שליחותו ועל זה פי' ורפאל שריפא את אברהם ר״ל אותן שני המלאכים דכתיב בקרא אחד מהם היה רפאל והלך משם להציל את לוט ולא סייע לזה שהפך את סדום. (הרא״ם) רפאל שריפא את אברהם הלך להציל את לוט. ואם תאמר אי... עצמו כאמרו משחיתים אנחנו יש לומר שזה בא להציל את לוט והשחתת סדום היה במקרה כמ״ש ולוט בא לצערה וה' המט... סדום א״כ הצלת לוט הוה סבת ההפכה במקרה וע״כ ילדק... מלאך הממונה לטוב אין עושה רע וכן להיפך. ויש ספרים ... ושליחות של רפואה והצלה אחת היא דקשה לרש״י א״כ למה ג' מלאכים הא בשנים סגי דאותן שנים שרפאו את אברהם וכו... שרה הם ילכו אל סדום ואחד יהפוך את סדום ואחד יציל ... לכן פי' הצלה ורפואה אחת היא אבל בשורה והצלה שני דברי... ובנקלת פירושים איכו והטעם דאין מלאך אחד עושה שתי ... להודיע שאין מספר לגדודיו של הקב״ה ואין עניות במקום ... מלאכתי. (נח״י) האריך שם בפלפול וסיים וצ״ל דודאי הביא של... ילטער אחר אורחים ואפי' אם היה מלאך אחד יכול לעש... שליחות מ״מ למה פרט הכתוב שהיו שלשה מה לי אם הי... או יותר ועל זה תירץ שהכתוב בא להודיענו שהיו שלשה לקיי... מיני שליחות: ל ואין להקשות לפ״ז אמאי כתיב והוא עומד ... הול״ל לפניהם. ויש לומר משום דשימש אותם בסעודה שייך ...

פירוש לתורת אלהים

מאגען נצבים עליו שטייען פאר אים [עיין רש״י]. וירץ לקראתם מפתח האהל איז ער גלאפן אקעגן זיי...

ליקוטי יהודא

אלע מענטשין אים מבקר חולה זיין, ווייל זייער פרנסה איז פון אים, מיר ווייסין די וועלט איז בשאפין גוואָרין אין דעם זכות פון אברהם, ווי עס שטייט אין פסוק בהבראם, זאגט דר מדרש דם מאכט באברהם, אין דעם זכות פון אברהם איז די וועלט בשאפן גיוואָרין, די וועלט איז געטיילט אין דריי טייל, איין טייל איז מדבר (וויסט), איין טייל איז ים, איין טייל איז בעוואהנט מיט מענטשין, איצט אז אברהם איז גוועזן פון מלה זיין קראנק, זענען געקומען צו אים מבקר חולה זיין דריי מלאכים (דרייא שרים), דער שר פון ים, דער שר פון מדבר, דר שר פון ישוב (בעוואהנטע ערד), דר שר פון ים הט זיך פארשטעלט ווי אשיף קאפיטאן, דער שר פון דער מדבר הט זיך פארשטעלט ווי אַרייזענדער פון דר מדבר, דער שר פון ישוב הט זיך פארשטעלט ווי אתבואות הענדלער, ווייל ער איז דר שר אויף אלע תבואות וואס וואקסין אין דיא פעלדער, צו ווייזין אברהמען דיא איז זיינע, אונ ווען ניט ער וואלטין זיי קיין שרים ג... דריבר איצט אז ער איז קראנק זענען זיי געקומען צו... מבקר חולה זיין: וירא וירץ לקראתם. רש״י פרע... וואס שטייט צוויי מאל דער ווארט וירא, אונ צו נוס ... גלאפין, ער הט דאך געקענט גיין, ניט לויפין, נאך ... אין פסוק וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו, צ... שטייט דר ווארט והנה, נאר ביי אברהם איז גוועזן אַ... אויף די דריי מענטשין, ער איז גזעסין אין גאס נעב... אונ הט געקוקט אין אלע זייטין טאמער גייט אפרע... מענטש אונ ער הט קיינעם גזעהן נאז אמענטש גייט ... מען אים פון ווייטין) אונ פלוצלונג וירא, הט ער ג... והנה (אנייע זאך) שלשה אנשים נצבים עליו, דריי מ... שטייען נעבין אים, איז אים גיוועזן אוואנדער פר ווס...

ומוּתְהוֹן מִתְּרַע
נָא וּסְגִיד עַל אַרְעָא:
אֲמַר יְיָ אִם כְּעַן
חִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ
בְּעֵינָךְ) לָא כְעַן

וַיָּ֤רָץ לִקְרָאתָם֙ מִפֶּ֣תַח הָאֹ֔הֶל וַיִּשְׁתַּ֖חוּ אָֽרְצָה׃ ג וַיֹּאמַ֑ר אֲדֹנָ֗י אִם־נָ֨א מָצָ֤אתִי חֵן֙ בְּעֵינֶ֔יךָ אַל־נָ֥א תַעֲבֹ֖ר

תו"א ויאמר אדני שבת קכז מליעא כם כבועות לה:

רש"י

הראשון כמשמעו והשני לשון הבנה נסתכל שהיו במקום אחד והבין שלא היו רוצים להטריחו ואע"פ ם היו שילא לקראת' עמדו במקומם לכבודו ולהראותו ו להטריחו וקדם הוא ורץ לקראתם (כך הגירסא ישן). בבבא מליעא (שם) כתיב נצבים עליו וכתיב קראתם מ כל הזיוהו דהוה שרי והסר פירשו ממנו ין לקראתם: (ג) ויאמר אדני אם נא וגו'. שבהם ב אמר וקראם כולם אדונים ולגדול אמר אל בור וכיון שלא יעבור הוא יעמדו חבריו עמו ובלשון

בית יהודא

וואס שטייט צוויי מאהל וירא, ענטפערט רש"י (הראשון כמשמעו) דר ערשטער וירא מיינט מען ער האט געזעהן ודריי מענטשן קומען (והשני) אונ דר אנדערער וירא מיינט מען (לשון הבנה) פארשטיין (נסתכל שהיו נצבים במקום אחד) ער הט געזעהן זיי שטייען אויף איין ארט (והבין שלא היו רוצים להטריחו) הט ער פארשטאנען זיי ווילן אים ניט מטריח זיין ודריבער איז ער גלאפן צו זיי, איז דאך אבער אקשיא אויף די מלאכים זיי האבן דאך געוואוסט אז אברהם וועט לויפין צו זיי וועלן זיי דאך אים נאך מעהר מטריח זיין, ענטפערט רש"י (אף על פי שיודעים היו שיצא לקראתם) אפילו זיי האבן

ט אז אברהם וועט ארויסגיין פון זיין געצעלט געגן זיי פון דעסטוועגן (עמדו במקומם) זענן זייא געשטאנען אויף
רט (לכבודו) פון וועגן זיין כבוד (להראותו שלא רצו להטריחו) צו ווייזן אים אז זיי ווילען אים ניט מטריח זיין
שא ורץ לקראתם) איז אברהם גלאפן פריער צו זיי נאיידער זיי זענן גקומן צו אים], זאגט רש"י אין דיא מסכת
ציעא פרעגט דיא גמרא (כתיב נצבים עליו) עס שטייט אין פסוק דיא מלאכים זענען געשטאנען געבן אים ונעבן
, (וכתיב וירץ לקראתם) אונ עס שטייט אברהם איז גלאפן געגן זיי, אז די מלאכים זענן געשטאנען נעבן אברהם
איז אברהם גלאפין, ענטפערט דיא גמרא באלד וויא די מלאכים זענן געקומן זענן זייא געשטאנען געבן אברהמען
הו דהוה שרי ואסיר) ווי זיי האבן געזעהן ער פארבינדט דיא מילה אונ ער עפינט דאס פארבינדונג (פירשו הימנו)
יי זיך אפגעשיידט פון אים אונ האבען זיך דרווייטרט פון אים (מיד וירץ לקראתם) איז ער באלד גלאפן געגן זיי:
מר אדני וגו'] . זאגט רש"י (לגדול שבהם אמר) אברהם הט גזאגט צום גרעסטן פון זייא (וקראם כולם אדונים)
ט זייא אלע גערופען אדונים והערען], אדני, מיינע הערען, אפילו עס שטייט אקמץ אונטער די נ, פון דעסטוועגן
מען הערען, פיל הערען, גלייך וויא עס וואלט געשטאנען אפתח אונטער דיא נ (ולגדול אמר אל נא תעבור)
עסטען פון זייא האט אברהם גבעטין דו זאלסט ניט אוועקגיין (וכיון שלא יעבור הוא) אז ער וועט ניט אוועק גיין
חבריו עמו) וועלן זיינע חברים שטיין מיט אים (ובלשון זה הוא חול) נאך דעם פשט איז דער ווארט "אדני"
, מיינע הערען, אונ דאס מיינט מען דיא מלאכים ואונ וויא אברהם הט געמיינט זיי זענן מענטשן, האט ער

שפתי חכמים

ד עליהם כלומר בסמוך להם ממש כדי שיהא מוכן מיד לשמש אח"כ גבי נלבים דל"ש האי טעמא וה"נ מלינו. בתלמוד בפרק קים והוי קאי עלייהו רב ייבא סבא לשמש לצרכי סעודה רא"י): מ ים מקשים לפי מ"א שעמדו אלו ואח"כ פירשו לכו להם לפי פי' זה היה לו לכתוב בקרא וירץ אחריהם תו של אברהם היה ארבע פתחים וכיון שהלכו לדרכם היה ם מפתח זה שהיו עומדים אלו אל פתח שהיתה ברוח לפונית או דרומית לעכב אותם לכך כתיב לקראתם וק"ל. (תולדות יצחק) וי"ל דאין גב למלאכים כמ"ש לא ישבו בלכתם ואע"ג שבאו אליו בדמות אנשים מ"מ לא נשתנו ממדתן להראות אחור וקדם: נ דק"ל למה אמר מתחלה אדני ל' רבים ואח"כ אם נא מצאתי חן בעיניך לשון יחיד ועל זה פי' לגדול שבהם אמר ואין חילוק בין קמ"ץ לפת"ח כי כולם לשון רבים הם. וא"ת היאך ידע אברהם איזה גדול וי"ל לפי שסבור שהיו אנשים רב ושני תלמידים ודין הוא

פירוש לתורת אלהים

פון דעם געצעלט וישתחו ארצה אונ ער האט וקט ביז צו דר ערד: (ג) ויאמר אונ ער האט צום עלצטען פון זייא אדני מיין האר אם נא מצאתי חן בעיניך אויב איך האב געפונען חן אין דיינע אויגען אל נא תעבור מעל עבדך בעט איך דיך דוא זאלסט ניט אוועק גיין פון דיין קנעכט אונ

ליקוטי יהודא

ט געזעהן פון ווייטין גייענדיג, דריבער הט ער מורא פר צוויי זאכין, טאמער זענן זיי ניט מענטשין נאר , דריבער זאגט דר פסוק וירא, ער הט געזעהן, ער געקוקט אויף זיי אוב זיי זענן ריכטיג מענטשין, אז געזעהן נאך זיין מיינונג זיי זענען מענטשין הט ער האט טאמער אזוי ווי זייא זענען פלוצלונג גיקומן י פלוצלונג אוועק גיין, דריבער וירץ לקראתם, איז ן געגן זיי: וירא והנה שלשה אנשים וגו'. רש"י וום הט הקב"ה גשיקט דריי מלאכים, וועגן אורחים ענוג גיווען איין אורח, נאר איינר רפאל איז גקומן ברהמען, איינער זאגין דיא בשורה צו שרה אז זי ין אזוהן, דער דריטער צו פארקערין סדום, אונ יך ווס הט געהיילט אברהמען הט גערעטעט לוט, יין מלאך קען ניט טאן צוויי זאכי, איז דאך אקשיא ווי אזוי האט דער מלאך רפאל גטאן צוויי זאכין, געהיילט אברהמען אונ גרעטעט לוט, נאר דר זוהר זאגט אז אצדיק איז קראנק אונ ער דארף געזונד ווערין. בעוויזט זיך צוא אים דר מלאך רפאל אונ ווי ער דר זעהט דעם מלאך רפאל ווערט ער געזונד, דריבער זאגט דר פסוק אפילו אברהם איז ביז איצט גיוועזן קראנק פון דעם מילה זיין "וירא" אז ער הט דערזעהן דעם מלאך רפאל איז ער די רגע געזונד גיווארן וירץ לקראתם, ער הט שוין גקענט לויפין צו די אורחים אונ באלד נאכדעם ואל הבקר רץ אברהם ער הט גקענט לויפין צו דיא בהמות וואס זענן גוועזן אין פעלד, הט דאך דר מלאך רפאל נאר ניט גיטאן צו אברהם, דריבער איז ער גגאנגען רעטין לוט, ווארום איין מלאך קען ניט "טאן" צוויי זאכן, דר מלאך רפאל הט ביי אברהם גאר ניט גטאן, ער האט אפילו ניט גרעט צו אים, דריבער שטייט צוויי מאל וירא אונ וירץ:

מֵעַל עַבְדֶּךָ׃ ד יֻקַּח־נָא מְעַט־מַיִם וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ׃

אונקלוס

תִּעְבַּר מֵעַל עַבְדָּךְ׃ ד יִסְּבוּן כְּעַן זְעֵיר מַיָּא וְאַסְחוּ רַגְלֵיכוֹן וְאִסְתְּמִיכוּ תְּחוֹת אִילָנָא׃

תו"א יוקח נא מעט מים : ורחצו מעט מים:

בעל הטורים

(ד) יוקח. ג' במסורה הכא ואידך ברזל מעפר יוקח גם שבי גבור יוקח. פי' גם השבי לדיק מגבור יוקח בזכות יוקח נא מעט מים. כר מעפר יוקח פי' ברזל חרב של פורעניות יוקח מישראל שנמשלו לעפר בזכות אברהם שאמר ואנכי עפר ואפר. יוקח נא מעט מים בגימ' מכאן זכו לבאר : ורחצו רגליכם. ב' במס' הכא ואידך באתי פרשה גבי לוט מהכא ילפינן בהפש לצ"א מדלוט הקדים לינה לרחיצה ואברה

בית יהודא

גְזָאגְט „אֲדֹנָי״ מֵיינֶע הֶערְן צוּ מֶענְטְשְׁן (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט קֶען מֶען זָאגְן (קֹדֶשׁ הוּא) דֶר וָוארְט „אֲדֹנָי״ אִיז הֵיילִיג (וְהָיָה אוֹמֵר לְהַקָּבָּ"ה) אַבְרָהָם הָט גְזָאגְט דֶעם וָוארְט „אֲדֹנָי״ צוּ הקב"ה, עֶר הָט גְבֶּעטְן צוּ הקב"ה (לְהַמְתִּין לוֹ עַד שֶׁיָּרוּץ וְיַכְנִיס אֶת הָאוֹרְחִים) עֶר זָאל דָא וַוארְטְן בִּיז עֶר וֶועט לוֹיפִין צוּ דִי אוֹרְחִים (געסטן) אוּנ וֶועט זֵיי בְּרֵיינְגֶען צוּ זִיךְ אִין שְׁטוּב, נָאךְ דֶעם פְּשַׁט אִיז דָאךְ אַקְשְׁיָא דִי וֶוערְטֶער (אַל נָא תַעֲבוֹר) הָאבֶּן גֶעדַארְפְט שְׁטֵיין פְרִיעֶר פַאר וַיָּרָץ לִקְרָאתָם, פְרִיעֶר הָט עֶר גְבֶּעטְן בַּיי הקב"ה עֶר זָאל נִיט אַוֶועק גֵיין נָאכְדֶעם אִיז עֶר גְלָאפִין צוּ דִי מַלְאָכִים, זָאגְט רש"י (וְאַף עַל פִּי שֶׁכָּתוּב אַחַר וַיָּרָץ לִקְרָאתָם) אֲפִילוּ דִיא וֶוערְטֶער אַל נָא תַעֲבוֹר זֶענֶען גֶעשְׁרִיבֶּן נָאךְ וַיָּרָץ לִקְרָאתָם פוּן דֶעסְטְוֶועגְן (הָאֲמִירָה קוֹדֶם לָכֵן הָיְתָה) דָס זָאגְן צוּ הקב"ה דוּ זָאלְסְט נִיט אַוֶועק גֵיין אִיז גְוֶוען פְרִיעֶר פַאר וַיָּרָץ לִקְרָאתָם אֵיידֶער עֶר אִיז גְלָאפֶן צוּ דִיא מַלְאָכִים (וְדֶרֶךְ הַמִּקְרָאוֹת לְדַבֵּר כֵּן) דֶר שְׁטֵייגֶר פוּן דִי פְּסוּקִים אִיז אַמָאהְל אַזוֹ, דֶער פָּס נָוס דַארְף שְׁטֵיין פְרִיעֶר שְׁטֵייט שְׁפֶּעטֶער (כְּמוֹ שֶׁפֵּירַשְׁתִּי אֵצֶל לֹא יָדוֹן רוּחִי בָאָדָם) וְוִיא אִיךְ הָאבּ גְזָאגְט בַּייא דֶעם פָּס לֹא יָדוֹן רוּחִי בָאָדָם (שֶׁנִּכְתַּב אַחַר וַיּוֹלֶד נֹחַ) דֶער פָּסוּק שְׁטֵייט נָאךְ דֶעם פָּסוּק וַיּוֹלֶד נֹחַ (וְאִי אֶפְשַׁר לוֹמַר) אוּנ מֶען קָ נִיט אַזוֹ זָאגְן (אֶלָּא אִם כֵּן קוֹדֶם גְּזֵרַת מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה) נָאר פְרִיעֶר הָאט הקב"ה גְזָאגְט לֹא יָדוֹן רוּחִי בָאָדָם לְעוֹלָם א עֶר הָאט גוֹזֵר גְוֶוען וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, נָאכְדֶעם אִיז גְוֶוען וַיּוֹלֶד נֹחַ, הָט נֹחַ אָנְגֶעהוֹיבֶּן צוּ גֶבֶּארְן קִינְ וְעַיֵּין רש"י בראשית ו ג) (וּשְׁתֵּי הַלְּשׁוֹנוֹת בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה) אוּנ דִי צְוֵוייא פְּשָׁטִים זֶענֶען גֶעֶרונְט אִין מִדְרָשׁ רַבָּה: (ד) יֻקַּח נָא עֶס זָאל גְנוּמֶן וֶוערֶען נַאבִּיסוּל וַואסֶער (עַל יְדֵי שָׁלִיחַ) דוּרְךְ אַשְׁלִיחַ, זָאגְט רש"י וַוייל אַבְרָהָם הָט גְטֹאהֶן דִיא מִצְ דוּרְךְ אַשְׁלִיחַ (וְהַקָּבָּ"ה שִׁלֵּם לְבָנָיו עַל יְדֵי שָׁלִיחַ) הָט הקב"ה בַּצָאהְלְט צוּ זַיינֶע קִינְדֶר אוֹיךְ דוּרְךְ אַשְׁלִיחַ, וֶוען דִיא יוּ הָאבֶּן גֶעדַארְפְט וַואסֶער אִין דֶר מִדְבָּר, הָט הקב"ה זֵיי גֶגֶעבֶּען דָס וַואסֶער דוּרְךְ אַשְׁלִיחַ (שֶׁנֶּאֱמַר) וְוִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּכ (וַיָּרֶם מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ וַיַּךְ אֶת הַסֶּלַע) מֹשֶׁה הָט אוֹיפְגֶעהוֹיבִּין זַיין הַאנְט אוּנ הָאט גֶעשְׁלָאגְן דֶעם שְׁטֵיין אִיז אַרוֹיסְגֶגַא וַואסֶר פוּן שְׁטֵיין נָאבֶער דָם בְּרוֹיט הָט אַבְרָהָם אַלֵיין גֶגֶעבֶּען צוּ דִי אוֹרְחִים, וְוִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אַבְרָהָם הָ גְזָאגְט וְאֶקְחָה פַּת לֶחֶם, אִיךְ וֶועל נֶעמֶן אַשְׁטִיקְל בְּרוֹיט אוּנ וֶועל אַייךְ גֶעבֶּען אִיר זָאלְט אוּנְטֶערְלֶעהְגֶן דָם הַארְ הָט הקב"ה אַלֵיין גֶגֶעבֶּן דָאס בְּרוֹיט אִין דֶר מִדְבָּר צוּ דִיא יוּדִין, וְוִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק הקב"ה הָט גְזָאגְט צוּ מ אִיךְ וֶועל מַאכֶן רֶעגְנֶען בְּרוֹיט פוּן הִימֶעל) : וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם) . אִיר זָאלְט וַואשְׁן אַייעֶרֶע פִּיס, פַר וָואס הָט אַבְרָהָם גְהֵיי זַייא זָאלֶן וַואשְׁן זַייעֶרֶע פִּיס (כִּסְבוּר שֶׁהֵם עַרְבִיִּים) וַוייל אַבְרָהָם הָט גְעֵמֵיינְט זֵיי זֶענֶען אַרַאבִּיעֶר (שֶׁמִּשְׁתַּחֲוִים לַאֲבַק רַגְלֵי

רש"י

זה הוא הול (שבועות לה) ד"א קודש הוא והיה אומ להקב"ה להמתין לו עד שירוץ ויכנים את האורחים ואע" שכתוב אחר וירץ לקראתם האמירה קודם לכן היתה ודר המקראות לדבר כן כמו שפירשתי אצל לא ידון רוחי באד שנכתב אחר ויולד נח וא"א לומר אלא א"כ קוד גזירת ק"כ שנה ם ושתי הלשונות בב"ר: (ד) יקח נא ע"י שליח ע והקב"ה שלם פ לבניו ע"י שליח צ שנאמ (במדבר כ) וירם משה את ידו ויך את הסלע : ורחצ רגליכם . כסבור שהם ערביים שמשתחוים לאבק רגליה

שפתי חכמים

ס הרב הולך באמצע וגדול מן התלמידים לימינו וקטן לשמאלו : ם (קל"מ) ר"ל שתי הלשונות של קודש ושל חול הם בב"ר ולא אשתי לשונות של לא ידון כו': ע (הרא"ם) אין ההודעה של רש"י על מלת יוקח שפירושו ע"י שליח דזה הוא דבר פשוט דאל"כ הל"ל אקחה אלא ההודעה הוא על ששילם לבניו וכו' : פ אבל הלחם שלקח הוא בעצמו שנאמר ואקחה פת לחם הקב"ה נתן להם ג"כ בע והמטיר להם המן. מהרש"ל : צ (נח"י) תמוה בעיני דזה הפ נאמר בפרשת חקת והוא לפורעניות ואלו בב"מ דף פ"ו הביאו פ מפ' בשלח והכית בצור וגו'. והוא של ברכה שזהו באר של כדפירש"י שם וכן בב"ר הביא פסוק עלי באר ענו לה שהוא ג"כ

ליקוטי יקרים

(ד) יֻקַּח נָא מְעַט מַיִם. לָאז גְנוּמֶן וֶוערִין אַבִּיסְל וַואסֶער אוּנ וַואשְׁט אַייךְ אָפּ אַייעֶרֶע פִיס אוּנ לֶעהְנְט אַייךְ אָן אוּנְטֶער דֶעם בּוֹים. דֶר זוהר הקדוש שְׁרַייבְּט דָם אַבְרָהָם הָט גֶיהַאט אֵיין בּוֹים אִין לַאנְד כְּנַעַן אוּנ אוּנְטֶר דֶעם בּוֹים אִיז גֶיוֶוען אַקְוָואל וַואסֶר, וֶוער עֶס הָט גִיגְלֵייבְּט אִין גָאט זָענִין אִים דִיא צְוַוייגֶן פוּן דֶעם בּוֹים גְוֶוען אַשָׁאטְן, אוּנ וֶוער עֶס הָאט גִידִינְט עֲבוֹדָה זָרָה הָאבֶּן זִיךְ דִיא צְוַוייגֶן אַרוֹיף גִיבּוֹגְן הָט אַבְרָהָם גְוְויסְט פוּן דֶעם סוֹד הָט עֶר שׁוֹן אִיטְלִיכְעֶן אוֹרֵחַ גְפִירְט אוּנְטֶר דֶעם בּוֹים אִין וַואסֶר אַרֵיין אוּנ אַז וַואסֶר אִיז אַרוֹיף גְקוּמֶן הָט אַבְרָהָם דֶר קֶענְט וֶועלְכֶער אוֹרֵחַ עֶס דַארְף הָאבֶּען טְבִילָה. אוּנ דֶער פָּנִים יָפוֹת שְׁרַיי וֶוער אִיז בַּייא אוּנְז גְרֶעסֶער וְוִיא אַבְרָהָם אָבִינוּ ע"ה הָאט עֶר זַיינֶע יָארֶען פַר בְּרַאכְט וָואס עֶר הָט אַרֵיין גִיבְּרֶענְגְט ג

פירוש להורת אלהים

אַז דֶער עֶלְצְטֶער וֶועט נִיט אַוֶועק גֵיין וֶועלֶען דִי אִיבְּרִיגֶע מִמֵּילָא בְּלַייבֶּן שְׁטֵיין מִיט אִים [ע' רש"
(ד) יֻקַּח נָא עֶס זָאל גִינוּמֶן וֶוערֶען דוּרְךְ אַשָׁלִיחַ אַבִּי וַואסֶר וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם אוּנ וַואשְׁט אַייעֶרֶע פִּיס [עיין ר
וְהִשָּׁעֲנוּ אוּנ לֶעגְט זִיךְ אוּנְטֶר תַּחַת הָעֵץ אוּנְטֶער דֶ

ספר הישר

אוּנ זָאגְט צוּ אִיר אַייל דִיךְ אוּנ קְנֶעט קוּכְנְס אוּנ אַבְרָהָם בְּרֶענְגְט זַייא פּוּטֶר אוּנ מִילְךְ אוּנ גִיט זֵיי דֶר וַוייל צוּ עֶסִין. אוּנ דֶר נָאךְ הָט אַבְרָהָם גִבְּרַאכְט פַאר זֵיי דָאס קַאלְבּ פְלֵייש. נָאךְ דֶעם עֶסֶען הָאבֶּן זֵיי צוּא אִים גְזָאגְט מִיר וֶועלֶן זִיךְ אוּם קֶערִין צוּא דִיר אִין צְווֵי אַצַיִים וְוִי יֶעצְט וֶועלֶן מִיר אַלֶע לֶעבֶּן אוּנ צוּ שָׂרָה וֶועט זַיין אֵיין זוּהְן אוּנ נָאךְ דֶעם זֶענֶען זֵיי גְגַאנְגֶען זַייעֶר וֶועג ווי זֵיי זֶ גְשִׁיקְט גְוָוארֶן : אִין דִי צַייט זֶענִין גְוֶוען דִי אֵיינְוואוֹנֶר פוּן סְ וַעֲמוֹרָה אוּנ פוּן אַלֵי פִינְף שְׁטֶעט זֵייעֶר שְׁלֶעכְט אוּנ זִינְדִיגֶע אוּנ דֶר צֶערְנִין גָאט ב"ה מִיט זֵייעֶרֵי אוּמְוֶוערְדִיגְקֵייט אוּנ אַז עֶס פְלֶעגְט קוּמֶן אַפְרֶעמְדֶר מֶענְטְשׁ מִיט סְחוֹרָה צוּ פַר

ה וְאֶקְחָה פַת־לֶחֶם וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם אַחַר תַּעֲבֹרוּ כִּי־עַל־כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל־

אֶסַב פִּתָּא דִלְחֵמָא
ידוּ לִבְּכוֹן בָּתַר כֵּן
רוּ אֲרֵי עַל כֵּן
יתוּן עַל עַבְדְּכוֹן

תו"א ואקחה פת שם פז: אחר תעבורו נדרים לז:

בעל הטורים

רחילה ללינה. מלמד שהיה חושש שמא ערביים הם ויכניסו ע"א לתוך ביתו: (ה) ואקחה פת לחם. הי"ל קחו פת לחם מכאן רמז כ בולע: לבכם. ג' במס' הכא ואידך ביתו לבכם לחילה ורהיתם ושם לבכם וזהו שאמרו שהיה מלטער על שלא באו לו אורחים וזהו ביתו

רש"י

ד שלא להכניס ע"א לביתו (ב"מ פו). אבל לוט שלא ק הקדים לינה לרחילה שנאמר ולינו ורחלו רגליכם: העץ. תחת ר האילן: (ה) וסעדו לבכם. בנביאים ובכתובים מצינו דפתא סעדתא דליבא. סעדו לבכם. בנביאים (שופטים יט) סעד לבך פת בכתובים (תהלים קד) ולחם לבב אנוש יסעד. א"ר לבבכם אין כתיב כאן אלא לבכם ש מגיד שאין יצה"ר במלאכים (ב"ר): אחר תעבורו. אחר כן ת תלכו:

בית יהודא

זייא בוקין זיך צו די שְׁטוֹיבּ וָוֹס אוֹף זַייעֶרֶע פִּיס וַוייל זַיי דינֶען צוּ די עָפָר (וְהִקְפִּיד שֶׁלֹּא לְהַכְנִיס עֲבוֹדַת אֱלִילִים לְבֵיתוֹ) הָט אַבְרָהָם נִיט גֶעוָואלְט זַיי זָאלֶן אַרַיינְבְּרֵיינְגֶען עֲבוֹדָה זָרָה צוּ אִים אִין שְׁטוּבּ (אֲבָל לוֹט שֶׁלֹּא הִקְפִּיד) אָבֶער לוֹט וָואס אִים הָט נִיט גֶעהָארְט אַז מֶען וֶועט אַרַיינְבְּרֵיינְגֶען עֲבוֹדַת זָרָה צוּ אִים אִין שְׁטוּבּ (הִקְדִּים לִינָה לִרְחִיצָה) הָט עֶר גְזָאגְט צוּ דִיא אוֹרְחִים זַיי זָאלֶן פְרִיעֶר גֶעכְטִיגֶן נָאכְדֶעם זָאלֶן זַיי וַואשֶׁן דִי פִּיס (שֶׁנֶּאֱמַר) ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק לוֹט הָט גְזָאגְט צוּ דִיא מַלְאָכִים נֶער הָט אוֹךְ גֶעמֵיינְט זַייא זֶענֶען

טֶען אַרַבּיעֶר (לִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם) נֶעכְטִיגְט וּבַייא מִיר אִין שְׁטוּבּ) אוּנ וַואשְׁט אַייעֶרֶע פִּיס: (תַּחַת הָעֵץ). זָאגְט (תַּחַת הָאִילָן), אִיר זָאלְט אַייךְ אָנְלֶעהְנֶען אוּנְטֶער דֶעם בּוֹים: (ה) (וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם). אִיר זָאלְט אָנְלֶעהְנֶען אַייעֶר, זָאגְט רַשִׁ"י (בַּתּוֹרָה בַּנְּבִיאִים וּבַכְּתוּבִים מָצִינוּ דְפִתָּא סַעֲדְתָּא דְלִבָּא) אִין תוֹרָה אִין נְבִיאִים אִין כְּתוּבִים גֶעפִינֶען ז בְּרוֹיט לֶעהְנְט־אוּנְטֶער (שְׁטַארְקְט) דִי הַארְץ (דִיא כּוֹחוֹת) פוּן מֶענְטְשֶׁן (בַּתּוֹרָה וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם) אִין דִיא תוֹרָה שְׁטֵייט ם הָט גְזָאגְט צוּ דִיא אוֹרְחִים אִיר וֶועט עֶסִין אַשְׁטִיקֶל בְּרוֹיט וֶועט אִיר אוּנְטֶערְלֶעהְנֶען אַייעֶר הַארְץ (בַּנְּבִיאִים סְעָד ת לֶחֶם) אִין נְבִיאִים שְׁטֵייט לֶעהְן־אוּנְטֶער דַיין הַארְץ מִיט אַשְׁטִיקֶל בְּרוֹיט (בַּכְּתוּבִים) אִין כְּתוּבִים (תְּהִלִּים) שְׁטֵיי לְבַב אֱנוֹשׁ יִסְעָד) בְּרוֹיט לֶעהְנְט־אוּנְטֶער דִיא הַארְץ פוּן מֶענְטְשׁ, רַבִּי חָמָא זָאגְט (לְבַבְכֶם אֵין כְּתִיב) עֶס שְׁטֵייט נִיט לְבַבְכֶם) אִיר זָאלְט אוּנְטֶערְלֶעהְנֶען אַייעֶרֶע הֶערְצֶער (אֶלָּא לִבְּכֶם) נָאר עֶס שְׁטֵייט וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם, אִיהְר זָאלְט לֶעהְנֶען אַייעֶר הַארְץ וְעֶס זֶענֶען דָאךְ גֶוועֶן דְרַייא מֶענְטְשֶׁן וְוִיא אַבְרָהָם הָט גֶעמֵיינְט) הָאבְּן זַיי דָאךְ גֶעהָאט אַרְצֶער הָט דָאךְ אַבְרָהָם גֶעדַארְפְט צוּ זַייא זָאגֶן לְבַבְכֶם, אַייעֶרֶע הֶערְצֶער. פַאר וָוס הָאט עֶר גְזָאגְט לִבְּכֶם, הַארְץ, גְלַייךְ וִוִיא אַלֶע דְרַייא וָואלְטֶן גֶעהָאט אֵיין הַארְץ (מַגִּיד שֶׁאֵין יֵצֶר הָרַע שׁוֹלֵט בְּמַלְאָכִים) דֶר פָּסוּק זָאגְט לְאָכִים הָאבְּן נִיט אַיֵצֶר הָרַע, דְרִיבֶּער דִי הֶערְצֶער פוּן אַלֶע מַלְאָכִים טְרַאכְטֶען נָאר אֵיין זַאךְ, נָאר צוּ הקב"ה, ווִיא אַלֶע צוּזַאמֶען וָואלְטֶען גְהַאט אֵיין הַארְץ, אָבֶער מֶענְטְשֶׁן וַוייל זַיי הָאבְּן אַיֵצֶר הָרַע טְרַאכְט יֶעדֶער מֶענְטְשׁ דֶערְשׁ אִין זַיין הַארְץ, הָט יֶעדֶר מֶענְטְשׁ אַבֶּעזוּנְדֶער הַארְץ, אוּנ אֲפִילוּ אַבְרָהָם הָאט נִיט גֶעוָואסְט אַז זַיי זֶענֶען ם, פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן הָאט זַיין מוֹיל אַרוֹיס גֶערֶעט ווִיא מֶען דַארְף רֵיידֶען צוּ מַלְאָכִים וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם, אִיר זָאלְט גֶען אַייעֶר הַארְץ: (אַחַר תַּעֲבֹרוּ). זָאגְט רַשִׁ"י אַבְרָהָם הָט צוּ זַיי גְזָאגְט (אַחַר כֵּן תֵּלֵכוּ) נָאכְדֶעם וֶועט אִיר

שפתי חכמים

כם. וע"ק למה הכית זה הדרוש כל עיקר והוא אינו צורך של מקרא: ק דק"ל למה שינה הכתוב כאן מבלוט דהכא זילה קודם לינה וגבי לוט נאמר לינה קודם רחילה אלא ודאי "א וזה הקפיד וזה לא הקפיד ולכך נקט רש"י כאן וגוט לא כו' (נח"י) קשה לי דלמא לוט נמי היה מקפיד והא דאמר נו ורחלו לפי שלא נדמו לו כערביים ע"ש: ר לא בקעת עץ כמו וגשל הברזל מן העץ והוא עץ תלוש דא"כ איך ישענו תחת עץ תלוש לכן פי' אילן וכן התרגום מתרגם כאן תחות אילנא ולא תחות אעא: ש (נח"י) ועל כ' בני אדם שייך לומר לבבכם לפי שאין דעותיהם שוות כדאי' בסנהדרין דף ל"ח והטעם מפני הגזנכים והתמסגים והיינו היצה"ר שסולט באדם אבל המלאכים אין להם יצה"ר א"כ שוים הם בדעותיהם שייך לומר לבכם: ת דק"ל דבפסוק

פירוש לתורת אלהים

(ה) וְאֶקְחָה פַת לֶחֶם אוּנ אִיךְ וֶועל נֶעמֶען אַשְׁטִיק וֶועט אִיר עֶסִין וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם אוּנ לֶעגְט אוּנְטֶער הַארְץ וָוארוּם בְּרוֹיט אִיז אֵיין אוּנְטֶער לֶעהְנוּנְג עם הַארְצֶען אַחַר תַּעֲבֹרוּ דֶער נָאךְ וֶועט אִיר גֵיין כִּי דֶען דִי זַאךְ בֶּעט אִיךְ פוּן אַייךְ עַל כֵּן

ליקוטי יקרים

אִין דֶר קְדוּשָׁה אַרַיין, אוּנ דֶער בּוֹים וָואס עֶר הָאט גִיהַאט אוּנ אוֹיךְ דֶעם בּוֹם וָואס עֶר הָאט גִיפְלַאנְצְט אִין בְּאֵר שֶׁבַע דָאס אִיז גִיוֶועזְן מִיט אַגְרוֹסֶער כַּוָּונָה דָאס עֶר זָאל צִיעֶן דִיא קְדוּשָׁה פוּן עֵץ הַחַיִּים אוּנ פוּן דֶעם הֵיילִיגֶן בּוֹים וָואס עֶר אִיז אִין דִיא עוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים אוֹף דֶעם דָאזִיגֶען אָרְט וָואס דוּרְךְ דֶעם וָואס דָאס אָרְט אִיז אַזוֹ הֵיילִיג זָאלֶן דָארְט דִיא גֵרִים מְקַבֵּל זַיין דִי קְדוּשָׁה אוּנְטֶר דִיא בֵּיימֶער, אִיבֶּר דֶעם אִיטְלִיכֶן אוֹרַח גְפִירְט אוּנְטֶער דֶעם בּוֹם, אוּנ דִיא אֵייגִינֶע כַּוָּונָה הָט עֶר גִיהַאט מִיט דֶעם וָואס עֶר הָאט דִיא עֶסִין גִגֶעבִּין, הָאט עֶר זַייא גְזָאגְט בַּייא דֶעם עֶסִין הֵיילִיגֶע וֶוערְטֶר אַז זַיי עֶסִין נִיט זַיינְם, נָייעֶרְט פוּן גָאטְס הָאבִּן דִי אוֹרְחִים דוּרְךְ זַיינֶע רֵייד גִיגֶעסִין מִיט גְרוֹיס קְדוּשָׁה, אוּנ הָאבֶּען אוֹיף זִיךְ גֶעצוֹיגֶען דִיא אֵייבֶּערְשְׁטֶע, אוּנ דָאס זָאגְט דֶער פָּסוּק (יֻקַּח נָא מְעַט מַיִם) דִיא כַּוָּונָה פוּן אַבְרָהָם אִיז גִיוֶועזְן מִיט דֶעם וָואס עֶר הָאט זַייא זָאלֶן זִיךְ וַואשֶׁן דִי פִּיס דָאס עֶר זָאל פוּן זַיי אָפּ טָאן דִיא טוּמְאָה פוּן דֶער עֲבוֹדָה זָרָה, אַזוֹ ווִיא רַשִׁ"י שְׁרַייבְּט ם הָאט אִים אוֹס גִיוִויזֶען אַז דִיא דְרַיי אוֹרְחִים זֶענֶען עַרְבִיִּים. (וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ), אוּנ לֶעהְנְט אַייךְ אָן אוּנְטֶער דֶעם בּוֹים וָואס דָארְט אִיז גִיצוֹיגֶען דִיא קְדוּשָׁה פוּן דֶעם אֵייבֶּערְשְׁטֶן בּוֹים:

קְחָה פַת לֶחֶם וגו'. אַבְרָהָם הָאט גִיזָאגְט צוּ דִיא אוֹרְחִים. ווִיא אֵייגֶער זָאגְט צוּא אַגַאסְט וָואס אִיז גֶעקוּמֶן צוּא אִים

ספר הישר

רִי שְׁטֵעט אָדֶער אַפְרֶעמְדֶער מֶענְטְשׁ אִיז גֶעקוּמֶען גְלוֹפֶען הָם זִיךְ דִיא גַאנְצֶע שְׁטָאט אַיינְגֶעזַאמְלְט אוּנ גֵיין צוּם פְּ֫רֶעמְדֶען מֶענְטְשׁ אוּנ גֶענֶעמֶען צוּא מִים גִיוָואלְט גָאר זַיין סְחוֹרָה אִיטְלִיכֶר אֵיין בִּיסֶל בִּיז עֶס הָט זִיךְ אוֹיס גֶעלָאזְט גָאר דִי סְחוֹרָה

עֲבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר
דִּבַּרְתָּ׃ ו וַיְמַהֵר אַבְרָהָם הָאֹהֱלָה
אֶל־שָׂרָה וַיֹּאמֶר מַהֲרִי שְׁלֹשׁ סְאִים
קֶמַח סֹלֶת לוּשִׁי וַעֲשִׂי עֻגוֹת׃ ז וְאֶל־

וַאֲמַרוּ כֵּן תַּעֲבֵיד
דִּי מַלֵּלְתָּא׃ ו וְ
אַבְרָהָם לְמַשְׁכְּנָא
שָׂרָה וַאֲמַר אוֹחָא
סְאִין קִמְחָא דְּ
לוּשִׁי וְעִבִידִי גְּרִי
ז וּלְוָת תּוֹרֵי רְהַט אַבְ

תו"א כן תעשה מליצה פ: קמח סלת מליצה פז: ואל הבקר שם פו פז:

רשב"ם

(ו) קמח סולת. קמח של חטים שכל מקום שכתיב סלת מחטים הוא כדדרשינן ממלואים דכתיב סלת חטים תעשה אותם: כי על כן עברתם על עבדכם. וכן כי על כן באו בצל קורתי. כי על אשר באו דרך המקרא לחסר אשר ברוב מקומות: (ז) ואל הבקר רץ אברהם. לפי שאמר להם פת לחם דבר מועט לפי שדרכם נחוץ ללכת הוצרך לרוץ ולמהר לפי

בעל הטורים

לככם שהיה מלטער בלבו כיון שראה אלו ושם לבכם: (ז) ואל ג' תגין על הקו"ף לומר שהלש בהמות היו ובזכות זה נתן סנה: ואל הבקר רץ. אותיות אל הבקר רץ שרץ אחריו למער הבקר רץ. בגי' רץ למערה:

רש"י

כי על כן עברתם. כי הדבר הזה אני מבקש מכם הואיל שעברתם א עלי לכבודי: כי על כן. כמו על א כל כי על כן שבמקרא (לקמן יט) כי על כן באו בצ (לקמן לג) כי על כן ראיתי פניך (שם לח) כי על נתתיה (במדבר י) כי על כן ידעת חנותנו: (ו) סלת. סלת לעוגות קמח לעמילן של טבחים ב לכ

בית יהודא

זיין אייער וועג׳ וכִּי עַל כֵּן עֲבַרְתֶּם]. ווייל איר זענט פַרְבַּייגֶעגַאנְגֶען זאגט רש"י אַבְרָהָם הָט גְזָאגְט צוּ זֵייא (כִּי הַדָּבָר הַזֶּה אֲנִי מְבַקֵּשׁ מִכֶּם מֵאַחַר שֶׁעֲבַרְתֶּם עָלַי לִכְבוֹדִי) די זַאךְ בֶּעט איךְ פון אַייךְ נאיר זאָלְט בַּיי מִיר עֶסִין׳ ווייל אִיהר זֶענט פַארְבַּייגֶעגַאנְגֶען נֶעבֶּן מִיר אונ איר הָט מִיר גֶגֶעבֶּן דֶעם כָּבוֹד נאיר זענט אַרַיינְגֶעקוּמֶען צוּ מִיר, מוּזט איר מִיר גֶעבֶּען ווייטֶער כָּבוֹד אונ עֶסִין בַּיי מִיר]: וכִּי עַל כֵּן]. אִיז דֶערְטַייטְשׁ (כְּמוֹ עַל אֲשֶׁר) אַזוֹ וִויא עַל אֲשֶׁר, ווייל, (וְכֵן כָּל כִּי עַל כֵּן שֶׁבַּמִּקְרָא) אונ אַזוֹ אִיז דֶערְטַייטְשׁ אַלֶע "כִּי עַל כֵּן" שְׁטֵייט אִין פָּסוּק, אַלֶע זֶענֶען דֶערְטַייטְשׁ "ווייל" (כִּי עַל כֵּן בָּאוּ בְּצֵל קוֹרָתִי) ווייל זֵיי זֶענֶען גֶעקוּמֶען אִין דֶעם שָׁאטְן פון מיין שְׁטוּב] (כִּי עַל כֵּן רָאִיתִי פָּנֶיךָ) ווייל אִיךְ הָאבּ גְזֶעהְן דַיין פָּנִים (כִּי עַל כֵּן לֹא נְתַתִּיהָ) ווייל אִיךְ האבּ זִיא נִיט גֶעגֶעבֶּן (כִּי עַל כֵּן יָדַעְתָּ חֲנוֹתֵנוּ) ווייל דוּא ווייסט אוּנְזֶער רוּהוּנג נאין דֶר מִדְבָּר]: (ו) וְקֶמַח סֹלֶת]. זאגט רש"י (סֹלֶת לְעֻגוֹת) גוּטֶע מֶעהְל צוּ קוּכוּנִם (קֶמַח לַעֲמִילָן שֶׁל טַבָּחִים) פְּרָאסְטֶע מֶעהְל צוּ מַאכֶען שְׁטַארְצִין (לְכַסּוֹת אֶת הַקְּ...

שפתי חכמים

משמע אחר שתלכו תאכלו. לכן מפרש אחר כן תלכו דהיינו אחר האכילה. ובייתורו פי' ותלכו: א ר"ל דמשמע דכוונתם היה לאכול אלו ואף כותר מה דכתיב לעיל אם נא וגו' משמע שלא באו אלו לאכול אלא ע"פ בקשתו ל"פ כי הדבר הזה כו' וק"ל ואל כן אחר: ב ק"ל דמשמע שתלוש אותם ביחד ותעשה מהן סיה אברהם רע עין שלא נוה לעשות עוגות מסולת לבד

ליקוטי יקרים

פְלוּצְלוּנְג, ווען איך וואלט געוואסט דו וועסט קוּמֶען וואלט איך אָנְגֶעגְרֵייט פַר דִיר אַגַאנְצֶע סְעוּדָה, אונ ווייל איך האבּ נִיט גֶעוואסט בֶּעט איך דיך זאל בַּיי דִיר דֶערְווייל זַיין גוּט וָוס איך וועל דיר גֶעבִּין, אונ דֶער נַאסְט עֶנְטְפֶערְט איך וויל נִיט מֶער נָאר ווי דוּ האסט איצט אַזוֹ גִיבּ מִיר, אַבְרָהָם הָט צוּ די אוֹרְחִים אוֹךְ אַזוֹ גִיזָאגְט ווייל איך האבּ גִיזֶעהְן די הִיץ אִיז הַיינְט גַאנְץ גְרוֹיס האבּ איך גֶערֶעכֶענְט אוֹרְחִים וועלִין הַיינְט נִיט זַיין דְרִיבֶּער האט מֶען הַיינְט בַּיי מִיר פַאר אוֹרְחִים נִיט אָנְגֶעגְרֵייט קֶען איך אַייךְ דֶערְווייל נִיט מֶעהְר גֶעבִּין נָאר אַשְׁטִיקֶל בְּרוֹט איר זאלט אָנְלֶעהְגֶען אייער הַארְץ, דִיא אוֹרְחִים הָאבֶּן גֶעְנְטְפֶערְט מִיר פֶערְלַאנְגֶען נִיט מֶער ווי דוּא הָאסְט, אונ אַזוֹ זָאלְסְטוּ טָאן ווי דוּ הָאסְט גֶערֶעט, אונ זאָלְסְט זיךְ נִיט מַטְרִיחַ זַיין פון אוּנְזֶערְטְוֶועגִין:

פירוש לתורת אלהים

עֲבַרְתֶּם עַל עַבְדְּכֶם ווייל איר זֶענְט אַרַיין גְגַאנְגֶען ... פון מַיין כָּבוֹד וֶועגֶען וַיֹּאמְרוּ אונ זֵייא הָאבֶּן גְזָ... תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אַזוֹ זָאלְסְטוּ טוּן ווי דוּ הָאסְט ... (ו) וַיְמַהֵר אַבְרָהָם הָאֹהֱלָה אונ אַבְרָהָם הָט גִיאַייל... גְצֶעלְט צוּ שָׂרָה וַיֹּאמֶר אונ ער האט גְזָאגְט מַהֲ... אונ בְּרֶענְג שְׁלֹשׁ סְאִים קֶמַח סוֹלֶת דְרַיי מָאס מֶעל... זֶעמֶעל מֶעל לוּשִׁי קְנֶעט וַעֲשִׂי עוּגוֹת אונ מַאךְ ... (ז) וְאֶל הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם אונ צוּא דִיא רִינְד...

ספר הישר

אונ אַז דֶר פְרֶעמְדֶר הָט זיךְ מִיט זֵיי אָנְגֶהוֹבִּין צוּ קְרִיגֶן אונ צוּא זָאגֶן וָוס הָט איר מִיר גְטָאן הָאבֶּן זֵיי גְנֶעהְנְט צוּ אִים אונ הָאבֶּן גְזָאגְט איךְ הָאבּ דָאךְ נָאר אַבִּיסֶעל גְנוּמֶן אונ אַז דֶר סוֹחֵר הָאט דֶר הֶערְט דִי דָאזִיגֶע רֵייד פון אַלֶע מֶענְטְשֶׁן אִיז ער אוֹף גְשְׁטַאנֶען אונ אִיז אַוֶועק גְגַאנְגֶען פון זֵיי מִיט אַבִּיטֶער הַארְץ אונ דִיא שְׁטָאט לַייט הָאבֶּן אִים אַרוֹיס גִיטְרִיבֶּן מִיט אֵיין גְרוֹיס גְשְׁפֶּעט אונ אֵיין גְרוֹסֶע מְהוּמָה: אֵיין מָאל אִיז גְגַאנְגֶען אַמֶענְטְשׁ פון לַאנְד עֵילָם וָוס ער הָט בַּדַארְפְט גֵיין אִיבֶּער דִיא שְׁטָאט סְדוֹם מִיט אִים אִיז גְוֶועְן אֵיין אֵייזִיל אונ עֶס הָאט גְטְרָאגֶען אָן גְקְנִיפְּט אַשֵׁיינֶע דֶעק פון אַלֶערְלַיי פַארְבֶּען דֶר ווייל אִיז נַאכְט גֶעוואָרֶן אִין דֶר שְׁטָאט סְדוֹם, הָט דֶער מֶענְטְשׁ גֶעוואָלְט אַרַיין גֵיין אִין אַשְׁטוּבּ אַרַיין אִיבֶּער נֶעכְטִיגֶען הָט אִים קֵיינֶער נִיט גְוָואלְט אַרַיין לָאזִין: אִין דֶער צַייט אִיז גִיוֶועְן אִין סְדוֹם אַגְרוֹסֶער רָשָׁע עֶר הָט גְהֵייסֶן הִידוּד.

אונ דֶער הִידוּד אִיז גִוֶועְן זַייעֶר קְלוּג אוֹף שְׁלֶעכְטְס. הִ... הִידוּד גְזֶעהְן ווי דֶער פְרֶעמְדֶער מֶענְטְשׁ לִיגְט אוֹף דֶער ... הִידוּד צוּא גְגַאנְגֶען צוּם אוֹרֵחַ אונ הָאט אִים גְפְרֶעגְט פ... קוּמְסְטוּ אונ ווי אַהִין גֵייסְטוּ. הָט דֶער אוֹרֵחַ צוּא אִים גְ... איךְ גֵייא פון חֶבְרוֹן קֵיין עֵילָם איךְ בִּין פון עֵילָם אונ בִּ... בִּיז אַהֶער אִיז נַאכְט גְוָוארִין אונ קֵיין מֶענְטְשׁ לָ... נִיט אִין שְׁטוּבּ אַרַיין אִיבֶּער צוּ נֶעכְטִיגֶען איךְ הָאבּ ווא... בְּרוֹיט אוֹיךְ הָאבֶּר אונ שְׁטְרוֹיא פַר מַיין אֵייזִל. זָאגְט הַ... אִים קוּם צוּ מִיר וֶועסְטוּ בַּייא מִיר נֶעכְטִיגֶן. אונ הַיְדוּד ... אִים צוּ זיךְ אִין שְׁטוּבּ אַרַיין. אונ דֶער אוֹרֵחַ הָאט גְנֶ... גְטְרוּנְקֶען בַּיי הַיְדוּד אונ הָאט דָארְט גְנֶעכְטִיגְט אונ אַ... גְקוּמֶען אִין דֶר פְרִיא אִיז דֶר אוֹרֵחַ אוֹף גְשְׁטַאנֶען אונ הָא... אַוֶועק גֵיין הָט הַיְדוּד גְזָאגְט עֶס פְרִיעֶר אַשְׁטִיקֶל בְּרוֹיט

...בַּר תּוֹרֵי רַכִּיךְ
...יְהַב לְעוּלֵימָא וְאוֹחִי
...לְמֶעְבַּד יָתֵהּ: ח וּנְסֵיב
...וַחֲלָב וּבַר תּוֹרֵי דִי

...ן אל סס פו: ויקח חמאה סס פו פז:

הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן־בָּקָר רַךְ וָטוֹב וַיִּתֵּן אֶל־הַנַּעַר וַיְמַהֵר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ: ח וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחָלָב

רשב"ם

...מעט ועשה הרבה. ולהגיד חשיבותו של אברהם נכתב כל זה: ...חמאה וחלב. לפי פשוטו של מקרא לא הוצרך לפרש שהביא את ...על השלחן אלא התוספת שלא אמר להם הוצרך לומר שהביא. הבאת פת על השלחן אינו חידוש אבל החמאה והבשר שאינו מזומן לכל האורחים הוצרך לפרש: עומד עליהם. כשאיש יושב ואחד עומד קורא עומד עליו וכן וארא ה' יושב על כסאו. שרפים עומדים ממעל לו. וכן

רש"י

...ולשחוב את הזוהמא: (ז) בן בקר רך וטוב. ג' ...יו ג כדי להאכילן ג' לשונות ד בחרדל (ב"מ פז): ...ער. זה ה ישמעאל לחנכו במצות (ב"ר): (ח) ויקח ...וגו'. ולחם לא הביא ו לפי שפירסה שרה ז נדה ...ה אורח כנשים אותו היום ונטמאת העיסה (ב"מ

בית יהודא

בַּדֶעקִין דֶעם טָאפּ (וְלִשְׁאוֹב אֶת הַזּוּהֲמָא) עֶס זָאל אַרַייְנְשֶׁעפֶּן אַיינְזַאפּוּן דִי שָׁאוּם פוּן טָאפּ: (ז) וּבֶן בָּקָר רַךְ וָטוֹב. זָאגְט רש"י (שְׁלֹשָׁה פָּרִים הָיוּ) דְרַייא אָקְסִין הָט אַבְרָהָם גֶענוּמֶען (כְּדֵי לְהַאֲכִילָן שְׁלֹשָׁה לְשׁוֹנוֹת בְּחַרְדָּל) עֶר זָאל זֵיי גֶעבֶּן עֶסִין דְרַייא צוּנְגֶען מִיט זֶענֶעפְט וּמוּשְׁטַארְדֶע: וַאל הַנַּעַר. צוּ דֶעם יוּנְגֶען מֶענְטְשׁ (זֶה יִשְׁמָעֵאל) צוּ זַיין זוּהְן יִשְׁמָעֵאל הָט עֶר

...לְחַנְכוֹ בְּמִצְוֹת) עֶר זָאל אִים לֶערְנֶען צוּ טְאהְן מִצְוֹת: (ח) וַיִּקַּח חֶמְאָה וגו'ו. זָאגְט רש"י (וְלֶחֶם לֹא הֵבִיא) פַר וָוָס הָאט ...קֵיין בְּרוֹט גִבְּרַייְנְגְט (לְפִי שֶׁפֵּרְסָה שָׂרָה נִדָּה) וַוייל שָׂרָה הָט פְלוּצְלוּנְג גִזֶעהְן נִדּוֹת (שֶׁחָזַר לָהּ אוֹרַח כַּנָּשִׁים אוֹתוֹ הַיּוֹם) ווייל ...טָאג אִיז צוּ שָׂרָה צוּרִיקְגֶקוּמֶן דִי צַייט פוּן נִדּוֹת וִוי בַּיי יוּנְגֶע וַוייבֶּער (וְנִטְמֵאת הָעִיסָה) אִיז דִי טֵייג טָמֵא גִוָוארֶן: נֶחְמָאָה.

דעת זקנים מבעלי התוספות

...ח חמאה וחלב וגו'. מלמד שהאכילם בשר בחלב ...הקב"ה ליתן תורה לישראל אמרו המלאכים תנה הודך ...ים אמר להם כתוב בתורה לא תבשל גדי בחלב אמו ...ירדתם למשה אכלתם בשר בחלב שנאמר ויקח חמאה ...יד הודו להקב"ה והיינו דכתיב בפ' כי תשא כי על ...ים האלה כרתי וגו' וכתיב לעיל מיניה לא תבשל גדי ...מו. ומדרש זה חולק על מדרש אחר קיים אברהם

שפתי חכמים

לכך לשונות וקמח כו': ג וא"ת מנ"ל לרש"י ג' פרים דילמא לא היה אלא בקר אחד וי"ל דרש"י דייק מדכתיב בן בקר ודאי הוא רך כשנים ולמה כתיב רך ועוד קשה מאי וטוב ולא כתיב טוב אלא ש"מ דג' היו בן בקר א' רך כ' וטוב ג'. ומהרא"ס פי' רך טוב מיבעי ליה ש"מ לדרשא ומדטוב לדרשא רך נמי לדרשא והוא גמ' פ' הפועלים: ד וא"ת מנ"ל לרש"י דלשונות היו וי"ל דק"ל למה שחט ג' בשביל ג' אנשים והלא איבוד ממון הוא. וכ"ת לכבודם עשה והלא גם בבקר אחד יש כבוד גדול ועוד דבשחיטת ג' בקרים דנראה שהם

...ן זה כבוד אלא קלון לכך תירץ שרצונו היה להאכילם ג' לשונות. ואין להקשות ולמה ג' י"ל כי טעם הלשון אינו שוה כי ...אמצעית היא יותר טובה והחתיכה התחתונה היא יותר שמינה לכן רצה להאכיל אותם ג' לשונות כדי שיאכל כל אחד מה ...מה שיאכל חבירו וק"ל. (ג"א) דאל"כ היה צריך לחתכן ולא הוי חתיכה הראויה להתכבד לפני אורחים חשובים ומ"ש בחרדל ...רש"י בב"מ דף פ"ו לפי שמעדן מלכים ושרים הוא ע"ש. (עקידה) ג' פרים היו כדי להשוות המנות שלא להטיל קנאה בסעודה שכמוד ...ה בעיניו: ה רש"י דייק מדכתיב הנער משמע הנער הנזכר לעיל דהיינו ישמעאל (רי"ק) כ"ל שאחר שהוא בעצמו רץ אל הבקר ...ה סיום המצוה לאחר לזה אמר שהוא בנו ולחנכו. (דב"ט) דק"ל למה לא מלינו שגענם על זה כמו גבי יוקח נא מעט מים לכ"פ ...ראוי לקבל שכר: ו וא"ת מנ"ל לרש"י דלמא מה שלא הביא משום שלא נאפה עדיין וי"ל דעיקר הסעודה הוא הלחם כדכתיב ...רב ואי לא נאפה הלחם לא היה מכין שאר צרכי סעודה וק"ל: ז לאו דוקא שפירסה נדה דהא כתיב אחרי בלותי היתה ...ש"מ שלא היה לה עדן ושם אלא שחזר לה אורח כנשים דהיינו שראשה ואיבריה היו כבדין עליה וחששה בשיפולי מעיה ...אה שמא תהיה נדה ותטמא את העיסה ואברהם היה אוכל חולין בטהרה לכך פירשה מן העיסה והלכה לה ומתוך כך קודם ...אל העיסה נחמץ ואותו זמן פסח היה ואסור בחמץ וק"ל. א"נ יש לומר דבאמת פירסה נדה והא דכתיב אחרי בלותי היתה לי

פירוש לתורת אלהים

...רָהָם גִילָאפֶן וַיִּקַּח אוּנ עֶר הָאט גְנוּמֶען בֶּן בָּקָר
...רִינְד רַךְ אַוֶוייכֶע וָטוֹב אוּנ אַגוּטֶע [עיין רש"י]
...הַנַּעַר אוּנ עֶר הָאט דָאס גֶגֶעבֶּן צוּם יוּנְג וַיְמַהֵר
...אוֹתוֹ אוּנ עֶר הָט גְאַייְלְט צוּ מַאכֶען דָס: (ח) וַיִּקַּח
...חָלָב אוּנ עֶר הָט גְנוּמֶען פּוּטֶער אוּנ מִילְךְ וּבֶן הַבָּקָר

ליקוטי יוסף

(ח) וּבֶן הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה. אַבְרָהָם הָט גֶענוּמֶען דֶעם יוּנְגֶען אָקְס וָוס עֶר הָאט גֶעמַאכְט, הָאט דֶען אַבְרָהָם גְמַאכְט אַאָקְס? נָאר דֶר סֵפֶר חסד לאברהם שְׁרַייבְּט וֶוען אַבְרָהָם אִיז גֶעגַאנְגֶען מִיט זַיין זוּהְן יִשְׁמָעֵאל אִין פֶּעלְד בְּעֶמְעֶן דְרַייא אָקְסִין פַאר דִי אוֹרְחִים אִיז אוּנְטֶער זֵיי גֶעגַאנְגֶען דֶר מַלְאָךְ רְפָאֵל, אוּנ אַבְרָהָם הָט גֶענוּמֶען צְוֵויי אָקְסִין אוּנ הָאט זֵייא גִיגֶעבִּין צוּ יִשְׁמָעֵאל עֶר זָאל זֵייא פִּירֶען אַהֵיים, אֵיין אָקְס

...הָאנְט אוּנ אֵיין אָקְס מִיט דִיא אַנְדֶערֶע הַאנְט וִויא יִשְׁמָעֵאל אִיז אַוֶועק גְגַאנְגֶען מִיט דִי צְוֵוייא אָקְסִין אוּנ אַבְרָהָם ...אַלְט נֶעמֶען דֶעם דְרִיטֶען אָקְס הָאט דֶר מַלְאָךְ רְפָאֵל זִיךְ פַארְשְׁטֶעלְט פַאר אַגוּטִין פֶעטִין אָקְס אוּנ אַבְרָהָם הָט ...וָואלְט נֶעמֶען הָט עֶר זִיךְ אוֹיסְגֶערִיסֶן פוּן אִים אוּנ אִיז אַנְטְלָאפֶען בִּיז אִין אַקֶעלֶער, אִיז אַבְרָהָם אַרַיין גֶעלָאפֶען ...ר, וִויא עֶר אִיז אַרַייְנְגֶעקוּמֶען אִין קֶעלֶער הָאט עֶר גֶעשְׁמֶעקְט זֵייעֶר אַגוּטִין רֵיחַ אוּנ הָט גִיזֶעהְן דָא לִיגֶען אָדָם

ספר הישר

...טוּ גֵיין אוּנ דֶר אוֹרֵחַ הָט אַזוֹ גְטָאן אוּנ זֶעצִין זִיךְ בֵּיידֶע ...ן גְגֶעסֶען אוּנ גְטְרוּנְקֶען נָאךְ דֶעם הָט דֶר אוֹרֵחַ גְוָואלְט ...ן הָאט הַיְדוּד גְזָאגְט עֶס אִיז שַׁיין בַּאלְד נַאכְט אַמֶער ...טִין אִיבֶּר בַּיי מִיר אוּנ עֶס אוּנ טְרִינְק אוּנ הָט אַזוֹ לַאנְג ...וֶוען בִּיז עֶר אִיז גֶעבְּלִיבֶּן נֶעכְטִיגֶן, אוּנ וִוי עֶס אִיז טָאג ...ז עֶר אוֹיף גְשְׁטַאנֶען אוּנ הֵייבְּט אָן צוּ זָאטְלֶען דֶעם אֵייזֶל ...אוֹרֵחַ זָאגְט צוּ הַיְדוּד גִיבּ מִיר אָפּ דִי דֶעק צוּ צוּ קְנִיפֶּן ...הָט הַיְדוּד צוּ אִים גְזָאגְט וָוס זָאגְסְטוּ הָט דֶער אוֹרֵחַ ...ךְ זָאג דוּא זָאלְסְט מִיר אָפּ גֶעבִּין דֶעם שְׁטְרִיק אוּנ דִיא דֶעק וָוס דוּא הָאסְט בַּהַאלְטִין אִין שְׁטוּב. הָט הַיְדוּד גְזָאגְט דָס וָוס דוּ זָאגְסְט מוּז בַּיי דִיר זַיין אֵיין חָלוֹם אוּנ אִיךְ וֶועל דִיר פּוֹתֵר חָלוֹם זַיין, דָס וָואס דוּא זָאגְסְט דוּא הָאסְט גְהַאט אֵיין שְׁטְרִיק בַּאטַייט דוּ וֶועסְט לַאנְג לֶעבֶּען אַזוֹי וִויא אַשְׁטְרִיק אִיז לַאנְג אוּנ דָס וָוס דוּ הָאסְט גְהַאט אַדֶעק מִיט אַלֶערְלֵיי פַארְבֶּן בַּאטַייט אַז דוּ וֶועסְט הָאבֶּען אֵיין נַייעַ גָארְטֶן אוּנ וֶועסְט פְלַאנְצֶן אַלֶערְלֵייא פֵּירוֹת. הָאט דֶער אוֹרֵחַ גִיזָאגְט נֵיין עֶס הָאט זִיךְ מִיר נָאר נִיט גְחָלוֹמְת נָאר אִיךְ הָאבּ דִיר גְגֶעבֶּען דֶעם שְׁטְרִיק אוּנ דִיא דֶעק וַואכֶענְדִיגֶערְהֵייט. אוּנ הַיְדוּד עֶנְטְפֶערְט צוּם אוֹרֵחַ פַר וָואר הָאבּ

וּבֶן־הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וְהוּא־עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ׃ ט וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַיֵּה

עֲבַד וִיהַב קֳדָמֵיהוֹן וְהוּא מְשַׁמֵּשׁ עִלָּוֵיהוֹן תְּחוֹת אִילָנָא וַאֲכָלוּ׃ ט וַאֲ

תולדות אהרן

והוא עומד קידושין לב מציעא פו: יבמות עז:

רשב"ם

במיכתו וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו: תחת העץ. אילנות שבפרדס: (ט) איה שרה אשתך. אף ע"פ שהיו יודעים היו שואלים

בעל הטורים

(ח) ויאכלו. והדר ויאמרו אליו רמז למ"ש אין משיחין בסעוד יקדים קנה לושט: (ט) ויאמרו אליו. בגי' אמרו אליה איו

בית יהודא

(שׁוּמַן הַחָלָב שֶׁקּוֹלְטִין מֵעַל פָּנָיו) חֶמְאָה אִיז דִי פֶעטֶע הוֹט וָוָאס מֶען נֶעמְט אַרָאפּ פוּן דִי מִילְךְ: וּבֶן הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה) . (אֲשֶׁר תִּקֵּן) , דִי פְלֵייש פוּן דֶעם יוּנְגֶען אָקְס וָוָאס עֶר הָאט פֶערְטִיג גֶעמַאכְט צוּם עֶסִין (קָמָא קָמָא שֶׁתִּקֵּן אַמְטֵי וְאַיְיתִי קַמַּיְיהוּ) וָוָאס עֶר הָט פְרִיעֶר פֶערְטִיג גֶעמַאכְט הָאט עֶר גֶעבְּרֵיינְגְט פַאר זֵיי צוּם עֶסִין: וַיֹּאכֵלוּ) . (נִרְאוּ כְּמוֹ שֶׁאָכְלוּ) עֶס הָט אוֹיסְגֶעזֶעהְן וִוי זֵייא עֶסִין (וּמִכַּאן שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה אָדָם מִן הַמִּנְהָג) פוּן דַאנֶען לֶערְנְט מִיר אַמֶענְטְשׁ זָאל נִיט עֶנְדֶערִין פוּן דֶעם מִנְהָג פוּן דֶעם אָרְט וָוָאס עֶר אִיז אַהִין גֶעקוּמֶען, דִיא מַלְאָכִים זֶענֶען גֶ צְוִוישֶׁן מֶענְטְשִׁין הָאבִּין זֵיי גֶגֶעסֶן וִוי מֶענְטְשִׁין: (ט) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו) . זָאגְט רַשִׁ"י (נָקוּד עַל אַיו שֶׁבְּאֵלָיו) אוֹף דִיא דְרַיי אִי וּ פוּן וָוָארְט אֵלָיו זֶענֶען דָא פִּינְטְלַאךְ וְאִין דִיא סֵפֶר תּוֹרָה) (וְתַנְיָא) אוּנ מִיר הָאבֶּן גֶלֶערוּנְט (רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר (כָּל מָקוֹם שֶׁהַכְּתָב מְרוּבָּה עַל הַנְּקוּדָּה) יֶעדֶער וָוָארְט וָוָאס דִיא גֶעשְׁרִיבֶּענֶע אוֹתִיּוֹת פוּן דֶעם וָוָארְט וָוָאס זֶענֶען אָן פִּינ זֶענֶען מֶעהְר וִוי דִיא אוֹתִיּוֹת פוּן דֶעם וָוָארְט וָוָאס זֶענֶען מִיט פִּינְטְלַאךְ (וְאַתָּה דוֹרֵשׁ הַכְּתָב) דַארְף מֶען לֶערְנֶען דֶעם דִי גֶעשְׁרִיבֶּענֶע אוֹתִיּוֹת וָוָאס זֶענֶען אָן פִּינְטְלַאךְ (וְכַאן הַנְּקוּדָּה רַבָּה עַל הַכְּתָב) אוּנ דָא זֶענֶען דִיא גֶעפִּינְטֶעלְטֶע אוֹתִי

רש"י

שם): חמאה. שומן החלב שקולטין מעל פניו הבקר אשר עשה. אשר תקן קמא קמא שתקן ד ואייתי קמייהו: ויאכלו. נראו כמו שאכלו מכאן ש ט אדם מן המנהג (ב"מ שם. ב"ר): (ט) ויאמרו נקוד על אי"ו שבאליו ותניא ר"ש בן אלעזר א מקום שהכתב רבה על הנקודה אתה דורש הכתב ו

שפתי חכמים

מדנה והא היה לה ומה תמיהתה י"ל דסבורה היתה מקרה בעלמא הוא והיא ידעה שאברהם היה אוכל חולין בטהרה כדפירש הרא"ם. ואם תאמר והיאך נתן להם חמאה וחלב ובן הבקר והא בשר בחלב הוא וי"ל דמתחלה נתן להם חמאה וחלב ואח"כ נתן להם הבשר א"נ דס"ל כמ"ד דבקנוח והדחה מותר: ח ר"ל הא ג' לשונות היו וקרא משמע שלא הביא אלא א' מדכתיב בן הבקר לשון יחיד. (מהרמ"ש) ק"ל חמאה וחלב לא נזכר מקודם א"כ הל"ל ויקח בן הבקר ואח"כ חמאה שהוא הנוסף ל"פ קמא קמא כו' ר"ל שחמאה וחלב היו מוכנים לפניו קודם עשיית בן בקר ודו"ק ועי"ל מאשר עשה דייק שהוא מיותר ל"פ קמא כו' ר"ל אשר תקן בראשונה הביא מיד: ט ואת"ת ומנ"ל לרש"י דילמא מש"ה כתיב ויאכלו לומוס שה ואין שייך בהם אכילה ומש"ה כתיב ויאכלו להראות לאברהם שהם אורחים ולא מלאכים וי"ל דא"כ מה בא הכתוב להשמיענו כלל ויאכלו דפשיטא הוא דלא אכלו או מאי נפקא מינה בזה אם אכלו או עשו עצמן כאלו אכלו לכך פי' מכאן כו' וק"ל: היה לו לנקוד רק ל' לחוד ויהיה הכתב מרובה והדרוש הכתב. וג"ל דבכ"מ דורשין הכתב קודם הנקודה ואילו היה א"כ לא היה הכרח בכתוב למי שאלו מתחלה אי שאלו לשרה תחלה על אברהם או לאברהם תחלה על שרה כיון דלא נקוד אלא כאלו כתיב בקרא איו היה א"כ לא היינו יודעין על מי שאלו תחלה ואדרבה מן הכתב היה משמע דשאלו תחלה לשרה דהא להכי לא נקוד אלא הל' למדרש איו תחלה אבל עכשיו שנקוד איו א"כ אנו דורשים הכתב קודם דהיינו איה דכתיב בקרא כל מתחלה לאברהם איה שרה אשתך ואח"כ שאלו לשרה איו אברהם. ואת"ת מאי נ"מ בזה י"ל ללמדך דרך ארץ שאולים מתח על האשה ואחר כך לאשה על האיש וק"ל. (רש"א) והתירוץ שנכון בזה הוא שמאחר שהתורה עלמה כל ענינה ע"פ הכתב מן המחויב שאם נניח הכתב רבה שיהיה אותו הכתב הנדרש לודק בקשורו עם השאר שהכל כתב וזה לא ימלא בכאן כי איו אל זכר נסתר ואיך יומשך לו אומרו שרה אשתך והביא ראיה לזה מפסוק או בדרך רחוקה שנקוד על הה' ע"ש ואולם כש והדרשהו לא נחוש אל הכתב האחר הבא בפסוק אך נקח מלת אי"ו מופשט לעלמו אחר שהכתב והנקודה הם שני דברים ועי"ל לכך נקוד אי"ו כי כל הנקודות באו לעקור האותיות והנה נשארה הלמ"ד לבדה כדי שתקח הל' ותשים על איה והוי פי' שאף אליה שאלו על אברהם דאל"כ היכן מלינו ששאלו לשרה על אברהם דילמא לאחר שהיה בבית שאלו איו אברהם משוס על איו למדרש זה. כך מלאתי בכתיבת יד אבא מורי ז"ל. ובזה מתורץ נמי מה שמעתי להקשות מנ"ל לרש"י ששאלו לשרה דילמא לאדם אחר שאלו עליו וק"ל. כתב הרא"ם והלא אין שואלין בשלום אשה כבר תירצו בגמרא דוקא כששואלין לאשה

דעת זקנים מבעלי התוספות

אבינו ע"ה אפילו עירובי תבשילין פירוש תבשילין משו היה אוכל בשר בחלב גם לא בשר ואח"כ חלב א ואח"כ בשר דכתיב ויקח חמאה וחלב והדר בן הב עשה וכן נמי פירש"י קמא קמא דתיקן אמטי ואייתי ובן הבקר אשר עשה. פי' תקן וחברו ויעש אלהים א שפירש"י לשון תקון: ויאכלו. פי' היו שורפין את מלשון והסנה איננו אוכל איננו נשרף:

ליקוטי יוסף

בית חנה, איז אים גֶעפֶעלִין דֶער אָרְט אוּנ הָט גֶעטְרַאכְט אַיידֶר עֶר וֶועט שְׁטַארְבֶּן וֶועט עֶר זָאגֶען מֶען זָאל אִים אוֹיךְ בֶּגְרָאבֶּן אִין דֶעם קֶעלֶער, אוּנ דֶעם אָקְס הָט אַבְרָהָם גֶענוּמֶן אוּנ הָט אִים גֶעפִירְט צוּ זִיךְ אַהֵיים אוּנ הָט אִים גֶעשְׁטֶעלְט בַּיי דִי צְוֵויי אָקְסִין, וִוי אַבְרָהָם הָט נָאר אַוֶועק גֶעקֶערְט זַיין פָּנִים אִיז נִיט מֶער גְוֶוען נָאר צְוֵויי אָקְסֶן, הָט אַבְרָהָם גֶעהַאט גְרוֹיס צַעַר, עֶר הָאט גְוָואלְט גֶעבֶּען צוּ יֶעדֶער אוֹרֵחַ אַצוּנְג וְעַיין רש"י אוּנ לוֹפֶן נָאךְ אַמָאהל אִין פֶעלְד בְּרֶענְגֶען אַאָקְס וֶועט לַאנְג דָאעֶרִין, הָאט אַבְרָהָם בַּשַׁאפֶען אַדְרִיטֶען אָקְס מִיט דֶעם סֵפֶר יְצִירָה וְעַיין סנהדרין דְרִיבֶּר זָאגְט דֶר פָּסוּק וּבֶן הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה דֶעם אָקְס וָואס אַבְרָהָם הָאט אִים גֶעמַאכְט, בַּשַׁאפֶן:

פירוש לתירת אלהים

אֲשֶׁר עָשָׂה אוּנ דִי יוּנְגֶע רִינְד וָואס עֶר הָאט גֶמַאכְט וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם אוּנ עֶר הָט גֶגֶעבֶּן פַר זֵיי וְ עֲלֵיהֶם אוּנ עֶר אִיז גֶישְׁטַאנֶען נֶעבֶּען זֵייא אוּנְטֶער דֶעם בּוֹם וַיֹּאכֵלוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן גֶגֶעסֶ (ט) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אוּנ זֵייא הָאבֶּען גֶעזָאגְט צ אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וְוִיא אִיז דַיין וַוייבּ שָׂרָה

ספר הישר

אִיךְ דִיר שׁוֹן גְזָאגְט דָם בַּשֵׁיידֶענִישׁ פוּן דַיין חָלוֹם צוּ גוּטֶן אוּנ וַוצוּנְד בְּצַלְאֵל מִיר דֶער פַאר וָוָאס אִיךְ הָאבּ דִיר פּוֹתֵר גְוֶוען בַּיי אַנְדֶערִי מֶענְטְשֶׁען נֶעם אִיךְ פַר פּוֹתֵר חָלוֹם זַיין פִיר בַּיי דִיר וֶועל אִיךְ נָאר נֶעמֶן דְרַיי שְׁטִיק זִילְבֶּר, אוּנ שרוי

שָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בָאֹהֶל: י וַיֹּאמֶר שׁוֹב אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה

ן שָׂרָה אִתְּתָךְ
הָא בְמַשְׁכְּנָא:
ר מִתָּב אֲתוּב
כְּעִדָּן דְּאַתּוּן

רשב"ם

נו כשכינה שאמר לאדם איכה. וכן בבלעם מי האנשים האלה ישעיה שהיה יודע שאל כך להזקיה בשלוחי (אויל) מרודך. וכל חלת הדבור: (י) כעת חיה. כעת יולדת דכתיב עת יולדה ילדה וכן בהלכה קרויה יולדת וקרוב לדבר כי היות הנה כעין מילדת: והוא אחריו. הפתח של אהל שרה היה אחרי המלאך לפיכך שמעה שרה את דבריהם:

רש"י

רכה על הכתב אתה דורש הנקודה שאף לשרה אברהם למדנו שישאל אדם באכסניא שלו לאיש ולאשה על האיש. בב"מ (דפ"ז) אומרים יודעים י השרת שרה אמנו היכן היתה אלא להודיע שצנועה י להבבה על בעלה. אמר רבי יוסי בר חנינא כדי כוס ב של ברכה: הנה באהל. צנועה ל היא: חיה. כעת הזאת לשנה הבאה ופסח הי' מ ולפסח ד יצחק מדלא קרינן כעת ב אלא כעת. כעת חיה את שתהא חיה לכם שתהיו כלכם שלימים וקיימים: שוב. לא בשרו המלאך שישוב אליו אלא בשליחותו

בית יהודא

ווי די געשריבענע אן פינקטלאך (וְאַתָּה דוֹרֵשׁ הַנְּקוּדָה) דארף מען לערנען דעם דרש אויף די גפינקטולטע אותיות וואס זענען א י ו פון ווארט אֵלָיו, דאס מאכט אַיּוֹ, וואו איז ער (שֶׁאַף לְשָׂרָה שָׁאֲלוּ אַיּוֹ אַבְרָהָם) צו שרה האבין זיי גפרעגט וואו איז אברהם (לִמְּדָנוּ) דר פסוק לערונט אונז (שֶׁיִּשְׁאַל אָדָם בְּאַכְסַנְיָא שֶׁלּוֹ) אז אמענטש קומט אין אפרעמדע שטוב צו בעקענטע מענטשין ואדער אין אגאסט הויז ווס ער קומט אין אים שטענדיג) זאל ער פרעגין ביי דעם מאן וואס מאכט זיין נוייב אונ זאל פרעגין דם נוייב וואס מאכט דר מאן (בְּבָבָא מְצִיעָא אוֹמְרִים) אין די מסכת בבא מציעא זאגט מען (יוֹדְעִים הָיוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת שָׂרָה אִמֵּנוּ הֵיכָן הָיְתָה) די מלאכים האבין וואו אונזער מוטער שרה איז גיוועזן (אֶלָּא לְהוֹדִיעַ שֶׁצְּנוּעָה הָיְתָה) נאר פאר וואס האבן זיי געפרעגט ביי אברהם שרה, ווייל זייא האבין געוואלט אברהם זאל זאגין זיא איז אין געצאלט וועלן זיי זאגן צו אים זעה נאר ווי פרום ב איז זיא קומט ניט ארויין זעהן די אורחים (כְּדֵי לְחַבְּבָהּ עַל בַּעְלָהּ) וועלין זייא שרה'ן ליב מאכין אויף איר מאן רבי יוסי ברבי חנינא זאגט דריבער האבן דיא מלאכים גפרעגט וואו איז שרה (כְּדֵי לְשַׁגֵּר לָהּ כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה) זיי זאלן איר דעם כוס פון בענטשין זיא זאל פון אים טרינקען: והנה באהל]. זי איז אין געצאלט, ווייל (צְנוּעָה הִיא) זיא איז י) וכעת חיה]. (כָּעֵת הַזֹּאת לְשָׁנָה הַבָּאָה) איבר איאהר אין דיא זעלביגע צייט. וויא היינט איז וועט שרה גיבארין פסח היה) דער טאג איז גיוועזן פסח (וּלְפֶסַח הַבָּא נוֹלַד יִצְחָק) אויף איבער איאהר פסח איז גיבארין גיווארין יצחק רינן כעת אלא כעת) ווייל מיר לייענען ניט בעת נאר מיר לייענען כעת נאז מיר וואלטען גלייענט בעת חיה, וואלטן יא ווערטער גערעט גיווארין צו זאמן, וואלט מען טייטשין בעת חיה, ווי דיא לעבעדיגע צייט, אבער אז עס עת חיה, איז דם צוויי בזונדערע זאכן, שוב אשוב אליך כעת. איך וועל מיך צוריק קערען צו דיר איבער איאהר זעלביגע צייט, אונ איר אלע וועלען לעבן אונד געזונד זיין, (כעת חיה, כעת הזאת), איבער איאהר אין דיא צייט, חיה, (שֶׁתְּהֵא חַיָּה לָכֶם) ווס עס וועט זיין אלעבונג צו אייך (שֶׁתִּהְיוּ כֻּלְּכֶם שְׁלֵמִים וְקַיָּמִים) איר וועט אלע אונ זיין געזונד *): ושוב אשוב]. זאגט רש"י (לֹא בִשְּׂרוֹ הַמַּלְאָךְ שֶׁיָּשׁוּב אֵלָיו) ווס דר מלאך האט געזאגט איך ריק קומען הט ער דם ניט געזאגט פון זיך אליין (אֶלָּא בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל מָקוֹם אָמַר לוֹ) נאר הקב"ה האט אים

שפתי חכמים

מותר וע"ש. (ג"א) וא"ת אימתי שאלו לשרה איה אברהם לא ראו אותו והוא הכניסם לביתו. וי"ל בעת שהיה אברהם בבקר ועוסק בסעודה: ב ר"ל דאחר שהיו אוכלין היו ברכת המזון על הכוס ושרה לא היתה אצלם ואברהם לא לשלוח לה לפי שפירסה שרה נדה ולא תטמא המשקין עס לא רצה לגלות שפירסה נדה לכן לא רצה לשפוך לכוס לה. אי נמי י"ל דעיקר מלוה שתשתה מאותו כוס שברכו לפ"ז יש לפרש מה שהשיב אברהם הנה באהל רמז להם נדה מ"ה יושבת בדד כדרך נשים נדות וק"ל: ל זה קאי שפירש לעיל אלא להודיע שצנועה היתה כו' ר"ל לכך שאלו כדי שישיב הוא הנה באהל ומתוך זה ירצה שהיא צנועה ופירושו להודיע לאברהם שהיא צנועה: מ וא"ת מנ"ל לרש"י דפסח היה. וי"ל דלשנה אחרת נולד יצחק וכתיב בפ' בא ויהי מקץ שלשים שנה וד' מאות שנה ויהי בעצם היום הזה יצאו וגו' וארבע מאות שנה היו מתחילין מיום שנולד יצחק כשהיה זרע לאברהם וכאותו יום שהתחילו הארבע מאות שנה בו היו גלים וביום שכלו בו יצאו כדפירש"י שם והם היו יוצאים בט"ו בניסן הוא יום א' של פסח א"כ הבשורה והלידה של יצחק היה נמי בפסח ועי"ל דרש"י דייק מדכתיב גבי לוט ומצות אפה ש"מ דפסח היה וזה היה באותו היום שדבר המלאך כן: נ מדלא קרינן כעת בשו"א אלא כעת בקמ"ץ דכעת בשו"א דבוק לחיה ואין זמן מפורש

פירוש לתורת אלהים

...הט אברהם גזאגט זיא איז אין געצעלט [ע' רש"י]: גאט הט אזו גזאגט שוב ווידר קערן אשוב אליך וועל ...ר הט אים דר מלאך גזאגט פון גאטס וועגן איך ווידר קערן צו דיר כעת אזו ווי די צייט איבר

ספר הישר

...מיט אין בישער קול אונ הט גבראכט דעם הידוד צום ...ער היסט שרק אונ דער ציילט פר דעם דיין די זאך. ...וד זאגט ניין אזו אונ אזו איז גוועזן די זאך הט דר דיין ...נוס אורח די רייד פון הידוד איז אמת ווארום מיר ווייסן ...ד קען פותר חלום זיין אונ דער אורח הט אן גהויבן צו ...צום דיין נאר וואכעדיג האב איך אים גיגעבן די דעק צו באהאלטן ביי אים אין שטוב אונ זיי ביידע האבן זיך גקריגט ביים בית דין דר אורח הט אזו גזאגט אונ הידוד הט אזו גזאגט אונ האבן זיך ביידע גקריגט הט דר דיין זיי גהייסן אז מען זאל זיי ארוס טרייבן. אונ אז מען הט זיי ארוס גטריבן פון בית דין האבן זיך ביידע גקריגט אויף דר גאס. דר ווייל האבן דר הערט די אנשי סדום די קריג האבן זיי דעם אורח ארוס גטריבן פון

שטאט

*) הנה להבין פירוש רש"י ז"ל על נכון, הלא ידוע כי יש שני מיני כפין, יש כף הדמיון כמו כבית [אזוי ווי אשטוב] ומשמעו איזה בית שיהיה, ונקוד שוא. ויש כף הידיעה כמו כבית [אזוי ווי די שטוב] כהבית הידוע, אבל האות שאחר הכף הידוע צריך להיות דגושה, ואם שאינו מקבל דגוש כמו ע' אזי הדגוש שהיה צריך להיות בהע' הולך תחת פתח הכף ונעשה מן הפתח קמץ, ע"כ כאן היה צריך להיות בעת דגוש של הע' נעשה מהפתח קמץ, ונקוד כעת, וזאת ידוע ג"כ כי בריאות לא יוכל להיות בלא חיות, שאם אינו חי אינו בריא, אבל יוכל ...ות בלא בריאות, כי גם החולה הוא חי, ע"כ אומר רש"י אלו היה כתוב בעת היה משמע רק הדמיון כמו שהם חיים היום כך יהיו חיים לשנת אבל יוכל היות שלא יהיו בריאים כמו שהם עתה, אבל כשכתיב כעת חיה, הוא כחיות הידוע עתה בבריאות ג"כ, וזהו שמסיים רש"י ז"ל שתהיו כלכם שלמים וקימים:

וְהִנֵּה־בֵן לְשָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וְשָׂרָה
שֹׁמַעַת פֶּתַח הָאֹהֶל וְהוּא אַחֲרָיו׃
יא וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה זְקֵנִים בָּאִים
בַּיָּמִים חָדַל לִהְיוֹת לְשָׂרָה אֹרַח

קַיָּמִין וְהָא בַר לְ
אִתְּתָךְ וְשָׂרָה שְׁ
בִּתְרַע מַשְׁכְּנָא
אֲחוֹרוֹהִי׃ יא וְאַבְ
וְשָׂרָה סִיבוּ עָלוּ בְּ
פְּסַק מִלְּמֶהֱוֵי לְ

בעל הטורים

(יא) ארח כנשים. ר"ת וס"ת בגימ

רש"י

של מקום ם א"ל כמו ויאמר לה מלאך ה' הרבה ארב אין בידו להרבות אלא בשליחותו של מקום אף כאן בש של מקום א"ל כן (ב"ר). (אלישע אמר לשונמית הזה כעת חיה את חובקת בן ותאמר אליו אדוני איש אל תכזב בשפחתך. אותן המלאכים שבשרו את שרו למועד אשוב אמר לה אלישע אותן המלאכים שהם וקיימים לעולם אמרו למועד אשוב אבל אני בש שהיום חי ומחר מת בין חי ובין מת למועד הזה והוא אחריו. הפתח היה ע אחר המלאך: (יא) להיות. פסק פ ממנה: ארח בנשים. אורח

בית יהודא

גְעשִׁיקְט אונ גֶעהֵייסֶן עֶר זָאל אַזוֹ זָאגֶן (כְּמוֹ) וְוִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ ה׳ הַרְבָּה אַרְבֶּה) דֶר מַלְאַךְ הָאט גְזָאגְט צוּ הָגָר אִיךְ וֶועל מֶעהְרִין דַיינֶע קִינְדֶער (וְהוּא אֵין בְּיָדוֹ לְהַרְבּוֹת) דֶר מַלְאַךְ קֶען נִיט מֶעהְרִין אִירֶע קִינְדֶר (אֶלָּא בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל מָקוֹם) הקב״ה הָט גֶעשִׁיקְט דֶעם מַלְאַךְ אונ הָאט אִים גֶעהֵייסֶן עֶר זָאל אַזוֹ זָאגֶן (אַף כָּאן בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל מָקוֹם אָמַר לוֹ כֵּן) אַזוֹ הָט דָא דֶר מַלְאַךְ גְזָאגְט צוּ אַבְרָהָמֶען דִי בְּשׂוֹרָה פוּן הקב״ה הָט אִים גֶעשִׁיקְט עֶר זָאל זָאגֶן, ורש״י זָאגְט (אֱלִישָׁע אָמַר לַשּׁוּנַמִּית לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה אַתְּ חוֹבֶקֶת בֵּן) דֶר נָבִיא אֱלִישָׁע הָט גְזָאגְט צוּ דִי שׁוּנַמִּית אִיבֶּער אַיָאהְר אִין דִי צַייט וֶועסְטוּ לֶעבֶּען אונ דוּ וֶועסְט הַאלְטִין אַזוּהְן (וַתֹּאמֶר) הָאט דִיא שׁוּנַמִּית גְזָאגְט צוּ אֱלִישָׁע (אַל אֲדוֹנִי אִישׁ הָאֱלֹהִים) מַיין הֶערְר אונ גֶעטְלִיכֶער מֶענְטְשׁ זָאג נִ אַזַאךְ (אַל תְּכַזֵּב בְּשִׁפְחָתֶךָ) זָאג נִיט צוּ דַיין דִינְסְט וצוּ מִיר] אַזוֹ אַזַאךְ וָואס וֶועט נִיט זַיין נִדוּ זָאלְסְט נִיט בְּלַייבֶּן אַ (אוֹתָן הַמַּלְאָכִים שֶׁבִּשְּׂרוּ אֶת שָׂרָה) דִיא מַלְאָכִים וָואס הָאבֶּן גְזָאגְט צוּ שָׂרָה זִיא וֶועט אִיבֶּער אַיָאהְר הָאבֶּן אַקִינְ שׁוּב אָשׁוּב) הָט דֶער מַלְאַךְ גְזָאגְט עֶר וֶועט אִיבֶּער אַיָאהְר נָאךְ אַמָאהְל קוּמֶען, דָאס אִיז גְוֶוען אַצֵייכֶען אַז עֶ גֶעוָואסְט דִי זַאךְ אִיז גֶעוִויס אֱמֶת, אָבֶּער דוּא זָאגְסְט נִיט דוּ וֶועסְט צוּ אוּנְז צוּרִיק קוּמֶען (אָמַר לָהּ אֱלִישָׁע) הָט גֶעזָאגְט צוּ דִי שׁוּנַמִּית (אוֹתָן הַמַּלְאָכִים שֶׁהֵם חַיִּים וְקַיָּמִים לְעוֹלָם) מַלְאָכִים וַוייל זֵייא לֶעבֶּען אֵייבִּיג (אָמְרוּ שׁוּב הָאבֶּן זֵייא גֶעקֶענְט זָאגֶען אִיךְ וֶועל צוּרִיק קוּמֶען (אֲבָל אֲנִי בָּשָׂר וָדָם) אָבֶּער אִיךְ בִּין נָאר אַמֶענְטְשׁ (שֶׁהַיּוֹם חַי וּמָ הַיינְט לֶעבְּט עֶר אונ מָארְגִין שְׁטַארְבְּט עֶר, וְוִיא אַזוֹ קֶען אִיךְ דִיר זָאגֶען אַז אִיבֶּער אַיָאהְר וֶועל אִיךְ קוּמֶן צ נָאר דָס זָאג אִיךְ דִיר (בֵּין חַי וּבֵין מֵת) סַיי אִיךְ וֶועל לֶעבֶּען אונ סַיי אִיךְ וֶועל שְׁטַארְבֶּן דוּ וֶועסְט גֶעוִויס לֶעבֶּ אִיבֶּער אַיָאהְר אונ דוּ וֶועסְט הַאלְטֶן אַזוּהְן: (וְהוּא אַחֲרָיו). אונ עֶר אִיז גְוֶוען אוּנְטֶער אִים, זָאגְט רש״י (הַפֶּ אַחַר הַמַּלְאָךְ) דִיא טִיר אִיז גְוֶוען אוּנְטֶער דֶעם מַלְאַךְ: (יא) [חָדַל לִהְיוֹת]. זָאגְט רש״י (פָּסַק מִמֶּנָּה) עֶס אוֹיפְגֶעהֶערְט צוּ גֵיין פוּן אִיר נִדּוֹת: נאֹרַח כַּנָּשִׁים]. (אוֹרַח נִדּוֹת), דִי צַייט נִדּוֹת וְוִיא עֶס אִיז בַּיי יוּנְגֶע וַוייבֶּ

שפתי חכמים

אחריו. לכן נ"ל שהוא כמו כעת כלומר בעת הזאת ותיה דבור בפ"ע כלמפרש והולך שתהא חיה כו'. (מהרמ"ם) נ"ל כעת בקמ"ן משמע עת הרמות כמו הכא שרע לו שריטה לפי שהוא כאלו נכתב כהעת אבל כעת בשו"א לא נראה בו איזה עת וק"ל: ס וא"ת מ לרש"י (מהרמ"ם) נ"ל דק' מעיקרא ליתא כי ה"פ לא בשרו המלאך שהוא ישוב אליו אלא בשליחותו של מקום ר"ל שהקב"ה יש וכמ"ש אח"כ למועד אשוב אליך וכו' ואע"ג שאמר שוב אשוב כמדבר בעדו דרך השליח לדבר כן בשם משלח כמו אני חותנך יתר שליח שלח לו. ודייק רש"י זה דלמה יתלה המלאך הגדולה בעצמו שוב אשוב והרי מלינו שנענשו על זה כמ"ש כי משחיתים אנ אלא בשליחותו של מקום אמר. ועי"ל דאל"כ שמא הש"י ישלח אותו בשליחות אחרת ולא יהיה לו פנאי לבא עם הקב"ה ונמלא בדבריו אלא ודאי בשליחותו של מקום אמר לו ובזה מתורץ למה פי' כעת קודם שוב אשוב שלא כדרך המקרא: ע וא"ת מנ"ל לרש"י דילמא (מהרמ"ם) וי"ל דא"כ הל"ל והוא לפניו ר"ל המלאך היה לפני הפתח דאז שפיר. משמע שהמלאך לא היה תוך האהל אלא לפני פתח האה הוא האמת שאברהם ישב על פתח האהל ודיבר המלאך עמו אבל אי קאי אחריו על הפתח דהיינו הוא המלאך היה אח א"כ יהיה הפירוש שהמלאך היה אחר הפתח והוא תוך האהל וק"ל: פ וא"ת והלא פירש"י לעיל שאותו יום פירסה נדה ונטמאת

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יא) חדל להיות לשרה ארח כנשים. פי' שראתה דם ב

פירוש לתורת אלהים

אַיָאר חַיָּה אונ אִיר וֶועט לֶעבֶּען אונ אִיר וֶועט אַלֶע זַיין גַאנְץ אונ אוֹיף רֶעכְטִיגְט וְהִנֵּה בֵן לְשָׂרָה אִשְׁתֶּךָ אונ עֶס וֶועט גְבָארֶען וֶוערֶען אַזוּהְן צוּ דַיין וַוייבּ שָׂרָה וְשָׂרָה שֹׁמַעַת פֶּתַח הָאֹהֶל אונ שָׂרָה הָט דָס גְהֶערְט אִין דֶער טִיר פוּן דֶעם גִיצֶעלְט וְהוּא אַחֲרָיו דֶען דִיא טִיר אִיז גְוֶוען אוּנְטֶער דֶעם מַלְאָךְ: (יא) וְאַבְרָהָם זְקֵנִים אונ אַבְרָהָם מִיט שָׂרָה זֶענֶען אַלְט גֶ בָּאִים בַּיָּמִים זֵייא זֶענֶען גֶעקוּמֶען אִין דִיא טֶעג הֵייסְט זֵייא זֶענֶען גִיוֶוען בַּטְרַאגְטֶע לַייט חָ אִיז וָוארֶען פַר מִיטֶען לִהְיוֹת לְשָׂרָה אוֹרַח כַּנָּשִׁים

ספר הישר

שְׁטָאט: וַיֵּלֶךְ אִיז דֶר אוֹרַח אַוֶועק גְגַאנְגֶען זַיין וֶועג מִיט אֲבִימֶלֶך הָאָרֶץ אונ הָט גְוֵויינְט אוֹיף דֶעם וָוס עֶס הָאט זִיךְ אִים גִישְׁרָאפֶּען אִין סְדוֹם: וַיְהִי אונ צוּ דִי שְׁטָאט סְדוֹם אִיז גְוֶוען פִיר דַיָּינִים. אונ אַזוֹ הָאבֶּן גְהֵייסֶן דִיא פִיר דַיָּינִים. דֶער דַיָּין פוּן סְדוֹם הָט גְהֵייסֶן שְׁרַק אונ דֶער דַיָּין פוּן עֲמוֹרָה הָט גְהֵייסֶן שַׁרְקַר אונ דֶר דַיָּין פוּן אַדְמָה הָט גְהֵייסֶען זַבְנָךְ אונ דֶער דַיָּין פוּן צְבוֹיִם הָאט גְהֵי סָ״ן נַ״ן. אונ אֱלִיעֶזֶר דֶר קְנֶעכְט פוּן אַבְרָהָם הָט דִי דַיָּינִים גְרוּפֶן מִיט אַנְדֶערִי נֶעמֶן צוּ שְׁרַק הָט עֶר גִירוּפֶן שַׁקְרָא. שַׁרְקַר שַׁקְרוּרָא. אונ צוּ זַבְנָךְ כְּזָבִים אונ צוּ מָנוֹן מַצְלִי אונ דִי מֶענְטְשֶׁען פוּן סְדוֹם וַעֲמוֹרָה הָאבֶּן גְמַאכְט דוּרְךְ דַיָּינִים בֶּעטְלֶךְ אִין אַלֶע גַאסֶען פוּן דֶער שְׁטָאט. אונ אַז גְקוּמֶן אַפְרֶעמְדֶער מֶענְטְשׁ צוּ זֵיי הָאבֶּן זֵיי אִים גְנוּמֶען אַ גְוָואלְט גְלֵייגְט אוֹיף דֶעם בֶּעטִיל. אִיז דֶר מֶענְטְשׁ גְוֶוען הָאבֶּן זִיךְ דְרַייא מֶענְטְשֶׁן גְשְׁטֶעלְט צוּ קָאפִּינְס אונ דְרַייא צוּ

כַּנָּשִׁים: יב וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ
לֵאמֹר אַחֲרֵי בְלֹתִי הָיְתָה־לִּי עֶדְנָה
וַאדֹנִי זָקֵן: יג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
אַבְרָהָם לָמָּה זֶּה צָחֲקָה שָׂרָה לֵאמֹר
הַאַף אֻמְנָם אֵלֵד וַאֲנִי זָקַנְתִּי:

אונקלוס

כִּנְשַׁיָּא: יב וְחַיְכַת
בִּמְעַהָא לְמֵימַר
דְּסֵיבִית הֲוַת לִי
וְרִבּוֹנִי סִיב:
אֲמַר יְיָ לְאַבְרָהָם
דְּנָן חַיְכַת שָׂרָה
הַבְרַם בְּקוּשְׁטָא
וַאֲנָא סֵיבִית:

ותלחק מגילה ט מליעא כז: אחרי ... ומה פג מליעא שם: ואדוני זקן יבמות סה מליעא פז: ויאמר ה' מליעא שם: ואני זקנתי יבמות שם מליעא שם:

בעל הטורים

(יב) ואדוני זקן. בגימ' טוחן ולא פולט:

רשב"ם

(יב) עדנה. יתעדן הבשר ויתפשטו הקמטין: (יג) ויאמר ה'. המלאך הגדול

רש"י

קרבה. מסתכלת במעיה ואמרה אפשר הקרבים עונין ולד השדים הללו שצמקו מושכין חלב תנחומא: . לשון צחות בשר ול' משנה מסיר את השער ומעדן את . ד"א ל' עידן זמן וסת נדות: (יג) האף אמנם. את אלד: ואני זקנתי. שינה הכתוב מפני השלום

בית יהודא

ביי שָׂרָה אויפגעהערט, ווייל זיא איז אַלט געווען: (יב) וּבְקִרְבָּהּ. (מִסְתַּכֶּלֶת בְּמֵעֶיהָ וְאָמְרָה אֶפְשָׁר הַקְּרָבַיִם הַלָּלוּ טוֹעֲנִין וָלָד) שָׂרָה הָט געקוקט אויף אירע געדערים אונ זיא הָט גזאגט צו זיך אַליין איז דָס מעגליך דיא געדערים זאָלן קענען טראָגן אין זיך אַקינד (הַשָּׁדַיִם הַלָּלוּ שֶׁצָּמְקוּ מוֹשְׁכִין חָלָב) די בריסט וואָס זענען איינגעטריקנט זאָלען קענען ציהען מילך: (עֶדְנָה). בָּשָׂר), דָס לייב זאָל קלאָר ווערן (וּלְשׁוֹן מִשְׁנָה) אין מִשְׁנָיוֹת געפינען מיר אויך אַזוֹ אַוואָרט (מַשִּׁיר אֶת הַשֵּׂעָר) עס אַראָפּ דיא האָר פון לייב (וּמְעַדֵּן אֶת הַבָּשָׂר) אונ עס מאַכט איידיל אונ קלאָר דאָס לייב (דָּבָר אַחֵר) נאָך אַפּשט נָה (לְשׁוֹן עִדָּן וַאַצייט) זְמַן וֶסֶת נִדּוֹת) האָב איך דען בעקומען מיין צייט פון נדות וויא אַלע יונגע ווייבער (רש"י דעם פּשט אין פָּסוּק שָׂרָה האָט אויף זיך אויך ניט געגלויבט אַז זיא וועט האָבן אַקינד, אונ מיין מאַן איז ט קענן מיר ביידע קיין קינדער האָבן נדי ווערטער "אַחֲרֵי בְּלוֹתִי הָיְתָה לִי עֶדְנָה" האָט שָׂרָה געזאָגט מיט ער "נאָך מיין אַלטער, נאָכדעם וויא איך בין אַלט געוואָרין, קען דען זיין איך זאָל צוריק בעקומען מיין צייט ת"ו), אונ וואָס רש"י זאָגט פריער (אין פסוק ח) שָׂרָה האָט געזעהן נדות, קען זיין זיא הָט געזעהן אַטראָפּן בְּלֹגַע נדיג, אָדער פון דעם געשווינטין קנעטין, אונ וואָס דער מַלְאָךְ האָט איר געזאָגט זיא וועט האָבן אַקינד הָט זיא רעכונט זיינע רייד, ווייל אַבְרָהָם אונ שָׂרָה האָבען ניט געוואוסט אַז זיי זענען מַלְאָכִים, שָׂרָה האָט געמיינט ער ענטש אונ ווייל ער האָט געגעסין אומזיסט אונ ער ווייס זיא האָט קיין קינדער הָט ער איר געוואונשין אַז ער וועט איאָהר נאָך אַמאָהל קומען זאָל ער טרעפען אַלע לעבעדיג אונ געזונד אונ שָׂרָה זאָל האָבען אַזוהן, אונ עס ן אַבְרָהָם הָט ניט דערציילט צו שָׂרָה אַז הקב"ה האָט צו אים גזאָגט שָׂרָה וועט האָבן אַזוהן, אונ מיט דר באַטגר א געוואוסט קען זיא ניש האָבן קינדר דריבר הָט זיא געלאַכט אויף די רייד פון דעם וואָס הָט איר געזאָגט איבער וועט זיא האָבען אַזוהן: (יג) (וַאֲנִי זָקַנְתִּי). זאָגט רש"י שָׂרָה הָט ניט גזאָגט דיא ווערטער וַאֲנִי זָקַנְתִּי (שִׁנָּה מִפְּנֵי הַשָּׁלוֹם) דר פָּסוּק (והקב"ה) הָט געענדערט אירע רייד קענן עס זאָל זיין פרידען בייא שָׂרָה מיט אַבְרָהָמען

דעת זקנים מבעלי התוספות

ין כן בשאר הנשים אבל אין לפרש שאינה רואה שהרי פירש"י שפירסה נדה: (יג) ואני זקנתי. מכאן אחז"ל פ' השוכר) שמותר לשנות מפני השלום שהיא אמרה זקן והקב"ה שינה ואמר ואני זקנתי. ואע"ג דלפום ריהטא שגם היא אמרה ואני זקנתי דכתיב אחרי בלותי. וי"ל לי יות תקנה ללדת בנים שהרי אחרי בלותי היתה לי עדנה פרסתי נדה אבל לבעלי אין תקנה שהרי ואדוני זקן דמשמע הלשון היתה לי ולא תהיה. ויש מי שאומר שישנה המקום שהרי דובר שקרים לא יכון לנגד עיניו אמרה ואני זקנתי והוא פירוש אחרי בלותי וגו' בתמי' מפני השלום שלא ספר כל דבריה אלא קצתם וכל שאר בני אדם מותר לשנות לגמרי. וא"ת מה הקפדה יש לאברהם

שפתי חכמים

ס"מ דסיה לה אורח כנשים. וכ"ל שהיתה סבורה שמקרה הוא ולא חזרת וסת וזהו שאמרה היתה לי עדנה אמרה כן כמסופקת כלומר הדם שראיתי כבר מסופקת אני בזה אם הוא וסת שלי או לא כי אם מקרה בעלמא מכח מהירת הלישה שאמר אברהם מהרי שלש סאים קמח וכו' ודלא כפי' הרא"ם שפירש גבי שינה הכתוב מפני השלום שאמרה שרה אני אחרי בלותי כבר היתה לי עדנה אבל אדוני זקן וכו' כ' מהרש"ל ומ"ה נתן לה הקב"ה שנה ללידה כדי שיהיה לה ג' חדשים שתקבע לה וסת כיון שפסקה מלראות ועכשיו חזרה לנערותה ותשעה חדשים ללידה אבל לפי מה שאגורו כר"ה נפקדה

פירוש לתורת אלהים

ה דֶר סֵדֶר אַזוֹ ווי די יונגע ווייבר זיא האָט ט גהאַט קיין סֵדֶר נָשִׁים: (יב) וַתִּצְחַק שָׂרָה שָׂרָה הָט גילאַכט אין זיך זעלבערט [פי' רש"י] אונ הָט אַזוֹ גזאָגט אַחֲרֵי בְלֹתִי נאָך דעם אַז איך ט הָיְתָה לִי עֶדְנָה זאָל איך האָבן מיין צייט פון דר נִדָּה וַאדֹנִי זָקֵן אונ מיין מאַן איז אַלט: (יג) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל אַבְרָהָם הָט גאָט גזאָגט צו אַבְרָהָם לָמָּה זֶּה צָחֲקָה שָׂרָה וואָרום הָט שָׂרָה געשפּעט לֵאמֹר צו זאָגן הַאַף אוב אויך אֻמְנָם פאַר וואָר איז דען דאָס אֶמֶת אַז איך זאָל גיבערין וַאֲנִי זָקַנְתִּי אונ איך בין דאָך אַלט [פי' רש"י]:

ספר הישר

בען אים צו ניקוועמשם אַזוֹ לאַנג ביז דער מענטש איז געשטאָרבן. אונ אוב דר מענטש איז גוועין אַ קורצר האָבן זעקס מענטשען אים גצויגען. אונ אים יעדר מענטש פר ן צו פאָרען איבער דר שטאָט. אונ אַז עס פלעגט קומען איין אָרימאַן צו זיי האָבען זיי אים נגעבען געלד אונ האָבען אים גרופן אין שטאָט אַז קיינר זאָל אים ניט געבען איין שטיקל ברוט. אונ אַז דר אָרימאַן איז געווען אין שטאָט איז ער געשטאָרבן פר הונגר. אונ נאָך דעם אַז דר אָרימאַן איז געשטאָרבן זענען גגאַנגען

יד הֲיִפָּלֵא מֵיְהוָה דָּבָר לַמּוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה וּלְשָׂרָה בֵן׃ שני
טו וַתְּכַחֵשׁ שָׂרָה ׀ לֵאמֹר לֹא צָחַקְתִּי כִּי ׀ יָרֵאָה וַיֹּאמֶר ׀ לֹא כִּי צָחָקְתְּ׃

תו"א למועד ר"ה יא׃

אונקלוס

יד הֲיִתְכַּסֵּי מִן קֳ
פִּתְגָּמָא לִזְמַן אֲ
לְוָתָךְ כְּעִדָּן דְּ
קַיָּמִין וּלְשָׂרָה
טו וְכַדִּיבַת שָׂרָה
לָא חַיְכִית אֲרֵי
וַאֲמַר לָא בְּרַם

רשב"ם

שבהם: ואני זקנתי. שאמרה אחרי בלותי וגו': (יד) היפלא מה'. ששלחנו אליך דבר. וכן וה' המטיר על סדום גפרית ואש מאת ה' מן השמים. הראשון שבפסוק הוא גבריאל והשני שבפסוק הוא הקב"ה. וכן מפורש בספר האגדה: (טו) כי צחקת. אלא צחקת רוב כי שאחר לא מתפרשים כי משמש בארבעה לשונות אי דילמא אלא דהא. וכן לאלהיהם כי הרס תהרסם. לא תקצץ את ידך כי פתח תפ

רש"י

שהרי היא אמרה ואדוני זקן: (יד) היפלא. היתכסי וכי שום דבר מופלא ומופרד ומכו צ מלעשות כרצוני: למועד. לאותו מועד שקבעתי לך אתמול למועד הזה בשנה האחרת: יראה וגו' כי צחקת. הראשון משמש ל' דהא טעם לדבר ותכחש שרה לפי שיראה והשני מ אלא ויאמר לא כדבריך הוא אלא לחקת שאמרו

בית יהודא

(שֶׁהֲרֵי הִיא אָמְרָה וַאדֹנִי זָקֵן) שָׂרָה הָט גֶעזָאגְט מַיין הֶערְ וּמַיין מַאן) אִיז אַלְט, נָאר טָאמֶער וֶועט אַבְרָהָם זַיין בַּייז אוֹיף שָׂרָה וַוייל זִיא זָאגְט אוֹיף אִים עֶר אִיז אַלְט, דְרִיבֶּער הָט הקב"ה גְזָאגְט צוּ אַבְרָהָם שָׂרָה הָט גְזָאגְט אוֹיף זִיךְ זִיא אִיז אַלְט: (יד) וְהִיפָּלֵא. זָאגְט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) וְוִיא דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (הֲיִתְכַּסֵּי) אִיז דֶען אַזַאךְ צוּ גֶעדֶעקְט פוּן הקב"ה (וְכִי שׁוּם דָּבָר מוּפְלָא וּמוּפְרָד וּמְכוּסֶּה מִמֶּנִּי מִלַּעֲשׂוֹת כִּרְצוֹנִי) אִיז דֶען דָא אַזַאךְ וָוָס זִיא זָאל זַיין אַוְוֶאנְדֶער אוּנ אָפְּגֶעשֵׁייד פוּן מִיר אוּנ צוּגֶעדֶעקְט פוּן מִיר אִיךְ זָאל נִיט קֶענֶען טָאהֶן וְוִיא אִיךְ ווִיל: (לַמּוֹעֵד). (לְאוֹתוֹ מוֹ שֶׁקָּבַעְתִּי לָךְ אֶתְמוֹל) צוּ דִיא אוֹיסְגֶעזֶעצְטֶע צַייט וָואס אִיךְ הָאבּ דִיר גֶעכְטִין גֶעזָאגְט (לַמּוֹעֵד הַזֶּה בַּשָּׁנָה הָאַח אַיאָהר אִין דִיא זֶעלְבִּיגֶע צַייט וֶועט שָׂרָה הָאבְּען אַזוּהְן: (טו) וְכִּי יָרֵאָה, כִּי צָחָקְתְּ. זָאגְט רש"י (הָרִא עֶרְשְׁטֶער ווָארְט "כִּי" (מְשַׁמֵּשׁ לָשׁוֹן דְּהָא הוּא), אִיז דֶרְטַייטְשְׁט וָוארוּם, (שֶׁנּוֹתֵן טַעַם לְדָבָר), עֶר גִיט אַטַעַם צו (וַתְּכַחֵשׁ שָׂרָה) שָׂרָה הָט גֶעלֵייקֶנְט, זִיא הָאט גְזָאגְט עֶס אִיז לִיגֶען זִיא הָט נִיט גֶעלַאכְט, פַר וָוָס הָאט זִיא (כִּי יָרֵאָה, לְפִי שֶׁיָּרְאָה) ווַייל זִיא הָאט מוֹרָא גֶעהַאט (וְהַשֵּׁנִי מְשַׁמֵּשׁ בְּלָשׁוֹן אֶלָּא) דֶער אַנְדֶערֶער ווָארְט "כִּי" אִיז נָאר (וַיֹּאמֶר לֹא כִּדְבָרֵךְ הוּא) אַבְרָהָם הָאט גְזָאגְט צוּ שָׂרָה עֶס אִיז נִיט וְוִיא דַייגֶע רֵייד (כִּי צָחָקְתְּ, אֶלָּא צָחַקְ הָאסְט גֶעלַאכְט (שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ) וָוארוּם אוּנְזֶערֶע רַבָּנִים הָאבֶּן גְזָאגְט (כִּי מְשַׁמֵּשׁ בְּאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת) דֶער וָוארְ

שפתי חכמים

פרה משמע דלא ילדה אלא לז' חדשים ול"ע וקי"ל: צ (מהרמ"ש) מרש"י נשמע שלא לפרש היפלא לשון פלא ותימה ור"ל וכי יש לתמוה ולהתפלא מן הס"י שיעשה דבר מיחם שלא כתרגומו וכו' דלתרגום ק' איך יולדק מ"ם הקדוש ברוך הוא היפלא ור"ל היתכסי על לחיקת שרה לפי שהיא אמרה ואדני זקן משמע שהוא דבר נמנע שתלד וא"כ הל"ל היבלר מה' דבר או היד ה' תקלר משא"כ לפי לשון פלא ותימה א"ש ל"פ לעולם היפלא כתרגומו היתכסי ואפ"ה א"ש לתשובה על דברי שרה שהוא נמנע רלה לומר וכי יש דבר וכו' מלעשות כרלוני כי כל דבר המכוסה מאדם הוא מופרד ממנו מלעשותו כשירלה שאם יכול לעשות כשירלה יכול לומר אני יודע שיהיה זה ומה שלא כתר רש"י כפי' לשון פלא ותימה משום דא"כ הל"ל היפלא על ה' וגו' דגבי תימה שייך לומר יותר לשון על ותו הא שרה לא אמרה בלשון תימה רק החליטה דבריה שהוא נמנע ואיך יתכן על זה תשובת

דעת זקנים מבעלי התוספות

אם אמרה שהוא זקן י"ל ר"ל שטוחן ואינו פולט: אשוב אליך. מכאן רמז למה שאחז"ל כי בפסח למוע"ד בגימ' בפסח: כעת חיה. פירש"י כעת חיים לשנה הבאה מדלא קרי בעת חיה ה"א ל יולדת דהיינו לתשעה חדשים וחיה קרי ביה ל כד"א שלש מפתחות לא נמסרו לשליח. של תחי של גשמים. ושל חיה. השתא דקרי כעת לאמר וקיימים. ונ"ל דשטת רש"י כשטת סדר העולם ומ אתמר התם בט"ו בניסן דבר הקב"ה עם אברהם. באו מלאכי השרת לבשר שרה. בט"ו בניסן נולד יצ נמי בב"ר לושי ועשי עוגות הדא אמרה שפסח הי בפרשת מילה לעיל דכתיב אשר תלד לך שרה בשנה האחרת אמנם כל זה פליג אדפרק קמא ז למועד אשוב אליך דקאי בחג הסוכות וקאמר ל אברהם אבינו ובפרק השוכר את הפועלים אמרי' דנ שיהיה דהיינו פסח. וגם לפרקי ר' אליעזר דביום הכפורים נמול למילתו באו המלאכים אצלו ואז נתבשרה שרה והא דאמרינן בר"ה דקאי בחג ר"ל שני ימים לפני החג. ועוד נמי בר"ה נפקדה שרה רחל וחנה וזה כשטת רש"י ז"ל דהכא ואי קשיא לשיטה דהתם מאי למועד הזה בשנה דכסוכות קאי וקא"ל לפסח א"כ באותה שנה היתה י"ל דסבירא ליה כר' יהושע דאמר בניסן נברא העולם ולה

ליקוטי מרדכי

(יד) הֲיִפָּלֵא מֵה' דָּבָר. הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּ אַבְרָהָם פוּן מִיר דַארְף אַרוּם גֵיין אַזַאךְ מִיט אַוְואנְדֶר, וֶוען שָׂרָה ווָאלְט גִיבֶּארֶען אַזוּהְן אִין אִיר יוּגֶענְד ווָאלְט דָאס קַיין וְואנְדֶר גְוֶוען, דְרִיבֶּר הָאבּ אִיךְ גֶעווַארְט בִּיז שָׂרָה וֶועט אַלְט וֶוערֶן, אוּנ אוֹיף דֶר אֶלְטֶר זָאל זִיא גִיבֶּארֶען אַזוּהְן, וֶועלֶן אַלֶע זֶעהֶן דִיא פְרוּמְקֵייט פוּן שָׂרָה אוּנ דִיא גְרוֹיסְקֵייט פוּן הקב"ה:

פירוש לתורת אלהים

(יד) הֲיִפָּלֵא מֵיְיָ דָּבָר אִיז דֶען פַאר הַאגְדֶן אַזַ זַיין פַר הוֹלֶן אוּנ אָפּ גְשֵׁייד עֶס זָאל נִיט גֶ ווִי מַיין רָצוֹן לַמּוֹעֵד צוּ דֶר צַייט וָואס אִיךְ גֶעבְּטֶן גְזָאגְט אָשׁוּב אֵלֶיךָ וֶועל אִיךְ ווִידֶער דִיר כָּעֵת אַזוֹ וְוִיא דִי צַייט אִיבֶּר אַיָאר חַיָּ וֶועט אַלֶע לֶעבִּין וּלְשָׂרָה בֵן אוּנ צוּ שָׂרָ

אַזוּן: (טו) וַתְּכַחֵשׁ שָׂרָה אוּנ שָׂרָה הָט גְלֵייקֶנְט לֵאמֹר אוּנ הָאט גְזָאגְט לֹא צָחָקְתִּי אִיךְ הָאבּ נִיט יָרֵאָה וָוארוּם זִי הָאט זִיךְ גֶפָארְכְטֶן וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָאט גְזָאגְט צוּ שָׂרָה לֹא עֶס אִיז נִיט וָוא

ספר הישר

דִי שְׁטָאט לַייט אוּנ הָאבֶּן זִיךְ אָפּ גנוּמֶן זֵייעֶר גֶעלְד אוּנ הָאבֶּען אִים אָפּ גְצוֹגֶן דִי קְלֵיידֶר אוּנ הָאבֶּען אִים בַּאגְרָאבֶּן נַאקִיט אִין דֶר מִדְבָּר. אוּנ שָׂרָה דָּס ווַייבּ פוּן אַבְרָהָם הָט גֶעְ קַיין סְדוֹם צוּ לוֹט. אוּנ בְּשַׁעַת אֱלִיעֶזֶר אִיז גֶעקוּמ

טז וַיָּקֻמוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיַּשְׁקִפוּ עַל־פְּנֵי סְדֹם וְאַבְרָהָם הֹלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְּחָם׃ יז וַיהוָה אָמָר הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה׃

אונקלוס

טז וְקָמוּ מִתַּמָּן גֻּבְרַיָּא
תְכִיאוּ עַל אַפֵּי סְדוֹם
בְרָהָם אָזֵל עִמְּהוֹן
לְוָאֵיהוֹן: יז וַיְיָ אֲמַר
כַסֵּי אֲנָא מֵאַבְרָהָם דִּי

תולדות אהרן

עמם סליעה פו: וה' אמר יומא לח:

בעל הטורים

על פני סדום. ס"ת מיל שסיעור מיל הלך עמם לשלחם דשיעור מיל: הולך עמם לשלחם וה'. מלמד שהשכינה מלוה לצדיקים:

רשב"ם

(טז) ויקומו משם האנשים. שנים מהם הלכו לסדום כדכתיב ויבאו שני המלאכים סדומה וגדול שבהם היה לדבר עם אברהם. וזהו שכתב בו וה' אמר המכסה אני וגו' וכן אברהם עודנו עומד לפני ה'. פסוקים אלו מדברי שלישי: (יז) המכסה אברהם. מה שאני רוצה להפוך את סדום ואני יודע שבניו ישמרו דרך ה' ויזכו להביא עליהם את אשר דבר לאברהם לתת להם את ארץ כנען ואלו ות מנחלת בניו הם כדכתיב בגבול בני כנען בפ' נח ויהי גבול הכנעני מצידן באכה גררה עד עזה באכה סדומה ועמורה אדמה וצביים עד לשע. ואיך

רש"י

ום בארבע לסוכות אי דילמא אלא דהא: (טז) וישקיפו. השקפה שבמקרא לרעה חוץ מהשקיפה ממעון קדשך ריס כו) שגדול כח מתנות עניים שהופך מדת הרוגז חמים: לשלחם. ללוותם ק כסבור אורחים ר הם: המכסה אני. בתמיה: אשר אני עושה. בסדום יפה לי לעשות דבר זה שלא מדעתו אני נתתי לו את רץ הזאת וחמשה כרכין הללו שלו הן שנאמר גבול הכנעני דון וגו' בואכה סדומה ועמורה וגו'. קראתי אותו ב־ם ש אב המון גוים ואשמיד את הבנים ולא אודיע

בית יהודא

פיר טַייטְשֶׁען אִי וואויבו דִּלְמָא וטָאמֶער] אֶלָּא וְנָאר] דְּהָא וְוָוארוּם *) : (טז) וַיַּשְׁקִיפוּ. זָאגְט רַשִׁ"י וְכָל הַשְׁקָפָה שֶׁבַּמִּקְרָא לְרָעָה) ווּא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דֶּר וָוארְט הַשְׁקָפָה, מֵיינְט מֶען עֶר קוּקְט צוּ טָאהְן שְׁלֶעכְטֶס (חוּץ מֵהַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ) נָאר דֶּר וָוארְט הַשְׁקִיפָה וָוס שְׁטֵייט בַּייא מַעֲשֵׂר, וָוס יוּדִין בֶּעטִין בַּיי הקב"ה זָאלְסְט קוּקְן אוֹיף אוּנְז פוּן דַיין הֵיילִיגֶע וואוֹהְנוּנְג, דָּס אִיז צוּ גוּטֶען, נָאר פַר וָוס שְׁטֵייט דֶר לָשׁוֹן הַשְׁקִיפָה, אַז הַשְׁקִיפָה אִיז קוּקְען צוּם שְׁלֶעכְטֶן, אוּנ מֶען מֵיינְט הקב"ה זָאל קוּקְען צוּ גוּטֶען, קֶען דָאךְ שְׁטֵיין אַיין אַנְדֶער וָוארְט, זָאגְט רַשִׁ"י דְּרִיבֶּער שְׁטֵייט דֶער וָוארְט

קִיפָה צוּ וַוייזִין (שֶׁגָּדוֹל כֹּחַ מַתְּנוֹת עֲנִיִּים) דֶער זְכוּת פוּן צְדָקָה גֶעבֶּען צוּ אָרֶעמֶע לַייט אִיז אַזוֹי גְרוֹיס (שֶׁהוֹפֵךְ מִדַּת גְז לְרַחֲמִים) אֲפִילוּ וֶוען הקב"ה דַארְף זַיין בֵּייז אוֹיף אַמֶענְטְשׁ, אוּנ מֶען דַארְף אוֹיף אִים קוּקְען צוּם שְׁלֶעכְטֶן, דֶר מֶענְטְשׁ גִיט צְדָקָה קוּקְט אוֹיף אִים הקב"ה צוּם גוּטִין: וּלְשַׁלְּחָם. (לְלַוּוֹתָם) לְשַׁלְּחָם מֵיינְט מֶען זַייא צוּ בֶּעלַייטְן (כְּסָבוּר חִים הֵם) וַוייל אַבְרָהָם הָט גֶעמֵיינְט זַייא זֶענֶן מֶענְטְשֶׁען כַיינְעֶנְדֶער: (יז) הַמְכַסֶּה אֲנִי. זָאגְט רַשִׁ"י (בִּתְמִיָּה) מִיט אַנְדֶער הָט הקב"ה דָּס גְזָאגְט, קֶען דֶען זַיין אִיךְ זָאל דָּס פַארְדֶעקִין פוּן אַבְרָהָם אוּנ זָאל אִים נִיט זָאגֶען (אֲשֶׁר אֲנִי שֶׂה בִּסְדוֹם) וָואס אִיךְ וֶועל טָאהְן מִיט סְדוֹם (לֹא יָפֶה לִי לַעֲשׂוֹת דָּבָר זֶה שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ) עֶס אִיז נִיט שֵׁיין פַר מִיר אִיךְ דָּס טָאהְן אָן זַיין וִויסֶען (אֲנִי נָתַתִּי לוֹ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת) אִיךְ הָאבּ גֶעגֶעבֶּן צוּ אַבְרָהָמֶען דִיא לַאנְד (וַחֲמִשָּׁה כְּרַכִּים הַלָּלוּ הֵן) אוּנ דִיא פִינְף שְׁטֶעט זֶענֶען זַיינֶע (שֶׁנֶּאֱמַר) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (גְּבוּל הַכְּנַעֲנִי מִצִּידוֹן בֹּאֲכָה סְדוֹמָה וַעֲמוֹרָה) גְרֶענִיץ פוּן כְּנַעַן אִיז פוּן צִידוֹן בִּיז מֶען קוּמְט צוּ סְדוֹם אוּנ עֲמוֹרָה, וֶוענֶן נָאךְ אַזַאךְ מוּז אִיךְ זָאגֶען אַבְרָהָמֶען וָוס ךְ וִויל טָאהְן צוּ דִיא פִינְף שְׁטֶעט (קָרָאתִי אוֹתוֹ אַבְרָהָם) אִיךְ הָאבּ אִים גֶערוּפֶען אַבְרָהָם וַוייל עֶר אִיז (אַב הֲמוֹן גוֹיִם) אָטֶער פוּן פִיל פֶעלְקֶער, זֶענֶען דָאךְ דִי מֶענְטְשֶׁן פוּן דִיא פִינְף שְׁטֶעט זַיינֶע קִינְדֶער (וְאַשְׁמִיד אֶת הַבָּנִים) אִיךְ וֶועל הַרְגֶענֶן קִינְדֶער (וְלֹא אוֹדִיעַ לְאָב שֶׁהוּא אוֹהֲבִי) אוּנ אִיךְ וֶועל נִיט זָאגֶען דֶעם פָאטֶער וָוס עֶר אִיז מַיין גְלִיבְּטֶער פְרַיינְד, זָאגְט הקב"ה

דעת זקנים מבעלי התוספות

ה אחרת: (יז) המכסה אני וגו' ואברהם היו יהיה. אמר לו לא היה עתיד להוליד בנים לא הייתי מגלה לו משפט ום כי לאדם שימות בלא בנים שיצוה אותן לשמור דרך ה' קבל שכר מה לו לגלות משפטים אבל אברהם היו יהיה וגו' ידעתיו וגו'. ולפי שיהיה לגוי גדול אגלה לו דין של סדום יודע אני בו כי למען דין שאעשה ברשעים הללו יצוה את יו לשמור דרך ה' ולעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' וגו'. וכו לירש את הארץ שאם לא יהיו שומרים משפט וצדקה לא יזכו לזה:

שפתי חכמים

סיפלא ודו"ק: ק (מהרמ"ש) ר"ל שלא תטעה לומר שמלת לשלחם הוא כמו בשלח פרעה שפלחם מרשותו דא"כ יהיה המקרא מסורס דהא כבר כ' וילכו משם ואיך אמר אח"כ הולך עמם לשלחם וע"ק שהרי הם לא היו ברשות אברהם כי הוא ביקש מהם אל נא תעבור וגו' ל"פ ללוותם וכו': ר ואם תאמר והא בלאו קרא דלשלחם אנו ידענו שסבור שאורחים הם כיון שהכין להם סעודה לאכול וכתן להם מים לרחוץ וי"ל כי ע"י הבשורה והרפואה ה"א שהרגיש כדבר שהם מלאכים לכן קאמר כסבור שהם אורחים וכו'. הרא"ם: ש דאי לא פי' אלא טעם ראשון לבד ה"א מה סימלא הוא שלו ומה שלא ימלא

פירוש לתורת אלהים

ו האָסְט יוא גְשְׁפֶּעט: (טז) וַיָּקוּמוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים אוּנ י מֶענְטְשִׁין [מַלְאָכִים] זֶענִין אוֹיף גְשְׁטַאנִין פוּן אַרְטֶן וַיַּשְׁקִפוּ אוּנ הָאבֶּן גְלוּגְט עַל פְּנֵי סְדוֹם אוֹיף דוֹם וְאַבְרָהָם הוֹלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְּחָם אוּנ אַבְרָהָם אִיז גִיגַאנְגֶען מִיט זֵיי צוּ בַּלֵייטֶן זֵיי: (יז) וַיְיָ אָמַר אוּנ גָאט הָט גְזָאגְט הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם זָאל אִיךְ דֶען פַר הוֹלֶן פוּן אַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה וָוס אִיךְ וִויל טוּן עֶס אִיז נִיט שֵׁיין אִיךְ זָאל דָּס טוּן אָן זַיין וִויסֶן [פיין הט"ן]:

ספר הישר

אם עֶר גֶזֶעהֶן אַז אַמֶענְטְשׁ פוּן סְדוֹם הָאלְט מִלְחָמָה מִיט אַיין רִימַאן אוּנ צִיהְט אָפּ דֶעם אָרִימַאן דִי קְלֵיידֶער אוּנ אִיז אַוֶועק גְגַאנְגֶען אוּנ דֶר אָרִימַאן הָט זַייעֶר גְוויינְט אוּנ גְשְׁרִיגֶן אוֹיף דֶר זַאךְ וָוס דֶער מֶענְטְשׁ פוּן סְדוֹם הָט אִים גְטָאן אוּנ הָט גְבֶּעטֶן אֱלִיעֶזֶר
אז

) הערה אין פסוק איז אזוי דער פשט, הקב"ה האט גיזאגט צו אברהם פאר וואס לאכט שרה אונ גלויבט נים אז זיא וועט האבין אוזהן, אברהם אין געקומען צוא שרה אין געצעלט אונ האט איר געפרעגט פאר וואס זיא האט געלאכט, אונ אברהם האט נים גיזאגט צוא שרה אז קב"ה האט אים גיזאגט זיא האט געלאכט, האט שרה געמיינט אברהם האט דאס געזאגט פון זיך אליין, דריבער האט שרה געלייקנט פאר אברהמען נג האט גיזאגט איך האב נים געלאכט, ווארום זיא האט מורא געהאט פאר אברהמען צו זאגין דעם אמת אז זיא האט געלאכט אונ נים געגלויבט, נג ווייל אברהם האט געוואסט פון הקב"ה אז שרה האט געלאכט, דריבער האט ער גיזאגט צו איר איך וויים אז די האסט געלאכט, אבער ווען שרה וואלט וויסען אז הקב"ה האט גיזאגט צו אברהמען אז זיא האט געלאכט וואלט זיא נים געלייקנט צו זאגין זיא הט נים געלאכט:

יח וְאַבְרָהָם הָיוֹ יִהְיֶה לְגוֹי גָּדוֹל וְעָצוּם
וְנִבְרְכוּ־בוֹ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ׃ יט כִּי
יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת־בָּנָיו
וְאֶת־בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ יְהוָה
לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הָבִיא

אונקלוס

אֲנָא עָבֵד׃ יח וְאַבְ[...]
מֶהֱוָה יְהֵוֵי לְעַם סַגִּי וְ[...]
וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִילֵהּ [...]
עַמְמֵי אַרְעָא׃ יט אֲרֵ[...]
קֳדָמַי (נ"י רמב"ן יְדַעְ[...]
בְּדִיל דִּי יְפַקֵּד יָת בְּ[...]
וְיָת אֱנָשׁ בֵּיתֵהּ בַּתְ[...]
וְיִטְּרוּן אָרְחָן דְּתַקְנָ[...]
יְיָ לְמֶעְבַּד צְדַקְתָּא וְ[...]

תו"א ואברהם היו יומא שם: כי ידעתיו יומא שם יבמות סט כתובות ח סנהדרין נו נז מכות כו:

בעל הטורים

(יח) ואברהם. ה' ר"פ ואברהם ושרה זקנים ואברהם היו יהיה ואברהם זקן ואברהם בן נ"ט שנה ואברהם בן מאת שנה פי' אף על פי [...] ושרה זקנים ואברהם היו יהיה לגוי גדול. היו יהיה לגוי בגימ' ק' פי' כשיהיה בן ק' אז יהיה לגוי גדול וזהו שנא' כ"י כ"ן יבורך גבר: (י[...]) יצוה את בניו. ס"ת תורה אשר יצוה בגימ' תורה ובגימ' ברית:

בית יהודא

חעגן צוויי זאכן מוז איך פריער זאגן צו אברהמען, ווייל די לאנד איז זייגע אונ איך וויל זיא וויסט מאכן אונ ווייל די מענשן זענען זיינע אונ איך וויל זיי הרגנען: (יח) ואברהם היו יהיה. (מדרש אגדה) דר מדרש זאגט זכר צדיק לברכה אז מען דרך מאנט דעם נאמן פון אצדיק דארף מען אים בענטשין (הואיל והזכירו ברכו) ווייל הקב"ה הט דערמאנט דעם נאמן אברהם בענטשט ער אים ער זאל זיין אגרויסע פאלק (ופשוטו) אונ דער מיינונג פון פסוק איז הקב"ה הט געזאגט (וכי ממנו אני מעלים) וועל איך פון אים ופון אברהמען בהאלטין אונ אים ניט דערציילין פון סדום (והרי הוא חביב לפני) ער איז דאך געליבט פר מיר (להיות לגוי גדול) ער זאל זיין אגרויסע פאלק ולהתברך בו כל גויי הארץ) אונ אלע פעלקער פון דר וועלט וועלן זיך בענטשן מיט אים: (יט) כי ידעתיו. זאגט (לשון חבה) ליבשאפט, הקב"ה זאגט כי ידעתיו, ווארום איך האב אים ליב (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק [...] לאישה) אפריינד צוא איר מאן (הלא בועז מודעתנו) אונזער פריינד בועז (ואדעך בשם) איך וועל דיך ליב מאכן [...] וועלט מיט דיין נאמן (ואמנם עיקר לשון כולם) דער עיקר מיינונג פון דיא אלע ווערטער (אינו אלא לשון ידיעה) [...] מען וויסען (שהמחבב את האדם) דער מענטש וואס מען האט אים ליב (מקרבו אצלו) דערנענטערט מען אים צו זיך [...] ומכירו) אונ מען ווייס אים אונ מען בקענט זיך מיט אים (ולמה ידעתיו) פאר וואס האב איך אים ליב (למען אשר [...] ווייל ער וועט געביטן (לפי שהוא מצוה את בניו עלי) ווייל ער וועט געביטן זיינע קינדער וועגין מיר (לשמור דרכי) זיי זאלן [...] מיינע וועגין (ואם תפרשהו כתרגומו) אוב דו וועסט טייטשין דעם פסוק וויא דר תרגום טייטשט, כי ידעתיו מיי[...] ווארום איך ווייס אים אז ער וועט געביטען זיינע קינדר (אין למען נופל על הלשון) פאסט ניט דר ווארט למען אין [...] ויצוה.(לשון הוה) רש"י זאגט יצוה איז ניט דערטייטש ער וועט געביטען, אבער איצט געביט ער זיי נאך ניט [...]

רש"י

לאב שהוא אוהבי: (יח) ואברהם היו יהיה. מ"[...] לדיק לברכה הואיל והזכירו ברכו. ופשוטו וכי ממנו [...] מעלים והרי הוא חביב לפני להיות לגוי גדול ולהתב[...] כל גויי הארץ: (יט) כי ידעתיו. ל' חיבה כמו (ר[...]) מודע לאישה (שם ג) הלא בועז מודעתנו (שמות לג) [...] בשם. ואמנם עיקר ל' כולם אינו אלא לשון ידיעה ש[...] את האדם מקרבו אצלו ויודעו ומכירו. ולמה ידעתיו [...] אשר יצוה לפי שהוא מצוה את בניו עלי לשמור [...] ואם תפרשהו כתרגומו יודע אני בו שיצוה את ב[...] אין למען נופל על הלשון: יצוה. ל' הווה כמו (א[...])

שפתי חכמים

א) יהיה שלו ולכך פי' קראתי אותו וכו' ואלו אמר זה הטעם לבד ה"א מה שהוא באהלו הוא שלו אבל הארבעה כרכים הללו אינם [...]

ליקוטי נחמיה

(יח) ואברהם היו יהיה וגו'. דר מדרש הנעלם שרייבט רבי שמעון בן יוחאי איז אמאהל ארוסגעגאנגען אין פעלד האט ער גיזעהן דיא וועלט ווערט פינסטער אונ דיא ליכטיגקייט ווערט פרמאכט, הט רבי שמעון גיזאגט צו זיין זוהן רבי אלעזר קום מיר וועלן זעהן וואס וויל הקב"ה האבן זיי גפונען אמלאך וואס ער איז הויך ווי דר גרעסטער בארג אונ ער הט ארוסגענומען פון זיין מויל דרייסיג פלאמען פייער, הט רבי שמעון גזאגט צום מלאך וואס ווילסטו טאהן, הט דר מלאך גזאגט איך וויל חרב מאכן די וועלט ווייל עס איז ניטא דרייסיג צדיקים אויף דר וועלט, ווארום הקב"ה האט אזו גוזר גוועזן אויף אברהם ואברהם היו יהיה, דאס ווארט "יהיה" בטרעפט דרייסיג, אוב עס וועלן זיין דרייסיג צדיקים פון זיינע קינדר אויף דר וועלט, וועט די וועלט בלייבן שטיין, הט רבי שמעון גזאגט צום מלאך איך בעט דיך [...] הקב"ה אונ זאג אים דער זוהן פון יוחאי איז דא אויף דער וועלט, דר מלאך איז געקומען פאר הקב"ה אונ הט [...]

פירוש לתורת אלהים

(יח) ואברהם אונ אברהם ו' ו' זיין יהיה ער וועט [...] לגוי גדול צו אגרוס פאלק וועל איך דען פ[...] די זאך פר הולן ער איז דאך גליבט פר מ[...] זאל זיין צו אגרוס פאלק ונברכו בו כל גויי הא[רץ] עס זאלין זיך אין אים בענטשין אלע פעלק[ער] דר ערד: (יט) כי ידעתיו דען איך האב אים לי[ב] אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ווייל ער וועט [...] זיינע קינדר אונ זיין הויזגזונד נאך אים אונ זא[...] זיי ושמרו דרך יי היט גאטס וועג למען פון וועגע[ן] [...]

ספר הישר

אז ער זאל אים העלפען אפ נעמן די קליידר. איז אליעזר גגאנגען צום מענטש פון סדום אונ הט אים גזאגט פאר וואס האסטו אזוי בטאן צום ארימאן. הט דר מענטש געענטפערט צו אליעזר איז ער דיין ברודר צו ביסטו דען גווארן איבר אונז אדיין. הט[...] זיך גקריגט מיט דעם מענטש פון סדום פאר דעם וואס [...] אזוי גטאן צום ארימאן. האט דער מענטש פון סדום גא[...]

יְהוָה עַל־אַבְרָהָם אֵת אֲשֶׁר־דִּבֶּר
עָלָיו׃ כ וַיֹּאמֶר יְהוָה זַעֲקַת סְדֹם
וַעֲמֹרָה כִּי־רָבָּה וְחַטָּאתָם כִּי כָבְדָה
מְאֹד׃ כא אֵרְדָה־נָּא וְאֶרְאֶה

אַיְתֵי יְיָ עַל אַבְרָהָם
מַלֵּיל עֲלוֹהִי׃
ר יְיָ קְבֵלַת דִּסְדוֹם
ה אֲרֵי סְגִיאַת
תְהוֹן אֲרֵי תְקִיפַת
א׃ כא אֶתְגְּלֵי כְעַן

ואמר כ׳ יומא שם סנהדרין קט׃

בעל הטורים

(א) כי רבה. בגימ׳ בחטא ריבה׃

רש״י

שה איוב (ע״פ ה׳ יחנו)׃ למען הביא. כך הוא
בניו שמרו דרך ה׳ כדי שיביא ה׳ על אברהם וגו׳
ת אברהם לא נאמר אלא על אברהם למדנו כל
ד בן צדיק כאלו אינו מת׃ (כ) ויאמר ה׳. אל
שעשה כאשר אמר שלא יכסה ממנו׃ כי רבה. כל
במקרא הטעם למטה בבי״ת לפי שהן מתורגמין
או גדלה והולכת אבל זה טעמו למעלה ברי״ש לפי
גם גדלה כבר כמו שפירשתי ויהי השמש באה הנה
מתך׃ (כא) ארדה נא. למד לדיינים שלא יפסקו

רשב״ם

חריב קרקע שלו וקרקע בניו שלא מדעתו׃ (כ) ויאמר ה׳. המלאך לאברהם

בית יהודא

מֶען מֵיינְט עֶר גֶעבִּיט זַייא שׁוֹין אוּנ וֶועט זַיי וַוייטֶער אוֹיךְ
גְּבִּיטֶען (כְּמוֹ) וְוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (כָּכָה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב) מֵיינְט
מֶען נִיט אִיּוֹב וֶועט אַזוֹ טָאן, אָבֶּר אִיצְט טוּהְט עֶר נִיט, נָאר
מֶען מֵיינְט אִיּוֹב טוּהְט אַזוֹ שְׁטֶענְדִיג׃ (לְמַעַן הָבִיא) עֶר זָאל
בְּרֵיינְגֶען, זָאגְט רש״י (כַּךְ הוּא מְצַוֶּה לְבָנָיו) אַזוֹ זָאגְט אַבְרָהָם
צוּ זַיינֶע קִינְדֶער (שָׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה׳) אִיר זָאלְט הִיטֶען דִיא וֶועג
פוּן הקב״ה (כְּדֵי שֶׁיָּבִיא ה׳ עַל אַבְרָהָם אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלָיו) הקב״ה
זָאל בְּרֵיינְגֶען אוֹיף אַבְרָהָם וָוס עֶר הָט אִים צוּגְזָאגְט ווָארוּם
אַז אִיר וֶועט זִינְדִיגֶען וֶועט אַייךְ הקב״ה נִיט גֶעבִּין וָוס עֶר הָט
מִיר צוּגְזָאגְט פוּן אַייעֶרְטְוֶועגֶן) זָאגְט רש״י (עַל בֵּית אַבְרָהָם

ר) אַבְרָהָם הָט נִיט גֶעזָאגְט הקב״ה זָאל בְּרֵיינְגֶען אוֹיף דִי שְׁטוּב (אוֹיף דִיא קִינְדֶער) פוּן אַבְרָהָם (אֶלָּא עַל אַבְרָהָם) נָאר
גְזָאגְט הקב״ה זָאל בְּרֵיינְגֶען אוֹיף אַבְרָהָם, אִיז דָאךְ אַקַשְׁיָא אַבְרָהָם וֶועט דָאךְ שׁוֹין זַיין גֶישְׁטָארְבִּין וֶוען הקב״ה
עבִּין דִי לַאנְד כְּנַעַן צוּ זַיינֶע קִינְדֶר (לָמַדְנוּ) לֶערְנִין מִיר (כָּל הַמַּעֲמִיד בֵּן צַדִּיק כְּאִלּוּ אֵינוֹ מֵת) דֶער מֶענְטְשׁ וָואס
ט אוּנ לָאזְט אוֹיף דֶער וֶועלְט אַזוּהְן אַצַּדִּיק אִיז גְלַייךְ וְוי עֶר וָואלְט נִיט גְשְׁטָארְבִּין׃ (כ) (וַיֹּאמֶר ה׳) . הקב״ה הָט
ט (אֶל אַבְרָהָם) צוּ אַבְרָהָם (שֶׁעָשָׂה כַּאֲשֶׁר אָמַר שֶׁלֹּא יְכַסֶּה מִמֶּנּוּ) הקב״ה הָאט גִיטָאן וְוי עֶר הָאט גֶעזָאגְט עֶר וֶועט נִיט
קִין פוּן אִים וָוס עֶר וִויל טָאן צוּ סְדוֹם׃ (כִּי רַבָּה) זָאגְט רש״י (כָּל רַבָּה שֶׁבַּמִּקְרָא הַטַּעַם לְמַטָּה בַּבֵּית) ווָאוּ עֶס שְׁטֵייט
ק דֶר וָוארְט רַבָּה שְׁטֵייט דִי נְגִינָה אוּנְטֶען אוֹיף דִי בֵּי״ת (לְפִי שֶׁהֵן מְתוּרְגָּמִין גְּדוֹלָה אוֹ גְּדֵלָה וְהוֹלֶכֶת) וַוייל דֶר וָוארְט רַבָּה
גֶעטַייטְשְׁט (גְדוֹלָה) זִיא אִיז גְרוֹיס, אָדֶער עֶס וֶוערְט גֶעטַייטְשְׁט (גְדֵלָה וְהוֹלֶכֶת) זִיא וֶוערְט גְרֶעסֶער (אֲבָל זֶה) אָבֶּער
אַרְט רַבָּה (טַעְמוֹ לְמַעְלָה בְּרֵי״ש) שְׁטֵייט דִי נְגִינָה אוֹיבִּין אוֹיף דִיא רֵי״שׁ (לְפִי שֶׁמְּתוּרְגָּם גָּדְלָה כְּבַר) וַוייל דֶר וָוארְט רַבָּה
רְטַייטְשְׁ עֶס אִיז גְרוֹיס גִיוָוארִין (כְּמוֹ שֶׁפֵּירַשְׁתִּי וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה) וְוי אִיךְ הָאבּ גֶעטַייטְשְׁט דֶעם וָוארְט בָּאָה, זִיא
שְׁרֶגֶענַאנְגֶען (הִנֵּה שָׁבָה יְבִמְתֵּךְ) שָׁבָה זִיא הָט זִיךְ צוּרִיק גְקֶערְט, וַוייל דִי נְגִינָה שְׁטֵייט אוֹיף דִיא ב פוּן בָּאָה אוּנ אוֹיף
פוּן שָׁבָה׃ (כא) (אֵרְדָה נָּא) . זָאגְט רש״י אֲפִילוּ וֶוען הקב״ה אִיז אִין הִימֶעל וַוייס עֶר אוֹיךְ וָוס עֶס אִיז אוֹיף דִיא
צוּ וָואס דֶען הָאט הקב״ה גִיזָאגְט אֵרְדָה, אִיךְ וֶועל אַרָאפְּגִירֶערִין, נָאר (לְמַד לְדַיָּינִים) הקב״ה לֶערוּנְט דִיא דַיָּינִים

פירוש לתורת אלהים

יְ עַל אַבְרָהָם אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלָיו גָאט זָאל בְּרֶענְגֶען
אַבְרָהָם וָוס עֶר הָט גֶרֶעט פוּן זַיינְט וֶועגֶן אוּנ
ה הָט אַזוֹ גְטוּן אַזוֹ וְוי עֶר הָט גְזָאגְט אַז עֶר
גִיט פַּר הֶעלֶן פוּן אִים וָוס עֶר וִויל טוּן׃ (כ) וַיֹּאמֶר
גָאט הָט גְזָאגְט זַעֲקַת דָּס גְשְׁרֵיי פוּן דִי עֲנִיִּים וָוס
עַן אוֹיף דִי לַייט פוּן סְדוֹם אוּנ פוּן עֲמוֹרָה כִּי רָבָּה
יז גְוָוארֶן זַייעֶר פִיל וְחַטָּאתָם אוּנ זַייעֶר זִינְד כִּי
מְאֹד אִיז זַייעֶר שְׁוֶוער׃ (כא) אֵרְדָה נָּא אִיךְ וֶועל
אַנְטְפְּלֶעקֶן וְאֶרְאֶה אוּנ אִיךְ וֶועל זֶעהְן [פ׳ רש״י].
וַאנְצִיג צַדִּיקִים וֶועל אִיךְ נִיט פַארְדַארְבֶּן וּפַארְלֶענְדֶן,

ליקוטי נחמיה

צוּ הקב״ה הֶערְר פוּן דֶר וֶועלְט דוּ ווייסְט דָאךְ וָוס דֶר זוּהְן
פוּן יוֹחָאִי הָט מִיר גִיזָאגְט, הָט הקב״ה גְזָאגְט צוּם מַלְאָךְ
גֵיי מַאךְ חָרֵב דִי וֶועלְט אוּנ זָאלְסְט נִיט קוּקְעֶן אוֹיף דִי רֵייד
פוּן בַּר יוֹחָאִי, וְוי דֶער מַלְאָךְ אִיז צוּרִיק גֶעקוּמֶען אוֹיף דֶער
וֶועלְט, הָט רַבִּי שִׁמְעוֹן אִים גְזֶעהְן אוּנ הָט גְזָאגְט צוּ אִים
אוֹבּ דוּ וֶועסְט נִיט אַוֶועק גֵיין פוּן דַאנֶען וֶועל אִיךְ אוֹיף דִיר
גוֹזֵר זַיין דוּ זָאלְסְט אוֹיף אֵייבִּיג נִיט אַרוֹיף גֵיין צוּרִיק אִין
הִימֶל אוּנ דוּ זָאלְסְט זַיין אוֹיף דֶעם אָרְט וְוא דִי צְוֵויי מַלְאָכִים
עוּזָא אוּנ עֲזָאֵל זֶענֶען, אוּנ אוֹבּ דוּא וֶועסְט אַרוֹיפְגֵיין פַאר
הקב״ה זָאלְסְטוּ זָאגֶען צוּא אִים אוֹבּ עֶס אִיז נִיטָא דְרַייסִיג
צַדִּיקִים זָאל זַיין גֶענוּג צְוָואנְצִיג צַדִּיקִים, וָוארוּם אַזוֹ הָט
הקב״ה גְזָאגְט לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֶשְׂרִים, אוֹבּ עֶס וֶועלֶען
אוֹיבּ עֶס אִיז נִיטָא צְוָואנְצִיג צַדִּיקִים זָאל זַיין גֶענוּג צֶעהְן

ספר הישר

ן אִין שְׁטֶערִין פוּן אֱלִיעֶזֶר אִיז פוּן שְׁטֶערִין אָפּ גִיגַאנְגֶען
וט. אוּנ אַז דֶער מֶענְטְשׁ פוּן סְדוֹם הָט גְזֶעהְן אַז עֶס גֵייט
פוּן אֱלִיעֶזֶרְס שְׁטֶערִין הָט עֶר אָן גְחַאפְּט אֱלִיעֶזֶר אוּנ זָאגְט
ו בַּצָאל מִיר דֶר פַר וָואס אִיךְ הָאבּ דִיר גְלָאזְט בְּלוּט דֶען
ז בַּיי אוּנְז אַיין חָק. הָט אֱלִיעֶזֶר צוּ אִים גְזָאגְט נִים גַנוּג

משלים על התורה

(כ) זַעֲקַת סְדוֹם וַעֲמוֹרָה כִּי רַבָּה וגו׳. עֶס זָאל אַמָאהְל
טְרֶעפֶן אַמְשָׁרֵת זָאל וֶוערֶן אַגַנָּב, אוּנ זָאל גַנְבֶענֶען בַּיי זַיין
בַּעַל הַבַּיִת, הֵייבְּט עֶר אָן גַנְבֶענֶען בִּיסְלַאכְוַוייז אוּנ נִיט אַלֶע
טָאג. מֶען זָאל נִיט דֶערְקֶענֶען אַז מֶען גַנְבֶעט, אָבֶּר עֶר זָאל
גַנְבֶענֶען אֲפִילוּ בִּיסְלַאכְוַוייז, נָאר אַלֶע טָאג, וֶועט מֶען
גֶעשְׁווִינְט דֶערְקֶענֶען אַז מֶען גַנְבֶעט, אָדֶר עֶר זָאל גַנְבֶענֶען נָאר

אהְל, עֶר הָט אָבֶּר גֶגַנְבֶעט פִיל מִיט אַיין מָאהְל, וֶועט וּמֶען אוֹיךְ דֶערְקֶענֶען אַז מֶען הָאט גֶעגַנְבֶעט, אוּנ אוֹבּ עֶר
פִיל מִיט אַיין מָאהְל אוּנ גַנְבֶעט אַלֶע טָאג, וֶועט מֶען גֶעווִיס דֶערְקֶענֶען אַז מֶען גַנְבֶעט, דָאס זֶעלְבִּיגֶע אִיז בַּייא

הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוּ כָּלָה וְאִם־לֹא אֵדָעָה׃ כב וַיִּפְנוּ מִשָּׁם

ואדון הכי קבלת
דעלת לקדמי עי
אעבד עמהון גמירא (
לא תיבין) ואם תיבין
אתפרע׃ כב ואתפני

רשב"ם

שלוחים הללו אני שולח בשביל זעקת סדום כמו שאמר למעלה ואנשי סדום רעים וחטאים׃ (כא) עשו כלה. פסיק יש בנתיים להפריד את הדבר כלומר א"כ עשו אעשה אותם כלה׃

בית יהודא

(שלא יפסקו דיני נפשות אלא בראיה) זיי זאלין ניט פסקנן אדין
צו הרגנן אמעגטש סיידין זיי וועלין וויסן אזו ריכטיג גלייך
ווי זיי וואלטן אליין גזעהן (הכ' כמו שפירשתי בפרשת הפלגה)
ווי עס שטייט אין דר סדרה נח וקפיטל יא פסוק ה) (דבר
אחר) נאך אפשט איז (ארדה נא לסוף מעשיהם) הקב"ה הט
ביזאגט איך וועל אראפ נידערין זעהן דעם סוף פון זייערע
עבירות (הכצעקתה) אוב ווי איר געשריי, ווי דם געשריי פון
דאס לאנד ווי מען שרייט אוף דאס לאנד] (הבאה אלי) וואס
דאס געשריי איז געקומען צו מיר (עשו) האבין זייא אזוי
גיטאהן (וכן עומדים במרדם) אונ זיי זענען גרייט ווייטער צו
זינדיגען (כלה אני עושה בהם) וועל איך מאכן אין זיי אפאר־
לענדונג (ואם לא יעמדו במרדם) אוב זיי וועלען ניט בלייבין ביי זייער זינד, זייא וועלין טאהן תשובה (אדעה מה
להפרע מהן ביסורין) וועל איך וויסן וואס זייא צו טאן, וועלכע יסורים איך זאל אוף זיי ברייננגען אוף די זינד וואס זיי
געזינדיגט (ולא אכלה אותן) אונ איך וועל זיי ניט פרלענדן (וכיוצא בו מצינו במקום אחר) מיר געפינען אוף איין
ארט האט אויך הקב"ה אזוי געזאגט ווען דיא יודן האבען געמאכט דעם עגל הט הקב"ה געזאגט צוא דיא יודן
הורד עדיך מעליך) נעם אראפ דיינע צירונג פון דיר (ואדעה מה אעשה לך) וועל איך וויסען וואס צו טאן מיט דיר
יש הפסק פסיק בין עשו לכלה) דריבער איז דא אפאסעק ׀ צווישען עשו אונ כלה (כדי להפריד תיבה מחברתה מ
אפשיידען דעם ווארט עשו פון ווארט כלה (ורבותינו דרשו הכצעקתה) די רבנן זאגין הכצעקתה, וויא איר געש
מיינט מען (צעקת ריבה אחת) דם געשריי פון אמיידיל (שהרגוה מיתה משונה) זייא האבין זיא גהרגת מיט גרויסע יסו
שנתנה מזון לעני) ווייל זיא האט גגעבין עסין צו אארעם מאן (כמפורש בחלק) ווי עס שטייט אין דיא גמרא סנהדר
פרק חלק׃ (כב) (ויפנו משם) זיי זענען אוועק גגאנגען פון דארטין (ממקום שאברהם ליוום שם) פון דעם ארט וואס

רש"י

דיני נפשות אלא בראיה ת הכל כמו שפירשתי בפ' ה
ד"א ארדה נא לסוף מעשיהם׃ הכצעקתה. של א מ
הבאה אלי עשו. וכן עומדים במרדם ב כלה אני
בהם. ואם לא יעמדו במרדן אדעה מה אעשה ל
מהן ביסורין ולא אכלה אותן. וכיוצא בו מצינו ב
אחר (שמות לג) ועתה הורד עדיך מעליך ואדע
אעשה לך. ולפיכך יש הפסק נקודת פסיק בין עשו
כדי להפריד תיבה מחברתה. ורבותינו דרשו הכל
לעקת ריבה אחת שהרגוה מיתה משונה ג על שנתנ
לעני כמפורש בחלק׃ (כב) ויפנו משם. ממקום שא

שפתי חכמים

צריך לשני הטעמים. מהרש"ל׃ ת לאו למימר דממלת וארא מפיק
לה אלא מלשון ירידה כאדם שיורד מפסאו לככי׃ לראות ולחקור
בדבר דאל"כ מה ד"א ארדה לסוף מעשיהם קאי בראיה ואומר ד"א
ארדה נא ועוד שלא היה לו לפרש לימד על הדיינים על מלת ארדה
נא אלא על מלת אראה והא דהולרך לשני הטעמים משום דלטעם
ראשון ק' והא עדיין לא דן אותם אלא הירידה היתה לראות אם
עשו העבירה לכך מביא ד"א וכו' ולפי ד"א קשה ה"ל לומר אראה
נא וארדה לכך לריך גם לטעם ראשון מהרש"ל׃ א רלונו לתרן

דהיה לו לכתוב הכלעקתם כמו שכתוב לעיל וחטאתם ול
לשון נקיבה אלא וכו'׃ ב דאל"כ מה עשו הא כבר כתיב וחט
ככלה מאד דמשמע שכבר עשו׃ ג שהפשיטוה ערומה ו
אותה בדבש והדבורים נשכו אותה עד שמתה ומנ"ל דריב
י"ל מגזירה שוה דעל דבר אשר לא לעקה בעיר גבי נערה
ומשום דלטעם ראשון קשה ומי איכא ספיקא קמי קב"ה ש
אעשה בהם כלה לכן פי' לעקת ריבה וכו' אם הוא כדברי
שסלא כדין הרגוה ואע"פ שהרגוה כדין א"ע׳ מה אעשה

ליקוטי נחמיה

אוב עס איז ניטא צעהן צדיקים זאל זיין גענוג צוויי צדיקים
איך אונ מיין זוהן, אונ אוב עס איז ניטא צוויי צדיקים זאל
זיין גענוג איין צדיק אונ דם בין איך, ווי עס שטייט אין
פסוק וצדיק יסוד עולם, אפילו נאר איין צדיק איז ער דר
פונדאמענט פון די וועלט, איז באלד גהערט גוואַרן אשטימע
פון הימעל אונ הט געזאגט וואהל דיר רבי שמעון, הקב"ה
איז אין הימעל אונ איז גוזר גזרות אונ דו ביזט אויף דיא
ערד אונ ביזט מבטל די גזרות, ווי עס שטייט אין פסוק
רצון יראיו יעשה, הקב"ה טוהט דעם ווילן פון די מענטשען וואס האבען מורא פר איהם׃

פירוש לתורת אלהים

הכצעקתה אוב אזו וויא איר געשרייא [פ
הבאה וואס איז גקומען צו מיר עשו האבן זיי גטון
כלה וועל איך זיי פאר לענדין ואם לא אונ א
וועלין תשובה טון אדעה וועל איך וויסן
זאל טון זיי איך וועל זיי ניט פר לענדן נ
וועל גצאלט נעמען פון זיי מיט יסורים׃ (כ

משלים על התורה

עבירות, איינער זינדיגט קליינע עבירות אונ ער זינדיגט
אלע טאג, איז ניט גוט ווי דער נביא זאגט מושכי העון
בחבלי שוא, זיי ציהען די עבירות מיט אדינעם שטריקל
וכעבות העגלה חטאה, די זינד ווערן נאכדעם גראב וויא
די שטריק פון אוואגן, זיי טוהען קליינע עבירות, נאר ווייל
זיי טוהען די עבירות אלע טאג, ווערען צוזאמען געלייגט
אלע עבירות, ווערט פון זיי איין עבירה אגרויסע אמאהל
הט איינער איין עבירה נאר די עבירה איז אגרויסע איז אויך
ניט גוט, אונ אז עס זאל טרעפען איינער טוהט עבירות אלע
טאג אונ יעדר עבירה איז אגרויסע איז געווים ניט גוט, אונ
אזוי איז געווען ביי סדום, זעקת וגו' כי רבה, דם געשריי וואס מען

ספר הישר

דוא האסט מיך גבייזט ווילסטו נאך ביי מיר דר פר
דר מענטש אן גנובן אליעזר אונ פירט אים צום דיין נ
שקרא צו משפט. הט דר מענטש גזאגט פר דעם דיין
איך גטאן צו דעם מענטש אונ ער וויל מיר ניט בצאל
דיין גזאגט צו אליעזר דר מענטש זאגט אמת פר וואס ווי
ניט בצאלן דען אזוי איז ביי אונז דר חק. ווי אליעזר
הערט די רייד פון דיין הט אליעזר אוף גיהויבן איין
האט גשלאגען דעם דיין אין שטערען איז פון דיין או
בלוט פון שטערען אונ אליעזר זאגט צום דיין אז עס
שרייט אוף סדום אונ עמורה איז פיל, מען שרייט
אלע

הָאֲנָשִׁ֔ים וַיֵּלְכ֖וּ סְדֹ֑מָה וְאַ֨בְרָהָ֔ם עוֹדֶ֥נּוּ עֹמֵ֖ד לִפְנֵ֥י יְהוָֽה׃ כג וַיִּגַּ֥שׁ אַבְרָהָ֖ם וַיֹּאמַ֑ר הַאַ֣ף תִּסְפֶּ֔ה צַדִּ֖יק עִם־רָשָֽׁע׃ כד אוּלַ֥י יֵ֛שׁ חֲמִשִּׁ֥ים צַדִּיקִ֖ם בְּת֣וֹךְ הָעִ֑יר הַאַ֤ף תִּסְפֶּה֙ וְלֹא־תִשָּׂ֣א

מִתַּמָּן גֻּבְרַיָּא וַאֲזַלוּ לִסְדוֹם וְאַבְרָהָם עַד כְּעַן מְשַׁמֵּשׁ בִּצְלוֹ קֳדָם יְיָ׃ כג וּקְרֵיב אַבְרָהָם וַאֲמַר הֲבִרְגַז תְּשֵׁיצֵי זַכָּאָה עִם חַיָּבָא׃ כד מָאִים אִית חַמְשִׁין זַכָּאִין בְּגוֹ קַרְתָּא הֲבִרְגַז תְּשֵׁיצֵי וְלָא

בעל הטורים

(כד) צדיקם. הצדיקם. ד' כנגד ד' דיינים שהיו בסדום וכולם חסרים דסבי דבהתא הוו:

רשב"ם

(כב) עומד לפני ה'. לפני המלאך לבקש פניו: (כג) תספה. תכלה כדכתיב אספה עלימו רעות חצי אכלה בם. אכלה כפל לשון של אספה: (כד) בתוך

רש"י

(כב) ויפנו שם: ואברהם עודנו עומד לפני ה'. והלא לא הלך לעמוד לפניו אלא הקב"ה בא אצלו ואמר לו זעקת סדום ועמורה כי רבה והיה לו לכתוב וה' עודנו עומד לפני אברהם אלא תיקון סופרים ד הוא זה (ב"ר) (אשר הפכוהו ז"ל לכתוב כן): (כג) ויגש אברהם. מצינו הגשה למלחמה (ש"ב י) ויגש יואב וגו' הגשה לפיוס ויגש אליו יהודה ה והגשה לתפלה (מ"א יח) ויגש אליהו הנביא ולכל אלה נכנס אברהם לדבר קשות ולפיוס ולתפלה: האף תספה. הגם תספה ולתרגום של אונקלוס שתרגמו לשון רוגז כך פירושו האף ישיאך שתספה צדיק עם רשע: (כד) אולי יש חמשים צדיקים. עשרה צדיקים לכל

בית יהודא

הָט זַיי בְּעָלַייט: וְאַבְרָהָם עוֹדֶנּוּ עֹמֵד לִפְנֵי ה'. אַבְרָהָם אִיז נָאךְ גְעשְׁטַאנֶען פַר הקב"ה, פְרֶעגְט רש"י (וַהֲלֹא לֹא הָלַךְ לַעֲמֹד לְפָנָיו) אַבְרָהָם אִיז דָאךְ נִיט גֶעגַאנְגֶען עֶר זָאל שְׁטֵיין פַר הקב"ה (אֶלָּא הקב"ה בָּא אֶצְלוֹ) נָאר הקב"ה אִיז גֶעקוּמֶען צוּ אִים (וְאָמַר לוֹ) אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט צוּ אִים (זַעֲקַת סְדוֹם וַעֲמוֹרָה כִּי רָבָּה) דָס גֶעשְׁרֵיי וָואס מֶען שְׁרַייט אוֹף סְדוֹם אוּנ עֲמוֹרָה אִיז פִיל (וְהָיָה לוֹ לִכְתּוֹב) הָט דֶער פָּסוּק גֶעדַארְפְט שְׁרַייבֶּן (וַה' עוֹדֶנּוּ עוֹמֵד לִפְנֵי אַבְרָהָם) הקב"ה שְׁטֵייט נָאךְ פַר אַבְרָהָם (אֶלָּא תִּקּוּן סוֹפְרִים הוּא זֶה) נָאר דִי סוֹפְרִים וָואס שְׁרַייבְּן דִיא סִפְרֵי תּוֹרוֹת הָאבֶּען דָס פַארְרִיכְט אִין דִיא סֵפֶר תּוֹרָה אוּנ הָאבֶּן גְשְׁרִיבֶּן וְאַבְרָהָם עוֹדֶנּוּ עוֹמֵד לִפְנֵי ה', אַבְרָהָם שְׁטֵייט נָאךְ פַאר הקב"ה, וַוייל עֶס אִיז נִיט שֵׁיין צוּ שְׁרַייבֶּען וַה' עוֹדֶנּוּ עוֹמֵד לִפְנֵי אַבְרָהָם, הקב"ה שְׁטֵייט נָאךְ פַר אַבְרָהָם: (כג) וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם. זָאגְט רש"י (מָצִינוּ הַגָּשָׁה לַמִּלְחָמָה) מִיר גֶעפִינֶען דֶעם וָוארְט הַגָּשָׁה וַיִּגַּשׁ, עֶר הָאט גֶענֶענְט, אַז מֶען גֶענֶענְט צוּ אַמִלְחָמָה, וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיִּגַּשׁ יוֹאָב) יוֹאָב הָט גֶענֶענְט צוּא מִלְחָמָה (הַגָּשָׁה לְפִיּוּס) אַמָאהְל שְׁטֵייט דֶער וָוארְט וַיִּגַּשׁ, גֶענֶענֶען, צוּם אִיבֶּערְבֶּעטִין, וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה), יְהוּדָה הָאט גֶענֶענְט צוּ יוֹסֵף עֶר זָאל אִים אִיבֶּערְבֶּעטִין (וְהַגָּשָׁה לִתְפִלָּה) אַמָאהְל שְׁטֵייט דֶער וָוארְט וַיִּגַּשׁ, גֶענֶענֶען צוּ בֶּעטִין הקב"ה, וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיִּגַּשׁ אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא) אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא הָאט גֶענֶענְט מִיט תְּפִלָּה פַאר הקב"ה (וּלְכָל אֵלֶּה נִכְנַס אַבְרָהָם) צוּא דִי אַלֶע דְרַיי זַאכִין אִיז אַרַיינְגֶעגַאנְגֶען אַבְרָהָם פַאר הקב"ה (לְדַבֵּר קָשׁוֹת) צוּ רֵיידִין הַארְטֶע רֵייד פַר הקב"ה (וּלְפִיּוּס) אוּנ צוּ אִיבֶּערְבֶּעטִין הקב"ה (וְלִתְפִלָּה) אוּנ צוּ בֶּעטִין בַּיי הקב"ה: הַאַף תִּסְפֶּה]. מֵיינְט מֶען (הֲגַם תִּסְפֶּה) וִוילְסְטוּ דֶען דָאס אוֹיךְ טָאן צוּא פַארְלֶענְדִין דֶעם צַדִּיק מִיט דֶעם רָשָׁע (וּלְתַרְגּוּמוֹ שֶׁל אוּנְקְלוֹס שֶׁתִּרְגְּמוֹ לָשׁוֹן רוֹגֶז) אוּנ וִויא דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט "הַאַף" מִיט כַּעַס (כָּךְ פֵּירוּשׁוֹ) אִיז אַזוֹ דֶר פְּשַׁט (הַאַף יַשִּׂיאֲךָ) וֶועט דֶר כַּעַס דִיךְ אָנְרֵייצְן (שֶׁתִּסְפֶּה צַדִּיק עִם רָשָׁע) דוּ זָאלְסְט פַר לֶענְדְן דֶעם צַדִּיק מִיט דֶעם רָשָׁע: (כד) וְאוּלַי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צַדִּיקִים

שפתי חכמים

המעשה היה ידוע וגלוי לפניו. מהרש"ל: ד אין הכוונה חלילה שהוסיפו או שהותירו על מה שכתוב בתורה אפי' אות אחת חלילה אלא הענין תיקון סופרים הוא שהם דקדקו ומצאו לפי ענין כל או"א מן הכתובים ההם שעיקר הכוונה לא היתה כמו שנראה ממה שנכתב בספר אלא לד כוונה אחרת ולא היה לו לכתוב ואברהם עודנו עומד ולא היה לו לומר אלא וה' עומד אלא שכינה הכתוב ולא קראם תקון סופרים אלא שהם דקדקו ופירשו שהם כינויים ל' הרשב"א: ה (גח"י) רבים מקשים על ראיה זו דהא הרב גופיה פי' לקמן שדבר אליו

פירוש לתורת אלהים

מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים אוּנ דִי מַאנֶען [דִי מַלְאָכִים] הָאבֶּן זִיךְ פוּן דָארְטֶן גֶקֶערְט פוּן דֶעם אָרְט וָוס אַבְרָהָם הָט זֵיי דָארְטֶען אַהִין בַּאלַייט וַיֵּלְכוּ סְדוֹמָה אוּנ זֶענִין גֶגַאנְגֶן צוּ סְדוֹם וְאַבְרָהָם עוֹדֶנּוּ עוֹמֵד לִפְנֵי יְיָ אוּנ אַבְרָהָם אִיז נָאךְ גִישְׁטַאנֶן פַר גָאט: (כג) וַיִּגַּשׁ אוּנ עֶר הָט גְנֶעהֶנְט אַבְרָהָם וַיֹּאמַר אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט הַאַף דֶער צָארֶען רֶעט דִיךְ אָן תִּסְפֶּה דוּ זָאלְסְט פַאר דַארְבְּין דֶעם צַדִּיק מִיט דֶעם רָשָׁע: (כד) אוּלַי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צַדִּיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר פִילַייכְט אִיז פַאר הַאנְדִין פוּפְצִיג צַדִּיקִים אִין דֶר שְׁטָאט הַאַף תִּסְפֶּה וֶועסְטוּ דֶען פַאר דַארְבֶּן וְלֹא תִשָּׂא לַמָּקוֹם לְמַעַן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִים אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ אוּנ וֶועסְט נִיט פַר גֶעבֶּן צוּ דֶעם אָרְט פוּן וֶועגֶן דִי

ספר הישר

אַייךְ אַזוֹ דֶער מִשְׁפָּט בַּצָאלְט מִיר פַאר דֶעם בְּלוּט וָוס מֶען הָאט אַייךְ גְלָאזְט. אוּנ אֱלִיעֶזֶר הָאט גְלָאזְט שְׁטֵיין דֶעם מֶענְטְשׁ בַּיים דַייךְ אוּנ גֵייט זַיין וֶועג. אִין דֶר צַייט הָאט לוֹטְס וַוייבּ גֶעוּוינֶען אַיין טָאכְטֶער אוּנ מֶען הָאט אַנָאמֶען גֶגֶעבֶּען פְּלֹטִית. אוּנ דִיא פְּלֹטִית אִיז דֶר וַואקְסֶן גְוָוארֶען הָט אֵיינֶר פוּן סְדוֹם זִיא גֶנוּמֶען פַר אַוַוייבּ. דֶער וַוייל אִיז גְקוּמֶען אַיין אָרִימַאן קַיין סְדוֹם. כְּדֵי עֶר זָאל בֶּעטִן נֶעמֶען אַיין דֶער נֶערוּנְג אוּנ דֶר אָרִימַאן פַר ווּמְט זִיךְ שְׁפָּאט עֶטְלִיכֶע טֶעג. אוּנ דִיא מֶענְטְשֶׁען פוּן סְדוֹם הָאבֶּען אוֹיס גֶערוּפֶען מֶען זָאל נִיט גֶעבֶּען אַשְׁטִיקְל בְּרוֹט צוּם אָרִימַאן כְּדֵי עֶר זאל

משלים על התורה

אַלֶע טָאג. נַוייל זַייא טוּהֶען שְׁלֶעכְטְס צוּא מֶענְטְשְׁען אַלֶע ט... אוּנ נִיט נָאר קְלֵיינֶע שְׁלֶעכְטְס, וְחַטָּאתָם כִּי כָבְדָה מְאֹד. יָעֶ...עֶר זִינְד זֵייעֶרֶע אִיז זֵייעֶר שְׁוֶוער, גְוָלָה אוּנ רְצִיחָה:

לַמָּקוֹם לְמַעַן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ: כה חָלִלָה לְּךָ מֵעֲשֹׂת ׀ כַּדָּבָר הַזֶּה לְהָמִית צַדִּיק עִם־רָשָׁע וְהָיָה כַצַּדִּיק כָּרָשָׁע חָלִלָה לָּךְ הֲשֹׁפֵט כָּל־הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה

תִּשְׁבּוֹק לְאַתְרָא בְּדִיל
חַמְשִׁין זַכָּאִין דִּי בְגַוַּהּ
כה קוּשְׁטָא אִנּוּן דִּינָךְ
מִלְּמֶעְבַּד כְּפִתְגָּמָא הָדֵין
לְקַטָּלָא זַכָּאָה עִם חַיָּבָא
וִיהֵי זַכָּאָה כְּחַיָּבָא
קוּשְׁטָא אִנּוּן דִּינָךְ הֲדַיָּין
(נ״י הַדַּיָּן) כָּל אַרְעָא לָא
תו״א חלילה לך עבודת כוכבים ד:

רשב״ם

עיר. סדם ומלך סדם היה ראש לכל המלכיות שבמקום ההוא: (כה) השופט כל הארץ. ששלחך כאן לא יעשה משפט:

בית יהודא

טאמר איז דא פופציג צדיקים (עֲשָׂרָה צַדִּיקִים לְכָל כְּרַךְ וּכְרַךְ) צעהן צדיקים צו יעדער שטאט (כִּי חָמֵשׁ מְקוֹמוֹת יֵשׁ) וואָרום עס זענען דא פינף שטעט: (כה) וְחָלִילָה לְךָ. פאר מיטען זאל זיין צו דיר (וְאִם תֹּאמַר) אויב דו וועסט זאגן (לֹא יַצִּילוּ הַצַּדִּיקִים אֶת הָרְשָׁעִים) די צדיקים וועלין ניט רעטן די רשעים (לָמָּה תָמִית צַדִּיק עִם רָשָׁע) פאר וואס זאלסטו הרגענען די צדיקים: וְחָלִילָה לְךָ. (חוּלִין הוּא לָךְ) דאס איז פראָסט פאר דיר (יֹאמְרוּ) מען וועט זאגין (כַּךְ הוּא אוּמָנָתוֹ) אזוי איז דיין פירונג (שׁוֹטֵף הַכֹּל) ער פארפלייצט אלין צדיקים אונ רשעים, מען וועט זאגן (כַּךְ עָשִׂיתָ לְדוֹר הַמַּבּוּל וּלְדוֹר הַפְּלָגָה) דו האסט אזוי געטא צו דיא מענטשן וואס זענען דערטרונקען געוואָרין אין מבול אונ צו דיא מענטשין וואס דוא האסט זייא פארשפרייט אי דער וועלט, דוא האסט דערטרונקען צדיקים מיט רשעים ודו האסט געלאזין נח מיט זייני קינדער נאר פון וועגין ע זאל קענן צוריק ווערין אנוועלטן: כַּדָּבָר הַזֶּה. אפילו אזוי ווי דיא זאך זאלסטו אוך ניט טאן (לֹא הוּא) ניט די זאך נבֵיי די מענטשין פון סדום זאלסטו אזוי ניט טאן (וְלֹא כַּיּוֹצֵא בּוֹ) אונ ניט וואס איז גלייך צו דיא זאך נאפילו עס וועט אזוי טרעפ ביי אנדערע מענטשין זאלסטו אויך ניט אזוי טאן: וְחָלִלָה לָּךְ. (אֲפִילוּ לְעוֹלָם הַבָּא) אפילו צו עולם הבא זאלסטו אוך ניט אז טאן, גלייך צומאכן דעם צדיק צום רשע: וְהֲשׁוֹפֵט כָּל הָאָרֶץ. זאגט רש״י (נָקוּד בְּחַטַף פַּתַח הֵא שֶׁל הַשּׁוֹפֵט) דער הא פו וואָרט השופט איז מיט אחטף פתח (לְשׁוֹן תְּמִיהָה) דאס איז גערעט מיט אוואנדר (וְכִי מִי שֶׁהוּא שׁוֹפֵט כָּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂ

רש״י

ו כרך וכרך כי ה׳ מקומות יש: (כה) חלילה לך. ואם לא יצילו ז הצדיקים את הרשעים למה תמית הצדיקים חלילה לך. חולין הוא לך יאמרו כך הוא אומנתו שוטף הכל צדיקים ורשעים כך עשית לדור ח המבול ולדור הפלגה כדבר הזה. לא הוא ולא ט כיוצא בו: חלילה לך לעולם י הבא: השופט כל הארץ. נקוד בחטף פתח ה״א של השופט לשון תמיה וכי מי שהוא שופט לא יעש

שפתי חכמים

קשות ובאמת שט״ס הוא ול״ל ויגשו בני יהודה והוא ביהושע י״ד: ו דאינן נקראים רבים אלא עשרה דנקראין עדה: ז ר״ל שנראה שהקרא סותר אהדדי דבתחלה אמר ולא תשא למקום משמע שאף על הרשעים התפלל ואח״כ אמר חלילה לך וגו׳ להמית צדיק עם רשע משמע שלא התפלל אלא על הצדיקים ומתרץ דה״ק ואם לא יצילו וכו׳: ח ואע״פ שבדור המבול נשארו נח ובניו ואיך יאמרו שכך הוא אומנתו להמית צדיק עם רשע וגם בדור הפלגה לא המית כולם אלא ויפץ אותם וי״ל כך יאמרו בדור המבול היו גם יותר צדיקים ונספס אך נח ובניו נשארו לקיום המין אבל בלאו הכי היה שוטף הכל אפילו נח ובמקום שאין שוטף הכל ואחרון אפו ילא על איזה אקלים לבד אזי הוא מכלה כל האקלים צדיקים ורשעים וכן הי׳ בודאי בדור הפלגה. עיין בהרא״ם מה שהקשה ויש לתמוה שא״כ יאמר לו השם מאחר שאין אומנתי כן ואעפ״כ הם אומרים כן א״כ אפילו אם לא אמית הצדיק עם הרשע אלא שינצלו הצדיקים עדיין יאמרו כך הוא אומנתו לשטוף הכל וכו׳ ופי׳ שם דהאי חלילה אדלעיל קאי חלילה לך מעשות שלא תשא למקום בזכות הצדיקים הנמצאים כי יאמרו העולם כך הוא אומנתו ששוטף הכל צדיקים ורשעים יחד כ אינם יודעים שהיו רשעים לבד רק חושבים שגם הצדיקים נשטפ עמהם ואח״כ כדי לתקן מאמר להמית צדיק עם רשע שאין לו קש עם מה שלמעלה סימנו שהרי לא אמר עד כאן אלא שיצילו הצדיקי את המקום ולא שינצלו הצדיקים עצמם הוסיף וא״ת והוא נמשך ע חלילה לך האחרון וא״ת לא יצילו הצדיקים את הרשעים אבל תרל לעשות כליה כללית חלילה לך השופט כל הארץ לא יעשה משפ ואחר שתיקן פי׳ המקראות שב לפי׳ מלת חלילה עכ״ל. ויש קל ישוב ג״כ במה שכתבתי וק״ל: ט וק״ל דפשוטו של קרא משמ דאברהם לא היה מתפלל אלא שלא יעשה עוד כיוצא בזה ולא הי מתפלל על אנשי סדום וא״כ איך אמר בתפלתו אולי יש חמשי לדיקים ש״מ על אנשי סדום היה מתפלל לכן פי׳ לא הוא ולא כיוצא ב דל׳ הזה כולל שניהם לעתיד ולהווה ר״ל היה מתפלל גם על ישרא כשיהיו חוטאין שלא ימית צדיקים עם רשעים וזה שפי׳ אח״כ חלילה ל לעולם הבא ר״ל לדורות הבאין: י י״ל כדאמרינן בחלק דאנשי סדו אין להם חלק לעולם הבא ומהרש״ל פי׳ אם כך הוא בעולם הזה הכ

פירוש לתורת אלהים

פופציג צדיקים וָוס איז פר האנדען דרינען [עיין רש״י]: (כה) חָלִילָה לְךָ פאר מיטען צו דיר מֵעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הַזֶּה פון צו טון אזוי אזאך לְהָמִית צו טייטען אצדיק מיט ארשע וְהָיָה כַּצַּדִּיק כָּרָשָׁע אונ דער צדיק זאל זיין גלייך ווי דר רשע חָלִילָה לָךְ פר מיטין צו דיר הֲשׁוֹפֵט כָּל הָאָרֶ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט דער וואס איז ארעכטער פון דע

ספר הישר

זאל שפארבען אונ פלטית דיא טאכטער פון לוט האט זיך דער בארימט איבר דעם ארימאן אונ האט אים געגעבן עסן אונ טרינקען אז קיינר זאל גיט וויסן אונ אזוי האט זי געטאן פיל טעג בשעת זיא איז גגאנגען מיט דעם קריג נאך וואסר האט זיא אריין געלייגט דס ברוט אין קריג אונ בשעת זיא איז דורך גגאנגען לעבען ארימאן האט זי אים געגעבן דס ברוט. אונ די מענטשן פון סדום האבן זיך פר וואונדערט אויף דעם ארימאן ווי אזוי ער לעבט. אונ עס זענען גגאנגן דריי מענטשן אונ האבען זיך בהאלטען ווי דר ארימאן איז גזעסן כדי זיי זאלין וויסען ווער עס גיט אים צו עסען. דר זיי איז גגאנגען פלטית נאך וואסר אונ האט גגעבען אשטיקל ב״רוי צום ארימאן דא האבען זיא די דריי מענטשין גנומען אונ האב זיא גפירט צום בית דין אונ פר צייל פר דעם בית דין אזוי או אזוי האט זי געטאן צום ארימאן אונ אצונד זאגט אונז וואס מיר או טאן צו פלטית. דא האבען זיך איין גזאמלט דיא מענטשען פו סדום אונ פון עמורה אונ האבן אן גצינדען איין פייער אויף ד לי גאס אונ האבן זיא אריין גווארפען אין פייער איז זיא פר ב״נ

מִשְׁפָּט׃ כו וַיֹּאמֶר יְהוָה אִם־אֶמְצָא
בִסְדֹם חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם בְּתוֹךְ הָעִיר
וְנָשָׂאתִי לְכָל־הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם׃
כז וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הִנֵּה־נָא
הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל־אֲדֹנָי וְאָנֹכִי עָפָר
וָאֵפֶר׃ כח אוּלַי יַחְסְרוּן חֲמִשִּׁים
הַצַּדִּיקִם חֲמִשָּׁה הֲתַשְׁחִית
בַּחֲמִשָּׁה אֶת־כָּל־הָעִיר וַיֹּאמֶר לֹא
אַשְׁחִית אִם־אֶמְצָא שָׁם אַרְבָּעִים

אונקלוס

י בְּרַם) יַעְבֵּד דִּינָא׃
וַאֲמַר יְיָ אִם אַשְׁכַּח
סְדוֹם חַמְשִׁין זַכָּאִין בְּגוֹ
רְתָּא וְאֶשְׁבּוֹק לְכָל
תְרָא בְּדִילְהוֹן׃ כז וַאֲתֵיב
בְרָהָם וַאֲמַר הָא כְעַן
דֵּיתִי לְמַלָּלָא קֳדָם יְיָ
אֲנָא עֲפַר וּקְטַם׃
מָאִים יַחְסְרוּן חַמְשִׁין
אִין חַמְשָׁא הַתְחַבֵּל
חַמְשָׁא יָת כָּל קַרְתָּא
מַר לָא אֲחַבֵּל אִם
שְׁכַּח תַּמָּן אַרְבְּעִין

תולדות אהרן

תי סנהדרין נט : ואנכי עפר סוטה יז :
ב"ם (טו) ויאמר ה'. המלאך :

בעל הטורים

ואנכי עפר ואפר. מכאן זכה לאפר פרה ועפר סוטה. עפר בגימ' לסוטה בסי"ן סמא"ל ואפר בגימ' בפרה. עפר ואפר. ב' במסו' ר"ת ואידך באיוב ונחמתי על עפר ואפר וזש"ה גדול מה שנא' באיוב .נומה שנאמר באברהם :

רש"י

משפט אמת : (כו) אם אמצא בסדום וגו' לכל המקום. לכל הכרכים לפי שסדום היתה מטרפולין וחשובה מכולם תלה בה הכתוב : (כז) ואנכי עפר ואפר. וכבר הייתי ראוי להיות עפר ע"י המלכים ואפר ע"י נמרוד לולא רחמיך אשר עמדו לי : (כח) התשחית בחמשה. הלא הן ט' לכל כרך ואתה צדיקו של עולם תצטרף עמהם :

בית יהודא

מִשְׁפַּט אֱמֶת) דֶר וָוס דַארְף מִשְׁפְּטֶן אַגַאנְצֶע וָועלְט זָאל נִיט מִשְׁפְּטִין אֱמֶת : (כו) וְאִם אֶמְצָא בִסְדֹם וגו') . אוֹיבּ אִיךְ וָועל גֶעפִינֶן אִין סְדוֹם פוּפְצִיג צַדִּיקִים (וְנָשָׂאתִי לְכָל הַמָּקוֹם) וָועל אִיךְ נִיט פַארְלֶענְדֶן דֶעם גַאנְצֶן אָרְט (לְכָל הַכְּרַכִּים) צוּ אַלֶע פִינְף שְׁטֶעט (לְפִי שֶׁסְּדוֹם הָיְתָה מַטְרְפּוֹלִין וַחֲשׁוּבָה מִכּוּלָם תָּלָה בָּהּ הַכָּתוּב) וַוייל סְדוֹם אִיז גִיוֶוען דִי גְרֶעסְטֶע אוּנ דִי שֶׁענְסְטֶע פוּן דִי אַלֶע פִינְף שְׁטֶעט דְרִיבֶּער רוּפְט מֶען אַלֶין אוֹיף דֶעם אֵיין אַנְדֶער שְׁטָאט פוּן דִיא פִינְף שְׁטֶעט נִיט אִין סְדוֹם, וֶועט הַקבּ"ה נִיט פַארְלֶענְדֶן דִיא אַלֶי פִינְף שְׁטֶעט) : (כז) וְהוֹאַלְתִּי). אִיז דֶערְטַייטְשׁ (רָצִיתִי) אִיךְ הָאבּ גֶעוָואלְט, (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט (וַיּוֹאֶל מֹשֶׁה) משֶׁה הָט גִיוָואלְט : (וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר) . אַבְרָהָם הָאט גְזָאגְט (וּכְבַר הָיִיתִי יָכוֹל לִהְיוֹת עָפָר עַל יְדֵי הַמְּלָכִים) הָאבּ שׁוֹין לַאנְג גֶעקֶענְט זַיין עֶרְד דוּרְךְ דִי מְלָכִים וָואס הָאבִּין מִיךְ גֶעקֶענְט הַרְגֶענֶן (וָאֵפֶר עַל יְדֵי נִמְרוֹד) אוּנ אַשׁ הָאבּ גֶעקֶענְט זַיין דוּרְךְ נִמְרוֹד וֶוען עֶר הָט מִיךְ גִיוָוארְפֶן אִין פַייעֶר (לוּלֵא רַחֲמֶיךָ אֲשֶׁר עָמְדוּ לִי) וֶוען דַיינֶע רַחֲמָנוּת וָואלְטְעֶן נִיט גִיהָאלְפֶען וָואלֶען דַיינֶע רַחֲמָנוּת זֵייא אוֹיךְ הֶעלְפִין) : (כח) וְהַתַשְׁחִית בַּחֲמִשָּׁה וגו'). (וַהֲלֹא הֵן תִּשְׁעָה לְכָל כְּרַךְ) עֶס פֶעלְט דָאךְ אוֹיס נַיין צַדִּיקִים אוֹיף יֶעדֶר שְׁטָאט (וְאַתָּה צַדִּיקוֹ שֶׁל עוֹלָם תִּצְטָרֵף עִמָּהֶם) אוּנ דוּא הקבּ"ה וָוס דוּ בִּיזְט דֶר צַדִּיק פוּן דִי וֶועלְט וֶועסְט דִיךְ מִיט רֶעכֶענֶען מִיט זֵייא צוּזַאמֶען, צוּ יֶעדֶר שְׁטָאט, וֶועט זַיין צֶעהְן צַדִּיקִים אִין יֶעדֶר שְׁטָאט :

דעת זקנים מבעלי התוספות

ואנכי עפר ואפר. ראוי אני להיות עפר במלחמת ארבעה מלכים. ואפר באור כשדים לולי רחמיך אשר הצלתני:

שפתי חכמים

יש חילול השם אפילו לעולם הבא שאין שייך חילול השם מ"מ לא נמלא טעם לדבר למה תשחית לדיק עם רשע עכ"ל : ב ומה שהולרך לפרש ס"א התימה הזה לומר וכי מי שהוא שופט וכו' ולא הספיק לו מה ס"א של השופט לשון תימה הוא שרולה להודיע שס"א התימה הזה אע"פ שהוא במלת השופט בתמיה הוא קאי על מלות לא יעשה

פירוש לתורת אלהים

צֶר וָועלְט זָאל נִיט טוּן קַיין מִשְׁפַּט אֱמֶת[עיין רש"י]: וַיֹּאמֶר יְיָ הָאט גָאט גִיזָאגְט אִם אֶמְצָא בִסְדֹם חֲמִשִּׁים קִים בְּתוֹךְ הָעִיר אַז אִיךְ וֶועל גֶפִינֶען אִין סְדוֹם פוּפְצִיג קִים אִין שְׁטָאט וְנָשָׂאתִי לְכָל הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם וֶועל אִיךְ זֹל זַיין צוּ גָאר דָס אָרְט פוּן זֵייעֶרְט וֶועגֶן[עיין רש"י]: וַיַּעַן אַבְרָהָם הָט אַבְרָהָם גֶעֶנְפֶרְט וַיֹּאמַר אוּנ עֶר הָט גְט הִנֵּה נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל אֲדֹנָי אִיךְ וִויל רֵיידֶן צוּ מַיין הַאר וְאָנֹכִי עָפָר אוּנ אִיךְ בִּין עֶרְד אוּנ אַשׁ [פי' רש"י]: (כח) אוּלַי יַחְסְרוּן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִים חֲמִשָּׁה פִילַייכְט וֶועלִין זַיין גִימִינֶערְט פוּן דִיא פוּפְצִיג צַדִּיקִים פִינְף הֲתַשְׁחִית בַּחֲמִשָּׁה אֶת כָּל הָעִיר וֶועסְטוּ דֶען פַר בַּארְבֶּן פוּן וֶועגֶען פִינְף דִיא גַאנְצֶע שְׁטָאט [עיין רש"י] וַיֹּאמֶר הָט גָאט גִזָאגְט לֹא אַשְׁחִית אִם אֶמְצָא שָׁם אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה אִיךְ וֶועל נִיט פַר בַּארְבֶּן אַז אִיךְ וֶועל דָארְטֶן

ספר הישר

ן אוֹף אַשׁ : אוֹךְ אִין דֶר שְׁטָאט אַדְמָה אִיז גְוֶוען אַיין יוּנְגִי הָאבֶּען אִיר דִי שְׁטָאט לַייט אוֹךְ אַזוֹי גְטָאן . דִי מַעֲשֶׂה אִיז גְוֶוען אַיין מֶענְטְשׁ אִיז גִיקוּמֶען קַיין אַדְמָה אִיז אִים דָארְט גְוָוארְן . אוּנ וִוי דֶער מֶענְטְשׁ הָט גֶזֶעהְן אַיין יוּנְגֶע פְרוֹיא זִיצְט אִין דֶר טִיר הָט דֶער מֶענְטְשׁ צוּ אִיר גְזָאגְט גִיבּ מִיר אַיין שְׁטִיקֶל בְּרוֹיט אוּנ גִיבּ מִיר אוֹיךְ אַבִּיסֶעל וַואסֶער . הָאט דִיא יוּנְגֶע פְרוֹי אִים גְגֶעבֶּן . זֶענֶען דִי שְׁטָאט לַייט דֶר פוּן גְוָואר גְוָוארֶן אוּנ הָאבֶּן זִיךְ אַיין גְזַאמֶלְט אוּנ הָאבֶּן דִי יוּנְגֶע פְרוֹי גֶבְּרַאכְט צוּם בֵּית

וְחֲמִשָּׁה׃ כט וַיֹּסֶף עוֹד לְדַבֵּר אֵלָיו
וַיֹּאמַר אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים
וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה בַּעֲבוּר
הָאַרְבָּעִים׃ ל וַיֹּאמֶר אַל־נָא יִחַר
לַאדֹנָי וַאֲדַבֵּרָה אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם
שְׁלֹשִׁים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה אִם־
אֶמְצָא שָׁם שְׁלֹשִׁים׃ לא וַיֹּאמֶר הִנֵּה־
נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל־אֲדֹנָי אוּלַי
יִמָּצְאוּן שָׁם עֶשְׂרִים וַיֹּאמֶר לֹא
אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֶשְׂרִים׃ לב וַיֹּאמֶר
אַל־נָא יִחַר לַאדֹנָי וַאֲדַבְּרָה אַךְ־

אונקלוס

וַחֲמִשָּׁא׃ כט וְאוֹסִיף עוֹ
לְמַלָּלָא קֳדָמוֹהִי וַאֲמַ
מָאִים יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּ
אַרְבְּעִין וַאֲמַר לָ
אֶעְבֵּד גְּמִרָא בְּדִי
אַרְבְּעִין׃ ל וַאֲמַר לָ
כְעַן יִתְקַף קֳדָם (נ"י רוּגְזָ
דַּיְיָ וַאֲמַלֵּל מָאִי
יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן תְּלָתִ
וַאֲמַר לָא אֶעְבֵּד גְּמִרָ
אִם אַשְׁכַּח תַּמָּן תְּלָתִי
לא וַאֲמַר הָא כְעַן שָׁרֵיו
לְמַלָּלָא קֳדָם יְיָ מָאִ
יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן עֶשְׂרִ
וַאֲמַר לָא אֲחַבֵּל בְּדִ
עֶשְׂרִין׃ לב וַאֲמַר לָא כְ
יִתְקַף קֳדָם יְיָ וְאֲמַ
כרם

בית יהודא

(כט) וְאוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים]. טָאמֶר וֶועט גָאר גְפוּנֶן וֶוערְן פֶערְצִיג צַדִיקִים (וְיִמָּלְטוּ אַרְבַּע כְּרַכִּים) וֶועלֶן גְרֶעטֶעט וֶוערֶן פִיר שְׁטֶעט (וְכֵן שְׁלֹשִׁים יַצִּילוּ שָׁלֹשׁ מֵהֶם) אוֹיב עֶס וֶועלֶען זַיין דְרַייסִיג צַדִיקִים וֶועלֶען זֵיי רֶעטְטִין דְרַייא שְׁטֶעט (אוֹ עֶשְׂרִים) אוֹיב עֶס וֶועלֶען זַיין צְוָואנְצִיג צַדִיקִים (יַצִּילוּ שְׁנַיִם מֵהֶם) וֶועלֶען זֵיי רֶעטְטִין צְוַוייא שְׁטֶעט (אוֹ עֲשָׂרָה) אוֹיב עֶס וֶועלֶן זַיין צֶעהְן צַדִיקִים (יַצִּילוּ אַחַת מֵהֶם) וֶועלֶן זֵיי רֶעטְטִין נָאר אֵיין שְׁטָ

רש"י

(כט) אולי ימצאון שם ארבעים. וימלטו ד' הכר ל וכן ל' יצילו ג' מהם או כ' יצילו ב' מהם או י' י א' מהם: (לא) הואלתי. רציתי מ כמו ויואל מ

שפתי חכמים

משפט: ל (נח"י) זה לשון מהר"י קולון בשורש קנ"ב פי' שאברהם ביקש שאם ימצא בעיר אחת חמשים צדיקים אפ"ה יגצל המקום ר"ל שם כולל לה' עיירות וכ"ש אם ימצא בכל עיר ועיר והקב"ה הודה לדבריו והוסיף לומר ונשאתי לכל המקום ר"ל אף לכפרים וע"כ אמר פעם אחד עיר ופעם אחד מקום ופעם אחד לכל המקום וע"ש: נ להקשות למה לא פי' מיד כן אהואלתי ראשונה וי"ל דא"כ היו ז של רש"י סותרין זה את זה דהא לקמן כפי' אלה הדברים הואיל משה ופירש"י שם התחיל כמו הנה נא הואלתי א"כ

פירוש לתורת אלהים

גְפִינֶן פִינְף אוּנ פֶערְצִיג: (כט) וַיֹּסֶף עוֹד לְדַבֵּר הָאט אַבְרָהָם גְמֶערְט נָאךְ צוּא רֵיידֶן וַיֹּאמַר אוּנ עֶר הָאט גְזָאגְט אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים פִילַייכְט וֶועלֶן דָארְטֶן גִיפִינֶן וֶוערִין פֶערְצִיג וֶועט זַיין פִיר שְׁטֶעט צוּא צֶעהְן צַדִיקִים לָאזִין נִיצוּל וֶוערִין פִיר שְׁטֶעט וַיֹּאמֶר הָאט גָאט גְזָאגְט לֹא אֶעֱשֶׂה בַּעֲבוּר הָאַרְבָּעִים אִיךְ וֶועל נִיט טוּעֶן פוּן וֶועגֶן דִי פֶערְצִיג אַז אִיךְ וֶועל גְפִינֶן אֲפִילוּ נָאר פֶערְצִיג וֶועל אִיךְ זֵייא נִיט פַר דַארְבֶּן פוּן וֶועגֶן דִי פֶערְצִיג: (ל) וַיֹּאמֶר אוּנ אַבְרָהָם הָאט גְזָאגְט אַל נָא יִחַר לַאדוֹנָי עֶס זָאל נִיט גְרִימֶן צוּ מַיין הַארְן וַאֲדַבֵּרָה וָוס אִיךְ וֶועל רֵיידֶען אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם שְׁלֹשִׁים פִילַייכְט וֶועלֶן דָארְטֶן גְפִינֶן וֶוערֶן דְרַי צַדִיקִים לָאזִין נִיצוּל וֶוערֶן דְרַייא שְׁטֶעט וַיֹּאמֶר ה גָאט גְזָאגְט לֹא אֶעֱשֶׂה וגו' אִיךְ וֶועל נִיט פַר דַא אַז אִיךְ וֶועל דָארְטֶן גְפִינֶן דְרַייסֶג: (לא) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם גְזָאגְט הִנֵּה נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל אֲדֹנָי אִיךְ גְוָואלְט רֵיידֶן צוּ מַיין הַאר אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֶ פִילַייכְט וֶועלֶן דָארְטֶען גְפִינֶען וֶוערִין צְוַואנ צַדִיקִים לָאזֶן נִיצוּל וֶוערֶן צְוַויי שְׁטֶעט וַיֹּאמֶר גָאט גְיזָאגְט לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֶשְׂרִים אִיךְ וֶועל פַאר דַארְבֶען פוּן וֶועגֶען צְוַואנְצִיג: (לב) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם גְזָאגְט אַל נָא יִחַר לַאדֹנָי עֶס זָאל נִיט גְר

ספר הישר

דִין אוּנ הָאבֶּן דִי דַיָּינִים דִי זַאךְ דֶר צֵיילְט. הָט דָם בֵּית דִין צוּ זַיי גְזָאגְט מֶען זָאל זִיא אוּם בְּרֶענְגֶען הָאבֶּן זִיךְ אַיינְגְזַאמִילְט אַלִי שְׁטָאט לַייט אוּנ הָאבֶּן זִיא אוּם גְשְׁמִירְט מִיט הָאנִיק. אוּנ הָאבֶּן דִי יוּנְג פְרוֹי דָארְט גְשְׁטֶעלְט וִוי דִי בִּינֶן זִיצֶן. זֶענֶן צוּ אִיר אַלִי בִּינֶן גְקוּמֶן אוּנ הָאבֶּן זִיא צוּ שְׁטָאכֶען אוּנ זִי הָט זַייעֶר גְשְׁרִיגֶען אוּנ קֵיינֶר הָט אִיר נִיט גֶענְפֶערְט אוּנ אִיךְ נִיט דֶר בַּארִימְט אִיבֶּר אִיר. אוּנ אִיר גְשְׁרֵיי אִיז אוּף גְגַאנְגֶן צוּם הִימֶל: וַיֵּרָא אוּ ב"ה זֶעהְט זֵייעֶרִי שְׁלֶעכְטִי מַחְשָׁבוֹת. אוּנ אַלְדִינְג וָואס זֵי אִיז נָאר אִיבֶּר דֶעם וַוייל זֵיי הָאבֶּן גְנוּג בְּרוֹט אוּנ גְרוֹס אוּנ זֵייעֶרִי זִינְד אִיז גְוָוארֶען זֵייעֶר גְרוֹס פַאר גָאט ב"ה: אוּנ גָאט ב"ה שִׁיקְט צְוַויי מַלְאָכִים דִי מַלְאָכִים וָוס זֶענֶען צוּ אַבְרָהָם דִי דָאזִיגִי מַלְאָכִים הָאבֶּן אִיבֶּר גְקֶערְט סְדוֹם: אוּנ

זְמְנָא הָדָא מָאִים
חוֹן תַּמָּן עַשְׂרָא
לָא אֲחַבֵּל בְּדִיל
א: לג וְאִסְתַּלַּק יְקָרָא
ד שֵׁיצֵי לְמַלָּלָא עִם
ם וְאַבְרָהָם תָּב

הַפַּעַם אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֲשָׂרָה
וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֲשָׂרָה׃
לג וַיֵּלֶךְ יְהוָה כַּאֲשֶׁר כִּלָּה לְדַבֵּר אֶל־
אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם שָׁב לִמְקֹמוֹ׃

רש"י

לי ימצאון שם עשרה. על פחות לא בקש אמר בול היו ח' נח ובניו ונשיהם ולא הצילו על דורם ע"י צירוף כבר בקש ב ולא מצא: (לג) וילך ה' כיון שנשתתק הסניגור הלך לו הדיין: ואברהם מקומו. נסתלק הדיין נסתלק הסניגור ם והקטיגור ולפיכך ויבאו ב' המלאכים סדומה להשחית. א' את סדום וא' להציל את לוט והוא אותו שבא את אברהם והשלישי שבא לבשר את שרה כיון

בית יהודא

(לב) ואולַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֲשָׂרָה]. טָאמֶר וֶועט דָארְטֶן זַיין צֶעהְן צַדִּיקִים, פְּרֶעגְט רש"י (וְעַל פָּחוֹת לֹא בִּקֵּשׁ) פַּר וָואס הָאט אַבְרָהָם נִיט גְבֶּעטֶן אוֹיף וֶוינִיגֶר פוּן צֶעהְן (אָמַר) וַוייל אַבְרָהָם הָט גֶעטְרַאכְט (דּוֹר הַמַּבּוּל הָיוּ שְׁמוֹנָה) בַּיי דֶעם דוֹר וָוס אוֹיף זֵיי אִיז גֶעקוּמֶען דֶער מַבּוּל זֶענֶען גִיוֶוען אַכְט צַדִּיקִים (נֹחַ וּבָנָיו וּנְשֵׁיהֶם) נֹחַ מִיט זַיינֶע דְרַיי זִיהְן אוּנ זֵייעֶרֶע ווייבֶּר (וְלֹא הִצִּילוּ עַל דּוֹרָם) אוּנ זֵיי הָאבִּין נִיט גֶקֶענְט רֶעטְטִין זֵייעֶר דוֹר (וְעַל תִּשְׁעָה עַל יְדֵי צֵירוּף) אוּנ אוֹיף נַיין צַדִּיקִים אוּנ מֶען זָאל צוּרֶעכֶענֶען הקב"ה צוּ דִיא נַיין אוּנ מֶען זָאל רֶעטְטִין אַיין כְּבָר בִּקֵּשׁ וְלֹא מָצָא) הָט שוֹין אַבְרָהָם גֶעבֶּעטִין, אוּנ הקב"ה הָאט נִיט גְפוּנֶען ועיין ש"ח]: (לג) וַיֵּלֶךְ ה' וגו']. (כֵּיוָן הַסַּנֵּיגוֹר) ווי דֶער מֵלִיץ אַבְרָהָם וָוס הָט גְבֶּעטֶן פַאר סְדוֹם אִיז שְׁטִיל גִיוָוארֶן, עֶר הָט נִיט גֶעהַאט וָוס צוּ רֵיידֶן הַדַּיָּין) אִיז דֶר דַיָּין אַוֶועקְגֶגַאנְגֶן: וְאַבְרָהָם שָׁב לִמְקוֹמוֹ]. אַבְרָהָם אִיז אוֹיךְ צוּרִיק גְגַאנְגֶן אוֹיף זַיין אָרְט (נִסְתַּלֵּק הַדַּיָּין דַיין אִיז אַוֶועק גֶעגַאנְגֶען (נִסְתַּלֵּק הַסַּנֵּיגוֹר) אִיז דֶער מֵלִיץ אוֹיךְ אַוֶועק גֶעגַאנְגֶען (וְהַקַּטֵּיגוֹר מְקַטְרֵג) אוּנ דֶער סְרָת אוֹיף דִי פִינְף שְׁטֶעט (וּלְפִיכָךְ וַיָּבוֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדוֹמָה לְהַשְׁחִית) דְרִיבֶּער זֶענֶען גֶעקוּמֶען דִיא אָכִים אִין סְדוֹם זֵיא צוּא פַּרְלֶעגְדֶן (אֶחָד לְהַשְׁחִית אֶת סְדוֹם) אֵיין מַלְאַךְ אִיז גֶעקוּמֶען צוּ פַארְלֶעגְדֶן סְדוֹם (וְאֶחָד ת לוֹט) אוּנ אֵיין מַלְאַךְ אִיז גְקוּמֶן רֶעטְטִין לוֹט (וְהוּא אוֹתוֹ שֶׁבָּא לְרַפְּאוֹת אֶת אַבְרָהָם) אוּנ דָאס אִיז דֶערְזֶעלְבִּיגֶער וָם אִיז פְרִיעֶר גְקוּמֶן הֵיילֶען אַבְרָהָמֶען (וְהַשְּׁלִישִׁי שֶׁבָּא לְבַשֵּׂר אֶת שָׂרָה) אוּנ דֶר דְרִיטֶער מַלְאַךְ וָוס עֶר אִיז גֶעקוּמֶן

דעת זקנים מבעלי התוספות

לי ימצאון שם עשרה. פירש"י ותשעה ע"י צירוף כבר לא מצא ולא ידענא מאי שנא דגבי מ"ה כתיב לא וגבי מ' ול' כתיב לא אעשה והדר כתיב לא אשחית רים ועשרה. לכך נראה לפרש קראי הכי. ויאמר אולי ימצאון שם חמשים צדיקם דהיינו מנין שלם כרכים והשיב הקב"ה אם אמצא וכו' ונשאתי לכל בעבורם כלומר דכיון שהוא מנין שלם אסלח לעונם ולא ם וגם לא אדונם ביסורין. ויאמר אולי יחסרון חמשה תשעה לכל כרך וכרך ואתה תצטרף עם כל תשעה ותשלם המנין. והשיב הקב"ה לא אשחית אם אמצא עים וחמשה כלומר לא אשחיתם אך אדונם ביסורין מכיון צא בהם מנין שלם בלא צירוף. ויאמר אברהם אולי שם ארבעים דהיינו מנין שלם לארבעה כרכים. וכן כרכים ואמר הקב"ה לא אעשה בעבור הארבעים ולא השלשים כלומר אסלח ולא אעשה להם שום דבר לא ולא יסורין כיון שהמנין שלם וגם הם יהיו רוב הכרכים. אברהם אולי ימצאון שם עשרים דהיינו מנין שלם לשני וכן עשרה לכרך א'. ויאמר הקב"ה לא אשחית בעבור ם וכן בעבור העשרה פי' לא אשחיתם לגמרי אמנם אדונם מאחר שלא יהיה זה כי אם המיעוט של חמשה כרכים שהמנין שלם לשנים או לא' והיינו דפירש"י על תשעה לא שאל אברהם כשלא מצא עשרה שהרי כבר בקש צא וחקר מה יהיה הצירוף מועיל ולא מצא בדברי שיהא הצירוף מכפר כמו מנין שלם והצירוף אינו מציל מחשתתה ולא מהיסורין. וי"א שעל פחות מעשרה לא בקש שהיה סבור שהיו לוט ואשתו וארבע בנותיו וארבעה

שפתי חכמים

הואלתי פי' התחיל כמו שפרש"י והואלתי הב' פירושו רציתי וק"ל: נ דכיון שמצינו גבי חמשים שביקש ע"י צירוף כמו שנאמר לעיל אולי יחסרון חמשים הצדיקים חמשה א"כ ביקש על ט' וע"י צירוף א"כ לא צריך עוד לבקש טדאי אם ימצא הש"י ט' צדיקים לא ישחית עיר אחת אך שהקב"ה לא מצא והוא מדברי רש"י כלומר כיון שלא הציל אפי' עיר אחת ודאי לא מצא וכו'. יש מקשים על פרש"י ל"ל לרש"י לפרש חמשים לצדיקים לה' ומ' לד' ל' לג' וכ' לשנים וי' לאחד מי הכניסו לדוחק זה ודילמא על כל הה' ערים היה מתפלל ומתחלה היה מתפלל על החמשים לתת חשבון שלם של י' לכל אחד ואחד מן הכרכים וחזר ופיחת וכדי שיוכל להציל הכל היה כוונתו וכמ"ש הרמב"ן ז"ל ולא ידעתי מי הכניסו להרב כמ"ש כו' ונראה דרש"י דייק מדשני הכתוב בלשונו דלפעמים כתיב לא אעשה ולפעמים כתיב לא אשחית אלא ודאי ה"ק דמתחלה שביקש על מ"ה ע"י צירוף על ה' כרכים כתיב לא אשחית ר"ל לא אשחית אותם לגמרי אבל מ"מ יסורים אביא עליהם כיון דע"י צירוף הוא וכשביקש אח"כ על מ' בלא צירוף על ד' כרכים כתיב לא אעשה משמע לא אעשה לגמרי אפי' יסורין לא אביא עליהם וכן גבי ל' נמי כתיב לא אעשה כיון דבלא צירוף היה ואח"כ כשביקש על כ' ועל י' כתיב לא אשחית בשניהם משמע אבל יסורין אביא אע"פ שביקש בלא צירוף מ"מ כיון דהכרכים לא היו אלא ה' והג' מהם היו רשעים וכיון דהרוב היו רשעים אע"ג דבהני שנים היו בכל א' וא' י' בלא צירוף כתיב לא אשחית אבל יסורין אביא א"כ ש"מ דמתחלה בקש על כל הערים ואח"כ על ארבע ואח"כ על שלשה ואח"כ על שנים ואח"כ על אחד וק"ל: ם פי' בא ללמדנו שהש"י

פירוש להורת אלהים

ן הָאר אֲדַבְּרָה אַךְ הַפַּעַם אִיךְ וֶועל רֵיידִין נָאר אל אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֲשָׂרָה פִילַייכְט וֶועלִין דָארְטֶן וֶוערֶן צֶעהְן לָאזֶן דִי צֶעהְן מַצִּיל זַיין אֵיין שְׁטָאט הָט גָאט גִיזָאגְט לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֲשָׂרָה אִיךְ וֶועל נִיט פַאר דַארְבֶּן פוּן וֶועגֶן דִי צֶעהְן [עיין רש"י]: (לג) וַיֵּלֶךְ ה' כַּאֲשֶׁר כִּלָּה לְדַבֵּר אֶל אַבְרָהָם אוּנ גָאט אִיז אַוֶועק גִיגַאנְגֶן אַז עֶר הָט פַאר לֶענְד צוּ רֵיידֶן צוּ אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם שָׁב לִמְקוֹמוֹ אוּנ אַבְרָהָם הָאט ווידֶר

ספר הישר

מַלְאָכִים זֶענֶען אוֹיף גְשְׁטַאנֶן פוּן אַבְרָהָם אוּנ זֶענֶען גְקוּמֶען דוֹם צוּ אָבִינְט אוּנ לוֹט אִיז גְזֶעסֶען אִין טוֹיעֶר פוּן סְדוֹם. הָט זַיי דֶר זֶעהְן הָט עֶר זֵיי גְבֶּעטֶן זֵיי זָאלֶען גֵיין צוּ אִים וּב אַרַיין זֶענֶען זֵיי גְגַאנְגֶן צוּ אִים אוּנ הָאבֶּן בַּיי אִים גְגֶעסֶן אוּנ גְנֶעכְטִיגְט. אוּנ דִי מַלְאָכִים הָאבֶּן גְזָאגְט צוּ לוֹט שְׁטֵיי אוֹיף אוּנ גֵיי אַרוֹיס פוּן דֶר שְׁטָאט מִיט אַלְץ וָוס צוּ דִיר גְהֶער דֶען גָאט ב"ה וֶועט פַר דַארְבֶּן דִי שְׁטָאט. אוּנ דִי מַלְאָכִים הָאבֶּן גְנוּמֶן לוֹט מִיט זַיין ווייבּ אוּנ קִינְדֶר אוּנ צִיעֶן אִים אַרוֹיס פוּן דֶר שְׁטָאט

שלישי יט א וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים
סְדֹמָה בָּעֶרֶב וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר־
סְדֹם וַיַּרְא־לוֹט וַיָּקָם לִקְרָאתָם
וַיִּשְׁתַּחוּ אַפַּיִם אָרְצָה׃ ב וַיֹּאמֶר הִנֶּה

אונקלוס

לְאַתְרֵיהּ׃ א וַעֲלוּ ת
מַלְאֲכַיָּא לִסְדוֹם בְּרַמְ
וְלוֹט יָתֵיב בְּתַרְעָא
בְּתַרַע) דִסְדוֹם וַחֲזָא
וְקָם לְקַדָּמוּתְהוֹן וּ
עַל אַפּוֹהִי עַל אַרְ
ב וַאֲמַר בְּבָעוּ כְּעַן רִ

תו"א ויבאו שני מליעת שו׃

רש"י

שעשה שליחותו נסתלק לו׃ (א) המלאכים. ולהלן
ע אנשים כשהיתה שכינה עמהם פ קראם אנשים
אבל אברהם שכחו גדול והיו המלאכים תדירין אצלו כ
קראם אנשים ואצל לוט קראם מלאכים׃ בערב. ו
כך שהו המלאכים מחברון לסדום אלא מלאכי רחמי
וממתינים שמא יוכל אברהם ללמד עליהם סניג
ולוט ישב בשער סדום. ישב כתיב אותו היום צ
שופט ק עליהם (ב"ר)׃ וירא לוט וגו'. מבית
למד ר להזור על האורחים׃ (ב) הנה נא אדני.

בית יהודא

זאגן שרה'ן אז זיא וועט געבארין אזוהן (כיון שעשה שליחותו)
וויא ער הט אפגטאהן זיין זאך צו וואס ער איז געשיקט
געווארן (נסתלק לו) איז ער ארויפגעגאנגין אין הימעל׃
(א) והמלאכים. זאגט רש"י (ולהלן קראם אנשים) ביז איצט
רופט מען זיי אנשים, מענטשן (כשהיתה שכינה עמהם קראם
אנשים) ווען הקב"ה איז גיוועזן מיט זייא, רופט מען זייא
אנשים, מענטשין, ובייא הקב"ה זענען זיי גרעכנט נאר וויא
מענטשן אבער איצט אז די שכינה איז אוועקגעגאנגען פון
זיי רופט מען זיי מלאכים (דבר אחר) נאך אפשט איז (אצל
אברהם שכחו גדול והיו המלאכים תדירים אצלו כאנשים) ווען
זיי זענען געוועזן ביי אברהם וואס זיין כח (זיין פראמקייט) איז געוועזן גרויס און מלאכים פלעגען צו אים שטענדיג
אזו פיל וויא מענטשן (קראם אנשים) האט ער זיי גערופין מענטשען (ואצל לוט) אבער ווען זיי זענען געקומען
(קראם מלאכים) רופט ער זייא מלאכים׃ ובערב). פרעגט רש"י (וכי כל כך שהו המלאכים מחברון לסדום) אזו
האבן דיא מלאכים געדארפט גיין פון חברון ביז סדום וזייא האבן דאך געקענט קומען אין סדום אין איין מנוט
מלאכי רחמים היו) נאר זיי זענען גוועזן רחמנות'דיגע מלאכים (וממתינים שמא יוכל אברהם ללמד עליהם סניגוריא) זייא
געווארט טאמער וועט אברהם קענן געפינען אזכות אויף זיי, אז זיי האבן געזעהן אברהם הט אויף זיי קיין זכות ג
זענען זיי געקומען טאהן וואס מען הט זייא געשיקט׃ ולוט ישב בשער סדום׃. זאגט רש"י (ישב כתיב) עס שטייט יש
פעלט אוא"ו נאך די יוד, צו לערנן (אותו היום מנוהו שופט עליהם) דעם טאג האבן די מענטשען פון סדום געמא
פר אשופט אויף זייא (יושב וואלט זיין דערטייטש ער זיצט שוין לאנג פר אשופט, ישב איז דערטייטש ער הא
איצט געזעצט פר אשופט)׃ וירא לוט וגו'). זאגט רש"י (מבית אברהם למד לחזור על האורחים) לוט האט געלער
אברהם מען זאל זוכען אורחים און מען זאל זיי אריין נעמען אין שטוב און זיי געבן עסין און נעכטיגען׃ (ב)
אדניו. לוט הט גזאגט צו די מלאכים (וואס ער הט געמיינט זיי זענען מענטשן) (הנה נא אתם אדונים לי) איר זענט

שפתי חכמים

מבקש דמי הסניגור מפני שאין חפץ במות הרשע וכשנסתלק או
הלך לו דאל"כ מ"ש הכא מכל הנבואות שאין כתיב בם וילך׃
ע רצונו לתרץ בזה דמשמע מן הקרא שהיו מלאכים ממש שלבשו
לבוש מלאכים וזה א"א שהרי לוט מלות אפה וא"כ נראו לו בדמות
אנשים לכן פי' קראם אנשים כו' כלומר בקריאת השם לבד לא שנתפשטו
מהגשמיות ומה שקראם גבי אברהם אנשים הוא מפני כבוד השכינה
אבל גבי לוט שלא היתה השכינה קראם מלאכים׃ פ וקשה לפי פי'
זה פשיטא הוא שהמלאכים אינן נחשבים לכלום נגד השכינה לכן אמר
ד"א ולד"א ק' א"כ יקראם בכל מקום אנשים וכי תימא לא הייגו
יודעים שהיו מלאכים א"כ יקראם מלאכים וא מסום להודיענו שהיו
תדירים וכי לא ידעינן שאברהם לדיק גמור יותר מלוט לכן לריך
לטעם ראשון. מהרש"ל׃ צ דקי"ל למה כתיב חסר דאין לדרוש כאן
כמו גבי אברהם וא"כ למה כתיב חסר וע"ז פי' באותו יום כלומר
שישיבתו היה חסירה קודם לכן׃ ק וא"ת מנ"ל לרש"י שהיה שופט לגמרי וי"ל מדכתיב יושב בשער וסתם שער הוא מקום ב
בדאשכחן גבי בועז ועי"ל מדכתיב אח"כ וישפוט שפוט משמע שהיה שופט׃ ר וא"ל שהיה מדקדק במלות שהרי לא היה מדקדק

דעת זקנים מבעלי התוספות

חתני' שהן עשרה כדאי להציל העיר בזכותם׃ (א) ויב
המלאכים סדומה וגו'. אמר להם למה באתם אמרו לו כי מ
אנחנו כי אמרו בלבם אם נאמר ללוט צא מן המקום וכ
לו הטעם לא ישמע אלינו ולפי שגלו מסתורין של הקב
ית' ונדחו ממחיצתו קל"ח שנים ואע"פ שכוונתם לט
המלאכים נדונין בדבר קל מפני החכמה יתירה שבו
שמצינו במטטרון אפקיה ומהיותו שתין פולסי דנורא מפנ
יודע מה בלבו של אדם כו'. והרב ר' יהודה חסיד א
למה מלקין למעלה ששים וב"ד של מטה מלקין ארבע
אחד לפי שלמטה עונשין מבן י"ג מלקין ארבעים חס
שלשה פעמים י"ג ולמעלה אין עונשין כי אם מבן עשר
מלקים ששים שהם שלשה פעמים עשרים׃

פירוש לתורת אלהים

(א) וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדוֹמָה גקערט צו זיין ארט׃
זענען די צוויי מלאכים גקומען אין סדום [עיין רש"י]
בערב אין אבינט [ע' רש"י]. ולוט יושב בשער סדום און
לוט איז גזעסען אין דעם טויער פון סדום וירא לוט
האט לוט דער זעהן דיא מלאכים ויקם לקרא
ער אויפגעשטאנען און גלאפן אקעגן זיי [פי
וישתחו און הט זיך גביקט מיט זיין פנים צו דר
(ב) ויאמר ער האט גזאגט הנה מייגע הערין

ספר הישר

און זאגען צו לוט האב חס אויף דיין לעבן און אנטלויף און לוט
איז אויף גשטאנען און איז אנטלאפען מיט אלע דם זייניגע׃ און
נאם ב"ה האט גלאזט רעגינען אויף סדום און עמורה און אויף
אלע די פינף שטעט שוועבל און פייך און הט א בר גקערט די
דאזיגע שטעט און אלע איינוואונרם. און דם ווייב פון לוט הט
אקוק גטאן אויף דעם איבער קערונג פון דער שטאט, דען זיא
הט זיך דר בארימט אויף אירע שוועסטער וואס זענען איבר
אין סדום ווס האבן ניט גוואלט ארוס גיין פון סדום. א
זי הט גטאן אקוק הינטער זיך איז פון איר גווארען א שטיל
און לוט איז אנטלאפען גווארן מיט זיינע צוויי טעכטער
איבער געבליבן אין דער הייל פון עדילם און זענען דארט
עטליכע טעג׃ בעת אין דער צייט איז אברהם גגאנגען

כְעַן לְבֵית עַבְדְּכוֹן
וְאַסְחוּ רַגְלֵיכוֹן
דְמוּן וּתְהָכוּן
כוֹן וַאֲמָרוּ לָא
בִּרְחוֹבָא נְבִית׃
תַקֵּף בְּהוֹן לַחֲדָא

(ב) כי ברחוב נלין. אלא ברחוב נלין:

נָא אֲדֹנַי סוּרוּ נָא אֶל־בֵּית עַבְדְּכֶם
וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם
וַהֲלַכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹּא כִּי
בָרְחוֹב נָלִין׃ ג וַיִּפְצַר־בָּם מְאֹד וַיָּסֻרוּ

הו"א ויפצר בם שם ח:

רש"י

דונים יש לי אחר שעברתם עלי. ד"א הנה נא צריכים
את לב על הרשעים הללו שלא יכירו בכם וזו היא
הוגנה: סורו נא. עקמו את הדרך ה לביתי דרך
שלא יכירו שאתם נכנסין שם לכך נא' סורו (ב"ר):
ורחצו רגליכם. וכי דרכן של בני אדם ללון תחלה
לרחוץ. ועוד שהרי אברהם אמר להם תחלה
רגליכם אלא כך אמר לוט אם כשיבאו אנשי סדום
שכבר רחצו רגליהם יעלילו עלי ויאמרו כבר עברו
ים או שלשה שבאו לביתך ולא הודעתנו לפיכך אמר
יתעכבו כאן באבק רגליהם שיהיו נראין כמו שבאו
לפיכך אמר לינו תחלה ואח"כ רחצו: ויאמרו לא.
ם אמרו כן תעשה מכאן שמסרבין לקטן ואין מסרבין
(ב"ר): כי ברחוב נלין. הרי כי משמש בל'
אמרו לא נסור אל ביתך אלא ברחובה של עיר נלין:
סרו אליו. עקמו את הדרך לצד ביתו: ומצות

בית יהודא

מֵיינֶע הֶערְן (אַחַר שֶׁעֲבַרְתֶּם עָלָי), וַוייל אִיר זֶענְט גַגאַנְגֶען
פָאר בַּיי מִיר (דָבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז (הִנֵּה נָא צְרִיכִים אַתֶּם
לָתֵת לֵב) אִיר דַארְפְט אִיצְט גוּט טְרַאכְטְן אִין הַארְצְן אַכְטוּנְג
צוּ גֶעבְּן (עַל הָרְשָׁעִים הַלָּלוּ שֶׁלֹּא יַכִּירוּ בָּכֶם) אוֹיף דִי רְשָׁעִים
זֵיי זָאלְן אַייךְ נִיט דֶערְקֶענֶען אַז אִיר זֶענְט פְּרֶעמְדֶע (וְזוּ הִיא
עֵצָה נְכוֹנָה) דָס אִיז דִי רֶעכְטִיגֶע עֵצָה (סוּרוּ נָא) קֶערְט אָפּ
פוּן וֶועג צוּ מִיר (עַקְּמוּ אֶת הַדֶּרֶךְ לְבֵיתִי) אִיר זָאלְט פַרְקְרִימֶען
דִי וֶועג, אִיר זָאלְט גֵיין צוּ מַיין שְׁטוּבּ (דֶּרֶךְ עֲקַלָּתוֹן) מִיט
אַקְרוּמֶע וֶועג (שֶׁלֹּא יַכִּירוּ שֶׁאַתֶּם נִכְנָסִים שָׁם) זֵיי זָאלְן נִיט
דֶערְקֶענֶען אַז אִיר גֵייט אַרַיין צוּ מִיר אִין שְׁטוּבּ (לְכָךְ נֶאֱמַר
סוּרוּ) דְרִיבֶּער הָט לוֹט צוּ זֵייא גְזָאגְט סוּרוּ, קֶערְט אַוֶועק
פוּן גְלַייכֶן וֶועג: (וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם). אִיר זָאלְט נֶעכְטִיגֶען
אוּנ וַואשֶׁן אַייֶערֶע פִּיס, פְרֶעגְט רש"י (וְכִי דַּרְכָּן שֶׁל בְּנֵי אָדָם
לָלוּן תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ לִרְחוֹץ) אִיז דֶען דֶר פִירוּנְג בַּיי מֶענְטְשֶׁן
פְרִיעֶר זָאל מֶען נֶעכְטִיגֶען נָאכְדֶעם זָאל מֶען וַואשֶׁן דִי פִּיס?
(וְעוֹד שֶׁהֲרֵי אַבְרָהָם אָמַר לָהֶם תְּחִלָּה רַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם) אוּנ מִיר
אַבְרָהָם הָט גְזָאגְט צוּ זֵייא פְרִיעֶר זָאלְט אִיר וַואשֶׁען אַייעֶרֶע פִּיס נָאכְדֶעם וֶועט אִיר אַייךְ אָנְלֶעהְנֶען אוּנְטֶער דֶעם
אֶלָּא כָּךְ אָמַר לוֹט) נָאר אַזוֹ הָאט לוֹט בַּיי זִיךְ גֶעטְרַאכְט (אִם כְּשֶׁיָּבֹאוּ אַנְשֵׁי סְדוֹם וְיִרְאוּ שֶׁכְּבָר רָחֲצוּ רַגְלֵיהֶם) אוּב דִיא
ן פוּן סְדוֹם וֶועלְן קוּמֶען צוּ מִיר אִין שְׁטוּבּ אוּנ זֵיי וֶועלְן זֶעהְן דִיא מֶענְטְשֶׁן הָאבְּן גֶעוַואשֶׁענֶע פִּיס (יַעֲלִילוּ עָלַי)
זֵייא זִיךְ קְרִיגְן מִיט מִיר (וְיֹאמְרוּ) אוּנ וֶועלְן זָאגְן (כְּבָר עָבְרוּ שְׁנֵי יָמִים אוֹ שְׁלֹשָׁה שֶׁבָּאוּ לְבֵיתְךָ וְלֹא הוֹדַעְתָּנוּ) עֶס אִיז
רִיבֶּער צְוֵויי אָדֶער דְרַיי טֶעג ווִיא זֵיי זֶענֶען גֶעקוּמֶען צוּ דִיר אִין שְׁטוּבּ אוּנ דוּא הָאסְט אוּנְז גָאר נִיט גְזָאגְט (לְפִיכָךְ
דְרִיבֶּער הָאט לוֹט גֶעזָאגְט (מוּטָב שֶׁיִּתְעַכְּבוּ כַּאן בְּאָבָק רַגְלֵיהֶם) עֶס אִיז בֶּעסֶר זֵייא זָאלְן דָא זַיין מִיט דִיא שְׁטוֹיבּ
ייעֶרֶע פִּיס (שֶׁיִּהְיוּ נִרְאִין כְּמוֹ שֶׁבָּאוּ עַכְשָׁיו) עֶס זָאל אוֹיסְזֶעהְן זֵייא זֶענֶען אִיצְט גֶקוּמֶען (לְפִיכָךְ אָמַר לִינוּ תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ
דְרִיבֶּער הָאט לוֹט צוּ זֵייא גֶעזָאגְט פְרִיעֶר נֶעכְטִיגְט נָאכְדֶעם אִין דֶר פְרִיה וֶועט אִיר וַואשֶׁן דִי פִּיס: (וַיֹּאמְרוּ לֹא).
אַבְּן גְזָאגְט צוּ לוֹט מִיר וֶועלְן נִיט נֶעכְטִיגֶען בַּיי דִיר (וּלְאַבְרָהָם אָמְרוּ כֵּן תַּעֲשֶׂה) פַאר וָואס צוּ אַבְרָהָם הָאבְּן זֵייא
דוּ זָאלְסְט טָאהְן ווִיא דוּא הָאסְט גְזָאגְט (אוּנ זֵייא הָאבְּן גֶעטָאהְן בַּאלְד ווִיא אַבְרָהָם הָאט גְזָאגְט, אוּנ פַאר
לוֹט הָאבְּן זֵיי פְרִיעֶר גֶעזָאגְט מִיר וֶועלְן נִיט נֶעכְטִיגֶען בַּיי דִיר, אוּנ נָאכְדֶעם הָאבְּן זֵייא גֶענֶעכְטִיגְט בַּייא אִים),
רש"י (מִכָּאן) פוּן דַאנֶען לֶערְנֶען מִיר (שֶׁמְּסָרְבִין לְקָטָן וְאֵין מְסָרְבִין לְגָדוֹל) אַז אַפְּרָאסְטֶער מֶענְטְשׁ בֶּעט מֶען זָאל
אהְן אַזַאךְ וֶועגְן זַיין כָּבוֹד זָאל מֶען נִיט טָאהְן בַּאלְד סַיידִין עֶר בֶּעט שְׁטַארְק, אָבֶּער אַז אַגְרוֹיסֶער מַאן בֶּעט מֶען
אִים טָאהְן אַזַאךְ וֶועגְן זַיין כָּבוֹד זָאל מֶען בַּאלְד טָאהְן: (כִּי בָרְחוֹב נָלִין). זָאגְט רש"י (הֲרֵי כִּי מְשַׁמֵּשׁ בְּלָשׁוֹן
עֶר ווָארְט כִּי אִיז דֶערְטַייטְשׁ נָאר (שֶׁאָמְרוּ לֹא נָסוּר אֶל בֵּיתְךָ) זֵיי הָאבְּן גְזָאגְט צוּ לוֹט מִיר וֶועלְן נִיט גֵיין צוּ דִיר
שְׁטוּבּ (אֶלָּא בִּרְחוֹבָהּ שֶׁל עִיר נָלִין) נָאר מִיר וֶועלְן נֶעכְטִיגֶען אִין דִיא גַאס פוּן שְׁטָאט: (ג) וַיָּסוּרוּ אֵלָיו. זָאגְט
(עִקְּמוּ אֶת הַדֶּרֶךְ לְצַד בֵּיתוֹ) זֵיי הָאבְּן פַארְקְרִימְט דִיא וֶועג, זֵייא זֶענֶען גְגַאנְגֶען מִיט אַקְרוּמֶע וֶועג צוּ אִים אִין

שפתי חכמים

ים לינה לרחילה: ש ופירושו עתה שעברתם עלי אתם אדונים לי: ת ופירושו בבקשה מכם סורו וגו' דאל"כ למה אמר סורו נא היה

פירוש לתורת אלהים

קֶערְט אַייךְ אָפּ אוּנ גֵייט אִין מַיין הוֹיז [טייך רש"י] גְזָאגְט לֹא מִיר וֶועלְן נִיט אַרַיין גֵיין צוּ דִיר אִין שְׁטוּבּ
אוּנ נֶעכְטִיגְט אִיבֶּער וְרַחֲצוּ אוּנ וַואשְׁט אַייעֶרֶע כִּי בָרְחוֹב נָלִין נָאר מִיר וֶועלְן נֶעכְטִיגֶען אוֹיף דֶער גַאס:
וְהִשְׁכַּמְתֶּם וַהֲלַכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם אוּנ אִיר וֶועט זִיךְ פְּעדֶערְן (ג) וַיִּפְצַר בָּם מְאֹד הָט גָאר זֵיי זֵייעֶר גֶבֶּעטֶען וַיָּסוּרוּ אֵלָיו
אִיר וֶועט גֵיין צוּ אַייעֶר וֶועג וַיֹּאמְרוּ אוּנ זֵיי הָאבְּן וַיָּבֹאוּ אֶל בֵּיתוֹ הָאבְּן זֵיי אָפּ גֶקֶערְט צוּ אִים [טייך רש"י]

ספר הישר

צוּם לַאנְד פְּלִשְׁתִּים אוּנ בַּזֶעצְט זִיךְ אִין גְרָר. אוּנ אַבְרָהָם
גְמָאלְט אַלְט גְוֶועזְן הוּנְדֶערְט יָאר אוּנ עֶס אִיז גְוֶועזְן דָס פִינְף
וְאַנְצִיגְסְטֶע יָאר אַז אַבְרָהָם אִיז גְזֶעסְן אִין לַאנְד כְּנַעַן
שַׁעַת אַבְרָהָם אִיז גְקוּמֶען קַיין גְרָר הָט אַבְרָהָם גְזָאגְט צוּ
זָאלְסְט אוֹיף מִיר זָאגְן אִיךְ בִּין דַיין בְּרוּדֶער כְּדֵי מִיר זָאלְן
נִיצוֹל וֶוערְן פוּן דִי אַיינְוואוֹינֶערְס פוּן לַאנְד. אוּנ אַז אַבְרָהָם הָט
זִיךְ שׁוֹין בַּאזֶעצְט אִין לַאנְד פְּלִשְׁתִּים. אוּנ ווִיא דִי קְנֶעכְט פוּן
אֲבִימֶלֶךְ הָאבְּן גְזֶעהְן שָׂרָה אַז זִיא אִיז זֵייעֶר שֵׁיין הָאבְּן זֵיי זִיא
גְפְרֶעגְט ווָאס גְהֶערְסְטוּ צוּ אַבְרָהָם הָאט זִיא גֶעעֶנְטְפֶערְט אִיךְ בִּין זַיין
שְׁוֶועסְטֶער זֶענֶען דִי קְנֶעכְט גֶעקוּמֶען צוּ אֲבִימֶלֶךְ אוּנ הָאבְּן גְזָאגְט

אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם
מִשְׁתֶּה וּמַצּוֹת אָפָה וַיֹּאכֵלוּ׃ ד טֶרֶם
יִשְׁכָּבוּ וְאַנְשֵׁי הָעִיר אַנְשֵׁי סְדֹם נָסַבּוּ
עַל־הַבַּיִת מִנַּעַר וְעַד־זָקֵן כָּל־הָעָם
מִקָּצֶה׃ ה וַיִּקְרְאוּ אֶל־לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ
אַיֵּה הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלָּיְלָה

אונקלוס

וּזְרוֹ לְוָתֵהּ וְעַלּוּ לְ
וַעֲבַד לְהוֹן מִשְׁ
וּפַטִּיר אֲפָא לְהוֹן וַ
ד עַד לָא שְׁכִיבוּ
קַרְתָּא אֲנָשֵׁי סְדוֹם
עַל בֵּיתָא מֵעוּלֵימָ
סָבָא כָּל עַמָּא מִ
ה וּקְרוֹ לְלוֹט וַאֲמַ
אָן גֻּבְרַיָּא דִּי אֲתוֹ

רשב"ם

(ד) כל העם מקצה. להודיע שאפילו כ׳ או עשרה שאמר אברהם לא נמצא בהם:

בעל הטורים

(ג) ומצות ב׳ במס׳ דין ואידך גלי אם ומצות מלמד ש דילפינן מצות דהכא ממצות דהתם: (ד) ישכבו. ג׳ ב ואידך [יחזקאל ל כב] ערלים ישכבו [איוב כ יא] יחד על עפר ישכבו. פי׳ ערלים ישכבו העכו״ם שהם כאנשי סדום כי וביונה כהם נאמר אותו פסוק: מקצה. ב׳ במס׳ כל העם מקצה כי נלכדה העיר מקצה גבי כ״ג טומר לך סראוין אלו למפ ועוד כי כשנכנסו מכאן נלכדה גם עירם מקצה:

רש"י

אפה. פסח א היה: (ד) טרם ישכבו ואנש אנשי סדום. כך נדרש בב״ר טרם ישכבו וא היו בפיהם של מלאכים שהיו שואלים ללוט ומעשיהם והוא אומר להם רובם רשעים עודם בהם ואנשי סדום וגו׳. ופשוטו של מקרא וא אנשי רשע ב נסבו על הבית ועל שהיו רשעי אנשי סדום כמו שאמר הכתוב ואנשי סדום רעים כל העם מקצה. מקצה העיר עד הקצה שאין

בית יהודא

שטוב: ומצות אפה) . ער הט געבאקט מצה, (פסח היה) ווייל עס איז געווען פסח: (ד) וטרם ישכבו ואנשי העיר אנשי סדום). הארט רש״י צו וואס שטייט טאפעלע ווערטער „אנשי העיר אנשי סדום" מען וויים דאך די מענטשן פון שטאט זענען די מענטשן פון סדום, ענטפערט רש״י (כך דרש בבראשית רבה) אזו ווערט געלערנט דר פסוק אין מדרש רבה (טרם ישכבו ואנשי העיר היו בפיהם של מלאכים) איידער זיי האבן זיך געלייגט האבין די מלאכים גערעט מיט לוט וועגן די מענטשן פון שטאט (שהיו שואלים ללוט מה טיבם ומעשיהם) זיי האבן גפרעגט ביי לוט וואס זענען דיא מענטשן אונ וואס טוהען זיי, גוטע אדער שלעכטע (והוא אונ לוט הט צו זיי געזאגט (רובם רשעים) דם מערסטע פון זייא זענען רשעים (עודם מדברים מהם ואנשי סדום) מלאכים האבן נאך גערעט מיט לוט זענען גקומען די מענטשען פון סדום אונ האבן בעלאגערט דיא שטוב פון מיינט דר פסוק טרם ישכבו ואנשי העיר, איידער זיי האבן זיך געלייגט האבן זיי גשמועסט פון דיא מענטשן (ואנשי סדום נסבו על הבית) אונ די מענטשן פון סדום האבען בעלאגערט די שטוב, די ווערטער ואנשי העיר טרם ישכבו אונ ואנשי סדום גיהער צו ונסבו (ופשוטו של מקרא) אונ דער פראסטער פשט אין פסוק מיינט כ העיר אנשי רשע נסבו על הבית) דיא מענטשן פון שטאט ווייל זיי זענען שלעכטע מענטשן דריבער האבן זיי ב די שטוב פון לוט (ועל שהיו רשעים נקראים אנשי סדום) ווייל זיי זענען גוועןרשעים דריבער רופט מען זייא אנשי מען ווייל זאגען מענטשן רשעים, זאגט מען מענטשען פון סדום) (כמו שאמר הכתוב) וויא דר פסוק זאגט (ו רעים וחטאים) די מענטשן פון סדום זענען גוועןשלעכט אונ זינדיג: וכל העם מקצה). מען מיינט (מקצה העיר פון איין עק שטאט ביז צום אנדערין עק שטאט (שאין אחד מוחה בידם) עס איז ניט גוועןאיין מענטש וום

שפתי חכמים

לו לומר בואו אל בית עבדכם: א והא דאמר גבי אברהם לושי ועשי שגות ולא אמר מצות משרי פסח היה והיה לו לומר עוגות מצות ב אנשי רשע כלומר כברולה לומר רשעים אומר אנשי ס י״ל דאברהם לוט שתעשה מלה עשירה לפי כבוד האור

פירוש לתורת אלהים

ויעש להם משתה אונ ער הט צו זיי גמאכט אמלצייט ומצות אפה אונ ער האט גבאקען מצות דען עס איז גיוועןפסח ויאכלו אונ זייא האבען גיטאן גלייך וויא גיגעסען: (ד) טרם ישכבו זייא האבען זיך נאך ניט גילייגט ואנשי העיר אונ דיא שטאט לייט [פי׳ רש״י] אנשי סדום די מענטשן פון סדום נסבו על הבית האבען ארום גרינגלט דאס ה ועד זקן פון יונג ביז אלט כל העם מ גאר דם פאלק פון איין עק ביז אין אנדער (ה) ויקראו אל לוט אונ זיי האבן גרופן צו ל לו אונ זיי האבן גזאגט צו אים איה האנשים אליך הלילה ווא זענין דיא לייט וואס זענ

ספר הישר

עס איז געקומען איין מענטש מיט זייער אשיינע שוועסטער פון לאנד כנען. דא הט אבימלך גשיקט מען זאל זי ברענגען צו אים אונ ווי ער הט זי דר זעהן איז זיא אים זייער געפעלן הט אבימלך זיא גפרעגט וואס נהער דיר דר מענטש וואס איז מיט דיר גקומען הט שרה געענטפערט ער איז מיין ברודער. הט אבימלך צו איר געזאגט מיין לאנד איז פאר דיר ווי עס געפעלט דיר דארט זאלסטו בזעצען דיין ברודער אונ מיר וועלן אים דער הייבן גאנצן לאנד ווייל ער איז דיין ברודער. אונ אבימלך צו אברהם אונ אברהם איז גקומען פאר אים. אונ אב צו אברהם איך האב גבאטען מען זאל טאן וואס דוא אונ אלץ פון דיין שוועסטערס וועגין. אונ אז אברהם גגאנגען פון אבימלך הט מען אים נאך גטראגען די מת א

הוֹצִיאֵם אֵלֵינוּ וְנֵדְעָה אֹתָם: ו וַיֵּצֵא אֲלֵהֶם לוֹט הַפֶּתְחָה וְהַדֶּלֶת סָגַר אַחֲרָיו: ז וַיֹּאמַר אַל־נָא אַחַי תָּרֵעוּ:
ח הִנֵּה־נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ אִישׁ אוֹצִיאָה־נָּא אֶתְהֶן אֲלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כַּטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם רַק לָאֲנָשִׁים הָאֵל אַל־תַּעֲשׂוּ דָבָר כִּי־עַל־כֵּן בָּאוּ בְּצֵל קֹרָתִי:
ט וַיֹּאמְרוּ גֶּשׁ־הָלְאָה וַיֹּאמְרוּ הָאֶחָד

פקנון לְוָתָנָא
נהון: ו וּנְפַק
לוט לְתַרְעָא
אֲחַד בַּתְרוֹהִי:
בָבְעוּ כְּעַן אַחַי
ישון: ח הָא כְעַן
ין בְּנָן דִּי לָא
גְבַר אַפֵּק כְּעַן
וָתְכוֹן וְעִבִידוּ
דְתַקַּן בְּעֵינֵיכוֹן
בְרַיָּא הָאִלֵּין לָא
מִדַּעַם אֲרֵי עַל
בִּטְלַל שֵׁירוּתִי:
ו קְרַב לְהָלָא
חַד אֲתָא

רשב"ם

ם. משכב זכור. וכן בפלגש בגבעה: (ח) כי על כן. על אשר באו: (ט) גש הלאה. כדכתיב קרב אליך אל תגש בי כי קדשתיך תתקרב לצד

רש"י

ג שאפילו צדיק אחד אין בהם: (ה) ונדעה
שכב זכר ד כמו אשר לא ידעו איש (ב"ר):
כמו האלה: כי על כן באו. כי הטובה הזאת
די ה על אשר באו בצל קורתי תרגום בטלל
וס של קורה שרותא: (ט) ויאמרו גש הלאה.
ו כלומר התקרב לצדדין והתרחק ממנו וכן כל

בית יהודא

זאגן מען דארף ניט אזו טאהן (שאפילו צדיק אחד אין בהם) אפילו איין צדיק איז ניט געווען ביי זיי: (ה) ונדעה אותם. (במשכב זכר) מיר וועלן מיט זייא מזנה זיין (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק (אשר לא ידעו איש) וואס ווייסין ניט פון אמאן, זעהן מיר דר ווארט ידיעה, וויסן, מיינט מען זנות: (ח) האל. זאגט רש"י (כמו האלה) גלייך וויא עס וואלט געשטאנען „האלה" די מענטשען: וכי על כן באו. לוט האט
י מענטשן פון סדום (כי הטובה הזאת תעשו לכבודי) דיא טובה זאלט איר טאהן פון וועגן מיין כבוד (על אשר באו ווייל זיי זענען גקומן אין דעם שאטען פון מיין בעלעק ואין מיין שטוב) (תרגום בטלל שרותי) אוף בצל קורתי תרגום בטלל שרותי, (תרגום של קורה שרותא), אוף דעם ווארט קורה, טייטשט דער תרגום שרותא איז טייטש אבעלעק, בטלל איז דערטייטש אשאטען: (ט) ויאמרו גש הלאה. מען מיינט (קרב להלאה) גענען צו ומר התקרב לצדדין) גענען צו די זייטן, גיי אוועק אוף אזייט (והתרחק ממנו) אונ זאלסט דיך דערווייטערן פון

שפתי חכמים

ג ר"ל וכי אפשר דבר זה שמקום קטן כזה דהיינו מה יחזיק כל אנשי העיר ומתרץ שאין אחד מהם מוחה שלא מיחו הרי כאילו הם עלמן עשו: ד וא"ת מנ"ל לרש"י אמ"כ הנה נא לי שתי בנות וגו' משמע דגם הם היו מבקשים מתחילה בענין הזה דהיינו משכב זכר: ה (ג"א) דאל"כ וכי בשביל זה באו אצל לוט שלא יעשו להם דבר הרי לא היו נרדפים קודם לכן מאנשי סדום: ו ר"ל דלשון גש משמע שיקרב אליהם והלאה משמע שיתרחק מהם לכך מפרש קרב להלאה כלומר לך מאתנו

פירוש לתורת אלהים

י נאכט הוציאם אלינו ונדעה אותם צי זייא אונז אונ מיר וועלן בשלאפן זיי [עיין רש"י]: אלהם לוט הפתחה אונ לוט איז ארוס גגאנגן דר טיר והדלת סגר אחריו אונ די טיר האט שלאסען נאך זיך: (ז) ויאמר אונ ער האט ל נא אחי תרעו איך בעט אייך מיינע פריינד ט ניט איבלן: (ח) הנה נא לי שתי בנות אשר יש עס איז פאר האנדן צו מיר צוויי טעכטער וייסן נאך ניט פון קיין מאן זיי האבן נאך גן ניט גיהאט אוציאה נא אתהן אליכם איך א אוס ציהן צו אייך ועשו להן כטוב בעיניכם אונ טוט צוא זייא וויא עס איז וואול גיפעלן אין אייערי אויגן רק לאנשים האל אל תעשו דבר נאר צו די מאנן זאלט איר ניט טאן קיין שום זאך כי על כן באו בצל קורתי דען דיא טובה זאלט איר טאן פון מיין כבוד וועגן ווייל זייא זענען גקומן אין דעם שאטן פון מיין באלקן ווייל זיי זענען גקומן צו מיר אין הויז: (ט) ויאמרו אונ זיי האבן גזאגט גש הלאה גנעהן ווייטער גנעהן אוף אזייט אונ דר ווייטער דיך פון אונז זיי האבען אוף אים גשריגען אונ האבען גיזאגט מיר פרעגן נאך דיר ניט ווי אזו האט דיר דר פילט דיין הארץ דו זאלסט זיין אמליץ אויף

ספר הישר

גוואָרן איז אבימלך אנטשלאפן גוואָרען אוף דר שטיל שלאפן ביז אין דר פרי אונ בשעת ער איז געשלאפען ם גחלמת אז איין מלאך פון הימל איז געקומען צו אים אונ האלט איין בלוסע שווערד אין דר האנד האט ער זיך צו אים דער שראקען אונ זאגט צום מלאך וואס האב איך געזינדיגט. האט דר מלאך גענטפערט פר וואס האסטו גנומען שרה צו זיך אין שטוב

בָּא־לָגוּר וַיִּשְׁפֹּט שָׁפוֹט עַתָּה נָרַע
לְךָ מֵהֶם וַיִּפְצְרוּ בָאִישׁ בְּלוֹט מְאֹד
וַיִּגְּשׁוּ לִשְׁבֹּר הַדָּלֶת׃ י וַיִּשְׁלְחוּ
הָאֲנָשִׁים אֶת־יָדָם וַיָּבִיאוּ אֶת־לוֹט
אֲלֵיהֶם הַבָּיְתָה וְאֶת־הַדֶּלֶת סָגָרוּ׃
יא וְאֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־פֶּתַח הַבַּיִת
הִכּוּ בַּסַּנְוֵרִים מִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּלְאוּ

לְאִתּוֹתָבָא וְהָ
דָּיְנָא כְּעַן נַבְ
מִדִּילְהוֹן וְתַקִּיפ
בְלוֹט לַחֲדָא
לְמִתְבַּר דָּשָׁא׃
גֻבְרַיָּא יָת יְדֵיהוֹ
יָת לוֹט לְוָתְהוֹ
וְיָת דָּשָׁא אֲחָדוּ׃
גֻּבְרַיָּא דִּי בִתְרַ
מְחוֹ בְּשַׁבְרִירַ
וְעַד רַבָּא וּלְאִיוּ

רשב"ם

הלאה. כלומר ברח לך מאצלנו: בא לגור. לוט היה זר בסדום: נרע לך מהם. יותר מהם נעשה לך רעה: (יא) בסנורים. מכת עורון ושממון: וילאו. פירושו לא יכלו עוד למצא הפתח. לא בקשו הפתח. וכן ונלאו מצרים לשתות מים מן היאור. לא יכלו לשתות מאחר שהיה הדם וכן מוכיח לבסוף ולא יכלו לשתות ממימי היאור ובכמה מקומות ל' נלאו מכופל כמו [... אוכל. וכן והיה כי נראה כי נלאה מואב אל הבמות ובא א... ולא יוכל. וכן הנסה דבר אליך תלאה ועצור במלין מי יוכ... שנסה אותך הקב"ה ביסורים אתה נלאה. כלומר אין אתה ל...

בית יהודא

אונז (וְכֵן כָּל הָלְאָה שֶׁבְּמִקְרָא לָשׁוֹן רָחוֹק) ווא עס שטייט אין
פסוק הָלְאָה, איז דערטייטש נוייט (כְּמוֹ) וויא עס שטייט
אין פסוק זְרֵה הָלְאָה, פארשפרייט נוייט (הִנֵּה הַחֵצִי מִמְּךָ
וָהָלְאָה) די פיילן זענן פון דיר אונ ווייטר (גֶּשׁ הָלְאָה) גענגען
ווייטר (הַמְשֵׁךְ לְהַלָּן) ציה דיך ווייטר (וּדְבַר נְזִיפָה הוּא) דאס
איז אפראסטער ווארט (לֵאמֹר) צו זאגן (אֵין אָנוּ חוֹשְׁשִׁין לָךְ)
עס הארט אונז ניט פר דיר (וְדוֹמֶה לוֹ) אגלייכען צו דעם
ווארט גש, שטייט אין פסוק (קְרַב אֵלֶיךָ) גענגען צו דיר
וגייא אוועק) (אַל תִּגַּשׁ בִּי) זאלסט ניט גענגענען צו מיר
(וְכֵן גְּשָׁה לִי) איז אויך דערטייטש גענגען אוועק וגיי אוועק)
פון מיינעטוועגין (וְאֵשְׁבָה) וועל איך האבן אארט צום זיצען
(הַמְשֵׁךְ לִצְדָדִין בַּעֲבוּרִי) ציה דיך אויף אזייט פון מיינעטוועגן
(וְאֵשֵׁב אֶצְלָךְ) וועל איך זיצען געבען דיר (אַתָּה מֵלִיץ עַל
הָאוֹרְחִים) דו ווילסט ביי אונז בעטן וועגן דיא אורחים (אֵיךְ מְלָאָךְ לִבְּךָ) וויא איז האט דאס טראכטונג פ...
דיין הארץ צו בעטען פון אונז וועגן זיי, זאגט רש"י (עַל שֶׁאָמַר לָהֶם עַל הַבָּנוֹת) ווס לוט האט געזאגט צ...
זיי געבן זיינע טעכטר (אָמְרוּ לוֹ גֶּשׁ הָלְאָה) האבן זייא גזאגט צו אים גענגען ווייטר, גייא אוועק (לָשׁוֹן נַ...
רייד (וְעַל שֶׁהָיָה מֵלִיץ עַל הָאוֹרְחִים) אונ ווס לוט האט גערעט גוטע רייד וועגן דיא אורחים (אָמְרוּ לוֹ) האבן ...
צו אים (הָאֶחָד בָּא לָגוּר) איינר איז געקומען בייא אונז וואהנען (אָדָם נָכְרִי וְיְחִידִי אַתָּה בֵּינֵינוּ) דו ביזט דאך א...
אאיינציגער צווישען אונז נדו האסט דאך ביי אונז קיין פריינד אונ קיין פאמיליעז (שֶׁבָּאתָ לָגוּר) דוא וו...
ביי אונז וואהנען (וַיִּשְׁפּוֹט שָׁפוֹט) אונ דוא ביזט גווארן אשופט נאריכטער (שֶׁנַּעֲשֵׂיתָ מוֹכִיחַ אוֹתָנוּ) דו ביזט גווא א...
דו ביזט געקומען אונז מאכן פרום: נדלת. ווערט גערופן (הַסּוֹבֶבֶת לִנְעוֹל וְלִפְתּוֹחַ) דיא ברעט וואס דרייט ...
זאווייעסעם צום פארמאכען אונ עפענען הייסט דלת: (יא) ופתח. (הוּא הֶחָלָל שֶׁבּוֹ נִכְנָסִים וְיוֹצְאִים) ...
וואס מען גייט אריין אונ ארויס ווערט גרופן פתח: ובסנורים. (מַכַּת עִוָּרוֹן) די מלאכים האבן זיי בלינד געמ...

רש"י

הלאה שבמקרא לשון ריחוק כמו (במדבר י...
(ש"א כ) הנה החצי ממך והלאה. גש הלאה...
בלשון לע"ז טריט"י דמ"ם (וויכט פאן אונז)...
הוא לומר אין אנו חוששין לך ודומה לו (ישע...
אליך אל תגש בי. וכן (ישעיה מט) גשה לי ...
לצדדין בעבורי ואשב אצלך. אתה מליץ על ...
מלאך לבך. על שאמר להם על הבנות אמרו ...
לשון נחת ועל שהיה מליץ על האורחים אמ...
לגור. אדם נכרי ז יחידי אתה בינינו שבאת ...
שפוט ונעשית מוכיח ח אותנו: הדלת. ...
לנעול ולפתוח: (יא) פתח. הוא החלל שבו נכ...
בסנורים. מכת עורון: מקטן ועד גד...

שפתי חכמים

ומלא שהוא מתקרב לאותו מקום שהולך לשם: ז יחידי מדכתיב האחד. נכרי מדכתיב האחד בא לגור שהוא לשון גי...:

פירוש לתורת אלהים

דיא אורחים הָאֶחָד בָּא לָגוּר וַיִּשְׁפּוֹט שָׁפוֹט דו ביסט
אפרעמדר מענש אונ איין איינציגר ווס דו ביסט
גיקומען וואנען צווישן אונז אונ ווילסט אונז ריכטען
אונ שטראפען עַתָּה נָרַע לְךָ מֵהֶם אצונד וועלן מיר דיר
ערגר טאן איידר צו זיי וַיִּפְצְרוּ בָאִישׁ בְּלוֹט אונ זייא
האבן זיך גישטארקט אדר גשפארט אויף לוט וַיִּגְּשׁוּ
לִשְׁבֹּר הַדָּלֶת אונ זייא האבין גינגעהנט אונ האבען
גוואלט צו ברעכען די טיר: (י) וַיִּשְׁלְחוּ הָאֲ...
אונ די מלאכים האבן אום גשטרעקט ...
וַיָּבִיאוּ אֶת לוֹט אֲלֵיהֶם הַבָּיְתָה אונ זייא הא...
לוט צו זיי אין הויז וְאֶת הַדֶּלֶת סָגָרוּ אונ ד...
זיי פר שלאסן: (יא) וְאֶת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר פֶּ...
די מאנן פון סדום וואס זענן פר דר ...
הויז הִכּוּ בַּסַּנְוֵרִים האבן זיי גישלאגן מיט ...

ספר הישר

אריין דען זיא איז דם ווייב פון אברהם. אצונד זאג איך דיר אז
דו זאלסט שרה אום קערען צו אברהם אונ עס איז גווארען אין
די זעלביגע נאכט אגרוס פאר טומלונג דארט איו...
עס איז געקומן אין דר פרי איז אבימלך אויף גשט...

לַמְצֹ֥א הַפָּֽתַח׃ יב וַיֹּאמְר֨וּ הָאֲנָשִׁ֜ים
אֶל־ל֗וֹט עֹ֚ד מִֽי־לְךָ֣ פֹ֔ה חָתָן֙ וּבָנֶ֣יךָ
וּבְנֹתֶ֔יךָ וְכֹ֥ל אֲשֶׁר־לְךָ֖ בָּעִ֑יר הוֹצֵ֖א
מִן־הַמָּקֽוֹם׃ יג כִּֽי־מַשְׁחִתִ֣ים אֲנַ֔חְנוּ
אֶת־הַמָּק֖וֹם הַזֶּ֑ה כִּֽי־גָדְלָ֤ה צַעֲקָתָם֙
אֶת־פְּנֵ֣י יְהוָ֔ה וַיְשַׁלְּחֵ֥נוּ יְהוָ֖ה
לְשַׁחֲתָֽהּ׃ יד וַיֵּצֵ֨א ל֜וֹט וַיְדַבֵּ֣ר ׀ אֶל־
חֲתָנָ֣יו ׀ לֹקְחֵ֣י בְנֹתָ֗יו וַיֹּ֙אמֶר֙ ק֣וּמוּ צְּא֔וּ

וַאֲמַרוּ גֻבְרַיָּא
מַן לָךְ הָכָא
ךְ וּבְנָתָךְ וְכֹל
רְתָא אַפֵּיק מִן
אֲרֵי מְחַבְּלִין
אַתְרָא הָדֵין
את קְבַלְתְּהוֹן
וְשַׁלְּחָנָא יְיָ
יד וּנְפַק לוֹט
חַתְנוֹהִי נָסְבֵי
מַר קוּמוּ פּוּקוּ

הטורים

. בגימ' בועז רמז לבועז
) קומו לאו מן המקום .
ותיך קיימו לאו מתוך
לקו ישראל לכתות ומהם
לגות ומתו בשלפם ימי
לכלה :

רשב"ם

וחשבת בלבך ואסרת ועצור במלין מי יוכל : (יב) עוד מי לך פה . העוד לך קרובים בעיר מלבד אלו שבבית : (יג) וישלחנו. משקל דגש . ואע"פ שכל שליחות של שלוחים החוזרים כתוב בהם וישלח משקל רפי באלו כתב

רש"י

אלו בעבירה תחלה שנאמר מנער ועד זקן
ה הפורענות מהם : (יב) עוד מי לך פה .
רא מי לך עוד בעיר הזאת ט חוץ מאשתך
ת : חתן ובניך ובנותיך. אם יש לך חתן
ת הוצא מן המקום : ובניך . בני בנותיך
"א עוד מאחר שעושין נבלה כזאת מי לך
מד סניגוריא עליהם שכל הלילה היה מליץ
ות קרי ביה מי לך פה : (יד) חתניו . שתי
היו לו בעיר : לקחי בנותיו . שאותן

בית יהודא

וְעַד גָּדוֹל]. זָאגְט רַשִׁ"י (הַקְּטַנִּים הִתְחִילוּ בַּעֲבֵירָה תְּחִלָּה) דִי קְלֵיינֶע נָדִי יוּנְגֶע מֶענְטְשֶׁן] הָאבֶּן פְרִיעֶר אָנְגֶעהוֹיבֶּן זִינְדִיגֶן (שֶׁנֶּאֱמַר) וְויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (מִנַּעַר וְעַד זָקֵן) עֶס זֶענֶען גֶעקוּמֶן צוּ דִיא שְׁטוּב פוּן לוֹט פוּן יוּנְג בִּיז אַלְט, פְרִיעֶר יוּנְגֶע נָאכְדֶעם אַלְטֶערֶע (לְפִיכָךְ הִתְחִילָה הַפּוּרְעָנוּת מֵהֶם) דְרִיבֶּער הָט זִיךְ אָנְגֶעהוֹיבֶּן דִי שְׁטְרָאף פְרִיעֶר פוּן דִי יוּנְגֶע נָדִי יוּנְגֶע זָענֶען פְרִיעֶר בְּלִינְד גֶוואָרֶן נָאכְדֶעם דִי אַלְטֶערֶע]: (יב) [עוֹד מִי לְךָ פֹה]. זָאגְט רַשִׁ"י (פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא) דֶער פְּרָאסְטֶער פְּשַׁט פוּן פָּסוּק, דִי מַלְאָכִים הָאבֶּן גְזָאגְט צוּ לוֹט (מִי יֶשׁ לְךָ עוֹד בָּעִיר הַזֹּאת) וֶועמֶן נָאךְ הָאסְטוּ אִין דִי שְׁטָאט וּבְנוֹתֶיךָ שֶׁבַּבַּיִת) אוֹיסֶער דַיין וַוייבּ אוּנ דַיינֶע טֶעכְטֶער וָואס דוּ הָאסְט אִין שְׁטוּבּ : [חָתָן וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ]. ן אִם בָּנִים אִם בָּנוֹת) אוּבּ דוּא הָאסְט אִין שְׁטָאט אַאֵיידֶעם, אָדֶער זִיהְן, אָדֶער טֶעכְטֶער (הוֹצֵא מִן הַמָּקוֹם) נֶעמֶן פוּן דֶעם אָרְט : [וּבָנֶיךָ]. זָאגְט רַשִׁ"י מֶען מֵיינְט (בְּנֵי בְנוֹתֶיךָ הַנְּשׂוּאוֹת) דִיא קִינְדֶער פוּן דַיינֶע הָאבֶּן חֲתוּנָה גְהַאט, דַיינֶע אֵיינִיקְלאךְ (וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה עוֹד) דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט עוֹד מֵיינְט מֶען דִיא מַלְאָכִים צוּ לוֹט (מֵאַחַר שֶׁעוֹשִׂין נְבָלָה כָּזֹאת) אַז זֵיי טוּהֶען אַזוֹ אַשֶׁענְדְלִיכֶע זַאךְ (מִי לְךָ פִּתְחוֹן פֶּה לְלַמֵּד סַנֵּגוֹרְיָא עֲלֵיהֶן) עֶפֶענֶען אַמוֹיל צוּ בֶּעטֶן פַאר זֵיי (שֶׁכָּל הַלַּיְלָה הָיָה מֵלִיץ עֲלֵיהֶם טוֹבוֹת) וָוארוּם אַגַאנְצֶע נַאכְט הָאט לוֹט דֵייד פוּן זֵייעֶרְט וֶועגֶן (קְרִי בֵּיהּ מִי לְךָ פֶּה) מִיר זָאלֶן נִיט לֵייעֶנֶען פֹּה, נָאר פֶּה, אַמוֹיל, הָאסְטוּ נָאךְ אַמוֹיל פוּן זֵייעֶרְטְוֶועגֶן: (יד) [וְחֲתָנָיו]. זַיינֶע אֵיידִימְס, זָאגְט רַשִׁ"י (שְׁתֵּי בָנוֹת נְשׂוּאוֹת הָיוּ לוֹ בָּעִיר) לוֹט הָט גְהַאט ...זוּם צְוַויי טֶעכְטֶער וָוס הָאבֶּן חֲתוּנָה גֶעהַאט : [וְלֹקְחֵי בְנֹתָיו]. צְווֵיי חֲתָנִים וָואס הָאבֶּן בֶּעדַארְפְט חֲתוּנָה

שפתי חכמים

אין לפרש מבפנים שאין כאן טוען ונטען : ט כי עוד מי ... ידעו וחתן ובניך וגו' עם הכנוי משמע שידעו לך פי' : י ות"ת מנ"ל לרש"י דלמא בניו היו ולא בני בניו וי"ל מדכתיב חתן תחלה ואח"כ בניך ובנותיך משמע דקאי בניך ובנותיך על חתן דהיינו בנות הנשואות : כ והא דפי' לעיל שאמר לוט שרובם רשעים י"ל מתחלה אמר כן אבל אח"כ כשראה

פירוש לתורת אלהים

...ול פון קְלֵיין בִּיז גְרוֹס וַיִלְאוּ לִמְצֹא הַפָּתַח ...ן מִיד גִיוָואָרֶען צוּא גֶפִינֶן דִי טִיר : הָאֲנָשִׁים אֶל לוֹט הָאבֶּן דִי מַלְאָכִים גְזָאגְט ...ד מִי לְךָ פֹה וֶוער נָאךְ אִיז פַאר הַאנְדֶען ...ן אִין דֶער שְׁטָאט חוּץ דַיין וַוייבּ אוּנ ...טֶר וָואס זֶענֶען בַּיי דִיר אִין הוֹז [ע' רש"י] וּבְנֹתֶיךָ אוֹיבּ דוּא הָאסְט נָאךְ אֵיין ...ר אֵיין זוּהְן אָדֶער טֶעכְטֶער [עיין רש"י] וְכֹל אֲשֶׁר לְךָ בָּעִיר אוּנ אַלֶץ וָואס דוּא הָאסְט אִין שְׁטָאט הוֹצֵא מִן הַמָּקוֹם צִיא אוֹיס פוּן דֶעם אָרְט : (יג) כִּי מַשְׁחִיתִים אֲנַחְנוּ אֶת הַמָּקוֹם הַזֶּה וָוארוּם מִיר וֶועלֶן פַר דַארְבֶּן דָם דָאזִיגֶע לַאנְד כִּי גָדְלָה צַעֲקָתָם אֶת פְּנֵי יְיָ וַוייל עֶס אִיז גְרוֹס דָם גְשְׁרֵיי פוּן דִי עֲנִיִּים פַאר גָאט אוֹף דִי לַייט פוּן דֶעם אָרְט וַיְשַׁלְּחֵנוּ יְיָ לְשַׁחֲתָהּ אוּנ גָאט הָט גְשִׁיקְט אוּנְז צוּ פַר דַארְבֶּן זִיא : (יד) וַיֵּצֵא לוֹט אוּנ לוֹט אִיז אַרוֹס גִיגַאנְגֶן וַיְדַבֵּר אֶל חֲתָנָיו אוּנ עֶר

ספר הישר

שָׂרָה אִיז זִי גְקוּמֶן פַר אִים . אוּנ אַבְרָהָם אִיז אוֹיךְ ...מֶּלֶךְ אוּנ עֶר זָאגְט צוּ זֵיי וָוס אִיז דָס וָוס אִיר הָאט גְזָאגְט אַז זִיא אִיז דַיין שְׁוֶועסְטֶר אוּנ אִיךְ הָאב גְמֵיינְט אַז דָס אִיז אֱמֶת אַזוֹ הָאב אִיךְ דִי אִשָּׁה גְוואָלְט נֶעמֶן פַר אַוַוייבּ הָט אַבְרָהָם

מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־מַשְׁחִית יְהוָה
אֶת־הָעִיר וַיְהִי כִמְצַחֵק בְּעֵינֵי
חֲתָנָיו׃ טו וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה וַיָּאִיצוּ
הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם קַח
אֶת־אִשְׁתְּךָ וְאֶת־שְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ
הַנִּמְצָאֹת פֶּן־תִּסָּפֶה בַּעֲוֺן הָעִיר׃
טז וַיִּתְמַהְמָהּ ׀ וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ
וּבְיַד־אִשְׁתּוֹ וּבְיַד שְׁתֵּי בְנֹתָיו
בְּחֶמְלַת יְהוָה עָלָיו וַיֹּצִאֻהוּ וַיַּנִּחֻהוּ

אונקלו

מִן אַתְרָא הָדֵ
מְחַבֵּל יְיָ יָת קַרְתָּ
כִּמְחָיֵךְ בְּעֵינֵי חַ
טו וּכְמִסַּק צַפְ
וּדְחִיקוּ מַלְאָכַיָּ
לְמֵימָר קוּם
אִתְּתָךְ וְיָת תַּרְתֵּ
דְּאִשְׁתַּכַּחַן וּמ
עִמָּךְ דִּילְמָא תִלְ
קַרְתָּא׃ טז
וְאַתְקִיפוּ גֻּבְרַיָּ
וּבִידָא דְאִתְּתֵ
תַּרְתֵּין בְּנָתֵהּ כַּ
כַּד חָם) יְיָ עֲלוֹהִי
תו"א ויחילו פסחים לד : עז :

רשב"ם

משקל דגש. לפי שהוא שילות של השחתה כדכתיב ושן בהמות אשלח בם. ישלח בהם ערוב: (טו) וכמו השחר עלה, נכתב פסוק זה בשב

בית יהודא

הָאבֶּן מִיט זַיינֶע צְוַויי טֶעכְטֶער וָוס עֶר הָט גֶהַאט אִין שְׁטוּבּ (שֶׁאוֹתָן שֶׁבְּבַיִת אֲרוּסוֹת לָהֶם) דִי טֶעכְטֶער וָוס לוֹט הָאט גֶהַאט אִין שְׁטוּבּ זֶענֶען גֶוֶוען כַּלּוֹת צוּ זֵיי: (טו) וַיָּאִיצוּ. (כְּתַרְגּוּמוֹ) וַיָּאִיצוּ אִיז דֶערְטַייטְשׁ וִויא דֶער תַּרְגּוּם זָאגְט (וּדְחִיקוּ, מְהַרוּהוּ), זֵיי הָאבֶּן אִים גֶעאַיילְט עֶר זָאל גְשְׁווִינְט אַרוֹיסְגֵיין פוּן סְדוֹם: (הַנִּמְצָאוֹת). מֵיינְט מֶען (הַמְזוּמָּנוֹת לָךְ בַּבַּיִת לְהַצִּילָם) וָוס זֶענֶען גְרֵייט בַּיי דִיר אִין שְׁטוּבּ דוּ זָאלְסְט זֵיי (וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה יֵשׁ) עֶס זֶענֶען דָא מְדָרְשִׁים אוֹיף דֶעם וָוארְט הַנִּמְצָאוֹת (וְזֶה יִשּׁוּבוֹ שֶׁל מִקְרָא) דָאס אִיז דִיא (פְּשַׁט) פוּן פָּסוּק: (תִּסָּפֶה). (תִּהְיֶה כָּלָה) דוּא וֶועסְט זַיין פַארְלֶענְדֶט (עַד תּוֹם כָּל הַדּוֹר מְתוּרְגָּם עַד דְּסַף דָּ דִי וֶוערְטֶער תוֹם כָּל הַדּוֹר, טַייטְשְׁט דֶר תַּרְגוּם דְּסַף כָּל דָּרָא, בִּיז דֶער גַאנְצֶער דוֹר וֶועט פַארְלֶענְדֶט וֶוערֶן דֶערְטַייטְשׁ פַארְלֶענְדֶט וֶוערֶען, תִּסָּפֶה אִיז דֶערְטַייטְשׁ דוּא וֶועסְט פַארְלֶענְדֶט וֶוערֶן: (טז) וַיִּתְמַהְמָהּ).

רש"י

שבבית ל ארוסות להם: (טו) ויאיצו. כתר מהרוהו: הנמצאות. המזומנות לך בבית לה ים וזה ישובו של מקרא: תספה. תהיה כלה הדור מתורגם עד דסף כל דרא: (טז) ויתמ

שפתי חכמים

שהמלאכים רוצים להשחית היה מלין עליהם מהרש"ל: ל אבל אין לומר חתניו לוקחי בנותיו הכל אחד הוא דזה פשיטא

פירוש לתורת אלהים

הָאט גִירֶעט צוּא זַיינֶע אֵיידֶעמֶעם [עיין רש"י] וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָאט גְזָאגְט קוּמוּ שְׁטֵייט אוֹיף צְאוּ מִן הַמָּקוֹם הַזֶּה גֵייט אַרוֹס פוּן דֶעם אָרְט כִּי מַשְׁחִית יְיָ אֶת הָעִיר וָוארוּם גָאט וֶועט פַאר דַארְבֶּן דִי שְׁטָאט וַיְהִי כִמְצַחֵק בְּעֵינֵי חֲתָנָיו אוּנ עֶס אִיז גֶוֶועֶן אַזוֹי וִויא אַגְלֶעכְטֶער בַּיי זַיינִי אֵיידֶעמֶם אִין דִי אוֹגֶן: (טו) וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה אוּנ אַזוֹ וִוי דֶר מָארְגֶן שְׁטֶערֶן אִיז אוֹיף גֶגַאנְגֶען וַיָּאִיצוּ הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט לֵאמֹר הָאבֶּן גֶאַיילְט דִי מַלְאָכִים אוֹיף לוֹט אוּנ הָאבֶּן גְזָאגְט קוּם שְׁטֵייא אוֹיף קַח אֶת אִשְׁתְּךָ וְאֶת שְׁתֵּי בְנוֹתֶיךָ הַנִּמְצָאוֹת נֶעם דַיין וַוייבּ

אוּנ דַיינֶע צְוַויי טֶעכְטֶער נָואס זֵיי וֶוערֶ דִיר אִין הוֹז פֶּן תִּסָּפֶה בַּעֲוֹן הָעִיר טָאמֶר וֶו לֶענְד וֶוערֶן אִין וַוילֶן דִיא זִינְד פוּן דֶע (טז) וַיִּתְמַהְמָהּ אוּנ עֶר הָט זִיךְ פַר זָאמְ זָאל מַצִּיל זַיין דָס גוּטְס וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ אוּנ דִי מַלְאָכִים הָאבֶּן אָן גְנוּמֶן אִין זַיין אִין דֶר הַאנְד פוּן זַיין וַוייבּ וּבְיַד שְׁתֵּי בְנוֹ דִי הֶענְד פוּן זַיינֶע צְוַויי טֶעכְטֶער בְּחֶמְלַת וֵוילֶן דֶעם רַחֲמָנוּת פוּן גָאט וָוס אִיז גֶוֶו וַיּוֹצִיאֻהוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן אִים אַרוֹס גְצוֹגֶן

ספר הישר

אִים גְעֶנְפֶּרְט אִיךְ הָאבּ מוֹרָא גְהַאט צוּ זָאגֶן אַז אִיךְ בִּין אִיר מַאן אִיבֶּר דֶעם הָאבּ אִיךְ גְזָאגְט אַז אִיךְ בִּין אִיר בְּרוּדֶר. אוּנ אֲבִימֶלֶךְ הָט גְנוּמֶן שָׁאף אוּנ רִינְדֶער אוּנ קְנֶעכְט אוּנ טוֹיזְנְט שְׁטִיק זִילְבֶּער אוּנ הָט גֶעגֶעבְּן צוּ אַבְרָהָם אוּנ הָט אִים אָפּ גֶעגֶעבְּן שָׂרָה, אוּנ אֲבִימֶלֶךְ שִׁיקְט צוּ אַבְרָהָם אַזוֹי זָאגֶען. בֶּעט צוּ גָאט ב"ה אַז עֶר זָאל אָפּ טָאן פוּן אוּנְז דִיא שְׁטְרָאף. אוּנ אַבְרָהָם טוּט תְּפִלָּה צוּ גָאט ב"ה אוֹיף אֲבִימֶלֶךְ מִיט זַיינֶע קְנֶעכְט אוּנ אַלֶע דָאס זַיינִיגֶע

אוּנ גָאט ב"ה הָט צוּ גֶהֶערְט דִי תְּפִלָּה פוּן אַבְרָהָם גְשִׁיקְט אַיין רְפוּאָה: בָּעֵת אִין דֶר צַייט אַז אַבְרָהָ אִין גְרָר. הָט גָאט ב"ה גֶדֶענְקְט שָׂרָה אוּנ זִיא הָט אַבְרָהָם אוּנ אַבְרָהָם הָט אִים אַנָאמֶן גֶעגֶעבְּן יִצְחָק אִיז אַלְט גְוָוארֶן אַכְט טָאג הָט אַבְרָהָם אִים בַּשְּׁנַיִ הָט אִים גְבָּאטֶן. אוּנ אַבְרָהָם הָאט גִימַאכְט אַיין בְּשַׁעַת מֶען הָט אַנְטְוַוינְט יִצְחָק אוּנ אוֹיף דֶר קְ

וּהִי מִבָּרָא לְקַרְתָּא׃
וַהֲוָה כַּד אַפִּיקוּ יָתְהוֹן
א וַאֲמַר חוּס עַל
שָׁךְ לָא תִסְתַּכֵּי
חוֹרָךְ וְלָא תְקוּם בְּכָל
שְׁרָא לְטוּרָא אִשְׁתְּזֵיב

מִחוּץ לָעִיר׃ יז וַיְהִי כְהוֹצִיאָם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הִמָּלֵט עַל־נַפְשֶׁךָ אַל־תַּבִּיט אַחֲרֶיךָ וְאַל־תַּעֲמֹד בְּכָל־הַכִּכָּר הָהָרָה הִמָּלֵט פֶּן־תִּסָּפֶה׃

רשב"ם

יצא על הארץ ולוט בא צוערה להודיע שכל כך הסתינו לו המלאכים חבתו של אברהם: (יז) אל תביט אחריך. בשביל צער תתניך שבעיר. ועוד כי המביט אחריו מתעכב בדרך. גם שלא להסתכל במלאכים ובמעשיהם שלא לצורך כדכתיב מות נמות כי אלהים ראינו. וכן ביעקב כי ראיתי אלהים

רש"י

את ם ממונו: ויחזיקו. (ב"ר) א' מהם היה שליח לו וחבירו להפוך את סדום לכך נאמר ויאמר המלט ולא ויאמרו: (יז) המלט על נפשך. דייך להציל נפשות תחוס על הממון: אל תביט אחריך. אתה הרשעת ם ב ובזכות אברהם אתה ם ניצול אינך כדאי לראות פרענותם ואתה ניצול: בכל הככר. ככר הירדן: ההרה לט. אצל אברהם ברח שהוא יושב בהר שנאמר ויעתק ההרה. ואף עכשיו היה יושב שם שנאמר אל המקום היה שם אהלו בתחלה ואע"פ שכתוב ויאהל אברם וגו' ים הרבה היו לו ונמשכו עד חברון. המלט לשון השמטה כל המלטה שבמקרא אשמוצי"ר (ענטשליפפען) כלעז וכן עיה סו) והמליטה זכר שנשמט העובר מן הרחם (תהלים

בית יהודא

פַאַרְזָאמְט (כְּדֵי לְהַצִּיל אֶת מָמוֹנוֹ) עֶר זָאל רֶעטְטִין זַיין גֶעלְט׃ וַיַּחֲזִיקוּ. דִי מַלְאָכִים הָאבֶּן אָנְגֶענוּמֶן דִיא הֶענְט פוּן לוֹט מִיט זַיין וַוייבּ אוּנ זַיינֶע טֶעכְטֶער. זָאגְט רַשִׁ"י (אֶחָד מֵהֶם הָיָה שָׁלִיחַ לְהַצִּילוֹ) אַיין מַלְאָךְ אִיז גְוֶוען גֶעשִׁיקְט צוּ רֶעטְטִין לוֹט (וַחֲבֵרוֹ לַהֲפוֹךְ אֶת סְדוֹם) דֶר אַנְדֶערֶער מַלְאָךְ אִיז גְוֶוען גֶעשִׁיקְט צוּ פַארְקֶערִין סְדוֹם (לְכָךְ נֶאֱמַר) דְרִיבֶּער זָאגְט דֶר פָּסוּק (וַיֹּאמֶר הִמָּלֵט) עֶר הָט גְזָאגְט וַאיינֶער הָט גְזָאגְט צוּ לוֹט אַנְטְלוֹיף אוּנ רֶעטְטֶע דַיין לֶעבֶּן (וְלֹא נֶאֱמַר וַיֹּאמְרוּ) אוּנ דֶר פָּסוּק זָאגְט נִיט זַיי הָאבֶּן גְזָאגְט׃ (יז) וְהִמָּלֵט עַל נַפְשֶׁךָ. דֶר מַלְאָךְ הָט גְזָאגְט צוּ לוֹט (דַיֶּיךָ לְהַצִּיל נְפָשׁוֹת) גֶענוּג פַר דִיר דוּ וֶועסְט רֶעטִין דַיינֶע מֶענְטְשֶׁן (אַל תָּחוּס עַל הַמָּמוֹן) עֶס זָאל דִיר נִיט זַיין אַשְׁאד דָאס גֶעלְט׃ וְאַל תַּבִּיט אַחֲרֶיךָ. זָאלְסְט נִיט קוּקְען אוּנְטֶער דִיר (אַתָּה הִרְשַׁעְתָּ עִמָּהֶם) דוּ

סְט גֶעזִינְדִיגְט מִיט זֵיי צוּזַאמֶען (וּבִזְכוּת אַבְרָהָם אַתָּה נִצּוֹל) אוּנ דוּא וֶוערְסְט גֶערֶעטֶעט אִין דֶעם זְכוּת פוּן אַבְרָהָם (אֵינְךָ אִי לִרְאוֹת בְּפּוּרְעָנִיּוֹתָם וְאַתָּה נִצּוֹל) דוּ בִּיזְט נִיט וֶוערְט צוּא זֶעהְן וִויא זֵיי וֶוערֶן גֶעשְׁטְרָאפְט אוּנ דוּ וֶוערְסְט גֶערֶעטֶעט׃ הַכִּכָּר) אוּף דֶעם גַאנְצֶן פְּלַאץ (כִּכַּר הַיַּרְדֵּן) אוּף דֶעם פְּלַאץ וָואס נֶעבֶּן יַרְדֵּן׃ וְהָהָרָה הִמָּלֵט). צוּם בַּארְג אַנְטְלוֹיף אַבְרָהָם בְּרַח) אַנְטְלוֹיף צוּא אַבְרָהָם (שֶׁהוּא יוֹשֵׁב בָּהָר) עֶר וואוֹהְנְט אוּף דֶעם בַּארְג (שֶׁנֶּאֱמַר) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק תֵּק מִשָּׁם הָהָרָה) עֶר הָט אוֹיסְגֶערִיסֶען וְאָפְּגֶערוּקְט) זַיין גֶעצֶעלְט פוּן דָארְטִין אוּנ הָאט אִים גְטְרָאגִין בִּיז צוּם בַּארְג עַכְשָׁיו הָיָה יוֹשֵׁב שָׁם) עֶר הָאט אִיצְט אוֹיךְ גֶעווּאהְנְט נֶעבֶּן בַּארְג (שֶׁנֶּאֱמַר) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (אֶל הַמָּקוֹם ר הָיָה שָׁם אָהֳלוֹ בַּתְּחִלָּה) וֶוען אַבְרָהָם אִיז גֶעקוּמֶען פוּן מִצְרַיִם) אִיז עֶר גֶעגַאנְגֶען צוּ דֶעם אָרְט וָוס דָארְטִין אִיז שְׁטַאנֶען זַיין גֶעצֶעלְט אִין אָנְהֵייבּ וֶוען עֶר אִיז גֶעקוּמֶען אִין כְּנַעַן, זָאגְט רַשִׁ"י (אַף עַל פִּי שֶׁכָּתוּב וַיֶּאֱהַל אַבְרָם וגו') אִין פָּסוּק שְׁטֵייט אַבְרָם הָאט גֶעמַאכְט גֶעצֶעלְטִין בִּיז חֶבְרוֹן, (אֳהָלִים הַרְבֵּה הָיוּ לוֹ וְנִמְשְׁכוּ עַד חֶבְרוֹן) עֶר הָט גְהַאט גֶעצֶעלְטִין אוּנ זֵיי הָאבֶּן זִיךְ גֶעצוֹיגִין בִּיז חֶבְרוֹן, אָבֶּער גֶעווּאהְנְט הָאט אַבְרָהָם גֶעבֶּן בַּארְג׃ וְהִמָּלֵט). (לְשׁוֹן הַשְׁמָטָה) רוּקְען וּפוּן דֶעם אָרְט) (וְכֵן כָּל אִמָּלְטָה שֶׁבַּמִּקְרָא) ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דֶר וָוארְט הַמְלָטָה מֵיינְט מֶען אָפְּרוּקְעֶ, פוּן נֶם אָרְט (וְכֵן וְהִמְלִיטָה זָכָר) מֵיינְט מֶען (שֶׁנִּשְׁמַט הָעוּבָּר מִן הָרֶחֶם) דֶם קִינְד הָאט זִיךְ אַרוֹיסְגֶערוּקְט פוּן דִי מוּטֶערְס בּוֹיךְ

שפתי חכמים

אי לקחו כגותיו ולמה היה לריך לכתוב: מ כמו שפרש"י בעלמו ומוך גבי המלט על נפשך: נ וא"ת והא לעיל מיניה כתיב פן תספה ין העיר משמע שלא הרשיע עמהם. (מהרמ"ש) ולק"מ דה"ק תספה בעון העיר אם תאחר בעיר עמהם ולזה לא יועיל זכות ברהם דהא אפילו זכות של לדיק עלמו אינו מועיל לזה כדמלינו ל פחות מעשרה לדיקים לא ביקש כו' להליל כל העיר בשבילם ספו בעון העיר כיון שנשארו עמהם ומ"ש רש"י ובזכות אברהם אתה ול ר"ל שתהיה נחשב כאילו לא הרשעת עמהם וכאילו אין אתה אוי לעונש בשביל עלמך ולכך תלא מפה ואתה ניצול אבל אם תאחר ניר אללם אפשר שתספה עמהם בעון העיר ולא יועיל לזה זכות ברהם. ועי"ל דלמ"ש רש"י הכא אינך כדאי לראות כו' ממילא לק"מ דלפ"ז לעיל נמי ה"ק פן תספה בעון העיר לפי שאינך כדאי לראות בפורענותם וא"כ תהיה נענש אם תאחר בעיר כמו שאירע לאשתו וק"ל: ס מקשים העולם הא פרש"י גבי ויזכור אלהים את אברהם שזכר ללוט שהיה יודע ששרה אשתו כו' וא"כ היה מלי לפרש משום האי טעמא ניצול שהוא זכות עלמו וקשה נמי למה הזהירו שלא יביט אחוריו. [מהרמ"ש] וי"ל דאי לאו זכות אברהם שהיה לדיק גדול כ"כ שהוא כדאי להליל את לוט ממיתה מדה כנגד מדה שהלילו לוט מן המיתה במה שלא גילה כו' לא היה לוט כדאי להנצל מתוך ההפיכה בשביל טובה זו אילו עשה טובה זו לאדם אחר שאינו לדיק גדול כ"כ כאברהם וא"כ תלוי זכותו בטובה זו בזכות אברהם דוקא וז"ש ויזכור אלהים את אברהם דהל"ל את לוט לפי פרש"י הנ"ל אלא כדפרישית

פירוש לתורת אלהים

ציר אוּנ זֵיי הָאבֶּן אִים גְלָאזְט פוּן אוֹסֶן ווֵיינִיג פוּן ר שְׁטָאט׃ (יז) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶוען כְּהוֹצִיאָם אֹתָם הַחוּצָה אַז זֵיי הָאבֶּן זֵיי אַרוֹס גְצוֹגֶן אוּף דֶער גַאס אמֶר הָט גְזָאגְט דֶר מַלְאָךְ וָוס אִיז גְשִׁיקְט גְוֶוארֶן מַצִּיל צוּ זַיין לוֹט הִמָּלֵט עַל נַפְשֶׁךָ מַאךְ אַנְטְרִינֶען דַיין לַייבּ גֶנוּג פוּן דַיינְט וֶועגֶן צוּ מַצִּיל זַיין נְפָשׁוֹת דוּ זָאלְסְט נִיט חַס הָאבֶּן אוּף קֵיין גֶעלְד אַל תַּבִּיט אַחֲרֶיךָ דוּ זָאלְסְט נִיט אַבְּלִיק גֶעבֶּן אִינְטֶער זִיךְ וְאַל תַּעֲמוֹד בְּכָל הַכִּכָּר אוּנ דוּ זָאלְסְט דִיךְ נִיט שְׁטֶעלֶן אִין גַאנְצֶען פְּלַץ הָהָרָה הִמָּלֵט צוּם בַּארְג וֶוער אַנְטְרִינְגֶן

ספר הישר

שֵׁם וְעֵבֶר אוּנ גְרוֹסֶע שְׂרָרוֹת אִיךְ אֲבִימֶלֶךְ אוּנ פִּיכוֹל אוּנ הָאבֶּן גֶעגֶסֶען אוּנ גֶעטְרוּנְקֶען אוּנ הָאבֶּען זִיךְ גֶפְרֵייט אִין דֶעם טָאג וָוס זֶען הָט אַנְטְוֵוינְט יִצְחָק. אוּן תֶּרַח דֶר פָאטֶער פוּן אַבְרָהָם אוּנ זַיין בְּרוּדֶער נָחוֹר זֶענֶען גְקוּמֶען פוּן חָרָן חוּץ וָוס זֵיי הָאבֶּן זִיךְ גֶפְרֵייט בְּשַׁעַת זֵיי הָאבֶּן גְהֶערְט עֶס אִיז גְבוֹרֶען אַיין זוּהְן צוּ אַבְרָהָם פוּן זַיין וַוייבּ שָׂרָה. זֶענֶען זֵיי אַצוּנְד גְקוּמֶען צוּ אַבְרָהָם אוּנ הָאבֶּען

גגעסן

יח וַיֹּאמֶר לוֹט אֲלֵהֶם אַל־נָא אֲדֹנָי׃
יט הִנֵּה־נָא מָצָא עַבְדְּךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וַתַּגְדֵּל חַסְדְּךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחֲיוֹת אֶת־נַפְשִׁי וְאָנֹכִי לֹא אוּכַל לְהִמָּלֵט הָהָרָה פֶּן־תִּדְבָּקַנִי הָרָעָה וָמַתִּי׃
כ הִנֵּה־נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרֹבָה

תר"א ויאמר לוט אלהם לה: הנה נא שבועות לה: הנה נא הגיר שבת י׃

דִּלְמָא תִלְקֵי׃ יח וַאֲ[illegible] לוֹט לְהוֹן בְּבָעוּ [illegible] רִבּוֹנִי (נ"י יְיָ)׃ יט הָא כְ[illegible] אַשְׁכַּח עַבְדָּךְ רַחֲ[illegible] קֳדָמָךְ וְאַסְגֵּיתָא טִיבוּ[illegible] דִּי עֲבַדְתָּ עִמִּי לְקַיָּ[illegible] יָת נַפְשִׁי וַאֲנָא לֵית אֲ[illegible] יָכִיל לְאִשְׁתֵּזָבָא לְטוּ[illegible] דִּלְמָא תְּעַרְעִנַּנִי בִּישָׁ[illegible] וְאֵימוּת׃ כ הָא כְעַן קַרְ[illegible] הֲדָא קְרִיבָא לְמֵעַ[illegible]

בית יהודא

(כְּצִפּוֹר נִמְלְטָה) וְויא אַפֿויגֶל הָט זִיךְ אַרויסְגֶערוּקְט פֿוּן אִיר שְׁטַייג (לֹא יָכְלוּ מַלֵּט מַשָּׂא) זֵיי הָאבֶּן נִיט גֶקֶענְט אַרויסְרוּקֶען וַארוֹיסְגֶעבֶּן) פֿוּן זִיךְ דִי מַשָּׂא (לְהַשְׁכִּית מַשָּׂא הָרֵעַי שֶׁבְּנִקְבֵיהֶם) זֵיי הָאבֶּ נִיט גֶקֶענְט אַרויסְרוּקִין וַארוֹיסְגֶעבֶּן) פֿוּן זִיךְ דִיא מַשָּׂא מִיסְט וָוס אִין זֵייעֶרֶע בַּייכֶער וְלֶעבֶּער]: (יח) וַאל נָא אֲדֹנָי. זָאגְט רַשִׁ"י (רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ שֶׁשֵּׁם זֶה קוֹדֶשׁ) דִּי רַבָּנִן זָאגֶן דֶר וָוארְט "אֲדֹנָי" אִיז הֵיילִיג, לוֹט הָאט גֶבֶּעטֶן צוּ הקב"ה (שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ לְהַחֲיוֹת אֶת נַפְשִׁי) וָוארוּם לוֹט הָט גְזָאגְט דוּ הָאסְט גֶטָאהֶן מִיט מִיר חֶסֶד מִיךְ צוּ לָאזִין לֶעבֶּן (כִּי יֵשׁ בְּיָדוֹ לְהָמִית וּלְהַחֲיוֹת) הָט לוֹט גֶרֶעט צוּ הקב"ה וָואס עֶר קֶען טוֹיט מַאכֶען אַמֶענְטְשֶׁן אוּנ קֶען אִים לֶעבֶּעדִיג מַאכִין (וְתַרְגּוּמוֹ בְּבָעוּ כְּעַן ה') דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט אוֹיךְ עֶר הָט אִיצְט גֶעבֶּעטֶען צוּ הקב"ה: וַאל נָאן. לוֹט הָאט גֶעזָאגְט צוּ דִיא מַלְאָכִים (אַל תֹּאמְרוּ אֵלַי לְהִמָּלֵט הָהָרָה) אִיר זָאלְט נִיט זָאגֶען צוּא מִיר אִיךְ זָאל אַנְטְלָיפֶען בִּיז בַּארְג (נָא לָשׁוֹן בַּקָּשָׁה) נָא אִיז דֶערְטַייטְשְׁ אִיךְ בֶּעהְט: (יט) [פֶּן תִּדְבָּקַנִי הָרָעָה]. לוֹט הָאט גֶעזָאגְט צוּ דִיא מַלְאָכִים (כְּשֶׁהָיִיתִי אֵצֶל אַנְשֵׁי סְדוֹם) וָוען אִיךְ בִּין גִיוֶוען נֶעבִּין דִיא מֶענְטְשִׁין פֿוּן סְדוֹם (הָיָה הקב"ה רוֹאֶה מַעֲשַׂי וּמַעֲשֵׂי בְּנֵי הָ[illegible]) הָט הקב"ה גִזֶעהֶן מַיינֶע מַעֲשִׂים אוּנ דִיא מַעֲשִׂים פֿוּן דִיא מֶענְטְשִׁין פֿוּן סְדוֹם (וְהָיִיתִי נִרְאֶה צַדִּיק) בִּין אִיךְ גֶעזֶעהֶן גְוו[illegible] אַצַדִּיק (וּכְדַאי לְהִנָּצֵל) אוּנ בִּין גִיוֶוען וֶוערְט צוּא גֶערֶעטֶעט וֶוערֶן (וּכְשֶׁאָבוֹא אֵצֶל צַדִּיק אֲנִי רָשָׁע) אוּנ אַז אִיךְ וֶועל צוּא אַצַדִּיק [צוּ אַבְרָהָם] וֶועל אִיךְ גֶערֶעכוּנְט וֶוערֶן אַרָשָׁע (וְכֵן אָמְרָה הַצָּרְפִית לְאֵלִיָּהוּ) דִיא אִשָּׁה פֿוּן צָרְפַת הָאט גֶעזָאגְט צוּ אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא (כִּי בָאתָ אֵלַי לְהַזְכִּיר עֲוֹנִי) דוּא בִּיזְט גֶעקוּמֶען צוּ מִיר הקב"ה זָאל דֶערְמַאנֶען מַיינֶע זִינְד (עַד בָּאתָ אֶצְלִי) אַיידֶער דוּ בִּיזְט גֶעקוּמֶען צוּא מִיר (הָיָה הקב"ה רוֹאֶה מַעֲשַׂי וּמַעֲשֵׂי עַמִּי) הָאט הקב"ה גֶזֶעהֶן מַיינֶע מַעֲשִׂים דִי מַעֲשִׂים פֿוּן מַיין פָאלְק (וַאֲנִי צַדֶּקֶת בֵּינֵיהֶם) בִּין אִיךְ גְוֶוען אַצַדֶּקֶת צְווִישֶׁן זֵיי (וּמִשֶּׁבָּאתָ אֶצְלִי) אוּנ וָויא דוּ בִּיזְט גֶקוּמֶען צוּ[illegible] (לְפִי מַעֲשֶׂיךָ אֲנִי רְשָׁעָה) נָאךְ דַיינֶע מַעֲשִׂים בִּין אִיךְ אַרְשָׁעַת: (כ) וְהָעִיר וגו'. דִי שְׁטָאט אִיז נָאנְט (קְרוֹבָה יְשִׁיבָתָהּ) עֶס אִיז נָאנְט[illegible]

רש"י

קכד) כלפור נמלטה (ישעיה מו) ולא יכלו מלט להשמיט משא הרעי שבנקביהם: (יח) אל נא אד[ני] (שבועות לה) רבותינו אמרו שם זה קדש ע[illegible] שנאמ[ר] להחיות את נפשי מי שיש בידו להמית ולהחיות ותר[גומו] בבעו כען ה': אל נא. אל נא תאמר אלי להמלט הה[רה] נא. לשון בקשה: (יט) פן תדבקני הרעה. כשה[ייתי] אצל אנשי סדום היה הקב"ה רואה מעשי ומעשי בני ה[עיר] והייתי נראה לדיק וכדאי פ להנצל וכשאבא אצל לדיק כרשע. וכן אמרה הצרפית לאליהו (מ"א יז) כי באת להזכיר את עוני עד שלא באת אצלי היה הקב"ה [רואה] מעשי ומעשי עמי ואני לדקת ביניהם ומשבאת אצלי מעשיך אני רשעה: (כ) העיר הזאת קרובה. (שבת [illegible]

שפתי חכמים

וק"ל: ע [מהרמ"ש]ולפ"ז לריך לומר כדפירש"י אח"כ אל נא אל תאמר אלי כו' נא לשון בקשה. ור"ל דסכינא חריפא פסקיה להאי קרא וה"פ ויאמר לוט אליהם אל ור"ל אל תאמר אלי וכו' ואח"כ מתחיל תפלתו להקב"ה וה"פ נא ה' הנה מלא עבדך וגו' להחיות כבעי וזהו שכתב רש"י נא ל' בקשה ר"ל במלת נא מתחיל בקשתו וכמ"ש קודש זה ותרגומו בבעו כו' ר"ל בבעו הוא תרגום של נא לשון בקשה ולכך מהפך רש"י הסדר לפרש תחילה מלת אדני שהוא קודש שהוא מאוחר בפסוק ואח"כ אל נא שהם מוקדמים בפסוק אלא כדפירש רש"י שבא לומר מאחר שרבותינו אמרו שם זה קדש כו' לכן צ"ל שמלת אל נא מחולקים ואל פירושו אל תאמר אלי כו' ונא לשון בקשה וד[illegible] פ [נח"י] ואע"ג דלעיל פירש אתה הרשעת עמהם ובזכות א[illegible] אתה ניצול י"ל שהאמת הוא כן אבל לוט טעה בזה והיה סבור ש[illegible] עלמו הוא ניצול והא דפי' הרב בסמוך אף כל העיר אציל [illegible] לאו למימר בזכותך אלא כדי שתנצל אתה ומ"מ הכל בזכות אב[רהם] [מהרמ"ש] אבל קשה איך טעה לוט והא כבר שמע ממלאך א[illegible] לפי שהרשעת כו' ואתה ניצול בזכות אברהם כו' אלא י"ל דל[illegible] הללתו ממהפכת סדום קאמר אלא על שאר הזמן שדר בסדום [illegible] שהיה כדאי להנצל מעונש על מעשיו בהיותו נחשב לדיק כנגדם [illegible]

פירוש לתורת אלהים

צוּ אַבְרָהָם וָוס עֶר זִיצְט אוֹיף דֶעם בַּארְג פֶּן תִּסָּפֶה טָאמֶר וֶועסְטוּ פַר לֶענְד וֶוערֶן: (יח) וַיֹּאמֶר לוֹט אֲלֵיהֶם הָט לוֹט צוּ זֵיי גְזָאגְט אַל נָא אֲדֹנָי אִיךְ בֶּעט דִיךְ מַיין הַאר דוּ זָאלְסְט מִיר נִיט הֵייסֶן אַנְטְרִינֶען צוּם בַּארְג: (יט) הִנֵּה נָא מָצָא עַבְדְּךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ הַיינְט הָט גִיפוּנֶען דַיין קְנֶעכְט חֵן אִין דַיינֶע אוֹגִין וַתַּגְדֵּל חַסְדְּךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי אוּנ דוּ הָאסְט גְגְרֵייסְט דַיין חֶסֶד וָוס דוּ הָא[סְט] גֶטָאן מִיט מִיר לְהַחֲיוֹת אֶת נַפְשִׁי צוּ לָאזֶן לֶעבֶּן מַיין [illegible] וְאָנֹכִי לֹא אוּכַל לְהִמָּלֵט הָהָרָה אוּנ אִיךְ קֶען נִיט אַנְטְ[לָיפֶען] צוּם בַּארְג פֶּן תִּדְבָּקַנִי הָרָעָה וָמַתִּי טָאמֶער וֶועט [illegible] בַּהֶעפְטִין דָס בֵּייז אוּנ אִיךְ וֶועל שְׁטַארְבֶּן [פ' [illegible]] (כ) הִנֵּה נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרוֹבָה לָנוּס שָׁמָּה דִיא דָא[illegible]

ספר הישר

גֶעסֶען אוּנ גֶטְרוּנְקֶען אוֹיף דֶער סְעוּדָה וָוס אַבְרָהָם הָט גֶמַאכְט. אִין דֶער צַייט אַז יִצְחָק אִיז אַלְט גְוֶוען אֵיין יָאר אִיז גֶשְׁטָארְבֶּען דֶער זוּהֶן פֿוּן רְעוּ. אוּנ יִשְׁמָעֵאל אִיז אִין דֶער צַייט אַלְט [illegible] פֿערְצִין יָאר. אוּנ יִשְׁמָעֵאל לֶער נָם זִיךְ אַרוּם גֵיין מִיט פֵייל[illegible]

וְהִיא זְעֵירָא
זַב כְּעַן תַּמָּן הֲלָא
א הִיא וְתִתְקַיַּם
: כא וַאֲמַר לֵהּ הָא

לָנ֥וּס שָׁ֖מָּה וְהִ֣וא מִצְעָ֑ר אִמָּ֣לְטָ֥ה נָּ֨א שָׁ֜מָּה הֲלֹ֥א מִצְעָ֛ר הִ֖וא וּתְחִ֥י נַפְשִֽׁי׃ רביעי כא וַיֹּ֣אמֶר אֵלָ֔יו הִנֵּ֗ה

המלטה נא שמה שם :

רשב"ם

פנים אל פנים ותנצל נפשי : (כ) הלא מצער היא. ועמה מועטים ויכול אתה להניחה עכשיו שאין בה רוב הוטאים:

רש"י

ישיבתה נתיישבה מקרוב לפיכך לא נתמלאה סאתה
מה היא קריבתה מדור הפלגה שנתפלגו האנשים
להתיישב איש איש במקומו והיא היתה בשנת מות
ס ועד כאן נ"ב שנה שפלג מת בשנת מ"ח לאברהם
לג חי אחרי הולידו את רעו ר"ט שנה לא מהם ל"ב
שרוג ומשרוג עד שנולד נחור ל' הרי ס"ב ומנחור עד
תרח כ"ט הרי צ"א ומשם עד שנולד אברהם ע' הרי
תן להם מ"ח הרי ר"ט ואותה שנה היתה שנת הפלגה
רבה סדום היה אברהם בן צ"ט שנה הרי מדור
עד כאן נ"ב צ שנה וצוער איחרה ישיבתה אחרי
סדום וחברותיה שנה אחת הוא שנאמר אמלטה נא.
מטריא נ"א : הלא מצער היא. והלא עונותיה
ויכול אתה להניחה : ותחי נפשי. בה זה מדרשו
של מקרא הלא עיר קטנה היא ואנשים בה מעט

בית יהודא

בְּעֶזִיצוּנְג (נִתְיַישְׁבָה מִקָּרוֹב) עֶס אִיז נָאנְט (נִיט לַאנְג) וְוִי זִיא
אִיז בַּזֶעצְט גִיוָוארֶן (לְפִיכָךְ לֹא נִתְמַלְּאָה סָאתָהּ עֲדַיִין) דְרִיבֶּער
אִיז נָאךְ נִיט פוּהל גִיוָוארֶן אִיר מָאס מִיט זִינְד (וּמַה הִיא
קְרִיבָתָהּ) וָוס אִיז אִיר נָאנְטְקַייט (מִדּוֹר הַפְּלָגָה שֶׁנִּתְפַּלְּגוּ הָאֲנָשִׁים
וְהִתְחִילוּ לְהִתְיַישֵּׁב אִישׁ אִישׁ בִּמְקוֹמוֹ) פוּן דֶעם דוֹר הַפְּלָגָה וָוס
הָאבֶּן גְמַאכְט דֶעם טָארֶם] אוּנ דִי מֶענְטְשִׁין זֶענֶען צוּטֵיילְט
גֶעוָוארֶען אוֹיף דִי גַאנְצֶע וֶועלְט, אוּנ יֶעדֶערֶער הָאט זִיךְ
בַּזֶעצְט אוֹיף זַיין אָרְט (וְהִיא הָיְתָה בִּשְׁנַת מוֹת פֶּלֶג) אוּנ סְדוֹם
אִיז בַּזֶעצְט גִיוָוארֶען מִיט מֶענְטְשֶׁן אִין דֶעם יָאהְר וָוס פֶּלֶג
אִיז גִישְׁטָארְבִּין (וּמִשָּׁם עַד כַּאן נ"ב שָׁנָה) אוּנ פוּן דִי צַייט וָוס
פֶּלֶג אִיז גִישְׁטָארְבֶּן בִּיז סְדוֹם אִיז פַרְקֶערְט גִוָוארֶן אִיז גִוֶועןְ
צְוַויי אוּנ פוּפְצִיג יָאר (שֶׁפֶּלֶג מֵת בִּשְׁנַת מ"ח לְאַבְרָהָם) וָוארוּם
פֶּלֶג אִיז גִישְׁטָארְבֶּן וֶוען אַבְרָהָם אִיז אַלְט גִיוֶוען אַכְט אוּנ
פֶערְצִיג יָאר (כֵּיצַד) וִוי אַזוֹי (פֶּלֶג חַי אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת רְעוּ)
פֶּלֶג הָט גֶעלֶעבְּט נָאכְדֶעם וִוי עֶר הָט גִיבָּארֶן זַיין זוּהְן רְעוּ
וְתֵשַׁע שָׁנִים) צְוַוייא הוּנְדֶערְט מִיט נַיין יָאר (צֵא מֵהֶם ל"ב כְּשֶׁנּוֹלַד שְׂרוּג) נֶעם אַרָאפּ פוּן זַייא צְוַוייא אוּנ דְרַייסִיג
וֶוען שְׂרוּג אִיז גִיבָּארֶען גְוָוארֶן (וּמִשְּׂרוּג עַד שֶׁנּוֹלַד נָחוֹר שְׁלֹשִׁים שָׁנָה) אוּנ פוּן שְׂרוּג בִּיז נָחוֹר אִיז גִיבָּארֶן גְוָוארֶן אִיז
דְרַייסִיג יָאהְר (הֲרֵי ס"ב) אִיז צְוַויי אוּנ זֶעכְצִיג יָאהְר (וּמִנָּחוֹר עַד שֶׁנּוֹלַד תֶּרַח) אוּנ פוּן נָחוֹר בִּיז תֶּרַח אִיז גִיבָּארֶען
(כ"ט) אִיז גִוֶוען נַיין אוּנ צְוָואנְצִיג יָאר (הֲרֵי צ"א) אִיז אֵיין אוּנ נַיינְצִיג יָאהְר (וּמִשָּׁם עַד שֶׁנּוֹלַד אַבְרָהָם שִׁבְעִים) אוּנ
בִּיז אַבְרָהָם אִיז גִיבָּארֶן גְוָוארֶן אִיז גִיוֶוען זִיבֶּעצִיג יָאר (הֲרֵי קס"א) אִיז הוּנְדֶערְט אֵיין אוּנ זֶעכְצִיג יָאר (תֵּן לָהֶם
מ"ח) אַכְט אוּנ פֶערְצִיג צוּ דִי הוּנְדֶערְט אֵיין אוּנ זֶעכְצִיג (הֲרֵי ר"ט) אִיז צְוַויי הוּנְדֶערְט נַיין יָאר (וְאוֹתָהּ שָׁנָה הָיְתָה שְׁנַת
הַפְּלָגָה) אוּנ אִין דֶעם יָאר זֶענֶען דִי מֶענְטְשֶׁן צוּטֵיילְט גְוָוארֶן אוֹיף דִיא גַאנְצֶע וֶועלְט (וּכְשֶׁנֶּחֶרְבָה סְדוֹם) וֶוען סְדוֹם אִיז חָרֵב
גִיוָוארֶן (הָיָה אַבְרָהָם בֶּן צ"ט שָׁנָה) אִיז אַבְרָהָם אַלְט גְוֶוען נַיין אוּנ נַיינְצִיג יָאהְר (הֲרֵי מִדּוֹר הַפְּלָגָה עַד כַּאן נ"ב שָׁנָה) אִיז פוּן
הַפְּלָגָה בִּיז סְדוֹם אִיז חָרֵב גְוָוארֶען צְוַוייא אוּנ פוּפְצִיג יָאהְר (וְצוֹעַר אִיחֲרָה יְשִׁיבָתָהּ אַחַר יְשִׁיבַת סְדוֹם וַחֲבְרוֹתֶיהָ שָׁנָה
אַחַת) אוּנ צוֹעַר אִיז מִיט אֵיין יָאהְר שְׁפֶּעטֶר בַּאזֶעצְט גְוָוארֶן וִוי סְדוֹם אוּנ עֲמוֹרָה אַדְמָה אוּנ צְבוֹיִם (שֶׁנֶּאֱמַר) וִויא עֶס
שְׁטֵייט אִין פָּסוּק לוֹט הָאט גְזָאגְט אִמָּלְטָה נָא (נָא בְּגִימַטְרִיָּא חֲמִשִּׁים וְאַחַת) דֶר וָוארְט נָא בַּטְרֶעפְט אֵיין אוּנ פוּפְצִיג : וַהֲלֹא
מִצְעָר הִיא). זִיא אִיז וֶוענִיג (וּנְג) (וַהֲלֹא עֲוֹנוֹתֶיהָ מוּעָטִין) זֶענֶען אִירֶע זִינְד וֶוענִיג (וְיָכוֹל אַתָּה לְהַנִיחָהּ) קֶענְסְטוּ זִיא לָאזֶען
לֶעבֶּען : וּתְחִי נַפְשִׁי. (בָּהּ) , וֶועל אִיךְ קֶענֶען לֶעבֶּען אִין דִי שְׁטָאט (זֶהוּ מִדְרָשׁוֹ) אַזוֹ זָאגְט דֶר מִדְרָשׁ (וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא)
אִין דֶר פְּשַׁט אִין פָּסוּק (הֲלֹא עִיר קְטַנָּה הִיא) צוֹעַר אִיז אַקְלֵיינֶע שְׁטָאט (וַאֲנָשִׁים בָּהּ מְעַט) מֶענְטְשֶׁן זֶענֶען אִין אִיר וֶוענִיג (אֵין

שפתי חכמים

מנ"ל לרש"י דכשאר מקומות היה ישיבתן נ"ב שנה דלמא
שנים הנותינו מלבנות אחר הפלגה. [מהרמ"ש] ולק"מ דהא
תחלת דבור וז"ל ומה היא קריבתה מדור הפלגה שנתפלגו
והתחילו להתיישב איש איש במקומו כו' ומשם וע"כ נ"ב
הרי שרש"י עצמו פי' הוכחתו דכשנתפלגו האנשים תיכף
לבנות ולהתיישב איש איש במקומו וכן הדעת נותנת באמת
רצו לבנות העיר והמגדל להתיישב שם ואחר כך כשנפוצו
על פני כל הארץ ויחדלו לבנות המגדל באו כ"א במקומו
שם. אבל מאמלטה נא גי' נ"א אין הוכחה כלל שאינו פשוטו
רק רמז בעלמא לסיוע וכן מוכח מל' רש"י הרי מדור
כו' ואח"כ אמר הוא שנאמר אמלטה נא וגו' נא בגי' נ"א

וכן מבואר בפירש"י ותוספות בפ"ק דשבת וגם בעין יעקב כתב שם
וכן פירש"י בתורה ודלא כמנחת יהודה: ק הרא"ם הקשה לא
ידעתי איך יתוקן קושיית רבותינו שהקשו הא קחזי לה והלא כל
עלמן של רבותינו ז"ל שהוליאו מפשוטו אינו אלא מפני קושיא זו
כדמפרש בפ"ק דשבת [ממ"ש] לק"מ דפשוטו של מקרא שמפרש
רש"י הוא אסיפא דקרא הלא מלער היא ולא אתחלת הפסוק הנה
וגו' קרובה וגו' והיא מלער וה"פ הנה העיר הזאת קרובה וגו'
ודאי נ"ל כמדרשו ישיבתה קרובה. והיא מלער ר"ל עונותיה מועטים
וכו' אבל הלא מלער דסיפא דקרא שפירש"י תחלה גם כן על פי
מדרשו וז"ש אח"כ ופשוטו של מקרא ר"ל מלער השני יכול להיות
כפשוטו עיר קטנה אין לך להקפיד כו' ומה שהוכרח רש"י להביא

פירוש לתורת אלהים

ט אִיז נָאהְנְט צוּא אַנְטְלוֹפֶען וְהִיא מִצְעָר אוּנ
וֶוינְצִיג אִמָּלְטָה נָּא שָׁמָּה לָאז מִיךְ אַהִין אַנְטְלוֹפֶען
צְעָר הִיא זִי אִיז וֶוייניג דָס אִיז אַקְלֵיין שְׁטֶעטִיל
וויינֶג לַייט זֶענִין דְרִינֶן גְהֶערְסְט נִיט מַקְפִּיד
זַיין אַז דוּא וֶועסְט דָאס אִיבֶּר לָאזֶען אוּנ נִיט פַאר
דַארְבֶּן אוּנ לָאז בְּלַייבֶּן לֶעבֶּן מַיין נֶפֶשׁ דְרִינֶן[ע' רש"י]:
(כא) וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָט דֶר מַלְאָךְ גְזָאגְט צוּ אִים הִנֵּה
נָשָׂאתִי פָנֶיךָ אִיךְ הָאבּ פַאר טְרָאגֶן דַיין פָּנִים צוּ דֶר

ספר הישר

אוּנ אַז יִצְחָק אִיז אַלְט גְוֶוען פִינְף יָאר אִיז עֶר גִיזֶעסֶען
טִיר פוּן גְצֶעלְט אִיז גְקוּמֶען יִשְׁמָעֵאל אוּנ הָט זִיךְ גְזֶעצְט
יִצְחָק אוּנ הָט גְנוּמֶען דֶעם בּוֹגֶען מִיט דֶער פַייל אוּנ הָאט
שִׁיסֶן יִצְחָק. אוּנ וִוי שָׂרָה הָט דָס דֶר זֶעהְן הָט זִי גְשִׁיקְט
רוּפֶן אַבְרָהָם אוּנ זָאגְט צוּ אִים פַר טְרַייבּ דִי דִינְסְט מִיט אִיר זוּן
דֶען אַזוֹ אוּנ אַזוֹ הָט עֶר גְוָואלְט טָאן צוּ אוּנְזֶר זוּן. אוּנ אַבְרָהָם
הָט צוּ גְהֶערְט דִי רֵייד פוּן שָׂרָה. אוּנ תֵּיכֶף וִוי אַבְרָהָם אִיז אוֹיף
גְשְׁטַאנֶען אִין דֶער פְרִי הָט עֶר גְנוּמֶען צְוֶועלְף לַאבִּין בְּרוֹיט אוּנ

נָשָׂאתִי פָנֶיךָ גַּם לַדָּבָר הַזֶּה לְבִלְתִּי
הָפְכִּי אֶת־הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ׃
כב מַהֵר הִמָּלֵט שָׁמָּה כִּי לֹא אוּכַל
לַעֲשׂוֹת דָּבָר עַד־בֹּאֲךָ שָׁמָּה עַל־
כֵּן קָרָא שֵׁם־הָעִיר צוֹעַר׃ כג הַשֶּׁמֶשׁ
יָצָא עַל־הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צֹעֲרָה׃
כד וַיהוָה הִמְטִיר עַל־סְדֹם וְעַל־

אונקלוס

נְסֵיבִית אַפָּךְ אַף לְפִתְגָ...
הָדֵין בְּדִיל דְּ...
לְמֶהְפַּךְ יָת קַרְ...
דְּבְעֵיתָא עֲלַהּ: כב אִ...
לְאִשְׁתְּזָבָא תַּמָּן אֲרֵי
אִכּוּל לְמֶעְבַּד פִּתְגָמָא...
מֵיתָךְ לְתַמָּן עַל כֵּן ...
שְׁמָא דְקַרְתָּא צוֹעַ...
כג שִׁמְשָׁא נְפַק עַל אַ...
וְלוֹט עַל לְצוֹעַר: כ...
אַמְטַר עַל סְדוֹם ...

תו"א וה' המטיר סנהדרין לח קד

רשב"ם

(כד) וה' המטיר. המלאך גבריאל: מאת ה'. שכינה ממש. וכן הוא בב"ר

בעל הטורים

(כג) השמש יצא וגו'. הפסוק מתחיל ב' א' ומסיים בס"א מלמד ב...

בית יהודא

(אין) לך להקפיד אם תניחנה) עם דאַרף בײַ דיר ניט זײַן אַזוי אַגרויסע זאַך אַז דו זאָלסט די שטאָט לאָזן (ותחי נפשי בה) און איך וועל לעבען אין איר: (כא) וגם לדבר הזה). איך וועל די זאַך אויך טאָן (לא דייך שאתה ניצול) גיט גענוג פאַר דיר וואָס דו ווערסט גערעטעט (אלא אף כל העיר אציל בגללך) נאָר אַפילו די גאַנצע שטאָט צוער וועל איך רעטען פון דײַנעטוועגען: (הפכי). זאָגט רש"י מען מיינט (הופך אני) גלייך ווי עס וואָלט געשטאַנען לבלתי הופך אני, איך זאָל ניט פאַרקערען (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (עד בואי) ביז איך וועל קומען (אחרי רואי) נאָכדעם ווי איך האָב געזעהן (כדי דברי בו) ווען איך רייד פון אים: (כב) כי לא אוכל לעשות). זאָגט רש"י (זה עונשן של מלאכים) דאָס איז דער שטראָף פון די מ... (על שאמרו כי משחיתים אנחנו) ווייל זייא האָבען געזאָגט מיר וועלען פאַרדאַרבען (ותלו הדבר בעצמן) האָבען זיי אָנגעה... די זאַך אויף זיך, גלייך ווי זייא טוען דאָס מיט זייער ווילען און מיט זייער כח (לפיכך לא זזו משם) דריבער האָבען ... ניט אַוועק געריהרט פון דאָרטען (עד שהוזקקו לומר) ביז זיי זענען געוואָרען גענייט צו זאָגען (שאין הדבר ברשותן) ... זאַך איז ניט אין זייער כח און ניט אין זייער ווילען: וכי לא אוכל). זאָגט רש"י (לשון יחיד), איך קען ניט זאָגט... (מכאן אתה למד) פון דאַנען לערנסטו (שהאחד הופך) איין מלאך האָט פאַרקערט דיא פיר שטעט (והאחד מציל) א... מלאך האָט גערעטעט לוט (שאין שני מלאכים נשלחים לדבר אחד) צוויי מלאכים ווערען ניט געשיקט צו איין זאַ... כן קרא שם העיר צוער). דריבער האָט ער גערופען דעם נאָמען פון דיא שטאָט צוער (ע"ש והיא מצער) ווייל זיא איז ... מענטשען און קליין: (כד) וה' המטיר). זאָגט רש"י (כל מקום שנאמר וה') וואו עס שטייט וה', מיט ואו"ו (הוא ובי...

רש"י

אין לך להקפיד אם תניחנה ותחי נפשי בה: (כא) גם ל... הזה. לא דייך שאתה ניצול אלא אף כל העיר אציל ב... הפכי. הופך אני ר כמו עד בואי אחרי רואי מדי ... בו (ירמיה לא): (כב) כי לא אוכל לעשות. זהו עונ... מלאכים על שאמרו כי משחיתים אנחנו ותלו הדבר ... לפיכך לא זזו משם עד שהוזקקו לומר שאין הדבר בר... כי לא אוכל. לשון יחיד מכאן אתה למד שהאחד ... והאחד מציל ש שאין שני מלאכים נשלחים לדבר ... על כן קרא שם העיר צוער. על שם ת והיא מ... (כד) וה' המטיר. כל מקום שנאמר וה' הוא ובית א...

שפתי חכמים

פשוטו של מקרא על סיפיה דקרא דהא ע"כ צ"ל דרישא דקרא הוא לפי מדרשו כנ"ל י"ל שנראה שלפי מדרשו קשה הלא מלער השני כפול הוא דל"ל לומר שני פעמים שעונותיה מועטים לכך הביא פשוטו שהלא מלער פירוש עיר קטנה: ר [ממ"ש] שלא תטעה לפרש הופך אותי שזה ג"כ פי' אחד על מדבר בעדו אבל לא יתכן כאן: ש אבל מדלעיל דכתיב ויאמר המלט על נפשך ולא כתיב ויאמרו אין ראיה דלמא בהצלה לא היה אלא אחד אבל בהפ... שניהם יחדיו: ת כלומר דע"כ אותיה מלער קאי ולא אדסמי... א כלומר בית דינו וה' הסכימו לדבר זה וא"ת למה הקדי... קודם ה'. [מהרמ"ש] ולק"מ דהב"ד לא נכתב בהדיא ב... נרמז באות וי"ו דוה' וא"כ איך אפשר לקיים ה' קודם הב"... א' ואין להקשות למה לא מפרש ג"כ לעיל גבי וה' אמר ...

פירוש לתורת אלהים

זאַך אויך איך טו דיר די זאַך אויך צו ליב לבלתי הפכי את העיר אשר דברת איך זאָל ניט פאַרקערען די שטאָט וואָס דו האָסט גזאָגט און ניט גינוג וואָס דו וועסט ניצול ווערען וועל איך נאָך אפילו מציל זיין די גאַנצע שטאָט פון דיינעט וועגען: (כב) מהר אייל המלט שמה ווער אַנטרינען דאָרטען אַנטלויף געה אהין כי לא אוכל לעשות דבר עד בואך שמה וואָרום איך קען ניט טוען קיין שום זאַך ביז דו וועסט ... אהין על כן דרום ווייל לוט האָט גזאָגט (והיא ... קרא שם העיר צוער האָט מען גירופען דעם נ... פון דער שטאָט צוער: (כג) השמש יצא על האר... אז דיא זונן איז אויף גגאַנגען אויף דער ... ולוט בא צוערה און לוט איז גיקומען אין צוער: (כ... המטיר און גאָט האָט גמאַכט רעגענען אויף ...

ספר הישר

איין לאָגיל וואַסער און גיט דס צו הגר און שיקט זי מיט ישמעאל אַוועק. און הגר איז מיט ישמעאל אַוועק גגאַנגען אין דר מדבר ...בין און האָט זיך בזעצט אין מדבר פאַרן. און דער נאָך איז גיגאַנגען הגר מיט ישמעאל קיין מצרים און האָבען זיך בזעצט און הגר האָט גנומען צו איר זוהן ישמעאל אַ ווייב ... גהייסן מריבה און מריבה גווינט פיר זוהן און איין טאָכ...

עֲמוֹרָה גָּפְרֵיתָא וְאֶשָּׁתָא מִן קֳדָם יְיָ מִן שְׁמַיָּא׃

עֲמֹרָה גָּפְרִית וָאֵשׁ מֵאֵת יְהוָה מִן־

רש"י

המטיר על סדום. בעלות השחר ב כמו שנאמר וכמו השחר עלה שעה שהלבנה עומדת ברקיע עם החמה לפי שהיו מהם עובדין לחמה ומהם ללבנה אמר הקב"ה אם אפרע מהם ביום ג יהיו עובדי לבנה אומרים אילו היה בלילה כשהלבנה מושלת לא היינו חרבין ואם אפרע מהם בלילה יהיו עובדי החמה אומרים אילו היה ביום כשהחמה מושלת לא היינו חרבים לכך כתיב וכמו השחר עלה ונפרע מהם בשעה שהחמה והלבנה מושלים: המטיר וגו' גפרית ואש. בתחלה מטר ד ונעשה גפרית ואש (מכילתא בשלח): מאת ה'. דרך המקראות לדבר כן כמו נשי למך ולא אמר נשיי. וכן אמר דוד (מ"א א) קחו עמכם את עבדי אדוניכם ולא אמר מעבדי וכן אחשורוש בשם המלך ולא אמר בשמי אף כאן אמר מאת ה' ולא אמר מאתו: מן השמים. והוא שאמר הכתוב (איוב לו) כי בם ידין עמים וגו' כשבא ליסר הבריות מביא עליהם אש מן השמים כמו שעשה לסדום וכשבא להוריד המן מן השמים (שמות טז) הנני ממטיר לכם

בית יהודא

הָט דִי זַאךְ גְּטָאן הקב"ה מִיט זַיין בֵּית דִין׃ וַהֲמְטִיר עַל סְדוֹם. (כְּעֲ"ות הַשַּׁחַר) וָוען דֶער מָארְגֶענְשְׁטֶערְן אִיז אוֹיפְגֶעגַאנְגֶען הָאט אָנְגֶהוֹבְּן רֶעגֶענֶען אוֹיף סְדוֹם, (ווי אִין פָּסוּק שְׁטֵייט (וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה) ווי דֶער מָארְגֶענְשְׁטֶערְן אִיז אוֹיפְגֶעגַאנְגֶען (שָׁעָה שֶׁהַלְּבָנָה עוֹמֶדֶת בָּרָקִיעַ עִם הַחַמָּה) דָם אִיז אַזוֹ אַצַייט וָואס דִיא לְבָנָה צוּזַאמֶען מִיט דִי זוּנְן וֶוערְן גְזֶעהְן אוֹיף דֶעם הִימֶל (לְפִי שֶׁהָיוּ מֵהֶם עוֹבְדִים לַחַמָּה) וַוייל פִיל פוּן זֵייא הָאבֶּען גֶעדִינְט צוּ דִי זוּנְן (וּמֵהֶם לַלְּבָנָה) אוּנ פִיל פוּן זֵיי הָאבְּן גֶעדִינְט צוּא דִי לְבָנָה (אָמַר הקב"ה) הָאט הקב"ה גֶעזָאגְט (אִם אֶפָּרַע מֵהֶם בַּיּוֹם) אוֹיבּ אִיךְ וֶועל זֵיי שְׁטְרָאפֶן בַּיי טָאג (יִהְיוּ עוֹבְדֵי לְבָנָה אוֹמְרִים) דִי וָואס דִינֶען צוּא דִיא לְבָנָה וֶועלְן זָאגְן (אִילוּ הָיְתָה בַּלַּיְלָה שֶׁהַלְּבָנָה מוֹשֶׁלֶת) וֶוען דָם וָואלְט גִיוֶוען בַּיי נַאכְט וֶוען דִי לְבָנָה גֶעוֶועלְטִיגְט (לֹא הָיִינוּ חֲרֵבִין) וָואלְטֶן מִיר נִיט חָרֵב גֶעוָוארֶען (וְאִם אֶפָּרַע מֵהֶם בַּלַּיְלָה) אוּנ אוֹיבּ אִיךְ וֶועל זֵיי שְׁטְרָאפֶן בַּיי נַאכְט (יִהְיוּ עוֹבְדֵי הַחַמָּה אוֹמְרִים) דִי וָואס דִינֶען צוּ דִי זוּנְן וֶועלֶן זָאגְן (אִילוּ הָיָה בַּיּוֹם כְּשֶׁהַחַמָּה מוֹשֶׁלֶת) וֶוען דָם וָואלְט גִיוֶוען בַּיי טָאג וֶוען דִיא זוּנְן גֶעוֶועלְטִיגְט (לֹא הָיִינוּ חֲרֵבִין) וָואלְטֶן מִיר נִיט חָרֵב גֶעוָוארֶען (לְכָךְ כְּתִיב וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה) דֶרִיבֶּער שְׁטֵייט אִין פָּסוּק הקב"ה הָאט אָנְגֶעהוֹבְּן מַאכְן רֶעגֶענֶען וֶוען דֶער מָארְגֶענְשְׁטֶערְן אִיז אוֹיפְגֶעגַאנְגֶען (וְנִפְרַע מֵהֶם) אוּנ הקב"ה אִיז פוּן זֵיי גֶעצָאהֶלְט גֶעוָוארֶען (בְּשָׁעָה שֶׁהַחַמָּה וְהַלְּבָנָה מוֹשְׁלִים) אִין דִיא צַייט וֶוען דִיא זוּנְן אוּנ דִיא לְבָנָה זֶענֶען גְזֶעהְן גֶעוָוארֶען אִין הִימֶעל׃ וַהֲמְטִיר וגו' גָּפְרִית וָאֵשׁ. זָאגְט רַשִׁ"י (בַּתְּחִלָּה מָטָר) אִין אָנְהֵייבּ אִיז גֶעגַאנְגֶען רֶעגְן, טָאמֶר וֶועלֶן זֵיי טָאהְן תְּשׁוּבָה, אַז זֵיי הָאבֶּען קֵיין תְּשׁוּבָה גֶעטָאן (וְנַעֲשָׂה גָּפְרִית וָאֵשׁ) אִיז גִיוָוארֶען שְׁוֶועבֶל אוּנ פַייעֶר׃ וּמֵאֵת ה'. הָארְט רַשִׁ"י אַז עֶם שְׁטֵייט וַה' הַמְטִיר, גָאט הָט גֶעמַאכְט רֶעגֶענֶען, צוּא וָואס שְׁטֵייט נָאךְ אַמָאל מֵאֵת ה', פוּן גָאט, עֶם דַארְף שְׁטֵיין אִין פָּסוּק וַה' הִמְטִיר עַל סְדוֹם וְעַל עֲמוֹרָה גָּפְרִית וָאֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם, אָדֶער מֵאִתּוֹ, פוּן אִים, דֶרִיבֶּער זָאגְט רַשִׁ"י (דֶּרֶךְ הַמִּקְרָאוֹת לְדַבֵּר כֵּן) דֶער שְׁטֵייגֶער פוּן דִי פְּסוּקִים אִיז זֵיי זָאלֶן אַזוֹ רֵיידְן (כְּמוֹ) ווי עֶם שְׁטֵייט אִין פָּסוּק לֶמֶךְ הָט גֶעזָאגְט נְשֵׁי לֶמֶךְ, דִי ווייבֶּער פוּן לֶמֶךְ (וְלֹא אָמַר נָשַׁיי) אוּנ לֶמֶךְ הָאט נִיט גֶעזָאגְט נָשַׁי, מַיינֶע ווייבֶּער (וְכֵן אָמַר דָוִד) דָוִד הַמֶּלֶךְ הָאט אוֹךְ אַזוֹ גֶערֶעט, דָוִד הָט גֶעזָאגְט צוּא נָתָן הַנָּבִיא אוּנ בְּנָיָהוּ בֶּן יְהוֹיָדָע (קְחוּ עִמָּכֶם אֶת עַבְדֵי אֲדוֹנֵיכֶם) גֶעמְט מִיט אַייךְ דִי קְנֶעכְט פוּן אַייעֶר הֶערְר (וְלֹא אָמַר מֵעֲבָדַי) אוּנ עֶר הָאט נִיט גֶעזָאגְט גֶעמְט פוּן מַיינֶע קְנֶעכְט (וְכֵן אָמַר אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ) אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הָאט אוֹיךְ אַזוֹ גֶעזָאגְט שְׁרַייבְּט אוֹיף דִי יוּדִין (בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ) אִין נָאמֶען פוּן מֶלֶךְ (וְלֹא אָמַר בִּשְׁמִי) אוּנ עֶר הָט נִיט גִיזָאגְט שְׁרַייבְּט אִין מַיין נָאמֶען (אַף כָּאן) דָא אִיז אוֹךְ אַזוֹ (אָמַר מֵאֵת ה') גָאט הָאט גֶעזָאגְט דָאס שְׁוֶועבֶּיל אוּנ פֶּעךְ אִיז גֶעגַאנְגֶען פוּן גָאט (וְלֹא אָמַר מֵאִתִּי) אוּנ עֶר הָט נִיט גֶעזָאגְט עֶם אִיז גֶעגַאנְגֶען פוּן מִיר׃ וּמִן הַשָּׁמָיִם. פוּן הִימֶל, זָאגְט רַשִׁ"י (וְהוּא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב) דָם אִיז וָואס דֶער פָּסוּק זָאגְט (כִּי בָם יָדִין עַמִּים) מִיט זֵייא מִיט דִיא הִימְלֶען מִשְׁפָּט הקב"ה דִיא פֶעלְקֶער (כְּשֶׁבָּא לְיַסֵּר אֶת הַבְּרִיּוֹת) וֶוען הקב"ה קוּמְט שְׁטְרָאפֶען דִי מֶענְטְשֶׁן (מֵבִיא עֲלֵיהֶם אֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם) בְּרֵיינְגְט עֶר אוֹיף זֵיי אַפַייעֶר פוּן הִימֶל (כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לִסְדוֹם) ווי עֶר הָאט גְטָאן צוּ סְדוֹם (וּכְשֶׁבָּא לְהוֹרִיד הַמָּן) אוּנ וֶוען הקב"ה אִיז גֶעקוּמֶען גֶעבִּין מָן צוּ דִיא יוּדִין (מִן הַשָּׁמַיִם) אִיז אוֹךְ גִיוֶוען פוּן הִימֶל. ווי עֶם שְׁטֵייט אִין פָּסוּק

שפתי חכמים

אני מאכריהם וכן לקמן גבי וה' פקד את שרה והרא"ם נתן טעם לכולם ע"ש כאורך. [מהרמ"ש] ולק"מ דכ"מ שנאמר וה' הוא וב"ד ר"ל כשאינו נמשך אשלפניו דוקא דאל"כ הל"ל הפעולה קודם ה' כשהוא תחלת דיבור וענין כגון הכא וימטר ה' ולא וה' המטיר דמשמעותו אמלע ענין והרי הוא כאמת תחלת ענין לכך צ"ל לרמז בו הוא וב"ד אבל וה' אמר המכסה היא וי"ו החבור נמשך אשלפניו ויקומו משם וגו' שהלכו להשחית ועי"כ וה' אמר המכסה וגו' כפירש"י שם אני נתתי וכו' עד ולא אודיע להב וכו' וכן וה' פקד וגו' פירש"י סמך פרשה זו לכאן ללמד כל המבקש וכו' ש"מ דרש"י פירש וי"ו של וה' פקד להורות שנמשך למעלה אבל הכא לא נמשך אשלפניו כלל אדרבה כתיב השמש יצא וגו' ואח"כ המטיר וגו' וכאמת שמטיר קודם שילא השמש כמ"ש וכמו השחר עלה וגו' ופירש"י בזמן שהחמה ולבנה שולטים וכו' ודו"ק: ב כלומר דוה' המטיר לא קאי אקרא שלפניו השמש יצא על הארץ ולוט בא צוערה ואח"כ כשבא לצוער המטיר אלא ה"ק וה' המטיר כלומר כבר קודם שבא לוט לצוער אלא מעלות השחר קודם שילא השמש על הארץ: ג וקשה והלא כולם יהיו נשחתים ומה יכולים לדבר וי"ל דהקב"ה היה רוצה להראות שאע"פ שלא יהיה להם פתחון פה אפ"ה לא יחזרו בתשובה מהרש"ל. [מהרמ"ש] לק"מ דר"ל עובדי חמה ולבנה שבשאר מקומות יאמרו כן ולא עובדי חמה ולבנה שבסדום שנשחתים והא דפירש"י לא היינו חריבין דמשמע שאותן שבסדום יאמרו כן על עצמן י"ל דגם על אותן שבשאר מקומות שייך לשון זה כאלו מדברים על עצמן ע"ד ויחד יתרו נעשה בשרו חדודין: ד דקשה לרש"י למה כתיב המטיר ולא כתיב השליך. [מהרמ"ש] ק"ל המטיר וגו' דברים סותרים זה

פירוש לתורת אלהים

אוּנ אוֹיף עֲמוֹרָה גָּפְרִית וָאֵשׁ מֵאֵת יְיָ שְׁוֶועבִּיל אוּנ פַייעֶר פוּן גָאט מִן הַשָּׁמָיִם פוּן דֶעם הִימֶעל

ספר הישר

דֶעם אִיז יִשְׁמָעֵאל גְּגַאנְגֶען מִיט זַיין מוּטֶער אוּנ וַוייבּ אוּנ קִינְדֶער אִין דֶר מִדְבָּר אַרַיין אוּנ הָאבֶּן זִיךְ דָארְט נִמַאכְט גְצֶעלְטֶן אוּנ זֶענִין דָארְט גִוֶועסֶן אַיין לַאנְגֶע צַייט. אוּנ גָאט ב"ה הָט גְהָאלְפֶען צוּא יִשְׁמָעֵאל אוּנ עֶר הָט גְהַאט פִיל שָׁאף אוּנ רִינְדֶער אִין זְכוּת פוּן זַיין פָאטֶער אַבְרָהָם. אִין פִיל טֶעג אַרוּם הָט אַבְרָהָם גְזָאגְט צוּ זַיין וַוייבּ שָׂרָה אִיךְ וֶועל גֵיין זִיךְ זֶעהְן מִיט מַיין זוּהְן יִשְׁמָעֵאל דֶען אִיךְ הָאבּ אִים שׁוֹן פִיל טֶעג נִיט גְזֶעהְן. אוּנ אַבְרָהָם זָאטִילְט אָן אַיין קֶעמִיל אוּנ גֵייט אִין דֶר מִדְבָּר צוּ זוּכֶן זַיין זוּן יִשְׁמָעֵאל. אוּנ אַבְרָהָם אִיז גְפָארֶן אוּנ אִיז גְקוּמֶען צוּם גְצֶעלְט פוּן יִשְׁמָעֵאל אוּם הָאלְבֶּען טָאג. אוּנ יִשְׁמָעֵאל מִיט זַיין מוּטֶער הָגָר זֶענֶען נִיט גֶוֶוען אִין דֶר הַיים. נָאר יִשְׁמָעֵאלְ'ס וַוייבּ מִיט דִי קִינְדֶער זֶענֶען יָא גְוֶוען אִין דֶר הַיים. הָט אַבְרָהָם זִי גְפְרֶעגְט ווּי אִיז יִשְׁמָעֵאל גְגַאנְגֶען

הַשָּׁמָיִם׃ כה וַיַּהֲפֹךְ אֶת־הֶעָרִים הָאֵל
וְאֵת כָּל־הַכִּכָּר וְאֵת כָּל־יֹשְׁבֵי
הֶעָרִים וְצֶמַח הָאֲדָמָה׃ כו וַתַּבֵּט
אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח׃
כז וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר אֶל־
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־עָמַד שָׁם אֶת־פְּנֵי
יְהוָה׃ כח וַיַּשְׁקֵף עַל־פְּנֵי סְדֹם וַעֲמֹרָה

אונקלוס

כה וַהֲפַךְ יָת קִרְוַיָּא הָאִלֵּין
וְיָת כָּל מֵישְׁרָא וְיָת כָּל
יָתְבֵי קִרְוַיָּא וְצִמְחָא
דְּאַרְעָא׃ כו וְאִסְתְּכִיאַת
אִתְּתֵהּ מִבַּתְרוֹהִי וַהֲוָת
קָמָא דִמְלְחָא׃ כז וְאַקְדִּים
אַבְרָהָם בְּצַפְרָא לְאַתְרָא
דְּשַׁמֵּשׁ תַּמָּן בִּצְלוֹ קֳדָם
יְיָ׃ כח וְאִסְתְּכִי עַל אַפֵּי
סְדוֹם וַעֲמוֹרָה וְעַל כָּל

תולדות אהרן

ויהפך את מגילה פו׃ ותבט ברכות כד׃ וישכם ברכות ו׃ יומא כח׃

רשב"ם

בתנחומא׃ (כח) וישקף. לדעת אם נמצא שם עשרה וניצולו אם לאו׃

בעל הטורים

ילין קודם שילא השמש׃ (כו) (ותבט) אשתו. בגימטריא זית עירית׃

בית יהודא

הקב"ה הט גזאגט (הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמָיִם) איך וועל מאכן רעגענען צו אייך ברויט פון הימעל׃ (כה) וַיַּהֲפֹךְ אֶת הֶעָרִים וגו׳. זאגט רש"י (אַרְבָּעָה הֶעָרוֹת יוֹשְׁבוֹת בְּסֶלַע אֶחָד) די פיר שטעט זענען געוועזן געבאהט אויף איין שטיין (וְהָפַךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה) האט דער מלאך אומגעקערט דעם שטיין פון אויבן אויף אונטן זענען אלע געהרגעט געווארן (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס איז געזאגט אין פסוק (בַּחַלָּמִישׁ שָׁלַח יָדוֹ וגו׳) דר מלאך הט אויסגעצויגן זיין האנט אונ האט אנגענומען דעם שטיין אונ האט אים איבער געקערט׃ (כו) וַתַּבֵּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו. זאגט רש"י (מֵאַחֲרָיו שֶׁל לוֹט) דס ווייב פון לוט האט געקוקט פון אינטער לוט צו זעהן וואס איז געווארן מיט סדום (וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח) איז זיא געווארן אשטיק זאלץ, זאגט רש"י (בַּמֶּלַח חָטְאָה) מיט זאלץ האט זיא געזינדיגט (וּבְמֶלַח לָקְתָה) אונ מיט זאלץ איז זיא געשטראפט געווארן (אָמַר לָהּ תְּנִי מְעַט מֶלַח לָאוֹרְחִים הַלָּלוּ) לוט הט געזאגט צוא זיין ווייב גיב אביסעל זאלץ צו דיא געסט (אָמְרָה לוֹ) הט דאס ווייב גזאגט צו לוט (אַף הַמִּנְהָג הָרַע הַזֶּה אַתָּה בָּא לְהַנְהִיג בְּמָקוֹם הַזֶּה) אפילו דעם שלעכטען מנהג ווילסטו אויך איינפירען אויף דעם ארט וועס איז ניט געניג פאר דיר וואס דוא האסט איינגעפירט אשלעכטען מנהג אין סדום מען זאל געבען עסין צו פרעמדע מענטשען אין סדום, ווילסטו נאך מען זאל דיא פרעמדע

רש"י

להם מן השמים׃ (כה) ויהפוך את הערים וגו׳. ארבעתן יושבות בסלע אחד והפכן מלמעלה למטה שנאמר (איוב כח) בחלמיש שלח ידו וגו׳׃ (כו) ותבט אשתו מאחריו. מאחריו של לוט׃ ותהי נציב מלח. (ב"ר) במלח חטאה ובמלח לקתה אמר לה תני מעט מלח לאורחים הללו א"ל אף המנהג הרע הזה אתה בא להנהיג במקום הזה׃

שפתי חכמים

את זה דגפרית אינו מטר ל"פ כתנאה וכו׳׃ ה דק"ל למה לא כתיב מאחריה אלא ה"פ כשהיתה מאחריו היתה מבטת. ומהרש"ל פירש

ליקוטים על התורה

(כו) וַתַּבֵּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח, דער ספר מעשי ה׳ שרייבט די מענטשען וואס גייען אין דר מדבר וואס דארטן איז קיין ערד נאר זאמד, אז עס קומט אשטארקער ווינט אונ ער הייבט אויף דעם זאמד אין דערהייך אז דר זאמד געפינט אהויכע זאך שיט זיך דר זאמד אויף די זאך ביז עס ווערט אהויכר בארג זאמד, אונ אזו ווערן פארשיט מיט דעם זאמד די רייזענדר וואס גייען אין דר מדבר, אונ זיי שטארבן אונטער דעם זאמד, דריבר נעמן די רייזענדער אין דר מדבר מיט זיך פיל שטעקינס הויכע אונ זיי שטעקין אריין דיא שטעקינס אין דעם זאמד, הייבט אן דער זאמד פאלן אויף די שטעקינס ווערט אויף דיא שטעקינס בערגער זאמד, דערנוייל אנטלופען זיי אונ ווערן געראטעוועט, מיר זעהן אויך דס זעלביגע ווען עס שנייט הייבט אן דר שנייא פאלן אויף אמענטש קען אויף אים ווערען אבארג שנייא אשווערער ער זאל אים ניט קענען אראפ ווארפן פון זיך, דיא תורה זאגט אין סדרה נצבים עס איז געפאלן פון הימעל אויף דיא פיר שטעט ארעגין מיט שוועבל אונ זאלץ, דיא גמרא זאגט דיא זאלץ פון סדום מאכט בלינד דיא אויגען, דריבר הט דער מלאך גזאגט צו לוט צווייא זאכן דו זאלסט דיך ניט שטעלן אויף דעם פלאץ, זאלסט נאר לופן, אונ זאלסט ניט קוקען אינטער זיך מיט דעם פנים צו סדום, קוקען זאל ער ניט טאמער וועט ארופשפריצען אטראפען פון

פירוש לתורת אלהים

(כה) וַיַּהֲפֹךְ אֶת הֶעָרִים הָאֵל אונ ער האט פר קערט דיא אלע שטעט וְאֵת כָּל הַכִּכָּר אונ גאר דעם פלוין וְאֵת כָּל יוֹשְׁבֵי הֶעָרִים אונ אלע די זיצר פון די שטעט וְצֶמַח הָאֲדָמָה אונ דאס שפראצונג פון דער ערד׃ (כו) וַתַּבֵּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו אונ דאס ווייב פון לוט הט אבליק געגעבן פון אינטער אים פון אינטער לוט וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח אונ זי איז גווארן אשטאנד זאלץ [עי׳ רש"י]׃ (כז) וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר אונ ער האט זיך גיפעדערט אברהם אין דר פרי אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם אֶת פְּנֵי יְיָ צו דעם ארט וואס ער איז דארטן גשטאנען פאר גאט׃ (כח) וַיַּשְׁקֵף עַל פְּנֵי סְדוֹם וַעֲמוֹרָה אונ ער האט

ספר הישר

גבאנגען הט זיא געענטפערט ער איז גגאנגען אין פעלד אריין חיות שיסן. אונ אברהם איז גיזעסען אויף דעם קעמעל דען ער האט געשווארן צו זיין ווייב שרה אז ער זאל נים אראפ גיין פון קעמעל אונ אברהם האט גיזאגט צו ישמעאלס ווייב גיב מיר אביסעל וואסער צו טרינקן הט זיא געענטפערט איך האב נים קיין וואסער אונ ברויט אונ זיא הט גאר נים גפרעגט אברהם ווער ער איז נאר זיא

וְעַל כָּל־פְּנֵי אֶרֶץ הַכִּכָּר וַיַּרְא וְהִנֵּה עָלָה קִיטֹר הָאָרֶץ כְּקִיטֹר הַכִּבְשָׁן׃
כט וַיְהִי בְּשַׁחֵת אֱלֹהִים אֶת־עָרֵי הַכִּכָּר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־אַבְרָהָם וַיְשַׁלַּח אֶת־לוֹט מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה בַּהֲפֹךְ אֶת־הֶעָרִים אֲשֶׁר־יָשַׁב בָּהֵן

אונקלוס

אַפֵּי אַרְעָא דְמֵישְׁרָא
נְחָזָא וְהָא סְלִיק תְּנָנָא
דְאַרְעָא כִּתְנָנָא דְאַתּוּנָא׃
כט וַהֲוָה בְּחַבָּלוּת (נ״י כַּד
חַבֵּל) יְיָ יָת קִרְוֵי מֵישְׁרָא
וּדְכִיר יְיָ יָת אַבְרָהָם
וְשַׁלַּח יָת לוֹט מִגּוֹ
הֲפֵכְתָּא כַּד הֲפַךְ יָת
קִרְוַיָּא דִי הֲוָה יָתֵב בְּהֵן
תו״א עלה קיטור מנחות ט: ויהי בשחת ברכות נד:

רש״י

(כח) קיטור. תימור של עשן טור״א (ברוגדפאקקעל) בלעז: כבשן. חפירה שסורפין בה את אבנים לסיד וכן כל כבשן שבתורה: (כט) ויזכור אלהים את אברהם. (ב״ר) מהו זכירתו של אברהם על לוט נזכר ששהיה לוט יודע ששרה אשתו של אברהם ושמע שאמר אברהם במצרים על שרה אחותי היא ולא גילה הדבר שהיה חס עליו לפיכך

בית יהודא

מענטשן זאלין אויך געבן, זאלן זיי עסן און זאלין: (כח) וְקִיטוֹר (תִּימוֹר שֶׁל עָשָׁן) אגלייכער רויך: וְהַכִּבְשָׁן. זאגט רש״י (חֲפִירָה שֶׁשּׂוֹרְפִין בָּהּ אֶת הָאֲבָנִים לְסִיד) אגרוב איינוויינינג ברענט מען שטיינער עס זאל פון זיי ווערן וואפנע (וְכֵן כָּל כִּבְשָׁן שֶׁבַּתּוֹרָה) ווא עס שטייט אין די תורה כִּבְשָׁן מיינט מען אגרוב וואס איינווייניג ברענט מען שטיינער עס זאל פון זייא ווערען וואפנע: (כט) וַיִּזְכּוֹר אֱלֹהִים אֶת אַבְרָהָם. זאגט רש״י (מַהוּ

זְכִירָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם עַל לוֹט) וועלכן זכות האט הקב״ה געפונען אויף לוט דורך דעם וואס ער האט געדיינקט אברהמען, זאגט רש״י (נִזְכַּר שֶׁהָיָה לוֹט יוֹדֵעַ שֶׁשָּׂרָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם) הקב״ה האט געדיינקט לוט האט געוואסט אז שרה איז דאס ווייב פון אברהם (וְשָׁמַע שֶׁאָמַר אַבְרָהָם בְּמִצְרַיִם עַל שָׂרָה אֲחוֹתִי הִיא וְלֹא גִּלָּה הַדָּבָר) אונ לוט האט געהערט וויא אברהם האט געזאגט אין מצרים אויף שרה זיא איז מיינע אשוועסטער אונ ער האט ניט אויסגעזאגט אז שרה איז די ווייב פון אברהם (שֶׁהָיָה חַס עָלָיו) ווייל ער האט געהאט רחמנות אויף אברהם (לְפִיכָךְ חַס הקב״ה עָלָיו) דריבער האט הקב״ה רחמנות געהאט

שפתי חכמים

מאחריו של לוט שהיתה סוברת מאחר שהיא ניצלת בעבורו ראשית היא לראות מאחוריו אך מאחוריו לא תביט עכ״ל: ו [ממ״ש] דכל מקום שנאמר ויזכור צ״ל שהזכירה נאמרה על אותו שהוצרך לישועה והצלה כמו ויזכור אלהים את רחל וגו׳ וגם בחנה ויזכרה ה׳ אבל כאן יהיה הזכירה לאברהם וישועה ללוט ל״פ ויזכור אלהים את לוט שצריך לישועה ומ״ש את אברהם ר״ל זכר ללוט הטובה שעשה עם אברהם ואת אברהם כמו עם אברהם וק״ל: ז וקשה מהרא״ם אבל עכ״ז יש לשאול מדוע לא נזכר הטובה שעשה לוט לאברהם שעזב את ארצו ומקום מולדתו והלך אחריו בכל מקום שהלך. ונ״ל שאין זה טענה לרבותינו ז״ל דיש לומר דמה שהלך לוט עם אברהם לא היה לטובת אברהם אלא לטובתו שאם ימות אברהם יירש הוא אותו כמו שפירש״י גבי ויהי ריב בין רועי מקנה אברם וגו׳ אבל מה

פירוש לתורת אלהים

געקוקט געגין סדום ועמורה וְעַל כָּל פְּנֵי אֶרֶץ הַכִּכָּר אונ אויף גאר דם לאנד פון דעם פלון וַיַּרְא אונ ער האט געזעהן וְהִנֵּה עָלָה קִיטוֹר הָאָרֶץ כְּקִיטוֹר הַכִּבְשָׁן אונ עס איז אויף געגאנגען איין רויך פון דעם לאנד אזוי ווי דער רויך פון דעם קאלך אויבן: (כט) וַיְהִי אונ עס איז געווען בְּשַׁחֵת אֱלֹהִים אֶת עָרֵי הַכִּכָּר אז גאט האט פארדארבן די שטעט פון דעם פלון וַיִּזְכּוֹר אֱלֹהִים אֶת אַבְרָהָם אונ גאט האט געדענקט אברהם וַיְשַׁלַּח אֶת לוֹט מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה אונ האט ארויס געשיקט לוט פון דעם פארקערונג בַּהֲפוֹךְ אֶת הֶעָרִים אֲשֶׁר יָשַׁב בָּהֵן לוֹט אז עס איז פארקערט געווארן די שטעט וואו לוט איז אין זייא געזעסן [פיין רש״י]:

ליקוטים על התורה

דעם זאלץ אויף דיא אויגין וועט ער ווערען בלינד, אונ אז ער וועט ווערען בלינד אונ וועט ניט זעהן איין מענטש ווי צו גיין אונ וועט בלייבען שטיין, אונ דער פלאץ איז אלליידיגער וועט דאך די שוועבעל מיט זאלץ פאלן אויף אים וועט אויף אים ווערען אבארג זאלץ, אונ ווייל ער וועט דעם בארג זאלץ ניט קענען פון זיך אראפטארפן וועט ער שטארבן, אונ ווייל דאס ווייב פון לוט האט געוואלט זעהן וואס איז געווארען מיט סדום אדער זיא האט געוואלט זעהן אויב אירע קינדער נוס זענען געבליבן אין סדום ווי זיי זענען ארויסגעגאנגן פון סדום, לופן נאך זיי אדער ניין, האט זיא געקוקט אינטער לוט אדער אינטער דעם מלאך, דערווייל איז די זאלץ געפאלן אויף אירע אויגען אונ איז בלינד געווארען איז זיא אביסל געבליבן שטיין איז דר זאלץ אויף איר ארופגעפאלן אונ זיא איז באלד געשטארבן אונטער דעם בארג זאלץ, לוט מיט זיינע צוויי טעכטער זענען פון שרעק ווייטער געלאפן אונ האבן מורא געהאט שטיין זיא רעטטין איז זיא געבליבען אשטיק זאלץ, די דרשה פון מדרש איז אויך אמת, ווייל זיא האט געזינדיגט מיט זאלץ איז פון איר געווארן זאלץ:

(כט) וַיִּזְכּוֹר אֱלֹהִים אֶת אַבְרָהָם וגו׳. דיא גמרא זאגט רבי פנחס בן יאיר איז אמאהל געגאנגען אין וועג אונ ער איז געקומען צו אטייך, האט ער געזאגט צום טייך מאך מיר אטרוקענע וועג אין מיטן טייך איך זאל קענען דורך גיין,

ספר הישר

שלאגט אונ פלוכט די קינדער אונ פלוכט איר מאן ישמעאל אונ אברהם הערט אום דיא רייד פון ישמעאלס ווייב אונ עס טוט אים זייער באנג דרויף. אונ אברהם האט זיא ארוס גערופען פון געצעלט איז זיא צו אים ארוס גגאנגען אונ אברהם זאגט צו איר אז דיין מאן ישמעאל וועט קומען זאלסטו אים זאגן עס איז גקומען איין אלטער מאן פון פלשתים אונ האט דיך געזוכט אזוי איז זיין געשטאלט אונ איך האב אים ניט גיפרעגט ווער ער איז נאר ער האט מיר גזאגט אז דיין מאן וועט קומען פון פעלד זאלסטו צוא אים אזוי זאגען דוא זאלסט אפ טאן דעם אונטערלעהן פון געצעלט אונ מאך איין אנדערן נאגיל צום געצעלט. אונ אברהם איז אוועק גפארן צו זיין וועג. אונ נאך דעם אז אברהם איז אוועק גפארען איז ישמעאל מיט זיין מוטער אהיים געקומען האט דם ווייב צו אים

לוֹט: ל וַיַּעַל לוֹט מִצּוֹעַר וַיֵּשֶׁב בָּהָר וּשְׁתֵּי בְנֹתָיו עִמּוֹ כִּי יָרֵא לָשֶׁבֶת בְּצוֹעַר וַיֵּשֶׁב בַּמְּעָרָה הוּא וּשְׁתֵּי בְנֹתָיו: לא וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְּעִירָה אָבִינוּ זָקֵן וְאִישׁ אֵין בָּאָרֶץ לָבוֹא עָלֵינוּ כְּדֶרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ: לב לְכָה

לוֹט: ל וּסְלֵק לוֹט מִצּוֹעַר וִיתֵב בְּטוּרָא וְתַרְתֵּין בְּנָתֵהּ עִמֵּהּ אֲרֵי דְחִיל לְמִתַּב בְּצוֹעַר וִיתֵב בִּמְעַרְתָּא הוּא וְתַרְתֵּין בְּנָתֵהּ: לא וַאֲמֶרֶת רַבְּתָא לִזְעֶרְתָּא אֲבוּנָא סִיב וּגְבַר לֵית בְּאַרְעָא לְמֵיעַל עֲלָנָא כְּאוֹרַח כָּל אַרְעָא: לב אִיתָא נַשְׁקֵי יָת אֲבוּנָא

רשב"ם

(ל) כי ירא לשבת בצוער. שלא הניחו המלאך אלא שלא היה לו פנאי להמלט ההרה ועכשיו שהיה לו פנאי קיים דברי המלאך לשבת בהר אולי יהפוך העיר: (לא) ואיש אין בארץ. סבורות היו שהעולם נהפך שהביא מבול של אש:

בעל הטורים

(לא) כדרך. ב' במסורה כדרך כל הארץ כדרך יוסף כה גבי עליו מב

בית יהודא

אויף לוט: (ל) כִּי יָרֵא לָשֶׁבֶת בְּצוֹעַר). לוט האט מורא געהאט צו זיצען וואוהנען אין צוער (לְפִי שֶׁהָיְתָה קְרוֹבָה לִסְדוֹם) נוייל צוער איז געווען נאהנט צו סדום: (לא) וְאָבִינוּ זָקֵן). אונזער פאטער איז אלט (וְאִם לֹא עַכְשָׁיו) אויב מיר וועלען ניט זעהן איצט צו האבען פון איהם קינדער (אֵימָתַי) ווען דען וועלען מיר האבען קינדער (שֶׁמָּא יָמוּת) טאמער וועט ער שטארבען (אוֹ יִפְסוֹק מִלְהוֹלִיד) אדער ער וועט אויפהערין צו מאכען געבארין קינדער: וְאִישׁ אֵין בָּאָרֶץ). אונ אנדערע מענטשען זענען דאך אויף דער וועלט ניטא (סְבוּרוֹת הָיוּ שֶׁכָּל הָעוֹלָם נֶחֱרַב) זייא האבען געמיינט די גאנצע וועלט איז נוויסט געווארן (כְּמוֹ בְּדוֹר הַמַּבּוּל) וויא עס איז געווען בייא דעם

רש"י

חס הקב"ה עליו: (ל) כי ירא לשבת בצוער. לפי שהיתה קרובה לסדום: (לא) אבינו זקן. ואם לא עכשיו אימתי שמא ימות או יפסוק מלהוליד: ואיש אין בארץ. סבורות היו שכל העולם נחרב כמו בדור המבול (ב"ר):

שפתי חכמים

שלא גילה זה שסרה אשתו היא חשבה לטובה לו כיון שהליכתו לא היה אלא לירשו היה לו לגלות שסרה אשתו היא ויהרגו את אברהם

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לא) ואיש אין בארץ לבא. פי' ר' אברהם אבן עזרא ז"ל איש אין בארץ ראוי לבא עלינו כי היו מחזיקות עצמן במיוחסות:

ליקוטים על התורה

הָט דֶר טַייךְ אַזוֹ גִיטָאהְן אוּנ אִין מִיטֶן טַייךְ אִיז גֶעוָוארֶען אַטְרוּקֶענֶע וֶועג אוּנ רַבִּי פִּנְחָס אִיז דוּרְךְ גְגַאנְגֶען, מִיט רַבִּי פִּנְחָס אִיז גְגַאנְגֶען אַטֶערְק, אוּנ נָאךְ אֵיינֶער, הָט רַבִּי פִּנְחָס גְזָאגְט צוּם טַייךְ דִי וֶועג זָאל בְּלַייבֶּן טְרוּקֶען בִּיז דִי צְוַויי מֶענְטְשֶׁען וֶועלֶען אוֹיךְ דוּרְךְ גֵיין, הָט דֶער טַייךְ אַזוֹ גִיטָאהְן נעיין חולין ז באריכות), זֶעהְן מִיר אַמֶענְטְשׁ דַארְף טָאהְן אַטוֹבָה צוּ דִי מֶענְטְשֶׁען וָוס בֶּעגְלַייטֶען אִים אִין וֶועג, אֲפִילוּ זֵיי גֵייעֶן וֶועגֶן זֵייעֶרֶע גִישֶׁעפְטֶן, מִיר וַוייסֶן לוֹט הָט גְוואוֹינְט אִין חָרָן, אוּנ וֶועגֶן אַבְרָהָם אִיז עֶר מִיט אִים גֶעגַאנְגֶען אִין מִצְרַיִם אוּנ אִין כְּנַעַן, אוּנ נוייל אַבְרָהָם הָט אִים גֶעוָואלְט אָפְּשֵׁיידֶען פוּן זִיךְ דְרִיבֶּר אִיז לוֹט גְקוּמֶען אִין סְדוֹם, אוּנ נוייל וֶועגֶן אַבְרָהָם אִיז לוֹט גֶעקוּמֶען אִין סְדוֹם דְרִיבֶּר דַארְף זַיין וָועלְכֶע אוּמְגְלִיקֶען עֶס טְרֶעפְט צוּ לוֹט אִין סְדוֹם דַארְף אַבְרָהָם אִים רֶעטְטִין פוּן זֵיי, דְרִיבֶּר אַז לוֹט אִיז גֶעפַאנְגֶען גְוָוארֶן אִיז אַבְרָהָם גִילָאפֶען אִים רֶעטְטִין, אֲפִילוּ עֶס אִיז גֶעוֶוען מִיט סַכָּנַת נְפָשׁוֹת, אוּנ אִיצְט הָאט הקב"ה אַלֵיין גֶעשִׁיקְט מַלְאָכִים צוּ לוֹט זֵיי זָאלֶען אִים רֶעטְטִין, ווייל וֶועגֶן הקב"ה אִיז אַבְרָהָם אַוֶועק גְגַאנְגֶען פוּן חָרָן, אוּנ לוֹט אִיז גְגַאנְגֶען וֶועגֶען אַבְרָהָם, דְרִיבֶּער אַז הקב"ה הָאט גִידֶענְקְט אַבְרָהָמֶען הָט עֶר גֶערֶעטֶעט לוֹט:

פירוש לתורת אלהים

(ל) וַיַּעַל לוֹט מִצּוֹעַר אִיז לוֹט אוֹיף גֶעגַאנְגֶען פוּן דֶער שְׁטָאט צוֹעַר וַיֵּשֶׁב בָּהָר אוּנ עֶר הָט זִיךְ בַּזֶעצְט אוֹיף דֶעם בַּארְג וּשְׁתֵּי בְנוֹתָיו עִמּוֹ אוּנ זַיינֶע צְווייא טֶעכְטֶער זֶענִין גְוֶוען מִיט אִים כִּי יָרֵא לָשֶׁבֶת בְּצוֹעַר וָוארוּם עֶר הָאט זִיךְ גְפָארְכְטִין צוּ זִיצֶען אִין צוֹעַר ווייל עֶס אִיז גֶאהֶענְט גְוֶוען צוּ סְדוֹם וַיֵּשֶׁב בַּמְּעָרָה הוּא וּשְׁתֵּי בְנוֹתָיו אוּנ עֶר אִיז גֶזֶעסֶען אִין אַהֵייל עֶר מִיט זַיינֶע צְווייא טֶעכְטֶער: (לא) וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל הַצְּעִירָה אוּנ דִיא עֶלְצְטִי טָאכְטֶער הָט גְזָאגְט צוּא דֶער יוּנְגְסְטֶע אָבִינוּ זָקֵן אוּנְזֶער פָאטֶער אִיז אַלְט אוּנ אַז מִיר וֶועלֶען נִיט טָאן אצוּנְד אַתַּחְבּוּלָה אַז מִיר זָאלֶען הָאבֶּן קִינְדֶר וֶוען דֶען וֶועלִין מִיר דָאס טָאן דֶען עֶס וֶועט שׁוֹן קֵיין צַייט נִיט זַיין וָוארוּם טָאמֶער וֶועט עֶר שְׁטַארְבֶּן אָדֶר עֶר וֶועט אוֹיף הֶערֶן מוֹלִיד זַיין וְאִישׁ אֵין בָּאָרֶץ לָבוֹא עָלֵינוּ אוּנ קֵיין מַאן אִיז נִיט פַאר הַאנְדֶן אוֹיף דֶר עֶרְד עֶר זָאל קוּמֶען אוֹיף אוּנְז כְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ ווִי דֶר סֵדֶר אִיז פוּן גָאר דִי וֶועלְט[ע'י"ש]

(לב) לְכָה גֵיין נַשְׁקֶה אֶת אָבִינוּ יַיִן לָאמֶר אָן טְרִינְקֶען אוּנְזֶער פָאטֶער מִיט וַויין וְנִשְׁכְּבָה עִמּוֹ אוּנ מִיר וֶועל

ספר הישר

גְזָאגְט עֶס אִיז גְקוּמֶען אֵיין אַלְטֶער מַאן פוּן פְּלִשְׁתִּים אַזוֹי אִיז זַיין גְשְׁטַאלְט אוּנ אִיךְ הָאב אִים נִיט גְפְרֶעגְט וֶוער עֶר אִיז נָאר עֶר הָאט מִיר גְזָאגְט אַז דַיין מַאן יִשְׁמָעֵאל וֶועט קוּמֶען זָאלְסְטוּ אִים אַזוֹ זָאגֶען . פוּא אָפּ דֶעם אוּנְטֶערְלֶעהְן פוּן גִיצֶעלְט אוּנ זָאלְסְט מַאכֶען אַיין אַנְדֶערֶען נָאגִיל צוּם גְצֶעלְט . אוּנ ווִי יִשְׁמָעֵאל הָט גְהֶערְט דִי רֵייד פוּן זַיין ווייב הָאט עֶר פַר שְׁטַאנְעַן אַז דָאס אִיז גְוֶוען זַיין פָאטֶער אַבְרָהָם אוּנ זִי הָט אִים קֵיין כָּבוֹד נִיט אָ גְטָאן . הָאט יִשְׁמָעֵאל צוּ גְהֶערְט דִי רֵייד פוּן פָאטֶער אוּנ הָאט אַוֶועק גֶעטְרִיבֶּען דָס ווייב אוּנ יִשְׁמָעֵאל אִיז גְגַאנְגֶען צוּם לַאנְד כְּנַעַן אוּנ הָט גְנוּמֶען אַיין אַנְדֶר ווייב אוּנ בְּרֶענְגְט זִיא צוּם גְצֶעלְט

נַשְׁקֶה אֶת־אָבִינוּ יַיִן וְנִשְׁכְּבָה עִמּוֹ
וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ זָרַע׃ לג וַתַּשְׁקֶיןָ אֶת־
אֲבִיהֶן יַיִן בַּלַּיְלָה הוּא וַתָּבֹא
הַבְּכִירָה וַתִּשְׁכַּב אֶת־אָבִיהָ וְלֹא־
יָדַע בְּשִׁכְבָהּ וּבְקוּמָהּ׃ לד וַיְהִי
מִמָּחֳרָת וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־
הַצְּעִירָה הֵן־שָׁכַבְתִּי אֶמֶשׁ אֶת־

אונקלוס

רָא וְנִשְׁכּוּב עִמֵּהּ
ִים מֵאֲבוּנָא בְּנִין׃
אַשְׁקִיאָה יָת אֲבוּהֵן
ְרָא בְּלֵילְיָא הוּא
ת רַבְּתָא וּשְׁכִיבָא עִם
ּוּהָא וְלָא יְדַע
שְׁכִּבַהּ וּבְקִימַהּ׃ לד
הֲוָה בְּיוֹמָא דְבַתְרוֹהִי
ֲרַת רַבְּתָא לִזְעֶרְתָּא
שְׁכֵיבִית רַמְשָׁא עִם

א וּבקומה נקוד כג הוריות יא׃

בעל הטורים

תשמים המטה אף להלן וזהו מה
ו ז"ל שנתאוו לעריות בתחלת
: (לב) ונחיה. ג' במסורה ב' כאן ואידך ונחיה סוס ופרד ולא נכרית מהבהמה מלמד שעשו בנות לוט מעשה בהמה:
ובקומה. נקוד על הוא"ו לומר שבשכבה עמו קודם ו' שעות וקודם חצות בעוד ששכרו חזק ועל כן לא ידע בקומה אבל רות לא
עם טבו אלא לאחר ו' שעות היינו דכתיב ותקם בטרום יכיר איש את רעהו בוי"ו שלא קמה עד לאחר ו' שעות על כן ידע בקומה:
(לד) הצעירה הן שכבתי אמש. ס"ת למפרע שינה לומר לך שישן היה ולא הרגיש בה:

רש"י

ותשקין וגו'. יין נזדמן להן במערה ח להוציא מהן
אומות: ותשכב את אביה. ובצעירה כתיב ותשכב
צעירה לפי שלא פתחה בזנות אלא אחותה למדתה
עליה הכתוב ולא פירש גנותה. אבל בכירה שפתחה
ת פרסמה הכתוב במפורש. ובקומה של בכירה נקוד
שבקומה ידע ט ואעפ"כ לא נשמר ליל שני מלשתות
ר לוי כל מי שהוא להוט אחר בולמוס של עריות לסוף

בית יהודא

מבוא: (לג) וַתַּשְׁקֶיןָ וגו'). זאגט רש"י (יַיִן נִזְדַּמֵּן לָהֶן בַּמְּעָרָה) וויין איז פון זייערטוועגען אָנגעגרייט גוועזן אין קעלער (לְהוֹצִיא מֵהֶן שְׁנֵי אוּמּוֹת) דורך דעם זאָל גבאָרין ווערן צוויי פעלקער, עמון אונ מואב: (וַתִּשְׁכַּב אֶת אָבִיהָ). זיא איז געלעגען מיט איר פאטער (וּבְצְעִירָה כְּתִיב) ביי די יינגערע שטייט (וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ) זיא איז געלעגען מיט אים, זאָגט רש"י (צְעִירָה לְפִי שֶׁלֹּא פָּתְחָה בִּזְנוּת אֶלָּא אֲחוֹתָהּ לִימְּדַתָּה) ווייל די יינגערע האָט ניט אָנגעהויבן צו טראַכטן פון מזנה זיין נאָר
שוועסטער האָט איר גלערונט (חִיסֵּךְ עָלֶיהָ הַכָּתוּב) האָט דער פסוק אויף איהר פארדעקט (וְלֹא פֵּירֵשׁ גְּנוּתָהּ) אונ האָט ניט
ריבן איר שאנד אַז זיא איז געלעגען מיט איר פאטער, נאָר עס שטייט זיא איז געלעגען מיט אים (אֲבָל בְּכִירָה) אָבער
עלצטע (שֶׁפָּתְחָה בִּזְנוּת) וואָס זיא האָט אָנגעהויבן צו מזנה זיין (פִּרְסְמָהּ הַכָּתוּב בְּמְפוֹרָשׁ) שרייבט דער פסוק בפירוש
כב אֶת אָבִיהָ, זיא איז געלעגען מיט איר פאטער, זאָגט רש"י (וּבְקוּמָהּ שֶׁל בְּכִירָה נָקוּד) אויף דעם וואָרט וּבְקוּמָהּ
שטייט ביי די עלצטע איז געפינקטעלט (לוֹמַר שֶׁבְּקוּמָהּ יָדַע) צו זאָגן אונז ווען דיא עלצטע איז אויפגעשטאַנען פון אים
ער געוואוסט, אונ ער האָט געוואוסט אַז זיא האָט מיט אים מזנה גיוועזן (וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא נִשְׁמַר לֵיל שֵׁנִי מִלִּשְׁתּוֹת)
דעסטוועגן האָט ער זיך ניט געהיט דיא אַנדערע נאַכט אונ האָט נאָך אַמאָהל געטרונקען וויין ביז ער איז שכור
רן (אָמַר רַבִּי לֵוִי) רבי לוי האָט גזאָגט (כָּל מִי שֶׁהוּא לָהוּט אַחַר בּוּלְמוּס שֶׁל עֲרָיוֹת) דער מענטש וואָס האָט שטאַרק ליב זנות

שפתי חכמים

שנתן עיניו בממון לכן הסבה לו לטובה ודו"ק: ח כתב הרא"ם
ים לתמוה איך הכים דעת מי שאמר בבראשית רבה ומנין היה
יין במערה אלא מתוך שהיה להם הרבה היו כונסים אותן
רות ותפס דעת רבי יודן בר סימון שאמר נעשה להם מעין כו'
אה מזה דלשם שמים נתכוונו ורש"י פירש בכירה שפתחה בזנות
לשם זנות נתכוונו ולא לשם שמים ותירץ דעת רש"י אפי' לדברי
מר לדבר זנות נתכוונו זימן להם הקב"ה יין כדי להוציא מהם ב'

האומות והנ"ל כתבתי: ט וא"ת והא כתיב ולא ידע בשכבה ובקומה
וי"ל מתחלה לא ידע בשכבה ובקומה ואח"כ בליל שני כשהתחיל
לשתות יין היה נזכר מה שעשה ואפ"ה שתה מהרש"ל. [ג"א] וא"ת
למה כתיב ובקומה מאחר שידע וי"ל שודאי בקומה ממטתו ידע אבל
לא ידע שבעלה. (מהרמ"ש) אבל קשה על זה דלפ"ז ידע בקומה
ממטתו והדרא קושיא לדוכתא הא כתיב לא ידע בשכבה ובקומה אלא
ה"פ בשעת קומה ממטתו לא ידע והנקוד בא לומר שאח"כ נודע לו

פירוש לתורת אלהים

ין מיט אים ביי זאמן וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ אונ מיר וועלן
ר גערין פון אונזער פאטער זֶרַע קינדער:
) וַתַּשְׁקֶיןָ אֶת אֲבִיהֶן יַיִן אונ זיי האָבן אָן גטרענקט
ער פאטער מיט וויין די זעלביגע נאַכט [עיין רש"י]
א הַבְּכִירָה אונ די עלצטע איז גיקומן וַתִּשְׁכַּב אֶת
אָבִיהָ אונ זיא איז גלעגן מיט איר פאטער וְלֹא יָדַע
בְּשִׁכְבָהּ וּבְקוּמָהּ אונ ער האָט ניט גיוויסט פון איר
לייגין אונ פון איר אויף שטיין: (לד) וַיְהִי מִמָּחֳרָת
אונ עס איז גיוועזן אויף דעם אַנדערן מאָרגען
וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל הַצְּעִירָה האָט גזאָגט די עלצטע צו

ספר הישר

ער איז גוועזן פריער: אונ אברהם איז גזעסען אין פלשתים
ם אונ צוואנציג יאָר. אונ דיא קנעכט פון אברהם האָבען
רם גגראָבען פרישע ברונעם. אונ דיא קנעכט פון אבימלך
בן זיך גקריגט אונ גוועלן ביי זיי דעם גרוסן וואסר ברונען וואס
קנעכט פון אברהם האָבן גגראָבן אונ אבימלך האָט דעם געהערט
ער גקומען מיט פיכול אונ צוואנציג מענטשען צו אברהם.
אונ אברהם האָט גשטראָפט אבימלך וואָס זיינע קנעכט האָבן אים
גגזלת דעם ברונען. האָט אבימלך צו אים גזאָגט איך שווער ביי
גאָט ב"ה וואָס האָט בשאפן דיא גאַנצע וועלט אַז איך האָב ניט
גהערט פון דער זאַך ביז היינטיגען טאָג: ויצחק אונ אַז
יצחק דער זוהן פון אברהם איז אַלט גוועזן זיבן אונ דרייסיג יאָר
איז ישמעאל גקומען צו יצחק אונ זאָגט צו אים איך בין אַלט גוועזן

אָבִי נַשְׁקֶנּוּ יַיִן גַּם־הַלַּיְלָה וּבֹאִי
שִׁכְבִי עִמּוֹ וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ זָרַע׃
לה וַתַּשְׁקֶיןָ גַּם בַּלַּיְלָה הַהוּא אֶת־
אֲבִיהֶן יָיִן וַתָּקָם הַצְּעִירָה וַתִּשְׁכַּב
עִמּוֹ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָהּ וּבְקֻמָהּ׃
לו וַתַּהֲרֶיןָ שְׁתֵּי בְנוֹת־לוֹט מֵאֲבִיהֶן׃
לז וַתֵּלֶד הַבְּכִירָה בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ
מוֹאָב הוּא אֲבִי־מוֹאָב עַד־הַיּוֹם׃

אונקלוס

אַבָּא נַשְׁקִנֵּהּ חַמְרָא אַ
בְּלֵילְיָא וְעוּלִי שְׁכוּ
עִמֵּהּ וּנְקַיֵּם מֵאֲבוּנָ
בְּנִין׃ לה וְאַשְׁקִיאָה אַ
בְּלֵילְיָא הַהוּא יָת אֲבוּ
חַמְרָא וְקָמַת זְעֵרְ
וּשְׁכִיבַת עִמֵּהּ וְלָא יְדַ
בְּמִשְׁכְּבַהּ וּבְקִימַהּ׃
לו וְעַדִּיאָה תַּרְתֵּין בְּנָ
לוֹט מֵאֲבוּהֶן׃ לז וִילֵידַ
רַבְּתָא בַּר וּקְרַת שְׁמֵ
מוֹאָב הוּא אֲבוּהוֹן
דְּמוֹאָבָאֵי עַד יוֹמָא דֵין׃
הד"א מוחב בא"ק לא טריום יא׃

רשב"ם (לז) עד היום. בימי משה. וכן כל עד היום עד ימי הסופר שכתב את הדבר׃

בית יהודא

(לְסוֹף מַאֲכִילִין אוֹתוֹ מִבְּשָׂרוֹ) מַאכְט מֶען אִים עֶסִין פוּן זַיין לַייבּ, אִיז עֶר מְזַנֶּה מִיט זַיינֶע אֵייגֶענֶע טֶעכְטֶר׃ (לז) (מוֹאָב. (זוֹ שֶׁלֹּא הָיְתָה צְנוּעָה) דִיא עֶלְצְטֶע וַוייל זִיא אִיז נִיט פְּרוּם גְוֶועזֶן אוּנ הָט זִיךְ נִיט גֶעשֶׁעמְט (פִּירְסְמָה שֶׁמֵּאָבִיהָ הוּא) הָט זִיא גֶערוּפֶן דֶעם קִינְד מוֹאָב אַלֶע זָאלֶען וִויסֶן אַז זִיא הָאט דֶעם קִינְד גְבָּארִין פוּן אִיר פָאטֶער (אֲבָל צְעִירָה) אָבֶּער דִיא יִינְגֶערֶע (קְרָאתוֹ בְּלָשׁוֹן נְקִיָּה) הָאט דֶעם קִינְד גֶערוּפֶען מִיט אַשֵׁיינֶעם נָאמֶען „עַמּוֹן" עֶר אִיז גֶעבָּארִין פוּן מַיין פָא (וְקִבְּלָה שְׂכַר בִּימֵי מֹשֶׁה) אִין דִי צַייט פוּן מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָט זִיא אָפְּגֶענוּמֶען אִיר שְׂכַר (שֶׁנֶּאֱמַר בִּבְנֵי עַמּוֹן אַל תִּתְגָּר בָּם

רש"י

מאכילים אותו מבשרו)׃ (לו) ותהרין וגו'. אף ע"פ ש
האשה מתעברת מביאה ראשונה אלו שלטו י בעצמן והוצ
ערותן (ס"א עדותן) לחוץ ונתעברו מביאה ראשונה
(לז) מואב. זו שלא היתה צנועה פירסמה שמאביה ה
אבל צעירה קראתו בל' נקיה וקבלה שכר בימי משה שנא

שפתי חכמים

משכיבה וקימה כמו שנ"ל ג"כ לפשוטו שבשעת קימה נודע
דממילא נודע לו גם משכיבה שאין קימה בלא שכיבה ומ"ש רש"י
לומר שבקומה ידע ר"ל לאפוקי בין שכיבה לקימה לא ידע ודו"ק׃
י פי' רכשו דמתרגמינן לרכשה למשלט. ויש גורסין עדותן כדל"ת

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לו) ותהרין. פירש"י אע"פ שאין מתעברת אשה מביאה ראש
אלו שלטו בעצמן והוציאו ערותן. עדותן גרסינן ב"ר פי' בתול
וראיה מב"ר ואלה בתולי בתי עדות בתי. ולא גרסינן בר
כמו שאר' העולם׃

ליקוטי יהודא

(לז) וַתֵּלֶד הַבְּכִירָה בֵּן וגו'. דֶר אַלְשִׁיךְ שְׁרַייבְּט דָם וָוארְט מוֹאָב צוּ צֵיילֶען אוֹף מִסְפָּר קָטָן וְקְלֵיינֶעם צָאהל) מ אִיז פִיר. ו אִיז זֶעקְס. א אִיז אֵיינְס. ב אִיז צְוֵויי, צוּזַאמֶען אִיז דְרַייצֶעהְן, דֶר וָוארְט מוֹאָב וֶוערְט גֶערֶעכוּנְט פַר אֵיינְס אִיז פֶערְצֶעהְן, דֶר וָוארְט דָוִד אִיז אוֹךְ פֶערְצֶעהְן, וַוייל פוּן מוֹאב אִיז גִיבָּארֶען גְוָוארֶען דָוִד הַמֶּלֶךְ. דִי יִינְגְסְטֶע הָאט גֶערוּפֶן אִיר זוּהְן בֶּן עַמִּי, דֶר וָוארְט בֶּן עַמִּי בַּטְרֶעפְט פִיר אוּנ צְוָואנְצִיג. ב אִיז צְוֵויי. נ אִיז פִינְף. ע אִיז זִיבֶּען. מ אִיז פִיר. י אִיז אֵיינְס. אוּנ דִיא פִינְף אוֹתִיּוֹת בֶּן עַמִּי, אִיז צוּזַאמֶען פִיר אוּנ צְוָואנְצִיג, דֶער וָוארְט רְחַבְעָם אִיז אוֹךְ פִיר אוּנ צְוָואנְצִיג. ר אִיז צְוֵויי. ח אִיז אַכְט. ב אִיז צְוֵויי. ע אִיז זִיבֶּען. מ אִיז פִיר. דֶר וָוארְט רְחַבְעָם אִיז אֵיינְס, צוּ זַאמֶען אִיז פִיר אוּנ צְוָואנְצִיג, וַוייל פוּן עַמּוֹן אִיז גִיבָּארֶען גְוָוארֶען דֶר מֶלֶךְ רְחַבְעָם, אוּנ וַוייל אַבְרָהָם הָט גֶעוָואסְט אַז פוּן לוֹט וֶועט אַרוּס קוּמֶען דָוִד אוּנ רְחַבְעָם דְרִיבֶּר וֶוען עֶר אִיז אַוֶועקְגֶעגַאנְגֶען פוּן חָרָן הָט עֶר מִיט גֶענוּמֶען לוֹט, וֶוען לוֹט אִיז גֶעפַאנְגֶען גֶעוָוארֶן הָט עֶר אִים גֶערֶעטֶעט, פוּן סְדוֹם הָט עֶר אִים גֶערֶעטֶעט, אוּנ וֶוען עֶר הָט מְזַנֶּה גִיוֶועֶן מִיט זַיינֶע צְוֵויי טֶעכְטֶער. אוּנ מוֹאָב מִיט עַמּוֹן זֶענֶען גִיבָּארֶען גְוָוארֶן, וֶועלֶן שׁוֹן גִבָּארֶן וֶוערֶן דָוִד מִיט רְחַבְעָם אָן לוֹט, דְרִיבֶּר נִסַּע אַבְרָהָם, הָאט אַבְרָהָם אַוֶועקְגֶעצוֹגֶען אוּנ הָאט זִיךְ דֶערְוַוייטֶערְט פוּן לוֹט, וַוייל פַר מֶענְטְשֶׁן נוֹס הָאבֶּן סוֹדוֹת נִיט גֶעוָואסְט אִיז דִי זַאךְ פוּן לוֹט מִיט זַיינֶע טֶעכְטֶער נִיט שֵׁיין גִוֶועֶן פַאר אַבְרָהָם׃

פירוש לתורת אלהים

דֶער יוּנְגְבַּטֶע הָן שָׁכַבְתִּי אֶמֶשׁ אֶת אָבִי אִיךְ בִּין גְלֶ גֶעכְטִין מִיט מַיין פָאטֶער נַשְׁקֶנּוּ יַיִן גַּם הַלַּיְלָה לָאז אִים אָן טְרִינְקֶען וַויין הַיינְטִיגֶע נַאכְט אוֹךְ וּ שִׁכְבִי עִמּוֹ אוּנ קוּם לִיג מִיט אִים וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ זָ מִיר וֶועלֶן דֶר נֶערֶן פוּן אוּנְזֶער פָאטֶער זֶרַע קִינְדֶ (לה) וַתַּשְׁקֶיןָ גַּם בַּלַּיְלָה הַהוּא אֶת אֲבִיהֶן יָיִן אוּנ זֵ הָאבֶּן אָן גְטְרִינְקְט דִי נַאכְט אוֹךְ זֵייעֶר פָאטֶער מִ וַויין וַתָּקָם הַצְּעִירָה וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ אוּנ זִי אִיז אוֹף גְשְׁטַ דִי יוּנְגְסְטֶע אוּנ אִיז גְלֶעגִין מִיט אִים וְלֹא יָדַע בְּשִׁ וּבְקוּמָהּ אוּנ עֶר הָאט נִיט גְוִויסְט פוּן אִיר לִי אוּנ פוּן אִיר אוֹף שְׁטֵיין׃ (לו) וַתַּהֲרֶיןָ שְׁתֵּי בְנוֹת לוֹט זֵיי זֶענֶען טְרָאגֶען גְוָוארֶן דִי צְוֵויי טֶעכְטֶער פוּן לוֹ מֵאֲבִיהֶן פוּן זֵייעֶר פָאטֶער׃ (לז) וַתֵּלֶד הַבְּכִירָה בֵּן אוּנ עֶלְצְטֶע הָט גִיבָּארִין אַזוּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאָב הָט גְרוּפֶן זַיין נָאמֶען מוֹאָב הוּא עֶר אִיז דֶר פָאטֶער מוֹאָב פוּן אִים קוּמֶען אַרוּס דִיא אוּמָה מוֹאָבִים

ספר הישר

(דֶער) יִצְחָק יָאר אַז גָאט ב"ה הָם גְזָאגְט אוּנְזֶער פָאטֶער אַבְרָהָם אַז עֶר זָאל זִיךְ בַּשְׁנַיידֶען אוּנ זָאל מִיךְ בַּשְׁנַיידֶען אוּנ אִיךְ

לָהּ׃ וְהַצְּעִירָה גַם־הִוא יָלְדָה בֵּן וַתִּקְרָא
שְׁמוֹ בֶּן־עַמִּי הוּא אֲבִי בְנֵי־עַמּוֹן עַד־
הַיּוֹם׃ ס כ א וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם
אַרְצָה הַנֶּגֶב וַיֵּשֶׁב בֵּין־קָדֵשׁ וּבֵין
שׁוּר וַיָּגָר בִּגְרָר׃ ב וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם
אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֲחֹתִי הִוא וַיִּשְׁלַח
אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גְּרָר וַיִּקַּח אֶת־שָׂרָה׃
ג וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־אֲבִימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם

וּזְעֶרְתָּא אַף הִיא
...רַת בַּר וּקְרַת שְׁמַהּ
...עַמִּי הוּא אֲבוּהוֹן
...נֵי עַמּוֹן עַד יוֹמָא דֵין׃
...נְטַל מִתַּמָּן אַבְרָהָם
...עָא דָרוֹמָא וִיתֵיב
...רְקַם וּבֵין חַגְרָא
...תּוֹתַב בִּגְרָר׃ ב וַאֲמַר
...רָהָם עַל שָׂרָה אִתְּתֵהּ
...חָתִי הִיא וּשְׁלַח
...ימֶלֶךְ מַלְכָּא דִגְרָר
...בַר יָת שָׂרָה׃ ג וַאֲתָא
...מַר מִן קֳדָם יְיָ לְוָת
...א ם פמי ב"ק שם הוריות שם:

רש"י

...י עמון (דברים ב) אל תתגר בם כלל ובמואב לא הזהיר
...שלא ילחם בם אבל לצערן התיר לו: (א) ויסע משם
...רהם. כשראה שחרבו הכרכים ופסקו העוברים והשבים
...סע לו משם ד"א להתרחק מלוט שיצא עליו שם רע שבא
...בנותיו (ב"ר): (ב) ויאמר אברהם. כאן לא נטל
...ת אלא על כרחה שלא בטובתה לפי שכבר לוקחה לבית
...נה ע"י כן: אל שרה אשתו. על שרה אשתו. וכיוצא
...ש"א ד) אל הלקח ארון וגו' ואל מות חמיה. שניהם כלשון

בית יהודא

הקב"ה הט גזאגט צו משה מיט די קינדר פון עמון זאלסטו דיך גאר ניט רייצין, זאלסט זיי ניט שרעקין אונ ניט מצער זיין (ובמואב לא הזהיר אלא שלא ילחם בם) אויף מואב האט הקב"ה געבאטן נאר מלחמה אוועק צו נעמען זייער לאנד זאל מען ניט (אבל לצערן התיר לו) אבער זייא מצער זיין, ארבעטן מיט זיי, מעג מען: (א) [ויסע משם אברהם]. זאגט רש"י (כשראה שחרבו הכרכים) אז אברהם הט גזעהן דיא שטעט זענען וויסט געווארין (ופסקו העוברים והשבים) אונ מענטשן דורך־פארער [רייזענדער] זענען ניטא אין דעם וועג
...ע לו משם) האט ער אוועקגעצויגן פון דעם ארט (דבר אחר) נאך אפשט איז דריבער האט אברהם אוועקגעצויגן פון
...ם ארט (להתרחק מלוט) ער זאל זיך דערווייטערן פון לוט (שיצא עליו שם רע) עס איז ארויסגעגאנגען אויף איהם
...עכטר נאמען (שבא על בנותיו) אז ער האט מזנה געווען מיט זיינע טעכטער: (ב) [ויאמר אברהם]. זאגט רש"י (כאן
...נטל רשות) איצט האט אברהם ניט געבעטן שרה זיא זאל אים ערלויבן צוא זאגן אויף איר אז זיא איז אשוועסטער (אלא
...כרחה שלא בטובתה) נאר אפילו זיא הט ניט געוואלט האט זיא געמוזט טאהן וויא אברהם הט געהייסן זיא זאל זאגן
...איז אשוועסטער (לפי שכבר לוקחה לבית פרעה על ידי כן) ווייל עס האט געטראפן דורך דעם איז זיא גענומן געווארן
...א פרעה אונ איז פון אים גרעטעט גווארן: [אל שרה אשתו]. זאגט רש"י ניט צו שרה הט ער גזאגט (אלא על שרה אשתו)
...ר ווער עס האט אים געפרעגט אויף שרה וואס זיא איז מיט אים, האט ער געזאגט זיא איז מיינע אשוועסטער
...וצא בו) נאך אזו אוואורט שטייט אין פסוק (אל הלקח ארון וגו' ואל חמיה, שניהם בלשון על) ביידע אל מיינט
...ן ניט אל־צו, נאר מען מיינט על, פון וועגן, פון וועגן דעם ארון אונ פון וועגן איר שווער [שוויגער־פאטער.]

שפתי חכמים

...א היא אלא כתולי כתי תרגום יונתן אלא פלות כתי: ב ועל הפי' הזה קשה למה הלך לגרר שהוא רחוק הרבה ומ"ש הביא ד"א

פירוש לתורת אלהים

...ם ביז היינטיגן טאג איז די אומה פר האנדען:
...ח) והצעירה אונ די יונגסטע גם היא ילדה בן זי הט
...ך גיבארין אזון ותקרא שמו אונ זי הט גרופן זיין
...מן בן עמי הוא אבי בני עמון ער איז דר פאטר פון
...בני עמון דס הייסט פון אים קומן ארוס דיא
...מה עמונים עד היום ביז היינטיגן טאג דם דיא
...מה איז פר האנדן אויף דר וועלט: (א) ויסע משם
...רהם ארצה הנגב אונ אברהם הט פון דארטן גיצוגין
...וא דעם לאנד וס איז אין דרום זייט [עיין רש"י]
וישב אונ אברהם האט זיך בזעצט בין קדש ובין
שור צווישן קדש אונ צווישן שור ויגר בגרר אונ ער
האט גיוואנט אין דער שטאט גרר: (ב) ויאמר
אברהם אל שרה אשתו הט אברהם גזאגט אויף זיין
ווייב שרה אחותי הוא זי איז מיין שוועסטער [עיין רש"י]
וישלח אבימלך מלך גרר ויקח את שרה אונ אבימלך דר
קיניג פון גרר האט גשיקט אונ האט גנומן שרה:
(ג) ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה אונ א מלאך פון
גאט איז גקומן צו אבימלך אין חלום פון דר נאכט

ספר הישר

...אן אזו ווי גאט ב"ה הט גיזאגט אונזער פאטער. אונ יצחק
...פערט צו ישמעאל וס באריכמסטו זיך מיט אזו אקליינע זאך.
...ך שווער ביי גאט ב"ה וס ער איז דר גאט פון מיין פאטער אז
...ב גאט ב"ה זאל זאגן צו מיין פאטער נעם דיין זוהן יצחק אונ
ברענג אים אויף אקרבן צו מיר וואלט איך נים פר מיידען צוא
טאן דס. נאר איך וואלט גטאן מיט גרוס שמחה. אונ גאט ב"ה
הערט וואול די דאזיגע רייד וס יצחק הט גרעט צו ישמעאל.
אין די זאך וואול געפעלן גאט ב"ה צו פריבען אברהם מיט דער

הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִנְּךָ מֵת עַל־
הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־לָקַחְתָּ וְהִוא בְּעֻלַת
בָּעַל׃ ד וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ
וַיֹּאמַר אֲדֹנָי הֲגוֹי גַּם־צַדִּיק תַּהֲרֹג׃
ה הֲלֹא הוּא אָמַר־לִי אֲחֹתִי הִוא וְהִיא־
גַם־הִוא אָמְרָה אָחִי הוּא בְּתָם־לְבָבִי
וּבְנִקְיֹן כַּפַּי עָשִׂיתִי זֹאת׃ ו וַיֹּאמֶר
אֵלָיו הָאֱלֹהִים בַּחֲלֹם גַּם אָנֹכִי
יָדַעְתִּי כִּי בְתָם־לְבָבְךָ עָשִׂיתָ זֹּאת

אֲבִימֶלֶךְ בְּחֶלְמָא דְ
וַאֲמַר לֵהּ הָא אַ
עַל עֵיסַק אִ
דִּדְבַרְתָּא וְהִיא
גְּבָר׃ ד וַאֲבִימֶלֶךְ
קְרֵב לְוָתַהּ וַאֲמַר יְ
אַף זַכַּאי תִּקְטוֹל׃
הוּא אֲמַר לִי אֲחָתִ
וְהִיא אַף הִיא
אָחִי הוּא בְּקַשִׁיטוּ
וּבְזַכָּאוּת יְדַי עֲבָדִי
ו וַאֲמַר לֵהּ מֵימְ
קֳדָם יְיָ בְּחֶלְמָא
קֳדָמַי גְּלֵי אֲרֵי בְקַ
לִבָּךְ עֲבַדְתְּ דָא וּ

תו"א סנך פס פסת ס: והיא בעולת כתובות מח קידושין ג: אדני הגוי ב"ק לג מכות ט: הלא הוא ב"ק פס מכות פס:

רשב"ם

(ד) ואבימלך לא קרב אליה, להעיד מה שהקב"ה אומר על כן לא נתתיך לנגוע

בעל הטורים

(ד) הגוי גם לדיק תהרג. פי' אם תהרוג אותי גם אברהם הל

בית יהודא

(ד) וְלֹא קָרַב אֵלֶיהָ]. אֲבִימֶלֶךְ הָאט נִיט גֶענֶענְט צוּ שָׂרָה, זָאגְט רַשִׁ"י (הַמַּלְאָךְ מְנָעוֹ) אַמַּלְאַךְ הָאט אִים נִיט גִילָאזִין גֵּיין צוּ שָׂרָה (כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר) וְויא הקב"ה הָאט גְזָאגְט צוּ אֲבִימֶלֶךְ (לֹא נְתַתִּיךָ לִנְגוֹעַ אֵלֶיהָ) אִיךְ הָאבּ דִיךְ נִיט גֶעגֶעבֶּען נִיט גִילָאזִין דוּ זָאלְסְט זִיא אָנְרִירֶען: וְהֲגוֹי גַם צַדִּיק תַּהֲרוֹג]. (אַף אִם הוּא צַדִּיק) אֲפִילוּ עֶר אִיז גֶרֶעכְט (תַּהַרְגֶנּוּ) וֶועסְטוּ אִים אוֹיךְ הַרְגֶנֶן (שֶׁמָּא כַּךְ דַּרְכְּךָ לְאַבֵּד הָאוּמּוֹת חִנָּם) טָאמֶער אִיז אַזוֹ דַיין פִירוּנְג דוּ זָאלְסְט הַרְגֶנֶן פֶעלְקֶער אוּמְזִיסְט, אֲפִילוּ זֵיי הָאבֶּן גָאר נִיט גֶעזִינְדִיגְט (כַּךְ עָשִׂיתָ לְדוֹר הַמַּבּוּל וּלְדוֹר הַפְּלָגָה) אַזוֹ הָאסְטוּ גֶעטָאהְן צוּ דִי מֶענְטְשֶׁן וָואס דוּ הָאסְט זֵיי דֶערְטְרוּנְקֶען אִין מַבּוּל, אוּנ צוּ דִיא מֶענְטְשֶׁן וָואס דוּ הָאסְט זֵיי פַארְשְׁפְּרֵייט אוֹיף דִי גַאנְצֶע וֶועלְט (אַף אֲנִי) וֶועל אִיךְ אוֹיךְ זָאגֶן (שֶׁהֲרַגְתָּם) דוּ הָאסְט זֵיי גֶעהַרְגֶּת (עַל לֹא דָבָר) גָאר אָן אַזִינְד (כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר לְהָרְגֵנִי) אַזוֹ זָאגְסְט דוּא וֶועסְט מִיךְ הַרְגֶנֶן, אֲפִילוּ אִיךְ הָאבּ גָאר נִיט גֶעזִינְדִיגְט: (ה) וְגַם הִיא]. זִיא הָט אוֹיךְ גְזָאגְט אַז עֶר אִיז מַיין בְּרוּדֶער, זָאגְט רַשִׁ"י (לְרַבּוֹת עֲבָדִים וּגְמַלִּים וַחֲמוֹרִים) דִי קְנֶעכְט אוּנ דִי מֶענְטְשֶׁן וָואס הִיטֶען דִי אוּנ דִי אֵייזְלֶען (אֶת כּוּלָּם שָׁאַלְתִּי) זֵייא אַלֶע הָאבּ זִיךְ גְּפְרֶעגְט וָואס אִיז אַבְרָהָם מִיט שָׂרָה (וְאָמְרוּ לִי) אוּנ זֵייא גְזָאגְט (אָחִיהָ הוּא) עֶר אִיז אִיר בְּרוּדֶער: וּבְתָם לְבָבִי]. מִיט דִיא גַאנְצְקַייט פוּן מַיין הַארְץ (שֶׁלֹּא דָמִיתִי לַחֲטוֹא) הָאבּ נִיט גֶעטְרַאכְט צוּא זִינְדִיגֶען: וּבְנִקְיוֹן כַּפַּי]. אוּנ מִיט מַיינֶע רֵיינֶע הֶענְט (נָקִי אֲנִי מִן הַחֵטְא) אִיךְ בִּין רֵיי (וְשֶׁלֹּא נָגַעְתִּי בָהּ) אִיךְ הָאבּ זִיא נִיט אָנְגֶערִירְט: (ו) וְיָדַעְתִּי כִּי בְתָם לְבָבְךָ וגו']. הקב"ה הָאט גְזָאגְט צוּ אֲבִימֶלֶךְ

רש"י

על: (ד) לא קרב אליה. המלאך מנעו ל כמ לא נתתיך לנגוע אליה: הגוי גם צדיק תהרג הוא לדיק תהרגנו שמא כך דרכך לאבד האומות עשית לדור המבול ולדור הפלגה אף אני אומר על לא דבר כשם שאתה אומר להרגני: (ה) גם לרבות עבדים וגמלים וחמרים מ שלה את כלו ואמרו לי אחיה הוא: בתם לבבי. שלא דמיתי ובנקיון כפי. נקי אני מן החטא שלא נגער (ו) ידעתי כי בתם לבבך וגו'. אמת שלא דמיר

שפתי חכמים

כו' ומאחר שהיה רולה להתרחק ממנו נסע לגרר למקום ישוב. מהרש"ל: ל (נח"י) הולרך לפרש כדי שלא תקשה קראי אהדדי דכתיב בסמוך ואחשוך דמשמע המניעה היה מהש"י ואילו דמעלמו לא קרב: מ כך היא הגירסא וקאי על אנשים מנו

פירוש לתורת אלהים

וַיֹּאמֶר לוֹ אוּנ עֶר הָט צוּ אִים גְזָאגְט הִנְּךָ מֵת דוּ וֶועסְט שְׁטַארְבֶּן עַל הָאִשָּׁה אֲשֶׁר לָקַחְתָּ וֶועגִין דִי אִשָּׁה וָואס דוּ הָאסְט גְנוּמֶען וְהִוא בְּעוּלַת בָּעַל אוּנ זִיא אִיז אֵיין אֵשֶׁת אִישׁ: (ד) וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ אוּנ אֲבִימֶלֶךְ הָט צוּ אִיר נִיט גֶנֶעהֶנְט וָוארוּם דֶער מַלְאָךְ הָאט אִים נִיט גְלָאזְט אִיר אָן רִירִין וַיֹּאמַר אוּנ אֲבִימֶלֶךְ הָאט גְזָאגְט הֲגוֹי גַם צַדִּיק תַּהֲרוֹג אוֹיבּ אַזוֹי אַפָּאלְק וָוס אִיז אֲפִילוּ גְרֶעכְט טוּסְטוּ אוֹיךְ הַרְגֶנֶן [עיין רש"י]:

(ה) הֲלֹא פַר וָואר הוּא: אָמַר לִי אֲחוֹתִי הִוא עֶר גְזָאגְט זִיא אִיז מַיין שְׁוֶועסְטֶער וְהִיא גַם הוּא א אוֹיךְ גְזָאגְט אוֹיף אַבְרָהָם עֶר אִיז מַיין בְּרוּדֶער בְּתָם לְבָבִי מִיט גַאנְצְקַייט פוּן מַיין הַארְץ וּ אוּנ מִיט רֵיינִיקַייט פוּן מַיינֶע הֶענְט עָ הָאבּ אִיךְ דָאס גִיטָאן אִיךְ בִּין רֵיין פו דֶען אִיךְ הָאבּ אִין אִיר נִיט אָן גְרִירְט: אֵלָיו הָאֱלֹהִים הָאט גָאט צוּא אִים גְזָאגְט בַּ

ספר הישר

נָאךְ. וַיְהִי הַיּוֹם אוּנ עֶס אִיז גְוֶוען דֶער טָאג וָואס אַלֶע מַלְאָכִים שְׁטֶעלֶן זִיךְ גֶעבִּין כִּסֵּא הַכָּבוֹד פַר גָאט ב"ה. אִיז גְכ זיי:

יָתָךְ מִלְּמֶחְטֵי קֳדָמַי עַל כֵּן לָא שְׁבַקְתָּךְ לְמִקְרַב
לְוָתַהּ׃ ז וּכְעַן
אָתֵיב אִתַּת גַּבְרָא אֲרֵי
נְבִיָּא הוּא וִיצַלֵּי עֲלָךְ
וְאִם לֵיתָךְ מְתִיב
מֵימַת תְּמוּת אַתְּ

וְאַחְשֹׂךְ גַּם־אָנֹכִי אוֹתְךָ מֵחֲטוֹ־לִי
עַל־כֵּן לֹא־נְתַתִּיךָ לִנְגֹּעַ אֵלֶיהָ׃
ז וְעַתָּה הָשֵׁב אֵשֶׁת־הָאִישׁ כִּי־נָבִיא
הוּא וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ וֶחְיֵה וְאִם־אֵינְךָ
מֵשִׁיב דַּע כִּי־מוֹת תָּמוּת אַתָּה וְכָל־

לי מכות סס : ועתה השב ב"ק
סס : כי נביא ב"ק סס :

בעל הטורים

ונרס לי זאת : (ז) ויתפלל . ג' רפין במסורה הכא
לו וישתחו ויתפלל ואידך ויתפלל בעדו תמיד מלמד
צריך לבקש לאברהם שיתפלל בעדו וזהו ויסגוד לו
וישתחו ויתפלל ולא כאותה שעה לבד אלא תמיד היה צריך לתפלתו כדכתיב ויתפלל בעדו תמיד :

רשב"ם

אליה : (ז) כי נביא הוא . לשון ניב שפתים . רגיל אצלי ומדבר את דברי יאני,
אוהב את דבריו ושומע תפלתו : ויתפלל בעדך . שהרי היה צריך רחמים
ככתוב לפניו כי עצור עצר וגו' :

רש"י

אבל נקיון כפים אין כאן (הדא אמרה משמוש
ידים אין כאן) : לא נתתיך . לא ממך היה שלא נגעת בה
אלא אני חשכתי אותך מחטוא שלא נתתי לך כח וכן (לקמן
לא) ולא נתנו אלהים וכן (שופטים טו) ולא נתנו אביה
לבוא : (ז) השב אשת האיש . ואל תהא סבור שמא
תתגנה בעיניו ולא יקבלנה או ישנאך ולא יתפלל עליך (א"ל
ומי מפרסמו שלא נגעתי בה א"ל) . כי נביא
הוא ויודע שלא נגעת בה לפיכך ויתפלל בעדך (ב"ק לב):

בית יהודא

דָמִיתָ מִתְּחִלָּה לַחֲטוֹא) עֶס אִיז אֶמֶת דוּ הָאסְט נִיט גֶעטְרַאכְט אִין אָנְהֵייבּ צוּ זִינְדִיגֶן (אֲבָל נְקִיּוּת כַּפַּיִם אֵין כָּאן) אָבֶּער רֵיינְ׳ץ הֶענְט וּפוּן גְּזֵלָה) הָאסְטוּ נִיט וָזיא הָט דָאךְ נִיט גְוָואלְט גֵיין צוּ דִיר אוּנ דוּ הָאסְט זִיא אַוֶּועקְגֶענוּמֶען פוּן אִיר בְּרוּדֶער, הַיְיסְט דָס אַגְזֵלָה, אוּנ דוּ הַייסְט אַגַזְלָן) אוּנ וָוס דוּ זָאגְסְט דוּ הָאסְט זִיא נִיט אָנְגֶעריִרְט : (לֹא נְתַתִּיךָ). אִיךְ הָאבּ דִיךְ נִיט גֶגֶעבֶּן (נִיט גְלָאזְט) דוּ זָאלְסְט זִיא אָנְרִירֶען (לֹא מִמְּךָ הָיָה שֶׁלֹּא נָגַעְתָּ בָּהּ) עֶס אִיז נִיט גְוֶוען מִיט דַיין פְרוּמְקֵייט וָוס דוּ הָאסְט זִיא נִיט אָנְגֶעריִרְט (אֶלָּא חָשַׂכְתִּי אֲנִי אוֹתְךָ מֵחֲטוֹא) הָאבּ דִיךְ פַארְמִיטֶן (וּנִיט גְלָאזִין) דוּ זָאלְסְט זִינְדִיגֶן (וְלֹא נָתַתִּי לְךָ כֹּחַ) אִיךְ הָאבּ דִיר נִיט גֶגֶעבֶּן כֹּחַ דוּא זָאלְסְט זִיא (וְכֵן וְלֹא נְתָנוֹ אֱלֹהִים) אוּנ אַזוֹ אִיז דֶערְטַייטְשׁ וְלֹא נְתָנוֹ אֱלֹהִים, גָאט הָט אִים נִיט גֶגֶעבֶּן, נִיט גְלָאזְן (וְכֵן וְלֹא נְתָנוֹ אָבִיהָ לָבוֹא) אִיר פָאטֶר הָט אִים נִיט גֶגֶעבֶּן (נִיט גְלָאזִין) קוּמֶען צוּ אִיר : (ז) וְהָשֵׁב אֵשֶׁת הָאִישׁ) . גִיבּ צוּרִיק דָאס וַוייבּ (וְאַל תְּהֵא סָבוּר) אוּנ דוּא זָאלְסְט נִיט מֵיינֶען (שֶׁמָּא תִּתְגַּנֶּה בְּעֵינָיו) טָאמֶער וֶועט זִיא זַיין פַארְמִיאוּסְת בַּיי אִים (וְלֹא יְקַבְּלֶנָּה) אוּנ עֶר וֶועט זִיא נִיט צוּרִיק נֶעמֶען (אוֹ יִשְׂנָאֲךָ וְלֹא יִתְפַּלֵּל עָלֶיךָ) אָדֶער עֶר וֶועט דִיךְ פַיינְט הָאבֶּען אוּנ עֶר וֶועט פוּן דַיינֶעטְוֶועגֶן, עֶר וֶועט זִיא צוּרִיק נֶעמֶען (אָמַר לוֹ אֲבִימֶלֶךְ) אֲבִימֶלֶךְ הָט גְזָאגְט צוּ הקב"ה (וּמִי מְפַרְסְמוֹ שֶׁלֹּא וֶוער וֶועט אִים זָאגֶען אוּנ פַארְזִיכֶערִין אַז אִיךְ הָאבּ זִיא נִיט אָנְגֶעריִרְט (אָמַר לוֹ) הָאט הקב"ה גֶעזָאגְט צוּ כִּי נָבִיא הוּא) אַבְרָהָם אִיז אַנָבִיא (וְיוֹדֵעַ שֶׁלֹּא נָגַעְתָּ בָּהּ) אוּנ עֶר וֵוייס דוּ הָאסְט זִיא נִיט אָנְגֶעריִרְט (לְפִיכָךְ

שפתי חכמים

קל : נ ר"ל דהל"ל גם אנכי ידעתי כי בתם לבבך ובנקיון
זאת כמ"ש אבימלך בעלמו : ס וא"ת סוף סוף הוא נקי
הרי לא עשה העבירה וי"ל כך אמר הקב"ה נקיות החטא
וא כאשר אמרת אלא ממני הוא כי אתה היית סובב עמה
אף אם הגידה לך שהיא אשתו : ע רלונו לפרש שבקרא משמע ועתה
השב אשת האיש כי נביא הוא דמשמע דוקא דמש"ה צריך לחזור מפני
שהוא נביא והיא אשת איש אבל אי לא היה נביא לא היה מחזירה
לו ואף שהיא אשת איש והרי גם ב"נ הוזהרו על עריות ומתרץ דמש

פירוש לתורת אלהים

אָנֹכִי יָדַעְתִּי אִיךְ וֵוייס אוֹךְ כִּי בְתָם לְבָבְךָ
אַז מִיט גָאנְצְקֵייט פוּן דַיין הַארְצֶען
דָס גִיטָאן וָאֶחְשֹׂךְ גַם אָנֹכִי אוֹתְךָ מֵחֲטוֹא לִי אוּנ
דִיךְ פַּר מִיטְין פוּן צוּ זִינְדִיגֶן צוּ מִיר [פ' רש"י]
נְתַתִּיךָ לִנְגֹּעַ אֵלֶיהָ דְרוּם הָאבּ אִיךְ דִיר נִיט
צוּא אָן רִירֶן זִיךְ צוּ אִיר : (ז) וְעַתָּה אוּנ
אַצוּנְד הָשֵׁב אֵשֶׁת הָאִישׁ קֶער וִוידֶער דִי אֵשֶׁת אִישׁ [פ' רש"י]
כִּי נָבִיא הוּא עֶר אִיז אַנָבִיא אוּנ וֵוייסְט אַז דוּ הָאסְט
אִיר נִיט אָן גְרִירְט וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ אוּנ עֶר וֶועט מִתְפַּלֵּל
זַיין פַאר דִיר וֶחְיֵה אוּנ דוּ וֶועסְט בְּלַייבֶּן לֶעבֶּן וְאִם
אֵינְךָ מֵשִׁיב אוּנ אַז דוּ וֶועסְט נִיט וִוידֶער קֶערֶען זִי דַא
זָאלְסְטוּ ווִיסֶן כִּי מוֹת תָּמוּת אַתָּה וְכָל אֲשֶׁר לָךְ דוּ וֶועסְט

ספר הישר

מְקַטְרֵג צוּ זַיין אוֹיף דִי מֶענְטְשְׁן . אוּנ גָאט ב"ה זָאגְט
וואנֶען קוּמְסְטוּ . עֶנְטְפֶערְט דֶר שָׂטָן צוּ גָאט ב"ה אוּנ
הָאבּ גִישְׁוֶועבְּט אוֹיף דֶער וֶועלְט. זָאגְט גָאט ב"ה צוּם
אַגִבְּטוּ מִיר אוֹיף דִי מֶענְטְשְׁן וָוס זֶענֶען אוֹיף דֶר עֶרְד .
שָׂטָן אוּנ זָאגְט צוּ גָאט ב"ה אִיךְ הָאבּ גְזֶעהְן אַלֶע
דִיגֶן דִיךְ אוּנ גְדֶענְקִין דִיךְ נָאר אִין דֶער צַייט אַז זֵיי
הָאבֶּן פוּן דִיר אַיין זַאךְ דֶעַן אַבְרָהָם דֶר זוּהְן פוּן תֶּרַח
הָט גְהַאט קִינְדֶער הָט עֶר גְבוֹיאט מִזְבְּחוֹת אוּנ הָאט

משלי נחמיה

(ו) עַל כֵּן לֹא נְתַתִּיךָ וגו'. לְמָשָׁל אַקְרַאנְקֶער הָט גִיטְרָאפְן אִין גַאס אַגֶעזוּנְטֶן מֶענְטְשׁ הָט דֶר קְרַאנְקֶער גְזָאגְט צוּם גֶעזוּנְטֶן זָאג מִיר פוּן וֶועלְכֶע עֶסִין אוּנ טְרִינְקֶען וֶוערְט מֶען גֶעזוּנְד, הָט דֶר גֶעזוּנְטֶער גִיזָאגְט אִיךְ עֶס אַלֶע טָאג צְוֵויי פוּנְט פְלֵייש אוּנ טְרִינְקְט נָאךְ דֶעם עֶסִין אַ גְלָאז וַויין, בִּין אִיךְ גֶעזוּנְט, דֶער קְרַאנְקֶער הָאט אוֹיךְ גֶעקוֹיפְט צְוֵוייא פוּנְט פְלֵייש אוּנ אַפְלַאשׁ וַויין, דֶערְוַוייל אִיז גְקוּמֶן דֶר דָאקְטַאר אוּנ הָאט גְזֶעהְן לִיגֶען פִיל פְלֵייש אוּנ עֶס שְׁטֵייט אַפְלַאשׁ וַויין, אִיז דֶער דָאקְטַאר בֵּייז גְוָוארֶען, אוּנ זָאגְט צוּ אִים, נִיט פַאר אַקְרַאנְקִין, הָט דֶר קְרַאנְקֶער גֶעזָאגְט צוּם דָאקְטַאר, וַויין אִיז גֶעזוּנְד, אָבֶּער נָאר פַר אַגֶעזוּנְטֶן, נִיט גִיט זַיין בֵּייז אוֹיף מִיר, אִיךְ הָאבּ דָאךְ דִיא פְלֵייש נָאךְ נִיט גְגֶעסִין, אוּנ דִיא וַויין נִיט גֶעטְרוּנְקֶען אִיךְ הָאבּ

אֲשֶׁר־לָךְ׃ ח וַיַּשְׁכֵּם אֲבִימֶלֶךְ בַּבֹּקֶר
וַיִּקְרָא לְכָל־עֲבָדָיו וַיְדַבֵּר אֶת־כָּל־
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּירְאוּ
הָאֲנָשִׁים מְאֹד׃ ט וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ
לְאַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ מֶה־עָשִׂיתָ לָּנוּ
וּמֶה־חָטָאתִי לָךְ כִּי־הֵבֵאתָ עָלַי וְעַל־
מַמְלַכְתִּי חֲטָאָה גְדֹלָה מַעֲשִׂים
אֲשֶׁר לֹא־יֵעָשׂוּ עָשִׂיתָ עִמָּדִי׃ י וַיֹּאמֶר
אֲבִימֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם מָה רָאִיתָ כִּי

אונקלוס

וְכָל דִּי לָךְ׃ ח וְ...
אֲבִימֶלֶךְ בְּצַפְרָא...
לְכָל עַבְדּוֹהִי וּמַ...
כָּל פִּתְגָּמַיָּא ...
קֳדָמֵיהוֹן וּדְחִילוּ ...
לַחֲדָא׃ ט וּקְרָא אֲ...
לְאַבְרָהָם וַאֲמַר לֵ...
עֲבַדְתָּ לָנָא וּמָה...
(נ"י חֲטֵית) לָךְ
אַיְתֵיתָא עֲלַי וְעַל...
חוֹבָא רַבָּא עוֹבָ...
לָא כָשְׁרִין לְאִתְ...
עֲבַדְתָּ עִמִּי׃ י ...
אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָ...
חֲזֵיתָ אֲרֵי עֲבַ...

בית יהודא

וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ) דְרִיבֶּער וֶועט עֶר בֶּעטֶען פוּן דַיינֶעטְוֶועגֶן׃ (ט) וּמַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא יֵעָשׂוּ. אַזֶעלְכֶע זַאכֶען וָואס אִיז נִיט גִטְאהְן גְוָוארִין הָאסְטוּ גֶעטָאהְן מִיט אוּנְז (מַכָּה אֲשֶׁר לֹא הוּרְגְּלָה לָבֹא עַל בְּרִיָּה) אַזוֹ אַמַכָּה וָואס אִיז נָאךְ נִיט גֶעקוּמֶען אוֹיף אַבֶּעשֶׁעפֶענִישׁ (בָּאָה לָנוּ עַל יָדְךָ) אִיז אוֹיף אוּ... נָועגֶן דִיר (עֲצִירַת כָּל נְקָבִים) אַלֶע לֶעכֶער וָואס אִיז דָא אִין מֶענְטְשׁ זֶענֶען פַארְהַאלְטֶען גְוָוארֶען אוּנ הָאבֶּן נִיט אַ...

רש"י

(ט) מעשים אשר לא יעשו. מכה אשר לא ה...
על בריה באה לנו על ידך עצירת כל נקבי...

שפתי חכמים

דכתיב כי נכיא הוא ס"פ אל תהיה סבור כו': פ אבל אין לפרש דמעשים אשר לא יעשו קאי על אברהם דהא לא עשה ...

פירוש לתורת אלהים

שְׁטַארְבֶּן אוּנ אַלֶץ וָוָס צוּ דִיר׃ (ח) וַיַּשְׁכֵּם אֲבִימֶלֶךְ בַּבֹּקֶר אוּנ אֲבִימֶלֶךְ הָט זִיךְ גְפֶעדֶערְט אִין דֶר פְרִי וַיִּקְרָא לְכָל עֲבָדָיו אוּנ עֶר הָט גְרוּפֶן אַלֶע זַיינֶע קְנֶעכְט וַיְדַבֵּר אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם אוּנ הָאט גִירֶעט אַלִי דִי רֵייד אִין זֵייעֶרִי אוֹיעֶרֶן וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים מְאֹד אוּנ דִיא דָאזִיגֶע מֶענְטְשֶׁען הָאבֶּען זִיךְ זֵייעֶר שְׁטַארִיק גִיפָארְכְטִין׃ (ט) וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם אוּנ אֲבִימֶלֶךְ הָט גְרוּפֶן צוּ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ אוּנ עֶר הָט צוּ אִים גְזָאגְט מֶה עָשִׂיתָ לָּנוּ וָואס הָאסְטוּ אוּנְז גִיטָאן וּמֶה חָטָאתִי לָךְ אוּנ וָואס הָאבּ אִיךְ גִיזִינְדִיגְט כִּי הֵבֵאתָ עָלַי וְעַל מַמְלַכְתִּי חֲטָאָה גְדֹ... דוּ הָאסְט גְבְרַאכְט אוֹיף מִיר אוּנ אוֹיף מַיין קֵי... אַגְרוֹסֶע זִינְד מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא יֵעָשׂוּ עָשִׂיתָ עִמָּדִי... מַעֲשִׂים וָוס וֶוערְט נִיט גְטָאן הָאסְטוּ גְטָאן ... אַזוֹ אַמַכָּה וָוס אִיז נִיט גְוֶוינְטְלִיךְ צוּ קוּמֶ... בַּשֶׁעפֶענִישׁ אִיז אוֹיף אוּנְז גְקוּמֶען דוּרְךְ דִיר... (י) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל אַבְרָהָם אוּנ אֲבִימֶלֶךְ הָ... צוּ אַבְרָהָם מָה רָאִיתָ וָוס הָאסְטוּ גְזֶעהְן כִּי...

משלי נחמיה

גֶעמֵיינְט דִי פְלֵייש מִיט דִי וַויין וֶועט פַר מִיר גוּט זַיין, הָאבּ אִיךְ זֵיי גֶעקוֹיפְט, הָט דֶער דָאקְטַאר גִיזָאגְט וַוייל דוּ הָאסְט נָאךְ נִיט גִגֶעסֶען אוּנ גֶעטְרוּנְקֶן דְרִיבֶּער בֵּייזֶער אִיךְ מִיךְ אוֹיף דִיר אוּנ זָאג דִיר דוּ זָאלְסְט נִיט עֶסִין דִיא פְלֵייש נִיט טְרִינְקֶן דִיא וַויין, וָוארוּם אַז דוּ וָואלְסְט שׁוֹין גִגֶעסֶען וָואלְט נִיט הֶעלְפֶן מַיין בֵּייזֶערֶן וָוארוּם דוּ וָואלְסְט גֶעוִוים שְׁטַארְבֶּען, דָם זֶעלְבִּיגֶע אִיז דָא גְוֶוען בַּיי אֲבִימֶלֶךְ, עֶר הָט גִיזֶעהְן דִי גְרוֹסֶע הַצְלָחָה פוּן אַבְרָהָם, הָט עֶר גֶערֶעכֶנְט אַבְרָהָם הָט דִי הַצְלָחָה וָועגֶן שָׂרָה, דְרִיבֶּער הָט אֲבִימֶלֶךְ גְוָואלְט נֶעמֶען שָׂרָה פַר אַוַוייבּ, וֶוענְן אִיר הַצְלָחָה זָאל קוּמֶן אוֹיף אִים אוֹיךְ הָט הקב"ה זִיךְ גֶעבֵּייזֶערְט אוֹיף אֲבִימֶלֶךְ, אוּנ הָט גְזָאגְט צוּ אִים דִי הַצְלָחָה פוּן שָׂרָה קֶען נָאר הָאבֶּן אַבְרָהָם אָבֶּער נִיט דוּ, הָט אֲבִימֶלֶךְ גֶעזָאגְט צוּ הקב"ה דַארְפְסְט נִיט זַיין

ספר הישר

מַקְרִיב גְוֶוען קָרְבָּנֹ'ת אוּנ הָט תָּמִיד גְמַאכְט רוּפֶען ... צוּ אַלֶע מֶענְטְשֶׁען וָוס זֶענֶען אוֹיף דֶר עֶרְד. אָבֶּר אַצוּנְד... שׁוֹין גְבּוֹרֶען גֶעוָוארֶען צוּ אִים אַיין זוּהְן יִצְחָק הָט עֶר ... לָאזְט אוּנ הָט גְמַאכְט אַגְרוֹסֶע סְעוּדָה פַר דִי זִיצֶרְס פוּ... אָן גָאט ב"ה הָט עֶר גָאר פַר גֶעסֶן אוּנ פוּן אַלֶע זַאכֶן ... גְמַאכְט בְּשַׁעַת עֶר הָאט אַנְטְוַויינְט יִצְחָק הָאט עֶר פַ... מַקְרִיב גְוֶוען קֵיין שׁוּם קָרְבָּן. זָאגְט גָאט ב"ה צוּם ... אַבְרָהָם מַיין קְנֶעכְט אִיז. אִיז זַיין גְלַייכֶן נִיט דָא. אוּ... אוֹיבּ אִיךְ זָאל אִים זָאגֶן עֶר זָאל מַקְרִיב זַיין דֶעם זוּהְ... מִיר וֶועט עֶר נִיט פַר מַיידֶן צוּ טְאן דָם דָאזִיגֶע: בְּ... צַייט אִיז גְוֶוען דִי רֵייד פוּן גָאט ב"ה צוּ אַבְרָהָם אָ... אִים נֶעם דַיין אֵיינְצִיגֶען זוּהְן דֶעם וָוָס דוּ הָאסְט לִיבּ...

בֵּייז אוֹיף מִיר וָוארוּם אִיךְ הָאבּ זִיא נִיט אָנְגֶערִירְט, הָאט הקב"ה גְזָאגְט וַוייל דוּא הָאסְט זִיא נִיט אָנְגֶערִיר... בִּין אִיךְ דִיר גֶעקוּמֶען זָאגֶען דוּא זָאלְסְט זִיא נִיט אָנְרִירֶען וָוארוּם אַז דוּא וָואלְסְט זִיא אָנְגֶערִירְט וָוא... מִיךְ נִיט גֶעבֵּייזֶערְט אוֹיף דִיר וָוארוּם. דוּא וָואלְסְט בַּאלְד גְשְׁטָארְבֶּען׃

הָדֵין : יא וַאֲמַר
אֲרֵי אֲמָרִית
ית דַּחַלְתָּא דַיְיָ
הָדֵין וְיִקְטְלֻנַּנִי
אִתְּתִי : יב וּבְרַם
א אֲחָתִי בַת אַבָּא
ים לָא בַת אִמִּי
לְאִנְתּוּ : יג וַהֲוָה
עַמְמַיָּא בָּתַר

עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה׃ יא וַיֹּאמֶר
אַבְרָהָם כִּי אָמַרְתִּי רַק אֵין־יִרְאַת
אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם הַזֶּה וַהֲרָגוּנִי עַל־
דְּבַר אִשְׁתִּי׃ יב וְגַם־אָמְנָה אֲחֹתִי
בַת־אָבִי הִוא אַךְ לֹא בַת־אִמִּי וַתְּהִי־
לִי לְאִשָּׁה׃ יג וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אֹתִי

ילדות אהרן
אמנה סנהדרין נח :

בעל הטורים

(יב) ב׳ במס׳ והרגוני על דבר אשתי והרגוני ושבו אל רחבעם ... שמשום ישראל שבאותן הימים לעו״א ומיהו הכא כתיב ... אובד אבי משום שהוגלה משם כי התעו אותי ואובד אבי כפל לשון הוא כדכתיב תעיתי כשה אובד צאן אובדות היו עמי רועיהם התעום : אמרי לי . אמרי עלי :

רשב״ם

(יב) אחותי בת אבי . כי בני בנים הרי הם כבנים והיא היתה בת הרן בן תרח : אך לא בת אמי . לא אחותי ממש שיצאה מבטן אמי והיא מותרת לי ותהי לי לאשה : (יג) כאשר התעו אותי. הגלני ממקומי שנא׳ לך לך מארצך

רש״י

ורעי והזנים והוטס : (יא) רק אין יראת אכסנאי שבא לעיר על עסקי אכילה ושתיה או על עסקי אשתו שואלין אותו (ב״ק סס) או אחותך היא : (יב) אחותי בת אבי היא . תרת לבן נח שאין אבות לעוע״א. וכדי לאמת דבריו ... וא״ת והלא בת אחיו היתה . בני בנים הרי והרי היא בתו של תרח . וכן הוא אומר ללוט כי ים אנחנו : אך לא בת אמי . הרן מאם אחרת) ויהי כאשר התעו אותי וגו׳ . אונקלוס תרגם . ויש ליישב עוד דבר דבור על אופניו

בית יהודא

וָואס זֵיי דַארְפְן אַרוֹיסְגֶעבְּן (שֶׁל זֶרַע) בַּיי דִיא מֶאנֶער אִיז פַארְהַאלְטֶן גְוָוארֶן דִי זֶרַע (וְשֶׁל קְטַנִּים) מֶען הָט נִיט גֶקֶענְט מַשְׁתִּין זַיין (וְרֵעִי) עֶס אִיז דִיא צוֹאָה נִיט אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען (וְאָזְנַיִם) דִי אוֹיעֶרֶן זֶענֶן פַאר מַאכְט גִיוָוארֶן (וְחוֹטֶם) דֶר נָאז אִיז פַארְמַאכְט גְוָוארֶן : (יא) וְרַק אֵין יִרְאַת אֱלֹהִים׳ אַבְרָהָם הָאט גְזָאגְט צוּ אֲבִימֶלֶךְ אִיךְ הָאבּ גֶעזָאגְט בַּיי מִיר אִין הַארְצִין אִיר הָאט נִיט מוֹרָא פַאר גָאט , וָוארוּם (אַכְסַנָּאִי שֶׁבָּא לָעִיר) אַז אַגַאסְט קוּמְט אִין אַשְׁטָאט (עַל עִסְקֵי אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ) דַארְף מֶען אִים פְרֶעגֶען אוֹיבּ עֶר וִויל עֶסִין טְרִינְקֶען (אוֹ עַל עִסְקֵי אִשְׁתּוֹ שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ) אָדֶער מֶען דַארְף אִים פְרֶעגֶן וֶועגֶן זַיין וַוייבּ , דִי אִשָּׁה וָוס אִיז גְקוּמֶן אִשְׁתְּךָ הִיא) דָאס אִיז דַיין וַוייבּ וְאוֹ אֲחוֹתְךָ הִיא) אָדֶער זִיא אִיז דַיין שְׁוֶועסְטֶער , צוּ וָואס דַארְפֶען זַייא דָאס) וַאֲחוֹתִי בַת אָבִי הִיא) . זִיא אִיז מַיינֶע אַשְׁוֶועסְטֶער פוּן אֵיין פָאטֶער נִיט פוּן אֵיין מוּטֶער (וּבַת אַב מוּתֶּרֶת לְבֶן נֹחַ) ת מֶעג נֶעמֶען פַאר אַוַוייבּ דִיא טָאכְטֶער פוּן זַיין פָאטֶער וְנִיט פוּן זַיין מוּטֶער) (שֶׁאֵין אָבוֹת לִכְנַעֲנִים) וַוייל בַּייא ן מֶען נִיט וִויסֶען רִיכְטִיג וֶוער אִיז דֶער פָאטֶער פוּן קִינְד וַוייל זֵיי זֶענֶן מֻזָּנֶה מִיט פִיל מֶענֶער (וּכְדֵי לְאַמֵּת בָּם כֵּן) אוּנ אֶמֶת צוּ מַאכֶן זַיינֶע רֵייד וָואס עֶר הָט גְזָאגְט זִיא אִיז זַיינֶע אַשְׁוֶועסְטֶר , הָאט עֶר זַייא גְזָאגְט זִיא אַשְׁוֶועסְטֶער אוּנ אַוַוייבּ (וְאִם תֹּאמַר) אוּנ אוֹיבּ דוּא וֶועסְט זָאגֶן אַבְרָהָם הָט גֶעזָאגְט לִיגֶן (וַהֲלֹא בַּת אָחִיו הָיְתָה) דָאךְ גְוֶוען דִיא טָאכְטֶער פוּן זַיין בְּרוּדֶער הָרָן , עֶנְפֶערְט רַשִׁ״י (בְּנֵי בָנִים הֲרֵי הֵם כְּבָנִים) קִינְדֶערְס קִינְדֶער אֵייגֶענֶע קִינְדֶער אוּנ שָׂרָה וָואס זִיא אִיז גְוֶוען דִיא טָאכְטֶער פוּן הָרָן אַאֵיינִיקְל פוּן תֶּרַח (וַהֲרֵי הִיא בִּתּוֹ שֶׁל תֶּרַח) דִי טָאכְטֶער פוּן תֶּרַח, הֵייסְט זִיא דָאךְ אַשְׁוֶועסְטֶר פוּן אַבְרָהָם (וְכֵן הוּא אוֹמֵר לְלוֹט) אוּנ אַזוֹי הָאט אַבְרָהָם גְזָאגְט וָואס עֶר אִיז גְוֶוען אַזוּהְן פוּן הָרָן אַבְּרוּדֶער פוּן שָׂרָה) (כִּי אֲנָשִׁים אַחִים אֲנָחְנוּ) מִיר זֶענֶן בְּרִידֶער : וְאַךְ לֹא בַת אִמִּי. אִיז נִיט אַטָאכְטֶר פוּן מַיין מוּטֶער (הָרָן מֵאֵם אַחֶרֶת הָיָה) הָרָן אִיז גְבָּארֶן גְוָוארִין צוּא תֶּרַח פוּן אֵיין אַנְדֶער וַוייבּ , י וַוייבּ וָואס אַבְרָהָם אִיז גְבָּארִין גְוָוארֶן : (יג) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אוֹתִי וגו׳). זָאגְט רַשִׁ״י (אוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם מַה שֶׁתִּרְגֵּם) ן טַייטְשְׁט דֶעם פָּסוּק נָאךְ זַיין מֵיינוּנְג (וְיֵשׁ לְיַשֵּׁב עוֹד דָּבָר דִּבּוּר עַל אוֹפַנָּיו) אוּנ מֶען קֶען נָאךְ טַייטְשֶׁן דֶעם פָּסוּק

שפתי חכמים

בעלמא : צ כלומר היה לו לומר בת אחי היא ולא היה אמר כך . וא״ת לעיל גבי פרעה למה לא השיב אברהם כלום ו׳ אלא כדי לאמת את דבריו הראשונים שאמר אחותי היא דפרעה לא שאל אותו אלא פעם אחד מ״ה לא השיבו אבל אבימלך

פירוש לתורת אלהים

וָוס דוּ הָאסְט גְטָאן דִי זַאךְ וִוי פַאלְסְטוּ אס צוּא טוּעֶן : (יא) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם הָאט גְיזָאגְט כִּי אָמַרְתִּי וָוארוּם אִיךְ הָאבּ ט רַק נִייעֶרְט אֵין יִרְאַת אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם הַזֶּה עֶס אִיז הַאנְדֶן גָאטְס פָארְכְט אִין דֶעם אָרְט [עיין רש״י]. ל דְּבַר אִשְׁתִּי אוּנ מֶען וֶועט מִיךְ הַרְגֶענֶן אוּם וַוילֶן מַיין וַוייבּ : (יב) וְגַם אָמְנָה אוּנ אוֹיךְ אֱמֶת אֲחוֹתִי בַת אָבִי הִוא זִי אִיז מַיין שְׁוֶועסְטֶר פוּן פָאטֶר הַאלְבּ אַךְ נֵייעֶרְט לֹא בַת אִמִּי זִיא אִיז נִיט מַיין מוּטֶערְס טָאכְטֶער אוּנ אַשְׁוֶועסְטֶר פוּן פָאטֶער הַאלְבּ אִיז מוּתָּר צוּ אַבֶּן נֹחַ וַתְּהִי לִי לְאִשָּׁה אִיז זִי גְוָוארֶן צוּ מִיר פַאר אַוַוייבּ [פ׳ רש״י] : (יג) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶועֶן כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אוֹתִי אֱלֹהִים מִבֵּית

ספר הישר

אַנְד מוֹרִיָּה אוּנ בְּרֶענְג אִים אוֹיף פַר אַקָרְבָּן אוֹיף אֵיינֶם רג . אוּנ אַבְרָהָם הָט גְטְרַאכְט בַּיי זִיךְ אִין הַערְצִין ווִי ל אַוֶועק נֶעמֶען יִצְחָק פוּן זַיין מוּטֶער אוּנ אוֹיף בְּרֶענְגֶען פַר אַקָרְבָּן עוֹלָה פַר גָאט ב״ה : וַיָּבֹא אוּנ אַבְרָהָם אִיז גְקוּמֶען אִין גְצֵעלְט פוּן זַיין וַוייבּ שָׂרָה אוּנ זֶעצְט זִיךְ אַנִידֶער פַאר אִיר אוּנ זָאגְט צוּ אִיר אוּנְזֶער זוּהְן יִצְחָק אִיז שׁוֹן גְרוֹס אוּנ וַוייסְט נָ״א ... ווי

אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי וָאֹמַר לָהּ זֶה
חַסְדֵּךְ אֲשֶׁר תַּעֲשִׂי עִמָּדִי אֶל כָּל־
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נָבוֹא שָׁמָּה אִמְרִי־לִי
אָחִי הוּא׃ יד וַיִּקַּח אֲבִימֶלֶךְ צֹאן וּבָקָר
וַעֲבָדִים וּשְׁפָחֹת וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם

עוֹבְדֵי יְדֵיהוֹן יָתִ
לְדַחַלְתָּהּ מִבֵּי
וַאֲמָרִית לַהּ דֵּין
טֵיבוּתִיךְ דִּי תַעְ
לְכָל אַתְרָא דִ
לְתַמָּן אֱמָרִי
הוּא׃ יד וּדְבַר
עָאן וְתוֹרִין וְעַבְ
וִיהַב לְאַבְרָהָם

בית יהודא

יעדר ווארט זאל זיין גערעט אויף זיין ארדענונג, אונ אזו מיינט דר פסוק, אברהם הט גזאגט צו אבימלך (כשהוציאני הקב"ה מבית אבי) ווען הקב"ה הט מיך ארויס גענומען פון מיין פאטערס שטוב (להיות משוטט ונד ממקום למקום) איך זאל גיין אין דער וועלט פון איין ארט צום אנדערין ארט (וידעתי שאעבור במקום רשעים) אונ איך האב געוואסט איך וועל גיין אויף אזעלכע ערטער וואס די מענטשן זענען רשעים אונ עס קען זיין זיי וועלן מיך הרגען מיין ווייב זאל צו זייא פריי ווערען (ואומר לה זה חסדך) האב איך גזאגט צו איר דס איז דיין טובה וואס דו זאלסט מיר טאהן דו זאלסט זאגן דו ביזט מיינע אשוועסטער ביזטו פריי אן אמאן, וועט מען מיך ניט הרגען: (כאשר התעו) זיי האבן מיך פארבלאנדזעט אין דער וועלט, זאגט רש"י (לשון רבים) התעו, זייא, מיינט מען דאך פיל (ואל תתמה) זאלסט דיך ניט וואנדערין (כי הרבה מקומות לשון אלהות ולשון מרות קרוי לשון רבים) ווארום אין פיל ערטער ווערט גרעט אויף געטליכקייט אונ אויף ערשאפט מיט פילקייט, עס שטייט אין פסו
אלהים) זייא זענען געגאנגען אלהים, גאט (אלהים חיים) לעבעדיגע גאטער (אלהים קדושים) הייליגע
לשון אלהים לשון רבים) דער ווארט אלהים איז דערטייטש פיל גאטער, (וכן) אונ אזו שטייט נאך אין פסו
יוסף) ער הט גענומען, די הערין פון יוסף האבן אים גנומען, הט דען יוסף גהאט פיל הערין, ער האט דאך
איין הערר, פוטיפר (אדוני האדונים) די הערין איבער דיא הערין (דאס מיינט מען הקב"ה וואס ער אי
איבער אלע הערין) (אדוני הארץ) דיא הערין פון לאנד (וכן בעליו עמו) די אייגענטימערס ודיא בעלי ב
זאך זענען גוועזן מיט אים (והועד בבעליו) עס איז געזאגט גווארן צו דיא אייגענטימערס ודי בעלי בתים)
אלין גערעט מיט פיל פאכען צאהל, ווייל דאס איז אכבוד ווויא ביי אונז איז היינט דר מנהג צו אמענ
דארף אים געבן כבוד רעט מען איר, זיי, אייך) (ואם תאמר מהו לשון התעו) אוב דוא וועסט זאגן וואס מיינ
פארבלאנדזעט, זאגט רש"י (כל הגולה ממקומו ואינו מיושב) ווער עס ווערט פארטריבען פון זיין ארט אונ אי
אויף איין ארט (קרוי תועה) ווערט ער גערופן פארבלאנדזעט (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק (ותלך ותתע) זיא
אונ געבלאנדזעט (תעיתי כשה אובד) איך האב געבלאנדזעט וויא אפארלארענע שעפס (יתעו לבלי אוכל)
בלאנדזען ווייל זייא האבן ניט צו עסין (יצאו ויתעו לבקש אכלם) זייא וועלן ארויסגיין אונ בלאנדזען צו
עסין: (אמרי לי) . מיינט מען (עלי), דוא זאלסט זאגן אויף מיר איך בין דיין ברודער (וכן וישאלו אנשי ה
מיינט מען (על אשתו) די מענטשען פון דעם ארט האבען געפרעגט בייא יצחק אויף זיין ווייב וואס זיא
(וכן ואמר פרעה לבני ישראל) כמו (איז גלייך) על בני ישראל) פרעה הט גזאגט וויא עס וואלט געשטאנען
(פן יאמרו לי אשה הרגתהו) טאמער וועט מען זאגן אויף מיר אאשה האט אים געהרגעט: (יד) ויתן לאברהם

רש"י

כשהוציאני הקב"ה מבית אבי להיות משוטט למקום וידעתי שאעבור במקום רשעים ואומר וגו': כאשר התעו. ל' רבים ואל תתמה מקומות ל' אלהות ול' מרות קרוי לשון רבים. אלהים. אלהים חיים. אלהים קדושים. וכל רבים. וכן ויקח אדוני יוסף. אדוני האדונים. וכן בעליו יומת. והועד בבעליו. וא"ת מהו הגולה ממקומו ואינו מיושב קרוי תועה. כמו ותלך ותתע. (תהלים קיט) תעיתי כשה אובד יתעו לבלי אוכל יצאו ויתעו לבקש אכלם: אמ וכן (לקמן כו) וישאלו אנשי המקום לאשתו על (שמות יד) ואמר פרעה לבני ישראל כמו ע (שופטים ט) פן יאמרו לי אשה הרגתהו:

פירוש לתורת אלהים

אבי אז גאט הט מיך פר אירט פון מיין פאטערס הויז גזונד האב איך גוויסט אז איך וועל גיין דורך אזעלכע ערטער ווי עס איז פאר האנדן רשעים ואמר לה האב איך צו איר גזאגט זה חסדך אשר תעשי עמדי דאס איז דיין חסד וואס דו זאלסט מיט מיר טאן אל כל המקום אשר נבוא שמה צו אין וואס מיר וועלן דארטן קומען אמרי לי זאג אחי הוא ער איז מיין ברודער: (יד) ויקח א אבימלך גנומען צאן ובקר שאף אונ רינ ושפחות אונ קנעכט אונ דינסט מיידען

ספר הישר

ווי אזוי מען דינט גאט ב"ה דרום וויל איך אים נעמען אונ וויל אים פירן צו שם ועבר. אונ דארט וועט ער זיך לערנען דעם וועג פון גאט ב"ה: אונ שרה זאגט צו אברהם איך בעט דיך דו זאלסט אים אפ היטען אונ זאלסט ניט אפ טאן דיין אויג פון אים. דען איך האב נאר אים אליין אונ שרה ווייגט אין דר ז אונ אברהם איז גגאנגען מיט זיין זוהן יצחק ער בעגעגען פר אקרבן עולה אזו ווי גאט האט אים אברהם נעמט מיט זיך צוויי יונגען איער הם גע

וַיָּשֶׁב לוֹ אֵת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ׃ טו וַיֹּאמֶר
אֲבִימֶלֶךְ הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ בַּטּוֹב
בְּעֵינֶיךָ שֵׁב׃ טז וּלְשָׂרָה אָמַר הִנֵּה
נָתַתִּי אֶלֶף כֶּסֶף לְאָחִיךְ הִנֵּה הוּא־
לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם לְכֹל אֲשֶׁר אִתָּךְ׃

תו"א הנה הוא מגילה טו כח ב"ק לג :

אונקלוס

ת שָׂרָה אִתְּתֵיהּ׃
מַר אֲבִימֶלֶךְ הָא
קֳדָמָךְ בִּדְתַקִּין
תִּיב׃ טז וּלְשָׂרָה
הָא יְהָבִית אַלְפִין
דִּכְסַף לְאָחִיךְ הָא
לִיךְ כְּסוּת דִּיקָר
חֲלָף דִּשְׁלָחִית
תִיךְ וַחֲזֵית יָתִיךְ וְיָת

בעל הטורים

חסר שאינם רשעים כל כך כמו עו"א : (טז) ולשרה. ב'
ה אמר ולשרה בן שכתוב כאן גבי שרה הנה הוא לך כסות
פיסים בן לשרה שיהיה לו כסות עינים דכתיב ויהי כי זקן
יצחק ותכהין עיניו מראות :

רשב"ם

(טז) ולשרה אמר. דברי פיוסים ותנחומים הנה לקחתי אותך בתחלה לא באונס ולא בכח אלא כמנהג נשואין שהרי נתתי מהר ומתן אלף כסף לאחיך בשביל שהייתי סבור שהיה אחיך כמו שאמרת לי ולא זהו מתן של צאן ובקר שנתן אבימלך לאברהם לבסוף אלא קודם שהביאה אל ביתו שאפילו פרעה שנענש יותר כתיב בו ולאברם היטיב בעבורה קודם נישואין וכ"ש נתתי אלף כסף. מתחלה כדכתיב בפרעה וכדכתיב הרבו עלי מהר ומתן וכדכתיב ומגדנות נתן לאביה ולאמה : הנה הוא לך כסות עינים לכל אשר כל. אלף כסף שנתתי לאחיך בתחילה כבוד גדול הוא לך ובסות עיניהם של כל בני ביתך אשר אתך וגם לכל העולם שלא יסתכלו בך

רש"י

ם. כדי ק שיתפייס ויתפלל עליו : (טו) הנה
לפניך. אבל פרעה אמר לו הנה אשתך קח ולך.
יירא שהמצרים שטופי זמה : (טז) ולשרה אמר.
לכבודה כדי לפייסה ר הנה עשיתי לך כבוד זה
נון לאחיך שאמרת עליו אחי הוא הנה הממון והכבוד
כסות עינים : לכל אשר אתך. יכסו עיניהם
ילוך שאלו השיבותיך ריקנית יש להם לומר לאחר
כה החזירה עכשיו שהוצרכתי לבזבז ממון ולפייסך

בית יהודא

האט געגעבן מתנות צו אַברהם (כְּדֵי שֶׁיִּתְפַּיֵּס) ער זאל איבערגיבעטן ווערן (וְיִתְפַּלֵּל עָלָיו) וועט ער בעטן צו הקב"ה פון זיינעטוועגן : (טו) (הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ). מיין לאנד איז פאר דיר, זאגט רש"י (אֲבָל פַּרְעֹה אָמַר לוֹ) אבער פרעה הט גזאגט צו אברהמען (הִנֵּה אִשְׁתְּךָ קַח וָלֵךְ) דא האסטו דיין נוייב נעם זיא און גייא אוועק פון מצרים (לְפִי שֶׁנִּתְיָרֵא) ווייל פרעה הט מורא געהאט טאמער וועלן דיא מצרים שלעכטס טאהן צו אברהם מיט שרה (שֶׁהַמִּצְרִים שְׁטוּפֵי זִמָּה) ווייל די מצרים האבן שטארק ליב זנות: (טז) וּלְשָׂרָה אָמַר, אבימלך הט גזאגט צו שרה (לִכְבוֹדָהּ כְּדֵי לְפַיְּסָהּ) וועגען איר כבוד און זיא צוא איבערבעטין (הִנֵּה עָשִׂיתִי לָךְ) איך האב דיר געטאהן דעם כבוד (נָתַתִּי מָמוֹן לְאָחִיךְ) איך האב געגעבן געלט צו דיין ברודער (שֶׁאָמַרְתְּ עָלָיו אָחִי הוּא) האסט גזאגט אויף אים ער איז מיין ברודער (הִנֵּה הַמָּמוֹן וְהַכָּבוֹד הַזֶּה לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם) דאס געלט וואס איך האב און דעם כבוד וואס איך גיב צו אייך וועט זיין פאר דיר אבעדעקונג אויף אלע אויגן וואס ווילען אויף דיר שלעכטס (לְכֹל אֲשֶׁר אִתָּךְ). צו אלע מענטשן וואס זענען מיט דיר (יְכַסּוּ עֵינֵיהֶם שֶׁלֹּא יְקִילוּךְ) וועלען זיי בדעקין זייערע אויגן זייא איך ניט גרינג האלטען און ניט פארשעמען (שֶׁאִילּוּ הֲשִׁיבוֹתִיךְ רֵיקָנִית) ווען איך וואלט דיך אוועקגעשיקט ליידיג ם לומר) וואלטן זיי געקענט זאגן (לְאַחַר שֶׁנִּתְעַלֵּל בָּהּ הֶחֱזִירָהּ) נאכדעם וויא ער האט מיט איר מזנה גוועזן הט ער יק געגעבן (עַכְשָׁיו שֶׁהוּצְרַכְתִּי לְבַזְבֵּז מָמוֹן וּלְפַיְּסָךְ) איצט אז איך האב געדארפט דיר געבען פיל געלט און דיך

דעת זקנים מבעלי התוספות

ה נתתי אלף כסף לאחיך. אלף לשון למוד כמו
חכמה כסף לשון חימוד כי נכסוף נכספת. והפי'
תי ולמדתיך עצה טובה וחמודה על אודות אחיך.
על אחיך על אודות אותו שאמרת עליו אחי הוא [עד]
"ם אלף כמו שגר אלפיך כסף לשון חימוד כדפרישית
א לך כסות עינים אותו שם דאת שאת קוראה לו לשון
צנוע הוא שלא לומר בעלי הוא ולמי תאמר כן לכל
תך כלומר לאנשים הרגילים אצלך שיודעים שבעליך הוא.
ונוכחת אבל לכל העולם שאין מכירין בדבר תוסרי
ת שלא תאמרי אחי הוא שלא תבא לידי תקלה :

שפתי חכמים

שאלו שני פעמים מ"ה הוצרך להשיב לו. מהרש"ל : ק דאי על לקיחת אשתו הרי לא נגע בה וכאלו לא לקחה [נ"י] הא דאבימלך הוצרך לפייס את אברהם ולא כן פרעה י"ל דפרעה אונס גמור היה כי אברהם מעצמו התחכם ואמר לשרה אמרי נא אחותי את כו' אבל הכא שאלו אשתך היא או אחותך היא וירא שמא יהרגוהו היה מוכרח לומר אחותי היא ולפיכך לא נלקה פרעה רק במכת ראתן שהתשמיש קשה לו ואחר שהשיבה לא הוצרך עוד לרפואה אבל אבימלך גם אחר שהשיבה ופייסה ונתן מתנות אפ"ה כי עצור עצר לפי שהי' קרוב למזיד במה ששאלוהו אשתך היא וכמ"ש אבסנאי שבא לעיר כו': ר כלומר ואע"פ שאבימלך לא נתן לאברהם אלא כדי שיתפלל עליו כמו שפי' לעיל ואיך אמר לשרה שלכבודה נתנם לו לא היפך הדברים לפייסה. והקשה מהרא"ם ואם תאמר מנ"ל לרש"י שנתנם לאברהם כדי לפייסו דלמא כשנתנם לאברהם ע"מ כן נתנם שיהיו לכבודה.

פירוש לתורת אלהים

אט געגעבן צוא אברהם כְּדֵי ער זאל איבער ן ווערן וַיָּשֶׁב לוֹ אֵת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ און הט ווידער ט צו אים זיין נוייב שָׂרָה : (טו) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ בימלך גזאגט הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ מיין לאנד איז ר בַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ שֵׁב ווי עס איז דיר וואל געפעלן נץ דיך : (טז) וּלְשָׂרָה אָמַר און צו שרה האט אֲבִימֶלֶךְ גזאגט הִנֵּה איך טוה דיר דעם כבוד נָתַתִּי אֶלֶף כֶּסֶף איך האב גיגעבן טוזינט זילבערנע מטבעות צו דעם וואס דו האסט גזאגט ער איז דיין ברודער הִנֵּה דם געלד און דעם כבוד וואס איך טו דיר אן הוּא לָךְ דאס איז צו דיר כְּסוּת עֵינַיִם איין צודעק צו די אויגן לְכֹל אֲשֶׁר אִתָּךְ צו די אלי וואס זענן מיט דיר זאלסט

ספר הישר

ן פון הגר און דער אנדערר הט געהייסען אליעזר. און ווי איז גזאגן מ"ם זיין זון יצחק אויף דעם וועג איז גקומען דער שטן אין געשטאלט פון איין מאן מיט אנידעריג געמיט און זאגט צו אברהם צו ביסטו איין נאר אדער איז אום גילערנטער

וְאֵת כֹּל וְנֹכָחַת׃ יז וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם
אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת־
אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאַמְהֹתָיו
וַיֵּלֵדוּ׃ יח כִּי־עָצֹר עָצַר יְדֹוָד בְּעַד כָּל־
רֶחֶם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל־דְּבַר שָׂרָה

אונקלוס

כָּל דְּעִמָּךְ וְעַל כָּל
דַּאֲמַרְתְּ אִתּוֹכַחַת׃ יז
אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ וְאַ
יָת אֲבִימֶלֶךְ וְיָת אִ
וְאַמְהָתֵהּ וְאִתְרְ
יח אֲרֵי מֵיחַד אֲחַ
בְּאַפֵּי כָּל פְּתַח וְ
לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל

הו"א ויתפלל ב"ק לב: כי עצור תענית ח ב"ק שם: בעד כל ב"ק שם:

רשב"ם

לגנאי לומר אשה זו מנהג הפקר נהג בה אבימלך כי הכל ידעו כי דרך כבוד לקחה ובעל כרחו החזירה: כסות עינים. שלא יראו בך לגנאי כדכתיב וכסה את עין הארץ ולא יוכל לראות את הארץ וכשמסתכלים באדם לבזותו כתב לראוה בך. עיני תראינה בה. ותחז בציון עינינו: ונוכחת. ומתווכח יפה כי דרך כבוד נהגתי בך ואל תשימי ללבך רק טוב זהו פשוטו כי לכבוד של שרה אמר אבימלך כל זה ולא לקנתרה ול

בית יהודא

איבערבעטען (יִהְיוּ יוֹדְעִים) װעלן זייא װיסען (שֶׁעַל כָּרְחִי הֱשִׁיבוֹתִיךְ) איך האב דיך געמוזט צוריק געבן (וְעַל יְדֵי נֵס) אונ מיט אאומנאטירליכע שטראף בין איך געשטראפט געװארן אונ מיט אנס בין איך געהיילט געװארן: וְאֵת כֹּל. אונ מיט אלע (וְעִם כָּל בָּאֵי עוֹלָם) מיט אלע מענטשן װאס זענען געקומען אוף דר װעלט (וְנֹכָחַת) װעסטו זייא בעװייזען אז עס איז אמת װיא דו זאגסט (יְהִי לָךְ פִּתְחוֹן פֶּה לְהִתְוַכֵּחַ וּלְהַרְאוֹת דְּבָרִים נִכָּרִים הַלָּלוּ) דו װעסט קענען עפענען אמויל צום ריידן אונ צוא נװייזען די זאכן װוס איך האב דיר געגעבן װוס פון זיי איז צו דערקענען אז איך האב דיך ניט אנגערירט (וְלָשׁוֹן תּוֹכָחָה בְּכָל מָקוֹם בֵּרוּר דְּבָרִים) אונ װוא עס שטייט דר װארט תוכחה מיינט מען צו בעװייזען דאס ריכטיגקייט פון דר זאך (וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם בְּפָנִים אֲחֵרִים) דער תרגום טייטשט אנדערש (וְלָשׁוֹן הַמִּקְרָא כָּךְ הוּא נוֹפֵל עַל הַתַּרְגּוּם) נאך פשט פון תרגום װעט אזו מיינען דער פסוק (הִנֵּה הוּא לָךְ כְּסוּת שֶׁל כָּבוֹד) דאס װעט דיר זיין אבדעקונג פון די עינים שלי ששלטו בך ובכל אשר אתך) װייל איך האב גקוקט מיט מיינע אויגין אוף דיר אונ אוף אלין װאס געװען מיט דיר (וְעַל כֵּן תִּרְגְּמוֹ) דריבער טייטשט דער תרגום (וַחֲזֵית יָתִיךְ וְיָת כָּל דְּעִמָּךְ) איך האב געזעהן דיך אונ אל װאס איז געװען מיט דיר (וְיֵשׁ מִדְרַשׁ אַגָּדָה) עס איז דא דרשות אוף דעם פסוק (אֲבָל יִשּׁוּב לְשׁוֹן הַמִּקְרָא פֵּירַשְׁתִּי) נאר איך האב געשריבען דעם פשט נאך דעם לשון פון פסוק: (יז) וַיֵּלֵדוּ. זייא האבן גבארין (כְּתַרְגּוּמוֹ) װיא דער טייטשט מיינט מען ניט זייא האבען קינדער גיבארן נאר (וְאִתְרְוָחוּ) זייא זענען לויז געװארען (נִפְתְּחוּ נְקָבֵיהֶם) זייערע לעכער זענען געפינט געװארין אונ האבען ארויסגעגעבן פון זיך דם מענטשליכע בדערפעניש (וְהִיא לֵידָה שֶׁ) מיינט מען זייער געבורט װוס זייא האבן גבארן: (יח) בְּעַד כָּל רֶחֶם. מיינט מען (כְּנֶגֶד כָּל פֶּתַח) װארום הקב"ה הא זייא ביז איצט פארהאלטן אלע מענטשליכע אפענונגען: עַל דְּבַר שָׂרָה. (עַל פִּי דִּבּוּרָהּ שֶׁל שָׂרָה) דורך דיא

רש"י

יודעים יהיו שעל כרחי השיבותיך וע"י נס: ואת כ כל באי העולם: ונכחת. יהא לך פתחון פה ל ולהראות דברים נכרים הללו, ולשון תוכחת בכ"מ דברים ובלעז אשפורפיר (הוא אפרוביר להלן ל ערלייטערן. בעסטיממען) ואונקלוס תרגמ אחרים ולשון המקרא כך הוא נופל על התרגום ה לך כסות של כבוד על העינים שלי ששלטו בך ובכל א ועל כן תרגומו והזית יתיך וית כל דעמך. ויש מ"ד ישוב לשון המקרא פירשתי: (יז) וילדו. כתרגומו ול נפתחו נקביהם והוליאו והיא לידה שלהם: (יח) ב רחם. כנגד כל פתח: על דבר שרה. ע"פ דבור

שפתי חכמים

ר"ל שמדברי הפסוק מא"ל השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך ידענו שכל עלמו של אבימלך לא היה אלא לפייסו כדי שיתפלל עליו ומשתמא המתנות נמי נתן לו בשביל זה. וצ"ל דאי משום כבודה למה נתנם לאברהם לשרה היה לו ליתנם ולא לאברהם כי זה היא לה לכבוד יותר לפי דברי אבימלך אלא ודאי עיקר נתינה לאברהם היה כדי להתפלל עליו ודבריו עם שרה לא היה אלא לכבודה ולפייסה אמר כך וק"ל: יז ואין לומר שפירושו על אודות שרה כמ אשר לא קדמו וגו' שהרי כתיב לעיל גם אנכי ידעתי וגו' אותך מחטוא לי דמשמע שלא עצר הקב"ה כח לשמש אלא בלבד והכא כתיב כי עצר ה' בעד כל רחם וגו' אלא צריך לומר על פי דבורה של שרה עשה זה ומעתה מה שפ לעיל גבי וינגע ה' את פרעה וגו' על פי דבורה של ש

פירוש לתורת אלהים

ניט מבוזה װערן בייא זייא אין דיא אויגן [עיין רש"י] וְאֵת כֹּל אונ מיט אלע לייט פון דער װעלט וְנֹכָחַת אונ דוא װעסט דיר בװוערען [עיין רש"י]: (יז) וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים האט אברהם מתפלל געװען צוא גאט וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת אִשְׁתּוֹ וְאַמְהֹתָיו אונ גאט האט געהיילט אבימלך א װייב אונ זיינע דינסט מיידען וַיֵּלֵדוּ או האבן גיבארין זיי זענען געװארן אפן: (יח) עָצַר יְיָ בְּעַד כָּל רֶחֶם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ דען גאט הט זוך גהאלטן קעגין אלי טראכטין עַל דְּבַר

ספר הישר

מענטש װוס דו גייסט אום ברענגען דיין איינציגען זוהן װוס גאט ב"ה הט דיר געגעבן אוף דער עלטער פר װאר דו װייסט װאול אז גאט ב"ה װעט ניט זאגען דו זאלסט אום ברענגען דיין זוהן. אונ אברהם פר שטייט װאול אז דס איז דער שטן אונ װיל אים אראפ פירן פון גאטס װעג. אונ אברהם הט ניט גװאלט צוא הערען די רייד פון שטן. אונ נאך דעם איז דר שטן גקומען צו יצחק אין געשטאלט פון איינגען מאן. אונ זאגט צו װאר װייסטו דען ניט אדער האסטו ניט געהערט דם די איז אגרויסר נאר װוס ער פירט דיך אום ברענגען אצונד זאלסטו אים ניט צו הערען אונ יצחק הערט די רייד גאר ניט. הט אברהם גזאגט צו יצחק מיין קינד זיי אים אונ הער ניט צו זיינע רייד דען ער איז אשטן
אונז

אִתַּת אַבְרָהָם: וַיָי דְכִיר יָת שָׂרָה כְּמָא דַאֲמַר וַעֲבַד יְיָ לְשָׂרָה כְּמָא דִי מַלִּיל: ב וְעַדִּיאַת וִילֵידַת שָׂרָה לְאַבְרָהָם בַּר לְסִיבְתוֹהִי לִזְמַן דִּי

א וה׳ פקד ר״ה יא לג תענית ח מגילה לא ב״ק נב:

אֵשֶׁת אַבְרָהָם: ס כא א וַיהוָה פָּקַד אֶת־שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמָר וַיַּעַשׂ יְהוָה לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר: ב וַתַּהַר וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֵּן לִזְקֻנָיו לַמּוֹעֵד

בעל הטורים

וה׳ פקד. כ״מ שנא׳ וה׳ הוא ובית דינו שלמדו עליה סנגוריא ואמרו אם לא תתן לה עתה בן א״כ תאחר את הקץ שגזרת ועני ת׳ שנה מטיסיה לו זרע והוא בן מאה עתה וצריך שיתחיל מעתה. ד״א שאמרו בנות לוט נתעברו מביאת איסור מאביהן ושרה תעבר מאברהם. ד״א שאמרו נסתרה עם אבימלך וכתיב ואם טהורה היא ונקתה ונזרעה זרע. ומה שלא נפקדה אחר סתירת פרעה לפי שבאן היה מסמוס ידים ולא היה חסר כי אם ביאה: פקד את שרה. בגי׳ אף כל העקרות פקד:

רש״י

(א) וה׳ פקד את שרה וגו׳. (ב״ק לב) סמך זו ללמדך שכל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה ת תחלה שנאמר ויתפלל וגו׳ וסמיך ליה וה׳ פקד את שרה שפקדה כבר קודם שריפא את אבימלך: פקד את שרה כאשר אמר. בהריון: כאשר דבר. בלידה והיכן היא אמירה והיכן הוא דבור. אמירה ויאמר אלהים אבל שרה אשתך וגו׳. דבור היה דבר ה׳ אל אברם בברית בין הבתרים א ושם נאמר לא יירשך זה וגו׳. והביא יורש משרה: ויעש ה׳ לשרה כאשר דבר. ב לאברהם: למועד אשר דבר אתו. רבי יודן ורבי חמא רבי

בית יהודא

שָׂרָה װײַל זיא הָט גֶעהֵייסֶען: (א) וַה׳ פָּקַד אֶת שָׂרָה וגו׳] זָאגְט רש״י (סָמַךְ פָּרָשָׁה זוּ) דְרִיבֶּער שְׁטֵייט דִי פָּרָשָׁה נָאכְט צוּ דִי פְרִיעֶרְדִיגֶע פָּרָשָׁה (לְלַמֶּדְךָ) דִיךְ צוּ לֶערְנֶען (שֶׁכָּל הַמְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל חֲבֵירוֹ וְהוּא צָרִיךְ לְאוֹתוֹ דָבָר) דֶער מֶענְטְשׁ וָואס בֶּעט בַּיי הקב״ה עֶר זָאל טָאהְן אַטוֹבָה זַיין חָבֵר אוּנ עֶר אַלֵיין דַארְף אוֹיךְ הָאבֶּן דִי טוֹבָה וּפוּן דֶעסְטְװעגֶן הָט עֶר פַאר זִיךְ נִיט גִבֶּעטֶען נָאר פַאר זַיין חַבֵר] (הוּא נַעֲנֶה תְּחִלָּה) װֶערְט עֶר פְרִיעֶר גֶענֶפֶערְט וּפְרִיעֶר גִיט הקב״ה דִיא טוֹבָה אִים נָאכְדֶעם זַיין חַבֵר] (שֶׁנֶּאֱמַר) װִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם) אַבְרָהָם הָט גִבֶּעטֶן פַאר אֲבִימֶלֶךְ מִיט זַיינֶע שְׁטוּב מֶענְטְשֶׁן זַייא זָאלֶן גֶעבֶּארִין קִינְדֶער (וְסָמִיךְ לֵיהּ וַה׳ פָּקַד אֶת אוּנ עֶס שְׁטֵייט בַּאלְד נָאכְט הקב״ה הָאט גֶעדֵיינְקְט שָׂרָה זָאל גִיבֶּארִין אַקִינְד (שֶׁפְּקָדָהּ כְּבָר קוֹדֶם שֶׁרִפָּא אֶת אֲבִימֶלֶךְ) אֵיידֶער הקב״ה הָט גֶעהֵיילְט אֲבִימֶלֶךְ מִיט זַיינֶע שְׁטוּב מֶענְטְשֶׁן זַיי זָאלֶן גִבֶּארִין, הָאט עֶר פְרִיעֶר גֶעדֵיינְקְט שָׂרָה זִיא זָאל גִבֶּארִין: וְכַאֲשֶׁר אָמָר] . מֵיינְט מֶען װִיא הקב״ה הָט גְזָאגְט (בְּהֵרָיוֹן) זִיא זָאל װֶערֶן מְעוּבֶּרֶת: וְכַאֲשֶׁר דִבֵּר] מֵיינְט מֶען װִיא הקב״ה הָאט גֶערֶעט (בְּלֵידָה) זִיא װֶעט גִבֶּארִין אַזוֹהְן (וְהֵיכָן הִיא אֲמִירָה וְהֵיכָן הִיא דִבּוּר) וְװא אִיז דָם זָאגִין אוּנ וְװא אִיז גְוֶעזֶען דָם רֵיידֶן, זָאגְט רש״י (אֲמִירָה) דָאס זָאגֶן אִיז גְוֶעזֶען װִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲבָל שָׂרָה אִשְׁתְּךָ) הקב״ה הָאט גְזָאגְט צוּא אַבְרָהָם אָבֶּער דַיין װייב שָׂרָה װֶעט הָאבֶּן אַזוּהְן (דִבּוּר) דָם רֵיידֶען װִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (הָיָה דְבַר ה׳ אֶל אַבְרָם) דִי רֵייד פוּן הקב״ה אִיז גְוֶועזֶען צוּא אַבְרָהָם (בִּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים) בַּיי דֶעם פַארְבִּינְדוּנְג וָואס הקב״ה הָאט גְמַאכְט מִיט אַבְרָהָמֶען װִיא עֶס שְׁטֵייט אִין סֶדְרָה לֶךְ לְךָ קַפִּיטֶעל טו פָּסוּק ט] (וְשָׁם נֶאֱמַר) דָארְטֶן אִיז גֶעזָאגְט גְוָוארֶן צוּ אַבְרָהָמֶען (לֹא יִירָשְׁךָ זֶה) דֶער וְאֱלִיעֶזֶר] װֶעט דִיךְ נִיט יַרְשֶׁנֶען, נָאר דֶער וָואס װֶעט פוּן דִיר גִבָּארִין װֶערֶען װֶעט דִיךְ יַרְשֶׁנֶען (וְהֵבִיא הַיּוֹרֵשׁ מִשָּׂרָה) אוּנ הקב״ה הָט גֶעבְּרֵיינְגְט דֶעם יוֹרֵשׁ פוּן שָׂרָה: וַיַּעַשׂ ה׳ לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִבֵּר].(לְאַבְרָהָם), הקב״ה הָט גְטָאן צוּ שָׂרָה װִיא עֶר הָאט גֶערֶעט צוּא אַבְרָהָם: (ב) וְלַמּוֹעֵד אֲשֶׁר דִבֵּר]. צוּ דֶער

דעת זקנים מבעלי התוספות

ותהר. מה עיבורה בלא צער אף לידתה בלא צער:

שפתי חכמים

נפקא מגזרה שוה נ״ל: ת ואם תאמר מה הוכחה יש מכאן דילמא מה שפקדה עתה לפי שעתה היה המועד שקבע לו הקדוש ברוך הוא לא עכשיו אימתי דהא בפסח נריכה לילד וכראש השנה היתה הפקידה וי״ל דרש״י בעצמו תירץ זה במה שכתב פקד כבר קודם שריפא את אבימלך וקשה מה בא להשמיענו שקודם שריפא את אבימלך ריפא את שרה אלא ודאי שבא להשמיענו כל המבקש כו׳. כתב הרא״ם תימא דמהכא משמע שאין כאן מקומו דאל״כ מאי סמך פרשה זו דקאמר ואין הדבר כן שהרי בט״ו בניסן בשר את שרה ובט״ז בו נהפכה סדום ונילול לוט עם בנותיו וכשנעשה מעשה לוט עם בנותיו מיד נסע אברהם וישב לו בגרר ושם נלקחה שרה ועלר השם בעד כל רחם לבית אבימלך והתפלל אברהם עליהם ונתרפאו ובראש השנה נפקדה שרה הרי כל הסיפורים האלו סמוכים זה אחר זה על הסדר ומה זה שאמר סמך פרשה זו וכו׳ ותירץ כיון דכתיב וה׳ פקד את שרה דמשמע שפקד אותה קודם שריפא אבימלך א״כ לא היה לו להקדים אלא ללמדך וכו׳: א הקשה מהרא״ם אבל יש לתמוה למה לא פירש כן גבי כאשר אמר לאברהם ולא תירץ ואפשר מפני שאמר אמירה ויאמר אבל שרה וגו׳ שזו האמירה לאברהם נאמרה לא רצה לפרש וגבי כאשר דבר נמי לא היה לפרש מכיון שאמר גבי דיבור היה דבר ה׳ אל אברם אלא כדי להודיע ההפרש שבין ויעש ה׳ לשרה כאשר דיבר ובין למועד אשר הראשון שב לאברהם והשני למועד כמו שכתב אחר זה: ב וא״ת ל״ל לרש״י לפרש זה וי״ל דר״ל אע״פ שלא אמר הקב״ה לא

פירוש לתורת אלהים

ען שָׂרָה אֵשֶׁת אַבְרָהָם דָאס װייב פוּן אַבְרָהָם: יי פָּקַד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמָר אוּנ גָאט הָט גְדֶענְקְט שָׂרָה אַזוֹ װִי עֶר הָט גְזָאגְט אַז זִי זָאל טְרָאגֶן ן וַיַּעַשׂ יי לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִבֵּר אוּנ גָאט הָאט גְטָאן שָׂרָה אַזוֹ װִי עֶר הָאט גְרֶעט צוּ אַבְרָהָם [עי׳ רש״י]: תַּהַר אוּנ זִי אִיז טְרָאגֶן גִיוָוארֶען וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם

ליקוטי מרדכי

(א) וה׳ פָּקַד אֶת שָׂרָה וגו׳. דֶער מדרש זָאגְט פִיל װייבֶּער עֲקָרוֹת זֶענֶען דֶערְמַאנְט גֶעוָוארֶען פַר הקב״ה זַיי זָאלֶען מְעוּבֶּרֶת װֶערֶן אִין דֶעם זְכוּת פוּן שָׂרָה, דַארְפֶן מִיר װִיסֶען אַז פִיל עֲקָרוֹת זֶענֶען מְעוּבֶּרֶת גְוָוארֶן, אוּסֶער שָׂרָה, װֶעט מֶען דָאךְ נִיט װִיסֶען אַז זַיי זֶענֶען מְעוּבֶּרֶת גְוָוארֶן אִין דֶעם זְכוּת פוּן שָׂרָה טָאמֶר װֶעלֶן מֶענְטְשֶׁן זָאגֶן שָׂרָה אִיז מְעוּבֶּרֶת גְוָוארֶן אִין זֵייעֶר זְכוּת, עֶס אִיז לְמָשָׁל אֵיינֶער אִיז אַמָאהְל גֶעקוּמֶען אִין אַפְרֶעמְדֶע שְׁטוּב וָואס עֶר הָט גֶעדַארְפְט דֶעם הַבַּיִת, אוּנ עֶר הָאט גִטְרָאפֶן פִיל מֶענְטְשֶׁן זֶענֶען גֶזֶעסֶן אַרוּם הַבַּיִת עֶר הָט אָבֶּער נִיט גֶעװוּאסְט װֶער אִיז דֶער בַּעַל

ספר הישר

מַאכֶן אוֹבֶּער פַארֶען נָאמְס גִבָּאט, אוּנ אַבְרָהָם שְׁרַייט אָן דֶעם שָׁמָן אִיז עֶר פוּן זַיי אַוֶעק גְגַאנְגֶען אוּנ אַז דֶער שָׂטָן דָייט

אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֹתוֹ אֱלֹהִים׃ ג וַיִּקְרָא
אַבְרָהָם אֶת־שֶׁם־בְּנוֹ הַנּוֹלַד־לוֹ
אֲשֶׁר־יָלְדָה־לּוֹ שָׂרָה יִצְחָק׃ ד וַיָּמָל
אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ בֶּן־שְׁמֹנַת
יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים׃ חמישי
ה וְאַבְרָהָם בֶּן־מְאַת שָׁנָה בְּהִוָּלֶד
לוֹ אֵת יִצְחָק בְּנוֹ׃ ו וַתֹּאמֶר שָׂרָה

מַלֵּיל יָתֵהּ יְיָ׃ ג וּקְרָא
אַבְרָהָם יָת שׁוּם בְּרֵהּ
דְּאִתְיְלִיד לֵהּ דִּילִידַת
לֵהּ שָׂרָה יִצְחָק׃ ד וּגְזַר
אַבְרָהָם יָת יִצְחָק בְּרֵהּ
בַּר תְּמַנְיָא יוֹמִין כְּמָא
פַּקֵּיד יָתֵהּ יְיָ׃ ה וְאַבְרָהָם
בַּר מְאָה שְׁנִין כַּד
אִתְיְלִיד לֵהּ יָת יִצְחָק
בְּרֵהּ׃ ו וַאֲמֶרֶת שָׂרָה

תולדות אהרן

וימל קידושין כט: כאשר צוה קידושין ... והאברהם בן מגילה טז: ותאמר מליפו ...

רש"י

... יודן אומר מלמד שנולד לט' חדשים שלא יאמרו מבית אבימלך הוא ורבי חמא אומר לז' חדשים): למועד אשר דבר אתו. דמליל יתיה את המועד ג אשר דבר כשאמר לו למועד אשוב אליך שרט לו שריטה בכותל ... לו כשתגיע חמה לשריטה זו בשנה אחרת תלד: (לזו...

בית יהודא

צייט וָוס הקב"ה הָט גֶערֶעט, רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי חָמָא קְרִיגֶען, רַבִּי יוּדָן זָאגְט (מְלַמֵּד שֶׁנּוֹלַד לְתִשְׁעָה חֳדָשִׁים) דֶער פָּסוּק לֶערוּנְט אוּנְז יִצְחָק אִיז גִבָּארִין גְוָוארִין צוּ נַיין חֳדָשִׁים וְוִיא שָׂרָה אִיז מִיט אִים מְעוּבֶּרֶת גְוָוארִין (שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ מִבֵּיתוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ הוּא) מֶען זָאל נִיט זָאגֶן שָׂרָה אִיז מְעוּבֶּרֶת גְוָוארִין פוּן אֲבִימֶלֶךְ, רַבִּי חָמָא זָאגְט (לְשִׁבְעָה חֳדָשִׁים) יִצְחָק אִיז גִבָּארִין גְוָוארִין צוּא זִיבֶּען חֳדָשִׁים וְוִיא שָׂרָה אִיז מִיט אִים מְעוּבֶּרֶת גְוָוארִין: (לִזְקוּנָיו). זָאגְט רש"י (שֶׁהָיָה זִיו אִיקוּנִין שֶׁלּוֹ דּוֹמֶה לוֹ) דֶר פָּנִים פוּן יִצְחָק אִיז גְוֶוען גְלַייךְ צוּם פָּנִים פוּן אַבְרָהָם: (לַמּוֹעֵד אֲשֶׁר דִּבֶּר אֹתוֹ). הַארְט רש"י פ... שְׁטֵייט אוֹתוֹ, עֶס דַארְף דָאךְ שְׁטֵיין אִתּוֹ, מִיט אִים, אָדֶער לוֹ, צוּ אִים, דְרִיבֶּער זָאגְט רש"י דֶר תַּרְגּוּם ... (דְּמַלֵּיל יָתֵיהּ) וָואס עֶר הָאט אִים נָדִיא צַייט] גְרֶעט (אֶת הַמּוֹעֵד אֲשֶׁר דִּבֶּר וְקָבַע) שָׂרָה הָאט גְבָּארִין אִיר זוּהְן יִצְחָק אִין ... זֶעלְבִּיגֶע צַייט וָואס הקב"ה הָאט אִים דִי צַייט צוּ גֶעזָאגְט (כְּשֶׁאָמַר לוֹ לַמּוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ) וָוען הקב"ה הָאט גֶע... צוּ אַבְרָהָם צוּ דִי צַייט וֶועל אִיךְ מִיךְ צוּרִיקְקֶערֶען צוּ דִיר (שָׂרַט לוֹ שְׂרִיטָה בַּכֹּתֶל) הָאט עֶר גֶעמַאכְט אַצֵייכֶן אוֹן ... זָאגְט (אָמַר לוֹ) הקב"ה הָאט גֶעזָאגְט צוּא אַבְרָהָם (כְּשֶׁתַּגִּיעַ חַמָּה לִשְׂרִיטָה זוֹ בְּשָׁנָה הָאַחֶרֶת תֵּלֵד) אִיבֶּער אַיָאהְר אִי...

שפתי חכמים

... זה וגו' אלא לאברהם אבל לא הבטיחו שיהיה היורש מש"ה ... ויעש ה' לשרה אע"פ שלא דבר אלא לאברהם. מהרש"ל:
ב ... ק"ל למה כתיב אתו בחול"ם היה לו לינקד בחיר"ק תחת האל"ף דהא עם אברהם הי' הדבור ועל זה פי' דאותו קאי אמועד ולפי שאין גופ...

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ד) בן שמונת ימים. ועכשיו נוהגין העולם כשמביאין ... לבית הכנסת אומרים ברוך הבא לפי שהבא עולה שמונה בגי'... נופל ל' דיבור על המועד מ"ה הוצרך להוסיף דבר וקבע וכ...

ליקוטי מרדכי

... אַבִּייש אוּנ מֶען הָט גֶעגֶעסֶן, אוּנ עֶר הָייס נִיט וֶועלְכֶער אִיז דֶר בַּעַל הַבַּיִת, וְוִי עֶר אִיז גֶעשְׁטַאנֶן אוּנ גֶעקוּקְט אוֹיף דִי מֶענְטְשֶׁן הָט מֶען גֶעגֶעבֶּן אוֹף דֶעם טִישׁ אַגְרוֹסֶע שִׁיסֶל מִיט פִיל עֶרְלֵייא שְׁפַּייזֶן אוּנ מֶען הָט דִי שִׁיסֶל גֶעשְׁטֶעלְט גֶעבִּין אֵיינֶם אוּנ עֶר הָט אָנְגֶעהוֹבֶּען טֵיילֶן חֲלָקִים צוּ דִי מֶענְטְשֶׁען וָוס זֶענֶען גִיזֶעסֶן גֶעבִּין טִישׁ, הָט עֶר גֶעוְוָאסְט דָס אִיז דֶער בַּעַל הַבַּיִת, דָאס זֶעלְבִּיגֶע זָאגְט דֶער פָּסוּק אִיז גְוֶוען בַּיי שָׂרָה, וה' פָּקַד אֶת שָׂרָה, הקב"ה הָט גְדֶענְקְט שָׂרָה זִיא זָאל וֶוערֶן מְעוּבֶּרֶת, אוּנ וַוייל מִיט אִיר זֶענֶען מְעוּבֶּרֶת גְוָוארֶן נָאךְ וַוייבֶּר אִין אִיר זְכוּת, דְרִיבֶּער וַיַּעַשׂ ה' לְשָׂרָה, הָאט הקב"ה גְמַאכְט אַצֵייכֶען בַּיי שָׂרָה, מֶען זָאל ווִיסֶען אַז נָאר זִיא אִיז דֶר עִיקָּר כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר, וְוִי הקב"ה הָט גִירֶעט, וָוס הָט הקב"ה גִירֶעט וְוִי עֶס שְׁטֵייט וַוייטֶר אִין פָּסוּק מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם הֵינִיקָה בָנִים שָׂרָה, וֶוער הָט גִירֶעט אַז שָׂרָה וֶועט גֶעבֶּן זַייגֶן פִיל קִינְדֶר, דָס הָט גִירֶעט הקב"ה, צוּ וָוס הָט הקב"ה גִיטָאן דֶעם גַם? אַז אַלֶע וַוייבֶּר אוּנ אַלֶע מֶענְטְשֶׁן וֶועלֶן זֶעהֶן אַז שָׂרָה אִיז דִי אוֹסְטֵיילֶערֶן פוּן דֶעם זַייגֶען צוּ פִיל קִינְדֶער, אוּנ אַלֶע וַוייבֶּר הָאבֶּן נָאר צוּ גֶעבֶּן זַייגֶן אֵיין קִינד, וֶועט מֶען וִויסֶן אַז נָאר זִיא אִיז דֶר עִיקָּר ... עֲקָרוֹת וָוס זֶענֶען מְעוּבֶּרֶת גְוָוארֶן אִין אִיר זְכוּת:

פירוש לתורת אלהים

... בֵּן לִזְקֻנָיו אוּנ שָׂרָה הָאט גִיבָּארִין צוּא אַבְרָהָם אַזוּהְן צוּא זַיין עֶלְטֶער לַמּוֹעֵד אֲשֶׁר דִּבֶּר אֹתוֹ צוּ דֶר צַייט וָוס גָאט הָט מִיט אִים גְרֶעט [עיי' ... (ג) וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אוּנ אַבְרָהָם הָט גְרוּפֶן אֶת שֶׁם בְּנוֹ ... לוֹ דֶעם נָאמֶן פוּן זַיין זוּהְן וָוס אִיז גְבָּארֶן גְ... צוּ אִים אֲשֶׁר יָלְדָה לוֹ שָׂרָה יִצְחָק וָוס שָׂרָה הָאט ... אִים גִיבָּארִין הָט עֶר אִים גְרוּפֶן יִצְחָק: (ד) ... אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק בְּנוֹ הָאט אַבְרָהָם מַל גְוֶוען זַיין ... יִצְחָק בֶּן שְׁמֹנַת יָמִים אַז עֶר אִיז אַלְט גְוָוארֶן ... טָאג כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים אַזוֹ וְוִיא גָאט הָאט ... גְשַׁאפְט: (ה) וְאַבְרָהָם בֶּן מְאַת שָׁנָה בְּהִוָּלֶד לוֹ אֵת יִצְ... אוּנ אַבְרָהָם אִיז אַלְט גְוֶוען הוּנְדֶערְט יָאר ... אִיז גִיבָּארִין גְוָוארֶן צוּ אִים זַיין זוּהְן יִצְחָק: (ו) ...

ספר הישר

... גְזֶעהֶן עֶר קֶען זַיי נִיט בַּיי קוּמֶען הָט עֶר גְמַאכְט אוֹף דֶעם וֶועג אַגְרוֹסֶן טַייךְ מִיט וַואסֶר אוּנ וְוִי אַבְרָהָם מִיט יִצְחָק זֶענֶען גְקוּמֶן צוּם ... וַואסֶער הָט אַבְרָהָם גְזָאגְט צוּ יִצְחָק הָאבּ גָאר קֵיין מוֹרָא ... דֶעם טַייךְ דֶען דֶר שָׂטָן הָט דָס גִימַאכְט כְּדֵי מִיר זָאלֶען ...

צְחֹק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים כָּל־הַשֹּׁמֵעַ יִצְחַק־לִי: וַתֹּאמֶר מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם הֵינִיקָה בָנִים שָׂרָה כִּי־יָלַדְתִּי בֵן לִזְקֻנָיו: ח וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגָּמַל וַיַּעַשׂ

חדוא עבד לי יי כל דישמע יחדי לי: ואמרת מאן מהימן דאמר לאברהם קים דתוניק בנין שרה ארי ילידית בר לסיבתוהי: ח ורבא רביא ואתחסיל ועבד

תו"א ויגדל הילד פסחים קיט סנהדרין כט:

בעל הטורים

(ז) מלל. ב' בתרי ליסנא הכא ואידך שומר מה מליל מדבר במפלת גים נומר שבזכות אברהם יהיה מפלת ארם. מלל בגי' ק' לומר כשיהיה לאברהם בן ק' היניקה בנים שרה:

רשב"ם

(ו) צחוק. שמחה של תמהון: (ז) ותאמר מי מלל לאברהם. כלומר ידע ויבינו כל השומעים מי האלהים שמלל לאברהם להיות לו בן מ"שרה כי היניקה בנים שרה אחרי זקנותה ולזקוניו של אברהם כי אין גדול כאלהים: (ח) ויגמל.

רש"י

שהיה זיו איקונין שלו דומה לו): (ו) יצחק לי. ישמח עלי. ומדרש אגדה הרבה עקרות נפקדו עמה הרבה חולים נתרפאו בו ביום הרבה תפלות נענו עמה ורב שחוק היה בעולם: (ז) מי מלל לאברהם. ל' שבח ד והשיבות כמו (ישעיה מא) מי פעל ועשה (ישעיה מ) מי ברא אלה ראו מה הוא ומי הוא (וכמה הוא גדול) שומר הבטחתו הקב"ה מבטיח ועושה: מלל. שינה הכתוב ולא אמר דבר גימטרי' שלו ק' כלומר לסוף מאה לאברהם: היניקה בנים שרה. מהו בנים לשון רבים ביום המשתה הביאו השרות את בניהן עמהן והיניקה אותם שהיו אומרות לא ילדה שרה אלא אסופי הביאה מן השוק: (ח) ויגמל. לסוף ה כ"ד חדש (גיטין

בית יהודא

טאג ווען די זוגן וועט קומען צו דעם צייכן וועסטו גבארין אזוהן: (ו) וַיִּצְחַק לִי. זאגט רש"י מען מיינט ניט ער וועט לאכין צו מיר, נאר מען מיינט (יִשְׂמַח עָלַי) ער וועט זיך פרייען וועגן מיר. וועגן דעם גם ווס הקב"ה הט מיר געטאן (מדרש אגדה) דער מדרש זאגט (הַרְבֵּה עֲקָרוֹת נִפְקְדוּ עִמָּהּ) פיל עקרות זענען געדיינקט געווארן צוזאמען מיט שרה זייא זאלן אוך האבן קינדער, אונ אין דעם זעלבינגען טאג וואס יצחק איז געבארין געוואָרן האבן זייא אוך גבארין זייערע קינדער (הַרְבֵּה חוֹלִים נִתְרַפְּאוּ בוֹ בַיּוֹם) פיל קראנקע זענען געזונד געווארן דעם טאג (הַרְבֵּה תְפִלּוֹת נַעֲנוּ עִמָּהּ) פיל תפלות זענען געענטפערט געווארן מיט דיא תפלה פון שרה (וְרַב שְׂחוֹק הָיָה בָּעוֹלָם) פיל פרייד איז געווען דעם טאג אויף דר וועלט:

(ז) וּמִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם. ווער הט דס גערעט צו אברהם, זאגט רש"י (לְשׁוֹן שֶׁבַח וַהֲשִׁיבוּת) דר ווארט „מי" איז געזאגט געווארען אויף אלויב אונ אגרויסקייט פאר הקב"ה (כְּמוֹ) וויא עס שטייט אין פסוק (מִי פָעַל וְעָשָׂה) ווער הט געקענט טאהן אזו אזאך נאר הקב"ה! (מִי בָרָא אֵלֶּה) ווער הט געקענט בשאפן דיא אלע זאכן נאר הקב"ה! (רְאוּ מִי הוּא) זעהט נאר ווער ער איז (וּמִי הוּא שׁוֹמֵר הַבְטָחָתוֹ) ווער איז דס דער וואס הט געהיט זיין צוזאג (הקב"ה מַבְטִיחַ וְעוֹשֶׂה) הקב"ה האט צוגעזאגט אונ האט געטאהן: וּמִלֵּל. פרעגט רש"י (שִׁנָּה הַכָּתוּב וְלֹא אָמַר דִּבֶּר) דער פסוק האט געענדערט אונ האט געשריבן מלל, אונ הט ניט געשריבן דבר, ענטפערט רש"י (גִּמַטְרִיָּא שֶׁלּוֹ מֵאָה) ווייל דר ווארט מלל בטרעפט הונדערט (כְּלוֹמַר לְסוֹף מֵאָה לְאַבְרָהָם) ווען אברהם הט גיענדיגט הונדערט יאהר איז יצחק גבארען געווארן: הֵינִיקָה בָּנִים שָׂרָה. שרה וועט זייגן קינדער. פרעגט רש"י (מַהוּ בָנִים לְשׁוֹן רַבִּים) פאר ווס שטייט קינדער, פיל קינדער, זיא הט דאך נאר געהאט איין קינד, ענטפערט רש"י (בְּיוֹם הַמִּשְׁתֶּה) אין דעם טאג וואס אברהם האט געמאכט דיא סעודה (הֵבִיאוּ הַשָּׂרוֹת בְּנֵיהֶן עִמָּהֶן) האבען דיא שרות געברייננגט זייערע זייגענדיגע קינדער מיט זיך (וְהֵינִיקָה אוֹתָם) אונ שרה הט אנגעזויגן אלע קינדער זייערע (שֶׁהָיוּ אוֹמְרוֹת) די שרות האבען געזאגט (לֹא יָלְדָה שָׂרָה) שרה האט קיין קינד גיבארען (אֶלָּא אֲסוּפִי הֵבִיאוּ מִן הַשּׁוּק) נאר זייא האבן געברייננגט אפרעמדע קינד פון גאס אונ זיי זאגען דאס איז זייער קינד, דריבער הט הקב"ה געטאן אנס שרה הט בעקומען אזו פיל מילך אין די בריסט אן צו זייגן פיל קינדער: (ח) וַיִּגָּמַל. יצחק איז ענטוויינט געווארען

דעת זקנים מבעלי התוספות

היינו ברוך הנמול לשמונה: (ז) ותאמר מי מלל. ותאמר לשון שבח ודומה לו אמרו צדיק כי טוב פי' שבחו לצדיק ה"נ שבחה שרה לאותו שמלל לאברהם היניקה בנים שרה דהיינו הקדוש ברוך הוא. ד"א מי מלל. מי יאמר לאברהם שיש בו

שפתי חכמים

כיפול הדיבור על קביעת המקום וק"ל: ד שמלת מי כמלת מה וכיס משמשת גם למעלה וכבוד כמו מה רב טובך מה גדלו מעשיך רא"ם. ול"נ דאי כפשטן מה אמרה מי מלל הלא הקב"ה מלל אלא לשון שבח וכו': ה (מהרש"ל) למה לא כתיב ותגמל אלא ויגמל הילד מעצמו לפי

פירוש לתורת אלהים

שרה צחק עשה לי אלהים הט שרה גזאגט אפרייד הט מיר גאט גמאכט כל השומע ווער עס וועט דס הערין יצחק לי וועט זיך פרייען פון מיינט וועגן [ע' תפ"י]:
(ז) ותאמר אונ זיא האט גזאגט מי מלל לאברהם ווער האט גירעט צוא אברהם היניקה בנים שרה שרה זאל זייגען קינדער כי ילדתי בן לזקניו אז איך זאל גיבארין אזוהן אויף זיין עלטער [עיין רש"י]:
(ח) ויגדל הילד ויגמל אונ דאס קינד איז דר וואקסען געווארן אונ איז וואָרן אנטוויינט ויעש אברהם משתה גדול ביום

ליקוטי נחמיה

(ח) וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגָּמַל. דר אלשיך פרעגט צו ווס שטייט דר ווארט ויגדל נער איז גרוס גווארען, נאר מען זאל ניט זאגן יצחק הט אופגיהערט זייגען ווייל שרה האט קיין מילך געהאט אין די בריסט, ווייל זיא איז אין אמת גוועזן אלט, דריבער זאגט דער פסוק ויגדל ויגמל, ווייל ער איז גרוס גווארן דריבער הט ער אופגיהערט זייגן, דר נאטור איז פון אקינד אז ער ווערט אלט פיר אונ צוואנציג חדשים וויל ער ניט מעהר זייגען:

ספר הישר

וארען אויף גאטס גבאט אונ אברהם הט אן גשריגען דעם שטן אונ דס ארט איז גווארען טרוקען אזו ווי פריער. אונ אברהם ... [illegible] ... גענאנגען צום ארט ווי גאט ב"ה הט אים גזאגט אויף דעם דריטען טאג הט אברהם אויף גהובן זיינע אויגן הט ער דר זעהן פון ווייטען דס ארט ווס גאט הט אים גזאגט אויך הט ער געזעהן שטיין אויף דעם ארט אפייערדיגע זייל פון דער ערד

אַבְרָהָם מִשְׁתֶּה גָדוֹל בְּיוֹם הִגָּמֵל אֶת־יִצְחָק׃ ט וַתֵּרֶא שָׂרָה אֶת־בֶּן־הָגָר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר־יָלְדָה לְאַבְרָהָם מְצַחֵק׃ י וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גָּרֵשׁ הָאָמָה הַזֹּאת וְאֶת־בְּנָהּ כִּי לֹא יִירַשׁ בֶּן־הָאָמָה הַזֹּאת עִם־בְּנִי עִם־יִצְחָק׃ יא וַיֵּרַע הַדָּבָר

אונקלוס

אַבְרָהָם מִשְׁתְּיָא רַבָּ בְּיוֹמָא דְּאִתְחֲסִיל יָ יִצְחָק׃ ט וַחֲזָת שָׂרָה יָ בַּר הָגָר מִצְרֵיתָא דִילִידַ לְאַבְרָהָם מְחַיֵּיךְ׃ י וַאֲמָרַ לְאַבְרָהָם תָּרֵךְ אַמְתָּ הָדָא וְיָת בְּרַהּ אֲרֵי לָ יֵרַת בַּר אַמְתָא הָדָא עִ בְּרִי עִם יִצְחָק׃ יא וּבְאֵי פִּתְגָמָא לַחֲדָא בְּעֵי

אברהם

רשב"ם

גבדל מן הדדים כדכתיב בשמואל עד גמלך אותו: ביום הגמל. שעשה אז משתה שמצינו בשמואל כאשר גמלתו הביאתו שילה וקרבנות עמו: (ט) מצחק. האמה הזאת ואת בנה ואז תגרש הלך ובשביל שגרשה שרה להגר מביתה נענשה ונשתעבדו בניה והוצרכו להתגרש משם:

בעל הטורים

(ט) מצחק. בגי' להרג זהו שאחז"ל שהיה יורה בו חץ כדי להרג (י) גרש. ג' במס' גרש האמה. גרש לץ. כלה גרש יגרש. ג

בית יהודא

נער הָט אויפְגְהֶערְט צוּ זַייגִין (לְסוֹף כ"ד חוֹדֶשׁ) צוּ עֶנְדֶע פִיר אוּנ צְוָואנְצִיג חֲדָשִׁים: וּמִשְׁתֶּה גָדוֹל. אַגְרוֹסֶע סְעוּדָה, מָען מֵיינְט (שֶׁהָיוּ שָׁם גְדוֹלֵי הַדּוֹר) אוֹף דִי סְעוּדָה זֶענֶען גִיוֶועזֶען דִי גְרֶעסְטֶע מֶענְטְשִׁין, עֶס אִיז גִיוֶועזֶען (שֵׁם, עֵבֶר, אֲבִימֶלֶךְ): (ט) וּמְצַחֵק. זָאגְט רש"י (לָשׁוֹן עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים) שָׂרָה הָט גְזֶעהְן יִשְׁמָעֵאל דִינְט עֲבוֹדָה זָרָה (כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיָּקוּמוּ לְצַחֵק) זֵיי זֶענֶען אוֹף גֶעשְׁטַאנֶען דִינֶען צוּם עֵגֶל (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַזַאךְ הָאט שָׂרָה גְזֶעהְן וִוי יִשְׁמָעֵאל אִיז מְזַנֶּה (מְצַחֵק אִיז לָשׁוֹן גִּלּוּי עֲרָיוֹת) מְצַחֵק מֵיינְט מֶען מְזַנֶּה זַיין (כְּמָה דְאַתְּ אָמַר) וִוי דוּ זָאגְסְט אִין פָּסוּק בַּיי פּוֹטִיפֶרַע זִיא הָאט גִיזָאגְט אוֹף יוֹסֵף עֶר אִיז גֶעקוּמֶען (לְצַחֶק בִּי), צוּ מְזַנֶּה זַיין מִיט מִיר (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַזַאךְ הָט שָׂרָה גְזֶעהְן יִשְׁמָעֵאל הַרְגִ'ת מֶענְטְשִׁין (מְצַחֵק אִיז לָשׁוֹן רְצִיחָה) מְצַחֵק מֵיינְט מֶען הַרְגֶ'ען (כְּמָה דְאַתְּ אָמַר) וִויא דוּא זָאגְסְט אִין פָּסוּק יוֹאָב הָט גֶעזָאגְט (יָקוּמוּ נָא הַנְּעָרִים וִישַׂחֲקוּ לְפָנֵינוּ וגו') זָאלֶען דִיא יוּנְגֶע מֶענְטְשִׁין אוֹיפְשְׁטֵיין אוּנ מַאכֶען אַמִלְחָמָה פַר אוּנְז וֶועט מִיר זֶעהְן וֶוער עֶס וֶועט וֶועמֶן הַרְגֶ'ען: (י) נֹעִם בְּנִי וגו'ו. זָאגְט רש"י (מִתְּשׁוּבַת שָׂרָה כִּי לֹא יִירַשׁ בֶּן הָאָמָה עִם בְּנִי) פוּן אַנְטְוָוארְט וָואס שָׂרָה הָאט גֶיעֶנְפֶערְט צוּ אַבְרָהָם „דֶער זוּהְן פוּן דִי דִינְסְט וֶועט נִיט יַרְשֶׁ'נֶען צוּ זַאמֶען מִיט מַיין זוּהְן" (אַתָּה לָמַד) קֶענְסְטוּ לֶערְנֶען (שֶׁהָיָה מֵרִיב עִם יִצְחָק עַל הַיְרוּשָׁה) יִשְׁמָעֵאל הָאט גֶעקְרִיגְט מִיט יִצְחָק וֶועגֶען דִיא יְרוּ(שָׁה) (וְאָמַר אֲנִי בְּכוֹר וְנוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם) יִשְׁמָעֵאל הָאט גֶעזָאגְט אִיךְ בִּין אַבְּכוֹר וֶועל אִיךְ גֶעמֶען צְוֵויא חֶלְ(קִים) יְרוּשָׁה (וְיוֹצְאִים בַּשָּׂדֶה) בֵּיידֶע זֶענֶען אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען אִין פֶעלְד (וְנוֹטֵל קַשְׁתּוֹ וְיוֹרֶה בּוֹ חִצִּים) יִשְׁמָעֵאל הָט גֶענוּמֶען דֶעם פַיי(ל) אוּנ־בּוֹיגִין אוּנ הָט גִישָׁאסִין פַייְלֶען אוֹף יִצְחָק עֶר זָאל אִים הַרְגֶ'ען (כְּמָה דְאַתְּ אָמַר) וִויא דוּא זָאגְסְט אִין פָּסוּק (כְּמִתְלַהְלֵהַּ הַיּוֹרֶה זִקִּים), וִויא עֶס לַאכְט דֶער וָואס שִׁיסְט מִיט פַיילֶן (וְאוֹמֵר הֲלֹא מְצַחֵק אָנִי) אוּנ עֶר זָאגְט אִיךְ טוּה דָס צוּם לַאכֶן, זָאגְט דֶער פָּסוּק שָׂרָה הָט גְזֶעהְן יִשְׁמָעֵאל מְצַחֵק, עֶר שִׁיסְט מִיט פַייְלֶען אוֹיף יִצְחָק: (עִם בְּנִי עִם יִצְחָק). הַאַרְט רש"י

רש"י

(ח): משתה גדול. שהיו שם גדולי הדור ו שם ו והבימלך. (ב"ר): (ט) מצחק. ל' ע"א כמו שנא' (שמ לב) ויקומו לצחק. ד"א לשון גילוי עריות כמה דתי לצחק בי. ד"א ל' רציחה כמה דתימא (ש"ב ב) יקומו הנערים ז וישחקו לפנינו וגו': (י) עם בני וגו'. מתש שרה כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני אתה למד ש מריב עם יצחק על הירושה ואומר אני בכור ונוטל פי ש ויוצאים בשדה ונוטל קשתו ויורה בו חצים כד"א (משלי כמתלהלה היורה זקים וגו' ואמר הלא משחק אני: עם ב

שפתי חכמים

שהיה לסוף כ"ד חדשים שתינוק מעלמו פוסק מלינק שמואס בחלב אמו עכ"ל: ו פי' הרא"ם דכנכית מאי נ"מ אם היתה הסעודה גדולה בימים או בהנסים רובי המספר אלא להודיע שגדולי עולם היו שם: ז [ממ"ם] דאי רק א' הל"ל בהדיא מהו מלחק אלא אמר לשון כולל מלחק דמשמע כולהו בהדדי הוו בי' וק"ל. והקשה הרא"ם ואמר כדברי הרב הא דאמר הקב"ה עכשיו מה הוא לדיק או רשע ואמרו לדיק והא אין רשע כמוהו וי"ל שעל אותו עון שקיטרגו עליו ל

דעת זקנים מבעלי התוספות

לתלוחית והוא כמו מלילות: (ח) ביום הגמל את יצחק. ב הג"מל את יצחק והיינו לשמונה ימים:

פירוש לתורת אלהים

הִגָּמֵל אֶת יִצְחָק אוּנ אַבְרָהָם הָט גְמַאכְט אַגְרוֹסֶן מָאל צַייט דֶעם טָאג אַז יִצְחָק אִיז אַנְוֶוינְט גְוָוארֶן[ע' רש"י]: (ט) וַתֵּרֶא שָׂרָה אֶת בֶּן הָגָר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר יָלְדָה לְאַבְרָהָם אוּנ שָׂרָה הָט גְזֶעהְן דֶעם זוּן פוּן הָגָר הַמִּצְרִית וָוס הָגָר הָט גִיבָּארִין צוּ אַבְרָהָם מְצַחֵק עֶר שְׁפֶּעט[עיין רש"י]: (י) וַתֹּאמֶר הָאט שָׂרָה גְזָאגְט לְאַבְרָהָם צוּ אַבְרָהָם גָּרֵשׁ הָאָמָה הַזֹּאת וְאֶת בְּנָהּ פַאר טְרַייב דִ דִינְסְט מוֹד מִיט אִיר זוּן כִּי לֹא יִירַשׁ בֶּן הָאָמָה הַ עִם בְּנִי עִם יִצְחָק דֶען עֶס זָאל נִיט יַרְשֶׁ'נֶען דֶר זוּן דֶער דִינְסְט מִיט מַיין זוּן מִיט יִצְחָק [פ' רש"י] (יא) וַיֵּרַע הַדָּבָר מְאוֹד בְּעֵינֵי אַבְרָהָם אוּנ עֶס אִיז זַיי אִיבֶּל גְפַאלֶן דִי זַאךְ אִין דִי אוֹיגֶן פוּן אַבְרָהָם

ספר הישר

בִּיז צוּם הִימֶל. אוּנ אַבְרָהָם זָאגְט צוּ יִצְחָק מַיין קִינְד זֶעהְסְטוּ עֶפֶּעס פוּן וַייטֶן. הָט יִצְחָק גֶעעֶנְטְפֶערְט אִיךְ זֶעה אֵיין פַייעֶרְדִיגֶע זַייל אוּנ אַוָואלְקֶן הָט אַבְרָהָם שׁוֹין גְוִויסְט אַז יִצְחָק אִיז בַּווילִיגְט פַר אַקָרְבָּן עוֹלָה צוּ גָאט ב"ה אוּנ אַבְרָהָם זָאגְט צוּ יִשְׁמָעֵאל אֱלִיעֶזֶר זֶעהְט אִיר עֶפֶּעס הָאבֶּען זֵיי גֶעעֶנְטְפֶערְט נֵיין מִיר זֶעהְן נִיט הָט אַבְרָהָם גֶעוִויסְט אַז יִשְׁמָעֵאל אוּנ אֱלִיעֶזֶר בַּדַארְפֶען

מְאֹד בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל אוֹדֹת בְּנוֹ׃
יב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם אַל־
יֵרַע בְּעֵינֶיךָ עַל־הַנַּעַר וְעַל־אֲמָתֶךָ
כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע
בְּקֹלָהּ כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע׃
יג וְגַם אֶת־בֶּן־הָאָמָה לְגוֹי אֲשִׂימֶנּוּ כִּי
זַרְעֲךָ הוּא׃ יד וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם ׀ בַּבֹּקֶר

אונקלוס

ברָהָם עַל עֵיסַק בְּרֵהּ׃
וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָהָם לָא
אֵשׁ בְּעֵינָךְ עַל עוּלֵימָא
ל אַמְתָךְ כֹּל דִּי תֵימַר
י שָׂרָה קַבֵּל מִנַּהּ אֲרֵי
צְחָק יִקְרוֹן לָךְ בְּנִין׃
וְאַף יָת בַּר אַמְתָא
ם אֲשַׁוֵּנֵּהּ אֲרֵי בְנָךְ
א׃ יד וְאַקְדֵּים אַבְרָהָם

א כל אשר מגילה יד סנהדרין כט: כי ביצחק נדרים לא סנהדרין נט:

רשב"ם

נדל הרבה ולא רצתה להשהותו עוד פן ירצה להחזיק בירושת אביו עם יצחק: (יב) יקרא לך זרע. בריתי שהקימותי לזרעך לתת להם את ארץ כנען

רש"י

יצחק. (ב"ר) מכיון שהוא בני אפילו אם אינו הגון
זק או הגון כיצחק אפילו אם אינו בני אין זה כדאי
ם עמו ק"ו עם בני עם יצחק שתיהן בו: (יא) על אודות
. (ב"ר) על ששמע שיצא ט לתרבות רעה ופשוטו על
מרת לו לשלחו: (יב) שמע בקולה. (בקול רוה"ק
) למדנו י שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות:

בית יהודא

וָוס שְׁטֵייט צְוֵויי מָאהל, מִיט מַיין זוּהְן מִיט יִצְחָק, זִיא הָט
דָאךְ נִיט מֶעהְר גְהַאט נָאר אֵיין זוּהְן דָם אִיז יִצְחָק, זָאגְט
רש"י אַזוֹי הָט שָׂרָה גֶעמֵיינְט (מִכֵּיוָן שֶׁהוּא בְּנִי) וַוייל עֶר אִיז
מַיין זוּהְן (אֲפִילוּ אִם אֵינוֹ הָגוּן כְּיִצְחָק) אֲפִילוּ עֶר וָואלְט נִיט
גִיוֶוען אַזוֹי אַצַדִיק וִוי יִצְחָק (אוֹ הָגוּן כְּיִצְחָק אֲפִילוּ אֵינוֹ בְּנִי)
אָדֶער בַּיי מִיר וָואלְט גְוֶוען אַקִינְד אַפְרוּמֶר וִוי יִצְחָק אֲפִילוּ
עֶר וָואלְט נִיט גִיוֶוען מַיין זוּהְן (אֵין זֶה כְּדַאי לִירַשׁ עִמּוֹ) וָואלְט
יִשְׁמָעֵאל נִיט וֶוערְט גִיוֶוען עֶר זָאל יַרְשֶׁנֶן צוּזַאמֶן מִיט דֶעם קִינְד (קַל וָחוֹמֶר עִם בְּנִי עִם יִצְחָק שֶׁשְׁתֵּיהֶן בּוֹ) אוּנ אַז דֶער
איז מַיין זוּהְן אוּנ אִיז יִצְחָק אַצַדִיק וָוס אִין אִים זֶענֶען דָא בֵּיידֶע מַעֲלוֹת, אִיז גֶעוִויס אַז עֶר אַלֵיין דַארְף אוּנְז יַרְשֶׁנֶן
יִשְׁמָעֵאל דַארְף גָאר נִיט יַרְשֶׁנֶן: (יא) וְעַל אוֹדוֹת בְּנוֹ). עֶס אִיז אַבְרָהָמֶען שְׁלֶעכְט גְוֶוען וֶועגֶען זַיין זוּהְן (שֶׁשָּׁמַע שֶׁיָּצָא
בות רָעָה) וַוייל עֶר הָאט גִיהֶערְט עֶר אִיז גֶעוָוארֶען אַרָשָׁע וִוי עֶס שְׁטֵייט פְרִיעֶר אוֹיף דֶעם וָוארְט מְצַחֵק) (וּפְשׁוּטוֹ) דֶער
איז עֶס אִיז אַבְרָהָמֶען שְׁלֶעכְט גִיוֶוען (עַל שֶׁאוֹמֶרֶת לוֹ לְשַׁלְּחוֹ) וַוייל שָׂרָה זָאגְט צוּא אִים מֶען זָאל אִים אַוֶועק שִׁיקֶן
שטוב: (יב) (שְׁמַע בְּקוֹלָהּ). זָאגְט רש"י (בְּקוֹל רוּחַ הַקוֹדֶשׁ שֶׁבָּהּ) הקב"ה הָאט גֶעזָאגְט צוּ אַבְרָהָם אַלְץ וָוס שָׂרָה וֶועט
זָאגֶען זָאלְסְטוּ הֶערֶען אִיר שְׁטִימְמֶע, וָוארוּם אַלְץ וָוס שָׂרָה זָאגְט דִיר זָאגְט זִיא מִיט אִיר הַיילִיגֶע נְשָׁמָה וָואס דִיא
זה הֶערְט פוּן הקב"ה (לִמַּדְנוּ) פוּן דַאנֶען לֶערְנֶן מִיר (שֶׁהָיָה אַבְרָהָם טָפֵל לְשָׂרָה בִּנְבִיאוּת) אַבְרָהָם הָט גֶעהַאט וֵוינִיגֶער

שפתי חכמים

ומה שאין זה דומה לבן סורר ומורה משום דבן סורר ומורה
יל לעשות דברים המביאים אותו לידי חיוב מיתה לבסוף אבל
נאל לא עשה ענין המביא אותו למות בגלמא עכ"ל: ח [ממ"ס]
כ כ"פ עם ל"ל הל"ל עם בני יצחק אלא בא לומר מעלת בני לבד
פלא יירש ישמעאל עמו וכן מעלת יצחק בלבד כדאי וק"ל ודלא
: ט [ממ"ס] הביא מדרש ופשוטו דלפשוטו לבד קשה שהקב"ה
אל ירע בעיניך על הנער ועל אמתך ש"מ שהרע בעיניו ג"כ על
ו ולמה אמר וירע וגו' על אודות בנו לבד לכן פי' וכו' ר"ל שיצא
דזה ל"ש גבי אמתו ואי לאו פשוטו ק' מאי קאמר הקב"ה אל
ו' על הנער וגו' כל אשר תאמר אליך שרה וגו' מאי שייך
אמירת שרה לשמוע בקולה לענין יצא לת"ר גם ג"ט כי ביצחק וכו'
אינו שייך לשלא ירע בעיניו שיצא לת"ר לכך הוצרך גם לפשוטו כו'
ונראה מזה שניהם כמ"ש על אודות בנו שהוא כפול כי תיבת אודות
ג"כ פירושו כמו על וכ"פ על ל"ל והל"ל על בנו כמ"ש אח"כ אל ירע
וגו' על הנער ולא כתיב על אודות הנער אלא להורות שהורע בעיניו
ב' דברים ועל הגירושין לבד אמר הקב"ה אל ירע וגו': י [ממ"ס]
דייק הל"ל שמע לדבריה כמ"ש כל אשר תאמר או שמע אליה כדרך
המקרא והי' אם שמוע תשמעו אל מלותי וע"ק דקול בלא דיבור הוא רק
הברת קול בעלמא ומה שייך לציית להברת קול לכך ל"פ בקול רוח
הקודש להורות שהיא לא דברה בעלמה כלום אלא מקול רוח הקודש

פירוש לתורת אלהים

ת בְּנוֹ פוּן וֶועגֶען זַיין זוּן וָוס שָׂרָה הָט גְזָאגְט
ן זָאל אִים אַוֶועק שִׁיקֶן אָדֶר עַל אוֹדוֹת בְּנוֹ אִין
ן זַיין זוּן וָוארוּם עֶר הָט גְהֶערְט אַז עֶר אִיז
ום גְגַאנְגֶן לְתַרְבּוּת רָעָה: (יב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל
הם הָט גָאט גְזָאגְט צוּ אַבְרָהָם אַל יֵרַע בְּעֵינֶיךָ עֶס
נִיט אִיבֶּל פַאלֶן אִין דַיינֶע אוֹיגֶן עַל הַנַּעַר וְעַל
ךָ אוֹיף דֶעם יוּנְג אוּנ אוֹיף דַיין דִינְסְט כֹּל אֲשֶׁר
תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה אַלְץ וָוס שָׂרָה זָאגְט דִיר שְׁמַע בְּקוֹלָהּ
פָאר נֶעם אִיר קוֹל דוּ זָאלְסְט זִי פָאלְגֶען כִּי בְיִצְחָק
יִקָּרֵא לְךָ זָרַע דֶען אִין יִצְחָק וֶועלֶן גִירוּפֶן וֶוערֶן דַיינֶע
קִינְדֶער: (יג) וְגַם אֶת בֶּן הָאָמָה לְגוֹי אֲשִׂימֶנּוּ אוּנ אוֹיךְ
דֶעם זוּן פוּן דֶער דִינְסְט וֶועל אִיךְ מַאכֶען צוּא
אַפָאלְק כִּי זַרְעֲךָ הוּא וַוייל עֶר אִיז דַיין זָאמִין:
(יד) וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר אוּנ עֶר הָאט זִיךְ גִיפֶעדֶערְט

ספר הישר

מִיט דִי הָאט אַבְרָהָם צוּ זֵיי גְזָאגְט זִיצְט אִיר דָא מִיט דֶעם
על אוּנ אִיךְ מִיט יִצְחָק וֶועלֶען גֵיין בִּיז צוּ דֶעם בַּארְג אוּנ
ן זִיךְ דָארְט בִּיקֶן צוּ גָאט ב"ה אוּנ וֶועלֶען זִיךְ אוּם קֶערֶען צוּ
ז אוּנ אַבְרָהָם הָט גֶענוּמֶען דָאלְץ אוּנ לֵייגְט דָם אַרוֹיף אוֹיף
יִצְחָק אוּנ הָאבֶּען גְנוּמֶן פַייעֶר אוּנ דָם שֶׁעכְט מֶעסֶער אוּנ גֵייעֶן
בֵּיידֶע צוּם אָרְט אוּנ בְּשַׁעַת אַז בֵּיידֶע זֶענֶען גֶעגַאנְגֶן הָט יִצְחָק
גְזָאגְט נוּ דָאס הָאלְץ אוּנ דָם פַייעֶר זֶעה אִיךְ אוּנ וִוי אִיז דָאס
לֶעמֶעלִי, הָט אַבְרָהָם גֶעעְנְפֶערְט צוּ יִצְחָק אִין דִיר הָט גָאט ב"ה אוּם

וַיִּקַּח־לֶחֶם וְחֵמַת מַיִם וַיִּתֵּן אֶל־הָגָר
שָׂם עַל־שִׁכְמָהּ וְאֶת־הַיֶּלֶד וַיְשַׁלְּחֶהָ
וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע בְּמִדְבַּר בְּאֵר שָׁבַע׃
טו וַיִּכְלוּ הַמַּיִם מִן־הַחֵמֶת וַתַּשְׁלֵךְ
אֶת־הַיֶּלֶד תַּחַת אַחַד הַשִּׂיחִם׃
טז וַתֵּלֶךְ וַתֵּשֶׁב לָהּ מִנֶּגֶד הַרְחֵק

אונקלוס

בְּצַפְרָא וּנְסִיב לַחְמָ
וְרַקְבָּא דְמַיָּא וִיהַב לְהָגָ
שַׁוִּי עַל כַּתְפַּהּ וְיָת רַבְיָ
וְשַׁלְּחַהּ וַאֲזַלַת וּתְעַ
בְּמַדְבְּרָא (נ"א בְּמַדְבַּ
בְּאֵר שָׁבַע׃ טו וּשְׁלִימ
מַיָּא מִן רַקְבָּא וּרְמַת יָ
רַבְיָא תְּחוֹת חַד כְּ
אִילָנַיָּא׃ טז וַאֲזַלַת וִיתֵיבַ
לַהּ מִקָּבֵל אַרְחֵיקַת (

רשב"ם

כדכתיב כי גר יהיה זרעך וגו' על יצחק הבטחתיך: (יד) ותתע במדבר באר שבע. לפיכך ויכלו המים מן החמת שאלו הלכה דרך ישר היה מספיק לה

בעל הטורים

(טו) ויכלו. ג' במסו' הכא ואידך ויכלו כלפס תקוה. ויכלו בכו ימי. כיון שכלו המים ימי כלו ויכלו כבוסה שמיתת לנגא מגונה נחו

בית יהודא

נְבִיאוּת פון שָׂרָה: (יד) וְלֶחֶם וְחֵמַת מַיִם]. בְּרוֹט אוּנ אַקְרִיגוּל וואַסֶר ואַפּאַכאַרְז וואַסֶער] (וְלֹא כֶּסֶף וְזָהָב) אָבֶּר זִילְבֶּער אוּנ גאָלְד הָט עֶר זֵיי נִיט גֶגֶעבֶּן (לְפִי שֶׁהָיָה שׂוֹנְאוֹ) ווייל אַבְרָהָם הָט פֵיינט גֶהַאט יִשְׁמָעאֵל'ן (עַל שֶׁיָּצָא לְתַרְבּוּת רָעָה) ווייל עֶר איז גְוָוארֶן אַרְשָׁע: וְאֶת הַיֶּלֶד]. זָאגְט רַשִׁ"י (אַף הַיֶּלֶד שָׂם עַל שִׁכְמָהּ) אֲפִילוּ דָעם קִינְד הָט עֶר אוֹיךְ גֶעטָאן אוֹיף אִיר פְּלֵייצֶע (שֶׁהִכְנִיסָה בּוֹ שָׂרָה עַיִן רָעָה) שָׂרָה הָט אִין אִים אַרַיינְגֶעבְּרֵיינְגְט אַעַין הָרַע (וְאַחְזָתוֹ חַמָּה) הָט אִים אָנְגֶענוּמֶן אַהִיץ מִיט דִי פִּיס: וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע]. זִיא אִיז גֶעגַאנְגֶען אוּנ הָט קְרַאנְקַייט (וְלֹא יָכוֹל לֵילֵךְ בְּרַגְלָיו) הָאט עֶר נִיט גֶעקֶענְט גֵיין מִיט דִי פִּיס: וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע]. זִיא אִיז גֶעגַאנְגֶען אוּנ הָט גֶבְּלָאנְדֶזְט, זָאגְט רַשִׁ"י מֶען מֵיינְט (חָזְרָה לְגִלּוּלֵי בֵּית אָבִיהָ) זִיא הָאט פַארְבְּלָאנְדֶזְט צוּרִיק צוּ דִיא עֲבוֹדָה זָרָה פוּן אִ אַלְטֶערִין: (טו) וַיִּכְלוּ הַמַּיִם]. דִי וואַסֶר הָאט זִיךְ אוֹסגֶילָאזִין (לְפִי שֶׁדֶּרֶךְ חוֹלִים לִשְׁתּוֹת הַרְבֵּה) ווייל הַייץ קְרַאנְקֶע טְרִינְ פִיל: (טז) מִנֶּגֶד]. מֵיינְט מֶען (מֵרָחוֹק) פוּן ווייטִין: כִּמְטַחֲוֵי קֶשֶׁת]. זָאגְט רַשִׁ"י מֶען מֵיינְט (כִּשְׁתֵּי טִיחוֹת) וויא צְווֵייא שִׁיסוּנְג (וְהוּא לְשׁוֹן יְרִיַּית חֵץ) וואַרְפֶן מִיט אַפייל ווערט גֶרוּפֶען טִיחַ קֶשֶׁת (בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה) אִין דֶעם לָשׁוֹן פוּן דִי מִשְׁנָה שֶׁ

רש"י

(יד) לחם וחמת מים. ולא כסף וזהב לפי שהיה שונ ב על שילא לתרבות רעה: ואת הילד. (ב"ר) אף הי שם על שכמה ל שהכניסה בו שרה עין רעה ואחזתו ה ולא יכול לילך ברגליו (ב"ר): ותלך ותתע. חזרה לגל בית מ אביה (ב"ר): (טו) ויכלו המים. לפי שד חולים נ לשתות הרבה: (טז) מנגד. ס מרחוק (ב"ר כמטחוי קשת. כשתי טיחות והוא ל' יריית חץ כל' מ

שפתי חכמים

ודומה לו קלא סימוס לשון ילאה בת קול מ"ה נמי דרשו גבי אדה"ר על פסוק לקול אשתך שהיתה מיללת עליו כקולה וכו': כ ולפשוטו שלא ילא לתרבות רעה לאה לא נתן לו כסף וזהב וי"ל דאברהם היה סבור במיעוט זמן אחר שילא הרוגז מפרה אשיבנו אללי מהרס"ל. ולפי פי' מהרמ"ס לעיל בסי' א' לק"מ לפי שאין הפשוטו חולק על המדרש והולרך לביהם ע"פ אבל תירוץ מהרש"ל אינו נכון הו"ל לרש"י לכתוב טעם מהרש"ל שרלה להשיבו וכו' דמספיק לפשוטו ולמדרשו ולא הו"ל לרש"י לכתוב רק הטעם שמספיק למדרש ודו"ק: ל דקרא ואת הילד קאי אדסמיך ליה ולא על ויתן אל הגר דא"כ שםם על שכמה אף הילד הוה ליה למכתב בהדיא ות וסדר ותשלך את הילד וגו': מ [ממ"ם] דייק ותלך מסמע לדעתה ולרלונה כהוראת לשון הליכה בכל מקום ואחר כך אמר ותתע מ שלא ידעה להיכן תלך שהיתה תועה וא"כ הוו תרי מילי דסתרי אהדדי וא"ל נתחלה ותלך קודם שהיתה תועה ואח"כ ותתע וגו' ותלך ל"ל פשיטא שהלכה מתחלה בלא תעות הדרך עדיין ותו דכוונת הכתוב לומר שתעתה במדבר ועי"כ לא היה לה מים ושאר ה אבל א"ל שהלכה בדרך ל"פ שותתע היה בכוונה וז"ש ותלך ותתע שהלכה לתעות בכוונה דהיינו שחזרה כו' ומ"ש ותתע הוא וסוא ע"ד ויהי כאשר התעו וגו' וכמו שת"א כד טעו עממיא בתר ע"א כו': נ [ממ"ם] דייק דהל"ל ויכלו הלחם והמים כמ"ש ויקח לחם וחמת מים ויתן וגו' דמסתמא נתן אברהם האכילה והשתיה לפי ערך הראוי זה לזה א"כ היה ראוי להיות שניהם כלים כפעם בזוה ל"פ שבא להורות שהיה יותר מדאי ולא לפי ערך האכילה והיינו לפי שדרך חולים וכו' ולכ"א ויכלו המים ולא הלחם. נראה לי דר"ל מדלא כתיב ולא היה עוד מים לשתות דלשון ויכלו משמע פתאום שלא בעונתן: ס לא לשון נגד כפשוטו דמאי נ"מ דבשלמא לפירוש מרחוק א"ש שנתן הפסוק אח"כ הטעם כי אמרה וגו' אל אראה וגו' ותו מלינו שויתי ה' לנגדי תמיד שהוא לשון

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טו) ויכלו המים. פירש"י לפי שדרך חולים לשתות הרו ותימה דאמרי' במציעא דעד יעקב אבינו לא הוה חולשא. דעד יעקב לא חלה אדם מעצמו. אך זה לא חלה אלא מו שרה שהכניסה בו עין הרע:

פירוש לתורת אלהים

אַבְרָהָם אִין דֶער פְרִיא וַיִּקַּח אוּנ עֶר הָאט גֶנוּמֶן לֶחֶם וְחֵמַת מַיִם בְּרוֹט אוּנ אַלָאגֶל וואַסֶר [עיין רש"י]. וַיִּתֵּן אֶל הָגָר אוּנ עֶר הָאט גֶיגֶעבֶּען צוּא הָגָר דָאס בְּרוֹט מִיט דֶעם וואַסֶער שָׂם עַל שִׁכְמָהּ עֶר הָאט גֶיטָאן אוֹיף אִיר אַקְסֶעל וְאֶת הַיֶּלֶד אוּנ דָם קִינְד הָט עֶר אוֹיךְ גֶיטָאן אוֹיף אִיר אַקְסֶל [עי' רש"י]. וַיְשַׁלְּחֶהָ אוּנ הָט זִי אַוֶועקְגֶשִׁיקְט וַתֵּלֶךְ זִי אִיז גֶגַאנְגִין אוּנ אִיז פַר בְּלָאנְדֶזֶעט גֶיוָוארֶן אִין דֶער מִדְבָּר בְּאֵר שָׁבַע: (טו) וַיִּכְלוּ אוּנ זֵיי זֶענִין אוּם גֶגַאנְגֶען מִן הַחֵמֶת דָאס וואַסֶער פוּן דֶעם לָאגִיל [עיין רש וַתַּשְׁלֵךְ אֶת הַיֶּלֶד אוּנ זִיא הָט אַוֶועק גֶיוָוארְפֶן קִינְד תַּחַת אַחַד הַשִּׂיחִים אוּנְטֶער אֵיינִים פוּן בֵּיימֶער: (טז) וַתֵּלֶךְ אוּנ זִיא אִיז גֶגַאנְגֶן וַתֵּשֶׁ מִנֶּגֶד אוּנ זִיא הָאט זִיךְ גֶזֶעצְט פוּן ווייטֶן

ספר הישר

דָּר ווֶעלְט צוּ זַיין צוּ אִים פַר אֵיין קָרְבַּן עוֹלָה. הָט יִצְחָק גֶזָאגְט צוּ זַיין פָאטֶער אַלְץ וָוס גָאט ב"ה הָט צוּ דִיר גֶזָאגְט וֶועל אִיךְ טָאן בְּשִׂמְחָה אוּנ אַבְרָהָם זָאגְט צוּ יִצְחָק מַיין קִינְד זָאג מִיר אִיבּ עֶס אִיז פַר הַאנְדֶן בַּיי דִיר אִין הַארְץ אֵיין מַחְשָׁבָה זָאלְסְטוּ פ נִיט פַר מַיידֶן. עֶנְפֶערְט יִצְחָק צוּ אִים מַיין פָאטֶער דָא שְׁווֶע אַזוֹי ווִי גָאט ב"ה לֶעבְּט אוּנ אַזוֹ ווִי דוּ לֶעבְּסְט אוּנ עֶס אִ האנדען

(טז) כְּמֵיגַד קַשְׁתָּא
אֲמָרַת לָא אֶחֱזֵי
א דְרַבְיָא וִיתִיבַת
וַאֲרִימַת יָת קָלַהּ
: יז וּשְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ
לַהּ דְּרַבְיָא וּקְרָא
א דַייָ לְהָגָר מִן
וַאֲמַר לַהּ מָה לִיךְ
לָא תִדְחֲלִי אֲרֵי
קֳדָם יְיָ יָת קָלֵהּ
א בַּאֲתַר דְּהוּא

כִּמְטַחֲוֵי קֶשֶׁת כִּי אָמְרָה אַל־אֶרְאֶה בְּמוֹת הַיָּלֶד וַתֵּשֶׁב מִנֶּגֶד וַתִּשָּׂא אֶת־קֹלָהּ וַתֵּבְךְּ׃ יז וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־קוֹל הַנַּעַר וַיִּקְרָא מַלְאַךְ אֱלֹהִים ׀ אֶל־הָגָר מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה־לָּךְ הָגָר אַל־תִּירְאִי כִּי־שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל־קוֹל הַנַּעַר בַּאֲשֶׁר הוּא־

שמע ר"ה יז:

רשב"ם

שנתן לה אברהם עד המלון: (טז) כמטחוי. כתרגום: (יז) באשר הוא שם. לפי שלא היתה רואה אותו שהרי נתרחקה מאותו מקום הוצרך

רש"י

כאשתו ע"ש שהזרע יורה כחץ וא"ת היה לו לכתוב קשת משפט הוי"ו ליכנס לכאן כמו (שה"ש ב) בחגוי מגזרת (ישעיה יט) והיתה אדמת יהודה למצרים מגזרת (תהלים קז) יחוגו וינועו כשכור וכן (שם סה) ן מגזרת קלה: ותשב מנגד. כיון שקרב למות להתרחק: (יז) את קול הנער. מכאן שיפה החולה ע מתפלת אחרים עליו והיא קודמת להתקבל באשר הוא שם. (ר"ה טז) לפי מעשים שהוא עכשיו הוא נדון פ ולא לפי מה שהוא עתיד לעשות

בית יהודא

(שֶׁהֵטִיחַ בְּאִשְׁתּוֹ) אַז אֵיינֶער בַּהֶעפְטְ זִיךְ מִיט זַיין וַוייבּ רוּפְט מֶען דָם הֵטִיחַ בְּאִשְׁתּוֹ, עֶר הָט אַרַיין גִישָׁאסִין אִין זַיין וַוייבּ (עַל שֵׁם שֶׁהַזֶּרַע יוֹרֶה כְּחֵץ) וַוייל דִי זָרַע שִׁיסְט אַרוֹס פוּן זָכָר וִוי אַפַייל פוּן בּוֹגִין. זָאגְט דֶער פָּסוּק הָגָר הָאט זִיךְ גְזֶעצְט וַוייט פוּן יִשְׁמָעֵאל וִוי וַוייט עֶס אִיז צְוֵוייא אוֹיסְשִׁיסוּנְג, דְהַיְינוּ אַפַייל שִׁיסְט צְוָואנְצִיג אֵיילִין וַוייט, אִיז זִיא גְזֶעסִין פֶערְצִיג אֵיילֶן וַוייט, זָאגְט רַשִׁ"י (וְאִם תֹּאמַר) אוֹבּ דוּ וֶועסְט זָאגֶן וּפְרֶעגִין (הָיָה לוֹ לִכְתּוֹב) דֶר פָּסוּק הָט גֶדַארְפְט שְׁרַייבִּין כִּמְטַחֵי קֶשֶׁת, אָן אַוָא"ו, זָאגְט רַשִׁ"י (מִשְׁפַּט הַוָא"ו לִיכָּנֵס בְּכַאן) אַוָא"ו דַארְף אַרַיין קוּמֶן אִין דֶעם וָוארְט כִּמְטַחֵי עֶס זַיין כִּמְטַחֲוֵי (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע (מִגְּזֵרַת) דָאס אִיז פוּן וָוארְט חָגָא וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין וְהָיְתָה אַדְמַת יְהוּדָה לְמִצְרַיִם לְחָגָא), צוּ אַבְּרָאךְ, הָאט גֶעדַארְפְט שְׁטֵיין בְּחַגֵי הַסֶּלַע נָאן אוא"וז אִין דִי צוּבְּרֶעכוּנְג יין, אִין דִי שְׁפַּאלְטִין פוּן שְׁטֵיין, פוּן דֶעסְטְוֶועגִין שְׁטֵייט בְּחַגְוֵי מִיט אוא"ו (וּמִגְּזֵרַת) אוּנ פוּן וָוארְט (יָחוֹגּוּ וְיָנוּעוּ) וִויי וֶוערֶן צוּבְּרָאכֶן אוּנ שָׁאקְלֶען זִיךְ וִויא אַשִׁכּוֹר (וְכֵן קַצְוֵי אֶרֶץ מִגְּזֵרַת קָצָה) קַצְוֵי אִיז פוּן וָוארְט קָצֶה, אַעֶק, קָצֶה אוא"ו, פוּן דֶעסְטְוֶועגֶען שְׁטֵייט קַצְוֵי מִיט אוא"ו: וַתֵּשֶׁב מִנֶּגֶד). זִיא אִיז גֶעזֶעסֶען פוּן ווייטֶען (כֵּיוָן שֶׁקָּרַב לָמוּת לְהִתְרַחֵק) וִוי זִיא הָאט גְזֶעהְן יִשְׁמָעֵאל אִיז נָאנְט צוּם שְׁטַארְבֶּן הָט זִיא זִיךְ נָאךְ מֶעהְר דֶערְווייטֶערְט פוּן אִים: קוֹל הַנַּעַר). זָאגְט רַשִׁ"י (כִּכַּאן שֶׁיָּפָה תְּפִלַּת הַחוֹלֶה מִתְּפִלַּת אֲחֵרִים עָלָיו), פוּן דַאנֶען ווייסֶן מִיר דִי תְּפִלָּה וָואס דֶר אַלֵיין בֶּעט פוּנוֵוינֶעטְוֶועגֶן אִיז בֶּעסֶר פוּן דִי תְּפִלָּה וָוס אַנְדֶרֶע מֶענְטְשִׁין בֶּעטֶן (וְהִיא קוֹדֶמֶת לְהִתְקַבֵּל) דִי תְּפִלָּה פוּן אִיז פְרִיעֶר צוּם אָנְגֶענוּמֶן וֶוערֶן וִויא דִי תְּפִלָּה פוּן אַנְדֶערֶע וואס בֶּעטֶען פַאר דֶעם קְרַאנְקִין: וּבַאֲשֶׁר הוּא שָׁם).

שפתי חכמים

לשון קירוב וכאן אמר אח"כ הרחק וגו' והם דברים סותרים כד במ"ש הוא בהיפך כמו מן נגד שהמ"ש בחיר"ק פי' כמו דלא יסכה נוכח הילד בקרוב אלא מרחוק הרחק כמטחוי ן: ע ר"ל הא גם היא בכתה כדכתיב ותשא קולה ותבך ולמה לא שמע לקולה. והא דאמרינן בפ"ק דברכות ולוקים ר"י לנפסים ומשני אין חבוש מתיר עלמו מבית האסורין ל"ל משום דלא גלי מכוין אבל אי גלי מכוין עפי עדיף. רא"ם: פ מה שקשה מכאן על בן סורר ומורה שהוא נידון על שם סופו בפרשה כי תלא הפרשנו בס"ד. כתב

פירוש לתורת אלהים

קֶשֶׁת וַוייט אַזוֹ וִויא צְוֵויי בּוֹגִין שׁוּם כִּי אָמְרָה זִי הָט זִיךְ גִיטְרַאכְט אַל אֶרְאֶה בְּמוֹת הַיָּלֶד אִיךְ ט זֶעהְן אִין דֶעם שְׁטַארְבֶּן פוּן דֶעם קִינְד וַתֵּשֶׁב נ זִי הָט זִיךְ גְזֶעצְט פוּן דֶר וַוייטֶען [פיין רש"י]. ת קוֹלָהּ וַתֵּבְךְּ. אוּנ זִי הָאט אוֹף גְהוֹבֶּן אִיר קוֹל ז גֶוויינְט: (יז) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת קוֹל הַנַּעַר גָאט גִיהֶערְט דָאס קוֹל פוּן דֶעם יוּנְג עֶר הָאט אָן גִינוּמֶען זַיין תְּפִלָּה [פיין רש"י] וַיִּקְרָא מַלְאַךְ אֱלֹהִים אֶל הָגָר מִן הַשָּׁמַיִם הָאט אֵיין מַלְאָךְ פוּן גָאט גְרוּפֶן צוּ הָגָר פוּן דֶעם הִימֶל וַיֹּאמֶר לָהּ אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט צוּ אִיר מַה לָּךְ הָגָר וָוס אִיז צוּ דִיר הָגָר אַל תִּירְאִי דוּ זָאלְסְט דִיךְ נִיט פָארְכְטֶן כִּי שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל קוֹל הַנַּעַר וָוארוּם גָאט הָט גְהֶערְט דָם קוֹל פוּן דֶעם יוּנְג בַּאֲשֶׁר הוּא שָׁם דָארְטִין וִויא עֶר אִיז [פיין רש"י]:

ספר הישר

אין מַיין הַארְץ אַשְׁלֶעכְטֵי מַחֲשָׁבָה אוּנ אִיךְ זָאג גִילוֹיבְּט ב"ה וָוס עֶר הָט זִיךְ אוּם דֶער וֶוייְלְט אִין מִיר אִיךְ זָאל בְּן עוֹלָה פַר אִים. אוּנ אַבְרָהָם הָט זִיךְ זֵייעֶר גִיפְרֵייט ייד פוּן יִצְחָק אוּנ זֶענֶן גְגַאנְגֶן אוּנ גְקוּמֶן צוּם אָרְט וִוי ה הָט גְזָאגְט. אוּנ אַבְרָהָם הֵייבְּט אָן צוּ בּוֹיעֶן אַמִּזְבֵּחַ אוּנ יִצְחָק הָט אִים גְגֶעבֶּען שְׁטֵיינֶער אוּנ לֵיים אוּנ אַבְרָהָם הָט גְנוּמֶן דָם הָאלְץ אוּנ הָט גְלֵייגְט אוֹיף מִזְבֵּחַ אוּנ הָט גִינוּמֶען זַיין זוּהְן יִצְחָק אוּנ וִויל אִים בִּינְדֶען אוּנ לֵייגֶען אוֹיפֶען הָאלְץ זָאגְט יִצְחָק צוּם פָאטֶער בִּינְד מִיךְ גוּט אוּנ קְנִיפּ מִיךְ גוּט צוּ וָוארוּם טָאמֶער וֶועל אִיךְ זִיךְ דֶר שְׁרֶעקִין פַר דֶעם מֶעסֶער וֶועל אִיךְ פַר שְׁוֶועכְט

דאס

שם: יח קומי שאי את הנער והחזיקי
את ידך בו כי לגוי גדול אשימנו:
יט ויפקח אלהים את עיניה ותרא
באר מים ותלך ותמלא את החמת
מים ותשק את הנער: כ ויהי אלהים
את הנער ויגדל וישב במדבר ויהי

אונקלוס

תמן: יח קומי טו...
רביא ואתקיפי ית...
בה ארי לעם סגי א...
יט וגלא יי ית ע...
וחזת בירא דמיא ו...
ומלת ית רקבא...
ואשקיאת ית רב...
כ והוה מימרא
בסעדה דרביא
ויתב במדברא

רש"י

לפי שהיו מלאכי השרת מקטרגים ואומרים רבש"ע מ... זרעו צ להמית בניך בצמא אתה מעלה לו באר והו... עכשיו מה הוא צדיק או רשע אמרו לו צדיק אמר... מעשיו של עכשיו אני דנו וזהו באשר הוא שם והי... את ישראל בצמא כשהגלם נבוכדנצר שנאמר (ישי... משא בערב וגו' לקראת צמא התיו מים וגו' כשהי... אותם אצל ערביים היו ישראל אומרים לשבאים... מכם הוליכונו אצל בני דודנו ישמעאל וירחמו עלינו ש... אורחות דודנים א"ת דודנים אלא דודים ואלו... לקראתם ומביאין להם בשר ודג מלוח ונודות...

בית יהודא

מען מיינט (לפי מעשים שהוא עושה עכשיו הוא נדון) ער ווערט גמשפט נאך די מעשים וואס ער טוהט איצט (ולא לפי שהוא עתיד לעשות) נישט נאך די מעשים וואס ער וועט טאן (לפי שהיו מלאכי השרת מקטרגים) ווייל די מלאכים האבן גמסרת אויף אים (ואומרים) זיי האבען גזאגט רבונו של עולם (מי שעתיד זרעו להמית בניך בצמא) דר מענטש וועס זיינע קינדער וועלן אמאהל הרגנן דיינע קינדר מיט דארשט (אתה מעלה לו באר) ווילסטו אים געבין אברונען וואסער צום טרינקען (והוא משיבם) אונ הקב"ה ענטפערט זיי (עכשיו מה הוא) וואס איז ישמעאל איצט (צדיק א' רש"ע) אצדיק אדר ארשע (אמרו לו צדיק) האבען די מלאכים געזאגט איצט איז ער אצדיק איצט האט ער ניט געזינדיגט מיט וואסער, אונ הקב"ה שטראפט דאך נאר מדה כנגד מדה (אמר להם) הו... געזאגט צו דיא מלאכים (לפי מעשיו של עכשיו אני דנו) איך בישפט אים נאך זיינע איצטיגע מעשים (וזהו באשר... דם מיינט מען (באשר הוא שם) וויא ער איז דארטען אין וואלד (והיכן המית את ישראל בצמא) ווען האבען די קי... ישמעאל געהרגת די יודין מיט דארשט (כשהגלם נבוכדנצר) ווען נבוכדנצר הט זיי פארטריבען פון ארץ ישראל... ווי עס שטייט אין פסוק (משא בערב), דאס איז דיא נבואה אויף די ערבים (וישמעאלים) (לקראת צמא התיו מ... דעם דארשטיגן הט איר געדארפט ברענגען וואסר (כשהיו מוליכין אותם אצל ערביים) ווען מען האט געפירט... געבין די ערבים ואראבער) (היו ישראל אומרים לשבאים) האבען די יודין געזאגט צו דיא פאנגער (בבקשה מכם) מי... פון אייך (הוליכונו אצל בני דודנו ישמעאל) פירט אונז צו דיא קינדער פון אונזער פעטער ישמעאל (וירחמו עלינו... זיי אויף אונז רחמנות האבן (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (אורחות דודנים) דיא וועג פון דיא דודנים (אל תקר... זאלסט ניט לייענן דודנים (אלא דודים) נאר זאלסט לייענן דודים, פעטערס (ואלו יוצאים לקראתן) אונ דיא קי... ישמעאל זענען ארויסגעגאנגען געגין דיא יודין (ומביאים להם בשר ודג מלוח) אונ האבן געברייגגט צו דיא יודין...

שפתי חכמים

פרש"י אבל יש לתמוה למה לא קטרגו עליו מאותן עבירות שבידו וקטרגו עליו מאותן עבירות שעתיד לעשותם ולא הוא אלא בניו ותירץ ושמא י"ל שהאגדה הזאת אתיא אליבא דר"ש דפליג עלייהו דר"ע ושאר הדורשין שדרשו קרא דמצחק לגנאי. אבל בעיני נראה שדוחק הוא שלאמר מדרשות חלוקות הן אם לא שהוא מפורש בהדיא שהוא כן לכן נראה שלא היו יכולין לקטרג עליו ממעשים שבידו מענישין אלא מבן כ' שנה ומעלה ולישמעאל לא היה כי אם י"ז שנה והא דלא קטרגו ממעשים שבידו ע"ש העתיד י"ל דאמע... עכשיו עשה תשובה בסוף ימיו כמו שפירש"י לקמן בפר' חיי שרה גבי ויקברו אותו יצחק וישמעאל ודו"ק נ"ל: צ וא"ת והא כתי... אבות על בנים י"ל שהקב"ה שאל למלאכי השרת אם עשה עבירה במים כלומר אם הוא צדיק במים או רשע והשיבו לו צדיק...

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כ) ויהי רובה קשת. היה מטיל ומשליך החצים בקש... לו ורבו. וי"מ רובה לשון ילד כדמתרג' רביא. וכן יקנ... תשובתן במסכת חולין. והפי' ויהי הילד קשת ב...

פירוש לתורת אלהים

(יח) קומי שטיי אויף שאי את הנער הייב אויף דיין יונג והחזיקי את ידך בו אונ בגרייף דייני הענט אין אים כי לגוי גדול אשימנו ווארום איך וועל אים מאכן צו אגרום פאלק: (יט) ויפקח אלהים את עיניה אונ גאט הט געפינט אירע אויגן ותרא באר מים אונ זי הט דר זעהן אברונען מיט וואסר ותלך אונ זי איז... ותמלא את החמת מים אונ הט דר פילט דעם ל... וואסר ותשק את הנער אונ זי הט אן גטרענ... יונג: (כ) ויהי אלהים את הנער ויגדל אונ גאט... מיט דעם יונג אונ ער איז אויף גוואקסן גרו...

ספר הישר

דאס קרבן אונ אברהם האט אזוי גטאן אונ יצחק הט ווייטער גזאגט צום פאטער אין דער צייט אז דו וועסט מיך מקריב זיין זאלסטו נעמען איין ביסעל אש אונ זאלסט עס ברענגען צו מיין מוטער שרה פר איין גשמאק אונ זאלסט איר זאגען אז אונזער זהן איז איין גשמאק צו גאט ב"ה נייערט דו זאלסט איר ניט זאגן בשעת זיא וועט זיין אויף איין הויך ארט. טאמר וועט זיא אראפ פאלן אונ וועט שטארבן איבר מיר. אונ אברהם... די רייד פון יצחק אונ הט אויף גהויבען זיין קול אונ... מחמת שמחה. אונ יצחק האט זייער געוויינט אונ... מיין פאטער אייל טוא דעם רצון פון גאט ב"ה אזוי... געזאגט אונ דם הארץ פון אברהם אונ פון יצחק ז... פרייליך אונ נאר די אויגן האבן גוויינט אונ אברהם...

...קַשְׁתָּא: כא וִיתֵב
...בְּרָא דְפָארָן וּנְסִיבַת
...אִמֵּהּ אִתְּתָא מֵאַרְעָא
...יִם: כב וַהֲוָה בְּעִדָּנָא
... וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ
...רַב חֵילֵהּ לְאַבְרָהָם
...ר מֵימְרָא דַיְיָ
...ךְ בְּכֹל דִּי אַתְּ
...: כג וּכְעַן קַיֵּם לִי
...רָא דַיְיָ הָכָא דְּלָא

רֹבֶה קַשָּׁת: כא וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר פָּארָן וַתִּקַּח־לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: פ ששי כב וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ אֶל־אַבְרָהָם לֵאמֹר אֱלֹהִים עִמְּךָ בְּכֹל אֲשֶׁר־אַתָּה עֹשֶׂה: כג וְעַתָּה הִשָּׁבְעָה לִּי בֵאלֹהִים הֵנָּה אִם־תִּשְׁקֹר לִי

תולדות אהרן
תמקר סוטה י חולין ס:

רשב"ם

...ום אשר הוא שם נתן לו את המים: (כ) רובה קשת. מושך בקשת ...ת הן. וימררהו ורבו וגם יסבו עליו רביו מלשון רבב כמו סובו מן ...שמים מן שמם. דומו יושבי אי מן דממה דקה כולם נכפלים באות אחרונה. אבל רובה מגזרת רבה. עשה. בנה. קנה. שיאמרו עושה. בונה. קונה: (כא) במדבר פארן. כדכתיב והוא יהיה פרא אדם: (כב ויהי בעת ההיא. שנולד יצחק משרה וידע אבימלך נסים שעשה לו הקב"ה לכך בא

רש"י

...ם ישראל שמלאים מים וכשמכניסו לתוך פיו ופותחו ...כנס בגופו ומת: (כ) רובה קשת. יורה חצים ...קשת. על שם האומנות כמו חמר גמל ציד לפיכך ...ודגשת היה יושב במדבר ומלסטם את העוברים הוא ...בכל וגו': (כא) מארץ מצרים. ממקום גדוליה ...ולה שפחה מצרית וגו'. היינו דאמרי אינשי זרוק ...לאוירא אעיקריה קאי: (כב) אלהים עמך. לפי ...יאת משכונת סדום לשלום ועם המלכים נלחם ונפלו

בית יהודא

פיש גזאלצעגע (וְנוֹדוֹת נְפוּחִים) אונ אָנגבלאָזענע פּענכארזס (כִּסְבוּרִים יִשְׂרָאֵל) יודין האבען געמיינט (שֶׁמְּלֵאִים מַיִם) די פענכארזעס זענען פוהל מיט וואסער (וּכְשֶׁמַּכְנִיסוֹ לְתוֹךְ פִּיו וּפוֹתְחוֹ) אז איינער ואוג אזוי אלעו האבען ארייגגענומען די פענכארזעס אין מויל אונ האבען זיי געעפונט (הָרוּחַ נִכְנַס בְּגוּפוֹ וּמֵת) איז דר ווינט פון פענכארז אריינגעגאנגען אין זיי אונ זיי זענען געשטארבין: (כ) (רוֹבֶה קַשָּׁת). (יוֹרֶה חִצִּים בְּקֶשֶׁת) ער איז גיוועזן אשיסער מיט פיילין דורך דעם פיילענבויגין. רש"י זאגט (קַשָּׁת עַל שֵׁם הָאוּמָנוּת) רוֹבֶה קַשָּׁת, מיינט מען ...שיסער, דער מענטש וואס זיין ארבעט איז שטענדיג צושיסן מיט פיילען הייסט ער רובה קשת (כְּמוֹ) חַמָּר נאאייזל ... גַּמָּל נאקעמיל טרייבער] צַיָּד נאפאנגער], יעדער בַּעַל מְלָאכָה אז ער טוהט שטענדיג די איין מלאכה, ווערט ...פין אוף דעם נאמען פון די מלאכה (לְפִיכָךְ הַשִּׁין מוּדְגֶּשֶׁת) דריבער איז אדגוש נאפינטול] אין דיא שין (וְהָיָה יוֹשֵׁב ... מְלַסְטֵם אֶת הָעוֹבְרִים) ישמעאל איז געזעסען (גוואהנט] אין דער מדבר אונ הט בערויבט אלע רייזענדער דורך דר ...הוּא שֶׁנֶּאֱמַר יָדוֹ בַכֹּל וגו') ווי דר פסוק זאגט אויף ישמעאל זיין האנט וועט זיין אין אלע מענטשין: (כא) וּמֵאֶרֶץ (מִמְּקוֹם גִּדּוּלֶיהָ) פון דעם ארט וואס זיא איז גיבארין געווארן (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פסוק (וְלָהּ שִׁפְחָה מִצְרִית ...ה הט גהאט אדינסט פון מצרים איר נאמן איז הגר (הַיְינוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי) דאס איז וואס מענטשין זאגן (זְרוֹק חוּטְרָא ...וואַרף אשטעקין אין דערהייך (אַעִיקָּרֵיהּ קָאֵי) בלייבט ער שטיין אוף זיין ווארציל, ער פאלט צוריק אוף דר ערד, ...גר איז דאך גיוועזן אלאנגע צייט ביי אברהם אין שטוב אונ האט געדינט צוא הקב"ה, פון דעסטוועגן אז זיא ...אוועק געגאנגען פון אברהמ'ס שטוב איז זיא צוריק גגאנגען אין מצרים אונ צו די גאטר פון מצרים: (כב) וֵאלֹהִים ...גאט איז מיט דיר, זאגט רש"י (לְפִי שֶׁרָאָה שֶׁיָּצָא מִשְּׁכוּנַת סְדוֹם לְשָׁלוֹם) ווייל אבימלך האט גיזעהן אברהם הט ...ט ניט נוייט פון סדום אונ איז אוועק געגאנגען פון דארטן אן אשאדן (וְעִם הַמְּלָכִים נִלְחַם וְנָפְלוּ בְּיָדוֹ), אונ ער הט

דעת זקנים מבעלי התוספות

...ים עמך. שהיו אומרים אילו היה צדיק לא היה דוחה בנו ...ון שראו מעשיו אמרו אלהים עמך בכל אשר אתה עושה:

שפתי חכמים

אבל רשע הוא ממקום אחר ועוד שבניו ימותו כניך בלמא ואתה מעלה לו את הבאר והקב"ה השיב להם כיון שעתה הוא לדיק כענין זה

פירוש לתורת אלהים

...אונ ער איז גזעסן אין דר מדבר וַיְהִי אונ ער איז ...רֹבֶה קַשָּׁת אשיסר מיט פיילן בויגין [ע' רש"י]: ...וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר פָּארָן אונ ער איז גזעסן אין דר מדבר ...וַתִּקַּח לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אונ די מוטר האט ...מן איין אשה פון דעם לאנד מצרים [ע' רש"י]: ...וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא אונ עס איז גוועזן אין דר זעלביגר צייט וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר צְבָאוֹ אֶל אַבְרָהָם אונ ער הט גזאגט אבימלך אונ פיכול זיין הויבטמאן צו אברהם לֵאמֹר אזוי צו זאגן אֱלֹהִים עִמְּךָ בְּכֹל אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה גאט איז מיט דיר אין אלץ וואס דוא טוסט [עיין רש"י]: (כג) וְעַתָּה אונ אצונד הִשָּׁבְעָה לִּי בֵאלֹהִים הֵנָּה שווער צו מיר דא ביי גאט אִם תִּשְׁקֹר אוב דו וועסט פעלשן

ספר הישר

...צחק אונ הט אים ארויף גלייגט אויף דעם האלץ פון ...יצחק הט אוים גשטרעקט זיין האלז פר דעם פאטער ...ם הט איים גשטרעקט זיין האנד צו נעמן דם מעסער ...ו זיין זון יצחק. אין דר צייט זענן גקומן ברימהארציגע מלאכים פאר גאט ב"ה אונ האבען גזאגט מיר בעטען דיך גאט וס דוא ביסט בארימהארציג אונ לייט זעליג וואס דוא האסט בשאפען הימל אונ ערד. גיב דאך איין אויס לייזונג פאר דיין קנעכט יצחק אונ דער בארעם דיך אויף אברהם אונ יצחק וואס

וְלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי כַּחֶסֶד אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי
עִמְּךָ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעִם־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר־גַּרְתָּה בָּהּ׃ כד וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם
אָנֹכִי אִשָּׁבֵעַ׃ כה וְהוֹכִחַ אַבְרָהָם
אֶת־אֲבִימֶלֶךְ עַל־אֹדוֹת בְּאֵר הַמַּיִם
אֲשֶׁר גָּזְלוּ עַבְדֵי אֲבִימֶלֶךְ׃ כו וַיֹּאמֶר
אֲבִימֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה אֶת־
הַדָּבָר הַזֶּה וְגַם־אַתָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי
וְגַם אָנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בִּלְתִּי הַיּוֹם׃
כז וַיִּקַּח אַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן
לַאֲבִימֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית׃
כח וַיַּצֵּב אַבְרָהָם אֶת־שֶׁבַע כִּבְשֹׂת

אונקלוס

תְשַׁקַּר בִּי וּבִבְרִי וּבְ…
בְּרִי כְּטִיבוּתָא דִּי עֲבָ…
עִמָּךְ תַּעְבֵּד עִמִּי …
אַרְעָא דְּאִתּוֹתַבְתָּא …
כד וַאֲמַר אַבְרָהָם
אֲקַיֵּם׃ כה וְאוֹכַח אַבְ…
יָת אֲבִימֶלֶךְ עַל …
בֵּירָא דְמַיָּא דִּי אַ…
עַבְדֵי אֲבִימֶלֶךְ׃ כו וַ…
אֲבִימֶלֶךְ לָא יְדַעִית …
עֲבַד יָת פִּתְגָּמָא …
וְאַף אַתְּ לָא חַוֵּיתָ לִ…
אֲנָא לָא שְׁמָעִית אֶ…
יוֹמָא דֵין׃ כז וּדְ…
אַבְרָהָם עָאן וְתוֹרִין …
לַאֲבִימֶלֶךְ וּגְזָרוּ תַרְ…
קְיָם׃ כח וַאֲקִים אַבְ…
יָת שְׁבַע חוּרְפַּן …
בלחוד…

רשב"ם

שתה לכרות ברית עמו. וכן כל בעת ההיא צריך לפרש לפי המאורע: (כג) ולנכדי. בן בני:

בעל הטורים

(כג) לנכדי. בגימטריא בן בני:

רש"י

…בידו ונפקדה אשתו לזקוניו: (כג) ולניני ולנכדי. …
…רחמי האב על הבן: כחסד אשר עשיתי עמך. …
…עמדי, שאמרתי לך הנה ארצי לפניך (ב"ר): (כה) …

בית יהודא

גֶעהַאט אַמִלְחָמָה מִיט דִי פִיר מְלָכִים אוּנ זַיי זֶענֶען גֶעפַאלֶן אִין זַיין הַאנְט (וְנִפְקְדָה אִשְׁתּוֹ לִזְקוּנָיו) אוּנ אוֹיף זַיין אֶלְטֶער הָט זַיין וַוייבּ צוּא אִים גִיבָּארֶן אַזוּהְן, פוּן דִי אַלֶע זַאכֶע הָאט אֲבִימֶלֶךְ גְוואּסְט אַז הקב"ה אִיז מִיט אַבְרָהָמֶען: (כג) וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי. צוּ מַיין זוּהְן אוּנ צוּ מַיין אֵיינִיקוֹל, פַר וָואס הָאט אֲבִימֶלֶךְ נִיט גִבֶּעטֶן אוֹיף וַוייטֶערְדִיגֶע קִינְדֶר, וַוייל … רַחֲמֵי הָאַב עַל הַבֵּן) בִּיז צוּם אֵיינִיקוֹל הָט מֶען לִיבּ דִי קִינְדֶער, מֶען הָאט רַחֲמָנוּת אוֹיף אַזוּהְן אוּנ אוֹיף דֶעם זוּהְנְס קִי… אוֹיף וַוייטֶערְדִיגֶע קִינְדֶער אִיז נִיט דֶער זָארְג פוּן דֶעם זֵיידֶע: וּכַחֶסֶד אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמְּךָ). אַזוֹ וִוי דֶער חֶסֶד וָואס … גְטַאן מִיט דִיר (שֶׁאָמַרְתִּי לָךְ הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ) אִיךְ הָאבּ גְזָאגְט צוּ דִיר מַיין לַאנְד אִיז פַר דִיר דוּ מֶעגְסְט וואוֹהְנֶען … וִוילְסְט: (כה) וְהוֹכִחַ). (נִתְוַכַּח עִמּוֹ עַל כָּךְ) אַבְרָהָם הָאט זִיךְ אַבִּיסוֹל אַזוֹ וִוי גֶעקְרִיגְט מִיט אֲבִימֶלֶךְ וֶועגֶן דֶע…

פירוש לתורת אלהים

דוּ זָאלְסְט נִיט פֶּעלְשֶׁען לִי צוּ מִיר וּלְנִינִי אוּנ צוּא מַיינֶע קִינְדֶר וּלְנֶכְדִּי אוּנ צוּ מַיינֶע אֵיינִיקְלֶךְ כַּחֶסֶד אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמְּךָ אַזוֹ וִוי דֶר חֶסֶד וָואס אִיךְ הָאבּ מִיט דִיר גְטָאן דָאס אִיז וָואס אִיךְ הָאבּ דִיר גְזָאגְט מַיין לַאנְד אִיז פַאר דִיר דוּ מֶעגְסְט זִיצֶן וִוי דוּ וִוילְסְט תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי זָאלְסְטוּ מִיט מִיר אוֹיךְ אַזוֹ טוּעֶן חֶסֶד וְעִם הָאָרֶץ אֲשֶׁר גַּרְתָּה בָּהּ אוּנ מִיט דֶעם לַאנְד וָואס דוּא הָאסְט דְרִינֶען גְוואוֹנְט: (כד) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אָנֹכִי אִשָּׁבֵעַ הָאט אַבְרָהָם גְזָאגְט אִיךְ וֶועל שְׁוֶוערִין: (כה) וְהוֹכִיחַ אַבְרָהָם אֶת אֲבִימֶלֶךְ אוּנ אַבְרָהָם הָאט אַוִּיכּוּחַ גְהַאט מִיט אֲבִימֶלֶךְ עַל אוֹדוֹת בְּאֵר הַמַּיִם אֲשֶׁר גָּזְלוּ עַבְדֵי אֲבִימֶלֶךְ אוּם וַויילֶן דֶר בְּרוּנֶען מִיט… וָוס דִי קְנֶעכְט פוּן אֲבִימֶלֶךְ הָאבֶּן גְגַזְלְתְ: (… אֲבִימֶלֶךְ אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט אֲבִימֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי … אֶת הַדָּבָר הַזֶּה אִיךְ וַוייס נִיט וֶוער עֶס הָט … זַאךְ וְגַם אַתָּה לֹא הִגַּדְתָּ לִי אוּנ אוֹיךְ דוּ הָאסְט … גְזָאגְט וְגַם אָנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בִּלְתִּי הַיּוֹם אוּנ אוֹיךְ … דָאס נִיט גְהֶערְט נָאר הַיינְט: (כז) וַיִּקַּח אַ… אַבְרָהָם הָט גְנוּמֶן צֹאן וּבָקָר שָׁאף אוּנ רִינְ… לַאֲבִימֶלֶךְ אוּנ עֶר הָט גְגֶעבֶּן צוּ אֲבִימֶלֶךְ וַיִּכְ… בְּרִית אוּנ זַייא הָאבֶּען בֵּיידֶע כּוֹרֵת בְּרִית… (כח) וַיַּצֵּב אַבְרָהָם הָאט אַבְרָהָם גְשְׁטֶעלְט…

ספר הישר

הָאבֶּען הַיינְט נִימָאן דַיינֶע רֵייד גָאט ב"ה דוּא זֶעהְסְט דָאךְ אַז יִצְחָק אִיז גְבּוּנְדֶען אוּנ גֶעקְנִיפְּט מֶען זָאל אִים שֶׁעכְטֶען אַזוֹי וִוי … אַבְּהֵמָה אַצוּנְד בֶּעטֶען מִיר דִיךְ לָאז דַיין דֶער בַּארִ… זַיי זַיין: בְּעֵת אִין דֶר צַייט הָט גָאט ב"ה זִיךְ בַּאוִוי…

הַצֹּאן לְבַדְּהֶן׃ כט וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ
אֶל־אַבְרָהָם מָה הֵנָּה שֶׁבַע כְּבָשֹׂת
הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבַדָּנָה׃
ל וַיֹּאמֶר כִּי אֶת־שֶׁבַע כְּבָשֹׂת תִּקַּח
מִיָּדִי בַּעֲבוּר תִּהְיֶה־לִּי לְעֵדָה כִּי
חָפַרְתִּי אֶת־הַבְּאֵר הַזֹּאת׃ לא עַל־כֵּן
קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא בְּאֵר שָׁבַע כִּי
שָׁם נִשְׁבְּעוּ שְׁנֵיהֶם׃ לב וַיִּכְרְתוּ בְרִית
בִּבְאֵר שָׁבַע וַיָּקָם אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל
שַׂר־צְבָאוֹ וַיָּשֻׁבוּ אֶל־אֶרֶץ
פְּלִשְׁתִּים׃ לג וַיִּטַּע אֶשֶׁל בִּבְאֵר שָׁבַע

...הֶן׃ כט וַאֲמַר
...ךְ לְאַבְרָהָם מָה
...שְׁבַע חוּרְפַן אִלֵּין
...א בִּלְחוֹדֵיהֶן׃
...אֲרֵי יָת שְׁבַע
...תְקַבֵּל מִן יְדִי
...תְהֵי לִי לְסַהֲדוּ
...רִית יָת בֵּירָא
...״י הָדָא)׃ לא עַל
...לְאַתְרָא הַהוּא
...שְׁבַע אֲרֵי תַמָּן
...רְוֵיהוֹן׃ לב וּגְזָרוּ
...אֵר שָׁבַע וְקָם
...וּפִיכֹל רַב חֵילֵהּ
...אַרְעָא פְּלִשְׁתָּאֵי׃
...נִצְבָּא (נ״י אִילָנָא)
...של סוטה שם׃

בעל הטורים

...סניס במס׳ הלבת לבדנה ... גבולות הארץ בזכות אברהם ... גבולות הארץ׃

רשב"ם

(לג) ויטע אשל. פרדס היה והתפלל שם׃

רש"י

...על כך׃ (ל) בעבור תהיה לי. זאת׃ לעדה. ...של נקבה ק כמו ועדה המלבה׃ כי חפרתי. מריבים היו עליה רועי אבימלך ואומרים אנחנו ...רו ביניהם כל מי שיתראה על הבאר ר ויעלו ...תו שלו הוא ועלו לקראת אברהם׃ (לג) אשל. ...חד אמר פרדס להביא ממנו פירות לאורחים ...וחד אמר פונדק לאכסניא וכו כל היכי ...ינו לשון נטיעה באהלים שנאמר (דניאל יא)

בית יהודא

נואסער וָוס מֶען הָאט בַּיי אִים אַרֵיעק גֶענוּמֶן׃ (ל) וּבַעֲבוּר תִּהְיֶה לִי.(זאת)، דָס זָאל זַיין צוּ מִיר (לְעֵדָה)، צוּ אַעֵדוּת זָאגְט רש"י עֵדוּת אִיז לָשׁוֹן נְקֵבָה (כְּמוֹ) ווי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק וְעֵדָה הַמַּצֵּבָה׃ [כִּי חָפַרְתִּי אֶת הַבְּאֵר]. אִיךְ הָאבּ גְגְרָאבֶּן דֶעם בְּרוּנֶען، זָאגְט רש"י (מְרִיבִים הָיוּ עָלֶיהָ רוֹעֵי אֲבִימֶלֶךְ) דִי פַּאסְטוּכֶער פוּן אֲבִימֶלֶךְ הָאבֶּן גֶעקְרִיגְט וֶועגֶן דֶעם בְּרוּנֶען (וְאוֹמְרִים אֲנַחְנוּ חֲפַרְנוּהָ) זֵיי הָאבֶּן גְזָאגְט מִיר הָאבֶּן גְגְרָאבֶּן דֶעם בְּרוּנֶען (וְאָמְרוּ בֵּינֵיהֶם) הָאבֶּען דִי פַּאסְטוּכֶער גְזָאגְט (כָּל מִי שֶׁיִּתְרָאֶה עַל הַבְּאֵר וְיַעֲלוּ הַמַּיִם לִקְרָאתוֹ) וֶוער פוּן אוּנְז עֶס ...וּם בְּרוּנֶען אוּנ דִי נוּאסֶער וֶועלִין זִיךְ אוֹיפְהֵייבֶּן גֶעגִין אִים (שֶׁלּוֹ הוּא) אִיז דֶער בְּרוּנֶען זַיינֶער (וְעָלוּ לִקְרַאת אַבְרָהָם) ...אסֶר זִיךְ אוֹפְגֶעהוֹבֶּן גֶעגֶן אַבְרָהָם׃ (לג) [וַאֶשֶׁל]. רַב אוּנ שְׁמוּאֵל קְרִיגֶען וָוס מֶען מֵיינְט אֶשֶׁל (חַד אָמַר) אֵיינֶער ...מֵיינְט מֶען (פַּרְדֵּס)، אַבּוֹים גָארְטֶען (וּבוֹ כָּל מִינֵי פֵּירוֹת) וָואס וַואקְסְט אִין אִים אַלֶע מִינִים פְרוּכְטֶן (לְהָבִיא מִמֶּנּוּ ...ים בִּסְעוּדָה) מֶען זָאל פוּן דֶעם בּוֹים גָארְטֶען בְּרֵיינְגֶען פְרוּכְטֶען פַאר דִיא גֶעסְט נָאךְ דֶעם עֶסֶען (וְחַד ...וויינֶער זָאגְט (פּוּנְדָק לְאַכְסַנְיָא) אַגְרוֹיסֶע שְׁטוּבּ פַאר דִיא גֶעסְט (וּמָצִינוּ לָשׁוֹן נְטִיעָה בְּאֹהָלִים) אוּנ מִיר

שפתי חכמים

...הבאר. מהרש"ל׃ ק והא דלא כתיב לעד וכתב לעדה מפני שהוא לשון נקבה כי עדה לנקבה כמו עד לזכר׃ ר דהל"ל אך

פירוש לתורת אלהים

...לְבַדְּהֶן דִיא זִיבֶּן שָׁאף אַלֵיין׃ (כט) וַיֹּאמֶר ...אַבְרָהָם מָה הֵנָּה שֶׁבַע כְּבָשֹׂת הָאֵלֶּה וָוס בַּאטֵייטֶן ...אֲבִימֶלֶךְ אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבַדָּנָה וָואס דוּא הָאסְט ...ט בַּזוּנְדֶער׃ (ל) וַיֹּאמֶר הָט אַבְרָהָם גְזָאגְט ...כְּבָשֹׂת תִּקַּח מִיָּדִי דֶען דִיא זִיבֶּען לֶעמְלֶךְ ...ן פוּן מַיין הַאנְט בַּעֲבוּר פוּן וֶועגֶן תִּהְיֶה לִי ...ל זַיין צוּ מִיר פַאר אֵיין עֵדוּת כִּי חָפַרְתִּי ...ת אַז אִיךְ הָאבּ גְגְרָאבֶּן דִי בְּרוּנֶען[ע' רש"י]׃ (לא) עַל כֵּן דְרוּם קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא בְּאֵר שָׁבַע הָט עֶר גְרוּפֶען דָס אָרְט בְּאֵר שֶׁבַע כִּי שָׁם נִשְׁבְּעוּ שְׁנֵיהֶם וָוארוּם דָארְטֶן הָאבֶּען בֵּיידֶע גְשְׁווֹארֶען אַבְרָהָם מִיט אֲבִימֶלֶךְ׃ (לב) וַיִּכְרְתוּ בְרִית בִּבְאֵר שָׁבַע אוּנ הָאבֶּן כּוֹרֵת בְּרִית גְוֶועֶן אִין בְּאֵר שָׁבַע וַיָּקָם אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר צְבָאוֹ אוּנ עֶר אִיז אוֹיף גְשְׁטַאנֶען אֲבִימֶלֶךְ אוּנ זַיין הֵייבְּט מַאן פִיכוֹל וַיָּשֻׁבוּ אֶל אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים אוּנ זֵיי הָאבֶּען זִיךְ וִוידֶער גְקֶערְט צוּ דֶעם לַאנְד פְּלִשְׁתִּים׃ (לג) וַיִּטַּע אֶשֶׁל בִּבְאֵר שָׁבַע אוּנ

ספר הישר

...פוּן הִימֶעל אוּנ זָאגְט צוּ אִים דוּא זָאלְסְט נִיט ...דַיין הַאנְד צוּם יוּנְג אוּנ זָאלְסְט אִים גָאר נִיט ...וויים אִיךְ וואוּל דוּא בִּיזְט אֵיין גָאטְס פָארְכְטִיגֶער וַוייל דוּ הָאסְט נִיט פַר מִיטֶּען דַיין אֵיינְצִיגֶען זוּהְן פוּן מִיר. אוּנ אַבְרָהָם הָט אוֹיף גְהוֹיבֶּען דִי אוֹיגֶען הָט עֶר גְזֶעהֶן אֵיין אַיל שְׁטֵייט בַּיי אֵיין בּוֹים דָס אִיז דֶר אַיִל וָוס גָאט הָט אִים בַּשַׁאפֶען בְּשַׁעַת

וַיִּקְרָא־שָׁם בְּשֵׁם יְהוָה אֵל עוֹלָם׃
לד וַיָּגָר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים

תו"א ויקרא שם סוטה שם :

בִּבְאֵר שָׁבַע וְצַלִּי
בִּשְׁמָא דַיְיָ
דְעָלְמָא : לד וְא
אַבְרָהָם בְּאַרַע פְּ

בית יהודא

געפינען דעם וואָרט נְטִיעָה וּפְלַאנְצִין] בייא געצעלטען אויך (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פסוק (וַיִּטַּע אָהֳלֵי אַפַּדְנוֹ) ער האט געפלאנצט [אויפגעשטעלט] דיא געצעלטען פון זיין פּאַלאַץ נדי פיר ווערטער „וּבוֹ כָּל מִינֵי פֵּירוֹת" דארפען שטיין נאך דעם וואָרט פַּרְדֵּס ניט נאך דעם וואָרט לְאַכְסַנְיָא] : וַיִּקְרָא שָׁם וגו'] . זאָגט רש"י (עַל יְדֵי אוֹתוֹ אֵשֶׁל) דורך דעם אֵשֶׁל (נִקְרָא שְׁמוֹ שֶׁל הקב"ה אֱלוֹהַּ לְכָל הָעוֹלָם) איז גערופען געוואָרען דר נאָמען פון הקב"ה ער איז דר גאָט פון די גאנצע וועלט (לְאַחַר שֶׁאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין) נאכדעם וויא זייא האבען אָפּגעגעסען אונ אָפּגעטרונקען (אָמַר לָהֶם) הט אברהם גזאָגט צו זיי (בָּרְכוּ לְמִי שֶׁאֲכַלְתֶּם מִשֶּׁלּוֹ) איר דארפט דאנקען דעם וואס איר האט גגעסען פון זיינע (סְבוּרִים אַתֶּם שֶׁמִּשֶּׁלִּי אֲכַלְתֶּם) איר מיינט איר הט גגעסען פון מיינע (מִשֶּׁל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם אֲכַלְתֶּם) איר הט גגעסען פון הקב"ה וואס ער הט בשאפען די וועלט נאר מיט זיינע רייד ער הט גזאגט אוף אלין עס זאל בשאפען ווערען איז בשאפען גוואָרען : (לד) וְיָמִים רַבִּים] . מיינט מען (מְרוּבִּים עַל שֶׁל חֶבְרוֹן) אין לאנד פלשתים האט אברהם געוואוהנט לייננגער וויא ער האט געוואוהנט אין חברון (בְּחֶבְרוֹן עָשָׂה כ"ה שָׁנָה וְכַאן כ"ו) אין חברון האט אברהם געוואוהנט פינף אונ צוואנציג יאהר אונ אין לאנד פלשתים האט ער געוואוהנט זעקס אונ צוואנציג יאהר (שֶׁהֲרֵי בֶּן שִׁבְעִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה הָיָה בְּצֵאתוֹ מֵחָרָן) ווען א[...] ארויסגעגאנגען פון חָרָן איז ער אלט געווען פינף אונ זיבעציג יאהר (אוֹתָהּ שָׁנָה וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלוֹנֵי[...] אין דעם זעלבינען יאהר איז ער געקומען אין כנען אונ איז געזעסען [געוואוהנט] אין אלוני ממרא דאס איז[...] מָצִינוּ קוֹדֶם לָכֵן שֶׁנִּתְיַישֵּׁב אֶלָּא שָׁם) מיר געפינען ניט פריער אז אברהם הט זיך ערגעץ באזעצט נאר אין אלוני מ[...] מְקוֹמוֹתָיו) ווארום אויף אלע ערטער וואו אברהם איז גגאנגען (הָיָה כְּאוֹרֵחַ) איז ער גוועזען וויא אגאסט (הוֹלֵךְ[...] ער הט גערוהט אונ געצויגען אונ געגאנגען (שֶׁנֶּאֱמַר) וויא עס שטייט אין פסוק (וַיַּעֲבוֹר אַבְרָם) אברם איז דור[...] אין לאנד (וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם) אברם האט אפגערוקט זיין געצעלט פון דארטען אויף איין אנדער אָרט (וַיְהִי רָעָב[...] מִצְרַיְמָה) עס איז געוואָרען אהונגער איז אברם געגאנגען אין מצרים (וּבְמִצְרַיִם לֹא עָשָׂה אֶלָּא שְׁלשָׁה חֳדָשִׁים) אין[...] אברם גוועזען נאר דרייא חדשים (שֶׁהֲרֵי שִׁלְחוֹ פַּרְעֹה מִיַּד) ווארום פרעה הט אים באלד ארויסגעשיקט פון מצרים עַד וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלוֹנֵי מַמְרֵא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן) אונ אברם איז געגאנגען צוא זיינע ציהונג ביז ער איז געק[...] אין כנען אונ האט זיך באזעצט אין אלוני ממרא וואס אין חברון (וְשָׁם יָשַׁב עַד שֶׁנֶּהֶפְכָה סְדוֹם) אונ אין אלונ[...] ער געוואוהנט ביז סדום איז פארקערט גוואָרען (מִיַּד וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם) אונ באלד הט אברהם אפּגעצויגען פון[...] בּוּשָׁה שֶׁל לוֹט) ווייל ער האט זיך געשעמט צו וואהנען נעבען לוט (וּבָא לְאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים) אונ ער איז געקומע[...] פלשתים (וּבֶן צ"ט שָׁנָה הָיָה) דאמאלס איז אברהם אלט געווען ניין אונ ניינציג יאהר (שֶׁהֲרֵי בַּשְּׁלִישִׁי לְמִילָ[...] הַמַּלְאָכִים) ווארום דעם דריטען טאג נאך זיין מילה זיין זעגען צו אים גקומען די מלאכים, פון פינף אונ זיבעצ[...] ניין אונ ניינציג יאהר (הֲרֵי כ"ה שָׁנָה) איז פינף אונ צוואנציג יאהר (וְכַאן כְּתִיב יָמִים רַבִּים) אונ דא שטייט ע[...] אין פלשתים פיל יאהרען (מְרוּבִּים עַל הָרִאשׁוֹנִים) מעהר וויא די ערשטע יאהרען (וְלֹא בָא הַכָּתוּב לִסְתּוֹם אֶלָּא לְפָ[...] פסוק קומט ניט זאגען אפארמאכטע זאך מיר זאלען ניט וויסען מיט ווי פיל יאהרען לייננגער, נאר דר פּ[...] זאלען וויסען מיט ווי פיל לייננגער (וְאִם הָיוּ מְרוּבִּים שְׁתֵּי שָׁנִים אוֹ יוֹתֵר) אויב עס וואלט גוועזען מער מיט צווייא[...] מיט מעהר וויא צווייא יאהר (הָיָה מְפָרְשָׁם) וואלט די תורה גשריבען מיט ווי פיל יאהר (וְעַל כָּרְחָךְ אֵינָם יְתֵרִי[...] געווים איז ניט מעהר נאר מיט איין יאהר (הֲרֵי כ"ו שָׁנָה) איז זעקס אונ צוואנציג יאהר (מִיַּד יָצָא מִשָּׁם[...] נאך די זעקס אונ צוואנציג יאהר איז אברהם אוועקגגאנגען פון פלשתים צוריק אין חברון (וְאוֹתָהּ שָׁנָה קָדְמָ[...] שֶׁל יִצְחָק י"ב שָׁנִים) אונ פון דעם יאהר ביז דיא עקדה פון יצחק איז גוועזען צוועלף יאהר (כַּךְ שְׁנוּיָה בְּסֵ[...]

רש"י

ויטע אשל אפדנו : ויקרא שם וגו'. על ידי [...] נקרא שמו של הקב"ה אלוה לכל העולם לאחר [...] ושותים אמר להם ברכו למי שאכלתם משלו סבו[...] שמשלי אכלתם משל מי שאמר והיה העולם אכל[...] י) : (לד) ימים רבים. מרובים על של חברו[...] עשה כ"ה שנה וכאן כ"ו שהרי בן ע"ה שנה הי[...] מחרן אותה שנה ויבא וישב באלוני ממרא שלא מ[...] לכן שנתיישב אלא שם שבכל מקומותיו היה כא[...] ונוסע והולך שנאמר ויעבר אברם. ויעתק משם. [...] וירד אברם מצרימה. ובמצרים לא עשה אלא שלש[...] שהרי שלחו פרעה מיד וילך למסעיו עד ויבא וי[...] ממרא אשר בחברון שם ישב עד שנהפכה סדום [...] משם אברהם מפני בושה של לוט ובא לארץ פ[...] צ"ט שנה היה שהרי בשלישי למילתו באו אלו[...] הרי כ"ה שנה וכאן כתיב ימים רבים מרובים על [...] ולא בא הכתוב לסתום אלא לפרש ואם היו מרו[...] שתי שנים או יותר היה מפרשם ועל כרחך א[...] יותר משנה הרי כ"ו שנה מיד יצא משם וחזר לח[...] שנה קדמה לפני עקידתו של יצחק י"ב שני[...]

פירוש לתורת אלהים

ער האָט גפלאנצט אבוים אין בְּאֵר שָׁבַע [עיין רש"י] וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם יְיָ אֵל עוֹלָם אונ דורך דעם אֵשֶׁל איז גערופען געוואָרען דער נאָמען פון גאָט ער איז אגאָט צוא גאָר דער גאנצער וועלט (לד) וַיָּגָר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים א[...] האט גוואוינט אין לאנד פלשתים פיל ט[...]

שפתי חכמים

סוכים זה דאין לומר ע"י עדים א"כ מאי טעם דעבדי אברהם שלא תבעו לפני אבימלך שהרי היה להם עדים וק"ל : ש[...]

ספר הישר

ער הָט בַּשאפען הימל אונ ערד. אונ גאט ב"ה הָט אָן גבריים דעם איל כדי ער זאָל זיין איין קָרְבָּן פַר יִצְחָק הָט אַבְרָהָם גנומען דעם איל אונ האָט מַקְרִיב געוועזן פאר איין קָרְ[...] יִצְחָק אונ אַבְרָהָם האָט גישפּרענגט פון דעם ב[...]

יָמִים רַבִּים׃ פ שביעי כב א וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת־אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר

סַגִּיאִין׃ א וַהֲוָה
תִּגְמַיָּא הָאִלֵּין וַיְיָ
אַבְרָהָם וַאֲמַר לֵיהּ
וַאֲמַר הָא אֲנָא׃

אחר סנהדרין פט : והאלהים
לה :

רשב"ם

הדברים האלה. כ"מ שנא' אחר הדברים האלה מחובר אל הפרשה ... הדברים האלה שהרג אברם המלכים אמר לו הקב"ה אל תירא ... מות. ויהי אחר הדברים האלה שנולד יצחק ויוגד לאברהם לאמר כו' ... רבקה. וכן אחר הדברים האלה שהגיד מרדכי על בגתן ותרש ... טורוש את המן שרצה להרוג את מרדכי והועיל לו מה שהציל את ... המן. אף כאן אחר הדברים שכרת אברהם ברית לאבימלך לו ... של אברהם ונתן לו שבע כבשות הצאן וחרה אפו של הקב"ה ... ארץ פלשתים ניתן לאברהם וגם ביהושע מטילים על ערי חמשת סרני פלשתים גורל בכלל גבול ישראל והקב"ה צוה עליהם לא תחיה כל נשמה לכן והאלהים נסה את אברהם קנתרו וצערו כדכתיב הנסה דבר אליך תלאה. על נסותם את ה'. מסה ומריבה. בחנני ה' ונסני. כלומר נתגאיתה בבן שנתתי לך לכרות ברית ביניכם ובין בניהם. ועתה לך והעלהו לעולה וראה מה הועילה כריתות ברית שלך וכן מצאתי אח"כ במ' של שמואל. ויהי ארון ה' בארץ פלשתים שבעה חדשים. כתיב את שבע כבשות הצאן תקח מידי אמר לו הקב"ה את נתת לו שבע כבשות חייך שבניו עושים שבע מלחמות עם בניך ונוצחין אותן. ד"א חייך שבניו הורגים שבע צדיקים מבניך

רש"י

ס (ב"ר) : (א) אחר הדברים האלה. יש אומרים (סנהדרין פט) אחר דבריו של שטן ... רג ואומר מכל סעודה שעשה אברהם לא הקריב ... אחד או איל אחד אמר לו כלום עשה אלא בשביל ... ייתי אומר לו זבח אותו לפני לא היה מעכב וי"א ... של ישמעאל שהיה מתפאר על יצחק שמל בן י"ג ... מיחה אמר לו יצחק בדבר אחד אתה מיראני ... לי הקב"ה זבח עצמך לפני לא הייתי מעכב: ... היא ענייתם של חסידים לשון ענוה הוא ולשון

בית יהודא

איז גילערונט אין סדר עולם : (א) וְאַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. האָרט רש"י נאך וועלכע רייד (יֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ אוֹמְרִים) עס זענען דא רבנן וואס זאגן (אַחַר דְּבָרָיו שֶׁל שָׂטָן) נאך דיא רייד פון שטן (שֶׁהָיָה מְקַטְרֵג וְאוֹמֵר) ער הט געמסרת פאר הקב"ה אונ הט גזאגט (מִכָּל סְעוּדָה שֶׁעָשָׂה אַבְרָהָם) פון דיא גאנצע סעודה וואס אברהם האט גמאכט (לֹא הִקְרִיב לְפָנֶיךָ פַּר אֶחָד אוֹ אַיִל אֶחָד) האט ער ניט מקריב געווען פאר דיר ניט איין אקס אונ ניט איין שעפס (אָמַר לוֹ) הט הקב"ה גזאגט צום שטן (כְּלוּם עָשָׂה אֶלָּא בִּשְׁבִיל בְּנוֹ) די גאנצע סעודה הט דאך אברהם געמאכט נאר וועגן זיין זוהן (אִלּוּ הָיִיתִי אוֹמֵר לוֹ) אז ... זאגן צו אים (זְבַח אוֹתוֹ לְפָנַי) שעכט דיין זוהן אקרבן פאר מיר (לֹא הָיָה מְעַכֵּב) וואלט אברהם גאר ניט ... לטען נאר ער וואלט אים באלד געשאכטען (וְיֵשׁ אוֹמְרִים) אונ עס זענען דא רבנן וואס זאגן דס איז געווען (אַחַר ... ישמעאל) נאך די רייד פון ישמעאל (שֶׁהָיָה מִתְפָּאֵר עַל יִצְחָק) ישמעאל האט זיך בעריהמט אונ גרויס געהאלטען ... (שֶׁמָּל בֶּן י"ג שָׁנָה וְלֹא מִיחָה) ער איז אלט געווען דרייצעהן יאהר ווען מען הט אים געמלת אונ ער האט ניט ... ער הט זיך געלאזט מלה זיין (אָמַר לוֹ יִצְחָק) הט יצחק געזאגט צו ישמעאל (בְּאֵבֶר אֶחָד אַתָּה מְיָרְאֵנִי) דוא ... ויף מיר אמורא וועגען איין גליד ביזטו טייערער ביי הקב"ה פאר מיר (אִילוּ אָמַר לִי הקב"ה) ווען הקב"ה זאל ... אגען (זְבַח עַצְמְךָ לְפָנַי) לאז דיך שעכטען פון מיינעטוועגען (לֹא הָיִיתִי מְעַכֵּב) וואלט איך ניט אויפגעהאלטען, ... מיך באלד געלאזט שעכטען *) : הִנֵּנִי. זאגט רש"י (כָּךְ הִיא עֲנִיָּיתָם שֶׁל חֲסִידִים) אזוי ענטפערען די פרומע ... לשון עֲנָוָה הוּא) דס ווייזט אויף דעם מענטשינס נידעריגקייט (וְלָשׁוֹן זִימּוּן) אונ אנגעבריייט צו טאהן וואס מען

שפתי חכמים

פסוק שלאחריו שכתוב ויהי אחר הדברים האלה וגו' שסוא ... מקום שכתוב אחר הוא סמוך כדפי' רש"י בפ' לך לך וזה היה י"ב שנה אחרי כן וא"כ למה נאמר אחר לכך מפרש אחר דבריו של שטן כו' ולא אחר הדברים שהיה בין אברהם לאבימלך דסמיך

פירוש להורת אלהים

... איז געווען אחר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה נאך די רייד [ע' רש"י] ... נִסָּה אֶת אַבְרָהָם אונ גאט האט גפריבט צו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם אונ ער הט צו אים גיזאגט אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הט אברהם גזאגט הִנֵּנִי דא בין איך אן

ספר הישר

... זאגט דס בלוט פון איל זאל זיין אזו חשוב ביי גאט ... וואלט געשפרענגט דס בלוט פון יצחק. אונ אויף ... אברהם הם גטאן ביים מזבח הט ער אלץ אזו גזאגט. ... גוועזן חשוב ביי גאט ב"ה גלייך ווי אברהם האט ... זיין זוהן יצחק אונ גאט ב"ה הט גבענטשט אברהם ... קינדער אין דעם טאג. אונ דר שטן איז געגאנגען צו ... האט זיך געמאכט איין געשטאלט וויא איין אלטער ... נידעריג אונ זאגט צו איר פר וואר דו ווייסט גאר ניט ... נדערט אויף דעם קארגינס זוהן ווי קומט דאס ער

משלי חכמים

(א) וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם וגו'. מפרשים פרעגען פאר וואס איז די עקדה גוועזן אנסיון נאר פר אברהם אונ ניט פר יצחק, נאר דר ענין איז למשל צוויי מענטשען זענען געשטאנען אין גאס, איינער איז געווען אזוהן פון א רייכען מענטש וואס ער איז געווען זייער אגוטער מענטש וואס האט געגעבען פיל צדקה, דער אנדערער איז געווען אזוהן פון אקארגען מענטש, דערווייל איז געקומען אארעם מאן צו די צוויי מענטשן בעטן אנדבה, האבן ביידע געגעבן אגלייכע נדבה אגרויסע, איינער איז געשטאנען פון ווייטען אונ האט זאל געבען אזו אגרויסע נדבה, אויף דעם אנדערן וואגער איך מיך

---

*) דער ספר עיר דוד שרייבט מען קען זאגען דיא תורה מיינט אחר הדברים האלה, נאך דיא רייד וואס איז געווען פון אברהם מיט אבימלך, האט הקב"ה געפרובט אברהמען, פריער האט הקב"ה ניט גיקענט גרובען אברהמען אונ זאגען צו אים ער זאל ברענגען זיין זוהן ... קרבן, ווייל פיל מענטשען האבען געזאגט שרה איז מעוברת געווארן פון אבימלך אונ יצחק איז ניט דער זוהן פון אברהם נאר דער זוהן פון ... אונ איצט אז מען וועט זעהן אברהם גייט שעכטן יצחק וועלען אלע זאגען עס איז אמת שרה איז מעוברת געווארן פון אבימלך אונ אברהמען ... וואוס געווארן אז יצחק איז נים זיין זוהן גייט ער אים הרגנן, אבער נים הקב"ה האט דאס אים געהייסען, אבער איצט אז אברהם האט ... אבימלך ער זאל קיין שלעכטס טאן צו זיינע קינדער, קען מען דאך שוין נים זאגען אז יצחק איז דער זוהן פון אבימלך, וויא אזוי קען ... אזוהן פון אבימלך, ער האט דאך געשוואוירן צו אבימלך ער זאל קיין שלעכטס טאן צו זיינע קינדער, אונ אלע האבען געוואוסט אז אברהם ... אונ ער וועט היטען זיין שבועה, דריבער איז איצט אמת געווארן אז שרה איז ניט מעוברת געווארן פון אבימלך ווארום אבימלך האט זיא נים ... אונ יצחק איז דער זוהן פון אברהם, אונ פאר וואס גייט אברהם אים שעכטין ווייל הקב"ה האט אים געהייסען, אונ עס קען זיין אז דאס איז ... געוועזן דער מיינונג פון הקב"ה מיט די עקדה עס זאל בעוואוסט ווערין אז יצחק איז דער זוהן פון אברהם נים פון אבימלך :

הִנֵּנִי׃ ב וַיֹּאמֶר קַח־נָא אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידְךָ אֲשֶׁר־אָהַבְתָּ אֶת־יִצְחָק וְלֶךְ־לְךָ אֶל־אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם

ב וַאֲמַר דְּבַר כְּ
בְּרָךְ יָת יְחִידָךְ דִּ
יָת יִצְחָק וְאִ
לְאַרְעָא פּוּלְחָנָא

בעל הטורי
(ב) אל ארץ המוריה . בגי

רשב"ם

ואלו הן שמשון חפני ופנחס שאול ושלשה בניו. ד"א חייך שבניו מחריבים שבע משכנות ואלו הן אהל מועד וגלגל נוב ושילה ונבעון ובית עולמים תרין ד"א שארון מחזיר את שדה פלשתים שבעה חדשים: נסה. ק (ב) המוריה. האמוריה ארץ האמורי. הרבה אלפי"ן חסרים. וי

רש"י

זימון: (ב) קח נא. אין נא אלא לשון בקשה בבקשה ממך עמוד לי בזה הנסיון שלא יאמרו לא היה בהן ממש (סנהדרין פט): את בנך שני בנים יש לי אמר לו את יחידך אמר לו זה וזה יחיד לאמו אמר לו אשר אהבת אמר לו שניהם אמר לו את יצחק. ולמה לא גילה לו מתחלה ש פתאום א ותזוח דעתו עליו ותטרף וכדי לח המצוה וליתן לו שכר על כל דבור ודבור: ארץ ירושלים וכן בדברי הימים (ב ג) לבנות א בירושלים בהר המוריה. ורבותינו פירשו על הוראה יוצאה לישראל. ואונקלוס תרגמו על הקטורת שיש בו מור נרד ושאר בשמים: והע אמר לו שחטהו לפי שלא היה חפץ הקב"ה ל להעלהו להר לעשותו עולה ומשהעלהו אמר לו

בית יהודא

וויעט אים הייסן: (ב) נַקַח נָא. זָאגְט רש"י (אֵין נָא אֶלָּא לָשׁוֹן בַּקָּשָׁה) דר וָוארְט נָא וָוס דָא שְׁטֵייט מֵיינְט מֶען גֶבֶּעטֶן (אָמַר לוֹ) הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּ אַבְרָהָם (בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ) אִיךְ בֶּעט פוּן דִיר (עֲמוֹד לִי בְּזֶה הַנִּסָּיוֹן) דוּ זָאלְסְט בֶּעשְׁטֵייִן בַּיי דִי פְּרוּבוּנְג (שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הָרִאשׁוֹנוֹת לֹא הָיָה בָּהֶן מַמָּשׁ) מֶען זָאל נִיט זָאגֶן בַּיי דִיא עֶרְשְׁטֶע פְּרוּבוּנְג בִּיזְטוּ בֶּעשְׁטַאנֶען ווייל זֵיי זֶענֶען נִיט גֶוֶועןְ גְרוֹיסֶע אוּנ שְׁוֶוערֶע זַאכֶן, וֶועט מֶען אִיצְט זֶעהֶן אֲפִילוּ בַּיי דִי גְרֶעסְטֶע אוּנ שְׁוֶוערְסְטֶע זַאךְ קֶענְסְטוּ אוֹיךְ בֶּעשְׁטֵייִן צוּ טָאהֶן וֶועגֶען דִי לִיבְּשַׁאפְט פוּן הקב"ה: וְאֶת בִּנְךָ. (אָמַר לוֹ) אַבְרָהָם הָט גְזָאגְט צוּ הקב"ה (שְׁנֵי בָנִים יֵשׁ לִי) אִיךְ הָאבּ צְווֵיי זִיהְן (אָמַר לוֹ) הָט הקב"ה גְזָאגְט צוּ אַבְרָהָמֶען (אֶת יְחִידְךָ) דַיין אֵיינְצִיגֶן (אָמַר לוֹ) הָט אַבְרָהָם גֶעזָאגְט צוּ הקב"ה (זֶה יָחִיד לְאִמּוֹ) יִצְחָק אִי אַאֵיינְצִיגֶער צוּ זַיין מוּטֶער (וְזֶה יָחִיד לְאִמּוֹ) אוּנ יִשְׁמָעֵאל אִיז אַאֵיינְצִיגֶער צוּ זַיין מוּטֶער (אָמַר לוֹ) הָט הקב"ה גְזָאגְט צוּ אַבְרָהָמֶען (אֲשֶׁר אָהַבְתָּ) דֶעם קִינְד וָואס דוּא הָאסְט לִיבּ (אָמַר לוֹ) הָט אַבְרָהָם גְזָאגְט צוּ הקב"ה (שְׁנֵיהֶ אִיךְ הָאבּ לִיבּ בֵּיידֶע קִינְדֶער (אָמַר לוֹ) הָט הקב"ה גֶעזָאגְט צוּ אַבְרָהָמֶען (אֶת יִצְחָק) דוּא זָאלְסְט נֶעמֶן דַיין פְרֶעגְט רש"י (וְלָמָּה לֹא גִלָּה לוֹ מִתְּחִלָּה) פַאר וָוס הָט הקב"ה נִיט גְזָאגְט בַּאלְד צוּ אַבְרָהָמֶען נֶעם דַיין זוּהְן יִצְחָ רש"י (שֶׁלֹּא לְעַרְבְּבוֹ פִּתְאוֹם) וֶוען הקב"ה וָואלְט זָאגֶען צוּ אַבְרָהָמֶען פְּלוּצְלוּנְג נֶעם דַיין זוּהְן יִצְחָק וָוא פַארְמִישְׁט גְוָוארֶען פוּן שְׁרֶעק (וְתָזוּחַ דַּעְתּוֹ עָלָיו וְתִטָּרֵף) זַיין שֵׂכֶל וָואלְט אַוֶועק גֶעגַאנְגֶן פוּן אִים אוּנ עֶר וָוא גְוָוארֶן, נָאךְ אַטַעם אִיז (וּכְדֵי לְחַבֵּב עָלָיו אֶת הַמִּצְוָה) הקב"ה הָאט גְוָואלְט לִיבּ מַאכֶן אוֹיף אַבְרָהָמֶען דִי מִצְוָה אַבְרָהָמֶען דֶר קָרְבָּן אִיז אַזוֹי לִיבּ אַז עֶר ווייל נִיט יִשְׁמָעֵאל זָאל זַיין דֶר קָרְבָּן נָאר יִצְחָק, נָאךְ (וְלִיתֵּן לוֹ שָׂכָר עַל כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר) אוֹיף יֶעדֶער וָוארְט וָוס הקב"ה הָאט מִיט אִים גֶערֶעט, הָאט אִים הקב שָׂכָר: וְאֶרֶץ הַמּוֹרִיָּה. דָאס אִיז יְרוּשָׁלַיִם (וְכֵן) אוּנ אַזוֹי שְׁטֵייט אִין סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים (לִבְנוֹת אֶת בֵּית ה' בִּיר הַמּוֹרִיָּה) צוּ בָּאהֶען דִיא שְׁטוּבּ פוּן הקב"ה וֶדעם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אִין יְרוּשָׁלַיִם אוֹיף דֶעם בַּארְג מוֹרִיָּה (וְרַבּוֹתֵינוּ עַל שֵׁם שֶׁמִּשָּׁם הוֹרָאָה יוֹצְאָה לְיִשְׂרָאֵל) דִי רַבָּנָן זָאגֶן דְרִיבֶּער הָאט מֶען גֶערוּפֶן דֶעם בַּארְג „מוֹרִיָּה", ווייל אוֹ אִיז גֶעשְׁטַאנֶען דֶר בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אוּנ דָארְטֶען זֶענֶען גֶזֶעסֶן דִיא סַנְהֶדְרִין וָוס הָאבֶּן גֶעפַּסְקֶנְט דִינִים צוּ יוּ תִּרְגְּמוֹ עַל שֵׁם עֲבוֹדַת הַקְּטוֹרֶת) דֶר תַּרְגּוּם זָאגְט דְרִיבֶּער הָט מֶען גֶערוּפֶן דֶעם בַּארְג „מוֹרִיָּה" ווייל אוֹיף דֶעם מֶען גֶערֵייכֶערְט קְטוֹרֶת אוּנ אִין דִי קְטוֹרֶת זֶענֶען גֶוֶוען דִיא מִינִים בְּשָׂמִים וָוס מֶען רוּפְט זֵיי מוֹר, נֵרְדְּ (וּשְׁ אוּנ נָאךְ מִינִים בְּשָׂמִים: וְהַעֲלֵהוּ. זָאגְט רש"י (לֹא אָמַר לוֹ שַׁחֲטֵהוּ) הקב"ה הָאט נִיט גֶעזָאגְט צוּ אַבְרָהָם עֶר זַיין זוּהְן יִצְחָק (לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה חָפֵץ הקב"ה לְשָׁחֲטוֹ) ווייל הקב"ה הָאט נִיט גֶעוָואלְט מֶען זָאל אִים שֶׁעכְטֶן לְהַר לַעֲשׂוֹתוֹ עוֹלָה) הקב"ה הָאט נָאר גְוָואלְט אַבְרָהָם זָאל אִים בְּרֵיינְגֶען אוֹיף דֶעם בַּארְג אוּנ זָאל מִיט אִים מֶען מַאכְט מִיט אַקָרְבָּן עוֹלָה (וּמִשֶּׁהֶעֱלָהוּ) אוּנ וִויא אַבְרָהָם הָאט אַרוֹיפְגֶעבְּרֵיינְגְט יִצְחָק אוֹף דֶעם מִזְבֵּחַ אוּ מִיט אִים וִויא מֶען טוּהְט מִיט אַעוֹלָה, עֶס הָאט נָאר גְפֶעלְט מֶען זָאל אִים שֶׁעכְטֶן (אָמַר לוֹ הוֹרִידֵהוּ) הָט הקב

שפתי חכמים

ליס: ת פי' אין נא האמור כאן אלא לשון בקשה דהא מלינו בכמה מקומות נא שאינו ל' בקשה הרא"ס: א כדי שלא יאמרו

פירוש לתורת אלהים

(ב) וַיֹּאמֶר אֶת בִּנְךָ דַיין זוּהְן אֶת יְחִידְךָ דַיין אֵיינְ גְבְּרֵייט צוּ טָאן וָוס דוּ וֶועסְט מִיר שַׁאפֶן: אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט קַח נֶעם נָא אִיךְ בֶּעט דִיךְ [עיין רש"י] אָהַבְתָּ וָואס דוּא הָאסְט לִיבּ אֶת יִצְחָ

משלי חכמים

מִיךְ נִיט ווייל עֶר הָט גְזֶעהְן פוּן זַיין פָאטֶער דִיא גוּטֶע מִדָּה זַיינֶע צוּ גֶעבֶּען נְדָבוֹת, דְרִיבֶּער גִיט עֶר אוֹיךְ גוּטֶע נְדָבוֹת, אָבֶּער דֶר אַנְדֶערֶער, זַיין פָאטֶר אִיז קַארְג אוּנ גִיט נִיט אֵיין קָאפֶּעקֶע צוּ אַאָרֶעם מַאן, פוּן וַואנֶען הָט זִיךְ גֶענוּמֶען צוּ זַיין זוּהְן דִי גוּטֶע מִדָּה צוּ גֶעבֶּן צְדָקָה, יִצְחָק אִיז גֶעבָּארֶן גְוָוארֶן פוּן אַבְרָהָם, הָאט אַבְרָהָם אִים גֶעלֶערְנְט וִויא ווייט יֶעדֶער מֶענְטְשׁ דַארְף זַיין פְּרוּם אוּנ עֶר הָט אִים דֶערְצֵיילְט וִויא עֶר הָאט זִיךְ גֶעלָאזְן אַבְּיינְגַווארְפֶען אִין פֵייעֶר, וֶועגֶען הקב"ה, דָס אַלְץ הָט יִצְחָק אוֹיךְ גֶענוּמֶן אוֹף

ספר הישר

וָוס אַבְרָהָם הָאט הַיינְט גְטָאן צוּ דַיין זוּהְן יִצְחָק גְבוֹיְעט אֵיין מִזְבֵּחַ אוּנ הָט אוֹף דֶעם מִזְבֵּחַ יִצְחָק אוּנ שָׂרָה הָט אִים גִיהֶערְט דִי רֵייד פוּן שָׂטָן אוּנ אַז דָאס אִיז אֱמֶת אוּנ שָׂרָה הָט גֶעוֵויינְט אוּנ גֶעשׁ בִּיטֶר גְשְׁרֵייא אוֹיךְ אִיר זוּהְן אוּנ פַאלְט אוֹיף דֶער עֶרְ עֶרְד אוֹיף אִיר קָאפּ אוּנ זָאגְט מַיין זוּהְן יִצְחָק אִיךְ דרי

לעלה על אחד ההרים אשר אמר
אליך: ג וישכם אברהם בבקר
ויחבש את־חמרו ויקח את־שני
נעריו אתו ואת יצחק בנו ויבקע
עצי עלה ויקם וילך אל־המקום

אונקלוס

מי תמן לעלתא על
מן טוריא די איֵמר
ג ואקדים אברהם
רא וזרז ית חמריה
ית תרין עולימוהי
ויתיצחק בריה
אעי לעלתא וקם

תולדות אהרן

פסחים ד סנהדרין קה חולין לח :

רש"י

ההרים . הקב"ה מתהא הצדיקים (ס"א משהא יס) ואח"כ מגלה להם וכל זה כדי להרבות שכרן וכן יב) הארץ אשר אראך וכן ביונה (יונה ג) וקרא אליה קריאה : (ג) וישכם . נזדרז למצוה (פסחים ד) : ש . הוא בעצמו ולא צוה לאחד מעבדיו שהאהבה ת השורה : את שני נעריו . (ב"ר) ישמעאל ואליעזר אדם חשוב רשאי לצאת לדרך ב בלא ב' אנשים שאם האחד לנקביו ויתרחק יהיה השני עמו : ויבקע . ו וצלה כמו (ש"ב יט) וצלחו הירדן ג לשון ביקוע

בית יהודא

צו אברהם גיעס אים אראפ פון מזבח : (אחד ההרים) . אויף איינע פון די בערג , הארט רש"י פאר וואס האט הקב"ה באלד ניט געזאגט אויף וועלכען בארג , ענטפערט רש"י (הקב"ה מתהא (משהא) לצדיקים) הקב"ה מאכט וואנדערין גאדער (ווארטען) דיא צדיקים (ואחר כך מגלה להם) נאכדעם זאגט ער זיי (וכל זה) דם אלץ טוהט הקב"ה (כדי להרבות שכרן) צו מעהרען זייער שכר (וכן) אונ אזוי הט הקב"ה געזאגט צו אברהמען דו זאלסט גיין (אל הארץ אשר אראך) צו דיא לאנד וואס איך וועל דיר וויזען , אונ הקב"ה הט אים ניט געזאגט באלד צו וועלכע לאנד ער זאל גיין (וכן ביונה) איז געווען ביים דעם נביא יונה , הקב"ה הט געזאגט צו אים (וקרא אליה את הקריאה אשר אנכי דובר אליך) דוא רופען צו איר וצו ניגווה) דם רופונג וואס איך וועל רייען צו דיר , אונ הקב"ה הט אים ניט געזאגט באלד וואס רופען : (ג) (וישכם) . אברהם איז אויפגעשטאנען פריה , נוייל (נזדרז למצוה) ער האט זיך געאיילט צו טאהן צוה : (ויחבוש) . ער האט געשפאנט דעם אייזיל (הוא בעצמו) אברהם אליין (ולא צוה לאחד מעבדיו) ער הט ניט ן צו איינם פון זיינע קנעכט דר קנעכט זאל שפאנען דעם אייזל (שהאהבה מקלקלת השורה) ווארום דאס ליבשאפט ברהם האט געהאט צו הקב"ה ער זאל געשווינט טאהן וום הקב"ה וויל , דם הט געשטערט דעם ארדענונג : (את ריו) . צוויי בעדינערם , דם זענען געוועזן ישמעאל אונ אליעזר (שאין אדם חשוב רשאי לצאת בדרך בלא שני אנשים) יד חכם טאר ניט ארויסגיין אין וועג אן צווייא מענטשן (שאם יצטרך האחד לנקביו ויתרחק) אוב איינר וועט דארפן גרוייטערען וועגן זיין מענטשליכע בעדערפעניש (יהיה השני עמי) וועט דער אנדערער זיין מיט אים : (ויבקע) . ו וצלח) דר תרגום טייטשט וצלח , ער האט געשפאלטען די האלץ (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק (וצלחו הירדן .

שפתי חכמים

ולכך עשה אבל אי לא היה מטורף בדעתו לא היה עושה : נ"ל דבטעמא קמא לא סגי דא"כ הל"ל את בנך יחידך אשר אהבת את ש"מ לחלק אתא והיינו שבכל פעם הסיב הקב"ה על שאלת וטעמא בתרא לחוד לא סגי דא"כ הו"ל איפכא קח את יצחק את יחידך אשר אהבת דהוה כמי חיבוב מלוה : ב וכי נו אלא שני נערים אלא נעריו המיוחדים לו שהם ישמעאל ואליעזר . עיין לקמן בפ' בלק מה שפירשתי גבי שני נערים דבלעם למה שינה רש"י פירוש דהתם מהכא . ומהרש"ל פי' דבלעם שהיה רוחו גבוהה והיה צריך לשימוש פי' שהיו משמשים זה את זה אבל אברהם שהיה רוחו נמוכה לא היה צריך לשימוש שהיה משמש את עצמו רק שלא יהיה יחידי שאם יצטרך אחד מנעריו לנקביו משום הכי לקח שני נעריו עמו לכך פי' טעם זה עכ"ל : ג ונראה לי דאינו

פירוש לתורת אלהים

אונ גיי דיר אל ארץ המוריה צום לאנד מוריה איז ירושלים והעלהו שם לעולה אונ ברענג דארטען אויף פאר איין עולה [טייז רש"י] . ההרים אשר אמר אליך אויף איינם פון דיא וואס איך וועל דיר זאגן : (ג) וישכם אברהם אונ אברהם האט זיך געפעדערט אין דער פריא ט זיך מזרז געווען צו דער מצוה ויחבש את חמורו אונ ער האט אליין גגורט זיין אייזיל [טייז רש"י] ויקח את שני נעריו אתו אונ ער האט גינומען זיינע צווייא יונגען מיט זיך [טייז רש"י] ואת יצחק בנו אונ האט גנומען זיין זון יצחק ויבקע עצי עולה אונ אברהם האט גשפאלטען דאס האלץ פון וועגן דער עולה ויקם אונ ער איז אויף גשטאנען וילך אל המקום אשר אמר לו האלהים אונ איז גגאנגין

ספר הישר

שאגען איידר דו איך האב דיר דער צוגינן ביז דו ביסט ע ארגין אונ אצונד איז געווארען פער קערט מיין פרייד צו קיים דען עס איז געווען מיין לוסטיגקייט צו דיר איך האב ל גרופן אונ געבעטן צו גאט ב"ה ער זאל מיר געבען איין גאט ב"ה הט מיך צו געהערט אונ הט מיר געגעבן אזוהן צו יאר . אונ אצונד ביסטו געווארן מיין זוהן צו איין שעכט אונ צו פי"ע נאר איך טרייסט מיך מיט די רייד פון

משלי חכמים

דריבער אז עס איז געקומען הקב"ה הט געהייסען מען זאל יצחקן שעכטען אונ מקריב זיין אקרבן איז יצחק שון געוועזן גרייט דם צו טאן , נאר ביי אברהם איז דם געווען אפראבע , פון וואנען הט אברהם געלערנט צו מקריב זיין אקרבן זיין איינציגען זוהן וום איז צו אים געבארען געווארן צו הונדערט יאהר , וום ער וועט מער ניט האבן אזו אזוהן , זיין פאטער איז דאך געוועזן אגעצין דינער , נאר דאס אלץ הט ער זיך אליין אום געלערנט , אונ צו יעדער זאך וום אברהם האט ן פר הקב"ה איז דאס געווען אנסיון ואפראבע , הקב"ה האט געפרובט אברהמען יעדער מאהל מיט אשטארקערע

אֲשֶׁר־אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים׃ ד בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־הַמָּקוֹם מֵרָחֹק׃ ה וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־נְעָרָיו שְׁבוּ־לָכֶם פֹּה עִם־הַחֲמוֹר וַאֲנִי וְהַנַּעַר נֵלְכָה עַד־כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם׃ ו וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־עֲצֵי הָעֹלָה

וַאֲזַל לְאַתְרָא דִּי אֲמַר
יְיָ׃ ד בְּיוֹמָא תְלִיתָ
וּזְקַף אַבְרָהָם יָת עֵינ
וַחֲזָא יָת אַתְרָא מֵרָחִי
ה וַאֲמַר אַבְרָה
לְעוּלֵימוֹהִי אוֹרִיכוּ לְ
הָכָא עִם חֲמָרָא וַ
וְעוּלֵימָא נִתְמְטֵי עַד
וְנִסְגּוּד וּנְתוּב לְוָתְכ
ו וּנְסֵיב אַבְרָהָם יָת

תולדות אהרן

ויאמר יבמות סב כתובות קיא ב"ק מט ...
ונשתחוה מועד קטן יח׃

בעל הטורים

(ד) את המקום. בגי' זה ירושלים׃ מרחק. חסר כתיב קרי ביה מרחיק שהשטן היה מרחיק המקום מלפניהם׃ (ה) ונשובה. ו' ...
ונשתחוה ונשובה נהגה ראש ונשובה לכו ונשובה נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה השיבנו ה' אליך ונשובה לכו ונשובה אל עיר ה'. ...
אברהם שאמר נשתחוה ונשובה זכו ישראל לעשות תשובה והיינו לכו ונשובה נחפשה דרכינו ונשובה השיבנו ה' אליך ונשובה ובזכותם ...
מתקבלות לכו ונשובה אל עיר ה' ואם לא זכו אומר נתנה ראש ונשובה הכל בזכות אברהם׃

בית יהודא

לָשׁוֹן בִּיקוּעַ) וְצָלְחוּ הַיַּרְדֵּן איז דערטייטש זייא האבן דורך געשפאלטן ודורכגענאנגען דעם ירדן׃ (ד) בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי]. דעם דריטען טאג, פרעגט רש"י (לָמָּה אִיחֵר מִלְּהַרְאוֹתוֹ מִיָּד) פאר וואס האט הקב"ה אים פארשפעטיגט צו ווייזן דעם בארג ביז אויף דעם דריטען טאג, פאר וואס האט אים הקב"ה ניט געוויזן דעם בארג באלד, ענטפערט רש"י (כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ) מען זאל ניט זאגן (הֲמָמוֹ וְעִרְבְּבוֹ פִּתְאוֹם וְטָרַף דַּעְתּוֹ) הקב"ה האט אברהמען פארטומולט און פארמישט פלוצלונג איז אוועקגענומען געווארן זיין פארשטאנד האט ער ניט געוואוסט וואס ער טוהט (וְאִלּוּ הָיָה לוֹ שָׁהוּת לְהִמָּלֵךְ אֶל לִבּוֹ) ווען ער וואלט געהאט צייט צוא בעטראכטן אין הארצן (לֹא הָיָה ...) וואלט ער ניט געטאהן וואס ער האט געטאהן׃ וַיַּרְא אֶת הַמָּקוֹם]. הארט רש"י פון וואנען האט ער געוואוסט אז דאס איז ... ארט, נאר (רָאָה עָנָן קָשׁוּר עַל הָהָר) ער האט געזעהן א וואלקן ליגט אויף דעם בארג׃ (ה) וְעַד כֹּה]. (כְּלוֹמַר) מען מיינט ... האט געזאגט צו זיינע צוויי מענטשען איך און מיין זוהן וועלן מיר גיין (דֶּרֶךְ מוּעָט) ווייניג וועג (לְמָקוֹם אֲשֶׁר ...) ביז צו דעם ארט וואס איז דא פאר אונז וואס מיר זעהן אים (וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה) דער מדרש זאגט אברהם האט ... (אֶרְאֶה הֵיכָן הוּא מַה שֶּׁאָמַר לִי הַמָּקוֹם כֹּה יִהְיֶה זַרְעֶךָ) איך וועל זעהן וואו איז וואס הקב"ה האט מיר געוויזן די שטערן הימעל און האט געזאגט צו מיר אזוי פיל וועלן זיין דיינע קינדער, אז איך וועל שעכטען יצחק'ן פון וועמען וועט ... די קינדער׃ וְנָשׁוּבָה]. און מיר וועלן צוריק קומען, זאגט רש"י (נִתְנַבֵּא שֶׁיָּשׁוּבוּ שְׁנֵיהֶם) ער האט געזאגט נביאות ...

רש"י

סיגדר"א בלעז (שפאלטען)׃ (ד) ביום השלישי. ... איחר מלהראותו מיד כדי שלא יאמרו הממו וערבבו פ... וטרד דעתו ואילו היה לו שהות להמלך אל לבו לא היה ע... וירא את המקום. ראה ענן קשור על ההר׃ (ה) עד ... כלומר דרך מועט למקום אשר לפנינו. ומדרש ... אראה היכן הוא מה שאמר לי המקום כה יהיה זר...

שפתי חכמים

מכיא ראיה מן התרגום אלא בא לפרש דלאו נמי לשון ביקוע
...אה וענן קשור עליו חזר אצל נעריו ואמר להם מה אתם רואים אמרו לו אין אנו רואים שום דבר אמר להם אתם וה...
...ים שאינכם רואים כמוהו א"כ שבו לכם פה עם החמור. ונ"ל דהיינו הך דאמרו רז"ל עם הדומה להמור ולפיכך ...
אין לו חיים כמו חמור׃

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ה) שבו לכם פה. מדרש כשראה אברהם את המקום ...
וענן קשור עליו אמר ליצחק בנו מה אתה רואה אמר ...

פירוש לתורת אלהים

צו דעם ארט וואס גאט האט אים געזאגט׃ (ד) בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי אין דעם דריטן טאג וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו האט אברהם אויף געהובן זיינע אויגן וַיַּרְא אֶת הַמָּקוֹם מֵרָחוֹק און ער האט דער זעהן דם ארט פון ווייטען [ע' רש"י]׃ (ה) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל נְעָרָיו און אברהם האט געזאגט צו זיינע יונגן שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר בלייבט דא מיט דעם אייזעל וַאֲנִי וְהַנַּעַר נֵלְכָה עַד כֹּה און ... און דער יונג דאס איז יצחק וועלין מיר גיין א... ביסל וועג צו דעם ארט וואס איז פאר אונז [ע' ...] וְנִשְׁתַּחֲוֶה און מיר וועלן זיך בוקין פאר גאט ... אֲלֵיכֶם און מיר וועלן ווידער קערן צו אייך [ע' ...] (ו) וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת עֲצֵי הָעֹלָה און אברהם האט ...

משלי חכמים

זאך, און צו שעכטען אזויא אאיינציג קינד וויא יצחק איז אשטארקערע פראבע ווי צו לאזן זיך אליין ארייננווארפן אין פייער, זיך אליין לאזען אריין ווארפען אין פייער איז דיא יסורים עטליכע מינוטען, אבער צו שעכטען יצחקן דיא יסורים וועט ער האבען וויא לאנג ער וועט לעבען, דריבער זאגט דער פסוק וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְ... הקב"ה האט געפרובט אברהמען, אבער ביי יצחק איז דאס געוועזן אקליינע זאך׃

ספר הישר

גאט ב"ה דען גאט ב"ה האט דם געבאטן און דו האסט דם ... געווען און שרה זאגט צו גאט ב"ה רבונו של עולם דוא ... גערעכט און דיינע מעשים זענען גערעכט און איך פרייא מי...

וַיָּשֶׂם עַל־יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת־
הָאֵשׁ וְאֶת־הַמַּאֲכֶלֶת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם
יַחְדָּו׃ ז וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־אַבְרָהָם
אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֶּנִּי בְנִי
וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאַיֵּה
הַשֶּׂה לְעֹלָה׃ ח וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם
אֱלֹהִים יִרְאֶה־לּוֹ הַשֶּׂה לְעֹלָה בְּנִי

אונקלוס

תָא וְשַׁוִּי עַל יִצְחָק
וּנְסֵיב בִּידֵהּ יָת
תָא וְיָת סַכִּינָא וַאֲזָלוּ
וְיהוֹן כַּחֲדָא (נ"י
א) : ז וַאֲמַר יִצְחָק
רָהָם אֲבוּהִי וַאֲמַר
וַאֲמַר הָא אֲנָא בְרִי
הָא אֶשָּׁתָא וְאָעַיָא
אִימְרָא לַעֲלָתָא :
מַר אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ
לֵהּ אִימְרָא לַעֲלָתָא

שה לעולה סנהדרין פט : אלהים
יראה ברכות סב :

רשב"ם

ויאמש . לא יהל . כמו לא יאהל שם ערבי : (ו) המאכלת . סכין . ע"ש ותרבי תאכל בשר :

רש"י

ה . נתכלא שיבובו שניהם : (ו) המאכלת . סכין
שאוכלת את הבשר כמה דתימא (דברים לב) וחרבי
בשר ושמכשרת בשר לאכילה . ד"א זאת נקראת
ד על שם שישראל אוכלים מתן שכרה : וילכו
יחדו . אברהם שהיה יודע שהולך לשחוט את בנו
ך ברצון ושמחה כיצחק שלא היה מרגיש בדבר :
אה לו השה . כלומר יראה ויבחר לו השה ואם

בית יהודא

וועלן קומען צוריק : (ו) וְהַמַּאֲכֶלֶת] . (סַכִּין) , אַמֶעסער , פאר
וואס רופט מען אמעסער מַאֲכֶלֶת (עַל שֵׁם שֶׁאוֹכֶלֶת הַבָּשָׂר) ווייל
זיא פארצערט דם פלייש (כְּמָא דְתֵימָא) וויא דר פסוק זאגט
(וְחַרְבִּי תֹּאכַל בָּשָׂר) מיין שווערד וועט עסין ופארצערען
פלייש , מיין שווערד וועט הרגנן מענטשן (וְשֶׁמַּכְשֶׁרֶת בָּשָׂר
לַאֲכִילָה) אונ ווייל דר מעסער מאכט כשר דם פלייש צום
עסין , ווייל מען שעכט מיט אים (דָּבָר אַחֵר) נאך אפשט איז
(וְאֵת מַאֲכֶלֶת) נאר דר מעסער וום אברהם הט מיט אים גוואלט ש נכטן יצחק'ן ווערט גערופען מַאֲכֶלֶת (עַל שֵׁם
אוֹכְלִים מַתַּן שְׂכָרָהּ) ווייל יודין עסין אייביג דעם שכר פון די עקדה : וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו] . הארט רש"י צו
ט דר ווארט יַחְדָּו , זאגט רש"י (אַבְרָהָם שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוֹלֵךְ לִשְׁחוֹט אֶת בְּנוֹ) אברהם וואס ער הט געוואסט אז ער
כטען זיין זוהן (הָיָה הוֹלֵךְ בְּרָצוֹן וְשִׂמְחָה) איז ער געגאנגען ווילענדיג אונ פרייליך (כְּיִצְחָק שֶׁלֹּא הָיָה מַרְגִּישׁ
זו וויא יצחק וום ער האט גאר ניט געטראכט אז מען גייט אים שעכטן : (ח) יִרְאֶה לוֹ הַשֶּׂה] . זאגט רש"י (כְּלוֹמַר
גט (יִרְאֶה וְיִבְחַר לוֹ הַשֶּׂה) הקב"ה וועט זעהן אונ וועט אויסדערוויילען דעם שעפס (וְאִם אֵין שֶׂה לְעוֹלָה בְּנִי)

שפתי חכמים

נלחו את הירדן : ד והא דלריך לשני טעמים דלפי טעם א'
א אותו אוכלת ל"פ שמכשרת ולטעם זה לחוד ק' לקרוא
אותו סכין כמשמעו ל"פ עוד ע"ש שישראל כו' [ממ"ש] והא דלא סגי
בפי' בתרא לחוד דלפ"ז א"ש שנקרא מאכלת ולא אוכלת ולא סכין:

פירוש לתורת אלהים

אלץ וַיָּשֶׂם עַל יִצְחָק בְּנוֹ אונ ער האט גטוען
ן זוהן יצחק וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת הָאֵשׁ וְאֶת הַמַּאֲכֶלֶת
האט גנומען אין זיין האנד דאס פייער
ס מעסער וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו אונ זענען
ן ביידע באנאנד : (ז) וַיֹּאמֶר יִצְחָק וגו'
ק האט גיזאגט צו זיין פאטער אברהם אָבִי
אמר האט אברהם גיזאגט הִנֶּנִּי בְנִי דא בין
זון וַיֹּאמֶר אונ יצחק האט גיזאגט הִנֵּה הָאֵשׁ
א איז פאר האנדן פייער אונ האלץ וְאַיֵּה
ה אונ ווי איז דם לעמלע צו איין עולה :
אַבְרָהָם אונ אברהם הט גזאגט אֱלֹהִים יִרְאֶה
אט וועט ווייזן אונ וועט אום דר ווילן צו

ליקוטי נחמיה

(ז) וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וגו'. ביז נאנט צו דעם בארג
האבן זיינע צוויי מענטשן גטראגן די האלץ די פייער
דעם מעסער , איצט אז אברהם הט געהייסען זיינע צוויי
מענטשען זיי זאלען זיך שטעלען אויף דעם ארט מיט דעם
אייזל , אברהם מיט יצחק זענען געגאנגען צום בארג , הט
יצחק געטראגן די האלץ , אברהם הט געטראגען די פייער
מיט דעם מעסער , הט יצחק געזאגט צום פאטער איך זעה
איצט אז דו גייסט מקריב זיין אקרבן , זאג מיר וואהין גייען
מיר , אוב מיר גייען צו אארט וום דארטען וואנען מענטשען
וועסטו דארטן קויפן אשעפס צו אקרבן , צו וום טראגען מיר
די האלץ מיט די פייער , מען וועט דאך דארטן בעקומען
האלץ מיט פייער אויך , גייען מיר צו אוויסטן ארט וום מען
וועט דארטן ניט בעקומען האלץ אונ ניט פייער , וועט מען
דאך אשעפס געוויס ניט בעקומען , ווא איז דר שעפס , הט
מען דאך דעם שעפס געוויס געדארפט נעמן פון דערהיים ,
האט אים אברהם געענטפערט הקב"ה וועט זעהן דעם שעפס מיין זוהן , אין דיא ווערטער איז דא צוויא
אדער מען זאל זאגען צוזאמען הקב"ה וועט זעהן דעם שעפס מיין זוהן , דם הייסט מיין זוהן דו וועסט זיין
אדר מען וועט זאגן די ווערטר בזונדער הקב"ה וועט זעהן דעם שעפס , מיין זוהן , די צוויי ווערטער מיין
זוהן , זאגט אברהם צו יצחק , מיין זוהן , הקב"ה וועט זעהן עס זאל זיין אשעפס צו אעולה :

ספר הישר

ווים דו האסט גבאטען מיינע אוגען וויינען אבער מיין
ווייל אונ דר נאך איז זיא אויף גשטאנען אונ גגאנגען
ביז חברון אונ אויף דעם וועג ווען זיא האט באגעגנט האט זיך
נפרעגט ווייסט איר ניט וואס מען האט גטאן צו מיין זוהן יצחק

וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו׃ ט וַיָּבֹאוּ אֶל־
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים וַיִּבֶן
שָׁם אַבְרָהָם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ
אֶת־הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ
וַיָּשֶׂם אֹתוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל
לָעֵצִים׃ י וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת־יָדוֹ
וַיִּקַּח אֶת־הַמַּאֲכֶלֶת לִשְׁחֹט אֶת־
בְּנוֹ׃ יא וַיִּקְרָא אֵלָיו מַלְאַךְ יְהוָה מִן־
הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם ׀ אַבְרָהָם
וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי׃ יב וַיֹּאמֶר אַל־
תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל־הַנַּעַר וְאַל־

תו"א ויסלח זבחים לז מנחות פה חולין יח :

אונקלוס

בְּרִי וַאֲזָלוּ תַּרְוֵי
כַּחֲדָא׃ ט וַאֲתוֹ לְאַתְ
דִּי אֲמַר לֵהּ יְיָ וּבְנָא
אַבְרָהָם יָת מַדְבְּחָא וְ
יָת אָעַיָּא וַעֲקַד יָת יִצְ
בְּרֵהּ וְשַׁוִּי יָתֵהּ
מַדְבְּחָא עֵיל מִן אָעַ
י וְאוֹשִׁיט אַבְרָהָם יָת
וּנְסֵיב יָת סַכִּינָא לְמִ
יָת בְּרֵהּ׃ יא וּקְרָא
מַלְאֲכָא דַּייָ מִן שְׁ
וַאֲמַר אַבְרָהָם אַ
וַאֲמַר הָא אֲנָא׃ יב וַ
לָא תוֹשִׁיט יְדָךְ לְעוּ

בעל הטורים

(י) לשחוט. ב' במס' לשחוט לשחוט עליהם העולה כס' יחז קרבנות שאנו לומדים ענין מאברהם כדאמרו כופתין היו ה ורגל כעקידת יצחק בן אברהם: (יי אליו מלאך ה' מן השמים. ס מיכאל היה :

רש"י

אין שה לעולה בני. ואע"פ שהבין יצחק שהוא הולך וילכו שניהם יחדו בלב שוה: (ט) ויעקד. (שבת ורגליו מאחוריו הידים והרגלים ביחד היא עקידה עקודים שהיו קרסוליהם לבנים מקום שעוקדין היה ניכר: (יא) אברהם אברהם. לשון חב שכופל את שמו: (יב) אל תשלח. לשחוט אמר

בית יהודא

איב עס וועט קיין שעפּס זיין צו אעוֹלָה מיין זוהן (וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵבִין יִצְחָק שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לְהִשָּׁחֵט) אֲפִילוּ יִצְחָק האָט איצט פאַרשטאַנען אַז ער גייט געשאָכטן ווערן, פון דעסטוועגן (וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו) זענען זיי געגאַנגען ביידע צוזאַמען (בְּלֵב שָׁוֶה) מיט אַגלייכע האַרץ: (ט) [וַיַּעֲקוֹד]. (יָדָיו וְרַגְלָיו מֵאֲחוֹרָיו), אַבְרָהָם האָט געבונדן יִצְחָק'ס הענט און פיס אויף אונטען (הַיָּדַיִם וְהָרַגְלַיִם בְּיַחַד הִיא עֲקִידָה) אַז מען בינט די הענט מיט די פיס צוזאַמען דאָס הייסט עֲקִידָה (וְהוּא לְשׁוֹן עֲקוּדִּים) דאָס איז דער וואָרט עֲקוּדִים וואָס שטייט בייא די שעף פון יַעֲקֹב (שֶׁהָיוּ קַרְסוּלֵיהֶם לְבָנִים) זייערע קנעכיל זענען געווען ווייס (מָקוֹם שֶׁעוֹקְדִין אוֹתָן בּוֹ הָיָה נִיכָּר) דער אָרט אוֹן וואו מען בינדט זיי דאָרטן איז געווען צו דערקענען מיט אַפלעק: (יא) [אַבְרָהָם אַבְרָהָם]. זאָגט רש"י (לָשׁוֹן חִבָּה הוּא שֶׁכּוֹפֵל שְׁמוֹ) אַז מען זאָגט צוויי מאָהל דעם נאָמען דאָס ווייזט אויף ליבשאַפט, אַז מען האָט דעם מענטש ליב: (יב) [וְאַל תִּשְׁלַח] (אִם דו זאָלסט ניט אויסציהען דיין האַנט צו דעם קינד אים צו שעכטן (אָמַר לוֹ) האָט אַבְרָהָם געזאָגט צום מַלְאַךְ

שפתי חכמים

א"כ קשה דס"א הידיעה של המאכלת מורה על דבר ידוע ככר והא

דעת זקנים מבעלי התוספות

(י) ויקח את המאכלת. שמכשרת הבשר לאכילה.

פירוש לתורת אלהים

זיך אַלעמאָל און אַז ער וועט ניט אויס דער ווילן לְעוֹלָה בְּנִי וועט זיין מיין זון צו איין עולה וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו און זיי זענען ביידע געגאַנגען ביי אַנאַנד [ע' רש"י]: (ט) וַיָּבֹאוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים און זיי זענין געקומען צו דעם אָרט וואָס גאָט האָט אים געזאָגט וַיִּבֶן שָׁם אַבְרָהָם אֶת הַמִּזְבֵּחַ און ער האָט געבויעט דאָרטן אַבְרָהָם אַמִזְבֵּחַ וַיַּעֲרוֹךְ אֶת הָעֵצִים און ער האָט אָן גרעכט דאָס האָלץ וַיַּעֲקוֹד אֶת יִצְחָק בְּנוֹ און ער האָט געבינדען זיין זון יִצְחָק וַיָּשֶׂם אוֹתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לָעֵצִים און ער האָט אים געטאָן אויף דעם מִזְבֵּחַ איבער דעם האָלץ: (י) וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת יָדוֹ און אַבְרָהָם האָט געשטרעקט זיין האַנד וַיִּקַּח אֶת הַמַּאֲכֶלֶת לִשְׁחוֹט און האָט גנומען דאָס מעסער צו שעכטען זיין (יא) וַיִּקְרָא אֵלָיו מַלְאַךְ יְיָ מִן הַשָּׁמַיִם און אמַלְאָךְ האָט צו אים גירופען פון דעם הימל וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם און ער האָט גזאָגט אַבְרָהָם אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר האָט אַבְרָהָם גיזאָגט הִנֵּנִי דאָ בין (יב) וַיֹּאמֶר האָט דער מַלְאָךְ גיזאָגט אַל יָדְךָ אֶל הַנַּעַר דוא זאָלסט ניט שטרעקען האַנד צוא דעם יונג צו שעכטען אים

ספר הישר

האָט קיינער ניט געוויסט. און שָׂרָה קומט מיט אירע דינסטען און קומט צו דר שטאָט חֶבְרוֹן און שָׂרָה פרעגט זיך נאָך אויף איר זון און האָט זיך דאָרט בּזעצט און שָׂרָה האָט גשיקט צו זוכן אַבְרָהָם מיט יִצְחָק און די קנעכט האָבּען זיי

תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָּה כִּי ׀ עַתָּה יָדַעְתִּי
כִּי־יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה וְלֹא
חָשַׂכְתָּ אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידְךָ מִמֶּנִּי׃
יג וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא
וְהִנֵּה־אַיִל אַחַר נֶאֱחַז בַּסְּבַךְ׃

אונקלוס

וְלָא תַעְבֵּד לֵהּ מִדָּעַם אֲרֵי כְּעַן יְדַעְנָא (נ"י יְדָעִית) אֲרֵי דַחֲלָא דַייָ אַתְּ וְלָא מְנַעְתְּ יָת בְּרָךְ יָת יְחִידָךְ מִנִּי׃ יג וּזְקַף אַבְרָהָם יָת עֵינוֹהִי בָּתַר אִלֵּין וַחֲזָא וְהָא דִכְרָא בָּתַר אַחִיד בְּאִילָנָא

תו"א כי ירא כוטס לא נתרא קו:

רשב"ם

(יב) כי עתה ידעתי. כלומר עתה אני רואה ונתפרסם לכל העולם כי ירא אלהים אתה: (יג) וירא והנה איל. עובר לפניו: אחר נאחז בסבך בקרניו. כלומר אחר כן ראה את האיל מדי עברו נאחז בסבכי היער חשב בלבו ודאי זה המלאך בא בשליחותו של הקב"ה וזימן לי איל זה תחת בני ולכן נאחז בסבך שאוכל לקחתו ולהקריבו. וכן קדמו שרים אחר נוגנים ושבו העבים אחר הגשם. ואח"כ ובא הגשם. וכן ואחר באו משה ואהרן כולם פירושם

רש"י

כן להכס באתי לכאן אעשה בו חבלה ואוציא ממנו מעט דם הא"ל אל תעש לו מאומה אל תעש בו מום: כי עתה ידעתי. א"ר אבא א"ל אברהם אפרש לפניך את שיחתי אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע וחזרת ואמרת קח נא את בנך עכשיו אתה אומר לי אל תשלח ידך אל הנער אמר לו הקב"ה לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה כשאמרתי לך קח מוצא שפתי לא אשנה לא אמרתי לך שחטהו אלא העלהו אסקתיה אחתיה: כי עתה ידעתי. מעתה יש לי מה להשיב לשטן ולאומות התמהים מה היא חבתי אצלך יש לי פתחון פה עכשיו שרואים כי ירא אלהים אתה: (יג) והנה איל. מוכן היה לכך ו מששת ימי בראשית: אחר. אחרי שאמר לו המלאך ז אל תשלח

בית יהודא

בָּאתִי לְכַאן) אויב עס איז אַזוֹ בין איך אוּמְ׳ ... אַהער גקוּמֶן (אֶעֱשֶׂה בּוֹ חַבָּלָה וְאוֹצִיא מִמֶּנּוּ מְעַט דָּם) איך וועל אים מאכן אַבּיסעל אַשְׁנִיט מיט דעם מֶעסֶר עס זאל אַרויסגיין אַבּיסעל בְּלוּט (אָמַר לוֹ) הָט דֶר מַלְאָךְ גזאגט צוּ אַבְרָהָם (אַל תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה) זאלסט אים גאר ניט טאהן (אַל תַּעַשׂ בּוֹ מוּם) זאלסט ניט מאכן אין אים אַפֶּעלער: [כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי]. וואָרוּם איצט ווייס איך, זאגט רש"י (אָמַר רַבִּי אַבָּא, אָמַר לוֹ אַבְרָהָם) אַבְרָהָם האט געזאגט צוּ הקב"ה (אֲפָרֵשׁ לְפָנֶיךָ אֶת שִׂיחָתִי) איך וועל פאר דיר אויסרעדן וואס איך טראכט אין מיין הארצן (אֶתְמוֹל אָמַרְתָּ לִי כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע) געכטען האסטו געזאגט צוּ מיר דיא קינדער פון יצחק וועט האבן וועלן גערופן ווערן דיינע קינדער, וועט דאך יצחק האבן קינדער (וְחָזַרְתָּ וְאָמַרְתָּ) נאכדעם האסטו גזאגט (קַח נָא אֶת בִּנְךָ) נעם דיין זוהן יצחק ברייניג אים פאר אעוֹלָה (עַכְשָׁיו אַתָּה אוֹמֵר לִי) איצט זאגסטו צוּא מיר (אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר) זאלסט ניט אויסציהען דיין האנט צוּא דעם קינד זאלסט אים גאר ניט טאהן (אָמַר לוֹ הקב"ה) הט הקב"ה געזאגט צוּ אַבְרָהָם (לֹא אֲחַלֵּל בְּרִיתִי) איך וועל מיינע רייד מיין צוזאג ניט פראסט מאכען (וּמוֹצָא שְׂפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה) אוּנ וואס ... יינע לעפצן [מיין מויל] האט גערעט וועל איך ניט ענדערן (לֹא אָמַרְתִּי לְךָ שְׁחָטֵהוּ) איך האב דיר ניט געזאגט דוּ זאלסט ... ים שעכטען (אֶלָּא הַעֲלֵהוּ) איך האב דיר נאר גזאגט דוּ זאלסט אים אויפברייגען נאויף דעם מזבח (אַסְּקְתֵּיהּ) דוּא ... האסט אים שוין אויפגעברייננגט (אַחְתֵּיהּ) נעם איהם אראפ: [כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי]. וואָרוּם איצט ווייס איך (מֵעַתָּה יֵשׁ לִי מַה לְהָשִׁיב לְשָׂטָן וּלְאוּמּוֹת) איצט האב איך וואס צוּ ענטפערן דעם שטן אוּנ דיא פעלקער (הַתְּמֵהִים) וואס וואנדערן זיך אוּנ פרעגן ... (מַה הִיא חִבָּתִי אֶצְלָךְ) פאר וואס איז מיין ליבשאפט צוּ דיר אַזוֹ גרויס (יֵשׁ לִי פִּתְחוֹן פֶּה עַכְשָׁיו) איצט קען איך זייא ... ענטפערן מיט אאפענע מויל (שֶׁרוֹאִין כִּי יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה) זיי זעהן אַז דוּא האסט מורא פאר גאט צוּ ענדערן זיין ווארט ... וּא ביזט אגאטס פארכטינגער]: (יג) [וְהִנֵּה אַיִל]. זאגט רש"י (מוּכָן הָיָה לְכָךְ מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית) דער אַיִל איז גוועזן גרייט ... ן די ערשטע זעקס טעג פון די וועלט איז בשאפן גוואָרן אַבְרָהָם זאל אים איצט שעכטען פאר אַקָרְבָּן: [אַחַר]. זאגט ... שיי מען מיינט (אַחֲרֵי שֶׁאָמַר לוֹ הַמַּלְאָךְ אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ) נאכדעם וויא דער מלאך האט גזאגט צוּ אַבְרָהָם דוּ זאלסט

דעת זקנים מבעלי התוספות

...ראל אוכלין זכותה בעה"ז: (יג) אחר נאחז. פסיקתא אמר לאברהם ראה בניך העומדים אחריך כשיהו מסובכין ונאחזין ...בירות מה יהיו עושין בקרנות יהו תוקעין אותן לפני ואני ...כור להם עקידת יצחק ואזכה אותן בדין ומה עסקו של שופר ...נים בזו ומוציא בזו כך בניך אפילו יש להם כמה קטיגורין ... אכנים אותם בזו ולא אשמע להם. ולכך אמר משה לישראל ...ופר סניגוריא הוא לכם תקעו שופר בראש השנה כדי שיזכור

שפתי חכמים

עד הנה לא היה לסכין שם מאכלת כלל מטולם רק עכשיו ע"י מעשה זה קורא אותו הפסוק כך לכך הוצרך לפרש ג"כ לטנים אי שאוכלת ושמכשרת וכו' וא"כ הוא שם לכל סכין: ה וק' וכי סוגלת דם הוה מום אלא י"ל אברהם אמר אוליא ממנו דם והקריב אותו א"ל הקב"ה אל תוליא ממנו דם ואברהם סבר שלא די בהולאת דם א"ל א"כ אקריב ממנו אבר א' א"ל אל תעשה בו מום מהרש"ל: ו דהיה לו לכתוב וירא איל אחר נאחז והנה למה לי אלא מלמד שהיה מוכן לכך וכו': ז כלומר דאחר קאי אדלעיל ואין כאן מקומו ...ק קרא ויבא אברהם את עיניו אחר וירא והנה איל נאחז ועל זה מביא ראיה מן התרגום שהרי תרגם וזקף אברהם עינוהי בתר אלין

פירוש לתורת אלהים

...תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה דוּ זאלסט צוּ אים גאר ניט טון [ע' רש"י] ...עַתָּה יָדַעְתִּי וואָרוּם אצוּנד ווייס איך כִּי יְרֵא ...הִים אַתָּה אַז דוּא בּיסט אַגאָטס פארכטיגער ... חָשַׂכְתָּ אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ מִמֶּנִּי אוּנ דוּא האסט ניט פאר מיטען דיין אייגציגען זוּן פוּן מיר [ע' רש"י]: (יג) וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו אוּנ אַבְרָהָם הט אוּף גהובן זיינע אוגן אוּנ ער האט גזעהן וְהִנֵּה אַיִל איין ווידר אַחַר נאך דעם אַז דער מלאך הט אים גזאגט (אַל

ספר הישר

...ועבר אוּנ אין גאנצן לאנד אוּנ האבן זיי ניט געפינען. דער ... איז געקומן דער שטן ווי איין מענטש אוּנ זאגט דאס וואס איך האב דיר גזאגט אַז אַבְרָהָם האט מקריב גוועזן יצחק איז ליגנט אוּנ ווי שרה הט דאס דער הערט הט זיא זיך זייער גפריים

אין

בקרניו וילך אברהם ויקח את־
האיל ויעלהו לעלה תחת בנו:
יד ויקרא אברהם שם־המקום ההוא
יהוה יראה אשר יאמר היום בהר
יהוה יראה:

תו"א ויעלהו זבחים לז מנחות כב: אשר יאמר פסחים פח: בהר ה' ברכות סב:

אונקלוס

בקרנוהי ואזל אברהם ונסיב ית דכרא ואסקיה לעלתא חלף בריה:
יד ופלח וצלי אברהם תמן באתרא ההוא ואמר קדם יי הכא יהון פלחין דריא בכן יתאמר ביומא הדין בטורא הדין

רשב"ם

אחרי כן: (יד) אשר יאמר היום. ולמחר בהר ה' נראה הקב"ה לאברהם:

בעל הטורים

(יד) ה' יראה. בפסוק לומר לך שקרא שם המקום ה' וזה שאמו ז"ל אפי' שם חדש שעתיד הקב"ה לחדש לירושלים ידע. וזהו שנאמר וגם העיר מיום ה' שמה: בהר ה'. ג' במס' בתנ"ך בתורה בהר ה' בנביאים לבא בהר ה' בכתובים מי יעלה בהר ה' כנגד שלש רגלים שעולין להר ה' לרגל:

בית יהודא

נים שיקען דיין האנט צו דיין זוהן (ראהו כשהוא נאחז) האט אברהם גזעהן וויא דער איל איז פארהאלטן געוואָרן מיט די הערנער צווישן די צווייגן (והוא שמתרגמינן) דאס איז וואס דר תרגום זאגט (וזקף אברהם עינוהי בתר אלין) נאך די רייד פון מלאך) האט אברהם אויפגעהויבן זיינע אויגן: (בסבך). (אילן) בסבך איז דערטייטש אבוים: (בקרניו). זאגט רש"י (שהיה רץ אצל אברהם) דער איל איז געלאפין צו אברהם (והשטן סובכו ומערבבו באילנות) אונ דר שטן האט אים פארטשעפעט אונ האט אים פארמישט צווישען די בוימער: ותחת בנו). זאגט רש"י (מאחר שכתוב ויעלהו לעולה) אז עס שטייט אין פסוק ער האט אויפגעבריינגט דעם איל צו אעולה (לא חסר המקרא כלום) פעלט דאך שון גאר ניט אין פסוק (ומהו תחת בנו) וואס מיינט מען אונטער זיין זוהן, נאר אזו מיינט מען (על כל עבודה שעשה ממנו) אוף יעדער זאך וואס אברהם האט געטאהן צום איל (היה מתפלל ואומר) האט ער געבעטן צו הקב"ה אונ האט גזאגט (יהי רצון) עס זאל זיין דער ווילען פון הקב"ה (שתהא זו כאילו היא עשויה בבני) דיא זאך וואס איך טוה בייא דעם איל זאל זיין גלייך וויא איך וואלט דאס געטאהן בייא מיין זוהן (כאילו נשחט) גלייך וויא מיין זוהן וואלט געשאכטען געוואָרען (כאילו דמו זרוק) גלייך וויא זיין בלוט וואלט געשפריצט געוואָרען (כאילו בני מופשט) גלייך וויא דיא הויט פון מיין זוהן איז אפגעצויגין געוואָרען (כאילו הוא נקטר ונעשה דשן) גלייך וויא ער וואלט פארברענט געוואָרען אונ עס וואלט פון אים געוואָרען אש: (יד) (ה' יראה). זאגט רש"י (פשוטו כתרגומו) דער פשט אין פסוק איז ווי דער תרגום טייטשט (ה' יבחר ויראה לו את המקום הזה) הקב"ה זאל אויסדערוויילן אונ זאל זעהן דעם ארט (להשרות בו שכינתו) אוף דעם ארט זאל זיין די הייליגקייט פון הקב"ה (ולהקריב כאן קרבנות) אונ אוף דעם ארט זאל מען מקריב זיין קרבנות: (אשר יאמר היום). מען מיינט (שיאמרו לימי הדורות עליו) אין די שפעטערדיגע צייטין זאל געזאגט ווערען אוף דעם ארט (בהר ה') אוף דעם געטליכען בארג (יראה הקב"ה לעמו) זאל געזעהן ווערען הקב"ה צוא זיין פאלק: (היום). מיינט מען (הימים העתידים) די טעג ודי צייטין וואס וועלן קומן (כמו ...)

רש"י

ידך ראהו כשהוא נאחז והוא שמתרגמינן וזקף אברהם עינוהי בתר אלין (ס"א ולפי ההגדה אחר כל דברי המלאך והשכינה ואחר טענותיו של אברהם): בסבך. אילן: בקרניו. שהי' רץ אצל אברהם והשטן סובכו ומערבו באילנות: תחת בנו. מאחר שכתוב ויעלהו לעולה לא חסר המקרא כלום מהו תחת בנו על כל עבודה שעשה ממנו היה מתפלל ואומר יה"ר שתהא זו כאלו היא עשויה בבני כאלו בני שחוט כאלו דמו זרוק כאלו בני מופשט כאלו הוא נקטר ונעשה דשן: (יד) ה' יראה. פשוטו כתרגומו יבחר ויראה לו את המקום הזה להשרות בו שכינתו ולהקריב כאן קרבנות: אשר יאמר היום. שיאמרו לימי הדורות עליו בהר זה יראה הקב"ה לעמו: היום. הימים העתידים

שפתי חכמים

ר"ל אחר אלה: ח [ממ"ס] כיון שאמר נאחז לשון יחיד וע"כ צ"ל דקאי על האיל א"כ בקרניו צ"ל ל"פ להורות שהיה פני האיל דהיינו קרניו לקראת פני אברהם שהיה רץ כדי להקריבו והשטן סובכו כדי

דעת זקנים מבעלי התוספות

לכם הקב"ה עקידת יצחק ותזכו בדין: (יד) ויקרא שם המקום וגו'. והוא הר המוריה ונקרא כן לפי שמיראה נעשה הר שבתחלה עמק מיד נעשה הר גבוה ותלול ומנושא ולפי שמתחלה נקרא שלם שנא' ומלכי צדק מלך שלם. ואברהם קראו יראה נקרא עתה ירושלים שיש במשמעות יראה ושלם. ה' יראה ה"פ דקרא ה' יראה שרצוני וחפצי לשחוט את בני כאשר יאמר היום בהר ה' יראה כלו' ידעתי שיאמר היום מכמה בני אדם בהר ה' יראה אפי' אברהם ירא אלהים אם שחט את בנו במצות הצור וכשיראו אותנו חוזרין יאמרו שלא רציתי לקיים מצות ה' ואז יראה שאין העכוב מצדי. ואתמר במד' כשאמר לו הקב"ה לאברהם אל תשלח ידך אל הנער והעל האיל תחת בנו לא רצה אברהם להניחו עד שנשבע לו הקב"ה

פירוש לתורת אלהים

תשלח ידך) האט ער געזעהן דעם ווידר נאחז ער איז וואָרען אן געהאלטען בסבך אין דארן בקרניו מיט זיינע הערנער וילך אברהם אונ אברהם איז גיגאנגען ויקח את האיל אונ ער האט גנומען דעם ווידר ויעלהו לעולה תחת בנו אונ ער האט אים אויף געבראכט פאר איין עולה אוף דעם ארט פון זיין זוהן[ע' רש"י]: (יד) ויקרא אברהם שם המקום ההוא אונ אברהם האט אן גירופען דעם נאמען פון דעם דאזיגען ארט יי יראה גאט זאל זעהן אונ זאל אום דער ווייל דאס דאזיגע ארט צוא מאכען רוען זיין שכינה דרינען אונ צו מקריב זיין די קרבנות אשר יאמר היום וואס ווערט געזאגט ווערן אוף אים צו די טעג וואס וועלין קומען

ספר הישר

איז זיא מחמת גרוס פרייד געשטארבען. אונ ווי אברהם האט פארענד זיין דינסט האט ער זיך אום געקערט מיט זיין זוהן צו דיא צוויי יונגען אונ זענען אלע גיגאנגען קיין באר שבע אונ וואס זענין גקומן קיין באר שבע האבען זיי ניט דער וויסט שרה

דער

יְהוָה יִרְאֶה׃ טו וַיִּקְרָא מַלְאַךְ יְהוָה
אֶל־אַבְרָהָם שֵׁנִית מִן־הַשָּׁמָיִם׃
טז וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם־יְהוָה כִּי
יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה
וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידֶךָ׃
יז כִּי־בָרֵךְ אֲבָרֶכְךָ וְהַרְבָּה אַרְבֶּה
אֶת־זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחוֹל
אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת הַיָּם וְיִרַשׁ זַרְעֲךָ אֵת

אונקלוס

אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ פְּלַח׃
טו וּקְרָא מַלְאֲכָא דַיְיָ
לְאַבְרָהָם תִּנְיָנוּת מִן
שְׁמַיָּא׃ טז וַאֲמַר בְּמֵימְרִי
קַיֵּמִית אֲמַר יְיָ אֲרֵי חֲלַף
דִּי עֲבַדְתָּא יָת פִּתְגָמָא
הָדֵין וְלָא מְנַעְתָּא יָת
בְּרָךְ יָת יְחִידָךְ׃ יז אֲרֵי
בָרָכָא אֲבָרְכִנָּךְ וְאַסְגָּאָה
אַסְגֵּי יָת בְּנָיךְ כְּכוֹכְבֵי
שְׁמַיָּא וּכְחָלָא דִּי עַל כֵּיף
יַמָּא וְיֵרְתוּן בְּנָיךְ יָת

תולדות אהרן

וכחול אשר בתרא ד :

בעל הטורים

(יז) והרבה ארבה את זרעך. ג"פ כתיב זרעך בפ' זו כנגד ג"פ זרע שנקראו ישראל. זרע ברך ה' בני זרע אברהם וכתיב וה' ברך את אברהם ...ל. זרע קדש מצבתה כנגד יצחק שקדש שמו של הקב"ה. כלה זרע אמת כנגד יעקב שהיה מטתו שלימה והיינו דכתיב תתן אמת ליעקב:

רש"י

(יד) עד היום הזה שבכל המקרא שכל הדורות הבאים קוראים את המקרא הזה אומרים עד היום הזה על היום עומדים בו. ומ"א ה' יראה עקידה זו לסלוח לישראל בכל שנה ולהצילם מן הפורענות כדי שיאמר היום הזה בכל הדורות הבאים בהר ה' יראה אפרו של יצחק צבור ועומד לכפרה: (יז) ברך אברכך. אחת לאב ואחת לבן: והרבה ארבה.

בית יהודא

היום הזה שבכל המקרא) ווי מען מיינט אין די אלע פסוקים וואס שטייט עד היום הזה, ביז דעם טאג, ביז וועלכן טאג? (שבכל הדורות הבאים הקוראים את המקרא הזה) נאר אין אלע צייטן ווען די מענטשן וואס קומען אויף דער וועלט לייענען דעם פסוק (אומרים) זאגען זיי עד היום הזה, ביז דעם טאג (על היום שעומדים בו) אויף דעם טאג וואס זיי זאגען דעם פסוק, אייביג זאגט מען ביז דעם טאג, איינער לייענט היינט דעם פסוק זאגט ער עד היום הזה, ביז דעם טאג, איינער לייענט דעם פסוק אין הונדערט יאהר שפעטער זאגט ער אויך עד היום הזה, ביז דעם טאג (ומדרש אגדה) דער מדרש זאגט אזוי האט אברהם גמיינט (ה' יראה עקידה זו לסלוח לישראל בכל שנה) הקב"ה זאל זעהן די עקידה אונ וועגען די עקידה זאל ער יעדער יאהר מוחל זיין די יודין זייערע עבירות וואס זייא האבן געטאהן (ולהצילם מן הפורענות) אונ ער זאל זייא רעטטין פון צרות (כדי שיאמר היום הזה בכל דורות הבאים) אלע דורות וואס וועלן קומען אויף דער וועלט אז עס וועט קומען דער טאג וואס אין אים איז געווען די עקידה זאלן זייא זאגן (בהר ה' יראה) אויף דעם בארג זאל געזעהן ווערען הקב"ה (אפרו של יצחק צבור ועומד לכפרה) ווארום די אש פון יצחק ליגט שטענדיג אויף דעם בארג צו פארגעבן. ומוחל זיין) דיא יודין זייערע זינד ווען הקב"ה קוקט אויף דעם בארג שטייט אים פאר דיא אויגן ווי יצחק ליגט געבונדען אויף דעם מזבח, אונ דער פייער ברענט געבין אים אונ אברהם שטייט געבין אים אונ האלט אויסגעצויגן די האנט צו נעמען דעם מעסר, ווען עס דאערט נאך צוויא מנוטין וואלט יצחק געווען גישאכטין אונ דער נאך וואלטען אים פארברענט אויף אש, דריבער איז בייא הקב"ה גלייך ווי יצחק וואלט פארברענט געווארן, אונ די אש פון איל וואס ליגט אויף דעם מזבח איז ביי הקב"ה גלייך ווייא דאס איז דיא אש פון יצחק): (יז) [ברך אברכך]. צוויא ברכות (אחת לאב ואחת לבן) איין ברכה צום פאטער [צו אברהמען] אונ איין ברכה צום זוהן [צו יצחק]: [והרבה ארבה].

דעת זקנים מבעלי התוספות

...חשב לפניו אפרו של איל כאילו היה אפרו של יצחק ונשבע לו ומיד הורידו מעל המזבח ואחר שהורידו אמר לו תן לי ...סמך על הדבר הזה. א"ל מן הדין אין לי למסור חותמי מכיון שלא שאלת אותו בשעת מעשה ועוד שכבר נשבעתי לך ...גם אעשה חסד עמך וליעקב בן בנך אמסרנו הה"ד תתן אמת ליעקב חסד לאברהם כלומר תתן אמת שהוא חותמו של

פירוש לתורת אלהים

...אויף דעם בארג יי יראה וועט זיך גאט באווייזן זיין פאלק: (טו) ויקרא מלאך יי אל אברהם שנית מן השמים אונ אמלאך פון גאט האט גרופן צו אברהם אנדערע מאל פון דעם הימל: (טז) ויאמר אונ האט גזאגט בי נשבעתי איך האב ביי מיר זעלברט געשווארן נאום יי רעט גאט כי יען אשר עשית את הדבר דרום ווייל דו האסט גיטוען די זאך ולא חשכת את בנך את יחידך אונ דו האסט ניט פר מיטן דיין איינציגן זוהן: (יז) כי ברך אברכך דען איך וועל דיך בענטשען והרבה אונ מערן ארבה את זרעך וועל איך מערין דיינע קינדער ככוכבי השמים וויא די שטערן פון דעם הימל וכחול אשר על שפת הים אונ אזוי וויא דאס זאמד וואס אויף דעם בארטין פון דעם ים וירש זרעך את שער אויביו אונ דיינע קינדער וועלען

ספר הישר

...היים האבן זיי געפרעגט ווי איז שרה האט מען זיי גזאגט אז זיא אוועק גגאנגען קיין חברון צו איך זוכן ווארום מען האט איר אונ אזוי גזאגט ווענן זיי אויף גשפאנען איז זענן גגאנגען קיין חברון ווי זיי זענן גקומען קיין חברון האבן זיי דר זעהן אז שרה איז גשטארבען האבן זיי אלע געוויינט זייער איין גרוס געוויין. אונ יצחק איז גפאלן אויף דר מוטערס פנים אונ האט גוויינט אונ

שער איביו: יח והתברכו בזרעך כל
גויי הארץ עקב אשר שמעת
בקלי: יט וישב אברהם אל נעריו
ויקמו וילכו יחדו אל באר שבע
וישב אברהם בבאר שבע: פ מפטיר
כ ויהי אחרי הדברים האלה ויגד
לאברהם לאמר הנה ילדה מלכה
גם הוא בנים לנחור אחיך: כא את

קרוי סנאיהון:
יח ויתברכון בדיל בנך
כל עממיא דארעא חלף
די קבלתא למימרי:
יט ותב אברהם לות
עולימוהי וקמו ואזלו
כחדא לבאר שבע ויתיב
אברהם בבאר שבע:
כ והוה בתר פתגמיא
האלין ואתחוא לאברהם
למימר הא ילידת מלכה
אף היא בנין לנחור
אחוך: כא ית עוץ בוכרה

בעל הטורים

תכול. ב' במס' דין ואידך וכחול אֲרכה ימים והוו שנאמר כי כימי העץ ימי עמי שכבטיחו ג"כ באריכות ימים: (יח) עקב אשר שמעו בקולי. ס"ת ברית:

בית יהודא

אַ מאָל מעהרין (אחת לאב ואחת לבן) דר פּאָטר ואַברהם איז גמעהרט געוואָרן מיט קינדר ואַברהם הט גהאט זיבען קינדר אויסער יצחק), אונ יצחק איז גימעהרט געוואָרן מיט קינדר: (יט) וישב אברהם בבאר שבע). זאגט רש"י (לא ישיבה ממש) מען מיינט ניט נאָר אין באר שבע האט ער געוואוינט (שהרי בחברון היה יושב) וואָרום אברהם הט געוואוינט אין חברון (י"ב שנים לפני עקדתו של יצחק) צוועלף יאָהר פריער פאר די עקדה פון יצחק (יצא מבאר שבע והלך לו לחברון) איז אברהם ארויס געגאנגען פון באר שבע אונ איז גגאנגען אין חברון (כמו שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ויגר אברהם בארץ פלשתים) אברהם הט געוואוינט אין לאנד פלשתים (ימים רבים) פיל יאָהרין (מרובים משל חברון הראשונים) מער ווייא די ערשטע יאָהרין וואס ער האט געוואוינט אין חברון (והם כ"ו שנים) דס זענען זעקס אונ צוואנציג יאָהר (כבר שפירשנו למעלה) ווייא עס שטייט פריער ובא לדו: (כ) ואחרי הדברים האלה ויגד וגו'). זאגט רש"י (בשובו מהר המוריה) ווען אברהם איז צוריק גגאנגען פון בארג מוריה (היה אברהם מהרהר ואומר) הט אברהם געטראכט אונ הט געזאגט (אילו היה בני שחוט) ווען מיין זוהן וואלט גישאכטן געוואָרען (כבר היה הולך בלי בנים) וואלט ער דאך אוועק געגאנגען פון דער וועלט אָן קינדער (היה לי להשיאו אשה מבנות ענר אשכול וממרא) איך האב אים געדארפט געבען אַ ווייב פון די טעכטער פון ענר אדער פון אשכול אדר פון ממרא (בשרו הקב"ה שנולדה רבקה בת זוגו) האט הקב"ה אים אנגעזאגט עס איז געבאָרען רבקה אונ זיא וועט זיין דאס ווייב פון יצחק (וזהו הדברים האלה) דס זענען דיא רייד (הרהורי דברים שהיו על ידי העקדה) די געטראכטע רייד וואס זענען געווען דורך די עקדה: (גם היא). היא איך, מען מיינט (אף היא השוותה משפחותיה

רש"י

אחת לאב ואחת לבן: (יט) וישב אברהם בבאר שבע. לא ישיבה ממש שהרי בחברון היה יושב י"ב שנים לפני עקידתו של יצחק יצא מבאר שבע והלך לו לחברון כמו שנאמר ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים מרובים משל חברון הראשונים והם כ"ו שנה כמו שפירשנו למעלה (כ) אחרי הדברים האלה ויגד וגו'. בשובו מהר המוריה היה אברהם מהרהר ואומר אילו היה בני שחוט כבר היה הולך בלא בנים היה לי להשיאו אשה מבנות ענר אשכול וממרא בשרו הקב"ה שנולדה רבקה בת זוגו וזהו אחרי הדברים האלה י הרהורי דברים שהיו ע"י עקידה גם היא. אף היא השוותה משפחותיה למשפחות אברה

שפתי חכמים

לעכבו. ולפטר פנס מהרא"ם כיון לזה ע"ש: ט [נמ"י] וג"ל דה"פ מפני שברכות ליצחק אחד כוכות עלמו ואחד כוכות אברהם וזה אחת לאב ואחת לבן: י כתב הרא"ם ולא ידעתי מי סברתו לרש"י ז"ל

דעת זקנים מבעלי התוספות

הקב"ה בשביל חסד שאמרת לעשות לאברהם: (יט) וישב אברהם. ויצחק היכן הלך שלחו בלילה מפני עין הרע ש חנניה מישאל ועזריה משעה שיצאו מתוך כבשן האש נתפרש להיכן הלכו. וי"א בחלק שמתו בעין הרע. ומשם שמעון בן יהוצדק אמרו ששיש מקומן והלכו ללמד תורה לפני יהושע הכהן הגדול הה"ד שמע נא יהושע הכהן הגדול אתה ורעיך היושבים לפניך כי אנשי מופת המה מאי כי אנשי מופת וכו': (כא) את עוץ בכורו. אומרים במדרש זה איוב שנא' א

פירוש לתורת אלהים

ירשינען דיא שטעט פון זיינע פיינד: (יח) והתברכו בזרעך כל גויי הארץ אונ זייא וועלען זיך בענטשען אין דיינע קינדער אַלי פעלקער פון דער ערד עקב אשר שמעת בקלי ווייל דוא האסט גיהארכט צוא מיין קול: (יט) וישב אברהם אל נעריו אונ אברהם האט זיך ווידר גקערט צו זיינע יונגען ויקומו אונ זיי זענען גגאנגען באנאנד צו דר שטאָט באר שבע וישב אברהם בבאר שבע אונ אברהם האט זיך גזעצט אין באר שבע: (כ) ויהי אונ עס איז גוען אחרי הדברים האלה נאך דיא דאזיגי רייד [פון הש"י] ויגד לאברהם לאמר אונ עס איז גיזאגט גיוואָרען צו אברהם אזוי צוא זאגען הנה ילדה מלכה גם היא בנ

ספר הישר

גיזאגט מיין מוטער ווייא אזוי האסטו מיך פאר לאזט אונ ביים אַוועק גגאנגען אונ אברהם אונ יצחק האבען גיזיינט אין ג"ים גוויין אונ אלי קנעכט גיוויינט אויך מיט זייא אויף שרה אין גוויין:

עוּץ בְּכֹרוֹ וְאֶת־בּוּז אָחִיו וְאֶת־קְמוּאֵל אֲבִי אֲרָם׃ כב וְאֶת־כֶּשֶׂד וְאֶת־חֲזוֹ וְאֶת־פִּלְדָּשׁ וְאֶת־יִדְלָף וְאֵת בְּתוּאֵל׃ כג וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת־רִבְקָה שְׁמֹנָה אֵלֶּה יָלְדָה מִלְכָּה לְנָחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם׃ כד וּפִילַגְשׁוֹ וּשְׁמָהּ רְאוּמָה וַתֵּלֶד גַּם־הִוא אֶת־טֶבַח וְאֶת־גַּחַם וְאֶת־תַּחַשׁ וְאֶת־מַעֲכָה׃ פ פ פ

קמ"ז תמנו"ן סימן. ומפטירין ואשה אחת במלכים ב' סימן ד'

בּוּז אֲחוּהִי וְיָת ...וּאֵל אֲבוּהִי דַאֲרָם׃ ...יָת כֶּשֶׂד וְיָת חֲזוֹ וְיָת ...ישׁ וְיָת יִדְלָף וְיָת ...תוּאֵל׃ כג וּבְתוּאֵל ...יד יָת רִבְקָה תְּמַנְיָא ...יְלֵידַת מִלְכָּה לְנָחוֹר ...הִי דְּאַבְרָהָם׃ ...לְחֶנְתֵּהּ וּשְׁמַהּ רְאוּמָה ...דַת אַף הִיא יָת טֶבַח ...נַחַם וְיָת תַּחַשׁ וְיָת מַעֲכָה׃ פ פ פ

רש"י

...ה אברהם י"ב שבטים שילאו מיעקב ח' בני הגבירות ...י ספחות אף אלו ח' בני גבירות וד' בני פלגש: ובתואל ילד את רבקה. כל היחוסין הללו לא ...א אלא בשביל פסוק זה: חסלת פרשת וירא

בית יהודא

לְמִשְׁפְּחוֹת אַבְרָהָם י"ב) זיא הָט פַר גְלַייכְט איר פַאמִילְיֶע צוּ די פַאמִילְיֶע פון אַבְרָהָם מִיט צְוֶועלְף קִינְדֶר (מַה אַבְרָהָם י"ב שְׁבָטִים שֶׁיָּצְאוּ מִיַּעֲקֹב) אַזוֹי וִוי בַּיי אַבְרָהָמֶען זֶענֶען גִיוֶוען דיא צְוֶועלְף שְׁבָטִים וקִינְדֶער) וָוס זֶענֶען גִיבָּארֶען גִיוָוארֶען פון יַעֲקֹב (שְׁמוֹנָה בְּנֵי הַגְּבִירוֹת) אַכְט קִינְדֶער זֶענֶען גִיוֶוען פון וַוייבֶּער

...ה בְּנֵי שְׁפָחוֹת) אונ פִיר קִינְדֶער זֶענֶען גֶוֶוען פון די דִינְסְטֶען (אַף אֵלּוּ) דיא קִינְדֶער פון נָחוֹר זֶענֶען אוֹיךְ אַזוֹ גִיוֶוען (שְׁמוֹנָה ...ירוֹת) אַכְט קִינְדֶער זֶענֶען גִיוֶוען פון וַוייבּ (וְאַרְבָּעָה בְּנֵי פִילֶגֶשׁ) אונ פִיר קִינְדֶער זֶענֶען גִיוֶוען פון אַפִּילֶגֶשׁ, אַדִינְסְט: ...וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת רִבְקָה]. זָאגְט רש"י (כָּל הַיִּחוּסִין הַלָּלוּ לֹא נִכְתְּבוּ אֶלָּא בִּשְׁבִיל פָּסוּק זֶה) דֶער גַאנְצֶער יִחוּס פון נָחוֹרְס קִינְדֶער זַיינֶען נָאר גֶעשְׁרִיבֶּן גִיוָוארֶען וֶועגֶען דֶעם פָּסוּק וָואס בְּתוּאֵל הָאט גִיבָּארִין רִבְקָה:

דעת זקנים מבעלי התוספות

...ארץ עוץ איוב שמו: קמואל. זה בלעם ולמה נקרא שמו קמואל שקם על אומתו של אל:

שפתי חכמים

להגיד פסוקו של מקרא שהוא מורה על הדברים האמורים למעלה כנראה ממלת האלה ששם דברי המלאך שהבטיחו בהרבה הרבה ונתבשר אחר הדברים ההם בבת זוגו של יצחק וללכת אחרי המדרש ...אלו דברים שלא נזכרו בכתוב כלל וכו' עד ובשרו הקב"ה שנולדה רבקה דמשמע מיד אע"פ שכתוב בו אחרי ורש"י ז"ל פי' ...ו מקומות כ"מ שנא' אחרי מופלג הוא י"ל דקרוי מופלג כל זמן שלא יהיה תכף ממש בלי שום איחור עכ"ל: חסלת פרשת וירא

פירוש לתורת אלהים

...ה הָט אויךְ גִיבָּארִין זִין צוּ דַיין בְּרוּדֶער נָחוֹר: (כג) וּבְתוּאֵל יָלַד אונ בְּתוּאֵל הָט גִיבָּארִין רִבְקָה [ע' רס"א]:

הפטרת וירא (במלכים ב' סימן ד')

...ה אַחַת מִנְּשֵׁי בְנֵי־הַנְּבִיאִים צָעֲקָה אֶל־אֱלִישָׁע לֵאמֹר עַבְדְּךָ אִישִׁי מֵת וְאַתָּה יָדַעְתָּ כִּי עַבְדְּךָ הָיָה יָרֵא אֶת־יְהוָה וְהַנֹּשֶׁה בָּא לָקַחַת אֶת־שְׁנֵי יְלָדַי לוֹ לַעֲבָדִים׃

פירוש ע"ט

...ה אַחַת מִנְּשֵׁי בְּנֵי הַנְּבִיאִים אונ אַיין אִשָּׁה פון דיא וַוייבֶּער פון די נְבִיאִים דָס אִיז גֶוֶוען דֶם וַוייבּ ...עֹבַדְיָה צָעֲקָה אֶל אֱלִישָׁע לֵאמֹר הָאט גֶשְׁרִיגֶען צוּא ...ע צוּ זָאגֶען עַבְדְּךָ אִישִׁי מֵת דַיין קְנֶעכְט מַיין מַאן שְׁטַארְבֶּן וְאַתָּה יָדַעְתָּ כִּי עַבְדְּךָ הָיָה יָרֵא אֶת יְיָ אונ ...יסְט וואל אַז דַיין קְנֶעכְט הָט מוֹרָא גְהַאט פַר וְהַנֹּשֶׁה בָּא לָקַחַת אֶת שְׁנֵי יְלָדַי לוֹ לַעֲבָדִים אונ דֶר וָוס ...גֶעלִיגֶן אִים גֶעלְד אִיז גְקוּמֶן צוּ גֶעמִין מַיינֶע ...ן אִידֶע צְוויי קִינְדֶר פַאר קְנֶעכְט פַר דָאס גֶעלְד וָואס עֶר

ליקוטי יוסף

וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי בְּנֵי הַנְּבִיאִים וגו'. דֶער ירושלמי שְׁרַייבְּט: צְוויי הוּנְדֶערְט פִינְף אונ זֶעכְצִיג תְּפִלּוֹת הָט דָס וַוייבּ פון עֹבַדְיָה מִתְפַּלֵּל גִיוֶוען צוּ הקב"ה, אונ מֶען הָט אִיר נִיט גִיעֶנְפֶערְט, אִיז זִיא גֶעגַאנְגֶען אוֹיף דֶעם בֵּית הַקְּבָרוֹת, אונ וַוייל זִיא הָט נִיט גֶעוואוּסְט אִין וֶועלְכֶען קֶבֶר לִיגְט אִיר מַאן, הָט זִיא גֶעשְׁרִיגֶען יְרֵא ה' יְרֵא ה' עֶנְפֶער מִיר, אִיז גֶהֶערְט גְוָוארֶען אַשְׁטִימֶע פוּ, הוֹיל וֶועלְכֶען יְרֵא ה' רוּפְסְטוּ, פִיר מֶענְטְשֶׁען זֶענֶען דָא וָואס מֶען רוּפְט: בַּיי יְרֵא ה', אַבְרָהָם, יוֹסֵף, אִיּוֹב, עֹבַדְיָה, הָט זִיא גֶעזָאגְט אִיךְ רוּף דֶעם מֶענְטְשׁ וָוס עֶר אִיז גִוֶוען יְרֵא ה' מְאֹד, הָט מֶען אִיר גֶעווִיזֶען זַיין קֶבֶר, אונ זִיא הָאט דֶערְצֵיילְט אִיר מַאן אַז יְהוֹרָם הָאט גִיבָּארְגְט בַּיי יְהוֹרָם, הָאט עֹבַדְיָה אִיר מַאן גֶעעֶנְפֶערְט צוּא אִיר גַיי צוּ אֱלִישָׁע וֶועט עֶר דִיר זָאגִין וָואס דוּ זָאלְסְט מַאכֶען וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין דיא פְּסוּקִים:

ויאמר אליה אלישע מה אעשה לך הגידי לי מה יש לכי לך קרי בבית ותאמר
לשפחתך כל בבית כי אם אסוך שמן: ויאמר לכי שאלי לך כלים מן החוץ מ
כל שכניכי שכניך ק׳ כלים רקים אל תמעיטי: ובאת וסגרת הדלת בעדך ובעד ב
ויצקת על כל הכלים האלה והמלא תסיעי: ותלך מאתו ותסגר הדלת בעדה וב
בניה הם מגישים אליה והיא מיצקת מוצקת ק׳: ויהי | כמלאת הכלים ותאמר
בנה הגישה אלי עוד כלי ויאמר אליה אין עוד כלי ויעמד השמן: ותבא ות
לאיש האלהים ויאמר לכי מכרי את השמן ושלמי את נשיכי נשיך ק׳ ואת בניכי ובנ
תחיי בנותר: ויהי היום ויעבר אלישע אל שונם ושם אשה גדולה ותחזק בו לא
לחם ויהי מדי עברו יסר שמה לאכל לחם: ותאמר אל אישה הנה נא ידעתי
איש אלהים קדוש הוא עבר עלינו תמיד: נעשה נא עלית קיר קטנה ונשים
שם מטה ושלחן וכסא ומנורה והיה בבאו אלינו יסור שמה: ויהי היום ויבא ש
ויסר אל העליה וישכב שמה: ויאמר אל גיחזי נערו קרא לשונמית הזאת ויק
לה ותעמד לפניו: ויאמר לו אמר נא אליה הנה חרדת | אלינו את כל החרדה ה
מה לעשות לך היש לדבר לך אל המלך או אל שר הצבא ותאמר בתוך עמי א

פירוש ע״ט

צוויי קינדר צו זיך צו קנעכט איבר דעם וואס איך האב אים ניט צו צאלן ויאמר אליה אלישע האט אלישע גזאגט צו איר מה יש לך בבית זאג מיר וואס איז דא צו דיר אין שטוב ותאמר האט זי גזאגט אין לשפחתך כל בבית עס איז ניט דא צו דיין דינסט קיין שום זאך אין שטוב כי אם אסוך שמן נייערט אביסל בומל אויף איין מאל זיך צו שמירן ויאמר האט ער גזאגט לכי שאלי לך כלים מן החוץ גייא אנטלייא כלים צו דיר פון דער גאס מאת כל שכניך פון אלע דיינע שכנים כלים רקים ליידיגע כלים אל תמעיטי דו זאלסט ניט מינערין ובאת וסגרת הדלת און זאלסט קומין און זאלסט צוא שליסין די טיר בעדך ובעד בניך פר דיר און פר דיינע קינדר ויצקת על כל הכלים האלה און זאלסט גיסן אויף די אלע כלים והמלא תסיעי און די פולע כלי זאלסטו אוועק רוקין און זאלסט געבען אנדרי כלי אליידיגע אויף דעם ארט צו דר פילין זי אבר די כלי פון בומל זאלסטו שטעלן אויף איין ארט ותלך מאתו און זיא איז אוועק גגאנגן פון אים ותסגור הדלת בעדה ובעד בניה און האט פר שלאסן די טיר פר איר און פר אירי קינדר הם מגישים אליה זיי האבן גנעהנט צו איר די ליידיגע כלים והיא מוצקת און זיא האט גגאסען ויהי כמלאת הכלים עס איז געווען אז די כלים זענן דר פילט גווארן ותאמר אל בנה הגישה אלי עוד כלי האט זי גזאגט צו איר זוהן גנעהן נאך צו מיר אכלי ויאמר אליה אין עוד כלי האט ער גזאגט צו איר עס איז ניט דא נאך אכלי ויעמוד השמן איז גבליבן שטיין דער בוימיל עס האט אויף געהערט צו גיין ותבא ותגד לאיש האלהים איז זי גקומן און האט עס גזאגט צו דעם געטליכן מאן ויאמר האט ער גזאגט לכי מכרי את השמן גיי פאר קויף דעם בומל ושלמי את נשיך

און בצאל דיין אנטלייער ואת ובניך און דוא דיינע קינדר תחיי בנותר זאלט איר זיך דר נ
מיט דעם איבריגן ויהי עס איז גוועזן איין טאג אלישע אל שונם איז אלישע געקומען צו דר ש
שונם ושם אשה גדולה און דארטן איז גוועזן איין חשובה דאס איז גוועזן אבישג השונמית שוו
ותחזק בו לאכל לחם האט זי אים שטארק געבעטן ע
ביי איר ברוט עסין ויהי מדי עברו איז גוועזן ער פלעגט דארטען דורך פארן יסור שמה לאכ
פלעגט ער אפ קערין אהין אין הויז אריין צו ברוט ותאמר אל אישה האט זי גזאגט צו איר מ
נא ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא איך וייס א
נביא פון גאט איז אהייליגר מאן עובר עלינו תמ
קומט צו אונז תמיד נעשה נא עלית קיר קטנה
מאכען פון זיינט וועגין איין אובר שטיבל
א קליינע וואנט ונשים לו שם מטה ושלחן וכסא ומנו
לאמר אים דארטן טוען איין בעט און אטיש אשטול און איין לייכטער והיה און עס וועט בבואו אלינו אז ער וועט קומן צו אונז יסור שמה ער אפ קערין אהין ויהי היום איז גוועזן איין טא
שמה איז ער גקומן אהין ויסר אל העליה וישכב און ער האט אפ גקערט אויף דעם אובר שטי
האט זיך דארטן גלייגט ויאמר אל גיחזי נערו און גזאגט צו גיחזי זיין יונג קרא לשונמית הזאת רו
די שונמית ויקרא לה האט ער גירופן צו איר האט זיא זיך גשטעלט פאר אים ויאמר האט ע
גזאגט צו גיחזי אמר זאג נאר צו איר הנה דו גאיילט פון אונזערט וועגין צו בוען צו מי
אובר שטיבל מה וואס פר א טובה בדארפסט דו מיר זאלן דיר טוען היש האסטו עפיס צו ריי

:: ויאמר ומה לעשות לה ויאמר גיחזי אבל בן אין-לה ואישה זקן: ויאמר
לה ויקרא-לה ותעמד בפתח: ויאמר למועד הזה כעת חיה אתי את ק׳ חבקת
תאמר אל-אדני איש האלהים אל-תכזב בשפחתך: ותהר האשה ותלד בן
ד הזה כעת חיה אשר-דבר אליה אלישע: ויגדל הילד ויהי היום ויצא אל-
אל-הקצרים: ויאמר אל-אביו ראשי | ראשי ויאמר אל-הנער שאהו אל-אמו:
הו ויביאהו אל-אמו וישב על-ברכיה עד-הצהרים וימת: ותעל ותשכבהו
טת איש האלהים ותסגר בעדו ותצא: ותקרא אל-אישה ותאמר שלחה נא לי
מן-הנערים ואחת האתנות וארוצה עד-איש האלהים ואשובה: ויאמר מדוע
ת ק׳ הלכתי הלכת ק׳ אליו היום לא-חדש ולא שבת ותאמר שלום: כאן מסיימין הספרדים
ש האתון ותאמר אל-נערה נהג ולך אל-תעצר-לי לרכב כי אם-אמרתי לך:
ותלך ותבא אל-איש האלהים אל-הר הכרמל ויהי כראות איש-האלהים
מנגד ויאמר אל-גיחזי נערו הנה השונמית הלז: עתה רוץ-נא לקראתה ואמר-
שלום לך השלום לאישך השלום לילד ותאמר שלום: ותבא אל-איש האלהים
הר ותחזק ברגליו ויגש גיחזי להדפה ויאמר איש האלהים הרפה-לה כי-נפשה

פירוש ע״ט

אבר צום הובט מאן ותאמר האט זי גזאגט בתוך
ך זיץ צווישען מיין פאלק אונ צווישען מיינע
ם אונ קיין מענטש טוט מיר ניט קיין שלעכץ
ך זאל בדארפן קלאגין אויף אים ויאמר האט
ע גזאגט צו גיחזי ומה לעשות לה אונ וואס דען
מיר טוען אקעגן דר טובה וואס זיא האט אונז
ויאמר גיחזי האט גיחזי גזאגט אבל פאר וואר
לה זיא האט ניט קיין זוהן ואישה זקן אונ איר
איז אלט ויאמר האט אלישע גזאגט קרא לה רוף
א לה אונ ער האט זי גרופן ותעמוד בפתח האט זיא
שטעלט אין דר טיר ויאמר האט אלישע גזאגט
ר למועד הזה צו דר צייט איבר אניאר כעת חיה
י דו לעבסט היינט אזו וועסטו איבר אניאר
ר צייט אויך לעבן את חובקת בן וועסט דו האלזן
והן ותאמר האט זי גזאגט איך בעט דיך אל אדוני
יט אזו מיין האר דם איך וועל האלזן איין זוהן
לשון (חובקת) איז משמע ניט אויף לאנג איש
ם דו געטליכר מאן אל תכזב בשפחתך דו זאלסט
ניט געבין אזו אזאך וואס וועט ניט זיין אויף
ותהר האשה ותלד בן איז די אשה טראגענדיג
ן אונ האט גיבארין אזוהן למועד הזה צו דר צייט
חיה ווס זי האט דר לעבט בשלום אשר דבר אליה
ג וואס אלישע האט גרעט צו איר ויגדל הילד
ר וואקסן גווארן דם קינד ויהי היום איז גוועזן
ג ויצא אל אביו איז ער ארוס גגאנגען צוא זיין
ר אל הקוצרים צו די שניטערס ויאמר אל אביו ראשי
אונ האט גיזאגט צו זיין פאטר מיין קאפ טוט
וויי ויאמר אל הנער האט דר פאטר גזאגט צו איין
שאהו אל אמו טראג אים צו זיין מוטער וישאהו
הו אל אמו האט ער אים גטראגן אונ האט אים

גבראכט צו זיין מוטר וישב על ברכיה עד הצהרים וימות
איז ער גזעסין אויף אירע קניא ביז אין מיטין טאג
אונ איז גשטארבען ותעל ותשכיבהו על מטת איש האלהים
איז זיא אויף גגאנגען אונ האט אים גליינט אויף דעם
בעט פון דעם געטליכען מאן ותסגור בעדו ותצא אונ
האט פר שלאסן פר אים אונ איז ארוס גגאנגן ותקרא
אל אישה ותאמר אונ האט גרופען צו איר מאן אונ האט
גזאגט שלחה נא לי אחד מן הנערים שיק מיר איינים
פון די יונגן ואחת האתונות אונ איין אייזל פון דיא
אייזלן וארוצה עד איש האלהים אונ איך וועל לופין
ביז דעם געטליכען מאן ואשובה אונ איך וועל מיך
ווידר קערען ויאמר האט ער גזאגט מדוע את הולכת אליו
היום ווארום גייסטו היינט צו אים לא חודש ולא שבת
עס איז ניט ראש חודש אונ ניט שבת מוז זיין
עפיס נייעס ותאמר שלום האט זיא גיזאגט עס איז
שלום ותחבוש האתון האט זי אן גגורט דם אייזל ותאמר
אל נערה אונ האט גזאגט צו איר יונג נהג ולך פיר אונ
גיי געך אל תעצר לי לרכוב אונ דוא זאלסט מיך ניט
אויף האלטן פון צו רייטן כי נייערט אז איך וועל
דיר זאגן ותלך איז זיא גגאנגן אונ איז גקומן צוא
דעם געטליכן מאן אל צוא דעם בארג כרמל ויהי
כראות איז גוועזן אז דער געטליכער מאן האט זיא
גזעהן פון ווייטענס ויאמר האט ער גזאגט צו גיחזי
זיין יונג הנה דם איז די שונמית ועתה אונ היינט
רוץ לויף נאר אקעגן איר אונ זאג צו איר השלום לך
אוב עס איז שלום צו דיר אוב עס איז שלום צו
דיין מאן אונ אוב עס איז שלום צו דיין קינד האט
זי גיחזי גפרעגט ותאמר שלום האט זיא גזאגט עס איז
שלום ותבא אל איש האלהים אונ איז גקומן צוא דעם
געטליכן מאן אל ההר צוא דעם בארג ותחזק ברגליו

מָרָה־לָהּ וַיהוָה הֶעְלִים מִמֶּנִּי וְלֹא הִגִּיד לִי: וַתֹּאמֶר הֲשָׁאַלְתִּי בֵן מֵאֵת אֲדֹנִי הֲ
אָמַרְתִּי לֹא תַשְׁלֶה אֹתִי: וַיֹּאמֶר לְגֵיחֲזִי חֲגֹר מָתְנֶיךָ וְקַח מִשְׁעַנְתִּי בְיָדְךָ וָלֵךְ כִּי תִמְצָ
אִישׁ לֹא תְבָרְכֶנּוּ וְכִי־יְבָרֶכְךָ אִישׁ לֹא תַעֲנֶנּוּ וְשַׂמְתָּ מִשְׁעַנְתִּי עַל־פְּנֵי הַנָּעַר: וַתֹּאמֶ
אֵם הַנַּעַר חַי־יְהוָה וְחֵי־נַפְשְׁךָ אִם־אֶעֶזְבֶךָּ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אַחֲרֶיהָ: וְגֵחֲזִי עָבַר לִפְנֵי
וַיָּשֶׂם אֶת־הַמִּשְׁעֶנֶת עַל־פְּנֵי הַנַּעַר וְאֵין קוֹל וְאֵין קָשֶׁב וַיָּשָׁב לִקְרָאתוֹ וַיַּגֶּד־לוֹ לֵאמֹ
לֹא הֵקִיץ הַנָּעַר: וַיָּבֹא אֱלִישָׁע הַבָּיְתָה וְהִנֵּה הַנַּעַר מֵת מֻשְׁכָּב עַל־מִטָּתוֹ: וַיָּבֹא וַיִּ
הַדֶּלֶת בְּעַד שְׁנֵיהֶם וַיִּתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה: וַיַּעַל וַיִּשְׁכַּב עַל־הַיֶּלֶד וַיָּשֶׂם פִּיו עַל־פִּיו וְעֵ
עַל־עֵינָיו וְכַפָּיו עַל־כַּפָּו כפיו ק׳ וַיִּגְהַר עָלָיו וַיָּחָם בְּשַׂר הַיָּלֶד: וַיָּשָׁב וַיֵּלֶךְ בַּבַּיִת אַ
הֵנָּה וְאַחַת הֵנָּה וַיַּעַל וַיִּגְהַר עָלָיו וַיְזוֹרֵר הַנַּעַר עַד־שֶׁבַע פְּעָמִים וַיִּפְקַח הַנַּעַר
עֵינָיו: וַיִּקְרָא אֶל־גֵּיחֲזִי וַיֹּאמֶר קְרָא אֶל־הַשֻּׁנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָאֶהָ וַתָּבוֹא אֵלָיו וַיֹּ
שְׂאִי בְנֵךְ: וַתָּבֹא וַתִּפֹּל עַל־רַגְלָיו וַתִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה וַתִּשָּׂא אֶת־בְּנָהּ וַתֵּצֵא:

פירוש ע״ט

אונ האט אים אן גנומען אין זיינע פים וַיִּגַּשׁ האט גיחזי גנעהנט אוועק שטופן זיא וַיֹּאמֶר האט דער געטליכר מאן גזאגט הַרְפֵּה לָהּ לאז איר אפ כִּי דען איר גמיט איז איר פר ביטרט וַיְיָ אונ גאט האט עס פאר הולין פון מיר אונ הט עס מיר ניט גזאגט וַתֹּאמֶר הט זי גזאגט הֲשָׁאַלְתִּי האב איך דען גבעטין איין זוהן פון מיין האר הֲלֹא פר וואר איך האב דאך דיר גזאגט לא דו זאלסט מיך ניט נארין מיט אזוי אזוהן וואס וועט ניט לאנג לעבען וַיֹּאמֶר האט אלישע גזאגט צו גיחזי חֲגוֹר מָתְנֶיךָ גורט אן דיינע לענדען אונ נעם מיין שטעקין אין דיין האנד אונ גיי כִּי אז דו וועסט גיפינען איין מאן זאלסטו אים ניט בענטשען זאלסט אים קיין שלום ניט געבען וְכִי אונ אז איין מאן וועט דיך בענטשען זאלסטו אים ניט ענטפערן וְשַׂמְתָּ אונ זאלסט טוען מיין שטעקן אוף דעם פנים פון דעם יונג וַתֹּאמֶר האט גזאגט די מוטר פון דעם יונג חַי יְיָ אזוי ווי גאט לעבט אונ אזו ווי דו לעבסט אוב איך וועל דיך פר לאזן דו מוזט אליין גיין מיט מיר וַיָּקָם איז ער אוף גשטאנען אונ איז גגאנגן נאך איר וְגֵחֲזִי עָבַר אונ גיחזי איז איבר גפארן פר זיי וַיָּשֶׂם אונ האט גטאן דעם שטעקין אוף דעם פנים פון דעם יונג וְאֵין אונ עס איז ניט גוועזן קיין קול אונ איין פר נעמונג וַיָּשָׁב הט ער זיך אום גקערט אקעגן אים אונ האט גזאגט צו אים לא דער יונג הט זיך ניט אויף גוואכט וַיָּבֹא איז אלישע גקומן אין שטוב וְהִנֵּה

אונ דער יונג איז טוט מֻשְׁכָּב עַל מִטָּתוֹ אונ ליגט זיין בעט וַיָּבֹא וַיִּסְגּוֹר איז ער גקומן אונ האט שלאסען די טיר פר זיי ביידע וַיִּתְפַּלֵּל אֶל יְיָ אונ גבעטן צו גאט וַיַּעַל וַיִּשְׁכַּב עַל הַיֶּלֶד אונ איז אוף גג אונ האט זיך גלייגט אוף דעם קינד וַיָּשֶׂם פִּיו וְעֵינָיו עַל עֵינָיו וְכַפָּיו עַל כַּפָּיו אונ הט גטאן זיין מו דעם קינדם מול אונ זיינע אויגן אוף דעם ק אויגן אונ זיינע הענד אוף דעם קינדם הענד עָלָיו אונ הט זיך פר שפרייט אוף אים וַיָּחָם הַיֶּלֶד אונ עס איז ווארעם גווארן דם פלייש פון קינד וַיָּשָׁב וַיֵּלֶךְ בַּבַּיִת אונ הט זיך אום גקערט א גיגאנגין אין דעם הויז אַחַת הֵנָּה וְאַחַת הֵנָּה איין אהין אונ איין מאל אהער וַיַּעַל וַיִּגְהַר עָלָיו אונ א גגאנגין אונ האט זיך ווידער פאר שפרייט קינד וַיְזוֹרֵר הַנַּעַר עַד שֶׁבַע פְּעָמִים האט גניסט יונג ביז זיבין מאל וַיִּפְקַח הַנַּעַר אֶת עֵינָיו אונ יונג האט געפינט זיינע אויגען וַיִּקְרָא אֶ וַיֹּאמֶר האט אלישע גירופען צו גיחזי אונ גיזאגט קְרָא אֶל הַשֻּׁנַמִּית הַזֹּאת רוף דיא ש וַיִּקְרָאֶהָ האט ער זיא גרופען וַתָּבֹא אֵלָיו איז זי צוא אים וַיֹּאמֶר האט ער גזאגט צוא איר שְׂ הייב אוף דיין זוהן וַתָּבֹא וַתִּפּוֹל עַל רַגְלָיו וַתִּשְׁתַּחֲ איז זיא גקומען אונ איז גיפאלען פאר זיינ אונ האט זיך גיבוקט צו דער ערד וַתִּשָּׂא וַתֵּצֵא אונ זיא האט אויף גיהובען איר זון איז ארוים גינאנגען:

כג א וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה
וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים שְׁנֵי
חַיֵּי שָׂרָה: ב וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת

אונקלוס

וַהֲווֹ חַיֵּי שָׂרָה מְאָה
עֶשְׂרִין וּשְׁבַע שְׁנִין
חַיֵּי שָׂרָה: ב וּמִיתַת
בְּקִרְיַת אַרְבַּע הִיא

קים תרגם פירוכין לג:

בעל הטורים

(א) שרה. כתיב לעיל מיניה ובתואל ילד את רבקה עד שלא
שקעה שמשה של שרה זרחה שמשה של רבקה: שרה
. ר"ת שמש וזהו וזרח השמש ובא השמש: שני חיי שרה. ולא אמר ימי לפי שחזרה לימי הנערות וכשהזקינה עוד פסקו ממנה ימי

רשב"ם

(א) ויהיו חיי שרה. אע"פ שבשאר נשים לא נתפרש ימי חייהן בשרה הוצרך לפרש בשביל שהוצרך להזכיר מיתתה בשביל קנין המערה פירש

רש"י

(א) היו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה
ושבע שנים. לכך נכתב שנה בכל א כלל וכלל
שכל אחד נדרש לעצמו בת ק' כבת כ' לחטא
בת כ' לא חטאה שהרי אינה בת עונשין ג אף בת
חטא ובת כ' כבת ז' ליופי: שני חיי שרה.
לטובה: (ב) בקרית ארבע. על שם ד ארבע
שהיו שם אחימן ששי ותלמי ואביהם. ד"א ע"ש ד'

בית יהודא

(א) וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים. זאגט רש"י (לָכֵךְ נִכְתַּב שָׁנָה בְּכָל כְּלָל וּכְלָל) דריבער שטייט דער װארט שָׁנָה בייא יעדער כְּלָל בעזונדער, אונ עס שטייט ניט צוזאמען מֵאָה וְעֶשְׂרִים וְשֶׁבַע שָׁנִים (לוֹמַר לָךְ) צו זאגען דיר (שֶׁכָּל אֶחָד נִדְרָשׁ לְעַצְמוֹ) יעדער כְּלָל הָט אַבעזונדער לערנונג (בַּת מֵאָה כְּבַת עֶשְׂרִים לְחֵטְא) װען שָׂרָה איז אַלט געװעזן הונדערט יָאהר איז זיא געװעזן ריין פון זינד װי זיא איז געװען ריין פון זינד װען זיא איז אַלט געװען צװאנציג יָאהר (מַה
ים לא חָטְאָה) װען זיא איז אַלט געװעזן צװאנציג יָאהר האט זיא ניט געזינדיגט (שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ בַּת עוֹנְשִׁין) װארום
אנציג יָאהר שטראפט מען ניט פון הימעל, װייל דיא זינד זענען קיין זינד (אַף בַּת מֵאָה לֹא חָטְאָה) װען זיא איז אַלט
הונדערט יָאהר הָט זיא אויך ניט געזינדיגט (וּבַת עֶשְׂרִים כְּבַת שֶׁבַע לְיוֹפִי) װען זיא איז אַלט געװען צװאנציג
ן זיא געװען שיין װיא אַקינד פון זיבען יָאהר: (שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה). דאס זענען די יָאהרין װאס שָׂרָה הָט געלעבט,
ש"י (כּוּלָּן שָׁוִין לְטוֹבָה) אַלע יָאהרין אירע זענען גװען גלייך צום גוטען: (ב) וּבְקִרְיַת אַרְבַּע. אין דיא שטאט אַרְבַּע,
ש"י פַר װאס הָאט מען גערופן די שטאט חֶבְרוֹן קִרְיַת אַרְבַּע (עַל שֵׁם אַרְבַּע עֲנָקִים שֶׁהָיוּ שָׁם) װייל דארטן זענען גװען
ן גאנץ הויכע מענטשין זייערע נעמן זענען גװען אַחִימָן שֵׁשַׁי תַּלְמַי אונ זייער פאטער (דָּבָר אַחֵר) נאך אַזאך
דיר זאגן פַר װאס מען האט גרופן די שטאט חֶבְרוֹן קִרְיַת אַרְבַּע (עַל שֵׁם אַרְבַּע זוּגוֹת שֶׁנִּקְבְּרוּ שָׁם אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ) װייל

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) חיי. כי תשעים שנה היתה בלא בנים ומי שאין לו
בנים חשוב כמת. וחשוב מתשעים שנה עד סוף ימיה
ז יעלו ל"ז כמנין ויהיו חיי שרה. פירש"י כולן שוין
אע"ג דגבי ישמעאל כתיב ואלה שני חיי ישמעאל איכא
עשה תשובה כדפירש"י גבי ויקברו אותו יצחק וישמעאל
שנתגייר כקטן שנולד דמי וכל השנים שהיו קודם
הרע שעשה לא נחשב לכלום והיה כמי שעשה תשובה
אי נמי שני דגבי ישמעאל לא נתנו לידרש שהרי
פי' מנין שנותיו אבל הכא כבר פירש בכתוב מנין
שני חיי שרה למה לי ש"מ לדרשא: (ב) בקרית ארבע.
אדם כדכתיב האדם הגדול בענקים הוא ארבע:

שפתי חכמים

א פירוש ולא כלל האחדים עם העשיריות לחוד והמאות לחוד כדלעיל בפ' בראשית ובפ' נח וא"ל דקשה לרש"י למה נאמר גבי מאה שנה וגבי שבע שנים דהא בפרשת בראשית ובפ' תולדות נח כתיב בכולן גבי מאה שנה וכן גבי השנים הפחותים ממאה נמי כתיב בהו שנים אלא שנה אמלעי קשה לרש"י שכתב גבי עשרים דלא מליגו לכולן שנכתב ג"פ שנה וע"כ צ"ל דאתי למדרש והיון דחד אתי למדרש כולן נמי אתי לדרשא שכל אחד נדרש בפ"ע פי' כל כלל מתפרש לעצמו ואינו מתחבר עם הכללים האחרים שיהיו שלשתן יחד סך אחד כמנהג המספרים מאחדים ומעשי' וממאה משום דשנה ושנה לחלק ומחלק האחדים לחוד והעשיריות לחוד והמאות לחוד. ולפ"ז העשרים ושבע אינם הנוספים על המאה אלא הראשונים שבתוך המאה: ב משמע שר"ל דמזה היקש אנו למדין שכל
טובים ובסמוך פי' רש"י שני חיי שרה כולן שוין לטובה משמע דמשני חיי שרה למדין אנו שכל ימיה היו טובים וא"כ דבריו סותרין
ק"מ דאדרבה לפי ההיקש דבת ק' כבת כ' לחטא לא ידענו שהיתה בת ק' ליופי כבת כ' שכל כלל כלל נדרש לעצמו למעלה א' לבד לכך
חיי שרה כולן שוין וכו'. [ממ"ס] ועי"ל דלפי שנכתב שנה להקיש זה לזה בת ק' כבת כ' ר"ל כ' שנים מלידתה וא"כ הכ"ז שנים
הם אותן הכללים בתוך המאה ולא אותן הנוספים על המאה כפשוטו של המקרא וא"כ אפשר לומר שהכ"ז שנים שאחר הק' היה בה חטא
יפה לכך הוצרך שני חיי שרה כולם שוים ומשני חיי שרה לבד לא היינו יודעים רק במעלה אחד כולם שוים ל"פ גם כן שנה בכל כלל
היקש בב' מעלות חטא ויופי ועל שניהם קאי שני חיי שרה ודו"ק: ג הכא משמע דמיד אחר כ' היתה בת עונשין ובפ' בראשית גבי
את שם וגו' פירש"י בעצמו דקודם מ"ת עד ק' לא היה בר עונשין וי"ל דגבי אברהם ושרה שאני משום דהם קבלו עליהם את
אחר מ"ת העונש הוא מבן כ' ולמעלה ובא הכתוב להודיענו שאפי' לפי הזמן שאחר מתן תורה שבני עונשים הם מבני כ' ולמעלה לא
א"ס: ד כתב הרא"ם אבל לא ידעתי מי הכריחם למדרש קרית ארבע ע"ש ארבע ענקים וכו' כי אחר שמאחו שנקרא מושל
בע כדכתיב ושם חברון לפנים קרית ארבע האדם הגדול בענקים היה ראוי לומר שפי' קרית ארבע האדם שנקרא ארבע ויפרשו
שמו ארבע ולא למה נקרא שם העיר ארבע ושמא י"ל משום שמאחו הטעם לקריאת העיר למה נקרא בשם ארבע ולא לקריאת

פירוש לתורת אלהים

ויהיו חַיֵּי שָׂרָה אונ זיי זענין גװען די לעב טאג פון שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה הונדערט יָאהר וְעֶשְׂרִים שָׁנָה צװאנציג יָאהר וְשֶׁבַע שָׁנִים אונ זיבען יָאהר [עיין רש"י]. שְׁנֵי דיא יָאהר חַיֵּי שָׂרָה די לעב טאג פון שָׂרָה [ע' רש"י]: (ב) וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע אונ שָׂרָה איז געשטארבן אין קִרְיַת אַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן דאס מיינט מען

משלי חכמים

חַיֵּי שָׂרָה וגו'. שלמה המלך הָט געזאגט אין ה עֵת לָלֶדֶת וְעֵת לָמוּת, עס איז אַציַיט צוא אקינד אונ עס איז אַציַיט צו שטארבן, דארף מען פַר אַנייע זאך דערציילט שלמה, נאר מיר זעהן אַמאהל בייא אַאשה עס גייט אַװעק עטליכע די חתונה אונ זיא הָט קיין קינדער, זיא פרעגט בייא דאקטוירים, אונ עס העלפט ניט, פלוצלונג איז געקומען אַגרויסער דאקטאר אין שטאט, אונ דער דאקטאר האט איר גיגעבען אַמעדיצען, אונ זיא איז נאכדעם מְעוּבֶּרֶת געװארן, האט מען גיזאגט װען דער דאקטאר װאלט געקומען מיט עטליכע יָאהר פריער, װאלט זיא פריער מְעוּבֶּרֶת גיװארן, זאגט שלמה המלך דאס איז אַטעות עֵת לָלֶדֶת, עס איז

אַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹא
אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וְלִבְכֹּתָהּ׃
ג וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ וַיְדַבֵּר
אֶל־בְּנֵי־חֵת לֵאמֹר׃ ד גֵּר־וְתוֹשָׁב

אונקלוס

חֶבְרוֹן בְּאַרְעָא
וַאֲתָא אַבְרָהָם לְמִ
לְשָׂרָה וּלְמִבְכַּהּ׃
אַבְרָהָם מֵעַל אַפֵּי
וּמַלֵּל עִם בְּנֵי
לְמֵימָר׃ ד דַּיָּר

תו"א ויבא אברהם ר"ה יז ב"מ
מז: ויקם אברהם ברכו

רשב"ם

מתי מתה לאחר תשעים של הורתה: (ב) ויבא אברהם. אפי' לא בא ממקום אחר אעפ"כ ראוי לו' כי בא לסופדה: (ד) גר ותושב אנכי. מארץ נכריה באתי לגור כאן ונתישבתי עמכם לכן אין לי מקום קברות אבות הנה: בקרית

בעל הטורים

הנערות לפיכך אמר שני. ד"א מנין ויהיו היה עיקר שנותיה ... דבת ל' היתה כשנולד וכל ימיה קכ"ז: (ב) ולבכתה. כ"ף ... בכה אלא מעט לפי שזקנה היתה א"נ שהיתה כמו גורמת מית...
דין ועל כן נענשה היא תחלה והמאכד עצמו לדעת אין מספידין אותו: (ג) ויקם אברהם מעל פני. מתו וידבר אל בני חת לאמר. מ...
לספר לפני המת. י"פ בני חת כפ' לפי שהמכרר מקחו של ת"ח כאלו קיים עשרת הדברות שיש בהם י"פ אות ת"ת:

ריש"י

זוגות שנקברו ה שם איש ואשתו (ב"ר) אדם וחוה ... ושרה. יצחק ורבקה. יעקב ולאה: ויבא א... ו מבאר שבע: לספוד לשרה ולבכתה. ונס... שרה ז לעקידת יצחק לפי שע"י בשורת העקידה בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט פרחה ט נשמ... ומתה: (ד) גר ותושב אנכי עמכם. גר מ...

בית יהודא

אִין חֶבְרוֹן זֶענֶן בַּגְרָאבֶּן גִיוָוארֶן פִיר פָּאר מַאן אוּנ וַוייבּ *) אָדָם אוּנ חַוָּה, אַבְרָהָם אוּנ שָׂרָה, יִצְחָק אוּנ רִבְקָה. יַעֲקֹב אוּנ לֵאָה: וַיָּבֹא אַבְרָהָם (מִבְּאֵר שָׁבַע), אַבְרָהָם אִיז גֶעקוּמֶען פוּן בְּאֵר שָׁבַע צוּ חֶבְרוֹן: (לִסְפֹּד לְשָׂרָה וְלִבְכּוֹתָהּ). זָאגְט רַשִׁ"י (נִסְמְכָה מִיתַת שָׂרָה לַעֲקֵדַת יִצְחָק) פַר וָואס שְׁטֵייט דָם שְׁטַארְבִּין פוּן שָׂרָה נֶעבִּין דִי עֲקֵדָה פוּן יִצְחָק (לְפִי שֶׁעַל יְדֵי בְּשׂוֹרַת הָעֲקֵדָה) וַוייל מֶען הָט גֶעזָאגְט צוּא שָׂרָה דִיא עֲקֵדָה (שֶׁנִּזְדַּמֵּן בְּנָהּ לִשְׁחִיטָה) אִיהְר זוּהְן אִיז אָן גֶעבְּרֵייט גִיוֶועןֶ עֶר זָאל גֶעשָׁאכְטֶען וֶוערֶען (וְכִמְעַט שֶׁלֹּא נִשְׁחַט) עֶס דָ... אַבִּיסֶל צַייט וַאפָאר מְנוּטִין) מֶען זָאל אִיר זָאגֶן עֶר אִיז נִיט גְשָׁאכְטִין גִיוָוארֶן, אֵיידֶער מֶען הָאט אִיר גֶעזָאגְט גֶעשָׁאכְטֶען גִיוָוארֶען (פָּרְחָה נִשְׁמָתָהּ מִמֶּנָּה וּמֵתָה) אִיז אַרוֹס גִפְלוֹגִין פוּן אִיר דִי נְשָׁמָה אוּנ זִיא אִיז גְשְׁטָארְבֶּן: וְתוֹשָׁב אָנֹכִי עִמָּכֶם). אַבְרָהָם הָט גֶעזָאגְט צוּ דִי מֶענְטְשִׁין פוּן חֵת אִיךְ בִּין מִיט אַייךְ אַגֵר אוּנ אַתּוֹשָׁב (גֵּר מֵאֶרֶץ ...

שפתי חכמים

אדון העיר בשם ארבע מ"ש פי' שהעיר נקרא ע"ש ד' זוגות וכו' ומושל העיר גם כן נקרא ארבע ע"ש עירו עכ"ל: ה [ממ"ש] הוצרך לשני טעמים כי לכל אחד מהטעמים לבדו קשה דהי"ל לקרות העיר ע"ש הענין עלמו שהוא סבה לשם העיר לפי' ד' ענקים הו"ל לקרות ענקים ולפירוש ב' הי"ל קרית זוגות ולא ארבע דאין שייך לקרות שם העיר אחר המספר שאינו סבה לשם העיר דאין בו נפקותא אם היו ד' או פחות או יותר וכן בזוגות ל"פ שניהם ר"ל דקרית ארבע נקרא ע"ש שיש בה איזה דברים של מספר ד' ד' והיינו ד' ענקים וד' זוגות ולא ע"ש ענין אחד לבדו ותו אפי' את"ל שסבת שם העיר הוא הענין עלמו מ"מ קראו ע"ש המספר כדי לקלר ולכלול ולרמז בגלת ארבע ב' ענינים שהיו שם כל א' של מספר ד' דהי מינייהו ... ו וא"ת מנ"ל לרש"י וי"ל דהואיל וכתיב סתם ולא מפו... ודאי קאי אמקום שישב שם ולא נזכר בפסוק שישב בשו... העקידה אלא בבאר שבע לדכתיב בפרשת וירא: ז ... בסמיכות פרשיות קאמר דאם כן הל"ל זה בתחלת הפרש... שאין זה מקומו אלא בסמיכות זמניות דקבלה היתה סמוך לעקידה ומסמיך ליה אקרא ויבא אברהם: ח דאם כתב רחמנא ויבא אלא בא לומר שבא מהר המוריה וע"י תאמר כמעט שנשחט הו"ל למנקו ויש לומר דה"פ ... המוריה והגיד לה ענין העקידה והתחיל להגיד לה...

פירוש לתורת אלהים

חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן אִין דֶעם לַאנְד כְּנַעַן [עיין רש"י]. וַיָּבֹא אַבְרָהָם אוּנ אַבְרָהָם אִיז גְקוּמֶען פוּן בְּאֵר שָׁבַע לִסְפּוֹד צוּ בַּאקְלָאגִין שָׂרָה אוּנ צוּא בַּאוֵויינֶען זִיא [עיין רש"י]: (ג) וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ אוּנ אַבְרָהָם גְשְׁטַאנֶען פוּן פַאר זַיין מֵת וַיְדַבֵּר אֶל בְּנֵי ... הָט גֶרֶעט צוּ דִי בְּנֵי חֵת לֵאמֹר צוּ זָאגֶן: (ד...

משלי חכמים

גֶעקוּמֶען דִי צַייט זִיא זָאל גִיבֶּארִין הָאט הקב"ה גֶעשִׁיקְט צוּ אִיר דֶעם דָאקְטַאר, אוּנ אָן דֶעם מֶעדִיצִין וָואלְט זִיא אוֹיךְ אִיצְט מְעוּבֶּרֶת גִיוָוארֶן, אָדֶר וֶוען דֶר דָאקְטַאר וָואלְט פְרִיעֶר גְקוּמֶן וָואלְט עֶר אוֹיךְ נִיט גִיהָאלְפִין. אַמָאל גֵייט אַמֶענְטְשׁ אִין גַאס אוּנ זֶעהְט אַלְוָיָה עֶר פְרֶעגְט וֶוער אִיז גִישְׁטָארְבִּין, זָאגְט מֶען אִים דֶער מֶענְטְשׁ אִיז גִישְׁטָארְבִּין, פְרֶעגְט עֶר דִי סִבָּה פַר וָוס עֶר אִיז גֶעשְׁטָארְבִּין, זָאגְט מֶען א... זִיךְ פַארְקִיהְלְט אִיז עֶר קְרַאנְק גִיוָוארֶען אוּנ ... טְרַאכְט דֶער מֶענְטְשׁ בַּיי זִיךְ אִיךְ וֶועל מִיךְ הִיטֶן ... קִיהְלֶען וֶועל אִיךְ נִיט שְׁטַארְבִּין, זָאגְט שְׁלֹמֹה ... אִיז אַטָעוּת, נִיט פוּן דֶעם פַר קִיהְלֶען אִיז עֶר ... עֶס זֶענֶען דָא פִיל מֶענְטְשִׁין וָוס פַר קִיהְלֶען זִיךְ א...

---

*) **הערה** נאך דעם אנדערען פשט פון רש"י איז רעכט וואס דיא תורה דערציילט דיא שטאט חברון האט מען גערופען קרית ארבע, פאר וואס האט אברהם נאר געוואלט דיא מערת המכפלה, ווייל אין איר איז געווען בגראבען אדם אונ חוה. אבער נאך דעם צו וואס דארף דיא תורה דא דערציילען אז חברון הט מען גרופען קרית ארבע וועגען דיא פיר ריזען, נאר עס איז צו פרעגען א... געוואהנט דאמאלס אין באר שבע [וויא עס שטייט אין דיא פריערדיגע סדרה נאך די עקדה (פסוק יט) וישב אברהם וגו' אל באר שבע] ו... צו שטארבען אין חברון, דריבער זאגט דער פסוק קרית ארבע היא חברון ווייל אין חברון האבען גוואהנט דיא ריזען, דריבער אין שרה נקומ... ווי דער ילקוט שרייבט ווען שרה הט געזעהן עס איז אריבער דריי טעג אונ אברהם מיט יצחק זענען נאך ניט דא צוריק אהיים איז זיא ארו... באר שבע זיי זוכען אונ ווייל זיא האט געוואוסט אין חברון זענען דא די ריזען איז זיא געגאנגען אין חברון ביי זיי פרעגען טאמער האבען ... טייטען וואו איז אברהם מיט יצחק, אונ זיי האבען טאקי געזעהן וויא יצחק ליגט אויף דעם מזבח אונ נעבען אים שטייט אברהם מיט א... אונ וויל אים שעכטען אונ דאס האבען זיי דערציילט צו שרה, ווי שרה הט דס געהערט איז פון איר ארום די נשמה אונ איז געשטארב...
**) דער מנהג איז געווען פאר צייטין יעדער פאמיליע האט געהאט אבעזונדער בית הקברות, אין דעם בית הקברות האט מען ... מתים פון דיא פאמיליע, דיא אנדערע פאמיליע האט אויך אזוי גיטאהן, האט געקענט זיין אין איין שטאט עטליכע בתי ... אבער געווען אבעזונדער בית הקברות פאר פרעמדע מענטשין, אויב עס קומט אפרעמדער אין אשטאט אונ שטארבט. שרה איז געווע... חברון, האט אברהם מורא געהאט טאמער וועט מען וועלין זיא בגראבין צווישען די פרעמדע, וועט זיא דאך זיין בגראבין צווישען גוים ... אברהם אנגעהויבין בעטין בייא דיא חתים, עס איז אמת איך בין אגר, איך וויל אבער ווערין אתושב [איך וויל מיך בזעצין וואהנען מי... וויל איך קויפין ביי אייך אפלאץ איך זאל אויך האבין אפאמיליען בית הקברות, ווי עס שטייט אין די פסוקים:

מְכוֹן הָבוּ לִי
קְבוּרָא עִמְּכוֹן
מִיתִי מִן קֳדָמָי׃
וּ בְנֵי חִתָּאָה יָת
לְמֵימַר לֵהּ׃
נָנָא רִבּוֹנָנָא רַב
אַתְּ בֵּינָנָא בִּשְׁפַר
קְבַר יָת מִיתָךְ

אָנֹכִי עִמָּכֶם תְּנוּ לִי אֲחֻזַּת־קֶבֶר
עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה מֵתִי מִלְּפָנָי׃ ה וַיַּעֲנוּ
בְנֵי־חֵת אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ׃
ו שְׁמָעֵנוּ ׀ אֲדֹנִי נְשִׂיא אֱלֹהִים ׀ אַתָּה
בְּתוֹכֵנוּ בְּמִבְחַר קְבָרֵינוּ קְבֹר אֶת־

רשב"ם

איש ארבע כדכתיב ביהושע קרית ארבע אבי הענק כמו קרית אחזת קבר. הניחו לי לקנות קרקע כאן ותתרצו אתם יושבי לקבור בה מתי ממשפחתי כי אחוזת קבר אין יכול להיות אלא ברצון כל בני העיר וכך מוכיח לפנינו כשנתן אברהם הכסף לעפרון ויקם לאברהם למקנה אח"כ קבר אברהם וקם לו לאחוזת קבר מאת כל בני חת: מלפני. אוציאנו מלפני לקוברו: (ו) נשיא אלהים. ולא גר ותושב ואין אתה צריך

רש"י

עמכם. ומ"א אם תרצו הריני גר ואם לאו אהיה לנה מן הדין שא"ל הקב"ה לזרעך אתן את הזאת: אחזת קבר. אחוזת קרקע לבית

בית יהודא

בין אַגֵר וַוייל אִיךְ בִּין פוּן אֵיין אַנְדֶער לַאנְד פוּן לַאנְד כַּשְׂדִים, אוּנ אַתּוֹשָׁב בִּין אִיךְ וַוייל (וְנִתְיַשַּׁבְתִּי עִמָּכֶם) אִיךְ הָאבּ מִיךְ בַּזֶעצְט מִיט אַייךְ, אִיךְ וואהְן אַלַאנְגֶע צֵייט אִין לַאנְד כְּנַעַן (וּמִדְרָשׁ אַגָּדָה) דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט אַזוֹ הָאט אַבְרָהָם
דִי חִתִּים (אִם תִּרְצוּ) אוֹיבּ אִיר ווילְט מִיר פַּרְקוֹיפִין אַפְּלַאץ אוֹיף אַבֵּית הַקְּבָרוֹת (הֲרֵינִי גֵר) בִּין אִיךְ אַגֵר אוּנ וֶועל דֶעם פְּלַאץ בַּצָאלִין (וְאִם לַאו) אוּנ אוֹיבּ אִיר ווילְט מִיר נִיט פַארְקוֹפִין אַפְּלַאץ אוֹיף אַבֵּית הַקְּבָרוֹת (אֶהְיֶה תּוֹשָׁב) זַיין אַבֶּעזֶעסֶענֶער וְוֶעל אִיךְ זָאגֶן דִי לַאנְד אִיז מַיינֶע, אוּנ אִיר זֶענְט פְרֶעמְדֶע אִין לַאנְד (וְאֶטְלֶנָּה מִן הַדִּין) מִיט דִין אַוֶועק נֶעמֶען פוּן אַייךְ דִיא לַאנְד (שֶׁאָמַר לִי הקב"ה) וָוארוּם הקב"ה הָאט צוּ מִיר גֶעזָאגְט (לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן גֶע קִינְדֶער וֶועל אִיךְ גֶעבֶּן דִי לַאנְד: וַאֲחֻזַּת קֶבֶר. מֵיינְט מֶען (אֲחֻזַּת קַרְקַע לְבֵית הַקְּבָרוֹת), אַשְׁטִיק עֶרְד וָוס דָס זָאל זַיין

דעת זקנים מבעלי התוספות

בני חת. א"ר אלעזר כמה קולמסין נשברין וכמה דיו כתוב עשרה פעמים בני חת בתורה ללמדך שכל מי לקו של צדיק מעלה עליו הכתוב כאילו קיים חמשה ה. וכי האי גוונא דריש בהגדה גבי ואיש בא מבעל א לאיש האלהים לחם בכורים. ופריך וכי אלישע בכורים היה אלא כל המביא דורון לתלמיד חכם הכתוב כאילו בנה בית המקדש ומביא בכורים וכן עכן כתיב חמשה פעמים גם לומר שכל המועל בחרם על חמשה חומשי תורה. ד"א קח אות ראשונה ואות כל תיבות של סופי חמשה חומשי תורה ויעלו חרם. ב"מ של במצרים דסוף בראשית מ"ם של מסעיהם דסוף אלה ת ס"י של סיני דסוף ספר ויקרא י"ו דיריחו דסוף ספר במדבר סיני י"ל של ישראל דסוף אלה הדברים הרי חרם:

שפתי חכמים

לשחיטה ואיחר המגיד לסיים דבריו ולומר לה סגיל ולא נשחט וכמעט שאמר לה שלא נשחט ר"ל שעה מועטת קודם לכן נבהלה כל כך מדבריו ופרחה רוחה ונשמתה. מהרש"י: י וא"ת והלא כפ' לך לך כתיב והכנעני והפריזי אז יושב בארץ ושם פרש"י ולא זכה בה אברהם עדיין ש"מ דעדיין לא היה לאברהם חלק בה וי"ל דלעיל לא היה עדיין זרע לאברהם אבל עתה הי"ל זרע ולכך נקט הכא שאמר לי הקב"ה לזרעך אתן וגו' ועתה יש לי זרע ולכך לכל הפחות תנו לי אחוזת קבר אף שעדיין אין זרעי ראוי לרשת את הארץ כיון שעדיין

פירוש לתורת אלהים

אִיךְ בִּין מִיט אַייךְ אַגֵר אוּנ אַתּוֹשָׁב [פ' רש"י]. חֻזַּת קֶבֶר עִמָּכֶם גִיט מִיר אַשְׁטִיקֶעל עֶרְד אוֹיף מִיט אַייךְ וְאֶקְבְּרָה מֵתִי מִלְּפָנָי אוּנ אִיךְ וֶועל ן מַיין מֵת פוּן פַאר מִיר: (ה) וַיַּעֲנוּ בְנֵי חֵת אֶת אוּנ דִיא בְּנֵי חֵת הָאבֶּען גֶענְטְפֶערְט צוּא לֵאמֹר לוֹ צוּא זָאגֶען צוּא אִים: (ו) שְׁמָעֵנוּ ער אוּנְז צוּא אוּנְזֶער הַאר נְשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה וּא בִּיסְט צְווִישֶׁען אוּנְז אַגֶעטְלִיכֶער הַאר קְבָרֵינוּ קְבֹר אֶת מֵתֶךָ אִין אוּנְזֶער בֶּעסְטֶען קֶבֶר

ליקוטים על התורה

(ו) שְׁמָעֵנוּ אֲדֹנִי נְשִׂיא אֱלֹהִים וגו'. צוּא וָואס הָאבִּין זֵייא דֶערְמַאנְט דֶעם וָוארְט „אֱלֹהִים" זֵיי הָאבֶּען גְקֶענְט זָאגִין נָשִׂיא אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ, נָאר עֶס זֶענֶען דָא צְווייעֶרְלֵיי מֶענְטְשִׁין וָוס מֶען גִיט זֵיי כָּבוֹד, אֵיינֶער אִיז אַחָכָם, אָדֶער אַצַדִּיק, אָדֶער אַגָאוֹן, פַר זַיינֶע מַעֲלוֹת גִיט מֶען אִים כָּבוֹד, עֶס זָאל קוּמֶען אִין שְׁטָאט אַפְרֶעמְדֶר מֶענְטְשׁ אוּנ זָאל וֶועלִין ווִיסֶען ווִי גְרוֹס אִיז דִי חָכְמָה אָדֶער דִי צִדְקוֹת אָדֶער דִיא גְאוֹנוּת פוּן דֶעם גָאוֹן, פוּן דֶעם כָּבוֹד וָוס מֶען גִיט אִים פַארְשְׁטֵייט מֶען ווִי גְרוֹיס זַיינֶע מַעֲלוֹת זֶענֶען, וָוס מֶער חָכָם אוּנ מֶער צַדִּיק אוּנ מֶער גָאוֹן, מֶער כָּבוֹד גִיט מֶען אִים, אַמָאהְל אִיז דָא אִין אַשְׁטָאט אַמֶענְטְשׁ וָוס עֶר אִיז בַּקֶענְט מִיט גְרוֹסֶע עֲשִׁירוּת, אוּנ עֶר אִיז אַשְׁלֶעכְטֶער מֶענְטְשׁ, אוּנ אַלֶע מֶענְטְשִׁין פוּן אָבֶּן פַאר אִים מוֹרָא, חֲנֻפָּה מֶען אִים אוּנ מֶען גִיט אִים כָּבוֹד, אַז מֶען וִויל ווִיסֶען ווִי ווייט שְׁלֶעכְט דֶער מֶענְטְשׁ

משלי חכמים

עֵת לָמוּת, דִי צֵייט אִיז גְקוּמֶען עֶר זָאל שְׁטַארְבֶּן, וֹבַת פוּן פַאר קִיהְלֶען הָט גֶעבְּרֵיינְגְט דָם שְׁטַארְבִּין, צֵייט פוּן שְׁטַארְבִּין הָט גֶעבְּרֵיינְגְט דִי סִבָּה, עֶס אִיז זֶעצְט בַּיי הקב"ה וֶועלְכֶע סִבָּה זָאל צוּ אִים קוּמֶען עֶר שְׁטַארְבְּט אוּנ פוּן דִיא סִבָּה זָאל עֶר שְׁטַארְבִּין, דֶער פָּסוּק מִיר זָאלֶן נִיט מֵיינֶען אַז פוּן דֶעם שְׁרֶעק עֲקֵדָה אִיז שָׂרָה גִישְׁטָארְבִּין אוּנ וֶוען נִיט דִיא עֲקֵדָה שָׂרָה לֵיינְגֶער גְלֶעבְּט, הָט דִי עֲקֵדָה גֶהַרְגֶעת שָׂרָה'ן, ן דָם זַיין הקב"ה זָאל הֵייסִין טָאן אַזוֹ אַמִצְוָה, וָואס דֶער זְכוּת פוּן דִי מִצְוָה בֶּעשְׁטֵייט פַאר יוּדִין בִּיז מָשִׁיחַ וֶועט קוּמֶען, זָאל דִי מִצְוָה הַרְגֶענֶן אַמֶענְטְשׁ? אוּנ וֶועלְכִין מֶענְטְשׁ דִי צַדֶּקֶת שָׂרָה? דְרִיבֶּער זָאגְט דֶער פָּסוּק וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה וגו' שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה, דָם זֶענֶען דִי יָאהְרִין וָואס שָׂרָה הָט גֶדַארְפְט לֶעבִּין, אוּנ דִי סִבָּה צוּ אִיר שְׁטַארְבִּין הָט גֶעדַארְפְט זַיין זִיא זָאל שְׁטַארְבִּין פוּן אַפְּלוּצְלוּנְגֶע שְׁרֶעק, פִיל מֶענְטְשִׁין זֶענֶען דָא וָוס וֶוערֶען דֶר שְׁרָאקֶן אוּנ שְׁטַארְבֶּן נִיט, וַוייל זֵייעֶר צֵייט אִיז נָאךְ נִיט צוּם שְׁטַארְבִּין, אָבֶּער דִי צֵייט פוּן שָׂרָה אִיז גֶוֶוען צוּם שְׁטַארְבֶּן אוּנ דוּרְךְ דִי סִבָּה זָאל זִיא שְׁטַארְבִּין:

מֵתֶךָ אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת־קִבְרוֹ לֹא־
יִכְלֶה מִמְּךָ מִקְּבֹר מֵתֶךָ׃ ז וַיָּקָם
אַבְרָהָם וַיִּשְׁתַּחוּ לְעַם־הָאָרֶץ לִבְנֵי־
חֵת׃ ח וַיְדַבֵּר אִתָּם לֵאמֹר אִם־יֵשׁ
אֶת־נַפְשְׁכֶם לִקְבֹּר אֶת־מֵתִי מִלְּפָנַי
שְׁמָעוּנִי וּפִגְעוּ־לִי בְּעֶפְרוֹן בֶּן־צֹחַר׃
ט וְיִתֶּן־לִי אֶת־מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה
אֲשֶׁר־לוֹ אֲשֶׁר בִּקְצֵה שָׂדֵהוּ בְּכֶסֶף

אֱנַשׁ מִנָּנָא יָת
לָא יִמְנַע מִנָּךְ מִ
מִיתָךְ: ז וְקָם
וּסְגִיד לְעַמָּא
לִבְנֵי חִתָּאָה: ח
עִמְּהוֹן לְמֵימַר אִ
רַעֲוָא בְנַפְשְׁכוֹן
יָת מִיתִי מִן קֳדָמַי
מִנִּי וּבְעוֹ לִי מִן
בַּר צוֹחַר: ט וְיִתֵּ
מְעָרַת כָּפֶלְתָּא דִּ
בִּסְטַר חַקְלֵהּ

הו"א מערת עיזובין ע:

רשב"ם

לקמות: במבחר קברינו. במקום שקוברין שרי הארץ והרי לך קבר מזומן: (ט) מערת המכפלה. כל הבקעה קרויה מכפלה כמו ככר הירדן וכן מוכיח

בעל הטורים

(ו) מתך. ד' במסורה הכא ג' וחד יחיו מתיך וג' די דבחד מת איירי וההוא דהתם מלא דאיירי ברבים ו למה שאמרו שמתי ארץ ישראל חיים תחלה דהכא כתיב מתך והתם כתיב יחיו מתיך פי' מתיך דהכא יחיו מתיך דהתם: ל סכא ואידך בשבע עברתו יכלה על כן לא יכלה ממך מקבור מתך כי צריך כל האדם לירא מן המות ואם לא יתן מקום ק לא יהיה מקום קבורה:

בית יהודא

אאייביגער בית הקברות: (ו) ולא יכלה. מיינט מען (לא ימנע) ער וועט ניט פארמיידין (כמו) ווי עס שטייט (לא תכלא רחמיך) זאלסט ניט פארמיידן דיינע רחמנות (וכמו) אונ ווי עס שטייט (ויכלא הגשם) דר רעגן איז פארמיטען גיווארן, די חתים האבן גזאגט צוא אברהם צו וואס דארפסטו קופין אפלאץ צוא אבית הקברות, מיר וועלען דיין ווייב שרה ניט בגראבן צווישן די גרים נאר קלויב דיר אויס די פאמיליע פון אונז, אונ קלויב דיר אויס דעם בעסטין קבר, אונ בגראב דארטען שרה'ן, איין מענטש פון אונז דאס ניט שטערן, אפילו דיר וועט געפעלין אזו אקבר וואס איינער הט אים אנגעגרייט פאר זיך, אז דו וועסט ווילסט דעם קבר וועט מען דיר אים געבין נדם מיינט מען במבחר קברינו קבור את מתך, אין דעם בעסטין פ קברים באגראב דיין טוטין, איש ממנו את קברו לא יכלה ממך. איין מענטש פון אונז וועט ניט פארמיידין פו אייגענם קבר, ווייל די חתים האבן צו אברהמען זייער שיין גערעט, דריבער האט ער זיך צו זיי פארבייגט ו (ח) נפשכם. מיינט מען (רצונכם) אייער ווילען: [ופגעו לי]. (לשון בקשה) ופגעו איז דרבייטש בעטין (כמו) ווי אין פסוק (אל תפגעי בי) זאלסט מיך ניט בעטען: (ט) והמכפלה]. די טאפעלע, זאגט רש"י (בית ועליה על גביו) עס צוויי שטובין איינע אויף די אנדערע (דבר אחר) נאך אפשט איז דריבער רופט מען דיא טאפעלע (שכפולה בזוגור

רש"י

ב הקברות: (ו) לא יכלה. לא ימנע ל כמו (לא תכלא רחמיך. וכמו (לעיל ח) ויכלא הגשם: (ה) רלונכם: ופגעו לי. לשון בקשה כמו (רות א) כי: (ט) המכפלה. בית ועליה על גביו. ד"

שפתי חכמים

מועטים הם: כ דק"ל דאין לשון אחוזה נופל אלא בדבר שיש בו ממש לא על קבר שהוא בור חלול לכן פירש"י אחוזת קרקע לקבר ואחוזה קאי אקרקע. והרא"ם פי' דאחוזה שייך על קרקע שהוא תחת רשות האדם לא כן קבר שהוקלה למת לכן פי' שיתנו לו קר לעשות קברות: ל [ממ"ס] אע"פ שזה בסוף בס"א וזה שוין בפירושו אבל אין פירושו ל' כליון כמו עשו כלה.

ליקוטים על התורה

איז, קען מען וויסען פון דעם כבוד וס מען גיט אים, ווס מער כבוד מען גיט אים, איז אצייכען אז מען הט מער מורא פר אים, ווייל זיין שלעכטקייט איז גרוס אונ קען פיל שאדן טאהן, דריבער ווען די בני חת האבין גיוואלט געבן כבוד צו אברהם, האבן זיי גזאגט צו אים זאלסט ניט מיינען אז מיר גיבען דיר כבוד ווייל מיר האבען מורא פר דיר טאמער וועסטו אונז טאן שלעכטס, ניין, מיר גיבען דיר כבוד וועגן דיין פרומקייט, ווייל דו ביזט אנשיא אלהים, דו ביזט ביי הקב"ה אויך אנשיא, דריבער מעגסטו אויסקלויבין אמקום קבורה פאר שרה וועלכין קבר דו ווילסט:

פירוש לתורת אלהים

בגראב דיין מת איש ממנו את קברו לא יכלה מ מתך איין מענטש פון אונז וועט ניט פא פון דיר אפילו זיין קבר וואס ער האט אן גגרייט וועט ער ניט פאר מיידן פון בגראבן דיין מת: (ז) ויקם אברהם אונ אבו אויף גשטאנען וישתחו לעם הארץ אונ ער הט זי צו דעם פאלק פון דעם לאנד לבני חת צו חת: (ח) וידבר אתם אונ ער הט מיט זיי גר צו זאגין אם יש את נפשכם אוב עס איז איי

לקבור את מתי מלפני צו בגראבן מיין מת פון פר מיר שמעוני הערט איר מיך צוא ופגעו לי בעפרון בן בעט פון מיינט וועגען עפרון דעם זוהן פון צוחר: (ט) ויתן לי את מערת המכפלה אונ ער זאל מ די מערת המכפלה אשר לו וואס איז צו אים אשר בקצה שדהו וואס דאס איז אין עק פון זיין פעלד

מָלֵא יִתְּנֶנָּה לִּי בְּתוֹכְכֶם לַאֲחֻזַּת־
קָבֶר׃ י וְעֶפְרוֹן יֹשֵׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי־חֵת
וַיַּעַן עֶפְרוֹן הַחִתִּי אֶת־אַבְרָהָם
בְּאָזְנֵי בְנֵי־חֵת לְכֹל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ
לֵאמֹר׃ יא לֹא־אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי הַשָּׂדֶה
נָתַתִּי לָךְ וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לְךָ
נְתַתִּיהָ לְעֵינֵי בְנֵי־עַמִּי נְתַתִּיהָ לָּךְ
קְבֹר מֵתֶךָ׃ יב וַיִּשְׁתַּחוּ אַבְרָהָם לִפְנֵי
עַם־הָאָרֶץ׃ יג וַיְדַבֵּר אֶל־עֶפְרוֹן

אונקלוס

...ם יִתְּנִנַּהּ לִי בֵּינֵיכוֹן
...חֲסָנַת קְבוּרָא׃
...פְרוֹן יָתֵב בְּגוֹ בְּנֵי
...ת וַאֲתֵיב עֶפְרוֹן
...ה יָת אַבְרָהָם קֳדָם
...חִתָּאָה לְכָל עָלֵי תְרַע
...ה לְמֵימָר׃ יא לָא
...י קַבֵּיל מִנִּי חַקְלָא
...ת לָךְ וּמְעַרְתָּא דִי
...לָךְ יְהַבִיתַהּ לְעֵינֵי
...עַמִּי יְהַבִיתַהּ לָךְ
...מִיתָךְ׃ יב וּסְגִיד
...הָם קֳדָם עַמָּא
...עָא׃ יג וּמַלֵּיל עִם

רשב"ם

...דה עפרון אשר במכפלה: בכסף מלא.
...: בתוככם. לעיניכם ותהיו עדים:
...בר, שתתרצו כלכם לקבור בה מתי: (יא) השדה נתתי לך. נותן אני אותה לך רוייץ בלעז: והמערה אשר בו. אינך שואל כי אם המערה אשר
בתוך השדה ובמכירה אני נותן לך במתנה כל השדה והמערה: (יב) וישתחו אברהם. לעפרון לפני עם הארץ:

רש"י

...נות (עירובין נג): בכסף מלא. שלם כל שויה
... אמר לארונה (דה"א כא) בכסף מלא: (י) ועפרון
... כתיב חסר אותו היום מנוהו שוטר עליהם ב מפני
...תו של אברהם שהי' צריך לו עלה לגדולה: לכל באי
... עירו. שכולן בטלו ממלאכתן ם ובאו לגמול חסד
... (יא) לא אדני. לא תקנה אותה בדמים: נתתי

בית יהודא

גיוועזן געטאפּאָלט מיט פּארין, אַלֶע מֵתִים וָוָס זֶענֶן גיוועזן אין איר בגראָבען זֶענֶן גיוועזן מאַן אונ ווייב: וּבְכֶסֶף מָלֵא. פאר פולען געלט (אֲשַׁלֵּם כָּל שָׁוְיָהּ) איך וועל בצאהלין דם גאַנצע ווערט ווי פיל דער קעלער איז ווערט (וְכֵן דָּוִד אָמַר לַאֲרַוְנָה) אונ אזו האָט דוד הַמֶּלֶךְ געזאָגט צוא אֲרַוְנָה איך וועל ביא דיר קופין דעם פלאץ (בְּכֶסֶף מָלֵא) פר פוהלען געלט, וויא פיל ער איז ווערט: (י) וְעֶפְרוֹן יֹשֵׁב. זאָגט רש"י (כְּתִיב ...ר וואָרט ישב שטייט אָן אוא"ו (אוֹתוֹ הַיּוֹם מִנּוּהוּ שׁוֹטֵר עֲלֵיהֶם) דעם טאָג האָבען דיא חִתִּים געמאַכט דעם עֶפְרוֹן פאר ... ואַלְצְטִין) אוף זייא (מִפְּנֵי חֲשִׁיבוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם) וועגען די גרוסקייט פון אַבְרָהָם (שֶׁהָיָה צָרִיךְ לוֹ) וָוָס ער האָט גדאַרפט ...ים ריידין (עָלָה לִגְדוּלָּה) איז ער גרוס גיוואָרען: לְכֹל בָּאֵי שַׁעַר עִירוֹ. זאָגט רש"י (שֶׁכּוּלָּן בָּטְלוּ מִמְּלַאכְתָּן) אַלֶע ...יין פון שטאָט האָבען זיך גשטערט פון זייער אַרבעט (וּבָאוּ לִגְמוֹל חֶסֶד עִם שָׂרָה) אונ זענען געקומען צוא די לְוָיָה ...ה: (יא) לֹא אֲדֹנִי. ניט וויא דו זאָגסט מיין הער (לֹא תִקְנֶה אוֹתָהּ בְּדָמִים) דוא וועסט ניט קויפען דעם קעלער

שפתי חכמים

...ה"א לכסוף כמו הכא לא יכלה דכאן אין לו שום משמעות ...ו לי כליון וק"ל: מ [ממ"ס] ב' פירושים אלו הם כ' מ"ד ...ן פרק כיצד מעברין וכוונתם שלא נטעה לפרש מערה עלמה ...נערה לפנים ממערה או מערה ע"ג מערה דא"כ מערה הכפולה ...דאו פי' מערה שהיא כפולה מאחר שלא היא תי"ו המורה ...מיכות והדביקות וה' הנקבה של תיבת כפולה היה מוסב על ...אבל השתא דכתיב מערת בתי"ו הסמיכות והדביקות גם ...: הוא שם דבר של כפלות פי' מערה של כפלות אחר שהיה ...ד ע"ש כפלות הבנין בית ועליה ע"ג ולמר ע"ש כפלות הזוגות ...לא הכריע ביניהם איזה מהם קרוב לפשוטו של מקרא ולכן ...ם שניהם כי שניהם הא' טובים וי"ל דרש"י ס"ל דעל כ"א ...שה לת"ל לקרות המערה שם מכפלה ע"ש זה שאינו עיקר הסבה הי"ל לקרותה טפי בשם סבה העקרית לומר מערה בית ועליה או מערה בנין כפול ולמר מערה זוגות או מערה זוגות כפולים לכן פי' שניהם ור"ל שנקראת כן ע"ש שים בה איזה ענינים של כפלות בנין וזוגות ולא ע"ש הענין עלמו או כדי לקצר ולכלול במלת מכפלה ב' ענינים דהי מינייהו מפקת ועד"ז ה"נ גבי קרית ארבע וק"ל: נ דאם היה כתיב בוי"ו יושב היה בינוני והיה משמעותו שישב כבר וגם יושב עכשיו בתוך בני חת בשוה אבל אם כתיב חסר ישב הוא עבר משמע שכבר ישב בתוך בני חת עמהם בשוה ולא היום לפי שאותו היום וכו': ס (נח"י) ונראה שדקדק זה משינוי לשון דכאן כתיב באי שער עירו ובפרשת וישלח במעשה דשכם כתיב יולאי שער עירו אלא דהכא והתם רבותא קמ"ל דהכא קמ"ל שאפילו מי שהי"ל מלאכה ביטל מלאכתו ובא לגמול חסד והתם קמ"ל שאפילו מי שהיה לו נתון

פירוש לתורת אלהים

...מלא פר וויפל געלד זיא איז ווערט יִתְּנֶנָּה לִי זאל ...א צו מיר געבען בְּתוֹכְכֶם צווישן אייך לַאֲחֻזַּת קָבֶר פר ...ארב אוף אקבר: (י) וְעֶפְרוֹן יֹשֵׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי חֵת אונ ...ן איז גיזעסען צווישן דיא בְּנֵי חֵת [עיין רש"י]. ...עפרון הַחִתִּי אֶת אַבְרָהָם אונ עֶפְרוֹן הַחִתִּי האט ...רט צו אַבְרָהָם בְּאָזְנֵי בְנֵי חֵת אין די אויערן פון ...י חת זיי האבען גיהערט לְכֹל בָּאֵי שַׁעַר עִירוֹ צוא ...וואס קומען אין טויער פון זיין שטאט [עיין רש"י]. ...צו זאגן: (יא) לֹא אֲדֹנִי ניט אזו מיין האר דו זאלסט זיא ניט קופין פר געלד שְׁמָעֵנִי הער מיך צוא הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לָךְ דאס פעלד איז גלייך וויא איך וואלט דיר שון לאנג גגעבען אמתנה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר בּוֹ לְךָ נְתַתִּיהָ אונ דיא הייל וואס איז אין פעלד טו איך דיר געבען לְעֵינֵי בְנֵי עַמִּי נְתַתִּיהָ לָּךְ פאר די אויגין פון מיין פאלק טו איך זיא דיר געבען קְבֹר מֵתֶךָ בגראב ...ין מת: (יב) וַיִּשְׁתַּחוּ אַבְרָהָם לִפְנֵי עַם הָאָרֶץ אונ אַבְרָהָם האט זיך גביקט פר דעם פאלק פון דעם לאנד: (יג) וַיְדַבֵּר אֶל עֶפְרוֹן אונ ער האט גרעט צו עֶפְרוֹן בְּאָזְנֵי

בְּאָזְנֵי עַם־הָאָרֶץ לֵאמֹר אַךְ אִם־
אַתָּה לוּ שְׁמָעֵנִי נָתַתִּי כֶּסֶף הַשָּׂדֶה
קַח מִמֶּנִּי וְאֶקְבְּרָה אֶת־מֵתִי שָׁמָּה׃
יד וַיַּעַן עֶפְרוֹן אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר
לוֹ׃ טו אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי אֶרֶץ אַרְבַּע
מֵאֹת שֶׁקֶל־כֶּסֶף בֵּינִי וּבֵינְךָ מַה־
הִוא וְאֶת־מֵתְךָ קְבֹר׃ טז וַיִּשְׁמַע
אַבְרָהָם אֶל־עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקֹל אַבְרָהָם

אונקלוס

עֶפְרוֹן קֳדָם ע
דְאַרְעָא לְמֵימָר בְּרַם
אַתְּ עָבֵד לִי טִיבוּ
מִנִּי אֶתֵּן כַּסְפָּא
חַקְלָא סַב מִנִּי וְאֶ
יָת מִיתִי תַּמָּן׃ יד וַאֲ
עֶפְרוֹן יָת אַבְרָהָם לְמֵ
לֵהּ׃ טו רִבּוֹנִי קַבֵּל
אַרְעָא שַׁוְיָא אַרְבַּע מ
סִלְעִין דִּכְסַף בֵּינָא וּב
מַה הִיא וְיָת מִיתָךְ ק
טז וְקַבֵּל אַבְרָהָם
עֶפְרוֹן וּתְקַל אַבְ

תו"א נתתי כסף קידושין ב יד: ארץ ארבע מאות פז: וישמע אברהם מאות שם:

רשב"ם

(טו) ארץ ארבע מאות. ארץ שאינו שוה אלא ארבע מאות שקל כסף ביני ובינך מה הוא היי לך לקחתם ממני בחנם ואת מתך קבר בחנם אם תרצה: (טז) וישמע אברהם. די לחכימא ברמיזא: עובר לסוחר. כסף צרוף לכל מיני סחורה וכן ביהודית מצינו כסף עובר. טוב בכל מקום. וכן

בית יהודא

פַּר גֶעלְט: וְנָתַתִּי לָךְ]. אִיךְ הָאבּ דִיר שׁוֹין גֶעגֶעבְּן (הֲרֵי הִיא כְּמוֹ שֶׁנְּתַתִּיהָ לָךְ) עֶס אִיז בַּיי מִיר גְלַייךְ וִויא אִיךְ וָואלְט דִיר שׁוֹין גֶעגֶעבְּן: (יג) נַאךְ אִם אַתָּה לוּ שְׁמָעֵנִי]. הַלְוַאי וָואלְסְטוּ מִיךְ גֶעהֶערְט וּגֶעפָאלְגְט] (אַתָּה אוֹמֵר לִי לִשְׁמוֹעַ לָךְ) דוּ זָאגְסְט צוּ מִיר אִיךְ זָאל דִיךְ הֶערֶען נְפָאלְגְן] (וְלִיקַּח בְּחִנָּם) אוּנ זָאל נֶעמֶען דִי מְעָרָה נָקעלֶער] אוּמְזִיסְט (אֲנִי אִי אֶפְשִׁי בְּכַךְ) אִיךְ וִויל דָם נִיט (אַךְ אִם אַתָּה לוּ שְׁמָעֵנִי, הַלְוַאי וְתִשְׁמָעֵנִי) הַלְוַאי וָואלְסְטוּ מִיךְ הֶערֶען וּפָאלְגֶען]: וְנָתַתִּי]. אִיךְ הָאבּ גֶעגֶעבְּן וְדָם גֶעלְט], מֶען מֵיינְט (מוּכָן הוּא אֶצְלִי) דָם גֶעלְט אִיז בַּיי מִיר גְרֵייט וְאִיךְ הָאבּ בַּייא מִיר דָאס גֶעלְט](וְהַלְוַאי נָתַן כְּבָר) הַלְוַאי וָואלְט אִיךְ דִיר דָאס גֶעלְט שׁוֹין לַאנְג גֶעגֶעבְּן*): (טו) וּבֵינִי וּבֵינְךָ]. (בֵּין שְׁנֵי אוֹהֲבִים כָּמוֹנוּ) בַּיי אַזֶעלְכֵי גוּטֶע פְרַיינְד וִויא מִיר זֶענֶען (מַה הִיא חֲשׁוּבָה לִכְלוּם) אִיז עֶפֶּעס גֶערֶעכוּנְט פִיר הוּנְדֶערְט טָאלֶער [עֶס אִיז בַּיי נִיט אַגְרוֹיסֶע זַאךְ אִיךְ זָאל דִיר שֵׁיינְקֶען דִי מְעָרָה וָואס זִיא אִיז וֶוערְט פִיר הוּנְדֶערְט טָאלֶער] (אֶלָּא) נָאר אַז דוּ דַוְקָא קוֹיפֶען דִי מְעָרָה (הַנַּח אֶת הַמֶּכֶר) לֵייג דָם גֶעלְט (וְאֶת מֵתְךָ קְבוֹר) אוּנ בַּגְרָאבּ דַיין מֵת: (טז) וַיִּשְׁקֹל אַבְרָהָם לְ

רש"י

לך. הרי הוא כמו שנתתיה לך: (יג) אך אם את שמעני. אתה אומר לי לשמוע לך וליקח בחנם אפשי בכך ע אך אם אתה לו שמעני הלואי ותש נתתי. דוני"ם בלעז (געבען) מוכן הוא אצלי והלואי נ לך ככר: (טו) ביני ובינך. בין שני אוהבים מה היא חשובה לכלום אלא הנח את המכר צ ואת קבור (ב"ר): (טז) וישקל אברהם לעפרן. (בכו

שפתי חכמים

לאלת אפ"ה לא יצא עד שמל א"ע תחלה כדי לדבק בזרע יעקב: ע הוצרך לזה בעבור מלת אך שלעולם הוא בא למעט מהדברים האמורים למעלה אף כאן למעט בא אני אי אפשי וכו': פ דהכא קאי על הכסף שצריך נתינה מיד ליד לאפוקי קרקע שהיא ברשותו פי' הרי היא כמו שנתתי לך כי אינו מחוסר גוביינא [מהרש"ל] (ממ"ב) הא דשינה לפרש מלת נתתי כסף וגו' שהוא עבר והל"ל לי עתיד אתן כסף וגו' פירש דר"ל הלואי שנתתי ככר ולעיל השדה נתתי וגו' שהוא ג"כ ל' עבר והול"ל ל' עתיד ופירש"י הרי היא כמו שנתתיה וכו' משום דכאן אמר אח"כ קח ממני וגו' ואם פירושו הרי הוא כמו שנתתי ככר לא יפול עליו שוב לומר קח ממני ש כאלו ככר נתן לעפרון א"כ ע"כ הוא כאלו ככר קבל עפ נתינה שייך אלא ליד המקבל לכן פי' הלואי שנתתי וכו' ול שאמר אח"כ ולכן עתה קח ממני וגו' ולעיל לא מצי לפר דכאן כתיב לו שמעני נתתי וגו' דלו פי' שלואי ואפשר לומר שמעני הלואי ותשמעני ועל נתתי הלואי נתתי וכו' משא"כ לע אילו לא כתיב הכא קח ממני וגו' היינו לריכים לדחוק דלא על נתתי רק על מלת שמעני לחוד והיינו מפרשים שפי הרי שנתתי וכו' כדלעיל ודו"ק: צ ר"ל למה אמר ביני ובינך מ"ש פ

פירוש לתורת אלהים

עַם הָאָרֶץ אִין דִיא אוֹעֶרֶן פוּן דֶעם פָאלְק זַיי הָאבִּין אַלֵי גֶהֶערְט לֵאמֹר צוּא זָאגֶען אַךְ נֵייעֶערְט אִם אַתָּה אוּב דוּא לוּ שְׁמָעֵנִי הַלְוַאי זָאלְסְטוּ מִיךְ צוּ הֶערֶען דוּ זָאגְסְט אִיךְ זָאל דִיךְ צוּ הֶערֶן צוּ נֶעמֶן אוּמְזִיסְט דָם וִויל אִיךְ נִיט דָאס גֶעלְד אִיז בַּייא מִיר גְרֵייט נָתַתִּי כֶּסֶף הַשָּׂדֶה הַלְוַאי וָואלְט אִיךְ דִיר שׁוֹין לַאנְג גֶעגֶעבְּן גֶעלְד פַאר דֶעם פֶעלְד קַח מִמֶּנִּי נֶעם הָאטְשֶׁי הַיינְט בַּיי מִיר וְאֶקְבְּרָה אֶת מֵתִי שָׁמָּה אוּנ אִיךְ וֶועל דָארְטְן בַּאגְרָאבְּן מַיין מֵת: (יד) וַיַּעַן עֶפְרוֹן אֶת אוּנ עֶפְרוֹן הָט גֶעעֶנְפֶערְט צוּ אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ צוּ אִים: (טו) אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי מַיין הַאר הֶער מִיךְ אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף אַזוֹ אַשְׁטִיקֶל עֶרְד וָוס אִיז פִיר הוּנְדֶרְט שְׁקָלִים בֵּינִי וּבֵינְךָ צְווִישֶׁן מִיר אוּנ דִיר אַזֶעלְכֶע צְווֵיי לִיבּ הָאבֶּער וִוי מִיר זֶענֶען וָוס אִיז גָאר חָשׁוּב לֵייג אַנִידֶער דָם גֶעלְד וְאֶ קְבוֹר אוּנ בַּגְרָאבּ דַיין מֵת: (טז) וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָ

משלי נחמיה

(טז) וַיִּשְׁקֹל אַבְרָהָם לְעֶפְרוֹן וגו' עוֹבֵר לַסּוֹחֵר, וָוס מֵיינְט מֶען עוֹבֵר לַסּוֹחֵר? מֶען קָאן זָאגֶען וַוייל עֶפְר

פריער

*) הערה אברהם האט חרטה געהאט פאר וואס ער האט פון לאנג נים געקויפט די מערה ווען שרה האט נאך געלעבט:

לְעֶפְרֹן אֶת־הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאָזְנֵי
בְנֵי־חֵת אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף
עֹבֵר לַסֹּחֵר׃ שני יז וַיָּקָם ׀ שְׂדֵה עֶפְרוֹן
אֲשֶׁר בַּמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר לִפְנֵי מַמְרֵא
הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ וְכָל־
הָעֵץ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה אֲשֶׁר בְּכָל־גְּבֻלוֹ

אונקלוס

רוֹן יָת כַּסְפָּא דְּמַלֵּיל
ם בְּנֵי חִתָּאָה אַרְבַּע
ה סִלְעִין דִּכְסַף
קַבֵּל סְחוֹרָא (נ״י
תְקַבֵּל סְחוֹרְתָא) בְּכָל
תָא׃ יז וְקָם חֲקַל
וֹן דִּי בִּכְפֶלְתָּא דִּי
ם מַמְרֵא חַקְלָא
רְתָא דִּי בֵהּ וְכָל
ידִי בְחַקְלָא דִּי בְּכָל
מֵהּ סְחוֹר סְחוֹר׃

תו״א ארבע מאות בכורות נ׃ ויקם שדה כהלה סט׃

בעל הטורים

פרן. חסר בגי׳ עין רע׃ עפרן כולה ת׳ כנגד ארבע מאות שקלים שלקח במערה׃ (יז) ויקם שדה עפרון. ר״ת בהפך עשו רמז לעשו

רש״י

״ו לפי ק שאמר הרבה ואפי׳ מעט לא עשה (ב״מ פז)
ממנו שקלים גדולים שהן קנטרין שנאמר עובר לסוחר
בלים בשקל בכל מקום ויש מקום ששקליהן גדולים שהן
לנטיאר״ש (לענטער) בלעז׃ (יז) ויקם שדה
. תקומה היתה לו שיצאה מיד הדיוט ליד מלך.
של מקרא ויקם השדה והמערה אשר בו וכל העץ

בית יהודא

אַבְרָהָם הָט גֶעווֹאגֶען (גֶעצֵיילְט) דָם גֶעלְט צוּ עֶפְרוֹן, זָאגְט
רש״י (חָסֵר וָא״ו) אִין וָוארְט עֶפְרֹן פֶעלְט דֶער וָוא״ו (לְפִי
שֶׁאָמַר הַרְבֵּה) וַוייל פְרִיעֶר הָט עֶפְרוֹן גֶעזָאגְט פִיל נָער הָאט
גֶעזָאגְט עֶר וֶועט גֶעבֶּן דִיא מְעָרָה אוּמְזִיסְט צוּ אַבְרָהָמֶען
(וַאֲפִילוּ מְעַט לֹא עָשָׂה) אִיצְט הָט עֶר אֲפִילוּ אַבִּיסוּל אוֹיךְ נִיט
גֶעטָאהְן (שֶׁנָּטַל מִמֶּנוּ שְׁקָלִים גְּדוֹלִים שֶׁהֵן קַנְטְרִין) עֶפְרוֹן הָאט
גֶענוּמֶען פוּן אַבְרָהָמֶען גְרוֹיסֶע טָאלֶערְם מֶען רוּפְט זֵיי קַנְטְרִין
) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (עוֹבֵר לַסּוֹחֵר) אַזֶעלְכֶע טָאלֶערְם וָואס גֵייעֶן אִין הַאנְדִיל (שֶׁמִּתְקַבְּלִים בְּשֶׁקֶל בְּכָל
יִיא וֶוערֶען גֶענוּמֶען פַאר טָאלֶערְם אִין אַלֶע אָרְטֶער (וְיֵשׁ מָקוֹם שֶׁשִּׁקְלֵיהֶן גְּדוֹלִים שֶׁהֵן קַנְטְרִין) אוּנ עֶס אִיז דָא
וָוס זֵייעֶרֶע טָאלֶערְם זֶענֶען גְרוֹיסֶע מֶען רוּפְט זֵייא קַנְטְרִין, אַזֶעלְכֶע טָאלֶערְם הָאט אַבְרָהָם גֶעמוּזְט גֶעבֶּען
וֹן׃ (יז) וַיָּקָם שְׂדֵה עֶפְרוֹן). דִיא פֶעלְד פוּן עֶפְרוֹן אִיז אוֹיפְגֶעשְׁטַאנֶען, זָאגְט רש״י (תְּקוּמָה הָיְתָה לוֹ) דִיא פֶעלְד
הָאט אַאוֹיפְשְׁטַאנְד (אַהֶעכֶערְקֵייט) (שֶׁיָּצְאָה מִיַּד הֶדְיוֹט לְיַד מֶלֶךְ) זִיא אִיז אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן אַפְּרָאסְטֶען מֶענְטְשׁ,
מֶלֶךְ (וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא) אוּנ דֶער פְּרָאסְטֶער פְּשַׁט פוּן פָּסוּק מֵיינְט מֶען (וַיָּקָם הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר בּוֹ וְכָל הָעֵץ

שפתי חכמים

ומתרץ בין שני אוהבים ואו ק״ל למה אמר ואת מתך
של ואת למ״ל ומתרץ דכך אמר לו הנח את המכר ואת מתך
״כ ואת קחי אהנח את המכר׃ ק ואע״ג דיעקב ואהרן ג״כ
״ו מ״מ הואיל ועפרון מלא הוא בכל הפרשה אלא זה חסר
בלבד אתי למדרש אבל יעקב ואהרן בכ״מ חסרים הם ובמקום שהם
מלאים למדרש אתא׃ ר לא מל׳ קנין כמו וקם הבית אשר בעיר
אשר לו חומה לצמיתות לקונה אותו שפי׳ רש״י ילא מכחו של
מוכר ועומד בכחו של קונה דהתם הקונה כתיב אחר הקימה והכא לא

פירוש לתורת אלהים

ם הָט גְהֶערְט צוּ עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקֹול אַבְרָהָם לְעֶפְרוֹן אוּנ
ם הָט גְווֹאוֶגֶן צוּ עֶפְרוֹן אֶת הַכֶּסֶף דָם גֶעלְד וָוס
גְרֶעט פַר דִי בְּנֵי חֵת אַרְבַּע מֵאוֹת פִיר הוּנְדֶערְט
י שְׁקָלִים עוֹבֵר לַסּוֹחֵר וָוס פָארְט אִיבֶּר צוּא יֶעדֶן
ר הָאט אִים גְגֶעבִּין גְרוֹסִי שְׁקָלִים [עיין רש״י]׃
(יז) וַיָּקָם שְׂדֵה עֶפְרוֹן אוּנ עֶס הָאט גִיהַאט אֵיין
בַּאשְׁטַאנְד דָאס פֶעלְד פוּן עֶפְרוֹן [עיין רש״י].
אֲשֶׁר וָואס אִיז פַאר מַמְרֵא הַשָּׂדֶה דָאס פֶעלְד אוּנ
דִיא הֵייל וָואס אִיז אִין אִים וְכָל אוּנ אַלִי בֵּיימֶר
וָואס אִיז אִין זַיין גְמַארְק סָבִיב אַרוּם אַלֶע הָאט דָם

משלי נחמיה

יזָאגְט צוּ אַבְרָהָם עֶר וֶועט אִים גֶעבִּין דִיא מְעָרַת
אוּמְזִיסְט, אָן גֶעלְט, נָאכְדֶעם וִוי עֶר הָט גִיהֶערְט
ם וִויל נִיט אָן גֶעלְט עֶר וִויל נָאר בַּצָאהְלֶן נאוּנ אִין
עֶפְרוֹן פְרִיעֶר אוֹיךְ גִיוָואלְט גֶעלְט נָאר וַוייל עֶר
הן דֶעם גְרוֹיסֶן כָּבוֹד וָואס דִיא בְּנֵי חֵת גִיבֶען צוּא
אוּנ יֶעדֶער רַייכֶער מֶענְטְשׁ וויל אִים אַוֶועק גֶעבִּין
זַיין אֵייגֶענֶם קֶבֶר, דְרִיבֶּער הָט עֶפְרוֹן זִיךְ גְשֶׁעמְט
צוּ אַבְרָהָם אַז עֶר וִויל גֶעלְט פַר דִי מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה
ט גִיזָאגְט וִויא פִיל גֶעלְט עֶר וִויל, עֶר הָאט נָאר
י פִיל גֶעלְט דִי מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אִיז בַּיי אִים וֶוערְט,
דִי תוֹרָה הָט אוּנְז גְוָואלְט וַוייזֶן דִי פַאלְשְׁקֵייט פוּן
עֶר הָאט גֶערֶעט מִיט דֶעם מוֹל אַנְדֶערְשׁ וִויא אִין
דער צֵיילְט אוּנְז דִי תוֹרָה וָוס עֶפְרוֹן הָט גֶעטָאהְן,
ט מוֹרָא גֶעהַאט טָאמֶער וֶועט אַבְרָהָם אִים גֶעבִּין
אלְרם, אוּנ עֶר וֶועט זִיךְ שֶׁעמֶן צוּ דִינְגֶן מִיט אִים.
הָט עֶר גְטָאהְן אַחָכְמָה עֶר אִיז גְגַאנְגֶען צוּ אַסּוֹחֵר אוּנ הָט
בַּיי אִים גֶענוּמֶען סְחוֹרָה פַר פִיר הוּנְדֶערְט טָאלֶער אוּנ עֶר
הָאט גֶעהֵייסִין דֶעם סוֹחֵר עֶר זָאל גֵיין צוּ אַבְרָהָמֶען וֶועט
אַבְרָהָם אִים בַּצָאהְלִין פִיר הוּנְדֶערְט טָאלֶער, אוּנ דֶר סוֹחֵר
וֶועט זָאגִין אִים קוּמְט פִיר הוּנְדֶערְט גְרוֹיסֶע טָאלֶערְם, וֶועט
אַבְרָהָם אִים מוּזִין גֶעבִּין פִיר הוּנְדֶערְט גְרוֹסֶע טָאלֶערְם, דָם
מֵיינְט דֶר פָּסוּק עוֹבֵר לַסּוֹחֵר, דִי פִיר הוּנְדֶרְט טָאלֶער זֶענֶען
נִיט גֶעגַאנְגֶען פוּן אַבְרָהָם צוּא עֶפְרוֹן נָאר פוּן אַבְרָהָם צוּא
אַסּוֹחֵר, דֶר מִנְהָג אִיז אוֹיף אַחֲתוּנָה גִיט מֶען דְרָשָׁה גְשַׁאנְק,
פִיל מֶענְטְשִׁין גִיבֶען גֶעלְד, אוּנ פִיל מֶענְטְשִׁין גִיבֶען כֵּלִים
וַוייל זֵיי ווילֶען זֵייעֶר נָאמֶן זָאל בְּלֵייבִּין אַאָנְדֵיינְקוּנְג בַּייא
דֶעם מַאן אוּנ וַוייב, וֶוען דֶער מַאן אוּנ וַוייב וֶועלִין גִיצֶען
מִיט דִי כֵּלִים וֶועלִין זֵייא גֶעדֵיינְקֶען צוּ גוּטֶען דֶעם מֶענְטְשׁ
וָוס הָט זֵיי דִי כֵּלִי גֶעשֵׁיינְקְט צוּ זֵייעֶר חֲתוּנָה, דִי מֶענְטְשֶׁן
וָוס הָאבֶּן דִי כֵּלִים גְשֵׁיינְקְט, הָאבֶּן אוֹךְ בַּיי זִיךְ פַרְשְׁרִיבֶּען

סָבִיב׃ יח לְאַבְרָהָם לְמִקְנָה לְעֵינֵי
בְנֵי־חֵת בְּכֹל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ׃
יט וְאַחֲרֵי־כֵן קָבַר אַבְרָהָם אֶת־שָׂרָה
אִשְׁתּוֹ אֶל־מְעָרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה
עַל־פְּנֵי מַמְרֵא הִוא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ
כְּנָעַן׃ כ וַיָּקָם הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־
בּוֹ לְאַבְרָהָם לַאֲחֻזַּת־קָבֶר מֵאֵת

יח לְאַבְרָהָם לִזְבִי
לְעֵינֵי בְּנֵי חִתָּאָה
עָלֵי תְּרַע קַרְתֵּ
יט וּבָתַר כֵּן קְבַר אַבְ
יָת שָׂרָה אִתְּתֵהּ בִּמְ
חֲקַל כָּפֶלְתָּא עַל
מַמְרֵא הִיא חֶ
בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן׃ כ
חַקְלָא וּמְעַרְתָּא דִּי
לְאַבְרָהָם לְאַחֲ
קְבוּרָא מִן בְּנֵי חִתָּ

רשב"ם

סוד שובר. טוב בכל מקום: (יח) לאברהם למקנה. קם לאחר נתינת הכסף כדכתיב ונתן הכסף וקם לו אבל לאחוזת קבר מאת בני חת לא ק

בית יהודא

לְאַבְרָהָם לְמִקְנָה וגו') דֶר וָוארְט וַיָּקָם גְהֶער צוּם אַנְדֶערֶען
פָּסוּק, אוּנ אַזוֹ דַארְף מֶען זָאגִין דֶעם פָּסוּק דִיא פֶעלְד אוּנ
אִיז גֶעבְּלִיבֶּען שְׁטֵיין בַּיי אַבְרָהָם, עֶס אִיז צוּ אַבְרָהָם פַארְ

רש"י

ש לאברהם למקנה וגו': (יח) בכל באי שער
דֶר קֶעלֶער וָוס אִין פֶעלְד אוּנ אַלֶע בּוֹימֶער וָוס אִי
פַארְקוֹיפְט גֶעוָוארֶען: (יח) וּבְכֹל בָּאֵי שַׁעַר עִ רוֹ. נָאגְ

שפתי חכמים

כתוב כן כי לאברהם למקנה אינו דביק עם פסוק הקודם מפני פיסוק הטעמים: ש [ממ"ש] לכאורה קשה ממ"נ אי פשוטו א"ש ולק"מ אין דרך רש"י להביא דרש בחנם ואי פשוטו לא א"ש א"כ למה הביא לפשוטו וכה"ג צריך לדקדק בכל מקום שמביא רש"י שניהם. וי"ל דלפשוטו לכד קשה ויקם שדה עפרון וגו' עד השדה אשר בו וגו' מיותר הל"ל ויקם השדה והמערה וגו' לאברהם למקנה וגו' למ"ל שדה עפרון אטו עד השתא לא ידענו שהיתה שדה עפרון לכך צריך לומר תקומה היתה לשדה של עפרון דייקא שמתחלה היתה ביד הדיוט דהיינו עפרון ולמדרש תקומה לכד וכו' קשה כיון דכבר אמר ויקם שדה עפרון למה הזכיר פעם ב' השדה והמערה וגו' הל"ל ויקם שדה עפרון וגו' והמערה וכל העץ וגו' גם לפי' תקומה וכו' אין לו

חיבור עם סיפיה דקרא לאברהם למקנה ולכן צ"ל גם פשו להורות שקם השדה והמערה וכל העץ לאברהם למקנה ב' פירושים אלו לכך אמר שדה עפרון ואח"כ פעם ב' השדה דויקם קאי אתרוייהו על שדה עפרון ר"ל תקומה כו' וע והמערה וגו' ר"ל שקם לאברהם למקנה ולפשוטו פי' ויקם ר מכחו של מוכר ועומד בכחו של קונה כדפירש"י גבי וקם ה ול"ק מה שהקשה הרא"ם ומנחת יהודה אחריו ואין צריך לחוקים שלהם אלא הכא והתם פי' אחד להם דלפשוטו בכח ויקם שעומד בכחו של קונה והוא כדפירש"י התם וקם הבית ו שעומד בכחו של קונה כי רש"י מפרש וקם הבית ר"ל עמי הבית ומ"ש בכחו של קונה מדכתיב אחריו לקונה וש"נ

ליקוטי יקרים

(יט) וְאַחֲרֵי כֵן קָבַר אַבְרָהָם אֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ. דֶער ילקוט ראובני שְׁרַייבְּט דֶר מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אִיז גֶעבִּין טִיר פוּן גַן עֵדֶן אוּנ וָוען חַוָּה אִיז גִישְׁטָארְבֶּן אוּנ אָדָם הָט גְזוּכְט אַאָרְט אִיר צוּ בֶּעגְרָאבֶּען הָט עֶר גֶעפִינֶען דֶעם קֶעלֶער, וָוי עֶר אִיז אַרָאפְּגֶעקוּמֶען אִין קֶעלֶער הָט עֶר גֶעשְׁמֶעקְט אַרֵיחַ פוּן גַן עֵדֶן, הָט עֶר גִיוָואלְט גְרָאבִּין וַוייטֶער בִּיז אוּנְטֶער דֶעם גַן עֵדֶן, אִיז אַרָאפְּגֶעקוּמֶען אַקוֹל פוּן הִימֶעל גְנוּג פַר דִיר בִּיז דֶעם אָרְט, אוּנ וָוען אָדָם אִיז גִישְׁטָארְבֶּן, זַיין זוּהְן שֵׁת הָט אִים דָארְטִין בַּגְרָאבִּין, אוּנ מַלְאָכִים הָאבֶּען גֶעהִיט דֶעם אָרְט עֶס זָאל אִין אִים קֵיינֶער אַרַיינְקוּמֶען בִּיז אַבְרָהָם הָט דֶעם קֶעלֶר גְקוֹיפְט, אוּנ וָוי אַבְרָהָם הָט אַרָאפְּגִיטְרָאגִין שָׂרָה אִין דֶעם קֶעלֶער זֶענֶען אָדָם מִיט חַוָּה אוֹיפְגֶעשְׁטַאנֶען פוּן זֵייעֶרֶע אָרְטֶער. אוּנ הָאבִּין גִיוָואלְט אַרוֹיסְגֵיין פוּן דִיא מְעָרָה, זֵיי הָאבֶּן גְזָאגְט צוּ אַבְרָהָם עֶס אִיז גֶענוּג פַאר אוּנְז אוּנְזֶר חֶרְפָּה וָואס מִיר שֶׁעמֶען אוּנְז פַר הקב"ה צ
אִין דֶעם קֶעלֶר וֶועגִין אוּנְזֶרֶע זִינְד וָוס מִיר הָאבֶּן גִזִינְדִיגְט מִיט דֶעם עֵץ הַדַעַת וָואס מִיר הָאבֶּן גִיגֶעסִין בְּרֵיינְג
אַהֶער דַיין וַוייבּ שָׂרָה מִיר זָאלֶן אוּנְז פַאר אִיר אוֹיךְ שֶׁעמֶען וָוס זִיא אִיז אַהֶער גִקוּמֶן אָן אַזִינְד, אוּנ זִיא אִיז נ
וֶועגֶען אוּנְזֶרֶע זִינְד, הָט אַבְרָהָם גִיזָאגְט צוּ אָדָם מִיט חַוָּה גֵייט צוּרִיק לֵייגְט אַייךְ אוֹיף אֵייעֶרֶע אָרְטֶער אִיךְ נ

פירוש לתורת אלהים

גִיהַאט אֵיין בַּשְׁטַאנְד: (יח) לְאַבְרָהָם צוּא ז
פַאר אֵיין קוֹפוּנְג פַאר דִיא אוֹגִין פוּן דִיא
בְּכָל אִין אַלֶע וָוס קוּמֶן אִין טוֹעֶר פוּן זַיין
וֶוען זֵיי זֶענֶען אַלִי גְשְׁטַאנֶן הָט עֶר אִים מַקְנֶ
דָאס פֶעלְד: (יט) וְאַחֲרֵי כֵן אוּנ דֶער נָאךְ הָט
בַּגְרָאבֶּן זַיין וַוייבּ שָׂרָה אֶל צוּ דֶער מְעָרַת הַ
וָואס אִיז אִין פֶעלְד עַל פַר מַמְרֵא הִיא דָם אִי
אִין לַאנְד כְּנַעַן: (כ) וַיָּקָם אוּנ עֶס הָאט
אַבְּשְׁטַאנְד דָם פֶעלְד אוּנ דִי הֵייל וָוס אִיז
לְאַבְרָהָם לַאֲחֻזַּת קָבֶר צוּא אַבְרָהָם פַאר אַבֵּית

משלי נחמיה

דִי כֵּלִים הָאבֶּן מִיר גְשֵׁיינְקְט צוּ דִי חֲתוּנָה פוּן דֶעם מֶענְטְשׁ, אַמָאהְל הָט גִיטְרָאפֶען דֶער מַאן הָט דִיא כֵּלִים פַארְקוֹפְט, הָאבֶּן דִי מֶענְטְשִׁין אָפְּגֶעמֶעקְט זַיין נָאמֶן פוּן זֵייעֶר בּוּךְ, אוּנ הָאבֶּן פַארְשְׁרִיבֶּען דֶעם נָאמֶען פוּן דֶעם מֶענְטְשׁ וָואס הָאט דִי כֵּלִים גְקוֹיפְט, פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן עֶפֶּעס אַצֵייכִין פוּן חָתָנִם נָאמֶן הָאבֶּן זֵיי גְלָאזֶן פַרְשְׁרִיבֶּן בַּיי זִיךְ אִין בּוּךְ צוּגֶעדֵיינְקֶן דָם אוּמְרֶעכְט וָואס עֶר הָט גִיטְאהְן צוּ פַאר קוֹפֶן דִי טַייעֶרֶע

מַתָּנוֹת. דָם זֶעלְבִּיגֶע אִיז גִיוֶועזְן בַּיי דִי מְעָרַת הַ
הקב"ה הָאט גֶעשֵׁיינְקְט דִי מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה צוּ עֶ
וֶוען עֶפְרוֹן וָואלְט קֵיין גֶעלְט גִנוּמֶן בַּיי אַבְרָהָם, א
אוּנ שָׂרָה, יִצְחָק אוּנ רִבְקָה, יַעֲקֹב אוּנ לֵאָה, וָואלְ
גִיוָוארְן אִין דִי מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה פוּן עֶפְרוֹן וֶוען הקב
גֶעדֵיינְקְט דִי אָבוֹת וָואלְט עֶר גֶעדֵיינְקְט דֶעם אָרְ
לִיגֶען, וָואלְט דֶערְמַאנְט גִיוָוארְן דֶער נָאמֶן פוּן עֶ
אבע

בְּנֵי־חֵת׃ ס כד א וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיהוָה בֵּרַךְ אֶת־אַבְרָהָם בַּכֹּל׃ ב וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־עַבְדּוֹ זְקַן בֵּיתוֹ הַמֹּשֵׁל בְּכָל־אֲשֶׁר־לוֹ שִׂים־נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי׃ ג וְאַשְׁבִּיעֲךָ

אונקלוס

אַבְרָהָם סִיב עָל בְּיוֹמִין
בְּרִיךְ יָת אַבְרָהָם
לָא׃ ב וַאֲמַר אַבְרָהָם
בְדֵהּ סָבָא דְבֵיתֵהּ
לִיט בְּכָל דִּי לֵהּ שַׁוִּי
ן יְדָךְ תְּחוֹת יַרְכִּי׃
אַקֵּים עֲלָךְ בְּמֵימְרָא

א ואברהם זקן יומא כח קידושין פב
מליעא פז סנהדרין קז : ברך את
ה קידושין פב בתרא טז יז יט : ויאמר
ס יומא כח : ואשביעך שבועות לח :

בעל הטורים

ם לערער על המערה : (א) ואברהם זקן. וסמיך ליה וה׳ ברך קין ולא יכול עוד ללאת ולבא ליטא וליתן או הולרך לברכה וה׳ : בא בימים. שבאה במנין ימים שנים ברכו בבן שנולד ילחק : המושל. ב׳ במס׳ הכא ואידך אם רוח המושל יעלה עליך שא"ל ם אפילו אם רוח המושל או שום אונס יעלה עליך מקומך אל אלא לך לארצי : נא ידך. בגי׳ מילה שהשביעו במילה :

רשב"ם

לאברהם עד שקבר שרה אשתו אז ויקם לאחוזת קבר מאת בני חת : (א) בא בימים. והרי הגיע עת להשיא את בנו בחייו : וה׳ ברך את אברהם. להודיע האמור לפנינו שלא שלח עבדו לקחת אשה ממשפחתו מחמת חוסר נשים בארץ כנען שלא היו רוצים להזדווג לו שהרי נתברך בכל וכל העולם מתאוים להזדווג לו אבל הוא לא רצה כי אם ממשפחתו. וזהו שאמר העבד וה׳ ברך את אדני מאד ויגדל ולכך הוצרך לפ׳ תחלה ברך את אברהם בכל. כמו וחם אבי כנען : (ב) שים נא ידך תחת ירכי. וכן ביוסף כשנשבע ליעקב כריתות ברית ושבועה

רש"י

ב כולם ובמעמד כולם ת הקנהו לו : (א) ברך אברהם בכל. בכל עולה בגימ׳ בן ומאחר שהיה לו יה א לריך להשיאו אשה : (ב) זקן ביתו. לפי שהוא ן נקוד זקן : תחת ירכי. (שבועות לח) לפי שהנשבע שיטול בידו חפץ של מלוה כגון ספר תורה או תפילין לה היתה מלוה ראשונה לו ובאה לו ע"י לער והיתה

בית יהודא

(בְּקֶרֶב כּוּלָּם) צְווִישֶׁען אַלֶּע מֶענְטְשֶׁן וָואס זֶענֶן גֶעקוּמֶן אִין שְׁטָאט (וּבְמַעֲמַד כּוּלָּם) וֶוען אַלֶּע זֶענֶן גֶעשְׁטַאנֶן (הִקְנָהוּ לוֹ) הָאט עֶפְרוֹן אַלֶּץ פַארְקוֹיפְט צוּ אַבְרָהָמֶען : (א) וּבֵרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל) . זָאגְט רַשִׁ"י (בַּכֹּל עוֹלֶה בְּגִמַטְרִיָּא בֵּן) דֶער וָוארְט. בַּכֹּל בַּטְרֶעפְט צְוֶוויי אוּנ פוּפְצִיג ווִיא דֶר וָוארְט בֵּן בַּטְרֶעפְט אוֹיךְ צְוֶוויי אוּנ פוּפְצִיג , הקב"ה הָט גֶעבֶּענְטְשְׁט [אַבְרָ]הָמֶען בַּכֹּל , מִיט אַזוּהְן (וּמֵאַחַר שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן) אוּנ וַוייל עֶר הָאט גֶעהַאט אַזוּהְן (הָיָה צָרִיךְ לְהַשִּׂיאוֹ אִשָּׁה) הָאט עֶר אִים [גֶעד]אַרְפְט גֶעבֶּן אַנְווייבּ : (ב) וְזַקַן בֵּיתוֹ. זָאגְט רש"י (לְפִי שֶׁהוּא דָבוּק נָקוּד זְקַן) וַוייל דֶר וָוארְט זְקַן אִיז בַּאהֶעפְט צוּם [...]ט בֵּיתוֹ , זְקַן בֵּיתוֹ , דֶער אֶלְצְטֶער פוּן זַיין שְׁטוּבּ , דְרִיבֶּער אִיז דֶר וָוארְט זְקַן גֶעפִּינְטוּלְט מִיט אַשְׁוָא : וְתַחַת [...] . זָאגְט רש"י (לְפִי שֶׁהַנִּשְׁבָּע צָרִיךְ שֶׁיִּטּוֹל בְּיָדוֹ חֵפֶץ שֶׁל מִצְוָה) וַוייל דֶער וָואס שְׁוֶוערְט דַארְף נֶעמֶען אִין הַאנְט [...] וָואס אִיז אַמִצְוָה (כְּגוֹן סֵפֶר תּוֹרָה אוֹ מְזוּזָה אוֹ תְּפִלִּין) אַסֵפֶר תּוֹרָה אָדֶער אַמְזוּזָה אָדֶער תְּפִלִּין (וְהַמִּילָה הָיְתָה [...] רִאשׁוֹנָה לוֹ) דִיא מִצְוַת מִילָה אִיז בַּיי אִים גְוֶוען דִיא עֶרְשְׁטֶע מִצְוָה (וּבָאָה לוֹ עַל יְדֵי צַעַר) אוּנ דִיא מִצְוָה אִיז צוּ

דעת זקנים מבעלי התוספות

ברך את אברהם בכל. בזכות הפרשת מעשר כד"א ויתן לו מעשר מכל :

שפתי חכמים

לי עמידה שעמד השדה לאברהם. והרא"ם ומ"י הבינו דוקא הבית לשון קנין לפירש"י דהתם. ואינו כן ותימה מנין להם זה : ת מפני שבי"ת בכל מקום מורה על תוך ומפני שאין תוך וקרוב שייך במקום [א]מר במעמד כולם וכאן לא רצה לפרש רש"י כמו שפי׳ לעיל שכולן בטלין ממלאכתן וכו׳ דא"כ הו"ל לכל כמ"ש לעיל ולמה כתב [מש]מע שבא בתוכן א"ו אתי למדרש במעמד כולן : א (ג"א) דאל"כ מה עניינו לכאן והא דלא כ"כ בפי׳ הוא להודיענו שהבן נחשב כל

פירוש לתורת אלהים

פוּן דִיא בְּנֵי חֵת : (א) וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים אַבְרָהָם אִיז אַלְט גִיוֶוען עֶר אִיז גְקוּמֶען אִין [...]יָארֶען וַיי בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל אוּנ גָאט הָאט [גֶעבֶּענְט]שְׁט אַבְרָהָם מִיט אַלֶערְלַיי בְּרָכוֹת [עיין רש"י] : [וַיֹּ]אמֶר אַבְרָהָם אֶל עַבְדּוֹ אוּנ אַבְרָהָם הָאט גִיזָאגְט [...] זַיין קְנֶעכְט זְקַן בֵּיתוֹ דֶער עֶלְצְטֶער פוּן זַיין הַמּוֹשֵׁל בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ דֶער וָואס הָאט גִיוֶועלְטִיגְט [...]ער אַלְדִינְג וָואס צוּא אִים אִיז שִׂים נָא יָדְךָ תַּחַת [...]טוּה נוּן דַיין הַאנְד אוּנְטֶער מַיין דִיךְ [עיין רש"י] : [וְאַ]שְׁבִּיעֲךָ בַּיְיָ אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ אוּנ אִיךְ וֶועל

ליקוטי יקרים

פוּן אַייעֶרְטְוֶועגִין בַּיי הקב"ה עֶר זָאל אַייךְ שֵׁיינְקֶען אַייעֶר זִינְד אִין גַאנְצֶן אִיר זָאלְט אַייךְ נִיט מֶעהְר שֶׁעמֶען , אָדָם אִיז בַּאלְד צוּרִיק גֶעגַאנְגֶען אוֹיף זַיין אָרְט , חַנָּה הָט נִיט גִיוָואלְט צוּרִיק גֵיין בִּיז אַבְרָהָם הָט אִיר גֶענוּמֶען בַּיי דִי הַאנְד אוּנ הָט אִיר גֶעפִירְט צוּא אִיר אָרְט , נָאכְדֶעם הָט עֶר גֶעלַייגְט שָׂרָה אוֹיף אִיר אָרְט גֶעבִּין חַוָּה :

(א) וְאַבְרָהָם זָקֵן וגו׳. דֶער מדרש תנחומא שְׁרַייבְּט לְמָשָׁל אַמֶלֶךְ הָט גְהַאט אַשַׂר וָוס עֶר הָט אִים שְׁטַארְק לִיבּ גֶעהַאט , אַמָאהְל הָט דֶר מֶלֶךְ גִיזָאגְט צוּם שַׂר וָוס זָאל אִיךְ דִיר גֶעבֶּן , זִילְבֶּער אוּנ גָאלְד הָאסְטוּ גֶענוּג , קְנֶעכְט אוּנ דִינְסְטֶען הָאסְטוּ , פֶּעלְדֶר אוּנ ווַיינְגֶערְטְנֶער הָאסְטוּ , נָאר אִיךְ וֶועל דִיר גֶעבִּין אַזוֹ אַקְרוֹין ווִי מַיין קְרוֹין אִיז , אַזוֹי הָט גִיזָאגְט הקב"ה צוּ אַבְרָהָמֶען , זִילְבֶּר אוּנ גָאלְד קְנֶעכְט [אוּנ דִי]נְסְטֶען פֶּעלְדֶר אוּנ ווַיינְגֶערְטְנֶער הָאסְטוּ אִיךְ וֶועל דִיר גֶעבֶּען אַזוֹי אַקְרוֹין ווִי אִיךְ הָאבּ , דָנִיֵּאל הָאט גֶעזָאגְט אוֹיף [הקב"]ה דִי הָאר פוּן זַיין קָאפּ זֶענֶן ווַייס , הָאט הקב"ה גְמַאכְט אַבְרָהָם זָאל אוֹיךְ אַלְט וֶוערֶען אוּנ דִיא הָאר פוּן זַיין קָאפּ זָאל ווַייס וֶוערִין :

משלי נחמיה

[...]אַז עֶפְרוֹן הָט דִי מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה פַארְקוֹיפְט , אִיז שׁוֹן [...]קְט גִיוָוארֶען דֶער נָאמֶען פוּן עֶפְרוֹן אוּנ עֶס אִיז פַאר[...]גְן גִיוָוארֶען דֶער נָאמֶען פוּן אַבְרָהָם , נָאר עֶפֶּעס פוּן [...]ס נָאמֶן אִיז גֶעבְּלִיבֶּען אִין דִי תּוֹרָה צוּ גֶעדֵיינְקֶען דָאס [...]נְקְט נוּם עֶפְרוֹן הָט גִיטָאהְן , עֶר הָט פַאר קוֹיפְט אַזוֹי אַטַייעֶרֶע מַתָּנָה , דְרִיבֶּער הָאט הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַרוֹיס גֶענוּמֶען פוּן עֶפְרוֹן דֶעם וא"ו אוּנ מֶען הָאט גֶעשְׁרִיבֶּען עֶפְרֹן אָן וא"ו , וַוייל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָאט נִים גֶעוָואלְט אַאוֹת פוּן זַיין נָאמֶען זָאל זַיין אִין דֶעם נָאמֶען פוּן עֶפְרֹן :

בִּיהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ
אֲשֶׁר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת
הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּקִרְבּוֹ:
ד כִּי אֶל־אַרְצִי וְאֶל־מוֹלַדְתִּי תֵּלֵךְ
וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי לְיִצְחָק: ה וַיֹּאמֶר
אֵלָיו הָעֶבֶד אוּלַי לֹא־תֹאבֶה
הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרַי אֶל־הָאָרֶץ
הַזֹּאת הֶהָשֵׁב אָשִׁיב אֶת־בִּנְךָ אֶל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יָצָאתָ מִשָּׁם: ו וַיֹּאמֶר
אֵלָיו אַבְרָהָם הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תָּשִׁיב
אֶת־בְּנִי שָׁמָּה: ז יְהוָה ׀ אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם
אֲשֶׁר לְקָחַנִי מִבֵּית אָבִי וּמֵאֶרֶץ
מוֹלַדְתִּי וַאֲשֶׁר דִּבֶּר־לִי וַאֲשֶׁר
נִשְׁבַּע־לִי לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־

אונקלוס

דַיְיָ אֱלָהָא דִשְׁמַיָּ
וֶאֱלָהָא דְאַרְעָא דְּלָ
תִסַּב אִתְּתָא לִבְרִי מִבְּנָ
כְּנַעֲנָאֵי דִּי אֲנָא יָתֵ
בֵּינֵיהוֹן: ד אֱלָהֵין לְאַרְ
וּלְיַלָּדוּתִי תֵּיזִיל וְתִסַּ
אִתְּתָא לִבְרִי לְיִצְחָק
ה וַאֲמַר לֵהּ עַבְדָּא מָאִ
לָא תֵיבֵי אִתְּתָא לְמֵי
בַּתְרַי לְאַרְעָא הָדָ
הַאֲתָבָא אֲתֵיב יָת בְּרָ
לְאַרְעָא דִּי נְפַקְתָּ
מִתַּמָּן: ו וַאֲמַר לֵ
אַבְרָהָם אִסְתַּמַּר לָ
דִּילְמָא תְתֵיב יָת בְּ
לְתַמָּן: ז יְיָ אֱלָהָא דִשְׁמַ
דִּי דַבְּרַנִי מִבֵּית אַ
וּמֵאֲרַע יַלְדוּתִי וְדִי מַ
לִי וְדִי קַיֵּים לִי לְמֵי
לִבְנָךְ אֶתֵּן יָת אַרְ

רשב"ם

של בן ועבד לאדוניו כך היתה שדומה
השעבוד וכ"כ בן יכבד אב ועבד אדוניו.
תקיעת כף אל כף או כריתות ברית
לשנים ולעבור בין בתריו מצויה בשא
אדם: (ד) כי אל ארצי. ולא לאותם
קרובי אלא למולדתי שבארצי תלך: (ה)
אשיב את בנך. אל ארץ אבותיך
שורעו של אברהם לא היה שם קורא אותו השבה הואיל והי' אברהם שם: (ז) ה' אלהי השמים. שהביאני כאן ויתן לזרעי זאת הארץ ידעתי שאנו

בית יהודא

אים גֶעקוּמֶן מִיט יִסוּרִים (וְהָיְתָה חֲבִיבָה עָלָיו) אוּנ זיא אִיז
בַּיי אִים גְוֶועזֶן גֶעלִיבְּט (וְנָטְלָהּ) הָאט עֶר גֶענוּמֶן דיא מִילָה
צוּ דִי שְׁבוּעָה: (ז) ה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לְקָחַנִי מִבֵּית אָבִיו.
ה' וָוס עֶר אִיז דֶער גָאט פוּן דִי הִימְלֶען וָוס עֶר הָאט מִיךְ
גֶענוּמֶען פוּן מַיין פָאטֶערְס שְׁטוּבּ, זָאגְט רשׁ"י וְלֹא אָמַר
וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ) פַר וָואס הָאט עֶר נִיט גְזָאגְט אוֹף הקב"ה עֶר אִיז דֶער גָאט פוּן דִי עֶרְד אוֹיךְ (וּלְמַעְלָה הוּא אוֹמֵר וְאַשְׁבִּיעֲךָ

רש"י

חביבה עליו ונטלה. (ור"ל מה שלא אמר תחת ירכך
להשביע העבד במילתו לפי שאל אברהם היתה ראמו
קודם מילת העבד וק"ל): (ז) ה' אלהי השמים א
לקחני מבית אבי. ולא אמר ואלהי הארץ ולמעלה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ז) אלהי השמים וגו'. ולא אלהי הארץ כי באותה שעה לא נודע אלהותו לבריות. ומטעם זה ליכא מלכות בברכה רא

פירוש לתורת אלהים

דיךְ בַּשְׁוֶוערִין בַּיי גָאט פוּן הִימֶל אוּנ עֶרְד אֲשֶׁר
וָואס לא תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי דוּא זָאלְסְט נִיט נֶעמֶען
אַוַוייבּ צוּא מַיין זוּן מִבְּנוֹת פוּן דִיא טֶעכְטֶער פוּן
כְּנַעֲנִי וָואס אִיךְ זִיץ צְווִישֶׁען אִים: (ד) כִּי אֶל אַרְצִי
נַייעֶרְט צוּא מַיין לַאנְד אוּנ צוּא מַיין מִשְׁפָּחָה
זָאלְסְטוּ גֵיין וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי לְיִצְחָק אוּנ דוּ זָאלְסְט
נֶעמֶען אַוַוייבּ צוּא מַיין זוּן יִצְחָק: (ה) וַיֹּאמֶר אֵלָיו
הָעֶבֶד אוּנ דֶר קְנֶעכְט הָט צוּ אִים גְזָאגְט אוּלַי לֹא
תֹאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרַי טָאמֶער וֶועט דִיא אִשָּׁה נִיט
וֶועלֶן גֵיין נָאךְ מִיר צוּ דֶעם לַאנְד הֶהָשֵׁב אוֹיבּ אוּם
קֶערֶן אָשִׁיב זָאל אִיךְ אוּם קֶערֶין דַיין זוּן צוּא דֶעם
לַאנְד וָוס דוּ בִּיסְט אַרוֹיס גְגַאנְגֶען פוּן דָארְט: (ו) וַ
אֵלָיו אַבְרָהָם אוּנ אַבְרָהָם הָט צוּ אִים גְזָאגְט הִשָּׁ
זַיי גְהִיט צוּ דִיר פֶּן תָּשִׁיב טָאמֶער וֶועסְטוּ אוּם קֶ
מַיין זוּן אַהִינְצוּ דוּא זָאלְסְט אִים אַהִין נִיט פִ
(ז) יְיָ דֶר גָאט פוּן דֶעם הִימִיל אֲשֶׁר לְקָחַנִי מִבֵּית
וּמֵאֶרֶץ מוֹלַדְתִּי וָוס הָט מִיךְ גְפִירְט פוּן מַיין פָאטֶ
הוֹיז אוּנ פוּן דֶעם לַאנְד פוּן מַיין מִשְׁפָּחָה [מיין
וַאֲשֶׁר אוּנ וָואס עֶר הָט גְרֶעט פוּן מַיינֶט וֶועגְן
נִשְׁבַּע לִי אוּנ וָוס עֶר הָט גְשְׁווֹארֶן צוּ מִיר בַּיי בֵּ
בֵּין הַבְּתָרִים לֵאמֹר צוּ זָאגִין לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ
צוּא דַיינֶע קִינְדֶר וֶועל אִיךְ גֶעבֶּן דָם לַאנְד הַזּ

הָאָרֶץ הַזֹּאת הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ לְפָנֶיךָ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי מִשָּׁם׃ ח וְאִם־לֹא תֹאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרֶיךָ וְנִקִּיתָ מִשְּׁבֻעָתִי זֹאת רַק אֶת־בְּנִי לֹא תָשֵׁב שָׁמָּה׃ ט וַיָּשֶׂם הָעֶבֶד אֶת־יָדוֹ תַּחַת יֶרֶךְ אַבְרָהָם אֲדֹנָיו וַיִּשָּׁבַע לוֹ עַל־הַדָּבָר הַזֶּה׃

אונקלוס

א הוּא יִשְׁלַח מַלְאֲכֵהּ
מָךְ וְתִסַּב אִתְּתָא
רֵי מִתַּמָּן׃ ח וְאִם לָא
בֵי אִתְּתָא לְמֵיתֵי
תָרָךְ וּתְהֵי זַכָּאָה
וּמְתִי דָא לְחוֹד יָת
לָא תְתֵב לְתַמָּן׃
שַׁוִּי עַבְדָּא יָת יְדֵהּ
ות יַרְכָּא דְאַבְרָהָם
נֵהּ וְקַיֵּים לֵהּ עַל

תולדות אהרן

ואם לא קידושין סא:

בעל הטורים

לח מלאכו. המיוחד לו כדכתיב כי ילך מלאכי לפניך אבל לא אותו
כי מלאך ושלחתי לפניך מלאך. כ"פ כתיב מלאכו ופי' שביקש על

רש"י

השביעך וגו'. אמר לו עכשיו הוא אלהי השמים ואלהי
ץ שהרגלתיו בפי הבריות אבל כשלקחני מבית אבי היה
השמים ולא אלהי הארץ שלא היו באי עולם מכירים
ושמו לא היה רגיל בארץ: מבית אבי. מחרן: ומארץ
דתי. מאור כ כשדים: ואשר דבר לי. לצרכי
אשר דבר עלי. וכן כל לי ולו ולהם הסמוכים אצל דבור
שים בלשון על. ותרגום שלהם (רצונו שדרך התרגום
ומש למ"ד במקום בעבור וק"ל) עלי עלוהי עליהון שאין
אצל דבור ל' לי ולו ולהם אלא אלי אליו אליהם
וס שלהם עמי עמיה עמהון אבל אצל אמירה נופל ל' לי ולו
: ואשר נשבע לי. בין הבתרים: (ח) ונקית
בועתי וגו'. וקח לו אשה מבנות ענר אשכול וממרא
ושין סא) : רק את בני וגו'. רק מיעוט הוא כבי

רשב"ם

שירחק זרעי מכאן שא"כ מה לו להקב"ה להביאני כאן לפיכך יודע אני שישלח מלאכו להצליח דרכך לקיים לי הבטחתו: (ט) על הדבר הזה. על התנאי שפי' לו

בית יהודא

אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ) אוּנ פְרִיעֶר בַּיי דִי שְׁבוּעָה הָאט
ער גְזָאגְט אִיךְ וֶועל דִיךְ בַּשְׁוֶוערֶן בַּיי דֶעם גָאט פוּן הִימֶעל
אוּנ עֶרְד (אָמַר לוֹ) אַבְרָהָם הָט גְזָאגְט צוּ אֱלִיעֶזֶר (עַכְשָׁיו הוּא
אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ) אִיצְט וַויים מֶען אַז הקב"ה אִיז
דֶער גָאט פוּן הִימֶעל אוּנ דֶער גָאט פוּן דִי עֶרְד (שֶׁהִרְגַּלְתִּיו
בְּפִי הַבְּרִיּוֹת) אִיךְ הָאבּ אַיינְגֶעוואהְנְט אִין דִי מוֹיל פוּן דִיא
מֶענְטְשֶׁן זַייא זָאלֶן זָאגֶן הקב"ה אִיז דֶר גָאט פוּן הִימֶעל
אוּנ עֶרְד (אֲבָל כְּשֶׁלְּקָחַנִי מִבֵּית אָבִי) אָבֶּער וֶוען הקב"ה הָאט
מִיךְ גֶענוּמֶן פוּן מַיין פָאטֶערְס שְׁטוּבּ (הָיָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְלֹא
אֱלֹהֵי הָאָרֶץ) הָט מֶען גֶעזָאגְט עֶר אִיז דֶר גָאט פוּן הִימֶעל
אוּנ עֶר אִיז נִיט דֶער גָאט פוּן דִי עֶרְד (שֶׁלֹּא הָיוּ בָּאֵי עוֹלָם
מַכִּירִים בּוֹ) דִי מֶענְטְשֶׁן פוּן דֶר וֶועלְט הָאבֶּן אִים נִיט גֶעקֶענְט
(וּשְׁמוֹ לֹא הָיָה רָגִיל בָּאָרֶץ) זַיין נָאמֶן אִיז נִיט גְוֶוען גֶעוואוֹהְנְט
אוֹיף דֶר עֶרְד: וּמִבֵּית אָבִי]. פוּן מַיין פָאטֶערְס שְׁטוּבּ, פוּן חָרָן:
ין מוֹלַדְתִּי. פוּן דֶעם לַאנְד וָואס אִיךְ בִּין דָארְט גְבָּארֶן גְוָוארֶען (מֵאוּר כַּשְׂדִּים) פוּן אָרְט אוּר כַּשְׂדִּים: וַאֲשֶׁר דִּבֶּר לִי.
ט מֶען וָואס עֶר הָאט גְרֶעט פוּן מַיינֶעטְוֶועגֶן (כְּמוֹ) וִויא עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען (אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלַי) דֶר וָוארְט לִי אִיז גְלַייךְ
עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען עָלַי, וֶועגֶן מִיר, אוֹיף מִיר (וְכֵן כָּל לִי וְלוֹ וְלָהֶם הַסְּמוּכִים אֵצֶל דִּבּוּר) אוּנ וִוא עֶס שְׁטֵייט דֶער
ט לִי אָדֶער לוֹ אָדֶער לָהֶם גֶעבֶּען דֶעם וָוארְט דִּבּוּר נַרֵיידֶען (מְפוֹרָשִׁים בִּלְשׁוֹן עַל) וֶוערְט גֶעטַייטְשְׁט וִויא עֶס
ט גֶעשְׁטַאנֶען עַל, לִי נאוֹיף מִיר], לוֹ נאוֹיף אִים], לָהֶם נאוֹיף זֵייא] (וְתַרְגּוּם שֶׁלָּהֶם) דֶער תַּרְגּוּם פוּן לִי לוֹ
אִיז עָלַי, עֲלוֹהִי, עֲלֵיהוֹן (שֶׁאֵין נוֹפֵל אֵצֶל דִּבּוּר לָשׁוֹן לִי וְלוֹ וְלָהֶם) בַּייא דִּבּוּר נַרֵיידֶען] וֶוערְט נִיט
גְט דִי וֶוערְטֶר לִי לוֹ לָהֶם (אֶלָּא) נָאר עֶס וֶוערְט גְזָאגְט אֵלַי, אֵלָיו, אֲלֵיהֶם (וְתַרְגּוּם שֶׁלָּהֶם) דֶר תַּרְגּוּם פוּן דִיא
טֶער עִמִּי נמִיט מִיר] עִמֵּיהּ נמִיט אִים] עִמְּהוֹן נמִיט זֵייא] (אֲבָל אֵצֶל אֲמִירָה) אָבֶּער בַּיי דֶעם וָוארְט וַיֹּאמֶר וָזאגֶן] (נוֹפֵל
לִי וְלוֹ וְלָהֶם) קֶען מֶען זָאגֶן לִי נצוּ מִיר] לוֹ נצוּ אִים] לָהֶם נצוּ זֵיי]: וַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לִי]. וָואס הקב"ה הָאט צוּ מִיר
אַרְען, (בֵּין הַבְּתָרִים) צְווִישֶׁען דִיא שְׁטִיקֶער פְלֵייש פוּן דִיא קָרְבָּנוֹת וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין דִי סֶדְרָה לֶךְ לְךָ טו יח]:
וְנִקִּיתָ מִשְּׁבֻעָתִי וגו'. זָאלְסְטוּ זַיין רֵיין פוּן דִיא שְׁבוּעָה (וְקַח לוֹ אִשָּׁה) מֶעגְסְטוּ נֶעמֶען אַ וַוייבּ פוּן יִצְחָק'ס וֶועגֶען
ת) פוּן דִיא טֶעכְטֶער פוּן עָנֵר אֶשְׁכּוֹל וּמַמְרֵא: רַק אֶת בְּנִי וגו']. זָאגְט רש"י (רַק מִיעוּט הוּא) וִוא עֶס שְׁטֵייט דֶער

דעת זקנים מבעלי התוספות

ממונה עשרה דל"א שייך לומר אלהי אברהם כי בפרק שהתחיל
אלהי אברהם עדיין לא היה על כל העולם: (ח) ונקית
עתי זאת. זאת משמע. מיעוט לומר דמשבועה דכי אל
ואל מולדתי תלך תהי נקי אבל משבועה דלא תקח אשה
לא תנקי ולפי זה צ"ל דענר אשכול וממרא לאו כנעניים
רק את בני לא תשב שמה. ואע"פ שמעולם לא בא לשם
נמי על יצחק לשון שיבה מפני אליעזר שהיה הולך עמו ולו יהיה שיבה גמורה שכבר היה לשם. וכן ברות המואבית

שפתי חכמים

שעד שלא היה לו בן אמר מה תתן לי וגו' אבל עכשיו כל הברכות שלו ברכות שלמות: ב כלומר שלמעלה נאמר ואלהי הארץ: ג (נח"י) הרא"ם והרמב"ן האריכו ודבר פשוט הוא שהרב סובר דארץ מולדתו היינו אור כשדים ומולדתו היינו בני משפחתו עיר חרן ע"ש (וזהו מבית אבי): ד מדכתיב אשר אנכי יושב בקרבו א"כ משמע דמהכנעני היושב

פירוש לתורת אלהים

ט שִׁיקֶען זַיין מַלְאָךְ פַר דִיר וְלָקַחְתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט
ן אַ וַוייבּ צוּ מַיין זוּהְן פוּן דָארְט: (ח) וְאִם לֹא
ה אוּנ אוֹבּ דִיא אִשָּׁה וֶועט נִיט וֶועלֶען גֵיין
דִיר וְנִקִּיתָ וֶועסְט דוּא זַיין רֵיין פוּן מַיין
שְׁבוּעָה רַק נָאר מַיין זוּהְן זָאלְסְטוּ נִיט אוּם
קֶערֶען אַהִינְצוּ: (ט) וַיָּשֶׂם אוּנ דֶער עֶבֶד הָאט
גִיטוּעֶן דִיא הַאנְד אוּנְטֶער דֶער דִיךְ פוּן זַיין הַאר
אַבְרָהָם וַיִּשָּׁבַע לוֹ. אוּנ עֶר הָאט גְשְׁווארֶן צוּ אִים

שלישי י וַיִּקַּח הָעֶבֶד עֲשָׂרָה גְמַלִּים
מִגְּמַלֵּי אֲדֹנָיו וַיֵּלֶךְ וְכָל־טוּב אֲדֹנָיו
בְּיָדוֹ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־אֲרַם נַהֲרַיִם אֶל־
עִיר נָחוֹר׃ יא וַיַּבְרֵךְ הַגְּמַלִּים מִחוּץ
לָעִיר אֶל־בְּאֵר הַמָּיִם לְעֵת עֶרֶב
לְעֵת צֵאת הַשֹּׁאֲבֹת׃ יב וַיֹּאמַר ׀
יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם הַקְרֵה־
נָא לְפָנַי הַיּוֹם וַעֲשֵׂה־חֶסֶד עִם אֲדֹנִי

אונקלוס

פִּתְגָמָא הָדֵין׃ י וּדְבַ[ר]
עַבְדָּא עַשְׂרָא גַמְ[לִין]
מִגַּמְלֵי רִבּוֹנֵהּ וַאֲזַל וְ[כָל]
שְׁפַר רִבּוֹנֵהּ בִּידֵהּ וְ[קָם]
וַאֲזַל לַאֲרָם דִּי עַל פְּ[רָת]
לְקַרְתָּא דְנָחוֹר׃ יא וְאַשְׁ[רִי]
גַמְלַיָּא מִבָּרָא לְקַרְ[תָּא]
לְבֵירָא דְמַיָּא לְעִדָּן רַמְ[שָׁא]
לְעִדָּן דְּנָפְקָן מַלְיָתָא
יב וַאֲמַר יְיָ אֱלָהֵהּ דְּרִבּ[וֹנִי]
אַבְרָהָם זַמֵּין כְּעַן קֳדָ[מַי]
יוֹמָא דֵין וַעֲבֵד טִיבוּ

רבוני

רשב"ם

אברהם: (י) וכל טוב אדוניו. האנשים החשובים של בית אברהם הוא שנא' לפניו והאנשים אשר עמו: (יא) ויברך הגמלים. שני ברכים יש לגמל זה על

בעל הטורים

ב' א' בהליכה ואחד בחזרה: (י) וכל טוב. ב' במס' הכא ואידך וכ[ל] דמשק אליעזר לקח גם מטוב דמשק: (יב) עם אדוני אברהם. ס"ת

רש"י

איכו חוזר אבל יעקב בן בני סופו לחזור: (י) מג[מלי] אדוניו. (ב"ר) נכרין היו משאר גמלים שהיו יוצאין זמ[ומין] ה מפני הגזל שלא ירעו בשדות אחרים: וכל טוב אד[וניו] בידו. (ב"ר) שטר מתנה כתב ליצחק ו על כל [אשר] לו כדי שיקפצו לשלוח לו בתם: ארם נהרים. [בין] שתי נהרות יושבת: (יא) ויברך הגמלים. הרבי[צם]:

בית יהודא

וואָרט רַק מֵיינְט מֶען נִוויינִיגֶער צוּ מַאכֶן (בְּנִי אֵינוֹ חוֹזֵר) מַיין זוּהְן וֶועט נִיט גֵיין צוּרִיק אִין חָרָן (אֲבָל יַעֲקֹב בֶּן בְּנִי סוֹפוֹ לַחֲזוֹר) אָבֶּער יַעֲקֹב נָם עֶר אִיז מַיין זוּהְנְס זוּהְן נָמַיין אֵיינִיקְעל וֶועט קוּמֶען צוּרִיק אִין חָרָן: (י) וּמִגְּמַלֵּי אֲדוֹנָיו. פוּן דִיא קֶעמְלֶען פוּן זַיין הֶערְר, פוּן אַבְרָהָם, זָאגְט רַשִׁ"י (נִכָּרִין הָיוּ מִשְּׁאָר גְּמַלִּים) דִי קֶעמְלֶען פוּן אַבְרָהָם הָט מֶען דֶערְקֶענְט פוּן אַנְדֶערֶע קֶעמְלֶען (שֶׁהָיוּ יוֹצְאִין זְמוּמִין) דִיא קֶעמְלֶען פוּן אַבְרָהָם זֶענֶען זַייעֶרֶע מַיילֶער גְוֶוען גֶעשְׁלָאסֶען (מִפְּנֵי הַגָּזֶל) וֶועגֶען גְזֵלָה (שֶׁלֹּא יִרְעוּ בְּשָׂדוֹת אֲחֵרִים) זַייא זָאלֶען זִיךְ [...] פִיטֶערֶען אִין פְרֶעמְדֶע פֶעלְדֶער: וְכָל טוּב אֲדוֹנָיו בְּיָדוֹ. זָאגְט רַשִׁ"י (שְׁטַר מַתָּנָה כָּתַב לְיִצְחָק עַל כָּל אֲשֶׁר לוֹ) אַבְ[רָהָם] הָאט גֶעשְׁרִיבֶּען אוֹיף אַפַּאפִּיר זַיין גַאנְצֶען פַארְמֶעגִין שֵׁייִנְקְט עֶר צוּ זַיין זוּהְן יִצְחָק וְדֶעם פַּאפִּיר הָט אַבְרָהָם גֶגֶעבְּן צוּ אֶ[לִיעֶזֶר] עֶר זָאל וַוייזֶען דֶעם פָאטֶער פוּן דִיא כַּלָּה, אַז זַיי וֶועלֶען זֶעהֶן וִויא רַייךְ יִצְחָק וֶועט זַיין (כְּדֵי שֶׁיִּקְפְּצוּ לִשְׁלֹחַ לוֹ בִּתָּם) [...] זַיי שִׁיקֶען זַייעֶר טָאכְטֶער פַאר אַוַוייבּ צוּ יִצְחָק: וַאֲרַם נַהֲרַיִם. זָאגְט רַשִׁ"י (בֵּין שְׁתֵּי נְהָרוֹת יוֹשֶׁבֶת) דִיא שְׁטָאט אֲרַם [...] גְוֶוען צְוִוישֶׁען צְוֵויי טַייכֶען: (יא) וַיַּבְרֵךְ הַגְּמַלִּים. עֶר הָאט גֶעמַאכְט קְנִיהֶען דִי קֶעמְלֶען (הִרְבִּיצָם) עֶר הָט זַיי גֶע[...] אוֹיף דֶעם גְרָאז וַוייל דָר קֶעמֶעל אִיז הוֹיךְ, אֵיידֶער עֶר לֵייגְט זִיךְ בֵּייגְט עֶר אַיין דִיא קְנִיָה, נָאכְדֶעם לֵייגְט עֶר [...]

שפתי חכמים

בקרבו לוט שלא ליקח דסיינו מכנות ענר אשכול וממרא דהיו בעלי בריתו וא"כ ממילא נמי הא דכתיב הכא ונקית משבועתי אם לא תאבה ללכת וגו' קאי נמי על ענר אשכול וממרא: ה מדכתיב ויפתח הגמלים משמע דעד עכשיו היו זמומין וק"ל. ואע"ג דאין הקב"ה מביא תקלה ע"י בהמתן של לדיקים כדאי' בחולין ז' י"ל דאעפ"כ זמם אותם שלא יאכלו אפילו מלידי רשות הרבים והוא הפקר כי מסתמא הבעלים מתייאשין מהם אך אליעזר עבד אברהם מרוב חסידותו שהיה בו לא רצה ליהנות משל אחרים אפי' מן המותר. והרא"ם תי' שאין סומכין על הנס א"נ היכא דכרי הזיקא שהלכו בין שדות אחרים שאני: ו די[...] דקאמר וילך וכל טוב אדוניו בידו משמע דרבותא קאמר אע"פ [...] עדיין הוה כל טוב אדוניו בידו ואי הוה הפי' ברשותו מה בא [...] שכל טוב אדוניו עוד בידו כי מאי רבותא איכא ועי"ל למה לא ה[...] הקרא בפרשה שלפני זה שכל טוב אדוניו ברשותו א"ו שטר מת[נה] ליצחק. והרא"ם כ' דאל"כ איך היה בידו דודאי לא נתן כל [...] ברשות אליעזר ואין להקשות והא כתיב ויתן אברהם את כל [...] ליצחק דמשמע דעד השתא לא נתן לו שטר מתנה ליצחק דבכר [...]

פירוש לתורת אלהים

אוֹיף דֶער זַאךְ: (י) וַיִּקַּח אוּנ דֶער קְנֶעכְט הָט גֶנוּמֶען צֶעהְן קֶעמְלֶען מִגְּמַלֵּי פוּן דִי קֶעמְלֶען אֲדֹנָיו זַיין הַאר [ע' רש"י]. וַיֵּלֶךְ עֶר אִיז גִינַאנְגֶען אוּנ עֶר הָט מִיט גִינוּמֶען גָאר דָם גוּטְץ פוּן זַיין הַאר אִין זַיין הַאנְד [עיין רש"י] וַיָּקָם אוּנ עֶר אִיז אוֹיף גְשְׁטַאנֶען אוּנ עֶר אִיז גְגַאנְגֶען צוּ אֲרַם נַהֲרַיִם אֶל עִיר נָחוֹר צוּ דֶער שְׁטָאט פוּן נָ[חוֹר]: (יא) וַיַּבְרֵךְ אוּנ עֶר הָאט גִימַאכְט קְנִיעֶן דִיא קֶ[עמְלֶען] אוֹסֶען וֶוייניג פוּן דֶער שְׁטָאט אֶל בְּאֵר הַמָּיִם דֶעם בְּרוּנֶען וַואסֶר: (יב) וַיֹּאמַר אוּנ עֶר הָט גְ[עזָאגְט] יְיָ גָאט אֱלֹהֵי דֶער גָאט פוּן מַיין הַאר אַבְרָהָם [...]

משלי יהודא

(יב) וַיֹּאמַר ה' אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם וגו'. מפרשים פְרֶעגִין דֶער עִנְיָן פוּן אַבְרָהָם מִיט אֱלִיעֶזֶר אִיז לְמָשָׁל אִין אַשְׁטָאט הָט מֶען גְדַארְפְט אַחַזָּן, זַיי הָאבֶּן גְזוּכְט אַלַאנְגֶע צַייט בִּיז זַיי הָאבֶּען גֶעפוּנֶען אַחַזָּן וִוי זַיי הָאבִּין גִיוָואלְט, גְעוֵוינְלִיךְ הֶערְט מֶען צוּם בֶּעסְטִין אַחַזָּן רֹאשׁ הַשָּׁנָה יוֹם כִּפּוּר, אַלֶע מֶענְטְשִׁין פוּן שְׁטָאט הָאבֶּען גְעוַוארְט עֶס זָאל קוּמֶען רֹאשׁ הַשָּׁנָה, הֶערִין דֶעם נַייעֶם חַזָּן, מֶען הָא[ט] דֶערְוַוארְט עֶס אִיז גְקוּמֶן רֹאשׁ הַשָּׁנָה, מֶען הָט אָפְּגְדַא[וונט] שַׁחֲרִית מֶען הָט אָפְּגֶעלֵייעֶנְט מֶען קוּקְט אוֹיף דֶעם חַ[זָּן] זָאל אָנְטָאהֶן דֶעם קִיטֶל אוּנ גֵיין צוּם עָמוּד, דֶר נַוויי[ער] מֶען גְזֶעהְן וִוי עֶר זָאגְט צוּם מְשׁוֹרֵר עֶר זָאל אָנְטָאהְ[ן] קִיטוּל אוּנ טַלִית אוּנ צוּגַיין צוּם עָמוּד, דַאוְוענֶען מוּסָף

אונקלוס

אַבְרָהָם: יג הָא
קָאֵם עַל עֵינָא דְמַיָּא
אֱנָשֵׁי קַרְתָּא נַפְקָן
מַיָּא: יד וּתְהֵי
תָא דְּאֵימַר לַהּ
ינִי כְעַן קוּלְתִיךְ
וְתֵימַר אִשְׁתְּ וְאַף
אַשְׁקֵי יָתַהּ זַמֵּנְתָּא
דָּךְ לְיִצְחָק וּבַהּ
אֲרֵי עֲבַדְתְּ טִיבוּ

אַבְרָהָם: יג הִנֵּה אָנֹכִי נִצָּב עַל־עֵין הַמָּיִם וּבְנוֹת אַנְשֵׁי הָעִיר יֹצְאֹת לִשְׁאֹב מָיִם: יד וְהָיָה הַנַּעֲרָ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיהָ הַטִּי־נָא כַדֵּךְ וְאֶשְׁתֶּה וְאָמְרָה שְׁתֵה וְגַם־גְּמַלֶּיךָ אַשְׁקֶה אֹתָהּ הֹכַחְתָּ לְעַבְדְּךָ לְיִצְחָק וּבָהּ אֵדַע כִּי־עָשִׂיתָ חֶסֶד עִם־אֲדֹנִי:

תולדות אהרן

יה הנערה תענית ד:

בעל הטורים

יוקח נא מעט מים ענהו על המים ושתוסיף דל״ת של חסד שאמר בזכות דמו שנשפך כפחד העקידה ענני: (יד) ובה. כא ואידך וכה יחסו עניי עמי. וכה אכן יקרה. פי׳ וכה אדע כי עשית חסד אם תהיה צדקת גומלת חסדים וכה אכן יקרה שנתן:

רשב״ם

גב זה וצריך להבריכו פעמים קודם שישתה מפני גובהו והוא שאמרו חכמים בשחיטת חולין וכנגדו בגמל ניכר: (יד) אותה הוכחת. כלומר אותה שהוכחת

רש״י

ה הכחת. ראויה היא לו שתהא גומלת חסדים כנס בביתו של אברהם ולשון הוכחת ביררת ״ע בלעז (דוא האסט בעשיעדען): ובה אדע. לשון ודע לי בה: כי עשית חסד. אם תהיה ממשפחתו

בית יהודא

(יד) וְאֹתָהּ הֹכַחְתָּ. (רְאוּיָה הִיא לוֹ) זיא פאסט פאר יִצְחָק (שֶׁתְּהֵא גוֹמֶלֶת חֲסָדִים) זיא וועט טאהן חֶסֶד (וּכְדַאי לִיכָּנֵס בְּבֵיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם) איז זיא ווערט זיא זאל אריינקומן צו אברהם אין שטוב (וְלָשׁוֹן הוֹכַחְתָּ בֵּירַרְתָּ) הוֹכַחְתָּ איז דערטייטש אויסגעקליבן: וּבָהּ אֵדַע. זאגט רש״י (לָשׁוֹן תְּחִנָּה) דאס איז אגעבעט צו הקב״ה (הוֹדַע לִי בָּהּ) דורך דעם צייכען מיר מאכן וויסן (כִּי עָשִׂיתָ חֶסֶד) אַז דוא האסט געטאהן חֶסֶד מיט מיין הערר אַבְרָהָם (אִם תִּהְיֶה מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ) אויב זיא

דעת זקנים מבעלי התוספות

נעמי משדי מואב ואע״פ שרות לא היתה מעולם לשם לשון שיבה מפני נעמי ההולכת עמה: (יד) ובה אדע. הוא לשון תחנה וגו׳ ותימה לה״ר משה דאמרינן בעלמא אלו שלא כהוגן וחשיב אליעזר עבד אברהם ולפירש״י לא שאל שלא כהוגן:

שפתי חכמים

בשם רבי נחמיה ברכת דייתיקי שא״ל הקב״ה לאברהם והיה ברכה הברכות מסורים בידך ואברהם מסרם ליצחק ועי״ל שהנכסים אשר קנה לאחר שנתן המתנה ליצחק באותן עשר שנים לאחר מיתת שרה אותן נכסים נתן לו קודם מותו וק״ל: ז לא שע״י הסי׳ ידע זה אלא הוא התחלת דבור שהתחנן לה׳ שיודיע לו בה כי עשה חסד. ומהרש״ל

פירוש לתורת אלהים

עט דיך מאך טרעפין פאר מיר היינט
טוא גינאד מיט מיין האר אַבְרָהָם:
איך שטייא ביי דעם קוואל וואסער
דיא טעכטער פון דיא שטאט לייט
רום שעפען וואסער: (יד) וְהָיָה אונ עס
ן דם מיידל ווס איך וועל צוא איר זאגן
דך וְאֶשְׁתֶּה נייג דיין קרוג אונ איך וועל
אָמְרָה אונ זיא וועט זאגן טרינק אונ דיינע
וועל איך אך טרינקן אֹתָהּ זיא האסטו
צוא דיין קנעכט צוא יִצְחָק [עיין רש״י].
אונ איך בעט דיך דארך איר זאל איך
עָשִׂיתָ אז דו האסט גטאן חֶסֶד מיט מיין
זיא וועט זיין פון זיין מִשְׁפָּחָה אונ וועט
צו אים וועל איך וויסן אז דו האסט גטאן

ליקוטי יוסף

(יד) וְהָיָה הַנַּעֲרָה וגו׳. אֱלִיעֶזֶר הָט גִוואָסט אַז אַנַעֲרָה קען ניט אָנְשעפין וואסר אונ געבין טרינקן צעהן קעמלען דריבער הט ער גנומען צוא צעהן קעמלען צעהן מענטשין יעדער מענטש זאל זיך בשעפטיגען נאר מיט איין קעמל, סיידין זיא איז אַצַדֶּקֶת ווס דם וואסער וועט זיך אויפהייבין פון ברונען אין דערהייך געגין איר, וועט זיא צופירען די קעמלען צום ברונען אונ די קעמלען וועלין אליין טרינקן, אונ אויב עס וועט טאקי אזוי זיין, וועט ער וויסען געוויס אַז זיא איז אַצַדֶּקֶת אונ פון אַבְרָהָמְס מִשְׁפָּחָה, ווייל אין די צייט איז קיינער גיוועזן דיא וואסער זאל זיך אויפהייבין געגין אים נאר פון אַבְרָהָמְס מִשְׁפָּחָה, דריבער ווי ער האט גיזעהן דעם סימן, ווי זיא איז גיקומען צום ברונען הט דיא וואסער זיך אויפגעהויבין אין דערהייך אונ זיא הט געגעבין טרינקען די צעהן קעמלען ניט צו ארבטין פון זייערטוועגין הט אֱלִיעֶזֶר געוואסט זיא איז פון אַבְרָהָמְס מִשְׁפָּחָה דריבער הט ער איר באלד גיגעבין דיא מַתָּנוֹת, ער האט איר נאר געפרעגט וועמעס טאכטער זיא איז, אויב זיא איז נאנט צו אַבְרָהָם אדער ווייט, דר מדרש זאגט ווי עס איז גקומן פארין נאכט, האט מען פון הימל איר ניט געלאזט רוהען גאר זיא זאל גיין צו דיא ברונען שעפין וואסער:

משלי יהודא

יוואָרן אויף דעם חזן, אונ האבן גזאגט צו אים, אזו פיל חֳדָשִׁים אויף דעם טאג ראש השנה מען דיינע תְּפִלּוֹת, האסטו געשטעלט דיין מְשׁוֹרֵר יסף? דם זעלביגע איז גיוועזן ביי אַבְרָהָם, פאר ט ער גיטאהן תְּפִלָּה, פאר סרום האט ער גטאן תְּפִלָּה, די תְּפִלּוֹת זענען גיוועזן פאר פרעמדע, האט מען גערעכנט אז ער וועט דארפן אתְּפִלָּה פר זיין זוהנס זווג, וועט ער געוויס מתפלל זיין גרוסע תְּפִלּוֹת, נאכדעם איז גיוואָרען פארקערט, ער הט פאר זיין זוהנס זווג גאר ניט געבעטין, ער הט גזאגט צוא אֱלִיעֶזֶר הקב״ה וועט געוויס

טו וַיְהִי־הוּא טֶרֶם כִּלָּה לְדַבֵּר וְהִנֵּה
רִבְקָה יֹצֵאת אֲשֶׁר יֻלְּדָה לִבְתוּאֵל
בֶּן־מִלְכָּה אֵשֶׁת נָחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם
וְכַדָּהּ עַל־שִׁכְמָהּ׃ טז וְהַנַּעֲרָ טֹבַת
מַרְאֶה מְאֹד בְּתוּלָה וְאִישׁ לֹא יְדָעָהּ
וַתֵּרֶד הָעַיְנָה וַתְּמַלֵּא כַדָּהּ וַתָּעַל׃
יז וַיָּרָץ הָעֶבֶד לִקְרָאתָהּ וַיֹּאמֶר

אונקלוס

עִם רִבּוֹנִי׃ טו וַהֲוָה
עַד לָא שֵׁיצֵי לְ...
וְהָא רִבְקָה נָ...
דְּאִתְיְלִידַת לִבְתוּאֵל
מִלְכָּה אִתַּת נָחוֹר ...
דְּאַבְרָהָם וְקוּלְתַהּ
כַּתְפַהּ׃ טז וְעוּ...
שַׁפִּירַת חֵיזוּ (נ״י ...
לְמֶחֱזֵי) לַחֲדָא בְּ...
וּגְבַר לָא יְדַעַהּ ...
לְעֵינָא וּמְלַת ...
וּסְלֵקַת׃ יז וּרְהַט ...

תו״א וכדה על ע״ז כט : והנערה יבמות סא :

רשב״ם

ליצחק היא תאמר לי כן ולא אשה אחרת שלא הוכחת : (טז) ואיש לא ידעה. אפילו מעשה הידודין כי צנועה היתה :

בעל הטורים

לה כלי כסף וזהב ואבן יקרה כן איתא בב״ר ר׳ הונא בשם ... אבן יקרה היתה משקלה בקע : (טז) לא ידעה. ב׳ במס׳ ... והמלך לא ידעה מה להלן לא ידעה בין כדרכה בין שלא כדרכה אף הכא נמי :

בית יהודא

וועט זיין פון זיין פאמיליע (וְהוֹגֶנֶת לוֹ) און זיא וועט פאסטין פאר איהם (אֵדַע כִּי עָשִׂיתָ חֶסֶד) וועל איך וויסען אז דו האסט געטאהן חֶסֶד מיט אַבְרָהָמֶען : (טז) וּבְתוּלָה. זאגט רש״י (מְקוֹם בְּתוּלִים) פון דעם אָרט וואס דיא בְּתוּלִים זענען האט איר קיינער אָנגעריהרט : וְאִישׁ לֹא יְדָעָהּ. און עס האט קיינער מיט איר מְזַנֶּה געוועהן אפילו ניט וויא מיט א אִשָּׁה (לְפִי שֶׁבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִים הָיוּ מְשַׁמְּרוֹת נְקִיִּים בְּתוּלֵיהֶן) וועיל דיא טעכטער פון די כְּנַעֲנִים פלעגן היטען דעם אָרט בְּתוּלִים מען זאל ניט מיט זיי מְזַנֶּה זיין (וּמַפְקִירוֹת עַצְמָן מִמָּקוֹם אַחֵר) און זייא פלעגען זיך מַפְקִיר זיין צו איין אנדער אָרט (הֵעִיד עַל זוֹ שֶׁנְּקִיָּה מִכֹּל) האט דיא תּוֹרָה עֵדוּת געזאגט אויף רִבְקָה אז זיא איז געוועזן ריין פון א... יז) וַיָּרָץ הָעֶבֶד לִקְרָאתָהּ. איז דער קנעכט געלאפען געגען איר (לְפִי שֶׁרָאָה שֶׁעָלוּ הַמַּיִם לִקְרָאתָהּ) וועיל ער האט געז...

רש״י

והוגנת לו אדע כי עשית חסד (ב״ר) : (טז) בתולה... בתולים (ב״ר) : ואיש לא ידעה. שלא כדרכה ... הנכרים היו משמרות מקום בתוליהן ומפקירות עצמן ... אחר העיד על זו שנקייה מכל : (יז) וירץ ... לקראתה. לפי שראה שעלו המים לקראתה ...

שפתי חכמים

פי׳ דאל״כ ה״ל ניחוש ממש : ח דק״ל למה נאמר לקראתה כיון שכבר מלאה הכד ועלתה מן הבאר הל״ל וירץ אחריה שהרי גם העבד היה עומד על הבאר אצלה כדכתיב הנה אנכי נצב על עין המים אלא נקראתה ה״פ שרץ העבד אחריה בשביל שהמים עלו ל... מצאתי בשם מהר״ר אברהם מפראג. ומהרש״ל פי׳ ... שכך הוא הפשט שלא היה עומד אצל המעין ממש אלא ...

ליקוטי נחמיה

(טו) וְכַדָּהּ עַל שִׁכְמָהּ. צו וואס דערציילט די תּוֹרָה אז רִבְקָה הָט געהאלטען דעם קרוג אויף איר אַקְסִיל, צו ווייזען איר גוטקייט צו טאן חֶסֶד, אלע נערות פלעגן בהאלטען זייערע קריג וואסער, וועיל זיי האבן מורא געהאט אין וועג גייענדיג וועלין מענטשין אויסטרינקען ביי זיי די וואסער, יעדערער וועט בעטען אביסול וואסער אטרונק, וועלן זיי מוזין עטליכע מאהל צוריק גיין צו די ברונען אנשעפין וואסער, און רִבְקָה הָט ניט בעהאלטין איר קרוג, נאר זיא הָט איהם געהאלטין אויף איר אַקְסִיל, און ווער עס הָט געבעטען אביסול וואסער אטרונק הָט זיא איהם געגעבן :

פירוש לתורת אלהים

חֶסֶד מיט מיין האר : (טו) וַיְהִי און עס א... הוא ער האט נאך ניט פאר לענט צו רייד... יוֹצֵאת רִבְקָה איז ארוס געגאנגען אֲשֶׁר וואס וואָרען געבארין צוא בְּתוּאֵל בֶּן מִלְכָּה ד... מִלְכָּה אֵשֶׁת נָחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם דאס ווייב פ... דער ברודער פון אַבְרָהָם וְכַדָּהּ עַל שִׁכְמָהּ ... קרוג אויף איר אַקְסֶעל : (טז) וְהַנַּעֲרָה ... מיידעל איז זייער אשיין געשטאלט בְּתוּלָה ... א בְּתוּלָה וְאִישׁ לֹא יְדָעָהּ און קיין מאן האט ... בשלאפען וַתֵּרֶד און זיא האט גנידערט צום קוואל ברונען און האט דער פילט איר קרוג מיט ... און האט אויף גבראכט : (יז) וַיָּרָץ הָעֶבֶד לִקְרָאתָהּ און דער קנעכט איז געלאפען אקעגין איר ...

משלי יהודא

שיקען זיין מַלְאָךְ פאר דיר און דו וועסט נעמען א אִשָּׁה פאר מיין זוהן, אבער דר קנעכט זיינער „אֱלִיעֶזֶר", ער הָט זיך געשטעלט מִתְפַּלֵּל זיין פאר זיין הערר אַבְרָהָם, און האט געבעטין ביי הקב״ה ער זאל טאהן חֶסֶד מיט אַבְרָהָם, נאר דר אֱמֶת איז, עס איז געוועהן אגרויסער אונטער שייד פון אֱלִיעֶזֶר צו אַבְרָהָם, וועיל אַבְרָהָם הָט געוואוסט אז א אִשָּׁה פאר יִצְחָק געהער צו הקב״ה, דאס מוז הקב״ה אליין טאן, וועיל הקב״ה מוז בריינגען פון יִצְחָק די יודישע פאלק, דריבער הָט ער ביי זיך געטראכט אין אזא אגרויסע... זיך ניט וועֶרט איך זאל מיך ארייננמישען, ... תְּפִלָּה אויך ניט, נאר אֱלִיעֶזֶר וואס ער הָט דע... יִצְחָק׳ס זִוּוּג ניט אזוי גוט פארשטאנען האט ע... געוועהן צו הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, און הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ ... איהם געוויזען אז זיין תְּפִלָּה איז ניט געהעריג ... איידער ער האט געענדיגט זיינע רייד איז רִבְקָה ... צוא איהם :

תה וַאֲמַר אַשְׁקִינִי
(עֵינִי) כְּעַן זְעֵיר
ולְּגִיךְ: יח וַאֲמֶרֶת
רִבּוֹנִי וְאוֹחִיאַת
ת קוּלְתַהּ עַל יְדַהּ
ה: יט וְשֵׁיצִיאַת
תֵהּ וַאֲמֶרֶת אַף
אַמְלֵי עַד דִּי
ן לְמִשְׁתֵּי:
צַת וּנְפָצַת קוּלְתַהּ
קְיָא וּרְהָטַת עוֹד
לְמִמְלֵי וּמְלַת לְכָל
: כא וְגַבְרָא שָׁהֵי
תיני שבת עז:

הַגְמִיאִינִי נָא מְעַט־מַיִם מִכַּדֵּךְ׃
יח וַתֹּאמֶר שְׁתֵה אֲדֹנִי וַתְּמַהֵר וַתֹּרֶד
כַּדָּהּ עַל־יָדָהּ וַתַּשְׁקֵהוּ׃ יט וַתְּכַל
לְהַשְׁקֹתוֹ וַתֹּאמֶר גַּם לִגְמַלֶּיךָ
אֶשְׁאָב עַד אִם־כִּלּוּ לִשְׁתֹּת׃
כ וַתְּמַהֵר וַתְּעַר כַּדָּהּ אֶל־הַשֹּׁקֶת
וַתָּרָץ עוֹד אֶל־הַבְּאֵר לִשְׁאֹב
וַתִּשְׁאַב לְכָל־גְּמַלָּיו׃ כא וְהָאִישׁ

בעל הטורים

ב' במס' הכא והידך ותכל דוד וגו' לצאת אל אבשלום כי ... ן כי מת. ותכל דוד לצאת למה ותכל להשקותו כי שתה כוס ...

רשב"ם

(יט) גם לגמליך אשאב. הבין שזימן לו הקב"ה מה שביקש: (כ) ותער. כמו ותערה כמו ותכל ותכלה מגורת וקיר ערה מגן: השוקת. מלשון וישק צאן לבן. שם דבר כמו בושת מלשון גם בוש לא יבושו: (כא) והאיש משתאה.

שמטת והתי"ו כמו תי"ו בישתבח מן שבח. וישתמר חוקות עמרי. מלשון שמר כֻּלוֹ' משתיבם ומחשב על שאמרה לו זאת הנערה. והמפרש

רש"י

נא. לשון במיעה הומיי"ר בלעז (שלוקען ... (יח) ותורד כדה. מעל שכמה: (יט) עד ... הרי אם משמש בל' אשר: אם כלו. ת"א ... שזו היא גמר שתייתן ט כששתו די ספוקן: ... לשון כפילה והרבה יש בלשון משנה המערה ... כלי ובמקרא יש לו דומה (תהלים קמא) אל תער ... יה נג) אשר הערה למות נפשו: השקת. אבן ... תים בה הגמלים: (כא) משתאה. לשון שאייה ... ים. תשאה שממה (ישעיה ו): משתאה. משתומם ... שראה דבריו קרוב להצליח אבל אינו יודע אם

בית יהודא

וואסער פון ברונען האבען זיך אויפגעהויבן געגען איר: וַהַגְמִיאִינִי נָא מְעַט מַיִם]. זאגט רש"י (לָשׁוֹן גְּמִיעָה) זופּין, מאך מיך אנזופּען אביסל וואסער פון דיין קרוג: (יח) וַתּוֹרֶד כַּדָּהּ]. זיא האט אראפּגענידערט איר קרוג (מֵעַל שִׁכְמָהּ) פון איר אַקסיל: (יט) וַעַד אִם כִּלּוּ]. האַרט רש"י מען קען ניט טייטשן אם כלו אוב זייא וועלן ענדיגען טרינקען, זייא וועלן דאך געווים ענדיגן טרינקען, דריבער זאגט רש"י (הֲרֵי אִם מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן אֲשֶׁר) דר וואָרט אם איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען אֲשֶׁר, (עַד אֲשֶׁר כִּלּוּ לִשְׁתּוֹת) ביז זייא וועלן ענדיגן טרינקען: וְאִם כִּלּוּ]. (תַּרְגּוּם אוּנְקְלוֹס דֵי סִפּוּקְהוֹן) דער תרגום טייטשט דיא ווערטער עד אם כלו ביז דיא

...עלן האבן גענוג געטרונקען (שֶׁזּוּ הִיא גְּמַר שְׁתִיָּתָן) דס איז דיא ענדע פון זייער טרינקען (כְּשֶׁשָּׁתוּ דֵי סִפּוּקָן) אַז ...ן גענוג געטרונקען, טרינקען זייא ניט מעהר: (כ) וַתְּעַר]. זאגט רש"י (לְשׁוֹן נְפִיצָה) פארשפּרייטען, ...ליידיג מאכען (וְהַרְבֵּה יֵשׁ בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה) אין משניות געפינט זיך פיל מאהל דער וואָרט (הַמְּעָרֶה מִכְּלִי ...) גיסט פון איין כלי אין דיא אנדערע כלי (וּבַמִּקְרָא יֵשׁ לוֹ דּוֹמֶה) אין פסוק איז אויך דא אזו אַגלייכן (אַל תְּעַר ...) ...ט ניט אויסגיסען מיין נשמה, זאלסט ניט ארויסנעמען פון מיר מיין נשמה (אֲשֶׁר הֶעֱרָה לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ) ער ...ליידיגט זיין נשמה צום שטארבן: הַשֹּׁקֶת]. זאגט רש"י (אֶבֶן חֲלוּלָה) אַשטיין וואס איז אויסגעהאקט ...ינווייניג אריין, אין די ריגע גיסט מען אריין וואסר (שֶׁשּׁוֹתִים בָּהּ הַגְּמַלִּים) דיא קעמלען טרינקען אין דיא ...: וּמִשְׁתָּאֵה]. זאגט רש"י (לְשׁוֹן שְׁאִיָּה) וויסט (כְּמוֹ) וויא עס שטייט (שָׁאוּ עָרִים) די שטעט זענען געוואָרן ... שְׁמָמָה) עס איז שטארק וויסט געוואָרען: וּמִשְׁתָּאֵה]. מיינט מען (מִשְׁתּוֹמֵם וּמִתְבַּהֵל) ער האט זיך פאַר דערשראָקין (עַל שֶׁרָאָה דְּבָרָיו קָרוֹב לְהַצְלִיחַ) ווייל ער הט גזעהן עס איז גאנט זיינע רייד זאלן ברענגן צום ... אֵינוֹ יוֹדֵעַ) ער האט אבער ניט געוואסט (אִם מִמִּשְׁפַּחַת אַבְרָהָם הִיא אִם לֹא) אויב זיא איז פון אברהם'ס

שפתי חכמים

מדכתיב וירץ העבד וגו' עבד דכתב קרא ל"ל דהא כל ... עי ממנו (וכמ"ש לקמן והאיש משתאה וגו' ויאמר ...) אלא בעבור שהיה עבד אברהם וידע שאברהם ... הורגל באלו נסים כדלעיל גבי שבע כבשות האלה היה רץ לקראתה ואמר ראויה היא לבית אברהם שהרי המים עולים לקראתה כמו לאברהם עכ"ל: ט ולא מל' כליה כי תרגום כלה

פירוש לתורת אלהים

ער האט גיזאגט איך בעט דיך מאך ...ופּען אביסעל וואסער פון דיין קרוג: ...שְׁתֵה אֲדֹנִי אונ זיא האט גיזאגט טרינק ... וַתְּמַהֵר אונ זיא הט גאיילט אונ זיא האט ...ידערט איר קרוג פון איר אקסיל זויף ...ט אונ זיא הט אן גטרענקט אים: (יט) וַתְּכַל ...אונ זיא האט פר ענט צו אן טרינקן אים וַתֹּאמֶר אונ זיא האט גיזאגט צוא דיינע קעמלען וועל איך אויך אן שעפּן עַד אִם כִּלּוּ לִשְׁתּוֹת ביז זיי וועלין פאר ענדען צוא טרינקן: (כ) וַתְּמַהֵר וַתְּעַר כַּדָּהּ אֶל הַשֹּׁקֶת אונ זיא האט גאיילט אונ זיא האט אוס גיליידיגט איר קרוג צוא דער טרינק קאריטע וַתָּרָץ אונ זיא איז גילאפען צום ברונן אן צו שעפּין וַתִּשְׁאַב לְכָל גְּמַלָּיו אונ זיא האט אן גשעפּט צו אלע

מִשְׁתָּאֵה לָהּ מַחֲרִישׁ לָדַעַת הַהִצְלִיחַ יְהוָה דַּרְכּוֹ אִם־לֹא׃ כב וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ הַגְּמַלִּים לִשְׁתּוֹת וַיִּקַּח

בַּהּ מִסְתַּכֵּל
לְמִידַע הַאַצְלַח יְיָ
אִם לָא׃ כב וַהֲוָה
סַפִּיקוּ גַּמְלַיָּא
וּנְסֵיב גַּבְרָא

רשב"ם

לשון שתייה אי אפשר מפני שהאל"ף שבו לא תהיה בלשון שתייה. ועוד ש־לא השקה לו רבקה ל.שקות את גמליו עד לאחר שתייתו ואז התחיל להיות מחשב ותוהא: (כב) ויקח האיש נזם זהב. י"ל שאחר ששאל לה בת מי כמו שכתוב בפנינו בסיפור דבריו אלא שלא להפסיק סדר דבריו ות

בית יהודא

משתאה ופאמיליע) אדער גיין (ואל תתמה בתי"ו של משתאה) זאלסט דיך ניט וואנדערין פאר וואס שטייט משתאה מיט אתי"ו אונ עס שטייט ניט משאה, אן אתי"ו (שאין לך תיבה שתחלת יסודה שי"ן ומדברת בלשון מתפעל שאין תי"ו מפרידה בין שתי אותיות של עיקר היסוד) ווארום יעדר ווארט וואס דער אנהייב פונדאמענט פון ווארט איז אשין אונ דר ווארט ווערט גערעט מיט דעם לשון מתפעל ועס איז בעטאהן געווארן קומט אריין אתי"ו צווישען דיא צוויי אותיות פון ווארט וועלכע זענן דר עיקר פונדאמענט פון ווארט (כגון מ־תאה) דער עיקר ווארט איז שאה קומט אריין דער תי"ו צווישן די שין אונ אלף, אונ דר ווארט משתולל (מגזרת שולל) איז פון ווארט שולל (וישתומם מגזרת שממה) וישתומם איז פון ווארט שממה (וישתמר חקות עמרי מגזרת וישמר) וישתמר איז פון ווארט וישמר, אין די אלע ווערטר קומט אריין אתי"ו אין ווארט נאך די שין (אף כאן משתאה מגזרת שאה) משתאה איז פון ווארט שאה קומט אריין דער תי"ו צווישען שין אונ אלף וכשם שאתה מוצא לש אזו וויא דו געפינסט דס ווארט משומם (כאדם נבהל ונאלם ובעל מחשבות) בייא אמענטש וואס איז דער שרא פארשטומט אונ פארטראכט (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק (על יומו נשמו אחרונים) אוף זיין טאג וועלן דע הערן די לעצטע נדי שפעטערדיגע מענטשן (שומו שמים) דיא הימלען זענן דערשראקין געווארין (אשתומם כש איך האב מיך דערשראקין אוף איין שעה (כך תפ"ש לשון שאיה) אזו זאלסטו טייטשן דעם ווארט שאיה, (באדם בהול ובעל מחשבות) ביי אמענטש וואס איז דרשראקין אונ פארטראכט, איז גלייך וויא ער איז דיא צייט פון שרעק (ואונקלוס תרגם) דער תרגום טייטשט (לשון שהיה) פארזאמען, אוף דעם ווארט והאיש משתאה, ט תרגום (וגברא שהי) דר מענטש האט זיך פארזאמט (שוהה ועומד במקום אחד) ער האט זיך פארזאמט אונ איז אוף איין ארט (לראות ההצליח ה' דרכו) צוא זעהן אוב הקב"ה האט בעגליקט זיין וועג, זאגט רש"י (ואין לתר מען קען ניט טייטשן משתאה ער הט געטרונקן (שהרי איני לשון שתיה) משתאה איז ניט דערטייטש שתיה, (שאין אלף נופלת בלשון שתיה) אין דעם ווארט שתיה, טרינקען, איז ניטא אאלף: (משתאה לה). זאגט ר איז גלייך וויא עס וואלט שטיין משתאה עליה, ער האט זיך געוואנדערט אוף איר (כמו) וויא עס שטייט (אמרי לי אחי הוא) זאג אוף מיר ער איז מיין ברודער (וכמו) אונ וויא עס שטייט אין פסוק (ואנשי המקום לא

רש"י

ממשפחת אברהם היא אם לאו. ואל תתמה בת משתאה שאין לך תיבה שתחלת יסודה שי"ן ומדבר מתפעל שאין תי"ו מפרידה בין שתי אותיות של עיק כגון משתאה מגזרת שאה משתולל (ישעיה נט) מגז וישתומם (שם טז) מגזרת שממה. (מיכה ו) וישת עמרי מגזרת וישמר אף כאן משתאה מגזרת תש שאה מולא לשון משומם כאדם נבהל ונאלם ובעל כמו (איוב יח) על יומו נשמו אחרונים (ירמיה שמים (דניאל ד) אשתומם כשעה חדא כך תפ שאייה כאדם בהול ובעל מחשבות. ואונקלוס תרגם לש וגברא שהי שוהא ועומד במקום אחד לראות הה דרכו ואין לתרגם שתי שהרי אינו לשון שתיה שאין אל בלשון שתיה: משתאה לה. משתומם עליה כ כ) אמרי לי אחי הוא. וכמו (לקמן כו) וישאלו אנש

שפתי חכמים

במירא: י ר"ל ל"ל הא' בשלמא לפי התרגום שפי' ל' שהייה השורש הוא שהי או שהה ותבא הא' תחת היו"ד למ"ד הפעל או תחת ה"א למ"ד הפעל אבל אם הוא לשון שתייה שהשורש שלו הוא שתה הא כל ג' אותיות שרשיות הן מפורשות במלת משתאה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כב) ויקח האיש נזם זהב. החכם ר' משה דורש מק פשוטו ויקח האיש נזם זהב ושני צמידים בידו לתת עליה הגונה ויאמר לה בת מי את וכשהגידה לו משפחתה א והכתוב קצר דבריו כמו שמצינו בכמה מקומות. וכן מו דבריו דכתיב ואשאל ואחר ואשים. וגם כאן לא כתוב ו נזם זהב ויתן על ידה:

ליקוטי יוסף

(כא) והאיש משתאה לה וגו'. נוי מיר האבן פריער גזאגט אז דער סימן פון אליעזר איז גיוועז אויב די וואסער וועט זיך אויפהייבן געגין די נערה, אונ געווים איז אזו גיוועזן, ווארום עס איז ניט מעגליך איין נערה זאל קענען אנשעפין וואסער פר צעהן קעמלען, וואס הט אליעזר זיך גיוואנדערט, אויב הקב"ה הט בעגליקט זיין וועג, אדער ניין. נאר אליעזר הט מורא געהאט טאמער האט זיא דאס מיט כישוף געטאן, דריבער הט ער איר באלד געגעבין מתנות, ער הט געטראכט אויב זיא איז טאקי אצדקת אונ פון אברהמס משפחה, וועט זיא דאך זיין דס ווייב פון יצחק מעג ער דאך איר געבין מתנות, אונ אויב זיא איז אמכשפה מוז ער איר געבין אמתנה, נוייל מען טאר ניט אמכשפה אומזיסט, ווארום עס איז אסכנה ות"ו:

פירוש לתורת אלהים

זיינע קעמלען: (כא) והאיש משתאה לה אונ אליעזר וואר זיך פאר וואונדערין פון איר ווייל ער האט געזעהן עס איז נאהענט זיי זאלן בגליקט ווערן נאר ער הט ניט גוויסט איז פון משפחת אברהם אוב ניט מחריש שטיל שווייגן צו וויסן אוב גאט הט בגל וועג וואס ער איז גגאנגן אונ אוב ניט: (כב) וי וואר ווי די קעמלען האבין פר לענט צו טר

הָאִישׁ נֶזֶם זָהָב בֶּקַע מִשְׁקָלוֹ וּשְׁנֵי
צְמִידִים עַל־יָדֶיהָ עֲשָׂרָה זָהָב
מִשְׁקָלָם׃ כג וַיֹּאמֶר בַּת־מִי אַתְּ הַגִּידִי
נָא לִי הֲיֵשׁ בֵּית־אָבִיךְ מָקוֹם לָנוּ
לָלִין׃ כד וַתֹּאמֶר אֵלָיו בַּת־בְּתוּאֵל
אָנֹכִי בֶּן־מִלְכָּה אֲשֶׁר יָלְדָה לְנָחוֹר׃
כה וַתֹּאמֶר אֵלָיו גַּם־תֶּבֶן גַּם־מִסְפּוֹא
רַב עִמָּנוּ גַּם־מָקוֹם לָלוּן׃ כו וַיִּקֹּד

א תִּקְלָא מַתְקְלֵהּ
שֵׁירִין עַל יְדָהָא
ל עֲשַׂר סִלְעִין
א מַתְקַלְהוֹן׃
מַר בַּת מַן אַתְּ חַוִּי
י הַאִית בֵּית אֲבוּךְ
כְּשַׁר לָנָא לִמְבָת׃
אֲמֶרֶת לֵהּ בַּת
ל אֲנָא בַּר מִלְכָּה
ת לְנָחוֹר׃ כה וַאֲמֶרֶת
תִּבְנָא אַף כִּסְּתָא
מָנָא אַף אֲתַר כָּשַׁר
׃ כו וּכְרַע גַּבְרָא

בעל הטורים

ל אמגון: (כב) בקע. ב׳ במס׳ הכא ואידך בקע לגלגלת שרמז

רשב״ם

לכן הקדים מעשה לנתינה שנתן לה: בקע. חצי שקל כמו נטה ידך על הים ובקעהו: (כג) מקום לנו ללין. מקום לנו בביתך ולמה אנו צריכין. ללין לבית
בר הוא כמו כי יהיה ריב בין אנשים מן וירב בלבן. בין דין לדין. שם דבר מן וילן שם בלילה הוא. אבל היא שאמרה גם מקום ללון. פירושה
כמו לקום לשוב מצרימה ואילו אי אמרה גם מקום לכם כמו שאמרו הם מקום לנו היה לה לומר ללין כמו שאמרו הם שהיה משמע גם מקום לכם
לינה. אבל ללון אין צריך פי׳ שהרי משמע ללון בו בני אדם. זהו עיקר פשוטו למדקדק לשון הקדש: (כה) גם תבן. שלא שאלת גם מקום ללון
ששאלת דרך המקרא לכפול כמו גם לי גם לך:

רש״י

(כב) בקע. רמז לשקלי ישראל ב בקע לגלגלת: צמידים. רמז לשני לוחות מצומדות: עשרה משקלם. רמז לעשרת הדברות שבהן: אמר בת מי את. לאחר שנתן לה שאלה ל לפי בטוח בזכותו של אברהם שהצליח הקב״ה דרכו: לינה מ אחת. לין שם דבר ג והיא אמרה ללון ות: (כד) בת בתואל. השיבתו על ראשון ראשון רון אחרון: (כה) מספוא. כל מאכל הגמלים קרוי

בית יהודא

מֶענְטשְׁן הָאבְּן אִים גֶעפְרֶעגְט וֶועגְן זַיין וַוייבּ: (כב) וּבְקַעוֹ. זָאגְט רַשִׁ״י (רֶמֶז לְשִׁקְלֵי יִשְׂרָאֵל בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת) אֱלִיעֶזֶר הָאט אִיר גֶעווִייזְען אַז פוּן אִיר מִיט יִצְחָק וֶועלְן גִבָּארִין וֶוערְן דִי יוּדִין וָוס וֶועלְן גֶעבְּן שְׁקָלִים יֶעדֶער יוּד וֶועט גֶעבְּן אַבֶּקַע נַאהאַלְבְּן טָאלֶער; וּשְׁנֵי צְמִידִים. צְווֵיי אָרֶעמְבֶּענְדֶר (רֶמֶז לִשְׁנֵי לוּחוֹת מְצוּמָדוֹת) דָס ווַייזְט אוֹיף דִיא צְווֵיי לוּחוֹת וָואס זֶענֶן גֶוועֶן בַּהֶעפְט צוּזַאמֶען וָואס הקב״ה וֶועט גֶעבְּן צוּ אִירֶע קִינְדֶר; וַעֲשָׂרָה זָהָב מִשְׁקָלָם. זֵיי הָאבְּן גֶעווָאגְן צֶעהְן דוּקאטְן (רֶמֶז לַעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת שֶׁבָּהֶן) דָס ווַייזְט אוֹיף דִיא צֶעהְן גִיבָּאט וָוס וֶועלְן זַיין גְשְׁרִיבְּן אוֹיף דִי לוּחוֹת: (כג) וַיֹּאמֶר בַּת מִי אַתְּ.

הָט גֶעזָאגְט צוּ רִבְקָה וֶועמֶעס טָאכְטֶער בִּיזְטוּ, פְרֶעגְט רַשִׁ״י (לְאַחַר שֶׁנָּתַן לָהּ שָׁאֲלָהּ) נָאכְדֶעם ווִי עֶר הָאט אִיר דִיא מַתָּנוֹת הָאט עֶר אִיר גֶעפְרֶעגְט וֶוער זִיא אִיז? פְרִיעֶר הָט עֶר אִיר גֶעדַארְפְט פְרֶעגְן וֶוער זִיא אִיז, טָאמֶער נִיט פוּן אַבְרָהָמְס פַאמִילְיֶע, עֶנְטְפֶערְט רַשִׁ״י (לְפִי שֶׁהָיָה בָּטוּחַ בִּזְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם שֶׁהִצְלִיחַ הקב״ה דַּרְכּוֹ) ווַייל עֶר עֶן זִיכֶער אוֹיף דֶעם זְכוּת פוּן אַבְרָהָם אַז הקב״ה הָאט אִים גְלִיקְלִיךְ גֶעפִירְט צוּ דִי פַאמִילְיֶע פוּן אַבְרָהָם אוּנ זִיא ווִיס פוּן אַבְרָהָמְס פַאמִילְיֶע, דְרִיבֶּער הָט עֶר אִיר בַּאלְד גְגֶעבְּן דִיא מַתָּנוֹת: לָלִין. מֵיינְט מֶען (לִינָה אַחַת) צוּ עֶן אֵיין נַאכְט (לִין שֵׁם דָּבָר) לִין אִיז טַייטְשׁ גְעכְטִיגֶען, מֵיינְט מֶען נָאר אֵיין מָאהְל (וְהִיא אָמְרָה) אוּנ זִיא וְרִבְקָה גְט עֶס אִיז דָא בַּיי אוּנְז אַאָרְט לָלוּן, צוּ נֶעכְטִיגֶען פִיל נֶעכְט (כַּמָּה לֵינוֹת אַתָּה יָכוֹל לָלוּן אֶצְלֵינוּ) דוּא קֶענְסְט בַּייא עכְטִיגֶען פִיל מָאהְל, פִיל נֶעכְט: (כד) בַּת בְּתוּאֵל. זָאגְט רַשִׁ״י (הֱשִׁיבַתּוּ עַל רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן וְעַל אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן) וָוס הָט בַּיי אִיר גֶעפְרֶעגְט פְרִיעֶר, הָט זִיא אִים פְרִיעֶר גֶעעֶנְפֶערְט, אוּנ וָוס עֶר הָאט בַּיי אִיר שְׁפֶּעטֶער גֶעפְרֶעגְט, הָט שְׁפֶּעטֶער גֶעעֶנְפֶערְט: (כה) וּמִסְפּוֹא. זָאגְט רַשִׁ״י (כָּל מַאֲכַל הַגְּמַלִּים קָרוּי מִסְפּוֹא) אַלֶץ וָוס קֶעמֶלֶען עֶסְן הֵייסְט

שפתי חכמים

ב דאל״כ בקע משקלו נ״ל הרי לא היה משקלו מופלג וכן הב משקלם וכשני למידים דרשו מה שדרשו משום דקשה להם הא מיעוט למידים שנים: ל (רא״ם) ואע״פ שבשיפור העבד ב שאל תחלה ואחר כך נתן כבר פי׳ רש״י שם שלא יתפסו דבריו וכו׳ וליכא למימר שסיפורו ללבן היה עיקר והכא אין
מוקדם ומאוחר בתורה דבחד ענין מאי דמוקדם מוקדם וכו׳ אבל קשה לדבריו דהא לעיל ר״פ וירא פרש״י גבי ויאמר אדני וגו׳ דאין מוקדם ומאוחר אפי׳ בחד ענין וכמו שפרש״י גבי לא ידון רוחי באדם כ״ש: מ דאל״כ לינה לא אמר דשניהם ללין או כשניהם ללון: נ שם דבר על משקל שיר גיר וללון מקור הכולל לינות רבות ולינה אחת וכו׳:

פירוש לתורת אלהים

ר מֶענְטשׁ הָט גְנוּמֶען אַגִילְדֶענֶם נָאז בַּאנְד בֶּקַע זַיין וָואג אִיז גֶווֶען אַהאַלְבְּן שֶׁקֶל [ע׳ רס״ו] אוּנ צְווֵיי אָרוּם בֶּענְדְלִיךְ אוֹיף דִי הֶענְט [ע׳ רס״ו] ווַייעֶר וָואג אִיז גְוֶוען צֶעהְן רֶענְדְלֶךְ [ע׳ רס״ו]: אמר אוּנ הָט גְזָאגְט וֶועמֶס טָאכְטֶער בִּיסְטוּ [ע׳ רס״ו] נָא לִי זָאג צוּא מִיר הֲיֵשׁ אוּב עֶס אִיז דָא אִין פָאטֶערְס הויז אֵיין אָרְט פַאר אוּנְז צוּ גֶעכְטִיגֶען אַנְאַכְט: (כד) וַתֹּאמֶר אוּנ זִיא הָאט גְזָאגְט צוּ אִים אִיךְ בִּין דִיא טָאכְטֶער פוּן בְּתוּאֵל בֶּן מִלְכָּה דֶער זוּן פוּן מִלְכָּה וָוס זִיא הָט גִיבָּארִין צוּ נָחוֹר [עיין רס״ו]: (כה) וַתֹּאמֶר אוּנ זִיא הָט גְזָאגְט צוּ אִים עֶס אִיז אוֹיךְ דָא שְׁטְרוֹי אוּנ אוֹיךְ פִיל פַאשֶׁע מִיט אוּנְז גַּם מָקוֹם לָלוּן אוּנ עֶס אִיז אוֹיךְ דָא אֵיין אָרְט צוּ נֶעכְטִיגֶען פִיל נֶעכְט: (כו) וַיִּקֹּד אוּנ דֶער מַאן הָט גְנֵייגְט אוּנ הָט זִיךְ גִבִּיקְט

הָאִישׁ וַיִּשְׁתַּחוּ לַיהוָה: רביעי כז וַיֹּאמֶר
בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם
אֲשֶׁר לֹא־עָזַב חַסְדּוֹ וַאֲמִתּוֹ מֵעִם
אֲדֹנִי אָנֹכִי בַּדֶּרֶךְ נָחַנִי יְהוָה בֵּית
אֲחֵי אֲדֹנִי: כח וַתָּרָץ הַנַּעֲרָ וַתַּגֵּד
לְבֵית אִמָּהּ כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה:
כט וּלְרִבְקָה אָח וּשְׁמוֹ לָבָן וַיָּרָץ לָבָן

נַעֲרָה קְרִי

אונקלוס

וּסְגִיד קֳדָם יְיָ: כז [...]
בְּרִיךְ יְיָ אֱלָהָא ד[...]
אַבְרָהָם דִּי לָא [...]
טִיבוּתֵהּ וְקוּשְׁטֵ[הּ]
רִבּוֹנִי אֲנָא בְּאוֹרַח
דַּבְּרַנִי יְיָ בֵּית
דְּרִבּוֹנִי: כח ו[...]
עוּלֶמְתָּא וְחַוִּיאַת
אִמַּהּ כְּפִתְגָּמַיָּא הָ[...]
כט וּלְרִבְקָה אָחָא
לָבָן וּרְהַט לָבָן לְוָת

בעל הטורים

לה זכות הסקלים: (כט) ולרבקה. ב' במס' חד ר"פ ולרבקה אח וחד ס"פ ותהיין מורת רוח ליצחק ולרבקה שכהו עיניו מעשן ע"ח של עשו [...] לא הזיק לפי שהיא רואה כן בבית אביה שהיה כומר לע"א וע"כ הקדים הכתוב שם יצחק לומר שלא היו מורת רוח לרבקה כמו ל[...] רמז למ"ש הנושא אשה יבדוק באחיה שרוב בנים דומין לאחי האם ובשביל שהיה אחיה רשע ילדה עשו הרשע וזהו ולרבקה אח[...]

בית יהודא

מִסְפּוֹא (כְּגוֹן תֶּבֶן וּשְׂעוֹרִים) דְּהַיְינוּ שְׁטְרוֹיא, גֶערְשְׁטִין: (כז) בַּדֶּרֶךְ. מֵיינְט מֶען (דֶּרֶךְ הַמְּזוּמָּן) די וֶועג וָואס אִיז גְּוֶועזְן גְּרֵייט פוּן מַיינֶעמְוֶועגֶען (דֶּרֶךְ הַיָּשָׁר) די גְלַייכֶע וֶועג (בְּאוֹתוֹ דֶּרֶךְ שֶׁהָיִיתִי צָרִיךְ) אִין די וֶועג וָוס אִיךְ הָאבּ גֶדַארְפְט גֵיין (וְכֵן כָּל בֵּי"ת וְלַמֶּ"ד וְהֵ"א הַמְשַׁמְּשִׁים בְּרֹאשׁ הַתֵּיבָה וּנְקוּדִים בְּפַתַּ"ח) וֶועלְכֶער וָוארְט עֶס הֵייבְּט זִיךְ אָן מִיט דִי אוֹתִיּוֹת ב, ל, ה, אוּנ זֵייא זֶענֶן נִיט כוּן עִיקַר וָוארְט, זֵייא זֶענֶן נָאר בֶּעדִינוּנְג צוּם וָוארְט, אוּנ זֵיי זֶענֶן גֶעצֵייכוּנְט אוּנְטֶען מִיט אַפַּתַח (מְדַבְּרִים בְּדָבָר הַפָּשׁוּט) שְׁמוּעֶסְין דִיא וֶוערְטֶער פוּן אַגֶעוִויסֶע זַאךְ (שֶׁנִּזְכַּר כְּבָר בְּמָקוֹם אַחֵר) וָוס דִיא[...] שׁוֹן דֶערְמַאנְט גְוֶוארֶן אוֹיף אֵיין אַנְדֶער אָרְט (אוֹ שֶׁהוּא מְבוֹרָר וְנִיכָּר בְּאֵיזוֹ הוּא מְדַבֵּר) אָדֶער מֶען פַארְשְׁטֵייט [...] וֶועלְכֶע זַאךְ דֶער פָּסוּק שְׁמוּעֶסְט, וִויא דָא שְׁטֵייט בַּדֶּרֶךְ: (כח) לְבֵית אִמָּהּ. זָאגְט רַשִׁ"י (דֶּרֶךְ הַנָּשִׁים הָיְתָה [...] בַּיִת לֵישֵׁב בּוֹ לִמְלַאכְתָּן) פַארְצַייטִין אִיז גְוֶוען דֶר מִנְהָג דִיא ווייבֶּער פְלֶעגֶען הָאבֶּן בֶּעזוּנְדֶערֶע שְׁטוּבִּין צוּ זֵי[...] זֵייעֶר אַרְבֶּעט, דְרִיבֶּער שְׁטֵייט לְבֵית אִמָּהּ, צוּ דִיא שְׁטוּב פוּן אִיר מוּטֶער (וְאֵין הַבַּת מַגֶּדֶת אֶלָּא לְאִמָּהּ) וֶוען ז[...] הָט עֶפֶּעס צוּ זָאגֶן, זָאגְט זִיא נָאר צוּ דִי מוּטֶער: (כט) וַיָּרָץ. לָבָן אִיז גְלָאפֶן צוּ אֱלִיעֶזֶר, פְרֶעגְט רַשִׁ"י (לָמָּה רָץ [...] אִיז עֶר גְלָאפֶן (וְעַל מָה רָץ) אוּנ וֶועגֶן וָואס אִיז עֶר גֶעלָאפֶן, זָאגְט רַשִׁ"י וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין אַנְדֶערֶן פָּסוּק (וַ[...]

רש"י

מספוא כגון תבן ושעורים: (כז) בדרך. דרך המ[זומן] הישר באותו דרך שהייתי צריך. וכן כל בי"ת ול[מ"ד] המשמשים בראש התיבה ונקודים בפת"ח מדברי[ם ב]הפשוט שנזכר כבר במקום אחר או שהוא מבו[רר] באיזו הוא מדבר: (כח) לבית אמה. דרך הנ[שים] להיות להן בית לישב בו למלאכתן ואין הבת [...] אלא לאמה: (כט) וירץ. למה רץ ועל מה רץ[...]

שפתי חכמים

ם והא דכתיב גבי רחל ותגד לאביה משום שמתה אמה. בב"ר: ע (ממ"ש) אין כוונת רש"י להקשות למה רץ וכו' ולתרץ הקושיא במ"ש אמר עשיר וכו' רק רוצה ליישב לתקן ל' הפסוק שהוא מסורס ומהופך דהל"ל תחלה ויהי כראות וגו' וכשמעו וגו' ואח"כ וירץ כסדר שראה ושמע מאחותו ואח"כ רץ גם לא יתכן לומר רץ מתחלה ואח"כ ראה הנזם ושמע מרבקה ואח"כ ויבא אל האיש וגו' וגדולה מזו שאמר ויהי כראות באמצע הענין דה"ל להסמיך וירץ ויבא ולא להפסיק במ"ש ויהי כראות וגו' ל"פ וירץ למה רץ ור"ל לכך נכתב הפסוק כסדר זה ליתן בעצמו טעם למה וירץ כלל ותו יש כאן ב' סבות דהיינו כראות וגו' וכשמעו וגו' וז"ש ועל מה רץ כלומר על[...] רץ וכא הכתוב במה שסמך ויהי כראות לוירץ וגו' נפרש[...] כראות הנזם וגו' אמר עשיר וכו' ולא היתה מחמת ש[...] רבקה לדונו לזכות שעשה לכבוד אליעזר או מחמת[...] ולא מחמת ממון נמש"כ אם הי' נכתב ויהי כראות וגו' ו[...] קודם לוירץ וגו' לא היינו יודעים על איזה סבה רץ או א[...] ודו"ק וכזה מדוקדק פרש"י שהזכיר בדבריו לשון הפ' למ[...]

ליקוטים על התורה

(כז) אָנֹכִי בַּדֶּרֶךְ נָחַנִי ה' וגו'. דֶר סֵפֶר אהל יעקב שְׁרַייבְּט לְמָשָׁל אַסוֹחֵר הָט גֶעדוּנְגֶען אַפוּהְר בַּיי אַפוּהְרְמַאן, עֶר זָאל מִיט אִים פָארִין אִין מָאסְקְוֶוע, דֶר סוֹחֵר אִיז קֵיין מָאל גִיוֶועזְן אִין מָאסְקְוֶוע, דֶר פוּהְרְמַאן הָט אַייְנְגֶעשְׁפַּאנְט דִיא פֶערְד אוּנ הָט גֶעזֶעצְט אַגוֹי בַּיי דִי פֶערְד, עֶר זָאל פָארִין מִיט דֶעם סוֹחֵר, הָט דֶער סוֹחֵר גֶעזָאגְט צוּם פוּהְרְמַאן, דוּ זָאלְסְט וִויסֶען אִיךְ קֶען נִיט רֵיידִין רוּסִישׁ אוּנ עֶר קֶען נִיט רֵיידִין יוּדִישׁ, אוּנ אִיךְ בִּין אִין מָאסְקְוֶוע קֵיין מָאל גִיוֶוען, אִיךְ וֶועל צוּ אִים נִיט קֶענֶען רֵיידִין אוּנ עֶר צוּא מִיר וֶועט אוֹיךְ נִיט קֶענֶען רֵיידִין, וֶועלְכֶע שְׁטָאט אִיז מָאסְקְוֶוע וֵויים אִיךְ אוֹיךְ נִיט וִוי אַזוֹי קֶען אִיךְ מִיט אִים פָארִין, הָאט דֶער פוּהְרְמַאן גִיזָאגְט צוּם סוֹחֵר, דוּא הָאסְט מִיט דֶעם גוֹי גָאר נִיט וָוס צוּא רֵיידִין דִיא גַאנְצֶע וֶועג, עֶר וֵוייס דִיא וֶועג וָואס גֵייט גְלַייךְ בִּיז מָאסְקְוֶוע, אוּנ עֶר וֶועט זִיךְ [...] וֶועג נִיט שְׁטֶעלִין נִיט אִין שְׁטֶעט אוּנ אִין דֶערְפֶער אוֹיף אֵיין מִנוּט אוֹיךְ נִיט, עֶר וֶועט פָארִין גְלַייךְ בִּיז מָאסְקְ[...]

פירוש לתורה אלהים

צוּ גָאט: (כז) וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט גְלוֹיבְּ[...] גָאט פוּן מַיין הַאר אַבְרָהָם אֲשֶׁר וָוס עֶר הָט[...] לָאזְט זַיין חֶסֶד אוּנ זַיין אֱמֶת פוּן מַיין הַאר אָ[...] בַּדֶּרֶךְ אִין גוּטִין וֶועג נָחַנִי הָט מִיךְ גָאט גְפִ[...] הוֹיז פוּן דִי פְרַיינְד פוּן מַאן הַאר: (כח) [...] דָאס מֵיידֶל אִיז גְלָאפֶן אוּנ הָאט גְזָאגְט[...] פוּן אִיר מוּטֶער כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה אַזוֹ וִויא דִי[...] (כט) וּלְרִבְקָה אוּנ צוּ רִבְקָה אִיז גְוֶוען אַבְּרוּדֶער[...] נָאמֶען נוּאר לָבָן וַיָּרָץ אוּנ לָבָן אִיז גִילָאפֶן צ[...]

אי[...]

לְוָת עֵינָא: ל וַהֲוָה
א יָת קְדָשָׁא וְיָת
עַל יְדֵי אֲחָתֵהּ
שְׁמַע יָת פִּתְגָמֵי
אֲחָתֵהּ לְמֵימַר
מַלֵּל עִמִּי גַּבְרָא
לְוָת גַּבְרָא וְהָא
עִלָּוֵי גַּמְלַיָּא עַל
לא וַאֲמַר עוּל
דַיְיָ לְמָא אַתְּ
גַּבְרָא וַאֲנָא פַּנֵּיתִי
א וַאֲתַר כְּשַׁר
א: לב וְעַל גַּבְרָא
וְשָׁרָא גַּמְלַיָּא

(לב) ויפתח. כמו אל יתהלל
חוגר כמפתח. התיר חבישתם:

אֶל־הָאִישׁ הַחוּצָה אֶל־הָעָיִן: ל וַיְהִי
כִּרְאֹת אֶת־הַנֶּזֶם וְאֶת־הַצְּמִדִים עַל־
יְדֵי אֲחֹתוֹ וּכְשָׁמְעוֹ אֶת־דִּבְרֵי רִבְקָה
אֲחֹתוֹ לֵאמֹר כֹּה־דִבֶּר אֵלַי הָאִישׁ
וַיָּבֹא אֶל־הָאִישׁ וְהִנֵּה עֹמֵד עַל־
הַגְּמַלִּים עַל־הָעָיִן: לא וַיֹּאמֶר בּוֹא
בְּרוּךְ יְהוָה לָמָּה תַעֲמֹד בַּחוּץ
וְאָנֹכִי פִּנִּיתִי הַבַּיִת וּמָקוֹם לַגְּמַלִּים:
לב וַיָּבֹא הָאִישׁ הַבַּיְתָה וַיְפַתַּח

בעל הטורים

ת רוח ליצחק ולרבקה: (לא) ומקום. ב׳ הכא ואידך ומקום לזהב יזוקו: בשביל מקום לזהב שר זה מה שנתן לאחותו פינה מקום
) ויפתח. ב׳ הכא ואידך ויפתח על הלוחות ידותיה כבנין הבית מה התם לשון ציור אף הכא היו הגמלים של אברהם מצוירין ומסומנים

רש״י

ת הנזם אמר עשיר הוא זה ונתן עיניו בממון:
הגמלים. לשמרן פ כמו (לעיל יח) והוא עומד
לשמש: (לא) פניתי הבית. מעבודת צ אלילים
(לב) ויפתח. התיר זמם שלהם שהיה סותם את

בית יהודא

אֶת הַנֶּזֶם וגו׳), ווייל לָבָן הָט גְזֶעהְן דֶעם גָאלְדֶענֶעם נָאז
רִינְג אוּנ דִי אָרֶעמְבֶּענְדֶער וָוס זַיין שְׁוֶועסְטֶער הָט בֶּעקוּמֶען
פוּן אֱלִיעֶזֶר (אָמַר עָשִׁיר הוּא זֶה) הָט לָבָן גֶעזָאגְט גֶעוִויס
אִיז דֶער מֶענְטְשׁ רַייךְ נאַז פַאר אַטְרִינְק וואַסֶער גִיט עֶר
אַזֶעלְכֶע מַתָּנוֹת (וְנָתַן עֵינָיו בְּמָמוֹן) הָאט עֶר גֶגֶעבֶּען זַיינֶע

הָט גֶעטְרַאכְט) וְויא אַזוֹ עֶר זָאל אוֹיךְ בֶּעקוּמֶען גֶעלְט פוּן אֱלִיעֶזֶר, וְויא פִיל עֶר וֶועט נָאר קֶענֶען: (ל) וַעַל
אֱלִיעֶזֶר אִיז גֶעשְׁטַאנֶען נֶעבֶּען דִיא קֶעמְלֶען (לְשָׁמְרָן) זַייא צוּ הִיטֶען (כְּמוֹ) וְויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְהוּא עוֹמֵד
שְׁטֵייט גֶעבֶּען זֵיי מֵיינְט מֶען (לְשַׁמְּשָׁם) זַייא צוּ בֶּעדִינֶען: (לא) וּפִנִּיתִי הַבַּיִת. אִיךְ הָאבּ לֵיידִיג גֶעמַאכְט
זָאגְט רש״י עֶר הָט גֶעמֵיינְט עֶר הָאט זִיא לֵיידִיג גֶעמַאכְט (מֵעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים), פוּן דִיא גֶעצִין בִּילְדֶער *):

שפתי חכמים

את הנזם אמר עשיר וכו׳ שניכרין בזה דברי אמת שכוונתו
הפסוק שיהיה לו סדר וחיבור נכון ומתקנו בהוספתו באמצע
כדרכו ברוב המקומות לבקי בדברי רש״י דאילו היה כוונתו
להקשות ולתרץ כהכנת המפרשים היל״ל למה רץ וכו׳ אמר עשיר וכו׳
ומ״ש ויהי כראות את הנזם קודם מ״ש אמר עשיר וכו׳ אין לו
שחר והבנה כלל: פ דאל״כ מאי עומד רוכב מבע״ל: צ דאל״כ פניתי

פירוש לתורת אלהים

אוֹף דֶער גַאס צוּ דֶעם קְוַואל בְּרוּנֶען [פ׳ רפ״י]:
אוּנ עֶס אִיז גֶוֶוען אַז עֶר הָאט גְזֶעהְן דֶעם
ד מִיט דִי אָרוּם בֶּענְדְלֶךְ אוֹף דִי הֶענְט פוּן
עסְטֶער הָאט עֶר גְזָאגְט דֶער אִיז אֵיין עוֹשֵׁר
בַייא אִים גְוָואלְט אוּיס נַארֶען זַיין גֶעלְד
אוּנ אַז עֶר הָאט גֶהֶערְט דִי רֵייד פוּן רִבְקָה
זָאגֶען כֹּה דִבֶּר אַזוֹ הָאט דֶער מֶענְטְשׁ צוּ מִיר
בֹּא אוּנ עֶר אִיז גְקוּמֶען צוּ דֶעם מֶענְטְשׁ אוּנ
שְׁטַאנֶען בַּיי דִיא קֶעמְלֶען בַּיי דֶעם קְוַואל:
מֶר אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט קוּם דוּ גֶבֶּענְשְׁטֶער
לָמָּה פַאר וָוס שְׁטֵייסְטוּ אוֹף דֶער גַאס וְאָנֹכִי
: אִיךְ הָאבּ אוּס גְרוּמְט דִיא שְׁטוּבּ פוּן דֶער
כּוֹכָבִים אוּנ אֵיין אָרְט צוּ דִיא קֶעמְלֶען:

ליקוטים על התורה

אִין דִי שְׁטָאט וואוּ עֶר וֶועט זִיךְ שְׁטֶעלִין וֶועסְטוּ וִויסֶען דָאס
אִיז מָאסְקְוֶוע, וֶועסְטוּ אַרָאפְּגֵיין פוּן פוּהְר וְואהִין דוּ וֶועסְט
נִועלִין וֶועסְטוּ גֵיין. דָם זֶעלְבִּיגֶע אִיז גִיוֶוען בַּיי אֱלִיעֶזֶר מֶען
הָט אַיינְגֶעשְׁפַּאנְט צֶעהְן אֵייזְלֶען אוּנ מֶען אִיז אַרוֹיסְגִיפָארֶן
מִיט זֵיי פוּן שְׁטָאט, וְואהִין זָאל מֶען פָארִין, הָאט עֶר נִיט
גֶעווּאסְט, זַיינֶע מֶענְטְשִׁין הָאבִּין אוֹיךְ נִיט גֶעוְואסְט, נָאר
דִי קֶעמְלֶען אַלֵיין הָאבֶּן אָנְגֶעהוֹיבִּין לוֹיפִין, זֵיי זֶענֶען גִילָאפֶן
דוּרְךְ שְׁטֶעט דוּרְךְ דֶערְפֶער אוּנ הָאבִּין זִיךְ נִיט גְשְׁטֶעלְט בִּיז
זֵיי זֶענֶען גֶעקוּמֶען צוּ דֶעם בְּרוּנֶען וָוס נֶעבִּין חָרָן, הָאבִּן זֵיי
זִיךְ גֶעשְׁטֶעלְט, אוּנ דֶעם גַאנְצִין וֶועג זֶענֶען זַייא גִילָאפִין
אִין אֵיין טָאג, אוּנ ווייל דִי קֶעמְלֶן הָאבֶּן זִיךְ דָא גְשְׁטֶעלְט,
הָט אֱלִיעֶזֶר גְוְואסְט אַז דָא אִיז חָרָן אוּנ פוּן דֶעם אָרְט וֶועט
עֶר נֶעמֶן אַווייבּ פַאר יִצְחָק, דָם הָט אֱלִיעֶזֶר אִיצְט גֶערֶעט צוּ
זִיךְ אַלֵיין, אוּנ דִי וֶוערְטֶער הָט עֶר דֶערְצֵיילְט נאִין פסוק מחז
צוּ לָבָן אוּנ בְּתוּאֵל:

א הָאִישׁ הַבַּיְתָה וַיְפַתַּח אוּנ דֶער מַאן אִיז גְקוּמֶען אִין הוֹיז אַרֵיין אוּנ הָט גֶעפִינְט דִי מֵיילֶר פוּן דִיא
קעמלין

*) ואנכי פניתי הבית, דער ווארט אנכי איז דאך איבעריג, דער ווארט פניתי אליין איז דאך דערטייטש איך האב ליידיג געמאכט, נאר
ווייל לבן האט נערעכנט די מתנות וואס אליעזר האט גיגעבין צו רבקה איז דאס גיווען פאר דאס ביסול וואסער וואס זיא האט אים גיגעבין,
ער גערעכנט געווים אז אליעזר וועט קומען צוא זיי אין שטוב אונ וועט עסין אונ נעכטיגען וועט דיא מתנה זיין וייער פיל וואס ער וועט
נעבין

הַגְּמַלִּים וַיִּתֵּן תֶּבֶן וּמִסְפּוֹא לַגְּמַלִּים
וּמַיִם לִרְחֹץ רַגְלָיו וְרַגְלֵי הָאֲנָשִׁים
אֲשֶׁר אִתּוֹ׃ לג וַיִּישַׂם לְפָנָיו לֶאֱכֹל
וַיֹּאמֶר לֹא אֹכַל עַד אִם־דִּבַּרְתִּי
דְּבָרָי וַיֹּאמֶר דַּבֵּר׃ לד וַיֹּאמַר עֶבֶד
אַבְרָהָם אָנֹכִי׃ לה וַיהוָה בֵּרַךְ אֶת־
אֲדֹנִי מְאֹד וַיִּגְדָּל וַיִּתֶּן־לוֹ צֹאן וּבָקָר

וִיהַב תִּבְנָא וְ...
לְגַמְלַיָּא וּמַיָּא לְאַ...
רַגְלוֹהִי וְרַגְלֵי ...
דְּעִמֵּהּ׃ לג וְשַׁ...
קֳדָמוֹהִי לְמֵיכַל
לָא אֵיכוּל עַד דְּ...
פִּתְגָמַי וַאֲמַר ...
לד וַאֲמַר עַבְדָּא דְאַ...
אֲנָא׃ לה וַיְיָ בָּרֵךְ
רִבּוֹנִי לַחֲדָא וּרְבָ...
לֵהּ עָאן וְתוֹרִין

תו"א ויאמר עבד ב"ק לג:

רשב"ם

(לג) עד אם דברתי דברי. אחרי שראה שהסכים הקב"ה על ידו לא היה לו להתעסק באכילה ושתיה תחלה: (לה) ברך את אדוני. לפן הקדים למעלה ברך את אברהם בכל ויגדל וכל אנשי המלכות היו חפצים להזדווג עמו

בעל הטורים

וככרים לכל שהיו שלו שהגמלים לא היו רועים בשדות אחרים: כתיב מלא"ד שנתנו לו סם המות בקערה ומיהרו עליו לאכו... ירגיש: ויישם. ב' דסמיכי הכא ואידך ויישם בארון רמז ש... וליתנו בארון והוא הרגיש ואמר לא אוכל עד אם דברתי דברי כי עבד אברהם אנכי ונהגתי בביתו שלא לאכול עד שאדבר... נטילת ידים ברכת המוציא ובזה חשב כי יגלגל שכוס של ברכה לטובה מצטרף ולא לרעה וכן היה לו שבא המלאך והחזיר סם המות... ואכל ומת. וי"מ שנתנו לו דבר איסור ואמר לא אוכל עד אם דברתי דברי עבד אברהם אנכי ואינו אוכל דבר איסור

בית יהודא

(לג) וְעַד אִם דִּבַּרְתִּי. זָאגְט רַשִׁ"י (הֲרֵי אִם מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן אֲשֶׁר וּבִלְשׁוֹן כִּי) וַוייל דֶר וָוארְט אִם אִיז דֶערְטַייטְשׁ אוֹיב, דָאס הֵייסְט עֶס אִיז נִיט אַגֶעוִויסֶע זַאךְ, נָאר אוֹיב עֶס וֶועט אַזוֹ זַיין, אוּנ דָא קֶען מֶען נִיט טַייטְשֶׁען אִם דִּבַּרְתִּי דְּבָרָי אוֹיב אִיךְ וֶועל רֵיידֶען מַיינֶע רֵייד, עֶר וֶועט דָאךְ גֶעווִיס רֵיידֶן, דְרִיבֶּער זָאגְט רַשִׁ"י דֶעם אִם קֶען מֶען נִי... אוֹיב, נָאר ווִיא עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי דְּבָרָי, אָדֶער עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען כִּי דִּבַּרְתִּי דְּבָרָי (כְּמ... שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (עַד כִּי יָבֹא שִׁילֹה), בִּיז מָשִׁיחַ וֶועט קוּמֶען (וְזֶה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל) דָס אִיז וָואס דִי חֲכָמִים הָאבְּ... (כִּי מְשַׁמֵּשׁ בְּאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת) דֶר וָוארְט כִּי הָאט פִיר טַייטְשִׁין (וְהָאֶחָד אִי) אֵיין טַייטְשׁ אִיז אִי (וְהוּא אִם) דָאס מֵיינְט...

רש"י

פיהם שלא ירעו בדרך בשדות אחרים (ב"ר): אם דברתי. הרי אם משמש בלשון אשר ובלשון... (לקמן מט) עד כי יבא שילה וז"ש חז"ל כי משמש...

שפתי חכמים

שבית מיותר דמה לי בזה שמעיקרא לא הי' פנוי בית מקום ללון ולגמלים די: ק דק"ל דאם משמע דספק לו אם ידבר והא ידבר ומתרץ אם משמש בל' אשר וכל' כי כמו עד כי יבא שילה דהיינו אם ופירוש משמש בל' אשר דכיון דאם כמו כי הא כי אלא בד' לשונות והם אלא דילמא אי דהא אבל לא אם דאם משמש בל' אשר ומתרץ וכו' א"כ ש"מ דכי משמש...

ליקוטי יהודא

(לג) וַיּוּשַׂם לְפָנָיו לֶאֱכוֹל וגו'. דָס עֶרְשְׁטֶע דַארְפִין מִיר ווִיסֶן פַר וָואס הָאט אֱלִיעֶזֶר נִיט גִיוָואלְט עֶסִין בִּיז עֶר הָאט פְרִיעֶר דֶערְצֵיילְט ווֶעגִין וָוס עֶר אִיז גְקוּמֶען, צְוֵוייטוּנְס אִיז דִי עֶרְשְׁטֶע רֵייד זַיינֶע גִיוֶועןְ עֶר אִיז אַקְנֶעכְט בַּיי אַבְרָהָם, נָאר וֶוען לָבָן הָט גְזֶעהְן דִי מַתָּנוֹת וָוס אֱלִיעֶזֶר הָאט גִיגֶעבִּין צוּ רִבְקָה, אוּנ עֶר הָאט גֶעמֵיינְט אַז אֱלִיעֶזֶר הָט גִיגֶעבֶּען דִי מַתָּנוֹת פַאר דֶעם בִּיסוּל וַואסֶער צוּ טְרִינְקֶען וָואס רִבְקָה הָט אִים גִיגֶעבִּין, הָט עֶר גֶעהַאט אַגְרוֹיסִין אַפֶּעטִיט צוּ דֶעם פַארְמֶעגִין פוּן אֱלִיעֶזֶר, דְרִיבֶּער הָט עֶר גֶעמַאכְט אַגְרוֹסֶע סְעוּדָה, וֶועט עֶר מָאנֶן בַּיי אֱלִיעֶזֶר פִיל גֶעלְט, ווִי אֱלִיעֶזֶר הָט גִיזֶעהְן דִי פִיל מִינִים עֶסִין וָואס שְׁטֵייט אוֹיף דֶעם טִישׁ, הָט עֶר פַארְשְׁטַאנֶען וָואס לָבָן מֵיינְט, דְרִיבֶּער הָאט עֶר זַייא גְזָאגְט צְוֵויי זַאכִין, עֶרְשְׁטוּנְס וֶועל אִיךְ אַייךְ זָאגֶען ווֶעגִין וָוס אִיךְ בִּין צוּ אַייךְ גְקוּמֶ׳ן, ווֶעגִין אַשִׁידוּךְ, וֶועט ווֶערֶן פוּן דֶעם שִׁדּוּךְ וֶועל אִיךְ עֶסִין, וֶועט נִיט וֶוערִין פוּן דֶעם שִׁדּוּךְ קֶען זַיין אִיךְ וֶועל נִיט עֶסִין, אוּנ אוֹיב אִיךְ זָאלְט אִיר ווִיסֶן אִיךְ בִּין נָאר אַקְנֶעכְט, בִּין אִיךְ נִיט גִוואוֹהְנְט צוּא אַזוֹי אַגְרוֹיסֶע סְעוּדָה, אוּנ טָאר נִיט גֶעבִּין אַזוֹ... פַאר אַסְעוּדָה, וַוייל דָס גֶעלְט אִיז נִיט מַיינֶע:

פירוש לתורת אלהים

קֶעמְלִין וָוארוּם זֵיי זֶענֶען גְוֶועזֶן פַר שְׁלָאסֶן... זִיךְ נִיט פַאסֶן אִין פְרֶעמְדֶע פֶעלְדֶר וַיִּתֵּן אוּ... גֶגֶעבֶּן שְׁטְרוֹיא אוּנ פַאשֶׁע צוּ דִי קֶעמְלֶען... וַואסֶר צוּ וַואשֶׁן זַיינֶע פִיס אוּנ דִי פִיס פוּן ד... וָואס זֶענִין גִיוֶוען מִיט אִים: (לג) וַיִּישַׂם אוּנ... וָוארֶן גְטָאן פַר אִים צוּ עֶסִין וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָ... אִיךְ וֶועל נִיט עֶסֶן בִּיז אִיךְ וֶועל אוֹם רֵיי... רֵייד וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט רֵייד: (לד)... עֶר הָאט גְזָאגְט אִיךְ בִּין אַקְנֶעכְט פוּן... (לה) וַיְיָ בֵּרַךְ אוּנ גָאט הָט זַייעֶר גְבֶּענְשְׁט מ... וַיִּגְדָּל אוּנ עֶר אִיז וָוארֶן גְאַכְפֶּערְט וַיִּתֶּן לוֹ אוּ...

געבין, נאר ווייל ער וועט ניט וויסען וועמען צו געבין דריבער איז לבן גילאפין צו אליעזר אונ ער האט אים געבעטין צו זיי אין שטוב, או... צו אים „אנכי" איך טוה אלץ פון דיינעטוועגין, אפילו פניתי הבית, ליידיג מאכין די שטוב, ריין מאכין, האט אויך קיינער ניט געטאה... נאכדעם ויפתח הגמלים, האט לבן אוים געשפאנט די קעמלען, אונ גיגעבין שטרויא אונ פיטערונג פאר דיא קעמ׳לען, אונ געבריינגט וואסע... ווערע פים, דאס אלץ האט לבן אליין גיטאהן פאר די אלע ארבעט האט לבן גערעכינט צו בעקומן אגרויסע מתנה, וויא ער האט שפעטע... נים פאר די וואסער האט אליעזר גיגעבין די מתנות צו רבקה נאר ווייל זיא וועט זיין אכלה פון יצחק האט ער שוין גטוואסט או זיין ב... אין גיוועןן אומזיסט, ווי דער סוף איז גיוועןן אליעזר הט צו רבקה גיגעבין נאך מתנות אונ צו לבן האט ער געגעבין מגדנות, זיסע שפייזן... נים וועגין די מגדנות האט אים געלוינט אזוי פיל צוא ארבעטין:

וְכֶסֶף וְזָהָב וַעֲבָדִם וּשְׁפָחֹת וּגְמַלִּים
וַחֲמֹרִים׃ לו וַתֵּלֶד שָׂרָה אֵשֶׁת אֲדֹנִי
בֵן לַאדֹנִי אַחֲרֵי זִקְנָתָהּ וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־
כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ׃ לז וַיַּשְׁבִּעֵנִי אֲדֹנִי
לֵאמֹר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת
הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אָנֹכִי יֹשֵׁב בְּאַרְצוֹ׃
לח אִם־לֹא אֶל־בֵּית־אָבִי תֵּלֵךְ וְאֶל־
מִשְׁפַּחְתִּי וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי׃
לט וָאֹמַר אֶל־אֲדֹנִי אֻלַי לֹא־תֵלֵךְ

וְעַבְדִּין וְאַמְהָן
וְחַמְרִין׃ לו וִילֵידַת
אִתַּת רִבּוֹנִי בַּר
בָתַר דְּסֵיבַת וִיהַב
כָּל דִּילֵהּ׃ לז וְקַיֵּים
רִבּוֹנִי לְמֵימַר לָא
אִתְּתָא לִבְרִי מִבְּנָת
דִּי אֲנָא יָתֵב
הּ׃ לח אֱלָהֵן לְבֵית
תֵּיזִיל וּלְזַרְעִיתִי
אִתְּתָא לִבְרִי׃
מְרִית לְרִבּוֹנִי מָאִים

רשב"ם

ן: (לו) ויתן לו את כל אשר לו. לא יחלקו אחיו עמו׃

רש"י

אי והוא אם: (לו) ויתן לו את כל אשר לו. גט הראה להם: (לז) לא תקח אשה לבני מבנות. אם לא תלך תחלה אל בית אבי ולא תאבה אחריך: (לט) אלי לא תלך האשה. אלי כתיב

בית יהודא

(לו) וַיִּתֶּן לוֹ אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ׃ . אַבְרָהָם הָאט גֶעגֶעבֶּן צוּ יִצְחָק אַלֶץ וָוס עֶר הָט (שְׁטַר מַתָּנָה הֶרְאָה לָהֶם) אֱלִיעֶזֶר הָאט זַייא גֶעוויזֶען דֶעם פַּאפִּיר וָוס אוֹיף אִים הָאט אַבְרָהָם גֶעשְׁרִיבֶּען אַז עֶר שֵׁיינְקְט זַיין גַאנְץ פַּארְמֶעגֶן צוּ יִצְחָק׃ (לז) לֹא תִקַּח מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי . זָאגְט רש"י אֱלִיעֶזֶר הָאט נִיט גֶעמֵיינְט צוּ זָאגֶן עֶר טָאר נִיט נֶעמֶען אַוַּוייבּ פַּר יִצְחָק פוּן דִיא טֶעכְטֶער, אַז זַייא וָואלְטֶן דָאס הֶערֶן וָואלְטֶען זַייא וֶועלֶן אַבְרָהָם זָאל זַיי אָפְּגֶעבֶּען זַיין גַאנְץ פַּארְמֶעגֶן פַּאר אַזוֹ הָט אֱלִיעֶזֶר צוּ זַיי גֶעזָאגְט, אַבְרָהָם הָאט מִיךְ גֶבֶּעטֶן (אִם לֹא תֵלֵךְ תְּחִלָּה אֶל בֵּית אָבִי) אוֹיבּ דוּא וֶועסְט פְרִיעֶר צוּא מַיין פָאטֶערְס פַאמִילְיֶע זָאלְסְטוּ נִיט נֶעמֶען פוּן דִי כְּנַעֲנִיישֶׁע טֶעכְטֶער, אָבֶּער אַז דוּ וֶועסְט גֵיין צוּ מַיין פַאמִילְיֶע (וְלֹא תֹאבֶה לָלֶכֶת אַחֲרֶיךָ) אוּנ זַייא וֶועט נִיט וֶועלֶן גֵיין נָאךְ דִיר צוּ אוּנְז, מֶעגְסְטוּ נֶעמֶען אַוַּוייבּ פַאר אַיין אַנְדֶער פַאמִילְיֶע׃ (לט) וְאֻלַי לֹא תֵלֵךְ הָאִשָּׁה. זָאגְט רש"י (אֻלַי כְּתִיב) דֶר וָוארְט אֻלַי שְׁטֵייט אָן אַוָא"ו

דעת זקנים מבעלי התוספות

לא תלך האשה. פירש"י ז"ל שלכך כתיב אלי חסר רש א"כ שהיתה בת לאליעזר וכו'. ותימה שגם ר' על קרא דונקית מישבועתי זאת ותקח אשה לבני אשכול וממרא וגם הם כנעניים היו. וי"ל שבו נתקיימה לה שהרי הוא עבד אבל הם לא היו עבדים. ועוד י"ל מילתא טפי למשיא לבנו בת עבדו. ועוד אמרינן בב"ר נו של חם היה. ובפרקי ר' אליעזר אומר אליעזר עבד הוא עוג מלך הבשן והכי איתמר התם זקן ביתו של אבינו היה אליעזר וכתב עליו עבד עולם וכשגמל חסד עם יצחק הוציאו להירות עולם ונתן לו הקב"ה שכרו בעלם

שפתי חכמים

כאן אם כמו כי דהיינו אשר: ר תקן כזה ג' ענינים האחד שהדקדק מלת תלך אל מלת לא כאלו כתיב אם לא תלך אל בית אבי מפני שמלת לא אין לה קשר עם מלת אל והב' ולא תאבה האשה וכו' שבזולת זה היה משמע שאם תלך אל בית אבי מיד תפטר משבועתי בין תאבה בין לא תאבה והוסיף מלת תחלה מפני שבזולת זה משמע שאם תקח מבנות הכנעני ואח"כ תלך ולא תאבה אתה פטור ג"כ ואינו כן שאין לו היתר כלל אם לא שילך תחלה ולא תאבה ומאמר ולקחת אשה לבני

פירוש לתורת אלהים

גֶעגֶעבֶּן שָׁאף אוּנ רִינְדֶער אוּנ זִילְבֶּער אוּנ גָאלְד קְנֶעכְט אוּנ דִינְסְט מֵיידֶען אוּנ קֶעמְלֶען אוּנ אֵייזְלֶען׃ דִי שָׂרָה אוּנ מַיין הַארְס וַוייבּ שָׂרָה הָט גֶבָּארֶען מַיין הַאר נָאךְ אִיר עֶלְטֶער גֵיהָן אוּנ עֶר הָט גֶעבֶּן אַלְדִינְג וָואס אִיז צוּ אִים עֶר הָאט אִים אַשְׁטַר מַתָּנָה׃ (לז) וַיַּשְׁבִּעֵנִי אוּנ מַיין הַאר הָט מִיךְ בַּשְׁווארֶן עֶר ר"ז צוּ מִיר גְזָאגְט לֹא תִקַּח דוּא זָאלְסְט נִיט נֶעמֶען אַוַּוייבּ צוּ מַיין זוּהְן פוּן דִי טֶעכְטֶער פוּן כְּנַעֲנִי וָוס אִיךְ זִיץ אִין זַיין לַאנְד׃ (לח) אִם לֹא סַיידֶן דוּ זָאלְסְט גֵיין צוּ מַיין פָאטֶערְס הוֹז אוּנ צוּ מַיין מִשְׁפָּחָה וְלָקַחְתָּ אוּנ דוּא זָאלְסְט נֶעמֶען אַוַּוייבּ צוּ מַיין זוּהְן׃ (לט) וָאֹמַר אֶל אֲדֹנִי אוּנ אִיךְ הָאבּ גְזָאגְט צוּ מַיין

משלי יהודא

מַר אֶל אֲדֹנִי אֻלַי וגו'. זָאגְט רש"י דֶר וָוארְט אֻלַי וויט אָן אוא"ו קֶען מֶען לֵייעֶנֶען אֵלַי, צוּ מִיר, פַּר ט דֶער וָוארְט אֵלַי, צוּ מִיר, אוֹיף דֶעם אָרְט בַּייא צֵיילוּנג, נִיט פְרִיעֶר וֶוען עֶר הָאט גֶערֶעט מִיט ן, דֶער תֵּירוּץ אִיז, לְמָשָׁל אַגְבִּיר הָאט אַמָאהְל אַשַׁדְכָן זוּכֶען אַשִׁדוּךְ פַּר זַיין אֵיינְצִיגֶען זוּהְן, דֶער ז גְקוּמֶען אִין אַנַוייטֶע שְׁטָאט אוּנ אִיז אַרַיינְגְגַאנְגֶען ם אוּנ הָט זַיי דֶערְצֵיילְט דֶער גְבִיר פוּן יֶענֶע שְׁטָאט הָט מִיךְ גְשִׁיקְט אַהֶער אִין דִי שְׁטָאט וֶועגִין אַשִׁדוּךְ פַּר זַיין אֵיינְצִיגֶן זוּהְן עֶר וֶועט דֶעם זוּהְן גֶעבֶּן זַיין גַאנְצִין פַּרְמֶעגֶן, אוּנ אוֹיבּ אִיר וֶוילְט נִיט דֶעם שִׁדּוּךְ וֶועל אִיךְ גֵיין אִין אֵיין אַנְדֶער שְׁטָאט, הָאבֶּן זַיי גְזָאגְט מִיר ווילֶן נִיט דֶעם שִׁדּוּךְ וֶועגִין צְוֵויי זַאכִין, עֶרְשְׁטוּנְס אוֹיבּ עֶס אִיז אֱמֶת וִויא דוּא זָאגְסְט, פַּר וָוס טוּהְט נִיט דֶער גְבִיר אַשִׁידוּךְ מִיט זַיין זוּהְן פוּן זַיין שְׁטָאט, גֶעווִיס אִיז דָא אַפֶּעלֶר אִין דֶעם שִׁדּוּךְ אוּנ דִי נָאנְטֶע מֶענְטְשִׁין ווייסִין דֶעם פֶּעלֶר, דְרִיבֶּר הָט מֶען דִיךְ

הָאִשָּׁה אַחֲרָי׃ מ וַיֹּאמֶר אֵלָי יְהוָה
אֲשֶׁר־הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנָיו יִשְׁלַח
מַלְאָכוֹ אִתָּךְ וְהִצְלִיחַ דַּרְכֶּךָ וְלָקַחְתָּ
אִשָּׁה לִבְנִי מִמִּשְׁפַּחְתִּי וּמִבֵּית אָבִי׃
מא אָז תִּנָּקֶה מֵאָלָתִי כִּי תָבוֹא אֶל־
מִשְׁפַּחְתִּי וְאִם־לֹא יִתְּנוּ לָךְ וְהָיִיתָ
נָקִי מֵאָלָתִי׃ מב וָאָבֹא הַיּוֹם אֶל־הָעָיִן.

אונקלוס

לָא תֵיתֵי אִתְּתָא בַּתְ[רָי]
מ וַאֲמַר לִי יְיָ דִּי פְלַ[חִית]
קֳדָמוֹהִי יִשְׁלַח מַלְ[אֲכֵיהּ]
עִמָּךְ וְיַצְלַח אָרְחָךְ וְ[תִסַּב]
אִתְּתָא לִבְרִי מִזַּרְ[עִיתִי]
וּמִבֵּית אַבָּא׃ מא בְּכֵן
זַכַּי (נ"י זַכָּא) מִמּוֹמָתִי
תְּהֵךְ לְזַרְעִיתִי וְאִם
יִתְּנוּן לָךְ וּתְהֵי
מִמּוֹמָתִי׃ מב וַאֲתֵיתִ[י]
(וַאֲתֵיתִי) יוֹמָא דֵין לְ[עֵינָא]

תו"א אז תנקה קידושין כא: וא[...] סנהדרין לה:

רשב"ם

(מ) ישלח מלאכו. יודע אני שיתנו לך: (מב) ואמר ה' אלהי אדוני אברהם וגו'. כל אריכות דברים להודיעם שמאת הקב"ה יצא הדבר:

בעל הטורים

(מא) אז תנקה מאלתי. ואברהם אמר משבועתי שהוא החמיר עלי[ו] שהביאו באלה שהיא חמורה יותר כדי שיתרצו: כי תבוא אל מ[שפחתי] ולא אל בית אבי לומר שאם לא ימצא מבית אב יקח מבית אם:

בית יהודא

קָען מֶען לֵייעֶנֶן אֵלַי צוּ מִיר (בַּת הָיְתָה לוֹ לֶאֱלִיעֶזֶר) אֱלִיעֶזֶר הָט גֶעהַאט אַטָאכְטֶער (וְהָיָה מְחַזֵּר לִמְצוֹא עִילָּה) הָט אֱלִיעֶזֶר גֶעזוּכְט אַעֵצָה (שֶׁיֹּאמַר לוֹ אַבְרָהָם) אַבְרָהָם זָאל זָאגֶן צוּ אִים (לִפְנוֹת אֵלָיו לְהַשִּׂיאוֹ בִּתּוֹ) עֶר וֶועט זִיךְ צוּ אִים קֶערֶן עֶר זָאל גֶעבֶּן צוּ יִצְחָק אַנְוַייבּ אֱלִיעֶזֶרְם טָאכְטֶער (אָמַר לוֹ אַבְרָהָם) הָט אַבְרָהָם גֶעזָאגְט צוּ אֱלִיעֶזֶר (בְּנִי בָּרוּךְ וְאַתָּה אָרוּר) מַיין זוּהְן אִיז גֶבֶּענְטְשְׁט אוּנ דוּא בִּיסְט גֶעפְלוּכְט (וְאֵין אָרוּר מִדַּבֵּק בְּבָרוּךְ) אַגֶעפְלִיכְטֶער קֶען זִיךְ נִיט בְּהֶעפְטֶן מִיט אַגֶבֶּענְ[טְשְׁטֶען] (מב) וָאָבֹא הַיּוֹם. (הַיּוֹם יָצָאתִי וְהַיּוֹם בָּאתִי) הַיינְט בִּין אִיךְ אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן מַיין הֶערְר אַבְרָהָם אוּנ הַיינְט בִּ[ין אִיךְ] גֶעקוּמֶן אִין חָרָן (מִכָּאן שֶׁקָּפְצָה לוֹ הָאָרֶץ) פוּן דַאנֶען וֵוייסֶען מִיר אַז דִיא עֶרְד פוּן חָרָן אִיז צוּגֶעשְׁפְּרוּנְגֶען צוּ אֶרֶץ [...] (אָמַר רַבִּי אַחָא) רַבִּי אַחָא הָאט גֶעזָאגְט (יָפָה שִׂיחָתָן שֶׁל עַבְדֵי אָבוֹת לִפְנֵי הַמָּקוֹם) דֶר שְׁמוּעֶס פוּן דִי קְנֶעכְט פוּן דִיא [...]

רש"י

בת היתה לו לאליעזר וכו' והיה מחזר למצוא עילה [שיאמר] לו אברהם לפנות אליו להשיאו בתו אמר לו אברה[ם בני] ברוך ואתה ארור ואין ארור מדבק בברוך: (מב) [ואבא] היום. היום יצאתי והיום באתי מכאן שקפצה לו ה[ארץ] אמר רבי אחא יפה שיחתן של עבדי אבות לפני ה[מקום]

שפתי חכמים

הוא תחלת דיבור כאלו אמר אבל תקח אשה לבני ממשפחתי הנזכרים למעלה: ש ואת"ת ולמה לא כתיב אולי דלעיל חסר מתחלה כשאמר העבד לאברהם אולי לא תאבה כדי למדרש וי"ל משום דלעיל כתיב אח"כ ההשב אשיב וגו' לא משמע שהיה מחזר למצוא עילה אלא שאל אותו אם לא תאבה לילך עמו אם יכול להשיב ליצחק שמה אבל כאן לא כתיב אח"כ הכי מידרש שפיר הכי. מהרא"י. ועי"ל כשא"ל לבן בוא ברוך ה' אמר אליעזר מעכשיו אני ברוך ושמא יקח יצחק את בתי לכן חסר באחרונה למידרש הכי ולא בראשונה כי עדיין לא היה ברוך ומהרש"ל תירץ כי מעולם לא עלתה על לבו שיתחתן באברהם כיון שהוא ברוך והוא ארור אלא אליעזר הי' מתירא כיון שהגיד להם שהשביעו אברהם שלא ישא אשה אלא מבני משפחתו ש[...] שיתן להם ממון הרבה מש"ה א"ל אלי רמז להם שבת יש לו עכ"ל: ת ר"ל דאליעזר בא מכנען דכתיב ביה ארור כנען וא"ת ו[...]

דעת זקנים מבעלי התוספות

הזה והעמידו מלך והוא עוג מלך הבשן. וקשה שהרי עו[ג] היה ומשה הרגו ואליעזר היה צדיק. וגם במס' סופרים [...] ליה מתשעה שנכנסו בגן עדן מחיים ועל דבר זה נכנס כי כ[...] רבקה ולא מצא לה יצחק בתולים כמו שאפרש בע"ה הי[ה] שבא עליה ואמר לו כן תחיה ותכנס בגן עדן כמו שא[...] ממנה ונתקיים לו אותה ברכה ונכנס חי בגן עדן. וצ"ל עוג מלך הבשן היו אחד רשע שהרגו משה ואחד שה[...] ומלך וכשמלך נקרא שמו עוג כי כל מלכי הבשן נקרא[ו]

פירוש לתורת אלהים

הַאר אוּלַי טָאמֶר וֶועט דִי אִשָּׁה נִיט גֵיין נָאךְ מִיר[ע'רש"י]: (מ) וַיֹּאמֶר אֵלָי אוּנ עֶר הָאט גֶזָאגְט צוּ מִיר יְיָ גָאט וָוס אִיךְ הָאבּ מִיךְ פַר אִים דֶר מַיְיעֶט. יִשְׁלַח עֶר וֶועט שִׁיקְן זַיין מַלְאָךְ מִיט דִיר אוּנ עֶר וֶועט בַּגְלִיקְן דַיין וֶועג וְלָקַחְתָּ אוּנ דוּ וֶועסְט נֶעמֶען אַוַוייבּ צוּ מַיין זוּהְן פוּן מַיין מִשְׁפָּחָה אוּנ פוּן מַיין פָאטֶערְס הוֹז: (מא) אָז תִּנָּקֶה דֶענְסְטְמָאל אַז דוּ וֶועסְט מִיךְ פָאלְגֶן וֶועסְטוּ זַיי[ן] פוּן מַיין שְׁבוּעָה כִּי תָבוֹא אַז דוּא וֶועסְט קוּמֶן צ[וּ] מִשְׁפָּחָה וְאִם אוּנ אוֹבּ זֵיי וֶועלֶן דִיר נִיט גֶעבֶּן וְ[הָיִיתָ] מֵאָלָתִי דֶעמָאלְט וֶועסְטוּ זַיין רֵיין פוּן [מַיין] שְׁבוּעָה: (מב) וָאָבֹא הַיּוֹם אֶל הָעָיִן אוּנ אִין הַיינְט גִיקוּמֶען צוּם קְוָואל בְּרוּנֶען [ע"י ...]

משלי יהודא

גֶעשִׁיקְט אַזוֹי וַוייט טָאמֶר וֵוייסִין מִיר נִיט פוּן דֶעם פֶּעלֶער וֶועלִין מִיר טָאהְן דֶעם שִׁדוּךְ, צְוַוייטֶנְס מִיר זֶעהְן דָאךְ פוּן דַיינֶע רֵייד אַז עֶס אִיז דָא אַפֶּעלֶער, וָוארוּם דוּ זָאגְסְט צוּא אוּנְז „טָאמֶר וִוילֶן מִיר נִיט דֶעם שִׁדוּךְ וֶועסְטוּ גֵיין [...] אַנְדֶער ״זָאאט״, אִיז דָאךְ בַּיי דִיר אַלֵיין אַסָפֵק אָ[...] זָאלֶן וֶועלֶן, פַר וָואס אִיז בַּיי דִיר אַמֵיינוּנְג מִיר זָא[...]

*) הערה דיא רש"י איז זייער שווער צוא פארשטיין פון וואנען נעמט דאס רש"י צוא זאגין אז ואבא היום אל העין, איך בין היינט געקו[מען] קוואל וואסער מיינט מען היינט בין איך ארויסגעגאנגען אונ היינט בין איך געקומען, טאמער איז ער ארויסגעגאנגען פון אברהם [...] עטליכע טעג, נאר היינט איז ער געקומען צום ברונען אונ היינט האט ער גיטראפין רבקה, אונ די ערד איז גאר ניט צו געשפרונגען צו [...] חרן ביז כנען, דריבער בריינגט רש"י וואס רבי אחא האט גיזאגט די תורה דערציילט אלץ וואס האט זיך גיטראפין מיט די קנעכט פון די [...] אלץ וואס זייא האבין גערעט, אויב אליעזר וואלט גיוועזין פון לאנג אוועקגעגאנגען פון אברהם, וואלט די תורה דערציילט אלץ וואס איס האט [...] אין וועג, אז די תורה דערציילט גאר ניט פון זיין וועג איז אסימן עס איז גאר ניט גיוועזין קיין וועג, ווייל דעם טאג וואס ער איז ארויסגע[גאנגען] אברהם דעם זעלביגען טאג איז ער געקומען אין חרן, דריבער איז רעכט וואס רש"י בריינגט אויף דעם אחט וואס רבי אחא האט ג[...]

וָאֹמַר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם אִם־
יֶשְׁךָ־נָּא מַצְלִיחַ דַּרְכִּי אֲשֶׁר אָנֹכִי
הֹלֵךְ עָלֶיהָ: מג הִנֵּה אָנֹכִי נִצָּב עַל־
עֵין הַמָּיִם וְהָיָה הָעַלְמָה הַיֹּצֵאת
לִשְׁאֹב וְאָמַרְתִּי אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי־נָא
מְעַט־מַיִם מִכַּדֵּךְ: מד וְאָמְרָה אֵלַי
גַּם־אַתָּה שְׁתֵה וְגַם לִגְמַלֶּיךָ אֶשְׁאָב
הִוא הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־הֹכִיחַ יְהוָה לְבֶן־
אֲדֹנִי: מה אֲנִי טֶרֶם אֲכַלֶּה לְדַבֵּר אֶל־

אונקלוס

ית יְיָ אֱלָהָא דְרִבּוֹנִי
הָם אִם אִית כְּעַן
א קֳדָמָךְ לְאַצְלָחָא
י דִי אֲנָא אָזֵל עֲלַהּ:
א אֲנָא קָאֵם עַל עֵינָא
א וִיהֵי עוּלֵמְתָּא
וֹק לְמִמְלֵי וְאֵימַר לַהּ
ינִי כְעַן זְעֵיר מַיָא
תִיךְ: מד וְתֵימַר לִי
ת אִשְׁתְּ וְאַף לְגַמְלָיךְ
הִיא אִתְּתָא דְזַמִּין
ר רִבּוֹנִי: מה אֲנָא עַד
יצִיתִי לְמַלָּלָא בְלִבִּי
בְקָה נְפָקַת וְקוּלְתַהּ

רש"י

של בנים שהרי פרשה של אליעזר כפולה בתורה
גופי תורה לא נתנו אלא ברמיזה: (מד) גם אתה.
ות אנשים שעמו: הוכיח. בירר והודיע וכן כל
שבמקרא ברור דבר: (מה) טרם אכלה. טרם
לה וכן כל לשון הווה פעמים שהוא מדבר בלשון

בית יהודא

איז ביי הקב"ה בעסער (כְּתִירָתָן שֶׁל בָּנִים) פון די תּוֹרָה פון
די קינדער פון די אָבוֹת (שֶׁהֲרֵי פָּרָשָׁה שֶׁל אֱלִיעֶזֶר כְּפוּלָה בַּתּוֹרָה)
די פָּרָשָׁה פון אֱלִיעֶזֶר שטייט צוויי מאהל אין דיא תּוֹרָה
(וְהַרְבֵּה גוּפֵי תוֹרָה לֹא נִתְּנוּ אֶלָּא בִּרְמִיזָה) אונ פיל זאכען אין
די תּוֹרָה וואס זייא זענען די עִקָּרִים פון די תּוֹרָה אונ זייא
שטייען אין די תּוֹרָה נאר אויפען וואנק, מיט אַאיבעריגען
דער מיט אַאיבעריגען אוֹת: (מד) וְגַם אַתָּה שְׁתֵה]. דו זאלסט אויך טרינקען וועמען נאך האט זיא גוואלט געבן
, זאָגט רש"י (גַּם לְרַבּוֹת אֲנָשִׁים שֶׁעִמּוֹ) מיט דעם וואָרט גַּם. אויך, הָט זיא געמיינט דיא מענטשן וואס זענען
עזֶר וועט זיא אויך געבן טרינקען: [הוֹכִיחַ]. זאָגט רש"י מען מיינט (בֵּירֵר וְהוֹדִיעַ) הקב"ה האט אויסגעקליבען
געמאכט וויסען אַז רִבְקָה וועט זיין דאס ווייב פון יִצְחָק (וְכֵן כָּל הוֹכָחָה שֶׁבַּמִּקְרָא בֵּרוּר דָּבָר) אונ וואו עס שטייט
רט הוֹכָחָה אין פָּסוּק מיינט מען דערקלערט אויף געוויס דיא זאך: (מה) [טֶרֶם אֲכַלֶּה]. זאָגט רש"י אפילו
ט אֲכַלֶּה, איך וועל ענדיגען, פון דעסטוועגן האט אֱלִיעֶזֶר געמיינט (טֶרֶם שֶׁאֲנִי מְכַלֶּה) איידער איך ענדיג,
טון הוֹוֶה) אונ אַזוֹ געפינען מיר ביי יעדער שטענדיגע זאך (פְּעָמִים שֶׁהוּא מְדַבֵּר בְּלָשׁוֹן עָבָר) אמאהל ווערט גערעדט

שפתי חכמים

מרא נמי ארורים היו דהיו אמוריים וי"ל מ"מ נו היתה הקללה מתקיימת כיון דהי' עבד וא"כ הי' ארור טפי מהט וכזה יתורץ תמיהת

פירוש לתורת אלהים

ונ איך האב גזאגט יְיָ דו ביסט דער
מיין האר אַבְרָהָם אִם יֶשְׁךָ אוב דוא ווילסט
מיין וועג וואס איך גיי אויף איר: (מג) הִנֵּה
ל שטיין ביי דעם קוואל ברונען וואסער וְהָיָה
וועט זיין דם מיידעל וואס וועט ארוס גיין צו
אָמַרְתִּי אונ איך וועל צו איר זאגען איך בעט
דיך מאך מיך אן טרינקען אביסל וואסער פון דיין
קרוג: (מד) וְאָמְרָה אֵלַי אונ זיא וועט זאגען צו מיר גַם
טרינק דו אויך מיט דיינע מענטשן וְגַם אונ צו דיינע
קעמלען וועל איך אויך אן שעפען הִיא הָאִשָּׁה זיא
איז דיא אשה וואס גאט הט באשערט צו דעם זוהן
פון מיין האר: (מה) אֲנִי איידער איך האב פארלענט

משלי יהודא

פר וואס זאלען מיר ניט וועלין? געוויס ווייסטו אז
פן ניט וועלן. דם זעלביגע איז דא געווען ביי
דיא צוויי זאכין, ווי אֱלִיעֶזֶר הט דערציילט דיא
פון אַבְרָהָמען אונ ער גיט אַליין אַוועק צו זיין זוהן
אבן זיי שוין געהאט צוא פרעגין אז דר שדוך מיט
אזוי אגליק, נוס ביזטו געקומען אזו נוויט ביז צוא
וואס טוהט ניט אַבְרָהָם אשדוך פון זיין שטאט, דם
אז דו זאגסט אויב מיר ווילן ניט דעם שדוך וועסטו
זיין אנדר שטאט, פר ווס איז ביי דיר אמיינונג מיר
וועלן, געוויס פארשטייסטו אז מיר דארפן ניט
דארפן מיר וויסן פאר וואס הט טאקי אֱלִיעֶזֶר אזוי
דריבר זאגט דר פסוק אֵלַי אן וא"ו מען זאל קענען
לייענען אֵלַי, צו מיר, אֱלִיעֶזֶר האט אזו גערעדט זיי זאלן ניט
וועלן, וועט יִצְחָק קומען אֵלַי, צו מיר, אונ וועט נעמען מיין
טאכטער, ווייל אֱלִיעֶזֶר האט גהאט אטאכטער אונ ער הט
גוואלט יִצְחָק זאל נעמען זיין טאכטער, איצט וועלן מיר פר־
שטיין פאר וואס לָבָן אונ בְּתוּאֵל האבען גזאגט מיר קענען ניט
זאגען גוט מיר קענען ניט זאגין שלעכט, שלעכט קענען מיר
ניט זאגן, ווארום וויא אֱלִיעֶזֶר דערציילט איז דער שדוך
אַגליק פר רִבְקָה, מיר קענען ניט זאגן גוט, ווייל עס איז
אזוי גוט אונ אֱלִיעֶזֶר איז גקומען ביז צו אונז קען זיין עס איז
דא אפעלר, די נאנטע מענטשין ווייסין דעם פעלער אונ
ווילן ניט טאהן דעם שדוך, דריבר איז אֱלִיעֶזֶר גקומען צו
אונז, איז דר שדוך ניט גוט:

לְבִּי וְהִנֵּה רִבְקָה יֹצֵאת וְכַדָּהּ עַל־
שִׁכְמָהּ וַתֵּרֶד הָעַיְנָה וַתִּשְׁאָב וָאֹמַר
אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי נָא׃ מו וַתְּמַהֵר וַתּוֹרֶד
כַּדָּהּ מֵעָלֶיהָ וַתֹּאמֶר שְׁתֵה וְגַם־
גְּמַלֶּיךָ אַשְׁקֶה וָאֵשְׁתְּ וְגַם הַגְּמַלִּים
הִשְׁקָתָה׃ מז וָאֶשְׁאַל אֹתָהּ וָאֹמַר
בַּת־מִי אַתְּ וַתֹּאמֶר בַּת־בְּתוּאֵל בֶּן־
נָחוֹר אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ מִלְכָּה וָאָשִׂם
הַנֶּזֶם עַל־אַפָּהּ וְהַצְּמִידִים עַל־יָדֶיהָ׃
מח וָאֶקֹּד וָאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה וָאֲבָרֵךְ
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם אֲשֶׁר

אונקלוס

עַל כַּתְפַּהּ וּנְחָתַת לְעֵ[ינָא]
וּמְלָת וַאֲמָרִית
אַשְׁקִינִי כְעַן׃ מו וְאוֹחִי[אַת]
וַאֲחִיתַת קוּלְתַהּ מ[ִנַּהּ]
וַאֲמֶרֶת אִשְׁתְּ וְאַף גַּמְ[לָךְ]
אַשְׁקֵי וּשְׁתֵיתִי
גַּמְלַיָּא אַשְׁקִיאַת׃
מז וּשְׁאֵילִית יָתַהּ וַאֲמָ[רִית]
בַּת מָן אַתְּ וַאֲמֶרֶת
בְּתוּאֵל בַּר נָחוֹר דִּילֵ[ידַת]
לֵהּ מִלְכָּה וְשַׁוֵּיתִי קְדָ[שָׁא]
עַל אַפַּהּ וְשִׁירַיָּא
יְדָהָא׃ מח וּכְרָ[עִית]
וּסְגָדִית קֳדָם יְיָ וּבָרֵ[יכִית]
יָת יְיָ אֱלָהֵהּ דְּרִ[בּוֹנִי]
תו"א וכדם על עבודת כוכבים כם

בעל הטורים

(מז) ואשם הנזם. חסר יו"ד לומ[ר]
נגע בבשרה (ואפי' לא ביו"ד אלב[...]
מחמת לגיעות:

רשב"ם (מח) בדרך אמת. שנאמ[ר]
הקב"ה לעשות חסד לאברהם [...]

רש"י

עבר כמו טרס כליתי ופעמים שמדבר בלשון עתי[ד]
(איוב א) כי אמר איוב הרי לשון עבר. ככה יעשה
הרי לשון עתיד ופי' שניהם ל' הווה כי אומר היה איו[ב]
חטאו בני וגו' והיה עושה כך: (מז) ואשאל ואת[ן]
שנה הסדר שהרי הוא תחלה נתן ואח"כ שאל אלא
יתפשוהו בדבריו ויאמרו היאך נתת לה ועדיין [...]

בית יהודא

ווִיא דִיא זַאךְ וָואלְט שׁוֹין גְוֶועֶן (כְּמוֹ) ווִיא עֶס וָואלְט
גֶּעשְׁטַאנֶן (טֶרֶם כִּלִּיתִי) אֵיידֶער אִיךְ הָאבּ גֶעעֶנְדִיגְט (וּפְעָמִים
שֶׁמְּדַבֵּר בְּלָשׁוֹן עָתִיד) אוּנ אַמָאהְל וֶוערְט גֶערֶעט ווִיא דִיא
זַאךְ וֶועט זַיין (טֶרֶם אֲכַלֶּה) אֵיידֶער אִיךְ וֶועל עֶנְדִיגֶען (כְּמוֹ)
ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (כִּי אָמַר אִיּוֹב) אִיּוֹב הָאט גֶעזָאגְט
(הֲרֵי לָשׁוֹן עָבָר) עֶס אִיז גְוֶועֶן (כָּכָה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב) אַזוֹ וֶועט אִיּוֹב
טָאהְן (הֲרֵי לָשׁוֹן עָתִיד) עֶס וֶועט זַיין (וּפֵירוּשׁ שְׁנֵיהֶם לָשׁוֹן הֹוֶה)
אוּנ דֶער מֵיינוּנְג פוּן בֵּיידֶע וֶוערְטֶער וּפוּן וָוארְט אָמַר אוּנ יַעֲשֶׂה) אִיז דִי אִיצְטִיגֶע צַייט, אַזוֹ זָאגְט דֶר פָּסוּק (כִּי
הָיָה אִיּוֹב) אִיּוֹב פְּלֶעגְט זָאגֶן (אוּלַי חָטְאוּ בָנַי) טָאמֶער הָאבֶּען מַיינֶע קִינְדֶער גֶעזִינְדִיגְט (וְהָיָה עֹשֶׂה כַּךְ) פְּלֶעגְט עֶ[ר]
טָאהְן, עֶר פְּלֶעגְט מַקְרִיב זַיין קָרְבָּנוֹת פוּן זֵייעֶרְטְוֶועגֶען, ווַייל דִי זַאךְ אִיז שְׁטֶענְדִיג גְוֶועֶן, אִיז דָאךְ גְוֶועֶן, [...]
אִיז, אוּנ עֶס וֶועט ווַייטֶער זַיין נַבִּיי אֱלִיעֶזֶר אִיז אוֹיךְ אַזוֹ גְוֶועֶן, עֶר הָאט גְרֶעט דִיא וֶוערְטֶר, אוּנ הָאט אוֹיפְגֶ[...]
צוּא רֵיידֶען, אוּנ רֶעט אִיצְט דִיא זֶעלְבִּיגֶע וֶוערְטֶער נָאךְ אַמָאהְל, אוּנ וֶועט נָאךְ אַמָאהְל אוֹיפְהֶערִין צוּ רֵיידֶ[ן]
וֶוערְטֶר, אִיז דָס גְוֶועֶן, אוּנ עֶס אִיז, אוּנ עֶס וֶועט זַיין): (מז) וָאֶשְׁאַל וָאָשִׂים). אִיךְ הָאבּ אִיר גְפְרֶעגְט וֶועמֶס טָא[כְטֶער]
זִיא אִיז, אַז זִיא הָאט מִיר גְזָאגְט זִיא אִיז דִיא טָאכְטֶער פוּן בְּתוּאֵל הָאבּ אִיךְ אִיר גְגֶעבֶּן דִי מַתָּנוֹת, זָאגְט רש"[י]
הַסֵּדֶר) עֶר הָט גְזָאגְט אַנְדֶערְשׁ פוּן ווִיא עֶר הָאט גֶעטָאהְן (שֶׁהֲרֵי הוּא תְּחִלָּה נָתַן וְאַחַר כַּךְ שָׁאַל) עֶר הָאט דָאךְ
גְגֶעבֶּן דִיא מַתָּנוֹת נָאכְדֶעם הָאט עֶר גְפְרֶעגְט וֶועמֶס טָאכְטֶר זִיא אִיז (אֶלָּא שֶׁלֹּא יִתְפְּשׂוּהוּ בִּדְבָרָיו) נָאר עֶר הָט גְוָוא[לְט]
זָאלֶן אִים נִיט אָנְנֶעמֶען וּאָפְּהַאלְטֶן) אִין דִי רֵייד (וְיֹאמְרוּ) זֵייא וֶועלֶן צוּ אִים זָאגֶען (אֵיךְ נָתַתָּ לָהּ) ווִיא אַזוֹ הָאסְ[ט]

פירוש לתורת אלהים

צוּ רֵיידֶען צוּ מַיין הַארְץ וְהִנֵּה אִיז רִבְקָה אַרוֹיס
גְגַאנְגֶען וְכַדָּהּ אוּנ אִיר קְרוּג וַואר אוֹיף אִיר אַקְסֶל
וַתֵּרֶד אוּנ זִיא הָט גְנִידֶערְט צוּם קְוַואל בְּרוּנֶען אוּנ הָט
אָן גְשֶׁעפְּט וָאֹמַר אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי נָא אוּנ אִיךְ הָאבּ צוּ
אִיר גְזָאגְט אִיךְ בֶּעט דִיךְ מַאךְ מִיךְ אָן טְרוּנְקֶען:
(מו) וַתְּמַהֵר אוּנ זִיא הָאט גְאַיילְט אוּנ הָט פוּן אִיר
אַרָאפּ גְנִידֶערְט אִיר קְרוּג וַתֹּאמֶר אוּנ זִיא הָט גְזָאגְט
טְרִינְק אוּנ דַיינֶע קֶעמְלֶען וֶועל אִיךְ אוֹיךְ אָן טְרִינְקֶען
וָאֵשְׁתְּ אוּנ אִיךְ הָאבּ גְטְרוּנְקִין אוּנ דִיא קֶעמְלֶען הָט
זִיא אוֹיךְ אָן גְטְרִינְקְט: (מז) וָאֶשְׁאַל אֹתָהּ אוּנ אִיךְ
הָאבּ זִיא גְפְרֶעגְט וָאֹמַר בַּת מִי אַתְּ אוּנ אִיךְ [...]
גְזָאגְט וֶועמֶס טָאכְטֶר בִּיסְטוּ וַתֹּאמֶר אוּנ זִיא [...]
גְזָאגְט אִיךְ בִּין דִיא טָאכְטֶר פוּן בְּתוּאֵל דֶר זוּ[ן]
נָחוֹר אֲשֶׁר יָלְדָה לוֹ מִלְכָּה וָוָאס מִלְכָּה הָט צוּ אִים גְ[...]
וָאָשִׂים אוּנ אִיךְ הָאבּ גְטָאן דֶעם נָאז בַּאנְד אוּ[נ]
נָאז אוּנ דִי אָרְמְבֶּענְדְלֶךְ אוֹיף אִירֶע הֶענְד [פ"[...]
(מח) וָאֶקֹּד וָאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיי אוּנ אִיךְ הָאבּ גְקְנִיט[...]
גְבִּיקְט צוּ גָאט וָאֲבָרֵךְ אוּנ אִיךְ הָאבּ גְלוֹבְּט דֶעם[...]
פוּן מַיין הַאר אַבְרָהָם אֲשֶׁר הִנְחַנִי בְּדֶרֶךְ אֱמֶת וָו[אס]
הָאט מִיךְ גְפִירְט אִין רֶעכְטֶן וֶועג לָקַחַת צוּ נֶ[...]

הִנְחַנִי בְּדֶרֶךְ אֱמֶת לָקַחַת אֶת־בַּת־
אֲחִי אֲדֹנִי לִבְנוֹ: מט וְעַתָּה אִם־יֶשְׁכֶם
עֹשִׂים חֶסֶד וֶאֱמֶת אֶת־אֲדֹנִי הַגִּידוּ
לִי וְאִם־לֹא הַגִּידוּ לִי וְאֶפְנֶה עַל־יָמִין
אוֹ עַל־שְׂמֹאל: נ וַיַּעַן לָבָן וּבְתוּאֵל
וַיֹּאמְרוּ מֵיְהוָה יָצָא הַדָּבָר לֹא נוּכַל
דַּבֵּר אֵלֶיךָ רַע אוֹ־טוֹב: נא הִנֵּה־
רִבְקָה לְפָנֶיךָ קַח וָלֵךְ וּתְהִי אִשָּׁה
לְבֶן־אֲדֹנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: נב וַיְהִי
כַּאֲשֶׁר שָׁמַע עֶבֶד אַבְרָהָם אֶת־

ברהם דְּדַבְּרַנִי בְּאוֹרַח
שׁוֹט לְמִסַּב יָת בַּת
חוּהִי דְּרִבּוֹנִי לִבְרֵהּ :
ט וּכְעַן אִם אִיתֵיכוֹן
בְדִין טִיבוּ וּקְשׁוֹט עִם
בּוֹנִי חַוּוֹ לִי וְאִם לָא חַוּוֹ
י וְאֶתְפְּנֵי עַל יַמִּינָא אוֹ
ל שְׂמָאלָא : נ וַאֲתֵיב
בָן וּבְתוּאֵל וַאֲמַרוּ מִן
דָם יְיָ נְפַק פִּתְגָּמָא לֵית
נַחְנָא יָכְלִין לְמַלָּלָא
מָּךְ בִּישׁ אוֹ טָב : נא הָא
בְקָה קֳדָמָךְ דְּבַר וְאֵיזִיל
תְהֵי אִתְּתָא לְבַר רִבּוֹנָךְ
מָא דִי מַלֵּיל יְיָ : נב וַהֲוָה
ד שְׁמַע עַבְדָּא דְאַבְרָהָם

״א ויען לבן מוסר קטן יח :

רשב"ם

(מט) על ימין או על שמאל. אל שאר קרובים שיש לאדוני : (נ) לא נוכל דבר אליך רע או טוב. לא הסתירה ולא הבנין תלוי ברצוננו כי על כרחנו רוצים

בעל הטורים

ן) על ימין או על שמאל. [עם התיבות והכולל בגימ' ישמעאל ועמון ומואב. עם האותיות] :

רש"י

ע מי היא : (מט) על ימין. מבנות ישמעאל : על שמאל. מבנות לוט שהיה יושב לשמאלו של רהם (ב"ר) : (נ) ויען לבן ובתואל. רשע היה פץ להשיב לפני אביו : לא נוכל דבר אליך. אן בדבר הזה לא על ידי תשובת דבר רע ולא י תשובת דבר הגון לפי שניכר שמה' יצא הדבר לפי

בית יהודא

גגעבן די מתנות (ועדיין אינך יודע מי היא) דו האסט דאך נאך ניט געוואוסט ווער זיא איז : (מט) (על ימין). אוף רעכטס צו נעמען (מבנות ישמעאל) פון ישמעאלס טעכטער : (על שמאל). אוף לינקס צו נעמען (מבנות לוט) פון די טעכטער פון לוט (שהיה יושב לשמאלו של אברהם) לוט האט געוואהנט אין די לינקע זייט פון אברהם : (נ) (ויען לבן ובתואל). זאגט רש"י (רשע היה) ווייל לבן איז געווען א רשע (וקפץ להשיב לפני אביו) איז ער ארויסגעשפרונגען צו ענטפערין פריער פר זיין פאטער : (לא נוכל דבר אליך). מיר קענען ניט רייִדין צוא (בדבר הזה) מיר זאלן דיא זאך ניט וועלן (לא על ידי תשובת דבר רע ולא על ידי תשובת דבר הגון) מיר קענען דיר ענטפערין די זאך איז שלעכט אונ מיר קענען דיר ניט ענטפערן דיא זאך איז גוט (לפי שניכר שמה' יצא הדבר) ווייל

פירוש לתורת אלהים

ין טאכטער פון מיין הארס פריינד צו זיין זוהן : (מט) ועתה אונ אצונד אוב איר וועט טוען חסד מת מיט מיין האר הגידו לי זאגט מיר ואם לא הגידו אונ אוב ניט זאגט מיר ואפנה על ימין אונ איך על מיך קערען אויף דער רעכטער זייט אונ וועל מען פון דיא טעכטער פון ישמעאל או על שמאל ער אויף דער לינקע זייט אונ וועל נעמען דיא טעכטער פון לוט וואס איז געזעסען דער לינקע זייט פון אברהם : (נ) ויען לבן ובתואל אונ ער האט געענטפערט לבן אונ בתואל [עי' רש"י]. ויאמרו אונ זייא האבין געזאגט פון גאט איז ארויס געגאנגען דיא זאך לא מיר קענען ניט רייען צו דיר רע או טוב בייז אדער גוטס מחמת דעם זאלן מיר ניט וועלן די זאך : (נא) הנה רבקה איז פאר דיר נעם זיא אונ גייא ותהי אשה לבן אדוניך אונ זיא זאל זיין א ווייב צו דיין הארס זוהן כאשר דבר יי אזו ווי גאט האט גרעט : (נב) ויהי אונ עס איז געווען ווי דער קנעכט פון אברהם האט געהערט זייערי רייד וישתחו ארצה ליי אונ

משלים על התורה

) הנה רבקה לפניך קח ולך . למשל א גביר האט א מאל געוואלט נעמען א ארעמע בתולה פאר א ווייב . האט ער קט א שדכן צו אירע עלטערין אויב זיי ווילען דעם שדוך , ן זיי געזאגט מיר ווילען דעם שדוך נאר אויב דער גביר שטייט ער זאל זיא נעמען אזו וויא זיא גייט , קליידונג צירונג זאל ער איר געבען , האט דער שדכן געזאגט דער וועט אייך נאך געבען א דאנק , ווארום איר זענט ארעם איר וועט אנהייבין מאכן קליידער וועט דס דויערין א יאר , אונ אז דער גביר וועט איר געבען קליידער , אין איין טאג וועט זיא האבין אלע קליידער וואס זיא דארף , אונ מארגן וועט קענען זיין די חתונה . לבן אונ בתואל האבען אויך געזאגט צו אליעזר אויב דו ווילסט נעמען רבקה אזו ווי זיא איז אן קליידער אונ אן צירונג קענסטו זיא נעמען , ווי אליעזר האט דס געהערט איז ער געווען גאנץ צוא פרידען , ווארום ווען לבן אונ בתואל זאלן אן הייבן מאכן קליידער פאר רבקה וואלט דס געדויערט פיל חדשים , האט אליעזר זיי געוויזען אז ער

האט

דִּבְרֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה לַיהוָה׃ חמישי נג וַיּוֹצֵא הָעֶבֶד כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּבְגָדִים וַיִּתֵּן לְרִבְקָה וּמִגְדָּנֹת נָתַן לְאָחִיהָ וּלְאִמָּהּ׃ נד וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ הוּא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עִמּוֹ וַיָּלִינוּ וַיָּקוּמוּ בַבֹּקֶר וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֻנִי לַאדֹנִי׃ נה וַיֹּאמֶר אָחִיהָ וְאִמָּהּ תֵּשֵׁב הַנַּעֲרָ אִתָּנוּ יָמִים אוֹ עָשׂוֹר אַחַר

יָת פִּתְגָּמֵיהוֹן וּסְגִד ק
אַרְעָא קֳדָם יְיָ׃ נג וְאַפֵּ
עַבְדָּא מָנִין דִּכְסַף וּמָ
דִּדְהַב וּלְבוּשִׁין וִיהַ
לְרִבְקָה וּמִגְדְּנִין יְהַ
לַאֲחוּהָא וּלְאִמַּהּ
נד וַאֲכַלוּ וּשְׁתִיאוּ הֻ
וְגוּבְרַיָּא דִּי עִמֵּהּ וּבָ
וְקָמוּ בְצַפְרָא וַאֲ
שַׁלְּחוּנִי לְוָת רִבּוֹנִ
נה וַאֲמַר אֲחוּהָא וְאִמַּ
תְּתִיב עוּלֶמְתָּא עִמָּ
עִדָּן בְּעִדָּן אוֹ עַסְ
יַרְחִין בָּתַר כֵּן תֵּיזִי

תו"א ויאמר אחיה כתובות כו׃ אחר תלך נדרים לז׃

רשב"ם

ולא רוצים כי הקב"ה עשה שהיכולת בידו׃ (נג) כלי כסף וכלי זהב. תכשיטי נשים של כסף וזהב כדכתיב איש אשר מצא כלי זהב אצעדה וגו׳ ו

בית יהודא

עָס אִיז צוּ דֶערְקֶענֶען אַז דִיא זַאךְ אִיז אַרוֹיס גֶעגַאנְגֶען פוּן הקב"ה (לְפִי דְבָרֶיךָ שֶׁזִּימְּנָהּ לָךְ) נָאךְ דַייגֶע רֵייד וִויא דוּ זָאגְסְט אַז הקב"ה הָאט זִיא דִיר אָנְגֶעגְרֵייט פַאר יִצְחָק׃ (נב) וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה. אֱלִיעֶזֶר הָט זִיךְ אַיינְגֶעבּוֹיגֶן צוּ דִיא עֶרְד פַאר הקב"ה, זָאגְט רש"י (מִכָּאן שֶׁמּוֹדִים עַל בְּשׂוֹרָה טוֹבָה) פוּן דַאנֶען ווייסֶען מִיר מֶען דַארְף דַאנְקֶען צוּ הקב"ה אוֹיף אַגוּטֶע בְּשׂוֹרָה׃ (נג) וּמִגְדָּנֹת. (לְשׁוֹן מְגָדִים) זִיסֶע פְּרוּכְטִין (שֶׁהֵבִיא עִמּוֹ מִינֵי פֵּירוֹת שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל) אֱלִיעֶזֶר הָאט גֶעבְּרֵיינְגְט מִיט זִיךְ פְּרוּכְטִין פוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵ (נד) וַיָּלִינוּ. זָאגְט רש"י (כָּל לִינָה שֶׁבַּמִּקְרָא לִינַת לַיְלָה אַחַת) וְוא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק נֶעכְטִיגֶען מֵיינְט מֶען גֶענֶעכְ נָאר אֵיין נַאכְט׃ (נה) וַיֹּאמֶר אָחִיהָ וְאִמָּהּ. אִיר בְּרוּדֶער אוּנ אִיר מוּטֶער הָאבֶן גְזָאגְט, זָאגְט רש"י (וּבְתוּאֵל הֵיכָן ה וְוא אִיז גְוֶוען בְּתוּאֵל (הוּא הָיָה רוֹצֶה לְעַכֵּב) בְּתוּאֵל הָאט גְוָואלְט פַארְהַאלְטֶען רִבְקָה זָאל נִיט גֵיין מִיט אֱלִיעֶזֶר מַלְאָךְ וְהֵמִיתוֹ) אִיז גֶעקוּמֶען אַמַלְאָךְ אוּנ הָט אִים גֶעהַרְגֶעט׃ יָמִים. מֵיינְט מֶען (שָׁנָה) אַיָאהְר (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט פָּסוּק (יָמִים תִּהְיֶה גְאוּלָּתוֹ) אַיָאהְר זָאל זַיין צַייט אוֹיס צוּ לֵייזֶן (שֶׁכֵּן נוֹתְנִין לִבְתוּלָה זְמַן שְׁנֵים עָשָׂר חוֹדֶשׁ לְפַרְנֵס אֶת עַ

רש"י

דבריך שזימנה לך (ב"ר)׃ (נב) וישתחו ארצה. מ מודים על בשורה טובה (ב"ר)׃ (נג) ומגדנות. ל׳ מג שהביא עמו מיני פירות של א"י׃ (נד) וילינו. כל ל שבמקרא לינת לילה א׳׃ (נה) ויאמר אחיה ואמה. ובת היכן היה הוא היה רוצה לעכב ובא מלאך והמיתו׃ ימי שנה כמו (ויקרא כה) ימים תהיה גאולתו שכך נותנין לבת

שפתי חכמים

מהרא"ש ע"ש׃ א וא"ת למה לא פירש"י כן לעיל גבי ויקד ואיש וישתחו. וי"ל דלעיל כתיב אחריו ויאמר ברוך ה׳ אלהי וגו׳ דאיכא למימר לכך השתחוה לפי שאמר ברכה והזכיר השם דברוך ל׳ ברכה אבל הכא לא כתיב אחריו ברכה. [קל"מ] בב"ר כתבו על ויקד ואיש ורש"י כתבו כאן שהרי אין לומר שמודים על בשורה טובה עד שאמרו קח ולך אבל בדברו עם רבקה עדיין לא ידע אם תאבה׃ ב ר"ל היה נותן סם המות בקערה באכילה ומיהרו עליו לאכול כדי שלא ירגיש בדבר דכאן כתיב ויישם בארון אף כאן כן שרצו להמיתו וליתנו בארון והוא ה ב׳ כמו כתיב וגבי יוסף ויישם לפניו לאכול

דעת זקנים מבעלי התוספות

כמו שמצינו בכל מלכי מצרים שנקראין פרעה׃ (נה) ויאמר א ואמה. פירש"י ובתואל יצא לעכב ובא מלאך והמיתו. וא דכתיב לעיל ויען לבן ובתואל צ"ל שרצה להזור ולעכב הד ד"א שבקשו להאכיל לאליעזר סם המות כדי שישאר להם הנ ובא גבריאל והחליף הקערה אשר בה סם המות ליתנה לאל ונתנה לבתואל ומת׃

פירוש לתורת אלהים

עֶר הָט זִיךְ גְבּוּקְט אוֹיף דֶער עֶרְד צוּ גָאט [עיין רש"י]׃ (נג) וַיּוֹצֵא אוּנ דֶער קְנֶעכְט הָט אוֹיס גְצוֹגֶן זִילְבֶּערְנֶע כֵּלִים אוּנ גִילְדֶענֶע כֵּלִים אוּנ קְלֵיידֶער אוּנ הָט גְגֶעבֶּן צוּ רִבְקָה וּמִגְדָּנוֹת נָתַן לְאָחִיהָ וּלְאִמָּהּ אוּנ זִיסִי שְׁפַּייז וָואס עֶר הָט מִיט זִיךְ גְבְּרַאכְט פוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָט עֶר גְגֶעבֶּן צוּ אִיר בְּרוּדֶער אוּנ צוּ אִיר מוּטֶער׃ (נד) וַיֹּאכְלוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן גְגֶעסֶן אוּנ גְטְרוּנְקֶן עֶר מִיט דִי מַאנֶן וָואס זֶענֶען גְוֶוען מִיט אִים אוּנ הָאבֶּן גְנֶעכְטִיגְט וַיָּ בַּבֹּקֶר אוּנ זֶענֶען אוֹיף גְשְׁטַאנֶען אִין דֶר פְרִי וַיֹּאמֶר שַׁ לַאדוֹנִי אוּנ עֶר הָאט גִיזָאגְט שִׁיקְט מִיךְ צוּא כַּ הַאר׃ (נה) וַיֹּאמֶר אָחִיהָ וְאִמָּהּ אוּנ אִיר בְּרוּדֶר אִיר מוּטֶר הָאבִּין גִיזָאגְט תֵּשֵׁב הַנַּעֲרָה אִתָּנוּ יָמִים עָשׂוֹר זִיא זָאל זָאמֶען מִיט אוּנְז דָאס מֵיידֶל אַ טֶעג אָדֶער צֶעהְן חֳדָשִׁים זִיא זָאל זִיךְ אָן גְרֵייט

משלים על התורה

הָט אַלֶץ מִיט גְנוּמֶען פוּן דֶערְהֵיים צִירוּנְג פוּן זִילְבֶּער אוּנ גָאלְד אוּנ קְלֵיידוּנְג, אוּנ צוּ לָבָן בְּתוּאֵל אוּנ דִי מוּטֶער הָט עֶר נָאר גְגֶעבֶּן זִיסֶע פְּרוּכְטִין, אוֹיף דֶעם אִיז לָבָן בֵּייז גְוֶוען, פַר וָוס מֶען הָט אִים נִיט גְגֶעבֶּן פוּן גָאלְד אוּנ זִילְבֶּר, דְרִיבֶּר הָט עֶר גְוָואלְט פַארְהַאלְטֶן רִבְקָה זָאל נִיט גֵיין אִיצְט מִיט אֱלִיעֶזֶר, זִיא זָאל בָּאן זַיין בַּיי זֵיי עֶטְלִיכֶע חֳדָשִׁים, דֶ ווייל וֶועט אֱלִיעֶזֶר אַוֶועק גֵיין אוּנ רִבְקָה וֶועט דָא בְּלַ מִיט דִי אַלֶע צִירוּנְג טָאמֶער וֶועט עֶר קֶענֶען עֶפֶּעס אָפּ נֶע פוּן אִיר, אֱלִיעֶזֶר הָאט אָבֶּער דֶם פַארְשְׁטַאנֶען הָאט עֶר גִיוָואלְט אַוֶועק גֵיין אָן רִבְקָה׃

תֵּלֵךְ׃ נו וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל־תְּאַחֲרוּ
אֹתִי וַיהֹוָה הִצְלִיחַ דַּרְכִּי שַׁלְּחוּנִי
וְאֵלְכָה לַאדֹנִי׃ נז וַיֹּאמְרוּ נִקְרָא
לַנַּעֲרָ וְנִשְׁאֲלָה אֶת־פִּיהָ׃ נח וַיִּקְרְאוּ
לְרִבְקָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הֲתֵלְכִי עִם־
הָאִישׁ הַזֶּה וַתֹּאמֶר אֵלֵךְ׃ נט וַיְשַׁלְּחוּ
אֶת־רִבְקָה אֲחֹתָם וְאֶת־מֵנִקְתָּהּ
וְאֶת־עֶבֶד אַבְרָהָם וְאֶת־אֲנָשָׁיו׃
ס וַיְבָרְכוּ אֶת־רִבְקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ
אֲחֹתֵנוּ אַתְּ הֲיִי לְאַלְפֵי רְבָבָה וְיִירַשׁ

אמר לְהוֹן לָא תְאַחֲרוּן
וַיְיָ אַצְלַח אָרְחִי
חוּנִי וְאֵיהַךְ לְוָת
נִי׃ נז וַאֲמַרוּ נִקְרֵי
לְעוּלֵימְתָא וְנִשְׁמַע מַה
א אָמְרָה׃ נח וּקְרוֹ
קָה וַאֲמַרוּ לַהּ
זוֹלִי עִם גַּבְרָא הָדֵין
רַת אֵיזִיל׃ נט וְשַׁלַּחוּ
רִבְקָה אֲחַתְהוֹן וְיָת
תַּהּ וְיָת עַבְדָּא
רָהָם וְיָת גֻּבְרוֹהִי׃
יכוּ יָת רִבְקָה וַאֲמַרוּ
אֲחָתָנָא אַתְּ הֲוִי
פִין וּלְרִבְוָן וְיֵרְתוּן
בניכי

בעל הטורים

תאחרו אותי וה'. ס"ת לויה שלווהו : (נח) עם האיש הזה.
...ה לרמז שהלך כדת משה וישראל : (ס) את היי. היי בגימ' כה

רשב"ם

ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה כלי כסף וכלי זהב ושמלות ושמתם על בניכם ועל בנותיכם : (נו) וה' הצליח דרכי. אין הקב"ה רוצה שיהא איחור בדבר שאין זה עיקר הצלחה אם יתעכב: (נז) נקרא לנערה. אם תרצה להתעכב
...עשור כדברינו או מיד ליך כדבריך דרך ארץ הוא כן כלומר אע"פ שהקב"ה חפץ בזיווג זה אעפ"כ נאמר לה התלכי עם האיש הזה או עם אדם אחר
...ים או עשור שמנהג הוא כמו ששנינו נותנים לבתולה שנים עשר חדש לפרנס את עצמה : (נח) ותאמר אלך. איני חוששת להתעכב בשביל קשוט עצמי :
...היי לאלפי רבבה ויירש זרעך. ממך יצאו אותם הבנים שנאמר בהם בשעת עקידה ויירש זרעך את שער אויביו. זהו פי' ר' יוסף בר שמעון קרא :

רש"י

...כ חדש לפרנס את עצמה בתכשיטים (כתובות נז):
...ור. י' חדשים וא"ת ימים ממש אין דרך המבקשים
דבר מועט ואם לא תרצה תן לנו מרובה מזה:
שאלה את פיה. מכאן שאין משיאין ג את האשה
דעתה (ב"ר): (נח) ותאמר אלך. מעצמי ד ואף
נכם רוצים: (ס) את היי לאלפי רבבה. את

בית יהודא

בְּתַשְׁשִׁיטִין) וָוארוּם דֶר דִין אִיז אַז אַבְּתוּלָה וֶוערְט אַכַּלָּה גִיט מֶען אִיר צַייט בִּיז צוּ אַחֲתוּנָה צְוֶועלְף חֳדָשִׁים זִיא זָאל צוּגְרֵייטֶען פַר זִיךְ אִירֶע קְלֵיידוּנְג אוּנ צִירוּנְג : (אוֹ עָשׂוֹר. (עֲשָׂרָה חֳדָשִׁים) אָדֶער צֶעהְן חֳדָשִׁים (וְאִם תֹּאמַר יָמִים מַמָּשׁ) טָאמֶער וֶועסְטוּ זָאגֶן יָמִים מֵיינְט מֶען טֶעג, לָבָן מִיט דִיא מוּטֶער הָאבֶּן גִבֶּעטֶען בַּיי אֱלִיעֶזֶר רִבְקָה זָאל נָאךְ זַיין אִין
...ם אַפָּאר טֶעג (אוֹ עָשׂוֹר) אָדֶער צֶעהְן טֶעג, דָס קֶען מֶען נִיט זָאגֶען נָוארוּם (אֵין דֶּרֶךְ הַמְבַקְּשִׁים לְבַקֵּשׁ דָּבָר מוּעָט)
...טְשֶׁן וָוס בֶּעטֶען אִיז נִיט דֶערְשְׁטֵייגֶער זַייא זָאלֶען פְּרִיעֶר בֶּעטֶען וֶוויינִיג, אוּנ זַייא זָאלֶען זָאגֶען (וְאִם לֹא תִרְצֶה) אוּב דוּ
...נִיט וֶועלֶען מִיר גֶעבֶּן דָס קְלֵיינֶע גֶעבֶּעט (תֵּן לִי מְרוּבָּה מִזֶּה) גִיב מִיר מֶער פוּן דִיא פִיל אִיךְ הָאבּ פְרִיעֶר גִבֶּעטֶען אַז
...ט אִים וֶוויינִיג נִיט גֶגֶעבֶּען וֶועט מֶען דָאךְ אִים מֶער גֶעוִויס נִיט גֶעבֶּן, אַז זֵיי הָאבֶּן פְרִיעֶר גִבֶּעטֶען רִבְקָה זָאל
...ן אִין דֶערְהֵיים נָאר אַפָּאר טָאג הָאט אֱלִיעֶזֶר נִיט גֶעוָואלְט ווִיא אַזוֹ הָאבֶּן זַייא גָאכְדֶעם גִבֶּעטֶען אוֹיף צֶעהְן טָאג
...אךְ מֶעהר אוֹיף צֶעהְן חֳדָשִׁים, דָס וֶועט עֶר דָאךְ גֶעוִויס נִיט וֶועלֶען, דְרִיבֶּער מוּזֶין מִיר זָאגֶען "יָמִים" מֵיינְט
...אהר, אוֹ עָשׂוֹר מֵיינְט מֶען צֶעהְן חֳדָשִׁים : (נז) וְנִשְׁאֲלָה אֶת פִּיהָ. מִיר וֶועלֶען אִיר פְרֶעגֶן, זָאגְט רש"י (מִכָּאן) פוּן
...לֶערְנֶען מִיר (שֶׁאֵין מַשִּׂיאִין אֶת הָאִשָּׁה אֶלָּא מִדַּעְתָּהּ) מֶען מַאכְט נִיט גֶעמֶען אַאִשָּׁה צוּא אַמַאן נָאר אוֹיבּ זִיא ווִיל
...אן: (נח) וַתֹּאמֶר אֵלֵךְ). רִבְקָה הָאט גֶעזָאגְט אִיךְ וֶועל גֵיין מִיט דֶעם מֶענְטְשׁ וְאֱלִיעֶזֶר) (מֵעַצְמִי) פוּן מֵיין
...אַלֵיין (וְאַף אִם אֵינְכֶם רוֹצִים) אֲפִילוּ אִיר ווִילְט נִיט : (ס) וַאתְּ הֲיִי לְאַלְפֵי רְבָבָה). (אַתְּ וְזַרְעֵךְ תְּקַבְּלוּ אוֹתָהּ בְּרָכָה)

שפתי חכמים

...מר לא אוכל עד אם דברתי דברי ובתוך כך סבב המלאך
...בא סם המות לפני בתואל ואכל ומת מלאתי : ב דקשה והא
לעיל אמר לא נוכל וגו' וניכר שמה' יצא הדבר : ד דק"ל למה כתיב
אלך ולא כתיב הן או כן דהו' הם שאלו אותה התלכי עם האיש.

פירוש לתורת אלהים

...רונג אַחַר תֵּלֵךְ דֶר נָאךְ וֶועט זִיא גֵיין [עיין רש"י] :
...מֶר אוּנ עֶר הָאט צוּא זַייא גֶזָאגְט אִיר זָאלְט
...ט זוּמֶען וַיְיָ הִצְלִיחַ דַּרְכִּי גָאט הָאט בַּגְלִיקְט מֵיין
...לְּחוּנִי וְאֵלְכָה לַאדֹנִי שִׁיק מִיךְ אוּנ אִיךְ וֶועל גֵיין
...ין הַאר : (נז) וַיֹּאמְרוּ אוּנ זַייא הָאבֶּן גֶזָאגְט
...רוּפֶען דָאס מֵיידֶל אוּנ וֶועלִין זִיא פְרֶעגְן
...וֶועט זָאגֶען דְרוֹיף מִיט אִיר מוֹיל [עיין רש"י] :

(נח) וַיִּקְרְאוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן גְרוּפֶען צוּ רִבְקָה אוּנ הָאבֶּן צוּ
אִיר גֶזָאגְט הֲתֵלְכִי עִם הָאִישׁ הַזֶּה דוּ וֶועסְט גֵיין מִיט דֶעם
מַאן וַתֹּאמֶר אֵלֵךְ אוּנ זִי הֶט גֶזָאגְט אִיךְ וִויל גֵיין [ע' רש"י] :
(נט) וַיְשַׁלְּחוּ אוּנ זַייא הָאבֶּען בַּגְלֵייט זֵייעֶר שְׁוֶועסְטֶער
רִבְקָה מִיט אִיר זֵייגֶערִין וְאֶת עֶבֶד אַבְרָהָם וְאֶת אֲנָשָׁיו
אוּנ דֶעם קְנֶעכְט פוּן אַבְרָהָם אוּנ זַיינֶע מַאנֶען :
(ס) וַיְבָרְכוּ אֶת רִבְקָה אוּנ זַייא הָאבֶּען גִיבֶּענְטְשְׁט

זַרְעֵךְ אֵת שַׁעַר שֹׂנְאָיו׃ סא וַתָּקָם
רִבְקָה וְנַעֲרֹתֶיהָ וַתִּרְכַּבְנָה עַל־
הַגְּמַלִּים וַתֵּלַכְנָה אַחֲרֵי הָאִישׁ וַיִּקַּח
הָעֶבֶד אֶת־רִבְקָה וַיֵּלַךְ׃ סב וְיִצְחָק
בָּא מִבּוֹא בְּאֵר לַחַי רֹאִי וְהוּא יוֹשֵׁב
בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב׃ סג וַיֵּצֵא יִצְחָק לָשׂוּחַ
בַּשָּׂדֶה לִפְנוֹת עָרֶב וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא
וְהִנֵּה גְמַלִּים בָּאִים׃ סד וַתִּשָּׂא רִבְקָה
אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרֶא אֶת־יִצְחָק וַתִּפֹּל

אונקלוס

בְּנֵיכִי יָת קִרְוֵי סַנְאֵיהוֹ[ן]
סא וְקָמַת רִבְקָ[ה]
וְעוּלֵימָתְהָא וּרְכִיבָא [עַל]
גַּמְלַיָּא וַאֲזָלָא בָּתַר גַּבְ[רָא]
וּדְבַר עַבְדָּא יָת רִבְ[קָה]
וַאֲזַל׃ סב וְיִצְחָק אֲ[תָא]
מִמֵּיתוֹהִי (נ״י עַל בְּמֵיתוֹ[הִי])
מִבֵּירָא דְמַלְאַךְ קַיָּ[ימָא]
אִתְחֲזֵי עֲלַהּ וְהוּא יָ[תֵיב]
בְּאַרַע דָּרוֹמָא׃ סג וּנְ[פַק]
יִצְחָק לְצַלָּאָה בְחַקְ[לָא]
לְמִפְנֵי רַמְשָׁא וּזְ[קַף]
עֵינוֹהִי וַחֲזָא וְהָא גַמְ[לַיָּא]
אָתְיָן׃ סד וּזְקָפַת רִבְ[קָה]
יָת עֵינָהָא וַחֲזַת יָת יִצְ[חָק]

תו״א ותקם רבקה פסחים ג: ותלכנה ברכות סא עירובין יח: ויצא יצחק ברכות כו פסחים פח עבודת כוכבים ז:

רשב״ם

(סב) ויצחק בא מבוא. כמו באכה סדומה. ויצחק באותו היום שבא העבד בא מבאכה של באר לחי רואי שהרי יצחק ישב בארץ הנגב ששם באר לחי ראי כדכתיב על העין בדרך שור. וכתיב ויסע משם אברהם ארצה הנגב וישב בין קדש ובין שור ולפי שבא משם ביום ההוא ולא הי׳ יודע מה היו עושים פועלים שלו. נהיו נוטעים גנות ופרדסים: (סג) ויצא יצחק לשוח בשדה. כדכתיב וכל שיח השדה כלומר לטעת אילנות ולראות עניני פועליו ואז בהיותו בשדה ראה גמלים באים והלך לקראתם לראות אם הם גמלי אביו שהוליך העבד: (סד) ותפול מעל הגמל. לצניעות לפי שהיתה רוכבת כמו איש משום

בעל הטורים

כלומר תזכי למה שנאמר כה יהיה זרעך: רבקה ד׳ במס׳ הי[ו] רבבה ושנים יניסו רבבה ומאה מכם רבבה ירדופו רבבה כצמח נתתיך שאמרו לה שתהיה מאותם שכתוב ושנים יניסו רבבה כצמח השדה וכו׳: (סב) והוא יושב בארץ הנגב. וסמיך ל[ו] ויצא יצחק לשוח בשדה רמז למה שאמרו הרוצה שיחכים ידרים: (ס[ג]) בשדה. היינו שיצחק תקן תפלת המנחה יאז נזדמנה לו [...] והיינו דכתיב על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא [...]

רש״י

וזרעך תקבלו אותה ברכה שנאמר לאברהם בהר המ[וריה] הרבה ארבה את זרעך וגו׳. י״ר שיהא אותו הזרע [ממך] ולא מאשה אחרת: (סב) מבוא באר לחי [ראי] שהלך להביא הגר לאברהם אביו שישאנה (ב״ר): [ויושב] בארץ הנגב. קרוב לאותו באר שנאמר ויסע אברהם ארצה הנגב וישב בין קדש ובין שור ושם היה [הבאר] שנאמר הנה בין קדש ובין ברד: (סג) לשוח. לשון תפלה כמו (תהלים קב) ישפוך שיחו: (סד) ו[...]

בית יהודא

דו מיט דיינע קינדער זאלסט איר נעמען די בְּרָכָה (שֶׁנֶּאֱמַר לְאַבְרָהָם בְּהַר הַמּוֹרִיָּה) וואס איז געזאגט געווארן צו אַבְרָהָם ווען ער איז געווען אויף דעם בארג מוֹרִיָּה (הַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת זַרְעֶךָ) מעהרין וועל איך מעהרין דיינע קינדער וויא דיא זאמד פון ים אונ וויא די שטערין אין הימל (יְהִי רָצוֹן שֶׁיְּהֵא אוֹתוֹ הַזֶּרַע מִמֵּךְ וְלֹא מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת) זאל זיין דער ווילען פון הקב״ה די קינדער וואס יִצְחָק וועט האבען זאל זיין נאר פון דיר ניט פון איין אנדער ווייב: (סב) וּמִבּוֹא בְּאֵר לַחַי רֹאִי. זאגט רש״י (שֶׁהָלַךְ לְהָבִיא הָגָר לְאַבְרָהָם אָבִיו שֶׁיִּשָּׂאֶנָּה) יִצְחָק איז געגאנגען ברייגגען הָגָר צו זיין פאטער אַבְרָהָם ער זאל זיא נעמען פאר אנווייב: וְיוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב. (קָרוֹב לְאוֹתוֹ [...]) נאנט צו דעם ברונען (שֶׁנֶּאֱמַר) וויא עס שטייט אין פסוק (וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם אַרְצָה הַנֶּגֶב) אַבְרָהָם האט אוועקגע[צויגן] פון דארטען צו דיא לאנד וואס אין דָרוֹם זייט (וַיֵּשֶׁב בֵּין קָדֵשׁ וּבֵין שׁוּר) אונ ער איז געזעסן צווישען קָדֵשׁ אונ שׁוּר (וְ[שָׁם הָיָה] הַבְּאֵר) אונ דארטען איז געווען דר ברונען (שֶׁנֶּאֱמַר) וויא עס שטייט אין פסוק (הִנֵּה בֵּין קָדֵשׁ וּבֵין בָּרֶד) דער ברונ[ען איז] צווישען קָדֵשׁ אונ בֶּרֶד: (סג) לָשׂוּחַ. (לְשׁוֹן תְּפִלָּה), יִצְחָק איז געגאנגען אין פעלד דאווענען מִנְחָה (כְּמוֹ) וויא עס [שטייט] אין פסוק (יִשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ), ער הט פארגאסין זיין הארץ אין זיין תְּפִלָּה: (סד) וַתֵּרֶא אֶת יִצְחָק. זאגט רש״י (רָאֲתָה [...])

שפתי חכמים

הרא״ם: ה לכך נקט זרעך דהא הברכה ליצחק נתנה ולא לה והא דכתיב את והיא לא היתה בכלל הברכה אלא מכיון שזרעה זוכה בה הוי כאלו היא עצמה זכתה בה: ו ברד ושור הדא הוא דהתרגום מתרגם על שניהם חגרא ומאחר שבאחד מהם כתוב אר[ץ] ובאחד כתוב ששם היה הבאר למדנו שארץ הנגב קרוב לאות[ו] ז וקשה דעל ישפוך שיחו פי׳ בגמ׳ כמו לשוח בשדה. והתו׳ תי[...]

פירוש לתורת אלהים

רִבְקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אונ זייא האבען גיזאגט צוא איר אֲחֹתֵנוּ אונזער שוועסטער דוא זאלסט זיין צוא טויזענטער אונ צוא צעהן טויזענטער [עיין רש״י]. וְיִירַשׁ אונ דיינע קינדער זאלען ירשינען די שטעט פון זיינע פיינט: (סא) וַתָּקָם רִבְקָה וְנַעֲרֹתֶיהָ איז אויף גישטאנען רִבְקָה מיט אירע מיידען וַתִּרְכַּבְנָה עַל הַגְּמַלִּים וַתֵּלַכְנָה אַחֲרֵי הָאִישׁ אונ זייא זענין גריטען אויף דיא קעמלען אונ זענען גגאנגען נאך דעם מאן וַיִּקַּח הָעֶבֶד אונ דער קנעכט האט גנומען רִבְקָה אונ איז גג[אנגען]: (סב) וְיִצְחָק בָּא אונ יִצְחָק איז גקומען מִבּוֹא בְּאֵר לַ[חַי רֹאִי] פון צוא קומען פון דעם ברונען לַחַי רוֹאִי [ע״ש] וְהוּא אונ ער איז גזעסין אין דעם לאנד פון [דרום] זייט: (סג) וַיֵּצֵא אונ יִצְחָק איז ארוס גיגאנג[ען] פעלד תְּפִלָּה צו טאן פאר נאכט וַיִּשָּׂא עֵינָיו א[ונ ער] הט אויף גהובען זיינע אויגן וַיַּרְא אונ ער האט [געזעהן] קעמלען קומען: (סד) וַתִּשָּׂא אונ רִבְקָה הט אויף[גהובען]
אירע

מֵעַל הַגָּמָל׃ סה וַתֹּאמֶר אֶל־הָעֶבֶד
מִי־הָאִישׁ הַלָּזֶה הַהֹלֵךְ בַּשָּׂדֶה
לִקְרָאתֵנוּ וַיֹּאמֶר הָעֶבֶד הוּא אֲדֹנִי
וַתִּקַּח הַצָּעִיף וַתִּתְכָּס׃ סו וַיְסַפֵּר
הָעֶבֶד לְיִצְחָק אֵת כָּל־הַדְּבָרִים
אֲשֶׁר עָשָׂה׃ סז וַיְבִאֶהָ יִצְחָק הָאֹהֱלָה

אונקלוס

וְאִתְרְכִינַת מֵעַל גַּמְלָא׃ [ו]אֲמַרַת לְעַבְדָּא מַן [גַּבְר]א דֵיכִי דִּמְהַלֵּךְ [בְּחַ]קְלָא לְקַדָּמוּתָנָא [וַאֲמַ]ר עַבְדָּא הוּא רִבּוֹנִי [וּנְסֵ]יבַת עֵיפָא [וְאִתְכַּ]סִּיאַת׃ סו וְאִשְׁתָּעִי [עַבְדָּ]א לְיִצְחָק יָת כָּל [פִּתְ]גָמַיָּא דִי עֲבַד׃ [וְאַ]עֲלַהּ יִצְחָק לְמַשְׁכְּנָא

ויביאה יצחק ב"ק לג׃

בעל הטורים

[כ]תיב מלא אשה מלא טוב׃ לפנות ערב. ב' במסורה הכא [ו]זה לפנות ערב ירחץ במים רמז למה שאחז"ל טובלים מן המנחה [ו]דמה הכא מנחה שיצחק תקן תפלת המנחה אף התם כמי מנחה׃ [ו]אם. ב' במסורה בספר בראשית וכתיב חסר ועולה כ"ד מלמד שקשטה בכ"ד קשוטים׃ האהלה. ח' במסורה רמז בשמונה מקומות [ש]כינה משכן גלגל שילה נוב גבעון בית ראשון בית שני לעתיד לבא׃ ותהי לו לאשה ויוסף אברהם. דרך ארץ שמי שמתה אשתו

רשב"ם

ביעתותא דגמלא כדמפרש בפסחים׃ (סה) הלזה. פרחוק רגיל לומר כן וכן בעל התלומות הלזה בא אבל כשאדם בקרוב אומר המן הרע הזה׃ (סו) ויספר העבד ליצחק. להודיע נסים שנעשו לו לדעת כי בת מזלו היא׃

רש"י

[י]צחק. ראתה אותו הדור ח ותוהא (ס"א ותמהה) [ב"ר]׃ ותפל. השמיטה עצמה לארץ ט כתרגומו [ואתרכי]נת הטתה עצמה לארץ ולא הגיעה עד הקרקע כמו [ו]כדך ארכיני (ש"כ כא) ויט שמים וארכין ל' מוטה [ו]דומה לו (תהלים לז) כי יפול לא יוטל י כלומר אם [יטה לא]רץ לא יגיע עד הקרקע׃ (סה) ותתכם. לשון [ותפעל] כמו ותקבר כ ותשבר׃ (סו) ויספר העבד. [ג]לה לו נסים שנעשו לו שקפצה לו הארץ ושנזדמנה [לו רבק]ה בתפלתו׃ (סז) האהלה שרה אמו. ויביאה [האהלה ו]הרי היא שרה אמו כלומר ונעשית דוגמת ל שרה

בית יהודא

הדור) זיא הָט גְזֶעהְן עֶר אִיז שֵׁיין (וַתְּמְהָה מִמֶּנּוּ) הָאט זִיא זִיךְ גֶעוְואוּנְדֶערְט אוֹף אִים׃ (וַתִּפֹּל). זָאגְט רַשִׁ"י זִיא אִיז נִיט אַרָאפְּגֶעפַאלֶן פוּן קֶעמֶעל נָאר (הִשְׁמִיטָה עַצְמָהּ לָאָרֶץ) זִיא הָאט זִיךְ אַרָאפְּגֶעלָאזֶן צוּ דִי עֶרְד (כְּתַרְגּוּמוֹ) וְוִיא דֶער תַּרְגּוּם זָאגְט (וְאִתְרְכִינַת) זִיא הָאט זִיךְ אַרָאפְּגֶעבּוֹיגֶן (הִטְּתָה עַצְמָהּ לָאָרֶץ) זִיא הָאט זִיךְ אַרָאפְּגֶעבּוֹיגֶן צוּ דִיא עֶרְד (וְלֹא הִגִּיעָה עַד הַקַּרְקַע) אָבֶּער זִיא אִיז נִיט גֶעקוּמֶען בִּיז צוּ דִי עֶרְד (כְּמוֹ) וְוִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (הַטִּי נָא כַדֵּךְ), טַייטְשׁ דֶער תַּרְגּוּם (אַרְכִינִי), בֵּייג־אַיין, עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיֵּט שָׁמַיִם), טַייטְשׁ דֶר תַּרְגּוּם (וְאַרְכִין), עֶר הָט אַרָאפְּגֶעבּוֹיגֶן (לָשׁוֹן מוּטָּה לָאָרֶץ) אַרָאפְּגֶעבּוֹיגֶן צוּ דִי עֶרְד (וְדוֹמֶה לוֹ) גְלַייךְ צוּ דֶר זַאךְ אִין פָּסוּק (כִּי יִפֹּל לֹא יוּטָל) אֲפִילוּ עֶר וֶועט פַאלֶן וֶועט עֶר נִיט אַרָאפְּגֶעוָוארְפֶן וֶוערֶן בִּיז צוּ דִיא עֶרְד (כְּלוֹמַר) מֶען [מ]אָס יַטֶּה לָאָרֶץ) אוֹיב עֶר וֶועט אַיינְגֶעבּוֹיגֶען וֶוערֶען צוּ דִי עֶרְד (לֹא יַגִּיעַ עַד הַקַּרְקַע) וֶועט עֶר נִיט פַאלֶן בִּיז צוּ׃ (סה) (וַתִּתְכָּס). זִיא אִיז בַּדֶעקְט גֶעוָוארֶן (פוּן זִיךְ אַלֵיין, זִיא הָאט זִיךְ בַּדֶעקְט, ועיין בכללי הדקדוק) (לָשׁוֹן ...) זִיא אִיז גְּשָׁאהְן גֶעוָוארֶען (כְּמוֹ) וְוִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַתִּקָּבֵר) זִיא אִיז בַּגְרָאבֶּען גְוָוארֶן (וַתִּשָּׁבֵר) זִיא אִיז [צוּבְּרָאכֶ]ן גְוָוארֶן׃ (סו) (וַיְסַפֵּר הָעֶבֶד). (גִּלָּה לוֹ נִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ לוֹ) אֱלִיעֶזֶר הָאט דֶערְצֵיילְט צוּ יִצְחָק דִי נִסִּים וָואס אִים הָאט [געשעהְ]ן אִין וֶועג (שֶׁקָּפְצָה לוֹ הָאָרֶץ) וְוִיא דִיא עֶרְד פוּן חָרָן אִיז צוּגֶעשְׁפְּרוּנְגֶען צוּ כְּנַעַן (וְשֶׁנִּזְדַּמְּנָה לוֹ רִבְקָה בִּתְפִלָּתוֹ) [או]ן זַיין תְּפִלָּה אִיז צוּ אִים גֶעשִׁיקְט גְוָוארֶען (פוּן הִימֶעל) רִבְקָה׃ (סז) (הָאֹהֱלָה שָׂרָה אִמּוֹ). זָאגְט רַשִׁ"י (וַיְבִאֶהָ הָאֹהֱלָה) [עֶר הָא]ט גֶעבְּרַיינְגְט רִבְקָה'ן אִין גֶעצֶעלְט (וַהֲרֵי הִיא שָׂרָה אִמּוֹ) עֶר הָאט גֶעזֶעהְן זִיא אִיז זַיין מוּטֶער שָׂרָה (כְּלוֹמַר) מֶען

שפתי חכמים

[ד]מראה שהרי מלינו גבי אסתר שמביא ראיה שהיא לדקת [ו]יהי אומן את הדסה וכתיב והוא לג בין ההדסים מה התם [ה]כא וכו' וכלג מביא ראיה מאסתר וכו'. אבל אין כ"ל. [ו]ויהו לריכי דאי מהתם ה"א דיבור ולא תפלה דהא לעיל [ה] לעני אבל לשוח בשדה עם מי דיבר אלא ע"כ תפלה [ומ]סכת ה"א לשוח הוי מלשון בית שוח כלומר שהלך לטייל בין האילנות שבשדה מ"ה מביא ראיה מיספוך שיחו עכ"ל מהרש"ל׃ ח דאל"כ היאך ידעה שהוא ילחק שנפלה מעל הגמל׃ ט מדכתיב ותפול מעל הגמל ולא כתיב מהגמל או ותפול לארץ אלא משמע מעל גב הגמל נפלה אבל לא על הארץ׃ י אע"פ שיפול לא יוסלך לארץ כמו. שמפרש והולך לא יגיע וכו'׃ כ שהן מקבלין הפעולה מאחר שהן מבנין נפעל כך מלת ותתכם היא מתפעלת ומקבלת פעולה מאחר׃ ל דהוה

פירוש לתורת אלהים

[אַקֶע]גֶען אוּנ זִיא הָאט גִיזֶעהְן יִצְחָק [עיין רש"י]. [וַתִּפֹּל מֵעַ]ל הַגָּמָל אוּנ זִיא הָאט זִיךְ אָן גְהוֹבֶּן אַרָאפּ[צוּלָאזְ]שֶׁען פוּן דֶעם קֶעמֶעל׃ (סה) וַתֹּאמֶר אֶל הָעֶבֶד [אוּנ זִיא] הָט גְזָאגְט צוּ דֶעם קְנֶעכְט מִי הָאִישׁ וֶוער [אִיז דֶע]ר מַאן וָואס גֵייט אִין פֶעלְד אַקֶעגֶען [אוּנְ]ס׃ אוּנ דֶער קְנֶעכְט הָאט גִיזָאגְט עֶר [אִיז מַיי]ן הַאר וַתִּקַּח הַצָּעִיף וַתִּתְכָּס אוּנ זִיא הָאט [גֶענוּמֶען] דֶעם שְׁפְּרֵייט טוּךְ אוּנ הָאט זִיךְ בַּדֶעקְט׃ (סו) וַיְסַפֵּר אוּנ דֶער קְנֶעכְט הָאט דֶער צֵיילְט [צוּ יִצְחָק] אַלִי דִי זַאכֶן וָוס עֶר הָאט גְטָאן [עיין רש"י]׃ (סז) וַיְבִאֶהָ יִצְחָק הָאֹהֱלָה שָׂרָה אִמּוֹ אוּנ יִצְחָק הָאט זִיא [אַרַיינְגֶעבְּרַאכְ]ט אִין זַיין מוּטֶערְס גִיצֶעלְט [עיין רש"י]. וַיִּקַּח אֶת רִבְקָה וַתְּהִי לוֹ לְאִשָּׁה אוּנ עֶר הָט גְנוּמֶען רִבְקָה

ליקוטי נחמיה

(סז) וַיְבִאֶהָ יִצְחָק הָאֹהֱלָה וגו'. דִי תּוֹרָה דֶערְצֵיילְט אֲפִילוּ אֱלִיעֶזֶר הָט דֶערְצֵיילְט צוּ יִצְחָק דִי נִסִּים וָוס אִים זֶענֶען גְשָׁאן גְוָוארֶן אִין וֶועג אוּנ דִי פְרוּמְקֵייט פוּן רִבְקָה, וְוִי זִיא הָט לִיבּ צוּ טָאן חֶסֶד, פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן הָאט יִצְחָק נָאךְ נִיט גְוָואלְט חֲתוּנָה הָאבֶּן בִּיז עֶר הָט זִיא פְרִיעֶר גִבְּרֵיינְגְט אִין דִי שְׁטוּבּ וואוּ זַיין מוּטֶער שָׂרָה הָט גֶעוואוֹינְט צוּ זֶעהְן אוּבּ זִיא הָאט דִיא גוּטֶע מִדּוֹת פוּן זַיין מוּטֶער, נָאכְדֶעם וַיִּקַּח אֶת רִבְקָה, הָט עֶר מִיט אִיר חֲתוּנָה גֶעהַאט׃

שָׂרָה אִמּוֹ וַיִּקַּח אֶת־רִבְקָה וַתְּהִי־לוֹ
לְאִשָּׁה וַיֶּאֱהָבֶהָ וַיִּנָּחֵם יִצְחָק אַחֲרֵי
אִמּוֹ: פ ששי כה א וַיֹּסֶף אַבְרָהָם וַיִּקַּח
אִשָּׁה וּשְׁמָהּ קְטוּרָה: ב וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־
זִמְרָן וְאֶת־יָקְשָׁן וְאֶת־מְדָן וְאֶת־מִדְיָן
וְאֶת־יִשְׁבָּק וְאֶת־שׁוּחַ: ג וְיָקְשָׁן יָלַד
אֶת־שְׁבָא וְאֶת־דְּדָן וּבְנֵי דְדָן הָיוּ
אַשּׁוּרִם וּלְטוּשִׁם וּלְאֻמִּים: ד וּבְנֵי

אונקלוס

מַחֲזָא וְהָא תַקְּנִין עוֹבָ[דָהָא]
כְּעוֹבָדֵי שָׂרָה אִ[מֵּיהּ]
וּנְסֵיב יָת רִבְקָה וַ[הֲוָת]
לֵיהּ לְאִנְתּוּ וּרְ[חֵמַהּ]
וְאִתְנְחֵם יִצְחָק
דְּמִיתַת אִמֵּיהּ: א וְא[וֹסֵיף]
אַבְרָהָם וּנְסֵיב אִ[תְּתָא]
וּשְׁמַהּ קְטוּרָה: ב וִי[לֵידַת]
לֵיהּ יָת זִמְרָן וְיָת [יָקְשָׁן]
וְיָת מְדָן וְיָת מִדְיָ[ן]
יִשְׁבָּק וְיָת שׁוּחַ: ג וְ[יָקְשָׁן]
אוֹלִיד יָת שְׁבָא וְיָת [דְּדָן]
וּבְנֵי דְדָן הֲווֹ לְמַ[שִׁרְיָן]
וְלִשְׁבוּטִין וְלִנְגָוָן: ד

תו"א ויוסף אברהם ב"ק שם פסחים פב:

רשב"ם

ו) קטורה. לפי הפשט אין זו הגר:

בעל הטורים

והביאה לו כיון שיצאה קודש פיכלה אהרת. ד"א וזו בלא[...]
תכלי נטייה לככה דקל תבריה שמע דלגיל ותיהו לא הגיל:
כמתי הכא ואידך ויאהבה אמין התב ריהה להבה התלויה בדבר ע"כ בטלה אבל הכא אינה תליה בדבר על כן לא בטלה: וינ[חם]
כמש' וינחם יצחק וינחם כרוב חסדיו וינחם יצחק למה כרוב חסדיו פי' שהיתה צדקת וחסידה:

רש"י

האהלה בכל זמן ששרה קיימת היה נר דלוק מע"ש לע[ר]
וברכה מצויה בעיסה וענן קשור על האהל מ[...]
פסקו וכשבאת רבקה חזרו (ב"ר): אחרי אמו[.]
דרך כל זמן שאמו של אדם קיימת כרוך הוא אצלה נ[...]
הוא נתנחם באשתו: (א) קטורה. (ב"ר) זו הגר [...]
קטורה על שם שנאים מעשיה כקטרת ש[...] שקשרה [...]
שלא נזדווגה ע לאדם מיום שפרשה מאברהם: (ג) א[שורים]
ולטושים. שם ראשי פ אומות (ב"ר). ותרג[ום]

בית יהודא

בייַנט (וְנַעֲשֵׂית דוּגְמַת שָׂרָה אִמּוֹ) רִבְקָה אִיז גְוָאָרֶן וִויא זַיין
מוּטֶער שָׂרָה (שֶׁכָּל זְמַן שֶׁשָּׂרָה קַיֶּימֶת) אַזוֹ לַאנְג וִויא שָׂרָה
הָט גֶעלֶעבְּט (הָיָה נֵר דָּלוּק מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת) אַז זִיא
הָט אָנְגֶעצוּנְדִין אַלִיכְט עֶרֶב שַׁבָּת אוֹיף שַׁבָּת הָט דִיא לִיכְט
גֶעבְּרֶענְט בִּיז דֶעם אַנְדֶערֶן עֶרֶב שַׁבָּת (וּבְרָכָה מְצוּיָה בְּעִיסָּה)
אוּנ עֶס אִיז גְוֶעזֶען אַבְּרָכָה אִין דִי טֵייג וָואס זִיא הָט גִקְנֶעטֶען
(וְעָנָן קָשׁוּר עַל הָאֹהֶל) אוּנ אַוָואלְקִין אִיז גְוֶעזֶען שְׁטֶענְדִיג אוֹיף
איר גֶעצֶעלְט (וּמִשֶּׁמֵּתָה פָּסְקוּ) אוּנ וִויא שָׂרָה אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּן
הָאבְּן אוֹיפְגֶעהֶערְט אַלֶע דְרַיי זַאכֶן (וּכְשֶׁבָּאת רִבְקָה חָזְרוּ) אוּנ
וִויא רִבְקָה אִיז גִקוּמֶן אִין שְׁטוּב פוּן יִצְחָק זֶענֶען צוּרִיקְגִקוּמֶען אַלֶע דְרַיי זַאכֶן: וַאַחֲרֵי אִמּוֹ. יִצְחָק הָט זִיךְ גֶעטְרֵייסְ[ט]
זַיין מוּטֶער, זָאגְט רַשִׁ"י (דֶּרֶךְ אֶרֶץ) דֶר נַאטִיר פוּן מֶענְטְשֶׁן אִיז (כָּל זְמַן שֶׁאִמּוֹ שֶׁל אָדָם קַיֶּימֶת) אַזוֹ לַאנְג וִויא דִיא
פוּן אַמֶענְטְשׁ לֶעבְּט (כָּרוּךְ הוּא אֶצְלָהּ) אִיז עֶר פַארְבּוּנְדֶען צוּ אִיר (וּמִשֶּׁמֵּתָה) אוּנ וִויא דִי מוּטֶער שְׁטַארְבְּט (הוּא [מִתְנַחֵם]
בְּאִשְׁתּוֹ) טְרֵייסְט עֶר זִיךְ מִיט זַיין וַוייבּ: (א) וְקְטוּרָה. (זוּ הָגָר) קְטוּרָה אִיז הָגָר (וְנִקְרֵאת קְטוּרָה עַל שֵׁם שֶׁנָּאִים מַעֲשֶׂיהָ כְּ[קְטֹרֶת])
מֶען הָאט אִיר גֶערוּפֶן קְטוּרָה וַוייל אִירֶע מַעֲשִׂים זֶענֶען גְוֶועזֶען שֵׁיין וִויא קְטוֹרֶת (וְשֶׁקָּשְׁרָה פִּתְחָהּ שֶׁלֹּא נִזְדַּוְּגָה לְאָ[דָם])
שֶׁפֵּירְשָׁה מֵאַבְרָהָם) אוּנ וַוייל זִיא אִיז גְוֶועזֶען פַארְבּוּנְדֶען צוּ אַבְרָהָם אוּנ הָאט זִיךְ מִיט קֵיינֶעם נִיט בְּהֶעפְט פוּן דִי[נְ]
וָואס זִיא הָאט זִיךְ אָפְּגֶעשֵׁיידְט פוּן אַבְרָהָם: (ג) וְאַשּׁוּרִם וּלְטוּשִׁם. זָאגְט רַשִׁ"י (שֵׁם רָאשֵׁי אוּמּוֹת) דִי נֶעמֶען
אַלְצְטֶע פֶעלְקֶער אִיז גְוֶעזֶען אַשּׁוּרִים לְטוּשִׁים לְאוּמִים, עֶס זֶענֶען גְוֶועזֶען נָאךְ קִינְדֶער אַזוֹיךְ נָאר דִיא דְרַייא זֶענֶען גְוֶו[עזֶען]
אַלְצְטֶע (וְהַתַּרְגּוּם שֶׁל אוּנְקְלוֹס אֵין לוֹ לְיַשְּׁבוֹ עַל לְשׁוֹן הַמִּקְרָא) דָאס אִיבֶּערְזֶעצוּנְג פוּן אוּנְקְלוֹס קֶען אִיךְ נִיט אַיינְ[...]

שפתי חכמים

ליה למימר ויביאה לאהל שרה אמו דאהל דכוק הוא לשדה אבל האהלה
דבור באנפי נפשיה הוא: מ (ג"א) כנגד ג' נגלות בהגנים מלוות
בקן. כנגד חלה ברכה מצויה. נגד הדלקה נר דלוק. וענן קשור
הוא ענן השכינה וזהו לכבוד קדושת טהרה שהיתה זהירה בנדתה
לטהר עצמה כי הטהרה מביאה לידי רוח הקדש: נ דאל"כ אחרי אמו
ל"ל: ס אבל קשה למה לא קורא אותה קטרת מ"ש פי' ושקשרה פתחה ולפי' האחרון קשה היה לו לקרותה קשורה לכן פירש פי' [...]
מהרש"ל: ע (ג"א) והא דפירש"י שחזרה לגלולי בית אביה ל"ל שהית' בדעתה לחזור לגלולי וכו' דסברה ביון שגטרדה מבית אביה [...]
הסתיר פניו ממנה וכשראתה הנס שנעשה לבנה במדבר ובנגלה לה המלאך לא היתה עלולה מתחת כנפי רשותו. והג"א כ' שאחר[...]
לה הנס חזרה בתשובה: פ ר"ל האחד מבניו נתייחסו אליו כל האבורים וכן לבבני דאל"כ אשור ולטוש מבע"ל (ג"א) דא[...]

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) ויקח אשה ושמה קטורה. ואע"ג דישראל אסור ב[...]
דכתיב בנים אשר יולדו להם דור שלישי הא דור שני לא[...]
והגר בת פרעה היתה כדפירש"י לעיל. איכא למימר
וגר מותר במצרית ובמדרש איתא על פי הדיבור ע[...]

פירוש לתורת אלהים

אוּנ זִיא וַואר צוּ אִים צוּ אַוַוייבּ וַיִּנָּחֵם יִצְחָק אוּנ יִצְחָק
אִיז וָוארֶען גִיטְרֵייסְט נָאךְ זַיין מוּטֶער [פ' רש"י]:
(א) וַיֹּסֶף אַבְרָהָם אוּנ אַבְרָהָם הָט גִמֶערְט וַיִּקַּח אוּנ עֶר
הָט גְנוּמֶען אַוַוייבּ אוּנ אִיר נָאמֶען וַואר קְטוּרָה [פ' רש"י]:
(ב) וַתֵּלֶד לוֹ אוּנ זִיא הָאט גִיבָּארִין צוּ אִים אֶת זִמְרָן
וְאֶת יָקְשָׁן וְאֶת מְדָן וְאֶת מִדְיָן וְאֶת יִשְׁבָּק וְאֶת[...]
(ג) וְיָקְשָׁן יָלַד אוּנ יָקְשָׁן הָט גִיבָּארִין אֶת שְׁבָא אוּנ[...]
וְאֶת דְּדָן אוּנ צוּן דְּדָן וּבְנֵי דְדָן אוּנ דִיא קִינְדֶער פ[וּן]
זֶענֶען גִיוֶועזֶען אַשּׁוּרִים וּלְטוּשִׁים וּלְאוּמִים
הָאבִּין גְהֵייסֶען דִי עֶלְצְטֶע פוּן דִי אוּמּוֹת: (ד[...])

מִדְיָ֑ן עֵיפָ֤ה וָעֵ֙פֶר֙ וַחֲנֹ֔ךְ וַאֲבִידָ֖ע וְאֶלְדָּעָ֑ה כָּל־אֵ֖לֶּה בְּנֵ֥י קְטוּרָֽה׃ ה וַיִּתֵּ֧ן אַבְרָהָ֛ם אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־ל֖וֹ לְיִצְחָֽק׃ ו וְלִבְנֵ֤י הַפִּֽילַגְשִׁים֙ אֲשֶׁ֣ר לְאַבְרָהָ֔ם נָתַ֥ן אַבְרָהָ֖ם מַתָּנֹ֑ת

...פָה וְעֵפֶר וַחֲנוֹךְ
...וְאֶלְדָעָה כָּל אִלֵּין
...טוּרָה׃ ה וִיהַב
...יָת כָּל דִּילֵהּ
...ו וְלִבְנֵי לְחֵינָתָא
...רְהָם יְהַב אַבְרָהָם

...אברהם סנהדרין נא: ולבני
...י"ס סנהדרין נא:
...ו) הפילגשים. הגר וקטורה:
...תנות. ממון הרבה: קדמה אל
...ירשו בניו נחלותיו שיש לו שם:

רש"י

...ין לי ליטבו על ל' המקרא. שפירש למשרין לשון ...ת שאינו כן מפני האל"ף שאינה יסודית הרי לנו ...ין בראשם אל"ף ונתוספה אל"ף בראשם כמו חומת ... מן נכה רגלים וכמו אסוך שמן שהוא מן ורחצת ...לטושים. הם בעלי אהלים המתפזרים אנה ואנה ...אים באהלי אפדנו וכן הוא אומר (ש"א ל) והנם ...ל פני כל הארץ שכן למ"ד ונו"ן מתחלפות זו ... ויתן אברהם וגו'. (ב"ר) א"ר נחמיה ברכת ...תן לו צ שאמר לו הקב"ה לאברהם והיה ברכה מסורות בידך לברך את מי שתרצה ואברהם ...חק: (ו) הפילגשים. (ב"ר) חסר כתיב ק שלא ...לא פלגש אחת. היא הגר היא קטורה. נשים ... פילגשים ר בלא כתובה כדאמרינן בסנהדרין ... נשים ופילגשים לדוד: נתן אברהם מתנות.

בית יהודא

דעם לשון פון פסוק (שֶׁפֵּירֵשׁ לְמַשְׁרְיָן לָשׁוֹן מַחֲנֶה) דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט דֶעם וָוארְט אַשּׁוּרִים, מַחֲנוֹת וְקָאמְפַּאנִיעֶס, פִיל מֶענְטְשֶׁען צוּזַאמֶען זֶענֶען זַיי דֶען אֵייבִּיג גְוֶוען קָאמְפַּאנִיעֶס. דָאס אִיז דָאךְ נָאר אַטְרֶעפוּנְג, זָאגְט רש"י (וְאִם תֹּאמַר) אוֹיבּ דוּ וֶועסְט זָאגֶן (שֶׁאֵינִי כֵּן) עֶס אִיז נִיט אַזוֹי (מִפְּנֵי הָאָלֶף שֶׁאֵינָהּ יְסוֹדִית) וַוייל דֶער אַלֶף פוּן אַשּׁוּרִים אִיז נִיט דֶר עִיקָר פוּן וָוארְט עֶס דַארְף שְׁטֵיין הָיוּ שׁוּרִים לְטוּשִׁים (הֲרֵי לָנוּ תֵּבוֹת שֶׁאֵין בְּרֹאשָׁם אָלֶף) עֶס אִיז דָא וֶוערְטֶר ווָס עֶס דַארְף נִיט זַיין אִין אָנְהֵייבּ אַאַלֶף (וְנִתּוֹסְפָה אָלֶף בְּרֹאשָׁם) אוּנ עֶס אִיז צוּגִיגֶעבֶּן גְוָוארֶן אַ אַלֶף אִין אָנְהֵייבּ וָוארְט (כְּמוֹ) וְויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק חוֹמַת אֲנָךְ (שֶׁהוּא מִן נְכֵה רַגְלַיִם) דֶר וָוארְט אֲנָךְ אִיז פוּן וָוארְט נְכֵה רַגְלַיִם, צוּבְּרָאכֶענֶע פִּיס, אִיז דֶערְטַייטְשׁ חוֹמַת אֲנָךְ, דִיא צוּבְּרָאכֶענֶע מָאהֶער, דַארְף דָאךְ נִיט זַיין דֶער אַלֶף, עֶס דַארְף שְׁטֵיין חוֹמַת נָךְ, פוּן דֶעסְטְוֶועגֶען שְׁטֵייט דֶר אַלֶף צוּפַארְגְרֶעסֶערֶן דֶעם וָוארְט ...ן וְויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אָסוּךְ שֶׁמֶן (שֶׁהוּא מִן רָחַצְתְּ וְסַכְתְּ) דֶער וָוארְט אָסוּךְ אִיז פוּן וָוארְט וְסַכְתְּ, שְׁמִירֶען ...מַאייל, דַארְף שְׁטֵיין אִין פָּסוּק סוּךְ שֶׁמֶן, פוּן דֶעסְטְוֶועגֶען שְׁטֵייט דֶר אַלֶף צוּ פַארְגְרֶעסֶערֶן דֶעם וָוארְט, ...יי אַשּׁוּרִים ועיין רמב"ן: [וּלְטוּשִׁים]. זָאגְט רש"י (הֵם בַּעֲלֵי אֹהָלִים) דִיא לְטוּשִׁים זֶענֶען גְוֶוען מֶענְטְשֶׁען וָואס ...וָואוְנְט אִין גֶעצֶעלְטֶען (הַמִּתְפַּזְּרִים אָנָה וְאָנָה) וָואס זֶענֶען פַארְשְׁפְּרֵייט אוֹיף דִי פֶעלְדֶער אַבִּיסֶל אוֹיף דֶעם אָרְט, אוֹיף אֵיין אַנְדֶער אָרְט (וְנוֹסְעִים אִישׁ בְּאָהֳלֵי אַפַּדְנוֹ) יֶעדֶערֶער צִיהְט מִיט זַיינֶע גְצֶעלְטֶען (וְכֵן הוּא אוֹמֵר) אוּנ אַזוֹי ...פָּסוּק (וְהִנֵּה נְטוּשִׁים עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ) אוּנ זַייא זֶענֶען פַארְשְׁפְּרֵייט אוֹיף דִיא גַאנְצֶע שְׁטִיק עֶרְד (שֶׁכֵּן לָמֶ"ד וְנוּ"ן ...זוֹ בְּזוֹ) אַלַמֶד מִיט אַנוּן וֶוערֶן פַארְטָאהְשְׁט אֵיינֶער מִיט דֶעם אַנְדֶערֶען, נְטוּשִׁים אִיז דֶערְטַייטְשׁ פַארְשְׁפְּרֵייט, ...שִׁים אִיז אוֹיךְ דֶערְטַייטְשׁ פַארְשְׁפְּרֵייט [דאס זאגט רש"י נאך דעם פשט פון תרגום, נים נאך זיין פשט]: (ה) וַיִּתֵּן אַבְרָהָם וגו'. ...נְחֶמְיָה), רַבִּי נְחֶמְיָה הָאט גְזָאגְט (בִּרְכַּת דַּיְתֵּיקֵי נָתַן לוֹ) אַבְרָהָם הָאט גֶעגֶעבֶּן צוּ יִצְחָק אוֹיף אַפַּאפִּיר גֶעשְׁרִיבֶּן ...וַויינְקְט אִים דִי מַתָּנָה ווָס הקב"ה הָאט אִים גֶעשֵׁיינְקְט (שֶׁאָמַר לוֹ הקב"ה לְאַבְרָהָם וֶהְיֵה בְּרָכָה) הקב"ה הָט גֶעזָאגְט ...ם דוּ זָאלְסְט זַיין דִי בְּרָכָה (הַבְּרָכוֹת מְסוּרוֹת בְּיָדְךָ) דִיא בְּרָכוֹת זֶענֶען גֶעגֶעבֶּן אִין דַיין הַאנְט (לְבָרֵךְ אֶת מִי שֶׁתִּרְצֶה) ...ט בֶּענְטְשֶׁען וֶועמֶען דוּא וֶועסְט וֶועלֶען (וְאַבְרָהָם מְסָרָן לְיִצְחָק) דָס הָט אַבְרָהָם גֶעגֶעבֶּן צוּ יִצְחָק, יִצְחָק זָאל קֶענֶען ...וֶועמֶען עֶר וֶועט וֶועלֶען: (ו) הַפִּילַגְשִׁים]. זָאגְט רש"י (חָסֵר כְּתִיב) עֶס פֶעלְט אַיוּד וְעֶס דַארְף שְׁטֵיין מִיט צְווֵייא ...פִּילַגְשִׁים, אוּנ עֶס שְׁטֵייט נָאר אֵיין יוּד הַפִּילַגְשִׁים, עיין בס' ב"ש) (שֶׁלֹּא הָיְתָה אֶלָּא פִּילֶגֶשׁ אַחַת) אַבְרָהָם הָאט ...הָאט אֵיין פִּילֶגֶשׁ (הִיא הָגָר הִיא קְטוּרָה) הָגָר אוּנ קְטוּרָה דָאס אִיז דִיא זֶעלְבִּיגֶע (נָשִׁים בִּכְתוּבָּה פִּילַגְשִׁים בְּלֹא ...) וַוייבֶּער זֶענֶען גְנוּמֶען גְוָוארֶען מִיט אַכְּתוּבָּה מִיט קִידּוּשִׁין אוּנ אַכְּתוּבָּה, פִּילַגְשִׁים זֶענֶען אָן כְּתוּבָּה אָן קִידּוּשִׁין אָן ...כִּדְאָמְרִינָן בְּסַנְהֶדְרִין בְּנָשִׁים וּפִילַגְשִׁים דְּדָוִד) וְויא מִיר זָאגֶן אִין סַנְהֶדְרִין בַּיי דִיא וַוייבֶּער אוּנ פִּילַגְשִׁים פוּן דָוִד:

דעת זקנים מבעלי התוספות

...אברהם את כל אשר לו ליצחק. תימה היכי עביד ...אמרינן אסור לאעבורי אחסנתא אפי' מברא בישא ...בא דלא ידעי מאי זרעא נפיק מנייהו וכתיב יכין ...שע ילבש וק"ל בעלמא דקיים אברהם אבינו אפילו ערובי ...ן. וי"ל דאברהם וישמעאל גרים היו ואמרינן דגר אינו ...ת חבירו אביו לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים

שפתי חכמים

דדן אשורים ולטושים מבע"ל מה היו דקאמר אלא שם וכו': צ ק"ל והלא כבר נתן כל אשר לו ליצחק. ודייתיקי פי' מלשון עתיק יומין כלומר זה הקב"ה. א"נ ג' מלות הן דא תהא קאי כלומר שתהא המתנה קיימת שהחזיק אותו בנכסים שנתן לו כבר וק"ל: ק כלומר שלא נכתבו שאחרות אלא הגר. מלאתי: ר דק"ל לפ"ז שהפלגש דכתיב

...מואל. וקידם שנולדו האחרים כבר נתן לו כדכתיב לעיל ויתן לו את כל אשר לו: (ו) נתן אברהם מתנות. אמרו בפ' ...ות בטומאה מסר להם פי' שיהו יכולין להזכיר שם המפורש בטומאת הגוף ולא יזיק להם גם היום יש ישמעאלים שבקיאין ...וכירין אותו בטומאה. וקשה לה"ר משה היאך אדם וצדיק כאברהם ילמד השם לרשעים לכן פי' ה"ר יעקב בה"ר נחמן ...אה שם השדים שמשביעין אותן באדוניהם הממונים עליהם לעשות כל מה שרוצים כמו ספר בילא"ד ושם טומאה נקרא על

פירוש לתורת אלהים

...ונ די קִינְדֶער פוּן מִדְיָן הָאבֶּן גְהֵייסֶן עֵיפָה וָעֵפֶר וַאֲבִידָע וְאֶלְדָּעָה: (ה) וַיִּתֵּן אַבְרָהָם אוּנ אַבְרָהָם ...עבִּין אַלְץ ווָס אִיז צוּ אִים צוּ יִצְחָק [עיין רש"י]: (ו) וְלִבְנֵי אוּנ צוּא דִיא זִין פוּן דִיא קֵייפְּס וַוייבֶּער פוּן אַבְרָהָם נָתַן הָאט אַבְרָהָם גִיגֶעבֶּען מַתָּנוֹת וַיְשַׁלְּחֵם אוּנ עֶר הָאט זַייא אַוֶועק גְשִׁיקְט פוּן זַיין

וַיְשַׁלְּחֵם מֵעַל יִצְחָק בְּנוֹ בְּעוֹדֶנּוּ חַי
קֵדְמָה אֶל־אֶרֶץ קֶדֶם: ז וְאֵלֶּה יְמֵי
שְׁנֵי־חַיֵּי אַבְרָהָם אֲשֶׁר־חָי מְאַת
שָׁנָה וְשִׁבְעִים שָׁנָה וְחָמֵשׁ שָׁנִים:
ח וַיִּגְוַע וַיָּמָת אַבְרָהָם בְּשֵׂיבָה טוֹבָה
זָקֵן וְשָׂבֵעַ וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו: ט וַיִּקְבְּרוּ
אֹתוֹ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל בָּנָיו אֶל־
מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֶל־שְׂדֵה עֶפְרֹן בֶּן־
צֹחַר הַחִתִּי אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מַמְרֵא:
י הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר־קָנָה אַבְרָהָם מֵאֵת
בְּנֵי־חֵת שָׁמָּה קֻבַּר אַבְרָהָם וְשָׂרָה

אונקלוס

מַתְּנָן וְשַׁלְּחִנּוּן
יִצְחָק בְּרֵיהּ בְּעוֹד
קַיָּם קִידוּמָא
מַדִּינְחָא: ז וְאִלֵּין יוֹ
חַיֵּי אַבְרָהָם דַּחֲיָא
וְשַׁבְעִין וְחָמֵשׁ
ח וְאִתְנְגִיד וּמִית אַ
בְּסֵיבוּ טָבָא סִיב
יוֹמִין וְאִתְכְּנִישׁ לְ
ט וּקְבַרוּ יָתֵהּ
וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹהִי בִּ
כָּפֶלְתָּא בַּחֲקַל עֶפְ
צֹחַר חִתָּאָה דִּי עַ
מַמְרֵא: י חַקְלָא
אַבְרָהָם מִן בְּנֵי
תַּמָּן אִתְקְבַר אַ

תולדות אהרן

ויקברו בתרא י : השדה אשר ק

רשב"ם

(ח) בשיבה טובה. כמו שאמר לו הקב"ה ואתה תבוא אל אבותיך בשלום תקבר בשיבה טובה שלא אירע העינוי ביסו:

בית יהודא

(ו) נָתַן אַבְרָהָם מַתָּנוֹת. זָאגְט רש"י (פֵּירְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ) אוּנְזֶערֶע רַבָּנָן זָאגֶן (שֵׁם טוּמְאָה מָסַר לָהֶם) אַבְרָהָם הָט צוּ זֵיי גֶעגֶעבֶּן דִּי שֵׁמוֹת הַטּוּמְאָה וְוִיא צוּ מַאכֶן כִּשּׁוּף (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְשַׁט אִיז (מַה שֶּׁנִּיתַּן לוֹ עַל אוֹדוֹת שָׂרָה וּשְׁאָר מַתָּנוֹת שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ הַכֹּל נָתַן לָהֶם) אַלֶע מַתָּנוֹת וָוס מֶען הָט גֶגֶעבֶּן צוּ אַבְרָהָמֶען וֶועגֶן שָׂרָה אוּנ אַלֶע אַנְדֶערֶע מַתָּנוֹת הָט עֶר גֶגֶעבֶּן צוּ דִיא קִינְדֶער פוּן הָגָר דָאס אִיז קְטוּרָה (שֶׁלֹּא רָצָה לֵיהָנוֹת מֵהֶם) אַבְרָהָם הָאט נִיט גֶעוָואלְט הֲנָאָה הָאבֶּן פוּן דִיא מַתָּנוֹת: (ז) וּמְאַת שָׁנָה וְשִׁבְעִים שָׁנָה וְחָמֵשׁ שָׁנִים. הוּנְדֶערְט אוּנ זִיבֶּעצִיג יָאהְר (בֶּן מֵאָה כְּבֶן שִׁבְעִים) וֶוען עֶר אִיז אַלְט גְווֶען הוּנְדֶערְט יָאהְר אִיז עֶר גְוֶוען וְויא זִיבֶּעצִיג (וּבֶן שִׁבְעִים כְּבֶן חָמֵשׁ בְּלֹא חֵטְא) אוּנ וֶוען עֶר אִיז אַלְט גְוֶוען זִיבֶּעצִיג יָאהְר אִיז עֶר גְוֶוען וְויא פִינְף יָאהְר (ט) יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל. זָאגְט רש"י (מִכָּאן שֶׁעָשָׂה יִשְׁמָעֵאל תְּשׁוּבָה) פוּן דַאנֶען וַוייסֶען מִיר אַז יִשְׁמָעֵאל הָאט גְטָא (וְהוֹלִיךְ אֶת יִצְחָק לְפָנָיו) דְּרִיבֶּער הָאט עֶר גְלָאזְט יִצְחָק זָאל גֵיין בַּיי דִי לְוָיָה פְרִיעֶר פַאר אִים (וְהִיא שֵׂיבָה טוֹבָה

רש"י

פי' רבותינו שם ש טומאה מסר ת להם (שם מה שניתן לו על אודות שרה ושאר מתנות שנת נתן להם שלא רצה ליהנות מהם: (ז) מאת שנה שנה וחמש שנים. בן ק' כבן ע' ובן ע' כ הטא: (ט) יצחק וישמעאל. (ב"ר) מכאן שעש תשובה והוליך את יצחק לפניו א והיא שיבה טוב

שפתי חכמים

הכא היינו הגר הא לעיל קרי לה אשה וי"ל דהא דקרי לה אשה לפי שהיה לה כתובה כמו אשה והא דקרי לה פלגש י"ל שלא לקחה אלא לשכיבה בעלמא ולא לפריה ורביה ול' פלגש פלג אשה כלומר לשכיבה ולא לפריה ורביה ודו"ק: ש פי' מעשה שדים א"נ שם שרשאים להזכירו בטומאה דיודע היה דבניה הללו לא יהיו נזהרים בטהרה ולכך לא מסר להם שם טהרה וק"ל: ת והא כבר נתן ליצחק כל ממונו:

דעת זקנים מבעלי התוספות

שם רוח הטומאה כדאמרינן במס' חגיגה הלן בבית ה שתשרה עליו רוח טומאה רמז לזה שהרי מתנות וא"ו והוא עולה בגימטריא למדם להשביע השדים. מ

פירוש לתורת אלהים

זוּן יִצְחָק אַז עֶר הָאט נָאךְ גִילֶעבְּט אֶל אֶרֶץ קֶדֶם צוּם לַאנְד פוּן מִזְרָח זַייט: (ז) וְאֵלֶּה אוּנ דָאס אִיז דִיא לֶעבּ טָאג פוּן דִיא יָארִין פוּן אַבְרָהָם וָואס עֶר הָט גִילֶעבְּט מְאַת שָׁנָה הוּנְדֶערְט יָאר וְשִׁבְעִים שָׁנָה אוּנ זִיבְּצִיג יָאר וְחָמֵשׁ שָׁנִים אוּנ פִינְף יָארִין [ע' רש"י]: (ח) וַיִּגְוַע אוּנ עֶר אִיז וָוארֶן פַר גַאנְגֶן וַיָּמָת אוּנ אַבְרָהָם אִיז גְשְׁטָארְבֶּען אִין אַגוּטֶע עֶלְטֶר זָקֵן וְשָׂבֵעַ אַלְט אוּנ זָאט מִיט פִיל יָארֶן וַיֵּאָסֶף אֶל עַמָּיו אוּנ אִיז וָוארֶן אַיין גְטָאן צוּ זַיין פָאלְק: (ט) וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ יִצְחָק בָּנָיו אֶל מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אוּנ זֵייא הָאבֶּען אִים יִצְחָק מִיט יִשְׁמָעֵאל זַיינֶע זִין אִין דֶר מְעָרַת אֶל אִין דֶעם פֶעלְד פוּן עֶפְרוֹן דֶר זוּן פ הַחִתִּי אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מַמְרֵא וָוס אִיז פַאר מַמְרֵא (י) הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם מֵאֵת בְּנֵי חֵת דָם פֶע אַבְרָהָם הָט גְקוֹפְט פוּן דִי בְּנֵי חֵת שָׁמָּה דָא וָוארֶען בַּאגְרָאבֶען אַבְרָהָם מִיט זַיין ווייב

אִשְׁתּוֹ: יא וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם
וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ וַיֵּשֶׁב
יִצְחָק עִם־בְּאֵר לַחַי רֹאִי: פ שביעי
יב וְאֵלֶּה תֹּלְדֹת יִשְׁמָעֵאל בֶּן־
אַבְרָהָם אֲשֶׁר יָלְדָה הָגָר הַמִּצְרִית
שִׁפְחַת שָׂרָה לְאַבְרָהָם: יג וְאֵלֶּה
שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל בִּשְׁמֹתָם
לְתוֹלְדֹתָם בְּכֹר יִשְׁמָעֵאל נְבָיֹת
וְקֵדָר וְאַדְבְּאֵל וּמִבְשָׂם: יד וּמִשְׁמָע
וְדוּמָה וּמַשָּׂא: טו חֲדַד וְתֵימָא יְטוּר
נָפִישׁ וָקֵדְמָה: מפטיר טז אֵלֶּה הֵם בְּנֵי
יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּה שְׁמֹתָם בְּחַצְרֵיהֶם

...תְּתֵהּ: יא וַהֲוָה
...מִית אַבְרָהָם
...יָת יִצְחָק בְּרֵהּ
...חָק עִם בֵּירָא
...קַיָּמָא אִתְחֲזֵי
... וְאִלֵּין תּוּלְדָת
...בַּר אַבְרָהָם דִּי
...הָגָר מִצְרֵיתָא
...שָׂרָה לְאַבְרָהָם:
...שְׁמָהַת בְּנֵי
...אֵל בִּשְׁמָהַתְהוֹן
...הוֹן בּוּכְרָא
...אֵל נְבָיוֹת וְקֵדָר
...אֵל וּמִבְשָׂם:
...וְדוּמָה וּמַשָּׂא:
...תֵימָא יְטוּר נָפִישׁ
...: טו אִלֵּין אִנּוּן
...שְׁמָעֵאל וְאִלֵּין
...וֹן בְּפַצְחֵיהוֹן

...ריסוטה יב: ואלה סנהדרין לא:

רשב"ם

...ה הגר המצרית. ...לו' אין זה בנו הנקרא על שם זרעו אלא ...ל ביצחק כתוב לפנינו אלה תולדות יצחק בן אברהם. כיצד הי' בנו. אברהם הוליד את יצחק כלומר זה הוא עיקר תולדתו של אברהם כמו פרץ הוליד את חצרון וגו':

רש"י

(יא) ויהי אחרי מות אברהם ויברך ...ו ב תנחומי אבלים (סוטה יד) דבר אחר ...י שמסר הקדוש ברוך הוא את הברכות ...תיירא לברך את יצחק ג מפני שצפה ...יוצא ממנו אמר יבא בעל הברכות ויברך ...ייטב בעיניו ובא הקדוש ברוך הוא וברכו: ...ותם לתולדותם. סדר ד לידתן זה"ז: ...ריהם. כרכים שאין להם חומה. ותרגומו ...שהם מפולשים ל' פתיחה כמו (תהלים לה) פלהו

בית יהודא

באַברָהָם) דס איז דס גוטע אלטער וואס הקב"ה האט צוגעזאגט צו אַבְרָהָם: (יא) וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ וגו'). נאכדעם וויא אַבְרָהָם איז געשטארבען האט הקב"ה געבענטשט זיין זוהן יִצְחָק (נִחֲמוֹ תַּנְחוּמֵי אֲבֵלִים) הקב"ה האט געטרייסט יצחק'ן וויא מען טרייסט אאבל (דָּבָר אַחֵר) נאך אפשט איז (אַף עַל פִּי שֶׁמָּסַר הקב"ה אֶת הַבְּרָכוֹת לְאַבְרָהָם) אפילו הקב"ה האט געגעבן אלע בְּרָכוֹת צו אַבְרָהָם ער זאל מעגן בענטשען וועמען ער וועט וועלן, פון דעסטוועגן (נִתְיָרֵא לְבָרֵךְ אֶת יִצְחָק) האט ער מורא געהאט צו בענטשען זיין זוהן יצחק (מִפְּנֵי שֶׁצָּפָה אֶת עֵשָׂו יוֹצֵא מִמֶּנּוּ) וועיל ער האט געזעהן עשו וועט פון אים געבארען

...) האט אַבְרָהָם געזאגט (יָבֹא בַּעַל הַבְּרָכוֹת וִיבָרֵךְ אֶת אֲשֶׁר יִיטַב בְּעֵינָיו) זאל קומען דר בעל הבית פון דיא בְּרָכוֹת ...בענטשען וועמען ער וועט וועלען (וּבָא הַקָּבָּ"ה וּבֵרְכוֹ) איז געקומען הקב"ה צו יִצְחָק אונ האט אים געבענטשט: ...תם לְתוֹלְדוֹתָם). מען מיינט (סֵדֶר לֵידָתָן זֶה אַחַר זֶה) וויא זייא זענן געבארן געווארן איינער נאך דעם אנדערן: ...יהֶם). מיינט מען (כְּרַכִּים שֶׁאֵין לָהֶם חוֹמָה) שטעט וואס האבן ניט אמאהער ארום (וְתַרְגּוּמוֹ) דר תרגום טייטשט ...אין זייער אָפֶענְקֵייט, (שֶׁהֵם מְפוּלָּשִׁים, לָשׁוֹן פְּתִיחָה) דיא שטעט זענן געוועזן אָפֶענֶע (כְּמוֹ) וויא עס שטייט

שפתי חכמים

...קודם ישמעאל כיון שהוא הגדול: ב (נח"י) דאם"ד ברכו ...אמר הכ' אחרי מות מה לי אם ברכו בחייו או לאחר מותו: ...לעיל פירש"י דאברהם נתן ליצחק הברכות וי"ל דנתן לו הברכות כיברך את אחרים אבל יצחק גופיה לא נתברך וכ"ס דעת נח"י: ד ופי' בשמותם לא לדותם שמוגם בשמותם כאן לסדר תולדותם דאל"כ בשמותם לתולדותם למ"ל וז"ם אח"כ בכור ישמעאל נביות:

פירוש לתורת אלהים

...אונ עס איז געווען נאך דעם טויט פון ...בֵּרַךְ האט גאט געבענטשט זיין זון יִצְחָק [ע' רש"י]: ...תּוֹלְדוֹת יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם אונ דאס זענען ...דער פון יִשְׁמָעֵאל דער זון פון אַבְרָהָם ...הָגָר הַמִּצְרִית דיא דינסט פון שָׂרָה האט ...צוא אַבְרָהָם: (יג) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל אונ דאס איז דיא נעמען פון דיא קינדער פון יִשְׁמָעֵאל בִּשְׁמוֹתָם לְתוֹלְדוֹתָם אין זייערי נעמען צו זייער געבארען בְּכוֹר יִשְׁמָעֵאל דער עלצטער זון פון יִשְׁמָעֵאל האט מען גערופען נְבָיוֹת וכו': (טז) אֵלֶּה הֵם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל דיא זענען דיא קינדער פון יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם אונ דאס איז זייערי נעמען בְּחַצְרֵיהֶם

וּבְטִירֹתָם שְׁנֵים־עָשָׂר נְשִׂיאִם
לְאֻמֹּתָם׃ יז וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל
מְאַת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְשֶׁבַע
שָׁנִים וַיִּגְוַע וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו׃
יח וַיִּשְׁכְּנוּ מֵחֲוִילָה עַד־שׁוּר אֲשֶׁר עַל־
פְּנֵי מִצְרַיִם בֹּאֲכָה אַשּׁוּרָה עַל־פְּנֵי
כָל־אֶחָיו נָפָל׃ פ פ פ

וּבְכַרְכֵּיהוֹן תְּ...
רַבְרְבִין ...
יז וְאִלֵּין שְׁנֵי חַיֵּי ...
מְאָה וּתְלָתִין וּשְׁ...
וְאִתְנְגִיד וּמִית ...
לְעַמֵּהּ׃ יח וּשְׁרוֹ...
עַד חַגְרָא דִּי ...
מִצְרַיִם מָטֵי לְ...
אַפֵּי כָל אֲחוֹהִ...
פ פ פ

הולדות א...

ואלה שני מגילה...

ק״ס יהוידע סימן ומפטירין והמלך דוד זקן במלכים א׳ סימן א׳ :

רשב״ם

(יז) ואלה שני חיי ישמעאל. חכמים פירשו במגילה למה נמנו שנותיו של ישמעאל. ולפי הפשט לכבודו של אברהם הואיל ונתפרש שעת לידתו ואברהם בן שמונים שנה ושש שנים בלדת הגר את ישמעאל וגם שעת מילתו כדכתיב וישמעאל בנו בן שלש עשרה שנה וגו׳ חזר עתה ופי׳ כל ימי חייו : (יח) על פני כל אחיו נפל. שכן כדכתיב על פני

בעל הטורים

(יח) על פני כל אחיו נפל. וסמיך ליה ואלה תולדות יצ... ישמעאל באחרית הימים אזי יצמח בן דוד שהות מנ...

בית יהודא

אין פסוק (פצחו ורננו) עפינט די מויל אונ זינגט : (יז) וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל וגו׳. (אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא) , רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא הָט גזאגט (לָמָּה נִמְנוּ שְׁנוֹתָיו שֶׁל יִשְׁמָעֵאל) צו וואס ציילט דיא תּוֹרָה דיא יאהרן פון ישמעאל (כְּדֵי לְיַחֵס בָּהֶם שְׁנוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב) מען זאל דורך זיי ברעכענען דיא יאהרן פון יַעֲקֹב (מִשְּׁנוֹתָיו שֶׁל יִשְׁמָעֵאל לָמַדְנוּ שֶׁשִּׁמֵּשׁ יַעֲקֹב בְּבֵית עֵבֶר אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה) פון ישמעאל׳ס יאהרן קענן מיר לערנן אז יַעֲקֹב איז גוועזן ביי עבר פערצעהן יאהר (כְּשֶׁפֵּירַשׁ מֵאָבִיו קוֹדֶם שֶׁבָּא אֵצֶל לָבָן) ווען ער איז אוועקגעגאנגען פון פאטער איידער ער איז געקומען צו לבן (שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁפֵּירַשׁ יַעֲקֹב מֵאָבִיו) ווארום ווען יעקב האט זיך אפגעשיידט פון פאטער (מֵת יִשְׁמָעֵאל) איז ישמעאל געשטארבן (שֶׁנֶּאֱמַר) וויא עס שטייט אין פסוק (וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל) עשו איז גגאנגען צו ישמעאל (כְּמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ בְּסוֹף מְגִלָּה נִקְרֵאת) וויא עס שטייט מגלה סוף ערשטען פרק (וְרַשִׁ״י הֵבִיאוֹ סוֹף פָּרָשָׁה תּוֹלְדוֹת) רש״י ברענגט דעם רעכענונג אין סוף סדרה ויגוע. זאגט רש״י (לֹא נֶאֶמְרָה גְּוִיעָה אֶלָּא בְּצַדִּיקִים) דאס ווארט גויעה „ויגוע ויאסף״ שטייט נאר ביי צדיקים : (יח) ונפל. רש״י זאגט נפל מיינט מען (שָׁכַן), ער האט גערוהט (כְּמוֹ) וויא עס שטייט אין פסוק (וּמִדְיָן וַעֲמָלֵק וְכָל בְּנֵי קֶדֶם נוֹפְלִים בָּעֵמֶק) מדין אונ עמלק אונ אלע מענטשען פון מזרח זייט זענען געפאלן והאבן גערוהט. זאגט רש״י (כָּאן הוּא אוֹמֵר לְשׁוֹן נְפִילָה) דא זאגט דער פסוק (עַל פְּנֵי כָל אֶחָיו נָפָל), פאר זיינע אלע ברידער (וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר) אונ דארטן זאגט דער פסוק (עַל פְּנֵי כָל אֶחָיו יִשְׁכּוֹן) פר זיינע אלע ברידער וועט ער רוהען (מִשֶּׁמֵּת אַבְרָהָם נָפָל) אונ נאך אברהם איז גשטארבן אַיידער אַבְרָהָם איז גשטארבן הט ער גערוהט (מִשֶּׁמֵּת אַבְרָהָם נָפָל) אונ נאך אברהם איז גשטארבן איז ער געפאלן, נידעריג גוואָרין :

רש״י

ורננו : (יז) ואלה שני חיי ישמעאל וגו׳. א... בר אבא למה נמנו שנותיו של ישמעאל ה כד... שנותיו של יעקב משנותיו של ישמעאל למדנו... בבית עבר י״ד שנה כשפירש מאביו קודם שבא ... כשפירש יעקב מאביו מת ישמעאל שנא׳ וילך ע... וגו׳ כמו שמפורש בסוף מגילה נקראת (ורש... פ׳ תולדות) : ויגוע. לא נאמרה ו גויעה א... (יח) נפל. שכן כמו (שופטים ז) מדין ועמ... קדם נופלים בעמק. כאן הוא אומר לשון נפ... אומר על פני כל אחיו ישכון (לעיל טז) עד של... ישכון משמת אברהם נפל : חסלת פרשה...

שפתי חכמים

ה פי׳ לא נכתב שנה בכל כלל אלא לדרשא שלא נכתבו אלא כדי לייחס וכו׳ ולא שכולם שוים לטובה מהרש״ל : ו ואע״ג דבדור המבול ג״כ נאמר גויעה פי׳ בגמרא דדוקא היכא דכתיב ג... בצדיקים משתעי ובדור המבול לא נאמר וי...

פירוש לתורת אלהים

וּבְטִירוֹתָם אין זייערי אָפענע שטעט אונ אין זייערי פאלאטצען שְׁנֵים עָשָׂר נְשִׂיאִם לְאֻמּוֹתָם צוועלף האַרען צוא זייערי פעלקער : (יז) וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל אונ דָם זענען דיא יאר וואס ישמעאל הָט גלעבט מאת הונדרט אונ זיבעני דרייסיג יאר ויגוע אונ ער איז וואָרען פארגאנגען אונ ער איז גשטארבען אונ איז וואָרען איין גיטאן צוא זיין פאלק [עיין רש״י] :

(יח) וַיִּשְׁכְּנוּ מֵחֲוִילָה עַד שׁוּר אונ זיי האבן גרו... ביז שׁוּר אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מִצְרַיִם וואס איז פר... אַשּׁוּרָה וויא מען קומט קיין אשור עַל פְּ... פאר אלע זיינע ברידער האט ע... אין אנאנדער ארט שטייט עַל פְּנֵי... אז אַבְרָהָם האט גילעבט האט... אונ ווי אַבְרָהָם איז גישטארבען איז...

וד זקן בא בימים ויכסהו בבגדים ולא יחם לו: ויאמרו לו עבדיו יבקשו
אדני המלך נערה בתולה ועמדה לפני המלך ותהי־לו סכנת ושכבה בחיקך
ני המלך: ויבקשו נערה יפה בכל גבול ישראל וימצאו את־אבישג השונמית
תה למלך: והנערה יפה עד־מאד ותהי למלך סכנת ותשרתהו והמלך לא
אדניה בן־חגית מתנשא לאמר אני אמלך ויעש לו רכב ופרשים וחמשים
ים לפניו: ולא־עצבו אביו מימיו לאמר מדוע ככה עשית וגם־הוא טוב־
ר ואתו ילדה אחרי אבשלום: ויהיו דבריו עם יואב בן־צרויה ועם אביתר
עזרו אחרי אדניה: וצדוק הכהן ובניהו בן־יהוידע ונתן הנביא ושמעי ורעי
ם אשר לדוד לא היו עם־אדניהו: ויזבח אדניהו צאן ובקר ומריא עם אבן
אשר־אצל עין רגל ויקרא את־כל־אחיו בני המלך ולכל־אנשי יהודה עבדי

פירוש ע"ט

זקן אונ דר מלך דוד איז אלט גוואָרען
בימים ער איז גקומן אין זיינע אלטע טעג
ים האבען אים זיינע קנעכט צו גידעקט
דער ולא יחם לו אונ עס האט אים ניט
ויאמרו האבען זיינע קנעכט גזאגט צו אים
ני המלך ·לאזין זיי זוכן צו מיין האר קיניג
אײן יונג פרויא וואס זיא איז נאך איין
ן איין בתולה טועז אירי בתולים ווארימן
ועמדה לפני המלך אונ זיא זאל שטיין פאר
צוא בדינן אים ותהי לו סוכנת אונ זיא זאל
אײן דר ווארימערן ושכבה בחיקך אונ זיא
ן אין ביין שוים וחם לאדוני המלך וועט
ן צו מיין האר קיניג ויבקשו האבען זייא
ן שיינע יונגע פרויא אין גאר דעם גבול
מצאו האבן זייא גפונען דיא אבישג פון
אט שונם ויביאו אותה למלך אונ האבען זיא
צו דעם מלך והנערה אונ דיא יונגע פרוי
שיין גוועז ותהי למלך סוכנת איז זיא גוועז
איין דר ווארימערן ותשרתהו אונ האט אים בדינט והמלך לא ידעה אונ דער מלך איז מיט איר
גן דיא חכמים זאגען ווייל אין דר תורה שטייט לא ירבה לו נשים איין מלך זאל ניט מערען
ווייבר אונ דוד האט שון גהאט אכטצעהן ווייבר דרום הט ער ניט גטארט ליגען מיט איר
נ אדוניה בן חגית האט זיך דער הובען אונ בארימט לאמר צוא זאגען אני אמלוך איך וועל
עש לו רכב ופרשים אונ ער האט זיך גימאכט רייט וועגען אונ רייטער וחמשים איש אונ פופציג
לפניו זענין גילאפען פר אים ולא אונ ניין פאטער דוד האט אים ניט טרוריג גמאכט אונ ניט
ט פון אלע ניינע טעג לאמר צו זאגען מדוע ככה עשית ווארום האסטו אזו גטוען אונ פון דאנן
מען אפ דר ווס פר מייד שטראפונג פון זיין זוהן ברענגט ער אים צום טויט וגם הוא טוב
אונ ער איז אויך גיוועז זייער שיין פון גשטאלט אזו וויא אבשלום אונ דאס שונקייט האט
ע גורם גווען דאס זייא האבן זיך גרויס גהאלטן ואתו ילדה אונ דעם אדוניה הט זיין מוטער
גיצוגען לתרבות רעה אחרי אבשלום כלומר נאך אבשלום נאך דעם שלעכט אוף ציהען וואס
ער פון אבשלום האט אוף גיצוגען דעם אבשלום ויהיו איז גוועז דיא רייד פון אדוניה מיט
צרויה ועם אביתר הכהן אונ מיט אביתר הכהן ער האט מיט זיי אפ גשמועסט ויעזרו אונ זייא
האלפען נאך אדוניה וצדוק הכהן אונ צדוק הכהן אונ בניהו בן יהוידע אונ נתן הנביא דאס
נביאות גזאגט צוא דוד אז שלמה וועט קיניגען נאך איהם ושמעי ורעי אונ שמעי אונ רעי
אונ דיא גבורים וואס זענין צו דוד גוועז לא היו עם אדוניהו זענען ניט גיוועז מיט אדוניהו ויזבח
ניהו גשאכטן שאף רינדר אונ גשטאפטע אקסען עם אבן הזוחלת בייא דעם שטיין זוחלת אשר
שטיין איז בייא דעם קוואל וואסער וואס הייסט רוגל ויקרא אונ הט גרופן אלע זיינע בריד

ליקוטי יוסף

והמלך דוד זקן וגו'· דער הרב אברבנאל שרייבט דיא סבות ווס דוד איז אזו שטארק קאלט גיווארן, זענען גיוועז עטליכע, ערשטונס ווי דיא גמרא זאגט ווען דוד האט גזעהן דעם מלאך המות מיט זיין שווערד אין האנט איז ער פר אים דער שראקין גיווארן אונ פון די פלוצלונגע שרעק איז אים פארקיהלט גיווארן זיין בלוט, אונ פון די צייט אונ ווייטער איז זיין בלוט אלע מאהל קעלטער גיווארין, אונ ווייל די קעלט זיינט איז גיוועז אינווייניג, דריבער האבן אים ניט גקענט העלפין דיא קליידער אים צו דערווארעמען, ווייל די קליידער האבען דאך ניט אאינווייניגסטע ווארעם קענען זייא נאר היטען דעם מענטש אונ אים בדעקין עס זאל צו אים ניט קומען אקעלט פון אויסווייניג אבער ניט צו דערווארעמען אינווייניג, דריבער הט מען געבויט זוכען אבתולה וואס איר בלוט איז הייס, אונ אויב זיא איז שיין איז איר בלוט נאך הייסער וועט זיא קענען דער ווארמען דאס בלוט פון דוד, נאר די גרעסטע סבות פון זיין קאלטע בלוט איז גיוועז פון זיינע פיל צרות וואס ער הט גהאט פון אבשלום, אונ אמנון, תמר, אונ פון זיינע פיל מלחמות ווס ער הט גהאט, אונ פון בת שבע מיט אוריה, אונ נאכדעם זיין תשובה ווס ער הט גיטאהן ווי ער הט גיזאגט ברכי כשלו מצום, מיינע קניה זענען שוואך גיווארן פון פאסטין ובשרי כחש משמן, אונ מיין פלייש איז מאגער גיווארן פון פעטקייט, אונ פון זיין לערנען תורה טאג אונ נאכט דאס אלץ הט אים שוואך געמאכט צוא זיין עלטער:

המלך: ואת־נתן הנביא ובניהו ואת־הגבורים ואת־שלמה אחיו לא קרא:
נתן אל־בת־שבע אם־שלמה לאמר הלא שמעת כי מלך אדניהו בן־חגית
דוד לא ידע: ועתה לכי איעצך נא עצה ומלטי את־נפשך ואת־נפש בנך
לכי ובאי | אל־המלך דוד ואמרת אליו הלא־אתה אדני המלך נשבעת
לאמר כי־שלמה בנך ימלך אחרי והוא ישב על־כסאי ומדוע מלך אדניהו
עודך מדברת שם עם־המלך ואני אבוא אחריך ומלאתי את־דבריך: ותב
שבע אל־המלך החדרה והמלך זקן מאד ואבישג השונמית משרת את־
ותקד בת־שבע ותשתחו למלך ויאמר המלך מה־לך: ותאמר לו אדני אתה
ביהוה אלהיך לאמתך כי־שלמה בנך ימלך אחרי והוא ישב על־כסאי: ועת
אדניה מלך ועתה אדני המלך לא ידעת: ויזבח שור ומריא־וצאן לרב ויקר
בני המלך ולאביתר הכהן וליאב שר הצבא ולשלמה עבדך לא קרא: ואת
המלך עיני כל־ישראל עליך להגיד להם מי ישב על־כסא אדני־המלך אחרי
כשכב אדני־המלך עם־אבתיו והייתי אני ובני שלמה חטאים: והנה עודנה
עם־המלך ונתן הנביא בא: ויגידו למלך לאמר הנה נתן הנביא ויב
המלך וישתחו למלך על־אפיו ארצה: ויאמר נתן אדני המלך אתה אמרת

פירוש ע"ט

דיא קינדער פון דעם מלך ולכל אונ אלע מאנען פון שבט יהו"ה דיא קנעכט פון דעם מלך ואת נתן הנביא אונ נתן הנביא אונ בניהו אונ די גבורים ואת שלמה אחיו אונ שלמה זיין ברודער לא קרא האט ער ניט גרופען ויאמר נתן האט נתן הנביא גזאגט צו בת שבע דיא מוטער פון שלמה לאמר צו זאגן הלא פר וואר האסטו גהערט אז אדוניהו בן חגית איז מלך גווארן ואדונינו אונ אונזר האר דוד ווייסט ניט דער פון ועתה לכי איעצך נא עצה אונ היינט גייא איך וועל דיר ראטין איין עצה ומלטי אונ דוא וועסט מאכען אנטרינן דיין נפש אונ דם נפש פון דיין זוהן שלמה פון קריג ווארום ער וועט דאך וועלין מלך ווערין נאך דעם טוט פון דעם מלך דוד אזו ווי גאט האט אים מבטיח גיוועזן לכי גייא אונ קום צו דעם מלך דוד ואמרת אליו אונ זאלסט זאגין צו אים הלא אתה אדוני המלך נשבעת לאמתך פר וואר דו מיין האר קיניג האסט גשווארין צו מיר דיין דינסט לאמר צוא זאגן מיר כי שלמה בנך ימלוך אחרי דם שלמה ביין זוהן וועט קיניגען נאך מיר והוא ישב על כסאי אונ ער וועט זיצין אויף מיין שטול ומדוע מלך אדוניהו אונ ווארום האט היינט גקיניגט אדוניהו הנה אונ וויא דוא וועסט נאך דארטען ריידען מיט דעם מלך ואני אבוא אחריך וועל איך קומן נאך דיר ומלאתי את דבריך אונ וועל דר פילן דיינע רייד ותבא איז גיקומן בת שבע צוא דעם מלך אין זיין חדר והמלך זקן מאד אונ דער מלך איז זייער אלט גוועזן ואבישג אונ אבישג השונמית האט בדינט דעם מלך ותקוד האט בת שבע גקניט אונ האט זיך גיבוקט צו דעם מלך ויאמר המלך מה לך האט דער מלך גיזאגט וואס איז צו דיר ותאמר

לו האט זיא גיזאגט צו אים אדוני מיין הא
האסטו גשווארן ביי דיין גאט צו מיר די
אונ האסט מיר גזאגט כי שלמה בנך ימלוך
שלמה דיין זוהן וועט קיניגען נאך מיר
על כסאי אונ ער וועט זיצן אויף מיין ש
הנה אדוניה מלך אונ היינט האט אדוניה גקי
אונ היינט אדוני המלך מיין האר קיניג ל
ווייסט עס ניט ויזבח שור ומריא אונ ער הא
אקסען אונ גשטאפטע אקסען וצאן לרוב
שאף ויקרא אונ האט גירופען צו אלע ק
דעם מלך אונ צו אביתר הכהן אונ צו
הובטמאן ולשלמה עבדך לא קרא אונ צו ש
קנעכט האט ער ניט גירופען ואתה אדונ
דו מיין האר קיניג עיני כל ישראל עליך די
כל ישראל זענען אויף דיר להגיד להם דם
זיי זאגען מי ווער עס זאל זיצען אויף ד
פון מיין האר קיניג נאך אים והיה כשכב
עם אבותיו אונ עס וועט זיין אז מיין ה
וועט ליגען מיט זיינע עלטערען נאך
והייתי אני ובני שלמה דען וועל איך אונ
שלמה זיין גמינערט פון דער גדולה
מדברת עם המלך אונ וויא זיא האט דא נ
מיט דעם מלך ונתן הנביא בא אונ דער נ
איז גקומען ויגידו למלך לאמר האבן זיי ג
דעם מלך צו זאגען הנה נתן הנביא דם נ
איז גיקומען ויבא לפני המלך איז ער ג
דעם מלך וישתחו למלך על אפיו ארצה או
גיבוקט צו דעם מלך אויף זיין פנים צו
ויאמר נתן האט נתן גיזאגט אדוני המלך מיין ה
אתה אמרת האסטו דען גזאגט אדוניהו

אחרי והוא ישב על־כסאי: כי ׀ ירד היום ויזבח שור ומריא־וצאן לרב ויקרא
ני המלך ולשרי הצבא ולאביתר הכהן והנם אכלים ושתים לפניו ויאמרו יחי
אדניהו: ולי אני־עבדך ולצדק הכהן ולבניהו בן־יהוידע ולשלמה עבדך לא
אם מאת אדני המלך נהיה הדבר הזה ולא הודעת את־עבדיך עבדך קרי מי
כסא אדני־המלך אחריו: ויען המלך דוד ויאמר קראו־לי לבת־שבע ותבא
מלך ותעמד לפני המלך: וישבע המלך ויאמר חי־יהוה אשר־פדה את־
מכל־צרה: כי כאשר נשבעתי לך ביהוה אלהי ישראל לאמר כי־שלמה
מלך אחרי והוא ישב על־כסאי תחתי כי כן אעשה היום הזה: ותקד בת־
שבע אפים ארץ ותשתחו למלך ותאמר יחי אדני המלך דוד לעלם:

פירוש ע"ט

זאל קיניגען נאך מיר והוא ישב על כסאי אונ זיצן אויף מיין שטול כי ירד היום דאס ער ינט גינידערט ויזבח שור ומריא אונ האט אקסען אונ גשטאפטע אקסען וצאן לרוב שאף ויקרא אונ האט גירופען צוא אלע ון דעם מלך ולשרי הצבא אונ צו די הארן חיל ולאביתר הכהן אונ צו אביתר הכהן ים ושותים לפניו אונ זייא עסין אונ טרינקן ם ויאמרו אונ זייא זאגין יחי המלך אדוניהו ער ן דער מלך אדוניהו ולי אני עבדך אונ צו קנעכט ולצדוק אונ צו צדוק הכהן אונ צו ער זוהן פון יהוידע ולשלמה עבדך אונ צוא יין קנעכט לא קרא הט ער ניט גרופען אם מיין האר קיניג איז גטוען גיווארען דיא אדוניהו איז מיר איין תמיה ולא הודעת את רום האסטו ניט מודיע גיוועזן מיר דיין י ישב על כסא אדוני המלך ווער זאל זיצין אויף ול פון מיין האר קיניג אחריו נאך איהם

ויען המלך דוד ויאמר הט גענטפערט דער מלך דוד אונ האט גזאגט קראו לי לבת שבע רופט מיר בת שבע ותבא לפני המלך איז זיא גיקומען פאר דעם מלך ותעמוד לפני המלך אונ הט זיך גשטעלט פאר דעם מלך וישבע המלך ויאמר האט דר מלך גשווארן אונ האט גיזאגט חי יי אזו וויא גאט לעבט אשר וואס ער האט אום גילייזט מיין לייב פון אלע צרות כי כאשר דען אזו ווי איך האב גשווארן צו דיר ביי גאט דער גאט פון ישראל לאמר צו זאגן דיר כי שלמה דיין זון וועט קיניגען נאך מיר והוא אונ ער וועט זיצין אויף דר שטול נאך מיר כי כן אעשה היום הזה דען אזו וועל איך טוען דעם היינטיגן טאג ותקוד האט בת שבע גיקניט אויף איר פנים צוא דער ערד ותשתחו למלך אונ האט זיך גבוקט צוא דעם מלך ותאמר אונ זיא האט גיזאגט יחי אדוני המלך דוד לעולם עס זאל לעבען מיין האר קיניג דוד אויף אייביג זיין נשמה זאל לעבן אויף עולם הבא:

אונקלוס בראשית כה תולדות

ין תולדת יצחק יט ואלה תולדת יצחק בן־אברהם
אברהם אברהם

תו"א ותלס סנהדרין נח:

רשב"ם

תולדות יצחק. אברהם הוליד את יצחק. לפי פשוטו של מקרא לפי שאמר למעלה בישמעאל בן אברהם אשר ילדה הגר המצרית אבל כאן יצחק עיקר בן הוה לאברהם שהוא הוליד את יצחק מאשתו גמורה כדכתיב כי ביצחק יקרא לך זרע. וכן בדברי הימים לאחר שכ' כי בני אברהם

רש"י

לה תולדות יצחק. יעקב ועשו א המוריס

בית יהודא

(יט) וואלה תולדות יצחק. דס זענען דיא קינדר פון יצחק

דעת זקנים מבעלי התוספות

ק אברהם הוליד את יצחק. הוליד בגימ' דומה

שפתי חכמים

א פי' דכ"מ דכתיב ותלס מוסיף על ענין ראשון וכמו שתכרסם

פירוש לתורת אלהים

ה אונ דיא יעקב אונ עשו וואס וועלן נוייטער שטיין אין דיא פרשה תולדות יצחק זענען גוועזן דיא קינדער פון יצחק בן אברהם יצחק איז גיוועזן דר זוהן פון אברהם אברהם הוליד

משלים על התורה

ה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד וגו'. קשה: וואס מען פרעגט פר וואס שטייט צוויי מאל, איז גיוועזן דער זוהן פון אברהם, הט דאך אברהם צחק'ן, נאר דער גאטור פון מענטשין איז מען זאל , דר קלענערער זוכט דעם יחוס פון גרעסערין, למשל איינער הט אפאטער ארב, דרציילט ער פר מענטשין מיין פאטער איז ארב אין די שטאט, אדער ווען עס איז פר־ קערט איינער הט אזוהן ארב בעריהמט ער זיך מיט דעם זוהן אונ זאגט מיין זוהן איז ארב אין די שטאט, אויב זייא זענען ביידע בבנים, בעריהמט זיך דר פאטער מיט דעם זוהן

אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק׃ כ וַיְהִי יִצְחָק בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקַחְתּוֹ

אוֹלִיד יָת יִצְחָק׃ כ וַ... יִצְחָק בַּר אַרְבְּעִין ... כַּד נְסֵיב יָת רִבְקָ...

הו"א אברהם ב"מ פו : ויהי יצחק

רשב"ם

הרי יצחק וישמעאל ובני קטורה חוזר וכותב סתם ויולד אברהם את יצחק : (כ) בן מ' שנה. וכתיב בן ס' שנה בלדת אותם משני הפסוקים הללו

בעל הטורים

(יט) הוליד. בגימ' דומה בהיה זיו איקונין של יצחק דומה ... (כ) בקחתו. ב' במסורה בקחתו את רבקה. ב... אסור בחזיקים גבי ירמיה מה קחתו דהתם. אסור אף הכא אסור ללמד שאף יצחק עקר היה וילפי' ממנות ליצחק כתיב הכא ויה...

בית יהודא

(יַעֲקֹב וְעֵשָׂו הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה) יַעֲקֹב אוּנ עֵשָׂו וָוָם זֶענֶן גִיזָאגְט גִיוָוארֶן אִין דִי פָּרָשָׁה : וְאַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק . זָאגְט רַשִׁ"י (לְאַחַר שֶׁקָּרָא הקב"ה שְׁמוֹ אַבְרָהָם) נָאכְדֶעם ווי הקב"ה הָט גֶערוּפִין זַיין נָאמֶען אַבְרָהָם ומִיט אה"ו (אַחַר כַּךְ הוֹלִיד אֶת יִצְחָק) נָאכְדֶעם הָט עֶר גֶעמַאכְט גִיבֶּארִין זַיין זוּהְן יִצְחָק (דָבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְשַׁט אִיז (עַל יְדֵי שֶׁכָּתַב הַכָּתוּב) וַוייל דֶער פָּסוּק שְׁרַייבְּט יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם , יִצְחָק אִיז דֶער זוּהְן פוּן אַבְרָהָם (הוּזְקַק לוֹמַר אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק) מוּז דֶער פָּסוּק זָאגִין אַבְרָהָם הָט גֶעמַאכְט גִיבֶּארִין דֶעם יִצְחָק (לְפִי שֶׁהָיוּ לֵיצָנֵי הַדּוֹר אוֹמְרִים) וַוייל דִי רְשָׁעִים וָוָם זֶענֶען גִיוֶוען אִין דִי צַייט הָאבֶּען גִיזָאגְט (מֵאֲבִימֶלֶךְ נִתְעַבְּרָה שָׂרָה) שָׂרָה אִיז מְעוּבֶּרֶת גִיוָוארִין פוּן אֲבִימֶלֶךְ (שֶׁהֲרֵי כַּמָּה שָׁנִים ... אַבְרָהָם וְלֹא נִתְעַבְּרָה הֵימֶנּוּ) וָוארוּם אַזוֹי פִיל יָאהְר אִיז זִיא גִיוֶוען מִיט אַבְרָהָם , אוּנ אִיז פוּן אִים נִיט מְעוּבֶּרֶת ... ואוּנ נָאכְדֶעם ווִיא זִיא אִיז גֶעקוּמֶן פוּן אֲבִימֶלֶךְ , אִיז זִיא מְעוּבֶּרֶת גִיוָוארֶן פוּן אַבְרָהָם ? (מַה עָשָׂה הקב"ה) ... גִיטָאהְן הקב"ה (צָר קְלַסְתֵּר פָּנָיו שֶׁל יִצְחָק דּוֹמֶה לְאַבְרָהָם) עֶר הָט גֶעמַאכְט דֶער פָּנִים פוּן יִצְחָק זָאל זַיין גְלַייךְ צ... פָּנִים פוּן אַבְרָהָם (וְהֵעִידוּ הַכֹּל אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק) הָאבֶּען אַלֶע עֵדוּת גִיזָאגְט אַבְרָהָם הָאט גֶעמַאכְט גִיבֶּארִין ... יִצְחָק (וְזֶהוּ שֶׁכָּתַב כַּאן) דָס הָט דִי תּוֹרָה דָא גֶעשְׁרִיבֶּן (יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם הָיָה) יִצְחָק אִיז גִיוֶוען דֶער זוּהְן פוּן אַבְרָ... עֵדוּת יֵשׁ שֶׁאַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק) עֶס אִיז דָא אַעֵדוּת אַז אַבְרָהָם הָט גֶעמַאכְט גִיבֶּארִין זַיין זוּהְן יִצְחָק , דָ... אִיז דֶער פָּנִים , וַוייל דֶער פָּנִים פוּן יִצְחָק אִיז גִיוֶוען גְלַייךְ צוּא דֶעם פָּנִים פוּן אַבְרָהָם *) : (כ) וּבֶן אַרְבָּעִים שָׁנָה ...

רש"י

בפרשה : אברהם הוליד את יצחק. (לאחר ש... הקדוש ברוך הוא שמו אברהם אח"כ הוליד א... ד"א) ע"י שכתב הכתוב יצחק בן אברהם הוזק... אברהם הוליד את יצחק ב לפי שהיו ליצני הדור... מאבימלך נתעברה שרה שהרי כמה שנים שהתה עם... ולא נתעברה הימנו מה עשה הקב"ה צר קלסתר... יצחק דומה לאברהם והעידו הכל אברהם הוליד... וזהו שכתב כאן יצחק בן אברהם (היה) שהרי ע... שאברהם הוליד את יצחק : (כ) בן ארבעים שנ...

שפתי חכמים

הוליד לדיק ורשע כך יצחק הוליד לדיק ורשע : ב (נח"י) כתב הרא"ם ומה שהוזקק לאמת שיצחק הוא בן אברהם הוא לפי שליצני הדור וכו'. ולא נהירא דא"כ לא לכתוב לא וי"ו ולא ה"א רק לכתוב אלה תולדות יצחק כמו אלה תולדות נח או אלה תולדות יעקב לכנ"ל דה"פ ע"כ בא לפרש על עשו ויעקב האמורים בפרשה שהיה אחד לדיק ואחד רשע והשתא א"ש שע"י שכתב הכתוב יצחק בן אברהם הוזקק לחזור ולומר וכו' ואל תקשה לא לכתוב לא זה ולא זה לפי

דעת זקנים מבעלי התוספות

שהיה קלסתר פניו דומה לאברהם : (כ) ויהי ... ארבעים שנה. פירש רש"י שנשא יצחק א... כשהיתה בת שלש שנים וקשיא דבשלהי ספרי... שנותיהן שוין קהת ורבקה ובן עזאי. וא"כ היתה רב... שנים כמו קהת ואם לא היתה כי אם בת שלש שנים... יצחק תמצא שחסר משנותיה י"א שנים כיצד בת... ובת כ"ג היתה כשילדה. וא"כ כשילדה את יעקב... כ"ג ויעקב בן ס"ג כשנתברך כדפירש"י בסוף הסדר... שנה נטמן בבית עבר וכ' שנה שמש בבית לבן ושתי שנים נשתהה בדרך ובאותו פרק נתבשר על מיתת אמו...

ליקוטים על התורה

(כ) וַיְהִי יִצְחָק בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה וגו' , צוּ וָואס דֶערְצֵיילְט דֶער פָּסוּק ווִי פִיל יָאהְר יִצְחָק אִיז אַלְט גֶעוֶועזֶען וֶוען עֶר הָט גֶענוּמֶען רִבְקָה פַאר אַווייבּ ? דָאס אִיז וֶועגֶען צְוֵויי זַאכֶן , אַיין מָאהְל וֶועלֶען מִיר פְרֶעגֶן פַר וָואס הָט אַבְרָהָם גֶעוָוארְט מִיט יִצְחָקְ'ס חֲתוּנָה בִּיז עֶר וֶועט אַלְט וֶוערֶען פֶערְצִיג יָאר ? נָאר אַבְרָהָם הָט בִּיז דִי עֲקֵדָה , בִּיז רִבְקָה אִיז גֶבָּא... נִיט גֶעזֶעהֶן דֶעם זִיווּג פוּן יִצְחָק , דֶרִיבֶּער הָט עֶר גֶעמוּזְט ווַארְטֶן , ווִיא דֶער פָּסוּק זָאגְט לוֹ לְאִשָּׁה , רִבְקָה אִי...

פירוש לתורת אלהים

אֶת יִצְחָק אַבְרָהָם הָט גְמַאכְט גְבֶּארִין יִצְחָק נ... (כ) וַיְהִי יִצְחָק בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה אוּנ יִצְחָק א... גִיוֶוען פֶערְצִיג יָאר בְּקַחְתּוֹ אַז עֶר הָאט...

משלים על התורה

אוּנ דֶער זוּהְן בֶּערִיהְמְט זִיךְ מִיט דֶעם פָאטֶער , אוּנ אוֹיבּ אֵיינֶער הָט צְווֵיי זִיהְן אֵיינֶער אִיז אָרְבּ דֶער אַנְדֶערֶער אִיז אַפְּרָאסְטֶער , דֶערְמַאנְט דֶער פאטֶר שְׁוַוענְדִיג דֶעם זוּהְן וָוָם אִיז אָרְבּ , דֶעם נָאמֶן פוּן דֶעם אַנְדֶערְן זוּהְן שֶׁעמְט עֶר זִיךְ

ספר הישר

אוּנ אַז יִצְחָק אִיז אַלְט גִיוֶוען נַיין אוּנ פוּפְצִיג יָאר אִיז... רִבְקָה נָאךְ גִיוֶוען אַעֲקָרָה . אוּנ רִבְקָה הָאט... יִצְחָק אִיךְ הָאבּ גִיהֶערְט אַז דַיין מוּטֶער שָׂרָה אִיז... אַעֲקָרָה הָאט דַיין פָאטֶער אַבְרָהָם תְּפִלָּה גִיטָאן צוּא... זִיא זָאל קִינְדֶער הָאבֶּן . אַצוּנְד שְׁטֵייא אוֹיף אוּנ טוּא... מִיר אוּנ גָאט ב"ה וֶועט בְּוַדַּאי צוּ הֶערִין דַיין תְּפִלָּה אוּנ יִצְחָק הָאט גִיהֶערְ'ט דִיא רֵייד פוּן רִבְקָה אוּנ זֶענֶען בֵּיידֶ... צוּ...

---

*) **הערה** פיל פשטים זענען גיזאגט גיווארין אויף דעם פסוק , פאר וואס שטייט מאפעלע ווערטער „יצחק בן אברהם , אברהם הוליד"... נאר מען קען זאגין , ווייל אברהם האט געהאט צוויא ערליי קינדער , פון הגר אונ פון שרה , דער דין איז אז איוד האט... אשפחה כנענית [אדער אמצרית] ווערט דאס קינד גערעכונט צו די מוטער , ניט צום פאטער , וויא עס שטייט אין די תורה אז אוידישער... קינדער פון אכנעניטע דינסט , האשה וילדיה תהיה לאדוניה , דיא כנענית „מיט אירע קינדער" זענען אייביגע קנעכט בייא איר הערר , אונ... גיהערין ניט צום פאטער וואס ער איז איוד אונ גייט ארוים פריי נאך זעקס יאהר , דריבער זאגט דער פסוק דעם אפטיילונג פון ישמעאל צ... סוף יענע סדרה שטייט אלה תולדות ישמעאל בן אברהם , ישמעאל איז דער זוהן פון אברהם , אשר ילדה הגר המצרית , דאס געבורט... זיינער גיהער צו זיין מוטער , ער גיהער ניט וויא אזוהן צו אברהם , נאר חיא אקנעכט צו אברהם , דריבער האט הקב"ה גיזאגט צוא אבר... יקרא לך זרע , נאר יצחק ווערט גערופין דיין קינד , אבער ישמעאל ווערט גערופין הגרס קינד , דריבער זאגט דא די תורה ואלה , מיט או... זאגט אין די סדרה משפטים ואלה מוסיף על הראשונים , וויא עס שטייט ואלה מיט או"ו איז צו געצווינגן צו פריער , צו פריערדיגע סדרה] ... ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם , ישמעאל איז אזוהן פון אברהם , אבער אשר ילדה הגר , זאגט איצט דער פסוק ואלה תולדות יצחק... אבער אברהם הוליד את יצחק , דער יחוס פון יצחק גיהער ניט צוא שרה , נאר צו אברהם , וויא בייא אלע יודין למשפחותם לבית אבותם... הקב"ה האט געזאגט צוא אברהם כי גר יהי' זרעך האט מען ניט געמיינט ישמעאל נאר יצחק , אונ וייל הקב"ה האט גיזאגט ביצחק י... אונ ניט יצחק יקרא לך זרע , האט מען נאר געמיינט יעקב , והדברים ארוכים . המעתיק יס"ש :

אֶת־רִבְקָה בַּת־בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי מִפַּדַּן אֲרָם אֲחוֹת לָבָן הָאֲרַמִּי לוֹ

אל אֲרַמָּאָה מִפַּדַּן
ם אֲחָתֵהּ דְּלָבָן
אָה לֵהּ לְאִנְתּוּ :

בעל הטורים

וכתיב הכס ויעתר מנות : לבן הארמי . אותיות הרמאי :

רש"י

מ אברהם מהר המוריה נתבשר שנולדה רבקה ויצחק
ן ל"ז שנה שהרי בו בפרק מתה שרה ומשנולד יצחק
קידה שמתה שרה ל"ז שנה דבת צ' היתה כשנולד יצחק
ק"ז כשמתה שנאמר ויהיו חיי שרה וגו' הרי ליצחק
ים וכו בפרק נולדה רבקה ד המתין לה עד שתהא
לביאה ג' שנים ה ונשאה: בת בתואל מפדן
אחות לבן. וכי עדיין לא נכתב שהיא בת בתואל
לבן ומפדן ארם אלא להגיד שבחה שהיתה בת רשע
ות רשע ומקומה אנשי רשע ולא למדה ממעשיהם :
ארם. על שם ששני ארם היו ארם נהרים וארם

בית יהודא

רש"י (שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁבָּא אַבְרָהָם מֵהַר הַמּוֹרִיָּה) וָואוּ וֶוען אַבְרָהָם איז גֶעקוּמֶען פוּן בַּארְג מוֹרִיָּה [פוּן דִי עֲקֵדָה] (נִתְבַּשֵּׂר שֶׁנּוֹלְדָה רִבְקָה) איז עֶר אָנְגְעזָאגְט גִיוָוארֶען אַז רִבְקָה איז גִיבָּארֶען גְוָוארֶען (יִצְחָק הָיָה בֶּן שְׁלֹשִׁים וְשֶׁבַע שָׁנִים) דַאמָאלְס איז יִצְחָק אַלְט גִיוֶועזֶען זִיבֶּען אוּנ דְרַייסִיג יָאהְר (שֶׁהֲרֵי בּוֹ בַּפֶּרֶק מֵתָה שָׂרָה) וָוארוּם אִין דִי צַייט פוּן דִיא עֲקֵדָה איז שָׂרָה גִישְׁטָארְבֶּען (וּמִשֶּׁנּוֹלַד יִצְחָק עַד הָעֲקֵדָה שֶׁמֵּתָה שָׂרָה) אוּנ פוּן דִי צַייט וָוען יִצְחָק איז גִיבָּארִין גִיוָוארֶען בִּיז דִיא עֲקֵדָה וָוען שָׂרָה איז גִישְׁטָארְבִּין (שְׁלֹשִׁים וְשֶׁבַע שָׁנִים) איז גִיוֶוען זִיבֶּען אוּנ דְרַייסִיג יָאר (וּבַת תִּשְׁעִים הָיְתָה כְּשֶׁנּוֹלַד יִצְחָק) וָוארוּם וֶוען יִצְחָק איז גִיבָּארִין גִיוָוארֶען איז שָׂרָה אַלְט גִיוֶוען נַיינְצִיג יָאהְר (וּבַת עֶשְׂרִים וְשֶׁבַע כְּשֶׁמֵּתָה) וֶוען זיא איז גִישְׁטָארְבִּין איז זיא אַלְט גִיוֶוען הוּנְדֶערְט זִיבֶּען אוּנ צְוָואנְצִיג יָאהְר (שֶׁנֶּאֱמַר) וויא ...טייט אִין פָּסוּק (וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה וְעֶשְׂרִים וְשֶׁבַע שָׁנִים), שָׂרָה הָט גֶעלֶעבְּט הוּנְדֶערְט זִיבְּען אוּנ צְוָואנְצִיג יָאהְר, פוּן ...ג בִּיז הוּנְדֶערְט זִיבֶּען אוּנ צְוָואנְצִיג איז זִיבֶּען אוּנ דְרַייסִיג (הֲרֵי לְיִצְחָק שְׁלֹשִׁים וְשֶׁבַע שָׁנִים) איז יִצְחָק אַלְט גִיוֶוען אוּנ דְרַייסִיג יָאהְר וֶוען עֶס איז גִיוֶוען דִיא עֲקֵדָה (וּבוֹ בַּפֶּרֶק נוֹלְדָה רִבְקָה) אוּנ אִין דִי צַייט איז רִבְקָה גִבָּארֶען גְוָוארֶען, ...חָק אַלְט גִיוֶוען זִיבֶּען אוּנ דְרַייסִיג יָאהְר וֶוען רִבְקָה איז גִיבָּארֶען גִיוָוארֶען (הִמְתִּין לָהּ עַד שֶׁתְּהֵא רְאוּיָה לְבִיאָה שָׁלֹשׁ ...שָׁנָה) הָאט יִצְחָק גֶעוַוארְט דְרַייא יָאהְר רִבְקָה זָאל קֶענֶען חֲתוּנָה הָאבֶּען אוּנ עֶר הָאט מִיט אִיר חֲתוּנָה גֶעהַאט : (בַּת ...מִפַּדַּן אֲרָם אֲחוֹת לָבָן). פְרֶעגְט רש"י (וְכִי עֲדַיִין לֹא נִכְתַּב שֶׁהִיא בַּת בְּתוּאֵל וַאֲחוֹת לָבָן וּמִפַּדַּן אֲרָם) איז דֶען נָאךְ ...יצְט נִיט גֶעשְׁרִיבֶּען אִין דִיא תּוֹרָה אַז רִבְקָה איז גִיוֶוען דִי טָאכְטֶער פוּן בְּתוּאֵל אוּנ דִי שְׁוֶועסְטֶער פוּן לָבָן אוּנ פוּן ...רָם, דָאס ווייסִין מִיר דָאךְ צוּ וָוס שְׁרַייבְּט דָס דָא דִי תּוֹרָה נָאךְ אַמָאהְל (אֶלָּא לְהַגִּיד שִׁבְחָהּ) נָאר דִיא תּוֹרָה שְׁרַייבְּט ...נָאךְ אַמָאהְל צוּ זָאגִין דִיא לוֹיבּ פוּן רִבְקָה (שֶׁהָיְתָה בַּת רָשָׁע וַאֲחוֹת רָשָׁע) זיא איז גִיוֶועזְ אַטָאכְטֶער פוּן אַרָשָׁע אוּנ ...שְׁוֶוסְטֶער פוּן אַרָשָׁע (וּמְקוֹמָהּ אַנְשֵׁי רֶשַׁע) אוּנ דִי מֶענְטְשִׁין פוּן שְׁטָאט זֶענֶען גִיוֶוען שְׁלֶעכְטֶע (וְלֹא לָמְדָה מִמַּעֲשֵׂיהֶם) אוּנ ...אט נִיט גֶעלֶערוּנְט זֵייעֶרי שְׁלֶעכְטֵי מַעֲשִׂים : (מִפַּדַּן אֲרָם). זָאגְט רש"י (עַל שֵׁם שֶׁשְּׁנֵי אֲרָם הָיוּ) ווייל עֶס זֶענֶען

דעת זקנים מבעלי התוספות

שלח נבי אלון בכות . וא"כ לא היתה כי אם בת קכ"ב
. ל"נ שהיתה רבקה בת י"ד שנים כשנשאה יצחק והכי
בסדר עולם וכן אמר ר' יהודה ואז תמצא שחיתה קל"ג
מכוונים . ולפי זה צ"ל מה ששנינו בסדר עולם כשחזר
ם מן העקידה נתבשר שנולדה רבקה שנולדה כבר עבר י"א
. ועל זה הקשה הרב משה שלמה בר אברהם המכונה
א"ן מאי האי דאמרינן זמן לבתולה שנים עשר

שפתי חכמים

שהיו ליצני הדור אומרים שזמן לידת יצחק ואבימלך וכו' שהרי שהתה וכו' ועכשיו מצאו מקום לחזק את דבריהם שהרי אחד היה צדיק כמו שרה וא' רשע כמו אבימלך ואלו היו מאברהם היו שניהם צדיקים לכך הוצרך לומר בן אברהם ולחזק כתב אברהם וכו' וזהו שסיים הרב וזהו שכתב כאן וכו' שאילולי אחד צדיק ואחד רשע לא היה כותב זה בכאן אלא במקום אחר ודו"ק : ג אין המקרא צריך שעד לדבריו שהיה בן ארבעים שנה אלא ה"ק מפני מה לא נשא עד מ' או כ' שנה שהרי קיים כל התורה ויחיד וחביב לאביו ולאמו ה"ל להשיאו ...ראוי לזרע ועי"ז פי' שהרי וכו' : ד דאל"כ למה שהה כ"כ ולא נשאה תיכף לבשורה ר"ל דמן הדין הי"ל לישא כבר אשה אבל לא היה יכול מפני ...שה אברהם להשיאו אשה מבנות כנען כמו שפרש"י לעיל בפסוק ויהי אחר הדברים האלה אחרי הרהורי דברים וכו' : ה ואע"פ שאינה ...להריון אפ"ה נשאה כדי שלא יהיה בהרהורי עבירה : ו וא"ת כבר שמעינן כיון שכתב לעיל בת בתואל אחות לבן וי"ל דר"ל דמהכפל

פירוש לתורת אלהים

...ה דִי טָאכְטֶער פוּן בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי מִפַּדַּן פוּן דֶער
...ט פַּדַּן אֲרָם אֲחוֹת דִי שְׁוֶועסְטֶער פוּן לָבָן הָאֲרַמִּי
...וא אִים לְאִשָּׁה צוּא פַאר אֵיין וַוייבּ [עיין רש"י] :

ליקוטים על התורה

גֶעוָוארֶען זיא זָאל זַיין צוּא אִים (צוּ יִצְחָק) אַווייבּ, קֵיין אַנְדֶערֶע, וֶועלֶן מִיר פְרֶעגֶן צוּ וָוס הָט יִצְחָק חֲתוּנָה גֶעהַאט מִיט רִבְקָה וֶוען זיא איז אַלְט גֶעוֶוען דְרַיי יָאהְר, אוּנ נָאכְדֶעם הָט עֶר גֶוַוארְט צֶעהְן יָאהְר בִּיז זיא זָאל קֶענֶען מְעוּבֶּרֶת ...הָט עֶר פְרִיעֶר גֶעדַארְפְט וַוארְטֶן צֶעהְן יָאהְר בִּיז זיא וָועט אַלְט וֶוערֶען דְרַייצֶעהְן יָאהְר אוּנ נָאכְדֶעם מִיט אִיר ...ה הָאבֶּען, וָוארוּם אַיוּד דַארְף נִיט נֶעמֶען אַאִשָּׁה וָואס זיא איז נָאךְ יוּנְג אוּנ קֶען נָאךְ נִיט הָאבֶּן קִינְדֶער, עֶס איז ...ווי עֶר וָואלְט מִיט אִיר מְזַנֶּה גֶעוֶועזֶען, דֶרִיבֶּר זָאגְט דֶר פָּסוּק ווייל רִבְקָה איז גֶעוֶוען דִיא טָאכְטֶר פוּן בְּתוּאֵל אוּנ

ספר הישר

...ארְג מוֹרִיָּה דָארְט תְּפִלָּה טָאן אוּנ יִצְחָק הָאט גִיבֶּעטֶען
...ט ב"ה פַר זַיין וַוייבּ רִבְקָה אוּנ גָאט ב"ה הָט דֶר הֶערְט
...גִיבֶּעט פוּן יִצְחָק דֶער זוּן פוּן אַבְרָהָם איז רִבְקָה זַיין וַוייבּ
...ת גִיוָוארִין אוּנ ווי עֶס איז גִיקוּמֶען דֶער זִיבֶּעטֶער חוֹדֶשׁ
...ן דִי קִינְדֶער זִיךְ גִישְׁטוֹסֶן אִין אִיר אוּנ עֶס הָט אִיר זֵייעֶר
...טָאן, הָאט רִבְקָה גִיזָאגְט צוּ דִי ווייבֶּער פוּן לַאנְד אוּנ
...יא גִיפְרֶעגְט אוֹיבּ עֶס הָט זִיךְ צוּ זֵיי אַזוֹי גֶטְרָאפֶען הָאבֶּען

משלים על התורה

צוּ דֶערְמַאנֶען, ווייל דֶר אַנְדֶערֶער זוּהְן גֶעגֶען דֶעם עֶרְשְׁטֶען איז בַּיי אִים גְלַייךְ ווי גָאר נִישְׁט, בַּייא אַבְרָהָם איז אוֹיךְ אַזוֹ גֶעוֶוען יִצְחָק הָט זִיךְ בֶּערִיהְמְט עֶר איז דֶער זוּהְן פוּן אַבְרָהָם זָאגְט דֶר פָּסוּק יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם, אַבְרָהָם הָט זִיךְ בֶּערִיהְמְט פוּן אִים איז גִיבָּארֶען גֶעוָוארֶען יִצְחָק זָאגְט דֶער פָּסוּק אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק, אוּנ ווייל אַבְרָהָם הָאט גֶעהַאט צְווַיי זִיהְן יִשְׁמָעֵאל אוּנ יִצְחָק, דֶר צֵיילְט דֶר פָּסוּק, יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם, נָאר יִצְחָק איז גֶוֶוען גֶרֶעכְנְט בַּיי אַבְרָהָם ...זוּהְן, בַּיי אַבְרָהָם איז גֶוֶוען גֶרֶעכְנְט אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק, וויא אַבְרָהָם וָואלְט נָאר גִבָּארֶן יִצְחָק, אוּנ מֶער נִיט :

לְאִשָּׁה: כא וַיֶּעְתַּר יִצְחָק לַיהוָה לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הִוא וַיֵּעָתֶר לוֹ יְהוָה וַתַּהַר רִבְקָה אִשְׁתּוֹ: כב וַיִּתְרֹצְצוּ

כא וְצַלִּי יִצְחָק קֳדָם [...] לָקֳבֵל אִתְּתֵהּ אֲרֵי עַקְ[...] הִיא וְקַבֵּל צְלוֹתֵהּ [...] וְעַדִּיאַת רִבְקָה אִתְּתֵ[הּ] כב וְדַחֲקִין בְּנַיָּא בִּמְעַ[...]

תו"א ויעתר יצחק סוכה יד יבמות סס: ויעתר לו בתרא פד:

רשב"ם

למדנו שהיתה עקרה עשרים שנה: (כא) ויעתר. רבוי דברים. כדכתיב העתרתם עלי דבריכם: לנכח. בשביל: (כב) ויתרוצצו הבנים בקרבה. לשון רץ לקראת רץ שהיו רצים ומתנענעים בתוך גופה כדרך עוברים. וכן יעקב אם וכית עשו לקס: (כב) ויתרוללו. זה הולך אחר לו את בני ישראל וזה הולך אחר עכו"ם דכתיב הואיל הלך אחרי צו.

בעל הטורים

(כא) כי עקרה היא. הוא כתיב לומר לך שאף הוא היה עקר ואית [...] המקרא לומר היא ולא הוא דהא כתיב כי ביצחק יקרא לך זרע [...] לאו עקר היה: ותהר רבקה אשתו. אשתו בגי' קץ ואם וכי[...]

בית יהודא

גיוועזן צוויי ארם, ארם נהרים אונ ארם צובה (קורא אותו פדן) רופט ער אים פדן (לשון צמד בקר תרגום פדן תורין) אוף צמד בקר ואפאר אקסין) שרייבט דר תרגום פדן תורין ואפאר אקסין), איז פדן דערטייטש אפאר, איז דא אוך דערטייטש פדן ארם אין איינע פון די צוויי ארם (ויש פותרין פדן ארם כמו שדה ארם) אטייל מענטשין זאגין פדן ארם מיינט מען שדה ארם, די פעלד פון ארם (שבלשון ישמעאל קורין לשדה פדן) אוף די טירקישע שפראכע זאגט מען אויף אפעלד פדן: (כא) ויעתר. יצחק הט גיבעטין, זאגט רש"י (הרבה והפציר בתפלה) ויעתר מיינט מען ער הט פיל אונ שטארק גיבעטין: ויעתר לו. מיינט מען (נתפצר ונתפיים ונתפתה לו) הקב"ה איז גישטארקט גיווארין אונ איבערגיבעטין גיווארין אונ איבער גירעט גיווארען צו זיין תפלה, זאגט רש"י (ואומר אני) איך זאג (כל לשון עתר) וואו עס שטייט דער ווארט עתר (לשון הפצרה ורבוי הוא) מיינט מען גשטארקט אונ גמ[...] (וכן ועתר ענן הקטורת), מיינט מען (מרבית עלית העשן) דם פיל רויך ווס איז ארויפגעגאנגען אין דערהייך פון דיא ק[...] (וכן העתרתם עלי דבריכם) איר האט געמערט אוף מיר אייערע רייד נאיר האט פיל גערעטז (וכן ונעתרות נשיקות שונא) קושונג פון שונא איז פיל, ווי פיל אשונא קושט איז צוא פיל (דומות למרובות והנם למשא) נוייל מען קען זייער [...] ניט ליידין איז יעדער קוש צו פיל: ולנוכח אשתו. געגין זיין ווייב (זה עומד בזוית זו ומתפלל) יצחק איז גשטא[נען] דעם ווינקול אונ הט גיבעטין (וזו עומדת בזוית זו ומתפללת) אונ רבקה איז געשטאנען אין דעם אנדערין ווינקול אונ [...] גיבעטין: ויעתר לו. הקב"ה איז איבער געבעטין גיווארען צוא אים (לו ולא לה) צו אים אונ ניט צו איר (שאין דומה צדיק בן רשע) נוייל די תפלה פון צדיק וואס ער איז אזוהן פון ארשע איז ניט גלייך (לתפלת צדיק בן צדיק) צו די תפל[ה] אצדיק ווס ער איז אזוהן פון אצדיק (לפיכך לו ולא לה) דריבער איז הקב"ה איבער געבעטין גיווארען צוא אים ניט צו [...] (כב) ויתרוצצו. זאגט רש"י (על כרחך המקרא הזה אומר דרשני) דר פסוק זאגט מען מוז אים לערנען מיט [...]

רש"י

לוכה קורא אותו פדן לשון למד בקר תרגום פדן ת[...] ויש פותרין פדן ארס כמו שדה ארס שבלשון ישמעאל [...] לשדה פדן: (כא) ויעתר. הרבה והפציר בתפלה: וי[עתר] לו. נתפצר ונתפייס ונתפתה לו ואומר אני כל לשון [עתר] לשון הפצרה ורבוי הוא וכן (יחזקאל ח) ועתר [ענן] הקטורת מרבית עליית העשן וכן (שם לה) העתרתם [עלי] דבריכם וכן (משלי כז) נעתרות נשיקות שונא דומות למר[ובות] והנס למשא אנקרישר"א (געהייפט) בלע"ז: ל[נוכח] אשתו. זה עומד בזוית זו ומתפלל וזו עומדת בזו[ית זו] ומתפללת (יבמות סד): ויעתר לו. לו ולא לה כ[י אין] דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע לפי[כך לו] ולא לה: (כב) ויתרוצצו. ע"כ המקרא הזה [...]

שפתי חכמים

מעינן שהכתוב מעיד בכלמו דלדקת היתה ולא למדה ממעשיהם: ז כי כאן במקבל הפעולה אי אפשר לפרשו מענין רבוי כי אם הפצרה הקרוב לרבוי ולכך כ' ג"כ ברישא והפציר ולכן פירשו קודם לנוכח אשתו וגם כי לא יאמר על הקב"ה לשון נתפצר ולכן העתיקו למלת נתפתה כלו' שהקב"ה היה מתרצה לו: ח ר"ל דמלת ויעתר אין משמעותו לשון תפלה אלא ל' הפצרה ורבוי הוא ולא ל' תפלה: ט ר"ל איך אפשר לומר דנעתרות נמי ל' ריבוי הוא א"כ קשה היאך שייך לומר שהסונא ינשק הרבה ועז"פ דומות למרובות והנס למשא ר"ל [...] שאינו נושק אלא פעם אחד מ"מ דומה בעיניו כאלו נשק הרבה פעמים והנשיקה האחת היא כמשא עליו והא דלא הביא ה[...] נעתרות וגו' לעיל גבי ויעתר שהוא נמי לשון רבוי י"ל דלעיל הוי מצי למימר דמלת ויעתר משמש ב' לשונות לשון הפצרה ולשון רבו[י] שפירש"י גבי לשכור אוכל שמשמש ב' לשונות ל' מכר ול' קנין וגבי ויעתר לו פי' שלשון ויעתר ל' הפצרה הוא דלא שייך גבי הקב"[ה] ריבוי לומר שנתרבה ח"ו וא"כ פי' של נעתרות נשיקות שונא נמי ל' הפצרה הוא כלו' שצריכים להפציר בשונא שישק לשונאו אבל [...] שפי' שגם ויעתר לו פירושו ל' ריבוי וא"כ כל לשון ויעתר הוא לשון ריבוי וא"כ צריכין אנו לפרש קרא דנעתרות נשיקות שונא ל' [...] למרובות וק"ל: י לפי שאין דרך המתפללים להתפלל זה לעומת זה: כ דק"ל ויעתר לשם מבע"ל דהא שניהם התפללו ונתרצה לו ול[...]

דעת זקנים מבעלי התוספות

חודש וילפי לזה מקרא דכתיב תשב הנערה וגו' והיאך [...] למילף מרבקה והלא בוגרת היתה באותו זמן ואמרי' [...] דלבוגרת אין נותנין כי אם ל' יום כמו לאלמנה [...] (כא) לנוכח אשתו. בגימטריא אש וקש רמז שתלד יעקב ש[...] בו והיה בית יעקב אש ועשו שנאמר בו ובית עשו לק[ש]

ליקוטים על התורה

די שוועסטער פון לבן אונ געוואוהנט אין פדן ארם, אלע זענען געווען רשעים, הט מען געמוזט ארויסנעמען רבקה פון די שטאט אונ פון דיא שטוב, טאמער אין די צייט פון די צעהן יאהר וועט זיא לערנען זייער שלעכטקייט צו זיין ווי זייא זענען, אונ איין אנדער ווייב הט יצחק ניט גקענט נעמען, ווייל לו לאשה, ווייל נאר רבקה הט געדארפט זיין די ווייב פון יצחק, דריבער הט יצחק געמוזט חתונה האבן מיט רבקה ווען ער איז אלט גוועזן פערציג יאהר אונ רבקה דרייא יאהר:

פירוש לתורת אלהים

(כא) ויעתר יצחק לה' אונ יצחק האט פיל גיב[עטין] פר גאט ב"ה לנוכח אשתו אקעגן זיין ווייב [פייז [...]] ויעתר אונ גאט איז איבער גבעטן אונ איבער ג[...] גווארן צו אים [פייז רש"י] ותהר אונ זיין ווייב רבקה [איז] טראגענדיג גווארן: (כב) ויתרוצצו הבנים בקרבה [...]

ספר הישר

ווי איר גיענפערט ניין. אונ רבקה הט צו זיי גזאגט פאר וואס האט זיך מיר אזוי גיטראפין מיין פון אלע ווייבר. אונ רבקה איז גגאנגען צום לאנד מוריה צו בעטין אונ צו פארשט[...] דער יאב אונ זיא הט גבעטין איר שוועער אברהם ער זאל [...]

הַבָּנִים֙ בְּקִרְבָּ֔הּ וַתֹּ֣אמֶר אִם־כֵּ֔ן לָ֥מָּה זֶּ֖ה אָנֹ֑כִי וַתֵּ֖לֶךְ לִדְרֹ֥שׁ אֶת־יְהֹוָֽה׃
כג וַיֹּ֨אמֶר יְהֹוָ֜ה לָ֗הּ שְׁנֵ֤י גֹיִים֙ בְּבִטְנֵ֔ךְ

…מְרַת אִם כֵּן לְמָה דְנַן
…א וַאֲזַלַת לְמִתְבַּע
…לְפַן מִן קֳדָם יְיָ׃
כג וַאֲמַר יְיָ לַהּ תְּרֵין
…מְמִין בִּמְעַיְכִי וְתַרְתֵּין

בעל הטורים

…ר ליווי של זה וזה מתיר ליווי של זה: לדרוש. בגי׳ מן שם כן : (כג) גוים. גיים כתיב רמז לעשרה אומות שבאו להקריב את המקדש אלי אדום וישמעאלים וגו׳ והם יו״ד. ד״א גיים עולה זה נתברך בן ס״ג וזה בא בס״ג אומות בחורבן בית שני דו׳ …ות נעקרו והיינו דכתיב הכל ס״ג יחדו נאלחו: שני גוים בבטנך. בגימטריא זה רבי יהודה ואנטונינוס: ולאום מלאום יאמץ. יגבר

תו״א

שני גוים ברכות נז עבודת כוכבים י:

רשב״ם

מן קם מתקוממים מן לן מתלוננים אבל מלשון רצץ עזב דלים הי׳ לומר ויתרצצו כמו בטרם יתנגפו רגליכם: לדרוש את ה׳. אל הנביאים שבאותן הימים כדכתיב לדרוש את ה׳ מאתו. וכתיב כי יבא אלי העם לדרוש את ה׳: (כג) ויאמר ה׳ לה. ע״י נביא: שני גוים. אל תיראו כי צער העיבור שלך

רש״י

…שני ששתם מה היא רצילה זו ל וכתב אם כן למה זה …כי. רבותינו דרשוהו ל׳ רילה כשהיתה עוברת על פתחי …ה של שם ועבר יעקב רץ ומפרכס לצאת עוברת על …חי ע״א עשו מפרכס לצאת. ד״א מתרוללים זה עם זה …יכים בנחלת שני עולמות: ותאמר אם כן. גדול צער …בור: למה זה אנכי. מתאוה ומתפללת על הריון: …לך לדרוש. לבית מדרשו מ של שם: לדרוש את ה׳. …יד לה מה תהא בסופה: (כג) ויאמר ה׳ לה. ע״י …ה נ לשם נאמר ברוח הקודש והוא אמר לה: שני גוים …טנך. גיים כתיב כמו (המו) גאים אלו אנטונינוס

בית יהודא

(שֶׁסָּתַם מַה הִיא רְצִיצָה זוּ) דֶר פָּסוּק הָט פַארְמַאכְט אוּנ הָאט נִיט גֶעזָאגְט וָוס מֶען מֵיינְט מִיט דֶעם וָוארְט וַיִּתְרוֹצְצוּ, מִיר קֶענֶען נִיט זָאגִין וַיִּתְרוֹצְצוּ מֵיינְט מֶען זֵיי הָאבִּין זִיךְ גִשְׁטוֹיסִין, דָס אִיז דָאךְ בַּיי אַלֶע ווַייבֶּער וָוס זֶענֶען מְעוּבֶּרֶת מִיט אַצְווִילִינְג, הָט דָאךְ רִבְקָה זִיךְ נִיט גִדַארְפְט וְואנְדֶערְן פַאר וָוס בַּיי אִיר אִיז אוֹיךְ אַזוֹ (וְכָתַב) אוּנ דֶר פָּסוּק שְׁרַייבְּט רִבְקָה הָט גִיזָאגְט (אִם כֵּן) אוֹיבּ עֶס אִיז אַזוֹ (לָמָּה זֶה אָנֹכִי) פַר וָוס בִּין אִיךְ אַנְדֶערְשׁ פוּן אַלֶע ווַייבֶּר? דְרִיבֶּר (רַבּוֹתֵינוּ דְרָשׁוּהוּ) לֶערְנֶען דִי רַבָּנָן (לְשׁוֹן רִיצָה) לוֹפִין, וַיִּתְרוֹצְצוּ מֵיינְט מֶען זֵיי זֶענֶען גִלָאפֶן (כְּשֶׁהָיְתָה עוֹבֶרֶת עַל פִּתְחֵי תוֹרָה שֶׁל שֵׁם וְעֵבֶר) וֶוען זִיא אִיז גֶעגַאנְגֶען נֶעבִּין בֵּית הַמִּדְרָשׁ פוּן שֵׁם …ר אוּנ זִיא הָט גֶהֶערְט וִוי מֶען לֶערִינְט תּוֹרָה (יַעֲקֹב רָץ וּמְפַרְכֵּס לָצֵאת) אִיז יַעֲקֹב גְלָאפֶן אִין בּוֹיךְ אוּנ הָאט גְצַאפּוּלְט …ס צוּא גֵיין (עוֹבֶרֶת עַל פֶּתַח עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים) וֶוען זִיא אִיז גֶעגַאנְגֶען נֶעבִּין אַקְלוֹיסְטֶער (עֵשָׂו מְפַרְכֵּס לָצֵאת) הָאט עֵשָׂו …אפּוּלְט אַרוֹיס צוּ גֵיין (דָבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז וַיִּתְרוֹצְצוּ מֵיינְט מֶען (מִתְרוֹצְצִים זֶה עִם זֶה וּמְרִיבִים בְּנַחֲלַת שְׁנֵי …מוֹת) זֵיי הָאבֶּן זִיךְ גֶעקְרִיגְט יֶעדֶער פוּן זֵייא הָאט גֶעוָואלְט יַרְשֶׁנֶען בֵּיידֶע וֶועלְטֶען עוֹלָם הַזֶּה אוּנ עוֹלָם הַבָּא: וַתֹּאמֶר …כֵּן. (גָדוֹל צַעַר הָעִבּוּר) רִבְקָה הָט גֶעזָאגְט אוֹיבּ דֶר צַעַר פוּן טְרָאגֶען אִיז אַזוֹ גְרוֹיס (לָמָּה זֶה אָנֹכִי מִתְאַוָּה וּמִתְפַּלֶּלֶת עַל …ן) צוּ וָוס הָאבּ אִיךְ אַזוֹ שְׁטַארְק גֶעגְלוּסְט אוּנ גִבֶּעטִין אִיךְ זָאל טְרָאגֶען: וַתֵּלֶךְ לִדְרוֹשׁ. זָאגְט רַשִׁ״י (לְבֵית מִדְרָשׁוֹ …שֵׁם) זִיא אִיז גֶעגַאנְגֶען צוּם בֵּית הַמִּדְרָשׁ פוּן שֵׁם: וְלִדְרוֹשׁ אֶת ה׳. צוּ פְרֶעגֶען בַּייא הקב״ה (שֶׁיַּגִּיד לָהּ מַה תְּהֵא בְּסוֹפָהּ) …זָאל אִיר זָאגֶען וָוס וֶועט זַיין אִיר סוֹף: (כג) וַיֹּאמֶר ה׳ לָהּ. הקב״ה הָאט גֶעזָאגְט צוּא אִיר (עַל יְדֵי שָׁלִיחַ) דוּרְךְ אַשָׁלִיחַ …ם נֶאֱמַר עַל יְדֵי רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ) צוּא שֵׁם אִיז גֶעזָאגְט גִיוָוארֶן פוּן הקב״ה דוּרְךְ רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ (וְהוּא אָמַר לָהּ) אוּנ שֵׁם הָט …גְט צוּ רִבְקָה: וּשְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ. זָאגְט רַשִׁ״י (גַּיִים כְּתִיב) אִין פָּסוּק שְׁטֵייט גַּיִים (כְּמוֹ) וִויא עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען (גֵּאִים) …סֶע לַייט (אֵלּוּ אַנְטוֹנִינוּס וְרַבִּי) דָאס זֶענֶען אַנְטוֹנִינוּס וְדֶער קֵיסַר פוּן רוֹים אוּנ רַבִּי נָדֶער נָשִׂיא פוּן יוּדִין (שֶׁלֹּא פָּסְקוּ

שפתי חכמים

…ל כיון ששתם מה היא רצילה זו א״כ מסתמא היא רצילה כדרך …נשים מעוברות וא״כ למה כתיב אח״כ למה זה אנכי וכי …יודעת שיהיה לה צער העיבור אלא ודאי כמו שדרשו רז״ל …ל׳ רילה דאין דרך להיות כן בשאר נשים ועז״פ אח״כ ותאמר …שלער העיבור שלי יותר משאר נשים למה זה אנכי: מ דאל״כ …וש את ה׳ מבע״ל מאי ותלך והלא מלא כל הארץ כבודו ואין …א שהלכה לבית מדרשו של עבר בזמן שהיה שם קיים דהוא היה בן בנו של שם. וא״ל למה לא הלכה אלל אברהם שהרי גם הוא היה נביא. וי״ל דהקב״ה סיבב כן להעלים מאברהם ענין ההריון שלא ילטער שהרי מת אברהם קודם שילא עשו לתרבות רעה כדי שתהא מיתתו בשיבה טובה: נ דאין שייך לומר דהוא עצמו קאמר לה כיון שהיא עצמה לא היתה מדברת אל השכינה ועי״ל דרש״י דייק מדכתיב ויאמר ה׳ לה ולא כתיב ויאמר לה ה׳ כמ״ש גבי הגר ויאמר לה מלאך או ויאמר לה בועז אלא ודאי ה״פ ויאמר ה׳ לשליח שיאמר לה: ס והוא

פירוש לתורת אלהים

…קִינְדֶער הָאבֶּן זִיךְ גְשְׁטוֹסֶן אִין אִיר בּוֹיךְ [עיין רש״י]. …מֶר הָאט רִבְקָה גְזָאגְט אִם כֵּן אַז דֶער צַעַר פוּן …ם טְרָאגֶען אִיז יוֹא אַזוֹ גְרוֹס לָמָּה וָוארוּם הָאבּ …ךְ גְלוּסְט אוּנ הָאבּ מִתְפַּלֵּל גְוֶוען אִיךְ זָאל …אגֶן וֶוערֶן וַתֵּלֶךְ אוּנ זִיא אִיז גְגַאנְגֶען אִין דֶעם …ת הַמִּדְרָשׁ פוּן שֵׁם וְעֵבֶר לִדְרוֹשׁ צוּ פָארְשְׁטֶען דִי …נֶערְס פוּן גָאט זֵיי זָאלֶן אִיר זָאגֶן וָוס דָם בַּטַייט: …) וַיֹּאמֶר יְיָ לָהּ הָאט גָאט צוּ אִיר גְזָאגְט [עיין רש״י] …גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ צְוֵוייא פֶעלְקֶער זֶענֶען אִין דַיין

ליקוטי יהודא

(כג) שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ. רַשִׁ״י זָאגְט גַּיִים כְּתִיב, עֶס אִיז גֶעשְׁרִיבֶּן גַּיִים, דָס אִיז אַנְטוֹנִינוּס אוּנ רַבִּי וָואס אוֹיף זֵייעֶר טִישׁ אִיז אֵייבִּיג גֶעוֶוען רֶעטַאךְ אוּנ חֲזֶרֶת, מֶען קֶען זָאגֶן, מִיר ווַייסֶען בַּיי דֶעם עֶרְשְׁטֶען אוּנ דֶעם צְווֵייטֶען בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָאבֶּן יוּדִין פִיל גֶעזִינְדִיגְט וִוי דֶר פָּסוּק זָאגְט וְאָכַל וְשָׂבַע וְדָשֵׁן וּפָנָה אֶל אֱלֹהִים אֲחֵרִים, יוּדִין הָאבֶּן גֶעגֶעסֶען אוּנ זַאט אוּנ פֶעט גֶעוָוארֶען אוּנ הָאבֶּן זִיךְ גֶעקֶערְט צוּא פְרֶעמְדֶע גֶאטֶר, נָאךְ זָאגְט דֶער פָּסוּק שָׁמַנְתָּ עָבִיתָ כָּשִׂיתָ וַיִּטּוֹשׁ אֱלוֹהַּ עָשָׂהוּ, דִי יוּדֶען זֶענֶען פֶעט גֶעוָוארֶען, גְרָאבּ גֶעוָוארֶן, בַּדֶעקְט גֶעוָוארֶן מִיט פֶעטְס הָאבֶּן זֵיי פַארְלָאזֶען דֶעם גָאט וָוס הָאט זֵייא בַּשַׁאפֶען, דִי יוּדֶן קֶערֶן זִיךְ צוּא הקב״ה וֶוען זֵיי וֶוערְט שְׁלֶעכְט, וִוי מִיר זָאגֶען אִין סְלִיחוֹת …ת רַבּוֹת סְבָבוּנוּ קְרָאנוּךָ ה׳ אֱלֹהֵינוּ, וֶוען מִיר הָאבֶּען פִיל צָרוֹת דַאמָאלְס רוּפֶען מִיר צוּא הקב״ה, דָאס זָאגְט דֶער

ספר הישר

…ן גָאט ב״ה אוֹיף דֶר זַאךְ וָוס הָט זִיךְ אִיר גִטְרָאפֶן אוּנ מֶען …אִיר גִיעֶנְטְפֶערְט צְווֵיי קִינְדֶער אִיז דָא בַּייא אִיר אוּנ צְווֵייא מְלָכִים וֶועט פוּן אִיר אוֹיף שְׁטֵיין אוּנ זִיא הָאט גִיבָּארִין אֵיין צְווִילִינְג דֶר עֶרְשְׁטֶער אִיז אַרוֹיס גִיגַאנְגֶן גַאנְץ רוֹיט אוֹיךְ וִויא

וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ וּלְאֹם מִלְאֹם יֶאֱמָץ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר׃
כד וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמִם

מַלְכְוָן מִמְּעַיְכִי יִתְפָּרְשָׁן וּמַלְכוּ מִמַּלְכוּ יִתְקַף וְרַבָּא יִשְׁתַּעְבֵּיד לִזְעֵירָא׃
כד וּשְׁלִימוּ יוֹמָהָא לְמֵילַד וְהָא תְיוֹמִין בִּמְעַהָא

תו"א ולאם מלאם פסחים מב מגלה ו סוטה מא סנהדרין לב : וימלאו ברכות ס :

רשב"ם

בשביל שני תאומים יש בבטנך שמרובה צער העיבור של שנים מעיבור אחד : ושני לאומים. מלכיות. כדכתיב מלכי ארץ וכל לאמים כפל לשון הוא. אבל לאמים הוא עמים ומתוך שהנביא התחיל לומר לה גמר ופירש לה כל העתידות : ורב יעבוד צעיר. ולכן אהבת את יעקב שאהבו הקב"ה וכדכתיב ואהב את יעקב: (כד) והנה תומים. בכל דבר חדוש רגיל לומר כן. וכן ויהי בבקר והנה היא לאה כי עד עתה היה סבור שהיא רחל וכן ויקץ פר

בעל הטורים

על חבירו ויחריבו והיינו דכתיב אמלאה החרבה : (כד) תומם. חס יו"ד וא' שחסרה י"א כנגד י"א שבטים שהיתה ראויה להוליד כדא במדרש :

בית יהודא

בעל שֶׁלְחָנָם לֹא צְנוּן וְלֹא חֲזֶרֶת) עס הָט נִיט אוֹיפְגֶעהֶערְט פוּן צוּ זַיין אוֹיף זַייעֶר טִישׁ רֶעטַאךְ אוּנ חֲרֵיין (לֹא בִּימוֹת הַחַמָּה וְלֹא בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים) נִיט זוּמֶר אוּנ נִיט ווִינְטֶער ווֶעטַאךְ אוּנ חֲרֵיין אִיז אֵייבִּיג גֶעוֶוען אוֹיף זַייעֶר טִישׁ זוּמֶר אוּנ ווִינְטֶר) *) : וּשְׁנֵי לְאוּמִּים]. זָאגְט רש"י (אֵין לְאוֹם אֶלָּא מַלְכוּת) לְאוֹם אִיז טַייטְשׁ מְלוּכָה, צְווֵיי מְלָכִים ווֶעלִין פוּן דִיר גְּבָאהרֶן ווֶערֶן : וּמִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ. מֶען מֵיינְט (מִן הַמֵּעַיִם הֵם נִפְרָדִים) בַּאלְד ווִי זֵיי ווֶעלֶן אַרוֹס גֵיין פוּן דַיינֶע גֶעדֶערִים ווֶעלֶען זֵייא זַיין אָפּ גֶעשֵׁיידְט אֵיינֶר פוּן אַנְדֶערִין (זֶה לְרִשְׁעוֹ וְזֶה לְתוּמּוֹ) דֶר ווֶעט גֵיין צוּ זַיין שְׁלֶעכְטְס אוּנ דֶער ווֶעט גֵיין צוּא זַיין פְרוּמְקֵייט : וּמִלְאוֹם יֶאֱמָץ]. אֵיין מְלוּכָה ווֶעט זִיךְ שְׁטַארְקִין פוּן דִי אַנְדֶ מְלוּכָה (לֹא יִשְׁווּ בִּגְדוּלָּה) זֵיי ווֶעלֶען נִיט זַיין מְלָכִים בֵּיידֶע גְלַייךְ אִין אֵיין צַייט (כְּשֶׁזֶּה קָם זֶה נוֹפֵל) ווֶען דֶער ווֶעט אוֹ שְׁטֵיין צוּ זַיין מְלוּכָה, ווֶעט דֶער אַנְדֶערֶער פַאלֶען פוּן דִיא מְלוּכָה, ווַייל אֵיינֶער ווֶעט אַוֶועק נֶעמֶען דִי מְלוּכָה פ דֶעם אַנְדֶרִין (וְכֵן הוּא אוֹמֵר) אוּנ אַזוֹ זָאגְט דֶר פָּסוּק אִמָּלְאָה הָחֳרָבָה, צוֹר הָאט גֶעזָאגְט אִיךְ בִּין פוּהְל גֶעוָוארֶען ווֶ יְרוּשָׁלַיִם אִיז חָרֵב גֶעוָוארֶען (לֹא נִתְמַלְּאָה צוֹר אֶלָּא מֵחוּרְבָּנָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם) צוֹר אִיז פוּהְל (רייך) גְוָוארֶן נָאר ווַייל יְרוּשָׁ אִיז חָרֵב גִיוָוארֶן : (כד) וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ]. עס אִיז פוּהְל גִיוָוארֶן אִירֶע טֶעג פוּן טְרָאגֶן, עס הָאט זִיךְ גֶעעֶנְדִיגְט דִי נַיין חֳדָשִׁי זָאגְט רש"י (אֲבָל בְּתָמָר כְּתִיב וַיְהִי בְּעֵת לִדְתָּהּ) בַּייא תָּמָר שְׁטֵייט עס אִיז גִיוֶוען אִין דִי צַייט ווָאס זִיא הָט גִיבָּארֶן (שֶׁ מָלְאוּ יָמֶיהָ) עס אִיז נִיט פוּהְל גְוָוארֶן דִי טֶעג פוּן אִיר טְרָאגֶן, זִיא הָט נִיט אוֹיסְגֶעטְרָאגֶן דִיא נַיין חֳדָשִׁים (כִּי לְשִׁבְעָה חֳדָשׁ

רש"י

ורבי שלא פסקו מעל ש וגם לא צנון ולא חזרת ע בימות החמה ולא בימות הגשמים (ע"א יא) : ושני לאמים. אין לאום א אלא מלכות: ממעיך יפרדו. המעים הם נפרדים זה לרשעו וזה לתומו: מלאם יאמץ. לא ישוו בגדולה כשזה קם זה נופל ק וכה"א אמלאה החרבה (יחזקאל כו) לא נתמלאה צור אלא מחרבנה ירושלים: (כד) וימלאו ימיה. אבל בתמר כתיב וי בעת לדתה. שלא מלאו ימיה כי לז' חדשים ילדתם: והנ

שפתי חכמים

לשון גאים כי היו"ד בא במקום אל"ף : ע פירוש דאנטונינוס בא מעשו ורבי בא מיעקב וק' הא אמרינן בכתובות בשעת פטירתו של רבי זקף י' אצבעותיו כלפי מעלה וכו' ואמר לא נהניתי מעולם הזה לפי הטורח סיגעתי אפי' באצבע קטנה וי"ל דבני ביתו אוכלין ולא פסקו משולחנו וזה הוא גיאות אבל רבי בעצמו לא היה אוכל. רא"ם ועיין בנח"י : פ דאל"כ ושני לאמים ל"ל. (מהר"ן) די ממלת יאמץ דלא שייך אלא במלכים וכ"ה בהדיא ברש"י ע"ז דף ב': צ פי' שאין הכוונה בזה להודיע לה מה שיש במעיה שהרי כבר א שני גוים בבטנך רק הכוונה הוא להודיע לה איכות הגוים שבבטנה מה הוא ואומר שבעודם במעיה בטרם יאתם לאויר העולם נפרדים זה מזה שלא כמנהג זה לרשעו וזה לתומו בעודם במעיה ולכן כתב במקום יפרדו שהוא לשון עתיד נפרדים שהוא ל' בינוני ל שכבר הם נפרדים במעיה. הרא"ם. וא"ת הרי מלינו בספרי שאין יצה"ר שולט באדם במעי אמו כדכתיב מנעוריו פי' משנגער מן אמו. הג"א פי' שאין האדם מתאוה בילה"ר לחטוא קודם שנולד אבל מה שעשו רץ ומפרכס בעברה לפני ע"א זה היה בטבעו שרצה להת במינו ע"ס : ק כלו' לא יהיו שניהם בגדולה בזמן א' אלא וכו' ומ"ם מלאום כמו מכל מלמדי שהוא כמו מן ולא יותר ממנו כלו' שהא

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כג) ורב יעבוד צעיר. פי' והרבה יעבוד צעיר כלומר

ליקוטי יהודא

פָּסוּק וּלְאוֹם מִלְּאוֹם יֶאֱמָץ, אֵיין לְאוֹם ווֶעט זִיךְ שְׁטַארְקֶען דוּרְךְ דֶעם אַנְדֶרֶן לְאוֹם, ווֶען עֵשָׂו ווֶעט טְאהְן שְׁלֶעכְטְס צוּ יוּדֶן ווֶעלֶן דִיא יוּדֶן רוּפֶן צוּ הקב"ה ווֶעלֶן זֵיי גְעהָאלְפֶן אוּנ גֶעשְׁטַארְקְט ווֶערֶען, ווִי דֶר מדרש זָאגְט ווֶען מָשִׁיחַ ווֶעט קוּמֶען ווֶעט עֵשָׂו זָאגֶן צוּ יַעֲקֹב אִיךְ בִּין גְלַייךְ מִיט דִיר, ווֶען אִיךְ ווָאלְט דִיךְ נִיט גֶעפַּייִנִיגְט ווָאלְסְטוּ קֵיין תְּשׁוּבָה גֶעטָאהְן ווָאלְט מָשִׁיחַ נָאךְ נִיט גֶעקוּמֶן, זֶעהְן מִיר פוּן דִי בִּיטֶערְקֵייט ווָאס יוּדִין הָאבֶּן קוּמְט צוּ זֵיי דִי זִיסְקֵייט, מִיר ווַייסֶן חֲרֵיין אוּנ רֶעטַאךְ אַז זֵיי לִיגֶן לַאנְג אָפְּגֶעשֵׁיילְט אוּנ צוּ שְׁנֵיטֶען הָאבֶּן זֵייא אַטַעם פוּן זִיסְקֵייט, נָאךְ ווַייסֶען מִיר אַנְטוּנִינוֹס אִיז גֶעוֶוען קֵיסַר פוּן רוֹים אוּנ אַחְבֶר צוּ ר אוּנ דִי שָׂרִים פוּן רוֹים הָאבֶּן גֶעטָאהְן גְרוֹסֶע צָרוֹת צוּ יוּדֶן, אַנְטוּנִינוֹס אוּנ רַבִּי הָאבֶּן פוּן דֶעם גֶעהָאט גְרוֹס צַעַר, צ

פירוש לתורת אלהים

בויך וּשְׁנֵי לְאֻמִּים אוּנ צְווֵיי קִינִיגְרַייכֶן מִמֵּעַיִךְ יִפָּ ווֶעלֶן זִיךְ אָפּ שֵׁיידֶן פוּן דַיינֶע גֶדֶערִים [עיין רש" וּלְאוֹם אוּנ אֵיין קִינִיגְרַייךְ מִלְאוֹם פוּן דֶעם אַנְדֶר קִינִיגְרַייךְ יֶאֱמָץ ווֶעט זִיךְ שְׁטַארְקֶען [עיין רש" וְרַב אוּנ דֶער עֶלְצְטֶער יַעֲבוֹד ווֶעט דִינֶען צָעִיר דֶ יוּנְגְסְטֶען : (כד) וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת אוּנ עס א ווָארֶען דֶער פִילְט אִירֶע טֶעג צוּא גִיבָּארִין וְהִ

ספר הישר

אֵיין הָארִיגֶער קָאץ הָאבֶּן אִים אַלֶע גִירוּפֶן עֵשָׂו. אוּנ דֶער נָאךְ אִיז אַרוֹס גְגַאנְגֶען דֶר אַנְדֶרֶר, אוּנ הָאט גִיהַאְ מַן דֶעם פוּס פוּן עֵר'שְׁטִין דְרוּם הָט מֶען אִים אַנָאמֶן גִיגֶעבִּין יַעֲקֹב. אוּנ בְּשַׁעַת דִי קִינְדֶער זֶענֶען גִיבּוֹרֶן גִיוָוארִין אִיז יִצְחָק אַלְט גִיוֶוען זֶעכְ יָאר אוּנ ווִי דִי קִינְדֶר זֶענֶען אַלְט גִיוָוארִין פוּפְצֶעהְן יָאר פְלֶ עֵשָׂו גֵיין אִין פֶעלְד צוּ הַאפֶּען חַיּוֹת אוּנ יַעֲקֹב פְלֶעגְט לֶעְרְ אוּ

*) **הערה** צו וויסען דעם ענין וואס רש"י שרייבט פון אנטונינוס אונ רבי וואס אויף זייער טיש איז אייביג גיוועז צנון אונ חזרת [רעטאך אונ חר אונ וואס גיהער דאס צום ענין פון רבקה, קען מען זאגען די גמרא זאגט אין מסכת עבודה זרה, אנטונינוס האט גיזאגט צו רבי די ש פון רוים זענען מיך מצער, וואס זאל איך טאן, איז רבי געגאנגען מיט אנטונינוס עטליכע טעג שפאצירען אין גארטען אונ יעדער טאג האט אויסגעריסען ארעטאך אונ האט אים געלייגט אויף דעם טיש, האט אנטונינוס פערשטאנען וואס רבי מיינט ער זאל הרגנן דיא שלעכטע שרים פון

כה וּנְפַק קַדְמָאָה סִמּוֹק כֻּלֵּהּ כִּגְלִים (נ"י כִּכְלָן) דִּשְׂעַר וּקְרוֹ שְׁמֵהּ עֵשָׂו: כו וּבָתַר כֵּן נְפַק אֲחוּהִי

ר"א וילא פסתים ס :

בְּבִטְנָהּ: כה וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו: כו וְאַחֲרֵי־כֵן יָצָא אָחִיו וְיָדוֹ

בעל הטורים

(כה) אדמוני. ב' במסורה הכא ואידך והוא אדמוני עם יפה עינים גבי דוד כשראה שמואל את דוד אדמוני אמר זה שופך דמים כעשו וע"כ נאמר עם יפה עינים עם דעת בסנהדרין הוא עושה שנקראו עינים שנאמר ואם מעיני העדה: אדמוני, מלמד שהפחית רחם אמו תגולל בדם. ד"א אדמוני מל' אדם שילא בעל שער כאדם גדול והיינו כאדרת שער שהיה מלא שערות כאדרת שאם הוא מלשון אודם אדרת שער איננה אדומה: עשו. שהיה עשוי ונגמר. עשו בגימ' שלום שאלמלא שמו שהוא שלום היה מחריב העולם ד"א עשו ע' ש"ו שזה שלים לע' אומות שבראתי בעולם : (כו) ואחרי כן יצא אחיו. כ"ן עולה ע' שע' אומות הן חוץ מיעקב : וידו. ג' במס'. הכא. ואידך

רשב"ם

והנה חלום כי לא היה סבור שהיה חלום עד שניער משנתו : (כה) אדמוני. רו"ש בלעז : כאדרת שער. שלובשים הרועים : ויקראו. כל העולם שמו עשו

רש"י

ומם. חסר. ובתמר תאומים מלא לפי ששניהם צדיקים
ל כאן אחד צדיק ואחד רשע: (כה) אדמוני. סי' הוא
יהא שופך דמים (ברא"ר): כלו כאדרת שער.
לא שער כטלית של צמר המלאה שער פלוקיר"א בלעז
הארינג. פול מיט האר): ויקראו שמו עשו. הכל קראו
כן לפי שהיה נעשה ונגמר בשערו כבן שנים הרבה :
(כו) ואחרי כן יצא אחיו וגו'. שמעתי מדרש אגדה
הדורשו לפי פשוטו בדין היה אוחז בו לעכבו יעקב נוצר

בית יהודא

ילדתם) ווייל זיא הט זיי געבארען צוא זיבען חדשים : וןהנה תומם]. זאגט רש"י (חסר) עס פעלט, עס דארף שטיין תאומים (ובתמר תאומים) אונ ביי תמר שטייט תאומים (מלא) פוהל מיט אאלף אונ מיט איוד (לפי ששניהם צדיקים) ווייל ביידע קינדער זענען געוועזן צדיקים זענען זיי געוועזן אריכטיגער צווילינג (אבל כאן אחד צדיק ואחד רשע) אבער ביי רבקה איז געוועזן איינער אצדיק אונ איינער ארשע איז ניט געוועזן אריכטיגער צווילינג, דיבר פעלט אין ווארט אונ עס שטייט תומם : (כה) נאדמוני]. זאגט רש"י (סימן הוא שיהא שופך דמים) דס איז געוועזן אצייכן אז ער וועט פארגיסן בלוט, ער וועט הרגנען מענטשין : נכלו כאדרת שער]. מען מיינט לא שער כטלית של צמר המלאה שער) ער איז געוועזן פוהל בדעקט מיט האר ווי אוואלענע קלייד וואס איז פוהל בדעקט מיט האר : נויקראו שמו עשו]. זאגט רש"י (הכל קראו לו כן) אלע האבען אים אזוי גערופען, עשו (לפי שהיה נעשה ונגמר שערו כבן שנים הרבה) ווייל ער איז געוועזן מיט זיינע גלידער אונ מיט זיינע האר אפערטיגער ווי אקינד וואס איז אלט ליכע יאהר : (כו) נואחרי כן יצא אחיו וגו']. זאגט רש"י (שמעתי מדרש אגדה הדורשו לפי פשוטו) איך האב גיהערט מדרש וואס זאגט אגלייכן פשט אין פסוק (בדין היה אוחז בו לעכבו) יעקב הט רעכט געהאט וואס ער האט פארהאלטען עשו זאל ניט ארויסגיין פון זיין מוטערס בויך פריער פאר אים (יעקב נוצר מטפה ראשונה) יעקב איז בעשאפען געווארען פון

דעת זקנים מבעלי התוספות

זל כמו יש לי רב : (כה) ויצא הראשון אדמוני. מדרש שראהו אביו אמר עדיין לא נבלע בו דמיו ולא רצה למולו שמנה ימים כדאמרינן גבי מעשה דשתי נשים שבאו לפני ן הבבלי וכו' כשעבר שנה או שנתיים וראה יצחק שלא חליף מראיתו ידע שזו תולדתו ואפ"ה לא מל אותו אמר איל ולא מלתי אותו לשמנה כמוני אמתין עד שיהא בן י"ג ו ישמעאל אחי ואמול אותו וכשהיה בן י"ג שנה הוא עכב צמו ולא רצה למול והיינו דכתיב אם לא דם שנאת ודם כו

שפתי חכמים

יקח האומץ מחבירו ולור הוא מלכות עשו : ר פי' לא נכתב זה פה אלא לפי' דהל"כ מה בא להודיענו שה א אדמוני בשלמא כאדרת שער בא לתת טעם למה שמו עשו. והא דכתיב גבי דוד והוא אדמוני כבר פי' רז"ל בדוד כתיב עם יפה עינים שפיכות דמים שלו היה ע"פ סנהדרין הנקראים עינים : ש ר"ל דשער דכתיב בקרא לא קאי על אדרת דכב"א חוץ מאדם אין נקרא שער אלא נוצה או צמר אלא ה"ק כולו שער כאדרת שהוא כולו צמר. (נח"י) הרא"ם שכת פסוק מלא בזכריה י"ג ולא ילבשו אדרת שער הרי דשער קאי אאדרת וה"פ דקרא כולו היה מלא שער כאדרת המלאה שער והל"ל כולו שער כאדרת

ר אלא שכ"ף הדמיון מורה ע"ז וכ"פ הרד"ק בטורש שער האדרת בעלת שער ע"ש : ת כיון דכתיב ויצא הראשון הל"ל נמי ויצא השני

ליקוטי יהודא

פארגרינגערן זייער צער האבן זיי געזייגט אויף דעם טיש רעטאך מיט חריין, צו געדיינקען פון די ביטערקייט וועט ווערן זיס, יודן וועלן קומען צו תורה צו תשובה, דס האט מען געוויזען רבקה זיא זאל קיין צער האבען וואס פון איר וועט געבארען ווערען עשו, ווייל פון דיא ביטערקייט פון עשו וועט יעקב זיס ווערן :

פירוש לתורת אלהים

מים עס איז געוועזן אצווילונג אין איר בויך :
(כה) ויצא הראשון אונ דער ערשטער איז ארויס געגאנגען אדמוני רוט כולו פול מיט האר [עיין רש"י] ויקראו אונ זיי האבען גרופען זיין נאמען עשו [עיין רש"י] :
(כו) ואחרי כן יצא אחיו אונ דער נאך איז ארויס זיין ברודער וידו אונ זיין האנד האט בגריפט אין דעם פערשט פון עשו [עיין רש"י]

ספר הישר

ן ווידין די שאף אונ פלעגט פאלגען פאטער אונ מוטער וואס א פלעגין אים זאגן. אונ יצחק מיט זיין ווייב אונ קינדער ען געזעסן מיט זיין פאטער אברהם אין לאנד כנען אזוי וויא ט ב"ה האט זיי גיבאטען. אונ אברהם האט געגעבן צו זיין זון יצחק גאר זיין גוטס אונ זאגט צו אים פאר וואר דוא ווייסט וואל אז גאט ב"ה וואס איז אין הימל איז איין רעכטער גאט. אונ עס איז מיין ניט פר האנדן קיין גאט חוץ אים. אונ אצונד מיין ליב קינד הער צו מיינע רייד אונ זאלסט זעהן אפ היטען

נצינוויין, ניט אלע מיט איין מאל, נאך אזאך האט אנטונינוס געשיקט פרעגין צו רבי זיין טאכטער האט מזנה גיווען, אויב ער זאל זיא הרגנן, האט צו אים געשיקט חזרת [דאס הייסט אין די גמרא חסא] האט אנטונינוס פארשטאנען אז רבי מיינט ער זאל אויף איר חס אונ רחמנות האבען אונ זיא ניט הרגנן, פון די צייט אונ ווייטער וועגין אצייכן פלעגט אנטונינוס לייגין שטענדיג אויף זיין טיש רעטאך אונ חריין אונ רבי פלעגט לייגין אויף טיש רעטאך אונ חריין [זומר אונ ווינטער] ניט צום עסין נאר וועגין אצייכן, רבקה האט געזעהן אז ביי איר אין בויך איז דא איין קינד ארשע אינ ער אצדיק, האט זיא גיוואלט ווען דער קינד דער רשע וועט ארויס גיין פון איר בויך זאל זיא אים הרגנן, ערשטונס צו וואס זאל זיא בריינגען א־שע דער וועלט, צווייטונס וועט דער רשע ניט טאהן שלעכטס זיין ברודער דעם צדיק, האט מען איר גיענטפערט זוי רבי האט גיענטפערט צו אנטונינוס, האט אים געשיקט חזרת [חסא] אפילו זיין טאכטער האט געזינדיגט זאל ער זיא ניט הרגנן, זאל זיא עשו אויך ניט הרגנן, אונ וואס זיא האט מורא ער וועט עשו שלעכטס טאהן צו יעקב, האט מען איר געוויזען דעם אנדערין סימן וואס רבי האט געשיקט די רעטאך, צו ווייזן דיא קינדער פון עשו וואס וועלין שלעכטס טאהן צו דיא קינדער פון יעקב גיט זייא הקב"ה פארלענדרין איינצינווייז :

אֲחִזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וְיִצְחָק בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֹתָם׃ כז וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו

וִידֵהּ אֲחִידָא בַּעֲקֵבָא דְעֵשָׂו וּקְרָא שְׁמֵהּ יַעֲקֹב וְיִצְחָק בַּר שִׁתִּין שְׁנִין כַּד יְלִידַת יָתְהוֹן׃ כז וּרְבִיאוּ עוּלֵימַיָּא וַהֲוָה עֵשָׂו גְּבַר

תו"א ויצחק בן מגלה יז:

בית יהודא

עֶרְשְׁטִין טְרָאפִּין זָרַע (וְעֵשָׂו מִן הַשְּׁנִיָּה) עֵשָׂו אִיז בֶּעשַׁאפֶען גֶעוָוארֶען פוּן אַנְדֶערֶען טְרָאפִּין זָרַע (צֵא וּלְמַד מִשְׁפוֹפֶרֶת שֶׁפִּיהָ קְצָרָה) זֶועה נָאר אַרֶערִיל וָואס אִיז שְׁמָאהְל (תֵּן בָּהּ שְׁתֵּי אֲבָנִים זוֹ תַּחַת זוֹ) מֶען זָאל אַרַיינְלֵייגֶן אִין רֶערִיל צְוֵויי שְׁטֵיינְדְלִיךְ פְרִיעֶר אֵיינֶע אוּנ אוֹיף אִיר דָם אַנְדֶערֶע (הַנִּכְנֶסֶת רִאשׁוֹנָה תֵּצֵא אַחֲרוֹנָה) דָם שְׁטֵיינְדִיל וָואס אִיז אַרַיינְגֶעגַאנְגֶען אִין רֶערִיל צוּ עֶרְשְׁטֶען גֵייט זִיא אַרוֹיס פוּן רֶערִיל צוּם לֶעצְטֶען (וְהַנִּכְנֶסֶת אַחֲרוֹנָה תֵּצֵא רִאשׁוֹנָה) אוּנ דָם שְׁטֵיינְדִיל וָואס אִיז אַרַיינְגַאנְגֶען אִין רֶערִיל צוּם לֶעצְטֶען, גֵייט זִיא אַרוֹיס פוּן רֶערִיל צוּם עֶרְשְׁטֶען (נִמְצָא עֵשָׂו הַנּוֹצָר בָּאַחֲרוֹנָה יָצָא רִאשׁוֹן) דַארְף זַיין ווייל עֵשָׂו אִיז בֶּעשַׁאפֶען גֶעוָוארֶען צוּם לֶעצְטֶען זָאל עֶר אַרוֹיס גֵיין צוּם עֶרְשְׁטֶען (וְיַעֲקֹב שֶׁנּוֹצַר רִאשׁוֹנָה יָצָא אַחֲרוֹן) אוּנ ווייל יַעֲקֹב אִיז בַּשַׁאפֶען גִיוָוארֶען צוּם עֶרְשְׁטֶען זָאל עֶר אַרוֹיסְגֵיין צוּם לֶעצְטִין (וְיַעֲקֹב בָּא לְעַכְּבוֹ) יַעֲקֹב הָט גֶעוָואלְט פַרְהַאלְטֶען עֵשָׂו עֶר זָאל נִיט אַרוֹיסְגֵיין פְרִיעֶר פַר אִים (שֶׁיְּהֵא רִאשׁוֹן לְלֵידָה כְּרִאשׁוֹן לִיצִירָה) עֶר זָאל זַיין דֶר עֶרְשְׁטֶר צוּם גִיבָּארֶען וָוערֶען וִוי עֶר אִיז גֶעוֶועזֶען דֶער עֶרְשְׁטֶער צוּם בַּשַׁאפֶען וָוערֶען (וְיִפְטוֹר אֶת רַחְמָהּ) עֶר זָאל עֶפֶענֶען דָאס מוּטֶער לַייב (וְיִטּוֹל אֶת הַבְּכוֹרָה מִן הַדִּין) וֶועט עֶר נֶעמֶען דִי בְּכוֹרָה מִיט דֶעם דִין: נַבַּעֲקֵב עֵשָׂו. זָאגְט רַשִׁ"י (סִימָן שֶׁאֵין זֶה מַסְפִּיק לִגְמוֹר מַלְכוּתוֹ) אֵיידֶער עֵשָׂו וֶועט עֶנְדִיגֶען זַיין מְלוּכָה (עַד שֶׁזֶּה עוֹמֵד וְנוֹטְלָהּ הֵימֶנּוּ) וֶועט קוּמֶען יַעֲקֹב אוּנ וֶועט דִיא מְלוּכָה אַוֶועק נֶעמֶען פוּן אִים: וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב. הקב"ה הָט גֶערוּפֶען זַיין נָאמֶען יַעֲקֹב (אָמַר) הקב"ה הָט גְזָאגְט (אַתֶּם קְרִיתוּן לִבְכוֹרֵיכֶם שֵׁם) אִיר הָאט גֶערוּפֶען אַנָאמֶען צוּ אַייעֶר בְּכוֹר (אַף אֲנִי אֶקְרָא לִבְנִי בְּכוֹרִי שֵׁם) אִיךְ וֶועל רוּפֶען אַנָאמֶען צוּא מַיין זוּהְן דֶעם בְּכוֹר (הֲדָא הוּא דִכְתִיב) דָם זָאגְט דֶר פָּסוּק (וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב) הקב"ה הָט גֶערוּפֶען זַיין נָאמֶען יַעֲקֹב (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַזַאךְ וֶועל אִיךְ דִיר זָאגֶען (אָבִיו קָרָא לוֹ יַעֲקֹב) זַיין פָאטֶער יִצְחָק הָאט אִים גֶערוּפֶען יַעֲקֹב (עַל שֵׁם אֲחִיזַת הֶעָקֵב) ווייל עֶר הָאט גֶעהַאלְטֶען דִי פוּס פוּן עֵשָׂו: וּבֶן שִׁשִּׁים שָׁנָה. יִצְחָק אִיז אַלְט גֶעוֶוען זֶעכְצִיג יָאהְר וֶוען יַעֲקֹב אוּנ עֵשָׂו זֶענֶען גִיבָּארֶען גְוָוארֶען (עֶשֶׂר שָׁנִים מִשֶּׁנְּשָׂאָהּ עַד שֶׁנַּעֲשֵׂית בַּת שָׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּרְאוּיָה לְהֵרָיוֹן) צֶעהְן יָאהְר הָט יִצְחָק גְוַוארְט פוּן דִי צַייט וָואס עֶר הָט גְנוּמֶען רִבְקָה פַר אַווייבּ בִּיז זִי אִיז אַלְט גְוָוארֶען דְרַייצֶעהְן יָאהְר אוּנ וֶועט קֶענֶען מְעוּבֶּרֶת וֶוערֶען (וְעֶשֶׂר שָׁנִים הַלָּלוּ) דִי אַנְדֶרֶע צֶעהְן יָאהְר (צָפָה וְהִמְתִּין לָהּ) הָאט עֶר גֶעקוּקְט אוּנ גֶעוַוארְט וֶועט זִיא מְעוּבֶּרֶת וֶוערֶען (כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה אָבִיו לְשָׂרָה) וִויא דֶער פָאטֶער הָט גֶעטָאהְן צוּ שָׂרָה (כֵּיוָן שֶׁלֹּא נִתְעַבְּרָה) אַז זִי אִיז אִין דִיא אַנְדֶרֶע צֶעהְן יָאהְר אוֹיךְ נִיט מְעוּבֶּרֶת גִיוָוארֶען (יָדַע שֶׁהִיא עֲקָרָה) הָט עֶר גֶעווּאוּסְט זִיא אִיז אַעֲקָרָה (וְהִתְפַּלֵּל עָלֶיהָ) הָט עֶר גֶעבֶּעטֶען פוּן אִירֶעטְוֶועגֶען אוּנ זִיא אִיז מְעוּבֶּרֶת גֶעוָוארֶען, זָאגְט רַשִׁ"י (וְשִׁפְחָה לֹא רָצָה לִישָּׂא) אַשִׁפְחָה אַדִינְסְט הָאט יִצְחָק גִיט גֶעוָואלְט נֶעמֶען וִוי אַבְרָהָם הָאט גֶענוּמֶען הָגָר (לְפִי שֶׁנִּתְקַדֵּשׁ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה לִהְיוֹת עוֹלָה תְּמִימָה) ווייל עֶר אִיז גֶעהֵיילִיגְט גֶעוָוארֶען אוֹיף דֶעם בַּארְג מוֹרִיָּה עֶר זָאל זַיין אַקָרְבָּן עוֹלָה אָן אַפֶעלֶער: (כז) וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו. זָאגְט רַשִׁ"י (כָּל זְמַן שֶׁהָיוּ קְטַנִּים לֹא הָיוּ נִכָּרִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם) דִי גַאנְצֶע צַייט וָואס זֵייא זֶענֶען גֶוועזֶען קְלֵיין

רש"י

מטיפה ראשונה ועשו מן השניה צא ולמד משפופרת שפיה קצרה תן בה שתי אבנים זו תחת זו הנכנסת ראשונה תצא אחרונה והנכנסת אחרונה תצא ראשונה נמצא עשו הנוצר באחרונה יצא ראשון ויעקב שנוצר ראשונה יצא אחרון ויעקב בא לעכבו שיהא ראשון ללידה כראשון ליצירה ויפטור את רחמה ויטול את הבכורה מן הדין: בעקב עשו סי' שאין זה מספיק א לגמור מלכותו עד שזה עומד ונוטלה הימנו: ויקרא שמו יעקב. ב הקב"ה. (אמר אתם קריתון לבכורכם שם אף אני אקרא לבני בכורי שם הה"ד ויקרא שמו יעקב). ד"א אביו קרא לו יעקב על שם ג אחיזת העקב: בן ששים שנה. י' שנים משנשאה עד שנעשית בת י"ג שנה וראויה להריון וי' שנים הללו צפה והמתין לה ד כמו שעשה אביו לשרה כיון שלא נתעברה ידע שהיא עקרה והתפלל עליה ושפחה לא רצה לישא לפי שנתקדש בהר המוריה להיות עולה תמימה (יבמות סד): (כז) ויגדלו הנערים ויהי עשו. כל זמן שהיו קטנים לא היו נכרים במעשיהם

שפתי חכמים

ומתרץ שמעתי מ"א וכו' פי' מ"ה לא כתיב השני דמן הדין הי"ל לצאת ראשון כמו שהיה ביצירה ראשון וכו': א דאל"כ ויהו אוחזת בו שני: ב דק"ל למה לא כתיב מי קרא אותו ועוד כיון דכתיב ויצחק בן ס' שנה ש"מ דעד השתא לאו ביצחק משתעי קרא לכן פי' הקב"ה קראו ד"א אביו קראו ולמה לא כתיב יצחק שלא יאמרו האומות אביו קראו יעקב כי ידע שיעקבהו פעמים. מהרש"ל: ג דלפי' ראשון קשה למה צריך לכתוב בעקב עשו מנ"מ בזה ובשביל סי' אין זה מספיק וכו' אבל לפי ד"א שאביו קרא לו א"כ בעקב עשו אין מיותר לגמרי כי צריך למכתב כדי ליתן טעם מפני מה קרא לו אביו שם יעקב: ד דק"ל למה המתין כל כך מלהתפלל עד שנעשה בן ס' שנה יותר מאברהם שלא המתין אלא י' שנים כמו שפירש"י לעיל בפר' וירא והוא המתין כ' שנה ל"פ וכו' וכי תימא נילף מהכא דאם המתין י' שנים. אז צריך להתפלל ולא ליקח אשה לכן אמר ושפחה וכו' ו' דוקא שפחה: ה דק"ל והא ממעים היו נפרדים זה לרשעו וזה לתומו ועז"פ כ"ז כלומר אעפ"י שהיה עשו עושה רעה היו תולין בנער

דעת זקנים מבעלי התוספות

ירדפך: (כו) ויקרא שמו יעקב. אותיות יעקב ד' כנגד עטרות שעתידין בניו לעטר הקב"ה י' כנגד י' הדברות כנגד שבעים זקנים ק' כנגד היכל שבנו להקב"ה שנאמר וההיכל מאה אמה ב' כנגד ב' לוחות ובזכות יעקב נגאלו ישר ממצרים שנאמר ויעמידה ליעקב לחק לישראל וגו' ואלמ יעקב לא נפדה אברהם מן הכבשן שנאמר כה אמר ה' בית יעקב אשר פדה את אברהם. ד"א דרשו רז"ל שפד מצער גידול בנים: (כז) ויגדלו הנערים. פירש"י כל זמן ש

פירוש לתורת אלהים

וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אוּנ עֶר הָט גְרוּפֶען זַיין נָאמֶען יַעֲקֹב [עיין רש"י] וְיִצְחָק בֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה אוּנ יִצְחָק אִיז אַלְט גְוֶוען זֶעכְצִיג יָאר בְּלֶדֶת אוֹתָם אַז זִיא הָאט גִיבָּארִין זֵיי [עיין רש"י] (כז) וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים אוּנ אַז דִי יוּנְגֶען זֶענִין גְרוֹיס גְוָוא

ספר הישר

דִיא גִיבָּאט פוּן גָאט ב"ה וָואס אִיךְ זָאג דִיר אָן. כְּדֵי עֶס זָאל זַיין גוּט צוּ דִיר אוּנ אוֹיךְ צוּ דַיינֶע קִינְדֶער וָואס וֶועלִין זַיין נָאךְ דִיר בִּיז אֵייבִּיג אוּנ גִידֶענְק דִי וואוּנְדֶר פוּן גָאט ב"ה זַיין גְנָאד עֶר הָט גִיטָאן מִיט אוּנְז אוּנ הָט אוּנְז מַצִיל גִיוֶוען פוּן אוּנְ

שׁירְכָן גְּבַר נָפֵק
קְלָא וְיַעֲקֹב גְּבַר שְׁלִים
מְשׁ בֵּית אוּלְפָנָא:
רָחֵם יִצְחָק יָת עֵשָׂו
מִצֵּידֵהּ הֲוָה אָכִיל

אִישׁ יֹדֵעַ צַיִד אִישׁ שָׂדֶה וְיַעֲקֹב אִישׁ
תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים: כח וַיֶּאֱהַב יִצְחָק
אֶת־עֵשָׂו כִּי־צַיִד בְּפִיו וְרִבְקָה

תו"א ויעקב איש בתרא קנג:

בעל הטורים

טויה ואידך וידו אלקתה להם בישעיה במפלת העכו"ם שבשעת
נו שיפלו בידו הכוכ"ם: (כז) איש תם. ס"ת שם שישב באהלי
ול. ת"ם שנים [יושב] משנכנסו לארץ עד שנבנה הבית רמז לאחר ת"ם שנים יושב אהלים של שכינה: יושב אהלים. עולה ת״י

רשב"ם

אדם עשוי ונגמר שהיה בעל שער: (כז) יודע ציד. לצוד ציד להביא: יושב אהלים. רועה צאן אביו. כמו שפירשתי איש יושב אהל ומקנה: (כח) ציד

רש"י

דם מדקדק בהם מה טיבם כיון שנעשו בני י"ג שנה
ש לבתי מדרשות וזה פירש לע"א: יודע ציד.
לרמות את אביו ו בפיו ושואלו אבא היאך מעשרין ז את
את התבן כסבור אביו שהוא מדקדק במצות (תנחומא'):
שדה. כמשמעו אדם בטל וצודה בקשתו ח חיות
: תם. אינו בקי בכל אלה כלבו כן פיו. מי שאינו
לרמות קרוי תם: ישב אהלים. אהלו של שם ואהלו
ר: (כח) בפיו. כתרגומו בפיו של יצחק.

בית יהודא

מען ניט דערקענט זייערע מַעֲשִׂים (וְאֵין אָדָם מְדַקְדֵּק בָּהֶם
מַה טִּיבָם) אונ עס הָט קיינער אַכְטוּנג געגעבן אוף זיי צו וויסן
וָוס זייא טוּהען (כֵּיוָן שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּנֵי שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה) וויא זייא
זענען אַלט געוואָרן דרייצען יאָהר (זֶה פֵּירֵשׁ לְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת)
יַעֲקֹב הָט זיך אָפּגעשיידט פון אַלע זאכן אונ איז געגאַנגען
אין בֵּית הַמִּדְרָשׁ לערנען תּוֹרָה (וְזֶה פֵּירֵשׁ לַעֲבוֹדָה זָרָה) עֵשָׂו
הָט זיך אויך אָפּגעשיידט פון אַלע זאכן אונ איז געגאַנגען
דינען די עֲבוֹדָה זָרָה: [יוֹדֵעַ צַיִד]. עֵשָׂו הָט געוואוסט (לָצוּד
וּלְרַמּוֹת אֶת אָבִיו בְּפִיו) צו פאַנגען אונ צו נאַרען זיין פאָטער
ן מויל (וְשׁוֹאֲלוֹ אַבָּא אֵיךְ מְעַשְּׂרִין אֶת הַמֶּלַח וְאֶת הַתֶּבֶן) ער האָט אים געפרעגט טאַטע (פאָטער) ווי אַזוֹ גיט מען מַעֲשֵׂר
לץ אונ פון שטרויא (כְּסָבוּר אָבִיו) זיין פאָטער האָט געמיינט (שֶׁהוּא מְדַקְדֵּק בְּמִצְוֹת) ער זוכט נאָר צו טאָן מִצְוֹת:
הו. (כְּמַשְׁמָעוֹ) ווי דערטייטש פון וואָרט (אִישׁ שָׂדֶה) אַפּעלד מענטש (אָדָם בָּטֵל) אַמענטש וואס טוהט קיין אַרבעט
בְּקַשְׁתּוֹ חַיּוֹת וְעוֹפוֹת) ער פאַנגט מיט זיין פייל־אונ־בויגין חַיּוֹת עוֹפוֹת: [תָּם]. זאָגט רש"י מען מיינט (אֵינוֹ
אֵלֶּה) יַעֲקֹב איז ניט קלאָהר געווען אין אַזעלכע זאכען, צו נאַרען דעם פאָטער (אֶלָּא כְּלִבּוֹ כֵּן פִּיו) ווי ער הָט
ט אין האַרצען אַזוֹ הָט ער גערעדט מיט זיין מויל (מִי שֶׁאֵינוֹ חָרִיף לְרַמּוֹת קָרוּי תָּם) דר מענטש וָוס האָט ניט אַשאַרפען
נאַרען, ווערט ער גערופען תָּם: [יֹשֵׁב אֹהָלִים]. ער זיצט אין די געצעלטין (אָהֳלוֹ שֶׁל שֵׁם וְאָהֳלוֹ שֶׁל עֵבֶר) אין דעם
ט ובֵית הַמִּדְרָשׁ) פון שֵׁם אונ אין דעם געצעלט ובֵית הַמִּדְרָשׁ) פון עֵבֶר: (כח) [בְּפִיו]. זאָגט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ)
ער תַּרְגּוּם טייטשט (בְּפִיו שֶׁל יִצְחָק) וואס עֵשָׂו האָט געפאַנגען האָט ער גיגעבין אין דיא מויל פון יִצְחָק.

דעת זקנים מבעלי התוספות

א היו מעשיהן נכרין כיון שנעשו בני י"ג שנה זה
ית המדרש וזה פירש לע"ז משל לנעצוצית והדס שהן
עם זה כל זמן שהם קטנים אין אדם מבחין בין זה
ילו זה ריחו וזה חוחו ב"ר. ואי קשיא דפרש"י שעשו
כי אם בן י"ג שנה כשפירש לע"ז שהרי הוא עצמו
יעקב נזיד שאותו יום מת אברהם שלא יראה עשו בן
לתרבות רעה וזהו שיבה טובה שהבטיחו הקב"ה.
שאמרנו שהוא בן י"ג שנה א"כ מרד בחיי אברהם
שהרי אברהם חי קע"ה שנה ובן מאה שנה היה
: זאת כדלקמן כילחק כפי' מאה שערים וכן ביעקב עשר אעש

שפתי חכמים

והבריות לא הכירו בו עד שנעשה בן י"ג שנה וא"ת והא עשו לא יצא לתרבות רעה עד שהיה בן ט"ו שנה ולמה נתקצרו ימי אברהם חמש שנים כמו שפירש"י לקמן וי"ל דאותן שתי שנים עשה בלנעה ואח"כ עשה בפרהסיא: ו מדכתיב יודע משמע דבר שצריך חכמה דאל"כ היינו איש שדה. ועוד יש לומר דאיש ציד הוא היפך של איש תם כמו שאיש שדה היפך של יושב אהלים ואי הוה פירושו צד חיות לא הוה היפך של איש תם דאפשר הוא דאיש תם כמי יכול לצוד חיות: ז דאינן חייבים במעשר אפי' מדרבנן והוא מדקדק במצות וק"ל. (קל"מ) ומ"ש שהטעה אותו במצות המעשר כ"ל משום דהמצוה הזאת מצינו כפי' שהחזיק אברהם שנאמר ויתן לו מעשר מכל ודאי החזיקו בניו אח"כ אעשרנו לך ודו"ק: ח לא עוסק בשדה דא"כ איש אדמה מבע"ל

ליקוטי יקרים

(כח) וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו וגו'. עס זענען דא צווייערלייא
לִיבְּשַׁאפְט, איינער (דהיינו רְאוּבֵן) האָט ליב זיין חַבֵר
(שִׁמְעוֹן) ווייל שִׁמְעוֹן טוּהט אים טוֹבוֹת, דָם הייסט ניט ער
הָט ליב שִׁמְעוֹן, נאָר דאס הייסט רְאוּבֵן הָט ליב די טוֹבוֹת
פון שִׁמְעוֹן אונ ווען ער הָט ניט אַטוֹבָה פון שִׁמְעוֹן הָט ער
שִׁמְעוֹנֶען גאָר ניט ליב, עס איז דא אַליבְּשַׁאפְט אָן טוֹבוֹת,
דְהַיְינוּ לֵוִי הָט ליב יְהוּדָה, אֲפִילוּ יְהוּדָה האָט אים קיין
מָאהל קיין טוֹבָה געטאָהן, נאָר לֵוִי הָט אים ליב פאַר זיין
חָכְמָה, אָדער ווייל ער איז זיין בְּרוּדֶר, דיא ליבשאפט
איז אַשטענדיגע ליבשאפט, אַזעלכע צוויי ליבשאפט דר־
ציילט די תּוֹרָה, וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו, יִצְחָק האָט ליב
געהאַט עֵשָׂו, פאַר וָוס האָט ער אים ליב געהאַט כִּי צַיִד
בְּפִיו, ווייל עֵשָׂו הָט געפאַנגען חַיּוֹת עוֹפוֹת, הָט ער געגעבן
יִצְחָק, הָט יִצְחָק ניט ליב געהאַט עֵשָׂו נאָר דָם עֶסִין, ווען איין אַנדערער וואָלט אים געגעבן גוטע עסין וואָלט

פירוש לתורת אלהים

אונ עֵשָׂו איז געווען אִישׁ יוֹדֵעַ צַיִד אַמענטש
יסט צו פאַנגען חַיּוֹת אונ עוֹפוֹת אִישׁ שָׂדֶה
מענטש וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם אונ יַעֲקֹב איז געווען
פרוּמער וואס ער האָט גמיינט אין זיין
האָט ער גערעט מיט זיין מויל יֹשֵׁב אֹהָלִים
עגט זיצען אין דיא גיצעלטען בייא
ר אונ האָט געלערנט תּוֹרָה [פיין רש"י]:
הַב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו אונ יִצְחָק האָט ליב געהאַט
עֵשָׂו כִּי וואָרום צַיִד ער האָט גפאַנגין
דעם מויל פון זיין פאָטער יִצְחָק [עיין רש"י]

ספר הישר

: אַצוּנד מיין קינד דוא זאָלסט גוט אָפּ היטען וואס
יד גיזאָגט. אונ אויך פון נאָמם גיבאָט זאָלסטו ניט
אונ זאָלסט לערנען דיינע קינדער דעם רעכטפארטיגען וועג וָוס זיי זאָלין אין דעם וועג גיין כְּדֵי עס זאָל זיי גוט זיין
ביז איביג. אונ יִצְחָק הָט גיענטפערט זיין פאָטער אַבְרָהָם אונ
הָט צו אים גזאָגט וָוס דוא האָסט מיר גיבאָטן וועל איך טאָר

אֹהֶבֶת אֶת־יַעֲקֹב׃ כט וַיָּזֶד יַעֲקֹב
נָזִיד וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן־הַשָּׂדֶה וְהוּא
עָיֵף׃ ל וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־יַעֲקֹב
הַלְעִיטֵנִי נָא מִן־הָאָדֹם הָאָדֹם הַזֶּה

אונקלוס

וְרִבְקָה רָחִימַת יָת יַעֲ[קֹב]
כט וּבַשִּׁיל יַעֲקֹב תַּבְשִׁ[ילָא]
וַאֲתָא (נ״י וְעַל) עֵשָׂו [מִן]
חַקְלָא וְהוּא מְשַׁלְּ[הֵי]
ל וַאֲמַר עֵשָׂו לְיַ[עֲקֹב]
אַטְעֵמְנִי כְעַן מִן סְמַ[קָא]
סְמוֹקָא הָדֵין אֲרֵי מְ[שַׁלְהֵי]

תו״א ויזד יעקב סוטה יא סנהדרין סט בתרא טז : ויבא עשו בתרא טז :

רשב״ם

בפיו. פשוטו כתרגום : אוהבת את יעקב. שהיתה מכרת בתומתו וגם ראה שאמר הקב״ה ורב יעבוד צעיר והוצרך להקדים כאן אהבת יצחק לעשו ורבקה אוהבת את יעקב להודיע מה שכ׳ לפנינו יצחק רצה לברך את עשו ורבקה הערימה לברך את יעקב : (ל) מן האדם האדם הזה. דרך אדם הממהר לשאול מחבירו כופל את דבריו וזה שהיה רעב הרי הוא כאומר תן לי מהרה לאכול : על כן קרא שמו אדום. הוא אדמוני ונתאוה לאכול אדום. ובשביל רעבתנותו מכר בכורתו ולשם בזיון קרא לו כן שבשביל מאכל אדום מכר ג[דולתו]

בעל הטורים

שכך שרתה שכינה באהל : (כח) יעקב. בגימ׳ מלך האלהי[ם] הגן עדן וכגי׳ [וירחך] לא יאסף : (כט) נזיד בגימטריא או[כל] (ל) הלעיטני נא מן. ר״ת המן לומר כשם שיעקב קנה מעשו [את הבכורה ב]לחם ועדשים כן קנה מרדכי את המן לעבד בפת לחם

רש״י

ומדרשו בפיו של עשו שהיה צד אותו ומרמהו בד[בריו] : (כט) ויזד. לשון בישול כתרגומו : והוא עיף. [ב]רציחה כמה דתימ׳ (ירמיה ד) כי עיפה נפשי להו[רגים] : (ל) הלעיטני. אפתח פי ושפוך הרבה לתוכה כמו [ששנינו] אין אובסין את הגמל אבל מלעיטין אותו : מן ה[אדום] האדום. עדשים אדומות ואותו היום מת אברהם שלו[א יראה] את עשו בן בנו יוצא לתרבות רעה ואין זו שיבה טובה ש[הבטיחו] הקב״ה לפיכך קצר הקב״ה ה׳ שנים משנותיו ש[יצחק חי מאה ושמונים] שנה וזה קע״ה שנה ובישל יעקב עדשים להברות את [האבל] ולמה עדשים שדומות לגלגל שהאבלות גלגל החוזר ב[עולם]

בית יהודא

(וּמִדְרָשׁוֹ) דער מִדְרָשׁ זָאגְט (בְּפִיו שֶׁל עֵשָׂו) מִיט דִיא מוֹיל פוּן עֵשָׂו (שֶׁהָיָה צָד אוֹתוֹ וּמְרַמֵּהוּ בִּדְבָרָיו) עֵשָׂו הָאט גֶעפַאנְגֶען אוּנ גֶענַארְט זַיין פָאטֶער יִצְחָק מִיט זַיינֶע רֵייד : (כט) (וַיָּזֶד). זָאגְט רַשִׁ״י (לָשׁוֹן בִּישׁוּל) וַיָּזֶד אִיז דֶערְטַייטְשׁ עֶר הָאט גֶעקָאכְט (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִוי דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט : (וְהוּא עָיֵף). עֶר אִיז גִיוֶוען פַארְמַאטֶערְט (בִּרְצִיחָה) פוּן הַרְגֶנֶן (כְּמָה דְתֵימָא) וִויא דֶער פָּסוּק זָאגְט (כִּי עָיְפָה נַפְשִׁי לַהוֹרְגִים) וָוארוּם אִיךְ בִּין פַארְמַאטֶערְט צוּם הַרְגֶנֶן נָאךְ פוּן וֶועגֶין הַרְגֶנֶן : (ל) (הַלְעִיטֵנִי נָא). מַאךְ מִיךְ אָן זוּפֶּען (אֶפְתַּח פִּי וּשְׁפוֹךְ הַרְבֵּה לְתוֹכָהּ) אִיךְ וֶועל עֶפֶענֶען דִי מוֹיל אוּנ גִיס אַרַיין אִין מוֹיל פִיל מִיט אֵיין מָאהְל (כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ) וִויא מִיר הָאבֶּן גֶעלֶערְנְט (אֵין אוֹבְסִין אֶת הַגָּמָל) מֶען טָאר נִיט אַרַיינְלֵייגֶען עֶסִין אִין דִי מוֹיל פוּן קֶעמֶעל אוּנ[ט] (אֲבָל מַלְעִיטִין אוֹתוֹ) אָבֶּער אַרַיין גִיסֶען דָם עֶסִין בִּיז טִיף אִין הַאלְדְז מֶעג מֶען שַׁבָּת : (מִן הָאָדוֹם הָאָדוֹם) זָאגְט רַשִׁ״י דָאס גֶעקָאכְטֶע עֶסִין אִיז גִיוֶוען (עֲדָשִׁים אֲדוּמּוֹת) רוֹיטֶע לִינְזֶען (וְאוֹתוֹ הַיּוֹם מֵת אַבְרָהָם) אִין דֶעם טָ[אג אִיז] גִישְׁטָארְבֶּן אַבְרָהָם (שֶׁלֹּא יִרְאֶה אֶת עֵשָׂו בֶּן בְּנוֹ יוֹצֵא לְתַרְבּוּת רָעָה) עֶר זָאל נִיט זֶעהֶן וִויא זַיין אֵיינִיקְל עֵשָׂו [גֵייט] אַרָשְׁע (וְאֵין זוֹ שֵׂיבָה טוֹבָה שֶׁהִבְטִיחוֹ הקב״ה) וֶועט דָאךְ דָאס נִיט זַיין אַגוּטֶע אֶלְטֶער, אוּנ הקב״ה הָט אִים צוּגֶ[זָאגְט] עֶר וֶועט הָאבֶּן אַגוּטֶע אֶלְטֶער (לְפִיכָךְ קָצַר הקב״ה חָמֵשׁ שָׁנִים מִשְּׁנוֹתָיו) דְרִיבֶּער הָאט הקב״ה אָפְּגֶעקִירְצְ[ט] פִינְף יָאהר פוּן זַיינֶע יָאהְרֶען (שֶׁיִּצְחָק חַי מֵאָה וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה) יִצְחָק הָט גֶעלֶעבְּט הוּנְדֶערְט מִיט אַכְטְצִיג יָאהר (וְ[זֶה קע״ה] חָמֵשׁ וְשִׁבְעִים) אוּנ אַבְרָהָם הָט גֶעלֶעבְּט הוּנְדֶערְט פִינְף אוּנ זִיבֶּעצִיג יָאהר (וּבִישֵּׁל יַעֲקֹב עֲדָשִׁים) הָאט יַעֲקֹב גֶ[עקָאכְט] לִינְזֶען (לְהַבְרוֹת אֶת הָאָבֵל) צוּא גֶעבֶּן עֶסִין דֶעם אָבֵל (וְלָמָּה עֲדָשִׁים) פַר וָואס הָאט עֶר גֶעקָאכְט נָאר לִינְזֶען (שֶׁדּוֹמוֹת לְגַלְגַּל) ווייל זֵיי זֶענֶען גְלַייךְ וִוי אַרָאד קַיילֶעכְדִיג (שֶׁהָאֲבֵלוּת גַּלְגַּל הַחוֹזֵר בָּעוֹלָם) וָוארוּם דִיא אֲבֵלוּת [אִיז אַזוֹי וִויא אַרָאד] קַיילֶעכְדִיג וִויא אַרָאד, עֶס גֵייט פוּן אֵיין מֶענְטְשׁ צוּם אַנְדֶערִין (וְעוֹד) נָאךְ אַטַעם אִיז פַר וָו[אס] [גִי]שְׁטָארְבֶּן אִיז [...]

שפתי חכמים

במו בנת או עוכל אדמה כמו בקין : ט דאל״כ והוא רעב מבע״ל : י דכתיב בסמוך נזיד עדשים וג״כ הלעיטני נא מן האדום : כ וא״ת ולמא הגיעו עת שנותיו למות וי״ל מדכתיב גבי אברהם זקן ושבע

דעת זקנים מבעלי התוספות

כשנולד יצחק ויצחק בן ששים שנה כשנולד עשו ו[מת אברהם] קע״ה יש ט״ו שנים מכלל שהיה עשו בן ט״ו שנים [כשמת] אברהם א״כ מרד שתי שנים בחייו. בירושלמי פריך [...] ומשני שנתים מרד במטמוניות פי׳ בצנעה אבל לאחו[ר]

מרד בפרהסיא : (ל) הלעיטני נא וגו׳ על כן קרא שמו אדום. פשיטא דעל כן משמע שקראו אדום משום הלעטה [...] עדשים ויותר היה לו לקרות אדום מפני שיצא אדמוני. לכן נראה לפרש קרא הכי הלעיטני נא מן תבשיל זה ז[...]

ליקוטי יקרים

עֶר אֵיין אַנְדֶערֶען לִיבּ גֶעהַאט וִוי מִיר זֶעהֶן וַוייטֶער בַּיי דִיא בְּרָכוֹת, וְרִבְקָה אוֹהֶבֶת אֶת יַעֲקֹב, אָבֶּער רִבְקָה הָאט לִיבּ יַעֲקֹב, אוּנ עֶס שְׁטֵייט נִיט פַר וָואס זִיא הָט אִים לִיבּ, אוּנ עֶס שְׁטֵייט נִיט אֶת יַעֲקֹב בְּנָהּ, אִיר זוּהְן יַעֲקֹב, וָוארוּם נִיט ווייל עֶר אִיז אִיר זוּהְן הָט זִיא אִים לִיבּ גֶעהַאט אוּנ נִיט ווייל זִיא הָט פוּן אִים גֶעהַאט אַטוֹבָה הָאט זִיא אִים לִיבּ גֶעהַאט, זִיא הָאט נָאר לִיבּ גֶעהַאט דִי גוּטֶע מִדּוֹת זַיינֶע, ווייל עֶר הָאט גֶעלֶערְנְט תּוֹרָה, דְרִיבֶּער זָאגְט דֶר מִדְרָשׁ צוּ יֶעדֶער צַייט וָוען זִיא הָט גִיהֶערְט דִי שְׁטִימְעֶ פוּן יַעֲקֹב אִין דֶער תּוֹרָה, הָאט זִיא אִים אַלֶע מָאהְל לִיבֶּער גֶעהַאט,

פירוש לתורת אלהים

וְרִבְקָה אֹהֶבֶת אֶת יַעֲקֹב אוּנ רִבְקָה הָט לִיבּ גֶהַא[ט] זוּהְן יַעֲקֹב : (כט) וַיָּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד אוּנ יַעֲקֹב הָט גֶ[...] אֵיין גֶקָעכְטְס וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן הַשָּׂדֶה אוּנ עֵשָׂו אִיז [גֶעקוּמֶען] פוּן דֶעם פֶעלְד וְהוּא עָיֵף אוּנ עֶר אִיז גִוֶוען [...] דֶער רְצִיחָה : (ל) וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל יַעֲקֹב הָט עֵשָׂו [גֶעזָאגְט] צוּא יַעֲקֹב הַלְעִיטֵנִי נָא מִן הָאָדוֹם הָאָדוֹם הַזֶּה פ[וּן] דָאזִיגֶע רוֹטֶע לִינְזֶן מַאךְ מִיךְ אָן זוּפֶּן כִּי וָוארוּ[ם] דְרִיבֶּער אִיז גִיוֶוען אִיר לִיבְּשַׁאפְט צוּ יַעֲקֹב, אַשְׁטֶע[...]

סֵפֶר הַיָּשָׁר

אוּנ פוּן גָאטְס מִצְוֹת וֶועל אִיךְ נִיט אָפּ טָאן. אוּנ אַבְרָהָם הָאט גִיבֶּענְשְׁט זַיין זוּן יִצְחָק אוּנ אִיךְ יִצְחָקְ׳ס קִינְדֶער אוּנ עֶר הָאט גִילֶערְנְט מִיט יַעֲקֹב דִי שְׁטְרָאף פוּן גָאט ב״ה אוּנ אוֹךְ [...] אִין דֶער צַייט אִיז אַבְרָהָם גִישְׁטָארְבֶּן אוּנ יַעֲקֹב אוּנ [...]

על כן קרא שמה
ן: לא ואמר יעקב
כיום דלהן ית
תך לי: לב ואמר
הא אנא אזל לממת
ה דנן לי בכירותא:
מר יעקב קיים לי

סכג אנכי כ טס יב בתרא טו:

כִּי עָיֵף אָנֹכִי עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ
אֱדוֹם׃ לא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכְרָה כַיּוֹם
אֶת־בְּכֹרָתְךָ לִי׃ לב וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הִנֵּה
אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת וְלָמָּה־זֶּה לִי
בְּכֹרָה׃ לג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הִשָּׁבְעָה לִּי

בעל הטורים

ס וכ. ב' במסורה במקף דין ואידך ולמה זה הכל תהבלו מלמד שכפר בעיקר והלך אחרי ההבל:

רשב"ם

(לא) מכרה כיום. כלו' לאלתר מיד מכור לי חלק בכורתך הראוי לך בממון אבי בממון שאתן לך ואח"כ אתן לך המאכל לעדות ולקיום כדרך שמצינו ויאכלו שם על הגל לקיום ברית בין לבן ליעקב: (לב) הנה אנכי הולך למות. בכל הלך לצוד חיות ביערים המצויים שם דובים ואריות וחיות רשת ואני מסוכן למות למה זה לי להמתין חלק בכורה לאחר מיתת אבינו. כך פירש

רש"י

מה עדשים אין להם פה כך האבל אין לו פה שאסור לפיכך המנהג להברות את האבל בתחלת מאכלו ביצים עגולים ואין להם פה כך אבל אין לו פה כדאמרינן קטן אבל כל ג' ימים הראשונים אינו משיב שלום לכל כ"ש שאינו שואל בתחלה מג' ועד ז' משיב ואינו כו'. כרש"י ישן): (לא) מכרה כיום. כתרגומו ילהן כיום שהוא ברור כך מכור לי מכירה ברורה: תך. לפי שהעבודה בבכורות אמר יעקב אין רשע זה שיקריב להקב"ה: (לב) הנה אנכי הולך . (מתנודדת והולכת היא הבכורה שלא תהא כל עבודה בבכורות כי שבט לוי יטול אותה ועוד) אמר עיבה ל של עבודה זו א"ל כמה אזהרות ועונשין

בית יהודא

גיט עסין צום אבל לינדזן (מה עדשים אין להם פה) אזוי ווי לינדזען האבין קיין מויל נקיין שפאלט) (כך האבל אין לו פה) אזוי אאבל האט קיין מויל (שאסור לדבר) ער טאר ניט ריידין (לפיכך המנהג להברות את האבל בתחלת מאכלו ביצים) דריבער איז דר מנהג די ערשטע סעודה נאך דער קבורה גיט מען דעם אבל צו עסין אייער (שהם עגולים ואין להם פה) ווייל אייער זענען קיילעכדיג אונ האבן קיין שפאלט (כך אבל אין לו פה) דער אבל האט אויך קיין מויל, ער טאר ניט ריידין (כדאמרינן במועד קטן) ווי מיר זאגען אין די מסכת מועד קטן (אבל כל שלשה ימים הראשונים) אאבל די ערשטע דריי טעג נאך דער קבורה (איני משיב שלום לכל אדם) אז מען זאגט צו אים גוט מארגען, גוט נאכט, שלום עליכם, זאל ער צו קיין מענטש ניט צוריק ענפערין בן שאינו שואל בתחלה) ער זאל פריער זאגן גוט מארגען, גוט נאכט, שלום עליכם, טאר ער געווים ניט ה ועד שבעה) פון נאך דעם דריטען טאג ביז נאך שבעה (משיב) ענפערין מעג ער, אז מען האט צו אים ט גוט מארגן, אבער שלום עליכם, מעג ער ענפערין עליכם שלום, גוט יאהר (ואיני שואל) אבער ער יט זאגען פריער גוט מארגען, גוט נאכט, שלום עליכם: (לא) ומכרה כיום. זאגט רש"י (כתרגומו) ווי גום טייטשט (כיום דילהן) ווי דער טאג (כיום שהוא ברור) וויא דער טאג איז קלאהר (כך מכור לי מכירה ברורה) אלסטו מיר פארקויפען דיא בכורה אקלאהרע פארקויפונג: ובכורתך). (לפי שהעבודה בבכורות) ווייל דיא פלעגין מקריב זיין קרבנות (אמר יעקב) האט יעקב געזאגט (אין רשע זה כדאי שיקריב להקב"ה) דר רשע איז ערט ער זאל מקריב זיין קרבנות צו הקב"ה: (לב) והנה אנכי הולך למות). (מתנודדת והולכת היא הבכורה) כורה וועט אמאהל אוועק גיין (שלא תהא כל עת העבודה בבכורות) ניט אויף אלע צייטין וועלין די בכורים זיין קרבנות (כי שבט לוי יטול אותה) נארום דר שבט לוי וועט מקריב זיין קרבנות (ועוד אמר עשו) נאך שו גיזאגט צו יעקב (מה טיבה של עבודה זו) וואס זענען די דינים פון די קרבנות (אמר לו) האט יעקב צו

דעת זקנים מבעלי התוספות

דום לשון נופל על הלשון על כן שהוא קרא עצמו אדום א אדמוני קרא שמו אדום: כי עיף אנכי. שאותו היום רוד שנלחם עמו כי כאשר התחיל עשו לצוד בשדה מצאו נמרוד שהיה גבור ציד ואמר לו שאין שום אדם רשאי שדות אלא הוא ולקחו יום מלחמה ובא עשו ונטל עצה מיעקב ואמר לו כל זמן שיהיה נמרוד לבוש בגדיו החמודות ל לו אך תאמר לו שיפשיטם אז תוכל לו וכן עשה והרג נמרוד. ולכך אמר כי עיף אנכי כדכתיב כי עיפה נפשי : (לא) מכרה כיום. כמה שהיא שוה היום דהיינו בטובת הנאה דבר מועט שהרי אם תמות בחיי אבא לא ולא תועיל לך הבכורה כלום. ויאמר עשו הנה אנכי הולך למות פי' בכל יום ויום אני מסתכן ביערים וכפתע ביני בין הכות וספק גדולה אם אירש את אבא ולמה זה לי בכורה מוטב שאמכרנה לך כאשר אמרת בטובת הנאה:

שפתי חכמים

ול"א כתיב ימים כמו גבי יצחק זקן ושבע ימים וכן בשאר צדיקים: כ דאס

פירוש לתורת אלהים

ד על כן דרום ווייל ער האט זיך געהייסן מאכן ן מיט רויטע לינזן קרא שמו אדום האט ער גרופן מן אדום ווארום אדום איז לשון רויט [עיין רש"י]: יאמר יעקב אונ יעקב האט גזאגט מכרה כיום רתך לי פאר קויף צו מיר דיא בכורה אזוי אלוטערי מכירה וויא דר טאג איז לוטער [עיין רש"י]: (לב) ויאמר עשו אונ עשו האט גיזאגט הנה נך אנכי הולך למות איך גייא צוא שטארבען [עיין רש"י] ולמה וואס טויג מיר די בכורה: (לג) ויאמר יעקב האט יעקב גזאגט השבעה לי כיום שווער מיר אזו לוטער

ספר הישר

ט אלט גיוועזן פופצעהן יאר. אונ אלע לעבן טאג פון איז גיוועזן הונדערט פינף אונ זיבעציג יאהר אונ א ז גען מיט איין גוט גרייזקייט: אונ עשו איז גיגאנגען אין פעלד אריין צו יאגען דיא חיות אהיים צו ברענגען אונ נמרוד דר שלים ווס היסט צמרפל פלעגט אויך גיין אלע מאל אין פעלד אריין היות תאפן אונ עס איז גיווארן אשנאה צווישען

כַּיּוֹם וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת־בְּכֹרָתוֹ
לְיַעֲקֹב׃ לד וְיַעֲקֹב נָתַן לְעֵשָׂו לֶחֶם
וּנְזִיד עֲדָשִׁים וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ וַיָּקָם וַיֵּלַךְ
וַיִּבֶז עֵשָׂו אֶת־הַבְּכֹרָה׃ פ כו א וַיְהִי
רָעָב בָּאָרֶץ מִלְּבַד הָרָעָב הָרִאשׁוֹן
אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵי אַבְרָהָם וַיֵּלֶךְ יִצְחָק
אֶל־אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ־פְּלִשְׁתִּים גְּרָרָה׃
ב וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר אַל־תֵּרֵד
מִצְרָיְמָה שְׁכֹן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אֹמַר

אונקלוס

כְּיוֹם דִּלְהֵן וְקַיֵּים
וְזַבִּין יָת בְּכֵרוּתֵהּ לְיַ
לד וְיַעֲקֹב יְהַב לְעֵשָׂו
וְתַבְשִׁיל דִּטְלוֹפְחִין
וּשְׁתִי וְקָם וַאֲזַל וְשָׁ
יָת בְּכֵרוּתָא׃ א
כַּפְנָא בְּאַרְעָא
מִכַּפְנָא קַדְמָאָה ד
בְּיוֹמֵי אַבְרָהָם וַאֲזַל
לְוַת אֲבִימֶלֶךְ
דִּפְלִשְׁתָּאֵי
ב וְאִתְגְּלִי לֵהּ יְיָ
לָא תֵּיחוֹת לְמִצְרָיִן
בְּאַרְעָא דִּי אֵימַר

תו"א וימכור את בכרום ו: ו
סס ג

רשב"ם

אבי הרב רבי מאיר ס"ט: (לד) ויבז עשו את הבכורה. וימכר את בכירתו בדמים ואחר כן ויעקב נתן לעשו וגו' כמנהג בני אדם לקיום דבר: ויבז עשו. לפי שלסוף נתחרט על כך כדכתיב את בכורתי לקח. לכן הקדים כאן להודיע שמותו עתה בשביל אכילה ביזה את הבכורה אבל לבסוף היה מתחרט: ויבז. כמו ויבזה מן דבר ה' בזה כמו ויקן מן קנה: (א) כו הראשון אשר היה בימי אברהם. כדכתיב ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה לא הוצרך פסוק זה אלא להודיעך שכשם שאברהם אביו היה ה

בעל הטורים

(לד) ויבז. ב'. ויבז עשו. ויבז בעיניו גבי המן דהיינו שזה זה המן שילא מעשו: (א) ויהי רעב. סמוך לויבז

בית יהודא

אים גיזאגט (כבה אזהרות ועונשין ומיתות תלוין בה) בייא די קרבנות מקריב זיין איז פיל זאכען אנגעזאגט, אונ פיל פרלייא שטראפין, אונ מען קען געשטראפט ווערין צום שטארבין (כאותה ששנינו) ווי מיר האבין געלערנט (אלו הן שבמיתה) פאר די עבירות קומט מיתה (שתויי יין ופרועי ראש) אז מען טרינקט וויין אונ מען איז מקריב א קרבן, אדער מען איז מקריב דעם קרבן מיט אפגעדעקטין קאפ. קומט צו שטארבין פר די עבירה (אמר) האט עשו (אני הולך למות על ידה) איך גיי צום שטארבין ווענין די בכורה (אם כן מה חפץ לי בה) אזוי עס איז אזוי ו מיר דיא בכורה: (לד) ויבז עשו. זאגט רש"י (העיד הכתוב על רשעו) דר פסוק זאגט עדות אונ דערציי שלעכטס פון עשו (שביזה עבודתו של מקום) ער הט פאר שעמט דאס בעדינונג צו הקב"ה: (ב) ואל תרד זאגט רש"י (שהיה דעתו לרדת למצרים) יצחק האט געטראכט ער זאל גיין אין מצרים (כמו שירד אביו בימי ה ווי זיין פאטער אברהם איז גענאנגען אין מצרים ווען עס איז געווען דר הונגער אין כנען (אמר לו) הא

רש"י

ומיתות תלויין בה כאותה ששנינו (סנהדרין סג) שבמיתה שתויי יין ופרועי ראש אמר אני הולך למות א"כ מה חפץ לי בה: (לד) ויבז עשו. העיד הכ רשעו שביזה עבודתו של מקום: (ב) אל תרד מ שהיה דעתו לרדת למצרים כמו שירד אביו בימי ה

שפתי חכמים

מפני הרעב אמר כן הנה אנכי מת מכע"ל: מ ר"ל כיון שכתב למד שאם יש ביד רשע ס"ת או מצוה אחרת דמותר לצדיק לרמותו וליטלו ממנו:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לד) ויבז עשו וגו'. פי' מכבר היה מבזה אותו לקחה יעקב ממנו. ונמצא בס' ר' יהודה החסיד (א

פירוש לתורת אלהים

ווי א דער טאג אז דו פר קופסט מיר באמת וישבע לו אונ ער האט צו אים געשווארען וימכור אונ ער הט פר קופט זיין בכורה צו יעקב: (לד) ויעקב נתן לעשו אונ יעקב הט געגעבן צו עשו לחם ונזיד עדשים ברוט מיט געקעכטץ פון ליגזען ויאכל וישת אונ ער האט גיגעסן אונ גיטרונקען ויקם וילך אונ ער איז אויף געשטאנען אונ ער איז אוועק גגאנגען ויבז אונ עשו האט מבזה גיוועז דיא בכורה: (א) ויהי רעב בארץ אונ עס איז גיוועז א הונגער א לאנד מלבד חוץ דעם ערשטען הונגער גוועז אין דיא טעג פון אברהם וילך יצחק איז גגאנגען צוא אבימלך דער ק פלשתים אין גרר: (ב) וירא אליו יי האט צוא אים באוויזן ויאמר אונ האט גיזאגט מצרימה דו זאלסט ניט נידערן אין מצרים שכון רוה אין דעם לאנד וואס איך וועל צו

ספר הישר

נמרוד אונ עשו. אמאל איז עשו גיגאנגען צום געיעג אין פעלד אריין הט ער גפינען דעם נמרוד נאר מיט צוויי מענטשין דען זיינע גבורים זענען פריער אוועק גגאנגען אין דער מדבר אריין צו חאפין חיות. אונ עשו הט גטייט דעם נמרוד אונ הט אים אפ גיצויגן זיינע גלוסטיגע קליידער אונ איז אהיים אנטלאפן אונ הט זיך באהאלטין. אונ בשעת עשו איז גיקומע ער גיוועזן זייער מיד אונ שלאף פר פחד אונ הט מ טאמער וועט ער שטארבען האט ער גינעהנט צו יע זיך פר אים גיזעצט אונ זאגט צו יעקב איך וועל מ שטארבען וואס טויג מיר די בכורה אונ עשו פר קויף

אֵלֶיךָ׃ ג גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְאֶהְיֶה
עִמְּךָ וַאֲבָרְכֶךָּ כִּי־לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן
אֶת־כָּל־הָאֲרָצֹת הָאֵל וַהֲקִמֹתִי
אֶת־הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי
לְאַבְרָהָם אָבִיךָ׃ ד וְהִרְבֵּיתִי אֶת־
זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְנָתַתִּי לְזַרְעֲךָ
אֵת כָּל־הָאֲרָצֹת הָאֵל וְהִתְבָּרְכוּ
בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ׃ ה עֵקֶב אֲשֶׁר־

...נקלוס

...אַרְעָא הָדָא וִיהֵי
...סַעְדָךְ וַאֲבָרְכִנָּךְ
...וְלִבְנָךְ אֶתֵּן יָת
...תָא הָאִלֵּין וַאֲקִים
...א דִּי קַיֵּימִית
...אֲבוּךְ׃ ד וְאַסְגֵּי
...סַגִּיאִין כְּכוֹכְבֵי
...אֶתֵּן לִבְנָךְ יָת
...עָתָא הָאִלֵּין
...ן בְּדִיל בְּנָךְ כֹּל
...עָא׃ ה חֲלַף דִּי

...לדות אהרן

...ין קי"א: כי לך שבת קי"ח:
...כת נדרים לב קידושין כב:

בעל הטורים

...ס כוז: (ג) הארצות האל. רמז ל"א מלכים: הארצת.
...נה לו לאחר ו' דורות והם יצחק יעקב לוי קהת עמרם
...אבר שמע וגו'. יש בפסוק יו"ד תיבות כנגד יו"ד הדברות
...יבות וכנגדם נתנסה יו"ד נסיונות וקיים עולם שנברא
...עק"ב שנים שמע בקולי דכן ג' שנים הכיר בוראו ושנותיו
...סר שמע אברהם. בגימ' קיים אף עירובי תבשילין ונתוסף לו ה"א יתירה על שמו כנגד בקולי משמרתי מצותי חקותי ותורותי:

רשב"ם

הרעב למצרים כך יצחק היה יורד למצרים דרך ארץ פלשתים דרך קצרה כדכתיב ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא ולכך אמר לו הקב"ה אל תרד מצרימה לפי שיודע הקב"ה שהיה יורד למצרים: (ג) כי לך וגו'. ובשביל שנתתי לו ולזרעו את הארץ הזאת צויתי לו לצאת מארצו וממולדתו כדכתיב שם אל הארץ אשר אראך: (ה) עקב אשר שמע אברהם בקולי. על

רש"י

...צרימה שאתה עולה תמימה ב ואין חוצה לארץ
...) האל. כמו האלה: (ד) והתברכו בזרעך.
...לכנו ם יהא זרעך כזרעו של יצחק וכן בכל
...אב לכולן כך יברך ישראל לאמר ישימך וגו'
...הקללה מצינו כן והיתה האשה לאלה שהמקלל
...תהא כפלונית וכן (ישעיה סה) והנחתם שמכם
...ירי שהנשבע אומר תהא כפלוני אם עשיתי כך

בית יהודא

גיזאגט צו יצחק (אַל תֵּרֵד מִצְרַיְמָה) דו זאָלסט ניט נידערין אין מִצְרַיִם (שֶׁאַתָּה עוֹלָה תְּמִימָה) ווייל דו ביזט אַקרבן עוֹלָה אָן אַפּעלער (וְאֵין חוּצָה לָאָרֶץ כְּדַאי לָךְ) חוּץ לָאָרֶץ איז ניט ווערט דו זאָלסט אין איר וואוינען: (ג) הָאֵל (כְּמוֹ הָאֵלֶּה), הָאֵל איז ווי הָאֵלֶּה, דאָס וואָרט הָאֵל איז דער טייטש דיזע, ווי דער וואָרט הָאֵלֶּה: (ד) וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ. מען וועט זיך בענטשין מיט דיינע קינדער (אָדָם אוֹמֵר לִבְנוֹ) אַמענטש זאָגט צו זיין זוהן (יְהֵא זַרְעֲךָ כְּזַרְעוֹ שֶׁל יִצְחָק)
...זאָלין זיין ווי די קינדער פון יצחק (וְכֵן בְּכָל הַמִּקְרָא) אונ אַזוֹי איז אין אַלע פְּסוּקִים (וְזֶה אָב לְכוּלָּן) ...איז דער פאָטער פון דיא אַלע פסוקים פון דעם פסוק לערנען מיר אויף אַלע פְּסוּקִים, עס שטייט אין ...כָךְ יְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל) יַעֲקֹב האָט געזאָגט צו יוסף מיט דיר וועלין זיך בענטשען דיא יודען (לֵאמֹר יְשִׂמְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם ...ן וועט זאָגען איין מענטש צום אַנדערין הקב"ה זאָל דיך טאָהן וויא אֶפְרַיִם אונ מְנַשֶּׁה, דוא זאָלסט ...טשט וויא אֶפְרַיִם אונ מְנַשֶּׁה איז גבענטשט גיוואָרין (וְאַף לְעִנְיַן הַקְּלָלָה מָצִינוּ כֵן) בייא די קְלָלוֹת געפינען ...וי, עס שטייט אין פסוק (וְהָיְתָה הָאִשָּׁה לְאָלָה) די אִשָּׁה נדיא סוֹטָה] וועט זיין צו אַפְלוּכוּנג (שֶׁהַמְקַלֵּל שׂוֹנְאוֹ) ...עט וועלען פלוכין זיין פיינד (אוֹמֵר) וועט ער זאָגען (תְּהֵא כִּפְלוֹנִית) דו זאָלסט זיין ווי יענע אִשָּׁה ווי די ...וְהִנַּחְתֶּם שִׁמְכֶם לִשְׁבוּעָה לִבְחִירַי) איר וועט לאָזען אייער נאָמען מיינע צַדִּיקִים זאָלען בייא אייך שווערין ...ער עס וועט וועלען שווערין (אוֹמֵר) וועט ער זאָגן (תְּהֵא כִּפְלוֹנִי אִם עָשִׂיתִי כָּךְ וְכָךְ) איך זאָל זיין ווי

שפתי חכמים

...ליעקב ש"מ שלא רלה בה וא"כ ל"ל למיכתב ויבז אלא ...דכלא זה נמי ידעינן שרשע היה אלא שזה הוא כאילו ...ו' כדפי' לעיל גבי את בתואל מפדי ארם: נ דעולה הוא קדשי קדשים שאין רשאין להוציאן לחוץ לעזרה אף א"י עזרה שלך היא ואין אתה רשאי לצאת לח"ל: ם רלונו לפרש והתברכו ככה לא שיתברכו בשבת זרעך דא"כ היה לו לומר והתברכו מזרעך:

פירוש להורת אלהים

...הַזֹּאת וואוין אין דעם לאַנד וְאֶהְיֶה עִמְּךָ אונ ...יין מיט דיר וַאֲבָרְכֶךָּ, אונ איך וועל דיך ...כִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ וואָרום צו דיר אונ צו דיינע ...וועל איך געבען אֶת כָּל הָאֲרָצוֹת הָאֵל די אַלע ...מוֹתִי אֶת הַשְּׁבוּעָה אונ איך וועל בּשׁטעטיגען ...אֲשֶׁר וואָס איך האָב געשוואָרן צו דיין פאָטער אַבְרָהָם: (ד) וְהִרְבֵּיתִי אֶת זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם אונ איך וועל מערן דיינע קינדער וויא דיא שטערן פון הימל וְנָתַתִּי אונ איך וועל געבען צו דיינע קינדער אֵת כָּל די אַלע לענדער וְהִתְבָּרְכוּ אונ זיי וועלין זיך בענטשען מיט דיינע קינדער אַלי פעלקר פון דר ערד [עיין רש"י]: (ה) עֵקֶב ווייל אַבְרָהָם האָט פאַר נומען מיין קול

ספר הישר

...דאָס איז אַלץ גיוועזן פון גאָט ב"ה אונ עֵשָׂו האָט ...ז צו יַעֲקֹב דאָס חֵלֶק וואָס ער האָט גיהאַט אין דער ...ה פאַר פיל געלד אונ יַעֲקֹב האָט גישריבן דרויף איין ...אונ נַחְתָּמוֹת דרויף עֵדוּת אונ דר שְׁטַר מְכִירָה איז גיוועזן ביי יַעֲקֹב. אונ נִמְרוֹד דר זון פון כּוּשׁ אַז ער איז געהרגעט געוואָרן אין דער מִדְבָּר האָבן אים זיינע מענטשען געבראַכט אין שטאָט אַריין אונ האָבען אים באַגראָבען אונ נִמְרוֹד האָט געלעבט צוויא הונדערט פופצעהן יאָר: אונ אַז נִמְרוֹד איז געהרגעט געוואָרן

שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי וַיִּשְׁמֹר
מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֺתַי חֻקּוֹתַי וְתוֹרֹתָי׃ שני
ו וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בִּגְרָר׃ ז וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי
הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ וַיֹּאמֶר אֲחֹתִי הִוא
כִּי יָרֵא לֵאמֹר אִשְׁתִּי פֶּן־יַהַרְגֻנִי
אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם עַל־רִבְקָה כִּי־טוֹבַת

אונקלוס

קַבִּיל אַבְרָהָם
וּנְטַר מַטְּרַת
פִּקּוֹדַי קְיָמַי וְ
ו וִיתֵיב יִצְחָק
ז וּשְׁאִילוּ אֱנָשֵׁי
(עַל עֵיסַק) לְאִתְּ
אֲחָתִי הִיא אֲרֵ
לְמֵימַר אִתְּתִי
יִקְטְלֻנַּנִי אֱנָשֵׁי
עַל רִבְקָה אֲרֵי

רשב"ם

הפקידה דכתיב אשר שמעת בקולי: וישמור משמרתי. כגון מילה דכתיב בה ואתה את בריתי תשמור: מצותי. כגון מצות שמנה ימים דכתיב כאשר צוה אותו אלהים: חקותי ותורותי. לפי עיקר פשוטו [מצות] הש ועריות והימוד ודינין והכנסת אורחים כולם היו נוהגין קודם

בית יהודא

יַנְגֶער אוֹיבּ. אִיךְ הָאבּ אַזוֹי גִיטָאהְן: (ה) וַּשָׁמַע אַבְרָהָם בְּקוֹלִי). אַבְרָהָם הָט גֶעהֶערְט מַיין שְׁטִימְמֶע (כְּשֶׁנִּסִּיתִי אוֹתוֹ) וָוען אִיךְ הָאבּ אִים גֶעפְּרוּבְּט: וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי). עֶר הָט גֶעהִיט מַיין הִיטוּנְג (גְּזֵרוֹת לְהַרְחָקָה עַל אַזְהָרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה) דִיא גְּזֵרוֹת וָוס דִיא חֲכָמִים הָאבֶּען גוֹזֵר גִיוֶועִן צוּ אַדֶערְוַוייטֶערוּנְג מֶען זָאל נִיט עוֹבֵר זַיין אוֹיף דִי גְּזֵרוֹת פוּן דִיא תּוֹרָה, הָט אוֹיךְ אַבְרָהָם גֶעהִיט צוּ טָאהְן אוּנ צוּ נִיט טְאהְן (כְּגוֹן שְׁנִיּוֹת לַעֲרָיוֹת) דִי רַבָּנָן הָאבֶּען גוֹזֵר גִיוֶועִן אוֹיף אַטֵייל קְרוֹבוֹת מֶען זָאל זֵיי נִיט נֶעמֶען פַר ווייבֶּער, ווייל דוּרְךְ דֶעם וָועט מֶען זַיין דֶערְוַוייטֶערְט פוּן צוּא נֶעמֶען דִי ווייבֶּער וָואס דִיא תּוֹרָה הָאט נִיבָּא זֵיי נִיט נֶעמֶען (וּשְׁבוּת לְשַׁבָּת) גְּזֵרוֹת פוּן דִי חֲכָמִים בַּיי שַׁבָּת, וָואס זֵייא הָאבֶּען גוֹזֵר גִיוֶועִן מֶען זָאל דִ טָאהְן, ווייל דוּרְךְ דֶעם וֶועט מֶען זַיין דֶערְוַוייטֶערְט נִיט צוּ טָאהְן דִי מְלָאכוֹת וָואס זֵיי תּוֹרָה הָאט גֶע הָט אוֹיךְ אַבְרָהָם אָבִינוּ מְקַיֵים גִיוֶועִן: מִצְוֺתַי). מֵיינְט מֶען (דְּבָרִים שֶׁאִילּוּ לֹא נִכְתְּבוּ רְאוּיִם הֵם לְהִצְטַוּוֹת) אַז וָוען דִי תּוֹרָה וָואלְט אוֹיף זֵיי נִיט גִיבָּאטִין, וָואלְטִין דִיא מֶענְטְשֶׁען אַלֵיין גֶעדַארְפְט אוֹיף זֵיי גֶעבִּי (גָּזֵל וּשְׁפִיכוּת דָּמִים) מֶען זָאל נִיט גַזְלֶנֶן מֶען זָאל נִיט הַרְגֶנֶן מֶענְטְשֶׁען: חֻקּוֹתַי). מֵיינְט מֶען (דְּבָרִים שֶׁיֵּצֶר הָרָע וְאוּמוֹת הָעוֹלָם מְשִׁיבִין עֲלֵיהֶם) אַזֶעלְכֶע מִצְוֺת וָואס דֶער יֵצֶר הָרָע אוּנ דִי גוֹיִם פְרֶעגֶען אוּנְז אוֹיף זֵייא צוּ וָואס זֵייא (כְּגוֹן אֲכִילַת חֲזִיר) פַאר וָואס מִיר עֶסִין נִיט חֲזִיר (וּלְבִישַׁת שַׁעַטְנֵז) פַאר וָוס מִיר טָארִין נִיט שַׁעַטְנֵז וָואל מִיט פְלַאקְס צוּזַאמֶען (שֶׁאֵין טַעַם בַּדָּבָר) מִיר ווייסִין נִיט אַטַעַם אוֹיף דֶער זַאךְ וְאֶלָּא גְּזֵרַת עַל עֲבָדָיו) נָאר הקב"ה וַיאס עֶר אִיז דֶער מֶלֶךְ פוּן דֶר וֶועלְט הָאט אַזוֹי גוֹזֵר גִיוֶועִן אוֹיף אוּנְז וָוס מִיר קֶנֶעכְט: וְתוֹרֹתָי). מַיינֶע תּוֹרוֹת, צְוֶוייעֶרְלֵייא תּוֹרוֹת, דִי גֶעשְׁרִיבֶּענֶע תּוֹרָה אוּנ (לְהָבִיא תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּ אוֹיסְוֶוייניגְסְטֶע תּוֹרָה, דִי גְמָרָא (הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי) דָאס זֶענֶען דִי דִינִים וָואס זֶענֶען גִיזָאגְט גִיוָוארִי צוּ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ אוֹיף דֶעם בַּארְג סִינַי: (ז) לְאִשְׁתּוֹ). מֵיינְט מֶען (עַל אִשְׁתּוֹ) דִיא מֶענְטְשֶׁען פוּן דֶעם נֶעפְרֶעגְט וֶועגִין יִצְחָקְס ווייבּ, וֶוער זִיא אִיז (כְּמוֹ) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אַבְרָהָם הָאט גֶעזָאגְט צוּ שָׂ

רש"י

וכך: (ה) שמע אברהם בקולי. כשנסיתי אות משמרתי. גזרות להרחקה על אזהרות ש שניות לעריות ושבות לשבת (יבמות כא): מצותי. ד לא נכתבו ראוין הן להצטוות כגון גזל ושפי חקותי. דברים שיצה"ר ואוה"ע משיבין עליהם חזיר ולבישת שעטנז שאין טעם בדבר אלא והוקותיו על עבדיו: ותורותי. להביא תורה ש הלכה למשה מסיני (ב"ר): (ז) לאשתו. על א

שפתי חכמים

א וא"ת כיון שקיימו כל התורה למה נשא יעקב שתי אחיות ושמעון דינה אחותו ועמרם יוכבד אחות אביו. וי"ל דלא קיבלו עליהם לקיימם אלא בא"י והם היו בח"ל. הרמב"ן: פ שאלו את רבקה וילאק הסיב והיאך סייך זה את"ב

פירוש לתורת אלהים

וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי אוּנ עֶר הָט גְהִיט מַיין הִיטוּנְג [עי' רש"י] מִצְוֺתַי מַיינֶע מִצְוֺת [עיין רש"י] חֻקּוֹתַי מַיינֶע גְזֶעץ [עי' רש"י] תּוֹרֹתָי אוּנ מַיין תּוֹרָה דָם מֵיינְט מֶען תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה דָם אַלְץ הָט אַבְרָהָם גְהִיט: (ו) וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בִּגְרָר אוּנ יִצְחָק אִיז גְזֶעסֶן אִין גְרָר: (ז) וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ הָאבֶּן דִי שְׁטָאט לַייט גְפְרֶעגְט פוּ ווייב וֶוער זִיא אִיז וַיֹּאמֶר הָאט יִצְחָק ג הִיא זִי אִיז מַיין שְׁוֶועסְטֶער כִּי יָרֵא לֵאמֹר אִשְׁתִּי הָט זִיךְ גְפָארְכְטֶן צוּ זָאגֶן זִיא אִיז מַיין ווי עֶר הָט גְטְרַאכְט פֶּן טָאמֶר וֶועלֶן מִיךְ

ספר הישר

נָעוּיאָרְן הָט זִיךְ דִיא מֶמְשָׁלָה צוּ טֵיילְט אוֹיף פִיר חֲלָקִים. אוּנ נָאךְ דֶעם אַז אַבְרָהָם אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּן הָט גָאט גֶעבְּרַאכְט אִין דֶר צַייט אַגְרוֹיסֶן הוּנְגֶער אִין לַאנְד כְּנַעַן הָאט יִצְחָק גֶעוָואלְט גֵיין אִין מִצְרַיִם אַזוֹי וִויא זַיין פָאטֶער אַבְרָהָם הָאט גָאט ב"ה זִיךְ בַּאווִיזֶען צוּ אִים אִין דֶער נַאכְט אוּנ הָאט גֶעזָאגְט צוּ אִים דוּ זָאלְסְט נִיט גֵיין אִין מִצְרַיִם נָאר דוּא זָאלְסְט גֵיין צוּם לַאנְד גְרָר צוּ אֲבִימֶלֶךְ דֶעם מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים אוּנ זָאלְסְט דָארְט זַיצֶן בִּיז דֶער הוּנְגֶער וֶועט זִיךְ אוֹיס לָאזֶען. אוּנ יִצְחָק אִיז גֶע ווִיא גָאט הָאט אִים גֶעזָאגְט אוּנ יִצְחָק אִיז דָארְט יָאר: אוּנ וִוי דֶר הוּנְגֶער הָט זִיךְ אוֹיס גֶעלָאזְט זִיךְ בַּאוִויזֶן צוּ יִצְחָק אוּנ זָאגְט צוּ אִים גֵייא צוּ אוּנ יִצְחָק אִיז גֶעגַאנְגֶען אִין חֶבְרוֹן. אִין דֶר צַייט הָ גֶעשִׁיקְט זַיין זוּן יַעֲקֹב צוּ שֵׁם וְעֵבֶר אוּנ הָט דָא צְוֶוייא אוּנ דְרַייסִיג יָאר אָבֶּר זַיין בְּרוּדֶער עֵשָׂו אִי

מַרְאֶה הוּא: ח וַיְהִי כִּי אָרְכוּ־לוֹ שָׁם
הַיָּמִים וַיַּשְׁקֵף אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ
פְּלִשְׁתִּים בְּעַד הַחַלּוֹן וַיַּרְא וְהִנֵּה
יִצְחָק מְצַחֵק אֵת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ:
ט וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק וַיֹּאמֶר
אַךְ הִנֵּה אִשְׁתְּךָ הִוא וְאֵיךְ אָמַרְתָּ
אֲחֹתִי הִוא וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק כִּי
אָמַרְתִּי פֶּן־אָמוּת עָלֶיהָ: י וַיֹּאמֶר
אֲבִימֶלֶךְ מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לָּנוּ כִּמְעַט
שָׁכַב אַחַד הָעָם אֶת־אִשְׁתֶּךָ

א: ח וַהֲוָה כַּד
לֵהּ תַּמָּן יוֹמַיָּא
אֲבִימֶלֶךְ מַלְכָּא
אֵי מִן חֲרַכָּא
א יִצְחָק מְחַיֵּךְ
קָה אִתְּתֵהּ:
אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק
בְרַם הָא אִתְּתָךְ
דֵין אֲמַרְתְּ אֲחָתִי
מַר לֵהּ יִצְחָק אֲרֵי
דִּלְמָא אֵימוּת
אֲמַר אֲבִימֶלֶךְ מָה
דְתְּ לָנָא כִּזְעֵיר
ב דִּמְיַחַד בְּעַמָּא
תָּךְ וְאַיְתֵיתָא

בעל הטורים

י הנה ילחק מלחק אשר ילדה לאברהם מלחק. מלמד שהיה נשים תחת בעליהן ומזנה עמהן מה מלחק דהכא אשת איש ת איש: (י) אחד העם. ב׳. דין ואידך כי בא אחד העם והתם המלך כשלקח החנית מראשותיו של שאול נגה התם איירי

רשב״ם

שנתחדש ונתפרש לישראל וכרתו ברית לקיימן: (ח) ויהי כי ארכו לו שם הימים. לא נזהר מעתה כל כך שלא להתנהג עם אשתו מנהג אישות מאחר שלא נתנו לב לגז׳ה ממנו: מצחק. תשמיש כדכתיב בא אלי העבד העברי אשר הבאת לנו לצחק בי. ובמקום אחר הוא אומר בא אלי לשכב עמי:

רש״י

אמרי לי אחי הוא: (ח) כי ארכו. אמר מעתה וג מאחר שלא אנסוה עד צ עכשיו ולא כזהר להיות שקף אבימלך וגו׳. ק שראהו משמש מטתו: העם. המיוחד ר בעם זה המלך: והבאת

בית יהודא

אָחִי הוּא) הָט עֶר גֶעמֵיינְט זָאג אוֹיף מִיר עֶר אִיז מַיין בְּרוּדֶער נַאז מֶען וֶועט דִיךְ פְרֶעגֶען אוֹיף מִיר „וָוס אִיז עֶר מִיט דִיר״, זָאלְסְטוּ זָאגֶען עֶר אִיז מַיין בְּרוּדֶער]: (ח) וכִּי אָרְכוּ]. אַז יִצְחָק הָט לַאנְג גֶעוואוֹהְנְט אִין גְרָר (אָמַר) הָט עֶר גֶעזָאגְט (מֵעַתָּה אֵין לִי לִדְאוֹג) אִיצְט הָאב אִיךְ נִיט וָוס וֶועגֶען מַיין וַוייבּ (מֵאַחַר שֶׁלֹּא אֲנָסוּהָ עַד עַכְשָׁיו) אַז מֶען הָאט זִיא בִּיז אִיצְט נִיט גֶענֵייט, וֶועט מֶען זִיא ט גֶייטִין (וְלֹא נִזְהַר לִהְיוֹת נִשְׁמַר) הָאט עֶר זִיךְ נִיט מֶעהְר גֶעהִיט: [וַיַּשְׁקֵף אֲבִימֶלֶךְ וגו׳]. זָאגְט רַשִׁ״י שַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ) אֲבִימֶלֶךְ הָט גִיזֶעהְן ווִי יִצְחָק הָט זִיךְ בַּאהֶעפְט מִיט רִבְקָה: (י) [אַחַד הָעָם]. מֵיינְט מֶען הָעָם) דֶער אֵיינְצִיגֶער נְדֶער גְרֶעסְטֶער] פוּן פָאלְק (זֶה הַמֶּלֶךְ) דָס אִיז דֶער מֶלֶךְ: [וְהֵבֵאתָ עָלֵינוּ אָשָׁם]. מֶען

שפתי חכמים

ף הנית מקום הסקפה פתוח ולא חסם לכן וישקף אבימלך: נגא ידע דאשתו היתה ול״ע דלמא גפוף ונשוק רלה. (כה״י) ק תיבת אשתו מיותר הוא מלמד שהיה מלחק מעשה אשתו וש. ומה שפרש״י על וישקף ולא על וירא דלא תימא שראהו ממש משמש דחלילה. לנדיק כמוהו להניח חלון פתוח אלא שסגר החלון ומכח זה הבין אבימלך וזהו וישקף ר״ל השגחה והבנה בעד החלון ר״ל כנגד החלון כמו כל בעד שבמקרא (וע״ש שסותר דברי הרא״ם): ר דרש״י דייק מדכתיב והבאת עלינו אשם ואי קאי אמלך

פירוש לתורת אלהים

נֶגֶן אִיבֶּער רִבְקָה כִּי טוֹבַת מַרְאֶה הִיא וָוארוּם זֵייעֶר שֵׁיין גְשְׁטַאלְט: (ח) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז אז עֶר אִיז דָארְטֶען גְזֶעסֶען אַלַאנְגֶע צֵייט [עי׳ רש״י] נ עֶר הָט גְקוּקְט אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים דֶר קִינֶג תִּים בְּעַד הַחַלּוֹן דוּרְךְ דֶעם פֶענְצְטֶער וַיַּרְא אוּנ גְזֶעהְן וְהִנֵּה יִצְחָק מְצַחֵק יִצְחָק נַאר זִיךְ שְׁפִּילֶען ן וַוייבּ רִבְקָה: (ט) וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק הָאט גְרוּפֶן אֲבִימֶלֶךְ צוּ יִצְחָק וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָאט גְזָאגְט אַךְ הִנֵּה אִשְׁתְּךָ הִיא אַז זִיא אִיז דַיין וַוייבּ וְאֵיךְ אָמַרְתָּ אֲחוֹתִי הִיא אוּנ וִויא הָאסְטוּ גִיזָאגְט אַז זִיא אִיז דַיין שְׁוֶועסְטֶער וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק הָט יִצְחָק צוּ אִים גִיזָאגְט כִּי וָוארוּם אִיךְ הָאבּ גְטְרַאכְט טָאמֶר וֶועל אִיךְ גְטֵייט וֶוערֶן וֶועגֶין אִיר: (י) וַיֹּאמֶר אוּנ אֲבִימֶלֶךְ הָט גְזָאגְט מַה וָוס הָאסְטוּ גְטָאן צוּ אוּנְז כִּמְעַט אַז וֵוינְצִיג שָׁכַב

ספר הישר

פְלֶעגְט גֵיין אַלֶע טָאג אִין פֶעלְד צוּ חַאפֶּן חַיּוֹת אוּנ נ אִיז גִיוֶועזֶן אַגְרוֹיסֶער גִבּוֹר אִין פֶעלְד. אִין דִיא צֵייט ו גֶענוּמֶען זַיינֶע צְוֵויי וַוייבֶּר יְהוּדִית אוּנ בָּשְׂמַת. ם אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּן הָט זִיךְ יַעֲקֹב אוּם גֶעקֶערְט צוּם פָאטֶער דֶעם עִבְרִי קִיין חֶבְרוֹן אוּנ אִיז דַאמָאלְס אַלְט גֶעוֶועזֶן זֶעכְצִיג יָאר אִין דִיא צַייט אִיז צוּ לָבָן גֶעבָּארֶן גֶעוָוארֶן זַיינֶע צְוֵויי טֶעכְטֶער לֵאָה אוּנ רָחֵל. אוּנ ווִי יִצְחָק אִיז אַלְט גֶעוָוארֶן זֶענֶען אִים דִיא אוֹיגֶען גֶעוָוארֶן טוּנְקֶעל אוּנ הָאט נִיט גֶעקֶענְט זֶעהֶן ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין דֶעם עִבְרִי טַייטְשׁ:

וְהֵבֵאתָ עָלֵינוּ אָשָׁם׃ יא וַיְצַו אֲבִימֶלֶךְ
אֶת־כָּל־הָעָם לֵאמֹר הַנֹּגֵעַ בָּאִישׁ
הַזֶּה וּבְאִשְׁתּוֹ מוֹת יוּמָת׃ יב וַיִּזְרַע
יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִוא וַיִּמְצָא בַּשָּׁנָה
הַהִוא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה׃
שלישי יג וַיִּגְדַּל הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ הָלוֹךְ וְגָדֵל
עַד כִּי־גָדַל מְאֹד׃ יד וַיְהִי־לוֹ מִקְנֵה־
צֹאן וּמִקְנֵה בָקָר וַעֲבֻדָּה רַבָּה

אונקלוס

עֲלָנָא חוֹבָא׃ יא
אֲבִימֶלֶךְ יָת כָּ
לְמֵימָר דְּיִנְזַק
הָדֵין וּבְאִתְּתֵהּ אִ
יִתְקְטֵל׃ יב וּזְרַע
בְּאַרְעָא הַהִיא
בְּשַׁתָּא הַהִיא
מְאָה בְּדְשַׁעֲרוּהִי
יְיָ׃ יג וּרְבָא גַּבְרָא
אֲזִיל (נ״י סָגֵי) וְרָבֵ
רְבָא לַחֲדָא׃ יד וַהֲ
גֵּיתֵי עָנָא וְגֵית
וּפָלְחָנָא (נ״י נַ

רשב״ם

(יב) בארץ ההוא. אע״פ שהארץ קשה היא: בשנה ההוא. אע״פ שהיא שנת בצורת ורעבון: מאה שערים. שדה ששיערוהו שיוציא כור א׳ הוציאה מאה כורין: (יד) ועבדה רבה. עבודת שדה וכרמים כי סתם עבודה עבודת קרקע

בעל הטורים

במלך אף הכא אמר בשביל עצמו שהוא המלך: (יג) ויגדל הלוך וגדל עד כי גדל. שלשה גדולות כנגד שלשה ברכ בעקידה כי ברך אברכך והתברכו בזרעך: (יד) ועבדה ר

רש״י

עלינו אשם. אם שכב כבר ש הבאת אנ (יב) בארץ ההוא. אע״פ שאינה חשובה כ ה כארץ שבעת הגוים (ב״ר): בשנה ההוא. א כתקנה שהיתה שנת רעבון (ב״ר): בארץ הה ההוא. שניהם למה לומר שהארץ קשה והשנה ק שערים. שאמדוה כמה ראויה א לעשות ועש שאמדוה מאה ורבותינו אמרו אומד ב זה למעש (יג) כי גדל מאוד. שהיו אומרים זבל ג של יצחק ולא כספו וזהבו של אבימלך (ב״ר): (יד רבה. פעולה רבה בלבון לעז אובריי״א (ארב גוורב) עבודה משמע עבודה אחת. עבדה מש

בית יהודא

מֵיינְט (אִם שָׁכַב) אוֹיבּ דֶר מֶלֶךְ וָואלְט גֶענוּמֶען רִבְקָהן צוּ זִיךְ (כְּבַר הֵבֵאתָ עָלֵינוּ אָשָׁם) וָואלְסְטוּ שׁוֹין לַאנְג אוֹיף אוּנְז גֶעבְּרֵיינְגְט אַשְׁטְרָאף׃ (יב) וּבָאָרֶץ הַהִיא. אִין דִי לַאנְד (אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ חֲשׁוּבָה כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַצְמָהּ) אֲפִילוּ דִי לַאנְד אִיז נִיט אַזוֹי גוּט גִיוֶוען וִוי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (כְּאֶרֶץ שִׁבְעָה גוֹיִם) וִוי דִי לַאנְד פוּן דִי זִיבְּעַן פֶעלְקֶער׃ וּבַשָּׁנָה הַהִיא. אִין דֶם יָאהְר (אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ כְּתִקְנָהּ) אֲפִילוּ דָאס יָאהְר אִיז נִיט גִיוֶוען וִוי עֶס דַארְף זַיין (שֶׁהָיְתָה שְׁנַת רְעָבוֹן) עֶס אִיז גִיוֶוען אַהוּנְגֶער יָאהְר׃ וּבָאָרֶץ הַהִיא בַּשָּׁנָה הַהִיא. אִין דִי לַאנְד אוּנ אִין דֶם יָאהְר זָאגְט רַשִׁ״י (שְׁנֵיהֶם לָמָּה) צוּ וָואס זָאגְט דֶער פָּסוּק בֵּיידֶע, דֶם לַאנְד אוּנ דָאס יָאהְר (לוֹמַר) צוּ זָאגֶען (שֶׁהָאָרֶץ קָשָׁה וְהַשָּׁנָה קָשָׁה) דִי לַאנְד אִיז גִיוֶוען אַשְׁלֶעכְטֶע, אוּנ דָאס יָאהְר אִיז גִיוֶוען שְׁלֶעכְט, פוּן דֶעסְטְוֶועגְן הָט גֶעוַואקְסִין מֵאָה שְׁעָרִים, הוּנְדֶ אַזוֹי פִּי׳ (שֶׁאֲמָדוּהָ כַּמָּה רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת) מֶען הָט גֶעשַׁאצְט דִי פֶעלְד וִוי פִיל עֶס הָאט גֶעדַארְפְט אִין אַ דָאס יָאהְר (וְעָשְׂתָה עַל אַחַת שֶׁאֲמָדוּהָ מֵאָה) הָאט גֶעוַואקְסִין אוֹיף אֵיינְס הוּנְדֶערְט, אוֹיבּ עֶס הָט גֶעדַארְ הוּנְדֶערְט קָארְן קָארִין הָט גֶעוַואקְסִין צֶעהְן טוֹיזֶענְד (וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ) דִיא רַבָּנָן זָאגֶען (אוֹמֶד זֶה לְמַעֲ דָאס שַׁאצוּנְג אִיז גִיוֶוען צוּ וַויסֶען וִויא פִיל מַעֲשֵׂר מֶען דַארְף גֶעבִּין׃ (יג) וְכִּי גָדַל מְאֹד. יִצְחָק אִיז גִיוָוארֶען (שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים) זַיי פְלֶעגִין זָאגִין (זֶבֶל פְּרֵדוֹתָיו שֶׁל יִצְחָק וְלֹא כַּסְפּוֹ וּזְהָבוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ) מִיר וָוילְ פַארְמָאגֶען דִי מִיסְט פוּן יִצְחָקְס אֵייזְלֶען וִויא דִיא זִילְבֶּער אוּנ גָאלְד פוּן אֲבִימֶלֶךְ, נָוייל דִי מִיסְט פוּן יִצְחָ זֶענֶען מֶעהְר וֶוערְט גִיוֶועז וִוי דָאס זִילְבֶּער אוּנ גָאלְד פוּן אֲבִימֶלֶךְ׃ (יד) וַעֲבֻדָּה רַבָּה. מֵיינְט מֶען (פְּעוּלָּה אַרְבֶּעט (עֲבוֹדָה מַשְׁמַע עֲבוֹדָה אַחַת) עֲבוֹדָה מֵיינְט מֶען אֵיין אַרְבֶּעט (עֲבֻדָּה מַשְׁמַע פְּעוּלָּה רַבָּה) עֲבֻדָּה

שפתי חכמים

א״ם דהא גבי מלך נמי מצינו ל׳ רבים וכן גבי אדם חשוב וק״ל. (נח״י) כ״ל דדייק מדהל״ל אחד בסגול תחת הלמ״ד ולא בפת״ח וגן פי׳ בפסוק דן ידין עמו כאחד: ש (נח״י) א״א לפרשו ל׳ עתיד דהא אמר שכב שהוא עבר ועוד דהא לוס להכריז שהיא אשתו ונמילא לא יסכבו אללה: ת דקי״ל דהא גרר נמי א״י היא כדפי׳ ל שערים פי׳ ל׳ שיעור שסערה נפשם: ב דק״ל למה אמדוהו ו ברכה מלויה בדבר המנוי והמדוד אלא בדבר הסמוי פסי׳ רו״ר ליתן מעשר וקי״ל דאין מעשרין אומדות: ג

פירוש לתורת אלהים

עֶר וָואלְט גְלֶעגֶען אֵיינֶר פוּן דֶעם פָאלְק [מ״ו וס״י] אֶת אִשְׁתְּךָ מִיט דַיין וַוייבּ וְהֵבֵאתָ אוּנ דוּ וָואלְסְט גִיבְּרַאכְט אוֹיף אוּנְז אַשׁוּלְד׃ (יא) וַיְצַו אוּנ אֲבִימֶלֶךְ הָט גְשַׁאפְט צוּ גָאר זַיין פָאלְק לֵאמֹר צוּ זָאגֶען הַנֹּגֵעַ בָּאִישׁ דֶר מֶענְטְשׁ וָוס וֶועט אָן רִירֶען דֶעם מַאן אָדֶר זַיין וַוייבּ מוֹת יוּמָת זָאל עֶר וֶוערֶן גִיטֵייט׃ (יב) וַיִּזְרַע אוּנ יִצְחָק הָט גִיזֵייעֶט אִין דֶעם לַאנְד וַיִּמְצָא אוּנ עֶר הָט גִפוּנֶען אִין דֶעם יָאר מֵאָה שְׁעָרִים הוּנְדֶ אַזוֹ פִיל וִוי מֶען הָט גְשַׁאצְט עֶס זָאל וַואקְ וַיְבָרְכֵהוּ אוּנ גָאט הָאט אִים גִיבֶּענְטְשְׁט׃ אוּנ יִצְחָק אִיז וָוארִין רַייךְ וַיֵּלֶךְ אוּנ גִיגַאנְגֶען הָלוֹךְ גֵיין וְגָדֵל אוּנ גְרֶעסֶער עַד כִּי גָדַל מְאֹד בִּיז עֶר אִיז זֵייעֶר רַייךְ גְוָוא (יד) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶועז צוּ אִים מִקְנֵה פִי

וַיְקַנְאוּ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים׃ טו וְכָל־
הַבְּאֵרֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ עַבְדֵי אָבִיו
בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו סִתְּמוּם
פְלִשְׁתִּים וַיְמַלְאוּם עָפָר׃ טז וַיֹּאמֶר
אֲבִימֶלֶךְ אֶל־יִצְחָק לֵךְ מֵעִמָּנוּ כִּי־
עָצַמְתָּ מִמֶּנּוּ מְאֹד׃ יז וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם
יִצְחָק וַיִּחַן בְּנַחַל־גְּרָר וַיֵּשֶׁב שָׁם׃
יח וַיָּשָׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר ׀ אֶת־בְּאֵרֹת
הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בִּימֵי אַבְרָהָם
אָבִיו וַיְסַתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת
אַבְרָהָם וַיִּקְרָא לָהֶן שֵׁמוֹת כַּשֵּׁמֹת

אונקלוס

א וְקַנִּיאוּ בֵהּ
תָּאֵי׃ טו וְכָל בֵּירִין
חֲפַרוּ עַבְדֵי אֲבוּהִי
י אַבְרָהָם אֲבוּהִי
וּן פְּלִשְׁתָּאֵי וּמְלָאנוּן
א׃ טז וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ
ק אִזֵיל מֵעִמָּנָא אֲרֵי
תָּא מִנָּנָא לַחֲדָא׃
ל מִתַּמָּן יִצְחָק וּשְׁרָא
א דִגְרָר וִיתֵב תַּמָּן׃
ב יִצְחָק וַחֲפַר יָת
דְמַיָּא דִּי חֲפַרוּ
י אַבְרָהָם אֲבוּהִי
נוּן פְּלִשְׁתָּאֵי בָּתַר
ת אַבְרָהָם וּקְרָא לְהֵין
ן כִּשְׁמָהָן דִּי הֲוָה

רשב"ם

ו) סתמום פלשתים. שלא יחזיקו בניו
מותו והוצרך לכתוב בשביל כשנתרחק
וחפרם דוגמת והם הוא אבי כנען:
ר קרא להן אביו. כדי שלא יוכל

בעל הטורים

זידך בחיוב מה התם גדול מכל בני קדם אף הכא היה גדול מכל ואף מאבימלך שהי' מלך: (טז) וימלאום. ב' הכא ואידך וימלאום
אול גבי מאה ערלות של פלשתים רמז למה שנותנין הערלה בעפר. ד"א לפי שעבר אבימלך על שבועתו ומלא הבארות בעפר מלא
דוד לשאול ק' ערלות פלשתים ככפלים ונתן לו ר' במקום ק':

רש"י

(טו) סתמום פלשתים. מפני שאמרו תקלה ד הם
פני הגייסות הבאות עלינו. טמונין פלשתאי לשון
ה ובל' התלמוד מטמטם את הלב: (יז) בנחל גרר.
מן העיר: (יח) וישב ויחפר. את בארות אשר
בימי אברהם אביו ופלשתים סתמום וקודם ז שנסע

בית יהודא

פי"' אַרְבֶּעט: (טו) וַסִתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים] . דִי פְּלִשְׁתִּים הָאבִין
פַארְמַאכְט דִי בְּרוּנֶעם (מִפְּנֵי שֶׁאָמְרוּ) וַוייל זייא הָאבִין
גֶעזָאגְט (תַּקָּלָה הֵם לָנוּ מִפְּנֵי הַגַּיָּיסוֹת הַבָּאוֹת עָלֵינוּ) טָאמֶר
וֶועלֶען אוֹיף אוּנְז קוּמֶען פַיינְד אַוֶועקְנֶעמֶען אוּנְזֶער לַאנְד.
טוֹיג נִיט זֵיי זָאלֶען הָאבִין בְּרוּנֶעם וַואסֶער (טְמוּנִין
פְּלִשְׁתָּאֵי, לָשׁוֹן סְתִימָה) טַמוֹנוּן פְּלִשְׁתָּאֵי אִיז דֶערְטַייטְשׁ דִי
ם הָאבִין פַארְמַאכְט דִי בְּרוּנֶעם (וּבִלְשׁוֹן הַתַּלְמוּד) אִין דִי גְּמָרָא שְׁטֵייט (מְטַמְטֵם אֶת הַלֵּב) עֶס פַארְמַאכְט דִיא
(יז) וּבְנַחַל גְּרָר]. אִין דֶעם טָאהָל פוּן גְּרָר (רָחוֹק מִן הָעִיר) וַוייט פוּן דִי שְׁטָאט גְּרָר: (יח) וַיָּשָׁב וַיַּחְפֹּר]. זָאגְט
(הַבְּאֵרוֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו) דִי בְּרוּנֶעם וָואס מֶען הָאט גִיגְרָאבֶּען אִין דִיא צַייט וָואס זַיין פָאטֶער
ן הָאט גֶעלֶעבְּט (וּפְלִשְׁתִּים סְתָמוּם מִקּוֹדֶם שֶׁנָּסַע יִצְחָק מִגְּרָר) אוּנ דִי פְּלִשְׁתִּים הָאבֶּען דִי בְּרוּנֶעם פַארְמַאכְט

שפתי חכמים

ד ל"ל והכי נקט פרדותיו דרבותא קאמר דגבי פרדות אין
מלויה כלל כדפירש"י בפ' ראה וק"ל: ד וא"ל משום קנאה
קנאו אותו פלשתים ויסתמו את כל הבארות אשר חפרו
. (נח"י) ול"נ דמפני הקנאה סתמו וכדי שלא להראות הקנאה
קלה וכו' דאל"כ ה"ל להסמיך ויקנאו וגו' ויאמר אבימלך לך
וגו' ואח"כ וישב ויחפור וגו' ולמה סמך וכל הבארות וגו'
יקנאו ש"מ מפני הקנאה סתמו ותשבו שירגיש בקנאתם וילך
מהם וכאשר ראה אבימלך שלא נתקיימה מחשבתו א"ל כפירוש לך
מעמנו: ה רש"י נשמר שלא תפרש התרגום כמו טמוני חול שהוא
לשון מטמון ל"פ דהוא ג"כ ל' סתימה: ו דק"ל דהא אבימלך אמר
לו לך מעמנו דהיינו מגרר ולמה חנה בנחל גרר כיון שהוא קרוב
לעיר: ז רצל"ת דהא כבר הלך יצחק משם והיאך חפרן ועוד קשה
כיון שחפרן אברהם למה חזר יצחק וחפרן עוד קשה ולמה כתיב
ויסתמום פלשתים דמשמע שחזר יצחק וחפרן וחזרו פלשתים וסתמום

פירוש לתורת אלהים

אוּנ פִיה רִינְדֶער וַעֲבוּדָה אוּנ פִיל אַרְבֵּייט וַיְקַנְאוּ
י פְּלִשְׁתִּים הָאבֶּן אִים מְקַנֵּא גְוֶועֶן: (טו) וְכָל
לֶע בְּרוּנֶעם אֲשֶׁר חָפְרוּ וָוס דִיא קְנֶעכְט פוּן זַיין
י הָאבֶּן גְגְרָאבֶּן בִּימֵי אִין דִי טֶעג פוּן זַיין פָאטֶער
ם סִתְּמוּם הָאבֶּן דִי פְּלִשְׁתִּים זֵיי פַאר שְׁטָאפְּט
ם אוּנ זֵיי הָאבֶּן זֵיי דֶער פִילְט מִיט עֶרְד [פייז רש"י]:
יֹאמֶר אוּנ אֲבִימֶלֶךְ הָט גִיזָאגְט צוּ יִצְחָק לֵךְ גֵיי
ן פוּן אוּנְז כִּי וָוארוּם דוּ הָאסְט דִיךְ גְשְׁטַארְקְט
מֶער פוּן אוּנְז מְאֹד זֵייעֶר: (יז) וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם יִצְחָק אוּנ
יִצְחָק אִיז אַוֶועק גִיגַאנְגֶן פוּן דָארְטֶן וַיִּחַן אוּנ עֶר הָט
גְרוּט אִין טָאל פוּן גְרָר וַיֵּשֶׁב אוּנ הָאט זִיךְ דָארְט
בַּזֶעצְט: (יח) וַיָּשָׁב יִצְחָק אוּנ יִצְחָק הָט ווידֶער גְקֶערְט
וַיַּחְפּוֹר אוּנ הָאט גְגְרָאבֶּן דִיא בְּרוּנֶעם וַואסֶער אֲשֶׁר
וָוס זֵייא הָאבֶּן גְגְרָאבֶּן אִין דִי טֶעג פוּן זַיין פָאטֶער
אַבְרָהָם וַיְסַתְּמוּם אוּנ דִי פְּלִשְׁתִּים הָאבִּין זֵייא פַאר
שְׁטָאפְּט נָאךְ דֶעם טוֹט פוּן אַבְרָהָם הָט יִצְחָק זֵיי

אֲשֶׁר־קָרָא לָהֶן אָבִיו׃ יט וַיַּחְפְּרוּ
עַבְדֵי־יִצְחָק בַּנָּחַל וַיִּמְצְאוּ־שָׁם בְּאֵר
מַיִם חַיִּים׃ כ וַיָּרִיבוּ רֹעֵי גְרָר עִם־רֹעֵי
יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַמָּיִם וַיִּקְרָא שֵׁם־
הַבְּאֵר עֵשֶׂק כִּי הִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ׃
כא וַיַּחְפְּרוּ בְּאֵר אַחֶרֶת וַיָּרִיבוּ גַּם־
עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שִׂטְנָה׃ כב וַיַּעְתֵּק
מִשָּׁם וַיַּחְפֹּר בְּאֵר אַחֶרֶת וְלֹא רָבוּ
עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחֹבוֹת וַיֹּאמֶר
כִּי־עַתָּה הִרְחִיב יְהוָה לָנוּ וּפָרִינוּ
בָאָרֶץ׃ רביעי כג וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שָׁבַע׃
כד וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בַּלַּיְלָה הַהוּא

אונקלוס

קְרֵי לְהֵן אֲבוּהִי׃ יט וַחֲ
עַבְדֵי יִצְחָק בְּנַ
וְאַשְׁכָּחוּ תַמָּן בֵּירָא דְ
נָבְעִין׃ כ וּנְצוֹ רַעֲ
דִגְרָר עִם רַעֲוָתָא דְיִ
לְמֵימַר דִּי לָנָא מַיָּא וּ
שְׁמָא דְבֵירָא עִסְקָא
אִתְעַסִּיקוּ עִמֵּהּ׃ כא וַחֲ
בֵּירָא אָחֳרִי וּנְצוֹ
עֲלַהּ וּקְרָא שְׁמַהּ שִׂטְ
כב וְאִסְתַּלַּק מִתַּמָּן וַ
בֵּירָא אָחֳרִי וְלָא נְצוֹ
וּקְרָא שְׁמַהּ רְחוֹבוֹת וַ
אֲרֵי כְעַן אַפְתֵּי יְיָ
וְנִיפוּשׁ (נ"א וְיַפֵּשׁ
בְּאַרְעָא׃ כג וְאִס
מִתַּמָּן בְּאֵר שֶׁבַ
כד וְאִתְגְּלִי לֵהּ יְיָ בְּלֵ

תולדות אהרן

ויחפרו ברכות נז: מים חיים שם
רועי סנהדרין קיא:

רשב"ם

אדם למרעה עליהם: (כב) ולא רבו עליה. לפי שנתרחק ממרעיתם דכתיב ויעתק משם: (כג) ויעל משם באר שבע. כי היה מתירא מהם שכן הכא והכיא דהתם:

בעל הטורים

(כ) עשק. כנגד בבל שעשקו את בית יהודה ומיד עושקי... (כא) שטנה. כנגד המן שכתב שטנה על ירושלים ולכן ש... (כב) רחובות. כנגד יון שגזרו שלא יעכלו כדי למונעם מפריה ורביה ונעשה להם נס ונזדמן להם מקוה לכל...

בית יהודא

אֵיידֶער יִצְחָק הָט אַוֶועקְגֶעצוֹיגֶען פוּן גְרָר (חָזַר וְהָפְרָן) הָאט יִצְחָק נָאךְ אַמָאהל אוֹיפְגֶעגְרָאבֶּען דִי בְּרוּנֶעְנְס׃ (כ) וְעֵשֶׂק). אִיז טַייטְשׁ עֶרְעוּר, קְרִיג׃ וְכִּי הִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ׃ זָאגְט רַשִׁ"י (נִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ עָלֶיהָ בִּמְרִיבָה וְעַרְעוּר) דִי פַּאסְטוּכֶער פוּן גְרָר הָאבֶּען שְׁטַארְק גֶעקְרִיגְט מִיט יִצְחָק וֶועגְן דִיא בְּרוּנֶעְנְס׃ (כב) וּפָרִינוּ בָאָרֶץ). זָאגְט רַשִׁ"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) וְוִי דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (וְנִיפוּשׁ בְּאַרְעָ

רש"י

יצחק מגרר הזר והפרן: (כ) עשק. ח ערעו... התעשקו עמו. נתעסקו עמו עליה במריבה וע... (כא) שטנה. נוסמנ"ט (מלה נוסנה, הינדערונג, סטנ... (כב) ופרינו בארץ. תרגומו ונפוש ט כל...

שפתי חכמים

ואין הענין כן כי לא מלינו שסתמום אחר חפירת ילחק. ומתרץ פלשתים כו'. כח"י האריך כזה וגרס ופלשתים סתמום וקודם שנסע ילחק מגרר חזר וחפרן להראות שאחר שנסע מגרר ויחן בנחל גרר רחוק מן העיר חזר וחפר הבארות וכו' ע"ש: ח ר"ל כ... תפרש עשק לשון ערעור אלא הוא עסק ממש כלו' העסק הזה הוא של ערעור וכמ"ש בסמוך נתעסקו וכו' במריבה וערעור: ט ד...

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כא) ויקרא שמה שטנה. כלומר מן הראשון אקר...

פירוש לתורת אלהים

ווידֶר גְגְרָאבֶּן וַיִּקְרָא לָהֶן שֵׁמוֹת אוּנ עֶר הָט זַיי גְרוּפֶּן נֶעמֶן כַּשֵּׁמוֹת וְוִיא דִי נֶעמֶן וָוס זַיין פָאטֶר הָט זַיי גְרוּפֶּן׃ (יט) וַיַּחְפְּרוּ אוּנ דִי קְנֶעכְט פוּן יִצְחָק הָאבֶּן גִיגְרָאבֶּן אִין טָאל וַיִּמְצְאוּ אוּנ זַיי הָאבִּין דָארְט גְפוּנֶען אַ בְּרוּנֶען מִיט קְוֶועלִינְדִיגֶע וַואסֶר׃ (כ) וַיָּרִיבוּ אוּנ זַיי הָאבֶּן זִיךְ גְקְרִיגְט דִי פַּאסְטוּכֶר פוּן גְרָר מִיט דִי פַּאסְטוּכֶר פוּן יִצְחָק לֵאמֹר דִי פַּאסְטוּכֶר פוּן גְרָר הָאבֶּן גְזָאגְט לָנוּ הַמָּיִם דִי וַואסֶער קֶער צוּא אוּנְז וַיִּקְרָא שֵׁם הַבְּאֵר עֵשֶׂק אוּנ עֶר הָאט גְרוּפֶען דֶעם נָאמֶן פוּן דֶער בְּרוּנֶען עֵשֶׂק דָם אִיז קְרִיגֶן כִּי הִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ וָוארוּם זַיי הָאבֶּן גְקְרִיגְט מִיט אִים׃ (כא) וַיַּחְפְּרוּ בְּאֵר אַחֶרֶת אוּנ זַיי הָאבֶּן גְגְרָאבֶּן אֵיין אַנְדֶרִין בְּרוּנֶען וַיָּרִיבוּ גַּם אוּנ זַיי הָאבֶּן אוּף אִיר אוֹיךְ גֶעקְרִיגְט וַיִּקְרָא שְׁמָהּ אוּנ עֶר הָט גֶערוּפִין אִיר נָאמֶן שִׂטְנָה (שְׂטְעוּ... (כב) וַיַּעְתֵּק אוּנ עֶר אִיז אַוֶועק פוּן דָארְט וַיַּחְפֹּר אַחֶרֶת אוּנ עֶר הָט גְגְרָאבֶּן אֵיין אַנְדֶרִי בְּרוּנֶען וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ אוּנ זַיי הָאבֶּן נִיט גְקְרִיגְט אוּף אִיר וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחוֹבוֹת אוּנ עֶר הָט גְרוּפֶּן אִיר נָאמֶן רְחוֹבוֹת וַיֹּאמֶר עֶר הָאט גְזָאגְט כִּי עַתָּה וָוארוּם אַצוּנְד הִרְחִיב בְּרֵייט גְמַאכְט יְיָ גָאט לָנוּ צוּא אוּנְז וּפָרִינוּ בָאָרֶץ מִיר וֶועלִין זִיךְ מֶערִין אִין לַאנְד׃ (כג) וַיַּעַל... בְּאֵר שָׁבַע אוּנ עֶר אִיז אוֹיף גְנַאנְגֶען צוּא בְּאֵר

וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ
אַל־תִּירָא כִּי־אִתְּךָ אָנֹכִי וּבֵרַכְתִּיךָ
וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ בַּעֲבוּר אַבְרָהָם
עַבְדִּי: כה וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא בְּשֵׁם
יְהוָה וַיֶּט־שָׁם אָהֳלוֹ וַיִּכְרוּ־שָׁם
עַבְדֵי־יִצְחָק בְּאֵר: כו וַאֲבִימֶלֶךְ הָלַךְ
אֵלָיו מִגְּרָר וַאֲחֻזַּת מֵרֵעֵהוּ וּפִיכֹל
שַׂר־צְבָאוֹ: כז וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִצְחָק

אונקלוס

א וַאֲמַר אֲנָא אֱלָהֵהּ
בְרָהָם אֲבוּךְ לָא
חַל אֲרֵי בְסַעֲדָךְ
רִי וַאֲבָרֵכִנָּךְ וְאַסְגֵּי
בְּנָךְ בְּדִיל אַבְרָהָם
די: כה וּבְנָא תַמָּן
בְחָא וְצַלִּי בִּשְׁמָא דַיְיָ
ם תַמָּן מַשְׁכְּנֵהּ וּכְרוֹ
עַבְדֵי יִצְחָק בֵּירָא:
אֲבִימֶלֶךְ אֲזַל לְוָתֵהּ
ר וְסִיעַת מְרַחֲמוֹהִי
ול רַב חֵילֵהּ: כז וַאֲמַר
יִצְחָק מָה דֵין

בעל הטורים

ריתו בארץ: (כד) אנכי אלהי אברהם אביך. ולא כתב ה'
כמו באברהם ויעקב לפי שנתייסר ביסורים בלי מדת רחמים:

רשב"ם

מוכיח שאמר לו הקדוש ברוך הוא אל תירא כי אתך אני נמצא
שהיה מתירא: (כה) ויכרו שם עבדי יצחק באר. ולא קרא לו יצחק שם עד
לבסוף שאבימלך הלך אליו מגרר ונשבעו איש לאחיו ואז באו עבדיו והגידו לו
ת הבאר אשר חפרו ואז קרא לו שבעה על שם השבועה שנשבעו הוא ואבימלך: (כו) ואחוזת מרעהו. כתרגום הבורת אוהביו כמו ויתנה למרעהו
כמו מ"ם של מריע ותוקע וכמ"ם של אנכי מסב כלי מלחמה. וכן יתר מרעהו צדיק ודרך רשעים תתעם הצדיק יתר ויכונן דרך ישר את מרעהו
ות את ארץ כנען אבל דרך רשעים לעצמם ושכיניהם תתעם פיט' אשנרור בלע"ז. יתור הוא את עצמו יתר הוא את אחרים כמו ישוב ישיב:

רש"י

אחוזת מרעהו. כתרגומו וסיעת מרחמוהי סיעת
ביו (ב"ר) ויש פותרין מרעהו מ' מיסוד התיבה כמו
יס יד) שלשים מרעים דשמשון כדי שתהיה תיבת
ת דבוקה אבל אין דרך ארץ לדבר על המלכות כן
אוהביו שא"כ כל סיעת אוהביו הוליך עמו ולא היה לו

בית יהודא

וועלען אונז מערין אין דעם לאנד: (כו) נואחזת מרעהו].
זאגט רש"י (כתרגומו) ווי דער תרגום טייטשט (וסיעת
מרחמוהי) אבימלך הט גענומען מיט זיך (סיעת מאוהביו)
אקאמפאניע ואביסולו פון די מענטשען וואס האבען אים
ליב ופון זיינע גוטע פריינד], דר מם פון ווארט מרעהו
איז דערטייטש פון רעהו, פון זייגע גוטע פריינד, ווי
אלט געשטאנען מן רעהו, זאגט רש"י (ויש פותרין מרעהו מ' מיסוד התיבה) עס זענען דא מענטשען וואס
דער מ' גיהער צום ווארט רעהו, מרעהו איז איין ווארט (כמו שלשים מרעים דשמשון) ביי שמשון שטייט ער
ענומען דרייסיג מרעים, גוטע פריינד, גיהער אויך דר מ' צום ווארט רעים, פאר וואס ווילען דיא מענטשען
אגען אז מרעהו איז איין ווארט (כדי שתהיה תיבת ואחזת דבוקה) דר ווארט ואחזת זאל זיין בהעפט צום
מרעים, ואחזת מרעים, אקאמפאניע גוטע פריינד ווארום נאך דעם ערשטען פשט דארף שטיין אחוזה
, וועט זיין גלייך ווי עס וואלט געשטאנען אחוזה ואקאמפאניעו מן רעהו, פון זיינע גוטע פריינדו, זאגט
מען קען ניט אזוי זאגען מרעהו זאל זיין איין ווארט, ווארום אז מרעהו וועט זיין איין ווארט, וועט
ערטייטש אחזת מרעהו, אקאמפאניע גוטע פריינד, דיא גאנצע קאמפאניע גוטע פריינד וואס ער הט געהאט
ער אלע מיט גענומען (אבל אין דרך ארץ לדבר על המלכות כן) עס איז ניט שיין מען זאל אזוי ריידין אויף
(סיעת אוהביו) די קאמפאניע גוטע פריינד (שאם כן כל סיעת אוהביו הוליך עמו) זעהט אויס ער האט גענומען
יך אלע גוטע פריינד וואס ער האט געהאט, קען דאס זיין? נאך זעהט אויס (ולא היה לו אלא סיעה אחת
הבים) אבימלך הט ניט מער געהאט נאר איין קאמפאניע גוטע פריינד, אונ אלע מענטשען פון לאנד

דעת זקנים מבעלי התוספות

ות ודאי שטנה הוא. (כו) ואחוזת מרעהו. כתרגומו וסיעת
הי חבורה מאוהביו. וי"א אחוזת שם אדם וכן מוכיח
ה שנמסר עליו לית שום בר נש מרעהו פי' חבירו והמ"ם

שפתי חכמים

לומר שהוא ל' עבר כיון שאמר כי עתה הרחיב ה' לנו ואיך
יאמר ופרינו כבר בארץ אלא ל' עתיד ורש"י פליג על תרגום שלנו
שמתרגם ויפשינא והוא ל' עבר לכן פירש"י כתרגומו ל"ל וניפוש:

פירוש לתורת אלהים

וירא אליו יי אונ גאט האט זיך צוא אים
ן בלילה ההוא אין דיא נאכט ויאמר אונ ער
זאגט אנכי אלהי אברהם אביך איך בין דער
פון דיין פאטער אברהם אל תירא דו זאלסט
יט פארכטן כי אתך אנכי ווארום איך בין מיט
וברכתיך אונ איך וועל בענטשן דיך והרביתי את
אונ איך וועל מערין דיינע קינדער בעבור
ם עבדי וועגן מיין קנעכט אברהם: (כה) ויבן
זבח אונ יצחק האט דארט געבויעט אמזבח
ויקרא בשם יי אונ האט גרופען אין גאטס נאמען
כלומר ער האט דארט תפלה גטאן ויט שם אהלו
אונ ער הט דארט גנייגט זיין געצעלט ויכרו שם עבדי
יצחק אונ זייא האבן גגראבן דארטן די קנעכט פון
יצחק אברונען: (כו) ואבימלך הלך אליו מגרר אונ
אבימלך איז גגאנגן צו אים פון גרר ואחזת מרעהו
מיט אפארזאמלונג פון זייני ליב האבער ופיכול שר
צבאו אונ פיכול זיין הויפט מאן: (כז) ויאמר אלהם אונ
יצחק הט צו זיי גזאגט מדוע באתם אלי ווארום זענט

מַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלָי וְאַתֶּם שְׂנֵאתֶם
אֹתִי וַתְּשַׁלְּחוּנִי מֵאִתְּכֶם׃ כח וַיֹּאמְרוּ
רָאוֹ רָאִינוּ כִּי־הָיָה יְהוָה ׀ עִמָּךְ
וַנֹּאמֶר תְּהִי נָא אָלָה בֵּינוֹתֵינוּ בֵּינֵינוּ
וּבֵינֶךָ וְנִכְרְתָה בְרִית עִמָּךְ׃ כט אִם־
תַּעֲשֵׂה עִמָּנוּ רָעָה כַּאֲשֶׁר לֹא
נְגַעֲנוּךָ וְכַאֲשֶׁר עָשִׂינוּ עִמְּךָ רַק־
טוֹב וַנְּשַׁלֵּחֲךָ בְּשָׁלוֹם אַתָּה עַתָּה

אֲתֵיתוּן לְוָתִי וְאַ
סְנֵיתוּן יָתִי וְשַׁלַּחְתּ
מִלְּוָתְכוֹן׃ כח וַאֲמָרוּ מֶחֱ
חֲזֵינָא אֲרֵי הֲוָה מֵימְ
דַיְיָ בְּסַעֲדָךְ וַאֲמַרְ
תִּתְקַיַּם כְּעַן מוֹמָ
דַהֲוָה בֵּין אַבְהָתָ
בֵּינָנָא וּבֵינָךְ וְנִגְזַר קְ
עִמָּךְ׃ כט אִם תַּעֲבֵד עִמָּ
בִּישָׁא כְּמָא דִי
אַנְזֵיקְנָךְ וּכְמָא דִי עֲבַדְ
עִמָּךְ לְחוֹד טָב וְנִשַׁלְּחִנָ
בִּשְׁלָם אַתְּ כְּעַן בְּרִי

רשב"ם

יקום יקים זה פועל וזה מפעיל: (כח) תהי נא אלה אשר בינותינו. ביני ובין אביך שתתקיים גם עתה שכן היה תנאי אם תשקור לי ולניני ולנכדי: (כט) אתה עתה ברוך ה'. כמו כן כרות ברית עמנו ושלחתנו בשלום כמו

בעל הטורים

(כח) ראו. ד' במס' וכ' כתיבי בוי"ו וכ' בה"א ראו ראינו וראו ו ראה ראיתי אם ראה תראה בעני אמתך וחד שבתי וראה תחת ה הנך דאיירי ברכים כמו ראו ראינו וראו ראו כתיבי בוא"ו והנך ד ביחיד כתיבי בה"א דים אם למקרא קרי ביה ראה שהוא לשון יחיד: (כט) אתה עתה. ג' במסורה הכא אתה עתה ברוך ה' ואידך אתה תעשה מלוכה. אתה עתה הקל נון השול. מלמד שסמליכו ליצחק עליהם וזהו אתה עתה תעשה מלוכה והקילו עולם מעליך: ברוך ב' במס' הכא אתה עתה ברוך ה' ואידך בוא ברוך ה' לומר כמו שכוונתם של לבן ובתואל להרוג לאליעזר כדפריסית ויושם לפניו כ כך היה כוונת אבימלך להרוג את יצחק והכי מוכח קרא דכתיב כאשר לא נגענוך כלומר לא עשינו עמך רעה כמו שהיה בדעתנו ו

בית יהודא

זֶענְגעֶן גִיוֶועןן זַיינֶע פַיינְד? (לָכֵן יֵשׁ לְפוֹתְרוֹ כְּלָשׁוֹן הָרִאשׁוֹן) דְרִיבֶּער דַארְפֶען מִיר זָאגֶען ווִי דֶער עֶרְשְׁטֶער פְּשַׁט, מֵרֵעֵהוּ אִיז דֶערְטַייטְשׁ פוּן זַיינֶע פְרַיינְד, אֲבִימֶלֶךְ הָט גֶענוּמֶען אַבִּיסֶעל פוּן זַיינֶע פְרַיינְד, זָאגְט רש"י (וְאַל תִּתְמַהּ עַל תָּי"ו שֶׁל וַאֲחוּזַּת) זָאלְסְט דִיךְ נִיט וְואוּנְדֶערֶען אוֹיף דֶעם תָּי"ו פוּן וַאֲחוּזַּת אוּנ עֶס שְׁטֵייט נִיט וַאֲחוּזָּה (וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ תֵּיבָה סְמוּכָה) אֲפִילוּ דֶר וָוארְט אֲחוּזַּת אִיז נִיט בַּהֶעפְט צוּם וָוארְט מֵרֵעֵהוּ פוּנְדֶעסְטְוֶועגֶן קֶענְשְׁטֵיין מִיט אַתָּי"ו (יֵשׁ דוּגְמָתָהּ בְּמִקְרָא) מִיר גֶעפִינֶען נָאךְ אַזוֹ אַגְלַייכֶן אִין פָּסוּק (עֶזְרָת מִצָּר), נִיט עֶזְרָה מִצָּר, (וּשְׁכֻרַת וְלֹא מִיָּיִן), נִיט וּשְׁכוּרָה: [וַאֲחֻזַּת]. זָאגְט רש"י לָשׁוֹן (קְבוּצָה וַאֲגוּדָה שֶׁנֶּ יַחַד) אַפַארְזַאמְלוּנְג אָדֶער אַפַארְבִּינְדוּנְג וָואס הַאלְטֶען זִיךְ אַלֶע צוּזַאמֶען הֵייסְט אֲחוּזָּה, אָדֶר אֲחוּזַּת: (כח) [רָאוֹ רָ זָאגְט רש"י זֵיי הָאבֶּן גֶעמֵיינְט (רָאִינוּ בְּאָבִיךָ רָאִינוּ בָּךְ) מִיר הָאבֶּען גֶעזֶעהֶן בַּייא דַיין פָאטֶער אוּנ מִיר הָאבֶּען גֶע בַּייא דִיר אַז הקב"ה אִיז מִיט אַייךְ: וּתְהִי נָא אָלָה בֵּינוֹתֵינוּ וגו'] אֲבִימֶלֶךְ הָאט גֶעזָאגְט צוּ יִצְחָק (הָאָלָה אֲשֶׁר בֵּינ מִימֵי אָבִיךְ) דִי שְׁבוּעָה וָוס אִיז צְווִישֶׁן אוּנְז פוּן דַיין פָאטֶער (תְּהִי גַּם עַתָּה בֵּינֵינוּ וּבֵינֶךָ) זָאל זִיא זַיין אִיצְט אוֹיךְ צְווִ אוּנְז אוּנ צְווִישֶׁען דִיר: (כט) [וְלֹא נְגַעֲנוּךָ]. מִיר הָאבֶּען דִיךְ נִיט אָנְגֶערִירְט צוּ שֶׁלֶעכְטְס טָאהְן (כְּשֶׁאָמַרְנוּ לָךְ לֵךְ מֵ ווֶען מִיר הָאבֶּן דִיר גֶעזָאגְט דוּ זָאלְסְט אַוֶועק גֵיין פוּן אוּנְז: וַאתָּה עַתָּה]. אִיצְט דוּא גֶעבֶּענְטְשְׁטֶער פוּן גָאט [עֲשֵׂה לָנוּ

רש"י

אלא סיעה אחת של אוהבים לכן יש לפותרו כ הראשון ואל תתמה על תי"ו של אחזת ואע"פ ש תיבה סמוכה יש דוגמתה במקרא (תהלים ס) ע מצר (ישעיה נא) ושכורת ולא מיין: אחזת. לשון ק ואגודה שנאחזין יחד: (כח) ראו ראינו. ראו ב ראינו בך: תהי נא אלה בינותינו וגו'. ה אשר בינותינו מימי אביך י תהי גם עתה בינינו וב (כט) לא נגענוך. כשאמרנו לך לך מעמנו: או

שפתי חכמים

וק"ל: י דק"ל כפל לשון דקאמר בינותינו בינינו ובינך וע"ז קאמר תהי נא וכו' ר"ל דהמקרא כאלו הוא מסורס וכ"ל תהי אלה בינותינו נא ביני ובינך וה"פ תהי' האלה אשר בינותינו וכו'

דעת זקנים מבעלי התוספות

בו יסוד כמו ויתנה למרעהו וכן מרעהו גבי שמ (כט) כאשר לא נגענוך וכאשר וגו'. משל לארי שהיה ל בגרונו אמר כל מי שיבא ויטלנו יעשרנו המלך עושר גדו עוף אחד ששמו אגרון שצוארו ארוך אמר אני אטלנו העוף ראשו בגרון הארי והוציא העצם לאחר שהוציאו שאל שכרו אמר לו הארי לא דייך ששלחתיך בשלום ולא א בשהכנסת ראשך בגרוני אלא שעדיין אתה שואל שכר כך אמר לו אבימלך ליצחק חסד גדול עשינו ממה ששלחנוך בשל

פירוש לתורת אלהים

איר גְקוּמֶן צוּא מִיר וְאַתֶּם שְׂנֵאתֶם אֹתִי אוּנ אִיר הָאט דָאךְ פַיינְט מִיךְ וַתְּשַׁלְּחוּנִי מֵאִתְּכֶם אוּנ אִיר הָאט מִיךְ אַוֶועק גְשִׁיקְט פוּן אַייךְ: (כח) וַיֹּאמְרוּ אוּנ זֵייא הָאבֶּען גְזָאגְט רָאוֹ זֶעהְן רָאִינוּ מִיר הָאבֶּען גִיזֶעהְן [עיין רש"י] כִּי הָיָה יְיָ עִמָּךְ אַז גָאט אִיז גְוֶוען מִיט דִיר וַנֹּאמֶר אוּנ מִיר הָאבֶּן גְזָאגְט תְּהִי נָא אָלָה דִי שְׁבוּעָה וָוס זִיא אִיז בֵּינוֹתֵינוּ צְווִישֶׁן אוּנְז פוּן דִי טֶעג פוּן דַיין פָאטֶר זָאל זִי זַיין אַצוּנְד בֵּינֵינוּ וּבֵינֶךָ צְווִישֶׁן אוּנְז אוּנ צְווִישֶׁ וְנִכְרְתָה בְרִית עִמָּךְ אוּנ מִיר וֶועלֶן מִיט דִיר כּוֹרֵת בְּ זַיין: (כט) אִם תַּעֲשֵׂה עִמָּנוּ רָעָה אוּב דוּא וֶועסְט מִ מִיט אוּנְז בֵּייז כַּאֲשֶׁר לֹא נְגַעֲנוּךָ וִוי מִיר הָאבֶּן דִיךְ אָן גְרִירְט וֶוען מִיר הָאבִּין דִיךְ גְהֵייסֶן אַוֶועק פוּן אוּנְז וְכַאֲשֶׁר אוּנ אַזוֹ וִוי מִיר הָאבֶּן מִיט דִיר ג נָאר גוּטְס וַנְּשַׁלֵּחֲךָ בְּשָׁלוֹם אוּנ מִיר הָאבִּין דִיךְ אַ

בָּרוּךְ יְהוָה׃ חמישי ל וַיַּעַשׂ לָהֶם
מִשְׁתֶּה וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ׃ לא וַיַּשְׁכִּימוּ
בַבֹּקֶר וַיִּשָּׁבְעוּ אִישׁ לְאָחִיו וַיְשַׁלְּחֵם
יִצְחָק וַיֵּלְכוּ מֵאִתּוֹ בְּשָׁלוֹם׃ לב וַיְהִי ׀
בַּיּוֹם הַהוּא וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי יִצְחָק וַיַּגִּדוּ
לוֹ עַל־אֹדוֹת הַבְּאֵר אֲשֶׁר חָפָרוּ
וַיֹּאמְרוּ לוֹ מָצָאנוּ מָיִם׃ לג וַיִּקְרָא
אֹתָהּ שִׁבְעָה עַל־כֵּן שֵׁם־הָעִיר בְּאֵר
שֶׁבַע עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ ס לד וַיְהִי עֵשָׂו
בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיִּקַּח אִשָּׁה אֶת־
יְהוּדִית בַּת־בְּאֵרִי הַחִתִּי וְאֶת־

אונקלוס

...דיי: ל וַעֲבַד לְהוֹן
מִשְׁתְּיָא וַאֲכָלוּ וּשְׁתִיאוּ:
לא וְאַקְדִּימוּ בְּצַפְרָא
...קַיִּימוּ גְּבַר לְאָחוּהִי
...שַׁלְּחִנּוּן יִצְחָק וַאֲזָלוּ
...מִלְוָתֵיהּ בִּשְׁלָם: לב וַהֲוָה
...בְּיוֹמָא הַהוּא וַאֲתוֹ עַבְדֵי
...יִצְחָק וְחַוִּיאוּ לֵיהּ עַל עֵיסַק
...בֵּירָא דִי חֲפָרוּ וַאֲמָרוּ לֵיהּ
...אַשְׁכַּחְנָא מַיָּא: לג וּקְרָא
...יָתַהּ שִׁבְעָה עַל כֵּן שְׁמָא
...קַרְתָּא בְּאֵרָא דְשֶׁבַע
...(נ"י בְּאֵר שֶׁבַע) עַד יוֹמָא
...הָדֵין: לד וַהֲוָה עֵשָׂו בַּר
...אַרְבְּעִין שְׁנִין וּנְסִיב
...אִתְּתָא יָת יְהוּדִית בַּת
...בְּאֵרִי חִתָּאָה וְיָת בָּשְׂמַת

בעל הטורים

...ך רק טוב : (לג) שבעה. כנגד אדום על כן בכולם כתיב שמה ...ו שם וכאן כתיב ויקרא אותה שבעה ולא כתיב שם משום קנין נתתיך ...גוים ולא שם לו על פני חוץ : (לד) בארי . ב' במסורה הכא בנ... ...ארי החתי ואידך הושע בן בארי שאמר הושע לפני הקב"ה החליפם

רשב"ם

שעשינו לך . אתה שאתה ברוך ה' דוגמת בא ברוך ה' שכתוב בלבן . וכן עשה יצחק וילכו מאתו בשלום : (לג) על כן שם העיר באר שבע . ואין זו אותו באר שבע של אברהם כי שני באר שבע היו כדכתיב ויבא באר שבע אשר ליהודה : (לד) ויהי עשו בן ארבעים שנה . ואז היה יצחק בן מאה כי בן ששים היה בלדת רבקה אותם . להודיענו בא מה שכתב אחריו ויהי כי זקן

ריש"י

...גם אתה (ס"א עתה) עשה לנו כמו כן : (לג) שבעה . ...ש הברית : (לד) בן ארבעים שנה. עשו היה ...משל לחזיר שנאמר (תהלים פ) יכרסמנה חזיר מיער ...החזיר הזה כשהוא שוכב פושט טלפיו לומר ראו שאני ...טהור כך אלו גוזלים והומסים ומראים עצמם כשרים כל ...' שנה היה עשו צד נשים מתחת יד בעליהן ומענה אותם

בית יהודא

כַּן) טוה דו צוא אונז אויך אַזוי וויא מיר הָאבֶּען צוּא דִיר גֶעטָאהְן : (לג) [שִׁבְעָה] . זָאגְט רש"י מֶען הָט דֶעם בְּרוּנֶען גֶערוּפֶען שִׁבְעָה (עַל שֵׁם הַבְּרִית) וֶועגֶען דֶם פַארְבִּינְדוּנְג וָואס יִצְחָק הָט גֶעמַאכְט מִיט אֲבִימֶלֶךְ , דֶער וָוארְט שִׁבְעָה אִיז וְויא שְׁבוּעָה, וַוייל זֵיי הָאבֶּען בֵּיידֶע גֶעשְׁווֹארֶען : (לד) וּבֶן אַרְבָּעִים שָׁנָה) . זָאגְט רש"י (עֵשָׂו הָיָה נִמְשָׁל לַחֲזִיר) עֵשָׂו אִיז גִיוֶוען וְוי אַחֲזִיר (שֶׁנֶּאֱמַר) וְוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (יְכַרְסְמֶנָּה ...זִיר מִיַּעַר) דֶר חֲזִיר פוּן וַואלְד הָט זִיא אָפְּגֶעהַאקְט (הַחֲזִיר הַזֶּה כְּשֶׁהוּא שׁוֹכֵב) וֶוען דֶער חֲזִיר לִיגְט (פּוֹשֵׁט טְלָפָיו) צִיהְט ...ר אוֹיס זַיינֶע קְלָאהֶען (לוֹמַר) צוּא זָאגֶען (רְאוּ שֶׁאֲנִי טָהוֹר) זֶעהְט אִיךְ הָאבּ גֶעשְׁפָּאלְטֶענֶע קְלָאהֶען , אַזוֹי ...ט גֶעטָאהְן עֵשָׂו (כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה) דִיא גַאנְצֶע פֶערְצִיג יָאהְר (הָיָה עֵשָׂו צָד נָשִׁים מִתַּחַת יַד בַּעֲלֵיהֶן וּמְעַנֶּה אוֹתָן)

שפתי חכמים

...הוסיף ה"א על מלת אלה ומלת אחר מפני שהוא סיפור דברים מה ...ה' עם אברהם וגם הוסיף מלת גם מפני שאותו ברית שעשה ...כר עם אברהם רוצה הוא לעשות גם עם יצחק לכן הוסיף מלת גם עתה ומפירושו מוכח דמלת עתה הוא בא במקום נא : כ והוסיף מלת גם כאלו אמר שמלת אתה הכתוב בתורה פירושו גם. אתה ולפי גירסא זו שהיא ברוב ספרים נ"ל דעתה ברוך ה' מלתא באפי נפשה היא

פירוש לתו. ". ; אלהים

...שיקט בְּשָׁלוֹם אַתָּה עַתָּה בְּרוּךְ יְיָ טוּ דוּ מִיט אוּנְז אוֹיךְ ...זוֹ אַצוּנְד וָואס דוּא בִּיסְט אַגְבֶּענְטְשְׁטֶער פוּן גָאט : (ל) וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה אוּנ יִצְחָק הָאט פוּן זַייעֶרְט וֶועגֶן ...מַאכְט אֵיין מָאל צַייט וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּען ...גֶעסֶן אוּנ גְטְרוּנְקֶן : (לא) וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר אוּנ זֵיי הָאבֶּן ...ן גְּפֶעדֶּרְט אִין דֶר פְרִיה וַיִּשָּׁבְעוּ אִישׁ לְאָחִיו אוּנ זֵייא ...הָאבֶּן גְשְׁווֹארֶן אֵיינֶער צוּם אַנְדֶרֶן וַיְשַׁלְּחֵם יִצְחָק אוּנ ...יִצְחָק הָט זֵיי אַוֶועק גְשִׁיקְט וַיֵּלְכוּ זֵיי זֶענִין אַוֶועק ...גַאנְגֶן פוּן אִים מִיט שָׁלוֹם : (לב) וַיְהִי בַּיּוֹם הַהוּא אוּנ ...ס אִיז גְוֶוען אִין דֶעם טָאג וַיָּבֹאוּ זֶענֶען גְקוּמֶען דִי קְנֶעכְט פוּן יִצְחָק וַיַּגִּידוּ לוֹ אוּנ הָאבֶּן גְזָאגְט צוּ אִים עַל אוֹדוֹת הַבְּאֵר וֶועגֶן דֶּר בְּרוּנֶען וָוס זֵיי הָאבֶּן גְגְרָאבֶּן וַיֹּאמְרוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן גְזָאגְט צוּ אִים מִיר הָאבֶּן גְפוּנֶן וַואסֶר : (לג) וַיִּקְרָא אוּנ עֶר הָט זִי גְרוּפֶן שִׁבְעָה דָס אִיז לָשׁוֹן שְׁבוּעָה עַל כֵּן וַוייל זֵייא הָאבֶּען דָארְטֶען גְשְׁווֹארֶן שֵׁם הָעִיר אִיז דֶער נָאמֶן פוּן דֶער שְׁטָאט בְּאֵר שֶׁבַע עַד בִּיז אִין דֶעם הַיינְטִיגֶן טָאג : (לד) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶוען אַז עֵשָׂו אִיז אַלְט גְוָוארֶן פֶערְצִיג יָאר וַיִּקַּח הָט עֶר גְנוּמֶן אַוַוייבּ יְהוּדִית דִי טָאכְטֶער פוּן בְּאֵרִי הַחִתִּי וְאֶת בָּשְׂמַת אוּנ בָּשְׂמַת דִי טָאכְטֶר פוּן אֵלוֹן

בְּשֹׂמַת בַּת־אֵילֹן הַחִתִּי: לה וַתִּהְיֶיןָ מֹרַת רוּחַ לְיִצְחָק וּלְרִבְקָה: ס
כז א וַיְהִי כִּי־זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶיןָ עֵינָיו מֵרְאֹת וַיִּקְרָא אֶת־עֵשָׂו ׀ בְּנוֹ הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּנִי: ב וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא זָקַנְתִּי לֹא

אונקלוס

בַּת אֵילוֹן חִתָּאָה: לה וַהֲוָאָה מְסָרְבָן וּמַרְגְּזָן עַל מֵימַר יִצְחָק וְרִבְקָה:
א וַהֲוָה כַּד סִיב יִצְחָק וְכָהְיָא עֵינוֹהִי מִלְּמֶחֱזֵי וּקְרָא יָת עֵשָׂו בְּרֵהּ רַבָּה וַאֲמַר לֵהּ בְּרִי וַאֲמַר לֵהּ הָא אֲנָא: ב וַאֲמַר הָא כְעַן

תו"א ויהי כי יומא כח מגילה טו כח: ותכהין ב"ק צג:

רשב"ם

יצחק. ויקח אשה את יהודית כו': (לה) ותהיין מרת רוח. לפי שעתיד לומר אם לוקח יעקב אשה מבנות חת כאלה לכך הוצרך לפרש תחלה מרת רוח כמו מן עושה לזכר יאמר עושה דברו לנקבה. וכשהוא דבוק יאמר עושת. כן יאמר מן מורה לשון ממרה מן ימרה את פיך יאמר מורה לנקבה וכשהוא דבוק יאמר מורת רוח קונטרדיאנ"ץ אבל לב יודע מרת נפשו חטף קמץ לפי שהוא שם דבר לשון מררות אבל זה מלא.ו"ם הוא לשון פועל מגזרת כי מרד מריתי מחטופי למ"ד הפעל: (א) ותכהין עיניו. מן הזקנה כמו שמצינו בספר שמואל ועיניו החלו כהות: (ב) הנה נא. אני מבקש ממך בשביל שזקנתי ואני רוצה לתת לך הברכות אשר בידי לחלוק לך בחיי כמו דכתיב אצל

בעל הטורים

כלומר אחרת בזרעו כל עמו: (א) ותכהין עיניו מראות. משום דכתיב כי השוחד יעור והוא לקח שוחד מעשו: מראות. בגי' בעשן הגלולים:

בית יהודא

פֿלעגט עֵשָׂו אוועקנעמען ווייבער פון די מאגען אונ האט מיט זיי מְזַנֶּה געווען (כְּשֶׁהָיָה בֶּן אַרְבָּעִים) אז ער איז אלט געוואָרען פערציג יאהר (אָמַר) האט ער געזאגט (אַבָּא בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנִים נָשָׂא אִשָּׁה) ווען מיין פאטער איז אלט געוואָרען פערציג יאהר האט ער גענומען א ווייב (אַף אֲנִי כֵּן) איך וועל אויך אזוי טאהן: (לה) וּמֹרַת רוּחַ. זאגט רש"י מען מיינט (לְשׁוֹן הַמְרָאַת רוּחַ) זיי האבען דערצערונט אונ גטאן אנדערש ווי דער ווילען פון יִצְחָק מיט רִבְקָה איז געווען (כְּמוֹ) וויא עס שטייט אין פסוק משה האט געזאגט צוא די יודען (מַמְרִים הֱיִיתֶם) איר זענט געווען דער צערינגערם, איר האט דערצערונט הקב"ה מיט אייערע מַעֲשִׂים (כָּל מַעֲשֵׂיהֶן הָיוּ לְהַכְעִים וּלְעַצְבוֹן לְיִצְחָק וּלְרִבְקָה) אלץ וואס די ווייבער פון עֵשָׂו האבען געטאהן איז דאס געווען צוא דערצערענען אונ טרויעריג צו מאכען צוא יִצְחָק אונ צו רִבְקָה (שֶׁהָיוּ עוֹבְדוֹת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים) זייא האבען געדינט עֲבוֹדָה זָרָה: (א) וַתִּכְהֶיןָ. דיא אויגען פון יִצְחָק זענען טונקעל געוואָרען ווער איז בלינד געוואָרען פון דעם רויך וואס די ווייבער פון עשו האבען געמאכט אין שטוב (שֶׁהָיוּ מְעַשְּׁנוֹת וּמְקַטִּירוֹת לַעֲבוֹדָה זָרָה) ווייל זייא האבען גערייכערט געווירץ צוא זייערע עֲבוֹדָה זָרוֹת (דָּבָר אַחֵר) נאך אפשט איז (כְּשֶׁנֶּעֱקַד עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ) ווען יִצְחָק איז געווען געבונדען אונ געלעגען אויף דעם מזבח (וְהָיָה אָבִיו רוֹצֶה לְשָׁחְטוֹ) אונ זיין פאטער האט אים געוואלט שעכטען (בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִפְתְּחוּ הַשָּׁמַיִם) דאמאלס זענען געעפונט געוואָרען דיא הימלען (וְרָאוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת) דיא מַלְאָכִים האבען דם געזעהן (וְהָיוּ בוֹכִים) האבען זיי געוויינט (וְיָרְדוּ דִמְעוֹתֵיהֶם וְנָפְלוּ עַל עֵינָיו) זענען זייערע טרערן געפאלען אין דיא אויגען פון יִצְחָק (לְפִיכָךְ כָּהוּ עֵינָיו) דריבער זענע טונקיל געוואָרען זיינע אויגען (דָּבָר אַחֵר) נאך אפשט איז הקב"ה האט טונקעל געמאכט דיא אויגען פון יִצְחָק (כְּדֵי שֶׁיָּבֹא יַעֲקֹב וְיִטּוֹל אֶת הַבְּרָכוֹת) יַעֲקֹב זאל קענען קומען נעמען דיא בְּרָכוֹת פון יִצְחָק: (ב) וְלֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי. זאגט רש"י (אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה) רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה האט געזאגט (אִם מַגִּיעַ אָדָם לְפֶרֶק אֲבוֹתָיו) ווען דער מענטש קומט מיט

רש"י

כשהיה בן מ' אמר אבא בן מ' שנה נשא אשה אף אני כן: (לה) מורת רוח. ל' המראת רוח כמו (דברים ט) ממרים הייתם כל מעשיהן היו להכעיס ולעצבון: ליצחק ולרבקה. שהיו מ עובדות ע"א (ב"ר): (א) ותכהין. בעשנן ש אלו (שהיו מעשנות ומקטירות לע"א) ד"א כשנעקד ע"ג המזבח והיה אביו רוצה לשחטו באותה שעה נפתחו השמים וראו מלאכי השרת והיו בוכים וירדו דמעותיהם ונפלו על עיניו לפיכך כהו עיניו. ד"א כדי שיטול יעקב את הברכות: (ב) לא ידעתי יום מותי. א"ר יהושע בן קרחה אם

שפתי חכמים

וה"פ פסוק נתינת טעם אשל מעלה למה אנו מבקשים ממך כן לפי שעתה ראינו שברוך ה' אתה: ל דאם הוא ל' מרירות אין נופל בו תי"ו הדביקות כיון שפרשו מרר אבל לשון ממרים שרשו מרה וכאשר תי"ו הדביקות תחת ה"א למ"ד הפעל. ופי' כל אחת ואחת היתה ממרת הרצון אבל לשון מרירות אין נופל על הרצון וק"ל: מ וכ"ל דרש"י דייק מדכתיב ליצחק קודם רבק: לומר דליצחק היה הצער יותר גדול לפי שלא היה רגיל כל ימיו בע"א אבל רבקה היתה רגילה בזכיה ובאחיה שהיו עובדי אלילים: נ כמפורש שעשן קשה לעינים אבל רבק

דעת זקנים מבעלי התוספות

דרכינו להזיק כל הבא: (א) ותכהין עיניו מראות. משום שאהב עשו כי ציד בפיו וכתיב כי השחד יעור. ד"א כדי שיבו יעקב ויטול את הברכות. וה"ה דפרש"י שכהו עיניו מעשן ע"ז קשה קצת למה לא כהו ג"כ עיני רבקה. ואומר המדרש מש למקיש כלי עצם בכלי חרש הכלי חרש משתבר אבל מקי

ליקוטי מרדכי

(א) וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק וגו'. דיא תורה דערציילט אפילו ווען יִצְחָק איז אלט געוואָרען, פון דעסטוועגן זענען זיינע אויגען געווען טונקיל פון צוא זעהן וועלכין זוהן פון זיינע צוויי זיהן ער דארף ליב האבען, אונ ווייל ער הט געזעהן ביי עֵשָׂו צוויי מִצְוֹת וואס ברייגגען עוֹלָם הַזֶּה, איין מִצְוָה וואס ער הט גגעבען מַעֲשֵׂר, ווי ער הט גענארט אונ האט געפרעגט ווי גיט מען מַעֲשֵׂר פון שטרויא אונ פון זאלץ, די צווייטע מִצְוָה כִּבּוּד אָב, ווי מיר זאגען די מִשְׁנָה אלע טאג אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּירוֹתֵיהֶן בָּעוֹלָם הַזֶּה וכו' כִּיבּוּד אָב וָאֵם, אֲפִילוּ ער הט געוואוסט אז צו יַעֲקֹב געהער אויך עוֹלָם הַזֶּה ווייל יַעֲקֹב לערונט תּוֹרָה, אונ אין סוף פו

פירוש לתורת אלהים

הַחִתִּי: (לה) וַתִּהְיֶיןָ אונ זיי האבען ווידער גשפעניגט אוי דר צערונט דעם ווילען פון יִצְחָק אונ רִבְקָה [עיין רש"י] (א) וַיְהִי אונ עס איז געווען אז יִצְחָק איז אלט געוואָר וַתִּכְהֶיןָ איז געוואָרען טונקעל זייני אויגין פון צו זעהן [עיין רש"י] וַיִּקְרָא אונ ער הט גרופין עֵשָׂו זיין עלצטען זוהן וַיֹּאמֶר אונ ער הט גזאגט צו אים בְּנִי מיין זוהן וַיֹּאמֶר אונ ער הט גזאגט צו אים דא בין איך: (ב) וַיֹּאמֶר אונ ער הט

יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי׃ ג וְעַתָּה שָׂא־נָא כֵלֶיךָ תֶּלְיְךָ וְקַשְׁתֶּךָ וְצֵא הַשָּׂדֶה וְצוּדָה לִּי צָיִדה׃ ד וַעֲשֵׂה־לִי מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהַבְתִּי וְהָבִיאָה לִּי וְאֹכֵלָה בַּעֲבוּר תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי בְּטֶרֶם אָמוּת׃ ה וְרִבְקָה שֹׁמַעַת

אונקלוס

סֵיבִית לֵית אֲנָא יְדַע יוֹמָא דְאֵימוּת׃ ג וּכְעַן סַב כְּעַן זֵינָךְ סַיְפָךְ וְקַשְׁתָּךְ וּפוּק לְחַקְלָא וּצְוד לִי צֵידָא׃ ד וַעֲבֵיד לִי תַבְשִׁילִין כְּמָא דְרְחֵימִית וְאַעֵיל לִי וְאֵיכוּל בְּדִיל דִּי תְבָרְכִנָּךְ נַפְשִׁי עַד לָא אֵימוּת׃ ה וְרִבְקָה שְׁמַעַת כַּד מַלֵּיל

בעל הטורים

(ג) שא נא כליך. כלומר חדד סכינך כמו משיאה על גבי חברתה: ולא. ב' במס'. ולא השדה. ולא הלחם. כדאיתא בב"ר. כליך זה בבל שבאו שם כלי ב"ה. תליך זה מדי ע"ש המן שבא ממדי. קשתך זה יון. השדה זה אדום ורמז לו כל ד' גליות שעתידין ליפול ביד ישראל שהקב"ה ילחם בהם והיינו דכתיב ולא הלחם בעמלק: ליד. צידה כתיב ה"א יתירה שלמדו ה' הלכות שחיטה וה' סימני טהרה בעוף. אינו דורס. אצבע יתירה. זפק. קרקבן נקלף. אינו חולק

רשב"ם

אברהם בירושת הארץ: (ג) שא נא כליך. כופל נא שני בכאן כמו שפירשתי אצל הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את: תליך. אשפתו שתלוים בה החצים. תליך. מגזרת ושר האופים תלה. וכן שביך בן אבינועם

רש"י

מגיע אדם לפרק אבותיו ידאג חמש שנים לפניהם וחמש לאחר כן ויצחק היה בן קכ"ג (כי יעקב בן ס"ג כשנתברך דוק ברש"י סוף הסדר) אמר שמא לפרק אמי אני מגיע והיא בת קכ"ז מתה והריני בן ה' שנים סמוך לפרקה לפיכך לא ידעתי יום מותי שמא לפרק אמי שמא לפרק אבא: (ג) תליך. חרבך שדרך לתלותה: שא נא. ל' השחזה כאותה ששנינו (ביצה כח) אין משחיזין את הסכין אבל משיאה על גבי חברתה חדד סכינך ושחוט יפה שלא תאכילני נבלה. (ב"ר): וצודה לי. מן ההפקר ולא מן

בית יהודא

זיינע יאהרין צו דיא צייט וואס זיינע אלטערען זענען געשטארבען (ידאג חמש שנים לפניהן וחמש שנים לאחריהן) זאל ער זארגען פינף יאהר פריער אונ פינף יאהר שפעטער טאמער וועט ער אויך שטארבען אין די צייט (ויצחק היה בן מאה ועשרים ושלש שנים) אונ יצחק איז דאמאלס אלט געוועזען הונדערט אונ דריי אונ צוואנציג יאהר (אמר) האט ער גזאגט (שמא לפרק אמי אני מגיע) טאמער וועל איך נאר לעבען ביז די צייט וואס מיין מוטער האט געלעבט (והיא בת מאה ועשרים ושבע מתה) אונ זיא איז געשטארבען ווען זיא איז אלט געוועזען הונדערט אונ זיבען אונ צוואנציג יאהר (והריני בן חמש שנים סמוך לפרקה) בין איך דאך שוין פינף יאהר נאנט צו די צייט וואס זיא איז געשטארבען (לפיכך לא ידעתי יום מותי) דריבער וויים איך ניט דעם טאג פון מיין שטארבען (שמא לפרק אמי) טאמער צו די צייט ווען מיין מוטער איז געשטארבען (שמא לפרק אבא) טאמער צו דער צייט ווען מיין פאטער איז געשטארבען: (ג) [תליך]. מיינט מען (חרבך) דיין שווערד (שדרך לתלותה) ווייל מען איינגט דאס שווערד אויף די זייט, דריבער הייסט די שווערד תליך: [שא נא]. (לשון השחזה) שא מיינט מען שארפען (כאותה ששנינו) ווי מיר האבען געלערנט (אין משחיזין את הסכין) מען טאר ניט שארפען אמעסער אויף אשטיין אום יום טוב (אבל משיאה על גבי חברתה) אבער מען מעג שארפען אמעסער אויף אמעסער, יצחק האט געזאגט צו עשו (חדד סכינך ושחוט יפה שלא תאכילני נבלה) שארף דעם מעסער אונ שעכט גוט זאלסט מיר ניט געבען עסען אנבלה: [וצודה לי]. אונ זאלסט פאנגען פון מיינעטוועגען (מן ההפקר) אזעלכע חיות עופות וואס זענען הפקר וואס

דעת זקנים מבעלי התוספות

כלי עצם לכלי עצם אין משתבר זה מזה כך יצחק נברא מן האדמה לכך הזיקו לו מעשה כלותיו שנבראו מן הצלע אבל רבקה שנבראת מן העצם כמו כן לא הזיקו לה מעשה כ"ותיה: ויקרא את עשו בנו הגדול. מכאן שמחניפין לרשעים בשעתן. דבר אחר לפי שהעולם בידו קראו גדול: (ג) וצודה לי צידה. ציד זה כתובה בה"א יתירה בסוף לפי שהזהירו על חמשה דברים המפסידים את השחיטה:

שפתי חכמים

היתה רגילה בו כדפרישית. (מהרש"ל) ונ"ל דלריך רש"י לגי טעמים אלו דבתחלה מפרש משום עשן והוא מכה סמיכות ואח"כ ק"ל ואיך הביא הקב"ה תקלה לידו אלא מפני הברכה לא מנעו הקב"ה מן הסבה וקשה סוף סוף מאחר שהיה העשן למה רבקה אינה נסמית לז"פ שכבר כהו עיניו במקלת ע"י העקידה וכא זה ואיכד את הכל: ם פי' שלא יהיה בסכין פגימה. כתב הרא"ם וא"ת כהי דעשו הוי מסימן לו ליצחק דבחזקת כשר היה בעיניו סוף סוף כיון דהוה שחיט ליה לעוף בהדי דפרח ניחוש דילמא עביד ליה חלדה ותירץ כמו שתירלו בגמ' חולין דף ל'. (נח"י) ואין לורך לאריכת הרא"ם דהא יצחק לא ביקש שיביא לו עופות אלא חיות וכדפרש"י בסמוך כי טעם הגדי כטעם הצבי ועוד וכו' ואע"ג דקרא הזכיר גם קשתך דמשמע קאת לירות עופות מ"מ איכא למימר דקשת קאי על החיה כ"ל שיורה בחיה במקום שאינו עושה טריפה כדי שלא תוכל לברוח ואח"כ ישחטנה בחרב: ע דאם לא כן לי נ"ל הא כתיב

פירוש לתורת אלהים

גזאגט איך בין אלט לא ידעתי איך וויים ניט דעם טאג פון מיין טוט: (ג) ועתה אונ אצונד שא נא כליך שארף נון דיינע כלים תליך דיין שווערד [עיין רש"י] וקשתך אונ דיין בויגן וצא אונ גייא אין פעלד אונ זאלסט פאנגען פון מיינעט וועגען אפאנגונג [עיין רש"י]: (ד) ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי אונ מאך מיר זיסע שפייז ווי איך האב ליב והביאה לי ואכלה אונ דוא זאלסט ברענגען צו מיר אונ איך וועל עסין בעבור פון וועגען דעם וועט דיך מיין ווילן בענטשען איידער איך וועל שטארבען: (ה) ורבקה שומעת בדבר יצחק אל עשו בנו

ליקוטי מרדכי

דער משנה שטייט ותלמוד תורה כנגד כולם, פון דעסט־וועגען האט יצחק גערעכענט ווייל עשו איז דער בכור דארף מען אים געבען די ברכה, נאך זאגט אונז די תורה אז יצחק איז אין אמת בלינד געווארען, אונ איז פלוצלונג אלט געווארען, אונ ער האט גזעהן עס איז צייט ער זאל בענטשן די קינדער טאמער איז דאס פאר זיין שטארבען, ער האט געזעהן נאך זיין מיינונג איינער איז אמת פרום אונ דעם

בְּדַבֵּר יִצְחָק אֶל־עֵשָׂו בְּנוֹ וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו
הַשָּׂדֶה לָצוּד צַיִד לְהָבִיא׃ ו וְרִבְקָה
אָמְרָה אֶל־יַעֲקֹב בְּנָהּ לֵאמֹר הִנֵּה
שָׁמַעְתִּי אֶת־אָבִיךָ מְדַבֵּר אֶל־עֵשָׂו
אָחִיךָ לֵאמֹר׃ ז הָבִיאָה לִּי צַיִד
וַעֲשֵׂה־לִי מַטְעַמִּים וְאֹכֵלָה
וַאֲבָרֶכְכָה לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי מוֹתִי׃

אונקלוס

יִצְחָק לְוָת עֵשָׂו בְּרֵהּ וַאֲזַל עֵשָׂו לְחַקְלָא לְמֵיצַד צֵידָא לְאַיְתָאָה׃ ו וְרִבְקָה אֲמַרַת לְוָת יַעֲקֹב בְּרַהּ לְמֵימָר הָא שְׁמָעִית יָת אֲבוּךְ מְמַלֵּל עִם עֵשָׂו אֲחוּךְ לְמֵימָר׃ ז אַיְתִי לִי צֵידָא וַעֲבֵד לִי תַבְשִׁילִין וְאֵיכוּל וַאֲבָרְכִנָּךְ קֳדָם

רשב"ם

מגורת שבה ענה : (ז) לפני ה'. בשם ... אבל נמרוד גבור ציד לפני ה'. פירושו ... העולם. וכן נינוה היתה עיר גדולה לאלה... בכל עולמו של הקב"ה לא היתה עיר גד...

בעל הטורים

את רגליו. ובחיה מפרסת פרסה מעלה גרה. ואין לה סימנים למעלה. קרנים. ובסרה הולך שתי וערב תחת העוקץ : (ה) בדבר. ב' ורב... בומעת כדבר יצחק אל עשו בנו ואידך ותעלוזנה כליותי בדבר שפתיך מישרים. שאמרה ליעקב תעלוזנה כליותי אם תדבר מישרים ניל... כדי שיברכך : לצוד. ב' מן גזל : להביא. ב' בגלוי : (ז) הביאה. ג'. הביאה לי ציד הביאה למוסר לכך האומרות לאדוני... הביאה ונשתה שאמרה לו רבקה הביאה למוסר לכך וקח מוסרי ושמע בקולי והביאה לאביך שיאכל וישתה :

בית יהודא

בַּעהֶערֶן נִיט צוּ נֶעמֶען (ר"א מִן הַגָּזֵל) זָאלְסְט פוּן קֵיינֶעם נִיט אַוֶועקְנֶעמֶען : (ה) (לָצוּד צַיִד לְהָבִיא) . עֵשָׂו אִיז גֶעגַאנְגֶען פַאנְגֶען אוּנ בְּרֵיינְגֶען , זָאגְט רש"י (מַהוּ לְהָבִיא) צוּ וָוס הָט רִבְקָה גֶעזָאגְט עֶר וֶועט בְּרֵיינְגֶען , גֶעווִיס אַז עֶר וֶועט פַאנְגֶען וֶועט עֶר בְּרֵיינְגֶען , נָאר אַזוֹ הָט רִבְקָה גֶעמֵיינְט עֵשָׂו אִיז גֶעגַאנְגֶען פַאנְגֶען (אִם לֹא יִמְצָא צַיִד) אוֹיבּ עֶר וֶועט נִיט גֶעפִינֶען צוּם פַאנְגֶען (יָבִיא מִן הַגָּזֵל) וֶועט עֶר בַּייא אַיי... אַוֶועקְנֶעמֶען חַיּוֹת עוֹפוֹת אוּנ וֶועט בְּרֵיינְגֶען : (ז) (לִפְנֵי ה') . (בִּרְשׁוּתוֹ) מִיט דֶעם וִוילֶען פוּן הקב"ה (שֶׁיַּסְכִּים עַל יָדִי) הקב...

רש"י

הגזל : (ה) לצוד ציד להביא. מהו להביא אם לא ימ... ציד יביא מן הגזל : (ז) לפני ה'. ברשותו שיסכים...

שפתי חכמים

והביאה לי ל"פ וכו' : פ וקשה איך אמרה רבקה לפני ה' מה שלא אמר יצחק. (נח"י) הסיקשה לרש"י מאחר שעשו היה צדיק בעיני יצחק למה הוצרך להזהירו היום כ"כ שלא יאכילנו נבילה ושלא יביא הגזל וע"ז תי' כוונת יצחק היתה בהברכות יהיו ברשות ה' ושיס...

ליקוטי מרדכי

אַנְדֶערוּנְס פְרוּמְקֵייט אִיז פַאלְטְשׁ ווייל רִבְקָה הָאט אִים דֶערְצֵיילְט וָוען זִיא אִיז גֶעוֶוען מְעוּבֶּרֶת אוּנ אִיז גֶעגַאנְגֶען נֶעבֶּן אַעֲבוֹדָה זָרָה הָט אֵיינֶער גֶעוָואלְט אַרוֹיסלוֹיפֶן פוּן אִיר בּוֹיךְ אוּנ וָוען זִיא אִיז גֶעגַאנְגֶען נֶעבֶּען אַבֵּית הַמֶּדְרָשׁ הָט דֶער אַנְדֶערֶער גֶעוָואלְט אַרוֹיסלוֹיפֶן פוּן אִיר בּוֹיךְ, נָאר יִצְחָק הָט גֶערֶעכוּנְט אַז עֵשָׂו אִיז אַאֶמֶתֶר צַדִּיק, אוּנ דִיא פְרוּמְקֵייט פוּן יַעֲקֹב אִיז פַאלְטְשׁ, דְרִיבֶּר הָט עֶר נִיט גֶעוָואלְט בֶּענְטְשֶׁן בֵּיידֶע, נָאר אֵיינֶעם, אוּנ נָאר עֵשָׂו, עֶר הָט אָבֶּר גֶעוָואלְט ווִיסֶען אוֹיף גֶעווִיס וֶועלְכֶער פוּן זֵיי אִיז אַצַדִּיק, הָט עֶר גֶעמַאכְט אַצֵייכֶן אוֹבּ עֶס וֶועט זַיין דִי שְׁכִינָה אוֹיף עֵשָׂו וָוען עֶר וֶועט אִים בֶּענְטְשֶׁן, אִיז עֵשָׂו דֶר צַדִּיק, אוּנ אִים קוּמְט דִי בְּרָכָה, אוּנ אוֹיבּ דִי שְׁכִינָה וֶועט נִיט זַיין אוֹיף עֵשָׂו, וֶועט עֶר ווִיסֶען אַז יַעֲקֹב אִיז דֶר צַדִּיק נִיט עֵשָׂו, אוּנ וָואס עֶר בֶּענְטְשְׁט אִיז גָאר נִיט דִיא בְּרָכָה וֶועט נִיט קוּמֶען אוֹיף אִים, אוּנ דִי בְּרָכָה דַארְף מֶען גֶעבֶּן צוּ יַעֲקֹב, דְרִיבֶּ...

פירוש לתורת אלהים

אוּנ רִבְקָה הָאט גֶהֶערְט אַז יִצְחָק הָט גֶרֶעדְט צוּ זַיין זוּהְן עֵשָׂו וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו הַשָּׂדֶה אוּנ עֵשָׂו אִיז גִינַאנְגֶען אִין פֶעלְד לָצוּד צוּ פַאנְגֶען אַפַאנְגוּנְג צוּ בְּרֶענְגֶען [פ"י רש"...

(ו) וְרִבְקָה אָמְרָה אֶל יַעֲקֹב בְּנָהּ לֵאמֹר אוּנ רִבְקָה הָאט גְזָאגְט צוּא אִיר זוּהְן יַעֲקֹב אַזוֹ צוּ זָאגֶען הִנֵּה אִיךְ הָאבּ גֶהֶערְט דַיין פָאטֶער רֵיידֶן צוּ עֵשָׂו דַיין בְּרוּדֶער אַזוֹי צוּא זָאגֶען : (ז) הָבִיאָה לִי צַיִד וַעֲשֵׂה לִי מַטְעַמִּים וְאֹכֵלָה בְּרֶענְג צוּא מִיר אַפַאנְגוּנְג אוּנ מַאךְ מִיר זִיסֶע שְׁפַּייז אוּנ אִיךְ וֶועל עֶסֶען וַאֲבָרֶכְכָה אוּנ אִיךְ וֶועל דִיךְ בֶּענְטְשֶׁען לִפְנֵי יְיָ פַאר גָאט [פ"י רש...

משלי

(ו) וְרִבְקָה אָמְרָה אֶל יַעֲקֹב בְּנָהּ וגו'. ווִי מִיר זֶעהֶן פוּן עֵשָׂו אוֹיף אִים, אוּנ דִי בְּרָכָה דַארְף מֶען גֶעבֶּן צוּ יַעֲקֹב, דְרִיבֶּ...

אוּנ רִבְקָה, הָאבֶּען בֵּיידֶע גֶעגְלֵייבְּט אַז דִיא בְּרָכוֹת וָוס יִצְחָק וֶועט בֶּענְטְשֶׁן וֶועלֶן גֶעווִיס קוּמֶן, אֲפִילוּ עֵשָׂו וָוס עֶר הָט גֶעוָואקְסְט בַּיי זִיךְ אַז עֶר אִיז אַרְשָׁע אוּנ עֶר נַארְט זַיין פָאטֶער, אוּנ זַיין פָאטֶער גִיט אִים דִי בְּרָכוֹת מִיט אַטָעוּת ווייל עֶר מֵיינְט עֶר אִיז אַצַדִּיק, פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן הָאט עֵשָׂו גֶעגְלוֹיבְּט ווייל יִצְחָק וֶועט אִים בֶּענְטְשֶׁן אֲפִילוּ מִיט אַטָעוּת וֶועט הקב"ה מְקַיֵּים זַיין דִי רֵייד פוּן יִצְחָק אוּנ עֶר וֶועט זַיין גֶעבֶּענְטְשְׁט, אוּנ רִבְקָה הָט אוֹיךְ אַזוֹי גֶערֶעכוּנְט אֲפִילוּ יִצְחָק וֶועט מֵיינֶען עֶר בֶּענְטְשְׁט צוּא עֵשָׂו אוּנ עֶר וֶועט בֶּענְטְשֶׁן צוּא יַעֲקֹב. פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן וֶועלֶן דִי בְּרָכוֹת קוּמֶן אוֹיף יַעֲקֹב, ווייל יַעֲקֹב וֶועט שְׁטֵיין נֶעבֶּן אִים אוּנ עֶר וֶועט

יהודא

רֵיידֶן דִי בְּרָכוֹת צוּ יַעֲקֹב, זָאגְט דֶר פָּסוּק וְרִבְקָה שׁוֹמַעַת דֶער עִנְיָן אִיז לְמָשָׁל אַדַארְף מֶענְטְשׁ הָט גֶעקוֹיפְט אַפָּ... זִילְבֶּערְנֶע לֵייכְטֶער אוּנ צִירוּנְג פַאר זַיין ווייבּ, אַמָאהְל דֶ... עֶר זִיךְ בֶּערֶעכוּנְט אִין דָארְף אִיז עֶר נִיט זִיכֶער פוּן אַגְנֵבָה הָט עֶר דָאס גֶעפוּרְט אִין שְׁטָאט צוּ זַיינֶעם אַקָרוֹב עֶר זָ... דִי זִילְבֶּער מִיט דִי צִירוּנְג בֶּעהַאלְטֶן, אַמָאהְל אִיז פְּלוּצְלִ... פַאר טָאג גֶעקוּמֶן אַשָּׁלִיחַ אִין דָארְף זָאגֶן דֶעם דָארְף מַ... אַז אִין שְׁטָאט בַּיי זַיין קָרוֹב אִיז גֶיוֶוען אַגְרוֹיסֶע גְנֵבָה אַ... זַיינֶע זִילְבֶּער מִיט זַיינֶע צִירוּנְג הָט מֶען אוֹיךְ גֶעגַנְבֶת דֶ... דָארְף מַאן הָט בַּאלְד אוֹיפְגֶעוֶועקְט זַיינֶע מֶענְטְשֶׁן אוּנ הָא... גֶעהֵייסֶן זֵיי זָאלֶן רֵייטֶן אוֹיף פֶערְד אוּנ זָאלֶן זִיךְ פַרְשְׁפְּרֵיי... אוֹיף אַלֶע וֶועגֶן זוּכֶן דֶעם גַנָּב, דֶער שָׁלִיחַ הָט גֶעזָאגְט צוּ

ח וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֹלִי לַאֲשֶׁר אֲנִי
מְצַוָּה אֹתָךְ׃ ט לֶךְ־נָא אֶל־הַצֹּאן וְקַח־
לִי מִשָּׁם שְׁנֵי גְּדָיֵי עִזִּים טֹבִים
וְאֶעֱשֶׂה אֹתָם מַטְעַמִּים לְאָבִיךָ
כַּאֲשֶׁר אָהֵב׃ י וְהֵבֵאתָ לְאָבִיךָ וְאָכָל
בַּעֲבֻר אֲשֶׁר יְבָרֶכְךָ לִפְנֵי מוֹתוֹ׃
יא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־רִבְקָה אִמּוֹ הֵן
עֵשָׂו אָחִי אִישׁ שָׂעִר וְאָנֹכִי אִישׁ
חָלָק׃ יב אוּלַי יְמֻשֵּׁנִי אָבִי וְהָיִיתִי

אונקלוס

[ק]דם מותי: ח וּכְעַן בְּרִי
[ק]בֵּל מִנִּי לְמָא דִי אֲנָא
[מְ]פַקֵּד יָתָךְ: ט אֱזֵיל כְּעַן
[לְו]ת עָנָא וְסַב לִי מִתַּמָּן
[תְּר]ין גַּדְיֵי (בַּר) עִזִּין טָבָן
[וְאֶ]עְבֵּד יָתְהוֹן תַּבְשִׁילִין
[לַא]בוּךְ כְּמָא דִי רְחֵם:
[וְתַ]יְתִי (נ"י וְתָעֵיל) לַאֲבוּךְ
[וְיֵי]כוֹל בְּדִיל דִּיבָרְכִינָךְ
[קֳ]דָם מוֹתֵהּ: יא וַאֲמַר
[יַעֲ]קֹב לְרִבְקָה אִמֵּהּ הָא
[עֵשָׂ]ו אָחִי גְּבַר שַׂעְרָן וַאֲנָא
[גְּבַ]ר שְׁעִיעַ: יב מָאִים
[יְמַ]שְׁנַנִי אַבָּא וָאֱהֵי

[יב]א אולי ימשני מכות כד: והייתי בעיניו סנהדרין לב:

בעל הטורים

[ל]ך נא אל הצאן. ר"ת נאה לך. פי' נאה לך ונאה לבניך כי [ב]יה ולקח ב' אחד לפסח וא' לחגיגה: וקח לי משם שני. ר"ת משלי. משם בני' משלי שכן כתב לה בכתובתה:

רשב"ם

כנינוה: (ט) לך נא אל הצאן. ממקום אומנותו שהיה יושב אהלים: גדיי עזים. בשביל השורות ששערן קשה כשער אדם לקח עזים ולא כבשים: (יב) ימשני אבי. מן ממשש בצהרים. כמו ימשוהו ערבי נחל מן סבב דגש

רש"י

(ט) וקח לי. משלי הם ואינם גזל שכך כתב לה יצחק [ב]כתובתה ליטול שני גדיי עזים בכל יום (ב"ר): שני גדיי [עזי]ם. וכי שני גדיי עזים היה מאכלו של יצחק אלא פסח [ה]יה האחד הקריב צ לפסחו והאחד עשה מטעמים. בפרקי [ר"]א: כאשר אהב. כי טעם הגדי כטעם הצבי: [הן עשו אחי] איש שער. בעל שער: (יב) ימשני. כמו (דברים

בית יהודא

זָאל אַייגְנווילִיגֶען צוּ דִיא בְּרָכָה וָואס אִיךְ וִויל דִיר גֶעבֶּען: (ט) וְקַח לִי. רִבְקָה הָט גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב דִי צְוַויי צִיגֶען וָואס דוּ וֶועסְט נֶעמֶען (מִשֶּׁלִּי הֵם) זֶענֶען מַיינֶע (וְאֵינָם גָּזֵל) זֵייא זֶענֶען נִיט אַוֶועקְגֶענוּמֶענֶע, אֲפִילוּ פוּן דַיין פָאטֶער אוֹיךְ נִיט (שֶׁכָּךְ כָּתַב לָהּ יִצְחָק בִּכְתוּבָּתָהּ) וָוארוּם יִצְחָק הָט אַזוֹי גֶעשְׁרִיבֶּן צוּ רִבְקָה אִין אִיר כְּתוּבָּה (לִיטּוֹל שְׁנֵי גְדָיֵי עִזִּים בְּכָל יוֹם) זִיא זָאל נֶעמֶען אַלֶע טָאג צְווַיי צִיגֶען פוּן זַיינֶע צִיגֶען: וּשְׁנֵי [גְּדָיֵי עִזִּים]. פְרֶעגְט רַשִׁ"י (וְכִי שְׁנֵי גְּדָיֵי עִזִּים הָיָה מַאֲכָלוֹ שֶׁל יִצְחָק) הָאט דֶען יִצְחָק גֶעגֶעסֶן אוֹיף אֵיין מָאהְל צְווַייא צִיגֶען [אֶלָּא] פֶּסַח הָיָה) נָאר דַאמָאלְס אִיז גֶעוֶועזֶן פֶּסַח (הָאֶחָד הִקְרִיב לְפִסְחוֹ) אֵיין צִיג הָט מֶען מַקְרִיב גֶעוֶועזֶן אַקָרְבָּן פֶּסַח (וְהָאֶחָד [עָשָׂה] מַטְעַמִּים) אוּנ אֵיין צִיג הָט מֶען גֶעמַאכְט בַּאלְד צוּם עֶסְן, אַזוֹי שְׁטֵייט אִין פִּרְקֵי דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר: וְכַאֲשֶׁר אָהֵב]. יִצְחָק הָאט לִיבּ (כִּי טַעַם הַגְּדִי כְּטַעַם הַצְּבִי) דָם פְלֵייש פוּן אַצִיג הָט אַזוֹי אַטַעם וִוי דָם פְלֵייש פוּן אַהֶערְשׁ: (יא) וְאִישׁ [שָׂעִר] (בַּעַל שֵׂעָר) עֶר אִיז בֶּעוואַקְסֶען מִיט הָאר: (יב) וִימַשֵּׁנִי]. עֶר וֶועט מִיךְ אָנְטַאפִּין (כְּמוֹ) וִויא עֶר שְׁטֵייט

שפתי חכמים

[שכת]ו לפיכך זרזו היום יותר וע"ז אמרה רבקה שהלך לגוד ליד להביא מן הגזל וממילא שעשו לא ישגיח בדברי אביו ויאכילנו נבילה [וב]ודאי הקב"ה לא יסכים על ידו לכן אירה קח לי משם ולא מן הגזל: צ וכ"ל דבפסח נולד יצחק כמו שפרש"י בפ' וירא והקב"ה ממלא ימיהם של צדיקים באותן הימים של לידן באותן הימים הם מתים דכתיב גבי משה בן מאה ועשרים שנה אנכי היום שפירש"י

פירוש לתורת אלהים

[...]מותי פר מיין טוט: (ח) וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֹלִי אונ [...]ט מיין זוהן הֶער מַיין קול לַאֲשֶׁר צוּוָוס. איךְ שַׁאף [...] (ט) לֶךְ נָא אֶל הַצֹּאן גֵיי צוּ דִי שָׁאף וְקַח אונ נֶעם צוּ [...] פוּן דָארְטֶן צְוַויי גוּטֶע צִיקֶעלֶךְ פוּן צִיגֶן [עיין רש"י] [...]ה אונ אִיךְ וֶועל זֵיי מַאכֶען זִיסֶע שְׁפַּייז צוּ דַיין [...]עֶר וויא עֶר הָט לִיבּ: (י) וְהֵבֵאתָ אונ דוּ זָאלְסְט [...]גֶען צוּ דַיין פָאטֶער אונ עֶר וֶועט עֶסִין בַּעֲבוּר פוּן [...] עֶר זָאל דִיךְ בֶּענְטְשֶׁן פַר זַיין טוֹט: (יא) וַיֹּאמֶר [יַ]עֲקֹב גְזָאגְט צוּ רִבְקָה זַיין מוּטֶער הֵן עֵשָׂו אָחִי מַיין [...]ר עֵשָׂו אִיז אַהָרִיגֶער מֶענְטְשׁ וְאָנֹכִי אונ אִיךְ בִּין אַגְלַאטֶער מֶענְטְשׁ: (יב) אוּלַי טָאמֶער וֶועט מִיךְ מַיין

ליקוטי מרדכי

הָאט רִבְקָה גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב דוּ מֶעגְסְט גֵיין נֶעמֶען דִיא בְּרָכָה וָוארוּם אִיךְ הָאבּ גִיהֶערְט וִוי יִצְחָק זָאגְט צוּא עֵשָׂו נַאֲבָרֶכְכָה לִפְנֵי ה', אִיךְ וֶועל דִיךְ בֶּענְטְשֶׁן פַר גָאט, אוּנ גָאט וֶועט גֶעוִויס נִיט זַיין בַּיי דִיא בְּרָכָה, אִיז זַיין בְּרָכָה גָאר נִיט, דְרִיבֶּר זָאגְט דֶר מדרש אוֹיף דֶעם וָוארְט תְּלְיָךְ, דִי בְּרָכוֹת אַיינְגֶען, אִיךְ ווייס נִיט וֶוער עֶס וֶועט זֵייא נֶעמֶן, וֶוער עֶס וֶועט וֶוערְט זַיין וֶועט זֵיי נֶעמֶן, דְרִיבֶּר אַז מִיט יַעֲקֹב אִיז אַרייְנְגֶעקוּמֶן אַרֵיחַ גַּן עֵדֶן הָט עֶר גֶעזָאגְט גַם בָּרוּךְ יִהְיֶה, אוּנ אַז מִיט עֵשָׂו אִיז גֶעקוּמֶן דֶר גֵיהִנֹּם וַיֶּחֱרַד יִצְחָק אִיז יִצְחָק דֶרְשְׁרָאקֶן גֶעוָוארֶן:

משלי יהודא

[...]מַאן צוּ וָואס שִׁיקְט אִיר דִי מֶענְטְשִׁין עֶס אִיז אוּמְזִיסְט [...]עט דֶעם גַנָּב נִיט גֶעפִינֶן, הָט דֶר דָארְף מַאן גֶעזָאגְט [...]לִיהַ זָאג מִיר צוּ וָואס הָאט מַיין קָרוֹב דִיךְ גֶעשִׁיקְט פַאר טָאג מִיר זָאגֶען פוּן דִי גְנֵבָה, עֶר הָאט דָאךְ גֶעקֶענְט מִיר זָאגֶען בַּיי טָאג אָדֶער מָארְגֶן, נָאר גֶעוִויס פַארְשְׁטֵייט מַיין קָרוֹב אַז מֶען וֶועט בַּאלְד פַארְטָאג שִׁיקְן זוּכֶן דִי גַנָּבִים:

בְעֵינָיו כִּמְתַעְתֵּעַ וְהֵבֵאתִי עָלַי
קְלָלָה וְלֹא בְרָכָה: יג וַתֹּאמֶר לוֹ אִמּוֹ
עָלַי קִלְלָתְךָ בְּנִי אַךְ שְׁמַע בְּקֹלִי וְלֵךְ
קַח־לִי: יד וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח וַיָּבֵא לְאִמּוֹ
וַתַּעַשׂ אִמּוֹ מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהֵב
אָבִיו: טו וַתִּקַּח רִבְקָה אֶת־בִּגְדֵי
עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל הַחֲמֻדֹת אֲשֶׁר אִתָּהּ
בַּבָּיִת וַתַּלְבֵּשׁ אֶת־יַעֲקֹב בְּנָהּ
הַקָּטָן: טז וְאֵת עֹרֹת גְּדָיֵי הָעִזִּים

בְּעֵינוֹהִי כִּמְתַלְעֵיב
מֵיתֵי (נ"א וְאַיְתֵי)
לְוָטִין וְלָא בִרְ
יג וַאֲמַרֶת לֵהּ אִמֵּהּ
אִתְאֲמַר בִּנְבוּאָה
יֵיתוֹן לְוָטַיָּא עֲלָךְ
בְּרַם קַבֵּל מִנִּי וְאִזֵּיל
לִי: יד וַאֲזַל וּנְסֵיב וְ
לְאִמֵּהּ וַעֲבַדַת
תַּבְשִׁילִין כְּמָא דְ
אֲבוּהִי: טו וּנְסֵיבַת רִ
יָת לְבוּשֵׁי עֵשָׂו בְּרַהּ
דִּכְיָתָא דִּי עִמַּהּ בְּבַ
וְאַלְבִּישַׁת יָת יַעֲקֹב
זְעֵירָא: טז וְיָת מַשְׁכֵי
ת"א ואת עורות חולין קיג:

רשב"ם

תחת אות החסרה: (יג) עלי קללתך. עלי ועל צווארי כלומר כי היתה בוטחת במה שאמר לה הקב"ה ורב יעבד צעיר: (טו) החמודות. שהיה עובר כהן אב

בית יהודא

(מְמַשֵּׁשׁ בַּצָּהֳרַיִם) עֶר טַאפְּט אִין לִיכְטִיגֶן טָאג: (טו) וְהַחֲמֻדֹת. מֵיינְט מֶען (הַנְּקִיּוֹת) דִי רֵיינֶע קְלֵיידֶער (כְּתַרְגּוּמוֹ דַכְיָתָא) ווי דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט דַכְיָתָא, דִי רֵיינֶע (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ מֵיינְט מֶען הַחֲמֻדוֹת דִי גְלוּסְטִיגֶע (שֶׁחָמַד אוֹתָן מִן נִמְרוֹד) דִי קְלֵיידֶער הָט אַמָאהְל גֶעהַאט נִמְרוֹד, הָאט עֵשָׂו גֶעגְלוּסְט צוּ הָאבֶּען דִי קְלֵיידֶער הָאט עֶר זַייא אַװעקְגֶענוּמֶען פוּן אִים: אֲשֶׁר אִתָּהּ בַּבָּיִת. זָאגְט רַשִׁ"י (וַהֲלֹא כַּמָּה נָשִׁים הָיָה לוֹ) עֵשָׂו הָט דָאךְ גֶעהַאט פִיל װַוייבֶּר (וְהוּא מַפְקִיד אֵצֶל אִמּוֹ) אוּנ עֶר דִיא קְלֵיידֶער בֶּעהַאלְטֶן בַּייא זַיין מוּטֶער, פַאר װָאס נִיט בַּיי זַיינֶע װַוייבֶּער (אֶלָּא שֶׁהָיָה בָּקִי בְּמַעֲשֵׂיהֶן וְחוֹשְׁדָן) נַאר הָט גֶעװָאסְט אַז זַיינֶע װַוייבֶּער זֶענֶען נִיט עֶרְלִיךְ הָאט עֶר זַייא נִיט גֶעגְלוֹיבְּט דִיא קְלֵיידֶער, טָאמֶער װֶועלֶען זַיי

רש"י

כח) ממשש בלהרים: (טו) החמודות. הנקיות כת' דכייתא ד"א שחמד אותן מן ק נמרוד: אשר אתה ני' והלא כמה נשים היו לו והוא מפקיד אצל אמו אלא שה'

שפתי חכמים

היום מלאו ימי ומדאמר יאחק לא ידעתי יום מותי שמא היום אמות ודאי פסח היה: ק פי' שהבגדים היו כהם ליורין של כל מיני חיות וכשלבשן נמרוד וילא לשדה היו החיות סובבין אותו היה וכאין אליו

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יג) עלי קללתך בני. פי' לא יקלל אותך כי אם אותי ש' העולם כשהילדים עושין שלא כדת שמקללין אביהן ואמן וה' ארור שוה גדל: החמודות. שחמדן מנמרוד וחמודין ד' מצויירין עליהם כל החיות ועופות שבעולם ונראין כאלו כשהיה בשדה היו החיות והעופות באין אצלו וניצודין מאליהן. ולמדרש זה קשה למה הלבישן ליעקב ונראה שרצתה ל'

ליקוטי יוסף

(יד) וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח וַיָּבֵא וגו'. דֶער מדרש זָאגְט יַעֲקֹב אִיז גֶעגַאנְגֶען אַייְנְגֶעבּוֹיגֶען אוּנ הָט גֶעװֵויינְט װֶוען עֶר אִיז גֶעגַאנְגֶען נֶעמֶען דִי צְװֵייא צִיגֶען, הָאט דִיא מוּטֶער צוּא אִים גֶעזָאגְט לֵךְ וְקַדֵּם אֶת הָאוּמָּה הַנִּמְשָׁלָה לְצֹאן, גֵיי אוּנ גְרֵייט אָן דִי בְּרָכוֹת פַאר דָאס פָאלְק װָאס אִיז גֶעגְלִיכֶן צוּ דִיא שֶׁעפְּסִין, דֶער עִנְיָן אִיז יַעֲקֹב הָאט נִיט גֶעװָאלְט נֶעמֶען דִיא בְּרָכוֹת, װַוייל עֶר הָט גֶערֶעכוּנְט װִוי דֶער תַּנָּא זָאגְט כַּךְ הִיא דַרְכָּהּ שֶׁל תּוֹרָה אַזוֹ אִיז דִי װֶועג צוּ לֶערְנֶען תּוֹרָה צוּ עֶסִין בְּרוֹיט מִיט זַאלְץ אוּנ טְרִינְקֶען װַואסֶר, אוּנ שְׁלָאפֶען אוֹיף דִיא עֶרְד, דָם הֵייסְט אוֹיב דֶער מֶענְטְשׁ פַארְלַאנְגְט נִיט מֶער אוּנ עֶר לֶערוּנְט תּוֹרָה טָאג אוּנ נַאכְט, דֶעם מֶענְטְשׁ אִיז װאהְל אוֹיף דִי װֶועלְט אוּנ גוּט אוֹיף דִיא

פירוש לתורת אלהים

פָּאטֶער טַאפֶּן וְהָיִיתִי װֶועל אִיךְ זַיין אִין זַיינֶע אוֹגֶ' װִוי אַפַר אִירְטֶער וְהֵבֵאתִי װֶועל אִיךְ בְּרֶענְגֶען אוֹ' אַקְלָלָה אוּנ נִיט אַבְּרָכָה: (יג) וַתֹּאמֶר הָט זַיין מוּ' אִים גְזָאגְט עָלַי דִי קְלָלָה זָאל אוֹיף מִיר זַיין מַיי' אַךְ נָאר הֶער צוּ מַיין קוֹל אוּנ גֵיי נֶעם צוּ מִיר: (יד) אוּנ עֶר אִיז גְגַאנְגֶן אוּנ הָט גְבְרַאכְט צוּ זַיין וַתַּעַשׂ הָט גְמַאכְט זַיין מוּטֶר זִיסֶע שְׁפַּייז װִוי זַיין הָט לִיב: (טו) וַתִּקַּח הָט רִבְקָה גְנוּמֶן דִי קְלֵייד' עֵשָׂו אִיר עֶלְצְטֶען זוּהְן הַחֲמֻדוֹת דִי גְלוּסְטִיגֶ' דִי רֵיינֶע אֲשֶׁר װָאס בַּיי אִיר אִין שְׁטוּב אִיז [טייט' יַתַּלְבֵּשׁ אוּנ זִי הָט אָן גְקְלֵייד אִיר קְלֶענְסְטֶן זוּהְן יַעֲקֹב: (טז) וְאֵת אוּנ דִי פֶּעל פוּן דִי צִיקֶעלֶךְ פוּן צִיגֶן הָא'

משלי יהודא

קֶען זַיין מֶען זָאל זַיי גֶעפִינֶן, בַּיי רִבְקָה אִיז אוֹיךְ גֶעװֶוען אַװאנְדֶער װָאס זִיא אִיז גֶעקוּמֶען צוּ דִיא רִיכְטִיגֶע צַייט הֶערֶן װָם יִצְחָק הָאט גֶערֶעט מִיט עֵשָׂו, אוּנ זִיא הָאט זִיךְ גֶעװָואנְדֶערְט אוֹיב יִצְחָק הָאט גֶעװָאלְט עֶסִין אַגוּטֶע סְעוּדָה, הָאט עֶר דָאךְ גֶעקֶענְט זָאגֶן צוּ עֵשָׂו עֶר זָאל גֶעמֶ' אַצִיג פוּן שְׁטוּב אוּנ מַאכֶען אַסְעוּדָה פוּן זַיינֶעטְװֶוע' זִיא בֶּערֶעכוּנְט טָאמֶער אִיז דָאס אַלֶץ פוּן הַקָּדוֹשׁ' הוּא יִצְחָק זָאל עֵשָׂו אַװֶעק שִׁיקֶן אוּנ יַעֲקֹב זָאל גִבֶּ' װֶוערֶן, דְרִיבֶּער הָאט זִיא אַזוֹ גֶעטָאהְן װִויא עָס אִין דִיא פְּסוּקִים:

עִזֵּי אַלְבִּישַׁת עַל
[י]וְעַל שְׁעִיעוּת צַוְּרֵהּ:
[י]הֲבַת יָת תַּבְשִׁילַיָּא
[ו]לַחְמָא דִּי עֲבָדַת
[ב]א דְיַעֲקֹב בְּרַהּ:
[ע]ל לְוָת אֲבוּהִי וַאֲמַר
[א]בָּא וַאֲמַר הָא אֲנָא מַן
[א]ת בְּרִי: יט וַאֲמַר יַעֲקֹב
[א]בוּהִי אֲנָא עֵשָׂו בּוּכְרָךְ
[כ]יַת כְּמָא דִּי מַלֵּילְתָּא
(נ״י לִי) קוּם כְּעַן
[וּ]תְחַר וֶאֱכוּל מִצֵּידִי
[ב]דִיתְבָרְכִנַּנִי נַפְשָׁךְ:
[וַאֲ]מַר יִצְחָק לִבְרֵהּ מָה

הִלְבִּישָׁה עַל־יָדָיו וְעַל חֶלְקַת
צַוָּארָיו: יז וַתִּתֵּן אֶת־הַמַּטְעַמִּים
וְאֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר עָשָׂתָה בְּיַד
יַעֲקֹב בְּנָהּ: יח וַיָּבֹא אֶל־אָבִיו וַיֹּאמֶר
אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֶּנִּי מִי אַתָּה בְּנִי:
יט וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו אָנֹכִי עֵשָׂו
בְּכֹרֶךָ עָשִׂיתִי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלָי
קוּם־נָא שְׁבָה וְאָכְלָה מִצֵּידִי בַּעֲבוּר
תְּבָרְכַנִּי נַפְשֶׁךָ: כ וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־

בעל הטורים

[ב]כרך. ב׳ עשו בכרך. אנכי הורג את בנך בכרך. שאמר יעקב [א]ת בנא׳ עלי בני בכורי ישראל אבל עשו בנך בכורך נאמר עליו אנכי הורג את בנך בכורך:

רשב״ם

אכילה: (יט) ואכלה מצידי. חטף קמץ לפי שהוא ל׳ צווי כמו אכל בשמחה לחמך. אבל ואכלה מציד בני הוא מלאפום שהוא ל׳ זמפעל כמו וזכור ה׳ לדוד יאמר זכרה לחסדי דוד ל׳ צווי:

רש״י

[...]יקן והוסדן: (יט) אנכי עשו בכורך. אנכי המביא [ל]ך ועשו הוא בכורך: עשיתי. כמה דברים כאמר [א]לי: שבה. ל׳ מיסב על השלחן לכך מתורגם

בית יהודא

קליידער צוריק אװעקגעבען צו נמרוד, אָדער צוא איין אַנדערען: (יט) ואנכי עשו בכורך. זאגט רש״י אַז האָט יעקב געמיינט (אנכי הוא המביא לך) איך ברײנג דיר דאס עסען (ועשו הוא בכורך) אונ עשו איז דײן בכור: ועשיתי.
[ה]אב געטאָהן (כמה דברים כאשר דברת אלי) פיל זאכען וויא דוא האָסט צוא מיר גערעט: ושבה. (לשון מיסב על [השלח]ן), שבה מײנט מען זאָלסט דיך זעצען געבין טיש (לכך מתורגם אסתחר) דריבער איז דער תרגום פון שבה.

שפתי חכמים

[...]רג את נמרוד ולקין: ר דאל״כ היה יעקב מדבר שקר ח״ו [...]בלא עדיין היה משקר כיון שעשו מכר לו הבכורה ואיך אמר עשו הוא בכורך. וי״ל דהוא לא לקחה כ״א לענין עבודה אבל הבכורה נשארה עדיין לעשו לענין נחלת פי שנים. ועי״ל דעשו כי

פירוש לתורת אלהים

[...]קלייד אויף זיינע הענט ועל חלקת אונ אויף דעם [...]קייט פון זיין האלז: (יז) ותתן אונ זי האט געגעבן [...]ע שפייז אונ דם ברויט וואס זיא האט געמאכט אין [ה]אנד פון יעקב איר זוהן: (יח) ויבא איז ער געקומן [צו] פאטער ויאמר אבי אונ ער האט געזאגט מיין פאטער הנני האט ער געזאגט דא בין איך מי אתה בני ווער [ביזטו] מיין זוהן: (יט) ויאמר יעקב האט יעקב געזאגט צו [פ]אטער איך בין עשו דיין עלצטער זוהן עשיתי איך [האב]געטוהן וויא דוא האסט צו מיר גערעט [פייו רש״י] [קום נ]א שבה שטיי אויף איך בעט דיך אונ זיץ ואכלה אונ [עס]פון מיין פאנגונג בעבור פון וועגן דיין ווילן זאל [דיך]בענטשן: (כ) ויאמר האט יצחק געזאגט צו זיין זוהן

ליקוטי יוסף

אנדערע וועלט, אבער ביי רייכקייט זאגט דר פסוק ובקרך וצאנך ירבין, אויב דיינע רינדער אונ דיינע שעפסין וועלן זיין פיל, וכסף וזהב ירבה לך, זילבער אונ גאלד וועסטו האבען פיל, ורם לבבך ושכחת את ה׳, וועט דער הייכט ווערן דיין הארץ אונ דו וועסט פארגעסין אין גאט. דריבער האט יעקב ניט געוואלט נעמן דיא ברכות אונ האט געוויינט גייעגדיג נעמען די ציגען, האט די מוטער צו אים געזאגט ווי עס האט אמאהל געטראפען אין אמדינה איז געווען אמלחמה אונ די זעלנער זענען געגאנגען זיין די קראמען אונ וואס זייא האבן געוואלט האבען זייא גענומען אומזיסט. האבען די קרעמער געוואלט פארמאכען דיא קראמען אונ אויפהערין האנדלען, האט אחכם צו זיי געזאגט פארקערט נאר איצט דארף מען שטארקער האנדלען, וועט איר פארדינען וועט איר געבן געלט די אלצטע וועלן זיי ניט לאזן ראבעווען ביי אייך אונ איר וועט קענען בלייבן לעבן, דם [ר]בקה געזאגט צו יעקב אמת פון דיינעטוועגן וויל[ס]טו ניט דיא ברכות, פון דיר וועט אבער ארויס קומען דאס פאלק [ו]עלן זיין ווי שעפסין, וואס מען נעמט פון זיי אלץ וואס זיי האבן, דיא וואל, די פעל, די מילך, די פלייש. אזוי [ו]עט מען נעמן פון דיינע קינדער, אלץ וואס זייא האבען, דארפן זיי דאך האבן אברכה, זייא זאלן האבן אפארמעגין צו געבן מען זאל זיי לאזן לעבן, אונ זאלן קענן זיך דערהאלטן אין גלות:

משלי חכמים

[א]נכי עשו בכורך וגו׳. יעקב האט געטראכט געוויס וויסט [ד]ער פאטער אים איך בענטשין, נאר ער וויל פריער [ווי]סן עשו ווייל עשו איז דר בכור, אזו מיינט יצחק, אז עשו איז דר בכור, ווייל ער וויס ניט אז עשו האט מיר פארקויפט די בכורה, אונ מסרין איך עשו אז ער האט אים פארקויפט די בכורה האט ער ניט געוואלט דריבער האט ער

בְּנוֹ מַה־זֶּה מִהַרְתָּ לִמְצֹא בְּנִי וַיֹּאמֶר
כִּי הִקְרָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנָי׃
כא וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב גְּשָׁה־נָּא
וַאֲמֻשְׁךָ בְּנִי הַאַתָּה זֶה בְּנִי עֵשָׂו אִם־
לֹא׃ כב וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו
וַיְמֻשֵּׁהוּ וַיֹּאמֶר הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב
וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו׃ כג וְלֹא הִכִּירוֹ כִּי־
הָיוּ יָדָיו כִּידֵי עֵשָׂו אָחִיו שְׂעִרֹת
וַיְבָרְכֵהוּ׃ כד וַיֹּאמֶר אַתָּה זֶה בְּנִי

אונקלוס

דֵין אוֹחֵיתָא לְאַשְׁכָּחָא
בְּרִי וַאֲמַר אֲרֵי זַמִּין
אֱלָהָךְ קֳדָמָי׃ כא וַאֲמַ[ר]
יִצְחָק לְיַעֲקֹב קְרֵיב כְּ[עַן]
וְאֶמֻשְׁנָּךְ בְּרִי הַאַתְּ דֵ[ין]
בְּרִי עֵשָׂו אִם לָא׃ כב וּקְרֵ[יב]
יַעֲקֹב לְוָת יִצְחָק אֲבוּ[הִי]
וּמָשְׁיֵהּ וַאֲמַר קָלָא קָ[לָא]
דְיַעֲקֹב וִידַיָּא יְדוֹ[הִי]
דְעֵשָׂו׃ כג וְלָא אִשְׁתְּמוֹדְעֵ[הּ]
אֲרֵי הֲוָאָה יְדוֹהִי כִּי[די]
עֵשָׂו אֲחוּהִי שְׂעִי[רָן]
(נ"י שַׂעֲרָנִין) וּבָרְכֵהּ׃
כד וַאֲמַר אַתְּ דֵין בְּ[רִי]

תו"א הקול קול גיטין נז:

רשב"ם (כב) הקול קול יעקב פ[...]
שתאומים היו היה קולם דומות קצת זה לזה ולכך טעה יצחק בקולו מאחר שמצאו איש שער על צוארו: (כד) אתה זה בני עשו. נראה שאתה בני [...]

רש"י

אסתהר: (כא) גשה נא ואמשך. אמר יצחק בלבו [...]
דרך עשו להיות שם שמים שגור בפיו וזה אמר כי הק[רה]
ה' אלהיך: (כב) קול יעקב. שמדבר בלשון תחנ[ונים]
[...]ת קום נא אבל עשו בל' קנטוריא דבר א יקום אב[י]

בית יהודא

אָסְתַּהַר, אַרוּם טִישׁ: (כא) וּגְשָׁה נָא וַאֲמֻשְׁךָ. גֶענֶען צוּא מִיר וֶועל אִיךְ דִיךְ בֶּעטַאפֶּען (אָמַר יִצְחָק בְּלִבּוֹ) יִצְחָק הָט בֶּעטְרַאכְט אִין הַארְצֶן (אֵין דֶּרֶךְ עֵשָׂו לִהְיוֹת שֵׁם שָׁמַיִם שָׁגוּר בְּפִיו) עֶס אִיז נִיט דֶער נַאטוּר פוּן עֵשָׂו דֶער נָאמֶען פוּן הקב"ה זָאל שְׁטֶענְדִיג זַיין בַּיי אִים אִין מוֹיל נֶוער זָאל דֶערְמַאנֶען דֶעם נָאמֶען פוּן הקב"ה (וְזֶה אָמַר כִּי הִקְרָה ה' אֱלֹהֶיךָ) אוּנ דֶער וָוס הָאט גֶעבְּרֵיינְגְט דָאס עֶסִין הָט גֶעזָאגְט הק[...] הָט גֶעמַאכְט אִיךְ זָאל בַּאלְד טְרֶעפֶען צוּ פַאנְגֶן: (כב) וְקוֹל יַעֲקֹב. דִיא שְׁטִימֶע אִיז פוּן יַעֲקֹב (שֶׁמְּדַבֵּר בִּלְשׁוֹן תַּחֲנוּנִים [...]) רֶעם נֶוייכֶע רֵייד מִיט גֶעבֶּעט (קוּם נָא) אִיךְ בֶּעט דִיךְ פָאטֶער שְׁטֵייא־אוֹיף (אֲבָל עֵשָׂו בִּלְשׁוֹן קַנְטוּרְיָא דִּבֵּר) אָבֶּער עֵשָׂו [...]

שפתי חכמים

בכור ללידה וק"ל: ש וא"ת והא יצחק היה מחזיק את עשו לצדיק גמור וי"ל דהיא סכותנת כיון שלדיק גמור הוא לכך אינו מוליא שם שמים לבטלה ואע"פ דכ"ש הוא ביעקב דהא היה מחזיקו יותר לצדיק מעשו כדפריסית לעיל מ"מ סבר כיון שעשו אינו יכול ליזהר שלא ילך במקום טנופת מיזהר זהיר שלא להזכיר שם שמים יותר מיעקב מפני שיעקב יושב אוהלים ולא בא למקום מטונף: ת דאי כמשמעות אטביעות דקלא קאי מיד ה"ל למימר כשאמר לו אנכי עשו בכורך ועוד לעיל כשאמר לאמו אולי ימשני אבי למה לא פחד שיכירו ב[...] קלו אלא קולם היו שוים. ל"פ שקאי על דברי תחנונים: א ואע"פ שהיה מחזיקו כלדיק גמור מ"מ אין זה מורה על רשעתו כי יש[...]

דעת זקנים מבעלי התוספות

[...] לגמרי לדמיון עשו: (כ) כי הקרה ה' אלהיך לפני. כשם ש[...] שהלך לבקש לך אשה אמר הקרה נא לפני היום וגם [...] שנזדמן בעקידתך לפי שעה כך הקרה לפני בשבילך: (כב) קול יעקב והידים ידי עשו. אומר במדרש הידים לעשו [...] בו כח אלא בידים להזיק מקרוב אבל הקול ליעקב בו[...]

פירוש לתורת אלהים

מַה וָוס בַּטֵייט דָּס מַיין קִינְד וָוס דוּ הָאסְט אַזוֹ גֶעךְ גִיפוּנֶען וַיֹּאמֶר הָאט יַעֲקֹב גְזָאגְט וָוארוּם גָאט הָאט גְמַאכְט טְרֶעפֶן פַר מִיר אַז אִיךְ הָאבּ דָס גֶעשְׁוִוינְט גִקְרִיגֶן: (כא) וַיֹּאמֶר יִצְחָק הָט יִצְחָק גְזָאגְט צוּ יַעֲקֹב גְּשָׁה גְנֶעהֶן צוּ מִיר וֶועל אִיךְ דִיךְ טַאפֶּען מַיין זוּהְן הַאַתָּה אוּבּ דוּ בִּיסְט מַיין זוּהְן עֵשָׂו אוּבּ נִיט [עיין רש"י]: (כב) וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב אוּנ יַעֲקֹב הָאט גֶנֶעהְנְט צוּא זַיין פָאטֶער הָאט עֶר אִים גְטַאפְּט וַיֹּאמֶר הָאט יִצְחָק גְזָאגְט דָם קוֹל אִיז דָם קוֹל פוּן יַעֲקֹב וָוס עֶר [...] בְּתַחֲנוּנִים אָבֶּער דִיא הֶענְט אִיז דִיא הֶענְט [...] עֵשָׂו וָואס זַייא זֶענֶען הָארִיג: (כג) וְלֹא הִכִּירוֹ עֶר הָט אִים נִיט דֶר קֶענְט כִּי הָיוּ יָדָיו וָוארוּם [...] הֶענְט זֶענִין גִיוֶוען אַזוֹי וִויא דִיא הֶענְט פוּן [...] זַיין בְּרוּדֶר שְׂעִירוֹת הָארִיג וַיְבָרְכֵהוּ אוּנ עֶר הָט [...] גְבֶּענְשְׁט: (כד) וַיֹּאמֶר הָאט יִצְחָק גִיזָאגְט בְּ[...] מַיין זוּהְן עֵשָׂו וַיֹּאמֶר אָנִי הָט עֶר גְזָאגְט אִיךְ [עיין ...]

משלי חכמים

נָאר גֶעזָאגְט דִי דְרַיי וֶוערְטֶער אָנֹכִי עֵשָׂו בְּכוֹרֶךָ, הָט יַעֲקֹב אַזוֹי גֶעטְרַאכְט, וֶועט יִצְחָק דֶערְקֶענֶען אַז עֶר אִיז יַעֲקֹב, אוּנ וֶועט אִים פְרֶעגֶן פַאר וָואס הָאסְטוּ גִיזָאגְט לִיגֶען, דוּ בִּיזְט עֵשָׂו, וֶועט עֶר אִים דֶערְצֵיילֶן אַז עֶר הָט גֶעקוֹיפְט דִי בְּכוֹרָה פוּן עֵשָׂו, אִיז עֶר דֶר בְּכוֹר קוּמְט אִים דִי בְּרָכָה וָוס עֶר ווִיל גֶעבֶּן צוּ עֵשָׂו, אוּנ אוֹיבּ עֶר וֶועט נִיט דֶערְקֶענֶען אַז עֶר אִיז יַעֲקֹב, עֶר וֶועט מֵיינֶען עֶר אִיז עֵשָׂו, וֶועט עֶר דָאךְ גְוִויס הָאבֶּן דִי בְּרָכָה פוּן עֵשָׂו, דָם אִיז לְמָשָׁל רְאוּבֵן הָט גֶעהַאט אַוֶועקְסִיל אוֹיף שִׁמְעוֹן, אַז שִׁמְעוֹן אִיז [...] שׁוּלְדִיג הוּנְדֶערְט רוּבֶּל, אוּנ רְאוּבֵן הָט פַארְקוֹיפ[ט] וֶועקְסִיל צוּ לֵוִי, אוּנ לֵוִי קוּמְט צוּ שִׁמְעוֹן מָאנֶען דִי [...] רוּבֶּל, זָאגְט שִׁמְעוֹן צוּ לֵוִי אִין וֶועקְסִיל שְׁטֵייט [...] אִיךְ הָאבּ גִיבָּארְגְט הוּנְדֶערְט רוּבֶּל בַּיי רְאוּבֵן אוּנ דוּ [...] לֵוִי, הָאבּ אִיךְ דָאךְ בַּיי דִיר גָאר נִיט גִיבָּארְגְט, וָוס [...] גְקוּמֶן מִיךְ מָאנֶען עֶנְפֶערְט לֵוִי ווייל אִיךְ הָאבּ דֶעם [...] גֶעקוֹיפְט פוּן רְאוּבֵן בִּין אִיךְ רְאוּבֵן׃

עֵשָׂו וַיֹּאמֶר אָנִי׃ כה וַיֹּאמֶר הַגִּשָׁה לִּי
וְאֹכְלָה מִצֵּיד בְּנִי לְמַעַן תְּבָרֶכְךָ
נַפְשִׁי וַיַּגֶּשׁ־לוֹ וַיֹּאכַל וַיָּבֵא לוֹ יַיִן
וַיֵּשְׁתְּ׃ כו וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק אָבִיו
גְּשָׁה־נָּא וּשְׁקָה־לִּי בְּנִי׃ כז וַיִּגַּשׁ וַיִּשַּׁק־
לוֹ וַיָּרַח אֶת־רֵיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרְכֵהוּ
וַיֹּאמֶר רְאֵה רֵיחַ בְּנִי כְּרֵיחַ שָׂדֶה
אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ יְהוָה׃ ששי כח וְיִתֶּן־לְךָ

ן וַאֲמַר הָא אֲנָא׃
וַאֲמַר קָרֵיב קֳדָמַי
וּל מִצֵּידָא דִּבְרִי
ל דִּי תְבָרְכִנָּךְ נַפְשִׁי
יב לֵהּ וַאֲכַל וְאַיְתִי
(וְאָעֵל) לֵהּ חַמְרָא
תִי׃ כו וַאֲמַר לֵהּ יִצְחָק
וּהִי קָרֵיב כְּעַן וְנַשֵּׁק
(נ״א וְשַׁק לִי) בְּרִי׃
קְרֵב וְנַשֵּׁק לֵהּ וַאֲרַח
רֵיחָא דִּלְבוּשׁוֹהִי
בְּהוּ וַאֲמַר חֲזוּ (נ״א חֲזֵי)
א דִּבְרִי כְּרֵיחָא
קָלָא דִּי בָרְכֵהּ יְיָ׃
וְיִתֵּן לָךְ יְיָ מִטַּלָּא

א וירח את סנהדרין לז: ראה ריח פעמים כט:

בעל הטורים

(כז) וירח. ב׳ במס׳ דין והידך וירח ה׳ את ריח הניחוח מלמד שנכנס עמו ריח גן עדן: וירח. בגימ׳ ליל פסח: כריח. ב׳. כריח שדה. כריח שדה לבנון. שזכות ריח ניחוח העולה מן לבנון פי׳ ביהמ״ק עמד לו: (כח) ויתן לך. י׳ תיבות בפסוק

רשב״ם

(כז) ריח בגדיו. החמודות ובגדיהם היו מבושמים במוגמר: אשר ברכו ה׳. השדה שהוא מלא נרד וכרכום קנה וקנמון. וכן פי׳ ר׳ אליעזר הקליר שדה מבורך כהריח ברכו במתן טל: (כח) ויתן לך. מוסב על ברכו ה׳ והוא הה״ק יתן לך מטל מטל השמים כעין ברכת השדה:

רש״י

ויאמר אני. לא אמר אני עשו אלא אני: (כז) וירח. והלא אין ריח רע יותר משטף העזים אלא מלמד סה עמו ב ריח גן עדן: כריח שדה אשר ברכו ה׳. בו ריח טוב וזה שדה תפוחים ג כן דרשו רז״ל: ויתן לך. יתן ויחזור ויתן ד (ב״ר). ולפי פשוטו

בית יהודא

הארטע רייד (יָקוּם אָבִי) זאל דער פאטער אויפשטיין: (כד) וַיֹּאמֶר אָנִי). יַעֲקֹב הָט געזאגט איך (לֹא אָמַר אֲנִי עֵשָׂו) איצט הָט ער ניט געזאגט איך בין עֵשָׂו (אֶלָּא אָנִי) ער האט נאר געזאגט דם איינע ווארט „אָנִי״ איך: (כז) וַיָּרַח וגו׳ז. זאגט רש״י (וַהֲלֹא אֵין רֵיחַ רַע יוֹתֵר מִשֶּׁטֶף הָעִזִּים) עס איז ניטא אערגערער ריח ווי דיא פעל פון ציגען, אונ יַעֲקֹב הָט
נט עס שמעקט אגוטער רֵיחַ וְאֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁנִּכְנְסָה עִמּוֹ רֵיחַ גַּן עֵדֶן) נאר דער פסוק לערנט אונז אריח פון גן עדן איז נגעגאנגען מיט יַעֲקֹב: נכְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ ה׳ז.ווי דער ריח פון דעם פעלד וואס הקב״ה הָט אים געבענטשט (שֶׁנָּתַן יח טוב) הקב״ה הָט ארייגעגעבן אגוטן ריח אין דעם פעלד (וְזֶהוּ שָׂדֶה תַּפּוּחִים) דאס איז דיא פעלד מיט עפיל פון ן (כַּךְ דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה) אזוי האבען גלערנט אונזערע רבנן ז״ל: (כח) נוְיִתֶּן לְךָז. אונ ער זאל דיר געבן, ער שטייט מיט וא״ו וְיִתֶּן, אונ עס שטייט ניט יִתֶּן, נוייל יִצְחָק האט געמיינט (יִתֶּן וְיַחֲזוֹר וְיִתֶּן) הקב״ה זאל דיר ן אונ געבען דיא בְּרָכָה זאל ניט אויפהערן צו זיין (וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ) אונ נאך דעם פשט אין פסוק דריבר שטייט וְיִתֶּן מיט

דעת זקנים מבעלי התוספות

ה כל המרעין ואפי׳ מרחוק: (כה) ויבא לו יין. מהיכן לו יין שלא מצינו שמסרה לו אמו יין אלא שמיכאל הביא ן מגן עדן ואי אתה מוצא של טובה וברכה אלא זה ושל הם שנאמר ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין גם זה ששתה ברכו: (כח) ויתן לך האלהים. זו מדת הדין כלו׳

שפתי חכמים

בני אדם שדבריהם בל׳ קנטוריא אף ע״פ שהם כשרים: ב לפי שעשו חמד הבגדים האלו מנמרוד ונמרוד ירשן מאדם הראשון ואדם היה לובשן בג״ע: ג ואשר ברכו ה׳ שב אל השדה כאלו אמר כריח השדה אשר נתן בו ה׳ ריח טוב והוא שדה של תפוחים: ד דק״ל למה כתיב ויתן בוי״ו אלא פי׳ ויתן לך ואם יפסוק הברכה מפני החטא אפ״ה

פירוש לתורת אלהים

) וַיֹּאמֶר הָט יִצְחָק גזאגט גגעהן צו מיר דם שפייז איך וועל עסין פון דעם פאנגונג פון מיין זוהן וועגן עס זאל דיך מיין ווילן בענטשן וַיַּגֶּשׁ הָט גמאכט גגעהען צו אים הָט ער גגעסן וַיָּבֵא אונ ער גבראכט צו אים וויין אונ ער הָט גטרונקן [עיין רש״י]: וַיֹּאמֶר הָט זיין פאטר יִצְחָק צו אים גזאגט גגעהן
ו מיר אונ קוש מיך מיין זוהן: (כז) וַיִּגַּשׁ האט ער גגעהנט אונ האט אים גקושט וַיָּרַח אֶת רֵיחַ ו אונ ער האט גישמעקט דאס שמעקונג פון זיינע קליידר וַיְבָרְכֵהוּ אונ האט אים גבענשט [עיין רש״י] ר האט יִצְחָק גיזאגט זעה דער ריח פון מיין זוהן איז אזוי וויא דער ריח פון דעם פעלד וואס ט האט אים גבענשט דאס איז דער גן עדן: (כח) וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ אונ גאט

ליקוטי יקרים

(כז) וַיָּרַח אֶת רֵיחַ בְּגָדָיו. דער מדרש זאגט מען זאל ליינען בוגדיו, יִצְחָק הָט געשמעקט דעם ריח אפילו פון דיא שלעכטע קינדער פון יַעֲקֹב, דריבער האט ער אים גבענטשט, עס זענען גיוועין צווייא מענטשין איינער האט געהייסין יוסי משיתא, דער אנדערער יָקוּם איש צרורות, ווען די רוֹמִים (רעמער) האבען געוואלט אריינגיין אין בית המקדש האבן זיי געזאגט מיר ווען פריער ארײן שיקן איוד

משלי

) וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹהִים וגו׳. צו פארשטיין די גרויסע ברכה ע״ג״ם יִצְחָק האט גיגעבען צוא יַעֲקֹב נוייל ער האט

נחמיה

געמיינט דם איז עשו, ווי אזוי הָט יִצְחָק געקענט וועלען געבען אזוי אברכה צו עשו, נאך דיא ברכה וואלט דאך

הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֹב דָּגָן וְתִירֹשׁ׃ כט יַעַבְדוּךָ עַמִּים וְיִשְׁתַּחֲוֻ לְךָ לְאֻמִּים הֱוֵה גְבִיר

דִשְׁמַיָּא וּמִטּוּבָא דְאַרְ[עָא]
וּסְגִיאוּת (נ״י וְסַגִּי)
עִיבּוּר וַחֲמַר׃ כט יִפְלְ[חוּן]
עַמְמִין וְיִשְׁתַּעְבְּדוּן
מַלְכְּוָן הֱוֵי רַב לְאַ[חָךְ]

בית יהודא

אוא״ו (מוּסַב לְעִנְיָן הָרִאשׁוֹן) דָם גִיהֶער צוּא פְרִיעֶר (רְאֵה רֵיחַ בְּנִי שֶׁנָּתַן לוֹ הקב״ה) זֶעה נָאר דֶער רֵיחַ פוּן מַיין זוּהְן וָואס הקב״ה הָט אִים גֶעגֶעבֶּן אִיז (כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרֲכוֹ ה׳) וִוי דֶער רֵיחַ פוּן דִי פֶעלְד וָואס הקב״ה הָאט אִים גֶעבֶּענְטְשְׁט (וְעוֹד יִתֶּן לְךָ מִטַּל הַשָּׁמַיִם) נָאךְ זָאל דִיר הקב״ה גֶעבֶּן פוּן דִי טָאה פוּן הִימֶעל: וּמִטַּל הַשָּׁמַיִם). (כְּמַשְׁמָעוֹ) דִי טָאה וָוס גֵייט פוּן הִימֶעל (וּמִדְרָשׁ אַגָּדָה יֵשׁ לְהַרְבֵּה פָּנִים) דֶער מִדְרָשׁ זָאגְט פִיל מֵיינוּנְגֶען נָוס מֶען מֵיינְט מִיט דִיא טָאה (דָבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז (מַהוּ הָאֱלֹהִים) פַר וָואס שְׁטֵייט הָאֱלֹהִים, אוּנ עֶס שְׁטֵייט נִיט ה׳, נָאר מֶען מֵיינְט „בְּדִין״ (אִם רָאוּי לְךָ יִתֶּן לְךָ) אוֹיבּ עֶס וֶועט דִיר קוּמֶען מִיט דִין מֶען זָאל דִיר גֶעבֶּען דִי

רש״י

מוסב לענין הראשון ראה ריח בני שנתן לו הקב״ה שדה וגו׳ ועוד יתן לך מטל השמים וגו׳: מטל השמים כמשמעו ומדרש אגדה יש להרבה פנים (ד״א מהו האלהים בדין אם ראוי לך יתן לך ואם לאו לא יתן לך אבל אמר משמני הארץ יהיה מושבך בין צדיק בין רשע יתן לך וממנו למד שלמה כשעשה הבית סידר תפלתו ישראל בעל אמונה ומצדיק עליו הדין לא יקרא עליך תגר לכן (מ״א ח) ונתת לאיש כדרכיו אשר תדע את לבבו אבל מחוסר אמנה לפיכך אמר ואתה תשמע השמים וגו׳ ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי בין ראוי בין שאינו ראוי

בְּרָכָה, וֶועט דִיר הקב״ה גֶעבֶּען (וְאִם לָאו) אוֹיבּ דוּ וֶועסְט נִיט וֶוערְט זַיין דִיא בְּרָכָה (לֹא יִתֶּן לָךְ) זָאל דִיר הקב״ה בְּרָכָה נִיט גֶעבֶּען (אֲבָל לְעֵשָׂו אָמַר) אָבֶּער צוּ עֵשָׂו הָאט יִצְחָק גֶעזָאגְט (מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ יִהְיֶה מוֹשָׁבֶךָ) דַיין זִיצוּנְג זָאל אוֹיף דִי פֶעטְעסְטֶע עֶרְד (בֵּין צַדִּיק בֵּין רָשָׁע יִתֵּן לָךְ) וִוי דוּ וֶועסְט זַיין אַצַדִּיק אָדֶער אַרָשָׁע זָאל דִיר הקב״ה גֶעבֶּן דִיא (וּמִמֶּנּוּ לָמַד שְׁלֹמֹה) אוּנ שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ הָאט אָפְּגֶעלֶערוּנְט פוּן יִצְחָק (כְּשֶׁעָשָׂה הַבַּיִת) וֶוען שְׁלֹמֹה הָט גֶעמַאכְט דֶעם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (סִדֵּר תְּפִלָּתוֹ) הָט עֶר אַזוֹי גֶעזָאגְט אִין זַיין תְּפִלָּה (יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא בַּעַל אֱמוּנָה) אַיוּד וַוייל עֶר גְלוֹיבְּט אִין ה׳ (וּמַצְדִּיק עָלָיו הַדִּין) אוּנ עֶר זָאגְט הקב״ה אִיז גֶערֶעכְט אִין זַיין מִשְׁפָּט, אוּנ אֲפִילוּ וֶוען הקב״ה גִיט אִים נִיט עֶר הָט גִיבֶּעטְן פוּן דֶעסְטְוֶועגְן (לֹא יִקְרָא עָלֶיךָ תַּגָּר) וֶועט עֶר נִיט רוּפֶען אוֹיף דִיר אַקְרִיג, עֶר וֶועט נִיט בֵּייז וֶוערֶען הקב״ה (לְפִיכָךְ) דְרִיבֶּער (וְנָתַתָּ לְאִישׁ כִּדְרָכָיו אֲשֶׁר תֵּדַע אֶת לְבָבוֹ) זָאלְסְטוּ גֶעבֶּען צוּ יֶעדֶער יוּדִישֶׁען מֶענְטְשׁ וִויא פִירוּנְג וְוִוי זַיינֶע פְרוּמְקֵייט] אִיז וִויא דוּא וֵוייסְט דִי הָאָרֶץ זַיינֶע (אֲבָל עוֹבֵד כּוֹכָבִים) אָבֶער דִיא גֶעצֶן דִינֶער (מְחוּסַר אֲ[מָנָה]) נָוס זַיי פֶעלְט דָם גְלוֹיבּוּנְג אִין גָאט (לְפִיכָךְ אָמַר) דְרִיבֶּר הָאט שְׁלֹמֹה גֶעזָאגְט (וְאַתָּה תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם) וֶוען דוּ וֶועסְט הֶ[רֶן] אִין הִימֶעל דִי תְּפִלָּה פוּן גוֹי (וְעָשִׂיתָ כְּכֹל אֲשֶׁר יִקְרָא אֵלֶיךָ הַנָּכְרִי) זָאלְסְטוּ טָאהְן וִוי דֶער גוֹי וֶועט צוּא דִיר רוּפֶן, [א...] דֶער גוֹי נֶועט בֶּעטֶען זָאלְסְטוּ אִים גֶעבֶּן (בֵּין רָאוּי בֵּין שֶׁאֵינוֹ רָאוּי תֵּן לוֹ) סַיי עֶר אִיז וֶוערְט אוּנ סַיי עֶר אִיז נִיט [...]

שפתי חכמים

ה) חוזר ויתן ופירוש זה היינו לפי מדרשם ז״ל דלפי פשוטו מוסיף על ענין ראשון ר״ל נתן לך ברכה אחת לכן קאמר ויתן לך עוד ברכה זו וסיכן מלינו לעיל שברכו י״ל מד ז״כ אשר ברכו ה׳ שנתן לו הקב״ה ברכה כי אשר ברכו ה׳ שב אל בני הכתוב למעלה כאלו אמר ראה ריח בני אשר ברכו ה׳ כריח השדה שנתן לו הקב״ה ריח

דעת זקנים מבעלי התוספות

אם אתה ראוי לכך ואולם גבי עשו כתיב הנה משמני [הארץ] יהיה מושבך בין ראוי בין אינו ראוי וכן מצינו בתפלת [שלמה] ע״ה גבי ישראל אמר ועשית לאיש כדרכיו לפי שלא [יקרא] תגר וגבי נכרי ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי וגו׳ [...] לא כן יקרא תגר ויטיח דברים כלפי מעלה. וכן אתה [...] עשרה ברכות כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם [...]

עשרת הדברות ובשבעה מקומות נתברך כאן ולקמן ואל שדי יברך אותך. והנה ה׳ נצב עליו. ויאמר לא אשלחך כ[י אם] ברכתני. וירא אלהים אל יעקב ויאמר אנכי אלהי אברהם אביך וכן אברהם נתברך בשבע ב״כות ואעשך לגוי גדול וגו׳ וכנ[גד] מועדות בשנה שבת פסח שבועות ר״ה יום הכפורים סוכות שמיני עצרת וז׳ כוכבים רועים ומשמשים את השמש[...] הירח ושבעה. אינם רועים ושמם כסיל וז׳ כוכבים של כימה בעת שהיא שוקעת הגיע זמן הארץ לזרוע וכשהיא עולה [...]

ליקוטי יקרים

אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָאבֶּען זַיי גִיטְרָאפֶען דֶעם יוֹסִי מְשִׁיתָא, הָאבֶּן זַייא גֶעזָאגְט צוּ אִים גֵיי אַרַיין אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אוּנ נָוס דוּ וֶועסְט אַרוֹיס נֶעמֶען פוּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וֶועט זַיין דַיינֶע, יוֹסִי מְשִׁיתָא אִיז אַרַיינְגֶעגַאנְגֶען אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אוּנ הָאט אַרוֹיס גֶענוּמֶען אַגָאלְדֶענֶע מְנוֹרָה, הָאבֶּן דִי רוֹמַיִּם בַּיי אִים צוּגֶענוּמֶען דִי גָאלְדֶענֶע מְנוֹרָה אוּנ הָאבֶּן גֶעזָאגְט צוּ אִים וַאזוֹי אַמְנוֹרָה אִיז נִיט שֵׁיין צוּא נִיצְעַן מִיט אַגָאלְדֶענֶע מְנ[וֹרָה] וִוי דוּא אִיז נִיט שֵׁיין פַאר דֶעם קֵיסַר אָבֶּר] פַר אַזוֹ אַמֶענְטְשׁ הָאבֶּן דִי רוֹמַיִּם גֶעזָאגְט צוּא יוֹסִי גֵיי נָאךְ אַמָאהְל אַרַיין אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אוּנ וָואס דוּ וֶועסְט אִיצְט אַרוֹס גֶעמֶן [...]

פירוש לתורת אלהים

זָאל דִיר גֶעבֶּן פוּן טוֹי פוּן הִימֶל אוּנ פוּן פֶעטְ[...] דֶער עֶרְד וְרוֹב דָּגָן וְתִירוֹשׁ אוּנ פִיל קָארְן אוּנ וַוי[ן] (כט) יַעַבְדוּךָ עַמִּים פֶעלְקֶער זָאלֶן דִיךְ דִינֶען וְיִשְׁתַּחֲ[וּ] לְאֻמִּים אוּנ קִינִיגְרַייךְ זָאלֶן זִיךְ בּוּקֶן צוּ דִיר הֱוֵ[ה]

משלי נחמיה

פַאר יַעֲקֹב גָאר נִיט גֶעבְּלִיבֶּען אוֹיף דִי וֶועלְט, נָאר דֶר עִנְיָן אִיז לְמָשָׁל עֶס אִיז אַמָאהְל גִיוֶוען אַגְרוֹיסֶער גְבִיר אוּנ עֶר הָט גֶעהַאט צְוֵויי זִיהְן, אֵיינֶר אִיז גִיוֶוען אַסוֹחֵר נָאר אַעַם הָאָרֶץ, דֶער צְוֵוייטֶער אִיז גִיוֶוען אַלַמְדָן, נָוס הָט זִיךְ מִיט קֵיין זַאךְ בַּשֶׁעפְטִיגְט נָאר מִיט לֶערְנֶען, דֶער פָאטֶער הָאט אִים גִיגֶעבֶּן זַיין פַּרְנָסָה, וִוי דֶער פָאטֶר אִיז אַלְט גִיוָוארֶן, הָט עֶר בֶּעטְרַאכְט וִוי אַזוֹ עֶר זָאל צוּטֵיילֶן זַיין פַרְמֶעגֶן, הָט עֶר בֶּערֶעכוּנְט אַז עֶר וֶועט אֲפִי״וּ זַיין גַאנְצֶן פַארְמֶעגֶען גֶעבֶּן צוּ דֶעם לַמְדָן וֶועט נִיט גוּט זַיין, וַוייל עֶר וֵוייס נִיט צוּ פַארְדִינֶען מִיט דֶעם גֶעלְט וֶועט עֶר דָם גֶעלְט אוֹפְ[...] אוּנ וֶועט בְּלַייבִּין אָרֶעם, אִיךְ וֶועל בֶּעסֶער דָם גַאנְצֶ[ן] מֶעגְן גֶעבֶּן דֶעם סוֹחֵר, עֶר וֶועט מִיט דֶעם גֶעלְט הַא[...] אוּנ וֶועט פַארְדִינֶען פַר זִיךְ אוּנ פַר דֶעם בְּרוּדֶר דֶעם לַ[מְדָן] אוּנ דֶר בְּרוּדֶר דֶער לַמְדָן וֶועט וַוייטֶער זַיין אִין בֵּית מִ[דְרָשׁ] אוּנ וֶועט לֶערְנֶען, יִצְחָק הָט גֶעהַאט צוּ גֶעבֶּן אַבְּרָכָה [...] עִיקָר פוּן דִי בְּרָכָה אִיז גִיוֶוען פֶעלְדֶר אוּנ גֶערְטְנֶער, [...] עֶר אִיז גִישְׁטָארְבִּין הָט עֶר בּערֶעכוּנְט וֶועמֶן זָאל עֶר גֶ[עבֶּן] דִי בְּרָכָה, עֶר זָאל זִיא גֶעבֶּן צוּא יַעֲקֹב, נָוס וֶועט [...]

דון לָךְ בְּנֵי אִמָּךְ
טִיךְ יְהוֹן לִיטִין
רְכָיךְ יְהוֹן בְּרִיכִין:
וָה כַּד שֵׁיצֵי יִצְחָק
כָא יָת יַעֲקֹב וַהֲוָה

לְאַחֶיךָ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אִמֶּךָ
אֹרְרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרְכֶיךָ בָּרוּךְ: ל וַיְהִי
כַּאֲשֶׁר כִּלָּה יִצְחָק לְבָרֵךְ אֶת־

בעל הטורים

כות נתברך כנגד עשרת הדברות שעתידין י"ב בניו לקבל: נתחו לך. חסר וי"ו כנגד ו' דורות שמדוד עד יורם שעבדו ת ישראל ומכאן והילך פשע בו ויש בזו הברכה כ"ו תיבות לומר לך שברכו בשם הנכבד שעולה כ"ו: הוה. ב' במס' הוה גביר לאחיך כי לשלג יאמר הוי ארץ בזכות יעקב יורד גשם ושלג:

רשב"ם

(כט) בני אמך. אבל ביעקב שהיה לו נשים. הרבה כתוב בו וישתחוו לך בני

רש"י

שלא יקרא עליך תגר. ברש"י ישן מדויק): (כט) בני ויעקב אמר ליהודה בני אביך לפי שהיו לו בנים אמהות וכאן שלא נשא אלא אשה אחת ה אמר בני כ"ר): אורריך ארור ומברכיך ברוך. ובבלעם מר מברכיך ברוך ואורריך ארור (כ"ר) הצדיקים יסורים וסופן שלוה ו' ואורריהם ומצעריהם קודמים יהם לפיכך יצחק הקדים קללת אוררים לברכת ם והרשעים תחלתן שלוה וסופן יסורין לפיכך בלעם

בית יהודא

זאלסטו אים געבען (כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקְרָא עָלֶיךָ תַּגָּר) ער זאל ניט רופען אויף דיר אַקְרִיג, ער זאל ניט זאגען דו הערסט גאר ניט וואס מען בעט צו דיר, אדער ער וועט זאגען דו קענסט ניט געבען וואס מען בעט צו דיר: (כט) וּבְנֵי אִמֶּךָ.(וְיַעֲקֹב אָמַר לִיהוּדָה בְּנֵי אָבִיךָ), יעקב האט געזאגט צו יְהוּדָה צו דיר זאלען זיך בוקין ובייגין די קינדער פון דיין פאטער (לְפִי שֶׁהָיוּ לוֹ בָנִים מִכַּמָּה אִמָּהוֹת) ווייל יַעֲקֹב האט געהאט קינדער פון פיר מוטערס נאז ער וואלט זאגען צו יְהוּדָה צו דיר זאלען זיך בוקין דיא קינדער פון דיין מוטער, וואלט גאר געוועזען געמיינט זיינע ברידער פון זיין מוטער לֵאָה אבער די קינדער פון רָחֵל בִּלְהָה זִלְפָּה וועלען זיך ניט בוקין צוא אים, דריבער האט געמוזט זאגען דיא קינדער פון דיין פאטער, זענען אלע קינדער געמיינט) (וְכָאן שֶׁלֹּא נָשָׂא אֶלָּא אִשָּׁה אַחַת) אבער הט נאר געהאט איין ווייב (אָמַר בְּנֵי אִמֶּךָ) האט ער געזאגט דיא קינדער פון דיין מוטער: (אֹרְרֶיךָ אָרוּר). דיא ין וואס וועלען דיך פלוכן זאלען זיין געפלוכט (וּמְבָרְכֶיךָ בָּרוּךְ) די מענטשין וואס וועלען דיך בענטשין זאלען זיין שט, פרעגט רש"י (וּבְבִלְעָם הוּא אוֹמֵר) אונ בִּלְעָם הט גזאגט (מְבָרְכֶיךָ בָּרוּךְ) די מענטשין וואס וועלן דיך בענטשן ין געבענטשט (וְאֹרְרֶיךָ אָרוּר) אונ די מענטשן וואס וועלן דיך פלוכן וועלן זיין גפלוכט, ענפרט רש"י (הַצַּדִּיקִים תְּחִלָּתָן וְסוֹפָן שַׁלְוָה) צדיקים האבן אין אנהייב ופון זייער לעבן יְסוּרִים (וְסוֹפָן שַׁלְוָה) די לעצטע יאהרין זייערע לעבין זייא רידען (וְאֹרְרֵיהֶם וּמְצַעֲרֵיהֶם קוֹדְמִין לִמְבָרְכֵיהֶן) אונ דיא מענטשען וואס פלוכען זייא אונ זענען זיי מצער זענען ווי די מענטשען וואס בענטשען זיי (לְפִיכָךְ יִצְחָק הִקְדִּים קִלְלַת אוֹרְרִים לְבִרְכַּת מְבָרְכִים) דריבער האט יִצְחָק ט פריער דיא קְלָלָה אויף דיא מענטשען וואס וועלין פלוכען צו יַעֲקֹב, איידער ער הט געזאגט דיא אויף דיא מענטשען נוס וועלען בענטשען צו יַעֲקֹב ואפילו יִצְחָק האט געמיינט ער בענטשט עֵשָׂו, ער אבער גערעכנט אז עֵשָׂו איז אצדיק (וְהָרְשָׁעִים תְּחִלָּתָן שַׁלְוָה וְסוֹפָן יְסוּרִין) אבער ביי רְשָׁעִים זייער אנהייב זענען מיט פרידען זענען מיט יְסוּרִים (לְפִיכָךְ בִּלְעָם הִקְדִּים בְּרָכָה לִקְלָלָה) דריבער

שפתי חכמים

(ג"א) שלא רצה לתלות הקללה בעצמו לומר שבניו יהיו ו כלו' יסורין ולרות שלהם באין תחלה לפיכך יצחק הקדים אוררים וכו'. והרמב"ן טען למה כתיב בפ' לך ואברכה מברכיך ומקללך אאר ותי' שהרי כתיב אחריו ונברכו וגו' הרי גם קללות אוררים קודם לברכת מברכים. ואע"פ שבלעם אמר לישראל מברכיך ברוך וגו' לא אמר זה אלא למה שהורגל לדבר עם הרשעים

פירוש לתורת אלהים

איבער דיינע ברידער וְיִשְׁתַּחֲווּ אונ זאלען זיך צוא דיר די קינדער פון דיין מוטער [עיין רש"י] די וואס שעלטען דיך זאלען זיין גשאלטען אונ ם בענטשען דיך זאלען זיין גבענטשט [עיין רש"י]: אונ עס איז געוועזן כַּאֲשֶׁר אז יִצְחָק האט אום צו בענטשען יַעֲקֹב וַיְהִי אונ עס איז געוועזען אך

ליקוטי יקרים

זיין דייגע, הט יוסי ניט געוואלט נאך אמאהל ארויין גיין אין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, האבען די רוֹמִים געזאגט צוא יוסי מיר וועלען דיר שיינקען דריי יאהר פאדאטקעס אויב דו וועסט נאך אמאהל אריינגיין אין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, האט יוסי ניט געוואלט אריין גיין, ער הט גזאגט גענוג פר מיר איך האב איין מאהל דערצערונט הקב"ה ברוך הוא זאל איך אים נאך אמאהל דער צערנען? האבען דיא רוֹמִים אים אריין געלייגט צווישען צוויא ברעטער אונ האבען די ברעטער מיט אים צו זאמען אונ ער האט גשריגען ווי צו מיר איך בין ווערט דעם שטראף ווייל איך האב ונט הקב"ה אונ ער הט גטאן תְּשׁוּבָה. יָקוּם אִישׁ צְרוּרוֹת איז געוועזן רבי יוסי בן יועזרים אשוועסטערס אזוהן. אט אמאהל געריטען אויף אפערד שַׁבָּת, האט מען גטראגען די ברעט נוס מען זאל אויף אים איינגן רבי יוסי

משלי נחמיה

מיט די פעלדער אונ גערטנער אז ער וויס זייא ניט ארבעטין, וועט אויפוואקסין גראז אונ דערנער אונ ט זיין ארעם, איך וועל בעסער די פעלדער אונ די געבן צו עֵשָׂו, ער איז איש שָׂדֶה, אפעלד־מענטש ט וויסען וויא צו בעארבעטין די פעלדער מיט דיא ער, וועט פון דעם זיין פַּרְנָסָה פר ביידע, ווייל עֵשָׂו בארט זיין פאטר, אונ דר פאטר הט גמיינט אז עֵשָׂו דיק, וועט ער געוויס וועלען מאכן שותפות מיט יַעֲקֹב, מיט עוֹלָם הַזֶּה אונ עוֹלָם הַבָּא, אונ ער וועט אייביג שפייזין יַעֲקֹב, פון וועגין יַעֲקֹב זאל אים געבין אחלק פון זיין תּוֹרָה, ווי יִשָּׂשכָר מיט זְבוּלוּן האבין געמאכט. רִבְקָה האט אבער געוואוסט אז עֵשָׂו איז ארשע אונ ער האט פיינט זיין ברודער יַעֲקֹב מיט זיין תּוֹרָה, אונ אז ער וועט האבען דיא בְּרָכָה וועט ער פון איר צוא יַעֲקֹב גאר ניט געבען, דריבער האט זיא געזעהן די בְּרָכָה זאל קומן צוא יַעֲקֹב:

יַעֲקֹב וַיְהִי אַךְ יָצֹא יָצָא יַעֲקֹב מֵאֵת פְּנֵי יִצְחָק אָבִיו וְעֵשָׂו אָחִיו בָּא מִצֵּידוֹ׃ לא וַיַּעַשׂ גַּם־הוּא מַטְעַמִּים וַיָּבֵא לְאָבִיו וַיֹּאמֶר לְאָבִיו יָקֻם אָבִי וְיֹאכַל מִצֵּיד בְּנוֹ בַּעֲבֻר תְּבָרְכַנִּי נַפְשֶׁךָ׃ לב וַיֹּאמֶר לוֹ יִצְחָק אָבִיו מִי־אָתָּה וַיֹּאמֶר אֲנִי בִּנְךָ בְכֹרְךָ עֵשָׂו׃ לג וַיֶּחֱרַד יִצְחָק חֲרָדָה גְּדֹלָה עַד־

אונקלוס

בְּרַם מִפַּק נְפַק יַ[עֲקֹב] מִלְּוָת אַפֵּי יִצְחָק אֲבוּ[הִי] וְעֵשָׂו אֲחוּהִי אֲתָא (נ״[א]) מִצֵּידֵהּ׃ לא וַעֲבַד אַף [הוּא] תַּבְשִׁילִין וְאָעֵיל [לְ]אֲבוּהִי וַאֲמַר לַאֲבוּ[הִי] יְקוּם אַבָּא וְיֵיכוֹל מִצֵּי[ד] דִבְרֵהּ בְּדִיל דִּיתְבָרְ[כִנַּנִי] נַפְשָׁךְ׃ לב וַאֲמַר לֵהּ [יִצְחָק] אֲבוּהִי מַן אַתְּ וַאֲמַר [אֲנָא] בְּרָךְ בּוּכְרָךְ עֵשָׂו׃ לג [וּתְוַהּ] יִצְחָק תִּוְהָא רַבָּא[...]

תולדות אהרן

מאת פני סוכה ס׃

בעל הטורים

(לג) ויאמר מי אפוא. ר״ת אמו מי נעשה סרסור בדבר[...] איפוא בגי׳ גיהנם שנכנס ג״הנם עמו׃

רש״י

[...] הקדים ברכה לקללה׃ (ל) יצא יצא. זה יוצא וזה [...] (לג) ויחרד. כתרגומו ותוה לשון תמיה, ומדרש[ו ...]

רשב״ם

אביך׃ (ל) ויהי אך יצא יצא. להגיד נסים שנעשו ליעקב בא הכתוב. שאלו הקדים עשו לבא רגע אחד קודם לא נתברך יעקב׃ (לג) ויחרד יצחק. על שמצא

בית יהודא

הָט בִּלְעָם פְרִיעֶר גֶעזָאגְט דִי וָואס וֶועלֶען דִיךְ בֶּענְטְשֶׁען זָאלֶען זַיין גֶעבֶּענְטְשְׁט אוּנ דִי וָוס וֶועלֶען דִיךְ פַ״רְשֶׁעלְטֶען זָאלֶען זַיין גֶעפְלוּכְט׃ (ל) וַיֵּצֵא יָצָא]. זָאגְט רַשִׁ״י (זֶה יוֹצֵא וְזֶה בָּא) דוּרְךְ אַיין טִיר אִיז יַעֲקֹב אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען אוּנ אִין דִי זֶעלְבִּיגֶע רֶגַע אִיז עֵשָׂו אַרַיין גֶעקוּמֶען [...] אַיין אַנְדֶער טִיר׃ (לג) [וַיֶּחֱרַד]. זָאגְט רַשִׁ״י (כְּתַרְגּוּמוֹ) וויא דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט וּתְוַהּ, (לְשׁוֹן תְּמִיָּה) אַווּ[...] יִצְחָק הָאט זִיךְ שְׁטַארְק גֶעוְואוּנְדֶערְט, אוֹיף אַלְ[...]ן וָואס דָא אִיז גִיוֶועֶן (וּמִדְרָשׁוֹ) דֶר מֶדְרָשׁ זָאגְט (רָאָה[...]

שפתי חכמים

א״נ שהיה מברך אותם שיגיע להם כמעשה הרשעים שהיה להם ב״כ תחלה שלוה כו׳ וק״ל׃ ז דאל״כ שתי יציאות למ״ל אלא שזה יצא

דעת זקנים מבעלי התוספות

עת הקציר׃ (ל) ויהי אך יצא יצא. זה נכנס וזה יוצא[...] שהיה בחדר ראה עשו נכנס שהיה במקום אורה וש[...] אחורי הדלת עד שראה עשו נכנס ועשו לא ראהו לפי[...]

בחשך׃ (לג) ויחרד יצחק חרדה וגו׳. שתי חרדות חרד יצחק אחת כשנעקד ואחת כאן ולמדך הכתוב שזו היתה גדולה[...]

פירוש לתורת אלהים

יָצֹא יָצָא עֶר אִיז אַרוֹיס גִיגַאנְגֶען מֵאֵת פוּן פְּ[נֵי] פָאטֶער יִצְחָק וְעֵשָׂו אָחִיו אוּנ זַיין בְּרוּדֶער [...] מִצֵּידוֹ אִיז גְקוּמֶען פוּן זַיין גֶיֶעג בַּאלְד וויא [...] אִיז אַרוּס גִיגַאנְגֶען אִיז עֵשָׂו גְקוּמֶען׃ (לא) [וַיַּעַשׂ גַּם] הוּא מַטְעַמִּים אוּנ עֶר הָאט אוֹיךְ גִימַאכְט זִיסֶע[ס] וַיָּבֵא לְאָבִיו אוּנ עֶר הָט גְבְּרַאכְט צוּ זַיין פָאטֶ[ער] לְאָבִיו עֶר הָט גְזָאגְט צוּ זַיין פָאטֶער יָקֻם אָבִי לָ[אז] שְׁטֵיין מַיין פָאטֶער וְיֹאכַל אוּנ לָאז עֶסֶן פוּן דֶעם [...] פוּן זַיין זוּהְן בַּעֲבוּר אוּם ווילֶען תְּבָרְכַנִּי נַפְשֶׁךָ [...] בֶּענְטְשֶׁען מִיךְ דַיין ווילִין׃ (לב) וַיֹּאמֶר לוֹ יִצְחָק [...] זַיין פָאטֶער יִצְחָק צוּ אִים גְזָאגְט מִי אָתָּה וֶוער [...] וַיֹּאמֶר הָט עֶר גְזָאגְט אֲנִי אִיךְ בִּין דַיין עֶלְצְ[...] עֵשָׂו׃ (לג) וַיֶּחֱרַד יִצְחָק אוּנ יִצְחָק אִיז דֶער צ[...]

ליקוטי יקרים

בֶּן יוֹעֶזֶר, הָט יָקוּם גְזָאגְט צוּא רַבִּי יוֹסִי זֶעה נָאר דֶעם פֶערְד וָוס מַיין גָאט הָאט מִיר גְגֶעבֶּן אִיךְ זָאל אוֹיף אִים רַייטֶן, אוּנ זֶעה נָאר דֶעם פֶערְד וְדִי בְּרֶעטְ] וָוס דַיין גָאט הָט דִיר גְגֶעבֶּן דוּ זָאלְסְט אוֹיף אִים רַייטֶן וְמֶיעֶן וֶועט דִיךְ בַּאלְד הֵייְנְגֶן אוֹיף דִיא בְּרֶעטְ], הָט רַבִּי יוֹסִי גְזָאגְט צוּ יָקוּם אוּנ הקב״ה מַאכְט אַזוֹ גְלַייכְלִיךְ דִי מֶענְטְשֶׁן וָוס דֶערְצֶערְנֶען אִים וִוי גְלַייכְלִיךְ וֶועלֶען זַיין דִי מֶענְטְשֶׁן וָוס טוּהֶען דֶעם ווילֶען פוּן הקב״ה, הָט יָקוּם גְזָאגְט צוּ רַבִּי יוֹסִי אִיז דֶען דָא אַמֶענְטְשׁ וָוס טוּהְט דֶעם ווילֶן פוּן דַיין גָאט בֶּעסֶער ווִי דוּ, הָט רַבִּי יוֹסִי גְזָאגְט צוּ יָקוּם אַז הקב״ה שְׁטְרָאפְט אַזוֹ שְׁטַארְק דִי מֶענְטְשֶׁן וָוס טוּהְן זַיין ווִילֶן פַר קְלֵיינֶע עֲבֵירוֹת וָוס זֵיי הָאבֶּן גְטָאהְן, ווִי גְרוֹס וֶועט זַיין דֶר שְׁטְרָאף פוּן דִי מֶענְטְשֶׁן וָוס דֶערְצֶערְנֶען אִים, דִי רֵייד פוּן רַבִּי יוֹסִי זֶענֶען אַרַיינְגַאנְגֶען אִין הַארְצְן פוּן יָקוּם, אוּנ עֶר הָט אוֹיף זִיךְ גְטָאהְן פִיר עֶרְלֵיי מִיתוֹת, עֶר הָט גְנוּמֶן אַקְלָאץ אוּנ הָט אִים אַרַיינְגֶעשְׁטֶעקְט אִין דִי עֶרְד אוּנ הָט אָנְגֶעבוּנְדֶן אַשְׁטְרִיקֶל אוֹיף דֶעם קְלָאץ, אוֹיף דִי עֶרְד נֶעבֶּן קְלָאץ הָט עֶר גְלֵייגְט הָאלְץ, אַרוּם דִי הָאלְץ הָאט עֶר גְמַאכְט אַוַואנְט פוּן שְׁטֵיינֶער אוּנ הָט אָנְגֶעצוּנְדֶן דִי הָאלְץ אִיז [...] אַגְרוֹיסֶר פַייעֶר, אִין מִיטֶן דֶעם פַייעֶר הָט עֶר אַרַיינְגְשְׁטֶעקְט אַשְׁוֶוערְד, אוּנ עֶר הָאט גְנוּמֶן דָם שְׁטְרִיקֶל אַרוּ[ם] אוּנ הָט זִיךְ דֶערְשְׁטִיקְט, אִיז גְוֶוען חֶנֶק, דֶר פַייעֶר הָאט פַארְבְּרֶענְט דָם שְׁטְרִיקֶל אִיז עֶר אַרָאפּ גְפַאלְ[ן ...] שְׁוֶוערְד, אִיז גְוֶוען הֶרֶג, אוּנ עֶר אִיז גְפַאלֶען פוּן שְׁוֶוערְד אוֹיף דִי שְׁטֵיינֶער אִיז גְוֶוען סְקִילָה, פוּן דִיא שְׁטֵיינֶע[ר ...] אַרַיינְגֶעפַאלֶען אִין פַייעֶר, אִיז גְוֶוען שְׂרֵפָה, יוֹסִי בֶּן יוֹעֶזֶר אִיז אַבִּיסֶל אַיינְגֶעשְׁלָאפֶן הָט עֶר גְזֶעהְן וויא דִי [...] יָקוּם לִיגְט אוֹיף אִיר פְלִיהְט אִין דֶער הֵייךְ, גְלַייךְ אִין גַן עֵדֶן, הָאט רַבִּי יוֹסִי גֶעזָאגְט מִיט אַיין שָׁעָה אִיז יָק[וּם] אִין גַן עֵדֶן פְרִיעֶר פַאר מִיר, דָם הָט מֶען גֶעווִיזֶן צוּ יִצְחָק עֶר זָאל זֶעהְן וָואס וֶועט זַיין אֲפִילוּ פוּן יַעֲקֹב׳ס [...] קִינְדֶער, ווִי יִצְחָק הָט דָם גֶעזֶעהְן הָט עֶר בַּאלְד גֶעבֶּענְטְשְׁט צוּא יַעֲקֹב׃

מְאֹד וַיֹּאמֶר מִי־אֵפוֹא הוּא הַצָּד־
צַיִד וַיָּבֵא לִי וָאֹכַל מִכֹּל בְּטֶרֶם תָּבוֹא
וָאֲבָרְכֵהוּ גַּם־בָּרוּךְ יִהְיֶה׃ לד כִּשְׁמֹעַ
עֵשָׂו אֶת־דִּבְרֵי אָבִיו וַיִּצְעַק צְעָקָה
גְּדֹלָה וּמָרָה עַד־מְאֹד וַיֹּאמֶר לְאָבִיו
בָּרְכֵנִי גַם־אָנִי אָבִי׃ לה וַיֹּאמֶר בָּא
אָחִיךָ בְּמִרְמָה וַיִּקַּח בִּרְכָתֶךָ׃
לו וַיֹּאמֶר הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב

אונקלוס

חֲדָא וַאֲמַר מָן הוּא
כִי דְצָד צֵידָא וְאָעֵיל
וַאֲכָלִית מִכֹּלָא עַד לָא
יעוֹל וּבָרֵכְתֵּהּ אַף בְּרִיךְ
יְ׃ לד כַּד שְׁמַע עֵשָׂו יָת
תְגָמֵי אֲבוּהִי וּצְוַח צְוָחָא
בָא וּמְרִירָא עַד לַחֲדָא
מַר לַאֲבוּהִי בָּרְכְנִי אַף
א (נ״י לִי) אַבָּא׃ לה וַאֲמַר
אָחוּךְ בְּחָכְמְתָא
בִּיל בִּרְכְתָךְ׃ לו וַאֲמַר
ות קְרָא שְׁמֵהּ יַעֲקֹב

א מי אפוא במרא טו : ואוכל מכל סוטה
ה במרא יז : הכי קרא ברכות ו :

בעל הטורים

רכהו. ב׳ דין ואילך כי אחד קראתיו ואברכהו גבי אברהם רמז
ת אברהם בירך את יעקב. וכתיב נמי ויתן לך את ברכת אברהם:
) במרמה. ב׳ במס׳ דין ואידך ויענו בני יעקב וגו׳ במרמה בשביל
א בא לאביו במרמה באו בניו במרמה: ברכתך. ב׳ במס׳ ויקח

רשב"ם

שער בחלקת צוואריו של יעקב: מי איפוא. תיקון לשון הוא כמו איזי שבתלמוד
אימא לי איזי אתאור"ש ב"ל: גם ברוך יהיה. שמיהר לעובדני וגם ידע
שבעצת רבקה עשה הכל והיא היתה מכרת בו שראוי לברכות: (לו) הכי קרא
שמו יעקב. בתמיה הלמען אשר קרא שמו יעקב בשעת לידה בשביל שיהו

רש"י

יהנס פתוחה ט מתחתיו: מי אפוא. ל׳ לעצמו משמש
כמה י דברים. ד"א איפוא איה פה מי הוא ואיפוא
הלד ליד: ואכל מכל. מכל טעמים כ שבקשתי
עוס טעמתי בו (ב"ר): גם ברוך יהיה. שלא תאמר
ולי שרימה יעקב לאביו לא נטל את ל הברכות לכך הסכים
וברכו מדעתו (ב"ר): (לה) במרמה. נ בחכמה:
) הכי קרא שמו. לשון תימה הוא כמו (לקמן כט)

בית יהודא

פְּתוּחָה מִתַּחְתָּיו) וַיֶּחֱרַד מֵיינְט מֶען עֶר אִיז פַארְצִיטֶערְט
גִיוָוארֶען ווייל עֶר הָט גִיזֶעהֶען ווִי עֵשָׂו אִיז אַריינְגֶעקוּמֶען
אִיז גִיוֶוען אוּנְטֶער אִים אָפֶען דֶער גֵיהִנָּם: (מִי אֵפוֹא).
זָאגְט רש"י (לָשׁוֹן לְעַצְמוֹ) דֶר וָוארְט אֵפוֹא אִיז אַוָוארְט
פַר זִיךְ אַלֵיין (מְשַׁמֵּשׁ עִם כַּמָּה דְּבָרִים) עֶר בֶּעדִינְט מִיט
פִיל זַאכֶען וְדֶער וָוארְט „אֵפוֹא" וֶוערְט נִיט אָפְּגֶעטַייטְשְׁט.
גָאר דָס אִיז אַזוֹי אַאָפְּרוּפוּנְגְס וָוארְט (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ
אַפְּשַׁט אִיז „אֵיפוֹא" אִיז צְווֵיי וֶוערְטֶער „אַיֵּה פֹּה" וַוי

ן זָאגְט ווא אִיז עֶר דָא, אָדֶר „מִי הוּא" וֶוער אִיז עֶר (וְאֵיפוֹא הוּא הַצָּד צַיִד) וְוא אִיז עֶר דֶער וָואס הָאט
פאנְגֶען: (וָאֹכַל מִכֹּל). אִיךְ הָאבּ גִיגֶעסִין פוּן אַלֶין (מִכָּל טְעָמִים שֶׁבִּקַּשְׁתִּי לִטְעוֹם טָעַמְתִּי בּוֹ) אַלֶע טַעֲמִים וָוס
הָאבּ גֶעוָואלְט פַארְזוּכֶען הָאבּ אִיךְ פַארְזוּכְט אִין זַיין עֶסִין: (גַּם בָּרוּךְ יִהְיֶה). זָאל עֶר וֶדער וָואס הָאט
גֶעבְּרֵיינְגְט דָאס עֶסִין) אוֹיךְ זַיין גֶעבֶּענְטְשְׁט (שֶׁלֹּא תֹאמַר אִילוּלֵי שֶׁרִימָה יַעֲקֹב לְאָבִיו לֹא נָטַל אֶת הַבְּרָכוֹת) דִי
לְסְט נִיט זָאגֶען וֶוען יַעֲקֹב וָואלְט נִיט גֶענַארְט זַיין פָאטֶער וָואלְט עֶר נִיט גֶענוּמֶען דִיא בְּרָכוֹת (לְכָךְ הִסְכִּים
כוֹ מִדַּעְתּוֹ) דְרִיבֶּער הָאט אִיצְט יִצְחָק אַיינְגֶעשְׁטִימְט צוּ דִי בְּרָכוֹת וָואס יַעֲקֹב הָט גֶענוּמֶען אוּנ הָאט אִים
בֶּענְטְשְׁט מִיט זַיין גוּטֶען ווִילֶען ווִיסֶענְדִיג אַז עֶר אִיז יַעֲקֹב: (לה) (בְּמִרְמָה). מֵיינְט מֶען (בְּחָכְמָה) מִיט קְלוּגְשַׁאפְט:
) וַהֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב). זָאגְט רש"י (לָשׁוֹן תְּמִיָּה הוּא) דָאס הָט עֵשָׂו גֶערֶעט מִיט אַוְואנְדֶער (כְּמוֹ) וַוִיא עֶס

דעת זקנים מבעלי התוספות

ה חרד לפי שאמר בלבו מה עון ומה מכשול היה בידי
רכתי הקטן לפני הגדול והתחיל עשו גונח ואמר וכו׳ כדפי׳
״י ז"ל: מי איפה. שאל יצחק מי יהיה אפה בגיהנם ורוח
דש משיבו הוא הצד ציד כלומר עשו והיינו דקאמר ליה

שפתי חכמים

מאהל אביו וזה יצא מן השדה ובא אל הבית. והרא"ם פי׳ דאך מיעט
היליא׳: ח וא"כ לפי מדרש רז"ל יהיה פי׳ של ויחרד אינו כמשמעו
ל׳ תמיהה אלא פחד על פתיחת גיהנם ואע"פ דלפי פשוטו נמי
ויחרד אינו ל׳ תמיהה אלא ל׳ חרדה אלא ר"ל דהחרדה היה
כמשמעו על דבר המתמיה של מי איפוא ולאפוקי לפי המדרש החרדה

הגיהנם: ט (ג"א) פי׳ מתחתיו תחת עשו כי עם יעקב נכנס ג"ע ועם זה גיהנם: י פי׳ שאינה מלה מורכבת מאיה ואיפה רק הוא
ן כפ"ע והוא משמש לכמה ענינים וכו׳: כ דאל"כ מכל ל"ל: ל וק׳ והלא קרא דויעקבני הוא אחר פסוק גם ברוך יהיה. וי"ל דבודאי
לעק מיד בקול רם מה עשה לי האח הזה ויעקבני זה פעמים ושמע אביו ואמר גם ברוך יהיה והנה כשמוע עשו דברי אביו שאמר גם ברוך יהיה
׳ שאמר ויעקבני זה פעמים ולא השגיח בו אז אמר לו הכי קרא שמו יעקב כלומר אני משיג שאהוב בעיניך עקיבתו ורמאותו ומש"ה קראתו
ב לשון עתיד ולא עקב שיעקבני פעמים (מהרש"ל): מ דאם לא כן גם ברוך יהיה למה לי הלא כבר ברכו: נ דאל"כ מאי ברוך יהיה:

פירוש לתורת אלהים

אֶרֶען חֲרָדָה זֵייעֶר אַגְרוֹיס צִיטֶערְנִישׁ [עיין רש"י]
מֶר אוּנ עֶר הָאט גִיזָאגְט מִי אֵפוֹא הוּא וגו׳ וֶוער
ז עֶר אוּנ וְוִיא אִיז עֶר וָואס הָאט גִיפַאנְגֶען
פַאנְג וַיָּבֵא לִי אוּנ הָאט מִיר גִיבְּרַאכְט וָאֹכַל אוּנ
ךְ הָאבּ גִיגֶעסִין פוּן אַלִין אֵיידֶער דוּ בִּיסְט גְקוּמֶען
וָאֲבָרְכֵהוּ אוּנ אִיךְ הָאבּ אִים גִיבֶּענְטְשְׁט [עיין רש"י]
אוֹיךְ בָּרוּךְ יִהְיֶה גִיבֶּענְטְשְׁט זָאל עֶר זַיין [עיין רש"י]:

(לד) כִּשְׁמֹעַ עֵשָׂו אֶת דִּבְרֵי אָבִיו אַז עֵשָׂו הָאט גִיהֶערְט
דִי רֵייד פוּן זַיין פָאטֶער אַז יַעֲקֹב הָאט צוּ גְנוּמֶען
דִי בְּרָכוֹת וַיִּצְעַק הָט עֶר גֶשְׁרִיגֶן אַגְרוֹס גְשְׁרֵיי אוּנ
זֵייעֶר אַבִּיטֶערְם וַיֹּאמֶר לְאָבִיו אוּנ עֶר הָאט גִיזָאגְט
צוּ זַיין פָאטֶער בָּרְכֵנִי בֶּענְטְשׁ מִיךְ אוֹיךְ מַיין פָאטֶר:
(לה) וַיֹּאמֶר הָאט יִצְחָק גִיזָאגְט בָּא דַיין בְּרוּדֶער אִיז
גְקוּמֶען מִיט חָכְמָה וַיִּקַּח בִּרְכָתֶךָ אוּנ הָאט צוּ גנוּמֶען

וַיַּעְקְבֵנִי זֶה פַעֲמַיִם אֶת־בְּכֹרָתִי
לָקָח וְהִנֵּה עַתָּה לָקַח בִּרְכָתִי וַיֹּאמַר
הֲלֹא־אָצַלְתָּ לִּי בְּרָכָה׃ לז וַיַּעַן יִצְחָק
וַיֹּאמֶר לְעֵשָׂו הֵן גְּבִיר שַׂמְתִּיו לָךְ
וְאֶת־כָּל־אֶחָיו נָתַתִּי לוֹ לַעֲבָדִים

וְחַכְּמַנִי דְנָן תַּרְתֵּין זִמ
יָת בְּכֵירוּתִי נְסִיב וְ
כְּעַן קַבִּיל בִּרְכְתִי וַאֲ
הֲלָא שְׁבַקְתְּ לִי בִּרְכְ
לז וַאֲתֵיב יִצְחָק וַאֲ
לְעֵשָׂו הָא רַב שַׁוִּיתֵ
(נ״י עֲלָךְ) וְיָת כָּל אֲחֹ
יְהָבִית לֵהּ לְעַבְ

רשב"ם

אחוזת בעקבי ונ־צאתי אני בכור והוא פשוט והיה לו ליטול פחות ממני
יטול פי שנים ממני וכן הכי אחי אתה ודייך ליטול שכר הרבה ועבדתני חנם
בתמיה ובן בבבא בתרא שנינו בפ' מי שמת בזמן שהנכסים מרובין הבנים
יירשו והבנות יזונו נכסים מועטים הבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים
אדמון אומר וכי בשביל שאני זכר ויפה כחי בנכסים מרובים הורע כחי בנכסים מועטים בתמיה: (לז) נתתי לו לעבדים. מה שקנה עבד קנה ר

בעל הטורים

ברכתך. על עמך ברכתך סלה. ממזו הברכה ה״ס לבניו ברכה ה
(לו) ברכתי. ג' במס' לקח ברכתי. קח נא את ברכתי.ולויתי את
הקב״ה לוה את ברכתו ולא חסר כלום מכל הדורון כדכתיב ויבא יעקב ש

בית יהודא

שְׁטֵייט אִין פָּסוּק לָבָן הָאט גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב מִיט
אַוְואנְדֶער הֲכִי אָחִי אַתָּה, צוּ דֶען וַוייל דוּ בִּיזְט מַיין
בְּרוּדֶער וֶועסְטוּ מִיךְ דִינֶען אוּמְזִיסְט? עֵשָׂו הָט אוֹיךְ אַזוֹי
גֶעזָאגְט (שֶׁמָּא לְכַךְ נִקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב עַל שֵׁם סוֹפוֹ שֶׁהוּא עָתִיד
לַעֲקְבֵנִי) טָאמֶער הָט מֶען אִים גֶערוּפֶען יַעֲקֹב וַוייל מֶען
הָט גֶעוְואוּסְט זַיין סוֹף וֶועט זַיין עֶר וֶועט מִיךְ נַארִין?
דֶער מִדְרָשׁ תַּנְחוּמָא זָאגְט (לָמָּה חָרַד יִצְחָק) פַאר ווָאס אִיז
יִצְחָק דֶערְשְׁרָאקִין גֶעוְואָרֶען (אָמַר) עֶר הָט גֶעזָאגְט (שֶׁמָּא
עָוֹן יֵשׁ בִּי) טָאמֶער הָאבּ אִיךְ גֶעזִינְדִיגְט (שֶׁבֵּרַכְתִּי קָטָן
לִפְנֵי גָדוֹל) ווָאס אִיךְ הָאבּ גֶעבֶּענְטְשְׁט דֶעם יוּנְגֶערִין
פְרִיעֶר פַר דֶעם אֶלְטֶערִין (וְשָׁנִיתִי סֵדֶר הַיִחוּס) אוּנ אִיךְ
הָאבּ גִיעֶנְדֶערְט דֶעם אָרְדֶענוּנְג פוּן דֶרֶךְ אֶרֶץ (הִתְחִיל עֵשָׂו מְצַעֵק וַיַּעְקְבֵנִי זֶה פַּעֲמַיִם) דֶערְוַוייל הָט עֵשָׂו אָנְגֶעהוֹ
שְׁרַייעֶן יַעֲקֹב הָט מִיךְ צְווֵיי מָאהל גֶענַארְט (אָמַר לוֹ אָבִיו) הָאט דֶער פָאטֶער וִיצְחָק) גֶעזָאגְט צוּ עֵשָׂו (מַה עָשָׂה
ווָאס הָאט יַעֲקֹב דִיר גֶעטָאהְן (אָמַר לוֹ) הָאט עֵשָׂו גֶעזָאגְט צוּ יִצְחָק (אֶת בְּכוֹרָתִי לָקָח) עֶר הָט בַּיי מִיר אַוֶועקְגֶענ
דִי בְּכוֹרָה (אָמַר) הָט יִצְחָק גֶעזָאגְט (בְּכָךְ הָיִיתִי מֵצֵר וְחָרֵד) וֶועגִין דֶעם אִיז גִיוֶוען מַיין צַעַר אוּנ מַיין שְׁרֶעק (
עָבַרְתִּי עַל שׁוּרַת הַדִּין) טָאמֶער הָאבּ אִיךְ נִיט גֶעטָאהְן ווִי דֶער דִין, טָאמֶער הָאבּ אִיךְ גֶעבֶּענְטְשְׁט דֶעם יוּנְגֶ
פְרִיעֶר פַר דֶעם אֶלְטֶערִין (עַכְשָׁיו לִבְכוֹר בֵּרַכְתִּי) אִיצְט זֶעה אִיךְ דֶעם בְּכוֹר הָאבּ אִיךְ גֶעבֶּענְטְשְׁט (גַּם בָּרוּךְ
זָאל עֶר זַיין גֶעבֶּענְטְשְׁט: וַיַּעְקְבֵנִי. (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווִיא דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (וְכַמְנִי), דָס מֵיינְט מֶען (אָרְבַנִי), שֶׁ
אוֹיף מִיר אוֹיסְגֶעקוּקְט עֶר זָאל דִי בְּכוֹרָה בַּיי מִיר אַוֶועקְנֶעמֶען, דָאס אִיז נִיט גִיוֶוען טְרֶעפֶענְדִיג (וְאָרַב
אוֹיף דֶעם ווָארְט וְאָרַב טַייטְשְׁט דֶער תַּרְגּוּם וְכָמַן, עֶר הָאט אוֹיסְגֶעקוּקְט (וְיֵשׁ מְתַרְגְּמִין וְחַכְּמַנִי) אִין אַנְדֶערֶע תַּ
שְׁטֵייט אוֹיף וַיַּעְקְבֵנִי, "וְחַכְּמַנִי" מֶען מֵיינְט (נִתְחַכֵּם לִי) עֶר וַיַּעֲקֹב) הָט זִיךְ גֶעקְלִיגְט אוֹיף מִיר, מִיט חָכְמָה
עֶר אַלְץ אוֹיסְגֶענַארְט פוּן מִיר: וְאָצַלְתָּ. (לְשׁוֹן הַפְרָשָׁה) אָצַלְתָּ מֵיינְט מֶען אָפְּגֶעשֵׁיידְט (כְּמוֹ) ווִי עֶס שְׁטֵייט
פָּסוּק (וַיָּאצֶל), עֶר הָט אָפְּגֶעשֵׁיידְט: (לז) הֵן גְּבִירוֹ. פְרֶעגְט רַשִׁ״י (בְּרָכָה זוֹ שְׁבִיעִית הִיא) דִיא בְּרָכָה
דָאךְ דִיא זִיבֶּעטֶע (וְהוּא עוֹשֶׂה אוֹתָהּ רִאשׁוֹנָה) אוּנ יִצְחָק רֶעכֶנְט זִיא דִי עֶרְשְׁטֶע (אֶלָּא אָמַר לוֹ) נָאר אַזוֹי
יִצְחָק גֶעזָאגְט צוּ עֵשָׂו (מַה תּוֹעֶלֶת לְךָ בִּבְרָכָה) ווָעלְכֶע הִילְף וֶועסְטוּ הָאבִּין פוּן דִיא בְּרָכָה ווָאס אִיךְ ווָעל

רש"י

הכי אחי ם אתה שמא לכך נקרא שמו יעקב ע״ש סופו ש
עתיד לעקבני. תנחומא למה חרד יצחק אמר שמא עו
בי שברכתי קטן לפני גדול ושניתי סדר היחס התחיל ע
מצעק ויעקבני זה פעמים אמר לו אביו מה עשה לך א
לו את בכורתי לקח אמר בכך הייתי מצר וחרד שמא ע
על שורת הדין עכשיו לבכור ברכתי גם ברוך יה
ויעקבני. כתרגומו וכמני וארבני וארב וכמן ויש מתר
וחכמני נתחכם לי: אצלת. לשון הפרשה כמו ויאצל (
וילל): (לז) הן גביר. ברכה זו שביעית היא והוא ע
אותה ראשונה אלא אמר לו מה תועלת לך בברכה אם ק

שפתי חכמים

ם כהוא מבואר ממ״ש אחריו ועבדתני חנם הגידה לי וגו׳:

דעת זקנים מבעלי התוספות

יצחק לעשו ולכה איפה מה אעשה בני כלומר אתה עתיד ל

פירוש לתורת אלהים

דַיין בְּרָכָה: (לו) וַיֹּאמֶר הָט עֵשָׂו גְזָאגְט הֲכִי אוּב דְרוּם
קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב אִיז וָוארֶען גְרוּפֶען זַיין נָאמֶען יַעֲקֹב
וַיַּעְקְבֵנִי זֶה פַּעֲמַיִם וַוייל עֶר הָט מִיךְ גֶענַארְט צְווֵייא
מָאל אֶת בְּכוֹרָתִי לָקָח מַיין בְּכוֹרָה הָט עֶר צוּ גְנוּמֶען
וְהִנֵּה אַצוּנְד הָט עֶר צוּ גְנוּמֶען מַיין בְּרָכָה [פ״ז ה״ו]
וַיֹּאמַר אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט הֲלֹא פַר וָואר אָצַלְתָּ לִּי בְּ
דוּ הָאסְט אָפּ גְשֵׁייד צוּ מִיר אַבְּרָכָה: (לז) וַיַּעַן
הָט יִצְחָק גֶעעֶנְפֶערְט וַיֹּאמֶר לְעֵשָׂו אוּנ עֶר הָט גְזָאגְ
עֵשָׂו הֵן אֵיין הַאר הָאבּ אִיךְ אִים גְטָאן אִיבֶּער דִיר
אוּנ אַלֶע זַיינֶע בְּרִידֶער הָאבּ אִיךְ גְגֶעבֶּן צוּא אִי

משלים על התורה

(לז) וּלְכָה אֵפוֹא מָה אֶעֱשֶׂה בְּנִי. דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט יִצְחָק
הָאט גִיזָאגְט צוּ עֵשָׂו, אֵפוֹא, הֲרֵי פִּתְּךָ אֲפוּיָה, דַיין
בְּרוֹיט אִיז דָאךְ גֶעבַּאקְט, דוּ הָאסְט דָאךְ פֶערְטִיגֶע בְּרוֹיט,
ווָאס ווִילְסְטוּ נָאךְ, דֶר עִנְיָן אִיז לְמָשָׁל אַגְרוֹסֶער שַׂר ווָאס
אִיז גִיוֶוען זֵייעֶר רַייךְ, עֶר הָט גְהַאט פִיל פֶעלְדֶער, גֶערְטְנֶער,
שְׁטֶעט, דֶערְפֶער, דָס אַכְטוּנְג גֶעבֶּן אוֹיף דִי אַלֶע זַאכִין אִיז
אִים גִיוֶוען זֵייעֶר שְׁוֶוער, אוּנ עֶר הָט גִיוָואלְט זִיצֶן רו
אִין זַיינֶע סַאלָאנֶען אוּנ פָארִין שְׁפַּאצִירֶען אִין פְרֶע
לֶענְדֶער, הָט עֶר גְנוּמֶען אַמֶענְטְשׁ אוּנ הָט אִים גְמַאכְט
אֶעלְצְטִין אוֹיף דֶעם גַאנְצִין פַארְמֶעגִין, פַאר שְׁטֵייעֶן
דֶער אֶלְצְטֶער וֶועט פוּן דִי אַלֶע פֶעלְדֶער אוּנ גֶערְטְנֶער, שְׁ
אוּנ דֶערְפֶר מֶער הָאבֶּן ווִי דֶר שַׂר, אוּנ וֶועט מִיט דֶר

וְדָגָן וְתִירֹשׁ סְמַכְתִּיו וּלְכָה אֵפוֹא
מָה אֶעֱשֶׂה בְּנִי: לח וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־
אָבִיו הַבְרָכָה אַחַת הִוא־לְךָ אָבִי
בָּרְכֵנִי גַם־אָנִי אָבִי וַיִּשָּׂא עֵשָׂו קֹלוֹ
וַיֵּבְךְּ: לט וַיַּעַן יִצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו
הִנֵּה מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ יִהְיֶה מוֹשָׁבֶךָ
וּמִטַּל הַשָּׁמַיִם מֵעָל: מ וְעַל־חַרְבְּךָ
תִחְיֶה וְאֶת־אָחִיךָ תַּעֲבֹד וְהָיָה

...ור וַחֲמַר סְעַדְתֵּיהּ
הָכָא מָה אֶעְבֵּיד
: לח וַאֲמַר עֵשָׂו
והִי הֲבִרְכְתָא חֲדָא
לָךְ אַבָּא בָּרֵיךְ לִי אַף
אַבָּא וַאֲרִים עֵשָׂו
וּבְכָא: לט וַאֲתֵיב
ק אֲבוּהִי וַאֲמַר לֵיהּ
מְטוּבָא דְאַרְעָא יְהֵא
בָךְ וּמִטַּלָּא דִשְׁמַיָּא
לָא: מ וְעַל חַרְבָּךְ
וְיָת אָחוּךְ תִּפְלַח

וחירש סנהדרין ע: הברכה סנהדרין
קא: והיה כאשר שבת סט:

רשב"ם

ועל חרבך תחיה. אומנתך שהיית צד חיות בכלי זיינך: כאשר תריד. כמו אריד בשיחי כשיעבדו בך בפרך ולא תוכל לסבול ופרקת עלו:

רש"י

שלו הם שהרי גביר שמתיו לך ומה שקנה עבד
נו: ולכה אפוא מה אעשה. איה איפה אבקש מה
לך: (לח) הברכה אחת. ה"א זו משמשת לשון
כמו (במדבר יג) הבמחנים השמנה היא (ש"ב ג)
נבל: (לט) משמני הארץ וגו'. זו איטליא"ה ע של
ר): (מ) ועל חרבך. כמו בחרבך יש על שהוא

בית יהודא

בענטשען (אם תקנה נכסים שלו הם) אויב דו וועסט קויפען פארמעגען וועלען זיי געהערין צו יעקב (שהרי גביר שמתיו לך) ווארום איך האב איהם געמאכט ער זאל זיין אהערר אויף דיר אונ דו זאלסט זיין כ"י אים אקנעכט (ומה שקנה עבד קנה רבו) אונ וואס אקנעכט האט געהער דס צו זיין הערר: ולכה אפוא מה אעשה בני. זאגט רש"י יצחק האט געזאגט צו עשו (איה איפה מה לעשות לך) וואו זאל איך איצט זוכען נום איך זאל טאהן צוא דיר: (לח) הברכה אחת. זאגט (ה"א זו משמשת לשון תיבה) דער ה"א פון ווארט הברכה ווייזט צו פיידין דעם ווארט מיט אוואונדער, ה אחת, האסטו דען נאר איין ברכה (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (הבמחנים) אויב אין אפענע שטעט ה היא) אויב זיא איז פעט (הכמות נבל) אונ וויא נבל איז געשטארבען זאל אבנר שטארבען? י) : משמני הארץ וגו') זאגט רש"י (זו איטאליה של יון) יצחק האט גיגעבין צו עשו דיא לאנד איטאליה וואס צו דיא יונים, גרעקין, די לאנד איז אפעטע: (מ) ועל חרבך), מיינט מען (כמו) ווי עס וואלט שטיין ך) מיט דיין שווערד (יש על שהוא במקום אות ב') עס זענען דא ווערטער וואס דארף שטיין אב' אונ עס

דעת זקנים מבעלי התוספות

בגיהנם אם כן מה אעשה לך: (לז) ולכה איפה. ולכה בה"א מלא אמר לו יצחק לעשו לאחר שיעברו חמשת או ימלוך מה אעשה לך שאז יתן הקב"ה נקמתו באדום: (מ) והיה כאשר תריד. ל' וירד מיעקב והיה כאשר תמשילהו

שפתי חכמים

ע לאפוקי ממה שנאמר לעיל מטל השמים ומשמני הארץ דלעיל קאי

פירוש לתורת אלהים

ט ודגן אונ מיט קארין אונ מיט וויין האב איך מאכט אונטער לעניג (עיין רש"י) ולכה אונ צוא אפוא וויא זאל איך דיר געבען אעצה מה אעשה ס זאל איך טאן צו דיר מיין זוהן: (לח) ויאמר עשו גזאגט צום פאטער הברכה איז דען נאר ברכה צוא דיר מיין פאטער ברכני גם אני אבי בענטש מיך אוך מיין פאטער וישא האט עשו אויף געהובען זיין קול אונ האט געוויינט: (לט) ויען האט יצחק זיין פאטער געענטפערט אונ ער האט גזאגט צו אים הנה פעטיקייט פון דער ערד זאל זיין דיין זיצונג ומטל השמים אונ פון טוי פון דעם הימל פון אובען: (מ) ועל חרבך תחיה אונ מיט דיין שווערד זאלסטו דיך דער

משלים על התורה

וערין, דס האט יצחק גיזאגט צו עשו, איך האב צו גיבענטשט מיט אזו אגרויסין פארמעגין, יעקב וועט וועלין זיצען אין בית המדרש אונ לערנען תורה, אז סט אים דינען, וועסטו דאך ווערין אעלצטער אויף זיין גאנצין פארמעגען, וועסטו האבען מעהר פאר אים אונ מיט דערצייט וועסטו רייך ווערען אונ פתך אפויה, דיין ברויט וועט זיין געבאקען, אונ דוא וועסט אליין האבען גרייט:

רה רש"י זאגט הברכה, ווייזט דער ה' צו טייטשין דעם ווארט מיט אוו' ב"ער, וואס ברייגנט רש"י די צוויי ווערטער הבמחנים אונ השמנה, די צוויי ווערטער קען מען דאך ניט טייטשין מיט אוואונדער? נאר ווי רש"י זאגט דער ווארט הברכה ווערט געטייטשט מיט אוואונדער דארף ד"ר ה' פון זיין מיט אחטף פתח הברכה, פאר וואס שטייט נאר אפתח, דריבער ברייגנט רש"י נאך דריי ווערטער וואס דער ה' דארף זיין מיט אחטף פתח, איז נאר געצינטולם אפתח, הבמחנים, דארף מען טייטשין אויב במחנים, השמנה דארף מען אויך טייטשין אויב השמנה, דיא ההין וואס ווערין זה „אויב" דארפין זיין מיט אחטף פתח, דער ה' פון הכמות נבל דארף געווים זיין מיט אחטף פתח, פון דעסטוועגין זענען די ההין געצינטולט מיט ליין, וויל אחטף פתח איז וויא אשוא, אונ דער ב' פון הבמחנים אונ דער ש' פון השמנה אונ דער כ' פון הכמות זענען געצינטולט מיט אשוא, אז די פאר הברכה, הבמחנים, השמנה, הכמות, וועלין זיין מיט אחטף פתח, וועלין דאך זיין צוויי שואין איינע נעבין די אנדערע אין אנהייב ווארט אונ צוויי שואין אין אנהייב ווארט קען ניט זיין דריבער מוזין זיין די ההין מיט אפתח אליין:

כַּאֲשֶׁר תָּרִיד וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ מֵעַל
צַוָּארֶךָ׃ מא וַיִּשְׂטֹם עֵשָׂו אֶת־יַעֲקֹב
עַל־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר
עֵשָׂו בְּלִבּוֹ יִקְרְבוּ יְמֵי אֵבֶל אָבִי
וְאַהַרְגָה אֶת־יַעֲקֹב אָחִי׃ מב וַיֻּגַּד
לְרִבְקָה אֶת־דִּבְרֵי עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל
וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְיַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטָן

אונקלוס

וִיהֵי כַּד יַעְבְּרוּן בְּנוֹ
פִּתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא וְ
נִירֵהּ מֵעַל צַוְּרָךְ׃ מא
עֵשָׂו דְּבָבוּ לְיַעֲקֹב
בִּרְכְּתָא דִּי בָרְכֵהּ אֲ
וַאֲמַר עֵשָׂו בְּלִבֵּהּ יִ
יוֹמֵי אֶבְלֵיהּ דְּאַבָּא וְאֶ
יָת יַעֲקֹב אָחִי׃ מב וְאִ
לְרִבְקָה יָת פִּתְגָּמֵי
בְּרַהּ רַבָּא וּשְׁלַחַת
לְיַעֲקֹב בְּרַהּ זְ

תו"א וישטם עשו ברכום יז:

רש"י

במקום אות ב' כמו (יחזקאל לג) עמדתם על
בחרבכם (שמות ו) על לבאותם בלבאותם: והיה
תריד. לשון לער כמו (תהלים נה) אריד בשיחי כלומר כ
ישראל על התורה ויהיה לך פתחון פה להלט
הברכות שנטל ופרקת עלו וגו': (מא) יקרבו ימי
אבי. כמשמעו שלא אלער את אבא צ ומ"א לכמה פנ
(מב) ויגד לרבקה. ברוח הקודש הוגד לה מה

בית יהודא

שטייט ניט אב' נאר עס שטייט עַל (כְּמוֹ) ווי עס
שטייט (וַעֲמַדְתֶּם עַל חַרְבְּכֶם) מיינט מען (בְּחַרְבְּכֶם) איר
זאלט שטיין מיט אייער שווערד (עַל צִבְאוֹתָם) איז גלייך
ווי עס וואלט געשטאנען בְּצִבְאוֹתָם: וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד.
זאגט רש"י תריד איז לשון צער (כְּמוֹ) ווי עס שטייט
(אָרִיד בְּשִׂיחִי) איך וועל מיך מצער זיין אין מיין תְּפִלָּה,
(כְּלוֹמַר) אזוי מיינט מען, אזוי הט יצחק געזאגט צו
עשו (כְּשֶׁיַּעַבְרוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַתּוֹרָה) ווען די יודין נדיא
קינדער פון יעקב) וועלען ניט היטען דיא תורה (וְיִהְיֶה לְךָ פִּתְחוֹן פֶּה לְהִצְטַעֵר עַל הַבְּרָכוֹת שֶׁנָּטַל וּפָרַקְתָּ ע
דאמאלס וועסטו קענען עפענען די מויל צו מצער זיין אויף דיא בְּרָכוֹת וואס יעקב האט ביי דיר ג
אונ דוא וועסט קענען אראפווארפין זיין משא פון דיר: (מא) יִקְרְבוּ יְמֵי אֵבֶל אָבִי. (כְּמַשְׁמָעוֹ) אז מיין
וועט שטארבען אונ עס וועלען קומען די טעג וואס מען וועט טרויערין אויף מיין פאטער, דאמאל
איך הרגנען מיין ברודער יעקב, פריער נישט, (שֶׁלֹּא אֲצַעֵר אֶת אַבָּא) ווייל איך וויל ניט מיין פא
האבין צער (וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה לְכַמָּה פָּנִים יֵשׁ) אין מדרש זענען דא פיל פשטים אויף דיא ווערטער: (מב
לרבקה. זאגט רש"י (בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ הוּגַּד לָהּ מַה שֶּׁעֵשָׂו מְהַרְהֵר בְּלִבּוֹ) פון הימעל איז געזאגט געווא

דעת זקנים מבעלי התוספות

עליך שתעבדהו ברצון נפשך ופרקת עולו. פי' כי בזו
שתפרוק עולו מעל צוארך שלא ישתעבד בך כל כך: (מא
ימי אבל אבי. פי' אגרום שיקרבו ימי אבל אבי אם
את יעקב אחי ולפיכך אנית מלהרגו עד שימות ה

שפתי חכמים

אפירות הארץ שהתבואה והפירות שבארלך יהיו שמנים וטובים אבל
כאן נאמר על המקום שיהיה המקום ממקום השמן שבארץ וזה
הב' מושבך ולא כמושבך ע"כ שמורה על המקום שיושב שם דאם
ל"כ קשה הא בירך את יעקב בברכת משמני הארץ: פ (מהר"ן)
וא"ת שלא נמלא שנתן ילחק ליעקב הברכות על תנאי וי"ל דכתי'
ויתן לך האלהים מלת האלהים משמע בדין שאם אתה ראוי וכו':
צ אע"פ שהיה רשע את זה לא עשה שיהא מלער את

ליקוטים על התורה

(מ) וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד וגו'. דער מדרש שרייבט אין דיא
שטאט טבריא איז געווען איינער דקליטיינום ער האט
בעפיטערט חזירים ניט נוייט פון שטאט, קינדר פון חדר
פלעגין קומען שפאצירען אויסער די שטאט, אונ פלעגין אים
שלאגין, אין פיל יאהרין שפעטר איז דקליטיינום געווארן
אמלך, האט ער געשיקט בריף אין טבריא ערב שבת פארין
באכט דיא רבנים אונ די גרעסטע פון יודין זאלין זונטאג
פריה שטיין פאר אים אין פמיים נעבין ירדן, אונ ער האט
גיבאטין דעם שליח ער זאל ניט געבין די בריף צו די יודין
ביז עס וועט ווערין שבת, אונ עס איז ניט מעגליך גיוועזן
מען זאל קענען קומען צום מלך דקליטיינום ביז זונטאג
פריה, רבי שמואל בר נחמן איז געגאנגען אין באד זיך ריין
וואשן אויף שבת, האט ער גזעהן רבי ורבי יהודה הנשיאן
שטייט נעבין גרויסן בית המדרש מיט אטרויעריג פנים,
רבי שמואל הט גיזאגט צו רבי פר וואס ביזטו טרויעריג,
האט רבי גיזאגט איך האב בעקומען אזוי אבריף פון מלך
ווי עס שטייט פריער הט רבי שמואל גיזאגט צו רבי קום
אין באד וואשט דיך ריין אויף שבת, הקב"ה וועט געווים מיט אונז טאהן נסים, זענען זייא ביידע אריינגגא
באד, איז גקומען אשר אין באד אונ האט געלאכט אונ גטאנצט פאר זייא, האט רבי גיזאגט אנגעשרייא טא

פירוש לתורת אלהים

נערן וְאֶת אונ דיין ברודער זאלסטו דינען וְהָיָה
תָּרִיד אונ עס וועט זיין אז דו וועסט קלאגן [ע
וּפָרַקְתָּ דענסטמאל זאלסטו אראפ ווארפן זי
פון דיין האלז: (מא) וַיִּשְׂטֹם עֵשָׂו אֶת יַעֲקֹב או
הט גהאסט אויף יעקב על אויף דער בְּרָכָה
זיין פאטער האט אים גבענשט וַיֹּאמֶר עֵשָׂו בְּ
עשו האט גיטראכט אין הארצען יִקְרְבוּ עס
גנעהן דיא טעג פון דעם טרויערקייט פו
פאטער אז מיין פאטער וועט שטארבן
וועל איך הרגינן מיין ברודער יעקב [עיין
(מב) וַיֻּגַּד אונ עס איז גזאגט גווארן צו רבקה
הקודש די רייד פון עשו איר עלצטן זוהן וַתִּשְׁ
זיא האט גשיקט אונ האט גרופען צוא יַעֲק

וַתֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה עֵשָׂו אָחִיךָ
מִתְנַחֵם לְךָ לְהָרְגֶךָ׃ מג וְעַתָּה בְנִי
שְׁמַע בְּקֹלִי וְקוּם בְּרַח־לְךָ אֶל־לָבָן
אָחִי חָרָנָה׃ מד וְיָשַׁבְתָּ עִמּוֹ יָמִים
אֲחָדִים עַד אֲשֶׁר־תָּשׁוּב חֲמַת
אָחִיךָ׃ מה עַד־שׁוּב אַף־אָחִיךָ מִמְּךָ
וְשָׁכַח אֵת אֲשֶׁר־עָשִׂיתָ לּוֹ וְשָׁלַחְתִּי
וּלְקַחְתִּיךָ מִשָּׁם לָמָה אֶשְׁכַּל גַּם־

אונקלוס

מֶרֶת לֵהּ הָא עֵשָׂו אָחוּךְ
ן לָךְ לְמִקְטְלָךְ׃
וּכְעַן בְּרִי קַבֵּל מִנִּי
ם אֱזֵיל לָךְ לְוָת לָבָן
יְלְחָרָן׃ מד וְתֵתֵיב עִמֵּהּ
ין זְעִירִין עַד דִּיתוּב
זָא דְאָחוּךְ׃ מה עַד
תּוּב רוּגְזָא דְאָחוּךְ מִנָּךְ
נְשֵׁי יָת דִּי עֲבַדְתְּ לֵהּ
שְׁלַח וְאֶדְבְּרִנָּךְ מִתַּמָּן
ה אֶתְכַּל אַף תַּרְוֵיכוֹן
א למה אשכל סוטה יג׃

רשב"ם

גם שניכם. אם יהרוג אותך גם הוא יהרג על ידי גואלי הדם׃

רש"י

יהר כלבו: מתנחם לך. נחם על האחוה לחשוב
מחשבה אחרת להתנכר לך ולהרגך. ומ"א כבר אתה מת
בעיניו ושתה עליך כוס של תנחומים. ולפי פשוטו לשון תנחומים
מתנחם הוא על הברכות בהריגתך: (מד) אחדים.
מועטים: (מה) למה אשכל. אהיה שכולה משניכם. [למד
ן הקובר את בניו קרוי שכול. וכן ביעקב אמר
אשר שכלתי שכלתי: גם שניכם. אם יקום עליך
ואתה תהרגנו יעמדו בניו ויהרגוך ורוח הקדש נזרקה

בית יהודא

רבקה וויס עשו טראכט אין הארצין: ומתנחם לך.
זאגט רש"י (נחם על האחוה) ער הט זיך בעטראכט
אויף די ברידערשאפט (לחשוב מחשבה אחרת) ער זאל
איצט טראכטען אנדערש (להתנכר לך ולהרגך) ער זאל
ווערין פרעמד צו דיר אונ זאל דיך הרגנן (ומדרש
אגדה) דר מדרש זאגט אזוי האט רבקה גיזאגט צו
יעקב (כבר אתה מת בעיניו) דו ביזט פארערכונט ביי
עשו ווי דו וואלסט גיוועזן לאנג גישטארבין (ושתה
עליך כוס של תנחומין) אונ ער הט שוין געטרונקען
ף דיר אגלאז טיין זיך צו טרייסטין נאך דיין שטארבין (ולפי פשוטו) נאך דעם מיינונג אין פסוק
ין תנחומים) מתנחם איז דערטייטש טרייסטונג (מתנחם הוא על הברכות) ער טרייסט זיך וועגין דיא
כות, ער טראכט ער וועט האבען דיא ברכות (בהריגתך) אז ער וועט דיך הרגנן וועט ער ירשנן
דיר די ברכות: (מד) [אחדים]. מיינט מען (מועטים) וויניג טעג, אין אקורצע צייט: (מה) [למה אשכל].
ר וואס (אהיה שכולה משניכם) זאל איך זיין פארומגליקט פון אייך ביידע אין איין טאג (למד על
קובר את בניו שקרוי שכול) זאגט רש"י דר פסוק לערונט אונז דר מענטש וואס בגראבט זיינע קינדער
רט ער גערופען שכול נער איז בערויבט (וכן ביעקב אמר) יעקב האט אויך אזוי גענזאגט (כאשר שכולתי שכלתי)
ווי איך בין בערויבט געווארען פון יוסף מיט שמעון אזוי וועל איך בערויבט ווערין פון בנימין:
[שניכם]. (אם יקום עליך) אויב עשו וועט אויפשטיין אויף דיר (ואתה תהרגנו) אונ דוא וועסט אים הרגנן
יעמדו בניו ויהרגוך) טעלען אויפשטיין זיינע קינדער אונ וועלען דיך הרגנן (ורוח הקודש נזרקה בה) עם

שפתי חכמים

ה נוהג בו כבוד באביו והא ראיה ממה שנאמר וירא עשו כי רעות לשון תנחומין י"ל דה"פ אם באנו לפרש מל' המדרש שהוא ל' תנחומין
ת כנען בעיני יצחק אביו וגו': ק וא"ת והלא גם לפי המדרש הוא ואינו ל' מחשבה או נוכל לפרשו שמתנחם על הברכות בהריגתך ואין

פירוש לתורת אלהים

לענצמן זוהן ותאמר אליו אונ זי הט צו אים גזאגט
ה דיין ברודר בראט זיך צוא הרגינן דיך[עיין רש"י]:
מג) ועתה אונ אצונד בני שמע בקולי מיין זוהן פר געם
יין קול וקום אונ שטיי אוף ברח אנטלויף צו מיין
רודר לבן אין חרן: (מד) וישבת עמו אונ דו זאלסט
צן מיט אים כלומר דו זאלסט ביי אים. זומען ימים
חדים וויניג טעג עד ביז עס וועט ווידר קערן דר גר
ארן פון דיין ברודר: (מה) עד שוב אף אחיך ממך ביז
ס וועט ווידער קערן דיין ברודרס צארן פון דיר
שכח אונ ער וועט פר געסען וואס דו האסט אים
טוען ושלחתי ולקחתיך משם וועל איך שיקן אונ וועל
יך נעמען פון דארטען למה ווארום אשכל זאל איך

ליקוטים על התורה

דעם שד, ער זאל ניט לאכין אונ טאנצין, הט רבי שמואל
גיזאגט צוא רבי לאז אים טאנצין, עס קען זיין ער איז
פרייליך ווייל דורך אים וועט צוא אונז גיטאהן ווערען
נסים, הט רבי שמואל גיזאגט צום שד דיין הערר ורבי
איז מיט צער אונ דוא לאכסט אונ טאנצט, הט דער שד
גיזאגט גייט אהיים, עסט אונ טרינקט, אונ מאכט אגוטין
שבת, הקב"ה וועט צוא אייך טאהן נסים, אונ איך וועל
אייך שטעלין פאר דעם מלך זונטאג פריה, מוצאי שבת
נאך הבדלה איז גקומן דר שד אונ הט גנומן אלע רבנים
אונ האט זייא גיטראגין ביז צום טויער פון שטאט פמיים,
איז מען געקומען צום מלך אונ מען הט גיזאגט צו אים די
רבנים שטייען געבין טויער, האט דער מלך גיזאגט מען
זאל פארשליסן דעם טויער, אונ מען זאל זיי ניט אריינ־
לאזין, האט דר שד גנומן די רבנים אונ האט זיי גיטראגן
איבר דעם טויער אונ הט זייא גשטעלט אין מיטן שטאט
אין מיטן גאס, האט דר מלך גיזאגט מען זאל הייצין דיא באר
ין גאס, הט מען גיזאגט צום מלך די רבנים שטייען אין

שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד׃ מו וַתֹּאמֶר רִבְקָה
אֶל־יִצְחָק קַצְתִּי בְחַיַּי מִפְּנֵי בְּנוֹת חֵת
אִם־לֹקֵחַ יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבְּנוֹת־חֵת
כָּאֵלֶּה מִבְּנוֹת הָאָרֶץ לָמָּה לִּי חַיִּים׃
כח א וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ
אֹתוֹ וַיְצַוֵּהוּ וַיֹּאמֶר לוֹ לֹא־תִקַּח
אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן׃ ב קוּם לֵךְ פַּדֶּנָה
אֲרָם בֵּיתָה בְתוּאֵל אֲבִי אִמֶּךָ וְקַח־

אונקלוס

יוֹמָא חָד׃ מו וַאֲמַ[רַת]
רִבְקָה לְיִצְחָק עָקִית בְּ[חַיַּי]
מִן קֳדָם בְּנַת חִתָּאָה
נָסֵיב יַעֲקֹב אִתְּתָא מִ[בְּנַת]
חִתָּאָה כְּאִלֵּין מִבְּ[נַת]
אַרְעָא לְמָה לִי חַיִּ[ין]
א וּקְרָא יִצְחָק לְיַעֲ[קֹב]
וּבָרִיךְ יָתֵהּ וּפַקְדֵהּ וַאֲ[מַר]
לֵהּ לָא תִסַּב אִתְּתָא מִבְּ[נַת]
כְּנָעַן׃ ב קוּם אִזֵּיל לְ[פַדַּן]
אֲרָם לְבֵית בְּתוּ[אֵל]
אֲבוּהָא דְאִמָּךְ וְסַב

רשב"ם

(מו) אם לקח יעקב. דרך חכמה אמרה רבקה ליצחק להרחיק יעקב מעשו ולא גילתה לו שבשביל שטימת אחיו עשתה כן:

בעל הטורים

(מו) קלתי בחיי. קו"ף קטנה שנ"ל ה' שעתיד ליחרב הבית שגבהו ק' אמה ו... של ודרור קן לה גדולה שבקב דוד על ההיכל שגבהו ק' אמה שלא יחרב

בית יהודא

איז געקומען אהייליגקייט פון הימעל אין רבקה (ונתנבאה שביום אחד ימותו) אונ זיא הט געזאגט נביאות אז יעקב מיט עשו וועלען שטארבין אין איין טאג (כמו שמפורש בפרק המקנא לאשתו) ווי עס שטייט אין מסכת סוטה אין פרק המקנא לאשתו: (מו) וקצתי בחיי. איז דערטייטש (מאסתי בחיי) האב פארמיאוסת מיין לעבין: (ב) ופדנה). זאגט רש"י (כמו לפדן) עס איז גלייך וויא עס וואס געשטאנען לפדן, צו פדן, יצחק הט געזאגט צוא יעקב גיי צו פדן ארם: וביתה בתואל. מיינט

רש"י

כה ונתנבאה שביום אחד ימותו כמו שמפורש בפרק המ[קנא] לאשתו (סוטה יג): (מו) קצתי בחיי. מאסתי בח[יי]: (ב) פדנה. כמו לפדן: ביתה בתואל. ל[בית]

ליקוטים על התורה

דריי טעג אונ דריי נעכט אונ נאכדעם זאלן די רבנים אריין גיין אין באד אונ זאלען זיך ריין וואשין, נאכדעם וועלען זיי קומען צו מיר, מען הט געהייצט די באד דריי טעג אונ דרייא נעכט, אונ ווייל די היץ אין באד איז גיוועזן זייער גרויס איז גיט מעגליך גיוועזן איינווייניג אריין צו גיין, איז געקומען דער שד אונ האט געגאסין אין באד פיל קאלטע וואסער, ביז דיא היץ איז ווייניגער געווארען, זענען אריינגעגאנגען דיא רבנים אין באד אונ האבען זיך ריין גיוואשין אונ האבין זיך גישטעלט פר דעם מלך, דער מלך הט גיזאגט צוא די רבנים נוויל איר ווייסט אז אייער

פירוש לתורת אלהים

וועלען פאר ווארפען פון אייך ביידע אין א[יין] טאג (עיין רש"י): (מו) ותאמר רבקה אל יצחק אונ רב[קה] הט גזאגט צו יצחק קצתי בחיי איך האב פר מיאו[סת] מיין לעבען מפני וועגן דיא טעכטער פון חת אם א[ויב] יעקב וועט נעמען אווייב פון די טעכטער פון חת [כאלה] וויא די זענען למה לי חיים וואס טויג מיר דם לעב[ען]: (א) ויקרא יצחק אונ יצחק הט גרופן צו יעקב אונ ז[יך] אים גשאפט ויאמר לו אונ הט צו אים גזאגט לא ת[קח] דו זאלסט ניט נעמען א אשה פון דיא טעכטער [פון]

כנען: (ב) קום שטיי אויף לך גיי אין פדן ארם ביתה צום הוז פון בתואל דר פאטר פון דיין מוטער וקח א[...]

משלי נחמיה

(א) ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אותו וגו'. דער מדרש פרעגט יצחק האט דאך איין מאהל געבענטשט צוא יעקב נוס האט ער אים איצט נאך אמאהל געבענטשט, נאר למשל אגביר הט חתונה גמאכט זיין טאכטער אונ הט גיגעבין זיין איידים עטליכע טויזענד רובל נדן, אונ האט אים גיגעבין קעסט עטליכע יאהר, נאך די קעסט הט דר איידים גיוואלט דונגען אוואהנונג, אונ ער זאל וואהנען מיט זיין ווייב אונ קינדר בזונדר אויף דעם רעכענונג פון זיין פארדינסט, ער הט גיזאגט צו זיין שווער ער זאל אים געבין זיינע עטליכע טויזענד רובל נדן, ער וועט אנהייבן האנדלין, האט דר שווער צו אים געזאגט דעם גאנצן נדן קען איך דיר איצט ניט געבן, ווייל דו ביזט נאך איונגר סוחר, דוא פארשטייסט נאך ניט אזוי גוט דעם פירונג פון סוחרים, טאמער וועסטו פארלירען דיין געלט, וועסט [...] ווייניגסטונס האבן אהאפענונג אויף דאס אנדרע העלפט געלט וום בלייבט נאך ליגן בייא מיר פון דיינעט וועגן, ד[...]

ספר הישר

(א) ויקרא יצחק וגו'. אונ יצחק לאזט רופען יעקב אונ זאגט אים דוא זאלסט ניט נעמען קיין ווייב פון דיא טעכטער כנען שטייא אויף אונ גיי צום הויז פון בתואל דער פא[טער פון] דיין מוטער קיין חרן אונ נעם דיר דארט איין ווייב פון ד[י] טעכטער פון לבן אויך זאג איך דיר אן דוא זאלסט ניט פ[ר]געסען אין גאט ב"ה אונ גאט ב"ה וועט דיך אומקערן צו[...] ווי דיינע עלטערן זענען גיוועזן מיט פיל קינדר אונ מיט פיל ג[...] אונ פיל עשירות אונ פרייד א נ יצחק פר לענד פון צו גיבי[ן] צו זיין זון יעקב אונ צו בענטשן אונ האט אים געגעבן [...] מתנות אונ האט אים אוועק געשיקט. אונ יעקב הט צו געה[...] די בייד פון זיין פאטער יצחק אונ פון זיין מוטער רבקה א[...]

ועלבי"גע

לְךָ מִשָּׁם אִשָּׁה מִבְּנוֹת לָבָן אֲחִי
אִמֶּךָ׃ ג וְאֵל שַׁדַּי יְבָרֵךְ אֹתְךָ וְיַפְרְךָ
וְיַרְבֶּךָ וְהָיִיתָ לִקְהַל עַמִּים׃ ד וְיִתֶּן
לְךָ אֶת־בִּרְכַּת אַבְרָהָם לְךָ וּלְזַרְעֲךָ
אִתָּךְ לְרִשְׁתְּךָ אֶת־אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ
אֲשֶׁר־נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם׃ שביעי
ה וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ
פַּדֶּנָה אֲרָם אֶל־לָבָן בֶּן־בְּתוּאֵל

אונקלוס

מִן אִתְּתָא מִבְּנַת לָבָן
אֲחָא דְאִמָּךְ׃ ג וְאֵל
יְבָרֵךְ יָתָךְ וְיַפּשְׁנָךְ
נָךְ וּתְהֵי לִכְנִשַׁת
טִין׃ ד וְיִתֵּן לָךְ יָת
כְתָא דְאַבְרָהָם לָךְ
נָיךְ עִמָּךְ לְמֵירְתָךְ יָת
תּוֹתָבוּתָךְ דִּי יְהַב יְיָ
רָהָם׃ ה וּשְׁלַח יִצְחָק
עֲקֹב וַאֲזַל לְפַדַּן אֲרָם
לָבָן בַּר בְּתוּאֵל

רשב"ם

שתך את ארץ מגוריך. מאחר שלא שה מבנות כנען שהיו עבדים כמו שצוה אברהם ליצחק:

רש"י

כל תיבה שצריכה למ"ד בתחלתה ה הטיל ה' בסופה (יבמות יג): (ג) ואל שדי. מי שדי תיו למתברכין מפיו יברך ש אותך: (ד) את אברהם. שאמר לו ואעשך לגוי גדול. והתברכו . יהיו אותן ברכות האמורות בשבילך ת ממך יצא

בית יהודא

לבית בתואל, צו די שטוב פון בתואל, זאגט רש"י (כל תיבה שצריכה למ"ד בתחלתה) יעדער ווארט וואס דארף שטיין א למ"ד אין אנהייב ווארט (הטיל לה ה"א בסופה) שטייט אהי' אין סוף ווארט, עס דארף שטיין לבית בתואל, שטייט ביתה בתואל: (ג) ואל שדי. יצחק הט געזאגט צו יעקב (מי שדי בברכותיו למתברכין

הקב"ה וואס זיינע ברכות קענען געבין גענוג גליק צו דיא מענטשען וואס ווערין גיבענטשט פון זיין מויל אותך) זאל ער דיך אויך בענטשען: (ד) ואת ברכת אברהם. (שאמר לו ואעשך לגוי גדול) הקב"ה הט צו אברהם איך וועל דיך מאכין צו אגרויס פאלק! (והתברכו בזרעך) מען וועט זיך בענטשען מיט קינדער (יהיו אותן ברכות האמורות לך) זאלען דיא ברכות געזאגט ווערין אויף דיר (ממך יצא אותו הגוי)

שפתי חכמים

רשו על כוס של תנחומין: ר לאו דוקא כל תיבה דלא נמלא כלל דוקא בשמות המקומות והארלות כמו בבלה חברונה וקלת

בכליס המזכחה: ש דהל"כ מה ענין זה הסס לכאן: ת דל"כ ויתן לך כברכת אברהם מבע"ל לא את ברכת אברהם דמשמע שנטלה ממנו

פירוש לתורת אלהים

יר פון דארטין אהייב פון די טעכטער פון לבן
ברודער פון דיין מוטער: (ג) ואל שדי אונ דער
כטיגר גאט יברך זאל דיך בענטשען ויפרך אונ
ל דיך פרוכפרין וירבך אונ זאל דיך מערן והיית
ו זאלסט זיין צו איין זאמלונג פון פעלקער:
ן אונ ער זאל דיר געבען דאס בענטשונג פון
ם לך צו דיר ולזרעך אונ צו דיינע קינדער מיט
שתך צו מאכין דיך ירשינען דם לאנד פון דיין
ג אשר וואס גאט האט געגעבן צוא אברהם:
לח אונ יצחק האט אוועק גשיקט יעקב וילך
איז גגאנגען אין פדן ארם אל לבן צו לבן דער זוהן פון בתואל הארמי אחי רבקה לבן איז געווען דר

ליקוטים על התורה

גאט וועט צו אייך טאהן נסים דריבער פר שעמט איר דעם מלך, האבן די רבנים גזאגט מיר האבין פארשעמט איינם דקליטיינוס וואס האט געפיטערט חזירים, אבער דעם דקליטיינוס וואס איז אמלך זענען מיר זיינע קנעכט. דקליטיינוס הט צו זיי גיזאגט פון דעסטוועגין ווייטער זאלט איר ניט פרשעמין אפילו דעם פראסטין מענטש פון רום. דם הט יצחק געזאגט צו עשו והיה כאשר תריד, אז עס וועט קומען די צייט וואס דו וועסט דארפין געוועלטיגען, אפילו די קלענסטע פון דיר וועלין זיין מלכים, אונ דוא וועסט אראפ געמען דעם יאך פון יעקב פון דיר אונ דוא וועסט געוועלטיגן אויף אים:

ספר הישר

אנגען קיין פדן ארם אונ יעקב איז דעמאלט אלט געווען ויבציג יאר. אונ וויא יעקב איז ארויס געגאנגען פון ע נאך חרן הט עשו גערופען זיין זון אליפז אונ האט צוא אגט קינער זאל ניט הערן. אצונד איל אונ נעם דיא אונ יאג נאך מיין ברודער יעקב אונ זאלסט אים אונ אליפז הט גענומען צעהן מענטשין פון זיין מוטערס אונ איז געלאפען נאך יעקב. אונ ווי יעקב האט דער

משלי נחמיה

זעלביגע הט גיטאהן יצחק צו יעקב, ער האט גיגעבין דיא ברכות צו יעקב ווען ער איז נאך גיוועז ביי אים אין שטוב, אונ הט נאך קיין ווייב אונ קינדר גיהאט, נאר דם איז גיוועז אנגיגרייט אנדן פר יעקב אויף שפעטער, אז ער וועט נעמן אווייב אונ וועט האבין קינדר, איצט אז יעקב הט גדארפט גיין צו לבן אונ יצחק הט ניט געוואסט וואס מיט יעקב וועט דארט זיין טאמר גליקט אים ניט דארט ביי לבן, הט יצחק גיזאגט צו יעקב איך האב פאר דיר נאך אברכה, נאר די

נז בהאלטין ווערן אויף שפעטער, טאמר דו אונ טאמר דיינע קינדער וועלין זיין אומגליקליך. זאלט איר נאך האבין אקאפיטאל פון וואס צו לעבין אויף דער וועלט, דאס איז דיא ברכה פון אברהם אבינו:

הָאֲרַמִּי אֲחִי רִבְקָה אֵם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו׃
ו וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי־בֵרַךְ יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב
וְשִׁלַּח אֹתוֹ פַּדֶּנָה אֲרָם לָקַחַת־לוֹ
מִשָּׁם אִשָּׁה בְּבָרְכוֹ אֹתוֹ וַיְצַו עָלָיו
לֵאמֹר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן׃
מפטיר ז וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו וְאֶל־
אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם׃ ח וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי
רָעוֹת בְּנוֹת כְּנָעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק אָבִיו׃
ט וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל־יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת־

אונקלוס

אֲרַמָּאָה אֲחוּהָא דְרִבְ
אִמֵּהּ דְּיַעֲקֹב וְעֵשָׂ
ו וַחֲזָא עֵשָׂו אֲרֵי בָ
יִצְחָק יָת יַעֲקֹב וְשַׁלַּח
לְפַדַּן אֲרָם לְמִסַּב
מִתַּמָּן אִתְּתָא כַּד בָּ
יָתֵהּ וּפַקֵּיד עֲלוֹהִי לְ
לָא תִסַּב אִתְּתָא מִ
כְּנָעַן: ז וְקַבִּיל יַעֲקֹ
אֲבוּהִי וּמִן אִמֵּהּ
לְפַדַּן אֲרָם: ח וַחֲזָא
אֲרֵי בִישָׁא בְּנָת
בְּעֵינֵי יִצְחָק אֲבוּ
ט וַאֲזַל עֵשָׂו לְוַת יִשְׁ

תו"א וירא עשו מגילה יז: וילך ע
יז ב"ק לג:

רשב"ם

(ו) וירא עשו כי ברך יצחק את יעקב. בברכות אחרונות הללו נתן לו את ארץ כנען שניתנה לאברהם וגם אמר לו לקחת אשה ממשפחתו וגם צווהו שלא לקחת מבנות כנען חשב עשו בלבו מה שנשאתי מבנות כ ממני ברכת אברהם ולקח את בת ישמעאל ממשפחת אברהם חשב ב

רש"י

אותו הגוי ואותו הזרע המבורך: (ה) אם יעקב ועש
יודע א מה מלמדנו: (ז) וישמע יעקב.
לענין של מעלה וירא עשו כי ברך יצחק ו
שלח אותו פדנה ארם וכי שמע יעקב אל אביו והלך
ארם וכי רעות בנות כנען והלך גם הוא אל יש

בית יהודא

פון דיר זאל גיבארין ווערין דם פאלק (ואותו הזרע המבורך) אונ די גיבענטשטע קינדער זאלען זיין פון דיר: (ה) נאם יעקב ועשו]. רבקה איז גיוועזן די מוטער פון יעקב אונ פון עשו, זאגט רש"י (איני יודע מה מלמדנו) איך ווייס ניט וואס לערנט אונז דער פסוק, מיר ווייסין דאך שוין לאנג אז רבקה איז גיוועזן די מוטער פון יעקב מיט עשו: (ו) ווישמע יעקב]. זאגט רש"י (מחובר לענין שלמעלה) דער פסוק גיהערט פריער (וירא עשו כי ברך יצחק וגו׳) עשו האט גיזעהן אז זיין פאטער יצחק האט גיבענטשט זיין ברודער (וכי שלח אותו פדנה ארם) אונ דער פאטער האט אים געשיקט אין פדן ארם (וכי שמע יעקב אל אבי) יעקב האט גיהערט די רייד פון זיין פאטער (והלך פדנה ארם) אונ ער איז געגאנגען אין פד (וכי רעות בנות כנען) אונ עשו האט גיזעהן אז דיא טעכטער פון די כנענים האלט זיי דער פאטע שלעכטע, דריבער (והלך גם הוא אל ישמעאל) איז עשו געגאנגען צו ישמעאל, צוא נעמען אנווייב פו

שפתי חכמים

ונתנה לזה ומה שלא פי׳ ברכת אברהם לירושת הארץ שיזכה בה הוא יותר מכל שאר בניו משום דירושת הארץ מתנה היא ולא ברכה (הרא"ס): א (קל"מ) יש מקשים מה בא להודיענו שאינו לא יודע ישתוק וי"ל דרש"י ידע שיש לישב בכמה אנפי

פירוש לתורת אלהים

ברודער פון רבקה אם יעקב וואס זיא איז די מוטער פון יעקב מיט עשו: (ו) וירא עשו אונ אז עשו האט גזעהן כי ברך אז יצחק הט גבענטשט צו יעקב ושלח אונ הט אים אוועק גשיקט אין פדן ארם לקחת צוא נעמן פון דארטן אנווייב בברכו אתו ווען ער האט אים גיבענטשט ויצו אונ ער האט גשאפט אוף א זאגין לא תקח דו זאלסט ניט נעמען א אשה פ טעכטער פון כנען: (ז) וישמע אונ יעקב הט צו זיין פאטער אונ מוטער וילך אונ ער איז גגא פדן ארם: (ח) וירא עשו אונ עשו האט גי

ספר הישר

זעהן אז אליפז יאגט אים מיט צעהן מענטשן. איז יעקב געבליבן שטיין אויף דעם ארט ווי ער איז געשטאנען כדי ער זאל ווימען וום דם בטייט דען ער הט גאר ניט געוויסט פון קיין ש אונ אליפז הט אוים געצויגן די שווערד אונ איז גענאנ זיינע

הערה(ה) אם יעקב ועשו. רש"י זאגט איך ווייס ניט צו וואס דער פסוק דערציילט אז רבקה איז גיוועזן די מוטער פון יעקב ועשו, נאר מען קען זאג האט געדארפט שטיין „די מוטער פון עשו אונ יעקב", עשו איז דאך פריער גיבארין פון יעקב, נאר רש"י שרייבט אין סדרה ויצא איך ועיני לאה רכות, ווייל מענטשין האבין געזאגט רבקה האט צוויי זיהן עשו אונ יעקב, לבן האט צוויי טעכטער, לאה אונ רחל, געווים וועט ז אשידוך, עשו איז דער אלטערער וועט ער נעמען די אלטערע טאכטער פון לבן, דאס איז לאה, יעקב איז דער יינגערער וועט ער נעמען די טאכטער פון לבן, דאס איז רחל, אויף דעם האט לאה שטענדיג געוויינט זיא זאל ניט ווערין דאס ווייב פון עשו דריבער האט לאה נעהאט שווא רבקה האט געטראכט יעקב גייט צו לבן נעמען אווייב פון זיינע טעכטער, לבן וועט אים איצט קיין טאכטער געבין פאר אווייב, זיין טאכטער ל אים ניט געבין, ווארום ער וועט זאגין זיא גיהער צו עשו, ווייל עשו איז עלטער, זיין טאכטער רחל וועט ער אים אויך ניט געבין, ווארום ער ער וויל ניט חתונה מאכין די יינגערע פאר די אלטערע [ווי ער האט שפעטער גיזאגט] ער וועט זאגין צו יעקב זאל פריער קומען עשו, אונ נעמען לא וועט ער נעמען רחל, דריבער האט רבקה גיגעבין אעצה צו יעקב ער זאל זאגין צו לבן ער איז דער אלטערער וועט ער אים געבין לאה׳ן, דאס פסוק וישלח וגו׳ אחי רבקה אם יעקב ועשו, פריער איז יעקב נאכדעם עשו [דאס איז קיין ליגען גיוועזן ווארום ערשטענס איז יעקב פרי גיווארין ביי איר אין בויך [עיין רש"י אנהייב סדרה פסוק כו] צווייטענס יעקב האט דאך געקויפט די בכורה פון עשו] ספר צ"ה וכ"ש

...יָת מָחֲלַת בַּת
...עֵאל בַּר אַבְרָהָם
...ה דִּנְבָיוֹת עַל נְשׁוֹהִי
...ה לְאִנְתּוּ: ססס

מָחֲלַת ׀ בַּת־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם אֲחוֹת נְבָיוֹת עַל־נָשָׁיו לוֹ לְאִשָּׁה׃ ס ס ס

ק"ו פסוקים על"ו סימן. ומפטירין בתרי עשר משא דבר ה' במלאכי סימן א':

רשב"ם

...כה לנחלת אברהם: (ט) אחות נביות. לפי שהיה ראשון. שבבני ...קורא אותה אחות נביות וכן ותקח מרים הנביאה אחות אהרן. ...ן נולד קודם משה קורא לה אחות אהרן אבל במקום שהזכיר משה ואהרן בפסוק אחד קורא אותה אחותם כדכתיב ותלד לעמרם את אהרן ואת משה ואת מרים אחותם. וכן ואחות לוטן תמנע. לפי שהיה ראשון כדכתיב לוטן ושובל וצבעון וענה:

רש"י

אחות נביות. ממשמע שנאמר בת ישמעאל איני ...היא אחות נביות אלא למדנו שמת ישמעאל משיעדה ...דם נשואיה והשיאה נביות אחיה ולמדנו שהי' יעקב ...הפרק בן ס"ג שנים שהרי ישמעאל בן ע"ד שנים הי' ...יעקב שי"ד שנה היה גדול ישמעאל מיצחק ויצחק בן ...בלדת אותם הרי ע"ד ושנותיו היו קל"ז שנאמר ואלה ...ישמעאל וגו' נמצא יעקב כשמת ישמעאל בן ס"ג שנים ...דנו מכאן שנטמן בבית עבר י"ד שנה ב ואח"כ הלך ...שהרי לא שהה בבית לבן לפני לידתו של יוסף אלא י"ד ...אמר עבדתיך י"ד שנה בשתי בנותיך ושש שנים בצאנך ...מכאן משנולד יוסף היה שנאמר ויהי כאשר ילדה רחל ...סף וגו' ויוסף בן ל' שנה הי' כשמלך ומשם עד ...עקב למצרים ט' שנים ז' של שובע וב' של רעב ויעקב

בית יהודא

טעכטער: (ט) וַאֲחוֹת נְבָיוֹת. פְּרֶעגְט רש"י (מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר בַּת יִשְׁמָעֵאל אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהִיא אֲחוֹת נְבָיוֹת) אַז עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק עֵשָׂו הָאט גֶענוּמֶען אַוַויבּ דִי טָאכְטֶער פוּן יִשְׁמָעֵאל וַוייסִין מִיר דָאךְ אַז זִיא אִיז דִי שְׁוֶועסְטֶער פוּן נְבָיוֹת נָוָוארוּם עֶס שְׁטֵייט שׁוֹין אִין סוֹף סֵדְרָה חַיֵּי שָׂרָה אַז יִשְׁמָעֵאל הָט גֶעהַאט אַזוֹהן נְבָיוֹת) (אֶלָּא לָמַדְנוּ) נָאר דֶר פָּסוּק לֶערוּנְט אוּנְז (שֶׁמֵּת יִשְׁמָעֵאל מִשֶּׁיְּעָדָהּ לְעֵשָׂו קוֹדֶם נִשּׂוּאֶיהָ) וֶוען דִי טָאכְטֶער פוּן יִשְׁמָעֵאל אִיז גִיוָוארֶען אַכַּלָּה צוּ עֵשָׂו הָט יִשְׁמָעֵאל גֶעלֶעבְּט אוּנ פַאר דִי חֲתוּנָּה אִיז יִשְׁמָעֵאל גִישְׁטָארְבִּין (וְהִשִּׂיאָהּ נְבָיוֹת אָחִיהָ) אוּנ אִיר בְּרוּדֶער נְבָיוֹת הָט אִיר חֲתוּנָּה גֶעמַאכְט (וְלָמַדְנוּ שֶׁהָיָה יַעֲקֹב בְּאוֹתוֹ הַפֶּרֶק בֶּן שִׁשִּׁים וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים) פוּן דַאנֶען לֶערְנֶען מִיר אַז יַעֲקֹב אִיז דַאמָאלְס אַלְט גִיוֶוען דְרַיי אוּנ זֶעכְצִיג יָאהְר (שֶׁהֲרֵי יִשְׁמָעֵאל בֶּן ע"ד שָׁנִים הָיָה כְּשֶׁנּוֹלַד יַעֲקֹב) וָוארוּם יִשְׁמָעֵאל אִיז אַלְט גִיוֶוען פִיר אוּנ זִיבֶּעצִיג יָאהְר ...עֲקֹב אִיז גִיבָּארִין גִיוָוארִין (שֶׁאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה גָדוֹל יִשְׁמָעֵאל מִיִּצְחָק) וָוארוּם יִשְׁמָעֵאל אִיז גִיוֶוען ... פוּן יִצְחָק מִיט פִירְצֶעהְן יָאהְר (וְיִצְחָק בֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אוֹתָם) אוּנ יִצְחָק אִיז אַלְט גִיוֶוען זֶעכְצִיג ...וֶוען יַעֲקֹב מִיט עֵשָׂו זֶענֶען גִיבָּארִין גִיוָוארִין (הֲרֵי ע"ד) אִיז יִשְׁמָעֵאל דַאמָאלְס אַלְט גִיוֶוען פִיר אוּנ ...ג יָאהְר (וּשְׁנוֹתָיו הָיוּ מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים וְשֶׁבַע) דִיא יָאהְרִין פוּן יִשְׁמָעֵאל זֶענֶען גִיוֶוען הוּנְדֶערְט זִיבֶּען אוּנ ... (שֶׁנֶּאֱמַר) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל) דָאס זֶענֶען דִיא יָאהְרִין וָואס יִשְׁמָעֵאל ...עֶלֶעבְּט הוּנְדֶערְט זִיבֶּען אוּנ דְרַייסִיג, פוּן פִיר אוּנ זִיבֶּעצִיג בִּיז הוּנְדֶערְט זִיבֶּען אוּנ דְרַייסִיג אִיז ...אוּנ זֶעכְצִיג (נִמְצָא יַעֲקֹב כְּשֶׁמֵּת יִשְׁמָעֵאל בֶּן ס"ג שָׁנִים הָיָה) וַוייסִין מִיר וֶוען יִשְׁמָעֵאל אִיז גִישְׁטָארְבִּין ...עֲקֹב אַלְט גִיוֶוען דְרַייא אוּנ זֶעכְצִיג יָאהְר (וְלָמַדְנוּ מִכָּאן) לֶערְנֶען מִיר פוּן דַאנֶען (שֶׁנִּטְמַן בְּבֵית ...ד שָׁנָה) אַז יַעֲקֹב אִיז גִיוֶוען בֶּעהַאלְטִין בַּייא עֵבֶר פִירְצֶעהְן יָאהְר (וְאַחַר כַּךְ הָלַךְ לְחָרָן) נָאכְדֶעם ... גֶעגַאנְגֶען אִין חָרָן (שֶׁהֲרֵי לֹא שָׁהָה בְּבֵית לָבָן לִפְנֵי לֵידָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף אֶלָּא י"ד שָׁנָה) וָוארוּם יַעֲקֹב אִיז ...בַּייא לָבָן בִּיז יוֹסֵף אִיז גִיבָּארִין גִיוָוארִין נָאר פִירְצֶעהְן יָאהְר (שֶׁנֶּאֱמַר) וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק ...הָט גֶעזָאגְט צוּ לָבָן (עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בִּשְׁתֵּי בְנוֹתֶיךָ) אִיךְ הָאבּ דִיךְ גֶעדִינְט פִירְצֶעהְן יָאהְר ...יינֶע צְוַוייא טֶעכְטֶער (וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנֶךָ) אוּנ זֶעקְס יָאהְר הָאבּ אִיךְ דִיךְ גֶעדִינְט פַר דַיינֶע שֶׁעפְּסִין ...הַצֹּאן מִשֶּׁנּוֹלַד יוֹסֵף הָיָה) אוּנ דֶם דִינוּנְג פַאר דִי שֶׁעפְּסִין הָאט זִיךְ אָנְגֶעהוֹיבְּן נָאכְדֶעם וִויא יוֹסֵף ...ין גִיוֶוען גִיבָּארִין (שֶׁנֶּאֱמַר) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת יוֹסֵף וגו') נָאכְדֶעם ...רָחֵל הָט גִיבָּארִין אִיר זוּהְן יוֹסֵף, הָאט לָבָן גֶעמַאכְט מִיט יַעֲקֹב עֶר זָאל אִים דִינֶען פַאר דִיא ...ן (וְיוֹסֵף בֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה הָיָה כְּשֶׁמָּלַךְ) אוּנ יוֹסֵף אִיז אַלְט גִיוֶוען דְרַייסִיג יָאהְר וֶוען עֶר אִיז גִיוָוארֶען ...(וּמִשָּׁם עַד שֶׁיָּרַד יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם תֵּשַׁע שָׁנִים) אוּנ פוּן דִיא צַייט וָואס יוֹסֵף אִיז גִיוָוארִין אַמֶּלֶךְ בִּיז ...אִיז גֶעקוּמֶען אִין מִצְרַיִם אִיז גִיוֶוען נַיין יָאהְר (שֶׁבַע שֶׁל שׂוֹבַע) זִיבֶּען יָאהְר זֶענֶען גִיוֶוען פוּן דִיא ...בוּאָה (וּשְׁתַּיִם שֶׁל רָעָב) אוּנ צְוַוייא יָאהְר פוּן הוּנְגֶער (וְיַעֲקֹב אָמַר לְפַרְעֹה) וֶוען יַעֲקֹב אִיז גֶעקוּמֶען

שפתי חכמים

...ס וע"ש אבל לא ידע איזה הוא אמתי ליסב הפשיטות של ...וע' בלד"ל: ב וקשה דמ"ש דנקט הכא עבר ולעיל גבי לדרוש את ה' נקט שם וגבי ויתרוצצו נקט שם ועבר וי"ל דכיון שנקט סתם ויתרוצצו ללמד ולהורות דכשהלכה אלל כתי מדרשות היה יעקב

פירוש לתורת אלהים

...ז דיא בְּנוֹת כְּנַעַן זֶענֶען אִיבֶּעל גִפֶעלֶען אִין דִיא ...פוּן זַיין פָאטֶער יִצְחָק: (ט) וַיֵּלֶךְ אִיז עֵשָׂו ...ן צוּ יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אוּנ עֶר הָט גְנוּמֶען אֶת מָחֲלַת ...עֵאל מָחֲלַת דִי טָאכְטֶר פוּן יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם וָואס עֶר אִיז גִיוֶוען דֶער זוּהְן פוּן אַבְרָהָם אֲחוֹת נְבָיוֹת וָואס זִיא אִיז גִיוֶוען דִיא שְׁוֶועסְטֶער פוּן נְבָיוֹת עַל נָשָׁיו אוֹיף זַיינֶע וַוייבֶּער לוֹ צוּ אִים לְאִשָּׁה פַאר אַוַויבּ:

ספר הישר

...ענְטְשֶׁן צוּ יַעֲקֹב. אוּנ יַעֲקֹב הָאט צוּ זַייא גֶעזָאגְט וָואס ...דֶם וָואס אִיר זֶענְט גֶעקוּמֶען צוּ מִיר מִיט אַייעֶרֶע שְׁוֶוערְדֶן ...פוּ צוּ אִים גִינֶעהְנְט אוּנ זָאגְט צוּ אִים אַזוֹי אוּנ אַזוֹי הָט מִיר מַיין פָאטֶער גֶעזָאגְט אַצוּנְד וֶועל אִיךְ מְקַיֵּים זַיין מַיין פָאטֶערְס גֶעבָּאט וָוס עֶר הָט מִיר גֶעבָּאטֶן. אוּנ וִוי יַעֲקֹב הָאט דֶר זֶעהְן אַז דִי רֵייד פוּן עֵשָׂו אִיז שְׁטַארְק בַּיי זַיין זוּן אֱלִיפַז הָאט יַעֲקֹב

בית יהודא

אין מצרים הט ער געזאגט צו פרעה (ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה) די יאהרין וואס איך בין אויף דר וועלט זענען הונדערט מיט דרייסיג יאהר (צא וחשוב) גיי רעכען (ארבע עשרה שנה שלפני לידת יוסף) פערצעהן יאהר איידער יוסף איז געבארין גיווארען (ושלשים של יוסף) דרייסיג יאהר פון יוסף ביז ער איז גיווארען אמלך (ותשע שנים משמלך עד שבא יעקב) אונ ניין יאהר פון די צייט וואס יוסף איז גיווארין אמלך ביז יעקב איז צו אים געקומען (הרי נ"ג) צוזאמען איז דריי אונ פופציג יאהר ופירצעהן, דרייסיג, ניין (וכשפירש מאביו היה בן ס"ג) אונ ווען יעקב איז אוועקגעגאנגען פון פאטער איז ער אלט גיוועזן דריי אונ זעכציג יאהר, דריי אונ זעכציג מיט דריי אונ פופציג (הרי קט"ז) איז הונדערט זעכצעהן יאהר (והוא אומר שלשים ומאת שנה) אונ יעקב הט געזאגט צו פרעה ער איז אלט הונדערט דרייסיג יאהר (הרי חסרים י"ד שנים) פעלט דאך פירצעהן יאהר (הא למדת) דס לערנט אונז (שאחר שקבל הברכות נטמן בבית עבר י"ד שנים) נאכדעם ווי יעקב האט גענומען דיא ברכות פון פאטער איז ער גיוועזן בעהאלטין ביי עבר פירצעהן יאהר (אבל לא נענש עליהם) אבער ער איז ניט גישטראפט גיווארען אויף די פירצעהן יאהר וואס ער האט ניט מקיים גיוועזן כבוד אב ואם (בזכות התורה) וויל פירצעהן יאהר האט ער געלערנט תורה (שהרי לא פירש יוסף מאביו אלא כ"ב שנה) ווארום יוסף איז ניט [...] אפגעשיידט גיווארען פון זיין פאטער יעקב נאר צוויי אונ צוואנציג יאהר (דהיינו מ"ז עד ל"ט) פון זיב[...] יאהר ביז ניין אונ דרייסיג יאהר (כנגד כ"ב שנה שפירש יעקב מאביו) געגין די צווייא אונ צוואנציג יאהר יעקב האט זיך אפגעשיידט פון זיין פאטער (ולא כבדו) אונ ער הט אים קיין כבוד ואונ בעדינונג גיג[...] (והם) דאס זענען די צוויי אונ צוואנציג יאהר (עשרים שנה בבית לבן) צוואנציג יאהר איז יעקב גיוועזן לבן (ושתי שנים ששהה בדרך) אונ צווייא יאהר איז ער גיוועזן אין וועג (כדכתיב) ווי עס איז געשריבען פסוק (ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכות) יעקב הט פר זיך געבאהט אשטוב אונ פר זיינע בהמות האט געמאכט סכות (ופירשו רבותינו ז"ל מזה הפסוק) אונ דיא רבנן זכרונם לברכה לערנן פון דעם פסוק (ששהה [...] עשר חודש בדרך) יעקב איז געשטאנען אין וועג אכטצעהן חדשים (דבית הוה בימות הגשמים) אשטוב ער געמאכט אויף ווינטער (וסכות היה בימות החמה) אונ סוכות הט ער געמאכט זוממער (ולחשבון הפ[...] שחשבנו לעיל) נאך דעם חשבון פון די פסוקים וואס מיר האבען פריער גערעכונט (משפירש מאביו עד למצרים שהיה בן ק"ל שנים) פון די צייט וואס ער איז אוועקגעגאנגען פון זיין פאטער ביז ער איז געק[...] זין מצרים ווס ער איז דאמאלס אלט גיוועזן הונדערט דרייסיג יאהר (ששם אנו מוצאים עוד י"ד שנים) דא[...] געפינען מיר נאך פירצעהן יאהר (אלא ודאי נטמן בבית עבר) נאר עס איז געוויס אז ער איז גיוועזן בעהא[...] ביי עבר (בהליכתו לבית לבן) ווען ער איז געגאנגען צו לבן (ללמוד תורה ממנו) ער זאל לערנען תורה עבר (ובשביל זכות התורה לא נענש עליהם) אונ וועגין דעם זכות פון די תורה איז ער ניט גישטראפט גיו[...] אויף די פירצעהן יאהר (ולא פירש יוסף ממנו אלא כ"ב שנה) אונ יוסף איז נאר גיוועזן אפגעשיידט פון [...] צווייא אונ צוואנציג יאהר ניט מעהר (מדה כנגד מדה) יוסף איז גיוועזן אוועק פון זיין פאטער יעקב אזוי ווי יעקב איז גיוועזן אוועק פון זיין פאטער יצחק (עד כאן מצאתי ברש"י ישן) ביז אהער האב איך געפונען דיא אלטע רש"י : (ועל נשיו). זאגט רש"י (הוסיף רשעה על רשעתו) עשו הט גענומען אהייב ארשעת צו נוויבער די רשעות (שלא גרש את הראשונות) ער האט ניט ארויסגעטריבען דיא ערשטע נוויבער, נאר ער גענומען נאך איין נוויב אדריט'ן צו יענע צוויי :

רש"י

אמר לפרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה לא ו[...] י"ד שלפני לידת יוסף ושלשים של יוסף ותשע מ[...] עד שבא יעקב הרי כ"ג וכשפירש מאביו היה בן [...] הרי קי"ו והוא אומר שלשים ומאת שנה הרי חסרים [...] שנים הא למדת שאחר שקבל הברכות נטמן בבית [...] י"ד שנים (אבל לא נענש עליהם בזכות התורה [...] לא פירש יוסף מאביו אלא כ"ב שנה דהיינו [...] עד ל"ט כנגד כ"ב שפירש יעקב מאביו ולא כבדו [...] כ' שנים בבית לבן ושתי שנים ששהה בדרך כד[...] ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכות ופי' רז"ל מזה ה[...] ששהה י"ח חדשים בדרך דבית הוה בימות הג[...] וסכות הוה בימות החמה ולחשבון הפסוקים שחשבנו [...] משפירש מאביו עד שירד למצרים שהיה בן ק"ל [...] שם אנו מוצאים עוד י"ד שנים אלא ודאי נטמן [...] עבר בהליכתו לבית לבן ללמוד תורה ממנו ובשביל [...] התורה לא נענש עליהם ולא פירש יוסף ממנו אלא [...] שנה מדה כנגד מדה ע"כ מצאתי ברש"י ישן) : על נ[...] הוסיף רשעה על רשעתו (ר"ל מרשעת על מרשעיות [...] לו כבר וק"ל) שלא גרש את הראשונות :

חסלת פרשת תולדות :

שפתי חכמים

מפרכם לצאת ושם ועבר שתי בתי מדרשות היו דכתיב ויעקב איש תם יושב אוהלים ופי' נסתמא על שניהם נאמר. וגבי ויתלך לדרוש את פ' הואיל והלכה אל אחד ודאי הלכה נשם דהוא היה אבי אביו של עבר והיה גדול ממנו. ומה שנקט הכא עבר לבד משום דשם מת היה באותה שעה :

חסלת פרשת תולדות

ספר הישר

צו אים גענעהנט אונ האט אים אונ זיינע מענטשן געבעטן אלדונג וואס איך האב אונ אויך וואס מיין פאטער אונ מוטער האבען מיר געגעבן נעמט דס אייך צו אבי איר זאלט מיך ניט הרגנין אונ איר וועט האן מיט מיר צדקה. אונ גאט ב"ה הט געגעבן חן צו יעקב אין די אויגען פון אליפז אונ האט אים ניט ג[...] אונ אליפז הט צו גענומן נאר דס גוטס וואס יעקב האט [...] אונ אליפז מיט זיינע מענטשן האבען זיך אום גיקערט קיין שבע צו זיין פאטער עשו :

א משא דבר־יהוה אל־ישראל ביד מלאכי: אהבתי אתכם אמר יהוה ואמרתם במה
אהבתנו הלא־אח עשו ליעקב נאם־יהוה ואהב את־יעקב: ואת־עשו שנאתי
ואשים את־הריו שממה ואת־נחלתו לתנות מדבר: כי־תאמר אדום רששנו ונשוב
ונבנה חרבות כה אמר יהוה צבאות המה יבנו ואני אהרוס וקראו להם גבול רשעה
והעם אשר־זעם יהוה עד־עולם: ועיניכם תראינה ואתם תאמרו יגדל יהוה מעל
לגבול ישראל: בן יכבד אב ועבד אדניו ואם־אב אני איה כבודי ואם־אדונים אני
איה מוראי אמר | יהוה צבאות לכם הכהנים בוזי שמי ואמרתם במה בזינו את־
שמך: מגישים על־מזבחי לחם מגאל ואמרתם במה גאלנוך באמרכם שלחן יהוה
נבזה הוא: וכי־תגישון עור לזבח אין רע וכי תגישו פסח וחלה אין רע הקריבהו

פירוש ע"ט

משא דבר דם איז די לאסט פון גאטס רייד דם איז
דיא נבואה וואס איז איבר גיגעבן גווארן צו
מלאכי הנביא וואס ער זאל איבר געבן צו די ישראל
ביד מלאכי אונ דם נביאות איז נאך פון לאנג געוועזן
פון דר האנט פון מלאכי אונ פון דאגן האבן דיא
חכמים גדרשת אז אלע נביאים זענין געשטאנען אויף
דעם בארג סיני אונ דארטן איז איבר גיענטפערט
גווארן צו זיי דם נביאות אהבתי גאט הט גזאגט צו
די ישראל איך האב אייך ליב ואמרתם אונ אוב איר
ישראל וועט זאגן במה מיט וואס ווייסן מיר אהבתנו
אז דו האסט אונז ליב וועל איך אייך זאגן הלא פר
וואר את עשו עשו איז דאך אברודער צוא אייער
עלטר פאטר יעקב נאם יי רעט גאט ואוהב את יעקב
אונ איך האב ליב גהאט יעקב צו געבן אים אגוט
לאנד דם איז ארץ ישראל וואס אלע אומות ווילן
דיהר ואת עשו שנאתי אונ עשו האב איך פיינט גהאט

משלי יהודא

כי תאמר אדום רששנו וגו' וקראו להם גבול רשעה וגו'.
על פי משל, גבירים האבן גטיילט נדבות צו נשרפים
יעדען לערך נאך זיין שאדען איש כברכת ידו, איז אריין
גקומען א ארומאן וואס הט קיין מאל קיין שטוב גיהאט אונ
הט פר לאנגט אנדבה הגונה זאגט דר ממונה איך האב נאר
רשות צו געבן נדבות צו די וואס זענען בדלות גווארן דורך
די שריפה אבער דו ביסט געוועזן איין עני פון געבורינשאפט
אונ די שריפה הט דיר קיין שאדין גיטאן. אזו אלע מצרים
וואס זענען געוועזן במעלת הצלחה אפילו זיי פאלן אראפ פון
דער הצלחה האבן זייא אהאפנונג זיי וועלן ווייטער ארויף
שטייגין צו זייער הצלחה, אבער אדום וואס אויף אים שטייט
(הנה קטן נתתיך בגוים בזוי אתה מאוד) אויף אים איז נגזר
גווארן ער זאל זיין שטענדיג נידעריג אין שטאנד דריבער
אז ער וועט האבן אמפלה וועט ער זאגין חאטשי איך בין
פר ארימט גווארן אבער איך וועל ווייטער אויף גבויאט ווערן,
זאגט השי"ת (המה יבנו ואני אהרוס) זייא וועלן בויען אונ
איך וועל צערשטערין (וקראו להם גבול רשעה) ווייל אויף
זייא צערינט השם יתברך ביז אייביג אז זייא זאלען זיין
במצב השפלות:

ושים אונ דערפאר האב איך פאר וויסט זיינע בערג ואת אונ זיין נחלה האב איך גמאכט אוואונוג פר
דיא שלאנגן פון דער מדבר כי תאמר אדום אז אדום וועט זאגן רששנו מיר זענען פריער ארעם גיוועזן
דרום זענין אונזערע שטעט וויסט גוועזן אבר יעצט זענען מיר רייך גיווארן פון דעם רובונג וואס מיר
האבען בארובט ירושלים ונשוב ונבנה אונ וועלען מיר ווידער קערין ונבנה אונ וועלען בויען אונזערע חרבות כה אמר
צבאות הט גאט אזו גזאגט המה יבנו זיי וועלן בויען ואני אהרוס אונ איך וועל צו שטערין דאס הייסט איך
וועל צוא ברעכען זייער גביא וקראו להם אונ מען וועט זייער גרענעץ רופען גבול רשעה אבייזער
גרענעץ והעם אונ זיי זענען אזו אפאלק אשר וואס גאט האט אויף זייא גצערינט אויף אייביג ועיניכם תראינה
אונ אייערע אויגן איר ישראל וועלען דם זעהן ואתם תאמרו אונ איר וועט זאגן יגדל עס זאל גזעהן ווערן
דיא גאולה פון גאט איבר דיא אויסלייזונג פון ישראל צו לאזען וויסען אז מיר זענען זיין פאלק זאגט
גאט ב"ה בן יכבד אב אויף אזוהן איז אחיוב ער זאל ערליך האלטן זיין פאטער ועבד אדוניו אונ אקנעכט
זיין הארן אונ איר ישראל ווערט אן גרופן קינדער אונ קנעכט צו מיר נוא זאגט גאט ב"ה ממה נפשך
אם אב אני ; וב איך בין צו אייך אפאטער איה כבודי ווא איז מיין כבוד דם הייסט פאר וואס האלט איר
מיך ניט ערליך ואם אדונים אני אונ אויב איך בין אהאר איה מוראי ווא איז מיין מורא אמר אזו האט
מיר גאט וואס הערשט איבר אלע הערשאפט גזאגט צו אייך הכהנים בוזי שמי איר כהנים וואס איר זענט
מבזה מיין נאמען ואמרתם איך ווייס אז איר וועט זאגן מיט וואס האבען מיר דיין נאמען מבזה געוועזן וועל
איך אייך זאגן דם איז דער בזיון וואס איר מאכט גנעהען אויף מיין מזבח פאר אום ווירדיגט ברוט
אמרתם אונ אז איר וועט זאגן במה גאלנוך מיט וואס האבען מיר פר מיאוסט צו דיר דם ברוט פון דיין
מזבח ענטפער איך אייך מיט דעם האט איר פר אום ווירדיגט באמרכם מיט דעם וואס איר זאגט שלחן
אטם טיש איז פר שעמט דען דיא כהנים האבן מבזה געוועזן די קרבנות אונ האבען גזאגט מחמת עס
איז אגרויסע טרחא דם טיילן איטליכן קרבן בזונדער ווילן מיר בעסר גאר קיין חלק ניט נעמן דר מיט
הט איר כהנים מבזה גיוועזן דאס ברוט פון מיין מזבח וכי אונ אז איר טוט גנעהען אבלינדן לזבח צו

נא לפחתך הירצך או הישא פניך אמר יהוה צבאות: ועתה חלו־נא פני־אל ויח
מידכם היתה זאת הישא מכם פנים אמר יהוה צבאות: מי גם־בכם ויסגר דלת
ולא־תאירו מזבחי חנם אין־לי חפץ בכם אמר יהוה צבאות ומנחה לא־ארצ
מידכם: כי ממזרח־שמש ועד־מבואו גדול שמי בגוים ובכל־מקום מקטר מ
לשמי ומנחה טהורה כי־גדול שמי בגוים אמר יהוה צבאות: ואתם מחללים או
באמרכם שלחן אדני מגאל הוא וניבו נבזה אכלו: ואמרתם הנה מתלאה והפח
אותו אמר יהוה צבאות והבאתם גזול ואת־הפסח ואת־החולה והבאתם את־המנ
הארצה אותה מידכם אמר יהוה: וארור נוכל ויש בעדרו זכר ונודר וזובח מש
לאדני כי מלך גדול אני אמר יהוה צבאות ושמי נורא בגוים: ועתה אליכם המצ
הזאת הכהנים: אם־לא תשמעו ואם־לא תשימו על־לב לתת כבוד לשמי אמר יה
צבאות ושלחתי בכם את־המארה וארותי את־ברכותיכם וגם ארותיה כי אינ

פירוש ע"ט

שעכטין אז איר זייט פאר מיר מקריב אבלינדע
בהמה פאר אקרבן אין רע איז דען דס ניט אבייזע
זאך פון אייך וכי אונ אז איר מאכט גינעהנן פאר
אקרבן אהינקעדיגע בהמה אדר אקראנקע אין רע
איז דאס ניט אבייזע זאך פון אייך הקריבהו גנעהן
נאר אזעלכן צו דיין שררה אונ זעה הירצך אוב ער
וועט דיך באווילינן או הישא פניך אוב ער וועט פר
טראגן דיין פנים, דען צו אשררה מוז מען אוך
ארעכטען מליץ שיקען ניט קיין בלינדן אדער
אהינקעדינן נוא זאגט דער נביא ועתה אונ יעצט
איר כהנים וואס איר טוט דם שלעכץ ווי זאל דם אוף
זיין אוף אייער הארצן איר זאלט זיין דיא שלוחים
פון די ישראל חלו אז איר זאלט בעטן פר גאט אונ
אז ער זאל אונז לייט זעליגן פר וואר מידכם היתה זאת
פון אייער האנד איז דאס ביז גוועזן הישא קאן דען
דם זיין אז ער זאל פר נעמן פון אייך אייער גבעט
אמר יי צבאות אזו הט גזאגט גאט וואס העכשט איבר
אלע הערשאפט מי גם בכם ווער איז אוך צווישן אייך
ד"ה הלואי עס זאל אוף שטיין אגוטער מענטש פון
אייך ויסגור דלתים אונ זאל פר שליסן די טירן פון
דעם בהמ"ק איר זאלט דארטן ניט ברענגן די אום
ווירדיגע קרבנות ולא אונ איר זאלט ניט אן צינדן
אוף מיין מזבח אומזיסט אזעלכע קרבנות וואס זענן
מיר ניט מרוצה איך לייד אייך ניט אמר יי צבאות
זאגט גאט ומנחה אונ קיין מנחה וועל איך אוך ניט
באווילינן פון אייער האנט כי דען ממזרח שמש פון
דר זייט וואס די זונן הייבט אן צו שיינן דאס איז
מזרח זייט ועד מבואו אונ ביז מערב זייט וואס זיא
גייט דארט אונטר גדול איז גרוס מיין נאמן צווישן
די פעלקר זיי זאגן איך בין אגאט איבר אלע געטר
ובכל מקום אונ אין אלע ערטר מקטר ווערט גדעמפט
אונ גינעהנט פון מיינט וועגן אפילו דיא עובדי
כוכבים זענין מנדב קרבנות פון מיינט וועגן ומנחה
טהורה אונ עס איז גלייך וויא זייא וואלטן מקריב
גווען אריינעם קרבן מנחה כי גדול שמי בגוים וואָרום

דורך אייך איז מיין נאמן גרוס צווישן די פע
אמר זאגט גאט דר הער פון אלע הערשאפט
מחללים אותו אונ איר מאכט אים פר אום הייל
מיט זיין נאמן ווייל איר זאגט דר טיש פון
דר מזבח איז אומווירדיג וניבו אונ זיין רייד וואס
רעט אוף אים זאגט איר תמיד נבזה זיין עסין
מיר עסין פון אים איז מבוזה ואמרתם אונ איר
מיר האבן גיבראכט אמאגערי בהמה פר א
ווארום מיר זענען ארומע לייט והפחתם אונ ד
מאכט איר מיין מזבח טרויעריג. רש"י שרי
עס וואלט גידארפט שטיין אותי איר מאכט
טרויעריג נאר פון גאטס כבוד וועגן שטייט א
אמר אזו זאגט דר הער פון אלע הערשאפטן
ווידר מאכט איר טרויעריג מיין מזבח והבאתם
איר טוט ברענגן אגגזלטע בהמה ואת הפסח
אהינקעדיגע ואת אונ אקראנקע והבאתם אונ
ברייננט מיט אקרבן מנחה מען זאל זיי מקריב
הארצה איז דען רעכט אז איך זאל דם באוויל
פון אייערע הענט אמר יי זאגט גאט וארור
שאלטן זאל ווערן נוכל דר וואס טראכט פאלשק
פר מיר צו זאגן איך האב ניט קיין בעסרי ב
ויש אונ דר אמת איז עס איז דא אין זיין סט
אזו אזכר וואס ער איז ווערט מען זאל אים מק
זיין פר אקרבן עולה ונודר אונ ער איז מנדר אונ
אבהמה וואס זיא האט אמום שעכט ער פון גא
וועגן אונ איר דארפט אזו ניט טאן כי ווארום
בין אגרויסער מלך אמר יי צבאות זאגט גאט צב
ושמי נורא בגוים אונ מיין נאמן איז פארכטיג צוו
די פעלקר: ועתה אונ יעצט בייא אייך כהנים
דיא מצוה איר זאלט אכטונג געבן מען זאל
מקריב זיין אזעלכע קרבנות: אם לא תשמעו אוב
וועט ניט צו הערען ואם אוב איר וועט אייך
נעמן אין אכט לתת כבוד לשמי צו געבן כבוד צו
נאמען אמר יי צבאות זאגט גאט צבאות ושלחתי
איך וועל אין אייך שיקן דם מינערונג וארותי

עַל־לֵב׃ הִנְנִי גֹעֵר לָכֶם אֶת־הַזֶּרַע וְזֵרִיתִי פֶרֶשׁ עַל־פְּנֵיכֶם פֶּרֶשׁ חַגֵּיכֶם וְנָשָׂא
ם אֵלָיו׃ וִידַעְתֶּם כִּי שִׁלַּחְתִּי אֲלֵיכֶם אֵת הַמִּצְוָה הַזֹּאת לִהְיוֹת בְּרִיתִי אֶת־לֵוִי
יְהוָה צְבָאוֹת׃ בְּרִיתִי ׀ הָיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם וָאֶתְּנֵם־לוֹ מוֹרָא וַיִּירָאֵנִי וּמִפְּנֵי
נִחַת הוּא׃ תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ וְעַוְלָה לֹא־נִמְצָא בִשְׂפָתָיו בְּשָׁלוֹם
שׁוֹר הָלַךְ אִתִּי וְרַבִּים הֵשִׁיב מֵעָוֺן׃ כִּי־שִׂפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ־דַעַת וְתוֹרָה יְבַקְשׁוּ
מִפִּיהוּ כִּי מַלְאַךְ יְהוָה־צְבָאוֹת הוּא׃

פירוש ע"ט

על שִׁילְטֶן אַייֶער בֶּענְטְשׁוּנְג דִי תְּבוּאָה מִיט
ות וָואס דַארְף גְבֶּענְטְשְׁט וֶוערֶן וֶועל אִיךְ
וְגַם אָרוֹתִיהָ אוּנ אִיךְ וֶועל בַּאלְד שִׁילְטֶען אִיךְ
ניט וַוארְטֶן אוּף אַתְּנַאי בִּיז אִיר וֶועט נִיט
רֶן כִּי וָוארוּם אִיךְ וַויים אִיר וֶועט בְּוַדַּאי נִיט
עמֶן מִיךְ צוּ הֶערֶן׃ הִנְנִי אִיךְ וֶועל אָן שְׁרַייעֶן
אר דַארְבֶּן צוּ אַייךְ דָם זַייאוּנְג וְזֵרִיתִי אוּנ אִיךְ
פר שְׁפְּרַייטֶן מִיסְט אוּף אַייעֶר פָּנִים וָוס פַּר
ט פֶּרֶשׁ חַגֵּיכֶם דָם מִיסְט פוּן אַייעֶרֶע קָרְבָּנוֹת
ר זֶענְט מַקְרִיב אוּם יוֹם טוֹב וְנָשָׂא אוּנ דָאס
וֶועט אַייךְ טְרָאגֶען צוּ זִיךְ, אִיר וֶועט אוֹיךְ
ל חָשׁוּב זַיין אַזוֹ וִוי דָאס מִיסְט׃ וִידַעְתֶּם אוּנ
הֲנִים זָאלְט וִויסֶן אַז אִיךְ שִׁיק אַייךְ דִי מִצְוָה
זָאלְט נִיט מַקְרִיב זַיין אַזֶעלְכֶע קָרְבָּנוֹת
אִיךְ וַוייל אַז אִיר זָאלְט זַיין אִין דֶעם בְּרִית
וָוס אִיךְ הָאבּ פַּר שְׁנִיטֶן מִיט שֵׁבֶט לֵוִי אָמַר יְיָ
זָאגְט גָאט צְבָאוֹת׃ בְּרִיתִי הָיְתָה אִתּוֹ אִיךְ הָאבּ
אִים כּוֹרֵת בְּרִית גֶעוֶועזֶען הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם עֶר זָאל
אוּנ עֶס זָאל צוּ אִים זַיין שָׁלוֹם וִוי גָאט הָט
צוּא פִּנְחָס (הִנְנִי נוֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם) וָאֶתְּנֵם

אוּנ אִיךְ הָאבּ אִים גִיגֶעבֶּן עֶר זָאל מְקַבֵּל זַיין דִיא
תּוֹרָה מִיט פָארְכְט וַיִּירָאֵנִי אוּנ עֶר הָט זִיךְ גְפָארְכְטֶן
פַר מִיר וּמִפְּנֵי אוּנ פַר מַיין נָאמֶן הָט עֶר מוֹרָא גְהַאט׃
תּוֹרַת אֱמֶת וָוארְהַאפְטִיגֶע תּוֹרָה אִיז גְוֶועזֶען אִין זַיין
מוֹיל וְעַוְלָה אוּנ אוּם רֶעכְט אִיז נִיט גְוָוארֶן גְפוּנֶען אִין
זַיינֶע לִיפֶּען בְּשָׁלוֹם אַהֲרֹן אוּנ אֶלְעָזָר אוּנ פִּנְחָס אִיז
מִיט מִיר גְגַאנְגֶען מִיט שָׁלוֹם אוּנ מִיט רֶעכְט פַאר־
טִיקַייט וְרַבִּים הֵשִׁיב מֵעָוֺן אוּנ בַּיי דֶעם עֵגֶל הָאבֶּן זַיי
אָפְּגֶעהַאלְטֶן גַאנְץ שֵׁבֶט לֵוִי פוּן זִינְד׃ כִּי וָוארוּם דִי
לֶעפְּצֶן פוּן דֶעם כֹּהֵן דַארְפֶן הִיטֶן דָם וִויסֶענְשַׁאפְט
פוּן דֶר תּוֹרָה, פַר וָואס? וְתוֹרָה וָוארוּם דִיא לַייט
ווילֶען פוּן זַיין מוֹיל צוּ לֶערְנֶען תּוֹרָה דִיא כֹּהֲנִים
זָאלֶען פַּסְקִינֶען אִיסוּר וְהֶיתֵּר וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט
אִין פָּסוּק (יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב) דָאס אִיז טַייטְשׁ
שֵׁבֶט לֵוִי זָאלֶן לֶערְנִין דִיא דִינִים צוּ דִיא קִינְדֶער
פוּן יַעֲקֹב כִּי מַלְאַךְ יְיָ צְבָאוֹת הוּא וָוארוּם דֶער כֹּהֵן
אִיז אַשְׁלִיחַ פוּן גָאט דֶער כֹּהֵן אִיז גְלַייךְ צוּ דִיא
מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת וָוס זַיי דִינִין פַר גָאט דֶר כֹּהֵן דִינְט
פַר גָאט אִין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים אִיבֶּר דֶעם דַארְפִין דִי
כֹּהֲנִים שְׁטַארְק הִיטֶען מִצְוֹת׃

אונקלוס
בראשית כח ויצא

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה׃

ק יַעֲקֹב מִבְּאֵרָא
בַע וַאֲזַל לְחָרָן׃

תו"א ויצא יעקב סנהדרין לא תולין לא עקידה שבר כב׃

בעל הטורים

יעקב. י"א שפרשה זו סתומה (שאין בכל הסדרה לא פתוחה ולא סתומה) הטעם לפי שיצא בסתר וברח בהחבא. לעיל ויגיש לאשה וסמיך ליה ויצא יעקב שיצא ליקח אשה: ויצא יעקב מבאר. בגי' פנה זיוה הודה הדרה: יעקב מבאר שבע. ס"ת עבר שנטמן בר: ויצא יעקב מבאר שבע. ס"ת ארבע. מבאר שבע. ס"ת ע"ר וסי"ן של שבע עשר. סי"ד שנים נטמן בבית עבר: מבאר שבע.

רשב"ם

(י) ויצא וילך חרנה. הלך לצד חרן׃

רש"י

א יעקב. על ידי שבשביל שרעות בנות כנען בעיני
יצחק אביו הלך עשו אל ישמעאל הפסיק העניין

בית יהודא

(י) וַיֵּצֵא יַעֲקֹב. זָאגְט רש"י (עַל יְדֵי שֶׁבִּשְׁבִיל שֶׁרָעוֹת בְּנוֹת כְּנַעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק אָבִיו) נוייל עֵשָׂו הָט גֶעזֶעהֶן אַז זַיין פָאטֶר יִצְחָק הַאלְט פַר שְׁלֶעכְט דִי טֶעכְטֶר פוּן כְּנַעַן דְרִיבֶּר
שָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל) אִיז עֵשָׂו גֶעגַאנְגֶען צוּ יִשְׁמָעֵאל ואוּנ הָט גֶענוּמֶען זַיין טָאכְטֶער פַר אַנַוייבּ (הִפְסִיק הָעִנְיָן בְּפָרָשָׁתוֹ שֶׁל

דעת זקנים מבעלי התוספות

(י) ויצא יעקב. לפיכך פרשה זו סתומה מפני שיצא בצנעא מפני עשו׃

פירוש לתורת אלהים

צֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע אוּנ יַעֲקֹב אִיז אַרוֹיס
גְגַאנְגֶען פוּן בְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה אוּנ
שׁ צְווייעֶרְלַיי גֵיינְג, אֵיינֶר גֵייט אַוֶועק פוּן אַשְׁטָאט וַוייל

ליקוטים על התורה

(י) וַיֵּצֵא יַעֲקֹב וגו' וַיֵּלֶךְ חָרָנָה, דֶער מדרש פְרֶעגְט צוּ וָואס שְׁטֵייט וַיֵּצֵא אוּנ וַיֵּלֶךְ, עֶס קֶען דָאךְ שְׁטֵיין וַיֵּלֶךְ יַעֲקֹב חָרָנָה, אָדֶער וַיֵּלֶךְ יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע חָרָנָה, נָאר עֶס אִיז דָא בַּייא
עֶר מוּז פוּן דִיא שְׁטָאט אַנְטְלוֹיפֶען וואוהִין עֶר וֶועט גֵיין וַויים עֶר

ספר הישר

אוּנ יַעֲקֹב אִיז אַרוֹיס גְגַאנְגֶען פוּן בְּאֵר שָׁבַע אוּנ אִיז גְגַאנְגֶען
קַיין חָרָן אוּנ אִיז גֶעקוּמֶען בִּיז אִין בַּארְג מוֹרִיָּה אוּנ הָט
גִינֶעכְטִיגְט נֶעבֶּן דֶר שְׁטָאט לוּז אוּנ גָאט הָט זִיךְ בַּוִויזֶען צוּ אִים
אִין דֶר נַאכְט אוּנ הָאט צוּ אִים גֶעזָאגְט אִיךְ בִּין דַיין גָאט אוּנ
אוֹיךְ

חָרָנָה: יא וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם · א וַעֲרַע בְּאַתְרָא

רשב"ם

(יא) ויפגע במקום. אירע לו דרכו במקום אחר חוץ מעיר לוז: כי בא השמש, ולא היה לו פנאי ליכנס בעיר ביום. כדאמר רב יהודה לעולם יכנס

בית יהודא

יַעֲקב) הָט מֶען אִין מִיטֶן אוֹפְגֶעהֶערְט צוּ שְׁמוּעֶסֶן פוּן יַעֲקב
נאוּנ מֶען הָט גֶעשְׁמוּעֶסְט פוּן עֵשָׂו) (וּכְתִיב) וִוי עֶס שְׁטֵייט
אִין פָּסוּק (וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי בֵרַךְ וגו') עֵשָׂו הָט גֶעזֶעהְן וִוי יִצְחָק
הָט גֶעבֶּענְטְשְׁט צוּ יַעֲקב אוּנ הָט אִים גֶעבָּאטֶן עֶר זָאל נִיט
נֶעמֶן אַווייב פוּן דִי כְּנַעֲנִישֶׁע טֶעכְטֶער (וּמִשֶּׁגָּמַר) אוּנ וִוי מֶען
הָט אוֹפְגֶעהֶערְט צוּ שְׁמוּעֶסֶן פוּן עֵשָׂו (חָזַר לְעִנְיָן הָרִאשׁוֹן)
הָט מֶען צוּרִיק אָנְגֶעהוֹבֶּן שְׁמוּעֶסֶן פוּן יַעֲקב, דְרִיבֶּר הֵייבְּט
מֶען אָן פוּן אָנְהֵייבּ וַיֵּצֵא יַעֲקב מִבְּאֵר שָׁבַע, יַעֲקב אִיז אַרוֹס
גֶעגַאנְגֶען פוּן בְּאֵר שָׁבַע אוּנ אִיז גֶעגַאנְגֶען אִין חָרָן *) : וַיֵּצֵא]. זָאגְט רש"י (לֹא הָיָה צָרִיךְ לִכְתּוֹב אֶלָּא וַיֵּלֶךְ
חָרָנָה) דֶער פָּסוּק הָט נָאר גֶעדַארְפְט שְׁרַייבֶּן יַעֲקב אִיז גֶעגַאנְגֶען אִין חָרָן, וְלָמָּה הִזְכִּיר יְצִיאָתוֹ) צוּ וָוס דַארְף דֶר פָּסוּק זָ
אַז עֶר אִיז אַרוֹס גֶעגַאנְגֶען פוּן בְּאֵר שָׁבַע (אֶלָּא מַגִּיד שֶׁיְּצִיאַת צַדִּיק מִן הַמָּקוֹם עוֹשָׂה רוֹשֶׁם) נָאר דֶר פָּסוּק זָאגְט אוּנְז אַז
גֵייט אַרוֹס פוּן אַ אָרְט מַאכְט זַיין אַרוֹסְגֵיין אַצֵייכֶן, מֶען דֶרְקֶענְט אִין שְׁטָאט אַז דֶער צַדִּיק אִיז פוּן אִיר
גֶעגַאנְגֶען (שֶׁבִּזְמַן שֶׁהַצַּדִּיק בָּעִיר) אִין דִי צֵייט וָוס דֶער צַדִּיק אִיז אִין שְׁטָאט (הוּא הוֹדָהּ הוּא זִיוָהּ הוּא הֲדָרָהּ) אִיז
שֵׁיינְקֵייט פוּן שְׁטָאט (יָצָא מִשָּׁם) אַז דֶר צַדִּיק אִיז אַרוֹסְגֶעגַאנְגֶען פוּן שְׁטָאט (פָּנָה הוֹדָהּ פָּנָה זִיוָהּ פָּנָה הֲדָרָהּ
אַוֶּועקְגֶעגַאנְגֶען דִי שֵׁיינְקֵייט פוּן שְׁטָאט (וְכֵן וַתֵּצֵא מִן הַמָּקוֹם הָאָמוּר בְּנָעֳמִי וְרוּת) וֶוען נָעֳמִי מִיט רוּת זֶענֶען אַוֶּועקְ
פוּן דֶעם אָרְט וָוס זֵיי זֶענֶען דָארְטֶן גֶעוֶוען, זַייעֶר אַוֶּועקְגֵיין הָט אוֹיךְ גֶעמַאכְט אַצֵייכֶן עֶס אִיז גֶעוֶוען צוּ דֶרְקֶענֶען
צְוֵויי צִדְקָנִיּוֹת זֶענֶען אַוֶּועקְגֶעגַאנְגֶען פוּן דֶעם אָרְט : וַיֵּלֶךְ חָרָנָה]. זָאגְט רש"י (יָצָא לָלֶכֶת לְחָרָן) יַעֲקב אִיז
גֶעגַאנְגֶען פוּן בְּאֵר שֶׁבַע עֶר זָאל גֵיין אִין חָרָן, נָאר נָאךְ נִיט בַּאלְד וָוארוּם פְרִיעֶר אִיז עֶר גֶעגַאנְגֶען צוּ שֵׁם וְעֵ
אִיז דָארְט גֶעוֶוען פִירְצֶעהְן יָאר נָאכְדֶעם אִיז עֶר גֶעגַאנְגֶען אִין חָרָן] : (יא) וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם]. עֶר הָט בַּאגֶעגִינְט דֶעם

בעל הטורים

ר"ת שם שגם נטמן בבית שם: וילך. בגימ' בו ביום: (יא) ויפגע
ג"פ כתיב מקום בפסוק רמז לג' רגלים שיעלו בניו למקום

רש"י

בפרשתו של יעקב וכתיב וירא עשו כי ברך וגו' ו
חזר א לענין הראשון: ויצא. לא היה צריך לכת
וילך יעקב הרנה ב ולמה הזכיר יציאתו אלא מגיד
לדיק מן המקום עושה רושם ג שבזמן שהלדיק בע
הודה ד הוא זיוה הוא הדרה יצא משם פנה הודה
זיוה פנה הדרה וכן (רות א) ותצא מן המקום ו
בנעמי ורות: וילך חרנה. יצא ללכת ז לחרן: (יא)

שפתי חכמים

א קצ"מ פי' מתחלה ק"ל למה חזר וכתב וילא יעקב והלא כבר
כתיב וישלח ילחק את יעקב וגו' ותי' ע"י שהפסיק בפרשתי
של יעקב בענין עשו ונתן הסבה למה הפסיק שבשביל וגו' וכשהשלים
סבת ההפסקה שב להשלים סבת החזרה ואמר ומשגמר וכו' ע"ש :
ב דהא כתיב וילך פדנה ארם ולא כתב קודם לכן וילא יעקב אלא שכיון שהלך פדנה ארם ודאי ילא מבאר שבע וא"כ ה"ל לא
לכתוב אלא וילך: ג דהוי כאלו נכתב שתי יליאות וילא יעקב וגם וילך חרנה אלא אחד שילא גופו וא' שילא זיוה הדרה הודה (רא
עליו מהרש"ל ופירושו דלא כפי' הב"ר דפי' מדכתיב וילא ולא כתיב ויל‍או שהרי גמלים ושאר הבהמות נמי יל‍או אלא מגיד לך ש
וכו'. ונ"ל דלריכים לדברי הרא"ם ולדברי הב"ר וכוונת הפשט מדכתיב וילא וגם וילך יתירא הוא אלא מגיד הוא ילא ולא אחר ואח"
והלא גמלים ג"כ יל‍או אלא כששות ילא או פנה הודה וזיוה וכו' ולא כששיה אחר יולא עכ"ל: ד ר"ל בעוד שהלדיק בעיר האנש
ג"כ לדיקים לפי שמתביישין מן הלדיק וגם הוא מוכיחן: ה ר"ל העם שבעיר עושין עבירות. ואין להקשות והא ילחק עדיין נשא
בבר תירלו בב"ר אינו דומה לדקה של לדיק א' ללדקות של ב' לדיקים: ו וקשה דהכא הביא ראיה מהתם לכאן והתם גבי נעמי ור
ראיה מכאן. וי"ל דאי לא הביא ראיה מהתם הייתי אומר דלמא שתי יליאות האמורים כאן בא לאשמעי' דאחד יליאת גופו וא' יליא
ולאנו ובקרו שילאו עמו לכך לריך להביא ראיה מהתם שיליאת לדיק עושה רושם כמו שפי' הכא דהתם א"א לפרש על יליאת ממ
התם אמרה וריקם השיבני ש"מ שלא היה לה שום ממון והתם מביא ראיה מהכא דאי מהתם ה"א דוקא התם עושה רושם מ
נשאר שום לדיק זולתם אבל במקום לדיקים מנ"ל דעושה רושם משום הכי מביא ראיה מהכא דהא נשארו ילחק ורבקה ואפ"ה ע
יליאת יעקב וק"ל (עיין בלד"ל ושם האריך מאד ליישב זה): ז דק"ל וילך חרנה משמע שבא לחרן וזה א"א שהרי אח"כ כתי

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יא) ויפגע במקום לשון תפלה וזו תפלת ערבית ש
השמש שהרי כתיב ויפגע במקום והדר כי בא השמש
לפי השטה דברכות משמע דזמן ק"ש דערבית לא

ליקוטים על התורה

אַלֵיין גִיט, דָס הֵייסְט וַיֵּצֵא, וַוייל דֶר עִיקָר אִיז בַּייא אִים דָאס
אַרוֹיסְגֵיין פוּן דִי שְׁטָאט, וַוייל עֶר הָט מוֹרָא צוּ זַיין אִין דִי
שְׁטָאט, אוּנ אֵיינֶר גֵייט אַוֶּועק פוּן אַשְׁטָאט וַוייל עֶר דַארְף זַיין
אִין אֵיין אַנְדֶער שְׁטָאט וֶועגֶען זַיין גֶעשֶׁעפְט אָדֶער וֶועגֶען וָואס
אַנְדֶערְשׁ, דָאס הֵייסְט וַיֵּלֶךְ, עֶר אִיז גֶעגַאנְגֶען צוּ יֶענֶע שְׁטָאט,
וֶוען עֶר וָואלְט גֶעקֶענְט דָאס גֶעשֶׁעפְט הָאבִּין בַּיי זִיךְ אִין
וָואלְט עֶר פוּן דִי שְׁטָאט נִיט אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען, דָא בַּיי יַעֲקב זֶענֶען גֶעוֶוען בֵּיידֶע זַאכֶען צוּזַאמֶען, פוּן בְּאֵר שָׁבַע הָאט עֶר
אַנְטְלוֹיפֶען, פַאר עֵשָׂו, אִין חָרָן הָאט עֶר גֶעמוּזְט גֵיין נֶעמֶען אַווייב, דְרִיבֶּער שְׁרַייבְּט דִיא תּוֹרָה בֵּיידֶע וֶוערְטֶער וַיֵּצֵא
מִבְּאֵר שָׁבַע, יַעֲקב אִיז אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן בְּאֵר שָׁבַע, וַוייל עֶר הָאט גֶעמוּזְט אַוֶּועקְגֵיין פוּן בְּאֵר שָׁבַע. וַיֵּלֶךְ חָרָנָה,

פירוש לתורת אלהים

עֶר הָט אִין זִינֶען גִיהַאט צוּ גֵיין צוּ חָרָן [עיי
(יא) וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם אוּנ עֶר הָאט בַּאגֶעגִינְט
אָרְט, עֶר אִיז גֶעקוּמֶען צוּא דֶעם אָרְט [ע

משלים על התורה

(יא) וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וגו'. רש"י זָאגְט וַיִּפְגַּע מֵיינְט מֶען יַעֲקב
הָט מְתַקֵּן גְוֶוען דִי תְּפִלָּה פוּן מַעֲרִיב, דִי גמרא זָאגְט
דִי תְּפִלָּה פוּן מַעֲרִיב אִיז אַרְשׁוּת, אוֹיבּ מֶען וִויל דַאוֶּוינְט
מֶען מַעֲרִיב וְהַיינְט מוּז מֶען דַאוְונֶען מַעֲרִיב], דַארְפֶן מִיר
ווִיסֶען פַר וָוס דִי תְּפִלָּה פוּן שַׁחֲרִית וָוס אַבְרָהָם הָאט מְתַקֵּן גְוֶוען הָט מֶען בַּאלְד גֶעמוּזְט דַאוְונֶען, אוּנ דִי תְּפִלָּ

ספר הישר

אוּךְ דֶר גָאט פוּן אַבְרָהָם אוּנ דֶר גָאט פוּן דַיין פָאטֶר יִ
לַאנְד וָואס דוּ לִיגְסְט דְרוֹיף וֶועל אִיךְ עֶס גֶעבֶּען דִיר א
קִינְדֶר, אוּנ אִיךְ בִּין מִיט דִיר אוּנ זָאלְסְט גַאר קֵיין מ

---

*) הערה ויצא יעקב, הארט רש"י אין יענע סדרה (פסוק ה) שטייט וילך פדנה ארם יעקב איז געגאנגען אין פדן ארם, איז דאך יעקב שוין גו
וועג, פאר וואס זאגט די תורה נאך אמאהל ויצא יעקב מבאר שבע, יעקב איז ארויסגעגאנגען פון באר שבע, ער איז דאך
ארויסגעגאנגען פון באר שבע, ענטפערט רש"י. דער סדר פון דיא פסוקים זענען אזוי, וירא עשו וגו' ווייל עשו האט גיזעהן זוי
יצחק האט גיבאטין צו יעקב ער זאל ניט נעמען אווייב פון די כנענישע טעכטער, וישמע וגו' אונ יעקב האט גיהערט [געפאלגט] וואס זיין פאטע
מוטער האבין צו אים גיזאגט אונ ער איז שוין געגאנגען אין פדן ארם, וירא עשו וגו', פון דעם האט עשו גיזעהן [פארשטאנען] אז די כנעניש
גיפעלין ניט צו יצחק, דריבער איז עשו געגאנגען צו ישמעאל, אונ האט גענומען אווייב דיא טאכטער פון ישמעאל, האט מען דאך אין מיטען או
צו שמועסין פון יעקב אונ מען האט געשמועסט פון עשו, ומשגמר וגו'.

כִּי־בָא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם

אֲרֵי עַל שִׁמְשָׁא מֵאַבְנֵי אַתְרָא

תו"א ויקח מאבני חולין נא :

בעל הטורים

א השמש. ר"ת כבה שכבה מאור השמש שלא בעונתו :

רש"י

. לא הזכיר הכתוב באיזה מקום ח אלא במקום מקום אחר הוא הר המוריה שנאמר בו וירא את מרחוק : ויפגע. כמו (יהושע ט"ז) ט ופגע ביריחו דבשת (ברכות כז) ורבותינו פירשו לשון תפלה ה ז) כמו ואל תפגע בי ולמדנו שתקן תפלת ערבית תוב ולא כתב ויתפלל ללמדך כ שקפצה לו הארץ כמו כפרק גיד הנשה (חולין נא): כי בא השמש. לכתוב ויבא השמש וילן שם ל כי בא השמש משמע

רשב"ם

אדם בכי טוב ויצא בכי טוב : ויקח מאבני המקום. כדכתיב ויקח את האבן

בית יהודא

זָאגְט רש"י (לֹא הִזְכִּיר הַכָּתוּב בְּאֵיזֶה מָקוֹם) דֶר פָּסוּק הָט נִיט דֶר מַאנְט וֶועלְכֶן אָרְט עֶר הָט בַּאגֶעגִינְט (אֶלָּא בַּמָּקוֹם הַנִּזְכָּר בְּמָקוֹם אַחֵר) נָאר מֶען מֵיינְט עֶר הָט בַּאגֶעגִינְט דֶעם אָרְט וָוס וֶוערְט גֶערוּפֶן אוֹיף אֵיין אַנְדֶר אָרְט „מָקוֹם" (הוּא הַר הַמּוֹרִיָּה) דָס אִיז דֶר בַּארְג מוֹרִיָּה (שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ) בַּיי דֶעם בַּארְג מוֹרִיָּה זָאגְט דֶר פָּסוּק (וַיַּרְא אֶת הַמָּקוֹם מֵרָחוֹק) עֶר הָט גֶעזֶעהְן פוּן ווייטְן דֶעם מָקוֹם וְדֶעם בַּארְג מוֹרִיָּה וָוס עֶר ווֶערְט גֶערוּפֶן מָקוֹם) : וַיִּפְגַּע. עֶר הָט בַּאגֶעגִינְט, הַארְט רש"י בַּאגֶעגִינְט הֵייסְט וֶוען צְווֵיי מֶענְטְשְׁן דְהַיְינוּ רְאוּבֵן

שִׁמְעוֹן אוּנ שִׁמְעוֹן גֵייט צוּ רְאוּבֵן אוּנ זֵיי הָאבְּן זִיךְ גֶעטְרָאפֶען אִין מִיטְן וֶועג, אָבֶּר אַז רְאוּבֵן גֵייט צוּ שִׁמְעוֹן דָאס הֵייסְט דָאךְ נִיט בַּאגֶעגִינְט, אַז יַעֲקֹב אִיז גֶעגַאנְגֶען צוּם בַּארְג מוֹרִיָּה, הֵייסְט דָאךְ דָס נִיט בַּאגֶעגִינְט, רש"י (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק וּפָגַע בִּירִיחוֹ וּפָגַע בְּדַבֶּשֶׁת, עֶר הָט בַּאגֶעגִינְט דִי שְׁטָאט יְרִיחוֹ, עֶר הָאט נִט דִי שְׁטָאט דַבֶּשֶׁת, דֶער מֶענְטְשׁ וָואס דַארְף גֵיין ווייטֶער אוּנ אִין מִיטְן וֶועג קוּמְט עֶר צוּ אַשְׁטָאט, הֵייסְט דָס בַּאגֶעגִינְט (וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּירְשׁוּ לָשׁוֹן תְּפִלָּה) דִי רַבָּנָן זָאגֶן וַיִּפְגַּע מֵיינְט מֶען עֶר הָט גֶעבֶּעטְען (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין קבּ"ה הָאט גֶעזָאגְט צוּם נָבִיא יִרְמְיָה (וְאַל תִּפְגַּע בִּי) זָאלְסְט מִיךְ נִיט בֶּעטְן (וְלִמְּדָנוּ) פוּן דַאנֶען לֶערְנֶען מִיר (שֶׁתִּקֵּן עַרְבִית) יַעֲקֹב הָט גֶעמַאכְט מֶען זָאל דַאוְונֶען מַעֲרִיב (וְשִׁנָּה הַכָּתוּב) דֶער פָּסוּק הָט גִיעֶנְדֶערְט דֶעם נָאמֶען פוּן אוּנ עֶר רוּפְט דָאס דַאוְונֶען וַיִּפְגַּע (וְלֹא כָתַב וַיִּתְפַּלֵּל) אוּנ דֶר פָּסוּק שְׁרַייבְּט נִיט וַיִּתְפַּלֵּל (לְלַמֶּדְךָ שֶׁקָּפְצָה לוֹ הָאָרֶץ) לֶערְנְט אוּנְז דֶר בַּארְג מוֹרִיָּה אִיז גֶעשְׁפְּרִינְגֶען גֶעגֶען יַעֲקֹב, דְרִיבֶּר שְׁרַייבְּט דֶר פָּסוּק וַיִּפְגַּע, מִיר זָאלֶען מִיט דֶעם וָוארְט צְווֵיי זַאכֶען וַיִּפְגַּע עֶר הָט גֶעדַאווִינְט אוּנ עֶר הָט בַּאגֶעגִינְט (כְּמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ בְּפֶרֶק גִיד הַנָּשֶׁה) וִוי שְׁטֵייט אִין פֶּרֶק גִיד הַנָּשֶׁה : כִּי בָא הַשֶּׁמֶשׁ. זָאגְט רש"י (הָיָה לוֹ לִכְתּוֹב) דֶער פָּסוּק הָט גֶעדַארְפְט שְׁרַייבֶּען הַשֶּׁמֶשׁ וַיָּלֶן שָׁם) דִי זוּנְן אִיז אוּנְטֶערְגֶעגַאנְגֶען הָט עֶר דָארְט גֶענֶעכְטִיגְט, וָואלְט מֶען גֶעמֵיינְט דִי זוּנְן אִיז אוּנְטֶער אִין אִיר צַייט, אוּנ עֶר הָט דָארְט גֶענֶעכְטִיגְט אִין זַיין צַייט (כִּי בָא הַשֶּׁמֶשׁ) וָוארוּם דִי זוּנְן אִיז אוּנְטֶערְגֶעגַאנְגֶען

שפתי חכמים

זה היה קודם ביאתו לחרן ודוחק לומר שהיה וילך כמשמעו ן ואח"כ שב לבאר מה שפגע לו בדרך כי אין זה דרך לכן פירש ילא ללכת : ח דק"ל והלא כא הכתוב לפרש ולא הכתי אינו מפרש באיזה מקום ל"פ במקום וכו': ט שפי' ג' חניה ק: י פי' ויפגע במקים בהקב"ה שקראו מקום ע"ש שהוא

מקומו של עולם (רא"ם) : כ דבשלמא ואל תפגע כי פי' אל תגש כי להפליר אבל אלל הקב"ה לא שייך למימר הכי א"כ קשה למה שינה כו'. (מהרש"ל) אלא שלכך כתיב ויפגע שהוא גמי ל' פגישה כדי שתלמוד ממנו ג"כ קפילת הדרך ואי הוה כתיב ויפגוש לא הייתי לומד ממנו תפלה לכך כתב הפסוק ויפגע דמשמע בית תרוויהו : ל אע"פ שאין

פירוש לתורת אלהים

ם אונ עֶר הָאט דָארְטֶען גִינֶעכְטִיגְט כִּי בָא וָוארוּם דִיא זוּנְן אִיז אוּנְטֶער גְגַאנְגֶן [עיין רש"י] אונ עֶר הָט גְנוּמֶן פוּן דִי שְׁטֵיינֶער פוּן דֶעם אָרְט

ליקוטים על התורה

אִיז גֶעגַאנְגֶען אִין חָרָן וַוייל עֶר הָט גֶעמוּזְט קוּמֶען אִין חָרָן : *) וַיֵּצֵא וגו' וַיֵּלֶךְ חָרָנָה, דֶר מדרש זָאגְט עֶס זֶענֶען דָא מֶענְטְשְׁן וָואס זֵייעֶר זִוּוג קוּמְט צוּ זֵיי וִוי רִבְקָה אִיז גֶעקוּמֶען צוּ יִצְחָק, אוּנ עֶס זֶענֶען דָא מֶענְטְשְׁן וָואס זֵייא מוּזֶען גֵיין צוּ זֵייעֶר זִוּוג,

קב הָאט גֶעמוּזְט גֵיין צוּ לָבָן אִין חָרָן נֶעמֶען זַיין זִוּוג, אַמַלְכָּה הָאט אַמָאל גֶעזָאגְט צוּא רַבִּי יוֹסִי בֶּן חֲלַפְתָּא וָואס טוּט פוּן דִיא צַייט וָואס עֶר הָאט בַּאשַׁאפֶען דִיא וֶועלְט בִּיז הַיינְט, הָאט רַבִּי יוֹסִי צוּ אִיר גֶעזָאגְט הקב"ה פָּארְט צוּ זַאמֶען צוּ ווייבֶּער, הָאט דִיא מַלְכָּה גֶעזָאגְט אַזוֹ אַאַרְבֶּעט קֶען אִיךְ אוֹיךְ טָאן, רַבִּי יוֹסִי אִיז אַוֶועקְגֶעגַאנְגֶען, אוֹיף מָארְגֶען הָט כָּה גֶעהֵייסֶען טוֹיזֶענְד קְנֶעכְט זָאלֶען קוּמֶען אוֹיף דֶעם פֶעלְד אוּנ זָאלֶען זִיךְ אוֹיס שְׁטֶעלֶען שׁוּרוֹת־ווייז, אִין פְרַאנְד, הָאט גֶעהֵייסֶען עֶס זָאל קוּמֶען טוֹיזֶענְד דִינְסְטְּן אוֹיף דֶעם פֶעלְד אוּנ זָאלֶען זִיךְ אוֹיךְ אוֹיס שְׁטֶעלֶען שׁוּרוֹת־ווייז, אִין

ספר הישר

אונ אִיךְ וֶועל דִיךְ הִיטֶען וואוּהִין דוּ וֶועסְט גֵיין אונ וֶועל יינֶע קִינְדֶער וִוי דִי שְׁטֶערֶן פוּן הִימֶעל אוּנ וֶועל מַאכֶין יינֶע פַיינְד פַר דִיר אוּנ וֶועל דִיךְ וִוידֶער קֶערֶן צוּם דָאזִיגֶן מִיט פְרֵייד אוּנ מִיט פִיל קִינְדֶער אוּנ פִיל עֲשִׁירוּת, אוּנ הָאט זִיךְ אוֹיף גֶעחַאפְּט אוּנ הָט זִיךְ זֵייעֶר גֶעפְרֵייט אוֹיף

משלים על התורה

וָואס יִצְחָק הָט מְתַקֵּן גְווֶען הָאט מֶען אוֹיךְ בַּאלְד גֶעמוּזְט דַאוְונֶען אוּנ דִי תְּפִלָּה מַעֲרִיב הָט מֶען נִיט גֶעמוּזְט בַּאלְד דַאוְונֶען, בִּיז מֶען הָט וֶועגֶין דֶעם גֶעקְרִיגְט אִין דִי גְמָרָא רַבָּן גַמְלִיאֵל אוּנ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוּנ דִי אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה הָאבֶּן אוֹיף אוּנְז גֶעגֶעבֶּן אַחוֹב מֶען מוּז דַאוְונֶען מַעֲרִיב. דֶער עִנְיָן אִיז לְמָשָׁל אַגְבִיר הָט גֶעהַאט אַזוּהִין וָוס עֶר הָט

ט גוּט גֶעפִירְט, אוּנ עֶר הָט שְׁטַארְק דֶערְצֶערְנְט דֶעם פָאטֶער, בִּיז דֶער פָאטֶער הָאט אִים אַרוֹיסְגֶעטְרִיבֶּן פוּן זַיין

גרה רש"י ז"ל שרייבט בזמן שהצדיק בעיר הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה, ווען דער צדיק אין אין שטאט איז ער הודה, זיוה, הדרה, דארפין מיר וויסען וואס מיינט רש"י מיט די דריי ווערטער, הוד, זיו, הדר, ווארום ווען אצדיק איז אין אשטאט לערונט ער די מענטשין תורה אונ אונ ער גיט אויף זיי פון זיין הייליגקייט, זיי ווערין פרום מיט גוטע מדות אונ מיט מעשים טובים, דאס הייסט הודה, ווי הקב"ה האט גיזאגט צו תת מהודך עליו, דו זאלסט געבין פון דיין שיינקייט [פון דיין הייליקייט] אויף יהושע, נאך אמעלה האט דער צדיק דורך דעם וואס ער האט אויף צלם אלהים, וואס די שכינה רוהט אויף זיין פנים, איז נאר קוקענדיג אויף זיין פנים, קומט אריין אין דעם מענטש יראת השם, ווי דער פסוק או כל עמי הארץ כי וגו' ויראו ממך, אלע וועלין זעהן אז די שכינה איז אויף דיר וועלין זיי מורא האבין פאר הקב"ה ווייל זיי וועלין נעמען אהייליגקייט, די שיינקייט פון פנים ווערט גערופין זיו, ווי מיר זאגין זיו השכינה, זיו אקונין, דאס זאגט דער פסוק חכמת אדם תאיר פניו, די חכמה מאכט דעם פנים פון מענטש, חכמה מיינט מען יראת ה', ווי עס שטייט אין פסוק הן יראת ה' היא חכמה, הדר ווערט גערופין אויסווייניגסטע שיינקייט שטייט אין פסוק פרי עץ הדר, ווען דער צדיק איז אין שטאט ווערט בעשיינט די שטאט מיט פיל מענטשין וואס קומען אין שטאט צום צדיק, אלס דערמאנען דעם נאמען פון די שטאט צו גוטען, ווי ירושלים איז גיווען עיר כלילת יופי :

וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא: יב וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב

וְשַׁוִּי אִסָּדוֹהִי וּשְׁ
בְּאַתְרָא הַהוּא: יב וַחֲ
וְהָא סֻלְּמָא נְעִיץ בְּאַ

רשב"ם

אשר שם מראשותיו: (יב) סלם מצב ארצה. מוצב על ידי אחרים. נצב בעצמו. וכן ננש אל הערפל מעצמו מוקטר ומגש על ידי אחרים. וכן אשר אתה מראה בהר. אחרים הראו לו. אבל נראה מעצמו:

תו"א ויחלום והנה סם:

בעל הטורים

(יב) חלום. בגי' זהו בנבואה: סולם. בגימ' זה כסא הכבוד: סול קול שקול תפלת הצדיקים הוא סולם למלאכים לעלות בו וכן עלה כלהב הקרבן והתפלה היא העבודה לכך כל מי שמכוון בתפלתו סלם בשליבותיו ויכולים לעלות בו: סולם. בגימ' ממון ובגי' עוני כי זה ישפיל וזה ירים: סלם. אותיות סמל שהראהו היאך בניו עובדי והנה סלם. בגימ' וקץ שהראהו קיצי הגליות: סלם. בגי' סיני שהראהו מעמד הר סיני: סלם מלך. בגי' מרכבו: מולך. ג' הכא אלון מולך אשר בשכם. ולרתי עליך מולך. שהראהו ביאת הארץ היינו מולך אשר בשכם שאותו מקום כבשו תחלה והגלו ממנה היינו ולרע

בית יהודא

(מַשְׁמַע שֶׁשָּׁקְעָה לוֹ חַמָּה פִּתְאוֹם) מֵיינְט מֶען דִי זוּנְן אִיז אוּנְטֶר גֶעגַאנְגֶן פְּלוּצְלוּנְג (שֶׁלֹּא בְּעוֹנָתָהּ) נִיט אִין דֶר צַייט, נָאר פְרִיעֶר (כְּדֵי שֶׁיָּלִין שָׁם) עֶר זָאל דָארְטְן נֶעכְטִיגֶן, זָאגְט דֶר פָּסוּק וַיָּלֶן שָׁם עֶר הָט דָארְט גֶענֶעכְטִיגְט, אוּנ אִיז נִיט גֶעגַאנְגֶן נָוויטֶר בִּיז נַאכְט כִּי בָא הַשֶּׁמֶשׁ וָוארוּם דִי זוּנְן אִיז פְּלוּצְלוּנְג אוּנְטֶר גֶעגַאנְגֶן: וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו. זָאגְט רש"י (עֲשָׂאָן כְּמִין מַרְזֵב סָבִיב לְרֹאשׁוֹ) עֶר הָאט גֶעלֵייגְט דִי שְׁטֵיינֶר אַרוּם קָאפּ אַזוֹ וִויא אַרִינֶע (שֶׁיָּרֵא מִפְּנֵי חַיּוֹת רָעוֹת) וַוייל עֶר הָט מוֹרְא גֶעהַאט פַר שְׁלֶעכְטֶע חַיּוֹת (הִתְחִילוּ מְרִיבוֹת זוֹ) דִי שְׁטֵיינֶר הָאבֶּן אָנְגֶעהוֹבֶּן קְרִיגֶן אֵיינֶע מִיט דִי אַנְדֶרֶע (זֹאת אוֹמֶרֶת עָלַי יָנִיחַ צַדִּיק אֶת רֹאשׁוֹ) דֶער שְׁטֵיין הָט גֶ אוֹיף מִיר זָאל דֶר צַדִּיק לֵייגֶען זַיין קָאפּ (וְזֹאת אוֹמֶרֶת עָלַי יָנִיחַ צַדִּיק אֶת רֹאשׁוֹ) דֶר אַנְדֶערֶער שְׁטֵיין הָט גֶעזָאגְט אוֹ זָאל לֵייגֶען דֶר צַדִּיק זַיין קָאפּ (מִיָּד עֲשָׂאָן הקב"ה אֶבֶן אַחַת) הָאט הקב"ה בַּאלְד גֶעמַאכְט פוּן אַלֶע שְׁטֵיינֶער אֵיין (וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר) דָס זָאגְט דֶער פָּסוּק (וַיִּקַּח אֶת הָאֶבֶן אֲשֶׁר שָׂם מְרַאֲשֹׁתָיו) עֶר הָט גֶענוּמֶען דֶעם שְׁטֵיין וָוס עֶר הָט אוּנְטֶר זַיין קָאפּ, פְרִיעֶר שְׁטֵייט דָאךְ עֶר הָט גֶענוּמֶען פִיל שְׁטֵיינֶר, נָאר פוּן אַלֶע שְׁטֵיינֶער אִיז גְיוָוארְן אֵיין שְׁ וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא. זָאגְט רש"י (לְשׁוֹן מִעוּט) דֶער וָוארְט הַהוּא קוּמְט וַוייגֶר צוּ מַאכֶן (בְּאוֹתוֹ מָקוֹם שָׁכַב) נָא

רש"י

שסקעה לו חמה פתאום שלא בעונתה כדי שילין שם: מראשותיו. עשאן כמין מרזב מן סביב לראשו שירא חיות רעות התחילו מריבות זו עם זו ב זאת אומרת עלי יניח צדיק את ראשו וזאת אומרת עלי יניח מיד עשאן הק אבן אחת וזהו שנא' ויקח את האבן אשר שם מראשו וישכב במקום ההוא. לשון מיעוט באותו מקום

שפתי חכמים

הפרש בין ויבא השמש וילן שם ובין וילן שם כי בא השמש מ"מ הי"ל לסדר הענינים כפי הסדר וכמו דכתיב הנה נא רפה היום לערוב לנו נא וגו' אלא ודאי על שקיעת הפתאומית נאמר. ועי"ל מדכתיב כי בא השמש משמע אבל אי לא בא היה הולך עוד וא"כ ש"מ שהיה עוד היום גדול וא"כ מאי כי בא השמש אלא ששקעה וכו' כך פירש"י בפ' חלק: מ דאל"כ ויקח אבן מבע"ל: נ דאל"כ היו הכתובים מכחישין

דעת זקנים מבעלי התוספות

צאת הכוכבים: (יב) והנה סלם. סלם בגימטריא שראה דוגמא שעתיד הקב"ה לתת תורה לישראל סיני: מוצב ארצה וגו'. וכנגדו בסיני בוער באש עד לב הש והנה מלאכי אלהים. זה משה ואהרן. והנה ה' נצב ע שנאמר וירד ה' על הר סיני. ויאמר אני ה' זהו שנאמ ה' אלהיך. ד"א סולם ממש והנה מלאכי אלהים הראה לו ליעקב שר של מצרים עולה (כדכתיב בפי' הרמב"ן ז"ל) והנה מלאכי אלהים עולים היינו המלאכים שהלכו להפוך את סדום שתלו הכבוד לעצמן שאמרו כי משחיתים אנחנו

ליקוטים על התורה

פְרַאנְדֶען, נֶעגֶען דִיא קֶנֶעכְט, אוּנ זִיא הָאט זֵייא צוּזַאמֶען גֶעפָארְט, דֶער קֶנֶעכְט זָאל נֶעמֶען דִיא דִינְסְט, דֶער קְנֶעכְט זָאל נֶעמֶען דִי דִינְסְט, אוּנ אַזוֹ בִּיז אַלֶע טוֹיזֶענְד, אוֹיף מָארְגֶן זֶענֶען אַלֶע גֶעקוּמֶן צוּ דִי מַלְכָּה, אֵיינֶר מִיט אַצוּשְׁפָּאלְטֶענֶעם קָאפּ, אֵיינֶר בְּלִינְד, אַרוּס גֶענוּמֶען אַאוֹג, אֵיינֶער מִיט אַצוּבְרָאכֶענֶעם פוּס, דִי מַלְכָּה הָט גֶעפְרֶעגְט פַר וָואס דָאס אִיז, אֵיינֶער גֶעזָאגְט עֶר וִויל נִיט דִי דִינְסְט פַאר אַוַוייבּ, אֵיינֶע הָט גֶעזָאגְט זִיא וִויל נִיט דֶעם קְנֶעכְט פַאר אַמַאן, דִי מַלְכָּה הָאט גֶ רוּפֶען צוּ רַבִּי יוֹסִי אוּנ הָאט גֶעזָאגְט דוּ בִּיזְט גֶערֶעכְט נָאר הקב"ה קֶען מְזַוֵּוג זַיין זִוּוּגִים:

פירוש לתורת אלהים

וַיָּשֶׂם אוּנ עֶר הָאט גֶילֵייגְט צוּ קָאפִּינְס [פי
וַיִּשְׁכַּב אוּנ עֶר הָט זִיךְ גֶלֵייגְט אוֹיף דֶעם אָרְט [עיין
(יב) וַיַּחֲלֹם אוּנ עֶס הָאט זִיךְ אִים גֶחָלִימְט וְהִנֵּה

משלים על התורה

שׁטּוּב, דֶר זוּהְן אִיז אַוֶועק אִין אַוַוייטֶע שְׁטָאט אוּנ אִיז דָארְט גֶעגַאנְגֶען אִין דִיא הַייזֶער בֶּעטְלֶען, דֶערְוַוייל אִיז בִּיסְלַאכְוַוייז גֶעשְׁטִילְט גְוָוארֶן דֶר כַּעס פוּן פָאטֶר, אוּנ עֶר הָאט גְהָאפְט דֶער זוּהְן זָאל זִיךְ בֶּעסֶערְן אוּנ קוּמֶען אַהֵיים אִיבֶּערְבֶּעטֶן דֶעם פָאטֶר וַוייבִיגְסְטוּנְס זָאל עֶר שְׁרַייבֶּן אַבְּרִיף צוּם פָאטֶער, אָדֶער עֶר זָאל שִׁיקֶען דוּרְךְ אַמֶענְטְשׁ צוּם פָאטֶר זָאגֶן אַז עֶר וֶועט זִיךְ שׁוֹין בֶּעסֶערֶן, דָס אַלְץ הָט דֶר פָאטֶר נִיט בֶּעקוּמֶען פוּן דֶעם זוּהְן, וַוייל דֶר זוּהְן הָאט נִיט גֶעוָואלְט אִיבֶּערְבֶּעטֶן דֶעם פָאטֶער, אַמָאהְל אִיז גֶעקוּמֶען אַסוֹחֵר צוּם פָאטֶער הַאנְדְלֶען בַּיי אִים סְחוֹרָה, נָאךְ דֶעם הַאנְדְלֶען אִיז גֶעזֶעסֶן דֶר סוֹחֵר מִיט דֶעם פָאטֶער אוּנ הָאבֶּן גֶעשְׁמוּעֶסְט, דֶערְוַוייל זָאגְט דֶר סוֹחֵר צוּם פָאטֶר דַיין זוּהְן הָאבּ אִיךְ גֶזֶעהֶן יֶענֶע וָואךְ אִין דִי שְׁטָאט מִינְסְק עֶר גֵייט אַרוּם אִין דִי הַייזֶער, דֶר סוֹחֵר הָט גֶעשְׁטְרָאפְט דֶעם פָאטֶר פַארְוָוס עֶר שְׁרַייבְּט נִיט צוּם זוּהְן עֶר זָאל קוּמֶען אַהֵיים, הָט דֶר פָאטֶר גְזָאגְט אִיךְ וָוארְט בִּיז עֶר וֶועט קוּמֶען אַלֵיין אָדֶער עֶר וֶועט שִׁיקֶען מִיךְ אִיבֶּערְבֶּעטֶן, הָט דֶער סוֹחֵר גְזָאגְט אוֹיבּ עֶס גֵייט נָאר וֶועגֶן אִיבֶּערְבֶּעטֶן, אִיךְ בֶּע

ספר הישר

דֶעם חָלוֹם. הָאט יַעֲקֹב גֶערוּפֶן דָס דָאזִיגֶע אָרְט בֵּית אֵ אִיז פוּן דָארְט אַוֶועק גֶעגַאנְגֶען צוּם לַאנְד קֶדֶם אוּנ אִיז גְקוּ חָרָן, אוּנ הָט זִיךְ גֶעזֶעצְט בַּיי דֶעם בְּרִינֶען וִוי דִי פַאסְטוּכֶר אָן דִי שָׁאף. אוּנ יַעֲקֹב הָט דָארְט דֶר זֶעהְן אַז מֶענְטְשֶׁ פוּן חָרָן צוּ פַאשֶׁן דִי שָׁאף. אוּנ יַעֲקֹב הָאט זֵייא גֶעפְרֶע וַואנֶען זֶענְט אִיר פִילֵייכְט קֶענְט אִיר לָבָן דֶר זוּהְן פוּן נָחוֹר זֵיי גִיעֶנְפֶערְט מִיר קֶענֶן אִים אוּנ בַּאלְד וֶועט קוּמֶן זַיין רָחֵל מִיט דִי שָׁאף, אוּנ וִוי יַעֲקֹב הָט דֶר זֶעהְן רָחֵל דִי פוּן לָבָן אִיז יַעֲקֹב גֶעלָאפֶן צוּ אִיר אוּנ הָט זִיא גֶעקוּשְׁט אוֹיף גֶעהוֹבֶּן זַיין קוֹל אוּנ הָט גֶעוַויינְט. אוּנ יַעֲקֹב זָאגְט דָס עֶר אִיז דֶער זוּהְן פוּן רִבְקָה אוּנ רִבְקָה אִיז אִיר שְׁוֶועסְטֶער. אִיז רָחֵל גֶעלָאפֶן צוּם פָאטֶר אוּנ הָט אִים גֶעזָ יַעֲקֹב דֶר זוּהְן פוּן רִבְקָה אִיז גֶעקוּמֶן אוּנ וִוי לָבָן הָט דֶר אַז יַעֲקֹב דֶער זוּהְן פוּן רִבְקָה קוּמְט אָן. אִיז לָבָן גֶעלָאפֶן אוּנ הָט אִים גֶעהַאלְדְזְט אוּנ גֶעקוּשְׁט אוּנ אִים גֶענוּמֶן צוּ

אַ֫רְצָה וְרֹאשׁ֖וֹ מַגִּ֣יעַ הַשָּׁמָ֑יְמָה וְהִנֵּה֙ מַלְאֲכֵ֣י אֱלֹהִ֔ים עֹלִ֥ים וְיֹרְדִ֖ים בּֽוֹ׃
יג וְהִנֵּ֨ה יְהוָ֜ה נִצָּ֣ב עָלָיו֮ וַיֹּאמַר֒ אֲנִ֣י

שה מָטֵי עַד צֵית
יָא וְהָא מַלְאֲכַיָּא דַייָ
קִין וְנָחֲתִין בֵּהּ׃
הָא יְקָרָא דַייָ מְעַתַּד
וֹהִי וַאֲמַר אֲנָא יְיָ

הו"א והנה מלאכי שם: והנה ה' סנהדרין קיא חולין שם:

בעל הטורים

סלם. אותיות למם. שרמז לו הגליות. ורמז לו הקרבנות. והנה מולך בגימ' הכבש: ארצה. רמז למזבח אדמה: וראשו מגיע זה. רמז לריח הקרבנות העולה השמים. ד"א והנה סלם בגי' זה מזבח העולה: והנה מלאכי. אותיות אלו הכהנים שעולים ויורדים בכבש: ארצה וראשו מגיע השמימה. רמז למי שמוסלך לארץ לפי שעה יעלה השמימה: מלאכי אלהים. ב' דסמיכי הכא ואידך ויפגעו בו מלאכי ז"ש במדרש מלאכים שליווהו בארץ לא ליווהו לח"ל זהו מלאכי אלהים עולים אותם שליווהו בארץ. ויפגעו בו מלאכי אלהים היינו מלאכי שעט אז פגעו בו עתה ללוותו בארץ. עולים (ויורדים) בגימטריא בכל מדי יון: (יג) והנה ד'. ד' במסורה והנה ה' נצב עליו והנה ה' נצב

רשב"ם

עולים ויורדים. לפי הפשט אין לדקדק במה שהקדים עולים ליורדים שכן

רש"י

"ד שנים ששמש בבית עבר לא שכב בלילה שהיה עוסק ה: (יב) עולים ויורדים. עולים תחלה ס ואח"כ ס. מלאכים שליווהו בארץ אין יוצאים חוצה לארץ ועלו ג וירדו מלאכי חוצה לארץ ללותו: (יג) נצב עליו.

בית יהודא

דֶעם אָרְט אִיז עֶר גֶעלֶעגֶן אוּנ גֶעשְׁלָאפֶן (אֲבָל י"ד שָׁנָה שֶׁשִּׁמֵּשׁ בְּבֵית עֵבֶר) אָבֶּר דִי פִירְצֶעהְן יָאר וָואס עֶר אִיז גֶעוֶוען אִין בֵּית הַמֶּדְרָשׁ פוּן עֵבֶר (לֹא שָׁכַב בַּלַּיְלָה) אִיז עֶר נִיט גֶעלֶעגֶן בַּיי נַאכְט (שֶׁהָיָה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה) וַוייל עֶר הָט גֶעלֶערְנְט תּוֹרָה: (יב) וְעוֹלִים וְיוֹרְדִים. דִי מַלְאָכִים זֶענֶען גֶעגַאנְגֶען אַרוֹיף אוֹיף

טֶר, אוּנ אַרָאפּ פוּן לֵייטֶער, פְרֶעגְט רַשִׁ"י (עוֹלִים תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ יוֹרְדִים) גֵייעֶן דֶען מַלְאָכִים פְרִיעֶר אַרוֹיף אוּנ נָאךְ אַרָאפּ, זֵיי זֶענֶען דָאךְ אִין הִימֶל דַארְפֶן זֵיי דָאךְ פְרִיעֶר אַרָאפּ גֵיין פוּן הִימֶל אוֹיף דִי עֶרְד נָאךְ דֶעם אַרוֹיף גֵיין פוּן דִיא אוֹיף דֶעם הִימֶל, עֶנְטְפֶערְט רַשִׁ"י (מַלְאָכִים שֶׁלִּיווּהוּ בָּאָרֶץ אֵין יוֹצְאִים חוּצָה לָאָרֶץ) דִי מַלְאָכִים וָואס הָאבֶּן בֶּעלֵייט יַעֲקֹב רֶץ יִשְׂרָאֵל פוּן בְּאֵר שֶׁבַע אַרוֹסְגֵייעֶנְדִיג בִּיז צוּ דִי גְרֶענֶעץ פוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, זֵיי הָאבֶּען נִיט גֶעדַארְפְט גֵיין ר אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (וְעָלוּ לָרָקִיעַ) זֶענֶען זֵיי אוֹיף דִי לֵייטֶער אַרוֹיף גֶעגַאנְגֶען אִין הִימֶל (וְיָרְדוּ מַלְאֲכֵי חוּצָה לָאָרֶץ לְצַוּוֹתוֹ) אַרָאפּ גֶעגַאנְגֶען פוּן הִימֶל אוֹיף דִי לֵייטֶער בִּיז אוֹיף דִי עֶרְד דִי מַלְאָכִים וָואס הָאבְּען בֶּעדַארְפְט בֶּעלֵייטֶן צוּ יַעֲקֹב אִין לָאָרֶץ (אוֹיסֶר אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל) בִּיז עֶר וֶועט קוּמֶען צוּ לָבָן אִין חָרָן: (יג) נִצָּב עָלָיו. (לְשָׁמְרוֹ) הַקָּבָּ"ה אִיז גֶעשְׁטַאנֶען

דעת זקנים מבעלי התוספות

תורין של הקב"ה ולכך נדחו ממחיצתו של הקב"ה קל"ה יעכשיו עלו: (יג) והנה ה' נצב עליו. לא מצינו כן בשאר א"ר סימון אין המלך עומד על שדהו לא כשהיא נחרשת שהיא נזרעת אלא כשהתבואה עומדת בברי כך אברהם

שפתי חכמים

זה את זה דכאן כתיב ויקח מאבני המקום משמע שהיו אבנים הרבה וכסמוך כתיב ויקח את האבן לכך צריכין לתרץ דודאי מתחלה היו אבנים הרבה אלא התחילו מריבות כו'. וא"ת מנ"ל שלקח אבנים הרבה דלמא ויקח אבן אחד מאבני המקום הוא דקאמר והיינו דכתיב ויקח את האבן אשר שם מראשותיו ותי' התו' דהל"ל ויקח אבן

קחו אבן וישימו תחתיו שהרי הכתוב לא בא לסתום אלא לפרש אלא מדכתיב מאבני (כתם) ש"מ אבנים טובא הוו: ס ק"ל דהו"ל

פירוש לתורת אלהים

טֶר אִיז גֶשְׁטַאנֶען אוֹיף דֶער עֶרְד וְרֹאשׁוֹ אוּנ זַיין וץ הָאט גְרֵייכְט צוּם הִימֶל וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים דִי מַלְאָכִים פוּן גָאט זַיינֶען אַרוֹיף גְגַאנְגֶען וְיוֹרְדִים אוּנ זֵיי הָאבֶּן אַרָאפּ גִינִידֶערְט אוֹיף אִים [עיין רש"י]: (יג) וְהִנֵּה יְיָ נָאט נִצָּב עָלָיו הָט זִיךְ גִישְׁטֶעלְט לֶעבֶּען אִים וַיֹּאמַר אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט אִיךְ בִּין דֶער גָאט פוּן

ספר הישר

אַריין אוּנ הָט אִים גֶעגֶעבְּן צוּ עֶסְן. אוּנ יַעֲקֹב דֶר צֵיילְט וָוס עֶס הָט זִיךְ אִים גֶעטְרָאפֶן אוּנ וָואס זַיין בְּרוּדֶר עֵשָׂו ם גֶעטָאן אוּנ אוֹיךְ וָוס אֱלִיפַז דֶער זוּהְן פוּן עֵשָׂו הָט אִים אוֹיף דֶעם וֶועג אוּנ יַעֲקֹב אִיז גֶעזֶעסְן בַּיי לָבָן אַחוֹדֶשׁ אוּנ אִים גֶעפַּאסְט דִי שָׁאף, נָאךְ דֶעם הָט לָבָן גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב ר וָוס זָאל זַיין דַיין שְׂכַר דֶער פַר וָוס דוּ דִינְסְט מִיר. ן הָט גֶעהַאט נָאר צְווֵיי טֶעכְטֶער אֵיינֶע הָט גֶעהֵייסֶן לֵאָה אַנְדֶערֶע הָט גֶעהֵייסֶן רָחֵל אוּנ דִי אוֹגֶן פוּן לֵאָה זֶענֶען גֶוֶוען אוּנ רָחֵל אִיז גֶוֶוען זֵייעֶר שֵׁיין. אוּנ יַעֲקֹב הָט לִיבּ גֶעהַאט אוּנ יַעֲקֹב עֶנְפֶערְט צוּ לָבָן אִיךְ וֶועל דִינֶען בַּיי דִיר פַר דַיין וָואס הֵייסְט רָחֵל. אוּנ לָבָן אִיז דְרוֹיף בַּאשְׁטַאנֶען. אוּנ הָט אִים אָן גֶעהוֹיבֶּן צוּ דִינֶען אוּנ ווי עֶס אִיז גְעקוּמֶען דָס יָאר ווי יַעֲקֹב אִיז גֶעזֶעסְן בַּיי לָבָן אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּן עֵבֶר דֶר ן שֵׁלַח. אוּנ עֵבֶר אִיז אַלְט גֶוֶוען פִיר הוּנְדֶערְט אוּנ פִיר אוּנ יָאר. ווי יַעֲקֹב הָט דָס דֶער הֶערְט הָט יַעֲקֹב דְרוֹיף זֵייעֶר

משלים על התורה

שׁוֹין פוּן זַיינֶעטְוֶועגְן. בִּין אִיךְ דֶען אַשְׁלֶעכְטֶער שָׁלִיחַ, הָט דֶר פָאטֶער גְזָאגְט צוּם סוֹחֵר, דוּ בִּיסְט נִיט קְלוּג, מֵיין אִיךְ דֶען דָס אִיבֶּערְבֶּעטוּנְג, אִיךְ מֵיין נָאר זַיין בֶּעסֶערוּנְג, דְרִיבֶּר אַז עֶר וֶועט קוּמֶען צוּ מִיר אוּנ וֶועט מִיךְ אִיבֶּערְבֶּעטֶן אוֹיף וָואס עֶר הָט גֶעזִינְדִוּגְט בִּיז אִיצְט אוּנ וֶועט מִיר צוּזָאגֶן עֶר וֶועט נִיט מֶעהְר זִינְדִיגֶען, אָדֶער עֶר וֶועט אַז' שִׁיקֶען זָאגֶן דוּרְךְ אַשְׁלִיחַ וֶועל אִיךְ אִים נֶעמֶען אַהֵיים, אָבֶּער דִיךְ הָט דָאךְ מֵיין זוּהְן גָאר נִיט גֶעבֶּעטֶן דוּ זָאלְסְט מִיךְ אִיבֶּערְבֶּעטֶן פוּן זַיינֶעטְוֶועגֶן, אוּנ דוּ הָאסְט גָאר נִיט גֶעטְרַאכְט וֶועגֶען אִים, נָאר פוּן אוּנְזֶער שְׁמוּעֶסְן הָאסְטוּ דִיךְ דֶערְמַאנְט אִין אִים, אוּנ הָאסְט גֶערֶעט מִיט מִיר אַפָּאר וֶוערְטֶער פוּן זַיינֶעטְוֶועגֶן, וֶועגֶן דִיא פָּאר וֶוערְטֶער זָאל אִיךְ אִים אַהֵיים גֶעמֶען, עֶס זֶענֶען דָא צְווֵייעֶרְלֵיי בַּקָּשׁוֹת דְהַיְינוּ רְאוּבֵן קוּמְט צוּ שִׁמְעוֹן אַהֵיים עֶר זָאל אִים בָּארְגֶן צֶעהְן רוּבֶּל, טְרַאכְט שִׁמְעוֹן וַוייל רְאוּבֵן אִיז גֶעקוּמֶען צוּ מִיר אַהֵיים וֶועגֶן דִי צֶעהְן רוּבֶּל גֶעוִויס דַארְף עֶר זֵיי נֵייטִיג, בָּארְגְט עֶר אִים, אָבֶּער

וּבֵן הָט גֶעטְרָאפֶן צוּ שִׁמְעוֹן אִין גַאס אוּנ הָאט אִים גְבֶּעטֶען עֶר זָאל אִים בָּארְגֶן צֶעהְן רוּבֶּל, וֶועט עֶר אִים נִיט ן, וָוארוּם שִׁמְעוֹן וֶועט טְרַאכְטֶען אַז רְאוּבֵן וָואלְט גֶעדַארְפְט נֵייטִיג דִי צֶעהְן רוּבֶּל וָואלְט עֶר גֶעקוּמֶען צוּ מִיר , אַז דוּא בִּיזְט נִיט גֶעקוּמֶען צוּ מִיר נָאר וֶועגֶען מַיין זוּהְן, נָאר אִין שְׁמוּעֶסְן הָאסְטוּ דִיךְ דֶערְמַאנְט וֶועגֶן מַיין צוּ רֵיידִין, פַארְשְׁטֵיי אִיךְ אַז דִיא בַּקָּשָׁה וֶועגֶען מַיין זוּהְן אִיז בַּייא דִיר אוֹיךְ נִיט אַגַאנְץ נֵייטִיגֶע זַאךְ. דָאס

יְהֹוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וֵאלֹהֵי
יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ
לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֶךָ: יד וְהָיָה זַרְעֲךָ
כַּעֲפַר הָאָרֶץ וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה
וְצָפֹנָה וָנֶגְבָּה וְנִבְרְכוּ בְךָ כָּל־

אֱלָהֵהּ דְּאַבְרָהָם אֲ
וֵאלָהֵהּ דְּיִצְחָק אַ
דִּי אַתְּ שָׁרֵי עֲלַהּ
אֶתְּנִנַּהּ וְלִבְנָיךְ: יד
בְּנָיךְ סַגִּיאִין כְּעַ
דְּאַרְעָא וְתִתְ
לְמַעַרְבָא וּלְמַדִּינְ
וּלְצִפּוּנָא וּלְדָרוֹ
וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִילָךְ

תו"א ופרלת ימה בבת קית:

רשב"ם

דרך ארץ להזכיר עליה קודם ירידה: (יג) הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך. ואם תאמר דבר מועט הוא. ופרצת ימה וקדמה. לד' רוחות העולם: (יד) ונברכו. ל' מבריך ומרכיב. כלומר יתערבו במשפחתך משפחות האדמה שהרי משקל רפי הוא וכבר פירשתיו בפרשת לך לך:

בעל הטורים

על חומת אנך והנה ה' עושה ארובות בשמים ה"נ כתיב ו
השמים וכן והנה ה' עובר דאיירי במרכבה אף הכא והנה סו
ארלה כמעשה מרכבה: ואלהי יצחק. תימה למה לא אמר יצ
כמו באברהם. וי"א לפי שאמר באברהם אני ה' אמר אלהי
אביך וביצחק שלא אמר אני ה' לא אמר אלהי אביך: (יד) ופרצת ימה. בגימטריא קריעת ים וזהו וירא ישראל שבא

בית יהודא

גֶעבֶּן יַעֲקב, עֶר זָאל אִים הִיטֶן *): וֵאלֹהֵי יִצְחָק. זָאגְט רש"י (אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָצִינוּ בְּמִקְרָא) אֲפִילוּ מִיר גֶעפִינֶן נִיט אִין פָּסוּק (שֶׁיִּחֵד הקב"ה שְׁמוֹ עַל הַצַּדִּיקִים בְּחַיֵּיהֶם לִכְתּוֹב אֱלֹהֵי פְלוֹנִי) הקב"ה זָאל זָאגְן זַיין נָאמֶן אוֹיף אַצַדִיק וֶוען דֶר צַדִיק לֶעבְּט, הקב"ה זָאגְט נִיט אִיךְ בִּין דֶר גָאט פוּן דֶעם מֶענְטְשׁ, וֶוענְדֶר מֶענְטְשׁ לֶעבְּט, אֲפִילוּ דֶר מֶענְטְשׁ אִיז אַצַדִיק, וַוייל טאמֶר וֶועט דֶר מֶענְטְשׁ שְׁפֶּעטֶר זִינְדִיגֶן (מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר) וַוייל עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (הֵן בִּקְדֹשָׁיו לֹא יַאֲמִין) אֲפִילוּ דִי הֵיילִיגֶע מֶענְטְשֶׁן גְלוֹבְּט אוֹךְ נִיט הקב"ה אַז זֵיי וֶועלֶען בְּלַייבֶּן הֵיילִיג בִּיז זֵיי וֶועלֶען שְׁטַארְבְּן (כָּאן יִיחֵד שְׁמוֹ עַל יִצְחָק) דָא בַּייצְ הָט הקב"ה גֶערוּפֶן זַיין נָאמֶן אוֹיף יִצְחָק (לְפִי שֶׁכָּהוּ עֵינָיו) וַוייל זַיינֶע אוֹיגֶען זֶענֶען גֶעוֶוען טוּנְקֶל, בְּלִינְד (וְכָלוּא בַּבַּיִת) גֶעוֶוען וִוי אַיינְגֶעשְׁלָאסֶן אִין שְׁטוּבּ וֶוער הָאט נִיט גֶעקֶענְט אַרוֹיס גֵיין פוּן שְׁטוּבּ (וַהֲרֵי הוּא כַּמֵּת) עֶר אִיז גֶעוֶוען גֶעשְׁטָארְבֶּן (וְיֵצֶר הָרַע פָּסַק מִמֶּנּוּ) דֶר יֵצֶר הָרַע אִיז אַוֶועק גֶעגַאנְגֶען פוּן אִים, אִיז שׁוֹין גֶעוֶוען גֶעוִויס אַז עֶר וֶועט זִינְדִיגֶען: וּשֹׁכֵב עָלֶיהָ. זָאגְט רש"י (קִיפֵּל הקב"ה כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל תַּחְתָּיו) הקב"ה הָט גֶעגֶעבֶּן גַאנְץ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יַעֲקב (רָמַז לוֹ) הקב"ה הָט אִים גֶעוִויזֶען (שֶׁתְּהֵא נוֹחָה לִיכָּבֵשׁ לְבָנָיו כְּאַרְבַּע אַמּוֹת) עֶס וֶועט זַיין גְרִינְג צוּא זַיינֶע אַיינְ־צוּ־נֶעמֶען אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וִוי עֶס אִיז גְרִינְג אַיינְ־צוּ־נֶעמֶען אַשְׁטִיקֶעל עֶרְד וָוס פַּר נֶעמְט פִיר אֵיילֶען (וְשֶׁזֶּה מְקוֹ אָדָם) דֶר אָרְט פוּן אַמֶענְטְשׁ וֶוען עֶר לִיגְט פַּר נֶעמְט פִיר אֵיילֶען, דְרִיבֶּר זָאגְט רש"י פִיר אֵיילֶען: (יד) וּפָרַצְתָּ

רש"י

ע לשמרו: ואלהי יצחק. אע"פ שלא מלינו במקרא יי
הקב"ה שמו על הלדיקים בחייהם לכתוב אלהי פלוני
שנאמר (איוב טו) הן בקדושיו לא יאמין כאן ייחד
ילחק לפי שכהו עיניו וכלוא בבית והרי הוא כמו
הרע פסק ממנו (תנחומא): שכב עליה. (חולין
קיפל הקב"ה כל ארץ ישראל תחתיו פ רמז לו שתהא
ליכבש לבניו (כד' אמות שזה מקומו של אדם): (יד) ופצ

שפתי חכמים

יורדים תחלה דהא דירת המלאכים בשמים הוא: ע דאל"כ הא מלא כל הארץ כבודו ומאי נלב עליו אלא עליו על יעקב והא דהולרך לשמרו באותו שעה ולא קודם לכן אמרו בגמרא לפי שדיוקנו של יעקב חקוק בכסא הכבוד ועכשיו ראו המלאכים את יעקב וידעו שדיוקנו הוא ונתקנאו בו הואיל שהוא קרוב לכסא הכבוד יותר מהם והיה בדעתם להזיקו לכך שמרו הקב"ה ועי"ל הואיל שהמלאכים של א"י היו עולים ומלאכים של ח"ל היו יורדים בין כך ובין כך לא היו המלאכים אללו לכך שמרו הקב"ה עכשיו. רא"ם: פ דאל"כ מאי רבותיה הוא לו את הארץ. אשר שכב עליה שהוא רק ד' אמות וע"ז קאמר קיפל הקב"ה וקשה למה קיפל אותה לו בתוך ד' אמות. י"ל כדית

דעת זקנים מבעלי התוספות

חרישה שנאמר קום התהלך בארץ. יצחק זרעה שנאמר
יצחק. בא יעקב שהוא כרי התבואה שנא' קדש ישר
ראשית תבואתה עמד עליו: הארץ אשר אתה שוכב
פי' אותה שאתה שוכב עליה לך אתן ומעצמך תפרוץ כל
ותכבוש כל סביביך כמו שעושים לפרשים חשובים עת

פירוש לתורת אלהים

דיין עֶלְטֶער פָאטֶער אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי יִצְחָק אוּנ אִיךְ בִּין דֶער גָאט פוּן דַיין פָאטֶער יִצְחָק הָאָרֶץ דִיא עֶרְד וָואס דוּא לִיגְסְט אוֹיף אִיר לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֶךָ וֶועל אִיךְ גֶעבֶּן צוּ דִיר אוּנ צוּ דַיינִי קִינְדֶר [עיין רש"י]: (יד) וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ אוּנ דַיינֶע קִינְדֶר וֶועַ וִויא דָאס שְׁטוּבּ פוּן דֶר עֶרְד וּפָרַצְתָּ אוּנ דוּ וֶו דִיךְ שְׁטַארְקֶן קֶעגֶן מִזְרָח אוּנ מַעֲרָב אוּנ צָפ דָרוֹם וְנִבְרְכוּ אוּנ אַלֶע מִשְׁפָּחוֹת פוּן דֶער עֶרְד

משלים על התורה

זֶעלְבִּיגֶע אִיז גֶוֶוען בַּיי יַעֲקב, עֶר אִיז נִיט גֶעקוּמֶן צוּם בַּארְג מוֹרִיָּה נָאר וֶוען דַאוֶונֶען מַעֲרִיב, עֶר אִיז גֶעגַאנְגֶען זַיין וֶועג צוּ חָרָן, נָאר ווייל עֶר הָט זִיךְ דֶערְמַאנְט אַז אִין דֶעם וֶועג דַארְף זַיין דֶר בַּארְג מוֹרִיָּה, אוּנ זַיינֶע אֶלְטֶערֶן הָאבֶּן דָא גֶעדַאוֶוינְט, הָט עֶר אוֹיךְ דָא גֶעדַאוֶוינְט, מַעֲרִיב, דְרִיבֶּער אִיז זַיין תְּפִלָּה אִין אָנְהֵייבּ גְוֶוען אַרְשׁוּת, אָבֶער אַבְרָהָם אוּנ יִצְחָק זֶענֶען גֶעגַאנְגֶען פוּן דֶערְהֵיים צוּם בַּארְג מוֹרִיָּה וֶוען דַאוֶונֶען, אַבְרָהָם שַׁחֲרִית אוּנ יִצְחָק מִנְחָה, דְרִיבֶּער אִיז זֵייעֶרֶע תְּפִלּוֹת בַּאלְד גְוֶוארֶן אַחוּב:

ספר הישר

גִיטְרוֹיעט אוּנ הָט גֶעמַאכְט אוֹיף אִים אַיין הֶסְפֵּד אוּנ הָ
אִים גֶעקְלָאגְט פִיל טֶעג. אוּנ וִוי עֶס אִיז שׁוֹין דָם זִיבֶּעטֶע
זַיין דִינְסְט בַּיי לָבָן הָט יַעֲקב גֶעזָאגְט צוּ אִים גִיבּ מִיר מַיין
וָוס אִיךְ הָאבּ פַר אִיר דִיר גֶעדִינְט. אוּנ לָבָן הָט אַוֹ
אוּנ

*) **הערה** ווייל די מלאכים פון ארץ ישראל זענען ארויף געגאנגען אין הימעל, איז דאך יעקב געבליבען אליין אן מלאכים, אונ אתלמיד חכם טאר אליין ביי נאכט, דריבער איז אראפגעקומען הקב"ה ער זאל אים היטען ביז ער וועט אויפשטיין אונ עס וועט ווערין טאג אונ ער וועט גיין אין חוצה לארץ וועלין צו אים אראפקומען די מלאכים פון חוצה לארץ זיי זאלין אים היטען אין וועג:

מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה וּבְזַרְעֶךָ: טו וְהִנֵּה
אָנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר־
תֵּלֵךְ וַהֲשִׁבֹתִיךָ אֶל־הָאֲדָמָה הַזֹּאת
כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם־עָשִׂיתִי
אֵת אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ: טז וַיִּיקַץ יַעֲקֹב

ית אַרְעָא וּבְדִיל
ךְ: טו וְהָא מֵימְרִי
עֲדָךְ וְאֶטְרִנָּךְ בְּכָל
ר דִּי תְהַךְ וַאֲתִיבִנָּךְ
רְעָא הָדָא אֲרֵי לָא
בְקִנָּךְ עַד דִּי אֶעֱבֵיד
ךְ מַלֵּלִית לָךְ:
אִתְּעַר יַעֲקֹב מִשְּׁנְתֵיהּ

א והנה אנכי ברכות ד סנהדרין לח:

בעל הטורים
והשבתיך אל האדמה. בגי' זה מארבע מלכיות: (טז) וייקץ יעקב

רשב"ם
(טו) כי לא אעזבך. בדרכים. עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי עליך.

רש"י
ת צ כמו וכן יפרוץ: (טו) אנכי עמך. לפי שהיה
ק מעשו ומלבן: עד אשר אם עשיתי. אם משמש
כי (גיטין ל): דברתילך. לצרכך ועליך מה שהבטחתי

בית יהודא
דֶרְטַייטְשׁ (וְחָזַקְתָּ) דוּ וֶועסְט דִיךְ שְׁטַארְקְעָן (כְּמוֹ) וִוי עֶס
שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְכֵן יִפְרוֹץ) אוּנ אַזוֹ וֶועט עֶר זִיךְ שְׁטַארְקְן:
(טו) וְאָנֹכִי עִמָּךְ]. זָאגְט רש"י (לְפִי שֶׁהָיָה יָרֵא מֵעֵשָׂו וּמִלָּבָן)
ווייל יַעֲקֹב הָט מוֹרָא גֶעהַאט פַר עֵשָׂו אוּנ פַר לָבָן, דְרִיבֶּר

הקב"ה גֶעזָאגְט צוּ אִים אִיךְ וֶועל זַיין מִיט דִיר: נַעד אֲשֶׁר אִם עָשִׂיתִי]. זָאגְט רש"י (אִם מְשַׁמֵּשׁ בְּלָשׁוֹן כִּי) דֶער
ט אִם אִיז גְלַייךְ וִויא עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען כִּי, נָאר, אַזוֹ הָט הקב"ה גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב אִיךְ וֶועל דִיךְ נִיט פַארְ
ן נָאר וַאיךְ וֶועל דִיךְ הִיטֶן] בִּיז אִיךְ וֶועל הָאבּ גֶעטָאן וָואס אִיךְ הָאבּ גֶערֶעט מִיט אַבְרָהָם פוּן דַיינֶעטְוֶועגֶען *):
תִּי לָךְ]. זָאגְט רש"י מֶען מֵיינְט (לְצָרְכְּךָ וְעָלֶיךָ) וָואס אִיךְ הָאבּ גֶערֶעט פוּן דַיינֶעטְוֶועגְן (מַה שֶּׁהִבְטַחְתִּי לְאַבְרָהָם עַל זַרְעֲ

שפתי חכמים
כבוש כל ארץ ישראל כארבע אמות אשר הוא שוכב עליהם שכל
ישראל כלולה בה וכעין ירה ויור ויאמר חן תשועה לה':
כמו פן יפרוץ כס שהוא לי הריסה: ק דהל"כ מאי אנכי עמך דמשמע
מגן לך. (נח"י) ירא בהליכה מעשו שלא ירדוף אחריו וכחזרתו מלבן
כמעשה שהיה וזהו ספיים ושמרתיך בכל אשר תלך והשיבותיך: ר דק"ל
כי לא אעזבך עד אשר משמע שודאי לא אעזבך עד אשר עשיתי ומלא

פירוש לתורת אלהים
בֶּענְטְשֶׁען מִיט דִיר אוּנ מִיט דַיינֶע קִינְדֶער:
וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ אִיךְ בִּין מִיט דִיר [טייז רש"י]
תִּיךְ אוּנ אִיךְ וֶועל דִיךְ הִיטֶן וְוא דוּ וֶועסְט גֵיין
בֹתִיךָ אוּנ אִיךְ וֶועל דִיךְ אוּם קֶערֶען צוּ דִי עֶרְד
א אֶעֱזָבְךָ וָוארוּם אִיךְ וֶועל דִיךְ נִיט פַר לָאזֶן עַד
בִּיז וַואנֶען אִיךְ וֶועל דָס טָאן אֶת אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ וָוס
אִיךְ הָאבּ גֶרֶעט פוּן דַיינֶעט וֶועגֶן צוּ דַיינֶע עֶלְטֶערֶן:
(טז) וַיִּיקַץ יַעֲקֹב מִשְּׁנָתוֹ אוּנ יַעֲקֹב הָט זִיךְ אוּף גֶוַואכְט
פוּן זַיין שְׁלָאף וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָאט גְזָאגְט עֶס אִיז
גֶעוִויס גָאט אִיז דָא אוּף דֶעם אָרְט דָא רוּהְט דִי

משלי יהודא
וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ וגו'. הקב"ה הָט דָאךְ גֶעוואוּסְט אַז
יַעֲקֹב גֵייט גְלַייךְ צוּ לָבָן וִוי זַיין פָאטֶער אוּנ מוּטֶער הָאבֶּן
גֶעבֶּעטֶן פַר וָואס הָאט הקב"ה גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב אִיךְ
דִיךְ הִיטֶען אִין אַלֶע אֶרְטֶער וואוּ דוּ וֶועסְט גֵיין עֶר
ף דָאךְ גָאר גֵיין צוּ אֵיין אָרְט, נָאר אִין סוֹף סֶדְרָה
רוֹת שְׁטֵייט יִצְחָק הָט גֶעבֶּענְטְשְׁט צוּ יַעֲקֹב אֵיידֶער עֶר
גֶעגַאנְגֶען צוּ לָבָן, זָאגְט דֶער מדרש יִצְחָק הָאט אִים
עֶנְטְשְׁט אַבְּרָכָה פוּן גָלוּת, אִיז דָאךְ אַקַשְׁיָא עֶס אִיז נִיט
גֶיוֶוען וָוס עֶר הָט גֶעבֶּענְטְשְׁט צוּ יַעֲקֹב יַעַבְדוּךָ עַמִּים
תַחוּ לְךָ לְאוּמִּים, פֶעלְקֶר זָאלֶן דִיךְ דִינֶען קֶענִיגְרַייכֶען
ן זִיךְ צוּ דִיר בּוּקֶן, אוּנ אִיצְט גִיט עֶר אִים אַבְּרָכָה פוּן
ת?, נָאר דֶער עִנְיָן אִיז לְמָשָׁל אַיוּנְגֶער מַאן אַגְרוֹיסֶער
ן אַמְיוּחָס אִיז אָרֶעם גִיוָוארֶן אוּנ עֶר הָט גֶעמוּזְט פָארֶען
אַיין שְׁטָאט צוּ דִי אַנְדֶערֶע בֶּעטֶען נְדָבוֹת בַּיי גְבִירִים
נְגִידִים. נָאר מֶען זָאל וִויסֶען וֶוער עֶר אִיז, מֶען זָאל
גֶעבֶּן גְרוֹיסֶע נְדָבוֹת אוּנ מִיט כָּבוֹד, הָט עֶר גֶענוּמֶן
פוּן רַבָּנִים וָוס זָאגֶן עֵדוּת אוּף זַיין תּוֹרָה אוּנ אוּף זַיין
ס, אִין וֶועג הָאט עֶר גֶעפוּנֶען אַאוֹצָר אוּנ אִיז רַייךְ
וָארֶן, אִיז עֶר גֶעקוּמֶן אַהֵיים. נָאר דִי בְּרִיף הָאט עֶר
הַאלְטֶן, אִין אַצַייט יָארֶען אֵיידֶער עֶר אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּן הָט
צוּטֵיילְט זַיין פַארְמֶעגֶן צוּ דִי קִינְדֶער אִיז אִים גֶעקוּמֶן אִין
ט דִי בְּרִיף, הָט עֶר גֶעזָאגְט צוּ דִי קִינְדֶער וֶוער פוּן אַייךְ
ווייל גֶעמֶען דִי בְּרִיף, הָט קֵיינֶער נִיט גֶעוָואלְט גֶעמֶן, יֶעדֶער
הָאט גֶעזָאגְט זָאל הקב"ה מִיךְ הִיטֶן צוּ בֶּענוּצֶען אַזֶעלְכֶע
בְּרִיף, אֵיינֶר הָט גֶעזָאגְט אִיךְ נֶעם דִי בְּרִיף זָאלֶן זַיי לִיגֶן,
דֶר סוֹף אִיז גֶעוֶועזֶן דֶר קִינְד אִיז אָרֶעם גֶעוָוארֶן אוּנ עֶר הָט
דִי בְּרִיף גֵייטִיג גֶעדַארְפְט, מִיר וֵוייסֶן אַבְרָהָם אָבִינוּ אִין
זַיינֶע יוּנְגֶע יָארֶען אִיז עֶר גֶעגַאנְגֶען גָלוּת, עֶר אִיז גֶעוֶועזֶן
פַארְטְרִיבֶּן פוּן אֵיין אָרְט צוּם אַנְדֶערֶען, וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין
פָּסוּק וַיִּתְהַלְּכוּ מִגּוֹי אֶל גּוֹי, זַיי זֶענֶען גֶעגַאנְגֶען פוּן אֵיין פָאלְק
צוּם אַנְדֶערֶען פָאלְק, אַבְרָהָם אִיז גֶעגַאנְגֶען פוּן כַּשְׂדִּים צוּ
כְּנַעַן, צוּ מִצְרַיִם, צוּ פְּלִשְׁתִּים, בִּיז וֶוען עֶר אִיז אַלְט גֶעוָוארֶן
דַאמָאלְס אִיז עֶר רַייךְ גֶעוָוארֶן אוּנ אִיז גֶעזֶעסֶן אוּף אֵיין
אָרְט, דִי בְּרָכָה פוּן זַיין גָלוּת, וָוס הקב"ה הָט אִים גֶעהִיט
אוּף יֶעדֶר אָרְט וָוס עֶר אִיז גֶעקוּמֶן, וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק
לֹא הִנִּיחַ לְאִישׁ לְעָשְׁקָם וגו', הקב"ה הָאט נִיט גֶעלָאזֶען
אַמֶענְטְשׁ זָאל זַיי אָנְרִירֶען צוּם שְׁלֶעכְטֶס טָאן זַיי, דִי בְּרָכָה
הָט אַבְרָהָם גֶעמַאכְט יַרְשֶׁנֶן צוּ יִצְחָק, אִיצְט הָאט יִצְחָק דִי
בְּרָכָה גְגֶעבֶּן צוּ יַעֲקֹב, ווייל עֶר הָט גְזֶעהֶן יַעֲקֹב וֶוערְט שׁוֹן
פַארְטְרִיבֶּן פוּן זַיין הֵיים, אִיז גְקוּמֶן הקב"ה אוּנ הָט גֶעזָאגְט
אוֹפִין וואוּנְק צוּ יַעֲקֹב אִיךְ וֶועל דִיךְ הִיטֶן וואוּ דוּ וֶועסְט
גֵיין, ווייל דוּ וֶועסְט דַארְפֶן גֵיין גָלוּת אִין פִיל אָרְטֶר, צוּ לָבָן,
צוּרִיק אִין כְּנַעַן, אִין מִצְרַיִם, אוּנ דִי בְּרָכָה זָאלְסְטוּ מַאכֶען
יַרְשֶׁנֶן צוּ דַיינֶע קִינְדֶער, זַיי וֶועלֶן דִי בְּרָכָה נָאךְ מֶער דַארְפֶן:

הערה ווארום אם, אויב, איז דאך אספק, אויב איך וועל טאהן אדער איך וועל ניט טאהן, הקב"ה וועט דאך געוויס טאהן, דריבער זאגט רש"י
דער אם איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען כי, נאר:

מִשְׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אָכֵן יֵשׁ יְהוָֹה בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְאָנֹכִי לֹא יָדָעְתִּי: יז וַיִּירָא וַיֹּאמַר מַה־נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם־

אונקלוס

וַאֲמַר בְּקוּשְׁטָא יְקָרָא דַיְיָ שְׁרֵא בְּאַתְרָא הָדֵין וַאֲנָא לָא יְדָעִית: יז וּדְחִיל וַאֲמַר מָה דְחִילוּ אַתְרָא הָדֵין לֵית הָדֵין אֲתַר הֶדְיוֹט

תו"א ואנכי לא עקידה שער לב: מה נורא עקידה שער לב:

רשב"ם

להשיבך אל האדמה הזאת כי בדרכים אתה צריך שמירת מלאכים יותר. כדכתיב כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך: (טו) אכן יש ה' במקום. לא כמה שהייתי סבור כששכבתי כאן שהוא מקום חול אך כן הוא שהוא מקום קודש

בעל הטורים

משנתו ויאמר. ס"ת לכור לומר שאין תפלתו של אדם נשמע בלבור: משנתו. קרי ביה ממשנתו מתוך שהוא הוגה בתורה בלילה לא שכב לבו מלהגות בה בחלומו:

בית יהודא

לְךָ הִבְטַחְתִּי וְלֹא לְעֵשָׂו, וָוס איך האב צו געזאגט צו אברהם איך זאל געבן צו זיינע קינדער, האב איך דיך געמיינט, פון דיינעטוועגן האב איך צו געזאגט ניט צו עשו (שֶׁלֹּא אָמַרְתִּי לוֹ כִּי יִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע) איך האב ניט געזאגט צו אברהמען יצחק וועט גערופן ווערן דיין קינד (אֶלָּא כִּי בְּיִצְחָק) נאר איך האב אים געזאגט אין יצחק איז דא א קינד וואס ער וועט גערופן ווערן דיין קינד (וְלֹא כָּל יִצְחָק) אבער ניט אלע קינדער פון יצחק, אונ דעם קינד האב איך געמיינט נאר דיך, זאגט רש"י וְכֵן כָּל לִי וְלָךְ וְלוֹ וְלָהֶם הַסְּמוּכִים אֵצֶל דִּבּוּר מְשַׁמְּשִׁים לְשׁוֹן עַל) וואו עס שטייען די פיר ווערטער נעבין ווארט ריידן, מיינט מען ניט צו, נאר אויף נִדְבַּר לִי מיינט מען ער האט גערעט אויף מיר, וועגן מיר, דִּבֶּר לְךָ, ער האט אויף דיר, וועגן דיר, דִּבֶּר לוֹ, ער האט גערעט אויף אים, וועגן אים, דִּבֶּר לָהֶם, ער האט גערעט אויף זיי, וועגן זיי (יוֹכִיחַ) די ווערטער דִּבַּרְתִּי לָךְ, בעווייזען אז מען מיינט איך האב גערעט אויף דיר, וועגן דיר, ווארום מען קען ניט דִּבַּרְתִּי לָךְ איך האב גערעט צוא דיר (שֶׁהֲרֵי עִם יַעֲקֹב לֹא דִבֵּר קוֹדֶם לָכֵן) הקב"ה האט דאך מיט יעקב פריער ביז איצט ניט גערעט: (טז) וְאָנֹכִי לֹא יָדָעְתִּי. יעקב זאגט איך האב ניט געוואוסט אז הקב"ה איז אויף דעם ארט (שֶׁאִם) אויב איך וואלט געוואוסט (לֹא יָשַׁנְתִּי בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ כָּזֶה) וואלט איך ניט געשלאפן אויף אזו א הייליגן ארט: (יז) כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים. זאגט רש"י רַבִּי אֶלְעָזָר האט געזאגט פון רבי יוסי בֶּן זִמְרָא'ס וועגן (הַסֻּלָּם הַזֶּה עוֹמֵד בִּבְאֵר שֶׁבַע) דער לייטער איז געשטאנען אין בְּאֵר שֶׁבַע (וְאֶמְצַע שִׁפּוּעוֹ מַגִּיעַ כְּנֶגֶד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ) אונ דער מיטן פון דעם לייטער וואס ער איז

רש"י

לאברהם על זרעו לך הבטחתיו ולא לעשו שלא אמרתי כי ילחק יקרא לך זרע אלא כי בילחק ולא כל ילחק. לי ולך ולו ולהם הסמוכים אלל דיבור משמשים לשון על. יוכיח שהרי עם יעקב לא דיבר ש קודם לכן: (טז) לא ידעתי. שאם ידעתי לא ישנתי ת במקום קדוש (יז) כי אם בית אלהים. א"ר אלעזר בשם ר' בן זמרא הסולם הזה עומד בבאר שבע ואמלע

שפתי חכמים

אם משמע שהוא ספק אם יעשה אם לא לכך מפרש אם משמש כל' כי דהוא נמי ל' ודאי כלומר כיון שכי משמש לשון אם גם אם משמש לשון כי: ש וא"ת דלמא אשר דברתי לך קאי על הדיבור שדבר עמו עתה והוא ויאמר אני ה' וגו' וי"ל דא"כ הל"ל כל אשר אני מדבר עמך ולא ל' דברתי שהוא ל' עבר כיון דהדא נבואה היא והכל בחלום אחד ולא הקיץ משנתו בנתים וק"ל: ת דאל"כ מנ"מ אם לא ידע: א דק"ל כיון שאמר יעקב כי אם בית אלהים משמע שהיה בבית אל כמ"ש ויקרא את שם המקום ההוא בית אל א"כ משמע שסולם הזה עומד

דעת זקנים מבעלי התוספות

לחם מעט קרקע והם כובשין בגבורתם כל הסביבות: (זה כי אם בית אלהים. פי' מאחר שאני רואה שהם מכאן תחלה ויורדים ונשארים למטה א"כ מקום זה מדור אחד הוא והם עולין מכאן לשמים ויורדין כאדם מבית לעלייה ואחר יורד אל הבית ונשאר שם:

ליקוטי יקרים

(טו) אָכֵן יֵשׁ ה' בַּמָּקוֹם הַזֶּה וגו'. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ זאגט וואל דעם מענטש וואס ער האט געזעהן דער מלך מיט זיינע שרים שטייען נעבין אים אונ היטען אים אונ פרייען זיך מיט זיין באשאפונג, יעקב האט געזעהן זיבען הימלען וויא ער האט געזעהן דעם זיבעטין הימעל, ערבות, האט ער געזאגט מַה נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה, ווי פירכטערליך איז דער ארט, געווים איז דא דער ארט אונ דער וואהנונג פון הקב"ה, רַבִּי יִצְחָק זאגט איידער יעקב איז געקומען צו דעם ארט האט אויף אים נים גערוהט די שכינה, נאך דעם חלום ווען ער האט זיך איפגעוועקט פון שלאף האט ער נים געגלויבט אז דער חלום איז געווען א נבואה, דריבער ער זיך צוריק געלייגט שלאפען, וויא ער האט געהערט די ווערטער אֲנִי ה' אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וֵאלֹהֵי יִצְחָק, האט ער געוואוסט

פירוש לתורת אלהים

שְׁכִינָה וְאָנֹכִי אונ איך האב ניט געוואוסט [פי' (יז) וַיִּירָא אונ ער האט זיך גפארכטן וַיֹּאמַר אונ ער האט געזאגט ווי שרעקליך איז דם ארט אֵין זֶה איז ניט אנדערשט כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים נאר גאט

משלי נחמיה

(יז) מַה נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה וגו'. לְמָשָׁל א מלך איז א מאל געגאנגען שפאצירן אין גאס האט ער געזעהן אן ארעם מאן שטייט אין א ווינקל מיט צוריסענע קליידער, דער פנים זייער בלאס, עס איז געוועזן צו דער קענן אז דער מענטש האט שון א פאר טאג ניט געגעסן, דער מלך האט אים גערופן צו זיך אונ האט געזאגט צו אים אלע טאג זאלסטו קומען אין מיין פאלאץ וועסטו ביי מיר עסען, אונ דער מלך איז אוועק געגאנגען, דער ארעם מאן איז געבליבן שטיין אויף זיין ארט ווי פארמישט, האט מען אים געפרעגט וואס ביזטו אזוי פארמישט אונ טרויעריג, דו דארפסט זיין פרייליך, אז דער מלך אליין האט דיר צו געזאגט עסן צו געבן, ביזטו דאך שון זיכר מיט עסן אויף אייביג, האט דער ארעם מאן געזאגט ווי אזו איז דם מעגליך איך זאל זיצען ביי דעם טיש פון איך וועל פון שרעק גאר ניט קענן עסן, האט איינער צו געזאגט איך וועל דיר געבן אן עצה דו גיי צום קעניג בעט ביי אים ער זאל הייסען זיינע קנעכט דו זאלסט מיט זייא צוזאמען אין זייער שטוב וואו זיי עסן ווייל האסט מורא צו זיצען ביי זיין טיש, דם זעלביגע איז ביי יעקב, ווי דער מדרש זאגט אליפז דער זוהן פון איז געלאפן נאך יעקב אונ האט ביי אים אוועק גע אלץ וואס ער האט געהאט, אונ יעקב איז געבליבן ארעם ער האט אפילו ניט געהאט וואס צו לייגן אונטער זיין ק האט ער געלייגט דעם קאפ אויף א שטיין, אונ איז פון צער איינגעשלאפן, ווי הקב"ה האט געזעהן די ארעמ

בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמָיִם:

...יי וְדֵין תְּרַע קֳבֵל דְּבַעֲנָא בֵהּ מִן

בעל הטורים

שער השמים ויסכם. לומר שבעלות השחר פותחין שער

רשב"ם

וכן כל אבן שבמקרא אך כן ולא כמו שהייתי סבור. וכן אכן נודע הדבר:

רש"י

נגד בית המקדש שבאר שבע עומד בדרומה של יהוד'
ם בצפונה בגבול שבין יהודה ובנימין ובית אל היה
של נחלת בנימין בגבול שבין בנימין ובין בני יוסף
סולם שרגליו בבאר שבע וראשו בבית אל מגיע אמצע
נגד ירושלים. וכלפי שאמרו רבותינו שאמר הקב"ה
ה בא לבית מלוני ויפטר בלא לינה. ועוד אמרו
קראו לירושלים בית אל וזו לוז היא ולא ירושלים
למדו לומר כן אומר אני שנעקר הר המוריה ובא
זו היא קפילת הארץ האמורה בשחיטת חולין שבא
מקדש לקראתו עד בית אל וזהו ויפגע במקום
וכשעבר יעקב על בית המקדש ב מדוע לא עכבו שם
א יהיב לביה להתפלל במקום שהתפללו אבותיו ומן

בית יהודא

איינגעביגן איז געוועזן געגן בית המקדש וואָרום די אָרטער וואָס יעקב איז דורך זיי געגאנגען זענען געוועזן באר שבע, יהודה, ירושלים, בנימין, בית אל, יוסף, אונ פון דאָרטן ביז חרן (שבאר שבע עומד בדרומה של יהודה) וואָרום באר שבע איז געוועזן אין דרום זייט פון יהודה (וירושלים בצפונה) אונ ירושלים איז געוועזן אין צפון זייט פון יהודה (בגבול שבין יהודה ובנימין) אין דעם גרענעץ וואָס צווישען יהודה אונ בנימין (ובית אל היה בצפון של נחלת בנימין) אונ בית אל איז געוועזן אין צפון זייט פון בנימין (בגבול שבין בנימין ובין בני יוסף) אין דעם גרענעץ וואָס צווישן בנימין אונ יוסף ווי עס שטייט פריער (נמצא) ווערט געפונען (סולם שרגליו בבאר שבע וראשו בבית אל מגיע אמצע שפועו נגד ירושלים) אז די פיס פון דעם לייטר זענען געוועזן אין באר שבע אונ דר שפיץ פון
...יושר איז געוועזן געגן איבר בית אל, איז דר מיטן פון לייטר געוועזן געגן איבער ירושלים (כפי שאמרו רבותינו)
...ווי די רייד וואָס אונזערע רבנים האבען געזאָגט (שאמר הקב"ה) הקב"ה האָט געזאָגט (צדיק זה בא לבית מלוני) דר
...יעקב איז געקומען אויף דעם אָרט וואו מיין וואהנונג (ויפטר בלא לינה) זאל ער אוועק גיין ניט גענעכטיגט (ועוד
...נאך האבען די חכמים געזאָגט (יעקב קרא לירושלים בית אל) יעקב האָט גערופען די שטאָט ירושלים בית אל (וזו לוז
...א ירושלים) אונ דיא שטאָט איז געוועזן לוז, ניט ירושלים (ומהיכן למדו לומר כן) פון וואנען האבען די חכמים
...וינט אזוי צו זאָגען, זאָגט רש"י (אומר אני) איך זאג (שנעקר הר המוריה ובא לכאן) דר בארג מוריה איז אויס
...ען געוואָרען פון זיין אָרט אונ איז געקומען צו יעקב (וזו היא קפיצת הארץ האמורה בשחיטת חולין) דאס איז וואָס די גמרא
...אין מסכת חולין די ערד איז צו געשפרונגען צו יעקב (שבא בית המקדש לקראתו עד בית אל) דר אָרט פון בית
...ש איז געקומען געגן יעקב ביז בית אל (וזה ויפגע במקום) דם מיינט מען יעקב האט באגעגינט דעם אָרט, זאגט רש"י
...אמר) אוב דו וועסט זאָגען (וכשעבר יעקב על בית המקדש) ווען יעקב איז געגאנגען דורך ירושלים דורך דעם אָרט פון
...מקדש וואָרום אז ער איז שון געוועזן אין בית אל איז ער דאך פריער געוועזן אין ירושלים אונ אויף דעם אָרט פון
...המקדשו (מדוע לא עכבו שם) פר וואָס האט אים הקב"ה דאָרט ניט פארהאלטן, ענפערט רש"י (איהו לא יהיב דעתיה
...ל במקום שהתפללו אבותיו) ווייל יעקב האט נים געטראכט נער האט ניט אכטונג געגעבען ער זאל בעטן צו הקב"ה אויף

שפתי חכמים

...ל משמע שהיה עומד בבאר שבע מדכתיב לעיל ויחלום והנה
...ולב ארצה וגו' ולא מפרש באיזה מקום של ארץ היה א"כ ודאי
...מאי דכתיב לפניו בתחלה דהיינו באר שבע ודרשינן סמוכית
...ית קראי אהדדי לכך מפרש הסולם הזה עומד בבאר שבע
...ע מפסוק ואמצע שיפועו נגד ב"ה דהיינו ירושלים וראשו
...ל כדמשמע כמי בפסוק דאין לומר סוף שיפועו היה כנגד ב"ה
...ה יעקב חוץ מהסולם שהרי באר שבע בדרומו של יהודה ובהמ"ק
...בגבול שבין יהודה ובנימין ולוז הוא בצפונו של בנימין וא"כ
...ה מעלת לוז שקרא לו בית אלהים ושער השמים הרי לא היה
...רגלי הסולם ולא ראשו לכן פירש שאמצע שיפועו היה כנגד
...סוף הסולם היינו ראשו היה כנגד בית אל שהוא לוז. כתב
...ל כך נ"ל פירוש הפסוק והנעת רש"י וכלפי שארז"ל שאמר

הקב"ה לדיק זה בא לבית מלוני ויפטר בלא לינה ובית מלונו של הקב"ה היינו ירושלים וכאן משמע שלן בבית אל ועוד אמרו יעקב קראו לירושלים בית אל וזהו לוז כדכתיב ואולם לוז שם העיר כו' ואפי' אם אתה יכול לתרץ הכתוב שתוכל לומר לוז היא ירושלים עדיין קשה מהיכן למדו לומר כן אני אומר וכו' ואז קרא לוז שהוא שם העיר לראשונה וירושלים שקפץ לשם קראם ביחד בית אל ובזה יתורץ דחז"ל שפיר לאפוקי דעת הרא"ם דלפי פי' שבנוסחאות שלנו כתיב יעקב קראו לירושלים בית אל ועיקר שלדבריו זהו לוז ולא ירושלים ג"כ מדברי חכמים הוא וזה לא מצאתי בשום מקום ועוד לפי התירוץ ג"כ קשה דלמא לוז היינו ירושלים וקפילת הארץ היינו כשבא לאמצעית הדרך בא לוז כנגדו אלא ודאי שהיה ברור לרש"י שירושלים לא לוז היא כדמוכח קרא כדפירשתי עכ"ל: ב ר"ל כך הוא המאמר התם

פירוש לתורת אלהים

...ועט נבואט ווערן דם בהמ"ק וזה אונ דם איז
...ווער פון דעם הימל ווא די תפלות גייען ארויף
...מדרש שרייבט דר בהמ"ק של מעלה שטייט

ליקוטי יקרים

הקב"ה רעט צו אים, איז ער דר שראקען געוואָרען, אונ איז אויפגעשטאנען פון זיין געלעגער, דער אָרט וואָס יעקב איז אויף אים געלעגען האָבין אויף אים מקריב געוועזן קרבנות אדם אונ קין אונ הבל, אויף דעם אָרט האט נח געבאהט אמזבח אונ
אים מקריב געוועזן אקרבן, אויף דעם אָרט האט אברהם געבאהט אמזבח צו דר עקדה פון זיין זוהן יצחק, זעהן מיר דער

משלי

...קב אונ זיין ליגען אויף דעם שטיין, האט ער אויף אים
...ות געהאט אונ האט צו אים געזאגט איך בין דר גאט
...ן פאטר אברהם אונ יצחק, איך וועל זיין מיט דיר
...וועל דיך גליקליך מאכן אונ דיינע קינדר וועל איך
...יך מאכן, ווי יעקב האט זיך אויפגעוועקט פון שלאף
...דעם ווא הקב"ה איז פון אים אוועק געגאנגען, איז
...ן אשרעק אויף אים, אונ האט געזאגט אכן יש ה'
...ם הזה, אויף דעם אָרט איז דא הקב"ה, אונ הקב"ה
...ן האט מיר צו געזאגט צו זיין מיט מיר, מה נורא המקום
..., ווי פירכטערליך איז דר אָרט וואו הקב"ה איז דא,

נחמיה

ווי אזוי וועט קענן מעגליך זיין איך זאל דרטראגין די מורא פון הקב"ה ווען ער וועט זיין מיט מיר צוזאמען, אין זה, דם פארלאנג איך ניט, כי אם בית אלהים, איך וויל נאר זיין אין די שטוב פון אלהים. מיר ווייסען ווען הקב"ה פירט דעם מענטש מיט נסים ווערט ער גערופען ה', ווען ער פירט דעם מענטש מיט דר נאטירליכע הצלחה ווערט הקב"ה גערופען אלהים, צו געהאלפען ווערן מיט נסים דארף מען זיין אגרויסער צדיק, דריבר האט יעקב געבעטן אם יהיה "אלהים" עמדי, הקב"ה זאל מיך פירן מיט אנאטירליכע הצלחה, ווי ער האט געזאגט קטנתי מכל החסדים:

יח וַיַּשְׁכֵּם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח אֶת־הָאֶבֶן אֲשֶׁר־שָׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיָּשֶׂם אֹתָהּ מַצֵּבָה וַיִּצֹק שֶׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ׃

אונקלוס

שְׁמַיָּא׃ יח וְאַקְדִּים יַעֲ...
בְּצַפְרָא וּנְסֵיב יָת אַבְ...
דִּי שַׁוִּי אִסָּדוֹהִי וְ...
יָתַהּ קָמָא וַאֲרִיק מִשְׁ...

רשב"ם

(יח) ויצק שמן על ראשה. ומשח אותה לקדשה להקריב עליה קרבנות בשובו כדכתיב במשכן וכליו וימשחם ויקדש אותם וכן מוכיח לפנינו

בית יהודא

דעם ארט וואו זיינע עלטערן האבן געבעטן צו הקב"ה (ומן השמים יעכבוהו) זאל מען אים פון הימל אויפהאלטן אונ ניט לאזן ער זאל בעטן צו הקב"ה?, נאר אזוי איז געווען (איהו עד חרן אזל) יעקב איז שון געווען נאנט צו די שטאט חרן (כדאמרינן בפרק גיד הנשה) ווי מיר זאגן אין מסכת חולין אין פרק גיד הנשה (וקרא מוכיח) דר פסוק ווייזט אויך אזוי אז יעקב איז שון געווען נעבן חרן, ווי עס שטייט אין פסוק (וילך חרנה) יעקב איז געגאנגען אין חרן (כי מטא לחרן) וויא יעקב איז געקומען נעבין חרן (אמר) האט ער געזאגט (אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו) טאמער בין איך געגאנגען פאר ביי דעם ארט וואס דארט זענען געווען מיינע עלטערן אונ האבן דארטען געבעטן ותפלה געטאהן צו הקב"ה, אונ איך האב דארטען ניט תפלה געטאהן (יהב דעתיה למהדר) האט ער געגעבן זיין מיינונג ער זאל גיין צוריק (וחזר עד בית אל) אונ ער איז צוגעגאנגען ביז בית אל, אונ ער האט געוואלט גיין ווייטער ביז ירושלים (וקפצה לו הארץ) האט די ערד אשפרונג געטאן פון ירושלים ביז בית אל, זאגט רש"י (בית אל לא זהו הסמוך לעי) דאס איז ניט דר בית אל וואס איז נאנט צו (אלא לירושלים) נאר דר בית אל איז נאנט צו ירושלים (ועל שם שהיתה עיר האלהים) ווייל זיא איז געווען א גאטס שטאט (קראה בית אל) האט מען די שטאט גערופען בית אל (והוא הר המוריה) דם איז דער בארג מוריה (שהתפלל אברהם) וואס אברהם האט דארטן תפלה געטאן (והוא השדה שהתפלל בו יצחק) אונ דם איז די פעלד וואס יצחק האט דא תפלה געטאהן (וכן אמרו בסוטה) אונ אזוי האט מען געזאגט אין דיא גמרא סוטה אויף דעם פסוק לכו ונעלה אל בית ה' (לא כאברהם שקראו הר) ניט וויא אברהם וואס ער האט גערופען דעם ארט פון בית המקדש, א בארג (ולא כיצחק שקראו שדה) אונ ניט וויא יצחק וואס ער האט גערופן דעם ארט פון בית המקדש, א פעלד (אלא כיעקב שקראו בית) נאר וויא יעקב וואס ער האט גערופען דעם ארט פון בית המקדש בית אל. אפילו איידער דער בית המקדש איז געבא געווארען: ומה נורא. זאגט רש"י (תרגום מה דחילו אתרא הדין) דר תרגום טייטשט וויא פירכטערליך איז דר או הארט רש"י עס האט דאך געדארפט שטיין מה דחילא, מיט א אלף, פאר וואס שטייט דחילו מיט א וא"ו, זאגט רי מיר געפינען נאך אין ערטער שטייט אויך אזוי (כמו סוכלתנו) וויא דער ווארט סוכלתנו דארף אויך שטיין מיט א סוכלתנא, אונ עס שטייט מיט א וא"ו סוכלתנו (וכסו למלבש) אקלייד צום אנטאהן, דארף שטיין וכסות, אונ עס שטייט וכסו: וזה שער השמים. דאס איז דער טויער פון הימעל (מקום תפלה) דר ארט פון תפלה (לעלות תפלתם השמימה) דורך דעם ארט גייען ארויף די תפלות אין הימעל (ומדרשו) דער מדרש זאגט (שבית המקדש של מעלה מכוון כנגד

רש"י

השמים יעכבוהו איהו עד חרן אזל כדאמרינן בפרק הנשה וקרא מוכיח וילך חרנה כי מטא לחרן אמר אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו. יהב דעתיה למהדר וחזר עד בית אל וקפצה לו הארץ (בית אל לא זה הוא הסמוך לעי אלא לירושלים ועל שם שהיתה עיר האלהים קראה בית אל והוא הר המוריה שהתפלל אברהם והוא השדה שהתפלל בו יצחק וכן אמרו בסוטה ונעלה וגו' לא כאברהם שקראו הר ולא כיצחק שקראו שדה אלא כיעקב שקראו בית אל ע"כ מפרש"י מדוייק): נורא. תרגום מה דחילו אתרא הדין. דחילו שם הוא כמו סוכלתנו וכסו ג למלבש: וזה שער השמים מקום תפלה לעלות תפלתם השמימה. ומדרשו שבית המ

שפתי חכמים

בגמרא ולשון קושיא היא למה לא עכבוהו שם ומתרץ איהו לא יהיב וגו' עד ומן השמים יעכבוהו ר"ל כיון דהוא עלמו לא התפלל ומן השמים יעכבוהו בתמיה אין כופין אדם לדבר מצוה: ג מכיח רו סדחילו כוי"ו לאו לשון רבים הוא אלא דרך התרגום הוא כן

ליקוטי יקרים

ארט איז געהייליגט אלע צדיקים וואס ווילען מקריב זיין קרבנות זאלען זיי מקריב זיין אויף דעם ארט, אונ ווייל קרבנות זענען ביין ערליי דריבער איז דערמאנט ביי אברהם יצחק יעקב ביין מאל דער ווארט מקום, נאר דער ויפגע במקום ווערט נים גערעכנט, ווייל מען מיינט ער האט באגעגינט הקב"ה וואס ער ווערט גערופען מקום:

פירוש לתורת אלהים

גלייך קענגן בהמ"ק של מטה: (יח) וישכם יעקב בבו יעקב איז אויף געשטאנען גאנץ פריה ויקח אונ ער גנומען דעם שטיין וואס ער האט געלייגט צו קאפי וישם אונ ער האט זיא געמאכט פאר א דענקמאהל ויצ

דער ספר גלי רזיא שרייבט אלץ וואס הקב"ה האט צו געזאגט צו יעקב אין בית אל איז בעוואוסט געווארען אין הימעל צ שר פון עשו, דם איז סמא"ל, ווייל סמא"ל איז דער שטן אונ ער איז דער יצר הרע אונ ער איז דר מלאך המות אונ גיוועלטיגט אויף דעם מענטש ווען דר מענטש שלאפט, ווייל דם שלאפען איז א זעכציג חלק פון טויט, דריבער האט ער געוואו אלץ וואס הקב"ה האט גערעט מיט יעקב אין שלאף, אונ אזוי וויא עשו איז ביין געווען אויף יעקב, אזוי איז סמא"ל דער שר עשו אויך ביין געווען אויף יעקב, אונ סמא"ל האט נים געוואוסט קיין עצה וואס צו טאן שלעכטס צו יעקב, דיא צוויי מלאכ עז"א אונ עזא"ל האבען געזאגט צו סמא"ל מיר וועלן דיר זאגען אעצה ווי אזוי דו זאלסט קענען גיוועלטיגען אויף יעקב מיט זיי

ספר הישר

אונ האט איינגעזאמעלט די שטאט לייט אונ האט געמאכט איין מאלציים ווי עס איז נאכט געווארען איז יעקב מיט די חתונה לייט געגאנגען צו לבן אין שטוב אריין איז לבן געגאנגען אונ האט פר לאשן אלע ליכט וואס זענן געווען אין שטוב אונ יעקב זאגט לבן נאך וויס פר לעשסטו די ליכט האט לבן געזאגט אזוי איז אונז דר מנהג אונ לבן האט גענומען זיין טאכטער לאה אונ האט

יט וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא
בֵּית־אֵל וְאוּלָם לוּז שֵׁם־הָעִיר
לָרִאשֹׁנָה׃ כ וַיִּדַּר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר
אִם־יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וּשְׁמָרַנִי
בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן־
לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ׃

אונקלוס

רֵישַׁה׃ יט וּקְרָא יָת
מָא דְאַתְרָא הַהוּא בֵּית
וּבְרַם לוּז שְׁמָא
רְתָּא בְּקַדְמֵיתָא׃
וְקַיֵּים יַעֲקֹב קְיָם
יְמָר אִם יְהֵא מֵימְרָא
בְּסַעֲדִי וְיִטְּרִנַּנִי
רְחָא הָדֵין דִּי אֲנָא
וְיִתֵּן לִי לַחְמָא (נ״י
ם) לְמֵיכַל וּכְסוּ
א ונתן לי לחם עקידה שער מז׃

בעל הטורים

ס והוא זמן טוב לתפלה: (כ) וידר. ג׳ במסורה וידר יעקב ישראל וידר יפתח לומר שהצדיקים היו נודרין והראשון היה יעקב וזהו אשר נשבע לה׳ נדר לאביר יעקב למה אמר אביר יעקב לפי שהוא פתח בנדרים תחלה: ללבוש. ב׳ במסורה הכא ללבוש את הבגדים מלמד שיעקב היה כהן גדול כדאיתא בב״ר אמר הקב״ה למיכאל אתה עשית יעקב כה״ג שלי בעל מום שהוא צולע לכו מייך שאתה צריך להיות כה״ג למעלה במקומו ז״ש ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש שיתקיים לי הכהונה שקניתי מעשו שהעבודה

רשב״ם

האל בית אל אשר משחת שם מצבה וגו׳ יהיה בית אלהים לקרבנות׃ (יט) ואולם לוז שם העיר. ועל שם המקום שחוץ לעיר ששכב יעקב נקרא

רש״י

מעלה ד מכוון כנגד בית המקדש של מטה: (כ) אם ה אלהים עמדי. אם ישמור לי הבטחות הללו טיחני להיות ה עמדי כמו שאמר לי והנה אנכי עמך: מרני. כמו שאמר לי ושמרתיך בכל אשר תלך: ונתן לחם לאכול. כמו שאמר כי לא אעזבך והמבקש לחם קרוי נעזב שנאמר ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש

בית יהודא

המקדש של מטה) דר בית המקדש וואס אין הימעל שטייט גלייך געגען דעם בית המקדש וואס איז אונטען אוף די ערד׃ (כ) ואם יהיה אלהים עמדי. אויב הקב״ה וועט זיין מיט מיר (אם ישמור לי הבטחות הללו שהבטיחני) אויב הקב״ה וועט היטען טאהן צו מיר דיא אלע צוזאגען וואס ער האט מיר צוגעזאגט (להיות עמדי) ער זאל זיין מיט מיר (כמו שאמר לי) ווי ער הט געזאגט צו מיר (והנה אנכי עמך) איך וועל זיין
דיר: ושמרני. ער וועט מיך היטען (כמו שאמר לי) וויא ער האט געזאגט צו מיר ושמרתיך בכל אשר תלך) איך דיך היטען אין אלע ארטער וואהין דוא וועסט גיין: ונתן לי לחם לאכול. אונ הקב״ה וועט מיר געבען ברויט צום (כמו שאמר) וויא ער הט געזאגט (כי לא אעזבך) איך וועל דיך ניט פארלאזען (והמבקש לחם) אונ דער מענטש בעט ביי מענטשען מען זאל אים שענקען אשטיקול ברויט (הוא קרוי נעזב) ער ווערט גערופען ער איז פארלאזען פון ה (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק דוד המלך הט געזאגט (ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם) איך האב

דעת זקנים מבעלי התוספות

אם יהיה אלהים עמדי. פשטיה דקרא אין זה תנאי אלא שבועה כן יהיה אלהים עמדי וגו׳ וכל אשר תתן לי. ש יעקב תקן לתת מעשר מן הממון ואמרי׳ בב״ר שאל מין את ר׳ יהושע בן לוי היכן מצינו שעישר בניו אמר לו שהקדישו לשמים אמר לו ומה ראה להקדיש לוי והוא לא הי׳ י אמר לו שעשה יעקב מכל בניו כטלאים הנכנסין לדיר להתעשר והכנים דרך תולדותם דברניות הן׃

שפתי חכמים

תבונה דהוא נמי שם דבר ואפ״ה תרגומו סוכלתנו בוי״ו וכן כנגד ללבוש נמי שם דבר הוא ותרגומו בוי״ו וכסו וא״כ ש״מ שדרך התרגום כן: ד (נח״י) נ״ל דהמדרש אינו חולק אלא שמפרש הטעם למה דוקא זה המקום הוא שער לעליית התפלה לפי שהוא מכוון נגד ב״ה של מעלה ומ״מ שער השמים הוא דרך משל כי אין לשמים שער או חלון: ה רל״ת דהא ליכא דקרא כפל הוא דכתיב אם יהיה אלהים עמדי היינו ושמרני ועז״פ אם ישמור לי וכו׳ כלומר דהאי אם יהיה אלהים עמדי קאי אשמירת ההבטחות וא״ת איך יתכן לומר שיעקב
מסופק אם יקיים הקב״ה הבטחתו אם לאו. וי״ל שהיה ירא שמא יגרום החטא ולא ישמור לו. ועי״ל דיעקב היה סבור שמא חלום ואין חלום בלא דברים בטלים מ״ה אמר אם וגו׳ וק״ל. וא״ת כיון שרש״י בא להוכיח ההבטחות מן המקרא היכן הבטיחו נמי על ללבוש וי״ל כיון שהבטיחו על הלחם ודאי שהבטיחו נמי על בגד ללבוש כמו שאחז״ל עסוק לגבך ושוי לכריסך פי׳ זכין בגדים יקרים ק ממונך בשביל בגדים ושוי לכריסך פי׳ אכל לכריסך אל תזבן אלא בשויה ולא ביוקר מכדי דמיה ואמר נמי בפ׳ כיסוי הדם לעולם

פירוש לתורת אלהים

ער הט גגאסן אייל אוף איר שפיץ: (יט) ויקרא ער הט גרופן דעם נאמן פון דעם ארט בית ואולם אבר צום ערשטן הט די שטאט גהייסן: (כ) וידר יעקב נדר אונ יעקב האט אנדר גיטאן ר צו זאגן אם אז גאט וועט זיין מיט מיר אזו ווי איז מיר מבטיח ושמרני אונ ער וועט מיך היטן דעם וועג וואס איך גיי ונתן אונ ער וועט מיר

ליקוטי יקרים

קינדר, דר מלאך מיכאל וואס איז דר גוטער פריינד פון יעקב הט געלערנט מיט זיין זיידע אברהם זעקס הונדערט מיט דריי צעהן מצות, אונ אברהם הט זיי געלערנט צו זיין זוהן יצחק, אונ יצחק הט זיי געלערנט צו יעקב, אין די מצות איז געלערנט געווארען מען טאר ניט נעמען צוויי שוועסטער צוזאמען פאר ווייבר, אונ יעקב גיים איצט צו לבן נעמען זיינע אטאכטער פאר אווייב, גיי דו צו לבן אונ בעט אים ער זאל גענארען צו יעקב, ער זאל זעהן יעקב זאל נעמען ביידע שוועסטער פאר ווייבר, אונ לבן זאל אזוי לאנג פארהאלטען יעקב ביי זיך ביז אלע קינדער
זאלען געבארען ווערען אין חוץ לארץ, אויב עס וועט אזוי זיין וועסטו קענען געוועלטיגען אוף יעקב אונ אוף זיינע קינדער׃

ספר הישר

דאכט צו יעקב אונ יעקב הט גאר ניט געוויסט אוב עס איז. אונ לבן הט געגעבן זיין דינסט מיד זילפה צו זיין טאכטער פר איין דינסט מיד, אונ אלע חתונה לייט זענן געקומן אין דר דאזיגר נאכט אין הויז ווי יעקב איז געוועזן אונ האבן געגעסן אונ געטרונקען אונ האבין זיך געפרייט אונ געטאנצט אונ געזונגען אונ האבן געזאגט הילא הילא אז יעקב זאל הערן. אונ יעקב הט

כא וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה יְהֹוָה לִי לֵאלֹהִים: כב וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי מַצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן־לִי עַשֵּׂר

לְמִלְבַּשׁ: כא וְאֵת
בִּשְׁלָם לְבֵית אַבָּא וִי
מֵימְרָא דַיְיָ לִי לֵאלָ
כב וְאַבְנָא הָדָא דִי שַׁוֵ
קָמָא תְּהֵי דִי אֱהֵי כָ
עֲלַהּ מִן קֳדָם יְיָ וְכֹל
תו"א והאבן הזאת ספר הזהר פ' נ

רשב"ם

שם העיר עצמה בית אל: (כא) ושבתי בשלום. כמו שאמר לי והשיבותיך אל האדמה הזאת: והיה ה' לי לאלהים. שיסייעני בכל מעשי: (כב) עשר

בעל הטורים

היתה בבכורות: (כב) עשר אעשרנו. בגי' וזהו כל המכוון אל
יותר מחומש:

בית יהודא

גיט געזעהן אצדיק זאל ווערען פארלאזען פון הקב"ה אונ זיינע קינדר זאלן דארפן בעטן ברויט: (כא) וְשַׁבְתִּי. איך וועל מיך צוריק־קערין (כמו שאמר לי) וויא הקב"ה הט געזאגט צו מיר (והשיבותיך אל האדמה) איך וועל דיך צוריק קערין צו די ערד: נבשלום. מיט פרידען (שלום מן החטא) פרידען פון זינד (שלא אלמד מדרכי לבן) איך זאל ניט לערנען פון לבן צו טאהן וויא לבן טוהט: וְהָיָה ה' לִי לֵאלֹהִים. אונ הקב"ה וועט זיין צו מיר אגאט (שיחול שמו עלי מתחלה ועד סוף) עס וועט רוהען זיין נאמען אויף מיר פון אנהייב ביז צום סוף (שלא ימצא פסול בזרעי) עס זאל ניט געפונען ווערן אפסול אין מיינע קינדר (כמו שאמר) וויא הקב"ה הט געזאגט (אשר דברתי לך) וואס איך האב גערעט צו אברהם פון דיינעטוועגען (והבטחה זו הבטיח לאב... אונ דעם צוזאג וואס איך בעט ביי הקב"ה פר מיינע קינדר, האט הקב"ה צו געזאגט צו אברהם (שנאמר) וויא עס ש... אין פסוק הקב"ה הט געזאגט צו אברהם (להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך) איך זאל זיין אגאט צו דיר אונ צוא ז... קינדר נאך דיר (זרעך מיוחס) דיינע קינדער זאלן זיין יחסנים (שלא ימצא בו שום פסול) עס זאל ניט געפונען ווערן א... אין אקינד: (כב) וְהָאֶבֶן הַזֹּאת. זאגט רש"י (כך מפורש וי"ו של והאבן) אזו איז דער מיינונג פון והאבן מיט אנ... יעקב האט געזאגט צו הקב"ה (אם תעשה לי את אלה) אויב דו וועסט מיר טאהן די זאכען וואס איך האב דיך געו... (ואף אני אעשה זאת) וועל איך דס טאהן (והאבן הזאת אשר שמתי מצבה) דעם שטיין וואס איך האב גשטעלט צו אצי... (יהיה בית אלהים) וועט ער זיין אין דיא שטוב פון הקב"ה אין בית המקדש ודס איז דער אבן שתיה וואס איז געלעגן... קדשי קדשים ווען דר אנדערער בית המקדש איז געוועזן (כתרגומו) וויא דער תרגום טייטשט (אהי פלח עלה קדו... איך וועל דינען צוא הקב"ה אויף דעם שטיין (וכן עשה בשובו מפדן ארם) אונ אזו הט יעקב געטאהן ווען ער איז געקו... צוריק פון פדן ארם (כשאמר לו קום עלה בית אל) ווען הקב"ה הט געזאגט צו יעקב גיי צו דיא שטאט בית אל

רש"י

להם (תהלים לז): (כא) ושבתי. כמו שאמר לי והשיב... אל האדמה: בשלום. שלם מן החטא שלא ו אלמד מ... לבן: והיה ה' לי לאלהים. שיחול שמו עלי מת... ועד סוף שלא ימצא פסול ז בזרעי כמ"ש אשר דברה... והבטחה זו הבטיח לאברהם שנאמר להיות לך לא... ולזרעך אחריך (לעיל יז) (זרעך מיוחס שלא ימצא בו... פסול): (כב) והאבן הזאת. כך מפורש וי"ו זו של ו... אם תעשה לי את אלה ואף אני אעשה זאת והאבן ו... אשר שמתי מצבה וגו'. כתרגומו אהי פלח עלה קד... וכן ח עשה בשובו מפדן ארם כשאמר לו קום עלה בי...

שפתי חכמים

יאכל אדם וישתה פחות ממה שיש לו וילבש ויתכסה כפי מה שיש לו וכיון שהקב"ה הבטיחו על הלחם לאכול א"כ ודאי הבטיחו גמי על בגד ללבוש דאל"כ היה צריך למעט ממאכלו כדי ליקח בגדים ונמצא שלא יהי' לו לחם לאכול והקב"ה הבטיחו על הלחם לאכול (מהרש"י): ו [נח"ן] וזהו ג"כ מכלל ההבטחות של הש"י דהא אמר את אשר דברתי לך ופרש"י לאברך ועליך ואם לא יהיה שלם מן החטא וילמוד מדרכי לבן בודאי שלא יתקיים מה שנאמר עליו כמו כל הבטחות של הקב"ה שהן על תנאי שלא יגרום החטא: ז ר"ל שגם והיה ה' לי וגו' הוא מכלל ההבטחות ולא שהוא הנדר שנדר דהא אף אם לא יתקיימו ההב... הללו מחויב הוא שיהיה ה' לו לאלהים: ח לכך מייתי רש"י וכן עש... תקשה על התרגום מנ"ל שתרגומו כן דדוקא על מצבה זו יפלח... הקב"ה ותי' דהא לבסוף כן עשה א"כ ש"מ שגם מתחלה היה... כן ויהיה והיה ה' לי לאלהים על תנאי ולא נדר ולכן תרגם אה... עלה קדם ה' ר"ל ודאי הוא שיקריב קרבנות אפי' לא ישמור הב... אבל לא על המזבח זה דוקא ומ"ש וכל אשר תתן לי וגו' דמשמע... לא ישמור לו ההבטחות לא יעשר ל"ק די"ל דה"ק אבל כל אשר...

ליקוטי יוסף

(כא) וְהָיָה ה' לִי לֵאלֹהִים. דער מדרש זאגט הקב"ה האט געזאגט צו יעקב ווייל דו האסט געזאגט מיט דעם לשון וְהָיָה, אלע טובות אונ נחמות וואס איך וועל געבין צו דיינע קינדער וועל איך זייא געבין מיט דעם לשון וְהָיָה, דער ספר אהל יעקב שרייבט ווייל וְהָיָה איז אעבר אונ אעתיד צו זאמען, הָיָה איז דער טייטש עס איז געוועזן, וְהָיָה איז דער טייטש עס וועט זיין, יעקב הט געזעהן ער דארף גיין צו לבן, אומזיסט וועט אים לבן ניט געבין עסען אונ וועט אים ניט געבן זיין טאכטער פר אווייב, וועט ער מוזען ביי אים ארבעטן, ווען וועט ער דינען הקב"ה, דריבער הט יעקב געטאן א נדר, פר די צייט וואס ער וועט זיין בייא לבן אונ וועט ניט קענען דינען הקב"ה, דס וועט ער באצאלן ווען ער וועט קומען צוריק

פירוש לתורת אלהים

געבען ברוט צו עסין וּבֶגֶד לִלְבּוֹשׁ אונ אקלייד א... קליידען: (כא) וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי אונ איך ו... מיך אום קערען בְשָׁלוֹם צו מיין פאטער [... וְהָיָה אונ גאט וועט צו מיר זיין אגאט [... (כב) וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר שַׂמְתִּי מַצֵּבָה אונ דעם שטיין איך האב גימאכט פר אדענקמאהל יִהְיֶה בֵּית א... וועט זיין גאטס הויז איך וועל דינען גאט ב"ד... אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי אונ אלץ וואס דו וועסט מיר געבען

ספר הישר

אבער ניט פר שטאנען וואס זיי שרייען ער הט געמיינט עס איז אזוי איין מנהג. אונ די חתונה ביים האבן אזוי געזאגט איין גאנצע נאכט פר יעקב. אונ ווי עס איז טאג געוואהען הט ער זיך גקערט צום ווייב הט ער דר זעהן אז דס איז לאה. הט יעקב גע... אצונד פר שטיי איך וואס זיי האבען געזאגט הילא דען הילא... טייטש לאה. אונ יעקב הט צו גערופן צו לבן אונ הט צו...

אַעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ׃ כט שני א וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב
רַגְלָיו וַיֵּלֶךְ אַרְצָה בְנֵי־קֶדֶם׃ ב וַיַּרְא
וְהִנֵּה בְאֵר בַּשָּׂדֶה וְהִנֵּה־שָׁם
שְׁלֹשָׁה עֶדְרֵי־צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ כִּי
מִן־הַבְּאֵר הַהִוא יַשְׁקוּ הָעֲדָרִים
וְהָאֶבֶן גְּדֹלָה עַל־פִּי הַבְּאֵר׃
ג וְנֶאֶסְפוּ־שָׁמָּה כָל־הָעֲדָרִים וְגָלֲלוּ

די חַד מִן עַשְׂרָא
שְׁנֵהּ קֳדָמָךְ׃ א וּנְטַל
רַגְלוֹהִי (נ״א רִיגְלוֹהִי)
לַאֲרַע בְּנֵי מַדִּינְחָא׃
חֲזָא וְהָא בֵירָא
לָא וְהָא תַמָּן תְּלָתָא
ין דְּעָן רְבִעִין עֲלַהּ
מִן בֵּירָא הַהִיא
ן עֶדְרַיָּא וְאַבְנָא
אַ עַל פּוּמָא דְבֵירָא׃
מִתְכַּנְּשִׁין לְתַמָּן כָּל
יָּא וּמְגַנְדְּרִין יָת

בעל הטורים

והנה באר בשדה. אמרה לו אמו כמו שאני יפת תואר ... על הבאר כן יהיה לך מצנות אחי אם תראה שהיא כתוארי היא ...: והנה באר בשדה. רמז לבאר שהיה לישראל במדבר: שלשה ע... האבן. ב׳ בפ׳ ע״ש שני לוחות אבנים. ז״פ באר בפרשה כנגד ... וה׳ מהם פי הבאר כנגד ה׳ שקורין בי״ט וג׳ מ...

רשב״ם

אעשרנו לך. להקריב לפניך עולה: (א) וישא יעקב רגליו. מתוך שהבטיחו הקב״ה הלך בשמחה ובמרוצה: בני קדם. ארם כדכתיב ארם מקדם: (ב) רובצים ... שלשה עדרי. כנגד זה אהרן ומשה ומרים: כי מן הבאר ההוא. בגימטריא ... כנגד ז׳ ימי החג שמנסכים בהם מים וכנגד שבעה שקורין בתורה בשבת ... וג׳ מהם מע״פ הבאר כנגד ג׳ שקורין בחול:

רש״י

...ה) מה נאמר שם וילב יעקב מלבה וגו׳ ויסך עליה ... (א) וישא יעקב רגליו. משנתבשר בשורה טובה ... בשמירה נשא לבו את רגליו ונעשה קל ללכת. כך ... בב״ר: (ב) ישקו העדרים. משקים ש הרועים ... עדרים והמקרא דבר בלשון קצרה: (ג) ונאספו. ... היו להאסף לפי שהיתה י האבן גדולה: וגללו. ... ותרגומו ומגנדרין כל לשון הווה משתנה לדבר בלשון ...

בית יהודא

נֶאֱמַר שָׁם) וָוס זָאגט דָארְטֶן דֶר פָּסוּק? (וַיַּצֵּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה וגו׳ וַיִּסֹּךְ עָלֶיהָ נֶסֶךְ) יַעֲקֹב הָט אויפְגֶעשְׁטֶעלְט דֶעם שְׁטֵיין אוּנ הָט אוֹיף דֶעם שְׁטֵיין גֶעגָאסֶן וַויין אוּנ בּוֹימְאֵייל צוּ הקב״ה׃ (א) וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב רַגְלָיו. יַעֲקֹב הָט אוֹיפְגֶעהוֹיבֶּן זַיינֶע פִיס. זָאגְט רש״י (מִשֶּׁנִּתְבַּשֵּׂר בְּשׂוֹרָה טוֹבָה) אַז יַעֲקֹב אִיז אָנְגֶעזָאגְט גֶעוָוארֶן מִיט אַגוּטֶע אָנְזָאגוּנְג (שֶׁהוּבְטַח בִּשְׁמִירָה) עֶר אִיז פַארְזִיכֶערְט גֶעוָוארֶן פוּן הקב״ה אַז עֶר וֶועט אִים הִיטֶען (נָשָׂא לִבּוֹ אֶת רַגְלָיו) הָט דִי הַארְץ זַיינֶע אוֹיפְגֶעהוֹבֶּן ...ים (וְנַעֲשָׂה קַל לָלֶכֶת) אוּנ עֶר אִיז גֶעוָוארֶן גְרִינְג צוּם גֵיין (כַּךְ מְפוֹרָשׁ בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה) אַזוֹ שְׁטֵייט אִין מִדְרָשׁ׃ ...קוּ הָעֲדָרִים). מֶען מֵיינְט (יַשְׁקוּ הָרוֹעִים אֶת הָעֲדָרִים) דִיא פַאסְטוּכֶער הָאבֶּן גֶעגֶעבֶּן טְרִינְקֶען דִי סְטַאדֶעס שֶׁעפְּסֶען פוּן ...ן (וְהַמִּקְרָא דִבֵּר בְּלָשׁוֹן קְצָרָה) דֶר פָּסוּק הָט גֶפֶעלְט דֶעם וָוארְט הָרוֹעִים: (ג) וְנֶאֶסְפוּ. זָאגְט רש״י מֶען מֵיינְט (...הָיוּ לְהִתְאַסֵּף) דִי פַאסְטוּכֶער זֶענֶען גֶעוֶוען גֶעוואוֹהנְט זֵיי זָאלֶען זִיךְ פַארְזַאמְלֶען צוּם אַרָאפּ וַוארְפֶען דֶעם שְׁטֵיין (לְפִי הָאֶבֶן גְּדוֹלָה) וַוייל דֶר שְׁטֵיין אִיז גֶעוֶוען גְרוֹיס: וְגָלְלוּ. מֵיינְט מֶען (וְגוֹלְלִין) זֵיי וַוארְפֶען אַרָאפּ (וְתַרְגּוּמוֹ) דֶער תַּרְגּוּם (וּמְגַנְדְּרִין) זֵיי וַוארְפֶען אַרָאפּ (כָּל לָשׁוֹן הֹוֶה) יֶעדֶער שְׁטֶענְדִיגֶע זַאךְ (מִשְׁתַּנֶּה לְדַבֵּר בְּלָשׁוֹן עָתִיד וּבְלָשׁוֹן עָבָר)

שפתי חכמים

...ט׳ אף אם לא תשמור ההבטחות. ומהרש״ל כתב ול״נ שכך ... אם תשמור ההבטחות אז עשר אעשרנו שתי מעשרות ... מעשר פעם אחת וכן עשה עכ״ל: ש שפירושו היו משקים וכן ונאספו וגללו עתיד במקום הוה ופי׳ היו נאספים והיו גוללין תמיד: י ר״ל שכך הי׳ ראוי לכתוב והנה ג׳ עדרי צאן ריבצים עליה ולמה רובצים משום ונאספו שמה וגו׳ ולמה ונאספו מפני שהאבן

ליקוטי יוסף

לָבָן, דָס הָט יַעֲקֹב גֶעזָאגְט מִיט דֶעם וָוארְט וְהָיָה, הָיָה, וָוס הקב״ה הָט גֶעדַארְפְט זַיין צוּ מִיר אַנָאט, וָוס אִיךְ הָאבּ גֶעדַארְפְט דִינֶען הקב״ה בַּיי לָבָן אִין שְׁטוּב, וְהָיָה, דָאס וֶועט זַיין, דָס וֶועל אִיךְ בַּאצָאלֶען שְׁפֶּעטֶער וֶוען אִיךְ וֶועל צוּרִיק קוּמֶען פוּן לָבָן, דְרִיבֶּער הָאט הקב״ה גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב, אַלֶע טוֹבוֹת וָואס אִיךְ וֶועל גֶעבֶּען צוּ דַיינֶע קִינְדֶער וֶועל אִיךְ זֵיי גֶעבֶּען מִיט דֶעם וָוארְט וְהָיָה, דָס הֵייסְט אִיךְ וֶועל זֵיי גֶעבֶּען טָאפֶּעלְטֶע טוֹבוֹת, פַאר דִי גֶעוֶועזֶענֶע צַייט וָוס זֵיי הָאבֶּן גֶעלִיטֶען צָרוֹת, אוּנ אוֹיף דִי צַייט וָואס וֶועט זַיין, וְוִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק שַׂמְּחֵנוּ כִּימוֹת עִנִּיתָנוּ, זָאלְסְט אוּנְז דֶער פְרֵייעֶן וְוִיא דִיא טֶעג וָואס דוּ הָאסְט אוּנְז גֶעפַּיינִיגְט:

פירוש לתורת אלהים

...ךְ אָפּ שֵׁיידֶען מַעֲשֵׂר פוּן דַיינְט וֶועגֶען: (א) וַיִּשָּׂא ...לָיו אוּנ יַעֲקֹב הָט אוֹיף גֶהוֹבֶּן זַיינֶע פִיס [פיין רש״י] ...וּנ עֶר אִיז גְגַאנְגֶען צוּ דֶעם לַאנְד פוּן דִי לַייט ...גֶען אִין מִזְרָח זַייט: (ב) וַיַּרְא אוּנ עֶר הָט גֶזֶעהֶן ...אֵר בַּשָּׂדֶה עֶס שְׁטֵייט אַבְּרוּנֶען אִין פֶעלְד וְהִנֵּה ...דָארְטֶן אִיז דְרַיי סְטַאדֶעס מִיט שָׁאף וַוארְטֶען ...יר כִּי וָוארוּם פוּן דֶעם בְּרוּנֶען פְלֶעגֶען דִיא ...בֶר אָן טְרִינְקֶען דִי סְטַאדֶעס וְהָאֶבֶן אוּנ אַגְרוֹסֶער ...לִיגְט אוֹיף דֶעם עֶפֶענוּנְג פוּן דֶר בְּרוּנֶען: ...פוּ שָׁמָּה אוּנ דָארְטֶן וֶוערֶען אַיין גְזַאמִילְט אַלֶע ...עם וְגָלְלוּ אוּנ דִיא פַאסְטִיכֶער קַייקְלֶען אַרָאפּ דֶעם שְׁטֵיין פוּן דֶעם עֶפֶענוּנְג פוּן דֶעם בְּרוּנֶען

ספר הישר

...וָוס הָאסְטוּ מִיךְ אָפּ גֶענַארְט אוֹיף דֶעם אָרְט אוּנ דוּ ...ר גֶעגֶעבֶּען לֵאָה, אוּנ לָבָן הָט גֶיעֶנְפֶערְט צוּ יַעֲקֹב מֶען טוּט ...בַּיי אוּנְז מֶען זָאל הַחֲתוּנָה מַאכֶען פְרִיעֶר דִי יוּנְגְסְטֶע פַאר דִי עֶלְצְטֶע אוּנ אַצוּנְד אוֹיבּ דוּ ווילְסְט נֶעמֶען אִיר שְׁוֶועסְטֶער רָחֵל זָאלְסְטוּ מִיר דִינֶען נָאךְ זִיבֶּען יָאר. אוּנ יַעֲקֹב הָט אַזוֹי גֶעטָאן אוּנ הָט גֶענוּמֶען אוֹיךְ רָחֵל פַאר אַוַוייבּ אוּנ יַעֲקֹב הָט לִיבֶּר גֶעהַאט רָחֵל

אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וְהִשְׁקוּ
אֶת־הַצֹּאן וְהֵשִׁיבוּ אֶת־הָאֶבֶן עַל־
פִּי הַבְּאֵר לִמְקֹמָהּ׃ ד וַיֹּאמֶר לָהֶם
יַעֲקֹב אַחַי מֵאַיִן אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ
מֵחָרָן אֲנָחְנוּ׃ ה וַיֹּאמֶר לָהֶם
הַיְדַעְתֶּם אֶת־לָבָן בֶּן־נָחוֹר וַיֹּאמְרוּ
יָדָעְנוּ׃ ו וַיֹּאמֶר לָהֶם הֲשָׁלוֹם לוֹ
וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם וְהִנֵּה רָחֵל בִּתּוֹ בָּאָה
עִם־הַצֹּאן׃ ז וַיֹּאמֶר הֵן עוֹד הַיּוֹם
גָּדוֹל לֹא־עֵת הֵאָסֵף הַמִּקְנֶה הַשְׁקוּ

אַבְנָא מֵעַל פּוּמָּא דְ
וּמַשְׁקַן יָת עָנָא וּמְ
יָת אַבְנָא עַל פּ
דְבֵירָא לְאַתְרַהּ׃ ד וַ
לְהוֹן יַעֲקֹב אַחַי
אַתּוּן וַאֲמָרוּ מ
אֲנַחְנָא׃ ה וַאֲמַר
הַיְדַעְתּוּן יָת לָבָן
נָחוֹר וַאֲמָרוּ יְדַעְ
ו וַאֲמַר לְהוֹן הַשְׁלָ
וַאֲמָרוּ שְׁלָם וְהָא
בְּרַתֵּהּ אַתְיָא עִם עָ
ז וַאֲמַר הָא עוֹד
סַגִּי לָא עִדַּן לְמִ
בְּעִיר אַשְׁקוּ עָנָא וְ
תו"א הן עוד היום ס' הזוהר פ' ו

בעל הטורים

(ו) ויאמרו שלום. ולא אמרו של־

בית יהודא

וערט גיענדערט אין דעם ריידן, אמאהל רעט מען די זאך וועט זיין אונ אמאהל רעט מען עס איז געוועזן (לְפִי שֶׁכָּל דָּבָר הַהוֹוֶה תָּמִיד) וואייל די זאך וואס איז שטענדיג (כְּבָר הָיָה וְעָתִיד לִהְיוֹת) איז דאך די זאך געוועזן אונ זיא וועט זיין: (וְהֵשִׁיבוּ). (תַּרְגּוּמוֹ וּמְתִיבִין) אויף דעם וואָרט וְהֵשִׁיבוּ טייטשט דר תרגום וּמְתִיבִין, זיי קערען צוריק דעם שטיין אויף די ברונען: (ו) וּבָּאָה עִם הַצֹּאן. זאגט רש"י (הַטַּעַם בְּאָלֶף) די נגינה ודער טפחא איז אונטער די אלף (וְתַרְגּוּמוֹ) טייטשט דר תרגום (אַתְיָא) זיא קומט (וְרָחֵל בָּאָה) זאגט רש"י (הַטַּעַם לְמַעְלָה בְּבֵית) דיא נגינה ודער רביע איז אויף דעם ערשטען אות אויף דיא ב (וְתַרְגּוּמוֹ) טייטשט דר (אָתַת) זיא איז געקומען (הָרִאשׁוֹן לָשׁוֹן עוֹשָׂה) דער ערשטער בָּאָה מיינט מען זיא טוהט, זיא קומט (וְהַשֵּׁנִי לָשׁוֹן דער אנדערר בָּאָה מיינט מען זיא האט געטאהן, זיא איז געקומען: (ז) וְהֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל. דר טאג איז נאך (לְפִי שֶׁרָאָה אוֹתָם רוֹבְצִים) וואייל יעקב האט געזעהן די פאסטוכר ליגען געבען ברונען (כְּסָבוּר שֶׁרוֹצִים לֶאֱסוֹף הַמִּקְנֶה הַבַּיְ יִרְעוּ עוֹד) האט ער געמיינט זיי ווילען שוין פארזאמלען דיא שעפסען אונ זיי טרייבען אהיים אונ זייא וועלן הי מער פיטערין דיא שעפסין אין פעלד (אָמַר לָהֶן) האט יעקב געזאגט צו די פאסטוכר (הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל) דר טאג א גרויס (כְּלוֹמַר) ער האט געזאגט צו די פאסטוכער (אִם שְׂכִירִים אַתֶּם) אויב איר זענט געדונגענע (לֹא שִׁלַּמְתֶּם פְּעֻלַּ האט איר נאך ניט גיענדיגט דיא ארבעט פון דעם טאג (וְאִם הַבְּהֵמוֹת שֶׁלָּכֶם) אונ אויב דיא בהמות זענען אייער

רש"י

עתיד וכלשון ב עבר לפי שכל דבר ההוה תמיד כ ועתיד להיות: והשיבו. תרגומו ומתיבין: (ו) בא הצאן. הטעם באל"ף ותרגומו אתיא. ורחל באה. למעלה בבי"ת ותרגומו אתת הראשון לשון עושה והש עשתה: (ז) הן עוד היום גדול. לפי שראה אותם כסבור שרוצים לאסוף המקנה הביתה ולא ירעו עו להם הן עוד היום. גדול כלומר אם שכירי יום א שלמתם פעולת היום. ואם הבהמות שלכם אעפ"כ

שפתי חכמים

גדולה ע"פ הכאר: כ הא דלא מביא התרגום מיד לעיל על יבקי העדרים ועל ונאספו משום דכאן כתיב וגללו ומתרגם ומגנדרים דהוה לשון הוה יבסמיך נמי כתיב וגללו ומתרגם ויגנדרון דהוא לב א"כ מוכח בהדיא מן התרגום דכל הפסוק מדבר לשון הוה

פירוש לתורת אלהים

וְהִשְׁקוּ אֶת הַצֹּאן אונ זיי טרינקען אן די שאף וְהֵשִׁיבוּ אונ זיי קערין אום דעם שטיין אויף דעם עפענונג פון דעם ברונען צו איר ארט: (ד) וַיֹּאמֶר לָהֶם יַעֲקֹב האט יעקב צו זייא גזאגט אַחַי מיינע פריינד מֵאַיִן אַתֶּם פון וואנען זייט איר וַיֹּאמְרוּ אונ זייא האבן גזאגט מֵחָרָן אֲנָחְנוּ מיר זיינען פון חרן: (ה) וַיֹּאמֶר לָהֶם האט ער צו זיי גיזאגט הַיְדַעְתֶּם קענט איר לָבָן דעם זוהן פון נָחוֹר וַיֹּאמְרוּ אונ זייא האבען געענטפערט יָדַעְ קאנען אים: (ו) וַיֹּאמֶר לָהֶם אונ ער האט גזאגט הֲשָׁלוֹם לוֹ אויב עס איז צו אים שלום וַיֹּאמְרוּ שָׁל זיי האבן גזאגט עס איז שלום וְהִנֵּה רָחֵל זיין ט רחל קומט מיט די שאף: (ז) וַיֹּאמֶר אונ ער האט הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל דר טאג איז דאך נאך גרוס [ט לֹא עֵת הֵאָסֵף הַמִּקְנֶה איז דאך ניט דיא צייט א

ספר הישר

אליידר לֵאָה. אונ לָבָן האט גגעבן צו זיין טאכטער רָחֵל אדינסט מויד אונ זיא האט געהייסן בִּלְהָה. אונ ווי גאט ב"ה האט געזעהן אז יַעֲקֹב האט פיינד לֵאָה. האט גאט ב"ה זיא באוויליגט אונ זיא האט געוואונן פיר זיהן צו איר מאן יַעֲקֹב. אונ אזו ה געהייסן ראובן שמעון לוי יְהוּדָה אונ לֵאָה האט אויף געע געווארן אונ רָחֵל איז געוועזן איין אום טראכטערן אונ רח

הַצֹּאן וּלְכוּ רְעוּ׃ ח וַיֹּאמְרוּ לֹא נוּכַל
עַד אֲשֶׁר יֵאָסְפוּ כָּל־הָעֲדָרִים וְגָלְלוּ
אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וְהִשְׁקִינוּ
הַצֹּאן׃ ט עוֹדֶנּוּ מְדַבֵּר עִמָּם וְרָחֵל ׀
בָּאָה עִם־הַצֹּאן אֲשֶׁר לְאָבִיהָ כִּי
רֹעָה הִוא׃ י וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב
אֶת־רָחֵל בַּת־לָבָן אֲחִי אִמּוֹ וְאֶת־
צֹאן לָבָן אֲחִי אִמּוֹ וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב וַיָּגֶל

: ח וַאֲמָרוּ לָא נִכּוּל
דִּי מִתְכַּנְּשִׁין כָּל
יָא וּמְגַנְדְּרִין יָת
א מֵעַל פּוּמָּא דְבֵירָא
ן עָנָא : ט עַד דְּהוּא
ל עִמְּהוֹן וְרָחֵל אָתַת
עָנָא דִּי לַאֲבוּהָ אֲרֵי
תָא הִיא : י וַהֲוָה כַּד
יַעֲקֹב יָת רָחֵל בַּת
אֲחוּהָא דְאִמֵּהּ וְיָת
דְּלָבָן אֲחוּהָא
מַּהּ וּקְרֵב יַעֲקֹב
דַּר יָת אַבְנָא מֵעַל
ויקי כאשר מגלה ו :

בעל הטורים

ס אמר אלוה לרשעים : (ט) כי רעה היא. ב׳ במס׳ הכא ואידך
ה ורגל מועדת אותו פסוק נדרש בגליות וכן כי רעה הוא נדרש
״ר בגליות : (י) ויגל. ב׳ הכא ואידך ויגל כבודי שכיון שראה
שרתה עליו רוה״ק וזהו ויגל כבודי כדכתיב עורה כבודי. ד״א אימתי ויגל כבודי כשיתקיים ויגל את האבן כשיסור יצה״ר שדומה לאבן :

רשב״ם

עליה. ממתינים : (ח) עד אשר יאספו כל העדרים וגללו את האבן. והאבן
גדולה על פי הבאר. שלא יפול שם אדם. ג׳ שלא ישאבו ממנה שאר בני
אדם : (י) ויגל את האבן. לבדו. להודיע גבורתו בא הכתוב :

רש״י

סף המקנה וגו׳ (ב״ר) : (ח) לא נוכל. להשקות לפי
אבן גדולה : וגללו. זה מתורגם ויגנדרון לפי שהוא
יד : (י) ויגש יעקב ויגל. כמי שמעביר את הפקק

בית יהודא

על פי כן לא עת האסף המקנה) פון דעסטוועגען איז נאך ניט
צייט צו פארזאמלען די בהמות צו גיין מיט זייא אהיים :
(ח) ולא נוכל]. מיר קענען ניט (להשקות) צו געבען טרינקען
דיא שעפסין ולפי שהאבן גדולה) ווייל דר שטיין איז גרויס :

. זאגט רש״י (זה מתורגם ויגנדרון) דעם ווארט וגללו טייטשט דר תרגום ויגנדרון, זייא וועלען אראפ ווארפן (לפי
לשון עתיד) ווייל דעם ווארט וגללו האבן די פאסטוכער געזאגט וואס עס וועט זיין ודי פאסטוכער האבען געזאגט
קב וואס זיי וועלן טאהן, ווען אלע פאסטוכר צוזאמען וועלן קומען, וועלן זיי אראפ ווארפן דעם שטיין פון ברונען.
ונאספו וגו׳ וגללו וואס שטייט אין פסוק (ג) זאגט דיא תורה, די תורה דערציילט וואס די פאסטוכער טוהען אלע
דריבער טייטשט דארטען דר תרגום דעם ווארט וגללו, זיי ווארפען אראפ דעם שטיין, אזו טוהען זיי אלע
: (י) ויגש יעקב ויגל]. יעקב איז גענאנגען צו די ברונען און הט אראפ געווארפען דעם שטיין (כאדם שמעביר את

שפתי חכמים

א מוכח מהוך התרגום דלא כתיב ב׳ פעמים ישקו אלא
תיב ישקו וכאן כתיב והשקינו וכן כל הלשונות אינן שוין
ן וגללו : ל דק״ל דהפסוק כופל הענין דכיון שאמר
הן עוד היום גדול לא היה לו תו למכתב לא עת האסף המקנה
דודאי כן הוא לכך מפרש דשני ענינים הם : מ פירוש ואי
אפשר לגוללה כדפירש רש״י לעיל מרוב כבדה ולא שכך השכימו

פירוש לתורת אלהים

ן די בהמות השקו הצאן טרינקט אן די שאף
רעו און גייט פאשען : (ח) ויאמרו און זיי האבין
ט לא נוכל מיר קאנן ניט אן טרינקן דיא שאף
יז עס וועלען ווערען איין גיזאמילט אלע
טיכר וגללו און זיי וועלן אראפ קייקלען דעם
ן פון דעם ברונן והשקינו הצאן וועלען מיר אן
קן די שאף : (ט) עודנו ער רעדט נאך מיט זיי
באה און רחל איז גקומען עם הצאן אשר לאביה
די שאף וואס האט געהערט צו איר פאטער כי
היא ווארום זיא איז גוועסן אפסטיכרן : (י) ויהי
נם איז גוועסן כאשר ווי יעקב הט דערזעהן רחל
ן אחי אמו די טאכטר פון זיין מוטרס ברודר
די שאף פון לבן ויגש האט יעקב גנעהנט ויגל און האט אראפ געקייקעלט דעם שטיין [עיין רש״י]

ליקוטי מרדכי

(י—יג) ויהי כאשר ראה וגו׳. דר באר מים חיים ז״ל שרייבט
פאר וואס שטייט צוויי מאל אין פסוק לבן אחי אמו, בת
לבן אחי אמו, צאן לבן אחי אמו, ווארום יעקב הט דאך קיין
מאל געזעהן רחלין, נאר ער האט געזעהן אנערה גייט מיט
שעפסען, פון אירע פרומע פירונג גייענדיג הט ער בעמערקט
אז זיא איז נים פון די ארמישע טעכטער, נאר זיא איז פון זיין
משפחה, און נים פון לבן הט זיא די פרומקייט, נאר ווייל זיא
געהער צו זיין מוטער, דם הייסט ווייל לבן איז א ברודער פון
זיין מוטער, און אז ער הט געזעהן דעם גאנג פון די שעפסען,
זיי גייען נים אראפ פון וועג אויף אפרעמדע פעלד, האט ער
געוואוסט אז די שעפסן געהערן צו לבן און זיי הערן אזו געפירט
ווייל לבן איז אברודר פון זיין מוטער, און ווי יעקב אליין האט
אראפ געווארפן דעם עטיין פון ברונן, איז דם געווען ביי די
פאסטיכער אגרויסר וואונדער, און ווי די פאסטיכער האבען

ספר הישר

גוועזן לאה און ווי רחל הט געזעהן אז זיא געווינט ניט קיין
הט רחל גנומן איר דינסט מוד בלהה און הט זיא געגעבן
קב פר אווייב און זיא הט געווינן צוויי זיהן און זיי האבן
געהייסן דן און נפתלי און ווי לאה הט געזעהן אז זיא האט אוף
געהערט צו געווינען הט זיא אוך איר דינסט מוד זלפה געגעבן צו יעקב
פר אווייב און זיא הט אוך געווינען צוויי זיהן זיי האבן געהייסן גד

אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וַיַּשְׁקְ
אֶת־צֹאן לָבָן אֲחִי אִמּוֹ׃ יא וַיִּשַּׁק
יַעֲקֹב לְרָחֵל וַיִּשָּׂא אֶת־קֹלוֹ וַיֵּבְךְּ׃
יב וַיַּגֵּד יַעֲקֹב לְרָחֵל כִּי אֲחִי אָבִיהָ
הוּא וְכִי בֶן־רִבְקָה הוּא וַתָּרָץ וַתַּגֵּד

אונקלוס

פּוּמָּא דְבֵירָא וְאַשְׁקִ
עָנָא דְלָבָן אֲחוּ
דְאִמַּהּ׃ יא וּנְשַׁק יַעֲ
לְרָחֵל וַאֲרֵים יָת קָ
וּבְכָא׃ יב וְחַוִּי יַעֲ
לְרָחֵל אֲרֵי בַר אֲ
דְאָבוּהָ הוּא וַאֲרֵי
רִבְקָה הוּא וּרְהַ

תו"א ויגד יעקב מגילה יג בתרא ק

רש"י

מעל פי צלוחית ב להודיעך שכחו גדול (ב"ר): (יא) ויבך שלפה ברוח הקודש שאינה נכנסת עמו ם לקבורה ד"א שבא בידים ריקניות אמר אליעזר עבד אבי אבא היו נזמים וצמידים ומגדנות ואני אין בידי כלום. לפי אליפז בן עשו במצות אביו אמריו להורגו והשיגו ולפי אליפז בחיקו של יצחק משך ידו א"ל מה אעשה לצו אבא אמר לו יעקב טול מה שבידי והעני חשוב כ (יב) כי אחי אביה הוא. קרוב לאביה כמו (לעי אנשים אחים אנחנו. ומדרשו אם לרמאות הוא בא גם

בית יהודא

הַפְּקָק מֵעַל פִּי צְלוֹחִית) וְוִי אַמֶענְטְשׁ נֶעמְט אַרָאפּ אַבֶּעדֶעקוּנְג פוּן אַגְלֶעזִיל וְלְהוֹדִיעֲךָ שֶׁכֹּחוֹ גָדוֹל) דִיךְ צוּ מַאכֶען וִויסֶען אַז דֶר כֹּחַ פוּן יַעֲקֹב אִיז גְוֶוען גְרוֹיס׃ (יא) וַיֵּבְךְּ) יַעֲקֹב הָט גֶעוַויינְט וּלְפִי שֶׁצָּפָה בְּרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ שֶׁאֵינָהּ נִכְנֶסֶת עִמּוֹ לִקְבוּרָה) וַוייל עֶר הָט גֶעזֶעהֶן מִיט רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ אַז זִיא וֶועט נִיט לִיגֶען מִיט אִים צוּזַאמֶען אִין דִי מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה (דָּבָר אַחֵר) וֶועגֶען נָאךְ אַזַאךְ הָט עֶר גֶעוַויינְט וּלְפִי שֶׁבָּא בְּיָדַיִם רֵיקָנִיּוֹת) וַוייל עֶר אִיז גֶעקוּמֶען מִיט לֵיידִיגֶע הֶענְט (אָמַר) עֶר הָט גֶעזָאגְט (אֱלִיעֶזֶר עֶבֶד אֲבִי אַבָּא) אֱלִיעֶזֶר דֶער קְנֶעכְט פוּן מַיין פָאטֶערְס פָאטֶער וּפוּן מַיין זֵיידֶע אַבְרָהָם וֶוען עֶר אִיז גֶעקוּמֶען נֶעמֶען מַיין מוּטֶער רִבְקָה פַאר אַוַוייבּ צוּ מַיין פָאטֶער) (הָיוּ בְּיָדָיו נְזָמִים וּצְמִידִים וּמִגְדָּנוֹת) הָט עֶר גֶע אִין זַיינֶע הֶענְט וּבַיי זִיךְ) נָאזְרִינְגֶען, אוּנ בְּרָאנְזֶעלֶעטִין אוּנ זִיסֶע שְׁפַּייזִין אוּנ פְרוּכְטִין (וַאֲנִי אֵין בְּיָדִי כְּלוּם) אוּנ הָאבּ גָאר נִיט. הַארְט רַשִׁ"י פַאר וָוס הָט טַאקֶע יַעֲקֹב גָאר נִיט גֶעהַאט, זָאגְט רַשִׁ"י (לְפִי שֶׁרָדַף אֱלִיפַז בֶּן עֵשָׂו בְּ אָבִיו אַחֲרָיו לְהָרְגוֹ וְהִשִּׂיגוֹ) וַוייל וֶוען יַעֲקֹב אִיז אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן בְּאֵר שֶׁבַע הָאט אֱלִיפַז דֶער זוּהְן פוּן עֵשָׂו אִים גֶע עֶר זָאל אִים הַרְגֶענֶען וַוייל זַיין פָאטֶער עֵשָׂו הָאט אוֹיף אִים גֶעבֶּאטֶען עֶר זָאל הַרְגֶענֶען יַעֲקֹב, אוּנ אֱלִיפַז הָט גֶע יַעֲקֹב׳ן (וּלְפִי שֶׁגָּדַל אֱלִיפַז בְּחֵיקוֹ שֶׁל יִצְחָק) אוּנ וַוייל אֱלִיפַז אִיז גֶעאָדֶערֶוועט גֶעוָוארֶען בַּייא יִצְחָק (וּמָשַׁךְ יָדוֹ) הָא אָפְּגֶעצוֹיגֶען זַיין הַאנְט פוּן יַעֲקֹב אוּנ הָאט אִים נִיט גֶעהַרְגֶעט (אָמַר לוֹ) אֱלִיפַז הָט גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב (מָה אֶעֱשֶׂה לְצִוּ אַבָּא) וָוס זָאל אִיךְ טְאהְן צוּ דֶעם גֶעבָּאט פוּן מַיין פָאטֶער, מַיין פָאטֶער הָאט דָאךְ מִיר גֶעבָּאטֶען אִיךְ זָאל דִיךְ (אָמַר לוֹ יַעֲקֹב) הָאט יַעֲקֹב גֶעזָאגְט צוּ אֱלִיפַז (טוֹל מַה שֶׁבְּיָדַי) נֶעם וָוס אִיךְ הָאבּ בַּיי מִיר (וְהֶעָנִי חָשׁוּב כְּמֵת) אוּנ אַ מַאן אִיז וַוייא אַגֶעשְׁטָארְבֶּענֶער, אוּנ דוּ מַאכְסְט מִיךְ אָרֶעם וֶועסְטוּ קֶענֶען זָאגֶען דוּ הָאסְט מִיךְ גֶעהַרְגֶעט׃ (יב) כִּי אֲחִי אָבִיהָ הוּא). יַעֲקֹב הָאט גֶעזָאגְט צוּ רָחֵל עֶר אִיז דֶר בְּרוּדֶער פוּן אִיר פָאטֶער, עֶר אִיז נִיט גֶעוֶוען אַבְּרוּדֶער, נָאר לְאָבִיהָ) אַפְרַיינְד צוּ אִיר פָאטֶער (כְּמוֹ אֲנָשִׁים אַחִים אֲנָחְנוּ) וְוִיא אַבְרָהָם הָט גֶעזָאגְט צוּ לוֹט מִיר זֶענֶען בְּרִידֶר וַאן אִיז גֶעוֶוען צוּ לוֹט אַפֶּעטֶער, אוּנ לָבָן אִיז גֶעוֶוען צוּא יַעֲקֹב אַפֶּעטֶער) (וּמִדְרָשׁוֹ) אוּנ דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט אַזוֹ הָאט גֶעזָאגְט צוּא רָחֵל (אִם לְרַמָּאוּת הוּא בָא) אוֹיבּ דַיין פָאטֶער וֶועט קוּמֶען מִיךְ נַארֶען (גַם אֲנִי אָחִיו בְּרַמָּאוּת) צוּם נַארֶען בִּי

שפתי חכמים

פיניסם: ב פירוש כיסוי מהצלוחית ור"ל שלא גלל האבן כמו שפועים אך בקל ודייק זה מדכתיב ויגל שהוא לשון גילוי ולא כתיב ויגלל: ם ולפ"ז קשה אם היתה אומרת לו למה אתה בוכה כוד הזכיר לה מיתתה וא"כ מה הסיב לה לכ"ת ד"א ולד"א למוד

ליקוטי מרדכי

בְּעֶהֶערֶם אַז דֶר שְׁטַארְקֶר מֶענְטְשׁ אִיז אַזוּהְן פוּן לָבָן׳ס שְׁוֶועסְטֶער, הָאבֶּן דִי פַאסְטִיכֶר דֶערְצֵיילְט אִין שְׁטָאט עֶס אִיז גֶעקוּמֶען לָבָן׳ס שְׁוֶועסְטֶערְס זוּהְן אוּנ עֶר אִיז אַגְרוֹיסֶער גִּבּוֹר, עֶר הָאט אַלֵיין אַרָאפּ גֶעוָוארְפֶען דֶעם שְׁטֵיין פוּן בְּרוּנֶען, ווִי לָבָן הָט דָס גֶעהֶערְט אִיז עֶר גֶעלָאפֶען אִים זֶעהְן, לָבָן הָט אִים אַרוּמְגֶענוּמֶען אוּנ גֶעקוּשְׁט אוּנ הָט אִים גֶעבְּרֵיינְגְט צוּ זִיךְ אִין שְׁטוּבּ, דֶר פָּסוּק דֶערְצֵיילְט דֶעם חִילוּק ווִי אַזוֹ לָבָן הָט גֶעבְּרֵיינְגְט צוּ זִיךְ אִין שְׁטוּבּ אֱלִיעֶזֶר דֶעם קְנֶעכְט פוּן אַבְרָהָם, אוּנ ווִי אַזוֹ עֶר הָט גֶעבְּרֵיינְגְט צוּ זִיךְ יַעֲקֹב. וֶוען לָבָן הָט גֶעבְּרֵיינְגְט צוּ זִיךְ אִין שְׁטוּבּ אֱלִיעֶזֶר הָט עֶר אַלֵיין אוֹיסְגֶעשְׁפַּאנְט זַיינֶע קֶעמְלֶען, אוּנ אַלֵיין זַייא גֶעגֶעבֶּען עֶסֶן, אוּנ בַּאלְד גֶעגֶעבֶּען וַואסֶר צוּ אֱלִיעֶזֶר מִיט זַיינֶע מֶענְטְשֶׁן זֵיי וַואשֶׁען דִי פִּיס, אוּנ זַיי גֶעגֶעבֶּען עֶסֶן, וַוייל עֶר הָט גֶעטְרַאכְט אֱלִיעֶזֶר וֶועט אִים פַר אַלֶץ גוּט בַּצָאלֶן, וָוארוּם פַאר אַיין וַואסֶר הָאט עֶר גֶעגֶעבֶּען צוּ רִבְקָה אַגָאלְדֶענֶעם נָאזְרִינְג אוּנ צְוַוייא בְּרָאנְזֶעלֶעטֶן, דֶער סוֹף אִיז גֶעוֶוען עֶר הָאט צוּ לָבָ גִים גֶעגֶעבֶּען, נָאר אַבִּיסוּל זִיסֶע פְרוּכְטֶען. אָבֶּער לָבָן הָאט אַרַיינְגֶענוּמֶען צוּ יַעֲקֹב וִויא אַאָרֶעמֶען אוֹרֵחַ, אוּנ דֶער סִי לָבָן בַּייךְ גֶעוָוארֶן פוּן יַעֲקֹב׃

פירוש לתורת אלהים

וַיַּשְׁקְ אוּנ הָט אָן גֶעטְרוּנְקֶען דִי שָׁאף פוּן לָבָן זַיין פֶע (יא) וַיִּשַּׁק אוּנ יַעֲקֹב הָאט גֶקוּשְׁט רָחֵל׳ן וַיִּשָּׂא אוּ הָט אוֹיף גֶהוֹבֶּען זַיין קוֹל אוּנ עֶר הָט גְוֵויינְט [עיין (יב) וַיַּגֵּד אוּנ יַעֲקֹב הָט גִיזָאגְט צוּ רָחֵל כִּי עֶר דֶער פְרַיינְד פוּן אִיר פָאטֶער וְכִי בֶן רִבְקָה הוּא עֶר אִיז דֶער זוּהְן פוּן רִבְקָה וַתָּרָץ אִיז גִילָאפֶען אוּנ הָאט אָן גְזָאגְט אִיר פָאטֶער [עיין

ספר הישר

אוּנ אָשֵׁר אוּנ לֵאָה הָט נָאךְ גֶעווִינֶען צְוַויי זִיהְן אוּנ אֵיין טָאכְטֶער אוּנ אַזוֹ הָאבֶּן זֵיי גֶעהֵייסֶן יִשָּׂשכָר אוּנ זְבוּלוּן אוּנ דִינָה זֵייעֶר שְׁוֶועסְטֶער אוּנ רָחֵל אִיז נָאךְ גֶוֶוען אֵיין אוּם טְרַאכְטֶערְן אוּנ רָחֵל הָט תְּפִלָּה גֶעטָאן צוּ גָאט ב"ה אוּנ גָאט ב"ה הָט צוּ גֶהֶערְ תְּפִלָּה אוּנ רָחֵל הָט גֶעווִינֶען אֵיין זוּהְן. אוּנ הָט גֶעזָאגְט גָאט הָט אֵיין גֶעטָאן מַיין שַׁאנְד אוּנ רָחֵל הָט גֶערוּפֶען אִיר זוּהְן יוֹ

לְאָבִיהָ׃ יג וַיְהִי כִשְׁמֹעַ לָבָן אֶת־
שֵׁמַע ׀ יַעֲקֹב בֶּן־אֲחֹתוֹ וַיָּרָץ
לִקְרָאתוֹ וַיְחַבֶּק־לוֹ וַיְנַשֶּׁק־לוֹ
וַיְבִיאֵהוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיְסַפֵּר לְלָבָן אֵת
כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃ יד וַיֹּאמֶר לוֹ
לָבָן אַךְ עַצְמִי וּבְשָׂרִי אָתָּה וַיֵּשֶׁב
עִמּוֹ חֹדֶשׁ יָמִים׃ טו וַיֹּאמֶר לָבָן

אונקלוס

ת לַאֲבוּהָ׃ יג וַהֲוָה
מַע לָבָן יָת שֵׁמַע
בַּר אֲחָתֵהּ וּרְהַט
וּתֵהּ וְגַפֵּף לֵהּ
י ק לֵהּ וְאַעֲלֵהּ
ה וְאִשְׁתָּעִי לְלָבָן
פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין׃
ר לֵהּ לָבָן בְּרַם
וּבִשְׂרִי אַתְּ וִיתֵיב
רַח יוֹמִין׃ טו וַאֲמַר

רשב"ם

ל הדברים האלה. שאריו ואמו
ל אנשי משפחתו: (יד) אך עצמי

בעל הטורים

. ב' במס' שמע יעקב כאשר שמע למצרים יחילו כשמע צור מתי יהיה זה מקויים כשתצא שמועת גאולת יעקב: ויחבק לו. וינשק
חבקו לראות אם היה חגור מעות במתניו וכשלא מצא נשקו לראות אם יש אבן טובה בפיו. ויחבק לו וינשק לו בגימטריא חבקו

רש"י

מאות ואם אדם כשר הוא גם אני בן רבקה אחותו
: ותגד לאביה. (ב"ר) לפי שאמה מתה ע לא
להגיד אלא לו: (יג) וירץ לקראתו. (ב"ר)
ממון הוא פ טעון שהרי עבד הבית בא לכאן
גמלים טעונים: ויחבק. כשלא ראה עמו כלום
נא זהובים צ הביא והנם בחיקו (ב"ר): וינשק
ר שמא מרגליות הביא ק והם בפיו (ב"ר): ויספר
שלא בא אלא מתוך אונס אחיו ר ושנטלו ממונו
(יד) אך עצמי ובשרי. מעתה אין לי לאספך
ש הואיל ואין בידך כלום אלא מפני קורבה אטפל
ימים ת וכן עשה ואף זו לא לחנם שהיה רועה

בית יהודא

זיין ברודער, איך קען אים אויך נארען (ואם אדם כשר הוא)
אונ אויב דיין פאטער איז אערליכער (גם אני בן רבקה אחותו
הכשרה) בין איך דר זוהן פון זיין שוועסטער, פון די פרומע
רבקה: ותגד לאביה. זיא האט געזאגט צו איר פאטער (לפי
שאמה מתה ולא היה לה להגיד אלא לו) ווייל איר מוטער
איז געשטארבען האט זיא ניט געהאט צו וועמען צו זאגען
נאר צום פאטער: (יג) וירץ לקראתו. לבן איז גילאפין
געגען יעקב (כסבור ממון הוא טעון) ווייל ער האט געמיינט
יעקב טראגט ביי זיך געלט (שהרי עבד הבית בא לכאן
בעשרה גמלים טעונים) לבן האט געטראכט מאדאך דר קנעכט
פון אברהמס שטוב איז געקומען אין חרן מיט צעהן קעמלין
בעלאדין מיט רייכקייט, מיט פיל מער רייכקייט איז
ן א איינקול: ויחבק. לבן האט ארומגענומען צוא יעקב (כשלא ראה עמו כלום) אז לבן האט גזעהן יעקב האט
גאר ניט געבריינגט (אמר) האט לבן געזאגט (שמא זהובים הביא והנם בחיקו) טאמער האט יעקב
גט גאלדענע מטבעות אונ ער האט זיי אין בוזעם: וינשק לו. לבן האט געקושט צו יעקב (אמר) ער האט גזאגט
כטו (שמא מרגליות הביא והם בפיו) טאמער האט יעקב געבריינגט בריליאנטין אונ ער האלט זייא אין מויל: ויספר
יעקב האט דערציילט צו לבן (שלא בא אלא מתוך אונס אחיו) ער איז גאר געקומען צו אים ווייל ער איז אנטלאפין
ברודער (ושנטלו ממוני ממנו) אונ מען האט פון אים צוגענומען זיין געלט: (יד) אך עצמי ובשרי. דוא ביזט גאר
ן אונ פלייש, לבן זאגט צוא יעקב (מעתה אין לי לאספך הביתה) איצט האב איך גיט פר נוס דיך אריין צו
צו מיר אין שטוב (הואיל ואין בידך כלום) ווייל דוא האסט גאר ניט אין האנט (אלא מפני קורבה אטפל בך חודש
אר ווייל דו ביסט מיין פריינד וועל איך דיך האלטען ביי מיר אחודש (וכן עשה) אונ אזו האט לבן געטאן (ואף זו
) אונ דעם חודש האט אים לבן ניט גגעבען עסין אומזיסט (שהיה רועה צאנו) יעקב האט געפיטערט די שעפסין

שפתי חכמים

ן כזה יבכה על חסרון ממון. מהרש"ל: ע דברבקה כתיב
ת אמה לכ"פ אמה מתה: פ דאל"כ למה רץ: צ כלומר כיון שלא
בשביל הממון א"כ למה חבק אותו לכ"פ וכו': ק מהרש"ל.
להביא אבנים טובות כפיו אלא י"ל שדרך העולם כשאדם
מביא אבנים טובות מביאם בסתר ואין מגלה אותם לכך אמר אנשק
אותו ואפייסנו כדי שיגלה לי מה יש לו עכ"ל: ר דאל"כ מאי את כל
הדברים האלה: ש ר"ל כי כל אך הוא מיעוט לז"פ מעתה וכו':
ת וא"ת מנ"ל לרש"י שדוקא חדש ימים וי"ל כיון שעשה כך כמ"ש

פירוש לתורת אלהים

עס איז גוועזען כשמוע לבן ווי לבן האט דערהערט
ם נאמען פון יעקב דער זוהן פון זיין שוועסטער
קראתו איז ער אים אקעגען גילאפען [עיין רש"י]
לו ער האט אים גיהאלזט [ע' רש"י] וינשק לו ער
ם גקושט [עיין רש"י] ויביאהו אונ ער האט אים
כט אין זיין הויז אריין ויספר אונ ער האט דער
ציילט לבנ'ן אז דער פאטער אונ די מוטער האבין
אים גשיקט אין חרן אונ אליפז האט ביי אים אלדינג
אוועק גנומען: (יד) ויאמר לו לבן האט לבן צו אים גזאגט
אך ווייל עצמי ובשרי דוא ביסט מיין ביין אונ פלייש
ווייל דו ביסט מיין קרוב זיי ביי מיר אחודש [עיין רש"י]
וישב אונ ער איז מיט אים גזעסן אחודש: (טו) ויאמר

ספר הישר

גאס ב"ה זאל מערן צו מיר נאך איין זוהן. אונ יעקב איז
ם אלט גוועזען איין אונ ניינציג יאר. בעת אין דר צייט
ה די מוטר פון יעקב גשיקט צו יעקב פון לאנד כנען
איר זייגערין דבורה ווס איז די טאכטער פון עוץ אונ איך צווי
מענטשען פון יצחק'ס קנעכט אונ זיי זענען געקומען קיין חרן אונ
האבן געזאגט צו יעקב דיין מוטר האט אונז געשיקט דיר צו זאגן
דוא

לְיַעֲקֹב הֲכִי־אָחִי אַתָּה וַעֲבַדְתַּנִי
חִנָּם הַגִּידָה לִּי מַה־מַּשְׂכֻּרְתֶּךָ׃
טז וּלְלָבָן שְׁתֵּי בָנוֹת שֵׁם הַגְּדֹלָה
לֵאָה וְשֵׁם הַקְּטַנָּה רָחֵל׃ יז וְעֵינֵי
לֵאָה רַכּוֹת וְרָחֵל הָיְתָה יְפַת־תֹּאַר
וִיפַת מַרְאֶה׃ שלישי יח וַיֶּאֱהַב יַעֲקֹב

אונקלוס

לָבָן לְיַעֲקֹב הֲמִדְּאָ
וְתִפְלְחִנַּנִי מַגָּן חַ
מָה אַגְרָךְ׃ טו
תַּרְתֵּין בְּנָן שׁוּם
לֵאָה וְשׁוּם זְעֶרְתָּא
יז וְעֵינֵי לֵאָה יָאָיָן
הֲוָת שַׁפִּירָא בְּרֵיוָא
בְּחֶזְוָא׃ יח וּרְחֵם

תולדות אהרן

ועיני לאה בתרא פס:

רשב"ם

ובשרי אתה וגו'. ויפה כוונת לבא אלי: (טז) וללבן שתי בנות. והפסיק תשובת דבריו של יעקב כי לפי שהיה לו שתי בנות והקטנה מצאה חן בעיניו לפיכך ביקש את הקטנה: (יז) רכות. נאות וור"ש בלע"ז. וכלה שעיניה נאות אין כל גופה צריך בדיקה. ועינים שחו' ות' אינן רכות כלבנים: יפת תואר. כמו במחוגה יתארהו דפוס התוטם והמצח והפה והלחיים: יפת מראה. לבן ואדמדם:

בעל הטורים

לגזול מה שעליו: (יז) ועיני לאה רכות. ג' ר"פ. הכא וא' ישראל כבדו מזוקן ועיני רשעים תכלינה למה היו עיניה שהיתה יריאה שמא תנשא לעשו וכן ועיני ישראל כבדו מזוקן ירבעם ואחאב יצאו ממנו וזה הוא ועיני לאה רכות ועיני יש בשביל ועיני רשעים: רכות ב'. ועיני לאה רכות. אם י

רש"י

לאנו: (טו) הכי אחי אתה. לשון תימה וכי בשב אתה א תעבדני חנם: ועבדתני. כמו ותעבדני תיבה שהוא לשון עבר הוסיף וי"ו בראשה היא התיבה להבא: (יז) רכות. (ב"ב קכג) שהיתה לעלות בגורלו של עשו ב ובכתה שהיו הכל אומרים ב לרבקה ושתי בנות ללבן הגדולה לגדול והקטנה תאר. הוא צורת הפרצוף לשון (ישעיה מד) יתארה קונפא"ס בלעז (צירקעל): מראה. היא זיו ק

בית יהודא

פון לָבָן פַר דֶעם עֶסִין: (טו) הֲכִי אָחִי אַתָּה. זָאגְט רש"י (לָשׁוֹן תֵּימָה) דָס הָט לָבָן גֶעזָאגְט מִיט אַוואוּנְדֶר (וְכִי בִּשְׁבִיל שֶׁאָחִי אַתָּה תַּעַבְדֵנִי חִנָּם) צוּ דֶען ווייל דוּ בִּיסְט מַיין בְּרוּדֶער וועסְטוּ מִיךְ דִינֶען אוּמְזִיסְט? : וַעֲבַדְתַּנִי. זָאגְט רש"י (כְּמוֹ וַתַּעַבְדֵנִי) עֶס אִיז גְלַייךְ וויא עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען וַתַּעַבְדֵנִי דוּ וועסְט מִיךְ דִינֶען (וְכֵן כָּל תֵּיבָה שֶׁהוּא לָשׁוֹן עָבָר) אַזוֹי אִיז בַּיי יֶעדֶער וָוארְט וָוס אִיז דֶערְטַייטְשׁ עֶס אִיז גֶוועֶן וְעָבַדְתַּנִי, אִיז דֶערְטַייטְשׁ דוּ הָאסְט מִיךְ גֶעדִינְט (הוֹסִיף וָי"ו בְּרֹאשָׁהּ) שְׁטֵייט צוּ גֶעגֶעבִּין אַוָי"ו צוּם אָנְהֵייבּ וָוארְט וַעֲבַדְתַּנִי (וְהִיא הוֹפֶכֶת הַתֵּיבָה לְהַבָּא) אוּנ דֶער וָי"ו פַארְקֶערְט דֶעם וָוארְט פוּן גִיוֶועֶן אוֹיף עֶס וֶועט זַיין, אִיז דֶער וַעֲבַדְתַּנִי דוּ וֶועסְט מִיךְ דִינֶען: (יז) רַכּוֹת. דִי אוֹיגִין פוּן לֵאָה זֶענֶען גֶוועֶן שְׁוַואכֶע, הָארְט רש"י צוּ וָוס דֶער תּוֹרָה אַז דִיא אוֹיגִין פוּן לֵאָה זֶענֶען גִיוֶועֶן שְׁוַואכֶע, דְרִיבֶּער זָאגְט רש"י דִי תּוֹרָה לוֹיבְּט לֵאָה'ן (שֶׁהָיְתָה לַעֲלוֹת בְּגוֹרָלוֹ שֶׁל עֵשָׂו) ווייל לֵאָה הָאט גֶעמֵיינְט זִיא וֶועט מוּזִין זַיין דָם ווייבּ פוּן עֵשָׂו (וּבָכְתָה) הָט זִיא גֶעוויינְט פוּן דֶעם וויינֶען אִיז שְׁוַואךְ גִיוָוארִין אִירֶע אוֹיגֶען (שֶׁהָיוּ הַכֹּל אוֹמְרִים) וָוארוּם אַלֶע מֶענְטשֶׁן פְלֶעגֶען זָאגֶען (לְרִבְקָה) רִבְקָה הָאט צְווַיי זוּהְן (וּשְׁתֵּי בָנוֹת לְלָבָן) אוּנ לָבָן הָט צְוויי טֶעכְטֶער (הַגְּדוֹלָה לְגָדוֹל) דִי גְרוֹיסֶע טָאכְטֶער פוּן לָבָן וֶועט זַיין דָם ווייבּ צוּם אֶלְצְטִין זוּהְן פוּן רִבְקָה (וְהַקְּטַנָּה לְקָטָן) אוּנ דִי קְלֵיינֶע (דִיא יִינְגְסְטֶע) פוּן לָבָן וֶועט זַיין דָאס ווייבּ צוּם יִינְגֶערִין זוּהְן פוּן רִבְקָה: (תֹּאַר). (הוּא צוּרַת הַפַּרְצוּף) תֹּאַר מֵיינְט מֶען דָם אוֹיפְּ פוּן פָּנִים נַאשֵׁיינֶעם נָאז, אַשֵׁיינֶע מוֹיל, שֵׁיינֶע בַּאקִין, שֵׁיינֶע אוֹיגִין, אַשֵׁיינֶעם שְׁטֶערִין (לָשׁוֹן יְתָאֲרֵהוּ בַּשֶּׂ) וָוארְט תֹּאַר אִיז וויא עֶס שְׁטֵייט יְתָאֲרֵהוּ בַּשֶּׂרֶד, אוֹיסְגֶערִיסֶעוֶועט מִיט פַארְבּ: (מַרְאֶה). (הוּא זִיו קְלַסְתֵּר) מַרְאֶ

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יז) ועיני לאה רכות. לשון רך וטוב כלומר שהיתה נר מתוך שהיו עיניה יפות ונראית רכה וילדה אבל רד משובחת ביפיה אלא שהיו עיניה כואבות מן הבכי לפי שתפול לגורלו של עשו לפי שהיתה עקרה ויגרשנ וישאנה עשו:

שפתי חכמים

וישב עמו חדש ימים למדנו שמתחלה כך א"ל: א פי' אין התימה הזה נופל על אחי אתה כי באמת אחים היו כמו כי אנשים אחים אנחנו ועוד האחי אתה מבע"ל אלא התימה נופל על ועבדתני חנם: ב ר"ל וכי בא הפסוק לספר בגנות של הצדקת לכ"פ לפי שהיתה וכו' ומתוך גנותה תלמוד שבחה וא"ת דמשמע דגם לאה היתה יפת

פירוש לתורת אלהים

אוּנ לָבָן הָט גְזָאגְט צוּ יַעֲקֹב הֲכִי אָחִי אַתָּה וַ בִּיסְט מַיין פְרַיינְד וַעֲבַדְתַּנִי חִנָּם זָאלְסְטוּ מִיךְ אוּמְזִיסְט הַגִּידָה זָאג מִיר וָוס זָאל זַיין דַיין גְ (טז) וּלְלָבָן אוּנ לָבָן הָט גֶעהַאט צְווַיי טֶעכְטֶ דֶר נָאמֶען פוּן דֶר גְרוֹסֶר אִיז גֶוועֶן לֵאָה וְשֵׁם נָאמֶען פוּן דֶער קְלֵיינֶע אִיז רָחֵל: (יז) וְעֵינֵי לֵאָ אוּנ דִי אוֹגֶן פוּן לֵאָה זֶענֶען גֶוועֶן טוּנְקִיל

ליקוטי נחמיה

(טו) הַגִּידָה לִּי מַה מַּשְׂכֻּרְתֶּךָ. דֶער סֵפֶר באר מים חיים פְרֶעגְט פוּן וואנֶען קוּמְט דָם אַז לָבָן זָאל בֶּעטֶן בַּיי יַעֲקֹב עֶר זָאל אִים בַּאצָאלֶן פַאר זַיין אַרְבֶּעט? נָאר לָבָן הָאט גֶעזֶעהֶן דֶעם חִידּוּשׁ וָואס יַעֲקֹב אִיז בַּיי אִים גֶעוֶוען אִיז עֶר נִיט גֶעגַאנְגֶען לֵיידִיג נָאר עֶר הָט גֶעפִּיטֶערְט דִי שֶׁעפְּסֶען, אוּנ פוּן דֶעם טָאג וָוס יַעֲקֹב אִיז גֶעקוּמֶען צוּ אִים אִין שְׁטוּבּ אִיז אַלֶץ גֶעבֶּענְטְשְׁט גֶעוָוארֶן, הָט לָבָן גֶעוואוּנְדֶערְט פַאר וָואס יַעֲקֹב בֶּעט נִיט מֶען זָאל אִים צָאלֶען פַר זַיין אַרְבֶּעט, קֶען דָאס זַיין אַז יַעֲקֹב אַרְבֶּעט

וְרָחֵל אוּנ רָחֵל אִיז גֶוועֶן שֵׁיין אִין גְשְׁטַאלְט וִיפַת מַרְאֶה אוּנ שֵׁיין אָן גֶעזִיכְט: (יח) וַיֶּאֱהַב הָאט יַעֲקֹב לִיבּ

ספר הישר

דִי זָאלְסְט דִיךְ אוּם קֶערֶן צוּ דַיין פָאטֶערְס הוֹיז אִין לַאנְד כְּנַעַן אוּנ יַעֲקֹב הָט צוּ גֶעהֶערְט דִי רייד אוּנ אוֹיךְ אִין דֶער צַייט הָט זִיךְ אוּם גֶעלָאזְט דִי אַנְדֶערֶע זִיבֶּען יָאר וָוס עֶר הָט גֶעדִינְט ווייבּ רָחֵל אוּנ ווִי עֶס אִיז גֶעקוּמֶען דֶער סוֹף פָערְצֶען יעקב

את־רָחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבָדְךָ שֶׁבַע שָׁנִים בְּרָחֵל בִּתְּךָ הַקְּטַנָּה׃ יט וַיֹּאמֶר לָבָן טוֹב תִּתִּי אֹתָהּ לָךְ מִתִּתִּי אֹתָהּ לְאִישׁ אַחֵר שְׁבָה עִמָּדִי׃ כ וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרָחֵל שֶׁבַע שָׁנִים וַיִּהְיוּ

אונקלוס

חֵל וַאֲמַר אֶפְלְחִנָּךְ
שְׁנִין בְּרָחֵל בְּרַתָּךְ
א׃ יט וַאֲמַר לָבָן
אִתַּן יָתַהּ לָךְ מִדְּאֶתֵּן
לִגְבַר אָחֳרָן תִּיב
כ וּפְלַח יַעֲקֹב בְּרָחֵל
שְׁנִין וַהֲווֹ בְּעֵינוֹהִי

בעל הטורים

אעפ"כ לא היה אוהב אותה׃

רש"י

אעבדך שבע שנים. (ב"ר) הם ימים אחדים
לו אמו ג ויֹשבת עמו ימים אחדים ותדע שכן הוא
כתיב ויהיו בעיניו ד כימים אחדים׃ ברחל בתך
ה. כל הסימנים הללו למה לפי שהיה יודע בו שהוא
אמר לו אעבדך ברחל ושמא תאמר רחל אחרת מן
ת"ל בתך ושמא תאמר אחליף ללאה שמה ואקרא שמה
ת"ל הקטנה ה ואף עפ"כ לא הועיל שהרי רמהו׃

בית יהודא

מֶען דָאס שֵׁיינְקַייט פוּן פָּנִים נרויט, הַייס, בְּרָאנֶעטו׃ (יח) וְאֶעֱבָדְךָ שֶׁבַע שָׁנִים]. אִיךְ וֶועל דִיךְ דִינֶען זִיבֶּען יָאהְר, זָאגְט רש"י (הֵם יָמִים אֲחָדִים שֶׁאָמְרָה לוֹ אִמּוֹ) דָס זֶענֶען דִיא אֵיינְצִיגֶע וֶעטְלִיכֶע יָאהְרִין וָואס זַיין מוּטֶער רִבְקָה הָט צוּ אִים גֶעזָאגְט (וְיָשַׁבְתָּ עִמּוֹ יָמִים אֲחָדִים) דוּ וֶועסְט זִיצֶען מִיט לָבָן עֶטְלִיכֶע יָאהְר, הָט יַעֲקֹב גֶערֶעכֶנְט עֶטְלִיכֶע יָאהְר מֵיינְט מֶען זִיבֶּען יָאהְר (וְתֵדַע שֶׁכֵּן הוּא) דוּ זָאלְסְט ווִיסֶן אַז עֶס אִיז אַזוֹ (שֶׁהֲרֵי כְּתִיב) וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיִּהְיוּ כְּיָמִים אֲחָדִים) דִי זִיבֶּען יָאהְר זֶענֶען גֶוועֶן בַּיי יַעֲקֹב ווִיא דִי עֶטְלִיכֶע יָאהְר וָואס זַיין מוּטֶער הָאט אִים גֶעהֵייסֶען לָבָן׃ וּבְרָחֵל בִּתְּךָ הַקְּטַנָּה]. פַר רָחֵל, דַיין טָאכְטֶער, דִי קְלֵיינֶע, פְּרֶעגְט רש"י (כָּל הַסִּימָנִים הַלָּלוּ לָמָּה) צוּ וָואס קב גֶעזָאגְט דִיא אַלֶע סִימָנִים, עֶנְפֶערְט רש"י (לְפִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ בּוֹ שֶׁהוּא רַמַּאי) ווַייל יַעֲקֹב הָאט גֶעוָואסְט אַז לָבָן שְׁווִינְדְלֶער (אָמַר לוֹ אֶעֱבָדְךָ בְּרָחֵל) הָאט יַעֲקֹב גֶעזָאגְט צוּ לָבָן אִיךְ וֶועל דִיךְ דִינֶען פַר רָחֵל (וְשֶׁמָּא תֹּאמַר רָחֵל אַחֶרֶת וּק) טָאמֶער וֶועסְטוּ זָאגֶען דוּ וֶועסְט מִיר גֶעבֶּן אֵיינֶע רָחֵל וָואס דוּ וֶועסְט זִיא נֶעמֶען פוּן גַאס (תַּלְמוּד לוֹמַר בִּתְּךָ) קב גֶעזָאגְט צוּ לָבָן בִּתְּךָ, דַיין טָאכְטֶער רָחֵל זָאלְסְטוּ מִיר גֶעבֶּן (וְשֶׁמָּא תֹּאמַר אַחְלִיף לְלֵאָה שְׁמָהּ וְאֶקְרָא שְׁמָהּ רָחֵל) ר וֶועסְטוּ זָאגֶן אִיךְ וֶועל פַארְטָאהְשִׁין (אוּמְבַּייטִין) דִי נֶעמֶען, אוּנ דִי וָואס הֵייסְט לֵאָה וֶועל אִיךְ זִיא רוּפִין רָחֵל, יא וָואס הֵייסְט רָחֵל וֶועל אִיךְ זִיא רוּפִין לֵאָה (תַּלְמוּד לוֹמַר הַקְּטַנָּה) דְרִיבֶּער הָט יַעֲקֹב גֶעזָאגְט צוּ לָבָן דוּ זָאלְסְט גֶבֶּן רָחֵל דַיין קְלֵיינֶע טָאכְטֶער (וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא הוֹעִיל שֶׁהֲרֵי רִמָּהוּ) פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן הָאט אַלֶץ נִיט גֶעהָאלְפֶן, אוּנ

שפתי חכמים

אלא שעיניה היו רכות וא"כ אין זה ההיפך של ורחל היתה יפת
גו' אלא כן הל"ל ועיני רחל יפות וי"ל כיון שעיניה לא היו
ם היא לא היתה יפה כדאמר בגמרא כלה שעיניה יפות כל
אין צריך בדיקה וא"כ נופל ספיר עליו ורחל היתה יפת וגו'

וק"ל׃ ג דאל"כ איך עבר על מלות אמו׃ ד כלומר הסברא נותנת
משום שאהב את רחל יהיו ימים מועטים כמו זמן ארוך כמו דכתיב
תוחלת ממושכה מחלת לב אע"כ צ"ל כימים אחדים שאמרה לו אמו
וק"ל׃ ה וא"ת לא הל"ל רק בתך הקטנה וכ"ל דאי לא היה אומר

פירוש לתורת אלהים

וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָאט גֶזָאגְט אִיךְ וֶועל דִיר דִינֶען
יָאר בְּרָחֵל פַאר דַיין קְלֵיינֶע טָאכְטֶער [עיין רש"י]׃
וַיֹּאמֶר לָבָן אוּנ לָבָן הָט גֶזָאגְט טוֹב עֶס אִיז בֶּעסֶר
זָאל זִיא דִיר גֶעבֶּן אֵיידֶער צוּ גֶעבֶּן זִיא צוּ אֵיין
ן מַאן שְׁבָה זִיץ מִיט מִיר׃ (כ) וַיַּעֲבֹד אוּנ יַעֲקֹב
גֶדִינְט פַאר רָחֵל זִיבֶּן יָאר וַיִּהְיוּ אוּנ זֵיי זֶענֶען גֶוועֶן

ליקוטי נחמיה

נָאר פַאר דֶעם עֶסֶן, הָט לָבָן גֶעטְרַאכְט גֶעווִיס ווִייל יַעֲקֹב וַוארְטְן אַיאָר אוּנ עֶר וֶועט זֶעהֶן ווִי פִיל דִי בְּרָכָה פוּן אַיאָר וֶועט וֶוערְן זַיין נָאךְ דֶעם וֶועט עֶר ווִילֶען צוּ נֶעמֶן דִי גַאנְצֶע בְּרָכָה, עֶר וֶועט זָאגֶין דִי בְּרָכָה אִיז זַיינֶע, עֶר הָט אִיף אִיר גֶעאַרְבֶּעט, דְרִיבֶּר הָט לָבָן זִיךְ גֶעמַאכְט גוּט אוּנ פְרוּם אוּנ הָאט גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב הֲכִי אָחִי אָתָּה, צוּ דֶען ווַייל דוּ בִּיזְט מַיין בְּרוּדֶר וֶועסְטוּ מִיךְ דִינֶען אוּמְזִיסְט? נִיט אִיךְ פַארְלַאנְג דוּ זָאלְסְט מִיךְ דִינֶען אוּמְזִיסְט, נִיט דוּ וֶועסְט דָם טָאן דוּ זָאלְסְט מִיךְ דִינֶען אוּמְ־ ווִילְסְטוּ פַר דַיין אַרְבֶּעט, דָם הָאט לָבָן דֶערְקֶענְט אִין יַעֲקֹב אַז, דְרִיבֶּער הִגַּדָה לִי מַה מַּשְׂכֻּרְתֶּךָ, זָאג מִיר ווִי פִיל עם נִיט עֶנְדֶערְן זַיין וָוארְט, הָט יַעֲקֹב גֶעעֶנְטְפֶערְט עֶר ווִיל נִיט קֵיין בֶּעלאָהְנוּנְג עֶר ווִיל נָאר זַיינֶע טָאכְטֶער פַר אַווַייבּ, נָאר וֶועם לָבָן זָאגֶן, ווַייל יַעֲקֹב ווַייס אִיךְ הָאבּ נִיט קֵיין זִיהְן, אַז עֶר וֶועט נֶעמֶען מַיינֶע טָאכְטֶער פַאר אַווַייבּ וֶועט דָאךְ דָאס עֶנֶגען אַמָאל בְּלַייבֶּען בַּיי אִים, אַרְבֶּעט עֶר דָאךְ פַאר זִיךְ דְרִיבֶּער ווִיל עֶר נִיט אַבֶּעלאָהְנוּנְג, זָאגְט דֶער פָּסוּק לָבָן הָאט ט צְווַיי טֶעכְטֶער, קֶען דָאךְ יַעֲקֹב נִיט מֶער הָאבֶּען נָאר אַהַאלְבֶּע יְרוּשָׁה, צְווַייטוּנְס לֵאָה הָאט גֶעהַאט אַפֶּעלֶער, אוּנ רָחֵל עוּוען אַשֵׁיינֶע. מִיר ווַייסֶען אַז אֵיינֶר הָאט אַטָאכְטֶער מִיט אַפֶּעלֶער גִיט עֶר אִיר פִיל נְדָן, אוּנ אַז עֶר הָט אַשְׁיֶנֶע טָאכְטֶער ר אִיר ווֶיינִיגֶר נְדָן, וֶועט דָאךְ יַעֲקֹב אַרְבֶּעטֶן פַאר לֵאָה מִיט אִיר מַאן מֶער ווִי עֶר וֶועט אַרְבֶּעטֶן פַאר זִיךְ מִיט זַיין ווַייבּ, פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן ווִיל יַעֲקֹב אַרְבֶּעטֶן, אָן גֶעלְט, אִיז אַסִימָן אַז יַעֲקֹב מֵיינְט נִיט דָס גֶעלְט פוּן לָבָן, עֶר מֵיינְט נָאר צוּ נֶעמֶען פַר אַווַייבּ, אוּנ נִיט נָאר וֶועגֶן אִיר שֵׁיינְקַייט הָט עֶר זִיא גֶעוָואלְט נֶעמֶען פַר אַווַייבּ, נָאר וֶועגֶן אִיר פְרוּמְקַייט, ווִיא זוֹהַר זָאגְט וֶוען יַעֲקֹב וָואלְט מֵיינֶען דִי שֵׁיינְקַייט פוּן רָחֵל פַאר ווָם הָאט עֶר נִיט גֶעזָאגְט צוּ לָבָן עֶר וֶועט פַאר אִיר דִינֶען אֵיין טָאטֶער וָואלְט לָבָן בַּעשְׁטַאנֶען אוֹיף אֵיין יָאר, נָאר ווִיא דֶער זוהר זָאגְט טַעֲמִים פַאר וָואס עֶר הָאט גֶעזָאגְט זִיבֶּען יָאר ע"ד הַקַּבָּלָה׃

ספר הישר

ב גֶעזָאגְט צוּ לָבָן גִיבּ מִיר מַיינֶע ווַייבֶּער אוּנ שִׁיק מִיךְ אַוֶועק מוּטֶער הָט גֶעשִׁיקְט צוּ מִיר פוּן כְּנַעַן אִיךְ זָאל זִיךְ אוּמְקֶערֶן אַהֵיים. אוּנ לָבָן הָט גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב אִיךְ בֶּעט דִיךְ זִיץ בַּיי מִיר אוּנ דוּ זָאלְסְט מִיךְ נִיט פַר לָאזֶען אוּנ זָאג מִיר ווִי פִיל דוּ ווִילְסְט

בְּעֵינָיו כְּיָמִים אֲחָדִים בְּאַהֲבָתוֹ
אֹתָהּ׃ כא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבָן
הָבָה אֶת־אִשְׁתִּי כִּי מָלְאוּ יָמָי
וְאָבוֹאָה אֵלֶיהָ׃ כב וַיֶּאֱסֹף לָבָן אֶת־
כָּל־אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה׃
כג וַיְהִי בָעֶרֶב וַיִּקַּח אֶת־לֵאָה בִתּוֹ
וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו וַיָּבֹא אֵלֶיהָ׃ כד וַיִּתֵּן
לָבָן לָהּ אֶת־זִלְפָּה שִׁפְחָתוֹ לְלֵאָה
בִתּוֹ שִׁפְחָה׃ כה וַיְהִי בַבֹּקֶר וְהִנֵּה־

כְּיוֹמִין זְעִירִין כַּד
יָתַהּ׃ כא וַאֲמַר יַ
לְלָבָן הַב יָת אִתְּתִי
אַשְׁלְמִית יוֹמַי פָּ
וְאֵעוֹל לְוָתַהּ׃ כב וּ
לָבָן יָת כָּל אֲנָשֵׁי אַ
וַעֲבַד מִשְׁתְּיָא׃ כג וַ
בְרַמְשָׁא וּדְבַר יָת
בְּרַתֵּהּ וְאַעֵיל יָתַהּ לְ
וְעַל לְוָתַהּ׃ כד וִיהַב
לַהּ יָת זִלְפָּה אַ
לְלֵאָה בְּרַתֵּהּ לְאַ
כה וַהֲוָה בְצַפְרָא

רשב"ם

כא) כי מלאו ימי. שבע שנים ...
(כה) והנה היא לאה. כדבר שלא נוד...
אומר והנה. וכן והנה חלום:

תו"א ויהי בבקר מגילה יג. בתרא קכג:

רש"י

(כא) מלאו ימי. שאמרה לי אמי. ועוד מלאו ימי אני בן פ"ד שנה ואימתי אעמיד י"ב שבטים וזהו ... ואבואה אליה והלא קל שבקלים אינו אומר כן ו אלא ... תולדות אמר כך: (כה) ויהי בבקר והנה היא ל...

בית יהודא

לָבָן הָט אִים גֶענַארְט: (כא) נְמָלְאוּ יָמַי. עֶס זֶענֶען פוּהל גֶעוָוארֶען מַיינֶע יָאהְרֶען (שֶׁאָמְרָה לִי אִמִּי) וָוס מַיין מוּטֶער הָט צוּ מִיר גֶעזָאגְט אִיךְ זָאל זַיין בַּיי דִיר (וְעוֹד מָלְאוּ יָמַי) נָאךְ הָט יַעֲקֹב גֶעמֵיינְט עֶס אִיז פוּהל גֶעוָוארֶען מַיינֶע יָאהרִין (שֶׁהֲרֵי אֲנִי בֶּן פ"ד שָׁנָה) וָוארוּם אִיךְ בִּין שׁוֹין אַלְט פִיר אוּנ אַכְטְצִיג יָאהְר (וְאֵימָתַי אַעֲמִיד י"ב שְׁבָטִים) אוּנ וֶוען וֶועל אִיךְ אוֹיפְשְׁטֶעלִין וְגֶעבֶּארִין) צְוֶועלְף שְׁבָטִים וּצְוֶועלְף קִי... (וְזֶהוּ שֶׁאָמַר וְאָבוֹאָה אֵלֶיהָ) אוּנ דְרִיבֶּער הָט יַעֲקֹב גֶעזָאגְט צוּ לָבָן גִיב מִיר מַיין וַוייבּ אוּנ אִיךְ וֶועל קוּמֶען צוּ... (וַהֲלֹא קַל שֶׁבְּקַלִּים אֵינוֹ אוֹמֵר כֵּן) אֲפִילוּ דֶער גַאנְץ פְּרָאסְטֶער מֶענְטְשׁ רֶעט נִיט אַזֶעלְכֶע פְּרָאסְטֶע וֶוערְטֶער (אֶלָּא לְ... תוֹלְדוֹת אָמַר כָּךְ) נָאר נַייל עֶר הָט גֶדַארְפְט גֶבֶּ'ארִין צְוֶועלְף קִינְדֶער אוּנ עֶר אִיז שׁוֹין אַלְט גֶוֶוען פִיר אוּנ אַכְטְצִיג דְרִיבֶּער הָאט עֶר זִיךְ גֶעאַיילְט חֲתוּנָה צוּ הָאבֶּען: (כה) וַיְהִי בַבֹּקֶר וְהִנֵּה הִיא לֵאָה. אִין דֶער פְרִיה הָט יַעֲקֹב גֶזֶעה...

שפתי חכמים

רחל היה נותן לו זלפה דסיתה נמי כתו מפלגש כדפירש"י לקמן והיתה קטנה יותר מרחל וא"כ למה לא היה ירא יעקב שמא ישנה שם זלפה בשם רחל ויתן לו זלפה שמה רחל וכתו הקטנה וי"ל דזלפה אינו כתו ממש כיון דהיתה מפלגש וגם אין שמה רחל אלא שישנה את שמה לרחל ומשום שני רמאות לא היה ירא ועי"ל שאם לא אמר רק כתך הקטנה שמא תלד אשתו עוד בת ויתן אותה ליעקב כיון שהנשואין לא היו אלא אחר שבע שנים של עבודה ואף שתהיה קטנה הא תהא ראויה לביאה שהרי יצחק נשא רבקה שהיתה רק בת ... שנים ולא יעשה שום רמאות כיון שהרי התנאי הוא שיתן לו בתו הקטנה לכן אמר ברחל בתך הקטנה: ו שאין מדרך מוסר

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כא) כי מלאו ימי. כמנין מלאו שנים היו לי כשבאתי כי בן ס"ג היה כשנתברך וי"ד נטמן הרי ע"ז שנים מלאו: (כב) ויאסוף לבן. לבן רמאי היה ועל כן נקר... הרמאי ונתכוין לשכר את יעקב ביין כדי לרמותו ולא יבח... רחל ללאה ותדע שהרי ברחל לא עשה משתה: (כה)

ליקוטי יוסף

(כב) וַיֶּאֱסֹף לָבָן וגו' וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה. מִיר וַוייסֶען אִין דִי צַייט פוּן דִי גְמָרָא פְלֶעגְט דֶער חָתָן מַאכֶען דִי סְעוּדָה פוּן דִי חֲתוּנָה, נִיט דִיא כַּלָּה, פַאר וָואס שְׁטֵייט דָא וַיֶּאֱסֹף לָבָן וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה, לָבָן הָט גֶעמַאכְט דֶעם מִשְׁתֶּה, דִי סְעוּדָה צוּ דִי חֲתוּנָה, יַעֲקֹב הָט דָאךְ גֶעדַארְפְט מַאכֶען דִי סְעוּדָה, נָאר לָבָן הָט מוֹרָא גֶעהַאט אוֹיבּ יַעֲקֹב וֶועט מַאכֶען דִי סְעוּדָה וֶועלֶען דִי מֶענְטְשֶׁען בַּעקֶענְט וֶוערֶען מִיט יַעֲקֹב, אוּנ וֶועלֶען וֶוערֶען זַיינֶע גוּטֶע פְרַיינְד, סָאמָער וֶועט מֶען זָאגֶען צוּ יַעֲקֹב וָוס לָבָן וִויל אִים נַארִין אוּנ גֶעבֶּען לֵאהְ'ן, דְרִיבֶּער הָט לָבָן פַארְזַאמֶעלְט דִי גֶעסְט, אוּנ אַלֶע מֶענְטְשֶׁען פוּן יוֹם יוֹם, עֶר הָט נִיט גֶעלָאזְען אַיינֶעם אִין דֶער הַיים, אַלֶע זָאלֶען זַיין זַיינֶע גוּטֶע פְרַיינְד וֶועט קֵיינֶער נִיט זָאגֶען צוּ יַעֲקֹב אַז לָבָן וִויל אִים נַארֶען:

פירוש להורת אלהים

אִין זַיינֶע אוֹגֶין וִוי אֵיינְצִיגֶע טֶעג בְּאַהֲבָתוֹ וַוייל ... הָט זִיא לִיבּ גֶהַאט: (כא) וַיֹּאמֶר אוּנ יַעֲקֹב הָט גֶ... צוּ לָבָן הָבָה אֶת אִשְׁתִּי גִיבּ מִיר מַיין וַוייבּ כִּי מָלְאוּ ... וָוארוּם מַיינֶע טֶעג זֶענֶען גֶעוָוארֶען דֶר פִילְט [...] וְאָבוֹאָה אֵלֶיהָ אוּנ אִיךְ וֶועל קוּמֶען צוּ אִיר: (כב) וַ... לָבָן אוּנ לָבָן הָט אַיין גֶיזַאמִילְט אַלֶע שְׁטָאט ... וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה אוּנ עֶר הָאט גִימַאכְט אַמָאל צַ... (כג) וַיְהִי אוּנ אַז עֶס אִיז גְקוּמֶען אוֹיף דֶר נַאכְט הָט עֶר גְנוּמֶען זַיין טָאכְטֶער לֵאָה וַיָּבֵא אוּנ עֶר הָט גִבְּרַאכְט צוּ אִים וַיָּבֹא אוּנ עֶר אִיז גִיקוּמֶען צוּ ...

(כד) וַיִּתֵּן לָבָן לָהּ אֶת זִלְפָּה שִׁפְחָתוֹ אוּנ לָבָן הָט אִיר גֶגֶעבֶּן זַיין דִינְסְט זִלְפָּה לְלֵאָה צוּא זַיין טָאכְטֶער לֵאָה אַדִינְסְט מוֹד: (כה) וַיְהִי בַבֹּקֶר אוּנ עֶס אִיז גֶוֶועז אִין דֶער פְרִיה וְהִנֵּה הִיא לֵאָה זִיא אִיז לֵאָה [...]

ספר הישר

פַר דַיין סִירְחָא וֶועל אִיךְ דִיר בַּצָאלֶן אוּנ יַעֲקֹב זָאגְט צוּ לָבָן אִיךְ וִויל דוּ זָאלְסְט מִיר פַאר מַיין סִירְחָא דָס גֶעבֶּן, אִיךְ וֶועל הַיינְט אִיבֶּער צֵיילֶן דַיינֶע שָׁאף אוּנ וֶועל דֶר פוּן אָפּ טָאן אִיטְ... שָׁאף וָוס זִיא אִיז גֶ'שְׁטוּפֶּעלְט אָדֶר גִיפֶּעקִילְט אָדֶר גְרַיי...

הִוא לֵאָה וַיֹּאמֶר אֶל־לָבָן מַה־זֹּאת
עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְרָחֵל עָבַדְתִּי עִמָּךְ
וְלָמָּה רִמִּיתָנִי׃ כו וַיֹּאמֶר לָבָן לֹא־
יֵעָשֶׂה כֵן בִּמְקוֹמֵנוּ לָתֵת הַצְּעִירָה
לִפְנֵי הַבְּכִירָה׃ כז מַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת
וְנִתְּנָה לְךָ גַּם־אֶת־זֹאת בַּעֲבֹדָה

אונקלוס

לֵאָה וַאֲמַר לְלָבָן
דָא עֲבַדְתָּ לִי הֲלָא
ל פָּלְחִית עִמָּךְ וּלְמָא
תָא בִי׃ כו וַאֲמַר
לָא אִתְעֲבֵד כְּדֵין
רָנָא לְמִתַּן זְעֶרְתָּא
ם רַבְּתָא׃ כז אַשְׁלֵים
עֲתָא דְדָא וְנִתֵּן לָךְ
ת דָא בְּפָלְחָנָא דִי

רשב"ם

לא שבוע זאת. שבעת ימי המשתה של נתנה. ונתנה לך גם את זאת מיד

רש"י

לילה לא היתה לאה לפי שמסר יעקב סימנים לרחל תה רחל שמכניסין לו לאה אמרה עכשיו תכלם אחותי ומסרה לה אותן סימנים (מגילה יג): (כז) מלא ע זאת. דבוק הוא שהרי נקוד בחטף (פי' בשו"א) של זאת והן שבעת ימי המשתה בגמרא ירושלמית ד קטן. וא"א לומר שבוע ממש שא"כ היה צריך השי"ן בפת"ח (ר"ל קמץ) ועוד ששבוע לשון זכר יב שבעה שבועות תספר לפיכך אין משמע שבוע אלא : שטיינ"א בלעז (איין זיעבענטליג): ונתנה לך. רבים כמו נרדה ונבלה ונשרפה אף זה לשון ונתן ונתנה גם את זאת. מיד לאחר שבעת ימי המשתה

בית יהודא

איז לֵאָה (אֲבָל בַּלַּיְלָה לֹא הָיְתָה לֵאָה) אָבֶער בַּיי נאכט הָט ער ניט גֶעוואוּסט אַז זיא איז לֵאָה (לְפִי שֶׁמָּסַר יַעֲקֹב סִימָנִים לְרָחֵל) ווייל יַעֲקֹב הָט גֶעזאָגט צוּ רָחֵל צייכוּנגם ער זָאל וויסֶן בַּיי נאכט אַז זיא איז רָחֵל (וּכְשֶׁרָאֲתָה רָחֵל שֶׁמַּכְנִיסִין לוֹ לֵאָה) אוּנ וויא רָחֵל הָט גֶזעהְן אַז איר פָאטער וויל אַריין פירֶען איר שְׁוועסטֶער לֵאָה צוּ יַעֲקֹב (אָמְרָה) האט רָחֵל גֶעזָאגט (עַכְשָׁיו תִּכָּלֵם אֲחוֹתִי) איצט וועט מַיין שְׁוועסְטֶער פַארְשֶׁעמְט וֶוערֶן, ער וועט איר פְרֶעגֶן די סִימָנִים אוּנ זיא וועט ניט וויסֶען צוּ עֶנְפֶערין, וועט ער דָאךְ וויסֶען אַז זיא איז לֵאָה, וועט ער זיךְ אָפְּשֵׁיידֶן פוּן איר (עָמְדָה וּמָסְרָה לָהּ אוֹתָן סִימָנִים) הָט רָחֵל גֶעזָאגְט די סִימָנִים צוּ לֵאָה, הָט יַעֲקֹב גֶעמֵיינְט אַגַאנְצֶע נַאכְט אַז ער איז מִיט רָחֵל, בִּיז אין דֶר פְרִיה: (מַלֵּא שְׁבוּעַ זֹאת). זאגט רש"י (דָבוּק הוּא) דער וואָרְט שְׁבוּעַ איז בַּאהֶעפְּט צוּם וואָרְט זאת (שֶׁהֲרֵי נָקוּד בְּחַטַף, שְׁוָא) וואָרוּם דֶר שִׁין איז גֶעפִּינְטוּלְט מִיט אַשְׁוָא, מֵיינְט מֶען (שְׁבוּעַ שֶׁל זאת) דִיא וואָךְ פוּן דִיא אִשָּׁה, פוּן לֵאָה (שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה) עֶס זָאל אַרִיבֶּער גֵיין דִי זִיבֶּען טֶעג פוּן שִׂמְחָה מִיט דִי ווייב לֵאָה וָואס דוּ הָאסְט גֶענוּמֶען (בִּגְמָרָא יְרוּשַׁלְמִית בְּמוֹעֵד קָטָן) אַזוֹ שְׁטֵייט אִין דִיא גְמָרָא יְרוּשַׁלְמִי אִין מַסֶכְתָּ מוֹעֵד קָטָן, זָאגְט רש"י (וְאִי אֶפְשַׁר לוֹמַר) מֶען קָען ניט זָאגֶען (שְׁבוּעַ מַמָּשׁ) שְׁבוּעַ מֵיינְט מֶען אַשְׁמִטָּה, לָבָן הָאט גֶעמֵיינְט עֶס זָאל אַרִיבֶּער גֵיין אַשְׁמִטָּה יָאהְרִין, איז זִיבֶּע יָאהְר (שֶׁאִם כֵּן) אוֹיבּ אַזוֹ אַז שְׁבוּעַ וואָלְט מֶען מֵיינֶען אַשְׁמִטָּה (הָיָה צָרִיךְ לִינָּקֵד בְּפַתָּח וּבְקָמַץ הַשִּׁין) עס האט גֶעדַארְפְט שְׁטֵיין אוּנְטֶער דִי שִׁין אַקָמֶץ, שָׁבוּעַ (וְעוֹד שֶׁשָּׁבוּעַ לָשׁוֹן זָכָר) דֶער וָוארְט שָׁבוּעַ דַארְף גֶערֶעכְט וֶוערֶן מִיט זָכָר (כִּדְכְתִיב) וויא עֶס שְׁטֵייט אין פָּסוּק (שִׁבְעָה שָׁבוּעוֹת תִּסְפָּר לָךְ) זִיבֶּען וואָכֶן זָאלְסְטוּ צֵיילֶען, שְׁטֵייט נִיט שֶׁבַע שְׁבוּעוֹת, נָאר עֶס שְׁטֵייט שִׁבְעָה שְׁבוּעוֹת, שֶׁבַע איז לָשׁוֹן נְקֵבָה, שִׁבְעָה איז לָשׁוֹן זָכָר (לְפִיכָךְ אֵין מַשְׁמַע שָׁבוּעַ אֶלָּא) דְרִיבֶּער מֵיינְט מֶען נִיט שָׁבוּעַ אַשְׁמִטָּה, נָאר מֶען מֵיינְט זִיבֶּען טֶעג, אוּנ מֶען מֵיינְט נִיט שְׁבוּעַ זאת, דִי וואָךְ, עֶס הָט גֶעדַארְפְט שְׁטֵיין שְׁבוּעַ זֶה, נָאר מֶען מֵיינְט שְׁבוּעַ שֶׁל זאת, דִי וואָךְ פוּן דִי ווייב לֵאָה וָואס דוּ הָאסְט מֶען, עֶס זָאל אַרִיבֶּער גֵיין דִי שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה פוּן לֵאָה: (וְנִתְּנָה) (לָשׁוֹן רַבִּים) וְנִתְּנָה מֵיינְט נוּען מִיר וֶועלֶען (כְּמוֹ) וויא עֶס שְׁטֵייט (וְנִשְׂרְפָה) מִיר וֶועלֶען בְּרֶענֶען (נֵרְדָה) מִיר וֶועלֶען נִידֶערִין (וְנָבְלָה) מִיר וֶועלֶען פַארְמִישֶׁען (לָשׁוֹן רַבִּים וְנִתְּנָה וגו') דֶעם וואָרְט וְנִתְּנָה מֵיינְט מֶען אויךְ מִיר וֶועלֶען גֶעבֶּן, לָבָן הָט גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב איךְ אוּנ מֶענְטְשֶׁן פוּן שְׁטָאט וֶועלֶען מִיר דִיר גֶעבֶּן רָחֵלֶן אויךְ פַאר אַווייבּ: (גַּם אֶת זאת) דִיא רָחֵל אויךְ (מִיַּד לְאַחַר שִׁבְעַת

דעת זקנים מבעלי התוספות

. שכל הלילה היתה עושה עצמה כרחל מתוך השלשה סימנין שמסרה לה נדה וחלה והדלקת הנר כמו שמסרן יעקב . מדרש כל הלילה היו מישוררין אותן הקרואים הא לייא הא לייא ולמחר כשראה שהיא לאה אמר בודאי זהו שהיו דין הא לייא שהיו מרמזין לי שהיא לאה ואמר לה רמאיתא בת רמאי בלילה קראתי לך רחל וענית לי השתא קריתא לך ועני' לי אמרה ליה גבר דלית ליה תלמידוי אבוך קרי לך עשו וענית ליה קרא לך יעקב וענית ליה. כלומר ממך למדתי רמאות ואבוך ענה בך שאמר בא אחיך במרמה ומתוך הדברים התחיל יעקב לשנאתה הה"ד וירא ה' כי שנואה לאה:

פירוש לתורת אלהים

ר אוּנ עֶר הָט גֶזָאגְט צוּ לָבָן מַה זֹאת וָואס איז דָס ת לִי וָואס דוּ הָאסְט גִיטָאן צוּ מִיר הֲלֹא אִיךְ הָאבּ פַּאר רָחֵל גֶדִינְט מִיט דִיר וְלָמָּה רִמִּיתָנִי וָוארוּם סְטוּ מִיךְ גְנַארְט: (כו) וַיֹּאמֶר לָבָן אוּנ לָבָן הָאט גְזָאגְט לֹא יֵעָשֶׂה כֵן בִּמְקוֹמֵנוּ עֶס וֶוערְט נִיט גְטָאן אִין אוּנְזֶער אָרְט לָתֵת צוּ גֶעבֶּן דִי יוּנְגְסְטֶע פְרִיעֶר פַאר דֶר עֶלְצְטֶע: (כז) מַלֵּא שְׁבוּעַ זאת דֶר פִיל דִי שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה וְנִתְּנָה אוּנ זיא וֶועט וֶוערֶן גִיגֶעבֶּן צוּ

ספר הישר

גֶעהִיצְט אוּנ דָאס דַיינֶע קִינְדֶר זָאלֶן דָם דָאזִיגֶע ווַיידֶען איךְ וֶועל ווַיידֶען די פְרָאסְטֶע שָׁאף אוּנ אַז די פְּרָאסְטֶע שָׁאף אוךְ הָאבֶּן גִישְׁטוּפֶּעלְטֶע אָדֶר גִיפְלֶעקִילְטֶע אָדֶר גְרַיימִילְטֶע זָאל דָס זַיין פַאר מַיין מִירְחָא אוּנ אַז דוּ בִּיזְט מַסְכִּים דְרוּף חָעל אִיךְ ווַייטֶר ווַיידֶען די שָׁאף ווי אִיךְ הָאבּ גֶעטָאן פְרִיעֶר בַּיי דִיר. אוּנ לָבָן הָאט אַזוֹ גֶעטָאן אוּנ טוּט אָפּ די גִישְׁטוּפִּילְטֶע אוּנ גפלעקילטע

אֲשֶׁר תַּעֲבֹד עִמָּדִי עוֹד שֶׁבַע־שָׁנִים
אֲחֵרוֹת׃ כח וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב כֵּן וַיְמַלֵּא
שְׁבֻעַ זֹאת וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־רָחֵל בִּתּוֹ
לוֹ לְאִשָּׁה׃ כט וַיִּתֵּן לָבָן לְרָחֵל בִּתּוֹ
אֶת־בִּלְהָה שִׁפְחָתוֹ לָהּ לְשִׁפְחָה׃
ל וַיָּבֹא גַּם אֶל־רָחֵל וַיֶּאֱהַב גַּם־אֶת־
רָחֵל מִלֵּאָה וַיַּעֲבֹד עִמּוֹ עוֹד שֶׁבַע־
שָׁנִים אֲחֵרוֹת׃ לא וַיַּרְא יְהוָה כִּי־
שְׂנוּאָה לֵאָה וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ
וְרָחֵל עֲקָרָה׃ לב וַתַּהַר לֵאָה וַתֵּלֶד

אונקלוס

תִּפְלַח עִמִּי עוֹד
שְׁנִין אָחֳרָנִין׃ כח
יַעֲקֹב כֵּן וְאַשְׁ
שְׁבוּעֲתָא דְדָא וִיהַ
יָת רָחֵל בְּרַתֵּהּ
לְאִנְתּוּ׃ כט וִיהַב
לְרָחֵל בְּרַתֵּהּ יָת בִּ
אַמְתֵהּ לַהּ לְאַמְ
ל וְעַל אַף לְוָת רָחֵל
אַף יָת רָחֵל מִלֵּאָה
עִמֵּהּ עוֹד שְׁבַע
אָחֳרָנִין׃ לא וַחֲזָ
אֲרֵי שְׂנִיאֲתָא לֵאָה
לַהּ עִדּוּי וְרָחֵל עַ
לב וְעַדִּיאַת לֵאָה וִי

תו"א וירא ה' כי שנואה לאה ב
ויפתח את רחמה גם בטו

רשב"ם

בעבודה אשר תעבוד עמדי אחרי נשואי רחל: עוד שבע שנים אחרות. כדכתיב ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף ויאמר יעקב אל לבן שלחני וגו' כי עכשיו השלימו ארבע עשרה בשתי בנותיו: (ל) ויאהב גם את רחל. וגם אהבה יותר מלאה כלומר בא אליה וגם אהבה. רוב גם הפוכים כן בתורה. וכן וברכתם גם אותי גם ברכו אותי. וכן גם אותך הרגתי. הנה לחצתי רגליך וגע ופסח גם עדיין הייתי הורג אותך: (לא) ורחל עקרה. בשביל שכתוב לפנינו שאמרה ליעקב הבה לי בנים כ' כן:

בעל הטורים

(לא) וירא ה' כי שנואה. ס"ת אהיה לפי שחשדה יעקב כמו ש
עלמה לו כך הפקירה עלמה לאחר לכך העיד הקב"ה שמו

בית יהודא

יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה) באלד נאך די זיבען טעג פון לֵאה'ס שִׂמְחָה, וועסטו האבען חֲתוּנָה מיט רָחֵל (וְתַעֲבוֹד לְאַחַר נְשׂוּאֶיהָ) נאך איר חֲתוּנָה וועסטו ארבעטען זיבען יאר: (ל) ועוד שֶׁבַע שָׁנִים אֲחֵרוֹת. וועסטו ארבעטען נאך זיבען יאהר אנדערע, זאגט רש"י (אַחֲרוֹת הִקִּישָׁן לָרִאשׁוֹנוֹת) די אנדערע זיבען זענען גוועזן גלייך צו דיא ערשטע זיבען יאר (מַה רִאשׁוֹנוֹת בֶּאֱמוּנָה) אזו וויא ער האט געדינט ערליך די ערשטע

רש"י

ז ותעבוד לאחר נשואיה: (ל) עוד שבע שנים אח
(ב"ר) אחרות הקישן לראשונות ח מה ראשונות באמ

שפתי חכמים

בשביל תיכף שסלמו שני עבודתו הבה את שכרי: ז שכ"כ וימלא שבוע זאת ויתן לו וגו': ח דייק מדכתיב אחרות דיתור הוא. א"כ נודכתיב עוד משמע עוד אחרות הדומות לראשונות מה ה באמונה דהא עדיין לא רמאו אף האחרונות באמונה אע"פ

פירוש לתורת אלהים

דיר די אוך באלד נאך שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה בַּעֲבוֹדָה פר דער ארבעט אֲשֶׁר וואס דו וועסט ארבעטען מיט מיר נאך אנדערע זיבען יאר נאך דער חֲתוּנָה: (כח) וַיַּעַשׂ אונ יַעֲקֹב הט אזו גטאן וַיְמַלֵּא שְׁבוּעַ זֹאת אונ הט דר פילט די חֲתוּנָה וואך וַיִּתֶּן לוֹ אונ ער הט צו אים גגעבן זיין טאכטער רָחֵל לוֹ לְאִשָּׁה צו אים פר א ווייב: (כט) וַיִּתֵּן אונ לָבָן האט גיגעבען צו זיין טאכטער רָחֵל אֶת זיין דינסט מויד בִּלְהָה לָהּ לְשִׁפְחָה צו איר פאר א דינסט: (ל) וַיָּבֹא אונ ע גקומען צו רָחֵל אוך וַיֶּאֱהַב אונ ער האט או גיהאט רָחֵל מער פון לֵאָה וַיַּעֲבוֹד אונ ער מיט אים גדינט נאך זיבן אנדערע יאר [זיין (לא) וַיַּרְא יְיָ כִּי שְׂנוּאָה לֵאָה אונ גאט הט געזעהן א איז אנגעהאסטע וַיִּפְתַּח אֶת רַחְמָהּ הט ער געפינ טראכט זיא זאל קענען קינדער האבען וְרָחֵל עֲקָרָה רָחֵל איז גוועזן אעקרה: (לב) וַתַּהַר לֵאָה אונ לֵא

משלים על התורה

(לא) וַיַּרְא ה' כִּי שְׂנוּאָה לֵאָה וגו'. למשל עס זענן אמאל געוועזן צוויי שכנים, איינער איז געוועזן א צדיק נאר ארעם, דר אנדערר איז געוועזן א רשע אונ רייך, דר רשע פלעגט שטענדיג לאכן פון צדיק, וואס העלפט דיר דיין פרומקייט, אז דו ביזט אזוי ארעם, אמאל הט דעם צדיק שטארק צוגעדריקט זיין ארעמקייט. איז ער אוועק געגאנגן פון די שטאט אונ איז געגאנגן צו איין אנדר שטאט בעטן נדבות, ער איז געגאנגן ביז ער איז געקומן צו א וואסער ניט טיף מען קען אריבער גיין מיט די פיס נאר בי בניה אין וואסר, ער הט זיך געזעצט געבן וואסר אפרוען, אין דיא צייט איז דורך געפארען דער רשע מי

ספר הישר

גיפעקילטע אונ גריישילטע שאף אונ נים דם צו ווייגע ו ווידן אונ די פראסטע גיט ער צו יַעֲקֹב אזוי ווי יַעֲקֹב הט אונ יַעֲקֹב הט נאך געדינט ביי לָבָן זעקס יאר. תוך וואס אים גדינט פערצן יאר פר די ווייבר. אונ ווי עס איז די צייט אז די שאף זאלן געווינען הט יַעֲקֹב אפ געטאן פון געשטופעלטע אונ די גריישילטע אזוי ווי ער הט געדעט מי

בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי אָמְרָה כִּי־
רָאָה יְהוָה בְּעָנְיִי כִּי עַתָּה יֶאֱהָבַנִי
אִישִׁי: לג וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר
כִּי־שָׁמַע יְהוָה כִּי־שְׂנוּאָה אָנֹכִי
וַיִּתֶּן־לִי גַּם־אֶת־זֶה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ
שִׁמְעוֹן: לד וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן
וַתֹּאמֶר עַתָּה הַפַּעַם יִלָּוֶה אִישִׁי

אונקלוס

וּקְרַת שְׁמֵהּ רְאוּבֵן
אֲמָרֶת אֲרֵי גְלֵי קֳדָם
ה' עֻלְבּוֹנִי אֲרֵי כְּעַן
מִנִּי בַעְלִי: לג וְעַדִיאַת
וִילִידַת בַּר וַאֲמָרֶת
שְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ אֲרֵי
...אתָא אֲנָא וִיהַב לִי
...ית דֵּין וּקְרַת שְׁמֵהּ
...עוֹן: לד וְעַדִיאַת עוֹד
...דַת בַּר וַאֲמָרֶת הָדָא
...א יִתְחַבַּר לִי בַּעְלִי

...ם (לב) יאהבני. כמו יאהבני. וכן הבדל יבדילני [ישעיה נו] כמו יבדילני [בצירי]:

בעל הטורים

(לב) ותקרא שמו ראובן. ואח"כ כתיב כי אמרה ובאחרים אינו כן אלא תחלה הוא מפרש טעם השם ואח"כ השם:

רש"י

...ונות באמונה ואע"פ שברמאות בא עליו: (לב) ותקרא ראובן. (ברכות ז) רבותינו פירשו אמרה ראו מה ...י לבן חמי שמכר הבכורה ליעקב וזה לא מכרה ליוסף ...ער עליו ולא עוד שלא ערער עליו אלא שבקש להוציאו ...ר: (לד) הפעם ילוה אישי. (ב"ר) לפי שהאמהות

בית יהודא

יאהר (אַף הָאַחֲרוֹנוֹת בֶּאֱמוּנָה) אַזוֹ הָט עֶר גֶעדִינְט עֶרְלִיךְ דִי אַנְדֶערֶע זִיבֶּען יָאהר (וְאַף עַל פִּי שֶׁבִּרְמָאוֹת בָּא עָלָיו) אֲפִילוּ דִי אַנְדֶערֶע זִיבֶּען יָאהר הָט עֶר גֶעדִינְט ווייל לָבָן הָט אִים גֶענַארְט, אוּנ עֶר הָט זַיי גָאר נִיט גֶעדַארְפְט דִינֶען, ווארוּם עֶר הָט דָאךְ שׁוֹין גֶעדִינְט זִיבֶּען יָאהר פַר רָחֵל, אוּנ לֵאָה'ן הָט עֶר דָאךְ גָאר נִיט גֶעוָואלְט נֶעמֶען, פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן הָט ער אַנְדֶערֶע זִיבֶּען יָאר אוֹיךְ עֶרְלִיךְ גֶעדִינְט: (לב) וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן. זָאגְט רַשִׁ"י (רַבּוֹתֵינוּ פֵּירְשׁוּ) אוּנְזֶערֶע רַבָּנָן ...ן גֶעזָאגְט דְרִיבֶּער הָט לֵאָה גֶערוּפֶען דֶעם נָאמֶען פוּן אִיר זוּהְן רְאוּבֵן (אָמְרָה) זִיא הָט גֶעזָאגְט (רְאוּ מַה בֵּין בְּנִי ...י) זֶעהְט דֶעם אוּנְטֶערְשֵׁייד צְווִישֶׁן מַיין זוּהְן אוּנ מַיין שְׁוֶוערְס זוּהְן (שֶׁמָּכַר הַבְּכוֹרָה לְיַעֲקֹב) עֵשָׂו הָאט אַלֵיין פַארְקוֹיפְט ...כוֹרָה צוּ יַעֲקֹב, פוּן דֶעסְטְוֶועגֶען הָאט עֵשָׂו נָאכְדֶעם גֶעוָואלְט הַרְגֶענֶען צוּ יַעֲקֹב (וְזֶה לֹא מְכָרָהּ לְיוֹסֵף) אוּנ מַיין זוּהְן הָט נִיט פַארְקוֹיפְט דִי בְּכוֹרָה צוּ יוֹסֵף, נָאר מֶען הָט בַּיי אִים אַוֶועקְגֶענוּמֶען דִי בְּכוֹרָה אוּנ מֶען הָט זִיא גֶעגֶעבֶּען ...וֹסֵף (וְלֹא עִרְעֵר עָלָיו) אוּנ מַיין זוּהְן רְאוּבֵן הָאט נִיט גֶעקְרִיגְט מִיט יוֹסֵף (וְלֹא עוֹד שֶׁלֹּא עִרְעֵר עָלָיו) אוּנ נִיט גֶענוּג ...מַיין זוּהְן הָט נִיט גֶעקְרִיגְט אוֹיף יוֹסֵף (אֶלָּא שֶׁבִּקֵּשׁ לְהוֹצִיאוֹ מִן הַבּוֹר) נָאר עֶר הָאט אִים גֶעוָואלְט אַרוֹיסְנֶעמֶען ...א גְרוּבּ ווָס דִי בְּרִידֶער הָאבֶּען אִים אַרַיינְגֶעוָוארְפֶען: (לד) וְהַפַּעַם יִלָּוֶה אִישִׁי. דָאס מָאהְל וֶועט מַיין מַאן זִיךְ ...ן מִיט מִיר, זָאגְט רַשִׁ"י (לְפִי שֶׁהָאִמָּהוֹת נְבִיאוֹת הָיוּ) ווייל אוּנְזֶערֶע מוּטֶערְס שָׂרָה רִבְקָה רָחֵל לֵאָה זֶענֶען גֶעוֶוען

פירוש לתורת אלהים

...נֶדֶג גֶעוָוארֶען וַתֵּלֶד בֵּן אוּנ זִי הָט גֶעבָּארֶען אַזוּהְן וַתִּקְרָא ...וּבֵן אוּנ זִיא הָט גֶערוּפֶען זַיין נָאמֶען רְאוּבֵן [עיין רש"י] ...ה ווארוּם זִיא הָאט גֶעזָאגְט כִּי רָאָה יְיָ ווארוּם ...הָט צוּ גֶעזֶעהְן בְּעָנְיִי מַיין פַּיין כִּי עַתָּה יֶאֱהָבַנִי אִישִׁי ...ם אִיצְט וֶועט מִיךְ מַיין מַאן לִיבּ הָאבֶּען: ...תַּהַר עוֹד אוּנ זִיא אִיז ווִידֶער שְׁוַואנְגֶער גֶעוָוארֶען ...ן אוּנ זִיא הָט גִיבָּארִין אַזוּהְן וַתֹּאמֶר אוּנ זִיא הָט גֶעזָאגְט כִּי שָׁמַע יְיָ ווארוּם גָאט הָאט גֶעהֶערְט כִּי שְׂנוּאָה אָנֹכִי אַז אִיךְ בִּין אַפֶערְהַאסְטֶע וַיִּתֶּן לִי גַּם אֶת זֶה אוּנ עֶר הָאט מִיר גִיגֶעבֶּען דֶעם דָאזִיגֶען וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שִׁמְעוֹן אוּנ זִיא הָט גֶערוּפֶען זַיין נָאמֶען שִׁמְעוֹן: (לד) וַתַּהַר עוֹד אוּנ זִיא אִיז נָאךְ אַמָאל שְׁוַואנְגֶער גִיוָוארֶען וַתֵּלֶד בֵּן אוּנ זִיא הָט גִיבָּארִין אַזוּהְן וַתֹּאמֶר אוּנ זִיא הָט גֶעזָאגְט עַתָּה הַפַּעַם יִלָּוֶה אִישִׁי אֵלַי דָם מָאל וֶועט זִיךְ

ספר הישר

...ן פוּן דִי זָעקְס יָאר הָאבֶּען גֶעזָאגְט דִי קְנֶעכְט פוּן יִצְחָק ...ן גֶעשִׁיקְט גֶעוָוארֶען צוּ יַעֲקֹב אַז עֶר זָאל זִיךְ אוּם קֶערֶען צוּ ...טֶר אוּנ צוּם לַאנְד כְּנַעַן הָאבֶּען זַיי גֶעזֶעהְן אַז עֶר ווִיל זִיךְ ...ם קֶערֶען זֶענֶען זַיי אַוֶועק גֶעגַאנְגֶען פוּן אִים צוּם לַאנְד כְּנַעַן ...קֹב הָט זִיךְ ווייטֶער גֶעשְׁטַארְקְט אוּנ עֶס אִיז גֶעוֶוען צוּ יַעֲקֹב ...גְדֶערְט פוּנְעֶנְד זַייעֶר גְרוֹיסֶע אוּנ שֵׁיינֶע שָׁאף. אוּנ דִי ...ן לָבָן הָאבֶּען זִיךְ מִתְקַנֵּא גֶעוֶוען אִין יַעֲקֹב פוּן וֶועגֶען דֶעם ...ג ווָס יַעֲקֹב הָט גֶעהַאט. אִין אַיין צַייט אַרוּם הָאט יַעֲקֹב ...ט ווִי דִי זִיהְן פוּן לָבָן זָאגֶן יַעֲקֹב הָט צוּ גֶענוּמֶען ווָאס ווַאר ...ז דוּרְךְ דֶעם הָט עֶר אַזוֹ אַכָּבוֹד אוּנ יַעֲקֹב זֶעהְט דַאדוּרְךְ ...מִיט זַיינֶע זִין זָיְנֶען נִיט גַאנְץ מִיט אִים ווִי פְרִיעֶר, אִין

משלים על התורה

פָּאוָואז ווִי עֶר הָט גֶעזֶעהְן דֶר צַדִיק זִיצְט נֶעבֶּן וַואסֶר הָט עֶר גֶעלַאכְט פוּן אִים, אוּנ אִיז אַוֶועק גֶעפָארְן אִיבֶּער דֶם וַואסֶר, ווִי דֶר פָּאוָואז אִיז גֶעלָאפֶן אִין דֶעם וַואסֶר הָט עֶר זִיךְ אַיינְגֶעבּוֹגֶען אוֹיף אַזֵייט, אוּנ עֶס אִיז אַרָאפְּגֶעפַאלֶן פוּן פָּאוָואז אַקֶעסְטֶעלֶע אִין וַואסֶר, דֶר רָשָׁע הָט נִיט גֶעוואוּסְט אוּנ אִיז ווייטֶער גֶעפָארְן, דֶר צַדִיק הָאט אוֹפְגֶעטָאן זַיינֶע שִׁיךְ אוּנ זָאקֶן אוּנ אִיז אַרַיינְגֶעגַאנְגֶען אִין דֶעם וַואסֶר גְלַייךְ מִיט דֶעם ווֶעג, ווִי דֶר פָּאוָואז אִיז גֶעפָארֶן, גֵייעֶנְדִיג הָט עֶר מִיט דֶעם פוּס אָנְגֶעטַאפְּט דָם קֶעסְטֶעלֶע, עֶר הָט אוֹפְגֶעהוֹבֶּן דָם קֶעסְטֶעלֶע, עֶר זֶעהְט אִינֶווייניג אִיז פוּל מִיט גָאלְדֶענֶע מַטְבֵּעוֹת אוּנ פַּאפִּירֶן גֶעלְט אוּנ בְּרִילַאנְטֶן, עֶר הָט פַארְשְׁטַאנֶען אַז דָם מוּז זַיין אַגְרוֹסֶער פַארְמֶעגֶן, עֶר אִיז צוּרִיק אַהַיים גֶעקוּמֶען אוּנ אִיז רַייךְ גֶעוָוארֶן, דֶער רָשָׁע אִיז גֶעקוּמֶען אוֹיף אַסְטַאנְצִיעֶ אוּנ הָט גֶעזֶעהְן עֶר הָט נִיט דָם

אֵלַי כִּי־יָלַדְתִּי לוֹ שְׁלֹשָׁה בָנִים עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ לֵוִי׃ לה וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר הַפַּעַם אוֹדֶה אֶת־יְהוָה עַל־כֵּן קָרְאָה שְׁמוֹ יְהוּדָה וַתַּעֲמֹד מִלֶּדֶת׃ ל א וַתֵּרֶא רָחֵל כִּי לֹא יָלְדָה

אֲרֵי יְלֵידִית לֵהּ תְּלָתָא בְנִין עַל כֵּן קְרָא שְׁמֵהּ לֵוִי׃ לה וְעַדִּיאַת וִילֵידַת בַּר וַאֲמֶרֶת זִמְנָא אוֹדֵי קֳדָם יְיָ עַל כֵּן קְרַת שְׁמֵהּ יְהוּדָה וְקָמַת מִלְמֵילַד׃ א וַחֲזָת רָחֵל אֲרֵי לָא יְלֵידַת

ה"א הפעם אודה ברכות ז:

רשב"ם

(לד) על כן קרא שמו לוי. י"ל שיעקב קו

בית יהודה

נביאות (ויודעות שֶׁשְּׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים יוֹצְאִים מִיַּעֲקֹב) אונ זיי האבן געוואוסט אז פון יעקב וועלן געבאָרען ווערן צוועלף זיהן (וְאַרְבַּע נָשִׁים יִשָּׂא) אונ ער וועט נעמען פיר ווייבער, דארף יעדעם ווייב געבארין דריי זיהן (אָמְרָה) האט זיא לאה געזאגט (מֵעַתָּה אֵין לוֹ פִּתְחוֹן פֶּה עָלַי) פון איצט וועט מיין מאן ניט האבן צו עפענן די מויל צו ריידן אויף מיר (שֶׁהֲרֵי נָטַלְתִּי כָּל חֶלְקִי בַּבָּנִים) נוייל איך האב שוין אפ גענומן מיין חלק קינדר וואס איך דארף געבארין: וְעַל כֵּן. זאגט רש"י (כָּל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ עַל כֵּן) דר שבט וואס ביי אים שטייען דיא צוויי ווערטער "עַל כֵּן" (מְרוּבָּה בְּאוּכְלוּסִין) איז אין דעם שבט געוועזן פיל מענטשין (חוּץ מִלֵּוִי) אויסער דער שבט לוי, אפילו עס שטייט ביי אים עַל כֵּן. פון דעסטוועגן געוועזן וועניג מענטשן (שֶׁהָאָרוֹן הָיָה מְכַלֶּה בָּהֶם) דר ארון האט פון זייא פארלענד פיל מענטשין ודער שבט לוי געטראגן דעם ארון אונ ווייל זיי האבען ניט געקענט זיין היילג וויא מען האט געדארפט, דריבער זענען פי' געשטארבען: וְקָרָא שְׁמוֹ לֵוִי. זאגט רש"י (בְּכוּלָם כְּתִיב וַתִּקְרָא) ביי אלע קינדער שטייט זיא ודי מוטער האט נ' אנאמען דעם קינד (וְזֶה כָּתַב בּוֹ קָרָא) אונ בייא דעם קינד שטייט "ער" האט גערופן זיין נאמען לוי (וְיֵשׁ מִדְרָשׁ אַגָּדָה בְּאֵלֶּה הַדְּבָרִים רַבָּה) אין ספר דברים זאגט דר מדרש רבה (שֶׁשָּׁלַח הקב"ה גַּבְרִיאֵל וֶהֱבִיאוֹ לְפָנָיו) הקב"ה האט נ' דעם מלאך גבריאל אונ ער האט געבריינגט דעם קינד פאר הקב"ה (וְקָרָא לוֹ שֵׁם זֶה) אונ הקב"ה האט גערופן דע' לוי (וְנָתַן לוֹ כ"ד מַתְּנוֹת כְּהוּנָּה) אונ הקב"ה האט אים געגעבן פיר אונ צוואנציג פערלייא מתנות וואס געהערין צו (וְעַל שֵׁם שֶׁלְּוָהוּ בְּמַתָּנוֹת קְרָאוֹ לֵוִי) אונ ווייל הקב"ה האט צו אים בהעפט וגעגעבן די מתנות דריבער האט ער אים לוי: (לה) וְהַפַּעַם אוֹדֶה. לאה האט געזאגט (שֶׁנָּטַלְתִּי יוֹתֵר מֵחֶלְקִי) ווייל איך האב גענומען מיט איין קינד מער

רש"י

נביאות היו ט ויודעות שי"ב שבטים יולאים מיעקב נשים ישא אמרה מעתה אין לו פתחון פה עלי שהר כל חלקי בבנים: על כן. כל מי שנאמר בו על כן באוכלוסין חוץ מלוי שהארון י היה מכלה בהם שמו לוי. בכולם כתיב ותקרא (שהיא קראה) וזה קרא ויש מדרש אגדה באלה הדברים רבה שלח גבריאל והביאו לפניו וקרא לו שם זה ונתן לו כ"ד כהונה ועל שם שלוהו במתנות קראו לוי: (לה) אודה. שנטלתי יותר מחלקי מעתה יש לי לו

שפתי חכמים

וק"ל: ט וא"ת והא כפ"ק דמגילה לא חשיב אלא ז' נביאות שרה מרים דבורה חנה אביגיל וחולדה ואסתר. וי"ל דהתם חשבו מה שהקרא מעיד עליהן ושרה הקרא מעיד עליה דכתיב כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה מלמד שאברהם היה טפל לשרה בנביאות וכן כולם אבל גבי אמהות לא מלינו שהיו מתנבאות כי אפשר לפר דהכא כפשוטו ומהרש"ל פירש שהאמהות לא היו מתנבאות כ"א על עלמן שהיו יודעות מה שיבא עליהן אבל מה שיבא לעתיד על לא היו יודעות מ"ס לא חשב אותם בכלל שאר נביאות כ"ל: י כלומר דשבט לוי היו נושאין ארון הקודש ולא היו יכולין להזהר ס כ

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לה) הפעם אודה את ה'. ראתה שיהודה הודה על מע' לכן אמרה אודה את ה':

פירוש לתורת אלהים

מיין מאן צוא מיר באהעפטען כִּי יָלַדְתִּי לוֹ שְׁלֹשָׁה בָנִים וואָרום איך האב אים גבארן דריי זיהן [פיין רש"י] עַל כֵּן דרום קָרָא האט ער גרופן זיין נאמן לֵוִי [פיין רש"י]: (לה) וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן זיא איז ווידר שוואנגר גוואָרן אונ זיא האט גיבארן אזוהן וַתֹּאמֶר אונ זיא האט הַפַּעַם דם מאל וועל איך לובן גאט וואָרום אי' שון מער פון מיין חלק וַתַּעֲמֹד אונ זי האט אוף נ' צו גיבארין קינדר: (א) וַתֵּרֶא אונ רחל האט גז'

משלים על התורה

קעסטעלע מיט געלט, האט ער ניט גערעכנט אז דם קעסטעלע איז אריין געפאלן אין וואסר, נאר ער האט גערעכנט מען האט זיא גענגבת דא אוף די סטאנציע, אונ נוייל ער האט געוואוסט אז זיין שכן איז אצדיק, אונ ער האט ניט אבעשעפטיגונג מיט גנבים, האט ער ניט געקענט וויסען פון וואנען דר צדיק איז רייך געוואָרן, זעהן מיר נוייל דר רשע האט שטענדיג פארשעמט דעם צדיק, האט הקב"ה רייך געמאכט דעם צדיק מיט דעם געלט פון רשע. דם זעלביגע איז גיוועזן ביי לאה מיט רחל, ווי נוייט פר שעמט וואלט געבליבן לאה, ווען יעקב וואלט חתונה

ספר הישר

די זעלביגער צייט איז גוועזן דר סוף פון די זעקס יאר ב"ה זיך באוויזן צו אים אונ האט אים גזאגט שטיי אוף ארום פון דעם דאזיגן לאנד אונ קער זיך אום צו דיין ת'ז אונ איך וועל זיין מיט דיר. אונ יעקב איז אוף גע' אין דר צייט אונ האט גנומן זיינע ווייבר אונ קינדר אונ ווס ער האט געהאט אונ עס ארוף גלייגט אוף די קע' איז אוועק גגאנגן צו זיין פאטר יצחק צום לאנד כנע' האט נאר דר פון ניט גיוויסט אז יעקב איז פון אים אוועק דען לבן איז גוועזן אין דר צייט צו שערן זיינע שאף. האט אוועק גנומן די בילדר ווס לבן האט געהאט אונ ה' באהאלטן אונטר דעם זאטעל פון קעמעל אונ האט זיך דר

גזעצט אונ איז אוועק געריטן. אונ ווי לבן איז אהיים געקומן האט ער געפרעגט ווי איז יעקב אונ ווי זענען די קינדער פון י'

לְיַעֲקֹב וַתְּקַנֵּא רָחֵל בַּאֲחֹתָהּ
וַתֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הָבָה־לִּי בָנִים
וְאִם־אַיִן מֵתָה אָנֹכִי׃ ב וַיִּחַר־אַף
יַעֲקֹב בְּרָחֵל וַיֹּאמֶר הֲתַחַת אֱלֹהִים
אָנֹכִי אֲשֶׁר־מָנַע מִמֵּךְ פְּרִי־בָטֶן׃
ג וַתֹּאמֶר הִנֵּה אֲמָתִי בִלְהָה בֹּא

אונקלוס

קֹב וְקַנִּיאַת רָחֵל
חָתַהּ וַאֲמָרַת לְיַעֲקֹב
לִי בְּנִין וְאִם לָא
א אֲנָא׃ ב וּתְקֵיף
א דְיַעֲקֹב בְּרָחֵל
ר הָא מִנִּי אַתְּ בָּעְיָא
מִן קֳדָם יְיָ תִּבְעִין דִּי
מִנִּיךְ וַלְדָא דְמְעִין׃
מְרַת הָא אַמְתִי בִלְהָה

הבה לי בנים נדרים סד ע״א: התחת
אלהים פקידה שער ת:

בעל הטורים

אמתי בלהה. ולא אמרה שפחתי כדכתיב בהגר לפי שהיתה בת
לבן מפילגש:

רשב״ם

(א) מתה אנכי. טעמו למטה שהוא פועל להבא. אבל מתה עלי רחל טעמו
למעלה שהוא לשעבר:

רש״י

ותקנא רחל באחתה. קנאה במעשיה הטובים
אמרה אלולי שצדקה ממני לא זכתה לבנים (ב״ר):
הבה לי. וכי כך עשה אביך לאמך ל והלא התפלל עליה:
מתה אנכי. מכאן למי שאין לו בנים מ שחשוב כמת
:(ב) התחת. וכי במקומו אני: אשר מנע ממך.
אמרת שאעשה כאמא אני איני כאבא אבא לא היו לו

בית יהודא

חלק (מעתה יש לי להודות) פון איצט און ווייטער דארף איך
לויבין צו הקב״ה: (א) וַתְּקַנֵּא רָחֵל בַּאֲחֹתָהּ. רָחֵל האט
מקנא געווען איר שוועסטער (קִנְאָה בְּמַעֲשֶׂיהָ הַטּוֹבִים) רָחֵל הָט
מקנא געווען די מעשים טובים פון איר שוועסטער לֵאָה
(אָמְרָה) רָחֵל האט געזאגט (אִלּוּלֵי שֶׁצָּדְקָה מִמֶּנִּי) ווען לֵאָה
וואלט ניט געווען פרימער פון מיר (לֹא זָכְתָה לְבָנִים) וואלט
זיא ניט זוכה געווען צו האבן קינדער: וְהָבָה לִּי. רָחֵל האט
צו יַעֲקֹב (וְכִי כָּךְ עָשָׂה אָבִיךָ לְאִמְּךָ) האט דען דיין פאטער צו דיין מוטער אויך אזו געטאהן ווען זיא האט קיין
ר געהאט ווייא דוא טוהסט צו מיר (וַהֲלֹא הִתְפַּלֵּל עָלֶיהָ) דיין פאטער הט געבעטן צו הקב״ה פון איר עטווועגן, פר וואס
סט דו ניט פון מיינעטוועגן איך זאל האבן קינדער: וּמֵתָה אָנֹכִי. רָחֵל האט געזאגט צו יַעֲקֹב אויב איך וועל קיין
האבען בין איך אגישטארבענע. זאגט רש״י (מִכָּאן לְמִי שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים שֶׁחָשׁוּב כַּמֵּת) פון דאנען ווייסין מיר דר
ש וואס הט קיין קינדער איז ער ווייא אגישטארבענער: (ב) וְהַתַּחַת. יַעֲקֹב האט געזאגט צו רָחֵל (וְכִי בִּמְקוֹמוֹ אֲנִי) בין
ען אויף דעם ארט פון הקב״ה, איך זאל קענען טאהן וואס הקב״ה טוהט ניט: (אֲשֶׁר מָנַע מִמֵּךְ). אז הקב״ה האט
ר פארמיטען צו האבן קינדער, קען איך דען געבען קינדער? (אַתְּ אוֹמֶרֶת שֶׁאֶעֱשֶׂה כְּאַבָּא) דוא זאגסט איך זא״
ווייא מיין פאטער הט געטאהן (אֲנִי אֵינִי כְּאַבָּא) איך בין ניט ווייא מיין פאטער (אַבָּא לֹא הָיוּ לוֹ בָּנִים) מיין פאטער הט

שפתי חכמים

ו הרבה מיצייתו: כ דלג״כ הא אסור לקנאות: ל הוכחו׳ ספירב״י בסמוך שהשיב לה אתה אמרת שאעשה כאבא אני איני כאבא
ט של יעקב שהשיב לה אבר מנע ממך ולשון ממך משמע כמי׳ וכו׳ אלא ממך מנע ולא ממני משמע שהיא הזכירה לו אביו: מ דאל״כ

פירוש לתורת אלהים

אט ניט גיבארין קינדער מיט יַעֲקֹב וַתְּקַנֵּא און
האט מקנא געווען איר שוועסטער [עיין רש״י]
הט זיא געזאגט צו יַעֲקֹב גיב מיר קינדער [עיין רש״י]
ין און אוב ניט מֵתָה בין איך טוט [עיין רש״י]:
ויִּחַר און עס האט געבערענט דער צארען פון
יַעֲקֹב אויף רָחֵל וַיֹּאמֶר און ער האט געזאגט בין
איך דען אין דעם ארט פון גאט אֲשֶׁר וואס ער
האט פון דיר פאר מיטן קינדער צו האבין [עיין רש״י]:
(ג) וַתֹּאמֶר און זיא האט געזאגט נא דיר מיין דינסט
בִּלְהָה בא אֵלֶיהָ קום צוא איר וְתֵלֵד און זיא זאל

ספר הישר

ניט געוויסט ווי זיי זענען. איז לָבָן געגאנגען צו זיינע
פרעגן ווי אהין איז יַעֲקֹב אוועק האט ער זיי ניט גענען.
אך הט ער ערפארען אז יַעֲקֹב איז אנטלאפען צום פאטער
איז אוף געשטאנען און הט גנומן זיינע ברידר און זיינע
און זענען נאך גלאפן נאך יַעֲקֹב און האבן באגעגינט יַעֲקֹב
ינע קינדער אוף דעם בארג גִלְעָד. און לָבָן הט געזאגט
ב וואס האסטו מיר געטאן נאך וואס ביסטו אנטלאפן גווארן
ר און האסט אוועק גנגנבת מיינע בילדר און פירסט מיינע
ער און זייערע קינדער אזוי ווי מען פירט שביה מענטשן.
אסט מיינע קינדער ניט געלאזט איך זאל זיי קושן און איך
זיי באלייט מיט שמחה. הט יַעֲקֹב גיענטפערט צו לָבָן דען
אב מורא געהאט טאמער וועסטו ביי מיר צו נעמן מיינע
ר. און אוך ביי וועמן דוא וועסט געפינען דיינע בילדער
אל ווערן געהרגעט. און לָבָן הט געזאגט צו יַעֲקֹב לאזן מיר
ברית זיין און דאס זאל זיין איין עדות צווישען מיר און דיר אז דו זאלסט ניט פייניגען מיינע טעכטער און אוך זאלסט

משלים על התורה

געהאט מיט רָחֵל, און אלע צוועלף קינדער וואלט רָחֵל
גיבארען, וועיל באלד ווי יַעֲקֹב הט גווערעט מיט לָבָן
וועגין נעמען רָחֵל׳ן פר אנווייב, הט רָחֵל באלד געדארפט
זאגען מיין שוועסטער לֵאָה איז עלטער פון מיר דארף
זיא פריער חתונה האבען, דריבער איז רָחֵל אומ־
גערעכט גיווען געגין לֵאָה באלד אין אנהייב, יַעֲקֹב
איז געווים אומגערעכט גיווען געגין לֵאָה, אז ער
האט זיא שוין גענומען פאר אנווייב האט ער זיא
געדארפט ליב האבען, דריבער זאגט דער פסוק וַיַּרְא
ה׳ כִּי שְׂנוּאָה לֵאָה, דריבער האט הקדוש ברוך הוא
צוגענומען די קינדער וואס רָחֵל האט געדארפט האבען
און האט זייא געגעבן צו לֵאָה, און רָחֵל איז דער
וועיל געווען עֲקָרָה:

אֵלֶיהָ וְתֵלֵד עַל־בִּרְכַּי וְאִבָּנֶה גַם־
אָנֹכִי מִמֶּנָּה׃ ד וַתִּתֶּן־לוֹ אֶת־בִּלְהָה
שִׁפְחָתָהּ לְאִשָּׁה וַיָּבֹא אֵלֶיהָ יַעֲקֹב׃
ה וַתַּהַר בִּלְהָה וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֵּן׃
ו וַתֹּאמֶר רָחֵל דָּנַנִּי אֱלֹהִים וְגַם שָׁמַע
בְּקֹלִי וַיִּתֶּן־לִי בֵּן עַל־כֵּן קָרְאָה שְׁמוֹ
דָּן׃ ז וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בִּלְהָה שִׁפְחַת
רָחֵל בֵּן שֵׁנִי לְיַעֲקֹב׃ ח וַתֹּאמֶר רָחֵל

עוֹל לְוָתַהּ וּתְלִיד עַ
אַרְכּוּבָּי וְאֶתְבְּנֵי אַף
מִנַּהּ׃ ד וִיהָבַת לֵ
בִּלְהָה אַמְתַהּ לְ
וְעַל לְוָתַהּ יַעֲקֹ
ה וְעַדִּיאַת בִּלְהָה וִילִ
לְיַעֲקֹב בָּר׃ ו וַאֲ
רָחֵל דָּנַנִּי יְיָ וְאַף
צְלוֹתִי וִיהַב לִי בַּר עַ
קְרַת שְׁמֵהּ דָּן׃ ז וְעַדִּ
עוֹד וִילִידַת בִּ
אַמְתָא דְרָחֵל בַּר
לְיַעֲקֹב׃ ח וַאֲמֶרֶת

רש"י

בנים אני יש לי בנים ממך מנע ב ולא ממני: (ג) על ב
כתרגומו ואנא ארבי: ואבנה גם אנכי. מהו גם
לו זקנך אברהם היו לו בנים מהגר ם וחגר מתני
שרה. אמר לה זקנתי הכניסה צרתה לביתה אמרה
הדבר הזה מעכב הנה אמתי: ואבנה גם אנכי מ
כשרה: (ו) דנני אלהים. דנני וחייבני ע וזכני

בית יהודא

קיין קינדער געהאט, דריבער הט הקב"ה געהערט זיין תפלה אונ הט אים געגעבן קינדער (אני יש לי בנים) אבער איך האב קינדער (ממך מנע) פון דיר הט הקב"ה פארמיטן קינדער (ולא ממני) אבער ניט פון מיר, אונ וויל דו ביזט ניט געבאטן אויף קינדער וועט הקב"ה דיר ניט טאהן נסים צו האבן קינדער: (ג) ועל ברכי. זאגט רש"י (כתרגומו) וויא דער תרגום טייטשט רחל הט געזאגט (ואנא ארבי) איך וועל דם קינד ארעוון: ואבנה גם אנכי. איך וועל אויך געבאהט ווערן, זאגט רש"י (מהו גם) וואס האט רחל געמיינט נ
הט גזאגט איך אויך (אמרה לו) רחל האט געזאגט צו יעקב (זקנך אברהם היה לו בנים מהגר) דיין זיידע אברה
גהאט קינדער פון הגר (וחגר מתניו כנגד שרה) פון דעסטוועגן האט ער זיך געשטארקט יר זאל האבן קינדער פון שר
(אמר לה) האט יעקב געזאגט צו רחל (זקנתי הכניסה צרתה לביתה) מיין באבע שרה האט אליין געבריינגט אי
איר דינסט הגר) צו איר מאן אברהם וצוייא ווייבער צוזאמען ביי איין מאן הייסען צרות איינע צו די אנ
וייל איינע דיא אנדערע האבן פיינד] (אמרה לו) האט רחל געזאגט צו יעקב (אם הדבר הזה מעכב) אויב די זאך
מיך אפ פון צו האבן קינדער (הנה אמתי) דא האסטו מיין דינסט בלהה: ואבנה גם אנכי ממנה. (כש"רה) או
זאל אויך געבאהט ווערן מיט קינדער דורך בלהה וויא שרה איז געבאהט געווארן דורך הגר: (ו) דנני אלהים
האט געזאגט (דנני וחייבני וזכני) הקב"ה הט מיך געמשפט אונ האט מיך בעשולדיגט וואס איך בין אעקרה,

שפתי חכמים

למה בקשה בנים. ומלת מתה הוא תואר ולא בינוני ועומד ולא יולא: ב מהרש"ל. יש להקשות והלא כמה נביאים היו מתפללים על אחרים כמו אלישע על האשה הצרפית ואף יעקב הי"ל להתפלל אף שהי"ל בנים וע"ק למה ויחר ליעקב ה"ל להשיב בנחת כי דברי חכמים בנחת נשמעים אלא י"ל דיעקב אמר לה שהתפלל עליה והתפלה אינה מקובלת בעיני המקום אמרה לו א"כ רשע אתה לכן חרה אפו

כה שהחזיקה אותו לרשע ואמר לה איני דומה לאבא כי א
ג"כ עקר והיה תפלתו נשמעת מחמת זכות שניהם אבל אני א
כי ממך מנע ולא ממני ואין כאן אלא זכות של אחד ולכן אי
נשמעת עכ"ל: ם כלומר אע"פ שהיו לו בנים מהגר וכו' ואף
אף ע"פ שיש לך בנים עשה כן עמי: ע [קל"מ] כ"ר דנני
ורחל עקרה דנני וזכני ויתן לי בן וא"כ יהיה דנני אלהים ו

פירוש לתורת אלהים

גיבארין אויף מיין דער ציאונג איך וועל דיא קינדער דער ציהען וְאִבָּנֶה אונ איך וועל אויך גיבויעט ווערען פון איר זכות וועגען [מיין רש"י]: (ד) וַתִּתֶּן אונ זיא האט גיגעבן צו אים איר דינסט בלהה פר א ווייב וַיָּבֹא אונ יעקב איז גקומען צו איר: (ה) וַתַּהַר בִּלְהָה אונ בלהה איז טראגען גווארען וַתֵּלֶד בֵּן אונ זיא הט גבארען אזוהן צו יעקב: (ו) וַתֹּאמֶר רָחֵל

אונ רחל הט גזאגט דָנַנִי גאט הט מיך גמשפ
ער הט מיך גרעכט גמאכט וְגַם שָׁמַע בְּקֹלִי א
הט אוך צו גהערט מיין קול וַיִּתֶּן לִי בֵּן אונ ע
מיר גגעבן אזוהן עַל כֵּן דרום הט זיא גירופ
נאמען דן: (ז) וַתַּהַר אונ זיא איז ווידער טראגען ג
וַתֵּלֶד אונ בלהה די דינסט פון רחל הט גבא
דעם אנדערן זוהן צו יעקב: (ח) וַתֹּאמֶר רָחֵל אונ

ספר הישר

מער קיין ווייבער ניט נעמען אונ גאט ב"ה זאל זיין איין עדות אויף די דאזיגע זאך. אונ זיי האבן גענומן שטיינער אונ האבן געמאכט עדות צווישען זיך אונ דרום הט מען דם ארט גערופן גלעד. אונ לבן איז אויף געשטאנען גאנץ פריא אונ הט געקושט זיינע טעכטער אונ איז אוועק געגאנגען צו זיין ארט. אונ יעקב איז אויך אוועק געגאנגען אין זיין וועג. אונ ווי לבן איז אהיים

געקומען הט ער געשיקט זיין זון בעור אונ שין דר זון פ
מיט נאך צעהן מענטשן צו עשו. אונ לבן זאגט זיי אן
זאלן זאגן צו עשו. דיין ברודער יעקב איז גקומען צו די
לבן גאר נאקיט אונ ליידיג אונ דיין פעטער לבן איז אים
נגאנגען אונ הט אים גבראכט צו זיך אין שטוב ארין מ
כבוד אונ הט אים גגעבן זיינע צוויי טעכטער פר ווייבר א

נַפְתּוּלֵי אֱלֹהִים | נִפְתַּלְתִּי עִם־אֲחֹתִי גַּם־יָכֹלְתִּי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ נַפְתָּלִי׃
ט וַתֵּרֶא לֵאָה כִּי עָמְדָה מִלֶּדֶת וַתִּקַּח אֶת־זִלְפָּה שִׁפְחָתָהּ וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְיַעֲקֹב לְאִשָּׁה׃ י וַתֵּלֶד זִלְפָּה

אונקלוס

...יל יְיָ בָּעוּתִי
...תְחַנַּנוּתִי בִּצְלוֹתִי
...ת דִּיהֵי לִי וְלַד
...תִי אַף אִתְיְהִיב לִי
...ת שְׁמֵהּ נַפְתָּלִי׃
...זַת לֵאָה אֲרֵי קָמַת
...ילַד וּדְבָרַת יָת זִלְפָּה
...הּ וִיהָבַת יָתַהּ לְיַעֲקֹב
...תּוּ׃ י וִילִידַת זִלְפָּה

רשב"ם

(ח) נפתולי אלהים נפתלתי. חיבור הק׳ נתחברתי. נו״ן ראשונה בשביל נו״ן שנייה. וכן נכסוף נכספתה. נשאל נשאל דוד׃

רש"י

...פתולי אלהים. מנחם בן סרוק פירשו במחברת
...ד פתיל הכורים מאת המקום נתחברתי עם אחותי
...לבנים. ואני מפרשו לשון עקש ופתלתול נתעקשתי
...תי פצירות ונפתולים הרבה למקום להיות שוה לאחותי:
...להי. הסכים על ידי. ואונקלוס תרגם לשון תפלה.
...אלהים נפתלתי בקשות החביבות לפניו נתקבלתי
...רתי כאחותי: נפתלתי. נתקבלה תפלתי. ומ"א
...ים כלשון נוטריקון: (י) ותלד זלפה. בכולן נאמר
...חוץ מזלפה לפי שהיתה בחורה מכולן ותינוקת בשנים
...הריון ניכר בה וכדי לרמות ליעקב נתנה לבן ללאה
...כין שמכניסין לו את לאה שכך מנהגן ליתן שפחה

בית יהודא

האט מיר געגעבן אזכות מיט דעם קינד פון בלהה: (ח) ונפתולי אלהים. זאגט רש"י (מנחם בן סרוק פירשו במחברת צמיד פתיל) מנחם בן סרוק זאגט נפתולי איז דער זעלביגער ווארט וויא צמיד פתיל, אדעק וואס איז בהעפט צו אבלי, האט רחל געזאגט (חבורים מאת המקום נתחברתי עם אחותי לזכות לבנים) אבהעפטונג פון הקב"ה בין איך בהעפט געווארן מיט מיין שוועסטער איך זאל דורך איר זוכה זיין צו קינדער, זאגט רש"י (ואני מפרשו לשון עקש ופתלתול) אונ איך טייטש דעם ווארט נפתולי, פארקרימט אונ פארדרייט (נתעקשתי והפצרתי פצירות ונפתולים הרבה למקום להיות שוה לאחותי) רחל האט געזאגט איך בין פארקרימט געווארן אונ האב מיך געשטארקט מיט שטארקייט אונ מיט פיל פארדרייהונג פר
...ה ביז איך בין גלייך געווארן צו מיין שוועסטער (גם יכולתי) אונ איך האב געקענט (הסכים על ידי) הקב"ה האט
...גוויליג צוא מיינע תפלות (ואונקלוס תרגם לשון תפלה) דר תרגום טייטשט נפתולי מיינט מען תפלה (כמו) ווי עס
...געשטאנען נתפולי אלהים נתפלתי, איך האב גבעטן צו הקב"ה אונ מיין תפלה איז אנגענומען געווארען (כמת
...החביבות לפניו) איך האב געבעטען צו הקב"ה פיל תפלות וואס זענען געליבטע תפלות פאר הקב"ה (נתקבלתי
...י כאחותי) אונ איך בין אנגענומען געווארען אונ איבערגיבעטן געווארן איך זאל זיין וויא מיין שוועסטער.
...י איז דערטייטש (נתקבלה תפלתי) מיין תפלה איז אנגענומען געווארן (ומדרש אגדה יש רבים בלשון נוטריקון)
...רש ווערען די ווערטער נפתולי אונ נפתלתי פיל גלערנט אויף ראשי תיבות ויעדר אות פון די צוויי ווערטער
...אנהייב ווארט: (י) ותלד זלפה. זאגט רש"י (בכולן נאמר הריון) ביי אלע ווייבער שטייט ותהר, זיא איז געווארן
...ת, ותלד, אונ זיא האט געבארען (חוץ מזלפה) נאר ביי זלפה שטייט ניט ותהר, זיא איז געווארן מעוברת, עס
...נאר ותלד, זיא האט געבארען (לפי שהיתה בחורה מכולן) ווייל זיא איז געווען יינגער פון אלע (ותינוקת בשנים) אונ
...ז געווען אקינד אין יאהרין (ואין הריון ניכר בה) איז ניט געווען צוא דערקענען אז זיא איז מעוברת (וכדי לרמות
...אונ ווייל לבן האט געוואלט נארען צו יעקב (נתנה לבן ללאה) האט לבן געגעבן די דינסט זלפה צו לאה (שלא יבין
...סין לו את לאה) יעקב זאל ניט פארשטיין אז מען וועט אים געבען לאה פאר אווייב (שכך מנהגן) ווארום אזו איז

דעת זקנים מבעלי התוספות

...תולי אלהים נפתלתי. כמו נפתלי כלו׳ צער גדול סבלתי ...חותי ועצרתי כח לסבול יכולתי עד עתה. ד"א לשון ...פתלתל כלומר עקשות נתעקשתי אצל אחותי שהייתי עקרה גם יכולתי מעתה שיש לי בנים כמותה. ד"א לשון צמיד פתיל ...חבורין של שם נתחברתי עם אחותי מבני אחותי עתיד לצאת בצלאל שהיה מלא רוח חכמה שנאמר ובצלאל בן אורי בן ...מטה יהודה ואמלא אותו רוח אלהים ואני נתחברתי עם אחותי באותה מלאכה דכתיב ואתו אהליאב בן אחיסמך למטה ...יכלתי כמו כן בבית ראשון שבנה שלמה שסייע חירום שהיה משבט נפתלי: (ט) את זלפה שפחתה. והלא בנות הוו אלא כתיב בנימוסי הארץ בנותיו של אדם מפלגש קרויות שפחות׃

שפתי חכמים

בקולי כ׳ ענינים (ועיין בהרא"ס): פ פירוש בחיבור שלו ס...הכר

פירוש לתורת אלהים

...אגט נפתולי אבהעפטונג פון גאט זוכה זיין צו נפתלי: (ט) ותרא אונ לאה האט געזעהן אז זיא האט ...נפתלתי בין איך געווארען בהעפט מיט מיין ...סטער גם איך האב אוך בייא גקומען [עיין רש"י] ...שמו נפתלי אונ זיא האט גרופען זיין נאמען אויף געהערט פון צו גיבארין ותקח האט זיא גנומען איר דינסט זלפה ותתן אונ זיא האט זיא געגעבן צו יעקב פאר אווייב: (י) ותלד אונ זלפה דיא דינסט

ספר הישר

...ען אונ גאט האט זיין הויז געבענטשט אונ יעקב האט זיך ...קם זייער אונ האט זין אונ טעכטער אונ דינסטן אונ שאף ...דר אונ קעמלען אונ אייזלען אזו פיל וואס האט גאר ניט קיין ...ן פיל גאלד אונ פיל זילבער אונ דאס איז אלץ דורך לבן. ...א יעקב האט דער זעהן אז ער האט שין פיל גוטס האט ער זיך אוועק גגנבת פון לבן אונ לבן איז גאר ניט געווען אין דער היים האט יעקב גענומען די ווייבער אונ די קינדער אונ גאר זיין גוטס אונ איז אוועק גגאנגן צום פאטער צום לאנד כנען אונ האט איך אוועק גגנבת ביי אים דיא בילדער אצונד איז ער מיט גאר זיין גוטס ביים טייך יבוק. אונ א״ב דוא וויל׳סט גיין צוא אים

שִׁפְחַת לֵאָה לְיַעֲקֹב בֵּן׃ יא וַתֹּאמֶר
לֵאָה בָּגָד וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גָּד׃ בא גד
יב וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה בֵּן שֵׁנִי
לְיַעֲקֹב׃ יג וַתֹּאמֶר לֵאָה בְּאָשְׁרִי כִּי
אִשְּׁרוּנִי בָּנוֹת וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ
אָשֵׁר׃ רביעי יד וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן בִּימֵי קְצִיר־
חִטִּים וַיִּמְצָא דוּדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא

אַמְתָא דְלֵאָה לְיַעֲקֹב בְּ
יא וַאֲמֶרֶת לֵאָה אֲתָא
וּקְרַת יָת שְׁמֵהּ גָּד
יב וִילִידַת זִלְפָּה אַמְ
דְלֵאָה בַּר תִּנְיָן לְיַעֲקֹ
יג וַאֲמֶרֶת לֵאָה תֻּשְׁבַּחְ
הֲוַת לִי אֲרֵי בְּכֵן יְשַׁבְּחֻ
נְשַׁיָּא וּקְרַת יָת שְׁ
אָשֵׁר׃ יד וַאֲזַל רְאוּ
בְּיוֹמֵי חֲצַד חִטִּין וְאַשְׁ
יַבְרוּחִין בְּחַקְלָא וְאַ
תו"א וילך ראובן בימי קציר סנהדרין לט

רשב"ם

(יא) בא גד. בא אלינו מזל טוב כמו העורכים לגד שולחן. וכן במסכת שבת גד גדי וסינוק לא. וכן בב"ר אתא מזלא דביתא. והמפרש לשון גדוד טועה שאע"פ שהשמות מעין האמירה. כמו ראובן כי ראה ה' בעניי. שמעון כי שמע ה'. אמירת האשה אין לנו לכותבה אלא כעין עיקר הדיבור. וגד אינו יכול להיות לשון גדוד בלא כפולות של שני דלו יגודו על נפש צדיק דגש תחת דלי"ת שני החסרה. כמו ויסכו בעוגם. ויסולו עלי ארחות אידם יסובו עלי רבי' בכלם דגש תחת אות החס (יג) באשרי. אני עומדת באישור ובשבח שמאשרות אותי בנות: (יד) דודאים. תאנים כדכתיב הדודאים נתנו ריח:

בעל הטורים

(יד) דודאים. ג' במסרה בכל שמות השבטים אין ס' אלא ביוסף שהוא שטנו של עשו ובכולם אין עי"ן אלא בשמעון על שם ועין

בית יהודא

גוֶוען זייַער פּירוּגג (לִיתֵּן שִׁפְחָה הַגְּדוֹלָה לַגְּדוֹלָה) מֶען זָאל גֶעבֶּען דִי אֶלְטֶערֶע דִינְסְט צוּ דִי אֶלְטֶערֶע טָאכְטֶער (וְהַקְּטַנָּה לַקְּטַנָּה) אוּנ דִי יִינְגֶערֶע דִינְסְט זָאל מֶען גֶעבֶּען צוּ דִי יִינְגֶערֶע טָאכְטֶער, דְרִיבֶּר אַז יַעֲקֹב הָט גֶזֶעהְן בַּיי דִי חֲתוּנָה בֶּערִינְט זִלְפָּה הָט עֶר גֶערֶעכוּנְט וַוייל זִיא וֶועט זַיין דִי דִינְסְט פוּן רָחֵל: (יא) וּבָא גָד]. (בָּא מַזָּל ט"ב) עֶס אִיז גְקוּמֶן אַגוּטֶער מַזָּל (כְּמוֹ) וִויא מֶען זָאגְט (גַד גַּדִי וְסֵנוּק לָא) דוּ זָאלְסְט דִיךְ מַזָּלֶן מַיין מַזָּל וּמַיין מַזָּל זָאל אַלֶע מָאהל גְרֶעסֶער וֶוערֶן אוּנ זָאלְסְט נִיט מִיד וֶוערֶן (וְדוֹמֶה לוֹ) נָאךְ אַזוֹ אַנְגְלַייכֶן שְׁטֵייט (הָעוֹרְכִים לַגַּד שֻׁלְחָן) זֵיי שְׁטֶעלֶן אַטִישׁ מִיט עֶסִינוַוארְג פַּאר אַסִימָן צוּם מַזָּל (וּמֶדְרַשׁ אַגָּדָה) דֶער מֶדְרָשׁ זָאגְט (שֶׁנּוֹלַד מָהוּל) דֶר קִינְד אִיז גְבָּארְן גְעוֶוארֶן גֶעמַהֶלְתְּ, בָּא גָד דֶערְטַייטְשׁ עֶר אִיז גֶעקוּמֶען בֶּעשְׁנִיטֶען, גֶעמַהֶלְתְּ, גָד אִיז דֶערְטַייטְשׁ אָפְּגֶעשְׁנִיטֶען (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט (גֹּדּוּ אִי אִיר זָאלְט אָפְּשְׁנַיידִין דֶעם בּוֹים, זָאגְט רַשִׁ"י (וְלֹא יָדַעְתִּי עַל מַה נִכְתַּב תֵּיבָה אַחַת) אִיךְ וַוייס נִיט פַאר וָוָס שְׁטֵייט וָוארְט "בָּגָד" אוּנ עֶס שְׁטֵייט נִיט צְוַויי וֶוערְטֶר בָּא גָד (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשְׁט אִיז (לָמָּה נִקְרֵאת תֵּיבָה אַחַת) פַאר וָוערְט גֶעלֵייעֶנְט אֵיין וָוארְט "בָּגָד" (כְּמוֹ בָּגַדְתָּ בִּי) עֶס אִיז גְלַייךְ וִויא לֵאָה וָואלְט זָאגֶען צוּ יַעֲקֹב דוּ בִּיזְט צוּ מִיר פַאר גֶעוָוארֶן (כְּשֶׁבָּאתָ אֶל שִׁפְחָתִי) אַז דוּא בִּיזְט גֶעקוּמֶען צוּ מַיין דִינְסְט (כְּאִ"שׁ שֶׁבָּגַד בְּאֵשֶׁת נְעוּרִים) אַזוֹ וִויא אַמַאן ווֹ פַאלְשׁ צוּ זַיין וַוייבּ וָוָס עֶר הָט גֶענוּמֶען אִין זַיין יוּגֶענְד וְדוּ בִּיזְט גֶעקוּמֶען צוּ בִּלְהָה וַוייל רָחֵל הָאט דִיךְ גֶעבֶּעטֶען הָאט רֶעכְט גֶעהַאט, וָוארוּם רָחֵל הָאט זִיךְ גֶעוָואלְט טְרֵייסְטֶען מִיט דִי קִינְדֶער פוּן בִּלְהָה אָבֶּער וֶוען אִיךְ הָאבּ דִיר גֶגֶעבֶּן דִינְסְט זִלְפָּה, הָאסְטוּ גֶעדַארְפְט זָאגֶען צוּ מִיר דוּ הָאסְט דָאךְ קִינְדֶער צוּ וָואס בְּרֵיינְגְסְטוּ מִיר דַיין דִינְסְט? אוּנ הָאסְט נִיט גֶעדַארְפְט קוּמֶען צוּ אִירוּ: (יד) וּבִימֵי קְצִיר חִטִּים]. אִין דִי טֶעג וָוָס מֶען שְׁנַיידְט וַוייץ (לְהַגִּיד שִׁבְחָן שֶׁל שְׁבָטִים) צוּ זָאגֶען דֶעם לוֹיבּ וְדִיא עֶרְלִיכְקַייט פוּן דִי שְׁבָטִים (שֶׁעֵת הַקָּצִיר הָיָה) עֶס אִיז גְוֶוען דִי צַייט פוּן שְׁנִיט, וֶוען מֶען הָ גֶעשְׁנִיטֶען דִיא תְּבוּאָה פוּן דִיא פֶעלְדֶער (וְלֹא פָּשַׁט יָדוֹ בְּגָזֵל לְהָבִיא חִטִּים וּשְׂעוֹרִים) עֶר הָט נִיט גֶענוּמֶען פוּן תְּבוּאָה, וַוייץ נִיט גֶערְשְׁטֶען, וַוייל דָאס אִיז פְרֶעמְדֶע (אֶלָּא דָבָר הַהֶפְקֵר) עֶר הָט נָאר גֶענוּמֶען אַזַאךְ וְואס מֶען מֶעג גֶע (שֶׁאֵין אָדָם מַקְפִּיד בּוֹ) וָואס עֶס הַארְט נִיט קֵיין מֶענְטְשׁ אַז מֶען גֶעמְט דָס: (דוּדָאִים). זָאגְט רַשִׁ"י דוּדָאִים אִיז סִיגְלִי

רש"י

הגדולה לגדולה והקטנה לקטנה: (יא) בא גד. בא טוב כמו (שבת סז ע"ב) גד גדי וסנוק לא ודומה לו (יש סה) העורכים לגד שלחן. ומ"א שנולד צ מהול כמו (דנ ד) גדו אילנא ולא ידעתי על מה נכתב תיבה אחת. למה נקראת תיבה אחת בגד כמו בגדת בי כשבאת שפחתי כאיש שבגד באשת נעורים: (יד) בימי ק חטים. להגיד שבחן של שבטים שעת הקציר היה ולא ידו בגזל להביא חטים ושעורים אלא דבר ההפקר שאין מקפיד בו: דודאים. (סנהדרין לט) סיגלי עשב

שפתי חכמים

פתיבות סדומין זל"ז היה מחבר נפתולי אלהים נפתלתי עם למיד פתיל: צ וגד הוא לי מיתוך כלומר שמילתו היה נחתך:

פירוש לתורת אלהים

פוּן לֵאָה הָאט גִיבָּארִין צוּא יַעֲקֹב אַזוּהְן [עיין רש"י]: (יא) וַתֹּאמֶר הָט לֵאָה גְזָאגְט עֶס אִיז גִיקוּמֶן אַגְלִיק [פרש"י]: (יב) וַתֵּלֶד אוּנ זִלְפָּה דִי דִינְסְט פוּן לֵאָה הָט גִיבָּארֶן דֶעם אַנְדֶערֶן זוּהְן צוּ יַעֲקֹב: (יג) וַתֹּאמֶר לֵאָה אוּנ לֵאָה הָט גְזָאגְט בְּאָשְׁרִי אִין מַיין לוֹיבּ כִּי וָוארוּם דִי טֶעכְ וֶועלֶן מִיךְ לוֹיבֶּן וַתִּקְרָא הָט זִי גְרוּפֶן זַיין נָאמֶן אָשֵׁ (יד) וַיֵּלֶךְ אוּנ רְאוּבֵן אִיז גְגַאנְגֶן בִּימֵי אִין דֶר צַייט מֶען הָאט גִישְׁנִיטֶן וַוייץ וַיִּמְצָא אוּנ עֶר הָאט גֶפוּ

ספר הישר

נָאלְסְטוּ תֵּיכֶף גֵיין צוּ אִים אוּנ וֶועסְט אִים דָארְט גְפִינֶן אוּנ וֶועסְט אִים קֶענֶן טָאן וָוָס דוּ ווילְסְט. ווי עֵשָׂו הָט דֶר הֶערְט דִי רֵייד הָט דֶער צָארֶען פוּן עֵשָׂו זֵייעֶר נִגְרִימְט אוּנ הָט זִיךְ דֶער מַאנְט דָאס פַּיינְדְשַׁאפְט וָואס עֶר הָט גֶעהַאט אוֹיף יַעֲקֹב אוּנ הָט גֶע אוּנ גֶענוּמֶען זַיינֶע זִין אוּנ זַיינֶע קְנֶעכְט אוּנ אַלֶע קִינְדֶער פוּן ד פִיר הוּנְדֶערְט מֶענְטְשֶׁן אוּנ אַלֶע הָאבֶּן גֶהַאט בְּלוֹיזֵי שְׁוֶוערְדֶן

אֹתָם אֶל־לֵאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רָחֵל
אֶל־לֵאָה תְּנִי־נָא לִי מִדּוּדָאֵי בְּנֵךְ׃
טו וַתֹּאמֶר לָהּ הַמְעַט קַחְתֵּךְ אֶת־
אִישִׁי וְלָקַחַת גַּם אֶת־דּוּדָאֵי בְּנִי
וַתֹּאמֶר רָחֵל לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ
הַלַּיְלָה תַּחַת דּוּדָאֵי בְנֵךְ׃ טז וַיָּבֹא
יַעֲקֹב מִן־הַשָּׂדֶה בָּעֶרֶב וַתֵּצֵא
לֵאָה לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא
כִּי שָׂכֹר שְׂכַרְתִּיךָ בְּדוּדָאֵי בְּנִי
וַיִּשְׁכַּב עִמָּהּ בַּלַּיְלָה הוּא׃ יז וַיִּשְׁמַע

ו͏ן לְלֵאָה אִמַּהּ
ת רָחֵל לְלֵאָה הָבִי
מִיַּבְרוּחֵי דִבְרִיךְ׃
מֶרֶת לַהּ הַזְעֵיר
ת יָת בַּעְלִי וְתִסְּבִין
ת יַבְרוּחֵי דִבְרִי
ת רָחֵל בְּכֵן יִשְׁכּוּב
לֵילְיָא חֲלַף יַבְרוּחֵי
: טז וַאֲתָא (נ"י
יַעֲקֹב מִן חַקְלָא
א וּנְפַקַת לֵאָה
תֵהּ וַאֲמֶרֶת לְוָתִי
אֲרֵי מֵיגַר אֲגַרְתִּיךְ
חֵי דִבְרִי וּשְׁכִיב
בְּלֵילְיָא הוּא׃
בִּיל יְיָ צְלוֹתַהּ

א לאה עירוכין ק: בלילה הוא
: לא:

בעל הטורים

משום מעשה דזמרי: (טו) לכן ישכב עמך הלילה. ע"כ לא נקברה עמו במערה: לכן. בגי' מדה במדה. בלוי כתיב כי ילדתי־

רש"י

מעאל יסמי"ן: (טו) ולקחת גם את דודאי בני. עשות עוד זאת ליקח גם את דודאי בני ותרגומו לכן ישכב עמך הלילה. שלי היתה שכיבת ו ואני נותנה לך תחת דודאי בנך ולפי שזלזלה הלדיק לא זכתה ל להקבר עמו (כדה לא): שכרתיך. נתתי לרחל שכרה: בלילה הוא. יעו ש שילא משם יששכר (ב"ר): (יז) וישמע

בית יהודא

הוא) דאס איז אמין גראז (ובלשון ישמעאל) אויף טירקיש רופט מען דעם גראז יסמין: (טו) וְלָקַחַת גַּם אֶת דּוּדָאֵי בְּנִי. זאגט רש"י (בתמיה) לאה האט דם געזאגט מיט אוואנדער, ניט גענוג וואס דו האסט גענומן מיין מאן (ולעשות עוד זאת) ווילסטו נאך דם אויך טאהן (ליקח גם את דודאי בני) צו נעמען די דודאים וואס מיין זוהן האט געבריינגט (ותרגומו ולמיסב) דער תרגום טייטשט ולמיסב, צו נעמן: וְלָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה. רחל האט געזאגט צו לאה די נאכט זאל יעקב
יר (שלי היתה שכיבת לילה זו) די נאכט האט יעקב געדארפט זיין בייא מיר (ואני נותנה לך) אונ איך גיב דיר די נאכט (תחת דודאי בנך) פאר דיא דודאים וואס דיין זוהן האט געבריינגט (ולפי שזלזלה במשכבו של צדיק) אונ רחל האט קיין ווערט געהאט וואס יעקב זאל זיין מיט איר (לא זכתה להקבר עמו) האט זיא ניט זוכה געוועזן בען ווערען מיט יעקב אין דיא מערת המכפלה: (טז) שָׂכוֹר שְׂכַרְתִּיךָ. לאה האט געזאגט צו יעקב איך האב נגען (נתתי לרחל שכרה) איך האב געגעבן צו רחל איר לוין געלט: וּבַלַּיְלָה הוּא. זאגט רש"י (הקב"ה סייעו ם יששכר) הקב"ה האט געהאלפען דיא נאכט זאל געבארן ווערען יששכר והקב"ה האט אריינגעגעבן הייליגע ן אין יעקב אונ לאה זיי זאלן קענן ארויסבריינגען דיא הייליגע נשמה פון יששכר: (יז) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל לֵאָה.

שפתי חכמים

אי תחת דודאי בנך דקאמר דמשמע חליפין גמורים שזה נותן ן שלו: ר ואע"פ שאחז"ל כדי שתהא לעזרה לבניה כשיגלו מו שפירש"י לקמן בפרשת ויחי י"ל דאלו לא זלזלה היתה לאה נקברת במקומה והיתה היא לעזרה לבניה ומפני שזלזלה לא זכתה ליקבר עמו וק"ל: ש ר"ל דהוא היינו הקב"ה דאל"כ ההוא מיבע"ל והיאך סייעו י"ל שיעקב בא מן השדה ורוכב על החמור והיה רולה

פירוש לתורת אלהים

אין פעלד דם איז אזוי אקרייטיכץ וַיָּבֵא אוֹתָם האט זיי גבראכט צו זיין מוטער לֵאָה [פייז רש"י] האט רָחֵל גזאגט צו לֵאָה תְּנִי גיב מיר דיא פון דיין זוהן: (טו) וַתֹּאמֶר לֵאָה האט לֵאָה צו גט הַמְעַט איז דיר דען ווייניג וואס דו האסט ן מיין מאן וְלָקַחַת אונ זאלסט נאך נעמען די וואס מיין זוהן האט גבראכט וַתֹּאמֶר האט רָחֵל לָכֵן דרום יִשְׁכַּב זאל ער מיט דיר ליגען די נאכט תַּחַת פר דיא פייפעלך פון דיין זוהן [פייז רש"י]: (טז) וַיָּבֹא אונ יַעֲקֹב איז גקומען פון דעם פעלד פאר נאכט וַתֵּצֵא לֵאָה לִקְרָאתוֹ איז לֵאָה ארוס גגאנגען אים אנטקעגען וַתֹּאמֶר אונ זיא האט גזאגט אֵלַי תָּבֹא צו מיר זאלסטו קומען כִּי ווארום שָׂכוֹר דינגען שְׂכַרְתִּיךָ איך האב דיך גדונגען בְּדוּדָאֵי בְּנִי פר די פייפעלך פון מיין זוהן וַיִּשְׁכַּב אונ ער איז מיט איר גלעגען אין די נאכט: (יז) וַיִּשְׁמַע אונ גאט האט גיהערט צו לֵאָה [פייז רש"י]

ספר הישר

ן יַעֲקֹב דר שלאגן. אונ די שלוחים וואס זענען געגאנגען א עֵשָׂו זענען פון עֵשָׂו אוועק געגאנגן צום לאנד כנען אונ זענען געקומען צו רִבְקָה די מוטר פון יַעֲקֹב אונ עֵשָׂו. אונ האבן איר דר ציילט אז איר זון עֵשָׂו גייט מיט פיר הונדערט מאן

אֱלֹהִים אֶל־לֵאָה וַתַּהַר וַתֵּלֶד
לְיַעֲקֹב בֵּן חֲמִישִׁי׃ יח וַתֹּאמֶר לֵאָה
נָתַן אֱלֹהִים שְׂכָרִי אֲשֶׁר־נָתַתִּי
שִׁפְחָתִי לְאִישִׁי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ
יִשָּׂשכָר׃ יט וַתַּהַר עוֹד לֵאָה וַתֵּלֶד
בֵּן־שִׁשִּׁי לְיַעֲקֹב׃ כ וַתֹּאמֶר לֵאָה
זְבָדַנִי אֱלֹהִים ׀ אֹתִי זֵבֶד טוֹב
הַפַּעַם יִזְבְּלֵנִי אִישִׁי כִּי־יָלַדְתִּי לוֹ
שִׁשָּׁה בָנִים וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ
זְבֻלוּן׃ כא וְאַחַר יָלְדָה בַּת וַתִּקְרָא

אונקלוס

דְלֵאָה וְעַדִּיאַת וִי
לְיַעֲקֹב בַּר חֲמִישָׁ
יח וַאֲמַרַת לֵאָה יְהַ
אַגְרִי דִיהָבִית אַ
לְבַעְלִי וּקְרַת
יִשָּׂשכָר׃ יט וְעַדִּ
עוֹד לֵאָה וִילִי
בַּר שְׁתִיתָאֵי לְיַעֲקֹ
כ וַאֲמַרַת לֵאָה יְהַ
יָתֵהּ לִי חֳלַק טַב
זִמְנָא יְהֵי מְדוֹרֵהּ דְּ
לְוָתִי אֲרֵי יְלֵידִית
שִׁתָּא בְנִין וּקְרַת
שְׁמֵהּ זְבוּלֻן׃ כא וּ
כֵּן יְלִידַת בְּרַתָּא וּ

תולדות אהרן

ואחר ילדה בת ותקרא ברכות ס

רשב"ם

(יח) יששכר. שני שכרים אחד שכר הדודאים ואחד שכר שנתתי שפחתי לאישי: (כ) זבד. לשון חלק ומנה יפה לפי הענין: יזבלני. כמו בנה בניתי בית זבול לך, ל' דירה: (כא) ותקרא את שמה דינה. ולא נכתבה הודאה על לידת הבת לדעת למה נקראת כן שאין מודים על הבת כמו על הבן ולהודיעך

בעל הטורים

לו ג' וכזבולן כתיב כי ילדתי לו ו' כשילדה ג' אמרה הרי י השם חלקי וכשילדה עוד ג' אמרה הרי ילדתי ו' כ' ג בא שכל בני יעקב היו זכרים חוץ מזו. וכן ושם בת אשר סרח. בב

בית יהודא

הקב"ה הָט גֶעהֶערְט דיא תְּפִלָּה פוּן לֵאָה (שֶׁהָיְתָה מִתְאַוָּה וּמַחְזֶרֶת לְהַרְבּוֹת שְׁבָטִים) וָוס זיא הָט גֶעגְלוּסְט אוּנ גֶעזוּכְט צוּ הָאבֶּן פִיל קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב: (כ) זֶבֶד טוֹב. (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִויא דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט, אַגוּטֶען חֵלֶק: יִזְבְּלֵנִי. (לְשׁוֹן בֵּית זְבוּל, בֵּית מָדוֹר) אַוואהנוּנְג, לֵאָה הָט גֶעזָאגְט (מֵעַתָּה לֹא תְהֵא עִיקַר דִירָתוֹ אֶלָּא עִמִּי) פוּן אִיצְט אוּנ ווייטֶער וֶועט זַיין דֶר עִיקַר וואהנוּנְג פוּן מַיין מַאן נָאר בַּייא מִיר (שֶׁיֵּשׁ לִי בָּנִי

רש"י

אלהים אל לאה. שהיתה מתאוה ומחזרת ת ל שבטים: (כ) זבד טוב. כתרגומו: יזבלני. לש זבול הורברייא"ה בלעז (הערבערגע) בית א מעתה לא תהא עיקר דירתו אלא עמי ב

שפתי חכמים

לרכוב כאהל רחל והקב"ה נתן דעה בחמור והיה נוער כדי שתשמע לאה ותלא לקראתו כדי שילך באהל לאה וכן היה והלך שם באהל לאה וכאותה לילה ילא מביניהם יששכר והו מ"ש יששכר חמור גרם ר"ל שיאך כא שנולד יששכר חמור גרם ר"ל שהחמור היה הגורם כדפי': ת ר"ל דאין לכון וישמע שייך אלא כמי שמתפלל והכא לא מלינו שהתפללה על הבנים לכ"פ שהיתה מתאוה כו' ועי"ז נחשב לה כאלו התפללה ונתן לה הקב"ה רלונה: א פי' שבית זבולו יהיה עמי וכנוי יזבלני הוא במקום עמי לא שפירושו שיקח אותי לבית זבולו: ב כתב הרא"ם ולא ידעתי למה אמר כלשון שלילה לא תהא וכו' ולא אמר

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יח) יששכר. יש בו שני שינין אחת בשביל משמע אלהים את שכרי ואחת כנגד שכר שכרתיך שהוא לש ולכן אינה נקראת. ד"א משום הכי אין נקראת לפי ליוב בנו כדכתיב ובני יששכר וכו'. אמר יששכר אין הגון אוסיף לו אות אחת משמי ויקרא שמו ישוב והיינו בסדר פנחס לישיב: (כא) ותקרא שמה דינה. פירש" בעצמה שהיא היתה מעוברת מיוסף ועל ידי תפלתה בדינה. וי"ל מדלא כתיב ותהר ותלד אלא ואחר ילו משמע בשעת הלידה היתה בת ולא בהריון:

פירוש לתורת אלהים

וַתַּהַר אוּנ זיא אִיז טְרָאגֶען גְוָוארֶען וַתֵּלֶד אוּנ הָט גְבָארֶען צוּ יַעֲקֹב אַפִינְפְטֶען זוּהְן: (יח) וַתֹּאמֶר הָט לֵאָה גְזָאגְט נָתַן גָאט הָאט מִיר גְגֶעבֶּן מַיין שָׂכָר ווייל אִיךְ הָאבּ גְגֶעבֶּן מַיין דִינְסְט צוּ מַיין מַאן וַתִּקְרָא אוּנ דְרוּם הָט זִי גְרוּפֶן זַיין נָאמֶען יִשָּׂשכָר ווארוּם יִשָּׂשכָר אִיז לָשׁוֹן שָׂכָר: (יט) וַתַּהַר אוּנ לֵאָה אִיז נָאךְ טְרָאגִינְדִיג גְוָוארֶען וַתֵּלֶד אוּנ הָט גְבָארֶען אַזֶעקְסְטֶען זוּהְן צוּ יַעֲקֹב: (כ) וַתֹּאמֶר הָט לֵאָה גְזָאגְט גָאט הָט מִיר אַגוּטְס גְטֵיילְט דָּס מָאל וֶועט וואהְנֶען מִיט מִיר מַיין מַא כִּי ווארוּם אִיךְ הָאבּ צוּא אִים גִיבָארֶען זֶעקְ וַתִּקְרָא שְׁמוֹ אוּנ דְרוּם הָאט זִיא גְרוּפֶן זַיין נָאמֶן דָאס אִיז דֶר טַייטְשׁ הַארְבֶּערְג: (כא) וְאַחַר א נָאךְ הָאט זִיא גִיבָארִין אַטָאכְטֶער וַתִּקְרָ זִיא הָאט גֶערוּפֶען אִיר נָאמֶען דִינָה [פיין

ספר הישר

אַקֶעגֶן יַעֲקֹב מִלְחָמָה צוּא הַאלְטֶען מִיט אִים אוּנ זָאל אִים הַרְגֶנֶען אוּנ צוּ נֶעמֶען בַּייא אִים וָואס עֶר הָט אוּנ רִבְקָה הָט גַאיילְט אוּנ גְשִׁיקְט צוּא יַעֲקֹב צְווייא אוּנ זִיבְּעצִיג מֶענְטְשֶׁען פוּן יִצְחָקְס גְשְׁרֵייעֶ קְנֶעכְט אוּנ זֵיי הָאבֶּן יַעֲקֹב בַּאגֶעגִינְט בַּיים טַייךְ יַבּוֹק. אוּנ יַעֲקֹב הָט גְזָאגְט גְלֵייבְּט אִיז גָאט ב"ה וָוס הָט מִיר גְשִׁיקְט אַיין מַחֲנֶה מֶענְטְשֶׁן זֵיי זָאלֶן מִיר הֶעלְפֶן אוּנ יַעֲקֹב הָט גְרוּפֶן דָס מַחֲנָיִם. אוּנ דִי צְווייא אוּנ זִיבְּצִיג מֶענְטְשֶׁן הָאבֶּן גְזָאגְט דַיין מוּטֶער רִבְקָה הָט אוּנְז גְשִׁיקְט צוּ דִיר אַז צוּ זָאגֶן אִיךְ הָאבּ גֶעהֶערְט דַיין בְּרוּדֶער עֵשָׂו גֵייט דִיר אַקֶעגֶן מִ הוּנְדֶערְט מֶענְטְשֶׁן דְרוּם זָאלְסְטוּ אַזוֹ טָאן אַז דַיין בְּרוּדֶר ווע

אֶת־שְׁמָהּ דִּינָה: כב וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־רָחֵל וַיִּשְׁמַע אֵלֶיהָ אֱלֹהִים וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ: כג וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר אָסַף אֱלֹהִים אֶת־חֶרְפָּתִי: כד וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יוֹסֵף

שְׁמַהּ דִּינָה: כב וְעַל
נָא דְרָחֵל קֳדָם יְיָ
צְלוֹתַהּ יְיָ וִיהַב לַהּ
: כג וְעַדִּיאַת וִילִידַת
אֲמֶרֶת כְּנַשׁ יְיָ יָת
י: כד וּקְרַת יָת

תולדות אהרן

להים רחם הבנה יח : וישמע אליה אלהים ויפתח תענית ג:

רשב"ם

...ק שתי בנות יוכבד וסרח: (כג) אסף אלהים. כמו ואספתו אל תוך ביתו אספתי את שלומי. הכנסת והטמנת את חרפתי שהייתי נקראת עקרה: (כד) ותקרא את שמו יוסף. על שאמרה אסף אלהים את חרפתי. ואע"פ תקראהו אסף יו"ד של יוסף למה על שם שהתפללה יוסף ה' לי בן אחר הרי

רש"י

כנגד כל נשיו: (כא) דינה. פירשו רבותינו שדנה לאה דין בעצמה אם זה זכר לא תהא רחל אחותי כאחת השפחות והתפללה עליו ונהפך לנקבה (ברכות ס): ויזכור אלהים את רחל. (ב"ר) זכר לה שמסרה סימניה לאחותה ד ושהיתה מצירה שלא תעלה בגורלו של עשו שמא יגרשנה יעקב לפי שאין לה בנים ואף עשו הרשע כך עלה בלבו כששמע שאין לה בנים הוא שייסד הפייט ה האדמון כבט שלא חלה נבה לקחתה לו ונתבהלה: אסף. הכניסה במקום שלא תראה ו וכן (ישעיה ד) אספו חרפתנו (שמות ט) ולא יאסף הביתה (יואל ד) אספו נגהם (ישעיה ס) וירחך לא יאסף לא יטמן: חרפתי. שהייתי לחרפה שאני עקרה והיו אומרים עלי שאעלה לחלקו של עשו הרשע. ואגדה כל זמן שאין לאשה בן אין לה במי לתלות סרחונה משיש לה בן תולה בו מי שבר כלי זה

בית יהודא

כ׳ נְשָׁיו) ווייל איך אַליין האָב אַזוֹ פִיל קִינְדֶר ווִי פִיל ווייבּע אַלֶע ווייבֶּער האָבען: (כא) וְדִינָה. זאָגְט רש"י (פֵּירְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ) אונזֶערע רַבָּנִים זאָגֶן, דְרִיבֶּר האָט לֵאָה גֶערוּפֶן איר טאָכְטֶער דִינָה (שֶׁדָּנָה לֵאָה דִין בְּעַצְמָהּ) ווייל לֵאָה האָט אוֹיף זִיךְ אַלֵיין גֶעגֶעבֶּן אַמִשְׁפָּט, זִיא האָט גֶעזאָגְט (אִם זֶה זָכָר) אִיבּ דאָס קִינְד ווֶעט זַיין אַזָכָר (לֹא תְהֵא רָחֵל אֲחוֹתִי כְּאַחַת הַשְּׁפָחוֹת) ווֶעט דאָךְ מַיין שְׁוועֶסְטֶער רָחֵל נִיט זַיין אֲפִילוּ ווִיא אֵיינֶע פוּן דִי דִינְסְטֶען וְוָארוּם לֵאָה האָט גֶעווָאסְט אַז מֶעהְר ווִיא צְוועֶלְף זִיהן ווֶעט יַעֲקֹב נִיט האָבֶּען, אוּנ זִיא האָט גֶעהאַט זֶעקְס, בִּלְהָה האָט גֶעהאַט צְווַיי, זִלְפָּה האָט גֶעהאַט צְווַיי, איז צֶעהְן, אַז לֵאָה ווֶעט האָבֶּען נאָךְ אֵיין זוּהְן, ווֶעט דאָךְ בְּלֵייבֶּען פַאר רָחֵל נאָר אֵיין זוּהְן (וְהִתְפַּלְּלָה עָלָיו וְנֶהְפַּךְ לִנְקֵבָה) דְרִיבֶּער האָט זִיא גֶעבֶּעטֶען צוּ הקב"ה איז פוּן דֶעם קִינְד גֶעווָארֶן אַנְקֵבָה: (כב) וַיִּזְכּוֹר אֱלֹהִים אֶת רָחֵל. זאָגְט רש"י (זָכַר לָהּ) הקב"ה האָט איר גֶעדֶענְקְט (שֶׁמָּסְרָה סִימָנֶיהָ לַאֲחוֹתָהּ) ווָס זִיא האָט גֶעזָאגְט דִי סִימָנִים פוּן יַעֲקֹב צוּ איר שְׁווֶעסְטֶער לֵאָה, זִיא זָאל נִיט פַארְשֶׁעמְט ווֶערֶען (וְשֶׁהָיְתָה מְצֵירָה שֶׁלֹּא תַעֲלֶה בְּגוֹרָלוֹ שֶׁל עֵשָׂו) אוּנ ווָאס זִיא האָט גֶעהאַט צַער טאָמֶער ווֶעט זִיא מוּזֶען ווֶערֶען אַווייבּ צוּ עֵשָׂו (שֶׁמָּא יְגָרְשֶׁנָּה יַעֲקֹב לְפִי שֶׁאֵין לָהּ בָּנִים) טאָמֶער ווֶעט יַעֲקֹב זִיא גֶטִין ווייל זִיא האָט קֵיין קִינְדֶר (וְאַף עֵשָׂו הָרָשָׁע כַּךְ עָלָה) עֵשָׂו האָט אוֹיךְ אַזוֹ גֶעטְרַאכְט (כְּשֶׁשָּׁמַע שֶׁאֵין לָהּ בָּנִים) אַז עֶר האָט גֶעהֶערְט רָחֵל האָט קֵיין קִינְדֶר (הוּא שֶׁיָּסַד הַפַּיְיטָן) אִיז ווָס שְׁטֵייט אִין מַחֲזוֹר פוּן רֹאשׁ הַשָּׁנָה (הָאַדְמוֹן כָּבַט שֶׁלֹּא חָנָּה) ווֶען עֵשָׂו האָט גֶעזֶעהֶן אַז רָחֵל האָט קֵיין קִינְדֶער (לְקַחְתָּהּ לוֹ) האָט עֶר גֶעווָאלְט זִיא גֶעמֶען פַאר אַווייבּ (וְנִתְבַּהֲלָה) אִיז זִיא דֶערשְׁרָאקֶען גֶעווָארֶן: (כג) וְאָסַף. זאָגְט מֶען מֵיינְט (הִכְנִיסָהּ בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא תֵרָאֶה) הקב"ה האָט פַארְזַאמוּלְט אוּנ אַרַיינְגֶעבְּרֵיינְגְט מַיין חֶרְפָּה אוֹיף אַזוֹ אַאָרְט ווָאס זָאל נִיט גֶזֶעהֶן ווֶערֶען (וְכֵן) אוּנ אַזוֹ מֵיינְט מֶען (אֶסֹף חֶרְפָּתֵנוּ) זָאלְסְט בֶּעהאַלְטֶען אוּנְזֶער שַׁאנְדֶע. נאָךְ שְׁטֵייט אִין (וְלֹא יֵאָסֵף הַבַּיְתָה) אוֹיבּ עֶס ווֶעט נִיט פַארְזַאמוּלְט אוּנ בֶּעהאַלְטֶען ווֶערֶען אִין שְׁטוּבּ, נאָךְ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (אָסְפוּ נָגְהָם) דִיא זוּנְן מִיט דִיא לְבָנָה האָבֶּען בֶּעהאַלְטֶען זֵייעֶר לִיכְטִיגְקֵייט, נאָךְ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וִירֵחֵךְ לֹא יֵאָסֵף) מֵיינְט (לֹא יִטָּמֵן) דַיין לְבָנָה ווֶעט נִיט בֶּעהאַלְטֶען ווֶערֶען: (חֶרְפָּתִי). מַיין שַׁאנְדֶע (שֶׁהָיִיתִי לְחֶרְפָּה שֶׁאֲנִי עֲקָרָה) אִיךְ בִּין גֶעווֶען פַארְשֶׁעמְט ווייל אִיךְ בִּין אַעֲקָרָה (וְהָיוּ אוֹמְרִים עָלַי) אוּנ מֶען האָט גֶעזָאגְט אוֹיף מִיר (שֶׁאֶעֱלֶה לְחֶלְקוֹ שֶׁל עֵשָׂו הָרָשָׁע) אִיךְ ווֶעל ווֶערֶען אַווייבּ צוּם רָשָׁע עֵשָׂו (וְאַגָּדָה) אוּנ דֶער מִדְרָשׁ זָאגְט (כָּל זְמַן שֶׁאֵין לְאִשָּׁה בֵּן) אַזוֹ לַאנְג ווִי אַאִשָּׁה נִיט אַקִינְד (אֵין לָהּ בְּמִי לִתְלוֹת סִרְחוֹנָהּ) האָט זִיא נִיט אוֹיף ווֶעמֶען צוּ זָאגֶן אִירֶע זִינְד (מִשֶּׁיֵּשׁ לָהּ בֵּן) אָבֶּער אַז זִיא אַקִינְד (תּוֹלָה בּוֹ) ווַארְפְט זִיא אִירֶע זִינְד אוֹיף דֶעם קִינְד, אוֹיבּ דֶר מַאן פְרֶעגְט דָאס ווַייבּ (מִי שָׁבַר כְּלִי זֶה) ווֶער

שפתי חכמים

ב תהא עיקר דירתו עמי כחיוב כלשון הכתוב: ג דאם מה זכר לה דבכל מקום זכירה נופל על מעשה שעשה ויזכור אלהים את נח וגו' כמו שפירש רש"י שלא שמשו ה וכמו זכירה דגבי לוט שלא הגיד ששרה אשתו של אברהם: ד [ג"א] ששוא נדה כנגד מדה היא עשתה שלא תלא אחותה בחרפה מבעלה לכך אין ראוי שלא תלד ותלא בחרפה מבעלה: ה האדמון עשו כבט כשהביט שלא חלה שלא היו לרחל חבלי לידה גבה חשק לקחתה לו לאשה והיא נבהלה: ו לא שקבץ אותה במקום אחד כי זה הוא לרעתה שאז תראה חרפתה יותר: ז ופי' חרפתי סרחוני ותלאתי על שבירת כלי בית בעלי:

פירוש לתורת אלהים

(כב) וַיִּזְכּוֹר אוּנ גָאט האָט דֶערְמַאנְט רָחֵל [עיין רש"י] אוּנ גָאט האָט גֶעהֶערְט אִיר גֶעבֶּעט וַיִּפְתַּח אוּנ האָט גֶעעֶפֶנְט אִיר טְרַאכְט: (כג) וַתַּהַר אוּנ זִיא אִיז טְרָאגֶן גֶעווָארֶן וַתֵּלֶד בֵּן אוּנ זִיא האָט גֶבָּארֶן אַזוּהְן אוּנ זִיא האָט גֶזָאגְט גָאט האָט אַיין גֶטָאן מַיין שַׁאנְד [עיין רש"י]: (כד) וַתִּקְרָא אוּנ זִיא האָט גֶרוּפֶן זַיין נָאמֶען יוֹסֵף זִיא האָט

ספר הישר

דיר זָאלְסְטוּ אִים בֶּעטֶען מִיט ווייכֶע רֵייד אוּנ זָאלְסְט אִים אַמַתָּנָה פוּן אַלֶעם ווָאס דוּ האָסְט ווָאס גָאט ב"ה האָט דִיךְ גֶלַייטְ, אוּנ וואס עֶר ווֶעט דִיךְ פְרֶעגֶן זָאלְסְטוּ אִים זָאגֶען דֶעם אֱמֶת טאָמֶער ווֶעט זִיךְ אָפּ טָאן פוּן אִים דֶר צָארְן ווֶעסְטוּ ווֶערֶען בַּאשֶׁעדִיכְט אוּנ אוֹיךְ דַיין הוֹז גְזוּנְד. דֶען דוּ בַּדַארְפְסְט אִים אָפּ צוּ גֶעבֶּען כָּבוֹד, דֶען עֶר אִיז עֶלְטֶער פוּן דִיר. אוּנ ווִי יַעֲקֹב הָאט

לֵאמֹר יֹסֵף יְהוָה לִי בֵּן אַחֵר: כה וַיְהִי
כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמֶר
יַעֲקֹב אֶל־לָבָן שַׁלְּחֵנִי וְאֵלְכָה אֶל־
מְקוֹמִי וּלְאַרְצִי: כו תְּנָה אֶת־נָשַׁי
וְאֶת־יְלָדַי אֲשֶׁר עָבַדְתִּי אֹתְךָ בָּהֵן
וְאֵלֵכָה כִּי אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת־עֲבֹדָתִי
אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ: כז וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָבָן
אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ נִחַשְׁתִּי

אונקלוס

שְׁמֵהּ יוֹסֵף לְמֵימַר יוֹ
יְיָ לִי בַּר אָחֳרָן: כה וַהֲ
כַּד יְלִידַת רָחֵל יָת יוֹ
וַאֲמַר יַעֲקֹב לְלָ
שַׁלְּחַנִי וְאֵהַךְ לְאַתְ
וּלְאַרְעִי: כו הַב יָת נְ
וְיָת בְּנַי דִּי פְלָחִית יָ
בְּהֵן וְאֵזִיל אֲרֵי אַתְּ יְדַ
יָת פָּלְחָנִי דִּפְלַחְתָּךְ:
כז וַאֲמַר לֵהּ לָבָן
כְּעַן אַשְׁכָּחִית רַחֲ
תו"א ויהי כאשר בפרה קנג:

רשב"ם

שם זה משמש שני אמירות אסף ו
(כה) שלחני. כי עתה כשנולד יוסף נ
שבע שנים אחרות של רחל:

בית יהודא

האט צובראכען די כלי, זאגט זיא צו אים (בנך) דיין זוהן, אויב ער פרעגט (מי אכל תאנים אלו) ווער האט געגעסן דיא פייגן, זאגט זיא (בנך) דיין זוהן, און אין אמת האט זיא צובראכען די כלי און זיא האט געגעסן די פייגן, אבער אז זיא האט קיין קינד, ווייסט דער מאן אז די שאדינגס האט זיא געטאהן: (כד) ויוסף ה' לי בן אחר. הארט רש"י פר וואס האט רחל נאר געבעטען אויף איין קינד, ניט אויף מעהר, זאגט רש"י (יודעת היתה בנבואה) רחל האט געוואסט מיט נביאות (שאין יעקב עתיד להעמיד אלא שנים עשר שבטים) אז יעקב וועט ניט מער האבן נאר צוועלף זיהן, און עלף זיהן זענען שוין געוועזן געבארן, עס האט נאר געפעלט איין זוהן (אמרה) האט זיא געזאגט (יהי רצון) עס זאל זיין דער ווילען

רש"י

בנך מי אכל תאנים אלו בנך: (כד) יוסף ה' לי בן אד
יודעת היתה בנבואה שאין יעקב עתיד להעמיד אלא
עשר שבטים אמרה יהי רצון שאותו שהוא עתיד להע
יהא ממני לכך לא התפללה אלא על בן אחר: (כה) כא
ילדה רחל את יוסף. משנולד שטנו של עשו שנ
(עובדיה א) והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית
לקש אש בלא להבה אינו שולט למרחוק משנולד יוסף
יעקב בהקב"ה ורצה לשוב: (כו) תנה את נשי וג
איני רוצה לצאת כי אם ברשות: (כז) נחשתי. מ
הייתי נסיתי בנחוש שלי שעל ידך באה לי ברכה, כש
לכאן לא הי' לי בנים שנאמר והנה רחל בתו באה עם ה

פון הקב"ה (שאותו שהוא עתיד להעמיד) דער זוהן וואס דארף נאך געבארין ווערען פון יעקב (יהא ממני) זאל ער זיי מיר (לכך לא התפללה אלא על בן אחר) דריבער האט רחל ניט מער געבעטען נאר אויף איין זוהן: (כה) וכאשר ילדה רחל את יוסף. זאגט רש"י (משנולד שטנו של עשו) וויא עס איז געבארין געווארן דער וואס וועט פארלענדען צו עשו, ב באלד יעקב געוואלט אוועקגיין פון לבן (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (והיה בית יעקב אש) דאס פאלק פון י וועט זיין וויא פייער (ובית יוסף להבה) און דאס פאלק פון יוסף וועט זיין וויא א פלאם פייער (ובית עשו לקש) און פאלק פון עשו וועט זיין וויא אשטרוי (אש בלא להבה אינו שולט למרחוק) א פייער וואס איז ניט א פלאם ברענט ניט ווייטען (משנולד יוסף) וויא יוסף איז געבארן געווארען (בטח יעקב בהקב"ה ורצה לשוב) האט יעקב זיך פארזיכערט אויף הק און האט געוואלט גיין צוריק אהיים צו זיינע אלטערען: (כו) ותנה את נשי וגו'. הארט רש"י די ווייבער מיט די ק זענען דאך געווען יעקב'ס פר וואס האט יעקב געזאגט צו לבן גיב מיר מיינע ווייבער און מיינע קינדער, זאגט ר יעקב האט געזאגט צו א לבן (איני רוצה לצאת אלא ברשות) איך וויל ניט אוועקגיין פון דיר, נאר מיט דיין ערלויב דו זאלסט זאגן צו מיר „נעם דיינע ווייבער און קינדער און גיי אהיים" *): (כז) ונחשתי. לבן האט געז (מ איך בין געוועזן אמכשף (נסיתי בנחוש שלי) איך האב געפרובט מיט מיינע כשוף האב איך געזעהן (שעל ידך באה לי ב דורך דיר איז צו מיר געקומען דיא ברכה (כשבאת לכאן לא היה לי בנים) ווען דו ביזט געקומען דא צו מיר האב קיין זיהן געהאט (שנאמר) ווארום עס שטייט אין פסוק (והנה רחל בתו באה עם הצאן) זיין טאכטער רחל איז געו

פירוש לתורת אלהים

בזאגט יוסף גאט זאל צו מיר מערן נאך אזוהן [ע' רס"ו]: (כה) ויהי און עס איז געווען כאשר אז רחל האט געבארן יוסף ויאמר האט יעקב געזאגט צו לבן שלחני שיק מיך אוועק ואלכה און איך וועל גיין צו מיין ארט און צו מיין לאנד: (כו) תנה גיב מיר מיינע ווייבער און מיינע קינדער אשר וואס איך האב דיך געדינט פר ואלכה און איך וועל גיין איך וויל ניט ארום פון דיר נאר מיט דיין רשות כי אתה ווארום ווייסט דאך די דינסט וואס איך האב דיך געדינט: (כז) ויאמר האט לבן צו אים געזאגט אוב

ספר הישר

אום געהערט דיא רייד וואס זיין מוטער האט אים באפולען האט יעקב אויף געהויבען זיין קול און האט געוויינט פאר גרוים פרייד און האט געטאן וויא דיא מוטער אים געבאטען:

*) הערה דאס איז נאר געווען ווען יעקב האט געוואלט אוועקגיין פון לבן מיט זיין איינענעם ווילען, אבער ווען הקב"ה האט געזאגט צו יעקב ער אוועקגייט פון לבן האט ער ניט געפרעגט ביי לבן אויב ער זאל גיין, נאר ער איז אוועקגעגאנגען פון לבן אן זיין ערלויבניס:

וַיְבָרְכֵנִי יְהוָה בִּגְלָלֶךָ׃ חמישי כח וַיֹּאמַר
נָקְבָה שְׂכָרְךָ עָלַי וְאֶתֵּנָה׃ כט וַיֹּאמֶר
אֵלָיו אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ
וְאֵת אֲשֶׁר־הָיָה מִקְנְךָ אִתִּי׃ ל כִּי
מְעַט אֲשֶׁר־הָיָה לְךָ לְפָנַי וַיִּפְרֹץ לָרֹב
וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֹתְךָ לְרַגְלִי וְעַתָּה מָתַי
אֶעֱשֶׂה גַם־אָנֹכִי לְבֵיתִי׃ לא וַיֹּאמֶר
מָה אֶתֶּן־לָךְ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לֹא־תִתֶּן־
לִי מְאוּמָה אִם־תַּעֲשֶׂה־לִּי הַדָּבָר
הַזֶּה אָשׁוּבָה אֶרְעֶה צֹאנְךָ אֶשְׁמֹר׃

אונקלוס

ךְ נַסֵּיתִי וּבָרְכַנִי יְיָ
ךְ׃ כח וַאֲמַר פָּרֵישׁ
עֲלַי וְאֶתֵּן׃ כט וַאֲמַר
יְדַעְתְּ יָת דִּפְלַחְתָּךְ
הֲוָה בְּעִירָךְ עִמִּי׃
זְעֵיר דִּי הֲוָה לָךְ
וּתְקֵיף לְמִסְגֵּי
יְיָ יָתָךְ בְּדִילִי וּכְעַן
אֶעְבֵּיד אַף אֲנָא
י׃ לא וַאֲמַר מָה
ךְ וַאֲמַר יַעֲקֹב לָא
י מִדַּעַם אִם תַּעְבֵּד
תְגָמָא הָדֵין אֶתוּב

תולדות אהרן

מגלך נדה לה ברכות מב סנהדרין
נקבה שכרך עלי ואתנה שם :

רשב"ם

. בשבילי. דוגמת לרגל המלאכה
: (לא) לא תתן לי מאומה . מכל
לך עכשיו שהרי עבדתיך בשביל

רש"י

ם לו בנים והוא שולה בתו את אצל הרועים ועכשיו
בנים שנאמר וישמע את דברי בני לבן : (כח) נקבה
. כתרגומו פריש אגרך : (כט) ואת אשר היה
אתי . את חשבון מיעוט מקנך ש שבא לידי מתחלה
יו : (ל) לרגלי . (ב"ר) עם רגלי בשביל ביאת
את אצלך הברכה כמו (שמות יא) העם אשר ברגליך
ם ח) לעם אשר ברגלי . הבאים עמי : גם אנכי
. לצורך ביתי י עכשיו אין עושין לצרכי אלא בני

בית יהודא

מִיט דִי שְׁפֶּעסֶן (אֶפְשָׁר) אִיז דָאס מֶעגְלִיךְ (יֵשׁ לוֹ בָּנִים וְהוּא שׁוֹלֵחַ בִּתּוֹ אֵצֶל הָרוֹעִים) לָבָן זָאל הָאבֶען זִיהְן אוּנ עֶר זָאל שִׁיקֶען זַיין טָאכְטֶער צוּ דִיא פַאסְטוּכֶער, גֶעוִויס הָט לָבָן דַאמָאלְס קֵיין זִיהְן גֶעהַאט (וְעַכְשָׁיו הָיוּ לוֹ בָּנִים) אוּנ אִיצְט הָט עֶר גֶעהַאט זִיהְן (שֶׁנֶּאֱמַר) וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיִּשְׁמַע אֶת דִּבְרֵי בְנֵי לָבָן) יַעֲקֹב הָט גֶהֶערְט דִי רֵייד וָוס דִי זִיהְן פוּן לָבָן הָאבֶן גֶערֶעט: (כח) נָקְבָה שְׂכָרְךָ. זָאגְט רַשִׁ"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִויא דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (פָּרֵישׁ אַגְרָךְ) רֵייד אַרוֹיס דַיין לוֹין, וִויא פִיל דוּ ווִילְסְט פַר דַיין אַרְבֶּעט: (כט) וְאֵת
ה מִקְנְךָ אִתִּי. זָאגְט רַשִׁ"י (אֶת חֶשְׁבּוֹן מִעוּט מִקְנְךָ שֶׁבָּא לְיָדִי מִתְּחִלָּה כַּמָּה הָיוּ) יַעֲקֹב הָאט גֶעזָאגְט צוּ לָבָן דוּא
דאךְ דֶעם צָאהְל פוּן דַיינֶע ווֵיינִיג שְׁעפְּסֶען ווִיא פִיל זֵיי זֶענֶען גֶעוֶועֶן ווֶוען זֵיי זֶענֶן גֶעקוּמֶן צוּ מִיר אִין הַאנְט
אִין אָנְהֵייבּ ווֶוען אִיךְ בִּין גֶעקוּמֶען צוּ דִיר: (ל) לְרַגְלִי. מֵיינְט מֶען (עִם רַגְלִי) מִיט מַיינֶע פִיס (בִּשְׁבִיל בִּיאַת רַגְלִי)
ינֶע פִיס זֶענֶן גֶעקוּמֶן צוּ דִיר (בָּאתָ אֶצְלְךָ הַבְּרָכָה) אִיז גֶעקוּמֶען צוּ דִיר דִיא בְּרָכָה (כְּמוֹ) ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק
הָאט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה גַייא אַרוֹיס פוּן מִצְרַיִם (הָעָם אֲשֶׁר בְּרַגְלֶיךָ) מִיט דֶעם פָאלְק וָוס גֵייעֶן מִיט דַיינֶע פִיס,
, נָאךְ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (לָעָם אֲשֶׁר בְּרַגְלָי) צוּם פָאלְק ווָאס מִיט מַיינֶע פִיס. מֵיינְט מֶען (הַבָּאִים עִמִּי) ווָאס זֶענֶען
ן מִיט מִיר: וְגַם אָנֹכִי לְבֵיתִי. יַעֲקֹב הָט גֶעזָאגְט צוּ לָבָן ווֶוען ווֶעל אִיךְ עֶפֶּעס טָאהְן (לְצוֹרֶךְ בֵּיתִי) ווָאס מַיין
ע ווַייבֶּער אוּנ קִינְדֶער) דַארְפֶען (עַכְשָׁיו אֵין עוֹשִׂין לְצָרְכִי אֶלָּא בָּנַי) אִיצְט טוּהֶען נָאר מַיינֶע קִינְדֶער פוּן מַיינֶעם־

שפתי חכמים

דלמא הי"ל בנים קטנים י"ל דא"מ לא הי"ל לשלוח רחל
אתו נשואה אלא או כלהה או זלפה מפלגש בשלמא אי לא הי"ל
ם דשלח רחל לפי שאין לו בנים א"כ היא בת יורשת דבנות
נשואה קודמות לבנות מפלגש ובודאי היא תשמור יפה אבל
אי הי"ל בנים א"כ היא לא תירש מנכסיו כלום דלעולם הבנים קודמין
לבנות אם כן לא הי"ל לשלוח רחל אלא ודאי לא היו לו בנים כלל.
מהרא"י : ם פירוש שאין הכוונה שידע שהיה מקנהו אתו רק מיעוט
כמותו וכו' : י רל"ל דאי כמשמעו שיעקב אמר לביתי אלך אל בית

פירוש לתורת אלהים

גפוּנֶען חֵן אִין דַיינֶע אוֹיגֶען נִחַשְׁתִּי אִיךְ הָאבּ
בְּט מִיט כִּישׁוּף אוּנ ווייס וַיְבָרְכֵנִי אַז גָאט
אִיךְ גִיבֶּענְטְשְׁט צוּ לִיבּ ווֶעגִין דִיר [ע' רש"י]:
וַיֹּאמַר הָט לָבָן גִיזָאגְט נָקְבָה זָאג מִיר ווִי פִיל
ות דוּ ווִילְסְט ווֶעל אִיךְ דִיר גֶעבֶּן: (כט) וַיֹּאמֶר
עֲקֹב צוּ אִים גְזָאגְט אַתָּה דוּ ווֵייסְט דָאךְ וואל
בַדְתִּי אִיךְ הָאבּ דִיךְ גְדִינְט וְאֵת אוּנ דָם דַיינֶע
ינֶען גְוֶועֶן מִיט מִיר: (ל) כִּי דֶען ווָס דוּ הָאסְט
ט אֵיידֶער אִיךְ בִּין גִיקוּמֶן צוּ דִיר אִיז גְוֶועֶן
ווֵיינִיג וַיִּפְרֹץ לָרֹב אוּנ יֶעצְט הָאט זִיךְ אַלְץ
גֶעמֶעהְרְט וַיְבָרֶךְ אוּנ גָאט הָאט דִיךְ גִיבֶּענְטְשְׁט
פוּן מַיינְט ווֶעגֶען וְעַתָּה אוּנ יֶעצְט מָתַי ווֶוען ווֶעל
אִיךְ אוֹךְ טָאן פוּן מַיין הוֹיז גִזִינְד ווֶעגִין [עיין רש"י]:
(לא) וַיֹּאמֶר הָט לָבָן גִיזָאגְט מָה ווָאס זָאל אִיךְ דִיר
גֶעבֶּן וַיֹּאמֶר הָט יַעֲקֹב גִזָאגְט לֹא דוּ זָאלְסְט מִיר גָאר
נִיט גֶעבֶּן אִם אוּבּ דוּ ווֶעסְט מִיר טָאן דִי זַאךְ אַז דוּ
ווֶעסְט מְרוּצֶה זַיין צוּ דֶעם ווָס אִיךְ ווֶעל דִיר זָאגְן
אָשׁוּבָה ווֶעל אִיךְ מִיךְ ווִידֶר קֶעהְרֶען אֶרְעֶה אוּנ ווֶעל פַאשְׁן

לב אֶעֱבֹר בְּכָל־צֹאנְךָ הַיּוֹם הָסֵר
מִשָּׁם כָּל־שֶׂה ׀ נָקֹד וְטָלוּא וְכָל־
שֶׂה־חוּם בַּכְּשָׂבִים וְטָלוּא וְנָקֹד
בָּעִזִּים וְהָיָה שְׂכָרִי׃ לג וְעָנְתָה־בִּי

אונקלוס

אֲרְעֵי עָנָךְ אֱטַר׃ לב
בְּכָל עָנָךְ יוֹמָא דֵין
(נ״י אַעְדִּי) מִתַּמָּן כָּל
נְמוֹר וּרְקוֹעַ וְכָל
שְׁחוּם בְּאִמְּרַיָּא
וּנְמוֹר בְּעִזַּיָּא וִיהֵי
לג וְתַסְהֵד בִּי זָכוּתִי

רשב"ם

בנותיך אבל ממה שארעה צאנך מכאן ולהבא תן לי העקודים והנקודים ואותן עקורים ונקודים שיש עכשיו בצאנך הסר משם ותן ביד בניך שלך להפרידם מעל הפתודים להוולד מעכשיו שיהיו שכרי: (לב) נקד. נראה לי שלאי הקדקד והצואר. שהרי ויקד ארצה כפיפת הצואר והקדקד. והוא נדגש שהוא כמו ויפל מנזרת נפל. ינקוד מן ויקוד הוא על שם הקדקד. כמו עקוד ברגל ויעקוד את יצחק קשירה ברגל: הסר משם. לצורכך: והיה שכרי ולהבא אותן שיוולדו: (לג) וענתה בי צדקתי. מהיום ולהבא לפניך לראות שכרי ולא תמצא בהם אלא נקודים ועקודים: חום בכשבים

בית יהודא

ווען (יְצָרִיךְ אֲנִי לִהְיוֹת עוֹשֶׂה גַּם אֲנִי עִמָּהֶם לְסָמְכָן) איך דארף דאך אויך עפעס טאהן מיט זיי איך זאל זיי העלפן (וְזֶהוּ גַּם) דאס הט יעקב געמיינט מיט דעם ווארט גַּם, אויך, מיינע קינדער ארבעטן, איך דארף אבער אויך ארבעטן מיט זיי: (לב) וְנָקוֹד. מיינט מען (מְנֻמָּר בַּחֲבַרְבּוּרוֹת דַּקּוֹת) געפלעקט מיט דינע קליינע פלעקין (כְּמוֹ נְקוּדוֹת) וויא פינטעליך: וְטָלוּא. מיינט מען (לְשׁוֹן טְלָאִים) לאטעס (חֲבַרְבּוּרוֹת רְחָבוֹת) ברייטע פלעקין: וְחוּם. דער תרגום זאגט (שְׁחוּם) מען מיינט אקאליער (דּוֹמֶה לְאָדוֹם) גלייך צו רויט ורושׁו (לְשׁוֹן מִשְׁנָה) אין משניות שטייט אויך אזוי (שְׁחַמְתִּית וְנִמְצֵאת לְבָנָה לְעִנְיַן תְּבוּאָה) ביי תבואה שטייט ווען איינער הט געזאגט צו זיין חבר דו זאלסט מיר פארקויפן רויטע ווייץ און ער הט אים געגעבן ווייסע ווייץ: וְהָיָה שְׂכָרִי. דס זאל זיין מיין שכר (אוֹתָן שֶׁיּוָּלְדוּ מִכָּאן וּלְהַבָּא) די וואס וועלן געבארען ווערען פון היינט און ווייטער (נְקֻדִּים וּטְלוּאִים בָּעִזִּים) ביי ציגען מיט געפינטעלטע פלעקין מיט גרויסע פלעקען וויא לאטעס (וּשְׁחוּמִים בַּכְּשָׂבִים) און שעפסן וועלען האבן ארויטע קאליער (יִהְיוּ שֶׁלִּי) זייא זיין מיינע (וְאוֹתָן שֶׁיֶּשְׁנָן עַכְשָׁיו) און דיא געפלעקטע ציגען און שעפסן וואס זענן דא איצט אין די סטאדע (הַפְרֵד) זאלסטו זיי אפשיידן נארויסנעמען) פון די סטאדע (וְהַפְקִידֵם בְּיַד בָּנֶיךָ) און דו זאלסט זייא געבען בעהאלטען ביי קינדער (שֶׁלֹּא תֹאמַר לִי עַל הַנּוֹלָדִים מֵעַתָּה) דוא זאלסט ניט זאגען אויף די געפלעקטע ציגען און שעפסן וואס גיבארן ווערן פון איצט און ווייטער (אִלּוּ הָיוּ שָׁם מִתְּחִלָּה) די געפלעקטע זענען געווען אין די סטאדע פון פריער ווענען נאך אזאך וויל איך דו זאלסט ארויסנעמען פון דיא סטאדע אלע געפלעקטע ציגען און שעפסן (וְשֶׁלֹּא תֹּ דו זאלסט נאכדעם ניט זאגן צו מיר (עַל יְדֵי הַזְּכָרִים שֶׁהֵן נְקֻדִּים וּטְלוּאִים) דורך דיינע געפלעקטע שעפסן און די זכרים וואס זענן געבליבען אין די סטאדע (תֵּלַדְנָה הַנְּקֵבוֹת דּוּגְמָתָן מִכָּאן וְאֵילָךְ) דריבער וועלן פון היינט און די נקבות געבארין אזעלכע געפלעקטע וויא דיא זכרים זענען: (לג) וְעָנְתָה בִּי צִדְקָתִי וגו׳. יעקב הט גזאגט (אִם תַּחְשְׁדֵנִי שֶׁאֲנִי נוֹטֵל מִשֶּׁלְּךָ כְּלוּם) אויב דוא וועסט מיך חושד זיין אז איך נעם עפעס פון דיינע שעפסן (תַּ צִדְקָתִי) וועט אויף מיר עדות זאגען מיין גערעכטיגקייט (כִּי תָבֹא צִדְקָתִי וְתָעִיד עַל שְׂכָרִי לְפָנֶיךָ) מיין גערעכטיגקייט קומען און וועט עדות זאגען פאר דיר אויף מיין ערליכען פארדינסט (שֶׁלֹּא תִמְצָא בְּעֶדְרִי כִּי אִם נְקֻדִּים וּטְלוּאִים) דו וועסט ניט געפינען אין מיין סטאדע נאר געפינטעלטע און געפלעקטע שעפסן און ציגען (וְכָל שֶׁתִּמְצָא בָּהֶן

רש"י

כ וצריך (אני) להיות עושה גם אני עמהם לסמ גם: (לב) נקד. מנומר בחברבורות דקות כמו פונטר"א בלעז (פונקטירט): טלוא. ל' טלאים חב רחבות: חום. שחום ל' דומה לאדום רוס"ו בלעז (לשון משנה שחמתית ונמצאת לבנה לענין התבואה שכרי. אותן שיולדו מכאן ולהבא נקודים וטלואים והחומים בכשבים יהיו שלי ואותן שישנן עכשיו הפר והפקידם ביד בניך שלא תאמר לי על הנולדים מע היו שם מתחלה מ ועוד שלא תאמר לי ע"י הזכרי נ נקודים וטלואים תלדנה הנקבות דוגמתן מכאן (לג) וענתה בי וגו׳. אם תחשדני שאני נוטל כלום תענה בי צדקתי כי תבא צדקתי ם ותעיד ע לפניך שלא תמצא בעדרי כי אם נקודים וטלואי

שפתי חכמים

אני ואעשה שם שהרי כתיב אחריו ויאמר מה אתן לך וגו׳ אשיבה ארעה וגו׳ משמע שלא היה בדעתו לילך מעמו אלא לשמור לאיו אלא לביתי פירוש לצורך ביתי: כ רל"ת גם אנכי משמע דקודם לכן היה אחר שעשה לצורך ביתו לכ"פ עכשיו כו׳: ל ר"ל שהתרגום שמתרגם על חום שחום דהוא לשון אדום: מ הקשה הרא"ם א"כ השי׳ היה בעזים נקוד וטלוא ולא בכשבים והכתוב אמר הסר משם כל שה נקוד וטלוא ומתרץ דשה דאמר קרא הוא תיש מדלתיב שה כשבים ושה עזים ש"מ עז נמי קרוי שה. (מהרש"ל) וק"ל על דברי הרא"ם אדרבה מדהוצרכה התורה לפרש בו עזים ש"מ כ"מ שנאמר שה סתם שה הוא ולא תיש וע"ק לפי דבריו היה לו למנקט בחד כללא ולא הי"ל אלא נקוד וטלוא בעזים וע"ק למה התחיל הכתוב בתיש וסיים בשה וע"ק פעם קרא שה ופעם קרא תיש שנאמר ויסר ביום הה התישים וגו׳ לכך נ"ל שבשה הוא שה ממש ולא תיש והכי׳ ה וטלוא בעזים וחום בכשבים ומה שאמר הסר משם כל שה נקו כך אמר יעקב עכ"פ תסיר נקוד וטלוא בעזים וחום בכשבי נקוד וטלוא בכשבים שראוים להיות שלי. גם אותם תסיר מ עכשיו לא עזים נקוד וטלוא ולא כבשים נקוד ועקוד וטלוא ר שיולדו מכאן ואילך נקוד וטלוא בעזים וחום בכשבים יהיו ש שלא אמר להסיר חום בעזים מפני שאינם בנמצא ומעתה ה הקושיות ככ"ל: נ פי׳ הרא"ם שקשה לפי טעם ראשון ימנו אות הם עכשיו וממילא ידעינן מה שיהיו יותר שנולדו אחר כך אמר רש"י שלא תאמר וכו׳: ס וסתי"ו תבא לנקבה נסתו

פירוש לתורת אלהים

דיינע שאף אשמור איך וועל זיי היטן: (לב) אֶעֱבוֹר איך וועל איבער פארן היינט צווישן אלע שאף הָסֵר טו אפ פון דארטן כָּל שֶׂה אלע שעפסן נָקוֹד וואס איז געפינטעלט וְטָלוּא געפלעקט וְכָל שֶׂה און איטליכער עַ׳ ... חוּם וואס איז רויטלך בַּכְּשָׂבִים צווישן די שאף וְטָלוּא און געפלעקט וְנָקוֹד און גפינטעלט בָּעִזִּים צ די ציגן וְהָיָה און דס זאל זיין מיינע שכירות[פי (לג) וְעָנְתָה און עס וועט עדות זאגען אין מיר גירעכטיקייט בְּיוֹם אין דעם טאג פון מארגן עס וועט קומען מיין גירעכטיקייט און וועט

אֲרֵי תֵיעוֹל עַל
קֳדָמָךְ כֹּל דִּי
לֵיתוֹהִי נְמוֹר וּרְקוֹעַ
בְּעִזַּיָּא וּשְׁחוּם בְּאִמְּרַיָּא
גְּנִיבָא הוּא עִמִּי׃
לד וַאֲמַר לָבָן בְּרַם לְוַי
יְהֵי כְפִתְגָּמָךְ׃ לה וְאַעְדִּי
בְּיוֹמָא הַהוּא יָת תְּיָשַׁיָּא
שְׁחִימַיָּא וּרְקוֹעַיָּא וְיָת כָּל
עִזַּיָּא נְמוֹרָתָא וּרְקוֹעָתָא
כֹּל דִּי חִוָּר בַּהּ וְכָל
דִּשְׁחוּם בְּאִמְּרַיָּא וִיהַב
בְּיַד בְּנוֹהִי׃ לו וְשַׁוִּי
מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין בֵּינוֹהִי
וּבֵין יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב רָעֵי יָת
עָנָא דְלָבָן דְּאִשְׁתְּאָרָן׃
לז וּנְסֵיב לֵהּ יַעֲקֹב

צִדְקָתִי בְּיוֹם מָחָר כִּי־תָבוֹא עַל־
שְׂכָרִי לְפָנֶיךָ כֹּל אֲשֶׁר־אֵינֶנּוּ נָקֹד
וְטָלוּא בָּעִזִּים וְחוּם בַּכְּשָׂבִים גָּנוּב
הוּא אִתִּי׃ לד וַיֹּאמֶר לָבָן הֵן לוּ יְהִי
כִדְבָרֶךָ׃ לה וַיָּסַר בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־
הַתְּיָשִׁים הָעֲקֻדִּים וְהַטְּלֻאִים וְאֵת
כָּל־הָעִזִּים הַנְּקֻדּוֹת וְהַטְּלֻאֹת כֹּל
אֲשֶׁר־לָבָן בּוֹ וְכָל־חוּם בַּכְּשָׂבִים
וַיִּתֵּן בְּיַד־בָּנָיו׃ לו וַיָּשֶׂם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת
יָמִים בֵּינוֹ וּבֵין יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב רֹעֶה
אֶת־צֹאן לָבָן הַנּוֹתָרֹת׃ לז וַיִּקַּח־לוֹ

בעל הטורים

ביום מחר. ב' במס' הכא ואידך אל תתהלל ביום מחר. אמר הקב"ה ... וכי אתה יודע מה יהיה ביום מחר אל תתהלל ביום מחר ובמחר

רשב"ם

בעזים כי רובם חום הם: (לה) ויתן ביד בניו. של לבן: (לו) ובין יעקב. צאן לבן שהיה רועה נתרחק דרך שלשת ימים מצאנו של לבן העקודים והנקודים

רש"י

... לבן שאינו נקוד או טלוא או חום בידוע שגנבתיו
... גניבה ע הוא שרוי אצלי: (לד) הן. לשון פ קבלת
... לו יהי כדברך. הלואי צ שתחפוץ בכך:
... ויסר. לבן ביום ק ההוא וגו': התישים. עזים
... כל אשר לבן בו. כל אשר היתה בו חברבורות
... ויתן. לבן ביד בניו: (לו) הנותרות. הרעועות

בית יהודא

נָקוֹד או טָלוּא או חוּם) אונ אויב דו וועסט געפינען אין דיי
סְטַאדֶע אַזֶעלְכֶע שֶׁעפְּסֶן וָוס זֶענֶען ניט גֶעפִּינְטוּלְט אונ ניט
גֶעלַאטֶעט אונ ניט רויטֶע (בְּיָדוּעַ שֶׁגְּנַבְתִּיו לָךְ) וֶועט מֶען
ווִיסֶען אַז איך הָאב דֶעם שֶׁעפְּס גֶעגַנְבֶעט פון דַיינֶע שֶׁעפְּסֶן
(וּבִגְנֵבָה הוּא שָׁרוּי אֶצְלִי) אונ דֶער שֶׁעפְּס איז בַּיי מִיר
אַגֶעגַנְבֶעטֶער: (לד) וְהֵן. יוֹא (לְשׁוֹן קַבָּלַת דְּבָרִים) לָבָן הָט
... נומען די רייד פון יַעֲקֹב, אונ ער הָט גֶעזָאגְט (לוּ יְהִי כִּדְבָרֶךָ) הַלְוַאי זָאל זַיין וויא דַיינֶע רֵייד (הַלְוַאי שֶׁתַּחְפּוֹץ בְּכַךְ)
... דו זָאלְסְט וֶועלֶן עס זָאל אַזוֹ בְּלַייבֶּען אונ זָאלְסְט ניט ... ניט חֲרָטָה הָאבְּן: (לה) וַיָּסַר (לָבָן) בַּיּוֹם הַהוּא וגו'). אין דֶעם
... טָאג הָט לָבָן אַרויסְגֶענוּמֶן פון די סְטַאדֶע (הַתְּיָשִׁים) מֵיינְט מֶען (עִזִּים זְכָרִים) די צִיגֶען זְכָרִים וָוס הָאבֶּען פְּלֶעקֶען:
... אֲשֶׁר לָבָן בּוֹ). מֵיינְט מֶען (כֹּל אֲשֶׁר הָיְתָה בּוֹ חֲבַרְבּוּרוֹת לְבָנוֹת) אַלֶע צִיגֶען וָוס הָאבֶּן גֶעהַאט וַוייסֶע פְּלֶעקִין: (וַיִּתֵּן
... בְּיַד בָּנָיו) אונ לָבָן הָט דִיא אַלֶע גֶעפְלֶעקְטֶע גֶעגֶעבֶּן צוּ זַיינֶע זִיהְן, די זִיהְן זָאלֶען זֵייא פִּיטֶערְן: (לו) וְהַנּוֹתָרוֹת.

דעת זקנים מבעלי התוספות

ויקח לו יעקב מקל לבנה לח. וא"ת צדיק גמור כיעקב ... עשה רמאות. וי"ל כי יעקב אמר ללבן בתנאי שלו הסר ...

שפתי חכמים

לנוכח והוכחתו מדכתיב לפניך ר"ל הצדקה כאלו אמר כי תבא לפניך לדקתי וענתה בי על שכרי: ע הולרך לפרש גנוב הוא אתי שלא נחשוב שפירושו אני בהיתר קניתי ונמצא שהיה גנוב ואני לא ידעתיו
... וכו' לא שבא לידי בהיתר ואחר כך נמצא שהוא גנוב ביד המוכר שמוכר אותו לי: פ לא כמו הן לי לא נתתה זרע שפירושו לשון הנה:
... אע"פ שאמרו בפיו חשב לבן אולי לא אמרו בלבו או יתחרט: ק ... לא יעקב ששרי כתיב אחריו ויתן ביד בניו וישם דרך ג' ימים

פירוש לתורת אלהים

... פַר דִיר עַל שְׂכָרִי אויף מַיין שְׂכִירוּת וָוארום דו
... ט ניט גֶעפִינֶען אין מַיין אֵייגֶינֶער סְטַאדֶע נָאר
... לְכֶע וָוס זֶענֶען גֶעפִּינְטֶעלְט אונ גִיפְלֶעקְט כֹּל אֲשֶׁר
... אַז דו וֶועסְט גֶעפִינֶען צְווִישֶׁען די צִיגֶן אַזֶעלְכֶע
... איז ניט גֶעפִּינְטֶעלְט אונ גִיפְלֶעקְט וְחוּם אונ
... שֶׁן די שָׁאף וֶועסְטוּ גֶעפִינֶען אַזֶעלְכֶע וָוס הָאבֶּן
... רוֹטְלִיכֶע מַרְאֶה גָּנוּב איז דָס בַּיי מִיר בִּגְנֵיבָה:
(לד) וַיֹּאמֶר הָאט לָבָן גֶעזָאגְט הֵן פַר וָואר לוּ הַלְוַאי
... כִדְבָרֶךָ זָאל זַיין אַזוֹי וִוי דַיינֶע רֵייד הַלְוַאי דו
... ט ניט חֲרָטָה הָאבֶּן: (לה) וַיָּסַר אונ לָבָן הָט
אָפּ גֶעטָאן אין דֶעם טָאג אֶת הַתְּיָשִׁים די בֶּעק פון
דיא צִיגֶען הָעֲקֻדִּים די גֶעפִּינְטֶעלְטֶע וְהַטְּלֻאִים אונ
דיא גִיפְלֶעקְטֶע וְאֵת אונ דיא צִיגֶען הַנְּקֻדּוֹת דיא
גֶעפִּינְטֶעלְטֶע אונ די גִיפְלֶעקְטֶע כֹּל אֲשֶׁר וָואס זֵיי
הָאבֶּען אין זִיךְ גֶעהַאט וַוייסֶע פְלֶעקֶען וַיִּתֵּן אונ
לָבָן הָט גֶעגֶעבֶּן אין דֶר הַאנְט פון זַיינֶע קִינְדֶר:
(לו) וַיָּשֶׂם אונ עֶר הָט זִיךְ אָפְּגֶעשֵׁיידְט דְרַיי טֶעג רֵייזֶע
צְווִישֶׁען אִים אונ צְווִישֶׁען יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב אונ יַעֲקֹב הָט
גִפִּיטֶערְט די שָׁאף פון לָבָן הַנּוֹתָרוֹת די גִבְלִיבֶּנֶע [מרש"י]:
(לז) וַיִּקַּח יַעֲקֹב הָט זִיךְ גֶענוּמֶן מַקַּל לִבְנֶה אַשְׁטֶעקְן

יעקב מקל לבנה לח ולוז וערמון
ויפצל בהן פצלות לבנות מחשף
הלבן אשר על־המקלות: לח ויצג
את־המקלות אשר פצל ברהטים
בשקתות המים אשר תבאן הצאן
לשתות לנכח הצאן ויחמנה בבאן

אונקלוס

חוטרין דלבן רטי
דלוז ודדלוף ו...
בהון קלפין חורין ...
חור די על חוטרי...
לח ודעיץ ית חוטרי...
קליף ברהטיא אתר
שקיא דמיא אתר ד...
(נ"י דאתין) ענא למ...
לקבלהון דענא ומת...
במיתיהון ל מ ש...

רשב"ם

שהסיר מצאנו של לבן: (לז) מקל לבנה. לפי שהוא דבוק. מקל של לבנה לפיכך הוא פתח. וכן מעשר בקר ומספר תמרורים. ובלא דבקים ויך את האתון במקל. בכל רחובות מספד. מעשר מן המעשר: לח. שאינו יבש: ... גילוי כמו וזרועך חשופה. חשף ה' את זרוע קדשו: (לח) ויחמנה. כמו...

בית יהודא

די געבליבענע (הרעועות שבהן) די שלעכטע וואס אין זייא (החולות) די קראנקע (והעקרות) אונ דיא וואס וועלען קיין קינדער האבן (שאינן אלא שירים) זיי זענען נאר געבליבענע (אותן מסר לו) די שעפסען האט לבן געגעבען צו יעקב: (לז) ומקל לבנה. זאגט רש"י (עץ הוא ושמו לבנה) דאס איז אבוים וואס זיין נאמען איז לבנה (כמא דתימא) וויא דו זאגסט (תחת אלון ולבנה) אונטער די בוימער וואס הייסען אלון אונ לבנה, זאגט רש"י (ואומר אני) איך זאג (הוא שקורין טרימבל שהוא לבן) מען מיינט דעם בוים וואס מע רופט אים טרימבל, דער בוים איז ווייס: (לח). מיינט מען יעקב האט גענומען דעם בוים (כשהוא רטוב) ווען ער איז געוועזען פייכט: (ולוז). זאגט רש"י (ועוד לקח) נאך האט יעקב גענומען (מקל לוז) א שטעקין (נאצוויינג) פון דעם בוים לוז (עץ שגדלין בו אגוזים דקין) לוז איז אבוים וואס אויף אים וואקסען קליינע ניס: (וערמון). איז אבוים וואס אויף אים וואקסען קאשטאנעס: (ופצלות). מיינט מען (קלופים קלופים) אפשיילונגען (שהיה עושהו מנומר) ער האט געמאכט די שטעקינס זאלען זיין געפלעקט: (ומחשף הלבן). מיינט מען (גלוי לובן של מקל) ער האט אויפגעדעקט דאס ווייסקייט פון שטעקין (כשהיה קולפו היה נראה ונגלה לובן שלו במקום הקלוף) אז יעקב האט אפגעשיילט דיא קאר פון שטעקין, אויף דיא ערטער פון שטעקין וואס די קארע איז אפגעשיילט געווארען איז געזעהן געווארען דאס ווייס שטעקין: (לח) (ויצג). זאגט רש"י (תרגומו ודעיץ) אויף "ויצג" זאגט דער תרגום "ודעיץ" (לשון תחיבה ונעיצה בלשון ארמית) אויף ארמית איז "ודעיץ" דערטייטש ער האט אריין געשטעקט (והרבה יש בגמרא) אין די גמרא איז דא ווארט פיל מאהל (דצה ושלפה) ער האט אריינגעשטעקט אונ ארויסגענומען (דץ ביה מידי) ער האט אין אים אריין געשטעקט (דצה כמו דעצה) וואס אין דיא גמרא שטייט "דצה" מיינט מען "דעצה" (אלא שמקצר את לשונו) נאר האט אפגעקירצט דעם ווארט "דעצה" אין דעם ע' ובו געשריבן "דצה": (ברהטים). מיינט מען (במרוצות המים) וואסער לויפט (בברכות העשויות בארץ להשקות שם הצאן) אין די ערד וואס געבען ברונען איז געמאכט רינעס אונ אין רינעס ווערט אריינגעגאסען וואסער אונ די שעפס טרינקען פון דיא רינעס: (אשר תבאן וגו'). זאגט רש"י (ברהטים תבאנה הצאן לשתות) אין די רינעס וואסער וואס די שעפסען קומען טרינקען (שם הציג המקלות לנוכח הצאן) דארט יעקב געשטעלט די שטעקין געגען די שעפסען: (ויחמנה וגו'). זאגט רש"י (הבהמה רואה את המקלות) ווען א בהמה ...

רש"י

שבהן החולות והעקרות שאינן אלא שירים אותן מס...
(לז) מקל לבנה. עץ הוא ושמו לבנה כמה ד...
(הושע ד) תחת אלון ולבנה ואומר אני הוא שקורין טר...
שהוא לבן (עוזפענהאלץ): לח. כשהוא רטוב: ו...
ועוד לקח מקל לוז עץ שגדלין בו אגוזים דקים קו...
בלעז (האזעלנוס סטרוך): וערמון. קסטניי"ר
(קאסטאנים בוים): פצלות. קילופים קילופים שהיה ...
מנומר: מחשף הלבן. גלוי לובן של מקל. כשהיה ...
היה נראה ונגלה לובן שלו במקום הקילוף: (לח) ו...
תרגומו ודעיץ לשון תחיבה ונעיצה הוא בלשון ארמית ו...
יש בגמ' דצה ושלפה דץ ביה מידי. דצה כמו דעצה ...
שמקצר את לשונו: ברהטים. במרוצות המים ת ב...
העשויות בארץ להשקות שם הצאן: אשר תבאן ...
ברהטים אשר תבאן הצאן לשתות שם הציג המקלות א...
הצאן: ויחמנה וגו'. (ב"ר) הבהמה רואה את המ...

שפתי חכמים

בינו ובין יעקב: ר דאל"כ הול"ל בקמץ תחת הבי"ת והנו"ן. [רא"ם] דאי סען היה לבן למה לריך יעקב לפללו כדי שיהיה לבן כלא"ה נמי היה לבן: ש דק"ל הא לבנה לאו לוז הוא לבן פי' ועוד וכו'. והרא"ם פי' דמלת לח מפסיק בין לבנה ולוז א"כ הוכרח לומר שלוז וערמון אינם דבקים עם מלת לח רק הם כמו ענין אחר: ת דתרגום ויבך ורהט: א דאשר תבאן הצאן דבוק הוא לשקתות המים כדי שיהא לנוכח הצאן שב אל ויצג את המקלות כלומר שהציג המקלות כו...

דעת זקנים מבעלי התוספות

משם כל שה נקוד וטלוא וכל שה חום בכשבים וגו' ר"ל הכ...
כדי שלא יאמרו גנובים הם אתי אבל הגדולים לא אמר לו ...
כדי שיולידו כמותן והוא שינה את התנאי והסיר אפילו הג...
כדכתיב ויסר ביום ההוא את התישים וגו' אפי' הגדולים ...

פירוש לתורת אלהים

פון לבנה האלץ לח פייכט ולוז אונ אשטעקען פון ניסען האלץ וערמון אונ קעסטען האלץ ויפצל אונ ער האט אין זיי אפ געשיילט פצלות שאלעכץ לבנות ווייסע ער האט די שטעקען אפ געשיילט ערטער ווייס אונ האט זיי געמאכט געפינטעלט מחשף אז ער הט אפ געשיילט איז געוועזען געזעהן דס געשיילטע: (לח) ויצג את אונ ער האט א... געשטעלט די שטעקען וואס ער הט אפ געשיילט ב... אין די קאריטעס בשקתות אין דעם אן טרינקען דעם וואסער אשר וואס די שאף קומען טרינקען ...

לשתות: לט וַיֶּחֱמוּ הַצֹּאן אֶל־הַמַּקְלוֹת וַתֵּלַדְןָ הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים וּטְלֻאִים: מ וְהַכְּשָׂבִים הִפְרִיד יַעֲקֹב וַיִּתֵּן פְּנֵי הַצֹּאן אֶל־עָקֹד וְכָל־חוּם בְּצֹאן לָבָן וַיָּשֶׁת לוֹ עֲדָרִים לְבַדּוֹ וְלֹא שָׁתָם עַל־צֹאן לָבָן:

אונקלוס

וְאִתְיַחֲמָא עָנָא ...חוּטְרַיָּא וִילִידָא עָנָא ...וֹלִין נְמוֹרִין וּרְקוֹעִין: ...אִמְּרַיָּא אַפְרֵשׁ יַעֲקֹב ...הַב בְּרֵישׁ עָנָא כָּל ...גוֹל וְכָל דִּשְׁחוֹם בְּעָנָא ...לָבָן וְשַׁוִּי לֵהּ עֶדְרִין

רשב"ם

...ת מגוי יעמדנה. חציים לשון זכר ותצי... ...בה שהיה לו לומר כמו ותקרבנה בנות ...חד: (לט) ויחמו הצאן. כולן לשון זכר: (א) והכשבים הפריד יעקב. העקודים והנקודים הפריד מצאן לבן שנה ראשונה ושנייה והיה נותן את פני הצאן ...לבן אליהם כדי שיראו אותם ותתעברנה כמותם וגם המקלות היה נותן בשקתות המים. שני מעשים הללו היה עושה כדי שתלדנה עקודים ונקודים:

רש"י

...א נרתעת לאחוריה ב והזכר רובעה ויולדת כיוצא בו. ...הושעיא אומר המים נעשין זרע במעיהן ולא היו צריכות ...כר וזהו ויחמנה וגו' (ר"ל בתיבה זו התחברו ל' זכר ...קבה כמ"ש הראב"ע): (לט) אל המקלות. אל מראות ...המקלות: עקדים. משונים במקום עקידתן הם קרסולי ...יהן ורגליהן: (מ) והכשבים הפריד יעקב. הנולדים ...קודים נקודים הבדיל והפריד לעצמו ועשה אותן עדר עדר ...דו והוליך אותו העדר העקוד לפני הצאן ופני הצאן ...הולכות אחריהם צופות אליהם וזהו שאמר ויתן פני הצאן ...עקוד שהיה פני הצאן אל העקודים ואל כל חום שמצא ...בצאן לבן: וישת לו עדרים. כמו שפירשתי:

בית יהודא

די שטעקינס (וְהִיא נִרְתַּעַת לְאַחוֹרֶיהָ) אונ זיא װערט דערשראקן אונ שפרינגט צוריק אונטער זיך (וְהַזָּכָר רוֹבְעָהּ) אוב דאמאלס קומט אויף איר אזכר (וְיוֹלֶדֶת כַּיּוֹצֵא בוֹ) געבארט זיא אקינד מיט אזעלכע פלעקין װאס איז אויף דעם שטעקין װאס זיא הט זיך פר אים דערשראקין (רַבִּי אוֹשַׁעְיָא אוֹמֵר) רבי אושעיא זאגט (הַמַּיִם נַעֲשׂוּ זֶרַע בִּמְעֵיהֶן וְלֹא הָיוּ צְרִיכוֹת לְזָכָר) די װאסער װאס די שעפסן פון יעקב האבן געטרונקן זענען געװארן װיא זרע אין די בייכער פון דיא שעפסן, אונ די שעפסען זענען מעוברת געװארן פון די װאסער אונ האבן ניט גידארפט זכרים זאלן אויף זיי קומען (וְזֶהוּ וַיֶּחֱמְנָה וגו') דס מיינט דער פסוק די שעפסן האבן זיך דערהיצט װען זיי זענען געקומן טרינקען (וּרְצוֹנוֹ לוֹמַר) רש"י מיינט צו זאגן (בְּתֵיבָה זוֹ) אין ...ארט וַיֶּחֱמְנָה (הִתְחַבְּרוּ לָשׁוֹן זָכָר וְלָשׁוֹן נְקֵבָה) איז בהעפט געװארן לשון זכר ונקבה צוזאמען, דר װא"ו יו"ד װאס אין ...הייב װארט איז לשון זכר, אונ דער "נה" װאס אין סוף װארט איז לשון נקבה, צו װייזן די װאסער װאס די שעפסן ...אבן געטרונקען האבן זיך בהעפט מיט די שעפסן װיא די זרע פון אזכר װערט באהעפט מיט אנקבה (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הראב"ע) ...אדר אבן עזרא שרייבט: (לט) (אֶל הַמַּקְלוֹת). די שעפסען האבען זיך דערהיצט װערשראקן (אֶל מַרְאוֹת הַמַּקְלוֹת) פון ...קאלערין װאס איז געװען אויף די שטעקליך: (עֲקֻדִּים). זאגט רש"י (מְשׁוּנִים בִּמְקוֹם עֲקִידָתָן) אויף דעם ארט װוא ...שעפסן װערן געבונדן האבען זיי געהאט איין אנדער קאליער (הֵם קַרְסוּלֵי יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם) אויף דיא קנעכיל פון זייערע ...פאדערשטע פיס אונ אינטערשטע פיס האבען זיי געהאט פלעקין: (מ) וְהַכְּשָׂבִים הִפְרִיד יַעֲקֹב. דיא שעפסען (הַנּוֹלָדִים ...קוּדִים וּנְקוּדִים) װאס זענען געבארן געװארן מיט פלעקין ביי דיא קנעכיל, אונ װאס זענען געבארן געװארן געפינטלטע נדורך ...שטעקליך) (הִבְדִּיל וְהִפְרִישׁ לְעַצְמוֹ) הט יעקב זיי אפגעשיידט בעזונדער (וְעָשָׂה אוֹתָן עֵדֶר עֵדֶר לְבַדּוֹ) אונ ער האט פון זייא ...געמאכט בעזונדערע סטאדעס (וְהוֹלִיךְ אוֹתוֹ הָעֵדֶר הֶעָקוּד לִפְנֵי הַצֹּאן) אונ ער האט געפירט דיא געפלעקטע סטאדעס שעפסן ...פאראויס פר די ניט געפלעקטע שעפסען (וּפְנֵי הַצֹּאן הַהוֹלְכוֹת אַחֲרֵיהֶן צוֹפוֹת אֲלֵיהֶם) אונ די ניט געפלעקטע שעפסען װאס ...זענען געגאנגען אינטער די געפלעקטע האבן געקוקט אויף די געפלעקטע והאבען זיי געבארן געפלעקטע. פון דאמאלס ...אונ װייטער האט יעקב ניט געדארפט די שטעקליך, ער הט נאר געדארפט די שטעקליך דס ערשטע מאהל װען זיינע ...ע שעפסן זענען געװען נאר װייסע) (וְזֶהוּ שֶׁאָמַר) דס זאגט דר פסוק (וַיִּתֵּן פְּנֵי הַצֹּאן אֶל עָקוֹד) יעקב הט גגעבן דער פנים ...ן די ניט געפלעקטע שעפסן זאלן קוקן אויף דיא געפלעקטע (שֶׁהָיוּ פְּנֵי הַצֹּאן אֶל הָעֲקוּדִּים וְאֶל כָּל חוּם שֶׁמָּצָא בְּצֹאן לָבָן) דר ...ים פון די ניט געפלעקטע שעפסן זענען געװען צו דיא געפלעקטע שעפסן אונ צו די רויטע שעפסן װאס ער האט ...געפונען אין די שעפסן װאס לבן האט אים געלאזין װויא עס שטייט פריער ופסוק לו) די קראנקע שעפסן אונ די עקרות ...ט לבן אים געלאזין אפילו זיי זענען געװען געפלעקטע: וַיָּשֶׁת לוֹ עֲדָרִים) . אונ ער האט פון זייא געמאכט סטאדעס.

דעת זקנים מבעלי התוספות

...שה יעקב כל מה שיכול לעשות. ועוד אומר החכם ר' חיים ...לבן שינה תנאו שלא התנה להסיר אלא הנקודים והוא הסיר ...העקודים ולכן הציג את המקלות כדכתיב ועם עקש תתפל:

שפתי חכמים

בשקתות המים כדי שיהא נוכח הצאן בשעת שתיה ויחמנה: ב דאל"כ מאי ויחמנה דאין דרך המים לחמם הבהמות ולדעת ר' הושעיא החמום הוא העיבור: ג כי לא המקלות הם סבה שילדו הצאן עקודים נקודים וטלואים כי אם מראיהן והוא מחשוף הלבן וא"ת שיאך שמה ...נקב רמאות כזה במקלות ורבו בו הדיעות. ול"נ אותן שנולדו מצאן יעקב אף שלא היו להם סימנים הנ"ל מן הדין הם של יעקב כיון שנולדו ...והצאן שלו ולבן רצה ליקח ממנו אף הנולדים מצאנו אמר יעקב אעשה מקלות כדי שילדו הצאן שלי כולם עקודים ונקוד וטלוא כדי ...הרוית את מה שהוא שלי נהרס"ל: ד פירוש צאן שבצאן הם העזים כי כל חום בכשבים הפריד לבן כמו שכתוב לעיל אכל חום בעזים לא

פירוש לתורת אלהים

...קענן די שאף הט ער ארײן גישטעקט די שטעקן ...יחמנה אונ זיי האבן זיך דר היצט אז זיי זענען גקומן ...טרינקן: (לט) וַיֶּחֱמוּ אונ די שאף האבן זיך דר היצט ...צו דעם גשטאלט פון דעם שטעקן וַתֵּלַדְןָ האבן די ...שאף געבארין עֲקֻדִּים זעלכע שעפסלך װאס זענען גיװען פר ענדערט אויף דעם ארט װאו מען בינד זיי נְקֻדִּים געפינטעלט וּטְלֻאִים אונ געפלעקט: (מ) וְהַכְּשָׂבִים אונ די שאף װאס זענען געבארין געפינטעלט אונ גיפלעקט הִפְרִיד הט יעקב אפ געשייד בזונדער אונ הט פון זיי זיך גמאכט סטאדעס וַיִּתֵּן פְּנֵי הַצֹּאן

אונ

לְבַדּוֹ וְלֹא שָׁתָם עַל־צֹאן לָבָן׃
מא וְהָיָה בְּכָל־יַחֵם הַצֹּאן הַמְקֻשָּׁרוֹת
וְשָׂם יַעֲקֹב אֶת־הַמַּקְלוֹת לְעֵינֵי
הַצֹּאן בָּרְהָטִים לְיַחְמֵנָּה בַּמַּקְלוֹת׃
מב וּבְהַעֲטִיף הַצֹּאן לֹא יָשִׂים וְהָיָה
הָעֲטֻפִים לְלָבָן וְהַקְּשֻׁרִים לְיַעֲקֹב׃
מג וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד וַיְהִי־לוֹ
צֹאן רַבּוֹת וּשְׁפָחוֹת וַעֲבָדִים וּגְמַלִּים

אונקלוס

בִּלְחוֹדוֹהִי וְלָא עָרְ
עִם עָנָא דְלָבָן׃ מא וַ
בְּכָל עִדָּן דְּמִתְיַחֲמָן
מְבַכְּרָתָא וּמְשַׁוֵּי יַעֲ
יָת חוּטְרַיָּא לְעֵינֵי
בְּרָהֲטַיָּא לְיַחֲמוּתְ
בְּחוּטְרַיָּא׃ מב וּבְלַקִּי
עָנָא לָא מְשַׁוֵּי וַ
לַקִּישַׁיָּא לְלָבָן וּבַכִּי
לְיַעֲקֹב׃ מג וּתְקֵיף גַּבְ
לַחֲדָא לַחֲדָא וַהֲווֹ
עָן סַגִּיאָן וְאַמְהָן וְעַבְ

רשב"ם

(מא) המקשרות. בזמן שרובן רגילות ל
ביחד: (מב) ובהעטיף. כשעבר זמן המ
להתעבר לא היה חושש על המאוחר

בעל הטורים

בתך דינה יולדה ממך: (מג) העטופים. ב' במס' העטופים ללבן העטופים ברעב. פי' שנתן לו הכחושים שמתו ברעב א"נ בשביל יעקב דבר בגרלה כרמאות גרם לבניו שנתעטפו ברעב:

רש"י

(מא) המקשרות. כתרגומו הבכירות ואין לו עד במו ומנחם חברו עם אחיתופל בקושרים (שמואל ב' טו) הקשר אמיץ (שם) אותן המתקשרות יחד למהר עיב (מב) ובהעטיף. לשון איחור כתרגומו ובלקשות. ומ חברו עם (ישעיה ג) המחלצות והמעטפות לשון עט כסות כלומר מתעטפות בעורן ובצמרן ואינן מתאוות להת ע"י הזכרים: (מג) צאן רבות. פרות ורבות יותר ה מ לאן: ושפחות ועבדים. מוכר לאנו בדמים יק

בית יהודא

זָאגְט רש"י (כְּמוֹ שֶׁפֵּירַשְׁתִּי) וויא איך האב פְרִיער גְזָאגְט: (מא) הַמְקוּשָּׁרוֹת. זָאגְט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) וויא דער תַּרְגּוּם זָאגְט (הַבַּכִּירוֹת) די פְרִיעֶרְדִיגֶע וְדִי שֶׁעפְּסֶען זְכָרִים וָואס בַּהֶעפְטֶען זִיךְ פְּרִיה מִיט זַייעֶרֶע נְקֵבוֹת (וְאֵין לוֹ עֵד בְּמִקְרָא) אונ דער תַּרְגּוּם הָט נִיט אֲעֵדוּת פוּן פָּסוּק אַז הַמְקוּשָּׁרוֹת אִיז דָערְטַייטְשׁ די פְרִיעֶרְדִיגֶע (וּמְנַחֵם חִבְּרוֹ עִם אֲחִיתוֹפֶל בַּקּוֹשְׁרִים) מְנַחֵם הָט גֶעשְׁרִיבֶּן דָעם וָוארְט הַמְקוּשָּׁרוֹת צוּזַאמֶען מִיט די וֶוערְטֶער אֲחִיתוֹפֶל בַּקּוֹשְׁרִים, מְנַחֵם טַייטְשְׁט הַמְקוּשָּׁרוֹת מֵיינְט מֶען די פַארְבּוּנְדֶענֶע, וויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק עֶר אִיז גֶעוֶוען אִין פַארְבִּינְדוּנְג מִיט אֲחִיתוֹפֶל, נָאךְ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיְהִי הַקֶּשֶׁר אַמִּיץ) דָם פַארְבִּינְדוּנְג אִיז גֶעוֶועֶן שְׁטַ (אוֹתָן הַמִּתְקַשְּׁרוֹת יַחַד לְמַהֵר עִבּוּרָן) די שֶׁעפְּסֶען זְכָרִים אונ נְקֵבוֹת וָוס הָאבְּען זִיךְ פַארְבּוּנְדֶען צוּזַאמֶען די נְקֵבוֹת זָ גֶעשְׁווינְד מְעוּבֶּרֶת וֶוערֶן: (מב) וּבְהַעֲטִיף. זָאגְט רש"י (לְשׁוֹן אִיחוּר) וּבְהַעֲטִיף אִיז דֶערְטַייטְשׁ די שֶׁעפְּסֶן וָואס הָא זִיךְ פַארְשְׁפֶּעטִיגְט צוּ בַּהֶעפְטֶען דיא זְכָרִים מִיט דיא נְקֵבוֹת (כְּתַרְגּוּמוֹ) וויא דער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (וּבְלַקִּישַׁת) אִין פַארְשְׁפֶּעטִיגְטֶע שֶׁעפְּסֶן (וּמְנַחֵם חִבְּרוֹ עִם הַמַּחֲלָצוֹת וְהַמַּעֲטָפוֹת) מְנַחֵם הָאט גֶעשְׁרִיבֶּען דֶעם וָוארְט וּבְהַעֲטִיף צוּזַאמֶען דֶעם וָוארְט וְהַמַּעֲטָפוֹת (וְהַמַּעֲטָפוֹת לְשׁוֹן עֲטִיפַת כְּסוּת) וְהַמַּעֲטָפוֹת מֵיינְט מֶען אַיינְגֶעוִויקוּלְט אִין אַקְלֵייד (כְּלוֹמַר) בַּייא דִיא שֶׁעפְּסֶען מֵיינְט מֶען (מִתְעַטְּפוֹת בְּעוֹרָן וְצַמְרָן וְאֵינָן מִתְאַוּוֹת לְהִתְיַחֵם עַל יְדֵי הַזְּכָרִים) זֵייא וִויקְלֶען זִיךְ אַיין זַייעֶר פֶּעל אונ אִין זַייעֶר וָואל אונ זֵייא גְלוּסְטֶען נִיט צוּ דֶערְנֵוארֶעמֶען זִיךְ מִיט דִיא זְכָרִים, אִיז דֶערְטַייטְשׁ וּבְהַ הַצֹּאן, וֶוען דִיא שֶׁעפְּסֶען וִויקְלֶען זִיךְ אַיין אִין זַייעֶר וָואל: (מג) וְצֹאן רַבּוֹת. זאגְט רש"י (פָּרוֹת וְרָבוֹת יוֹתֵר מִשְּׁאָר) די שֶׁעפְּסֶן פוּן יַעֲקֹב הָאבֶּן זִיךְ גֶעפְרוּכְטְבַּארְט אונ גֶעמֶערְט מֶער פוּן אַנְדֶערֶע שֶׁעפְּסֶען: וּשְׁפָחוֹת וַעֲבָדִים. זָאגְט ר

שפתי חכמים

הסיר לבן מפני שלא היה שכרו כמו שלא הסיר העקודים והטלואים מן הכשבים רק מן העזים כמו שכתבתי לעיל מפני שלא היו שכרו ודו"ק. עיין ברא"ם שהאריך כאן ועוד כתב ויתכן שמלת הנולדים שאלל עי' דים נקודים מסובבת בדברי הרב אם לא תפרש הנולדים כבר קודם הסרה כאלו אמר הרב העקודים נקודים שכבר נולדו כאן לבן בלא הסירם לבן מפני שאינם שכרו: ה דאין לפרש כמשמעו שהיו לו

דעת זקנים מבעלי התוספות

(מא) המקושרות. פירש"י כתרגום מבוכרות ואין לו עד בניק ונראה שהוא ל' קשר שהיה מנהג באותן הימים שהיו קו על הבכורות מפני חביבותן קשר כדי להכירן ושלא להח כמו שהיו עושין לבכור אדם שנא' ותקשור על ידו שני ל זה יצא ראשונה שגם בדורינו דרך בני אדם לחבב הבכו ולהחיותן ולהניח להם יותר מן האחרים מהר"ם:

פירוש לתורת אלהים

אונ עֶר הָט גֶעגֶעבֶּן דָם פָּנִים פוּן די שָׁאף אֶל עָקוֹד צוּ די גֶעפִּינְטֶעלְטֶע וְכָל אונ צוּ די רוֹטְלִיכֶע שָׁאף וָוס אִיז גֶעבָּארֶן צְווִישֶׁן די שָׁאף פוּן לָבָן וַיָּשֶׁת אונ עֶר הָט גֶעמַאכְט פוּן זַיי סְטַאדֶעס צוּ זִיךְ אַלֵיין וְלֹא אונ עֶר הָאט זֵיי נִיט צוּ מִישְׁט מִיט די שָׁאף פוּן לָבָן: (מא) וְהָיָה אונ עֶס אִיז גֶוועֶן בְּכָל אִיטְלִיכֶעס מָאל וָוס די שָׁאף וָוס וֶוערֶן פְּרִי מְעוּבֶּרֶת דֶר הִיצֶן זִיךְ וְשָׂם הָט יַעֲקֹב גֶעטוּעֶן די שְׁטֶעקִינְס פַאר די אוֹגֶן פוּן די שָׁאף אִין דֶר קָארִיטֶע לְיַחְמֶנָּה צוּ הִיצֶן זֵיי מִיט די מַרְאוֹת פוּן די שְׁטֶעקִינְס אונ זָ זִיךְ אַיין קוּקֶען אִין די שְׁטֶעקִינְס אונ זָאלֶן גֶבָּ מִיט אַזֶעלְכֶע סִימָנִים: (מב) וּבְהַעֲטִיף אונ אִין דֶ צַייט אַז די שְׁפֶּעטִירֶע שָׁאף דֶר הִיצֶן זִיךְ לֹא יָ הָט עֶר נִיט גֶעטָאן די שְׁטֶעקִינְס וְהָיָה אונ עֶס גֶוועֶן הָעֲטוּפִים די שְׁפֶּעטִיגֶע צוּ לָבָן וְהַקְּשׁוּרִים אונ פְרִיעֶרְדִיגֶע צוּ יַעֲקֹב: (מג) וַיִּפְרוֹץ אונ יַעֲקֹב הָט

זייער

וַחֲמֹרִים׃ לא א וַיִּשְׁמַע אֶת־דִּבְרֵי
בְנֵי־לָבָן לֵאמֹר לָקַח יַעֲקֹב אֵת כָּל־
אֲשֶׁר לְאָבִינוּ וּמֵאֲשֶׁר לְאָבִינוּ עָשָׂה
אֵת כָּל־הַכָּבֹד הַזֶּה׃ ב וַיַּרְא יַעֲקֹב
אֶת־פְּנֵי לָבָן וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ עִמּוֹ כִּתְמוֹל
שִׁלְשׁוֹם׃ ג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יַעֲקֹב
שׁוּב אֶל־אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וּלְמוֹלַדְתֶּךָ
וְאֶהְיֶה עִמָּךְ׃ ד וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא
לְרָחֵל וּלְלֵאָה הַשָּׂדֶה אֶל־צֹאנוֹ׃

לין וַחֲמָרִין׃ א וּשְׁמַע
פִּתְגָמֵי בְּנֵי לָבָן
מְרִין נְסִיב יַעֲקֹב יָת
דִּי לַאֲבוּנָא וּמִדִּי
בוּנָא קְנָא יָת כָּל
יָא הָדֵין׃ ב וַחֲזָא
ב יָת סְבַר אַפֵּי לָבָן
לֵיתוֹהִי עִמֵּהּ
אִתְמָלֵי וּמִדְּקַמּוֹהִי׃
אֲמַר יְיָ לְיַעֲקֹב תּוּב
עָא דַאֲבָהָתָךְ
דָתָךְ וִיהֵי מֵימְרִי
עְדָךְ׃ ד וּשְׁלַח יַעֲקֹב
רָא לְרָחֵל וּלְלֵאָה
קְלָא לְוָת עָנֵהּ׃

ויקרא לרחל וללאה השדה ברכות ח׃

רשב"ם

(א) הכבוד. שוצם ממון כמו ואברם כבד מאד במקנה בכסף ובזהב׃

רש"י

קח לו כל אלה׃ (א) עשה. כנס כמו (ש"א יד) ויעש
ך את עמלק׃ (ג) שוב אל ארץ אבותיך. ושם
עמך ז אבל בעודך מחובר לטמא אי אפשר ח להשרות
י עליך (ב"ר)׃ (ד) ויקרא לרחל וללאה. לרחל
ואח"כ ללאה שהיא היתה עקרת הבית שבשבילה
יעקב עם לבן ואף בניה של לאה מודים בדבר שהרי
ובית דינו משבט יהודה אומרים כרחל וכלאה אשר

בית יהודא

(מָכַר צֹאנוֹ בְּדָמִים יְקָרִים) יַעֲקֹב הָט פַארְקוֹיפְט פִיל פוּן זַיינֶע שׁעפְּסֶען פַאר טַייעֶר גֶעלְט (וְלָקַח לוֹ כָּל אֵלֶּה) אוּנ עֶר הָט גֶעקוֹיפְט דִי אַלֶע זַאכֶען וָוָס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק׃ (א) וְעָשָׂה. מֵיינְט מֶען (כָּנַס) עֶר הָט פַארְזַאמֶעלְט (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיַּעַשׂ חַיִל וַיַּךְ אֶת עֲמָלֵק) עֶר הָאט פַארְזַאמֶעלְט זֶעלְנֶער אוּנ הָט גֶעשְׁלָאגֶן דֶם פָאלְק עֲמָלֵק וּמֶען קֶען דָאךְ נִיט טַייטְשֶׁן וַיַּעַשׂ חַיִל עֶר הָט גֶעמַאכְט זֶעלְנֶער, נָאר עֶר הָאט פַארְזַאמֶעלְט זֶעלְנֶער׃ (ג) וְשׁוּב אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ.

ה הָאט גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב גֵיי צוּרִיק צוּ דִיא לַאנְד וָואס דַיינֶע אֶלְטֶערֶן וואוֹהְנֶען (וְשָׁם אֶהְיֶה עִמָּךְ) אוּנ דָארְטֶען וֶועל יין מִיט דִיר (אֲבָל בְּעוֹדְךָ מְחוּבָּר לְטָמֵא) אָבֶּער אַזוֹ לַאנְג וִויא דוּ בִּיזְט בַּאהֶעפְט מִיט דֶעם טָמֵא, מִיט לָבָן שֶׁר לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתִי עָלֶיךָ) אִיז נִיט מֶעגְלִיךְ מַיין רוּהוּנְג זָאל זַיין אוֹיף דִיר׃ (ד) וַיִּקְרָא לְרָחֵל וּלְלֵאָה. זָאגְט רש"י תְּחִלָּה וְאַחַר כַּךְ לְלֵאָה) פְרִיעֶר הָט עֶר גֶערוּפֶען צוּ רָחֵל נָאכְדֶעם צוּא לֵאָה (שֶׁהִיא הָיְתָה עֲקֶרֶת הַבַּיִת) וַוייל רָחֵל אִיז דֶער עִיקָר וְדִי פִירֶעֶרִין) פוּן יַעֲקֹב'ס שְׁטוּבּ (שֶׁבִּשְׁבִילָהּ נִזְדַוֵּוג יַעֲקֹב עִם לָבָן) וֶועגֶן אִיר הָט יַעֲקֹב זִיךְ בַּהֶעפְט מִיט אַף בָּנֶיהָ שֶׁל לֵאָה מוֹדִים בְּדָבָר) אָפִילוּ דִי קִינְדֶער פוּן לֵאָה זֶענֶען אוֹיךְ מוֹדֶה אַז רָחֵל אִיז גֶעוֶועזֶען דֶער עִיקָר בַּייא (שֶׁהֲרֵי בּוֹעַז וּבֵית דִּינוֹ מִשֵּׁבֶט יְהוּדָה אוֹמְרִים כְּרָחֵל וּכְלֵאָה אֲשֶׁר בָּנוּ שְׁתֵּיהֶן וגו׳) וָוארוּם בּוֹעַז מִיט זַיין בֵּית דִין עֶוֶען פוּן שֵׁבֶט יְהוּדָה (פוּן לֵאָה'ס קִינְדֶער) הָאבֶּן זֵיי גֶעזָאגְט צוּ בּוֹעַז דַיין וַוייבּ זָאל זַיין וִויא רָחֵל אוּנ לֵאָה וָואס

שפתי חכמים

כה אלא ככר כתיב ויפרוץ האיש מאד מאד וכודאי הוא דקאי
ן דכתיב לעיל מיניה אלא שהיו פרות וכו׳ רא"ם׃ ו דאל"כ
ן ומוכיר שפחות ועבדים [ממ"ש] דאל"כ היה מהראוי להקדים
המה ותו דאח"כ חזר והזכיר בהמה גמלים וכו׳ ל"פ שמכר
לכך הקדים סלאן שהי"ל מתחלי׳ ואח"כ נקט מה שקנה בדמ׳ הן
סדר אדם קודם בהמה ולפ"ז שהן ככדר אל"ל כמו כלאן שנכר
ג"כ עבדים ושפחות ולקח אחך גמלים ותמורים וז"ש רש"י ולוקח לו כל
אלה ר"ל מדמי הצאן׃ ז לא שהוא תנאי שאם תשוב אהיה עמך
אלא מראה מקום הוא לו מפני שכאן א"א כו׳׃ ח אבל אין לפרש
אהיה עמך לשמרך בדרך כי ככר הובטח על זה והנה אנכי עמך
ושמרתיך וגו׳ ר"ל שם אשרה שכינתי עליך ויחויב מזה שיובטח שלא
יהרג בדרך. ויתורץ בזה מה שפרש"י בפרשת וישלח שתי הבטחות

פירוש לתורת אלהים

גְשְׁטַארְקְט וַיְהִי לוֹ אוּנ עֶס אִיז גֶעוֶועזֶען צוּ אִים בוֹת פִיל שָׁאף וּשְׁפָחוֹת אוּנ דִינְסְט מֵיידֶען אוּנ קְנֶעכְט וּגְמַלִּים אוּנ קֶעמֶלֶן אוּנ אֵייזְלֶען עֶר ר קוֹיפְט זַיינֶע שָׁאף אוּנ הָט דָם אַלְץ גְקוֹיפְט׃ שְׁמַע אוּנ יַעֲקֹב הָאט גִיהֶערְט דִי רֵייד פוּן דִי וּן לָבָן זֵיי זָאגֶן לָקַח יַעֲקֹב הָט צוּ גֶענוּמֶען אַלְץ אוּנְזֶער פָאטֶער גֶעהֶער וּמֵאֲשֶׁר אוּנ פוּן אוּנְזֶער ס גוּטְס עָשָׂה הָט יַעֲקֹב אַיין גֶעזַאמֶילְט דֶעם ען פַארְמֶעגֶען׃ (ב) וַיַּרְא אוּנ יַעֲקֹב הָאט גֶעזֶעהֶן דֶם פָּנִים פוּן לָבָן וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ עִמּוֹ עֶר אִיז נִיט מִיט אִים אִין גוּטֶן מוּט כִּתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם אַזוֹ וִוי עֶר אִיז גֶוֶועזֶען מִיט אִים גֶעכְטֶען אוּנ אֵייעֶר גֶעכְטֶען׃ (ג) וַיֹּאמֶר הָט גָאט גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב שׁוּב קֶער וִוידֶר צוּ דֶעם לַאנְד פוּן דַיינֶע עֶלְטֶערֶען וּלְמוֹלַדְתֶּךָ אוּנ צוּ דַיין גֶבוּרְט וְאֶהְיֶה עִמָּךְ אוּנ אִיךְ וֶועל מִיט דִיר זַיין [פיין רש"י]׃ (ד) וַיִּשְׁלַח אוּנ יַעֲקֹב הָאט גֶעשִׁיקְט וַיִּקְרָא אוּנ עֶר הָאט גֶעלָאזְט רוּפֶן צוּ רָחֵל אוּנ צוּ לֵאָה [פיין רש"י] הַשָּׂדֶה אִין פֶעלְד אֶל צֹאנוֹ צוּ דֶעם אָרְט וואוּ עֶר

ה וַיֹּאמֶר לָהֶן רֹאֶה אָנֹכִי אֶת־פְּנֵי
אֲבִיכֶן כִּי־אֵינֶנּוּ אֵלַי כִּתְמֹל שִׁלְשֹׁם
וֵאלֹהֵי אָבִי הָיָה עִמָּדִי׃ ו וְאַתֵּנָה
יְדַעְתֶּן כִּי בְּכָל־כֹּחִי עָבַדְתִּי אֶת־
אֲבִיכֶן׃ ז וַאֲבִיכֶן הֵתֶל בִּי וְהֶחֱלִף
אֶת־מַשְׂכֻּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מֹנִים וְלֹא־
נְתָנוֹ אֱלֹהִים לְהָרַע עִמָּדִי׃ ח אִם־כֹּה
יֹאמַר נְקֻדִּים יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ וְיָלְדוּ כָל־
הַצֹּאן נְקֻדִּים וְאִם־כֹּה יֹאמַר עֲקֻדִּים
יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ וְיָלְדוּ כָל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים׃
ט וַיַּצֵּל אֱלֹהִים אֶת־מִקְנֵה אֲבִיכֶם
וַיִּתֶּן־לִי׃ וַיְהִי בְּעֵת יַחֵם הַצֹּאן וָאֶשָּׂא
עֵינַי וָאֵרֶא בַּחֲלוֹם וְהִנֵּה הָעַתֻּדִים

אונקלוס

ה וַאֲמַר לְהֵן חָזֵי אֲ
סְבַר אַפֵּי אֲבוּכֵן
לֵיתוֹהִי עִמִּי כְּמֵא
וּמִדְּקַמּוֹהִי וֵ א לָ
דְּאַבָּא הֲוָה בְּסַ
ו וְאַתִּין יְדַעְתִּין אֲרֵ
חֵילִי פְּלָחִית יָת אֲ
ז וַאֲבוּכֵן שַׁקַּר בִּי וְ
יָת אַגְרִי עֲשַׂר זִמְנִ
שַׁבְקֵהּ יְיָ לְאַבְאָשָׁא
ח אִם כְּדֵין הֲוָה
נְמוֹרִין יְהֵא אַגְרָךְ וְ
כָּל עָנָא נְמוֹרִין וְאִ
הֲוָה אֲמַר רְגוֹלִין
אַגְרָךְ וְיַלִידָן כָּל
רְגוֹלִין׃ ט וְאַפְרֵשׁ
גֵּיתֵי דַאֲבוּכוֹן וִיהַ
י וַהֲוָה בְּעִדַּן דְּאִתְ
עָנָא וּזְקָפִית עֵינַי
בְּחֶלְמָא וְהָא

רשב"ם

(ח) ואלהי אבי היה עמדי. אע"פ שפניו רעים אני לא נזלתי ממנו כלום אלא הקב"ה היה עמדי ונתן לי: (ז) מנים. מניינים. עשר אינו דוקא. כמו עשר נשים לחמכם עשר פעמים תכלימוני כלומר הרבה מניינים: (ח) וילדו כל הצאן נקדים. בזה לא הועיל מחשף הלבן: (ט) ויצל. הפריש וכן כל לשון

בעל הטורים

(ו) ואתנה. ג' ואתנה ידעתן. ואתנה לאני לאן מרעיתי. ואתנה אבני אלגביש תפלנה מה לאן מרעיתי דלהלן מדבר בישראל האמור כאן דורש במדרש על הגליות גשם שוטף ואבני אלגביש אתם ידעתן שהיה גשם שוטף ואבנים יורדים עלי כהיותי בשדה

רש"י

בנו שתיהם וגו' הקדימו רחל ללאה: (ז) עשרת אין מונים ט פחות מעשרה: מנים. ל' סכום כל והן עשיריות למדנו שהחליף תנאו י מאה פעמים: (

בית יהודא

זיי ביידע האבן אויפגעבאהט דם יודישע פאלק יהקדימו רחל ללאה) האבן זייא געזאגט פריער רחל נאכדעם לאה: (ז) וַעֲשֶׂר ז מינים. זאגט רש"י (אין מונים פחות מעשרה מונים ואצאהל) מיינט מען ניט ווייניגר פון צעהן: נמונים. (לשון סכום) מונים מיינט מען אצאהל (כלל החשבון) ארעכענונג פון עטליכע צוזאמען (והן עשיריות) דם מי צעהנדליגען, עשרת מונים מיינט מען צעהן צעהנדליגען, איז הונדערט (למדנו שהחליף תנאו מאה פעמים) פ לערנען מיר אז לבן ז הונדערט מאהל גיענדערט זיינע רייד וום ער הט אפגערעט מיט יעקב: (י) ויהנה ת

שפתי חכמים

וכו' שנראה משם שאהיה עמך האמור פה ר"ל לשמרך בדרך: ט דמונים הוא לשון מנין דהוא עשרה וכתיב עשרת מונים משמע עשרת פעמים יו"ד דהיינו ק' אבל מונים אין פירושו פעמים: י הא דנקט רש"י תנאו ולא נקט משכורתו משום דאין הפסק

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ז) עשרת מונים. עשרה מנינים הרי מאה:

פירוש לתורת אלהים

פיטערט די שאף: (ה) וַיֹּאמֶר אונ ער הט צו זיי געזאגט וואה איך זעה דאס פנים פון אייער פאטער כי ער איז ניט צו מיר אין גוטן מוהט כתמול שלשום ווי געכטן אונ אייער געכטן ואלהי אונ דער גאט פון מיין פאטער איז געוועזן מיט מיר אין מיין הילף: (ו) ואתנה אונ איר ווייסט כי אז מיט גאר מיין כח האב איך געדינט אייער פאטער: (ז) ואביכן אונ אייער פאטער האט אין מיר גיפעלשט והחליף אונ האט פאר ביטן מיין לון עשרת צעהן מאל [עיין רש"י] ולא אונ גאט האט אים ניט געלאזט מ שלעכטץ טאן: (ח) אם אז ער האט אזוי נקודים די געפינטעלטע שאף זאל זיין דיין האבן אלע שאף געבארן געפינטעלטע שע אונ אז ער הט גזאגט עקודים זאלן זיין דיין האבן אלע שאף געבארן עקודים: (ט) ויצל הט אפ געשייד די פיה פון אייער פאטער אונ האט געגעבן צו מיר: (י) ויהי אונ געוועזן בעת אין דער צייט ווס די שאף דר

הָעֹלִים עַל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים
וּבְרֻדִּים׃ יא וַיֹּאמֶר אֵלַי מַלְאַךְ
הָאֱלֹהִים בַּחֲלוֹם יַעֲקֹב וָאֹמַר הִנֵּנִי׃
יב וַיֹּאמֶר שָׂא־נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה כָּל־
הָעַתֻּדִים הָעֹלִים עַל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים
נְקֻדִּים וּבְרֻדִּים כִּי רָאִיתִי אֵת כָּל־
אֲשֶׁר לָבָן עֹשֶׂה לָּךְ׃ יג אָנֹכִי הָאֵל
בֵּית־אֵל אֲשֶׁר מָשַׁחְתָּ שָּׁם מַצֵּבָה
אֲשֶׁר נָדַרְתָּ לִּי שָׁם נֶדֶר עַתָּה קוּם

אונקלוס

סלקין על ענא רגולין
ורין ופציחין: יא ואמר
מלאכא דיי בחלמא
קב ואמרית הא אנא:
ואמר זקוף כען עינך
זי כל תישיא דסלקין
ענא רגולין נמורין
ציחין ארי גלי קדמי
כל די לבן עבד לך:
אנא אלהא דאתגליתי
ך בבית אל די
שחתא תמן קמא די
מתא קדמי תמן קים

רשב"ם

ה והמלטה וחליצה לשון הפרשה הם: אשר משחת. להקדישה ועדיין לא הקרבת עליה נדריך:

רש"י

תודים. אע"פ שהבדילם לבן כולם שלא יתעברו הצאן מתן היו המלאכים מביאין אותן מעדר המסור ביד לבן ב לעדר שביד יעקב (ב"ר): וברדים. תרגומו יחין פיס"ר בלעז (געשפרענקלט) חוט של לבן מקיף את סביב וחברבורות שלו פתוחה ומפולשת מזו אל זו ל א מזן אל זן) ואין לי להביא עד מן המקרא: (יג) האל ת אל. כמו אל בית אל הה"א יתירה ודרך המקראות ר כן כמו (במדבר ב) כי אתם באים אל הארץ כנען: שחת שם. לשון רבוי וגדולה כשנמשח למלכות כך וילק על ראשה להיות משוחה למזבח: אשר נדרת לי. ך אתה לשלמו שאמרת יהיה בית אלהים שתקריב שם

בית יהודא

זאגט רש"י (ואף על פי שהבדילם לבן כולם) אפילו לבן הט אפגעשיידט (צוגענומן) אלע קאלערטע שעפסן פון יעקב'ס סטאדע (שלא יתעברו הצאן דוגמתן) די שעפסען פון יעקב זאלען ניט מעוברת ווערען מיט אזעלכע קאלערין. פון דעסטוועגן (היו המלאכים מביאין אותן מעדר המסור ביד לבן לעדר שביד יעקב) פלעגן די מלאכים נעמן די קאלערטע שעפסען פון די סטאדע וואס לבן'ס קינדער האבן געהאט אונ האבן זיי געברייגגט צו די סטאדע וואס יעקב האט געהאט: (וברודים). (תרגומו ופציחין) דער תרגום טייטשט וברודים ופציחין, אפענע פלעקין (חוט של לבן מקיף את גופן סביב) אזו וויא אווייסער פאדים איז גוועןארום זייערע קערפערס (וחברבורות שלו פתוחה ומפולשת מזו אל זו) אונ די פלעקין זען געוועןאפענע אונ זענען אריינגעגאנגען איין פלעק אין אנדרין, זאגט רש"י (ואין לי להביא עד מן המקרא) איך ב ניט אעדות פון פסוק צום ווארט ברודים, וויא דערטייטש איז: (יג) והאל בית אלו. זאגט רש"י (כמו אל) עס איז גלייך וויא עס וואלט געשטאנען אל בית אל (הה"א יתרה) דער ה' פון ווארט האל איז איבעריג (ודרך אית לדבר כן) דר שטייגר פון דיא פסוקים איז אזו צו ריידען (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (כי אתם באים) איר ווע ען (אל הארץ כנען) צום לאנד כנען, דער ה' פון הארץ איז איבעריג: ומשחת שם). זאגט רש"י (לשון רבוי וגדולה) אלבונג מיט בוימאייל נייזט אויף גרויסקייט (כשנמשח למלכות) אז מען מאכט איינעם פאר אמלך זאלבט מען אים מיט בוימאייל (כך ויצוק שמן על ראשה) אזו האט יעקב געגאסן בוימאייל אויף דעם שפיץ שטיין (להיות משוחה ח) דר שטיין זאל זיין געזאלבט צו זיין אמזבח: ואשר נדרת ליו. וואס דו האסט געטאהן צו מיר אנדר (וצריך אתה מו) דארפסטו דעם נדר באצאהלין (שאמרת יהיה בית אלהים) דו האסט געזאגט דר שטיין וועט זיין אשטוב צו

שפתי חכמים

ף משכורתי כגון אם היה חייב ליתן לו מעות ונתן לי מטלטלין בסד בזה לכך נקט תנאו עיקר התנאי היה נותליף כדפירש"י לקמן א] היית מבנה תנאי שביניגו מנקוד לטלוא וכו': ב כלומר מ"ם והנה העתודים העולים וגו' ודאי לא קאי על אותן שנולדו לו ליעקב דא"כ מה אתא לאשמעינן אלא מוכרח אתה לומר שלאן לבן היו והיאך באו לכאן ועז"פ אע"פ וכו': ל ר"ל שאין שחור מעכבו אלא אותו

פירוש לתורת אלהים

א האב איך אוף געהובן מיינע אויגן ואראה אונ האב געזעהן אין חלום והנה העתודים די זכרים ם גייען אויף דיא שאף עקודים נקודים [עיין רש"י] דים אזו ווי אווייסער פאדים הט ארום געריגגלט ם דעם גוף: (יא) ויאמר אמלאך פון גאט הט אין חלום גערופן יעקב ואמר האב איך געזאגט בין איך: (יב) ויאמר הט דר מלאך געזאגט שא ב אוף דיינע אויגן וראה אונ זעה כל אלע זכרים וואס גייען אויף די שאף זענען עקודים נקודים וברודים כי ווארום איך האב געזעהן דס וואס לבן טוט צו דיר: (יג) אנכי איך בין דר גאט וואס איך האב מיך צו דיר באוויזען אין בית אל אשר וואס דו האסט דארטען צו מיר אנדר געטוען עתה אצונד קום שטיי אויף צא גיי ארום פון דעם לאנד אונ באצאל דיין נדר אין בית אל ושוב אונ קער ווידר צו דעם לאנד פון דיין געבורט אזו הט מיר גאט געזאגט בעט

איך

צֵא מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת וְשׁוּב אֶל־אֶרֶץ
מוֹלַדְתֶּךָ׃ יד וַתַּעַן רָחֵל וְלֵאָה
וַתֹּאמַרְנָה לוֹ הַעוֹד לָנוּ חֵלֶק וְנַחֲלָה
בְּבֵית אָבִינוּ׃ טו הֲלוֹא נָכְרִיּוֹת
נֶחְשַׁבְנוּ לוֹ כִּי מְכָרָנוּ וַיֹּאכַל גַּם־
אָכוֹל אֶת־כַּסְפֵּנוּ׃ טז כִּי כָל־הָעֹשֶׁר
אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאָבִינוּ לָנוּ הוּא
וּלְבָנֵינוּ וְעַתָּה כֹּל אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים
אֵלֶיךָ עֲשֵׂה׃ ששי יז וַיָּקָם יַעֲקֹב וַיִּשָּׂא

אונקלוס

כְּעַן קוּם פּוּק מִן אַרְ
הָדָא וְתוּב לְאַרְעָ
יַלָּדוּתָךְ׃ יד וַאֲתִי
רָחֵל וְלֵאָה וַאֲמַרָן
הַעוֹד (כְּעַן) לָנָא חֻ
וְאַחֲסָנָא בְּבֵית אֲבוּנָ
טו הֲלָא נוּכְרָ
אִתְחֲשַׁבְנָא לֵהּ אֲ
זַבְּנָנָא וַאֲכַל אַף מֵ
יָת כַּסְפָּנָא׃ טז אֲרֵי
עוּתְרָא דִּי אַפְרֵשׁ
מֵאֲבוּנָא דִּילָנָא ד
וְלִבְנָנָא וּכְעַן כֹּל דִּי אֲ
יְיָ לָךְ עֲבֵד׃ יז וְ

רשב"ם

(טו) כספנו, שנשתבר כנו בנשואינו

רש"י

קרבנות: (יד) העוד לנו. למה נעכב על ידך מ... כלום אנו מיחלות לירש בנכסי אבינו כלום בין הזכר... (טו) הלא נכריות נחשבנו לו. אפילו בשעה שדרך... אדם לתת נדוניא לבנותיו בשעת נשואין נהג עמנו כנכ... כי מכרנו לך (שעבדת אותו בנו י"ד שנה ולא נתננו... הא) בשכר הפעולה: את כספנו. שעכב דמי... מ פעולתך: (טז) כי כל העושר. כי זה משמש ב... אלא. כלומר משל אבינו אין לנו כלום אלא מה שהציל הק... מאבינו שלנו הוא: הציל. לשון הפריש וכן כל לשון... שבמקרא לשון הפרשה שמפרישו מן הרעה ומן האו... (יז) את בניו ואת נשיו. הקדים זכרים לנקבות... הקדים נקבות לזכרים ב שנאמר (לקמן לו) ויקח עשו...

בית יהודא

הקב"ה (שֶׁתַּקְרִיב שָׁם קָרְבָּנוֹת) דוּ וֶועסְט דָארְט מַקְרִיב זַיין קָרְבָּנוֹת, זָאלְסְטוּ אַזוֹי טָאהְן: (יד) וְהַעוֹד לָנוּ. רָחֵל אוּנ לֵאָה הָאבְּן גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב (לָמָּה נְעַכֵּב עַל יָדְךָ מִלָּשׁוּב) פַר וָוָאס זָאל מֶען מִיר דִיךְ פַארְהַאלְטְן פוּן צוּ גֵיין צוּ דַיינֶע אֶלְטֶערִין (כְּלוּם אָנוּ מְיַחֲלוֹת לִירַשׁ מִנִּכְסֵי אָבִינוּ כְּלוּם) הָאפְן מִיר דֶען צוּ יַרְשְׁנֶען עֶפֶּעס פוּן אוּנְזֶער פָאטֶער (בֵּין הַזְּכָרִים) צְווִישְׁן זַיינֶע זִיהְן: (טו) וַהֲלֹא נָכְרִיּוֹת נֶחְשַׁבְנוּ לוֹ. מִיר זֶענֶען בַּיי אִים גֶערֶעכוּנְט וִויא פְרֶעמְדֶע (אֲפִילוּ בְּשָׁעָה שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לָתֵת נְדוּנְיָא לִבְנוֹתָיו בִּשְׁעַת נִשּׂוּאִין) אֲפִילוּ וֶוען אַלֶע מֶענְטְשְׁן גִיבֶּען גֶעלְט צוּ זַייעֶרֶע טֶעכְטֶער וֶוען זֵיי הָאבֶּען חֲתוּנָּה (נָהַג עִמָּנוּ כְּנָכְרִיּוֹת) הָט אוּנְזֶער פָאטֶער זִיךְ גֶעפִירְט מִיט אוּנְז וִויא מִיר וָואלְטְן גֶעוֶוען פְרֶעמְדֶע, נִיט זַיינֶע טֶעכְטֶער (כִּי מְכָרָנוּ לָךְ) וָוארוּם עֶר הָט אוּנְז פַארְקוֹיפְט צוּ דִיר (בִּשְׂכַר הַפְּעוּלָּה) פַאר דֶעם לוֹין פוּן דַיין אַרְבֶּעט (שֶׁעָבַדְתָּ אוֹתוֹ בָּנוּ אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה) וָוארוּם דוּ הָאסְט אִים גֶעדִינְט פִירְצֶעהְן יָאר פַאר אוּנְזֶ... וֶוענֶען: וְאֶת כַּסְפֵּנוּ. (שֶׁעִכֵּב דְּמֵי שְׂכַר פְּעוּלָּתְךָ) וֶוען דוּ הָאסְט בַּיי אוּנְזֶער פָאטֶער גֶעאַרְבֶּעט נָאךְ זֶעקְס יָאהְר אוּנ עֶר ... דִיר גֶעדַארְפְט בְּצָאהְלֶן פַר דִיא אַרְבֶּעט, אוּנ עֶר הָאט דִיר נִיט בַּצָאהְלְט: (טז) וְכִּי כָל הָעוֹשֶׁר. זָאגְט רַשִׁ"י (כִּי מְשַׁמֵּשׁ בְּלָשׁוֹן אֶלָּא) דֶר וָוארְט "כִּי" אִיז דֶערְטַייטְשׁ "נָאר" (כְּלוֹמַר) אַזוֹי הָאבֶּען רָחֵל אוּנ לֵאָה גֶעזָאגְט (מִשֶּׁל אָבִינוּ אֵין לָנוּ כְּלוּם) פוּן אוּנְזֶער פָאטֶער הָאבֶּען מִיר גָאר נִיט (אֶלָּא מַה שֶּׁהִצִּיל הקב"ה מֵאָבִינוּ שֶׁלָּנוּ הוּא) נָאר וָואס הקב"ה אָפְּגֶעשֵׁיידְט פוּן אוּנְזֶער פָאטֶער דָאס אִיז אוּנְזֶערֶע: וְהִצִּיל. (לְשׁוֹן הַפְרִישׁ) הִצִּיל אִיז דֶרְטַייטְשׁ הִפְרִישׁ, עֶר הָאט גֶעשֵׁיידְט (וְכֵן כָּל לָשׁוֹן הַצָּלָה שֶׁבַּמִּקְרָא) וְוא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דֶער וָוארְט הַצָּלָה (לְשׁוֹן הַפְרָשָׁה) מֵיינְט מֶען "אָפְּשֵׁ... (שֶׁמַּפְרִישׁוֹ מִן הָרָעָה וּמִן הָאוֹיֵב) מֶען שֵׁיידְט אִים אָפּ פוּן שְׁלֶעכְטְס אָדֶער פוּן אַשׁוֹנְא: (יז) וְאֶת בָּנָיו וְאֶת נָשָׁיו. ... רַשִׁ"י (הִקְדִּים זְכָרִים לִנְקֵבוֹת) יַעֲקֹב הָאט גֶענוּמֶען דִי זְכָרִים פְרִיעֶר פַאר דִי נְקֵבוֹת (וְעֵשָׂו הִקְדִּים נְקֵבוֹת לִזְכָרִים) אוּנ ... הָט גֶענוּמֶן דִי נְקֵבוֹת פְרִיעֶר פַר דִי זְכָרִים (שֶׁנֶּאֱמַר) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיִּקַּח עֵשָׂו אֶת נָשָׁיו וְאֶת בָּנָיו וגו') עֵשָׂו...

שפתי חכמים

מוט של לכן פתוח ומסבב כל גופו: מ פי' של אותן שש שנים שעבדת אותו בשכר כי על הי"ד שנים כבר אמרו כי מכרנו: נ מפני...

פירוש לתורת אלהים

אִיךְ אַייךְ אִיר זָאלְט מְרוּצֶּה וֶוערֶן אוּנ אִיר זָאלְט גֵיין מִיט מִיר: (יד) וַתַּעַן רָחֵל אוּנ לֵאָה הָאבֶּען גֶעעֶנְטְפֶערְט וַתֹּאמַרְנָה לוֹ אוּנ הָאבֶּן גֶעזָאגְט צוּ אִים הַעוֹד צִיז דֶען נָאךְ פַאראַן צוּ אוּנְז אַחֵלֶק אוּנ אַיין אַרְב אִין אוּנְזֶער פָאטֶערְס הוֹז פַר וָוס זָאלֶען מִיר דֶען נִיט וֶועלֶן פָאלְגֶן הָאפֶּן כִּיר דֶען נָאךְ עֶפֶּעס אַחֵלֶק צוּ נֶעמֶן פוּן אוּנְזֶער פָאטֶערְס גוּטְס צְווִישֶׁן דִי זִיהְן: (טו) הֲלֹא מִיר זֶענֶן דָאךְ גִירֶערֶכִינְט צוּ אִים וִויא פְרֶעמְדֶע כִּי דֶען עֶר הָט אוּנְז פַר קוֹפְט [... וַיֹּאכַל אוּנ הָאט נָאךְ אוֹף גֶגֶעסֶן אוּנְזֶר גֶעלְט [... (טז) מִמֵּילָא פוּן אוּנְזֶר פָאטֶר הָאבֶּן מִיר גָאר כִּי כָל נָאר דָם עֲשִׁירוּת וָוס גָאט הָט אָפּ גֶעשֵׁייד... אוּנְזֶר פָאטֶר לָנוּ דָם גֶעהֶער צוּ אוּנְז אוּנ צוּ אוּנְ... קִינְדֶר וְעַתָּה אוּנ אַצוּנְד כֹּל אֲשֶׁר אַלֶץ וָוס גָאט צוּ דִיר גֶעזָאגְט דָם טוּה: (יז) וַיָּקָם יַעֲקֹב אִיז יַ... אוֹף גֶעשְׁטַאנֶן וַיִּשָּׂא אוּנ עֶר הָאט אַוֶועק גֶעזֶ...

אֶת־בָּנָיו וְאֶת־נָשָׁיו עַל־הַגְּמַלִּים׃
יח וַיִּנְהַג אֶת־כָּל־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־
רְכֻשׁוֹ אֲשֶׁר רָכָשׁ מִקְנֵה קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר
רָכַשׁ בְּפַדַּן אֲרָם לָבוֹא אֶל־יִצְחָק
אָבִיו אַרְצָה כְּנָעַן׃ יט וְלָבָן הָלַךְ לִגְזֹז
אֶת־צֹאנוֹ וַתִּגְנֹב רָחֵל אֶת־הַתְּרָפִים
אֲשֶׁר לְאָבִיהָ׃ כ וַיִּגְנֹב יַעֲקֹב אֶת־לֵב
לָבָן הָאֲרַמִּי עַל־בְּלִי הִגִּיד לוֹ כִּי בֹרֵחַ
הוּא׃ כא וַיִּבְרַח הוּא וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ
וַיָּקָם וַיַּעֲבֹר אֶת־הַנָּהָר וַיָּשֶׂם אֶת־

ב וּנְטַל יָת בְּנוֹהִי
נְשׁוֹהִי עַל גַּמְלַיָּא׃
דְבַר יָת כָּל גֵּיתוֹהִי
כָּל קִנְיָנֵהּ דִּקְנָא
קִנְיָנֵהּ דִּי קְנָא
ן אֲרָם לְמֵיתֵי לְוָת
ק אֲבוּהִי לְאַרְעָא
ן׃ יט וְלָבָן אֲזַל
ז יָת עָנֵהּ וְכַסִּיאַת
יָת צַלְמָנַיָּא דִּי
וּהָא׃ כ וְכַסִּי יַעֲקֹב
בָּא דְלָבָן אֲרַמָּאָה עַל
חַוִּי לֵהּ אֲרֵי אָזֵל
׃ כא וַאֲזַל הוּא וְכָל
הוֹקַם וַעֲבַר יָת פְּרָת
יַת אַפּוֹהִי לְטוּרָא

רשב"ם

תבר בינינו כפיך לפרנסינו: (יט') ותגנוב רחל את התרפים. שלא יגידו ויודיעו ללבן כי רוצה יעקב לברוח כענין שנאמר אין אפוד ותרפים. כי התרפים

רש"י

ת בניו וגו': (יח) מקנה קנינו. מה שקנה מצאנו
דים ושפחות וגמלים וחמורים: (יט) לגזוז את
. שנתן ביד בניו דרך שלשת ימים בינו ובין יעקב:
רחל את התרפים. להפריש את אביה מע"א

בית יהודא

גֶענוּמֶען זַיינֶע וַוייבֶּער אוּנ זַיינֶע זִיהְן: (יח) וּמִקְנֵה קִנְיָנוֹ. מֵיינְט מֶען (מַה שֶּׁקָּנָה מִצֹּאנוֹ) וָוס עֶר הָאט גֶעקוֹיפְט פוּן זַיינֶע שֶׁעפְּסֶן, עֶר הָט פַארְקוֹיפְט שֶׁעפְּסִין אוּנ הָט פַר זֵיי גֶעקוֹיפְט עֲבָדִים וְקְנֶעכְט) וּשְׁפָחוֹת (אוּנ דִינְסְטִין) וּגְמַלִּים (אוּנ קֶעמֶלֶן) נַחֲמוֹרִים (אוּנ אֵייזְלֶען): (יט) וְלִגְזוֹז אֶת צֹאנוֹ). צוּ שֶׁערִין דִי
ן זַיינֶע שֶׁעפְּסֶן (שֶׁנָּתַן בְּיַד בָּנָיו) וָוס עֶר הָט גֶעגֶעבֶּן צוּ זַיינֶע קִינְדֶער (דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בֵּינוֹ וּבֵין יַעֲקֹב) פוּן לָבָן בִּיז
יז גֶעוֶוען אַשְׁטִיק וֶועג צוּ גֵיין דְרַייא טֶעג: וַתִּגְנוֹב רָחֵל אֶת הַתְּרָפִים). רָחֵל הָט גֶעגַנְבֶעתְ דִי תְּרָפִים, זָאגְט רש"י
ט אֶת אָבִיהָ מֵעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים נִתְכַּוְּנָה) רָחֵל הָט גֶעוָואלְט אָפְּשֵׁיידֶען אִיר פָאטֶער לָבָן פוּן צוּ דִינֶען עֲבוֹדָה זָרָה, וְרָחֵל
עטְרַאכְט אַז אִיר פָאטֶער וֶועט זֶעהְן מֶען קֶען זַיין גָאט אַוֶועקְגַנְבֶענֶען, אִיז עֶר דָאךְ קַיין גָאט, וֶועט עֶר ווייטֶער

דעת זקנים מבעלי התוספות

גנוב רחל את התרפים. אומר בפרקי רבי אליעזר מה
היו שוחטין אדם בכור וחותכין אותו ומולחין אותו
בשמים וכותבין על טס של זהב שם רוח טומאה ומניחין
חת כלי לשונו ונותנין אותו בקיר ומדליקין לפניו נר
ים לו והוא מדבר כדכתיב התרפים דברו און. ולכך
גנבה אותן שלא יגידו ללבן כי ברח יעקב. א"נ נתכוונה לעקור ע"ז מבית אביה:

שפתי חכמים

סטוף בזימה והיו נשיו עיקר. רא"ם: ם פי' המקנה של קנינו שקנאו ע"י מכירת צאנו ופירוש וינהג את כל מקנהו המקנה שנולד לו בפברוי ע אמר זה מסיס קרא שאחריו שכתוב ביום השלישי וגו' למה לא נודע לו עד יום השלישי: פ דאל"כ אסר לאביה מיותר אלא לספרישו

פירוש לתורת אלהים

זיהְן אוּנ זַיינֶע וַוייבֶּער אוֹיף דִי קֶעמֶלֶעךְ:
הַג אוּנ עֶר הָט גֶעפִירְט אַלֶע זַיינֶע פִיה וְאֶת
ר זַיין גוּטְס אֲשֶׁר וָוס עֶר הָט גֶעהַאט מִקְנֵה
ס עֶר הָאט גֶעקוֹיפְט הָאט עֶר מִיט זִיךְ גֶפִירְט
קוּמֶען צוּ זַיין פָאטֶער יִצְחָק צוּם לַאנְד כְּנַעַן:
ן הָלַךְ אוּנ לָבָן אִיז גֶעגַאנְגֶען לִגְזוֹז שֶׁערֶען זַיינֶע
תִּגְנוֹב אוּנ רָחֵל הָט גֶעגַנְבֶעתְ דִי בִּילְדֶער וָוס הָט
ן צוּם פָאטֶער: (כ) וַיִּגְנוֹב יַעֲקֹב הָט גַנְבֶעתְ דָם
פוּן לָבָן אֲרַמִּי עַל בְּלִי עֶר הָט אִים נִיט גֶזָאגְט
אַנְטְלוֹפְט: (כא) וַיִּבְרַח אוּנ עֶר אִיז אַנְטְלָאפֶן
ן מִיט אַלֶץ וָוס גֶהֶער צוּ אִים וַיָּקָם אוּנ עֶר
ף גֶשְׁטַאנֶען וַיַּעֲבוֹר אוּנ אִיז אִיבֶּער גֶפָארֶען דֶעם

ליקוטי יהודא

(כ) וַיִּגְנוֹב יַעֲקֹב אֶת לֵב לָבָן וגו'. דֶר רמ"א ז"ל זָאגְט מִיר גֶעפִינֶען אִין דֶער גְמָרָא מְגִילָּה אַף עַל גַּב דְּאִיהוּ לֹא חָזֵי מַזָּלֵיהּ חָזֵי, אֲפִילוּ דֶער מֶענְטְשׁ זֶעהְט נִיט וָוס מִיט אִים וֶועט זַיין, אָבֶּער זַיין מַזָּל זֶעהְט, דָס הַארְץ זָאגְט דֶעם מֶענְטְשׁ וָואס מִיט אִים וֶועט זַיין, מִיר וַוייסֶען לָבָן הָט גֶעהַאט אַגְרֵיסֶען שָׁאדֶען וָוס יַעֲקֹב אִיז פוּן אִים אַוֶועקְגֶעגַאנְגֶען, דִי בְּרָכָה אִיז צוּגֶענוּמֶען גֶעוָוארֶען פוּן אִים, אוּנ ווִי דֶר מדרש זָאגְט הָט מֶען דִי נַאכְט ווִים יַעֲקֹב אִיז פוּן אִים אַוֶועקְגֶעגַאנְגֶען, אַוֶועקְגֶעגַנְבֶעתְ פוּן לָבָן זַיין גַאנְצֶען פַארְמֶעגֶען, הָאט דָאךְ דָס הַארְץ פוּן לָבָן נֵייגִיטְפּוּ:ס גֶעדַארְפְט פְרִיעֶר אַבִּיסֶעל וַוייסֶען פוּן דֶעם אוּמְגְלִיק וָוס אִים וֶועט טְרֶעפֶן, נָאר יַעֲקֹב דָט אָבֶּער אַזוֹי גוּט גְרֶעט מִיט לָבָן אַז דָס הַארְץ פוּן לָבָן הָט גָאר נִיט גֶקֶענְט הָאבֶּן אַמֵיינוּנג אַז יַעֲקֹב וֶועט פוּן אִים אַנְטְלוֹפֶען, ווַייל יַעֲקֹב הָט גְוואוּסְט אַז לָבָן וֶועט אִיבּ נִיט לָאזֶען אַוֶועקְגֵיין פוּן אִים מִיט זַיינֶע וַוייבֶּער אוּנ קִינְדֶער אוּנ מִיט אַזוֹי אַגְרוֹסֶען פַארְמֶעגֶען, צְווייטוּנְס הקב"ה הָט דָאךְ אִים גֶהֵייסֶען עֶר טוּז אַוֶועקְגֵיין פוּן לָבָן, דְרִיבֶּער הָאט יַעֲקֹב אִים גֶעמוּזְט נַארֶען:

פָּנָיו הַר הַגִּלְעָד׃ כב וַיֻּגַּד לְלָבָן בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח יַעֲקֹב׃ כג וַיִּקַּח אֶת־
אֶחָיו עִמּוֹ וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו דֶּרֶךְ שִׁבְעַת
יָמִים וַיַּדְבֵּק אֹתוֹ בְּהַר הַגִּלְעָד׃
כד וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־לָבָן הָאֲרַמִּי
בַּחֲלֹם הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִשָּׁמֶר לְךָ
פֶּן־תְּדַבֵּר עִם־יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע׃
כה וַיַּשֵּׂג לָבָן אֶת־יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב

אונקלוס

דְגִלְעָד: כב וְאִתְחֲוָה לְלָבָ
בְּיוֹמָא תְלִיתָאָה אֲרֵי אֲזַ
יַעֲקֹב: כג וּדְבַר יָת אֲחוֹה
עִמֵּהּ וּרְדַף בַּתְרוֹ
מַהֲלַךְ שִׁבְעַת יוֹמִ
וְאַדְבֵּק יָתֵהּ בְּטוּרָ
דְגִלְעָד: כד וַאֲתָא מֵימַ
מִן קֳדָם יְיָ לְוָת לָבָ
אֲרַמָּאָה בְּחֶלְמָא דְ
לֵילְיָא וַאֲמַר לֵהּ אִסְתַּמַּ
לָךְ דִּלְמָא תְמַלֵּיל עִ
יַעֲקֹב מִטַּב עַד בִּישׁ
כה וְאַדְבֵּיק לָבָן יָת יַעֲק

תו"א השמר לך יבמות קג נזיר גג:

רשב"ם

דברו און. רגילים היו לקסום בהם: (כג) דרך שבעת ימים. כי יעקב היה הולך לאט בשביל צאנו ולבן שהיה רחוק ממנו הלך לגוז את צאנו כדכתיב וישם דרך שלשת ימים בינו ובין יעקב והוא מיהר לרדוף והשיגו לסוף שבעת

בעל הטורים

(כב) כי ברח. ב' במס' כי ברח יעקב כי ברח העם. איתא במדר שעמלק הגיד ללבן על בריחת יעקב וגם לפרעה על בריחת ישרא כי ברח. בגימטריא עמלק:

בית יהודא

אַזָעלְכֶע גֶאטֶער נִיט דִינֶען: (כב) וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי. אוֹיף דֶעם דְרִיטֶען טָאג הָט לָבָן גֶעווָאסְט אַז יַעֲקֹב אִיז אַנְטְלָאפֶן (שֶׁהֲרֵי דֶרֶךְ שְׁלשֶׁת יָמִים הָיָה בֵּינֵיהֶם) וַוייל צְווִישֶׁען זֵיי צְווִישֶׁען יַעֲקֹב אוּנ לָבָן איז גֶעוֶוען אַוַוייטֶע וֶועג צוּ גֵיין דְרַיי טֶעג, דְרִיבֶּער הָט לָבָן גֶעווָאסְט פוּן יַעֲקֹב'ס אַנְטְלוֹיפֶן אוֹיף דֶעם דְרִיטֶען טָאג: (כג) וְאֶת אֶחָיו. לָבָן הָט גְנוּמֶען זַיינֶע בְּרִידֶר, מֶען מֵיינְט (קְרוֹבָיו) זַיינֶע פְרַיינְד: וְדֶרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים. פַאר וָואס זִיבֶּען טֶעג, זָאגְט רש"י (כָּל אוֹתָן שְׁלשָׁה יָמִים שֶׁהָלַךְ הַמַּגִּיד לְהַגִּיד לְלָבָן) וָוארוּם דִי דְרַיי טֶעג וָוס דֶער זָאגֶער אִיז גֶעגַאנְגֶען צוּ לָבָן אִים זָאגֶן אַז יַעֲקֹב אִיז אַנְטְלָאפֶען (הָלַךְ יַעֲקֹב לְדַרְכּוֹ) אִיז דֶערְוַוייל יַעֲקֹב גֶעגַאנְגֶען זַיין וֶועג נָ דְרַייא טֶעג וַוייטֶער (נִמְצָא יַעֲקֹב רָחוֹק מִלָּבָן שִׁשָּׁה יָמִים) אִיז יַעֲקֹב גֶעוֶוען וַוייט פוּן לָבָן זֶעקְס טֶעג וֶועג (וּבַשְּׁבִיעִי הִשִּׂ לָבָן) אוּנ דֶעם זִיבֶּעטֶען טָאג אִיז לָבָן גֶעקוּמֶען צוּ יַעֲקֹב (לְמַדְנוּ) לֶערְנֶען מִיר (שֶׁכָּל מַה שֶּׁהָלַךְ יַעֲקֹב בְּשִׁבְעָה יָמִים) דִיא גַאנְ וֶועג וָוס יַעֲקֹב אִיז גֶעגַאנְגֶען אִין זִיבֶּן טֶעג (הָלַךְ לָבָן בְּיוֹם אֶחָד) אִיז לָבָן גֶעגַאנְגֶען אִין אֵיין טָאג (שֶׁנֶּאֱמַר) וָוארוּם עֶס שְׁטֵ אִין פָּסוּק (וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים) לָבָן הָאט גֶעיָאגְט נָאךְ יַעֲקֹב אַוֶועק פוּן זִיבֶּען טֶעג וַאוֶועג. וָואס יַעֲקֹב זִ גֶעגַאנְגֶען זִיבֶּען טֶעג, הָאט אִים לָבָן גֶעיָאגְט אֵיין טָאג) (וְלֹא נֶאֱמַר וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו שִׁבְעַת יָמִים) אוּנ עֶס שְׁטֵייט נִיט לָבָן גֶעיָאגְט נָאךְ יַעֲקֹב זִיבֶּען טֶעג, וַוייל עֶר הָאט אִים נָאר גֶעיָאגְט אֵיין טָאג: (כד) ומטוב וְעַד רָע). הקב"ה הָאט גְזָא צוּ לָבָן עֶר זָאל נִיט רֵיידֶען צוּ יַעֲקֹב נִיט גוּט נִיט שְׁלֶעכְט, הַארְט רש"י פַאר וָואס זָאל לָבָן נִיט רֵיידֶן צוּ יַעֲקֹב גוּט זָאגְט רש"י (כָּל טוֹבָתָן שֶׁל רְשָׁעִים) אַלֶע טוֹבוֹת וָוס רְשָׁעִים טוּהֶען צוּא צַדִיקִים (רָעָה הִיא אֵצֶל צַדִּיקִים) אִיז דָאס שֶׁלֶע

רש"י

נתכוונה (ב"ר): (כב) ביום השלישי. שהרי דרך של ימים היה ביניהם: (כג) את אחיו. קרוביו: דר שבעת ימים. כל אותן שלשה ימים שהלך המגיד להג ללבן הלך יעקב לדרכו נמצא יעקב רחוק מלבן ששה ימ ובשביעי השיגו לבן למדנו שכל מה שהלך יעקב בשב ימים צ הלך לבן ביום אחד (שנאמר וירדוף אחריו דו שבעת ימים ולא נאמר וירדוף אחריו ז' ימים): (כד) מטו ועד רע. כל טובתן ק של רשעים רעה היא אצל הצדיק

שפתי חכמים

וכו': צ כלומר אלו היה אלא מקום לאן לבן (היה ז' ימים): ק וכ"ל דה"ק שאל תדבר עמו מה שהוא טוב בעיניך כלומר שיסוב ע

ליקוטי מרדכי

(כב) וַיֻּגַּד לְלָבָן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח יַעֲקֹב. מִיר זֶעהֶן אִין דִי פְרִיעֶרְדִיגֶע פְּסוּקִים וֶוען יַעֲקֹב אִיז גֶעקוּמֶען צוּ לָבָן הָט עֶר אִים דֶערְצֵיילְט וֶוער עֶר אִיז, זַיין שְׁוֶועסְטֶער רִבְקָה'ס אַזוּהְן, אָבֶּער פַר וָואס עֶר אִיז אַוֶועק פוּן זַיין הֵיים, אוּנ וָוס עֶר אִיז אַנְטְלָאפֶען פַר זַיין בְּרוּדֶער עֵשָׂו, וֶועגֶען דִי בְּכוֹרָה אוּנ דִיא בְּרָכוֹת, דָס הָט יַעֲקֹב נִיט דֶערְצֵיילְט צוּ לָבָן, אוּנ לָבָן הָט פוּן דֶעם נִיט גֶעווּאוּסְט, אִיצְט הָט מֶען גְזָאגְט צוּ לָבָן אַז יַעֲקֹב אִיז אֵיין אַנְטְלָאפֶענֶער פוּן דֶערְהֵיים, דְרִיבֶּער אִיז לָבָן דֶערְוֶועקְט גֶעוָוארֶען צוּ לוֹיפֶן נָאךְ יַעֲקֹב, אִין וֶועג אִיז הקב"ה גֶעקוּמֶען צוּ לָבָן אוּנ הָט גֶעזָאגְט צוּ אִים דוּ זָאלְסְט נִיט רֵיידֶן צוּ יַעֲקֹב עֶר זָאל צוּ דִיר צוּרִיקְגֵיין, נִיט מִיט גוּטֶען נִיט מִיט בֵּייזֶען, נָאר זָאלְסְט אִים לָאזֶען צוּרִיקְגֵיין צוּ זַיין פָאטֶר, פוּן דֶעסְטְוֶועגֶען אִיז

פירוש לתורת אלהים

טַייךְ וַיָּשֶׂם אוּנ עֶר הָאט גְטוּעֶן זַיין פָּנִים גֵיין צ בַּארְג גִלְעָד: (כב) וַיֻּגַּד אוּנ עֶס אִיז אָן גֶעזָאגְ גֶעוָוארֶען צוּא לָבָן אִין דֶעם דְרִיטֶען טָאג יַעֲקֹב אִיז אַנְטְלָאפֶען: (כג) וַיִּקַּח הָאט לָ גֶענוּמֶען זַיינֶע פְרַיינְד מִיט זִיךְ וַיִּרְדֹּף אוּנ עֶר הָ אִים נָאךְ גֶעיָאגְט זִיבֶּן טָאג רֵייזֶע וַיַּדְבֵּק אוּנ עֶ הָט אִים גֶעגְרֵייכְט בַּיי דֶעם בַּארְג פוּן גִלְעָד [ערב"ה (כד) וַיָּבֹא אֱלֹהִים אוּנ אַמַלְאָךְ פוּן גָאט אִיז גְקוּמֶען צוּ לָ אִין חָלוֹם פוּן דֶער נַאכְט וַיֹּאמֶר אוּנ הָט צוּ אִים גְזָאגְ הִשָּׁמֶר לְךָ הִיט דִיךְ פֶּן תְּדַבֵּר טָאמֶער וֶועסְטוּ רֵיידֶן מִי

יַעֲקֹב פוּן גוּטְס בִּיז שְׁלֶעכְץ דוּ זָאלְסְט מִיט אִים נִיט רֵיידֶען קֵיין גוּטְס אוּנ קֵיין שְׁלֶעכְטְץ [פיוז רי (כה) וַיַּשֵּׂג אוּנ לָבָן הָאט גְרֵייכְט יַעֲקֹב הָט גֶעפֶעסְטִיגְט זַיין גְצֶעלְט אוֹיף דֶעם בַּא וְיַעֲקֹב תָּקַע אוּנ יַעֲקֹב הָט גֶעפֶעסְטִיגְט זַיין גְצֶעלְט אוֹיף דֶעם בַּא

תָּקַע אֶת־אָהֳלוֹ בָּהָר וְלָבָן תָּקַע
אֶת־אֶחָיו בְּהַר הַגִּלְעָד׃ כו וַיֹּאמֶר
לָבָן לְיַעֲקֹב מֶה עָשִׂיתָ וַתִּגְנֹב אֶת־
לְבָבִי וַתְּנַהֵג אֶת־בְּנֹתַי כִּשְׁבֻיוֹת
חָרֶב׃ כז לָמָּה נַחְבֵּאתָ לִבְרֹחַ וַתִּגְנֹב
אֹתִי וְלֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וָאֲשַׁלֵּחֲךָ
בְּשִׂמְחָה וּבְשִׁרִים בְּתֹף וּבְכִנּוֹר׃
כח וְלֹא נְטַשְׁתַּנִי לְנַשֵּׁק לְבָנַי וְלִבְנֹתָי
עַתָּה הִסְכַּלְתָּ עֲשׂוֹ׃ כט יֶשׁ־לְאֵל יָדִי

אונקלוס

קֹב פְּרַס יָת מַשְׁכְּנֵהּ
רָא וְלָבָן אַשְׁרֵי יָת
הִי בְּטוּרָא דְגִלְעָד׃
אֲמַר לָבָן לְיַעֲקֹב מָה
תָ וְכַסֵּיתָא מִנִּי
בַרְתָּא יָת בְּנָתַי
יוֹת חַרְבָּא׃ כז לְמָה
מַרְתְּ לְמֵיזַל וְכַסֵּיתָא
וְלָא חַוֵּיתָא לִי
חָתָךְ פּוֹן בְּחֶדְוָא
נוּ שְׁבְחָן בְּתוּפִּין
רִין׃ כח וְלָא שְׁבַקְתַּנִי
קָא לִבְנַי וְלִבְנָתָי
אַסְכֶּלְתָּא לְמֶעְבַּד׃
אִית חֵילָא בִּידִי
למס נהלת מנחות סג׃

בעל הטורים

כו ד׳ במס׳ הסכלת עשו למען עשה כיום הזה עשה סטים שנאתי עשה לדקה הכא איירי ברמאותו של לבן וכן ביוסף חשדוהו
מלות כדכתיב ואתם חשבתם עלי רעה וכן עשה סטים שנאתי אותן שעושים רמאות בלבם וכיוצא בו עשה לדקה זה יוסף שעשה
לדקה עם אחיו שהם חשבוהו לרעה והוא חשבה לטובה׃

רש״י

סג)׃ (כו) כשבויות חרב. כל חיל הבא למלחמה
חרב. (כז) ותגנב אתי. גנבת את דעתי׃
יש לאל ידי. יש כח וחיל בידי לעשות עמכם רע

בית יהודא

בַּיי דִי צַדִּיקִים *)׃ (כו) וּכִשְׁבוּיוֹת חָרֶב]. הַארְט רַשׁ״י אִיז
דֶען יַעֲקֹב מִיט שְׁווֶערְד גֶעגַאנְגֶען, זָאגְט רש״י (כָּל חַיִל הַבָּא
לַמִּלְחָמָה קְרוּיִ חֶרֶב) אַחִיל׳ וֶזעלְנֶערו וָואס גֵייעֶן צוּ אַמִּלְחָמָה,
וֶוערֶען זֵייא גֶערוּפִין שְׁווֶערְדֶען גֵייעֶן, ווייל צוּ אַמִּלְחָמָה גֵייט
ט שְׁווֶערְד, אוּנ ווייל לָבָן הָט גֶעמֵיינְט יַעֲקֹב וֶועט מִיט אִים מַאכֶן אַמִּלְחָמָה, אוּנ עֶר הָאט גֶעמֵיינְט אַז רָחֵל מִיט
אבֶען נִיט גֶעוָואלְט גֵיין מִיט יַעֲקֹב נָאר יַעֲקֹב הָט זֵייא גֶענֵייט זֵייא זָאלֶען מִיט אִים גֵיין, דְרִיבֶּער הָט עֶר גֶעזָאגְט
ב דוּ הָאסְט גֶעפִירְט מֵיינֶע טֶעכְטֶער ווִיא מֶען פִירְט גֶעפַאנְגֶענֶע מִיט דֶעם שְׁווֶערְד׃ (כז) וַתִּגְנוֹב אוֹתִי]. לָבָן הָאט
צוּ יַעֲקֹב דוּא הָאסְט מִיךְ גֶעגַנְבֶעט (גָּנַבְתָּ אֶת דַעְתִּי) דוּ הָאסְט גֶעגַנְבֶעט מַיין ווִיסֶען׃ (כט) וְיֵשׁ לְאֵל יָדִי] לָבָן הָט
צוּ יַעֲקֹב (יֵשׁ כֹּחַ וְחַיִל בְּיָדִי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע) אִיךְ הָאבּ קְרַאפְט אוּנ שְׁטַארְקַייט צוּא טָאהְן מִיט אַייךְ שְׁלֶעכְטְס

שפתי חכמים

א רעה אלנו כי כל זמן שיסיה מחובר אלל רשע אין הסכינה שורה עליו. וק״ל׃ ר דהא לא נופל לשון שביה גבי חרב אלא הל״ל

פירוש לתורת אלהים

ע אוּנ לָבָן הָט גֶעפֶעסְטִיגְט זַיין גֶעצֶעלְט מִיט
פריינְד אוֹיף דֶעם בַּארְג פוּן גִלְעָד׃ (כו) וַיֹּאמֶר
ן הָט גֶזָאגְט צוּ יַעֲקֹב מֶה עָשִׂיתָ וָואס הָאסְטוּ
תִּגְנוֹב וָוס דוּ הָאסְט גֶנַנְבֶעתְ מַיין הַארְץ וַתְּנַהֵג
הָאסְט גֶפִירְט מַיינֶע טֶעכְטֶר גְלַייךְ וִוי דִי
עֶנֶע גֶפַאנְגֶען צוּא דֶער שְׁווֶערְד פוּן מִלְחָמָה׃
ה וָוארוּם הָאסְטוּ זִיךְ בַּהַאלְטֶען צוּ אַנְטְלוֹיפֶען
רֵהייט וַתִּגְנוֹב אוּנ דוּ הָאסְט גֶנַנְבֶעתְ מַיין דֵעָה
תָּ אוּנ דוּא הָאסְט מִיר נִיט גֶיזָאגְט וָאֲשַׁלֵּחֲךָ
אִיךְ דִיךְ גִיוֶוען אַוֶועק גְשִׁיקְט מִיט פְרֵייד
אוּנ מִיט גִיזַאנְג בְּתוֹף מִיט אַפּוּיק וּבְכִנּוֹר אוּנ
פִידֶעל׃ (כח) וְלֹא נְטַשְׁתַּנִי אוּנ דוּא הָאסְט מִיךְ
נִיט גְלָאזְט לְנַשֵּׁק אָן קוּשֶׁען מַיינֶע זִיהְן אוּנ
טֶעכְטֶר עַתָּה הִסְכַּלְתָּ הָאסְטוּ דִיךְ בַּנַארֶעשְׁט׃
עֶס אִיז פַאר הַאנְדֶען כֹּחַ אִין מַיין הַאנְד לַעֲשׂוֹת צוּ טָאן מִיט אַייךְ שְׁלֶעכְטְץ נָאר וֵאלֹהֵי דֶר גָאט פוּן

ליקוטי מרדכי

לָבָן גֶעלָאפֶען נָאךְ יַעֲקֹב בִּיז עֶר הָאט אִים גֶעטְרָאפֶען אִינ הָאט
אִים גֶעפְרֶעגְט מֶה עָשִׂיתָ, וָואס הָאסְטוּ גֶעטָאן, אַז אַמְשָׁרֵת
טוּהְט אַשְׁלֶעכְטֶע זַאךְ בַּיי זַיין בַּעַל הַבַּיִת אוּנ עֶר הָט מוֹרָא דֶר
בַּעַל הַבַּיִת וֶועט אִים שְׁטְרָאפֶען אַנְטְלוֹיפְט עֶר, אָבֶער אַז עֶר הָט
קֵיין שְׁלֶעכְטְס גֶעטָאן, פַר וָוס זָאל עֶר אַנְטְלוֹיפֶען, אוּנ אַזוֹי הָט
גֶעזָאגְט לָבָן צוּ יַעֲקֹב, מֶה עָשִׂיתָ, וֶועלְכֶע שְׁלֶעכְטְס הָאסְטוּ
גֶעטָאהְן בַּיי מִיר אִין שְׁטוּב, וָוס דוּ בִּיזְט אַנְטְלָאפֶען, נָאךְ אַזַאךְ
הָאבּ אִיךְ דִיךְ צוּ פְרֶעגִין, אִיךְ הָאבּ גֶעהֶערְט זָאגֶען אַז דוּ בִּיזְט
נִיט גֶעקוּמֶען צוּ מִיר גְלַייךְ פוּן דֶערְהֵיים, נָאר דוּ בִּיזְט פְרִיעֶר
גֶעוֶועזֶען בֶּעהַאלְטֶען, נָאכְדֶעם בִּיזְטוּ גֶעקוּמֶען צוּ מִיר, זָאג מִיר
לָמָה נַחְבֵּאתָ לִבְרוֹחַ, פַר וָוס הָאסְטוּ דִיךְ בֶּעהַאלְטֶען צוּם
אַנְטְלוֹיפֶען, אִינ אַז דוּ בִּיזְט אַנְטְלָאפֶען פַר עֵשָׂו ווייל עֶר ווִיל דִיךְ
הַרְגְנֶען, ווִי אַזוֹ גֵייסְטוּ אִיצְט צוּרִיק צוּ עֵשָׂו, וַתְּנַהֵג אֶת בְּנוֹתַי
כִּשְׁבוּיוֹת חָרֶב, דוּ פִירְסְט מַיינֶע טֶעכְטֶער ווִי גֶעפַאנְגֶענֶע צוּם
שְׁווֶערְד טָאמֶער וֶועט עֵשָׂו זֵיי הַרְגְנֶען׃
(כט) יֶשׁ לְאֵל יָדִי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע. לָבָן זָאגְט צוּ יַעֲקֹב אִיךְ זָאל
וֶועלֶען אַייךְ טָאהְן שְׁלֶעכְטְס, קֶען אִיךְ טָאהְן, וָוארוּם הקב״ה

*) כמו קען זאגין הקב״ה האט גיזאגט צו לבן ער זאל ניט ריידין אונ בעטין צו יעקב מיט גוטע רייד ער זאל צו אים צוריק גיין, אונ ער זאל
אים ניט נייטין מיט שלעכטע רייד ער זאל צו אים צוריק גיין׃

לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע וֵאלֹהֵי אֲבִיכֶם
אֶמֶשׁ | אָמַר אֵלַי לֵאמֹר הִשָּׁמֶר לְךָ
מִדַּבֵּר עִם־יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע׃
ל וְעַתָּה הָלֹךְ הָלַכְתָּ כִּי־נִכְסֹף
נִכְסַפְתָּה לְבֵית אָבִיךָ לָמָּה גָנַבְתָּ
אֶת־אֱלֹהָי׃ לא וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר
לְלָבָן כִּי יָרֵאתִי כִּי אָמַרְתִּי פֶּן־תִּגְזֹל
אֶת־בְּנוֹתֶיךָ מֵעִמִּי׃ לב עִם אֲשֶׁר
תִּמְצָא אֶת־אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחְיֶה נֶגֶד
אַחֵינוּ הַכֶּר־לְךָ מָה עִמָּדִי וְקַח־לָךְ
וְלֹא־יָדַע יַעֲקֹב כִּי רָחֵל גְּנָבָתַם׃

אונקלוס

לְמֶעְבַּד עִמְּכוֹן
וֵאלָהָא דַאֲבוּכוֹן בְּרַמ
אֲמַר לִי לְמֵימַר אִסְתְּ
לָךְ מִלְּמַלָּלָא עִם יַ
מִטַּב עַד בִּישׁ׃ ל וּ
מֵיזַל אֲזַלְתָּא אֲרֵי חַמ
חֲמֵדְתָּא לְבֵית אָ
לְמָה נְסַבְתָּא יָת דַּחַלְ
לא וַאֲתֵיב יַעֲקֹב וַ
לְלָבָן אֲרֵי דְחֵילִית
אֲמָרִית דִּילְמָא תָנֵינ
בְּנָתָךְ מִנִּי׃ לב עִם (נ״י אֱ
דִּי תַשְׁכַּח יָת דַּחַלְתָּךְ
יִתְקַיַּם קֳדָם אֲחָ
אִשְׁתְּמוֹדַע לָךְ מָה דְ
וְסַב לָךְ וְלָא יְדַע יַ
אֲרֵי רָחֵל נְסִיבָתִנ

רשב״ם

ימים: (כט) ואלהי אביכם וגו׳. ואני חולק לו כבוד: (לא) כי יראתי וגו׳: (לב) עם אשר תמצא. השיב על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון: לא

בית יהודא

(וְכָל אֵל שֶׁהוּא לָשׁוֹן קוֹדֶשׁ) אוּנ יֶעדֶער וָוארְט אֵל וָואס אִיז
הֵיילִיג, אֵל, גָאט, וֶוערְט גָאט גֶערוּפֶען אֵל (עַל שֵׁם עוֹז
וְרוֹב אוֹנִים הוּא) וַוייל גָאט אִיז שְׁטַארְק מִיט פִיל קְרֶעפְטֶן *):
(ל) וְנִכְסַפְתָּה). אִיז דָערְטַייטְשׁ (חָמַדְתָּ) דוּ הָאסְט גֶעגְלוּסְט
(וְהַרְבֵּה יֵשׁ בַּמִּקְרָא) פִיל מָאהְל אִיז דָא אִין דִי פְּסוּקִים דֶער
וָוארְט נִכְסַף, גְלוּסְטִין, עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (נִכְסְפָה וְגַם כָּלְתָה
נַפְשִׁי) מַיין נְשָׁמָה גְלוּסְט (לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ תִכְסוֹף) דוּא זָאלְסְט גְלוּסְטִין צוּ דִיא זַאכֶען וָוס דַיינֶע הֶענְט הָאבֶען גֶעמַ
(לא) וְכִי יָרֵאתִי וגו׳). זָאגְט רַשִׁ״י (הֵשִׁיבוֹ עַל רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן) וָוס לָבָן הָט פְרִיעֶר גֶעפְרֶעגְט צוּ יַעֲקֹב, הָאט אִים יַעֲקֹב
גִיעֶנְפֶערְט (שֶׁאָמַר לוֹ וַתְּנַהֵג אֶת בְּנוֹתַי וגו׳) לָבָן הָאט גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב דוּ הָאסְט גֶעפִירְט מַיינֶע טֶעכְטֶער וִויא גֶעפַאנְגֶ
הָאט אִים יַעֲקֹב גִיעֶנְפֶערְט וְויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק: (לב) וְלֹא יִחְיֶה). זָאגְט רַשִׁ״י (וּמֵאוֹתָהּ קְלָלָה מֵתָה רָחֵל

רש״י

וכל אל שהוא לשון קדש על שם עזוז ורוב אונים
(ל) נכספתה. חמדת והרבה יש במקרא (תהלים
נכספה וגם כלתה נפשי (איוב יד) למעשה ידיך תכ
(לא) כי יראתי וגו׳. השיבו על ראשון ראשון שא
ותנהג את בנותי וגו׳: (לב) לא יחיה. ומאותה

ליקוטי מרדכי

הָט מִיר נָאר גֶעבָאטֶן אִיךְ זָאל נִיט רֵיידֶן מִיט יַעֲקֹב נִיט גוּט
נִיט שְׁלֶעכְט עֶר זָאל צוּרִיק גֵיין, נָאר אוֹיף רֵיידֶן צוּם צוּרִיק גֵיין
בִּין אִיךְ פַארְבָּאטֶן, אָבֶער אוֹיף נִיט טָאהְן מִיט אַייךְ שְׁלֶעכְטֶס דָא
אוֹיף דֶעם אָרְט בִּין אִיךְ נִיט פַארְבָּאטֶען, צְווייטִינְס אִיךְ בִּין
נָאר פַארְבָּאטֶן אוֹיף יַעֲקֹב אַלֵיין, אִיךְ זָאל צוּ יַעֲקֹב קֵיין שְׁלֶעכְטֶס
טאהְן, אָבֶער מִיט אַייךְ, אוֹיף דִי ווייבֶער מִיט דִי קִינְדֶער בִּין
אִיךְ נִיט פַארְבָּאטֶען, אוּנ אִין אֱמֶת הָט טַאקֶע לָבָן גֶעוָואלְט
הַרְגֶּנֶן אַלֶע קִינְדֶער זַיינֶע, ווִי דֶער תנא זָאגְט וְלָבָן בִּקֵּשׁ לַעֲקוֹר
אֶת הַכֹּל, לָבָן הָט גֶעוָואלְט הַרְגֶּנֶן אַלֶע קִינְדֶער זַיינֶע. עֶס זָאל
מֶעהְר קֵיין אִיבֶּר בְּלַייבּוּנְג זַיין פוּן יַעֲקֹב, וֶועלֶן קֵיין יוּדֶען זַיין
אוֹיף דֶער וֶועלְט, עֶס וֶועט קֵיין תּוֹרָה זַיין, קֵיין הֵיילִיגְקֵייט,
נָאר טוּמְאָה וֶועט זַיין:

פירוש לתורת אלהים

אַייעֶר פָאטֶער הָט מִיר נֶעכְטֶן גְזָאגְט אַזוֹ צוּ
הִשָּׁמֶר לְךָ הִיט דִיךְ צוּ רֵיידֶן מִיט יַעֲקֹב פוּן גוּטְ
שְׁלֶעכְטְץ: (ל) וְעַתָּה אוּנ אִיצְט הָלוֹךְ הָלַכְתָּ וֶוען
בִּיסְט שׁוֹין יוֹא גְגַאנְגֶען כִּי נִכְסוֹף דֶען דוּ הָאסְט גְגְלִ
צוּ דַיין פָאטֶער לָמָּה וָוארוּם הָאסְטוּ נָאךְ גְנַנְבְהֶ
גָאט: (לא) וַיַּעַן הָט יַעֲקֹב גְעֶנְטְפֶערְט אוּנ הָט גְזָ
צוּ לָבָן וָוס דוּ הָאסְט מִיךְ צוּם עֶרְשְׁטֶען גִיפְרֶ
פַאר וָואס אִיךְ בִּין אַוֶועק גְגַאנְגֶען אָן דַיין וִו
עֶנְטְפֶער אִיךְ דִיר כִּי יָרֵאתִי וָוארוּם אִיךְ הָאבּ
גְפָארְכְטֶן כִּי אָמַרְתִּי דֶען אִיךְ הָאבּ גְטְרַאכְט פֶּן טָ
וֶועסְטוּ אַוֶועק נֶעמֶען דַיינֶע טֶעכְטֶער פוּן מִיר: (לב) אוּנ דָם וָואס דוּ פְרֶעגְסְט מִיךְ וָוארוּם הָאבּ
גְנַנְבְהֶ דַיין גָאט זָאג אִיךְ דִיר בַּייא וֶועמֶען דוּ וֶועסְט גְפִינֶען דַיין גָאט לֹא יִחְיֶה זָאל עֶר נִיט לֶעבֶּן (פַיי
נֶגֶד קֶעגֶן אוּנְזֶערֶע פְרַיינְד הַכֶּר לְךָ דֶער קֶען דִיר וָוס יֶעס אִיז פַארַאן בַּייא מִיר פוּן דַיינֶע אוּנ נֶעם דִיר וְלֹא

*) הערה מען קען זאגין אזוי האט לבן גיזאגט צו יעקב איך האב כח אפילו מיט דעם רשות [ערלויבנים] פון גאט איך זאל מיט אייך מאכ״ שלע
ווארום דער גאט פון אייער פאטער האט נעכטין גיזאגט צו מיר איך זאל מיך היטען איך זאל נים ריידין מיט אייך נים גוט נים שלעכ
איך נאר גיבאטין גיווארין נים צו ריידין שלעכטס, אבער אויף נים צו טאהן שלעכטס בין איך נים גיבאטין גיווארין׳

לג וַיָּבֹא לָבָן בְּאֹהֶל־יַעֲקֹב ׀ וּבְאֹהֶל לֵאָה וּבְאֹהֶל שְׁתֵּי הָאֲמָהֹת וְלֹא מָצָא וַיֵּצֵא מֵאֹהֶל לֵאָה וַיָּבֹא בְּאֹהֶל רָחֵל: לד וְרָחֵל לָקְחָה אֶת־הַתְּרָפִים וַתְּשִׂמֵם בְּכַר הַגָּמָל וַתֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם וַיְמַשֵּׁשׁ לָבָן אֶת־כָּל־הָאֹהֶל וְלֹא מָצָא: לה וַתֹּאמֶר אֶל־אָבִיהָ אַל־יִחַר בְּעֵינֵי אֲדֹנִי כִּי לוֹא אוּכַל לָקוּם

ועל לבן במשכנא דיעקב ובמשכנא דלאה ובמשכנא דתרתין אמהתא ולא אשכח ונפק ממשכנא דלאה ועל במשכנא דרחל: ורחל נסיבת ית צלמניא ושויתנון בעביטא דגמלא ויתיבת עליהון ומשיש לבן ית כל משכנא ולא אשכח: ואמרת לאבוהא לא יתקף בעיני רבוני ארי

בעל הטורים

...אהל. ד' במס' וילא מאהל לאה. נאהל מועד לאמר. ואהיה ...מאהל אל אהל. יתלך לגלא יהתך ויסתך מאהל. פי' בשעה ...המשכן נאסרו הבמות והיינו ויקרא אליו מאהל מועד לוקח ...שעברו הירדן הותרו הבמות עד שבאו לשילה והיינו וילא מאהל ...היינו המשכן שעשאו בצלאל שבא משבט יהודה שילא מלאה ויבא ...רחל זה שילה שבחלק יוסף ואז אהיה נתהלך מאהל אל אהל ...לנוב ומנוב לגבעון ומשם לבית עולמים ואז נאסרו הבמות יתלך לגלה ויסתך מאהל שלא היה שום היתר. אדוני אבי הרא"ש ז"ל: (לה) לוא. ב' במסורה. מלאים הכא ואידך אם לוא יגיד עונו לומר לא אוכל לקום מפניך מפני התרפים אבל מפני אחר אקום כי היכי דדרשינן התם אם לו לא יגיד פי' (לדיינים) [לתובע] ונשא עונו אבל לאחר אם לא יגיד בשביל זה לא ישא עונו:

רשב"ם

כלומר אני אשה נקפה סגופו: (לג) ויבא לבן באהל יעקב ואח"כ באהל לאה ואח"כ באהל שתי השפחות ולמה לא מצאם באהל רחל שהרי כשיצא מאהל לאה ויבא באהל רחל ישבה רחל על כר הגמל שהתרפים בתוכו. ויצא מאהל לאה ויבא באהל רחל כלומר אעפ"י שאמרנו למעלה באהל לאה ובאהל שתי השפחות לא כך היה אלא בתחלה כשיצא מאהל לאה נכנס באהל רחל אבל מפני אורך דברים שאמר לבן לרחל ורחל ללבן לא היה רוצה להפסיק את הפסוק הראשון: (לד) בכר. כר או כסת שנותנים על הגמל לשבת עליו:

רש"י

...רחל בדרך (ב"ר): מה עמדי. משלך: (לג) באהל ...ב. הוא אוהל רחל ש שהיה יעקב תדיר אצלה וכה"א ...רחל אשת יעקב ובכולן לא נאמר אשת יעקב: ויבא ...הל רחל. כשיצא מאהל לאה חזר לו לאהל רחל־ה קודם ...ה באהל האמהות (ס"א השפחות) וכל כך למה לפי ...מכיר בה שהיא ממששנית: (לד) בכר הגמל. לשון ...וכסתות כתרגומו בעביטא דגמלא והיא מרדעת

בית יהודא

פון די קללה איז רחל געשטארבען אין וועג: ומה עמדי (משלך) וואס איז דא מיט מיר פון דיין פארמעגן: (לג) באהל יעקב. לבן איז געוועען אין געצאלט פון יעקב זוכען דיא תרפים, הארט רש"י האט דען לבן ניט געוואסט אז יעקב האט ניט גענומען די תרפים, ווייל יעקב וועט ניט דינען עבודה זרה, דריבער זאגט רש"י (הוא אהל רחל) מען מיינט אין געצאלט פון רחל איז לבן געוועען (שהיה יעקב תדיר אצלה) אונ ווייל יעקב איז שטענדיג געוועען אין געצאלט ...חל, דריבער רופט מען דעם געצאלט פון רחל, אויף דעם נאמען פון יעקב (וכן הוא אומר) אונ אזו זאגט דער פסוק ...רחל אשת יעקב) די קינדער פון רחל דאס ווייב פון יעקב (ובכולן לא נאמר אשת יעקב) אונ ביי אלע ווייבער ביי לאה ...ה זלפה) שטייט ניט זייא זענען געוועען די ווייבער פון יעקב: ויבא באהל רחל. זאגט רש"י (כשיצא מאהל לאה) ...לבן איז ארויסגעגאנגען פון לאה'ס געצאלט (חזר לו לאהל רחל) איז ער צוריקגעגאנגען אין געצאלט פון רחל ...ם שחפש באהל האמהות) איידער ער הט געזוכט אין די געצאלטין פון דיא דינסטען נפון בלהה אונ זלפה) (וכל כך ...פאר וואס האט ער אזו פיל געזוכט ביי רחל מער וויא ביי אלע (לפי שהיה מכיר בה שהיא ממששנית) ווייל לבן הט ...אסט אז רחל הט ליב אלין צו האלטען אין די הענט: (לד) ובכר הגמל. זאגט רש"י בכר מיינט מען דיא קישעלע ...ליגט אויף דעם קעמיל (לשון כרים וכסתות) וויא עס שטייט אין די גמרא כרים וכסתות, קישענס אונ איבערבעטען ...טו') וויא דר תרגום טייטשט (בעביטא דגמלא) אין דעם זאטיל פון קעמיל (והיא מרדעת העשויה כמין כר) דאס מיינט

שפתי חכמים

...ת קיל: יש רלל"ת למה נאמר אהל יעקב וכי היה חשוד בעיניו נכסוף נכספתה לבית אביך למה גנבת את אלהי והלא בית אביו לאו ...ע"א ובפרט בשובו אל בית אביו שגם הוא עצמו אמר כי עו"א הם לכ"פ הוא אוהל רחל וכו'.: ת ר"ל הא אהל יעקב הוא

פירוש לתורת אלהים

...ב הט ניט געוואסט אז רחל הט זיי גגנבת: (לג) ויבא לבן גקומען אין דעם געצעלט פון יעקב [עיין רש"י] ...ל לאה אונ אין געצעלט פון לאה ובאהל אונ דעם געצעלט פון די צוויי דינסטען ולא מצא אונ הט ניט געפונען ויצא אונ בשעת ער איז ארום ...אנגען פון דעם געצעלט פון לאה ויבא איז ער ...ר גיקומען אין דעם געצעלט פון רחל. [עיין רש"י]: (לד) ורחל אונ רחל הט גנומען די בילדער ותשמם אונ האט זייא אריין געלייגט אין דעם קישען פון דעם קעמל אין דעם זאטעל ותשב אונ זיא הט זיך אויף זיי געזעצט וימשש אונ לבן הט גטאפט דעם גאנצען געצעלט ולא מצא אונ ער הט ניט געפונען: (לה) ותאמר אונ זיא הט געזאגט צו איר פאטער אל עס זאל דיך ניט פר דריסען וואס איך שטיי ניט אויף פר דיר כי

מפניך כי־דרך נשים לי ויחפש ולא
מצא את־התרפים׃ לו ויחר ליעקב
וירב בלבן ויען יעקב ויאמר ללבן
מה־פשעי מה חטאתי כי דלקת
אחרי׃ לז כי־מששת את־כל־כלי
מה־מצאת מכל כלי־ביתך שים כה
נגד אחי ואחיך ויוכיחו בין שנינו׃
לח זה עשרים שנה אנכי עמך רחליך
ועזיך לא שכלו ואילי צאנך לא
אכלתי׃ לט טרפה לא־הבאתי אליך

אונקלוס

לָא אִכּוּל לְמֵיקָם
קֳדָמָךְ אֲרֵי אֹרַח
לִי וּבְלַשׁ וְלָא אַשְׁכַּ
צַלְמָנַיָּא: לו וּתְקֵיף לְיַ
וּנְצָא עִם לָבָן וַאֲ
יַעֲקֹב וַאֲמַר לְלָבָן
חוֹבִי מָה סוּרְחָנִי
רְדַפְתָּא בַּתְרָי: לז
מַשֵּׁשְׁתָּא יָת כָּל מָנַי
אַשְׁכַּחְתָּא מִכֹּל מָנֵי בֵ
שַׁוִּי הָכָא קֳדָם אַחַי וְאַ
וְיוֹכְחוּן בֵּין תַּרְוָ
לח דְּנַן עֶסְרִין שְׁנִין
עִמָּךְ רְחֵלָיךְ וְעִזָּךְ
אַתְכִּילוּ וְדִכְרֵי עָנָךְ
אֲכָלִית: לט דִּתְבִירָא

תו"א כי דרך נשים ע"א כד :
ע"ז ט : ואילי צאנך בכא ק

רשב"ם

(לח) לא שכלו. מתוך חסר מרעה ומתוך שמירה פחותה: ואילי צאנך. דרך רועי צאן במדבר לאכול מן הכבשים הזכרים: (לט) אחט

רש"י

העטויה כמין כר ובעירובין (דף יז) הקיפוה בעביט
עביטי גמלים בסט"ו בלעז (זאטטעל): (לו) דלקת.
כמו (איכה ד) על ההרים דלקונו וכמו (ש"א יז)
אחרי פלשתים: (לז) ויוכיחו. ויכררו א עם מ
אפרוב"ר בלעז (פריפפען אונטערזוככען): (לח
שכלו. לא הפילו עיבורם כמו (הושע ט) רחם
(איוב כא) תפלט פרתו ולא תשכל: ואילי צאנך
סה) מכאן אמרו איל בן יומו ב קרוי איל שאל"כ מ
אילים לא אכל אבל כבשים אכל א"כ גזלן הוא: (לט) ב

בית יהודא

מען אַזאָטיל וָוס איז געמאַכט וויא אַקישין (וּבְעֵירוּבִין) אין
דיא גמרא עירובין שטייט (הִקִּיפוּהָ בַּעֲבִיטִין) אויב מען האט
בּישׁטעלט אַרוּם אַפָּלאַץ עֲבִיטִין וְהֵן עֲבִיטֵי גְמַלִּים) דָם מיינט
מען די זאַטלען פון די קעמלן: (לו) וְדָלַקְתָּ. איז דערטייטש
(רָדַפְתָּ) דו האסט געיאַגט (כְּמוֹ) וויא עס שטייט אין פסוק
(עַל הֶהָרִים דְּלָקוּנוּ) אויף דיא בערג האט מען אונז געיאַגט
(וּכְמוֹ) אונ וויא עס שטייט אין פסוק (מִדְּלוֹק אַחֲרֵי פְּלִשְׁתִּים)
פון צו יאָגען נאך די פְּלִשְׁתִּים: (לז) וְיוֹכִיחוּ. מיינט מען
(וִיבָרְרוּ עִם מִי הַדִּין) זייא זאָלען בעווייזען ווער עס איז
גערעכט, מיט וועמען איז דער דין: (לח) וְלֹא שִׁכֵּלוּ. מיינט
מען (לֹא הִפִּילוּ עִבּוּרָם) זייערע קינדער זענען ניט ארויס פון זייער בויך פאר די צייט ודאס הייסט זייא האבען גי
בעוועך (כְּמוֹ) וויא עס שטייט אין פסוק (רֶחֶם מַשְׁכִּיל) דער בויך וואס וואַרפט אַרויס פון זיך דיא קינדער פאר די
(תְּפַלֵּט פָּרָתוֹ וְלֹא תְשַׁכֵּל) זיין קוה וועט האבען איהרע קינדער צו דיא צייט אונ זיא וועט זיי ניט אַרויסוואַרפען פו
פאר דיא צייט: וְאֵילֵי צֹאנְךָ. זאגט רש"י (מִכָּאן אָמְרוּ) פון דאנען האבען די רבנן געזאגט (אַיִל בֶּן יוֹמוֹ קָרוּי אַיִל)
אַזָכר באלד דעם ערשטען טאג וויא ער איז געבאָרען ווערט ער גערופען אַיִל (שֶׁאִם לֹא כֵּן) וואָרום אז דו ווע
זאָגען (מַה שִּׁבְחוֹ) וואס איז דיא לויב פון יעקב וואס ער האט ניט געגעסן די אֵילִים פון די שעפסען (אֵילִים לֹא אָכַל
גְרוֹיסע שעפסען זְכָרִים) האט ער ניט געגעסען אָבער (כְּבָשִׂים אָכַל) קליינע שעפסען (וּנְקֵבוֹת) האט ער געגעסן (אִם
הוּא) אויב ער האט אַזוֹ גיטאָהן איז ער דאך אַגזלן, נאר יעקב האט געמיינט אֲפִילוּ גאר קליינע שעפסען וואס
הייבט גבארין, וואס ווערען גערופען אֵילִים, האב איך אויך ניט געגעסין: (לט) טְרֵפָה. (עַל יְדֵי אֲרִי וּזְאֵב) די

שפתי חכמים

אכל רחל כדפירש"י בסמוך וא"כ למ"ל ויבא באהל רחל הא כבר חפש
בו וע"ק הל"ל וילא מאהל שתי האמהות ויבא באהל רחל דהא כבר
יצא מאהל לאה ובא לאהל שתי האמהות לכ"פ כשילא וכו': א מלשון
אותה הוכחת לעבדך לא מלשון והוכיח. אברהם את אבימ
יוכיחו אותנו מבע"ל: ב והא דכפרשת שלח פירש"י בתוך ש
כבש ולי"ג חדשים קרוי איל היינו לענין קרבן וע' בתוספות

פירוש לתורת אלהים

וואָרום איך קען ניט אויף שטיין פאר דיר כִּי דֶרֶךְ איך
האב יעצט די געוויסע צייט פון פרויען וַיְחַפֵּשׂ אונ
לבן האט געזוכט אונ ער האט ניט געפונען דיא בילדער:
(לו) וַיִּחַר אונ עס האט יַעֲקֹב'ן פערדראָסען וַיָּרֶב אונ ער
האט זיך געקריגט מיט לבן וַיַּעַן האט יעקב געענטפערט
אונ האט געזאגט צו לבן מַה פִּשְׁעִי מַה חַטָּאתִי וואס האב
איך געזינדיגט כִּי וואס דו האסט מיר נאך געיאגט:
(לז) כִּי דו האסט בטאפט אַלע מיינע כֵּלִים
האסטו געפונען ביי מיר פון אלע כֵּלִים פון די
שִׂים טוּא דא רעד דא דיינע רייד נֶגֶד קעגען
פריינד אונ דיינע פריינד וְיוֹכִיחוּ אונ זיי זאל
קלערן ווער עס איז גירעכט צווישן אונז ב
(לח) זֶה צוואנציג יאר בין איך מיט דיר ג
רְחֵלֶיךָ דיינע שאף אונ דיינע ציגין לא שִׁכֵּלוּ ז

קינדער

אָנֹכִי אֲחַטֶּנָּה מִיָּדִי תְּבַקְשֶׁנָּה גְּנֻבְתִי
יוֹם וּגְנֻבְתִי לָיְלָה׃ מ הָיִיתִי בַיּוֹם
אֲכָלַנִי חֹרֶב וְקֶרַח בַּלָּיְלָה וַתִּדַּד
שְׁנָתִי מֵעֵינָי׃ מא זֶה־לִּי עֶשְׂרִים שָׁנָה
בְּבֵיתֶךָ עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה
שָׁנָה בִּשְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים
בְּצֹאנֶךָ וַתַּחֲלֵף אֶת־מַשְׂכֻּרְתִּי
עֲשֶׂרֶת מֹנִים׃ מב לוּלֵי אֱלֹהֵי אָבִי

אונקלוס

ניתי לְוָתָךְ דַהֲוַת
א מִמִּנְיָנָא מִנִּי אַתְּ
לַהּ נְטָרִית בִּימָמָא
רית בְּלֵילְיָא׃ מ הֲוֵיתִי
מָא אֲכַלְנִי שַׁרְבָא
ידָא (הֲוָה) נְחִית עֲלַי
לְיָא וּנְדַד שִׁנְתִּי
ני׃ מא דְּנַן לִי עַסְרִין
ן בְּבֵיתָךְ פְּלַחְתָּךְ
בְּעַסְרֵי שְׁנִין בִּתְרַתֵּין
יךְ וְשִׁית שְׁנִין בְּעָנָךְ
ניתָא יָת אַגְרִי עֲסַר
ן׃ מב אִילוּלָא פוּן

ן הייתי ביום מליעה כג : זה לי עשרים
פ"א ט :

רשב"ם

ה אני הפסדתי משלי כמו אני ובני שלמה חטאים הרבה אלפין חסרים : גנבתי יום . יו"ד יתירה גנובת יום וגנובת לילה שלמתי כמו רבתי עם שרת

רש"י

ארי וזאכ : אנכי אחטנה. ל' (שופטים כ) קולע באבן השערה ולא יחטיא (מ"א א) אני ובני שלמה חטאים. ס . אנכי אחסרנה אם חסרה ג חסרה לי שמידי תבקשנה : אנכי אחטנה. תרגומו דהות שגיא ממנינא שהיתה נפקדת ומחוסרת כמו (במדבר לא) ולא נפקד ממנו תרגומו ולא שגא : גנבתי יום וגנבתי לילה. גנובת יום או גנובת לילה הכל שלמתי : גנבתי . כמו (איכה א) רבתי בגוים שרתי במדינות (ישעיה א) מלאתי משפט (הושע י) אוהבתי לדוש : (מ) אכלני חורב. לשון אש אוכלה : וקרח . כמו (תהלים קמז) משליך קרחו תרגומו גלידא : שנתי. לשון שינה : (מא) ותחלף את משכרתי היית משנה תנאי שבינינו מנקוד לטלוא

בית יהודא

וָוס זֶענֶען גֶעהַרְגֶת גֶעוָוארֶן פוּן אַלֵייבּ אָדֶער פוּן אַוָואלְף הָאבּ אִיךְ זֵיי נִיט גֶעבְּרֶענְגְט צוּ דִיר : וְאָנֹכִי אֲחַטֶּנָּה. אִיךְ הָאבּ דִי שֶׁעפְּסֶן גְפֶעלְט אוּנ הָאבּ דִיר גֶעבְּרֵיינְגְט פַר זֵייא אַנְדֶערֶע שֶׁעפְּסֶען לֶעבְּעדִיגֶע, זָאגְט רַשִׁ"י (לְשׁוֹן קוֹלֵעַ אֶל הַשַּׂעֲרָה וְלֹא יַחֲטִיא) וְויא עֶם שְׁטֵייט אִין פָּסוּק עֶר הָט גְוָוארְפֶן אוֹיף אַהָאר אוּנ עֶר הָט נִיט גְיפֶעלְט, נָאךְ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק בַּת שֶׁבַע הָט גֶעזָאגְט (אֲנִי וּבְנִי שְׁלֹמֹה חַטָּאִים) אִיךְ אוּנ מַיין זוּהְן שְׁלֹמֹה וֶועלֶן מִיר זַיין חַטָּאִים (חֲסֵרִים). מִיר וֶועלֶן זַיין פֶעלִיג, אַזוֹ הָט יַעֲקֹב גֶעזָאגְט צוּ לָבָן (אָנֹכִי אֲחַסְּרֶנָּה) אִיךְ הָאבּ דָאס גִיפֶעלְט (אִם חָסְרָה) אוֹיבּ אַשֶׁעפְּס הָאט גֶעפֶעלְט (חָסְרָה לִי) הָט דֶר שֶׁעפְּס מִיר גִיפֶעלְט (שֶׁמִּיָּדִי תְּבַקְשֶׁנָּה) פוּן מַיין הַאנְט הָאסְטוּ דֶעם שֶׁעפְּס אָפְּגֶעזוּכְט, אִיךְ הָאבּ דִיר גֶעמוּזְט גֶעבְּעֶן אֵיין אַנְדֶער שֶׁעפְּס : וְאָנֹכִי אֲחַטֶּנָּה. זָאגְט (תַּרְגּוּמוֹ) דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (דַּהֲוָה שָׁגְיָא מִמִּנְיָנָא) וָוס עֶס הָאט גִיפֶעלְט פוּן צָאהְל (שֶׁהָיְתָה נִפְקֶדֶת וּמְחוּסֶּרֶת) וָואס הָאט גֶעפֶעלְט (כְּמוֹ) וְויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְלֹא נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ) עֶס הָאט פוּן אוּנְז אֵיין מֶענְטְשׁ נִיט גֶעפֶעלְט (תַּרְגּוּמוֹ) טַייטְשְׁט דֶער תַּרְגּוּם (וְלָא שְׁגָא) עֶס הָאט נִיט גִפֶעלְט : וּגְנוּבְתִי יוֹם וּגְנוּבְתִי לָיְלָה]. יַעֲקֹב הָט גֶעזָאגְט (גְּנוּבַת יוֹם אוֹ גְּנוּבַת לָיְלָה) וָוס עֶס אִיז גֶעגַנְבֶת גֶעוָוארְן בַּיי טָאג אָדֶער עֶס אִיז גֶעגַנְבֶת גֶעוָוארֶען בַּיי נַאכְט (הַכֹּל שִׁלַּמְתִּי) אַלְץ הָאבּ אִיךְ בֶּעצָאהְלְט : וּגְנוּבְתִי]. זָאגְט רַשִׁ"י (כְּמוֹ) וְויא עֶס שְׁטֵייט (רַבָּתִי בַגּוֹיִם שָׂרָתִי בַּמְּדִינוֹת, מְלֵאֲתִי מִשְׁפָּט, אוֹהַבְתִּי לָדוּשׁ) אַלֶע וֶוערְטֶער זֶענֶען דִי יוּדִין אִיבֶּערִיג : (מ) וַאֲכָלַנִי חוֹרֶב]. זָאגְט רַשִׁ"י אֲכָלַנִי אִיז דֶערְטַייטְשׁ פַארְבְּרֶענְט (לְשׁוֹן אֵשׁ אוֹכְלָה) אַבְּרֶענֶענְדִיגֶער פַייעֶר : וְקֶרַח]. מֵיינְט מֶען (כְּמוֹ) וְויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (מַשְׁלִיךְ קַרְחוֹ) עֶר וַוארְפְט זַיין (תַּרְגּוּמוֹ גְלִידָא) אוֹיף דֶעם וָוארְט קֶרַח טַייטְשְׁט דֶר תַּרְגּוּם גְלִידָא, אַייז : וּשְׁנָתִי]. מֵיינְט מֶען (לְשׁוֹן שֵׁינָה) : (מא) וַתַּחֲלֵף אֶת מַשְׂכֻּרְתִּי]. יַעֲקֹב הָאט גֶעזָאגְט צוּ לָבָן (הָיִיתָ מְשַׁנֶּה תְּנַאי שֶׁבֵּינֵינוּ) דוּ הָאסְט גִיעֶנְדֶערְט דֶעם תְּנַאי דִי שֶׁעפְּסֶן וָואס זֶענֶען נְקוּדִים זָאלֶן זַיין מַיינֶע, הָאסְטוּ וָוס צְווִישֶׁען אוּנְז (מִנָּקֹד לְטָלוּא) אִיז גֶעוֶוען אוּנְזֶער

שפתי חכמים

ג הוסיף מלת אם חסרה שלא תאמר כיון שאמר ועזיך לא וגו' א"כ מאי זה דכתיב אנכי אחטנה לכ"פ אם חסרה כלומר אם קרה מקרה כשום פעם שחסרה שום בהמה אנכי אחטנה פירוש עלי היה להשלים חסרונה : ד בהוא לשון כלייה :

פירוש לתורת אלהים

ער זֶענֶען נִיט גִישְׁטָארְבֶּן וְאֵילֵי אוּנ וִוידֶר פוּן
ע שָׁאף הָאבּ אִיךְ נִיט גְגֶעסֶען : (לט) טְרֵפָה
ר צוּקוּנְג וָוס אַלֵייבּ אָדֶר אַוָואלְף הָט פַר צוּקְט
אִיךְ צוּ דִיר נִיט גְבְרַאכְט אָנֹכִי אִיךְ בִּין גְמִינֶערְט
ן אִיךְ הָאבּ גְמוּזְט דֶר לֵייגֶן מִיָּדִי פוּן מַיין הַאנְד
טוּ דָס גְזוּכְט גְנוּבְתִי יוֹם אַז עֶס אִיז גְגַנְבֶת גְוָוארֶן
טָאג אָדֶר בַּיי נַאכְט הָאבּ אִיךְ דָם אַלְץ מְשַׁלֵּם
ן : (מ) הָיִיתִי אִיךְ בִּין גְוֶוען בַּיי טָאג פַר בְּרֶענְט
דֶר זוּנְן וְקֶרַח אוּנ בַּיי נַאכְט אִיז אוֹף מִיר גְפַאלֶן
דֶער שְׁנֵייא וַתִּדַּד עֶס אִיז גִיוָוארֶען פַאר וָואגִילְט
דֶר שְׁלָאף פוּן מַיינֶע אוֹגֶן : (מא) זֶה צְוָואנְצִיג יָאר
בִּין אִיךְ דָאךְ גְוֶוען אִין דַיין הוֹז עֲבַדְתִּיךָ אִיךְ הָאבּ
דִיךְ גֶעדִינְט פֶערְצֶעהְן יָאר פַאר דַיינֶע צְווֵייא
טֶעכְטֶער וְשֵׁשׁ אוּנ זֶעקְס יָאר פַאר דַיינֶע שָׁאף
וַתַּחֲלֵף אוּנ דוּא הָאסְט פַאר בִּיטֶען דֶעם תְּנַאי פוּן
דֶעם לוֹן וָוס צְווִישֶׁען אוּנְז צֶעהְן מָאל צֶעהְן [עיין רש"י] :
(מב) לוּלֵי וָואלְט נִיט גֶעוֶוען דָאס אֱלֹהֵי גָאט פוּן
אַבְרָהָם אוּנ פָארְכְט פוּן יִצְחָק הָיָה לִי וָוס אִיז גְוֶוען

אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וּפַחַד יִצְחָק הָיָה לִי
כִּי עַתָּה רֵיקָם שִׁלַּחְתָּנִי אֶת־עָנְיִי
וְאֶת־יְגִיעַ כַּפַּי רָאָה אֱלֹהִים וַיּוֹכַח
אָמֶשׁ׃ שביעי מג וַיַּעַן לָבָן וַיֹּאמֶר אֶל־
יַעֲקֹב הַבָּנוֹת בְּנֹתַי וְהַבָּנִים בָּנַי
וְהַצֹּאן צֹאנִי וְכֹל אֲשֶׁר־אַתָּה רֹאֶה
לִי־הוּא וְלִבְנֹתַי מָה־אֶעֱשֶׂה לָאֵלֶּה
הַיּוֹם אוֹ לִבְנֵיהֶן אֲשֶׁר יָלָדוּ׃ מד וְעַתָּה
לְכָה נִכְרְתָה בְרִית אֲנִי וָאָתָּה וְהָיָה
לְעֵד בֵּינִי וּבֵינֶךָ׃ מה וַיִּקַּח יַעֲקֹב אָבֶן
וַיְרִימֶהָ מַצֵּבָה׃ מו וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב

אונקלוס

אֱלָהֵהּ דְּאַבָּא אֱ
דְּאַבְרָהָם וּדְדָחִיל
יִצְחָק הֲוָה בְּסַעְדִּי
כְּעַן רֵיקָן שַׁלַּחְתָּנִי
עַמְלִי וְיָת לֵיאוּת יְדַ
קֳדָם יְיָ וְאוֹכַח בְּרַמְ
מג וַאֲתֵיב לָבָן וַ
לְיַעֲקֹב בְּנָתָא
וּבְנַיָּא בְנַי וְעָנָא עָנִי
דִּי אַתְּ חָזֵי דִּילִי
וְלִבְנָתַי מָה אֶעְבֵּיד לְ
יוֹמָא דֵין אוֹ לִבְ
דִּילִידָן׃ מד וּכְעַן
נִגְזַר קְיָם אֲנָא וְאַתְּ
לְסָהִיד בֵּינִי וּבֵי
מה וּנְסֵיב יַעֲקֹב אַ
וּזְקָפַהּ קָמָא׃ מו וַ
יַעֲקֹב לַאֲחוֹהִי לְ
ת"א הבנות בנתי יבמות סב:

רשב"ם

במדינות. אבל נגנבתי קמץ פתרונו נגנבה שלי: (מב) שלחתני. ולא בשמחה ובשירים: (מג) מה אעשה. היאך אוכל לעשות להם רעה:

בית יהודא

חָרְפָּה גֶעהַאט אוּנ הָאסְט גֶעזָאגְט דוּ ווִילְסְט נֶעמֶען דִיא נְקוּדִים אִיךְ זָאל נֶעמֶען דִיא טְלוּאִים (וּמֶעֻקּוּדִים לִבְרוּדִים) אוּנ ווֶען אוּנְזֶער תְּנַאי אִיז גִוֶוען אִיךְ זָאל נֶעמֶען דִי שֶׁעפְּסְן וָואס ווֶעלֶן זַיין עֲקוּדִים, הָאסְטוּ נָאכְדֶעם חֲרָטָה גֶעהַאט אוּנ דוּ הָאסְט גֶענוּמֶען דִי עֲקוּדִים, אוּנ אִיךְ זָאל גֶעמֶען בְּרוּדִים: (מב) וּפַחַד יִצְחָק. זָאגְט רַשִׁ"י (לֹא רָצָה לוֹמַר אֱלֹהֵי יִצְחָק) יַעֲקֹב הָט נִיט גֶעוָואלְט זָאגֶען אֱלֹהֵי יִצְחָק (שֶׁאֵין הקב"ה מְיַחֵד שְׁמוֹ עַל הַצַּדִּיקִים בְּחַיֵּיהֶם) וַוייל הקב"ה רוּפְט נִיט זַיין נָאמֶען אוֹיף דִי צַדִּיקִים ווֶען זֵיי לֶעבְּן, זָאגְ (וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לוֹ בְּצֵאתוֹ מִבְּאֵר שֶׁבַע אֲנִי ה' אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וֵאלֹהֵי יִצְחָק) אֲפִילוּ ווֶען יַעֲקֹב אִיז אַרוֹיסְגֶע פוּן בְּאֵר שֶׁבַע הָאט הקב"ה גֶעזָאגְט צוּ אִים אִיךְ בִּין דֶער גָאט פוּן דַיין פָאטֶער אַבְרָהָם אוּנ דֶער גָאט פוּן יִצְחָ דָאךְ הקב"ה גֶערוּפֶן זַיין נָאמֶען אוֹיף יִצְחָק ווֶען יִצְחָק הָט גֶעלֶעבְּט, עֶנְפֶערְט רַשִׁ"י (בִּשְׁבִיל שֶׁכָּהוּ עֵינָיו וַהֲרֵי הוּא ווייל דַאמָאלְס אִיז יִצְחָק גֶעוֶועזֶן בְּלִינְד אִיז עֶר גֶעוֶוען גְלַייךְ וויא גִישְׁטַארְבֶּן דְרִיבֶּער הָט הקב"ה גֶערוּפֶן זַיין נָאמֶ יִצְחָק (וְיַעֲקֹב נִתְיָרֵא לוֹמַר וֵאלֹהֵי) אָבֶּער יַעֲקֹב הָט מוֹרָא גֶהַאט צוּ זָאגֶן אֱלֹהֵי יִצְחָק (וְאָמַר וּפַחַד) הָאט עֶר גֶזָאגְט וּפַחַד וַיּוֹכַח). (לְשׁוֹן הוֹכָחָה הוּא) וַיּוֹכַח מֵיינְט מֶען בֶּעווַייזוּנְג (וְלֹא לָשׁוֹן תּוֹכָחָה הוּא) אוּנ מֶען מֵיינְט נִיט שְׁטְרָאפוּנְג: (אֶעֱשֶׂה לָאֵלֶּה) לָבָן זָאגְט וָואס זָאל אִיךְ זֵייא טָאהְן, זֵיי זֶענְען דָאךְ מַיינֶע קִינְדֶר (אֵיךְ תַּעֲלֶה עַל לִבִּי לְהָרַע לָהֶן) וִו קֶען אוֹיפְגֵיין אוֹיף מַיין הַארְץ אַטְרַאכְטוּנְג אִיךְ זָאל זֵייא שְׁלֶעכְטְס טָאהְן: (מד) וְהָיָה לְעֵד). וְהקב"ה) הקב"ה

רש"י

ומעקודים לברודים: (מב) ופחד יצחק. לא רצ
אלהי יצחק שאין הקב"ה מייחד שמו על הצדיקים
ואע"פ שאמר לו בצאתו מבאר שבע אני ה' אלהי
אביך ואלהי יצחק בשביל שכהו עיניו והרי הוא כמת
נתיירא לומר ד אלהי ואמר ופחד: ויוכח. לשון
הוא ולא לשון הוכחה הוא: (מג) מה אעשה ל
איך תעלה על לבי ה להרע להן: (מד) והיה

שפתי חכמים

ד וק' והא בפ' ויצא כתיב ואלהי יצחק וי"ל דה"פ שיעקב אמר איך שהקב"ה אמר אלהי יצחק: ה לא שאל ליעקב מה תרלה שאעשה להן ש

פירוש לתורת אלהים

צוּ מִיר גָאט זָאל מִיר נִיט בַּייא שְׁטֵיין כִּי עַתָּה ווָאלְסְטוּ מִיךְ אִצוּנְד לֵיידִיג אַוֶועק גֶעשִׁיקְט אֶת מַיין פַּיין וְאֶת אוּנ מַיין מִידִיקַייט פוּן מַיינֶע הֶענְט הָט גָאט גֶזֶעהְן וַיּוֹכַח הָאט עֶר דִיךְ גִשְׁטְרָאפְט אָמֶשׁ גֶעכְטֶן: (מג) וַיַּעַן לָבָן הָאט לָבָן גֶעֶנְטְפֶערְט צוּ יַעֲקֹב הַבָּנוֹת דִי טֶעכְטֶער זֶענֶען מַיינֶע טֶעכְטֶער וְהַבָּנִים אוּנ דִי זִיהְן זֶענֶן מַיינֶע זִיהְן וְהַצֹּאן אוּנ דִי שָׁאף זֶענֶען מַיינֶע שָׁאף וְכֹל אוּנ אַלְץ ווָס דוּ זֶעהְסְט אִיז מַיינְס וְלִבְנוֹתַי נָאר מִיט מַיינֶע טֶעכְטֶער מָה ווָאס זָא טָאן קֶען אִיךְ זֵיי דֶען שְׁלֶעכְטְס טָאהְן אוֹ אָ זֵייעֶרֶע קִינְדֶר ווָאס זֵייא הָאבֶן גִיבָּארֶן: (מד אוּנ אִיצְט נִכְרְתָה לָאמֶר כּוֹרֵת בְּרִית זַיין אִיךְ וְהָיָה אוּנ גָאט זָאל זַיין אֵיין עֵדוּת צְווִישֶׁן מִי דִיר: (מה) וַיִּקַּח אוּנ יַעֲקֹב הָאט גְנוּמֶן אַשְׁטֵ הָט זִיא אוֹיף גִשְׁטֶעלְט פַר אַדֶערְנְקְמָאהְל: (מו יַעֲקֹב לְאֶחָיו הָט יַעֲקֹב גְזָאגְט צוּא זַיינֶע פְרַיינְ

לְאֶחָיו לִקְטוּ אֲבָנִים וַיִּקְחוּ אֲבָנִים
וַיַּעֲשׂוּ־גָל וַיֹּאכְלוּ שָׁם עַל־הַגָּל:
מז וַיִּקְרָא־לוֹ לָבָן יְגַר שָׂהֲדוּתָא וְיַעֲקֹב
קָרָא לוֹ גַּלְעֵד: מח וַיֹּאמֶר לָבָן הַגַּל
הַזֶּה עֵד בֵּינִי וּבֵינְךָ הַיּוֹם עַל־כֵּן קָרָא־
שְׁמוֹ גַּלְעֵד: מט וְהַמִּצְפָּה אֲשֶׁר אָמַר
יִצֶף יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ כִּי נִסָּתֵר אִישׁ
מֵרֵעֵהוּ: נ אִם־תְּעַנֶּה אֶת־בְּנֹתַי וְאִם־
תִּקַּח נָשִׁים עַל־בְּנֹתַי אֵין אִישׁ עִמָּנוּ

אונקלוס

ין וּנְסִיבוּ אַבְנִין
דוּ דְגוֹרָא וַאֲכָלוּ תַמָּן
דְגוֹרָא: מז וּקְרָא לֵהּ
יְגַר שָׂהֲדוּתָא וְיַעֲקֹב
אלֵהּ גַּלְעֵד: מח וַאֲמַר
דְגוֹרָא הָדֵין סָהִיד
י וּבֵינָךְ יוֹמָא דֵין עַל
קְרָא שְׁמֵהּ גַּלְעֵד:
סְכוּתָא דִי אֲמַר יִסֶךְ
מְרָא דַיָי בֵּינִי וּבֵינָךְ
י נִתְכַּסֵי גְּבַר מֵחַבְרֵהּ:
ם תְּעַנֵּי יָת בְּנָתַי וְאִם
ב נְשִׁין עַל בְּנָתַי לֵית

תולדות אהרן

נכדותא שבת קטו מגילה ט: אם תענה
אם יומא עד כתובות מ:

רשב"ם

(מט) והמצפה. דכתיב את מצפה גלעד: יצף. מן צופה נתתיך. כמו ירב בארץ. מן פרה ורבת:

רש"י

קב"ה: (מו) לאחיו. הם בניו שהיו לו אחים נגשים אליו
ב ולמלחמה (ב"ר): (מז) יגר שהדותא. תרגומו
גלעד: (מח) (ע"כ קרא שמו) גלעד. גל עד:
) והמצפה אשר אמר וגו'. ז והמצפה אשר בהר
עד. וכמ"ש ויעבר את מצפה גלעד (שופטים יא) ולמה
א שמה מצפה. לפי שאמר כל אחד מהם לחברו יצף ה'
ובינך אם תעבור את הברית: כי נסתר. ולא נראה
את רעהו: (נ) בנתי בנתי. ב' פעמים אף בלהה
ה בנותיו היו מפלגש: אם תענה את בנתי. למנוע

בית יהודא

אַעֵדוּת: (מו) וְלְאֶחָיו. זָאגְט רש"י מֶען מֵיינְט נִיט בְּרִידֶער, יַעֲקֹב הָט קֵיין בְּרִידֶער גֶעהַאט (הֵם בָּנָיו) מֶען מֵיינְט זַיינֶע קִינְדֶער (שֶׁהָיוּ לוֹ אַחִים נִגָּשִׁים אֵלָיו לְצָרָה וּלְמִלְחָמָה) זֵיי זֶענֶען צוּ אִים גֶעוֶועֶן בְּרִידֶער אִים צוּ הֶעלְפֶען פוּן אַצָּרָה אוּנ הֶעלְפֶען אִים אִין אַמִּלְחָמָה: (מז) וִיגַר שָׂהֲדוּתָא. (תַּרְגּוּמוֹ שֶׁל גַּלְעֵד) דֶער תַּרְגּוּם פוּן וָוארְט גַּלְעֵד אִיז יְגַר שָׂהֲדוּתָא. גַּלְעֵד אִיז צְווֵיי וֶוערְטֶער גַּל עֵד, דֶר בַּארְג זָאל זַיין אַעֵדוּת, אוּנ יְגַר שָׂהֲדוּתָא אִיז אוֹיךְ דֶערְטַייטְשׁ דֶער בַּארְג זָאל זַיין אַעֵדוּת: (מט) וְהַמִּצְפָּה אֲשֶׁר אָמַר וגו'. זָאגְט רש"י (וְהַמִּצְפָּה אֲשֶׁר בְּהַר הַגִּלְעָד) דֶר מִצְפָּה וָואס אִיז אוֹיף דֶעם בַּארְג גִּלְעָד

שֶׁאָמַר הַכָּתוּב) וְוִיא דֶר פָּסוּק זָאגְט (וַיַּעֲבוֹר אֶת מִצְפֵּה גִלְעָד) עֶר אִיז אַרִיבֶּער דֶעם מִצְפֵּה גִלְעָד (וְלָמָּה נִקְרֵאת שְׁמָהּ מִצְפָּה) פַר וָואס רוּפְט מֶען דָס מִצְפָּה, זָאגְט רש"י (לְפִי שֶׁאָמַר כָּל אֶחָד מֵהֶם לַחֲבֵרוֹ) וַוייל יֶעדֶער פוּן זֵיי הָט גֶעזָאגְט צוּ זַיין לָבָן הָאט גְזָאגְט צוּ יַעֲקֹב אוּנ יַעֲקֹב הָאט גְזָאגְט צוּ לָבָן (יִצֶף ה' בֵּינִי וּבֵינְךָ אִם תַּעֲבוֹר אֶת הַבְּרִית) הקב"ה זָאל קוּקֶן צְווִישֶׁען מִיר אוּנ דִיר אִיז, אוֹיבּ דוּ וֶועסְט נִיט הַאלְטֶען דֶעם פַארְבִּינְדוּנְג וָוס מִיר הָאבֶּען גֶעמַאכְט, אַזוֹ הָט גֶעזָאגְט עֶר פוּן זֵייא אֵייגֶער אוֹיף דֶעם אַנְדֶערֶען: וְכִי נִסָּתֵר. (וְלֹא נִרְאֶה אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ) וֶוען מִיר וֶועלֶן זַיין בֶּעהַאלְטֶען וּפוּן אוּנ מִיר וֶועלֶען נִיט זֶעהֶן אֵייגֶער דֶעם אַנְדֶערֶען: (נ) וּבְנֹתַי בְּנוֹתָיו. (שְׁנֵי פְּעָמִים) לָבָן הָאט צְווֵיי מָאהל גֶעזָאגְט תַי, מַיינֶע טֶעכְטֶער (אַף בִּלְהָה וְזִלְפָּה בְּנוֹתָיו הָיוּ מִפִּלֶגֶשׁ) וָוארוּם בִּלְהָה אוּנ זִלְפָּה זֶענֶען אוֹיךְ גֶעוֶועֶן טֶעכְטֶער פוּן לָבָן אפִּילֶגֶשׁ: וְאִם תְּעַנֶּה אֶת בְּנוֹתָיו. אוֹיבּ דוּ וֶועסְט פַּיינִיגֶען מַיינֶע טֶעכְטֶער (לְמְנוֹעַ מֵהֶן עוֹנַת תַּשְׁמִישׁ) דוּ וֶועסְט דִיךְ נִיט

שפתי חכמים

ם זה מ נגו: ו הואיל וכתיב סתמא ודאי קאי אדלמעלה אלהי אכי ועי"ל דאי קאי אברית והיתה מבע"ל: ז ר"ל דהא דמליצו סהר

פירוש לתורת אלהים

ים קְלוֹיבְּט צוּ נוֹף שְׁטֵיינֶער וַיִּקְחוּ אֲבָנִים אוּנ זֵייא
אבֶּן גְנוּמֶן שְׁטֵיינֶער וַיַּעֲשׂוּ גָל אוּנ זֵיי הָאבֶּן גְמַאכְט
ארְג אוּנ זֵייא הָאבֶּען דָארְטֶן גֶגֶעסֶען אוֹיף דֶעם
ארְג: (מז) וַיִּקְרָא לוֹ לָבָן הָט לָבָן גְרוּפֶן דֶעם בַּארְג
ר שָׂהֲדוּתָא וְיַעֲקֹב קָרָא לוֹ אוּנ יַעֲקֹב הָט אִים גְרוּפֶן
עֵד: (מח) וַיֹּאמֶר לָבָן הָאט לָבָן צוּ אִים גְזָאגְט הַגַּל
ה דֶער בַּארְג זָאל זַיין אַעֵדוּת צְווִישֶׁען מִיר אוּנ
וִישֶׁן דִיר הַיינְט אַז מִיר הָאבֶּן צְווִישֶׁן זִיךְ כּוֹרֵת
ית גְוֶועֶן עַל כֵּן דְרוּם קָרָא שְׁמוֹ גַלְעֵד הָט עֶר גְרוּפֶן
ן נָאמֶן גַּלְעֵד: (מט) וְהַמִּצְפָּה אוּנ פַר וָוס הָט מֶען
וּפֶן דָס אָרְט מִצְפָּה אֲשֶׁר אָמַר וַוייל אֵיינֶר הָט צוּם

אַנְדֶרֶן גְזָאגְט יִצֶף יְיָ בֵּינִי וּבֵינֶךָ גָאט זָאל קוּקֶן צְווִישֶׁן
מִיר אוּנ צְווִישֶׁן דִיר כִּי אַז מִיר וֶועלֶען זִיךְ פַאר
בָּארְגֶן אֵיינֶר פוּן דֶעם אַנְדֶרֶן אוּנ אוּנְזֶערֶע עֶרְטֶער
זֶענִין וַוייט אֵיינְס פוּן דֶעם אַנְדֶרֶן וֶועלֶען מִיר זִיךְ
נִיט קֶענֶען זֶעהְן אֵיינֶער דֶעם אַנְדֶרֶן זָאל קֶענֶען
שְׁטְרָאפֶן דְרוּם מוּזֶן מִיר מַאכֶן הקב"ה פַאר אַדַיין
עֶר זָאל מִשְׁפְּטֶן דֶעם יוֹם וֶועט עוֹבֵר זַיין אוֹיף דִיא
תְּנָאִים וָוס אִיז צְווִישֶׁן אוּנְז (מזרחי): (נ) אוּנ דָס הָט
לָבָן אַלֵיין גְזָאגְט אִם תְּעַנֶּה אֶת בְּנֹתַי אוֹב דוּ וֶועסְט
פַּיינִיגֶן מַיינֶע טֶעכְטֶער וְאִם אוּנ אוֹב דוּ וֶועסְט נָאךְ
נוייבֶּר נֶעמֶן חוּץ מַיינֶע טֶעכְטֶער אֵין אִישׁ עִמָּנוּ עֶס

רְאֵה אֱלֹהִים עֵד בֵּינִי וּבֵינֶךָ׃
נא וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב הִנֵּה ׀ הַגַּל הַזֶּה
וְהִנֵּה הַמַּצֵּבָה אֲשֶׁר יָרִיתִי בֵּינִי
וּבֵינֶךָ׃ נב עֵד הַגַּל הַזֶּה וְעֵדָה
הַמַּצֵּבָה אִם־אָנִי לֹא־אֶעֱבֹר אֵלֶיךָ
אֶת־הַגַּל הַזֶּה וְאִם־אַתָּה לֹא־תַעֲבֹר
אֵלַי אֶת־הַגַּל הַזֶּה וְאֶת־הַמַּצֵּבָה
הַזֹּאת לְרָעָה׃ נג אֱלֹהֵי אַבְרָהָם
וֵאלֹהֵי נָחוֹר יִשְׁפְּטוּ בֵינֵינוּ אֱלֹהֵי
אֲבִיהֶם וַיִּשָּׁבַע יַעֲקֹב בְּפַחַד אָבִיו
יִצְחָק׃ נד וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח בָּהָר

אונקלוס

אֱנָשׁ עִמָּנָא חֲזֵי מֵימְ
דַיְיָ סָהִיד בֵּינִי וּבֵינָ
נא וַאֲמַר לָבָן לְיַעֲקֹב
דְּגוֹרָא הָדֵין וְהָא קָמְ
דִּי אֲקֵימִית בֵּינִי וּבֵינָ
נב סָהִיד דְּגוֹרָא הָ
וְסָהֲדָא קָמָא אִם אֲ
לָא אֶעְבַּר לְוָתָךְ
דְּגוֹרָא הָדֵין וְאִם אַתְּ
תֶּעְבַּר לְוָתִי יָת דְּגוֹ
הָדֵין וְיָת קָמְתָא הָ
לְבִישׁוּ׃ נג אֱלָ
דְּאַבְרָהָם וֵאלָהֵהּ דְּנָ
יְדוּנוּן בֵּינָנָא אֱלָ
דַּאֲבוּהוֹן וְקַיֵּים יַעֲ
בִּדְדָחִיל לֵהּ אֲבוּ
יִצְחָק׃ נד וּנְכַס יַעֲ

רשב"ם

(נא) יריתי. זקפתי יעקב ירה אתה נ
לבן כמו ירה בים:

רש"י

מהם עוגת תשמים (יומא עז): (נא) יריתי. כמו
כיס כזה שהוא יורה קן: (נב) אם אני. הרי אם מ
כלשון אשר ח כמו (לעיל כד) עד אם דברתי דברי: לרע
(ב"ר) לרעה אי אתה עובר אבל אתה עובר לפרקמט
(נג) אלהי אברהם. ט קדש (ב"ר): ואלהי נחו
חול: אלהי אביהם. חול: (נד) ויזבח יעקב זב

בית יהודא

בַּהֶעפְּטֶן מִיט זֵיי׃ (נא) יָרִיתִי. אִיךְ הָאבּ גֶעוָוארְפֶן (כְּמוֹ)
ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (יָרָה בַיָּם) עֶר הָט גֶעוָוארְפֶן אִין יַם
(כְּזֶה שֶׁהוּא יוֹרֶה הַחֵץ) ווִי דֶר וָוס וַוארְפְט אַפַייל׃ (נב) אִם
אָנִי. זָאגְט רש"י (הֲרֵי אִם מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן אֲשֶׁר) דֶר וָוארְט
"אִם" וֶוערְט גֶעטֵייטְשְׁט ווִיא עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען אֲשֶׁר
(כְּמוֹ) ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (עַד אִם דִּבַּרְתִּי דְּבָרָי) אִיז
נִיט דֶערְטַייטְשׁ בִּיז "אוֹיבּ" אִיךְ וֶועל הָאבֶּן גֶערֶעט (וּפֵירוּשׁוֹ)
דֶר מֵיינוּנְג אִיז (עַד אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי דְּבָרָי) בִּיז אִיךְ וֶועל הָאבְּן גֶערֶעט, דָא זָאל מֶען אוֹיךְ נִיט טַייטְשִׁין אִם אָנִי לֹא אֶעֱ
אוֹיבּ אִיךְ וֶועל נִיט אַרִיבֶּער גֵיין, אִיךְ זָאל נִיט אַרִיבֶּער גֵיין: נָאר אֲשֶׁר אָנִי לֹא אֶעֱבוֹר, (לְרָעָה). צוּם שְׁלֶעכְטֶן (לֹ
אִי אַתָּה עוֹבֵר) צוּ שְׁלֶעכְטֶס טָאהֶן זָאלְסְטוּ נִיט אַרִיבֶּער גֵיין, נִיט לָבָן צוּ יַעֲקֹב, נִיט יַעֲקֹב צוּא לָבָן (אֲבָל אַתָּה ע
לְפַּרְקְמַטְיָא) אָבֶּער צוּ סְחוֹרָה (צוּם הַאנְדְלֶען) מֶעג גֵיין אֵיינֶער צוּם אַנְדֶערִין: (נג) וֵאלֹהֵי אַבְרָהָם. דֶר וָוארְט "אֱלֹהֵי"
(קוֹדֶשׁ), הֵיילִיג, מֶען מֵיינְט הקב"ה (וֵאלֹהֵי נָחוֹר, חוֹל) דֶער וָוארְט "וֵאלֹהֵי" אִיז פְּרָאסְט, מֶען מֵיינְט דִי עֲבוֹדָה
(אֱלֹהֵי אֲבִיהֶם, חוֹל) דֶער וָוארְט אֱלֹהֵי אִיז פְּרָאסְט, וָוארוּם זֵייעֶר פָאטֶער אִיז דָאךְ גֶעוֶועְן תֶּרַח ווָאס הָט גֶעדִינְט עֲבוֹ
זָרָה: (נד) וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח. זָאגְט רש"י (שָׁחַט בְּהֵמוֹת לְמִשְׁתֶּה) עֶר הָאט גֶעשָׁאכְטֶן בְּהֵמוֹת צוּ מַאכֶען אַסְעוּדָ

שפתי חכמים

הגלעד נקרא מלפה כמו שמביא רש"י הפסוק (שופטים יא) ולמה
נקרא כן ומפרש הפסוק בעלמו בשביל זה נקרא כמי מלפה לפי שאמר
יצף ה' וגו': ח ר"ל דאם משמע לשון ספק וכאן א"א לפרשו כן
ל"פ אם משמש כל' אשר פירוש במקום שי"ן כאלו אמר עדה המלבה שאני לא אעבור וכו': ט פי' ואינו רשאי למחקו:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(נב) עד הגל הזה. נעצו חרב בגל גם לעדות ולכך בלעם
בשניהם דאמרי' הוא לבן הוא בעור הוא כושן רשעתים

פירוש לתורת אלהים

אִיז דָאךְ קֵיין מֶענְטְשׁ נִיט פַאראַן מִיט אוּנְז עֶר זָאל
הֶערֶן וָוס מִיר מַאכֶן צְווִישֶׁן זִיךְ רְאֵה גָעה אֱלֹהִים עֵד
בֵּינִי וּבֵינֶךָ גָאט אִיז אֵיין עֵדוּת צְווִישֶׁען מִיר אוּנ
צְווִישֶׁען דִיר׃ (נא) וַיֹּאמֶר הָאט לָבָן גְזָאגְט צוּ יַעֲקֹב
הִנֵּה הַגַּל הַזֶּה דֶר בַּארְג וְהִנֵּה הַמַּצֵּבָה אֲשֶׁר יָרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ
דָס אִיז דֶם בַּשְׁטַאנְד וָוס אִיךְ הָאבּ גְשְׁטֶעלְט זָאל
זַיין אֵיין עֵדוּת צְווִישֶׁען מִיר אוּנ צְווִישֶׁען דִיר׃
(נב) עֵד הַגַּל הַזֶּה דֶר בַּארְג זָאל זַיין אֵיין עֵדוּת וְעֵדָה
הַמַּצֵּבָה אוּנ דֶם בַּשְׁטַאנְד זָאל אוֹיךְ זַיין אֵיין עֵדוּת אִם
אָנִי לֹא אֶעֱבוֹר אִיךְ זָאל נִיט אִיבֶּער פָאהרֶן צוּ דִיר דֶעם
בַּארְג אוּנ ווַייטֶער אוּנ דוּ זָאלְסְט אוֹיךְ נִיט אִיבֶּ
פָארֶן לְרָעָה צוּ שְׁלֶעכְץ טָאן אֵיינֶער דֶעם אַנְדֶערֶן טָ
מִיר נִיט אָבֶּר מִיר מֶעגֶן אִיבֶּר פָאהֶן סְחוֹרָה צ
הַאנְדְלֶען׃ (נג) אֱלֹהֵי דֶר גָאט פוּן אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי
דֶר אָפּ גָאט פוּן נָחוֹר יִשְׁפְּטוּ בֵינֵינוּ זָאלֶען מִשְׁפֶּט
צְווִישֶׁען אוּנְז אֱלֹהֵי אֲבִיהֶם דֶר גָאט פוּן זֵייעֶר פָא
וַיִּשָּׁבַע יַעֲקֹב אוּנ יַעֲקֹב הָט גִישְׁווֹארִין בַּיי דֶעם גָ
וָוס אִיז דֶר פָארְכְט פוּן זַיין פָאטֶער יִצְחָק דָאס
הקב"ה׃ (נד) וַיִּזְבַּח אוּנ יַעֲקֹב הָאט גִישָׁאכְטֶ
אַשֶׁעכְטוּנג אוֹיף דֶעם בַּארְג וַיִּקְרָא לְאֶחָיו אוּנ עֶר ה

וַיִּקְרָא לְאֶחָיו לֶאֱכָל־לָחֶם וַיֹּאכְלוּ לֶחֶם וַיָּלִינוּ בָּהָר׃ מפטיר לב א וַיַּשְׁכֵּם לָבָן בַּבֹּקֶר וַיְנַשֵּׁק לְבָנָיו וְלִבְנוֹתָיו וַיְבָרֶךְ אֶתְהֶם וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לָבָן לִמְקֹמוֹ׃ ב וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ־בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים׃ ג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנָיִם׃ פ פ פ

קמ"ח חלק"י מחני"ם סימן ומפטירין ויברח יעקב כמבואר בלבוש והובא במ"א:

תו"א ויפגעו בו תולין ית ס' כוהב פ' מגורע וס' פנחס: ויאמר יעקב ברכום סב:

אונקלוס

...טָא בְּטוּרָא וּקְרָא
...חוֹהִי לְמֵיכַל לַחְמָא
...כָלוּ לַחְמָא וּבִיתוּ
...וּרָא: א וְאַקְדֵּם לָבָן
...פְרָא וְנַשֵּׁק לִבְנוֹהִי
...נָתֵהּ וּבָרִיךְ יָתְהוֹן
...ל וְתָב לָבָן לְאַתְרֵהּ:
...יַעֲקֹב אֲזַל לְאָרְחֵהּ
...עוּ בֵהּ מַלְאֲכַיָא דַיְיָ:
...אֲמַר יַעֲקֹב כַּד חֲזָנוּן
...רִיתָא מִן קֳדָם יְיָ דֵין
...רָא שְׁמָא דְאַתְרָא
...הוּא מַחֲנָיִם: פ פ פ

בעל הטורים

...מחנים. נוטריקון מאותם קוילים נטל יעקב מלאכים:

...ב"ם (ב) ויפגעו בו. לשומרו כדכתיב והנה אנכי עמך:

רש"י

...בהמות לשחוט: לאחיו לאוהביו י שעם לבן: ...כל לחם. כל דבר מאכל קרוי לחם ב כמו (דניאל ה) ...לחם רב (ירמיה יא) נשחיתה עץ בלחמו: (ב) ויפגעו מלאכי אלהים. מלאכים של ארץ ישראל באו ...אתו ללותו לארץ: (ג) מחנים. שתי מחנות ל של חוצה ...ן שבאו עמו עד כאן. ושל ארץ ישראל שבאו לקראתו (ב"ר ותנחומא): חסלת פרשת ויצא

בית יהודא

לְאֶחָיו. מיינט מען (לְאֹהֲבָיו שֶׁעִם לָבָן) צוא זיינע גוטע פריינד וואס זענען געוועזען מיט לָבָן: וְלֶאֱכָל לָחֶם. זאגט רש"י מען מיינט ניט נאר ברויט האבן זיי גיגעסן, זיי האבן דאך גיגעסן פלייש אויך (כָּל דָּבָר מַאֲכָל קָרוּי לָחֶם) אלע עסיוואַרג רופט מען ברויט (כְּמוֹ) וויא עס שטייט אין פסוק (עֲבַד לְחֵם רַב) ער הט געמאכט אגרויסען ברויט, אגרויסע סעודה. נאך שטייט אין פסוק (נַשְׁחִיתָה עֵץ בְּלַחְמוֹ) מיר וועלען פארדארבין דעם בוים מיט זיין ברויט, אויף אבוים וואקסט ...ניט ברויט, נאר דיא פירות ווערען גערופן ברויט: (ב) וַיִּפְגְּעוּ בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים. זאגט רש"י (וּמַלְאָכִים שֶׁל אֶרֶץ ...אֵל בָּאוּ לִקְרָאתוֹ לְלַוּוֹתוֹ לָאָרֶץ) מַלְאָכִים פון ארץ ישראל זענען געקומען געגען יַעֲקֹב זיי זאלן אים בלייטין ביז אין אֶרֶץ ...אֵל: (ג) וּמַחֲנָיִם. זאגט רש"י (שְׁתֵּי מַחֲנוֹת) דא זענען געוועזען צוויא מַחֲנוֹת מַלְאָכִים (שֶׁל חוּצָה לָאָרֶץ שֶׁבָּאוּ עִמּוֹ עַד ...די מַלְאָכִים פון חוץ לָאָרֶץ וואס זענען געקומען מיט יַעֲקֹב ביז צום גרענעץ פון ארץ ישראל (וְשֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁבָּאוּ לִקְרָאתוֹ) אונ אַמַּחֲנֶה מַלְאָכִים פון ארץ ישראל וואס זענען געקומען געגען יַעֲקֹב:

דעת זקנים מבעלי התוספות

...הכזבים והמשקרים באמונתם להיות לוקים ע"י העדים ...גם ילקה בגל כדכתיב ותלחץ רגל בלעם אל הקיר ואותו ...הגל היה ובחרב דכתי' ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב. ...מצינו בבחור שקי"ש בחורה ונשבע לה שלא ישא אחרת ...ה ומסר לה בעדות חולדה ובור לימים נשא אחרת וילדה ...שני בנים האחד גררה חולדה והאחד נפל בבור נמצא שלקה ...יו ויש סמך לזה מדכתיב יד העדים תהיה בו בראשונה:

שפתי חכמים

י כאן לא פרש"י כמו גבי ויאמר יעקב לאחיו ופרש"י שם בניו דכאן אין שייך לומר שעשה משתה לבניו והא דלא פי' לעיל כמו הכא י"ל דלעיל אמר יעקב לקטו אבנים שהוא לשון ציווי ולא שייך לצוות לאנשים שאינן סרים למשמעתו לכ"פ על בניו: ב רל"ת דהל"ל לאכול בשר שהרי שחט לחם בהמות: ל וק' והא גבי עולים ויורדים פירש"י שלא היו שניהם יחד אלא עולים תחלה ואח"כ יורדים ולפי שפירש"י בר"פ וישלח יעקב מלאכים מלאכים ממש נ"ל דה"פ דודאי המלאכים של ח"ל רצו נמי לעלות קודם שירדו מלאכי א"י אלא יעקב עיכבן בעל כרחן לפי שרצה לבלתן לעצו א"כ ב"מ שמלאכים ממש היו: חסלת פרשת ויצא

פירוש לתורת אלהים

...פען זיינע פריינד לֶאֱכָל לָחֶם צו עסן ברויט וַיֹּאכְלוּ ...זייא האבן גיגעסן ברויט וַיָּלִינוּ אונ זייא האבען ...עכטיגט אויף דעם בארג: (א) וַיַּשְׁכֵּם אונ לָבָן הט ...גפעדערט אין דער פריי וַיְנַשֵּׁק לְבָנָיו אונ ער האט ...שט זיינע זיהן זיינע אייניקליך וְלִבְנוֹתָיו אונ ...ע טעכטער וַיְבָרֶךְ אונ ער האט זייא געבענטשט ...לָבָן האט זיך ווידער גקערט צוא זיין ארט: ...וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ אונ יַעֲקֹב איז זיך געגאנגען ...א זיין וועג וַיִּפְגְּעוּ בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים אונ זייא ...בען אים בגעגינט מַלְאָכִים פון גאט [עיין רש"י]: (ג) וַיֹּאמֶר אונ יַעֲקֹב האט גיזאגט כַּאֲשֶׁר רָאָם אז ער האט זייא דער זעהן מַחֲנֵה דאס איז אַמַּחֲנֶה פון גאט וַיִּקְרָא אונ ער האט גרופן דם זעלביגע ארט מַחֲנָיִם דאס איז טייטש צוויא מַחֲנוֹת פון חוץ לָאָרֶץ אונ פון אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וואס זייא זענען אים אקעגין גקומען. דער בַּעַל הַטּוּרִים שרייבט דיא אותיות פון מַחֲנָיִם מאכען מֵאוֹתָן חַיָּילוֹת נָטַל יַעֲקֹב מַלְאָכִים דם איז טייטש פון די פאלקען הט יַעֲקֹב גנומען מַלְאָכִים צו שיקען צו עֵשָׂו אזו וויא אין דר אנדערר סדרה וועט שטיין:

וַיִּבְרַח יַעֲקֹב שְׂדֵה אֲרָם וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל בְּאִשָּׁה וּבְאִשָּׁה שָׁמָר׃ וּבְנָבִיא הֶעֱלָה יְהֹ
אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם וּבְנָבִיא נִשְׁמָר׃ הִכְעִיס אֶפְרַיִם תַּמְרוּרִים וְדָמָיו עָ
יִטּוֹשׁ וְחֶרְפָּתוֹ יָשִׁיב לוֹ אֲדֹנָיו׃ כְּדַבֵּר אֶפְרַיִם רְתֵת נָשָׂא הוּא בְּיִשְׂרָאֵל וַיֶּאְשַׁם בַּבַּ
וַיָּמֹת׃ וְעַתָּה ׀ יוֹסִפוּ לַחֲטֹא וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מַסֵּכָה מִכַּסְפָּם כִּתְבוּנָם עֲצַבִּים מַעֲשֵׂ
חָרָשִׁים כֻּלֹּה כלו ק׳ לָהֶם הֵם אֹמְרִים זֹבְחֵי אָדָם עֲגָלִים יִשָּׁקוּן׃ לָכֵן יִהְיוּ כַּעֲנַן־בֹּ
וְכַטַּל מַשְׁכִּים הֹלֵךְ כְּמֹץ יְסֹעֵר מִגֹּרֶן וּכְעָשָׁן מֵאֲרֻבָּה׃ וְאָנֹכִי יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ מֵאֶ
מִצְרָיִם וֵאלֹהִים זוּלָתִי לֹא תֵדָע וּמוֹשִׁיעַ אַיִן בִּלְתִּי׃ אֲנִי יְדַעְתִּיךָ בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶ
תַּלְאֻבוֹת׃ כְּמַרְעִיתָם וַיִּשְׂבָּעוּ שָׂבְעוּ וַיָּרָם לִבָּם עַל־כֵּן שְׁכֵחוּנִי׃ וָאֱהִי לָהֶם כְּמוֹ־שָׁחַ
כְּנָמֵר עַל־דֶּרֶךְ אָשׁוּר׃ אֶפְגְּשֵׁם כְּדֹב שַׁכּוּל וְאֶקְרַע סְגוֹר לִבָּם וְאֹכְלֵם שָׁם כְּלָבִיא חַ
הַשָּׂדֶה תְּבַקְּעֵם׃ שִׁחֶתְךָ יִשְׂרָאֵל כִּי־בִי בְעֶזְרֶךָ׃ אֱהִי מַלְכְּךָ אֵפוֹא וְיוֹשִׁיעֲךָ בְּכָ
עָרֶיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ אֲשֶׁר אָמַרְתָּ תְּנָה־לִּי מֶלֶךְ וְשָׂרִים׃ אֶתֶּן־לְךָ מֶלֶךְ בְּאַפִּי וְאֶקַּח בְּעֶבְרָתִ
צָרוּר עֲוֺן אֶפְרָיִם צְפוּנָה חַטָּאתוֹ׃ חֶבְלֵי יוֹלֵדָה יָבֹאוּ לוֹ הוּא־בֵן לֹא חָכָם כִּי־עֵת לֹ

פירוש ע"ט

אין דער הפטורה פון פרשת ויצא שטייט ווי יעקב הט גיהערשט מיט אמלאך אונ ער הט דעם מלאך ביי גיקומן זאגט גאט דאס האב איך צוא אים אויך גיטאן:

ויברח יעקב אונ אז יעקב הט בדארפט אנטלויפן איז ער אנטלאפן פון דעם פעלד ארם אונ איר ווייסט דאך וואל ווי איך האב אים דארטן גהיט אז איר וועט פרום זיין וועל איך אייך אויך היטן ויעבוד אונ יעקב הט גדינט ביי לבן פר איין אשה אונ פר איין אשה הט ער גהיט ביי לבן די שאף ובנביא אונ דורך א נביא הט גאט אויף גבראכט די ישראל פון מצרים אונ דורך דעם נביא זייט איר גוואורן גהיט ווי אזו קענט איר שפעטן פון די נביאים הכעיס וואס ירבעם בן נבט וואס קומט ארויס פון אפרים טוט צערנן ער איז מבזה דיא נביאים אונ פעלשט אין גאט תמרורים דס וועט צו אים זיין ביטר ודמיו אונ זיין בלוט וואס ער הט פר גאסן פון די ישראל מיט דעם וואס ער הט זיי גמאכט זינדיגן מיט דער געטצן דינסט איז דס ערגר איידר ער זאל זייא הרגנן עליו וועט גאט אויף אים פאר שפרייטען ער וועט אים שטראפן וחרפתו אונ זיין חרפה וואס ער האט מבזה גיוועזן שלמה המלך ער הט אים גשטראפט צווישן פיל לייט וועט זיין האר גאט צו אים אומ־קערן ער וועט דר פר אים אויך שטראפן כדבר אז ירבעם וואס קומט ארוס פון אפרים הט גרעט קעגן שלמה המלך רתת איז דאך געוועזן מיט גרויס ציטערניש ווארום שלמה איז גוועזן א גרויסער מלך הט ער זוכה גוועזן ער איז גוואורן דער הויבן צווישן די ישראל כלומר ער איז גוואורן א נשיא ויאשם ווי ער הט גיקריגן די גדולה הט ער גזינדיגט אונ הט גדינט עבודת כוכבים איז ער גשטארבן ועתה אונ איצט דס הויז גזינד פון יהוא האבן דס גיזעהן אונ טוען מערן צו זינדיגן אונ זיי מאכין זיך פון זייער זילבר גגאסענע עבודת כוכבים ווי זייער גשטאלט

אזעלכע בילדער וואס מיינסטרם מאכען צו זייא
אומרים טוען די נביאי שקר זאגן זובחי אדם דיא ווא
שעכטן א מענטש דער וואס שעכט זיין זוהן צו ד
עבודת כוכבים עגלים דר איז ווערט ער זאל קוש
די גילדענע קעלבער לכן דרום ווערן זיי פאר לענ
אזו ווי א וואלקן אונ אזו ווי א טויא גייט אין דע
פרי גער אוועק אונ אזו ווי א פלעווע ווערט אוו
גבלאזן דורך א שטארקן ווינט פון דעם שייער א
אזו וויא ארויך ווערט גער פאר לענט פון דע
פענצטער אזו גער וועט איר פאר לענט ווערן ואנ
אונ איך בין דיין גאט וואס איך האב דיך אוס גצו
פון מצרים אונ א גאט חוץ מיר גהערסטו ניט ווי
ווארום דו האסט ניט קיין העלפר חוץ מיר א
איך האב דיך גקענט אין דר מדבר אין אזו אלא
וואס מען גלוסט צו אלדינג כלומר אין דער מדב
קען מען גאר ניט קריגן אונ איך האב אייך אלדי
בניגעגט כמרעיתם וויא זייא זענען גקומן קיין א
ישראל זענען זיי גיוואורן זאט אונ עס איז גוואו
האפערדיג זייער הארץ דרום אזו האבן זייא מי
פר געסן ואהי דרום וועל איך צו זייא זיין אזו ווי
א לייב אזו ווי א לעמפערט קוקט אויף דעם וועג ע
זאל זיי פר לירן אפגשם כדוב איך וועל זיי בגעגנן ו
אבער וואס ער איז פר ווארפן פון זיינע קינדער א
ער זייער ביין אונ צו רייסט איטליכן אונ איך וועל
צו רייסן דם פר שליסונג פון זייער הארץ אונ אי
וועל זיי אויף עסין דארטן אזו ווי א לעמפערט חי
השדה די חיות פון דעם פעלד וועלן זיי צו שפאל
שחתך ישראל דו האסט דיך פר דרבן ישראל כי
ווארום דו האסט אין מיר ווידר גשפעניגט בעזר
אין דיין העלפר איך פלעג דיר העלפין: צרור ע
אפרים עס איז איין גבינדן די זינד פון אפרים אי
האב זיי ניט מוחל גוועזן זייערע זינד זיי זענן פ
בארגן ביי מיר חבלי די ווייטאג פון א גיוועוינערן וועל
קומן צו אים הוא בן ער איז אזוהן וואס איז ניט קל

כי

במשבר בנים: מיד שאול אפדם ממות אגאלם אהי דבריך מות אהי קטבך
נחם יסתר מעיני: כי הוא בין אחים יפריא יבוא קדים רוח יהוה ממדבר עלה
מקורו ויחרב מעינו הוא ישסה אוצר כל־כלי חמדה: תאשם שמרון כי מרתה
יה בחרב יפלו עלליהם ירטשו והריותיו יבקעו: שובה ישראל עד יהוה
כי כשלת בעונך: קחו עמכם דברים ושובו אל־יהוה אמרו אליו כל־תשא
קח־טוב ונשלמה פרים שפתינו: אשור ׀ לא יושיענו על־סוס לא נרכב ולא־
עוד אלהינו למעשה ידינו אשר־בך ירחם יתום: ארפא משובתם אהבם נדבה
אפי ממנו: אהיה כטל לישראל יפרח כשושנה ויך שרשיו כלבנון: ילכו
ניו ויהי כזית הודו וריח לו כלבנון: ישבו ישבי בצלו יחיו דגן ויפרחו כגפן
יין לבנון: אפרים מה־לי עוד לעצבים אני עניתי ואשורנו אני כברוש רענן
פריך נמצא: מי חכם ויבן אלה נבון וידעם כי־ישרים דרכי יהוה וצדקים
ילכו בם ופשעים יכשלו בם:

פירוש ע"ט

ם וועט קומען אצייט וואס ער וועט ניט קענען
ן אוף דעם בראך שטול וואס מען גיבארט
לומר ער וועט ניט קאנען אום שטיין דאס
ת מיד שאול אפדם איך פלעג זיי אום לייזן פון
וב פון גיהנם איך פלעג זיי אום לייזען פון
איצט וועל איך ריידן אז זיי זאלן שטארבן
ל זיין דיך אפ האקן אין גרוב פון גיהנם
ר מעיני בדענקן וועט ווערין ●ר בארגן פון
וגן כלומר איך וועל מיך ניט בדענקן אוף
ן: כי הוא ער איז גיוואקסען צווישען זיינע
ער איז גוועזן זייער חשוב איצט אז ער
זינדיגט וועט קומען א שטארקר מלך וואס
שטארק ווי א מזרח ווינט רוח ה' עס וועט
אווינט פון גאט פון דר מדבר און ער וועט
טרוקען זיין קוואל ברונן ער וועט אוועק
אלע אוצרות פון דיא גלוסטיגע כלים:
מרון דיא שטאט שומרון וועט ווערען
קט דען זיא האט ווידער גישפעניגט אין
ט אין שווערד וועלען זייא פאלען זייערע
קינדער וועלען צו שפאלטן ווערן והריותיו
נ דיא טראגענדיגע ווייבער פון שומרון
וועלען צו שפאלטען ווערן:

משלי יוסף.

שובה ישראל וגו'. דר ילקוט שרייבט למשל דר זוהן פון אמלך האט אמאל געזינדיגט צו זיין פאטער, דר גוטר פריינד פון זוהן האט געזאגט צום זוהן, ווייל דיין פאטער איז אמלך, און אמלך מוז משפטין די מענטשן וואס זינדיגן צו אים, וועט ער דיך געוויס אויך משפטין, און דו ביזט ניט זיכער אפילו אויף איין מנוט, עס קען זיין ער וועט באלד שיקן צו דיר צוויי אלצטע זיי זאלן דיך אריין פירען אין אסטראג, און מען וועט דיך איבר געבן אין סאנאט זיי זאלן דיך משפטין, און עס קען זיין אז דיא מענטשן פון סאנאט זענן דיינע פיינד, און וועלן דיך שלעכט משפטין, און דו וועסט מוזין קומן צו דיין פאטער אים בעטן ער זאל דיר מוחל זיין, און עס וועט נאך דעם שווער זיין צו ענדערן דעם משפט וואס זיי וועלן פסקנן אויף דיר, דריבר איז מיין עצה דו זאלסט שון איבר בעטן דיין פאטער, און איך ווייס דיין פאטער איז אין דר נאטור אגוטער מענטש וועסט וויינען פר אים און אים שטארק בעטן און צו זאגן דו וועסט בעסר ווערן, וועט ער דיר געוויס שיינקן, וועסטו ניט ליידן יסורים, און וואס עס זאל זיין שפעטר, זאל זיין פריער, אזוי האט געזאגט הושע צו די יודין, איר זאלט וויסען הקב"ה שיינקט ניט צו די וואס זינדיגן פר אים, און ער וועט אייך געוויס שטראפען, און אז איר וועט געשטראפט ווערן וועט איר טאן תשובה, צו וואס זאלט איר פריער ליידען יסורים נאך דעם טאן תשובה בעסר טוט תשובה פריער, שובה ישראל עד ה' אלהיך, קערט צוריק יודין פון אייער שלעכטן פירונג, איידר ה' דר מדת הרחמים וועט אויף אייך ווערן „אלהיך" אמדת הדין, איידר הקב"ה וועט אייך שטראפן מיט יסורים, וואראום איר וועט דאך מוזין טאן תשובה, וואס איר וועט מוזין טאן שפעטר, טוט

רבי אליעזר זאגט דר שטייגר איז ביי מענטשן אז איינער (ראובן) האט פארשעמט זיין חבר (שמעון) פאר פיל נאך דעם ווען ראובן וויל בעטען שמעון ער זאל אים מוחל זיין, זאגט שמעון צו ראובן ווען דו האסט מיך ט האבן גיהערט פיל מענטשען, און איצט ווילסטו מיך איבר בעטן צווישן אונז ביידע, דאס וויל איך ניש, ר די מענטשן וואס דו האסט מיך פאר זייא פארשעמט, און פאר די זעלביגע מענטשן זאלסטו מיך איבר איך דיר מוחל זיין, אבר הקב"ה איז ניט אזוי, אפילו אמענטש האט פארשעמט דעם נאמן פון הקב"ה פר שן, און ער טוט תשובה אין דרשטיל צווישען זיך און הקב"ה פון דעסטוועגן איז אים הקב"ה מוחל, ווי אין פסוק שובה ישראל עד ה' אלהיך, דר נביא זאגט צו די יודין זיי זאלען טאן תשובה ביז צו הקב"ה, עס וועט קיינר וויסען פון די תשובה נאר הקב"ה אליין, וועט אויך הקב"ה דיר מוחל זיין די עבירות:

דאס טייטש פון (שובה ישראל) גפינט זיך ביי הפטורה וילך:

מנין המצות (כסדר וישלח יש בה לא תעשה אחת)

לא לאכול גיד הנשה שנא' על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף הירך עד היום הזה:

ד וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל־
עֵשָׂו אָחִיו אַרְצָה שֵׂעִיר שְׂדֵה
אֱדוֹם׃ ה וַיְצַו אֹתָם לֵאמֹר כֹּה
תֹאמְרוּן לַאדֹנִי לְעֵשָׂו כֹּה אָמַר

ד וּשְׁלַח יַעֲקֹב
קֳדָמוֹהִי לְוָת
אֲחוּהִי לְאַרְעָא דְ
לַחֲקַל אֱדוֹם׃ ה
יָתְהוֹן לְמֵימַר
תֵּימְרוּן לְרִבּוֹנִי
כִּדְנַן אֲמַר עַבְדָּךְ

רשב"ם

(ד) וישלח יעקב . ויצו אותם לאמר . צוה אותם ואמר להם כה תאמרון והשלוחים לא ידעין דאנחי של יעקב׃

בית יהודא

(ד) וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים . יַעֲקֹב הָאט גֶעשִׁיקְט מַלְאָכִים זָאגְט רש"י (מַלְאָכִים מַמָּשׁ) אֱמֶתֶה מַלְאָכִים פוּן הִימֶל הָט יַעֲקֹב גֶעשִׁיקְט ׃ (אַרְצָה שֵׂעִיר) . זָאגְט רש"י עֶס אִיז גְלַייךְ ווִי עֶס וָואלְט גִישְׁטַאנֶען (לְאֶרֶץ שֵׂעִיר) צוּ דִיא לַאנְד שֵׂעִיר (כָּל תֵּיבָה שֶׁצְּרִיכָה לַמֶּ"ד בִּתְחִלָּתָהּ) יֶעדֶער וָו

רש"י

(ד) וישלח יעקב מלאכים . מלאכים ממש
ארצה שעיר. לארץ שעיר כל תיבה שצריך

שפתי חכמים

א דאל"ב מלת לפניו ל"ל וה"פ וישלח יעקב מלאכים לפניו ר"ל אותן דכתיב לפני השליחות דהיינו ויפגעו בו מלאכי אלהים וגו' [ועוד הרבים רבים נאמרו בזה עיין בג"א ובמזרחי וכנח"י] ׃

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ד) וישלח יעקב כה תאמרון לאדוני לעשו. ולפי שכ
נענש אמר לו ית' אני אמרתי ורב יעז
ואתה קראתו אדון שמונה פעמים שכן תמצא בפרש
שימלכו שמונה מלכים מעשו וקודם שימלוך מלך ע
והיינו דכתיב בסוף הפ' ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך לבני ישראל ׃

פירוש לתורת אלהים

(ד) וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב אוּנ יַעֲקֹב הָט גְשִׁיקְט שְׁלוּחִים [עיין רש"י] לְפָנָיו פַאר אִים אֶל עֵשָׂו אָחִיו צוּא זַיין בְּרוּדֶער עֵשָׂו אַרְצָה שֵׂעִיר צוּם לַאנְד שֵׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם אִין פֶעלְד פוּן אֱדוֹם ׃ (ה) וַיְצַו אוֹתָם לֵאמֹר אוּנ עֶר הָט זֵיי אַזוֹ צוּ זָאגֶן כֹּה תֹאמְרוּן אַזוֹ זָאלְט אִיר זָאגֶען הַאר צוּ עֵשָׂו כֹּה אַזוֹ הָט גְזָאגְט דַיין קְנֶעכְ

משלים על התורה

(ד) וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים וגו׳ . דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק רַבּוֹת רָעוֹת צַדִּיק וּמִכּוּלָּם יַצִּילֶנּוּ ה׳, אֲפִילוּ עֶס קוּמְט אוֹיף אַצַּדִיק פִיל שְׁלֶעכְטֶס, פוּן דֶעסְטְוֶועגְן וֶועט אִים הקב"ה רֶעטְטִין פוּן אַלֶע שְׁלֶעכְטֶס, לְמָשָׁל אַגְבִיר הָט אַמָאל גִיהֶערְט אַז אִין אַמֶערִיקָא אִיז דָא אַמְכַשֵּׁף וָואס עֶר הָט אַזוֹ אַבוֹמְאַייל אַז עֶר בֶּעשְׁמִירְט אַמֶענְטְשׁ מִיט דֶעם בוֹמְאַייל ווִי פִיל קָאהְלֶן מֶען וֶועט אוֹיף אִים שִׁיסְען. וֶועלֶן דִי קָאהְלֶען צוּרִיק שְׁפְּרִינְגֶען אוּנ וֶועלֶן דֶעם מֶענְטְשׁ קֵיין שָׁאדֶען טָאן, נָאר עֶס אִיז דָא צְווֵיי פֶעלֶערְם אִין דֶר זַאךְ, דֶר וֶועג, פָארֶן אַזוֹי וַוייט, אוּנ אוֹיף דֶעם יַם פָארֶן צְווֵיי מָאל, אַהִין אוּנ צוּרִיק, אוּנ עֶס דַארְף קָאסְטְן פִיל גֶעלְט, דִי הוֹצָאוֹת פוּן דֶעם פָארֶן הִין אוּנ צוּרִיק, אוּנ דֶער מְכַשֵּׁף ווִיל אוֹיךְ פִיל גֶעלְט, אַמָאל הָט דֶר גְבִיר זִיךְ בַּרֶעכֶנְט עֶס זָאל קָאסְטְן ווִי פִיל עֶס וֶועט קָאסְטֶען, עֶר וֶועט פָארְן אִין אַמֶערִיקָא צוּ דֶעם מְכַשֵּׁף, עֶר הָט זִיךְ צוּ גֶעגְרֵייט צוּם פָארֶן, אוּנ אִיז גֶעקוּמֶן צוּם מְכַשֵּׁף, דֶר מְכַשֵּׁף הָאט אִים בֶּעשְׁמִירְט מִיט דֶעם בוֹימְאַייל, אוּנ דֶער גְבִיר הָאט אִים בַּצָאלְט, נָאךְ דֶעם הָאט גְעזֶעהְן דֶער מְכַשֵּׁף דֶר גְבִיר אִיז אַוֶועקְגְעפָארֶן טְרוֹיֶערִיג, ווַייל עֶס הָאט אִים גֶעקָאסְט פִיל גֶעלְט, אוּנ פִיל צָרוֹת גֶעהַאט אִין וֶועג אוֹיף דֶעם וֶוער ווייס אוּב דָס וֶועט הֶעלְפֶן, פְּרוּבִּין אַלֵיין אוֹיף זִיךְ קֶען מֶען נִיט, וֶוער ווִיל שִׁיסְען אַקָאהֶל אוֹיף זִיךְ, טָאמֶער בוֹמְאַייל נִיט גוּט, דֶר מְכַשֵּׁף הָט אָנְגֶעשִׁיקְט אוֹיף אִים צְווֵייא גַזְלָנִים, אוּנ ווִיא עֶר אִיז אַזוֹי גֶעפָארְן אִין וֶועג הָ גַזְלָנִים אוֹיף אִים גֶעשָׁאסֶן, אוּנ דִי קָאהְלֶן זֶענֶן בַּאלְד צוּרִיק גֶעשְׁפְּרִינְגֶן, אוּנ עֶר הָאט קֵיין שָׁאדֶן גֶעהַאט. דֶר גְ זֵייעֶר פְרֵייליךְ גֶעוָוארֶן. אוּנ דִיא גַזְלָנִים זֶענֶן דֶערְשְׁרָאקֶען גֶעוָוארֶען אוּנ זֶענֶען אַנְטְלָאפֶן, דַאמָאלְס הָאט דֶי גֶעוואוּסְט אַז דֶער מְכַשֵּׁף הָט גֶעזָאגְט אֱמֶת, בַּייא יַעֲקֹב אִיז אוֹיךְ אַזוֹ גֶעוֶוען, הקב"ה הָאט גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב אִ זַיין מִיט דִיר אוּנ ווִיל דִיךְ הִיטֶען פוּן דַיינֶע אַלֶע פַיינְט, הָאט הקב"ה גֶעוָואלְט ווַייזֶען צוּ יַעֲקֹב אַז זַיינֶע רֵיי אֱמֶת, הָאט הקב"ה דֶערְוֶועקְט דִיא הַארְץ פוּן יַעֲקֹב עֶר זָאל שִׁיקֶן שְׁלוּחִים צוּ עֵשָׂו אוּנ עֶר זָאל אָנְרֵייצְן עֵשָׂו אַ עֶר זָאל אַרוֹסְגֵיין גֶעגֶן אִים אוֹיף אַמִלְחָמָה, אוּנ ווִי יַעֲקֹב הָט גִיהֶערְט עֵשָׂו קוּמְט צוּ אִים הָאט עֶר מוֹרָא גֶעהַאט הקב"ה בַּאלְד גִיעֶנְדֶערְט דִיא הַארְץ פוּן עֵשָׂו, אוּנ עֵשָׂו אִיז גֶעלָאפֶן גֶעגֶן אִים אוּנ הָט אִים אַרוּמְגֶענוּמֶן אוּנ גְ הָט יַעֲקֹב אִיצְט גֶעזֶעהְן דִי נִסִּים וָואס הקב"ה טוּט מִיט אִים אִיבֶּער דֶר נַאטוּר אוּנ זַיינֶע רֵייד זֶענֶען אֱמֶת, דָוִד הַמֶּ הָאט אוֹיךְ אַזוֹי גֶעזָאגְט רַבּוֹת רָעוֹת צַדִּיק, אַמָאל בְּרֵיינְגְט הקב"ה פִיל שְׁלֶעכְטֶס אוֹיף אַצַּדִיק . עֶר זָאל אִים אַז וּמִכּוּלָּם יַצִּילֶנּוּ ה׳, אַז הקב"ה קֶען אִים רֶעטְטִין פוּן אַלֶע צָרוֹת מִיט אֵיין מָאל ׃

ספר הישר

וַיִּשְׁלַח אוּנ יַעֲקֹב הָט גִשִׁיקְט שְׁלוּחִים אַקֶעגְן זַיין בְּר צוּם לַאנְד שֵׂעִיר מִיט ווֵייכֶע רֵייד וַיְצַו ׃
גֶעבָּאטֶען דִיא שְׁלוּחִים אִיר זָאלְט צוּ מַיין הֶער עֵשָׂו הָט גְזָאגְט דַיין קְנֶעכְט יַעֲקֹב . מַיין הֶער עֵשָׂו זָאל נִיט אַז מַיין פָאטֶערְס בְּרָכָה אִיז אִין מִיר מְקוּיָּם גְוָוארְן . גֶעוֶועז בַּיי לָבָן אוּנ הָאבּ אִים גֶעדִינְט צְווַאנְצִיג יָאר הָט מִיךְ אַלֶע מָאל גֶענַארְט אוּנ הָאט פַאר בִּיטֶען מַיין מָאל אוּנ אִיךְ הָאבּ בַּייא אִים גֶעדִינְט זֵייעֶר שְׁוֶוער. ב"ה הָאט גֶעזֶעהְן מַיין פַיין אִינ מַיין מִידִיקַייט וָואס גֶעהַאט בַּיי לָבָן הָאט עֶר מִיר גֶעהָאלְפֶען אוּנ הַיינְט רִינְדֶער אוּנ שָׁאף אוּנ קְנֶעכְט אוּנ דָאס אִיז גֶעוֶוען ד חֶסֶד פוּן אֵייבֶּערְשְׁטִין אוּנ אִיךְ שִׁיק דֶער צֵיילֶן כְּדֵי דֶר נִיט מֵיינֶן אַז דִי בְּרָכָה פוּן מַיין פָאטֶער אִיז אָן מִיר מְקוּיָּ אוּנ דִי שְׁלוּחִים זֶענֶן גֶעגַאנְגֶן צוּ עֵשָׂו אוּנ הָאבֶּן אִים גֶ אִין סוֹף פֶעלְד פוּן אֱדוֹם אוּנ זֵיי זָאגֶן אִים דִי רֵייד פוּן יַ עֵשָׂו הָט גִיעֶנְטְפֶערְט צוּ דִי שְׁלוּחִים פוּן יַעֲקֹב מִיט כַּעַס ׃ גֶעזָאגְט צוּ זֵייא פַאר וָואר אִיךְ הָאבּ גִיהֶערְט וָואס מַיין

עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם־לָבָן גַּרְתִּי וָאֵחַר עַד־עָתָּה׃ וַיְהִי־לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר צֹאן

...לָבָן דָּרִית וְאוֹחָרִית ...עַן׃ ו וַהֲוָה לִי תּוֹרִין ...רִין עָאן וְעַבְדִּין

בעל הטורים

...לבן גרתי. כלומר אע"פ שגרתי בבית לבן קיימתי תרי"ג מצות: ...ואחר עד עתה. וא"ת א"כ שקיימת המצות בוא והלחם ...חר עד עתה כלומר אני צריך להתאחר עד שיעברו עת"ס ע' של ככל ות' של מצרים וס' אלפים ויבא אלף השפי שסס ימות המשיח וא"כ ...שיעים כהר ציון לשפוט את הר עשו ד"א גרתי אותיות תגרי שהייתי עם לבן שהיה לו עמי תגרי ואני איש ריב ובעל מלחמה והכל ...אחיו: גרתי. ב' במס' הכא ואידך אויה לי כי גרתי משך. בשביל שיעקב ירא מעשו וקראו אדוני והקב"ה הבטיחו כבר ושמרתיך ...ר הלך גרס לבניו שנטעו גרים בין האומות: (ו) ויהי לי שור וחמור ולא הזכיר מינים אחרים אלא רמז ליוסף שהוא שטנו של עשו ...שעוסקין בתורה לקיים הקול קול יעקב בבתי מדרשות. לי שור. בגי' שנולד יוסף שור בגי' קרן יוסף ויהי לי שור. ווי לי

רשב"ם

(ה) עם לבן גרתי. כאשר ידעת במצות אבי ואמי שלא יחשוב שבשבילו ברח: ואחר. כמו ואאחר כמו ואהב את יעקב כמו ואאהב. וכן ואכל. ואמר. בחסרון אלף של יסוד:

רש"י

...תה הטיל לה הכתוב ה"א בסופה: (ה) גרתי. ...יתי שר והשוב ב אלא גר איני כדאי לשנוא אותי על ...אביך שברכני הוה גביר לאחיך שהרי לא נתקיימה ...א גרתי בגימטריא תרי"ג כלומר עם לבן הרשע ...תרי"ג מצות שמרתי ג ולא למדתי ממעשיו הרעים: ...הי לי שור וחמור. אבא אמר לי מטל השמים ...הארץ זו אינה לא מן השמים ולא מן ד הארץ: ...חמור. דרך ארץ לומר על שורים הרבה שור.

בית יהודא

דארף זיין אנהייב ווארט אלמ"ד ואזו ווי דא דארף שטיין אנהייב ווארט אלמ"ד, לארץ] (הטיל לה הכתוב ה"א ב־ופה) הט דר פסוק געשריבן אה' אין סוף ווארט, אונ עס שטייט ארצה: וגרתי. יעקב הט געזאגט (לא נעשיתי שר והשוב) איך בין ניט גיווארן אשר אונ אגרויסר מאן (אלא גר) נאר איך בין אונטערטעניג ונידעריג] ווי אפרעמדר (אינך כדאי לשנוא אותי על ברכות אביך) עס איז ניט ווערט, עס ל ינ ניט, דו זאלסט מיך פיינט האבען וועגן די ברכות פון דיין פאטער (שברכני הוה גביר לאחיך) ער הט מיך געבענטשט איך ...ן אשר אויף מיינע ברידר (שהרי לא נתקיימה בי) די ברכה איז דאך ניט געקומען אויף מיר (דבר אחר) נאך אטייטש ...תי בגימטריא תרי"ג) דר ווארט גרתי בעטרעפט ווי דער ווארט תרי"ג זעקס הונדערט דרייצעהן (כלומר) אזוי הט ...עמיינט (עם לבן הרשע גרתי ותרי"ג מצות שמרתי) איך האב געוואוהנט מיט דעם רשע לבן פון דעסטוועגען האב איך ...צו טאן דיא זעקס הונדערט מיט דרייצעהן מצות (ולא למדתי ממעשיו הרעים) אונ איך האב ניט אפגעלערנט פון ...לעכטע מעשים *): (ו) ויהי לי שור וחמור. יעקב הט געזאגט (אבא אמר לי מטל השמים ומשמני הארץ) אונזער ...האט געזאגט אין די ברכה איך זאל האבן טאה פון הימל אונ די פעטקייט פון די ערד (זו) דם פארמעגן וואס ...אב (אינה לא מן השמים ולא מן הארץ) איז ניט פון הימל ניט פון די ערד: (שור וחמור). הארט רש"י הט דען יעקב ...נאר איין אקס אונ איין איזעל, ענטפערט רש"י (דרך ארץ לומר על שורים הרבה שור) דם רידן פון מענטשן איז אזוי,

שפתי חכמים

...לא כן עם לבן אחרתי הי"ל: ב כלומר ואין אתה יכול ...דכירך אותך אביך ועל הרכך תחיה היינו דוקא כשיהיה כאשר ...כל אני קיימתי את כל התורה. ומהרש"ל פי' ר"ל לפי שק"ל ...נתחלה לא נעשיתי שר וכו' אדרבה בזה יהיה לו לאותו רשע פתחון פה לומר א"כ אין הברכות מקויימות בך בודאי לא קיימת מצות ויש לי לקיים בך והיה כאשר תריד וגו' לכן אמר כל תרי"ג מצות שמרתי ו זעפ"כ לא נעשיתי כו': ד כלו' שהוייתן אינו מן הארץ אע"פ שנזונין מן הארץ דאל"כ מעיקרא אמר גרתי להודיעו שלא

פירוש לתורת אלהים

...גרתי מיט לבן האב איך גוואנט ואחר עד עתה ...יך האב מיך גיזאמט ביז אהער [עיין רש"י]: ...אונ עס איז גווען צו מיר אאקס אונ אאייזל ...אף ועבד אונ אקנעכט אונ אדינסט מוד [עיין רש"י]

ליקוטים על התורה

(ו) ויהי לי שור וחמור. עס זענען דא צוויא ערלייא הצלחות אויף דער וועלט, עס איז דא אהצלחה וואס קומט פלוצלונג, מען איז היינט ארעם אונ מארגען ווערט מען רייך, מען האט געוואונען אויף די לאטעריע, אדער געפינען אויף די גאס פיל געלט מיט איין מאהל, אונ אמאהל ווערט איינער רייך ביסלאכ־ וויז, ער פארדינט יעדער וואך מעהר ווי פיל ער דארף מיט ...פון פיל יאהר ווערט ער רייך, יעקב האט מורא געהאט ווען עשו וועט זעהן די גרויסע סטאדעס בהמות וואס ער הט, ...ש רעכענען דאס איז געווים פון די ברכה וואס מיין פאטער האט אים געבענטשט, אונ וויל ער הט מיין פאטער גענארט,

כפר הישר

...ם געטאן צו אונזער פעטער לבן אונ ניט צו לבן אליין הט ...לכעס געטאן ווי דען ער הט מיר דם אויך געטאן אונ הט ...טריבט צוויי מאל אונ האב גאר געשוויגן. ועתה אונ ...ני איך אים אקעגן א"ג ועל אים טאן אזוי ווי מיין הא"ן ...ונ די שלוחים זענען צוריק געקומען צו יעקב אונ האבן אים

משלי יהודה

(ה) עם לבן גרתי וגו', למשל צוויי מענטשן גבירים האבן געוואוהנט אין איין שטאט (ראובן אונ משה), ראובן איז געווען אשלעכטער מענטש, אונ איז געווען גרוס ביי זיך, אונ משה איז געווען מיט גוטע מדות נידעריג בייא זיך, די מענטשן פון שטאט האבן ליב געהאט משה', אונ האבן פיינט געהאט ראובן, דריבער הט ראובן פיינט געהאט ...ה, אבר נאר אין הארצן, ווען זיי האבן זיך געטראפן צו זאמען, האט ראובן געוויזען צוא משה דיא בעסטע ...טאַ־ט, אונ אין הארצן איז ראובן געווען צו משה דר גרעסטער שונא, וויל ער האט געמיינט משה געמט

...ה, שאלה. וואס האט יעקב געמיינט וואס ער האט געזאגט צו עשו איך האב געהיט תרי"ג מצות, צו וויל ער האט געהיט תרי"ג מצות וועט אים עשו ליב האבן ?, (אונ וואס דער ש"ח זאגט קען מען ניט זאגן, ווייל יעקב האט דאך געוואלט מאכין פרידען מיט עשו, אונ ...ן ביי עשו, ניט צו זאגין צו אים איך האב ניט מורא פאר דיר), צווייטינס ווי אזוי האט יעקב געקענט מקיים זיין ביי לבן אין חוץ לארץ ...ת, ווי אזוי האט ער מקיים געווען תרומה, מעשר, בכורים, פאה, ערלה, רבעי, מצות כהנים, מצות כהן גדול, מצות מלך, אלע מצות ...ענען דאך תרי"ג, אונ עס איז נישא איין יוד וואס זאל קענען מקיים זיין תרי"ג מצות, אונ יעקב ביי לבן ה ס געווים ניט געקענט מקיים זיין ...ות, ווי אזוי האט יעקב געקענט זאגין איך האב מקיים געווען תרי"ג מצות, דער תירוץ איז, ווי אזוי איין אמת קען איוד מקיים זיין תרי"ג נאר די גמרא זאגט אז אמענטש טראכט אונ וויל טאהן אמצוה, אונ ער קען ניט טאהן די מצוה, גיט אים הקב"ה שכר גלייך ווי ער וואלט ...ניטאהן, ווארום ביי הקב"ה איז דער עיקר וואס דאס הארץ טראכט, אונ מיט טראכטין קען יעדער יוד מקיים זיין אלע תרי"ג מצות, אפילו ...ער קען ניט טאהן, נאך איין זאך דארפין מיר וויסען, ווען יצחק האט געזאגט די ברכות, האט ער געמיינט פאר אים שטייט עשו, ווען ער ...גט די ...טער ויתן לך, הקב"ה זאל געבין צו דיר, האט ער געטראכט הקב"ה זאל געבין צו עשו, נאר געקומט האט ער צו יעקב, איצט איז

וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה וָאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד לַאדֹנִי לִמְצֹא־חֵן בְּעֵינֶיךָ׃ ז וַיָּשֻׁבוּ

וְאַמְהָן וּשְׁלָחִית לְחַ לְרִבּוֹנִי לְאַשְׁכָּחָא רַ בְּעֵינָךְ׃ ז וְתָבוּ אִזְגַּ

בית יהודא

אויף פיל אקסן זאגט מען אקס (אדם אומר לחברו בלילה) איין בענטש זאגט ביי נאכט צו זיין חבר (קרא התרנגול) דר האן האט געקרייעט ? (ואינו אומר קראו התרנגולים) אונ ער זאגט ניט די הענער האבן געקרייעט ? אפילו אין אמת האבן פיל הענער געקרייעט : ואשלחה להגיד לאדוני . איך האב געשיקט זאגן צו מיין הערר (להודיע שאני בא אליך) מאכן וויסן אז איך קום צו דיר : למצוא חן בעיניך . צו געפינען חן אין דיינע אויגן (שאני שלם עמך ומבקש אהבתך

רש"י

אדם אומר לחבירו בלילה קרא התרנגול ואינו אומר התרנגולים: ואשלחה להגיד לאדוני. להודיע ד בא אליך: למצא חן בעיניך. שאני שלם עמך ו

שפתי חכמים

נתקיימו הברכות והדר אמר ויהי לי שור וחמור וע"כ שפירושו כדרך בני אדם לומר על שוורים הרבה שור דהא שלא ליה דורון כל אותה המחנה הרי ימלא שקרן כדבריו שאמר ויהי לי שור אחד. ולפי ד"א דלעיל י"ל דס"ק ליה אע"פ שתרי"ג מצות שמרתי עדיין לא נתקיימה בי ברכת אבי שהרי אין לי אלא שור וחמור ולא קבלתי שאר ברכות אבי שהוא משמני הארץ ולכן אין אני ירא ממך וק"ל: ה דאם הוא שולח לו בשביל זה להגיד לו עם לבן גרתי ויהי לי וכו' א"כ לנ בעיניך נמי קאי על זה וזה א"א דהא אין להגדה הזאת סבה למצ אלא שלא ישטמנו לכן מפרש להודיע שאני בא אליך להשתו וכזאת אמלא ג"כ חן בעיניך. ומהרש"ל כ' דק"ל והלא אמר כה תאמרון מהו דכתיב א"כ להגיד וגו' אלא לומר שאני ב וכזה יהיה לי מציאות חן לפי שדרך כ"א כששולחים לפייס אין

ליקוטים על התורה

אונ מיין פאטער האט געמיינט ער בענטשט מיך, גיהער דאך די ברכה צו מיר, אונ די אלע בהמות זענען מיינע, דריבער האט יעקב געשיקט זאגן צו עשו, דו זאלסט וויסן ניט פון די ברכה האב איך די בהמות נאר פון דער נאטור וואס אלע מענטשין קענען אזוי האבן, ווייל עם לבן גרתי, איך האב געוואהנט מיט לבן, אונ האב געפיטערט זיינע שעפסין, אלאנגע צייט, ואחר עד עתה, איך בין ביא אים גיוועזן פון דיא צייט וואס איך בין ארויסגעגאנגען פון דערהיים ביז איצט, דס איז צוואנציג אין אנהייב ויהי לי שור, האב איך געהאט איין אקס, איין איזיל, איין שעפס, איין קנעכט, איין דינסט, אין אצי צוואנציג יאהר, איז פון זייא געווארן פיל סטאדעס, אזו ווערט ביי יעדר מענטש, אבער ניט פון די ברכה איז דאס געוו

פירוש לתורת אלהים

ואשלחה אונ איך האב גשיקט זאגן צו מיין הא איך קום צו דיר למצא צו געפונען חן אין דיינע או איך בין שלום מיט דיר אונ פר לאנג דיין ליבש (ז) וישובו אונ די שלוחים האבן זיך ווידר גקער

משלי יהודא

אוועק זיין פרנסה, אונ האט שטענדיג געטראכט נאר אומגליקליך צו מאכן משה'ן, אונ זיין לעבען אוועק צו נעמן, פון די פיינדשאפט האט משה געוואוסט, אונ הט מורא געהאט פר ראובן, איז געבליבן ביי משה ער זאל אוועק וואהנען אין איין אנדער שטאט, וועט ראובן אין אים פארגעסן, משה הט אזו געטאן ער איז אוועק אין איין אנדער שטאט אונ ער איז דארטן זייער רייך געווארן, אין אצייט יארען האט משה אנגעהובן וועלן קומן צו זיינע אלטערן אונ זיין משפחה, ער האט זיך דערמאנט וואס בוט מען מיט דעם שונא ראובן, אונ אז ראובן וועט זעהן משה איז איצט רייכר געווארן, וועט דאך די פיינדשאפט זיין נאך גרעסר פון פריער, קען זיין ראובן וועט פלוצלונג פאלן אויף אים אונ וועט אים הרגנען, ווייל ער וועט ניט קענן איין האלטן אין זיך די פיינדשאפט, הט משה אזו גטאן, ער הט געשריבן אבריף צו ראובן, אזו ווי איך וויים אז דו ראובן ביזט מיין בעסטר גוטער פריינד, אונ דו וועסט דיך געווים פרייען מיט מיין הצלחה, שרייב איך דיר אז איך בין איצט רייכר פון פריער, אפילו איך האב געוואהנט ביז איצט צווישן שלעכטע מענטשן וום האבן מיך געוואלט הרגנען אונ אוועקנעמן מיין פארמעגן, הט מיר הקב"ה געהאלפן אונ פון זיי בין איך אלע טאג רייכר געווארן, איך זעה אז הקב"ה איז מיט מיר אונ ער היט מיך פון אלע אומגליקן אונ מאכט מיך גליקליכר, אונ ווייל איך וויים אז דו ביזט מיין בעסטר גוטער פריינד אונ דו וועסט דיך פרייען מיט מיין גליק דריבר שרייב איך דעם בריף צו דיר אונ מיר וועלן אונז ביידע באלד זעהן, ווייל

איך וואלט גערען דיך געזעהן דו ביזט דאך מיין בע פריינד, ווי ראובן הט בעקומן דעם בריף, הט ער ש געקענט ארויסווייזן די פיינדשאפט פלוצלונג אויף נאר ער הט געמוזט ווייזן אפאלשע פריינדשאפט צו אונ הט זיך געקושט מיט אים, דס זעלביגע איז ג ביי יעקב מיט עשו, אפילו עשו איז געווען אגרוסר צו יעקב, אבר נאר אין הארצן, ווי עס שטייט אין ויאמר עשו בלבו וגו', עשו הט געטראכט אין הארצן פאטר וועט שטארבן וועט ער הרגנען זיין ברודער י דערווייל הט עשו געוויזען פריינדשאפט צו יעקב ווייל יעקב הט מורא געהאט טאמר וועט עשו ניט איין האלטן אין זיך די פיינדשאפט אזו לאנג, דריב ער אנטלאפן צו לבן, אונ ווען עס איז געקומן די יעקב זאל גיין צוריק אהיים, הט ער זיך דערמא פיינדשאפט פון עשו, הט יעקב געטראכט אז עשו זעהן ער איז געקומן מיט אזוי ארייכטהום וועט פיינדשאפט נאך גרעסער ווערן, אונ טאמר פון כעס ער אים פלוצלונג הרגנען, דריבר הט יעקב געשיקט צ די שלוחים זיי זאלן זאגן צו אים, אזו הט געזאגט קנעכט יעקב ווייל דו ביזט מיין עלטערר ברודר קומ דעם כבוד צו זאגן צו דיר „מיין הערר" דו זאלסט עם לבן גרתי ואחר עד עתה איך בין ביז איצט געווע אונזר פעטר לבן, געווים האסטו געהערט פון אים אגרויסער שווינדלער ער איז, וויער עס הט מיט אגישעפט גייט אוועק פון אים אן אקאפעקע אונ מי הקב"ה געהאלפען פון אים, איך בין געקומען צו

אזוי, אויב מיר וועלין זאגין דער עיקר איז דאס טראכטונג, גיהער די ברכה צו עשו, אונ אויב מיר וועלין זאגין דער עיקר איז דאס מאכן אדע ריידין, בערעט הט יצחק צו יעקב ויתן לך וגו' הקב"ה זאל געבין צו דיר, געהעריין די ברכות צו יעקב, דס הט יעקב געשיקט צו עשו, אך בין ג די ברכות גיהערין צו דיר, איך שיק דיר זאגין איך האב געהיט תרי"ג מצות ווען איך בין גיוועזן ביי לבן, ווי אזוי קען זיין איך זאל היטען תרי"ג נאר מיט טראכטין, ווארום איך האלט דער עיקר איז דאס טראכטונג, אונ אונזער פאטער האט דאך געטראכט די ברכות צו דיר, זענען דאך די ריינע, האב איך דאך ביי דיר גאר ניט גענומן, זענן מיר דאך גוטע פריינד, דארף איך ביי דיר געפינען חן אונ פריינדשאפט ווי ברידער (המעתיק

הַמַּלְאָכִים אֶל־יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ
אֶל־אָחִיךָ אֶל־עֵשָׂו וְגַם הֹלֵךְ
לִקְרָאתְךָ וְאַרְבַּע־מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ׃
ח וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ וַיַּחַץ

אונקלוס

יַעֲקֹב לְמֵימַר אֲתֵינָא
אֲחוּךְ לְוַת עֵשָׂו וְאַף
לְקַדָּמוּתָךְ וְאַרְבַּע
גַּבְרָא עִמֵּהּ׃
דְּחֵיל יַעֲקֹב לַחֲדָא
לֵהּ וּפַלֵּיג יָת עַמָּא

ויירא יעקב מאד ברכות ד סנהדרין צח:

בעל הטורים

...ו עתה השור והחמור הטמא והטהור יחדיו: (ח) ויירא יעקב. ...שאמר לו והיה זרעך כעפר הארץ אפשר שיתקיים בזרע אחר ...א יעקב. בלבו אע"פ שהראה לשלוחים כי לכבודו מתכוין הוא לא

רשב"ם

(ז) באנו אל אחיך אל עשו. ומצאת חן בעיניו כאשר אמרת וגם הנה הוא מתוך ששמח בביאתך ובאהבהו אותך הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו לכבודך. זהו עיקר פשוטו. וכן גם הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו: האמין שמחשבת עשו לטובה אלא לרעה: ויצר. מגזרת צרור את הסדינים.

רש"י

...ך: (ז) באנו אל אחיך אל עשו. שהיית אומר ...הוא אבל הוא נוהג עמך כעשו הרשע ו עודנו בשנאתו ...פ' ע"א): (ח) ויירא ויצר. ויירא שמא יהרג

בית יהודא

איך בין גאנץ מיט דיר אונ איך וויל דיין ליבשאפט:
(ז) וּבָאנוּ אֶל אָחִיךָ אֶל עֵשָׂו. די מַלְאָכִים האָבן גֶעזאָגט צוּ
יַעֲקֹב (שֶׁהָיִיתָ אוֹמֵר אָחִי הוּא) דוּ האָסט געזאָגט אוֹף עֵשָׂו ער
...ין ברודר (אֲבָל הוּא נוֹהֵג עִמְּךָ כְּעֵשָׂו הָרָשָׁע) אָבער ער פירט זיך מיט דיר וויא עֵשָׂו מיט זיינע שלעכטקייט (עוֹדֶנּוּ
...תו) ער איז נאָך מיט זיין פיינדשאפט צוּ דיר: (ח) וַיִּירָא וַיֵּצֶר. זאָגט רש"י (וַיִּירָא שֶׁמָּא יֵהָרֵג) יַעֲקֹב האָט מוֹרָא געהאט

דעת זקנים מבעלי התוספות

...ירא יעקב. ירא היה שיועיל לעשו זכות שכבד אב ואם ...לא קיים כבר עברו עשרים שנה. אי נמי שיועיל לו זכות ...ישראל והוא היה בחוצה לארץ: ויצר לו. מיצר היה על ...ירא מעשו לאחר שהבטיחו הקב"ה מהרב אליאב הכהן ...ד"א ויירא כדפרישית ויצר לו לפי ששמע שהיה בא ...תו להרגו ומתחלה אמר יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה וגו' ...ג"כ יצחק אבי ודאי מת ולהא ניחא הא דקאמר אלהי אבי ...אע"פ שאין מיחדין שם הקב"ה על אדם כל זמן שהוא חי:

שפתי חכמים

בעלמן אבל אני כא ג"כ בעלמי וכ"ז בעבור שאני שלם עמך: ו דאל"כ עשו ל"ל והלא אין לו אלא אח א' אלא עשו המפורסם בתכלית הרשעה רא"ם. ועי"ל דק"ל הל"ל באנו אל עשו אחיך ולא אל אחיך אל עשו כמו דכתיב בתחלת הפ' אל עשו אחיו וק"ל. ומהרש"ל פי' אל אל ל"ל וא"ל למה אמר לאדוני לעשו י"ל הוא לוה להם לעשות תואר ללשון אבל כשהשיבו לו תשובה מה להם לתאר הל' לכך מדקדק וכו' עכ"ל: ז וא"ת והלא כבר הבטיחו הקב"ה בלאתו מבית אביו והשיבותיך אל האדמה הזאת כבר תירץ בגמרא [ברכות ד' וסנהדרין

פירוש להורת אלהים

...: אונ האָבן צוּ אים גזאָגט בָּאנוּ אֶל אָחִיךָ אֶל עֵשָׂו
...וֶענֶען גקוּמֶען צוּ דיין בּרוּדֶר צוּ עֵשָׂו [עיין רש"י]
...אונ אוֹךְ ער גייט קֶעגִין דיר אונ פיר הוּנְדֶערְט
...זֶענֶן מיט אים: (ח) וַיִּירָא האָט זיךְ יַעֲקֹב זֵייעֶר
...כְטֶן וַיֵּצֶר אונ עס האָט אים באַנְק גטָאן [עיין רש"י]

ליקוטי יקרים

(ז) בָּאנוּ אֶל אָחִיךָ אֶל עֵשָׂו. עס זענען דא צוויי ערליא פיינד.
עס איז דא אשׂונא וואס ווייזט זיין פיינדשאפט, דהיינו ראובן ווייס אז שמעון איז זיין שׂונא, עס איז דא אבעהאלטענער שׂונא, דהיינו לוי איז אשׂונא צו יהודה, אונ יהודה ווייס ניט אז לוי איז זיין שׂונא, עס איז פארקערט לוי רעט מיט יהודה זייער גוט, אונ יהודה מיינט אז לוי איז זיין בעסטער גוטער פריינד, אין הארצין איז ער צו יהודה דער גרעבסטער שׂונא, דער פון דיא ביידע ערליא שׂונאים איז גאר. ראובן דארף ווייניג מורא האבען פאר דיא שׂנאה פון שמעון, ווייל ראובן אז שמעון איז זיין שׂונא, היט ער זיך פון אים, אבער יהודה קען האבען דאס גרעסטע אומגליק פון זיין שׂונא לוי, יהודה מיינט אז לוי איז זיין גוטער פריינד, דערציילט יהודה צו לוי זיינע אלע סודות, אונ לוי קומט שטענדיג צוא ...ן אין שטוב אונ ווייס וואס ביי יהודה אין שטוב איז צוא הערין ווייס ער װעלכען אומגליק אוף אים צוברענגען *) דאס ...ן געזאגט דיא מלאכים צו יעקב **) מיר זענען געקומען צו דיין ברודר, ער האט אונז געזאגט, ער איז גיט דיין הערר ...ו ביזט ניט זיין קנעכט, נאר ער איז דיינר אברודר. נאר מיר זאגען דיר עס איז ליגען מיר זענען געקומען צו עשו צו דיינעם ...א, אבערוויוונג, פאר וואס גייט ער מיט פיר הונדערט מענטשין, געווים צו אמלחמה מיט דיר, אונ וואס ער זאגט ...ט דיין ברודער דאס זאגט ער נאר ווענען דו זאלסט דיך ניט היטן פאר אים אונ דו זאלסט דיך ניט צו גרייטין צו אמלחמה מיט אים, וועט ער קענען גרינג דיך מיט דיינע מענטשין הרגנן:
...ויירא יעקב מאד וגו'. דער אור החיים שרייבט וויא יעקב האט גיהערט פון דיא מלאכים אז זיא ווייסען ניט וואס

ספר הישר

...יילט מיר זענן געקומען צו דיין ברודר אונ האבן אים געזאגט ...רייד ווס דו האסט אונז גיזאגט אונ עשׂו הט אונז אזו אונ אזו ...עךם אונ ער גייט מיט פיר הונדערט מענטשין אקעגין דיר.

משלי יהודא

אן אקאפעקע ויהי לי שור וחמור וגו', אונ איך קום פון אים מיט אקסען אונ איזלען אונ שעפסען אונ קנעכט אונ דינסטען, ואשלחה להגיד לאדוני, דאס שיק איך צו דיר זאגען. ווייל איך ווייס דו ביזט מיין ...טער גוטער פריינד, וועסטו דיך געוויס פרייען מיט מיין גליק, אונ איך וועל ביי דיר געפינען חן, וויל ...ייסט זעהן אז איך האלט דיך פר אזו אגוטן פריינד, דריבר האט יעקב גערעכונט איצט וועט עשו ניט קענען ארויסווייזען זיין פיינדשאפט אונ אים פלוצלונג הרגנן, וויא דיא ענדע איז געווען:

הערה דוד המלך האט גיזאגט ה' לי בעוזרי ואני אראה בשונאי, ערשטענס האט געדארפט שטיין ה' לי בעוזרי, איז טייטש אין מיין הילף, בעוזרי איז טייטש, אין מיינע העלפער, צווייטענס דוד זאגט ואני אראה בשונאי, איך וועל זעהן אין מיינע פיינד, וואס וועט ער זעהן אין די פיינד ?, דוד האט געהאט צווייערליי פיינד, ער האט געהאט פיינד וואס ער האט געוואוסט זיי זענען פיינד, אונ ער האט געהאט פארשטעלטע פיינד, זיי ...מיט אים גיוועזן גוטע פריינד מיט דעם מויל אונ אין הארצין זענען זיי גיוועזן פיינד, האט דוד גיזאגט פאר הקב"ה ה' לי בעוזרי, הקב"ה זאל זיין ...מיר אונ זאל מיך היטען פון די מענטשין ווס קומען מיר העלפין, אונ אין הארצין זענען זיי שונאים, ווייל איך ווייס ניט ווער זיי זענען, אונ זיי קענען מיר ברייגנען דאס גרעסטע אומגליק, מזו איך בעטין הקב"ה זאל מיר העלפין, אבער דיא מענטשין וואס איך ווייס זיי זענען מיינע שונאים, ואני אראה בשונאי, וועל איך שוין אליין זעהן וואס איך האב צו טאהן מיט זיי אונ וואס איך דארף מיך היטען פאר זיי:
הערה די גמרא זאגט מלאכים ווייסין ניט וואס מענטשין טראכטין אין הארצין, מענטשין ווייסין גפווים ניט איינער וואס דער אנדערער טראכט. דריבער ווער דיא שלוחים זענען גיוועזן מלאכים אדער מענטשין האבין זייא ניט געוואוסט וואס עשו טראכט:

אֶת־הָעָם אֲשֶׁר־אִתּוֹ וְאֶת־הַצֹּאן וְאֶת־הַבָּקָר וְהַגְּמַלִּים לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת׃
ט וַיֹּאמֶר אִם־יָבוֹא עֵשָׂו אֶל־הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכָּהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה

דִּי עִמֵּהּ וְיָת עָנָא תּוֹרֵי וְגַמְלַיָּא לִ
מַשְׁרְיָן׃ ט וַאֲמַר אִם עֵשָׂו לְמַשְׁרִיתָא
וְיִמְחִנַּהּ וִיהֵי (נ״י וְיִכ וּתְהֵי) מַשְׁרִ

תו״א והיה המחנה סנהדרין לס׃

רשב״ם

וכן הוא ותקל גברתה. מן קלל׃ ויחץ. מן אשר חצה משה׃ (ט) לפליטה. שיהיו רחוקים המחנות זה מזה ואם יראו פורענות יברחו׃ המחנה האחת. לי נקבה הוא כדכתיב אם תחנה עלי מחנה׃ הנשאר. לי זכר. הרב תיבות פעמים זכר פעמים נקבה. כמו השמש יצא על הארץ. ותק

בית יהודא

טָאמֶר וֶועט עֶר גֶעהַרְגֶּת ווֶערֶן פוּן עֵשָׂו (וַיֵּצֶר לוֹ אִם יַהֲרוֹג הוּא אֶת אֲחֵרִים) אוּנ עֶר הָט זִיךְ מְצַעֵר גֶּוֶעזֶען טָאמֶר וֶועט עֶר הַרְגֶּנֶען אַנְדֶערֶע מֶענְטְשֶׁן׃ (ט) וְהַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכָּהוּ. זָאגְט רַשִׁ״י (מַחֲנֶה מְשַׁמֵּשׁ לָשׁוֹן זָכָר וְלָשׁוֹן נְקֵבָה) דֶער וָוארְט „מַחֲנֶה" ווֶערְט אַמָאהְל גֶעזָאגְט מִיט לָשׁוֹן זָכָר אוּנ אַמָאהְל ווֶערְט גֶעזָאגְט מִיט לָשׁוֹן נְקֵבָה, אַמָאל שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (אִם תַּחֲנֶה עָלַי מַחֲנֶה) אוֹב זִיא וֶועט רוּעֶן אוֹיף מִיר דִי מַחֲנֶה (הֲרֵי לָשׁוֹן נְקֵבָה) ווֶערְט מַחֲנֶה גֶעזָאגְט מִיט לָשׁוֹן נְקֵבָה (הַמַּחֲנֶה הַזֶּה) דִיזֶער מַחֲנֶה (לָשׁוֹן זָכָר) אִיז מַחֲנֶה גֶערֶעט גֶעוָוארֶן מִיט לָשׁוֹן זָכָר (וְכֵן יֵשׁ שְׁאָר דְּבָרִים) אוּנ אַזוֹי אִיז דָא נָאךְ אַנְדֶערֶע זַאכֶן (מְשַׁמְּשִׁים לָשׁוֹן זָכָר וְלָשׁוֹן נְקֵבָה) וָוס ווֶערֶן גֶערֶעט לָשׁוֹן זָכָר אוּנ לָשׁוֹן נְקֵבָה (הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל הָאָרֶץ) דֶער זוּנְן אִיז אַרוֹסְגֶעגַאנְגֶען אוֹיף דִי עֶרְד (מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם מוֹצָאוֹ) פוּן עֶק הִימֶל אִיז זַיין אַרוֹסְגֵיין (הֲרֵי לָשׁוֹן זָכָר) ווֶערְט גֶערֶעט אוֹיף דִי זוּנְן לָשׁוֹן זָכָר (וְהַשֶּׁמֶשׁ זָרְחָה עַל הַמַּיִם) דִי זוּנְן זִיא הָאט גֶעשַׁיינְט אוֹיף דֶם וַואסֶר (הֲרֵי לָשׁוֹן נְקֵבָה) ווֶערְט גֶערֶעט אוֹיף דִי זוּנְן נְקֵבָה (וְכֵן רוּחַ) אַזוֹי אִיז בַּייא דֶעם ווִינְט (הִנֵּה רוּחַ גְּדוֹלָה בָּאָה) אַגְרוֹסֶע ווִינְט זִיא אִיז גֶעקוּמֶען (הֲרֵי לָשׁוֹן נְקֵבָה) גֶערֶעט אוֹיף דֶעם ווִינְט לָשׁוֹן נְקֵבָה (וַיִּגַּע בְּאַרְבַּע פִּנּוֹת הַבַּיִת) עֶר וִדֶר ווִינְט) הָאט אָנְגֶערִירְט דִי פִיר ווִינְקְלֶען פוּן שְׁטוּ לָשׁוֹן זָכָר) ווֶערְט גֶירֶעט אוֹיף דֶעם ווִינְט לָשׁוֹן זָכָר (וְרוּחַ גְּדוֹלָה וְחָזָק מְפָרֵק הָרִים) אַווִינְט אַגְרוֹסֶע אוּנ אַשְׁטַארְקֶער עֶר אוֹיס בֶּערְג (הֲרֵי לָשׁוֹן זָכָר וְלָשׁוֹן נְקֵבָה) ווֶערְט גֶעזָאגְט אוֹיף דֶעם ווִינְט לָשׁוֹן זָכָר אוּנ לָשׁוֹן נְקֵבָה צוּזַאמֶען (וְכֵן אֵ אַזוֹי אִיז בַּייא פַייעֶר (וְאֵשׁ יָצְאָה מֵאֵת ה') אוּנ אַפַייעֶר זִיא אִיז אַרוֹסְגֶעגַאנְגֶען פוּן גָאט (לָשׁוֹן נְקֵבָה) ווֶערְט גִירֶעט אוֹ פַייעֶר לָשׁוֹן נְקֵבָה (אֵשׁ לוֹהֵט) אַפַייעֶר עֶר בְּרֶענְט (לָשׁוֹן זָכָר) ווֶערְט גֶערֶעט אוֹיף פַייעֶר לָשׁוֹן זָכָר׃ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה לִפְלֵיטָה. דִי מַחֲנֶה וָוס וֶועט בְּלַייבֶּן וֶועט גֶערֶעטֶעט ווֶערֶן (עַל כָּרְחוֹ) אֲפִילוּ עֵשָׂו וֶועט נִיט ווֶעלֶען (כִּי אֶלָּחֵם עִמּוֹ) אִיךְ וֶועל מִיט אִים מִלְחָמָה הַאלְטֶען (הִתְקִין עַצְמוֹ לִשְׁלֹשָׁה דְבָרִים) יַעֲקֹב הָט זִיךְ צוּגֶעגְרֵייט צוּ דְרַיי זַאכֶן (לְדוֹ אַמַתָּנָה גֶעבֶּן צוּ עֵשָׂו (לִתְפִלָּה) בֶּעטֶן צוּ הקב״ה (וּלְמִלְחָמָה) שְׁטְרַייטֶען מִיט עֵשָׂו (לְדוֹרוֹן) צוּ אַמַתָּנָה, ווִי עֶס שְׁטֵי פָּסוּק (וַתַּעֲבוֹר הַמִּנְחָה עַל פָּנָיו) דִיא מַתָּנָה (צוּ עֵשָׂו) אִיז דוּרְךְ גֶעגַאנְגֶען פַר אִים (פַר יַעֲקֹב) (לִתְפִלָּה) צוּ בֶּעטֶן בַּיי הקב״ה

רש״י

(ב״ר ותנחומא) ויצר לו אם יהרוג הוא את ח
(ט) המחנה האחת והכהו. מחנה משמש לשון זכר ולשון נקבה. (תהלים כ״ז) אם תחנה עלי מחנה הרי לשון נקבה (לקמן לג) המחנה הזה לשון זכר. וכן יש שאר דברים מ לשון זכר ולשון נקבה (לעיל יט) השמש יצא על הארץ (תהלים יט) מקצה השמים מוצאו הרי לשון זכר (מ״ב ג) זרחה על המים הרי לשון נקבה. וכן רוח (איוב א) רוח גדולה באה הרי לשון נקבה ויגע בארבע פנות הרי לשון זכר (מ״א יט) ורוח גדולה וחזק מפרק הר לשון זכר ולשון נקבה. וכן אש (במדבר טז) ואש יצא ה' לשון נקבה (תהלים קד) אש לוהט לשון זכר׃ המחנה הנשאר לפליטה. על כרחו כי אלחם ט התקין עצמו לשלשה דברים לדורון לתפלה ולמל

שפתי חכמים

לח] שמא יגרום החטא. וי״ל דההבטחה לא היתה אלא והשיבותיך אל האדמה הזאת כלומר להביאו אל א״י אבל לא הבטיחו שיביאו אל בית אביו [ועי' ברא״ם והר״ן וג״א ומ״י]׃ ח י״ל דיעקב היה ירא שמא יהרוג את עשו ויצחק יצטער ביותר לפי שהיה אוהב לעשו כי בחזקת כשרות היה עשו בעיני יצחק ויקלל את יעקב תנחומא. א״נ י״ל דיעקב ודאי לא היה ירא שמא יהרוג את עשו דקי״ל הבא להרגך השכם להרגו אלא שיעקב הי' מתירא שמא יהרוג הוא אנשים של עשו ואולי הם לא באו להרוג את יעקב אלא אנשים של יעקב רק עשו בא להרוג את יעקב ואע״פ שאנשיו של עשו היו רודפין אחר

אנשיו של יעקב וכל אדם ניתן להציל את הנרדף בנפשו של רו אם יכול להציל באחד מאיבריו והרגו נהרג עליו ויעקב היה י יהרוג אותן מכח בכדי המלחמה אע״פ שהיה יכול להצי מאיבריהם. יש מקשים למה ירא יעקב שמא יהרג והא ע יקרבו ימי אבל וגו' ויצחק היה עודנו חי ועוד יש להקשות ה את אליפז שירדוף אחר יעקב ויהרגהו לכן נראה שמה שא יקרבו ימי אבל וגו' אבל כל זמן שיהיה אביו חי לא יהרג כשיהיה אבל יצחק אבל כשיהיה במקום אחר יהרגהו [עיין ט ר״ל כי אלחם עמו אזי בודאי יהיה פנאי למחנה שנייה

ליקוטי יקרים

דִיא הַאֲרָץ פוּן עֵשָׂו טְרַאכְט, גוּט צוּ יַעֲקֹב אָדֶער שְׁלֶעכְט, הָאט יַעֲקֹב נִיט גֶעוואוּסְט וָואס עֶר זָאל טָאהְן, עֶר זָאל הַייסֶען זַיְנֶע מֶענְטְשֶׁען אָנְטָאהְן זַייעֶר גִיוֶועֶר אוּנ שְׁטֵיין גְרֵייט צוּא מִלְחָמָה, טָאמֶער אִיז דִי הַאֲרָץ פוּן עֵשָׂו גוּט צוּ אִים, אוּנ וִויא עֵשָׂו וֶועט זֶעהְן אַז אַלֶע מֶענְטְשֶׁען פוּן יַעֲקֹב שְׁטֵייעֶן גְרֵייט צוּ מִלְחָמָה, גֶעווִיס מִיט אִים, וֶועט עֶר בֵּייז ווֶערֶן אוֹיף יַעֲקֹב אוּנ עָס וֶועט זִיךְ דֶערְוֶועקְן פְרַיינְדְשַׁאפְט נָאךְ שְׁטַארְקֶער, ווַייל עֵשָׂו וֶועט רָעכֶענֶען, יַעֲקֹב וִויל אִים הַרְגֶענֶען, זָאל יַעֲקֹב נִיט שְׁטֵיין גְרֵייט צוּ מִלְחָמָה, טָאמֶער קוּמְט עֵשָׂו צוּ מִלְחָמָה

פירוש לתורת אלהים

וַיַּחַץ אוּנ עֶר הָאט צוּ טֵיילְט דֶם פָאלְק וָואס אִים וְאֶת אוּנ דִי שָׁאף אוּנ דִי רִינְדֶער וְהַגְּמַלִּים קֶעמְלֶען לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת אוֹיף צְווֵייא שְׁאַרְין׃ (ט) אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט אִם אַז עֵשָׂו וֶועט קוּמֶען צוּ מַחֲנֶה אוּנ וֶועט אִים שְׁלָאגֶען וְהָיָה וֶועט זַיין

ספר הישר

וְעַתָּה אוּנ אַצוּנְד זַיי ווִיסֶען דֶר פוּן אוּנ זֶעה וָוס דוּ זָאלְסְט טָאן. אוּנ טוּא תְּפִלָּה צוּ גָאט ב״ה עֶר זָאל דִיךְ מַצִּיל זַיין פוּן אִים.

וַיִּתְפַּלֵּל אוּנ יַעֲקֹב הָט תְּפִלָּה גֶעטָאן צוּ גָאט ב״ה אוּנ הָט אַךְ גֶעבֶּעטְ דִיךְ גָאט ב״ה הֶער פוּן דֶר ווֶעלְט דֶר גָאט פוּן מַיי

ר לְשֵׁיזָבָא : י
יַעֲקֹב אֱלָהֵהּ
אַבְרָהָם וֵאלָהֵהּ
יִצְחָק יְיָ דִי אֲמַר
לְאַרְעָךְ וּלְיַלָדוּתָךְ
עִמָּךְ : יא זְעֵירָן

הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה: י וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי אָבִי
יִצְחָק יְהוָה הָאֹמֵר אֵלַי שׁוּב לְאַרְצְךָ
וּלְמוֹלַדְתְּךָ וְאֵיטִיבָה עִמָּךְ: יא קָטֹנְתִּי

מכל חבת לב תענים כ :

בעל הטורים

כן : (י) ואיטיבה . מלא יו"ד התפלל שיעמדו לו י' נסיונות : (יא) קטנתי . יו"ד כפופה אע"פ שנתברכתי ביו"ד ברכות החסדים וגו' וכן קטן מהכיל את העולה ואת השלמים ולפי שעשית

רשב"ם

רוח סערה עושה דברו . ורוח באה מעבר המדבר ויגע בארבע פנות הבית : (י) אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק . שהבטחתני בל' זה בצאתי מבאר שבע ויאמר אני ה' אלהי אברהם אביך וגו' ואלהי יצחק : (יא) קטנתי מכל . לי חסדים ואמת יותר מן הראוי לי ואני עדיין לא קיימתי נדרי ולא עבדתיך

רש"י

ותעבור המנחה על פניו . לתפלה . אלהי אבי . למלחמה . והיה המחנה הנשאר לפליטה : הי אבי יצחק . ולהלן הוא אומר ופחד יצחק ו שחזר והזכיר שם המיוחד היה לו לכתוב האומר לארצך וגו'. אלא כך אמר יעקב לפני הקב"ה חות הבטחתני אחת בצאתי מבית אבי מבאר שבע לי אני ה' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק ושם ושמרתיך בכל אשר תלך . ובבית לבן אמרת לי שוב אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך . ושם נגלית אלי והד לבדו שנאמר ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ גו' בשתי הבטחות האלו אני בא לפניך: (יא) קטנתי

בית יהודא

שְׁטֵייט אִין פָּסוּק יַעֲקֹב הָט גְזָאגְט צוּ הקב"ה דוּ בִּיזְט (אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם) דֶר גָאט פוּן מַיין פָאטֶר אַבְרָהָם וְוִיא עֶס שְׁטֵייט וַוייטֶער אִין פָּסוּק (לַמִּלְחָמָה) צוּ שְׁטְרַייטֶן, וְוִיא יַעֲקֹב הָט גֶעזָאגְט (וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה) דִיא מַחֲנֶה וָוָס וֶועט בְּלַייבֶּן וֶועט גֶערֶעטֶעט וֶוערֶן : (י) וֵאלֹהֵי אָבִי יִצְחָק . דֶר גָאט פוּן מַיין פָאטֶר יִצְחָק, פְרֶעגְט רש"י (וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר וּפַחַד יִצְחָק) דָארְטֶן הָט יַעֲקֹב גֶעזָאגְט וּפַחַד יִצְחָק, דֶר וָוָס יִצְחָק הָאט פַאר אִים מוֹרָא , אוּנ הָט נִיט דֶערְמַאנְט דֶעם נָאמֶען פוּן הקב"ה אוֹיף זַיין פָאטֶר יִצְחָק (וְעוֹד מַהוּ שֶׁחָזַר וְהִזְכִּיר שֵׁם הַמְּיוּחָד) נָאךְ אַקַשְׁיָא אִיז צוּ וָוָס הָט יַעֲקֹב נָאךְ אַמָאל דֶערְמַאנְט דֶעם נָאמֶען הוי"ה (הָיָה לוֹ לִכְתּוֹב וֵאלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי אָבִי יִצְחָק הָאוֹמֵר אֵלַי שׁוּב לְאַרְצְךָ וגו') צוּ וָוָס
אךְ אַמָאל „ה'" (אֶלָּא כַּךְ אָמַר יַעֲקֹב לִפְנֵי הקב"ה) נָאר אַזוֹ הָאט גֶעזָאגְט יַעֲקֹב פַאר הקב"ה (שְׁתֵּי הַבְטָחוֹת הִבְטַחְתַּנִי)
אל הָאסְטוּ מִיר צוּ גֶעזָאגְט (אַחַת בְּצֵאתִי מִבֵּית אָבִי מִבְּאֵר שָׁבַע) אֵיין מָאל הָאסְטוּ מִיר צוּגֶעזָאגְט וֶוען אִיךְ בִּין
אנְגֶן פוּן מַיין פָאטֶר פוּן בְּאֵר שָׁבַע (שֶׁאָמַרְתָּ לִי אֲנִי ה' אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וֵאלֹהֵי יִצְחָק) הָאסְטוּ גֶעזָאגְט צוּא מִיר
דֶר גָאט פוּן דַיין פָאטֶער אַבְרָהָם אוּנ דֶער גָאט פוּן יִצְחָק (וְשָׁם אָמַרְתָּ לִי) אוּנ דָארְטֶן הָאסְטוּ גֶעזָאגְט צוּ מִיר
ךְ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ) אִיךְ וֶועל דִיךְ הִיטֶן וְואוּ דוּ וֶועסְט גֵיין (וּבְבֵית לָבָן אָמַרְתָּ לִי) וֶוען אִיךְ בִּין גֶעוֶועזֶען בַּייא לָבָן אִין
אסְטוּ גֶעזָאגְט צוּא מִיר (שׁוּב אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וּלְמוֹלַדְתֶּךָ וְאֶהְיֶה עִמָּךְ) גֵיי צוּרִיק צוּ דִיא לַאנְד וָוָס דַיינֶע אֶלְטֶערֶען
אוּנ וְואוּ דוּ בִּיזְט גִיבָּארֶן גֶעוָוארֶן אוּנ אִיךְ וֶועל זַיין מִיט דִיר (וְשָׁם נִגְלֵיתָ אֵלַי בְּשֵׁם הַמְּיוּחָד לְבַדּוֹ) אוּנ וֶוען דוּא
ארְטֶען גֶעזֶעהֶן גֶעוָוארֶן צוּ מִיר הָאסְטוּ נָאר גֶעזָאגְט דַיין אֵיינְצִיגֶען נָאמֶען אַלֵיין (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק
ה' אֶל יַעֲקֹב) הקב"ה וָוָס עֶר הֵייסְט ה') הָאט גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב (שׁוּב אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וגו') גֵיי צוּרִיק צוּ דִי לַאנְד וָואס
וואהְנֶען דַיינֶע אֶלְטֶערֶען אוּנ אִיךְ וֶועל זַיין מִיט דִיר (בִּשְׁתֵּי הַבְטָחוֹת הָאֵלוּ אֲנִי בָּא לְפָנֶיךָ) מִיט דִי צְווֵיי צוּזָאגֶן קוּם
דִיר דוּ זָאלְסְט מִיךְ רֶעטְטֶין פוּן מַיין בְּרוּדֶר עֵשָׂו : (יא) וְקָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים) . יַעֲקֹב הָאט גֶעזָאגְט (נִתְמַעֲטוּ

שפתי חכמים

כתב נראה דמדקדק מדלא כתיב אולי וכתיב והיה משמע כל זה מדקדק כדי לקיים הדרש שהתקין עצמו לג' דברים א"א לפרש אולי דא"כ יותר היה מסתבר לקבץ הכל למחנה אם עמו אולי יתגבר עליו ברוב עם בשלמא אם המחנה בעל כרחו תהיה לפליטה שפיר עבד שחלק לשני מחנות כי
מוטב לתפוס את ודאי הצלה למחנה הנשאר אע"פ שהמחנה האחת תהיה יותר בסכנה מלכנוס בספק סכנה לכולם ולספק הצלה לכולם . ומפרש שלשתן מן המקראות ומלחמה מפרש מן המחנה הנשאר לפליטה א"כ ש"מ דקאי על המלחמה להכי מפרש אלחם עמו : י וכך אמר לו כיון שהבטחתני להיות עמי כשאבא אל ארץ אבותי אם

פירוש לתורת אלהים

בֶּענֶע מַחֲנֶה צוּ אַנְטְרִינוּנְג וָוארוּם אִיךְ
מִיט אִים מִלְחָמָה הַאלְטֶען. [עיין רש"י] :
ר הָאט יַעֲקֹב גְזָאגְט אֱלֹהֵי אָבִי דֶער גָאט פוּן
אטֶר אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי אָבִי אוּנ דֶר גָאט פוּן מַיין
יִצְחָק יְיָ דֶר גָאט וָואס הָאט צוּ מִיר גְזָאגְט
ער ווידֶר צוּ דַיין לַאנְד אוּנ צוּא דַיין גְבִירְד
אִיךְ וֶועל מִיט דִיר גוּטֶס טוּעֶן [עיין רש"י] :
קָטֹנְתִּי אִיךְ בִּין וָוארֶן גְמִינֶערְט פוּן מַיינֶע זְכִיּוֹת

ליקוטי יקרים

דָאךְ עֵשָׂו אִים הַרְגֶנֶן מִיט זַיינֶע ווייבֶּער אוּנ קִינְדֶר, אוּנ וֶועט
אַלֶץ נֶעמֶען גֶעפַאנְגֶן , דְרִיבֶּר הָט יַעֲקֹב צוּטֵיילְט זַיינֶע מֶענְטְשִׁין
אוֹף צְווֵיי מַחֲנוֹת , אֵיין מַחֲנֶה דִיא עֶרְשְׁטֶע זֶענֶען גֶעשְׁטַאנֶען אָן
גִיוֶוער , דִי אַנְדֶערֶע מַחֲנֶה זֶענֶען גִיוֶוען אָנְגֶעטָאהְן מִיט גִיוֶוער.
דְרִיבֶּר הָט יַעֲקֹב גֶעזָאגְט אִיךְ וֶועל זֶעהְן וָואס עֵשָׂו וֶועט טָאהְן,
אוּב עֶר וֶועט קוּמֶן צוּ דִי עֶרְשְׁטֶע מַחֲנֶה וָואס הָאבֶן קֵיין גִיוֶוער
אוּנ עֶר וֶועט זֵיי גָאר קֵיין שְׁלֶעכְטֶס טָאהְן , וֶועט דִיא אַנְדֶערֶע
מַחֲנֶה גֶעשְׁווינְט אוֹסְטָאהְן דִי גִיוֶוער , אִם יָבֹא עֵשָׂו אֶל הַמַּחֲנֶה
הָאַחַת וְהִכָּהוּ , אוּנ אוּב עֵשָׂו וֶועט קוּמֶען צוּ דִי עֶרְשְׁטֶע מַחֲנֶה
אוּנ עֶר וֶועט זֵיי שְׁלָאגִין, ווַייל זֵיי הָאבֶּען קֵיין גִיוֶוער וֶועט עֶר
עֶנֶען שְׁלָאגִין, וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה. וֶועט דִיא גֶעבְּלִיבֶּענֶע מַחֲנֶה גֶערֶעטֶעט וֶוערִין, ווַייל זֵייא הָאבֶּן גִיוֶוער וֶועלֶן
יט עֵשָׂו הַאלְטִין מִלְחָמָה אוּנ וֶועלֶען גֶירֶעטֶעט וֶוערִין , אוּנ וָואס עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד, יַעֲקֹב הָט שְׁטַארְק

ספר הישר

ם אוּנ יִצְחָק דוּא אַלִין הָאסְט מִיר גֶעזָאגְט בִּשְׁעַת אִיךְ בִּין
נ..אנְגֶן פוּן מַיין פָאטֶערְס, גִיו דָם אִיךְ וֶועל דִיר גֶעבֶּן דָאס
דָאזִיגֶע לַאנְד אוּנ צוּ דַיינֶע קִינְדֶער אִיךְ וֶועל זֵיי מֶערֶען ווי דִיא
שְׁטֶערִין אִין הִימֶעל אוּנ אִין דִיר וֶועלֶען זִיךְ בֶּענְטְשֶׁען אַלֶע
משפחות

מִכֹּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל־הָאֱמֶת אֲשֶׁר
עָשִׂיתָ אֶת־עַבְדֶּךָ כִּי בְמַקְלִי עָבַרְתִּי
אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הָיִיתִי לִשְׁנֵי
מַחֲנוֹת׃ יב הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד
עֵשָׂו כִּי־יָרֵא אָנֹכִי אֹתוֹ פֶּן־יָבוֹא

זָכְוָתַי מִכֹּל חִסְדִּין
טַבְוָן דִּי עֲבַדְתָּ עִם
אֲרֵי יְחִידַי עֲבָרִית
יַרְדְּנָא הָדֵין וּכְעַן
לִתְרֵין (נ"י ל
מַשְׁרְיָן׃ יב שֵׁזְבִנִי
מִידָא דְאָחִי מִ
דְעֵשָׂו אֲרֵי דָחֵל

רשב"ם

בראוי לכך אני ירא אע"פ שהבטחתני שאינך דן את האדם אלא לפי מעשיו במו שמצינו בחזקיה שאמר לו הנביא מת אתה ולא תחיה ואעפ"כ בתפלת חזקיה הוסיף הקב"ה על ימיו חמש עשרה שנה : (יב) פן יבא והכני. לפי

בעל הטורים

ירא אני שמא יגרום לי החטא : במקלי. בגי' יעקב פי' ד"א בזכות יעקב עברו ישראל את הירדן : (יב) הצילני נא המן רמז להמן שילא להכות אם על בנים כדכתיב טף ונשי במם'. הבא והידך אם יוכל להלחם אתי והכני גבי גלית שיעקב ניצל נמעשו אף דוד ניצל מגלית וזכות יעקב עמד יעקב נתיירא אף דוד נתיירא מה יעקב נרדף אף דוד נרדף וכשם ש

בית יהודא

זָכִיתִי עַל יְדֵי הַחֲסָדִים וְהָאֱמֶת שֶׁעָשִׂיתָ עִמִּי) מַיין שְׂכַר פַר מַיינֶע מַעֲשִׂים טוֹבִים ווָס אִיךְ הָאבּ גֶעטָאן זֶענֶען וֶוייניג גֶעוָוארֶן, ווייל דוּ הָאסְט מִיט מִיר גֶעטָאן פִיל חֶסֶד אוּנ אֱמֶת (לְכַךְ אֲנִי יָרֵא) דְרִיבֶּער הָאבּ אִיךְ מוֹרָא (שֶׁמָּא מִשֶּׁהִבְטַחְתַּנִי נִתְלַכְלַכְתִּי בְּחֵטְא) טָאמֶר הָאבּ אִיךְ עֶפֶּעס גֶעזִינְדִיגְט נָאךְ דֶעם ווִי דוּ הָאסְט מִיר אַלֶּץ צוּגֶעזָאגְט, אוּנ וֶועגֶן דִי זִינְד בִּין אִיךְ בַּיי דִיר פַארְמִיאוּסְתּ גֶעוָוארֶן אוּנ דוּ וֶועסְט מִיר נִיט הֶעלְפֶען (וְיִגְרוֹם לִי לְהִמָּסֵר בְּיַד עֵשָׂו) אוּנ דָאס וֶועט מִיךְ בְּרֵיינְגֶען אִיךְ זָאל אִיבֶּערְגֶעגֶעבֶּען וֶוערֶן אִין דִיא הַאנְט פוּן עֵשָׂו : וּמִכָּל הָאֱמֶת. (אֲמִתַּת דְּבָרֶיךָ) ווַייל דוּ הָאסְט אֱמֶת גֶעמַאכְט דֵייעַ רֵייד (שֶׁשָּׁמַרְתָּ לִי כָּל הַהַבְטָחוֹת שֶׁהִבְטַחְתַּנִי) אוּנ דוּ הָאסְט גֶעהִיט צוּ טָאן אַלֶּע דֵיינֶע צוּזָאגֶן ווָאס דוּ הָאסְט גֶעזָאגְט, דְרִיבֶּער הֶאבּ אִיךְ שׁוֹן אָפְּגֶענוּמֶען דֶעם שְׂכַר פוּן מַיינֶע מִצְוֹת : כִּי בְמַקְלִי. יַעֲקֹב זָאגְט וֶוען אִיךְ בִּין צוּ לָבָן אוּנ בִּין אַרִיבֶּערְגֶעגַאנְגֶען דֶעם יַרְדֵּן (לֹא הָיָה עִמִּי לֹא כֶּסֶף וְלֹא זָהָב וְלֹא מִקְנֶה אֶלָּא מַקְלִי לְבַדּוֹ) הָאבּ גֶעהַאט בַּייא מִיר נִיט זִילְבֶּער נִיט גָאלְד נִיט בְּהֵמוֹת נָאר מַיין שְׁטֶעקִין אַלֵיין (וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה) דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט בַּיַּרְדֵּן וְנִבְקַע הַיַּרְדֵּן) יַעֲקֹב הָט גֶעלֵייגְט זַיין שְׁטֶעקִין אוֹף דֶעם יַרְדֵּן אִיז דֶר יַרְדֵּן גֶעשְׁפַּאלְטֶן גֶעוָוארֶען אוּנ עֶר אִיז גֶעגַאנְגֶען : (יב) מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו. יַעֲקֹב זָאגְט (מִיַּד אָחִי) פוּן מַיין בְּרוּדֶערְס הַאנְט (שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג עִמִּי כְּאָח)

רש"י

מכל החסדים. (שבת לג) נתמעטו זכיותי ע"י החסדים והאמת ב שעשית עמי לכך אני ירא שמא מש נתלכלכתי בחטא ל ויגרום לי להמסר ביד עש האמת. אמתת דבריך מ ששמרת לי כל השבטחתני : כי במקלי. לא היה עמי לא כ זהב ולא מקנה אלא מקלי לבדו. ומדרש אגדה בירדן ג ונבקע הירדן : (יב) מיד אחי מיד ע

שפתי חכמים

כן כשאמות בדרך נמצא שלא נתקיימה כי הבטחתך : ב ר"ל מכל החסדים היינו בשביל החסדים ואת עבדך היינו שעשית עמי ומפ' דאת פי' עם : ל דאי היה טעם בשביל מיעוט זכיות לחוד בשביל זה לא הי' צריך לירא דקיימא לן אין מיתה בלא חטא ואין יסורין בלא עון לכך הוצרך לפרש גמי הטעם של שמא יגרום החטא ואי היה הטעם של שמא יגרום החטא לחוד ה"א דמשום זה גמי לא היה לו לירא דזכיותיו יהיו מכריעין לו על חובותיו לכך הוצרך נמי לפ' הטעם של מיעוט זכיות וא"כ בשביל ב' טעמים הללו היה ירא : מ ק' לרש"י וכי בשביל שהקב"ה אמת יתמע כדפרש"י לעיל גבי זכיותי וכו' וגם מה שפי' ששמרת לי כמקום ועשית משום דבדבור איכו נופל ל' עשיי' אלא ל' שמירה ושמירתו הוא ב ולפ"ז פי' ועתה וגו' כמו ועוד פי' שעשה לו שתי טובות א' שנבקע לו הירדן והשני ב' מחנות משא"כ לפשוטו אין כאן אלא

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יב) כי ירא אנכי אותו. שאלה מטרוניתא היאך י אחר שהבטיחו הקב"ה. ענה ת"ח אחד תשובה בצ כי במקלי עברתי את הירדן הזה כלומר כשהבטיח לא הייתי כי אם בעצמי ועתה הייתי לשני מחנות ול [אני] איני ירא ממנו שהבטיחני הקב"ה אמנם ירא אנ והכני אם על בנים כי על האם ועל הבנים לא הבט

ליקוטי יקרים

מוֹרָא גֶעהַאט, וַיֵּצֶר לוֹ, אוּנ עֶר הָט זִיךְ מְצַעֵר גִיוֶוען, קֶענֶען מִיר זָאגֶן, ווָארוּם אֵיידֶר יַעֲקֹב אִיז אַוֶועקְגֶעגַאנְגֶען פוּן זַיין הֵיים הָט דִי מוּטֶער צוּ אִים גֶעזָאגְט אִיךְ הָאבּ גִיהֶערְט אַז דַיין בְּרוּדֶער עֵשָׂו הָט גֶעזָאגְט עֶר וֶועט ווַארְטִין בִּיז דַיין פָאטֶער וֶועט שְׁטַארְבֶּן נָאכְדֶעם וֶועט עֶר דִיךְ הַרְגֶנֶן, הָט יַעֲקֹב גֶעווּאוּסְט אַזוֹ לַאנְג ווִי זַיין פָאטֶער לֶעבְּט אִיז עֶר זִיכֶער מִיט זַיין לֶעבִּין, אִיצְט אַז יַעֲקֹב הָט גִיהֶערְט עֵשָׂו קוּמְט אוֹיף אִים צוּ אַמִלְחָמָה, גֶעווִים מֵיינְט עֶר אִים צוּ הַרְגֶנֶן, אִיז דָאךְ אַצֵייכִין אַז זַיין פָאטֶער אִיז גִשְׁטָארְבִּין, דְרִיבֶּער הָט יַעֲקֹב מוֹרָא גֶעהַאט טָאמֶער וֶועט עֵשָׂו אִים הַרְגֶנֶן, וַיֵּצֶר, אוּנ עֶר הָט גִיהַאט צַעַר ווָאס זַיין פָאטֶער אִיז גִשְׁטָארְבֶּן, נָאר אִין אֱמֶת הָט יִצְחָק גֶעלֶעבְּט, אוּנ וֶועגִין דֶעם הָאט עֵשָׂו מִיט גֶענוּמֶען פִיר הוּנְדֶערְט מֶענְטְשִׁין עֶס זָאל וֶוערֶן אַמִלְחָמָה דִי מִלְחָמָה ווֶעט אֵיינֶר פוּן זַיינֶע מֶענְטְשִׁין אִים הַרְגֶנֶן, ווֶעט עֶר קֶענֶען זָאגֶען צוּם פָאטֶער עֶר אִיז נָאר נִיט שׁוּלְדִיג, יַעֲקֹב דִיא מִלְחָמָה גֶעהַרְגֶת גֶעווָארֶען אוּנ עֶר הָאט נִיט גֶעווּאוּסְט :

פירוש לתורת אלהים

מִכֹּל מַחֲמַת דֶעם גְּנָאד אוּנ דֶעם אֱמֶת ווָס ד מִיט דַיין קְנֶעכְט שׁוֹן גְטָאן כִּי ווָארוּם נָאר מ שְׁטֶעקִין בִּין אִיךְ אִיבֶּער גִיפָארֶען דֶעם יַ מַיין אֵייגִינְס הָאבּ אִיךְ גָאר נִיט גִיהַאט וַ הַיינְט בִּין אִיךְ גִיוָוארֶען צְוֵוייא מַחֲנוֹת [פ (יב) הַצִּילֵנִי נָא זַייא מִיךְ מַצִּיל מִיַּד אָחִי כ בְּרוּדֶער מִיַּד עֵשָׂו פוּן הַאנְד פוּן עֵשָׂו [כִּי יָרֵא אָנֹכִי ווָארוּם אִיךְ פָארְכְט מִיךְ פַר אִינ

ספר הישר

מִשְׁפָּחוֹת פוּן דֶער עֶרְד אוּנ דוּא גָאט ב"ה הָאסְט מְקַיֵּים גֶעוֶועזְן דַיינֶע רֵייד אוּנ הָאסְט מִיר גֶעגֶעבֶּן קִינְדֶר אוּנ א ךְ פִּיל עֲשִׁירוּת אוּנ עֶס אִיז מִיר נִיט גִימִינֶערְט גֶעווָארֶען קַיין שׁוּם זַאךְ. דֶעם אַז דוּא הָאסְט מִיר גֶעזָאגְט אַז אִיךְ זָאל זִיךְ אִים ק

וְהִכַּנִי אֵם עַל־בָּנִים׃ יג וְאַתָּה אָמַרְתָּ
הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ וְשַׂמְתִּי אֶת־
זַרְעֲךָ כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפֵר
מֵרֹב׃ שני יד וַיָּלֶן שָׁם בַּלַּיְלָה הַהוּא
וַיִּקַּח מִן־הַבָּא בְיָדוֹ מִנְחָה לְעֵשָׂו
אָחִיו׃ טו עִזִּים מָאתַיִם וּתְיָשִׁים

אונקלוס

ה דִילְמָא יֵיתֵי
חתנני אִמָּא עַל בְּנַיָּא׃
ואַתְּ אֲמַרְתָּ אוֹטָבָא
טיב עִמָּךְ וַאֲשַׁוֵּי יָת
יך סַגִּיאִין כְּחַלָּא דְיַמָּא
לָא יִתְמְנוּן מִסְּגִי׃
וּבָת תַּמָּן בְּלֵילְיָא
הוּא וּנְסִיב מִן דְּאַיְתִי
דֵהּ תִּקְרֻבְתָּא לְעֵשָׂו
וּהִי׃ טו עִזֵּי מָאתָן

בעל הטורים

לזו היה מלחמה אף יעקב הכין עצמו למלחמה שהתקין עצמו דברים: אם על בנים. ב' במס' הכא ואידך אם על בנים רוטשה חריב מלך אשור שאמר להשחית את ישראל כמו עשו שבא להלחם יעקב וכן לא תקח האם על הבנים רמז לגליות: (יד) מן הבא בידו ה לעשו. שפלח לו אבנים טובות שאדם צורר בידו: מנחה. בגימ' אבנים: (טו) עזים מאתים. כל הפסוק מסיים במ"ם וכן פסוק ומנחתם

רשב"ם

שקטנתי מכל החסדים כאשר פירשתי: (יג) ואתה אמרת היטב איטיב עמך. אע"פ שאין אתה מחויב לקיים לי הבטחתך שהרי קטנתי וגו' אעפ"כ עשה למען כבוד שמך שתתקיים הבטחתך כמו שאמר משה להקב"ה כשרצה לכלות את ישראל למה יאמרו מצרים ברעה. ובמקום אחר מבלתי יכולת ה' וגו'

רש"י

שאין נוהג עמי כאח אלא כעשו הרשע: (יג) היטב איטיב. היטב בזכותך איטיב בזכות אבותיך (ב"ר): ושמתי את זרעך כחול הים. והיכן א"ל כן והלא לא א"ל (שם כח) והיה זרעך כעפר הארץ. אלא שא"ל (שם) לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך ברהם פ אמר הרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים חול אשר על שפת הים: (יד) הבא בידו. צ ברשותו (במדבר כא) ויקח את כל ארצו מידו. ומ"א מן הבא ו אבנים טובות ומרגליות שאדם צר בצרור ונושאם בידו א מן הבא בידו מן החולין שנטל מעשר כמה דאת אמר ר אעשרנו לך והדר לקח מנחה: (טו) עזים מאתים ישים עשרים. מאתים עזים צריכות עשרים תישים

בית יהודא

פ'רט זיך ניט מיט מיר וויא אברודער (אלא כעשו הרשע) נאר וויא דער רשע עשו: (יג) (היטב איטיב). צו וואס האט הקב"ה געזאגט צוויי מאהל היטב איטיב (היטב בזכותך) איך וועל דיר גוטעס טאהן אין דיין זכות (איטיב בזכות אבותיך) איך וועל דיר גוטעס טאהן אין דעם זכות פון דיינע אלטערין: (ושמתי את זרעך כחול הים). איך וועל טאהן דיינע קינדער אזו פיל וויא די זאמד פון ים, פרעגט רש"י (והיכן אמר לו כן) וואו שטייט אז הקב"ה האט אזו געזאגט צו אים (והלא לא אמר לו אלא והיה זרעך כעפר הארץ) הקב"ה הט דאך נאר געזאגט צו יעקב דיינע קינדער וועלן זיין וויא דיא שטויב פון דיא ערד (אלא שאמר לו שם) נאר דארטן (אין חלום) הט הקב"ה נאך געזאגט צו יעקב (כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך) איך וועל דיך
פארלאזין ביז איך וועל האבן געטאהן וואס איך האב גערעט צו אברהם פון דיינעטוועגען (ולאברהם אמר) און צו רהם האט הקב"ה געזאגט (הרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים) איך וועל מעהרין דיינע קינדער זיי וועלן זיין אזו וויא די שטערין אין הימעל (וכחול אשר על שפת הים). און וויא די זאמד וואס ביי דעם ברעג ים: (יד) (הבא בידו). שותו) וואס יעקב האט געהאט ביי זיך זיין אייגענע (וכן) און אזו שטייט אין פסוק (ויקח את כל ארצו מידו) ער האט נומען זיין גאנצע לאנד פון זיין האנט. מיינט מען ניט פון זיין האנט, נאר מען מיינט פון זיין רשות (ומדרש אגדה) מדרש זאגט מן הבא בידו מיינט מען יעקב האט געשיקט אמתנה צו עשו פון דיא זאכען וואס יעקב הט געהאלטען אין נט (אבנים טובות ומרגליות) טייערע שטיינער ובריליאנטין) און פעריל (שאדם צר בצרור ונושאם בידו) אמענטש בינדט איין אין אביטעלע און טראגט זייא אין האנט (דבר אחר) נאך אפשט איז מן הבא בידו מיינט מען (מן החולין) דיא המות וואס יעקב הט געשיקט צו עשו זענען געווען חולין (שנטל מעשר) יעקב האט פריער פון זיי גענומען מעשר (כמה ת אמר) וויא דוא זאגסט אין פסוק יעקב האט געזאגט צו הקב"ה (עשר אעשרנו לך) וואס דו וועסט מיר געבען וועל איך ן דעם געבען מעשר (והדר לקח מנחה) נאכדעם האט ער גענומען די בהמות און האט זייא געשיקט אמתנה צו עשו: ו) (עזים מאתים ותישים עשרים). זאגט רש"י (מאתים עזים) צוויי הונדערט ציגען נקבות (צריכות עשרים תישים) באקפן

שפתי חכמים

ה"ל מדקדק מדכתיב הרי זימני מיד שאין שייך לומר תואר הל' מדבר עם הקב"ה. מהרש"ל: ע ולע"פ דאמרי' דברה תורה כל' י אדם הכא מוכח דלדרשה בא דהל"ל היטב תיטיב לנוכח כמו ינק תעניק וכו' ולא כהרא"ם שפי' היכא דאיכא למדרש דרשינן ת הא לעיל פירש"י שיעקב היה אומר נתמעטו זכיותי וי"ל דכאן ודאי לא היה מתפלל בשביל זכיותיו אלא בשביל זכות אבותיו לכך מפרש נמי איטיב בזכות אבותיך וק"ל: פ מכאן נמי משמע דאת אשר דברתי לך קאי על אברהם כדפרש"י בפ' ויצא דאל"כ קשה והלא לא אמר ליעקב כן: צ וקשה א"כ למה אמר בידו לכך הביא ומ"א כו'. ועז"ק דהי"ל לפי כ"א בשמו לכך אמר ד"א מן החולין

פירוש לתורת אלהים

אמר וועט ער קומען און וועט מיך שלאגן דיא
וטער מיט די קינדער: (יג) ואתה אמרת און דו האסט
זאגט היטב איך וועל מיט דיר גוטעס טאהן וועגן
יין זכות איטיב עמך איך וועל מיט דיר גוטעס
אהן וועגן דעם זכות פון דיינע עלטערן ושמתי און
יך וועל טאן דיינע קינדער כחול הים וויא דם זאמד פון
דעם ים אשר לא יספר מרוב וואס זאל ניט קענען געציילט
ווערן פון וועגן פילקייט: (יד) וילן און יעקב האט
דארטן גענעכטיגט די זעלביגע נאכט ויקח און ער
הט גנומען מן הבא בידו פון דעם וואס איז גקומען אין זיין
רשות מנחה אמתנה לעשו צו זיין ברודער עשו [עיין רש"י]:
(טו) עזים מאתים ציגן צוויי הונדערט ותישים עשרים
און

עִזִּים מָאתַיִם וּתְיָשִׁים עֶשְׂרִים רְחֵלִים מָאתַיִם וְאֵילִים עֶשְׂרִים׃
טז גְּמַלִּים מֵינִיקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים פָּרוֹת אַרְבָּעִים וּפָרִים עֲשָׂרָה אֲתֹנֹת עֶשְׂרִים וַעְיָרִם עֲשָׂרָה׃

אונקלוס

וּתְיָשַׁיָּא עֶסְרִין רְחֵלִין מָאתָן וְדִכְרִין עֶסְרִין טז גַּמְלֵי מֵינְקָתָא וּבְנֵיהוֹן תְּלָתִין תּוֹרָתָא אַרְבְּעִין וְתוֹרֵי עַסְרָא אַתְנָן עֶסְרִין וְעִירֵי עַסְרָא
תו"א רחלים מאתים חולין קלו:

רשב"ם

וישחטם במדבר וגו' ואמר לו הקב"ה סלחתי כדברך וינחם ה' על הרעה: (טז) ובניהם. לפי פשוטו בניהם ממש והיו בהם זכרים:

בעל הטורים

ונסכיהם שבשביל הבהמות שבלח לעשו הם תק"נ קרבנות כנ... וחוץ התמידים כדמפרש בפ' פנחס והם ח' ממי"ן כנגדם מ...

רש"י

וכן כולם הזכרים כדי צורך הנקבות. ובב"ר דורש מכ... לעונה האמורה בתורה הטיילים בכל יום הפועלים שת... בשבת החמרים אחת בשבת הגמלים אחת לשלשים י... הספנים אחת לששה חדשים ואיני יודע לכוין המדרש ה... בכוון. אך נראה בעיני שלמדנו מכאן שאין העונה ש... בכל אדם אלא לפי טורח המוטל עליו שמצינו כאן שמס... לכל תיש עשר עזים וכן לכל איל לפי שהם פנוים ממלאכ... דרכן להרבות תשמיש לעבר עשר נקבות ובהמה משנתעבר... ה אינה מקבלת זכר ופרים שעוסקין במלאכה לא מס... לזכר אלא ד' נקבות ולחמור שהולך בדרך רחוקה ש... נקבות לזכר. ולגמלים שהולכים דרך יותר רחוקה נק... אחת לזכר: (טז) גמלים מיניקות ובניהם שלשים... ובניהם ר עמהם. ומ"א ובניהם בנאיהם זכר כנגד נקבה...

בית יהודא

צוואנציג ציגען זכרים (וכן כולם) אונ אזו האט יעקב געשיקט צו אלע בהמות (הזכרים כדי צורך הנקבות) ער האט געשיקט זכרים ווי פיל מען האט געדארפט צו די נקבות (ובבראשית רבה דורש מכאן לעונה האמורה בתורה) אונ אין מדרש לערונט מען פון דאנען דיא צייטען ווען אמאן דארף זיך בהעפטן מיט זיין ווייב, וויא די תורה האט געבאטן (הטיילים בכל יום) מענטשן וואס זענען ליידיג אן ארבעט דארפען זיך בהעפטען מיט זייערע ווייבער אלע נאכט (הפועלים שתים בשבת) ארבעטער דארפען זיך בהעפטן מיט זייערע ווייבער צוויי מאהל אין וואך (החמרים אחת בשבת) פורמאנעם וואס פארין מיט פורען אין וועג, איז די צייט איין מאהל אין וואך (הגמלים אחת לשלשים יום) די וואס פארען מיט קעמלען אין ווייטע שטעט אונ לענדער איז דיא צייט איין מאהל אין דרייסיג טעג (הספנים אחת לששה חדשים) די שיף קאפיטאנען וואס פארען מיט שיפען איז דיא צייט איין מאהל אין זעקס חדשים, זאגט רש"י (ואיני יודע לכוון המדרש הזה בכוון) איך ווייס ניט צו ברעכענען דעם מדרש אויף ריכטיג וויא אזו מען ווייסט צו לערנען דיא צייטן פון מענטשן פון די בהמות וואס יעקב האט געשיקט צו עשו (אך נראה בעיני) גאר מיר געפעלט צו זאגן (שלמדנו מכאן) אז מיר לערנען פון דאנען (שאין העונה שוה בכל אדם) אז דיא צייטן פון מענער וואס זאלן זיך בהעפטן מיט זייערע ווייבער איז ניט גלייך ביי אלע מענטשן (אלא לפי טורח המוטל עליו) נאר די צייטן זענען נאך דיא ארבעט וואס דער מענטש האט צו ארבעטן (שמצינו כאן שמסר לכל תיש עשר עזים) מיר געפינען דא יעקב האט גיגעבן צו יעדער ציג וואס איז אזכר, צעהן ציגען נקבות (וכן לכל איל) אונ אזו האט ער גיגעבן צו יעדר שעפס וואס איז אזכר צעהן שעפסען נקבות (לפי שהם פנוים ממלאכה) ווייא זענען ליידיג פון ארבעט (דרכן להרבות תשמיש) בהעפטן זיי זיך זייער פיל מיט דיא נקבות (ולעבר עשר נקבות) א זייא מאכן מעוברת צעהן נקבות (ובהמה משנתעברה אינה מקבלת זכר) א בהמה אז זיא ווערט מעוברת באהעפט זיא זיך ניט מיט אזכר ביז זיא גיבארט דאס קינד (ופרים שעוסקין במלאכה) אקסין ווייל זייא זענען אגאנצין טאג בשעפטיגט מיט זייער ארבעט ואונ ביי נאכט מוזין זיי רוהען, בהעפטן זייא זיך ווייניג מיט זייערע נקבות) (לא מסר לזכר אלא ארבע נקבות) האט ער צו די זכרים נאר גיגעבן פיר קיה צו יעדער אקס (ולחמור שהולך בדרך רחוקה) אונ דער איזיל ווייל ער גייט אין אווייטע וועג (שתי נקבות לזכר) האט ער גיגעבן צוויא נקבות צו אזכר (ולגמלים שהולכים בדרך יותר רחוקה) אונ קעמלן ווייל זייא גייען אנווייטערע וועג (נקבה אחת לזכר) האט ער גיגעבן איין נקבה צו אזכר: (טז) וגמלים מיניקות שלשים. קעמלן וואס זייגען זייערע קינדער האט ער געשיקט דרייסיג (ובניהם עמהם) אונ זייערע דרייסיג קינדער האט ער געשיקט מיט זיי (ומדרש אגדה) דער מדרש זאגט ובניהם מיינט מען (בנאיהם) זייערע זכרים, האט ער געשיקט מי...

שפתי חכמים

אך מכ"ו ק' דחולין ככר הן בידו ל"ל לכל הפירושים. מהרש"ל: ק [נח"ין] כוונת הרב דדרך הטבע לכל בעל חי להרבות בתשמיש לפי הנאתו ולפי הפנאי שלו לכך התיש והאיל יש להם פנאי כל היום נתן להם עשר נקבות או למלאות תאותם או להרבות ולדות לבעליהם וכן לכולם לפי הפנאי שלהם וא"כ הוקשה להרב והלא התיש והאיל אף שיש להם פנאי כל היום מ"מ לאו בר דעה הוא שיבין שיש לבעלים ריוח כשישמש עם הרבה נקבות ואולי ימלא תאותו עם נקבה אחת וישמש עמה כמה פעמים שיתאוה ועז"פ ובהמה וכו' ומוכרח לפרש ממנה וילך אל השניה והשלישית וכו' והרא"ם דרך אחרת לו והאר ירא"ה לעינים ויבחר בין דברי לדבריו ועיין בכתובות דס"ב דבפנ תליא מילתא: ר ר"ל גם בניהם היו ל' דאל"כ הרי בא להגדיל הדורו ולמה כוללן במספר יחד עם הבנים ואין הבנים נחשבים אלא אמותיה אלא סרס המקרא כאלו כתיב גמלים מיניקות שלשים וכו': ש א"ש דכתיב שלשים אחר בניהם לא רית שבין הכל היו ל' והא דלא הזכיר מנין הזכרים בפירוש ומספר הנקבית בפירוש משום שלנוע בתשמיש וכו' [מהרש"ל] ובניהם עמהם ר"ל גם בניהם ל' וקשה א"כ

פירוש לתורת אלהים

אונ זכרים פון ציגן צוואנציג רחלים מאתים אונ שאף צוויא הונדערט ואילים עשרים אונ צוואנציג ווידר: (טז) גמלים דרייסיג זייגענדיגע קעמלען אונ זייערע קינדער זענין אויך געווען מיט זיי [עיין רש"י], פרות ארבעים פערציג קיה ופרים עשרה אונ צעהן אקסין אתונות עשרים צוואנציג אייזלען ועירים עשרה

ספר הישר

מיין פאטער אונ וועסט מיר טאן פיל גוטס. בעט איך דיך גאט ב"ה דו זאלסט מיך מציל זיין פון מיין ברודער עשו אונ אי"ב איך בין ניט ווערט אין מיין זכות איך זאל ניצול ווערן זיי מיך מציל אין זכות פון מיין עלטער פאטער אברהם אונ מיין פאטער יצחק.

עֶשְׂרָֽה׃ יז וַיִּתֵּן֙ בְּיַד־עֲבָדָ֔יו עֵ֥דֶר עֵ֖דֶר
לְבַדּ֑וֹ וַיֹּ֤אמֶר אֶל־עֲבָדָיו֙ עִבְר֣וּ לְפָנַ֔י
וְרֶ֣וַח תָּשִׂ֔ימוּ בֵּ֥ין עֵ֖דֶר וּבֵ֥ין עֵֽדֶר׃
יח וַיְצַ֥ו אֶת־הָרִאשׁ֖וֹן לֵאמֹ֑ר כִּ֣י יִֽפְגָשְׁךָ֞
עֵשָׂ֣ו אָחִ֗י וּשְׁאֵֽלְךָ֙ לֵאמֹ֔ר לְמִי־אַ֙תָּה֙
וְאָ֣נָה תֵלֵ֔ךְ וּלְמִ֖י אֵ֥לֶּה לְפָנֶֽיךָ׃

וִיהַב בְּיַד עַבְדּוֹהִי
רָא עֶדְרָא בִּלְחוֹדוֹהִי
מַר לְעַבְדּוֹהִי עִבָּרוּ
דָמַי וּרְוָחָא תְּשַׁוּוֹן בֵּין
רָא וּבֵין עֶדְרָא׃
וּפַקֵּיד יָת קַדְמָאָה
מֵימַר אֲרֵי יַעַרְעִנָּךְ עֵשָׂו
י וִישַׁאֲלִנָּךְ לְמֵימַר לְמָן
ת וּלְאָן אַתְּ אָזֵל וּלְמָן

בעל הטורים

נה מלכים כאדום לפני מלך מלך בישראל ד"א לכך מסיים הכל ס לפי שכל הבהמות שאלו לו היו בעלי מומים שלא יקריב מהם

רשב"ם

(יז) ורוח תשימו. דרך כבוד הוא למחנות הרבה זה אחר זה: (יח) למי אתה. עבד. והם השיבו לעבדך ליעקב:

ן: (יז) ורוח. ב' הכא ואידך רוח והצלה יעמוד ליהודים רמז לדורות הבאים שיתנו דורון לשריהם: (יח) ויצו את הראשון. ד"פ את כנגד ד' ות: ולמי. ג' בנוס'. דין ואידך ולמי כל חמדת ישראל. ולמי אני עמל. לומר כל חמדת ישראל ועמלם נטלו בני עשו וזהו ולמי כל חמדת

רש"י

י שלנוע בתשמיש לא פרסמו הכתוב (ב"ר): ועירים. ריס זכרים: (יז) עדר עדר לבדו. כל מין ומין מו: עברו לפני. דרך יום או פחות א ואני אבא אחריכם: ורוח תשימו. עדר לפני חבירו ג מלא כדי להשביע עינו של אותו רשע ולתווהו על רבוי רון: (יח) למי אתה. של מי אתה מי שולחך ותרגומו אן את: ולמי אלה לפניך. ואלה שלפניך של מי הם המנחה הזאת ד שלוחה למ"ד משמשת בראש התיבה קום של כמו (לעיל לא) וכל אשר אתה רואה לי הוא שלי

בית יהודא

זיי (זָכָר כְּנֶגֶד נְקֵבָה) צוּ יֶעדֶר נְקֵבָה הָט עֶר גֶעשִׁיקְט אַזָכָר (וּלְפִי שֶׁצְּנוּעַ בְּתַשְׁמִישׁ) אוּנ וַוייל קֶעמְלֶן בַּהֶעפְטֶען זִיךְ נִיט וֶוען מֶענְטְשֶׁן זֶעהֶן (לֹא פִּרְסְמוֹ הַכָּתוּב) הָאט דֶער פָּסוּק נִיט גֶעשְׁרִיבֶּן מִיט דֶעם נָאמֶען זְכָרִים נָאר עֶר הָאט גֶעשְׁרִיבֶּען וּבְנֵיהֶם: וַעְיָרִים. מֵיינְט מֶען חֲמוֹרִים נאֵייזְלֶען זְכָרִים: (יז) נֵעֶדֶר עֵדֶר לְבַדּוֹ. יֶעדֶער סְטַאדֶע בַּזוּנְדֶער (כָּל מִין וּמִין לְעַצְמוֹ) יֶעדֶער מִין בְּהֵמוֹת הָט עֶר גֶעשִׁיקְט בַּזוּנְדֶר: וְעִבְרוּ לְפָנַי. אִיר זָאלְט גֵיין פָארְאוֹיס (דֶּרֶךְ יוֹם אוֹ פָּחוֹת) אַשְׁטִיק וֶועג וָוס מֶען גֵייט אַטָאג אָדֶער עֶפֶּעס וֶוייניגֶר ווִיא אַטָאג (וַאֲנִי אָבֹא אַחֲרֵיכֶם) אוּנ אִיךְ וֶועל קוּמֶען נָאךְ אַייךְ: וְרֶוַח

מוֹ. אַדֶערְוַוייטֶערוּנְג זָאלְט אִיר טָאהֶן (עֵדֶר לִפְנֵי חֲבֵרוֹ כְּמָלֵא עַיִן) אֵיין סְטַאדֶע זָאל גֵיין פְרִיעֶר פַאר דִיא אַנְדֶערֶע וַוייט אַז דִי מֶענְטְשֶׁן פוּן דִיא אַנְדֶערֶע סְטַאדֶע זָאלֶן נִיט קֶענֶען זֶעהֶן דִי עֶרְשְׁטֶע, אוּנ פוּן דִי דְרִיטֶע זָאל מֶען נִיט ן זֶעהֶן דִי צְווייטֶע, אוּנ פוּן דִיא פֶערְטֶע זָאל מֶען נִיט קֶענֶען זֶעהֶן דִיא דְרִיטֶע, אוּנ פוּן דִיא פִינְפְטֶע זָאל מֶען נִיט ן זֶעהֶן דִיא פֶערְטֶע (כְּדֵי לְהַשְׂבִּיעַ עֵינוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע) מֶען זָאל זַאט מַאכֶן דִי אוֹיגְ פוּן דֶעם רָשָׁע עֵשָׂו (וּלְתַוְּהוֹ עַל רִבּוּי רוֹן) מֶען זָאל אִים מַאכֶן וְואנְדֶערִין אוֹיף דִיא גְרוֹיסֶע מַתָּנָה: (יח) וּלְמִי אַתָּה]. זָאגְט רש"י מֶען מֵיינְט (שֶׁל מִי אַתָּה) ו וֶועט פְרֶעגִין דֶעם עֶרְשְׁטֶען פַאסְטוּךְ פוּן וֶועמֶען בִּיזְטוּ (מִי שְׁלָחֲךָ) וֶוער הָאט דִיךְ גֶעשִׁיקְט (וְתַרְגּוּם דְּמַאן אַתְּ) דֶער וּם טַייטְשְׁט אוֹיךְ אַזוֹ, פוּן וֶועמֶען בִּיזְטוּ: וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ]. עֵשָׂו וֶועט אִים פְרֶעגֶן (וְאֵלֶּה שֶׁלְּפָנֶיךָ) אוּנ דִיא בְּהֵמוֹת ם גֵייעֶן פַאר דִיר (שֶׁל מִי הֵם) פוּן וֶועמֶען זֶענֶען זַייא (לְמִי הַמִּנְחָה הַזֹּאת שְׁלוּחָה) צוּ וֶועמֶען אִיז דִי מִנְחָה גֶעשִׁיקְט גֶעוָואר ד מְשַׁמֶּשֶׁת בְּרֹאשׁ הַתֵּיבָה בִּמְקוֹם שֶׁל) דֶער לַמֶ"ד וָוס אִין אָנְהֵייבּ וָוארְט "לְמִי" אִיז גְלַייךְ וִויא עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען מִי" פוּן וֶועמֶען (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְכָל אֲשֶׁר אַתָּה רוֹאֶה) אַלֶץ וָוס דוּ זֶעהְסְט (לִי הוּא) מֵיינְט מֶען (שֶׁלִּי הוּא)

שפתי חכמים

ל גבי בניהם ג"כ שלשים כמו גבי גמלים ע"כ הביא ומ"א שכולם שלשים וא"ל א"כ למה לא מפרש לן כמה היו הנקבות וכמה היו ים ל"פ ולפי וכו' וה"ל ט"ו זכרים וט"ו נקבות: א לא לפניו ממש תיב בסמוך ותעבור וכו' והוא לן ואי לא היו מיעקב אלא דרך ט או היו לנין כולן במלון אחד. וזה כמו א"א שסיה יותר מדרך דהא בו ביום היה יעקב נותן לעשו את המנחה כמו שמוכח מן המקראות הבאים אחרי כן: ב מדיעקב לוה להם לומר והנה גם הוא אחרינו א"כ ודאי גם להם אמר כן עברו לפני ואני אבא אחריכם: ב ר"ל עדר אחר עדר באורך דאלו ברוחב מאי ראשון שני ושלישי שייך ביה הא כולם ראשונים נקראו: ד ר"ל למי השני כפשוטו כמ"ש רש"י ואמרת לעבדך ליעקב על ראשון ראשון וכו' ואי הוה הראשון ג"כ כפשוטו היל"ל ואמרת לאדוני לעשו שהוא היה תשובה על שאלתו:

פירוש לתורת אלהים

צְעהֶן זְכָרִים פוּן אֵייזְלֶען: (יז) וַיִּתֵּן בְּיַד אוּנ עֶר ז זֵיי גֶעגֶעבֶּן זַיינֶע קְנֶעכְט עֵדֶר עֵדֶר לְבַדּוֹ אִיטְלִיכֶן ט זַיינֶע סְטַאדֶעס בַּזוּנְדֶר וַיֹּאמֶר אֶל עֲבָדָיו אוּנ עֶר ז גִיזָאגְט צוּ זַיינֶע קְנֶעכְט עִבְרוּ לְפָנַי פָארְט אִיבֶּר מִיר אוּנ אִיךְ וֶועל קוּמֶען נָאךְ אַייךְ וְרֶוַח אוּנ רְוַוייטֶערוּנְג זָאלְט אִיר טָאן צְווִישֶׁן אֵיין סְטַאדֶע צְווִישֶׁען דֶער אַנְדֶערֶער סְטַאדֶע [עיין רש"י]: (יח) וַיְצַו אֶת הָרִאשׁוֹן אוּנ עֶר הָט גְבָאטֶן דֶעם עֶרְשְׁטֶן וָוס אִיז גְגַאנְגֶן מִיט דֶר עֶרְשְׁטֶע סְטַאדֶע לֵאמֹר צוּ זָאגֶן כִּי אַז מַיין בְּרוּדֶער עֵשָׂו וֶועט דִיךְ בַּאגֶעגֶענֶן וּשְׁאֵלְךָ אוּנ וֶועט פְרֶעגֶען דִיךְ לְמִי אַתָּה פוּן וֶועמֶען בִּיסְטוּ וֶוער הָט דִיךְ גְשִׁיקְט וְאָנָה תֵלֵךְ אוּנ וואוּ אַהִין גֵייסְטוּ וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ אוּנ דִי בְּהֵמוֹת וָוס זֶענֶען פַר דִיר צוּ וֶועמֶען אִיז דִיא מַתָּנָה גְשִׁיקְט גִיוָוארֶען:

ספר הישר

ארוּם אִיךְ וַויים ווֹאל אַז מִיט דַיין דֶער בַּארֶעמְקַיים הָאבּ אִיךְ גוּפּס בַּאקוּמֶן. אוּנ אַצוּנְד זַיי מִיךְ הַיינְט מַצִּיל פוּן וֶוענְגֶען דַיין חֶסֶד אוּנ דֶער בַּארֶעמְקַיים אוּנ עֶנְטְפֶער מִיר דְרוּף. וַיְבַל אוּנ וִויא יַעֲקֹב הָט אוֹם גֶעלָאזְט דִי תְּפִלָּה הָט יַעֲקֹב צוּ טֵיילְט וָוס עֶר הָט

יט וְאָמַרְתָּ לְעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב מִנְחָה הִוא שְׁלוּחָה לַאדֹנִי לְעֵשָׂו וְהִנֵּה גַם־הוּא אַחֲרֵינוּ׃ כ וַיְצַו גַּם אֶת־הַשֵּׁנִי גַּם אֶת־הַשְּׁלִישִׁי גַּם אֶת־כָּל־הַהֹלְכִים אַחֲרֵי הָעֲדָרִים לֵאמֹר כַּדָּבָר הַזֶּה תְּדַבְּרוּן אֶל־עֵשָׂו בְּמֹצַאֲכֶם אֹתוֹ׃
כא וַאֲמַרְתֶּם גַּם הִנֵּה עַבְדְּךָ יַעֲקֹב אַחֲרֵינוּ כִּי־אָמַר אֲכַפְּרָה פָנָיו בַּמִּנְחָה הַהֹלֶכֶת לְפָנָי וְאַחֲרֵי־כֵן

אונקלוס

אִלֵּין דְּקֳדָמָךְ׃ יט וְתֵי[מַר] דְּעַבְדָּךְ דְּיַעֲ[קֹב] תִּקְרֻבְתָּא הִיא דְּמִשְׁלַ[חָא] לְרִבּוֹנִי לְעֵשָׂו וְהָא [אַף] הוּא אָתֵי בַּתְרָנָא׃ כ וּפַקֵּיד אַף יָת תִּנְ[יָנָא] אַף יָת תְּלִיתָאָה אַף [יָת] כָּל דְּאָזְלִין בָּתַר עֶדְרַ[יָּא] לְמֵימַר כְּפִתְגָּמָא דְ[ין] תְּמַלְּלוּן עִם עֵשָׂו [כַּד] תַּשְׁכְּחוּן יָתֵהּ׃ כא וְתֵימְ[רוּן] אַף הָא עַבְדָּךְ יַעֲ[קֹב] אָתֵי בַּתְרָנָא אֲרֵי אֲ[מַר] אֲנַחְנֵהּ לְרוּגְ[זֵהּ] בְּתִקְרֻבְתָּא דְּאָזְ[לָא]

רשב"ם

(יט) מנחה. כמו שפירשתי בפ' בראשית: (כא) כי אמר אכפרה פניו. כן חשב יעקב בלבו ואין זה מדברי השלוחים: וגם הנה הוא אחרינו.

בעל הטורים

ואידך נפתלי אילה שלוחה והנה יד שלוחה גבי דניאל פי' מה התם אמרי ספר אף כאן שע"י המנחה נתן לו אמרי ספר וכבוד ואיל [...] היא שלוחה לאדוני לעשו כה אמר עבדך יעקב וכמו התם יד שלוחה אף כאן שאעפ"י שלא רצה בפיו לקבלה הנה ידיו שלוחה לק[...] ישראל ולמי אני עמל ולמי אלה לפניך ד"א כך אמר יעקב למ[...] עמל לתת כל חמדת ישראל למי אלה לפניך: (יט) שלוחה. ג' כ[...]

בית יהודא

איז פון מיינע, נאך שטייט אין פסוק (לה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ) מיינט מען של ה', די ערד אונ אלין וואס אויף דיא ערד איז פון הקב"ה: (יט) וְאָמַרְתָּ לְעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב. דו זאלסט ענפערן (עַל רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן) אויף דיא זאך וואס ער וועט דיך פרעגען צו ערשט זאלסטו אים ענפערן צו ערשט (וְעַל אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן) אויף די זאך וואס ער וועט דיך פרעגן שפעטער זאלסטו אים ענפערן שפעטער, דו זאלסט זאגן צו אים (שֶׁשָּׁאַלְתָּ לְמִי אַתָּה) דו האסט מיך געפרעגט צו וועמען ביזטו, ענפער איך דיר (לְעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב אָנִי) איך בין צו דיין קנעכט יעקב (וְתַרְגּוּמוֹ) דר תרגום שרייבט (דְּעַבְדָּךְ דְּיַעֲקֹב) פון דיין קנעכט פון יעקב (וְשֶׁשָּׁאַלְתָּ) אונ וואס דו האסט געפרעגט (וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ) צו וועמען גיהערן די בהמות וואס גייען פאר דיר ענפער איך דיר (מִנְחָה הִיא שְׁלוּחָה וגו') דס איז אמתנה געשיקט צו[ם] הערר עשו: וְהִנֵּה גַם הוּא אַחֲרֵינוּ. (יַעֲקֹב) אינטר אונז גייט איך יעקב: (כא) וַאֲכַפְּרָה פָנָיו. מיינט מען (אֲבַטֵּל רוּגְזוֹ) [...] וועל שטילען וצושטערען זיין כעס (וְכֵן) אונ אזו זאגט דער פסוק (וְכוּפַּר בְּרִיתְכֶם אֶת מָוֶת) עס וועט געשטערט ווע[רן] אייער פארבינדונג וואס איר האט געמאכט מיט דעם טויט, נאך שטייט אין פסוק (לֹא תוּכְלִי כַּפְּרָה) דו וועסט דאס [ניט] קענן שטערין, זאגט רש"י (וְנִרְאֶה בְּעֵינַי) מיר געפעלט צו זאגין (שֶׁכָּל כַּפָּרָה שֶׁאֵצֶל עָוֹן וְחֵטְא וְאֵצֶל פָּנִים) דער ווארט כ[פרה] וואס שטייט בייא זינד אונ ביי דעם פנים (כּוּלָּן לְשׁוֹן קִנּוּחַ וְהַעֲבָרָה הֵן) איז דערטייטש אפווישען, אונ אפטאהן (ו[לשון] אֲרַמִּי הוּא) דס איז איין ארמישער ווארט (וְהַרְבֵּה בַּגְּמָרָא) אין די גמרא איז דא דר ווארט פיל מאהל (וְכַפַּר יָדֵיהּ) ער [האט] אפגעווישט זיין האנט (בָּעֵי לְכַפּוּרֵי יָדֵיהּ בְּהַאי גַּבְרָא) ער וויל אפווישען זיין האנט אין דעם מענטש (וְגַם בִּלְשׁוֹן הַמִּ[קְרָא]) אין לשון פון פסוק איז אויך אזו (נִקְרָאִים הַמִּזְרָקִים שֶׁל קוֹדֶשׁ כְּפוֹרֵי זָהָב) די הייליגע בעקינס וואס דר כהן נעמט אין [...]

רש"י

הוא (תהלים כד) לה' הארץ ומלואה של ה': (יט) ואמ[רת] לעבדך ליעקב. על ראשון ראשון ועל אחרון אח[רון] ששאלת למי אתה לעבדך ליעקב אני ותרגומו דע[בדך] דיעקב וששאלת ולמי אלה לפניך מנחה היא שלוחה [...] והנה גם הוא. ה יעקב: (כא) אכפרה פניו. א[בטל] רוגזו וכן (ישעיה כח) וכופר בריתכם את מות (שם מ[ז]) תוכלו כפרה. ונראה בעיני שכל כפרה שאצל עון ו[חטא] ואצל פנים כולן לשון קנוח והעברה הן ולשון ארמי [הוא] והרבה בגמרא וכפר ידיה בעי לכפורי ידיה בההוא ג[ברא] וגם בלשון המקרא נקראים המזרקים של קדש כפורי [זהב]

שפתי חכמים

ה מלכתיב גם את כל ההולכים אחרי כו' א"כ האחרון ג"כ אמר כך והא אחריו לא היה כלום אע"כ צ"ל דקאי על **יעקב** ונלמוד ממנ[ו]

פירוש לתורת אלהים

(יט) וְאָמַרְתָּ זאלסט דוא זאגען לְעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב צו דיין קנעכט יַעֲקֹב מִנְחָה הִוא שְׁלוּחָה אונ דיא מִנְחָה איז געשיקט געווארן צו מיין האר צו עֵשָׂו וְהִנֵּה אונ ער איז אויך אונטער אונז יַעֲקֹב קומט אויך נאך אונז: (כ) וַיְצַו אונ ער הט געבאטן דעם אנדערן אויך אזו גַּם אֶת דעם דריטן אויך גַּם אויך אַלע וואס גייען נאך די סטאדעס הט ער אַלע געבאטין לֵאמֹר צו זאגן כַּדָּבָר אזו ווי די רייד וואס איך האב גיזאגט דעם ער[שטן] תְּדַבְּרוּן אזו זאלט איר אַלע ריידען צו עֵשָׂו אז [...] וועט געפינען אים: (כא) וַאֲמַרְתֶּם אונ איר זאלט ז[אגן] גַּם אויך הִנֵּה עַבְדְּךָ דיין קנעכט יַעֲקֹב איז אויך אונ[טער] אונז נאר פאר וואס ניט מיט אונז גלייך כִּי [...] ווארום ער הט זיך גיטראכט אֲכַפְּרָה איך וועל [...] ווישן זיין צארן מיט דר מִנְחָה וואס זיא גייט פאר [...]

אֶרְאֶה פָנָיו אוּלַי יִשָּׂא פָנָי: כב וַתַּעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל־פָּנָיו וְהוּא לָן בַּלַּיְלָה־ הַהוּא בַּמַּחֲנֶה: כג וַיָּקָם | בַּלַּיְלָה הוּא וַיִּקַּח אֶת־שְׁתֵּי נָשָׁיו וְאֶת־שְׁתֵּי שִׁפְחֹתָיו וְאֶת־אַחַד עָשָׂר יְלָדָיו וַיַּעֲבֹר אֵת מַעֲבַר יַבֹּק: כד וַיִּקָּחֵם וַיַּעֲבִרֵם אֶת־הַנָּחַל וַיַּעֲבֵר אֶת־

קֳדָמַי וּבָתַר כֵּן אֶחֱזֵי
וֹהִי מָאִים יִסַּב אַפָּי:
וַעֲבָרַת תִּקְרֻבְתָּא עַל
וֹהִי וְהוּא בָת בְּלֵילְיָא
הוּא בְּמַשְׁרִיתָא: כג וְקָם
לֵילְיָא הוּא וּדְבַר יָת
תֵּין נְשׁוֹהִי וְיָת תַּרְתֵּין
חֵינָתֵהּ וְיָת חַד עֲסַר
וֹהִי וַעֲבַר יָת מַעֲבַר
בָקָא: כד וּדְבַרְנוּן
בַּרְנוּן יָת נַחְלָא
עֲבַר יָת דִּילֵהּ:

בעל הטורים

) ילדיו. ג' במסו' אחד עשר ילדיו. כי ברואותו ילדיו. ילדיו אל אל
עו. זהו שיש במדרש שראה יעקב ל' רבואות מבני בניו כמו שראה
ילדיו כך ראה רבואות מילדיו וכמו התם ילדיו אל אל ישועו גם
אמר לילדיו שיתפללו לאל שיצילם מיד עשו כמו שיש בב"ר שהליג כ"א
ו ואמר כ"א יתפלל לבדו בפ"ע: (כד) ויעבירם. ב' במס' הכא
ך ויעבירם ביבשה מלמד שנבקע לו מעבר יבוק ועבר ביבשה:

רשב"ם

לפי שרצה יעקב לברוח בלילה דרך אחרת אם לא מפני שעכבו המלאך לכך היה מתכוין להמעותו לעשו שלא יפגעהו: (כג) ויקם בלילה הוא. נתכוין לברוח דרך אחרת לפיכך עבר הנחל בלילה כמו שמצינו בדוד בברחו מפני אבשלום בדרכים הללו של ירדן ומחנים שעבר יעקב ובלילה כמו כן ויאמרו אל דוד קומו עברו את המים וגו' ויקם דוד וכל העם אשר אתו ויעברו את הירדן עד אור הבקר עד אחד לא נעדר אשר לא עבר את הירדן וגו' ודוד בא מחנים ואבשלום עבר את הירדן וגו': מעבר יבק. מעברות

רש"י

שם שהכהן מקנח ידיו בהן בשפת המזרק: (כב) על פניו. מו לפניו וכן (ירמיה ו) חמס ושוד ישמע בה על פני תמיד ן (ישעיה סה) המכעיסים אותי על פני ומ"א על פניו אף הוא שרוי בכעס ו שהיה צריך לכל זה ב"ר: (כג) ואת חד עשר ילדיו (ב"ר) ודינה היכן היתה ז נתנה תיבה ונעל בפניה שלא יתן בה עשו עיניו ח ולכך נענש קב שמנעה מאחיו ט שמא תחזירנו למוטב ונפלה ביד כם: יבק. שם הנהר: (כד) את אשר לו. הבהמה מטלטלים עשה עצמו כגשר י נוטל מכאן ומניח כאן:

בית יהודא

דם בלוט פון קרבן ווערן גערופן כפורי זהב (על שם שהכהן מקנח ידיו בהן בשפת המזרק) ווייל דר כהן ווישט אפ זיינע הענט פון די בלוט אויף דעם ברעג בעקין: (כב) (על פניו). זאגט רש"י (כמו לפניו) וויא עס וואלט געשטאנען (לפניו) פר אים (וכן) אונ אזו שטייט אין פסוק (חמס ושד ישמע בה על פני תמיד) רויב אונ גזלה ווערט גיהערט אין די שטאט פאר מיר שטענדיג (וכן) אונ אזו שטייט נאך אין פסוק (המכעיסים אותי על פני) זיי דערצערענען מיך פאר מיר ואיך הער דאך אונ זעה! (ומדרש אגדה) דר מדרש טייטשט על פניו, אויף זיין כעס (אף הוא שרוי בכעס) יעקב איז אויך ווען בייז (שהיה צריך לכל זה) ווס ער הט גדארפט שיקען צוא עשו אזו אגרויסע מתנה: (כג) (ואת אחד עשר ילדיו). יינע עלף קינדער, פרעגט רש"י (ודינה היכן היתה) ווא איז גוועזן דינה, זאגט רש"י (נתנה בתיבה ונעל בפניה) ער ט זיא געגעבין אין אקאסטין אונ הט איר פארשלאסן (שלא יתן בה עשו עיניו) עשו זאל ניט געבען זיינע אויגן אויף איר, אמער וועט ער ווערען זיא נעמן פאר אווייב (ולכך נענש יעקב שמנעה מאחיו) אונ יעקב איז געשטראפט גווארן וואס ר האט ניט גיגעבן זיין טאכטער דינה צו עשו פאר אווייב (שמא תחזירנו למוטב) טאמער וואלט זיא זיים בעסער אונ רימער געמאכט (ונפלה ביד שכם) דריבער איז זיא געפאלען אין דיא האנט פון שכם: ויבוקו. (שם הנהר) דר נאמען פון עם טייך איז יבוק: (כד) ואת אשר לו. יעקב האט אריבערגעפירט איבער דעם טייך אלץ ווס ער האט געהאט (הבהמה והמטלטלים) די בהמות אונ אלץ ווס ער האט גקענט טראגן (עשה עצמו כגשר) ער הט זיך געמאכט וויא אבריק

שפתי חכמים

ולס והא דקאמר בקרא אח"כ ואמרתם גם הנה עבדך יעקב אחרינו מה ליה והא כבר אמרו זה כל העבדים וי"ל דה"ק לפו יעקב מה אני מלוה אתכם שתאמרו לו והנה גם הוא אחרינו אל תאמרו זה תם בסתר שמי אלא כך תאמרו לו בפירוש גם הנה עבדך יעקב גו' כלומר שתזכירו לו העבדות: ו [ג"א] מדכתיב על פניו שהוא מו על אפו ולא כתיב לפניו: ז וא"ת מנ"ל לרש"י דלמא דינה יתה מאחד עשר ילדיו ואחד משבטיו היה חסר. וי"ל מדכתיב בפ' קן אלהים יחנך בני פי' יוסף אמר כן לבנימין ופירש"י שם דבשאר י"א שבטים שמענו לשון חנינה דכתיב אשר חנן אלהים וגו' ובנימין עדיין לא הי' נולד לכך ברכו יוסף בחנינה א"כ ש"מ בהדיא די"א ילדים קאי אי"א שבטים חוץ מדינה דאל"כ הדרא קושיא לדוכתא: ח כלומר לכך אנו צריכין לפרש שדינה היתה חסרה ושם אותה בתיבה מפני עשו דאם לא כן למה נענש יעקב בדינה א"ו מפני זה נענש שהיה מתיירא מפני עשו ושם אותה בתיבה וק"ל וכזה יתורץ קושיא דלעיל: ט וא"ת והרי לקמן כתיב קום עלה בית אל ופירש"י שם לפי שאיחרת בדרך נענשת וכו' וי"ל דזה וזה גרמו וק"ל: י דאל"כ הול"ל אחר

פירוש לתורת אלהים

אחרי אונ דער נאך וועל איך זעהן זיין פנים אולי פיליכט וועט ער פר נעמן מיין פנים: (כב) ותעבור אונ עס איז איבער גפארן די מנחה פר אים [עיין רש"י] (כג) ויקם אונ ער איז אויף גשטאנען ביי נאכט ויקח אונ ער הט גינומען זיינע צווי ווייבער אונ זיינע צוויי דינסטן ואת אחד עשר ילדיו אונ זייני עליף קינדער [ע' רש"י] ויעבור אונ ער איז איבער גפארען דעם טייך יבוק: (כד) ויקחם אונ הט גנומן די ווייבר מיט די קינדער

ספר הישר

נתהאט אויף צוויי מחנות איין מחנה האט ער אפ געטיילט צוא דמשק דער זון פון אליעזר וואס ער איז געוועזן דער קנעכט פון אברהם אונ דיא אנדערע האט ער געגעבן צו אליניס אליעזר'ס ברודער. נצו אונ האט זייא געבאטען איר זאלט אייך דער ווייטערן איינער פון דעם אנדערען גאנץ ווייט אונ אוב עשו וועט איין מחנה דער שלאגען וועט דיא אנדערע מחנה גיצול

ווערן

אֲשֶׁר־לוֹ׃ כה וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ
וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר׃
כו וַיַּרְא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וַיִּגַּע בְּכַף־
יְרֵכוֹ וַתֵּקַע כַּף־יֶרֶךְ יַעֲקֹב בְּהֵאָבְקוֹ

אונקלוס

כה וְאִשְׁתָּאַר יַעֲקֹב
בִּלְחוֹדוֹהִי וְאִשְׁתַּדַּל
גַּבְרָא עִמֵּהּ עַד דִּסְלֵק
צַפְרָא׃ כו וַחֲזָא אֲרֵי לָא
יָכִיל לֵהּ וּקְרֵיב בִּפְתֵּי
יַרְכֵּהּ וְזָע פְּתֵי יַרְכָּא
דְיַעֲקֹב בְּאִשְׁתַּדָּלוּתֵהּ

תו"א ויותר יעקב שם לא : ויאבק שם : וירא כי לא ס' כשכר פ' ברהטים : בהאבקו עמו הולין שם :

רשב"ם

הסים כדי לברוח : (כה) ויותר יעקב לבדו . כלומר שהעביר כל אשר לו שלא היה עוד לעבור אלא הוא לבדו ורצה לעבור אחריהם כדי לברוח דרך אחרת שלא יפגשנו עשו נתכוין : ויאבק . מלאך עמו שלא יוכל לברוח ויראה קיום דברו של הקב"ה שלא יזיקהו עשו : (כו) כי לא יכול לו . המלאך ורצה לעבור ולברוח בע"ל כרחו : ותקע . נבדלה מן הירך כמו פן תקע נפשי ממך :

בעל הטורים

(כה) ויאבק . בגי' כסא הכבוד מלמד שהעלו האבק עד כסא הכבוד איש עמו . בגי' עשו אדום : ויאבק איש עמו . ס"ת קשו על שם ב עשו לקש : (כו) ויגע בכף ירכו . לראות אם הוא מלאך כמותו אם ה לו קפילים . שהמלאכים אין להם קפילים . א"נ לפוסלו מן העבודה ל שקנה מעשו הבכורה שבהן העבודה . בכף ירכו. בגי' לפוסלו מכהונה

בית יהודא

(נוסל מכאן ומניח כאן) ער הָט גענומען פון דר זייט טייך אונ הָט געלייגט אויף די אַנדערע זייט טייך: (כה)(וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב) . יַעֲקֹב איז געבּליבּען אַליין (שָׁכַח פַּכִּים קְטַנִּים וְחָזַר עֲלֵיהֶם) ער הָט פארגעסען צו נעמען קליינע קריגלאך איז ער וועגען זייא צוריק אריבּערגעגאנגען דעם טייך ; (וַיֵּאָבֵק אִישׁ) . זאגט רש"י (מְנַחֵם פֵּירֵשׁ וַיִּתְעַפֵּר אִישׁ) מְנַחֵם טייטשט דר מענטש האט זיך געשטויבּט (מִלָּשׁוֹן אָבָק) פון וואָרט אָבָק שטויבּ (שֶׁהָיוּ מַעֲלִים עָפָר בְּרַגְלֵיהֶם עַל יְדֵי נִעְנוּעָם) וויילָ זייא האָבען זיך געשאקילט ונעשטויסען איינער דעם אַנדערען) האָבען זיי געמאכט אַשטויבּ מיט זייערע פיס , זאגט רש"י (וְלִי נִרְאֶה) מיר געפעלט צוא זאגען (שֶׁהוּא לְשׁוֹן וַיִּתְקַשֵּׁר) וַיֵּאָבֵק מיינט מען זיי האָבען זיך פארבּינדין איינער צום אַנדערין וויִּשׁוּ אֲרַמִּי הוּא) דאס איז איין אַרַמישער וואָרט ווי עס שטייט אין דיא גְמָרָא (בָּתַר דְּאָבִיקוּ בֵּיהּ) נאכדעם וויא זייא האָבען זיך בּהעפט צו אים , נאך שטייט אין דיא גְמָרָא (וְאָבַק לֵיהּ מֵיבַק) ער האט אים בּהעפט (לָשׁוֹן עֲנִיבָה) צושלייפין , בּהעפטען (שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ שְׁנַיִם שֶׁמִּתְעַצְּמִים לְהַפִּיל אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ) אַזוֹ איז דערשטייגער ווען צווייא מענטשען שטארקען זיך איינער אויף דעם אַנדערען אונ איינער וויל אומוואַרפען דעם אַנדערען (שֶׁחוֹבְקוֹ וְאוֹבְקוֹ בִּזְרוֹעוֹתָיו) נעמט ער אים אַרום מיט די הענט אונ בּהעפט אים צו זיך (וּפֵירְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁהוּא שָׂרוֹ שֶׁל עֵשָׂו) די רבנן זאגין דאס איז געווען דר שר פון עֵשָׂו : (כו) (וַיִּגַּע בְּכַף יְרֵכוֹ) . זאגט רש"י (קוּלִית הַיָּרֵךְ הַתָּקוּעַ בְּקִילְבּוֹסֶת קָרוּי כַּף) דיא שטיק פיס פון קְנִיָּה בּיז צום בּיין הייסט יָרֵךְ דר בּיין וואס אין יָרֵךְ הייסט קוּלִית אונ דר בּיין איז אַריינגעשטעקט אין זיצבּיין דאס הייסט קִילְבּוֹסֶת , אונ דיא פליישׁ וואס איז אויף דעם קוּלְמַת הויבּען הייסט כַּף (עַל שֵׁם שֶׁהַבָּשָׂר שֶׁעָלֶיהָ כְּמִין כַּף שֶׁל קְדֵרָה) ווייל דיא פליישׁ ווי איז הויבּין אויף דעם קוּלִית איז געמאכט ווי אַלעפיל פון אַטאפ : (וַתֵּקַע) . מיינט מען (נִתְקַעְקַע מִמְּקוֹם חֶבְרָתָהּ) עס האָט

שפתי חכמים

ויעבר את מעבר יבק עוד פ"א ויעבר שחזר אלא נשיו ואח"כ ויקחם וגו' . עוד י"ל דרש"י דייק מדכתיב ויקחם ויעבירם דלא הל"ל אלא ויעבירם אלא ודאי עשה עצמו כגשר וכו': כ [קל"מ] לפי שכל הכלים חשובים כבר העביר דכתיב ויעבר את כל אשר לו ולאו דוקא הכים אלא כלים שאין חשובים נקראים פכים וכבר נאמרו בזה דברים רבים בג"א והר"ן אבל רש"י פי' כן בב"ק דף ט"ז : ל כדמוכיח רש"

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כה) ויותר יעקב לבדו . פירש"י מלמד שנשאר על פכים קטנים וסמך לדבר מדכתיב לבדו אל תקרי לבדו אלא לכדו . ד"א לשון בית הבד שמושכין ממנו שמן זית ודרך הוא להצניע שמן בפכים קטנים :

ליקוטי נחמיה

(כה) וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ וגו' . ווען יִצְחָק הָט גיבּענטשט צו יַעֲקֹב וָוענֶן די בְּרָכוֹת נאָך ניט גיוועזן זיינע , ווייל עס איז געוועזן מיט אַטְעוּת , יִצְחָק הָט געמיינט עֵשָׂו שטייט פאר אים אונ ער בּענטשט צו עֵשָׂו , נאר נאָכדעם ווען עֵשָׂו איז געקומען פר אים , אונ ער האט גיבּענטשט צו עֵשָׂו מיט איין אַנדער בְּרָכָה , אונ אויף יַעֲקֹב האט ער געזאָגט גַם בָּרוּךְ יִהְיֶה , ער זאל אויך זיין גיבּענטשט , דאמאלס איז געבּליבּען די בְּרָכָה בּיי יַעֲקֹב , דיא בְּרָכָה וואס יִצְחָק הָט גיגעבּען צו יַעֲקֹב , איז גיוועזן צוויי זאכען , איין מאל איז געווען פַּרְנָסָה , דאס צווייטע מֶמְשָׁלָה , גיוועלטיקיים , דאס גיוועלטיקיים איז געוועזן אויף אַחְנַאי , ווי יִצְחָק הָט געזאגט צו עֵשָׂו כַּאֲשֶׁר תָּרִיד וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ , ווען עס וועט קומען די צייט דו זאלסט גיוועלטיגען , וועט אראפּ גיין זיין גיוועלטיגקייט פון דיר , וויא מען האט געזאָגט צוא רִבְקָה וּלְאֹם מִלְאֹם יֶאֱמָץ , איין מְלוּכָה וועט זיך שטארקין אויף די אַנדערע , ווען די מְלוּכָה וועט זיך שטארקין אויף די אנדערע , ווען די מְלוּכָה ווערען . וַיִּלֶן אונ יַעֲקֹב הָט גינעכטיגט די נאכט אויף דעם אָרט , בּשעת אונ נאָך ב"ה הָט געהערט דיא תְּפִלָּה פון יַעֲקֹב אונ נאָך

פירוש לתורת אלהים

וַיַּעֲבִרֵם אונ ער הָט זיי געמאכט איבּער פָארען אונ אלץ וואס איז צו אים די בְּהֵמוֹת מיט דיא מְטַלְטְלִים: (כה) וַיִּוָּתֵר אונ יַעֲקֹב איז אַליין גיבּליבּען [עיין רש"י] וַיֵּאָבֵק אונ הָט זיך גראנגילט אַמענטש אָדער אַמַלְאָךְ מיט אים בּיז דר מארגן שטערן איז אויף גיגאנגען : (כו) וַיַּרְא אונ ער הָט גיזעהן דר מַלְאָךְ הָט גיזעהן כִּי לֹא יָכוֹל לוֹ אַז ער קאן אים ניט בּיי קומין וַיִּגַּע הָט ער אים אָן גירירט זיין דיך וַתֵּקַע אונ עס איז וואָרען פר רוקט הער אָדער פון דעם דיך פון יַעֲקֹב אין זיין

ספר הישר

ב"ה הָט געשיקט דריי מַלְאָכִים פון הימל צו עֵשָׂו אונ די מַלְאָכִים זענען געקומען צו אים אונ האָבען זיך אים געוויזען פר עֵשָׂו גלייך ווי

עִמּוֹ׃ כו וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁלֵּחֲךָ כִּי אִם־בֵּרַכְתָּנִי׃ כז וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַה־שְּׁמֶךָ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב׃ כח וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב

אונקלוס

ה׃ כו וַאֲמַר שַׁלְּחַנִי
י סְלִיק צַפְרָא וַאֲמַר
אֲשַׁלְּחִנָּךְ אֱלָהֵין
כְתָּנִי׃ כז וַאֲמַר לֵהּ
שְׁמָךְ וַאֲמַר יַעֲקֹב׃
אֲמַר לָא יַעֲקֹב יִתְאֲמַר

בעל הטורים

ברכתני. בגי׳ הודה לברכתי שסרו של עשו היה:

תו"א ויאמר שלחני שם לא ולב פ׳ הזהר פ׳ תזריע:

רשב"ם

כי עלה השחר. וכיון שהאיר היום מעתה יש לילך לדרכך: כי אם ברכתני. שתשלחני מאתך בשלום שלא אהיה נזוק במה שנתאבקתי עמך כי

רש"י

רמיה ו) פן תקע נפשי ממך לשון הסרה ובמשנה לקעקע
ן לשרש שרשיהן: (כז) כי עלה השחר. וצריך אני
שירה ביום (ש"ר חולין נא): ברכתני. הודה לי על
כות מ שברכני אבי שעשו מערער עליהן (וכאן קשה
י תברכני הל"ל. אלא הודה וכו׳ וכן איתא בהדיא
פרשת תזריע עמוד מ"ה ודוק): (כט) לא יעקב.
אמר עוד שהברכות באו לך בעקבה ורמיה כי אם

בית יהודא

זיך אָפְּגֶערוּקְט פוּן דֶעם אָרְט וָוס דָא אִיז גֶעוֶוען בַּהֶעפְט (וְדוֹמֶה לוֹ) אַנְגְלַייכֶען צוּ דֶעם וָוארְט שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (פֶּן תֵּקַע נַפְשִׁי מִמֵּךְ) טָאמֶר וֶועט זִיךְ אָפְּרֵיְקֶן מַיין נִוילֶן פוּן דִיר (לְשׁ'וֹן הַסָּרָה) דָס אָפְּרֶיְקֶען מֵיינְט מֶען עֶס וֶועט וֶוערֶען אָפּ־גֶעטָאהן מַיין וִוילֶען פוּן דִיר (וּבְמִשְׁנָה) אִין דֶר מִשְׁנָה שְׁטֵייט (לְקַעְקֵעַ בֵּיצָתָן) מֵיינְט מֶען (לְשָׁרֵשׁ שָׁרְשֵׁיהֶן) אוֹיסְרַייסֶען דִי וָוארְצְלֶען: (כז) (כִּי עָלָה הַשָּׁחַר). עֶס אִיז אוֹיפְגֶעגַאנְגֶען דֶר מָארְגֶען שְׁטֶערֶן (וְצָרִיךְ אֲנִי לוֹמַר שִׁירָה בַּיּוֹם) אוּנ אִיךְ דַארְף שִׁירָה בַּיי טָאג: (בֵּרַכְתָּנִי). דוּ וֶועסְט מִיךְ הָאבִּין גִיבֶּענְטְשְׁט (הוֹדֶה לִי עַל הַבְּרָכוֹת שֶׁבֵּרְכַנִי אָבִי) דוּ זָאלְסְט מִיר [מוֹדֶה] זַיין אַז דִי בְּרָכוֹת וָוס מַיין פָאטֶער הָאט מִיךְ גִיבֶּענְטְשְׁט גִיהֶערִין צוּ מִיר (שֶׁעֵשָׂו מְעַרְעֵר עֲלֵיהֶן) וָוארוּם עֵשָׂו קְרִינְט [...]זיי אוּנ זָאגְט אִיךְ הָאבּ זַיי אַוֶועקְגֶענוּמֶן פוּן אִים: (כט) (לֹא יַעֲקֹב). דַיין נָאמֶען זָאל נִיט גֶערוּפֶען וֶוערֶן יַעֲקֹב (לֹא [יֵאָמֵר] עוֹד שֶׁהַבְּרָכוֹת בָּאוּ לְךָ בְּעָקְבָּה וּרְמִיָּה) עֶס זָאל נִיט מֶער גֶעזָאגְט וֶוערֶן אַז דִי בְּרָכוֹת זֶענֶען צוּ דִיר גֶעקוּמֶן מִיט [...]קֵייט אוּנ מִיט נַארֶען (כִּי אִם בִּשְׂרָרָה וּבְגִלּוּי פָּנִים) נָאר דִיא בְּרָכוֹת זֶענֶען צוּ דִיר גֶעקוּמֶן מִיט גְרוֹיסְקֵייט אוּנ מִיט

שפתי חכמים

[...]גני אם לא מלאתי חן בעיניך וגו׳. וכתב מהרש"ל ואם תקשה [צ]ריך רש"י לדחוק ולפרש שהוא מלה ארמית ולא פי׳ כפי׳ מנחם [...]פי שפי׳ רז"ל שהוא שרו של עשו לפיכך פי׳ פירוש אחר משום [...]שייך לומר שהעלו עפר עד כסא הכבוד כיון שהוא שרו של עשו עכ"ל: מ וא"ת דלמא ביקש ממנו שיברכו ממש. וי"ל מדהשיב לו המלאך לא יעקב וגו׳ היאך באה תשובה זו לזה אלא ודאי ה"פ כדמפרש רש"י לא יאמר עליך וכו׳ א"כ ש"מ שיעקב היה מבקש ממנו דבר זה שיודה לו על הברכות והוא היה משיבו שפיר. רא"ם:

פירוש לתורת אלהים

[...]רַאנְגְלֶען מִיט אִים: (כו) וַיֹּאמֶר הָט דֶער מַלְאָךְ [...]ט צוּ יַעֲקֹב שַׁלְּחֵנִי שִׁיק מִיךְ אַוֶועק לָאז מִיךְ אָפּ [...]וּם דֶר מָארְגִין שְׁטֶערִין אִיז אוֹיף גִיגַאנְגֶען דֶר [...]שׁ שְׁרַייבְּט יַעֲקֹב הָאט צוּא אִים גֶזָאגְט בִּיסְטוּ [...]אַנַב וָואס דוּ הָאסְט מוֹרָא פַר דֶעם מָארְגֶן [...]רֶען הָאט עֶר אִים גִיעֶנְפֶערְט אִיךְ בִּין אַמַלְאָךְ פוּן דֶער צַייט אָן וָוס אִיךְ בִּין בַּשַׁאפֶן אִיז נָאךְ [...]צַייט נִיט גִיקוּמֶן שִׁירָה צוּ זָאגִין נָאר אַצוּנְד [...] בֶּעט אִיךְ דִיךְ דוּא זָאלְסְט מִיךְ לָאזִין [...] שִׁירָה זָאגִין וַיֹּאמֶר הָאט יַעֲקֹב גִיזָאגְט לֹא [...]ךְ אִיךְ וֶועל דִיךְ נִיט אָפּ לָאזִין כִּי אִם בֵּרַכְתָּנִי [...]ט אַז דוּא וֶועסְט מִיךְ בֶּענְטְשֶׁען [עיין רש"י]: [...] וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָאט דֶער מַלְאָךְ צוּא אִים גִיזָאגְט [...]מֶךָ וִויא אִיז דַיין נָאמֶן וַיֹּאמֶר הָאט עֶר גִיזָאגְט [...]: אִיז מַיין נָאמֶן: (כט) וַיֹּאמֶר דַיין נָאמֶן זָאל נִיט

ליקוטי נחמיה

פוּן עֵשָׂו וֶועט זִיךְ שְׁטַארְקִין, וֶועט נִיט זַיין דִי מְלוּכָה פוּן יַעֲקֹב. אוּנ וֶוען דִי מְלוּכָה פוּן יַעֲקֹב וֶועט זַיין וֶועט עֶר גִיוֶועלְטִיגֶן אוֹיף עֵשָׂו, אִיצְט וֶוען יַעֲקֹב אִיז גֶעגַאנְגֶען צוּרִיק פוּן לָבָן, הָאט עֶר גֶעטְרַאכְט מִיט פַּרְנָסָה זֶענֶען מִיר בֵּיידֶע גְלַייךְ אִיךְ בִּין רַייךְ, עֵשָׂו אִיז רַייךְ, וָואס דֶען אִיז מַיין בְּרָכָה מֶער פוּן זַיינֶע מִיט מֶמְשָׁלָה, אִיךְ גִיבּ שׁוֹן צוּ אִים דִי מֶמְשָׁלָה, דְרִיבֶּר הָאט עֶר גֶעשִׁיקְט דִי שְׁלוּחִים זַייא זָאלֶען זָאגֶען צוּ עֵשָׂו כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב. אַזוֹי הָט גֶעזָאגְט דַיין קְנֶעכְט יַעֲקֹב, אוֹיף דֶעם אִיז עֵשָׂו בֶּעשְׁטַאנְן, אוּנ אִיז גֶעוָוארֶען שָׁלוֹם מִיט יַעֲקֹב, דֶער תְּנַאי פוּן עֵשָׂו מֶמְשָׁלָה אִיז דָאךְ נָאר גֶעוֶוען וֶוען יַעֲקֹב וֶועט נִיט פְּרוּם זַיין, אָבֶּער אַז יַעֲקֹב אִיז פְּרוּם אִיז דִי מֶמְשָׁלָה זַיינֶע. אוּנ עֶר טָאר נִיט אַוֶועק גֶעבֶּען דִי מֶמְשָׁלָה צוּ עֵשָׂו. וִויא דֶער דִין אִיז מֶלֶךְ שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ אֵין כְּבוֹדוֹ מָחוּל, אַמֶּלֶךְ טָאר נִיט שֵׁיינְקֶען דֶעם כָּבוֹד פוּן זַיין מְלוּכָה ועיין במדרשו אוּנ וֶוענֶען דֶעם אִיז אַרָאפְּגֶעקוּמֶן דֶער מַלְאָךְ, דֶר שַׂר פוּן עֵשָׂו. עֶר זָאל אָנְרֵיידֶען יַעֲקֹב צוּ אַעֲבֵירָה, וֶועט קֶענֶן בְּלַייבֶּען דִי מְלוּכָה פוּן אִיצְט בַּיי עֵשָׂו, הָט דֶר מַלְאָךְ גִיזֶעהְן אִיצְט צוּ אַעֲבֵירָה קֶען עֶר אִים נִיט אָנְרֵיידֶן, וַיִּגַּע בְּכַף יְרֵכוֹ, עֶר הָאט נָאר אָנְגֶערִירְט זַיינֶע קִינְדֶר, דִי אִיצְטִיגֶע קִינְדֶר וַוייל זֵיי זֶענֶען גֶעבָּארֶן פוּן צְווֵיי שְׁוֶועסְטֶערִין [...]ר מִדְרָשׁ זָאגְט זֶענֶען בִּלְהָה אוּנ זִלְפָּה אוֹיךְ גִיוֶוען שְׁוֶועסְטֶערֶן] אֲפִילוּ עֶס אִיז גִיוֶוען פַאר מַתַּן תּוֹרָה, אָבֶּער אַבִּיסֶל אַאִיסוּר [...]וֶוען, דְרִיבֶּר הָאט דֶער מַלְאָךְ גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב כִּי שָׂרִיתָ עִם אֱלֹהִים וַאֲנָשִׁים, וַוייל דוּ בִּיזְט מִיט הקב"ה דְרִיבֶּר בְּלַייבְּסְטוּ [...]אוֹיף מִיר אוּנ אוֹיף עֵשָׂו, יַעֲקֹב הָאט גִיפְרֶעגְט דֶעם מַלְאָךְ ווי אִיז זַיין נָאמֶען, הָאט עֶר נִיט גֶעוָואלְט זָאגֶען, דֶער שְׁמִיגֶער [...]עֶן אֵייגֶר הָאט אַמִיאוּסִין נָאמֶען שֶׁעמְט עֶר זִיךְ צוּ זָאגְן זַיין נָאמֶן, דֶער מַלְאָךְ אִיז גִיוֶוען דֶער שַׂר פוּן עֵשָׂו, עֶר אִיז דֶער [...]עֶר אִיז דֶר יֵצֶר הָרַע, עֶר אִיז דֶר מַלְאַךְ הַמָּוֶת, דְרַיי מִיאוּסָה נֶעמֶען, דְרִיבֶּער הָאט עֶר זִיךְ גִישֶׁעמְט צוּא זָאגֶען זַיין נָאמֶען:

ספר הישר

[...]עֶן פִיל טוֹיזֶנְד מֶענְטְשִׁין אַקֶעגֶן אִים אוּנ רַייטֶן אוֹיף פֶערְד [...]אָבֶּן כְּלֵי זַיֵּן אוּנ טֵיילֶן זִיךְ אוֹיף פִיר טֵייל אוּנ אַזוֹי הָאט זִיךְ אוֹם גֶעוִוירֶען בַּיי אַלֶע מֶענְטְשֶׁן וָוס זֶענֶען גִיוֶוען מִיט עֵשָׂו, אוּנ ווי עֵשָׂו הָאט גִיזֶעהְן וָואס הָאט זִיךְ אִים גֶעטְרָאפִין הָט עֵשָׂו זַייעֶר

יֹּ֣אמֶר ע֗וֹד שִׁמְךָ֔ כִּ֖י אִם־יִשְׂרָאֵ֑ל כִּֽי־
שָׂרִ֧יתָ עִם־אֱלֹהִ֛ים וְעִם־אֲנָשִׁ֖ים
וַתּוּכָֽל׃ ל וַיִּשְׁאַ֣ל יַעֲקֹ֗ב וַיֹּ֙אמֶר֙
הַגִּֽידָה־נָּ֣א שְׁמֶ֔ךָ וַיֹּ֕אמֶר לָ֥מָּה זֶּ֖ה
תִּשְׁאַ֣ל לִשְׁמִ֑י וַיְבָ֥רֶךְ אֹת֖וֹ שָֽׁם׃
שלישי לא וַיִּקְרָ֥א יַעֲקֹ֛ב שֵׁ֥ם הַמָּק֖וֹם
פְּנִיאֵ֑ל כִּֽי־רָאִ֤יתִי אֱלֹהִים֙ פָּנִ֣ים אֶל־
פָּנִ֔ים וַתִּנָּצֵ֖ל נַפְשִֽׁי׃ לב וַיִּֽזְרַח־ל֣וֹ

אונקלוס

עוֹד שְׁמָךְ אֱלָהֵין יִשְׂרָ...
אֲרֵי רַבְרְבַת קֳדָם יְיָ וְ...
גּוּבְרַיָּא וִיכֵלְתָּא׃ ל וּשְׁ...
יַעֲקֹב וַאֲמַר חַוִּי כְ...
שְׁמָךְ וַאֲמַר לְמָה דְּנַן...
שָׁאֵל לִשְׁמִי וּבָרֵיךְ יָ...
תַּמָּן׃ לא וּקְרָא יַעֲ...
שְׁמָא דְאַתְרָא פְּנִיאֵל אֲ...
חֲזֵיתִי מַלְאֲכַיָּא דַּיְיָ אַ...
בְּאַפִּין וְאִשְׁתֵּזְבַת נַפְ...
לב וּדְנַח לֵהּ שִׁמְשָׁא כְּ...

תו"א כי שרית שם לג : ויזרח סנהד... חולין לא :

רשב"ם

עתה עלה השחר אז ידע יעקב שהוא מ...
(כט) כי שרית. מגזרת שרה את אלהי...

קנה קנית. עשה עשית. אבל וישר אל מלאך ויוכל מגזרת שב קם רץ שיאמר וישב ויקם וירץ ומה שלקה יעקב ונצלע לפי שהקדוש
הבטיחו והוא היה בורח. וכן מצינו בכל ההולכים בדרך שלא ברצון הקב"ה או ממאנים ללכת שנענשו במשה כתיב שלח נא ביד תשלח ויחר...
במשה. ולפי הדרש אע"פ שאמרו חכמים בכ"מ חרון אף עושה רושם וכאן מה רושם יש הלא אהרן אחיך הלוי עתיד הוא להיות לוי ואתה כהן ו...

בית יהודא

א אַפֶּענֶעם פָּנִים וְדַארְפְסְט נִיט פַארְשְׁטֶעלֶן דֶעם פָּנִים וְוִי
אֵיינֶר וָואס שֶׁעמְט זִיךְ מִיט אַפַאלְשְׁקַייט וָוס עֶר הָט גֶעטָאן
(וְסוֹפָךְ שֶׁהקב"ה נִגְלָה עָלֶיךָ בְּבֵית אֵל וּמַחֲלִיף שִׁמְךָ) דַיין סוֹף
וֶועט זַיין הקב"ה וֶועט זִיךְ צוּ דִיר בַּאוַוייזֶען אִין בֵּית אֵל אוּנ
עֶר וֶועט אוּמְטָאהֶשְׁן וּפַארְבַּייטֶען דַיין נָאמֶען (וְשָׁם הוּא
מְבָרֶכְךָ) דָארְטֶן אִין בֵּית אֵל וֶועט הקב"ה דִיךְ בֶּענְטְשֶׁן (וַאֲנִי
שָׁם אֶהְיֶה) אוּנ אִיךְ וֶועל אוֹיךְ דָארְטֶן זַיין (וְאוֹדֶה לְךָ עֲלֵיהֶן)
אוּנ דָארְטֶן וֶועל אִיךְ דִיר מוֹדֶה זַיין אוֹיף דִי בְּרָכוֹת (וְזֶהוּ
שֶׁכָּתוּב) דָאס אִיז וָוס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיָּשַׂר אֶל מַלְאָךְ וַיּוּכָל)
יַעֲקֹב אִיז גֶעוָוארֶן אַשַׂר אוֹיף דֶעם מַלְאָךְ אוּנ עֶר הָאט זִיךְ
גֶעשְׁטַארְקְט אוֹיף אִים (בָּכָה וַיִּתְחַנֶּן לוֹ) עֶר הָט גֶעוֵויינְט אוּנ

רש"י

בשררה וגלוי פנים וסופך שהקב"ה נגלה עליך בבית...
ומחליף שמך ב ושם הוא מברכך ואני שם אהיה ואודה...
עליהן וזהו שכתוב (הושע יב) וישר אל מלאך ויוכל...
ויתחנן לו בכה המלאך ויתחנן לו ומה נתחנן לו...
אל ימצאנו ושם ידבר עמנו המתן לי עד שידבר...
שם ולא רצה יעקב ועל כרחו הודה לו עליהן...
ויברך אותו שם שהיה מתחנן להמתין לו ולא ר...
ועם אנשים. עשו ולבן: ותוכל. להם: (ל) ...
זה תשאל. (ב"ר) אין לנו שם קבוע משתנין ס שמ...
(הכל) לפי מצות עבודת השליחות שאנו משתלחים: (לב) וי...

הָט גֶעבֶּעטֶן בַּיי אִים (בָּכָה הַמַּלְאָךְ וַיִּתְחַנֶּן לוֹ) דֶער מַלְאָךְ הָאט גֶעוֵויינְט אוּנ הָט גֶעבֶּעטֶן בַּיי אִים (וּמַה נִּתְחַנֵּן לוֹ) אוּנ
הָט דֶער מַלְאָךְ גֶעבֶּעטֶן בַּיי אִים (בֵּית אֵל יִמְצָאֶנּוּ וְשָׁם יְדַבֵּר עִמָּנוּ) עֶר וֶועט אִים גֶעפִינֶען אִין בֵּית אֵל אוּנ דָארְטֶען
עֶר רֵיידֶען מִיט אוּנְז (הַמְתֵּן לִי עַד שֶׁיְּדַבֵּר עִמָּנוּ שָׁם) וַוארְט מִיר בִּיז הקב"ה וֶועט רֵיידֶען מִיט אוּנְז דָארְטֶען אִין בֵּית אֵל
רָצָה יַעֲקֹב) אוּנ יַעֲקֹב הָט נִיט גֶעוָואלְט וַוארְטֶען (וְעַל כָּרְחוֹ הוֹדָה לוֹ עֲלֵיהֶן) אוּנ דֶער מַלְאָךְ הָאט גֶעמוּזְט מוֹדֶה זַיין
יַעֲקֹב אוֹיף דִיא בְּרָכוֹת נִיט וָועלִינְדִיג (וְזֶהוּ וַיְבָרֶךְ אוֹתוֹ שָׁם) דָס זָאגְט דֶער פָּסוּק דֶער מַלְאָךְ הָאט אִים דָארְטֶען גֶעבֶּענְ...
(שֶׁהָיָה מִתְחַנֵּן לְהַמְתִּין לוֹ וְלֹא רָצָה) דֶער מַלְאָךְ הָט גֶעבֶּעטֶען צוּ יַעֲקֹב עֶר זָאל אִים וַוארְטֶען אוּנ יַעֲקֹב הָאט נִיט גֶעוָ...
וַוארְטֶען: וְעִם אֲנָשִׁים) . אוּנ מִיט מֶענְטְשֶׁן, דָאס זֶענֶען עֵשָׂו אוּנ לָבָן : וַתּוּכָל) . (לָהֶם) אוּנ דוּ הָאסְט זִיךְ גֶע...
שְׁטַארְקֶען אוֹיף זֵיי : (ל) וְלָמָּה זֶה תִּשְׁאַל) . דֶער מַלְאָךְ הָאט גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב צוּ וָואס פְרֶעגְסְטוּ מַיין נָאמֶען (אֵין לָ...
קָבוּעַ) מִיר הָאבֶּען נִיט אַבֶּעשְׁטִימְטֶען נָאמֶען (מִשְׁתַּנִּין שְׁמוֹתֵינוּ) אוּנְזֶערֶע נֶעמֶען וֶוערֶען גִיעֶנְדֶערְט (הַכֹּל לְפִי מִצְוַת ...
הַשְּׁלִיחוּת שֶׁאָנוּ מִשְׁתַּלְּחִים) ווִי דִי אַרְבֶּעטֶען וָוס מִיר הָאבֶּען פוּן אוּנְזֶערֶע שְׁלִיחוּת וָואס מִיר וֶוערֶען גֶעשִׁיקְט אַזוֹ זֶענֶען אוּ...
נָעמֶען : (לב) וַיִּזְרַח לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ) . דִי זוּנֶען הָאט גֶעשַׁיינְט צוּ אִים, הַארְט רש"י הָט דֶען דִי זוּנֶען גֶעשַׁיינְט נָאר צוּ יַעֲקֹב...

שפתי חכמים

ב ר"ל לא שהחליף המלאך כאן שמו אלא הי' אומר לו שהקב"ה עתיד להחליף את שמו ואמר לו שאותו חילוף אני מפ' אותו עליך על הברכות וכו'

פירוש לתורת אלהים

גִירוּפֶען וֶוערֶען יַעֲקֹב כִּי אִם נַייעֶרְט יִשְׂרָאֵל כִּי
שָׂרִיתָ וָוארוּם דוּ הָאסְט גֶהֶערְשְׁט מִיט אֵיין מַלְאָךְ
וְעִם אוּנ מִיט מַאנֶען דָאס מֵיינְט מֶען עֵשָׂו אוּנ
לָבָן וַתּוּכָל אוּנ דוּ הָאסְט זֵייא בַּיי גִיקוּמֶען [עיין רש"י] :
(ל) וַיִּשְׁאַל יַעֲקֹב אוּנ יַעֲקֹב הָאט גְּפְרֶעגְט דֶעם מַלְאָךְ
וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט הַגִּידָה זָאג מִיר ווִי אִיז דַיין
נָאמֶען וַיֹּאמֶר הָאט דֶער מַלְאָךְ גִיזָאגְט לָמָּה פוּן

וֶועגִין וָואס פְרֶעגְסְטוּ אוֹיף מַיין נָאמֶען [עיין
וַיְבָרֶךְ אוֹתוֹ שָׁם אוּנ דֶער מַלְאָךְ הָאט אִים דָאר...
גְבֶּענְטְשְׁט : (לא) וַיִּקְרָא הָט יַעֲקֹב גְרוּפֶען דֶעם...
פוּן דֶעם אָרְט פְּנִיאֵל כִּי רָאִיתִי וַוייל אִיךְ
גִיזֶעהֶן אַמַּלְאָךְ פוּן גָאט בְּשַׁיינְפֶּערְלִיךְ וַתִּנָּצֵל
מַיין לַייבּ אִיז נִיצוֹל גְוָוארֶען : (לב) וַיִּזְרַח אוּנ דִ...
הָט פוּן זַיינֶט וֶועגֶן גֶשַׁיינְט צוּ הֵיילֶן זַיין דִיךְ...

ספר הישר

מִירָא גֶעהַאט פַר יַעֲקֹב אוּנ אִיז אִים שׁוֹין אַקֶעגֶען גֶעגַאנְגֶען מִיט
...רִיד . אוּנ עֵשָׂו בַּדֶעקְט דִי שִׂנְאָה וָוס עֶר הָט גִיהַאט פַר יַעֲקֹב .

אוּנ יַעֲקֹב אִיז פְרִיא אוֹיף גֶעשְׁטַאנֶען אוּנ הָאט אוֹיס גֶעקְלִיבּ...
מִנְחָה צוּ עֵשָׂו , וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין עִבְרִי טַייטְשׁ :

הַשֶּׁמֶשׁ כַּאֲשֶׁר עָבַר אֶת־פְּנוּאֵל וְהוּא צֹלֵעַ עַל־יְרֵכוֹ׃ לג עַל־כֵּן לֹא־יֹאכְלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־גִּיד הַנָּשֶׁה אֲשֶׁר עַל־כַּף הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי נָגַע בְּכַף־יֶרֶךְ יַעֲקֹב בְּגִיד הַנָּשֶׁה׃

אונקלוס

עֲבַר יָת פְּנוּאֵל וְהוּא
טָלַע עַל יַרְכֵּהּ׃ לג עַל
לָא יֵיכְלוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
גִּידָא דְנַשְׁיָא דִּי עַל
תֵּי יַרְכָּא עַד יוֹמָא הָדֵין
דִּי קְרֵיב בִּפְתֵי יַרְכָּא
עֲקֹב בְּגִידָא דְנַשְׁיָא׃

"א על כן לח פסחים כב חולין ל: אסר
על כף חולין לו כריתות כח: הירך
קידושין כח הוריות יב חולין לח וקלד:

רשב"ם

יהיה כהן ואתה לוי. אך לפי הפשט לפי שהיה מתעצל ללכת כתב ויהי
ך בטלון ויפגשהו ה' ויבקש המיתו. וכן ביונה שנבלע במעי הדגה. וכן
עם ויחר אף אלהים כי הולך הוא ונעשה חיגר כדכתיב ותלחץ רגל
ם. וילך שפי חיגר כמו ושפו עצמותיו: (לב) והוא צולע על ירכו.
עתה כשהיה השמש ראוהו צולע על ירכו כמו ויהי בבוקר והנה היא לאה
כי עד עכשיו לא נודע שהיא לאה: (לג) על כן לא יאכלו. לזכרון גבורתו
של יעקב וגם שעשה לו הקב"ה שלא מת: הירך. טעמו למטה ברי"ש כי
כן שמה וכן גדר מזה וכן גזל וכשירך דבוק נהפך להיות פתח קטן וטעמו

רש"י

השמש. לשון בני אדם הוא כשהגענו למקום
וני האיר לנו השחר זהו פשוטו. ומדרש אגדה ויזרח לו
רכו לרפאות את צלעתו כמה דתימא (מלאכי ג) שמש
קה ומרפא בכנפיה ואותן שעות שמיהרה לשקוע בשבילו
כשיצא מבאר שבע מיהרה לזרוח בשבילו: והוא צולע.
ה צולע פ כשזרחה השמש: (לג) גיד הנשה. ולמה
רא שמו גיד הנשה לפי שנשה ממקומו ועלה והוא
ון קפיצה וכן (ירמיה נ"א) נשתה גבורתם וכן (לקמן
א) כי נשני אלהים את כל עמלי: (על כף הירך
לפ"א בלעז (גראבע דיקע) כל בשר גבוה ועגול

בית יהודא

זוּנְן הָט דָאךְ גֶעשַׁיינְט צוּ דִי גַאנְצֶע וֶועלְט, זָאגְט רַשִׁ"י (לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם הוּא) מֶענְטְשְׁן רֵיידֶען אַזוֹי, אֵיינֶר זָאגְט צוּם אַנְדֶערֶן (כְּשֶׁהִגַּעְנוּ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי הֵאִיר לָנוּ הַשַּׁחַר) אַז מִיר זֶענֶען גֶעקוּמֶען צוּ יֶענֶעם אָרְט אִיז צוּ אוּנְז לִיכְטִיג גֶעוָוארֶן דֶער מָארְגִינְשְׁטֶערֶן, אִיז דֶען דֶר מָארְגִינְשְׁטֶערֶן נָאר צוּ זֵיי לִיכְטִיג גֶעוָוארֶען, עֶס אִיז דָאךְ לִיכְטִיג גֶעוָוארֶן צוּ דִיא גַאנְצֶע וֶועלְט, נָאר מֶענְטְשְׁן רֵיידֶן אַזוֹ (זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ) דָס אִיז דֶר פְּרָאסְטֶער מֵיינוּנְג פוּן פָּסוּק (וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה) דֶער מִדְרָשׁ זָאגְט (וַיִּזְרַח לוֹ, מֵיינְט מֶען לְצָרְכוֹ), דִי זוּנְן הָט גֶעשַׁיינְט צוּ יַעֲקֹב, וַוייל יַעֲקֹב הָט גֶעדַארְפְט דִי זוּנְן (לְרַפְּאוֹת אֶת צַלְעָתוֹ) צוּהֵיילֶן דִי זַייט זַיינֶע (כְּמָה דְתֵימָא) וִויא דֶר פָּסוּק
זָאגְט וְשֶׁמֶשׁ צְדָקָה וּמַרְפֵּא בִּכְנָפֶיהָ) דִי זוּנְן טוּט צְדָקָה זִיא בְּרֵיינְגְט אַהֵיילוּנְג מִיט אִירֶע פְלִיגֶעל, אַז דִיא זוּנְן וַוארֶעמְט
עָרְט דֶר מֶענְטְשׁ גֶעשְׁוִוינְט גֶעהֵיילְט (וְאוֹתָן שָׁעוֹת שֶׁמִּיהֲרָה לִשְׁקוֹעַ בִּשְׁבִילוֹ כְּשֶׁיָּצָא מִבְּאֵר שָׁבַע) אוּנ דִי שָׁעוֹת וָואס דִי זוּנְן
ט גֶעאַיילְט אוּנְטֶער צוּ גֵיין פוּן יַעֲקֹב'ס וֶועגֶן וֶוען עֶר אִיז אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן בְּאֵר שָׁבַע (מִיהֲרָה לִזְרוֹחַ בִּשְׁבִילוֹ) הָאט זִיא
יצְט גֶעאַיילְט אוֹיפְ־צוּשַׁיינֶען פוּן זַיינֶעטְוֶועגֶען: וְהוּא צוֹלֵעַ. זָאגְט רַשִׁ"י (הָיָה צוֹלֵעַ כְּשֶׁזָּרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ) וֶוען דִי זוּנְן
ט אָנְגֶעהוֹיבְּן שַׁיינֶען הָט יַעֲקֹב גֶעלָאהְמְט וגֶעהִינְקְט) אוּנ אַז דִי זוּנְן הָט שׁוֹין גוּט גֶעשַׁיינְט אִיז עֶר גֶעהֵיילְט גֶעוָוארֶען:
"ג) וגיד הַנָּשֶׁה). זָאגְט רַשִׁ"י (וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ גִּיד הַנָּשֶׁה) פַאר וָואס רוּפְט מֶען דֶעם אָדֶער גִּיד הַנָּשֶׁה (לְפִי שֶׁנָּשָׁה
מְקוֹמוֹ וְעָלָה) וַוייל דֶר אָדֶער אִיז אָפְּגֶעשְׁפְּרוּנְגֶען פוּן זַיין אָרְט אוּנ הָאט זִיךְ אוֹיפְגֶעהוֹיבְּן (וְהוּא לָשׁוֹן קְפִיצָה) נָשָׁה אִיז
עָרְטַייטְשׁ שְׁפְּרִינְגֶען (וְכֵן) אוּנ אַזוֹ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (נָשְׁתָה גְבוּרָתָם) עֶס אִיז אַוֶועקְגֶעשְׁפְּרוּנְגֶען זֵייעֶר שְׁטַארְקֵייט (וְכֵן)
וּנ אַזוֹ שְׁטֵייט אִין נָאךְ אַפָּסוּק (כִּי נַשַּׁנִי אֱלֹהִים אֶת כָּל עֲמָלִי) הקב"ה הָאט מִיךְ גֶעמַאכְט פַארְגֶעסֶן מַיינֶע אַלֶע צָרוֹת,
יינֶע אַלֶע צָרוֹת זֶענֶען פוּן מִיר אַוֶועקְגֶעשְׁפְּרוּנְגֶען: וְעַל כַּף הַיָּרֵךְ). זָאגְט רַשִׁ"י (כָּל בָּשָׂר גָּבוֹהַּ וְעָגוֹל וְעַגוֹל קרוי כַּף)

דעת זקנים מבעלי התוספות

לג) על כן לא יאכלו בני ישראל. ע"כ לזכרון הנס שניצל יעקב
ן המלאך שלא נגע אלא בכף ירכו ולא הרגו משל לאדם שהוא
ש בראשו תמיד או בלבו ומקבל עליו שלא לאכול עוד מן הראש
ו מן הלב כדי שיהיה לו רפואה. ד"א ע"כ שעשו בני ישראל
לא כהוגן שהניחוהו ללכת יחידי ולא עשו לו לויה והוזק על ידם בגיד הנשה לכך אסר להם הקב"ה גיד הנשה כדי שיהיו
זהירין במצות לויה משם ואילך ולכך הוזהר יעקב ללות את יוסף בנו כששלחו אל אחיו:

שפתי חכמים

שכעט כששאל זה ממנו שהרי יגם הוא שאל כזה מיעקב: ע דק"ל
אפי' אם זרחה בשבילו מ"מ מהו זה לו וכי לו לבדו זרחה וכו':
פ ר"ל כשהתחילה השמש לזרוח היה צולע אבל מיד אח"כ נתרפא:

פירוש לתורת אלהים

: עֶר אִיז אִיבֶּר גְפָארֶן דָס אָרְט פְּנוּאֵל [עיין רש"י] וְהוּא אוּנ עֶר הָט גְהוּנְקֶן אוֹף זַיין דִיךְ אֵיי דִי זוּן אִיז אוֹף גְגַאנְגֶן אוּנ אַז זִי הָט גְשַׁיינְט אִיז עֶר גְיהֵיילְט גְוָוארֶן: (לג) עַל כֵּן דְרוּם לֹא יֹאכְלוּ זָאלֶן נִיט עֶסִין דִיא קִינְדֶר יִשְׂרָאֵל דֶעם גִּיד הַנָּשֶׁה אֲשֶׁר וָואס עֶר אִיז אוֹף דֶעם בַּאלֶן פוּן דֶר דִיךְ עַר בִּיז דֶעם הַיינְטִגִין טָאג

מצות השם

לג) וְעַל כֵּן לֹא יֹאכְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גִּיד הַנָּשֶׁה) דִיא מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה אַז מֶען טָאר נִיט עֶסִין קַיין (גִּיד הַנָּשֶׁה) הָאט אוּנְז גָאט ב"ה גִיגֶעבְּן כְּדֵי מִיר זָאלֶען וִויסֶען אַז אֲפִילוּ עֶס וֶועט ח"ו אוֹף אוּנְז אִיבֶּר גֵיין פִיל שְׁלֶעכְטֶס וָואס דִי פֶעלְקֶער וֶועלֶן אוּנְז טָאן זָאלֶן מִיר חָלִילָה נִיט פַר גֶעסֶן אָן גָאט נָאר מִיר זָאלֶן זִיךְ פַר זִיכֶערֶן אוֹף אוּנְזֶער הֵיילִיגֶן בַּשֶׁעפֶער אַז עֶר וֶועט אוּנְז אוֹיס לֵייזֶן פוּן דִי פֶעלְקֶערְם הֶענְד דָס קֶענֶען מִיר זִיךְ אַרוֹס נֶעמֶן פוּן דֶער מִצְוָה דֶען אוּנְז זֶענֶן גֶעבָּאטֶן גֶעוָוארֶן אוֹף אִיר וַוייל דֶר מַלְאָךְ הָט מִלְחָמָה גִיהַאלְטֶן מִיט יַעֲקֹב'ן אוּנ אוּנְזֶערֶע סְפָרִים הַקְּדוֹשִׁים שְׁרַייבְּן אַז דֶר מַלְאָךְ אִיז גִיוֶועֶן דֶער שַׂר פוּן עֵשָׂו אוּנ עֶר הָט אִים מְצַעֵר גֶעוֶועזִין עֶר הָט אִים דִי דִיךְ אַוֶועק גִירוּקְט פוּן דֶעם אָרְט אוּנ הַשֵׁי"ת הָט אוֹף אִים רַחֲמָנוּת גֶעהַאט אוּנ עֶס הָט פוּן זַייגְט וֶועגִין גִישַׁיינְט דִי זוּן כְּדֵי עֶר זָאל גֶעהֵיילִיגְט וֶוערֶן אַזוֹ וֶועט אוּנְז הַשֵׁי"ת הֶעלְפִין פוּן אַלֶע פֶעלְקֶערְם הֶענְד וָואס זֵיי טָאן אוּנְז שְׁלֶעכְטֶס אִין גָלוּת:

לג א וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה
עֵשָׂו בָּא וְעִמּוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ
וַיַּחַץ אֶת־הַיְלָדִים עַל־לֵאָה וְעַל־
רָחֵל וְעַל שְׁתֵּי הַשְּׁפָחוֹת׃ ב וַיָּשֶׂם
אֶת־הַשְּׁפָחוֹת וְאֶת־יַלְדֵיהֶן רִאשֹׁנָה
וְאֶת־לֵאָה וִילָדֶיהָ אַחֲרֹנִים וְאֶת־
רָחֵל וְאֶת־יוֹסֵף אַחֲרֹנִים׃ ג וְהוּא
עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה שֶׁבַע
פְּעָמִים עַד־גִּשְׁתּוֹ עַד־אָחִיו׃ ד וַיָּרָץ
עֵשָׂו לִקְרָאתוֹ וַיְחַבְּקֵהוּ וַיִּפֹּל עַל־
צַוָּארָו וַיִּשָּׁקֵהוּ וַיִּבְכּוּ׃ ה וַיִּשָּׂא אֶת־

°צוארו קרי °נקוד על וישקהו

אונקלוס

א וּזְקַף יַעֲקֹב עֵינוֹהִי וַ
וְהָא עֵשָׂו אָתֵא וְע
אַרְבַּע מְאָה גֻּבְרִין וּפַ
יָת בְּנַיָּא עַל לֵאָה
רָחֵל וְעַל תַּרְתֵּין לְחֵינָ
ב וְשַׁוִּי יָת לְחֵינָתָא
בְּנֵיהֶן קַדְמָאִין וְיָת לֵ
וּבְנָהָא בַּתְרָאִין וְיָת רָ
וְיָת יוֹסֵף בַּתְרָאִין
ג וְהוּא עֲבַר קֳדָמֵי
וּסְגִיד עַל אַרְעָא שְׁ
זִמְנִין עַד מִקְרְבֵהּ עַד
(לְוָת) אֲחוּהִי׃ ד וּרְ
עֵשָׂו לְקַדָּמוּתֵהּ וְגַפְּ
וּנְפַל עַל צַוְּארֵהּ וְנַשְּׁ
וּבְכוֹ׃ ה וּזְקַף יָת עֵינוֹ

תו"א והוא עבר פעמים ז טובה לפ פ
כא נדה סג:

בעל הטורים

(ג) וישתחו ארצה ז' פעמים. ע"ש כי ש
יפול לדיק יקם ולהעביר ז' תועבות מלב

(ד) וישקהו. נקוד למעלה שכיון לנשכו: וישקהו. בגימ' לנשכהו דור חרבות סיני"ו בגי' עשו:

רש"י

ועגול קרוי כף כמו עד שתתמרך הכף בסמני בגרות (ב) ואת לאה וילדיה אחרונים. אחרון אחרון חביב: (ג) עבר לפניהם. אמר אם יבא אותו רשע להלחם ילחם בי תחילה: (ד) ויחבקהו. נתגלגלו רחמיו כשראהו משתחוה כל השתחוואות הללו: וישקהו. נקוד עליו ויש חולקין בדבר הזה בברייתא דספרי יש שדרשו נקודה צ זו לומר שלא נשקו בכל לבו (ב"ר)

בית יהודא

אַלֶע פְלֵייש וָאס אִיז הויךְ וִויא אַבֶּערְגִיל אוּנ קַיילֶעכְדִיג ווערְט גֶערוּפֶן אַלֶעפִּיל (כְּמוֹ) וִויא דִי גְמָרָא זָאגְט (עַד שֶׁתִּתְמַעֵךְ הַכַּף בְּסִימָנֵי בַגְרוּת) אַסִימָן בַּיי אַבְּתוּלָה אַז זִיא זַיְיז אַבַגְרוּת אַז דִי פְלֵייש פוּן דִיא עֶרְוָה וָאס אִיז הויךְ אוּנ קַיילֶעכְדִיג וִויא אַלֶעפִּיל אִיז נִידֶערִיג גֶעוָוארֶן אִיז אַסִימָן אַז זִיא אִיז אַבַגְרוּת: (ב) וְאֶת לֵאָה וִילָדֶיהָ אַחֲרֹנִים. לֵאָה מִיט אִירֶע קִינְדֶר זֶענֶן גֶעוָועזֶן אוּנְטֶער בִּלְהָה אוּנ זִלְפָּה מִיט זַייעֶרֶע קִינְדֶער (אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן חָבִיב) ווֶעלְכֶע עֶס אִיז גֶעוָועזֶן בַּיי יַעֲקֹב לִיבֶּער הָאט עֶר גִישְׁטֶעלְט שְׁפֶּעטֶער: (ג) וְעָבַר לִפְנֵיהֶם. יַעֲקֹב אִיז גֶעגַאנְגֶען פְרִיעֶר פַר אַלֶע ווַייבֶּער אוּנ קִינְדֶר (אָמַר) יַעֲקֹב הָט גֶעזָאגְט (אִם יָבֹא אוֹתוֹ רָשָׁע לְהִלָּחֵם) אוֹיבּ דֶר רָשָׁע עֵשָׂו וֶועט קוּמֶען מִלְחָמָה הַאלְטֶען (יִלָּחֵם בִּי תְּחִלָּה) זָאל עֶר פְרִיעֶר מִלְחָמָה הַאלְטֶען מִיט מִיר: (ד) וַיְחַבְּקֵהוּ. עֵשָׂו הָאט אַרוּמְגֶענוּמֶען צוּ יַעֲקֹב, זָאגְט רש"י (נִתְגַּלְגְּלוּ רַחֲמָיו כְּשֶׁרָאָהוּ מִשְׁתַּחֲוֶה כָּל הַשְׁתַּחֲוָאוֹת הַלָּלוּ) ווֶען עֵשָׂו הָט גִיזֶעהֶן יַעֲקֹב פַארְבֵּייגְט (בּוּקְט) זִיךְ פַאר אִים אַזוֹי פִיל מָאהל, הָאט זִיךְ אִים דֶערְוֶועקְט רַחֲמָנוּת אוֹיף יַעֲקֹב: וַיִּשָּׁקֵהוּ. עֵשָׂו הָט גֶעקוּשְׁט צוּ יַעֲקֹב, זָאגְט רש"י (נָקוּד עָלָיו) אוֹיף דֶעם וָוארְט וַיִּשָּׁקֵהוּ זֶענֶען דָא פִּינְטֶעלְךְ (וְיֵשׁ חוֹלְקִין בְּדָבָר הַזֶּה בִּבְרַיְיתָא דְסִפְרִי) אִין דִיא בְּרַיְיתָא וָואס אִין סִפְרִי קְרִיגְן זִיךְ מֶען וֶועגֶן דִיא פִּינְטֶעלְךְ (וְיֵשׁ שֶׁדָּרְשׁוּ נְקוּדָה זוֹ לוֹמַר שֶׁלֹּא נְשָׁקוֹ בְּכָל לִבּוֹ) אַטֵייל רַבָּנָן זָאגֶן דִי פִּינְטֶעלְךְ ווַייזֶן אַז עֵשָׂ

שפתי חכמים

צ ר"ל מלת וישקהו נקוד לכל הסי"ן שבו אינה נקודה והוי כאלו כתיב ויקה"ו ל' הקהה את שיניו שהיה כדעתו לנשכו:

פירוש לתורת אלהים

כִּי נָגַע וָוארוּם דֶער מַלְאָךְ הָט אָן גִירִירְט דֶעם בַּאלֶען פוּן דֶער דִיךְ פוּן יַעֲקֹב אִין גִיד הַנָּשֶׁה: (א) וַיִּשָּׂא הָט יַעֲקֹב אוֹיף גְהוֹבֶּן זַיינֶע אוֹיגֶן וַיַּרְא אוּנ עֶר הָט גִיזֶעהֶן וְהִנֵּה עֵשָׂו בָּא עֵשָׂו קוּמְט אוּנ מִיט אִים זֶענִין פִיר הוּנְדֶערְט מַאן וַיַּחַץ אוּנ עֶר הָט צוּ טֵיילְט דִי קִינְדֶער אוֹיף לֵאָה אוּנ אוֹיף רָחֵל אוּנ אוֹיף דִי צְווֵייא שְׁפָחוֹת אִיטְלֶכֶם ווַייבּ מִיט אִירֶע קִינְדֶר הָט עֶר בַּאזוּנְדֶער גִישְׁטֶעלְט: (ב) וַיָּשֶׂם אוּנ עֶר הָט גְטָאן אֶת הַשְּׁפָחוֹת דִי שְׁפָחוֹת מִיט זַייעֶרֶע קִינְדֶער צוּם עֶרְשְׁטֶין וְאֶת לֵאָה אוּנ לֵאָה מִיט אִירֶע קִינְדֶר צוּם הוּנְטֶערְשְׁטֶן וְאֶת רָחֵל אוּנ רָחֵל אוּנ מִיט יוֹסֵף צוּם גַאנְץ הוּנְטֶערְשְׁטֶן [פי' רש"י]: (ג) וְהוּא אוּנ עֶר אַלֵיין אִיז גֶעגַאנְגֶען פַר זֵיי וַיִּשְׁתַּחוּ אוּנ הָט זִיךְ גִיבִּיקְט צוּ דֶער עֶרְד זִיבֶּען מָאל עַד גִּשְׁתּוֹ בִּיז עֶר הָט גִינֶעהְנְט צוּ זַיין בְּרוּדֶער: (ד) וַיָּרָץ אוּנ עֵשָׂו אִיז גִילָאפֶען אַקֶעגִין אִים וַיִּשָּׁקֵהוּ אוּנ הָאט אִים גִיקוּשְׁט וַיִּבְכּוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּען גִיוֵויינְט [עיין רש"י]: (ה) וַיִּשָּׂא אוּנ עֶר הָאט אוֹיף גִיהוֹבִּין זַיינֶע אוֹיגֶן וַיַּרְא אֶת הַנָּשִׁים אוּנ עֶר הָט גִזֶעהֶן דִי ווַייבֶּר אוּנ דִי קִינְדֶר

ויאמר

עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־הַנָּשִׁים וְאֶת־הַיְלָדִים
וַיֹּאמֶר מִי־אֵלֶּה לָּךְ וַיֹּאמַר הַיְלָדִים
אֲשֶׁר־חָנַן אֱלֹהִים אֶת־עַבְדֶּךָ׃ רביעי
ו וַתִּגַּשְׁןָ הַשְּׁפָחוֹת הֵנָּה וְיַלְדֵיהֶן
וַתִּשְׁתַּחֲוֶיןָ׃ ז וַתִּגַּשׁ גַּם־לֵאָה וִילָדֶיהָ
וַיִּשְׁתַּחֲווּ וְאַחַר נִגַּשׁ יוֹסֵף וְרָחֵל
וַיִּשְׁתַּחֲווּ׃ ח וַיֹּאמֶר מִי לְךָ כָּל־הַמַּחֲנֶה

אונקלוס

ית נשיא וית בניא
מן אלין לך ואמר
די חס יי ית עבדך:
ריבת לחינתא אנין
הן וסגידא: ז וקריבא
לאה ובנהא וסגידו
כן קריב יוסף ורחל
דו: ח ואמר מן לך
משריתא הדין די

תולדות אהרן

את הנשים ס׳ פאהר פרשת בלק:

בעל הטורים

לך. ג׳ במס׳ הכא ואידך מי לך פה כי חצבת לך פה קבר עוד
ה חתן וכניך זהו שיש במדרש שהיו כתות מל׳ה״ש פוגעין בעשו
ומכים בהם וזהו מי לך כל המחנה שהיו מכים בהם עד שהיו
להם קברים לקבור המתים וכשפגע בו וראה לו בנים ובנות
לך פה בנים ובנות לא כך אמרת כשהיינו בבטן אמנו מריבים על שני עולמות שאתה היית בוחר בעה״ב שאין בו פריה ורביה א״כ מי

רשב״ם

באות ראשונה. ירך יעקב. ירך המשכן: (ז) נגש יוסף ורחל. לפי הפשט דרך להזכיר את האיש תחלה אבל למעלה מתוך שאמר לאה וילדיה אמר כמו כן רחל ויוסף: (ח) מי לך כל המחנה. של עדרים ששלחת: הנני (ס״א חנני) חנני:

רש״י

בן יוחאי הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב אלא
רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו (ב״ר): (ה) מי
לך. מי אלה להיות לך שלך: (ז) נגש יוסף ורחל.
האמהות נגשות לפני הבנים אבל ברחל יוסף נגש
אמר אמי יפת תואר שמא יתלה בה עיניו אותו רשע
כנגדה ואעכבנו מלהסתכל בה מכאן זכה יוסף לברכת
: (ח) מי לך כל המחנה. מי כל המחנה אשר
ר שהוא שלך כלומר למה הוא לך. ופשוטו של מקרא
יכי המנחה. ומדרשו כתות של מלאכים פגע ש שהיו

בית יהודא

האט גיקושט צו יעקב ניט מיט דעם גאנצן הארצען, רבי שמעון בן יוחאי הט געזאגט (הלכה היא) דס איז אגעוויסע זאך ווי אדין (בידוע) מען ווייס (שעשו שונא ליעקב) עשו הט פיינט גהאט צו יעקב (אלא שנכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו) נאר אין די צייט איז גישטארקט געווארן די רחמנות פון עשו אוף יעקב אונ ער האט אים געקושט מיט זיין גאנצע הארץ: (ה) ומי אלה לך. זאגט רש״י עשו הט גזאגט צו יעקב (מי אלה להיות שלך) ווער זענן די מענטשן צו דיר, דיינע ווייבר אונ דיינע קינדר, אדר דיינע דינסטן אונ דיינע קנעכט נעיין ש״ת: (ז) ונגש יוסף ורחל. זאגט
(כולן האמהות נגשות לפני הבנים) ביי אלע האבען דיא מוטערס געגענט פאר דיא קינדער (אבל ברחל יוסף נגש
אבר ביי רחל האט יוסף גיגענט פריער פאר די מוטער (אמר) יוסף הט גזאגט (אמי יפת תואר) מיין מוטר איז שיין
תלה בה עיניו של אותו רשע) טאמער וועט דר רשע געבן זיינע אויגן אוף איר אונ ער וועט וועלען זיא נעמן פאר
(אעמוד כנגדה) איך ווע׳ מיך שטעלען געגין מיין מוטר (ואעכבנו מלהסתכל בה) אונ איך וועל אים פארהאלטן
ניט קענן קוקין אוף איר (מכאן זכה יוסף לברכת עלי עין) פון דאנן האט יוסף זוכה גיווען צו דיא ברכה שלעכטע
ס הייסט עין הרעו זאל אים ניט קענען שאדן טאהן: (ח) ומי לך כל המחנה. זאגט רש״י עשו האט גיפרעגט
המחנה אשר פגשתי) ווער איז די גאנצע מחנה בהמות וואס איך האב באגעגינט (שהוא שלך) דאס איז דאך דיינע
) אזו האט עשו געמיינט (למה הוא לך) צו וואס טויג דיר אזו פיל בהמות ודם הט עשו גיפרעגט אוף די בהמות
הט גיזעהן אין די מתנה פון יעקב (ופשוטו של מקרא) דר פראסטער פשט פון פסוק (על מוליכי המנחה) עשו האט
ט אוף די מנחה ווס מען פירט צו אים צו ווס האט יעקב געשיקט צו אים די מנחה (ומדרשו) דער מדרש זאגט
של מלאכים פגע) עשו הט געטראפן אין וועג מתנות מלאכים זיי זענען גיווען פארשטעלט ווי מענטשן (שהיו

דעת זקנים מבעלי התוספות

שן השפחות וגו׳. ותשתחוין השפחות אבל ילדיהן לא
ו שאמרו אמותינו אינן חשובות כמונו אבל בני לאה
בשראו לאמן שהשתחוה גם הם השתחוו כמוה:

שפתי חכמים

ק רל״ת דמי אלה משמע שלא ידע של מי היו ואח״כ אמר לך לכן פי׳ להיות שלך כלומר מאיזה לד הם שלך אם הם בניך או עבדיך או שכיריך: ר דהכא א״א לפרש כמו גבי מי אלה לך כלומר עבדיך או בניך דהא היה יודע עשו שהם מוליכי המנחה ובודאי עבדיו הם ועוד מה השיב לו
ן בעיניך אלא וגו׳ כלומר למה טרחת לכל זה. ומהרש״ל כתב כי בודאי פי׳ של מי לך פירושו של מי הם. וא״ל א״כ מה השיב לו
ן בעיניך ה״ל להשיב תחלה שהם שלו אין זה קושיא כי כך שאל אותו עשו מי לך המחנה כלומר למי הם כל המחנה שפגשתי שאני
ור למה הוא לך לכך השיב לו יעקב למצוא חן בעיניך כי עיקר שאלתו היה על למה הוא לך וכו׳ עכ״ל: ש דאל״כ מאי כל המחנה
ליכי המנחה לא שיו כ״א ה׳ עבדים. ומה שהשיב ויאמר למצוא חן בעיני אדוני וכי בשביל שהכו אותו המלאכים ימצא חן

פירוש לתורת אלהים

אונ ער הט גיזאגט מי ווער זענין זייא דייני
אדר קנעכט ויאמר האט יעקב גיזאגט הילדים
נגין די קינדר ווס גאט הט גלייט זעליגט דיין
ט: (ו) ותגשן אונ זיי האבן גיגעהנט די שפחות
אונ זייערע קינדער אונ האבען זיך גיבוקט:
(ז) ותגש אונ לאה מיט אירע קינדער האבען אויך
גגעהנט אונ האבן זיך גבוקט ואחר אונ דר נאך הט
גגעהנט יוסף אונ רחל אונ האבן זיך גבוקט [ע׳ רש״י]:
(ח) ויאמר אונ עשו האט גזאגט מי ווער איז די מחנה
ווס איך האב בגעגינט וואס זיא איז דיין [עיין רש״י]

הַזֶּה אֲשֶׁר פָּגָשְׁתִּי וַיֹּאמֶר לִמְצֹא־חֵן
בְּעֵינֵי אֲדֹנִי׃ ט וַיֹּאמֶר עֵשָׂו יֶשׁ־לִי רָב
אָחִי יְהִי לְךָ אֲשֶׁר־לָךְ׃ י וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
אַל־נָא אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ
וְלָקַחְתָּ מִנְחָתִי מִיָּדִי כִּי עַל־כֵּן
רָאִיתִי פָנֶיךָ כִּרְאֹת פְּנֵי אֱלֹהִים

אונקלוס

עַרָעִית וַאֲמַר לְאַ
רַחֲמִין בְּעֵינֵי רִ
ט וַאֲמַר עֵשָׂו אִית
אָחִי אַצְלַח בְּדִי
י וַאֲמַר יַעֲקֹב בְּבָ
כְּעַן אַשְׁכַּחִית
בְּעֵינָךְ וּתְקַבֵּל תִּ
מִן יְדִי אֲרֵי עַל כֵּן
לְאַפָּיךְ כְּחֵיזוּ
רַבְרְבַיָּא וְאִתְרְעִי

תו"א כראת פני סוכה ס סוטה מה ס' הזוכר פרשת תרומה :

בעל הטורים

לך אלו הבנים : (ט) אחי יהי לך אשר לך. בגי' זה הברכות : (י) כראת פני אלהים. בגימטרי' שר שלך שרמז לו שראה שרו וניצ...

בית יהודא

דוֹחֲפִין אוֹתוֹ וְאֶת אֲנָשָׁיו) זַיי הָאבְּן גֶעשְׁטוּיסִין וְגֶעטְרָאפֶּן עֵשָׂו מִיט זַיינֶע מֶענְטְשִׁין (וְאוֹמְרִים לָהֶם) דִי מַלְאָכִים הָאבְּן גִינָאגְט צוּ דִי מֶענְטְשִׁין פוּן עֵשָׂו (שֶׁל מִי אַתֶּם) פוּן וֶועמֶן זֶענְט אִיר (וְהֵם אוֹמְרִים לָהֶם שֶׁל עֵשָׂו) דִי מֶענְטְשִׁין הָאבֶּען גֶעזָאגְט מִיר זֶענֶן פוּן עֵשָׂו (וְהֵן אוֹמְרִים הַכּוּ הַכּוּ) הָאבֶּן דִי מַלְאָכִים גְזָאגְט שְׁלָאגְט (וְאֵלּוּ אוֹמְרִים הַנִּיחוּ בְּנוֹ שֶׁל יִצְחָק הוּא) דִיא מֶענְטְשִׁין הָאבֶּן גֶעזָאגְט צוּ דִי מַלְאָכִים וְאוּף עֵשָׂו עֶר אִיז דָאךְ דֶר זוּהְן פוּן יִצְחָק (וְלֹא הָיוּ מַשְׁגִּיחִים עָלָיו) דִיא מַלְאָכִים הָאבֶּן נִיט גֶעקוּקְט אוֹף דִי רֵייד אוּנ הָאבֶּן וַוייטֶר גִישְׁלָאגֶן, נָאכְדֶעם הָאבֶּן דִי מֶענְטְשִׁין גְזָאגְט צוּ דִיא מַלְאָכִים וְאוּף עֵשָׂו (בֶּן בְּנוֹ שֶׁל אַבְרָהָם הוּא) עֶר אִיז דָאךְ אַ אֵיינִיקוּל פוּן אַבְרָהָם (וְלֹא הָיוּ מַשְׁגִּיחִים) דִי מַלְאָכִים הָאבֶּן נִיט גֶעקוּקְט אוֹף דִי רֵייד אוּנ הָאבֶּן וַוייטֶר גֶעשְׁלָאגֶן, הָאבֶּן דִי מֶענְטְשֶׁן גֶעזָאגְט צוּ דִיא מַלְאָכִים וְאוּף עֵשָׂו (אָחִיו שֶׁל יַעֲקֹב הוּא) עֶר אִיז אַבְּרוּדֶר פוּן יַעֲקֹב (אוֹמְרִים לָהֶם) הָאבֶּן דִי מַלְאָכִים צוּ זַיי (אִם כֵּן) אוֹיב עֶס אִיז אַזוֹ (מִשֶּׁלָּנוּ אַתֶּם) זֶענְט אִיר דָאךְ פוּן אוּנְזֶערֶע מֶענְטְשִׁין, הָאבּן אוֹפְגִיהֶערְט שְׁלָאגֶן : (ט) וִיהִי לְךָ אֲשֶׁר לָךְ) . עֵשָׂו הָט גְזָאגְט צוּ יַעֲקֹב זָאל זַיין בַּיי דִיר וָואס דוּ הָאסְט (כָּאן הוֹדָה לוֹ עַל הַבְּרָכוֹת) דָא הָט עֵשָׂו אַיינְגֶעשְׁטִימְט דִי בְּרָכוֹת זָאלֶן בְּלַייבֶּען בַּיי יַעֲקֹב : (י) וְאַל נָא) . יַעֲקֹב הָט גִיזָאגְט צוּ עֵשָׂו (אַל תֹּאמַר לִי כֵּן) אִיךְ בֶּעט דִיךְ דוּ זָאלְסְט נִיט אַזוֹ זָאגֶן צוּ מִיר : וְאִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ) . אִיךְ בֶּעט דִיךְ אוּב אִיךְ הָאבּ גֶעפוּנֶען חֵן אִין דַיינֶע אוֹגֶן (וְלָקַחְתָּ מִנְחָתִי מִיָּדִי) זָאלְסְטוּ גֶעמֶען מַיין מַתָּנָה פוּן מַיין הַאנְט וְדִי מַתָּנָה וָוס אִיךְ גִיבּ דִיר מִיט מַיין הַאנְט) (כִּי עַל כֵּן רָאִיתִי פָּנֶיךָ) דִי מַתָּנָה גִיבּ אִיךְ דִיר וַוייל אִיךְ הָאבּ גִיזֶעהְן דַיין פָּנִים (כִּי כְּדַאי וְרָאוּי לְךָ שֶׁתְּקַבֵּל מִנְחָתִי עַל אֲשֶׁר רָאִיתִי פָּנֶיךָ) וָוארוּם עֶס אִיז וֶוערְט אוּנ עֶס אִיז שֵׁיין פַאר דִיר דוּ זָאלְסְט גֶעמֶען מַיין מַתָּנָה ... אִיךְ גִיבּ דִיר נִיט דִיא מַתָּנָה וַוייל דוּ דַארְפְסְט דִיא מַתָּנָה) אִיךְ גִיבּ דִיר דִי מַתָּנָה וַוייל אִיךְ הָאבּ דֶעם כָּבוֹד ... דַיין פָּנִים (וְהֵן חֲשׁוּבִין לִי) דַיין פָּנִים צוּ זֶעהְן אִיז בַּיי מִיר אַזוֹ טַייעֶר (כִּרְאִיַּית פְּנֵי הַמַּלְאָךְ) וִויא צוּ זֶעהְן דֶעם ... אַמַּלְאָךְ (שֶׁרָאִיתִי שַׂר שֶׁלְּךָ) אִיךְ הָאבּ גִיזֶעהְן דַיין שַׂר וָואס דוּ הָאסְט אִין הִימֶל נָאוּנ אַז דוּ בִּיזְט אַזוֹ גְרוֹיס ... אַשַׂר אִין הִימֶל דַארְף מֶען דִיר גֶעבֶּען כָּבוֹד (וְעוֹד) וֶועגֶען נָאךְ אַזַאךְ גִיבּ אִיךְ דִיר אַמַּתָּנָה (עַל שֶׁנִּתְרַצִּיתָ לִי לִ... סוֹרְחָנִי) וַוייל דוּ בִּיסְט אִיבֶּער גִיבֶּעטִין גֶעוָוארֶען צוּ מִיר דוּא זָאלְסְט מִיר מוֹחֵל זַיין וָוס אִיךְ הָאבּ גֶעגִין דִיר גֶעזִ... (וְלָמָּה הִזְכִּיר לוֹ רְאִיַּית הַמַּלְאָךְ) פַר וָוס הָאט יַעֲקֹב דֶערְמַאנְט צוּ עֵשָׂו אַז עֶר הָט גִיזֶעהְן אַמַּלְאָךְ (כְּדֵי שֶׁיִּתְיָרֵא הֵימֶ...) זָאל פַר אִים מוֹרָא הָאבֶּען (וַיֹּאמַר) עֵשָׂו זָאל זָאגֶען (רָאָה מַלְאָכִים וְנִיצּוֹל) יַעֲקֹב הָאט גִזֶעהְן מַלְאָכִים אוּנ עֶר אִיז גִ...

רש"י

דוחפין אותו ואת אנשיו ואומרים להם של מי אתם אומרים להם של עשו והן אומרים הכו הכו ואלו ... הניחו בנו של יצחק הוא ולא היו משגיחים עליו. בן ... אברהם הוא ולא היו משגיחים עליו. אחיו של יע... אומרים להם אם כן משלנו אתם : (ט) יהי לך אש... כאן הודה לו על הברכות (ב"ר) : (י) אל נא ... א תאמר לי כן : אם נא מצאתי חן בעיניך ... מנחתי מידי כי על כן ראיתי פניך וגו'. ... והגון לך שתקבל מנחתי על אשר ראיתי פניך ב וה... לי כראיית פני המלאך שראיתי ג שר שלך ועוד על ... למחול לי על סורחני. ולמה הזכיר לו ראיית המ... שיתירא הימנו ויאמר ראה מלאכים וניצול איני ...

שפתי חכמים

בעיניו. וי"ל דכיון כשאמרו אחיו של יעקב הוא היו משגיחין א"כ ראה שיעקב היה חשוב בעיניהן של מלאכים לכך ימצא חן בעיניו כלומר להודיע שיש לו הרבה אוהבים ועי"ז גם הוא ישוב להיות אוהבו : ת רש"י דייק מכפל ל' יהי לך אשר לך כיש לי רב סגי : א שמלת אל תמיד לעולם דבוק עם אזהרה לכך אמר אל נא תאמר לי כן שפירושו בבקשה אל כו' [מהרש"ל] שלא תאמר אל נא קאי על הודאתו שהודה ט על הברכות זה לא יתכן אלא על האמירה שא"ל יש לי רב ואיני רוצה לקבלה לחוד קאי : ב הוצרך לתוספת הזה מפני שפי... הוא כי על אשר א"כ היה די כא' מהם או שיכתוב על א... פניך וגו' או כי ראיתי פניך לפיכך הוצרך להוסיף תוספת... שתהיה מלת כי טעם על ולקחת מנחתי מידי שלמעלה סימנו ל... ולקחת את מנחתי מידי כי כדאי והגון לך שתקבלנו ומלת ע... עם ראיתי פניך וכו' ועד"ז פי' בכ"מ שכתוב כי על כן : ג לא... כ"ף ההשואה כלומר ראיתי פניך כמו שראיתי ג"כ פני אלה...

פירוש לתורת אלהים

וַיֹּאמֶר הָט יַעֲקֹב גְזָאגְט לִמְצֹא צוּ גֶפוּנֶען חֵן אִין דִי אוֹגֶן פוּן מַיין הַאר : (ט) וַיֹּאמֶר אוּנ עֵשָׂו הָט גִיזָאגְט יֶשׁ אִיךְ הָאבּ גְנוּג מַיין בְּרוּדֶער יְהִי עֶס זָאל זַיין צוּא דִיר וָואס דוּא הָאסְט הַאלְט דִיר דָאס דַיינִיגֶע [עיין רש"י] :

(י) וַיֹּאמֶר אוּנ יַעֲקֹב הָט גִיזָאגְט אַל נִיט נָא אִיךְ ... דִיךְ אִם אוּב אִיךְ הָאבּ גֶעפוּנֶען חֵן אִין דַיינֶע ... וְלָקַחְתָּ זָאלְסְטוּ נֶעמֶען מַיין מַתָּנָה פוּן מַיין הַאנ... דֶען עֶס אִיז רָאוּי צוּא דִיר דוּא זָאלְסְט נֶעמ... מִיר

וַתִּרְצֵנִי: יא קַח־נָא אֶת־בִּרְכָתִי אֲשֶׁר
הֻבָאת לָךְ כִּי־חַנַּנִי אֱלֹהִים וְכִי יֶשׁ־
לִי־כֹל וַיִּפְצַר־בּוֹ וַיִּקָּח: יב וַיֹּאמֶר
נִסְעָה וְנֵלֵכָה וְאֵלְכָה לְנֶגְדֶּךָ:

ל כְּעַן יָת תִּקְרֻבְתִּי
ותֵיאַת לָךְ אֲרֵי רַחִים
(קֳדָם) יְיָ וַאֲרֵי אִית
לָא וְאַתְקֵף בֵּהּ
ל: יב וַאֲמַר טוּל
וְאֵיהַךְ לְקִבְלָךְ:

וכי יש לי כל סוטה ה בתרה יז: ויהמר
נסעה תגיגה ה פ״ה מ:

בעל הטורים

נגדך. ב׳ במסו׳ ואלכה לנגדך בתה שנותינו לנגדך שעמו רלה לילך עם יעקב ואמר יעקב למה תלך עמי ותזכור עונותי שפשעת׳

רש״י

: ותרצני. נתפייסת לי ד וכן כל רלון שבמקרא לי
פילומנ״ט בלעז (בעזענפטיגג) כי לא לרלון יהי׳ לכם
כב) הקרבנות באות לפיים ולרלון וכן (משלי י)
לדיק ידעון רלון יודעים לפיים ולרלות: (יא) ברכתי.
מנחה זו הבאה על ראיית פנים ולפרקים אינה
אלא לשאילת שלום וכל ברכה שהיא לראיית פנים
יברך יעקב את פרעה (מ״ב י״ה) עשו אתי ברכה
ריב. וכן (ש״ב ה) לשאול לו לשלום ולברכו דתועי
חמת כולם לי ברכת שלום הן שקורין בלעז שלודא״ר
שטן) אף זו ברכתי מו״ן שלו״ד (מיין גרוס): אשר
את לך. לא טרחת בה ואני יגעתי ה להגיעה עד
לידך (ב״ר): חנני. נו״ן ראשונה מודגשת לפי שהיא
את במקום שתי נוני״ן שהי׳ לו לומר חנגני שאין חנן
שתי נונין והשלישית לשימוש כמו עשני זכדני: יש לי
כל ספוקי ועשו דבר בלי גאוה יש לי רב יותר ויותר
לרכי: (יב) נסעה. כמו שמעה סלחה שהוא כמו
סלח אף כאן נסעה כמו נסע והנו״ן יסוד בתיבה

בית יהודא

גְעוֹוארֶען (אֵינִי יָכוֹל לוֹ מֵעַתָּה) פוּן אִיצְט וֶועל אִיךְ אִים נִיט
קֶענֶען שַׁ״עְדְטְס טָאהְן: (וַתִּרְצֵנִי). מֵיינְט מֶען (וְנִתְפַּיַּסְתָּ לִי)
אַז דוּ וֶועסְט נֶעמֶען פוּן מִיר דִי מַתָּנָה וֶועל אִיךְ וִויסֶען אַז דוּ
בִּיזְט אִיבֶּערגִיבֶּעטִין גֶעוָוארֶען צוּ מִיר (וְכֵן כָּל רָצוֹן שֶׁבַּמִּקְרָא
לָשׁוֹן פִּיּוּס) אוּנ וואוּ עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דֶר וָוארְט רָצוֹן,
מֵיינְט מֶען אִיבֶּערְגִיבֶּעטוּנְג (וְכֵן כִּי לֹא לְרָצוֹן יִהְיֶה לָכֶם) מֵיינְט
מֶען דִי קָרְבָּנוֹת וֶועט נִיט זַיין צוּ אַייךְ צוּ אַ אִיבֶּערְבֶּעטוּנְג
(הַקָּרְבָּנוֹת בָּאוֹת לְפַיֵּיס וּלְרַצּוֹת) ווָארוּם דִי קָרְבָּנוֹת קוּמֶען צוּם
אִיבֶּערְבֶּעטִין הקב״ה אוּף דִי זִינְד וָוס מֶען הָט גְזִינְדִיגְט (וְכֵן
שִׂפְתֵי צַדִּיק יֵדְעוּן רָצוֹן) מֵיינְט מֶען אוּךְ דִי לִיפְּ פוּן צַדִּיק
יֵדְעוּן לְפַיֵּיס וּלְרַצּוֹת, וַוייס וִויא אִיבֶּר צוּבֶּעטִין הקב״ה:
(יא) וּבִרְכָתִי. מֵיינְט מֶען מִנְחָתִי, מַיין מַתָּנָה, זָאגְט רש״י
(מִנְחָה זוּ הַבָּאָה עַל רְאִיַּת פָּנִים וְלִפְרָקִים) דִי מַתָּנָה וָוס קוּמְט
צוּא אַשַׁר וֶוען מֶען וֶוערְט גִיזֶעהֶן פַאר אִים, אוּנ נִיט
שְׁטֶענְדִיג וֶוערְט מֶען גִיזֶעהֶן פַאר דֶעם שַׂר נָאר אַמָאהְל
אִין אַוַוייטֶע צַייט (אֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא לִשְׁאִילַת שָׁלוֹם) דִיא
מַתָּנָה קוּמְט נָאר צוּ פַארְלַאנְגֶען פוּן אִים עֶר זָאל צוּפְרִידֶען
זַיין מִיט דֶעם מֶענְטְשׁ וָואס גִיט דִיא מַתָּנָה (וְכָל בְּרָכָה
לִרְאִיַּת פָּנִים) אוּנ יֶעדֶער בְּרָכָה וָואס מֶען גִיט צוּ אַשַׁר וֶוען מֶען זֶעהְט אִים אַמָאהְל (כְּגוֹן וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת
אַזוֹי וִויא יַעֲקֹב הָאט גִיבֶּענְטְשְׁט צוּא פַּרְעֹה, אִיז אוּךְ גִיוֶוען וַוייל יַעֲקֹב הָט גִיוָואלְט דָאס פְרִידֶען פוּן פַּרְעֹה
(עֲשׂוּ אִתִּי בְרָכָה דְּסַנְחֵרִיב) סַנְחֵרִיב הָט גֶעשִׁיקְט זָאגֶן צוּ דִיא יוּדִין מַאכְט מִיט מִיר אַבְרָכָה, הָאט עֶר גֶעמֵיינְט
מִיט מִיר פְרִידֶען (וְכֵן לִשְׁאָל לוֹ לְשָׁלוֹם וּלְבָרְכוֹ דְּתוֹעִי מֶלֶךְ חֲמָת) וִוי אִין פָּסוּק שְׁטֵייט דָוִד הַמֶּלֶךְ הָט גֶעשִׁיקְט צוּ
דֶר מֶלֶךְ פוּן חֲמָת צוּ פַארְלַאנְגֶען פוּן אִים, אוּנ וַוייזֶען צוּ אִים, זַיי זָאלֶן זַיין בֵּיידֶע מִיט פְרִידֶען אַייְנֶער מִיט דֶעם
אוּנ צוּ דֶעם צוּ פְרִידֶענְהֵייט הָאט עֶר אִים גֶעשִׁיקְט אַבְרָכָה (כּוּלָּם לָשׁוֹן בִּרְכוֹת שָׁלוֹם הֵן) דִי אַלֶע בְּרָכוֹת זֶענֶען נָאר
שָׁלוֹם (אַף זוּ בִּרְכָתִי) דֶר וָוארְט בִּרְכָתִי וָוס דָא שְׁטֵייט מֵיינְט מֶען אוּךְ אַבְרָכָה וֶוענֶען שָׁלוֹם: (אֲשֶׁר הֻבָאת לָךְ). וָואס
גֶעבְּרֵיינְגְט גֶעוָוארֶען צוּ דִיר (לֹא טָרַחְתָּ בָּהּ) דוּא הָאסְט קֵיין אַרְבֶּעט גֶעהַאט בַּיי דִי מַתָּנָה (וַאֲנִי יָגַעְתִּי לְהַגִּיעָהּ עַד
לְיָדְךָ) אִיךְ הָאבּ מִיךְ גֶעמַאטֶערְט בִּיז אִיךְ הָאבּ דִיא מַתָּנָה אַהֶערְגֶעבְּרֵיינְגְט אִיךְ זָאל זִיא דִיר גֶעבֶּען אִין הַאנְט:
. זָאגְט רש״י (נוּן רִאשׁוֹנָה מוּדְגֶּשֶׁת) אִין דִיא עֶרְשְׁטֶע נוּן אִיז דָא אַפִּינְטְל (לְפִי שֶׁהִיא מְשַׁמֶּשֶׁת בִּמְקוֹם שְׁתֵּי נוּנִין)
דִי עֶרְשְׁטֶע נוּן וֶוערְט גֶערֶעכְנְט פַר צְוַויי נוּנִין (שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר חַנְנַנִי) וָוארוּם עֶס דַארְף שְׁטֵיין חַנְנַנִי מִיט דְרַייא נוּנִין
חָנַן בְּלֹא שְׁנֵי נוּנִין) וָוארוּם דֶער וָוארְט חָנַן מוּז הָאבֶּן צְוַויי נוּנִין (וְהַשְּׁלִישִׁית לְשִׁמּוּשׁ) דֶר דְרִיטֶער נוּן קוּמְט צוּ
וֶוען דֶם הַייסְט צוּ וַוייזֶען וֶועמֶען חָנַן, וֶועמֶען הָט הקב״ה גִיגֶעבֶּען דִיא מַתָּנָה) דַארְף שְׁטֵיין אִין סוֹף וָוארְט נוּן
צוּ זָאגֶן מִיר הָט הקב״ה דִי מַתָּנָה גִיגֶעבֶּן (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט (עָשָׂנִי) עֶר הָט מִיךְ גֶעמַאכְט (זְבָדַנִי) עֶר הָט מִיךְ
: (וְיֶשׁ לִי כֹל). אִיךְ הָאבּ אַלְ״ץ (כָּל סִפּוּקִי) אִיךְ הָאבּ גֶענוּג וִוי פִיל אִיךְ הָאבּ (וְעֵשָׂו דִּבֵּר בְּלָשׁוֹן גַּאֲוָה) עֵשָׂו הָאט
מִיט גְרוֹיסְקַייט (יֶשׁ לִי רָב) אִיךְ הָאבּ פִיל (יוֹתֵר וְיוֹתֵר מִכְּדֵי צְרָכַי) פִיל מֶער וִוי פִיל אִיךְ דַארְף: (יב) (נִסְעָה).
רש״י (כְּמוֹ שְׁמָעָה סְלָחָה) וִוי עֶס שְׁטֵייט שְׁמָעָה סְלָחָה. הֶערִין, פַארְגֶעבֶּן (שֶׁהוּא כְּמוֹ שְׁמַע סְלַח) שְׁמָעָה אוּנ
אִיז וִויא עֶס וָואלְט שְׁטֵיין שְׁמַע סְלַח, הֶער, פַארְגִיבּ (שֵׁיינְק) (אַף כָּאן נִסְעָה כְּמוֹ נְסַע) דָא אִיז אוּךְ אַזוֹ נִסְעָה אִיז
וִוי עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען נְסַע, צִיה (וְהַנּוּן בּוֹ יְסוֹד בַּתֵּיבָה) דֶער נוּן נִסְעָה אִיז פוּן וָוארְט צִיה, עֶס אִיז נִיט

דעת זקנים מבעלי התוספות

וכי יש לי כל. פי׳ שיש לי כל הצריך לי ללכת נגדך שכבר
נולד יוסף ויש לי עתה אש ולהבה לשרוף קש שלך:
כי איך נופל ותרלני על רלות פני אלהים: ה פירוש מאמר שלא טרחת בה כמותי ראוי שתקבלנה ופי׳ עד שבאה לידך עד הזמן הזה

שפתי חכמים

השואת הראיה שבה לנתינת המנחה ל״פ תשובים וכו׳: ד הודיעו
בזה שהיו״ו של ותרלני הוא במקום ועוד שבה שניים לקבלת המנחה

פירוש לתורת אלהים

דיא מַתָּנָה צַל וַוייל אִיךְ הָאבּ גִיזֶעהֶן דַיין בִּיסְט בַּוִוילִיגְט גִיוָוארֶען צוּא מִיר: (יא) קַח
ים אוּנ עֶס אִיז בַּייא מִיר חָשׁוּב כִּרְאוֹת פְּנֵי אֱלֹהִים נֶעם מַיין מַתָּנָה וָוס אִיז גִיבְּרַאכְט צוּ דִיר [מיין רפ״ן]
וִוי דֶם זֶעהֶן דָאס פָּנִים פוּן אַמַלְאָךְ וָואס אִיךְ כִּי וָוארוּם גָאט הָט מִיךְ גִילַייט זֶעלִיגְט וְכִי אוּנ עֶס
בּ גִיזֶעהֶן דַיין שַׂר וַתִּרְצֵנִי אוּנ וִוידֶער וַוייל דוּא אִיז פַר הַאנְדֶן צוּ מִיר גָאר מַיין בַּדֶערְפֶענִשׁ וַיִּפְצַר בּוֹ

יג וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדֹנִי יֹדֵעַ כִּי־הַיְלָדִים רַכִּים וְהַצֹּאן וְהַבָּקָר עָלוֹת עָלָי וּדְפָקוּם יוֹם אֶחָד וָמֵתוּ כָּל־הַצֹּאן׃
יד יַעֲבָר־נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי עַבְדּוֹ וַאֲנִי אֶתְנָהֲלָה לְאִטִּי לְרֶגֶל הַמְּלָאכָה

אונקלוס

יג וַאֲמַר לֵיהּ רִבּוֹנִי יָדַע אֲרֵי יַנְקַיָּא רַכִּיכִין וְעָנָא וְתוֹרֵי מֵינְקָתָא עָלַי וְדָחוֹקְנוּן יוֹמָא חַד וִימוּתוּן כָּל עָנָא׃ יד יַעְבַּר כְּעַן רִבּוֹנִי קֳדָם עַבְדֵּיהּ וַאֲנָא אֲדַבַּר בִּנְיָחַ לִ

תו"א יעבר נא ע"ז ח:

בעל הטורים

נגדך וכשלא אהיה עמך שמא תשכח: (יג) עלות. ה' במסו' דין ואידך (ש"א ז') פרות עלות כ"פ וכדוד מאחר עלות הביאו ואידך ישא עלות ינהל ארז"ל דוד המלך ויעקב היו מרחמין על הצאן והיו מרעין אותן במרעה רך וז"ש כאן עלות וכדוד מאחר עלות

רש"י

ו ותרגום של אונקלוס טול ונהך עשו אמר ליעקב ז מכאן ונלך: ואלכה לנגדך. בשוה לך טובה זו א לך שאאריך ימי מהלכתי ללכת לאט כאשר אתה צריך לנגדך בשוה לך: (יג) עלות עלי. הצאן והבקר שהן מוטלות עלי לנהלן לאט: עלות. מגדלות עולליהן (איכה ב) עולל ויונק. (ישעי' סה) עול ימים (ש"א ו) פרות עלות בלעז אנפיטי"ש (בעקינדערט): ודפ יום אחד (ואם ידפקום יום אחד) ליגעם בדרך במ ומתו כל הצאן: ודפקום. כמו קול דודי דופק (שה"ש נוקש בדלת: (יד) יעבר נא אדני. אל תאריך הליכתך עבור כפי דרכך ח ואף אם תתרחק: אתנהל אתנהל ה"א יתירה כמו ארדה אשמעה: לאטי. לאט לשון נחת (ישעיה ה) ההולכים לאט (ש"ב יח) לאט לנער. לאטי הלמ"ד מן היסוד ואינה משמשת אתנהל שלי: לרגל המלאכה. לפי צורך הליכת רגלי המלאכ

בית יהודא

דערטייטש נִסְעָה מִיר וֶועלֶן צִיהֶען (וְתַרְגּוּם שֶׁל אוּנְקְלוֹס) דֶער תַּרְגּוּם פוּן אוּנְקְלוֹס טַייטְשְׁט (טוּל וְנֵהָךְ) צִיה אוּנ מִיר וֶועלֶן גַּיין (עֵשָׂו אָמַר לְיַעֲקֹב נְסַע מִכַּאן וְנֵלֵךְ) עֵשָׂו הָט גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב צִיה אַוֶועק פוּן דַאנֶען וֶועלֶן מִיר גַּיין: וְאֵלְכָה לְנֶגְדֶּךָ. מֵיינְט מֶען (בְּשָׁוֶה לָךְ) גְּלַייךְ מִיט דִיר, עֵשָׂו הָט גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב (טוֹבָה זוּ אֶעֱשֶׂה לָךְ) דִי טוֹבָה וֶועל אִיךְ דִיר טָאן (שֶׁאַאֲרִיךְ יְמֵי מַהֲלָכְתִּי לָלֶכֶת לְאַט) אִיךְ וֶועל דֶערְלֶיינְגֶערֶן דִיא טֶעג וָוס אִיךְ דַארְף גַּיין אִין וֶועג, אִיךְ וֶועל גַּיין לֶיינְגֶער אִין וֶועג, אִיךְ וֶועל גַּיין פַּאמֶעלַאךְ (כַּאֲשֶׁר אַתָּה צָרִיךְ) ווִי דוּ דַארְפְסְט גַּיין (וְזֶהוּ לְנֶגְדֶּךָ) דָם מֵיינְט מֶען לְנֶגְדֶּךָ (בְּשָׁוֶה לָךְ) גְּלַייךְ צוּ דִיר: (יג) וְעָלוֹת עָלַי. (הַצֹּאן וְהַבָּקָר שֶׁהֵן עָלוֹת) דִי שֶׁעפְּסֶן אוּנ דִי רִינְדֶער וָוס זֶענֶען יוּנְג (מוּטָלוֹת עָלַי לְנַהֲלָן לְאַט) דָם אִיז דִי שׁוּלְדִיגְקַייט אוֹיף מִיר אִיךְ זָאל זֵיי פִירֶען פַּאמֶעלַאךְ: וְעָלוֹת. מֵיינְט מֶען (מְגַדְּלוֹת עוֹלְלֵיהֶן) דִי בְּהֵמוֹת וָואס אֶרְצִיעֶן זֵייעֶרֶע יוּנְגֶע קִינְדֶער (לָשׁוֹן עוֹלֵל וְיוֹנֵק) עָלוֹת אִיז טַייטְשׁ יוּנְג ווִי עֶס שְׁטֵייט עוֹלֵל וְיוֹנֵק, דִי יוּנְגֶע קִינְדֶער אוּנ דִיא זֵייגֶעְנְדִיגֶע קִינְדֶער (עוּל יָמִים) יוּנְג אִין יָארֶען (שְׁתֵּי פָרוֹת עָלוֹת) צְוֵוייא קִיה יוּנְגֶע: וּדְפָקוּם יוֹם אֶחָד (וְאִם יִדְפְּקוּם יוֹם אֶחָד) אוֹיבּ מֶען וֶועט זֵיי צוּ קְלַאפֶּען וּצוּ יָאגֶען (לְיַגְּעָם בַּדֶּרֶךְ בִּמְרוּצָה) מֶען זָאל זֵייא פַארְמַאטֶערֶן אִין וֶועג לוֹיפֶענְדִיג (וָמֵתוּ כָּל הַצֹּאן) וֶועלֶען אַלֶע שֶׁעפְּסֶן שְׁטַארְבֶּען: וּדְפָקוּם. מֶען וֶועט זֵיי קְלַאפֶּען (כְּמוֹ) ווִיא עֶס שְׁטֵייט פָּסוּק (קוֹל דּוֹדִי דוֹפֵק) אִיךְ הֶער דִי שְׁטִימֶע ווִי מַיין פְרֵיינְד קְלַאפְּט (נוֹקֵשׁ בַּדֶּלֶת) עֶר קְלַאפְּט אִין טִיר: (יד) יַעֲבָר אֲדֹנִי. זָאל מַיין הֶערְר גַּיין פָארְאוֹיס (אַל תַּאֲרִיךְ יְמֵי הֲלִיכָתְךָ) זָאלְסְט נִיט דֶערְלֶיינְגֶערֶן דִי טֶעג וָואס דוּ דַארְפְסְט (עֲבוּר כְּפִי דַּרְכְּךָ) גֵּיי פָארְאוֹיס ווִי דַיין גֶעווֹאוּנְהַייט אִיז צוּ גַּיין (וְאַף אִם תִּתְרַחֵק) אֲפִילוּ דוּא וֶועסְט דִיךְ דֶערְוַוייטֶערֶן מִיר: וְאֶתְנָהֲלָה. (אֶתְנַהֵל) אִיךְ וֶועל מִיךְ פִירֶען (הֵ"א יְתֵרָה) דֶר הֵ' אִיז אִיבֶּערִיג (כְּמוֹ אֵרְדָה אֶשְׁמְעָה) בַּיי דִיא צְווֵי ווערְטֶער אֵרְדָה אֶשְׁמְעָה זֶענֶן אוֹיךְ דִיא הֵהִין אִיבֶּערִיג: לְאִטִּי. (לְאַט שֶׁלִּי) נָאךְ מַיין פַּאמֶעלִיכְקַייט ווִיא אִיךְ דַארְף גַּיין (לָשׁוֹן נַחַת) לְאַט אִיז טַייטְשׁ רוּהִיג פַּאמֶעלִיךְ (כְּמוֹ) ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (הַהוֹלְכִים לְאַט) זֵיי גֵּייעֶן פַּאמֶעלִיךְ (לְאַט לִי לַנַּעַר) דָּוִד הַמֶּלֶךְ הָט גֶעזָאגְט צוּ דִי' מֶענְטְשֶׁן וָוס זֶענֶן גֶעגַאנְגֶען צוּ דִי מִלְחָמָה מִיט אַבְשָׁלוֹם פַּאמֶעלִיךְ פִירֶען מִלְחָמָה אִיר זָאלְט נִיט הַרְגֶענֶען דֶעם יוּנְגֶען מֶענְטְשׁ וְאַבְשָׁלוֹם. וּלְאִטִּי. זָאגְט רַשִׁ"י (הַלָּמֶ"ד מִן הַיְסוֹד) דֶר לָמֶ"ד אִיז ווָארְט, לְאַט אִיז טַייטְשׁ פַּאמֶעלִיךְ (וְאֵינָהּ מְשַׁמֶּשֶׁת) דֶער לָמֶ"ד בֶּעדִיגְט נִיט צוּם ווָארְט צוּ טַייטְשֶׁען צוּ מַיין פַּאמֶעלִ לְאִטִּי מֵיינְט מֶען (אֶתְנַהֵל נַחַת שֶׁלִּי) אִיךְ וֶועל מִיךְ פִירֶען מִיט מַיין רוּהִיגֶע פִירוּנְג: וּלְרֶגֶל הַמְּלָאכָה. צוּ דִי פִּים פוּן ד

שפתי חכמים

שכבר באה לידך: ו כמו שמעה סלחה שהשי"ן היא מן היסוד והה"א היא נוספת אף כאן הנו"ן היא מהיסוד והה"א נוסף והוא מבנין הקל ולא מבנין נפעל ולא נו"ן האית"ן הרא"ס. דאי הוה נו"ן האיתן הול"ל ב' נונין חד נו"ן מן היסוד וחד נו"ן מן השימוש והיה ראוי לכתוב ננסעה: ז ר"ל דהתרגום נמי מוכיח כך שמתרגם נסעה טול משמע שהוא ליווי כיון שלא מתרגם נטל אבל נלכה קאי על עשו לכך תרגומו ונהך וק"ל: ח כלומר לא שילך הוא לפניו וי אחריו וק"ל: ט ולמ"ד לרגל הוא במקום כפי רגל ר"ל כפי כח הל

פירוש לתורת אלהים

עֶר הָט גְשְׁטַארְקְט אוּנ גִימֶערְט צוּ בֶּעטֶן אִים וַיִּקַּח הָט עֶר גִינוּמֶען: (יב) וַיֹּאמֶר הָאט עֵשָׂו גִיזָאגְט נִסְעָה צִיה וְנֵלֵכָה אוּנ מִיר וֶועלֶען גַּיין וְאֵלְכָה אוּנ אִיךְ וֶועל גַּיין גְלַייךְ מִיט דִיר אַזוֹ ווִי דוּ דַארְפְסְט: (יג) וַיֹּאמֶר הָאט יַעֲקֹב צוּ אִים גְזָאגְט אֲדוֹנִי מַיין הַאר ווייסְט כִּי דִי קִינְדֶער זֶענִין יוּנְג וְהַצֹּאן אוּנ דִי שָׁאף אוּנ דִי רִינְדֶער עָלוֹת זֵייגֶעְדִיגֶע עָלַי זֶענֶן אוֹף מִיר אִיךְ זָאל זֵיי פִירִין פַּאמֶעלֶךְ וּדְפָקוּם יוֹם אֶחָד אוּנ אַז זֵייא וֶועלִין צוּ גִיקְוֶועטְשְׁט וֶוערֶן אֵיין טָאג צוּ מִיר מַאכֶן זֵיי א וֶועג וָמֵתוּ וֶועלֶן אוּם פֵּייגֶערֶן אַלִי שָׁאף: (יד) יַעֲ לָאז דֶער הַאר אִיבֶּער פָארִין פַאר זַיין קְנֶעכ יַעֲקֹב הָט גְזָאגְט צוּ עֵשָׂו גֵיי דוּ פְרִיעֶר פַר מִיר וַאֲ אוּנ אִיךְ וֶועל מִיךְ פִירֶען לְאִטִּי פַּאמֶלֶךְ לְרֶגֶל צוּ פִ הַמְּלָאכָה צוּ דִי וֶוערְק אֲשֶׁר וָוס פַאר מִיר נָאךְ דֶע

תָּא דִי קֳדָמַי וּלְרֶגֶל
א עַד דִי אֵעוֹל לְוָת
י לְשֵׂעִיר׃ טו וַאֲמַר
אֶשְׁבּוֹק כְּעַן עִמָּךְ
עַמָּא דְעִמִּי וַאֲמַר
דְנַן אַשְׁכַּח רַחֲמִין
י רִבּוֹנִי׃ טז וְתָב
מָא הַהוּא עֵשָׂו
חֵהּ לְשֵׂעִיר׃ יז וְיַעֲקֹב
לְסֻכּוֹת וּבְנָא לֵהּ
א וְלִבְעִירֵהּ עֲבַד

אֲשֶׁר־לְפָנַי וּלְרֶגֶל הַיְלָדִים עַד
אֲשֶׁר־אָבֹא אֶל־אֲדֹנִי שֵׂעִירָה׃
טו וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אַצִּיגָה־נָּא עִמְּךָ מִן־
הָעָם אֲשֶׁר אִתִּי וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה
אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי׃ טז וַיָּשָׁב בַּיּוֹם
הַהוּא עֵשָׂו לְדַרְכּוֹ שֵׂעִירָה׃ יז וְיַעֲקֹב
נָסַע סֻכֹּתָה וַיִּבֶן לוֹ בָּיִת וּלְמִקְנֵהוּ

עד אשר אבא שם כה : ויעקב נסע
סגולה יז ע"ה כה :

בעל הטורים

ו שמים כרועה עדרו ירעה : (יד) שעירה . ג' במס' אל אדני
ישב עשו לדרכו שעירה ועד ההר החלק העולה שעירה שנאמר ועלו מושיעים בהר ציון וגו' וזהו עד אשר אבא אל אדוני שעירה . אבא

רשב"ם

(יד) עד אשר אבא אל אדוני שעירה . הרחיב לו את הדרך :

רש"י

ת עלי להוליך : ולרגל הילדים . לפי רגליהם
כולים לילך : עד אשר אבא אל אדני שעירה.
לו הדרך שלא היה דעתו ללכת אלא עד סוכות אמר
עתו לעשות לי רעה ימתין עד בואי אצלו והוא לא
ב"ר) ואימתי ילך בימי המשיח שנאמר (עובדיה א)
ושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו. ומ"א יש לפ'
ם: (טו) ויאמר למה זה. תעשה לי טובה זו שאיני
ה : אמצא חן בעיני אדני. ולא תשלם לי עתה
ול : (טז) וישב ביום ההוא עשו לדרכו . (ב"ר)
בדו וד' מאות איש שהלכו עמו נשמטו מאללו אחד אחד
ן פרע להם הקב"ה בימי דוד שנאמר (ש"א ל) כי אם
ות איש נער אשר רכבו על הגמלים : (יז) ויבן לו

בית יהודא

אַרְבֶּעט , מֶען מֵיינְט (לְפִי צוֹרֶךְ הֲלִיכַת רַגְלֵי הַמְּלָאכָה הַמּוּטֶלֶת
עָלַי לְהוֹלִיךְ) ווִי עֶס דַארְפֶן גֵיין דִי פִּים פוּן דִי אַרְבֶּעט (פוּן דִי
בְּהֵמוֹת) וָוס אִיךְ מוּז זֵיי פִירֶען : (וּלְרֶגֶל הַיְלָדִים) . אוּנ ווִי
דִי פִּים פוּן דִיא קִינְדֶר (לְפִי רַגְלֵיהֶם שֶׁהֵם יְכוֹלִים לֵילֵךְ) נָאךְ
זֵייעֶרֶע פִּים וִויא זֵיי קֶענֶען גֵיין : (עַד אֲשֶׁר אָבוֹא אֶל אֲדֹנִי
שֵׂעִירָה) . בִּיז אִיךְ וֶועל קוּמֶען צוּ מַיין הֶערְר אִין שֵׂעִיר ,
זָאגְט רַשִׁ"י (הִרְחִיב לוֹ הַדֶּרֶךְ) יַעֲקֹב הָט דֶערְבְּרֵייטֶערְט צוּ
עֵשָׂו דִיא וֶועג , יַעֲקֹב הָט אָפְּגֶעלֵייגְט זַיין זֶעהוּנְג נָאךְ
אַמָאל מִיט עֵשָׂו אוֹיף אַלַאנְגֶע צַייט (שֶׁלֹּא הָיָה דַּעְתּוֹ לָלֶכֶת
אֶלָּא עַד סוּכּוֹת) יַעֲקֹב הָט גֶעטְרַאכְט צוּ גֵיין נָאר בִּיז סוּכּוֹת
(וְאָמַר) אוּנ עֶר הָט גֶעזָאגְט (עַד אֲשֶׁר אָבוֹא אֶל אֲדוֹנִי שֵׂעִירָה)
בִּיז אִיךְ וֶועל קוּמֶן צוּ מַיין הֶערְר אִין שֵׂעִיר (אָמַר) יַעֲקֹב הָט
ט וגֶעטְרַאכְטוּ (אִם דַּעְתּוֹ לַעֲשׂוֹת לִי רָעָה) אוֹיב עֵשָׂו טְרַאכְט מִיר צוּא טָאהְן שְׁלֶעכְטְס (יַמְתִּין עַד בּוֹאִי אֶצְלוֹ) זָאל
אַרְטֶן בִּיז אִיךְ וֶועל קוּמֶען צוּ אִים (וְהוּא לֹא הָלַךְ) אוּנ יַעֲקֹב אִיז נִיט גֶעגַאנְגֶן צוּ עֵשָׂו אִין שֵׂעִיר (וְאֵימָתַי יֵלֵךְ) וֶוען
יַעֲקֹב גֵיין צוּ עֵשָׂו אִין שֵׂעִיר (בִּימֵי הַמָּשִׁיחַ) אִין דִיא טֶעג וָוס מָשִׁיחַ וֶועט קוּמֶן (שֶׁנֶּאֱמַר) ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק
מוֹשִׁיעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפּוֹט אֶת הַר עֵשָׂו) דִי מוֹשִׁיעִים , דִי הֶעלְפֶער , דָס זֶענֶען דִי צְוֵויי מְשִׁיחִים , מָשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף
שִׁיחַ בֶּן דָוִד , וֶועלֶען אוֹיפְגֵיין אוֹיף דֶעם בַּארְג צִיּוֹן זֵיי זָאלֶן מִשְׁפָּטֶן דֶעם בַּארְג עֵשָׂו (וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה יֵשׁ לְפָרְשָׁה זוֹ
פִיל דְרָשׁוֹת זֶענֶן דָא אִין מִדְרָשׁ אוֹיף דִי פָּרְשָׁה : (טו) וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶהוּ . יַעֲקֹב הָאט גֶעזָאגְט צוּ עֵשָׂו (לָמָּה זֶה
לִי טוֹבָה זוּ שֶׁאֵינִי צָרִיךְ לָהּ) צוּ וָואס ווִילְסְטוּ מִיר טָאן אַזוֹ אַטוֹבָה וָוס אִיךְ דַארְף זִיא נִיט (אֶמְצָא חֵן בְּעֵינֵי אֲדוֹנִי)
ל גֶעפִינֶען חֵן בַּיי דִיר מַיין הֶערְר (וְלֹא תְּשַׁלֵּם לִי עַתָּה שׁוּם גְּמוּל) דוּ זָאלְסְט מִיר אִיצְט גָאר נִיט בַּאצָאלֶן קֵיין טוֹבָה
מַיינֶע מַתָּנוֹת : (טז) וַיָּשָׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֵשָׂו לְדַרְכּוֹ) . אִין דֶעם זֶעלְבִּיגֶען טָאג אִיז עֵשָׂו צוּרִיקְגֶעגַאנְגֶן זַיין וֶועג אִין
גְד שֵׂעִיר , זָאגְט רַשִׁ"י (עֵשָׂו לְבַדּוֹ) עֵשָׂו אַלֵיין אִיז צוּרִיקְגֶעגַאנְגֶען (וְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ שֶׁהָלְכוּ עִמּוֹ נִשְׁמְטוּ מֵאֶצְלוֹ
חָד) דִי פִיר הוּנְדֶערְט מֶענְטְשֶׁן וָוס זֶענֶן גֶעגַאנְגֶען מִיט עֵשָׂו זֶענֶען אַוֶועקְגֶעגַאנְגֶען פוּן אִים אֵיינְצִיגְוַוייז (וְהֵיכָן פָּרַע
קב"ה) וֶוען הָאט הקב"ה זֵיי בַּצָאלְט שְׂכַר פַאר דֶעם וָואס זֵיי זֶענֶן אַוֶועקְגֶעגַאנְגֶן פוּן יַעֲקֹב (בִּימֵי דָוִד)) אִין דִי
פוּן דָוִד הַמֶּלֶךְ (שֶׁנֶּאֱמַר) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (כִּי אִם אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ נַעַר אֲשֶׁר רָכְבוּ עַל הַגְּמַלִּים) נָאר פִיר
רְט יוּנְגֶע מֶענְטְשֶׁן וָואס הָאבֶּן גֶערִיטֶען אוֹיף קֶעמְלֶען זֶענֶן גֶערֶעטֶעט גֶעוָוארֶן , דָס זֶענֶן גֶעוֶוען דִי פִיר הוּנְדֶערְט
שֶׁן וָואס זֶענֶן גֶעוֶוען מִיט עֵשָׂו : (יז) וַיִּבֶן לוֹ בָּיִת) . זָאגְט רַשִׁ"י (שָׁהָה שָׁם י"ח חוֹדֶשׁ) יַעֲקֹב אִיז גֶעוֶוען אִין

שפתי חכמים

א כפי הצורך לרגל להיות רגל : י דק"ל דפסוק ויאמר למה זה למצא חן בעיניו ועז"פ למה זה תעשה וכו' . ואמצא חן בעיניך מאמר
חן משמע שלא רצה למצא חן והוא שלח לו מנחה גדולה כדי כפ"ע הוא : כ וא"ת והלא אע"ג דכתיב עשו לחוד בקרא אנשיו נמי

פירוש לתורת אלהים

פוּן דִיא בְּהֵמוֹת וִויפִיל זֵייא קֶענֶען גֵיין
דִיא פִּים אוּנ פוּן דִיא קִינְדֶער עַד בִּיז אִיךְ
קוּמֶען צוּא מַיין הַאר נָאךְ שֵׂעִיר [עיין רש"י] :
וַיֹּאמֶר הָאט עֵשָׂו גִיזָאגְט אַצִּיגָה אִיךְ וֶועל אָפּ
לָזְן דִיר פוּן דֶעם פָאלְק וָוס אִיז מִיט מִיר וַיֹּאמֶר
יַעֲקֹב גְזָאגְט לָמָּה זֶה וָוס טוֹיג מִיר דָאס אַז דוּ
זָאלְסְט מִיר טָאן אַזוֹ אַטוֹבָה וָואס אִיךְ דַארְף זִיא
נִיט אֶמְצָא לָאז מִיךְ גְפִינֶען חֵן אִין דֵיינֶע אוֹגֶן אוּנ דוּ
זָאלְסְט מִיר נִיט טָאהְן הַיינְט קֵיין שׁוּם טוֹבָה :
(טז) וַיָּשָׁב אוּנ עֵשָׂו הָט זִיךְ דֶעם זֶעלְבִּיגֶן טָאג ווִידֶר
גֶקֶערְט צוּ זַיין וֶועג אִין שֵׂעִיר : (יז) וְיַעֲקֹב אוּנ יַעֲקֹב
הָט גְצוֹגֶן נָאךְ סוּכּוֹת וַיִּבֶן אוּנ עֶר הָט גְבוֹיעֶט צוּ זִיךְ

עָשָׂה סֻכֹּת עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם
סֻכּוֹת׃ ס יח וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם עִיר
שְׁכֶם אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן
אֲרָם וַיִּחַן אֶת־פְּנֵי הָעִיר׃ יט וַיִּקֶן אֶת־
חֶלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָטָה־שָׁם אָהֳלוֹ
מִיַּד בְּנֵי־חֲמוֹר אֲבִי שְׁכֶם בְּמֵאָה
קְשִׂיטָה׃ כ וַיַּצֶּב־שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא־

אונקלוס

מְטַלָּן עַל כֵּן קְרָא
דְאַתְרָא סֻכּוֹת׃ יח וַ
יַעֲקֹב שְׁלִים קַ
דִשְׁכֶם דִי בְּאַרְעָא דִ
בְּמֵיתֵהּ מִפַּדַּן דַ
וּשְׁרָא לָקֳבֵל (
קַרְתָּא׃ יט וּזְבַן
אַחְסָנַת חַקְלָא דִי
תַּמָּן מַשְׁכְּנֵהּ מִידָא
חֲמוֹר אֲבוּהִי דִ
בְּמֵאָה חוּרְפָן׃ כ וַ
תַּמָּן מַדְבְּחָא וּפְלַחְ

תו"א ויבא יעקב שלם לג: ויחן את פני שם: במאה קשיטה ראש השנה כו: ויקרא לו אל אלהי ישראל מגילה יח:

רשב"ם

(יח) ויבא יעקב שלם. אל עיר ששמה שלם. כמו ותבאנה בית לחם. המפרש שלם שלם בתורתו שלם בממונו טועה הוא לפי הפשט שאין דרך המקרא לדבר כך וגם מה צורך וכי בשביל מיעוט דורון שנתן לעשו הוצרך לכתוב כן: עיר שכם. עירו של שכם כמו כי חשבון עיר סיחון מלך האמרי היא כדכתיב וירא אותה שכם בן חמור החוי נשיא הארץ: (יט) קשיטה. מין מטבע שם

בעל הטורים

אל אדוני שעירה. ס"ת אליה. אבא עולם די רמז לאחר ד' גל אליה לפני בא יום ה' הגדול והנורא ואז ועלו מושיעים לשפוט

בית יהודא

סוכות אַכְטְצֶעהְן חֳדָשִׁים (קַיִץ וְחֹרֶף וְקַיִץ) אַזוּמֶר אוּנ אַווינְטֶר אוּנ אַזוּמֶער (סוּכּוֹת קַיִץ) אַיין זוּמֶער הָט עֶר גֶעמַאכְט סוּכּוֹת (בַּיִת חוֹרֶף) ווינְטֶער הָט עֶר גֶעמַאכְט שְׁטוּבֶּען (סוּכּוֹת קַיִץ) דֶעם אַנְדֶערֶן זוּמֶער הָט עֶר נָאךְ אַמָאל גֶעמַאכְט סוּכּוֹת: (יח) וְשָׁלֵם, זָאגְט רש"י (שָׁלֵם בְּגוּפוֹ) יַעֲקֹב אִיז גֶעקוּמֶן אִין שְׁכֶם גַאנְץ מִיט זַיין גוּף (שֶׁנִּתְרַפֵּא מִצַּלְעָתוֹ) עֶר אִיז גֶעהֵיילְט גֶעוָוארֶן פוּן זַיין הִינְקֶען וְלָאהֶמֶען (שָׁלֵם בְּמָמוֹנוֹ) גַאנְץ מִיט זַיין גֶעלְט (שֶׁלֹּא חָסֵר כְּלוּם מִכָּל אוֹתוֹ הַדּוֹרוֹן) עֶס הָט אִים גָאר נִיט גִיפֶעלְט דוּרְךְ דִי מַתָּנָה וָוס עֶר הָט גֶעשִׁיקְט צוּ עֵשָׂו, ווייל דִי בְּהֵמוֹת הָאבֶּן בַּאלְד גֶעבָּארֶן אַנְדֶערֶע בְּהֵמוֹת (שָׁלֵם בְּתוֹרָתוֹ) גַאנְץ מִיט זַיין תּוֹרָה (שֶׁלֹּא שָׁכַח תַּלְמוּדוֹ בְּבֵית לָבָן) עֶר הָט נִיט פַארְגֶעסֶן זַיין לֶערְנֶען אִין דִי צַייט וָוס עֶר אִיז גֶעוֶוען בַּיי לָבָן אִין שְׁטוּב: (עִיר שְׁכֶם). מֵיינְט מֶן לְעִיר שְׁכֶם) ווִי עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען יַעֲקֹב אִיז גֶעקוּמֶן צוּ דִי שְׁטָאט שְׁכֶם (וְכָמוֹהוּ עַד בּוֹאָנָה בֵּית לָחֶם) אִיז גְלַיין עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען בִּיז זֵיי זֶענֶען גֶעקוּמֶן לְבֵית לָחֶם, צוּ דִיא שְׁטָאט בֵּית לָחֶם: וּבְבוֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם). הַארְט רש"י דַארְף דֶר פָּסוּק זָאגֶן אַז יַעֲקֹב אִיז גֶעקוּמֶען פוּן פַּדַּן אֲרָם, מִיר ווייסֶען דָאךְ פוּן פְרִיעֶרְדִיגֶע פְּסוּקִים אַז יַעֲקֹב קוּ[מְט פוּן] פַּדַּן אֲרָם, עֶנְטְפֶערְט רש"י (כְּאָדָם הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ יָצָא פְּלוֹנִי מִבֵּין שִׁנֵּי אֲרָיוֹת וּבָא שָׁלֵם) ווִי אַמֶענְטְשׁ זָאגְט צוּ זַיין [חַבֵר] רְאוּבֵן אִיז גֶעוֶוען אִין דִי צֵיין פוּן דִי לֵייבִּין אוּנ עֶר אִיז גֶערֶעטֶעט גֶעוָוארֶן אוּנ אִיז גֶעקוּמֶען גַאנְץ (אַף כָּאן) דָ[א] אוֹךְ אַזוֹ (וַיָּבֹא שָׁלֵם מִפַּדַּן אֲרָם מִלָּבָן וּמֵעֵשָׂו שֶׁנִּזְדַּוְּגוּ לוֹ בַּדֶּרֶךְ) יַעֲקֹב אִיז גֶעקוּמֶן גַאנְץ "פוּן פַּדַּן אֲרָם", פוּן אַזֶעלְכֶע [צְוֵוי] לֵייבִּין, לָבָן אוּנ עֵשָׂו מִיט זַיינֶע מֶענְטְשֶׁן וָוס הָאבֶּן זִיךְ בַּהֶעפְט צוּ אִים אִין וֶועג. אוּנ הָאבֶּן אִים גֶעוָואלְט הַ[רְגֶענֶען]: וַיִּחַן אֶת פְּנֵי הָעִיר). זָאגְט רש"י (עֶרֶב שַׁבָּת הָיָה) ווֶען יַעֲקֹב אִיז גֶעקוּמֶן צוּ דִי שְׁטָאט שְׁכֶם אִיז גֶעוֶוען עֶרֶב שַׁבָּת שְׁטֵייט אִין סֵפֶר שְׁאֵלְתּוֹת פוּן רַב אַחָאִי: (יט) קְשִׂיטָה). (מָעָה) אַזוֹ אַמַטְבֵּעַ וָואס הֵייסְט מָעָה (אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא) עֲקִיבָא הָאט גֶעזָאגְט (כְּשֶׁהָלַכְתִּי לִכְרַכֵּי הַיָּם הָיוּ קוֹרִין לְמָעָה קְשִׂיטָה) ווֶען אִיךְ בִּין גֶעגַאנְגֶען צוּ דִי שְׁטֶעט פוּן יַם הָא[בּ אִיךְ] גִיהֶערְט זֵיי הָאבֶּן גֶערוּפֶן קְשִׂיטָה אוֹיף דִי מַטְבֵּעַ וָוס מִיר רוּפֶען מָעָה (וְתַרְגּוּמוֹ חוּרְפָן) אוֹיף דֶעם ווָארְט קְשִׂיטָה טַ[יטְשׁ] דֶער תַּרְגּוּם חוּרְפָן, מֶען מֵיינְט (טוֹבִים) גוּטֶע מַטְבֵּעוֹת (חָרִיפִים בְּכָל מָקוֹם) מַטְבֵּעוֹת וָוס גֵייעֶן אוֹיף יֶעדֶער אָרְ[ט] עוֹבֵר לַסּוֹחֵר) דְהַיְינוּ זֵיי גֵייעֶן פַר סְחוֹרָה וִיעֶדֶער סוֹחֵר נֶעמְט דִי מַטְבֵּעוֹת פַאר סְחוֹרָה: (כ) וַיִּקְרָא לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂ[רָאֵל]

רש"י

בית. (מגילה יז) שהה שם י"ח חדש ל קיץ וחורף סכות קיץ בית הורף סכות קיץ: (יח) שלם. שלם [בגופו שנתרפא] מ שנתרפא מצלעתו (שבת לג). שלם בממונו שלא חסר מכל אותו דורון. שלם בתורתו שלא שכח תלמודו בבית [לבן]. עיר שכם. כמו לעיר וכמוהו (רות א) עד בואנה בית לחם: בבואו מפדן ארם. כאדם האומר להבי[רו] פלוני מבין שיני אריות ובא שלם. אף כאן ויבא שלם מפד[ן ארם] מלבן ומעשו שנזדווגו לו בדרך: (יט) קשיטה. מעה אמ[ר] כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למעה קשיטה (ותרגומו [חורפן]) טובים חריפים בכל מקום כגון עובר לסוחר): (כ) ו[יקרא]

שפתי חכמים

במשמע כדכתיב בסמוך ויעקב נסע סכתה ה"ה נמי נשיו ובניו ועבדיו אלא שנקט העיקר ה"ה ה"נ וי"ל מפני שאמר עשו אליגה נא וגו' ונטעה לומר שנשארו גבי יעקב מש"ה הי"ל לכתוב בהדיא שהלכו עמו רא"ם. ועוד י"ל כיון שכתוב מתחלה וירא והנה עשו בא ות' איש עמו א"כ הוא טפל אללם כיון שהזכירם א"כ גמי ויסב עשו הי"ל ג"כ להזכירם עמו מטעם זה משא"כ ביעקב וק"ל: ל והקשה רא"ם ולא ידעתי למה הביא רש"י ז"ל זה המדרש והלא הבית והסכות שניהן ה[יו] אחד הבית לעצמו והסכות לבהמות כדכתיב בקרא ורש"י בפי[רושו] ואני לא באתי לפרש אלא לפי פשוטו כו' ע"כ ומהרש"ל פי' לפ[י] בקרא ב"פ סכות ופעם אחת בית ר"ל סכות קיץ בית חורף וכו' הביא זה המדרש כדי לכוין מספר הכ"ב שנה שלא קיים יעק[ב] אב ואם כמ"ש בפ' וישב על פסוק ויתאבל על בנו: מ מהרש"ל

פירוש לתורת אלהים

אַהוּז וּלְמִקְנֵהוּ אוּנ צוּ זַיינֶע פִיךְ הָט עֶר גְמַאכְט בַּיידְלֶךְ צַל דְרוּם הָט מֶען גְרוּפֶן דֶעם נָאמֶן פוּן דֶעם אָרְט סוּכּוֹת: (יח) וַיָּבֹא אוּנ יַעֲקֹב אִיז גִיקוּמֶן גַאנְץ אִין דֶר שְׁטָאט שְׁכֶם וָואס אִיז אִין אֶרֶץ כְּנַעַן [עיין רש"י] בְּבוֹאוֹ אַז יַעֲקֹב אִיז גְקוּמֶן פוּן פַּדַּן אֲרָם וַיִּחַן א[וּנ] הָט גְרוּעֶט פַר דֶער שְׁטָאט: (יט) וַיִּקֶן אֶת חֶלְקַת אוּנ יַעֲקֹב הָט גְקוֹפְט דָם שְׁטִיק פֶעלְד וָוס עֶר דָארְטֶן גְנֵייגְט זַיין גְצֶעלְט מִיַד בַּיי דִי קִינְדֶר פוּן

ם : אֵל אֱלָהָא
רָאֵל : א וּנְפָקַת
ה בַּת לֵאָה דִּי
ית לְיַעֲקֹב לְמֶחֱזֵי

לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: ס חמישי
לד א וַתֵּצֵא דִינָה בַּת־לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב לִרְאוֹת בִּבְנוֹת הָאָרֶץ:

בעל הטורים

(א) בבנות. שנים במס' בבנות הארץ בבנות אחיך אשה גבי שמשון. בשביל שלא רצה ליתן לאחיו בתו כדאיתא במדרש שהטמינה בתיבה מפניו נענש שיצאה לראות בבנות הארץ ובעלה שכם :

רשב"ם

(כ) אל אלהי ישראל. שהצילני מלבן ומעשו כלומר האלהים הוא אלהי יעקב שהצילני מלבן ומעשו וכמו שקורים שם אדם אליעזר שמואל כמו כן נקרא המזבח כך וכמו שפירשתי פשוטה : (א) ותצא דינה. כי תוץ לעיר נשת

רש"י

ל אלהי ישראל. לא שהמזבח קרוי אלהי ישראל אלא ם שהיה הקדוש ברוך הוא עמו והצילו קרא שם ה על שם הנס להיות שבחו של מקום נזכר בקריאת כלומר מי שהוא אל הוא הקב"ה הוא לאלהים לי ששמי ל וכן מצינו במשה (שמות יז) ויקרא שמו ה' נסי לא בח קרוי ה' אלא על שם הנס קרא שם המזבח להזכיר של הקב"ה ה' הוא נסי ורבותינו דרשו שהקב"ה קראו ב אל (מגילה יח) ודברי תורה כפטיש יפוצץ סלע קים לכמה טעמים ואני ליישב פשוטו של מקרא באתי : ת לאה. ולא בת יעקב. אלא ע"ם יציאתה נקראת בת

בית יהודא

זאגט רש"י (לא שֶׁהַמִּזְבֵּחַ נִקְרָא אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל) ניט דער מזבח ווערט גערופן "אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל" (אֶלָּא עַל שֵׁם שֶׁהָיָה הקב"ה עִמּוֹ וְהִצִּילוֹ) נאר ווייל הקב"ה איז געווען מיט יעקב און ער האט אים גערעטעט (קָרָא שֵׁם הַמִּזְבֵּחַ עַל שֵׁם הַנֵּס) האט ער גערופן דעם נאמען פון מזבח אויף דעם נאמען פון דעם נס (לִהְיוֹת שִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם נִזְכָּר בִּקְרִיאַת הַשֵּׁם) ווען מען וועט רופען דעם נאמען פון מזבח וועט דערמאנט ווערן די לויב פון הקב"ה (כְּלוֹמַר) אזוי האט יעקב געמיינט (מִי שֶׁהוּא אֵל, הוּא הקב"ה, הוּא לֵאלֹהִים לִי שֶׁשְּׁמִי יִשְׂרָאֵל) ווער עס ווערט גערופן אל, גאט, דאס איז הקב"ה, ער איז א גאט צו מיר וואס מיין נאמען איז ישראל (וְכֵן מָצִינוּ בְּמֹשֶׁה) און מיר ען משה רבינו האט אויך אזוי געטאן ער האט געבויעט אמזבח (וַיִּקְרָא שְׁמוֹ ה' נִסִּי) און ער האט גערופן זיין נאמען י (לֹא שֶׁהַמִּזְבֵּחַ קָרוּי ה') ניט ער האט גערופן דעם מזבח "ה'" (אֶלָּא עַל שֵׁם הַנֵּס קָרָא שֵׁם הַמִּזְבֵּחַ) נאר ער האט גערופן נאמען פון מזבח אויף דעם נאמען פון דעם נס (לְהַזְכִּיר שִׁבְחוֹ שֶׁל הקב"ה, ה' נִסִּי) צו דערמאנען דיא לויב פון ה, און צו זאגען די יודין ה' נסי, הקב"ה האט מיר געטאן א נס און די מלחמה פון עמלק איז מיט אנס איינס ן געווארן (וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ שֶׁהקב"ה קְרָאוֹ לְיַעֲקֹב אֵל) די רבנן לערנען הקב"ה האט גערופן דעם נאמען פון יעקב , זאגט רש"י (וְדִבְרֵי תוֹרָה כְּפַטִּישׁ יְפוֹצֵץ סָלַע) דיא רייד פון די תורה איז ווי דער האמער צו שפאלט דעם שטיין פיל שטיקער (מִתְחַלְּקִים לְכַמָּה טְעָמִים) אזוי ווערן די רייד פון דיא תורה צוטיילט אויף פיל פשטים ומיינונגען לְיַשֵּׁב פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא בָּאתִי) און איך בין געקומען זאגען דעם גלייכן פשט (מיינונג) אין פסוק : (א) (בַּת לֵאָה). ט רש"י (וְלֹא בַּת יַעֲקֹב) פאר וואס האט מען איר ניט גערופן דינה די טאכטער פון יעקב, זאגט רש"י (אֶלָּא עַל יְצִיאָתָהּ נִקְרֵאת בַּת לֵאָה) נאר וועגען איר ארויסגיין פון דערהיים אין שטאט ווערט זיא גערופן די טאכטר פון לאה,

שפתי חכמים

מתם משמע בכל שלמותיו ומה כתיב בענין זה למעלה שהי"ל ולמטה ויקן את חלקת השדה משמע שהי"ל ממון ושלם בתורתו

מדכתיב בקרא בגוף מפדן ארם למ"ל אלא לומר לך שאפילו בבואו מפדן ארם שכולם עמי הארץ אעפ"כ לא שכח תלמודו : ב כאלו אמר

פירוש לתורת אלהים

אמר פון שכם בְּמֵאָה פאר הונדערט מטבעות : ויצב און ער האט דארטן געשטעלט אמזבח וַיִּקְרָא און ער האט דעם מזבח גערופען אֵל [עיין רש"י] יִשְׂרָאֵל ער איז א גאט צו מיר וואס מיין נאמען ישראל : (א) וַתֵּצֵא און דינה די טאכטער פון לאה זיא האט געבארן צו יעקב איז ארוס געגאנגען ן דיא טעכטער פון דעם לאנד [עיין רש"י] :

ליקוטי מרדכי

(א) וַתֵּצֵא דִינָה בַּת לֵאָה וגו'. דער באר מים חיים שרייבט ווייל עס שטייט אין פסוק דינה איז ארויסגעגאנגען לִרְאוֹת בִּבְנוֹת הָאָרֶץ, צוא זעהן אין דיא טעכטער פון לאנד, און עס שטייט ניט זיא איז ארויסגעגאנגען לִרְאוֹת אֶת בְּנוֹת הָאָרֶץ, צו זעהן די טעכטער פון לאנד, מיינט מען ניט זיא איז געגאנגען זעהן די טעכטער פון לאנד וויא זייא זענען אויסווייניג, שיינע אדער מיאוסה, נאר זיא איז געגאנגען זעהן די נאטורען פון די טעכטער פון די לאנד, אוב זייער פירונג איז מיט דרך ארץ, אוב זיי זענען גוטע אדער שלעכטע, אדער טאמער קען מען פון עלכע מגייר זיין, ווי איר באבע שרה האט גיטאהן, זיא האט מגייר גיוועזן נקבות, און ווייל זיא איז געגאנגען וועגין מצוה,

ספר הישר

א דינה. בעת אין דר זעלביגער צייט איז ארוס גגאנגן די ווייבער פון די איין וואונער פון די שטאט צו טאנצין צו פרייען זיך איז רחל און לאה און זייערע דינסטין און דינה דיא טאכטער פון יעקב זענין ארוס גגאנגן צו זעהן די וואס די ווייבער פריי ען זיך. וכל און אלע מאנזבילין און ווייבער און אלע שררות און אלע גרויסע לייט זענין דארט ן און האבין צו גיזעהן די שמחה. און שכם דער זון פון איז אויך דארט גיוועזן און האט דר זעהן דינה די טאכטער עקב וויצן לעבין לאה און זי איז אים זעהר גפעלין. וַיִּשְׁאַל שכם האט גפרעגט זיינע פריינד און די מענטשען וואס זענין אנן לעבין אים ווער עס איז די יונגע פרוא וואס זיצט דא לעבין די ווייבר וואס איך קען גאר ניט. ויאמרו האבן זיי צו אים גזאגט זיא איז די טאכטער פון יעקב דער זון פון יצחק העברי וואס זיצט אין דר שטאט פון איניגע טעג. און ווי זיי האבן דר הערט אז די ווייבר פון דער שטאט זענין ארוס גגאנגען צו פרייען זיך איז די יונגע פרוי אויך ארוס גיגאנגען. וירא און ווי שכם דר זון פון חמור האט דר זעהן די טאכטר פון יעקב האט ער זייער גגלוסט אין דינה און שכם האט גשיקט מענטשין אז מען זאל ברענגין דינה צו אים מיט גיוואלד. ותבא און מען האט דינה גיבראכט צו שכם אין הויז אריין און שכם האט זי בייזיך ווי איין ווייב גיהאלטען. ויבאו און מען איז גיקומען צו יעקב און מען האט אים דר ציילט די זאך פון זיין טאכטער דינה. וישמע און ווי יעקב האט דער

ב וַיַּרְא אֹתָהּ שְׁכֶם בֶּן־חֲמוֹר הַחִוִּי
נְשִׂיא הָאָרֶץ וַיִּקַּח אֹתָהּ וַיִּשְׁכַּב
אֹתָהּ וַיְעַנֶּהָ׃ ג וַתִּדְבַּק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה
בַּת־יַעֲקֹב וַיֶּאֱהַב אֶת־הַנַּעֲרָ וַיְדַבֵּר
עַל־לֵב הַנַּעֲרָ׃ ד וַיֹּאמֶר שְׁכֶם אֶל־
חֲמוֹר אָבִיו לֵאמֹר קַח־לִי אֶת־

בִּבְנַת אַרְעָא׃ ב וַחֲ[זָא]
יָתַהּ שְׁכֶם בַּר חֲמ[וֹר]
חִוָּאָה רַבָּא דְאַרְ[עָא]
וּדְבַר יָתַהּ וּשְׁכִיב יָ[תַהּ]
וְעַנְיַהּ׃ ג וְאִתְרְעִיא[ת]
נַפְשֵׁהּ בְּדִינָה בַּת יַעֲ[קֹב]
וּרְחֵים יָת עוּלֶמְתָּ[א]
וּמַלֵּיל עַל לִבָּ[א]
דְעוּלֶמְתָּא׃ ד וַאֲמַר שְׁכֶ[ם]
לַחֲמוֹר אֲבוּהִי לְמֵימָ[ר]

תו"א וירא אתה שכם בן חמור נזיר גג סנהדרין ע הוריות י׃

רשב"ם

אהלו ויצאה משם ונכנסה לעיר: (ב) נשיא הארץ. והמפרש שכם שם העיר טועה הוא שלא מצינו בכל מקום עיר ציון עיר ירושלים אלא העיר נזכרת אחרי השם ואפילו אם זאת היא שכם שמא לזכרון גבורת בני י[עקב] שמו את שמה שכם כדכתיב בלוז שנקרא בית אל וכדכתיב ויקרא ל[ה]

רש"י

לאה שאף היא יצאנית היתה (ב"ר) שנאמר ותצא ל[אה] לקראתו (ועליה משלו המשל כאמה כבתה): (ב) ויש[כב] אתה. כדרכה: ויענה. שלא כדרכה (יומא עז): (ג) על לב הנערה. דברים המתיישבין על הלב ראי אב[יך] בחלקת שדה קטנה כמה ממון בזבז אני אשיאך ותקנה הע[יר]

בית יהודא

ווייל זיא האט געהאט די נאטור פון, די מוטער (שאף היא יצאנית היתה) לאה איז אויך געוועזן ארויסגייערן (שנאמר) ווי זם שטייט אין פסוק (ותצא לאה לקראתו) לאה איז ארויס־געגאנגען געגען יעקב (ועליה משלו המשל) אויף איר האט מען געזאגט דעם משל (כאמה כבתה) ווי די מוטער אזוי דיא טאכטער: (ב) וישכב אותהו. (כדרכה) ער איז מיט איר געלעגען וויא מיט א אשה: ויענהו. אונ ער האט זיא געפייניגט ווייל ער האט מיט איר מזנה געוועזן (שלא כדרכה) ניט מיט א אשה נאר ווי מיט א זכר: (ג) ועל לב הנערהו. ער האט מיט איר גערעט (דברים המתיישבים על הלב) אזעל[כע] רייד וואס זאלען איר געפעלן אונ בערוהיגען איר הארץ זיא זאל וועלען זיין אנווייב זיינע אונ זיא זאל ניט בייז זיין [אויף] דעם שלעכטס וואס ער האט איר געטאן, ער האט געזאגט צו איר (ראי אביך בחלקת שדה קטנה כמה ממון בזבז) זעה [וויפיל] ווי פיל געלט האט דיין פאטער געמוזט געבען פאר דם קליינע שטיקיל פעלד וואס ער האט געקויפט (אני אשיאך) איך וו[על] דיך נעמען פאר אנווייב (ותקנה העיר וכל שדותיה) וועט געהערן צו דיר דיא שטאט אונ אלע פעלדער וואס ארום שטא[ט]

שפתי חכמים

ויקרא אלהי ישראל ליעקב אל וה"פ הקב"ה אל בעליונים ויעקב אל בתחתונים ר"ל וכיון שהסכינה שרויה בשבילו על הארץ א"כ

ליקוטי מרדכי

דריבער רופט איר דר פסוק בת לאה, דיא טאכטער פון לאה, ווייל לאה איז ארויסגעגאנגען פון שטוב געגען יעקב, איך וועגן מצוה, ווייל זיא האט געוואלט האבן נאך קינדער פון יעקב, אונ דינה איז אויך געגאנגען וועגין מצוה, עס איז אבער גיוועזן אחילוק צווישען ביידע, לאה איז געגאנגען, ווייל זיא האט מורא געהאט טאמער וועט יעקב קומענדיג פון פעלד אריין גיין אין געצעלט פון רחל, וועט ניט זיין שיין ער זאל נאכדעם ארויסגיין פון רחל'ס געצעלט אונ נעכטיגען ביי לאה, אבער דינה האט גיטאן נ"ם וויא איר באבע שרה, ביי שרה זאגט דר פסוק הנה היא באהל, זיא איז אין געצעלט, זיא האט מגייר געוועזן די ווייבער וואס זענען געקומען צו איר אין שטוב, אבער זיא איז ניט גיגאנגען אין די גאסין זוכען ווער עס וויל זיך מגייר זיין, טאמער וועט איינער האבן אתאוה צו איר שיינקייט, אונ ווייל דינה איז גיגאנגען אין גאס, דריבער האט איר געטראפען דיא מעשה מיט שכ[ם]

פירוש לתורת אלהים

(ב) וירא אותה אונ שכם דר זוהן פון חמור דר [חוי] נשיא דר האר פון דעם לאנד האט זיא גיזעהן ו[יקח] אותה אונ ער האט זיא גנומען וישכב אותה אונ ער [איז] גלעגען מיט איר ויענה אונ ער האט זיא גיפייניג[ט] (ג) ותדבק אונ עס איז ווארין בהעפט זיין לייב [אין] דינה דיא טאכטער פון יעקב ויאהב את הנערה אונ [ער] האט ליב גהאט די יונג פרוי וידבר על לב הנערה אונ [ער] האט גרעט אויף דעם הארץ פון דעם מיידל [עיין רש"י]
(ד) ויאמר שכם אונ שכם האט גזאגט צו זיין פאט[ער]

ספר הישר

הערט ווס שכם האט גיטאן האט יעקב גשיקט צוויי קנעכט אז זיי זאלען ברענגין זיין טאכטער דינה פון שכעמס הויז. איז שכם ארוס גגאנגען אונ האט זיי פר טריבען פון דעם הויז אונ האט ניט גוואלט אפ געבין דינה צו זייא. וישלח אונ יעקב האט גישיקט צוויי יונג פרויען ווס זייא זענין די טעכטער פון זיינע קנעכט צום הויז פון שכם זיי זאלען זיצען ביי דינה כדי זיי זאלען זי אפ היטן. וישלח אונ שכם האט גישיקט דריי מענטשען צו זיין פאטער חמור אז צו זאגען. דו זאלסט מיר נעמען די דאזיגע פרוי פר איין ווייב. וילך אונ חמור איז גיגאנגען צו יעקב ער זאל מיט אים ריידען פון דער זאך. אונ ווי חמור איז ארוס גגאנגען פון שכעמס הויז צוא גיין צו יעקב. איז דר ווייל אן גקומען די קינדער פון יעקב פון פעלד. אונ וויא זייא האבן דם דער הערט די מעשה פון זייער שוועסטר דינה האבן זיי דרויף זייער גיטרויערט אונ עס האט זייער באנג גיטאן. ויבאו זענין זיי גקומען פר זייער פאטער האבן גזאגט מיט גרוס צארן פר וואר דער משפט איז מען דם בשטראפן. דען גאט ברוך הוא האט גבאטען צוא נח צוא זיינע זין מען זאל ניט גזלענין אונ מען זאל ניט אין [...] זיין. אונ שכם האט גיגזעלט אונזער שוועסטער אונ קיין [...] מענטש פון דער שטאט האט אים ניט גירעט דרויף קיין [...] ווארט. פר וואר די שטאט לייט פערדינען אויך בשטראפט ווערדין. דען זיי האבן גוואוסט פון דער זאך אונ האבן ד[...] גשוויגן. ויהי אונ עס איז גיוועזן בשעת זיי האבן גירעט פר [...] פאטער יעקב פון דער זאך. איז חמור דער פאטער פון ש[כם] גיקומען צו יעקב צו ריידין מיט אים מכח ווס זיין זון שכם זיין

הַיַּלְדָּה הַזֹּאת לְאִשָּׁה׃ ה וְיַעֲקֹב
שָׁמַע כִּי טִמֵּא אֶת־דִּינָה בִתּוֹ וּבָנָיו
הָיוּ אֶת־מִקְנֵהוּ בַּשָּׂדֶה וְהֶחֱרִשׁ
יַעֲקֹב עַד־בֹּאָם׃ ו וַיֵּצֵא חֲמוֹר אֲבִי־
שְׁכֶם אֶל־יַעֲקֹב לְדַבֵּר אִתּוֹ׃ ז וּבְנֵי
יַעֲקֹב בָּאוּ מִן־הַשָּׂדֶה כְּשָׁמְעָם
וַיִּתְעַצְּבוּ הָאֲנָשִׁים וַיִּחַר לָהֶם מְאֹד
כִּי־נְבָלָה עָשָׂה בְיִשְׂרָאֵל לִשְׁכַּב אֶת־

אונקלוס

ב לִי יָת עוּלֶמְתָּא הָדָא
אִנְתּוּ׃ ה וְיַעֲקֹב שְׁמַע
רֵי סָאֵיב יָת דִּינָה
רַתֵּהּ וּבְנוֹהִי הֲווֹ עִם
תוֹהִי בְּחַקְלָא וְשָׁתִיק
עֲקֹב עַד מֵיתֵיהוֹן׃
ו וּנְפַק חֲמוֹר אֲבוּהִי
שְׁכֶם לְוָת יַעֲקֹב לְמַלָּלָא
מֵהּ׃ ז וּבְנֵי יַעֲקֹב עָלוּ
ן חַקְלָא כַּד שְׁמָעוּ
תְנְסִיסוּ גֻּבְרַיָּא וּתְקֵיף
הוֹן לַחֲדָא אֲרֵי קְלָנָא
עֲבַד בְּיִשְׂרָאֵל לְמִשְׁכַּב

"א כי נבלה עשה. במרא טו סנהדרין מד:

רשב"ם

על שם דן אביהם לזכרון גבורתם שהרגו אנשי העיר. וכדכתיב ויהי
ה עיר ויקרא שם העיר כשם בנו חנוך: (ז) ובני יעקב באו מן השדה.
ובתוך כך יצא חמור לדבר אל יעקב ומצאם וידבר אתם וגו' בנותיכם תתנו
לנו ואת בנותינו תקחו לכם. בבני יעקב תלו החיתונים לכבודם לתת ולקחת

רש"י

שדותיה: (ז) וכן לא יעשה. לענות את הבתולות
אומות גדרו עצמן מן העריות ם ע"י המבול (ב"ר):
האוּמוֹת גָּדְרוּ עַצְמָן מִן הָעֲרָיוֹת עַל יְדֵי הַמַּבּוּל) פון די צייט

בית יהודא

(ז) וְכֵן לֹא יֵעָשֶׂה. אונ אַזוֹ דַארְף ניט גֶעטָאהְן וֶוערֶען
(לְעַנּוֹת אֶת הַבְּתוּלוֹת) מֶען זָאל חַאפִּין בְּתוּלוֹת אונ זֵיי פּייִנִיגֶען
וָוס נָאךְ דֶעם מַבּוּל הָאבֶּען אַלֶע פֶעלְקֶר זִיךְ אָפְּגֶעשֵׁיידְט פוּן

דעת זקנים מבעלי התוספות

כי נבלה עשה בישראל לשכב. אפי' עם בת הדיוט כל שכן
עם בת יעקב שהוא אדם חשוב:

שפתי חכמים

דומה כאילו הוא בעצמו אל: ם והעובר יהא נדון כמיתה כך קבלו
עליהם. אף אלא מן הדין כדפי' לעיל כפי' חיי שרה וכן דייק הל' היו
גודרין וכו' עמו הגדר לא שהוא לווי מפי השם ודוק. וא"ת הא

ה אינה בכלל עריות י"ל כיון שגזל אותה ובא עליה הוה כמו ערוה וחייב עליה הריגה רא"ם (נח"י) הקשה ע"ז התירוץ ואמר דספנויות
נאסרו לבני נח רק ע"י גדר וסייג ומה שנתחייב שכם מיתה היינו משום גזל אליבא דהרמב"ם או משום שאר מעשיו הרעים אליבא

פירוש לתורת אלהים

מוֹר אַזוֹ צוּ זָאגֶען קַח נֶעם מִיר דָאס מֵיידֶל פַאר
וַוייבּ: (ה) וְיַעֲקֹב אוּנ יַעֲקֹב הָט גֶהֶערְט אַז עֶר הָט
אוּם רֵיינִיגְט זַיין טָאכְטֶער דִינָה וּבָנָיו אוּנ זַיינֶע
הֶן זֶענִין גֶוֶוען מִיט זַיינֶע פִיךְ אִין פֶעלְד וְהֶחֱרִישׁ
קֹב אוּנ יַעֲקֹב הָט גְשְׁוִויגֶן בִּיז זֵייעֶר קוּמֶען: (ו) וַיֵּצֵא
אוּנ עֶס אִיז אַרוֹס גְגַאנְגֶען חֲמוֹר דֶער פָאטֶער פוּן שְׁכֶם
צוּ רֵיידֶען מִיט יַעֲקֹב: (ז) וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן הַשָּׂדֶה אוּנ דִי
קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב זֶענֶען גְקוּמֶען פוּן דֶעם פֶעלְד כְּשָׁמְעָם
אַז זֵיי הָאבִּין דֶר הֶערְט דִי מַעֲשֶׂה וַיִּתְעַצְּבוּ הָאֲנָשִׁים
אוּנ דִי מֶענְטְשִׁין זֶענֶען גִיוָוארֶען טְרוֹיעֶרִיג וַיִּחַר לָהֶם

ספר הישר

טָאכְטֶער דִינָה. אוּנ חֲמוֹר מִיט שְׁכֶם זָאגְט צוּ יַעֲקֹב לָאמִיר
גֶען חֵן אִין אַייעֶרֶי אוֹיגֶן אוּנ בֶּעט אַייךְ אִיר זָאלְט מִיר גֶעבִּין
עֶר טָאכְטֶער פַאר אַיין וַוייבּ. וַיַּעַן אוּנ שִׁמְעוֹן וְלֵוִי עֶנְטְפֶרִין
שְׁכֶם אוּנ חֲמוֹר מִיט קְלוּגְהֵיים. אַלְדוּנְג וָוס אִיר הָט גְרֶעט
אוּנְז וֶועלִין מִיר טָאן צוּ אַייךְ. אוּנ אוּנְזֶער שְׁוֶועסְטֶער וֶועלִין
גֶעבִּין צוּא אַייךְ נַייעֶרְט מִיט דֶעם וֶועלִין מִיר זִיךְ בַּוִוילִיגֶען
אַייךְ מִיר זָאלִין גֶעבִּין אוּנְזֶרֶי טֶעכְטֶער צוּ אַייךְ אוּנ אַייעֶרֶי
טֶער וֶועלִין מִיר נֶעמִין צוּ אוּנְז אוּנ מֶען זָאל גָאר זַיין אַיין
לְק אַזוֹ וִויא אִיר הָאט גִירֶעט אַז אִיר וֶועט אָן גֶעמִין מִצְוַת
ה. אוּנ אוֹב אִיר וֶוילְט נִיט דָס טָאן וֶועלִין מִיר אָפּ נֶעמִין
עֶר טָאכְטֶער פוּן אַייךְ אוּנ מִיר וֶועלִין אַוֶועק גֵיין פוּן אַייעֶר
אם. וַיְמַהֵר אוּנ שְׁכֶם מִיט זַיין פָאטֶער חֲמוֹר הָאבִּין גִיאַיילְט
הָאבִּין אַיין גִיזַאמִילְט אַלֶע שְׁטָאט לַייט אוּנ הָאבִּין צוּ זֵייא
אגְט דִיא רֵייד פוּן יַעֲקֹב'ס קִינְדֶער אוּנ וִויא דִי שְׁטָאט לַייט
בִּן דָס דֶר הֶערְט אִיז דִי זַאךְ זֵיי זֵייעֶר גִיפֶעלִין אוּנ זֵיי זֶענִין
כְּכָם גִיוָוארֶען אוֹיף דֶעם תְּנַאי. אוּנ וִויא עֶס אִיז גִיקוּמֶען דֶער
דֶער טָאג אִיז שְׁכֶם מִיט זַיין פָאטֶער חֲמוֹר אוֹיף גִישְׁטַאנִין גַאנְץ

משלי נחמיה

(ז) וּבְנֵי יַעֲקֹב וגו' וַיִּתְעַצְּבוּ וגו' וַיִּחַר לָהֶם וגו', דֶעם וָוארְט
„כְּשָׁמְעָם" וֶוייסִין מִיר נִיש וָואהִין עֶר גִיהֶער, אוֹיב מֶען
מֵיינְט דִי קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב הָאבֶּען אִין פֶעלְד גִיהֶערְט וָואס
שְׁכֶם הָט גֶעטָאהְן, זֶענֶן זֵיי בַּאלְד אִין מִיטֶן טָאג גֶעקוּמֶען
אַהֵיים. וֶועט זַיין דֶערְטַייטְשׁ אִין פָּסוּק וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן
הַשָּׂדֶה, דִי קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב זֶענֶן גֶעקוּמֶן פוּן פֶעלְד אַהֵיים,
כְּשָׁמְעָם, בַּאלְד וִוי זֵיי הָאבֶּן גִיהֶערְט, זֶענֶן זֵייא גֶעקוּמֶן
אַהֵיים אִין מִיטֶן טָאג, אָדֶער דֶר וָוארְט כְּשָׁמְעָם גִיהֶער צוּם
וַיִּתְעַצְּבוּ, אוּנ אַזוֹ מֵיינְט דֶער פָּסוּק, דִי קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב
הָאבֶּען אִין פֶעלְד אַגַאנְצֶע טָאג גָאר נִיט גֶעוָואסְט פוּן דִיא
מַעֲשֶׂה פוּן שְׁכֶם, וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן הַשָּׂדֶה, דִי קִינְדֶר פוּן
יַעֲקֹב זֶענֶן גֶעקוּמֶן פוּן פֶעלְד פַארִין נַאכְט, וִוי זֵייא קוּמֶען
אַלֶע טָאג, כְּשָׁמְעָם, וִוי זֵייא הָאבֶּן דִיא זַאךְ גִיהֶערְט אִין
דֶערְהֵיים פוּן זֵייעֶר פָאטֶער, וַיִּתְעַצְּבוּ, הָאבֶּן זֵיי גִיטְרוֹיעֶרְט,
וַיִּחַר לָהֶם, אוּנ עֶס הָט בַּיי זֵיי גֶעבְּרֶענְט דֶר כַּעַס, גִיטְרוֹיעֶרְט
הָאבֶּען זֵייא אוֹיף דֶעם אוּמְגְלִיק פוּן דִינָה, אוּנ זֵייעֶר כַּעַס
אִיז גִיוֶוען אוֹיף שְׁכֶם, וַוייל עֶר הָט זִיא אוּמְגְלִיקְלִיךְ גְמַאכְט,
וְכֵן לֹא יֵעָשֶׂה, אוּנ אַזוֹ אַ אוּמְגְלִיק וִוי שְׁכֶם הָט זֵיי גִיטָאן

ענן זֵיי אִים נִיט צוּרִיק טָאהְן, דְרִיבֶּער הָאבִּן דִי קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב נִיט גֶעהַאט מִיט וָואס צוּ שְׁטִילֶען זֵייעֶר כַּעַס, דֶער
" אִיז גִיקוּמֶען חֲמוֹר מִיט זַיין זוּהְן שְׁכֶם, פַארְעֶנְפֶערִין דִי אוּבְרֶעכְט וָוס שְׁכֶם הָט גֶעטָאהְן, אוּנ חֲמוֹר הָט גְזָאגְט

בַּת־יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יֵעָשֶׂה׃ ח וַיְדַבֵּר
חֲמוֹר אִתָּם לֵאמֹר שְׁכֶם בְּנִי חָשְׁקָה
נַפְשׁוֹ בְּבִתְּכֶם תְּנוּ נָא אֹתָהּ לוֹ
לְאִשָּׁה׃ ט וְהִתְחַתְּנוּ אֹתָנוּ בְּנֹתֵיכֶם
תִּתְּנוּ־לָנוּ וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ תִּקְחוּ לָכֶם׃
י וְאִתָּנוּ תֵּשֵׁבוּ וְהָאָרֶץ תִּהְיֶה
לִפְנֵיכֶם שְׁבוּ וּסְחָרוּהָ וְהֵאָחֲזוּ בָּהּ׃
יא וַיֹּאמֶר שְׁכֶם אֶל־אָבִיהָ וְאֶל־אַחֶיהָ
אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֵיכֶם וַאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ
אֵלַי אֶתֵּן׃ יב הַרְבּוּ עָלַי מְאֹד מֹהַר

אונקלוס

עִם בַּת יַעֲקֹב וְכֵן לָא כָ
לְאִתְעֲבָדָא׃ ח וּמַלִּ
חֲמוֹר עִמְּהוֹן לְמֵי
שְׁכֶם בְּרִי אִתְרְעִי
נַפְשֵׁהּ בִּבְרַתְּכוֹן הָבוּ כְ
יָתַהּ לֵהּ לְאִנְתּוּ
ט וְתִתְחַתְּנוּן בָּנָא בְּנָתֵי
תִּתְּנוּן לָנָא וְיָת בְּנָתָ
תִּסְּבוּן לְכוֹן׃ י וְעִמָּ
תֵּתְּבוּן וְאַרְעָא תְּ
קֳדָמֵיכוֹן תִּיבוּ וַעֲבִ
בַּהּ סְחוֹרְתָּא וְאַחְסִ
בַּהּ׃ יא וַאֲמַר שְׁ
לַאֲבוּהָא וּלְאַחָהָא אַשְׁכַּ
רַחֲמִין בְּעֵינֵיכוֹן וְ
תֵּימְרוּן לִי אֶתֵּן׃ יב אַסְ
עֲלַי לַחֲדָא מוֹהֲרִין וּמַ

רשב"ם

אבל כשספרו את הדבר לאנשי עירם אמרו למפרע לכבוד בני העיר שהם יהיו הלוקחים והנותנים כדי לפתותם שישמעו אליהם להמול׃ (י) וסחרוה. התי"ת גורמת הקמ"ץ וכן מן גאל יגאלנו מן שחם שחטוהו מן שאל ישאלוני

בעל הטורים

(יב) הרבו. ב' במס' הכא ואידך בגלגל הרבו לפשוע אע"פ שה במוהר כמו שהרבו בגלגל דהיינו בע"א הרבו גם אלו לפשוע שה עמם שלא לעבוד ע"א׃

בית יהודא

מְנַגֵּה זַיין׃ וְחָשְׁקָהוּ. (חָפְצָה), זִיא וְויל׃ (יב) נמהרו. מֵיינְט

רש"י

(ח) חשקה. חפלה׃ (יב) מהר. כתובה (ב"ר

שפתי חכמים

דרמב"ן והא דהרב לא הזכיר א' מאלו הב' טעמים לפי שהרב לא ביקש למצוא טעם לחיוב מיתתו אלא לפרש לשכב את בת יעקב וכן

פירוש לתורת אלהים

מְאֹוד אונ עֶס הָט זֵיי זֵייעֶר פַר דְרָאסֶן כִּי נְבָלָה עָשָׂה
בְּיִשְׂרָאֵל וָוארוּם עֶס אִיז גִיטָאן גִיוָוארֶען אַשַׁאנְד
צְווִישֶׁן דִי יִשְׂרָאֵל לִשְׁכַּב אֶת בַּת יַעֲקֹב צוּ לִיגִין מִיט דִי
טָאכְטֶער פוּן יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יֵעָשֶׂה אונ עֶס וֶוערְט נִיט
גְטָאן אַזוֹ מֶען זָאל מְעַנֶּה זַיין בְּתוּלוֹת [עיין רש"י]:
(ח) וַיְדַבֵּר הָט חֲמוֹר מִיט זֵיי גְרֶעט אַזוֹ צוּ זָאגֶן שְׁכֶם
בְּנִי מַיין זוּהְן שְׁכֶם הָט גְגְלוּסְט אִין אַייעֶר טָאכְטֶער
תְּנוּ נָא אוֹתָהּ לוֹ לְאִשָּׁה גִיבְּט זִיא צוּ אִים פַר אַוַוייבּ׃
(ט) וְהִתְחַתְּנוּ אוֹתָנוּ אונ מִיר זָאלִין זִיךְ צְווִישֶׁן אַנַנְדֶר
מְתַחֵתֶּן זַיין בְּנוֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לָנוּ אַייעֶרֶע טֶעכְטֶער זָאלְט
אִיר גֶעבֶּן צוּ אוּנְז פַאר וַוייבֶּר וְאֶת בְּנוֹתֵינוּ תִּקְחוּ
אונ אוּנְזֶערֶע טֶעכְטֶער זָאלְט אִיר נֶעמֶן צוּ אַייךְ
וַוייבֶּער׃ (י) וְאִתָּנוּ תֵּשֵׁבוּ אונ מִיט אוּנְז זָאלְט אִ
זִיצִין וְהָאָרֶץ תִּהְיֶה לִפְנֵיכֶם אונ דָם לַאנְד זָאל זַיין
אַייךְ שְׁבוּ זִיצְט אונ הַאנְדֶעלְט דְרִינֶען וְהֵאָחֲזוּ
בַּגְרֵייפְט דְרִינֶען׃ (יא) וַיֹּאמֶר שְׁכֶם אונ שְׁכֶם הָט גְזָא
צוּ אִיר פָאטֶער אונ צוּ אִיהְרֶע בְּרִידֶר אֶמְצָא חֵן בְּעֵינֵ
לָאזְט מִיךְ גְפִינֶען חֵן אִין אַייעֶרֶע אוֹגֶען וַאֲשֶׁר תֹּא
אֵלַי אֶתֵּן אונ וָוס אִיר וֶועט מִיר זָאגֶן וֶועל אִיךְ גֶעבֶ
(יב) הַרְבּוּ עָלַי מְעָרְט אוֹיף מִיר מוֹהַר גָאבּ דִיא כְּתוּ

משלי נחמיה

צוּ זֵייא, אִיר זָעְנְט טְרוֹיעֶרִיג מַיין זוּהְן הָט אוּמְגְלִיקְלִיךְ
גֶעמַאכְט אַייעֶר שְׁוֶועסְטֶער, פַארְקֶערְט, מִיר ווִילֶען אִיר
גְלִיקְלִיךְ מַאכְן, וַוייל מַיין זוּהְן וִויל זִיא נֶעמֶן פַר אַוַוייבּ,
חֲמוֹר אונ שְׁכֶם הָאבְּן גָאר נִיט גֶעוְואוּסְט אַז מִיט זֵייעֶרֶע
רֵייד פַארְגְרֶעסֶערְן זֵייא דֶעם כַּעַס פוּן דִיא בְּרִידֶר וִוי דֶער
פָּסוּק זָאגְט אִמְשׁל דֶר דָארִין וָוס אִין וַואלְד הָט גֶעשִׁיקְט
צוּם דֶעם טֶענֶען בּוֹים גִיבּ דַיין טָאכְטֶער פַר אַוַוייבּ צוּ מַיין
זוּהְן אִיז גֶעקוּמֶען אַחַיָּה פוּן וַואלְד אונ הָאט צוּטְרֶעטִין אונ
צוּבְּרָאכִין דֶעם דָארִין, פַר וָוס דֶר דָארִין הָט גְהַאט אַהָעזָה,
צוּ וֶועלֶען דֶער טֶענֶען בּוֹים זָאל זִיךְ מִיט אִים מְתַחֵתֶּן זַיין,
דָם זֶעלְבִּיגֶע אִיז דָא נָאךְ גְרֶעסֶר גֶעוָוארֶען דֶר כַּעַס פוּן דִי
בְּרִידֶר פַר נוּם חֲמוֹר אונ שְׁכֶם ווִילֶען זִיךְ פַארְגְלַייכְן צוּא זֵייא אונ וֶוערִין מִיט זֵיי מְחוּתָּנִים, דְרִיבֶּער הָאבֶּן דִיא בְּרִידֶ
גִינְזָאגְט צוּ חֲמוֹר אונ שְׁכֶם אוֹיבּ אַלֶע מֶענְטְשִׁין פוּן דִיא שְׁטָאט שְׁכֶם וֶועלֶען זִיךְ מַל זַיין אונ וֶוערִין יוּדִן ווִי זֵיי זָעְנ

ספר הישר

פְּרִי אונ הָאבִּין אַיין גִיזַאמִילְט אַלֶע שְׁטָאט לַייט. עֶס אִיז גִיוֶו
פִיל מַאנְזְבִּילִין אונ פִיל קִינְדֶער וָוס הָאבִּין דִי מִצְוָה גִטָאן
הַדְּקָם דֶר זוּן פוּן פֶּרֶד אונ דֶר פָאטֶר פוּן חֲמוֹר מִיט זַיינֶע זֶ
בְּרִידֶר הָאבִּן עֶס נִיט גִטָאן דֶען דִי רֵייד פוּן יַעֲקֹב'ס קִינְדֶר
בַּיי זֵיי גִטְאָס גִיוֶוען אונ דֶר צָארֶן הָט גִבְּרֶענְט אִין הַדְּקָם
זַיינֶע זֶעקְס בְּרִידֶר אוֹיף דִי שְׁטָאט לַייט נָאךְ וָוס זֵיי הָאבִּן
גְטָאן. אונ הָאבִּין גִיזָאגְט צוּ שְׁכֶם מִיט זַיין פָאטֶער חֲמוֹר.
דֶען נִיט פַר הַאנְדֶן אַזוֹ אַיין יוּנְג פְרוֹי בַּייא אוּנְזֶרִי בְּרִידֶר נִ
וָואס הָט אִיר בַּדַארְפְט נֶעמִין דִי טָאכְטֶער פוּן יַעֲקֹב וָואס אִ
קֶענְט נִיט. וַיַּעֲנוּ אונ שְׁכֶם מִיט חֲמוֹר הָאבְּן גִיעֶנְפֶרְט צוּ חַדְ

וּמַתָּן וְאֶתְּנָה כַּאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלָי
וּתְנוּ־לִי אֶת־הַנַּעֲרָ לְאִשָּׁה: יג וַיַּעֲנוּ
בְנֵי־יַעֲקֹב אֶת־שְׁכֶם וְאֶת־חֲמוֹר
אָבִיו בְּמִרְמָה וַיְדַבֵּרוּ אֲשֶׁר טִמֵּא
אֵת דִּינָה אֲחֹתָם: יד וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם
לֹא נוּכַל לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר הַזֶּה לָתֵת
אֶת־אֲחֹתֵנוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר־לוֹ עָרְלָה
כִּי־חֶרְפָּה הִוא לָנוּ: טו אַךְ־בְּזֹאת
נֵאוֹת לָכֶם אִם תִּהְיוּ כָמֹנוּ לְהִמֹּל

אונקלוס

...תַּן כְּמָא דִי תֵימְרוּן
וְהָבוּ לִי יָת עוּלֵימְתָּא
...נְתּוּ: יג וַאֲתִיבוּ בְּנֵי
...עֲקֹב יָת שְׁכֶם וְיָת חֲמוֹר
...בוּהִי בְּחָכְמְתָא וּמַלִּילוּ
...סָאֵב יָת דִּינָה אֲחָתְהוֹן:
וַאֲמָרוּ לְהוֹן לָא נִכּוּל
...מֶעְבַּד פִּתְגָּמָא הָדֵין
...מִתַּן יָת אֲחָתָנָא לִגְבַר
...לֵהּ עָרְלְתָא אֲרֵי
...סוּדָא הִיא לָנָא:
...בְּרַם בְּדָא נִתְפַּס לְכוֹן
...אִם תְּהוֹן כְּוָתָנָא לְמִגְזַר

רשב"ם

...שפטי צדק. מן בחר בחרוהו. מן פעל

רש"י

(יג) במרמה. בחכמה: אשר טמא. הכתוב אומר שלא ...יתה רמיה שהרי טמא את דינה אחותם (ב"ר): (יד) חרפה הוא. שמן פסול הוא אצלנו הבא להרף חבירו הוא אומר ...לו ערל אתה או בן ערל. חרפה בכל מקום גדוף: (טו) נאות לכם. נתרצה ע לכם לשון (מ"ב יב) ויאותו הכהנים ביהוידע): להמול. להיות נמול פ אינו לשון

בית יהודא

מען כְּתוּבָּה: (יג) וּבְמִרְמָה. (בְּחָכְמָה), מיט קלוגשאפט: וַאֲשֶׁר טִמֵּא. זאגט רש"י (הַכָּתוּב אוֹמֵר שֶׁלֹּא הָיְתָה רְמִיָּה שֶׁהֲרֵי טִמֵּא אֶת דִּינָה אֲחוֹתָם) דֶר פָּסוּק זאגט די קינדער פון יַעֲקֹב האבן ניט געטאהן אפאלשע זאך, זיי זענן גערעכט געווען, פר וואס האט שְׁכֶם מְטַמֵּא געווען זייער שוועסטער דִּינָה: (יד) וְחֶרְפָּה הִיא. די קינדער פון יַעֲקֹב האבן געזאגט (שֶׁמֶּן פְּסוּל הוּא אֶצְלֵנוּ) דאס איז ביי אונז אגרויסע שאנדע

צו זיין ניט גימלת (הַבָּא לְחָרֵף חֲבֵרוֹ) אז איינער קומט פארשעמן זיין חבר (הָיָה אוֹמֵר לוֹ עָרֵל אַתָּה אוֹ בֶּן עָרֵל) זאגט ער צו אים דוא ביזט א ערל, ניט גימלת, אדער ער זאגט צו אים דו ביזט אזוהן פון איינעם וואס איז ניט געמלת: חֶרְפָּה בְּכָל מָקוֹם גְּדוּף) וואו עס שטייט דר ווארט חֶרְפָּה מיינט מען ער רעט אויף יענעם שענדליכע רייד: (טו) נֵאוֹת לָכֶם. מיינט מען (נִתְרַצֶּה לָכֶם) מיר וועלען צו אייך בעוויליגט ווערן (לָשׁוֹן וַיֵּאֹתוּ הַכֹּהֲנִים) די כהנים האבן איינגעוויליגט: לְהִמּוֹל. מיינט מען (לִהְיוֹת נִמּוֹל) מען זאל זיין גימלת (אֵינוֹ לָשׁוֹן לִפְעוֹל) לְהִמּוֹל איז ניט דערטייטש צוא מלה זיין (אֶלָּא

שפתי חכמים

יעשה אפילו בכנויה והוקשה לו קושיית הרא"ם וע"ז תי' שהאומות גדרו וכו' וע"ם באריכות: ע ר"ל אל תפרשנו מל' נוי או נוה ודירה דא"כ קשה אך בזאת יאותו לנו יגאו לנו מבע"ל שהוא ל' נוי: פ פי' מבנין נפעל ואינו ל' לפעול מגזרת שוב מול דא"כ היה ראוי להיות

פירוש לתורת אלהים

וּמַתָּן אונ גשאנק וְאֶתְּנָה כַּאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלָי אונ איך וועל געבן ווי איר וועט זאגין צו מיר וּתְנוּ אונ גיט מיר די יונג פרוי פר אווייב: (יג) וַיַּעֲנוּ בְנֵי יַעֲקֹב אונ די בְּנֵי יַעֲקֹב האבן גיענטפערט צו שְׁכֶם אונ צוא זיין פאטר חֲמוֹר בְּמִרְמָה וַיְדַבֵּרוּ מיט חָכְמָה אונ זיי האבן דריבער גירעט מיט חכמה חאטשי זיי האבן ניט מקיים גווען זייערע רייד זענן זייא גירעכט גווען אֲשֶׁר טִמֵּא אֵת דִּינָה אֲחוֹתָם ווייל ער האט פאר אום הייניגט זייער שוועסטר דִּינָה: (יד) וַיֹּאמְרוּ אונ די בְּנֵי יַעֲקֹב האבן גזאגט צו שְׁכֶם אונ זיין פאטר לֹא נוּכַל לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר מיר קאנען ניט טאן די זאך לָתֵת אֶת אֲחוֹתֵנוּ צו געבן אונזר שוועסטר פר אווייב לְאִישׁ אֲשֶׁר לוֹ עָרְלָה צו אזו אמאן וואס ער איז ניט גמלת כִּי חֶרְפָּה הִוא לָנוּ ווארום דאס איז צו אונז אשאנד: (טו) אַךְ נייערט בְּזֹאת נֵאוֹת לָכֶם מיט דעם וועלן מיר צו אייך מרוצה ווערן אִם תִּהְיוּ כָמֹנוּ אז איר וועט זיין ווי מיר

ספר הישר

מיט זיינע ברידער דאס וואס איר זאגט איז ריכטיג. ביערט מיר האבן עס גאר גטאן ווייל מיר האבן גוואלט יעקבס טאכטער אבר ניט ווייל מיר אים ליבין. אונ אצונד אז מיר האבין שוין גיטאן אונזר ווילן וועלין מיר טאן צו יעקב'ס זיינע קינדער דם וואס

משלי נחמיה

דאמאלס וועט מען זעהן, אונ אין אמת האבן די ברידער באלד געמיינט צו הרגענען אלע מענטשין פון דיא שטאט שכם, אונ האבן זייא גיקענט הרגנען ווען זייא זענען גיט גימלת אוך, נאר טאמער וועלן קומן די פעלקר פון אנדערע שטעט זיי העלפין, וועט ווערין אגרויסע מלחמה, דריבר

האבן די ברידער געזאגט זיי זאלען זיך מל זיין, ווען אלע פעלקר וועלן הערין אז די מענטשין פון שכם האבען זיך געמלת, וועלן זייא זיך אפטיילין פון זיי אונ בייז ווערין אויף זיי אונ אז די פעלקר וועלען הערין מען הרגת די מענטשין פון שכם וועלען זיי האבן אנקמה אונ זיין צופרידן. דריבער זאגט דר פסוק וַיָּבֹאוּ עַל הָעִיר בֶּטַח, די ברידר זענן גקומן אויף די שטאט זיכער אונ האבען ניט מורא געהאט פאר אנדערע פעלקער:

לָכֶם כָּל־זָכָר׃ טז וְנָתַנּוּ אֶת־בְּנֹתֵינוּ
לָכֶם וְאֶת־בְּנֹתֵיכֶם נִקַּח־לָנוּ וְיָשַׁבְנוּ
אִתְּכֶם וְהָיִינוּ לְעַם אֶחָד׃ יז וְאִם־לֹא
תִשְׁמְעוּ אֵלֵינוּ לְהִמּוֹל וְלָקַחְנוּ אֶת־
בִּתֵּנוּ וְהָלָכְנוּ׃ יח וַיִּיטְבוּ דִבְרֵיהֶם
בְּעֵינֵי חֲמוֹר וּבְעֵינֵי שְׁכֶם בֶּן־חֲמוֹר׃

אונקלוס

לְכוֹן כָּל דְּכוּרָא׃ טז וְנִתֵּ
יָת בְּנָתָנָא לְכוֹן וְיָ
בְּנָתֵיכוֹן נִסַּב לָנָא וְנִתּוּ
עִמְּכוֹן וּנְהֵי לְעַמָּא חָד
יז וְאִם לָא תְקַבְּלוּן מִנַּנָ
לְמִגְזַר וּנְדַבַּר יָת בְּרַתָּנָ
וְנֵיזֵיל׃ יח וּשְׁפַר
פִּתְגָּמֵיהוֹן בְּעֵינֵי חֲמוֹ
וּבְעֵינֵי שְׁכֶם בַּר חֲמוֹר

רשב"ם

יפעלוהו : (טז) ונתנו. דגש. כמו ונתנ

רש"י

לפעול אלא לשון להפעל : (טז) ונתנו. נו"ן שניה מודגש
לפי שהיא משמשת במקום שתי נוני"ן ונתננו : ואת בנותיכ
נקח לנו. אתה מוצא בתנאי שאמר חמור ליעקב ובתשוב
בני יעקב לחמור שתלו החשיבות בבני יעקב ליקח בנות שכ
את שיבחרו להם ובנותיהם יתנו להם לפי דעתם דכתי
ונתנו את בנותינו לפי דעתינו ואת בנותיכם נקח לנו כ
אשר נחפוץ וכשדברו חמור ושכם בנו אל יושבי עירם הפכ
הדברים את בנותם נקח לנו לנשים ואת בנותינו נתן לה

בית יהודא

לָשׁוֹן לְהִפָּעֵל) צוּ גימַלְת ווערין וּלְהִמּוֹל צוּ מָלִין קען מען
מיינען זיי זאלן מַלִין אַנדערע, אַפִּילוּ זיי אַליין וועלן ניט
זיין גימַלְת, אָבער לְהִמּוֹל צוּ גימַלְת ווערין מיינט מען איר
אַליין זאלט ווערין גימַלְת׃ (טז) וְנָתַנּוּ. זאגט רש"י (נוּן
שְׁנִיָּה מוּדְגֶּשֶׁת) אין די אַנדערע נון איז דא אַפִּינְטוּל (לְפִי
שֶׁהִיא מְשַׁמֶּשֶׁת בִּמְקוֹם שְׁתֵּי נוּנִי"ן וְנָתַנְנוּ) ווייל אַנוּן מיט
אַפִּינְטוּל איז גְלַייך וויא עס וואלט געשטאַנען צווייא נוּנִין
ואיין נוּן גיהער צוּם ווארט נָתַן, געבן, די אַנדערע נוּן
מיט דעם וא"ו ווייזט, מיר וועלן געבן, וואלט געדארפט
שטיין וְנָתַנְנוּ, נאר ווייל עס שטייט אַפִּינְטוּל אין דיא אַנדערע נון איז גְלַייך וויא עס וואלט געשטאַנען צווייא
נוּנִין וְנָתַנְנוּ׃ וְאֶת בְּנֹתֵיכֶם נִקַּח לָנוּ. זאגט רש"י (אַתָּה מוֹצֵא בִּתְנַאי שֶׁאָמַר חֲמוֹר לְיַעֲקֹב וּבִתְשׁוּבַת בְּנֵי יַעֲקֹב לַחֲמוֹר
בּיי דעם תְּנַאי וואס חֲמוֹר האט געזאגט צוּ יַעֲקֹב, אוּנ וואס די קינדער פוּן יַעֲקֹב האבן געזאגט צוּ חֲמוֹר, געפינען מיר
(שֶׁתָּלוּ הַחֲשִׁיבוּת בִּבְנֵי יַעֲקֹב) זייא האבן געגעבן דיא גְרויסְקייט צוּ דיא קינדער פוּן יַעֲקֹב (לִיקַּח בְּנוֹת שְׁכֶם אֶת שֶׁיִּבְחֲרוּ לָהֶם
זייא זאלן נעמען די טעכטער פוּן שְׁכֶם וועלכע זייא וועט געפעלן (וּבְנוֹתֵיהֶם יִתְּנוּ לָהֶם) אוּנ דיא קינדער פוּן יַעֲקֹב זאל
געבן זייערע טעכטער צוּ דיא זיהן פוּן שְׁכֶם (לְפִי דַעְתָּם) נאך זייער מיינוּנג, וועלכע טעכטער זיי וועלען געבן (דִּכְתִיב) ווי
עס שטייט אין פָּסוּק דיא קינדער פוּן יַעֲקֹב האבען געזאגט צוּ שְׁכֶם אוּנ חֲמוֹר (וְנָתַנּוּ אֶת בְּנוֹתֵינוּ) מיר וועלן געבע
אוּנזערע טעכטער צוּ אייך (לְפִי דַעְתֵּינוּ) נאך אוּנזער מיינוּנג, נאך אוּנזער ווילען (וְאֶת בְּנוֹתֵיכֶם נִקַּח לָנוּ) אייערע טעכטער
וועלען מיר נעמען צוּ אוּנז (כְּכֹל אֲשֶׁר נַחְפּוֹץ) וויא אוּנז וועט געפעלן נאך אוּנזער ווילען (וּכְשֶׁדִּבְּרוּ חֲמוֹר וּשְׁכֶם בְּנוֹ אֶ
יוֹשְׁבֵי עִירָם הָפְכוּ הַדְּבָרִים) אוּנ ווען חֲמוֹר מיט זיין זוהן שְׁכֶם האבן גירעט צוּ די מענטשען פוּן זייער שטאט האבע
זיי פארקערט די רייד, זייא האבען געזאגט (אֶת בְּנוֹתָם נִקַּח לָנוּ לְנָשִׁים) די טעכטער פוּן יַעֲקֹבְ'ס קינדער וועלן מיר נעמע
פאר ווייבער וועלכע עס וועט אוּנז געפעלן (וְאֶת בְּנוֹתֵינוּ נִתֵּן לָהֶם) אוּנזערע טעכטער וועלען מיר געבן צוּ זיי, נאך

פירוש לתורת אלהים

לְהִמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר עס זאל ווערן גימַלְת צוּ אייך אַלע
זְכָרִים׃ (טז) וְנָתַנּוּ אֶת בְּנוֹתֵינוּ לָכֶם וועלן מיר געבען
אוּנזערע טעכטער צוּ אייך פאר ווייבער וְאֶת בְּנוֹתֵיכֶם נִקַּח
לָנוּ אוּנ אייערע טעכטער וועלען מיר נעמען צוּ אוּנז
וְיָשַׁבְנוּ אִתְּכֶם אוּנ מיר וועלן זיצן מיט אייך וְהָיִינוּ לְעַם
אוּנ מיר וועלין זיין איין פאלק׃ (יז) וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ
אֵלֵינוּ אוּנ אוֹב איר וועט אוּנז ניט צוּ הערין לְהִמּוֹל
צוּ מַל זיין וְלָקַחְנוּ אֶת בִּתֵּנוּ וְהָלָכְנוּ וועלן מיר נעמען
אוּנזר טאכטער אוּנ מיר וועלן אַוועק גיין׃ (יח) וַיִּיטְבוּ
דִבְרֵיהֶם אוּנ עס איז וואל געפעלן זייערע רייד אין

ספר הישר

מיר אין הערצין האבען ווען מיר וועלין גזוּנד ווערין אוּנ דינה
הט גיהערט די רייד וואס חֲמוֹר מיט זיינע ברידר האבין גירעט
צוּ שְׁכֶם מיט חֲמוֹר אוּנ וואס זייא האבען איהנען גיענטפערט. אוּנ
דִינָה הט גנוּמען איינע פוּן דיא צווייא יוּנג פרויען הט זי גישיקט
צוּא יַעֲקֹב אוּנ צוּ אירע ברידער זי זאל דער ציילן וואס מען הט
גרעט בּיי שְׁכֶם אין שטוּב. אוּנ די יוּנג פרוֹיא איז גיגאַנגען אוּנ
הט דער ציילט די רייד פאר יַעֲקֹב'ן מיט זיינע קינדער. אוּנ וויא
יַעֲקֹב הט דר הערט די רייד איז ער גיווארין פיל מיט צארן אוּנ
שִׁמְעוֹן מיט לֵוִי האבן גישווארען אַזוֹי ווי גאט ב"ה איז דר האר
פוּן דר גאנצר וועלט אוּנ לעבט אייביג אַזוֹי וועט מארגען פוּן
דער שטאט שְׁכֶם גאר ניט בלייבן. אוּנ שִׁמְעוֹן מיט לֵוִי האבין
גיצערינט אוּנ האבן אוּם גבראכט די מַנְזְבִילִין פוּן דער שטאט
אוּנ עס איז דארט גיוועזן איין גרויסע מְהוּמָה. אוּנ דאס גישריי
פוּן דער שטאט שְׁכֶם איז אוּף גיגאַנגען ביז צוּם הימל. אוּנ וויא
יַעֲקֹב הט דר זעהן וואס זיינע קינדר האבען גטאן צוּ דער שטאט
שְׁכֶם הט יַעֲקֹב אוּיף זיי זייער גיצערינט ויאמר אוּנ יַעֲקֹב האט
געזאגט צוּ זיי וואס הט איר מיר געטאן. איך האב געמיינט איין
ארט אין לאנד כְּנַעַן צוּ זיצן מיט רוּהֶה אוּנ קיין שוּם מענטש הט
מיר אוּנ אייך איין שלעכט ווארט גערעט. אוּנ אצוּנד הט איר
מיר גיטאן איין שאנד פאר די וואס זיצן אין לאנד כְּנַעַן אוּנ ווען
זיי וועלין דר הערין די זאך וועלין זיי אוּנז דר שלאגין דען מיר
זענין ווענִיג. וַיַּעֲנוּ הט שִׁמְעוֹן מיט לֵוִי גיענטפערט וויא האבן מיר
גקענט ערטראגן די שאנד פוּן אוּנזר שוועסטר אוּנ וואס די אַנְשֵׁי
שְׁכֶם האבען אוּנז גוואלט טאן. אוּנ עס איז געוועזן צווישען דיא
יוּנג פרויען וואס שִׁמְעוֹן מיט לֵוִי האבען זיי געפאנגען פוּן דר שטאט
שְׁכֶם זייער איין שיינע יוּנג פרויא וואס האט געהייסן בּוֹנָה. אוּנ
שִׁמְעוֹן הט זיא גענוּמען פאר אַ ווייב. אוּנ די צאל פוּן די מאַנזבִּלין
וואס שִׁמְעוֹן האט געפאנגען איז געוועזן זיבען אוּנ פערציג. אוּנ די

יט וְלֹא־אֵחַר הַנַּעַר לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר
כִּי חָפֵץ בְּבַת־יַעֲקֹב וְהוּא נִכְבָּד
מִכֹּל בֵּית אָבִיו׃ כ וַיָּבֹא חֲמוֹר וּשְׁכֶם
בְּנוֹ אֶל־שַׁעַר עִירָם וַיְדַבְּרוּ אֶל־
אַנְשֵׁי עִירָם לֵאמֹר׃ כא הָאֲנָשִׁים
הָאֵלֶּה שְׁלֵמִים הֵם אִתָּנוּ וְיֵשְׁבוּ
בָאָרֶץ וְיִסְחֲרוּ אֹתָהּ וְהָאָרֶץ הִנֵּה
רַחֲבַת־יָדַיִם לִפְנֵיהֶם אֶת־בְּנֹתָם
נִקַּח־לָנוּ לְנָשִׁים וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ נִתֵּן
לָהֶם׃ כב אַךְ־בְּזֹאת יֵאֹתוּ לָנוּ
הָאֲנָשִׁים לָשֶׁבֶת אִתָּנוּ לִהְיוֹת לְעַם
אֶחָד בְּהִמּוֹל לָנוּ כָּל־זָכָר כַּאֲשֶׁר הֵם
נִמֹּלִים׃ כג מִקְנֵהֶם וְקִנְיָנָם וְכָל־

אונקלוס

ולא אוחר עולימא
עבד פתגמא ארי
רעי בבת יעקב והוא
יר מכל בית אבוהי :
ואתא חמור ושכם
יה לתרע קרתהון
לילו עם אנשי קרתהון
ימר : כא גבריא האלין
למין אנון עמנא
תיבון בארעא ויעבדון
ה סחורתא וארעא הא
תיות ידין קדמיהון ית
תיהון נסב לנא לנשין
ת בנתנא נתן להון :
ברם בדא יתפסון לנא
בריא למתב עמנא
מהוי לעמא חד למגזר
א כל דכורא כמא די
נון גזירין : כג גיתיהון
ניהון וכל בעירהון

רשב"ם

ש ניתן . וכן מצרים נתנו יד. כמו נתנגו :
) ולא אחר. מגזרת לא תאחר שהוא משקל
בד כמו השבר : והוא נכבד . ושמעו לו :

רש"י

י לרצותם שיאותו להמול : (כא) שלמים. בשלום ובלב
ם : והארץ הנה רחבת ידים. כאדם שידו רחבה
רנית כלומר אל תפסידו כלום פרקמטיא הרבה באה
אן ואין לה קונים : (כב) בהמול. בהיות נמול :

בית יהודא

אונזער ווילען (וכדי לרצותם שיאותו להמול) אזו האבן חמור מיט שכם גיזאגט צו זייערע שטאט מענטשן, זייא זאלען בעשטיין אונ וועלן זיך מלה זיין : (כא) (שלמים). מיינט מען (בשלום ובלב שלם) מיט פרידען אונ מיט דעם גאנצין
ארץ : (והארץ הנה רחבת ידים). די לאנד האט ברייטע הענט זיא זאל געמן צו זיך דיא פאמיליע פון יעקב (כאדם
די רחבה ותרנית) וויא מען זאגט אויף אמענטש ער האט אברייטע האנט צום שיינקען (כלומר) אזו האבן געזאגט
ם אונ חמור צו די מענטשן פון זייער שטאט (אל תפסדו כלום) איר וועט גאר ניט שאדן האבען פון דעם וואס יעקב'ס
נדער וועלען דא וואהנען (פרקמטיא הרבה באה לכאן ואין לה קונים) פיל סחורה ברענגט מען אין שטאט אונ עס איז
א ווער זאל קויפין, אז עס וועלען זיין מער מענטשן וועט מען מעהר האנדלען : (כב) (בהמול). מיינט מען

פירוש לתורת אלהים

י אוגן פון חמור אונ אין די אויגן פון שכם דער
הן פון חמור : (יט) ולא אחר הנער לעשות הדבר אונ
ר יונג שכם האט זיך ניט געזומט צו טאן דיא זאך
ר האט זיך מל גוועזן והוא נכבד מכל בית אביו אום ער
ין גערליכטער פון גאר זיין פאטערס הויז : (כ) ויבא
מור אונ עס איז גיקומען חמור אונ זיין זוהן שכם
ל שער עירם צום טויער פון זייער שטאט וידברו
ונ זיי האבן צו זייערע שטאט לייט גערעט אזו צו
אגן : (כא) האנשים האלה די מאנן שלמים זענען גאנץ
מיט אונז זיי זענען מיט אונז שלום אונ מיט דעם
אנציין הארץ וישבו בארץ אונ לאזין זיי זיצען אין
לאנד ויסחרו אתה אונ זיי זאלן האנדלען אין איר והארץ
אונ דם לאנד הנה איז איין רחבת ידים פר זיי [עיין רש"י]
את בנותם נקח לנו זייערע טעכטער וועלן מיר געמן
צו אונז פר ווייבער ואת בנותינו נתן להם אונ אונזערע
טעכטער וועלין מיר געבן צו זיי : (כב) אך נייערט
בזאת יאותו לנו מיט דעם תנאי וועלין דיא לייט צו
אונז מרוצה ווערן צו זיצן מיט אונז להיות לעם אחד
צוא זיין איין פאלק בהמול לנו כל זכר אז עס ווערט
ווערין גמלת צו אונז אלע זכרים אזו ווי זיי ווערן
גמלת : (כג) מקניהם זייערע פיך וקנינם אונ זייער
קופונג וכל בהמתם אונ אלע זייערע בהמות הלא פר

ספר הישר

אנזבילין אונ יונג פרויען וואס שמעון מיט לוי האבן געפאנגן זענן געוועזן ביי זיי קנעכט ביז זיי זענען ארוס געגאנגן פון מצרים. אונ

צוויי

בְּהֶמְתָּם הֲלוֹא לָנוּ הֵם אַךְ נֵאוֹתָה
לָהֶם וְיֵשְׁבוּ אִתָּנוּ׃ כד וַיִּשְׁמְעוּ אֶל־
חֲמוֹר וְאֶל־שְׁכֶם בְּנוֹ כָּל־יֹצְאֵי שַׁעַר
עִירוֹ וַיִּמֹּלוּ כָּל־זָכָר כָּל־יֹצְאֵי שַׁעַר
עִירוֹ׃ כה וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיוֹתָם
כֹּאֲבִים וַיִּקְחוּ שְׁנֵי־בְנֵי־יַעֲקֹב
שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֲחֵי דִינָה אִישׁ חַרְבּוֹ
וַיָּבֹאוּ עַל־הָעִיר בֶּטַח וַיַּהַרְגוּ כָּל־
זָכָר׃ כו וְאֶת־חֲמוֹר וְאֶת־שְׁכֶם בְּנוֹ

הֲלָא דִילָנָא אִנּוּן בְּ
נִתְפַּיֵּס לְהוֹן וְיִתִי
עִמָּנָא׃ כד וְקַבִּילוּ
חֲמוֹר וּמִן שְׁכֶם בְּרֵהּ
נָפְקֵי תְּרַע קַרְתֵּהּ וּגְ
כָּל דְּכוּרָא כָּל נָ
תְּרַע קַרְתֵּהּ׃ כה וַהֲ
בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה
תְּקִיפוּ עֲלֵיהוֹן כְּאֵבֵי
וּנְסִיבוּ תְּרֵין בְּנֵי יַעֲ
שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֲחֵי דִי
גְּבַר חַרְבֵּהּ וְעָלוּ
קַרְתָּא דְּיָתְבָא לְרָ
וְקַטָּלוּ כָּל דְּכוּרָא׃ כו
חֲמוֹר וְיָת שְׁכֶם בְּ
תו"א ויהי ביום שבת קלה כדרים לא:

רשב"ם

(כה) בהיותם כואבים. לפי דרך ארץ. ופשוטו של מקרא או היו כואבים סוף ראשון ושני: ויבואו על העיר. שהיו יושבים בטח ולא נזהרו מהם. וכ

בית יהודא

(בִּהְיוֹת נִמּוֹל) אַז איר וֶועט זַיין גֶעמַלְת: (כג) נַאךְ נֵאוֹתָה לָהֶם. מִיר וֶועלֶן נָאר אַייִנְווִילִיגֶען צוּ זֵייא (לְדָבָר זֶה) צוּ דֶער זַאךְ מִיר זָאלֶן אוּנְז מַלֶה זַיין (וְעַל יְדֵי כֵּן יֵשְׁבוּ אִתָּנוּ) אוּנ דוּרךְ דֶעם וֶועלֶן זֵיי זִיצֶען מִיט אוּנְז: (כה) וּשְׁנֵי בְנֵי יַעֲקֹב. זָאגְט רש"י (בָּנָיו הָיוּ) שִׁמְעוֹן אוּנ לֵוִי זֶענֶען גִיוֶוען דִיא קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב (וְאַף עַל פִּי כֵּן נָהֲגוּ עַצְמָן שִׁמְעוֹן וְלֵוִי כִּשְׁאָר אֲנָשִׁים שֶׁאֵינָם בָּנָיו) פוּן דֶעסְטְוֶועגֶען הָאבֶּען זֵייא זִיךְ גֶעמַאכְט וְוִיא זֵייא וָואלְטֶען גִיוֶוען אַנְדֶערֶע מֶענְטְשֶׁן זַייְנֶע קִינְדֶער (שֶׁלֹּא נָטְלוּ עֵצָה מִמֶּנּוּ) זֵיי הָאבֶּען נִיט גֶענוּמֶען אַעֵצָה פוּן יַעֲקֹב אוֹיבּ זֵייא זָאלֶען אַזוֹ טָאהְן: וַאֲחֵי דִינָה. זָאגְט רש"י (לְפִי שֶׁמָּסְרוּ עַצְמָן עָלֶיהָ נִקְרָאוּ אַחֶיהָ) וַוייל זֵייא הָאבֶּן אַייִנְגֶעשְׁטֶעלְט זַייעֶר לֶעבֶּן פוּן דִינָה'ס וֶועגֶן דְרִיוֶוערֶן זֵיי גֶערוּפֶן אִירֶע בְּרִידֶער מֶער וִויא אַלֶע קִינְדֶער פוּן לֵאָה: וּבֶטַחוּ. (שֶׁהָיוּ כּוֹאֲבִים) וַוייל אַלֶע מֶענְטְשֶׁען פוּן שְׁ זֶענֶען גִיוֶוען קְרַאנְק; דְרִיבֶּער זֶענֶען שִׁמְעוֹן מִיט לֵוִי גִיוֶוען זִיכֶער מֶען וֶועט זֵיי נִיט הַרְגֶנֶען (וּמִדְרָשׁ אַגָּדָה) דֶער מְ זָאגְט (בְּטוּחִים הָיוּ עַל כּוֹחוֹ שֶׁל זָקֵן) זֵיי זֶענֶען גִיוֶוען פַארְזִיכֶערְט אוֹיף דֶעם כֹּחַ (וּזְכוּת) פוּן יַעֲקֹב אַז זֵייא וֶועט קֵיין אוּמְ

רש"י

(כג) אך נאותה להם. לדבר זה וע"י כן ישבו ע אִ
(כה) שני בני יעקב. בניו היו ואעפ"כ נהגו ע
שמעון ולוי כשאר אנשים ק שאינם בניו שלא נטלו עצה מ
(ב"ר): אחי דינה. לפי שמסרו עצמן עליה ר נ
אחיה: בטח. שהיו כואבים. ומ"א בטוחים היו

שפתי חכמים

כלמ"ד בקמ"ץ ומ"ם במלאפו"ם ואם פרשו נמול לנמול או למול בקמ"ץ וחולם מבע"ל: צ רלל"ת דבקרא משמע שבני יעקב היו מבקשים אותם לקנית ליסב אתם והא איפכא הוא: ק דהל"ל שמעון ולוי שני בני יעקב נ"ל אלא וכו'. מהרש"ל: ר דאל"כ אחי דינה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כה) ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים. תימה מה ראו לו בני העיר לאמר להם להמול ואח"כ הרגום. וי"ל שלא רמאות כי ביום השלישי היו מצטערין והיו מתחרטין על הנ ולכך הרגום. ותימה למה המתינו עד יום השלישי דאין שהיו כואבים יותר ביום השלישי מביום הא' וב'. אלא נ הטעם כי כל אנשי שכם לא יכלו להמול לכלם ביום אחד ולא בשנים וביום השלישי היו כלם כואבים שכבר מלו כלן ויקחו איש חרבו:

פירוש לתורת אלהים

וָואר לָנוּ הֵם וֶועט אַלְץ זַיין אוּנְזֶערְם אַךְ נַייעֶרְט נֵאוֹתָה לָהֶם מִיר זָאלֶן מְרוּצָה וֶוערֶן צוּ זֵיי מִיר זָאלֶן זִיךְ מַל זַיין וְיֵשְׁבוּ אִתָּנוּ אוּנ דוּרךְ דֶעם וֶועלֶן זֵיי זִיךְ בַּזֶעצֶן בַּיי אוּנְז: (כד) וַיִּשְׁמְעוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן גֶעהֶערְט צוּ חֲמוֹר אוּנ צוּא זַיין זוּהְן שְׁכֶם כָּל יוֹצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ אַלֶע אוֹם גֵייעֶר צוּם טוֹעֶר פוּן דֶער שְׁטָאט וַיִּמֹּלוּ אוּנ זֵייא הָאבֶּן גֶמַלְתּ אַלֶע זְכָרִים כָּל יוֹצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ אַלֶע אוֹם גֵייעַר צוּם טוֹעֶר פוּן דֶער שְׁטָאט: (כה) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גִוֶועןְ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי אִין דְרִיטֶען טָאג פוּן דֶעם בַּשְׁנַיידוּנְג בִּהְיוֹתָם כּוֹאֲבִים אַז זֵייא זֶענֶען גִוֶ אִין רֶעכְטֶען וֵוייטָאג וַיִּקְחוּ שְׁנֵי בְנֵי יַעֲקֹב צְווַיי זִיהְן יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן אוּנ לֵוִי דִי בְּרִידֶער פוּן דִינָה הָאבּ גִנוּמֶען אִיטְלִיכֶער זַיין שְׁוֶוערְד וַיָּבֹאוּ אוּנ זֵייא זֶע גִיקוּמֶען אוֹף דֶער שְׁטָאט זִיכֶערְלֶךְ עֶס הָט זִיךְ קֵי אָקֶעגֶען זֵייא גִישְׁטֶעלְט צוּא הַאלְטֶען מִלְחָ מַחֲמַת זֵייא זֶענֶען אַלֶע קְרַאנְק גֶעוֶועןְ [סיין וַיַּהַרְגוּ אוּנ זֵייא הָאבֶּן נֶהַרְגֶעתְ אַלֶע זְכָרִים: (כו) חֲמוֹר וְאֶת שְׁכֶם אוּנ חֲמוֹר אוּנ זַיין זוּהְן שְׁכֶם הָא

ספר הישר

צְווַיי בַּחוּרִים זֶענֶען אַרוֹם גִעגַאנְגֶען פוּן דֶער שְׁטָאט שְׁכֶם אוּנ זֶענֶען גֶעקוּמֶען צוּ דֶער שְׁטָאט תַּפּוּחַ אוּנ הָאבֶּען צוּ דִי אַיין וואוֹינֶער פוּן דָארְט עֶרְצֶעהְלְט וָוס עֶס הָט זִיךְ גֶעטְרָאפִין צוּ דֶער שְׁטָאט שְׁ אוּנ מֶען הָט גֶעשִׁיקְט שְׁלוּחִים צוּ דֶער שְׁטָאט שְׁכֶם זֵיי זָאלֶן

הָרְגוּ לְפִי־חָרֶב וַיִּקְחוּ אֶת־דִּינָה
מִבֵּית שְׁכֶם וַיֵּצֵאוּ׃ כז בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ
עַל־הַחֲלָלִים וַיָּבֹזּוּ הָעִיר אֲשֶׁר טִמְּאוּ
אֲחוֹתָם׃ כח אֶת־צֹאנָם וְאֶת־בְּקָרָם
וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם וְאֵת אֲשֶׁר־בָּעִיר
וְאֶת־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה לָקָחוּ׃ כט וְאֶת־
כָּל־חֵילָם וְאֶת־כָּל־טַפָּם וְאֶת־
נְשֵׁיהֶם שָׁבוּ וַיָּבֹזּוּ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר
בַּבָּיִת׃ ל וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־שִׁמְעוֹן
וְאֶל־לֵוִי עֲכַרְתֶּם אֹתִי לְהַבְאִישֵׁנִי

אונקלוס

לוּ לְפִתְגַם דְּחָרֶב
רוּ יָת דִּינָה מִבֵּית
ם וּנְפַקוּ׃ כז בְּנֵי יַעֲקֹב
לְחַלָּצָא קְטִילַיָּא וּבְזוֹ
תָא דִּסָאִיבוּ אֲחָתְהוֹן׃
ית עָנְהוֹן וְיָת תּוֹרְהוֹן
חֲמָרֵיהוֹן וְיָת דִּי
רְתָא וְיָת דִּי בְּחַקְלָא
וּ׃ כט וְיָת כָּל
יהוֹן וְיָת כָּל טַפְלְהוֹן
נְשֵׁיהוֹן שְׁבוֹ וּבְזוֹ וְיָת
דִּי בְּבֵיתָא׃ ל וַאֲמַר
קֹב לְשִׁמְעוֹן וּלְלֵוִי
רְתּוּן יָתִי לְמִתַּן דְּבָבוּ
נָא וּבֵין יָתְבֵי אַרְעָא

רשב"ם

שבכל מקום על היושבים הוא אומר
ורה בין בנביאים : (ל) להבאישני , את
י כמו אשר הבאשתם את ריחנו :

בעל הטורים

טמאו . ג' במס' טמאו אחותם טמאו את מקדשי טמאו את היכל קדשך כולם למדין מזה טמאו מקדשי לעשות מעשה שכם וכן טמאו את היכל קדשך כדכתיב נשים בציון ענו . טמאו אחותם וסמך את צאנם לומר לך שעשו מעשה בהמה :

רש"י

ש של זקן (ב"ר) : (כז) על החללים . לפשט
ים וכן ת"א לחלצא קטיליא : (כט) חילם . ממונם
(דברים ח) עשה לי את החיל הזה (במדבר כד)
אל עושה חיל (תהלים מט) ועזבו לאחרים חילם : שבו . ל'
ביה לפיכך טעמו מלרע : (ל) עכרתם . לשון מים עכורים
דעתי צלולה עכשיו . ואגדה צלולה היתה החבית
תם אותה (תנחומא) . מסורת היתה ביד כנענים
ו ביד בני יעקב אלא שהיו אומרים עד אשר תפרה א

בית יהודא

טְרֶעפֶן : (כז) וַעַל הַחֲלָלִים) . מֵיינְט מֶען (לְפַשֵּׁט אֶת הַחֲלָלִים)
אָפְּצִיהֶען דִי קְלֵיידֶער פוּן דִיא גֶעהַרְגֶעטֶע (וְכֵן תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס
לְחַלָּצָא קְטוֹלַיָּא) דֶער תַּרְגּוּם אוּנְקְלוֹס טַייטְשְׁט אוֹיךְ אַזוֹ
אָפְּצוּצִיהֶען דִי גֶעהַרְגֶעטֶע : (כט) וְחֵילָם) . מֵיינְט מֶען (מָמוֹנָם)
זֵייעֶר גֶעלְט (וְכֵן עָשָׂה לִי אֶת הַחַיִל הַזֶּה) עֶר הָט מִיר גֶעטָאן
דָם פַארְמֶעגֶן (וְיִשְׂרָאֵל עֹשֶׂה חָיִל) דִי יוּדִין טוּהֶען פַארְזַאמְלֶען
אַפַּארְמֶעגֶן (וְעָזְבוּ לַאֲחֵרִים חֵילָם) זֵיי הָאבֶּען פַארְלָאזֶען צוּ
אַנְדֶערֶע זֵייעֶר פַארְמֶעגֶן : וְשָׁבוּ) . (לָשׁוֹן שְׁבִיָּה) שָׁבוּ מֵיינְט
מֶען זֵיי הָאבֶּען גֶעפַאנְגֶען (לְפִיכָךְ טַעְמוֹ מִלְּרַע) דְרִיבֶּער שְׁטֵייט
טַפְּחָא אוּנְטֶער דִי ב׳ : (ל) וַעֲכַרְתֶּם) . (לָשׁוֹן מַיִם עֲכוּרִים) וַואסֶער וָואס אִיז צוּמִישְׁט מִיט בְּלָאטֶע (אֵין דַּעְתִּי צְלוּלָה
י) מַיין פַארְשְׁטַאנְד אִיז אִיצְט נִיט קְלָאר , אִיךְ בִּין פַארְמִישְׁט פוּן שְׁרֶעק (וְאַגָּדָה) דֶר מֶדְרָשׁ זָאגְט אַזוֹ הָאט יַעֲקֹב
גְט צוּ שִׁמְעוֹן אוּנ לֵוִי (צְלוּלָה הָיְתָה הֶחָבִית) דִיא פַאס אִיז גֶוועֶן קְלָאר (וַעֲכַרְתֶּם אוֹתָהּ) אוּנ אִיר הָאט זִיא צוּמִישְׁט ,
בִּין גְוועֶן גַאנְץ רוּהִיג אוּנ אִיר הָאט מִיךְ צוּמִישְׁט , אַזוֹ שְׁטֵייט אִין מֶדְרָשׁ תַּנְחוּמָא (מְסוֹרֶת הָיְתָה בְּיַד כְּנַעֲנִים
וּ בְּיַד בְּנֵי יַעֲקֹב) דִיא כְּנַעֲנִים הָאבֶּען גֶעוְואסְט אַז זֵייא וֶועלֶען פַאלֶּען אִין דִיא הֶענְט פוּן יַעֲקֹב'ס קִינְדֶער (אֶלָּא

שפתי חכמים

אלא לומר שמלך האחוה עשו זה ולא מכח שהיו אנשי דמים : ש ר"ל
א"נ על תפילתו של אברהם שהתפלל עליהם כדמפרש ס"פ לך לך.
מהרש"ל : ת ופרשו שבה אבל אם הי' טעמו מלעיל על משקל קמו שבו
היה פרשו שבו והיה מלי שובה : א פסוק הוא בפרשת כי תשא ר"ל

פירוש לתורת אלהים

הָרְגוּ צוּם שַׁארְף פוּן דֶער שְׁוֶוערְד וַיִּקְחוּ אוּנ
הָאבֶּן גְנוּמֶען דִינָה פוּן דֶעם הויז פוּן שְׁכֶם אוּנ
ן אַרוּס גְגַאנְגֶען : (כז) בְּנֵי יַעֲקֹב דִי קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב
ן גְקוּמֶען אָפּ צוּ צִיהֶען דִי דֶר שְׁלָאגֶענֶע וַיָּבֹזּוּ הָעִיר
זֵיי הָאבֶּן גְרוֹבְּט דִיא שְׁטָאט ווייל זֵייא הָאבֶּן
מא גְוֶועֶן זֵייעֶר שְׁוֶועסְטֶער : (כח) אֶת צֹאנָם זֵייעֶרִי
ף וְאֶת בְּקָרָם אוּנ זֵייעֶרֶע רִינְדֶער וְאֶת חֲמֹרֵיהֶם אוּנ
רֶע אֵייזְלֶען וְאֵת אֲשֶׁר אוּנ דָם וָוס אִיז גְוֶועֶן אִין
שְׁטָאט וְאֵת אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה אוּנ דָם וָוס אִיז גְוֶועֶן אִין
פֶעלְד לָקָחוּ הָאבֶּן זֵיי צוּ גְנוּמֶען : (כט) וְאֶת כָּל חֵילָם
אוּנ גָאר זֵייעֶר גֶעלְד וְאֶת כָּל טַפָּם אוּנ אַלֶע זֵייעֶרֶע
קִינְדֶער וְאֶת נְשֵׁיהֶם אוּנ זֵייעֶרֶע ווייבֶּר שָׁבוּ הָאבֶּן זֵייא
גְפַאנְגֶען וַיָּבֹזּוּ אוּנ הָאבֶּן גְרוֹבְּט וְאֵת כָּל אוּנ אַלְץ וָוס
אִיז גְוֶועֶן אִין דִי הַייזֶר : (ל) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הָאט יַעֲקֹב
גְזָאגְט צוּ שִׁמְעוֹן אוּנ לֵוִי עֲכַרְתֶּם אֹתִי אִיר הָט מִיךְ
בַּטְרִיבְּט לְהַבְאִישֵׁנִי צוּ פַר מִיאוּסִין מִיךְ בְּיוֹשֵׁב בַּיי דִיא

ספר הישר

דָאס אִיז אֶמֶת וָוארוּם דֶער שַׂר פוּן תַּפּוּחַ הָט נִיט גְעוֹואלְט
ן אַז צְוֵוי בְּעַנְטְשֶׁן זָאלֶען מַחְרִיב זַיין אַזוֹ אַיין גְרוֹסֶע שְׁטָאט
ווי שְׁכֶם . אוּנ דִי שְׁלוּחִים זֶענִין צוּרִיק גֶעקוּמֶען אוּנ עֶרְצֶעהְלְט
אַז אִין דֶר שְׁטָאט שְׁכֶם אִיז נִיט דָא קֵיין שׁוּם מַאנְבִּיל נָאר ווייבּ

בְּיֹשֵׁב הָאָרֶץ בַּכְּנַעֲנִי וּבַפְּרִזִּי וַאֲנִי
מְתֵי מִסְפָּר וְנֶאֶסְפוּ עָלַי וְהִכּוּנִי
וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי וּבֵיתִי׃ לא וַיֹּאמְרוּ
הַכְזוֹנָה יַעֲשֶׂה אֶת־אֲחוֹתֵנוּ׃ פ
לה א וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־יַעֲקֹב קוּם
עֲלֵה בֵית־אֵל וְשֶׁב־שָׁם וַעֲשֵׂה־שָׁם
מִזְבֵּחַ לָאֵל הַנִּרְאֶה אֵלֶיךָ בְּבָרְחֲךָ
מִפְּנֵי עֵשָׂו אָחִיךָ׃ ב וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב

בִּכְנַעֲנָאָה וּבִפְרִזָּ
וַאֲנָא עַם דְּמִנְיָן וְיִתְכַּנְ
עֲלַי וְיִמְחֲנוּנִי וְאֶשְׁ
אֲנָא וֶאֱנָשׁ בֵּיתִ
לא וַאֲמָרוּ הַכְנַפְקַת בָּ
יִתְעֲבֵד (נ״י יַעֲבֵד
לְאַחֲתָנָא׃ א וַאֲמַר
לְיַעֲקֹב קוּם סַק לְבֵית
וְתִיב תַּמָּן וַעֲבֵד
מַדְבְּחָא לֶאֱלָהָא דְּאִתְ
לָךְ בְּמֶעְרְקָךְ מִן
עֵשָׂו אָחוּךְ׃ ב וַאֲ
יַעֲקֹב לֶאֱנַשׁ בֵּיתֵהּ וּ

בית יהודא

שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים עַד אֲשֶׁר תִּפְרֶה וְנָחַלְתָּ אֶת הָאָרֶץ) נָאר זַייא הָאבֶּן גֶעזָאגְט דָאס אִיז נָאךְ נִיט אִיצְט בִּיז דִיא קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב װעלֶען פִיל װערֶען דַאמָאלְס װעלֶען זַיי יַרְשֶׁנֶען אוּנְזֶער לַאנְד (לְפִיכָךְ הָיוּ שׁוֹתְקִין) דְרִיבֶּער הָאבֶּען זַיי בִּיז אִיצְט גֶעשְׁוִויגֶען, אָבֶּער אִיצְט װעלֶען זַיי קוּמֶען מִיט אוּנְז מַאכִין אַמִלְחָמָה, נוייל זַיי װייסִין עֶס אִיז נָאךְ נִיט אוּנְזֶער צַייט צוּ יַרְשֶׁנֶען זַייעֶר לַאנְד׃ וּמְתֵי מִסְפָּר), מֵיינְט מֶען (... מוּעָטִים) װֶוייניג מֶענְטְשֶׁען׃ (לא) וַהַכְזוֹנָה). (הֶפְקֵר), פְרַיי, װֶוער עֶס װעט װעלֶען װעט מִיט אִיר מְזַנֶה זַיין׃ וְאֶת אֲחוֹ... טַייטְשְׁט דֶר תַּרְגּוּם יַת אֲחָתָנָא אוּנְזֶער שְׁוֶועסְטֶער, אַז מִיר הָאבֶּען גֶעהַרְגֶת שְׁכֶם נוייל עֶר הָט מְזַנֶה גֶיוֶוען מִיט שְׁוֶועסְטֶער אוּנ מִיר הָאבֶּען גֶעהַרְגֶת דִי אַלֶע מֶענְטְשִׁין פוּן שְׁטָאט נוייל זַיי הָאבֶּען גֶעשְׁוִויגֶען אוֹיף דִי זַיגֶד, װעלֶען מֶענְטְשִׁין מוֹרָא הָאבֶּען הַאפִין אוּנְזֶערֶע טֶעכְטֶער׃ (א) וְקוּם עֲלֵה). (תַּנְחוּמָא), דֶר מֶדְרָשׁ תַּנְחוּמָא שְׁרַייבְּט הקב״ה גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב (לְפִי שֶׁאִחַרְתָּ בַּדֶּרֶךְ נֶעֱנַשְׁתָּ) נוייל דוּ הָאסְט דִיךְ פַארְזָאמְט אִין װעג בִּיזְטוּ גֶעשְׁטְרָאפְט גֶעװָארֶען

רש״י

ונחלת את הארץ לפיכך היו ב שותקין׃ מתי מס... אנשים מועטים׃ (לא) הכזונה. ג הפקר׃ ... אחותנו. את ד אחתנא׃ (א) קום עלה. (תנ... לפי שאחרת בדרך ה נענשת ובא לך זאת מב...

שפתי חכמים

לאחר שתפרה ותרבה ונחלת׃ ב אבל עכשיו יהיו סבורין דהזמן עתה וכחין עלינו׃ ג דק״ל דלא נקראת זונה אלא מי שמפקרת עצמה לזנות לכל אדם וא״כ למה כתיב הכזונה יעשה והיאך יכול הוא לעשותה זונה כיון שהיא אינה מפקרת עצמה לכן מפרש הפקר ר״ל שעשה כאלו היתה הפקר׃ ד דק״ל דלמא ה״פ הכזונה שחסר כי״ת דהוי כאלו נכתב הכבזונה יעשה את אחותנו ואת פי׳ עם וה״פ של הכמו שעושין עם הזונה יעשה עם אחותנו והוה פי׳ זונה ממ... מביא התרגום שמתרגם יח ש״מ שאין פירושו עם וע״כ פי׳ ... הפקר והמתרגם פי׳ כן מדלא כתיב הכבזונה׃ ה דאל״כ למה ... לגוותו קום עלה הלא כבר נדר יעקב ע״ז אלא ה״ק ליה מסר...

פירוש לתורת אלהים

זִיצֶר פוּן דֶעם לַאנְד דֶר תַּרְגּוּם מַאכְט דֶעם פְּשַׁט לְהַבְאִישֵׁנִי צוּ גֶעבֶּען אַפַיינְד שַׁאפְט צְוִוישֶׁען מִיר אוּנ דִי זִיצֶר פוּן דֶעם לַאנְד וַאֲנִי אוּנ אִיךְ בִּין מִיט װֶוייניג מֶענְטְשֶׁען וְהִכּוּנִי אוּנ זַיי װעלֶען מִיךְ שְׁלָאגֶען וְנִשְׁמַדְתִּי אוּנ אִיךְ װעל װערֶען פַר טִילִיגְט אֲנִי אִיךְ אוּנ מַיין הוֹיז גֶזִינְד׃ (לא) וַיֹּאמְרוּ הָאבֶּען זַייא גֶזָאגְט הַכְזוֹנָה זָאל עֶר דֶען מַאכֶען אוּנְזֶער שְׁוֶועסְטֶער הֶפְקֵר וִויא אַ... (א) וַיֹּאמֶר אוּנ גָאט הָאט גֶיזָאגְט צוּ יַעֲקֹב קוּם שְׁטֵיי אוֹיף אוּנ גֵיי אוֹיף גָאךְ בֵּית אֵל וַעֲשֵׂה אוּנ... דָארְטֶען אַמִזְבֵּחַ צוּ דֶעם גָאט װָאס הָט זִיךְ צוּ... בַּוִויזֶען אַז דוּ בִּיסְט אַנְטְלָאפֶען גֶוָוארֶען פַר דַיין בְּר... עֵשָׂו׃ (ב) וַיֹּאמֶר הָט יַעֲקֹב גִיזָאגְט צוּ זַיין הוֹיז גֶ...

משלים על התורה

(לא) הַכְזוֹנָה יַעֲשֶׂה אֶת אֲחוֹתֵנוּ. לְמָשָׁל צְווייא קִינְדֶער הָאבֶּען גֶעלֶערוּנְט אִין אֵיין חֵדֶר, אֵיין קִינְד הָט גֶעהַאט רֵייכֶע עֶלְטֶערִין, דֶער אַנְדֶערֶער אִיז גֶעוֶוען פוּן אָרֶעמֶע עֶלְטֶערִין, עֶר אִיז אָבֶּער גִיוֶוען אַגְרוֹיסֶער מְקַנֵא, װָאס עֶר הָאט נָאר גִיזֶעהֶן בַּיי דֶעם רֵייכִין קִינְד הָאט עֶר גֶעװָאלְט הָאבֶּען, אַמָאהל אִיז דֶר רֵייכֶר קִינְד גֶעקוּמֶען אִין חֵדֶר אוּנ הָט גֶעבְּרַאכְט אַטַייעֶרֶע בַּייטֶעלֶע, עֶר הָט גֶעוויזֶען דֶם בַּייטֶעלֶע צוּ אַלֶע קִינְדֶר, װִוי דֶער אָרֶעם קִינְד הָאט דֶערְזֶעהֶן דָאס בַּייטֶעלֶע הָט זִיךְ דֶערְוֶועקְט אִין אִים אַגְרוֹסֶע קִנְאָה, אוּנ עֶס אִיז בַּיי אִים גִעבְּלִיבֶּען עֶר מוּז בֶּעקוּמֶען דָאס בַּייטֶעלֶע, גֶעוַוארְט בִּיז דֶר רֵייכֶר קִינְד אִיז אַרוֹסְגֶעגַאנְגֶען פוּן חֵדֶר, אִיז עֶר אוֹיךְ אַרוֹסְגֶעגַאנְגֶען, אוּנ הָאט גֶעזָאגְט צוּם רֵי... קִינְד מִיט גוּטֶען ווייז גֶעווייזֶען דֶם בַּייטֶעלֶע. װִוי עֶר הָאט אִים נָאר דָאס בַּייטֶעלֶע, הָט עֶר גֶעװָאלְט אַרוֹסְרַייסֶען... אִים דֶם בַּייטֶעלֶע, הָאבֶּען בֵּיידֶע קִינְדֶר גֶעשְׁלָאגֶן אֵיינֶר דֶעם אַנְדֶערְן אוּנ דֶר רֵייכֶער קִינְד הָאט שְׁטַארְק גֶעשְׁלָאגֶען...

ספר הישר

װעלְכִי װֵיינֶען אוּנ דֶר שַׂר פוּן תַּפּוּחַ הָט זִיךְ װייטֶער פַר װָאר... אוּנ זָאגְט צוּא זַיין פָאלְק לָאמֶר גֵיין מִלְחָמָה הַאלְטֶען מִיט... קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב הָעִבְרִי אוּנ מִיר װעלֶען קָאן צוּ זַיי אַזוֹ װִוי... הָאבֶּען גֶעטָאן צוּ דֶר שְׁטָאט שְׁכֶם אוּנ מִיר װעלֶען זִיךְ נֶעְ... דִי נְקָמָה פוּן דִי שְׁטָאט לַיִשׁ. אוּנ דֶר שַׂר הָט גֶעשִׁיקְט צוּ... שָׂרִים פוּן אֱמוֹרִי צוּא זָאגֶען קוּמְט מִיט מִיר אוּנ אִיר װעט... הֶעלְפִין שְׁלָאגֶען דִי קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב דֶען זַיי הָאבֶּען פְּעָרְיו... שְׁטָאט שְׁכֶם. אוּנ דִי שָׂרִים פוּן אֱמוֹרִי הָאבֶּען זִיךְ דְרוֹף... וִויא עֶס װעט זַיין, מ.ז גוּטֶען צוּ מִיט בֵּיוְזִין, עֶר...

אֶל־בֵּיתוֹ וְאֶל כָּל־אֲשֶׁר עִמּוֹ הָסִרוּ
אֶת־אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּתֹכְכֶם
וְהִטַּהֲרוּ וְהַחֲלִיפוּ שִׂמְלֹתֵיכֶם׃
ג וְנָקוּמָה וְנַעֲלֶה בֵּית־אֵל וְאֶעֱשֶׂה־
שָּׁם מִזְבֵּחַ לָאֵל הָעֹנֶה אֹתִי בְּיוֹם
צָרָתִי וַיְהִי עִמָּדִי בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר
הָלָכְתִּי׃ ד וַיִּתְּנוּ אֶל־יַעֲקֹב אֵת כָּל־
אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּיָדָם וְאֶת־
הַנְּזָמִים אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּטְמֹן אֹתָם

אונקלוס

...ה אַעְדּוּ יָת טַעֲוַת
...א דִּי בֵינֵיכוֹן וְאִדַּכּוּ
...כְּסוּתְכוֹן׃ ג וּנְקוּם
...לְבֵית אֵל וְאֶעְבֵּד
...מַדְבְּחָא לֶאֱלָהָא
...צְלוֹתִי בְּיוֹמָא
...וַהֲוָה מֵימְרֵהּ
...בְּאָרְחָא דִּי
...׃ ד וִיהָבוּ לְיַעֲקֹב
...טַעֲוַת עַמְמַיָּא דִּי
...הוֹן וְיָת קְדָשַׁיָּא דִּי
...יהוֹן וְטַמַּר יָתְהוֹן

...נקומה ונעלה עקידה שער כה : נאל
...בענה סנהדרין לח :

רשב"ם

...אלהי הנכר. שלקחו בעיר :

בעל הטורים

...פו שמלותיכם. ונקומה ונעלה בית
...להא דאיתא בפ"ק דשבת רמי פוזמקי ומללי : (ג) ונקומה. ג' במס' הכא ואידך שלחה הנער אתי ונקומה. ונקומה עליה למלחמה.
שאמר יהודה בזכות ונקומה ונעלה בית אל שלחה הנער ונקומה וכן באותו זכות ונקומה עליה למלחמה :

רש"י

...כר. שיש בידכם משלל של שכם : והטהרו.
...והחליפו שמלותיכם. שמא יש בידכם כסות
...: (ד) האלה. מין אילן ו סרק : עם שכם.

בית יהודא

לְךָ זאת בְּבִתְּךָ) איז דיר גֶעקוּמֶען די צָרָה מיט דיין טָאכְטֶער :
(ב) וְהַנֵּכָר. די פְרֶעמְדֶע גָאטֶער (שֶׁיֵּשׁ בְּיֶדְכֶם מִשְּׁלַל שֶׁל שְׁכֶם)
וָוס איז דָא בַּיי אַייךְ פוּן די רוֹב וָוס איר הָט גֶערוֹיבְּט פוּן
שְׁכֶם : וְהִטַּהֲרוּ. (מֵעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים). איר זָאלְט אַייךְ רֵיינִיגֶן
...רֶע עֲבוֹדָה זָרוֹת : וְהַחֲלִיפוּ שִׂמְלֹתֵיכֶם). איר זָאלְט אוּמְבַּייטִין (אוּמְטָאהְשִׁין) אַייעֶרֶע קְלֵיידֶער (שֶׁמָּא יֵשׁ בְּיֶדְכֶם
...עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים) טָאמֶער הָאט איר אָנְגֶעקְלֵיידְט אוֹיף זִיךְ אַבְּגֶעטִישֶׁע קְלֵייד וָוס מֶען הָט מִיט אִיר גֶעדִינְט צוּ די
...רָה, זָאלְט איר די קְלֵייד אוֹיסְטָאהְן : (ד) הָאֵלָה. דָס איז (מִין אִילָן סְרָק) אַבּוֹים וָוָאס אוֹיף אִים וַואקְסְט נִיט

דעת זקנים מבעלי התוספות

...ון אותם וגו'. מדרש זו ע"ז דמות יונה והיינו דאמרינן
...כת הולין דמות יונה מצאו להם בראש הר גריזים והיו
...וליך אותם ג"ס המלך כי רצה למסר לקיים נדרו ע"כ נתחכם לטומנם בעפר וכדי שלא ירגיש איזה אדם לאחר זמן שיש כאן חפירה

שפתי חכמים

ואל תתאחר עוד וכו' אבל על איחרו בבית לבן לא נענש לפי שלא
חל הנדר עליו אלא מסילא לשוב כדכתיב ושבתי בשלום וגו' : ו ר"ל
שאינו עושה פירות. סרק פי' ריק מן הפירות [נח"י] יעקב לא רצה

פירוש לתורת אלהים

...די אַלֶע וָוס זֶענֶען גִיוֶוען מִיט אִים הָסִרוּ טוּט
...פְרֶעמְדֶע אָפְּגֶעטֶער וָוס איז פַר הַאנְדֶען פוּן
...זוּנְג פוּן שְׁכֶם צְווִישֶׁען אַייךְ וְהִטַּהֲרוּ אוּנ
...ט אַייךְ פוּן די עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְהַחֲלִיפוּ אוּנ פַר
...אַייעֶרֶע קְלֵיידֶער וָוארוּם טָאמֶר איז פַר הַאנְדֶן
...אַייךְ אַקְלֵייד פוּן עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים:(ג) וְנָקוּמָה
...מֶער אוֹיף שְׁטֵיין וְנַעֲלֶה אוּנ מִיר וֶועלִין אוֹיף
גֵיין קֵיין בֵּית אֵל וְאֶעֱשֶׂה אוּנ אִיךְ וֶועל דָארְטֶן מַאכֶן
אַמִזְבֵּחַ לָאֵל צוּא דֶעם גָאט הָעֹנֶה וָואס הָאט מִיר
גֶעעֶנְטְפֶערְט אִין דֶעם טָאג וָוס מִיר איז גִוֶוען עֶנְג וַיְהִי
אוּנ עֶר איז מִיט מִיר גִיוֶוען אִין דֶעם וֶועג וָוס אִיךְ
בִּין גְגַאנְגֶען : (ד) וַיִּתְּנוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן גֶגֶעבֶּען צוּ יַעֲקֹב
אֵת כָּל אַלֶע פְרֶעמְדֶע אָפְּגֶעטֶער וָוס עֶס איז גִיוֶוען
אִין זֵייעֶרֶע הֶענְד וְאֶת הַנְּזָמִים אוּנ די אוֹרִינְגְלֶךְ וָואס

ספר הישר

...דָם. וַיִּתְקַבְּצוּ אוּנ אַלֶע ז בֵּן שָׂרִים פוּן אֱמוֹרִי הָאבֶּען
...גְעוָאמִילְט מִיט זֵייעֶרֶע חַיָּילוֹת עֶטְלִיכֶע טוֹיזֶנְד מֶענְטְשֶׁן
...הָאבֶּן גֶעהָאט בְּיוֹסֵי שְׁוֶוערְדֶן אוּנ זֶענֶען גֶעקוּמֶען מִלְחָמָה
...מִיט יַעֲקֹב אוּנ מִיט זַיינֶע קִינְדֶער. וַיִּשְׁמַע אוּנ וִוי יַעֲקֹב
...דֶער הֶערְט הָאט עֶר זִיךְ זֶעהְר גֶעפָארְכְטְן. וַיִּצְעַק אוּנ
...ט גֶעשְׁרִיגֶן צוּ שִׁמְעוֹן אוּנ צוּ לֵוִי אוּנ הָאט גֶעזָאגְט זֶעהְט

משלים על התורה

אָרֶעמֶען קִינְד, בִּיז עֶס איז גֶעגַאנְגֶען פוּן אִים בְּלוּט, דֶער
אָרֶעמֶר קִינְד איז גֶעקוּמֶען צוּם רֶבִּי אוּנ הָאט אִים דֶערְצֵיילְט אַז
דֶר רַייכֶר קִינְד הָאט אִים אַזוֹ שְׁטַארְק גֶעשְׁלָאגֶן, דֶר רֶבִּי הָאט
גֶעוָואלְט בֶּעשְׁטְרָאפֶן דֶעם רַייכֶן קִינְד, הָאט עֶר גֶזָאגְט צוּם
רֶבִּי פַר וָואס פְרֶעגְט נִיט דֶר רֶבִּי פַאר וָואס אִיךְ הָאבּ אִים
גֶשְׁלָאגֶן? וַוייל עֶר הָאט גֶעוָואלְט אַוֶועקְנֶעמֶען מַיין בַּייטֶעלֶע
אוּנ אִיךְ הָאבּ נִיט גֶעלָאזְט אַוֶועקְנֶעמֶען איז גֶוָוארֶען צְווִישֶׁן
...קְרִיג בִּיז מֶען הָאט גֶעשְׁלָאגֶן אֵיינֶר דֶעם אַנְדֶערֶן, אִיךְ הָאבּ אִים נִיט גֶעשְׁלָאגֶען וַוייל אִיךְ בִּין אַרוֹצֵחַ, אִיךְ הָאבּ
...שְׁלָאגֶען וַוייל עֶר איז אַגַזְלָן, נִיט אִיךְ הָאבּ גֶעטָאן פְרִיעֶר דָס אוּמְרֶעכְט, נָאר עֶר הָאט פְרִיעֶר גֶעטָאהְן דָס אוּמְ־
...אבּ אִיךְ דֶען מִיךְ גֶעדַארְפְט לָאזִין אַוֶועק צוּרַייסֶען פוּן מִיר דָס בַּייטֶעלֶע, דָאס הָאבֶּן שִׁמְעוֹן מִיט לֵוִי גֶעזָאגְט צוּ
...טֶער, הָאבֶּן מִיר דֶען גֶעטְאהְן פְרִיעֶר דָס אוּמְרֶעכְט, זֵיי צוּ הַרְגֶנֶן, זֵיי הָאבֶּן דָאךְ פְרִיעֶר גֶטָאהְן דָס אוּמְרֶעכְט :
...כְּזוֹנָה יַעֲשֶׂה אֶת אֲחוֹתֵנוּ, זָאלֶן מִיר לָאזְען הָאבֶּן גֶעטָאן מִיט אוּנְזֶר שְׁוֶועסְטֶער וִוי מֶען טוּהְט מִיט אַזוֹנָה :

יַעֲקֹב תַּחַת הָאֵלָה אֲשֶׁר עִם־
שְׁכֶם׃ ה וַיִּסָּעוּ וַיְהִי ׀ חִתַּת אֱלֹהִים
עַל־הֶעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא
רָדְפוּ אַחֲרֵי בְּנֵי יַעֲקֹב׃ ו וַיָּבֹא יַעֲקֹב
לוּזָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן הִוא בֵּית־
אֵל הוּא וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־עִמּוֹ׃ ז וַיִּבֶן
שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם אֵל בֵּית־
אֵל כִּי שָׁם נִגְלוּ אֵלָיו הָאֱלֹהִים

אונקלוס

יַעֲקֹב תְּחוֹת בְּטַמָ
עִם שְׁכֶם׃ ה וּנְטַלוּ
דַּחֲלָא דַיְיָ עַל עַמְמַ
בְּקִרְוֵי סַחְרָנֵיהוֹן
רְדַפוּ בָּתַר בְּנֵי יַעֲ
ו וַאֲתָא יַעֲקֹב לְל
בְּאַרְעָא דִכְנַעַן הִיא
אֵל הוּא וְכָל עַמָּא
עִמֵּיהּ׃ ז וּבְנָא
מַדְבְּחָא וּקְרָא לְאַ
אֵל בֵּית אֵל אֲרֵי
אִתְגְּלִי לֵיהּ יְיָ בְּמֵעַ

תו"א ויקרא למקום פסתים פח
סער כה : כי סם נגלו סנהד

רשב"ם

(ז) ויקרא למקום. שחוץ לוז שהקים מצבה שם בבאו מבית אביו : אל בית אל. כי מתחלה נקראת שם העיר בית אל. ואולם לוז שם העיר לראשונה. אבל עכשיו קרא שם המקום שחוץ לעיר בית אל אשר חלם שם אל בית אל לפי שעד עתה הוא היה בעזרו : (ח) אלון בכות. לא נכתב אלא

בעל הטורים

(ה) ויסעו ב' במס' חד ר"פ וחד ס"פ. דין ר"פ אידך ס
מסעי בני ישראל ויסעו מלמד שהיו הדגלים נוסעין כעין
יעקב לומר מה כאן חתת אלהים על הערים אף להלן כל
יראים מהם :

בית יהודא

פְּרוּכטין : ועִם שְׁכֶבו. (אֵצֶל שְׁכֶם), לֶעבִּין שְׁכֶם : (ה) נחִתַּת. (פַּחַד), שְׁרֶעק : (ז) ואֵל בֵּית אֵל. (הקב"ה בְּבֵית אֵל), הקב"ה איז אין בֵּית אֵל (גִּילוּי שְׁכִינָתוֹ בְּבֵית אֵל) זַיין שְׁכִינָה, זַיין הֵיילִיגְקֵייט, וֶוערְט גֶזֶעהֶן אין בֵּית אֵל, זָאגְט רש"י (יֵשׁ תֵּיבָה חֲסֵרָה בֵּי"ת הַמְשַׁמֶּשֶׁת בְּרֹאשָׁהּ) עֶס זֶענֶען דָא וֶוערְטֶער וַוים פֶּעלְט דֶר בֵּי"ת וָוס דַארְף זַיין אִין אָנְהֵייבּ וָוארְט (כְּמוֹ) נוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק הִנֵּה הוּא בֵּית מָכִיר בֶּן עַמִּיאֵל, פֶּעלְט אַבֵּי"ת, עֶס דַארְף שְׁטֵיין בְּבֵית מָכִיר, עֶר איז אין דִי שְׁטוּבּ פוּן מָכִיר (כְּמוֹ בְּבֵית מָכִיר) עֶס איז גְלַייךְ ווי עֶס ווָאלְט גֶעשְׁטַאנֶען בְּבֵית מָכִיר (בֵּית אָבִיךְ כְּמוֹ בְּבֵית אָבִיךְ) אֱלִיעֶזֶר הָט גִיפְרֶעגְט בַּיי רִבְקָה אוֹיבּ עֶס איז דָא בְּבֵית אָבִי
דִי שְׁטוּבּ פוּן דַיין פָאטֶער אַ אָרְט צוּם נֶעכְטִיגֶן, דָא דַארְף אוֹיךְ שְׁטֵיין אֵל בְּבֵית אֵ', הקב"ה איז אין בֵּית אֵל
אֵלָיו הָאֱלֹהִים). זָאגְט רש"י (בִּמְקוֹמוֹת הַרְבֵּה יֵשׁ שֵׁם אֱלָהוּת וְאַדְנוּת בִּלְשׁוֹן רַבִּים) אין פִיל עֶרְטֶער איז גֶעשְׁרִיבֶּ
גֶעטְלִיכְקֵייט אוּנ הֶערְשַׁאפְט וִוי מֶען וואלְט רֵיידְען צוּ פִיל גֶעטֶער, צוּא פִיל הֶערְרִין (כְּמוֹ) ווי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּ
יוֹסֵף, דִי הֶערְרִין פוּן יוֹסֵף (אִם בְּעָלָיו עִמּוֹ) אוֹבּ זַיינֶע הֶערְרִין זֶענֶען מִיט אִים (וְלֹא נֶאֱמַר בְּעָלוֹ) אוּנ עֶס שְׁטֵייט נִיט א
הֶערְר איז מִיט אִים ואוּנ עֶס שְׁטֵייט נִיט אָדוֹן יוֹסֵף, דֶער הֶערְר פוּן יוֹסֵף) (וְכֵן אֱלָהוּת שֶׁהוּא לָשׁוֹן שׁוֹפֵט וּמָרוֹ
בִּלְשׁוֹן רַבִּים) אוּנ אַזוֹ דִיא הֶערְשַׁאפְט פוּן הקב"ה אוּנ דִיא הֶערְשַׁאפְט פוּן אַדַיין, וֶוערְט אוֹיךְ גֶערֶעט מִיט כָּבוֹ
קֶען רֶעט צוּ פִיל מֶענְטְשֶׁען, אוּנ מֶען זָאגְט אֱלֹהִים. דֶעם נָאמֶען אֱלֹהִים זָאגְט מֶען צוּ הקב"ה אוּנ צוּא אַדַיי
(אֲבָל אֶחָד מִכָּל שְׁאָר הַשֵּׁמוֹת לֹא תִמְצָא בִּלְשׁוֹן רַבִּים) אָבֶּער אַנְדֶערֶע נֶעמֶען וָואס וֶוערְט גְזָאגְט אוֹיף הקב"ה איז אֲפִילוּ

רש"י

אצל שכם : (ה) חתת. פחד : (ז) אל בית אל.
בבית אל ז גילוי שכינתו בבית אל. יש תיבה חסרה
המשמשת בראשה כמו (ש"ב ט) הנה הוא בית מכ
עמיאל כמו בבית מכיר. בית אביך (לעיל כד) כמו
אביך : נגלו אליו האלהים. במקומות הרבה
אלהות ואדנות בלשון רבים כמו אדני יוסף אם בעל
ולא נאמר בעלו וכן אלהות שהוא לשון שופט ומרו
בלשון רבים אבל אחד מכל שאר השמות לא תמצא

שפתי חכמים

לפיכך טמנם תחת אילן סרק : ז כי אל אינה מלה מקושרת כיון שהוא נקוד בציר"י וגם הטעם שתחת אל שהוא טפחא מורה

פירוש לתורת אלהים

איז גְוֶועֶן אין זַייעֶרֶע אוֹיעֶרֶן נַיְטְמוֹן אוּנ יַעֲקֹב הָט זֵיי
בֶּעהַאלְטִין תַּחַת אוּנְטֶער דֶעם לִינְדֶען בּוֹים וָואס איז
לֶעבֶּן שְׁכֶם : (ה) וַיִּסָּעוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן גְצוֹגֶן וַיְהִי אוּנ עֶס
איז גִיוֶועֶן דִיא פָארְכְט פוּן גָאט אוֹיף דִי שְׁטֶעט וָואס
אַרוּם זֵיי וְלֹא רָדְפוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן נִיט גִיָאגְט נָאךְ דִי
בְּנֵי יַעֲקֹב : (ו) וַיָּבֹא אוּנ יַעֲקֹב איז גִיקוּמֶען אִין דֶער
שְׁטָאט לוּז וָואס אִין לַאנְד כְּנַעַן דָס איז בֵּית אֵ
עֶר אוּנ גָאר זַיין פָאלְק וָואס מִיט אִים : (ז) וַיִּ
עֶר הָט דָארְטֶען גְבוֹיעֶט אֵיין מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא אוּנ עֶר
גְרוּפֶען דָס אָרְט אֵל גָאט איז אִין בֵּית אֵל
אַנְטְפְּלֶעקוּנְג פוּן זַיין שְׁכִינָה איז אִין בֵּית אֵ
ווייל גָאט הָאט זִיךְ דָארְטֶען צוּא אִים בַּו

ספר הישר

וָוס אִיר הָט מִיר גֶעטָאן אִיר הָט גֶעבְּרַאכְט אַלֶע כְּנַעֲנִים צוּ פַאר
פַיִינְדְּלִיגֶן מִיךְ אוּנ מַיין הוֹיז גֶעזִינְד דֶען אִיךְ בִּין גֶעוֶועזֶן מִיט רוּה
אוּנ אַצוּנְד הָט אִיר דֶר צֶערִיבְּט אַלֶע פוּן לַאנְד.וַיַּעַן אוּנ יְהוּדָה
הָט גִיעֶנְטְפֶערְט צוּם פָאטֶר. הָאבֶּן דֶען מַיינֶע בְּרִידֶער אוּמְזוּנְסְט
גֶעהַאנְגֶען קֶענִגְן דִי שְׁכֶם זֵיי הָאבֶּן דָאךְ גֶעשֶׁענְדֶט אוּנְזֶער שְׁוֶועסְטֶר
דִינָה אוּנ הָאבֶּן אִיבֶּר גֶעפָארְען אוֹיף גָאטְס גֶעבָּאט. וַיַּעַ
אַצוּנְד מַיין פָאטֶר וָוס הָאסְטוּ מוֹרָא אוּנ נָאךְ וָוס זָאלְסְטוּ
אוֹיף מַיינֶע בְּרִידֶר אוּנ דֶער גָאט וָוס הָאט גֶעגֶעבֶּן כֹּחַ צוּ
בְּרִידֶר בַּיי צוּ קוּמֶען דִי שְׁטָאט שְׁכֶם דֶר וֶועט אוּנְז הֶעלְפֶ
זַיין דִי כְּנַעֲנִים אוּנ מִיר וֶועלִין קָאן כּוּם זֵיי אַ ווִי ווִי מַיינֶע

קֳדָם אֲחוּהִי: ח וּמִיתַת
דְּבוֹרָה מֵינִקְתָּא דְרִבְקָה
וְאִתְקְבָרַת מִלְּרַע לְבֵית
אֵל בְּשִׁפּוֹלֵי מֵישְׁרָא
וּקְרָא שְׁמֵהּ מֵישַׁר
בִּכְיָתָא: ט וְאִתְגְּלִי יְיָ
לְיַעֲקֹב עוֹד בְּמֵיתוֹהִי
מִפַּדַּן אֲרָם וּבָרִיךְ יָתֵהּ:

בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אָחִיו: ח וַתָּמָת דְּבֹרָה מֵינֶקֶת רִבְקָה וַתִּקָּבֵר מִתַּחַת לְבֵית־אֵל תַּחַת הָאַלּוֹן וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אַלּוֹן בָּכוּת: פ ט וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל־יַעֲקֹב עוֹד בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ:

רשב"ם

שכל המקומות שהלך יעקב בחזרתו הולך ומפרש: (ט) וירא אלהים אל יעקב עוד. אחר שנסע מלוז הוא בית אל קרא עוד את המקום השמי

רש"י

: (ח) ותמת דבורה. מה ענין דבורה בבית יעקב לפי שאמרה רבקה ליעקב ושלחתי ולקחתיך משם דבורה אצלו לפדן ארם לצאת משם ומתה בדרך רי רבי משה הדרשן למדתיה: מתחת לבית אל. יושבת בהר ונקברה ברגלי ההר: תחת האלון. ולי מישרא שהיה מישור מלמעלה בשפוע ההר והקבורה טה ומישור של בית אל היו קורין לו אלון ואגדה שר שם באבל שני שהוגד לו על אמו שמתה (ב"ר). בלשון יוני (אבל) [אחר] ולפיכך (ולפי ש) העלימו יום מותה שלא יקללו הבריות הכרס שיצא ממנו עשו הכתוב לא פרסמה: (ט) עוד. פעם שני במקום הזה בלכתו ואחד בשובו: ויברך אתו. ברכת אבלים

בית יהודא

איין נאמן וום זאל געזאגט ווערען ווי צו פיל, נאר אלץ ווערט איינציג גערעט. ווי מען רעט צו איינם: (ח) ותמת דבורהו. פרעגט רש"י (מה ענין דבורה בבית יעקב) וויא קומט דבורה איצט צוא זיין ביי יעקב (אלא לפי שאמרה רבקה ליעקב ושלחתי ולקחתיך משם) נאר נוייל רבקה הט געזאגט צו יעקב איך וועל שיקען דיך אפנעמען פון לבן. אונ רבקה הט געמיינט אז יעקב איז נאך ביי לבן (ושלחה דבורה אצלו לפדן ארם לצאת משם) הט רבקה גשיקט דבורה זיא זאל גיין אין פדן ארם זאגן צו יעקב ער מעג קומען אהיים (ומתה בדרך) אין וועג הט דבורה געטראפן צו יעקב אונ זיא איז געשטארבן (מדברי רבי משה הדרשן למדתיה) דאס האב איך געלערנט פון רבי משה הדרשן: ומתחת לבית אלו. זאגט רש"י (העיר יושבת בהר) די שטאט בית איז געווען אויף אבארג (ונקברה ברגלי ההר) אונ דבורה איז באגראבן געווארן לעבען די פיס פון בארג: ותחת האלון. ער דעם פלאץ וואס ער הייסט אלון, ווי דער תרגום טייטשט (בשפולי מישרא) אונטער דעם גלייכן פלאץ (שהיה מלמעלה בשפוע ההר) הויבען ווי דר בארג הייבט אן אראפ צוא גיין איז געווען אגלייכער פלאץ (והקבורה מלמטה) קבר פון דבורה איז געווען אונטען (ומישור של בית אל היו קורין לו אלון) דעם גלייכען פלאץ פון בית אל האט גערופן אלון (ואגדה) אונ דער מדרש זאגט (נתבשר שם באבל שני) יעקב איז דארט אנגעזאגט געווארען מיט נאך וויער (שהוגד לו על אמו שמתה) עס איז אים דארטען געזאגט געווארען אז זיין מוטער איז געשטארבן (ואלון בלשון אבל) אויף יונית נגריכישו איז אלון דערטייטש אטרויער (ולפי שהעלימו את יום מותה) אונ נוייל מען האט ניט גיוואלט ן דעם טאג וואס רבקה איז געשטארבען (שלא יקללו הבריות הכרס שיצא ממנו עשו) מענטשען זאלען ניט פלוכען בויך וום פון אים איז עשו געבארען געווארן (אף הכתוב לא פרסמה) הט די תורה אויך ניט דערמאנט דאס שטארבען רבקה *): (ט) [עוד]. מיינט מען פעם שני במקום הזה) אויף דעם ארט הט הקב"ה זיך בעוויזן צו יעקב דם צווייטע ל (אחד בלכתו) איין מאהל ווען ער איז געגאנגען צו לבן (ואחד בשובו) אונ איין מאהל ווען ער איז געגאנגען ק פון לבן: ויברך אותו. הקב"ה האט געבענטשט צו יעקב (ברכת אבלים) אברכה וויא מען בענטשט א אבל:

דעת זקנים מבעלי התוספות

ן הוא עת. (ח) ותמת דבורה. מדרש כי מה שכתוב גבי ה הנביאה והיא יושבת תחת תמר דבורה זהו אלון בכות דבורה דהכא.

שפתי חכמים

מוכרת: ח ר"ל דאלון אין פירושו מישור אלא אלון שמו של מישור כדפרש"י בפ' לך איל פארן וע"ש: ט דכיון דקודם לכן לא מתה שהרי שלחה דבורה אצלו ש"מ שעדיין לא מתה וכשבא יעקב אל בית אביו לא כתב אלא ויבא יעקב אל יצחק אביו ולא כתיב אל רבקה שהרי על ידי ששלחה לו דבורה בא אלא ש"מ שמתה וכיון שעכשיו נתבשר לו על האבילות שני דכתיב אלון בכות ר"ל אבילות אחר א"כ הוגד לו על אמו שמתה: י ויצחק היה כלוא בביתו כיון שלא יכול לראות ויעקב היה בפדן ארם ולא היה עדיין אצלם אלא עשו

פירוש לתורת אלהים

חי אז ער איז אנטלאפען גיווארען פאר זיין דער: (ח) ותמת אונ עס איז גישטארבען רה דיא זייגערין פון רבקה [עיין רש"י] בר איז זי באגראבען גווארען אונטער בית אל [עיין רש"י] ו אונטער דעם לינדען בוים ויקרא שמו אונ ער הט גרופען דעם נאמען פון דעם לינדען בוים אלון בכות: (ט) וירא אונ גאט הט זיך צו יעקב בוויזען נאך איין מאל אז ער איז גיקומען פון פדן ארם איין מאל הט ער זיך צו אים בוויזען אז ער איז גגאנגען קיין פדן אונ דם אנדרי מאל אז ער איז צוריק גיגאנגען ויברך

ספר הישר

ן געמאן מיט דר שטאט שכם. ועתה אונ אצונד מיין פאטער איך דיך דוא זאלסט שווייגען אונ האפען צו גאט אונ טוא תפלה צו אים ער זאל אונז מציל זיין פון אונזערע פיינד. ויקרא אונ יהודה הט גערופען איין קניכט פון פאטערס קנעכט אונ הט

הערה דער מדרש זאגט אין סדרה תצא ווען רבקה איז גישטארבין הט מען גיזאגט ווער וועט גיין נאך איר לויה, אברהם איז געשטארבין, יצחק איז בלינד אונ קען ניט ארויסגיין פון שטוב, יעקב איז ביי לבן, מען זאל שיקן זאגין צו עשו זיין מוטער רבקה איז געשטארבין, ווי עשו וועט קומען וועט גיין ביי די לויה, וועלין מענטשין פלוכין רבקה פר וום זיא הט גיבארין אזוי אזהן, דריבער האט מען ניט גיזאגט צו עשו אונ מען הט איר בגראבין ערשטיל בייא נאכט, אונ ווייל איר שטארבין מיט איר בגראבין איז גיוועזן שטיל דריבער האט די תורה אייך ניט נעשריבען פון איר שטארבין נאר ן וואנק מען הט גערופין דעם ארט אלון בכות אויף די צווי וויינען אויף די מוטר וום אים איז בעוואוסט גיווארין איצט פון איר שטארבין אונ אויף ד זרת:

אֹתוֹ: י וַיֹּאמֶר־לוֹ אֱלֹהִים שִׁמְךָ
יַעֲקֹב לֹא־יִקָּרֵא שִׁמְךָ עוֹד יַעֲקֹב כִּי
אִם־יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ וַיִּקְרָא אֶת־
שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל: יא וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים אֲנִי
אֵל שַׁדַּי פְּרֵה וּרְבֵה גּוֹי וּקְהַל גּוֹיִם

אונקלוס

י וַאֲמַר לֵהּ יְיָ
יַעֲקֹב לָא יִתְקְרֵי
עוֹד יַעֲקֹב אֱלָהֵין יִ
יְהֵא שְׁמָךְ וּקְרָא יָת
יִשְׂרָאֵל: יא וַאֲמַר
אֲנָא אֵל שַׁדַּי פּוּשׁ
עַם וּכְנִשַּׁת שִׁבְטִין

תו"א לא יקרא שמך ברכות יג: ה
יבמות סה עקידה שער מח

בעל הטורים

(יא) אני אל שדי פרה ורבה. הוא שם של פריה ורביה כי נעלם של שי"ן דל"ת יו"ד עולה ת"ק כמנין איברים שבאיש ושבאשה: גוי ו

בית יהודא

(י) ולא יִקָּרֵא שִׁמְךָ עוֹד יַעֲקֹב. דַיין נָאמֶען זָאל נִיט גֶירוּפֶן ווֶערֶען יַעֲקֹב (לְשׁוֹן אָדָם הַבָּא בְּמַאֲרָב וַעֲקָבָה) עֶקֶב אִיז טַייטְשׁ נַארֶען, אוֹיסְקוּקֶען צוּם נַארֶען, דֶער נָאמֶען אִיז נִיט שֵׁיין פַאר דִיר (אֶלָּא לָשׁוֹן שַׂר וְנָגִיד) פַאר דִיר אִיז נָאר שֵׁיין דֶר נָאמֶען יִשְׂרָאֵל, אִין דֶעם וָוארְט יִשְׂרָאֵל, אִיז צוּ לֵייעֶנֶען דֶעם וָוארְט יָשָׁר, גְלַייכְקֵייט דֶעם וָוארְט שַׂר וְנָגִיד, אַהֶערְר, אַגְרוֹסֶער מַאן און דֶעם וָוארְט אֵל: (יא) וַאֲנִי אֵל שַׁדַּי. (שֶׁאֲנִי כְּדַאי לְבָרֵךְ שֶׁהַבְּרָכוֹת שֶׁלִּי) אִיךְ קֶען בֶּענְטְשֶׁן ווַייל דִי בְּרָכוֹת זֶענֶען מַיינֶע, אַלֶץ ווָאס אַמֶענְטְשׁ הָט. גִיבּ אִיךְ אִים, און אוֹיסֶער מִיר קֶען קֵיינֶער נִיט גֶעבֶּן: וּפְרֵה וּרְבֵה. זָאגְט רַשִׁ"י (עַל שֵׁם שֶׁעֲדַיִין לֹא נוֹלַד בִּנְיָמִין) ווַייל בִּנְיָמִין אִיז נָאךְ נִיט גֶעבּוֹירֶען גֶעווָארֶען, דְרִיבֶּר הָאט הקב"ה צוּ אִים גֶעזָאגְט דוּ זָאלְסְט דִיךְ פְרוּכְטְבַּארֶען און מֶערֶען, דוּ ווֶעסְט נָאךְ הָאבֶּן קִינְדֶער (וְאַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר נִתְעַבְּרָה מִמֶּנּוּ) אֲפִילוּ רָחֵל אִיז שׁוֹן גֶעוֶוען מְעוּבֶּרֶת מִיט בִּנְיָמִין, פוּן דֶעסְטְווֶעגֶן הָאט צוּ אִים גֶעזָאגְט דוּ ווֶעסְט דִיךְ פְרוּכְטְבַּארֶען: (גוֹי). אַפָּאלְק מֵיינְט מֶען בִּנְיָמִין: (גוֹיִם). פֶעלְקֶער, מֵיינְט מֶען מְנַשֶּׁה אֶפְרַיִם (שֶׁעֲתִידִים לָצֵאת מִיּוֹסֵף) ווָאס דַארְפֶען גֶעבּוֹירֶען ווֶערֶען פוּן יוֹסֵף (וְהֵם בְּמִנְיַן הַשְּׁבָטִים) און זֵיי זֶענֶען אִין צָאל פ שְׁבָטִים: (וּמְלָכִים). מֵיינְט מֶען שָׁאוּל און אִישׁ בּוֹשֶׁת (שֶׁהָיוּ מִשֵּׁבֶט בִּנְיָמִין שֶׁעֲדַיִין לֹא נוֹלַד) זֵייא זֶענֶען גֶעוֶוען פוּן בִּנְיָמִין ווָאס עֶר אִיז נָאךְ נִיט גֶעבּוֹירֶען גֶעווָארֶען (וּפָסוּק זֶה דָרַשׁ אַבְנֵר כְּשֶׁהִמְלִיךְ אִישׁ בֹּשֶׁת) דֶעם פָּסוּק הָט גֶעלֶערְנְט ווֶען עֶר הָט גֶעמַאכְט דֶעם אִישׁ בּוֹשֶׁת פַאר אַמֶלֶךְ אוֹיף דִי יוּדִין (וְאַף הַשְּׁבָטִים דְרָשׁוּהוּ וְקֵרְבוּ בִּנְיָמִין) דִי שְׁבָטִים ו אוֹיךְ גֶעלֶערְנְט דֶעם פָּסוּק ווֶען זֵיי הָאבֶּען אוֹיף גֶעשְׁטֶעלְט בִּנְיָמִין פַאר אַשֵׁבֶט (דִכְתִיב) ווָארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין (שׁוֹפְטִים כא) דִי יוּדִין הָאבֶּן גֶעזָאגְט (אִישׁ מִמֶּנּוּ לֹא יִתֵּן אֶת בִּתּוֹ לְבִנְיָמִין לְאִשָּׁה) אֲפִילוּ אֵיין מֶענְטְשׁ פוּן אוּנְז זָא גֶעבֶּען זַיין טָאכְטֶער פַאר אַווַייבּ צוּ דִי מֶענְטְשֶׁען פוּן שֵׁבֶט בִּנְיָמִין ווַייל זֵיי הָאבֶּען גֶעווָאלְט דֶר שֵׁבֶט בִּנְיָמִין זָא גַאנְצֶען פַארְלֶענְד ווֶערֶען און עֶר זָאל אִין גַאנְצֶען פֶעלֶען פוּן יוּדִין (וְחָזְרוּ וְאָמְרוּ) נָאכְדֶעם הָאבֶּען זֵיי חֲרָטָה גֶעהַא הָאבֶּען גֶעזָאגְט (אִלְמָלֵא הָיָה עוֹלֶה מִן הַשְּׁבָטִים) ווֶען בִּנְיָמִין ווָאלְט גֶעדַארְפְט אַוֶועקְגֵיין פוּן דִי שְׁבָטִים (לֹא הָיָה ו אוֹמֵר לְיַעֲקֹב וּמְלָכִים מֵחֲלָצֶיךָ יֵצֵאוּ) ווָאלְט הקב"ה נִיט גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב אוֹיף בִּנְיָמִין מְלָכִים ווֶעלֶען פוּן דִיר גֶעבָּארֶען ווַאז בִּיז אִיצְט אִיז נָאךְ נִיט גֶעוֶוען מְלָכִים פוּן שֵׁבֶט בִּנְיָמִין, און מְלָכִים מוּזִין גֶעבָּארֶען ווֶערֶען פוּן שֵׁבֶט בִּנְיָמִין, מוּ דַאךְ גֶעבֶּען ווַייבֶּער צוּם שֵׁבֶט בִּנְיָמִין זָאל נִיט פַארְלֶענְד ווֶערֶען: (גּוֹי וּקְהַל גּוֹיִם). מֶען מֵיינְט

רש"י

(ב"ר): (י) לא יקרא שמך עוד יעקב. לשו הבא במארב ועקבה אלא לשון שר ונגיד: (יא) א שדי. שאני כדאי לברך שהברכות שלי: פרה על שם שעדיין לא נולד בנימין ואע"פ שכבר נ ממנו: גוי. בנימין: גוים. (ב"ר) מנשה ו מ שעתידים לצאת מיוסף והם במנין השבטים: ומ (ב"ר) שאול ואיש בשת שהיו משבט בנימין שעד נולד (ופסוק זה דרשו אבנר כשהמליך איש בש השבטים דרשוהו וקרבו בנימין דכתיב (שופטים כא ממנו לא יתן את בתו לבנימין לאשה וחזרו ואמרו הי' עולה מן השבטים לא היה הקב"ה אומר ליעקב ו מחלציך יצאו): גוי וקהל גוים. שגוים עתידי

שפתי חכמים

לכד ולכך העלימו את יום מותה כדי שלא יעסוק עמו בקבורתה כי ע"ז יקללו את הכרס שילא ממנו. יש מקשין למה יקללו אותה לאחר מיתה יותר מבחיים וי"ל כי קודם מיתתה לא ראו אותו כי היה שם אלא חמיו בארץ שעיר שהרי יעקב שלח לשם המנחה אבל עכשיו שיצא לקברה ולא יהיה שם אלא הוא מ"ה יקללו אותה. ומהרש"ל פי' דמ"ה העלימו מיתתה כדי שיהיו סבורים שהיא עודנה חיה ואין רשאין לקלל אותה משום לא תקלל חרש וזה דיקא מחיים:

כ ל' וארב וקש עליו: ל דק"ל למה נאמר אני ועוד למה נאמר שדי ולא אחד מאחר שמות: מ כתב הרא"ם צריך לגרוס וקה מנשה ואפרים דדרים גוי אחד וקהל אחד כי היכי דלא תקשה דפי' בפרשת ויחי בשרני שעתידים לצאת ממני עוד קהל וע צריך לגרוס התם קהל עמים בלא וי"ו והכא גרסינן גוים ואפרים. ועיין בג"א פ' ויחי שמשנה הגירסא: נ פי' דכתיב ו יצאו משמע שעדיין הם בתוך חלציו דאין זה אלא משבט בנימין

פירוש לתורת אלהים

אוֹתוֹ און עֶר הָאט אִים גִיבֶּענְטְשְׁט [עיין רש"י]: (י) וַיֹּאמֶר הָט גָאט צוּ אִים גְזָאגְט שִׁמְךָ דַיין נָאמֶען אִיז יַעֲקֹב לֹא פוּן אַצוּנְד זָאל נִיט גְרוּפֶען ווֶערֶען דַיין נָאמֶען יַעֲקֹב כִּי אִם נַייעֶרְט יִשְׂרָאֵל דַיין נָאמֶען זָאל זַיין יִשְׂרָאֵל וַיִּקְרָא און עֶר הָט גְרוּפֶן זַיין נָאמֶען יִשְׂרָאֵל: (יא) וַיֹּאמֶר און גָאט הָט צוּ אִים גְזָאגְט אֲנִי אִיךְ דֶר אַלְמֶעכְטִיגֶער גָאט אִיךְ בֶּענְטְשׁ דִיךְ און זָאג פְּרֵה פְרוּכְפֶּער זִיךְ וּרְבֵה און מֶער זִיךְ גּוֹי אֵיין פָ דָאס אִיז בִּנְיָמִין וּקְהַל גּוֹיִם און אֵיין זַאמְלוּנְג פֶעלְקֶער דָס מֵיינְט מֶען מְנַשֶּׁה און אֶפְרַיִם ווָאס

ספר הישר

אִים גֶעזָאגְט גֵיי און זֶעה ווִי דִי לַייט שְׁטֵייעֶן ווָאס זֶענֶען גֶעקוּמֶען מִלְחָמָה הַאלְטֶין. בַּיילְד און דֶר קְנֶעכְט אִיז אַרוֹיף גֶעגַאנְגֶען אוֹיפֶן בַּארְג סִיאוֹן און הָט גֶעזֶעהֶן אַלֶע שְׁטֵייעֶן אוֹיפֶן פֶעלְד. און קְנֶעכְט הָט גֶעזָאגְט צוּ יְהוּדָה זֵייא שְׁטֵייעֶן אִין פֶעלְד זֵייעֶר

יהיה ממך ומלכים מחלציך יצאו:
ששי יב ואת־הארץ אשר נתתי
לאברהם וליצחק לך אתננה
ולזרעך אחריך אתן את־הארץ:
יג ויעל מעליו אלהים במקום אשר־
דבר אתו: יד ויצב יעקב מצבה
במקום אשר־דבר אתו מצבת אבן
ויסך עליה נסך ויצק עליה שמן:
טו ויקרא יעקב את־שם המקום
אשר דבר אתו שם אלהים בית־
אל: טז ויסעו מבית אל ויהי־עוד
כברת־הארץ לבוא אפרתה ותלד

אונקלוס

ומלכין דשליטין
ממיא מנך יפקון:
ת ארעא די יהבית
רהם וליצחק לך
נה ולבניך בתרך
ית ארעא: יג ואסתלק
והי יקרא דיי
רא די מליל עמה:
קים יעקב קמתא
רא די מליל עמה
אבנא ואסיך עלה
ין ואריק עלה
א: טו וקרא יעקב
שמא דאתרא די
עמה תמן יי בית
טז ונטלו מבית אל
עוד כרובת ארעא
ל לאפרת וילידת

תולדות אהרן

על מעליו אלהים עקידה שם:

בעל הטורים

ממך. בגימ' ירבעם ויהוא:

רשב"ם

כמו שמפרש והולך: (יד) במקום אשר דבר אתו. כמה פעמים
שון זה בפרשה זו לפי שהיה המקום באמצע הדרכים ואין שם עיר:
(טז) כברת. כמו ירוע כבירים. ואוריד כביר יושבים לשון ריבוי ולפי ריבוי
הארץ עד אפרת נקברה בדרך: ותקש. כמו ותקשה. כמו ותצו ותצוה.

רש"י

ת כמנין הגוים שהם ע' אומות וכן כל הסנהדרין
. ד"א שעתידים בניו להקריב בשעת איסור הבמות
בימי אליהו (כרש"י ישן): (יג) במקום אשר
אתו. איני יודע מה מלמדנו. (טז) כברת

בית יהודא

ווי די פעלקר (עתידים בניו ליעשות כמנין הגוים שהם שבעים
אומות) די קינדר פון יעקב ועלן געמאכט ווערן ווי דר צאל
פון די פעלקר, וואס זענען זיבעציג פעלקר (וכן כל הסנהדרין
שבעים) אלע סנהדרין וועלן אויך זיין זיבעציג (דבר אחר)
פשט איז דריבר האט הקב"ה געזאגט צו יעקב דעם וואָרט גוים (שעתידים בניו להקריב בשעת איסור הבמות כגוים)
יינע קינדער וועלען אמאל מקריב זיין קרבנות אויף אבמה ווי די פעלקר אין די צייט ווען מען וועט ניט טארן
זיין קרבנות אויף אבמה, דס איז געווען (בימי אליהו) אין דיא צייט פון אליהו הנביא ואבמה איז איין שטיין
ער אויף אים פלעגט מען מקריב זיין קרבנותו: (יג) ובמקום אשר דבר אתו. זאגט רש"י (איני יודע מה
) איך ווייס ניט וואס לערונט אונז דר פסוק מיט דעם וואס ער דערציילט אונז אז הקב"ה איז אוועקגעגאנגען פון
אויף דעם אָרט וואס ער האט מיט אים גערעט. עס דארף נאר שטיין הקב"ה איז אוועקגעגאנגען פון יעקב,
ויא עס שטייט ביי אברהם ויעל מעליו אלהים, אונ במקום אשר דבר אתו שטייט ניט: (טז) (כברת הארץ).

שפתי חכמים

: ם [נח"י] אע"ג דבב"ר למדו מזה הפסוק האבות הן הן המרכבה והרב ס"ל דאי דרוש דהא הביאו סוף פ' לך לך מ"מ ס"ל

פירוש לתורת אלהים

ארוס קומען פון יוסף אונ זיי וועלן גרעכינט
אין צאל פון די שבטים יהיה וועלן זיין פון
מלכים אונ מלכים וועלען ארוס גיין פון דיינע
: (יב) ואת אונ דם לאנד וואס איך האב געגעבן
ברהם לך אתננה צו דיר וועל איך דאס געבין
אונ צו דיינע קינדר וואס וועלן זיין נאך דיר
איך געבן דם לאנד: (יג) ויעל אונ גאט האט
ון אים אפ געטאן במקום אויף דעם אָרט וואס ער
האט מיט אים גירעט: (יד) ויצב אונ יעקב האט
געשטעלט אבשטאנד במקום אויף דעם אָרט וואס ער
הט מיט אים גירעט מצבת אבן איין באשטאנד פון
אשטיין ויסך אונ ער הט אויף איר גיגאסן וויין פון
גאטס וועגן ויצוק אונ ער הט אויף איר גגאסן אייל:
(טו) ויקרא הט יעקב גרופן שם דעם נאמען פון דעם
אָרט וואס גאט הט מיט אים דארטן גרעט בית אל:
(טז) ויסעו אונ זיי האבן גיצויגן פון בית אל ויהי אונ

ספר הישר

אונ יהודה הט געזאגט צו אלע זיינע ברידער שטארקט
אונ הט קיין מורא ניט גאט איז מיט אונז אונ שטייט אויף
אונ נעמט דם כלי זין אונ מיר וועלין מלחמה האלטען מיט די
וואס מיר האבען קיין בייז געטאן אונ גאט ב"ה וועט אונז העלפן

רָחֵל וַתְּקַשׁ בְּלִדְתָּהּ׃ יז וַיְהִי
בְהַקְשֹׁתָהּ בְּלִדְתָּהּ וַתֹּאמֶר לָהּ
הַמְיַלֶּדֶת אַל־תִּירְאִי כִּי־גַם־זֶה לָךְ
בֵּן׃ יח וַיְהִי בְּצֵאת נַפְשָׁהּ כִּי מֵתָה

רָחֵל וְקַשִּׁיאַת בְּמֵילְ
יז וַהֲוָה בְּקַשְׁיוּ
בְּמֵילְדַהּ וַאֲמֶרֶת
חָיְתָא לָא תִדְחֲלִי
אַף הֵין לִיךְ בָּר׃ יח
בְּמִפַּק נַפְשַׁהּ אֲרֵי

רשב"ם

ותכם. והכפה׃ (יז) אל תיראי כי גם זה לך בן. כאשר התפללת יוסף ה׳ לי בן אחר ולא תפך להמיתך אלא קבל תפלתך ולדבר על לבה

בית יהודא

זָאגְט רש"י (מְנַחֵם פֵּירֵשׁ לָשׁוֹן כַּבִּיר) מְנַחֵם טַייטְשְׁט דֶעם וָואֹרְט „כִּבְרַת" לָשׁוֹן כַּבִּיר (רִבּוּי) פִיל (מַהֲלַךְ רַב) עֶס אִיז גֶעוֶועז פִיל צוּ גֵיין בִּיז מֶען וֶועט קוּמֶען אִין אֶפְרָת (וְאַגָּדָה) אוּנ דֶר מִדְרָשׁ טַייטְשְׁט „כִּבְרַת" מֵיינְט מֶען (בִּזְמַן שֶׁהָאָרֶץ חֲלוּלָה וּמְנוּקֶבֶת כִּכְבָרָה) דָם אִיז גֶעוֶועז אָנְהֵייבּ זוּמֶער אִין דִי צַייט וָוס דִי עֶרְד אִיז גִילֶעכֶערְט וִוי אַזִּיפּ (שֶׁהַגִּיר מָצוּי) וֶוען דִי עֶרְד וֶוערְט גֶעאַקֶערְט וּאִיז דִיא עֶרְד גֶעלֶעכֶערְט פוּן אַקֶערוּ, דָאס אִיז דִי צַייט (הַסְּתָיו עָבָר) דֶר וִוינְטֶער אִיז אַוֶועקְגֶעגַאנְגֶען (וְהַשָּׁרָב עֲדַיִן לֹא בָא) אוּנ דִי הִיטְץ אִיז נָאךְ נִיט גֶעקוּמֶען, זָאגְט רש"י (וְאֵין זֶה פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא) דָאס אִיז נִיט דֶער גְלַייכֶער מֵיינוּנְג פוּן פָּסוּק (שֶׁהֲרֵי בְּנַעֲמָן כְּתִיב וַיֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ כִּבְרַת אָרֶץ) וָוארוּם בַּיי נַעֲמָן שְׁטֵייט אוֹיךְ דֶר כִּבְרַת, עֶס שְׁטֵייט (וַיֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ כִּבְרַת אָרֶץ) נַעֲמָן אִיז אַוֶועקְגֶעגַאנְגֶען פוּן אֱלִישָׁע (כִּבְרַת אָרֶץ) אַשְׁטִיק עֶרְד, וִוי אֱלִישָׁע ומלכים ב ה, זָאגְט רש"י (וְאוֹמֵר אֲנִי) אִיךְ זָאג (שֶׁהִיא שֵׁם מִדַּת קַרְקַע) עֶס אִיז בַּיי זֵיי גֶעוֶועז אַמָאָ וָוס מֶען הָאט דָאס גֶערוּפֶען כִּבְרַת (כְּמוֹ מַהֲלַךְ פַּרְסָה אוֹ יוֹתֵר) דִי שְׁטִיק עֶרְד אִיז גֶעוֶועז לְאַנְג אַמַייל אָדֶר מֶער וִויא (כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר צֶמֶד כֶּרֶם) וִוי דוּא זָאגְסְט צֶמֶד כֶּרֶם. אַוויין גָארְטֶען גְרוֹיס וִויא אַצֶּמֶד, דֶר וָוארְט צֶמֶד אִיז גֶעוֶועז אַנָאמֶען פוּן אַבֶּעווּאוּסְטֶע מָאס, נָאךְ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק חֶלְקַת שָׂדֶה, אִיז בַּיי זֵייא אוֹיךְ גֶעוֶועז אַמָאס וָואס מֶען הָאט גֶערוּפֶען חֶלְקַת (כָּךְ בְּמַהֲלַךְ אָדָם נוֹתֵן שֵׁם מִדַּת קַרְקַע) אַזוֹ אִין דֶעם וָוס אַמֶענְטְשׁ גֵייט אִיז אוֹיךְ אַנָאמֶען אוֹיף דִי מָאס עֶרְד (כְּמוֹ מַהֲלַךְ מִיל, כִּבְרַת אָרֶץ) אַזוֹי וִוי מֶען זָאגְט עֶר אִיז גֶעגַאנְגֶען אַמַייל, הָאט מֶען גֶע וִוי וַוייט דֶער מֶענְטְשׁ אִיז פוּן שְׁטָאט, אַזוֹי אִיז גֶעוֶועז „כִּבְרַת" אַנָאמֶען פוּן אַמָאס עֶרְד אִין דִי צַייט פוּן מֹשֶׁה (יז) (כִּי גַם זֶה לָךְ בֵּן) דָר קִינְד וָוס קוּמְט אִיצְט אִיז אוֹיךְ אַזוּהְן (נוֹסָף לָךְ עַל יוֹסֵף) צוּ גִיגֶעבֶּען צוּ יוֹסֵף (וְרַבּוֹתֵינוּ עִם כָּל שֵׁבֶט נוֹלְדָה תְּאוֹמָה וְעִם בִּנְיָמִין נוֹלְדָה תְּאוֹמָה יְתֵרָה) דִי רַבָּנָן הָאבֶּען גֶעלֶערְנְט מִיט יֶעדֶער שֵׁבֶט אִיז

רש"י

הארץ. מנחם פירש לשון כביר רבוי מהלך רב. בזמן שהארץ חלולה ומנוקבת ככברה (ב"ר) שהגריד
הסתיו עבר והשרב עדיין לא בא ואין זה פשוטו של
מקרא שהרי בנעמן מצינו (מ"ב ה) וילך מאתו כברת
ואומר אני שהוא שם מדת קרקע כמו מהלך פרסה או
יותר כמו שאתה אומר צמד כרם חלקת שדה כך
אדם נותן שם מדה (קרקע כמו מהלך מיל) כברת
(יז) כי גם זה. נוסף לך על יוסף. ורבותינו דר
כל שבט נולדה תאומה ועם בנימין נולדה תאומה י

שפתי חכמים

דאלו התיבות במקום אשר דבר אתו מיותרות דהא גבי אברהם כתיב ויעל מעליו אלהים ולא סיים במקום אשר דבר אתו: ע שאעפ"י שזמן יפה היה וא"כ לא היה לו לקוברה בדרך אלא היה לו לשאת אותה לאפרת אעפ"כ לא עשה כדפירש"י בפ׳ ויחי ואע"פ שפי׳ שם דעת הגריד היה משמע שבאמצע הקיץ היה א"כ י"ל דלכך מנע להוליכה ליקבר בארץ ישראל כיון שהיה החום גדול. י"ל דמה שפי׳

עת הגריד היה שהארץ חלולה כו׳ לא היה באמצע הקיץ אלא הקיץ והארץ היתה חלולה ע"י ברזל של מחרישה שהגיר הי׳ פ ר"ל והתם מאי רבותיה הוא אם היא ככברה והסתיו עבר והש לא בא למאי נפקא מיניה אלא ודאי מהלך מועט היה ומיד רח גחוי: צ ר"ל כשאדם מוכר לחבירו כרם אומר לו אני מ למד כרם וכשמוכר לו שדה אומר לו חלקת השדה כלו׳ שה

ליקוטי יוסף

(יח) וַיְהִי בְּצֵאת נַפְשָׁהּ כִּי מֵתָה, צוּ פַאַרְשְׁטֵיין פַאר וָוס זָאגְט דֶער פָּסוּק טָאפֶּעלְטֶע וֶוערְטֶער, בְּצֵאת נַפְשָׁהּ כִּי מֵתָה, אַז דִי נְשָׁמָה גֵייט אַרוֹיס אִיז מֶען גִישְׁטָארְבֶּן, אוּנ מֶען שְׁטַארְבְּט וַוייל דִיא נְשָׁמָה גֵייט אַרוֹיס, נָאר עֶס אִיז דָא צְוַוייא עֲרְלַיי שְׁטַארְבֶּן, אֵיינֶער שְׁטַארְבְּט מִיט דֶר נַאטוּר, עֶר וֶוערְט אַלְט, דִי אוֹיגֶען וֶוערֶען טוּנְקֶעל, דִי אוֹיעֶרֶען וֶוערֶען טוֹיבּ, דֶר קֶערְפֶּער וֶוערְט שְׁוַואךְ, דִיא בְּלוּט וֶוערְט קַאלְט, וֶוערְט עֶר אַלֶע טָאג נֶענְטֶער צוּם שְׁטַארְבֶּן בִּיז עֶר שְׁטַארְבְּט אִין גַאנְצִין, אַזוֹי וִויא אַלַאמְפּ וָואס בְּרֶענְט אַז דִיא נַאפְט וֶוערְט וֵוייניג, וֶוערְט דֶער פַייעֶר אַלֶע מִנוּט טוּנְקֶעלֶער בִּיז עֶס וֶוערְט פַארְלָאשֶׁן, אַזוֹי אַז דֶער קֶערְפֶּער וֶוערְט שְׁוַואךְ אוּנ קֶען נִיט דֶערְהַאלְטֶען אִין זִיךְ דִיא נְשָׁמָה, גֵייט דִי נְשָׁמָה אַרוֹיס פוּן אִים, אַזוֹי וִוי אֵיינֶער אַבֵּ"י אִין הַאנְט אוּנ וֶוערְט אַנְשְׁלָאפֶען פַאלְט אַרוֹיס דִי כֵּלִי פוּן זַיין הַאנְט. וַוייל דִיא הֶענְט וֶוערֶען שְׁוַואךְ גִיוָוארֶען. עֶס

פירוש לתורת אלהים

עֶס אִיז גֶוֶוען נָאךְ אֵיין אַקֶער פֶעלְד צוּ קוּמֶ
אֶפְרָת וַתֵּלֶד רָחֵל הָט רָחֵל גֶוָואלְט גִיבֶּארִין וַתְּקַשׁ
אוּנ עֶס אִיז גֶוֶוען שְׁוֶוער אִין אִיר גִיבֶּארֶען דָם
זִיא אִיז שְׁוֶוער גְגַאנְגֶען צוּ קִינְד׃ (יז) וַיְהִי אוּנ עֶ
גֶוֶוען בְּהַקְשֹׁתָהּ אִין אִיר טָאן שְׁוֶוער גִיבֶּארֶען וַתֹּ
הַמְיַלֶּדֶת הָאט דִי הֵייבֶּן צוּ אִיר גְזָאגְט אַל דוּ
זִיךְ נִיט פָארְכְטֶען כִּי דֶען דֶר וֶועט אוֹיךְ זַיין צ
אַזוּהְן׃ (יח) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גִיוֶוען בְּצֵאת אַ

ספר הישר

וַיָּקוּמוּ אוּנ זַייא זֶענֶען אוֹיף גֶעשְׁטַאנֶען אוּנ הָאבֶּען זִיךְ אָן גֶעגוּרְט מִיט כְּלֵי זַיִן אוּנ אוֹיךְ אַלֶע קְנֶעכְט וָוס זֶענֶען גֶעוֶועזֶען בַּיי יַעֲקֹב'ן אוּנ אַלֶע קְנֶעכְט וָואס זֶענֶען גֶעוֶועזֶען בַּייא יִצְחָק אִין חֶבְרוֹן זֶענֶען גֶעקוּמֶען צוּא יַעֲקֹב מִיט כְּלֵי זַיִן. וַיֵּלְכוּ אוּנ דִיא קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב אוּנ אַלֶע קְנֶעכְט זֶענֶען גֶעגַאנְגֶען אַקֶעגֶין דִי שְׂרָרִים אוּנ זֵיי זֶענֶען גֶעוֶועזֶען הוּנְדֶערְט אוּנ צְווֶעלְף מֶענְטְשֶׁן אוּנ יַעֲקֹב אִיז גְ מִיט זֵיי. אוּנ דִי קִינְדֶער יַעֲקֹב'ס הָאבֶּען גֶעשִׁיקְט צוּ זֵייעֶ פָאטֶער יִצְחָק קַיין חֶבְרוֹן עֶר זָאל בֶּעטֶען גָאט ב"ה עֶר זָ מַצִּיל זַיין פוּן דִי כְּנַעֲנִים וָוס זֶענֶען גֶעקוּמֶען אוֹיף זֵיי אוּנ גָ זָאל זֵיי גֶעבֶּען אִין אוּנְזֶערִי הֶענְד אַרַיין. וַיִּתְפַּלֵּל אוּנ יִצְ

וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן־אוֹנִי וְאָבִיו קָרָא־לוֹ
בִנְיָמִין׃ יט וַתָּמָת רָחֵל וַתִּקָּבֵר בְּדֶרֶךְ
אֶפְרָתָה הִוא בֵּית לָחֶם׃ כ וַיַּצֵּב
יַעֲקֹב מַצֵּבָה עַל־קְבֻרָתָהּ הִוא
מַצֶּבֶת קְבֻרַת־רָחֵל עַד־הַיּוֹם׃
כא וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וַיֵּט אָהֳלֹה מֵהָלְאָה
לְמִגְדַּל־עֵדֶר׃ כב וַיְהִי בִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל

אונקלום

מִיתָא) וּקְרַת שְׁמֵהּ בַּר
וַאֲבוּהִי קְרָא לֵהּ
בִנְיָמִין׃ יט וּמִיתַת רָחֵל
וְאִתְקְבָרַת בְּאֹרַח אֶפְרָת
הִיא בֵּית לָחֶם׃ כ וַאֲקִים
יַעֲקֹב קָמְתָא עַל קְבֻרְתַּהּ
הִיא קָמַת קְבֻרְתָּא דְרָחֵל
עַד יוֹמָא דֵין׃ כא וּנְטַל
יִשְׂרָאֵל וּפְרַס מַשְׁכְּנֵהּ
מֵהָלָא לְמִגְדְּלָא דְעֵדֶר׃
כב וַהֲוָה כַּד שְׁרָא יִשְׂרָאֵל

"א ואביו קרא נו סוטה לו: ויסי בשכן מגילה כה:

רשב"ם

בנימן. בן זקונים. בן ימים. כמו לקץ הימין. כמו הימים: (כ) היא קברת רחל. שאמר שמואל לשאול כשהלך ממנו לאחר שמשחו למלך: (כא) למגדל עדר. סמוך לבית לחם היה כדכתיב בתרי עשר ואתה כית לחם אפרתה וגו' וכתיב בסמוך ואתה מגדל עדר וגו':

רש"י

(יח) בן אוני. בן צערי: בנימין. נראה בעיני לפי שהוא נולד בארץ כנען שהיא בנגב כשאדם בא מארם נהרים שנאמר בנגב בארץ כנען הלוך ונסוע הנגבה: בנימין. ימין לשון (תהלים פט) צפון וימין אתה בראתם לפיכך מלא (ד"א בנימין בן ימים שנולד לעת זקנתו ונכתב כמו (דניאל יב) לקץ הימין): (כב) בשכן ישראל

בית יהודא

געוואָרן איין טאָכטער, אונ מיט בִּנְיָמִין זֶענֶן געבּאָרען געוואָרן צְווֵיי טעכטער: (יח) וּבֶן אוֹנִי מיינט מען (בֶּן צַעֲרִי) דר זוהן פון מיין טרויער, פון מיין צַער, וָוס איך וועל אים ניט מער זעהן: וּבִנְיָמִין. זאָגט רש"י (נִרְאֶה בְּעֵינַי) מיין מיינונג איז צו זאָגן (לְפִי שֶׁהוּא לְבַדּוֹ נוֹלַד בְּאֶרֶץ כְּנַעַן שֶׁהוּא בְּנֶגֶב כְּשֶׁאָדָם בָּא מֵאֲרַם נַהֲרַיִם) דְּרִיבֶּער האָט יַעֲקֹב אים גערופֶן בִּנְיָמִין, ווייל דאָס איז צְווֵיי וועטער לאַנד כְּנַעַן, ווייל נאָר בִּנְיָמִין אַליין איז געבּאָרען געוואָרען ...מין, דר זוהן איז געבּאָרן אין דָרוֹם זייט, דָס איז די לאַנד כְּנַעַן, איז כְּנַעַן אין זיין דָרוֹם זייט (כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין ... לאַנד כְּנַעַן, אונ ווען אַמענטש קומט פון אֲרַם נַהֲרַיִם, ...ק (בַּנֶּגֶב בְּאֶרֶץ כְּנַעַן) אין דָרוֹם זייט אין לאַנד כְּנַעַן (הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ הַנֶּגְבָּה) גיין אונ ציהען צוא דָרוֹם זייט צום לאַנד ...ן: וּבִנְיָמִין. (בֶּן יָמִין). בִּנְיָמִין מיינט מען בֶּן יָמִין, דער זוהן וָוס איז געבּאָרן אין דָרוֹם זייט (לָשׁוֹן צָפוֹן וְיָמִין אַתָּה ...תָם) וויא עס שטייט אין פָּסוּק צָפוֹן אונ דָרוֹם האָסטו בַּשאַפֶן, זעהן מיר יָמִין מיינט מען דָרוֹם (לְפִיכָךְ הוּא מָלֵא) ...בּער איז דֶר וואָרט בִּנְיָמִין פול מיט צְווֵיי יוּדִין (דָּבָר אַחֵר) נאָך אַפּשט איז בִּנְיָמִין מיינט מען בֶּן יָמִים, אַלט אין ... (שֶׁנּוֹלַד לְעֵת זִקְנָתוֹ) בִּנְיָמִין איז געבּאָרען געוואָרען ווען יַעֲקֹב איז געוועזן אַ אַלטער מאַן (וְנִכְתַּב בְּנוּן כְּמוֹ לְקֵץ הַיָּמִין) ...איז געשריבן מיט אַנוּן בִּנְיָמִין אונ ניט מיט אַמֵם בִּנְיָמִים, מיר געפינען נאָך אַזוי אַוואָרט עס שטייט לְקֵץ ...ין אונ עס דאַרף שטיין הַיָּמִים מיט אַמֵם, נאָר אַנוּן מיט אַמֵם ווערט פאַרטאַשט: (כב) וּבִשְׁכּוֹן יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יח) בן אוני. על שם מעשה דפלגש בגבעה שעתיד לצאת עד שם:

פירוש לתורת אלהים

...מה הָט גיזאָלט אוּם גיין כִּי מֵתָה וואָרוּם זיא איז ...טאַרבֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ האָט זיא גרופֶן זיין נאָמֶן בֶּן ... דֶר זוהן פון מיין צַער וְאָבִיו אונ דֶר פָאטֶער הָט ... גירוּפֶען בִּנְיָמִין: (יט) וַתָּמָת רָחֵל אונ רָחֵל איז ...טאַרבֶּן וַתִּקָּבֵר אונ זי איז בּגראָבֶן גוואָרן אין דֶעם ...ג ווי מען גייט קיין אֶפְרָת הִוא דָס איז בֵּית לָחֶם: וַיַּצֵּב הָט יַעֲקֹב גשטעלט אַמַצֵּבָה בַּייא איר קֶבֶר דאָס איז דיא מַצֵּבָה פון דעם קֶבֶר פון רָחֵל ביז ...נטיגן טאָג: (כא) וַיִּסַּע אונ יִשְׂרָאֵל האָט גצוגן וַיֵּט ...ער הָט גנייגט זיין גצעלט ווייטער פון מִגְדַּל עֵדֶר:

ליקוטי יוסף

נאָך אַמִין טוֹיט, דער מענטש איז אין זיינע בעסטע יאָהרין אונ האָט נאָך כֹּחַ צוא לעבּין פיל יאָהר אונ הקב"ה האָט פון אים אַרוֹיסגעצויגין זיין נְשָׁמָה מיט שטאַרקייט, דאָס איז כָּרֵת, ווי אַמענטש קוּמט אין וואַלד מיט אַגרוֹיסע האַק אונ האַקט אָפּ אַשטאַרקין בוֹים אַגעזונטין, אַזוֹי איז גיוועזן בַּייא רָחֵל, זיא איז נאָך גיוועזן יוּנג, אונ הקב"ה הָט פון איר אַרוֹיסגעצויגין די נְשָׁמָה, זאָגט דער פָּסוּק בְּצֵאת נַפְשָׁהּ, דיא נְשָׁמָה איז פון איר אַרוֹיס־געגאַנגען, כִּי מֵתָה, ווייל זיא איז גישטאָרבּין אַפּלוצלונגען טוֹיט, דריבּער האָט זיא גערופין דעם קינד בֶּן אוֹנִי, פַר אַצייכין אַז זיא איז גישטאָרבּין מיט אַלע כֹּחוֹת, אונ ווייל יַעֲקֹב האָט ניט גיוואָלט דער טרויעריגער אָנדיינקען זאָל בלייבּין, דריבּער האָט ער גערופין זיין נאָמען בִּנְיָמִין:

(כב) וַיְהִי אונ עס איז געווען בִּשְׁכֹּן אַז יִשְׂרָאֵל האָט גרוּעט אין דעם לאַנד וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן איז רְאוּבֵן גגאַנגען וַיִּשְׁכַּב אונ

ספר הישר

...ה געטאָן צו גאָט ב"ד אונ די קינדער פון יַעֲקֹב מיט זייערי ...בּט זענען געגאַנגען אַקעגען די כְּנַעֲנִים אונ האָבּן זיך פאַר ...ט אויף גאָט. אונ בְּשַׁעַת אַז זיי זענען אַוועק געגאַנגען צוא ... מִלְחָמָה הָט יַעֲקֹב אויך תְּפִלָּה געטאָן צו גאָט. וַיִּשְׁמַע אונ ... ב"ה האָט געהערט דיא תְּפִלָּה פון יִצְחָק מיט זיין זון יַעֲקֹב אונ הָט געגעבען איין גרויסען פַּחַד אין די הערצער פון די פיינד אונ זייערי יוֹעֲצִים אונ זייא האָבּען געזאָגט צום פאָלק עס איז בּעסער צוּ אייך איר זאָלט ניט שטרייטען מיט זיי דען זייער גאָט איז מיט זיי אונ ווי די שׂוֹנְאִים פון אֱמוֹרִי האָבּען דָס דער הערט איז אויף זייא איין גרויסער פַּחַד געפאַלען אונ האָבען שוֹן ניט

בְּאֶ֫רֶץ הַהִ֔וא וַיֵּ֣לֶךְ רְאוּבֵ֗ן וַיִּשְׁכַּב֙
אֶת־בִּלְהָה֙ פִּילֶ֣גֶשׁ אָבִ֔יו וַיִּשְׁמַ֖ע
יִשְׂרָאֵ֑ל פ וַיִּהְי֥וּ בְנֵֽי־יַעֲקֹ֖ב שְׁנֵ֥ים
עָשָֽׂר׃ כג בְּנֵ֣י לֵאָ֔ה בְּכ֥וֹר יַעֲקֹ֖ב רְאוּבֵ֑ן
וְשִׁמְע֣וֹן וְלֵוִ֗י וִיהוּדָ֔ה וְיִשָּׂשכָ֖ר וּזְבֻלֽוּן׃
כד בְּנֵ֣י רָחֵ֔ל יוֹסֵ֖ף וּבִנְיָמִֽן׃ כה וּבְנֵ֤י
בִלְהָה֙ שִׁפְחַ֣ת רָחֵ֔ל דָּ֖ן וְנַפְתָּלִֽי׃

בְּאַרְעָא הַהִיא וַ...
רְאוּבֵן וּשְׁכִיב עִם בִּלְ...
לְהֵינְתָא דַאֲבוּהִי וּשְׁ...
יִשְׂרָאֵל וַהֲווֹ בְנֵי יַעֲ...
תְּרֵי עֲסַר׃ כג בְּנֵי לֵ...
בּוּכְרָא דְיַעֲקֹב רְאוּ...
וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי וִיהוּ...
וְיִשָּׂשכָר וּזְבֻלוּן׃ כד ...
רָחֵל יוֹסֵף וּבִנְיָ...
כה וּבְנֵי בִלְהָה אַמְ...

חסר א׳ באמצע פסוק

תולדות אהרן

וילך ראובן שבת נה:

רשב"ם

(כב) וישמע ישראל. לא נכתב זה אלא להודיעך שבשביל ששמע יעקב את הדבר אמר לו בשעת צוואתו פחז כמים אל תותר כי עלית משכבי אביך: ויהיו בני יעקב שנים עשר. עתה כשנולד בנימין היו שני... ועד שסיים כל ענין אותה הפרשה לא היה רוצה להפסיק זה...

רש"י

בארץ ההיא. עד שלא בא לחברון אצל יצחק או... כל אלה: וישכב. (שבת נה) מתוך שבלבל משכבו... עליו הכתוב כאלו שכבה ולמה בלבל וחלל יצועיו שכ... רחל נטל יעקב מטתו שהיתה נתונה תדיר באהל רח... בשאר אהלים ונתנה באהל בלהה בא ראובן ותבע ע... אמו אמר אם אחות אמי היתה צרה לאמי שפחת אחות... תהא צרה לאמי לכן בלבל: ויהיו בני יעקב שנים ע... מתחיל לענין ראשון משנולד בנימין נשלמה המטה ו... ראויים להמנות ומנאן. ורבותינו דרשו ללמדנו בא... שוין וכולן צדיקים שלא חטא ראובן: (כג) בכור יע... אפי׳ בשעת הקלקלה קראו בכור: בכור יעקב.

בית יהודא

ההיא). זאגט רש"י (עד שלא בא לחברון אצל יצחק ארעוהו כל אלה) איידער יעקב איז געקומען אין חברון צו זיין פאטער יצחק האט אים געטראפן די אלע צרות: וישכב). זאגט רש"י (מתוך שבלבל משכבו מעלה עליו הכתוב כאילו שכבה) ווייל ראובן האט פארמישט דאס געלעגער פון זיין פאטער יעקב רעכענט אויף אים דער פסוק גלייך וויא ער וואלט מזנה געוועזען מיט בלהה (ולמה בלבל וחלל יצועו) פאר וואס האט ראובן פארמישט אונד בארביטען (פארטאשט) דם בעט פון יעקב (שכשמתה רחל נטל יעקב מטתו שהיתה נתונה תדיר באהל רחל ולא בשאר אהלים) ווען רחל איז געשטארבען האט יעקב גענומען זיין בעט וואס זיא איז שטענדיג געשטאנען אין געצעלט פון רחל ניט אין דיא אנדערע געצעלטען (ונתנה באהל בלהה) אונד האט דאס בעט געשטעלט אין געצעלט פון בלהה (בא ראובן ותבע עלבון אמו) איז געקומען ראובן הט געמאנט די שאנדע פון זיין מוטער (אמר) ראובן האט געזאגט (אם אחות אמי היתה צרה לאמי) אויב די שוועסטער פון מיין מוטער איז געוועזען אצרה צוא מיין מוטער (שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי) זאל די דינסט פון מיין מוטער'ס שוועסטער אויך זיין אצרה צו מיין מוטער? (לכך בלבל) דריבער האט ער פארמישט די בעט פון פאטער, ער ארויס גענומען דאס בעט פון זיין פאטער פון בלהה'ס געצעלט אונד ער הט זיא געשטעלט אין זיין מוטער לאה'ס געצ... ויהיו בני יעקב שנים עשר). זאגט רש"י (מתחיל לענין ראשון) דער פסוק הייבט אן צוריק צו די ערשטע דערציילונג (מ... בנימין נשלמה המטה) ווי בנימין איז געבארען געווארען האט זיך געענדיגט ביי יעקב דאס קינדער האבן (ומעתה להמנות) איצט קען מען שוין די קינדער ציילען (ומנאן) אונד מען האט זיי געציילט (ורבותינו דרשו) דיא רבנן ה... געלערנט (ללמדנו בא) דער פסוק קומט אונז לערנען (שכולם שוים וכולם צדיקים שלא חטא ראובן) אלע צוועלף זענען געוועזען גלייך, אלע זענען געוועזען צדיקים אונד ראובן האט נים געזינדיגט: (כג) ובכור יעקב). זאגט רש"י בשעת הקלקלה קראו בכור) אפילו ווען ראובן האט געטאן אנדערש פון פאטערס ווילען פון דעסטוועגן רופט ע... בכור: ובכור יעקב). ראובן איז געוועזען דער בכור פון יעקב (בכור לנחלה) ער איז געוועזען אבכור צו ירושה, צו...

שפתי חכמים

הידוע להם: ק ר"ל לפי שאיחר ביאתו מלבא אצל יצחק אביו לכך אירע לו כל זאת: ר לפי שהיתה שפחת רחל מהרש"ל וא"ת מ"ט דיעקב ולמה לא נתן באהל לאה י"ל לפי שיעקב היה סבור שלאה לא תרצה ליקח משום שלא נתן מטתו בחיי רחל באהלה ג"כ עכשיו לא תרצה ליקח אבל ראובן שהיה רגיל אצל אמו ויודע שתקח מ"ה של...

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כב) וישכב את בלהה פילגש אביו. יש מפרשים לפי מ... שבלבל יצועי אביו עקר המצע ממקומו ל׳ וישכב הוא כמ... תבואתי תשרש:

פירוש לתורת אלהים

איז גלעגין ביי בלהה דיא פילגש פון זיין פאטער וישמע ישראל אונ ישראל הט דם גיהערט [ע...

ספר הישר

נעוואלט מלחמה האלטען מיט זיי. אונ די רייד פון זייערע יועץ אין זיי ווערר געפעלן אונ האבן זיך אום געקערט אהיים. אונ דם איז געוועזען פון גאט דען גאט האט געהערט די תפלה פון יצחק אונ פון יעקב דען זייא האבען זיך פאר זעכרט אין אים. וישובו אונ די פיינד האבן זיך אום געקערט איטליכר צו זיין שטאט אין דעם זעלבינגען טאג. אונ די קינדר פון יעקב זענען געשטאנען אויף זייער שטאנד דעם זעלביגען טאג ביז נאכט. ויראו אונ אז דיא קינדר פון יעקב האבן געזעהן אז די פיינד פון אמורי זענין געגאנגן האבן זיי זיך אום געקערט צו זייער ארט. בעת א... זעלביגר צייט האט גאט זיך באוויזען צו יעקב אונ הט צו... געזאגט שטיי אויף אונ גייא קיין בית אל בזעץ דיך דארט... זאלסט בויען איין מזבח צו דעם גאט וואס ער הט זיך באוו... דיר אונ הט דיך אונ דיינע קינדר מציל געוועזען פון דר צרה... יעקב מיט זיינע קינדר זענען אויף געשטאנען אונ גייען קיין ב...
אונ

כו וּבְנֵי זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה גָּד וְאָשֵׁר
אֵלֶּה בְּנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר יֻלַּד־לוֹ בְּפַדַּן
אֲרָם׃ כז וַיָּבֹא יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו
מַמְרֵא קִרְיַת הָאַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן
אֲשֶׁר־גָּר־שָׁם אַבְרָהָם וְיִצְחָק׃
כח וַיִּהְיוּ יְמֵי יִצְחָק מְאַת שָׁנָה וּשְׁמֹנִים
שָׁנָה׃ כט וַיִּגְוַע יִצְחָק וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל־

רָחֵל דָּן וְנַפְתָּלִי׃ כו וּבְנֵי
לְפָּה אַמְתָא דְלֵאָה גָּד
אָשֵׁר אִלֵּין בְּנֵי יַעֲקֹב
י אִתְיְלִידוּ לֵהּ בְּפַדַּן
רָם׃ כז וַאֲתָא יַעֲקֹב
ת יִצְחָק אֲבוּהִי מַמְרֵא
רְיַת אַרְבַּע הִיא חֶבְרוֹן
דָר תַּמָּן אַבְרָהָם
צְחָק׃ כח וַהֲווֹ יוֹמֵי יִצְחָק
אָה וּתְמָנַן שְׁנִין׃
וְאִתְנְגִיד יִצְחָק וּמִית
תְכְּנִישׁ לְעַמֵּהּ סִיב

רש״י

לה בכור לעבודה בכור ש למגין ת ולא נתנה בכורה
ף אלא לענין השבטי׳ שנעשה לשני שבטים: (כז) ממרא.
א המישור: קרית הארבע. שם העיר ב ממרא
ית הארבע אל מישור של קרית ארבע. וא״ת היה לו
וב ממרא הקרית ארבע כן דרך המקרא בכל דבר
מו כפול כגון זה וכגון בית לחם אבי עזר בית אל אם
רך להטיל בו ה״א נותנה בראש התיבה השניה
״א טז) בית הלחמי (שופטים ו) בעפרת אבי העזרי
״א טז) בנה חיאל בית האלי: (כט) ויגוע יצחק.
מוקדם ומאוחר בתורה מכירתו של יוסף קדמה למיתתו
יצחק י״ב שנה שהרי כשנולד יעקב היה יצחק בן ס׳ שנה

בית יהודא

צְווייַ חֲלָקִים (בְּכוֹר לַעֲבוֹדָה) אויף דֶעם עֶרְשְׁטֶן בְּרי׳אַנְט נָאם איז גֶעוועֶן אין חוֹשֶׁן פוּן כֹּהֵן גָּדוֹל איז גֶעוועֶן גֶעקְרִיצְט דֶעם נָאמֶן רְאוּבֵן נעיין ש״חו (בְּכוֹר לְמִגֵּן) ווען מֶען הָאט גֶעצֵיילְט דִי שְׁבָטִים, איז גֶעוועֶן דֶר עֶרְשְׁטֶער רְאוּבֵן (וְלֹא נִתְּנָה בְּכוֹרָה לְיוֹסֵף אֶלָּא לְעִנְיַן הַשֵּׁבֶט שֶׁנַּעֲשָׂה לִשְׁנֵי שְׁבָטִים) דִי בְּכוֹרָה איז גִיגֶעבְּן גֶעוואָרֶן צוּ יוֹסֵף נָאר ווֶעגֶן דֶעם וואָס עֶר איז גֶעוואָרֶן גֶעטֵיילְט צוּ צְווייא שְׁבָטִים „מְנַשֶּׁה אוּנ אֶפְרַיִם״: (כז) וּמַמְרֵא. (שֵׁם הַמִּישׁוֹר) דֶר נָאמֶען פוּן דֶעם פְּלַאץ הָאט גֶעהֵייסֶן מַמְרֵא: וּקִרְיַת אַרְבַּע. (שֵׁם הָעִיר) דֶר נָאמֶן פוּן דִי שְׁטָאט איז גֶעוועֶן קִרְיַת אַרְבַּע, מַמְרֵא קִרְיַת הָאַרְבַּע מֵיינְט מֶען אֵיל מִישׁוֹר שֶׁל קִרְיַת אַרְבַּע, דֶר גְלַייכֶר פְּלַאץ ווָאס איז לֶעבֶּן דִי שְׁטָאט קִרְיַת אַרְבַּע (וְאִם תֹּאמַר הָיָה כָּתוּב מַמְרֵא הַקִּרְיַת אַרְבַּע) אויב דוּ ווֶעסְט פְרֶעגֶן עס הָט גֶעדַארְפְט שְׁטֵיין הַקִּרְיַת אַרְבַּע, מִיט אַ ה״א בַּייא דֶעם ווָארְט ...ת גִיט בַּייא דֶעם וואָרְט אַרְבַּע, זָאגְט רש״י (כֵּן דֶּרֶךְ הַמִּקְרָא) אַזוֹי איז דֶר שְׁטֵייגֶער פוּן פָּסוּק (וּבְכָל דָּבָר שֶׁשְּׁמוֹ ...) בַּיי יֶעדֶער זַאךְ ווָאס דֶר נָאמֶן איז טָאפֶּל, עֶס הָאט צְווייַ נֶעמֶען (כְּגוֹן זֶה) ווִי דָא דִי שְׁטָאט הָט צְווייא נֶעמֶן קִרְיַת ...ע (וּכְגוֹן בֵּית לָחֶם, אֲבִי עֶזְרִי, בֵּית אֵל) (אִם הוּצְרַךְ לְהַטִּיל בּוֹ הֵ״א) אויב מֶען דַארְף צוּ גֶעבֶּען אַהֵ׳ (נוֹתְנָהּ בְּרֹאשׁ הַתֵּיבָה ...יָה) גִיט מֶען דִי הֵ״א אין אָנְהֵייבּ פוּן אַנְדֶערֶען ווָארְט, ווִי עֶס שְׁטֵייט בֵּית הַלַּחְמִי, בְּעָפְרַת אֲבִי הָעֶזְרִי, בָּנָה חִיאֵל הָאֱלִי: (כט) וַיִּגְוַע יִצְחָק). זָאגְט רש״י (אֵין מוּקְדָּם וּמְאוּחָר בַּתּוֹרָה) אין דֶר תּוֹרָה איז נִיטָא ווָאס שְׁטֵייט פְרִיעֶר גֶעוועֶן פְרִיעֶר אוּנ ווָאס שְׁטֵייט שְׁפֶּעטֶר איז גֶעוועֶן שְׁפֶּעטֶר, נָאר אַמָאל שְׁטֵייט פְרִיעֶר ווָאס איז גֶעוועֶן שְׁפֶּעטֶר, עֶס שְׁטֵייט דָא יִצְחָק איז גֶעשְׁטָארְבֶּען, אין דִי אַנְדֶערֶע סֵדְרָה שְׁטֵייט ווִי מֶען הָט פַארְקוֹיפְט יוֹסֵף, אוּנ אין אֱמֶת ...רָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף קָדְמָה לְמִיתָתוֹ שֶׁל יִצְחָק י״ב שָׁנָה) איז יוֹסֵף פַארְקוֹיפְט גֶעוואָרֶען מִיט צְווֶעלְף יָאר פְרִיעֶר פַאר יִצְחָק׳ס ...אַרְבֶּען (שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁנּוֹלַד יַעֲקֹב הָיָה יִצְחָק בֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה) ווָארוּם ווֶען יַעֲקֹב איז גֶעבָּארֶען גֶעווֶען אִיז יִצְחָק אַלְט

שפתי חכמים

: ש ר״ל כשעשה כה״ג עבודה היה מלובש בחשן ובאפד והיו ...ת השבטים בחשן ועל כתפות האפוד ראובן היה הראשון: ...מנו בשמות השבטים הוא נמנה תחלה מלאתי: א והא דכתיב ...כפ׳ לך וישב באלוני ממרא אשר בחברון ופירש״י שם אדם י״ל ...ם כתיב באלוני ממרא ואלון שם המישור וא״ל דשמא שני שמות ...ו אלון וממרא וקראן בשני שמותיו דהיינו אלון וממרא א״כ הל״ל באלוני וממרא להורות ששני שמות יש לו למישור א״כ מדלא כתיב הכי ש״מ שם א״ם הוא והרא״ם פי׳ לא שם האדם מדכתיב אחריו קרית הארבע: ב פי׳ שמה של עיר היא קרית ארבע ולא קרית של ארבע שהוא שם אדם מדכתיב ותמת שרה בקרית ארבע ש״מ שקרית ארבע הוא שם המקום והש״א שבמלת הארבע דכתיב הכא הוא במקום של כלומר אל מישור של קרית ארבע וכמו שמפ׳ רש״י בעצמו

פירוש לתורת אלהים

...אוּנ דִי קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב זֶענֶען גֶעוועֶן צְווֶעלְף פי׳ רש״י: ...וַיָּבֹא יַעֲקֹב איז יַעֲקֹב גֶעקוּמֶען צוּ זַיין פָאטֶער קֵיין ...א אין קִרְיַת הָאַרְבַּע הוּא דָם מֵיינְט מֶען חֶבְרוֹן ...גָּר שָׁם ווָאס דָארְטֶן הָאט גֶעוואוֹינְט אַבְרָהָם אוּנ יִצְחָק: (כח) וַיִּהְיוּ אוּנ זַיי זֶענֶען גֶעוועֶן יְמֵי יִצְחָק דִי טֶעג פוּן יִצְחָק מְאַת שָׁנָה הוּנְדֶערְט אוּנ אַכְצִיג יָאר: (כט) וַיִּגְוַע יִצְחָק וַיָּמָת אוּנ יִצְחָק איז פַר גַאנְגֶען אוּנ עֶר איז גֶשְׁטָארְבֶּן וַיֵּאָסֶף אֶל עַמָּיו אוּנ עֶר איז אַיין גֶטָאן

ספר הישר

...ויא גָאט הָט גֶעזָאגְט. אוּנ יַעֲקֹב אוּנ אַלֶע דָם זַיינִיגֶע הָאבֶּען ...ארְטֶען בַּזֶעצְט אוּנ הָט גֶעבּוֹיעֶט אַיין מִזְבֵּחַ צוּ גָאט ווָאס עֶר ...זִיךְ בַּאווִיזֶען צוּא אִים. אוּנ יַעֲקֹב מִיט זַיינֶע קִינְדֶער זֶענֶען ...ן אין בֵּית אֵל זֶעקְס חֳדָשִׁים מִיט עֶטְלִיכֶע טֶעג. וּבְעֵת אוּנ ...ר צַייט איז גֶעשְׁטָארְבֶּען דְבוֹרָה דִי טָאמְטֶער פוּן עוּץ ווָס איז ...ן דִי זִייגֶערִין פוּן רִבְקָה. אוּנ דְבוֹרָה אִין גֶעוועֶן אִין דֶר צַייט בַּיי יַעֲקֹב אוּנ יַעֲקֹב הָט זִי בַּגְרָאבֶּען אוּנְטֶרִין לִינְדֶען בּוֹים. אוּנ רִבְקָה דִי מוּטֶער פוּן יַעֲקֹב איז גֶעשְׁטָארְבֶּן אִין דֶר צַייט אִין חֶבְרוֹן אוּנ מֶען הָט זִי בַּגְרָאבֶּן אִין דִי מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אוּנ רִבְקָה הָאט גֶעלֶעבְּט הוּנְדֶערְט דְרַיי אוּנ דְרַייסִיג יָאר. וַיִּשְׁמַע ווִיא יַעֲקֹב הָט דֶער הֶערְט אַז זַיין מוּטֶער רִבְקָה איז גֶעשְׁטָארְבֶּען הָט עֶר זַייעֶר גֶעווֵיינְט אוּנ הָט גֶעמַאכְט אַיין גְרוֹס קְלַאג אוּנְטֶרִין לִינְדֶען בּוֹים

אוף

עַמָּיו זָקֵן וּשְׂבַע יָמִים וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ
עֵשָׂו וְיַעֲקֹב בָּנָיו: פ לו א וְאֵלֶּה
תֹּלְדוֹת עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם: ב עֵשָׂו לָקַח
אֶת־נָשָׁיו מִבְּנוֹת כְּנָעַן אֶת־עָדָה
בַּת־אֵילוֹן הַחִתִּי וְאֶת־אָהֳלִיבָמָה

וּשְׂבַע יוֹמִין וּקְבַרוּ
עֵשָׂו וְיַעֲקֹב בְּנוֹהִ
א וְאִלֵּין תּוּלְדַת עֵשָׂו
אֱדוֹם: ב עֵשָׂו נְסִיב
נְשׁוֹהִי מִבְּנַת כְּנַעַן

תו"א ויקברו אותו בתרא יז:

בעל הטורים

(כט) זקן ושבע ימים. ג' במסו'.
ובאיוב שסניהם לדיקים וכן באבר
ושבע ובלדיקים נאמר כן לשבח וב
לגנאי אדם ילוד אשה קלר ימים ושבע

רשב"ם

(כט) עשו ויעקב. לפי שהיה בכור ויעקב היה חולק לו כבוד הקדימו הכתוב. אבל בקבורת אברהם הקדים הכתוב יצחק לישמעאל לפי שהיה בן השפחה: (ב) עשו לקח את נשיו מבנות כנען. המדקדק יתן לב כי בפרשה ראשונה של תולדות יצחק נאמר יהודית בת בארי החתי. בשמת בת אילון החתי. מחלת בת ישמעאל. ובפ' זו לא הוזכר
בת בארי כלל לא שמה ולא שם אביה. אבל אילון וישמעאל
של שתי נשיו הראשונות הוזכרו שהוחלפו שמות הבנות כאשר מצינ
מקומות בשמת בת אילון נקראת כאן עדה בת אילון ומחלה בת י
נקראת כאן בשמת. לכן יש לומר יהודית בת בארי מתה בלא בנים
אילון ובת ישמעאל היו להם בנים המפורשים כאן ואהליבמה בת

בית יהודא

גֶעוֶועוֶן זֶעכְצִיג יָאהְר (שֶׁנֶּאֱמַר) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פְּסוּק (וְיִצְחָק בֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אוֹתָם) יִצְחָק אִיז אַלְט גֶעוֶועוֶן זֶעכְצִיג יָאר ווֶען רִבְקָה הָט גֶעבּאָרֶן יַעֲקֹב אוּנ עֵשָׂו (וְיִצְחָק מֵת בִּשְׁנַת ק"כ לְיַעֲקֹב) ווֶען יִצְחָק אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּן אִיז יַעֲקֹב אַלְט גְוֶועוֶן הוּנְדֶערְט מִיט צְוַואנְצִיג יָאר נָוואָרוּם ווֶען יִצְחָק אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּן אִיז עֶר אַלְט גְוֶועוֶן הוּנְדֶערְט מִיט אַכְטְצִיג יָאָר) (אִם תּוֹצִיא שִׁשִּׁים מִק"פ שָׁנָה) אוֹיבּ דוּ וֶועסְט אַרָאפּ־נֶעמֶן זֶעכְצִיג יָאר פוּן דִי הוּנְדֶערְט מִיט אַכְטְצִיג ווָּם יִצְחָק אִיז אַלְט גְוֶועוֶן ווֶען יַעֲקֹב אִיז גֶעבּאָרֶן גֶעוואָרֶן (נִשְׁאֲרוּ ק"כ) אִיז גֶעבְּלִיבֶּן הוּנְדֶערְט מִיט צְוַואנְצִיג יָאר פַר יַעֲקֹב (וְיוֹסֵף נִמְכַּר בֶּן י"ז שָׁנָה) ווֶען יוֹסֵף אִיז פַארְקוֹיפְט גֶעוואָרֶן אִיז עֶר אַלְט גֶעוֶועוֶן זִיבֶּעצִין יָאהְר (וְאוֹתָהּ שָׁנָה שְׁנַת מֵאָה וּשְׁמוֹנָה לְיַעֲקֹב) דַאמָאלְם אִיז יַעֲקֹב אַלְט גֶעוֶועוֶן הוּנְדֶערְט מִיט אַכְט יָאר (כֵּיצַד) ווִי אַזוֹ (בֶּן שִׁשִּׁים וְשָׁלֹשׁ נִתְבָּרֵךְ) ווֶען יַעֲקֹב אִיז

רש"י

שנאמר וילחק בן ששים שנה וגו' וילחק מת בשנת
ליעקב אם תוליא ששים מק"פ שנה נשארו ק"כ ויוסף
בן י"ז שנה ואותה שנה שנת מאה ושמונה ליעקב כיל
ששים ושלש נתברך וארבע עשרה שנה נטמן בבית
הרי שבעים ושבע וארבע עשרה עבד באשה ובסוף
עשרה נולד יוסף שנאמר ויהי כאשר ילדה רחל את
וגו' הרי תשעים ואחת וי"ז עד שלא נמכר יוסף הרי
ושמנה (עוד מפורש מן המקרא משנמכר יוסף עד
יעקב מלרימה כ"ב שנה שנאמר ויוסף בן שלשים שנ
וז' שנים שובע ושנתים רעב הרי כ"ב וכתיב ימי שני
שלשים ומאת שנה נמלא יעקב במכירתו ק"ח): (ב)
בת אילון. היא בשמת בת אילון ונקראת בשמת
שהיתה מקטרת בשמים לע"א: אהליבמה. היא

גֶעבֶּענְטְשְׁט גֶעוואָרֶען פוּן זַיין פָאטֶער יִצְחָק אִיז עֶר אַלְט גְוֶועוֶן דְרַייא אוּנ זֶעכְצִיג יָאר (י"ד שָׁנָה נִטְמַן בְּבֵית עֵבֶר)
יָאר אִיז עֶר גְוֶועוֶן בֶּעהַאלְטֶן בַּיי עֵבֶר (הֲרֵי שִׁבְעִים וָשֶׁבַע) אִיז יַעֲקֹב אַלְט גֶעוֶועוֶן זִיבֶּען אוּנ זִיבֶּעצִיג יָאהְר (וְאַרְבַּע
עָבַד בְּאִשָּׁה) אוּנ פִירְצֶען יָאר הָאט עֶר גֶעדִינְט בַּיי לָבָן פַאר זַיינֶע ווַייבֶּר (וּבְסוֹף אַרְבַּע עֶשְׂרֵה נוֹלַד יוֹסֵף) אִין
פִירְצֶענְטֶן יָאר אִיז יוֹסֵף גֶעבּאָרֶן גֶעוואָרֶן (שֶׁנֶּאֱמַר) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פְּסוּק (וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת יוֹסֵף) אוּנ
גֶעוֶועוֶן ווֶען רָחֵל הָאט גֶעבָּארֶען אִיר זוּהְן יוֹסֵף הָאט יַעֲקֹב גֶעוואָלְט אַוֶועק גֵיין פוּן לָבָן (הֲרֵי תִּשְׁעִים וְאַחַת) אִיז
דַאמָאלְס אַלְט גֶעוֶועוֶן אֵיין אוּנ נַיינְצִיג יָאר (וי"ז עַד שֶׁלֹּא נִמְכַּר יוֹסֵף) אוּנ בִּיז יוֹסֵף אִיז פַארְקוֹיפְט גֶעוואָרֶן
גֶעוֶועוֶן נָאךְ זִיבֶּעצֶען יָאהְר (הֲרֵי מֵאָה וּשְׁמוֹנָה) אִיז הוּנְדֶערְט מִיט אַכְט יָאהְר יַעֲקֹב אַלְט גֶעוֶועוֶן ווֶען
אִיז פַארְקוֹיפְט גֶעוואָרֶען, (עוֹד מְפוֹרָשׁ מִן הַמִּקְרָא) נָאךְ ווֵייסֶען מִיר פוּן דֶעם פָּסוּק ווֶען יוֹסֵף אִיז פַא
גֶעוואָרֶען אִיז יַעֲקֹב אַלְט גְוֶועוֶן הוּנְדֶערְט מִיט אַכְט יָאהְר (מִשֶּׁנִּמְכַּר יוֹסֵף עַד שֶׁבָּא יַעֲקֹב מִצְרַיְמָה כ"ב שָׁנָה)
צַייט ווָּם יוֹסֵף אִיז פַארְקוֹיפְט גֶעוואָרֶן בִּיז יַעֲקֹב אִיז גְקוּמֶן אִין מִצְרַיִם אִיז גְוֶועוֶן צְווֵייא אוּנ צְוואָנְצִיג יָאהְר
וואָרוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְיוֹסֵף בֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה) יוֹסֵף אִיז אַלְט גְוֶועוֶן דְרַייסִיג יָאהְר ווֶען עֶר אִיז גֶעוואָרֶען
פוּן פַארְקוֹיפוּנְג בִּיז דִיא מְלוּכָה אִיז גְוֶועוֶן דְרַייצֶען יָאהְר) (וְשֶׁבַע שָׁנִים שׂוֹבַע) זִיבֶּען יָאהְר אִיז גְוֶועוֶן זַאט אִין
(וּשְׁנָתַיִם רָעָב) אוּנ צְווֵיי יָאהְר הוּנְגֶער נָאִיז נַיין יָאהְר, נַיין אוּנ דְרַייצֶעהְן) (הֲרֵי כ"ב) אִיז צְווֵייא אוּנ צְוואָנְצִי
אוּנ ווִיא דִי צְווֵיי אוּנ צְוואָנְצִיג יָאהְר הָאבֶּען זִיךְ גֶעעֶנְדִיגְט אִיז יַעֲקֹב גֶעקוּמֶן אִין מִצְרַיִם (וּכְתִיב יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי
וּמְאַת שָׁנָה) דַאמָאלְם הָט יַעֲקֹב גְזָאגְט צוּ פַּרְעֹה עֶר אִיז אַלְט הוּנְדֶערְט מִיט דְרַייסִיג יָאהְר, אַז מִיר וֶועלֶן צוּרִיק
צְווֵייא אוּנ צְוואָנְצִיג יָאהְר, בִּיז דִיא צַייט ווֶען יוֹסֵף אִיז פַארְקוֹיפְט גֶעוואָרֶן (נִמְצָא יַעֲקֹב בִּמְכִירָתוֹ ק"ח) אִי
אַלְט גְוֶועוֶן הוּנְדֶערְט מִיט אַכְט יָאהְר ווֶען יוֹסֵף אִיז פַארְקוֹיפְט גְוואָרֶען: (ב) (עָדָה בַּת אֵילוֹן). זָאגְט רש"י (הִיא בָּשְׂ
אֵילוֹן) עָדָה אִיז דִיא זֶעלְבִּיגֶע בָּשְׂמַת (וְנִקְרֵאת בָּשְׂמַת עַל שֵׁם שֶׁהָיְתָה מְקַטֶּרֶת בְּשָׂמִים לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים) אִיר נָאמֶן אִי
עָדָה, נָאר מֶען הָט אִיר גֶערוּפֶען בָּשְׂמַת ווַייל זִיא פְלֶעגְט רֵייכֶערְן בְּשָׂמִים צוּ דִיא עֲבוֹדָה זָרָה: (אָהֳלִיבָמָה). (הִיא

פירוש לתורת אלהים

גִיוואָרְן צוּ זַיין פָאלְק זָקֵן אַלְט וּשְׂבַע יָמִים אוּנ זַאט
מִיט טֶעג וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ אוּנ זֵיי הָאבֶּן אִים בַּגְרָאבֶּן עֵשָׂו
אוּנ יַעֲקֹב בָּנָיו זַיינֶע קִינְדֶער: (א) וְאֵלֶּה אוּנ דָ
דִי קִינְדֶער פוּן עֵשָׂו: (ב) עֵשָׂו עֵשָׂו הָט גִינוּמֶן

ספר הישר

אוּף דֶר מוּטֶר אוּנ אוּף דְבוֹרָה אִיר זֵייגֶערִין אוּנ יַעֲקֹב הָט דָאס
גְרוּפֶן אַלּוֹן בָּכוּת. דָס אִיז טַייטְשׁ צְווֵיי עֶרְלֵיי ווֵיינֶען הָט יַעֲקֹב
גֶעווֵיינְט אוּנְטֶערִין בֵּים. אוּנ לָבָן הָאֲרַמִּי אִיז מֵת גֶעוואָרֶען אִין
דֶער צַייט ווייל עֶר הָט עִיבֶר גֶעוֶועוֶן אוּף דֶעם זִיכָּרְהַיּוּם צְווִישֶׁען
אִים אוּנ צְווִישֶׁן יַעֲקֹב. אוּנ יַעֲקֹב אִיז אַלְט גֶעוֶועוֶן הוּנְדֶ
אוּנ גָאט הָט זִיךְ בַּווִיזֶען צוּ אִים אוּנ הָט אִים גֶעבֶּענְטְשְׁט
אִים גֶערוּפֶן מִיט דֶעם נָאמֶן יִשְׂרָאֵל אוּנ רָחֵל דָס ווַייבּ
אִיז מְעוּבֶּרֶת גֶעוֶועוֶן אִין דֶר צַייט. וַיִּסַּע אוּנ יַעֲקֹב מִיט

אונקלוס

ה בַּת אֵילוֹן חִתָּאָה
ת אָהֳלִיבָמָה בַּת עֲנָה
ת צִבְעוֹן חִוָּאָה׃ ג וְיָת
שְׂמַת בַּת יִשְׁמָעֵאל
אֲחָתֵהּ דִנְבָיוֹת׃ ד וִילֵידַת
ה לְעֵשָׂו יָת אֱלִיפָז
שְׂמַת יְלֵידַת יָת
וּאֵל׃ ה וְאָהֳלִיבָמָה
ידַת יָת יְעוּשׁ וְיָת
לָם וְיָת קֹרַח אִלֵּין בְּנֵי

בַּת־עֲנָה בַּת־צִבְעוֹן הַחִוִּי׃ ג וְאֶת־
בָּשְׂמַת בַּת־יִשְׁמָעֵאל אֲחוֹת נְבָיוֹת׃
ד וַתֵּלֶד עָדָה לְעֵשָׂו אֶת־אֱלִיפָז
וּבָשְׂמַת יָלְדָה אֶת־רְעוּאֵל׃
ה וְאָהֳלִיבָמָה יָלְדָה אֶת־יְעִישׁ וְאֶת־
יַעְלָם וְאֶת־קֹרַח אֵלֶּה בְּנֵי עֵשָׂו אֲשֶׁר

בעל הטורים

ותלד עדה. בבני יעקב כשמייחסם אומר בני לאה בני רחל וכן
תמנע פילגש אליפז כתובה שם בבני שעיר. ולפי שאהליבמה אשתו אחרונה היתה לפיכך מזכיר אותה ואת בניה בכל הפרשיות האלו לבסוף׃

רשב"ם

צבעון החוי לקח אח"כ אחר שהלך לו לשבת בהר שעיר ונתחתן בבני שעיר החוי ככתוב לפנינו כי אהליבמה היתה בת ענה בת צבעון בן שעיר החורי

רש"י

א כינה שמה יהודית לומר שהיא כופרת בע"א כדי
עות ג את אביו׃ בת ענה בת צבעון. אם בת
לא בת צבעון ענה בנו של צבעון שנאמר ואלה בני
ון ואיה וענה מלמד שבא צבעון על כלתו אשת ענה
ת אהליבמה מבין שניהם והודיעך הכתוב שכולן בני
רות היו׃ (ג) בשמת בת ישמעאל. ולהלן קורא לה
לת מצינו באגדת מדרש ספר שמואל ג' מוחלין להן
ותיהם גר שנתגייר והעולה לגדולה והנושא אשה ולמד
עם מכאן לכך נקראת מחלת שנמחלו עונותי'׃ אחות
יות. על שם שהוא השיאה לו משמת ישמעאל נקראת
שמו׃ (ה) ואהליבמה ילדה וגו'. קרח זה ממזר
וכן אליפז היה ד שבא על אשת א־יו אל אהליבמה
ת עשו שהרי הוא מנוי עם אלופי אליפז בסוף הענין

בית יהודא

איר נאָמֶען איז גוֶועֶן אָהֳלִיבָמָה (וְהוּא כִּינָה שְׁמָהּ יְהוּדִית) עֵשָׂו הָט איר גערופֶען יְהוּדִית (לוֹמַר שֶׁהִיא כּוֹפֶרֶת בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים) ער זָאל זָאגֶן זיא לייקינֶט אין עֲבוֹדָה זָרָה (כְּדֵי לְהַטְעוֹת אֶת אָבִיו) ער זָאל נַארִין דֶעם פָּאטֶער׃ וּבַת עֲנָה בַּת צִבְעוֹן׃. פְּרֶעגְט רש"י (אִם בַּת עֲנָה לֹא בַּת צִבְעוֹן) אויב זיא איז גוֶועֶן דִי טָאכְטֶער פוּן עֲנָה איז זיא דָאךְ נִיט גוֶועֶן די טָאכְטֶער פוּן צִבְעוֹן (עֲנָה בְּנוֹ שֶׁל צִבְעוֹן) עֲנָה איז דָאךְ גוֶועֶן דֶר זוּהְן פוּן צִבְעוֹן (שֶׁנֶּאֱמַר) ווִי עֶס שְׁטֵייט אין פָּסוּק (וְאֵלֶּה בְנֵי צִבְעוֹן וְאַיָּה וַעֲנָה) דָאס זֶענֶען דיא קִינְדֶר פוּן צִבְעוֹן אַיָּה אוּנ עֲנָה (מְלַמֵּד) דֶר פָּסוּק לֶערוּנְט אוּנְז (שֶׁבָּא צִבְעוֹן עַל כַּלָּתוֹ אֵשֶׁת עֲנָה) צִבְעוֹן הָט מְזַנֶּה גוֶועֶן מִיט זַיין שְׁנוּר דֶם ווייב פוּן זַיין זוּהְן עֲנָה (וְיָצְאַת אָהֳלִיבָמָה מִבֵּין שְׁנֵיהֶם) אוּנ אָהֳלִיבָמָה איז גִיבָּארִין גֶעוָוארֶן פוּן בֵּיידֶע, דְרִיבֶּער הֵייסְט אָהֳלִיבָמָה דִי טָאכְטֶער פוּן עֲנָה אוּנ דִי טָאכְטֶער פוּן צִבְעוֹן (וְהוֹדִיעֲךָ הַכָּתוּב שֶׁכּוּלָּן בְּנֵי מַמְזֵרוֹת הָיוּ) זָאגְט אוּנְז דֶר פָּסוּק זֵייא זֶענֶען אַלֶע גְוֶועֶן מַמְזֵרִים׃ (ג) וּבָשְׂמַת בַּת יִשְׁמָעֵאל׃. זָאגְט רש"י (וּלְהַלָּן הוּא קוֹרֵא לָהּ מָחֲלַת) דָארְטֶען נאִין סִדְרָה תּוֹלְדוֹת׃ רוּפְט איר דֶער פָּסוּק מָחֲלַת, זָאגְט רש"י (מָצִינוּ בְּאַגָּדַת מִדְרַשׁ סֵפֶר שְׁמוּאֵל) מִיר גֶעפִינֶען אין מִדְרָשׁ פוּן סֵפֶר שְׁמוּאֵל (שְׁלֹשָׁה מוֹחֲלִין לָהֶן עֲוֹנוֹתֵיהֶן) דְרַיי עֶרְלֵייא מֶענְטְשֶׁען הקב"ה זַיי מוֹחֵל זֵייעֶרֶע זִינְד (גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּיר) דֶער כְּנַעֲנִי וָואס ווֶערְט אַיוּד (וְהָעוֹלֶה לִגְדוּלָּה) דֶר מֶענְטְשׁ וָואס ווֶערְט ... ים, ער ווֶערְט אַאלְצְטֶער, (וְהַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה) אוּנ דֶר מֶענְטְשׁ נֶעמְט אַוויבּ (וְלָמַד הַטַּעַם מִכָּאן) אוּנ דֶער מִדְרָשׁ לֶערוּנְט ... פוּן מָחֲלַת (לְכָךְ נִקְרֵאת מָחֲלַת שֶׁנִּמְחֲלוּ עֲוֹנוֹתֶיהָ) דְרִיבֶּער רוּפְט מֶען זיא מָחֲלַת ווייל מֶען הָאט איר מוֹחֵל גוֶועֶן אִירֶע ... ׃ וַאֲחוֹת נְבָיוֹת׃. זָאגְט רש"י (עַל שֵׁם שֶׁהוּא הִשִּׂיאָהּ לוֹ מִשֶּׁמֵּת יִשְׁמָעֵאל נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ) ווייל יִשְׁמָעֵאל איז גִשְׁטָארְבֶּן ... איר חֲתוּנָּה אוּנ איר בְּרוּדֶער נְבָיוֹת הָט איר חֲתוּנָּה גֶעמַאכְט דְרִיבֶּער ווֶערְט זיא גֶערוּפֶען אויף דֶעם נָאמֶען פוּן ... בְּרוּדֶער׃ (ה) וְאָהֳלִיבָמָה יָלְדָה וגו'׃. זָאגְט רש"י (קֹרַח זֶה מַמְזֵר הָיָה) דֶער קֹרַח איז גוֶועֶן אַמַמְזֵר (וּבֶן אֱלִיפַז הָיָה) ער איז גוֶועֶן דֶער זוּהְן פוּן אֱלִיפַז (שֶׁבָּא עַל אֵשֶׁת אָבִיו עַל אָהֳלִיבָמָה אֵשֶׁת עֵשָׂו) אֱלִיפַז הָאט מְזַנֶּה גוֶועֶן מִיט אָהֳלִיבָמָה פָאטֶערְס ווייבּ, אוּנ פוּן זַיי איז גֶעבָּארֶען גֶעוָוארֶן דֶער קֹרַח (שֶׁהֲרֵי הוּא מָנוּי עִם אַלּוּפֵי אֱלִיפַז בְּסוֹף הָעִנְיָן) ווָארוּם אִין

שפתי חכמים

זה וק"ל׃ ג וקשה ולבשמת למה לא כינה לה שם טוב כדי ... ות את אביו וי"ל לעיל בפ' תולדות להזכיר אותו שם כינוי אם ... לה וי"ל שעשו קרא לה שם אחר שאינו של ע"א אלא הכתוב ... זה כך בשם ע"א לפי שכתוב לעיל אח"כ ותכהין עיניו נראות ... ש"י בעשגן של אלו ואם היה משנה שנוה היה קשה היכן מצינו שהיו ... ערות לכך קראה לעיל בשם זה כדי להראות את זה שלכך נקראת ... ות ע"ש וכו' מהרש"ל. ואע"פ שיהודית היא בת בארי החתי ... ליבמה היא בת ענה החוי י"ל הוא ענה הוא בארי דשני שמות

הי"ל והא דמייחס אותו פעם למשפחת החוי ופעם למשפחת החתי אפשר דאביו היה ממשפחת החתי ואמו היתה ממשפחת החוי לכן מייחסו פ"א למשפחת החתי ופעם לחוי. והרא"ם כ' אולי שבאו חתי וחוי על אשה א' וא"ת מנ"ל לרש"י דיהודית היא אהליבמה דלמא יהודית מתה ואהליבמה אשה אחרת היתה תי' הרא"ם מדכתיב את נשיו ולא כתיב נשים ש"מ הן הן נשיו האמורים למעלה׃ ד כתב הרא"ם וא"ת מנ"ל דלמא תרי קרח היו. וי"ל כיון דלא חשב אותו כבניו של אהליבמה וא"כ חשב אותו כאלופים של אליפז

ספר הישר

...גע האבען אַוועק געצוגען פון בֵּית אֵל צוּא גיין קיין חֶבְרוֹן ... פָּאטֶער. וַיֵּלְכוּ אוּנ זַיי אַלֶע זֶענֶען גֶעגַאנְגֶען אוֹפֶן וועג אוּנ ... איז שוֹן נִים גֶעוֶועֶן ווייט פוּן דֶר שְׁטָאט אֶפְרָת אוּנ רָחֵל הָט גֶעהוֹיבֶּען צוּם קִינְד גֵיין אוּנ זיא איז גֶעגַאנְגֶען זֵייעֶר שְׁוֶוער ... קִינְד אוּנ ווי רָחֵל הָט גִיבָּארִין דָם קִינְד איז זיא גֶעשְׁטָארְבֶּן. ... יַעֲקֹב הָט זיא בַּגְרָאבֶּן אוֹפִי וועג אוּנ הָט גֶעשְׁטעלְט אַמַצֵּבָה אויף איר קֶבֶר. אוּנ דִי מַצֵּבָה שְׁטֵייט נָאךְ בִּיז הַיינְטִיגֶן טָאג. אוּנ דיא לֶעב טָאג פוּן רָחֵל איז גֶעוֶועֶן פִינְף אוּנ פֶערְצִיג יָאר. וַיִּקְרָא אוּנ יַעֲקֹב הָאט גערוּפֶען דָאס קִינְד בִּנְיָמִין דֶען ער איז גֶעבָּארֶן גֶעוָוארֶן אין דֶער רֶעכְטֶער זַייט פוּן דֶעם לַאנְד. אוּנ נָאךְ דֶעם אַז רָחֵל איז גֶעשְׁטָארְבֶּן הָאט יַעֲקֹב גֶענוּמֶען זַיין בֶּעט אוּנ הָט דָם גֶעגֶעבֶּן אין גֶעצֶעלְט פוּן בִּלְהָה די דִינְסְט פוּן רָחֵל אוּנ

יָלְדוּ־לוֹ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃ ו וַיִּקַּח עֵשָׂו
אֶת־נָשָׁיו וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־בְּנֹתָיו
וְאֶת־כָּל־נַפְשׁוֹת בֵּיתוֹ וְאֶת־מִקְנֵהוּ
וְאֶת־כָּל־בְּהֶמְתּוֹ וְאֵת כָּל־קִנְיָנוֹ
אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיֵּלֶךְ אֶל־
אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו׃ ז כִּי־הָיָה
רְכוּשָׁם רָב מִשֶּׁבֶת יַחְדָּו וְלֹא יָכְלָה
אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם לָשֵׂאת אֹתָם מִפְּנֵי
מִקְנֵיהֶם׃ ח וַיֵּשֶׁב עֵשָׂו בְּהַר שֵׂעִיר
עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם׃ ט וְאֵלֶּה תֹּלְדוֹת

עֵשָׂו דִּי אִתְילִידוּ
בְּאַרְעָא דִכְנָעַן׃ ו וּדְ
עֵשָׂו יָת נְשׁוֹהִי וְיָת בְּנ
וְיָת בְּנָתֵהּ וְיָת כָּל נַפְ
בֵּיתֵהּ וְיָת גֵּיתוֹהִי
כָּל בְּעִירֵהּ וְיָת
קִנְיָנֵהּ דִּי קְנָא בְּאַרְ
דִּכְנָעַן וַאֲזַל לְאַרְ
אָחֳרֵי מִן קֳדָם יַעֲ
אֲחוּהִי׃ ז אֲרֵי הֲ
קִנְיָנְהוֹן סַגִּי מִלְּמ
כַּחֲדָא וְלָא יְכִילַת אַ
תּוֹתָבוּתְהוֹן לְסוֹבָ
יָתְהוֹן מִן קֳדָם גֵּיתֵיה
ח וִיתֵיב עֵשָׂו בְּטוּ
דְשֵׂעִיר עֵשָׂו הוּא אֱדוֹ
ט וְאִלֵּין תּוּלְדַת עֵ

רשב"ם

מפני יעקב אחיו. כי יעקב קנה את הבכורה ודינו היה לירש את יצחק לכך ישב בארץ מגורי אביו: (ט) ואלה תולדות עשו. בני בניו. כאשר פירשתי

בעל הטורים

בכולן לפי שהם בניינו של עולם ולכך נקראו כנים אבל בני עשו נקראים כנים אלא ולדות: (ז) ולא יכלה. ב' במסו' דין ואידך יכלה עוד הלפינו לפי שיעקב סרחה עליו שכינה. ומלרים עיבדי ע"ג ולא היה יכול לסבול:

בית יהודא

די נייטערדיגע פסוקים ווערט קבת געציילט מיט דיא אַלְצְטֶע ווָט זֶענֶען גִבְּאָרֶן פוּן אֱלִיפַז: (ו) וַיֵּלֶךְ אֶל אֶרֶץ. עֶר איז געגאנגען צו אַלאנד (לָגוּר בַּאֲשֶׁר יִמְצָא) צו וואהנען אין וועלכע לאנד ער וועט קענען וואהנען: (ז) וְלֹא יָכְלָה אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם. די לאנד ווא זיי האבען געוואהנט הט ניט געקענט (לְהַסְפִּיק מִרְעָה לִבְהֵמוֹת שֶׁלָּהֶם) געבען גענוג פיטערונג וגראז צו זייערע בְּהֵמוֹת (וּמִדְרָשׁ אַגָּדָה) דר מִדְרָשׁ שרייבט עֵשָׂו איז אַוועקגעגאנגען (מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו) וועגען זיין ברודער יַעֲקֹב (מִפְּנֵי שְׁטַר חוֹב שֶׁל גְּזֵרַת כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ הַמּוּטָּל עַל שֶׁל יִצְחָק) וועגען דעם שְׁטַר חוֹב וָוס יִצְחָק'ס קינדער דארפן בצָאהְלִין צו זיין גרים אין אַפרעמדע לאנד (אָמַר) עֵשָׂו געזאגט (אֵלֵךְ לִי מִכָּאן) איך וועל אַוועקגיין פון דעם לאנד כְּנַעַן (אֵין לִי חֵלֶק לֹא בְּמַתָּנָה שֶׁנִּתְּנָה לוֹ הָאָרֶץ הַזֹּאת) איך ביט האבען אַחֵלֶק אין די מַתָּנָה וָוס הקב"ה האט געשייענקט צו מיין פאטער דיא לאנד (וְלֹא בְּפִרְעוֹן הַשְּׁטָר) אונ איך בים בצָאהְלִין דעם חוב צו זיין אַגר אין אַפרעמדע לאנד. נאך אַטעם איז דריבער איז עֵשָׂו אַוועקגעגאנגען פון לאנד (מִפְּנֵי הַבּוּשָׁה שֶׁמָּכַר בְּכוֹרָתוֹ) וויל ער האט זיך געשעמט וואס ער הט פארקויפט דיא בכורה: (ט) וְאֵלֶּה. הַתּוֹ שֶׁהוֹלִידוּ בָּנָיו עַכְשָׁיו מִשֶּׁהָלַךְ לְשֵׂעִיר) דס זענען די קינדער וואס דיא קינדער פון עֵשָׂו האבען גיבּארען נאכדעם וויא עֵשָׂו

רש"י

(ב"ר): (ו) וילך אל ארץ. לגור בה באשר ימלא: (ז) יכלה ארץ מגוריהם. להספיק מרעה לבהמות של ומ"א (ב"ר) מפני יעקב אחיו מפני שטר חוב של גזירו גר יהיה זרעך המוטל על זרעו של יצחק אמר אלך לי מ אין לי חלק לא במתנה שנתנה לו הארץ הזאת ולא בפ השטר ומפני ו הבושה שמכר בכורתו: (ט) ואלה. התו

שפתי חכמים

פ"מ ממזר היה: ה דאל"כ למה אינו מפרש לאיזה ארץ הלך: ו כלו' ועוד טעם אחר:

פירוש לתורת אלהים

ווייבר פון די טעכטער פון כְּנַעַן אֶת עָדָה וגו׳: (ו) וַיִּקַּח הט עֵשָׂו גנומען זיינע ווייבר וְאֶת בָּנָיו אונ זיינע זיהן אונ זיינע טעכטער וְאֶת אונ אַלע מענטשין פון זיין הויז גזינד וְאֶת מִקְנֵהוּ אונ זיינע פיך אונ אַלע בְּהֵמוֹת וְאֶת אונ גאר זיין קופונג אֲשֶׁר רָכַשׁ וָוס ער הט פר זאמולט אין לאנד כְּנַעַן וַיֵּלֶךְ אונ ער איז גגאנגען אין לאנד פון פר זיין ברודר יַעֲקֹב ער איז גגאנגען זוכן אוואנונג ווא ער וועט גפינען: (ז) כִּי הָיוּ דען זי גוטס איז גוועזן פיל מִשֶּׁבֶת פון צו זיצן באנאנד האבען באנאנד ניט גקאנט זיצן וְלֹא יָכְלָה אונ די הט ניט גקאנט געבען גענוג פיטערניש צו זיי בְּהֵמוֹת: (ח) וַיֵּשֶׁב עֵשָׂו אונ עֵשָׂו איז גזעסן אויף ד בארג שֵׂעִיר עֵשָׂו ער איז אֱדוֹם: (ט) וְאֵלֶּה אונ ד זענען די קינדר פון עֵשָׂו אֲבִי אֱדוֹם ער איז דר פא

ספר הישר

ווי ראובן הט דער זעהן אַז זיין פאטר יַעֲקֹב הט דאס געטאן א ז ראובן גיווארן דער פולט מיט צארן דען עם הט אים פר דראסן פר וָוס ער הט נים גיגעבן דם בעט אין גיצעלט פון זיין מוטער לֵאָה. אונ ראובן איז אויף גישפאנן אונ איז גיגאנגען אין גצעלט פון בִּלְהָה אונ האט דעם פאטרס בעט פר רוקט פון גיצעל דער צייט איז גיווארן אפ גענומען פון ראובן'ס קינדער די ב אונ דאס מַלְכוּת אונ די כְּהוּנָּה. דען ער הט פאר שוועכט ג׳לעגער פון זיין פאטער. אונ דרום הט יַעֲקֹב אפ גינומ

עֵשָׂו אֲבִי אֱדוֹם בְּהַר שֵׂעִיר: י אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־עֵשָׂו אֱלִיפַז בֶּן־עָדָה אֵשֶׁת עֵשָׂו רְעוּאֵל בֶּן־בָּשְׂמַת אֵשֶׁת עֵשָׂו: יא וַיִּהְיוּ בְּנֵי אֱלִיפָז תֵּימָן אוֹמָר צְפוֹ וְגַעְתָּם וּקְנַז: יב וְתִמְנַע | הָיְתָה פִילֶגֶשׁ לֶאֱלִיפַז בֶּן־עֵשָׂו וַתֵּלֶד לֶאֱלִיפַז אֶת־עֲמָלֵק אֵלֶּה בְּנֵי עָדָה אֵשֶׁת עֵשָׂו: יג וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל נַחַת וָזֶרַח שַׁמָּה וּמִזָּה אֵשֶׁת עֵשָׂו

אונקלוס

וְהוֹן דֶאֱדוֹמָאֵי בְּטוּרָא
שֵׂעִיר: י אִלֵּין שְׁמָהַת
עֵשָׂו אֱלִיפַז בַּר עָדָה
...ת עֵשָׂו רְעוּאֵל בַּר
...ּמַת אִתַּת עֵשָׂו:
...וַהֲווֹ בְּנֵי אֱלִיפָז תֵּימָן
...מָר צְפוֹ וְגַעְתָּם וּקְנַז:
...תִמְנַע הֲוָת לְחֵינָתָא
...לִיפַז בַּר עֵשָׂו וִילִידַת
...לִיפַז יָת עֲמָלֵק אִלֵּין
... עָדָה אִתַּת עֵשָׂו:
וְאִלֵּין בְּנֵי רְעוּאֵל
...ת וָזֶרַח שַׁמָּה וּמִזָּה

א ותמנע כיסה סנהדרין לט:

רשב"ם

...תולדות נח: (יב) ותמנע היתה פילגש. ראיתי בשוחר טוב ותמנע
... גם לפסוק העליון שכן בדברי הימים צפו וגעתם וקנז ותמנע ועמלק.
... הוא אומר בבני שעיר ואחות לוטן תמנע. דוגמת אחות נביות. אחות
... כמו שפירשתי. ותמנע היתה פילגש. הראשון זכר מבני אליפז והשני
... ואחות לוטן תמנע. וכמוהו ביהושע ועתה חלק את הארץ הזאת בנחלה
...ת השבטים וחצי שבט המנשה עמו הראובני והגדי לקחו נחלתם
... נתן להם משה בעבר הירדן מזרחה. על כרחך פסוק שני חסר ממנו
כי היה לו לומר וחצי שבט המנשה כבר לקחו נחלתם לפיכך יש לך לומר
כי פסוק זה עולה על סוף הפסוק שכתוב בו וחצי שבט המנשה אע"פ
שמדברים הפסוקים בשני חצאי שבט מנשה לאחד מהם חילק משה ולשני
חילק יהושע. ואני שמואל מצאתי פסוק שלישי בדברי הימים דוגמתן
במשפחות בני יהונתן בן שאול. ובני מיכה פיתון ומלך ותערע (ואחז).
ואחז הוליד את יהועדה ויהועדה הוליד את עלמת וגו' ואותה פרשה נשנית
וכפולה בתוך דף אחר תחלת הפרשה אשר נשנית ובגבעון ישבו וסוף הפרשה

רש"י

...לידו כיון מהלך לשעיר: (יב) ותמנע היתה פילגש.
...יע גדולתו של אברהם כמה היו תאבים לידבק בזרעו
...ע זו בת אלופים היתה שנאמר ואחות לוטן תמנע ולוטן
...ופי יושבי שעיר היה מן החורים שישבו בה לפנים
...ה איני זוכה להנשא לך ז הלואי ואהיה פילגש ובדברי
...ים מונה אותה בבניו של אליפז א מלמד שבא על אשתו
...שעיר וילדה תמנע מביניהם וכשגדלה נעשית פילגשו

בית יהודא

גֶעגַאנְגֶן אִין שֵׂעִיר: (יב) וְתִמְנַע הָיְתָה פִּילֶגֶשׁ. זָאגְט רַשִּׁ"י
(לְהוֹדִיעַ גְּדוּלָּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם) דֶר פָּסוּק קוּמְט זָאגֶען דִיא
גְרוֹיסְקַייט פוּן אַבְרָהָם (כַּמָּה הָיוּ תְאֵבִים לִידָּבֵק בְּזַרְעוֹ) וִויא
שְׁטַארְק מֶען הָט גֶעגְלוּסְט צוּ בַּהֶעפְטֶען זִיךְ מִיט דִי קִינְדֶער
פוּן אַבְרָהָם (תִּמְנַע זוֹ בַּת אַלּוּפִים הָיְתָה) תִּמְנָע אִיז גִיוֶועזֶען
אַטָאכְטֶער פוּן אַפִירְשְׁט (שֶׁנֶּאֱמַר) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק
(וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע) דִי שְׁוֶועסְטֶער פוּן לוֹטָן אִיז גְוֶועזֶען תִּמְנָע
(וְלוֹטָן מֵאַלּוּפֵי יוֹשְׁבֵי שֵׂעִיר הָיָה) לוֹטָן אִיז גְוֶועזֶען אַפִירְשְׁט פוּן
...ירְשְׁטֶן וָוָאס הָאבֶּען גֶעוואוֹהְנְט אִין שֵׂעִיר (וּמִן הַחוֹרִים שֶׁיָּשְׁבוּ בָהּ לְפָנִים) עֶר אִיז גְוֶועזֶען פוּן דִי חוֹרִים וָואס הָאבֶּען גֶעוואוֹהְנְט
...דֶעם לַאנְד פוּן פְרִיעֶר, פַאר עֵשָׂו וְאָמְרָה אֵינִי זוֹכָה לְהִנָּשֵׂא לָךְ הַלְוַאי שֶׁאֶהְיֶה פִּילֶגֶשׁ) תִּמְנָע הָט גֶעזָאגְט צוּ אֱלִיפַז אִיךְ
...נִיט זוֹכֶה צוּ זַיין דַיין וַוייבּ, הַלְוַאי זָאל אִיךְ זַיין דַיין פִּילֶגֶשׁ (וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים מוֹנֶה אוֹתָהּ בְּבָנָיו שֶׁל אֱלִיפַז) אִין דִבְרֵי
...ים צֵיילְט אִיר דֶער פָּסוּק צוּזַאמֶען מִיט דִיא קִינְדֶער פוּן אֱלִיפַז (מְלַמֵּד) דֶער פָּסוּק לֶערְנְט אוּנְז (שֶׁבָּא עַל אִשְׁתּוֹ שֶׁל
...) אֱלִיפַז הָט מְזַנֶּה גְוֶועזֶען מִיט דָם וַוייבּ פוּן שֵׂעִיר (וְיָצְאָה תִּמְנָע מִבֵּינֵיהֶם) אוּנ פוּן זַייא אִיז גִיבָּארֶען גֶעוָוארֶען תִּמְנָע

שפתי חכמים

...מנ"ס] דאם לא כן למה לי. ותמנע היתה פילגש וגו' הל"ל
...עמלק מבני אליפז כשאר למה מזכיר שם אמו טפי מבני אליפז
...אים גם מכ"מ שהיתה פילגש או אשתו ל"פ להודיע וכו' עד הלואי
...ה פילגש וכו' לכן פירש"י בסמוך דמש"ה הוזקק לכתוב משפחת החורי
...: א כ' הרא"ם וא"ת מנ"ל דיש כאן ממזרות דלמא לאחר שמת
... החורי נשא אליפז אשת שעיר והוליד ממנה תמנע. ומהרש"ל
...דא"כ היאך שייך לומר שהיתה בתו פילגש בפרהסיא בשלמא כשבא
...ז על אשת שעיר באיסור לא היו יודעין העולם שתמנע היתה
...של אליפז. ול"נ דאם היתה בתו של אליפז למה כתיב ואחות לוטן
תמנע התינח אי לאו בתו של אליפז היתה אלא מכח ממזרות שבא
אליפז על אשת שעיר בעוד שהיה חי והיו העולם סבורין שהיתה בתו
של שעיר ואחות לוטן מן האב ומן האם בא לאשמועינן גדולתו של
אברהם אבל אי הוה תמנע בתו של אליפז בהיתר וא"כ נשאה אליפז
לפילגש כי בן נח מותר בבתו למכ"מ בא להודיע הכתוב שהיא אחות
לוטן אי להודיע גדולתו של אברהם וכו' והא היא היתה מזרעו של
אברהם בעיני כל שהרי בהיתר נשא אליפז אשת שעיר והוליד ממנה
תמנע ודו"ק כ"ל. והרא"ם תי' משום דכל המשפחות הללו לא נכתבו
כאן אלא להודיע קלונם ופסולתם מש"ה כל היכא דאיכא למיתלי בהו

פירוש לתורת אלהים

...אֱדוֹם דָם מֵיינְט מֶען פוּן אִים אִיז אַרוֹס גְקוּמֶען
...וֹם בְּהַר אִין בַּארְג שֵׂעִיר זַיינֶע קִינְדֶר הָאבֶּען גְבָּארֶען
פוּן דֶר צַייט אַז עֶר אִיז גַגַאנְגֶען אִין שֵׂעִיר: (יב) וְתִמְנַע
אוּנ תִּמְנַע אִיז גִיוֶועזֶען אַפִּילֶגֶשׁ צוּ אֱלִיפָז [מיין וס"י]:

ספר הישר

...ָה צוּ זַיין זוּן יוֹסֵף אוּנ דָם מַלְכוּת הָאט עֶר גִיגֶעבֶּען צוּ זַיין
יְהוּדָה. אוּנ דִי כְּהוּנָּה הָט עֶר גִיגֶעבֶּען צוּ זַיין זוּן לֵוִי. וְאֵלֶּה
...דָם וָוענֶען דִי קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב וָוס זֶענֶען גִיבּוֹרִין גִיוָוארֶען צוּא
...ב אִין פַּדַּן אֲרָם אוּנ דִי קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב זֶענֶען גִיוֶוען צְוֶועלְף
קִינְדֶר פוּן לֵאָה הָאבֶּען גֶעהֵייסֶען רְאוּבֵן אוּנ שִׁמְעוֹן אוּנ לֵוִי אוּנ
...ָה אוּנ יִשָּׂשכָר אוּנ זְבוּלֻן אוּנ דִינָה זֵייעֶר שְׁוֶועסְטֶער. אוּנ דִי
קִינְדֶר פוּן רָחֵל הָאבֶּען גֶעהֵייסֶען יוֹסֵף אוּנ בִּנְיָמִין. אוּנ דִי קִינְדֶר
פוּן זִלְפָּה הָאבֶּען גֶעהֵייסֶען גָד אוּנ אָשֵׁר. אוּנ דִי קִינְדֶר פוּן בִּלְהָה
הָאבֶּען גֶעהֵייסֶען דָן אוּנ נַפְתָּלִי. וַיִּסַּע אוּנ יַעֲקֹב מִיט זַיינֶע קִינְדֶר
אוּנ אַלֶע דָם זַיינִיגֶע הָאבֶּען גִיצוֹגֶען קֵיין חֶבְרוֹן וָוס דָארְטֶען אִיז
גִיזֶעסֶען אַבְרָהָם אוּנ יִצְחָק. אוּנ יַעֲקֹב מִיט זַיינֶע קִינְדֶער אוּנ
אַלֶע דָאס זַיינִיגֶע הָאבֶּען זִיךְ בַּגֶעגְנְט בַּיי זַיין פָאטֶער יִצְחָק אִין

וְזֶרַח שַׁמָּה וּמִזָּה אֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי
בָשְׂמַת אֵשֶׁת עֵשָׂו׃ יד וְאֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי
אָהֳלִיבָמָה בַת־עֲנָה בַּת־צִבְעוֹן
אֵשֶׁת עֵשָׂו וַתֵּלֶד לְעֵשָׂו אֶת־יְעִישׁ
וְאֶת־יַעְלָם וְאֶת־קֹרַח׃ טו אֵלֶּה אַלּוּפֵי
בְנֵי־עֵשָׂו בְּנֵי אֱלִיפַז בְּכוֹר עֵשָׂו אַלּוּף
תֵּימָן אַלּוּף אוֹמָר אַלּוּף צְפוֹ אַלּוּף
קְנַז׃ טז אַלּוּף־קֹרַח אַלּוּף גַּעְתָּם אַלּוּף
עֲמָלֵק אֵלֶּה אַלּוּפֵי אֱלִיפַז בְּאֶרֶץ
אֱדוֹם אֵלֶּה בְּנֵי עָדָה׃ יז וְאֵלֶּה בְּנֵי
רְעוּאֵל בֶּן־עֵשָׂו אַלּוּף נַחַת אַלּוּף
זֶרַח אַלּוּף שַׁמָּה אַלּוּף מִזָּה אֵלֶּה
אַלּוּפֵי רְעוּאֵל בְּאֶרֶץ אֱדוֹם אֵלֶּה בְּנֵי
בָשְׂמַת אֵשֶׁת עֵשָׂו׃ יח וְאֵלֶּה בְּנֵי
אָהֳלִיבָמָה אֵשֶׁת עֵשָׂו אַלּוּף יְעוּשׁ
אַלּוּף יַעְלָם אַלּוּף קֹרַח אֵלֶּה אַלּוּפֵי
אָהֳלִיבָמָה בַּת־עֲנָה אֵשֶׁת עֵשָׂו׃
יט אֵלֶּה בְנֵי־עֵשָׂו וְאֵלֶּה אַלּוּפֵיהֶם

אִלֵּין הֲווֹ בְּנֵי בָשְׂ
אִתַּת עֵשָׂו: יד וְאִלֵּין
בְּנֵי אָהֳלִיבָמָה בַת עֲ
בַּת צִבְעוֹן אִתַּת עֵ
וִילִידַת לְעֵשָׂו יָת יְעִ
וְיָת יַעְלָם וְיָת קֹרַ
טו אִלֵּין רַבְרְבֵי בְנֵי עֵ
בְּנֵי אֱלִיפַז בּוּכְרָא דְעֵ
רַבָּא תֵימָן רַבָּא אוֹ
רַבָּא צְפוֹ רַבָּא קְ
טז רַבָּא קֹרַח רַבָּא גַּעְ
רַבָּא עֲמָלֵק אִלֵּין רַבְרְ
דֶּאֱלִיפַז בְּאַרְעָא דֶאֱדֹ
אִלֵּין בְּנֵי עָדָה: יז וְאִ
בְּנֵי רְעוּאֵל בַּר עֵ
רַבָּא נַחַת רַבָּא זֶרַח רַ
שַׁמָּה רַבָּא מִזָּה אִ
רַבְרְבֵי רְעוּאֵל בְּאַרְ
(דֶ)אֱדוֹם אִלֵּין בְּנֵי בָשְׂ
אִתַּת עֵשָׂו: יח וְאִלֵּין
אָהֳלִיבָמָה אִתַּת עֵ
רַבָּא יְעוּשׁ רַבָּא יַעְ
רַבָּא קֹרַח אִלֵּין רַבְרְ
אָהֳלִיבָמָה בַּת עֲנָה אִ
עֵשָׂו: יט אִלֵּין בְּנֵי עֵ
וְאִלֵּין רַבְרְבָנֵיהוֹן ה

בעל הטורים

(יד) יעוש. יעיש כתיב שקבץ י' ת
לבא על ישראל בחורבן הבית והס
אדום וגו' וי' גליות גלו ישראל על

רשב"ם

אלה בני אצל. וכתיב ובני מיכה פיתון
ותחרע. ואחז הוליד וגו'. בעל כרחך חסר
מפסוק זה שהיה לו לכתוב ותחרע ואחז
הוליד אלא שתיבת ואחז הוליד עולה על פסוק שלמעלה כאילו כתוב ובני מיכה פיתון ומלך ותחרע ואחז ורחז הוליד וגו' שכך כתוב בפרשה ראש
(טו) כל אלופים שבפרשה משרי עיירות ומשפחות. ואלוף קרח הנזכר בבני אליפז. נראה בעיני שהוא תמנע שבבני אליפז הנזכר בדברי הימים שהרי

רש"י

וזהו ואחות לוטן תמנע ולא מנלה עם בני שעיר שהיתה אח
מן האם ולא מן האב: (טו) אלה אלופי בני ע

בית יהודא

גכְשֶׁנִּגְדְּלָה נַעֲשֵׂית פִּילַגְשׁוֹ) אוּנ װען תִּמְנַע איז גְרוֹיס גֶעוָוארֶן
איז זיא גֶעוָוארֶן אַפִּילֶגֶש צוּ אִיר פָאטֶער אֱלִיפַז (וְזֶהוּ וַאֲחוֹת
לוֹטָן תִּמְנָע) דָאס זָאגְט דֶר פָּסוּק דִיא שְׁוֶועסְטֶער פוּן לוֹטָן איז תִּמְנָע (וְלֹא מְנָאָהּ עִם בְּנֵי שֵׂעִיר) אוּנ עֶר צֵיילְט נִיט ת
צוּזַאמֶען מִיט דִיא קִינְדֶר פוּן שֵׂעִיר, ווייל תִּמְנָע איז נִיט גְוֶוען דִי טָאכְטֶער פוּן שֵׂעִיר (שֶׁהָיְתָה אֲחוֹתוֹ מִן הָאֵם וְלֹא
הָאָב) תִּמְנָע איז גְוֶוען אַשְׁוֶועסְטֶער צוּ לוֹטָן פוּן אֵיין מוּטֶער נִיט פוּן אֵיין פָאטֶער: (טו) וְאֵלֶּה אַלּוּפֵי בְּנֵי עֵשָׂו.

פירוש לתורת אלהים

(טו) אֵלֶּה אַלּוּפֵי דָם זֶענֶען דִי הַארֶן פוּן דִי קִינְדֶר פוּן עֵשָׂו דִי קִינְדֶר פוּן שֵׂעִיר דִי זֵיצֶר פוּן דֶעם לַאנְד װָאס זֶ
דָם אִיז דִי עֶלְצְטֶע פוּן דִי מִשְׁפָּחוֹת: (כ) אֵלֶּה דָם זֶענֶען דְרִינֶן גֶזֶעסֶן אֵיידֶר עֵשָׂו אִיז אַהִין גִיקוּמֶן [עיין רש"

ספר הישר

חֶבְרוֹן. אוּנ עֵשָׂו מִיט זַיינֶע קִינְדֶר אוּנ אַלֶע דָם זַיינִיגֶע זֶענֶען עֵשָׂו הָאט זִיךְ דָארְטֶען זַייעֶר גִפְרוּכְפֶּערְט אוּנ גִימֶערְט. וַיֵּלֶךְ
גִיגַאנְגֶען צוּם לַאנְד שֵׂעִיר אוּנ הָאבֶּען זִיךְ דָארְטֶען בַּזֶעצְט. אוּנ יַעֲקֹב מִיט זַיינֶע קִינְדֶר זֶענֶען גִיגַאנְגֶען אִין דִי טֶעג צוּ דֶר שְׁכֶ

הוּא אֱדוֹם׃ ס שביעי כ אֵלֶּה בְנֵי־שֵׂעִיר
הַחֹרִי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לוֹטָן וְשׁוֹבָל
וְצִבְעוֹן וַעֲנָה׃ כא וְדִשׁוֹן וְאֵצֶר וְדִישָׁן
אֵלֶּה אַלּוּפֵי הַחֹרִי בְּנֵי שֵׂעִיר בְּאֶרֶץ
אֱדוֹם׃ כב וַיִּהְיוּ בְנֵי־לוֹטָן חֹרִי וְהֵימָם
וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע׃ כג וְאֵלֶּה בְּנֵי
שׁוֹבָל עַלְוָן וּמָנַחַת וְעֵיבָל שְׁפוֹ
וְאוֹנָם׃ כד וְאֵלֶּה בְנֵי־צִבְעוֹן וְאַיָּה
וַעֲנָה הוּא עֲנָה אֲשֶׁר מָצָא אֶת־

אונקלוס

דוֹם׃ כ אִלֵּין בְּנֵי שֵׂעִיר
וּרָאָה יָתְבֵי דְאַרְעָא
וֹטָן וְשׁוֹבָל וְצִבְעוֹן
נָה׃ כא וְדִשׁוֹן וְאֵצֶר
יִשָׁן אִלֵּין רַבְרְבֵי חוֹרָאֵי
נֵי שֵׂעִיר בְּאַרְעָא
אֱדוֹם׃ כב וַהֲווֹ בְנֵי
טָן חוֹרִי וְהֵימָם
חָתֵהּ דְלוֹטָן תִּמְנָע׃
וְאִלֵּין בְּנֵי שׁוֹבָל עַלְוָן
נַחַת וְעֵיבָל שְׁפוֹ
וֹנָם׃ כד וְאִלֵּין בְּנֵי
בְעוֹן וְאַיָּה וַעֲנָה הוּא

בעל הטורים

יושבי הארץ. גימט' היו מריחים בארץ:

א אלה בני שעיר שבת פה פסחים נד בתרא קטו : ואחות לוטן סנהדרין צט : ואלה בני פסחים נד בתרא קטו : הוא ענה פסחים שם : את הימים חולין ס

רשב"ם

בכמה יש קרח אחר (כ) יושבי הארץ. מתחלה ובני עשו יירשום
ב באלה הדברים וישבו תחתם : (כב) ואחות לוטן תמנע. לפי שהיה
שבאחיו קורא לה אחות לוטן. וכן אחות נביות. וכן מרים הנביאה אחות
: (כד) ואיה וענה. נראה בעיני כך שמן כמו ופסי ושתי ואע"פ
ברי הימים כתיב איה וענה אין לדקדק בכך כאשר כתיב בתורה עוץ
ונתר ומש. ובדברי הימים ומשך והמפרש לו' יתירה יש לתמוה מה
היה לו לכתוב ו' יתירה בזה יותר משאר בנים והראיות שמביאים אינן כ'
אותן ווי"ן שמביאין אינן יתירות ותשב תמר ושוממה פי' כמו שבי אלמנה
בית אביך כי הישיבה הוא כפל לשון של שוממה והרי הוא כאילו כתיב
ותשב בדודה ושוממה. מגערתך אלהי יעקב נרדם ורכב וסוס. כך פירושו
מגערת אלהי יעקב נרדם חיל שונאינו הנזכר למעלה וגם רכבו וסוסיו
כדכתיב סוס ורוכבו רמה בים : הוא ענה. שנזכר בימי משה על שם גבורתו

רש"י

ט משפחות : (כ) יושבי הארץ. שהיו יושביה קודם
עשו לשם. ורבותינו דרשו (שבת פה) שהיו בקיאין
וכה של ארץ מלא קנה זה לזיתים מלא קנה זה לגפנים
טועמין ויודעין אי זו נטיעה ראויה לה : (כד) ואיה
ה. וי"ו יתירה והוא כמו איה וענה והרבה יש במקרא
אל ח) תת וקדש וצבא מרמס (תהלים ע"ו) נרדם ורכב
: הוא ענה. האמור למעלה שהוא אחיו של צבעון
הוא קורא אותו בנו מלמד שבא צבעון על אמו והוליד

בית יהודא

מיינט (רָאשֵׁי מִשְׁפָּחוֹת) דיא אֶלְצְטֶע פון עֵשָׂו'ס מִשְׁפָּחוֹת׃
(כ) (יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ) . מיינט מען (שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבֶיהָ קוֹדֶם שֶׁבָּא עֵשָׂו
לְשָׁם) די קינדר פון שֵׂעִיר הַחוֹרִי זענען געווען די איינוואהנער
פון דעם לאנד פריער איידער עֵשָׂו איז געקומען אין דעם
לאנד (וְרַבּוֹתֵינוּ דָרְשׁוּ שֶׁהָיוּ בְּקִיאִין בְּיִשּׁוּבָהּ שֶׁל אֶרֶץ) דיא
קינדער פון שֵׂעִיר הַחוֹרִי האבען געוואוסט די נאטור פון די
ערד (מְלֹא קָנֶה זֶה לְזֵיתִים) די שטיק ערד איז גוט צו פלאנצען
אין איר איילבירטן (מְלֹא קָנֶה זֶה לִגְפָנִים) די שטיק ערד איז
גוט צו פלאנצען אין איר ווייןשטאקען (שֶׁהָיוּ טוֹעֲמִין הֶעָפָר
עין איזו נְטִיעָה רְאוּיָה לוֹ) זיי האבען גענומען אביסל ערד אין מויל, פון דעם טעם ערד האבען זיי געוואוסט וועלכען
מען בארף אויף דעם ארט פלאנצען : (כד) (וְאַיָּה וַעֲנָה) . זאגט רש"י (וא"ו יְתֵרָה) דער וא"ו פון וְאַיָּה איז איבעריג
א כְּמוֹ אַיָּה וַעֲנָה) עס איז גלייך וויא עס וואלט גשטאנען אן א וא"ו, אַיָּה וַעֲנָה (וְהַרְבֵּה יֵשׁ בְּמִקְרָא) אין תנ"ך איז
פיל ווערטער מיט איבעריגע וואוין, עס שטייט אין פסוק תת וקודש וצבא מרמס, דער וא"ו פון וְקוֹדֶשׁ איז
עריג. נרדם ורכב וסוס, דער וא"ו פון וְרֶכֶב איז איבעריג : (הוּא עֲנָה) . (הָאָמוּר לְמַעְלָה) דס איז דר זעלביגער
וואס שטייט פריער (שֶׁהוּא אָחִיו שֶׁל צִבְעוֹן) ער איז דער ברודער פון צבעון (וְכָאן הוּא קוֹרֵא אוֹתוֹ בְּנוֹ) אונ דא רופט
דר פסוק דר זוהן פון צבעון (מְלַמֵּד שֶׁבָּא צִבְעוֹן עַל אִמּוֹ וְהוֹלִיד אֶת עֲנָה) דער פסוק לערנט אונז צבעון האט מזנה
מיט זיין מוטער, אונ פון זיי איז געבארען גיווארען ענה, איז ענה גוועזן אזוהן פון צבעון אונ אברודער מיט

שפתי חכמים

א תלינן : ם כלו' היו נשיאים וראשים כל אחד מהם על משפחה
לא שמהם נולדו המשפחות : י ואית מנ"ל דלצבעון בא על אמו
אשתו של שעיר דלמא שעיר אביו של צבעון בא על אשת צבעון
את ענה והעולם היו סבורין דבנו של צבעון היה אבל באמת
של שעיר היה אחיו של צבעון. וי"ל דסברא הוא דתלינן קלקלה
קל ולעיל נמי מלינו דלצבעון היה המקולקל דבא על כלתו אשתו
נה ואין סברא לומר דשני מקולקלין היו ואית לעיל גופי' מנ"ל
דלצבעון היה המקולקל ובא על כלתו דלמא ענה היה המקולקל ובא
על אמו אשתו של צבעון וי"ל א"כ היו נמי שני מקולקלין ענה ושעיר
וכיון שיכולין לתלות הכל בצבעון תלינן הרא"ם. הקשה מהרש"ל למה
נעשה שתי נסים מקולקלין אשת ענה כלתו של צבעון ואשת שעיר אמו
של צבעון. וי"ל שהנסים אינן נקראות מקולקלין שהם אינם עושין
מעשה כלל אבל האיש שעושה מעשה נקרא מקולקל. א"נ הנשים
יכולים לומר אנוסים היינו אבל האיש אינו יכול לפטור עצמו בטענה זו

פירוש לתורת אלהים

(כד) וְאֵלֶּה בְּנֵי צִבְעוֹן אונ דאס זענען דיא קינדער וואס פריער איז גישטאנען וואס ער איז גיוועזן
צִבְעוֹן וְאַיָּה וַעֲנָה הוּא עֲנָה דאס איז דער עֲנָה דער ברודער פון צבעון אונ דא רופט דער פסוק

ספר הישר

אונ דם זיינגע זענען אוך גיגאנגען מיט אים. אונ האבען
ארטן באזעצט. דען דארטן איז גיוועזן זייער איין גוט ארט צו
די פיה אונ די שטאט שכם האט זיך ווידער אום גבויעט הייזר
אונ עס איז גיוועזן אין דר שטאט שכם דריי הונדרט מענטשען
יעקב מיט זיינע קינדר האבן זיך באזעצט אויף דעם ארט ווס ער
האט גיקויפט פון חמור איידר שמעון מיט לוי האבן גיהר גיוועזן שכם׃

הַיֵּמִם בַּמִּדְבָּר בִּרְעֹתוֹ אֶת־
הַחֲמֹרִים לְצִבְעוֹן אָבִיו׃ כה וְאֵלֶּה
בְנֵי־עֲנָה דִּשֹׁן וְאָהֳלִיבָמָה בַּת־עֲנָה׃
כו וְאֵלֶּה בְּנֵי דִישָׁן חֶמְדָּן וְאֶשְׁבָּן
וְיִתְרָן וּכְרָן׃ כז אֵלֶּה בְּנֵי־אֵצֶר בִּלְהָן
וְזַעֲוָן וַעֲקָן׃ כח אֵלֶּה בְנֵי־דִישָׁן עוּץ
וַאֲרָן׃ כט אֵלֶּה אַלּוּפֵי הַחֹרִי אַלּוּף
לוֹטָן אַלּוּף שׁוֹבָל אַלּוּף צִבְעוֹן אַלּוּף
עֲנָה׃ ל אַלּוּף דִּשֹׁן אַלּוּף אֵצֶר אַלּוּף
דִּישָׁן אֵלֶּה אַלּוּפֵי הַחֹרִי לְאַלֻּפֵיהֶם
בְּאֶרֶץ שֵׂעִיר׃ פ לא וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים
אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֱדוֹם לִפְנֵי מְלָךְ־
מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ לב וַיִּמְלֹךְ בֶּאֱדוֹם

אונקלוס

עֲנָה דִּי אַשְׁכַּח יָת גִּבָּרַ
בְּמַדְבְּרָא כַּד הֲוָה רָ
יָת חֲמָרַיָּא לְצִבְ
אֲבוּהִי׃ כה וְאִלֵּין בְּ
עֲנָה דִּשֹׁן וְאָהֳלִיבָ
בַּת עֲנָה׃ כו וְאִלֵּין בְּ
דִּישָׁן חֶמְדָּן וְאֶשְׁבָּן וְיִ
וּכְרָן׃ כז אִלֵּין בְּנֵי אֵ
בִּלְהָן וְזַעֲוָן וַעֲקָן׃ כח אִ
בְּנֵי דִישָׁן עוּץ וַאֲ
כט אִלֵּין רַבְרְבֵי חוֹרָ
רַבָּא לוֹטָן רַבָּא שׁוֹ
רַבָּא צִבְעוֹן רַבָּא עֲנָ
ל רַבָּא דִשֹׁן רַבָּא אֵ
רַבָּא דִישָׁן אִלֵּין רַבְרְ
חוֹרָאָה לְרַבְרְבָנֵי
בְּאַרְעָא דְשֵׂעִיר׃ לא וְאִ
מַלְכַיָּא דִי מְלִיכוּ בְּאַרְ
דֶאֱדוֹם קֳדָם דִּי מְ
מַלְכָּא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵ
לב וּמְלַךְ בֶּאֱדוֹם בֶּלַע

תו"א ואלה המלכים כפי הזוהר סדר
וימלך באדום ס' הזוהר

רשב"ם

אשר מצא את הימים. הגבורים או חיות רעות ונצחם. לפי פשוטו אין לדקדק יותר: (לא) לפני מלך מלך. לפני משה שהושיע את ישראל. כל שרי

בעל הטורים

(לא) ואלה המלכים. בשביל שאמר יעקב לעשו א"פ אדוני מלכו ח' מ
קודם ישראל. וכנגדם מלכו ח' מלכים עד יהורם וכימיו פשע אדו

בית יהודא

צִבְעוֹן פוּן אֵיין מוּטֶער: וְאֶת הַיֵּמִם, (פְּרָדִים) אַזוֹי אַמִין אֵייזֶלְען (הִרְבִּיעַ חֲמוֹר עַל סוּס נְקֵבָה וְיָלְדָה פֶּרֶד) עֶר הָאט צוּזַאמֶען גֶעפָּארְט אַאֵייזִיל אַזָכָר מִיט אַפֶערְד אַנְקֵבָה, אוּנ דֶער פֶערְד הָט גֶעבָּארֶן אַמִין אֵייזִיל וָואס הֵייסְט פֶּרֶד (וְהוּא הָיָה מַמְזֵר וְהֵבִיא פְּסוּלִין לְעֹלָם) עֲנָה אִיז גְוֶוען אַמַמְזֵר אוּנ עֶר הָט גֶעבְּרַאכְט מַמְזֵרִים אוֹיף דֶער וֶועלְט (וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָם יֵמִים) פַאר וָוס רוּפְט מֶען דִיא פְּרָדִים יֵמִים (שֶׁאֵימָתָן מוּטֶּלֶת עַל הַבְּרִיּוֹת) וַוייל אַלֶע מֶענְטְשֶׁן הָאבֶען פַאר זֵייא מוֹרָא (דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא) וָוארוּם רַבִּי חֲנִינָא הָאט גֶעזָאגְט (מִיָּמַי לֹא שְׁאָלַנִי אָדָם עַל מַכַּת פִּרְדָּה לְבָנָה וְחָיָה) עֶס הָאט קֵיין מָאהְל גֶעטְרָאפֶען אַמֶענְטְשׁ וָוס הָט בֶּעקוּמֶן אַמַכָּה פוּן אַוַויסֶען פֶּרֶד וָואס עֶר הָט אִים גֶעטָאהְן אַקְלַאפּ אוּנ דִי מַכָּה זָאל גֶעזוּנְד וֶוערֶן, אַז מֶען הָט בַּיי מִיר גִיפְרֶעגְט אַרְפ צוּ דִיא מַכָּה, הָאבּ אִיךְ גֶעזָאגְט צוּ דִיא מַכָּה אִיז נִיטָא אַרְפוּאָה, זָאגְט רַשִׁ"י (וְלֹא הוּזְקַק לִכְתּוֹב לָנוּ מִשְׁפְּחוֹת הַ אֶלָּא מִפְּנֵי תִמְנָע) וָואס דִי תּוֹרָה שְׁרַייבְּט דִי מִשְׁפָּחָה פוּן חוֹרִי אִיז נָאר וֶועגֶען תִּמְנָע (וּלְהוֹדִיעַ גְדוּלַּת אַבְרָהָם) צוּ מַא וַויסֶען דִיא גְרוֹיסְקַייט פוּן אַבְרָהָם (כְּמוֹ שֶׁפֵּירַשְׁתִּי לְמַעְלָה) וַויא אִיךְ הָאבּ גֶעשְׁרִיבֶּען פְרִיעֶר: (לא) וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים וג זָאגְט רַשִׁ"י (שְׁמוֹנָה הָיוּ) דָא אִיז גִירֶעכוּנְט אַכְט מְלָכִים (וּכְנֶגְדָן הֶעֱמִיד יַעֲקֹב) גֶעגֶען דִיא אַכְט מְלָכִים הָט יַעֲקֹב א אוֹיפְגֶעשְׁטֶעלְט אַכְט מְלָכִים (וּבִטֵּל מַלְכוּת עֵשָׂו בִּימֵיהֶם) אִין דִי צַייט פוּן יַעֲקֹב'ס אכט מְלָכִים אִיז בַּיי עֵשָׂו בָּטֵל גִיוָוא דִיא מְלוּכָה (וְאֵלּוּ הֵן) דָאס זֶענֶען דִיא אַכְט מְלָכִים פוּן יוּדִין, שָׁאוּל, אִישׁ בּוֹשֶׁת, דָוִד, שְׁלֹמֹה, רְחַבְעָם, אֲבִיָּה, אָ

ריש"י

את ענה: את הימם. פרדים הרביע חמור על נקבה וילדה פרד והוא היה ממזר והביא פסולין לע (חולין ה) ולמה נקרא שמם ימים שאימתן מוטלת על הבר דאמר ר"ח מימי לא שאלני אדם ב על מכת פ לבנה וחיה (והלא קא חזינן דחיה אל תקרי וחיה אלא וח כי המכה לא תתרפא לעולם כרש"י ישן) ולא הו לכתוב לנו משפחות החורי אלא מפני תמנע ולהודיע גד אברהם כמו שפירשתי למעלה: (לא) ואלה המל וגו'. שמנה היו וכנגדן העמיד יעקב וביטל מלכות ל בימיהם ואלו הן שאול ואיש בשת דוד ושלמה רח

שפתי חכמים

לפי שאין קישוי אלא לדעת: כ ר"ל דר' חנינא היה רופא ואמר מימי לא שאלני אדם על רפואת מכת פרדה ונתתי לו רפואה: ל ר"ל כיון דכתיב ולאום מלאום יאמץ מש:מע דלא ישוו בגדולה ולכן כשהו מלכי ישראל בטל המלכות של עשו כל אותו זמן שמלכו כדמפ' ול

פירוש לתורת אלהים

אִים דֶער זוּהַן פוּ׳ צִבְעוֹן אֲשֶׁר מָצָא וָוס עֶר הָאט גִיפוּנֶען דִיא אֵייזֶלְען צוּא זַיין פָאטֶער צִבְע

בֶּלַע בֶּן־בְּעוֹר וְשֵׁם עִירוֹ דִּנְהָבָה׃
לג וַיָּמָת בָּלַע וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו יוֹבָב בֶּן־
זֶרַח מִבָּצְרָה׃ לד וַיָּמָת יוֹבָב וַיִּמְלֹךְ
תַּחְתָּיו חֻשָׁם מֵאֶרֶץ הַתֵּימָנִי׃
לה וַיָּמָת חֻשָׁם וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַד בֶּן־
בְּדַד הַמַּכֶּה אֶת־מִדְיָן בִּשְׂדֵה מוֹאָב
וְשֵׁם עִירוֹ עֲוִית׃ לו וַיָּמָת הֲדָד וַיִּמְלֹךְ
תַּחְתָּיו שַׂמְלָה מִמַּשְׂרֵקָה׃ לז וַיָּמָת
שַׂמְלָה וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שָׁאוּל
מֵרְחֹבוֹת הַנָּהָר׃ לח וַיָּמָת שָׁאוּל
וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו בַּעַל חָנָן בֶּן־עַכְבּוֹר׃
לט וַיָּמָת בַּעַל חָנָן בֶּן־עַכְבּוֹר וַיִּמְלֹךְ
תַּחְתָּיו הֲדַר וְשֵׁם עִירוֹ פָּעוּ וְשֵׁם

ר וְשׁוּם קַרְתֵּהּ
הָבָה׃ לג וּמִית בָּלַע
ךְ תְּחוֹתוֹהִי יוֹבָב בַּר
מִבָּצְרָה׃ לד וּמִית
ב וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי
ם מֵאַרְעָא דָרוֹמָא׃
וּמִית חֻשָׁם וּמְלַךְ
תוֹהִי הֲדַד בַּר בְּדַד
טִיל יָת מִדְיָנָאֵי
קְלָא דְמוֹאָב וְשׁוּם
תֵּהּ עֲוִית׃ לו וּמִית
ד וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי
לָה מִמַּשְׂרֵקָה׃
וּמִית שַׂמְלָה וּמְלַךְ
תוֹהִי שָׁאוּל מֵרְחוֹבֵי
פְרָת׃ לח וּמִית שָׁאוּל
ךְ תְּחוֹתוֹהִי בַּעַל
בַּר עַכְבּוֹר׃ לט וּמִית
חָנָן בַּר עַכְבּוֹר
ךְ תְּחוֹתוֹהִי הֲדַר
ם קַרְתֵּהּ פָּעוּ וְשׁוּם

א וימלך תחתיו זוכר שם סוף הסדרה:

בעל הטורים · רשב"ם

בצרה. ב' דין ואידך חמון בגדים מבצרה לע"ל תלקה בצרה שם עם ועד קורא מלך עד דוד. מצאתי ביוסיפון אחרי אלו המלכים קרוב
לפי שהעמידה להם מלך שהמליכה להם וזהו חמון בגדים מבצרה תלקה בצרה שנאמר יובב בן זרח מבצרה. בכולן מזכיר שמות מקומותיהם חוץ
חנן בן עכבור לפי שלא הי"ל מקום ידוע שהי"ל אויבים רבים והיה מתחבא היום כאן ולמחר כאן ולא היה יושב במקום ידוע: (לט) ושם
. מזכיר שם אשתו מלמד שמלך על ידה שהיתה בת גדולים ועשירים. מוגה כאן ח' מלכים וי"א אלופים וכנגדן נאמרו בישראל
י"א שופטים מיהושע עד שמואל וח' מלכים עד יורם וזהו ואלכה לנגדך:

רש"י · בית יהודא

: אסא יהושפט. ובימי יורם בנו כתיב (מ"ב ח)
ו פשע אדום מתחת יד יהודה וימליכו עליהם מלך
י שאול כתיב אין מלך באדום נצב מלך: (לג) יובב
ורח מבצרה. בצרה מערי מואב היא שנאמר (ירמיה
ועל קריות ועל בצרה וגו'. ולפי שהעמידה מלך לאדום
דה ללקות ב עמהם שנאמר (ישעיה לד) כי זבח לה'
ה: (לה) המכה את מדין בשדה מואב. שבא
על מואב למלחמה והלך מלך אדום לעזור את מואב
אן אנו למדים שהיו מדין ומואב מריבים זה עם
ובימי בלעם עשו שלום להתקשר על ישראל:

יְהוֹשָׁפָט (וּבִימֵי יוֹרָם בְּנוֹ כְּתִיב בְּיָמָיו פָּשַׁע אֱדוֹם מִתַּחַת יַד
יְהוּדָה וַיַּמְלִיכוּ עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ) ווי יְהוֹשָׁפָט איז געשטארבן אונ
זיין זוהן יוֹרָם איז געווארן אמלך, האט דאמאלס אֱדוֹם
אראפגעווארפן פון זיך די הערשאפט פון יודין אונ זיי האבן
אויף זיך געמאכט אמלך (וּבִימֵי יְהוֹשָׁפָט כְּתִיב אֵין מֶלֶךְ
בֶּאֱדוֹם נִצָּב מֶלֶךְ) אין די צייט פון יְהוֹשָׁפָט ווס ער איז גוועזן
דר אכטער מלך איז אין אֱדוֹם נאך ניט געוועזן אמלך
אפריזידענט איז גוועזן אנשטאט אמלך, נאר ווי יְהוֹשָׁפָט
איז געשטארבן, אונ עס איז געווארען ביי יודין אנייגטער
מלך, איז צוריק געווארן אמלך ביי אֱדוֹם: (לג) וְיוֹבָב בֶּן
זֶרַח מִבָּצְרָה]. זאגט רש"י (בָּצְרָה מֵעָרֵי מוֹאָב הִיא) בָּצְרָה
אשטאט פון לאנד מוֹאָב (שֶׁנֶּאֱמַר) עס שטייט אין פָּסוּק (וְעַל קְרִיּוֹת וְעַל בָּצְרָה) אויף דיא שטאט קְרִיּוֹת אונ בָּצְרָה
ז שטייט ביא מוֹאָב) (וּלְפִי שֶׁהֶעֱמִידָה מֶלֶךְ לֶאֱדוֹם) אונ ווייל די שטאט בָּצְרָה הָט גגעבען אמלך צו אֱדוֹם (עֲתִידָה
ת עִמָּהֶם) וועט בָּצְרָה געשטראפט ווערען מיט אֱדוֹם צוזאמען (שֶׁנֶּאֱמַר) וויא עס שטייט אין פָּסוּק (כִּי זֶבַח לַה'
ה) הקב"ה וועט האבען אשעכטונג אין בָּצְרָה: (לה) וְהַמַּכֶּה אֶת מִדְיָן בִּשְׂדֵה מוֹאָב]. זאגט רש"י (שֶׁבָּא מִדְיָן
ואב לַמִּלְחָמָה) מִדְיָן איז געקומען אין לאנד מוֹאָב אונ האט געמאכט אמלחמה מיט מוֹאָב (וְהָלַךְ מֶלֶךְ אֱדוֹם לַעֲזוֹר
מוֹאָב) אונ דער מֶלֶךְ אֱדוֹם איז געקומען העלפען מוֹאָב (וּמִכָּאן אָנוּ לְמֵדִין שֶׁהָיוּ מִדְיָן וּמוֹאָב מְרִיבִים זֶה עִם זֶה) פון
ען לערנען מיר אז מִדְיָן אונ מוֹאָב האבען געקריגט איינער מיט דעם אנדערן (וּבִימֵי בִּלְעָם עָשׂוּ שָׁלוֹם לְהִתְקַשֵּׁר
שְׂרָאֵל) אין די צייט פון בִּלְעָם האבען מוֹאָב מיט מִדְיָן געמאכט פרידען זיי זאלען ביידע מאכען אבונד צו מאכען

שפתי חכמים

הוא היה האחרון ימיד בימיו התחיל מלכות של עשו וכן בימי שאול שהיה המלך הראשון מיד בטלה מלכות של עשו: נ [מו' מטנה]

אִשְׁתּוֹ מְהֵיטַבְאֵל בַּת־מַטְרֵד בַּת
מֵי זָהָב׃ מפטיר ם וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אַלּוּפֵי
עֵשָׂו לְמִשְׁפְּחֹתָם לִמְקֹמֹתָם
בִּשְׁמֹתָם אַלּוּף תִּמְנָע אַלּוּף עַלְוָה
אַלּוּף יְתֵת׃ מא אַלּוּף אָהֳלִיבָמָה
אַלּוּף אֵלָה אַלּוּף פִּינֹן׃ מב אַלּוּף קְנַז
אַלּוּף תֵּימָן אַלּוּף מִבְצָר׃ מג אַלּוּף
מַגְדִּיאֵל אַלּוּף עִירָם אֵלֶּה ׀ אַלּוּפֵי
אֱדוֹם לְמֹשְׁבֹתָם בְּאֶרֶץ אֲחֻזָּתָם
הוּא עֵשָׂו אֲבִי אֱדוֹם׃ פ פ פ

קנ"ד קלוטה סימן . ומפטירין חזון עובדיה בת"ע :

אונקלוס

אִתְּתֵהּ מְהֵיטַבְאֵל
מַטְרֵד בַּת מְצָרֵף דַּהֲ
ם וְאִלֵּין שְׁמָהַת רַבְ
עֵשָׂו לְזַרְעֲיָתְ
לְאַתְרֵיהוֹן בִּשְׁמָהָ
רַבָּא תִמְנָע רַבָּא ע
רַבָּא יְתֵת׃ מא
אָהֳלִיבָמָה רַבָּא
רַבָּא פִינוֹן׃ מב רַבָּא
רַבָּא תֵימָן רַבָּא מִבְ
מג רַבָּא מַגְדִּיאֵל
עִירָם אִלֵּין רַבְרְבֵי אֱ
לְמוֹתְבָנְהוֹן בְּאַ
אַחֲסַנְתְּהוֹן הוּא
אֲבוּהוֹן דֶּאֱדוֹמָאֵי׃ פ

תו"א סוף עמו מגילה יח :

רשב"ם

לארבעים מלכים נקובי שמות זה א
(לט) בת מי זהב . אינו מדקדק לפי
בשמות כל כך: (מ) ואלה שמות אל
למשפחותם למקומותם . באלופים הללו מזכיר מקצתם של אלופים הנאמרים למעלה בבני עשו. ויש לומר שלבסוף נעשו אלו האחרונים עיקר להיוו
יר ועיר דכתיב כאן למקומותם בארץ אחוזתם . וראיה לדברי שבכל פרשיות בני עשו ובני שעיר והמלכים אשר מלכו עד סוף הפרשה כולה הנם
בדברי הימים ופרשת אלופי בני עשו הראשונה אינה נזכרת שם כלל כי אם אלופי פרשה שנייה לבד :

בית יהודא

זינדיגען די יודין: (לט) וּבַת מֵי זָהָב: זאגט רש"י (מַהוּ מֵי זָהָב) וואס מיינט מען מֵי זָהָב (עָשִׁיר הָיָה) ער איז געווען רייך (וְאֵין זָהָב חָשׁוּב בְּעֵינָיו לִכְלוּם) גאלד איז ביי אים געוועזן גערעכונט וויא גאר ניט, וויא וואסער: (מ) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אַלּוּפֵי עֵשָׂו. דס זענען די נעמען פון דיא העררין פון עשו (שֶׁנִּקְרְאוּ עַל שֵׁם מְדִינוֹתֵיהֶם) זיי ווערען גערופען אויף דיא נעמען פון זייערע מדינות (לְאַחַר שֶׁמֵּת הֲדַד וּפָסְקָה מֵהֶם מַלְכוּת) דיא אלופים האבען זיך אנגעהויבען נאכדעם וויא הֲדַד איז געשטארבען אונ דיא מְלוּכָה האט אויפגיהערט זיי (וְהָרִאשׁוֹנִים הַנִּזְכָּרִים לְמַעְלָה הֵם שֵׁמוֹת תּוֹלְדוֹתָם) דיא ערשטע וואס זענען געווען מְלָכִים וואס זענען דערמאנט דאס זענען זייערע אייגענע גיבארינגע נעמען (וְכֵן מְפֹרָשׁ בְּדִבְרֵי הַיָּמִים) אונ אזוי שטייט אין ספר דברי הימים וַיָּמָת הֲדַד וַיִּהְיוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם אַלּוּף תִּמְנָע וגו') דר מֶלֶךְ הֲדַד איז געשטארבען נאכדעם זענען געווען אַלּוּפִים: (מג) וּמַגְדִּיאֵל. (הוּא מַגְדִּיאֵל איז רוים:

רש"י

(לט) בת מי זהב. מהו זהב עשיר היה ואין זהב
בעיניו לכלום: (מ) ואלה שמות אלופי עשו. ש
על שם מדינותיהם לאחר שמת הדר ופסקה מהם
והראשונים הנזכרים למעלה הם שמות תולדותם וכן
בדברי הימים וימת הדד ויהיו אלופי אדום אלוף
וגו': (מג) מגדיאל. היא רומי: חסלת פרשת וי

שפתי חכמים

דק"ל ל"ל לייחסו אחר אביו כיון שייחסו ע"ש מקומו כמו שגלה וממסרקה וכו' ותי' שלא היה איש ידוע וניכר ע"ש מקומו ולזה הולרך לייחסו ע"ש אביו ולא ייחסו על שם מקומו אלא להודיע שעתידה ללקות וכו': ם [ממ"ס] ר"ל ז"ש הכתוב למקומותם בשמותם פי' שנקראו שמותן ע"ש מקומותם וז"ש אח"כ והראשונים וכו' הם שמות תולדותם שלא תיקשי הא ככר מנה לעיל אלופי בני עשו גם שם מנה אחרים. והא ראיה שאלו נקראים ע"ש מדינותיהם דהא מגדיאל היא רומי כדאיתא במד"ר שנראה לר' אמי בחלום היום מלך מגדיא באחרים כגון אלוף קנז וכו' אפשר שהם נקראים ע"ש תולדותם שנזכרים למעלה בשמות אלו ג"כ וכן אלוף אהליבמה אלוף תמ שמות תולדותם עפי מאחר דמלינו לעיל שהם שמות אדם ואי אין הכרח שהם שמות מדינה לכך מביא ראיה וממגדיאל שה מקום לכן י"ל שכולם נקראו ע"ש מדינותיהם שבא זה וגילה ט
חסלת פרשת וישלח

פירוש לתורת אלהים

(מ) וְאֵלֶּה אונ דס זענען די נעמען פון דיא הארן פון עֵשָׂו צו זייערע מִשְׁפָּחוֹת צו זייערע ערטער וואס די נעמען פון די הארן זענען גרופען גוואָרן אוף דעם נאמען פון זייערע מְדִינוֹת אַלּוּף תִּמְנָע וגו': (מג) אַלּוּף מַגְדִּיאֵל. רש"י שרייבט מַגְדִּיאֵל מיינט מען רוט דאס זענען דיא הארן פון אֱדוֹם לְמוֹשְׁבוֹתָם צו זייצונג בְּאֶרֶץ אֲחֻזָּתָם אין דעם לאנד פון זייער הוּא ער איז דער עֵשָׂו דר פאטר פון אֱדוֹ

רה זו וגם הפטרת ויברח יעקב היא הפטרת ויצא לספרדים מפני שהם כנגיה אחד אבל האשכנזים מפטירין בויצא רק ויברח יעקב
לבד ובוישלח חזון עובדיה כמבואר ברמב"ם ובלבוש :

מי תלואים למשובתי ואל־על יקראהו יחד לא ירומם: איך אתנך אפרים אמגנך
ישראל איך אתנך כאדמה אשימך כצבאים נהפך עלי לבי יחד נכמרו נחומי:
א אעשה חרון אפי לא אשוב לשחת אפרים כי אל אנכי ולא־איש בקרבך קדוש
א אבוא בעיר: אחרי יהוה ילכו כאריה ישאג כי־הוא ישאג ויחרדו בנים מים:
רדו כצפור ממצרים וכיונה מארץ אשור והושבתים על־בתיהם נאם־יהוה: סבבני
כחש אפרים ובמרמה בית ישראל ויהודה עד רד עם־אל ועם־קדושים נאמן:
פרים רעה רוח ורדף קדים כל־היום כזב ושד ירבה וברית עם־אשור יכרתו ושמן
מצרים יובל: וריב ליהוה עם־יהודה ולפקד על־יעקב כדרכיו כמעלליו ישיב לו:
בטן עקב את־אחיו ובאונו שרה את־אלהים: וישר אל־מלאך ויכל בכה ויתחנן־
בית־אל ימצאנו ושם ידבר עמנו: ויהוה אלהי הצבאות יהוה זכרו: ואתה

פירוש ע"ט

י אונ מיין פאלק ישראל תלואים למשובתי העננן צו
מיין ווידר קערן זיי זענין מסופק צו זאלן זיי
שובה טאן אדר ניט תשובה טאן ואל אונ צו דר
ך וואס די נביאים רופן זיי זענען זיי מיט אנאנדר
ט דר הובין אונ ווילען דאס ניט טאן: איך האב
ארט אוף זיי רחמנות אונ זאג איך אתנך ווי זאל איך
בר ענטפערן דיך ישראל אין די הענט פון דיינע
ינט איך אתנך ווי זאל איך געבן אונ פר לענדן דיך
די שטאט אדמה איך זאל דיך טאן ווי די שטאט
באים דאס זענען דיא שטעט פון לאנד סדום אונ
מורה וואס זענין איבר געקערט געווארן נהפך עלי לבי
ם איז פר קערט גיווארן אויף מיר אונ אין מיר
יין הארץ יחד מיט אנאנדר זיי דר היצן זיך אין
יר מיינע גדאנקן לא אעשה איך וועל ניט טאן מיין
רום צארין לא אשוב איך וועל ניט ווידער קערין
ין דעם וואס איך האב גיזאגט אין דער תורה לא
אסתים איך האב די ישראל ניט פר מיאוסט לשחת
ו פר דארבן אפרים ווארום איך בין אגאט וואס
יך בין מקיים די טובה וואס איך זאג צו אונ איך
ין ניט אמענש איך זאל חרטה האבן בקרבך קדוש
וויישן דיר בין איך הייליגר גאט ולא אבוא בעיר אונ
יך וועל ניט קומן אין דר שטאט ווארום איך האב
ון לאנג מבטיח גיוועזן צו מאכן רוען מיין שכינה
וויישן דיר אין ירושלים דווקא: זאגט דר נביא
חרי יי ילכו נאך גאט וועלן די ישראל גיין דען כאריה
שאג אזו ווי אלייב וועט גאט שרייען זיי זאלן ארום
יין פון גלות בבל כי הוא ישאג ווארום ער וועט
שרייען אונ זיי וועלן זיך איילן איין צו זאמלן די פר
טריבענע קינדר מים פון מערב זייט אזו ווי אפויגל
וועלן זיי זיך איין זאמלן פון מצרים אונ ווי אטאהב
ום קערט זיך אום צו איר נעסט אזו וועלען זיך
י ישראל ווידר קערן פון דעם לאנד אשור אונ
איך וועל זיי בזעצן אין זייערי הייזר אזו רעט גאט
סבבוני בכחש זיי האבן מיך ארום גירינגלט מיט ליגן

דאס פאלק אפרים אונ מיט פאלשקייט האבן מיך
ארום גרינגלט דס הוז גזינד ישראל דס זענין די
מלכים פון די עשרת השבטים ויהודה אונ די מלכי
יהודה זענען נאך גיוועזן גאטס פארכט אונ מיט
הקב"ה וואס ער הייסט אלהים קדושים זענין זייא וואר
האפטיג אפרים רועה רוח אפרים בהעפט זיך צו אזו
אזאך וואס איז הבל וויא אווינט דאס מיינט מען צו
דמות כוכבים ומזלות ורודף קדים יאגט דעם מזרח
ווינט אגאנצן טאג ליגען אונ רויבונג טוט ער מערן
אונ זיי זענין כורת ברית מיט אשור אונ בומל פירן
זיי קיין מצרים פון שוחד וועגן וריב ליי אונ די קריג
וואס גאט הט מיט די ישראל דאס זאגט ער צו דעם
שבט יהודה ולפקוד על יעקב אונ דר ווילין פון גאט צו
גדענקן אוף יעקב מיינט מען אוף די ישראל כדרכיו
ער זאל בצאלן אזו ווי זייערע בייזע וועגן אזו וויא
זיינע בייזע ווערק וועט ער אים ווידר קערין זאגט
גאט זעהט וואס פאר אטובות האב איך גטאן צו
יעקב בבטן אין דר מוטרס בוך הט ער בגריפט די
פערשט פון זיין ברודר ובאונו אונ מיט זיין מאכט
האט ער געהערשט איבר אמלאך וישר אל מלאך ער
הט גיהערשט איבר דעם מלאך אונ ער האט אים
ביי גקומן בכה דר מלאך האט גוויינט אונ האט זיך
גבעטן ביי יעקב אונ האט אים גזאגט לאז מיך אפ
בית אל ימצאנו דער סוף וועט זיין הקדוש ב"ה וועט
זיך בווייזן צו דיר אין בית אל אונ דארטן וועט ער
אונז געפינן אונ דארטן וועט ער מיט אונז ריידן אונ
הקב"ה אונ איך וועל מסכים זיין אוף דיא ברכות
וואס דיין פאטר יצחק האט דיך גבענטשט ויי אלהי
הצבאות אונ גאט דר האר פון אלע הערשאפט גאט
איז זיין גדעכעניש דר גאט וואס איך בין גוועזן דענסט
מאל דר בין איך היינט אויך אונ אז איר זאלט גיין
מיט מיר מיט גאנצקייט אזו וויא אייער פאטער
יעקב וואלט איך מיט אייך נוהג גוועזן אזו ווי איך
האב מיך נוהג גוועזן מיט אים ואתה אונ דו ישראל

אויף

באלהיך תשוב חסד ומשפט שמר וקוה אל־אלהיך תמיד: כנען בידו מאזני מר
לעשק אהב: ויאמר אפרים אך עשרתי מצאתי און לי כל־יגיעי לא ימצאו־לי
אשר־חטא: ואנכי יהוה אלהיך מארץ מצרים עד אושיבך באהלים כימי מוע
ודברתי על־הנביאים ואנכי חזון הרביתי וביד הנביאים אדמה: אם־גלעד און א
שוא היו בגלגל שורים זבחו גם מזבחותם כגלים על תלמי שדי:

הפטרת וישלח לספרדים בתרי עשר (עובדיה א')

הגם שנמלא בחומשים כתוב שהיא הפטרה רק לספרדים. אך מבואר ברמב"ם ולבוש שהיא הפטרת וישלח בין לספרדים בין לאשכנזים

חזון עבדיה כה־אמר אדני יהוה לאדום שמועה שמענו מאת יהוה וציר בגוים ש
קומו ונקומה עליה למלחמה: הנה קטן נתתיך בגוים בזוי אתה מאד: ז

ליקוטי מרדכי

חזון עובדיה. די גמרא זאגט אין סנהדרין עובדיה איז געוועזן פון אדום אונ ער האט זיך מגייר געוועזן, ער איז געוועזן א אייניקל פון אליפז דער זוהן פון עשו, אונ דר זעלביגר אליפז איז געוועזן איינר פון דיא דריי פריינד פון איוב. נאך זאגט די גמרא אוף עובדיה שרייבט דער פסוק מעהר וויא אוף אברהם אבינו, אוף אברהם אבינו שרייבט דר פסוק עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה, איצט וויים איך אז דו האסט מורא פר הקב"ה, אונ אוף עובדיה שרייבט דר פסוק ירא אלהים מאד, ער הט זייער מורא פר הקב"ה, עובדיה איז געוועזן אין די צייט פון מלך אחאב, אונ ווייל איזבל דם ווייב פון אחאב האט געוואלט הרגנן אלע נביאים פון הקב"ה, אונ עובדיה האט בעהאלטען הונדערט נביאים „פון הקב"ה", פופציג נביאים אין איין קעלר, אונ פופציג נביאים אין נאך א קעלר, אונ ער הט זיי געשפייזט מיט ברוט אונ וואסר. אפילו עס איז געוועזן

פירוש ע"ט

אוף דיין גאטס הבטחה מעגסטו דיך פאר
נאר חסד מיט גירעכטיקייט זאלסטו היטן בי
בטוח צו האפן צו זיין הילף אבר איר טוט ניט
נאר כנען די ישראל זענן סוחרים כלומר די ישר
האבן אסמיכה אוף זייער געלט וואס זיי האב
אין זיין האנט איז פאלשי וואג שאלן גזלנן הט
ליב ויאמר אפרים אונ אפרים זאגט אך גייערט
בין רייך אונ ווערסט וועגן זאל איך דינען הקד
ברוך הוא מצאתי און לי איך האב גפונן אקראפט
מדרש שרייבט דם גייט אוף ירבעם בן נבט
ער איז געוועזן פון שבט אפרים ער הט גזאגט
האב גפונן אשטר חוב אוף די ישראל זיי זענן
מיר קנעכט אונ איך בין אמלכות איבר זיי וואו

אונזר פאטר יוסף הט זיי גקופט ווי עס שטייט אין פסוק אין פרשת ויחי וילכו די ברידער זענן גגאנ
פר יוסף אונ זענן גפאלן פאר אים אונ האבן גזאגט הננו לך לעבדים מיר זענען צו דיר קנעכט אונ א
וום דר קנעכט הט גהער צום הארן דרום בין איך רייך דען גאר דאס געלט פון דיא ישראל איז מ
אונ אוך מחמת דעם כל יגיעי אלי מיינע מידיקייט גאר מיין געלט ועט מען ניט גפינען דרום
זינד אשר חטא ווס עס זאל הייסן איך האב גזינדיגט דען אז איך נעם שוין אפילו בייא זיי אוועק קו
דאס מיר בדין ווייל זייא זענין מיינע קנעכט דרוף זאגט גאט ב"ה צו ירבעם די רייד פון די ברידער
יוסף הצדיק האסטו ניט פר געסן זיי ווילן צו אים קנעכט זיין: ואנכי יי אלהיך אונ דאס ווס שטייט
עשרת הדברות אנכי יי אלהיך דאס איז טייטש איך בין דיין גאט דם הט ירבעם פר געסין אונ
גישטעלט צווייא דמות פון כוכבים ומזלות איינע אין דער שטאט דן אונ די אנדרע אין בית אל
דער פשוטר פשט איז אזו דו אפרים זאגסט איך בין רייך אונ האב גפונן אשטארקייט צו מיר דא
די גזילות אונ דארך פאלשע וואגן וואס איך מאך מיר עס וואלט אבער בעסר געוועזן אז דו זאלסט ד
טראכטן גאר מיין מידיקייט אונ דם געלט וואס איך האב וועט מיר ניט מספיק זיין מכפר צו זיין א
מיינע זינד אונ טאמער טראכסטו איך גאט פאר שטיי ניט אוף דעם פאלשקייט וואס דו טוסט בם
זאג איך דיר ווי קאן דאס זיין ואנכי יי אלהיך איך בין דאך דר גאט וואס הט דיך אום גצוגן פון מצר
אונ דארטן האב איך פר שטאנען ווער איז אבכור אדער ניט ממילא וועל איך דא אויך וויסען ווי
עס האלט בסוד אפאלטשי וואג עוד אושיבך באהלים איך גאט וועל פאר שניידען פון דיר דיא פאלטש
סוחרים אונ איך וועל דיך זעצן אין די גיצעלטען צו לערנען תורה אזו ווי דיא ערשטע צייטען
יעקב איז גיוועזן איין איש תם אונ איז גזעסען אין די גצעלטן אונ הט גלערינט תורה ודברתי אונ א
גאט האב גירעט מיט דיא נביאים זיי זאלען אייך שטראפן אונ צו דיא נביאים האב איך מיך באווי
אין פיל ערלייא גישטאלט אם גלעד אונ אז עס קומט אוף גלעד אבראך האבן זיי דם אליין גורם גיוו
אך שוא היו זיי זענן פאלש גוועזן בגלגל אונ אין דער שטאט גלגל האבן זיי גישאכטען אקסען צו ד
דמות כוכבים ומזלות גם מזבחותם מזבחות זענען פיל כגלים אזו וויא דיא הויפען וואס זענען אוף
ביימן פון דעם פעלד.

ך השיאך שכני בחגוי־סלע מרום שבתו אמר בלבו מי יורדני ארץ: אם־תגביה
שר ואם־בין כוכבים שים קנך משם אורידך נאם־יהוה: אם־גנבים באו־לך אם־
דדי לילה איך נדמיתה הלוא יגנבו דים אם־בצרים באו לך הלוא ישאירו
לות: איך נחפשו עשו נבעו מצפניו: עד־הגבול שלחוך כל אנשי בריתך השיאוך
לו לך אנשי שלמך לחמך ישימו מזור תחתיך אין תבונה בו: הלוא ביום ההוא
ם־יהוה והאבדתי חכמים מאדום ותבונה מהר עשו: וחתו גבוריך תימן למען
ת־איש מהר עשו מקטל: מחמס אחיך יעקב תכסך בושה ונכרת לעולם: ביום
דך מנגד ביום שבות זרים חילו ונכרים באו שערו שעריו ק׳ ועל־ירושלם ידו גורל
אתה כאחד מהם: ואל־תרא ביום־אחיך ביום נכרו ואל־תשמח לבני־יהודה
ם אבדם ואל־תגדל פיך ביום צרה: אל־תבוא בשער־עמי ביום אידם אל־תרא
אתה ברעתו ביום אידו ואל־תשלחנה בחילו ביום אידו: ואל־תעמד על־הפרק
כרית את־פליטיו ואל־תסגר שרידיו ביום צרה: כי־קרוב יום־יהוה על־כל־
ים כאשר עשית יעשה לך גמלך ישוב בראשך: כי כאשר שתיתם על־הר
שי ישתו כל־הגוים תמיד ושתו ולעו והיו כלוא היו: ובהר ציון תהיה פליטה
יה קדש וירשו בית יעקב את מורשיהם: והיה בית־יעקב אש ובית יוסף להבה
ת עשו לקש ודלקו בהם ואכלום ולא־יהיה שריד לבית עשו כי יהוה דבר:
שו הנגב את־הר עשו והשפלה את־פלשתים וירשו את־שדה אפרים ואת שדה
מרון ובנימן את־הגלעד: וגלת החל־הזה לבני ישראל אשר־כנענים עד־צרפת
ת ירושלם אשר בספרד ירשו את ערי הנגב: ועלו מושעים בהר ציון לשפט
את־הר עשו והיתה ליהוה המלוכה:

ליקוטי מרדכי

אלם ברויט מיט וואסער זייער טייער וועיל דריי יאהר קיין רעגין געוועזן, אונ ער האט געבראכט בוימאייל די צוויי קעלערס טאג אונ נאכט, אונ ער איז שטענדיג ווען צווישן צוויי רשעים אחאב אונ איזבל, אונ ער הט ניט אפגעלערנט פון זייערע שלעכטע מעשים. דריבר ער זוכה געוועזן צו זיין א נביא, זיין ווייב איז אויך ווען אצדקת, ווי דר ילקוט שרייבט ווען ניט דר זכות דם ווייב פון עובדיה וואלטן די יודן דאמאלס געוועזן לארן, זיין ווייב איז געוועזן די שונמית ומלכים ב ד) דיה הט געהאט צוויי קינדר, אויף וועלכען ארט זיין וייסען מיר ניט ריכטיג, דר סדר הדורות שרייבט זיין קבר איז אין שטאט גאתלאף, אונ דארט האט ער געבאהט אשהל, דר שבחי ירושלים שרייבט זיין קבר איז אין דעם גרויסן דארף ברעהם, לעבן זיין קבר איז דא איין איינגעפאלענע שטוב, דס איז געוועזן דר בית המדרש פון עובדיה, עס זענען נאר געבליבן צוויי טויערע, אויף אשטיק וואנט וואס איבער דעם טויער איז געשריבען דיא ווערטער „ה׳ במקום הזה יתן שלום ובכל מקומות ישראל" הקב"ה זאל געבן שלום אויף דעם ארט אונ אויף אלע ערטער וואס יודען זענען, אונ אויף איין שטיין איז געוועזן געשריבן איר זאלט אייך ניט וואונדערין אויף דעם שנייי וואס איז געפאלן אין ניסן:

אונקלוס

בראשית לז וישב

לז א וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו

ויתיב יעקב בארעא תותבות אבוהי

תו"א וישב יעקב סנהדרין קו:

בעל הטורים

וישב. זס"ה הסיר ס' מספטיך פנה אויביך מסל לסדה סנקלרס והזורה מפריס התבן והמוץ ומסליכן והתבואה נסארת ומה כדכתיב בעסו וילך אל ארץ אבל יעקב כתיב ביה וישב יעקב: מגורי. ב' במס' הכא ואידך מגורי אל חרב אע"פ סהי"ל מגורי אל

רשב"ם

(א) וישב יעקב. עשו הלך אל ארץ אחרת מפני יעקב אחיו אבל יעקב ישב אצל אביו בארץ מגוריו כי לו משפט הבכורה:

רש"י

וישב יעקב וגו'. אחר שכתב לך ישובי עשו ותולדותיו

בית יהודא

(א) וישב יעקב וגו׳) . זאגט רש"י (אחר שכתב לך ישובי עשו

פירוש לתורת אלהים

וישב יעקב אונ יעקב האט זיך בזעצט אין דעם לאנד דאס וואנונג פון זיין פאטער אין לאנד כנען [עיין רש"י]:

ספר הישר

י אונ ווי עס איז געוועזן אין איין יאר ארום זענען דיא קינדער פון יעקב גיגאנגן קיין חברון צו זייער עלטער פאטער יצחק אונ זענין דארט גיזעסן. נייערט זייערי שאף אונ זייערי רינדער איז געוועזן אין שכם דען די פאשע פון שכם איז גוועזן זייער גוט אונ

בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: ב אֵלֶּה | תֹּלְדוֹת

בְּאַרְעָא דִכְנָעַן: ב א

תו"א אלה תולדות ברכות נה ס... בתרא קכג:

רשב"ם

(ב) אלה תולדות יעקב. ישכילו ויבינו אוהבי שכל מה שלימדונו רבותינו כי אין מקרא יוצא מידי פשוטו. אף כי עיקרה של תורה באה ללמדנו ולהודיענו ברמיזות הפשט וההגדות וההלכות והדינין ועל ידי אריכות הלשון ועל ידי שלשים ושתים מדות של ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי וע"י שלש עשרה מדות של ר' ישמעאל והראשונים מתוך חסידותם נתעסקו לנטות אחרי הדרשות שהן עיקר ומתוך כך לא הורגלו בעומק פשוטו של מקרא. ולפי שאמרו חכמים אל תרבו בניכם בהגיון. וגם אמרו העוסק במקרא מדה ואינה מדה העוסק בתלמוד אין לך מדה גדולה מזו ומתוך כך לא הורגלו כל כך בפשוטן של מקראות וכדאמרינן במסכת שבת הוינא בר תמני סרי שנין וגרסינן כולה תלמודא ולא הוה ידענא דאין מקרא יוצא מידי פשוטו. וגם רבינו שלמה אבי אמ

בעל הטורים

חרב ישב לו ביניהם משל לאחד שראה כת של כלבים ורצו לנשכ ביניהם כך ישב לו יעקב בין עשו ואלופיו: מגורי אביו. בגי חברון: וישב יעקב בארץ מגורי אביו. בגימ' וישב לקיים מצוה אמר בשכר הכבוד זכה עשו לכל הכבוד הזה: מגורי. יו"ד כמנין כ"ף אמר מה שזכה עשו לכל הכבוד הזה בשכר הכיבוד שברכני אבא ביו"ד ברכות הוצרכתי לשלוח יו"ד דברים כדכתי מאתים וגו' אלך ואכוף עלמי ואכבד את אבי בחברון

בית יהודא

ותולדותיו בדרך קצרה) נאכדעם וויא דיא תורה האט געשריבען די בעזיצונג פון עשו מיט זיינע קינדער מיט אקורצע דערציילונג (שלא היו ספונים וחשובים) ווייל זייא זענען ניט געווען ביי הקב"ה גרוים אונ טייער (לפרש איך נתיישבו) מען זאל דערציילין וויא אזו זיי האבן זיך בזעצט אין זייערע לענדער וסדר מלחמותיהם) ווי זייערע מלחמות זענן געווען (איך הורישו את החורי) וויא אזו זייא האבען פארטריבן דעם חורי (פירש לך ישובי יעקב ותולדותיו בדרך ארוכה) הט די תורה געשריבן די בעזיצונג פון יעקב מיט זיינע קינדער מיט אלאנגע בעשרייבונג (כל גלגולי סבתם) אלע טרעפונג וואס זיי האט געטראפען וויא אזו עס האט געטראפן איין טרעפונג נאך די אנדערע (לפי שהם חשובים לפני המקום להאריך בהם) ווייל זיי זענען גוועזן טייער ביי הקב"ה מען זאל פון זייא לאנג שמועסין מיט זייער דערציילונג (וכן אתה מוצא בעשרה דורות שמאדם ועד נח) אונ אזו געפינסטו ביי די צעהן דורות וואס זענען גוועזן פון אדם ביז נח (פלוני הוליד פלוני) יענער הט געבארען יענעם ויפת הט געבארין גומר ומגוג, חם הט געבארן כוש אונ מצרים| אונ עס שטייט ניט וואס מיט זיי הט געטראפען אין די צייט פון זייער לעבען (וכשבא לנח האריך בו) א... דיא תורה קומט צו די צייט וואס נח איז געבארן געווארן דערציילט דיא תורה מיט אלאנגע דערציילונג וואס מי... האט געטראפען (וכן בעשרה דורות שמנח ועד אברהם) אונ אזו איז גוועזן ביי די צעהן דורות וואס פון נח ביז א... (קצר בהם) האט די תורה פון זייא קורץ געשמיסט (ומשהגיע אצל אברהם האריך בו) אונ וויא ער איז געקומען צו א... האט מען פון אים דערציילט אלאנגע דערציילונג (משל למרגלית שנפלה בין החול) למשל אבריליאנט איז געפאלען אין זאמד (אדם ממשמש בחול וכוברו בכברה עד שמוצא את המרגלית) דער מענטש טאפט מיט דיא... אין זאמד אונ ער זיפט דיא זאמד מיט אזיפ ביז ער געפינט דעם ברילאנט (ומשמצאה היא משליך את הצרורות מידו... המרגלית) אונ וויא ער האט געפונען דעם ברילאנט ווארפט ער אוועק די שטיקלאך האלץ אונ די זאמד פון זיין... אונ ער נעמט דעם ברילאנט ודי תורה הט אויך אזו געטאן, מען האט געציילט די מענטשן דער האט געבארן דעם... דער הט געבארן דעם ביז מען איז געקומען צו נח נאכדעם צו אברהם נאכדעם צו יעקב, הט מען אוועקגיווא... אלע פריערדיגע מענטשן אונ מען הט אנגעהויבען שמועסין פון נח, פון אברהם, פון יעקב) (דבר אחר) נאך אפש... וישב יעקב (הפשתני הזה נכנסו גמליו טעונים פשתן) אפלאקס הענדלער איז אמאהל אריינגעקומען אין אשטאט מי... קעמלען בעלאדין מיט פלאקס. (הפחמי תמה) אקאנואל [נאייזין־שמיר] האט זיך געוואונדערט (אנה יכנס כל ... הזה) וואו וועט אריין גיין אזו פיל פלאקס (היה פיקח אחד משיב לו) האט אקליגער מענטש געזאגט צום קאנואל... אחד יוצא ממפוח שלך ששורף את כולו) איין פונק וועט ארויסגיין פון דיין בלאזער וועט ער פארברענגען דיא ... פלאקס (כך יעקב ראה כל האלופים הכתובים למעלה) יעקב האט געזעהן די אלע אלופים [ושרים] פון עשו וואס... בעשריבען אין די פריערדיגע פסוקים (תמה) האט ער זיך געוואונדערט (ואמר) אונ ער האט געזאגט (מי יכול לכב... כולן) ווער וועט קענען איינגעמען די אלע אלופים (מה כתיב למטה) וואס איז געשריבען אונטען נאך דיא אלופים... תולדות יעקב, יוסף) דאס זענען די קינדער פון יעקב, יוסף (וכתיב והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו... אונ עס שטייט געשריבען נאין ספר עובדיהו אז בית יעקב וועט זיין וויא פייער, בית יוסף וועט זיי... אפלאם פייער, בית עשו וועט זיין וויא אשטרויא (ניצוץ יוצא מיוסף שמכלה ושורף את כולם) איין פונק וועט אר... פון יוסף וואס ער וועט פארלענדען אונ פארברענגען אלע אלופים פון עשו: (ב) ואלה תולדות יעקב). מען

רש"י

בדרך א קצרה שלא היו ספונים וחשובים לפרש נתיישבו וסדר מלחמותיהם איך הורישו את החורי לך ישובי יעקב ותולדותיו בדרך ארוכה כל סבתם לפי שהם חשובים לפני המקום להאריך בה אתה מוצא בעשרה דורות שמאדם ועד נח פלוני פלוני וכשבא לנח האריך בו וכן בעשרה דורות שמנ אברהם קצר בהם ומשהגיע אצל אברהם האריך ב למרגליות שנפלה בין החול אדם ממשמש בחול ו בכברה עד שמוצא את המרגלית ומשמצאה הוא משלי הצרורות מידו ונוטל המרגלית (ד"א וישב יעקב הפ הזה נכנסו גמליו טעונים פשתן הפחמי תמה אנה כל הפשתן הזה היה פיקח אחד משיב לו ניצוץ אחד ממפוח שלך שורף את כולו כך יעקב ראה כל הא הכתובים למעלה תמה ואמר מי יכול לכבוש את כו כתיב למטה אלה תולדות יעקב יוסף וכתיב והיה בית י אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש ניצוץ יוצא מיוסף ש ושורף את כולם. ברש"י ישן): (ב) אלה תולדות י

שפתי חכמים

א דק"ל דהו"ל לכתוב מקודם ואלה תולדות יעקב ואח"כ וישב תולדותיו של יעקב אלא בא לפרש ישובו ויעוב תולדותיו היאך יעקב כמו שמצינו גבי עשו דחשיב מקודם תולדותיו ואח"כ שהרי גם בפרשתו של עשו מפרש יש ס ויעוב תולדותיו שהר היכן נתיישבו. ומתרץ אחר שכתב וכו' כלומר שלא בא הכתוב למנות וישב עשו בהר שעיר הרי ישובו ואח"כ מפ' תולדותיו כדכתי

פירוש לתורת אלהים

(ב) אֵלֶּה דָס זַיינֶען דִי סִיבּוֹת וָוס צוּ דִיא קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב אִיז צוּ הַאנְדֶען גֶעקוּמֶען דִיא עֶרְשְׁטֶע

ספר הישר

אונ פעט, אונ יעקב מיט זיינע קינדער אונ זיין הויז געזינד האבען זיך געזעצט אין תאל פון חברון אין דיא זעלבינע פ

דת יַעֲקֹב יוֹסֵף בַּר יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן־שְׁבַע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה
ע עַסְרֵי שְׁנִין (כּד)

רשב"ם

לה שפירש תורה נביאים וכתובים נתן לב לפרש פשוטו של מקרא .
ני שמואל ב"ר מאיר התנו וצ"ל נתווכחתי עמו ולפניו והודה לי שאילו
פנאי היה צריך לעשות פירושים אחרים לפי הפשטות המתחדשים בכל
עתה יראו המשכילים מה שפירשו הראשונים . אלה תולדות יעקב . אלה
ו' ומאורעו' שאירעו ליעקב והנה זה הכל הוא. כי כל אלה תולדו' האמורים
ובכתובים יש מהם שמפרש בני האדם ויש מהם רבים שמפרשים בני
כאשר פירשתי באלה תולדות נח . למעלה בפ' בראשית כתיב ויהי נח
ש מאות שנה ויולד נח את שם את חם ואת יפת . ואחרי כן מפרש כי
חטאו ונח מצא חן ואחרי כן מפרש אלה תולדות נח בני בניו היאך
שה בנים היה לו וצוה הקב"ה להכניסם בתיבה י"ב חדש ובצאתם ויולדו
נים אחר המבול עד שעולים לשבעים בנים שהיו שבעים אומות כדכתיב
נפרדו וגו' וכן בעשו פ' ראשונה מפרש בני עשו שנולדו לו במקום אביו
כן וילך אל ארץ וגו' וישב לו בהר שעיר וכל הפרשה וכתיב אלה
תולדות עשו אבי אדום בהר שעיר. וכל פרשה שניה זאת בבני בני עשו וכשם
שמצינו בעשו שפי' שבניו נולדו במגורי אביו קודם שהלך אל ארץ מפני יעקב
ובני בניו נולדו בהר שעיר כן ביעקב למעלה כתיב ויהיו בני יעקב שנים עשר
וגו' . ומפ' לבסוף אלה בני יעקב אשר ילדו לו בפדן ארם ויבא אל יצחק אביו
וגו' הרי פירש בניו של יעקב והיכן נולדו כאשר עשה בבני עשו ועת הכותב
אלה תולדות יעקב בני בניו שהיו שבעים והיאך נולדו . כיצד יוסף היה בן
שבע עשרה שנה ונתקנאו בו אחיו ומתוך כך ירד יהודה מאת אחיו והיה לו
בנים בכזיב ובעדולם שלה ופרץ וזרח ונתגלגל הדבר שיוסף הורד מצרימה
ונולדו לו במצרימה מנשה ואפרים ושלח יוסף בשביל אביו וביתו עד שהיו
שבעים וכל זה היה צריך משה רבינו לכתוב שעל זה הוכיחם בשבעים נפש
ירדו אבותיך וגו' : בן שבע עשרה שנה . להודיעך כי עשרים ושתים שנה נעלם
מאביו יעקב שהרי בן שלשים שנה היה בעמדו לפני פרעה ושבע שנים השובע
ושני שנים של רעב ואז בא אביו כדכתיב ועוד חמש שנים אשר אין חריש

ריש"י

של תולדות ב יעקב אלה ישוביהם וגלגוליהם ג עד
לכלל ישוב . שבה ראשונה יוסף בן שבע עשרה וגו'
זה נתגלגלו וירדו למצרים . זהו אחר ישוב פשוטו של
א להיות דבר דבור על אופניו . ומ"א דורש תלה הכ'
ות יעקב ד ביוסף מפני כמה דברים אחת שכל עצמו
עקב לא עבד אצל לבן אלא ברחל ה ושהיה זיו איקונין
יוסף דומה לו וכל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף
נשטם וזה נשטם זה אחיו מבקש להרגו וזה אחיו
מים להרגו וכן הרבה בב"ר . ועוד נדרש בו ח וישב
יעקב לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף ט לדיקים

בית יהודא

(וְאֵלֶּה שֶׁל תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב) דָם זֶענֶן דִיא טְרֶעפוּנְג פוּן יַעֲקֹב'ס
קִינְדֶער (אֵלֶּה יִשּׁוּבֵיהֶם וְגִלְגּוּלֵיהֶם עַד שֶׁבָּאוּ לִכְלַל יִשּׁוּב) דָאס
אִיז זֵייעֶר בֶּעזִיצוּנְג אוּנ זֵייעֶרֶע טְרֶעפוּנְג בִּיז זֵייא זֶענֶען
גֶעקוּמֶען צוּ אַשְׁטֶעטְנְדִיגֶע בֶּעזִיצוּנְג (שְׁבָה רִאשׁוֹנָה יוֹסֵף בֶּן
שְׁבַע עֶשְׂרֵה וגו') דִי עֶרְשְׁטֶע טְרֶעפוּנְג אִיז גֶוועֶן פוּן יוֹסֵף
מִיט זַיינֶע בְּרִידֶער וֶוען יוֹסֵף אִיז אַלְט גֶוועֶן זִיבֶּעצֶן יָאר
הָט אָנְגֶעהוֹיבֶּן דִי פַיינְדְשַׁאפְט פוּן זַיינֶע בְּרִידֶער צוּ אִים
(עַל יְדֵי זֶה) דוּרְךְ דִיא פַיינְדְשַׁאפְט אִיז יוֹסֵף פַארְקוֹיפְט
גֶעוואָרֶן אוּנ יַעֲקֹב מִיט זַיינֶע קִינְדֶער זֶענֶן גֶעקוּמֶען אִין
מִצְרַיִם (זֶהוּ אַחַר יִשּׁוּב פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא) אַזוֹ אִיז דֶר מֵיינוּנְג

יא פְּסוּקִים צוּ לֶערְנֶען זֵיי צוּם גְלַייכֶן פְּשַׁט (לִהְיוֹת דָבָר דָבוּר עַל אָפְנָיו) יֶעדֶערֶע זַאךְ זָאל זַיין גְרֶעט צוּם פַארְשְׁטֵיין
ש אַגָּדָה דוֹרֵשׁ) דֶר מֶדְרָשׁ לֶערוּנְט (תָּלָה הַכָּתוּב תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב בְּיוֹסֵף) דֶער פָּסוּק זָאגְט דִי קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב אִיז גֶוועֶן
ויוֹסֵף אִיז גֶוועֶן בַּייא יַעֲקֹב דֶער עִיקָר פוּן אַלֶע קִינְדֶער) (מִפְּנֵי כַּמָּה דְבָרִים) ווֶעגֶן פִיל זַאכֶן (אַחַת) אֵיינְס אִיז (שֶׁכָּל
שֶׁל יַעֲקֹב לֹא עָבַד אֵצֶל לָבָן אֶלָּא בְּרָחֵל) דֶר גַאנְצֶר עִיקָר וָוס יַעֲקֹב הָט גֶעדִינְט בַּייא לָבָן אִיז גֶוועֶן נָאר ווֶעגֶן רָחֵל ,
עֶר גֶעמֵיינְט צוּ הָאבֶּען קִינְדֶער נָאר פוּן רָחֵל , דָאס צְווֵייטֶע אִיז (שֶׁהָיָה זִיו אִקוּנִין שֶׁל יוֹסֵף דוֹמֶה לוֹ) דִי שֵׁיינְקֵייט
וסֵף'ס צוּרָה אִיז גֶיוועֶן גְלַייךְ צוּ דִיא שֵׁיינְקֵייט פוּן יַעֲקֹב'ס צוּרָה , דָאס דְרִיטֶע אִיז (וְכָל מַה שֶּׁאֵירַע לְיַעֲקֹב אֵירַע
) אַלֶין וָוס הָאט גֶעטְרָאפֶן צוּ יַעֲקֹב הָאט גֶעטְרָאפֶען צוּ יוֹסֵף (זֶה נִשְׂטַם וְזֶה נִשְׂטַם) צוּ יַעֲקֹב הָט מֶען פַיינְט גֶעהַאט ,
צוּ יוֹסֵף הָט מֶען פַיינְט גֶעהַאט (זֶה אָחִיו מְבַקֵּשׁ לְהָרְגוֹ) צוּ יַעֲקֹב הָאט זַיין בְּרוּדֶער אִים גֶעוואָלְט הַרְגֶענֶען (וְזֶה אֶחָיו
שִׁים לְהָרְגוֹ) אוּנ צוּ יוֹסֵף הָאבֶּען זַיינֶע בְּרִידֶר אִים גֶוואָלְט הַרְגֶענֶען (וְכֵן הַרְבֵּה בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה) אִין מֶדְרָשׁ רַבָּה אִיז גְרֶעכוּנְט
פִיל זַאכֶען וָוס יוֹסֵף אִיז גֶוועֶן גְלַייךְ צוּ יַעֲקֹב (וְעוֹד נִדְרַשׁ בּוֹ) נָאךְ ווֶערְט גֶעדַרְשֶׁת אוֹיף דֶעם פָּסוּק , פַאר וָואס
ט „וַיֵּשֶׁב", עֶר אִיז גֶזֶעסֶן , אִיז דֶען יַעֲקֹב נָאר גֶזֶעסֶען , נָאר מֶען מֵיינְט (בִּקֵּשׁ יַעֲקֹב לֵישֵׁב בְּשַׁלְוָה) יַעֲקֹב הָט גֶוואָלְט
ן רוּהִיג (קָפַץ עָלָיו רוֹגְזוֹ שֶׁל יוֹסֵף) אִיז אוֹיף אִים אַרוֹיפְגֶעשְׁפְּרִינְגֶען דֶער כַּעַס וָוס דִי בְּרִידֶר זֶענֶען אִין כַּעַס גֶעוואָרֶען

שפתי חכמים

ת עשו וגו' ואח"כ מפ' ישובי בניו ואלה שמות אלופי עשו
חותם למקומותם וגו' אלה אלופי אדום במושבותם וזהו שנקט
שכ' לך ישובי עשו ר"ל שגם בפרשתו מפ' ישובו וישובי תולדותיו
כאן גבי יעקב ג"כ מפרש ישובו וישובי תולדותיו והיינו הא
ב וישב יעקב הרי ישובו ואח"כ כתיב ואלה תולדות יעקב ר"ל
ישובי תולדות יעקב גם הם כמו ישובי תולדות עשו והתחיל
המקרים שקרו להם עד בואם שם תחלת המקרים יוסף בן
זה נמכר למצרים ונשתעבדו שם ויצאו וכך וכך אירע להם עד
לארץ נושבת : ב זה הפי' קאי אדלעיל וה"פ דק"ל כיון שפי'
הפסוק בא לפרש ישובו של יעקב וישובי תולדותיו א"כ היכן
ספי' ישובי תולדותיו והא כתיב אלה תולדות יעקב יוסף בן י"ז
וגו' ועז"פ ואלה של תולדות יעקב וזה לי' רש"י ואיני מליין על
ק לכך כתיב ואלה ולא אלה כלו' הפי' כלו' אלה גלגולי ושטות
התולדות של יעקב דהיינו השבטים יוסף בן י"ז שנה וגו' וע"י
באו למצרים ואח"כ יצאו משם ובאו לא"י ואע"פ שמצינו כיוצא
באלה תולדות יצחק שהתחיל הכתוב באלה תולדות יצחק והתחיל
ים שקרו לו קודם לידתם ולא הוקשה זה לרש"י י"ל דעיקר
ת רש"י הכא דהתחיל בישובי יעקב ואח"כ כתב אלה תולדות
וגו' קיל"ל להפך : ג מפני שאין ישוב של תולדותיו נזכרים
בתורה רק של ב' שבטים ואלי לכן נקט רש"י וגלגוליהם : ד ר"ל
שלא בא לפרש אלא תולדות של יעקב ולא ישובי תולדותיו . ומה שכתב
אלה תולדות יעקב יוסף לומר שכל תולדותיו נקראו ע"ש יוסף שהרי
נמפני חבתו של רחל שיוליד בן מרחל עבד ז' שנים הראשונים ואח"כ
רימה אותו ונתן לו את לאה והוליד ממנה בנים ואח"כ נתנה לו רחל
בלהה שפחתה לאשה כיון שראתה שאין לה בנים והוליד גם מבלהה
בנים ואח"כ נתנה לו לאה גם זלפה שפחתה לאשה וגם ממנה הוליד
בנים ואח"כ ילדה רחל את יוסף ומיד כשנולד יוסף אמר יעקב ללבן
לחזור אל מקום אבותיו וא"כ נמצא שכל תולדותיו לא היו אלא בשבת
יוסף הנולד מרחל : ה וא"ת והא בנימין נמי בא מרחל ולמה נקט
יוסף . וי"ל מ"מ עיקר עבודתו לא היה אלא בשביל יוסף כמו שנא'
לעיל ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף ויאמר יעקב שלחני וגו' כדפירשתי
לעיל : ו והא דלא נקט רש"י קלסתר פנים כמו שנקט לעיל בפ'
תולדות גבי יצחק משום דרש"י דייק שהיה דומה לו מדכתיב זקנים
כדפירש"י בסמוך לכך נקט זיו איקונין דזקנים נוטריקו"ן זיו איקונין
וק"ל : ז כאלו אמר התולדות שהכל מעידים עליהן שהן של יעקב הוא
יוסף כמו שפירש"י לעיל גבי ואלה תולדות יצחק בן אברהם או משום
שהוא לבדו אירע לו מה שאירע ליעקב ומפני זה ידעו הכל שהוא
בנו : ח דק"ל למה לא כתיב ויחי יעקב בארץ וגו' : ט (נח"י) אע"ג

פירוש לתורת אלהים

בֶּן שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אוּנ דוּרְךְ דֶעם אִיז אוֹיס
ן אַז זֵיי הָאבֶּן גֶנִידֶערְט קֵיין מִצְרַיִם [עיין רש"י]

יוֹסֵף בֶּן שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה רוֹעֶה יוֹסֵף אִיז אַלְט גֶוועֶן
זִיבֶּעצֶן יָאר אַז עֶר הָט גֶפִּיטֶערְט דִי שָׁאף מִיט זַיינֶע

ספר הישר

אַלְט גֶעוועֶן הוּנְדֶערְט אוּנ זֶעקְס יָאר אוּנ לֵאָה דָם ווַייבּ פוּן
אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּען אִין דֶר צַייט . אוּנ לֵאָה הָט גֶעלֶעבְּט אַיין
פוּפְצִיג יָאר . אוּנ יַעֲקֹב מִיט זַיינֶע קִינְדֶר הָאבֶּן זֵיא בֶּגְרָאבְּן
אִין דִי מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה . אוּנ אַלֶע אַיין וואוּנֶר פוּן לַאנְד הָאבֶּען
גֶיקֶעמְט זֵייעֶר גְבוּרָה אוּנ יוֹסֵף דֶר זוּן פוּן יַעֲקֹב אוּנ זַיין בְּרוּדֶר
בִּנְיָמִין וָוס זֵיי זֶענֶען גֶיוועֶן רָחֵל'ס קִינְדֶער זֶענֶען נָאךְ קְלֵיין גֶעוועֶן

הָיָה רֹעֶה אֶת־אֶחָיו בַּצֹּאן וְהוּא נַעַר אֶת־בְּנֵי בִלְהָה וְאֶת־בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אָבִיו וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־דִּבָּתָם רָעָה

הֲוָה רָעֵי עִם אַ... בְּעָנָא וְהוּא מְרַבֵּי... בְּנֵי בִלְהָה וְעִם בְּנֵי זִ... נְשֵׁי אֲבוּהִי וְאַיְתִי... יָת דִּבְּהוֹן בִּישָׁא...

תו"א ויבא יוסף סנהדרין קו:

רשב"ם

וקציר: היה רועה את אחיו בצאן. בני לאה לפי דרך ארץ קרא אחיו ולא בני השפחות: והוא נער את בני בלהה וגו'. נערותו ורגילותו ומשתאיו היו עם בני בלהה ובני זלפה ומתוך כך התחילו אחיו בני לאה לשנוא אותו: את אחיו. עם אחיו רועה ובשמחת נערותו הי' נבדל מהם ורגיל עם בני השפחות ולא עמהם כמו נער. כדכתיב כי נער ישראל. וכתיב יקומו נא... וישחקו לפנינו. הולך ומונה כל מיני ענינים שגרמו לשנוא אותו. וגם ויבא יוסף את דבתם רעה. את דבתם של אחיו רעה. במדרש אגדה לפי...

בעל הטורים

(ב) דבתם רעה. בגי' שהם אכלו כאבר מן החי. דבתם בגי' מות... שלה"ר הורג ג'. נער בגי' סוטה זש"ה ונוליא דבה הוא...

בית יהודא

אויף יוסף (צַדִּיקִים מְבַקְּשִׁין לֵישֵׁב בְּשַׁלְוָה) צדיקים ווילען זיצען מיט פרידען (אוֹמֵר הקב"ה) זאגט הקב"ה (לֹא דַיָּין לַצַּדִּיקִים מַה שֶּׁמְּתוּקָּן לָהֶם בָּעוֹלָם הַבָּא) איז דען ניט גענוג פאר דיא צדיקים וואס פון זייערטוועגען איז גרייט זיי צו געבען בעולם הבא (אֶלָּא שֶׁמְּבַקְּשִׁים לֵישֵׁב בְּשַׁלְוָה בָּעוֹלָם הַזֶּה) נאר זיי ווילען נאך זיצען מיט פרידען אויף דיא וועלט אויך: וְהוּא נַעַר). האָרט רש"י ער איז דאך אלט געוועזען זיבעצען יאהר פר וואס רופט מען אים נַעַר, נאר מען מיינט (שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה נַעֲרוּת) ער האט געטאהן קינדערשע זאכען (מְתַקֵּן בִּשְׂעָרוֹ) ער האט פארקעמט אונ פארגלייכט די האר (מְמַשְׁמֵשׁ בְּעֵינָיו) ער האט געקוקט מיט דיא אויגען אויף יעדער שיינע זאך, דאס הייסט יע... שיינע זאך איז אים גיפעלען אונ ער הט די זאך געוואלט האבען, ווי אלע קינדער (כְּדֵי שֶׁיְּהֵא נִרְאֶה יָפֶה) ער... געזעהן ווערען שיין: וְאֶת בְּנֵי בִלְהָה). (כְּלוֹמַר) מען מיינט (רָגִיל אֵצֶל בְּנֵי בִלְהָה) ער איז געוועזען געוואהנט צו... שטענדיג צוזאמען מיט די קינדער פון בלהה אונ מיט די קינדער פון זלפה (לְפִי שֶׁהָיוּ אֶחָיו מְבַזִּין אוֹתָם) ווייל... ברידער די קינדער פון לאה האבען זיי פארשעמט און האבען זיי געהאלטען פר קנעכט (וְהוּא מְקָרְבָן) אונ יוסף האט... דערנענטערט צו זיך אונ הט זיי געהאלטען פאר ברידער: וְאֶת דִּבָּתָם רָעָה). זאגט רש"י (כָּל רָעָה שֶׁהָיָה רוֹאֶה בְּאֶחָיו... לֵאָה הָיָה מַגִּיד לְאָבִיו) אלע שלעכטס וואס ער האט געזעהן ביי זיינע ברידער דיא קינדער פון לאה טוהען האט... געזאגט צום פאטער (שֶׁהָיוּ אוֹכְלִים אֵבֶר מִן הַחַי) זיי שניידען אפ אשטיק פלייש פון אלעבעדיגער בהמה אונ עסין (וּמְזַ... בִּבְנֵי הַשְּׁפָחוֹת לִקְרוֹתָן עֲבָדִים) אונ זיי פארשעמען דיא קינדער פון די דינסטען אונ רופען זיי קנעכט (וַחֲשׁוּדִים עַל הָעֲרָיוֹת) דאכט מיר אז זיי זענען מזנה אויך (וּבִשְׁלָשְׁתָּן לָקָה) אונ מיט די דריי זאכען איז ער געשטראפט געווארען (עַל אֵבֶר מִן... נוס ער הט געזאגט אויף די ברידער זיי שניידען אפ אשטיק פלייש פון אלעבעדיגע בהמה אונ עסן (וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר...

רש"י

מבקשים לישב בשלוה אמר הקב"ה לא דיין לצדיקים... שמתוקן להם לעוה"ב אלא שמבקשים לישב בשלוה בעו... והוא נער. שהיה עושה מעשה נערות י מתקן ב... ממשמש בעיניו כדי שיהיה נראה יפה: את בני בל... כלומר ורגיל אצל בני בלהה ב לפי שהיו אחיו מבזין... והוא מקרבן: את דבתם רעה. כל רעה שהיה... ל באחיו בני לאה מ היה מגיד לאביו שהיו אוכלין מן החי ומזלזלין בבני השפחות לקרותן עבדים וחש... על העריות ג ובשלשתן לקה. על אבר מן החי וישחטו...

שפתי חכמים

דבכ"מ שמפרש הרב כן הוא ייסוס שכתוב חסר כמו והוא ישב פתח האוהל או ולוט ישב וכו' מש"כ הכא שאין מקום לדרוש ביקש י"ל דמדכתיב אח"כ אלה תולדות יעקב יוסף שאין לו קשר עם וישב יעקב או הל"ל אלה תולדות יעקב ראובן וכו' ע"כ בא לפרש שאלה תולדות יעקב יוסף גרמו שלא נתקיימה המחשבה של וישב וכו' ומ"ש קפץ עליו רוגזו פי' המחלוקת וריב שלו כמו אל תרגזו שתרגומו אל תתנצון: י דאל"כ והוא נער ל"ל: ב (נח"י) דא"א לפרש שהוא ענין אחד שהיה עושה מעשה נערות אצל בני בלהה וכי חוץ להם לא היה עושה אלא וכו': ל דייק מדלא כתיב ויוציא יוסף דבתם כמו שכתוב גבי מרגלים ויוציאו דבת הארץ לזה כתב היה רואה ר"ל שלדעתו אמת היה לכך כתיב כאן ויבא ר"ל שהביא הדברים כהוייתן בפני אביו כאשר ראה ולא היה אומר דבר מה שלא ראה אבל גבי מרגלים כתיב ויוציאו ר"ל שהיו מוציאים דברים שקרים מלבן: מ אע"פ דבקרא סתם כתיב את אחיו י"ל דכיון שיוסף היה מקרב את בני השפחות ואם היו רשעים בעיניו איך היה מקרבן ועוד שהוא היה אוהב שלהן בודאי לא היה הדבה עליהן: נ וקשה דהיאך יתכן לומר שבני יעקב יהיו חשודין על זאת ואי ח"ו אמת הוא למה נענש יוסף על זה. וי"ל דודאי לא היו חשודין על זה אלא שיוסף היה טועה בדבר לכך נענש שהיה לו לעיין בדבר על מה שחשדן על אמ"ה שהיה רואה אותן שאכלו מבהמה שנשחטה ועדיין מפרכסת דמותר לאכלה דכיון

שנשחטה שחיטה מתירה והוא סבר שכ"ז שמפרכסת עדיין הוי... או שהיה רואה שאוכלין בן פקועה שמותר בשחיטת אמו ואפילו... שור גדול וא"ל שחיטה מן הדין אלא מפני מראית עין והוא... סבור שאמ"ה הוא כיון דלריך שחיטה משום מראית עין ועל... שזלזלו בבני השפחות ה"פ מפני שהיו קוראין לבני בלהה וזלפה... השפחות וכוונתם היה שהיו משועבדים לרחל ולאה וזה אמת... שהיו בני השפחות שהרי גם הפסוק קראם כן אבל הוא היה... מדקרו להו בני השפחות כוונתם שנולדו קודם שנשתחררו א"כ... של שפחות היינו עבדים כנענים ומה שהיה חושדן על העריות... דקי"ל אין משתמשין באשה ור"ל שאדם אחר אסור להשתמש... ויוסף היה רואה שהיו משתמשין בעסקי משא ומתן עמהן לכך... על העריות אבל טעות היה בידו דהא דאמרי' אין משתמשין ב... היינו דוקא דברים של חבה כגון רחילת פניו ידיו ורגליו וה... המטה אבל שאר דברים שאינן של חבה או לישא וליתן עמהם מו... וא"ת מנ"ל לרש"י שהיה חושדן על כל הג' דברים. וי"ל ד... בעצמו מתרץ קושיא זו כיון שמלינו דבשלשתן לקה. ועי"ל דיל... רעה רעה לג"ש כתיב הכא דבתם רעה וכתיב לקמן חיה... אכלתהו מה להלן אמ"ה דחיה דורסת ואוכלת כשהוא חי אף... אבר מן החי ועבדים ילפינן מדכתיב בפ' משפטים אם רעה ב... אדוניה מה רעה דלהלן קאי על עבדות אף כאן עבדות. וע...

פירוש לתורת אלהים

ברידער וְהוּא נַעַר אונ ער נאר זיך ציהען אֶת בְּנֵי מיט די קינדער פון בלהה אונ מיט דיא קינדער פון זלפה וואָרום זיינע ברידער פלעגן זייא מבזה זיין

אונ ער פלעגט זיי מקרב זיין נְשֵׁי אָבִיו די ווייבער פון זיין פאטער וַיָּבֵא יוֹסֵף אונ יוסף האט געבראכט שלעכטע רייד אויף זיי צו זייער פאטער [עיין רש"...

ספר הישר

אין דער צייט זענען זייא ניט ביים גיוועזען אין דער מלחמה מיט זייערע ברידער אין די שטאט פון אמורי אונ ווי יוסף הט געזעהן

די גבורה פון זיינע ברידער הט יוסף זיי זייער געלויבט זייע... יוסף הט זיך גרויס געהאלטען קעגין זיי אונ יעקב האט אים...

אונקלוס

...הון: ג וְיִשְׂרָאֵל רְחֵים
...סֵף מִכָּל בְּנוֹהִי אֲרֵי
...חַכִּים הוּא לֵהּ וַעֲבַד
...תּוּנָא דְפַסֵּי: ד וַחֲזוֹ

אֶל־אֲבִיהֶם: ג וְיִשְׂרָאֵל אָהַב אֶת־
יוֹסֵף מִכָּל־בָּנָיו כִּי־בֶן־זְקֻנִים הוּא לוֹ
וְעָשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת פַּסִּים: ד וַיִּרְאוּ אֶחָיו

...זקנים מבעלי התוספות
...נת פסים. סביבות פס ידו:

בעל הטורים

...קנים. זקנים כתיב שמסר לו כל מה שקבל מזקנים שהם שם
...בן זקנים הוא לו. ס"ת אמון שמסר לו סתרי תורה שנאמר בה
...אלו אמון ואהיה שעשועים. זקנים. בגי' עולה ר"ז שמסר לו רזי
...בגי' זר ע"ש עטרת זקנים בני בנים. זקנים. נוטריקון זרעים
...פסים ישועות מועד: פסים. נוטריקון פוטיפר סוחרים ישמעאלים
: פסים. עולה בגי' קץ רמז לו שעל ידו ירדו למצרים וישתעבדו בניו והקב"ה יחסר מנין קץ מן השיעבוד ורמז לו שימסור ...
...מז שימליך פ' שנים ממנין סי"ם שהוא מנין שנותיו. ד"א פסים ל' פסו תמו שעל ידו מת קודם לאחיו. פסים שגרם פיוסים בינו
...יו. פסים בגי' פס יד לו. ועשה לו כתונת פסים. בגי' משקל שני סלעים מילת. וזהו שאמרו בפ"ק דשבת בשביל שני סלעים מילת

רשב"ם

שאמר לאביו כך מבוים הם בני השפחות אבל אני מכבדם ואני רגיל אצלם. ופשטנים אחרים לא עמדו על העיקר: (ג) וישראל אהב וגו'. כל זה גרם הקנאה: בן זקונים. כי אחרון היה לי"א בנים אבל בנימין לא נולד אחרי בן עד זמן ארוכה והרבה קודם שנולד בנימין היה לו בן זקונים והתחיל לאוהבו: פסים. מעיל:

רש"י

...במכירתו ולא ם אכלוהו חי ועל דבה שספר עליהם
...לאחיהם עבדים לעבד נמכר יוסף. ועל העריות
...עליהם ותשא אשת אדוניו וגו': דבתם. כל לשון
...פרלי"ן בלעז (ריידעריי"א. בעריידען) כל מה שהיה
...דבר בהם רעה היה מספר: דבה. לשון (שיר ז)
...שפתי ישנים: (ג) בן זקונים. שנולד לו לעת זקנתו ע
...ום תרגם בר חכים הוא ליה פ כל מה שלמד משם
...מסר לו. ד"א שהיה זיו איקונין שלו דומה לו: פסים.
...ו) לשון כלי מלת כמו כרפס ותכלת וכמו כתונת
... דתמר ואמנון. ומ"א על שם צרותיו צ שנמכר

בית יהודא

בִּמְכִירָתוֹ וְלֹא אָכְלוּהוּ חַי) װען זײ האָבן אים פאַרקױפט האָבן זײ געשאָכטן אַציג אונ האָבן ניט גיגעסן די ציג לעבעדיג (וְעַל דִּבָּה שֶׁסִּפֵּר עֲלֵיהֶם שֶׁקּוֹרִין לַאֲחֵיהֶם עֲבָדִים) אונ אױף די רייד װאָס ער האָט דערציילט אױף די ברידר זײ רופן די ברידר װעלכע זענען פון בִּלְהָה וְזִלְפָּה געבאָרן זײא זענען קנעכט (לְעֶבֶד נִמְכַּר יוֹסֵף) איז יוסף פאַרקױפט געװאָרן פר אַקנעכט (וְעַל הָעֲרָיוֹת שֶׁסִּפֵּר עֲלֵיהֶם) אונ װאָס יוסף האָט חושד געװעזן די ברידר זײ זענען מְזַנֶּה, אונ דאָס האָט ער דערציילט דעם פאָטער, איז ער גישטראָפט געװאָרן (וַתִּשָּׂא אֵשֶׁת אֲדוֹנָיו וגו') פוטיפרס װײב האָט אים אָנגערעט צו מְזַנֶּה זײן מיט איר אונ דורך דעם איז ער געװען אין תְּפִיסָה

...נקענים) צװעלף יאָר: וּדִבָּתָם). זאָגט רש"י (כָּל לָשׁוֹן דִּבָּה פרלי"ן וגעפלױדערט) בלע"ז) אַזעלכע רייד װאָס האָבען ...טצן אונ זענען ניט אֶמֶת הייסט דִּבָּה (כָּל מַה שֶׁהָיָה יָכוֹל לְדַבֵּר בָּהֶם רָעָה הָיָה מְסַפֵּר) װעלכע שלעכטס ער האָט נאָר ...ט ריידן אױף זײ האָט ער דערציילט פר זײן פאָטער: (דִּבָּה) איז דערטייטש ריידען (לָשׁוֹן דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים) װי עס ...אין פָּסוּק עס ריידן די לעפצען פון די שלאָפעדיגע: (ג) וּבֶן זְקוּנִים). מײנט מען (שֶׁנּוֹלַד לוֹ לְעֵת זִקְנָתוֹ) ער איז ...ען געװאָרן צו יַעֲקֹב װען יַעֲקֹב איז אַלט געװען *). (וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם בַּר חַכִּים הוּא לֵיהּ) דער תַּרְגּוּם טייטשט יוסף ...װען ביי זײן פאָטער יַעֲקֹב גערעכנט פאַר אַקלוגער זוהן (כָּל מַה שֶׁלָּמַד מִשֵּׁם וְעֵבֶר מָסַר לוֹ) אלץ װאָס יַעֲקֹב ...געלערנט בײ שֵׁם אונ עֵבֶר האָט ער איבערגעגעבן צו יוסף ואחכם אַלמדן װערט גערופן זָקֵן (דָּבָר אַחֵר) נאָך ...איז דעריבער האָט מען גערופען צו יוסף בֶּן זְקוּנִים (שֶׁהָיָה זִיו אִקוּנִין שֶׁלּוֹ דּוֹמֶה לוֹ) דיא שײנקײט פון יוסף'ס צורה ...װען גלייך צו דיא שײנקײט פון יַעֲקֹב'ס צורה: וּפַסִּים). (לָשׁוֹן כְּלֵי מֶלֶת) פַּסִּים איז דערטייטש זײדינס (כְּמוֹ) װי עס ... אין פָּסוּק כַּרְפַּס וּתְכֵלֶת, כַּרְפַּס איז דערטייטש זײדינס (וּכְמוֹ כְּתוֹנֶת הַפַּסִּים דְּתָמָר וְאַמְנוֹן) װי עס שטײט ביי ...זיא איז געװען געקלײדעט מיט אַכְּתוֹנֶת פַּסִּים, אַזײדענע העמד (וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה) דר מדרש זאָגט די העמד ...מען גערופן פַּסִּים (עַל שֵׁם צָרוֹתָיו) װעגין די נעמען פון זײנע צרות װאָס ער האָט געהאַט דורך די העמד, זײנע

שפתי חכמים

...דכתיב לקמן גבי יוסף ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת מה ...ולהכן קאי על עריות אף כאן קאי על עריות: ם כלו' דלא ...וכתב כלל וישחטו דהא לא היו אוכלין אותו אלא לומר לך ...שלא היו רוצין לאוכלו אפ"ה שחטו אותו: ע וא"ת והא בנימין ...יותר לעת זקנתו מיוסף וי"ל משום דכל בניו של יעקב נולדו ...זה אחר זה דהא בו' שנים נולדו כולם חוץ מבנימין שהפסיק כו זמן ארוך והיו העולם סבורין שלא יוליד ממנה עוד בן והיו קורין ליוסף בן זקונים ואפי' אחר שנולד בנימין קראו אותו בן זקונים מתוך שהורגלו כו: פ דלפי' ראשון קשה מנ"מ אם נולד לעת זקנתו או בימי ילדותו לכן אמר ואונקלוס תרגם וכו' ועדיין קשה הל"ל בן זקנותו מאי זקונים אלא בא לומר שהיה זיו איקונין וכו'. מהרש"ל: צ דלפי' א' ק' למנ"מ אמר קרא שעשה לו כתונת

פירוש לתורת אלהים

...ראֵל אונ יִשְׂרָאֵל האָט ליב געהאַט יוסף מִכָּל בָּנָיו פון אַלע זײנע זיהן כִּי װאָרום בֶּן זְקוּנִים הוּא לוֹ ...איז צו אים געבוירן געװאָרן אױף דער עלטער [ע' רע"ש] וְעָשָׂה לוֹ אונ יַעֲקֹב האָט געמאַכט צו יוסף אַזײדען העמדל: (ד) וַיִּרְאוּ אֶחָיו אונ זײנע ברידער האָבען געזעהן כִּי אוֹתוֹ אַז אים האָט זײער פאָטער ליב מער פון

ספר הישר

...האָט פון אַלע קינדער אונ יַעֲקֹב האָט אים געמאַכט איין ...העמדיל. אונ װי יוסף האָט גיזעהן אַז דער פאָטער האָט אים בעסער ליב פון אַלע זײנע ברידער האָט יוסף זיך געהאַלטען נאָך גרעסער קעגין זײ אונ האָט געבראַכט צום פאָטער שלעכטע רייד פון

...רה, פאר וואס האט מען גערופין צו יוסף בן זקונים אוג ניט צו בנימין ?, נאר ווייל ווען יוסף איז גיבארין גיווארין, זאגט די גמרא דס איז געווען דורך די תפלה פון לאה, ווארום לאה איז גיווען מעוברת מיט אזכר אונ רחל מיט אנקבה אונ ווייל לאה האט געבעטין צו הקב"ה ...ל ניט פארשעמט ווערין זיא זאל האבין ווייניגסטונס איין זוהן, האט הקב"ה פארביטען [פאר טאהשם] לאה זאל האבין אטאכטער דינה אונ רחל ...בארין יוסף, דריבער האט יעקב ניט גערעכונט אז רחל וועט האבין נאך אזוהן, דריבער האט מען גערופין צו יוסף בן זקונים, אונ ווייל פון ...ז בנימין איז גיבארין גיווארין האט געדויערט אכט יאהר, האט מען דאך גערופין צו יוסף אכט יאהר בן זקונים איז שוין געבליבען ביי יוסף דער ...בן זקונים אונ די ליבשאפט וואס איז איינגיווארצילט גיווארין אין יעקבס הארץ צו יוסף איידער בנימין איז גיבארין גיווארין האט אויך ניט געקענט אוועק נעמין דריבער איז געבליבען יוסף דאס ליבסטע קינד ביי יעקב, אפילו מעהר פון בנימין:

כִּי־אֹתוֹ אָהַב אֲבִיהֶם מִכָּל־אֶחָיו
וַיִּשְׂנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלֹם׃
ה וַיַּחֲלֹם יוֹסֵף חֲלוֹם וַיַּגֵּד לְאֶחָיו וַיּוֹסִפוּ
עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ׃ ו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם
שִׁמְעוּ־נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר
חָלָמְתִּי׃ ז וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מְאַלְּמִים
אֲלֻמִּים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה קָמָה
אֲלֻמָּתִי וְגַם־נִצָּבָה וְהִנֵּה תְסֻבֶּינָה
אֲלֻמֹּתֵיכֶם וַתִּשְׁתַּחֲוֶיןָ לַאֲלֻמָּתִי׃
ח וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֶחָיו הֲמָלֹךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ

אונקלוס

אֲחוֹהִי אֲרֵי יָתֵהּ
אֲבוּהוֹן מִכָּל אֲחוֹהִי
יָתֵהּ וְלָא צָבַן
עִמֵּהּ לִשְׁלָם׃ ה
יוֹסֵף חֶלְמָא וְחַוִּי לַאֲ
וְאוֹסִיפוּ עוֹד סְנוֹ
ו וַאֲמַר לְהוֹן שְׁמַעוּ
חֶלְמָא הָדֵין דִּי חֲלָ
ז וְהָא אֲנַחְנָא מְאַ
אֱסָרָן בְּגוֹ חַקְלָא
קָמַת אֱסָרְתִּי
אִזְדְּקָפַת וְהָא מְסַ
אֱסָרָתְכוֹן וְסָגְדָן לֶאֱסָ
ח וַאֲמָרוּ לֵהּ אֲ
הֲמַלְכוּ אַתְּ מְדַמֵּי לְ
עֲלָנָא אוֹ שׁוּלְטָן

בעל הטורים

שהוסיף יעקב ליוסף יותר משאר אחיו נתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים: (ד) אותו אהב אביהם מכל אחיו. בגי' שגלה בלבד ולא להם: לשלם. חסר ו' עולה ת' שגרם לת' של שיעבוד. ד"א קרי כאן לשלם ששלמו לו גמולו: (ז) נצבה. ב' במס' הכ בית נתיבות נצבה לומר שעי"ז החלום הציב ביתן של ישראל שכלכלם בשנת רעבון: ותשתחוין. ב' במס' הכא ואידך ותגשן השפחות ו לומר שאע"פ שלא ראה בחלום הראשון אלא רמז להשתחויות י"א אחיו אעפ"כ כל בית אביו השתחוו לו כדכתיב ותגשן השפחות הנה ו

בית יהודא

דרוֹת הָאבֶּן גֶעהֵייסֶן פַּסִי"ם, פּוֹטִיפַר, סוֹחֲרִים, יִשְׁמְעֵאלִים, מִדְיָנִים (שֶׁנִּמְכַּר לְפוֹטִיפַר וּלְסוֹחֲרִים וּלְיִשְׁמְעֵאלִים וּלְמִדְיָנִים) יוֹסֵף אִיז פַאַרְקוֹיפְט גֶעוָוארֶן צוּ סוֹחֲרִים, פוּן סוֹחֲרִים צוּ יִשְׁמְעֵאלִים, פוּן יִשְׁמְעֵאלִים צוּ מִדְיָנִים, פוּן מִדְיָנִים צוּ פּוֹטִיפַר: (ד) [וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלוֹם]. זֵיי הָאבֶּן נִיט גֶעקֶענְט רֵיידֶן צוּ אִים מִיט פְרַיינְדְשַׁאפְט, זָאגְט רש"י (מִתּוֹךְ גְּנוּתָם לָמַדְנוּ שִׁבְחָם) פוּן זֵייעֶר שַׁאנְדֶע לֶערְנֶען מִיר זֵייעֶר לוֹיבּ (שֶׁלֹּא דִּבְּרוּ אֶחָד בְּפֶה וְאֶחָד בְּלֵב) זֵיי הָאבֶּען נִיט גֶערֶעט צוּ אִים מִיט זֵייעֶר מוֹיל אַנְדֶערְשׁ וִוי זֵיי הָאבֶּן גֶעהַאט אִין
(וְדַבְּרוֹ). מֵיינְט מֶען (לְדַבֵּר עִמּוֹ) זֵיי הָאבֶּן נִיט גֶעקֶענְט רֵיידֶן מִיט אִים מִיט פְרַיינְדְשַׁאפְט: (ז) וּמְאַלְּמִים אֲלוּמִים.
רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִוי דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט מְאַסְּרִין אֱסָרָן, זֵייא בִּינְדֶען (עָמְרִין) בִּינְטְלַאךְ תְּבוּאָה (וְכֵן) אוּנ אַזוֹ שְׁטֵ
פָּסוּק (נוֹשֵׂא אֲלוּמּוֹתָיו) עֶר טְרָאגְט זַיינֶע בִּינְטְלַאךְ תְּבוּאָה (וְכָמוֹהוּ בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה) אִין מִשְׁנִיּוֹת שְׁטֵייט אוֹיךְ אַזוֹ (וְה
נוֹטֵל וּמַכְרִיז) אַז אֵיינֶר גֶעפִינְט בִּינְטְלַאךְ תְּבוּאָה נֶעמְט עֶר זֵיי אוּנ רוּפְט אוֹיס עֶר הָאט עֶפֶּעס גֶעפוּנֶען: [קָמָה אֲ
(נִזְקְפָה) זִיא הָאט זִיךְ אַלֵיין אוֹיפְגֶעשְׁטֶעלְט: [וְגַם נִצָּבָה]. מֵיינְט מֶען (לַעֲמוֹד עַל עָמְדָה בִּזְקִיפָה) דָס בִּינְטְל

רש"י

לפוטיפר ולסוחרים ולישמעאלים ולמדינים: (ד) ולא
דברו לשלום. מתוך גנותם למדנו שבחם שלא דב
בפה ואחת בלב: דברו. לדבר עמו: (ז) מא
אלומים. כתרגומו מאסרין אסרין עמרין וכן (תה
נושא אלומותיו וכמוהו בלשון משנה והאלומות נוטל ו
קמה אלומתי. נזקפה: וגם נצבה. לעמוד ע

שפתי חכמים

פסים אי משום להורות שלא ישנה אדם לבן בין הבנים שהרי בשביל ב' סלעים שהיה כתונת של יוסף יותר שוה היו מתקנאים בו אחיו דאין זה משמעות הקרא דהא לא כתיב ויראו אחיו כי עשה לו כתנת פסים אלא ודאי בשביל חלומותיו ודבריו היו מתקנאים בו לכן מביא מדרש אגדה כו' מהרש"ל. ור"ל פסים נוטריקון סוחרים ישמעאלים מדינים ול"ל לפי זאת האגדה שחסר וי"ו ממלת סוחרים בפסוק ויעברו אנשים מדינים סוחרים שצריך להיות

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ז) והנה אנחנו מאלמים אלומים. ובענין שחלם עלו כדכתיב ויצבור יוסף בר:

פירוש לתורת אלהים

אַלֶע בְּרִידֶר וַיִּשְׂנְאוּ הָאבֶּן זֵיי אִים פַיינְט גְהַאט אוּנ זֵיי הָאבֶּן נִיט גְקֶענְט רֵיידֶן מִיט אִים צוּ פְרִיד [ע' רש"י]: (ה) וַיַּחֲלֹם אוּנ עֶס הָאט זִיךְ גְחָלֶמְט צוּ יוֹסֵף אַחֲלוֹם וַיַּגֵּד אוּנ עֶר הָט דֶעם חָלוֹם גְזָאגְט צוּ זַיינֶע בְּרִידֶר וַיּוֹסִפוּ אוּנ זֵייא הָאבֶּן נָאךְ גִימֶערְט פַיינְט צוּ הָאבִּין אִים: (ו) וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט צוּ זֵיי שִׁמְעוּ הֶערְט צוּ דֶעם חָלוֹם אֲשֶׁר חָלָמְתִּי וָוס עֶס הָט זִיךְ מִיר גְחָלֶמְט:

(ז) וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מִיר בִּינְדֶן גַארְבִּין אִין פֶעלְד וְה
זִיא אִיז אוֹיף גְשְׁטַאנֶען מַיין גַארְבּ וְגַם אוּנ אוֹ
זִיא אִיז גְבְּלִיבֶּן שְׁטֵיין אוֹיף אִיר בַּשְׁטַאנְד אִין
וְהִנֵּה תְסוּבֶּינָה זֵייא הָאבֶּען גְטָאן אַרוּם רִינְגְלֶ
אֲלוּמֹּתֵיכֶם אַייעֶרֶע גַארְבֶּן וַתִּשְׁתַּחֲוֶיןָ אוּנ זֵיי הָא
גְבּוּקְט צוּ מַיין גַארְבּ: (ח) וַיֹּאמְרוּ אוּנ זַיינֶע
הָאבֶּן צוּ אִים גְזָאגְט הֲמָלוֹךְ דוּ ווילְסְט אִיבֶּ

ספר הישר

זַיינֶע בְּרִידֶר אוּנ וִויא דִּי קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב הָאבֶּן דָס דֶער הֶערְט הָאבֶּן זֵיי אִים פַיינְד גֶעקְרִיגֶען אוּנ הָאבֶּן נִיט גֶעוָואלְט מִיט אִים רֶעדִין. אוּנ וִוי יוֹסֵף אִיז אַלְט גֶעוָוארֶן זִיבְּצֶען יָאר הָא
אַלְץ גֶעהַאלְטֶן גְרוֹיס קֶעגְן זַיינֶע בְּרִידֶר. בְּעֵת אַ' דֶר

אִם־מָשׁוֹל תִּמְשֹׁל בָּנוּ וַיּוֹסִפוּ עוֹד
שְׂנֹא אֹתוֹ עַל־חֲלֹמֹתָיו וְעַל־דְּבָרָיו׃
ט וַיַּחֲלֹם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר וַיְסַפֵּר אֹתוֹ
לְאֶחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חָלַמְתִּי חֲלוֹם
עוֹד וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד
עָשָׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי׃ י וַיְסַפֵּר
אֶל־אָבִיו וְאֶל־אֶחָיו וַיִּגְעַר־בּוֹ אָבִיו
וַיֹּאמֶר לוֹ מָה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר
חָלָמְתָּ הֲבוֹא נָבוֹא אֲנִי וְאִמְּךָ וְאַחֶיךָ

אונקלוס

... לְמִשְׁלַט בָּנָא
...יפוּ עוֹד סְנוֹ יָתֵהּ
... חֶלְמוֹהִי וְעַל
...מוֹהִי׃ ט וַחֲלַם עוֹד
...א אָחֳרָנָא וְאִשְׁתָּעֵי
לַאֲחוּהִי וַאֲמַר הָא
...ת חֶלְמָא עוֹד וְהָא
...א וְסִהֲרָא וְחַד
... כּוֹכְבַיָּא סָגְדִן לִי׃
...שְׁתָּעֵי לַאֲבוּהִי
...וּהִי וּנְזַף בֵּהּ אֲבוּהִי
... לֵהּ מָה חֶלְמָא הָדֵין
...לַמְתָּא הֲמֵיתָא נֵיתֵי
...אִמָּךְ וַאֲחָיךְ לְמִסְגַּד

רשב"ם

...דבריו. ויבא יוסף את דבתם רעה:
...חלום הזה וגו'. אפילו היתה אמו
...ימת היה אומר להוכיחו:

תו"א וכנס הסמש ברכות נה: הבוא נבוא אני ברכות לד מגילה כב שבועות טו:

בעל הטורים

... ב' במס' הכא ואידך ויגער בים סוף ויחרב לומר לך מה ויגער דהכא יעקב אף ויגער דהתם איירי ביעקב שבזכותו חרב והא סדרשו וירא ישראל סכא:

רש"י

...ה: (ח) ועל דבריו. על דבתם רעה שהיה מביא ...
...: (י) ויספר אל אביו ואל אחיו. לאחר שספר ...
...חיו חזר וספרו ר לאביו בפניהם: ויגער בו. לפי ...
...מטיל ש שנאה עליו: הבוא נבוא. והלא אמך ...

בית יהודא

גֶעבְּלִיבְּן שְׁטֵיין אוֹיף אִיר אָרְט אוֹיפְגֶעשְׁטֶעלְט אוּנ אִיז נִיט צוּרִיק אוּמְגֶעפַאלֶן: (ח) וְעַל דְּבָרָיו. מֵיינְט מֶען (עַל דִּבָּתָם רָעָה שֶׁהָיָה מֵבִיא לַאֲבִיהֶם) וֶועגְן זַייעֶרֶע שְׁלֶעכְטֶע רֵייד וָוס עֶר הָט גֶעבְּרַאכְט צוּ זַייעֶר פָאטֶער: (י) וַיְסַפֵּר אֶל אָבִיו וְאֶל אֶחָיו. זָאגְט רשׁ"י (לְאַחַר שֶׁסִּפֵּר אוֹתוֹ לְאֶחָיו) נָאכְדֶעם וִוי ... דֶערְצֵיילְט דֶעם חָלוֹם צוּ זַיינֶע בְּרִידֶר (חָזַר וְסִפְּרוֹ לְאָבִיו בִּפְנֵיהֶם) הָאט עֶר נָאךְ אַמָאהל דֶערְצֵיילְט דֶעם חָלוֹם ...טֶער וָוען דִי בְּרִידֶר זֶענֶען גֶעוֶוע, לֶעבִּין פָאטֶר אוּנ הָאבֶּן נָאךְ אַמָאל גִיהֶערְט דֶעם חָלוֹם: וַיִּגְעַר בּוֹ אָבִיו. ...ר הָאט גֶעשְׁרִיגֶן אוֹיף יוֹסֵף צוּ וָואס עֶר דֶערְצֵיילְט צוּ דִי בְּרִידֶער אַזֶעלְכֶע חֲלוֹמוֹת (לְפִי שֶׁהָיָה מַטִיל שִׂנְאָה עָלָיו) ...גֶן דֶעם דֶערְצֵיילוּנג בְּרַאכְט עֶר אוֹיף זִיךְ אַפֵיינְדְשַׁאפְט פוּן דִיא בְּרִידֶער: (הֲבוֹא נָבוֹא). וֶועל אִיךְ דֶען קוּמֶען

דעת זקנים מבעלי התוספות

...לומותיו. וא"ת והלא עדיין לא סיפר להם כי אם חלום ...ל שנכתב המק"א על שם העתיד לספר להם חלום אחר בשביל שספרו להם תמיד כתב חלומותיו: (ט) והנה ...הירח וגו'. ב"ר כשאמר לו יהושע לשמש שמש בגבעון ...רצה לעמוד עד דאמר ליה ולאו כסף זבינית דאבא את ...אינך עבדו של יוסף דכתיב והנה השמש והירח ואחד ...כבים משתחוים לי. ויהושע מזרע יוסף דכתיב למטה אפרים הושע בן נון מיד ויעמוד השמש:

שפתי חכמים

ואף שנעלם בקרא מכירת יוסף לסוחרים דהא נעלם נמי מכירתו למדינים דאנ"כ סוחרים ל"ל: ק (מנ"ם) כוונתו לפרש חילוק בין קמה לנצבה שלכאורה הוא כפול שהוא ענין אחד לכ"פ קמה ר"ל נזקפה משכיבתה לפי שעה וגם נצבה לעמוד תמיד כן על עמדה בזקיפה וק"ל: ר וקשה למה בחלום הראשון לא ספר אותו לאביו וי"ל שיוסף היה יודע כי רוב החלומות הולכים אחר הפה וכיון שאחיו פתרו אותו לטובה מש"ה לא רצה לספר אותו לאביו אבל בחלום השני שלא פתרו לו אחיו כלומר שלא רצו לפתור אותו לטובה כי גם הם הרגישו הדבר דמ"ה אמר חלומותיו כדי שיפתרו לו לטובה הולכך ...ו לאביו כדי לפתור לו וכן עשה וגער בו כדי שלא יטילו אחיו שנאה עליו. מהרש"ל: ש ר"ל יוסף היה מטיל שנאה על עצמו לכך

פירוש לתורת אלהים

...אִם מָשׁוֹל אוּנ גֶעוֶועלְטִיגֶן תִּמְשׁוֹל בָּנוּ דוּ וִוילְסְט ...אוּנְז גֶעוֶועלְטִיגֶן וַיּוֹסִיפוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן גִימֶערְט ...נְד הָאבֶּן אִים עַל חֲלוֹמוֹתָיו אִיבֶּער זַיינֶע חֲלוֹמוֹת ...יו אוּנ אִיבֶּער דִי רֵייד וָוס עֶר הָט לָשׁוֹן הָרָע ...אוֹיף זֵיי: (ט) וַיַּחֲלוֹם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר אוּנ עֶס הָט ...ם גְחָלֶמְתְּ נָאךְ אֵיין אַנְדֶרֶר חָלוֹם וַיְסַפֵּר הָט ...ם חָלוֹם דֶר צֵיילְט צוּ זַיינֶע בְּרִידֶער וַיֹּאמֶר ...ר הָאט גְזָאגְט הִנֵּה חָלַמְתִּי עֶס הָאט זִיךְ מִיר גְחָלֶמְתְּ נָאךְ אֵיין חָלוֹם וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ דִיא זוּנְן מִיט דֶר לְבָנָה אוּנ עֶלְף שְׁטֶערֶן טוּעֶן זִיךְ בּוּקֶן צוּ מִיר: (י) וַיְסַפֵּר אוּנ עֶר הָט דֶר צֵיילְט צוּ זַיין פָאטֶר אוּנ צוּ זַיינֶע בְּרִידֶר נָאךְ דֶעם אַז עֶר הָאט דֶער צֵיילְט דִי בְּרִידֶר הָאט עֶר נָאךְ אַמָאל דֶר צֵיילְט דֶעם פָאטֶר פַר זֵיי וַיִּגְעַר הָאט דֶר פָאטֶר אוֹיף אִים אָן גִישְׁרִיגֶן וָוארוּם דוּרְךְ דֶעם וָוס עֶר הָאט דֶער צֵיילְט הָאבֶּן אִים דִיא בְּרִידֶר פֵיינְט גְהַאט וַיֹּאמֶר לוֹ

ספר הישר

...זִיךְ יוֹסֵף גֶעחָלֶמְתְּ אֵיין חָלוֹם אוּנ יוֹסֵף אִיז גֶעקוּמֶען צוּ ...דֶר אוּנ הָט זֵיי דֶער צֵיילְט אַז עֶס הָט זִיךְ אִים גְחָלֶמְתְּ אֵיין חָלוֹם אוּנ דֶר חָלוֹם אִיז אַזוֹי גֶעוֶועזֶן מִיר זֶענֶען גְעוֶועזֶן אַלֶע אִין פֶעלְד אוּנ הָאבֶּן גְמַאכְט גַארְבֶּן דֶער וַוייל אִיז מַיין גַארְב אוֹיף

לְהִשְׁתַּחֲוֺת לְךָ אָרְצָה׃ יא וַיְקַנְאוּ
בוֹ אֶחָיו וְאָבִיו שָׁמַר אֶת־הַדָּבָר׃
שני יב וַיֵּלְכוּ אֶחָיו לִרְעוֹת אֶת־צֹאן

לָךְ עַל אַרְעָא׃ יא וְ...
בֵהּ אֲחוֹהִי וַאֲבוּהִ...
יָת פִּתְגָּמָא׃ יב
אֲחוֹהִי לְמִרְעֵי יָת ...

רשב"ם

(יא) ואביו שמר את הדבר. מה צורך לכתוב זה אלא שכשבאה לו הבשורה ולא האמין לבניו שהוא חי וירא ישראל את העגלות אשר שלח פרעה כי לא נשלחו כי אם על פי המלך כמו שכתוב שם עגלות על פי פרעה אז האמין על ידי החלומות שמוכיחין שסופו להיות מושל. ועגלות הללו על ידי מלכו... באים ומתוך כך אמר רב עוד יוסף בני חי. כי תימא גדולה היה... אחרי שראה כתנתו מלאה דם כמו שנחרד יצחק על יעקב בשביל...

בית יהודא

מיט דיין מוטער צו דיר (וַהֲלֹא אִמְּךָ כְּבָר מֵתָה) דיין מוטער איז דאך שוין לאנג געשטארבן (וְהוּא לֹא הָיָה יוֹדֵעַ) אונז יַעֲקֹב הָט ניט געוואוסט (שֶׁהַדְּבָרִים מַגִּיעִים לְבִלְהָה) די מוטער מיינט מען בִּלְהָה (שֶׁגִּדְּלַתּוּ כְּאִמּוֹ) ווייל בִּלְהָה האט געהאדעוועט צו יוֹסֵף גְלֵייך ווי זיא וואלט געוועזען זיין מוטער (וְרַבּוֹתֵינוּ לָמְדוּ מִכָּאן שֶׁאֵין חֲלוֹם בְּלֹא דְבָרִים בְּטֵלִים) די רבנן לערנען פון דאנען אין יעדער חלום איז דא ארייגעמישט אביסעל וואס איז ניט אֱמֶת, אזוי ווי אין דעם חלום איז געוועזען אריין געמישט אז די מוטער פון יוֹסֵף וועט קומען צו אים אונז זיין מוטער איז געוועזען געשטארבען, יַעֲקֹב הָט אויך געוואוסט עס קען זיין דר גאנצער חלום איז אֱמֶת, איינע מיט די מוטער איז ניט אֱמֶת, אָדער די מוטער מיינט מען טאקי בִּלְהָה (וְיַעֲקֹב נִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא הַדָּבָר מִ... יַעֲקֹב האט געמיינט ארויסצונעמען דעם חלום פון זיינע קינדערס הארץ (שֶׁלֹּא יְקַנְּאוּהוּ) זייא זאלען אים נ... צערענן (לְכָךְ אָמַר לוֹ הֲבוֹא נָבוֹא) דריבער האט יַעֲקֹב געזאגט צו יוֹסֵף קען דען זיין אז איך מיט דיין מוטער ... צו דיר (כְּשֵׁם שֶׁאִי אֶפְשָׁר בְּאִמְּךָ) אזוי ווי עס קען ניט זיין דיין מוטער זאל קומען צו דיר (כָּךְ הַשְּׁאָר בָּטֵל) אזוי ... גאנצער חלום גאר ניט׃ (יא) וְשָׁמַר אֶת הַדָּבָר], זאגט רש"י (הָיָה מַמְתִּין וּמְצַפֶּה מָתַי יָבֹא) יַעֲקֹב הָט געווא... געהאפט ווען וועט אֱמֶת ווערען דר חלום (וְכֵן) אזוי זאגט דער פָּסוּק (שׁוֹמֵר אֱמוּנִים) ער ווארט אויף דעם אֱמֶת... שטייט נאך אין פָּסוּק (לֹא תִשְׁמוֹר עַל חַטָּאתִי) מיינט מען (לא תַמְתִּין) זאלסט ניט ווארטען׃ (יב) [לִרְעוֹת אֶת צֹאן] רש"י (נָקוּד עַל אֶת) אויף דעם ווארט „אֶת" איז געפינטעלט ואיז גלייך ווי דער ווארט „אֶת" וואלט ניט געשטאנ... לִרְעוֹת צֹאן אֲבִיהֶם בִּשְׁכֶם] מיינט דער פָּסוּק (שֶׁלֹּא הָלְכוּ אֶלָּא לִרְעוֹת אֶת עַצְמָן) זיי זענען געגאנגען זיך צו פיטערן...

רש"י

כבר מתה (ב"ר) והוא לא היה יודע שהדברים... לבלהה ש גדלתו כאמו (ב"ר) ורבותינו למדו מכא... חלום בלא דברים בטלים ויעקב נתכוון להוציא הד... בבניו שלא יקנאוהו לכך אמר לו הבוא נבוא... שא"א באמך כך השאר הוא בטל (ב"ר): (יא) ש... הדבר. היה ממתין ומצפה מתי יבא וכן (יש... שומר אמונים וכן (איוב יד) לא תשמור על ה... תמתין: (יב) לרעות את צאן. נקוד על את של...

שפתי חכמים

בער בו ולא משום שהוקשה בעיניו אם החלום יהיה אמת שהרי אחריו כתיב ואביו שמר את הדבר: ת הקשה הרא"ם מנ"ל דלמא לעולם היה יודע והא דקא מתמה היינו כדפירש"י לעיל שלא יטילו שנאה עליו. וע"ק למה גבי הדברים מגיעים לבלהה אמרו שיעקב לא היה יודע זה שאילו היה יודע זה לא היה אומר והלא אמך מתה כי הי"ל לחוש שמא ירגישו בניו ואילו לגבי אין חלום בלא דברים בטלים לא פחד שמא ידעו גם בניו שאין חלום בלא דברים בטלים ויאמרו שאין דברי יעקב אלא דרך תחבולה בעלמא. ותירץ מהרש"ל דא"כ דהיה יעקב יודע שהדברים מגיעים לבלהה בודאי גם בניו היו י... שזה תלוי בסברא וא"כ מה הוליא מלבם כמה שאמר הבו... ומ"ם הא"כ ואביו שמר את הדבר ר"ל שהיה קבלה בידו... בלא דברים בטלים וזה היה קבלה בידו ובניו לא ידעו הקבל... למה קא מתמה יעקב ואמר הבוא נבוא וגו' וכי לא ידע זה... בלא דברים בטלים אלא להוליא וכו': ב שהם סוברים שפ... נופל אלא על אנו ממש אלא שאין חלום וכו': ג פי' דלאו ל... על את היה את דבוק לצאן והוי פירושו לרעות את הצאן...

ליקוטי יוסף

(יב) וַיֵּלְכוּ אֶחָיו לִרְעוֹת אֶת צֹאן אֲבִיהֶם וגו'. מיר ווייסען ווען יַעֲקֹב איז גיוועזען בייא לָבָן איז געוועזען זיין גאנצע באשעפטיגונג צו פארזאמלען אגרויסען פארמעגען, אונז ער הָט געארבעט פאר לָבָן אונז פאר זיך, ווי ער הָט געזאגט צו לָבָן ביי טאג הָט מיך פארברענט די היטץ, אונז ביי נאכט די קעלט, אבער באלד ווי ער איז געקומען צו זיין פאטער אין כְּנַעַן, ווייל דר ארט איז געוועזען אנגעגרייט מען זאל אויף אים דינען הקב"ה, וועגען צוויי זאכען, ערשטינס ווייל אַבְרָהָם אונז יִצְחָק האבען געהייליגט דעם ארט, מיט זייער

פירוש לתורת אלהים

אונז ער הָט גזאגט צו אים מָה וואס איז דָס פר... וואס עס הָט זיך דיר גחלמת הֲבוֹא אונז קומען... וועלען קומען אֲנִי איך אונז דיין מוטער או... ברידער לְהִשְׁתַּחֲוֺת צו בוקן זיך צו דיר צו דער ער... (יא) וַיְקַנְאוּ אונז זיינע ברידער האבען אים מקנ... וְאָבִיו אונז דר פאטער הָט גווארט אונז גיהא... וועט דער חלום מקוים ווערין׃ (יב) וַיֵּלְכוּ זיינ...

תּוֹרָה אונז תְּפִלָּה, אונז ווייל דיא לאנד האט הקב"ה אויסדערוויילט פון דיא גאנצע וועלט, זיא זאל א... די היילִיגסטע לאנד פון דיא גאנצע וועלט, דריבער האט ער באלד זיך אפגעשיידט פון די אלע וועלטלי... אונז הָט זיך גענומען נאר צו דינען הקב"ה, אונז די שעפסין אונז דיא איבריגע באשעפטיגונג האט ער גיגעבן... קינדער, דריבער זאגט דער פָּסוּק די ברידער פון יוֹסֵף זענען געגאנגען פיטערן די שעפסין פון זייער פאטער, ד... וואס ביז איצט הט זייער פאטער זיי געפיטערט, איצט האבן די ברידער זיי געפיטערט, אונז ווייל דיא ברידע... געפיטערט זייערע שעפסין אין שְׁכֶם, אונז אין שְׁכֶם איז פארגאסען געווארן זייער פיל בלוט, וואס שִׁמְעוֹן... האבען געהרגת אלע מענטשין פון שְׁכֶם, אונז נאך דעם מיינונג פון יַעֲקֹב האבן זיי דאס ניט געדארפט ט...

ספר הישר

געשטאנען אונז אייערי גארבען האבען מיין גארב ארום גערינגעלט אונז האבען זיך געבוקט צו מיין גארב. וַיַּעֲנוּ אונז די ברידער האבען אים גיענטפערט אונז האבען געזאגט וואס איז דָס דיין חלום וואס עס הָט זיך דיר גיחלמת ווילסטו דען איין מלך אדר א... איבער אונז. וַיָּבֹא אונז יוֹסֵף איז געקומען צום פאט... ציילט אים דעם חלום אונז ווי יַעֲקֹב הָט דאס דער הע...
א...

אֲבִיהֶם בִּשְׁכֶם: יג וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל
אֶל־יוֹסֵף הֲלוֹא אַחֶיךָ רֹעִים בִּשְׁכֶם
לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ
הִנֵּנִי: יד וַיֹּאמֶר לוֹ לֶךְ־נָא רְאֵה אֶת־
שְׁלוֹם אַחֶיךָ וְאֶת־שְׁלוֹם הַצֹּאן
וַהֲשִׁבֵנִי דָּבָר וַיִּשְׁלָחֵהוּ מֵעֵמֶק

אונקלוס

...בוהון בִּשְׁכֶם: יג וַאֲמַר
...אֵל לְיוֹסֵף הֲלָא אַחָיךְ
בִּשְׁכֶם אֱתָא
...שְׁלְחִנָּךְ לְוָתְהוֹן וַאֲמַר
הָא אֲנָא: יד וַאֲמַר
אִיזֵל כְּעַן חֲזֵי יָת
...מָא דְאַחוּךְ וְיָת שְׁלָמָא
...נָא וַאֲתֵבְנִי פִּתְגָמָא
...לְחֵהּ מִמֵּישַׁר חֶבְרוֹן

...א לך נא ראה תולין לא עקידה שער
...על: וישלחהו מעמק חברון סוטה יא:

בעל הטורים

לך נא ראה. לומר שלא ילא אלא בכי טוב בשעה שיוכל לראות: ...ני דבר. נגלגה בו רוה"ק שסופו לחזור אליו: עמק. בגי' רד"ו ...נשתעבדו רד"ו שנים. וליוהו עד חברון א"ל אבא חזור בך. א"ל כתיב ידינו לא שפכה את הדם הזה שלא פטרנוהו בלא לויה וכזה נפטר ...ומתוך כך זכרו והיינו דכתיב וירא את העגלות אשר שלח יוסף. וזהו שאמרו אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך ד"ת שמתוך כך זוכרהו:

רשב"ם

בחלקת צוואר: (יג) הלא אחיך רועים בשכם. במקום סכנה שהרגו אנשי המקום. זה שמעתי מר' יוסף קרא חברינו והנאה לי: (יד) ויבא שכמה.

רש"י

...לרעות את עצמן (ב"ר): (יג) הנני. לשון ענוה ...ות ד נזדרז למלות אביו ואף ע"פ שהיה יודע באחיו ...אין אותו: (יד) מעמק חברון. והלא חברון ה בהר ...מר (במדבר יג) ויעלו בנגב ויבא עד חברון אלא (ב"ר) ...ה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון לקיים מה

בית יהודא

פון זייער פאטערס שעפסן וואס זענען אין שכם: (יג) וְהִנֵּנִי. (לְשׁוֹן עֲנָוָה וּזְרִיזוּת) דר ווארט „הִנֵּנִי" ווייזט אז דר מענטש איז בייא זיך נידעריג אונ איז גרייט צו טאהן מיט געשווינדקייט וואס מען פערלאנגט פון אים (נִזְדָּרֵז לְמִצְוַת אָבִיו) ער האט זיך געשטארקט צו גיין טאן וואס זיין פאטער האט אים געבעטן (וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ שֶׁאֶחָיו שׂוֹנְאִים אוֹתוֹ)

...לו ער האט געוואוסט אז זיינע ברידער האבן אים פיינד, פון דעסטוועגן איז ער געגאנגען צו זיי נאר ווייל דאס איז ...ווילן פון זיין פאטער: (יד) וּמֵעֵמֶק חֶבְרוֹן. פון טאהל חֶבְרוֹן, פרעגט רש"י (וַהֲלֹא חֶבְרוֹן בָּהָר) חֶבְרוֹן איז דאך אויף ...בארג (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פסוק (וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן) זיי זענען אויפגעגאנגען אין דרום זייט אונ ער איז ...קומען ביז חֶבְרוֹן (אֶלָּא מֵעֵצָה עֲמוּקָּה שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק הַקָּבוּר בְּחֶבְרוֹן) נאר מען מיינט הקב"ה האט דרוועקט אין יַעֲקֹב ער ...שיקען זיין זוהן יוסף צו די ברידער עס זאל קומען די טיפע עצה פון דעם צדיק אַבְרָהָם אָבִינוּ וואס ער איז

שפתי חכמים

...ד על את א"כ הוי כאלו אינו נכתב לגמרי את וא"כ לא הוי ...ה דביק לתיבה שלאחריו והוי פי' הלכו לרעות היינו את עצמן ...אביהם בשכם מלתא באפי נפשיה הוא ואי לא הוי נכתב לגמרי ...את לא היה מוכיח מיניה מידי דודאי יכולין למימר לרעות את ...ן אבל מ"מ יותר סברא הוא לומר דדבוק הוא להדדי דבולה חדא ...א הוא אע"פ שלא כתיב את דוה אמרינן דמקרא קצר הוא אבל הספא דכתיב את ונקוד עליו כאלו הוא כמחק לומר לך דלא דביקות הוא אלא שני דברים הן דאל"כ למה נקוד עליו: ד וא"ת ולמה לא פי' כן גבי אברהם אברהם משה משה וי"ל דהא אין שייך לומר הנני בל' ענוה דהא כבר דבר עמו כדכתיב ויאמר ישראל אל יוסף הלא וגו': ה כתב רא"ם נ"ל שאין זו ראיה שחברון היתה בהר שאם מפני שכתב בה ל' עלייה דלמא כתב ל' עלייה מפני שא"י גבוה מכל הארצות

פירוש לתורת אלהים

...ן געגאנגען פיטערן די שאף פון זייער פאטער בִּשְׁכֶם ...ן דר שטאט שְׁכֶם: (יג) וַיֹּאמֶר האט געזאגט יִשְׂרָאֵל ...יוֹסֵף הֲלוֹא אַחֶיךָ דיינע ברידער פיטערן אין שְׁכֶם ...הגיי וְאֶשְׁלָחֲךָ אֲלֵיהֶם אונ איך וועל דיך צו זיי שיקן ...מר לו האט יוסף צו אים געזאגט הִנֵּנִי איך בין גרייט ...גיין חאטשע יוסף האט געוויסט אז זיינע ברידער ...אבין אים פיינט פון דעסטוועגין איז ער גיווען ...יט צו גיין אין דעם שליחות פון זיין פאטער: ...ר) וַיֹּאמֶר לוֹ האט יַעֲקֹב געזאגט צו יוסף לֶךְ נָא גיי רְאֵה ...ה דעם שָׁלוֹם פון דיינע ברידער אונ דעם שָׁלוֹם

ליקוטי יוסף

דארטן פארגאסין געווארען אומשולדיגע בלוט אונ דער זוהר זאגט דר ארט וואס אויף אים איז פארגאסען געווארן אומשולדיגע בלוט איז אסכנה צו גיין אויף דעם ארט, דריבער האט די תורה געזאגט אז מען געפינט אגעהארגעטין מענטש ליגען אויף דיא ערד, זאל מען ברענגען א עגלה ערופה ווי עס שטייט אין סוף סדרה שופטים, דריבער האט יַעֲקֹב געוואלט וויסן וואס הערט זיך ביי זיינע קינדער אונ וועגן דעם האט ער געוואלט שיקן צו זייא יוסף'ן ער זאל זעהן אויב אלע לעבן אונ זענען געזונד, נאר פר וואס האט יַעֲקֹב ניט מורא געהאט צו שיקן יוסף'ן אין די סכנה, ערשטינס ווייל יוסף איז געגאנגען מיט די מצוה כבד את אביך אונ ביי די מצוה כבד את אביך שטייט לְמַעַן יַאֲרִיכוּן יָמֶיךָ, דו וועסט לאנג לעבין, צווייטונס ווייל יַעֲקֹב האט ...ם בעלייט אשטיק וועג, אונ דער מענטש וואס גייט ואדער פארט אין וועג אונ מען בעלייט אים אשטיק וועג איז אגרויסע סגולה עס זאל דעם מענטש קיין אומגליק טרעפען ועיין רש"י סוף סדרה שופטים:

ספר הישר

...ם געקושט אונ געבענשט. אונ ווי די קינדער פון יַעֲקֹב האבן ...זעהן אז זייער פאטער יַעֲקֹב האט געבענטשט זייער ברודער יוסף ...נ האט אים געקושט האבן זיי אים מקנא געווען אונ האבן אים ...ר פיינד געהאט. אַחֲרֵי כֵּן נאך דעם האט זיך יוסף'ן ווייטער ...חלומת אין חלום האט יוסף דער ציילט דעם חלום צום פאטער פר זיינע ברידערס אויגן. אונ האט געזאגט אז די זון אונ די לְבָנָה אונ עלף שטערין זענען געקומען צו מיר אונ האבן זיך געבוקט. אונ יַעֲקֹב האט צו געהערט די רייד פון יוסף אונ זעהט אז די ברידער האבן אים פיינד איבער די זאך. האט יַעֲקֹב אן געשריגען אין יוסף פר זיינע ברידער אונ זאגט צוא אים וואס האלסטו דיר

גרוס

חֶבְרוֹן וַיָּבֹא שְׁכֶמָה׃ טו וַיִּמְצָאֵהוּ
אִישׁ וְהִנֵּה תֹעֶה בַּשָּׂדֶה וַיִּשְׁאָלֵהוּ
הָאִישׁ לֵאמֹר מַה־תְּבַקֵּשׁ׃ טז וַיֹּאמֶר
אֶת־אַחַי אָנֹכִי מְבַקֵּשׁ הַגִּידָה־נָּא
לִי אֵיפֹה הֵם רֹעִים׃ יז וַיֹּאמֶר הָאִישׁ
נָסְעוּ מִזֶּה כִּי שָׁמַעְתִּי אֹמְרִים נֵלְכָה

אונקלוס

וַאֲתָא לִשְׁכֶם׃ טו וְאַשְׁ
גַּבְרָא וְהָא תָעֵי בְּחַ
וּשְׁאָלֵיהּ גַּבְרָא לְמֵ
מָה אַתְּ־בָּעֵי׃ טז וַ
יָת אַחַי אֲנָא בָּעֵי
כְּעַן לִי הֵיכָא אִנּוּן רָ
יז וַאֲמַר גַּבְרָא נְטַלוּ
אֲרֵי שְׁמָעִית דְּאָ

תו"א איפה הם בפרה טו :

רשב"ם

זלא מצאם : (טו) וימצאהו איש והנה תעה וגו'. להגיד חשיבותו של יוסף נכתב זה שלא רצה לחזור לאביו כשלא מצאם בשכם אלא בקשם עד שמצאם אע"פ שהיה יודע שמתקנאים בו הלך ובקשם כמו שאמר לו אביו והשיבני דבר :

בעל הטורים

(טו) תועה. ג' במס' הכא ואידך תזורו תועה ואידך אדם תועה הסכל. לומר לך שתעה וילא מאת הדרך ונכנס בשדות לבקש. או תועה ואמרי' כ"ש אבידת גופו שאם ראה חבירו שתעה בדרך

להשיבו ואחיו לא חסו לאבידת גופו ע"כ תעו מדרך השכל: וישאלהו האיש. בגי' מלאך גבריאל שאלו: (טז) איפה הם רעים. כתי
רמז פה התחילו ברעה בימי ירבעם שהמליכוהו בשכם: (יז) וימצאם בדותן. שם לימד יהודה עליו זכות ועל כן זכה שמלכו מזרעו שנים

בית יהודא

בגראָבן אין חֶברוֹן (לְקַיֵּים מַה שֶׁנֶּאֱמַר לְאַבְרָהָם בֵּין הַבְּתָרִים כִּי
גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ) צוּ מְקַיֵּים זַיין וָואס הקב"ה הָט גֶעזָאגְט צוּ
אַבְרָהָם וָוען עֶר הָט צוּשְׁנִיטֶן דִי בְּהֵמוֹת אוֹף צְוַויי שְׁטִיקֶר
דַיינֶע קִינְדֶר וֶועלֶן זַיין גֵּרִים אִין אַפְרֶעמְדֶע לַאנְד אוּנ מֶען
וֶועט זֵיי פַּיינִיגֶען פִיר הוּנְדֶערְט יָאר : וַיָּבֹא שְׁכֶמָה. זָאגְט
רַשִׁ"י (מָקוֹם מוּכָן לְפוּרְעָנוּת) שְׁכֶם אִיז אַ אָרְט וָוָאס אִיז גְרֵייט
צוּ צָרוֹת (שָׁם קִלְקְלוּ הַשְּׁבָטִים) דָארְטֶען הָאבֶּן גֶעזִינְדִיגְט דִי
שְׁבָטִים (שָׁם עִנּוּ אֶת דִינָה) דָארְטֶן הָאט מֶען גֶעפַּיינִיגְט דִינָה
(שָׁם נֶחְלְקָה מַלְכוּת בֵּית דָוִד) דָארְטֶען אִיז צוּטֵיילְט גֶעוָוארֶען דִי מְלוּכָה פוּן דָוִד (שֶׁנֶּאֱמַר) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק
רְחַבְעָם שְׁכֶמָה) רְחַבְעָם אִיז גֶעגַאנְגֶן אִין שְׁכֶם : (טו) וַיִּמְצָאֵהוּ אִישׁ. (זֶה גַבְרִיאֵל) מֵיינְט מֶען דֶער מַלְאַךְ גַבְרִיאֵל הָאט
גֶעטְרָאפֶן (שֶׁנֶּאֱמַר) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְהָאִישׁ גַבְרִיאֵל) דֶר מַלְאַךְ גַבְרִיאֵל וֶוערְט גֶערוּפֶן אִישׁ : (יז) וְנָסְעוּ
דֶר מַלְאַךְ גַבְרִיאֵל הָאט גֶעזָאגְט צוּ יוֹסֵף (הִסִּיעוּ עַצְמָן מִן הָאַחֲוָה) דַיינֶע בְּרִידֶער הָאבֶּען זִיךְ אָפְּגֶעצוֹיגֶען פוּן דֶ
בְּרִידֶערְשַׁאפְט, זֵיי ווִילֶען דִיךְ נִיט קֶענֶען פַאר אַבְּרוּדֶער : נֵלְכָה דוֹתָיְנָה. זֵיי הָאבֶּן גֶעזָאגְט זֵיי גֵייעֶן (לְבַקֵּשׁ לְךָ

רש"י

שנאמר לאברהם בין הבתרים (לעיל טו) כי גר יהיה
ויבא שכמה. (סוטה יא) מקום מוכן לפורעניות
קלקלו השבטים שם ענו את דינה שם נחלקה מלכות
דוד שנאמר (מ"א יב) וילך רחבעם שכמה : (טו) וימ
איש. (תנחומא) זה ג גבריאל שנאמר (דניאל ט)
גבריאל : (יז) נסעו מזה. (תנחומא) הסיעו עצמן
מן האחוה: נלכה דותינה. לבקש לך נכלי דתות ט שי

שפתי חכמים

כדפרש"י בפסוק מהרו ועלו אל אבי אלא נ"ל דראייתם הוא כיון שהקלוהו לבית הקברות ואין מקלין לביה"ק אלא מקום טרפין כמ"ש בשלשי כתובות ומקום טרפין אינו אלא בהר עכ"ל א"נ מדכתיב ויעלו ויתירו וגו' וכתיב בתריה ויעלו בנגב ויבא עד חברון למה כפל וכתב ויעלו תרי זימני הילכ"ל ויעלו בנגב ויתורו את הארץ ממדבר צין עד רחוב לבא חמת ויבא עד חברון וגו'. אלא להכי כתיב עוד ויעלו בנגב ויבא עד חברון דהאי ויעלו קאי על חברון שהיתה יושבת בהר זדו"ק כ"ל : ו דאל"כ ויבא שמה מבע"ל שהרי כבר כתיב רועים בשכם אלא שכם הידוע. מהרש"ל דלא הל"ל אלא וישלחהו מעמק וימלאהו אלא וכו' : ז מדלא אמר יוסף לאיש הידעת את אחי איפה הם רועים רק אמר הגידה נא לי ש"מ שהיה מלאך ומדכתי ש"מ שהוא גבריאל ולא אחר (ג"א) דאל"כ שהיה מלאך ל"ל כל הסיפור שהיה תועה בדרך מה לי אם הלך בתחלה אליהם בלא תעית או לא אלא שהי' מלאך והקב"ה שלחו להגיעו אל אחיו כדי לקיים גזירתו דאל"כ היה חוזר משכם כיון שלא מלא אותם : ח די ענין תשובה זו על שאלתו דהא יוסף לא בקש אלא שיגיד לו איפה הם והמלאך השיב לו נסעו מזה ועוד הא יוסף כמי היה יודע מזה כיון שלא מלאן שם לכ"פ הסיעו עצמן מן האחוה פי' ורולין להרגך ואל תלך לשם. ומנ"ל לרש"י לפרש כן י"ל זה כגי' וה"פ נסעו מי"ב ר"ל אינם רולים שיהיו י"ב ורולין להרגך ולא יהיו אלא י"א דהיינו נסעו מז"ה. א"כ הוכחת רש"י ממלת זה נסעו מזה שאתה אומר את אחי אנכי מבקש אבל הם נסעו מן האחוה : ט דק"ל כיון שא"ל המלאך נסעו מזה כלו' נסעו מן האחוה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טו) וימצאהו איש והנה תעה בשדה. כאן רמז לו
השלשה גליות ת' של גליות מצרים. ע' של גלות בב
של גלות ארם לסוף ה' אלפים יכלה במהרה בימינו. מ
אבי ז"ל וכיוצא בדבר שמעתי מר' בנימין נו"ל מפרש על
עד עתה דכתיב גבי יעקב דהיינו איחור הג' גליות שפיו
(יז) נסעו מזה. שאמרו שאינם חפצים להיותשנים עשר
מכאן ואילך זה בגימ' י"ב :

פירוש לתורת אלהים

פוּן דִי שָׁאף וִוי אַזוֹ עֶס פִּירְט זִיךְ מִיט זֵיי וַהֲשִׁיבֵנִי
דָבָר אוּנ קֶער וִוידֶר צוּ מִיר אֵיין עֶנְטְפֶער וַיִּשְׁלָחֵהוּ אוּנ
עֶר הָט אִים גְשִׁיקְט פוּן דֶעם טָאל פוּן חֶבְרוֹן [עיין רש"י]
וַיָּבֹא שְׁכֶמָה אוּנ יוֹסֵף אִיז גְקוּמֶן אִין שְׁכֶם: (טו) וַיִּמְצָאֵהוּ
אוּנ עֶס הָאט אִים גֶיפוּנֶען אִישׁ אַמַאן [עיין רש"י]:
וְהִנֵּה תוֹעֶה בַּשָּׂדֶה עֶר בְּלָאנְדְזֶעט אִין פֶעלְד וַיִּשְׁאָלֵהוּ
הָאִישׁ הָט אִים דֶר מַאן גְפְרֶעגְט לֵאמֹר צוּ זָאגֶ
תְּבַקֵּשׁ וָוס זוּכְסְטוּ : (טז) וַיֹּאמֶר הָט עֶר גְזָאגְט
בְּרִידֶר טוּ אִיךְ זוּכֶען הַגִּידָה נָא לִי זָאג מִיר אֵיפ
רוֹעִים וָוא פִּיטֶערֶען זֵיי : (יז) וַיֹּאמֶר הָאִישׁ הָאט
מַלְאָךְ צוּ אִים גְזָאגְט נָסְעוּ מִזֶּה זֵייא הָאבֶּען א
גִיצוֹגֶען פוּן דַאנֶן כִּי אִיךְ הָאבּ גְהֶערְט זֵייא הָ

ספר הישר

בְּרוֹם אַקֶעגְין דַיינֶע בְּרִידֶר טְרַאכְסְטוּ דֶען בַּיי דִיר אִין הַארְצֶען
אַז אִיךְ מִיט דַיין מוּטֶר אוּנ דַיינֶע עֶלְף בְּרִידֶר וֶועלֶען קוּמֶען זִיךְ
בּוּקֶן צוּ דִיר אַז דוּ רֶעדְסְט אַזֶעלְכֶע רֵייד. אוּנ דִי בְּרִידֶר זֶעהֶען
דִיךְ דוּרְךְ דַיין חָלוֹם מְקַנֵּא אוּנ הָאבֶּן דִיךְ פַיינְד בַּאדוּרְךְ. אוּנ
יַעֲקֹב הָט גִיוַוארְט אוֹף דִי חֲלוֹמוֹת. וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גֶעוֶע
מָאל וָוענֶען גִיגַאנְגֶען דִי קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב וַוייְדְן דִי שָׁאף אִ
אוּנ הָאבֶּן זִיךְ דָארְט פַר זָאמְט. אוּנ זוִוי יַעֲקֹב הָט גִזֶעהְן
זָאמֶען זִיךְ לַאנְג אִין שְׁכֶם הָט יַעֲקֹב גֶעטְרַאכְט טאמֶר זֶעְ
גשטא:ען

דֹּתָיְנָה וַיֵּלֶךְ יוֹסֵף אַחַר אֶחָיו וַיִּמְצָאֵם
בְּדֹתָן׃ יח וַיִּרְאוּ אֹתוֹ מֵרָחֹק וּבְטֶרֶם
יִקְרַב אֲלֵיהֶם וַיִּתְנַכְּלוּ אֹתוֹ לַהֲמִיתוֹ׃
יט וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו הִנֵּה בַּעַל
הַחֲלֹמוֹת הַלָּזֶה בָּא׃ כ וְעַתָּה | לְכוּ
וְנַהַרְגֵהוּ וְנַשְׁלִכֵהוּ בְּאַחַד הַבֹּרוֹת
וְאָמַרְנוּ חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ וְנִרְאֶה

אונקלוס

זַל לְדֹתָן וַאֲזַל יוֹסֵף
תַר אֲחוֹהִי וְאַשְׁכַּחִנּוּן
דֹתָן׃ יח וַחֲזוֹ יָתֵהּ
רְחִיק וְעַד לָא קְרֵיב
יָתְהוֹן וְחַשִּׁיבוּ עֲלוֹהִי
מִקְטְלֵהּ׃ יט וַאֲמָרוּ גְּבַר
אֲחוּהִי הָא מָרֵי חֶלְמַיָּא
דֵּיכִי אָתֵא׃ כ וּכְעַן אֱתוֹ
קְטְלִנֵּהּ וְנִרְמְנֵהּ בַּחֲדָא
גֻּבַּיָּא וְנֵימַר חַיְתָא
בִּישְׁתָּא אֲכַלְתֵּהּ וְנֶחֱזֵי

בעל הטורים

ן מלוד עד לדקיהו: (יח) ובטרם. ג' במס' הכא ואידך ובטרם כפי רגליכם. ובטרם תלא מרחם שבטון זה נתגלגלו הגליות ונתגנפו יהם ובטרם תלא מרחם כדאיתא במדרש שנולד יוסף מהול:

רשב"ם

(יז) בדתן. לפי הפשט שם העיר וגם בשופטים היא נזכרת: (יח) ויתנכלו אותו. נתמלאו נכליות וערמומיות עליו כמו וארור נוכל. בנכליהם אשר נכלו: (יט) הלזה. כל הלזה כשרואים אותו מרחוק וכן מי האיש הלזה צ"ל בלע"ז אבל הזה ציש"ש בלע"ז כמו המן הרע הזה כשהוא בקרוב: (כ) לכו

רש"י

ס. ולפי פשוטו שם מקום הוא ואין מקרא יוצא מידי טו: (יח) ויתנכלו. נתמלאו נכלים וערמומיות: אתו אתו עמו כלו' י אליו: (כ) ונראה מה יהיו חלומותיו. ר יצחק מקרא זה אומר דרשני רוח הקודש אומרת כן ם אומרים ונהרגהו והכתוב מסיים ונראה מה יהיו

בית יהודא

דתות שימיתוך בהם) זוכען אויף דיר טענות זיי זאלן מיט דין דיך מעגן הרגנען (ולפי פשוטו שם מקום הוא) נאך דעם מיינונג פון פסוק איז דותן אנאמען פון אשטאט (ואין מקרא יוצא מידי פשוטו) אונ אפסוק גייט ניט ארוס פון זיין פראסטן פשט; (יח) (ויתנכלו). מיינט מען (נתמלאו נכלים וערמומיות) זיי זענן פול געווארן מיט עצות אונ חכמה ווי אזו זיי זאלן

ם הרגנן; ואתו. (כמו אתו עמו כלומר אליו *): (כ) (ונראה מה יהיו חלומותיו). זאגט רש"י (אמר רבי יצחק) י יצחק הט געזאגט (מקרא זה אומר דרשני) דר פסוק זאגט מען זאל אים לערנען מיט אדרשה (רוח הקודש אומרת כן) רוח הקודש זאגט אזוי (הם אומרים נהרגהו) די ברידער זאגן מיר וועלן אים הרגנן (והכתוב מסיים) דר פסוק לאזט

שפתי חכמים

עתי אומרים וגו' והא כל כי נתינת טעם ורא"ה הוא וה"א מאי כחול"ס נופל על ויתנכלו שהוא ל' מתפעל שענינו נתמלאו נכלים ה איכא ולכ"פ נכלי דתות איך יהרגוך :י דק"ל דאין הל' של אותו ואינו דבק למלת אותו בשלמא אי הוה כתיב ויכנלו הוה שפיר ל' אותו

פירוש לתורת אלהים

אגט נלכה מיר וועלן גיין נאך דותן [פיין רש"י] לך איז יוסף גיגאנגן נאך זיינע ברידער וימצאם תן אונ ער האט זיי גפונן אין דותן: (יח) ויראו נ זיי האבן אים דער זעהן פון ווייטן ובטרם אונ ידער יוסף הט צו זיי גנעהנט ויתנכלו אותו אונ זיי אבן גיטראכט מחשבות להמיתו צו טייטן אים: ט) ויאמרו הט איינר צום אנדערן גזאגט הנה בעל לומות הלזה דר האר פון די חלומות בא ער קומט: ועתה אונ אצונד לכו לאמר גיין אים הרגנן ונשליכהו נלאמר אים אריין ווארפן אין איינע פון די גריבר מרנו אונ מיר וועלן זאגן אחיה רעה הט אים אויף עסן ונראה אונ מיר וועלן זעהן מה יהיו חלומותיו

ליקוטים על התורה

(יח) ויראו אותו מרחוק וגו'. פר וואס שטייט ובטרם יקרב, איידער ער וועט גענענען, עס דארף דאך שטיין ובטרם קרב, איידער ער הט גענענט, נאר די גאנצע צייט וואס יוסף איז געווען אין דער היים ביי זייער פאטר איז קיינעם פון די ברידער ניט ארויפגעקומען אויף דיא געדאנקען זייא זאלן יוסף'ן הרגנן, ווי אזו וועלען זיי אים הרגנן אז ער איז שטענדיג לעבען פאטער. נאר ווייל עס הט געטראפן ער איז געקומען צו זיי אונ איז ווייט פון פאטער, איז ביי זיי איצט געקומען דער מיינונג מען זאל אים הרגנן, נאר ניט מיט זייערע הענט זאלן זיי אים הרגנן, זאגט דער מדרש זיי האבן געזאגט מיר וועלן אנרייצען אויף אים די הינט וועלן זיי אים צוררייסען, דריבער זאגט דער פסוק וויא דיא ברידער האבען אים גיזעהן פון ווייטן, ווען ער איז נאך גיוועזן ווייט פון זייא, ובטרם יקרב אליהם ויתנכלו אותו להמיתו, זייא האבן געטראכט זיי זאלן אים הרגנן איידער

וועט קומן צו זיי, ווי אזו? זאגט דר מדרש זיי וועלען אויף אים אנרייצין די הינט וועלן זיי אים צורייסן, איז גלייך אין פסוק וואלט געשטאנען ויתנכלו אותו להמיתו בטרם יקרב אליהם ניפל מאהל ברענגט רש"י סרסהו ודרשהו: ועתה לכו ונהרגהו, אונ ווייל דיא צווייא ברידער שמעון אונ לוי איז ניט גיפעלין די עצה מען זאל אנרייצען

ספר הישר

טמא'ען דיא לייט פון שכם אונ האלטען מלחמה מיט מיינע אים דיינע ברידר וויידען די שאף ארום דער שטאט שכם. אונ דער. ויקרא אונ יעקב הט גערופן זיין זון יוסף אונ זאגט צו זיי זאמען זיך זעהר לאנג גיי אונ זעה וואס זיי טוען אונ דו וועסט

הערה רש"י הארט עס האט געדארפט שטיין אין פסוק ויתנכלו אליו, זיי האבן געטראכט צו אים, ניט אותו מיט אים, אונ אז עס שטייט אותו האט געדארפט שטיין להמית, זיי האבן געטראכט אותו להמית, אים צו הרגנן, פאר וואס שטייט ביידע אותו להמיתו, דריבער זאגט י „אותו" אין אמאהל דערטייטש אליו, צו אים, כמו אתו, אונ עמו, מיינט מען אויך אליו, עס שטייט אין פסוק [ויקרא ה כג] אשר הפקד אתו, גט מען אשר הפקד אליו, עס איז צו אים, ביי אים בעהאלטין גיווארין, אבער ניט אתו, מיט אים, נאך שטייט אין פסוק [אסתר ו] לא נעשה עמו דבר, מיינט מען לא נעשה אליו דבר, צו מרדכי איז גאר ניט גיטאהן גיווארין, אבער ניט עמו, מיט אים:

מַה־יִּהְיוּ חֲלֹמֹתָיו׃ כא וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן
וַיַּצִּלֵהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נַכֶּנּוּ נָפֶשׁ׃
כב וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם ׀ רְאוּבֵן אַל־תִּשְׁפְּכוּ־
דָם הַשְׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל־הַבּוֹר הַזֶּה
אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר וְיָד אַל־תִּשְׁלְחוּ־בוֹ
לְמַעַן הַצִּיל אֹתוֹ מִיָּדָם לַהֲשִׁיבוֹ אֶל־

אונקלוס

מָה יְהוֹן בְּסוֹף חֶלְמ
כא וּשְׁמַע רְאוּבֵן וְ
מִידֵיהוֹן וַאֲמַר
נִקְטְלִנֵּהּ נְפָשׁ׃ כב
לְהוֹן רְאוּבֵן לָא תוֹ
דְּמָא רְמוֹ יָתֵהּ
הָדֵין דִּי בְמַדְבְּרָא
לָא תוֹשְׁטוּן בֵּהּ
לְשֵׁיזָבָא יָתֵהּ מִ

תולדות אהרן

וישמע ראובן ברכות ז׃

רשב"ם

ונהרגהו. ל' הזמנת בני אדם. וכן לכו ונמכרנו לישמעאלים. וכן הבה נא. הבה נתחכמה. וכן ראה אנכי נותן לפניכם היום׃ (כא) ויצילהו מידם. שלא נהרג׃ (כב) השליכו אותו אל הבור הזה אשר במדבר. מ... בני אדם מצויין שם וימות מאליו׃ למען הציל. הפסוק מעיד

בית יהודא

אוים (וְנִרְאֶה מַה יִּהְיוּ חֲלוֹמוֹתָיו) מיר וועלן זעהן וואס וועט זיין פון זיינע חלומות (נִרְאֶה דְּבַר מִי יָקוּם) מיר וועלן זעהן וועמעס רייד וועלן בלייבן (שֶׁלָּכֶם אִי שֶׁלִּי) אייערע רייד אדר מיינע רייד, זאגט רש"י (וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁיֹּאמְרוּ הֵם וְנִרְאֶה מַה יִּהְיוּ חֲלוֹמוֹתָיו) מען קען ניט זאגן די ברידער האבן געזאגט מיר וועלן זעהן וואס וועט זיין מיט זיינע חלומות (שֶׁמִּכֵּיוָן שֶׁיַּהַרְגוּהוּ בָּטְלוּ חֲלוֹמוֹתָיו) אז זיי וועלען אים הרגנן וועלן דאך קיין חלומות זיין׃ (כא) וְלֹא נַכֶּנּוּ נָפֶשׁ. מיר וועלן ניט שלאגן (מַכַּת נֶפֶשׁ זוֹ הִיא מִיתָה) מיר זאלין אים הרגנן׃ (כב) לְמַעַן הַצִּיל אֹתוֹ. זאגט רש"י (וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ הֵ... רְאוּבֵן שֶׁלֹּא אָמַר זֹאת אֶלָּא לְהַצִּיל אֹתוֹ) דיא תורה זאגט עדות אויף ראובן וואס ער האט געהייסן מען זאל אריין יוסף אין גרוב האט ער נאר געמיינט ער זאל אים קענען רעטטין פון זייערע הענט (שֶׁיָּבֹא הוּא וְיַעֲלֶנּוּ מִשָּׁם) וו...

רש"י

חלומותיו נראה דבר מי יקום או שלכם או שלי ... שיאמרו הם ונראה מה יהיו חלומותיו שמכיון שי... בטלו חלומותיו׃ (כא) לא נכנו נפש. מכת נ... היא מיתה׃ (כב) למען הציל אותו. רוח הקודש ... על ראובן ל שלא אמר זאת אלא להציל אותו שיב...

שפתי חכמים

אבל על הג' של ויתנכלו אינו נופל הל' אותו אלא אליו ועז"פ אותו כמו אתו בחיר"ק ר"ל אם הולכין אחר המסורה א"כ אז הוה קרינן אתו בחיר"ק דהא כתיב חסר וי"ו א"כ כיון שמלינו אותנו שהוא כמו אתנו א"כ אותו נמי כמו אתו ואתו היינו עמו ועמו כלומר אליו פי' התרגום של אליו עמו כדפירש"י בפ' חיי שרה א"כ הוי כאלו נאמר אליו רא"ם. ומהרש"ל פי' לפי שק"ל דאותו מיותר ולא הול"ל אלא ויתנכלו להמיתו אלא ר"ל כמו אתו פי' עמו שגם יוסף היה בדעתו שיהרגוהו ועדיין בא להורות לך דל"ת שהוא וגם היה דעתם להרוג את אדם ... לכך אמר אליו כלו' ליוסף שהוא וגם הי... להרוג ... יוסף עכ"ל ויש עוד גירסות אחרות׃ כ (מהרמ"... קשה דמלת נכנו שמוסב על יוסף אין לו חיבור כלום ל... שאחריו ל"פ דה"ל כאלו נכתב מכת נפש וק"ל׃ ל דק"ל הי... לומר שראובן עלמו אמר שישליכו אותו בבור כדי שהוא י... אל אביו דא"כ לא היו מניחין את ראובן להצילו. ועוד דאי ראובן היל"ל למען אציל ולמה כתב למען הציל. כתב הר... שמעתי למה הוצרך לכתוב זה כי ידוע הוא מעלמו שאין ז...

ליקוטים על התורה

אויף אים די הינט, אדער זייא האבן אויף אים אנגערייצט די הינט נאר די הינט האבן אים גאר ניט געטאהן, האבן זיי געזאגט איין אנדער עצה, וְעַתָּה, איצט אז ער איז געקומן צו אונז אין די הענט, קענן מיר אים ניט לאזין ער זאל גיין צוריק אהיים, מיר מוזען אים הרגנן, נאר ניט מיט אונזערע הענט, מיר וועלן אים אריין ווארפן אין אגרוב, ווי דער פסוק זאגט בְּאַחַד הַבֹּרוֹת, אין איינע פון די גריבער, זעהן מיר דארטן זענען געוועזן פיל גריבער, געוויס מיט ליים, מיט וואסער, אדער זייער טיפע, מיט דעם אריין נווארפען אליין וואלט ער באלד געהרגעט געווארן, אדער זיי האבן אים געוואלט הרגנן מיט די הענט, נאר זיי זאלען ניט זעהן ווי ער וועט ליגען געהרגעט אויף דעם פעלד, האבן זיי געזאגט נאך דעם הרגנן וועלען מיר אים אריין נווארפן אין אגרוב, האט ראובן צו זיי גזאגט לא נפש, מיר וועלן דס אלין ניט טאהן, ניט הרגנן אים מיט די הענט, אונ ניט ווארפען אים אין אגרוב וואס ער געהרגעט ווערען אריינפאלענדיג, נאר אין דעם גרוב זאלט איר אים אריינווארפען לעבעדיג, וועט נ... ניט גע... ווערין, נאר ער וועט שטארבן פון הונגר, זאגט די תורה וואס איז געוועזן דער מיינונג פון ראובן? ער זאל אים ר...

פירוש לתורת אלהים

וואס וועט זיין דער סוף פון זיינע חלומות [... (כא) וַיִּשְׁמַע האט ראובן געהערט האט ער אים גוועזן פון זייערע הענט וַיֹּאמֶר אונ ער האט גזא... מיר וועלין אים ניט הרגנן׃ (כב) וַיֹּאמֶר האט ... צו זיי גזאגט אל פר גיסט ניט בלוט הַשְׁלִיכוּ וו... אים אריין אין דעם גרוב אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר וואס איז א... מדבר וְיָד אונ אהאנד זאלט איר ניט שטרעקי... אים ער האט גמיינט אים מציל זיין פון זייערי... לַהֲשִׁיבוֹ צו ווידר קערן אים צו זיין פאטער [...

ספר הישר

קומען צוריק מיר פר ציילען וואס זיי מאכען. וַיִּשְׁלַח אונ יעקב האט אוועק געשיקט זיין זון יוסף פון טאל חברון. אונ יוסף איז גינאנגן אופן פעלד שכם אונ האט נים געפונען זיינע ברידר. דער ווייל פערבאירט ער אין וועג. אונ האט גאר נים גוואוסט ווי אהין ער גיים. האט אים געפונען זיין מלאך פון גאט. זאגט צו אים דער מלאך ווו גייסטו אונ וואס זוכסטו. זאגט יוסף צום מלא... זוך מיינע ברידר טאמר ווייסטו ווו זיי ווידען. האט דער גיזאגט צו אים איך האב געזעהן דיינע ברידער. אונ איך געהערט פון זיי אז זייא האבען געזאגט זיי גייען נאך דותן יוסף האט געהערט די רייד פון מלאך אונ איז אוועק אונ...

אָבִיו: שלישי כג וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־בָּא יוֹסֵף
אֶל־אֶחָיו וַיַּפְשִׁיטוּ אֶת־יוֹסֵף אֶת־
כֻּתָּנְתּוֹ אֶת־כְּתֹנֶת הַפַּסִּים אֲשֶׁר
עָלָיו: כד וַיִּקָּחֻהוּ וַיַּשְׁלִכוּ אֹתוֹ הַבֹּרָה
וְהַבּוֹר רֵק אֵין בּוֹ מָיִם: כה וַיֵּשְׁבוּ
לֶאֱכָל־לֶחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ

אונקלוס

אִתָבוּתֵהּ לְוָת אֲבוּהִי:
כג וַהֲוָה כַּד עַל יוֹסֵף
לְוָת אֲחוֹהִי וְאַשְׁלַחוּ יָת
יוֹסֵף יָת כִּתּוּנֵהּ יָת
כִּתּוּנָא דְפַסֵּי דִּי עֲלוֹהִי:
כד וְנַסְבוּהִי וּרְמוֹ יָתֵהּ
לְגֻבָּא וְגֻבָּא רֵיקָא לֵית
בֵּהּ מַיָּא: כה וְאַסְחָרוּ
לְמֵיכַל לַחְמָא וּזְקַפוּ

תו"א והבור רק אין תגיגה ג: שבת כב:

בעל הטורים

(כג) כתנתו. ב' במס' הכא ואידך קרוע את כתנתו גבי שאול לומר שגם בכאן קרעו כתנתו מעליו למהר הדבר: (כד) ויקחהו. כתיב חסר וי"ו שלא לקחו אלא א' והוא שמעון וע"כ ויקח מאתם את שמעון: רק. ב' במס' הכא ואידך כי לא דבר רק הוא שלא היה הבור ריקן שהרי היו בו נחשים ועקרבים מים אין בו אבל יש בו

רשב"ם

פי' להצילו נתכוין כמו שמוכיח סופו: (כג) את כתונת הפסים. י"א לא הזכירה אלא לרמוז לך שהיא גרמה תחילת השנאה. וזה אינו אלא לפי שהוא אומר לפניו וישלחו את כתנת הפסים להטעותו שיחשוב בלבו כי היה רעה אכלתהו. כמו שאמר ויכירה ויאמר כתונת בני לכך הוא מזכירה כאן: (כד) אין בו מים. שאם היה בו מים לא היו משליכין אותו שם שא"כ היו מטביעין אותו וממיתין אותו בידם והם אמרו ויד אל תשלחו בו וידינו אל תהי בו לגרום לו

רש"י

יעלנו משם אמר אני בכור מ וגדול שבכולן לא יתלה הסרחון אלא בי: (כג) את כתנתו. זה חלוק: את כתונת הפסים. הוא שהוסיף לו אביו ב יותר על אחיו (ב"ר): (כד) והבור רק אין בו מים. ממשמע שנאמר והבור רק איני יודע שאין בו מים מה ת"ל אין בו מים.

בית יהודא

ברידר וועלן אוועק גיין וועט ער קומן צום גרוב אונ וועט אים ארויף נעמען אונ וועט אים אוועק פירען צום פאטער (אמר) ראובן הט געזאגט (אני בכור וגדול שבכולן) איך בין דר בכור אונ דר עלצטער פון אלע, אויב עס וועט טרעפן א אומגליק צו יוסף (לא יתלה הסרחון אלא בי) וועט דר פאטער רעכענען די זינד נאר אויף מיר; (כג) ואת כתנתו. (זה חלוק) כתנתו מיינט מען די אונטערשטע העמד: ואת כתונת הפסים. (הוא שהוסיף לו אביו יותר על אחיו) דיא זיידענע העמדיל דאס איז די העמדיל וואס יעקב הט גיגעבן צו יוסף מער ווי צו זיינע ברידער: (כד) והבור רק אין בו מים. זאגט רש"י (ממשמע שנאמר והבור רק איני יודע שאין בו מים) אז עס שטייט דיא גרוב איז ליידיג ווייס איך דאך אז מען מיינט עס איז גיטא וואסער אין גרוב (מה תלמוד לומר אין בו מים) צו וואס דארף דר פסוק זאגן אין גרוב איז

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כד) והבור רק אין בו מים. פירש"י מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו. פי' דרק ואין הוי מיעוט אחר מיעוט ואין מא"מ אלא לרבות לומר שהיה בו שום דבר. וא"ת ומנא ליה דנחשים הוי אימא אבנים יש בו. י"ל מדכתיב רק משמע דבר שלפעמים היה מתרוקן ממנו:

שפתי חכמים

ראובן וכו': מ וקשה מנ"ל שבשביל כך היה רוצה להציל אותו דלמא חסיד גדול היה ולא הי' רוצה להכות נפש. וי"ל דכתיב לקמן בפרשת ויחי בברכות שבירך יעקב את בניו שבירך את יהודה שאמר מה בצע ולמה לא בירך את ראובן שהיה רוצה להצילו מכל וכל והיה בדעתו לשובו אל אביו ואדרבה יהודה היה נותן עצה למכור אותו אלא ודאי ראובן לא היה כוונתו לשם שמים כי אם שלא יתלו הסרחון בו כלומר אתה בכור וכו'. מהרש"ל: נ כתב מהרש"ל פי' הרא"ם שהכל א' הוא שלא היה עליו אלא כתונת א' של פסים וכן אמר הכתוב את כתנתו ואיזה זה כתונת הפסים שעליו דאין לומר שהי"ל ב' כתונת זה ע"ג זה דאין נקרא כתונת אלא זה שע"ג בשרו אבל לא כ"ל אלא שהי"ל ב'

פירוש לתורת אלהים

(כג) וַיְהִי אונ עס איז גוועזן אז יוסף איז גקומען צו זיינע ברידר וַיַּפְשִׁיטוּ האבין זיי אפ גצויגן פון יוסף אֶת כֻּתָּנְתּוֹ זיין העמדיל אֶת ניין ניידען העמדעל אֲשֶׁר עָלָיו וואס איז גיוועזן אויף אים [עיין רש"י]: (כד) וַיִּקָּחֻהוּ אונ זיי האבן גינומען אים וַיַּשְׁלִיכוּ אֹתוֹ אונ זיי האבן אים אריין גיווארפן הַבּוֹרָה אין גרוב וְהַבּוֹר אונ דער גרוב איז געוועזן ליידיג פון וואסער אבער נחשים ועקרבים זענין געוועזן אין אים: (כה) וַיֵּשְׁבוּ אונ זיי האבן זיך געזעצט עסען ברוט וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם האבין זיי אויף גיהויבן זייערי אויגן וַיִּרְאוּ אונ האבן

ליקוטים על התורה

פון זייערע הענט, זיי זאלן אים ניט הרגענען מיט די הענט, אונ אז ער וועט זיין גאנץ מיט אלע גלידער אין גרוב, איידער עס וועט זיין צייט ער זאל שטארבען פון הונגע וועט ער אים קענען ארויס נעמען פון גרוב אונ אים צוריק שיקען צום פאטער, די גמרא זאגט אין די גרוב וואס ראובן הט געהייסען מען זאל אריין ווארפען יוסף'ן זענען געוועזן שלאנגען אונ עגדעסין, דארפען מיר וויסען וועלכע טובה הט ראובן געטאהן צו יוסף, וועלען אים די ברידער ניט הרגענען וועלען אים דיא שלאנגען הרגענען, אונ דאס איז נאך ערגער, ווען די ברידער וועלן אים הרגענען וועט ער ליידען יסורים אפאר מינוטין, אונ אז די שלאנגען וועלען אים בייסין וועט ער האבען יסורים אונ שטארבען, אונ ווי אזוי זאגט די תורה אויף ראובן אז ער הט געמיינט יוסף'ן צו רעטטין, נאר דר פסוק זאגט דוד המלך האט געזאגט צום נביא גד, איך וויל בעסער פאלען אין דיא האנט פון הקב"ה נאר ניט אין

ספר הישר

די דארטן געפונען. אונ איידער יוסף איז געקומען צו זיינע ברידער אין דותן האבן אים די ברידער דר זעהן פון ווייטנס אונ האבען איין עצה געהאלטן מען זאל אים טייטן. אונ שמעון הט גזאגט צו זיי דא גייט דער מענטש פון די חלומות אונ אצונד לאמר זיין אונ וועלן אים הארגנין אונ אריין ווארפן אין גרוב וואס דא איז פר האנדן. אונ אוב אונזר פאטער וועט אונז פרעגן וועלין מיר אים זאגן איין חיה רעה הט אים אויף גיגעסען אונ וויא ראובן הט דר הערט די רייד וואס די ברידער האבען גרעט אויף יוסף. הט ראובן געזאגט צוא זייא איר זאלט אזו ניט טאן דען ווי אזו וועלען מיר אויף הייבן אונזערי אויגן פר אונזער פאטער

עיניהון וחזו והא שיר
ערבאי אתיא מגלע
וגמליהון טעינין שע
וקטף ולטום אזל

והנה ארחת ישמעאלים באה מגלעד וגמליהם נשאים נכאת וצרי ולט הולכים להוריד מצרימה:

בית יהודא

ביטא וואסער, נאר מען מיינט (מים אין בו) וואסער איז ביטא אין גרוב (אבל נחשים ועקרבים יש בו) אבער שלאנגען אונ עגדעסן איז דא אין גרוב: (כה) (וארחת). זאגט רש"י (כתרגומו) ווי דר תרגום טייטשט (שירת) אמחנה, פיל מענטשן צוזאמען ווערט גערופן מחנה, שירת (על שם הולכי אורח) ווייל זיי גייען אין וועג, ווערן זיי גערופן אורחת, אורח איז טייטש אוועג, אורחת מיינט מען רייזענדער פון רייזען אין וועג: (וגמליהם נושאים וגו'). זאגט רש"י (למה פרסם הכתוב את משאם) צו וואס הט די תורה געשריבען וועלכע סחורה זיי האבן געפירט (להודיע מתן שכרן של צדיקים) צו מאכן וויסען דעם שכר וואס הקב"ה גיט צוא צדיקים (שאין דרכן של ערביים לשאת אלא נפט ועטרן שריחן רע) די ערביים פירען אלע מאהל צו פארקויפען נאפט (קעראסין) אונ טראן פון דעם איז אשלעכטער ריח (ולזה נזדמנו בשמים שלא יוזק מריח רע) אבער איצט פון יוסף'ס וועגן האט זיך געטראפן זיי האבן געפירט בשמים עס זאל ניט שאדען מאן צו יוסף דר שלעכטער ריח (נכאת). זאגט רש"י (כל כנוסי בשמים הרבה קרוי נכאת) פיל ערליי מינים בשמים צוזאמען רופט מען נכאת (וכן) אזוי שטייט אין פסוק (ויראם את כל בית נכותה) ער הט זייא געוויזען די שטוב פון איינוויינינג איז געוועזען (מרקחת בשמים) זיינע אלע מינים בשמים (ואונקלוס תרגם לשון שעוה) דער תרגום טייטשט נכאת איז וואקס: (וצרי). (הוא שרף הנוטף מעצי הקטף) צרי איז אזאפט וואס רינט פון די בוימער קטף (והוא נטף הנמנה עם סמני הקטורת) דאס איז נטף וואס ווערט געציילט מיט די געווירץ ובשמים) וואס איז געוועזען צו קטורת אין משכן: (ולוט). זאגט רש"י (לוטיתא שמו בלשון משנה) אין משניות רופט מען דם לוטיתא (ורבותינו פירשו שורש עשב) די רבנן זאגן דאס איז אוואָרציל פון אגראז וואס

רש"י

מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו (ב"ר שבת כב) (כה) ארחת. כתרגומו שיירת על שם הולכי ארח וגמליהם נושאים וגו'. למה פרסם הכתוב את משאם להודיע מתן שכרן של צדיקים שאין דרכן של ערביים לשאת אלא נפט ועטרן שריחן רע ולזה נזדמנו בשמים שלא יוזק מריח רע: נכאת. כל כנוסי בשמים הרבה קרוי נכאת וכן (מ"ב כ) ויראם את כל בית נכתה מרקחת בשמים ואונקלוס תרגם לשון שעוה: וצרי. שרף הנוטף מעצי הקטף והוא נטף הנמנה עם סמני הקטורת: ולט. לוטיתא שמו בל' משנה ורבותינו פירשו שרש עשב ושמו אשטרולוזי"א

שפתי חכמים

כתונת זעג"ז א' ע"ג בשרו משום הזיעה שלא יקלקל את כתונת הפסים והם הפשיטו שניהם כא' שהיו אוחזין בתחתונה והיו נופשיטין שניהם כאחד ולכך אמר אשר עליו ר"ל הכתונת הפסים אשר על האחר והטעם שהיו אוחזין בתחתונה כדי להראות לו שלא על מה שהוסיף לו אביו כתונת הפסים עשו זאת אלא בשביל דבתו רעה ובשביל חלומותיו עכ"ל: ס רש"י דייק מדכתיב הבור רק ואי הוה בו דבר כגון עלים ואבנים אין זה נקרא רק בשלמא אי היו בו נחשים ועקרבים א"ש דכתיב רק דנחשים ועקרבים דרכן ליכנס בחורין ובסדקין והוה כאלו רק אבל מ"מ היו בו וילפינן ג"ש כתיב הכא אשר אין בו מים וכפ' עקב כתיב נחש שרף ועקרב ולמאון אשר אין מים מה אין מים דנאמר להלן מיירי שיש בו נחשים ועקרבים אף הכא מיירי שיש בו נחשים ועקרבים (ממ"ם) ול"נ דל"ל דאין בו מים לדיוקא דעלים ואבנים היו בו דמכ"מ בזה אלא בא להורות שא שאר דברי מזיקין היו בו ואפ"ה השליכוהו בו וק"ל וא"ל כיון דנחשים ועקרבים יש בו א"כ הצלת ראובן איכה הצלה שימיתוהו הנחשים והעקרבים י"ל שהם לא ידעו מזה אלא שהיו סבורים שאין בו אפילו נחשים ועקרבים

ליקוטים על התורה

די האנט פון אמענטש, דאס האט ראובן געמיינט אז ער וועט אים ארויסנעמען פון דיא ברידערס הענט, אפילו ער וועט זיין אין די גרוב מיט די שלאנגען, קען דאך הקב"ה מאכן די שלאנגען זאלן אים ניט בייסען, ווי די לייבען האבן ניט געביסען צו דניאל, וועט ער אים קענן רעטטין, נאך קענען מיר זאגן די גמרא זאגט אלע חיות זענען געקומן צום שלאנג אונ האבן געזאגט צו אים מיר הרגנן אמענטש האבן מיר אפערגעניגען מיר עסין פלייש, אבער אז דו בייסט אמענטש אונ דר מענטש שטארבט וועלכע הנאה האסטו פון דעם בייסין, אונ אפילו דו וועסט עסין זיין פלייש האסטו אוך קיין הנאה, ווייל אין אלין וואס דוא עסט שפירסטו נאר אטעם פון ערד, האט דער שלאנג געענפערט וועלכע הנאה הט דר מענטש פון די לשון הרע וואס ער רעט, איך בייס נאר דעם מענטש וואס רעט לשון הרע, ראובן הט איצט געוואלט וויסן דעם אמת אויב יוסף האט טאקי גירעט לשון הרע אוף דיא ברידר אדער ניין, דריבער הט ער געוואלט מען זאל אים אריין ווארפען אין די גרוב צו די שלאנגן, אויב ער הט טאקי גערעט לשון הרע, קומט אים די שלאנגן זאלען אים בייסען, אונ אוב ער האט ניט גערעט לשון הרע וועלען זיי אים ניט בייסען:

פירוש לתורת אלהים

גזעהן והנה אונ אורחת איין פארטיי מיט ישמעאלים קומן פון גלעד וגמליהם אונ זייערע קעמלן זענען גיוועזן גילאדען מיט וואקס אונ מיט זאפט וואס טריפט פון דיא ביימר פון קטף אונ מיט אולונט הולכים זייא גייען צו נידערן אין מצרים [זיין רש"י]:

ספר הישר

יעקב בייערט ווארפט אים אריין אין דעם גרוב אונ אונזר האנד זאלען מיר ניט אום שטרעקן צו פר גיסען זיין בלוט אונ ראובן הט דרום אזוי געזאגט כדי ער זאל אים מציל זיין פון זייערי הענד אונ זאל אים אום קערען צו פאטר. אונ ווי יוסף איז געקומן צו די ברידער הט ער זיך גיזעצט פר זיי אונ די ברידר האבן אים בעשלאגען צו דער ערד אונ האבען אים אפ גיצוגן דם זיידענע העמדל וום איז גיוועזן אוף אים אונ האבן אים אריין גיווארפען אין איין גרוב. אין דעם גרוב איז נים גיוועזן וואסער אבער שלאנגען אונ עגדיסען איז גיוועזן. אונ יוסף הט מורא געהאט אונ הט געשריגען מיט אביטר גישריי אונ גאט הט פר בארגן די שלאנגן אונ עגדיסן אין די לעכער פון גרוב אונ זיי האבען צו יוסף נאר קיין שלעכץ גיטאן. אונ יוסף האט גישריגן פון דעם גרוב צו זיינע ברידר אונ זאגט צו זיי וום האב איך אייך גיטאן אונ פר וום האט איר נים מורא פאר גאט איך בין דאך אייער

וועט

כו וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל־אֶחָיו מַה־בֶּצַע כִּי נַהֲרֹג אֶת־אָחִינוּ וְכִסִּינוּ אֶת־דָּמוֹ׃
כז לְכוּ וְנִמְכְּרֶנּוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים וְיָדֵנוּ אַל־תְּהִי־בוֹ כִּי־אָחִינוּ בְשָׂרֵנוּ הוּא וַיִּשְׁמְעוּ אֶחָיו׃
כח וַיַּעַבְרוּ אֲנָשִׁים מִדְיָנִים סֹחֲרִים וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת־

אונקלוס

אחתא למצרים: כו ואמר
ודה לאחוהי מה ממון
הני לנא ארי נקטול
אחונא ונכסי על
מה: כז אתו ונזבנניה
ערבאי וידנא לא תהי
ה ארי אחונא בסרנא
א וקבילו מניה אחוהי:
ועברו גברי מדינאי

"א ויאמר יהודה אל אחיו סנהדרין ו:

בעל הטורים

מים ועקרבים ועוד גמרינן אין בו מים דהכא ממאי דכתיב נחש
ועקרב ולמאן אמר אין מים: (כו) מה בלע. ב' במס'
א ואידך מה בלע בדמי וזהו מה בלע בדמי אם אהרוג את אחי:
) וימשכו. ב' במס' הכא ואידך וימשכו ויעלו את ירמיהו

רש"י

מס' נדה (דף ח): (כו) מה בצע. מה ממון ע כתרגומו:
סינו את דמו. ונעלים את פ מיתתו: (כז) וישמעו.
בילו מני' וכל שמיעה שהיא קבלת דברי' כגון זה וכגון וישמע
קב אל אביו כעש' ונשמע מתורגם נקבל וכל שהוא שמיעת
אוזן כגון וישמעו את קול ה' אלהים מתהלך בגן ורבקה
מעת וישמע ישראל שמעתי את תלונות כולן מתורגם ושמעו
מעת ושמע שמיע קדמי: (כח) ויעברו אנשים מדינים.
היא שיירא אחרת והודיעך הכתו' שנמכר פעמים הרבה:
משכו. בני יעקב את יוסף מן הבור וימכרוהו צ לישמעאלי'

רשב"ם

מיתה: (כח) ויעברו אנשים מדינים. ובתוך שהיו יושבים לאכול לחם ורחוקים היו קצת מן הבור לבלתי אכול על הדם וממתינים היו לישמעאלים שראו וקודם שבאו הישמעאלים עברו אנשים מדינים אחרים דרך שם וראוהו בבור ומשכוהו ומכרוהו המדינים לישמעאלים וי"ל שהאחים לא ידעו ואע"פ שכתוב אשר מכרתם אותי מצרימה י"ל שהגרמת מעשיהם סייעה במכירתו.

בית יהודא

הייסט אשטרזלוזיאה אין די גמרא נדה: (כו) ומה בצע) מיינט מען (מה ממון) וועלכע געלט וועלען מיר פארדינען (כתרגומו) ווי דר תרגום טייטשט: וכסינו את דמו). מיינט מען (ונעלים את מיתתו) וועלען מיר דען קענן פארדעקן זיין בלוט? וועט דען ניט בעוואוסט ווערן צו הקב"ה אונ צו אונזר פאטער אז מיר האבען אים געהרגת? : (כז) וישמעו] מיינט מען (וקבילו מניה) די ברידר האבן אנגענומען זיינע רייד, זאגט רש"י (וכל שמיעה שהיא קבלת דברים) וואו עס שטייט דר וארט שמיעה אונ מען מיינט אנגענומן די רייד (כגון זה) ווי דר וישמעו (וכגון וישמע יעקב אל אביו), אונ
עשה ונשמע) (מתורגם נקבל) טייטשט דר תרגום נקבל, מיר וועלען אננעמען ואויף וישמעו אחיו, טייטשט דר
גום (וקבילו מניה אחוהי) זיינע ברידער האבען פון אים אנגענומען זייגע רייד, אוף וישמע יעקב אל אביו, טייטשט
תרגום (וקביל יעקב מן אבוהי) יעקב האט אנגענומען די רייד פון זיין פאטער, (נעשה ונשמע) טייטשט דער תרגום
גביד ונקבל) מיר וועלען טאן אונ מיר וועלען אננעמען דייגע רייד אויף נייטער) (וכל שהיא שמיעת האוזן) אונ וואו מען
ינט שמיעה הערן, וואס מען הערט מיט דעם אויער (כגון וישמעו את קול ה' אלהים מתהלך בגן, ורבקה
מעת, וישמע ישראל, שמעתי את תלונות, כולן מתורגם) די אלע ווערטער טייטשט דר תרגום (ושמעו) זיי האבען
הערט וארם אונ חוה] (ושמעת) רבקה הט ניהערט (ושמע) ויעקב הט גיהערט (שמיע קדמי) עס איז גיהערט געווארען
אר מיר: (כח) ויעברו אנשים מדינים] זאגט רש"י (זו היא שיירא אחרת) דט איז איין אנדער מחנה, פון מדינים
הודיעך הכתוב שנמכר פעמים הרבה) דר פסוק דערציילט אונז יוסף איז פארקויפט געווארען עטליכע מאל ופון דיא
ידר צו די מדינים, פון די מדינים צו דיא ישמעאלים, פון ישמעאלים צו מדנים, פון מדנים צו פוטיפר, עיין
שב"ם וש"ח]: ויימשכו]. (בני יעקב את יוסף מן הבור) די. ברידער האבען ארויפגעצויגען יוסף'ן פון גרוב (וימכרוהו

דעת זקנים מבעלי התוספות

ח) וימשכו ויעלו. מתחלה מכרוהו כשהיה בבור בעשרים כסף
בד מפני שהוריקו פניו מפחד הנחשים ומיד וימשכו עד חצי
בור ומיד חזר לו תואר יפיו כשניצל מן הנחשים וכשראוהו אחיו
ה כבתחילה לא רצו לתתו בעשרים כסף ואמרו להחזירו לביר

שפתי חכמים

דאל"כ איך רצו למכור אותו כיון שראו הנס שעשה לו הקב"ה שלא הזיקו ולא המיתו אותו. רא"ם: ע אבל לא תפרשהו ל' גזילה: פ דלל"ת הא לאו חיה ועוף הי' ועוד הא השליכוהו אל הביר ואיך כאן דס שצריך לכסותו: צ דייק מדכתיב וימשכו ויעלו את יוסף וגו'

פירוש לתורת אלהים

ו) מה וום פאר אגעלט וועט אונז ארוס קומען אז
יר וועלען הרגנן אונזר ברודר אונ מיר וועלען פאר
ולן זיין בלוט: (כז) לכו לאמר גיין ונמכרנו לישמעאלים
ונ לאמר אים פר קופן צו די ישמעאלים וידנו אונ
גזרע הענד זאל ניט זיין אויף אים כי דען ער איז
אך אונזר ברודר אונזער בלוט אונ פלייש וישמעו
אבן זיינע ברידר פר נומן זיינע רייד: (כח) ויעברו
ונ עס זענען נפארן מאנן פון מדין סוחרים [עיין רש"י]

ליקוטי יקרים

(כו) מה בצע כי נהרוג את אחינו וכסינו את דמו, דער באר מים היים שרייבט מיר געפינן ווען יודן האבן געהרגת דעם נביא זכריה, האט זיין בלוט געקאכט ביז נבוזראדן איז געקומען אונ הט געשאכטען טויזענדר יודן אונ הט מיט זייער בלוט בדעקט די בלוט פון זכריה, אונ די בלוט פון זכריה איז ניט שטיל געווארן, האט יהודה געזאגט איך האב מורא צו הרגען יוסף'ן, טאמער טאריך מיר אים ניט הרגען, וכסינו את דמו, וועלן מיר מוזען מיט אונזער בלוט בדעקין זיין בלוט:

משכו האבען זייא ארום גיצוגין אונ האבען ארויף גבראכט יוסף פון דעם גרוב וימכרו אונ האבען פר

ספר הישר

ודער אונ א יער פאטר יעקב איז אך מיין פאטר אונ ווי אזו וועט איר אוף הייבן אייער פנים פר אונזער פאטער יעקב, אונ

יוֹסֵף מִן־הַבּוֹר וַיִּמְכְּרוּ אֶת־יוֹסֵף
לַיִּשְׁמְעֵאלִים בְּעֶשְׂרִים כָּסֶף וַיָּבִיאוּ
אֶת־יוֹסֵף מִצְרָיְמָה: כט וַיָּשָׁב רְאוּבֵן
אֶל־הַבּוֹר וְהִנֵּה אֵין־יוֹסֵף בַּבּוֹר

אונקלוס

תַּגָּרֵי וּנְגִידוּ וְאַסִּיקוּ
יוֹסֵף מִן גֻּבָּא וְזַבִּינוּ
יוֹסֵף לַעֲרָבָאֵי בְּעֶסְ
כְּסַף וְאַיְתִיוּ יָת יוֹ
לְמִצְרָיִם: כט וְתָב רְאוּ
לְגֻבָּא וְהָא לֵית יוֹ

רשב"ם

זה נראה לי לפי עומק דרך פשוטו של מקרא כי ויעברו אנשים מדינים משמע ע"י מקרה והם מכרוהו לישמעאלים. ואף אם באתה לומר וימכרו את יוסף לישמעאלים כי אחיו מכרוהו אם כן צריך לומר שהם ציוו למדינים סוחרים

בעל הטורים

שנפרע מירמיהו מה שעשו ליוסף: בעשרים כסף. שהוסיף לו משקל שני שלעים מילת ומכרוהו בכ' סלעים שהגיע לכל א' סלעים. ד"א דמי עבד הם ל' סלעים והם שמכרוהו בשתר הו

בית יהודא

לַיִּשְׁמְעֵאלִים) אונ זיי הָאבֶּן אִים פַארְקױפְט צוּ דִי יִשְׁמְעֵאלִים (וְהַיִּשְׁמְעֵאלִים לְמִדְיָנִים) דִי יִשְׁמְעֵאלִים הָאבֶּן אִים פַארְקױפְט צוּ דִי מִדְיָנִים וּדִי מִדְיָנִים הָאבֶּן אִים פַארְקױפְט צוּ מְדָנִים) (וְהַמְּדָנִים מָכְרוּ אוֹתוֹ לְמִצְרַיִם) דִיא מְדָנִים הָאבֶּען אִים פַארְקױפְט צוּ פּוֹטִיפַר אִין מִצְרַיִם וּמְדָנִים אונ מִדְיָנִים זֶענֶן צ... בֶּעזוּנְדֶערֶע פֶעלְקֶר, וְויא עֶס שְׁטֵייט אִין סוֹף סֵדְרָה חַיֵּי שָׂרָה אֶת מְדָן וְאֶת מִדְיָן: (כט) וַיָּשָׁב רְאוּבֵן). זָאגְט רַ... (וּבְמְכִירָתוֹ לֹא הָיָה שָׁם) וָוען מֶען הָאט יוֹסֵף'ן פַארְקױפְט אִיז רְאוּבֵן נִיט גֶעוֶוען דָארְטֶן (שֶׁהִגִּיעַ יוֹמוֹ לֵילֵךְ וּלְשַׁמֵּשׁ אֶת אָ... ווייל דֶעם טָאג הָאט רְאוּבֵן גֶעדַארְפְט זַיין לֶעבִּין זַיין פָאטֶר צוּ בֶּעדִינֶען אִים וְוָארוּם יֶעדֶער טָאג הָאט אֵיין אַנְדֶער...

רש"י

והישמעאלים למדינים והמדינים למצרים: (כט) וישב ראו...
ובמכירתו לא היה שם שהגיע יומו לילך ולשמש את...

שפתי חכמים

הבור וימכרו ואי היו המדינים היאך היו רשאים למוכרו והא עדיין לא היה שלהם ועוד דאי המדינים משכו אותו מן הבור בלא ידיעת האחים ומכרו אותו א"כ מאי זה דכתיב אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי הנה והא הם לא מכרו אותו. ועוד למה לי למכתב לכו ונמכרנו לישמעאלים והא לא מכרו אותו אלא וימשכו קאי על בני יעקב והם מכרוהו לישמעאלים וישמעאלים למדינים ואין להקשות מנ"ל לרש"י דישמעאלים מכרוהו למדינים דלמא מכרו אותו למדנים שהם אומה אחרת כדכתיב ואת מדן ואת מדין דא"כ למנ"מ הזכיר הכתיב ויעברו אנשים מדינים סוחרים אע"כ לענין מכירת יוסף הזכיר הכתוב שישמעאלים מכרו אותו למדינים ומדינים למדנים ומדנים לפוטיפר וק"ל כ"ל. אבל הרא"ם כתב שמדינים ומדנים א' הוא ולעיל גבי כתונת פסים הזכיר נמי סוחרים היינו לפי האגדה וכאן פירש לפי פשוטו שמדינים וסוחרים א' הם וסיים אבל קשה מפסוק ויקנהו פוטיפר וגו' מיד הישמעאלים י"ל אע"פ שנמכר פעמים רבות אבל עדיין לא נתנו לישמעאלים מחיר כספם שנתנו בעדו ומכח זה היה עוד ביד הישמעאלים רק ריוח יותר על כספם לא היה של ישמעאלים אלא של מדינים ומכח זה נשאר עדיין ביד הישמעאלים וק"ל. נ"ל: ק הא דדחיק רש"י לפרש כן וכן לפי ד"א עסוק היה בשקו וכו' דלמא הלך לו לעסקיו י"ל דאי הלך לדבר הרשות היאך רצה לו לילך הא ידע שאחיו מבקשים להמית את יוסף ולמה לא ירא כשילך לו פימיתו אותו אלא צ"ל שלדבר מצוה הלך שהגיע יומו וכו' וקשה א"כ מהו וישב הול"ל ויבא ל"פ ד"א ל' תשובה וטעם אחרון לבד לא יתכן דא"כ הי"ל להמתין עד יום אחר בשביל יוסף ל"פ שהגיע יומו וכו' ולא היה

דעת זקנים מבעלי התוספות

ונתנו להם הישמעאלים בפשרה מנעלים יותר וזה שאמר הכ... על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים וגו'. ומיד ויעלו יוסף מן הבור לגמרי: וימכרו את יוסף לישמעאלים. פיר... שאחיו מכרוהו לישמעאלים וישמעאלים למדינים והמד... למצרים. ולפי זה יש לפרש הפרשה כן וישאו עיניהם וי... והנה אורחת ישמעאלים באה ובתוך כך ויעברו אנשים... ולפיכך הזכירם הכתוב כאן כדי שלא תתמה כשתגיע להפ... והמדנים מכרו אותו אל מצרים מאין בא ליד המדנים ומי מ... להם והודיעך כאן שכך היה המעשה שבתוך כך שאחיו ד... ביניהם למכרו לישמעאלים עברו אנשים מדינים וימשכו... את יוסף מן הבור ומכרוהו לישמעאלים וכל זה ראו המד... ואח"כ קנוהו המדנים מידם כי היו טוענין בשבילנו הוציא... מן הבור כדי למכרו לנו ולפיכך מכרוהו להם והם מכ... לפוטיפר. וא"ת למה נכתב כאן והמדנים מכרו היה לו לכ... והמדינים. פי' רשב"ם בפי' חומש שלו מדנים ומד... וישמעאלים אומה אחת אף כי מדן ומדין וישמעאלים אחים וקשיא דלעיל הביא רש"י וז"ל מדרש אגדה פסים על שם צר... שנמכר ארבעה פעמים. ולפי זה לא מצינו שהי' מכיר רק ש... פעמים. לכן נ"ל כן וישאו עיניהם ויראו והנה ארחת ישמעא... וגו' והיו מדברים ביניהם לכו ונמכרנו לישמעאלים הבאים א... ושרם באו הישמעאלים אליהם ויעברו אנשים מדינים סוח... ומכרוהו אליהן בעודו בבור בעבור נעלים בספק אם חי אם... ובעודם מושכים אותו מן הבור הישמעאלים באו אליהם וימ... המדינים את יוסף מן הבור וימצאוהו חי וימכרו לישמע...

וישמעאלים למדנים והמדנים למצרים הרי כאן ארבעה מכירות. והא דכתיב לקמן ויקנהו פוטיפר מיד הישמעאלים. כך המעשה כי כאשר ראהו פוטיפר תמה אמר גרומני מוכר כושי ואין כושי מוכר גרומני פי' גרומני אדם יפה ולכן אמר ודאי זה עבד תנו לי ערב שלא גנבתם אותו ובאו הישמעאלים שמכרוהו להם וערבוהו ולות כתיב מיד הישמעאלים לפי שהם ערבו... בעשרים כסף. וא"ת איך אדם יפה כיוסף לא נמכר כי אם במעט כזה. י"ל שנמכר בעשרים כסף לכל אחד ואחד מאחיו. ובפ... ר' אליעזר פריך הכי ומשני שהוריקו פניו מאימת נחשים ועקרבים. וי"א בעשרים כסף זקוקים. כסף שהרי חשבון או... כסף עולה ק"ט אסתרלינ"ש בזקוק שקורין מאר"ק כלומר שהם י"ג דינרין ופ' אסתרלינש: (כט) וישב ראובן אל הבור. פיר... שהיה עסוק בשקו ובתעניתו על בלבול יצועי אביו. ותימא דבמס' מכות מסיק מי גרם לראובן שיודה יהודה וגו' מכלל... הודה ראובן עד לאחר שהודה יהודה על מעשה דתמר שהיה אחר מכירת יוסף. וי"ל דלא הודה בפרהסיא עד שהודה יה...
אבל בצנעה חזר בתשובה והיה לובש שק:

פירוש לתורת אלהים

קוֹפְט יוֹסֵף צוּ דִי יִשְׁמְעֵאלִים פַר צְוַואנְצִיג זִילְבֶּרְנֵי מַטְבְּעוֹת אונ דִי יִשְׁמְעֵאלִים הָאבֶּן אִים פַר קוֹפְט צוּ דִי מִדְיָנִים אונ דִי מִדְיָנִים הָאבֶּן אִים פַר קוֹפְט נָאךְ מִצְרַיִם וַיָּבִיאוּ אונ זֵיי הָאבֶּן גֶבְּרַאבְט יוֹסֵף אִין מִצְרַ... (כט) וַיָּשָׁב אונ רְאוּבֵן הָט זִיךְ וִוידֶער גֶקֶערְט צוּ דֶ... גְרוּב וְהִנֵּה אֵין יוֹסֵף בַּבּוֹר יוֹסֵף אִיז נִיט אִין דֶעם גְרוּב...

ספר הישר

יוֹסֵף זָאגְט צוּ יְהוּדָה רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי מַיינֶע בְּרִידֶער גֶעמְט מִיךְ אַרוֹס פוּן דֶעם פִינְצְטֶערְן גְרוּבּ. אונ זַיינֶע בְּרִידֶער זֶענֶן גָאר אַוֶועק בִּיגַאנְגֶן פוּן דָארְט זֵיי זָאלֶן נִיט הֶערְן זַיינֶע רֵייד אונ הָאבֶּען זִיךְ גֶזֶעצְט עֶסֶן. אונ בְּשַׁעַת זֵיי הָאבֶּן גִיגֶעסֶן הָאבֶּען זֵיי צְוִוישֶׁן זִיךְ אֵיין עֵצָה גֶעהַאלְטֶן וָוס מֶען זָאל טָאן מִיט יוֹסֵף צוּ זָאלֶן זֵיי אִים הַארְגִנֶען צוּ זָאלֶן זֵיי אִים אוּם קֶערֶען צוּם פָאטֶער אונ בְּשַׁעַת הָאלְטֶן זִיךְ אֵיין עֵצָה דֶר ווייל הָאבֶּן זֵיי אוֹיף גִיהוֹבֶּן זֵייעֶרֶ... אוֹיג הָאבֶּן דֶערְ זֶעהְן יִשְׁמְעֵאלִים גֵייעֶן פוּן לַאנְד גִלְעָד אונ ג... צוּ מִצְרַיִם אונ יְהוּדָה זָאגְט צוּא דִי בְּרִידֶער וָואס וֶועם אוּנְז אַ... קוּמֶען אַז מִיר וֶועלֶען טֵייטֶען אוּנְזֶער בְּרוּדֶער. טָאמֶער וֶועט ...

וַיִּקְרַע אֶת־בְּגָדָיו׃ ל וַיָּשָׁב אֶל־אֶחָיו
וַיֹּאמַר הַיֶּלֶד אֵינֶנּוּ וַאֲנִי אָנָה אֲנִי־
בָא׃ לא וַיִּקְחוּ אֶת־כְּתֹנֶת יוֹסֵף
וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ אֶת־
הַכֻּתֹּנֶת בַּדָּם׃ לב וַיְשַׁלְּחוּ אֶת־כְּתֹנֶת
הַפַּסִּים וַיָּבִיאוּ אֶל־אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ

א וּבְזַעִית לְבוּשׁוֹהִי׃
נב לְוָת אֲחוּהִי וַאֲמַר
מא לֵיתוֹהִי וַאֲנָא
אֲנָא אָתֵי׃ לא וּנְסִיבוּ
תוּנָא דְיוֹסֵף וּנְכִיסוּ
בַּר עִזֵּי וּטְבָלוּ יָת
נָא בִּדְמָא׃ לב וְשַׁלַּחוּ
כִּתּוּנָא דְפַסֵּי וְאַיְתִיוּ
אֲבוּהוֹן וַאֲמָרוּ דָא

וישחטו שעיר זכתים פת : ויטבלו את
פרכין נת :

בעל הטורים

סלים ד"ח שכן ערך מכן ה' עד כן כ' עשרים סלעים :
אנה אני בא . שאמר לא יתלה הסרחון אלא כי ויאמר קנאתי

רשב"ם

למשבו מן הבור ואח"כ מכרוהו לישמעאלים : (ל) אנה אני בא . למה באתי
אל הבור : (לב) וישלחו . על ידי בני אדם שלא יגידו מי השולחים אלא

רש"י

פסוק הי' בשקו ר ובתעניתו על שבלבל יצועי אביו :
אנה אני בא . אנה אברח ש מצערו של אבא :
שעיר עזים . דמו דומה לשל אדם : הכתנת .
זה וכשהיא דבוקה לתיבה אחרת כגון כתנת יוסף

בית יהודא

בֶּעדינְט דֶעם פָּאטֶר (דָבָר אַחֵר) נָאךְ אַזאךְ איז פַר וָואס
ראוּבֵן איז נִיט גְוֶוען בַּיי דֶעם פַארְקוֹיפוּנְג (עסוק הָיָה בְּשַׂקּוֹ
וּבְתַעֲנִיתוֹ עַל שֶׁבִּלְבֵּל יְצוּעֵי אָבִיו) רְאוּבֵן איז גְוֶוען בַּשֶׁעפְּטִיגְט
מִיט זַיין זַאק אוּנ מִיט זַיין פַאסְטֶען וַוייל עֶר הָט אִיבֶּערְ־
גֶעטְרָאגֶן דָם בֶּעט פוּן זַיין פָאטֶר פוּן בִּלְהָה'ס גֶעצֶעלְט אִין
טער לֵאָה'ס גֶעצֶעלְט *) : (ל) וַאֲנָה אֲנִי בָאו . וואוּהִין וֶועל אִיךְ קוּמֶען (אָנָה אֶבְרַח מִצַּעֲרוֹ שֶׁל אַבָּא) וואוּהִין וֶועל
לוֹיפֶן אִיךְ זָאל נִיט זֶעהֶן דֶעם צַער פוּן מַיין פָאטֶער : (לא) וּשְׂעִיר עִזִּים . פַאר וָואס הָאבֶּן זֵיי גֶעשְׁאכְטֶן אַצִיג ?
דוֹמֶה לְשֶׁל אָדָם) וַוייל דִי בְּלוּט פוּן אַצִיג אִיז גְלַייךְ צוּ דִי בְּלוּט פוּן אַמֶענְטְשׁ : הַכֻּתֹּנֶת . זָאגְט רש"י (זֶה שְׁמָהּ
אִיז דֶער נָאמֶען פוּן אַהֶעמְד (וּכְשֶׁהִיא דְבוּקָה לְתֵיבָה אַחֶרֶת) וֶוען דֶער וָוארְט כְּתוֹנֶת אִיז בַּהֶעפְט צוּ נָאךְ אַוָוארְט

דעת זקנים מבעלי התוספות

וישלחו את כתונת הפסים . פי' על ידי שליח ויביאו אז
זים אל אביהם ויש אומר גררוה כמו מעבור בשלח וכמו

שפתי חכמים

יכול להמתין מהרש"ל : ר דייק מדכתיב הכא וישב ראובן אל הבור
ונאמר גבי מרדכי וישב מרדכי אל שער המלך מה להלן בשק ובתענית
ה"נ כאן . ונ"ל דהא דעשה תשובה היינו בלנעה מ"ה לא היה בשעת
דאל"כ היו דברי רש"י סותרים אהדדי דהא בפ' וזאת הברכה פי' וזאת ליהודה כיון שהודה יהודה על מעשה תמר הודה גמי ראובן
שה בלהה ועשה תשובה אלא מתחלה עשה בלנעה ואח"כ עשה בפרהסיא : ש דאל"כ וכי מפני שהילד איננו נפסק לו המקום ולא
נקים לברוח שם ונ"ל דר"ל אנה אני בא לבקשו ה"כ ואני מיותר אלא ה"ק מאחר שהילד איננו אני צריך לברוח מפני צער

פירוש לתורת אלהים

האט רְאוּבֵן צוּ רִיסֶן זַיינֶע קְלֵיידֶר [עיין רש"י] :
שב הָט רְאוּבֵן וִוידֶר גִיקֶערְט צוּ זַיינֶע בְּרִידֶר
אוּנ הָט גִיזָאגְט הַיֶּלֶד אֵינֶנּוּ דָם קִינְד יוֹסֵף אִיז
א וַאֲנִי אוּנ אִיךְ אָנָה וְוא אַהִין וֶועל אִיךְ קוּמֶן
הין וֶועל אִיךְ אַנְטְלוֹיפֶן פוּן דֶעם צַער פוּן מַיין
ר : (לא) וַיִּקְחוּ הָאבֶּן זֵיי גִינוּמֶן דָם הֶעמְדְל פוּן
יוֹסֵף וַיִּשְׁחֲטוּ אוּנ הָאבֶען גִישָׁאכְטֶען אצִיקְעלֶע פוּן
צִיגֶן וַיִּטְבְּלוּ אוּנ הָאבֶּן אַיין גִיטוּנְקְט דָם הֶעמְדְל אִין
דֶעם בְּלוּט אוּנ דְרוּם הָאבִּין זֵיי גִינוּמֶען בְּלוּט פוּן
אַצִיג וָוארוּם עֶס אִיז גְלַייךְ צוּא דֶעם בְּלוּט פוּן
אַמֶענְטְשׁ : (לב) וַיְשַׁלְּחוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן גִישִׁיקְט אָדֶר
צוּ שְׁטָאבֶען דָאס זַיידֶען הֶעמְדְל וַיָּבִיאוּ אוּנ הָאבֶען

ספר הישר

ן פוּן אוּנְז זַיין בְּלוּט מַיין עֵצָה אִיז מִיר זָאלֶן אִים פַר קוֹיפֶן
יִשְׁמְעֵאלִים וָוס גֵייעֶן צוּ מִצְרַיִם וֶועט עֶר שׁ'ן מִמֵּילָא פַאר
וערִין אִיז דִי זַאךְ גִיפֶעלִין דִי בְּרִידֶר אוּנ הָאבֶּן גֶעטָאן אַזוּ
ודה הָט זֵיי אַיין עֵצָה גִיגֶעבֶּן. דֶר וַוייל הָאבֶּן דִי מִדְיָנִים
ט זֵייעֶר אַטְרוּנְק הָאבֶען דִי מִדְיָנִים דֶער זֶעהֶן דֶעם גְרוּבּ
זֵיי צוּ גִינַאנְגֶן צוּ דֶעם גְרוּבּ דֶען זֵייא הָאבֶען גִימֵיינְט אַז
איז פַר הַאנְדֶען וַואסֶר זֶענִין דִי מִדְיָנִים גֶעקוּמֶען צוּ דֶעם
הָאבֶּן זֵיי דֶר הֶערְט דָם קוֹל פוּן יוֹסֵף. הָאבֶּן זֵיי דֶר זֶעהֶן
שְׁטֵייט זֵייעֶר אַיין שֵׁיין יוּנְגְעל. אוּנ זֵיי הָאבֶּן יוֹסֵף'ן אַרוֹס
ן פוּן דֶעם גְרוּבּ אוּנ זֶענֶען אַוֶועק גִיגַאנְגֶן זֵייעֶר וֶועג. אוּנ
דֶר פוּן יוֹסֵף הָאבֶען גִיזָאגְט צוּ דִי מִדְיָנִים וָואס הָאט אִיר
גִינוּמֶן אוּנְזֶר קְנֶעכְט אוּנ גֵייט אַוֶועק מִיט אִים גִיט אוּנְז אָפּ דֶעם
קְנֶעכְט. הָאבֶּן זֵיי גִיעֶנְפֶערְט עֶס קָאן נִיט זַיין עֶר זָאל זַיין אַייעֶר
קְנֶעכְט וָוארוּם עֶר אִיז שֶׁענֶער פוּן אַייךְ עֶר מוּז זַיין אַייעֶר הַאר
אוּנ אַצוּנְד זָאגֶען מִיר צוּ אַייךְ אַז מִיר הָערֶען נִיט אַייעֶרִי רֵייד
דֶען מִיר הָאבֶּן גִיפוּנֶען דָם יוּנְגְעל אִין אַיין גְרוּבּ אִין דֶער מִדְבָּר
אוּנ הָאבֶּן אַרוֹס גִינוּמֶן זֵייעֶרִי שְׁוֶוערְדִין אוּנ הָאבֶּן גֶעוָואלְט מִיט
זֵיי מִלְחָמָה הַאלְטֶן. אוּנ שִׁמְעוֹן אִיז אוֹיף גֶעשְׁטַאנֶען אוּנ הָט אַ
אַרוֹס גֶענוּמֶן זַיין שְׁוֶוערְד אוּנ הָאט גִיגֶעהְנְט צוּ דִי מִדְיָנִים אוּנ
הָט אַיין גְרוֹסֶן גִישְׁרֵיי גִיטָאן אַז דִי עֶרְד הָט גִיצִיטֶערְט אוּנ דִיא
מִדְיָנִים הָאבֶּן זִיךְ זֵייעֶר דֶר שְׁרָאקֶן אוּנ זֶענֶען גֶעפַאלֶען צוּ דֶער
עֶרְד. אוּנ דִי מִדְיָנִים הָאבֶּן גִיגֶעהְנְט צוּ דִי בְּרִידֶר פוּן יוֹסֵף מִיט

*) רה ווען דאס בעט פון יעקב וואלט געבליבען שטיין אין בלהה'ס געצאלט וואלט בלהה גיבארין נאך אזוהן וואלט גיווען דרייצעהן שבטים אין
צאהל פין ווארט אחד, אחד בטרעפט דרייצעהן, וואלטין אלע ברידער גיוועזן איינס אונ עס וואלט קיין קריג גיוועזן אונ יוסף וואלט ניט
פט גיווארין, אונ ווייל יעקב האט געוואוסט מיט רוח הקדש אז דאס קינד מוז נאר גיבארין ווערין פון בלהה דריבער האט ער אריינגעשטעלט
ט אין דעם גיצאלט פון בלהה, אונ אז ראובן האט ארויס גענומען דאס בעט פון יעקב אונ האט זיא געשטעלט אין געצאלט פון זיין מוטער
קיין דרייצעהנדער קינד גיבארין גיווארין, איז ניט גיוועזן אחדות, נאר קריג אונ פיינדשאפט, דריבער אז ראובן האט גיזעהן די פיינדשאפט
ברידער שטארקט זיך אויף יוסף אונ דאס אין ער שולדיג ווייל ער האט ארויסגענומען די בעט פון זיין פאטער פון בלהה'ס געצאלט, דריבער
אין ער איצט געגאנגען פאסטין אונ אנטאהן זאק ווענין די עבירה :

זֹאת מָצָאנוּ הַכֶּר־נָא הַכְּתֹנֶת בִּנְךָ
הִוא אִם־לֹא׃ לג וַיַּכִּירָהּ וַיֹּאמֶר כְּתֹנֶת
בְּנִי חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ טָרֹף טֹרַף
יוֹסֵף׃ לד וַיִּקְרַע יַעֲקֹב שִׂמְלֹתָיו וַיָּשֶׂם

אַשְׁכַּחְנָא אִשְׁתְּמוֹדַע
הֲכִתּוּנָא דִבְרָךְ הִיא
לָא׃ לג וְאִשְׁתְּמוֹדְ
וַאֲמַר כִּתּוּנָא דִ
חַיְתָא בִישְׁתָא אֲכָלָ
מִקְטַל קְטִיל יוֹסֵ
לד וּבְזַע יַעֲקֹב לְבוּשׁ

תו"א הכר נא סוטה י׃

בעל הטורים

לבשורה שנתנה לו׃ (לב) הכר נא. ב' במס' הכא ואידך הכר נא למי החותמות והפתילים כל' שרימה יהודה את אביו כאותו ל' נפרע מ

בית יהודא

(כְּגוֹן) דְּהַיְינוּ (כְּתוֹנֶת יוֹסֵף, כְּתוֹנֶת פַּסִּים, כְּתוֹנֶת בַּד, נָקוּד כְּתוֹנֶת) אִיז גֶעפִּינְטוֹלְט כְּתוֹנֶת׃ (לג) וַיֹּאמֶר כְּתוֹנֶת בְּנִי׃ (הִיא זוֹ) יַעֲקֹב הָט גֶעזָאגְט דִי הֶעמְד אִיז פוּן מַיין זוּהְן׃ וְחַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ. זָאגְט רש"י (נִצְנְצָה בּוֹ רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ) אִין יַעֲקֹב אִיז אִיצְט אַרַיינְגֶעקוּמֶן אַנְבוּאָה (סוֹפוֹ שֶׁתִּתְגָּרֶה בּוֹ אֵשֶׁת פּוֹטִיפַר) דָס וַוייבּ פוּן פּוֹטִיפַר וֶועט זַיין אוֹיפְגֶערֵייצְט אוֹיף יוֹסֵף אוּנ זִיא וֶועט זַיין דִי שְׁלֶעכְטֶע חַיָּה וָואס וֶועט אִים אוֹיף־עֶסֶן, וַוייל דוּרְךָ אִיר וֶועט עֶר זַיין צְוֶועלְף יָא תְּפִיסָה וְגֶעפֶּיינִיקְט (וְלָמָּה לֹא גִּלָּה לוֹ הקב"ה) פַאר וָוס הָאט נִיט גֶעזָאגְט הקב"ה צוּ יַעֲקֹב וָואס אִיז גֶעוָוארֶע יוֹסֵף (לְפִי שֶׁהֶחֱרִימוּ וְקִלְּלוּ אֶת כָּל מִי שֶׁיְּגַלֶּה) וַוייל דִי בְּרִידֶער הָאבֶּן גֶעזָאגְט אַחֵרֶם אוּנ הָאבֶּן גֶעפְלוּכְט דִי מֶענְטְשֶׁן וָועלֶען זָאגֶען צוּ יַעֲקֹב ווּאוּ יוֹסֵף אִיז אַהִין־גֶעקוּמֶען (וְשִׁתְּפוּ לְהקב"ה עִמָּהֶם) זֵיי הָאבֶּן גֶענוּמֶען הקב"ה צוּ זַיין אַשׁוּ זֵיי, הקב"ה זָאל שְׁטְרָאפֶן דֶעם מֶענְטְשׁ וָואס וֶועט עֶפֶּעס דֶערְצֵיילֶן צוּ יַעֲקֹב פוּן יוֹסֵף ווּאוּ עֶר אִיז אוּנ וָואס דִי הָאבֶּען מִיט אִים גֶעטָאן וַאֲבָל יִצְחָק הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא חַי) אָבֶּער יִצְחָק הָט גֶעוואוּסְט אַז יוֹסֵף לֶעבְּט (אָמַר) יִצְחָק הָט גֶ

רש"י

כתנת פסים כתנת בד נקוד כתנת׃ (לג) ויאמר כ בני. ת היא זו׃ חיה רעה אכלתהו. נצנצה בו הקדש (ב"ר) סופו שתתגרה בו אשת פוטיפר א ולמ גלה לו הקב"ה לפי שהחרימו וקללו את כל מי שיגלה להקב"ה ב עמהם (תנחומא) אבל יצחק היה יודע שה

שפתי חכמים

אבא ואנה אברח׃ ת וסרי ה א מקרא קצר כי כוונת היא זו אין לו מובן׃ א דאל"כ לא הו"ל למכתב אלא טרוף טורף יוסף וע"ק מנא ידע שחיה רעה טרפתהו דלמא לסטים הרגוהו׃ ב בודאי לא היה מוכרח לכך אלא כעלמנו הי' נסכים עמהם מפני כמה דברים חדא כדי שיתקיים כי גר יהיה זרעך דאי היה יודע יעקב לא הורד למצרים כי היה פודה את יוסף בכל ממון שבעולם. ועוד די יודע יעקב היה מקלל אותם למחות את שמם ואז יכלה זרעו של ישראל והקב"ה רצה שיפרו וירבו וגל"פ בסמוך והקב"ה לא היה לגלות לו משמע שלא הי' מוכרח לכך ואם רצה היה מגלה אלא שהקב"ה הסכים עמהם כדי שיתקיים הגזירה של ועבדום וענו ועי"ל כדפירש"י בסמוך ימים רבים כ"ב שנה כו' וקשה מנ"מ אם כ"ב שנה או יותר הוא א"ו דקשה לרש"י למה לא הגיד לו הקב"ה ולמה היה מצערו כ"ב שנה אלא משום זה היה עושה כנגד כ"ב שנה שלא קיים כיבוד אב ואם שאם הגיד לי הקב"ה היה יעקב

דעת זקנים מבעלי התוספות

שלחיך פרדם ויביאו הן עצמן אל אביהן כדי שיהא להן א לומר טרוף טורף׃ הכר נא וגו'. יהודה אמרו ולכך נפרע בלשון זה על מעשה דתמר דכתיב הכר נא למי החותמ

ליקוטי מרדכי

(לב־לג) זֹאת מָצָאנוּ וגו' טָרוֹף טוֹרַף וגו'. דֶער מדרש זָאגְט דִי בְּרִידֶער הָאבֶּן גֶעוָוארְפֶן גּוֹרָל וֶוער זָאל זָאגֶען צוּ זֵייעֶר פָאטֶער דִי בְּשׂוֹרָה פוּן יוֹסֵף, אִיז גֶעפַאלֶן דֶר גּוֹרָל אוֹיף יְהוּדָה, אִיז יְהוּדָה גֶעוֶוען דֶר אָנְזָאגֶער צוּם פָאטֶער, אַלֶע בְּרִידֶער זֶענֶען גֶעשְׁטַאנֶען לֶעבֶּן יְהוּדָה אוּנ הָאבֶּן גֶעשְׁוִויגֶען, אוּנ הָאבֶּען גֶיהֶערְט דִי רֵייד פוּן יְהוּדָה, אוּנ הָאבֶּן גִיזֶעהְן דֶעם טְרוֹיעֶר וָואס אִיז גֶעקוּמֶן אוֹיף דֶעם פָּנִים פוּן זֵייעֶר אַלְטִין פָאטֶער אוּנ הָאבֶּן גִיזֶעהְן זַיינֶע טְרֶערִין, אוּנ יַעֲקֹב הָט גֶעזָאגְט חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ, אַשְׁלֶעכְטֶע חַיָּה הָט אִים אוֹפְגֶעגֶעסֶן, דָאס הָאט עֶר גֶעמֵיינְט אוֹיף יְהוּדָה, יַעֲקֹב הָט חוֹשֵׁד גִיוֶוען יְהוּדָה אַז עֶר הָאט גֶעהַרְגֶ'עט יוֹסֵף'ן, נוייל יְהוּדָה אִיז גִיוֶוען דֶער מֶלֶךְ אוֹיף זַיינֶע בְּרִידֶע יוֹסֵף הָט דֶערְצֵיילְט זַיינֶע חֲלוֹמוֹת וָוס נוייזֶען אַז עֶר וֶועט זַיין אַמֶּלֶךְ, קֶען זַיין וֶועגֶען קִנְאָה ווִיא עֶס שְׁטֵייט ו בּוֹ אֶחָיו, זַיינֶע בְּרִידֶער הָאבֶּען אִים מְקַנֵּא גִיוֶוען הָאט עֶר אִים גֶעהַרְגֶעט, אוּנ יְהוּדָה אִיז גֶעוֶוען גֶעגְלִיכֶן צוּ אַ ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה, יְהוּדָה אִיז ווִי אַלֵייבּ, וָוארוּם קֶען דֶען זַיין טָרוֹף טוֹרַף יוֹסֵף, אַז יוֹסֵ צוּרִיסֶען גֶעוָוארֶן פוּן אַחַיָּה? ווִי וָואלְט נִיט גֶעבְּלִיבֶּן לִיגֶען אוֹיף דֶר עֶרְד אַשְׁטִיקֶל בֵּיינְדֶל פוּן יוֹסֵף? נָאר זָאגֶן ד דָם נִיט גֶעוָואלְט, נָאר עֶר הָט גֶעזָאגְט צְוֵויי מָאהְל דֶעם וָוארְט טָרוֹף, טָרוֹף טוֹרַף, ווִיא עֶס אִיז גֶעוֶוען, יְהוּדָה, אָדֶער דוּרְךָ אַחַיָּה, אָבֶּער יוֹסֵף אִיז נִיט דָא׃

פירוש לתורת אלהים

גִיבְּרַאכְט צוּ זֵייעֶר פָאטֶער וַיֹּאמְרוּ אוּנ הָאבֶּן גִי דָם הֶעמְדֶעל הָאבֶּן מִיר גְפוּנֶען הַכֶּר נָא דֶר קָאן הַ אוּב עֶס אִיז דָם הֶעמְדֶעל פוּן דַיין זוּהְן אִם לֹ אוּב נִיט׃ (לג) וַיַּכִּירָהּ אוּנ יַעֲקֹב הָט דָם דֶער וַיֹּאמֶר אוּנ הָט גִיזָאגְט דָם הֶעמְדֶעל אִיז פוּן מַיין חַיָּה רָעָה אַבֵּייזֶע חַיָּה הָאט אִים אוֹיף גִיגֶעסֶען עֶר אִיז וָוארֶען פַאר צוּקְט יוֹסֵף׃ (לד) וַיִּקְרַע יַעֲקֹב הָט צוּ רִיסֶען זַיינֶע קְלֵיידֶער וַיָּשֶׂם אוּנ

ספר הישר

פָארְכְט אוּנ זָאגֶן מִיט וֵוייכֶע רֵייד צוּ וָוס בַּאדַארְפְט אִיר הָאבֶּען אַזוֹ אַיין קְנֶעכְט עֶר זָאל אִין אַייךְ ווִידֶער שְׁפֶּעטִיגֶן פַר קוֹיפְט אִים בֶּעסֶער צוּ אוּנְז אוּנ מִיר וֶועלֶען אַייךְ גֶעבֶּן ווִיא פִיל אִיר ווִילְט אוּנ גָאט הָט דָם אַזוֹ גִיטָאן אַז דִי מִדְיָנִים זָאלֶן חֵשֶׁק הָאבֶּען אִים צוּ קוֹיפֶן כְּדֵי דִי קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב זָאלֶן נִיט טֵייטֶן זֵייעֶר בְּרוּדֶר. אוּנ דִי בְּרִידֶער הָאבֶּן בַּאלְד יוֹסֵף פַר קוֹיפְט פַר צְוַאנְצִיג שְׁטִיק זִילְבֶּר אוּנ זֵייעֶר בְּרוּדֶר רְאוּבֵן אִיז נִיט גִיוֶוען מִיט זֵיי אִין דֶער צֵייט. אוּנ דִיא מִדְיָנִים הָאבֶּען גֶענוּמֶן יוֹסֵף'ן אוּנ זֶענֶען גִיגַאנְגֶן מִיט אִים. אוּנ אוֹפֶן וֶועג הָאבֶּן זִיךְ דִי מִדְיָנִים בֶּ וָוס זֵיי הָאבֶּען גִיטָאן זֵייא הָאבֶּען גִיקוֹיפְט אַיין יוּנְגֶל פוּן דִי טָאמֶר אִיז עֶר גְנַנְבֵת. אוּנ אַז מֶען וֶועט גִיפִינֶען דָם יוּנְגֶל אוּנְז וָועלֶען מִיר גִיטֵייט וֶוערֶן אִיבֶּר אִים. אוּנ דֶר נוייל זָע

שַׂק בְּמָתְנָיו וַיִּתְאַבֵּל עַל־בְּנוֹ יָמִים רַבִּים׃ לה וַיָּקֻמוּ כָל־בָּנָיו וְכָל־בְּנֹתָיו לְנַחֲמוֹ וַיְמָאֵן לְהִתְנַחֵם וַיֹּאמֶר כִּי־

סַר שַׂקָּא בְּחַרְצֵהּ
תְאַבַּל עַל בְּרֵהּ יוֹמִין
יאִין׃ לה וְקָמוּ כָּל
והִי וְכָל בְּנָתֵהּ
חֲמוּתֵהּ וְסָרֵיב לְקַבָּלָא

רשב"ם

...רז זאת מצאנו: (לה) כי ארד. לא אנחם אלא ארד אל בני אבל שאולה: ויבך אותו אביו. כלומר זמן מרובה. ולפי שהוא סותר דרשו חכמים אביו

רש"י

...היאך אגלה והקב"ה אינו רוצה לגלות לו: (לד) ימים ...ים. כ"ב שנה ג משפירש ממנו עד שירד יעקב למצרים ...מר יוסף בן שבע עשרה שנה וגו' ובן שלשים שנה היה ...מדו לפני פרעה ושבע שני השובע ושנתים הרעב כשבא ...ב למצרים הרי כ"ב שנה כנגד כ"ב שנה שלא קיים ...ב ד כבוד אב ואם (מגילה טז) כ' שנה שהיה בבית לבן ...שנה בדרך בשובו מבית לבן שנה וחצי בסכות וששה ...שים בבית אל וזהו שאמר ללבן זה לי עשרים שנה בביתך ...הן עלי הן וסופי ללקות כנגדן: (לה) וכל בנתיו. רבי ...דה אומר אחיות תאומות נולדו עם כל שבט ושבט ...ונשאום. רבי נחמיה אומר כנעניות היו אלא מהו וכל ...תיו כלותיו שאין אדם נמנע מלקרוא להתנו בנו ולכלתו ...ו: וימאן להתנחם. (ב"ר) אין אדם מקבל תנחומין

בית יהודא

ואיך אֲגַלֶּה והקב"ה אֵינוֹ רוֹצֶה לְגַלּוֹת לוֹ) ווי אַזוֹ קען איך זאגן צו יַעֲקֹב אַז יוֹסֵף לֶעבְּט אַז הקב"ה וויל אים ניט זאגן: (לד) וְיָמִים רַבִּים. (כ"ב שָׁנָה) צְוַוייא אוּנ צְוַואַנְצִיג יָאר הָט יַעֲקֹב גֶעטְרוֹיֶערְט אוֹיף יוֹסֵף (מִשֶּׁפֵּירַשׁ מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיָּרַד יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם) פוּן דִי צַייט וָוס יוֹסֵף אִיז אַוֶועק פוּן יַעֲקֹב בִּיז יַעֲקֹב אִיז גֶעקוּמֶען צוּ אִים אִין מִצְרַיִם (שֶׁנֶּאֱמַר) ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (יוֹסֵף בֶּן שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה) יוֹסֵף אִיז אַלְט גֶוועֶן זִיבְּעצִין יָאהְר וָוען עֶר אִיז פַארְקוֹיפְט גֶעוָוארֶן (וּבֶן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה הָיָה בְּעָמְדוֹ לִפְנֵי פַּרְעֹה) אוּנ דְרַייסִיג יָאהְר אִיז עֶר אַלְט גֶוועֶן וָוען עֶר אִיז גֶעשְׁטַאנֶען פַר פַּרְעֹה (אִיז דְרַייצֶעהֶן יָאהְר) (וְשֶׁבַע שְׁנֵי הַשּׂוֹבַע) אוּנ זִיבֶּען יָאהְר זַעט (וּשְׁנָתַיִם הָרָעָב) אוּנ צְוַוייא יָאר הוּנְגֶער (כְּשֶׁבָּא יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם) וָוען יַעֲקֹב אִיז גֶעקוּמֶן אִין מִצְרַיִם (הֲרֵי כ"ב שָׁנָה) צוּזַאמֶען אִיז צְוַוייא אוּנ צְוָואַנְצִיג יָאהְר (דְרַייצֶעהֶן, זִיבֶּען, צְוַוייא) (כְּנֶגֶד כ"ב שָׁנָה שֶׁלֹּא קִיֵּם יַעֲקֹב כִּבּוּד אָב וָאֵם) גֶעגֶען דִי צְוַוייא אוּנ צְוָואַנְצִיג יָאהְר וָוָס יַעֲקֹב הָאט נִיט מְכַבֵּד גֶוועֶן זַיין פָאטֶער אוּנ מוּטֶער (כ' שָׁנָה שֶׁהָיָה בְּבֵית לָבָן) צְוָואַנְצִיג יָאהְר וָואס עֶר אִיז גֶוועֶן בַּיי לָבָן (וּב' שָׁנָה בַּדֶּרֶךְ בְּשׁוּבוֹ מִבֵּית לָבָן) אוּנ צְוַוייא יָאהְר וָוס עֶר אִיז גֶיוָוען אִין וֶועג וָוען עֶר אִיז גֶעגַאנְגֶען צוּרִיק פוּן לָבָן (שָׁנָה וָחֵצִי בְּסֻכּוֹת) אֵיין אוּנ אַהאַלְבּ יָאהְר אִיז עֶר גֶוועֶן אִין סוּכּוֹת (וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בְּבֵית אֵל) אוּנ זֶעקְס חָדָשִׁים אִיז עֶר גֶוועֶן אִין בֵּית אֵל (וְזֶהוּ שֶׁאָמַר לְלָבָן זֶה לִי עֶשְׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתֶךָ) דָס אִיז וָוס יַעֲקֹב הָאט גֶעזָאגְט צוּ לָבָן אִיךְ בִּין צְוָואַנְצִיג יָאהְר אִין דַיין שְׁטוּבּ, דֶר וָוארְט "לִי" אִיז אִיבֶּערִיג, נָאר יַעֲקֹב גֶעזָאגְט (לִי הֵן) דִי צְוָואַנְצִיג יָאהְר זֶענֶען צוּ מִיר (עָלַי הֵן) זַיי זֶענֶען אוֹיף מִיר (וְסוֹפִי לִלְקוֹת כְּנֶגְדָן) אִיךְ וֶועל גֶשְׁטְרָאפְט וֶוערְן צְוָואַנְצִיג יָאהְר פַאר דִי צְוָואַנְצִיג יָאר: (לה) וְכָל בְּנוֹתָיו. זַיינֶע אַלֶע טֶעכְטֶער, וֶועלְכֶע טֶעכְטֶער? רַבִּי יְהוּדָה זָאגְט (אֲחָיוֹת תְּאוֹמוֹת נוֹלְדוּ עִם כָּל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט) מִיט יֶעדֶער שֵׁבֶט אִיז גֶעבָּארְן גֶעוָוארֶן אַשְׁוֶועסְטֶער (וּנְשָׂאוּם) אוּנ יֶעדֶער הָאט גֶענוּמֶן אַשְׁוֶועסְטֶער פַאר אַוַוייבּ, נִיט זַיין שְׁוֶועסְטֶער נָאר זַיין בְּרוּדֶערְס שְׁוֶועסְטֶער. רְאוּבֵן הָט גֶענוּמֶן דִיא שְׁוֶועסְטֶער פוּן דָן, אוּנ דָן הָט גֶענוּמֶן דִי שְׁוֶועסְטֶער פוּן רְאוּבֵן, אוּנ אַזוֹ הָאבֶען גְטָאהְן אַלֶע זֶעקְס זִיהְן פוּן לֵאָה מִיט דִי זֶעקְס שְׁוֶועסְטֶער וָואס זֶענֶען גֶוועֶן פוּן בִּלְהָה זִלְפָּה רָחֵל. אוּנ דִיא זִיהְן פוּן בִּלְהָה זִלְפָּה רָחֵל הָאבֶּן גֶענוּמֶן דִי שְׁוֶועסְטֶערְן דִי זֶעקְס זִיהְן פוּן לֵאָה, הָאבֶּן זַיי גֶענוּמֶן שְׁוֶועסְטֶערְן פוּן אֵיין פָאטֶער, נִיט פוּן אֵיין מוּטֶער, אוּנ אֵיידֶער דִיא תּוֹרָה אִיז גֶעגֶעבֶּן גֶעוָוארֶן הָט מֶען גֶעמֶעגְט נֶעמֶן קְרוֹבוֹת וָואס זֶענֶען גֶוועֶן נָאר פוּן פָאטֶער נִיט פוּן דִי מוּטֶער ווִוי אַבְרָהָם אָבִינוּ הָט גֶעזָאגְט צוּ אֲבִימֶלֶךְ אֲחוֹתִי בַּת אָבִי אַךְ לֹא בַּת אִמִּי, שָׂרָה מַיין וַוייבּ אִיז מַיין שְׁוֶועסְטֶער ווַייל זִיא אִיז מַיין פָאטֶערְס טָאכְטֶער נָאר נִיט מַיין מוּטֶערְס טָאכְטֶער. רַבִּי נְחֶמְיָה זָאגְט (כְּנַעֲנִיּוֹת הָיוּ) דִיא וַוייבֶּער פוּן דִיא שְׁבָטִים זֶענֶען גֶוועֶן כְּנַעֲנִיּוֹת (אוּנ צוּ דִיא שְׁבָטִים זֶענֶען נִיט גֶבָּארֶן גֶעוָוארֶן שְׁוֶועסְטֶערְן) (אֶלָּא מַהוּ וְכָל בְּנוֹתָיו) נָאר וָואס דֶען זָאגְט דֶער פָּסוּק זַיינֶע אַלֶע טֶעכְטֶער זֶענֶען גֶעקוּמֶען אִים טְרֵייסְטֶן, וֶוער זֶענֶען דִיא טֶעכְטֶער? (כַּלּוֹתָיו) זַיינֶע שְׁנִיר (שֶׁאֵין אָדָם נִמְנָע מִלִּקְרוֹא לַחֲתָנוֹ בְּנוֹ וּלְכַלָּתוֹ בִּתּוֹ) מֶענְטְשִׁין רוּפֶען זֵייעֶרֶע אֵיידוּמִם, זִיהְן, אוּנ זֵייעֶרֶע שְׁנִיר טֶעכְטֶער: וַיְמָאֵן לְהִתְנַחֵם. זָאגְט רַשִׁ"י (אֵין אָדָם מְקַבֵּל תַּנְחוּמִים עַל הַחַי וְסָבוּר שֶׁמֵּת) וָוען אֵיינֶער מֵיינְט אוֹיף אַמֶענְטְשׁ עֶר אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּען, אוּנ

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לה) וכל בנותיו. ר' יהודה אומר תאומות נולדו עם השבטים ...ואום. ר' נחמיה אומר כנעניות היו אלא מהו וכל בנותיו ...תיו כי דרך אדם לקרא לכלתו בתו. וקשיא דבת איש כנעני ...רגמינן בת גבר תגרא דאיך אפשר אברהם צוה לאליעזר לא ...ח אשה לבני מבנות הכנעני ויצחק צוה ליעקב לא תקח ...ה לבני מבנות הכנעני וילך יהודה וישא כנענית אלא מהו ...איש כנעני גבר תגרא. וי"ל דההיא אליבא דר' יהודה דאמר ...ומות נולדו עם השבטים וגו' וכן נראה מדכתיב ושאול בן ...נענית מכלל שהאחרות לא היו כנעניות. אבל אליבא דר'

שפתי חכמים

...מים והיה מבטל מה שנגזר עליו שיהיה בלער כ"ב שנה והקב"ה רצה לשלם לו על שביטל כיבוד אב ואם לכך השכים עמהם בחרם כדי שלא יהיו רשאים לגלות דחרם הוא כמו שבועה וכשהקב"ה נשבע אין התפלה מבטלת כדפירש"י בפ' חקת לכן לא תביאו בשבועה וכו' נשבע בקפילה כדי שלא ירבו בתפלה על כך ה"נ החרם הוא כמו שבועה לכך השכים עמהם: ג [נח"י] כתב מהרי"ק שורש ל"ז דהוצרך הרב להביא זה אע"פ שאינו קרוב לפשוטו כדי ליתן טעם למה השכים הקב"ה עם החרם ולא גילה ליעקב לפי שנגזר על יעקב להצטער כ"ב שנה ע"כ ד וא"ת למה נענש על כך והא יצחק ורבקה ליוו לו לילך לשם וליקח אשה [קל"מ] ותי' רבינו בחיי בפ' תולדות שי"ל כי דעתם היה שיקח ...ויחזור מיד אבל הוא נתן עיניו ברחל מחמת יופיה ואמר אעבדך ז' שנים ברחל וא"כ כל הזמן ששהה היה ברצונו: ה ר"ל כל

פירוש לתורת אלהים

...טאן אַזאַק אִיבֶּער זַיינֶע לֶענְדֶען וַיִּתְאַבֵּל אוּנ הָאט ...טרוֹיֶערְט אוֹיף זַיין זוּהְן יָמִים רַבִּים פִיל טֶעג: (לה) וַיָּקֻמוּ אוּנ זֶיי זֶענִין אוֹף גִישְׁטַאנֶען אַלֶע זַיינֶע זִיהְן אוּנ טֶעכְטֶער צוּ טְרֵייסְטֶען אִים וַיְמָאֵן הָאט

ספר הישר

...מְעֵאלִים גִיקוּמֶן אַקֶענְיִן דִי מְדָנִים הָאבֶען דִי מְדָנִים גֶעזָאגְט ...ער צוּם אַנְדֶרִין לָאמֶר פַר קוֹיפֶן דָם יוּנְגֶל צוּ דִי יִשְׁמְעֵאלִים אוּנ מִיר וֶועלִין אָפּ נֶעמֶען דָם גֶעלְד וָוָס מִיר הָאבֶּען גִיגֶעבֶּען צוּא דִי עִבְרִים. הָאבֶּן דִי מְדָנִים פַר קוֹיפְט יוֹסֵף צוּ דִי יִשְׁמְעֵאלִים פַאר צְוָואנְצִיג

אֵרֵד אֶל־בְּנִי אָבֵל שְׁאֹלָה וַיֵּבְךְּ אֹתוֹ אָבִיו׃ לו וְהַמְּדָנִים מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל־מִצְרָיִם לְפוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר

אונקלוס

תַּנְחוּמִין וַאֲמַר
אֲחוֹת לְוָת (עַל) בְּרִי
אֲבִילָא לִשְׁאוֹל וּבְ
יָתֵהּ אֲבוּהִי׃ לו וּמְדְיָ
זַבִּינוּ יָתֵהּ לְמִצְ
לְפוֹטִיפַר רַבָּא דְפַ

רשב"ם

יצחק אף כי היה יודע שלא נהרג׃ (לו) והמדנים מכרו אותו. אל (מריני) מצרים מדן ומדין וישמעאלים אחים היו ומדן וישמעאלים אחד הם לפי הפשט לכך הוא אומר כי מדנים (מדינים) מכרוהו וישמעאלים הורידוהו

בית יהודא

אַין אֱמֶת לֶעבְּט עֶר, קֶען נִיט דֶר מֶענְטְשׁ וֶוערֶן גֶעטְרֵייסְט (שֶׁעַל הַמֵּת נִגְזְרָה גְּזֵרָה שֶׁיִּשְׁתַּכַּח מִן הַלֵּב) וָוארוּם עֶס אִיז אַגְזֵרָה פוּן הקב"ה אַז אַמֵת זָאל פַארְגֶעסֶן וֶוערֶן פוּן הַאַרְצָן (וְלֹא עַל הַחַי) אָבֶּער אַלֶעבֶּעדִיגֶר זָאל פַארְגֶעסֶן וֶוערֶן אִיז נִיט נִגְזַר גֶעוָוארֶן פוּן הקב"ה׃ וְאֵרֵד אֶל בְּנִי. (כְּמוֹ עַל בְּנִי) ווִיא עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶן עַל בְּנִי, יַעֲקֹב הָאט גֶעזָאגְט ווֶיגֶן מַיין זוּהְן וֶועל אִיךְ טְרוֹיעֶרֶן בִּיז צוּם שְׁטַארְבֶּן אוּנ כֶעְן וֶועט מִיךְ לֵייגֶן אַטְרוֹיעֶרִיגֶען אִין גְרוּב (וְהַרְבֵּה אֶל כְּשַׁמְּשִׁין בִּלְשׁוֹן עַל) אוּנ פִיל מָאל שְׁטֵייט אֶל אוּנ מֶען מֵיינְט עַל, וְוִי עֶס שְׁטֵייט אִין פְּסוּק אֶל שָׁאוּל וְאֶל בֵּית הַדָּמִים, אוּנ עֶס דַארְף שְׁטֵיין עַל שָׁאוּל וְעַל בֵּית הַדָּמִים, וֶועגֶען שָׁאוּל אוּנ וֶועגֶען בֵּית הַדָּמִים. נָאךְ שְׁטֵייט אִין אֶל הִלָּקַח אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וְאֶל מוֹת חָמִיהָ וְאִישָׁהּ, מֵיינְט מֶען עַל הִלָּקַח וְעַל מוֹת, וֶועגֶען דֶעם וָואס דֶר אֲרוֹן הָאֱ אִיז אַוֶועקְגֶענוּמֶן גְוָוארֶען אוּנ וֶועגֶען דֶעם וָואס אִיר שְׁוֶוער אוּנ אִיר מַאן זֶענֶען גִשְׁטַארְבֶּן׃ וְאָבֵל שְׁאוֹלָהוּ. זָאגְט ר (וּכִּפְשׁוּטוֹ לְשׁוֹן קֶבֶר הוּא) שְׁאוֹל מֵיינְט מֶען דֶעם קֶבֶר (בְּאָבְלִי אֶקָּבֵר וְלֹא אֶתְנַחֵם כָּל יָמַי) מִיט מַיין טְרוֹיעֶר וֶועל בְּגְרָאבְּן וֶוערֶען אוּנ אִיךְ וֶועל מִיךְ נִיט טְרֵייסְטֶען בִּיז מַיינֶע אַלֶע טֶעג אוּנ יָאהְרִין וֶועלֶן זִיךְ עֶנְדִיגֶן (וּמִדְרָשׁוֹ גֵּיהִנָּ מֶדְרָשׁ זָאגְט שְׁאוֹל מֵיינְט מֶען דֶעם גֵיהִנֹּם (סִימָן זֶה הָיָה מָסוּר בְּיָדִי מִפִּי הַגְּבוּרָה) דֶעם צֵייכֶען הָאבּ אִיךְ פוּן הַ (אִם לֹא יָמוּת אֶחָד מִבָּנַי בְּחַיַּי) אוֹיבּ בַּיי מַיין לֶעבֶּען וֶועט אֵיין קִינְד נִיט שְׁטַארְבֶּן (מוּבְטַחְנִי אֲנִי שֶׁאֵינִי רוֹאֶה גֵּיהִנָּם) בִּין פַאר זִיכֶערְט אִיךְ וֶועל נִיט זֶעהְן דֶעם גֵיהִנֹּם, אָבֶּער אִיצְט אַז יוֹסֵף לֶעבְּט נִיט וֶועל אִיךְ גֶעוִויס גֵיין אִין גֵיה וַיֵּבְךְּ אוֹתוֹ אָבִיו. מֵיינְט מֶען וְיִצְחָק הָיָה בּוֹכֶה מִפְּנֵי צָרָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב) יִצְחָק הָאט גֶעוֵויינְט אוֹיף דִי צָרוֹת פוּן זַיין יַעֲקֹב (אֲבָל לֹא הָיָה מִתְאַבֵּל) יִצְחָק אִיז נִיט גְוֶוען אַאָבֵל וִויא אוֹיף אַמֵת (שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא חַי) ווייל עֶר הָאט גֶעוְ

רש"י

על החי וסבור שמת ו שעל המת נגזרה גזירה שישתכ
הלב ולא על החי׃ ארד אל בני. ז כמו על בני והרבה
משמשין בלשון על (ש"ב כא) אל שאול ואל בית הד
(ש"א ד) אל הלקח ארון האלהים ואל (מות) חמיה ואי
אבל שאולה. כפשוטו לשון קבר הוא באבלי אקבר
אתנחם כל ימי ח ומדרשו גיהנם סימן זה היה מסור
מפי הגבורה אם לא ימות א' מבני בחיי מובטח אני ט
רואה גיהנם׃ ויבך אתו אביו. יצחק היה בוכה
צרתו של יעקב אבל לא היה מתאבל י שהיה יודע שהוא

שפתי חכמים

ה' כשא שתאומה שנולדה עם אחיו והיתה אחותו מן האב ולא מן האם דלבני נח אחותו מן האב לא הוי ערוה׃ ו שמעתי להקשות וכי יעקב לא היה יודע שאין מקבלין תנחומין על החי וסבור שהוא מת וא"כ למה היה מתאבל על יוסף הא היה יודע שהוא חי י"ל דהא שאחז"ל דאין מקבלין תנחומין על החי וסבור שהוא מת דבר זה לא למדו אלא מיעקב כיון דגזירה היא שהמת נשכח מן הלב ומקבלין התנחומין עליו ויעקב לא קבל ש"מ דאין מקבלין תנחומין על החי וכו' והא"כ דיעקב לא ידע זה ומהרש"ל תי' כשאדם מצער את עצמו אינו יודע שהוא מצער עצמו יותר מדאי שהוא סבור שכל הצער הזה אינו נחשב לכלום׃ ז פי' בעבור בני שלא יצדק לפרשו אצל או לו כנו ואבימלך הלך אליו מגרר וכמו ויאמר אליו אני ה'׃ ח פי' שאבלותי זאת תתקיים כי עד שאקבר ולא שאהיה אבל בקבר כי אין שם לא אבילות ולא שמחה׃ ט כי שאולה הוא א' מז' שמות שיש לגיהנם׃ [ג"א] הטעם הוא כי דין האדם בגיהנם י"ב חודש ואם כל בניו קיימים שהם כנגד י"ב חדשי השנה שהוא דין האדם בגיהנם אז אין הגיהנם שולט בו׃ י דק"ל דלא הי"ל לכתוב אלא ויבך אותו כמו שכתוב לעיל כל בניו וכל בנותיו לנחמו. וע"ק למה נאמר ויבך ולא

דעת זקנים מבעלי התוספות

נחמיה לא נצטרך לתרגם בת איש כנעני גבר תגרא אלא
ממש. מיהו קשיא אליבא דר' יהודה מדאמרינן קיים א"א
ערובי תבשילין גם מצות יבום היו מקיימין כדכתיב בא אל
אחיך ויבם אותה וא"כ האיך השבטים נשאו אחיותיהם וגם
היאך נשא שתי אחיות בחייהן. וי"ל כי מאחר שלא נצט
התורה אע"פ שידועה ברוח הקדש מה שהיו רוצין היו מ
ומה שהיו רוצין היו מניחין. והא דאמרינן בערבי פ
שבסעודה של צדיקים לעתיד לבא נותנים כוס של ברכה
ליעקב והוא אומר לא אברך מפני שנשאתי שתי אחיות ב
אלמא דשלא כהוגן עשה. א"ל דמ"מ הואיל ועתידה תורה
איכא קצת עונש בדבר ואפ"ה נשאן אע"ג דאיכא קצת
לפי שלא היה רוצה אלא מן הצדקניות ולא מצא בדור צד
כמותן וגם אחת מהן לא היתה יכולה להוליד לבדה כל השני
שבטים׃ ויבך אותו אביו. פירש"י יצחק היה בוכה מצר
יעקב אבל לא היה מתאבל כי היה יודע שהוא חי ולא
לגלות ליעקב מפני כבוד השכינה כדפרי' לעיל לענ
שהחרים ושתפו להקב"ה עמהן שלא לגלות הדבר ואע"פ ש
מגיד דבריו ליעקב לא הגיד מפני החרם וכשירדו ל

ומצאוהו חי אז התירו החרם ושרתה עליו שכינה כדכתיב ותחי רוח יעקב אביהם. מכלל דעד השתא לא שרתה עליו ש

פירוש לתורת אלהים

עֶר זִיךְ נִיט גִיוָואלְט לָאזִין טְרֵייסְטֶען [פ"ז ר"ש] וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט אִיךְ וֶועל נִידֶערֶן דוּרְךְ מַיין זוּהְן אָבֵל מִיט טְרוֹיעֶרְקֵייט שְׁאוֹלָה אִין גְרוּב אִיךְ וֶועל מִיךְ נִיט טְרֵייסְטֶן וִוי לַאנְג אִיךְ וֶועל לֶעבֶּן [ע"יז ר"ש] וַיֵּבְךְּ אוּנ זַיין פָאטֶר הָאט אִים בַּאוֵויינְט׃ (לו) וְהַ אוּנ דִי מְדָנִים הָאבֶּן אִים פַאר קוֹפְט נָאךְ מִצ לְפוֹטִיפַר צוּ פוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה דֶר עֶלְצְטֶער בַּדִינֶ פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים דֶער עֶלְצְטֶער שֶׁעכְטֶר מֵייסְטֶ

ספר הישר

צְוַואנְצִיג שְׁטִיק זִילְבֶּער. אוּנ דִי יִשְׁמְעֵאלִים הָאבֶּן גִינוּמֶן יוֹסֵף'ן אוּנ הָאבֶּן אִים אַרוֹף גִיזֶעצְט אוֹיף אֵיין קֶעמִיל אוּנ זֶענֶען גִיגַאנְגֶען צוּ מִצְרַיִם. אוּנ וְוִי יוֹסֵף הָט דֶר הֶערְט אַז דִי יִשְׁמְעֵאלִים גֵייעֶן צוּ מִצְרַיִם. הָט יוֹסֵף אָן גֶעהוֹבֶּן צוּ וַויינֶען אוּנ צוּ שְׁרַייעֶן אוּנ הָאט גִזָאגְט פָאטֶר פָאטֶער. דֶער וַוייל אִיז גִישְׁטַאנֶען אֵיינֶער פוּן דִיא יִשְׁמְעֵאלִים אוּנ הָט יוֹסֵף'ן גִישְׁלָאגֶן אוֹיף דֶר בַּאק הָט יוֹסֵף נָאךְ אָן גֶעהוֹבֶּן צוּ וַויינֶען אוּנ יוֹסֵף אִיז גֶעבֶּעקְ מִיד גֶעוָוארֶן אוֹיף אוּנ הָט גָאר נִיט גֶעקֶענְט גֵיין מֵחֲמַת דָאס בִּיטְרוּנְג וָוס עֶס אִים גִיטְרָאפֶן. אַלֶע יִשְׁמְעֵאלִים הָאבֶּן אִים גֶעשְׁלָאגֶן אוּנ גִיפַ אוּנ הָאבֶּן אִים גִישְׁרָאקֶן כְּדֵי עֶר זָאל אוֹיף הֶערֶן צוּ וַויינֶען

הַטַּבָּחִים׃ פ רביעי לח א וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֵת אֶחָיו וַיֵּט עַד־אִישׁ עֲדֻלָּמִי וּשְׁמוֹ חִירָה׃ ב וַיַּרְא־שָׁם יְהוּדָה בַּת־אִישׁ כְּנַעֲנִי וּשְׁמוֹ שׁוּעַ וַיִּקָּחֶהָ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ׃ ג וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ עֵר׃ ד וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אוֹנָן׃ ה וַתֹּסֶף עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן

...קְטוֹלַיָּא׃ א וַהֲוָה ...עִדָּנָא הַהִיא וּנְחַת ...וּדָה מִלְּוָת אֲחוֹהִי ...טָא עַד גַּבְרָא עֲדֻלָּמָאָה ...מֵהּ חִירָה׃ ב וַחֲזָא ...מָּן יְהוּדָה בַּת גְּבַר ...גָּרָא וּשְׁמֵהּ שׁוּעַ וְנַסְבַהּ ...ל לְוָתַהּ׃ ג וְעַדִּיאַת ...ילִידַת בָּר וּקְרָא יָת ...מֵהּ עֵר׃ ד וְעַדִּיאַת ...ד וִילִידַת בָּר וּקְרַת ...שְׁמֵהּ אוֹנָן׃ ה וְאוֹסִיפַת ...ד וִילִידַת בָּר וּקְרַת

...א ויהי בעת סוטה, יג סנהדרין קב: וירא שם פסחים ג:

רשב"ם

...כי שניהם אחד הם לפי הפשט: (ב) כנעני. כתרגומו תגרא. כמו כנעניה נכבדי ארץ. כנען בידו מאזני מרמה. כי מבנות כנען היו נזהרים:

רש"י

...) הטבחים. שוחטי בהמות כ המלך: (א) ויהי בעת ...הוא. למה נסמכה פרשה זו לכאן והפסיק בפרשתו של ...ף ללמד שהורידוהו אחיו מגדולתו כשראו בצרת אביהם ...רו אתה אמרת למכרו אלו אמרת להשיבו היינו שומעים ...: ויט. מאת אחיו: עד איש עדלמי. נשתתף עמו: ...כנעני. ל תגרא (ב"ר): (ה) והיה בכזיב. (פסקים

בית יהודא

אַז יוֹסֵף לֶעבּט (לו) וְהַטַּבָּחִים). (שׁוֹחֲטֵי בַּהֲמוֹת הַמֶּלֶךְ) פּוֹטִיפַר אִיז גְוֶוען אַשַּׂר וַאאָלְצְטֶער אַכְטוּנְג צוּ גֶעבֶּן אוֹיף דִיא מֶענְטשֶׁן וָוס שֶׁעכְטֶן דִי בְּהֵמוֹת פוּן מֶלֶךְ: (א) וַיְהִי בָּעֵת הַהִיא). פְרֶעגְט רַשִׁ"י (לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשָׁה זוּ לְכָאן) פַאר וָוס אִיז גֶעשְׁרִיבֶּן דִי פָּרָשָׁה דָא (וְהִפְסִיק בְּפָרָשָׁתוֹ שֶׁל יוֹסֵף) מֶען הָט אוֹיפְגֶעהֶערְט אִין מִיטֶען דֶערְצֵיילוּנְג פוּן יוֹסֵף אוּנ אָנְגֶעהוֹיבֶּן דֶערְצֵיילֶען מִיט יְהוּדָה (לְלַמֵּד) צוּ לֶערְנֶען

...הוֹרִידוּהוּ אֶחָיו מִגְּדוּלָּתוֹ כְּשֶׁרָאוּ בְּצָרַת אֲבִיהֶם) וֶוען דִיא בְּרִידֶער הָאבֶּן גְזֶעהֶן דֶעם צַעַר פוּן זֵייעֶר פָאטֶער הָאבֶּען ...א אַרָאפְּגֶענִידֶערְט יְהוּדָה פוּן זַיין גְרוֹיסְקֵייט, עֶר זָאל נִיט מֶעהְר זַיין קֵיין אֶלְצְטֶער אוֹיף זֵיי (אָמְרוּ) זֵייא הָאבֶּען ...אגְט צוּ יְהוּדָה (אַתָּה אָמַרְתָּ לְמָכְרוֹ) דוּ הָאסְט גֶעזָאגְט מֶען זָאל יוֹסֵף'ן פַארְקוֹיפֶן הָאבֶּען מִיר דִיךְ גֶעפָאלְגְט (אִילוּ ...תָּ לַהֲשִׁיבוֹ) וֶוען דוּא וָואלְסְט זָאגֶן מִיר זָאלֶן אִים צוּרִיק שִׁיקֶען צוּם פָאטֶער (הָיִינוּ שׁוֹמְעִים לְךָ) וָואלְטֶען מִיר דִיךְ ...גֶן: וַיֵּט מֵאֵת אֶחָיו). יְהוּדָה אִיז אַוועקְגֶעגַאנְגֶען פוּן זַיינֶע בְּרִידֶער: וְעַד אִישׁ עֲדוּלָּמִי) בִּיז עֶר אִיז גֶעקוּמֶען בִּיז ...אַמֶענְטשׁ וָוס הָאט גֶעוואוֹהנְט אִין עֲדוּלָם (נִשְׁתַּתֵּף עִמּוֹ) יְהוּדָה אִיז גֶעוָוארֶן מִיט דֶעם מֶענְטשׁ אַשׁוּתָּף: (ב) וּכְנַעֲנִי). ...גְט מֶען (תַּגְרָא) אַסוֹחֵר: (ה) וְהָיָה בִכְזִיב). (שֵׁם הַמָּקוֹם) דֶער נָאמֶען פוּן דֶעם אָרְט אִיז כְּזִיב, זָאגְט רַשִׁ"י (וְאוֹמֵר אֲנִי)

דעת זקנים מבעלי התוספות

...וירד יהודה. דרשו רז"ל הורידוהו מגדולתו מפני המכירה. ...קשה ר' אברהם בעז"ל כי לא תמצא בין המכירה עד שירדו ...גרים כי אם כ"ב שנה שהרי יוסף במכירתו היה בן י"ז שנה ...שלשים היה בעמדו לפני פרעה הרי מן המכירה עד כאן

שפתי חכמים

כאמר ויתאבל כמ"ש לעיל ויתאבל על בנו ועז"פ זה יצחק וגבי יצחק לא יתכן לכתוב ויתאבל דהוא לא היה מתאבל דיודע היה שיוסף חי וא"ל מכל ידע זה וכ"א י"ל שהקב"ה גילה לו שלא יצער את עצמו לפי שלא החרימו רק שלא לגלות ליעקב: כ דאם הזמין לו נושאי גרי ולוט שלא יוזק מריח רע של זפת וכו' כ"ש שלא יביא אותו לידי

...ג נפשות שהוא מאוס יותר. והתרגום ס"ל אע"פ דהיה ממונה על הסורגים מחייבי מיתה הוא עצמו לא הרגם: ל וא"ת מנ"ל לרש"י

פירוש לתורת אלהים

...המֶּלֶךְ: (א) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶוען אִין דֶר זֶעלְבִּיגֶר ...ט וַיֵּרֶד יְהוּדָה הָט יְהוּדָה גְנִידֶערְט פוּן זַיינֶע בְּרִידֶר ...אוּנ הָאט גִינֵייגְט בִּיז אַמַאן פוּן עֲדוּלָּמִי וּשְׁמוֹ ...זַיין נָאמֶען אִיז גְוֶוען חִירָה [סיוז רש"י]: ...וַיַּרְא הָט דָארְטִין יְהוּדָה גְזֶעהְן אַטָאכְטֶער פוּן ...סוֹחֵר וּשְׁמוֹ אוּנ זַיין נָאמֶען אִיז גְוֶוען שׁוּעַ וַיִּקָּחֶהָ הָט עֶר זִיא גְנוּמֶען וַיָּבֹא אֵלֶיהָ אוּנ אִיז צוּ אִיר גְקוּמֶען: (ג) וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן אוּנ זִיא אִיז וָוארֶן מְעוּבֶּרֶת אוּנ הָט גִיבָּארֶן אַזוּהְן וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ הָט עֶר גְרוּפֶן זַיין נָאמֶען עֵר: (ד) וַתַּהַר עוֹד אוּנ זִיא אִיז וָוארֶען נָאךְ אַמָאל מְעוּבֶּרֶת וַתֵּלֶד בֵּן אוּנ הָט גִיבָּארֶן אַזוּהְן וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ אוֹנָן הָט זִיא גְרוּפֶן זַיין נָאמֶען אוֹנָן: (ה) וַתּוֹסֶף עוֹד

ספר הישר

...הָאט גִיזֶעהֶן דָאס פַּיין אוּנ מִידִיקַייט פוּן יוֹסֵף הָט גָאט אָן... ...קְט אוֹיף דִי יִשְׁמְעֵאלִים אֵיין פִּינְצְטֶערְנִישׁ אוּנ אֵיין שְׁרֶעקֶנִישׁ, ...וִועלְכֶע הַאגָד פוּן דִי יִשְׁמְעֵאלִים הָאבְּן גֶעשְׁלָאגֶן יוֹסֵף'ן אִיז דִי... ...ד פַר דַארְט גִיוָוארֶן. אוּנ דִי יִשְׁמְעֵאלִים הָאבְּן גִיזָאגְט אֵיינֶר ...אַנְדֶרִין וָואס אִיז דִיא זַאךְ וָוס גָאט הָט צוּ אוּנְז גֶעטָאן אוֹיף

משלים על התורה

(א) וַיְהִי בָּעֵת הַהִיא וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֵת אֶחָיו וגו'. דֶער מִדְרָשׁ שְׁרַייבְּט רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן הָאט גֶעזָאגְט דִיא שְׁבָטִים זֶענֶען גֶעוֶוען בַּאשֶׁעפְטִיגְט צוּא פַארְקוֹיפֶען יוֹסֵף'ן, יוֹסֵף אִיז גֶעוֶוען בַּאשֶׁעפְטִיגְט מִיט זַיינֶע צָרוֹת, רְאוּבֵן מִיט זַיין צַעַר, יַעֲקֹב מִיט זַיין צַעַר, יְהוּדָה אִיז גְוֶוען בַּשֶׁעפְטִיגְט צוּ נֶעמֶען אַוַוייבּ, הקב"ה אִיז גְוֶוען בַּשֶׁעפְטִיגְט

...בְּעשַׁאפֶען דִי לִיכְטִיקַייט פוּן מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, וָואס וֶועט אִיצְט אַרוֹיסְקוּמֶען פוּן יְהוּדָה'ס חֲתוּנָה, יְהוּדָה זָאל זִיךְ

וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁלָה וְהָיָה בִכְזִיב
בְּלִדְתָּהּ אֹתוֹ: ו וַיִּקַּח יְהוּדָה אִשָּׁה
לְעֵר בְּכוֹרוֹ וּשְׁמָהּ תָּמָר: ז וַיְהִי עֵר
בְּכוֹר יְהוּדָה רַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיְמִתֵהוּ
יְהוָה: ח וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאוֹנָן בֹּא אֶל־

יָת שְׁמֵהּ שֵׁלָה וַ
בִּכְזִיב כַּד יְלֵידַת יָת
ו וּנְסֵיב יְהוּדָה אִתְּ
לְעֵר בּוּכְרֵהּ וּשְׁ
תָּמָר: ז וַהֲוָה עֵר בּוּכְ
דִּיהוּדָה בִּישׁ קֳדָם
וְאַמִיתֵהּ יְיָ: ח וַאֲ
יְהוּדָה לְאוֹנָן עוֹל

רשב"ם (ה) והיה בכזיב. יהודה ושם נולד לו בן:

רש"י

ג) (ב"ר) שם המקום ואומר אני ע"ש שפסקה מלדת כזיב ל' (ירמיה יח) היו תהיה לי כמו אכזב (ישעי' אשר לא יכזבו מימיו דאל"כ מה בא להודיענו ובב"ר ותקרא שמו שלה וגו' פסקת: (ז) רע בעיני ה'.

בית יהודא

איך זָאג (עַל שֵׁם שֶׁפָּסְקָה מִלֶּדֶת נִקְרָא כְּזִיב) ווייל נָאךְ דֶעם קִינְד הָט יְהוּדָה'ס ווייבּ מֶער קֵיין קִינְדֶר גֶעהַאט דְרִיבֶּער זָאגְט דֶער פָּסוּק וְהָיָה בִכְזִיב בְּלִדְתָּהּ אוֹתוֹ, וָוען זִיא הָט אִים גִּבָּארִין אִיז עֶר גֶוועֶן דֶר לֶעצְטֶער קִינְד בַּיי אִיר, נָאךְ אִים הָט זִיא אוֹיפְגִיהֶערְט צוּ הָאבֶּן קִינְדֶר (לָשׁוֹן הָיוֹ תִהְיֶה לִי כְּמוֹ אַכְזָב) וְוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דוּא וֶועסְט זַיין צוּ מִיר וִויא אַזַאךְ וָוס אִיז נִיט אוֹיף שְׁטֶענְדִיג נָאר עֶס אוֹיפְהֶערִין (אֲשֶׁר לֹא יְכַזְּבוּ מֵימָיו) זַיינֶע וַואסֶער וֶועט נִיט אוֹיפְהֶערֶען (וְאִם לֹא כֵן) אוֹיבּ עֶס אִיז נִיט אַזוֹ, נָאר אִיז אַנָאמֶען פוּן אַשְׁטָאט (מַה בָּא לְהוֹדִיעֵנוּ) וָוס קוּמְט דֶער פָּסוּק אוּנְז מַאכֶן ווִיסֶען וְוא שֵׁלָה אִיז גֶעבָּארֶן גֶע (וּבִבְרֵאשִׁית רַבָּה רָאִיתִי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שֵׁלָה וגו' פָּסֶקֶת) זָאגְט רש"י אִיךְ הָאבּ גְזֶעהֶן אִין מֶדְרָשׁ שְׁטֵייט אוֹיךְ אוֹי וָוארְט כְּזִיב, פָּסֶקֶת, אוֹיפְגִיהֶערְט: (ז) וְרַע בְּעֵינֵי ה'. זַיין שְׁלֶעכְטְם אִיז גֶוועֶן (כְּרַעְתוֹ שֶׁל אוֹנָן) וִויא דִי שְׁלֶעכְ

שפתי חכמים

דלמא כנעני ממש. וי"ל דזה אינו דהא מלינו שאברהם לא היה רולה להשיא ליצחק כנענית וכן יצחק היה מלוה ליעקב שישא נזהר בהם ובודאי היו בניו ג"כ נזהרין בזה. וא"ת והא לעיל פרש"י ר' נחמיה אמר כנעניות היו ש"מ שהיו נושאין כנעניות. וי"ל דלעיל מיירי כגון אומה אחרת שבא על כנענית דאותה בת אינה כנענית

דעת זקנים מבעלי התוספות

שלשה עשר שנים ושבעה דשובע ושנים דרעב הרי כ" ובאותו שנה ירדו למצרים ומשנשא אותה יהודה בת איו עד שירדו למצרים תמצא יותר שהרי חשוב שנה לל ושנה ללידת אונן [ושנה ללידת שלה] הרי שלש שנים ו ראתה כי גדל שלה משמע שהיה בן י"ג שנה הרי פ ללידת פרץ הרי י"ז ואפי' כי נאמר שלא היה פרץ כי שבעה שנים כשהוליד חצרון ושנה מלידת חמול שהוא היה מיורדי מצרים הרי מ"מ תמצא כ"ה שנים אלמא האי ויר מכירה הוא. וי"ל דהאי כי גדל שלה לענין ביאה איתמר כי כבר היה בן ט' שנים. וכדתנן במס' נדרים בן תשעה ויום אח על יבמתו קנאה. ואמרינן בסנהדרין שהיו הראשונים מולידים בני ז' שנים: (ה) ותקרא שמו שלה והיה בכזיב וגו'. פי קראה שמו שלה על שפסקה מלדת כי לשון שלה ולשון כזיב אחד שהרי כתוב אחד אומר אל תכזב בשפחתך וכתוב תשלה בי וכזיב לשון הפסקה הוא כמו וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו. ומפי מורי ז"ל שמעתי כי כך היה מנהגם ה קורא שם לבנו ראשון והיא קוראה שם לבנו שני. וא"כ מן הדין היה לו ליהודה לקרוא שם לשלישי. והיא קראה כדכתיב ותקרא לכך הוצרך לומר שהיה יהודה בכזיב בלדת אותו ולא היה באותו מעמד לקרוא לו שם וכזיב שם

פירוש לתורת אלהים

אוּנ זִיא הָאט נָאךְ גֶמֶערְט וַתֵּלֶד בֵּן אוּנ הָאט גִיבָּארֶן אַזוּהִן וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ שֵׁלָה הָט זִיא גְרוּפֶן זַיין נָאמֶן שֵׁלָה וְהָיָה אוּנ זִיא אִיז גֶוועֶן אִין דֶר שְׁטָאט כְּזִיב [טייטש רש"י] בְּלִדְתָּהּ אוֹתוֹ אַז זִיא הָט אִים גִיבָּארֶן: (ו) וַיִּקַּח הָאט יְהוּדָה גִינוּמֶן אַווייבּ צוּ זַיין בְּכוֹר עֵר וּשְׁמָהּ תָּ אִיר נָאמֶן אִיז גִיוֶועֶן תָּמָר: (ז) וַיְהִי אוּנ עֵר דֶּר פוּן יְהוּדָה אִיז גִיוֶועֶן בֵּייז אִין נָאטְס אוֹגֶן וַיְמִ הָט אִים גָאט גֶטֵייט: (ח) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאוֹנָן הָט

משלים על התורה

צוּזַאמֶען טְרֶעפִין מִיט תָּמָר, אוּנ פוּן זַייעֶרֶע קִינְדֶער זָאל גֶעבּאֹרֶן וֶוערֶן דֶער מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, דִי שְׁאֵלָה אִיז נָאר אַז יְהוּדָה אִיז וָוערְט גִיוֶועֶן בַּיי הקב"ה פוּן אִים זָאל גֶעבָּארֶן וֶוערֶן דֶר מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, פַר וָוס הָט נִיט הקב"ה צוּזַאמֶען גֶעפָּארְט יְהוּדָה מִיט תָּמָר, מִיט אַרִיכְטִיגֶע חֲתוּנָה, פַאר וָוס הָט דָם גֶעדַארְפְט זַיין מִיט נִיט אַשֵׁיינֶעם אָרְדֶענוּנְג, וְוי יְהוּדָה אַלֵיין הָט גֶעזָאגְט צוּ זַיין פְרַיינְד חִירָה טָאמֶר וֶועלֶען מִיר פַארְשֶׁעמְט וֶוערֶן, נָאר דֶער עִנְיָן אִיז לְמָשָׁל אַמֶלֶךְ אִיז שְׁטַארְק קְרַאנְק גֶעוָוארֶן, אַלֶע דָאקְטוֹרִים הָאבֶּן גֶעזוּכְט מִיטְלֶען אִים צוּ הֵיילִין, אוּנ הָאבֶּן נִיט גֶעפוּנֶען, אַיין מָאהל אִיז גֶעוֶועֶן אַפַארְזַאמְלוּנְג פוּן פִיל דָאקְטוֹרִים, הָאבֶּן זֵיי גֶעפוּנֶען אַמֶעדִיצִין אַמִין סַם, נָאר זֵיי הָאבֶּן מוֹרָא גֶעהַאט צוּ גֶעבֶּען דֶעם מֶלֶךְ דֶעם סַם, ווייל זַיין לֶעבֶּען חָעט זַיין אִין סַכָּנָה, אוֹבּ דֶר אַפְּטֵייקֶר וֶועט קֶענֶן טְרֶעפֶען רִיכְטִיג דִי וָואג וְוי פִיל סַם אַרַיין צוּ טָאהֶן אִין דֶעם מֶעדִיצִין, וֶועט גוּט זַיין אוּנ דֶער מֶלֶךְ וֶועט גֶעזוּנְד וֶוערֶען, טָאמֶער וֶועט עֶר אָבֶּר נִיט טְרֶעפִין רִיכְטִיג דִיא וָואג נָאר זַיין עֶפֶּעס מֶער וֶועט דֶר מֶלֶךְ שְׁטַארְבֶּן, דְרִיבֶּר הָאבֶּען דִי דָאקְטוֹרִים גֶעקְלֶערְט וֶועגֶן אַנְדֶערֶע מֶעדִיצִינֶען א

ספר הישר

דֶעם וֶועג. אוּנ דִי יִשְׁמְעֵאלִים הָאבֶּן נָאר נִיט פַר שְׁטַאנ אִיז אַלְץ אִיבֶּר יוֹסֵף אוּנ דִי יִשְׁמְעֵאלִים זֶענֶען וַוייטֶער גִיגַא זֶענֶען גֶעקוּמֶן אוֹיפֶן וֶועג פוּן אֶפְרָת וָוס דָארְט אִיז רָחֵל דִי פוּן יוֹסֵף בַּגְרָאבֶּן אוּנ וִוי יוֹסֵף אִיז גֶעקוּמֶן צוּם קֶבֶר פוּן רָחֵל אִיז עֶר גִיפַאלֶן אוֹיפֶן קֶבֶר אוּנ הָט זַייעֶר גֶעוֵויינְט גֶעשְׁרִיגֶען אוּנ זָאגְט מַיין מוּטֶער מַיין מוּטֶער וָוס דוּא הָא גִיבָּארִין אַצוּנְד שְׁטֵיי אוֹיף אוּנ זֶעה אַז דַיין זוּן יוֹסֵף אִיז גֶעוָוארֶן פַר אַיין קְנֶעכְט. מַיין מוּטֶר מַיין מוּטֶר גֵיי אוּנ מַיין פָאטֶער אִיז דָם הַארְץ פִיל מִיט שְׁמֶערְצֶן אוּנ זַייא א אוּנ הָט גִירֶעט גֶעשְׁרִיגֶען אוּנ גֶעוֵויינְט. אוּנ נָאךְ דֶעם אַיין גֶעשְׁוִויגֶן גֶעוָוארֶן הָט יוֹסֵף גֶעהֶערְט אַיין קוֹל פוּן מִיט גִיוֵויין אוּנ זָאגְט מַיין זוּן יוֹסֵף מַיין זוּן יוֹסֵף א גֶעהֶערְט דַיין קוֹל אוּנ דַיין גֶעשְׁרֵייא אוּנ הָאבּ גִיזֶע טְרֶערִין אוּנ אִיךְ ווייס פוּן דַיינֶע צָרוֹת אוּנ עֶס טוּט ב

מעדיצין

אֵשֶׁת אָחִיךָ וְיַבֵּם אֹתָהּ וְהָקֵם זֶרַע לְאָחִיךָ: ט וַיֵּדַע אוֹנָן כִּי לֹּא לוֹ יִהְיֶה הַזָּרַע וְהָיָה אִם־בָּא אֶל־אֵשֶׁת אָחִיו וְשִׁחֵת אַרְצָה לְבִלְתִּי נְתָן־זֶרַע לְאָחִיו: י וַיֵּרַע בְּעֵינֵי יְהוָה אֲשֶׁר

ת אָחוּךְ וְיַבֵּם יָתַהּ
קִים זַרְעָא לְאָחוּךְ:
דַע אוֹנָן אֲרֵי לָא עַל
הִי מִתְקְרֵי זַרְעָא וַהֲוָה
עָלֵיל לְוָת אִתַּת
וּהִי וּמְחַבֵּל אָרְחֵהּ
אַרְעָא בְּדִיל דְּלָא
יְמָא זַרְעָא לַאֲחוּהִי:
בְאִישׁ קֳדָם יְיָ דִּי עֲבַד

תו"א וכיה אם בא יבמות לד: וירע בעיני ה' נדה יג:

רשב"ם

כי לא לו יהיה הזרע. ומקפידים היו בכך. נתן זרע. חטף קמץ. שכל סלאפו"ם שטעמה באות אחרונה ותיבה שסמוכה לה טעמה באות ראשונה הרי הם במקף והמלאפו"ם נהפך לחטף קמץ וכן ארך אפים וגדל חסד. ואם שלש אלה לא יעשה לה. אבל את שלש הערים מלאפו"ם הוא:

רש"י

אונן משחית זרעו שנאמר באונן וימת גם אותו כמיתתו
ער מיתתו של אונן ולמה היה ער משחית זרעו כדי
תתעבר ויכחיש יפיה: (ח) והקם זרע. הבן יקרא
ע"ש המת: (ט) ושחת ארצה. דש מבפנים וזורה

בית יהודא

אונן (משחית זרעו) ער האט קאליע געמאכט זיינע זרע (שנאמר באונן וימת גם אותו) וואָרום ביי אונן זאגט דער פסוק הקב"ה הט אים אויך געהרגת, אז מען זאגט "אים אויך" מיינט מען (כמיתתו של ער מיתתו של אונן) ער איז געשטארבן פאר די זעלביגע עבירה וואס אונן איז געשטארבן
מה היה ער משחית זרעו) פר וואס האט ער פארגאסן די זרע אויף דער ערד (כדי שלא תתעבר ויכחיש יפיה) ער הט געוואלט
ווייב זאל ניט מעוברת ווערען וועט ניט אוועקגיין פון איר די שיינקייט: (ח) והקם זרע לאחיך). זאלסט אויפשטעלן
דר צו דיין ברודר (והבן יקרא ע"ש המת) דם קינד וואס תמר וועט געבארין פון אונן וואלט גערופן ווערען אויף
ם נאמען פון ער: (ט) ושחת ארצה). (דש מבפנים וזורה מבחוץ) ווען ער הט זיך בהעפט מיט זיין ווייב האט ער

שפתי חכמים

לכן אחר הזב אבל כאן א"א לפרש כן דהא כתיב איש כנעני כמו שמפרש הפסוק הטעם דהבן נקרא ע"ש אחיו המת וזה לא היה
מע שהיה היה כנעני וק"ל: מ כשלמא מה שהי' אונן משחית רוצה לעשות: נ [נח"י] שהוצרך שם לסתור דברי הרמב"ן והרא"ם

פירוש לתורת אלהים

אגט צו אונן בא אל אשת אחיך קום צו דיין ברודרס נאמן וועט גרופן ווערן די קינדר והיה אונ עס איז
ייב ויבם אותה אונ זיי זיא מיבם והקם זרע לאחיך אונ גיוועץ אם בא אל אשת אחיו אז ער איז גקומן צו זיין
לסט גיבארין אקינד צו דיין ברודערס נאמן דר ברודרס ווייב ושחת אונ ער הט פר דארבן די זרע
הן וואס דו וועסט מיט איר האבן וועט גירופען צו דר ערד לבלתי פון וועגן ניט נתן צו געבן אקינד
ערן אויף דעם נאמען פון דעם מת: (ט) וידע אונ צו זיין ברודר: (י) וירע עס איז שלעכט גוועזן אין
נן הט גוואוסט כי לא לו יהיה הזרע אז ניט אויף זיין גאטס אויגן וואס ער הט גטאן וימת הט ער אים אויך

ספר הישר

נק אויף דיר. אונ אצונד מיין זון האף אלע צייט צוא גאט
ן בעט צו אים אונ האב פאר קיינם קיין מורא. דען גאט איז
ט דיר. ויאמרו אונ איינער הט געזאגט צום אנדרין פר וואס
ט גאט גיטאן אזעלכם צו אונז וואס האבן מיר דען גיזינדיגט אונ
אס האבען מיר דען פערשולדיגט אז עס זאל אונז זיין אזוי איין
ה. אונ איינער פון זיי האט גיענפערט אונ גיזאגט טאמר איז
א זינד פון וועגען דעם ארומען קנעכט דרום טרעפט זיך אונז
עלכם דעם טאג. אונ אצונד וועלען מיר איבער בעטין דעם
עכט ער זאל אונז מוחל זיין וואס מיר האבן אים גיטאן וועלען
ר ויסן צו איז דאס איבער אים אונ איב ניט אונ די ישמעאלים
אבן אזוי געטאן אונ האבן געזאגט צו יוסף זיי אונז מוחל וואס
יר האבען געזינדיגט צוא דיין גאט אונ קענען דיר אונ אצונד
סף טוא בעטין פר אונז גאט ער זאל אפ טאן פון אונז די צרה.
ונ יוסף הט געטאן אזוי ווי די ישמעאלים האבן צו אים גיזאגט.
אט הט צו געהערט צו יוסף אונ הט אפ געטאן די צרה פון די
שמעאלים אונ די קעמלען זענען אויף געשטאנען פון דער ערד
ונ האבן שוין אן גיהויבען גיין אונ דער שטורם ווינט הט אויף
עהערט. זענען דיא ישמעאלים מיט יוסף'ן אוועק גינאנגען צוא

משלים על התורה

מעדיצין מיט דעם סם האבן זיי ניט געוואלט געבען ווייל זיי האבן ניט געוואלט ברייגגן אין סכנה דם לעבן פון מלך, ביי דעם מלך איז געוועז אקנעכט וואס ער הט אין הארצן פיינט געהאט דעם מלך, אונ ער הט געוואלט דער מלך זאל שטארבן, ווי ער האט גיהערט דיא דאקטורים האבען גערעט פון דעם סם וואס קען געשווינד הרגנן דעם מלך, איז ער געגאנגן אין אפטייק אונ הט געקופט דעם סם, ביי נאכט הט דר מלך געוואלט אטרונק וואסר, הט דר קנעכט געשווינד אריינגיטאן דעם סם אין די וואסר, דר מלך הט אוסגעטרונקן די גלאז וואסער אונ איז איינגעשלאפן ביז טאג, ער הט זיך אופגעוועקט אונ הט געשפירט ביי זיך ער איז געזונד, די דאקטורים זענען געקומן צום מלך, דרציילט זיי דר מלך ער הט ביי נאכט אויסגעטרונקן אגלאז וואסר אונ איז באלד איינגעשלאפען ביז טאג אונ איצט איז ער געזונד, מען האט גיפרעגט דעם מלך וועלכער קנעכט הט אים גיגעבן די גלאז וואסר, אונ ווא איז דיא גלאז, די דאקטורים האבען דערקענט אז אין דיא גלאז וואסר איז געוועזן דר סם, מען הט גערופען דעם קנעכט דר מלך הט אויף אים געבאטן ער זאל באלד זאגען וואס
ער הט אריין געטאן אין די גלאז וואסר, ער האט מודה געוועזן אז ער הט אריין געטאן אין די וואסער דעם סם וואס
דיא דאקטורים האבען גזאגט, נאר ער האט ניט וויל'ענדיג געטראפן די וואג, די שופטים האבען געזאגט ווייל דער
קנעכט הט אין אמת געמיינט צו הרגנן דעם מלך, דארף מען אים הרגנן, דר מלך האט געזאגט הרגנן קען מען אים
ניט

עָשָׂה וַיָּמֶת גַּם־אֹתוֹ׃ יא וַיֹּאמֶר יְהוּדָה
לְתָמָר כַּלָּתוֹ שְׁבִי אַלְמָנָה בֵית־
אָבִיךְ עַד־יִגְדַּל שֵׁלָה בְנִי כִּי אָמַר
פֶּן־יָמוּת גַּם־הוּא כְּאֶחָיו וַתֵּלֶךְ תָּמָר
וַתֵּשֶׁב בֵּית אָבִיהָ׃ יב וַיִּרְבּוּ הַיָּמִים
וַתָּמָת בַּת־שׁוּעַ אֵשֶׁת־יְהוּדָה וַיִּנָּחֶם
יְהוּדָה וַיַּעַל עַל־גֹּזְזֵי צֹאנוֹ הוּא וְחִירָה

אונקלוס

וַאֲמִית אַף יָתֵהּ׃ יא וַאֲ
יְהוּדָה לְתָמָר כַּלְּ
תִּיבִי אַרְמְלָא בֵית אֲבּ
עַד דִּיִרְבֵּא שֵׁלָה בְרִי אֲ
אֲמַר דִּלְמָא יְמוּת
הוּא כַּאֲחוֹהִי וַאֲזַלַת תָּ
וִיתִיבַת בֵּית אֲבוּהָא
יב וּסְגִיאוּ יוֹמַיָּא וּמִי
בַּת שׁוּעַ אִתַּת יְהוּ
וְאִתְנַחַם יְהוּדָה וּסְלֵ
עַל גּוֹזְזֵי עָנֵהּ הוּא וְחִי

תו"א ויָמת גם אותו יבמות שם : ותמ
סוטה יג :

רשב"ם

(י) גם אותו . דרשו חכמים כי בעון כזה מת ער שהיה משחית זרעו שלא תתעבר ותכחיש יופיה

בית יהודא

די זָרַע אַרויסְגֶעגָאסִין אויף דִי עָרְד : (יא) וכִּי אָמַר וגו׳) .
(כְּלוֹמַר) אַזוֹ איז גִוֶועִן (דוֹחֶה הָיָה אוֹתָהּ בְּקַשׁ) יְהוּדָה הָאט
איר אַוֶועקְגֶעשְׁטוּיסְן מִיט אַשְׁטְרוּיא , מִיט עֶטְלִיכֶע וֶוערְטֶער
(שֶׁלֹּא הָיָה בְּדַעְתּוֹ לְהַשִּׂיאָהּ לוֹ) וַוייל זַיין מֵיינוּנְג איז נִיט
גִוֶועִן עֶר זָאל זִיא גֶעבְּן פַר אַוַוייבּ צוּ זַיין זוּהְן שֵׁלָה : וכִּי
אָמַר פֶּן יָמוּת) . יְהוּדָה הָאט גְזָאגְט (מוּחְזֶקֶת הִיא זוּ שֶׁיָּמוּתוּ אֲנָשֶׁיהָ) זִיא הָט שׁוֹין אַחֲזָקָה וֶועס איז גֶעוִויסו אַז אַ
מֶענֶער ווָם זִיא וֶועט נֶעמֶן וֶועלֶן שְׁטַארְבֶּן : (יב) וַיַּעַל עַל גּוֹזְזֵי צֹאנוֹ) . הַארְט רַשִׁ״י איז דֶען יְהוּדָה אַרויפְגֶעגַאנ
אויף דִי מֶענְטשֶׁן ווָם הָאבִּן גֶעשׁוּירִין דִיא וְואל פוּן זַיינֶע שֶׁעפְּסֶן ? נָאר מֶען מֵיינְט (וַיַּעַל תִּמְנָתָה לַעֲמוֹד עַל גּוֹזְזֵי צ
יְהוּדָה איז אוֹיפְגֶעגַאנְגֶן אויף דִי שְׁטָאט תִּמְנַת עֶר זָאל שְׁטֵיין לֶעבְּן דִי מֶענְטְשְׁן וָואס שֶׁערִין דִי וְואל פוּן דִי שֶׁעפְּ

רש"י

מכחון (ב"ר) : (יא) כי אמר וגו׳ . כלומר דוחה
אותה בקש שלא היה בדעתו להשיאה לו : כי א
פן ימות . מוחזקת היא זו שימותו אנשיה (יבמות ל
(יב) ויעל על גוזזי צאנו. ויעל תמנתה לעמוד על

שפתי חכמים

פ"ש . וה"פ הבן יהא נקרא על שם המת כאלו המת הוא אביו וז"ש
הקם זרע לאחיך ולא שם לאחיך דלא שמא גרים ע"ש : ם דק"ל
דהפסוק סותר עצמו דמתחלה כתיב עד יגדל שלה בני משמע שהיה

בדעתו ליתנה לשלה ואח"כ כתיב כי אמר פן ימות וגו׳ משמע
רלה ליתנה לו ועוד הא כי מאי נתינת טעם הוא אבל מעלה שמ
שהוחזקה לקטלנית איך אפשר שיתננה לו אחר שיגדל ועו"פ

פירוש לתורת אלהים

גְמֵיית : (יא) וַיֹּאמֶר הָט יְהוּדָה גִיזָאגְט צוּ זַיין שְׁנוּר
שְׁבִי זִיץ אֵיין אַלְמָנָה אִין דֶעם הוֹז פוּן דַיין פָאטֶער
עַד יִגְדַּל בִּיז מַיין זוּהְן שֵׁלָה וֶועט גְרוֹס וֶוערֶן [פ׳ רס"י]
כִּי אָמַר וָוארוּם עֶר הָאט גְטְרַאכְט טָאמֶער וֶועט עֶר
אויךְ שְׁטַארְבֶּן וִוי זַיינֶע בְּרִידֶער וָוארוּם וַוייל בַּייא
איר זֶענִין צְוֵויי מַאנֶן גְשְׁטָארְבֶּן וַתֵּלֶךְ אוּנ תָּמָר איז
גְגַאנְגֶען וַתֵּשֶׁב אוּנ איז גִיזֶעסִין אִין דֶעם הוֹז פוּן
פָאטֶער : (יב) וַיִּרְבּוּ אוּנ עֶס הָט זִיךְ גְמֶערְט דִי
וַתָּמָת איז גְשְׁטָארְבֶּן דִי טָאכְטֶער פוּן שׁוּעַ דָם וַוייבּ
יְהוּדָה וַיִּנָּחֶם יְהוּדָה אִיז יְהוּדָה וָוארִין גִיטְרֵייסְט
אוּנ עֶר איז אוּף גְגַאנְגֶען עַל גּוֹזְזֵי צֹאנוֹ עֶר זָאל שְׁטֵ
בַּיי דֶעם שֶׁערוּנְג פוּן זַיינֶע שָׁאף הוּא עֶר מִיט

משלים על התורה

נִיט , וַוייל עֶר הָט דָאךְ גֶערֶעטֶעט דֶעם מֶלֶךְ פוּן טוֹט , מֶען
דַארְף אִים גֶעבְּן אַבֶּעלוֹינוּנְג אויךְ , נָאר מִיט אַזוֹ אַ אָרְדֶענוּנְג
וִוי עֶר הָט גֶעטָאן , אִין קֶענִיגְלִיכֶען הויף זָאל עֶר נִיט מֶער
זַיין , עֶר זָאל אַוֶועקְגֶעשִׁיקְט וֶוערֶן אִין אַדָארְף , דָארְט זָאל
עֶר וואהְנֶן אִין אַקְלֵיין שְׁטִיבֶּעלֶע , אוּנ מֶען זָאל אִים דָארְטֶן
גֶעבְּן פוּן מֶלֶךְ אַלֶץ ווָם עֶר דַארְף , וֶועט דֶר קֶנֶעכְט הָאבֶּן
זַיין פַּרְנָסָה צוּם לֶעבְּן אַזוֹ וִוי עֶר הָט מִיר גֶעגֶעבְּן דָאם
לֶעבְּן , אוּנ אַזוֹ וִוי עֶר הָט מִיךְ גֶעוָואלְט אַוֶועק בְּרֶענְגֶען
פוּן דֶער וֶועלְט אוּנ פוּן דֶעם קֶענִיגְלִיכֶען הויף . זָאל עֶר
אַוֶועקְגֶעבְּרֶענְגְט וֶוערֶן פוּן קֶענִיגְלִיכֶען הויף . דָם זֶעלְבִּיגֶע
איז גֶעוֶועזֶן בַּייא יְהוּדָה , יְהוּדָה הָאט גֶעוָואלְט יוֹסֵף זָאל
פַארְקוֹיפְט וֶוערֶן אִין מִצְרַיִם עֶר זָאל דָארְט בְּלַייבֶּן אַ אֵייבִּיגֶער
קְנֶעכְט , דָם איז אַשֶׁענְדְלִיכֶע זַאךְ פַאר יְהוּדָה , צוּ פַארְ
קוֹיפֶען אַבְּרוּדֶער פַר אַקְנֶעכְט עֶר הָט אָבֶּער נִיט ווִילֶענְדִיג

ספר הישר

מִצְרַיִם . וַיֹּאמְרוּ אוּנ דִיא יִשְׁמְעֵאלִים הָאבִּין גֶעזָאגְט אֵיינֶער
אַנְדֶערֶן אַצוּנְד ווייסְן מִיר דִי צָרָה אִיז גִוֶועִן אִיבֶּר יוֹסֵף'ן אַ
בַּדַארְפְן מִיר אֵיין עֵצָה הַאלְטְן ווָם מִיר זָאלְן טָאן מִיט יוֹסֵף'ן
אֵיינֶער גִיזָאגְט פַר ווָאר יוֹסֵף הָט צוּ אוּנְז גִיזָאגְט מִיר זָאלְן
אוּם קֶערֶען צוּ זַיין פָאטֶר . אִיז מַיין עֵצָה מִיר זָאלֶען גֵיין
אִים צוּ זַיין פָאטֶר אוּנ זַיין פָאטֶר וֶועט אוּנְז אוּם קֶערִין אוּנ
גֶעלְד הָט אֵיינֶער גֶעזָאגְט דַיין עֵצָה אִיז גוּט נָאר מִיר קֶענֶען
נִיט טָאן דֶען עֶס אִיז זֵייעֶר ווַייט אוּם צוּא קֶערֶען זִיךְ צוּא
פָאטֶר . הָט וַוייטֶער אֵיינֶער גִיעֶנְטְפֶערְט אוּנ הָט גִיזָאגְט דִי עֵצָה
אֵיין גוּטֶע עֵצָה נַייעֶרְט לָאמֶר פְרִיעֶר גֵיין צוּ מִצְרַיִם וֶועלֶען
אִים קֶענֶען פַר קוֹיפְן אִיז גוּט . אוּנ אוֹיבּ נִיט וֶועלִין מִיר אִים
פִירֶן צוּם פָאטֶר אִיז דִי זַאךְ זֵיי וֶוערֶר גִיפֶעלִין אוּנ זֶענֶען גִיגַאנ
אִין מִצְרַיִם . אוּנ דִי קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב נָאךְ דֶעם אַז זֵייא הָא

גֶעטְרָאפֶען דֶעם אָרְט וְואהִין אִים צוּ פַארְקוֹיפֶן וָואס עֶר איז דָארְט גֶעוָוארֶן זוּמֶּלֶךְ , הָט אִים הקב"ה אויךְ אַזוֹ בְּצָאהְ
דֶער מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ וָואס דַארְף פוּן אִים גֶעבָּארֶן וֶוערֶן זָאל קוּמֶען דוּרְךְ אַשֶׁענְדְלִיכֶע זַאךְ , זַיין מֵיינוּנְג איז גֶעוֶועזֶן
שֵׁיין , צוּ מְזַנֶּה זַיין מִיט תָּמָר , נָאר אַרויסְגֶעקוּמֶען איז גוּט , קִינְדֶער וָום זֶענֶען גִיוֶועזֶן צַדִּיקִים :

רֵעֵהוּ הָעֲדֻלָּמִי תִּמְנָתָה׃ יג וַיֻּגַּד
לְתָמָר לֵאמֹר הִנֵּה חָמִיךְ עֹלֶה
תִמְנָתָה לָגֹז צֹאנוֹ׃ יד וַתָּסַר בִּגְדֵי
אַלְמְנוּתָהּ מֵעָלֶיהָ וַתְּכַס בַּצָּעִיף
וַתִּתְעַלָּף וַתֵּשֶׁב בְּפֶתַח עֵינַיִם אֲשֶׁר
עַל־דֶּרֶךְ תִּמְנָתָה כִּי רָאֲתָה כִּי־גָדַל

אונקלוס

חמה עדלמאה לתמנת:
ואתחוא לתמר למימר
א חמויך סליק לתמנת
מיגז ענה: יד ואעדיאת
בושי ארמלותה מנה
ותכסיאת בעיפא
תתקנת ויתיבת
בפרשות עינין די על
רח תמנת ארי חזת

"א ותשב בפתח שם ספר השכר פ' אחרי מות ופ' ויקהל:

בעל הטורים

בפתח עינים אשר. ס"ת רמ"ח כמנין אברהם שאמרה יהי רצון ...קק לזרע אברהם: כי גדל. ג' במס' הכא ואידך עד כי גדל מאוד. ...גדל הכתב מאד. בשביל שראתה כי גדל שלה גדל הכתב שלה וכזכות זה יצא ממנה מלכות בית דוד שהיה הולך וגדל עד כי גדל מאד:

רשב"ם

(יד) ותכס. ראשה: בצעיף. שאין זה דרך אלמנות: ותתעלף. כסתה פניה שלא יכירנה יהודה: בפתח עינים. בשער של פרשת דרכים שהכל עוברים ונראים

רש"י

...ו: (יג) עולה תמנתה. ובשמשון הוא אומר (שופטים ...) וירד שמשון וגו' תמנתה ע בשפוע ההר היתה יושבת ...לין לה מכאן ויורדין לה מכאן: (יד) ותתעלף. כסתה ...ה פ שלא יכיר בה: ותשב בפתח עינים. בפתיחת ...ים בפרשת דרכים צ שעל דרך תמנתה (סוטה י) ...בותינו דרשו בפתחו של אברהם אבינו ק שכל עינים ...פות לראותו: כי ראתה כי גדל שלה וגו'. לפיכך

בית יהודא

(יג) ועולה תמנתה). ער גייט ארויף צו די שטאט תמנת. פרעגט רש"י (בשמשון הוא אומר וירד שמשון תמנתה) ביי שמשון זאגט דר פסוק שמשון הט געניטערט צו דיא שטאט תמנת, ענטפערט רש"י (בשפוע ההר היתה יושבת) דיא שטאט תמנת איז געווען אראפ בארג (עולין לה מכאן) ווער עס א ז געגאנגען פון אונטען צו תמנת, איז ער ארויפגעגאנגען (ויורדין לה מכאן) אונ ווער עס איז געגאנגען פון בארג צו תמנת איז ער אראפגעגאנגען: (יד) ותתעלף). מיינט מען ...סתה פניה שלא יכיר בה) זיא האט באדעקט איר פנים ער זאל זיא ניט דערקענען: ותשב בפתח עינים). מיינט מען ...פתיחת עינים) וואו מען דארף עפענען די אויגען (בפרשת דרכים שעל דרך תמנתה) וואו עס שיידין זיך די וועגן ביי ...א וועג וויא מען גייט צו תמנת ווען אמענטש גייט אגלייכן וועג מעג ער גיין פארטראכט אונ דארף ניט אכטונג געבן ...די זייטען פון וועג, קען אמאהל זיין אמענטש ז.ל זיצען ביי די זייט וועג אונ דער דורכגייענדר זאל אים ניט ...הן, אבער וויא דר גייענדר קומט צו דעם ארט וואו דיא וועגן שיידן זיך, איין וועג לינקס איין וועג רעכטס, מוז ...גייענדר עפענען די אויגן אונ זעהן אין וועלכע וועג ער זאל גיין, ווען דארטן זיצט אמענטש, מוז דער גייענדר אים ...הן, אויף אזו אארט איז געזעסין תמר, דאס מיינט רש"י בפתיחת עינים וגו') (ורבותינו דרשו בפתחו של אברהם אבינו) ...רבנן האבן גלערנט תמר איז געזעסן לעבן די טיר פון די שטוב ווס אברהם אבינו האט דארטן געוואוינט (שכל ...ים מצפות לראותו) אלע אויגן האבן גוואלט זעהן די שטוב, יעדער מענטש וואס איז גיוועזן אין דעם וועג איז ...געגאנגען זעהן דיא שטוב, יהודה איז אויך צוגעגאנגען זעהן די שטוב הט ער גיטראפן תמר זיצט לעבן די טיר ...שטוב: וכי ראתה כי גדל שלה וגו'). ווייל זיא הט גזעהן שלה איז שוין גרויס אויפגעוואקסען אונ יהודה געמט איר

דעת זקנים מבעלי התוספות

...) בפתח עינים. שנתנה פתח לדבריה כדאיתא במס' סוטה ...אמרה יתומה אני פנויה אני פי' כשנשאתי לבניו ואיני כלתו:

שפתי חכמים

היה אותה בקש ר"ל מ"ש עד כי יגדל שלה בני דוחה היה אותה שלא היה בדעתו להשיאו לה ומ"ש כי אמר פן ימות הוא נתינת טעם ע"ז למה לא היה בדעתו וכו' ומפרש כי אמר פן ימות וכו': ע ואע"ג ...עיל כתיב ויעל ופרש"י דויעל דבוק עם תמנתה א"כ למה לא פי' זה לעיל י"ל דלמא ויעל קאי על גוזזי צאנו כלו' עלה להר מקום ...יו שם הרועים לעמוד על גוזזי צאנו וק"ל: פ מדכתיב בסמוך כי כסתה פניה דמשמע שכבר הוזכר זה למעלה: צ לפי ששני דרכים ...פפטות זה לכאן וזה לכאן צריך לפתוח באיזה דרך ילך והיינו פתח עינים להתבונן פתיחת עינים: ק פי' בקברו של אברהם אבינו

פירוש לתורת אלהים

...ר הירה העדולמי תמנתה צו תמנת: (יג) ויגד אונ ...ם איז גזאגט גוואורן צו תמר לאמר צו זאגען הנה ...יך דיין שווער גייט אויף צו תמנת לגוז צו שערן ...ני שאף: (יד) ותסר הט זיא אפגטאן אירע אלמנה ...יידר ותכס אונ זיא הט זיך צו גדעקט מיט איין שלייער ותתעלף אונ זיא הט זיך ארום גהילט דס פנים מען זאל זיא ניט דר קענען ותשב אונ זיא הט זיך גזעצט וואו די וועגין צו שיידן זיך על דרך ביי דעם וועג פון תמנת כי ראתה ווארום זיא הט גזעהן שלה איז שון גרוס גוואורן והיא אונ זיא ווערט ניט

ספר הישר

...קופט יוסף'ן צו די מדינים האט זייא דס הארץ זייער ווייא ...טאן אונ האבן געהאם דרוף גרוס חרטה אונ זיי זענען געגאנגן ...ן די מדינים האבן זיי ניט גיקענט זיי געפונן. אונ ראובן זאגט ...זיינע ברידר איך בין געקומען צום גרוב אונ האב גיזוכט אונזר ...ודר יוסף איז ער דארטן ניט גיוועזן. אונ וואס פר איין תירוץ ...לין מיר זאגן צו אונזער פאטר דען ער וועט פון קיינעם ניט ...ן אים נאר פון מיר. האבן אים די ברידר גיזאגט אזו אונ אזו האבן מיר גיטאן צו אים אונ היינט האבן מיר דרויף חרטה אונ מיר זוכן אים אונ מיר קענען נים געפונען אונ היינט האלטן מיר איין עצה וואס פר איין תירוץ מיר זאלן זאגען צו אונזר פאטר. הט ראובן געזאגט פר וואס האט איר דאס געטאן איר וועט מאכן נידערין אונזר אלטן פאטר אין גרוב אריין. איר הט נים רעכט געטאן. אונ ראובן הט זיך גיזעצט לעבין זיי אונ דר נאך זענען זיי אלע אויף געשטאנען אונ האבן גישוואורן עס זאל נים געזאגט

שֵׁלָה וְהוּא לֹא־נִתְּנָה לוֹ לְאִשָּׁה׃ טו וַיִּרְאֶהָ יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְּתָה פָּנֶיהָ׃ טז וַיֵּט אֵלֶיהָ אֶל־הַדֶּרֶךְ וַיֹּאמֶר הָבָה־נָּא אָבוֹא אֵלַיִךְ כִּי לֹא יָדַע כִּי כַלָּתוֹ הִוא וַתֹּאמֶר

אונקלוס

אֲרֵי רְבָא שֵׁלָה וְהִיא
אִתְיְהִיבַת לֵהּ לְאִנְתּ
טו וַחֲזָאַהּ יְהוּדָה וְחַשְׁ
כִּנְפַקַת בָּרָא אֲרֵי כַסִּיאַ
אַפָּהָא׃ טז וּסְטָא לְוָ
לְאָרְחָא וַאֲמַר הָבִי
אֵיעוֹל לְוָתִיךְ אֲרֵי
יְדַע אֲרֵי כַלְּתֵהּ ה
תו"א ויראה יהודה מגילה • סוטה •

רשב"ם

לעינים דרך שם. והמפרש שם. עיר טועה. שהרי כתוב לפנינו היא בעינים ואלו היה שם עיר היה לו לומר בעינים הבי"ת הס"ף (שו"א) שלא מצינו שיאמר בבית אל בירית בירושלים (בקמץ)׃ (טו) כי כסתה פניה. עכשיו לפי

בעל הטורים

(טו) ויחשבה. ג' במס' עמ"ש כפ' לך לך׃ לזונה. ד' במס' ויח
לזונה איכה היתה לזונה מה תמר בבזיון ולבסוף בכבוד אף ירו
סופה בכבוד כדכתיב ולכבוד אהיה בתוכה. וזהו זאת קומתך ד

בית יהודא

נִיט פַאר אַוַויבּ צוּ שֵׁלָה (לְפִיכָךְ הִפְקִירָה עַצְמָהּ אֵצֶל יְהוּדָה) דְרִיבֶּער הָט זִיא זִיךְ מַפְקִיר גְוֶועזְן צוּ יְהוּדָה (שֶׁהָיְתָה מִתְאַוָּה לְהַעֲמִיד מִמֶּנּוּ בָּנִים) וַוייל זִיא הָט גֶעגְלוֹיבְּט צוּ הָאבְּן קִינְדֶער פוּן יְהוּדָה׃ (טו) וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה. (לְפִי שֶׁיּוֹשֶׁבֶת בְּפָרָשַׁת דְּרָכִים) וַוייל זִיא אִיז גְזֶעסֶן אוֹיף דֶעם אָרְט וְואוּ דִי וֶועגֶן שֵׁיידְן זִיךְ דְרִיבֶּער הָט יְהוּדָה גֶעמֵיינְט זִיא אִיז אַזוֹנָה׃ וְכִי כִסְּתָה פָּנֶיהָ, וַוייל זִיא הָט בַּדֶעקְט אִיר פָּנִים (וְלֹא הָיָה יָכוֹל לִרְאוֹתָהּ וּלְהַכִּירָהּ) הָט יְהוּדָה אִיר נִיט גְקֶענְט זֶעהֶן אוּנ הָט אִיר נִיט דֶערְקֶענְט אַז זִיא אִיז זַיין שְׁנוּר תָּמָר (וּמִדְרַשׁ רַבּוֹתֵינוּ) דִיא רַבָּנָן זָאגֶען אִין מִדְרָשׁ (כִּי כִסְּתָה פָּנֶיהָ כְּשֶׁהָיְתָה בְּבֵית חָמִיהָ הָיְתָה צְנוּעָה לְפִיכָךְ לֹא חֲשָׁדָהּ) וַוייל תָּמָר אִיז גְוֶועזְן אַפְרוּמֶע אוּנ וֶוען זִיא אִיז גְוֶועזְן בַּיי אִיר שְׁוֶוער יְהוּדָה אִין שְׁטוּבּ אִיז זִיא שְׁטֶענְדִיג גְוֶועזְן בַּאדֶעקְט אִיר פָּנִים הָאט יְהוּדָה קֵיין מָאהל גְזֶעהֶן אִיר פָּנִים, אֲפִילוּ וֶוען עֶר הָט אִיצְט גִיזֶעהֶן אִיר פָּנִים הָט עֶר נִיט גֶעוְואוּסְט וֶוער אִיז, אוּנ דָס זָאל זַיין תָּמָר. הָט עֶר אִיר נִיט חוֹשֵׁד גְוֶועזְן זִיא זָאל טָאהְן אַזוֹי אַזַאךְ׃ (טז) וַיֵּט אֵלֶיהָ אֶל הַדֶּרֶךְ. מֵיינְט (מִדַּרְכּוֹ שֶׁהָיָה בּוֹ נָטָה אֶל הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הִיא בָהּ) פוּן דֶעם וֶועג וְואס יְהוּדָה אִיז גֶעגַאנְגֶען אִיז עֶר אַוֶועקְגֶעגַאנְגֶען עֶר אִיז גֶעגַאנְגֶען צוּ דֶעם וֶועג וְואוּ תָּמָר אִיז גְזֶעסֶן׃ וְהָבָה נָא). יְהוּדָה הָאט גֶעזָאגְט צוּ תָּמָר (הָכִינִי עַצְמֵךְ וְדַעְתֵּךְ לְ) גְרֵייט דִיךְ צוּ פוּן מַיינֶעטְוֶועגֶען אוּנ וֶוען דוּא וֶועסְט זַיין בְּהֶעפְט מִיט מִיר זָאלְסְטוּ נִיט טְרַאכְטְן וֶועגֶן קֵיינֶעם וֶועגֶן מִיר *) (כָּל לְשׁוֹן הָבָה לְשׁוֹן הַזְמָנָה הוּא) וְוא עֶס שְׁטֵייט דֶער וְוארְט "הָבָה" מֵיינְט מֶען צוּ גְרֵייטֶן (חוּץ מִמָּקוֹם

רש"י

הפקירה עצמה אצל יהודה שהיתה מתאוה להעמיד מ
בנים:(טו) ויחשבה לזונה.לפי שיושבת ש בפרשת דרכ
כי כסתה פניה. ולא יכול לראותה ולהכירה. ומד
רבותינו כי כסתה פניה כשהיתה בבית חמיה היתה לנ
ת לפיכך לא חשדה: (טז) ויט אליה אל הדרך. מ
שהיה בה נטה אל הדרך אשר היא בה וכל' לע"ז דסטור
(אבלענקען) : הבה נא. הכיני עצמך ודעתך לכך.
לשון הבה לשון הזמנה הוא חוץ ממקום שיש לתרגמו כ

שפתי חכמים

והתפללה שיזדמן לה איש מזרע אברהם כדי להעמיד בנים ממנו והוא מאמר רז"ל בפ"ק דסוטה: ר שהרי אח"כ חזרה ולבשה בגדי אלמנותה ואם בשביל זנות היתה עושה לא היתה חוזרת ולובשת בגדי אלמנותה. מהרש"ל: ש דק"ל מה נתינת טעם לזה וכי בשביל שכסתה פניה תהיה זונה אדרבה לנועה היא כיון שכסתה את פניה ל"פ לפי שיושבת וכו' ואח"כ אמר כי כסתה פניה ומפני זה לא הכירה שאלו הכירה לא היה חשבה לזונה ואת"ת יהודה איך בא על הזונה הא האבות וכניהם קיימו וקבלו עליהם התורה וא"כ היאך עבר על לאו דלא תהי' קד והרא"ם תי' אפשר שקדשה בכסף או בשטר והגדי הוא לפיוס בעלמא. א"כ י"ל דקידש אותה בביאה ולפס קידושין בא עליה והא דאמר חליף עלי מאן דמקדש בביאה היינו בעדים אבל בינו לבינה מותר והכא לאו עדים היו אלא רעהו שהוא כנפשו או שלא בפניו היה שכתוב הבה נא ופירש"י הכיני עצמך ודעתך כלו' להתקדש לי בביאה א"כ ס"ל דלאו לא תהיה קדשה בישראל וישראלית נאמר דכותית אסורה אלא מדרבנן: ת [דכ"ע] דאל"כ הוה ליה להכירה בשעת הדבור ובשעת התשמיש כי ודאי לאחר כן גלתה פניה לכך אמר

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טו) ויחשבה לזונה. וכי מה איכפת ליה אלא בקש לילך נשאה עיניה למרום ואמרה רבון העולמים וכי לא אני להוציא חכם מגופו של צדיק זה מיד שלח לו הקב"ה מ והחזירו כתיב הכא ויט אליה וכתיב ותט לפני מה התם ידי מלאך הכא נמי על ידי מלאך:

פירוש לתורת אלהים

גֶעגֶעבֶּן צוּ אִים פַר אַוַויבּ דְרוּם הָט זִיא זִיךְ מַפְקִיר גְוֶועזְן צוּ יְהוּדָה וָוארוּם זִיא הָט גְגְלוֹיבְּט צוּ הָאבְּן קִינְדֶער פוּן אִים׃ (טו) וַיִּרְאֶהָ הָט יְהוּדָה זִיא גְזֶעהְן הָט עֶר זִיא גְרֶעכִינְט פַר אַיין זוֹנָה כִּי דֶען זִיא הָט צוּ גְדֶעקְט אִיר פָּנִים הָט עֶר נִיט גְקָאנְט דֶר קֶ זִיא׃ (טז) וַיֵּט הָט עֶר גְנֵייגְט צוּ אִיר צוּ דֶעם וֶ וְוא זִיא אִיז גְזֶעסֶן וַיֹּאמֶר הָבָה בְּרֵייט דִיךְ אָן צוּ זַאךְ אָבוֹא אִיךְ וֶועל קוּמֶן צוּ דִיר כִּי לֹא יָדַע דֶען

ספר הישר

וֶועדְן דִי זַאךְ צוּם פָאטֶער אוּנ אַלֶע הָאבְּן גֶעזָאגְט וֶועלְכֶער עֶס וֶועט זָאגְען דִי זַאךְ צוּ אוּנְזֶר פָאטֶער אָדֶער צוּ אַיין אַנְדֶערִין מֶענְטְשׁ אַזוֹ וֶועלִין מִיר אִים אוּם בְּרֶענְגִין אוּנ נָאךְ דֶעם הָאבְּן זֵיי אַיין עֵצָה גֶעהַאלְטֶען וָוס זֵיי זָאלֶן עֶנְטְפֶערִין צוּם פָאטֶער הָט יִשָּׂשכָר גֶעזָאגְט צוּ זֵייא אִיךְ וֶועל אַייךְ אַיין עֵצָה גֶעבִּין דְרוּף. אִיר זָאלְט נֶעמֶען דָאס הֶעמְדְל אוּנ מֶען זָאל דָאס צוּ רַייסֶען אוּנ מֶען זָאל שֶׁעכְטִין אַיין צִיגְקֶעלִי מֶען זָאל דָס שִׁיקְן צוּ אוּנְזֶר פָאטֶער אוּנ אַז עֶר וֶועט זֶעהֶן דָס הֶעמְדֶעל וֶועט עֶר זָאגֶען אַיין בֵּיזֶע חַיָּה הָאט אִים גִינֶעסֶען אִיז דִיא עֵצָה פוּן יִשָּׂשכָר וואול גִיפֶעלִין בַּייא זֵייא הָאבֶּן גִיאַיילְט אוּנ גֶענוּמֶען דָס הֶעמְדְל אוּנ הָאבֶּן עֶס צוּ רִי אוּנ הָאבֶּן גֶעשָׁאכְטֶען אַיין צִיגְקְלִי אוּנ הָאבֶּן אַיין גֶעטוּנְקְט הֶעמְדִיל אִין דֶעם בְּלוּט אוּנ הָאבֶּן עֶס בַּשִּׁים מִיט עֶרְד. וַיְשַׁ
אוּנ

*) הערה עיין בש"ת שהביא בשם הרא"ם שאולי קדשה בכסף או בשטר או בביאה, לפלא הלא בפירוש איתא באבן העזר (סימן סח סעיף שקדושי כסף או שטר או ביאה אם היו שלא בפני עדים אינן קדושין והוי כזנות בעלמא, ועוד אם קידשה יהודה ולפי דעתו אשתו, מדוע לא לקחה אתו, ועוד כי בפירוש נאמר בכתוב שהחותמת והפתילים היו רק לעירבון:

מַה־תִּתֶּן־לִּי כִּי תָבוֹא אֵלָי׃ יז וַיֹּאמֶר
אָנֹכִי אֲשַׁלַּח גְּדִי־עִזִּים מִן־הַצֹּאן
וַתֹּאמֶר אִם־תִּתֵּן עֵרָבוֹן עַד שָׁלְחֶךָ׃
יח וַיֹּאמֶר מָה הָעֵרָבוֹן אֲשֶׁר אֶתֶּן־לָּךְ
וַתֹּאמֶר חֹתָמְךָ וּפְתִילֶךָ וּמַטְּךָ אֲשֶׁר
בְּיָדֶךָ וַיִּתֶּן־לָהּ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וַתַּהַר לוֹ׃
יט וַתָּקָם וַתֵּלֶךְ וַתָּסַר צְעִיפָהּ מֵעָלֶיהָ
וַתִּלְבַּשׁ בִּגְדֵי אַלְמְנוּתָהּ׃ כ וַיִּשְׁלַח

אונקלוס

מְרַת מַה תִּתֵּן לִי אֲרֵי
עוּל לְוָתִי׃ יז וַאֲמַר
א אֲשַׁלַּח גַּדְיָא בַּר עִזֵּי
עָנָא וַאֲמֶרֶת אִם תִּתֵּן
כּוֹנָא עַד דְּתִשְׁלַח׃
וַאֲמַר מָה מַשְׁכּוֹנָא
אֶתֵּן לָךְ וַאֲמֶרֶת
תָּךְ וְשׁוֹשִׁיפָךְ וְחוּטְרָךְ
בִּידָךְ וִיהַב לַהּ וְעַל
הּ וְעַדִּיאַת לֵהּ׃
קָמַת וַאֲזָלַת וְאַעְדִּיאַת
פַהּ מִנַּהּ וּלְבִישַׁת
וּשֵׁי אַרְמְלוּתַהּ׃
שַׁדַּר יְהוּדָה יָת גַּדְיָא׃

תו"א ויפלח יהודה את גדי העזים חולין קיב :

בעל הטורים

: (יח) ופתילך. תפילך. הפתילים התפילין: ומטך. ב' במס' ולידך ומטך אסר הכית בו את היאור. מלמד שזה המטה בידה שזה המטה שהכה בו את היאור ונעשו בו כל הנסים:

רשב"ם

הפשט כדכתיב ותתעלף: (יז) עד שלחך. רפי שתשלח שלוחך שיביא הגדי וגם יש רגיל לומר ל' רפי בשליחות דורון כדכתיב מנחה היא שלוחה אני שלחתי את הגדי: (יח) חותמך. טבעתך: פתילך. אזור. ומטך. שלשה כלים הללו

רש"י

: ואף אותן של הזמנה קרובים ללשון נתינה הם : ערבון. משכון: (יח) חתמך ופתילך. עזקתך ושושיפך טבעת שאתה חותם בה ושמלתך א שאתה מתכסה ותהר לו. גבורים כיוצא בו ב לדיקים כיוצא

בית יהודא

לְתַרְגְּמוֹ בִּלְשׁוֹן נְתִינָה) נָאר אויף דִי אֶרְטֶער וָוס מֶען קֶען טַייטְשִׁין הָבָה,גִיב, אִיז דֶערטַייטְשׁ הָבָה גִיב (וְאַף אוֹתָן שֶׁל הַזְמָנָה קְרוֹבִים הֵם לְלָשׁוֹן נְתִינָה) אֲפִילוּ וְוא מֶען טַייטְשְׁט הָבָה אָנְגְרֵייטְן, צוּגְרֵייטְן, מֵיינְט מֶען אויךְ צוּגְרֵייטְן צוּם גֶעבֶּען: (יז) (עֵרָבוֹן). אִיז טַייטְשׁ אַמַשְׁכּוֹן: (יח) (חוֹתָמְךָ) ...תָךְ). דֶער תַּרְגוּם טֵייטְשְׁט (עִזְקְתָךְ וְשׁוֹשִׁיפָךְ) עִזְקְתָךְ מֵיינְט מֶען (טַבַּעַת שֶׁאַתָּה חוֹתֵם בָּהּ) דֶעם פִינְגֶערִיל וָואס ...אסְט צוּ חַתְמֶנֶען בְּרִיף, אוּנ שׁוֹשִׁיפָךְ מֵיינְט מֶען (שִׂמְלָתְךָ שֶׁאַתָּה מִתְכַּסֶּה בָּהּ) דַיין קְלֵייד וָוס דוּ בַּדֶעקְסְט דִיךְ מִיט : (וַתַּהַר לוֹ). זִיא אִיז מְעוּבֶּרֶת גְוָוארֶן צוּ אִים (גִּבּוֹרִים כַּיּוֹצֵא בוֹ) שְׁטַארְקֶע קִינְדֶער וִויא יְהוּדָה (צַדִּיקִים כַּיּוֹצֵא בוֹ)

דעת זקנים מבעלי התוספות

ותאמר אם תתן ערבון. י"מ שבא עליה בקידושין וכן ...פי' מה תתן לי כי תבוא אלי כלומר במה תקדשני ויאמר ...אשלח גדי עזים וגו' ותאמר אם תתן ערבון וגו' ויאמר וגו' ...ר חותמך ופתילך וגו'. פי' טבעתך שאתה חותם בה ...ה בטבעת. ותימה לה"ר משה וכי מה הועילו הקידושין ...צריכים עדים ואפי' שניהם מודים כדאי' במס' קדושין. דמסתמא אדם חשוב כיהודה לא היה יוצא לדרך בלא שנים רעהו ואחר עמו כמו תלמיד חכם וקדשה בפניהם. וא"ת ואכתי ...הועילו הקדושין והלא לא מסר לה הטבעת אלא בתורת משכון ואמרינן בקדושין קדשה בפרוטה והניח משכון עליה אינה ...שת. וי"ל שהקנה לה הטבעת באותה שעה לגמרי אמנם לאחר מכן התנה עמה שאם ישלח גדי עזים שתחזיר לו הטבעת כנ"ל:

שפתי חכמים

כו': א דק"ל למה מתרגם התרגום על חותמך עזקתך דהיינו הטבעת והא חותם כתיב ועז"פ טבעת שאתה חותם בה ומה שמתרגם נמי על פתילך שושיפך דהיינו שמלתך והא פתילך כתיב ועז"פ ושמלתך שאתה מתכסה בה ר"ל גבי פתיל דכתיב גבי ציצית כתיב ביה אשר תכסה. וא"כ ה"נ כסותך שאתה מתכסה וכו': ב פי' דק"ל למה כתיב ותסר

פירוש לתורת אלהים

...נִיט גְוָואסְט אַז זִיא אִיז זַיין שְׁנוּר וַתֹּאמֶר הָאט גְזָאגְט וָוס וֶועסְטוּ מִיר גֶעבֶּן אַז דוּ וֶועסְט קוּמֶן ...מִיר: (יז) וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אִיךְ וֶועל דִיר שִׁיקֶען אֵיין ...עלֶע פוּן דִי שָׁאף וַתֹּאמֶר אִם אוּב דוּ וֶועסְט מִיר ...עֶן אֵיין מַשְׁכּוֹן בִּיז דוּא וֶועסְט מִיר ...ן וֶועל אִיךְ מְרוּצֶה וֶוערֶן: (יח) וַיֹּאמֶר הָט עֶר ...גְט וָוס פַר אֵיין מַשְׁכּוֹן ווִילְסְטוּ אִיךְ זָאל דִיר ...ן וַתֹּאמֶר הָט זִיא גְזָאגְט חוֹתָמְךָ דַיין חֲתִימָה אוּנ דַיין קְלֵייד וּמַטְּךָ אוּנ דַיין שְׁטֶעקֶן וָוס אִיז אִין דַיין הַאנְט וַיִּתֶּן הָט עֶר אִיר גִיגֶעבֶּן וַיָּבֹא אוּנ עֶר אִיז צוּ אִיר גְקוּמֶן וַתַּהַר אוּנ זִיא אִיז מְעוּבֶּרֶת גְוָוארֶן צוּ אִים גִבּוֹרִים אוּנ צַדִּיקִים אַזוֹ וִוי עֶר: (יט) וַתָּקָם אוּנ זִיא אִיז אוּף גִישְׁטַאנֶען אוּנ אִיז אַוֶועק גְגַאנְגֶען וַתָּסַר אוּנ הָט אָפּ גְטָאן דֶעם שְׁלֵייעֶר פוּן אִיר וַתִּלְבַּשׁ אוּנ זִיא הָט אָן גְקְלֵייד דִי קְלֵיידֶר וָוס זִיא אִיז גְגַאנְגֶען אַלְמָנָה ווייז: (כ) וַיִּשְׁלַח הָט יְהוּדָה גְשִׁיקְט דָם צִיקְלֶע בְּיַד

ספר הישר

...וי הָאבְּן דֶם הֶעמְדִיל אַוֶועק גֶעשִׁיקְט צוּם פָאטֶער דוּרְךְ נַפְתָּלִי ...הָאבְּן אִים גֶעזָאגְט עֶר זָאל אַזוֹ זָאגְען צוּם פָאטֶער. אוּנ וִויא ...הָאט דֶער זֶעהֶן דָאס הֶעמְדִיל הָאט עֶר גֶעזָאגְט דָאס אִיז ...אֵי דָם הֶעמְדֶעל פוּן מַיין זוּן יוֹסֵף אוּנ יַעֲקֹב אִיז גֶעפַאלֶן אוֹפֶן ...צוּ דֶער עֶרְד אוּנ הָט גֶעשְׁרִיגֶן אוּנ הָט גֶעוֵויינְט אוּנ יַעֲקֹב ...גֶעאֵיילְט אוּנ הָט גֶעשִׁיקְט אֵיין קְנֶעכְט צוּ זַיינֶע קִינְדֶער זֵיי זָאלֶן אַהֵיים קוּמֶן אוּנ דִי קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב זֶענֶען אַהֵיים גֶעקוּמֶען הָט יַעֲקֹב גֶעזָאגְט צוּ זֵיי זָאגְט מִיר פַר וָוס הָט אִיר מִיר גִיבְּרַאכְט פְּלוּצְלוּנְג אַזוֹ אֵיין שְׁלֶעכְטֶע בְּשׂוֹרָה דֶעם טָאג. אוּנ דִי קִינְדֶער הָאבֶּען אִים גִיעֶנְפֶּרְט אוּנ זָאגֶען צוּ אִים מִיר הָאבֶּען הַיינְט אַיין גֶעזַאמִילְט דִי שָׁאף הֶאבְּן מִיר גֶעפוּנֶן אוֹפֶן וֶועג דָם הֶעמְדֶל פוּל מִיט בְּלוּט הָאבְּן מִיר גֶעשִׁיקְט צוּ דִיר דוּ זָאלְסְט דָם דֶר קֶענֶען

יְהוּדָה אֶת־גְּדִי הָעִזִּים בְּיַד רֵעֵהוּ
הָעֲדֻלָּמִי לָקַחַת הָעֵרָבוֹן מִיַּד
הָאִשָּׁה וְלֹא מְצָאָהּ׃ כא וַיִּשְׁאַל אֶת־
אַנְשֵׁי מְקֹמָהּ לֵאמֹר אַיֵּה הַקְּדֵשָׁה
הִוא בָעֵינַיִם עַל־הַדָּרֶךְ וַיֹּאמְרוּ לֹא־
הָיְתָה בָזֶה קְדֵשָׁה׃ כב וַיָּשָׁב אֶל־
יְהוּדָה וַיֹּאמֶר לֹא מְצָאתִיהָ וְגַם
אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם אָמְרוּ לֹא־הָיְתָה בָזֶה
קְדֵשָׁה׃ כג וַיֹּאמֶר יְהוּדָה תִּקַּח־לָהּ
פֶּן נִהְיֶה לָבוּז הִנֵּה שָׁלַחְתִּי הַגְּדִי

אונקלוס

בַּר עִזֵּי בְּיַד רַ
עֲדֻלָּמָאָה לְמִ
מַשְׁכּוֹנָא מִידָא דְאִ
וְלָא אַשְׁכְּחַהּ׃ כא וּשְׁ
יָת אֱנָשֵׁי אַתְרַהּ לְמֵ
לְאָן מְקַדַּשְׁתָּא הִ
בְּעֵינַיִן עַל אָרְחָא וַאֲ
לֵית הָכָא מְקַדַּשְׁתָּ
כב וְתָב לְוָת יְהוּדָה וַאֲ
לָא אַשְׁכַּחְתַּהּ וְאַף אֱ
אַתְרָא אֲמָרוּ לֵית הָ
מְקַדַּשְׁתָּא׃ כג וַאֲ
יְהוּדָה תִּסַּב לַהּ דִּילְ
נְהֵי לְחוּךְ הָא שַׁדַּ

רשב"ם

מזומנים לתת כי אינם מלבוש: (כא) ה
מיועדת ומזומנת לכל באיה כדכתיב ונ
היה בארץ. ולא תהיה קדשה מבנות יש
(כג) תקח לה. מה שבירה. כי לא
עוד אליה פן נהיה לבוז לתוור

בעל הטורים

(כ) מלאה. ב׳ במסורה הכא ואידך ואם בשדה מלאה לומר בשביל שבשדה מלאה תחלה ועתה חזרה לביתה על כן לא מלאה: (כג) לבו
במסורה פן נהיה לבוז. ונשוה לב יהיה לבוז. בשביל שעיות לב אביו לומר הכר נא הכתונת בנך היא היה לבוז שאמרה לו הכר נ

בית יהודא

צדיקים וַיָּא יְהוּדָה: (כא) וְהַקְּדֵשָׁה. מֵיינְט מֶען (מְקוּדֶּשֶׁת
וּמְזוּמֶּנֶת לִזְנוּת) דִי אִשָּׁה וָואס אִיז גְרֵייט צוּ מְזַנֶּה זַיין:
(כג) וְתִקַּח לָהּ. מֵיינְט מֶען (יִהְיֶה שֶׁלָּהּ מַה שֶׁבְּיָדָהּ) וָוס זִיא
הָט גֶענוּמֶען זָאל בְּלֵייבֶּן בַּיי אִיר: וּפֶן נִהְיֶה לָבוּז. יְהוּדָה
הָט גֶעזָאגְט צוּ חִירָה (אִם תְּבַקֶּשְׁנָּה עוֹד יִתְפַּרְסֵם הַדָּבָר וְיִהְיֶה
גְנַאי) אוֹיבּ דוּ וֶועסְט נָאךְ זוּכֶען דִי אִשָּׁה זוֹנָה וֶועט דִיא
זַאךְ בֶּעוואוּסְט וֶוערֶען צוּ פִיל מֶענְטְשְׁען אַז אִיךְ הָאבּ מִיט אִיר מְזַנֶּה גֶוועֶן וֶועט נִיט שֵׁיין זַיין פַאר. אוּנְז בֵּיידֶע (ס
עָלַי לַעֲשׂוֹת עוֹד לַאֲמֵת דְּבָרַי) וָוס קֶען אִיךְ נָאךְ טָאהֶן צוּ מַאכֶען אֱמֶת מַיינֶע רֵייד (הִנֵּה שָׁלַחְתִּי הַגְּדִי הַזֶּה) אִיךְ
אִיר צוּגֶיזָאגְט צוּא שִׁיקֶען אַצִיג, אוּנ אִיךְ הָאבּ גֶעשִׁיקְט, הָט זִיא נִיט גֶעדַארְפְט אַוֶועקְגֵיין פוּן דֶעם אָרְט (וּלְפִי
יְהוּדָה אֶת אָבִיו בִּגְדִי עִזִּים) אוּנ ווַייל יְהוּדָה הָט גֶענַארְט זַיין פָאטֶער מִיט אַצִיג (שֶׁהִטְבִּיל כְּתוֹנֶת יוֹסֵף בְּדָמוֹ) עֶר

רש"י

כו: (כא) הקדשה. מקודשת ומזומנת לזנו
(כג) תקח לה. ג יהיה שלה מה שבידה: פן נהיה לבוז
תבקשנה עוד ד יתפרסם הדבר ויהיה גנאי כי מה עלי ל
עוד ה לאמת דברי: הנה שלחתי הגדי הזה. לפי
יהודה את אביו בגדי עזים שהטביל כתנת יוסף

שפתי חכמים

לו הול״ל ממנו כמו לדקה ממני ופירש״י ממני נתעברה אלא לו
ר״ל שדומה לו במידותיו וכו׳ ואין להקשות מנין דגבורים ולדיקים
י״ל דהי מינייהו מפקת: ג דק״ל דהא ככר נתן לה למה כתיב תקח
לה ועו״פ יהיה שלה: ד ולא בשביל שניית לה הערבון יסא זה
להם: ה רלונו לפרש מה שכתוב הנה שלחתי מה טעם הוא אשל
ומפרש דה״ק א״ת שהרי מוכרח אני לכך שהרי אמרתי שאשל

פירוש לתורת אלהים

דוּרךְ זַיין חַבֵר פוּן עֲדוּלָם לָקַחַת עֶר זָאל אָפּ נֶעמֶען
דָם מַשְׁכּוֹן פוּן דִי אִשָּׁה וְלֹא מְצָאָהּ הָט עֶר זִיא נִיט
גְפוּנֶן: (כא) וַיִּשְׁאַל הָאט עֶר גְפְרֶעגְט דִי מֶענְטְשֶׁן
פוּן אִיר אָרְט לֵאמֹר צוּ זָאגֶן אַיֵּה ווּא אִיז דִי זוֹנָה הִיא
ווָס זִיא אִיז גְזֶעסֶן אוֹיף דֶעם אָרְט ווּא דִי וֶועגֶן צוּ
שֵׁייבֶן זִיךְ וַיֹּאמְרוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן גְזָאגְט לֹא הָיְתָה עֶס
אִיז דָא קֵיין זוֹנָה גִיוֶועֶן: (כב) וַיָּשָׁב אוּנ עֶר הָט
ווִידֶער גֶקֶערְט צוּ יְהוּדָה וַיֹּאמֶר אוּנ הָט גְזָאגְט
הָאבּ זִיא נִיט גְפוּנֶן וְגַם אוּנ דִי שְׁטָאט לַייט הָ
אוֹיךְ גִיזָאגְט עֶס אִיז דָא נִיט גִיוֶועֶן קֵיין זוֹנ
(כג) וַיֹּאמֶר לָאז זִיא זִיךְ דָם נֶעמֶען ווָס בַּיי אִיר אִי
הֶענְט פֶּן טָאמֶער וֶועלֶען מִיר זַיין צוּ שַׁאנְד אֹ

ספר הישר

אוֹבּ עֶס אִיז פוּן דַיין זוּן אוּנ ווִי יַעֲקֹב הָט אִים גִיהֶערְט דִי רֵייד
הָאט עֶר אָן גֶעהוֹבְּען שְׁרַייעֶן מִיט אַיין גְרוֹס קוֹל אוּנ זָאגְט אוֹי
דָם הֶעמְדֶעל אִיז פוּן מַיין זוּן יוֹסֵף אַיין שְׁלֶעכְטֶע חַיָּה הָט אִים
אוֹיף גִיגֶעסֶען אוּנ מַיין זוּן יוֹסֵף אִיז פַאר צִיקְט גֶעווָארֶען דֶען
אִיךְ הָאבּ אִים גֶעשִׁיקְט צוּ אַייךְ עֶר זָאל זֶעהְן דָם פְרִיד פוּן אַייךְ
אוּנ פוּן דִי שָׁאף עֶר זָאל מִיר בְּרֶענְגֶען אַיין עֶנְטְפֶער דְרוֹף. מַיין
זוּן יוֹסֵף מַיין זוּן יוֹסֵף קוּם אוּנ צֵייל אִיבֶּער דִי טְרֶערִין ווָס רִינֶן
פוּן מַיינֶע אוֹגֶן אוּנ בְּרֶענְג זֵיי אוֹיף פַר גָאט עֶר זָאל אָפּ קֶערֶען
דֶעם צָארֶען פוּן מִיר מַיין זוּן יוֹסֵף דֶר ווֶעק דִיךְ אוּנ זֶעה
צַעַר ווָאס אִיךְ הָאבּ דֶער פַאר ווָאס אִיךְ הָאבּ דִיךְ נִיט
גִיוֶוען. אוּנ עֶס זֶענֶען אוֹיף גֶעשְׁטַאנֶען אַלֶע קִינְדֶער אוּנ
קְנֶעכְט אוּנ הָאבֶּען אִים אַרוּם גֶערִינְגֶעלְט אוּנ טְרֵייסְטֶען אִים
יַעֲקֹב נִיט גֶעווָאלְט פַר נֶעמֶען קֵיין שׁוּם טְרֵייסְט. אוּנ ווִי דָם
גֶעזִינְד פוּן יַעֲקֹב הָאבֶּן דָר זֶעהְן אַז יַעֲקֹב וִויל נִיט מְקַבֵּל זַיין
שׁוּם טְרֵייסְט זֶענֶען זֵיי אוֹיף גֶעשְׁטַאנֶען אוּנ הָאבֶּען גֶעקְלָאגְט
גְרוֹסִי קְלָאג אוּנ דִי זַאךְ אִיז בַּיוָואר גֶעווָארֶן צוּ יִצְחָק הָט

א הָדֵין וְאַתְּ לָא
בְּחַתַּהּ: כד וַהֲוָה
לָתוּת יַרְחַיָּא וְאִתְחַוָּא
הוּדָה לְמֵימַר זַנִּיאַת
כַּלָּתָךְ וְאַף הָא
דִּיָא לִזְנוּתָא וַאֲמַר
יהּ אַפְּקוּהַ וְתִתּוֹקַד:

הַזֶּה וְאַתָּה לֹא מְצָאתָהּ: כד וַיְהִי | כְּמִשְׁלֹשׁ חֳדָשִׁים וַיֻּגַּד לִיהוּדָה לֵאמֹר זָנְתָה תָּמָר כַּלָּתֶךָ וְגַם הִנֵּה הָרָה לִזְנוּנִים וַיֹּאמֶר יְהוּדָה הוֹצִיאוּהָ

תו"א ויהי כמשלש נדה מג: ויאמר יהודה ע"א לו:

בעל הטורים

ת: (כד) ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף. הוא ר"ת שם בן ד' שהקב"ה זימן לה הסימנין שנאבדו ממנה: הוציאוה ותשרף.

רשב"ם

הקדשות: (כד) זנתה תמר כלתך. וא"ת מי יודע אם אמת שזינתה תרש

לפי שבתו של שם היתה ובת כהן שזינתה בשריפה והקשה הרמב"ן דמה שכתב בת כהן שזינתה בשריפה היינו ארוסה או נשואה אבל שומרת פי' כהנת אינה אלא כלאו וכ"ת מפני שהיה יבום בבני נח ואזהרתן זו היא מיתתן הא נוכח בסנהדרין שאין יבום נוהג בבני נח וע"ק דכל מיתה האמורה בבני נח אינה אלא סייף ועוד מה שאמר לדקה ממני כ"ש שהיה לה להתחייב ופי' הוא בשביל שהיה מושל בארץ והכלה אשר תזנה עליו אינה נידונית כמשפט שאר נשים הזונות אך כמבזה את המלכות וע"כ אמר הוציאוה ותשרף כי זין לעשות לה את כל אשר ילוה והוא חייב אותה מיתה למעלת המלכות. ועד"ה הפשט שהיה המשפט אשר תזנה תחת אישה שמוסרים לבעלה והוא דן אותה לחיים או למות כרצונו והנה תמר היתה מיועדת לשלה בנו והיא להם כא"א בנימוסיהם. ור"י החסיד פי' לא זה יהודה לשריפה אלא שישרפו לה רושם בין פניה לסימן שהיא זונה וכאשר ידע יהודה שהיה ממנו ולא היתה זונה לא עשו לה דבר. הקשים על מ"ש יהודה הוציאוה ותשרף והלא יהודה מלך היה ומלך לא דן ולא דנין אותו ועוד בדיני נפשות מתחילין מן הצד ועוד היה דן על כלתו ומתרצים שיצחק ויעקב ויהודה דנוה והתחילו ביהודה מן הצד. ובמדרש ששם בעצמו דנה וא"א להיות כשתדקדק שנות דור ודור תמצא שמת כבר ומ"ש בע"ז פגוי הבא על הפנויה בית דינו של שם גזרו משום מעשה דתמר לא שהיה קיים

רש"י

גם אותו בגדי עוזים (ב"ר): (כד) כמשלש חדשים. מג) רובו של ראשון ורובו של ו' האחרון ואמצעי שלם כמשלש החדשים כהשתלש החדשים כמו (אסתר ט) מנות משלוח ידם וכן תרגם אונקלוס כתלתות ירחיא: לזנונים. שם דבר מעוברת ח כמו אשה הרה וכמו

בית יהודא

איינגעטונקט דיא העמד פון יוסף אין די בלוט פון אציג (רמוהו גם אותו בגדי עזים) הט מען אים אויך געגארט מיט אציג: (כד) כמשלש חדשים. אזו וויא דריי חדשים (רובו של ראשון) דם מערסטע טעג פון ערשטן חודש (ורובו של אחרון) אונ דאם מערסטע טעג פון לעצטען ופון דריטען חדש (ואמצעי שלם) אונ דעם מיטעלסטן חודש אגאנצין כמשלש חדשים, כהשתלש החדשים) משלש חדשים מיינט מען דיא חדשים האבן זיך געדריטולט, עס איי געגאנגן פון איין חודש אין צווייטען אונ פון צווייטען אין דריטען די געמן זענען גוועןן פון דריי חדשים, אבער אנצע דריי חדשים *) (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק (ומשלוח מנות) איז ניט דערטייטש ומן שלוח (משלוח ידם) יט דערטייטש מן שלוח, נאר עס איז אויך איין ווארט, כמשלש איז אויך איין ווארט (וכן תרגם אונקלוס) דר תרגום ט אויך אזו (כתלתות ירחיא) וויא עס האבען זיך געדריטולט דיא חדשים: והרה לזנונים. זאגט רש"י (שם ועוברת) זיא איז מעוברת פון זנות והרה איז טייטש מעוברת (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק (אשה הרה) א אשה

דעת זקנים מבעלי התוספות

נתה תמר כלתך. למה הוצרך לומר אחר כן וגם הנה זנונים ושמא י"ל שלא היו דנין באותה פרק בזנות בלא ר"א שלא היו דנין אלא כשמזנה לשני בני אדם: הוציאוה. אמר אפרים מקשאה תמר בתו של שם היתה שהיה ת כהן שזינתה היא בשריפה. ותימא שלא היו עדים ה בדבר. ותירץ הר' יוסף מארץ ישראל דדור פרוץ היה זיבוה כדי לעשות סייג לתורה כדאמרינן בסנהדרין פרק הדין תניא ר' אלי' ב"י אומר ב"ד מכין ועונשין שלא מן כו' וכן יהושע שהרג עכן ומסיק התלמודא דלא עשה בה אלא כדי להדות ישראל. ומיהו קשיא כיון דבתו של שם א"כ מאי האי דכתיב לעיל שבי אלמנה בית אביך והרי שוב שנותיו של שם תמצא שכבר מת. והתם במס' סוטה הכי דמסיק דאמרה לו יתומה אני פנויה אני. ונ"ל בבית אביה קרי נמי לאחר מיתת אביה:

שפתי חכמים

גדי עזים כי מה עלי וכו' הנה שלחתי וגו' והוכרח להוסיף כי מה עלי לעשות קודם הנה שלחתי מפני שכוונת זה אין טעם דביקות המאמר תקת נה למאמר הנה שלחתי וק"ל: ר אע"פ שהולד אינו ניכר אלא עד ג' חדשים דהוא שליש של ימי עבורה ה"מ היכא דילדה לט' אבל תמר ילדה לז' חדשים מדכתיב ויהי בעת לדתה ולא כתיב וימלאו ימיה כמו גבי רבקה וכדפירש"י בפ' תולדות לכך היה הולד ניכר קודם ג' חדשים: ז וא"ת מנ"ל לרש"י דלמא איפכא הראשון והשני שלם והאחרון לא היה שלם או הראשון לא היה שלם והשני והשלישי היו שלמים. וי"ל דא"כ לא יהיה רק ב' חדשים ועשרה ימים שהרי מחדש א' לא יהיה רק עשרה ימים שהוא שליש של חדש וזה אינו נקרא חדש כיון שהוא מיעוט של חדש וקרא קאמר כמשלש הדשים כלומר ג' חדשים שלמים. והרא"ם פי' דאפשר שאין העובר ניכר בשלים ימי עבור רק שרוב ראשון ואמצעי שלם ורוב שלישי כג' חדשים שלמים דרובו ככולו משום דחדשים גורמים: ח ר"ל לפי שמצאנו הרה

פירוש לתורת אלהים

ט זיא נאך זוכן וועט מפורסם ווערן די זאך: ויהי אונ עס איז געווען אין דריי חדשים ארום ויוגד איז געווארן געזאגט צו יהודה צו זאגן זנתה דיין שנור תמר הט מזנה געווען אונ אויך הנה הרה זיא איז

ספר הישר

ם איין גרוס געוויין אויף דר זאך אונ יצחק איז געגאנגען לע כעטשען פון חברון צו טרייסטען זיין זון יעקב אבער הט זיך ניט געלאזט טרייסטען. אונ דער נאך איז יעקב ישפאנן פון דר ערד אונ די טרערן האבן גרינען אופן פנים קב האט געזאגט צו זיינע קינדער שטייט אויף אונ נעמט שווערדין אונ פאלען בוגנס אונ גייט אין פעלד אריין טאמר וועט איר געפינען האמשי דעם גוף פון מיין זון וועט איר ברענגען צו מיר וועל איך דאס בגראבען. אונ יעקב הט אלץ געשריגען אונ געוויינט טאג אויף טאג אויף זיין זון יוסף אונ הט געטרויערט אויף זיין זון פיל טעג. אונ די ישמעאלים וואס האבען געקויפט יוסף פון די מדינים זענען געקומן אין מצרים אונ זענען געגאנגען צו פוטיפר אונ האבן צו אים געזאגט אצונד האבן מיר

הערה ווייל אמאהל אמ"ם אין אנהייב ווארט מן ווי עס שטייט מכל, את טייטש מן כל, מתחת איז טייטש מן תחת, תאלטין מיר מיינען כמשלש זאל זיין דערטייטש כמן שלש, דריבער זאגט רש"י כמשלש איז איין ווארט כהשתלש, ווי די חדשים האבין זיך נפדריטולט, עס איז אריין פון ערשטן חדש ביז אין דריט"

וְתִשָּׂרֵֽף׃ כה הִ֣וא מוּצֵ֗את וְהִ֨יא שָׁלְחָ֤ה אֶל־חָמִ֙יהָ֙ לֵאמֹ֔ר לְאִישׁ֙ אֲשֶׁר־אֵ֣לֶּה לּ֔וֹ אָנֹכִ֖י הָרָ֑ה וַתֹּ֙אמֶר֙ הַכֶּר־נָ֔א לְמִ֞י הַחֹתֶ֧מֶת וְהַפְּתִילִ֛ים

כה הִיא מִתַּפְּקָא וְ... שְׁלַחַת לַחֲמוּהָא לְמ... לְגַבַר דִּי אִלֵּין דִּ... מִנֵּהּ אֲנָא מְעַ... וַאֲמַרַת אִשְׁתְּמוֹדַע ... לְמַן עִזְקְתָא וְשׁוֹשִׁ...

תו"א היא מוצאת ברכות מג כתובות סז סוטה י מציעא נט : והיא שלחה אל חמיה סוטה שם : הכר נא שם :

רשב"ם

שהרי גם הרה היא כבר : ותשרף . לפי הגשם כך היה מנהגם מאחר שזקוקה ליבם : (כה) היא מוצאת . לאחר שהוציאוה שלחה הערבון ועדיין לא רצתה הכר נא למי החותמות . ס"ת תירא

בעל הטורים

אלא כל בית דינו אחריו נקראו על שמו : (כה) היא מוצאת חסר אלף לומר לך שאמרה אפי' אם יציאו כה את האור לא שאמרה לו תירא את השם ותודה :

בית יהודא

נָוס איז מְעוּבֶּרֶת (וּכְמוֹ) אוּנ וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (בְּרָה כַּחַמָּה) קְלָאהר וִויא דִי זוּנְן *): וְתִשָּׂרֵף). זָאגְט רַשִׁ"י (אָמַר אֶפְרַיִם מַקְשָׁאָה מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר) אֶפְרַיִם מַקְשָׁאָה הָט גֶעזָאגְט פוּן רַבִּי מֵאִיר'ס וֶועגְן (בִּתּוֹ שֶׁל שֵׁם הָיְתָה שֶׁהוּא כֹּהֵן לְפִיכָךְ דָּנוּהָ בִּשְׂרֵפָה) תָּמָר אִיז גְוֶוען דִי טָאכְטֶר פוּן שֵׁם, אוּנ שֵׁם אִיז גְוֶוען אַכֹּהֵן, דְרִיבֶּער הָט מֶען גֶעמִשְׁפָּט מֶען זָאל זִיא פַארְבְּרֶענֶן וְוִיא עֶס שְׁטֵייט אִין סֶדְרָה אֱמוֹר וּבַת אִישׁ כֹּהֵן וגו' בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף) : (כה) [הִיא מוּצֵאת). זִיא אִיז אַרוֹיסְגֶעפִירְט גֶעוָואךְן (לְהִשָּׂרֵף) צוּם פַארְבְּרֶענְט וֶוערֶן : וְהִיא שָׁלְחָה אֶל חָמִיהָ). אוּנ זִיא הָאט גֶעשִׁיקְט צוּא אִיר שְׁוֶוער (לֹא רָצְתָה לְהַלְבִּין פָּנָיו וְלוֹמַר מִמְּךָ אֲנִי מְעוּבֶּרֶת) זִיא הָט נִיט גֶע... אִים פַארְשֶׁעמֶען אוּנ זָאגֶען צוּ אִים פוּן דִיר בִּין אִיךְ מְעוּבֶּרֶת (אֶלָּא לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלֶּה לוֹ) נָאר זִיא הָט גֶעזָאגְט אִי... מְעוּבֶּרֶת פוּן דֶעם מֶענְטְשׁ וָואס דִי זַאכֶען זֶענֶען זַיינֶע (אָמְרָה) זִיא הָאט גֶעזָאגְט (אִם יוֹדֶה מֵעַצְמוֹ יוֹדֶה) אוֹיבּ עֶר אַלֵיין מוֹדֶה זַיין, אִיז גוּט (וְאִם לָאו) אוּנ אוֹיבּ עֶר וֶועט נִיט מוֹדֶה זַיין (יִשְׂרְפוּנִי וְלֹא אַלְבִּין פָּנָיו) זָאל מֶען מִיךְ פַארְבְּ... אוּנ אִיךְ וֶועל אִים נִיט פַארְשֶׁעמֶען (מִכָּאן אָמְרוּ) פוּן דַאנֶען הָאבֶּן דִי חֲכָמִים גֶעזָאגְט (נוֹחַ לוֹ לְאָדָם שֶׁיַּפִּיל עַצְמוֹ ... הָאֵשׁ) עֶס אִיז בֶּעסֶר פַאר אַמֶענְטְשׁ עֶר זָאל זִיךְ וַוארְפֶן אִין פַייעֶר (וְאַל יַלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים) אוּנ עֶר זָאל נִיט פַארְשֶׁ... זַיין חָבֵר פַאר פִיל מֶענְטְשֶׁן : הַכֶּר נָא). זָאגְט רַשִׁ"י (אֵין נָא אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה) נָא אִיז טַייטְשׁ בֶּעטֶן, תָּמָר הָט גֶ... צוּ יְהוּדָה (הַכֶּר נָא בּוֹרַאֲךָ) דֶר קֶען הקב"ה וָוס עֶר הָט דִיךְ בַּאשַׁאפֶען (וְאַל תְּאַבֵּד שָׁלֹשׁ נְפָשׁוֹת) זָאלְסְט נִיט פַארְלִירֶ...

רש"י

ברה כחמה : ותשרף . אמר אפרים מקשאה משו... מאיר בתו של שם היתה שהוא כהן לפיכך דנוה ... (כה) הוא מוצאת . ליסרף : והיא שלחה אל ח... לא רצתה להלבין פניו ולומר ממך אני מעוברת אלא ... אשר אלה לו אמרה אם יודה מעצמו יודה ואם לאו י... ואל אלבין פניו. מכאן אמרו נוח לו לאדם ש יפילוהו ... האש ואל ילבין פני חבירו ברבים : הכר נא. אין נ... לשון בקשה הכר נא בוראך ואל תאבד ל' שלש נפ...

שפתי חכמים

לשון עתיד כמו הנך הרה ויולדת בן והכא לא שייך למימר הכי שה"א ל' עתיד דמי יאמר להם שהיא עתידה להיות הרה ל"פ שהוא שם דבר : ם ל"ד בתו דהא שם כבר מת כשהיה יעקב כ' שנה ועתה הוא יותר מבן ק"י שנה אלא ממשפחתו : י וא"ת למה חייבה בשריפה הא לאו נשואה היתה וגם לא מאורסה היתה ובת כהן אינה בשריפה אלא כשהיא נשואה או ארוסה ומה שהיתה זקוקה ליבם לאו בת מיתה היתה אלא לאו דלא תהיה אשת המת החוצה וי"ל דלכך דנוה במיתה כדי לאיים על הבריות שלא יפרצו הדור ויקלקלו וכיון דדנוה במיתה דנוה בשריפה דהא מצינו בשאר מקום דבת כהן דינה בשריפה וזה ג"כ דעת רש"י שפי' לפיכך דנוה בשרפה וכמו שפי' הרא"ם. ומהרש"ל

כתב וקשה והלא פנויה היתה וי"ל דשומרת יבם היתה : ב וא"... דלכאורה מה שתמר לא היתה מודה משום דעדיין לא הפילוה ... היה אם בוער אבל אם היה האש בוער היתה מודה וי"ל דפי... כתוס' פ' הזהב מדכתיב היא מוצאת חסר א' שהוא מלי ויצאת ... א"כ ש"מ שהאש היה בוער ואפ"ה לא היתה מודה לכך פי... אמרו וכו' : ל היא לא היתה יודעת שג' נפשות היו אלא רש"י לפי האמת שהיו ג' אבל היא לא אמרה רק שתי נפשות . ופי' ... דהוכחת רש"י הוא מדכתיב הכר נא וגו' ולמה כתב נא באמ... לנוכתב או בתחלה או בסוף ולכן מדקדק רש"י נותחלה אמרה... שאני הרה ממך ועוד אמרה נא כלומר ועוד בקשה אחרת של...

ליקוטי יקרים

(כה) הִיא מוּצֵאת וגו'. דֶער ילקוט ראובני שְׁרַייבְּט וֶוען מֶען הָט גֶעוָואלְט פִירֶן תָּמָר צוּם פַארְבְּרֶענֶען הָט דֶער שָׂטָן בֶּעהַאלְטֶן דִי דְרַייא מַשְׁכָּנוֹת וָוס יְהוּדָה הָט אִיר גֶגֶעבֶּן, וַוייל עֶר הָט גִיוָואלְט תָּמָר זָאל פַאר בְּרֶענְט וֶוערֶן אוּנ דִי לִיכְטִיקַייט פוּן מָשִׁיחַ זָאל נָאךְ נִיט קוּמֶן אוֹיף דֶער וֶועלְט, וַוייל דֶר שָׂטָן וַוייס וֶוען מָשִׁיחַ וֶועט קוּמֶען וֶועט עֶר נִיט מֶער זַיין אוֹיף דֶר וֶועלְט, תָּמָר הָט גֶעזוּכְט דִי מַשְׁכְּנוֹת אוּנ הָאט זֵ נִיט גֶעפוּנֶן, הָאט זִיא גֶעוָויינְט אוּנ גִיבֶּעטֶן בַּיי הקב"ה, מַאךְ לִיכְטִיג מַיינֶע אוֹיגֶען אִיךְ זָאל דִיא מַשְׁכָּנוֹת גֶעפִינֶן, וֶועלֶן פוּן מִיר גֶעבּאָרֶן וֶוערֶן דְרַייא קִינְדֶר וָוס וֶועלֶן הַיילִיגֶן דַיין נָאמֶן אוּנ וֶועלֶן גֵיין אִין פַייעֶר פוּן דַיינֶעט וֶועגֶען אוּנ דוּרְךְ זַייא וֶועט גִיהֵיילִיגְט וֶוערן דַיין נָאמֶע ... דִיא גַאנְצֶע וֶועלְט, הקב"ה הָאט גְזָאגְט צוּם מַלְאָךְ מִיכָאֵל עֶר זָאל גֶעבִּין דִי דְרַייא מַשְׁכָּנוֹת צוּ תָּמָר, זִיא הָט גֶע...

פירוש לתורת אלהים

מְעוּבֶּרֶת פוּן זְנוּת וַיֵּאָמֶר הָט יְהוּדָה גְזָאגְט צוּ... אוֹם אוּנ לָאז זִיא וֶוערֶן פַר בְּרֶענְט : (כה) הִוא ... וָוארֶען אוֹיס גִיצוֹגֶן מֶען זָאל זִיא פַר בְּרֶענֶען ... שָׁלְחָה אוּנ זִיא הָאט גֶעשִׁיקְט צוּא אִיר שְׁ... לֵאמֹר צוּא זָאגֶען לְאִישׁ צוּ דֶעם מֶענְטְשׁ וָואס ... זַאכֶן זֶענֶען זַיין אָנֹכִי הָרָה בִּין אִיךְ טְרָאגֶען [מֵיין ... וַתֹּאמֶר הָט זִיא גְזָאגְט אִיךְ בֶּעט דִיךְ דֶר קָאן ... וֶועמֶן גִיהֶער דִי חֲתִימָה אוּנ דָאס קְלֵייד אוּנ ...

ספר הישר

אַיין שֵׁיינֶעם קְנֶעכְט אַז דוּ וֶועסְט אוּנְז גֶעבֶּן אַסַאךְ גֶעלְד פַר אִים וֶועלֶען מִיר דִיר אִים פַאר קוֹפֶען הָאט פּוֹטִיפַר צוּ זַייא גֶעזָאגְט בְּרֶענְגְט אִים צוּ מִיר אוּנ פּוֹטִיפַר הָט גִיהֶערְט דִיא רַייד ... יִשְׁמְעֵאלִים אוּנ הָט גִיגֶעבְּן פִיר הוּנְדֶרְט שְׁטִיק זִילְבֶּר פַר יוֹ...

*) הערה רש"י מיינט מען זאל נים טייטשין הרה זיא איז מעוברת גיווארין, נאר מען מיינט הרה לזנונים, זיא איז מעוברת פון זנות, ברה כחמה, איז נים דער טייטש זיא איז גיווארין קלאהר ווי די זונן, נאר מען מיינט זיאאיז קלאהר ווי די זונן :

וּטְרָא הָאִלֵּין:
וְאִשְׁתְּמוֹדַע יְהוּדָה
מַר זַכָּאָה מִנִּי מְעַדְּיָא
עַל כֵּן לָא יְהַבְתַּהּ
לַהּ בְּרִי וְלָא אוֹסִיף
לְמִידְעַהּ: כז וַהֲוָה
בְּעִדָּן דְּמֵילְדַהּ וְהָא

וְהַמַּטֶּה הָאֵלֶּה: כו וַיַּכֵּר יְהוּדָה
וַיֹּאמֶר צָדְקָה מִמֶּנִּי כִּי־עַל־כֵּן לֹא־
נְתַתִּיהָ לְשֵׁלָה בְנִי וְלֹא־יָסַף עוֹד
לְדַעְתָּהּ: כז וַיְהִי בְּעֵת לִדְתָּהּ וְהִנֵּה

תו"א ויכר יהודה סם ודף ז מכות כג : ולא יסף עוד לדעתה סוטה י :

רשב"ם

אלא לאיש אשר אלה לו : (כו) צדקה ממני . ייתר ממני שאני צויתיה בית אביה עד יגדל שלה היא השלימה תנאי שצויתיה אבל אני לא לה תנאי שהתניתי לה כי לא נתתיה לשלה בני וכן על צדקו נפשו מאלהים . יותר מאלהים . וכן בשאול ויאמר אל דוד צדיק אתה ממני . יותר ממני : ולא יסף . ולא הוסיף שאם אתה מפרשו ולא פסק היה לו לכתוב ולא יסף (נ"א יסוף) עוד מלדעתה :

רש"י

צדקה . מ כדבריה : ממני . היא מעוברת ורז"ל שיצאה בת קול ואמרה ממני ומאתי יצאו הדברים לפי שהיתה צנועה בבית חמיה גזרתי שיצאו ממנה מלכים ומשבט יהודה גזרתי להעמיד מלכים בישראל : כי על כן לא נתתיה . כי בדין עשתה על אשר לא נתתיה לשלה בני : ולא יסף עוד . יש אומרים לא הוסיף ויש אומרים לא פסק (וחבירו גבי אלדד ומידד ולא יספו ומתרגמינן ולא פסקו) : (כז) בעת לדתה . וברבקה הוא אומר וימלאו ימיה ללדת להלן למלאים וכאן לחסרים : והנה תאומים .

בית יהודא

דר וועלט דריי מענטשן , מיך מיט די צוויי קינדער וואס איך בין מיט זיא מעוברת : (כו) וצדקה . זיא איז גערעכט (כדבריה) מיט אירע רייד (ממני , היא מעוברת) פון מיר איז זיא מעוברת (ורבותינו זכרונם לברכה דרשו) די רבנן האבן געערונט (שיצאה בת קול ואמרה ממני ומאתי יצאו הדברים) עס איז גיהערט געווארן אקול ואשטימעמע פון הימעל בייא דעם בית דין פון יהודה אונ די שטימעמע הט געזאגט פון מיר איז דיא זאך גיווארן , איך האב צוזאמען געפארט יהודה מיט תמר , אונ זיא זאל מעוברת ווערן פון יהודה (לפי שהיתה צנועה בבית חמיה) ווייל זיא איז גוועזן פרום זיא איז גוועזן ביי איר שווער אין שטוב (גזרתי שיצאו ממנה מלכים) האב איך גוזר געוועזן פון איר זאל געבארען מלכים (ומשבט יהודה גזרתי להעמיד מלכים בישראל) אונ איך האב גוזר גוועזן פון שבט יהודה זאלן זיין מלכים דין , דריבער האב איך צוזאמען געבראכט יהודה מיט תמר די מלכים זאלן געבארן ווערען פון זיי ביידע : (כי על כן נתתיה) . יהודה האט געזאגט (כי בדין עשתה) תמר האט רעכט געטאהן (על אשר לא נתתיה לשלה בני) ווייל איך האב ניט גיגעבען צו מיין זוהן שלה פאר אנווייב : (ולא יסף עוד לדעתה) . זאגט רש"י (יש אומרים לא הוסיף) עס זענען רבנים וואס זאגן יהודה האט זיך ניט מער בהעפט מיט תמר (ויש אומרים) אונ עס זענען דא רבנים וואס זאגן (לא פסק) ה האט ניט אויפגיהערט צו באהעפטן זיך מיט תמר , נאר תמר איז געבליבן דם ווייב פון יהודה (וחבירו גבי אלדד) ביי אלדד אונ מידד שטייט אויך ולא יספו (ומתרגמינן ולא פסקו) טייטשט דער תרגום זייא האבען ניט אויפגהערט : (ובעת לדתה) . זאגט רש"י (וברבקה הוא אומר וימלאו ימיה ללדת) בייא רבקה זאגט דר פסוק אירע טעג זענען פוהל וארן צום גבארין (להלן למלאים) רבקה האט גיבארין אירע קינדר צו פוהלע ניין חדשים (וכאן לחסרים) אונ ביי תמר גיפעלט צו ניין חדשים : והנה תאומים . (מלא) דא שטייט דער ווארט תאומים פוהל , מיט אאלף אונ מיט

דעת זקנים מבעלי התוספות

ויאמר צדקה ממני . לא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת ודם אדם בא לפני הדיין אם הוא מודה בפשעו הורגו הקב"ה ומודה ועוזב ירוחם . ומיד שראה ראובן שיהודה עמד הוא והודה על בלבול יצועי אביו . וזה שאמר אליפז אשר חכמים יגידו ולא כחדו מאבותם אלו יהודה וראובן כך להם לבדם נתנה הארץ ולא עבר זר בתוכם . וזהו

שפתי חכמים

הכפס היתירה כלומר שתודה לדברי שלא תאבד שלשה נפשות עכ"ל : מ דק"ל דלדקה ממני משמע שהיא היתה לדקת יותר ממנו ומנ"מ בזה כאן אם היא יותר לדקת או לא . [נח"י] לדקה בדבריה ולא לדקה במעשה הזנות דהא קרא אמר ולא ידע כי כלתו היא משמע הא אם ידע לא היה בא עליה ומאחר שהיא ידעה איך התירה עצמה לו והסימויי דתיקי לא סמכינן מ"מ לדקה בדבריה שאני מכיר שהסימנים הם שלי ומסתמא ממני היא מעוברת כמו שאמרו לא היתה בזה קדשה התסכון כמשלש חדשים מוכיח מאי אמרת שמא גם אחרים באו עליה ונתעברה מהם זה הוא ספק והסימנים הם ודאי : נ דכי ע"כ כתד סגי : ס ה"פ מ"ד לא הוסיף סבר דעתו של יהודה לא היה שיבא עליה אלא כדי להקים זרע על שם המת וכיון שקיים לא בא עליה

פירוש לתורת אלהים

עקין : (כו) ויכר הט יהודה דר קאנט ויאמר אונ גיזאגט זיא איז גירעכט ממני פון מיר איז זיא עוברת כי זיא הט בדין גטאן ווייל איך האב זיא גגעבן צו מיין זוהן שלה ולא אונ ער הט שון גמערט [אדער ניט אוף גהערט] צו בשלאפן זי : ויהי אונ עס איז גקומען די צייט פון איר גיבארין

ליקוטי יקרים

די דריי משכנות אונ הט זיי געווארפן פר די דיינים אונ הט גזאגט צו זיי , איך בין מעוברת פון דעם מענטש וואס די דריי זאכן זענען זיינע , אפילו איך זאל ווערן פארברענט וועל איך ניט זאגן ווער דער מענטש איז , אונ אויב ער וועט ניט וועלן מודה זיין , וועל איך ווערן פארברענט . ווייל איך וויל ניט דעם מענטש פארשעמן , ווי יהודה הט גיהערט אירע רייד , הט ער אוף איר רחמנות געהאט אונ הט זיך אליין פארשעמט אונ הט גזאגט די משכנות זענען גע פון מיר איז זיא מעוברת , אונ עס איז גהערט גווארן אשטימעמע פון הימל , וואס האט געזאגט "דם קומט פון מיר" . הקב"ה הט געזאגט איך האב געהייסען עס זאל אזו זיין :

ספר הישר

טיפר הט גענומען יוסף צו זייער שיין אונ הט אים געבראכט צו אין שטוב אריין אונ יוסף הט אים בדינט אונ הט געפונען חן די אויגן פון פוטיפר אונ פוטיפר הט אם געגעבן אלדונג אונטר יוסף'ס האנט אונ גאט ב"ה הט געבענטשט דם הויז פון פוטיפר אין דעם זכות פון יוסף אונ פוטיפר האט זיך פאר לאזט מיט אלדונג אוף יוסף אונ יוסף איז גיוועזן ביי פוטיפר דר אום געבער

אונ

תְאוֹמִים בְּבִטְנָהּ׃ כח וַיְהִי בְלִדְתָּהּ
וַיִּתֶּן־יָד וַתִּקַּח הַמְיַלֶּדֶת וַתִּקְשֹׁר
עַל־יָדוֹ שָׁנִי לֵאמֹר זֶה יָצָא רִאשֹׁנָה׃
כט וַיְהִי ׀ כְּמֵשִׁיב יָדוֹ וְהִנֵּה יָצָא אָחִיו
וַתֹּאמֶר מַה־פָּרַצְתָּ עָלֶיךָ פָּרֶץ
וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פָּרֶץ׃ ל וְאַחַר יָצָא אָחִיו
אֲשֶׁר עַל־יָדוֹ הַשָּׁנִי וַיִּקְרָא שְׁמוֹ

תְּיוֹמִין בִּמְעַהָא׃ כח וַ
בְּמֵילְדַהּ וִיהַב
וּנְסִיבַת חַיְתָא וּקְ
עַל יְדֵהּ זְהוֹרִי
לְמֵימַר דֵּין נְפַק קַדְמָ
כט וַהֲוָה כַּד אֲתֵיב
וְהָא נְפַק אֲחוּהִי וַאֲ
מָה תְקוֹף סַגִּי
לְמִתְקַף וּקְרָא שְׁ
פָּרֶץ׃ ל וּבָתַר כֵּן
אֲחוּהִי דִּי עַל יְ
זְהוֹרִיתָא וּקְרָא שְׁ

בעל הטורים

(כט) מה פרצת. רמז שהמלך פורץ גדר לעשות לו דרך ואין ממחין בידו. פרץ בא"ת ב"ש עולה י"ד והוא כ... דוד:

בית יהודא

אַיוּד (וּלְהַלָּן תּוֹמִם חָסֵר) אוּנ דָארְטֶן בַּיי רִבְקָה שְׁטֵייט דֶער וָוארְט תוֹמִם אָן אַאַלֶף אוּנ אָן אַיוּד (לְפִי שֶׁהָאֶחָד רָשָׁע) וַוייל בַּיי רִבְקָה אִיז גְוֶועֶן אֵיינֶער אַרָשָׁע אִיז נִיט גְוֶועֶן אַגְלַייכֶר צְוַוילוּנְג (אֲבָל אֵלּוּ שְׁנֵיהֶם צַדִּיקִים) אָבֶּער דֶר צְוִוילוּנְג פוּן תָּמָר אִיז גְוֶועֶן אַגְלַייכֶער צְוִוילוּנְג בֵּיידֶע זֶענֶען גְוֶועֶן צַדִּיקִים: (כח) [וַיִּתֶּן יָד]. (הוֹצִיא הָאֶחָד יָדוֹ לַחוּץ) אֵיין קִינְד הָט אַרוֹיסְגֶעשְׁטֶעקְט זַיין הַאנְט, הָט דִי הֵייבַּאם אָנְגֶעבּוּנְדֶן אוֹיף זַיין הַאנְט אַרוֹיטֶן שְׁנִירוּל (וּלְאַחַר שֶׁקְּשָׁרָה עַל יָדוֹ הַשָּׁנִי) אוּנ נָאכְהֶעם וְוִיא זִיא הָט אָנְגֶעבּוּנְדֶן אוֹיף זַיין הַאנְט דָאס שְׁנִירוּל (הֶחֱזִירָהּ) הָאט דָם קִינְד אַרַיין גֶענוּמֶען דִיא ... צוּרִיק אִין דִיא מוּטֶערְם בּוֹיךְ: (כט) וּפָרַצְתָּ עָלֶיךָ!. מֵיינְט מֶען (חָזַקְתָּ עָלֶיךָ חוֹזֶק) דוּא הָאסְט זִיךְ אַלֵיין גֶעשְׁטַארְ... (ל) וַאֲשֶׁר עַל יָדוֹ הַשָּׁנִי. זָאגְט רַשִׁ"י (אַרְבַּע יָדוֹת כְּתוּבוֹת כַּאן) פִיר מָאהְל אִיז דָא גֶעשְׁרִיבֶּן דֶער וָוארְט יָד (כְּנֶגֶד ... חֲרָמִים שֶׁמָּעַל עָכָן שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ) גֶעגֶען דִי פִיר מָאהְל וָוס עָכָן הָאט גֶענוּמֶען מִיט זַיינֶע הֶענְט פוּן חֵרֶם (וְיֵשׁ אוֹמְרִים) אַ... רַבָּנִים זָאגֶען (כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה דְבָרִים שֶׁלָּקַח) דִי פִיר מָאהְל יַד שְׁטֵייט גֶעגְן דִי פִיר זַאכֶען וָוס עֶר הָט גֶענוּמֶן מִיט ... הֶענְט פוּן חֵרֶם (אַדֶּרֶת שִׁנְעָר) אַמַאנְטִיל פוּן שִׁנְעָר (וּשְׁנֵי חֲתִיכוֹת כֶּסֶף שֶׁל מָאתַיִם שְׁקָלִים) אוּנ צְוַוייא שְׁטִיקֶער זִי... וָואס זַיי הָאבֶּן גְעוואֹגִין צְוַויי הוּנְדֶערְט שְׁקָלִים (וְלָשׁוֹן זָהָב) אוּנ אַשְׁטִיק גָאלְד גֶעמַאכְט וְוִיא אַצוּנְג הוֹיבֶן בְּרֵייט אוּנְטֶען שְׁמָאהְל, אוּנ עָכָן אִיז גְוֶועֶן אַאֵיינִיקוּל פוּן זֶרַח: וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זָרַח!. זָאגְט רַשִׁ"י וְעַל שֵׁם זְרִיחַת מַ...

רש"י

מלא ולהלן תומים חסר לפי שהאחד רשע אבל אלו ... צדיקים: (כח) ויתן יד. הוציא האחד ידו לחוץ ו... שקשרה ע על ידו השני החזירה: (כט) פרצת. ... עליך חוזק: (ל) אשר על ידו השני. ארבע ... כתובות כאן כנגד ארבע חרמים שמעל עכן שיצא מ... ויש אומרים כנגד ד' דברים שלקח פ אדרת שנער ... חתיכות כסף של מאתים שקלים ולשון זהב (ב"ר): וי...

שפתי חכמים

מוד. ומ"ד לא פסק כיון שראה יהודה שנתאוות להוליד כניס ממנו והיה כוונתה לש"ש לכך לא פסק מלדעתה: ע מלת ויתן יד משמע שהעובר כיון לתת לה יד לכך אמר הוליא ומפני שלא פי' המקרא מי נתן יד ולא אמר המוליא או הנותן לכך אמר האחד שפירושו האחד משניהם ומפני שלא יתכן לומר כמשיב ידו אא"כ שהחזירה לכן הוסיף ולאחר שקשרה וכו': פ ד' דברים שלקח עכן ומה הן אדרת שנער אחד וב' חתיכות כסף של ר' שקלים הרי ג' ולשון זהב הרי ד'. [נח"י]

דעת זקנים מבעלי התוספות

כשברכם משה רבינו ע"ה שאין הפסקה ביניהם שנא' יחי ר... ואל ימות וכו' וזאת ליהודה ויאמר שמע הרי לא עבר זר בת... צדקה ממני. פי' כתרגימו ממני הרה ותימה דאדרבא זנות הוא לזנות מחמיה. וי"ל שכך היה דרכן כי כאשר לא ... אחים למת היה הקרוב יותר מייבם וה"ק צדקה ממני כ... כן לא נתתיה לשלה בני ועלי היה ליבם שלא ראיתי ש... שלה היבום ובשעה שאמר יהודה צדקה ממני אמר לו ה... אתה הצלת ארבע נפשות ג' מאש ואחד מן הבור חייך ש... בניך אחד מן הבור ושלשה מן האש שנא' ויהיו שם מבני יהודה דניאל חנניה מישאל ועזריה מבני חזקיה לא נאמר ... מבני יהודה: דניאל מן הבור חנניה מישאל ועזריה מן האש. ד"א צדקה ממני ממני היא הרה ובקידושין באתי עליה כ... לעיל ולא בזנות. וקשה להרב משה הרי אין קידושין תופסין בכלתו ולפי מאי דמסיק במס' סוטה יתומה אני ניחא וגם פירש"י יתומה אני וקדושי בנך אינן קדושין כי אפי' ממאנת בו עתה ונמצא שלא היתה כלתו. ולהא ניחא נמי דברי המפ... ולא יסף עוד לדעתה לא פסק מלבא עליה. ונ"ל דהך שיטה אתיא כמאן דאמר אפילו בנה מורכב על כתפה יכולה ל... ד"א צדקה ממני אפי' אם היתה מעוברת לא נתחייבה כדין בת כהן דבית דינו של שם גזרו דוקא על עכו"ם הבא על...

פירוש לתורת אלהים

וְהִנֵּה אוּנ תְאוֹמִים בְּבִטְנָהּ אִיז גְוֶועֶן אֵיין צְוִוילִינְג אִין אִיר בּוֹיךְ: (כח) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְוֶועֶן אִין אִיר טָאן גִיבֶּארִין וַיִּתֶּן יָד הָאט אֵיין קִינְד אֵיין הַאנְט אַרוֹיס גִישְׁטְרֶעקְט וַתִּקַּח הָט גְנוּמֶן דִי הֵייבֶּן אוּנ הָאט אָן גְקְנִיפְּט אוֹיף זַיין הַאנְט אַרוֹטֶן פָאדֶם לֵאמֹר זִיא הָאט גִיזָאגְט זֶה דֶער אִיז צוּם עֶרְשְׁטִין אַרוֹיס גְגַאנְגֶן: (כט) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גְיוֶועֶן כְּמֵשִׁיב יָדוֹ אַז עֶר הָ... ווידֶר גִיקֶערְט זַיין הַאנְט וְהִנֵּה אוּנ יָצָא אָחִיו אִיז ... בְּרוּדֶר אַרוֹס גְגַאנְגֶן וַתֹּאמֶר הָט זִיא גְזָאגְט מַה וָ... הָאסְטוּ דִיךְ גִישְׁטַארְקְט אֵיין שְׁטַארְקוּנְג וַיִּקְרָא עֶר הָט גְרוּפֶן זַיין נָאמֶן פָּרֶץ: (ל) וְאַחַר אוּנ דֶר ... אִיז אַרוֹס גְגַאנְגֶן זַיין בְּרוּדֶר אֲשֶׁר וָוס עֶס אִיז ...

ספר הישר

אוּנ אַיין נֶעמֶר אוּנ אַלְדוּנְג אִיז גִיוֶועֶן דוּרְךְ יוֹסֵף'ס בַּפֶּעל. אוּנ יוֹסֵף אִיז אַלְס גִיוֶועֶן אִין דֶער זֶעלְבֶּער צַייט אַכְצֶעהְן יָאר אוּנ אִיז גִיוֶועֶן זֵייעֶר אֵיין שֵׁיינֶער פַּרְשׁוֹן אוּנ אַזוֹי אֵיין שֵׁיינֶר אִיז נִיט ג... אִין גַאנְץ מִצְרַיִם. אִין דֶער זֶעלְבֶּער צַייט אַז יוֹסֵף אִיז גִיוֶועֶן...

: א וְיוֹסֵף אִתְּחַת
רָיִם וּזְבָנֵהּ פּוֹטִיפַר
דְּפַרְעֹה רַב קְטוֹלַיָּא
מִצְרָאָה מִידָא
דְבָאֵי דִּי אֲחֵתוּהִי
ן: ב וַהֲוָה מֵימְרָא
בְּסַעְדֵּהּ דְּיוֹסֵף וַהֲוָה

ויוסף הורד סוטה יג:

זָרַח: ס חמישי לט א וְיוֹסֵף הוּרַד מִצְרָיְמָה וַיִּקְנֵהוּ פּוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים אִישׁ מִצְרִי מִיַּד הַיִּשְׁמְעֵאלִים אֲשֶׁר הוֹרִדֻהוּ שָׁמָּה: ב וַיְהִי יְהוָה אֶת־יוֹסֵף וַיְהִי אִישׁ

בעל הטורים

(ל) רד. ב׳ במס׳. ויוסף הורד. הורד פתול לומר שסקול סגלות גיסנס: הורידוהו. ב׳ במסורה הורידוהו שמה הורידוהו בי בנימין בשביל שגרם יהודה ליוסף שהורידוהו שמה פניא ורמשא משום דנהורין לא בריא בשביל סאור היום הגדול:

רשב״ם

(ל) זרח. בשביל השני שהוא אדום. וזרח לשון אדמומית הוא כדכתיב והצרעת זרחה במצחו וכן כל זריחת שמש בבקר ובערב אדום הוא וכתיב ויהי בבקר והשמש זרחה על המים ויראו מואב מנגד את המים אדומים כדם. וכן בבבא בתרא כהסובר את הספינה. האי שמשא סומקתא היא והאי דלא סמקא (א) שר הטבחים. על ידו נידונין הנרצחים והאסורים בבית הסוהר שלו:

רש״י

זרח. ע״ש זריחת צ מראית השני: (א) ויוסף . הוזר לענין ראשון אלא שהפסיק בו כדי לסמוך דתו של יהודה למכירתו של יוסף לומר לך שבשבילו והו מגדולתו. ועוד כדי לסמוך מעשה אשתו של ר למעשה תמר ר לומר לך מה זו לשם שמים אף זו שמים שראתה באצטרולוגין שלה שעתידה להעמיד

בית יהודא

הַשָּׁנִי) וָוענֶן דִי שַׁיינוּנְג פוּן דֶעם רויטֶען פָאדים וָוס הָאט גֶעשַׁיינְט בַּיי דֶעם קִינְד אוֹיף דִי הַאנְט הָט מֶען דֶעם קִינְד גֶערוּפֶן זָרַח: (א) וְיוֹסֵף הוּרַד. זָאגְט רש״י (חוֹזֵר לְעִנְיַן רִאשׁוֹן) דִיא פְּסוּקִים גֵייעֶן צוּרִיק צוּם עִנְיַן פוּן יוֹסֵף (אֶלָּא שֶׁהִפְסִיק בּוֹ) נָאר מֶען הָט אִין מִיטֶען אוֹיפְגֶעהֶערְט צוּ שְׁמוּעֶסְן פוּן יוֹסֵף (כְּדֵי לִסְמוֹךְ יְרִידָתוֹ שֶׁל יְהוּדָה לִמְכִירָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף) ווייל מֶען הָט גֶעוָואלְט שְׁרַייבֶּען דָאס אַרָאפְּנִידֶערוּנְג פוּן ה לֶעבֶען דָאס פַארְקוֹיפוּנְג פוּן יוֹסֵף (לוֹמַר לָךְ) צוּ זָאגֶען דִיר (שֶׁבִּשְׁבִילוֹ הוֹרִידוּהוּ מִגְּדוּלָּתוֹ) וָועגֶען דִי פַארְקוֹיפוּנְג סֵף הָאט מֶען אַרָאפְּגֶענִידֶערְט יְהוּדָה פוּן זַיין גְרוֹסְקֵייט (וְעוֹד כְּדֵי לִסְמוֹךְ מַעֲשֵׂה אִשְׁתּוֹ שֶׁל פּוֹטִיפַר לְמַעֲשֵׂה תָּמָר) נָאךְ י תּוֹרָה גֶעוָואלְט שְׁרַייבֶּען דִי מַעֲשֶׂה פוּן פּוֹטִיפַרְס וַוייבּ מִיט יוֹסֵף לֶעבֶּען דִיא מַעֲשֶׂה פוּן תָּמָר מִיט יְהוּדָה (לוֹמַר לָךְ לְשֵׁם שָׁמַיִם אַף זוֹ לְשֵׁם שָׁמַיִם) אַזוֹ וְויא תָּמָר הָאט גֶעמֵיינְט וֶועגֶען מִצְוָה אַזוֹ דָאס וַוייבּ פוּן פּוֹטִיפַר הָאט גֶעמֵיינְט וֶועגֶען מִצְוָה (שֶׁרָאֲתָה בְּאִיצְטְרוֹלוֹגִין שֶׁלָּהּ שֶׁעֲתִידָה לְהַעֲמִיד בָּנִים מִמֶּנוּ) זִיא הָאט גֶעזֶעהֶן אִין אִירֶע

דעת זקנים מבעלי התוספות

ולא על ישראל הבא על בת ישראל. וכן איתמר בע״ז אין מעמידין זנות בית דינו ישל שם גזרו וכו׳: (א) ויוסף מצרימה. וקודם ירידתו של יוסף ירד יהודה להתקיים אחרון זה מלך המשיח שיצא מפרץ שנא׳ וירד יהודה וגו׳ ירד לא נאמר אלא הורד לקיים גזרת המקום לגלגל הדבר ד אבותינו למצרים משל לפרה שרצו להכניסה למקולין צתה מה עשו לקחו ולדה והכניסוהו לשם בפניה אף היא מיד ונכנסה אחריו כך כשהורד יוסף נכנסו אחיו לקיים המקום ב״ה: (ב) ויהי ה׳ את יוסף. מדרש לא כמדת ה מדת ב״ו מדת ב״ו כל זמן שאוהבו בגדולה הוא מצוי

שפתי חכמים

הרא״ם הקשה דבסנהדרין ד׳ מ״ג איכא מ״ד שמעל בג׳ חרמים ואיכא מ״ד שמעל בה׳ ד׳ בימי משה וא׳ בימי יהושע אלמא בין למ״ד ג׳ ובין למ״ד ה׳ איכן ד׳ ותי׳ ההוא דב״ר לא קמיירי אלא באותן ד׳ שהיו בימי משה ע״כ ולא נהירא דהא בב״ר קאמר הד׳ חרמים חרמו של עמלק חרמו של סיחון ועוג וחרמו של יריחו וחרמו של מדין ע״כ וא״כ קאמר ג׳ בימי משה וא׳ בימי יהושע וע״ש התי׳ באריכות ובעל חידושי אגדות הגיה שם בגמרא ר׳ יוחנן אמר ד׳ חרמות וכו׳: צ דומיא דשם פרץ שהיה משום מעשה שהיה: ק [ג״א] דאל״כ הרי כבר כתיב והמדנים מכרו אותו אלא שהפסיק וכו׳: ר וא״ת למה לא פי׳ זה הטעם לעיל גבי בתחלת הפרשה למה הפסיק בפרשתו של יהודה ולא פי׳ שם אלא שהורידוהו מגדולתו ולא פי׳ ועוד כדי לסמוך

י״ל דלעיל ה״א מגלה דתמר היתה כוונתה לשם שמים אבל עכשיו הוכיח רש״י מן הפסוק לדקה ממני שכוונתה היה לש״ש לכך מפ׳

פירוש לתורת אלהים

הַאנְט דֶר רוֹטֶר פָאדֶם וַיִּקְרָא הָט עֶר גְרוּפֶן זַיין ן זָרַח: (א) וְיוֹסֵף אוּנ יוֹסֵף אִיז וָוארֶן גְנִידֶערְט מִצְרַיִם וַיִּקְנֵהוּ אוּנ עֶר הָט גִיקוֹיפְט אִים פּוֹטִיפַר עֶלְצְטֶר בַּדִינֶר פוּן פַּרְעֹה שַׂר דֶר עֶלְצְטֶר שֶׁעכְט סְטֶר אִישׁ מִצְרִי אַמַאן פוּן מִצְרַיִם מִיַּד הַיִּשְׁמְעֵאלִים אִים גִיקוֹיפְט פוּן דִי יִשְׁמְעֵאלִים אֲשֶׁר וָואס זֵייא ן אִים גְמַאכְט נִידֶערִין אַהִין: (ב) וַיְהִי אוּנ גָאט גְוֶועֶן מִיט יוֹסֵף וַיְהִי אוּנ עֶר אִיז גְוֶועֶן אִין דֶעם

ליקוטי מרדכי

(ב) וַיְהִי ה׳ אֶת יוֹסֵף, דֶער מדרש זָאגְט דֶער פִירוּנְג פוּן הקב״ה אִיז נִיט וְוי דֶר פִירוּנְג פוּן אַמֶענְטְשׁ, דֶר פִירוּנְג פוּן אַמֶענְטְשׁ וֶוען זַיין פְרַיינְד אִיז רַייךְ קוּמְט עֶר צוּ אִים שְׁטֶענְדִיג, וֶוען עֶר וֶוערְט אָרֶעם קוּמְט עֶר נִיט מֶער צוּ אִים, אוּנ וַוארְפְט אִים אַוֶועק, אָבֶּר הקב״ה אִיז נִיט אַזוֹ, הקב״ה אִיז גֶעוֶועזֶן מִיט יוֹסֵף אֲפִילוּ וֶוען עֶר אִיז גִיוֶועזֶן אַקְנֶעכְט, אוּנ וֶוען עֶר אִיז גִיוֶועזֶן אִין תְּפִיסָה, אוּנ יוֹסֵף אִיז אוֹיךְ נִיט גְוֶועזֶן וְוי אַלֶע מֶענְטְשֶׁן, עֶס זֶענֶען דָא מֶענְטְשֶׁן וֶוען זֵיי זֶענֶען אָרֶעם זֶענֶען זֵיי פְרוּם אוּנ הָאבֶּען מוֹרָא פַאר הקב״ה, אוּנ וֶוען זֵיי וֶוערֶן רַייךְ פַארְלָאזֶן זֵיי זֵייעֶר פְרוּמְקֵייט הָאבֶּען נִיט מוֹרָא פַאר הקב״ה, אָבֶּר יוֹסֵף אִיז גִיוֶועזֶן פְרוּם וֶוען עֶר אִיז גִיוֶועזֶן אַקְנֶעכְט, וְויא עֶר הָאט גִיזָאגְט צוּ פּוֹטִיפַרְס וַוייבּ וְויא אַזוֹ קֶען אִיךְ מִיט דִיר מְזַנֶּה זַיין אִיךְ וֶועל דָאךְ זִינְדִיגֶן צוּ הקב״ה, אוּנ עֶר אִיז גִיוֶועזֶן פְרוּם וֶוען

ספר הישר

פַר פוּן דֶעסְט וֶועגִין הָט עֶר גָאט אוֹיךְ גֶעדִינְט דֶר וַוייל הָט ה דָס וַוייבּ פוּן פּוֹטִיפַר אוֹיף גֶעהֹיבְּן אִירֶע אוֹיגֶען צוּ יוֹסֵף אוּנ גִיזֶעהְן אַז עֶר אִיז זֵייעֶר אַיין שֵׁיינֶר הָט אִיר הָאַרְץ זֶעהְר סְט צוּ אִים אוּנ הָט אִים גֶעוָואלְט פַר פִירֶן אָבֶּר יוֹסֵף הָט נִיט אַלְט זִיא צוּ הֶערִין. וַיְהִי אוּנ יוֹסֵף הָט גִיעֶנְפֶערְט צוּ אִיר אוּנ זָאגְט פַר מַייד צוּ רֵיידֶען צוּ מִיר אוּנ פוּן דֶעסְט וֶועגֶען הָט זְלִיכָה נִיט צוּ גִיהֶערְט דִי רֵייד פוּן יוֹסֵף אוּנ פְלֶעגְט מִיט אִים רֵיידֶען. אוּנ דֶער מִנְהָג אִיז גִיוֶועזֶן אִין מִצְרַיִם אַז דֶער טַייךְ נִילוּס אִיז גֶעוָוארֶען פִיל מִיט וַואסֶר הָאבֶּן זִיךְ דִי אַיין וואוֹנֶר פוּן מִצְרַיִם גֶעמַאכְט יוֹם טוֹב אוּנ פְלֶעגִין זִיךְ אַלֶע צוּ זַאמֶען גֵיין צוּם טַייךְ

מַצְלִיחַ וַיְהִי בְּבֵית אֲדֹנָיו הַמִּצְרִי׃
ג וַיַּרְא אֲדֹנָיו כִּי יְהֹוָה אִתּוֹ וְכֹל אֲשֶׁר־
הוּא עֹשֶׂה יְהֹוָה מַצְלִיחַ בְּיָדוֹ׃
ד וַיִּמְצָא יוֹסֵף חֵן בְּעֵינָיו וַיְשָׁרֶת אֹתוֹ
וַיַּפְקִדֵהוּ עַל־בֵּיתוֹ וְכָל־יֶשׁ־לוֹ נָתַן
בְּיָדוֹ׃ ה וַיְהִי מֵאָז הִפְקִיד אֹתוֹ בְּבֵיתוֹ
וְעַל כָּל־אֲשֶׁר יֶשׁ־לוֹ וַיְבָרֶךְ יְהֹוָה
אֶת־בֵּית הַמִּצְרִי בִּגְלַל יוֹסֵף וַיְהִי

אונקלוס

גְּבַר מַצְלַח וַהֲוָה
רִבּוֹנֵהּ מִצְרָאָה׃ ג
רִבּוֹנֵהּ אֲרֵי מֵימְרָא
בְּסַעֲדֵהּ וְכֹל דִּי
עָבֵד יְיָ מַצְלַח בִּ
ד וְאַשְׁכַּח יוֹסֵף רַ
בְּעֵינוֹהִי וְשַׁמֵּשׁ
וּמַנְיֵהּ עַל בֵּיתֵהּ
דִּי אִית לֵהּ מְסַר בִּ
ה וַהֲוָה מֵעִדָּן
יָתֵהּ בְּבֵיתֵהּ וְעַל
דִּי אִית לֵהּ וּבָרִיךְ
בֵּית מִצְרָאָה בְּדִיל

תו"א ויברך ה' את ברכות מב מכ

בעל הטורים

למצרים הולך גם הוא להוריד בנימין עמה: (ד) וכל יש לו נתן בידו. סופי תיבות לשונו מלמד שבא גבריאל ולמד ע' פי' לשון ולכ

בית יהודא

שְׁטֶערֶען זֶעהוּנְג אַז זִיא וֶועט הָאבֶּען קִינְדֶער פוּן יוֹסֵף (וְאֵינָהּ יוֹדַעַת אִם מִמֶּנָּה אִם מִבִּתָּהּ) זִיא הָאט אָבֶּער נִיט גֶעוואוּסְט אוֹיבּ זִיא אַלֵיין וֶועט הָאבֶּען קִינְדֶער פוּן יוֹסֵף אָדֶער אִיר טָאכְטֶער וֶועט הָאבֶּען קִינְדֶר פוּן יוֹסֵף: (ג) וְכִי ה' אִתּוֹ. זָאגְט רַשִׁ"י (שֵׁם שָׁמַיִם שָׁגוּר בְּפִיו) פּוֹטִיפַר גֶיהֶערְט וִויא בַּיי יֶעדֶער זַאךְ דֶערְמַאנְט יוֹסֵף דֶעם נָאמֶען פוּן הקב"ה: (ד) וְכָל יֶשׁ לוֹ. זָאגְט רַשִׁ"י (הֲרֵי לָשׁוֹן קָ

רש"י

בנים ממנו ואינה יודעת אם ממנה אם מבתה: (ג) אתו. שם שמים שגור בפיו (ב"ר): (ד) וכל יש לו. ה

שפתי חכמים

פה הטעם. [קנ"מ] דאי מטעם ראשון לחוד לא ה"ל להפסיק אלא עד וירבו הימים שזהו מעשה אחר ושם היה לו להשלים ענינו של יוסף ותי' כדי לסמוך מעשה אשתו וכו'. ואי מטעם זה לחוד הי"ל להתחיל וירבו הימים ותמת וגו' אשת יהודה וגו' ולמה התחיל כוירד יהודה אלא שהורידוהו לכך פס שלא בא ליתן טעם אלא על סמיכת וירד

דעת זקנים מבעלי התוספות

אצלו תמיד ירד מגדולתו הוא משליכו אחר גוו. והקב כן כי היה עמו בגדולתו ובירידתו בבית המצרי היה עמו ראיש ומשנה למלך גם שם היה עמו שנא' ויהי ה' א וכן בבית הסהר ויהי ה' את יוסף וים אליו חסד. וכמו יוסף אינו כשאר בני אדם שהרי אדם עני ירא את אלה העשיר אינו ירא אבל יוסף בבית אדונתו אמר ואיך הרעה הגדולה וגו' וכשהיה מלך אמר את האלהים אני ירא. ד"א ויהי ה' את יוסף משל לאדם שהיו לו עשרה בנים מדינות הניחם כלם והלך לו אצל הקטן לפי שהיה תש כח וצריך סיוע יותר מכולם. ועוד משל לאדם שיש לו חמורים טעונין יין ברשות הרבים נכנס אחד מהם בבית עכו"ם הניח כל חמוריו והלך אחר אותו שנכנס בבית העכו" שלא יתנסך היין כך הקב"ה היה עם יוסף בבית המצרי כדי שלא ילמד ממעשיו:

ליקוטי מרדכי

פַר אִיז גִיוֶועזֶען אַמֶלֶךְ, וִוי עֶר הָט גִזָאגְט צוּ דִי בְּרִידֶר אֶת הָאֱלֹהִים אֲנִי יָרֵא, אִיךְ הָאבּ מוֹרָא פַר הקב"ה. נָאךְ זָאגְט דֶר מֶדְרָשׁ אַמָשָׁל אֵיינֶער הָאט גֶעפִירְט צְוֶועלְף אֵייזְלֶען בֶּעלָאדְן מִיט וַויין, אִיז אֵיין אֵייזִיל אַרֵיינְגֶעלָאפֶען אִין אַקְרָאם פוּן אַגֶעצִין דִינֶר, הָט דֶר מֶענְטְשׁ גִילָאזְט שְׁטֵיין אַלֶע עֶלֶעף אֵייזְלֶען אוֹיף דִי גַאס אוּנ אִיז גֶעקוּמֶען אִין קְרָאם אַרוֹיסְנֶעמֶען דֶעם אֵייזִיל, הָט מֶען גִיזָאגְט צוּ אִים דוּ הָאסְט גֶעלָאזְט שְׁטֵיין אוֹיף דִי גַאס עֶלְף אֵייזְלֶען אוּנ בִּיסְט גִיקוּמֶען אִין קְרָאם וֶועגֶען אֵיין אֵייזִיל? הָט דֶר וַויינְהֶענְדְלֶער גִזָאגְט, דִי עֶלְף אֵייזְלֶען שְׁטֵייעֶן אוֹיף דִיא גַאס צְוִוישֶׁן יוּדֶן, וֶועט מֶען נִיט מְטַמֵּא זַיין דִי וַויין, אָבֶּער דֶר אֵייזִיל מִיט דִיא וַויין שְׁטֵייט בַּיי דֶעם גֶעצִין דִינֶר הָאבּ אִיךְ מוֹרָא טָאמֶר וֶועט עֶר מְטַמֵּא זַיין דִי וַויין, הקב"ה הָט אַוֶועקְגִילָאזֶן אַלֶע עֶלְף קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב וַוייל זֵיי זֶענֶען בַּיי זֵייעֶר פָאטֶער אוּנ עֶר אִיז גֶעקוּמֶען צוּ יוֹסֵף וַוייל יוֹסֵף אִיז גִיוֶוען בַּיי דֶעם מִצְרִי, הָאט מֶען אִים גִידַארְפְט הִיטֶן עֶר זָאל נִיט טָמֵא וֶוערֶן:

פירוש לתורת אלהים

הוּז פוּן זַיין הַאר פוּן דֶעם מִצְרִי: (ג) וַיַּרְא הָא הַאר גִיזֶעהְן אַז גָאט אִיז מִיט אִים וְכֹל אֲשֶׁר הוּא אוּנ אַלְדִינְג וָואס עֶר טוּט וֶוערט מַצְלִיחַ בְּגְלִיקְט גָא זַיינֶע הֶענְט: (ד) וַיִּמְצָא הָט יוֹסֵף גִיפוּנֶען לִיבּ אִין זַיינֶע אוֹיגֶן וַיַּפְקִידֵהוּ אוּנ עֶר הָט אִים גִי פַר אֵיין עֶלְצְטֶען וְכָל יֶשׁ לוֹ אוּנ אַלְץ וָואס עֶס אִיז צוּ אִים נָתַן בְּיָדוֹ הָאט עֶר גִיגֶעבֶּען אִין זַיין הַ (ה) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גִוֶוען פוּן דֶענְסְטְמָאל וָו הָט אִים בַּאפוֹלֶען אִיבֶּער זַיין הוּז אוּנ אִיבֶּער אַלֶע וָואס עֶס אִיז גִוֶוען צוּ אִים וַיְבָרֶךְ הָט גָאט גִבֶּענְ דָס הוּז פוּן דֶעם מִצְרִי פוּן וֶועגֶן יוֹסֵף וַיְהִי בְּ

ספר הישר

אוּנ פְלֶעגִין דַארְטֶען שְׁטֵיין אֵיין גַאנְצִין טָאג אוּנ פְלֶעגִין טַאנְצִין אוּנ שְׁפִּילִין מִיט אַלֶע כְּלֵי זֶמֶר אוּנ דָאס הוּז גֶעזִינְד פוּן פּוֹטִיפַר אִיז אוֹיךְ גִיגַאנְגֶען צוּם טַייךְ נָאר זְלִיכָה אִיז גֶעבְּלִיבֶּן אִין שְׁטוּבּ זִיא הָט גִזָאגְט זִיא אִיז שְׁלַאף אוּנ בְּשַׁעַת אַלֶע מֶענְטְשֶׁן פוּן דֶער שְׁטוּבּ זֶענֶען אַוֶועק גֶעגַאנְגֶען אִיז זְלִיכָה אוֹיף גֶעשְׁטַאנֶען פוּן אִיר בֶּעלֶעגֶער אוּנ הָט זִיךְ אָן גֶעטָאן זַייעֶר שֵׁיינֶע קְלֵיידֶער אוּנ הָאט אַרוֹיף גִיטָאן אוֹיפְן קָאפּ טַייעֶרִי שְׁטֵיינֶער אוּנ גָאלְד אוּנ אוּנ גֶעמַאכְט אִיר פָּנִים זַייעֶר שֵׁיין מִיט אַלֶערְלַייא לוֹטְ אוּנ הָט אִים גִירֵייכֶרְט אִיר שְׁטוּבּ מִיט אַלֶערְלַייא בְּשָׂמִים נָאךְ הָט זִיא זִיךְ גִיזֶעצְט אוֹיף דֶער טִיר דָארְטֶען וִויא יוֹסֵ בַּדַארְפְט אִין שְׁטוּבּ אַרֵיין גֵיין. אוּנ וִויא יוֹסֵף אִיז גֶעקוּ הָט זִיךְ גִיזֶעצְט טָאן וָואס עֶר הָט בַּדַארְפְט דֶער וַוייל אִי

בִּרְכַּת יְהוָה בְּכָל־אֲשֶׁר יֶשׁ־לוֹ
בַּבַּיִת וּבַשָּׂדֶה׃ ו וַיַּעֲזֹב כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ
בְּיַד יוֹסֵף וְלֹא־יָדַע אִתּוֹ מְאוּמָה כִּי
אִם־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר־הוּא אוֹכֵל וַיְהִי
יוֹסֵף יְפֵה־תֹאַר וִיפֵה מַרְאֶה׃ ששי
ז וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּשָּׂא
אֵשֶׁת־אֲדֹנָיו אֶת־עֵינֶיהָ אֶל־יוֹסֵף

...ה בִּרְכְּתָא דַיְיָ בְּכָל
... אִית לֵהּ בְּבֵיתָא
...חַקְלָא׃ ו וּשְׁבַק כָּל דִּי
... בִּידָא דְיוֹסֵף וְלָא
...ע עִמֵּהּ מִדַּעַם אֱלָהֵן
...מָא דִי הוּא אָכֵיל
...ה יוֹסֵף שַׁפִּיר בְּרֵיוָא
...י בְּחֶזְוָא׃ ז וַהֲוָה
...ר פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין
...קַפַת אִתַּת רִבּוֹנֵהּ יָת
...הָא לְיוֹסֵף וַאֲמֶרֶת
...א ותאה אכם נויר כג כוריות י׃

בעל הטורים

...ית: (ז) כי אם הלחם אשר הוא אוכל. בגי' היא אשתו:

רשב"ם

(ו) ולא ידע אתו מאומה. בבית: כי אם הלחם אשר הוא אוכל. לא היה מעיין ומביט כלל בכל צרכי ביתו מהיכן בא לו עד שעה שרואה את מאכלו ...שלחן ואוכלו. כל מיני מאכל קורא אותו לחם כדכתיב עבד לחם רב. וכן כי לפני לחמי אנחתי תבוא. מאכלי. לא ידע אתו מכל צרכי ביתו לא היה

רש"י

...חסר אשר: (ו) ולא ידע אתו מאומה. לא היה ...לבו לכלום: כי אם הלחם. היא אשתו אלא שדבר ...ן נקיה: ויהי יוסף יפה תואר. כיון שראה עצמו ...מושל התחיל אוכל ושותה ומסלסל בשערו (ב"ר) אמר ...ה אביך מתאבל ואתה מסלסל בשערך אני מגרה בך ...א הדוב. מיד (ז) ותשא אשת אדוניו וגו'. כל

בית יהודא

איז אַקורְצֶער פָּסוּק (חָסֵר אֲשֶׁר) עָס פֶעלְט דֶר וָוארְט אֲשֶׁר. עֶס דַארְף שְׁטֵיין וְכָל אֲשֶׁר יֶשׁ לוֹ: (ו) וְלֹא יָדַע אִתּוֹ מְאוּמָה. מֶען מֵיינְט (לֹא הָיָה נוֹתֵן לִבּוֹ לִכְלוּם) פּוֹטִיפַר הָט אִין זַיין הַארְצֶען גָאר נִיט גֶעטְרַאכְט וֶועגְן זַיינֶע שְׁטוּב גִישֶׁעפְטֶן: וְכִי אִם הַלֶּחֶם). (הִיא אִשְׁתּוֹ) נָאר וָואס זַיין וַוייבּ הָט גֶעדַארְפְט הָט זִיא נִיט גֶענוּמֶן פוּן יוֹסֵף'ס הַאנְט, נָאר פוּן פּוֹטִיפַר אַלֵיין (אֶלָּא שֶׁדִּבֵּר בְּלָשׁוֹן נְקִיָּה) נָאר דֶר פָּסוּק רֶעט ...אַשֵׁיינֶעם לָשׁוֹן, זָאגְט עֶר דָם בְּרוֹיט: וַיְהִי יוֹסֵף יְפֵה תֹאַר. זָאגְט רַשִׁ"י (כֵּיוָן שֶׁרָאָה עַצְמוֹ מוֹשֵׁל) וִוי יוֹסֵף הָאט ...הֶן עֶר אִיז אַמוֹשֵׁל אַאֶלְצְטֶער אוֹיף דָאס גַאנְצֶע פַארְמֶעגֶען פוּן פּוֹטִיפַר (הִתְחִיל אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה) הָאט עֶר אָנְגֶעהוֹיבֶּן ...עסֶן אוּנ טְרִינְקֶען (וּמְסַלְסֵל בִּשְׂעָרוֹ) שֵׁיין גֶעקֶעמְט דִי הָאר (אָמַר הקב"ה) הָאט הקב"ה גֶעזָאגְט (אָבִיךְ מִתְאַבֵּל) דַיין פָאטֶער ...יעֶרְט וֶועגֶען דִיר (וְאַתָּה מְסַלְסֵל בִּשְׂעָרְךָ) אוּנ דוּא פַארְקֶעמְסְט שֵׁיין דַיינֶע הָאר (אֲנִי מְגָרֶה בְּךָ אֶת הַדּוֹב) אִיךְ וֶועל ...דִיר אָנְרֵייצֶן אַבֶּער. (מִיָּד) (ז) וַתִּשָּׂא אֵשֶׁת אֲדוֹנָיו. הָאט בַּאלְד דָאס וַוייבּ פוּן פּוֹטִיפַר אוֹיפְגֶעהוֹיבֶּן אִירֶע אוֹיגֶן

דעת זקנים מבעלי התוספות

...בכל אשר יש לו בבית ובשדה. בבית בימי החורף ובשדה ...הקיץ. וכן אומר בסדר עולם שלא היה יוסף עבד בבית ...יו כי אם שנה אחת בית ושדה. ושנים עשר שנים היה ...ת הסהר: (ו) כי אם הלחם אשר הוא אוכל וגו'. בפרשת ...מקץ כי לא יוכלון המצרים לאכול וגו' ולקמן כשאמר ולא ...ממני מאומה כי אם אותך וגו' לא חשש להזכיר הלחם:

שפתי חכמים

למכירה כתב ההוא טעמא לחוד אבל כאן בא ליתן טעם על ההפסקות כולן לכ"א ב' הטעמים: ש ואת"ת דלמא לחם ממש הוא וי"ל דרש"י דייק מדכתיב בדבריו של יוסף ולא חשך ממני מאומה כי אם אותך משמע דכל דבר הפקיד בידו חוץ מאשתו לכך צ"ל דלחם הוא אשתו: ת דאל"כ מה ענין זה לכאן. [נח"י] ק"ל דבכל מקום ויהי פירושו שנתהוה עכשיו לא קודם לכן ויוסף משעת לידתו היה יפה תואר ומשתמא גם יפה מראה וע"ז תי' כיון שראה עצמו מושל ולא עשה ...קודם לכן: א מדכתיב לעיל חיה רעה אכלתהו והיינו דקאי על אשתו של פוטיפרע כדפירש"י לעיל לכך קרי לה בל' חיה. ומה שכינה

פירוש לתורת אלהים

...עֶס אִיז גִיוֶוען גָאטֶס בְּרָכָה אִין אַלֶע זַאכִין וָוָאס ...אִיז גִיוֶוען צוּ אִים בַּבַּיִת אִין שְׁטוּב וּבַשָּׂדֶה אוּנ אִין ...לְד: (ו) וַיַּעֲזֹב כָּל אֲשֶׁר לוֹ בְּיַד יוֹסֵף אוּנ עֶר הָט פַּר ...וָט אַלְץ וָוָאס אִיז גִיוֶוען צוּ אִים אִין דֶר הַאנְט פוּן ...ף וְלֹא יָדַע אִתּוֹ מְאוּמָה אוּנ עֶר הָט נִיט גִיוְואסְט בַּיי אִים קֵיין שׁוּם זַאךְ עֶר הָאט נִיט גִיגֶעבֶּען זַיין הַארְץ צוּ קֵיין שׁוּם זַאךְ כִּי אִם נַייעֶרְט דָאס בְּרוֹיט וָוָאס עֶר הָט גֶגֶעסֶן [דָם וַוייבּ] וַיְהִי יוֹסֵף אוּנ יוֹסֵף אִיז גִוֶוען אַשֵׁיין גִשְׁטַאלְט אוּנ שֵׁיין צוּם זֶעהְן [פייז ים"]: (ז) וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אוּנ עֶס אִיז גִוֶוען נָאךְ דִי

ספר הישר

...אִים גֶעקוּמֶען אוּנ הָט אָן גִיטַאפְּט בַּיי זַיין קְלֵייד אוּנ זָאגְט ...אִים וִוילְסְטוּ צוּא הֶערִין מַיינֶע רֵייד אִיז רֶעכְט אוּנ אוּב נִיט ...שׁוּ וֶוערִין גֶעטֵייט. אוּנ יוֹסֵף אִיז אַיךְ גֶעשְׁטַאנֶען אוּנ הָט ...אַלְט אַנְטְלוֹפֶן פַר אִיר הָט זִיא אִים אָן גֶעהַאלְטֶען בַּיי דֶעם ...ד אוּנ מַחֲמַת דֶר שְׁרֶעקְנִישׁ הָט יוֹסֵף צוּ רִיסֶען דָם קְלֵייד ...זְלִיכָה הָט גֶעהַאלְטֶן אוּנ הָט גֶעלָאזְט דָם קְלֵייד בַּיי אִיר אִין ...הַאנְד אוּנ אִיז אַנְטְלָאפֶן אַרוֹם אוֹיף דֶר גַאס. אוּנ וִוי זְלִיכָה ...דֶער זֶעהְן אַז יוֹסֵף הָט צוּ רִיסֶען דָם קְלֵייד הָט זְלִיכָה גֶעטָאן ...קְלוּגְשַׁאפְט אוּנ הָט אָפּ גֶעטָאן פוּן זִיךְ דִי טַייעֶרֶע קְלֵיידֶער. ...הָט גֶענוּמֶען יוֹסֵף'ס קְלֵייד אוּנ הָט גִילֵייגְט לֶעבֶּן זִיךְ. אוּנ הָט זִיךְ גִיזֶעצְט אוֹיף אִיר גִילֶעגֶער וִויא זִיא אִיז פְרִיעֶר גִיזֶעסִין. אִין אִיר שְׁטוּב אִיז גִיוֶוען אַיין קְלֵיין קְנֶעכְטִיל הָאט זִיא אִים גֶעשִׁיקְט עֶר זָאל אַהֵיים רוּפֶן אִיר הוֹיז גֶעזִינְד. אוּנ וִוי זְלִיכָה הָט דֶר זֶעהְן אִיר הוֹיז גֶעזִינְד זָאגְט זִיא צוּ זֵייא מִיט אַיין הוֹיךְ קוֹל זֶעהְט וָוָאס אַייעֶר הַאר הָט גֶעבְּרַאכְט צוּ מִיר אַיין עִבְרִי וָוָאס עֶר הָאט גֶעזֶעהְן קֵיינֶר אִיז נִיט פַר הַאנְדִין אִין שְׁטוּב נָאר אִיךְ אִיז עֶר גֶעקוּמֶען צוּ מִיר הָאבּ אִיךְ גֶעהַאלְטֶען בַּיי זַיין קְלֵייד אוּנ הָאבּ אָן גֶעהוֹבִּן צוּ שְׁרַייעֶן מִיט אַיין גְרוֹיס קוֹל אוּנ וִוי עֶר הָט דֶר זֶעהְן אַז אִיךְ הָאבּ אָן גֶעהוֹבֶּן צוּ שְׁרַייעֶן הָט עֶר גֶעלָאזְט זַיין קְלֵייד בַּיי מִיר אוּנ אִיז אַנְטְלָאפֶן גֶעוָוארְן אוֹיף דֶר גַאס. אוּנ זֵיי זֶענֶען גֶעגַאנְגֶען

וַתֹּאמֶר שִׁכְבָה עִמִּי: ח וַיְמָאֵן | וַיֹּאמֶר
אֶל־אֵשֶׁת אֲדֹנָיו הֵן אֲדֹנִי לֹא־יָדַע
אִתִּי מַה־בַּבָּיִת וְכֹל אֲשֶׁר־יֶשׁ־לוֹ נָתַן
בְּיָדִי: ט אֵינֶנּוּ גָדוֹל בַּבַּיִת הַזֶּה מִמֶּנִּי
וְלֹא־חָשַׂךְ מִמֶּנִּי מְאוּמָה כִּי אִם־
אוֹתָךְ בַּאֲשֶׁר אַתְּ־אִשְׁתּוֹ וְאֵיךְ
אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת
וְחָטָאתִי לֵאלֹהִים: י וַיְהִי כְּדַבְּרָהּ
אֶל־יוֹסֵף יוֹם | יוֹם וְלֹא־שָׁמַע אֵלֶיהָ
לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ לִהְיוֹת עִמָּהּ: יא וַיְהִי
כְּהַיּוֹם הַזֶּה וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת

אונקלוס

שְׁכוּב עִמִּי: ח וְסָרֵ
וַאֲמַר לְוָת אִתַּת רִבּוֹ
הָא רִבּוֹנִי לָא יְדַע עִ
מָה דִבְבֵיתָא וְכֹל דִּי אִ
לֵהּ מְסַר בִּידִי: ט לֵיתוֹ
רַב בְּבֵיתָא הָדֵין מִנִּי וְ
מְנַע מִנִּי מִדַּעַם אֱלָ
יָתִיךְ בְּדִיל אַתְּ אִתְּ
וְאֵכְדֵין אֶעְבֵּיד בִּישְׁ
רַבְּתָא הָדָא וְאֵחוֹב קֳ
יְיָ: י וַהֲוָה כַּד מַלֵּילַת עִ
יוֹסֵף יוֹם יוֹם וְלָא קַבִּ
מִנַּהּ לְמִשְׁכַּב לְוָתַ
לְמֶהֱוֵי עִמַּהּ: יא וַהֲ
בְּיוֹמָא הָדֵין וְעַל לְבֵיתָ
לְמִבְדַּק בִּכְתָבֵי חֻשְׁבְּנ

תו"א איננו גדול עקידה שער נג: ואיך א
ערכין טו: וחטאתי לאלהים סנ
קט: ולא שמע אליה לשכב אצלה יומא לה סו
ע"ת ה: ויבא הביתה שבת מט סוטה ל

בעל הטורים

(י) להיות עמה. בגי' לתוך גיהנם

רשב"ם

ראה רק בשעת אכילה: (ט) ולא חשך ממני. מלהיות שליט על הכל כי אם אותך: (י) להיות עמה. נזהר היה אפילו להתיחד עמה עד שאירע מעשה שנשאר יחידי בעל כרחו לעשות מלאכת צורכי הבית כדרכו ואירע באותו יום נותר איש בבית. ומדרש אגדה שהלכו לראות נילוס נהר מצרים שעלה על כל גד

בית יהודא

צו יוסף, אונ דערהאר איר איז יוסף געקומען אין תפיסה געפענקעניס) צוועלף יאר (כל מקום שנאמר אחר סמוך) וואו עס שטייט דער ווארט אחר, איז די זאך גיוועזן נאנט צו די פריערדיגע זאך: (ט) וחטאתי לאלהים). זאגט רש"י בני נח נצטוו על העריות) די גוים זענען אויך געבאטן געווארן זיי זאלן ניט מזנה זיין: (י) ולשכב אצלה). ער זאל גאר ליגען לעבין איר (אפילו בלא תשמיש) אפילו ער וועט ניט מזנה זיין מיט איר הט ער אויך ניט געוואלט ולהיות עמה). ער זאל ניט דארפן זיין מיט איר לעולם הבא אין גיהנם: (יא) ויהי כהיום הזה). זאגט רש"י (כלומר) מען מיינט (ויהי כאשר הגיע יום מיוחד) עס איז געקומען אמאל א באשטימטער טאג (יום צחוק) א פרייליכ טאג (יום חג שלהם) א טאג וואס איז געווען ביי זיי יום טוב (שהלכו כולם לבית עבודת אלילים שלהם) אלע מענטשן פ שטוב זענען געגאנגען אין קלויסטער (אמרה) האט פוטיפרס ווייב געזאגט (אין לי יום הגון להזקק ליוסף כהיום הזה) א

רש"י

מקום שנאמר אחר סמוך: (ט) וחטאתי לאלהים. נח נצטוו על העריות: (י) לשכב אצלה. אפילו ב תשמיש: להיות עמה. לעוה"ב: (יא) ויהי כהיום הזה. כלומר ויהי כאשר הגיע יום מיוחד (תנחומא) צחוק יום איד שלהם שהלכו כולם לבית ע"ז אמרה אין

שפתי חכמים

אותה בשם דוב כי מה הדוב הזה אין לו מנוחה כי תמיד מנענע את עצמו כך אשת פוטיפרע לא היה לה מנוחה כי היתה מחזרת אחר יוסף לשכעל לו: ב דאל"כ למה לא כתיב לשכב עמה כמ שכבה עמי [נח"ן] קשה דאם לשכב אצלה אפי' בלא תשמיש מאי

פירוש לתורת אלהים

רייד ותשא האט אויף גיהויבן דם ווייב פון זיין הער איהרע אויגין צו יוסף ותאמר שכבה עמי אונ זיא האט גזאגט ליג מיט מיר: (ח) וימאן האט יוסף ניט גוואלט ויאמר אל אשת אדוניו אונ האט גזאגט צו זיין הארינס ווייב הן מיין האר ווייס ניט וואס עס איז פאר האנדען מיט מיר אין שטוב וכל אשר יש לו אונ אלץ וואס איז פר האנדן צו אים נתן בידי האט ער גגעבן אין מיינע הענד: (ט) איננו עס איז ניט פר האנדען אין דר שטוב קיין גרעסערר עלצטער פון מיר ולא אונ ער האט ניט פר מיטן פון מיר קיין שום זאך נאר ד באשר את אשתו ווייל דו ביסט זיין ווייב ואיך אונ ווי זאל איך אזו אגרוסי שלעכטי זאך טאן וחטאתי לאלה אונ וועל שולדיגן צו גאט: (י) ויהי אונ עס איז גווע אז זי האט גרעט צו יוסף טאג אויף טאג ולא שמע אל אונ ער האט ניט צו גהערט זיא לשכב אצלה צו ליגן ב איר להיות עמה ער זאל מיט איר זיין לעולם הבא (יא) ויהי כהיום הזה אונ עס איז גוועזן אזו ווי דר טא זענען אלע גיגאנגן צו דר עבודת כוכבים [

ספר הישר

צים הארין אונ האבען אים דאס דער ציילט. אונ פוטיפר איז אהיים געקומען מיט גרוס כעס אונ דם ווייב האט אן געהובן צו שרייען אויף אים אונ האט געזאגט צו אים נאך וואס האסטו צ מיר געבראכט אזוי איין קנעכט וואס ער האט מיך געווא

אֱנָשׁ מֵאֱנָשֵׁי
א תַּמָּן בְּבֵיתָא :
וַאֲחַדְתֵּהּ בִּלְבוּשֵׁהּ
מַר שְׁכוּב עִמִּי
קֵהּ לִלְבוּשֵׁהּ בִּידַהּ
ק וּנְפַק לְשׁוּקָא :
הֲוָה כַּד חֲזַת אֲרֵי
קֵהּ לִלְבוּשֵׁהּ בִּידַהּ
ק לְשׁוּקָא : יד וּקְרַת
שֵׁי בֵּיתַהּ וַאֲמֶרֶת

ותפשהו סוטה שם :

מְלַאכְתּוֹ וְאֵין אִישׁ מֵאַנְשֵׁי הַבַּיִת
שָׁם בַּבָּיִת : יב וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בְּבִגְדוֹ
לֵאמֹר שִׁכְבָה עִמִּי וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ בְּיָדָהּ
וַיָּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה : יג וַיְהִי כִּרְאוֹתָהּ
כִּי־עָזַב בִּגְדוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס הַחוּצָה :
יד וַתִּקְרָא לְאַנְשֵׁי בֵיתָהּ וַתֹּאמֶר

בעל הטורים (יב) כבגדו . ג׳ במס׳ עיין בפ׳ משפטים :

רש״י

ון להזקק ליוסף כהיום הזה אמרה להם חולה אני יכולה לילך : לעשות מלאכתו . רב ושמואל חד מלאכתו ממש וחד אמר לעשות צרכיו עמה ג אלא ת לו דמות דיוקנו ד של אביו וכו׳ כדאיתא במס׳

בית יהודא

האָב ניט אַבְּעסערן טאָג צו רֵייךען מיט יוֹסֵף ווי דר טאָג (אָמְרָה לָהֶם חוֹלָה אֲנִי וְאֵינִי יְכוֹלָה לֵילֵךְ) פּוֹטִיפַרְס ווייב הָט געזאָגט צו אירע שְׁטוּבּ מענטשן איך בין קראַנק אונ קען ניט גֵיין אין קלויסטער , איז זיא געבּליבּען אין דערהיים צורייךן מיט יוֹסֵף : וְלַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ . זאָגט רש״י רב אונ

ל קריגען (חַד אָמַר מְלַאכְתּוֹ מַמָּשׁ) איינער זאָגט יוֹסֵף איז געקומען אין שטוּבּ טאָן זיין אַרבּעט (וְחַד אָמַר לַעֲשׂוֹת עִמָּהּ) אונ איינער זאָגט יוֹסֵף איז געקומען אין שטוּבּ מיט איר מְזַנֶּה זיין (אֶלָּא שֶׁנִּרְאֵית לוֹ דְּמוּת דְּיוֹקְנוֹ שֶׁל אָבִיו) ם איז פַאר אים גיזעהן געוואָרן די צוּרָה פון פָאטער , הָט ער געשטילט דעם יֵצֶר הָרַע (כִּדְאִיתָא בְּמַס׳ סוטה) וויא

דעת זקנים מבעלי התוספות

תתפשהו בבגדו . מדרש אלמלא שכתוב באשה לבה ידיה היתה תופשת אדם בשוק שהרי בצנועות שבאומות כאן ותתפשהו בבגדו לאמר שכבה עמי ושנים עשר היתה מתגרה בו שנאמר ויהי כדברה אל יוסף יום יום ם יום אלא שנים עשר חדש שנא׳ מיום ליום ומחדש שנים עשר . וכשהיא באה לדבר זה מרכין ראשו וכובש קרקע והיא עשתה לו מעשה של ברזל תחת זקנו שלא יוכל להרכין שנאמר ענו בכבל רגלו ברזל באה נפשו אמרה לו ין אתה שומע לי ולא אשת איש אני ואין איש יודע בנו אמר לה אפילו הפנויות שלכם אסורות לנו נשואות לא כל שכן עכו״ם שאמר לישראל בא לאכול עמי ואני מאכילך יפה בשר חזיר שמן אמר לו ריקה אפילו בשר שחוטה שלכם אסור ר חזיר לא כ״ש כיון שראתה כך אמרה לו אם אינך שומע לי הריני חובשך בבית האסורים אמר לה ה׳ מתיר אסורים מעורת עיניך אמר לה ה׳ פוקח עורים הריני כורתת קומתך אמר לה ה׳ זוקף כפופים הריני משניאך לכל הבריות ה׳ צדיקים הריני מוכרת אותך בארץ רחוקה ה׳ שומר את גרים כיון שראתה כך אמרה לחבשו בבית האסורין ואלמלא הכומרין שדנוהו לזכות כמו שאפרש בפ׳ ויגש בעז״ה היו דנין אותו בכל אלו :

שפתי חכמים

דקאמר להיות עמה לעוה״ב על מה יענש . ולפשר דה״ק ולא שמע אליה לשכב אצלה אפי׳ בלא תשמיש שהיה מתיירא שמא יתגבר יצרו עליו לשמש עמה וירד בגיהנם : ג פי׳ שם בתוספות מדכתיב ויבא הביתה שהוא מל׳ ביאה דהל״ל ויהי כהיום ואין איש וגו׳ : ד תוספות בשם רבי נשה הדרשן מדכתיב ואין איש מאנשי הבית שם בבית משמע

פירוש לתורת אלהים

יא גזאגט צו דיא הויז לייט איך בין קראַנק קאן ניט גיין צו דר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וַיָּבֹא אונ איז גקומן אין שטוּבּ צו טאָן זיין מְלָאכָה אָדֶר יז גקומן מיט איר דיא עֲבֵירָה טאָן נאָר עס ך צו אים באוויזן דָס גשטאַלט פון זיין פָאטער ער זיך אָפּ גישייד וְאֵין אִישׁ אונ עס איז ניט ן איין מענש פון די שטוּבּ לייט דאָרטן אין : (יב) וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בְּבִגְדוֹ האָט זיא אָנגענומן זיין קלייד לֵאמֹר צו זאָגן שִׁכְבָה עִמִּי ליג מיט מיר וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס הָט ער פַר לאָזן זיין קלייד אין אירע הענד אונ ער איז אַנטלאָפן גוואָרן וַיֵּצֵא הַחוּצָה אונ ער איז אַרוֹס גגאנגן אויף דער גאַס : (יג) וַיְהִי אונ עס איז גוועזן כִּרְאוֹתָהּ אַז זיא הָט גזעהן ער הָט פר לאָזן זיין קלייד אין אירע הענד וַיָּנָס הַחוּצָה אונ ער איז אַנטלאָפן אויף דר גאַס : (יד) וַתִּקְרָא האָט זיא אירע שטוּבּ לייט גרופן זיא הָט צו זיי גזאָגט לֵאמֹר

ספר הישר

. אונ וויא פּוֹטִיפַר הָט אים גיהערט דיא רייד האָט ער מען זאָל יוֹסֵף׳ן שלאָגין אונ בְּשַׁעַת טָען הָט אים געשלאָגן אויף געהויבּען זייני אויגן צו גאָט אונ הָט געזאָגט גאָט אר דוא ווייסט דאָך דעם אֶמֶת אַז איך בין גאָר ריין פון אך אונ פַר וָוס זאָל איך שטאַרבּען אין דיא הענד פון דיא . דר ווייל איז גיוועזן אין שטוּבּ איין קליין קינד איז אַלט עלף חֳדָשִׁים הָט גאָט אויף גיעפֿינט דָס מויל פון דעם קינד קינד האָט געזאָגט צו פּוֹטִיפַר אונ צו די מענטשן וואָס געשלאָגן יוֹסֵף׳ן נאָך וואָס שלאָגט איר אים אונ וָוס האָט אים . מיין מוטר זְלִיכָה זאָגט פאַלש אונ ליגען אַזוי אונ די זאַך גיוועזן אונ ווי די מענטשן האָבּן דר הערט דיא רייד פון דעם קינד האָבּן זיי זיך זייער פַר וואונדרט אונ דאָס קינד האָט אויף גיהערט צו ריידן אונ פּוֹטִיפַר הָט זיך זייער פַר שעמט פַר די רייד וָוס זיין קינד הָט גירעט אונ זאָגט צו דיא מענטשן מען זאָל אויף הערין צו שלאָגן יוֹסֵף׳ן. אונ פּוֹטִיפַר הָט גענומן אונ הָט אים געבּראַכט פַר די שׁוֹפְטִים אונ פּוֹטִיפַר האָט צו זיי געזאָגט וואָס קומט צו מיין קנעכט דער האָט אַזוי אונ אַזוי געטאָן צו מיין ווייב האָבּן די האַרין געזאָגט צו יוֹסֵף נאָך וָוס האָסטו אַזוי געטאָן צו דיין האר פּוֹטִיפַר הָט יוֹסֵף גיענפֿערט גיין אַזוי אונ אַזוי איז גיוועזן די זאַך . איך שווער בּיי גאָט אונ אויך אַזוי ווי מיין האר לעבּט אַז די זאַך איז ניט אֶמֶת וָוס דיין ווייב זאָגט נאָר אַזוי אונ אַזוי איז גיוועזן אונ די האַרען האָבּען געזאָגט

לָהֶם לֵאמֹר רְאוּ הֵבִיא לָנוּ אִישׁ
עִבְרִי לְצַחֶק בָּנוּ בָּא אֵלַי לִשְׁכַּב
עִמִּי וָאֶקְרָא בְּקוֹל גָּדוֹל׃ טו וַיְהִי
כְשָׁמְעוֹ כִּי־הֲרִימֹתִי קוֹלִי וָאֶקְרָא
וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ אֶצְלִי וַיָּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה׃
טז וַתַּנַּח בִּגְדוֹ אֶצְלָהּ עַד־בּוֹא אֲדֹנָיו
אֶל־בֵּיתוֹ׃ יז וַתְּדַבֵּר אֵלָיו כַּדְּבָרִים
הָאֵלֶּה לֵאמֹר בָּא אֵלַי הָעֶבֶד
הָעִבְרִי אֲשֶׁר־הֵבֵאתָ לָּנוּ לְצַחֶק בִּי׃

לְהוֹן לְמֵימַר חֲזוֹ אַיְ
לָנָא גַּבְרָא עִבְרָאָ
לְהַיְכָא בָנָא עַל לְוָ
לְמִשְׁכַּב עִמִּי וּקְרֵ
בְּקָלָא רַבָּא׃ טו וַהֲ
כַּד שְׁמַע אֲרֵי אֲרֵימִ
קָלִי וּקְרֵית וְשַׁבְקֵ
לִלְבוּשֵׁהּ לְוָתִי וַעֲ
וּנְפַק לְשׁוּקָא
טז וְאַחְתְּתֵהּ לִלְבוּשֵׁ
לְוָתַהּ עַד דְּעַל רִבּוֹ
לְבֵיתֵהּ׃ יז וּמַלֵּילַת עִמֵּ
כְּפִתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין לְמֵימַ
עַל לְוָתִי עַבְדָּא עִבְרָאָ
דִּי אַיְתֵיתָא לָנָא לְהַ

רשב"ם

(יד) ואקרא בקול גדול. לפי שאתם רחוקים ממני שאילו לא הרימותי קולי היה שוכב עמי בעל כרחי:

בעל הטורים

(טו) הרימותי. ב' במס' עיין כפ' לך

בית יהודא

עֶס שְׁטֵייט אִין דִי גְמָרָא סוֹטָה: (יד) וּרְאוּ הֵבִיא לָנוּ. זָאגְט רַשִׁ"י (הֲרֵי זֶה לָשׁוֹן קְצָרָה) דָס אִיז קוּרְץ גֵירֶעט (הֵבִיא לָנוּ) עֶר הָט צוּ אוּנְז גֶעבְּרַאכְט (וְלֹא פֵּירֵשׁ מִי הֵבִיאוֹ) אוּנ מֶען הָט נִיט גֶעזָאגְט וֶוער הָט אִים גֶעבְּרַאכְט (וְעַל בַּעֲלָהּ אוֹמֶרֶת כֵּן) אוֹיף אִיר מַאן הָט זִיא אַזוֹ גֶעזָאגְט: וְעִבְרִיו. מֶען הָט גֶערוּפֶען יוֹסֵף'ן עִבְרִי וַוייל עֶר אִיז גֶעוֶועזֶען (מֵעֵבֶר הַנָּהָר) פוּן דִי אַנְדֶערֶע זַייט טַייךְ, אוּנ עֶר אִיז גֶעוֶועזֶען מִבְּנֵי עֵבֶר, עֵבֶר'ס קִינְדֶער: (טז) וַאדוֹנָיו. זַיין הֶערְר, מֵיינְט מֶען (שֶׁל יוֹסֵף) דֶער הֶערְר פוּן יוֹסֵף: (יז) [בָּא אֵלַי. (לְצַחֶק בִּי הָעֶבֶד הָ

רש"י

סוטה (דף לו): (יד) ראו הביא לנו. הרי זה לשון ק הביאו לנו ולא פירש מי הביאו ועל בעלה אומרת כ עברי. (ב"ר) מעבר הנהר ה מבני עבר (ס"א מ הנהר): (טז) אדוניו. של יוסף: (יז) בא אלי. לצחק

שפתי חכמים

דאיש מאנשי הבית לא היה בבית אבל איש אחר היה בבית וע"כ צריך לומר דיעקב היה כדמשמע כפ' ויחי כפירש"י וק"ל: ה [ג"א] אע"ג דלעיל פ' לך לך בפסוק ויגד לאברם העברי פירש"י שבא מעבר הנהר לבד ולא פי' מבני בניו של עבר י"ל כיון שאברהם עצמו בא משם די לו במה שבא מעבר הנהר אבל בזרעו לא די בזה שה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טו) וינס ויצא החוצה. אמר לו הקב"ה בזכות וינס. ב שהים ינוס מפני ארון שלך זהו שאמר הכתוב הים ראה

פירוש לתורת אלהים

אַזוֹ צוּ זָאגֶן רְאוּ הֵבִיא לָנוּ זֶעהְט מַיין מַאן הָט אוּנְז גֶבְּרַאכְט אִישׁ אֵיין מֶענְטְשׁ עִבְרִי אֵיין יְהוּדִי לְצַחֶק בָּנוּ עֶר זָאל פוּן אוּנְז גֶישֶׁפֶּעט מַאכֶען בָּא אֵלַי עֶר אִיז גְקוּמֶען צוּ מִיר עֶר זָאל מִיט מִיר לִיגֶען וָאֶקְרָא בְּקוֹל גָדוֹל הָאבּ אִיךְ גְרוּפֶען מִיט אֵיין גְרוֹס קוֹל אִיךְ הָאבּ אָן גְהוֹבֶּען שְׁרַייעֶן: (טו) וַיְהִי כְשָׁמְעוֹ אוּנ עֶס אִיז גֶוֶועזֶען וִוי עֶר הָט גְהֶערְט כִּי הֲרִימוֹתִי קוֹלִי אַז אִיךְ הָאבּ אוֹיף גִיהוֹבֶּען מַיין קוֹל וָאֶקְרָא אוּנ אִיךְ הָאבּ גְשְׁרִיגֶען וַיַּעֲזוֹב הָט עֶר גְלָאזְט בַּייא מִיר זַיינֶע קְלֵיידֶער אוּנ אַנְטְלָאפֶען גִיוָוארִין וַיֵּצֵא הַחוּצָה אוּנ עֶר אִיז אַ גְגַאנְגֶען אוֹיף דֶר גַאס: (טז) וַתַּנַּח בִּגְדוֹ אֶצְלָהּ אוּנ זִי גְלֵייגְט זַיין קְלֵייד בַּיי אִיר עַד בֹּא אֲדוֹנָיו בִּיז זַיין ה אִיז גִיקוּמֶען צוּ זַיין הוֹז: (יז) וַתְּדַבֵּר אוּנ זִיא הָט אִים גְרֶעט אַזוֹ וִוי דִי רֵייד לֵאמֹר צוּ זָאגֶן בָּא אֵלַי הָ עֶס אִיז גְקוּמֶען צוּ מִיר דֶר קְנֶעכְט הָעִבְרִי דֶר יוּדִי אֲשֶׁר הֵבֵאתָ לָנוּ וָוס דוּ הָאסְט גֶבְּרַאכְט צוּ אוּנְז לְ

ספר הישר

צוּא פּוֹטִיפַר אַז קֵיין מִיתָה קוּמְט דֶעם קְנֶעכְט נִיט בַּייעֶרְט הַייל דַיין וַוייבּ זָאגְט פַארְט אוֹיף אִים אִיז אוּנְזֶער מִשְׁפָּט מֶען זָאל אִים גֶעבִּין אִין דֶר תְּפִיסָה אַרַיין אוּנ וִויא פּוֹטִיפַר הָט אִים גִיהֶערְט דִי רֵייד פוּן דִי הַאֶרֶן הָט פּוֹטִיפַר גֶענוּמֶען יוֹסֵף'ן אוּנ הָט אִים גֶענֶעבֶּן אִין דֶר תְּפִיסָה. אוּנ יוֹסֵף אִיז דָארְט גִיזֶעסֶען צְוֶועלְף יָאר אוּנ פוּן דֶעסְט וֶועגִין פְלֶעגְט זְלִיכָה גֵיין צוּ יוֹסֵף'ן אוּנ עֶר הָט אַלְץ נִיט צוּ גִיהֶערְט. אוּנ וִוי עֶס אִיז גֶעקוּמֶען אִין דְרַייא חֳדָשִׁים אַרוּם הָאט זְלִיכָה צוּ אִים גֶעזָאגְט בִּיז וִוי לַאנְג וֶועסְטוּ נָאךְ זִיצֶען אִין דֶער תְּפִיסָה אָמֶער הֶער צוּ מַיינֶע רֵייד וֶועל אִיךְ דִיךְ אַרוֹיס נֶעמֶען אוּנ יוֹסֵף הָט צוּ אִיר גֶעזָאגְט עֶס אִיז מִיר בֶּעסֶער אִיךְ זָאל זִיצֶען דָא אִין דֶער תְּפִיסָה אֵיידֶר אִיךְ זָאל צוּ הֶערִין דַיינֶע רֵייד אוּנ זָאל זִיךְ נִיט גֶעבֶּן צוּ גָאט. אוּנ אִין דֶער צְוֶועלְפְטֶער צַייט זֶענֶען גֶעשׁ דִי צְוֵויי הַארֶען פַר פַּרְעה אֵיינֶר פְלֶעגְט דֶער לַאנְגֶען וַויין מַלְכוּת טִישׁ אוּנ דֶער אַנְדֶערֶר פְלֶעגְט דֶר לַאנְגֶען בְּרוֹט. דֶער הָט דֶר מַלְכוּת גֶעפוּנֶען אִין דֶעם וַויין פְלִיגֶען אוּנ אִין דֶעם ב שְׁטֵיינְדְלִיךְ אוּנ וִוי פַּרְעה הָט דָס דֶר זֶעהְן הָט פַּרְעה גֶעהֵ מֶען זָאל זֵיי אַרַיין זֶעצִין דֶר וַוייל אִין דֶר תְּפִיסָה אוּנ מֶען גֶעבְּרַאכְט דִי צְוֵויי הַארֶען אִין דֶר תְּפִיסָה. אוּנ מֶען הָט גֶע יוֹסֵף זָאל זֵיי בַּדִינֶען. אוּנ דִי צְוֵויי הַארֶען זֶענֶען גִיוֶועזֶען אִין תְּפִיסָה אֵיין גַאנְץ יָאר. אִין סוֹף יָאר הָט גְחָלֶמְט אֵיין חָלוֹ דִיא צְוֵויי הַארֶען אִין אֵיין נַאכְט וִוי עֶס שְׁטֵיט אִין עִבְרִי פוּן פָּסוּק (ט). אִין דֶער צְוֶועלְפְטֶע צַייט הָאט דֶעם מַלְכוּת

יח וַיְהִי כַּהֲרִימִי קוֹלִי וָאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב
בִּגְדוֹ אֶצְלִי וַיָּנָס הַחוּצָה׃ יט וַיְהִי
כִשְׁמֹעַ אֲדֹנָיו אֶת־דִּבְרֵי אִשְׁתּוֹ
אֲשֶׁר דִּבְּרָה אֵלָיו לֵאמֹר כַּדְּבָרִים
הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי עַבְדֶּךָ וַיִּחַר אַפּוֹ׃
כ וַיִּקַּח אֲדֹנֵי יוֹסֵף אֹתוֹ וַיִּתְּנֵהוּ אֶל־
בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר־אֲסוּרֵי
הַמֶּלֶךְ אֲסוּרִים וַיְהִי־שָׁם בְּבֵית

אונקלוס

: יח וַהֲוָה כַּד אֲרֵימִית
י וּקְרֵית וְשַׁבְקֵיהּ
בוּשֵׁהּ לְוָתִי וַעֲרַק
שׁוּקָא: יט וַהֲוָה כַּד
מַע רִבּוֹנֵהּ יָת פִּתְגָמֵי
תְּתֵהּ דִּי מַלֵּילַת עִמֵּהּ
מֵימַר כְּפִתְגָמַיָּא הָאִלֵּין
בַד לִי עַבְדָּךְ וּתְקֵף
גְזֵהּ: כ וּנְסִיב רִבּוֹנֵהּ
וֹסֵף יָתֵהּ וּמַנְּיֵהּ לְבֵית
סִירֵי אֲתַר דִּי אֲסִירֵי
לְכָּא אֲסִירִין וַהֲוָה תַמָּן

בעל הטורים

) אשר אסורי המלך אסורים. אסורי כתיב
סירי ק' מלמד שי' שנים היה אסור
שכולה דכה על י' אחיו ועוד ב' שנים על שאמר לשר המשקים זכרתני כי אם: אסורים. ג' במס' כ' גבי יוסף וא' ה' מתיל

רש"י

עבד העברי ו אשר הבאת לנו: (יט) ויהי כשמוע אדוניו
וג'. בשעת תשמיש אמרה לו כן וזהו שאמרה כדברים

בית יהודא

אֲשֶׁר הֵבֵאתָ לָנוּ) דֶר עִבְרִיִשֶׁער קְנֶעכְט וָואס דוּ הָאסְט אִים גֶעבְּרַאכְט צוּ אוּנְז אִיז עֶר גֶעקוּמֶען צוּ מִיר אוּנ הָט גֶעוָואלְט מִיט מִיר מְזַנֶּה זַיין: (יט) וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ אֲדוֹנָיו וגו'). זָאגְט

ש"י (בְּשַׁעַת תַּשְׁמִישׁ אָמְרָה לוֹ כֵּן) וֶוען אִיר מַאן הָט זִיךְ בַּהֶעפְט מִיט אִיר הָאט זִיא אִים דֶערְצֵייְלְט אַז יוֹסֵף הָאט גֶעוָואלְט מִיט אִיר מְזַנֶּה זַיין (וְזֶהוּ שֶׁאָמְרָה כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי עַבְדֶּךָ) דָאס אִיז וָואס זִיא הָט גֶעזָאגְט צוּ פּוֹטִיפַר

דעת זקנים מבעלי התוספות

ה ראה ארונו של יוסף: (יט) כדברים האלה וגו'. פירש"י
שעת תשמיש אמרה לו כן. ותימה להרב משה דבמס' סוטה
ריך כתיב פוטיפר וכתיב פוטיפרע בתחלה נקרא פוטיפר
בשקנה יוסף קנהו למשכב זכור ונסתרס ונקרא פוטיפרע אלמא
א היה משמש מטתו. וי"ל בשעת תשמיש לאו דוקא אלא בשעה שעוסק בעניני תשמיש. ועוד י"ל שלא נסתרס לגמרי
ך כשהיה רוצה להזדקק עם יוסף היה מסתרס. ור' אברהם פי' כי יש ב' מיני סירוס סרים חמה וסרים צנה סרים צנה צריך
חימום גדול ואינו יכול להזדקק לזכר כי אם לנקבה שהיא חמה יותר ופוטיפר סרים צנה היה:

שפתי חכמים

כאו מעבר הנהר אולטריכו שניהם וכן במה ששם מבני עבר לא די
דלמה יתייחסו לעבר ולא לשם: ו ר"ל דרש"י מהכך הפסוק דכתיב
כא אלי העבד העברי אשר הבאת לנו לצחק בי דאי כדכתיב אינו

פירוש לתורת אלהים

י צוּ שְׁפֶּעטֶן פוּן מִיר דָם הֵייסְט עֶר הָאט גֶוָואלְט
מִיט מִיר לִיגֶן: (יח) וַיְהִי אוּנ אַז עֶס אִיז גֶוֶועֶן כַּהֲרִימִי
קוֹלִי אַז אִיךְ הָאבּ אוּיף גִיהוֹבֶּן מַיין קוֹל וָאֶקְרָא אוּנ
אִיךְ הָאבּ גִישְׁרִיגֶן וַיַּעֲזֹב הָט עֶר גִלָאזֶן זַיין קְלֵייד בַּיי
מִיר וַיָּנָס אוּנ עֶר אִיז אַנְטְלָאפֶן אוּיף דֶר גַאס: (יט) וַיְהִי
אַז עֶס אִיז גֶוֶועֶן כִּשְׁמֹעַ אַז זַיין הַאר הָט גֶהֶערְט דִי
רֵייד פוּן זַיין וַוייבּ אֲשֶׁר וָוס זִיא הָט צוּ אִים גִירֶעט
לֵאמֹר צוּ זָאגֶן כַּדְּבָרִים אַזוֹ וִוי דִי זַאכֶן דִיא זִינְד עָשָׂה
הָט מִיר דַיין קְנֶעכְט גִיטָאן וַיִּחַר אוּנ הָט גִיגְרִימְט
זַיין צָארֶן: (כ) וַיִּקַּח אוּנ דֶר הַאר פוּן יוֹסֵף הָט אִים
גֶענוּמֶן וַיִּתְּנֵהוּ אוּנ עֶר הָאט אִים גִיגֶעבֶּן אֶל בֵּית אִין
דֶעם הוֹז פוּן דֶעם גְפֶענְקֶענֶעשׁ מְקוֹם אוּיף דֶעם אָרְט
וָוא דִי גְפַאנְגֶענֶע פוּן דֶעם מֶלֶךְ זֶענִין גְפַאנְגֶן וַיְהִי

ליקוטי יוסף

(כ) וַיִּקַּח אֲדוֹנֵי יוֹסֵף אוֹתוֹ. דֶר יַלְקוּט רְאוּבֵנִי שְׁרַייבְּט
וֶוען פּוֹטִיפַר הָט גִיבְּרַאכְט יוֹסֵף'ן פַר דִיא דַיָּינִים צוּם
מִשְׁפָּט, אִיז גִיקוּמֶן דֶער מַלְאַךְ גַבְרִיאֵל פַארְשְׁטֶעלְט וִויא
אַמֶענְטְשׁ אוּנ הָט גֶעזָאגְט צוּ דִיא דַיָּינִים אִיךְ וֶועל אַייךְ
גֶעבֶּן אַ עֵצָה וִוי אַזוֹ אִיר זָאלְט וִויסֶן וֶוער עֶס זָאגְט אֱמֶת,
עֶר צוּ זִיא, מֶען זָאל זֶעהֶן דִי קְלֵיידֶער פוּן יוֹסֵף וִויא זַייא
זֶענֶען, אוּבּ דִי קְלֵיידֶער פוּן יוֹסֵף זֶענֶען צוּרִיסֶען, זָאגְט יוֹסֵף
אֱמֶת, אוּנ אוּבּ זֵיי זֶענֶען גַאנְץ זָאגְט פּוֹטִיפַרְס וַוייבּ אֱמֶת,
הָט מֶען גִיזֶעהֶן דִי קְלֵיידֶער פוּן יוֹסֵף זֶענֶען צוּרִיסֶען, הָאט
מֶען אִים נִיט גֶעמִשְׁפָּט צוּם הַרְגֶנֶן, נָאר וַוייל מֶען הָט נִיט
גִיקֶענְט פַארְשֶׁעמֶן פּוֹטִיפַרְס וַוייבּ אוּנ זָאגֶן זִיא הָט גֶעגֵייט
יוֹסֵף'ן עֶר זָאל מִיט אִיר מְזַנֶּה זַיין, דְרִיבֶּער הָט מֶען גִמוּזְט
זָאגֶן אוּיף יוֹסֵף אַז עֶר הָט גֶעוָואלְט מִיט אִיר מְזַנֶּה זַיין,
אוּנ מֶען הָאט אִים גִיפִירְט אִין גִיפֶענְקְנִיס, אַזוֹ הָאבֶּען
גִיפַּסְקֶנְט דִי כּוֹמְרִים פוּן מִצְרַיִם, אוּנ וַוייל דִי כּוֹמְרִים הָאבֶּן
יוֹסֵף'ן בֶּעפְרַייט פוּן טוֹיט, דְרִיבֶּער וֶוען יוֹסֵף אִיז גֶעוָוארֶען

אַמֶלֶךְ אִין מִצְרַיִם אוּנ עֶס אִיז גִיוֶועֶן דֶר הוּנְגֶר הָאט יוֹסֵף דִי כּוֹמְרִים גֶעשְׁפַּייזְט מִיט בְּרוֹט אוּמְזִיסְט:

ספר הישר

גֶעבָּארֶן אַיין זוּן צוּם מֶלֶךְ הָאבֶּן זִיךְ אַלֶע אַיין וואוֹנֶר פוּן מִצְרַיִם
אוּנ אַלֶע שָׂרָרוֹת זֵייעֶר גֶעפְרֵייט. אוּנ וִוי עֶס אִיז גֶעקוּמֶען דֶער
דְרִיטֶער טָאג פוּן דֶעם גֶעבָּארֶען הָט פַּרְעֹה גֶעמַאכְט אַיין סְעוּדָה
צוּ אַלֶע שְׂרָרוֹת אוּנ צוּ אַלֶע קְנֶעכְט. אוּנ אַלֶע שְׂרָרוֹת אוּנ אַלֶע
קְנֶעכְט פוּן דֶעם מֶלֶךְ הָאבֶּן זִיךְ גֶעפְרֵייט אַכְט טָאג אוּנ בְּשַׁעַת
פְרֵייעֶן הָאט פַּרְעֹה זִיךְ דֶער מַאנְט אִין דֶעם הַאר פוּן וַויין הָט
פַּרְעֹה גֶעהֵייסֶען מֶען זָאל אִים אַרוֹיס נֶעמֶען פוּן דֶער תְּפִיסָה אוּנ
מֶען זָאל אִים מַאכֶן אַיין מְמוּנֶּה אַזוֹ וִוי פְרִיעֶר. אוּנ דֶעם בֶּעקֶר
הָט עֶר גֶעהֵייסֶען הֶענְגֶען אַזוֹ וִוי יוֹסֵף הָט זֵיי פּוֹתֵר חָלוֹם גִיוֶועֶן.
אוּנ דֶר וַויין הַאר הָט גָאר פַר גֶעסִין אָן יוֹסֵף אוּנ הָט אִים גָאר
נִיט דֶר מַאנְט פַארֶן מֶלֶךְ. אַזוֹ וִוי דֶר וַויין הַאר הָט צוּ גֶעזָאגְט
צוּ יוֹסֵף דֶען דָאס אִיז גִיוֶועֶן פוּן גָאט כְּדֵי יוֹסֵף זָאל נָאךְ זִיצֶען
אִין

הַסֹּהַר׃ כא וַיְהִי יְהוָה אֶת־יוֹסֵף וַיֵּט
אֵלָיו חָסֶד וַיִּתֵּן חִנּוֹ בְּעֵינֵי שַׂר בֵּית־
הַסֹּהַר׃ כב וַיִּתֵּן שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר בְּיַד־
יוֹסֵף אֵת כָּל־הָאֲסִירִם אֲשֶׁר בְּבֵית
הַסֹּהַר וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר עֹשִׂים שָׁם הוּא
הָיָה עֹשֶׂה׃ כג אֵין ׀ שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר
רֹאֶה אֶת־כָּל־מְאוּמָה בְּיָדוֹ בַּאֲשֶׁר
יְהוָה אִתּוֹ וַאֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה יְהוָה
מַצְלִיחַ׃ פ שביעי מ א וַיְהִי אַחַר

בְּבֵית אֲסִירֵי׃ כא וַהֲוָ
מֵימְרָא דַייָ בְּסַעֲדֵ
דְּיוֹסֵף וּנְגַד לֵהּ חִסְדָּ
וִיהָבֵהּ לְרַחֲמִין בְּעֵינֵ
רַב בֵּית אֲסִירֵי׃ כב וּמַנִּ
רַב בֵּית אֲסִירֵי בִּידָ
דְּיוֹסֵף יָת כָּל אֲסִירַיָּא דִּ
בְּבֵית אֲסִירֵי וְיָת כָּל דִּ
עָבְדִין תַּמָּן עַל מֵימְרֵ
הֲוָה מִתְעֲבֵד׃ כג לֵית רַ
בֵּית אֲסִירֵי חָזֵי יָת כָּ
סָרְחָן בִּידֵהּ בְּדִי מֵימְרָ
דַייָ בְּסַעֲדֵהּ וְדִי הוּא
עָבֵד יְיָ מַצְלַח׃ א וַהֲוָ

בעל הטורים

אסורים וזהו שאחז"ל שאמרה לו אשתו של פוטיפר אני חובשך בבית האסורים אמר לה ה' מתיר אסורים: (כג) ואשר הוא עושה ה' מצליח. ולא כתיב מצליח בידו כמו למעלה לפי שבכאן היה בבית האסורים ולא הי"ל עסק בידו כמו למעלה שהיה בבית אדוניו ונתעסק

בית יהודא

(וְעֵינֵי תַשְׁמִישׁ כָּאֵלֶה) אַזעלְכֶע זאַכֶן ווי דוּ טוּסְט מִיט מִיר איצט הָט דיין קְנֶעכְט אויךְ גֶעוואָלְט טאָהן מִיט מִיר: (כא) וַיֵּט אֵלָיו חָסֶד. זאָגְט רש"י (שֶׁהָיָה מְקוּבָּל לְכָל רוֹאָיו) יוֹסֵף איז גִיפֶעלֶן צוּ אַלֶע מֶענְטְשֶׁן וָואס הָאבֶן אִים גִיזֶעהֶן (לָשׁוֹן כַּלָּה נָאָה וַחֲסוּדָה שֶׁבְּמִשְׁנָה) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין דֶר מִשְׁנָה כַּלָּה נָאָה וַחֲסוּדָה, מֵיינְט מֶען דִי כַּלָּה איז שֵׁיין אוּנ זִיא גִיפֶעלְט צוּ אַלֶע מֶענְטְשֶׁן: (כב) והוּא הָיָה עֹשֶׂה. זָאגְט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (בְּמֵימְרֵיהּ הֲוָה מִתְעֲבֵיד) אַלֶץ וָוס אִין דֶר תְּפִיסָה איז גֶעטָאן גֶעוָוארֶען איז דֶם גִוֶועֶן דוּרְךְ דֶעם בֶּעפֶעהְל פוּן יוֹסֵף, אַלֶץ הָט מֶע גֶעמוּזְט פְרֶעגֶן בַּיי יוֹסֵף אוּנ וִוי יוֹסֵף הָט גֶעזָאגְט אַזוֹ הָט גֶעמוּזְט גֶעטָאן וֶוערֶען: (כג) וּבַאֲשֶׁר ה' אִתּוֹ. מֵיינְט מֶע (בִּשְׁבִיל שֶׁה' אִתּוֹ) וַוייל הקב"ה איז גִיוֶועֶן מִיט אִים: (א) וַאַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. זָאגְט רש"י (לְפִי שֶׁהִרְגִּילָה אוֹתָהּ אֲרוּרָה אֶת הַצַּדִּיק בְּפִי כֻּלָּם לְדַבֵּר בּוֹ בִּגְנוּת) וַוייל דִיא פַארְפְלוּכְטֶע וַוייבּ פוּן פוֹטִיפַר הָאט גֶעמַאכְט אַלֶע מֶענְטְשֶׁן פוּן מִצְרַיִם זָאלֶען רֵיידֶן פוּן דֶעם צַדִּיק יוֹסֵף אוּנ זָאלֶן אִים שֶׁענְדֶן אַז עֶר הֶט גֶעוָואלְט מִיט אִיר מְזַנֶּה זַיין (הֵבִיא לָהֶם הקב"ה סוּרְחָנָם שֶׁל אֵלּוּ שֶׁיִּפְנוּ אֲלֵיהֶם וְלֹא אֵלָיו) הָט הקב"ה גֶעבְּרַאכְט דִיא זִינְד פוּן דֶעם שַׂר הַמַּשְׁקִים מִיט דֶעם שַׂר הָאוֹפִים, וָועלֶן מֶענְטְשֶׁן הָאבֶן צוּ רֵייד פוּן זַייא. נִיט מֶען אוֹיפְהֶערֶן רֵיידְן פוּן יוֹסֵף (וְעַ"ד) וָועגֶען נָאךְ אַזַאךְ הָאט

רש"י

האלה עשה לי עבדך עניני תשמיש כאלה: (כא) ויט אליו חסד. שהיה מקובל לכל רואיו ל' כלה נאה וחסודה שבמשנה (כב) הוא היה עושה. כתרגומו במימריה ז הוה מתעביד: (כג) באשר ה' אתו. בשביל ח שה' אתו (א) אחר הדברים האלה. לפי שהרגילה אותה ארורה את הצדיק בפי כולם לדבר בו הביא להם הקב"ה סורחנם של אלו שיפנו אליהם ולא אליו ועוד שתבוא הרווחה לצדיק

שפתי חכמים

מיוסף דהוא לא הביא אותו כדי לצחק בה: ז ר"ל שהיה לו עבדים תחתיו והוא היה אומר להם שיעשו והיינו במימריה הוה מתעביד לא שהיה עושה מה שהיו הם צריכין לעשות דא"כ היה משרת שלהם ומאי ויתן חנו בעיני שר בית הסוהר: ח שלא יתכן לפי הבי"ת כמשמעי כי אחריו כתיב ואשר הוא עושה ה' מצליח שפירושו וכל אשר היא עושה ה' מצליח לא שום מכן שה' אתו ויש מכן שאין

פירוש לתורת אלהים

שָׁם אוּנ עֶר איז דָארְטֶן גִוֶועֶן בְּבֵית אִין דֶעם גְפַאנְגֶן הוֹז: (כא) וַיְהִי אוּנ גָאט איז גִוֶועֶן מִיט יוֹסֵף וַיֵּט אוּנ עֶר הָט גְנֵייגְט צוּ אִים חֶסֶד עֶר איז אָן גְנוּמֶן גִוֶועֶן צוּ אַלֶע מֶענְשֶׁן וָוס דָארְטֶן זֶענֶן גִוֶועֶן וַיִּתֵּן אוּנ עֶר הָט גְגֶעבֶּן חִנּוֹ זַיין לִיבְשַׁאפְט בְּעֵינֵי אִין דִי אוֹגֶן פוּן דֶעם הַאר פוּן דֶר תְּפִיסָה וָוא יוֹסֵף איז גְזֶעסֶען: (כב) וַיִּתֵּן אוּנ דֶער הַאר פוּן דֶעם תְּפִיסָה הוֹז הָאט גְגֶעבֶּן אִין דִי הֶענְט פוּן יוֹסֵף אֵת כָּל אַלֶע גְפַאנְגֶענֶע אֲשֶׁר וָוס זֶענֶן אִין דֶר תְּפִיסָה הוֹז וְאֵת אוּנ אַלֶץ וָואס עֶס איז דָארְטִין גְטָאן גְוָוארֶן הוּא הָיָה הָט עֶר דָאס גְטָאן עֶס איז גְטָאן גְוָוארֶן דוּרְךְ דִי הֶייד פוּן יוֹסֵף: (א) וַיְהִי אוּנ עֶס איז גְוֶועֶן נָאךְ דִי רֵייד חָטְאוּ הָאט

ספר הישר

אִין דֶר תְּפִיסָה וַוייל יוֹסֵף הָט זִיךְ פַאר זִיכֶרְט אִין אַיין מֶענְטְשֶׁן אוּנ עֶר איז נָאךְ גִיזֶעסֶען צְוֵויי יָאר בִּיז עֶס זָאל דֶר פִילְט וֶוערֶען דִיא צְוֶועלְף יָאר. אוּנ יִצְחָק איז אַלְט גִיוֶועֶן אִין דֶער צַייט הוּנְדֶרְט אוּנ אַכְצִיג יָאר. אוּנ עֵשָׂו איז גִיוֶועֶן אִין דֶר זֶעלְבֶּער צַייט אִין אֱדוֹם אוּנ וִויא עֵשָׂו הָט דֶר הֶערְט אַז עֶס הָט גִינֶעהְנְם דִי טֶעג פוּן דֶעם פָאטֶער צוּ שְׁטַארְבֶּן. אִיז עֵשָׂו גֶעקוּמֶען מִיט זַיינֶע קִינְדֶר צוּם לַאנְד כְּנַעַן צוּם פָאטֶער. אוּנ יַעֲקֹב הָט אַלֶץ גֶעקְלַאגְט אוֹף זַיין זוּן יוֹסֵף. אוּנ יִצְחָק הָאט גֶעזָאגְט צוּ זַיין זוּן יַעֲקֹב גִינֶען צוּ מִיר דַיינֶע קִינְדֶער אוּנ אִיךְ וֶועל זַיי בֶּענְטְשֶׁן. אוּנ יִצְחָק הָט זַייא גִיבֶּענְטְשְׁט דֶעם זֶעלְבִּיגֶען טָאג אוּנ הָט זַייא גֶעזָאגְט

תַּר פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין
סְרָחוּ שָׁקְיָא מַלְכָּא
מִצְרַיִם וְנַחְתּוֹמָא
רִבּוֹנֵיהוֹן לְמַלְכָּא
מִצְרָיִם: ב וּרְגַז פַּרְעֹה
עַל תְּרֵין רַבְרְבָנוֹהִי עַל
רַב שָׁקֵי וְעַל רַב נַחְתּוֹמֵי:
ג וִיהַב יָתְהוֹן בְּמַטְּרָא
בֵּית רַב קָטוֹלַיָּא לְבֵית
אֲסִירֵי אֲתַר דִּי יוֹסֵף
אֲסִיר תַּמָּן: ד וּמַנִּי רַב
קָטוֹלַיָּא יָת יוֹסֵף עִמְּהוֹן
וְשַׁמֵּשׁ יָתְהוֹן וַהֲווֹ יוֹמִין
בְּמַטְּרָא: ה וַחֲלַמוּ חֶלְמָא

הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָטְאוּ מַשְׁקֵה מֶלֶךְ־
מִצְרַיִם וְהָאֹפֶה לַאֲדֹנֵיהֶם לְמֶלֶךְ
מִצְרָיִם: ב וַיִּקְצֹף פַּרְעֹה עַל שְׁנֵי
סָרִיסָיו עַל שַׂר הַמַּשְׁקִים וְעַל שַׂר
הָאוֹפִים: ג וַיִּתֵּן אֹתָם בְּמִשְׁמַר בֵּית
שַׂר הַטַּבָּחִים אֶל־בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם
אֲשֶׁר יוֹסֵף אָסוּר שָׁם: ד וַיִּפְקֹד שַׂר
הַטַּבָּחִים אֶת־יוֹסֵף אִתָּם וַיְשָׁרֶת
אֹתָם וַיִּהְיוּ יָמִים בְּמִשְׁמָר: ה וַיַּחַלְמוּ

רשב״ם

(ד) ויפקד שר הטבחים. מינהו על כל צרכי
האסורים שם: ויהיו ימים. שנה שלימה

בעל הטורים

לאדוניו: (א) לאדוניהם למלך מצרים. ב' במס' הכא ואידך האומרות לאדוניהם הביאה ונשתה מה להלן על פסקי פתיה אף כאן על

רש״י

ידיהם: חטאו. זה נמצא זבוב בפיילי פוטירין של
זה נמצא צרור בגלוסקין שלו: והאופה. את פת המלך
ואין ל' אפייה אלא בפת ובלעז פיסטו״ר: (ד) ויפקד שר
הטבחים וגו'. להיות עם אתם: ויהיו ימים
במשמר. י״ב חדש: (ה) ויחלמו חלום שניהם.
ויחלמו שניהם חלום זה פשוטו ומדרשו כ״א חלם חלום

בית יהודא

הקב״ה געמאכט דעם שׂר המשקים מיט דעם שׂר האופים
זאלן זינדיגען (שתבוא הרוחה לצדיק על ידיהם) דורך זיי זאל
יוסף גיהאלפען ווערן: (חטאו). זייער זינד איז גוועזען (וזה
נמצא זבוב בפיילי פוטירין שלו) ביי דעם שׂר המשקים איז
גוועזען די זינד פרעה הט געפונען אפליג אין דעם גלאז וויין
וואס דער שׂר המשקים הט אים גיגעבן (וזה נמצא צרור
בגלוסקין שלו) אונ פרעה האט געפונען אשטיקעל האלץ אין

ם קובען וואס דער שׂר האופים הט אים גיגעבען: (והאופה). (את פת המלך) אונ דער וואס האט געבאקען די ברויט פון
ך (ואין לשון אפיה אלא בפת) דאס וואורט „באקען" ווערט נאר געזאגט ביי ברויט: (ד) (ויפקד שׂ' הטבחים את יוסף).
שׂר הטבחים הט געבאטען צו יוסף (להיות אתם) ער זאל זיין מיט זייא, מיט דעם שׂר המשקים אונ מיט דעם שׂר
האופים: (ויהיו ימים במשמר). זייא זענען גוועזען אין תפיסה (שנים עשר חודש) צוועלף חדשים, דס איז אַיאהר:
) (ויחלמו חלום שניהם). מיינט מען (ויחלמו שניהם חלום) עס האט ביידע געחלומט אחלום (זהו פשוטו) אזוי מיינט
ער פסוק (ומדרשו) דער מדרש זאגט (כל אחד חלם חלום שניהם) צו יעדערן פון זיי הט געחלומט זיין חלום וואס אים

שפתי חכמים

אתו: ט פיילי כוס כל' תרגום ואח״כ פי' מלת פיילי בל' יון כוס
ירין: י וא״ת דלמא איפכא היה י״ל דעל כרחך צ״ל דכך הוה
עשה דאי איפכא היה המעשה א״כ הוה קשה למה נתלה זה וזה לא
ה בשלמא אי נמצא לשר המשקים זבוב אתי שפיר דלא נתלה
גום הוא דאינו יכול לשמור את עצמו מזבוב שנפל לכוס פתאום
לאופה שנמצא צרור בגלוסקין שלו פושע הוא דהיה לו לכבד
נור יפה שלא ישאר בו צרור: כ ר״ל דמקרא משמע ויפקד שר
הטבחים את יוסף אתם שהיה ממנה אותן ג״כ על דבר ואי הוה
כתיב בתחלה שהיה ממנה שר המשקים ושר האופה על דבר היה
נופל עליו ויפקד שר הטבחים את יוסף אתם אבל השתא שאינו כן
מאי אתם לכן פי' להיות אתם וכו': ל דייק מדכתיב בפ' בהר ימים
תהיה גאולתו ימים ימים לג״ש. ואין לומר דלמא שני ימים ממש היו
במשמר ובליל שני חלמו החלום א״כ למה ליה ליוסף לומר בעוד
שלשת ימים לא הול״ל רק אחר שלשה ימים: ם פי' שכל א' מגניהם

פירוש לתורת אלהים.

זינדיגט דער שענק מיינסטער פון דעם מלך
מצרים והאופה אונ דער בעקער לאדוניהם צו זייער
האר למלך מצרים צו דעם מלך פון מצרים [עיין רש״י]:
(ב) ויקצף אונ פרעה הט געצערינט אויף זיינע צוויי
דינערס על שׂר אויף דעם האר פון די געטראנקען
ועל שׂר אונ אויף דעם האר פון דעם געבעקס: (ג) ויתן
אונ ער הט זיי גיגעבען אין דער תפיסה בית אין דעם
הויז פון דעם שעכט מיינסטער מקום דאס ארט ווא
יוסף אי' ד' זרטן געפאנגען: (ד) ויפקד אונ דער שעכט
מיינסטער הט בעפעלט צו יוסף ער זאל זיין איבער
זיי וישרת אונ ער האט זייא בדינט ויהיו אונ זייא
זענען גיוועזען אַיאר אין דער תפיסה: (ה) ויחלמו

ספר הישר

אנם דער גאט פון אייערי עלטרין זאל אייך בענטשען אונ ער
מערין אייערע קינדער וויא די שטערין פון הימל. אונ צוא
קינדר פון עשו האט ער גיבענשט אונ הט געזאגט גאט זאל
זין די מורא פון אייך אויף אלע פיינד. אונ יצחק הט גרופן
ון יעקב מיט זיינע קינדער זענען זיי אלע געקומען פר אים
אונ האבן דיך אנידר גיזעצט פר יצחק את יצחק הט געזאגט צו
יעקב גאט וואס איז דר גאט פון דער גאנצר וועלט הט געזאגט
צו מיר דיינע קינדר וועל איך געבין דם לאנד בייערם אז דיינע
קינדר וועלן היטן מיין געזעץ אונ מיין וועג וועל איך זייא מקיים
זיין מיין שבועה וואס איך האב געשווארן צו דיין פאטר אברהם.

חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם אִישׁ חֲלֹמוֹ בְּלַיְלָה
אֶחָד אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ הַמַּשְׁקֶה
וְהָאֹפֶה אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם אֲשֶׁר
אֲסוּרִים בְּבֵית הַסֹּהַר׃ ו וַיָּבֹא אֲלֵיהֶם
יוֹסֵף בַּבֹּקֶר וַיַּרְא אֹתָם וְהִנָּם זֹעֲפִים׃
ז וַיִּשְׁאַל אֶת־סְרִיסֵי פַרְעֹה אֲשֶׁר אִתּוֹ
בְמִשְׁמַר בֵּית אֲדֹנָיו לֵאמֹר מַדּוּעַ
פְּנֵיכֶם רָעִים הַיּוֹם׃ ח וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו
חֲלוֹם חָלַמְנוּ וּפֹתֵר אֵין אֹתוֹ וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם יוֹסֵף הֲלוֹא לֵאלֹהִים פִּתְרֹנִים

תַּרְוֵיהוֹן גְּבַר חֶלְמֵ[ה]
בְּלֵילְיָא חַד גְּבַר כְּפוּשְׁ[ר]
חֶלְמֵהּ שָׁקְיָא וְנַחְתּוֹמָ[א]
דִּי לְמַלְכָּא דְמִצְרַיִם
אֲסִירִין בְּבֵית אֲסִירֵי
ו וַאֲתָא לְוָתְהוֹן יוֹ[סֵף]
בְּצַפְרָא וַחֲזָא יָתְ[הוֹן]
וְהָא אִנּוּן נְסִיסִין
ז וּשְׁאֵיל יָת רַבְרְבֵי פַרְ[עֹה]
דִּי עִמֵּהּ בְּמַטְּרָא בֵּי[ת]
רִבּוֹנֵהּ לְמֵימַר מָה [דֵּין]
אַפֵּיכוֹן בִּישִׁין יוֹמָא דֵ[ין]
ח וַאֲמָרוּ לֵהּ חֶלְ[מָא]
חֲלַמְנָא וּפָשַׁר לֵית לַ[הּ]
וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף הֲלָ[א]
מִן קֳדָם יְיָ פּוּשְׁרַן חֶלְמַ[יָּא]

רשב"ם

כדכתיב ימים תהיה גאולתו. וכן ימים או עשור: (ה) איש חלומו. חלום הראוי לפתרון הנראה שהוא עיקר ולא חלום של הבלים: (ח) ופותר אין אותו. כמו ואין פותר אותו. וכן ביחזקאל ועושים אינם אותם:

בעל הטורים

... (ו) זועפים. עסקי שתיה כמו שדרז"ל שנגלה זבוב בכוס שלו: ... כמים הכא ואידך ולמה ירחה את פניכם זועפים מה התם על ע... אכילה בשביל שלא רצו לאכול היו פניהם זועפים אף הכא זועפים פנ... על עסקי אכילה זה נמלא זבוב וכו': (ח) ספרו. ג' הכא ואידך ספרו בגוים את כבודו חד בתהלים וחד בד"ה שעל הסיפור שספרו ש... בגוים כבוד יוסף שםבחוהו לפני פרעה: סריגם. כתיב חסר כנגד' אמות העולם דאיכא מ"ד אלו האמות:

בית יהודא

הָט גֶעחָלוֹמְט פַאר זִיךְ, אוּנ זַיין חַבֵרִס חָלוֹם (שֶׁחָלַם אֶת חֲלוֹמוֹ וּפִתְרוֹן חֲבֵרוֹ) דֶעם שַׂר הַמַּשְׁקִים הָט גֶעחָלוֹמְט זַיין חָלוֹם אוּנ עֶס הָט אִים גֶעחָלוֹמְט אַז דֶעם שַׂר הָאוֹפִים הָט מֶען גֶעהָאנְגֶען, אוּנ דֶעם שַׂר הָאוֹפִים הָט גֶעחָלוֹמְט זַיין חָלוֹם אוּנ עֶס הָאט אִים גֶעחָלוֹמְט אַז פַּרְעֹה הָט דֶעם שַׂר הַמַּשְׁקִים צוּרִיקְגֶענוּמֶן אִיף זַיין אָרְט וְוִיא עֶר אִיז גֶעוֶועֶן פְרִיעֶר (וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר) דָס זָאגְט דֶר פָּסוּק (וַיַּרְא שַׂר הָאוֹפִים טוֹב פָּתָר) דֶער שַׂר הָאוֹפִים הָט גִיזֶעהֶן אַז יוֹסֵף הָט גוּט בֶּעשֵׁיידְט דֶעם חָלוֹם פוּן שַׂר הַמַּשְׁקִים, פוּן וַואנֶען הָאט שַׂר הָאוֹפִים גֶעוואוּסְט אַז דָס בֶּעשֵׁיידוּנְג אִיז גוּט, וַוייל דֶער שַׂר הָאוֹפִים הָט גִיזֶעהְן אִין זַיין חָלוֹם רִיכְטִיג וִוי יוֹסֵף [...] גֶעזָאגְט: וְאִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלוֹמוֹ. מֶען מֵיינְט (כָּל אֶחָד חָלַם חָלוֹם הַדּוֹמֶה לְפִתְרוֹן הֶעָתִיד לָבֹא עֲלֵיהֶם) צוּ יֶעדֶערֶן הָ[...] גֶעחָלוֹמְט אַחָלוֹם וָואס עֶר אִיז גְלַייךְ צוּ דֶעם בֶּעשֵׁיידוּנְג וצוּ דֶעם סוֹף) נָוס וֶועט אוֹיף אִים קוּמֶען: (ו) זוֹעֲפִים [...] מֵיינְט מֶען (עֲצֵבִים) טְרוֹיעֶרִיג (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (סַר וְזָעֵף) אָפְּגִיטְאן אוּנ טְרוֹיעֶרִיג, נָאךְ שְׁטֵייט אִין פָּ[סוּק] ...

רש"י

[...]ב שניהם שחלם את חלומו ופתרון חבירו וזו שנאמר וירא שר האופים כי טוב פתר: איש כפתרון חלומו. כל א[חד] חלם חלום הדומה לפתרון העתיד לבא עליהם: (ו) זועפי[ם] עצבים כמו (מ"א כ) סר וזעף (מיכה ז) זעף ה' אשא ...

שפתי חכמים

ראה חלום ולא שכל אחד ראה חלום של שניהם דהיינו חלומו וחלום חבירו: ב חלום של שניהם אך במקום שהיה לפס לומר שחלם חלום חבירו אמרו פתרון חלום חבירו וא"ל מנ"ל דקאי אפתרון דלמא כמשמעו דכל אחד חלם חלום שלו וחלום חבירו. י"ל מדכתיב בתריה איש חלומו בלילה אחד ולעיל כתיב חלום שניהם ששני חלומות ח... להם א"כ שתרי קראי אהדדי אע"כ צ"ל חלום שלו ופתרון חבירו ... שכ' איש חלומו כפתרון חלום חבירו פי' חלום הדומה לדבר הע... לבא עליהם ולא כפי המובן שגם הפתרון ראה בחלום א"כ מה ...

פירוש לתורת אלהים

אוּנ עֶס הָאט זִיךְ בֵּיידֶע גְחָלֶמְתְּ אַחָלוֹם [טייטש] אִישׁ חֲלוֹמוֹ אִיטְלִיכֶן הָט זִיךְ אֵיין חָלוֹם גְחָלֶמְתְּ בַּלַּיְלָה אִין אֵיין נַאכְט דִי חֲלוֹמוֹת הָט זִיךְ צוּ זַיי בֵּיידֶע גְחָלֶמְתְּ אִין אֵיין נַאכְט אִישׁ אִיטְלִיכֶן הָט זִיךְ גְחָלֶמְתְּ אַחָלוֹם וָוס אִיז גְלַייךְ צוּ דֶעם פִּתְרוֹן וָואס אִיז אָן גְבְרֵייט צוּ קוּמֶן אוֹף זַיי הַמַּשְׁקֶה דֶעם טְרִינְק מֵייסְטֶער וְהָאוֹפֶה אוּנ דֶעם בֶּעקִיר וָואס זֶענֶען צוּ דֶעם מֶלֶךְ מִצְרַיִם אֲשֶׁר וָוס זַיי זֶענֶען גְפַאנְגֶען אִין גְפֶענְקְעֶנִי[ש] (ו) וַיָּבֹא אוּנ יוֹסֵף אִיז צוּ זַייא גְקוּמֶען אִין דֶר פְּרִ[י] וַיַּרְא אֹתָם אוּנ עֶר הָט גֶזֶעהֶן זַיי וְהִנָּם אוּנ זַייא זֶענֶ[ען] טְרוֹרִיג: (ז) וַיִּשְׁאַל אוּנ עֶר הָט גְפְרֶעגְט דִי בַּדִינֶ[ער] פוּן פַּרְעֹה וָוס זַיי זֶענֶן מִיט אִים אִין דֶר תְּפִיסָה [...] אִין דֶעם הוֹז פוּן זַיין הַאר לֵאמֹר צוּ זָאגֶן מַדּוּעַ וָוואר[וּם] אִיז אַייעֶר פְּנִים שְׁלֶעכְט הַיינְט: (ח) וַיֹּאמְרוּ הָאבְּ[ן] ...

ספר הישר

אוּנ אַצוּנְד מַיין קִינְד זָאלְסְטוּ לֶערְנֶען צוּא דַיינֶע קִינְדֶס קִינְדֶער דִי זָאלֶן הָאבֶּען מוֹרָא פַאר גָאט אוּנ זָאלֶען גֵיין אִין גָאטְס וֶועג אוּנ וִוי יִצְחָק הָט אוֹף גִיהֶערְט צוּ גֶעבִּיטְעֶן צוּ זַיין זוּן יַעֲקֹב מִיט זַיינֶע קִינְדֶר אִיז יִצְחָק גֶעשְׁטָארְבֶּן אַז יַעֲקֹב מִיט עֵשָׂו גְפַאלֶן [...] פַאטֶרְס פָּנִים אוּנ הָאבֶּען גֶעוויינְט. אוּנ יִצְחָק אִיז אַלְט גִי[וֶועזֶן] הוּנְדֶערְט אוּנ אַכְצִיג יָאר אַז עֶר אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּן אִין דֶער שְׁטָ[אט] חברון

ספרו־נא לי: ט ויספר שר־המשקים
את־חלמו ליוסף ויאמר לו בחלומי
והנה־גפן לפני: י ובגפן שלשה
שריגם והוא כפרחת עלתה נצה
הבשילו אשכלתיה ענבים: יא וכוס
פרעה בידי ואקח את־הענבים
ואשחט אתם אל־כוס פרעה ואתן

אונקלוס

תעו כען לי: ט ואשתעי
שקי ית חלמה ליוסף
מר לה בחלמי והא
נא קדמי: י ובגופנא
תא שבשין והיא כד
רחת אפקת לבלבין
ניצת נץ בשילו
כלתהא ענבין:
וכסא דפרעה בידי
סבת ית ענביא
צרית יתהון לכסא

רשב"ם

פורחת עלתה נצה. שכן המנהג ויצץ ציץ
גמול שקדים: (יא) ואשחט. כתרגומו:

תו"א ובגפן שלשה שריגם חולין לב ס' הזוהר פרשת ויחי ופרשת דברים: והוא כפרחת חולין שם: וכוס פרעה בידי ואקח כוסה ט חולין לב:

רש"י

שריגים. זמורות ארוכות שקורין וידי"ן: והיא כפרחת. דומה לפורחת ם והיא כפורחת נדמה לי בחלומי
היא פורחת ע ואחר הפרח עלתה נצה פ ונעשה סמדר
בלע"ז (אופטהון אדר אויפבלעסטן אייגער בלומא)
ע"כ הבשילו והיא כד אפרחת אפיקת לבלבין ע"כ תרגום
פורחת. נץ גדול מפרח כדכתיב (ישעיה יח) ובוסר
יהיה נצה וכתיב (במדבר יז) ויוצא פרח והדר ויצץ
: (יא) ואשחט. כתרגומו ועצרית והרבה יש בלשון

בית יהודא

(ועף ה' אשא) איך טראג אויף מיר די טרויעריקייט וואס
הקב"ה האט מיך טרויעריג געמאכט: (י) ושריגם. מיינט
מען (זמורות ארוכות) לאנגע צווייגען: והיא כפורחת). מיינט
מען (דומה לפורחת) עס איז געוועזן גלייך ווי עס וואלט
געבליהט (והיא כפורחת) מיינט מען (נדמה לי בחלומי כאילו
היא פורחת) אין מיין חלום האט מיר געדאכט דר וויינשטאק
בליהט (ואחר הפרח עלתה נצה) אונ נאך דעם בליהען איז
געווארן קליינע טרויבען (ונעשו סמדר) נאכדעם זענען די
טרויבען גרעסער געווארן נאר נאך ניט צייטיג (ואחר כך
הבשילו) נאכדעם זענען זיי צייטיג געווארן (והיא כד אפרחת אפקת לבלבין) ווען זיא האט געבליהט האט ארויסגעוואקסן
סמדר (עד כאן תרגום של פורחת) אזוי טייטשט דער תרגום דעם ווארט פורחת, בליהענדיג האט ארויסגעוואקסען
עטער (נץ גדול מפרח) נץ איז גרעסער פון פרח (כדכתיב) ווי עס שטייט אין פסוק (ובוסר גומל יהיה נצה) ווען דאס
הונג ווערט צייטיג אויף דעם בוים הייבט אן וואקסען די פרי (וכתיב) נאך שטייט אין פסוק (ויוצא פרח והדר ויצץ
) עס האט ארויסגעוואקסן אבליהונג נאכדעם האט ארויסגעוואקסן אפרי: (יא) (ואשחט). (כתרגומו) ווי דר
גום טייטשט (ועצרית) איך האב אויסגעקוועטשט (והרבה יש בלשון משנה) אין משניות איז דא פיל מאל דס ווארט

שפתי חכמים

: ם פי' כ"ף של כפורחת היא כ"ף הדמיון ולא כ"ף כאשר כי
תמלא כ"ף כזאת כי אם על המקור ולא על הפועל ופי' ויהי
כי ידו כדמות מסיב ידו ופי' שלא הי"ל כוונה בזה רק מפני
יא ידו ואח"כ קשרו כחוט השני והכניסה מיד ונראה כאלו היה
זה בכוונה כינה הולאת היד בשם נתינה והכנסה בשם השבה והתרגום
שתרגם כד אפרחת תרגם הענין ולא המלות והראיה שתרגם פורחת בינוני
אפרחת שהוא ל' פועל עבר. עכ"ל הרא"ם: ע כלו' שנראה לו כחלומו
שהיתה פורחת ממש כפריחת הגפן בלי שום שינוי ודמיון: פ כלומר

פירוש לתורת אלהים

אים גיזאגט אחלום האט אונז גחלמת אונ קיין
יידר איז ניט פר האנדען צו אים ויאמר האט יוסף
זיי גזאגט הלא פר וואר לאלהים צו גאט איז פר
גדן בשיידרם ספרו דער ציילט מיר: (ט) ויספר
ער האט דר ציילט שר המשקים דר האר פון דעם
טראנק זיין חלום צו יוסף ויאמר לו אונ האט צו אים
גזאגט בחלומי אין מיין חלום האט מיך גחלמת והנה
גפן א וויין שטאק איז פאר מיר: (י) ובגפן אונ
אין דעם וויין שטאק זענען גוועזן שלשה דריי צווייגען
והיא אונ עס האט מיך גדאכט גלייך וויא דר וויין
שטאק האט גבליט עלתה אונ עס איז אוף גגאנגען נצה
אשפראצונג אונ דר נאך הבשילו זייא זענען ווארן
צייטיג אשכלותיה אירע הענגלך ענבים וויין טרויבען:
(יא) וכוס אונ דער כוס פון פרעה איז אין מיין האנד
ואקח אונ איך האב גנומען די וויין טרויבען ואשחט אונ
איך האב אום גיקוועטשט זייא אין דעם כוס פון

ספר הישר

ין. אונ די קינדר האבן אים געטראגן צו דר מערת המכפלה
וויין פאטער אברהם האט געקויפט פון די קינדר פון חת. אונ אלע
ם פון כנען זענען געגאנגען מיט יעקב אונ עשו צו בגראבן
ק אונ אלע האבען אן געטאן איין גרוס כבוד צו יצחק נאך
פוט. אונ יעקב מיט עשו האבען באגראבן זייער פאטער
גרויס כבוד אונ געקלאגט פיל טעג. אונ עשו זאגט צוא
לאזין מיר זיך טיילען מיט דער ירושה איך ועל מיר אבער
קלויבען וועלכען חלק איך וועל וועלען. האט יעקב געזאגט
צוא זיין ברודער איך וועל אזוי טאן אונ יעקב האט גענומען גאר
דס גוטס אונ האט געטיילט אויף צווייען אונ האט געזאגט צו עשו
נעם דיר וועלכען חלק דו ווילסט. אונ יעקב זאגט ווייטער צו
עשו דר גאט וואס האט בשאפן די וועלט האט געזאגט צו אונזער
עלטער פאטער אברהם אונ אויך צו אונזער פאטער יצחק אזוי צו
זאגען צו דיינע קינדער וועל איך געבען דס לאנד צו איין ארב
אויף אייביג. אצונד זאג איך דיר ווילסטו נעם דיר אדער דאס
גוטס פון מיין פאטער אדר דס לאנד. אונ דארטען איז געוועזן

אֶת־הַכּוֹס עַל־כַּף פַּרְעֹה׃ יב וַיֹּאמֶר
לוֹ יוֹסֵף זֶה פִּתְרֹנוֹ שְׁלֹשֶׁת הַשָּׂרִגִים
שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם׃ יג בְּעוֹד | שְׁלֹשֶׁת
יָמִים יִשָּׂא פַרְעֹה אֶת־־־רֹאשֶׁךָ
וַהֲשִׁיבְךָ עַל־כַּנֶּךָ וְנָתַתָּ כוֹס־פַּרְעֹה
בְּיָדוֹ כַּמִּשְׁפָּט הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיִיתָ
מַשְׁקֵהוּ׃ יד כִּי אִם־זְכַרְתַּנִי אִתְּךָ
כַּאֲשֶׁר יִיטַב לָךְ וְעָשִׂיתָ־נָּא עִמָּדִי
חֶסֶד וְהִזְכַּרְתַּנִי אֶל־־־פַּרְעֹה

אונקלוס

דְפַרְעֹה וִיהָבִית יָת
עַל יְדָא דְפַרְעֹה׃ יב וַ
לֵהּ יוֹסֵף דֵין פִּשְׁ
תְּלָתָא שִׁבְשִׁין תְּ
יוֹמִין אִנּוּן׃ יג בְּ
תְּלָתָא יוֹמִין יִדְכַּ
פַּרְעֹה יָת רֵישָׁךְ וִיתִ
עַל שִׁמּוּשָׁךְ וְתִתֵּן
דְפַרְעֹה בִּידֵהּ כְּהִלְכ
קַדְמָאָה דִי הֲוֵיתָא מַ
לֵהּ׃ יד אֱלָהֵן תִּדְכַּ
עִמָּךְ כַּד יֵיטַב
וְתַעְבֵּד כְּעַן עִמִּי ט
וְתִדְכַּר עֲלַי קֳדָם פַּ
וְתַפְּקִנַּנִי מִן בֵּית אֲסִ

רשב"ם

(יג) ישא פרעה את ראשך. כמו שא את ראש כל עדת וגו׳ ימנה אותך פרעה בתוך עבדיו: והשיבך. כדי להשיבך אל כנך. וכן כתיב וישא את ראש שר המשקים בתוך עבדיו. אבל והשיבך ה׳ מצרים פירושו וישיב אותך: (יד) כי אם זכרתני אתך. כלומר כל כך אני בטוח שתשא חן פרעה שאם תזכרני וגו׳ ידעתי כי תוכל להוציאני מן הבית הזה שה... פשעתי כאן כלום כשאר אסירים. וגם לא מן הדין אני עבד כי ...

רש"י

משקה: (יב) שלשת ימים הם. סימן הם לך ל... ימים. ויש מדרשי אגדה הרבה (חולין צב): (יג) י... פרעה את ראשך. ל׳ חשבון כשיפקוד שאר עבדיו ל... לפניו בסעודה ימנה אותך עמהם: כנך. בסיס שלך ומוש... (יד) כי אם זכרתני אתך. אחר אם זכרתני אתך מאחר שייטב לך כפתרוני: ועשית נא עמדי חסד.

בית יהודא

"סְחִיטָה" אויסקְוועטְשׁין: (יב) [שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם]. דִי דְרַייא צְוַוייגֶן (סִימָן הֵם לְךָ לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים) זֶענֶען אַצֵייכֶן אַז עֶס וֶועט דוֹיעֶרֶן נָאךְ דְרַייא טָאג (וְיֵשׁ מִדְרְשֵׁי אַגָּדָה הַרְבֵּה) דְרָשׁוֹת זֶענֶען דָא פִיל אוֹיף דֶעם פָּסוּק: (יג) [יִשָּׂא פַרְעֹה אֶת רֹאשֶׁךָ]. זָאגְט רַשִׁ"י (לְשׁוֹן חֶשְׁבּוֹן) יִשָּׂא מֵיינְט מֶען צֵיילֶן (כְּשֶׁיִּפְקוֹד שְׁאָר עֲבָדָיו לְשָׁרֵת לְפָנָיו בִּסְעוּדָה) וֶוען פַּרְעֹה וֶועט צֵיילֶן זַיינֶע קְנֶעכְט וָואס זָאלֶן בֶּעדִינֶען פַאר אִים בַּיי דִי סְעוּדָה (יִמְנֶה אוֹתְךָ עִמָּהֶם) וֶועט עֶר דִיךְ צֵיילֶען מִיט זֵיי: [כַּנֶּךָ]. מֵיינְט מֶען (בָּסִיס שֶׁלְּךָ וּמוֹשָׁבְךָ) דַיין פוּס אוּן דַיין זִיצוּנְג, דוּ וֶועסְט זַיין בַּיי פַּרְעֹה וִוי דוּ בִּיזְט גֶעוֶוען פְרִיעֶר, אוֹיף דִי זֶעלְבִּיגֶע גְרוֹיסְקֵייט: (יד) [כִּי אִם זְכַרְתַּנִי אִתְּךָ]. יוֹסֵף הָאט גֶעזָ... צוּם שַׂר הַמַּשְׁקִים דוּ וֶועסְט אַזוֹ גְרוֹיס וֶוערֶען בַּיי פַּרְעֹה (אֲשֶׁר אִם זְכַרְתַּנִי אִתְּךָ) אַז דוּ וֶועסְט מִיךְ נָאר דֶערְמָאנֶען צוּ פַּ... אוּן דוּ וֶועסְט אִים בֶּעטֶן פוּן מַיינֶעטְוֶועגֶן וֶועט מִיךְ פַּרְעֹה בַּאלְ"ד פְרַיי מַאכֶען פוּן דֶעם גְרוּבּ, אוּן אִיךְ פַארְלַאנְג פוּן דִיר דוּ זָאלְסְט דָאס בַּאלְ"ד טָאן (מֵאַחַר שֶׁיִּיטַב לְךָ כְּפִתְרוֹנִי) נָאר שְׁפֶּעטֶער וֶוען דִיר וֶועט גוּט וֶוערֶען וִוי אִיךְ הָאבּ דִיר בֶּעשֵׁי... דַיין חֲלוֹם: [וְעָשִׂיתָ נָּא עִמָּדִי חָסֶד]. זָאגְט רַשִׁ"י (אֵין נָא אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה) נָא אִיז דֶערְטַייטְשׁ אִיךְ בֶּעט דִיךְ (...

שפתי חכמים

ולא שראה הכל ביחד כמובן מן הכתוב דאין מראין לו לאדם פיל דקאי בקופא דמחטא: צ לא שהם עצמם שלשת ימים כמובן מן הקרא: ק ר"ל שפרעה ישא את ראשך והיית כל כך חשוב עד אשר אם זכרתני תוכל אתה להוציאני ויהיה מלת כי במקום כאשר מפום דכי מבואר כד׳ לשונות והאחד נוהם אם והוא אשר והוסיף הרב מאחר שייטב לך מפני שאין מדרך הנוסר שיזכירהו מיד ...

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יד) כי אם זכרתני אתך וגו׳ והזכרתני. שמעתי מפי מורי ... זלה"ה כי אם זכרתני אתה בעצמך והזכרתני ע"י שליח וה... דכתיב בסוף הפרשה ולא זכר שר המשקים הוא עצמו הזכירו וישכחהו אף ע"י שליח:

פירוש לתורת אלהים

פַּרְעֹה וָואתְּ אוּן נָאךְ דֶעם הָאבּ אִיךְ גִיגֶעבֶּן דֶעם כּוֹס עַל אוֹיף דֶער הַאנְד פוּן פַּרְעֹה: (יב) וַיֹּאמֶר הָאט יוֹסֵף צוּא אִים גִיזָאגְט זֶה פִּתְרֹנוֹ דָאס אִיז זַיין בַּשֵׁיידֶענְג שְׁלֹשֶׁת דִיא דְרַייא צְוַוייגֶן שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם בַּטַייטֶן אוֹיף דְרַייא טֶעג: (יג) בְּעוֹד נָאךְ אִין דְרַייא טֶעג אָרוּם יִשָּׂא וֶועט פַּרְעֹה צֵיילִין דַיין קָאפּ [עיין רש"י] וַהֲשִׁיבְךָ אוּן עֶר וֶועט דִיךְ וִוידֶער קֶערֶן עַל אוֹיף דַיין פּוֹס דָם הֵייסְט אוֹיף דַיין עֶרְשְׁטִין דִינְסְט וְנָתַתָּ אוּן דוּ וֶועסְט גֶעבֶּן דֶעם כּוֹס פוּן פַּרְעֹה אִין זַיין הַאנְד כַּמִּשְׁפָּט הָרִאשׁוֹן אַזוֹ וִוי דוּ פְּלֶעגְסְט צוּא אִים אִין הֶענְד גֶעבֶּן צוּם עֶרְשְׁטֶן אֲשֶׁר אַז דוּ בִּיסְט גְוֶועזְן זַיין שֶׁענְקִיר: (יד) כִּי דוּ וֶועסְט מִיךְ בְּוַודַאי גִידֶענְקֶן בַּייא דִיר כַּאֲשֶׁר וַוייל עֶס וֶועט דִיר גוּט זַיין בֶּע... אִיךְ דִיךְ וְעָשִׂיתָ דוּא זָאלְסְט מִיט מִיר טָאן חֶ... וְהִזְכַּרְתַּנִי אוּן דוּא זָאלְסְט מִיךְ דֶער מָאנֶען צוּ פַּרְ... וְהוֹצֵאתַנִי וֶועסְטוּ קָאנֶען מִיךְ מַאכֶן אוּם צִיהֶן פוּן דֶע...

ספר הישר

נְבָיוֹת יִשְׁמְעֵאלִ'ס זוּן אִיז עֵשָׂו גֶעגַאנְגֶען אִין דֶעם זֶעלְבֶּען טָאג אַיין עֵצָה הַאלְטֶן זִיךְ מִיט אִים. אוּן עֵשָׂו הָט צוּ אִים גֶעזָאגְט אַזוֹי הָט יַעֲקֹב מִיר גֶעזָאגְט אוּן אַצוּנְד גִיבּ מִיר אַיין עֵצָה וָוס אִיךְ זָאל טָאן אוּן אִיךְ וֶועל דִיךְ צוּ הֶערִין. הָט נְבָיוֹת גִיעֶנְפֶערְט צוּ עֵשָׂו ... עֵצָה אִיז דוּא זָאלְסְט בֶּעסֶער נֶעמֶען דָאס גוּטְס פוּן דַיין פָאטֶ... דֶען אַצוּנְד זִיצֶען דִיא קִינְדֶער פוּן כְּנַעַן זֵייעֶר זִיכֶערְלִיךְ אִין דֶ... לאנד

וְהוֹצֵאתַנִי מִן־הַבַּיִת הַזֶּה׃ טו כִּי־גֻנֹּב
גֻּנַּבְתִּי מֵאֶרֶץ הָעִבְרִים וְגַם־פֹּה לֹא־
עָשִׂיתִי מְאוּמָה כִּי־שָׂמוּ אֹתִי בַּבּוֹר׃
טז וַיַּרְא שַׂר־הָאֹפִים כִּי טוֹב פָּתָר
וַיֹּאמֶר אֶל־יוֹסֵף אַף־אֲנִי בַּחֲלוֹמִי
וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה סַלֵּי חֹרִי עַל־רֹאשִׁי׃
יז וּבַסַּל הָעֶלְיוֹן מִכֹּל מַאֲכַל פַּרְעֹה
מַעֲשֵׂה אֹפֶה וְהָעוֹף אֹכֵל אֹתָם מִן־
הַסַּל מֵעַל רֹאשִׁי׃ יח וַיַּעַן יוֹסֵף וַיֹּאמֶר
זֶה פִּתְרֹנוֹ שְׁלֹשֶׁת הַסַּלִּים שְׁלֹשֶׁת
יָמִים הֵם׃ יט בְּעוֹד ׀ שְׁלֹשֶׁת יָמִים יִשָּׂא
פַרְעֹה אֶת־רֹאשְׁךָ מֵעָלֶיךָ וְתָלָה
אוֹתְךָ עַל־עֵץ וְאָכַל הָעוֹף אֶת־

ן: טו אֲרֵי מִגְנַב
א מֵאַרְעָא דְעִבְרָאֵי
הָכָא לָא עֲבְדִית
ם אֲרֵי שַׁוִּיאוּ יָתִי
ת אֲסִירֵי: טז וַחֲזָא
נַחְתּוֹמֵי אֲרֵי יָאוּת
וַאֲמַר לְיוֹסֵף אַף
בְּחֶלְמִי וְהָא תְּלָתָא
דְחִירוּ עַל רֵישִׁי:
בְסַלָּא עִלָּאָה מִכֹּל
פַּרְעֹה עוֹבַד
ם וְעוֹפָא אָכֵל יָתְהוֹן
סַלָּא מֵעִלָּוֵי רֵישִׁי:
אֲתֵיב יוֹסֵף וַאֲמַר
פִּשְׁרָנֵהּ תְּלָתָא סַלִּין
א יוֹמִין אִנּוּן:
סוֹף תְּלָתָא יוֹמִין
פַּרְעֹה יָת רֵישָׁךְ
וְיִצְלוֹב יָתָךְ עַל
א וְיֵיכוּל עוֹפָא יָת

ילת של הלפים כי כרכות נס:

רשב"ם

פה לא עשיתי מאומה וגו' ואיני חייב ה ולא בית האסורים להיות אסור) כי טוב פתר. ניכרין דברי אמת: סלי חורי. מנוקבים. כמו חורי עפר וכפיס. ואורנים חורי. לפיכך יכול היה העוף לאכול דרך נקבי אריגת הסל: (יט) ישא פרעה את ראשך. מפש מעליך. וזה אינו נשיאה של חשבון אלא של זקיפת תליה:

רש"י

לשון כקשה: (טז) סלי חורי. סלים של נלרים חורין הורין ובמקומנו יש הרבה ודרך מוכרי פת קורין אובלי"ש (היפפען קוכען) לתתם באותן סלים:

בית יהודא

אַתָּה עֹשֶׂה עִמִּי חֶסֶד) דו זָאלְסְט טָאהְן מִיט מִיר חֶסֶד: (טז) וְסַלֵּי חוֹרִי. מֵיינְט מֶען (סַלִּים שֶׁל נְצָרִים קְלוּפִים חוֹרִין חוֹרִין) קֶערְבּ וָוס זֶענֶען גִיפְלָאכְטֶן פוּן אָפְּגֶעשֵׁיילְטֶע וַוייסֶע רִיטֶער אוּנ זֵיי זֶענֶען גֶעמַאכְט גִילֶעכֶערְט מִיט פִיל לֶעכְלִיךְ ... ט יֵשׁ הַרְבֵּה) אוֹיף אוּנְזֶער אָרְט אִיז דָא פִיל אַזֶעלְכֶע קֶערְבּ וְדֶרֶךְ מוֹכְרֵי פַּת כִּכָּרִים לִתְּתָם בְּאוֹתָם סַלִּים) דִי וָואס

ליקוטי נחמיה

(טו) כִּי גֻנֹּב גֻּנַּבְתִּי. דֶער פרקי דרבי אליעזר שְׁרַייבְּט וְוען הקב"ה אִיז גֶעקוּמֶן צוּ יִשְׁמָעֵאל עֶר זָאל נֶעמֶען דִי תּוֹרָה, הָט יִשְׁמָעֵאל גִיפְרֶעגְט בַּיי הקב"ה וָואס שְׁטֵייט אִין דִי תּוֹרָה, הָט הקב"ה גֶעזָאגְט אִין דִי תּוֹרָה שְׁטֵייט לֹא תִּגְנוֹב, זָאלְסְט נִיט גַנְבֶענֶן, הָאבְּן דִיא יִשְׁמְעֵאלִים גֶעזָאגְט מִיר קֶענֶען נִיט פַארְלָאזִין דִי זַאךְ וָואס אוּנְזֶערֶע אֶלְטֶערִין הָאבֶּען גִיטָאהְן זֵייא הָאבֶּען גִיגַנְבֶת יוֹסֵף'ן אוּנ הָאבֶּען אִים גִיבְּרַאכְט אִין מִצְרַיִם אוּנ פַארְקוֹיפְט פַאר אַקְנֶעכְט:

פירוש לתורת אלהים

...ט אִיז פוּן דֶער תְּפִיסָה: (טו) כִּי דֶען גְנֵבָה גֻנַּבְתִּי אִיךְ בִּין גִגַנְבֶת גְוָוארֶן מֵאֶרֶץ פוּן דֶעם ...ן לַאנְד וְגַם אוּנ אוֹךְ דָא הָאבּ אִיךְ גָאר נִיט כִּי דָס זֵיי הָאבֶּן מִיךְ גִיטָאן אִין דֶעם גְרוּבּ: ...א אוּנ דֶער הַאר פוּן דֶעם גִבֶּעקֶם הָט גִזֶעהְן הָאט אִים גוּט פוֹתֵר גְוֶוען וַיֹּאמֶר הָאט עֶר צוּ יוֹסֵף אַף אִיךְ הָאבּ אוֹךְ גִיזֶעהֶן אִין מַיין הִנֵּה שְׁלֹשָׁה דְרַייא גְלֶעכִירְטֶע קֶערְבּ אוֹף מַיין קָאפּ: (יז) וּבַסַּל אוּנ אִין דֶער אוֹבֶּערְשְׁטֶע קָארְבּ אִיז ...ן אַלֶערְלַייא עֶסִין וַוארְג מַעֲשֵׂה וֶוערְג אוֹפֶה פוּן גִבֶּעקֶם וְהָעוֹף אוּנ דֶער פוֹגֶל הָאט גֶגֶעסֶן זֵיי פוּן דֶעם ...וס עֶס אִיז אוֹף מַיין קָאפּ: (יח) וַיַּעַן הָאט יוֹסֵף גֶעעֶנְטְפֶערְט וַיֹּאמֶר אוּנ הָט גְזָאגְט זֶה פִּתְרֹנוֹ דָס אִיז זַיין ...וּנְג שְׁלֹשֶׁת הַסַּלִּים דִי דְרַיי קֶערְבּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם זֵיי בַּטַייטֶן אוֹף דְרַייא טֶעג: (יט) בְּעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים ...ן דְרַייא טֶעג אַרוּם יִשָּׂא וֶועט פַּרְעֹה אוֹף הֵייבֶּן דַיין קָאפּ פוּן דִיר וְתָלָה אוּנ וֶועט דִיךְ אוֹף הֶענְגֶען

ספר הישר

...: עֵשָׂו הָט גֶעטָאן אַזוֹי וִויא נְבָיוֹת הָאט אִים אַיין עֵצָה ... אוּנ הָאט גֶענוּמֶען דָאס גוּטְס פוּן דֶעם פָאטֶער. אוּנ ... גֶשְׁוִוירֶען דָס לַאנְד כְּנַעַן אוּנ אוֹךְ דִי מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אוּנ יַעֲקֹב הָט גֶעשְׁרִיבֶּן אַיין שְׁטַר חֲלוּקָה אוּנ הָט גִיחַתְמֶת אוֹף דֶעם שְׁטַר חֲלוּקָה עֵדוּת אוּנ הָט גֶענוּמֶען דֶעם שְׁטַר חֲלוּקָה אוּנ הָט אַרַיין גֶעטָאן אִין אַיין עֶרְדֶנִי כְּלִי אוּנ הָאט דָס אָפּ גֶעגֶעבֶּן צוּ

בְּשָׂרְךָ מֵעָלֶיךָ: מפטיר כ וַיְהִי | בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי יוֹם הֻלֶּדֶת אֶת־פַּרְעֹה
וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה לְכָל־עֲבָדָיו וַיִּשָּׂא
אֶת־רֹאשׁ | שַׂר הַמַּשְׁקִים וְאֶת־רֹאשׁ
שַׂר הָאֹפִים בְּתוֹךְ עֲבָדָיו: כא וַיָּשֶׁב
אֶת־שַׂר הַמַּשְׁקִים עַל־מַשְׁקֵהוּ
וַיִּתֵּן הַכּוֹס עַל־כַּף פַּרְעֹה: כב וְאֵת
שַׂר הָאֹפִים תָּלָה כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָהֶם
יוֹסֵף: כג וְלֹא־זָכַר שַׂר־הַמַּשְׁקִים

אונקלוס

בִּשְׂרָךְ מִנָּךְ: כ
בְּיוֹמָא תְלִיתָאָה
בֵּית וַלְדָא דְפַרְעֹ
מִשְׁתְּיָא לְכָל
וְאִדְכַּר יָת רֵישׁ רַ
וְיָת רֵישׁ רַב
בְּגוֹ עַבְדוֹהִי: כא
יָת רַב שָׁקֵי עַל שַׁ
וִיהַב יָת כַּסָּא עַ
דְפַרְעֹה: כב וְיָ
נַחְתּוֹמֵי צְלַב כְּ
פַּשַּׁר לְהוֹן יוֹסֵף

רשב"ם

(כג) ולא זכר שר המשקים את
בצאתו כמו שביקש ממנו יוסף
אתך: וישכחהו. זמן מרובה א
שעה שהקב"ה עשה ליוסף
להזכירו:

בעל הטורים

(כג) ולא זכר. ג' במסו' הכא ואידך ולא זכר יואש המלך את החסד. ולא זכר הדום רגליו. שר המשקים היה כפוי טוו הטובה שעשה לו יוסף וכן היה יואש כפוי טובה ולא זכר הטובה שעשה לו יהוידע הכהן והרג לזכריה בנו ועל זה נהרגו כמה נפ שהיה דמו תוסס עד שנחרב הבית וזהו ולא זכר הדום רגליו ביום אפו:

בית יהודא

פאַרקױפֿען פּוּטערקיכלאַך, לעקאַך, ליגען זיי דאָס אין אַזעלכע קערב: (כ) ניום הוּלֶּדֶת אֶת פַּרְעֹה. מען מיינט (יוֹם לֵידָתוֹ) דער טאָג פֿון זיין געבאָרען (וְקוֹרִין לוֹ יוֹם גְּנוּסְיָא) דעם טאָג רופֿט מען גנוּסְיָא (וּלְשׁוֹן הוּלֶּדֶת) דאָס וואָרט הוּלֶּדֶת, ווי מען האָט געמאַכט גיבאָרין פַּרְעֹה (לְפִי שֶׁאֵין הַוָּלָד נוֹלָד אֶלָּא עַל יְדֵי אֲחֵרִים) ווייל אַקינד ווערט גיבאָרין דורך אַנדערע מענטשן, וואָס מאַכן אים גיבאָרין (שֶׁהַחַיָּה מְיַלֶּדֶת אֶת הָאִשָּׁה) די הייבאַם מאַכט גיבאָרין דאָס קינד פֿון די מוטער (וְעַל כֵּן הַחַיָּה נִקְרֵאת מְיַלֶּדֶת) דריבער ווערט די הייבאַם גערופֿען מְיַלֶּדֶת, ווייל זיא מאַכט דאָס קינד זאָל גיבאָרין ווערן (וְכֵן) אוּנ אַזוֹ שְׁטֵייט אין פָּסוּק (אַחֲרֵי הוּכַּבֵּס אֶת הַנֶּגַע) נאָכדעם ווי די נֶגַע איז געוואַשען געוואָרען (שֶׁכִּיבּוּסוֹ עַל יְדֵי אֲחֵרִים) ווייל די נֶגַע ווערט געוואַשען דורך אַנדערע: ראש וגו'. זאָגט רש"י (מְנָאָם עִם שְׁאַר עֲבָדָיו) פַּרְעֹה האָט געציילט דעם שַׂר הַמַּשְׁקִים מיט דעם שַׂר הָאוֹפִים מיט אַלע זיינע קנעכט (שֶׁהָיָה מוֹנֶה הַמְשָׁרְתִים שֶׁיְשָׁרְתוּ לוֹ בִּסְעוּדָתוֹ) פַּרְעֹה האָט געציילט די מְשָׁרְתִים וואָס בעדינען בייא זיין סְעוּדָה (וְזָכַר אֶת אֵלּוּ בְּתוֹכָם) האָט ער דערמאַנט דעם שַׂר הַמַּשְׁקִים מיט דעם שַׂר הָאוֹפִים ווי עס שטייט אין פָּסוּק (שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ, לָשׁוֹן מִנְיָן) מיינט מען זאָלסט ציילען די קעפּ פֿון דיא יודין: (כג) וְלֹא זָכַר שַׂר הַמַּשְׁקִים). (בּוֹ בַּיּוֹם) באַלד דעם זעלבִיגען טאָג וואָס ער איז פֿריי געוואָרען פֿון תְּפִיסָה האָט ער שוין גיט געדיינ וַיִּשְׁכָּחֵהוּ). (לְאַחַר מִכָּאן) שפּעטער האָט ער אין גאַנצען פֿאַרגעסען יוסף'ן (מִפְּנֵי שֶׁתָּלָה בּוֹ יוֹסֵף לְזָכְרוֹ הוּזְקַק לִהְיוֹ שָׁנִים) ווייל יוסף האָט גיבעטען דעם שַׂר הַמַּשְׁקִים ער זאָל אים געדיינקען, דריבער האָט ער געמוזט זיין אין תְּ

רש"י

(כ) יום הלדת את פרעה. יום לידתו וקו גינוסיא ר ולשון הולדת לפי שאין הולד נולד א אחרים שהחיה מילדת את האשה ועל כן הח מילדת וכן (יחזקאל טז) ומולדותיך ביום הולדת (ויקרא יג) אחרי הוכבס את הנגע שכיבוסו על יד וישא את ראש וגו'. מנאם עם שאר עבדיו המשרתים שישרתו לו בסעודתו וזכר את אלו ב שאו את ראש ל' מנין: (כג) ולא זכר שר ה בו ביום: וישכחהו. לאחר מכאן מפני שתל לזכרו ש הוזקק להיות אסור שתי שנים שנאמר

שפתי חכמים

שייטיב לו רק אח"כ בעת שעומד ומשרת לפניו: ר פי' יום הלידה כל' יון: ש קל"מ דאל"כ מנ"מ דכתיב ולא זכר. אם כ

פירוש לתורת אלהים

אויף דער תְּלִיָּה וְאָכַל אוּנ די פֿייגל וועלין עסין דיין פֿלייש פֿון דיר: (כ) וַיְהִי אוּנ אַז עס איז געווען בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי אין דעם דריטען טאָג יוֹם דער געבורט טאָג פֿון פַּרְעֹה וַיַּעַשׂ האָט ער געמאַכט אַסְעוּדָה צו אַלע זיינע קנעכט וַיִּשָּׂא האָט ער געציילט דעם קאָפּ פֿון דעם שַׂר הַמַּשְׁקִים וְאֶת אוּנ דעם קאָפּ פֿון דעם שַׂר הָאוֹפִים בְּתוֹךְ עֲבָדָיו צווישען זיינע קנעכט: אוּנ האָט ווידער געקערט דעם שַׂר הַמַּשְׁ זיין גטראַנק וַיִּתֵּן אוּנ ער האָט געגעבן דעם דער האַנד פֿון פַּרְעֹה: (כב) וְאֶת אוּנ ד הָאוֹפִים האָט ער געהאַנגען כַּאֲשֶׁר אַזוֹ וויא יו זייא באַשייד: (כג) וְלֹא זָכַר אוּנ דער שַׂר

ספר הישר

זיינע קינדער אוּנ עֵשָׂו האָט דיך גענומען נאָר דאָס גוטס פֿון דעם אָסער אוּנ איז אַוועק צום לאַנד שֵׂעִיר מיט זיינע קינדער אוּנ עֵשָׂו איז ניט געקומען צום לאַנד כְּנַעַן אוּנ עֵשָׂו מיט ז האָבען גיאַרבט דאָס לאַנד שֵׂעִיר:

ר רַב שָׁקֵי יָת יוֹסֵף
וְאַנְשְׁיֵהּ: פ פ פ

אֶת־יוֹסֵף וַיִּשְׁכָּחֵהוּ: פ פ פ

ק"ב יב"ק סימן . ומפטירין בתרי עשר בעמוס סימן ב' כה אמר ה' :

רש"י

הגבר אשר שם ה' מבטחו ולא פנה אל רהבים ולא על מצרים הקרוים רהב : חסלת פרשת וישב

בית יהודא

צְווייא יָאר (שֶׁנֶּאֱמַר) וָוארום עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר שָׂם ה' מִבְטַחוֹ) וואל דֶעם מֶענְטְשׁ וָוס עֶר הָט גֶעטאן זַיין פַארְזִיכֶערוּנְג אוֹיף הקב"ה (וְלֹא פָנָה אֶל רְהָבִים) אוּנ עֶר

יך גיט גֶעקֶערְט צוּ די רהבים (וְלֹא בָּטַח עַל מִצְרַיִם הַקְּרוּיִם רְהָבִים) אוּנ עֶר הָאט זִיךְ נִיט פַארְזִיכֶערְט אוֹיף דִי ם וָואס זַיי וֶוערֶן גֶערוּפֶען רְהָבִים , אָבֶער יוֹסֵף הָאט נִיט אַזוֹי גֶעטָאן , דְרִיבֶּער אִיז עֶר גֶעזֶעסֶען אִין תְּפִיסָה נָאךְ צְווייא יָאהְר :

שפתי חכמים

מו תסד זה נכתב כבר ויהי מקץ שנתים אלא לומר שסבה מאת הש"י שלא הזכירו עד אחר שתי שנים מפני שתלה בטחונו המשקים (נח"י) מבואר הוא בב"ר פ"ז אתה נואל שלא היה יוסף ראוי להיות בבית האסורים אלא עשר שנים מפני שהוציא דבה על עשרה אחיו וע"י שאמר לשר המשקים וגו' :

חסלת פרשת וישב

פירוש לתורת אלהים

וַיִּשְׁכָּחֵהוּ נִיט גִידֶענְקְט יוֹסֵף אִין דֶעם טָאג אוּנ עֶר הָט פַר גֶעסֶן אִים נָאךְ דֶר צַייט [פייז וש"י]:

הפטרת וישב בתרי עשר (בעמוס סימן ב')

ואם חל בו שבת ראשון דחנוכה מפטירין רני ושמחי הפטרת בהעלותך :

אָמַר יְהוָה עַל־שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל־אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל־מִכְרָם בַּכֶּסֶף
צַדִּיק וְאֶבְיוֹן בַּעֲבוּר נַעֲלָיִם: הַשֹּׁאֲפִים עַל־עֲפַר־אֶרֶץ בְּרֹאשׁ דַּלִּים וְדֶרֶךְ עֲנָוִים
אִישׁ וְאָבִיו יֵלְכוּ אֶל־הַנַּעֲרָה לְמַעַן חַלֵּל אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי: וְעַל־בְּגָדִים חֲבֻלִים יַטּוּ
כָּל־מִזְבֵּחַ וְיֵין עֲנוּשִׁים יִשְׁתּוּ בֵּית אֱלֹהֵיהֶם: וְאָנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת־הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם
כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהוֹ וְחָסֹן הוּא כָּאַלּוֹנִים וָאַשְׁמִיד פִּרְיוֹ מִמַּעַל וְשָׁרָשָׁיו מִתָּחַת:
י הֶעֱלֵיתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וָאוֹלֵךְ אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה לָרֶשֶׁת אֶת־
הָאֱמֹרִי: וָאָקִים מִבְּנֵיכֶם לִנְבִיאִים וּמִבַּחוּרֵיכֶם לִנְזִרִים הַאַף אֵין־זֹאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
יְהוָה: וַתַּשְׁקוּ אֶת־הַנְּזִרִים יָיִן וְעַל־הַנְּבִיאִים צִוִּיתֶם לֵאמֹר לֹא תִּנָּבְאוּ: הִנֵּה

פירוש ע"ט

אמר יי אזו זאגט גאט אויף דריי זינד וואס דיא
ראל האבן גזינדיגט האב איך זיי מוחל גוועזן
אוף די פערדי זינד וועל איך זיי ניט מוחל זיין
דעם וואס זיי פר קופן פר געלד דעם גרעכטן
ועגן דעם וואס די דיינים נעמן שוחד אונ זייא
דעם משפט פון דעם אביון פון וועגן פאר
ונג אז איין אביון דאט אפעלד צווישן דיא
ר פון די דיינים גיגן זיי אוועק זיין משפט
קומט זיך פר זיי לאדן כדי ער זאל מוזן פר
זיין פעלד דעם דיין כדי דר דיין זאל קענן פר
ן זיינע פעלדר : השואפים וואס זיי טוען גלוסטן
גייען אוף דער ערד בראש דלים טראכטן זייא
י קעפ פון די ארומע לייט זיי גאזלן אונ דיא
לייט מוזן אוועק גייגן פון דעם גלייכען וועג
זיי האבן פאר זיי מורא אונ אמאן מיט זיין
גיין מזנה זיין מיט אנערה וואס זי איז מקודש
ן צו אמאן דרום זיי זאלין מאכן פאר שוועכן
היילגן נאמן : ועל בגדים אונ אויף גמשכנתי
ר פון די ארומע לייט טוען זיי זיך בייגן אונ
פארן מחמת זיי מאכן פון זיי אפאר שפרייטונג
ביי דעם עסין בייא איטליכן מזבח ויין ענושים אונ
גשטראפטן וויין וואס זיי נעמן ביי די ארומע לייט
קנס טוען זיי טרינקן אין די הייזר פון זייערי געצן :
ואנכי השמדתי אונ איך האב פר זיי פר טיליגט דעם
אמורי וואס זיין הויך איז ווי טענן ביימר אונ שטארק
ווי די ביימר וואס הייסן אילון אונ איך האב פאר
טיליגט זיינע פירות פון אובין אונ זיינע ווארצלן
פון אונטען : ואנכי העליתי אונ איך האב אייך אויף
גבראכט פון מצרים אונ איך האב אייך גפירט אין
דער מדבר פערציג יאר צו ירשנן דאס לאנד פון
אמורי : ואקים אונ איך האב אויף גישטעלט פון
אייערי זיהן צו נביאים פון אייערי יונגן צו נזירים
צו לערנן תורה האף איז דאס אויך ניט צווישן דיא
ישראל ווי קענט איר דס לייקינן נאום יי אזו זאגט
גאט : ותשקו אונ איר הט גמאכט אן טרינקען דיא
נזירים וויין כדי זיי זאלין ניט טארען פאסקינן אונ
אוף די נביאים הט איר גבאטן צו זאגן איר זאלט
ניט נביאות זאגן : הנה אנכי איך וועל אייך בצווינגן
אוף אייערע ערטער אזו ווי עס ווערט באצווינגן
אוואגן וואס איז דער פולט מיט גארבין אונ עס

אָנֹכִי מֵעִיק תַּחְתֵּיכֶם כַּאֲשֶׁר תָּעִיק הָעֲגָלָה הַמְלֵאָה לָהּ עָמִיר: וְאָבַד מָנוֹס מִקָּל וְחָ
לֹא־יְאַמֵּץ כֹּחוֹ וְגִבּוֹר לֹא־יְמַלֵּט נַפְשׁוֹ: וְתֹפֵשׂ הַקֶּשֶׁת לֹא יַעֲמֹד וְקַל בְּרַגְלָיו לֹא יְמַ
וְרֹכֵב הַסּוּס לֹא יְמַלֵּט נַפְשׁוֹ: וְאַמִּיץ לִבּוֹ בַּגִּבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּס בַּיּוֹם־הַהוּא נְאֻם־יְהוָ
שִׁמְעוּ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל כָּל־הַמִּשְׁפָּחָה אֲ
הֶעֱלֵיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: רַק אֶתְכֶם יָדַעְתִּי מִכֹּל מִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה עַל־כֵּן אֶפְ
עֲלֵיכֶם אֵת כָּל־עֲוֹנֹתֵיכֶם: הֲיֵלְכוּ שְׁנַיִם יַחְדָּו בִּלְתִּי אִם־נוֹעָדוּ: הֲיִשְׁאַג אַרְיֵה בַּיַּ
וְטֶרֶף אֵין לוֹ הֲיִתֵּן כְּפִיר קוֹלוֹ מִמְּעֹנָתוֹ בִּלְתִּי אִם־לָכָד: הֲתִפֹּל צִפּוֹר עַל־פַּח הָאָ
וּמוֹקֵשׁ אֵין לָהּ הֲיַעֲלֶה־פַּח מִן־הָאֲדָמָה וְלָכוֹד לֹא יִלְכּוֹד: אִם־יִתָּקַע שׁוֹפָר בְּעִ
וְעָם לֹא יֶחֱרָדוּ אִם־תִּהְיֶה רָעָה בְּעִיר וַיהוָה לֹא עָשָׂה: כִּי לֹא יַעֲשֶׂה אֲדֹנָי יֱהוִ
דָּבָר כִּי אִם־גָּלָה סוֹדוֹ אֶל־עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים: אַרְיֵה שָׁאָג מִי לֹא יִירָא אֲדֹנָי יֱהוִ
דִּבֶּר מִי לֹא יִנָּבֵא:

משלי יוסף

רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה וגו׳, עס האט אמאל געטראפן אגביר הט גיבעטען ביי דעם שר פון שטאט ער זאל אים מאכן פר אפרנס חודש (אאלצטין) אין שטאט, דר שר הט גיטאהן זיין פארלאנגן אונ האט אים געמאכט פר אפרנס חודש אין שטאט, אין אקורצע צייט שפעטר הט דר שר פון שטאט געשיקט צום פרנס חודש, דו זאלסט מיר בצאהלין טויזענד רובל פר די פאראטקעס וום די מענטשין פון שטאט זענן מיר שולדיג, אונ אויב דו וועסט אין צייט פון אכט טאג ניט בצאהלן די טויזינד רובל וועל איך דיך נעמן אין תפיסה (געפענקינים), דער פרנס חודש זאגט צום שר וואס בין איך שולדיג אז דיא מענטשין פון שטאט צאהלין ניט די פאראטקעס, וום דו מאנסט די פאראטקעס פון מיר, הט דער שר געזאגט צום פרנס חודש, דיא גידענקסט דו האסט מיך געבעטין דו ווילסט זיין אפרנס חודש (אאלצטער) אויף די מענטשן פון שטאט, אז דו ביסט אויף זיי אאלצטער, איז דאך זייער גאנצר פארמעגן אונטער דיין האנט, אונ זיי זענן אונטער דיר, דריבר דארף איך ביי קיינם ניט מאנן נאר ביי דיר, דס זעלביגע איז אמאל געוועזן ביי יודן, ווען זיי זענען ארויסגענאנגן פון מצרים אונ האבן גענומן די תורה, זענן זיי געוועזן די אלצטע פאלק פון די גאנצע וועלט, אונ אלע טובות וואס איז געקומן אויף דר וועלט איז געוועזן אונטער די האנט פון דיא יודן, אונ אלע פעלקר האבען געלעבט אין זכות פון יודן, דריבר דארף זיין דעם שטראף פון אלע פעלקר דארפן אויך ליידין די יודן, ווי די גמרא זאגט אז עס קומט אטובה אויף דר וועלט, שפירען פריער די יודן, אונ אז עס קומט שלעכטס אויף דער וועלט שפירן אויך נאר די יודן, מער פון אלע פעלקר, דס זאגט די פסוק רק אתכם ידעתי וגו׳, ווייל נאר אייך וויים איך פון אלע משפחות פון דער וועלט, ווייל איר זענט די אלצט איבר אלע משפחות פון די פעלקר, דריבער קומט אייך איר זאלט ליידען דעם שטראף פון אלע פעלקער

פירוש ע״ט

וועט ווערן פר לורן דס אנטרינונג פון דעם גרינ אונ דר שטארקר וועט ניט שטארקען זיין כח אנטרינגן זיין לייב אונ דר וום האלט אבוגן וועט ניט קענן באשטיין אונ דער וום איז גרינג או זיינע פיס וועט ניט קענען אנטרינגן אונ דר ו רייט אויף פערד וועט ער ניט קענין אנטרינגן ז לייב: ואמיץ אונ דער וואס שטארקט זיין הא צווישן די גבורים וועט ער נאקעט אנטלופין א דעם זעלביגן טאג דס זענן די רייד פון גאט: שמ הערט צו די זאך וום גאט האט אויף אייך גירע איר קינדר ישראל אויף גאר דר משפחה וום א האב אויף גבראכט פון לאנד מצרים לאמר צו זאג אם אויב עס ווערט גיבלאזען מיט אשופר א שטאט אונ דס פאלק זאל זיך ניט דער שרע אם אויב עס וועט זיין איין בייז אין שטאט א גאט זאל די זאך ניט טוען: כי ווארום דר שטאר גאט טוט ניט קיין זאך נייערט ער טוט אנטפלע דעם זעלביגען סוד צוא זיינע קנעכט צוא די נביאים: אריה אלייב שרייעט ווער פארכט ז רען ניט יי אז דער שטארקער גאט טוט ריידע צוא דיא נביאים ווער זאל רעדן ניט נביאות זאג

בראשית מא מקץ

מא א וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים וּפַרְעֹה

אונקלום

א וַהֲוָה מִסּוֹף תַּרְתֵּ

תו״א ויהי מקץ שנתים ימים וגו׳ ה׳:

רשב״ם

(א) ויהי מקץ שנתים ימים. שתי שנים שלמות כדכתיב ימים תהיה גאולתו.

בית יהודא

(א) וַיְהִי מִקֵּץ. זאגט רש״י (כתרגומו) ווי דר תרגום

שפתי חכמים

א דבר פשוט דלי קן כתרגומו מסוף הוא אבל קשה ימים דכתיב

בעל הטורים

(א) ויהי מקץ. נאמר כאן מקץ ונאמר באברהם מקץ עשר שנים

רש״י

(א) ויהי מקץ. כתרגומו מסוף וכל לשון קץ סו

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) ויהי מקץ. פרש״י לשון סוף כתרגומו. ולכך הוצרך לפר

פירוש לתורת אלהים

(א) וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים אונ עס איז גיוועזן אין סוף צווייא יאר ופרעה חולם אונ פרעה האט גחלמ

ופרעה חלם והא על נהרא: ב והא מן נהרא סלקן שבע תורתן שפירן למחזי ופטימן בשר ורען

חלם והנה עמד על־היאר: ב והנה מן־היאר עלת שבע פרות יפות מראה ובריאת בשר ותרעינה באחו:

בעל הטורים

ר אף כאן לסוף עשר שנים ופי׳ ויהי מקץ דהיינו לסוף עשר תים: ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חלם בגימ׳ עשר) שבע פרות. ע״ש עגלה יפיפיה מצרים ולמה ז׳ ע״ש מצרים מים להכיס נפתוחים פתרוסים כבלוחים שהם ז׳ וז׳ עממים

רשב״ם

ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה. וכן ימים או עשור. וכן למועדה מימים ימימה בפסח מדבר שהוא משנה לשנה שלימה. אבל מקץ שנתים בלא ימים היה משמע מקץ שנה ויום אחד כדכתיב בן שנתו בתוך השנה קורהו בן שנתו: (ב) והנה מן היאור עולות. דרך ארץ לשתות הבהמות ביחד והוורות ועולות ורועות באחו: באחו. מקום עשבים.

רש״י

על היאור. כל שאר נהרות אינם קרוים ב חוץ מנילוס מפני שכל הארץ עשוין יאורים בידי אדם ג ונילוס עולה בתוכם ומשקה אותם לפי גשמים יורדין במצרים תדיר כשאר ארצות: ות מראה. סימן הוא לימי השובע ד שהבריות

בית יהודא

טייטשט (מסוף) אין ענדע צוויא יאר (וכל לשון קץ סוף הוא) וואו עס שטייט דר ווארט קץ מיינט מען דעם סוף די ענדע פון דר זאך ושנתים ימים, מיינט מען צוויי יאר ריכטיגע צום טאג, ווייל אמאל רופט מען א יאר אפילו עס פעלט עטליכע טעג צום יאר דריבער זאגט דא דר פסוק שנתים ימים, צוויי יאר ריכטיגע צום טאג, נים איין טאג

ט איין טאג ווייניגר) : ועל היאור). האט רש״י יאור ווערט גערופען אגרוב וס מען האט אין איר אריינ־ ען וואסר פון אטייך, אונ נהר ווערט גערופן אטייך וס האט אונטען אקוואל, אונ פרעה האט דאך געחלומת אז יום לעבין טייך נילוס, האט דאך געדארפט שטיין והנה עומד על הנהר, פר וואס שטייט על היאור? פר וס ען דעם טייך נילוס יאור? ענפערט רש״י (כל שאר נהרות אינם קרוין יאורים) אלע אנדערע טייכען ווערן ניט ן יאורים נאר נהרות (חוץ מנילוס) נאר דר נילוס ווערט גערופען יאור (מפני שכל הארץ עשויין יאורים דם) ווייל דיא גאנצע לאנד מצרים איז געמאכט יאורים, גריבער, וס די מענטשן ודי מצרים) גראבן זיי עולה בתוכה) אונ ווען דר נילוס הייבט זיך אוף אונ פארגיסט דיא לאנד מצרים (ומשקה אותם) בעטרינקט ער מיט אלע גריבער נאוג פון די וואסר וואס אין די גריבער האבן די מצרים וואסר אויף אגאנץ יאר צו אלץ וס זיי (לפי שאין גשמים יורדין במצרים תדיר כשאר ארצות) ווייל אין מצרים רעגינט ניט שטענדיג וויא עס רעגינט אין ע לענדער, איז דאך דר גאנצר עיקר פון נילוס וואס ער גיסט אריין וואסר אין די יאורים, דריבר ווערט דר ליין אויך גערופן יאור: ומן היאור עולות). האט רש״י דער חלום פון פרעה איז דאך געווען פון הקב״ה ווייזין אויף זאט מיט הונגר, האט מען דאך פרעה נאר געדארפט ווייזין זיבען פעטע קיה אונ זיבען מאגערע נו וס האט מען אים געוויזען אז די קיה גייען ארויס פון טייך נילוס, ענפערט רש״י (זהו עיקרו של חלום) דאס איז ר חלום וס די קיה זענען ארויסגעגאנגען פון נילוס (לפי ששביעתן ורעיבתן מתוך גדולת הנהר ומתוך יבשותו) ווייל אונ הונגר פון מצרים קומט נאר פון נילוס איז גרוס אונ די וואסער פארפלייצט ווייט איז מצרים ט תבואה זענען די קיה פעט, אונ אויב דר נילוס איז אין אים ווייניג וואסר איז אהונגר אין אונ די קיה זענען מאגער: (ב) ויפות מראה). האט רש״י צום חלום דארף מען נאר מאגער אונ פעט, צו וואס פעטע קיה געווען שיין, אונ דיא מאגערע קיה זענן געווען מיאוס, ענפערט רש״י (סימן הוא לימי השובע) דס

דעת זקנים מבעלי התוספות

שמצינו מקץ שהוא תחלה דכתיב בירמיה מקץ שבע שלחהו חפשי גבי עבד עברי. והתם תחלת שבע קאמר יב בתורה שש שנים יעבוד ותו לא אבל ממקץ שבע שנים שמטה אין להביא ראיה דהא איצטריך מקץ למימר דאין משמטת אלא בסופה כנ״ל. ופרעה חולם לא כמדת מדת בשר ודם ב״ו מכה באזמל ומרפא ברטיה אבל מכה באזמל ומרפא באזמל יוסף הוכה ע״י חלום שחלם ונתרפא על ידי חלום פרעה והיינו שיסד הפייט ממכות תקן רטיה: (ב) והנה מן היאור. לפי שהרעב והשבע א ע״י המים שמשקה השדות ומגדיל התבואות:

שפתי חכמים

בקרא למה לי כשלמא אי לשון מקץ לאו לשון סוף הוא אלא לי מקצת כמו מקצה אחיו מש״ה צריך הקרא למנקט ימים לומר שתי שנים שלימות היו מיום ליום ולא מקצת שתי שנים אבל כיון דמקץ לי סוף הוא א״כ ימים דכתיב בקרא למה לי ומפ׳ דה״א מקץ ל׳ מקצת הוא ״א דכל ל׳ קץ נמי ל׳ מקצת ה״א אלא היכא שהוא מוכח מן המקרא שהוא ל׳ סוף להכי כתב הקרא הכא ימים ללמד שהוא לשון סוף ולא מקצת ומעתה כל ל׳ קץ סוף הוא וזהו שנקט רש״י וכן כל לשון קץ סוף הוא כלומר כיון דמוכח הכא דמקץ לשון סוף אנו למדין מהכא דכל ל׳ קץ סוף הוא דקץ קץ לג״ם ודו״ק כ״ל. ודלא כהרא״ם שכתב דמ״ה נקט כל לשון קץ סוף מפני״כ מלת קצה שפעמים מתפרש סוף כמו מקצה שלש שנים ופעם קצה כמו כרוב א׳ מקצה ופעם קצת כמו ומקצה אחיו. ואף שכתב

ניס קודם זה בכמה מקומות אין זה קושיא כי כמוהו רבים עכ״ל. וליכא לאקשויי מקרא דמקץ ז׳ שנים תעשה שמטה שפירושו שנה השביעית כדכתיב והשביעית תשמטנה דקרא דמקץ ז׳ שנים תעשה שמטה בהשמטת כספים מיירי והשמטת כספים אינה אלא בסופה. רא״ם וק״ל: ב דק״ל למה כתיב על היאור בה״א הידיעה א״ו ה״פ היאור הידוע הנזכר לעיל וקאי על הד׳ נהרות בפ׳ בראשית וא״כ למה לא כתיב בכאן נהר כמ״ש שם א״ו אי הוה כתיב נהר לא הייתי יודע על איזה נהר קאי שד׳ נהרות שם לכך כתיב היאור כלומר הנהר שעשוי יאורים והוא נילוס ונילוס היינו פישון הנזכר בפרשת בראשית וכדפירש״י שם וכל שאר נקט רש״י קאי אשאר ג׳ נהרות הכתובים שם: ג דק״ל כיון דקאי אאחד מד׳ נהרות הנזכרים בבראשית למה לא הזכיר אותו בשמו אלא לפי שעשוי יאורים יאורים ע״י בני אדם לכן קראו בשם יאור וכל שאר נהרות אינם עשויים כן: ד דק״ל למה לא פתר יוסף

פירוש לתורת אלהים

ג עומד ער איז געשטאנען ביי דעם טייך [ע׳ רש״י]: קיא מיט אשיין גישטאלט אונ פעט פלייש

ה מן היאור פון דעם טייך גייען אויף זיבען זייא זענען גיוועזן זייער שיין אונ פעט [עיין רש״י]

ספר הישר

זעלביגע טעג נאך דעם אז יצחק איז געשטארבן האט ב״ה געוואלט עס זאל זיין איין הונגר אויף דר גאנצר ונ אין דר זעלבער צייט איז פרעה דר מלך פון מצרים גיזעסין אויף דר שטול האט אים גיחלומת פיל חלומות. איין חלום האט אים אזוי געוויזען ער שטייט ביא דעם בארטען פון טייך נילוס אונ זעהט עס גייט ארוס פון דעם טייך זיבען שיינע קיא

בָּאָחוּ׃ ג וְהִנֵּה שֶׁבַע פָּרוֹת אֲחֵרוֹת
עֹלוֹת אַחֲרֵיהֶן מִן־הַיְאֹר רָעוֹת
מַרְאֶה וְדַקּוֹת בָּשָׂר וַתַּעֲמֹדְנָה אֵצֶל
הַפָּרוֹת עַל־שְׂפַת הַיְאֹר׃ ד וַתֹּאכַלְנָה
הַפָּרוֹת רָעוֹת הַמַּרְאֶה וְדַקֹּת
הַבָּשָׂר אֵת שֶׁבַע הַפָּרוֹת יְפֹת
הַמַּרְאֶה וְהַבְּרִיאֹת וַיִּיקַץ פַּרְעֹה׃
ה וַיִּישָׁן וַיַּחֲלֹם שֵׁנִית וְהִנֵּה | שֶׁבַע
שִׁבֳּלִים עֹלוֹת בְּקָנֶה אֶחָד בְּרִיאוֹת

אונקלוס

בְּאַחֲוָה׃ ג וְהָא
תּוֹרָן אָחֳרָנְיָן
בָּתְרֵיהוֹן מִן נַהֲרָא
לְמֶחֱזֵי וַחֲסִירַן בְּשַׂר
לְקֳבְלֵיהוֹן דְּתוֹרָן
כֵּיף נַהֲרָא׃ ד [...]
תּוֹרָתָא בִּישָׁן [...]
וַחֲסִירַן בְּשַׂר יָת
תּוֹרָתָא שַׁפִּירָן [...]
וּפַטִּימָתָא וְאִתְּעַר פּ[...]
ה וּדְמוֹךְ וַחֲלַם תּ[...]
וְהָא שְׁבַע שֻׁבְּלַיָּא
בְּקַנְיָא חַד פַּטִּימָן [...]

בעל הטורים

מארץ כנען יתפרנסו ממצרים: [...]
א׳. ג׳ במס׳ הרא ב׳ ואידך נ[...]
שהשובע הוא אור לעולם ולכך רא[...]
בקנה אחד ובשדופות לא ראה כ[...]

רשב״ם

בדכתיב ישגא אחו בלי מים: (ד) וייקץ פרעה. ויישן מיד ויחלום וגו׳ נותן לב להבין שזה חלום הוא עד שנגמרה שינתו וניעור לגמרי [...]
בין שינת מעט לשינה שנייה רגיל חלום להתחלף לענין אחר ועדיין אינו פרעה לבסוף והנה חלום אבל עד עתה לא ידע: (ה) בקנה אחד [...]

תו״א וייקץ פרעה עקידה שער כב:

רש״י

נראות יפות זו לזו שאין עין בריה צרה בחברתה: [...]
באגם מריש״ק בלעז (זומפף) כמו ישגא אחו: (ג) [...]
בשר. טינב״ש בלעז (מארט דין) לשון ה דק: (ד) ותא[...]
סימן שתהא כל שמחת השובע נשכחת ו בימי ה[...]
(ה) בקנה אחד. ז טוליד״ל בלעז: בריאות. [...]

בית יהודא

שיינקייט נוויזט אויף זאט (שהבריות נראות יפות זו לזו) ווען
עס איז זאט זענען די מענטשן שיין אונ גוט איינער צום
אנדערן (שאין עין בריה צרה בחברתה) די מענטשן קוקען
ניט שלעכט איינער אויף דעם אנדערן, איינער פארגינט דעם
אנדערן וואס ער האט, וויל ער האט אויך: ובאחו. (באגם)
אזומפיקער ארט וואס איז בעוואקסן מיט גראז הייסט אחו, ווי ער וועט וואקסן ווי דר גראז וואקסט אין אזומפ: (ג) ודקות
אגם (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (ישגא אחו) ער וועט וואקסן ווי דר גראז וואקסט אין אזומפ: (ג) ודקות
(לשון דק) דיען מיט פלייש, דאס הייסט מאגער: (ד) ותאכלנה. דיא זיבען מאגערע קיה האבן אויף[...]
דיא זיבען פעטע קיה (סימן שתהא כל שמחת השובע נשכחת בימי הרעב) דס איז אצייכן די גאנצע שמחה וו[...]

שפתי חכמים

את זה למה היו הפרות יפות מראה שפתר רק בריאות בשר ולא טוב המראה ורוע המראה ומתרץ כיון שמלינו שפתר דשבע פרות הטובות הם סימן לשבע ימי השובע א״כ ה״ה בזה הפתרון נמי פתר יוסף דיפות מראה סי׳ הוא לימי השובע והפתרון קאי נמי על זה דבימי השובע נראות הבריות יפות אלו לאלו דהיינו יפות מראה כלומר שמקבל זה את זה בסבר פנים יפות ונותן לו די מחסורו אשר יחסר לו: ה דק״ל דהיאך שייך לומר דק אבהמה ואבשר דהכי ה״ל למיכתב כיחוש בשר ועז״פ טינב״ש בלעז כלומר דהא בל׳ לעז קורין לבהמה כחושה טינב״ש ואע״פ שטינב״ש הוא ל׳ דק אפ״ה קורין לבהמה כחושה טינב״ש א״כ בל׳ עברי נמי קורין לבהמה כחושה ד[...] ול׳ דק דנקט רש״י קאי אטינב״ש בלעז: ו דק״ל דותאכלנ[...] ים לפרש בשתי פירושים. הא׳ שתהא כל שמחת השובע נשכ[...] הרעב. והשני שהוא סימן שיהא לבריות מאכל בימי הרעב [...] טוב הוא ועז״פ הוא סימן שתהא וכו׳. וזה שפי׳ אמת דכ[...] לקמן כהדיא שיוסף פתר אותו כן. ומהרש״ל פי׳ דקשה לר[...] אמר ותאכלנה הל״ל ותבלענה כי אין לשון אכילה שייך לומר [...] זה את זה לכך מפרש סימן וכו׳ עכ״ל: ז ר״ל כמו בל׳ ל[...] לקש של שבלים טוליד״ל שהוא נמי שם קנה של עץ וא״כ [...]

פירוש לתורת אלהים

ותרעינה אונ זיי האבן זיך גפיטערט אין גמוזיבץ: ווס זענען גוועז שלעכט גשטאלט אונ דין
(ג) והנה אונ שבע פרות זיבען אנדערע קיא זענין אויף האבן אויפגעגעסן את שבע הפרות די זיבין קיא
גגאנגען נאך זיי פון דעם טייך רעות שלעכט גשטאלט זענען שיין גישטאלט אונ פעט פלייש [...]
ודקות אונ דין פלייש מאגערע קיא ותעמודנה אונ זיי וייקץ פרעה אונ פרעה איז ווארען אויף גיוו[...]
האבן זיך גשטעלט בייא דיא קיא על שפת אויף (ה) ויישן אונ ער איז אנטשלאפן גווארן הט זי[...]
דעם בארטען פון דעם טייך: (ד) ותאכלנה אונ די קיא דם אנדערע מאל גחלמת והנה שבע שבלים זיבין [...]

ספר הישר

אונ זענען אויך פעט אונ דער נאך זענען אויף גענאנגען זיבן מאגערי קיא אונ האבען איין געשלונגען די פעטע קיא אונ די מאגרי קיא האבן געהאט איין געשטאלט ווי פריער. אונ דר נאך האט פרעה זיך אויף געהאפט פון שלאף. אונ פרעה איז אנשלאפן געווארען אונ עס האט אים ווייטר גחלמת איין חלום אונ זעהט זיבן זאנגען מיט קארען וואקסין פון איין זאנג זייער שיינע אונ פולע אונ גוטע אונ דער נאך זענען ארוים געשפראצט אנדערע זיבן זאנגען זייער דינע אונ ליידיגע אונ האבן איין געשל[...] זיבן גוטע פולע זאנגען אונ ווי עס איז געווארן טאג האט א[...] געקלאפט דר אטום מחמת די חלומות. אונ דר מלך האט [...] אונ האט גילאזט רופען אלע חרטומים אונ אלע חכמים או[...] דער צײלט די חלומות. זייא ענטפערין צו פרעה דער [...] אייביג לעבען אונ אזו איז דס בשיידעניש פון די חלומות [...] דו האסט גיזעהן די גוטע קיא בטיים אז דו וועסט הא[...]

וְטֹבוֹת: ו וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֳּלִים דַּקּוֹת וּשְׁדוּפֹת קָדִים צֹמְחוֹת אַחֲרֵיהֶן: ז וַתִּבְלַעְנָה הַשִּׁבֳּלִים הַדַּקּוֹת אֵת שֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הַבְּרִיאוֹת וְהַמְּלֵאוֹת וַיִּקַץ פַּרְעֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם: ח וַיְהִי בַבֹּקֶר וַתִּפָּעֶם רוּחוֹ וַיִּשְׁלַח

שְׁבַע שֻׁבְּלַיָּא לְקָיָן
ן קִדּוּם צָמְחָן
הוֹן: ז וּבְלָעָא
א לְקִיתָא יָת
שֻׁבְּלַיָּא פַּטִּימָתָא
א וְאִתְּעַר פַּרְעֹה
חֶלְמָא: ח וַהֲוָה
א וּמְטַרְפָּא רוּחֵהּ

רשב"ם

ג גרעין שבע שבלים: (ז) והנה ו והנה היא לאה. אבל עד עתה שראה ממש ולא חלום: (ח) ותפעם לפה דעתו טרישפש"א בלע"ז וחשב **לבקר** ולדעת הפתרון וכן בדניאל ויאמר המלך חלום חלמתי ותפעם רוחי לדעת את החלום: **ואין פותר אותם.**

רש"י

: (ו) ושדופת. הלייד"ש בלעז (חויסגעשלאגען) ש קדוס חבוטות ל' משקוף החבוט תמיד ע"י הדלת עליו: קדים. רוח מזרחית שקורין י ביס"א ווינד): (ז) הבריאות. שיינ"ש בלעז: והנה והנה נשלם חלום שלם לפניו כ והוצרך לפותרים: פעם רוחו ומטרפא רוחיה מקשקשת בתוכו

בית יהודא

זיין אין די זאטע יארען וועלען פארגעסען ווערן אין די צייט וואס וועט זיין דער הונגער: (ו) ושדופת. טייטשט דר תרגום (שְׁקִיפָן קִדּוּם) אויסגעקלאפט פון מזרח ווינט (חֲבוּטוֹת) די קערנער זענען אויסגעקלאפט געווארן פון די זאנגען (לָשׁוֹן מַשְׁקוֹף) שקיפן איז דער זעלביגער ווארט ווי משקוף, דיא ברעט וואס איבער די טיר הייסט משקוף, ווייל משקוף איז טייטש קלאפען (הֶחָבוּט תָּמִיד עַל יְדֵי הַדֶּלֶת הַמַּכָּה עָלָיו) דיא ברעט שטענדיג געקלאפט דורך דיא טיר וואס קלאפט אויף איר שטענדיג: קָדִים. (רוּחַ מִזְרָחִית) קדים איז א מזרח ז) וְהִנֵּה חֲלוֹם. מיינט מען (וְהִנֵּה נִשְׁלַם חֲלוֹם שָׁלֵם לְפָנָיו וְהוּצְרַךְ לְפוֹתְרִים) פרעה הט געזעהן עס איז באלד אונ ער וועט איצט ניט מעהר שלאפען איז דער חלום שוין אין גאנצען געענדיגט, אונ מען דארף וויסען נונג פון דעם חלום: (ח) וַתִּפָּעֶם רוּחוֹ. טייטשט דר תרגום (וּמְטַרְפָא רוּחֵיהּ) זיין גייסט הט אין אים געקלאפט ת בְּתוֹכוֹ כְּפַעֲמוֹן) זיין הארץ האט אין אים געקלאפט וויא א גלאק, זיין הארץ האט אים ניט געלאזט רוהען

דעת זקנים מבעלי התוספות

נה השבלים. פי' גדלו עד שכסו האחרות מל' כבלע ש. אבל אין לפרש לשון בליעה ממש דאין מראין לו ייל פילא בקופא דמחטא זהו מדרש אבל לפי הפשט ן בליעה ממש והיינו דקאמר בסוף ויקץ פרעה והנה ר פרעה מה שהפרות אוכלות זו את זו יכול להיות ת השבלים זה ודאי חלום הוא: (ח) ותפעם רוחו. בל גבי נבוכדנצר כתיב ותתפעם רוחו לפי שהיו שתי ששכח החלום והפתרון וכאן לא שכח כי אם הפתרון כתיב בנבוכדנצר חלום חלמתי ותפעם רוחי התם החרטומים לפניו ולא הי' שם כי אם פעימה אחת

שפתי חכמים

נמי כן הוא: ח דק"ל דאין שייך לומר בריאות אשבלים אלא דוקא אבעלי חיים כגון לעיל גבי פרות ומתרץ דהא בלעז קורין לשבלים טובית שיינ"ש שהוא בל"א פרי"ם א"כ ה"ה בלשון עברי שייך ל' בריאות גבי שניהם: ט ר"ל דשדפון היינו חולי של שדפון ולא שייך אלא גבי אדם אבל לא גבי תבואה ומתרץ דבלשון לעז קורין לו הלייד"ש אע"פ שהוא חולי אדם א"כ ה"ה בל' עברי. אבל אונקלוס לא תרגם דשדופית הוא לשון שדפון אלא שקיפן שהוא ל' חבטה כך פי' הרא"ם וכתב עליו מהרש"ל ואין נ"ל דהא כפ' תבא פירש"י כהדיא על שדפון שהוא מכת תבואה וי"ל ש"ש חילוק בין שדפון ובין שדופות שהרי רש"י מביא ב' לשונות של לעז שהכא פי' בענין אחר נמה שפי' התם וא"ל שהכא פי' על הרוח דהא התם פי' פירוש אחר

י דק"ל דלאו משמע שרוח מזרחית רע הוא וכמ"א אמרינן דרוח מזרחית הוא טוב יותר מכל הרוחות וסי' ברכה הוא לעולם ר"ל **דלרוח מזרחית** יש ג' רוחות ואותו רוח שקורין ביס"א הוא רע: כ כי כפעם ראשון חשב ליסן עוד **דלמא** יחלום עוד כאשר

פירוש לתורת אלהים

וף אין איין שטרוי בְּרִיאוֹת פעטע אונ גוטע: אונ שֶׁבַע שִׁבֳּלִים זיבען זאנגען דינגע אונ אום טע פון מִזְרָח ווינט צוֹמְחוֹת האבען גשפראצט : (ז) וַתִּבְלַעְנָה אונ די דינגע זאנגען האבען איין ן די זיבען פעטע אונ פולע זאנגען וַיִּקַץ פַּרְעֹה אונ פרעה איז וואָרען אויף גוואכט וְהִנֵּה חֲלוֹם דער חלום איז גיענדיגט פר אים האט ער בדארפט מען זאל אים באשיידען דעם חלום וואס ער באטייט: (ח) וַיְהִי עס איז גוועזן אין דר פריא אונ עס הט גקלאפט זיין אטום זיין הארץ איז גיווען שוועער וַיִּשְׁלַח אונ

ספר הישר

ן זיבן פעטער אונ וואס דוא האסט גיזעהן די זיבען א האבען איין געשלונגען די גוטע קיא באטייט דס זייא פארבן פר דיין לעבין. אונ וואס דו האסט גיזעהן דיא ן זאנגען באטייט אז דו וועסט בויען זיבן שטעט אין סוף ין אונ וואס דו האסט גיזעהן די זיבען ליידיגע זאנגען נגן די גוטע זיבן זאנגען באטייט אז די זיבן שטעט וואס ם בויען וועלען חרוב ווערין אין סוף פון דיינע טעג. די חרטומים אונ די חכמים האבען אוים גירעט ווייערי פרעה איז ניט גיווען צו פרידען מיט דעם בעשיידינג יוען פון גאט אלע זאלען ניט טרעפין דאס בשיידניש לומות מען זאל יוסף ארוס נעמען פון דער תפיסה אונ מען זאל אים גרוס מאכען אונ נאך דעם איז געקומען דער שר המשקים פר פרעה אונ הט זיך געבוקט פר אים אונ הט גזאגט אצונד איז שון צוויי יאר אז דער מלך הט גיצערינט אויף מיר אונ אויף דעם בעקער אונ הט אונז ביידע געגעבן אין דר תפיסה אונ אין דער תפיסה איז איך גיוועזין איין יודישער קנעכט פון פוטיפר אונ פוטיפר האט אויף אים גיצערינט הט ער אים איין גיזעצט אין דר תפיסה אונ דר יודישער קנעכט הייסט מיט זיין נאמען יוסף אונ בשעת מיר זענען גיזעסן אין דער תפיסה האט אונז גחלמת איין חלום אין איין נאכט אין דער פריא הט יוסף צו אונז געפרעגט וואס זענט איר אזוי טרויעריג האבען מיר אים גיענפערט עס הט אונז גחלמת איין חלום אונ קיינער איז ניט דא

וַיִּקְרָא אֶת־כָּל־חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם וְאֶת־כָּל־חֲכָמֶיהָ וַיְסַפֵּר פַּרְעֹה לָהֶם אֶת־חֲלֹמוֹ וְאֵין־פּוֹתֵר אוֹתָם לְפַרְעֹה׃
ט וַיְדַבֵּר שַׂר הַמַּשְׁקִים אֶת־פַּרְעֹה

אונקלוס

וּשְׁלַח וּקְרָא יָת כָּל חָרָשֵׁי מִצְרַיִם וְיָת כָּל חַכִּימָהָא וְאִשְׁתָּעִי פַּרְעֹה לְהוֹן יָת חֶלְמֵהּ וְלֵית דְּפָשַׁר יָתְהוֹן לְפַרְעֹה׃ ט וּמַלִּיל רַב שָׁקֵי (עִם) לְפַרְעֹה

בית יהודא

נָאר עֶר מוּז וויסֶן דֶעם מֵיינוּנְג פוּן דֶעם חָלוֹם, זָאגְט רש"י (וּבִנְבוּכַדְנֶצַּר אוֹמֵר וַתִּתְפָּעֶם רוּחוֹ) בַּיי נְבוּכַדְנֶצַּר זָאגְט דֶער פָּסוּק וַתִּתְפָּעֶם מִיט צְוֵויי פְּעָמִים (לְפִי שֶׁהָיוּ שָׁם שְׁתֵּי פְּעִימוֹת) ווייל דָארְטֶען אִיז גֶעוֶוען צְוֵויי קְלַאפּוּנְג (שִׁכְחַת הַחָלוֹם וְהַעֲלָמַת פִּתְרוֹנוֹ) נְבוּכַדְנֶצַּר הָט פַארְגֶעסֶן דֶעם חָלוֹם אוּנ הָאט נִיט גֶעוואוּסְט דֶעם בֶּעדֵייטוּנְג פוּן חָלוֹם, הָאט עֶר בֵּיידֶע גֶעוָואלְט ווִיסֶען: וְחַרְטֻמֶּיו. מֵיינְט מֶען (הַנִּחָרִים בְּטִימֵי מֵתִים) זֵיי וֶוערֶען דֶערְהִיצְט מִיט בֵּיינֶער פוּן מֵתִים, זֵיי נֶעמֶן בֵּיינֶר פוּן מֵתִים אוּנ לֵייגִין דִי בֵּיינֶער אוּנְטֶער דֶעם אָרעם בִּיז דִי בֵּיינֶער וֶוערֶען הֵיים (שֶׁשּׁוֹאֲלִים בַּעֲצָמוֹת) אוּנ מִיט כִּשּׁוּף פְרֶעגֶן זֵיי בַּיי דִי בֵּיינֶער אוּנ דִי בֵּיינֶער זָאגֶן זֵיי אַלְץ וָוס זֵיי ווִילֶען ווִיסֶען (טִימֵי הֵן עֲצָמוֹת בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי) אוֹיף דִי אֲרַאמֵישֶׁע שְׁפְּרַאךְ אִיז טִימֵי דֶערְטַייטְשׁ בֵּיינֶער וּבְמִשְׁנָה בֵּית שֶׁהוּא מָלֵא טִמְיָא) אִין דֶר מִשְׁנֶה שְׁטֵייט אוֹךְ אַשְׁטוּב וָואס אִיז פוּהל טְמָיָא, מֵיינְט מֶען (מָלֵא עֲצָמוֹת) פוּהל מִיט בֵּיינֶר פוּן מֵתִים *): וְאֵין פּוֹתֵר אוֹתָם לְפַרְעֹה. זָאגְט רש"י (פּוֹתְרִים הָיוּ אוֹתָם) זֵיי הָאבֶען גֶעזָאגְט בֶּעשֵׁיידוּנְגֶען אוֹיף דֶעם חָלוֹם (אֲבָל לֹא לְפַרְעֹה) אָבֶּער נִיט צוּא פַּרְעֹה (שֶׁלֹּא הָיָה קוֹלָן נִכְנָס בְּאָזְנָיו) זֵייעֶר שְׁטִימֶע, זֵייעֶר רֵיידֶן אִיז נִיט אַרַיינְגֶעגַאנְגֶען אִין דִי אוֹיעֶרִין פוּן פַּרְעֹה (וְלֹא הָיָה לוֹ קוֹרַת רוּחַ בְּפִתְרוֹנָם) פַּרְעֹה הָט קֵיין פֶערְגֶענוּגֶען גֶעהַאט פוּן זֵייעֶר בֶּעשֵׁיידוּנְג (שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים) וָוארוּם זֵייא הָאבֶּען גֶעזָאגְט צוּ פַּרְעֹה (שֶׁבַע בָּנוֹת אַתָּה מוֹלִיד) זִיבֶּען טֶעכְטֶער וֶועסְטוּ גִיבֶּארִין (שֶׁבַע

רש"י

כפעמון ל ובנבוכדנלר הוא אומר (דניאל ב) ותתפעם רוחו לפי שהיו שם שתי פעימות שכחת החלום והעלמת פתרונו (ב"ר): חרטמי. הנחרים בטימי מתים ששואלים בעלמות (טימי הן עלמות בלשון ארמי ובמשנה בית שהוא מלא טמיא מלא עלמות): ואין פותר אותם לפרעה. פותרים היו אותם אבל לא לפרעה שלא היה קולן נכנס באזניו ולא היה לו קורת רוח בפתרונם ג שהיו אומרים שבע בנות אתה מוליד שבע בנות אתה קובר (ב"ר):

שפתי חכמים

אירע באמת אבל בהקילה השניה שהיה קרוב לבוקר שלא ישן עוד אז נשלם החלום ונלטרך לפותרים. (נח"י) ומפני שמלת והנה מורה על הזמן לומר שעכשיו הוא כך ולא קודם לכן והכא ליכא לפרש והנה חלום שנגמר לאחר היקילה דהא גם קודם היקילה נגמר החלום כשראה השבלים בלעו האחרים וכו'. ול"נ לפרש כשכח חלום הראשון אע"פ שלדעת פרעה אפשר שהיה נגמר מ"מ לפי האמת אינו נגמר כמ"ש ועל השנות החלום פעמים כי נכון הדבר וגו' ע"ש: ל פי' ותפעם הוא מל' פעמון שהיה מקשקש כפעמון כלו' כמו העינבל המקשקש בתוך הזוג: מ י"ל דלכך לריך לפרש מתחלה בל' ארמי משום שר"ל חרטמי הם ב' תיבות חר מל' נחירים טומי מל' טימי ויש לפרשו מל' נחירים של אף שהיו נותנים העלם של מת בנחירים של אף והיה מדבר וגם לפרשו שהוא ל' חום מל' והעלמות יחרו שהיו נותנין העלמות תחת בית השחי ומחממין אותן והיה מדבר על ידי כשוף:
ג אבל כשאמר לו יוסף שיהיה רעב בארץ היה לו קורת רוח לפי שאמר שלכך הראה לו הקב"ה כדי לעשות תקנה למדינה שלא ימותו

דעת זקנים מבעלי התוספות

שאלו הי' החלום ידוע יהא הפתרון ידוע להם ולפיכך שכח זה החלום והפתרון. וזה שלא שכח כי אם הפתרון לפי שחלום נבוכדנצר הי' לזמן מרובה ואלמלא שאמר לו דניאל החלום לא הי' מאמינו מן הפתרון. אבל חלום פרעה לאלתר הי' והאמין בו. ומה שצוה נבוכדנצר להרוג החרטומים כדכתיב ואמר להובדא לכל חכימי בבל. ופרעה לא אמר כן לפי שאמרו לו החרטומים לנבוכדנצר היאך אתה סבור שנאמר לך החלום וכי נביאים אנחנו דכתיב מלתא די מלכא שאיל יקירא היא כלו' צריכה נבואה כדכתיב ודבר ה' הי' יקר בימים ההם ואהרן לא איתוהי. קרי ביה ואהרן כלו' אהרן איננו הנושא אורים ותומים להגיד הנעלמים אמר להם נבוכדנצר הזכרתני אורים ותומים ובעצתכם הכהנים שנושאים אותם אבדתם מן העולם

פירוש לתורת אלהים

עֶר הָט גְשִׁיקְט אוּנ עֶר הָט גְרוּפֶן דִי כִּישׁוּף מַאכֶר פוּן מִצְרַיִם אוּנ אַלֶע אִירֶע חֲכָמִים וַיְסַפֵּר אוּנ פַּרְעֹה הָט זֵיי דֶער צֵיילְט זַיין חָלוֹם וְאֵין פּוֹתֵר אוּנ קֵיינֶער הָט נִיט גְקָאנְט בַּשֵׁיידֶן זֵייא צוּ פַּרְעֹה [פיין רפ"י]:
(ט) וַיְדַבֵּר אוּנ דֶר שַׂר הַמַּשְׁקִים הָט גְרֶעט פַר פַּרְעֹה לֵאמֹר צוּ זָאגֶען אֶת חֲטָאַי מַיינֶע זִינְד מוּז אִיךְ הַיינְט

משלים על התורה

(ח) וַיִּקְרָא אֶת כָּל חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם וגו'. פַּרְעֹה הָט גֶעשִׁיקְט רוּפֶן אַלֶע חַרְטוּמִים אוּנ חֲכָמִים פוּן מִצְרַיִם, יֶעדֶער פוּן זֵיי הָט גֶעזָאגְט זַיין מֵיינוּנְג אוֹיף דֶעם חָלוֹם, אוּנ אַלֶע מֵיינוּנְגֶען זֶענֶען צוּ פַּרְעֹה נִיט גִיפֶעלֶן, נָאר וָואס יוֹסֵף הָט גֶעזָאגְט אִיז אִים גִיפֶעלֶן, דֶער מדרש בְּרֵיינְגְט דֶעם פָּסוּק בַּקֵּשׁ לֵץ חָכְמָה וָאַיִן, וְדַעַת לְנָבוֹן נָקָל, דִי מִצְרַיִם הָאבֶן גֶעזוּכְט חָכְמוֹת אִין דֶעם חָלוֹם פוּן פַּרְעֹה, דְרִיבֶּער הָאבֶן זֵיי גֶעזָאגְט דִי קִיה מִיט דִי זַאנְגֶן בַּדייטֶען זִיבֶּען טֶעכְטֶער וֶועלֶן צוּ אִים גֶעבָּארֶן וֶוערֶן, זִיבֶּען טֶעכְטֶער וֶועלֶן שְׁטַארְבֶּן, זִיבֶּען מְדִינוֹת וֶועט עֶר אַיינְנֶעמֶען, זִיבֶּען מְדִינוֹת וֶועט מֶען פוּן אִים אַוֶועקְנֶעמֶען, אָבֶּער יוֹסֵף הָט נִיט גֶעזוּכְט חָכְמוֹת אִין דֶעם חָלוֹם, דְרִיבֶּער אִיז אִים גְרִינְג גֶעוֶוען צוּבֶּעשֵׁיידֶן דֶעם חָלוֹם, דֶר עִנְיָן אִיז לְמָשָׁל אֵיינֶר הָאט פַארְלוֹירֶן אַשְׁלִיסֶעל

ספר הישר

מֶען זָאל אִים פּוֹתֵר זַיין הָט עֶר אוּנְז פּוֹתֵר חָלוֹם גִיוֶוען. אוּנ ווִי עֶר הָט אוּנְז פּוֹתֵר גִיוֶוען אִיז אַזוֹי גִיוֶועזִין. אוּנ פַּרְעֹה הֶערְט צוּא דִיא רֵייד אוּנ הָאט גִיבָּאטֶען מֶען זָאל בְּרֶענְגִין יוֹסֵף פַר אִים אוּנ פַּרְעֹה הָט אוֹיךְ אָן גֶעזָאגְט מֶען זָאל אִים נִיט שְׁרֶעקִין. וָוארוּם אַז מֶען וֶועט אִים אִיבֶּר שְׁרֶעקִין טָאמֶער וֶועט עֶר נִיט קֶענֶען רֶעכְט רֵיידִין. אוּנ דִיא קְנֶעכְט פוּן פַּרְעֹה הָאבֶן יוֹסֵף'ן אָן גִיטָאלְט אוּנ הָאבְּן אִים אָן גֶעטָאן אַנְדִרִי קְלֵיידֶר אוּנ הָאבֶן אִים גֶעבְּרַאכְט פַר פַּרְעֹה אוּנ פַּרְעֹה אִיז גִיזֶעסֶן אוֹיף דֶער קִינִיג שְׁטוּל אוּנ דִי שְׁטוּל

*) **הערה** מיר הערין שטענדיג ווערין מענטשין גערופין אויף די נעמען פון די שטעט, למשל ווילנער, מינסקער, ווארשאווער, ציוניסטין, אויף דעם נאמען ציון, אין עגיפטען [מצרים] איז דא אשטאט מיט דעם נאמען חרטום אין די שטאט איז גיווען אאוניווערזיטעט צו לערנען חכמה פון כשוף אינ אצטרולוגיה, צו פארשטיין וואס די שטערין בעדייטין, די מענטשין וואס האבין געלערנט די חכמות אין די שטאט חרטום רופט זיי די תורה חרטומים:

לֵאמֹר אֶת־חֲטָאַי אֲנִי מַזְכִּיר הַיּוֹם׃
י פַּרְעֹה קָצַף עַל־עֲבָדָיו וַיִּתֵּן אֹתִי
בְּמִשְׁמַר בֵּית שַׂר הַטַּבָּחִים אֹתִי
וְאֵת שַׂר הָאֹפִים׃ יא וַנַּחַלְמָה חֲלוֹם
בְּלַיְלָה אֶחָד אֲנִי וָהוּא אִישׁ כְּפִתְרוֹן
חֲלֹמוֹ חָלָמְנוּ׃ יב וְשָׁם אִתָּנוּ נַעַר
עִבְרִי עֶבֶד לְשַׂר הַטַּבָּחִים וַנְּסַפֶּר־

אונקלוס

מֵימָר יָת סָרְחָנַי אֲנָא
מַדְכַּר יוֹמָא דֵין׃ י פַּרְעֹה
רְגֵז עַל עַבְדוֹהִי וִיהַב
יָתִי בְּמַטְּרַת בֵּית רַב
קָטוֹלַיָּא יָתִי וְיָת רַב
נַחְתּוֹמֵי׃ יא וַחֲלַמְנָא
חֶלְמָא בְּלֵילְיָא חַד אֲנָא
וְהוּא גְּבַר כְּפִשְׁרַן
חֶלְמֵהּ חֲלַמְנָא׃ יב וְתַמָּן
עִמָּנָא עוּלֵם עִבְרָאָה
עַבְדָּא לְרַב קָטוֹלַיָּא

...ר"א אני מזכיר עקידה שער לח׃ ושם אתנו נער מגילה יג׃

רשב"ם

...רים המתיישבים לפרעה׃ (י) פרעה קצף על עבדיו. כל פרעה בלשון ...רים מלך. וכן כל מלכי מצרים נקראים. ושל פלשתים אבימלך אפילו ...מי דוד בשנותו את טעמו לפני אבימלך. ושל ירושלים מלכי צדק ...הושע אדני צדק מלך שלם. ובימי דוד על דברתי אני מבטיח שתהיה מלכי צדק מלך ירושלים. ושל עמלק אגג. בימי משה וירום מאגג מלכו. ובימי שאול אגג מלך עמלק. אף כאן פרעה לשון מלכות כי בשמי של מלך אין אומרים לפניו (דוד) [פרעה] קצף על עבדיו. אלא כך אמר לפניו ארוני קצף על עבדיו. וכן לפנינו אני פרעה. אני אהיה המלך

רש"י

...(א) איש כפתרון חלומו. חלום הראוי לפתרון שנפתר ודומה לו׃ (יב) נער עברי עבד. ארורים הרשעים ...אין טובתם שלמה מזכירו בלשון בזיון. נער. שוטה ...ואין ראוי לגדולה. עברי. אפילו לשוננו ע אינו מכיר. ...בד. וכתוב בנימוסי מצרים פ שאין עבד מולך ולא לובש

בית יהודא

בְּנוֹת אַתָּה קוֹבֵר) זִיבֶּען טֶעכְטֶער וֶועסְטוּ בַּגְרָאבְּן׃ (יא) וְאִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלוֹמוֹ). דֶר שַׂר הַמַּשְׁקִים הָט גֶעזָאגְט מִיךְ הָאט גֶעחָלוּמְתְּ אַחָלוֹם אוּנ מֶען הָאט מִיר בֶּעשֵׁייְדְט דֶעם חָלוֹם מִיט אַזוֹ אַבֶּעשֵׁיידוּנְג (ר"ל הָרָאוּי לְפִתְרוֹן שֶׁנִּפְתָּר לוֹ) דֶעם חָלוֹם הָט גֶעפַּאסְט צוּם בֶּעשֵׁיידוּנְג וָואס מֶען הָאט אִים בֶּעשֵׁייְדְט (וְדוֹמֶה לוֹ) עֶר אִיז גִיוֶוען גְלַייךְ צוּ אִים, אָבֶּער

...ט דֶער בֶּעשֵׁיידוּנְג פוּן דִי חַרְטוּמִים, דִיךְ הָאט גֶעחָלוּמְתְּ קִיה אוּנ זֵיי בֶּעשֵׁייְדְן טֶעכְטֶער׃ (יב) וְנַעַר עִבְרִי עֶבֶד). זָאגְט ...שׁ"י (אֲרוּרִים הָרְשָׁעִים) פַארְפְלוּכְט זָאלְן זַיין דִיא רְשָׁעִים (שֶׁאֵין טוֹבָתָם שְׁלֵמָה) וֶוען דֶר רָשָׁע וִויל אַמָאהְל טָאן אַטוֹבָה ...ז דִי טוֹבָה נִיט גַאנְץ וִויא עֶס דַארְף זַיין (שֶׁמַּזְכִּירוֹ בִּלְשׁוֹן בִּזָּיוֹן) דֶר שַׂר הַמַּשְׁקִים הָאט דֶערְמָאנְט יוֹסֵפִין מִיט שֶׁענְדְלִיכֶע ...עְרְטֶער, (נַעַר) עֶר הָאט גֶעזָאגְט אוֹיף יוֹסֵף עֶר אִיז יוּנְג (שׁוֹטֶה וְאֵין רָאוּי לִגְדוּלָּה) עֶר אִיז נַארֶעשׁ מֶען קֶען אִים נִיט ...וים מַאכְן, (עִבְרִי) עֶר אִיז פוּן דִי אַנְדֶערֶע זַייט טַייךְ (אֲפִילוּ לְשׁוֹנֵנוּ אֵינוֹ מַכִּיר) אֲפִילוּ אוּנְזֶער שְׁפְּרַאכֶע קֶען עֶר ...ךְ נִיט, (עֶבֶד) עֶר אִיז אַקְנֶעכְט (וְכָתוּב בְּנִמּוּסֵי מִצְרַיִם שֶׁאֵין עֶבֶד מוֹלֵךְ וְלֹא לוֹבֵשׁ בִּגְדֵי שָׂרִים) אוּנ אִין דִיא בִּיכֶער

דעת זקנים מבעלי התוספות

...יכם שתאבדו מן העולם ולכך צוה לאובדא יתהון׃ (י) ויתן ...תי במשמר וגו' אותי ואת שר האופים. אותי אותי למה. ...מעתי מפי הרב יהודה הכהן שכך אמר לפרעה לא תהא סבור ...הבין מתוך תפישתי שהי' לי להנצל יותר משר האופים כי ...עולם לא הקלו בתפישתי יותר מתפישת שר האופים כל הימים היינו אני ושר האופים ביחד׃

שפתי חכמים

כרעב מהרש"ל. (עקידה) שחלומות המלכים אינם דברים פרטיים רק דברים כוללים כל מלכותו או כל העולם כחלומותיו של נבוכדנצר לכך לא היה לו קורת רוח׃ ס ר"ל נער כגימ' שוטה׃ ע (נח"י) וכ"ש שאר לשונות וכתוב בנימוסי מצרים שצריך שהמושל יהא מכיר ע' לשון עי' סוטה דף ל"ו׃ פ דעבד נמי מיותר דכיון שאמר ושם אתנו נער עברי וכודאי שלא היה בבית הסוהר בוס נער עברי כי אם יוסף וא"כ

פירוש לתורת אלהים

...דֶענְקֶן׃ (י) פַּרְעֹה פַּרְעֹה הָאט גֶצֶערִינְט אוֹיף זַיינֶע ...עְכְט וַיִּתֵּן אוּנ עֶר הָט מִיךְ גֶגֶעבְּן אִין דֶר תְּפִיסָה ...ן דֶעם הוֹיז פוּן דֶעם שֶׁעכְט מֵייְנְסְטֶער אוֹתִי מִיךְ ...ט דֶעם שַׂר הָאוֹפִים׃ (יא) וַנַּחַלְמָה אוּנ עֶס הָט זִיךְ ...נְז גְחָלֶמְתְּ אִיךְ מִיט אִים אִין אֵיין נַאכְט אַחָלוֹם אִישׁ כְּפִתְרוֹן אִיטְלִיכֶר פוּן אוּנְז הָט זִיךְ גְחָלֶמְתְּ אַזוֹי אַחָלוֹם וָואס אִיז רָאוּי צוּ בַּאשֵׁיידְן אוּנ אִיז גְלַייךְ צוּא דֶעם בַּאשֵׁיידֶענִישׁ וָואס מֶען הָאט בַּאשֵׁייד׃ (יב) וְשָׁם אִתָּנוּ אוּנ דָארְטֶען אִין דֶער תְּפִיסָה אִיז גִיוֶוען מִיט אוּנְז נַעַר אַיוּנְג אִיְהוּדִי אַקְנֶעכְט

ספר הישר

...ן דֶער מֶלֶךְ אִיז דְרוֹיף גִיזֶעסְן אִיז גִיוֶוען בַּדֶעקְט מִיט גָאלְד אוּנ ...בֶּער אוּנ אַלֶערְלַיי אֵיידֶעל גֶעשְׁטֵיין אוּנ דִיא שְׁטוּהל אִיז גִיוֶוען ...ט זִיבְּצִיג טְרֶעפּ. אוּנ דֶר מִנְהָג אִיז גִיוֶועזִין אִין מִצְרַיִם וֶועלְכֶר ...מֶּשׁ עֶס הָט גִיקֶענְט אַלֶע זִיבְּצִיג לְשׁוֹנוֹת אִיז עֶר אַרוֹיף גִיגַאנְגֶען ...גְ'ן הוֹיךְ אוּנ הָאט גִירֶעט מִיטְ'ן מַלְכוּת אוּנ וֶועלְכֶר מֶענְטְשׁ עֶס ...ן נִיט גִיקֶענְט אַלֶע זִיבְּצִיג לְשׁוֹנוֹת אִיז עֶר נִיט אַרוֹיף הוֹיךְ אוּנ

משלים על התורה

פוּן זַיין קַאסְטֶע קַאסְטְן, מֶען זוּכְט דֶעם שְׁלִיסֶעל אִין אַלֶע אֶרְטֶער פוּן שְׁטוּב, דֶר שְׁלִיסֶעל אִיז נִיטָא, אֵיינֶר זָאגְט מֶען זָאל אִים זוּכֶן אִין גַאס, אֵיינֶר זָאגְט מֶען זָאל אִים זוּכֶן אִין שׁוּהְל, מֶען לוֹיפְט זוּכֶען אוֹיף אַלֶע אָרְטֶער וואוּ עֶר אִיז הַיינְט גֶעוֶוען אוּנ דֶער שְׁלִיסֶעל אִיז נִיטָא, קוּמְט אֵיינֶער אוּנ זָאגְט שְׁטֶעק נָאר אַרַיין דִי הַאנְט אִין קֶעשֶׁענֶע טָאמֶער הָאסְטוּ דֶעם שְׁלִיסֶעל נָאר נִיט פַארְלוֹירֶען, עֶר שְׁטֶעקְט

...יין דִיא הַאנְט אִין קֶעשֶׁענֶע דֶער שְׁלִיסֶעל אִיז דָא, זֶענֶען אַלֶע עֵצָה גֶעבֶּערס פַארְשֶׁעמְט גֶעבְּלִיבֶּען, וָוארוּם ...ע וֵוייסֶען דָאס עֶרְשְׁטֶע דַארְף מֶען זוּכֶען אַשְׁלִיסֶעלֶע אִין קֶעשֶׁענֶע, בַּייא דֶעם חָלוֹם פוּן פַּרְעֹה הָאבֶּען ...ךְ אַלֶע גֶעדַארְפְט פַארְשְׁטֵיין שְׁלֶעכְטֶע זַאגֶען אוּנ שְׁלֶעכְטֶע קִיה וַוייזֶען אוֹיף הוּנְגֶער, גוּטֶע זַאנְגֶען אוּנ גוּטֶע קִיה וַוייזֶען אוֹיף זָעט, דְרִיבֶּער אִיז יוֹסֵף גִיפֶעלֶען צוּ פַּרְעֹה פַר אַחָכָם׃

לוֹ וַיִּפְתָּר־לָנוּ אֶת־חֲלֹמֹתֵינוּ אִישׁ
כַּחֲלֹמוֹ פָּתָר׃ יג וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פָּתַר־
לָנוּ כֵּן הָיָה אֹתִי הֵשִׁיב עַל־כַּנִּי וְאֹתוֹ
תָלָה׃ יד וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא אֶת־
יוֹסֵף וַיְרִיצֻהוּ מִן־הַבּוֹר וַיְגַלַּח וַיְחַלֵּף

וְאִשְׁתְּעֵינָא לֵהּ וּפְשַׁ
לָנָא יָת חֶלְמָנָא גְּבַ
כְּחֶלְמֵהּ פָּשַׁר׃ יג וַהֲוָ
כְּמָא דִי פְשַׁר לָנָא כֵּ
הֲוָה יָתִי אֲתֵיב עַל שִׁמּוּשׁ
וְיָתֵהּ צְלָב׃ יד וּשְׁלַ
פַּרְעֹה וּקְרָא יָת יוֹסֵ
וְאַרְהִיטוּהִי מִן בֵּית אֲסִירֵ

תו"א איש כחלומו ברכות נה: ויהי כאשר פתר לנו שם: ויגלח ויחלף שם ט:

רשב"ם

לבדי כדכתיב רק הכסא אגדל ממך. לכן נקרא יוסף אברך. אבי המלך. ובספר לקח טוב פירש כמותי: (יב) איש כחלומו פתר. כמשמעות חלומו פתר וגם כמו שפתר למו כן הי': (יג) ויהי כאשר פתר וגו' אותי השיב על כני:

בעל הטורים

(יג) כאשר פתר. בגימטריא שהחלומות הולכים אחר הפה:

בית יהודא

פון מִצְרַיִם איז גֶעשְׁרִיבֶּן אַקְנֶעכְט טָאר גִיט זַיין אַמֶלֶךְ אוּנ עֶר טָאר גִיט זִיְנְקְלֵיידֶן קְלֵיידֶער פוּן אַשַׁר: וְאִישׁ כַּחֲלוֹמוֹ. מֵיינְט מֶען (לְפִי הַחֲלוֹם וְקָרוֹב לְעִנְיָנוֹ) דֶער בֶּעשֵׁיידוּנְג אִיז גִיוֶועןְ אֵייגְלֵיךְ צוּם חָלוֹם אוּנ נָאנְט צוּ דִי זַאךְ פוּן חָלוֹם: (יג) וְהֵשִׁיב עַל כַּנִּי). עֶר הָט מִיךְ צוּרִיק גֶעקֶערְט אוֹיף מַיין אָרְט, וֶוער? (פַּרְעֹה הַנִּזְכָּר לְמַעְלָה) פַּרְעֹה וָואס זַיין נָאמֶען איז דֶערְמַאנְט פְרִיעֶר הָאט מִיךְ צוּרִיקְגֶעקֶערְט אוֹיף מַיין אָרְט (כְּמוֹ שֶׁאָמַר) וִויא דֶר שַׂר הַמַּשְׁקִים הָט פְרִיעֶר גֶעזָאגְט (פַּרְעֹה קָצַף עַל עֲבָדָיו) פַּרְעֹה הָט גֶעצֶערְנְט אוֹיף זֵיינֶע קְנֶעכְט (הֲרֵי מִקְרָא קְצַר לָשׁוֹן) הָט דֶער פָּסוּק אָפְּגֶעקִירְצְט אָנְוָוארְט (וְלֹא פֵּירֵשׁ מִי הֵשִׁיב) אוּנ הָט נִיט גֶעזָאגְט וֶוער הָאט צוּרִיקְגֶעקֶערְט (לְפִי שֶׁאֵין צָרִיךְ לְפָרֵשׁ מִי הֵשִׁיב) וַוייל מֶ דַארְף נִיט זָאגֶן וֶוער הָט צוּרִיקְגֶעקֶערְט (מִי שֶׁבְּיָדוֹ לְהָשִׁיב) וֶוער עֶס קֶען צוּרִיק קֶערֶען (וְהוּא פַּרְעֹה) דָאס אִיז פַּרְע (וְכֵן דֶּרֶךְ כָּל מִקְרָאוֹת קְצָרִים) (עַל מִי שֶׁעָלָיו לַעֲשׂוֹת) אַזוֹ טוּהֶען אַלֶע קוּרְצֶע פְּסוּקִים אוֹיף וֶועמֶען דִי זַאךְ גִיהֶער צוּ טָאָ (הֵם סוֹתְמִים אֶת הַדָּבָר) פַארְמַאכְט מֶען דִיא זַאךְ אוּנ מֶען זָאגְט נִיט וֶוער דָאס הָאט גֶעטָאהְן וַוייל מֶען וֵועט אַלְ ווִיסֶען וֶוער דָאס הָאט גֶעטָאן: (יד) (וּמִן הַבּוֹר). מֵיינְט מֶען (מִן בֵּית הַסּוֹהַר שֶׁהוּא עָשׂוּי כְּמִין גוּמָא) פוּן דֶר תְּפִיסָה וָוס א גְמַאכְט ווִי אַגְרוּב (וְכֵן כָּל בּוֹר שֶׁבְּמִקְרָא לָשׁוֹן גוּמָא הוּא) וְוא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק בּוֹר מֵיינְט מֶען אַגְרוּב (וְאַף אִם אֵין מַיִם קָרוּי בּוֹר) אֲפִילוּ אִינְוֶוייניג אִיז נִיטָא וַואסֶר הֵייסְט דָאס אוֹיךְ אַגְרוּב *): וַיְגַלַּח. עֶר הָט אָפְּגֶעשׁוֹירֶען דִי הָאר (מִפְּ

רש"י

בגדי שרים. (ס"א שירים וכן גרס רא"ם): איש כחלומו לפי החלום וקרוב לענינו: (יג) השיב על כני. פרע הנזכר למעלה כמו שאמר פרעה קצף על עבדיו הרי מקר קצר לשון ולא פירש מי השיב לפי שאין צריך לפרש מי הש מי שבידו להשיב והוא פרעה וכן דרך כל מקראות קצרי על מי שעליו לעשות הם סותמים את הדבר: (יד) מ הבור. מן בית הסוהר שהוא עשוי כמין גומא וכ כל בור שבמקרא ל' גומא ואף אם אין בו מים קרוי ב פוס"י כלעז (הייגע גרובע): ויגלח. מפני כבוד המלכו

שפתי חכמים

למנ"מ קאמר שהוא עבד לשר הטבחים אלא ודאי לדרשא: צ גבי כי שמו אותי בבור היה אפשר לומר שהוא בור ממש אלא שאח"כ נתנוהו בבית הסוהר אבל הכא צריך לפרש כן דלא תימא אחר שילא שר המשקים מבית הסוהר שמו אותו שנית בבור ל"פ שבור הוא בית הסוהר מדכתיב וירצהו מן הבור ובבור אין שייך ל' ריצה כ"א משיכה כדכתיב וימשכו את יוסף מן הבור: ק פי' דלמעלה כתיב ששמו בבית הסוהר וכאן כתיב וירצהו מן הבור לכ"פ שהוא עשוי וכו' מהרש"ל: ר (נח"י) דאל"כ היו בגדים נאים ופשיטא שהיה לר להחליפם גם בלא כבוד המלכות ולמה הולרך לומר ויחלף שמלותיו ל"פ בור היה בית הסוהר א"כ לא היה בו מים ולמה החליף שמלו אלא משום כבוד המלכות: ש דאי משום שמחה הא לא ידע עדיין איך דינו ילא שעדיין לא בא לפני פרעה ומי יודע אם יכול לפת

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יד) ויחלף שמלותיו. מכאן רמז למה שאמרו רז"ל בר"ה יצ יוסף מבית האסורים שהרי ויחלף שמלותיו בגימטריא בר בתשרי. וקשיא לי כי מצאתי שמלתיו חסר ו' אם לא נאמ יש אם למקרא:

פירוש לתורת אלהים

לְשַׂר הַטַּבָּחִים צוּ דֶעם שֶׁעכְט מֵיינְסְטֶער [עיין רש"י] וַנְּסַפֶּר לוֹ אוּנ מִיר הָאבֶּן דֶר צֵיילְט צוּ אִים וַיִּפְתָּר אוּנ עֶר הָט אוּנְז בֶּשֵׁייד אוּנְזֶערֶע חֲלוֹמוֹת אִישׁ כַּחֲלוֹמוֹ פָּתָר אִיטְלִיכֶן מֶענְטְשׁ הָט עֶר בַּאשֵׁייד אַזוֹ ווִי זַיין חָלוֹם עֶר הָאט בַּאשֵׁייד נָאךְ דֶעם חָלוֹם אוּנ נָאהֶענְט צוּ דֶעם עִנְיָן פוּן דֶעם חָלוֹם: (יג) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָנוּ הָיָה אוּנ ווִי עֶר הָט צוּ אוּנְז בַּאשֵׁייד אַזוֹ אִיז גֶעוֶע אֹתִי מִיךְ הָאט פַּרְעֹה גְמַאכְט אוּם קֶערֶן אוֹף מַיי גֶעסְט וְאוֹתוֹ תָּלָה אוּנ אִים הָט עֶר גְהַאנְגֶען: (יד) וַיִּשְׁלַ פַּרְעֹה וַיִּקְרָא אֶת יוֹסֵף אוּנ פַּרְעֹה הָט גְשִׁיקְט מֶען זָא

ספר הישר

אִי יוֹסֵף אִיז גֶעקוּמֶען פַאר מַלְכּוּת הָט עֶר זִיךְ גֶעבּוּקְט בִּיז צוּ דִי עֶרְד אוּנ דֶר נָאךְ אִיז עֶר אַרוֹיף גֶעגַאנְגֶען אוֹיף דֶר דְרִיטֶער טְרֶעפּ אוּנ דֶר מַלְכּוּת הָט גִירֶעט מִיט יוֹסֵף אוּנ זָאגְט צוּ אִים עֶס הָאט מִיךְ גְחָלֶמְת אַיין חָלוֹם אוּנ קֵיינֶער הָט מִיר נִיט צוּא בַּאשֵׁיידֶען דֶ חָלוֹם אַזוֹי ווִיא רֶעכְט אִיז אוּנ אִיךְ הָאבּ פְרִיעֶר גֶערוּפֶען אַ מְכַשְּׁפִים אוּנ אַלֶע חֲכָמִים הָאבֶּען זֵייא מִיר נִיט בַּשֵׁייד ווִיא בֶּ

*) הערה עס איז שווער צו זאגען די תפיסה וואו עס זענען געזעסען יוסף אונ דער שר המשקים מיט דעם שר האופים איז געווען אגרוב? נאר ס קען זאגען די ברידער האבען געוואלט מען זאל יוסף הרגין, ווען זיי וואלטען וועלין וואלטען זיי אים געהרגת, איז ראובן געקומען ם אעצה מען זאל יוסף ווארפען אין גרוב, פון די גרוב האט זיך אנגעהויבען די מלוכה פון יוסף איין סבה האט געבראכט די אנדערע סבה, באלד ונ געקומען ישמעאלים מיט מדינים אונ האבען געפירט יוסף אין מצרים, יוסף מיט די ברודער האבען געמיינט מען פירט אים צום אומגליק, אונ האבען אים געפירט צו זיין גליק, איין סבה איז געווען, וואס פוטיפר האט אים געקויפט אונ גרוים געמאכט ביי זיך אין שטוב, די צווייטע סבה ו געווען פוטיפרס ווייב, די דריטע סבה איז געווען דער שר המשקים מיט דעם שר האופים, די פערטע סבה דער חלום פון פרעה, דאס מיינט דער פס וירצהו מן הבור, פון די צייט וואס די ברידער האבען אים אריינגעווארפען אין גרוב האבען זיי אים געמאכט לויפען צו די מלוכה די אלע זאכען ווי געווען עצות פון הקב"ה יעקב מיט די קינדער זאלין קומען אין מצרים:

פר וְשַׁנִּי כְּסוּתֵהּ וְעַל
ת פַּרְעֹה׃ טו וַאֲמַר
עֹה לְיוֹסֵף חֶלְמָא
מִית וּפָשַׁר לֵית לֵהּ
א שְׁמָעִית עֲלָךְ
ימַר דְּאַתְּ שָׁמַע חֶלְמָא
פְשַׁר יָתֵהּ׃ טז וַאֲתֵיב
ף יָת פַּרְעֹה לְמֵימַר
מִן חָכְמְתִי אֱלָהֵן
קֳדָם יְיָ יִתְּתַב יָת
מָא דְפַרְעֹה׃ יז וּמַלֵּיל
עֹה (עִם) לְיוֹסֵף בְּחֶלְמִי
אֲנָא קָאֵם עַל כֵּיף
רָא׃ יח וְהָא מִן נַהֲרָא
קָן שְׁבַע תּוֹרָתָא פַּטִּימָן
שַׂר וְשַׁפִּירָן לְמֶחֱזֵי וְרָעְיָן
אַחֲוָה׃ יט וְהָא שְׁבַע

שִׂמְלֹתָיו וַיָּבֹא אֶל־פַּרְעֹה׃ שני
טו וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף חֲלוֹם
חָלַמְתִּי וּפֹתֵר אֵין אֹתוֹ וַאֲנִי שָׁמַעְתִּי
עָלֶיךָ לֵאמֹר תִּשְׁמַע חֲלוֹם לִפְתֹּר
אֹתוֹ׃ טז וַיַּעַן יוֹסֵף אֶת־פַּרְעֹה לֵאמֹר
בִּלְעָדָי אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת־שְׁלוֹם
פַּרְעֹה׃ יז וַיְדַבֵּר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף
בַּחֲלֹמִי הִנְנִי עֹמֵד עַל־שְׂפַת הַיְאֹר׃
יח וְהִנֵּה מִן־הַיְאֹר עֹלֹת שֶׁבַע פָּרוֹת
בְּרִיאוֹת בָּשָׂר וִיפֹת תֹּאַר וַתִּרְעֶינָה
בָּאָחוּ׃ יט וְהִנֵּה שֶׁבַע־פָּרוֹת אֲחֵרוֹת

רשב"ם

תשמע חלום. תבין חלום ויודע לפותרו׃
בלעדי. אינו תלוי בי אלא הקב"ה

רש"י

ר)׃ (טו) תשמע חלום לפתור אותו. תאזין ותבין
ם לפתור אותו׃ תשמע. לשון הבנה והאזנה כמו שומע
ף אשר לא תשמע לשונו אנטינדר"א בלעז (פערשטעהען)׃
) בלעדי. אין החכמה משלי ת אלא אלהים יענה יתן

בית יהודא

כָּבוֹד הַמַּלְכוּת) ווֶעגֶן כָּבוֹד פוּן מֶלֶךְ׃ (טו) וְתִשְׁמַע חֲלוֹם לִפְתּוֹר
אוֹתוֹ. פַּרְעֹה הָט גְזָאגְט צוּ יוֹסֵף (תַּאֲזִין וְתָבִין חֲלוֹם לִפְתּוֹר
אוֹתוֹ) דוּ פַארְנֶעמְסְט אוּנ פַארְשְׁטֵייסְט אַחֲלוֹם צוּ בְּעשֵׁיידֶן
אִים, צוּ ווִיסֶן דֶעם מֵיינוּנְג פוּן חָלוֹם׃ (תִּשְׁמַע). (לְשׁוֹן
הֲבָנָה וְהַאֲזָנָה) תִּשְׁמַע מֵיינְט מֶען דוּ פַארְשְׁטֵייסְט אוּנ
רנעמסט אַחֲלוֹם (כְּמוֹ) ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (שׁוֹמֵעַ יוֹסֵף) יוֹסֵף פַארְשְׁטֵייט, נָאךְ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (אֲשֶׁר לֹא תִשְׁמַע
נוֹ) דוּא ווֶעסְט נִיט פַארְשְׁטֵיין זַיין שְׁפְּרַאכֶע׃ (טז) וּבִלְעָדָי. יוֹסֵף הָט גְזָאגְט צוּ פַּרְעֹה (אֵין הַחָכְמָה מִשֶּׁלִּי) דִי חָכְמָה צוּ
שֵׁיידֶן אַחֲלוֹם אִיז נִיט פוּן מִיר (אֶלָּא אֱלֹהִים יַעֲנֶה) נָאר הקב"ה הקב"ה ווֶעט עֶנְטְפֶערְן (יִתֵּן עֲנִיָּיה בְּפִי לִשְׁלוֹם פַּרְעֹה) הקב"ה

שפתי חכמים

ש או לא׃ ת דא"א לפ' כאן כמו בלעדי אשר אכלו הנערים דפירושו חוץ מה שאכלו דהיאך שייך לומר חוץ מאלהים יענה כו' וגם א"ל

פירוש לתורת אלהים

פֶן יוֹסֵף'ן אוּנ עֶר הָט אִים גְמַאכְט לוֹפֶן פוּן דֶעם
וּב עֶר הָט אִים אַרוֹם גְנוּמֶען פוּן דֶער תְּפִיסָה וַיְגַלַּח
נ עֶר הָאט זִיךְ אָפּ גִישׁוֹרֶען זַיינֶע הָאר פוּן דֶעם
לְכוּת כָּבוֹד ווֶעגֶן וַיְחַלֵּף אוּנ עֶר הָט פַר בִּיטֶן זַיינֶע
יידֶר וַיָּבֹא אוּנ עֶר אִיז גְקוּמֶען צוּ פַּרְעֹה׃ (טו) וַיֹּאמֶר
עה אֶל יוֹסֵף אוּנ פַּרְעֹה הָט גְזָאגְט צוּ יוֹסֵף עֶס הָט
ר גְחָלַמְתְּ אַחֲלוֹם אוּנ קֵיינֶער קֶען מִיר אִים נִיט
שֵׁיידֶן וַאֲנִי אוּנ אִיךְ הָאבּ גִיהֶערְט אוֹיף דִיר זָאגֶען
מַע דוּ טוּסְט פַר שְׁטֵיין אוּנ פַר נֶעמֶען אַחֲלוֹם צוּ
אַשֵׁיידֶן אִים׃ (טז) וַיַּעַן יוֹסֵף אוּנ יוֹסֵף הָט גֶעעֶנְטְפֶערְט
צוּ פַּרְעֹה אַזוֹ צוּ זָאגֶן בִּלְעָדָי חוּץ מִיר דִי חָכְמָה אִיז
גִיט מַיין אֱלֹהִים גָאט ווֶעט עֶנְטְפֶערֶן אִין מַיין מוֹיל
דֶעם שָׁלוֹם צוּא פַּרְעֹה׃ (יז) וַיְדַבֵּר פַּרְעֹה אוּנ פַּרְעֹה
הָט גִירֶעט צוּ יוֹסֵף בַּחֲלוֹמִי אִין מַיין חָלוֹם הָט מִיר
גְדַאכְט הִנְנִי אִיךְ בִּין גְשְׁטַאנֶען אוֹיף דֶעם בָּארְטֶען פוּן
דֶעם טַייךְ׃ (יח) וְהִנֵּה אוּנ מִן פוּן דֶעם טַייךְ זֶענֶען
אוֹיף גְגַאנְגֶען זִיבֶּען פֶעטֶע קִיא אוּנ שֵׁיין גִישְׁטַאלְט
וַתִּרְעֶינָה בָּאָחוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן זִיךְ גְפִיטֶערְט אִין דֶעם
גְמוּזִיכְץ׃ (יט) וְהִנֵּה שֶׁבַע פָּרוֹת אוּנ אַנְדֶערֶע זִיבִּין קִיא
זֶענֶען אוֹיף גְגַאנְגֶען נָאךְ זֵיי לֵיידִיג אָן פְלֵייש לֹא אִיךְ

ספר הישר

יארף אוּנ דֶר נָאךְ הָאבּ אִיךְ גִיהֶערְט אַז דוּ בִּיסְט אַיין גְרוֹסֶער
ם אוּנ דוּ קֶענְסְט זֵייעֶר וואוֹל פּוֹתֵר חָלוֹם זַיין דְרוּם הָאבּ אִיךְ
שִׁיקְט נָאךְ דִיר אוּנ יוֹסֵף הָט גִיעֶנְפֶערְט צוּא. פַּרְעֹה אֲדוֹנִי מֶלֶךְ
ךְ בִּעם זֵייעֶר צוּ דֶר צֵיילֶן דֶעם חָלוֹם אוּנ פוּן גָאט קֶען זַיין דָם
טֵיידְנִישׁ אוּנ פַּרְעֹה דֶר צֵיילְט בֵּיידֶע חֲלוֹמוֹת צוּ יוֹסֵף. אוּנ ווִי
עה הָט דֶר צֵיילְט דִי חֲלוֹמוֹת צוּ יוֹסֵף אִיז גֶעקוּמֶען צוּ אִים דִי
ואָה פוּן גָאט אוּנ יוֹסֵף הָט גְעוואוּסְט ווָס ווֶעט קוּמֶען צוּ פַּרְעֹה
פוּן דֶעם זֶעלְבֶּן טָאג אָן אוּנ ווַייטֶר אוּנ הָט שׁוֹין גְעוואוּסְט פוּן דִי
חֲלוֹמוֹת דָם בְּשֵׁיידְנִישׁ אוּנ יוֹסֵף זָאגְט צוּ פַּרְעֹה דוּ זָאלְסְט נִיט
מֵיינֶען אֲדוֹנִי מֶלֶךְ דַיינֶע חֲלוֹמוֹת זֶענֶען צְווֵיי נַייעֶרְט עֶס אִיז נָאר
אַיין חָלוֹם דֶען אַלְ'ין ווָס גָאט בַּגֶערְט צוּ טָאן אִין דֶעם גַאנְצֶן לַאנְד
הָט עֶר גֶעווִיזֶען צוּם מֶלֶךְ אִין חָלוֹם אוּנ דָאם בְּשֵׁיידְנִישׁ פוּן זַיין
חָלוֹם אַזוֹ ווִי רֶעכְט. אוּנ דִי זִיבֶּען זַאנְגֶען דִי גוּטֶע אוּנ דִי זִיבֶּען
קִיה דִי גוּטֶע בְּטַייט דָם זִיבֶּן יָאר ווֶעט זַיין גְרוֹיס זָעט אִין מִצְרַיִם׃

אוּנ

עֹלוֹת אַחֲרֵיהֶן דַּלּוֹת וְרָעוֹת תֹּאַר
מְאֹד וְרַקּוֹת בָּשָׂר לֹא־רָאִיתִי כָהֵנָּה
בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לָרֹעַ׃ כ וַתֹּאכַלְנָה
הַפָּרוֹת הָרַקּוֹת וְהָרָעוֹת אֵת שֶׁבַע
הַפָּרוֹת הָרִאשֹׁנוֹת הַבְּרִיאֹת׃
כא וַתָּבֹאנָה אֶל־קִרְבֶּנָה וְלֹא נוֹדַע
כִּי־בָאוּ אֶל־קִרְבֶּנָה וּמַרְאֵיהֶן רַע
כַּאֲשֶׁר בַּתְּחִלָּה וָאִיקָץ׃ כב וָאֵרֶא
בַּחֲלֹמִי וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֳּלִים עֹלֹת
בְּקָנֶה אֶחָד מְלֵאֹת וְטֹבוֹת׃ כג וְהִנֵּה
שֶׁבַע שִׁבֳּלִים צְנֻמוֹת דַּקּוֹת שְׁדֻפוֹת

אונקלוס

תּוֹרָתָא אָחֳרָנְיָן
בַּתְרֵיהוֹן חֲסִיכָן ו
לְמֶחֱזֵי לַחֲדָא וַ
בְּשַׂר לָא חֲזֵיתִי כְּ
בְּכָל אַרְעָא דְמִ
לְבִישׁוּ׃ כ וַאֲכָלָן תּוֹ
חֲסִיכָתָא וּבִישָׁתָא
שְׁבַע תּוֹרָתָא קַדְ
פַּטִּימָתָא׃ כא וְעָ
לִמְעֵיהֶן וְלָא אִתְיְדַע
עַלּוּ לִמְעֵיהֶן וּמֶ
בִּישׁ כַּד בְּקַדְ
וְאִתְּעָרִית׃ כב וַ
בְּחֶלְמִי וְהָא שְׁבַע שֻׁ
סָלְקָן בְּקַנְיָא חַד
וְטָבָן׃ כג וְהָא

בעל הטורים

(יט) כהנה. ב' במסורה הכא וא
מנ: ט אוסיפה לך כהנה שאומר
ומוגה אני מר ממות את הא
ואוסיפה לך כהנה שאם היתה
ראיתי כהנה לרוע:

רשב"ם

ידיעני לפתור חלומך: (כא) ולא נודע כי באו אל קרבנה. כך אמר פרעה עכשיו ליוסף. עתה אני זכור כי בשעת החלום נדמה באילו לא באו אל קרבנה. אבל למעלה לא היה ראוי לכתוב אלא ראית
האכילה שראה שזו אוכלת זו אבל מה שחשב פרעה בלבו שהיה תמיה שמראיהן רע כבתחלה לא היה ראוי לכתוב: (כג) פתרונו לפי ענינו ואין לו חבר במקרא. ויש לומר כי לשו

בית יהודא

זָעט גֶעבֶּן אַענְטְפֶער אִין מַיין מוֹיל דָם זָאל צוּ פְרִידֶען מַאכֶן פַּרְעֹה׃ (יט) וְדַלּוֹת. מֵיינְט מֶען (כְּחוּשׁוֹת) מָאגֶערֶע (כְּמוֹ) וויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק בַּיי אַמְנוֹן (מַדּוּעַ אַתָּה כָּכָה דַּל) פַּר וָוס בִּיזְטוּ אַזוֹ מָאגֶער׃ וְרַקּוֹת בָּשָׂר. זָאגְט רש"י (כָּל לָשׁוֹן רַקּוֹת שֶׁבְּמִקְרָא חַסְרֵי בָּשָׂר) דִי אַלֶע וֶוערְטֶער רַקּוֹת וָואס שְׁטֵייעֶן אִין דִי פְּסוּקִים מֵיינְט מֶען לֵיידִיג פוּן פְלֵייש׃ כג) וּצְנוּמוֹת. זָאגְט רש"י (צוּנְמָא בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי סֶלַע) אוֹיף אֲרַמִּית אִיז צוּנְמָא אַשְׁטֵיין (הֲרֵי הֵן כְּעֵץ בְּלִי לַחְלוּחַ) דִי זַאנְגֶען טְרוּקִין ווִי הָאלְץ אָן פֵייכְטִקַייט (וְקָשׁוֹת כְּסֶלַע) אוּנ הַארְט ווִי שְׁטֵיין (וְתַרְגּוּמוֹ) דֶער תַּרְגוּם טַייטְשְׁט (נָצָן לָקָן) דִי זֶענֶען לֵיידִיג נָייעֶר דִי קֶערְנֶער זֶענֶען אוֹיסְגֶעקְלַאפְּט גֶעוָוארֶן (נָצָן אֵין בָּהֶן אֶלָּא הַנֵּץ) אִין דִי זַאנְגֶען אִיז נִיט מֶער גֶע

רש"י

עניה כפי לשון פרעה: (יט) דלות. א כחוש (ש"ב יג) מדוע אתה ככה דל דאמנון: ורקות בש לשון רקות שבמקרא חסרי ב בשר ובלעז בלוא"ש שווא"ך): (כג) צנמות. צונמא בל' ארמי סלע הרי כלי לחלוח וקשות כסלע ותרגומו נצן לקין ג נצן א

שפתי חכמים

שפירושו אלא אלהים שהרי דעתו של יוסף לפתור לו חלומו אלא ה"פ בלעדי הס כ' תיבות כל עדי ועדי פי' מבלי כמו שתפ' והזיל: א ולא מל' עוני: ב פי' משום דאמרינן כל אכין ורקין מיעוטין הן ורקות דהכא נמי מיעוט הוא ומהו ממעט ממעט בשר אבל אין פירושו כמו ריק בליר"י ומעלומי הע"ן: ג וקשה למה מביא התרגום וה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יט) ודקות בישר. פי' הדקות ורקות אותו שכתוב רעות הו והאחרים דקות וסימניך רק רע כדכתיב בפרשת בראש

פירוש לתורת אלהים

הָאבּ נִיט גִיזֶעהְן אִין גַאנְצֶן לַאנְד פוּן מִצְרַיִם אַזוֹ ווִי זֵיי צוּ שְׁלֶעכְץ׃ (כ) וַתֹּאכַלְנָה הַפָּרוֹת אוּנ דִי זִיבֶּען לֵיידִיגֶע אוּנ שְׁלֶעכְטֶע קִיא הָאבֶּן אוֹיף גֶגֶעסֶן אֵת דִי זִיבֶּן עֶרְשְׁטֶע קִיא דִי פֶעטֶע׃ (כא) וַתָּבֹאנָה אֶל קִרְבֶּנָה אוּנ דִיא פֶעטֶע קִיא זֶענֶען גִיקוּמֶן אִין זֵייעֶר בּוֹיךְ וּמַרְאֵיהֶן אוּנ זֵייעֶר גִישְׁטַאלְט וַואר שְׁלֶעכְט אַזוֹ וויא
פְּרִיעֶר וָאִיקָץ אוּנ אִיךְ בִּין וָוארֶען אוֹיף גִיוַוא
(כב) וָאֵרֶא בַּחֲלוֹמִי אוּנ אִיךְ הָאבּ גִזֶעהְן אִין מַיין
וְהִנֵּה אוּנ שֶׁבַע זִיבֶּן זַאנְגֶן גֵיין אוֹיף אִין אֵיין שְׁ
מְלֵאוֹת וְטוֹבוֹת פוּלֶע אוּנ גוּטֶע׃ (כג) וְהִנֵּה שֶׁבַע
זִיבֶּן הַארְטֶע זַאנְגֶן דַקּוֹת דִינֶע אוּנ אוּם גִיקְלַא
פוּן מִזְרַח ווִינְט צוּמְחוֹת הָט גִישְׁפְּרָאצְט נָאךְ

ספר הישר

אוּנ דִי זִיבֶּען מָאגֶערֶע קִיא אוּנ דִי זִיבֶּען לֵיידִיגֶע זַאנְגֶן בַּטַייט דָאס זִיבֶּן יָאר וֶועט זַיין אַגְרוֹיסֶער הוּנְגֶער אוּנ מֶען וֶועט גָאר פַר גֶעסִין אַז עֶס אִיז גִיוֶועזֶן פְרִיעֶרְס אֵיין זַאט אוּנ דֶר הוּנְגֶער וֶועט פַר לֶענְדֶן דִי מִצְרַים פוּן דֶעם לַאנְד. אוּנ נָאך ב"ה הָט פוּן דֶעסְט וֶועגֶן גֶעוִויזֶן צוּם מֶלֶךְ צְווֵיי עֶרְלֵיי חֲלוֹמוֹת דוּרְךְ אַנְדֶער דֶען עֶס אִיז שׁוֹן אָן
גֶעבְּרֵייט פַאר גָאט אוּנ אֵיילְט עֶס זָאל שׁוֹן זַיין אוּנ אַצוּ מַיין עֵצָה כְּדֵי עֶס זָאל בַּשִׁירְמְט זַיין אַלֶע מִצְרַים פוּן לַאנְ דֶעם גְרוֹיסֶן הוּנְגֶער זָאל דֶר מַלְכוּת אִים זוּכֶען אֵיין קְלוּגֶען פוּן זַיין קֶינִיגְרַייךְ אוּנ זָאלְסְט אִים מַאכֶן עֶר זָאל הָאבְּן צ אוֹיף גַאנְץ מִצְרַיִם אוּנ עֶר זָאל אֵיין זַאמְלֶען נָאךְ מֶענְשֶׁן א

זאלן

קָדִים צְמֻחוֹת אַחֲרֵיהֶם׃ כד וַתִּבְלַעְןָ
הַשִּׁבֳּלִים הַדַּקֹּת אֵת שֶׁבַע
הַשִּׁבֳּלִים הַטֹּבוֹת וָאֹמַר אֶל־
הַחַרְטֻמִּים וְאֵין מַגִּיד לִי׃ כה וַיֹּאמֶר
יוֹסֵף אֶל־פַּרְעֹה חֲלוֹם פַּרְעֹה אֶחָד
הוּא אֵת אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה הִגִּיד
לְפַרְעֹה׃ כו שֶׁבַע פָּרֹת הַטֹּבֹת שֶׁבַע
שָׁנִים הֵנָּה וְשֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הַטֹּבֹת
שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה חֲלוֹם אֶחָד הוּא׃
כז וְשֶׁבַע הַפָּרוֹת הָרַקּוֹת וְהָרָעֹת
הָעֹלֹת אַחֲרֵיהֶן שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה

שִׁבְּלַיָּא נָצָן לָקְיָן שְׁקִיפָן
[ק]דוּם צָמְחָן בַּתְרֵיהוֹן׃
[כד] וּבְלָעָן שִׁבְּלַיָּא לָקְיָתָא
[י]ת שְׁבַע שִׁבְּלַיָּא טָבָתָא
[וַ]אֲמָרִית לְחָרָשַׁיָּא וְלֵית
[ד]י מְחַוֵּי לִי׃ כה וַאֲמַר
[יוֹ]סֵף לְפַרְעֹה חֶלְמָא
[ד]פַרְעֹה חַד הוּא יָת דִּי יְיָ
[עָ]תִיד לְמֶעְבַּד חַוִּי
[לְ]פַרְעֹה׃ כו שְׁבַע תּוֹרָתָא
[טָ]בָתָא שְׁבַע שְׁנִין אִנּוּן
[וּשְׁ]בַע שִׁבְּלַיָּא טָבָתָא
[שְׁ]בַע שְׁנִין אִנּוּן חֶלְמָא
[חַ]ד הוּא׃ כז וּשְׁבַע
[תּ]וֹרָתָא חֲסִיכָתָא
[וּבִ]ישָׁתָא דְּסָלְקָן בַּתְרֵיהוֹן
[שְׁ]בַע (נ״י שַׁבְעָא) שְׁנִין
[אִ]נּוּן וּשְׁבַע שִׁבְּלַיָּא
[לָ]קְיָתָא דִּשְׁקִיפָן קִדּוּם

רשב״ם

[ת]למוד הוא קשים כאבן בלא ליחלוח: (כה) אשר האלהים עושה. מה שעתיד לעשות הגיד לפרעה. כי על המלך תלויים תקנות המלכות:

רש״י

[צנומות דקות כמו צנ]ומות] ...ה הנן לפי שנתרוקנו מן הזרע: (כו) שבע שנים
...שבע שנים. כולן אינן אלא שבע ואשר נשנה החלום
[פע]מים לפי שהדבר מזומן כמו שפירש לו בסוף ועל השנות
החלום וגו'. בשבע שנים הטובות נאמר הגיד לפרעה

בית יהודא

נָאר דִי שְׁטְרוֹיא (לְפִי שֶׁנִּתְרוֹקְנוּ מִן הַזֶּרַע) וַוייל דִיא זַאנְגֶען זֶענֶען לֵיידִיג גֶעוָוארֶן פוּן דִי קֶערְנֶער: (כו) וְשֶׁבַע שָׁנִים וְשֶׁבַע שָׁנִים]. דִי זִיבֶּען יָאהר פוּן דִי גוּטֶע קִיה אוּנ דִי זִיבֶּען יָאהר פוּן דִי גוּטֶע זַאנְגֶען (וכוּלָן אֵינָן אֶלָּא שֶׁבַע) דִיא אַלֶע זִיבֶּען גוּטֶע קִיה אוּנ דִי אַלֶע זִיבֶּען גוּטֶע זַאנְגֶען וַוייזֶען נָאר
...ף אַיין מָאהל זִיבֶּען גוּטֶע יָאהר (וַאֲשֶׁר נִשְׁנָה הַחֲלוֹם פַּעֲמַיִם) פַאר וָואס אִיז גְוֶוען דֶר חָלוֹם צְוַויי מָאל, אַיין מָאהל מִיט
...ה דָאס צְוַוייטֶע מָאהל מִיט זַאנְגֶען (לְפִי שֶׁהַדָּבָר מְזוּמָּן) וַוייל דִי זַאךְ אִיז גְרֵייט צוּ גְשֶׁעהֶן וֶוערֶן (וּכְמוֹ שֶׁפֵּירֵשׁ לוֹ בְּסוֹף)
...א יוֹסֵף הָט צוּ פַּרְעֹה שְׁפֶּעטֶער גְזָאגְט (וְעַל הִשָּׁנוֹת הַחֲלוֹם פַּעֲמַיִם וגו') וָואס דֶר חָלוֹם אִיז גִיעֶנְדֶערְט גְוָוארֶן, פוּן קִיה
...ף זַאנְגֶען אוּנ עֶר אִיז גֶעקוּמֶן אִין צְוַוייא מָאהל, וַוייל דֶר בֶּעשַׁיידוּנְג פוּן חָלוֹם וֶועט גֶעשְׁווינְד קוּמֶען (בְּשֶׁבַע שָׁנִים
[ט]וֹבוֹת נֶאֱמַר הִגִּיד לְפַרְעֹה) בַּיי דִיא גוּטֶע זִיבֶּען יָאהר הָאט יוֹסֵף גֶעזָאגְט צוּ פַּרְעֹה וָוס הקב״ה וִויל טָאהְן (הִגִּיד לְפַרְעֹה)

שפתי חכמים

[ת]רגום של יבש כסלע וצ״ל דק״ל שפרעה אמר ליוסף שהשבלים לנומות
[יוס]ף לא פירש ע״ז כלום אלא על רעות ודקות וגם בחלומו לעיל לא
[אמ]ר לנומות אע״כ צ״ל שפרעה היה רוצה לבדוק את יוסף אם אמת
[ה]וא או לא וא״ל דבר שלא ראה מעולם ואמר אם יבין את זה יבין
[הח]לום לפתור ויוסף הבין את הדבר ולא פתר לו כלום ע״ז כך צריך
...ה לפרש פשוטו של קרא. וקשה לרש״י ע״ז מהיכן ידע יוסף את
זה וכי נביא היה לכך מביא התרגום הראשון של לנומות שהוא יבש
כסלע ויוסף היה מבין זה מכח סברא שזה הדבר לא היה בחלומו
כי אם היה זה לא היה קיום לעולם שיהא קללה כ״כ שיהא יבש כסלע
אלא צ״ל שיהיה לו לחלוחית מעט ועדיין קשה מנלן שלנומות הוא
לשון סלע דלמא היא צ׳ כנן לקין צ״פ שבזה התרגום ג״כ משמע שאין
בו לחלוחית כי כנן הוא לשון שאין בו אלא כן. מהרש״ל: ד דק״ל

פירוש לתורת אלהים

[(כ]ד) וַתִּבְלַעְןָ הַשִּׁבֳּלִים אוּנ דִי זִיבֶּן דִינְגֶע זַאנְגֶן הָאבֶּן
[אַ]יין גְשְׁלוּנְגֶן דִי זִיבֶּן גוּטֶע זַאנְגֶן וָאמַר אוּנ אִיךְ הָאבּ
[גְז]אגְט צוּ דִי כִּישׁוּף מַאכֶער וְאֵין אוּנ קֵיינֶר זָאגְט
[מִי]ר נִיט וָוס עֶס בַּאטַייט: (כה) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל פַּרְעֹה
[אוּ]נ יוֹסֵף הָט גִיזָאגְט צוּ פַּרְעֹה חֲלוֹם דֶר חָלוֹם פוּן
[פַּר]עֹה אִיז אֵיינֶר אֵת אוּנ וָוס גָאט וִויל טוּעֶן הָאט
עֶר גְזָאגְט צוּ פַּרְעֹה: (כו) שֶׁבַע פָּרוֹת דִי זִיבֶּען גוּטֶע
קִיא בַּטַייט אוֹף זִיבֶּן יָאר וְשֶׁ׳ע אוּנ דִי זִיבֶּען גוּטֶע
זַאנְגֶן בַּטַייטֶען אוֹיךְ אוֹיף זִיבֶּן יָאר חֲלוֹם אֶחָד הוּא
עֶס אִיז אֵיין חָלוֹם: (כז) וְשֶׁבַע הַפָּרוֹת אוּנ דִיא זִיבֶּען
לֵיידִיגֶע אוּנ שְׁלֶעכְטֶע קִיא וָוס זֶענִין אוֹף גְגַאנְגֶן
נָאךְ זֵיי שֶׁבַע זֵיי בַּטַייטֶן אוֹף זִיבֶּן יָאר וְשֶׁבַע אוּנ דִי

ספר הישר

[זָאל ע]ן אַיין זַאמְלֶן פִיל קָארֶן אִין דִי גוּטֶע זִיבְּן יָאר כְּדֵי דָם זָאל זַיין
[אוֹיף] דִי זִיבְּן יָאר וָוס וֶועט זַיין דֶר הוּנְגֶער אוּנ אוֹךְ זָאל דֶר מַלְכוּת
[בַּאשְׁ]יטְן צוּ זַיין פָאלְק זֵיי זָאלְן אַיין זַאמְלֶן קָארֶן אִיטְלִיכֶער פוּן זַיין
[...]ד דָם אִיז דָם בַּשֵׁיידֶענִישׁ דַיינֶע חֲלוֹמוֹת אַזוֹ וִויא רֶעכְט אִיז
אוּנ דָם אִיז מַיין עֵצָה דוּ זָאלְסְט בַּשִׁירְמֶן אַלֶע דַיינֶי קֶנֶעכְט אוּנ
דֶער מֶלֶךְ הָט גִיעֶנְפֶרְט צוּ יוֹסֵף אוּנ זָאגְט וֶוער וֵוייסְט אַז דָאס
זָאגְסְט אֱמֶת הָט יוֹסֵף גִיעֶנְפֶרְט צוּם מֶלֶךְ אִיךְ וֶועל דִיר זָאגֶען אַיין
סִימָן אַז מַיינֶע רֵייד זֶענֶען אֱמֶת אוּנ מַיין עֵצָה אִיז גוּט. נוּן דַיין

וְשֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הָרֵקוֹת שְׁדֻפוֹת
הַקָּדִים יִהְיוּ שֶׁבַע שְׁנֵי רָעָב׃ כח הוּא
הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־פַּרְעֹה
אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה הֶרְאָה אֶת־
פַּרְעֹה׃ כט הִנֵּה שֶׁבַע שָׁנִים בָּאוֹת
שָׂבָע גָּדוֹל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃
ל וְקָמוּ שֶׁבַע שְׁנֵי רָעָב אַחֲרֵיהֶן
וְנִשְׁכַּח כָּל־הַשָּׂבָע בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם
וְכִלָּה הָרָעָב אֶת־הָאָרֶץ׃ לא וְלֹא־

אונקלוס

יְהֶוְיָן שְׁבַע שְׁנֵי כַפְ
כח הוּא פִּתְגָמָא
מַלֵּילִית עִם פַּרְעֹה
עָתִיד לְמֶעְבַּד
לְפַרְעֹה: כט הָא
שְׁנִין אָתְיָן סִבְעָא
שַׂבְעָא) רַבָּא בְּכָל אַ
דְמִצְרָיִם: ל וִיקוּמוּן
שְׁנֵי כַפְנָא בַּתְ
וְיִתְנְשֵׁי כָּל סִבְעָא
שַׂבְעָא) בְּאַרְעָא דְמִ
וִישֵׁיצֵי כַפְנָא יָת (
דְ)אַרְעָא: לא וְלָא יִתְ

בעל הטורים

(כט) שבע . ב׳ במסורה הכ
וימלאו אסמיך. קלע לומר לך
יהיה השובע שיתגלאו כל ה

רשב״ם

(כט) שבע גדול . כולו קמץ כי טעמו למטה ושם דבר הוא כמו דבר בקר רעב ומהם יאמר דבדך בקרך וכו׳ : ל) ונשכח כל השבע . דוגמת

בית יהודא

הָט עֶר גְזָאגְט צוּ פַּרְעֹה (לְפִי שֶׁהָיָה סָמוּךְ) ווייל צו די גוטע זיבּען יאהר איז גְוועזן נאָנט (וּבְשֶׁבַע שְׁנֵי רָעָב נֶאֱמַר הֶרְאָה אֶת פַּרְעֹה) אונ בּיי די זיבּען הונגער יאהרען הָט יוֹסֵף גֶעזָאגְט צו פַּרְעֹה ווָס הקב״ה ווייל טָאהן הָט עֶר גֶעוויזן צו פַּרְעֹה (לְפִי שֶׁהָיָה הַדָּבָר מוּפְלָג וְרָחוֹק) ווייל דיא זאך איז נאָך גִיוועזן ווייט (נוֹפֵל בּוֹ לָשׁוֹן מַרְאָה) פאסט דר בּיי צו זאגן גע... (ל) וונִשְׁכַּח כָּל הַשָּׂבָע). די גַאנְצֶע זָעט וועט פַארְגֶעסֶען וֶוערֶן (הוּא פִּתְרוֹן הַבְּלִיעָה) דָס איז דאס בֶּעשֵׁיידוּנְג ... גוּטֶע קִיה אונ די גוּטֶע זַאנְגֶען הָאבֶּען אַיינְגֶעשְׁלוּנְגֶען דיא שְׁלֶעכְטֶע : (לא) וְלֹא יִוָּדַע הַשָּׂבָע). דיא זאט ווע...

רש״י

לפי שהיה סמוך. ובשבע שני רעב נאמר הראה את
לפי שהיה הדבר מופלג ורחוק נופל בו לשון מ
(ל) ונשכח כל השבע. הוא פתרון הבליעה : (לא

שפתי חכמים

למה פתר יוסף שחלום אחד הוא כיון שחלם אותו כ״פ כפרות דשבלים דחלום. וכן בספור. וכן דהגדה מפי יוסף [שבע] דפרות ושבע דשבלים הרי מ״ב. ועל ידי תפלת יוסף נחסרו עד

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כז) יהיו שבע שני רעב. יהיו לשון תפלה הוא שמ
הי׳ להיות מ״ב שנים רעב במצרים כיצד שבע דפרו

בא יעקב נחסרו עד ב׳ הרי מ׳ נחסרו ונפרעו להם בימי ירמיה הכתיב והיה מצרים לשמה מ׳ שנה:

פירוש לתורת אלהים

זִיבֶּן לֵיידִיגֶע זַאנְגֶען וָואס זֶענִין אוֹם גִקְלַאפְּט פוּן דֶעם מִזְרָח ווינְט בַּטֵייט יִהְיוּ זֵיי וֶועלֶן זַיין זִיבֶּען יָאר הוּנְגֶער : (כח) הוּא הַדָּבָר דָס אִיז די זַאךְ וָואס אִיךְ הָאבּ גִירֶעט צוּא פַּרְעֹה אֲשֶׁר וָואס גָאט ווִיל טוּעֶן טוּט עֶר ווַייזֶען צוּא פַּרְעֹה [עיין רש״י] : (כט) הִנֵּה שֶׁבַע שָׁנִים בָּאוֹת עֶס וֶועט קוּמֶען זִיבֶּען יָאר שָׂבָע וֶועט זַיין גְרוֹס זֶעט אִין גַאנְצֶען לַאנְד מִצְ... (ל) וְקָמוּ שֶׁבַע שְׁנֵי רָעָב אַחֲרֵיהֶן אוּנ זֵיי וֶועלֶן אוֹף נָאךְ זֵיי זִיבֶּען יָאר הוּנְגֶער וְנִשְׁכַּח אוּנ עֶס וֶועט גֶעסֶן וֶוערֶן די זֶעט אִין לַאנְד מִצְרַיִם דָאס אִ... פִּתְרוֹן פוּן דֶעם אַיין שְׁלִינְגֶען וְכִלָּה אוּנ דֶער ה... וֶועט פַארְלֶענְדִין דָם לַאנְד מִצְרַיִם : (לא) וְל...

משלי יהודא

(כח) אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עוֹשֶׂה הֶרְאָה אֶת פַּרְעֹה . די גמרא זָאגְט אַחָלוֹם ווָס אִיז נִיט בֶּעשֵׁיידְט גֶעוָוארֶן וְמֶען הָט נָאךְ נִיט גֶעזָאגְט אַמֵיינוּנְג אוֹיף אִים אִיז עֶר ווִי אַבְּרִיף ווָס מֶען הָט אִים נָאךְ נִיט גֶעלֵיינְט, מֶען ווַייס נָאךְ נִיט ווָס שְׁטֵייט אִין דֶעם בְּרִיף גוּט אָדֶר שְׁלֶעכְט , אַזוֹי ווַייס מֶען נָאךְ נִיט ווָס דֶער חָלוֹם ווַייזְט , אוֹף גוּט אָדֶער שְׁלֶעכְט , נָאךְ זָאגְט די גמרא די חֲלוֹמוֹת ווָס מֶען ווַייס נָאךְ נִיט זַייעֶר מֵיינוּנְג ווֶענְדְט זִיךְ אוֹף דֶעם בֶּעשֵׁיידֶער , אוֹיבּ עֶר לֵייגְט אוֹיס צוּ גוּטֶן, ווֶעט דֶר חָלוֹם זַיין גוּט , אוּנ אוֹיבּ עֶר לֵייגְט אוֹיס צוּ שְׁלֶעכְטֶן ווֶעט דֶר חָלוֹם זַיין שְׁלֶעכְט , דֶעם בֶּעשֵׁיידוּנְג פוּן די חֲכָמִים מִיט די חַרְטוּמִּים הָט פַּרְעֹה נָאר נִיט גֶערֶעכְנֶט , עֶר הָאט גֶעוואוּסְט גֶעווִיס אַז זֵייעֶר בֶּעשֵׁיידוּנְג גִיהֶער נִיט צוּם חָלוֹם . נָאר פַר דְעם בֶּעשֵׁ... פוּן יוֹסֵף הָט פַּרְעֹה מוֹרָא גֶעהַאט , ווייל עֶר הָט גִיהֶערְט פוּן שַׂר הַמַּשְׁקִים אַז יוֹסֵף קֶען צוּא פַּאסְטֶען אַבֶּעשֵׁיידוּ...

ספר הישר

ווַייבּ גֵייט צוּ קִינְד אוּנ זִיא וֶועט הָאבֶּען אַיין זוּהְן אוּנ ד... זִיךְ מִיט אִים פְרֵייעֶן אוּנ בְּשַׁעַת זִיא וֶועט הָאבֶּען דָם קִינ... שְׁטַארְבֶּן; דַיין בְּכוֹר אוּנ דוּ ווֶעסְט זִיךְ טְרֵייסְטֶן מִיט דֶ... גִיבָּארִינֶעם קִינְד . אוּנ ווִיא יוֹסֵף הָט אוֹם גִירֶעט דִי רֵייד... יוֹסֵף גֶעבּוּקְט צוּם מַלְכוּת אוּנ אִיז אַוֶועק גִיגַאנְגֶען . אוּנ תֵּי... יוֹסֵף אִיז אַרוֹס גֶעגַאנְגֶען פוּן דֶעם מַלְכוּת הָאט דֶעם מַלְכוּ... גִיבָּארִין אַיין זוּהְן אוּנ מֶען הָאט דֶעם מַלְכוּת אַיין בְּשׂוֹרָה... אַז דִי מַלְכָּה הָט גִיבָּארִין אַזוּהְן הָט זִיךְ דֶר מַלְכוּת זֵייעֶר ... אוּנ תֵּיכֶּף ווִי מֶען הָט אַבְּשׂוֹרָה גֶעזָאגְט צוּם מַלְכוּת אַז דְ... הָט גִיבָּארִין אַיין זוּהְן אִיז תֵּיכֶּף גֶעשְׁטָארְבֶּען דֶר בְּכוֹר פ...

וְלֹא־יִוָּדַע הַשָּׂבָע בָּאָרֶץ מִפְּנֵי הָרָעָב הַהוּא אַחֲרֵי־כֵן כִּי־כָבֵד הוּא מְאֹד׃

לב וְעַל הִשָּׁנוֹת הַחֲלוֹם אֶל־פַּרְעֹה פַּעֲמָיִם כִּי־נָכוֹן הַדָּבָר מֵעִם הָאֱלֹהִים וּמְמַהֵר הָאֱלֹהִים לַעֲשֹׂתוֹ׃

לג וְעַתָּה יֵרֶא פַרְעֹה אִישׁ נָבוֹן וְחָכָם וִישִׁיתֵהוּ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃

לד יַעֲשֶׂה פַרְעֹה וְיַפְקֵד פְּקִדִים עַל־הָאָרֶץ

...וּבָעָא (נ״א שִׂבְעָא) ...אַרְעָא מִן קֳדָם כַּפְנָא ...הוּא דִיהֵי בָּתַר כֵּן ...י תַקִּיף הוּא לַחֲדָא׃ וְעַל דְּאִתַּנְיַת חֶלְמָא ...רְעֹה תַּרְתֵּין זִמְנִין אֲרֵי ...ין פִּתְגָמָא מִן קֳדָם ...אוֹחֵי יְיָ לְמֶעְבְּדֵהּ׃ וּכְעַן יֶחֱזֵי פַרְעֹה ...ר סוּכְלְתָן וְחַכִּים ...מַנִּינֵיהּ עַל אַרְעָא ...מִצְרָיִם׃ לד יַעְבֵּד פַּרְעֹה ...מַנֵּי מְהֵימְנִין עַל אַרְעָא

...א ועל הִשָּׁנות שם נס׃

בעל הטורים

ויפקד. ב׳ במסורה הכא ואידך ויפקד המלך פקידים אחשורוש ...ד פקידים לקבץ לו נשים ע״כ נתרושם כמו שדרשו חז״ל ויעם ...אשר משפטו בשאר שנים לעשר פרנתם בשמאל את שדותיכם יעשר עתה יטול פי שנים וכמו כן הנהיג יוסף לבסוף על אדמת מצרים לפרעה

רשב״ם

כי באו אל קרבנה: (לב) ועל השנות החלום וגו׳. אבל חלומות של יוסף אע״פ שנשנו באלומות ובכוכבים אילו היה בלילה אחד כאלה היו נסהרים׃ (לד) ויפקד פקידים וגו׳ וחמש. שהממונים יגבו חומש כל התבואות לצורך

רש״י

...ע השבע. הוא פתרון ולא נודע הכי באו אל קרבנה: ...) נבון. ו מזומן: (לד) וחמש. כתרגומו ויזרז ז וכן

בית יהודא

דערקענט ווערן (הוא פתרון) דס איז דאס בעשיידונג (ולא נודע כי באו אל קרבנה) עס איז ניט בעוואסט ודערקענט געווארן אז די גוטע קיה זענען אריינגעקומען אין די שלעכטע ...אונ אז די גוטע זאנגען זענען אריינגעקומען אין די שלעכטע זאנגען: (לב) ונכון). מיינט מען (מזומן) אנגעגרייט: ...) וחמש׃ (כתרגומו) וויא דער תרגום טייטשט (ויזרז) ער זאל זיי איילען אונ שטארקן זייא זאלן פארזאמלען תבואה

שפתי חכמים

...לים ודאי ב׳ חלומות הם וע״ז פי׳ ועל וכו׳: ה וא״ת ולמה לא ...על ונשכח כל השבע הוא פתרון אכילת הפרות הטובית ולמה ...הבליעה דהיינו בליעת שבלים י״ל משום דל׳ ולא נודע ול׳ ולא יודע תרוייהו הס מל׳ הודעה מ״ה פי׳ על מלת ולא יודע הוא פתרון ולא נודע משא״כ מלת ונשכח שאין פירושו לשון הודעה מ״ה פי׳ על פתרון הבליעה וק״ל: ו ולא כמו אמת נכון הדבר שפירושו מכוון: ז לא

פירוש לתורת אלהים

...עס וועט ניט ווערן געוואסט דיא זעט אין דעם ...ד פון ווענן דעם הונגר וואס דר נאך וועט זיין ...ווארום ער וועט זיין זייער שווער דס איז דר ...רון פון ולא נודע: (לב) ועל השנות החלום אונ פון ...גן וואס דר חלום איז ווארן פאר ענדערט צווייא מאל כי ווארום דיא זאך איז אן געברייט פון גאט ומטהר אונ גאט וועט איילען צו טאהן אים: (לג) ועתה יֵרא פרעה אונ אצונד זאל פרעה אום קלובן אפאר שטענדיגן אונ אקלוגן מאן וישיתהו אונ זער זאל אים טאהן איבער דעם לאנד מצרים: (לד) יעשה פרעה

ספר הישר

...את נאך דעם אז דר מלכות האט געזעהן די רייד פון יוסף איז ...ת הט דער מלכות געשיקט מען זאל איין זאמלען אלע שררות ...אלע קנעכט וואס עס איז פאר האנדען בייא דעם מלכות זענען ...אלע געקומען פר דעם מלכות אונ דער מלכות זאגט צו זיי איר ...ט גיהערט אונ גיזעהן אז דיא רייד פון דעם עברי זענען אמת ...בעווייז אז דער סימן איז מיר מקוים געווארען א ז דער פון ...ונגן אז דס וואס ער הט בשייד איז ווירקליך אויך אמת אונ ...נד לאז מיר זיך איין עצה האלטען וואס מיר זאלען טאן כדי ...זאלן ניצול ווערן פר דעם גרויסן הונגר אונ אויך דס גאנצע ...ד אונ מיין עצה איז מען זאל אים מאכען פאר איין מושל ...יום וואוו א זעלנפר האנדן נאך אזוי איין חכם ווי דר עברי ...איר הט גיהערט וועלכע עצה דר עברי הט גיגעבין כדי דס ...ר זאל אנטרינן ווערען פארן הונגר אונ איך ווייס וואול אז ...ס לאנד וועט אנדערש ניט אנטרינען ווערען פארען הונגער ...ערט מיט דר עצה פון דעם עברי. אונ אלע שררות האבען

משלי יהודא

חלום, הט פרעה מורא געהאט טאמר וועט יוסף בעשייד דעם חלום צו שלעכטן וועט זיין שלעכט, ווי ער האט בעשיידט דעם חלום פון שר האופים צו שלעכט אונ עס איז אויף אים געקומען דאס שלעכט, דריבר האט פרעה געוואלט עס זאל זיין ווי מען דערציילט עס איז אמאל געוועזן אפרומער יוד אסוחר ור׳ משה), נאר ער איז געוועזן זייער קארג, אלע טאג אין דר פריה פלעגט ער גיין דאוונען אין בית המדרש, נאך דעם דאוונען פלעגט ער לערנען אין בית המדרש ביז האלבן טאג, אמאל איז געקומען אפרעמדר מענטש צו אים אין שטוב אין די צייט וואס ער איז גיוועזן אין בית המדרש אונ ער הט גיפרעגט ביי זיין נוייב וואו איז איר מאן הט זיא געזאגט ער איז אין בית המדרש, דר מענטש הט גאר ניט גירעט אונ איז אוועק געגאנגן, דר מאן איז געקומען פון בית המדרש הט זיא צו אים געזאגט איוד איז גוועזן הט גיפרעגט אויף דיר האב איך געזאגט דו ביזט אין בית המדרש איז ער אוועק

...גאנגן, הט ר׳ משה געזאגט צו זיין נוייב פר וואס האסט ניט געשיקט מיך רופען פון בית המדרש? אין אכט טאג ...דעם, איז נאך אמאל געקומען איוד צו רבי משה ווען ער איז גוועזן אין בית המדרש, הט דאס נוייב געזאגט צו

וְחִמֵּשׁ אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשֶׁבַע שְׁנֵי
הַשָּׂבָע׃ לה וְיִקְבְּצוּ אֶת־כָּל־אֹכֶל
הַשָּׁנִים הַטֹּבוֹת הַבָּאֹת הָאֵלֶּה
וְיִצְבְּרוּ־בָר תַּחַת יַד־פַּרְעֹה אֹכֶל
בֶּעָרִים וְשָׁמָרוּ׃ לו וְהָיָה הָאֹכֶל
לְפִקָּדוֹן לָאָרֶץ לְשֶׁבַע שְׁנֵי הָרָעָב
אֲשֶׁר תִּהְיֶיןָ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְלֹא־

אונקלוס

וִיזָרֵז יָת אַרְעָא דְמִ
בִּשְׁבַע שְׁנֵי שׂוֹבְעָ
שִׂבְעָא)׃ לה וְיִכְנְשׁ
כָּל עִיבוּר שְׁנַיָּא
דְאָתְיָן הָאִלֵּין וְ
עִיבוּרָא תְּחוֹת
דְפַרְעֹה עִיבוּר בְּקִ
וְיִטְרוּן׃ לו וִיהֵי עִי
גְנִיז (לְעַמָּא ד) לְאַ
לְשְׁבַע שְׁנֵי כַפְנָא
תְּהֶוְיָן בְּאַרְעָא דְמִ

רשב"ם

לחומש׃ (לה) ויצברו בר תחת יד. ממונה של פרעה וכל זה היה בעל כרחם של מצרים ולכך כ׳ ויפקד פקידים ויצברו שכן מצינו באחשורוש ויפקד המלך פקידים בכל מדינות מלכותו ויקבצו את כל נערה וגו׳ אל יד הגי וגו׳ ויקבצו היא הגבייה מבעלי השדות׃ ויצברו. היא האסיפה אל ידי שומרי האוצרות וכן

בעל הטורים

המלך אחשרש מס שנעשה רס והיינו דכתיב אל תתן לנשים חי
יוסף הפקיד פקידים לקבץ בר על כן העשיר וליקט כל
(לה) ויקבצו. ב׳ במס׳ דין ואידך ויקבצו את כל נערה ו

בית יהודא

(וְכֵן וַחֲכוּשִׁים) אוּנ וַחֲמוּשִׁים אִיז אוֹיךְ דֶערְטַייטְשׁ גֶעאַיילְט אוּנ גֶעשְׁטַארְקְט׃ (לה) וְאֶת כָּל אֹכֶל. זָאגְט רַשִׁ"י (שֵׁם דָּבָר הוּא) אוֹכֶל אִיז דֶערְטַייטְשׁ עֶסִינְוַוארְג, אוֹכֶל אִיז דֶער נָאמֶען פוּן עֶסִין, אַלֶע זַאכֶען וָואס מֶען קֶען עֶסִין זָאל מֶען פַארְזַאמְלֶען (וְפִיכָךְ טַעְמוֹ בְּאַלֶ"ף) דְרִיבֶּער אִיז דִיא נְגִינָה אוּנְטֶער דִי אַלֶ"ף (וְנָקוּד בְּפַתַח קָטָן) אוּנְטֶער דִיא כָ אַסֶגוֹל (וְאוֹכֵל שֶׁהוּא פּוֹעֵל) אוֹכֵל עֶר עֶסְט (כְּגוֹן כִּי כָּל אוֹכֵל חֵלֶב) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק וֶוער עֶס עֶסְט חֵלֶב (טַעְ שְׁטֵייט דִיא נְגִינָה אוּנְטֶער דִיא כ (וְנָקוּד קָמֶץ קָטָן) אוּנְטֶער דִיא כ שְׁטֵייט אַצֵירֵי אוֹכֵל׃ וְתַחַת יַד פַּרְעֹה. מֵיינ (בִּרְשׁוּתוֹ וּבְאוֹצְרוֹתָיו) מֶען זָאל פַארְזַאמְלֶען דִי עֶסִינְוַוארְג אִין דִיא שְׁפַּייכְלֶערְס פוּן פַּרְעֹה׃ (לו) וְהָיָה הָאוֹכֶל.

רש"י

והחומשים׃ (לה) את כל אכל. שם דבר הוא לפיכך
כחל"ף ונקוד בפתח קטן ח ואוכל שהוא פועל כגון
אוכל חלב. טעמו למטה בכ׳ ונקוד קמץ קטן׃ תח
פרעה. ברשותו ובאוצרותיו׃ (לו) והיה הא

שפתי חכמים

ויקח החומש לפי שלא נזכר בעשייתו רק הקבוץ והוא הזירוז׃ ח פתח קטן הוא סגול וקמץ קטן הוא צירי׃

פירוש לתורת אלהים

פַּרְעֹה זָאל טְאהְן וְיַפְקֵד אוּנ עֶר זָאל בַּפֶעלֶן עֶלְצְטֶע אִיבֶּר דֶעם לַאנְד וְחִמֵּשׁ אוּנ עֶר זָאל וָואפִינֶען דָס לַאנְד מִצְרַיִם אִין דִי זִיבֶּן זַאטֶע יָאר׃ (לה) וְיִקְבְּצוּ אוּנ זֵיי זָאלֶען אַיין זַאמְלֶען גָאר דָס עֶסִין וַוארְג פוּן דִי גוּטֶע יָארֶען הַבָּאוֹת הָאֵלֶּה דִי וָוָס וֶועלֶען קוּמֶען וְיִצְבְּרוּ בָר תַּחַת יַד פַּרְעֹה אוּנ זֵיי זָאלֶען אַיין זַאמְלֶען קָארִין אִין דֶעם

רְשׁוּת פוּן פַּרְעֹה אוּנ אִין זַיינֶע אוֹצְרוֹת אוֹכֶל דָס עֶסִין וַוארְג זָאל לִיגֶען אִין דִיא שְׁטֶעט וְשָׁמָ זֵיי זָאלֶען וֶוערֶען גְהִיט׃ (לו) וְהָיָה אוּנ דָס עֶסִין וְזָאל זַיין צוּ אַבְּאהֶעלְטִינֶגשׁ צוּ דֶעם לַאנְד לְשֶׁבַע זִיבֶּן יָאר הוּנְגֶער וָוס וֶועלֶען זַיין אִין לַאנְד מִצְרַיִ אוּנ דָס לַאנְד זָאל נִיט פַר שְׁנִיטֶען וֶוערֶען אִין הַ

משלי יהודא

דֶעם יוּד זִיצְט אַבִּיסֶעל אִיךְ וֶועל בַּאלְד רוּפֶען מַיין מַאן, זִיא הָט אִים גֶערוּפֶען, עֶר אִיז גֶעקוּמֶען אִין שְׁטוּב עֶר גִיט שָׁלוֹם צוּ דֶעם יוּד אוּנ פְרֶעגְט אִים וָוס עֶר דַארְף, דֶער יוּד זָאגְט אִיךְ דַארְף אַנְדָבָה, עֶר הָט אִים גֶעגֶעבֶּען אַנְדָבָה, דֶר יוּד אִיז אַוֶועקְגֶעגַאנְגֶען, רַבִּי מֹשֶׁה אִיז שְׁטַארְק בֵּייז גֶעוָוארֶען אוֹיף זַיין ווייב, אוּנ הָאט גֶעזָאגְט צוּ אִיר וֶועגֶען דֶעם מֶענְטְשׁ הָאסְטוּ מִיךְ גֶערוּפֶען אִיךְ זָאל אִים גֶעבֶּען אַנְדָבָה? הָט זִיא גֶעזָאגְט צוּ אִים אִיךְ הָאבּ דֶען גֶעוואוּסְט וֶועגֶען וָוס דֶר יוּד אִיז גֶעקוּמֶען? דוּ הָאסְט גֶעזָאגְט אַז אַיוּד וֶועט קוּמֶען זָאל מֶען דִיךְ רוּפֶען הָאבּ אִיךְ דִיךְ גֶערוּפֶען, הָאט רַבִּי מֹשֶׁה גֶעזָאגְט צוּ אִיר פוּן הַיינְט אוּנ ווייטֶער אַז אֵיינֶער וֶועט קוּמֶען וֶוי וֶועל נִיט זַיין, זָאלְסְטוּ אִים פְרֶעגֶען וָוס עֶר דַארְף, אוּב עֶר אִיז גֶעקוּמֶען קוֹיפֶען סְחוֹרָה, זָאלְסְטוּ מִיךְ רוּפֶען, אוּנ עֶר אִיז גֶעקוּמֶען נָאךְ אַנְדָבָה זָאלְסְטוּ זָאגֶען אִיךְ בִּין נִיטָא אִין דֶערְהֵיים, פַּרְעֹה הָט מוֹרָא גֶעהַאט טָאמֶר וֶועט שְׁלֶעכְט בֶּעשֵׁיידֶען דֶעם חָלוֹם, הָאט פַּרְעֹה גֶעזָאגְט צוּ יוֹסֵף אִיךְ וֶועל דִיר זָאגֶען דֶעם חָלוֹם, זָאל אַזוֹ אוֹיבּ דִי וֶועסְט זֶעהֶן דֶר חָלוֹם אִיז גוּט פַאר מִיר זָאלְסְטוּ זָאגֶען דֶעם בֶּעשֵׁיידוּנְג, אוּנ אוֹיבּ דוּ וֶועסְט זֶעהֶן חָלוֹם ווייזְט אוֹיף שְׁלֶעכְט זָאלְסְטוּ שְׁווייגִין אוּנ גָאר נִיט זָאגֶען אֲפִילוּ פַאר אַנְדֶערֶע מֶענְטְשֶׁען אוֹיךְ נִיט, הָאט יוֹסֵף גִיעֶנְטְפֶערְט דְרֵייא זַאכֶען, אֵיין מָאהְל דָאס אִיז נִיט אַחָלוֹם, נָאר הַקָּבָּ"ה זָאגְט דִיר וָוס וֶועט זַיין, צְווֵי בִּיתֶער דָאס צוּא דַיין לַאנְד נִיט צוּא דִיר, אַמֶלֶךְ לַייְדֶעט נִיט הוּנְגֶער, דָס דְרִיטֶע דֶער הוּנְגֶער וֶועט זַיין טוֹבָה, דוּ וֶועסְט רַייךְ וֶוערֶן פוּן דֶעם הוּנְגֶער, וִוי יוֹסֵף הָאט אִים גִיגֶעבֶּן אַעֵצָה׃

ספר הישר

גִיעֶנְטְפֶערְט צוּם מַלְכוּת דִי עֵצָה וָוס דֶר עִבְרִי הָט גִיגֶעבֶּן
אוּנ אַצוּנְד אִיז דָס גַאנְצֶע לַאנְד בַּיי דִיר אִין דֶר הַאנְד אוּ
דוּ ווילְסְט טָאן מֶעגְסְטוּ טָאן אוּנ דֶר מַלְכוּת הָט צוּ זֵיי
לְחִיּוֹת מִיר הָאבֶּן גִיזֶעהֶן דִי חָכְמָה פוּן דֶעם עִבְרִי אִיז מִ
מֶען זָאל אִים מַאכֶען פַאר אֵיין מוֹשֵׁל אִין לַאנְד מִצְרַיִם א
שָׂרוֹת הָאבֶּן גִיעֶנְטְפֶערְט צוּם מַלְכוּת אוּנ הָאבֶּן גֶעזָאגְט פ
עֶס שְׁטֵייט גֶעשְׁרִיבֶּן אִין דִי אַקְטֶן פוּן מִצְרַיִם מֶען זָאל אַנְדֶ
נִיט מַאכֶען אַמֶלֶךְ אָדֶר אַ שֵׁנִי לְמֶלֶךְ בִּיז עֶר מוּז פְרִיעֶר

תִּכָּרֵת הָאָרֶץ בָּרָעָב: לז וַיִּיטַב
הַדָּבָר בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי כָּל־
עֲבָדָיו: לח וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־עֲבָדָיו
הֲנִמְצָא כָזֶה אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹהִים
בּוֹ: שלישי לט וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף
אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתְךָ אֶת־כָּל־
זֹאת אֵין־נָבוֹן וְחָכָם כָּמוֹךָ: מ אַתָּה

א תִשְׁתֵּיצֵי עַמָּא
רְעָא בְּכַפְנָא: לז וּשְׁפַר
גָמָא בְּעֵינֵי פַרְעֹה
עֵינֵי כָּל עַבְדוֹהִי:
וַאֲמַר פַּרְעֹה לְעַבְדוֹהִי
שְׁכַּח כְּדֵין גְּבַר דִּי
חַ נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ
הּ: לט וַאֲמַר פַּרְעֹה
סֵף בָּתַר דְּאוֹדַע יְיָ
ךְ יָת כָּל דָּא לֵית
לְתָן וְחַכִּים כְּוָתָךְ:
אַתְּ תְּהֵי מְמַנָּא עַל

רשב"ם

בזמן וקבוץ ויצבור אבל בערים כי כל עיר ועיר יאכלו למכור בשני הרעב: (לח) אשר רוח אלהים בו. בפתרון חלומות וכ"ש בחכמת דרך ארץ: (לט) נבון. מבין עתידות ורואה הנולד: וחכם. קיבץ חכמות ממה שראה ושמע:

רש"י

ור כשאר פקדון הגנוז ט לקיום י הארץ: (לח) הנמצא ה. הנמצא ב כדין אם נלך ונבקשנו ל הנמצא כמוהו לא ל' תמיהה וכן כל ה"א המשמשת בראש תיבה ונקודה ף פתח: (לט) אין נבון וחכם כמוך. לבקש איש

בית יהודא

כְּשְׁאַר פִּקָּדוֹן הַגָּנוּז לְקִיּוּם הָאָרֶץ) דָּס פַּארְזַאמוּלְטֶע עֶסִין װעט זַיין װיא אַלֶע אַנְדֶערֶע זַאכֶן װָס װֶערְט בֶּעהַאלְטֶן פוּן װֶעגֶן דִי לַאנְד אוֹיף אַשְׁפֶּעטֶערְדִיגֶע צַייט: (לח) וְהֲנִמְצָא כָזֶהו. זָאגְט רש"י (כְּתַרְגוּמוֹ) װִי דֶר תַּרְגוּם טַייטְשְׁט (הֲנִשְׁכַּח כְּדֵין) װעלֶן מִיר דֶען גֶעפִינֶען אַזוֹ אַמֶענְטְשׁ (אִם נֵלֵךְ וּנְבַקְשֶׁנּוּ) אוֹיבּ װעלֶען גֵיין זוּכֶן אַזוֹ אַמֶענְטְשׁ (הֲנִמְצָא כְּמוֹהוּ) װעלֶען מִיר דֶען גֶעפִינֶען אַזוֹ אַמֶענְטְשׁ װִי עֶר אִיז (הֲנִמְצָא לְשׁוֹן תְּמִיהָה) װָארְט הֲנִמְצָא װֶערְט גֶערֶעט מִיט אַװוּאנְדֶער, װעלֶען מִיר דֶען גֶעפִינֶען? (וְכֵן כָּל הֵ"א הַמְשַׁמֶּשֶׁת בְּרֹאשׁ הַתֵּיבָה וּנְקוּדָה חַטַף פַּתַח) יֶעדֶר הֵא װָאס אִיז אִין אָנְהֵייבּ װָארְט אוּנ עֶר אִיז גֶעפִינְטוּלְט מִיט אַחַטַף פַּתַח, װֶערְט דֶר װָארְט גֶערֶעט אַװוּאנְדֶער: (לט) נאֵין נָבוֹן וְחָכָם כְּמוֹךָו. פַּרְעֹה הָאט גְזָאגְט צוּ יוֹסֵף (לְבַקֵּשׁ אִישׁ נָבוֹן וְחָכָם שֶׁאָמַרְתָּ) דוּא הָאסְט

שפתי חכמים

ל מה שרולין להכנית בחולר הוא כשאר פקדון הגנוז ור"ל לא שיתנו אחר אלא יהיה גנוז כשאר פקדון כמו כסף וזהב: י ר"ל לא לאדמה למריות: כ לא כמו הנהיה כדבר הגדול הזה או הנשמע כמוהו ופו שאין כדבר הגדול הזה בכל העולם כולו. דא"כ ה"ל לתרגם תכח כדין ומדתרגם הנשכח משמע אם נלך כו'. ויהיה הנו"ן האית"ן מלשון עתיד ולא נו"ן הנפעל מל' עבר והוכחת התרגום הוה פירושו הנמלא בכל העולם כדבר הזה קשה למנ"מ אמר ; זה בשלמא אי פירושו אם נלך וכו' אתי שפיר דיוסף אמר לפרעה ועתה ירא פרעה איש נבון וחכם וגו' ואמר פרעה לעבדיו אם נלך ונבקשנו כלום נוכל למלוא כמותו לכך אנו לריכין לפקוד את יוסף על זה: ל ולהכי מביא התרגום לפרש הנמלא כזה ר"ל עתה אם נמלא כזה ולא שיהיה פי' מעולם שהרי היה אברהם ילחק ויעקב לכך לריך לפרש עתה וזה מבואר בתרגום יותר מבמקרא דבתרגום אם כא לומר אם נמלא כבר הל"ל אם אשתכח כדין אבל במקרא אין חילוק בין לשון עתיד בין ל' עבר שהוא מלת הנמלא וכו' והתרגום מדקדק ג"כ מן המקרא שזה אינו ל' עבר מדכתיב הנמלא כזה וגו'

פירוש לתורת אלהים

ויִיטַב אִיז דִי זַאךְ װאוֹל גִיפֶעלֶן אִין דִי אוֹגֶן פוּן [פַּרְעֹ]ה וּבְעֵינֵי אוּנ אִין דִיא אוֹגֶען פוּן זַיינֶע קְנֶעכְט: (לח) וַיֹּאמֶר הָט פַּרְעֹה גְזָאגְט צוּ זַיינֶע קְנֶעכְט הֲנִמְצָא [װע]לֶן מִיר דֶען גֶפִינֶען אַזוֹ װִיא דֶר מֶענְטְשׁ אַז מִיר [װע]לֶן זוּכֶן װֶעלֶן מִיר דֶען גֶפִינֶען נָאךְ אַזוֹ אַמֶענְטְשׁ [װָאס] עֶר אִיז אִישׁ אַזוֹ אַמֶענְטְשׁ װָאס גָאטְס נְבוּאָה אִיז [אִין] אִים: (לט) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אוּנ פַּרְעֹה הָט גְזָאגְט צוּ [יוֹסֵף] אַחֲרֵי װַייל גָאט הָט דִיךְ גִילָאזְט װִיסֶען דָאס [אַלֶע דִ]ינְג אֵין נָבוֹן וְחָכָם כָּמוֹךָ אִיז נִיט פַר הַאנְדֶן אַפַאר [שׁטֶ]נְדִיגֶער אוּנ אַקְלוּגֶער װִי דוּ בִּיסְט: (מ) אַתָּה תִּהְיֶה

ליקוטים על התורה

(לט) אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתְךָ וגו'. מִיר זֶעהֶן אוֹיף דֶר װעלְט זֶענֶען דָא צְװייעֶרְלַיי רַייכֶע מֶענְטְשֶׁן, עֶס אִיז דָא אַגְבִיר װָס אַלֶע מֶענְטְשֶׁן פוּן שְׁטָאט הָאבֶּן אִים לִיבּ, אַלֶע פַּארְגִינֶען אִים זַיין רַייכְקַייט, אַלֶע גִיבֶּען אִים כָּבוֹד, אֲפִילוּ עֶר גִיט נִיט אַזוֹ פִיל צְדָקָה אִין שְׁטָאט װִי זַיין רַייכְקַייט, אוּנ עֶס אִיז דָא אַגְבִיר װָס אַלֶע מֶענְטְשֶׁן הָאבֶּן אִים פַיינְט, מֶען גִיט אִים נִיט כָּבוֹד מֶען פְלוּכְט אִים, אֲפִילוּ עֶר גִיט גֶענוּג צְדָקָה, אוּנ אַזוֹ גֶעפִינֶען מִיר בַּיי חֲכָמִים, עֶס זֶענֶען דָא חֲכָמִים װָס זַייעֶר חָכְמָה אִיז אָנְגֶענוּמֶן בַּיי דִי װעלְט מֶענְטְשֶׁען, הוּנְדֶערְטֶער מֶענְטְשֶׁן קוּמֶען הֶערֶן זַיינֶע רֵייד, אוּנ קוּמֶן צוּ אִים פְרֶעגֶן עֵצוֹת, אוּנ עֶס זֶענֶען דָא חֲכָמִים װָס זַייעֶר חָכְמָה אִיז נִיט אָנְגֶענוּמֶן בַּיי דֶר װעלְט, קֵיינֶר קוּמְט נִיט צוּ אִים פְרֶעגְן אַעֵצָה, אוּנ אַנְדֶערֶע חֲכָמִים קְרִיגֶן מִיט אוֹף זַיינֶע חָכְמוֹת, דֶר עִנְיָן אִיז װייל עֶס זֶענֶען דָא צְװייעֶרְלַיי רַייכְקַייט װָאס קוּמֶן צוּ אַמֶענְטְשׁ, אֵמָאל קוּמְט דִי [רַייכְ]קַייט אַמַתָּנָה פוּן הקב"ה, אוֹיף דִי רַייכְקַייט הָאט שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ גֶעזָאגְט בִּרְכַּת ה' הִיא תַעֲשִׁיר, דֶר מֶענְטְשׁ װָס דִי [בְּרָכָ]ה פוּן הקב"ה הָט אִים רַייךְ גֶעמַאכְט וְלֹא יוֹסִיף עֶצֶב עִמָּהּ, בַּיי דִי רַייכְקַייט װֶעט דֶער מֶענְטְשׁ קֵיין טְרוֹיעֶרְקַייט [הָאבּ]ן, אַלֶע מֶענְטְשֶׁן װֶעלֶן אִים לִיבּ הָאבֶּען, מֶע װֶעט אִים גֶעבֶּן כָּבוֹד, מֶען װֶעט אִים דִי רַייכְקַייט פַּארְגִינֶען, אוּנ עֶס [אִיז] דָא רַייכְקַייט װָס קוּמְט פוּן מַזָּל, עֶר אִיז גִבָּארֶן גְװָארֶן אִין מַזָּל פוּן רַייכְקַייט, יֶעדֶר מַזָּל הָט אִינְטֶר זִיךְ אַמַזָּל װָאס

ספר הישר

[ע]ן פִיל פוּן דִי זִיבְּצִיג לְשׁוֹנוֹת אוּנ אַצוּנְד װִי אַזוֹי קֶען זַיין דֶר [מֶלֶךְ] אַיין שֵׁנִי לַמֶּלֶךְ אַז דֶר עִבְרִי קֶען בְּװַדַאי מֶער נִיט רֵיידֶען נָאר זַיין לָשׁוֹן אָבֶּר נִיט אוּנְזֶער לָשׁוֹן. נַייעֶ"ם דוּ שִׁיק אִים רוּפְּן עֶר זָאל קוּמֶען פַאר דִיר װֶעסְטוּ אִים פְּרוּבְן אוֹיבּ עֶר קֶען רֵיידֶען

תִּהְיֶה עַל־בֵּיתִי וְעַל־פִּיךָ יִשַּׁק כָּל־
עַמִּי רַק הַכִּסֵּא אֶגְדַּל מִמֶּךָּ׃
מא וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף רְאֵה נָתַתִּי

בֵּיתִי וְעַל מֵימְרָךְ
כָּל עַמִּי לְחוֹד
מַלְכוּתָא הָדֵין אֵיהֵ
מִנָּךְ׃ מא וַאֲמַר
לְיוֹסֵף חֲזִי מַנֵּיתִ

רשב"ם

(ם) ישק. יזדרזו בכלי קרב של מלחמה לצאת על האויבים. לשון עיר מבצר. והנשק. נושקי רומי קשת: (מא) נתתי אותך. נותן אני אותך. בשעת

בעל הטורים

ותירוש ינובב בתולות: (מ) ישק. ב׳ על פיך ישק ואידך ש
משיב דברים נכוחים בשביל שהשיב דברים נכוחים זכה לנוש

בית יהודא

גֶעזָאגְט מֶען זָאל זוּכֶען אַמֶענְטְשׁ וָואס אִיז אַנָבוֹן וְחָכָם
וַאפַארְשְׁטֶענְדִיגֶער אוּנ אַקְלוּגֶער] (לֹא נִמְצָא כָּמוֹךָ) מִיר וֶועלֶען
נִיט גֶעפִינֶען אַנָבוֹן וְחָכָם וִויא דוּ בִּיזְט: (מ) וַיִּשַּׁק. טַייטְשְׁט
דֶער תַּרְגּוּם (יִתְזַן) מֶען מֵיינְט (יִתְפַּרְנֵס) עֶר זָאל גֶעשְׁפַּייזְט
וֶוערֶען (כָּל צָרְכֵי עַמִּי יִהְיוּ נַעֲשִׂים עַל יָדְךָ) אַלֶע בַּדֶערְפֶענִישׁ
פוּן מַיין פָאלְק זָאל גְטָאהְן וֶוערֶען דוּרְךְ דִיר (כְּמוֹ) וִויא עֶס
שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וּבֶן מֶשֶׁק בֵּיתִי) דֶר שְׁפַּייזֶער וֶדער אֶלְצְטֶער
פוּן מַיין שְׁטוּב, וָוס אַלֶע זַאכֶן פוּן מַיין שְׁטוּב וֶוערְט גְטָאהְן
נָאר דוּרְךְ אִים (וּכְמוֹ נַשְּׁקוּ בַר) מַאכְט פַאר אֶעלְצְטֶען מַיין זוּהְן דָוִד: וְרַק הַכִּסֵּא). מֵיינְט מֶען (שֶׁיִּהְיוּ קוֹרִין לִי מ
זָאל מִיךְ רוּפֶען מֶלֶךְ: וּכִסֵּא). (לָשׁוֹן שֶׁל הַמְּלוּכָה) כִּסֵּא, דֶר שְׁטוּהְל, מֵיינְט מֶען דִיא מְלוּכָה (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁ
פָּסוּק וִיגַדֵּל אֶת כִּסְאוֹ מִכִּסֵּא אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ, זַיין שְׁטוּהְל, זַיין מְלוּכָה, זָאל זַיין גְרֶעסֶער וִויא דִי מְלוּכָה פוּן אֲדוֹ
אִיז גֶוועֶן: (מא) וְנָתַתִּי אוֹתְךָ]. מֵיינְט מֶען (וּמָנִיתִי יָהְךָ) אִיךְ הָאבּ דִיךְ אוֹיפְגֶענוּמֶען (וְאַף עַל פִּי כֵן לָשׁוֹן נְתִינָה
דְעסְטְוֶועגֶן אִיז „נָתַתִּי" דֶערְטַייטְשׁ אִיךְ הָאבּ גֶגֶעבֶּן (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק וּלְתִתְּךָ עֶלְיוֹן, עֶר וֶועט דִי

רש"י

נבון וחכם שאמרת ם לא נמלא כמוך: (מ) יש
יתפרנס. כל לרכי עמי ב יהיו נעשים על ידך כ
טו) ובן משק ביתי. וכמו (תהלים ב) נשקו בר
בלעז (פערזארגען. פערזעהן): רק הכסא. שי
לי מלך. כסא. לשון של המלוכה כמו (מלכים א
את כסאו מכסא אדוני המלך: (מא) נתתי אתך
יתך ם ואעפ"כ ל׳ נתינה הוא כמו ולתתך עליון כ

שפתי חכמים

הילי"ל הנמלא איש אשר רוח אלהים בו כזה אלא מ"ה אמר כזה
בתחלה כדי שיהא מוסב איש אשר רוח אלהים על כזה כלומר שאין
איש כזה ברוח אלהים וכו׳ וכל זה כדי להורות לנו שקאי על נלך
ונבקשנו עתה ודו"ק. מהרש"ל: מ דאי לספר בשבחו של יוסף כא
למה משבחו בפניו ועוד למה לא היה משבח אותו גבר כשספר לו
חלומו א"ו זאת הוא תשיבה למאמר יוסף שאמר ירא פרע
נאמר שרוח אלהים בך שאתה יודע ענין הרעב וא"כ תדע
ומה לעשות בזה לאסוף התבואה: נ פי׳ כך תרגומו ופירוש
והא דלא כתיב יתזן י"ל דהייתי אומר דלא מינהו אלא על ו
כתיב ישק שפי׳ גל לרכי עמי וכו׳: ם דאם הוא נתינה ממש

פירוש לתורת אלהים

דוּ זָאלְסְט זַיין אֵיין עֶלְצְטֶער אִיבֶּער מַיין הוֹז
דוּרְךְ דַיין מוֹל זָאל וֶוערֶען גְשְׁפַּייזְט נָאר מַיי
אַלֶע בַּדֶערְפֶענִישׁ פוּן מַיין פָאלְק זָאל וֶוער
דוּרְךְ דַיין מוֹל רַק הַכִּסֵּא נָאר דִי שְׁטוּל פוּן דֶר
וֶועל אִיךְ מַאכֶען גְרֶעסֶער פוּן דִיר מֶען וֶוע
רוּפֶען מֶלֶךְ: (מא) וַיֹּאמֶר אוּנ פַּרְעֹה הָאט גְזָא
יוֹסֵף רְאֵה זֶעה אִיךְ הָאבּ דִיךְ גִיזֶעצְט אוֹין

ליקוטים על התורה

יָאגְט אִים, וַוייל אַלֶע מַזָלוֹת גֵייעֶן אִין אַרָאד, אַזוֹ וִוי אַרָאד
פוּן אַוָואגֶן וֶוען דֶר וָואגֶען גֵייט, וָוס אִיז אִין דִי רֶגַע הוֹבֶּן
אִיז בַּאלְד אִין דִי אַנְדֶערֶע רֶגַע אוּנְטֶען, אוּב דֶר וָואגֶן לוֹפְט,
אִיז גֶעשְׁווינְט וָוס הוֹבִּין אוּנְטֶען אוּנ וָוס אוּנְטֶן הוֹבִּין, אוּנ
אוֹיבּ דֶר וָואגֶן גֵייט פַּאמֶעלִיךְ, דַארְפְט אַבִּיסוּל דִי אוּמְ־
מַאהְשׁוּנְג פוּן הוֹבִּין בִּיז אוּנְטֶן אוּנ פוּן אוּנְטֶען צוּרִיק בִּיז
הוֹיבִּין, סַיי וִוי סַיי אֵיין מַזָל יָאגְט דֶעם אַנְדֶערֶן, אוּנ אַזוֹ
וִוי דֶר מַזָל וֶוערְט גֶעיָאגְט, אַזוֹ דֶר מֶענְטְשׁ וָוס אִיז רַייךְ
פוּן דֶעם מַזָל וֶוערְט אוֹךְ גֶעיָאגְט, אוּנ אַזוֹ אִיז בַּיי חָכְמָה,
עֶס אִיז דָא אַחָכָם וָוס הקב"ה הָאט אִים גֶיגֶעבֶּן חָכְמָה, אַמַתָּנָה, וִוי עֶס שְׁטֵייט בַּיי שְׁלֹמֹה, וַה׳ נָתַן חָכְמָה לִ
הקב"ה הָט גִיגֶעבֶּן חָכְמָה צוּ שְׁלֹמֹה, זָאגְט דֶר פָּסוּק וְשָׁלוֹם לוֹ מִכָּל עֲבָרָיו מִסָּבִיב, עֶר הָאט גֶעהַאט פְרִידֶען
זַייטֶן, אַלֶע מֶענְטְשֶׁן זֶענֶען גֶעקוּמֶען צוּ שְׁלֹמֹה הֶערִין זַיין חָכְמָה, מֶען הָט אִים גִיגֶעבֶּן מַתָּנוֹת, אוּנ עֶס אִיז דָ
נוייל עֶר אִיז גֶעבָּארִן גֶעוָוארֶען אִין מַזָל פוּן חָכְמָה, אוּנ וִוי מִיר הָאבֶּן גֶעזָאגְט פְרִיעֶר, נוייל יֶעדֶער מַזָל וֶוערְט
דֶר מֶענְטְשׁ וָוס הָאט דִי חָכְמָה פוּן מַזָל וֶוערְט עֶר אוֹךְ גֶעיָאגְט, אוּנ זַיינֶע רֵייד זֶענֶען נִיט אָנְגֶענוּמֶען בַּיי
וִוי פַּרְעֹה הָט גֶעוָואלְט גְרוֹס מַאכֶן יוֹסֵף׳ן, אוּנ עֶר הָט אָבֶער מוֹרָא גֶעהַאט פַאר דִי שָׂרִים פוּן מִצְרַיִם, ד
וֶועלֶן זָאגֶן דֶר מֶענְטְשׁ וָואס אִיז גֶוועֶן אַקְנֶעכְט בַּיי פּוֹטִיפַר, אוּנ אִיז גֶוועֶן אִין תְּפִיסָה, זָאל עֶר גִיוֶועלְטִיגֶען אִיבּ
מִיר זָאלֶן זַיין אוּנְטֶער אִים, מִיר זָאלֶן זִיךְ בּוּקֶן צוּ אִים, אוּנ עֶר אִיז אַעִבְרִי, וָוס מִצְרַיִם הָאבֶּען פַיינְט דִי עִבְרִ
אִין דִי בִּיכֶער פוּן מִצְרַיִם אִיז גֶעשְׁרִיבֶּען אַקְנֶעכְט טָאר נִיט זַיין אַמֶלֶךְ אוּנ נִיט אַשַׂר, קֶען דָאךְ וֶוערֶן פ
אַרֶעוְוילוּצִיָע אִין לַאנְד, וֶועט שְׁלֶעכְט זַיין צוּ יוֹסֵף אוּנ צוּ פַּרְעֹה, הָט פַּרְעֹה אָנְגֶעהוֹבֶּען בֶּעטְרַאכְטֶן דִי חָכְמָה
פוּן וָואנֶען זִיא אִיז, פוּן מַזָל אָדֶר פוּן הקב"ה, וִוי עֶר הָאט גִיזֶעהֶן אוּנ פַארְשְׁטַאנֶען אַז דִי חָכְמָה פוּן יוֹסֵף אִיז
מַזָל, נָאר פוּן הקב"ה אַלֵיין, הָט פַּרְעֹה גֶעזָאגְט צוּ יוֹסֵף אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתְךָ אֶת כָּל זֹאת, וַוייל אִיךְ
דוּא בִּיזְט אַחָכָם גֶעבֶּענְטְשְׁט פוּן הקב"ה, אֵין נָבוֹן וְחָכָם כָּמוֹךָ, אַפֶערְשְׁטֶענְדִיגֶער אוּנ אַקְלוּגֶער וִוי דוּ אִיז נִי
דֶר וֶועלְט, אַלֶע חֲכָמִים וָוס זֶענֶען אוֹף דֶר וֶועלְט זֶענֶען חֲכָמִים נָאר פוּן מַזָל, דְרִיבֶּער וֶועט דִיךְ קֵיינֶר מְקַנֵּא זַיין,
בִּין זִיכֶער אַז אַלֶע שָׂרִים וֶועלֶן נֶעמֶען אוֹף זִיךְ דַיין מְלוּכָה, אוּנ אַלֶע מִצְרִים וֶועלֶן זַיין אוּנְטֶערְטֶענִיג אוּנ
מְלוּכָה אַזוֹ לַאנְג וִוי דוּ וֶועסְט לֶעבֶּן:

ספר הישר

אוּנְזֶערֶע לְשׁוֹנוֹת אוּנ דֶר מַלְכוּת הָט צוּ זֵיי גֶעזָאגְט אוֹיף אַנְדֶערֶען
טָאג וֶועל אִיךְ אַזוֹ טָאן אוּנ וִוי עֶס אִיז גֶעוָוארֶען טָאג הָט דֶער
מַלְכוּת גֶעשִׁיקְט נָאךְ זַיינֶע שְׂרָרוֹת אוּנ נָאךְ זַיינֶע קְנֶעכְט זֶענֶען
זֵיי גֶעקוּמֶען אוּנ הָאבֶּן זִיךְ גִיזֶעצְט פַארֶן מַלְכוּת אוּנ דֶר מַ
גֶעבֶּעטֶן מֶען זָאל בְּרֶענְגֶען יוֹסֵף זֶענֶען דִי קְנֶעכְט גֶעגַא
הָאבֶּן גֶעבְּרַאכְט יוֹסֵף פַארֶן מַלְכוּת אוּנ יוֹסֵף הָאט אָן

אתך על כל־ארץ מצרים׃ מב ויסר
פרעה את־טבעתו מעל ידו ויתן
אתה על־יד יוסף וילבש אתו בגדי־
שש וישם רבד הזהב על־צוארו׃
מג וירכב אתו במרכבת המשנה

אונקלוס

[...]ל ארעא דמצרים׃
[...]עדי פרעה ית
[...]ה מעל ידה ויהב
[...]על ידא דיוסף
[...]ש יתה לבושין
ושוי מניכא
[...]א על צוארה׃
[...]כיב יתה ברתכא
(נ"י תנינא) די לה

רשב"ם

[...]ע"י יוסף אמר לו כך : (מב) בגדי שש . של מצרים חשובים
[...]ורקמה במצרים : רביד . לשון דבר הפרוש ופשוט על הארם .

כ:: מרבדים רבדתי ערשי : (מג) במרכבת המשנה . סוס או פרידה המיוחדת
לרכוב עליה האיש משנה למלך אשר לו : אברך . הוא אב למלך כדאמרינן

רש"י

[...]ת נופל ל' נתינה עליו כמו (מלאכי ב) נתתי אתכם
[...]פלים : (מב) ויסר פרעה את טבעתו . נתינת
[...]מלך הוא אות למי שנותנה לו להיות שני לו לגדולה :
[...]ש . דבר חשיבות הוא במצרים : רביד . ענק
[...] רצוף בטבעות קרוי רביד . וכן (משלי ז) רבדתי
[...]פתי ערשי מרצפות . כלשון משנה מוקף רובדין של
[...]הרובד שבעזרה פ והיא רצפה : (מג) במרכבת

בית יהודא

העכער איבער אלע פעלקער (בין לגדולה בין לשפלות נופל
לשון נתינה עליו) סיי צו גרויסקייט אונ סיי צו נידעריגקייט
ווערט געזאגט דר ווארט נתינה , געבן (כמו) ווי עס שטייט
אין פסוק נתתי אתכם נבזים ושפלים , איך האב אייך
ניגעבן פארשעמט אונ נידעריג : (מב) ויסר פרעה את
טבעתו . זאגט רש"י (נתינת טבעת המלך היא אות למי
שנותנה לו להיות שני לו לגדולה) אז דר מלך גיט צו איינעם
זיין פינגעריל איז דם אצייכן אז דער מענטש ווערט דער
[...]נום מלך'ס גרויסקייט : ובגדי שש . זאגט רש"י (דבר חשיבות הוא במצרים) ליינווענדענע קליידער איז
[...]זאך אין מצרים : ורביד . מיינט מען ענק , אנאלדענעם רינג ארום האלדז (ועל שהוא רצוף בטבעות
[...]) ווייל דר רינג איז צוזאמען געשטעלט געווארן פון קליינע רינגען ער זאל זיך קענען בייגען ווערט ער גרופן
[...] אונ אזו שטייט אין פסוק (רבדתי ערשי) מיינט מען (רצפתי ערשי מרצפות) איך האב צוזאמען געלייגט אין מיין
[...]ן וואס אין איר דארף ליגען (ובלשון משנה מוקף רובדין של אבן) אין משניות שטייט מען האט צוזאמען
[...]ט שורות שטיינער , נאך שטייט ע' הרובד שבעזרה , אויף די שורה שטיינער וואס אין דיא עזרה (והיא רצפה) דאס
[...]ן דיא פאדלאגע וואס זיא איז געוועזן צוזאמען געשטעלט פון פיל שטיינער , זעהן מיר אצוזאמענגעשטעלטע
[...] מען רביד : (מג) ובמרכבת המשנה . מיינט מען אין צווייטן רייטוואגן (השניה למרכבתו) דער צווייטער רייטוואגן

דעת זקנים מבעלי התוספות

[...]ש אותו בגדי שש . פירש"י דבר חשיבות הוא במצרים .
[...]ם על זה ממה שפי' רש"י בפ' בראשית על נהר פישון
[...]ם ונקרא פישון על שם שמגדל פשתן מכלל דפשתן
[...]במצרים ונ"ל הודאי מגדל פשתן הי' וחשוב הוא יותר
[...]צות ומהיך חשיבותו היה יקר וזהו שאמר רש"י ז"ל
[...]הוא במצרים . ועוד י"ל דפשתן דקאמר התם היינו
[...]ו ותטמנם בפשתי העץ דפרש"י קנבוס וששו דהכא

שפתי חכמים

ארץ מצרים היה לו לומר בארץ מצרים ועוד הא כבר היה בארץ מצרים:
ע דמצרים היו עובדין לנילוס ונילוס הוא פישון ולכך נקרא פישון
משום שהוא מגדל פשתן כדפירש"י בפ' בראשית הילכך בגדי פשתן
חשובין להן וק"ל . [דב"ט] והנה בא אלי חכם מארץ ישראל ואמר לי
שאין פירושו פשתן כי בגדי שש הוא דבר חשוב נעשה מלבעיכים
הרכה ממשי והוא מלבוש שלובשין על כל הבגדים ואינו השש הנזכר
במלאכת המשכן . ונמשמעות דברי רש"י כדבריו שפי' דבר חשיבות
הוא במצרים ואילו היה ר"ל שהוא פשתן לא ה"ל לפרש רק בגדי שש
[...]את במצרים וגם בפ' תרומה פי' שש פשתן וכאן לא פי' שהוא פשתן רק שהוא דבר חשוב : פ ר"ל דכך נאמר שם על הרובה .

פירוש להורת אלהים

[...]אנד מצרים : (מב) ויסר אונ פרעה האט אפ
[...] זיין פינגעריל פון זיין האנד ויתן אונ ער
[...]אס גגעבן אויף דר האנד פון יוסף [עיין רש"י]
[...]נ ער האט אים אן גקלייד קליידר פון ליינען
[...]גווען אגרוס חשיבות אין מצרים וישם אונ
[...]ן אגילדענים האלז באנד אויף זיין האלז :
[...]ב אותו אונ ער האט אים גמאכט רייטן אין

ליקוטי יקרים

(מב) וילבש אותו בגדי שש וגו' . דר ילקוט ראובני
שרייבט עס איז דא אגרוסר סוד אונ אגרוסע סגולה
ביי די ליינווענדענע קליידר , דר מת וואס ווערט בעקליידט
מיט ליינווענדענע תכריכים אונ אין די תכריכים איז ניטא
קיין איינציג פאדים פון איין אנדער מין , אפילו ער איז
געשטארבן אין חוץ לארץ , אלע מלאכים אונ שרים פון
הימל זוכן אוס זכיות פון זיינעטוועגן , אונ בעטין ביי
הקב"ה פון זיינעטוועגן מען זאל אים מוחל זיין זיינע אלע
עבירות , אונ דר מענטש וואס ביי אים זענען קינדר געשטארבן ,
[...]ליידן די איבעריגע קינדר מיט ליינענע קליידער , וועט ער זיין זיכער אז זיי וועט קיין אומגליק טרעפן פון
[...] אונ ניט פון אנדערע שלעכטע בגעגענישן , דאס איז נאר אז די קליידער וועלן זיין נאר ליינן אונ עס וועט
[...]ארויינגעמישט אפילו איין פאדים איין אנדערער , ווארום אז עס איז ארויינגעמישט איין פאדים איין אנדערער
[...]ליידר , קענען ניט די קליידר טאן דיא אלע סגולות , אונ דריבער האט הקב"ה גיבאטן דעם כהן גדול ווען ער וועט

ספר הישר

[...]לשונות האבן זיי זיך דרוף געפרייט איז האול גיפעלן
[...]ן פון דעם מלכות אונ ביי די שררות כיין זאל מאכן
[...]יין שני למלכות אונ דר מלכות זאגט צוא יוסף דוא
[...] איין עצה גיגעבן איך זאל נעמן איין חכם אונ זאל
אים מאכן פר איין מושל איבערין לאנד מצרים כדי ער זאל מאכן
אנטרינען דם לאנד פון הונגער דר ווייל האט גאט דיך גילאזט וויסן
די רייד וואס דו האסט גערעט איז ניט פר האנדען אין מיין גאנצן
קיניגרייך אזו איין חכם וויא דו ביסט אונ דיין נאמען זאל מער

אֲשֶׁר־לוֹ וַיִּקְרְאוּ לְפָנָיו אַבְרֵךְ וְנָתוֹן אֹתוֹ עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ מד וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אֲנִי פַרְעֹה וּבִלְעָדֶיךָ

וְאַכְרִיזוּ קֳדָמוֹהִי אַבָּא לְמַלְכָּא וּמַנִּי יָ
עַל כָּל אַרְעָא דְמִצְרָ
מד וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹ
אֲנָא פַרְעֹה וּבַר מִמֵּ
לָא יְרִים גְּבַר יָת י

תו"א ויקראו לפניו במרא ד׃ ובלעדיך לא ירים איש את סוטה לו׃

רשב"ם

לא רכא ולא בר רכא. כלו' אב למלך. וזהו וישימני לאב לפרעה כי פרעה לשון מלך כמו שפרשתי למעלה אב שר לצורך המלך׃ (מד) אני פ

בית יהודא

(הַמְהַלֶּכֶת אֲצֶל שֶׁלּוֹ) וָוס גֵייט לֶעבֶּן דֶעם רַייטְוָואגֶן פוּן פַּרְעֹה׃ (אַבְרֵךְ). (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווִיא דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט מֶען הָט גְזָאגְט אוֹיף יוֹסֵף (דֵין אַבָּא לְמַלְכָּא) דֶר מֶענְטְשׁ אִיז אַפָּאטֶער אַרָאט גֶעבֶּער צוּם מֶלֶךְ (רַךְ בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי מֶלֶךְ) אוֹיף אַרַאמִישֶׁע שְׁפְּרַאכֶע אִיז רַךְ, אַמֶּלֶךְ (בְּהַשּׁוּתְפִין) אִין גְמָרָא בָּבָא בַּתְרָא אִין פֶּרֶק הַשּׁוּתְפִין שְׁטֵייט (לֹא רִיכָא וְלֹא בַּר רִיכָא) עֶר אִיז נִיט אַמֶּלֶךְ אוּנ נִיט אַזוּהְן פוּן אַמֶּלֶךְ (וּבְדִבְרֵי אֲגָדָה דָרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה) אִין מֶדְרָשׁ הָט רַבִּי יְהוּדָה גְלֶערוּנְט (אַבְרֵךְ זֶה יוֹסֵף) אַבְרֵךְ מֵיינְט מֶען יוֹסֵף (שֶׁהוּא אַב בְּחָכְמָה וְרַךְ בְּשָׁנִים) עֶר אִיז גְוֶוען אַפָּאטֶר [אַאֶלְצְטֶער] אִין חָכְמָה (וְרַךְ בְּשָׁנִים) אוּנ יוּנְג אִין יָאהְרֶן (אָמַר לוֹ בֶּן דּוּרְמַסְקִית) בֶּן דוּרְמַסְקִית

רש"י

המשנה. השניה למרכבתו המהלכת אצל שלו׃ אבר
כתרגומו דין אבא למלכא ר רך בלשון ארמי מלך בהשו
לא ריכא ולא בר ריכא. ובדברי אגדה (ספרי פ
דברים) דרש ר' יהודה אברך זה יוסף שהוא אב בח
ורך בשנים אמר לו בן דורמסקית עד מתי אתה מעוות ע
את הכתובים ק אין אברך אלא ל' ברכים שהכל היו נכ
לפניו ויוצאין תחת ידו ר כענין שנאמר ונתון אותו וג
(מד) אני פרעה. שיש יכולת בידי לגזור גזירה על מל
ואני גוזר שלא ירים איש את ידו׃ ובלעדיך.
ברשותך ד"א אני פרעה אני אהיה מלך ובלעדיך וגו'

הָאט גֶעזָאגְט צוּא רַבִּי יְהוּדָה (עַד מָתַי אַתָּה מְעַוֵּת עָלֵינוּ אֶת הַכְּתוּבִים) בִּיז ווִי לַאנְג וֶועסְטוּ אוֹיף אוּנְז פַארְקְרִימֶען פְּסוּקִים, אוּנ טַייטְשֶׁען דֶעם וָוארְט אַבְרֵךְ צְוֵויי וֶוערְטֶר, אַב רַךְ, אַפָּאטֶער יוּנְגֶער, עֶס דַארְף דָאךְ שְׁטֵיין רַךְ אִיוּנְגֶר פָּאטֶער (אֵין אַבְרֵךְ אֶלָּא לָשׁוֹן בִּרְכַּיִם) אַבְרֵךְ אִיז טַייטְשׁ קְנִיהֶען (שֶׁהַכֹּל הָיוּ נִכְנָסִין לְפָנָיו) אַלֶע זֶענֶען גְוֶוען אוּנְטֶעטְנִיג פַאר אִים (וְיוֹצְאִין תַּחַת יָדוֹ) אַלֶע זַאכֶן זֶענֶען גֶעגַאנְגֶען אוּנְטֶער זַיין הַאנְט (כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר) ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פ (וְנָתוֹן אוֹתוֹ עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם) פַּרְעֹה הָאט גֶעגֶעבֶּן יוֹסֵף'ן אוֹיף דֶעם גַאנְצֶן לַאנְד מִצְרַיִם׃ (מד) (אֲנִי פַּרְעֹה). אִיךְ בִּין פַּרְ דֶער מֶלֶךְ (שֶׁיֵּשׁ יְכוֹלֶת בְּיָדִי לִגְזוֹר גְּזֵרָה עַל מַלְכוּתִי) אִיךְ הָאבּ כֹּחַ גוֹזֵר זַיין גְּזֵרוֹת אוֹיף מַיין קֶענִיגְרַייךְ (וַאֲנִי גוֹזֵר יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ בִּלְעָדֶיךָ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּתְךָ) אוּנ אִיךְ בִּין גוֹזֵר עֶס זָאל אֵיין מֶענְטְשׁ נִיט אוֹיפְהֵייבֶּען זַיין הַאנְט עֶ צוּא טָאהְן אָן דַיין עֶרְלוֹיבְּנִיס (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז פַּרְעֹה הָט גְזָאגְט אֲנִי פַּרְעֹה, אִיךְ בִּין פַּרְעֹה (אֲנִי אֶהְיֶה מ אִיךְ וֶועל זַיין אַמֶּלֶךְ (וּבִלְעָדֶיךָ) אוּנ אוֹיסֶער דִיר זָאל אִין מִצְרַיִם גָאר נִיט גְטָאהְן וֶוערֶען (וְזֶהוּ דוּגְמַת רַק הַכִּסֵּא)

שפתי חכמים

והיא רלפה׃ צ זה חבר למלך׃ ק פי' לדידך לריך אתה לחלק את התיבה לשתי תיבות וזה דוחק. וא"ת למה לא פריך נמי אלעיל שתרגם דין אבא למלכא לריך נמי לפרש אב דהיינו אבא ורך היינו מלך כדפירש"י לעיל. וי"ל דלעיל לא לריך לחבר אליו תיבה אחרת אבל כפי' זה לריך לחבר אל אב בחכמה ואל רך לריך לחבר אליו בשנים וזה דוחק׃ ר וה"פ של אברך דהכל היו כאין אליו ואו

דעת זקנים מבעלי התוספות

היינו כיתנא והוא לא הי' מצוי במצרים׃ והמש את מצרים. לשון חומש לתת החמישית לפרעה ומשם הר כמפורש בפ' ויגש׃ לקמצים. פי' אפי' מלא קומץ הנשאר ב

ליקוטי יקרים

דַארְפֶן יִים כִּפּוּר אַרַיין גֵיין אִין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים זָאל עֶר זִיךְ בֶּעקְלֵיידֶען מִיט לַיינְוָואנְדֶענֶע קְלֵיידֶר, פַּרְעֹה הָט אוֹיךְ גֶעווּאוּסְט דֶעם סוֹד אוּנ דִי סְגוּלָּה פוּן דִי לַיינֶענֶע קְלֵיידֶר וָוס פַר אַהִילְף זֵיי זֶענֶען צוּ דֶעם מֶענְטְשׁ, דְרִיבֶּר אִיז עֶר שְׁטֶענְדִיג גֶעגַאנְגֶען גֶעקְלֵיידְט מִיט לַיינֶענֶע קְלֵיידֶר, אוּנ דוּרְךְ דֶעם הָט פַּרְעֹה זִיךְ גְרוֹס גֶעהַאלְטֶען גֶעגֶען זַיינֶע חֲכָמִים אוּנ מְכַשְּׁפִים אוּנ הָט גֶעזָאגְט עֶר אִיז אַגָאט, ווַייל זַיינֶע אַלֶע מְכַשְּׁפִים הָאבֶּן אִים נִיט גֶעקֶענְט טָאן כִּשּׁוּף, יוֹסֵף הָט אוֹיךְ גֶעווּאוּסְט דֶעם סוֹד אוּנ דִי סְגוּלָּה פוּן דִי לַיינֶענֶע קְלֵיידֶר, דֶר מֶענְטְשׁ וָוס אִיז גֶעקְלֵיידֶעט מִיט לַיינֶענֶע קְלֵיידֶר קֶען נִיט גִיוֶועלְטִיגֶן אוֹיף אִים. קֵיין עַיִן הָרָע, קֵיין כִּשּׁוּף, קֵיין רוּחַ רָעָה, דְרִיבֶּר הָט פַּרְעֹה בֶּעקְלֵיידְט יוֹסֵף'ן מִיט לַיינֶענֶע קְלֵיידֶר, נָאר ווַייל פַּרְעֹה הָט מוֹרָא גֶעהַאט טָאמֶר וֶועט יוֹסֵף מִיט זַיין חָכְמָה גְרֶעסֶער וֶוערֶען פוּן אִים, דְרִיבֶּר הָט עֶר אַיין זַאךְ גִיעֶנְדֶערְט, דֶר הַאלְדְז בַּאנְד נִיט זַיין פוּן לַיינֶען נָאר פוּן גָאלְד, דְרִיבֶּר הָט עֶר אָנְגֶעטָאן צוּא יוֹסֵף אַגָאלְדֶענֶעם הַאלְדְז בַּאנְד אוֹיף זַיין הַאלְדְז, ווָען יוֹסֵף פְלֶעגְט קוּמֶן צוּ זִיךְ אַהֵיים הָאט עֶר אוֹיסְגֶעטָאן דֶעם גָאלְדֶענֶעם הַאלְדְז בַּאנְד אוּנ הָט אָנְגֶעטָאן אַלַיינֶענ הַאלְדְז בַּאנְד, אִיז עֶר גִיוֶוען בַּיי אַלֶע שָׂרִים אוּנ בַּייא אַלֶע מִצְרַיִם גְלַייךְ ווִי פַּרְעֹה׃

פירוש לתורת אלהים

דֶעם אַנְדֶערֶן רַייט וָואגֶן וָוס אִ"ז צוּ אִים וַיִּקְרְאוּ זֵיי הָאבֶּן פַר אִים גִירוּפֶן אַבְרֵךְ דָס אִיז טַייטְשׁ אִיז אַיין עֶלְצְטֶער בַּיי דֶעם מֶלֶךְ אוּנ דֶער מֶדְ אֲגָדָה זָאגְט אַבְרֵךְ אִיז צְוֵויי וֶוערְטֶר (אַב) עֶלְצְ (רַךְ) יוּנְג עֶר אִיז אַיין עֶלְצְטֶער אִין דֶר חָכְמָה עֶר אִיז יוּנְג אִין דִיא יָארֶן נָאךְ אַפֵּירוּשׁ אִיז אַבְ אִיז טַייטְשׁ קְנִיעֶן אַלֶע מוּזֶן פַר אִים קְנִיעֶן וְנָתוֹן אוּנ עֶר הָאט אִים גְזֶעצְט אוֹיף דֶעם גַאנְצֶן לַ מִצְרַיִם׃ (מד) וַיֹּאמֶר אוּנ פַּרְעֹה הָט גְזָאגְט צוּ יוֹ אֲנִי פַּרְעֹה אִיךְ בִּין פַּרְעֹה אִיךְ בִּין אַמֶּלֶךְ מֶעג

ספר הישר

נִים גֶערוּפֶען וֶוערֶן יוֹסֵף נַייעֶרְט צָפְנַת פַּעְנֵחַ אוּנ דוּ זָאלְסְט זַיין בַּיי מִיר אַיין שֵׁנִי לַמֶּלֶךְ אוּנ דוּרְךְ דַיין מוֹל זָאל זַיין דִי בַּאפֶעלִין פוּן מַיין קֶענִיגְרַייךְ אוּנ דוּרְךְ דַיינֶע רֵייד זָאל מַיין פָאלְק אַרוֹם אוּנ אַרַיין גֵיין אוּנ דוּרְךְ דַיין הַאנְד זָאלֶען מַיינֶע שְׂרָרוֹת אוּנ מַיינֶע קְנֶעכְט נֶעמֶען זֵייעֶר שְׂכִירוֹת אַלֶע חוֹדֶשׁ אוּנ פַר דִיר זִיךְ בּוּקֶן אַלֶע מֶענְטְשֶׁן פוּן דֶעם לַאנְד נַייעֶרְט אִיךְ זָאל זַיי אוֹיף דֶער מְלוּכָה שְׁטוּל אוּנ עֶר הָאט אָפּ גֶעטָאהְן דָאס פִינְגֶע פוּן זַיין הַאנְד אוּנ הָט דָאס גֶעטָאהְן אוֹיף יוֹסֵף'ס הַאנְד אוּנ

ן זֵין וְיָת רַגְלֵהּ
ב עַל סוּסְיָא בְּכָל
דְמִצְרָיִם: מה וּקְרָא
שׁוּם יוֹסֵף גַּבְרָא
רָן גַּלְיָן לֵהּ וִיהַב
אָסְנַת בַּת פּוֹטִי
רַבָּא דְאוֹן לְאִתְּתָא

לֹא־יָרִים אִישׁ אֶת־יָדוֹ וְאֶת־רַגְלוֹ
בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: מה וַיִּקְרָא פַרְעֹה
שֵׁם־יוֹסֵף צָפְנַת פַּעְנֵחַ וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־
אָסְנַת בַּת־פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אֹן לְאִשָּׁה

בעל הטורים

(מה) צפנת פענח. נוטריקון צדיק פטפט נפש תאוה פוטיפר חנם. ד"א צופה פודה נביא תומך פותר עניו נביא חוזה:

רשב"ם

אני מלך חהו רק הכסא אגדל ממך: לא ירים איש את ידו. לעשות שורה כמו שכתוב בירבעם אשר הרים יד במלך. רמה ידו ושררתו ע"י המלך שלמה כמ"ש שם ויפקד אותו לכל סבל בית יוסף: (מה) צפנת פענח. שון מצרים הוא. וכן היה דרכם לקרוא לאדם בשעת שממנים אותו על ביתם שם הראוי. וכן ויקרא משה להושע בן נון יהושע כשנעשה חקרא לדניאל בלטשצר. כדכתיב די שמיה בלטשצר כשם אלהי: פוטיפרע. אין זה פוטיפר לפי הפשט: כהן און. שר של אותה

רש"י

יק הכסא: את ידו ואת רגלו. כתרגומו: פנת פענח. מפרש הצפונות ואין לפענח דמיון פוטי פרע. הוא פוטיפר ונקרא פוטי פרע סתרס מאליו ת לפי שחמד את יוסף א למשכב

בית יהודא

איז די זעלביגע רייד וואס פרעה האט פריער געזאגט צו יוסף גאר מיט די מלוכה וועל איך זיין גרעסער פון דיר (אלא שהוצרך לפרשה בשעת נתינת הטבעת) נאר ווען פרעה האט אים געגעבן דעם פינגעריל האט ער נאך אמאהל מיט אים גערעט ווי ווייט זיין מלוכה זאל זיין: ואת ידו ואת רגלו.

וויא דר תרגום טייטשט, עס זאל קיינר אויפהייבן זיין האנט צו נעמען געווער (אשווערד אונ אביקס) אין האנט אל קיינער אויפהייבן זיין פוס צו רייטן אויף אפערד אן דיין ערלויבנים: (מה) וצפנת פענח. מיינט מען (מפרש ער זאגט די בעהאלטענע זאכן וואס קיינער ווייס ניט (ואין לפענח דמיון במקרא) צום ווארט פענח איז ניטא אין פסוק: ופוטיפרע. זאגט רש"י (הוא פוטיפר) פוטיפרע דאס איז פוטיפר (ונקרא פוטיפרע על שנסתרס מאליו) ט גערופן פוטיפרע מיט לשון נקבה ווייל ער איז געווארן אסרים ער האט פארלארן די מענערליכע קרעפטען ניט קענען זיך באהעפטען צו א נקבה! (לפי שחמד את יוסף למשכב זכור) ווייל ער האט געוואלט מזנה זיין מיט יוסף:

דעת זקנים מבעלי התוספות

ן ממנו חמישית: (מה) צפנת פענח. נוטריקון "צדיק גד "תאותו "פוטיפר "ענה "נפשו "חנם: ויתן לו את א"ת יוסף שהי' מלך איך נשא בת הדיוט. וי"ל לפי הי' יוסף עבד לפוטיפר אמר בלבו אם לא אעשה א בתו יזלזלני וילשין אותי שהייתי עבדו אשאנה ועוד י"ל שנשאה מפני שהיתה מזרע יעקב כדפי' וישלח דבת דינה היתה משכם ותלה לה יעקב אבינו וארה והשליכה והובאה למצרים ע"י נס כדפרישית יפר בביתו ולכך נקראת על שמו כמו שמצינו גבי נו ע"ה אלה בני בתיה וגו'. וכשעבר יוסף בכל ארץ או כל הנשים לראות יפיו של יוסף כדכתיב בנות שור וכל אחת זורקת לו חפץ או תכשיט וזו לא היה לה מה לזרוק וזרקה לו הקמיע שהיה בצוארה ועיין בו וראה שהיא מזרעו של יעקב ונשאה:

שפתי חכמים

לו אברך לך: ש דייק מדכתיב ויקרא פרעה שם יוסף וגו' ויתן לו את אסנת וגו' ר"ל פרעה נתן ליוסף את אסנת ומנ"מ בזה וא"כ ע"כ צריך לומר דפוטיפרע הוא פוטיפר ויש נפקותא גדולה בזה שפרעה היה רוצה ליתן גדולה ליוסף וללובשו בגדי מלוכה ופרעה ירא כיון דעבד הוא לא יניחו לו גדולה זו ועוד בנימוסי מצרים כתיב אין עבד מולך ולא לובש בגדי שרים לכך רצה ליתן ליוסף בת אדוניו של יוסף דאם האדון נתן לעבדו אשה הוא משוחרר וכ"ש אם נותן לו בתו שהוא משוחרר א"כ ש"מ דפוטיפרע הוא פוטיפר וק"ל: ת והסירוס נלמד מל' פרע ולא מל' פוטיפר כנ"ל: א וא"ת הא לעיל כתיב כדברים האלה עשה לי עבדך ופירש"י שם בשעת תשמיש אמרה לו כך וי"ל דלא היה משמש עמה ממש אלא היה מגפף ומנשק ומש"ה נקט נמי רש"י עניני תשמיש כאלה

פירוש לתורת אלהים

וָוס איך וויל וּבִלְעָדֶיךָ לֹא יָרִים אונ חוץ דיר ווִיסֶן זאל קיין מענטש ניט אויף הייבן זיין לחמה צו האלטן אונ זיין פוס צו רייטן אין לאנד מצרים: (מה) וַיִּקְרָא אונ פרעה האט דעם נאמען פון יוסף צָפְנַת פַּעְנֵחַ דאס איז פר בארגענע זאכן טוט ער אנטפלעקין וַיִּתֵּן האט געגעבן צו אים אָסְנַת די טאכטער פון עֶדר האר פון און פר אַווייב וַיֵּצֵא אונ יוסף

ליקוטי יוסף

(מה) וַיִּקְרָא פַרְעֹה שֵׁם יוֹסֵף צָפְנַת פַּעְנֵחַ וגו'. ווייל אין גאנצן לאנד מצרים איז גערעט געווארן פון דעם נייעם מלך, ער הייסט יוסף אונ איז געווען אקנעכט ביי פוטיפר אונ איז געווען אין תפיסה וגעפיינקעניס), דס אלץ איז ניט שיין געווען פר פרעה אונ ניט פר מצרים, דריבר האט פרעה גיענדערט דעם נאמען פון יוסף, דר נאמען יוסף זאל פארגעסן ווערן, פריער האט ער געהייסן איין נאמען איצט וועט מען אים רופן צוויי נעמען, וועט מען זאגן עס איז גאר ניט דר זעלביגר, דר קנעכט פון פוטיפר האט געהייסן יוסף אונ דר נייער מלך הייסט צָפְנַת פַּעְנֵחַ, אונ

יענע צייט האבן די גלחים געהאט אגרויסע דעה אין מדינה זאכן, האט פרעה מודא געהאט די גלחים זאלן ן אבונד געגן יוסף האט ער גיגעבן צו יוסף אַווייב די טאכטער פון גרעסטן גלח, דס איז כהן און, דר גלח פון ט און (אונ פוטיפרע איז ניט פוטיפר, דר שר הטבחים וואס יוסף איז ביי אים גיוועון האט געהייסן פוטיפר, ריסטר פון און האט געהייסן פוטיפרע), דער פריסטר פון און וועט שון בערוהיגן אלע גלחים אונ דס גאנצע פאלק עס זאל קיין קריג זיין געגן יוסף:

ספר הישר

ט געלאזט אן קליידן יוסף מיט איין מלכות קלייד אונ עלאזט אן טאן אגילדענע קרון אויפן קאפ אונ איין באנד אונ דר מלכות האט געבאטען אלע זיינע קנעכט מאכן רייטען יוסף אויף איין רייט וואגען אונ צוואנציג מענטשין זאלן שרייען פר אים מיט איין הויך קול אונ זאלן זאגן האט איר דען גיזעהן אזוי איין קלוגען מענטש ווס דר מלכות האט אים אום דר ווייל פר איין שני למלך אונ אלע זאכן פון דער מלוכה זאל זיין דורך זיין מויל אונ וועלכער מענטש עס וועט

וַיֵּצֵא יוֹסֵף עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ מו וְיוֹסֵף
בֶּן־שְׁלֹשִׁים שָׁנָה בְּעָמְדוֹ לִפְנֵי
פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרָיִם וַיֵּצֵא יוֹסֵף
מִלִּפְנֵי פַרְעֹה וַיַּעֲבֹר בְּכָל־אֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ מז וַתַּעַשׂ הָאָרֶץ בְּשֶׁבַע שְׁנֵי
הַשָּׂבָע לִקְמָצִים׃ מח וַיִּקְבֹּץ אֶת־כָּל־
אֹכֶל | שֶׁבַע שָׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם וַיִּתֶּן־אֹכֶל בֶּעָרִים אֹכֶל שְׂדֵה־
הָעִיר אֲשֶׁר סְבִיבֹתֶיהָ נָתַן בְּתוֹכָהּ׃

אונקלוס

וּנְפַק יוֹסֵף (שַׁלִּיט)
אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ מו וְיוֹ
בַּר תְּלָתִין שְׁנִין כַּד
קֳדָם פַּרְעֹה מַלְכָּ
דְמִצְרָיִם וּנְפַק יוֹסֵף
קֳדָם פַּרְעֹה וַעֲבַ
(שַׁלִּיט) בְּכָל אַרְעָ
דְמִצְרָיִם׃ מז וּכְנָשׁוּ דָ
אַרְעָא בְּשְׁבַע
שׁוֹבְעָא (נ"י שִׁבְ
עִיבוּרָא לְאוֹצְרִין
מח וּכְנַשׁ יָת כָּל עִיב
שְׁבַע שְׁנִין דִי הֲווֹ בְּאַרְ
דְמִצְרַיִם וִיהַב עִיב
בְּקִרְוַיָא עִיבוּר חֲ
קַרְתָּא דִי בְּסַחְרָנָ

תו"א ויוסף בן כרכות וכו מגילה יח:

רשב"ם

העיר כדכתיב ובני דוד כהנים היו שלטונים: (מו) בן שלשים. וראוי לשררה: (מז) ותעש הארץ. הוציאה הרבה תבואה. כמו ועשת את התבואה לשלש השנים: לקמצים, בקנה אחד מלא קומץ שבלים ולכך היה השובע

רש"י

זכור (סוטה יג): (מז) ותעש הארץ. כתרגומו
הלשון נעקר ב מלשון עשייה: לקמצים. קומץ על
יד על יד היו אוצרים: (מח) אכל שדה העיר א
סביבותיה נתן בתוכה. שכל ארץ וארץ מעמ
פירותיה ג ונותנין בתבואה מעפר המקום ד ומעמיד
התבואה מלירקב. (נ"ל שהוא דעת רבי נחמיה וא"ל

בית יהודא

(מז) וַתַּעַשׂ הָאָרֶץ. (כְּתַרְגּוּמוֹ) וְוִי דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט, דִיא מֶענְטְשֶׁן פוּן לַאנְד מִצְרַיִם הָאבֶּן פַארְזַאמוּלְט תְּבוּאָה (וְאֵין הַלָּשׁוֹן נֶעֱקַר מִלְּשׁוֹן עֲשִׂיָּה) פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן דֶר וָוארְט וַתַּעַשׂ אִיז דֶערְטַייטְשׁ זִיא הָט גֶעטְאן, נַוייל דִי עֶרְד הָט גֶעוַואקְסֶן פִיל תְּבוּאָה דְרִיבֶּער הָאבֶּן דִי מֶענְטְשֶׁן פַארְזַאמוּלְט תְּבוּאָה אִין דִי שְׁפַּייכְלֶער, דָס הֵייסְט דִי עֶרְד הָט גְמַאכְט שְׁפַּייכְלֶער תְּבוּאָה (לִקְמָצִים) בִּיסְלַאכְנְוייז (קוֹמֶץ עַל קוֹמֶץ יַד עַל יַד הָיוּ אוֹצְרִים) זֵייא הָאבֶּען פַארְזַאמוּלְט דִיא תְּבוּאָה בִּיסְלַאכְוַייז וַאבִּיסוּל אִין הַאנְט הֵייסְט קוֹמֶץ: (מח) וְאֹכֶל שְׂדֵה הָ... אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֶיהָ נָתַן בְּתוֹכָהּ. דִיא תְּבוּאָה וָואס עֶר הָאט אַרָאפְּגֶענוּמֶן פוּן דִי פֶעלְדֶר וָואס אַרוּם שְׁטָאט הָט עֶר גֶלֵי... אִין דִי שְׁפַּייכְלֶער וָוס אִין דִיא שְׁטָאט (שֶׁכָּל אֶרֶץ וָאֶרֶץ מַעֲמֶדֶת פֵּירוֹתֶיהָ) יֶעדֶער עֶרְד הַאלְט־אוֹיף אִירֶע תְּבוּאָה (וְנוֹ... בַּתְּבוּאָה מֵעֲפַר הַמָּקוֹם וּמַעֲמִיד אֶת הַתְּבוּאָה מִלִּירָקֵב) אַז מֶען גִיט אַרַיין אִין תְּבוּאָה עֶרְד פוּן דִי זֶעלְבִּיגֶע עֶרְד וָואס...

שפתי חכמים

ולא תאמים ממש. ועי"ל שהיה סרים ביליס ולא סרים גיד כמו שפי' הרד"ק: ב פי' ותעש הארץ שעשתה אוצרות ופירוש הארץ אנשי הארץ כמו ארץ כי תחטא: ג ר"ל דכפסוק משמע שכל האוכל הגדל סביב העיר היה נותן בתוך אותה העיר ולא בעיר אחרת וטעמא מאי ופי"פ שכל ארץ וארץ וכו': ד י"א שהוא פירוש אחר וה"פ כל האוכל מוליכין אותו למצרים מקום שהיה יוסף שם והא דכתיב בקרא

פירוש לתורת אלהים

אִיז אַרוּם גַגאנְגֶען אוֹיף דֶעם לַאנְד מִצְרַיִם׃ (מו) וְיוֹסֵף אוּנ יוֹסֵף אִיז אַלְט גֶוֶועֶן דְרַייסִיג יָאר בְּעָמְדוֹ אִין זַיין טָאהְן שְׁטֵיין פַר פַּרְעֹה דֶר מֶלֶךְ פוּן מִצְרַיִם וַיֵּצֵא אוּנ יוֹסֵף אִיז אַרוּם גֶגַאנְגֶען פוּן פַר פַּרְעֹה וַיַּעֲבוֹר אוּנ עֶר אִיז אִיבֶּר גְפָארֶן אִין לַאנְד מִצְרַיִם׃ (מז) וַתַּעַשׂ אוּנ עֶס הָט גֶעוַואקְסֶן אִין דִי זִיבֶּן יָאר פוּן דֶר זָעט לִקְמָצִים בִּיסְלַךְ וַויים הָאבֶּן זֵיי אַיין גֶזַאמֶילְט פִיל תְּבוּאָה מֶדְרָשׁ מַאכְט אִיטְלִיכֶע זַאנְג אִיז גֶוֶועֶן אַפוּלֶע הַאנ... (מח) וַיִּקְבּוֹץ הָט עֶר אַיין גֶזַאמֶילְט גָאר דָס עֶסֶן וָוא... פוּן דִי זִיבֶּן יָאר וָוס זֵיי זֶענֶען גֶוֶועֶן אִין מִצְרַיִם וַיִּתֵּן... עֶר הָט גֶגֶעבֶּן דָס עֶסֶן וַוארְג אִין דִי שְׁטֶעט אוֹכֶל... עֶסֶן וַוארְג וָוס אִיז גֶוֶועֶן אִין דִי פֶעלְדֶר אַרוּם דֶ...

ספר הישר

ווידֶערְשְׁפֶּענִיגֶן זַיין מוֹיל אוּנ וֶועט זִיךְ צוּ אִים נִיט בּוּקֶען צוּ דֶר עֶרְד וֶועט עֶר גֶעטַייט וֶוערֶן וִוי אַיין מוֹרֵד אוּנ ווִיא דִי צְוָואנְצִיג מֶענְטְשֶׁן הָאבֶּן אוֹם גֵירֶעט דִי רֵייד הָאבֶּן זִיךְ אַלֶע מֶענְטְשֶׁן פוּן מַלְכוּת גֶעבּוּקְט צוּ אִים בִּיז צוּ דֶר עֶרְד אוּנ הָאבֶּן גֶעזָאגְט דֶער מַלְכוּת אוּנ דֶער שֵׁנִי לְמַלְכוּת זָאל אֵייבִּיג לֶעבֶּען אוּנ אַלֶע אַיין וואוֹנֶערֶס פוּן מִצְרַיִם הָאבֶּן זִיךְ גֶעבּוּקְט צוּ יוֹסֵף אוּנ הָאבֶּען זִיךְ גֶעפְרֵייט מִיט אַלֶע מִינִים כְּלֵי זֶמֶר אוּנ יוֹסֵף הָט אוֹיף גֶעהוֹיבֶּען זַיינֶע אוֹיגֶן צוּם הִימֶל אוּנ הָט גֶעזָאגְט דֶעם פָּסוּק מְקִימִי מֵעָפָר דָּל מֵאַשְׁפּוֹת יָרִים אֶבְיוֹן אִיז טַייטְשׁ דוּ טוּסְט אוֹיף שְׁטֶעלֶען דֶעם אָרוּמַאן פוּן דֶער עֶרְד אוּנ אוֹיךְ פוּן דֶעם מִיסְט טוּסְטוּ אִים דֶער... הָייבֶּען גָאט דוּ בִּיסְט דֶער הַאר פוּן דֶער וֶועלְט וואוֹל אִיז דֶ... מֶענְטְשֶׁען וָואס עֶר פַאר זִיכֶערְט זִיךְ אִין דִיר אוּנ יוֹסֵף מִיט... שְׂרָרוֹת אוּנ מִיט אַלֶע קְנֶעכְט אִיז אוּם גֶעפָארֶן גַאנְץ מִצְרַיִם... אוֹיךְ הָאבֶּן זֵיי אִים גֶעוַוייזְט צוּ אַלֶע אוֹצְרוֹת פוּן דֶעם מֶלֶךְ אוּנ י... הָט זִיךְ אוּם גֶיקֶערְט אוּנ אִיז גֶעקוּמֶן דֶעם זֶעלְבִּיגֶן טָאג פַר פַּרְ... אוּנ דֶר מֶלֶךְ הָט אָפּ גְגֶעבֶּן צוּ יוֹסֵף פֶעלְדֶר אוּנ וַויין גֶערְטְנֶער... אוֹיךְ פִיל גָאלְד אוּנ פִיל אֵיידֶל גֶעשְׁטֵיין אוּנ נָאךְ פִיל מַתָּנוֹת... ווִי עֶס אִיז גֶעקוּמֶן אוֹיף אַנְדֶערֶען טָאג הָט דֶר מֶלֶךְ גְעבָּאטְן... אַלֶע אַיין וואוֹנֶער זֵיי זָאלֶען בְּרֶענְגֶען מַתָּנוֹת צוּ יוֹסֵף א נ וֶו... עֶס וֶועט וִוידֶר שְׁפֶּענִיגֶן דָס מוֹיל פוּן מֶלֶךְ זָאל וֶוערֶען גֶעשְׁטְרָא...
אוּנ:

מט ויצבר יוסף בר כחול הים הרבה מאד עד כי־חדל לספר כי־אין מספר: נ וליוסף ילד שני בנים בטרם תבוא שנת הרעב אשר ילדה־לו אסנת בת־פוטי פרע כהן און: נא ויקרא יוסף את־שם הבכור מנשה כי־נשני אלהים את־כל־

בְּנַהּ: מט וּכְנַשׁ
עִיבוּרָא כְּחָלָא
א סַגִּי לַחֲדָא עַד דִּי
לְמִמְנֵי אֲרֵי לֵית
: נ וּלְיוֹסֵף אִתְיְלִיד
בְּנִין עַד לָא
שַׁתָּא דְכַפְנָא
ידַת לֵיהּ אָסְנַת בַּת
פֶּרַע רַבָּא דְאוֹן:
קְרָא יוֹסֵף יָת שׁוּם
בְּרָא מְנַשֶּׁה אֲרֵי
שְׁנִי יְיָ יָת כָּל עַמְלִי

תו"א וליוסף ילד תענית יא:

בעל הטורים

ליוסף. ב' במס' וליוסף יולד שני בנים בטרם וגו' ואידך וליוסף מטורכת ה' ארלו כדאמרינן כל המשתף עצמו עם הצבור בצרתם

רשב"ם

גדול: (נ) בטרם תבא שנת הרעב. ולפי שבא יעקב בתחלת ימי הרעב בשנה שניה ולסוף שבע עשרה שנה בשעת מותו אמר ליוסף שני בניך הנולדים לך עד באי אליך לי הם. אבל מולדתך אשר הולדת אחריהם אחרי באי אליך לך לכך פירשם כאן שאפרים ומנשה נולדו לפני שנות הרעב קודם שבא יעקב אבל אחרי כן הוליד בנים ובפי בנים שנקראו על שם אחיהם בנחלתם כמו יעקב: (נא) נשני. מן נשש. כמו הנני אלהים מן חנן. הדגש תחת אות החסרה ואילו היה מגזרת לא תנשני נשיתי טובה שהוא מתמוש

רש"י

ה ברש"י כאשר עלה בדעת קצתם): (מט) עד כי לספור. עד כי חדל לו הסופר ה לספור וה"ז מקרא : כי אין מספר. לפי שאין מספר והרי כי משמש ו ן דהא: (נ) בטרם תבוא שנת הרעב. (תענית מכאן שאסור לאדם לשמש מטתו ז בשני רעבון:

בית יהודא

תְּבוּאָה הָט פוּן אִיר גֶעוואַקְסֶען הַאלְט־אוֹיף דִי עֶרְד דִיא תְּבוּאָה זִיא זָאל נִיט פַארְפוֹילְט ווֶערֶן: (מט) וַעַד כִּי חָדַל לִסְפּוֹר. מֶען מֵיינְט (עַד כִּי חָדַל לוֹ הַסּוֹפֵר לִסְפּוֹר) בִּיז דֶער צֵיילֶער הָט אוֹיפְגֶעהֶערְט צֵיילֶען (וַהֲרֵי זֶה מִקְרָא קָצָר) דָאס אִיז אַקוּרְצֶער פָּסוּק עֶס פֶעלְט דֶער ווָארְט הַסּוֹפֵר: וְכִי אֵין מִסְפָּר. מֵיינְט מֶען (לְפִי שֶׁאֵין מִסְפָּר) ווַייל עֶס אִיז נִיט גֶעווֶען

ווָארְט אוֹיף דֶעם צָאהְל (וַהֲרֵי כִּי מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן דְהָא) דֶער ווָארְט „כִּי" אִיז דֶערְטַייטְשׁ ווָארוּם, ווַייל: (נ) וּבְטֶרֶם א שְׁנַת הָרָעָב. זָאגְט רש"י (מִכַּאן שֶׁאָדָם אָסוּר לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בִּשְׁנֵי רָעָבוֹן) פוּן דַאנֶען ווַייסֶען מִיר אַמֶענְטְשׁ טָאר נִיט בַּהֶעפְטָן מִיט זַיין ווַייבּ ווֶען עֶס אִיז אַהוּנְגֶער יָאהְר, דְרִיבֶּער דֶערְצֵיילְט דִי תּוֹרָה דִי קִינְדֶער זֶענֶען גֶבָּארֶען גֶעווָארֶען

דעת זקנים מבעלי התוספות

טרם תבוא שנת הרעב. אמרינן במס' תענית מכאן שאסור ש מטתו בשני רעבון. ותמה היאך לוי שמש מטתו שהרי ה יוכבד בין החומות ואז היו שני רעבון כדכתיב כי זה ים הרעב. ואמר ר' יהודה הסיד דמה שאסור לשמש מטתו נביא ששמע מפי הקב"ה שעתיד להיות רעב כגון יוסף ע הדבר בבירור על ידי חלום פרעה אבל לוי שלא היה הדבר בבירור לא היה נאסר לו. ויש מתרצין דלוי ויוכף י בפלוגתא דתנאי דפליגי במסכת יבמות דאיכא מאן ר התם מצות פריה ורביה שני זכרים ואיכא מאן דאמר קיים עד שיוליד זכר ונקבה. ולוי סבר כמ"ד עד שיוליד ה"נ"כ ולפיכך שמש כי עדיין לא נולדת לו נקבה ואמרינן במס' תענית חשוכי בנים משמשין מטותיהן בשנת רעבון כדי

שפתי חכמים

שדה העיר וגו' נתן בתוכה ה"פ שלריך ליתן מעפר שגדלה שם בתוכה אבל אח"כ היו מוליכין אותה למלרים: ה כי משמע ל' אשר כדפירש"י עד אשר חדל לו לסופר לספור: ו דחדל משמע שמעלמו חדל ולמה לא ספר יותר מפני כי אין מספר כלומר שהוא יודע שבודאי לא יהיה לו מספר שכל כך הרבה יהיה וחדל מתחלה הסופר לספור. מהרש"ל: ז ואע"ג דכתיב ויהי רעב בכל הארצות ובכל ארץ מלרים היה לחם לריך לפרש ויהי רעב בכל הארצות אפי' באולרות אבל בכל ארץ מלרים היה לחם באולרות והא דילחק שימש מטתו בשנת רעבון בפ' תולדות פירשתי. כתב רא"ם וא"ת והא לוי היה משמש מטתו בשנת

פירוש לתורת אלהים

ואט הָט עֶר גִיגֶעבֶּן אִין דֶער שְׁטָאט [עיין רש"י]: ט) וַיִּצְבֹּר אוּנ יוֹסֵף הָט אַיין גִיזַאמִילְט קָארֶן כְּחוֹל עֶר פִיל אַזוֹ ווִי דָאס זַאמְד פוּן דֶעם יַם עַד בִּיז עֶר פַר מִיטִין צוּ צֵיילֶן כִּי ווָארוּם עֶס אִיז נִיט גִיוֶועןְ ן צָאל: (נ) וּלְיוֹסֵף אוּנ צוּ יוֹסֵף אִיז ווָארֶן גִיבּוֹרֶען יי זִיהְן אֵיי דִי הוּנְגֶער יָאר זֶענֶען גִקוּמֶן [עיין רש"י] ר ווָס הָט גִיבֶּארֶן צוּ אִים אָסְנַת דִי טָאכְטֶער פוּן טִיפֶּרַע דֶער הַאר פוּן אוֹן: (נא) וַיִּקְרָא אוּנ יוֹסֵף הָט פֶען דֶעם נָאמֶן פוּן דֶעם עֶלְצְטֶן זוּהְן מְנַשֶּׁה כִּי רוּם גָאט הָט מִיךְ גִימַאכְט פַאר גֶעסֶן גָאר מַיין מִידִיקַייט אוּנ מַיין פָאטֶערְס הוֹז: (נב) וְאֵת אוּנ דֶעם

ליקוטי נחמיה

(מט) וַיִּצְבֹּר יוֹסֵף בָּר כְּחוֹל הַיָּם. דֶר סֵפֶר אור פני משה שְׁרַייבְּט דֶר פָּסוּק מֵיינְט דִי קָארֶן ווָס יוֹסֵף הָט פַארְזַאמוּלְט אִיז גִיוֶועֶן ווִי דִי זַאמְד פוּן יַם, אַזוֹ ווִי דִי זַאמְד פוּן יַם לִיגְט שְׁטֶענְדִיג אִין ווַאסֶר אוּנ ווֶערְט נִיט פַארְפוֹילְט, אַזוֹ זֶענֶען דִי קָארֶן פוּן יוֹסֵף נִיט פַארְפוֹילְט גִיוָוארֶן דִי מִצְרִים הָאבֶּן אוֹךְ פַארְזַאמוּלְט פִיל תְּבוּאָה, עַד כִּי חָדַל לִסְפּוֹר, בִּיז זֵיי הָאבֶּן אוֹפְגִיהֶערְט צֵיילֶן אָבֶּר נָאכְדֶעם ווִיעֶן דֶר הוּנְגֶער הָט אָנְגֶעהוֹבֶּן אוּנ זֵיי הָאבֶּן גִיעֶפִינְט זַייעֶרֶע שְׁפַּייכְלֶר הָאבֶּן זֵיי גִיזֶעהֶן דִי תְּבוּאָה אִיז פַארְפוֹילְט, כִּי אֵין מִסְפָּר, עֶס אִיז נִיטָא ווָס צוּ צֵיילֶן:

ספר הישר

הָאט גֶעמַאכְט אַיין גְרוֹס הֶדֶר אִין מִיטֶן מַארְק מֶען זָאל אַהִין ןגֶן דִי מַתָּנוֹת אוּנ אִיטְלִיכֶר מֶענְטְשׁ פוּן מִצְרַיִם הָט גֶעבְּרַאכְט מַתָּנָה אוּנ מֶען הָט גֶעבְּרַאכְט גִילְדֶענֶע רִינְגֶען אוּנ פִינְגֶערְלֶךְ אוּנ אַלֶערְלֵיי אֵיידֶעל גֶעשְׁטֵיין אוּנ יוֹסֵף הָט דָס צוּ גֶענוּמֶען אוּנ הָט בַּאהַאלְטִין אִין זַיינֶע אוֹצְרוֹת אוּנ אַלֶע שָׂרָרוֹת ווָאס זֶענֶען גֶעוֶועֶן בַּיי דֶעם מֶלֶךְ הָאבֶּן אַלֶע גִיגֶעבֶּן גְרוֹיסֶע מַתָּנוֹת צוּ יוֹסֵף אוּנ

עֲמָלִ֔י וְאֵ֖ת כָּל־בֵּ֥ית אָבִֽי׃ נב וְאֵ֛ת שֵׁ֥ם
הַשֵּׁנִ֖י קָרָ֣א אֶפְרָ֑יִם כִּֽי־הִפְרַ֥נִי
אֱלֹהִ֖ים בְּאֶ֥רֶץ עָנְיִֽי׃ רביעי נג וַתִּכְלֶ֕ינָה
שֶׁ֖בַע שְׁנֵ֣י הַשָּׂבָ֑ע אֲשֶׁ֥ר הָיָ֖ה בְּאֶ֥רֶץ
מִצְרָֽיִם׃ נד וַתְּחִלֶּ֜ינָה שֶׁ֣בַע שְׁנֵ֤י
הָֽרָעָב֙ לָב֔וֹא כַּאֲשֶׁ֖ר אָמַ֣ר יוֹסֵ֑ף וַיְהִ֤י
רָעָב֙ בְּכָל־הָ֣אֲרָצ֔וֹת וּבְכָל־אֶ֥רֶץ
מִצְרַ֖יִם הָ֥יָה לָֽחֶם׃ נה וַתִּרְעַב֙ כָּל־
אֶ֣רֶץ מִצְרַ֔יִם וַיִּצְעַ֥ק הָעָ֛ם אֶל־פַּרְעֹ֖ה
לַלָּ֑חֶם וַיֹּ֨אמֶר פַּרְעֹ֤ה לְכָל־מִצְרַ֙יִם֙
לְכ֣וּ אֶל־יוֹסֵ֔ף אֲשֶׁר־יֹאמַ֥ר לָכֶ֖ם

אונקלוס

וְיָת כָּל בֵּית אַבָּא
נב וְיָת שׁוּם תִּנְיָנָא קְ
אֶפְרָיִם אֲרֵי אַפְּשַׁנִי
בְּאַרַע שִׁעְבּוּדִי
נג וּשְׁלִימַת שְׁבַע
שׁוֹבְעָא (נ"י שִׂבְעָא)
הֲוָה בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִ
נד וּשְׁרִיאַת שְׁבַע
כַפְנָא לְמֵיעַל כְּמָא
אֲמַר יוֹסֵף וַהֲוָה כַּפְ
בְּכָל אַרְעָתָא וּבְ
אַרְעָא דְמִצְרַיִם הְ
לַחְמָא: נה וּכְפָנַת
אַרְעָא דְמִצְרַיִם וּ
עַמָּא (קֳדָם) לְפַרְעֹה (
לְלַחְמָא וַאֲמַר פַּרְ
לְכָל מִצְרָאֵי אִיזִילוּ
יוֹסֵף דִּי יֵימַר לְ

רשב"ם

למ"ד פעל. היה לו לומר בשני. כמו עבדי רמני. האיש אשר כלנו. רמני
אן רימה את רעהו. כלנו כלה ה' את חמתו: (נד) ובכל ארץ מצרים היה

בעל הטורים

זוכה ורוחה בנחמות לבור: (נה) לכם תעשו. בגימ' המילה תעב
אותם למול:

בית יהודא

פריער ב"ו די הונגער יאהרין: (נה) וַתִּרְעַב כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם.
האָרָם רש"י פר נום זענען אלע מצרים באלד הונגעריג
געוואָרן זיי האָבען דאך געהאט פארזאמעלטע תבואה,
ענפערט רש"י (שֶׁהִרְקִיבָה תְבוּאָתָם שֶׁאָצְרוּ) ווייל עס איז
פארפוילט געוואָרן זייערע תבואה וואס זיי האָבען פארזאמעלט (חוץ משל יוסף:) די תבואה פון יוסף איז ניט פארפ
געוואָרען: (אֲשֶׁר יֹאמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ). וואס יוסף וועט צו אייך זאָגען זאָלט איר טאָהן (לְפִי שֶׁיּוֹסֵף הָיָה אוֹמֵר לָהֶם שֶׁי
ווייל יוסף הָט געזאָגט צו די מצרים ער וועט זיי ניט געבן ברויט ביז זיי וועלען זיך מָלֶה זיין (וּכְשֶׁבָּאוּ אֵצֶל פַּרְעֹה וְאוֹ
כָּךְ הוּא אוֹמֵר לָנוּ) ווען די מצרים זענען געקומען צו פרעה אונ האָבען געזאָגט צו אים אזוי הָט יוסף געזאָגט צו אונ

רש"י

(נה) ותרעב כל ארץ מצרים. (ב"ר) שהרקיבה תבו
שאצרו חוץ משל יוסף: אשר יאמר לכם תעשו.
שהי' יוסף אומר להם שימולו וכשבאו אצל פרעה ואו

שפתי חכמים

דעכון דהא יוכבד נולדה לו בין החומות כדפירש"י בפ' ויגש וכאותו
זמן רעב היה י"ל דחשוכי בנים מותר לשמש מטתו אפי' בשנת רעבון:
ח דייק מדכתיב אשר יאמר לכם תעשו למה כתיב כל' אמירה ולא

דעת זקנים מבעלי התוספות

לקיים מצות פריה ורביה. ויוסף ס"ל כמ"ד שני זכרים ו
לא רצה לשמש כי כבר קיים: (נב) קרא אפרים. על שם
אברהם ויצחק שנא' בהם אפר. אברהם שנאמר ואנכי
ואפר. יצחק כאפר על גבי המזבח דאפרים משמע שתי אפ

ולכך נקראו ישראל על שם אפרים שנא' הבן יקיר לי אפרים: (נג) ותכלינה. על שם שהיו הבריות כלולות ביופי מתוך ה

פירוש לתורת אלהים

באָמֶן פון דעם אנדערן זוהן הָט ער גרופן אֶפְרַיִם כִּי
וָוארום גאָט הָט מיך גפרוכפּערט אין דעם לאַנד
פון מיין פיין: (נג) וַתִּכְלֶינָה אונ זיי זענען וואָרן פאר
לענדט דיא זאטע יאָרן אֲשֶׁר הָיָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וואס
זעניג גוועזן אין מצרים: (נד) וַתְּחִלֶּינָה אונ זיי האָבן
אָן גהויבן די זיבן יאר הונגער צו קומען כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף
אזוי ווי יוסף הָט גזאָגט וַיְהִי אונ עס איז גוועזן אהונגער
אין אלע לענדער וּבְכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם הָיָה לָחֶם אונ אין גַ
לאַנד מצרים איז גיוועזן ברויט: (נה) וַתִּרְעַב אונ
גאנצע לאנד מצרים איז וואָרען הונגעריג ווא
די תבואה וואס זיי האבן זיך איין גזאמילט אָן
איז פר פולט גיוואָרן וַיִּצְעַק אונ דאס פאָלק
גשריגן צו פרעה וועגן ברויט וַיֹּאמֶר אונ פרעה
גזאגט צוא אלע מצרים לְכוּ אֶל יוֹסֵף גייט צו

ספר הישר

אונ דר מלך הָט געשיקט צו פוטיפרע דר זון פון אזיהם דער
האר פון און מען זאָל געמן ביי אים די קלוגסטע טאכטר וואס
הייסט אָסנת פר איין ווייב צו יוסף די יונגע פרויא איז געוועזן
זעהר שיין אונ יוסף הָט זיא גענומען פר אווייב אונ דר מלך הָט
געזאָגט צו יוסף איך בין פרעה אונ חוץ דיר זאָל קיינר ניט אויף
הייבען קיין האנד אדער איין פוס צו טאָן עפּיס אין זא
מצרים אונ יוסף איז אַלט געוועזן אין דער זעלבער צייט ד
יאָהר אונ גאָט הָט גימערט צו יוסף נאך חכמה אונ אל
וואנער פון מצרים אונ אלע קנעכט אונ אלע שׂרות פון
האָבן זעהר ליב געהאט יוסף דען דס איז געוועזן פון גא

...דון: נו וכפנא הוה ...ל אפי ארעא ופתח ...ית כל (אוצריא) די ...עיבורא וזבין ...רים ותקיף כפנא ...עא דמצרים: נז וכל ...ארעא עלו למצרים ...ן עיבורא מן יוסף ...תקיף כפנא בכל ...א: א וחזא יעקב

תַּעֲשׂוּ: נו וְהָרָעָב הָיָה עַל כָּל־פְּנֵי הָאָרֶץ וַיִּפְתַּח יוֹסֵף אֶת־כָּל־אֲשֶׁר בָּהֶם וַיִּשְׁבֹּר לְמִצְרַיִם וַיֶּחֱזַק הָרָעָב בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: נז וְכָל־הָאָרֶץ בָּאוּ מִצְרַיְמָה לִשְׁבֹּר אֶל־יוֹסֵף כִּי־חָזַק הָרָעָב בְּכָל־הָאָרֶץ: מב א וַיַּרְא

תו"א וכל הארץ באו מצרימה פסחים קיט יבמות יג: וירא יעקב כי יש שבר ס' הזוהר פ' אמור:

רשב"ם

...י נתן יוסף אוכל בערים: (נו) וישבור. לשון קנין מאכל ומשתה כדכתיב לכו שברו ואכלו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב: (נז) וכל הארץ

רש"י

...א אומר לנו א"ל למה לא צברתם בר והלא הכריז ...שני הרעב באים אמרו לו אספנו הרבה והרקיבה ...הם א"כ כל אשר יאמר לכם תעשו הרי גזר על ...ה והרקיבה מה אם יגזור עלינו ונמות: (נו) על כל ...הארץ. מי הם פני הארץ אלו הם העשירים (ב"ר): ...ל אשר בהם. כתרגומו די בהון עיבורא: וישבור ...ים. שבר לשון מכר ולשון קנין הוא י כאן משמש ...כר. שברו לנו מעט אוכל לשון קנין. ואל תאמר ...י אם בתבואה שאף ביין וחלב מצינו (ישעיה נה) ולכו ...בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב: (נז) וכל הארץ ...מצרימה. אל יוסף לשבור. ואם תדרשהו כסדרו ...יך לכתוב לשבור מן יוסף: (א) וירא יעקב כי

בית יהודא

וועט אונז ניט געבן ברויט ביז מיר וועלן אונז מלה זיין (אמר להם) האט פרעה געזאגט צו דיא מצריים (ולמה לא צברתם בר) פאר וואס האט איר ניט פארזאמעלט תבואה פון די זאטע יאהרן איר זאלט האבן אויף די הונגעריגע יאהרן (והלא הכריז לכם ששני הרעב באים) מען האט דאך אויסגערופן צו אייך אז עס וועלן קומען הונגער יאהרן (אמרו לו) האבן די מצריים געזאגט צו פרעה (אספנו הרבה והרקיבה) מיר האבן פארזאמעלט פיל תבואה נאר עס איז פארפוילט געווארן (אמר להם) האט פרעה צו זיי געזאגט (אם כן) אויב עס איז אזו (כל אשר יאמר לכם תעשו) אלץ וואס יוסף וועט זאגן צו אייך מוזט איר טאהן (הרי גזר על התבואה והרקיבה) יוסף האט גוזר גוועזן אויף דיא תבואה זיא זאל פארפוילט ווערן איז זיא פארפוילט געווארן (מה אם יגזור עלינו ונמות) ...לן מיר טאהן אז ער וועט גוזר זיין אויף אונז מיר זאלן שטארבען: (נו) (על כל פני הארץ). זאגט רש"י (מי הם ...רץ) וועלכע מענטשן ווערען גערופן פני הארץ (אלו העשירים) דם זענען די רייכע מענטשן: ואת כל אשר בהם]. ...טו) וויא דער תרגום טייטשט (די בהון עבורא) יוסף האט גיעפענט אלע שפייכלערס וואס אין זיי איז דא תבואה: ...למצרים]. זאגט רש"י (שבר לשון מכר ולשון קנין הוא) דער ווארט שבר איז אמאהל דערטייטש פארקויפען אונ ...דערטייטש קויפן (כאן משמש לשון מכר) דא מיינט מען פארקויפען (שברו לנו מעט אוכל לשון קנין) מיינט מען ...פאר אונז אביסעל עסין (ואל תאמר אינו כי אם בתבואה) זאלסט ניט זאגן דר ווארט שבר נקויפן אונ פארקויפן איז ...יי תבואה (שאף ביין וחלב מצינו) ביי וויין אונ ביי מילך געפינען מיר אויך דעם ווארט שבר, ווי עס שטייט ...וק (ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב) גייט קויפט אן געלט אונ אן פארבייטונג וויין אונ מילך: (נז) וכל ...או מצרימה אל יוסף לשבור]. אלע מענטשען פון לאנד כנען זענען געקומען אין מצרים צו יוסף קויפן ביי אים תבואה ...רש"י (ואם תדרשהו כסדרו) אויב דו ווילסט לערנען דעם פסוק כסדר וויא ער איז געשריבען (היה צריך לכתוב ...מן יוסף) האט געדארפט זיין געשריבען אין פסוק צו קויפין פון יוסף: (א) וירא יעקב כי יש שבר במצרים].

דעת זקנים מבעלי התוספות

...ה. על שם שהיו הבריות חולניות מפני הרעב: (א) וירא ...י יש שבר במצרים. זש"ה עין רואה ואזן שומעת ה' ...ם שניהם. מה ראה לומר כן וכי כל הגוף לא עשאו

שפתי חכמים

כתיב אשר יאוה א"ו אמירה היינו מילה כדכתיב גבי דוד עם אנכי על אמרתך והמפרשים הרבו בזה וע"ש: ט אבל העניים כובשין את פניהם לארץ ואין נושאין פניהם: י ר"ל שלא תאמר אע"ג שהוא ל' מכר מ"מ הוא נמי לשון דיגון וכיון דנכתב בל' שבר א"כ דוקא גבי ...ייך לכתוב ל' שבר גבי קנין כיון דלשון מכר ול' דגון שייך בתבואה אבל גבי יין או שאר משקים לא שייך לכתוב לשון שבר כיו'

פירוש לתורת אלהים

...אמר לכם תעשו וואס ער וועט צו אייך זאגען איר טאן: (נו) והרעב אונ דער הונגער ...וועז אויף דעם גאנצין לאנד מצרים [טייז יש"י] ...אונ יוסף הט גיעפינט אלע אוצרות וום איז ...י גוועז תבואה וישבור למצרים אונ ער הט פר קופט צו די מצרים ויחזק אונ עס הט זיך גשטארקט דר הונגר אין לאנד מצרים: (נז) וכל אונ די לייט פון דעם גאנצן לאנד זענען גקומן אין מצרים צו יוסף'ן קופן תבואה כי ווארום דר הונגר האט זיך גשטארקט אין דעם גאנצן לאנד: (א) וירא אונ יעקב

ספר הישר

...ז געוועז מים יוסף אונ זיין שם איז געוועז אופען גאנצען ...ונ עס איז געוועז צו יוסף פערציג טויזנד זעקס הונדערטס ...לייט וום זייא האבען געהאלפן צום מלכות אונ אויך צו יוסף אונ יוסף האט גיגעבען צו זיינע חילות לייב פאנצערס אונ שפיזין אונ אנדערע כלי זין. אונ עס איז געקומען דס אנדערע יאר זינד יוסף איז געווארן איין שני למלך הט נאט גגעבן איין

יַעֲקֹב כִּי יֶשׁ־שֶׁבֶר בְּמִצְרָיִם וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו לָמָּה תִּתְרָאוּ׃ ב וַיֹּאמֶר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי כִּי יֶשׁ־שֶׁבֶר בְּמִצְרָיִם

אֲרֵי אִית עִיבוּרָא מִזְדַּבַּן בְּמִצְרָיִם וַאֲמַר יַעֲקֹב לִבְנוֹהִי לְמָה תִתְחֲזוּן ב וַאֲמַר הָא שְׁמָעִית אָמְרִין אֲרֵי אִית עִיבוּרָא

תו"א ויאמר יעקב לבניו למה תעניות י:

רשב"ם

באו מצרימה. אל יוסף לשבור: (א) למה תתראו. כמו לכה ונתראה פנים דאמציה שהגים דעתו להראות גדולתו ליואש מלך ישראל. אף כאן למה תתראו בפני האנשים שיש לכם תבואה כל צרכיכם שאתם מתעכבין כאן ו... לכם תבואה וכל העם יורדים מצרימה לקנות תבואה ואתם יושבים ומתרא...

רש"י

יש שבר במצרים. ומהיכן ראה והלא לא ראה א... שמע שנאמר הנה שמעתי וגו' ומהו וירא ראה באספקלר... של קדש שעדיין יש לו שבר במצרים ולא היתה נבואה ממ... להודיעו בפירוש שזה יוסף. למה תתראו. למה תר... עצמכם בפני בני ישמעאל ובני עשו כ כאלו אתם שבע... כי באותה שעה עדיין היה להם תבואה (תענית י) (ול... כפשוטו למה תתראו למה יהו הכל מסתכלין בכם ומתמיה... בכם שאין אתם מבקשים לכם אוכל בטרם שיכלה ... שבידכם). ומפי אחרים שמעתי שהוא לשון כחישה ל... תהיו כחושים ברעב. ודומה לו (משלי יא) ומרוה ל...

בית יהודא

זָאגְט רש"י (וּמֵהֵיכָן רָאָה) פוּן וַואנֶען הָט עֶר גְזֶעהְן (וַהֲלֹא לֹא רָאָה אֶלָּא שָׁמַע) עֶר הָט דָאךְ נִיט גְזֶעהְן דִי תְּבוּאָה אִין מִצְרַיִם נָאר עֶר הָט גִיהֶערְט מֶענְטְשֶׁען הָאבֶּן גֶעזָאגְט אִין מִצְרַיִם אִיז דָא תְּבוּאָה (שֶׁנֶּאֱמַר) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק יַעֲקֹב הָט גְזָאגְט (הִנֵּה שָׁמַעְתִּי) אִיךְ הָאבּ גְהֶערְט אִין מִצְרַיִם אִיז דָא תְּבוּאָה (וּמַהוּ וַיַּרְא) פַר וָוס זָאגְט דֶר פָּסוּק עֶר הָט גְזֶעהְן, עֶנְטְפֶערְט רש"י מֶען מֵיינְט נִיט עֶר הָט גְזֶעהְן מִיט דִי אוֹיגֶען דִיא תְּבוּאָה וָוס אִין מִצְרַיִם, נָאר מֶען מֵיינְט (רָאָה בְּאַסְפַּקְלַרְיָא שֶׁל קוֹדֶשׁ) עֶר הָט גְזֶעהְן מִיט אַהֵיילִיגֶע זֶעהוּנְג (שֶׁעֲדַיִין יֵשׁ לוֹ שֶׁבֶר בְּמִצְרַיִם) עֶר הָט נָאךְ אַהָאפְֿענוּנְג אִין מִצְרַיִם וְעֶס אִיז גְלַייךְ וִויא עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען שֶׁבֶר מִיט אַסִין (וְלֹא הָיְתָה נְבוּאָה מַמָּשׁ לְהוֹדִיעוֹ בְּפֵירוּשׁ שֶׁזֶּה יוֹסֵף) עֶס אִיז נִיט גִיוֶועןְ אַגַאנְצֶע נְבוּאָה מֶען זָאל אִים זָאגֶען אַז יוֹסֵף אִיז אִין מִצְרַיִם: (לָמָּה תִּתְרָאוּ). יַעֲקֹב הָט גְזָאגְט צוּ דִי קִינְדֶער (לָמָּה תַּרְאוּ עַצְמְכֶם בִּפְנֵי בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי עֵשָׂו כְּאִילוּ אַתֶּם שְׂבֵעִים) פַר וָוס זָאלְט אִיר אַייךְ וַוייזֶען פַר דִי קִינְדֶער פוּן יִשְׁמָעֵאל אוּנ פַר דִי קִינְדֶער פוּן עֵשָׂו אַז אִיר זֶענְט זַאט מִיט תְּבוּאָה (כִּי בְּאוֹתָהּ שָׁעָה עֲדַיִין הָיָה לָהֶם תְּבוּאָה) וָוארוּם אִין דִי צַייט וֶוען יַעֲקֹב הָאט גֶערֶעט מִיט דִי קִינְדֶר זַיינֶע הָאבֶּען זֵיי גֶעהַאט תְּבוּאָה. זָאגְט רש"י (וְלִי נִרְאֶה פְּשׁוּטוֹ) מִיר גִיפֶעלְט צוּ זָאגֶן פְּשׁוּט יַעֲקֹב הָט גֶעזָאגְט צוּ זַיינֶע קִינְ... (לָמָּה תִּתְרָאוּ) צוּ וָוס זָאלְט אִיר גִיזֶעהֶן וֶוערֶן (לָמָּה יְהוּ הַכֹּל מִסְתַּכְּלִין בָּכֶם) פַר וָואס זָאלֶן אַלֶע קוּקֶען אוֹיף אַייךְ (וּמַתְמִיהִ... בָּכֶם) אוּנ וואוּנְדֶערֶען אוֹיף אַייךְ (שֶׁאֵין אַתֶּם מְבַקְּשִׁים לָכֶם אוֹכֶל בְּטֶרֶם שֶׁיִּכְלֶה מַה שֶׁבְּיֶדְכֶם) פַר וָואס גְרֵייט אִיר פַר אַייךְ ... אָן עֶסֶן פְרִיעֶר אֵיידֶר אִיר וֶועט אוֹפְ־עֶסֶן דִי תְּבוּאָה וָוס אִיר הָאט, נָאךְ זָאגְט רש"י (וּמִפִּי אֲחֵרִים שָׁמַעְתִּי) פוּן אַנְדֶע... הָאבּ אִיךְ גִיהֶערְט (שֶׁהוּא לָשׁוֹן כְּחִישָׁה) מָאגֶערֶען, יַעֲקֹב הָאט גֶעזָאגְט צוּ דִי קִינְדֶער (לָמָּה תִּהְיוּ כְּחוּשִׁים בָּרָעָב) פַר... זָאלְט אִיר אִין אֱמֶת פַארְמָאגֶערְט וֶוערֶן פוּן הוּנְגֶר אוּנ פַר פְרֶעמְדֶע וַוייזְט אִיר אַייךְ אַז אִיר זַייט זַאט, דֶער וָוא... תִּתְרָאוּ אִיז דֶערְטַייטְשׁ גְלַייךְ ווִי תִּתְרָווּ (לָמָּה תִּתְרָוּוּ) פַר וָואס זָאלְט אִיר אַייךְ זַאט מַאכֶן וֶוען אִיר זַייט אִין אֱמֶת הוּנְגֶער... אוֹיף דֶעם זָאגְט רש"י (וְדוֹמֶה לוֹ וּמַרְוֶה גַּם הוּא יוֹרֶה) אַזוֹי אַגְלַייכֶען שְׁטֵייט וּמַרְוֶה, וֶוער עֶס מַאכְט זַאט, גַם הוּא י...

שפתי חכמים

דאין שייך בהם ל' דגון ומפ' שאף ביין וכו': כ דאי אתם מראים עצמיכם בפניהם שאתם שבעים ויש לכם תבואה כיון שהם קרובים שלנו אזי יבואו אלינו לבקש ליתן להם אוכל לכך לכו וקנו אוכל כדי שיסברו שאין לנו אוכל אבל באמת בזמן הזה היה להם אוכל וכו' ולפי זה תתראו הוא ל' שביעה: ל ויתחלף האל"ף בתי"ו במלת תתראו לוי"ו שבשרש רוה וכמוהו רבים ופי' הקרא כן הוא מרוה תלמידו בעס"ז גם הוא יורה בעה"ב. וא"ת מאי ראייה זה לפי' אחרון שפי' שהוא ל' כחישה אדרבה הא מייתי ראיה שהוא לשון שביעה וי"ל דגם לפירוש האחרון הוא ראיה ויהי' תתראו כמו תתרוו והוא מלשון כלא שביעה כמו הולך ערירי ומפרש רש"י כלא בנים אע"פ שפירושו יור... היינו שיש לו בנים וכן ודשנו את המזבח דכתיב בפרשת במדבר שפי' דשן ואפ"ה מפרש רש"י ויטלו את הדשן וא"כ ה"נ כן הוא והוא ...

דעת זקנים מבעלי התוספות

הקדוש ברוך הוא אלא כל האברים עהי"י ליתן דין וחש... חוץ מעין ואזן ולמה העין רואה שלא בטובתה וכן האזן שאין כן בשאר האברים וא"ר וירא יעקב בא וראה יעקב א... זקן ויושב בביתו ורואה מה יש במצרים ועשרת בניו יוצ... ונכנסין ואינן רואין. ואע"פ שיעקב ובניו נביאים היו קודם ויוסף לא היה רחוק מהם כי אם מהלך ארבעה או ה' י... ולא היו יודעין היכן הוא וגם יוסף למה לא הודיע לא...

ליקוטי מרדכי

(א) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו לָמָּה תִּתְרָאוּ. דֶר מדרש תנחומא שְׁרַייבְּט יַעֲקֹב הָט גֶעזָאגְט צוּ זַיינֶע קִינְדֶר אִיךְ בֶּעט פוּן אַייךְ אִיר זָאלְט אַייךְ נִידֶערִיג מַאכֶן, וַוייל עֶס אִיז נִיטָא אַעֶרְגֶערֶע זַאךְ וִוי אַעַיִן הָרַע, אֲפִילוּ דִי עֶרְשְׁטֶע לוּחוֹת ווייל זֵיי זֶענֶן גִיגֶעבֶּן גִיוָוארֶן מִיט דוּנֶערֶן אוּנ בְּלִיצֶן אוּנ מִיט גְרוֹיס כָּבוֹד, זֶענֶן זֵיי צוּבְּרָאכֶן גִיוָוארֶן, וַוייל עֶס אִיז גִיוֶוען אוֹיף זֵיי אַעַיִן הָרַע פוּן דִי פֶעלְקֶר, וִוי דִי גמרא זָאגְט אַלֶע מְלָכִים זֶענֶען גִיקוּמֶן צוּ בִּלְעָם פְרֶעגֶן פַר וָוס אִיז אַזוֹי אַשְׁטוּרֶעם אוֹיף דֶר וֶועלְט, הָט בִּלְעָם צוּ זֵיי גֶעזָאגְט ווייל הקב"ה גִיט דִי תּוֹרָה צוּ דִיא יוּדִין, אוּנ יְרוּשָׁלַיִם אִיז אוֹיךְ חָרוּב גִיוָוארֶן וֶועגֶן עַיִן הָרַע, דְרִיבֶּער זָאגְט דֶר פּ...

פירוש לתורת אלהים

הָט גְזֶעהְן אַז עֶס אִיז דָא קָארֶן אִין מִצְרַיִם [עיין ...] וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו אוּנ יַעֲקֹב הָט גְזָאגְט צוּ זַיינֶע ז... לָמָּה תִּתְרָאוּ וָוארוּם זָאלְט אִיר וֶוערֶן גְזֶעהְן פַר דִ... בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל אוּנ פַר דִי בְּנֵי עֵשָׂו גְלַייךְ אַז אִיר זַ... זַאט. נָאךְ אַפֵירוּשׁ אִיז לָמָּה תִּתְרָאוּ וָוארוּם זָא... אִיר וֶוערֶן מָאגֶער פוּן הוּנְגֶער: (ב) וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר ... גְזָאגְט אִיךְ הָאבּ גְהֶערְט אַז עֶס אִיז פַאר הַאנְ...

וַיֵּרְדוּ אֲחֵי יוֹסֵף, דִי בְּרִידֶער פוּן יוֹסֵף הָאבֶּן גֶענִידֶערְט. זֵיי הָאבֶּן בַּיי זִיךְ אִין הַארְצֶן אַרָאפְּגֶענִידֶערְט:

ספר הישר

גְרוֹסֶע זֶעט אוֹיף דֶר גַאנְצֶער וֶועלְט זִיבֶּען יָאר אַזוֹי ווִי יוֹסֵף הָאט גִירֶעט אוּנ הָט בַּאפוֹלֶין מֶען זָאל אַיין זַאמְלֶען אַלֶע יָאר דָם קָארֶן מִיט דִי זַאנְגֶן אוּנ יוֹסֵף הָט אַזוֹ גֶעטָאן אַלֶע יָאר. אוּנ אַלֶע אַיין וואוּנֶר פוּן מִצְרַיִם הָאבֶּן אוֹיךְ אַיין גֶעזַאמֶלְט פִיל קָארֶן נִיי... זֵיי הָאבֶּן נִיט אַזוֹ גֶעטָאן וִויא יוֹסֵף הָט גֶעטָאן אוּנ אָסְנַת ... ווייב פוּן יוֹסֵף הָט גֶעבָּארֶן צוּ אִים צְווֵיי זִיהְן אֵיינֶר הָט גִ... מנשה

אונקלוס

וְדַבַּן בְּמִצְרָיִם חוּתוּ
תַּמָּן וּזְבוּנוּ לָנָא מִתַּמָּן
וְנֵחֵי וְלָא נְמוּת: ג וּנְחָתוּ
אֲחֵי יוֹסֵף עַסְרָא לְמִזְבַּן
עִבוּרָא מִמִּצְרָיִם: ד וְיָת
בִּנְיָמִין אֲחוּהִי דְיוֹסֵף לָא
שְׁלַח יַעֲקֹב עִם אֲחוּהִי
אֲרֵי אֲמַר דִּלְמָא יְעָרְעִנֵּהּ
מוֹתָא: ה וַאֲתוֹ בְּנֵי

רְדוּ־שָׁמָּה וְשִׁבְרוּ־לָנוּ מִשָּׁם וְנִחְיֶה
וְלֹא נָמוּת: ג וַיֵּרְדוּ אֲחֵי־יוֹסֵף עֲשָׂרָה
לִשְׁבֹּר בָּר מִמִּצְרָיִם: ד וְאֶת־בִּנְיָמִין
אֲחִי יוֹסֵף לֹא־שָׁלַח יַעֲקֹב אֶת־אֶחָיו
כִּי אָמַר פֶּן־יִקְרָאֶנּוּ אָסוֹן: ה וַיָּבֹאוּ בְּנֵי

רש"י

לא יורה: (ב) רדו שמה. ולא אמר לכו מ רמז למאתים ועשר שנים שנשתעבדו למצרים כמנין רד"ו: (ג) וירדו אחי יוסף. ולא כתב בני יעקב מלמד שהיו מתחרטים במכירתו ונתנו לבם להתנהג עמו באחוה ולפדותו בכל ממון שיפסקו עליהם: עשרה. מה ת"ל והלא כתיב ואת בנימין אחי יוסף לא שלח אלא לענין האחוה היו חלוקין לעשרה שלא היתה אהבת כולם ושנאת כולם שוה לו אבל לענין לשבור בר כולם לב אחד להם (בב"ר): (ד) פן יקראנו אסון. ובבית לא יקראנו אסון א"ר א בן יעקב

בית יהודא

וועט ער אויך זיין זייט, תתרוו איז אויך דערמייטש זאט: (ב) ורדו שמה). זאגט רש"י (ולא אמר לכו) פאר וואס האט יעקב ניט געזאגט לכו (רמז למאתים ועשר שנים שנשתעבדו למצרים כמנין רד"ו) נאר ניט ווילענדיג האט יעקב ארויס־געריעט דעם ווארט רדו, אונ דער ווארט רדו ווייזט אז פון דעם גיין אין מצרים וועט ארויסקומען אז זייערע קינדער וועלן ארבעטען אין מצרים צוויי הונדערט מיט צעהן יאר ווי פיל דר ווארט רד"ו בטרעפט: (ג) (וירדו אחי יוסף). זאגט רש"י (ולא כתב בני יעקב) פאר וואס שרייבט ניט דער פסוק די קינדער פון יעקב זענען געגאנגען (מלמד שהיו מתחרטים במכירתו) ער פסוק לערנט אונז די ברידער האבען איצט חרטה געהאט וואס זיי האבען אים פארקויפט (ונתנו לבם להתנהג עמו באחוה) זיי האבען געטראכט אין הארצען אייב זיי וועלן אים געפינען זאלן זיי זיין מיט אים ווי ברידער (ולפדותו בכל ממון שיפסקו עליהם) אונ זיי זאלען אים אויסלייזען פאר ווי פיל געלט מען וועט וועלען פאר אים: ועשרה). פרעגט רש"י (מה תלמוד לומר) צו וואס דארף דער פסוק זאגען אז זיי זענען געגאנגען צעהן ברידער (והלא כתיב ואת בנימין אחי יוסף לא שלח) דר פסוק זאגט דאך בנימין דעם ברודער פון יוסף האט יעקב ניט געשיקט מיט זיי, אונ אויסער בנימין מיט יוסף זענען דאך ניט מעהר געוועזען ווי צעהן ברידער (אלא לענין האחוה היו חלוקין לעשרה) געגען די ברידערשאפט מיט יוסף זענען זיי געוועזען געטיילט צו צעהן (שלא היה אהבת כולם ושנאת כולם שוה לו) די ליבשאפט אונ דיא פיינדשאפט פון דיא צעהן ברידער צו יוסף זענען ניט געוועזען גלייך (אבל לענין לשבור בר כולם לב אחד להם) אבער צום קויפען תבואה האבען אלע געהאט איין הארץ: (ד) ופן יקראנו אסון). פרעגט רש"י (ובבית לא יקראנו אסון) אונ אין שטוב קען ניט טרעפען

דעת זקנים מבעלי התוספות

שהוא במצרים אלא שהטילו חרם ביניהם וגם שתפו להקב"ה וליוסף נמי השביעו שלא לגלות והכתוב מוכיח דכתיב הוציאו כל איש מעלי שלא רצה לגלות לזרים מפני השבועה. וי"א כי כשהיה עבד לא רצה להגיד לו כי יותר היה מצערו וכן כשהיה בבית הסהר וגם כשהיה מלך לא יאמין לו כי אפילו לבסוף כשספרו לו אחיו לא האמין כדכתיב ויפג לבו כי לא האמין להם ועוד אם היה מגיד לאביו היה ירא שמא ישמעו אחיו ויבהלו ויברחו זה לצפון וזה לדרום מרוב פחד שייראו שיהרגם ונמצא אביו מצטער עליהם וגורם צער גדול לאביו ולכך המתין עד שבאו אחיו אצלו ונתגלה להם תחלה ופייסם בדברים ושאין בלבו עליהם ואמר להם לבשר לאביהם וכי הוא מושל בכל ארץ מצרים:

שפתי חכמים

כתב תתרוו דאל"ף מתחלף בוי"ו דאותיות אהו"י מתחלפין זה עם זה ואפשר דמרוה ג"כ יש לפרש מל' בלא טביעה ויהי' דומה ממש לתתראו ויהיה פי' הפסוק ומרוה כלומר מי שהוא בלא טביעה בעוה"ז גם הוא יהיה שבע לעוה"ב וק"ל: מ ל"ג ולא אמר לכו דמרדו לא שמעינן מידי דצריך לכתוב רדו כיון שא"י גבוה מכל הארצות וההולך מא"י למצרים שייך לכתוב רדו וכמ"ש הרא"ם וכן כתוב בכל הפ' כולה ל' ירידה אלא ל"ג ליה. והכי קשה לרש"י למה צריך למכתב שמה דהא אח"כ כתיב משם וא"כ הל"ל רדו ושברו לנו משם וגו' אלא לכך

ליקוטי מרדכי

דער מדרש זאגט אויף דעם פסוק החכמה תעוז לחכם מעשרה שליטים, די חכמה שטארקט דעם חכם מער פון צעהן געוועלטיגער, די חכמה שטארקט דעם חכם, מיינט מען יעקב. די צעהן געוועלטיגער מיינט מען די צעהן קינדער, זיי האבען געניידערט אין מצרים אונ צוריק געקומען פון מצרים אונ האבען ניט געוואוסט אז יוסף לעבט אין מצרים, אונ יעקב האט געוואוסט, ווי עס שטייט אין פסוק וירא יעקב כי יש שבר במצרים, זאלסט ניט לייענען שבר, נאר זאלסט לייענען שבר, א האפענונג, יעקב האט געזעהן מיט רוח הקודש אז זיין האפענונג אויף יוסף איז אין מצרים:

פירוש לתורת אלהים

קארן אין מצרים רדו שמה ניידערט אהין [עיין רש"י] ושברו לנו משם אונ קויפט אונז פון דארטען תבואה ונחיה אונ מיר וועלן לעבען ולא נמות אונ מיר וועלן ניט שטארבען: (ג) וירדו אחי יוסף עשרה אונ דיא צעהן ברידער פון יוסף האבין גינידערט [עיין רש"י] לשבור בר ממצרים זיי האבען גנידערט צו קויפען קארן פון מצרים: (ד) ואת בנימין אונ בנימין דעם ברודער פון יוסף לא שלח יעקב האט יעקב ניט גישיקט מיט זיינע ברידער כי אמר ווארום ער האט גטראכט טאמער ניעט אים טרעפען אמארד ווארום דער שטן איז מקטרג בשעת הסכנה: (ה) ויבאו אונ זייא זענען

ספר הישר

מנשה אונ דר אנדערער אפרים אונ יוסף איז אלט געוועזען אין דר צייט פיר אונ דרייסיג יאר אונ די צוויי קינדער זענען דער וואקסען געווארין אונ זענען געגאנגען אין דעם וועג פון יוסף אונ האבען נים אפ גיקערט פון גוטען וועג אונ גאט איז געוועזען מיט דיא

יִשְׂרָאֵל לִשְׁבֹּר בְּתוֹךְ הַבָּאִים כִּי־
הָיָה הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃ ו וְיוֹסֵף
הוּא הַשַּׁלִּיט עַל־הָאָרֶץ הוּא
הַמַּשְׁבִּיר לְכָל־עַם הָאָרֶץ וַיָּבֹאוּ
אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ אַפַּיִם אָרְצָה׃
ז וַיַּרְא יוֹסֵף אֶת־אֶחָיו וַיַּכִּרֵם וַיִּתְנַכֵּר
אֲלֵיהֶם וַיְדַבֵּר אִתָּם קָשׁוֹת וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם מֵאַיִן בָּאתֶם וַיֹּאמְרוּ מֵאֶרֶץ

אונקלוס

יִשְׂרָאֵל לְמִזְבַּן עִיבו...
בְּגוֹ עָלַיָּא אֲרֵי הֲוָה כַּפְ...
בְּאַרְעָא דִכְנָעַן׃ ו וְיוֹ...
הוּא דְשַׁלִּיט עַל אַרְ...
הוּא דְזַבִּין עִיבוּרָא לְ...
עַמָּא דְאַרְעָא וַאֲתוֹ...
יוֹסֵף וּסְגִידוּ לֵהּ עַל אַ...
עַל אַרְעָא׃ ז וַחֲזָא יוֹ...
יָת אֲחוֹהִי וְאִשְׁתְּמוֹדְע...
וַחֲשִׁיב מָה דִמְמַלֵּיל לְ...
וּמַלֵּיל עִמְּהוֹן קַשְׁיָאָן וַאֲ...
לְהוֹן מְנָן אֲתֵיתוּן וַאֲמַ...
מֵאַרְעָא דִכְנַעַן לְמִ...

תו"א הוא המשביר סנהדרין לג:

רשב"ם

באילו יש לכם: (ו) מאין באתם. הראה להם שאינו מכירם. כי לא שאל בשכר פנים יפות וכא המלאך שמלאו תועה והוכירו מיד ויתנכר אליהם ולכך כתיב את"כ ויכר לשון יחיד. ויתנכר כגי' על ידי האיש גברי...

בעל הטורים

(ו) וישתחוו לו. בגימ' בכאן נתקיים החלום: (ז) ויכירם. כיקם לק...

בית יהודא

א אומגליק (אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב) רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב הָט גֶעזָאגְט (מִכָּאן שֶׁהַשָּׂטָן מְקַטְרֵג בִּשְׁעַת הַסַּכָּנָה) פוּן דַאנֶען בַּוייזְט מִיר וֶוען אַמֶענְטְשׁ אִיז אִין סַכָּנָה דַאמָאלְס מַסְרֶת דֶר שָׂטָן אוֹיף אִים פַאר הקב"ה, אוּנ יֶעדֶער וֶועג אִיז אַסַּכָּנָה:
(ה) וּבְתוֹךְ הַבָּאִים. זָאגְט רש"י (מַטְמִינִין עַצְמָן שֶׁלֹּא יַכִּירוּם) זֵיי הָאבֶּן זִיךְ בֶּעהַאלְטֶן צְווִישֶׁען דִי פִּיל מֶענְטְשֶׁן וָוס זֶענֶען גֶעקוּמֶן קוֹיפֶן תְּבוּאָה מֶען זָאל זֵיי נִיט דֶערְקֶענֶען אַז זֵיי זֶענֶען בְּרִידֶער (לְפִי שֶׁצִּוָּה לָהֶם אֲבִיהֶם שֶׁלֹּא יִתְרָאוּ כּוּלָּם בְּפֶתַח אֶחָד) ווייל זֵייעֶר פָאטֶר יַעֲקֹב הָט זֵיי גֶעבֶּאטֶן זֵיי זָאלֶען נִיט גֶעהְן אַרַיין בַּיינְז אִין שְׁטָאט אַלֶע צוּזַאמֶען דוּרְךְ אֵ... טוֹיעֶר (אֶלָּא שֶׁיִּכָּנְסוּ כָּל אֶחָד בְּפִתְחוֹ) נָאר יֶעדֶער זָאל אַרַיין גֵיין דוּרְךְ אַיין אַנְדֶער טוֹיעֶר (כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשְׁלוֹט בָּהֶם עַיִן רָ... עֶס זָאל נִיט גֶעקוּקְט וֶוערֶען אוֹיף זֵיי מִיט אַשְׁלֶעכְטֶע אוֹיג וּמֶען זָאל זֵיי קַיין עַיִן הָרָע גֶעבֶּן (שֶׁכּוּלָּם נָאִים וְכוּלָּם גִּבּ... ווייל זֵיי זֶענֶען אַלֶע גֶעוֶוען שֵׁיין אוּנ שְׁטַארְק: כִּי הָיָה הָרָעָב. זָאגְט רש"י (מוּסָב עַל הַבָּאִים) דִיא וֶוערְטֶער כִּי הָ... הָרָעָב גֶיהֶערִין צוּזַאמֶען מִיט דֶעם וָוארְט הַבָּאִים (כִּי הָיָה הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנַעַן) ווייל אִין לַאנְד כְּנַעַן אִיז גֶעוֶוען הוּנְגֶ... (וְהָיוּ בָּאִים הַרְבֵּה שַׁיָּרוֹת מִשָּׁם) דְרִיבֶּער פְלֶעגֶען קוּמֶען פִיל מֶענְטְשֶׁען פוּן כְּנַעַן אִין מִצְרַיִם קוֹיפֶן תְּבוּאָה: (ו) וַיִּשְׁתַּחֲ... אַפַּיִם. מֶען מֵיינְט (נִשְׁתַּטְּחוּ לוֹ עַל פְּנֵיהֶם) זֵיי הָאבֶּען זִיךְ פַארְשְׁפְּרֵייט פַאר יוֹסֵף מִיט דֶעם פְּנִים צוּ דֶר עֶרְד (וְכֵן הִשְׁתַּחֲוָאָה) וואוּ עֶס שְׁטֵייט מֶען הָט זִיךְ גֶעבּוּקְט (פְּשׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם הוּא) מֵיינְט מֶען גֶעפַאלֶען אוֹיף דִי עֶרְד אוֹיסְגֶעצוֹיגֶן דִ... הֶענְט מִיט דִיא פִיס: (ז) וַיִּתְנַכֵּר אֲלֵיהֶם. מֶען מֵיינְט (נַעֲשָׂה לָהֶם כְּנָכְרִי בִּדְבָרִים לְדַבֵּר קָשׁוֹת) יוֹסֵף הָט זִיךְ גֶעמַא...

רש"י

מכאן שהשטן מקטרג בשעת הסכנה (ב"ר): (ה) בתוך הבאים. מטמינין עצמן שלא יכירום לפי שצוה להם אבי... שלא יתראו כולם בפתח א' אלא שיכנס כ"א בפתחו... שלא תשלוט בהם עין הרע שכולם נאים וכולם גבורי... (ו) וישתחוו לו אפים. נשתטחו לו על פניהם וכן... השתחואה פשוט ידים ורגלים הוא (שבועות טז) (ז) ויתנכר אליהם. (בראשית רבה) נעשה להם כנכ...

שפתי חכמים

כתיב שמה ר"ל רד"ו שנים יהיו שמה אבל כלא מלת שמה לא מצינן למדרש מידי. ופי"ל דגרסי' ליה וס"פ דק"ל למה כתיב רדו שמ...

פירוש לתורת אלהים

גקוּמֶן דִי קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב צוּ קוֹיפֶען קָארֶען בְּתוֹךְ הַבָּאִים צְווִישֶׁען דִיא לַייט וָוס זֶענֶען גֶקוּמֶן [עיין רש"י] כִּי וָוארוּם עֶס אִיז גֶוֶועֶן אַהוּנְגֶר אִין לַאנְד כְּנַעַן: (ו) וְיוֹסֵף אוּנ יוֹסֵף אִיז גֶוֶועֶן דֶער גֶוֶועלְטִיגֶר אִיבֶּר דֶעם לַאנְד הוּא עֶר הָט פֶר קוֹיפְט צוּ נָאר דֶעם פָאלְק פוּן דֶעם לַאנְד וַיָּבֹאוּ אוּנ דִי בְּרִידֶר פוּן יוֹסֵף זֶענֶען גְקוּמֶן וַיִּשְׁתַּחֲווּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן זִיךְ גְבוּקְט צוּ אִים מִי... זֵייעֶר פָּנִים צוּ דֶר עֶרְד: (ז) וַיַּרְא יוֹסֵף אֶת אֶחָיו א... יוֹסֵף הָט גְזֶעהֶן זַיינֶע בְּרִידֶר אוּנ עֶר הָט זֵיי דֶ... קֶענְט וַיִּתְנַכֵּר אֲלֵיהֶם אוּנ עֶר הָט זִיךְ גְמַאכְט פְרֶעמְ... צוּ זֵיי וַיְדַבֵּר אִתָּם קָשׁוֹת אוּנ עֶר הָט מִיט זֵייא גֶרֶע... הַארְטֶע רֵייד וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט צוּ זֵיי גֵיזָאגְט פ...

ספר הישר

דִי צְוַויי קִינְדֶר פוּן יוֹסֵף אוּנ הָט זֵיי גֶעגֶעבֶּן שֵׂכֶל אוּנ זֵיי זֶענֶען גֶעוֶוען קְלוּג אִין אַלֶע חָכְמוֹת אוּנ אַלֶע אַיין וואוֹינֶער פוּן מִצְרַיִם הָאבֶּן גִינֶעבֶּן כָּבוֹד צוּ דִי צְוַויי קִינְדֶר פוּן יוֹסֵף אוּנ זֵיי זֶענֶען דֶר וַואקְסֶין גֶעוָוארֶן צְווִישֶׁן דִי הַארִין פוּן דֶעם מַלְכוּת. אוּנ וִוי דִי זִיבֶּן יָאר פוּן דֶר זָעט הָאבֶּן זִיךְ אוּם גִילָאזְט הָאבֶּן אָן גֶהוֹבֶּן דִי זִיבֶּן יָאר פוּן דֶעם הוּנְגֶער אַזוֹי וִוי יוֹסֵף הָט גִיזָאגְט אוּנ עֶס אִיז גֶעוֶוען דֶר הוּנְגֶר אוֹיף דֶר גַאנְצֶער וֶועלְט אוּנ וִוי דִיא אַיין וואוֹינֶער פוּן מִצְרַיִם הָאבֶּן אוֹיף גִיעֶפֶענְט זֵייעֶרֶע אוֹצְרוֹת פוּן דֶ... תְּבוּאָה הָאבֶּן זֵיי דֶר זֶעהֶן אַז דָס קָארִין אִיז מִיט וֶוערֶעם א... עֶס גִיצֶט גָאר נִיט אוֹיף עֶסִין אוּנ זֶענֶען גֶעקוּמֶן צוּ פַּרְעֹה אוּנ הָאבֶּ... גֶעזָאגְט גִיב צוּ דַיינֶע קְנֶעכְט עֶסִין אוּנ פַּרְעֹה הָט זֵיי גִיעֶנְפֶעךְ... פַר וָוס שְׁרַייעט אִיר צוּ מִיר יוֹסֵף הָט אַייךְ גֶעזָאגְט אַלֶע זִיבֶּן יָא... פוּן דֶר זָעט אִיר זָאלְט אַיין זַאמְלֶן קָארֶען אוֹיף אַלֶע זִיבֶּן יָאר ו... עֶס וֶועט זַיין דֶר הוּנְגֶר אוּנ דִי אַיין וואוֹינֶערְס פוּן מִצְרַיִם הָא... גִיעֶנְפֶערְט

כְּנַעַן לִשְׁבָּר־אֹכֶל: ח וַיַּכֵּר יוֹסֵף אֶת־אֶחָיו וְהֵם לֹא הִכִּרֻהוּ: ט וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֵת הַחֲלֹמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מְרַגְּלִים אַתֶּם לִרְאוֹת אֶת־עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם: י וַיֹּאמְרוּ

[אונקלוס:] ...בִירָא: ח וְאִשְׁתְּמוֹדַע ...ף יָת אֲחוֹהִי וְאִנּוּן ...אִשְׁתְּמוֹדְעֻהִי: ט וּדְכִיר ...ף יָת חֶלְמַיָּא דִּי חֲלַם ...וֹן וַאֲמַר לְהוֹן מְאַלְּלִין ...נוּן לְמֶחֱזֵי יָת בִּדְקָא ...אַרְעָא אֲתֵיתוּן: ...אֲמָרוּ לֵהּ לָא רִבּוֹנִי

תו"א ויכר יוסף יבמות פח כתובות כז מציעא לט:

בעל הטורים

לא הכירוהו. ב' במס' הכא ואידך גבי איוב ויראו אותו מרחוק הכירוהו נוה התם לא הכירוהו בשביל שנשתנה מחמת היסורים אף לא הכירוהו בשביל שנשתנה שהיה עבד ונעשה שר וגדול בכל ...ן ומיהו התם לא הכירוהו מרחוק אבל כשקרבו אליו הכירוהו לא הכירוהו כלל שלא העלו על דעתם שיגיע יוסף למעלה כזו:

רשב"ם

להם למה באתם: (ח) והם לא הכירוהו. כי בא עתה לפניהם בחתימת זקן ועוד שראוהו מושל בכל המלכות בבגדי מלכות וגם מן הקול לא היו מכירים אותו כי ע"י מתורגמן היה מדבר עמהם כדכתיב כי המליץ בינותם: (ט) ערות. פרצות החומות ומאוה מקום נוחה ליכבש. כדכתיב ערות יסוד. ערו ערו עד היסוד. ערות על יאור. ולפי שהיו בעלי קומה וכולם עשרה היו כל שעה ביחד ולא היו נפרדים אלו מאלו כשאר בני אדם הבאים משאר

רש"י

...דברים לדבר קשות (ב"ר): (ח) ויכר יוסף וגו'. ...שהניחם חתומי זקן (ב"מ לט כתובות כז): והם לא ...רהו. שיצא מאצלם בלא חתימת זקן ועכשיו מצאוהו ...ימת זקן. ומ"א ויכר יוסף את אחיו כשנמסרו בידו ...ר שהם אחיו וריחם עליהם והם לא הכירוהו כשנפל ...ם לנהוג בו אחוה: (ט) אשר חלם להם. עליהם ...ו שנתקיימו שהרי השתחוו לו: ערות הארץ. גלוי ...ץ מהיכן היא נוחה ליכבש. כמו (ויקרא כ) את מקורה

בית יהודא

פְּרֶעמְד צוּ זַיינֶע בְּרִידֶער אוּנ הָט גֶערֶעט מִיט זֵיי הַארְטֶע רֵייד: (ח) וַיַּכֵּר יוֹסֵף וגו'. יוֹסֵף הָט דֶערְקֶענְט זַיינֶע בְּרִידֶער (וְלְפִי שֶׁהִנִּיחָם חֲתוּמֵי זָקָן) ווייל ער הָט זֵיי גִילָאזְן בֶּעוַואקְסְן מִיט בֶּערְד, אוּנ אִיצְט זֶענֶען זֵיי אוֹיךְ מִיט בֶּערְד, אִיז זֵייעֶר פָּנִים נִיט גִיעֶנְדֶערְט גֶעוָוארְן (וְהֵם לֹא הִכִּירֻהוּ) אָבֶּער זֵיי הָאבְּן אִים נִיט דֶערְקֶענְט (שֶׁיָּצָא מֵאֶצְלָם בְּלֹא חֲתִימַת זָקָן) וָוען יוֹסֵף אִיז אַוֶועקְגֶעגַאנְגֶען פוּן דִי בְּרִידֶער הָט ער קֵיין בָּארְד גֶעהַאט (וְעַכְשָׁיו מְצָאוּהוּ בַּחֲתִימַת זָקָן) אוּנ אִיצְט הָאבֶּן זֵיי אִים גֶעטְרָאפְן בֶּעוַואקְסְן מִיט אַבָּארְד, אִיז זַיין פָּנִים גֶעֶנְדֶערְט גֶעוָוארְן דְרִיבֶּער הָאבֶּן זֵיי אִים נִיט דֶערְקֶענְט (וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה) דֶער מִדְרָשׁ שְׁרַייבְּט (וַיַּכֵּר יוֹסֵף אֶת אֶחָיו) יוֹסֵף דֶערְקֶענְט זַיינֶע בְּרִידֶער מֵיינְט מֶען (כְּשֶׁנִּמְסְרוּ בְּיָדוֹ הִכִּיר שֶׁהֵם אֶחָיו) וָוען זֵיי זֶענֶען גֶעקוּמֶען אִין זַיין הַאנְט וָוען ער הָט גֶענֶט זֵיי שְׁלֶעכְטֶס טָאן הָט ער זֵיי דֶערְקֶענְט פַאר בְּרִידֶער אוּנ הָט זֵיי קֵיין שְׁלֶעכְטֶס גֶעטָאן (וְרִיחֵם עֲלֵיהֶם) אוּנ ער הָאט זֵייא רַחֲמָנוּת גֶעהַאט (וְהֵם לֹא הִכִּירוּהוּ כְּשֶׁנָּפַל בְּיָדָם לִנְהוֹג בּוֹ אַחֲוָה) אָבֶּער וָוען יוֹסֵף אִיז גֶעוֶועזְן אִין דִי הֶענְט פוּן זַיינֶע בְּרִידֶער הָאבֶּן זֵיי אִים נִיט דֶערְקֶענְט פַאר אַבְּרוּדֶער אוּנ הָאבֶּן אוֹיף אִים קֵיין רַחֲמָנוּת גֶעהַאט: (ט) וַאֲשֶׁר חָלַם לָהֶם. (עֲלֵיהֶם) הָט גֶעדֵייעֶנְקְט דִי חֲלוֹמוֹת וָוָאס אִים הָאט גֶעחָלוֹמְט אוֹיף זֵיי (וְיָדַע שֶׁנִּתְקַיְּימוּ) אוּנ ער הָט גֶעוואוּסְט דִי חֲלוֹמוֹת זֶענֶען גֶעוָוארֶן (שֶׁהֲרֵי הִשְׁתַּחֲווּ לוֹ) ווייל זֵיי הָאבֶּן זִיךְ גֶעבּוּקְט פַאר אִים אַזוֹי וִוי אִים הָאט גֶעחָלוֹמְט: וְעֶרְוַת הָאָרֶץ, מֵיינְט (גִּלּוּי הָאָרֶץ) וואוּ דִיא לַאנְד אִיז אוֹיף גֶעדֶעקְט, נִיט פַארְמַאכְט מִיט אַמוֹיעֶר וַאמָאהֶערוּ (מֵהֵיכָן הִיא נוֹחָה לִכְבּוֹשׁ) וֶועלְכֶע זַייט אִיז גְרִינְג דִי לַאנְד אַיין צוּ גֶעמֶען (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (אֶת מְקוֹרָהּ הֶעֱרָה) ער הָאט אוֹפְגֶעדֶעקְט

שפתי חכמים

ירידה היל"ל לשון חע"א לכו אע"פ שא"י גבוה מכל הארצות אפ"ה במדבר לנוכח לא היל"ל ל' ירידה אלא רמז וכו': נ פי' ויתנכר

פירוש לתורת אלהים

...ן זַייט אִיר גְקוּמֶען וַיֹּאמְרוּ אוּנ זֵייא הָאבֶּן גְזָאגְט ...קוּמֶען פוּן לַאנְד כְּנַעַן צוּ קוֹיפֶן עֶסֶן: (ח) וַיַּכֵּר אוּנ ...ף הָט דֶר קֶענְט זַיינֶע בְּרִידֶער ווייל ער הָאט זֵייא ...זְט מִיט בֶּערְד וְהֵם אוּנ זֵיי הָאבֶּן אִים נִיט דֶר קֶענְט ...רוּם ער אִיז פוּן זֵיי אַוֶועק אִיוּנְגֶער מַאן אָן אַבָּארְד ...אצוּנְד הָאט ער שׁוֹין גְהַאט אֵיין בָּארְד [פ' רש"י]: וַיִּזְכֹּר אוּנ יוֹסֵף הָט גְדֶענְקְט דִי חֲלוֹמוֹת וָוס הָט אִים גְחָלֶמְט. וָועגֶן זֵיי הָט ער גֶעוואוּסְט אַז דִי ...מוֹת זֶענֶען מְקוּיָּם גְוָוארֶן וָוארוּם זֵייא הָאבֶּן זִיךְ אִים גְבּוּקְט וַיֹּאמֶר אוּנ ער הָט צוּ זֵיי גִיזָאגְט אִיר ...ט אוּם זֶעהֶערְם לִרְאוֹת אֶת עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם אִיר זַייט ...ן אוּם זֶעהֶן דָס אַנְפְּלֶעקוּנְג פוּן דֶעם לַאנְד וָוא אִיז גְרִינְג אַיין צוּ גֶעמֶען: (י) וַיֹּאמְרוּ אוּנ זֵייא

ליקוטי נחמיה

(ח) וַיַּכֵּר יוֹסֵף אֶת אֶחָיו וגו'. יוֹסֵף הָט דֶערְקֶענְט זַיינֶע בְּרִידֶער, אוּנ ער הָט זִיךְ גֶעוָואלְט דֶערְקֶענֶען צוּ זֵיי מִיט גוּטֶען ווי צוּ בְּרִידֶער, וָוארוּם אִין אֱמֶת הָאבֶּן זֵיי דָאךְ אִים גֶעבְּרַאכְט צוּ דֶעם גְלִיק, דְרִיבֶּער הָט ער הַיינְט צוּ זֵיי קֵיין פַיינְדְשַׁאפְט גֶעהַאט, נָאר וַיִּזְכֹּר אֶת הַחֲלוֹמוֹת, ווייל ער הָט זִיךְ דֶערְמַאנְט דִי חֲלוֹמוֹת וָוָאס אִים הָט גֶעחָלוֹמְט אוֹיף זֵיי, אַז זֵיי וֶועלֶען צְוֵויי מָאל קוּמֶען בּוּקֶן פַאר אִים, אַז ער וֶועט זִיךְ דֶערְקֶענֶען צוּ זֵיי שׁוֹין אִיצְט, וֶועלֶען זֵיי זִיךְ דָאךְ נִיט מֶער בּוּקֶן צוּ אִים, דְרִיבֶּער הָט ער זִיךְ גֶעמַאכְט פְרֶעמְד צוּ זֵיי, אוּנ ווייל ער הָט מוֹרָא גֶעהַאט טָאמֶער וֶועלֶען זֵיי אִים דֶערְקֶענֶען, דְרִיבֶּער הָט ער גֶעמַאכְט אוֹיף זֵיי אַבִּלְבּוּל זֵיי זֶענֶען מְרַגְּלִים, הָאבֶּן זֵיי שׁוֹין גֶעהַאט צוּ טָאן מִיט דֶעם בִּלְבּוּל הָאבֶּן זֵיי קֵיין צֵייט גֶעהַאט צוּ טְרַאכְטֶן וֶועגֶן אִים, אוּנ מֶען הָט זֵיי גֶענוּמֶען אִין תְּפִיסָה אוּנ פוּן תְּפִיסָה גְלַייךְ אַוֶועקְגֶעשִׁיקְט אַהֵיים, הָאבֶּן זֵיי נִיט גֶעקֶענְט וִויסֶען וֶוער ער אִיז:

ספר הישר

...פֶערְט צוּם מֶלֶךְ פַאר וָואר דֶר מֶלֶךְ זָאל אַזוֹי לֶעבֶּן מִיר הָאבֶּן ...אֶן אַזוֹי וִויא יוֹסֵף הָאט צוּא אוּנְז גֶעזָאגְט מִיר הָאבֶּען אַיין גֶעוַואמִילְט זֵייעֶר פִיל קָארְין אוּנ אַז דֶר הוּנְגֶער הָט זִיךְ אָן גֶעהוֹיבֶּן הָאבֶּן מִיר גֶעפוּנֶען אַז דָם קָארְין אִיז פוּל מִיט וֶוערְעם אַזוֹי אִיז דער

אֵלָיו לֹא אֲדֹנִי וַעֲבָדֶיךָ בָּאוּ לִשְׁבָּר־
אֹכֶל׃ יא כֻּלָּנוּ בְּנֵי אִישׁ־אֶחָד נָחְנוּ
כֵּנִים אֲנַחְנוּ לֹא־הָיוּ עֲבָדֶיךָ
מְרַגְּלִים׃ יב וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לֹא כִּי־
עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם לִרְאוֹת׃
יג וַיֹּאמְרוּ שְׁנֵים עָשָׂר עֲבָדֶיךָ אַחִים

וְעַבְדָךְ עֲלוֹ לְמִ
עִיבוּרָא׃ יא כֻּלָּנָא
גַּבְרָא חַד נַחְנָא כֵּ
אֲנַחְנָא לָא הֲווֹ עַבְדָ
אַלִּילֵי׃ יב וַאֲמַר לְהוֹן
אֱרֵי בִדְקָא דְאַרְ
אֲתֵיתוּן לְמֶחֱזֵי׃ יג וַאֲמַ
תְּרֵין עֲסַר עַבְדָךְ אַ
אֲנַחְנָא בְּנֵי גַבְרָא
תו"א שניס עשר יבמות יז:

רשב"ם

מקומות לשבור בר אמר להם מרגלים אתם: (יא) כולנו בני איש אחד נחנו. לכך אנו הולכים יחד ולא בשביל עצה רעה במרגלים: (יב) ויאמר אליהם לא כי ערות הארץ באתם לראות. שאם כן איך לא נשאר אחד מכם את אביכם. כלומר אצלו ולדעת אם בנימין קיים אמר להם כן. והם השיבו שנים עשר עבדיך אנחנו וגו'. וכן כתוב לפנינו שאול שאל האיש לנו ולמול

בעל הטורים

(יא) בני איש אחד נחנו. ולא אמרו אנחנו רמז שא' ממנו ד נחנו. ג' במסורה הכא ואידך נחנו נעבור חלוצים. נחנו פשענו.

בית יהודא

איר קוּוָא"ר (וּכְמוֹ עֵרוֹם וְעֶרְיָה) נאַקעט און באָקעט וכן כָּל עֶרְוָה שֶׁבַּמִּקְרָא לָשׁוֹן גִּלּוּי) וואו עס שטייט אין פסוק דר וואָרט עֶרְוָה מיינט מען אויפגעדעקט (וְתַרְגּוּם אוּנְקְלוֹס) דר תרגום אונקלוס טייטשט (בִּדְקָא דְאַרְעָא) די שפּאַלטן פון די לאַנד (כְּמוֹ) ווי עס שטייט אין פסוק (בֶּדֶק הַבַּיִת) מיינט מען די שפּאַלטן פון די שטוב (רְעוּעַ הַבַּיִת) וואו די שטוב איז שלעכט (אֲבָל לֹא דִקְדֵּק לְפָרְשׁוֹ אַחַר לְשׁוֹן הַמִּקְרָא) דר טייטש פּאַסט ניט צום לשון פון פסוק: (י) וְלֹא אֲדוֹנִי. ניין מיין העַר (לֹא תֹאמַר כֵּן) זאָלסט ניט זאָגן אזוי (שֶׁהֲרֵי עֲבָדֶיךָ בָּאוּ לִשְׁבָּר אוֹכֶל) וואָרום דיינע קנעכט זענען נאר געקומען קויפן עסען: (יא) וכוּלָנוּ בְּנֵי אִישׁ אֶחָד נָחְנוּ. מיר אַלע זענען קינדר פון איין מענטש, זאָגט רש"י (נִצְנְצָה בָּהֶם רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ) עס איז אין זיי אריינגעקומען אהיילינקייט (וְכָלְלוּהוּ עִמָּהֶם) און זיי האָבן אים גערעכנט מיט זיי, מיר אַלע זענען פון איין פאָטר, דו ביזט אויך מיט אונז צו זאמען פון איין פאָטר (שֶׁאַף הוּא בֶּן אֲבִיהֶם) ער איז אויך דער זוהן פון זייער פאָטר. (כֵּנִים) מיינט מען (אֲמִתִּים) מיר זענען אמתה, ריכטיגע מענטשן (כְּמוֹ) ווי עס שטייט אין פסוק (כֵּן דִּבַּרְתָּ) דו האָסט ריכטיג גירעט, (כֵּן בְּנוֹת צְלָפְחָד דּוֹבְרוֹת) די טעכטער פון צלפחד ריידען ריכטיג. (וְעָבַרְתִּי לֹא כֵן בַּדָּיו) זיין בעס איז ריכטיג: (יב) וְכִי עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם לִרְאוֹת. אבעווייזונג איז דא צו מיינע רייד (שֶׁהֲרֵי נִכְנַסְתֶּם בַּעֲשָׂרָה שַׁעֲרֵי הָעִיר) איר זייט אריינגעגאַנגען אין שטאָט דורך צעהן טויערען (לָמָּה לֹא נִכְנַסְתֶּם בְּשַׁעַר אֶחָד) פאַר וואָס זייט איר ניט אריינגעגאַנגען אַלע דורך איין טויער: (יג) וַיֹּאמְרוּ שְׁנֵים עָשָׂר עֲבָדֶיךָ וגו'). מיר זענען געוועזן צוועלף זיהן, און אייגער איז ניטא

רש"י

הערה וכמו (יחזקאל יז) ערום ועריה. וכן כל
שבמקרא ל' גילוי. ות"א בדקא דארעא כמו בדק
ם רעוע הבית אבל לא דקדק לפרשו אחר ל' המק
(י) לא אדני. לא תאמר כן שהרי עבדיך באו
אוכל: (יא) כלנו בני איש אחד נחנו. נצנצה בהם
הקדש וכללוהו עמהם שאף הוא בן אביהם: כנים. אמ
כמו (שמות י) כן דברת (במדבר כז) כן בנות צל
דוברות. (ישעיה טז) ועברתו לא כן בדיו: (יב)
ערות הארץ באתם לראות: (ב"ר) שהרי נכנ
בעשרה שערי העיר צ למה לא נכנסתם בשער
(יג) ויאמרו שנים עשר עבדיך וגו'. ובשביל או

שפתי חכמים

הראה עצמו נכרי: ם פי' סדק של עיר: ע הוצרך להוסיף מלות תאמר כן כיון שפסק עליהם שהם מרגלים לא תפול על זה כי אם מלת אל כמו שמצינו גבי חנה שחשבה עלי לשכורה והשיבה לו אל תתן אמתך לפני בת בליעל אבל מלת לא תפול כשהיא תשובה על שאלה או בקשה: פ אין זה הוכחה כי יוסף אמר לא כי אלא לרגל הארץ באתם אלא ה"פ לא תאמר כן אלא הרי עבדיך וכו' והוא כמו אבל עבדיך כו': צ שיוסף היה יודע שאחיו באין לשבר אוכל והיה מצוה ל השער שכל מי שיבא לעיר יכתוב שמו ושם אביו ויבאו ויראו לו ועשרה שומרי השער באו וכבל מקום היה מולא כזה ראובן בן ובזה שמעון בן יעקב וכזה הי' יודע שבעשר שערים נכנסו. וא"ת למה לא פירש"י זה לעיל גבי לראות את ערות הארץ וגו'. וי דבכאן מוכח שפיר מדכתיב אחר כך ויאמרו שנים עשר עבדיך וגו' מה ענין תשובה זו על מה שאמר להם מרגלים אתם אלא על

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יא) כלנו בני איש אחד. תימה מה תשובה היא שלא מרגלים. וי"ל שאלו היו מרגלים ששלחו אותם לרגל ד היו שולחים בני אדם שהם נכרים זה לזה ולא אחים. ב מאיר מלחמ"ת:

פירוש לתורת אלהים

האָבען צו אים גיזאָגט דו זאָלסט דאס ניט זאָגען וַעֲבָדֶיךָ בָּאוּ לִשְׁבָּר אֹכֶל און דיינע קנעכט זענען געקומען צו קויפען עסין וואַרג: (יא) כּוּלָנוּ בְּנֵי אִישׁ אֶחָד מיר אַלע זענען קינדר פון איין מענטש [פ' רש"י] כֵּנִים אֲנַחְנוּ מיר זענען ערליכע לייט לא דיינע קנעכט זענען ניט גוועזן אום צעהרים: (יב) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם און ער האָט צו זיי גזאָגט לא ניט ווי איר זאָגט כִּי דאס אנטפּלעקונג פון דעם לאַנד זייט איר ג צו זעהן וואָרום איר זייט דאך ניט גיקומען דא איין טויער: (יג) וַיֹּאמְרוּ און זיי האָבן גזאָגט צוועל ברידר זענען מיר דיינע קנעכט בְּנֵי אִישׁ אֶחָד קי פון איין מענטש אין לאַנד כְּנַעַן וְהִנֵּה הַקָּטֹן און

ספר הישר

דר מֶלֶךְ זייער דר שראַקין געוואָרן און האָט געזאָגט צו זיי גייט צו יוסף וואס יוסף וועט אייך זאָגען זאָלט איר טון ווידער שפּעניגען זיינע רייד און ווי די איין וואָגר פון מִצְרַיִם זענען געגאַנגען צו אים און ווי יוסף האָט אלס גיהערט די רייד פון מִצְרַיִם האָט ער אוף געעפענט זיינע אוצרות און האָט זיי פאַר ק קאָרען און ער האָט געוואוסט אז זיינע ברידר מוזן אויך קומ

אֲנַחְנוּ בְּנֵי אִישׁ־אֶחָד בְּאֶרֶץ כְּנָעַן
וְהִנֵּה הַקָּטֹן אֶת־אָבִינוּ הַיּוֹם וְהָאֶחָד
אֵינֶנּוּ׃ יד וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הוּא
אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵכֶם לֵאמֹר מְרַגְּלִים
אַתֶּם׃ טו בְּזֹאת תִּבָּחֵנוּ חֵי פַרְעֹה
אִם־תֵּצְאוּ מִזֶּה כִּי אִם־בְּבוֹא אֲחִיכֶם

אונקלוס

אַרְעָא דִכְנָעַן וְהָא
[זְע]ֵירָא עִם אֲבוּנָא יוֹמָא
[וְ]חַד לֵיתוֹהִי׃ יד וַאֲמַר
[לְה]וֹן יוֹסֵף הוּא דִי מַלֵּילִית
[עִ]מְּכוֹן לְמֵימַר מְאַלְּלֵי
[אַ]תּוּן׃ טו בְּדָא תִּתְבַּחֲנוּן
פַּרְעֹה אִם תִּפְּקוּן
[מִכָּ]א אֱלָהֵין בְּמֵיתֵי

בעל הטורים

שאמרו נחנו להרוג כל העיר כאנו
לא יתנוהו לנו וזהו בשביל שנחנו
חלולים להלחם אם לא יתנוהו לנו
לכך נחנו פשענו: (יד) מרגלים אתם. פי׳ ולא אני שיהושע שילח ממני לא היה בעלת מרגלים והם אמרו לא היו עבדיך מרגלים:
הודה השיבו כי היה ראש המדברים גם ממני יצא כלב שלא היה בעלת המרגלים: לא היו. בגימ׳ כלב: והאחד איננו. וסמיך ליה ויאמר
יוסף שהיה מכה בגביע והומר אני מנחש שמו יוסף: (טו) כי אם בבוא. בבוא עולה למנין י״א שלא תלאו מזה עד שיבאו י״א אחים:

רש״י

נו נתפזרנו בעיר לבקשו: (יד) הוא אשר דברתי. הדבר אשר דברתי שאתם מרגלים ק הוא האמת והנכון לפי פשוטו. ומדרשו א״ל ואלו מצאתם אותו ויפסקו עליכם ממון הרבה תפדוהו. אמרו לו הן. א״ל ואם יאמרו שלא יחזירוהו בשום ממון מה תעשו אמרו לכך באנו להרוג או ליהרג. אמר להם הוא אשר דברתי אליכם להרוג בני העיר באתם מנחש אני בגביע שלי ששנים מכם החריבו כרך גדול של שכם: (טו) חי פרעה. אם יחיה ר

בית יהודא

איתו אחד שאיננו נתפזרנו בעיר לבקשו) אונ ווענן דעם איינעם וואס איז ניטא האבן מיר אונז פארשפרייט אין שטאט מיר זאלן אים זוכן: (יד) והוא אשר דברתי. (שאתם מרגלים הוא האמת והנכון) וואס איך האב גערעט אז איר זייט מרגלים דאס איז אמת אונ ריכטיג (זהו לפי פשוטו) דאס איז נאך דעם גלייכן פשט אין פסוק (ומדרשו) דר מדרש זאגט (אמר להם) יוסף הט צו זיי געזאגט (ואילו מצאתם אותו) ווען איר וואלט אייער ברודער געפינען אין מצרים (ויפסקו עליכם ממון הרבה) אונ מען וואלט וועלן ביי אייך פיל געלט פר אים (תפדוהו) וואלט איר אים אויסגעלייזט? (אמרו לו הן) האבן די ברידר געזאגט מיר וואלטן אים פאר פיל געלט אויך אויסגעלייזט (אמר להם) האט יוסף געזאגט צו זייא (ואם יאמרו לכם שלא יחזירוהו בשום ממון מה תעשו) אונ וויא וועט זיין אז מען וועט זאגן צו אייך מען וועט אים ניט אוועקגעבן פר פיל געלט אויך ניט, וואס וועט איר טאהן (אמרו) האבן זייא געזאגט (לכך באנו) וועגען דעם זענען מיר געקומען (להרוג או ליהרג) מיר זאלען יענעם הרגנן אדער מיר זאלען ווערן נהרגת פון זיינעטוועגן (אמר להם) הט יוסף צו זיי גזאגט (הוא אשר דברתי אליכם) דאס איז וואס איך האב צוא אייך גערעט (להרוג בני העיר באתם) איר זענט געקומען הרגנען די מענטשען פון שטאט (מנחש אני בגביע שלי) איך האב גפרובט וויסען דורך מיין בעכער ווער איר זענט, ווייס איך (ששנים מכם החריבו כרך גדול של שכם) אז צווייא פון אייך האבן חרב געמאכט דיא גרויסע שטאט שכם: (טו) נחי פרעה. יוסף הט געזאגט צו דיא ברידער (אם יחיה פרעה) ב איר וועט ארויסגיין פון מצרים טעט פרעה ניט לעבן ועיין ש״ח] (כשהיה נשבע לשקר) ווען יוסף האט גוואלט

שפתי חכמים

לומר שיוסף מתחלה אמר להם שהרי נכנסתם בי׳ שערי העיר השיבו לו לא כי אלא כולנו בני איש אחד וגו׳ והאחד איננו ובשביל אחד נתפזרנו: ק דק״ל הוא אשר דברתי משמע דהם נמי אמרו מרגלים הם ולכך קאמר יוסף הוא אשר דברתי ואין זה אמת כי הם לא מרגלים אנחנו ומתרץ דהוא היה ראוי לכתוב בסוף כלומר דברתי וגו׳ מרגלים אתם הוא האמת. יש מקשין כמה תפס יוסף שהם מרגלים עד שאמר להם הוא הדבר וגו׳ וע״ק במאי מת זה שאם יביאו את בנימין שאינם מרגלים. וי״ל דה״פ מתחלה להם מרגלים אתם שהרי נכנסתם בי׳ שערי העיר כדפירש״י בו לו בני איש אחד נחנו ואין איש שולח כל בניו כאחד לרגל יתפסו ויהרגו כולם אמר להם א״כ כ״ש שמרגלים אתם כי איך אדם כל בניו ממנו ולא ישאר שנים או א׳ לשמשו א״ו מרגלים ואביכם שלח אתכם לרגל את הארץ ומכח יראה שמא תתפסו ראיתם להכנס בספק עד שאביכם הוכרח לשלוח את כולכם וגם כדי שתקחו עלה זמ״ז כי תשועה ברוב יועץ וע״ז השיבו שנים עשר עבדיך וגו׳ והנה אחד נשאר אצל אבינו לשמשו ואנחנו עשרה הלכנו לחקור ולדרוש אחר אחינו שנאבד ואין מי שיעשה זה כאמונה כאחיו ולשום נפשינו בכפינו להביא אותו אצל אביו ומפני זה נכנסנו ביו״ד שערים והשיב להם הוא מאחר שאתם אומרים שנאבד אחיכם זה כמה שנים ולא חקרתם אחריו אלא עכשיו בודאי שקר אתם דוברים אין זה כ״א לרגל את הארץ באתם וגם זה שקר שאמרתם שנשאר אחד מכם אצל אביו לשמשו לכן בזאת תבחנו אם יבא אחיכם עמכם אז יש להסתפק אם מרגלים אתם אבל אם לא יבא בודאי מרגלים אתם בלי ספק מכל הטענות שיש לטעון כאשר הזכרתי ובזה יתיישבו כל הקושיות ודו״ק וקצת כעין זה מצאתי בשם מהרש״ל: ר פי׳ לפי פשוטו של קרא אין לו הבנה נ״ס הוסיף מלת אם ויהיה טעמו אם חי פרעה לא תצאו מזה ויהי׳ אם דקרא במקום לא כמו אם לדוד אכזב שר״ל לא אכזב ויחוייב מזה שאם תצאו לא יחיה ובאמת יצאו אלא

פירוש לתורת אלהים

יינער ברודער איז מיט אונזר פאטער היינט והאחד נו אונ איינר איז ניט דא דרום זענען מיר גיגאנגען טליכר אין אבאזונדערן טוער צו זוכ׳ן אים:) ויאמר אליהם יוסף אונ יוסף האט צו זייא גזאגט הוא דאס איז וואס איך האב צוא אייך גרעט צו זאגן מרגלים אתם איר זייט אום זעהרס [ע׳ רש״י]: (טו) בזאת תבחנו מיט דעם וועט איר גפרובט ווערן חי פרעה אזו וואר ווי פרעה לעבט אם תצאו אוב איר

ספר הישר

יים קופן קארין דען דער הונגער איז געוועזן אויף דר גאנצער פט אונ ער הט געבאטן צו זיינע מענטשין זיי זאלן אום רופן גאנץ מצרים אזו צו זאגען מיטין באפעל פון דעם מלכות שני למלכות ווילכער מענטש וואס וועט באדארפן קופען קארן זאל ער ניט שיקן זיינע קנעכט נייערט ער זאל אליין קומען אדער זיינע קינדער אונ יוסף הט גיזעצט שומרים ביי די טויערן פון דר שטאט ווילכער עס וועט קומן פון דער פרעמדר קויפען קארן זאל מען פר שרייבן זיין נאמן אונ זיין פאטערס נאמען

הַקָּטֹן הֵנָּה׃ טז שִׁלְחוּ מִכֶּם אֶחָד
וְיִקַּח אֶת־אֲחִיכֶם וְאַתֶּם הֵאָסְרוּ
וְיִבָּחֲנוּ דִּבְרֵיכֶם הַאֱמֶת אִתְּכֶם וְאִם־
לֹא חֵי פַרְעֹה כִּי מְרַגְּלִים אַתֶּם׃
יז וַיֶּאֱסֹף אֹתָם אֶל־מִשְׁמָר שְׁלֹשֶׁת
יָמִים׃ יח וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי זֹאת עֲשׂוּ וִחְיוּ אֶת־
הָאֱלֹהִים אֲנִי יָרֵא׃ חמישי יט אִם־כֵּנִים
אַתֶּם אֲחִיכֶם אֶחָד יֵאָסֵר בְּבֵית
מִשְׁמַרְכֶם וְאַתֶּם לְכוּ הָבִיאוּ שֶׁבֶר

אונקלוס

אֲחוּכוֹן זְעֵירָא הָכָ
טו שְׁלַחוּ מִנְּכוֹן חַד וְיִד
יָת אֲחוּכוֹן וְאַ
הִתְאַסְרוּן וְיִתְבַּחֲ
פִּתְגָּמֵיכוֹן הַקְשׁוֹט אַ
אָמְרִין וְאִם לָא חֵי פַּרְ
אֲרֵי מְאַלְּלֵי אַתּוּ
יז וּכְנַשׁ יָתְהוֹן לְבֵ
לְמַטְּרָא תְּלָתָא יוֹמִ
יח וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף בְּיוֹ
תְּלִיתָאָה דָּא עֲבִ
וְקַיָּמוּ מִן קֳדָם יְיָ אֲ
דָּחֵל׃ יט אִם כֵּיוָנֵי אַ
אֲחוּכוֹן חַד יִתְאֲסַר בְּבֵ
מַטַּרְתְּכוֹן וְאַתּוּן אִיזִ

בעל הטורים

(יז) אל משמר שלשת ימים. כנגד דברים שעשו לו ויפשיטו את וישליכו וימכרו:

רש"י

פרעה: אם תצאו מזה. מן המקום הזה: (טז) האֱ אתכם. אם אמת יש אתכם. לפיכך ה"א נקוד פתח כמו בלשון תימה ואם לא תביאוהו חי פרעה ת כי מר אתם: (יז) משמר. בית א האסורים: (יט) ב משמרכם. שאתם אסורים בו ב עכשיו: ואתם הביאו. אל בית אביכם: שבר רעבון בתיכם.

בית יהודא

שווערען פא"ש (חי פרעה נשבע בחיי פרעה) האט ער געשווארן ביי דעם לעבן פון פרעה: (אם תצאו מזה). מיינט מען אם תצאו מן המקום הזה. אויב איר וועט ארויסגיין פון דעם ארט, פון מצרים: (טז) (האמת אתכם). מיינט מען אם אמת אתכם, אויב דער אמת איז מיט אייך (לפיכך הה"א נקוד פת"ח שהוא כמו בלשון תימה) דריבער איז אונטער די ה"א א פת"ח ווייל דאס ווערט געפרעגט ווי מיט א ווונדער האמת אתכם, איז דער אמת מיט אייך אדער ניין (ואם לא תביאוהו) אונ אויב איר וועט ניט ברינגען אייער קליי ברודער (חי פרעה) שווער איך ביי דעם לעבן פון פרעה (כי מרגלים אתם) אז איר זענט מרגלים: (יז) (משמר). מ מען (בית האסורים) א תפיסה (געפענקעניס): (יט) (בבית משמרכם). איינער פון אייך וועט בלייבען אין די תפ (שאתם אסורים בו עכשיו) וואס איר זענט איצט אין אים געבונדן: (ואתם לכו הביאו). אונ איר גייט ברענגט (אביכם) צו אייער פאטער אין שטוב (שבר רעבון בתיכם) מיינט מען (מה שקניתם לרעבון אנשי בתיכם) וואס איר האט געק

שפתי חכמים

בפסוק נשבע לשקר וכו': ש דק"ל דמלת באמת מורה שהוא שודם להם שבאמת אתם והוא סותר למאמר הכתוב שמורה שהוא מסופק בהם לפיכך הוצרך לומר שזה הוא ה"א התימה כמו האם כן הוא: ת פת"ח לומר ואם לא תביאו חי פרעה וכו' פי' אם לא יבחנו לא יתחייב פסס מרגלים: א פי' ולא שהם שומרים עליהם דהא כתיב ה יאסר בבית משמרכם והא דלא פירש"י זה לעיל בפ' ויפקד אתם סהוא בית האסורים משום דלעיל כתיב בהדיא שהוא בית ה דכתיב ויתן אותו במשמר וגו': ב שלא נחשב שהכינוי מורה שה

פירוש לתורת אלהים

וועט ארויס גיין פון דאנען כי אם בבוא נייערט אז אייער קלייער ברודער וועט קומען אהער: (טז) שלחו שיקט איינם פון אייך אונ ער זאל נעמען אייער ברודער ואתם אונ איר זאלט זיין געבונדען ויבחנו אונ זיי וועלן ווערן געפרובט אייערע רייד אוב עס איז מיט אייך אמת ואם לא אונ אוב איר וועט אים ניט ברענגען חי פרעה שווער איך ביי דעם לעבן פון פרעה כי מרגלים איר זענט מרגלים: (יז) ויאסף אונ ער ה זיי איין געזאמלט אין איין תפיסה אויף דריי ט (יח) ויאמר אונ יוסף האט צו זיי געזאגט דעם דריט טאג זאת עשו דס זאלט איר טאן וועט איר בלי לעבן את האלהים איך פארכט מיך פאר גאט: (יט אוב איר זענט גערעכט אחיכם אייער איין ברודער ז זאל געבונדן אין אייער תפיסה וואס איר זיצט

ספר הישר

אונ אלע אויף דר נאכט זאל מען ברענגען צו אים די נעמען אונ ער האט די תחבולות געטאן כדי ער זאל וויסן ווען יעקב'ס ברידר וועלן קומען אין מצרים אונ ווי יעקב האט דר הערט אז עס איז פר האנדן קארן צו פר קויפן אין מצרים האט יעקב געשיקט זיינע קינדר אונ האט צו זיי געזאגט זיי זאלן גיין אין מצרים קויפן קארן אונ די קינדר פון יעקב האבן עס צו געהערט אונ זענען אויף געשטאנען צו גיין אין מצרים. אונ יעקב האט זיי אן געז אז איר וועט קומען צו דר שטאט מצרים זאלט איר ניט אלע איינם אריין גיין דורך איין טויער אונ די קינדר פון יעקב אזוי געטאן צו מצרים אונ האבן געטאן אזוי ווי זייער פ האט זיי געזאגט אונ בנימין האט יעקב ניט געשיקט מיט ז קינדר דען יעקב האט זיך געזארגט פאר אים אז עס זאל

רַעֲבוֹן בָּתֵּיכֶם: כ וְאֶת־אֲחִיכֶם הַקָּטֹן
תָּבִיאוּ אֵלַי וְיֵאָמְנוּ דִבְרֵיכֶם וְלֹא
תָמוּתוּ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן: כא וַיֹּאמְרוּ אִישׁ
אֶל־אָחִיו אֲבָל אֲשֵׁמִים | אֲנַחְנוּ עַל־
אָחִינוּ אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ
בְּהִתְחַנְנוֹ אֵלֵינוּ וְלֹא שָׁמָעְנוּ עַל־
כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת: כב וַיַּעַן
רְאוּבֵן אֹתָם לֵאמֹר הֲלוֹא אָמַרְתִּי
אֲלֵיכֶם | לֵאמֹר אַל־תֶּחֶטְאוּ בַיֶּלֶד
וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וְגַם־דָּמוֹ הִנֵּה נִדְרָשׁ:

אונקלוס

ילוּ עִיבוּרָא דְחַסִּיר
גִיכוֹן: כ וְיָת אֲחוּכוֹן
א תַּיְתוּן לְוָתִי
מנוּן פִּתְגָּמֵיכוֹן וְלָא
תוּן וַעֲבָדוּ כֵן:
אֲמָרוּ גְּבַר לַאֲחוּהִי
שְׁמָא חַיָּבִין אֲנַחְנָא
אֲחוּנָא דִּי חֲזֵינָא
נַפְשֵׁהּ כַּד הֲוָה
ן לָנָא וְלָא קַבֵּלְנָא
עַל כֵּן אֲתָא לְוָתָנָא
א הָדָא: כב וַאֲתֵיב
ן יָתְהוֹן לְמֵימָר הֲלָא
ית לְוָתְכוֹן לְמֵימַר
תְחוֹבוּן (נ״י תֶּחֶטְאוּן)
ימָא וְלָא קַבֶּלְתּוּן
דְמֵהּ הָא מִתְבְּעֵי:

רשב״ם

(כא) הצרה הזאת. מדה כנגד מדה אנחנו השלכנוהו בבור והנה אנחנו נאסרים בבור השבי:

רש״י

ם גרעבון ג אנשי בתיכם: (כ) ויאמנו דבריכם. ו ויתקיימו כמו (במדבר ה) אמן אמן ד וכמו (מ״א מן נא דבריך: (כא) אבל. כתרגומו בקושטא. כב״ר ליב:א דרומאה הוא אבל ברם: באה . טעמו בבי״ת לפי שהוא בל׳ עבר שכבר באה ו אתת לנא: (כב) וגם דמו. אתין ובמין רבוין

בית יהודא

פאר דעם הונגער פון אייערע שטוב מענטשן: (כ) וְיֵאָמְנוּ דִבְרֵיכֶם. מיינט מען (יִתְאַמְּנוּ וְיִתְקַיְּמוּ) וועלן אייערע רייד ווערן אֱמֶת אונ עס וועט אזוי בלייבן ווי איר זאגט (כְּמוֹ) וויא עס שטייט אין פסוק אָמֵן אָמֵן, מיינט מען אֱמֶת אֱמֶת (וּכְמוֹ יֵאָמֶן נָא דְבָרֶיךָ) דיינע רייד זאלען ווערען אֱמֶת: (כא) אֲבָל. מיינט מען (כְּתַרְגּוּמוֹ) וויא דר תרגום טייטשט (בְּקוּשְׁטָא) בֶּאֱמֶת, רש״י זאגט (רָאִיתִי בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה) איך

עתן אין מדרש בראשית (לִישָׁנָא דְרוֹמָאָה הוּא) ביי די מענטשן וואס וואהנען אין דרום זייט אז זיי ווילען זאגן דט אֲבָל, זאגען זיי בְּרַם, דס הייסט אויך בֶּאֱמֶת: וּבָאָה אֵלֵינוּ. זאגט רש״י (טַעְמוֹ בְּבֵי״ת) דיא נגינה איז די בי״ת (לְפִי שֶׁהוּא בְּלָשׁוֹן עָבַר) ווייל דער ווארט בָּאָה שמועסט פון די געוועזענע צייט (שֶׁכְּבָר בָּאָה) דיא צרה ן געקומן (וְתַרְגּוּמוֹ) דער תרגום טייטשט אֲתַת לָנָא עס איז געקומען צו אונז: (כב) וְגַם דָּמוֹ. זאגט רש״י מין רִבּוּיִין) ווא עס שטייט דר ווארט את אדער דר ווארט גם, קומען זייא צו פארמערערין די זאך (דָמוֹ וְגַם דַּם

שפתי חכמים

וילם: ג ונלמ סבר פה מורה על קנייה לא על מכר ומפני אינו לבתיהם הולרך להוסיף אנשי בתיכם: ד אין ויאמנו מלשון אמונה אלא כמו ואמרה האשה אמן וכו׳ שפי׳ אמת שאמר הכהן יתן ה׳ וגומר ועליו כתיב ואמרה האשה אמן ולא יפול בו לשון אמונה

פירוש לתורת אלהים

ב איר גייט אונ ברענגט קארן צו דעם הונגער איז אין אייערע הייזער: (כ) וְאֶת אֲחִיכֶם אונ ברודער דעם קליינעם זאלט איר ברענגען צו אָמְנוּ אונ וועלין וואר זיין אייערע רייד אונ עט ניט שטארבין וַיַּעֲשׂוּ כֵן אונ זייא האבען אזוי (כא) וַיֹּאמְרוּ אונ זיי האבען גזאגט איין ברודער דערן אֲבָל פר וואר מיר זענען שולדיג עַל אָחִינוּ איבער אונזער ברודער אֲשֶׁר ווס מיר האבין גזעהן דיא צרות פון זיין לייב בְּהִתְחַנְנוֹ אין זיין טאן בעטען צו אונז וְלֹא שָׁמָעְנוּ אונ מיר האבען ניט געהערט עַל כֵּן דרום אזו בָּאָה איז גקומען צו אונז די צרה: (כב) וַיַּעַן אונ ראובן הט זיי געענטפערט צו זאגן הֲלֹא פר וואר איך האב צו אייך גזאגט לֵאמֹר צו זאגן אַל תֶּחֶטְאוּ איר זאלט ניט זינדיגן אין דעם קינד וְלֹא שְׁמַעְתֶּם אונ איר הט ניט

ספר הישר

ן מארד אזוי ווי צו זיין ברודער אונ ווי די צעהן קינדער ב זענען געווען אין מיטן וועג האבן זיי זיך דער מאנט אונ עס הט זיי זייער באנק געטאן ווס זיי האבן גטאן בן געזאגט איינר צום אנדרן מיר ווייסן וואויל אז אונזער יוסף הט גנידערט אין מצרים וועלן מיר אים זוכען אונ וועלן אים געפינן וועלען מיר אים אים לייזען ביי זיין וג א״ב זיין האר וועט אבער ניט וועלן אז מען זאל יוסף ביי אים אוס לייזין וועלען מיר אים מיט געוואלט אפ נעמען פון דעם הארין אפילו מיר זאלן אלע געטייט ווערען אונ אזוי האבן זיי איין עצה געהאלטין זיי זאלען מציל זיין זייער ברודער יוסף פון זיין הארען אונ זענן געגאנגען צו מצרים אונ ווי זייא זענען געקומען נאהנט פון דער שטאט מצרים האבן זיי זיך אפ געשייד איינער פון דעם אנדרין אונ איטליכר איז אריין געגאנגען אין מצרים אוף איין באזונדערין טויער. אונ איטליכר מטונה וואס

כג וְהֵם֙ לֹ֣א יָֽדְע֔וּ כִּ֥י שֹׁמֵ֖עַ יוֹסֵ֑ף כִּ֥י
הַמֵּלִ֖יץ בֵּינֹתָֽם׃ כד וַיִּסֹּ֥ב מֵֽעֲלֵיהֶ֖ם
וַיֵּ֑בְךְּ וַיָּ֨שָׁב אֲלֵהֶ֜ם וַיְדַבֵּ֣ר אֲלֵהֶ֗ם
וַיִּקַּ֤ח מֵֽאִתָּם֙ אֶת־שִׁמְע֔וֹן וַיֶּאֱסֹ֥ר אֹת֖וֹ
לְעֵינֵיהֶֽם׃ כה וַיְצַ֣ו יוֹסֵ֗ף וַיְמַלְא֣וּ אֶת־
כְּלֵיהֶם֮ בָּר֒ וּלְהָשִׁ֣יב כַּסְפֵּיהֶ֗ם אִ֚ישׁ

כג וְאִנּוּן לָא יָדְעִין
שָׁמַע יוֹסֵף אֲרֵי מְתֻ
הֲוָה בֵּינֵיהוֹן: כד וְאִסְ
מֵעִלָּוֵיהוֹן וּבְכָא
לְוָתְהוֹן וּמַלֵּיל עִ
דְּבַר מִלְוָתְהוֹן יָת שִׁ
וַאֲסַר יָתֵהּ לְעֵינֵי
כה וּפַקֵּיד יוֹסֵף וּמַל
מָנֵיהוֹן עִיבוּרָא וְלַאֲ

ת"וא את שמעון ס' הזהר פ' את

רשב"ם

(כג) כי שומע יוסף. מבין. כי עד עתה המליץ בינותם כאילו אינו מבין לשונם: (כד) את שמעון. להפרידו מלוי שלא יתייעצו בין שניהם

רש"י

דמו וגם דם הזקן: (כג) והם לא ידעו כי שומע
מבין לשונם ובפניו היו מדברים כן: כי המליץ בינ
כי כשהיו מדברים עמו היה המליץ ביניהם ה הי
עברי ולשון מצרי והיה מליץ דבריהם ליוסף ודברי יוס
לכך היו סבורים שאין יוסף מכיר בלשון עברי. הכ
זה מנשה בנו: (כד) ויסב מעליהם. נתרחק מ
שלא יראוהו בוכה: ויבך. לפי ששמע שהיו מתח
את שמעון. (ב"ר) הוא השליכו לבור הוא שאמר
הנה בעל החלומות הלזה בא. ד"א נתכוין יוסף לה
מלוי שמא יתיעצו שניהם להרוג אותו: ויאסור
לעיניהם. לא אסרו אלא לעיניהם ח וכיון שיצאו

בית יהודא

הַזָּקֵן) עֶס וֶוערְט גֶעפָארְשְׁט וּמִיר וֶוערֶן גֶעשְׁטְרָאפְט פַאר) זַיין
בְּלוּט אוּנ דִי בְּלוּט פוּן אוּנְזֶער אַלְטִין פָאטֶער: (כג) וְהֵם לֹא
יָדְעוּ כִּי שׁוֹמֵעַ יוֹסֵף). שׁוֹמֵעַ מֵיינְט מֶען (מֵבִין לְשׁוֹנָם) עֶר
פַארְשְׁטֵייט זֵייעֶר שְׁפְּרַאךְ (וּבְפָנָיו הָיוּ מְדַבְּרִים כֵּן) זֵיי הָאבֶּן
אַזוֹ גֶערֶעט לֶעבֶּן יוֹסֵף נִיט וַוייט פוּן אִים, עֶר הָט גֶעהֶערְט
וִויא זֵיי רֵיידֶן, נָאר זֵיי הָאבֶּן גֶעמֵיינְט עֶר פַארְשְׁטֵייט נִיט
וָוס זֵייא רֵיידֶן: וּכִּי הַמֵּלִיץ בֵּינֹתָם). מֶען מֵיינְט (כִּי כְּשֶׁהָיוּ
מְדַבְּרִים עִמּוֹ הָיָה הַמֵּלִיץ בֵּינֵיהֶם) וָוארוּם וֶוען דִי בְּרִידֶער
הָאבֶּן גֶערֶעט מִיט יוֹסֵף אִיז גֶעוֶוען אַרֵיידְנֶער צְוִוישֶׁען זֵיי
(הַיּוֹדֵעַ לָשׁוֹן עִבְרִי וְלָשׁוֹן מִצְרִי) וָוס עֶר הָט גֶעוָואקְסְט צוּ רֵיידֶן
עִבְרִית אוּנ מִצְרִית (וְהָיָה מֵלִיץ דִּבְרֵיהֶם לְיוֹסֵף) דִי בְּרִידֶער
הָאבֶּן גֶערֶעט צוּם מֵלִיץ עִבְרִית, אוּנ דֶער מֵלִיץ הָט גֶערֶעט
זֵייעֶרֶע רֵייד צוּא יוֹסֵף אוֹיף מִצְרִית (וְדִבְרֵי יוֹסֵף לָהֶם) יוֹסֵף הָט גֶערֶעט צוּם מֵלִיץ מִצְרִית אוּנ דֶער מֵלִיץ הָאט
צוּ דִי בְּרִידֶער דִי רֵייד פוּן יוֹסֵף אוֹיף עִבְרִית (לְכַךְ הָיוּ סְבוּרִים) דְרִיבֶּער הָאבֶּן דִיא בְּרִידֶער גֶעמֵיינְט (שֶׁאֵין יוֹ
לָשׁוֹן עִבְרִי) אַז יוֹסֵף קֶען נִיט דִיא עִבְרִית שְׁפְּרַאכֶע (הַמֵּלִיץ זֶה מְנַשֶּׁה בְּנוֹ) דֶער מֵלִיץ אִיז גְוֶוען זַיין זוּהְן מְנַשֶּׁה: (כ
מֵעֲלֵיהֶם). מֵיינְט מֶען (נִתְרַחֵק מֵעֲלֵיהֶם) עֶר הָאט זִיךְ דֶערְוַוייטֶערְט פוּן זֵייא (שֶׁלֹּא יִרְאוּהוּ בּוֹכֶה) זֵייא זָאלֶען א
זֶעהְן עֶר וֵויינְט: וַיֵּבְךְּ). עֶר הָאט גֶעוֵויינְט (לְפִי שֶׁשָּׁמַע שֶׁהָיוּ מִתְחָרְטִין) וַוייל עֶר הָט גֶהֶערְט זֵיי הָאבֶּן חֲרָטָה וָוס זֵ
אִים פַארְקוֹיפְט: וְאֶת שִׁמְעוֹן). (הוּא הִשְׁלִיכוֹ לַבּוֹר) וַוייל שִׁמְעוֹן הָאט אִים אַרֵיינְגֶעוָוארְפֶן אִין גְרוּב (הוּא שֶׁאָ
הִנֵּה בַּעַל הַחֲלוֹמוֹת הַלָּזֶה בָּא) שִׁמְעוֹן הָאט גֶעזָאגְט צוּ לֵוִי אוֹף יוֹסֵף דֶער מֶענְטְשׁ פוּן דִיא חֲלוֹמוֹת קוּמְט מֶען דָא
הַרְגֶענֶען דְרִיבֶּער אִיז יוֹסֵף בֵּייז גְוֶוען אוֹיף שִׁמְעוֹן (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז (נִתְכַּוֵּן יוֹסֵף לְהַפְרִידוֹ מִלֵּוִי שֶׁמָּא
שְׁנֵיהֶם לַהֲרוֹג אוֹתוֹ) יוֹסֵף הָט גֶעוָואלְט אָפְּשֵׁיידֶען שִׁמְעוֹן פוּן לֵוִי וַוייל עֶר הָאט מוֹרָא גֶעהַאט טָאמֶער וֶועט שִׁמְ
לֵוִי הָאבֶּן אַעֵצָה זֵיי זָאלֶן אִים הַרְגֶנֶן (וִויא זֵיי הָאבֶּען גֶעטָאן בַּיי שְׁכֶם): וַיֶּאֱסֹר אוֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם). זָאגְט רַשִׁ"י (ל
אֶלָּא לְעֵינֵיהֶם) מֶען הָט שִׁמְעוֹן גֶעבּוּנְדֶן נָאר אוֹיף אַזוֹ לַאנְג וִויא דִיא בְּרִידֶער זֶענֶען גְוֶוען אִין מִצְרַיִם (וְכֵיוָן שֶׁיָּצְ
דִי בְּרִידֶער זֶענֶן אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶן פוּן מִצְרַיִם (הוֹצִיאוֹ וְהֶאֱכִילוֹ וְהִשְׁקָהוּ) הָט מֶען שִׁמְעוֹן אַרוֹיסְגֶענוּמֶען פוּן תְּפִיסָה מָ

שפתי חכמים

רק אמת יהיה זה שתהיה ירכה נופלת וכו': ה ר"ל דבכל פעם כשדברו
עמו קודם לכן היה מליץ ביניהם ועתה לא היה המליץ ביניהם והיו
סבורים שיוסף אינו מבין לשה"ק: ו דק"ל למה בכה הי"ל לרגז
עליהם כששמע שהם עצמם מתודים איך שלא טוב עשו לכ"פ
משום ששמע שהיו מתחרטים מהרש"ל: ז דייק מדכתיב
ויאמרו איש אל אחיו הנה בעל החלומות וגו' וכתיב שמעון

פירוש לתורת אלהים

גְהֶערְט וְגַם דָמוֹ אוּנ זַיין בְּלוּט וֶוערְט גְפָארְשְׁט [ע' רש"י]:
(כג) וְהֵם לֹא זֵיי הָאבֶּן נִיט גְוָואסְט אַז יוֹסֵף פַר שְׁטֵייט
וָוס זֵייא רֵיידֶן כִּי הַמֵּלִיץ וָוארוּם עֶס אִיז צְוִוישֶׁן זֵייא
גְוֶוען אֵיין פִיר שְׁפְּרֶעכֶר מְנַשֶּׁה פְלֶעגְט הֶערֶן זֵייעֶרֶע
רֵייד אוּנ פְלֶעגְט זָאגֶן צוּא יוֹסֵף אוּנ דִי רֵייד פוּן
יוֹסֵף פְלֶעגְט עֶר זֵייא זָאגֶען: (כד) וַיִּסֹּב אוּנ עֶר
הָאט זִיךְ אַוֶועק גִיקֶערְט פוּן זֵיי אוּנ הָט גְוֵויינְט
נַוייל עֶר הָט גְהֶערְט אַז זֵיי הָאבֶּן חֲרָטָה וַיָּשָׁב אוּנ
עֶר הָט זִיךְ אוּם גְקֶערְט צוּ זֵיי אוּנ הָט גִירֶ
זֵיי וַיִּקַּח אוּנ עֶר הָט גְנוּמֶען פוּן זֵיי שִׁמְעוֹן [ע
וַיֶּאֱסֹר אוּנ עֶר הָט אִים גְבּוּנְדֶן פַר זֵייעֶרֶע א
ווי זֵיי זֶענֶן אַוֶועק גִיגַאנְגֶן הָט עֶר אִים אוֹ
פוּן דֶער תְּפִיסָה אוּנ הָט אִים גְגֶעבֶּן עֶסֶן אוּנ
(כה) וַיְצַו אוּנ יוֹסֵף הָט גְבָּאטֶן וַיְמַלְאוּ אוּנ זֵיי
דֶער פִילְט זֵייעֶרֶע כֵּלִים מִיט קָארְן וּלְהָשִׁיב א
צוּ קֶערֶן דָם גֶעלְט פוּן אִיטְלִיכֶן מַאן אִין

ספר הישר

אִיז גֶעשְׁטַאנֶען בַּיי דֶעם טוֹיעֶר הָט פַר שְׁרִיבֶּען דֶעם נָאמֶען אוּנ
אוֹיף דָעוֹ' נָאכְט הָט דֶער מְמוּנֶּה גֶעבְּרַאכְט דִי נֶעמֶן צוּ יוֹסֵף אוּנ
וִוי יוֹסֵף אִיז גְעוָוא' גֶעוָוארֶן אַז זַיינֶע צֶעהְן בְּרִידֶר זֶע
אִין מִצְרַיִם דוּרְךְ צֶעהְן טוֹיעֶרִין הָט יוֹסֵף גֶעבָּאטֶן מֶען
שרייען

אֶל־שַׂקּוֹ וְלָתֵת לָהֶם צֵדָה לַדָּרֶךְ
וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן׃ כו וַיִּשְׂאוּ אֶת־שִׁבְרָם
עַל־חֲמֹרֵיהֶם וַיֵּלְכוּ מִשָּׁם׃ כז וַיִּפְתַּח
הָאֶחָד אֶת־שַׂקּוֹ לָתֵת מִסְפּוֹא
לַחֲמֹרוֹ בַּמָּלוֹן וַיַּרְא אֶת־כַּסְפּוֹ וְהִנֵּה־
הוּא בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ׃ כח וַיֹּאמֶר אֶל־
אֶחָיו הוּשַׁב כַּסְפִּי וְגַם הִנֵּה
בְאַמְתַּחְתִּי וַיֵּצֵא לִבָּם וַיֶּחֶרְדוּ אִישׁ
אֶל־אָחִיו לֵאמֹר מַה־זֹּאת עָשָׂה
אֱלֹהִים לָנוּ׃ כט וַיָּבֹאוּ אֶל־יַעֲקֹב

אונקלוס

יהוֹן גְּבַר לְסַקֵּיהּ
תַּן לְהוֹן זְוָדִין לְאָרְחָא
ד לְהוֹן כֵּן׃ כו וּנְטַלוּ
עִיבוּרְהוֹן עַל חֲמָרֵיהוֹן
וּ מִתַּמָּן׃ כז וּפְתַח
יָת סַקֵּיהּ לְמִתַּן
תָא לַחֲמָרֵיהּ בְּבֵית
תָא וַחֲזָא יָת כַּסְפֵּיהּ
הוּא בְּפוּם טוֹעֲנֵיהּ׃
אֲמַר לַאֲחוֹהִי אִתּוֹתַב
י וְאַף הָא בְטוֹעֲנִי
ן מַדַּע לִבְּהוֹן וּתְוָהוּ
לַאֲחוּהִי לְמֵימַר
דָא עֲבַד יְיָ לָנָא׃
וַאֲתוֹ לְוַת יַעֲקֹב

ויל׳ לנס תענית ט׃

בעל הטורים

שה אלהים. ב׳ במסרה עמ״ש ר״פ

רשב״ם

תתבולה כאשר פשו בשכם׃ (כח) מה זאת עשה. מדה כנגד מדה יש כאן להוסיף לנו ממון על פרעון עונינו׃

רש״י

לו והסקהו (ב״ר)׃ (כז) ויפתח האחד. הוא לוי
ר יחיד מ משמעון בן זוגו׃ במלון. במקום שלנו י
׃ אמתחתו. הוא ב שק׃ (כח) וגם הנה
תחתי. גם הכסף בו עם התבואה׃ מה זאת עשה

בית יהודא

אים גגעבן עסין אונ טרינקען׃ (כז) וַיִּפְתַּח הָאֶחָד. זאגט רש״י (הוּא לֵוִי) לוי האט דער ערשטער געעפינט זיין זאק. פאר וואס רופט מען אים הָאֶחָד, דער איינער, מיט אַהי (שֶׁנִּשְׁאַר יָחִיד מִשִּׁמְעוֹן בֶּן זוּגוֹ) ווייל ער איז געבליבן איינער פון שמעון וואס ער איז געוועזן זיין פאר צו יעדער עצה׃

ן. מיינט מען (בַּמָּקוֹם שֶׁלָּנוּ בַּלַּיְלָה) אויף דעם ארט וואו זיי האבען גענעכטיגט די ערשטע נאכט ווי זייא זענען געגאנגען פון מִצְרַיִם׃ וְאַמְתַּחְתּוֹ. (הוּא הַשַּׂק) אַמְתַּחְתּוֹ מיינט מען אַזאק׃ (כח) וְגַם הִנֵּה בְאַמְתַּחְתִּי. מיינט מען כַּסְפִּי עִם הַתְּבוּאָה) דאס געלט מיט די תְּבוּאָה זענען אין זאק׃ וּמַה זֹּאת עָשָׂה אֱלֹהִים לָנוּ. וואס האט הקב״ה אונז

שפתי חכמים

והא דכתיב לעיל ויקחהו דמשמע רבים וי״ל ויקחהו חסר האמלעי כתיב וקרינן ויקחהו בציר״י תחת החי״ת שהוא חיד׃ ח דהל״כ לעיניהם ל״ל׃ ט דאם לא כן מאי כה״א׃ י ולא תפרש במלון במקום המיוחד למלון לכל העוברים ושבים כיון דכתיב במלון בפת״ח דאם לא כן היה לו לכתוב תחלה ויבואו למלון ואח״כ ויפתח וגומר במלון׃ כ והא דנקט רש״י הוא שק ולא נקט השק משום דק״ל דברהם הפ׳ כתיב ויפתח האחד את שקו ואח״כ כתיב והנה הוא בפי אמתחתו משמע דלא

פירוש לתורת אלהים

אונ צו געבן צו זיי שפייז אויף דעם וועג וַיַּעַשׂ ער האט צו זיי אזו גיטאן׃ (כו) וַיִּשְׂאוּ אונ זייא ן גטראגן זייער קארן אויף זייערע איזלען וַיֵּלְכוּ אונ זענען אוועק גגאנגען פון דארטען׃ (כז) וַיִּפְתַּח איינער האט געעפינט זיין זאק לָתֵת צו געבן פיטערנש יין אייזל אין דעם הארבריג וַיַּרְא אונ ער האט ן זיין געלט וְהִנֵּה עס איז הויבין אין זיין זאק׃ (כח) וַיֹּאמֶר אונ ער האט גזאגט צו זיינע ברידער עס איז וואָרן אום גיקערט מיין געלט וְגַם אונ עס איז אוך אין מיין זאק וַיֵּצֵא אונ עס איז אום גגאנגן זייער הארץ וַיֶּחֶרְדוּ אונ זיי זענען וואָרן דער שראקן איין ברודער צום אנדערן לֵאמֹר צו זאגין מַה זֹּאת וואס האט דס גאט צו אונז גטאן׃ (כט) וַיָּבֹאוּ אונ זייא זענען גקומען צו זייער פאטער צום לאנד כְּנַעַן וַיַּגִּידוּ אונ

ספר הישר

ן אין גאנץ מִצְרַיִם מען זאל פר שליסען אלע אוֹצְרוֹת פון קארין נאר איין אוֹצָר זאל זיין אפען אונ די מְמוּנִים פון די ות האבען אזו געטאן ווי יוסף הט געבאטן אונ יוסף האט ן די נעמן פון די ברידר צו דעם מְמוּנֶה וואס זיין אוֹצָר איז ן אפען אונ יוסף הט דעם מְמוּנֶה אן געזאגט וועלכר מענטש ועם קומען קויפן קארין זאלסטו פרעגין ווי ער הייסט אונ עס וועט קומען צו דיר מענטשן וואס זיי הייסן אזו אונ אזו טו זיי שיקן צו מיר אונ דר מְמוּנֶה הט אזו געטאן אונ דיא פון יַעֲקֹב ווי זיי זענן אן געקומן אין מִצְרַיִם האבן זיי זיך איין געזאמעלט אין איינם כדי זיי זאלן גיין זוכן זייער ברודער יוסף אונ זענן געגאנגען אונ האבן אים געזוכט דריי טעג אונ דר מענטש וואס איז געוועזן דר מְמוּנֶה איבער דעם אוֹצָר וואס איז געוועזן אפען הט גיזוכט די נעמן וואס יוסף הט אים גיגעבן אונ הט ניט געפונען אפילו איין מענטש זאל אזו הייסן פון די נעמען וואס יוסף הט אים גיגעבן איז דר מְמוּנֶה געגאנגען צו יוסף אונ הט אים געזאגט עס איז שוין דריי טאג אז דו האסט מיר גגעבן די נעמן אונ עס איז קיינר ביי מיר ניט געוועזן הט יוסף גישיקט זיינע קנעכט מען זאל אויף זוכען זיינע ברידער אונ מען זאל זיי

אֲבִיהֶם אַרְצָה כְּנָעַן וַיַּגִּידוּ לוֹ אֵת
כָּל־הַקֹּרֹת אֹתָם לֵאמֹר׃ ל דִּבֶּר
הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ אִתָּנוּ קָשׁוֹת
וַיִּתֵּן אֹתָנוּ כִּמְרַגְּלִים אֶת־הָאָרֶץ׃
לא וַנֹּאמֶר אֵלָיו כֵּנִים אֲנָחְנוּ לֹא הָיִינוּ
מְרַגְּלִים׃ לב שְׁנֵים־עָשָׂר אֲנַחְנוּ אַחִים
בְּנֵי אָבִינוּ הָאֶחָד אֵינֶנּוּ וְהַקָּטֹן הַיּוֹם
אֶת־אָבִינוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃ לג וַיֹּאמֶר
אֵלֵינוּ הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ בְּזֹאת
אֵדַע כִּי כֵנִים אַתֶּם אֲחִיכֶם הָאֶחָד
הַנִּיחוּ אִתִּי וְאֶת־רַעֲבוֹן בָּתֵּיכֶם קְחוּ
וָלֵכוּ׃ לד וְהָבִיאוּ אֶת־אֲחִיכֶם הַקָּטֹן
אֵלַי וְאֵדְעָה כִּי לֹא מְרַגְּלִים אַתֶּם כִּי

אונקלוס

אֲבוּהוֹן אַרְעָא דִכְנַ
וְחַוִּיאוּ (נ"י וְחַוִּיאוּ) לֵהּ
כָּל דְּאַרְעָן יָתְהוֹ
לְמֵימַר׃ ל מַלֵּיל גַּבְרָ
רִבּוֹנָא דְאַרְעָא עִמָּנָ
קַשְׁיָן (נ"י קָשִׁין) וִיהַ
יָתָנָא כִּמְאַלְּלֵי יָת אַרְעָ
לא וַאֲמַרְנָא לֵהּ כֵּיוָ
אֲנַחְנָא לָא הֲוֵינָ
מְאַלְּלֵי׃ לב תְּרֵין עֲסַ
אֲנַחְנָא אַחִין בְּנֵי אֲבוּנָ
חַד לֵיתוֹהִי וּזְעֵירָא יוֹמָ
דֵּין עִם אֲבוּנָא בְּאַרְעָ
דִּכְנָעַן׃ לג וַאֲמַר לָנָ
גַּבְרָא רִבּוֹנָא דְאַרְעָ
בְּדָא אִדַּע אֲרֵי כֵיוָנֵי אַתְּ
אֲחוּכוֹן חַד שְׁבוּקוּ לְוָתִ
וְיָת עִיבוּרָא דַחֲסִ
בְּבָתֵּיכוֹן סִיבוּ וְאִיזִילוּ
לד וְאַיְתִיאוּ יָת אֲחוּכ
זְעֵירָא לְוָתִי וְאִדַּע אֲ
לָא מְאַלְּלֵי אַתּוּן אֲ

תו"א דבר האיש מכות יא:

בעל הטורים

יתרו: (לג) ולכו. ג' במס' הכא ואידך גם לאנכם גם בקרכם קחו ולכו. ואור לכם ולכו. מלמד שהרשה אותם להוליך לאן וכקר אל
שאין יולאים ממלרים וזהו גם לאנכם גם בקרכם קחו ולכו. ואמר להם שלא נאו אלא בכי טוב וזהו ואור לכם ולכו:

בית יהודא

געטאן (הֱבִיאָנוּ לִידֵי עֲלִילָה זוֹ) ער זאל אונז ברייגגען צו
דעם בלבול (שלא הושב אלא להתעולל עלינו) דאס געלט איז אונז צוריקגעגעבן געוואָרן נאר צו מאכן אויף אונז א בלבו

רש"י

אלהים לנו. להביאנו לידי עלילה זו ל שלא הוסב א

שפתי חכמים

סיס סק ועו"פ הוא הפק ר"ל אמתחתו דהכא סייעו סק דלעיל: ל ופי' מה זאת מה רעה היא זאת ולא טובה שהביאם לה

פירוש לתורת אלהים

זיי האבן גזאגט צו אים אלדינג וואס האט זיי געטראפן לאמר צו זאגן: (ל) דבר דער האר פון דעם לאנד האט גערעט מיט אונז הארטע רייד ויתן און ער האט אונז גגעבן אזוי ווי אויס ווערהם דם לאנד: (לא) ונאמר און מיר האבין גזאגט צו אים מיר זענין ערליכע לייט לא היינו מיר זענען ניט געוועזן אויס זעהרם: (לב) שנים עשר צוועלף ברידר זענען מיר די קינדער פון אונזר פאטער האחד איינער איז ניט דא והקטן און דער קלייגער ברודער איז היינט מיט אונזר פאטער א לאנד כנען: (לג) ויאמר און דער מאן אדוני הארץ דער האר פון דעם לאנד האט גיזאגט צו אונז בזאת מי דעם וועל איך וויסן אז איר זענט גרעכטע לייי אחיכם איין ברודער פון אייך לאזט ביי מיר ואת רעב און דעם הונגער פון אייערע הייזער די תבואה נעמ און גייט: (לד) והביאו און ברענגט אייער קלייגע ברודער צו מיר ואדעה און איך וועל וויסן אז א

ספר הישר

ברענגען פר אים. און זיינע קנעכט זענען געגאנגען זוכן אין מצרים האבן זיי נים גיקענט געפונען און דר נאך זענען די קנעכט גגאנגען אין רעמסס און אין גושן זענען זיי אויך נים געוועזן און די קנעכט זענען געקומען צו יוסף און האבען צו אים געזאגט מיר האבען געזוכט די מענטשען און מיר האבן זיי נים גיקענט געפונען און יוסף האט נאך איין מאל געשיקט זעכצען קנעכט זייא זאלען גיין זוכן די מענטשין און זיי האבען זיך צו שפרייט אויף אלע פיר זייטן פון מצרים און האבן געפונען די מענטשן. האבן די קנעכט געזאגט צוא דיא קינדער פון יעקב דער שני למלך רופט אי און זוויא זייא זענען געקומען צום שני למלך האבן זייא געבוקט צו אים און יוסף איז געוועזן אין שיינעם פאלעץ און גיזעסין אויף דער שטול און איז געוועזן אן גיטאן אין בגדי מלכו און די גילדענע קרוין אויף זיין קאפ און פיל שררות זענען גיזע ארום אים. און ווי די קינדער פון יעקב האבן דער זעהן דעם ש למלך האבען זייא זיך זעהר פאר וואונדערט אויף דעם שיינ גשטאלט פון דעם שני למלך און האבן זיך נאך איין מאל גב

לד בנים אתם את־אחיכם אתן לכם
ואת־הארץ תסחרו: לה ויהי הם
מריקים שקיהם והנה־איש צרור־
כספו בשקו ויראו את־צררות
כספיהם המה ואביהם וייראו:
לו ויאמר אלהם יעקב אביהם אתי
שכלתם יוסף איננו ושמעון איננו
ואת־בנימן תקחו עלי היו כלנה:
לז ויאמר ראובן אל־אביו לאמר
את־שני בני תמית אם־לא אביאנו
אליך תנה אתו על־ידי ואני

ני אתון ית אחוכון
ן לכון וית ארעא
בדון בה סחורתא:
והוה אנון מריקין
הון והא גבר צריר
פה בסקה וחזו ית
רי כספיהון אנון
והון ודחילו: לו ואמר
ן יעקב אבוהון יתי
כלתון יוסף ליתוהי
מעון לא הוה הכא
תוהי) וית בנימין
ברון עלי הוו כלהון:
ואמר ראובן לות
והי למימר ית תרין
תמית אם לא איתנה
ך הב יתה על ידי

רשב"ם

כספיהם. לפי שהסמ"ך מבלעת את נדגשת הפ"א של כספיהם. וכן נסך נסכיהם:

תו"א יוסף איננו חולין לה: תנה אותו על בתרא קעג:

בעל הטורים

ולנה. ב' במס' הכא ואידך ואת עלית על כולנה לומר שלערו על בנימין עלה על כל הלער שלטער משמעון ויוסף לפי שהוחזק ואמרי' תינוק אע"פ שאין ניחוש יש סימן ד"א כלנה כתיב חסר שעלי מוטל מזון נשותיהם שהם כלותי: (לז) תמית. ב' במס' דיך ופותה תמית קנאה דורש אותו במדרש בעדת קרח דכתיב בהו קנאה ויקנאו למשה במחנה אלו דתן ואבירם בשביל שאמר את שני בני תמית נתקיים בשני בניו והם דתן ואבירם. את שני בגימטריא הם דתן ואבירם:

רש"י

עלינו: (לד) ואת הארץ תסחרו. מ תסובבו. לשון סוחרים וסחורה על שם שמחזרים וסובבים פרקמטיא: (לה) צרור כספו. קשר כספו: אתי שכלתם. מלמד שחשדן שמא הרגוהו או מכרוהו יוסף: שכלתם. כל מי שבניו אבודים קרוי שכול:

בית יהודא

(לד) ואת הארץ תסחרו. מיינט מען (תסובבו) איר וועט מעגן ארומגיין אין דעם לאנד (וכל לשון סוחרים וסחורה על שם שחוזרים וסובבים אחר הפרקמטיא) אונ ווייל מענטשען גייען פון איין ארט צום אנדערן האנדלען דריבער ווערט דר הענדלער גערופן סוחר, ארומגייער, אונ די זאכן וואס ער האט געהאנדילט ווערן גערופן סחורה, ווייל ווען זייא ... ר הענדלער ארומגעגאנגן: (לה) (צרור כספו). (קשר כספו) דאס איינגעבונדענע געלט: (לו) ואותי שכלתם. זאגט ... (מלמד) דער פסוק לערונט אונז (שחשדן שמא הרגוהו או מכרוהו כיוסף) יעקב האט חושד געוועזן די קינדער זיי האבן ... ן געהרגעט אדער זיי האבן אים פארקויפט וויא זייא האבן געטאן מיט יוסף: (שכלתם). זאגט רש"י (כל מי שבניו

שפתי חכמים

דאל"כ מאי ויחרדו: מ וא"ת והיכן מצינו שאמר להם יוסף כן כיון שיוסף אמר להם שהם מרגלים בודאי לא היה מניחן לילך כדי שלא ירגלו לכך אם יביאו את בנימין ולא יהיו חשידין בעיניו כמרגלים אז יהיו רשאין לילך ולסבב בעיר וזהו ויאמנו דבריכם. ותסחרו מלשון סיבוב ולא מל' סחורה דאל"כ מה ענין זה לכאן: נ (רא"ם) תימה דהכא משמע שיעקב אבינו נודע לו עכשיו בעת שהיו מבקשים

פירוש לתורת אלהים

ז ניט מרגלים כי כנים אז איר זייט גערעכטע לייט חיכם אייער ברודער וועל איך אייך געבען ואת אונ דאס לאנד וועט איר האנדלען: (לה) ויהי עס איז געוועזן אז זייא האבען אום געליידיגט ע זעק והנה איש איטליכער מאן האט גהאט זיין זל געלט אין זיין זאק ויראו אונ זיי האבן גזעהן ע בינטלך געלט המה זייא מיט זייער פאטער אונ זיי האבן זיך גפארכטען: (לו) ויאמר אונ זייער פאטער יעקב האט גיזאגט צו זיי מיך האט איר גימאכט פר וואר פען אן קינדער יוסף איננו יוסף איז ניט דא אונ שמעון איז ניט דא יעקב האט זיי חושד גיוועזן אז זיי האבן אים גהרגעט אדער פר קופט אזו ווי יוסף ואת בנימן אונ בנימין וועט איר נעמען עלי אויף מיר איז די זארג פון אייך אלע: (לז) ויאמר אונ ראובן האט

ספר הישר

ם אונ ווי יוסף האט דערזעהן די ברידר האט ער זייא דער אונ זיי האבן אים ניט דערקענט אונ יוסף האט אן גיהובן דען מיט זייא אונ האט געזאגט פון וואנען קומט איר האבין זיי גיענטפערט מיר קומן פון לאנד כנען צו קופן קארען ביי דעם שני למלך דען עס איז ביי אונז זעהר איין גרויסר הונגער אונ יוסף האט צו זיי געזאגט אוב עס איז אמת וואס איר זאגט וואס זענט איר

אֲשִׁיבֶנּוּ אֵלֶיךָ׃ לח וַיֹּאמֶר לֹא־יֵרֵד בְּנִי
עִמָּכֶם כִּי־אָחִיו מֵת וְהוּא לְבַדּוֹ
נִשְׁאָר וּקְרָאָהוּ אָסוֹן בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר
תֵּלְכוּ־בָהּ וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־שֵׂיבָתִי
בְּיָגוֹן שְׁאוֹלָה׃ מג א וְהָרָעָב כָּבֵד
בָּאָרֶץ׃ ב וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ לֶאֱכֹל
אֶת־הַשֶּׁבֶר אֲשֶׁר הֵבִיאוּ מִמִּצְרָיִם
וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אֲבִיהֶם שֻׁבוּ שִׁבְרוּ־
לָנוּ מְעַט־אֹכֶל׃ ג וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוּדָה

אונקלוס

וַאֲנָא אֲתַבְנֵהּ לָךְ
לח וַאֲמַר לָא יֵחוֹת
עִמְּכוֹן אֲרֵי אֲחוּהִי
וְהוּא בִּלְחוֹדוֹהִי אִשְׁ
וִיעַרְעִנֵּהּ מוֹתָא בְּאָ
דִּי תְהָכוּן בַּהּ וְתַ
יָת שֵׂיבְתִי בִּדְ
לִשְׁאוֹל׃ א וְכַפְנָא תַּ
בְּאַרְעָא׃ ב וַהֲוָה
סַפִּיקוּ (עיין רש"י) לְמֵ
יָת עִיבוּרָא דְּאַיְ
מִמִּצְרָיִם וַאֲמַר
אֲבוּהוֹן תּוּבוּ זְבוּנוּ
זְעֵיר עִיבוּרָא׃ ג וַ
לֵהּ יְהוּדָה לְמֵ
תו"א וקראהו אסון כמובא ל:

בית יהודא

אֲבוּדִים קְרוּי שָׁכוּל) דֶר מֶענְטְשׁ וָוס זַיינֶע קִינְדֶער זֶענֶען פוּן אִים פַארְלָארֶן וָוערְט עֶר גֶערוּפֶן שָׁכוּל׃ (לח) וְלֹא יֵרֵד בְּנִי עִמָּכֶם) זָאגְט רש"י (לֹא קִבֵּל דְּבָרָיו שֶׁל רְאוּבֵן) יַעֲקֹב הָט נִיט אָנְגֶענוּמֶען דִי רֵייד פוּן רְאוּבֵן (אָמַר) יַעֲקֹב הָט גֶעזָאגְט (בְּכוֹר שׁוֹטֶה הוּא זֶה) דָם אִיז אַנַארֶעשֶׁער בְּכוֹר (הוּא אוֹמֵר לְהָמִית בָּנָיו) עֶר זָאגְט אִיךְ זָאל הַרְגֶענֶען זַיינֶע קִינְדֶער (וְכִי בָּנָיו הֵם וְלֹא בָּנַי) זֶענֶען זַיי דֶען נָאר זַיינֶע קִינְדֶער אוּנ מַיינֶע קִינְדֶער זֶענֶען זַיי נִיט? זַיי זֶענֶען דָאךְ מַיינֶע קִינְדֶער אוֹיךְ, מַיינֶע אֵיינִיקְלָאךְ׃ (ב) וּכַאֲשֶׁר כִּלּוּ לֶאֱכוֹל) . זָאגְט רש"י (וִיהוּדָה אָמַר לָהֶם) יְהוּדָה הָט גֶעזָאגְט צוּ דִי בְּרִידֶער (לְזָקֵן עַד שֶׁתִּכְלֶה פַּת מִן הַבַּיִת) אִיר זָאלְט וַוארְטֶען מִיט דֶעם אַלְטֶען בִּיז דָאס עֶסִין וָועט זִיךְ עֶנְדִיגֶען פוּן שְׁטוּב, עֶר מוּזִין שִׁיקֶען בִּנְיָמִין מִיט אוּנְז׃ וּכַאֲשֶׁר כִּלּוּ. מֵיינְט מֶען (כְּדֵי שֶׁיִּצִיאוּ) וָוען דָאס עֶסִין הָט זִיךְ אוֹיסְגֶעלָאזְין,

רש"י

(לח) לא ירד בני עמכם. לא קבל דבריו של ראו בכור שוטה הוא זה. הוא אומר להמית בניו וכי בניו ה בני (ב"ר): (ב) כאשר כלו לאכול. יהודה אמ ע המתינו לזקן עד שתכלה פת מן הבית (ב"ר): כ כלו. כד שליאו (והמתרגם כד ספיקו טועה כאש הגמלים לשתות מתורגם כד ספיקו כששתו די ספוק גמר שתייתם. אבל זה כאשר כלו לאכול כאשר תם

שפתי חכמים

שירד בנימין עמהם שמכרו את יוסף וא"כ איך אמר להם אח"כ אתם ידעתם וגומר ואומר אך טרוף וגומר. (נ"ל) הקושיא מעיקרא ליתא כי לא מצינו שיעקב אמר לבניו אתם ידעתם וגומר רק יהודה אמר כן ליוסף בשם אביו ואפשר לומר שיהודה בדה זאת מלבו כדי שיכמרו רחמי יוסף עליו בשם שאמר ואחיו מת ופירש רש"י מפני היראה היה מוליא דבר שקר מפיו ה"נ באמרו אך טרוף טורף יוסף ולא ראיתיו וגו' שהרי יעקב אמר עכשיו לא ירד בני עמכם כי אחיו מת ולא אמר טורף כנ"ל: ם לא משום שמא יקראהו אסון בדרך לא רצה שילך בנימין עמהם כמו בקרא דא"כ כשאמר יהודה אנכי אערבנו וגומר למה הפחד של וקראהו אסון א"ו טענת וקראהו אסון אינו אל בעלמא שלא רצה לבייש מה שאינו מקבל דבריו ומה שלא קב של ראובן י"ל שירא שיקח אותו אדוני הארץ כמאסר כמו ש שמעון ואין מידו מציל אבל כשלקח אותו יהודה על ידיו נתן א כי ידע יעקב כיון שיהודה מבפנים ימסור את עצמו עליו ש אותו מידו: ע דאל"כ למה ענה יהודה לבדו על טוטו שכרו ש

פירוש לתורת אלהים

גְזָאגְט צוּ זַיין פָאטֶער אֶת שְׁנֵי מַיינֶע צְוֵויי זִיהְן זָאלְסְטוּ טֵייטֶען אִם לֹא אוֹב אִיךְ וָועל אִים נִיט בְּרֶענְגֶען צוּ דִיר תְּנָה גִיב אִים אוֹף מַיין הַאנְט וַאֲנִי אוּנ אִיךְ וָועל אִים אוּם קֶערֶען צוּ דִיר׃ (לח) וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט מַיין זוּהְן וָועט נִיט נִידֶערֶען מִיט אַייךְ [עיין רש"י] כִּי וָוארוּם זַיין בְּרוּדֶר אִיז גִישְׁטָארְבֶּען וְהוּא אוּנ עֶר אִיז אַלֵיין גִיבְּלִיבֶּן וּקְרָאָהוּ אוּנ עֶס וָועט אִים טְרֶעפֶּן אַיין טוֹט אִין דֶעם וֶועג וָוס אִיר וָועט גֵיין וְהוֹרַדְתֶּם אוּנ אִיר וָועט מַאכֶן נִידֶערֶן מַיין גְרֵייזֶע עֶלְטֶע טְרוֹיעֶרְקַייט אִין גְרוּב פוּן דֶעם גֵיהִנָּם׃ (א) וְהָרָ דֶער הוּנְגֶער אִיז גִיוֶועזֶן שְׁוֶוער אִין דֶעם לַאנְד׃ (אוּנ עֶס אִיז גִיוֶועזֶן אַז זַיי הָאבֶּן פַר לֶענְט צוּ דָס קָארְן וָוס זַיי הָאבֶּן גִיבְּרַאכְט פוּן מִצְרַיִם אוּנ זַייעֶר פָאטֶער הָט צוּ זַיי גִיזָאגְט קֶערְט אוּ קוֹיפְט צוּא אוּנְז אַבִּיסֶל עֶסֶען וַוארְג׃ (ג) וַיֹּא יְהוּדָה הָט גִיזָאגְט צוּ אִים הָעֵד בַּוֶוערִין הֵעִיד

ספר הישר

אַרַיין גִנַאנְגֶען אִין מִצְרַיִם אוֹף צֶעהְן טוֹירֶען עֶס קֶען אַנְדֶערְשׁ נִיט זַיין נָאר אִיר זֶענְט גֶעקוּמֶען אוּם שְׁפֶּעהְן דָס לַאנְד. אוּנ זַייא הָאבֶּן אִין אַיינֶעם גִיעֶנְטְפֶערְט צוּ יוֹסֵף אוּנ זָאגֶן נַיין אוּנְזֶער הַאר מִיר זֶענֶען עֶרְלִיכֶע מֶענְטְשִׁין מִיר זֶענֶען קַיין מָאהְל נִיט גֶעוֶועזֶן אוּם שְׁפֶּעהֶערְס נַייעֶרְט מִיר זֶענֶען גֶעקוּמֶען קוֹיפֶען קָארְען דֶען מִיר אַלֶע צֶעהְן מֶענְטְשֶׁען זֶענֶען בְּרִידֶער פוּן אַיין פָאטֶער הָט אוּנְזֶער אוּנְז אָן גֶעזָאגְט בְּשַׁעַת אִיר וֶועט קוּמֶען אִין מִצְרַיִם זָאלְט אַרַיין גֵיין אִין מִצְרַיִם דוּרְךְ אַיין טוֹיעֶר. אוּנ יוֹסֵף הָט נָאךְ אַיין מָאל גֶעזָאגְט הַיינְט זֶעה אִיךְ וָוס אִיךְ הָאבּ גֶ אֱמֶת אַז אִיר זֶענְט אִים שְׁפֶּעהֶערְס פַר וָואר וָוער עֶס קֶ

לאמר העד העד בנו האיש לאמר
לא־תראו פני בלתי אחיכם אתכם׃
ד אם־ישך משלח את־אחינו אתנו
נרדה ונשברה לך אכל׃ ה ואם־אינך
משלח לא נרד כי־האיש אמר
אלינו לא־תראו פני בלתי אחיכם
אתכם׃ ו ויאמר ישראל למה
הרעתם לי להגיד לאיש העוד לכם
אח׃ ז ויאמרו שאול שאל־האיש
לנו ולמולדתנו לאמר העוד אביכם

סהדא אסהד בנא
ברא למימר לא תחזון
אפי אלהין כד אחוכון
עמכון׃ ד אם איתך
משלח ית אחונא עמנא
נחות ונזבן לך עיבורא׃
ואם ליתך משלח לא
נחות ארי גברא אמר
א לא תחזון אפי
אלהין כד אחוכון עמכון׃
ואמר ישראל למה
באשתון לי לחואה
לגברא העד כען לכון
אחא׃ ז ואמרו משאל
אל גברא לנא
ולילדותנא למימר העד

בעל הטורים

נרדה . ג' במס' הכא ואידך נרדה
ה שם שפתם נרדה אחר פלשתים לילה. שאמר אם ישך משלח נרדה מיד ונרדה ביום ובלילה למהר הדבר כמו התם נרדה לילה וגם
רמז למה שדרשו שירדו להרוג ארץ מצרים כדכתיב נרדה ונבלה שם שפתם׃

רש"י

ומתרגמינן כד שליחו)׃ (ג) העד העיד. לשון התראה
ס התראה מתרה בו בפני עדים וכן (דברים לא)
העידותי בכם (שמות יט) רד העד בעם׃ לא תראו
פני בלתי אחיכם אתכם. לא תראוני בלא אחיכם
אתכם ואונקלוס תרגם אלהין כד אחוכון עמכון יישב
הדבר על אופנו ולא דקדק לתרגם צ אחר לשון המקרא׃
לנו ולמולדתנו. למשפחותינו ומדרשו אפילו עניני

בית יהודא

גיט געוועזען מער וואס צו עסין׃ (ג) והעד העידו. (לשון התראה)
דר מענטש האט אונז אנגעזאגט (שמתם התראה מתרה בו
בפני עדים) ווען איינר זאגט אן דעם אנדערן געווים זאגט
ער אים פר עדות, יענער זאל גישט קענגן לייקענען אונ
זאגען דו האסט מיר גאר ניט געזאגט, דריבער ווערט
יעדער אנזאג גערופען מיט דעם לשון עדות (וכן העד העידותי
באבותיכם) איך האב אנגעזאגט אייערע עלטערן (רד העד
בעם) נידער אראפ פון בארג אונ זאלסט אנזאגען דאס
ק׃ ולא תראו פני בלתי אחיכם אתכם]. מען מיינט (לא תראוני בלא אחיכם אתכם) אויב אייער ברודער וועט ניט זיין
אייך זאלט איר מיך ניט זעהען (ואונקלוס תרגם אלהין כד אחוכון עמכון) דר תרגום אונקלוס טייטשט יוסף האט
אגט צו דיא ברידער איר זאלט ניט זעהן מיין פנים סיידען אייער ברודער וועט זיין מיט אייך (יישב הדבר על
נו) דר תרגום האט געזאגט דעם פסוק ריכטיג מיט זיין מיינונג (ולא דקדק לתרגם אחר לשון המקרא) ער הט אבער
געטייטשט נאך דיא ווערטער פון פסוק׃ (ז) ולנו ולמולדתנו]. מיינט מען למשפחותינו, ער האט געפרעגט

שפתי חכמים

ם אלא כו': פ דא"ל דפי' כמו כל בלתי שבמקרא שפירושו אלא דא"כ
למכתב כמו בלתי כאשר אחיכם אתכם לכך נ"ל דבלתי דכאן פי'
בלא (מהרש"ל) שלא תאמר בכך פירושו שלא תראוני בלתי אחיכם
לכד יראתי לכ"פ שאינו כן רק שלא תראוני בלתי אחיכם אתכם׃ צ ר"ל

פירוש לתורת אלהים

בווערט אן אונז דר מאן צו זאגן לא תראו איר
ט ניט זעהן מיין פנים בלתי בייערט אז אייער
דר וועט זיין מיט אייך׃ (ד) אם אוב דו וועסט
ן אונזער ברודער מיט אונז נרדה וועלין מיר
רן אונ מיר וועלן קויפען צו דיר עסין׃ (ה) ואם
אוב דוא וועסט ניט שיקען וועלען מיר ניט
גידערען כי האיש ווארום דער מאן הט גיזאגט צו
אונז לא תראו איר זאלט ניט זעהן מיין פנים ווען
אייער ברודר וועט ניט זיין מיט אייך׃ (ו) ויאמר אונ
יעקב הט גיזאגט ווארום האט איר גיזאגט צו דעם
מאן אז איר הט נאך א ברודר׃ (ז) ויאמרו האבן זיי
גיענטפערט שאול פרעגן שאל דר מאן הט גפרעגט

ספר הישר

ען קויפט ער תיכף דעם קארן אונ גייט זיך אוועק אין זיין
אונ איר זענט שון פון דריי טעג געקומען אין מצרים אונ
קויפט ניט קארען מוזט איר בנידאי זיין אום שפעהערס
וי האבן ווייטער גיענטפערט צו יוסף חלילה וחס צום הארען
ידן אזעלכע רייד דען מיר זענן גיוועזן צוועליף ברידר צו
ר פאטער יעקב וואס אונזער פאטער איז דער זון פון יצחק
אונ יצחק איז געוועזען דר זון פון אברהם העברי. אונ אצונד איז
דר יונגסטער מיט אונזר פאטער אין לאנד כנען אונ איינער איז
פר פאלען גיווארן פון אונז האבן מיר זיך געטראכט טאמער איז
ער דא דרום האבן מיר אים געזוכט אונ יוסף הט ווייטער צו זיי
געזאגט הט איר דען איר אים גזוכט אוף דר גאנצר וועלט אונ אצונד
קומט איר אים זוכען אין לאנד מצרים אונ זיי האבן וויטשר

חַי הֲיֵשׁ לָכֶם אָח וַנַּגֶּד־לוֹ עַל־פִּי
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הֲיָדוֹעַ נֵדַע כִּי
יֹאמַר הוֹרִידוּ אֶת־אֲחִיכֶם: ח וַיֹּאמֶר
יְהוּדָה אֶל־יִשְׂרָאֵל אָבִיו שִׁלְחָה
הַנַּעַר אִתִּי וְנָקוּמָה וְנֵלֵכָה וְנִחְיֶה
וְלֹא נָמוּת גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אַתָּה גַּם־

אונקלוס

כְּעַן אֲבוּכוֹן קַיָּם הַאִי
לְכוֹן אָחָא וְחַוֵּינָא לֵ
עַל מֵימַר פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּ
הֲמִדַּע הֲוֵינָא יָדְעִין אֲ
יֵימַר אוֹחִיתוּ יָת אֲחוּכוֹ
ח וַאֲמַר יְהוּדָה לְיִשְׂרָאֵ
אֲבוּהִי שְׁלַח עוּלֵימָא עִמ
וּנְקוּם וְנֵיזִיל וְנֵיחֵי וְלָ
נְמוּת אַף אֲנַחְנָא אַף אַ

בעל הטורים

(ז) על פי. ב' במס' ע"פ הדברים ...

בית יהודא

אֲפִילוּ אוֹיף אוּנְזֶערֶע מִשְׁפָּחוֹת (וּמִדְרָשׁוֹ אֲפִילוּ עֲצֵי עֲרִיסוֹתֵינוּ גִּלָּה לָנוּ) דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט דִי קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב הָאבֶּן גְזָאגְט צוּ זֵייעֶר פָאטֶער יַעֲקֹב דֶער יוּנְגֶער מֶלֶךְ פוּן מִצְרַיִם הָאט אוּנְז גֶעזָאגְט אֲפִילוּ דִי הָאלְץ פוּן אוּנְזֶערֶע בֶּעטִין, פוּן וֶועלְכֶע הָאלְץ זֵיי זֶענֶען גֶעמַאכְט (וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים לָשׁוֹן עֵצָה שֶׁמְּדַבְּרִים בִּיחִידוּת וְזֶהוּ עֲצֵי עֲרִיסוֹתֵינוּ גִּלָּה לָנוּ) אַטֵייל רַבָּנִים זָאגֶן עֲצֵי עֲרִיסוֹתֵינוּ מֵיינְט מֶען דִי עֵצוֹת וָוס בַּיי אוּנְז אִיז גֶערֶעט גֶעוָוארֶן אִין דֶר שְׁטִיל אִין דִיא שְׁלָאף שְׁטוּבִּין וָוא אוּנְזֶערֶע בֶּעטֶן שְׁטֵייעֶן, דָס הָאט עֶר אוֹיךְ גֶעוָואסְט אוּנְז צוּ זָאגֶען, אָדֶער עֲצֵי עֲרִיסוֹתֵנוּ מֵיינְט מֶען אֲפִילוּ דִיא קְלֵיינֶע קִינְדֶער אוּנְזֶערֶע וָואס לִיגֶען אִין דִי ווִיגֶען וֵוייסְט עֶר אוֹיךְ: וַנַּגֶּד לוֹ (שֶׁיֵּשׁ לָנוּ אָב וְאָח). מִיר הָאבֶּען אִים גְזָאגְט מִיר הָאבֶּן אַפָאטֶער אוּנ מִיר הָאבֶּן אַבְּרוּדֶער: וְעַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. מֵיינְט מֶען (עַל פִּי שַׁאֲלוֹתָיו אֲשֶׁר שָׁאַל הוּזְקַקְנוּ לְהַגִּיד) נָאךְ זַיינֶע שַׁאֲלוֹת וָוס עֶר הָאט גֶעפְרֶעגְט הָאבֶּן מִיר גֶעמ... עֶנְטְפֶערֶן: כִּי יֹאמַר. מֵיינְט מֶען (אֲשֶׁר יֹאמַר) הָאבֶּען מִיר דָען גֶעוָואסְט אֲשֶׁר יֹאמַר, אַז עֶר וֶועט זָאגֶען בְּרֵיינְגְט אַי... בְּרוּדֶער צוּא מִיר, זָאגְט רַשִׁ"י (כִּי מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן אִם וְאִם מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן אֲשֶׁר) דֶער וָוארְט כִּי וֶוערְט גֶעטַייטְשְׁט א... אוּנ דֶר וָוארְט אִם וֶוערְט גֶעטַייטְשְׁט אֲשֶׁר (הֲרֵי זֶה שִׁמּוּשׁ אֶחָד מֵאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁמְּשַׁמֵּשׁ כִּי) דָאס אִיז אֵיין טַייטְשׁ פוּן... פִיר טַייטְשִׁין וָואס דֶר וָוארְט כִּי וֶוערְט גֶעטַייטְשְׁט (וְהוּא אִי) דֶער וָוארְט כִּי וֶוערְט אַמָאהְל גֶעטַייטְשְׁט אִי, דָס אִיז (שֶׁהֲרֵי כִּי זֶה כְּמוֹ אִם) דֶר וָוארְט כִּי וָוס דָא שְׁטֵייט אִיז גְלַייךְ וִויא עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען אִם (כְּמוֹ) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פ... (עַד אִם אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי דְבָרַי) בִּיז אִיךְ וֶועל הָאבֶּן גֶערֶעט מַיינֶע רֵייד, שְׁטֵייט אִם דָאס אִיז אֲשֶׁר, דֶער וָוארְט כִּי וֶוע... גֶעטַייטְשְׁט אִם דָאס אִיז אֲשֶׁר, דָא אִיז אוֹיךְ דֶערְטַייטְשׁ כִּי יֹאמַר אֲשֶׁר יֹאמַר, אַז עֶר וֶועט זָאגֶן: (ח) וְנִחְיֶה. זָ... רַשִׁ"י (נִצְנְצָה בּוֹ רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ) אַהֵיילִיגֶער וָוארְט אִיז אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן זַיין מוֹיל (עַל יְדֵי הֲלִיכָה זוֹ תְּחִי רוּחֲךָ) ד... דֶעם גֵיין וֶועסְטוּ לֶעבֶּעדִיג וֶוערֶען (שֶׁנֶּאֱמַר) ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם) זֵייעֶר פָאטֶער יַעֲקֹב בְּעקוּמֶען אַלֶעבֶּעדִיגֶען מוּהְט וֶוען מֶען הָאט אִים גֶעזָאגְט יוֹסֵף לֶעבְּט: וְלֹא נָמוּת. (בְּרָעָב) אוּנ מִיר וֶועלֶן נִיט שְׁטַא... פוּן הוּנְגֶער (בִּנְיָמִין סָפֵק יִתָּפֵשׂ סָפֵק לֹא יִתָּפֵשׂ) אוֹיף בִּנְיָמִין אִיז אַסָפֵק, עֶס קֶען זַיין עֶר וֶועט פַארְהַאלְטֶען וֶוערֶען מִצְרַיִם אוּנ עֶס קֶען זַיין עֶר וֶועט נִיט פַארְהַאלְטֶען וֶוערֶען (וְאָנוּ כּוּלָּנוּ מֵתִים בְּרָעָב אִם לֹא נֵלֵךְ) אוּנ אוֹיבּ מִיר וֶועלֶן גֵיין אִין מִצְרַיִם וֶועלֶן מִיר גֶעוִוים שְׁטַארְבֶּען פוּן הוּנְגֶער (מוּטָב שֶׁתָּנִיחַ אֶת הַסָּפֵק וְתִתְפּוֹשׂ אֶת הַוַּדַּאי) אִיז בֶּעסֶער ...

רש"י

(כ"א עלי) (י"מ ל' עלה שמדברים ביחידות וזהו ע... עריסותינו ק גלה לנו: ונגד לו. שיש לנו ר אב ואח: ... פי הדברים האלה. ע"פ שאלותיו אשר שאל הוזק... להגיד: כי יאמר. אשר יאמר כי משמש בל' אם ו... משמש כל' אשר ה"ז שימוש אחד מד' לשונות שמשמש... והוא אי שהרי כי זה כמו אם כמו עד אם דברתי דבר... (ח) ונחיה. נצנצה בו רוה"ק ש ע"י הליכה זו תחי רו... שנאמר ותחי רוח יעקב אביהם: ולא נמות. ברעב (כ... בנימין ספק יתפש ספק לא יתפש ואנו כלנו מתים ת בר... אם לא נלך מוטב שתניח את הספק ותתפוש את הודא...

שפתי חכמים

שתירגם האי בלתי אלא שמגיה מלת כד שהוא כמו כאשר היינו ופני שלא דקדק אחר לשון המקרא דדוחק הוא להגיה תיבה בפסוק: ק ר"ל אפילו הקטנים השוכבים בעריסה מדכתיב ולמולדתנו שפירושו סעריסות שהילדים מונחים בהם: ר שע"פ הדברים האלה פירוש ע"פ שאלותיו וא"כ ונגד לו כך וכך לפי שאלותיו שאילו היה פירוש ונג... ע"פ הדברים האלה שאל היש לכם אב וכו' ונגד לו את הדב... האלה מבע"ל: ש דמדאמר ולא נמות פשיטא דנחיה ול"ל לנ... ונחיה אלא וכו': ת דקשה לו מה מסדר ליה ולא נמות דהא ...

פירוש לתורת אלהים

אוֹיף אוּנְז אוּנ אוֹיף אוּנְזֶר מִשְׁפָּחָה לֵאמֹר אִין דִיזֶער אַרְט הַעוֹד לֶעבְּט נָאךְ אַייעֶר פָאטֶער הֲיֵשׁ הָט אִיהְר אַבְּרוּדֶר וַנַּגֶּד הָאבֶּען מִיר אִים גִיזָאגְט נָאךְ דִי רֵייד וָוס עֶר הָט אוּנְז גִיפְרֶעגְט הָאבֶּן מִיר אִים גִיעֶנְפֶּערְט הֲיָדוֹעַ נֵדַע כִּי יֹאמַר הוֹרִידוּ אֶת אֲחִיכֶם הָאבֶּן מִיר דֶען גֶעקָאנְט ווִיסֶן אַז עֶר וֶועט זָאגֶען בְּרֵיינְגְט אַייעֶר בְּרוּדֶער: (ח) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה הָאט יְהוּדָה גִיזָאגְט יַעֲקֹב זַיין פָאטֶער שִׁלְחָה שִׁיק דֶעם יוּנְג מִיט ... וְנָקוּמָה אוּנ מִיר וֶועלֶען אוֹיף שְׁטֵיין אוּנ ... וֶועלֶען גֵיין וְנִחְיֶה אוּנ מִיר וֶועלֶען לֶעבֶּען [טייז ... וְלֹא נָמוּת אוּנ מִיר וֶועלֶען נִיט שְׁטַארְבֶּען נִיט ... נִיט דוּא נִיט אוּנְזֶער קְלֵיין גֶעזִינְד [טייז ...

ספר הישר

גִיעֶנְפֶערְט מֶען הָאט אוּנְז גֶעזָאגְט אַז דִי יִשְׁמְעֵאלִים הָאבֶּען אִים גֶעפִירְט אִין מִצְרַיִם אוּנ הָאבֶּן אִים פַר קוֹיפְט פַר אֵיין קְנֶעכְט אוּנ אוּנְזֶער בְּרוּדֶר אִיז גֶעוֶועזֶען זֵייעֶר אֵיין שֵׁייגֶער פַרְשׁוֹין הָאבֶּע מִיר גֶעטְרַאכְט מַאמֶר הָט אִים אֵיין שְׂרָרָה גֶעקוֹיפְט פַאר אֵיין קְנֶעכְט דְרוּם הָאבֶּן מִיר אִים גֶעזוּכְט אִין דִי הַייזֶר מַאמֶר וֶועלֶן מִיר גֶעפִינֶען וֶועלֶן מִיר אִים אוֹיס לֵייזִין אוּנ יוֹסֵף הָט גֶעזָאגְט מֶע... זֵיי נָאךְ וָוס בַּאדַארְפְט אִיר צוּ זָאגֶן אַזוֹי אֵיין גְרוֹיסֶן לִיגֶן אוּנ... שֶׁיְער אַז ווִי דֶר מֶלֶךְ לֶעבְּט אַז אִיר זֶענְט אוֹם שֶׁפֶּעהֶערְם ...

טַמֵּנוּ: ט אָנֹכִי אֶעֶרְבֶנּוּ מִיָּדִי תְּבַקְשֶׁנּוּ
אִם־לֹא הֲבִיאֹתִיו אֵלֶיךָ וְהִצַּגְתִּיו
לְפָנֶיךָ וְחָטָאתִי לְךָ כָּל־הַיָּמִים: י כִּי
לוּלֵא הִתְמַהְמָהְנוּ כִּי־עַתָּה שַׁבְנוּ
זֶה פַעֲמָיִם: יא וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִשְׂרָאֵל
אֲבִיהֶם אִם־כֵּן ׀ אֵפוֹא זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ
מִזִּמְרַת הָאָרֶץ בִּכְלֵיכֶם וְהוֹרִידוּ

תו"א. אנכי אערבנו בתרא קעג: אם לא מכות יא: אם כן אפוא בתרא טו:

טַפְלָנָא: ט אֲנָא
...בְנָא בֵּהּ מִן יְדִי
...עְנֵהּ אִם לָא אַיְתֵנֵהּ
...וַאֲקִימִנֵּהּ קֳדָמָךְ
...חָטֵי לָךְ כָּל יוֹמַיָּא:
...רֵי אִלּוּלָפוֹן בְּדָא
...עַכְּבְנָא אֲרֵי כְעַן
...א דְנַן תַּרְתֵּין זִמְנִין:
...אֲמַר לְהוֹן יִשְׂרָאֵל
...הוֹן אִם כֵּן הָכָא דָא
...דוּ סִיבוּ מִדִּמְשַׁבַּח
...עָא בְּמָנֵיכוֹן וְאוֹחִיתוּ

בעל הטורים

...ים שהוצרכנו להגיד לו ע"פ הדברים האלה כאלו היו עדים כדכר' (ט) לך כל הימים. בגימ' העולם הזה ולבא: (י) כי עתה שבנו

רש"י

...הצגתיו לפניך. שלא אביאנו אליך מת כי אם חי: ...תי לך כל הימים. לעולם הבא: (י) לולא ...המהנו. על ידך כבר היינו שבים עם שמעון ולא ...ת א כל הימים הללו: (יא) אפוא. כל לשון אפוא ...ר הוא לתקן המלה בלשון עברי א"כ אזדקק לעשות ...נו עמכם צריך אני לחזור ולבקש איה פה תקנה ועצה ...כם ואומר אני זאת עשו: מזמרת הארץ. מתורגם

בית יהודא

זאָלסט אַוועקלאָזען דעם סָפֵק און זאָלסט אַנְנֶעמֶען דָם גְעווִיסֶע: (ט) וְהִצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ. יְהוּדָה האָט גֶעזאָגְט (שֶׁלֹּא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ מֵת) אִיךְ וֶועל אִים נִיט בְּרֵיינְגֶען פַאר דִיר אַגִּישְׁזאַרבֶענְיִזם (כִּי אִם חַי) נָאר אַלֶעבֶּעדִיגֶען: וְחָטָאתִי לְךָ כָּל הַיָּמִים. וֶועל אִיךְ זַיין זִינְדִיג צוּ דִיר אוֹיף אֵייבִּיג (לְעוֹלָם הַבָּא) וֶוען דָם אֵייבִּיגֶע לֶעבֶּן וֶועט קוּמֶען: (י) וְלוּלֵא הִתְמַהְמָהְנוּ. (עַל יָדְךָ) וֶוען מִיר וָואלְטֶן אוּנז נִיט פַארְזָאמְט אִין דֶערְהַיים וֶועגֶן דִיר (כְּבָר הָיִינוּ שָׁבִים עִם שִׁמְעוֹן) וְואלְטֶן ...יין דָא לַאנג צוּרִיק גְעוֶועזֶען מִיט שִׁמְעוֹן (וְלֹא נִצְטַעַרְתָּ כָּל הַיָּמִים הַלָּלוּ) וְואלְסְטוּ פַארְשְׁפָּארְט צוּ הָאבֶּען צַעַר דִי אַלֶע (יא) וַאֲפוֹא, זָאגְט רש"י (כָּל לָשׁוֹן אֵפוֹא לָשׁוֹן יָתֵר הוּא) וְוֶוא עֶס שְׁטֵייט דֶר וָוארְט „אֵפוֹא" אִיז עֶר אַאִיבֶּערִיגֶער, עֶס קֶען שְׁטֵיין אִין פָּסוּק אִם כֵּן זֹאת עֲשׂוּ, וְאוֹיבּ עֶס אִיז אַזוֹ זָאלְט אִיר דָאס טְאהְן) אִין דֶעם וָוארְט אֵפוֹא (לְתַקֵּן הַמִּלָּה בְּלָשׁוֹן עִבְרִי) נָאר דֶער וָוארְט „אֵפוֹא" קוּמְט אִין לָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ צוּ פַארְשֶׁענֶערִין דִי רֵייד פוּן דֶעם מֶענְטְשׁ. ...הָט גֶעזָאגְט (אִם כֵּן אֶזְדַּקֵּק לַעֲשׂוֹת שֶׁאֲשַׁלְּחֶנּוּ עִמָּכֶם) אוֹיבּ עֶס אִיז אַזוֹ, אַז אִיךְ בִּין גֶענֵייט צוּא טְאהְן אִיךְ זָאל ...שִׁיקֶען מִיט אַייךְ (צָרִיךְ אֲנִי לַחֲזוֹר וּלְבַקֵּשׁ אַיֵּה פֹּה תַּקָּנָה וְעֵצָה לְהַשִּׂיאֲכֶם) מוּז אִיךְ זוּכֶען וְוא נֶעם אִיךְ דָא ...אַייךְ צוּ גֶעבֶּן (וְאוֹמֵר אֲנִי) זָאג אִיךְ (זֹאת עֲשׂוּ) דָאס זָאלְט אִיר טָאהְן: (מִזִּמְרַת הָאָרֶץ). (מְתוּרְגָּם מִדִּמְשַׁבַּח בְּאַרְעָא)

שפתי חכמים

...א אותם לקנות תבואה ועז"פ בנימין ספק וכו' לכך אמר ולא... גמות מהרש"ל: א דאל"כ מנ"מ אם היו שבים פעמים אע"כ עם שמעון

פירוש לתורת אלהים

...כִּי אֶעֶרְבֶנּוּ אִיךְ וֶועל פַאר אִים עָרֵב זַיין מִיָּדִי פוּן ...האַנְד זָאלְסְטוּ אִים פָאדֶערֶן אִם אוֹבּ אִיךְ וֶועל ...ט בְּרֶענְגֶען צוּ דִיר אוּנ וֶועל אִים נִיט שְׁטֶעלִין ...ר לֶעבֶּדִיגֶער הֵייט וְחָטָאתִי וֶועל אִיךְ זַיין זִינְדִיג ...ר אֲפִילוּ לְעוֹלָם הַבָּא: (י) כִּי וָוארוּם וֶוען נִיט ...אלְטִין זִיךְ גִיזָאמְט כִּי עַתָּה אַזוֹ וְויא אִיצְט שַׁבְנוּ ...ווען מִיר זִיךְ שׁוֹן אוּם גִיקֶערְט צְוֵויא מָאל אוּנ ...ואלְטֶען גִיבְּרַאכְט שִׁמְעוֹן וְואלְסְטוּ קֵיין צַעַר ...האַט בִּיז אַהֶער: (יא) וַיֹּאמֶר הָט זֵייעֶר פָאטֶער ...צוּא זֵייא גִיזָאגְט אִם כֵּן אַז עֶס אִיז אַזוֹי אַז ...מוּז אִים שִׁיקֶען אֵפוֹא מוּז אִיךְ טְרַאכְטִין אֵיין ...זֹאת עֲשׂוּ דָם זָאלְט אִיר טָאן קְחוּ גֶעמְט אִין ...י כֵּלִים אַבִּיסֶל גוּטֶע פְרוּכְט וָוס מֶען לוֹבְּט דָם ...מִיט זֵייא כִּמְעַט צֳרִי אַבִּיסֶעל גֶעווִירְץ וּמְעַט דְּבַשׁ אוּנ אַבִּיסֶל הָאנִיק נְכֹאת וָלֹט טְרִיָאק אוּנ אָלוּנְט וַויין

ליקוטי יקרים

(יא) קְחוּ מִזִּמְרַת הָאָרֶץ וגו'. פַר וָוס הָט יַעֲקֹב גֶעשִׁיקְט אִין דִי מַתָּנָה פוּן יֶעדֶר זַאךְ נָאר אַבִּיסֶל? וָוארוּם אַז מֶען שִׁיקְט צוּ אַמֶלֶךְ אַגְרוֹסֶע מַתָּנָה פַארְשֶׁעמְט מֶען דֶעם מֶלֶךְ, מֶען נוֹייזְט אַז דֶר מֶלֶךְ אִיז אָרֶעם, אוּנ דִי זַאכֶן פֶעלֶן אִים אוּנ עֶר קֶען זֵיי נִיט בֶּעקוּמֶן, נָאר דֶר מֶענְטְשׁ הָט אִים גֶעטָאן אַטוֹבָה וָוס עֶר הָט אִים דִי זַאכֶן גֶעשֵׁיינְקְט, אָבֶּר אַז מֶען בְּרֵיינְגְט נָאר אַבִּיסֶל, וַוייזְט מֶען עֶס אִיז אֱמֶת דֶר מֶלֶךְ אִיז גֶעוּנג רַייךְ אוּנ דַארְף נִיט מַיין מַתָּנָה, דִי מַתָּנָה קוּמְט נָאר וֶוען עֶר וֶועט זֶעהֶן דִי זַאךְ וֶועט עֶר גֶעדֵיינְקֶן דֶעם מֶענְטְשׁ עֶר זָאל אִים טָאן דִי טוֹבָה וָוס עֶר בֶּעט פוּן אִים, וַוי מִיר גֶעפִינֶען כִּבְיָכוֹל בַּיי הקב"ה אַז אֵיינֶער בְּרֵיינְגְט אַמַתָּנָה נֶעמְט דֶר כֹּהֵן אַבִּיסֶל מֶעל אוּנ פַארְבְּרֶענְט אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ, דָם וֶוערְט גֶערוּפֶן אַזְכָּרָתָהּ לַה', אַאָנְדֵיינְקוּנְג צוּ הקב"ה, דוּרְךְ דֶעם בִּיסֶל מֶעל וֶועט הקב"ה גֶעדֵיינְקֶן דֶעם מֶענְטְשׁ:

ספר הישר

...ר גִנַּאנְגֶן אִין דִי הַייזֶר כְּדֵי מֶען זָאל אַייךְ נִיט גְפִינֶען יוֹסֵף ...יוֹסֵף צוּ זַיי אִיבּ אִיר וֶועט אִים יוֹא גֶעפִינֶען אוּנ מֶען וֶועט וֶועלֶן פַר אִים אַיין אוֹצָר גֶעלְט צוּ וֶועט אִיר גֶעבֶּן פַר אִים הָאבֶּן זַיי אִים גִיעֶנְטְפֶערְט מִיר וֶועלֶן פַר אִים גֶעבֶּן וִויפִיל מֶען וֶועט וֶועלֶן
אוּנ

לָאִישׁ מִנְחָה מְעַט צֳרִי וּמְעַט דְּבַשׁ
נְכֹאת וָלֹט בָּטְנִים וּשְׁקֵדִים: יב וְכֶסֶף
מִשְׁנֶה קְחוּ בְיֶדְכֶם וְאֶת־הַכֶּסֶף
הַמּוּשָׁב בְּפִי אַמְתְּחֹתֵיכֶם תָּשִׁיבוּ
בְיֶדְכֶם אוּלַי מִשְׁגֶּה הוּא: יג וְאֶת־
אֲחִיכֶם קָחוּ וְקוּמוּ שׁוּבוּ אֶל־הָאִישׁ:
יד וְאֵל שַׁדַּי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים לִפְנֵי

אונקלוס

לְגַבְרָא תִּקְרֻבְתָּא זְעֵי
קְטַף וּזְעֵיר דְּבַשׁ שְׁעַ
וּלְטוֹם בָּטְנִין וְשִׁגְדִין
יב וְכַסְפָּא עַל חַד תְּרֵ
סִיבוּ בִידְכוֹן וְיָת כַּסְפָּ
דְּאִתּוֹתַב בְּפוּם טוֹעֲנֵיכ
תְּתִיבוּן בִּידְכוֹן מָאִי
שָׁלוּ הוּא: יג וְיָת אֲחוּכ
דְּבָרוּ וְקוּמוּ תּוּבוּ לְוָ
גַּבְרָא: יד וְאֵל שַׁדַּי יִ
לְכוֹן רַחֲמִין קֳדָם גַּבְרָ

רשב"ם

(יב) וכסף משנה. לקנות: אולי משגה הוא לסימן נתנוהו על פי האמתחות להכיר כל אחד איזה אמתחת שלו לפי חשבון הכסף ושכחוהו לחזור ולקחתו:

בעל הטורים

זה. ס"ת פם בן ד' לומר שהפם נלוה לצדיקים: (יא) מעט ומעט דבש וגו'. ו' מינים הביאו לו מנחה נגד ו' בני הגבירות כל א'

בית יהודא

דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט אִיר זָאלְט נֶעמֶן פוּן דִי פֵּירוֹת וָוס וֶוערְט גֶע־לוֹיבְּט אִין לַאנְד (שֶׁהַכֹּל מְזַמְּרִים עָלָיו כְּשֶׁהוּא בָּא לְעוֹלָם) וָוען דִי פֵּירוֹת קוּמֶען אוֹיף דֶר וָועלְט יֶעדֶער יָאהְר) לוֹיבְּט מֶען אוּנ מֶען זִינְגְט פוּן שִׂמְחָה: וּנְכֹאת). מֵיינְט מֶען (שַׁעֲוָה) וַואקְס, אַזוֹ שְׁטֵייט (בְּרֵאשִׁית רַבָּה), אִין מֶדְרָשׁ: וּבָטְנִים). זָאגְט רַשִׁ"י (לֹא יָדַעְתִּי מַה הֵם) אִיךְ וֵויים נִיט וֶועלְכֶע פֵּרִי וֶוערְט גֶערוּפֶן בָּטְנִים (וּבְפֵירוּשׁ א"ב שֶׁל רַבִּי מָכִיר רָאִיתִי) אִין דֶעם פֵּירוּשׁ וָואס אִיז אוֹיף דֶעם א"ב פוּן רַבִּי מָכִיר הָאבּ אִיךְ גְזֶעהְן בָּטְנִים אִיז דִיא פֵּרִי וָואס הֵייסְט פִּישְׁטַאנִיאַ"ם, זָאגְט רַשִׁ"י (וְדוֹמֶה לִי שֶׁהֵם אֲפַרְסְקִין) מִיר דַאכְט אַז בָּטְ[נִים] אִיז דִי פֵּרִי וָוס הֵייסְט אֲפַרְסְקִין: (יב) (וְכֶסֶף מִשְׁנֶה). מֵיינְט מֶען (פִּי שְׁנַיִם כָּרִאשׁוֹן) אִיר זָאלְט נֶעמֶען גֶעלְט צְוֵוייא מָ[אל] אַזוֹ פִיל וִויא אִיר הָאט גֶענוּמֶען דָאס עֶרְשְׁטֶע מָאהְל: וּקְחוּ בְּיֶדְכֶם). זָאלְט אִיר נֶעמֶען אִין אַייעֶר הַאנְט (לִשְׁבּוֹר א[וֹכֶל]) צוּ קוֹיפֶן עֶסִין (שֶׁמָּא הוּקַר הַשַּׁעַר) טָאמֶר אִיז תְּבוּאָה טַייעֶרְער גְוָ[ואֶרֶען] גְוָואָרֶען: וְאוּלַי מִשְׁגֶּה הוּא). (שֶׁמָּא הַמְּמֻנֶּה עַל הַבַּיִת שׁ[כַחוֹ] שׁוֹגֵג) טָאמֶער הָאט דֶער אֶלְצְטֶער פוּן שְׁטוּבּ נִיט וִוילֶענְדִיג פַארְגֶעסֶען צוּ נֶעמֶן דָם גֶעלְט פוּן אַייךְ: (יד) וְאֵל שַׁ[דַּי]. יַעֲקֹב הָאט גֶעזָאגְט צוּ דִיא קִינְדֶער (מֵעַתָּה אֵינְכֶם חֲסֵרִים כְּלוּם) אִיצְט פֶעלְט אַייךְ גָאר נִיט (אֶלָּא תְּפִלָּה) נָאר מֶען

רש"י

מדמשבח בארעא שהכל מזמרים עליו כשהוא בא לעול[ם]: נכאת. שעוה. ב"ר: בטנים. לא ידעתי מה הם ו[בפירוש] א' ב' של ר' מכיר ראיתי פוסטציא"ם ודומה לי שהם אפרס[קים] (ספירזיכע): (יב) וכסף משנה. פי שנים כראשון: ק[חו] בידכם. לשבור אוכל שמא הוקר השער: אולי משגה הוא. שמא הממונה על הבית שכחו שוגג: (יד) ו[אל] שדי. מעתה אינכם חסרים כלום אלא תפלה ג ה[ריני]

שפתי חכמים

היינו שבים והיית מרויח הלער שנלטערת עד הנה: ב אבל לא תפרש כסף שני חוץ מכסף המושב דא"כ הול"ל תחלה ואת הכסף המושב ואח"כ וכסף משנה וגו': ג פי' כך אמר יעקב לבניו אם הוא מעלנו מרגיז

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יד) ואל שדי יתן לכם רחמים. מה ראה יעקב לברכם שדי ללמדך שכמה ייסורין באו על יעקב עד שהוא במעי עשו עשה מריבה עמו שנאמר ויתרוצצו הבנים בקרבה ו[אמרו] שהיו מריבין על נחלת שני עולמות. יצא לחוץ עשו להרגו שנאמר על רדפו בחרב אחיו ברח מפניו לבית לבן ראה כמה צרות היו לו שם הייתי ביום אכלני חורב וכו' יצא

ליקוטי מרדכי

(יד) וְאֵל שַׁדַּי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים וגו'. יַעֲקֹב הָט גֶעזָאגְט צוּ זַיינֶע קִינְדֶר הקב"ה זָאל גֶעבְּן צוּ אַייךְ רַחֲמָנוּת, אִיז דָאךְ אַקְשְׁיָא עֶר הָט גֶעדַארְפְט זָאגְן הקב"ה זָאל גֶעבְּן רַחֲמָנוּת אִין דִי הָאֶרֶץ פוּן דֶעם מֶענְטְשׁ, וָוס וֶועט הֶעלְפֶן זַייעֶר רַחֲמָנוּת אוֹב דֶר מֶלֶךְ פוּן מִצְרַיִם וֶועט נִיט הָאבְּן רַחֲמָנוּת, נָאר דִי גְמָרָא זָאגְט אוֹיף דֶעם פָּסוּק וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ, הקב"ה וֶועט גֶעבְּן רַחֲמָנוּת אִין דִיר, דוּ זָאלְסְט הָאבְּן רַחֲמָנוּת אוֹיף אַנְדֶערֶע, אַז דוּ וֶועסְט הָאבְּן רַחֲמָנוּת אוֹיף אַנְדֶערֶע וֶועט הקב"ה הָאבְּן רַחֲמָנוּת אוֹיף דִיר, כָּל הַמְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת, וֶוער עֶס הָט רַחֲמָנוּת אוֹיף מֶענְטְשְׁן נאוּג אוֹיף אַנְדֶערֶע בַּשֶׁעפֶענְשׁ) מְרַחֲמִין עָלָיו מִן הַשָּׁמַיִם, הָט מֶען אוֹיף אִים רַחֲמָנוּת פוּן הִימֶל, אַזוֹ הָט יַעֲקֹב גְזָאגְט צוּ זַיינֶע קִינְדֶר „אֵל שַׁדַּי זָאל גֶעבְּן רַחֲמָנוּת אִין אַייעֶרֶע הֶערְצֶר וֶוען אִיהְר וֶועט שְׁטֵיין לִפְנֵי הָאִישׁ, פַר דֶעם מֶענ[טְשׁ] אוּנ אַז אִין אַייעֶרֶע הֶערְצֶר וֶועט זַיין רַחֲמָנוּת אוֹיף אַנְדֶערֶע אוּנ אוֹיף מִיר, וֶועט הקב"ה הָאבְּן רַחֲמָנוּת אוֹיף [...] וֶועט דֶר מֶענְטְשׁ אַייךְ צוּרִיק גֶעבְּן אַייעֶר בְּרוּדֶר שִׁמְעוֹן אוּנ בִּנְיָמִין:

פירוש לתורת אלהים

בָּטְנִים וּשְׁקֵדִים אַפֶּרְקָאסֶן אוּנ מַאנְדְלֶען: (יב) וְכֶסֶף [מִשְׁנֶה] טָאפֶּל גֶעלְט נֶעמְט מִיט אִין אַייעֶרִי הֶענְד וָוא[רוּם] טָאמֶר אִיז דִי תְּבוּאָה טַייעֶר גִיוָוארֶען וְאֶת אוּנ [דָאס] גֶעלְט וָואס אִיז גֶעוָוארִין אוּם גִיקֶערְט אִין אַי[ערֶע זֶ]עק זָאלְט אִיר נֶעמֶען אִין אַייעֶרִי הֶענְד אוּלַי טָ[אמֶער] הָאט דֶער מְמוּנֶּה פוּן דֶעם הוֹיז פַר גֶעסֶן נֶעמֶן גֶעלְד בְּשׁוֹגֵג: (יג) וְאֶת אוּנ אַייעֶר בְּרוּדֶער נֶ[עמְט] וְקוּמוּ אוּנ שְׁטֵייט אוֹיף אוּנ גֵייט צוּא דֶעם [...] (יד) וְאֵל אוּנ דֶער אַלְמֶעכְטִיגֶער גָאט זָאל

ספר הישר

אוּנ יוֹסֵף הָט וַוייטֶער צוּ זֵיי גֶעזָאגְט טָאמֶר וֶועט מֶען נִיט וֶועלֶען אִים אָפּ גֶעבְּן צוּ אַייךְ אֲפִילוּ פַר אֵיין אוֹצָר גֶעלְט הָאבֶּן זֵיי אִים גִיעֶנְטְפֶערְט אַז מֶען וֶועט נִיט וֶועלֶן אִים אָפּ גֶעבְּן צוּ אוּנ[ז] לַייזוּנְג וֶועלֶן מִיר אוּנְזֶר בְּרוּדֶר דָאךְ אָפּ גֶעבְּן אוּנ וֶועלֶן

הָאִישׁ וְשִׁלַּח לָכֶם אֶת־אֲחִיכֶם אַחֵר וְאֶת־בִּנְיָמִין וַאֲנִי כַּאֲשֶׁר שָׁכֹלְתִּי שָׁכָלְתִּי׃ טו וַיִּקְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־הַמִּנְחָה הַזֹּאת וּמִשְׁנֶה־כֶּסֶף לָקְחוּ בְיָדָם וְאֶת־בִּנְיָמִן וַיָּקֻמוּ וַיֵּרְדוּ מִצְרַיִם וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי יוֹסֵף׃ ששי

אונקלוס

ִפְטַר לְכוֹן יָת אֲחוּכוֹן
חְרָנָא וְיָת בִּנְיָמִין וַאֲנָא
מָא דְאִתְכְּלֵית תְּכֵלִית׃
וּנְסִיבוּ גֻּבְרַיָּא יָת
קֻרְבָּנָא הָדָא וְעַל חַד
ְרֵין כַּסְפָּא נְסִיבוּ
ּדֵיהוֹן וּדְבָרוּ יָת בִּנְיָמִן
ְקָמוּ וּנְחָתוּ לְמִצְרַיִם

רשב"ם

) כאשר שכלתי שכלתי. כמו וכאשר
דתי אבדתי. כלומר על הספק אני שולחו
מה שיארע יארע:

בעל הטורים

: (טו) ומשנה. ב' במס' ומשנה כסף ומשנה שברון. לומר לך ק"ו מה הכא שבשגגה כא הכסף ליד אחי יוסף כאו לשלמו בכפלים כ"ש שעתידין העכו"ם לשלם כל הכסף שלקחו מישראל כפלי כפלים:

רש"י

תפלל עליכם: ואל שדי. שדי בנתינת רחמיו וכדי
יכולת בידו ליתן יתן לכם רחמים זהו פשוטו. ומדרשו מי
אמר לעולם די יאמר די לצרותי שלא שקטתי מנעורי צרת
ן צרת עשו צרת רחל צרת דינה צרת יוסף צרת שמעון
ת בנימין: ושלח לכם. ויפטר לכון כתרגומו יפטרנו
אסוריו ל' להפשי ישלחנו ואינו נופל בתרגום ל' וישלח
ָרי לשם הם הולכים אצלו: את אחיכם. זה שמעון:
חר. רוה"ק נזרקה בו לרבות יוסף (ב"ר): ואני. עד
בכם אהיה ד שכול מספק: כאשר שכלתי מיוסף
שמעון: שכלתי, מבנימין: (טו) ואת בנימין.
תרגמינן ודברו ית בנימין לפי שאין לקיחת הכסף ולקיחת

בית יהודא

בֶּעטֶען צוּ הקב"ה (הֲרֵינִי מִתְפַּלֵּל עֲלֵיכֶם) אִיךְ וֶועל בֶּעטֶען
צוּ הקב"ה פוּן אַייעֶרְטְווֶעגֶן: וְאֵל שַׁדַּי. מֵיינְט מֶען (שַׁדַּי
בִּנְתִינַת רַחֲמָיו) עֶר קֶען גֶעבֶּען גֶענוּג רַחֲמָנוּת אִין אַמֶענְטְשׁ
(וּכְדֵי הַיְכוֹלֶת בְּיָדוֹ לִיתֵּן) אוּנ עֶס אִיז דָא גֶענוּג כֹּחַ אִין זַיין
הַאנְט צוּ גֶעבֶּען (יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים) עֶר זָאל גֶעבֶּען צוּ אַייךְ
זַיין רַחֲמָנוּת (וְזֶהוּ פְּשׁוּטוֹ) דָס אִיז דֶער מֵיינוּנְג פוּן פָּסוּק
(וּמִדְרָשׁוֹ) דֶער מִדְרָשׁ זָאגְט יַעֲקֹב הָאט גֶעזָאגְט (מִי שֶׁאָמַר
לְעוֹלָם דַּי) וֶוער עֶס הָאט גֶעזָאגְט צוּ דִיא וֶועלְט גֶענוּג *)
(יֹאמַר דַּי לְצָרוֹתַי) זָאל עֶר זָאגֶן גֶענוּג צוּ מַיינֶע צָרוֹת (שֶׁלֹּא
שָׁקַטְתִּי מִנְּעוּרַי) ווייל אִיךְ בִּין נִיט רוּהִיג גֶעוֶוען פוּן מַיין
יוּגֶענְד, אִיךְ הָאבּ גֶעהַאט צָרַת לָבָן צָרַת עֵשָׂו צָרַת רָחֵל
צָרַת דִּינָה צָרַת יוֹסֵף צָרַת שִׁמְעוֹן צָרַת בִּנְיָמִין: וְשִׁלַּח לָכֶם.

אָרט רש"י וְואהִין וֶועט עֶר אִים שִׁיקֶען נָאר מֶען מֵיינְט (וְיִפְטַר לְכוֹן כְּתַרְגּוּמוֹ) וויא דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט עֶר וֶועט אִים
ויי מַאכֶן צוּ אַייךְ (יִפְטְרֶנּוּ מֵאֲסוּרָיו) עֶר וֶועט אִים עֶפֶּענֶען פוּן זַיין פַארְבִּינְדוּנְג (לָשׁוֹן לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ) עֶר וֶועט אִים
ויי שִׁיקֶען, וְואהִין וֶועט עֶר אִים שִׁיקֶען? נָאר מֶען מֵיינְט עֶר וֶועט אִים אַרוֹיסְשִׁיקֶען פוּן זִיךְ עֶר זָאל גֵיין וְואהִין עֶר
ל (וְאֵינוֹ נוֹפֵל בְּתַרְגּוּם לָשׁוֹן וַיִּשְׁלַח) מֶען קֶען נִיט טַייטְשְׁשֶׁען עֶר זָאל אִים שִׁיקֶען (שֶׁהֲרֵי לְשָׁם הֵם הוֹלְכִים אֶצְלוֹ) זַיי גֵייעֶן
אךְ דַארְטֶען צוּ אִים: וְאֶת אֲחִיכֶם. אַייעֶר בְּרוּדֶער (זֶה שִׁמְעוֹן) מֵיינְט מֶען שִׁמְעוֹן: וְאַחֵר. זָאגְט רש"י (רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ נִזְרְקָה
לְרַבּוֹת יוֹסֵף) עֶס אִיז אַרַיין גֶעקוּמֶען אִין יַעֲקֹב אַהֵיילִיגְקֵייט צוּ זָאגֶן עֶר וֶועט נָאךְ אַזוּהְן זֶעהְן, דָאס אִיז יוֹסֵף: וַאֲנִי.
נ אִיךְ (עַד שׁוּבְכֶם) בִּיז אִיר וֶועט צוּרִיק קוּמֶען (אֶהְיֶה שָׁכוּל מִסָּפֵק) בִּין אִיךְ דֶערְוַוייל אַפַארְלָארֶענֶער פוּן מַיינֶע
גְדֶער פוּן סָפֵק וֶועגֶן: כַּאֲשֶׁר שָׁכוֹלְתִּיו. (מִיּוֹסֵף וּמִשִּׁמְעוֹן) אַזוֹ וויא אִיךְ בִּין פַארְלָארֶען פוּן יוֹסֵף אוּנ פוּן שִׁמְעוֹן (שָׁכָלְתִּי
בִּנְיָמִין) בִּין אִיךְ פַארְלָארֶען פוּן בִּנְיָמִין: (טו) וְאֶת בִּנְיָמִין. (וּמְתַרְגְּמִינַן וְדַבָּרוּ יַת בִּנְיָמִין) דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט זֵייא הָאבֶּען
נְפִירְט בִּנְיָמִין (לְפִי שֶׁאֵין לְקִיחַת הַכֶּסֶף וּלְקִיחַת הָאָדָם שָׁוָה בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי) ווייל דָאס נֶעמוּנְג וָואס שְׁטֵייט בַּיי גֶעלְט אוּנ

דעת זקנים מבעלי התוספות

ן רדף אחריו לבן נמלט ממנו בא עשו להורגו והפסיד כל
תו דורון שהביא לו נמלט ממנו באת עליו צרת דינה אחר
צרת רחל אחר כל הצרות הללו בקש לישב בשלוה שנא'
שב יעקב מיד בא עליו צרת יוסף אחר כן צרת שמעון אחר
צרת בנימן וכן הוא אומר לא שלותי ולא שקטתי ולא נחתי ויבא רוגז לפיכך אמר עכשיו מי שאמר לעלם די כשבראו
יאמר לצרותי די:

שפתי חכמים

עליכם ומילר אתכם א"כ הוא מלך הטבע תפייסוהו בפירות הללו שהן
מזמרת הארץ ואם לא יתפייס בזה בודאי סבה הוא מאת השם ואז אין
חסר אלא תפלה הריני מתפלל וכו' מהרש"ל: ד לא שאני שכול מעתה

פירוש לתורת אלהים

עֶבֶּען דֶער בַּארוּמְקֵייט פַאר דֶעם מַאן [עיין רש"י]
ַלַּח עֶר זָאל שִׁיקֶען שִׁמְעוֹן מִיט בִּנְיָמִין [עיין רש"י]
ֲנִי אוּנ אִיךְ אַזוֹי וויא אִיךְ בִּין פַר וָוארְפִין פוּן יוֹסֵף
וּנ פוּן שִׁמְעוֹן שָׁכָלְתִּי בִּין אִיךְ פַר וָוארְפֶן פוּן בִּנְיָמִין:

(טו) וַיִּקְחוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּען גִינוּמֶען דִי מַתָּנָה וּמִשְׁנֶה אוּנ
טָאפֶּל גֶעלְט הָאבֶּן זֵיי גִינוּמֶן אִין זֵייעֶרֶע הֶענְט וְאֶת
בִּנְיָמִין בִּנְיָמִין הָאבֶּן זֵייא אוֹךְ מִיט גִיפִירְט וַיָּקֻמוּ אוּנ
זֵיי זֶענֶען אוֹיף גִישְׁטַאנֶען אוּנ זֵיי הָאבֶּן גִינִידֶערְט צוּ

ספר הישר

ין אוּנ יוֹסֵף הָט וַוייטֶער צוּ זֵיי גֶעזָאגְט דָס אִיז אֶמֶת וָוס אִיךְ זָאג
ו אִיר זֶענְט אוֹס שְׁפֶּעהֶערְס אוּנ אִיר. ווילְט צְווִייגֶען דִי מֶענְטְשֶׁען
ון דֶעם לַאנְד מִצְרַיִם דֶען אִיךְ הָאבּ גִיהֶערְט אַז צְוויי מֶענְטְשֶׁן
ון אַייךְ הָאבֶּן הָרוּב גֶעמַאכְט שְׁכֶם אִיבֶּר אַייעֶר שְׁוֶועסְטֶר אַצוּנְד

ווילְט אִיר אַזוֹ טָאן צוּם לַאנְד מִצְרַיִם אִיבֶּר אַייעֶר בְּרוּדֶער. יוֹסֵף
זָאגְט ווי טֶר צוּ זֵיי מִיט דֶעם וֶועל אִיךְ ווִיסֶן אַז אִיר זֶענְט עֶרְלִיכֶע
מֶענְטְשֶׁן אַז אִיר וֶועט שִׁיקֶן אֵיינֶם פוּן אַייךְ עֶר זָאל בְּרֶענְגֶען דֶעם
יוּנְגְסְטֶן בְּרוּדֶר אַהֶער צוּ מִיר אוּנ אַז אִיר וָועם אַזוֹ טָאן וֶועל אִיךְ

*) הערה די גמרא זאגט [חגיגה י"ב] ווען הקב"ה האט בשאפין די וועלט איז נאר בשאפין גיווארין איין שטיקול ערד [דער ארט פון קדשי קדשים, דאס איז דער אבן שתיה] אונ נאכדעם האט די וועלט זיך גבבריייטערט אין אלע זייטין ביז הקב"ה האט ־זאגט גענוג:

טז וַיַּרְא יוֹסֵף אִתָּם אֶת־בִּנְיָמִין
וַיֹּאמֶר לַאֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ הָבֵא אֶת־
הָאֲנָשִׁים הַבָּיְתָה וּטְבֹחַ טֶבַח וְהָכֵן
כִּי אִתִּי יֹאכְלוּ הָאֲנָשִׁים בַּצָּהֳרָיִם׃
יז וַיַּעַשׂ הָאִישׁ כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף
וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת־הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה
יוֹסֵף׃ יח וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים כִּי הוּבְאוּ

וְקָמוּ קֳדָם יוֹסֵף׃ טז וַחֲזָ
יוֹסֵף עִמְּהוֹן יָת בִּנְיָמִ
וַאֲמַר לְדִי מְמַנָּא עַ
בֵּיתֵהּ אָעֵיל יָת גֻּבְרַיָּ
לְבֵיתָא וּנְכוֹס נִכְסְתָ
וְאַתְקֵין אֲרֵי עִמִּי יֵיכְל
גֻּבְרַיָּא בְּשֵׁירוּתָא
יז וַעֲבַד גַּבְרָא כְּמָא
אֲמַר יוֹסֵף וְאָעֵיל גַּבְרָ
יָת גֻּבְרַיָּא לְבֵית יוֹסֵף
יח וּדְחִילוּ גֻּבְרַיָּא אֲ
תו"א וטבח טבח חולין פה:

בית יהודא

דָאס נָעמוּנְג וָוס שְׁטֵייט בַּיי אַמֶענְטְשׁ אִיז נִיט גְלַייךְ אוֹיף דֶעם לְשׁוֹן פוּן תַּרְגּוּם (בְּדָבָר הַנָּקַת בַּיָד) בַּיי אִיז אַזַאךְ וָוס מֶען נֶעמְט אִין הַאנְט, וְויא גֶעלְט אָדֶער אַנְדֶערֶע זַאכֶען (מְתַרְגְמִינָן וְנָסִיב) טַייטְשְׁט דֶר תַּרְגּוּם וְנָסִיב, עֶר הָט גֶענוּמֶן (וְדָבָר הַנָּקַת בְּהַנְהָגַת דְּבָרִים) אוּנ אַזַאךְ וָוס וֶוערְט גֶענוּמֶען מִיט רֵייד. דְהַיְינוּ אַמֶענְטְשׁ (מְתַרְגְמִינָן וְדַבָּר) טַייטְשְׁט דֶר תַּרְגּוּם וְדַבָּר, עֶר הָט גֶעפִירְט: (טז) וּטְבוֹחַ טֶבַח וְהָכֵן). זָאגְט רַשִׁ"י (כְּמוֹ וְלִטְבּוֹחַ טֶבַח וּלְהָכֵן) מֶען זָאל שֶׁעכְטֶען אַשֶׁעכְטוּנְג אוּנ מֶען זָאל אָנְגְרֵייטֶען (וְאֵין טְבוֹחַ לְשׁוֹן צִוּוּי) טְבוֹחַ אִיז נִיט דֶערְטַייטְשׁ שֶׁעכְט (שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר וּטְבַח) וּטְבַח אִיז דֶערְטַייטְשׁ שֶׁעכְט: וּבַצָּהֳרָיִם). זָאגְט רַשִׁ"י (זֶה מְתוּרְגָּם בְּשֵׁירוּתָא) דֶעם וָוארְט בַּצָּהֳרָיִם טַייטְשְׁט דֶר תַּרְגּוּם בְּשֵׁירוּ(שֶׁהוּא לְשׁוֹן סְעוּדָה רִאשׁוֹנָה בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי) אוֹיף תַּרְגּוּם לָשׁוֹן דִיא עֶרְשְׁטֶע סְעוּדָה וָואס אַמֶענְטְשׁ עֶסְט בַּאלְד אִין דֶער פְ הַייסְט שֵׁירוּתָא (וְיֵשׁ הַרְבֵּה בִּגְמָרָא) אִין דִיא גְמָרָא אִיז דָא פִיל מָאהְל דֶר וָוארְט שֵׁירוּתָא (שָׁדָא לְכַלְבָּא שֵׁירוּתֵיהּ) מֶען וַוארְפֶן צוּם הוּנְט זַיין עֶרְשְׁטֶע סְעוּדָה וָוס עֶר וִויל עֶסִין נָאךְ זַיין פַאסְטֶן (בְּצַע אַכּוּלָא שֵׁירוּתָא) עֶר הָאט גֶעמַאכְט אַבְּרָ הַמּוֹצִיא אוֹיף דִיא גַאנְצֶע סְעוּדָה (אֲבָל כָּל תַּרְגּוּם שֶׁל צָהֳרָיִם טִיהֲרָא) אָבֶער אוֹיף דֶעם וָוארְט צָהֳרָיִם וְהָאלְבֶּען טָ טַייטְשְׁט דֶר תַּרְגּוּם טִיהֲרָא: (יח) וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים). (כָּתוּב הוּא בִּשְׁנֵי יוּדִין) דֶר וָוארְט וַיִּירְאוּ אִיז גֶעשְׁרִיבֶּן מִיט צְוֵוי יוּדִין (וְתַ֗רְגּוּמוֹ וּדְחִילוּ) אִיז דֶערְטַייטְשׁ וַיִּירְאוּ זֵייא הָאבֶּען גֶעשְׁרָאקֶען, מוֹרָא גֶעהַאט: וְכִי הוּבְאוּ בֵּית יוֹסֵף). וַוייל זֵיי זֶענֶען גֶעבְּרַאכְט גֶעוָוארֶן צוּ יוֹסֵף אִין שְׁטוּב (וְאֵין דֶּרֶךְ שְׁאָר הַבָּאִים לִשְׁבּ֗ר בָּר לָלוּן בְּבֵית יוֹסֵף) אוּנ אַלֶע אַנְדֶערֶע מֶענְטְשׁ

רש"י

האדם שוה בלשון ארמי כדבר הנקח ביד מתרגמינן ונס
ודבר הנקח בהנהגת דברים מתרגמינן ודבר: (טז) וטב
טבח והכן. כמו ולטבוח טבח ולהכן ואין טבוח לשון
שהיה לו לומר ה וטבח: בצהרים. זה מתורגם בשירו
שהוא לשון סעודה ראשונה בלשון ארמי וכלשון דיזו
ויש הרבה בגמרא שדא לכלבא שירותיה. בלע אכו
שירותא (ברכות לט). אבל כל תרגום של צהרים טיהר
(יח) וייראו האנשים. כתוב הוא בשני יודי"ן ותרג
ודחילו: כי הובאו בית יוסף. ואין דרך שאר הבא

שפתי חכמים

דא"כ מאי ואל שדי יתן לכם רחמים וגו': ה על משקל שלח לך. שלח כמו שהוא לווי: ו פי' בשחרית אבל אין פירושו כשאר להרים שבמקרא משום דדרך העולם לאכול ד' שעות על היום ואפי' ת"ח דרכם לאכול

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יז) ויעש האיש כאשר אמר יוסף. אמרו רז"ל זה מנש ותימה דפרש"י במס' אבות ילפינן בן שלש עשרה למ משמעון ולוי כי כשבאו על שכם לא היו כי אם בני כשתחשוב שנותיהם וכתיב בהו איש חרבו על ירכו וכשתח שנותיו של מנשה תמצא שלא היה כי אם ט' שנים לכל היותר שהרי נולד בטרם תבא שנת הרעב ואפי' כי ת שנולד בתחלת שני השבע אע"פ כן לא היה כי אם בן תשעה שבעה דשבע וב' דרעב ואפ"ה קורהו איש מהרב חיים שא משם הרב אליעזר אבי העזרי וצ"ע:

פירוש להורת אלהים

מִצְרַיִם וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי יוֹסֵף אוּנ זֵיי הָאבֶּן זִיךְ גִישְׁטֶעלְט פַאר יוֹסֵף: (טז) וַיַּרְא אוּנ יוֹסֵף הָאט דֶערְזֶעהֶן מִיט זֵיי בִּנְיָמִין וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט גִיזָאגְט צוּ דֶעם וָוס עֶר הָט גִישַׁאפְט אִיבֶּר זַיין הוֹיז הָבֵא בְּרֵיינְג דִי מֶענְטְשֶׁען אִין שְׁטוּב אַרַיין וּטְבוֹחַ טֶבַח אוּנ שֶׁעכְט אַשֶׁעכְטוּנְג וְהָכֵן אוּנ בֶּרֵייט אָן כִּי וָוארוּם מִיט מִיר וֶועלֶען דִיא לַייט אַמָאל צַייט: (יז) וַיַּעַשׂ אוּנ דֶער מַאן הָ גְטָאן וִוי יוֹסֵף הָט גִיזָאגְט אוּנ הָט זֵיי גִיבְּרַאכְט יוֹסֵף אִין שְׁטוּב: (יח) וַיִּירְאוּ דִיא לַייט הָאבֶּען דֶערְשְׁרָאקֶען וַוייל זֵיי זֶענֶען גִיבְּרַאכְט גִיוָוארֶן

ספר הישר

וַויסֶען אַז אִיר זֶענְט עֶרְלִיכֶע מֶענְטְשֶׁן אוּנ יוֹסֵף הָט גִערוּפֶן זִיבְּצִיג גִבּוֹרִים פוּן זַיינֶע גִבּוֹרִים אוּנ הָט גֶעזָאגְט צוּ זֵייא נֶעמְט דִיא דָאזִיגֶע מֶענְטְשֶׁן אוּנ בְּרֶענְגְט זֵיי אִין דֶער תְּפִיסָה אַרַיין אוּנ דִיא זִיבְּצִיג גִבּוֹרִים הָאבֶּן גִיטָאן אַזוֹ וִוי יוֹסֵף הָט זֵיי גִיבָאטֶן אוּנ הָאבֶּן גֶענוּמֶן דִי צֶעהֶן מֶענְטְשֶׁן אוּנ הָאבֶּן זֵיי אַיינְגִיזֶעצְט אִין דֶר תְּפִיסָה דְרַיי טֶעג אוּנ וִוי עֶס אִיז גֶעקוּמֶן פַר נַאכְט פוּן דֶעם דְרִיטֶן טָאג הָט יוֹסֵף גֶעהֵייסֶען מֶען זָאל זֵיי אַרוֹיס לָאזֶן פוּן דֶער תְּפִיסָה אוּנ מֶען זָאל זֵיי בְּרֶענְגֶן צוּ אִים אוּנ יוֹסֵף הָט צוּ זֵיי גִיזָאגְט אַז אִיר וֶועט דָס טָאן וֶועל אִיךְ וִויסֶען אַז אִיר זֶענְט עֶרְלִיכֶע לַייט אוּנ וֶועט בְּלַייבֶּן לֶעבֶּן אֵיינֶר פוּן אַייךְ זָאל בְּלַייבֶּן דָא אִין דֶער תְּפִ אוּנ אִיר אַלֶע נַיין מֶענְטְשֶׁען נֶעמְט אַייךְ קָארְן אוּנ גֵייט אַהַ צוּם לַאנְד כְּנַעַן אוּנ אִיר זָאלְט מִיר בְּרֶענְגֶען אַייעֶר יוּנְגְסְטֶן בְּר אוּנ אַז אִיר וֶועט מְקַיֵים זַיין מַיינֶע רֵייד וֶועל אִיךְ וִויסֶן אַז זֶענְט וָוארְהַאפְטִיגֶע לַייט אוּנ יוֹסֵף אִיז אַוֶועק גִיגַאנְגֶען אִין חֶדֶר אַרַיין, אוּנ הָט גֶעוֵויינְט אֵיין גְרוֹיס גֶעוֵויין דֶען עֶר הָט וַייעֶר דֶער בַּארֶעמְט אוֹיף זֵיי אוּנ דֶר נָאךְ הָט יוֹסֵף זִיךְ אָן גִי דאס

בֵּית יוֹסֵף וַיֹּאמְרוּ עַל־דְּבַר הַכֶּסֶף
הַשָּׁב בְּאַמְתְּחֹתֵינוּ בַּתְּחִלָּה אֲנַחְנוּ
מֽוּבָאִים לְהִתְגֹּלֵל עָלֵינוּ וּלְהִתְנַפֵּל
עָלֵינוּ וְלָקַחַת אֹתָנוּ לַעֲבָדִים וְאֶת־
חֲמֹרֵינוּ׃ יט וַיִּגְּשׁוּ אֶל־הָאִישׁ אֲשֶׁר
עַל־בֵּית יוֹסֵף וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו פֶּתַח
הַבָּיִת׃ כ וַיֹּאמְרוּ בִּי אֲדֹנִי יָרֹד יָרַדְנוּ

אונקלוס

עָלוּ לְבֵית יוֹסֵף וַאֲמָרוּ
עֲסַק כַּסְפָּא דְאִתוֹתַב
וְעִנָנָא בְּקַדְמֵיתָא
חָנָא מִתַּעֲלִין
תַרְבְּרָבָא עֲלָנָא
סְתַּקְפָא עֲלָנָא וּלְמִקְנֵי
א לַעַבְדִין וּלְמִדְבַּר
חֲמָרָנָא׃ יט וּקְרִיבוּ
גַּבְרָא דִי מְמַנָא עַל
ת יוֹסֵף וּמַלִילוּ עִמֵּיהּ
רַע בֵּיתָא׃ כ וַאֲמָרוּ
עוּ רִבּוֹנִי מֵיחַת

א בי אדני יבמות לז סנהדרין סד :

רשב"ם (יט) וידברו אליו פתח הבית , קודם שנכנסו :

רש"י

ור כר ללון בבית יוסף כי אם בפונדקאות שבעיר . או שאין זה אלא לאספס אל משמר : אנחנו מובאים . תוך הבית הזה : להתגולל . להיות מתגלגלת עלינו ת הכסף ולהיותה נופלת עלינו . ואונקלוס שתרגם אתקפא ז עלנא הוא לשון להתעולל כדמתרגמינן עלילות ים תסקופי מילין . ולא תרגמו אחר לשון המקרא תגולל שתרגם לאתרברבא ח הוא לשון (קהלת יב) גלת ב (נחום ב) והצב גלתה העלתה שהוא לשון מלכות : בי אדני. (יבמות לז סנהדרין סד) ל' בעיא ותחנונים בלשון ארמי בייא בייא : ירד ירדנו . ירידה ט הוא (ב"ר) רגילים היינו לפרנס אחרים עכשיו אנו צריכים

בית יהודא

נָוס קוּמֶען קֵייפֶען תְּבוּאָה גֶעבְּטִיגֶן נִיט בֵּיי יוֹסֵף אִין שְׁטוּב (כִּי אִם בְּפוּנְדְקָאוֹת שֶׁבָּעִיר) נָאר אִין דִי גַאסְט הַייזֶער וָואס אִין שְׁטָאט נֶעכְטִיגֶען זֵיי, דְרִיבֶּער הָאבֶּן זֵיי מוֹרָא גֶעהַאט (וַיֹּאמְרוּ) זֵיי הָאבֶּן גֶעזָאגְט (שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא לְאַסְפָּס אֶל מִשְׁמָר) מֶען מֵיינְט נָאר וַוייל פוּן שְׁטוּב וֶועט מֶען אוּנְז גְרִינְג אַרֵיין גֶעמֶען אִין תְּפִיסָה, דְרִיבֶּער (אֲנַחְנוּ מוּבָאִים אֶל תּוֹךְ הַבַּיִת הַזֶּה) וֶוערֶן מִיר גֶעבְּרַאכְט אִין דִי שְׁטוּב: וְלְהִתְגּוֹלֵל. מֵיינְט מֶען (לִהְיוֹת מִתְגַּלְגֶּלֶת עָלֵינוּ עֲלִילַת הַכֶּסֶף וְלִהְיוֹתָהּ נוֹפֶלֶת עָלֵינוּ) עֶס זָאל אוֹיף אוּנְז אַרוֹיפְגֶעקוֹילֶערְט וֶוערֶן דֶר בִּלְבּוּל פוּן דֶעם גֶעלְט אוּנ דָס זָאל אוֹיף אוּנְז אַרוֹיפְפַאלֶן (וְאוּנְקְלוּס שֶׁתִּרְגֵּם וּלְאִסְתַּקְפָא עֲלָנָא) אוּנ וָוס דֶער תַּרְגוּם טַייטְשְׁט לְאִסְתַּקְפָא (הוּא לָשׁוֹן לְהִתְעוֹלֵל) מֵיינְט מֶען צוּ מַאכֶן אַבִּלְבּוּל (כְּדִמְתַרְגְּמִינָן עֲלִילוֹת דְּבָרִים תַּסְקוּפֵי מִלִּין) אוֹיף עֲלִילוֹת דְּבָרִים, אַבִּלְבּוּל פוּן רֵייד טַייטְשְׁט אוֹיךְ דֶער תַּרְגוּם תַּסְקוּפֵי מִלִּין, אִיז תַּסְקוּפֵי טַייטְשׁ אַבִּלְבּוּל (וְלֹא תִּרְגְּמוֹ אַחַר לָשׁוֹן הַמִּקְרָא) דֶער תַּרְגוּם טַייטְשְׁט נִיט נָאךְ דֶעם לָשׁוֹן פוּן פָּסוּק וָוארוּם דֶר לָשׁוֹן פוּן ק אִיז לְהִתְנַפֵּל, אַרוֹיף צוּפַאלֶען (וּלְהִתְגּוֹלֵל שֶׁתִּרְגֵּם לְאִתְרַבְרְבָא הוּא לָשׁוֹן גּוּלַּת הַזָּהָב) אוֹיף דֶעם וָוארְט לְהִתְגּוֹלֵל טַייטְשְׁט דֶר תַּרְגוּם לְאִתְרַבְרְבָא, זִיךְ צוּגְרֵייסֶן, דָאס אִיז פוּן וָוארְט גּוּלַּת הַזָּהָב, אַגָאלְדֶענֶע קְרוֹין (וְהֻצַּב גֻּלְּתָה הֹעֲלָתָה הוּא לָשׁוֹן מַלְכוּת) גּוּלְּתָה מֵיינְט מֶען מְלוּכָה עֶס אִיז אוֹיף גֶשְׁטֶעלְט גֶעוָוארֶען אִיר מְלוּכָה: (כ) וּבִי אֲדוֹנִי. (לָשׁוֹן בַּעְיָא וְתַחֲנוּנִים הוּא) בִּי אִיז טַייטְשׁ אִיךְ בֶּעט דִיךְ (בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי בַּיָּא בַּיָּא) אוֹיף אֲרַמִּית אִיז בַּייא דֶערְטַייטְשׁ בֶּעטֶען: יָרוֹד נוּ. דִי בְּרִידֶר הָאבֶּן גֶעזָאגְט אוּנְזֶער קוּמֶען אִין מִצְרַיִם קוֹיפֶן תְּבוּאָה (יְרִידָה הוּא לָנוּ) דָאס אִיז בַּייא אוּנְז אַרָאפְּנִידֶערוּנְג (רְגִילִים הָיִינוּ לְפַרְנֵס אֲחֵרִים) מִיר זֶענֶען גֶעוֶוען גֶעווֹאוֹהְנְט צוּ שְׁפַּייזֶען אַנְדֶערֶע מֶענְטְשֶׁען (עַכְשָׁיו אָנוּ צְרִיכִים לָךְ) אִיצְט

שפתי חכמים

לת שעה ששית כדאמרינן בגמ' דשבת : ז ר"ל על ולהתנפל תירגס ח לאתרברבא פירוש לשון אדנות וקשה והלא זה נגד פירושו ועוד תירגס לאסתקפא שלא אחר לשון המקרא . וי"ל שמתחלה פירש להתגולל לאתרברבא שהוא אחר לשון המקרא גלת הזהב ואז לא נופל עליו ל' ולהתנפל אם לא שפירושו לאסתקפא עלנא פי' להתעולל כשלגמא אי הוה פי' של להתגולל ל' גלילת דבר כפשוטו אז היה נופל עליו ל' להתנפל שפיר אבל עכשיו שלהתגולל הוא ל' לאתרברבא צ"ל להתנפל ל' עלילות דברים נהרש"ל : ט דייק מדכתיב כפל ל' אבל לא דייק

פירוש לתורת אלהים

ף אִין שְׁטוּב וַיֹּאמְרוּ אוּנ זֵיי הָאבִּין גִיזָאגְט צוּלִיב ם גֶעלְט וָוס אִיז אוּם גִיקֶערְט אִין אִינְזֶערֶע זֶעק צוּם שְׁטִין וֶוערִין מִיר גִיבְּרַאכְט לְהִתְגּוֹלֵל עָלֵינוּ אַרוֹיף צוּ אַרְפֶען אוֹיף אוּנְז וּלְהִתְנַפֵּל עָלֵינוּ אוּנ אַרוֹיף צוּ פַאלֶן ף אוּנְז וְלָקַחַת אוּנ צוּ גֶעמֶען אוּנְז פַאר קְנֶעכְט וְאֶת ן צוּא נֶעמֶען אוּנְזֶערֶע אֵייזְלֶען: (יט) וַיִּגְּשׁוּ אוּנ זֵייא הָאבֶּן גִיגֶעהְנְט צוּ דֶעם מַאן וָואס הָט גִיהַאט צוּא שַׁאפֶען אִיבֶּער דֶעם הוֹז פוּן יוֹסֵף וַיְדַבְּרוּ אוּנ זֵייא הָאבֶּן גִירֶעט צוּ אִים אִין דֶער טִיר פוּן דֶער שְׁטוּב: (כ) וַיֹּאמְרוּ אוּנ זֵייא הָאבֶּען גִיזָאגְט מִיר בֶּעטֶן דִיךְ מַיין הַאר יָרוֹד גִידֶערֶען יָרַדְנוּ מִיר הָאבֶּען גִינִידֶערְט צוּם עֶרְשְׁטֶן צוּ קוֹפֶּן עֶסֶן וַוארְג [עיין רש"י]:

ספר הישר

ו פָּנִים אוּנ אִיז אַרַיין גֶעקוּמֶן צוּ זֵיי אוּנ הָט גֶעהֵייסֶען מֶען זָאל ן שִׁמְעוֹן אִין דֶר תְּפִיסָה אַרַיין אוּנ דִי גִּבּוֹרִים הָאבֶּן גֶעאַיילְט ג הָאבֶּן אָן גֶענוּמֶן שִׁמְעוֹן דֶר וַוייל הָט שִׁמְעוֹן אַגֶעשְׁרַיי גִיטָאן ט מֶען דָס גִיהֶערְט אִין פִיל גַאסֶן זֶענֶען דִי זִיבְּצִיג גִּבּוֹרִים אַנְטְלָאפֶן וָוארִין אִיז מֶער נִיט גֶעבְּלִיבִּין אִין שְׁטוּב נָאר יוֹסֵף מִיט זַיין מְנַשֶּׁה אוּנ וַוי מְנַשֶּׁה הָט דֶערְזֶעהֶן דִי גְבוּרָה פוּן שִׁמְעוֹן הָט אִין מְנַשֶּׁה זַייעֶר גֶעגְרִימְט דֶר צָארְן אִיז מְנַשֶּׁה אוֹיף גִשְׁטַאנֶען אוּנ הָט מִיטֶן פוּסְט דֶר לַאנְגְט אַיין זֶעץ אִיבֶּער דֶעם רוּקֶן פוּן שִׁמְעוֹן אִיז שִׁמְעוֹן גֶעשְׁטִילְט גִיוָוארֶן אוּנ מְנַשֶּׁה הָט גִבּוּנְדֶן שִׁמְעוֹן אוּנ הָט אִים גִיבְּרַאכְט אִין דֶר תְּפִיסָה אוּנ אַלֶע קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב הָאבֶּן זִיךְ פַר וָואוּנְדֶערְט אוֹיף דֶר גְבוּרָה פוּן מְנַשֶּׁה הָט שִׁמְעוֹן גִיזָאגְט צוּ זַיינֶע בְּרִידֶר דָס שְׁלָאגִין שַׁיינְט פוּן אוּנְזֶער פָאטֶערְס הוֹז גֶעוֶוענְד

אוּנ

בַּתְּחִלָּה לִשְׁבָּר־אֹכֶל׃ כא וַיְהִי כִּי־
בָאנוּ אֶל־הַמָּלוֹן וַנִּפְתְּחָה אֶת־
אַמְתְּחֹתֵינוּ וְהִנֵּה כֶסֶף־אִישׁ בְּפִי
אַמְתַּחְתּוֹ כַּסְפֵּנוּ בְּמִשְׁקָלוֹ וַנָּשֶׁב
אֹתוֹ בְּיָדֵנוּ׃ כב וְכֶסֶף אַחֵר הוֹרַדְנוּ
בְיָדֵנוּ לִשְׁבָּר־אֹכֶל לֹא יָדַעְנוּ מִי־שָׂם
כַּסְפֵּנוּ בְּאַמְתְּחֹתֵינוּ׃ כג וַיֹּאמֶר שָׁלוֹם
לָכֶם אַל־תִּירָאוּ אֱלֹהֵיכֶם וֵאלֹהֵי
אֲבִיכֶם נָתַן לָכֶם מַטְמוֹן
בְּאַמְתְּחֹתֵיכֶם כַּסְפְּכֶם בָּא אֵלָי
וַיּוֹצֵא אֲלֵהֶם אֶת־שִׁמְעוֹן׃ כד וַיָּבֵא
הָאִישׁ אֶת־הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף

אונקלוס

נַחֲתְנָא בְּקַדְמֵיתָא
לְמִזְבַּן עִיבוּרָא׃ כא וַהֲוָה
כַּד אֲתֵינָא לְבֵית מְבָתָ
וּפְתַחְנָא יָת טוֹעֲנָנָא וְהָ
כְּסַף גְּבַר בְּפוּם טוֹעֲנֵ
כַּסְפָּנָא בְּמַתְקְלֵ
וַאֲתֵיבְנָא יָתֵהּ בִּידָנָא
כב וְכַסְפָּא אָחֳרָנָ
אוֹחֵיתְנָא בִידָנָא לְמִזְבַּ
עִיבוּרָא לָא יְדַעְנָא מַ
שַׁוִּי כַּסְפָּנָא בְּטוֹעֲנָנָא
כג וַאֲמַר שְׁלָם לְכוֹן לָ
תִדְחֲלוּן אֱלָהֲכוֹן וֵאלָהָ
דַאֲבוּכוֹן יְהַב לְכוֹן סִימָ
בְּטוֹעֲנֵיכוֹן כַּסְפְּכוֹן אֲתָ
לְוָתִי וְאַפֵּיק לְוָתְהוֹן יָ
שִׁמְעוֹן׃ כד וְאָעֵיל גַּבְרָ
יָת גֻּבְרַיָּא לְבֵית יוֹסֵ

רשב״ם

(כג) ואלהי אביכם. הכל היו יודעים שפלימ
בניסים היו:

בית יהודא

דארְפְן מיר בּיי דיר קויפְן תְּבוּאָה: (כג) וֵאלֹהֵיכֶם. אייער גָאט הָט אייך געגעבּן אַמַתָּנָה (בִּזְכוּתְכֶם) אין אייער זְכוּת (וְאִם אֵין זְכוּתְכֶם כְּדַאי) אונ אויב אייער זְכוּת איז ווייניג (אֱלֹהֵי אֲבִיכֶם) איז דֶער גָאט פון אייער פָאטֶער (בִּזְכוּת אֲבִיכֶם נָתַן לָכֶם מַטְמוֹן) הָאט הקב״ה אייך גגעבּן די מַתָּנָה אין דֶעם זְכוּת פון אייערע אֶלְטֶערֶן: (כד) וַיָּבֵא הָאִישׁ. זָאגְט רש״י (הֲבָאָה אַחַר הֲבָאָה) עס שְׁטֵייט דָאךְ שׁוין איין מָאהְל ואין פָּסוּק יזו דֶר אֶלְצְטֶער פון יוֹסֵף׳ס שְׁטוּב הָאט גֶעבּרַאכְט די מֶענְטְשְׁן ודיא בְּרִידֶער] צו יוֹסֵף אין שְׁטוּב, זָאגְט רש״י אַזוֹ איז גְוֶוען, פְרִיעֶר הָט דֶר אֶלְצְטֶער זֵיי גֶעבּרַאכְט אין שְׁטוּב פון יוֹסֵף (לְפִי שֶׁהָיוּ דוֹחֲפִים אוֹתוֹ חוּץ) די בְּרִידֶער הָאבֶען אַרויסְגֶעשְׁטוֹיסֶן דֶעם אֶלְצְטִין פון שְׁטוּב אונ זייא זֶענֶען מ
אים אַרוֹיס פון שְׁטוּב וַוייל זֵיי הָאבֶען מוֹרָא גֶעהַאט צו זַיין בּיי יוֹסֵף אין שְׁטוּב] (עַד שֶׁדִּבְּרוּ אֵלָיו פֶּתַח הַבַּיִת) בִּיז זֵ

רש״י

לך: (כג) אלהיכם. (תנחומא) בזכותכם ואם אין זכות
כדאי ואלהי אביכם בזכות אביכם נתן לכם מטמו
(כד) ויבא האיש. הבאה אחר הבאה לפי שהיו דוחפים או

פירוש לתורת אלהים

(כא) וַיְהִי כִּי בָּאנוּ אֶל הַמָּלוֹן אונ עֶס איז גְוֶוען אַז מִיר זֶענִין גִיקוּמֶען צו דֶעם הַארְבֶּערִיג וַנִּפְתְּחָה אונ מִיר הָאבֶּן גִיעֶפִינְט אוּנְזֶערֶע זֶעק וְהִנֵּה איז דָם גֶעלְט פון אִיטְלִיכֶען מַאן אִין דֶער עֶפֶענוּנְג פון זַיין זַאק כַּסְפֵּנוּ אוּנְזֶער גֶעלְט מִיט זַיין וָואג וַנָּשֶׁב אונ מִיר הָאבִּין אִים אוּם גִיקֶערְט אֵייגֶענְהַאנְדִיג: (כב) וְכֶסֶף אַחֵר אונ אַנְדֶער גֶעלְט הָאבֶּן מִיר גִימַאכְט נִידֶערֶן אִין אוּנְזֶערֶע הֶענְט לִשְׁבָּר אוֹכֶל צו קוֹפֶען עֶסֶען לא מִיר וֵוייסֶען נִיט וֶוער עֶס הָט אַריינְגֶעלֵייגְט אוּנְזֶער גֶעלְט אִין אוּנְזֶערִי זֶעק: (כג) וַיֹּאמֶר שָׁלוֹם לָכֶם אונ עֶר הָט גִיזָאגְט פְרִי
צוּא אַייךְ אַל תִּירָאוּ אִיר זָאלְט אַייךְ נִיט פִירְכְטֶ
אֱלֹהֵיכֶם אַייעֶר גָאט וֵאלֹהֵי אֲבִיכֶם אונ דֶער גָאט פ
אַייעֶר פָאטֶער נָתַן הָט גִיגֶעבֶּן אַבַּהאלְטִינֶם אוֹצָר א
אַייעֶרִי זֶעק כַּסְפְּכֶם אַייעֶר גֶעלְט אִיז גִיקוּמֶן צוּ מ
וַיּוֹצֵא אונ עֶר הָט צו זֵיי אַרויסְגֶעפִירְט זֵייעֶר בְּרוּ
שִׁמְעוֹן: (כד) וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף א
דֶר מַאן הָט אַריינְגֶעפִירְט די מֶענְטְשִׁין אִין שְׁט
צוּ יוֹסֵף וַיִּתֶּן אונ עֶר הָאט גִיגֶעבִּין וַואסֶער אונ ז

ספר הישר

אונ דֶר נָאךְ הָט יוֹסֵף גִיבָּאטֶן מֶען זָאל אָן שִׁיטֶען זֵייעֶרֶע זֶעק מִיט קָארִין אונ דָם גֶעלְט פַארֶן קָארִין זָאל מֶען אִיךְ אַריין לֵייגֶען אִין זֵייעֶרֶע זֶעק אונ מֶען זָאל זֵיי מִיט גֶעבֶּען שְׁפַייז אוֹפֶן וֶועג אונ יוֹסֵף הָט זֵיי אָן גֶעזָאגְט לְמַעַן הַשֵּׁם אַז אִיר זָאלְט מִיט בְּרֶענְגֶען אַייעֶר יוּנְגְסְטֶען בְּרוּדֶער צוּ מִיר. אונ זֶענֶן דֶר נָאךְ אַוֶועק גִיגַאנְגֶען צוּם לַאנְד כְּנַעַן צוּ זֵייעֶר פָאטֶער. אונ ווִי זֵיי זֶענֶען גֶעקוּמֶן אוֹיף אֵיין הַארְבֶּערִיג הָט לֵוִי אוֹיף גִיעֶפִינְט זַיין זַאק הָט עֶר גֶעפוּנֶן אִין זַ
דָם גֶעלְט וָוס זֵיי הָאבֶּן אָפּ גִיוואוֹגֶן צוּ יוֹסֵף פַארֶן קָארֶן, אונ ז
אַלֶע הָאבֶּן זִיךְ זֵייעֶר דֶר שְׁרָאקְן אונ הָאבֶּן גֶעזָאגְט וָוס אִיז דָם
גָאט הָט צוּ אוּנְז גֶעטָאן אונ אַצוּנְד וֶועט מֶען אִין מִצְרַיִם ז
אוּנְז מַאכֶן גְרוֹסֶע בִּלְבּוּלִים אונ ווִי זֵיי זֶענֶן גֶעקוּמֶן צוּ דֶעם פָּא
אִיז דֶר פָּאטֶר אַרוֹס גֶענַאנְגֶן אַקֶעגְן זֵיי הָט עֶר דֶר זֶעהְן אַז

וַיִּתֶּן־מַיִם וַיִּרְחֲצוּ רַגְלֵיהֶם וַיִּתֵּן
מִסְפּוֹא לַחֲמֹרֵיהֶם׃ כה וַיָּכִינוּ אֶת־
הַמִּנְחָה עַד־בּוֹא יוֹסֵף בַּצָּהֳרָיִם
כִּי שָׁמְעוּ כִּי־שָׁם יֹאכְלוּ לָחֶם׃
כו וַיָּבֹא יוֹסֵף הַבַּיְתָה וַיָּבִיאוּ לוֹ אֶת־
הַמִּנְחָה אֲשֶׁר־בְּיָדָם הַבָּיְתָה
וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ אָרְצָה׃ כז וַיִּשְׁאַל לָהֶם
לְשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר הֲשָׁלוֹם אֲבִיכֶם הַזָּקֵן
אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם הַעוֹדֶנּוּ חָי׃ כח וַיֹּאמְרוּ
שָׁלוֹם לְעַבְדְּךָ לְאָבִינוּ עוֹדֶנּוּ חָי

אונקלוס

הַב מַיָּא וְאַסְחוּ רַגְלֵיהוֹן
הַב כִּסְתָּא לַחֲמָרֵיהוֹן׃
וְאַתְקִינוּ יָת תִּקְרֻבְתָּא
ד דְּעָל יוֹסֵף בְּשֵׁירוּתָא
רֵי שְׁמָעוּ אֲרֵי תַמָּן
כְלוּן לַחְמָא׃ כו וְעַל
סֵף לְבֵיתָא וְאַיְתִיאוּ
ה יָת תִּקְרֻבְתָּא דִּי
יְדֵיהוֹן לְבֵיתָא וּסְגִידוּ
ה לְאַרְעָא׃ כז וּשְׁאֵיל
הוֹן לִשְׁלָם וַאֲמַר הַשְׁלָם
בוּכוֹן סָבָא דִּי אֲמַרְתּוּן
עַד כְּעַן קַיָּם׃ כח וַאֲמָרוּ
שְׁלָם לְעַבְדָּךְ לְאָבוּנָא
ד כְּעַן קַיָּם וּכְרָעוּ

רשב"ם

ה) ויכינו את המנחה. כי בדרך בשקים הוכחש יופי הפירות:

רש"י

ן עד שדברו אליו פתח הבית ומשאמר להם שלום לכם
שכו ובאו אחריו: (כה) ויכינו. הזמינו עטרוהו בכלים
זים: (כו) הביתה. מפרוזדור לטרקלין (נראה דיוקו דרש"י
הביתה בתראה ויביאו לו את המנחה אשר בידם הביתה
ק"ל הלא כבר הובאו ביתו של יוסף אלא ע"כ צ"ל מפרוזדור

בית יהודא

הָאבְּן גֶערֶעט מִיט דֶעם אֶלְצְטִין אוֹיסֶער דִי שְׁטוּבּ לֶעבְּן דִי טִיר פוּן שְׁטוּבּ (וּמִשֶּׁאָמַר לָהֶם שָׁלוֹם לָכֶם) וְויא דֶר אֶלְצְטֶער הָט גֶעזָאגְט צוּ זֵיי עֶס אִיז אַלְץ מִיט פְרֵידְעֶן, יוֹסֵף הָאט צוּ אַייךְ גָאר קֵיין טַעֲנָה (נִמְשְׁכוּ וּבָאוּ אַחֲרָיו) הָאבְּן זֵיי זִיךְ גֶעצְווּיגֶען נָאךְ דֶעם אֶלְצְטִין אוּנ זֶענֶען נָאךְ אַמָאהְל אַרֵיין גֶעקוּמֶען צוּ יוֹסֵף אִין שְׁטוּבּ: (כה) וַיָּכִינוּ. מֵיינְט מֶען
זְמִינוּ) זֵיי הָאבְּן דִי מַתָּנָה צוּגֶעגְרֵייט וְעִטְרוּהוּ בְּכֵלִים נָאִים) זֵיי הָאבְּן גֶעשְׁטֶעלְט שֵׁיינֶע כֵּלִים אַרוּם דִי פְרוּכְטְן וָואס זֵייא אבְּן גֶעבְּרַאכְט: (כו) הַבַּיְתָה). הַארְט רש"י זֵייא זֶענֶען דָאךְ שׁוֹין גוֶעעֶן מִיט דִי מִנְחָה אִין שְׁטוּבּ בַּיי יוֹסֵף, צוּ וָוס טֵייט נָאךְ אַמָאהְל זֵיי הָאבְּען גֶעבְּרַאכְט דִי מִנְחָה אִין שְׁטוּבּ צוּא יוֹסֵף, נָאר מֶען מֵיינְט (מִפְּרוֹזְדוֹר לִטְרַקְלִין) פְּרִיעֶר יז גֶעשְׁטַאנֶען דִיא מִנְחָה אִין אַפְּרָאסְטֶערֶע שְׁטוּבּ אִיצְט הָאבְּן זֵיי אַרַיינְגֶעטְרָאגֶן דִיא מִנְחָה צוּ יוֹסֵף אִין זַאאַל:

דעת זקנים מבעלי התוספות

כז) השלום אביכם הזקן אשר אמרתם העודנו חי. הוא היה שואל מיצחק זקנו והם השיבו לו מיעקב לעבדך לאבינו עודנו י. אבל יצחק אינו חי ולא רצו להשיבו בפשיטות יצחק מת שאין משיבין על הקלקלה כמו שמצינו בריש פסחים אייבו קיים אימא קיימת:

פירוש לתורת אלהים

אבּן גיוואשן זייערי פיס וַיִּתֵּן אונ ער הָט גיגעבּין טֶערְנֶשׁ צוּ זייערי אייזְלֶן: (כה) וַיָּכִינוּ אֶת הַמִּנְחָה אונ י הָאבֶּען אָן גִבְּרֵייט דִי מַתָּנָה בִּיז יוֹסֵף וֶועט קוּמֶן ין מִיטְן טָאג כִּי שָׁמְעוּ כִּי שָׁם יֹאכְלוּ לָחֶם וְוארוּם זֵייא אבֶען גִיהֶערְט זֵייא וֶועלֶען דָארְטֶן עֶסִין מִיטָאג: כו) וַיָּבֹא יוֹסֵף הַבַּיְתָה אוּנ יוֹסֵף אִיז דֶר נָאךְ גִיקוּמֶן אִין טוּבּ וַיָּבִיאוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּען גִיבְּרַאכְט צוּ אִים דִיא מַתָּנָה אִין שְׁטוּבּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ אוּנ זֵיי הָאבִּין זִיךְ צוּ אִים גִיבּוּקְט בִּיז צוּ דֶער עֶרְד: (כז) וַיִּשְׁאַל לָהֶם לְשָׁלוֹם אוּנ עֶר הָט גִיפְרֶעגְט צוּ זֵיי צוּ שָׁלוֹם וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָאט גִיזָאגְט אִיז נָאךְ שָׁלוֹם צוּ אַייעֶר אַלְטֶן פָאטֶר וָואס אִיר הָט גִיזָאגְט הַעוֹדֶנּוּ חָי לֶעבְּט עֶר נָאךְ: (כח) וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם לְעַבְדְּךָ לְאָבִינוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן גִיזָאגְט עֶס אִיז שָׁלוֹם צוּ אוּנְזֶער פָאטֶר דַיין קְנֶעכְט עוֹדֶנּוּ חָי עֶר לֶעבְּט נָאךְ

ספר הישר

ן שִׁמְעוֹן אִיז נִיט דָא מִיט זֵיי הָט יַעֲקֹב גֶעזָאגְט צוּ זֵיי וְויא אִיז זייער בְּרוּדֶר שִׁמְעוֹן וָוס אִיךְ זֶעה אִים נִיט הָאבְּן דִי קִינְדֶער צוּ ים דֶר צֵיילְט וָוס עֶס הָט זִיךְ צוּ זֵיי גֶעטְרָאפִין אוּנ וְוי זֵיי קוּמֶן ין זֵייעֶרֶע הַייזֶר אַרַיין הָאבְּן זֵיי גִיעֶפִינְט זֵייעֶרֶע זָעק הָאבְּן זֵיי יר זֶעהְן אַז דָס גַאנְצֶע גֶעלְט אִיז פַארְהַאנְגֶן הָאבְּן זֵיי זִיךְ זֶעהְר שְׁפַארְכְטִין אוּנ אוֹיךְ זֵייעֶר פָאטֶר. אוּנ יַעֲקֹב הָט צוּ זֵיי גִיזָאגְט ס אִיז דָס וָוס אִיר הָט צוּ מִיר גֶעטָאן אִיךְ הָאבּ צוּ אַייךְ גְשִׁיקְט יין זוּן יוֹסֵף עֶר זָאל זֶעהְן דָאס פְרִיד פוּן אַייךְ הָאט אִיר מִיר עזָאגְט אַיין חַיָּה רָעָה הָט אִים אוֹיף גִיגֶעסִין אִיז שִׁמְעוֹן גֶעגַאנְגֶן מִיט אַייךְ קִיפֶן קָארִין עֶנְטְפֶערְט אִיר אַז דֶר שֵׁנִי לְמֶלֶךְ הָט אִים גֶעבִּינְדֶן אוּנ הָט אִים אִין דֶר תְּפִיסָה אַרַיין גִיזֶעצְט אוּנ אַצוּנְד ווילְט אִיר נָאךְ נֶעמֶען בִּנְיָמִין כְּדֵי אִיר זָאלְט אִים אוֹיךְ טֵייטְעֶן אוּנ אִיר וֶועט מַאכֶען נִידֶערִין מַיין גְרַייזֶקַייט אִין גְרוּבּ אַרַיין אִיבֶּער בִּנְיָמִין אוּנ יוֹסֵף אוּנ אַצוּנְד זָאג אִיךְ אַז מַיין זוּן בִּנְיָמִין וֶועט נִיט גֵיין מִיט אַייךְ דֶען זַיין בְּרוּדֶר אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּן אוּנ עֶר אִיז אַלֵיין מִיר אִיבֶּר גִיבְּלִיבֶּען אוּנ אוֹבּ עֶר וֶועט גֵיין מִיט אַייךְ וֶועט זִיךְ אִים אוֹיךְ טְרֶעפִין אַזוֹי וְוי צוּ זַיין בְּרוּדֶר הָט זִיךְ גְטְרָאפִן אוּנ רְאוּבֵן הָט גִזָאגְט צוּם פָאטֶר גִיבּ אוֹיף מִיר בִּנְיָמִין אוֹבּ אִיךְ
וועל

וַיִּקְּדוּ וַיִּשְׁתַּחֲוֻ׃ כט וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא
אֶת־בִּנְיָמִין אָחִיו בֶּן־אִמּוֹ וַיֹּאמֶר
הֲזֶה אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם
אֵלָי וַיֹּאמַר אֱלֹהִים יָחְנְךָ בְּנִי׃ שביעי
ל וַיְמַהֵר יוֹסֵף כִּי־נִכְמְרוּ רַחֲמָיו אֶל־

אונקלוס

וּסְגִידוּ׃ כט וּזְקַף עֵינוֹהִי
וַחֲזָא יָת בִּנְיָמִין אֲחוּהִי
בַּר אִמֵּיהּ וַאֲמַר הָדֵין
אֲחוּכוֹן זְעֵירָא דִּי אֲמַרְתּוּן
לִי וַאֲמַר מִן קֳדָם יְיָ
יִתְרַחַם עֲלָךְ בְּרִי
ל וְאוֹחִי יוֹסֵף אֲרֵי
אִתְגּוֹלָלוּ רַחֲמוֹהִי עַל
תו"א את בנימין אחיו בן אמו בפרא קנ

בעל הטורים

(כט) יחנך בני. ב' במס' הכא ואידך הנון יחנך לקול זעקך. זהו שיש במדרש ששאלו כמה בנים יש לך ומה שמם וא"ל שלכולם קרא שמות

בית יהודא

(כח) וַיִּקְּדוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ.(עַל שְׁאֵלַת שָׁלוֹם) זֵיי הָאבֶּן גֶעדַאנְקְט צוּ יוֹסֵף, אוֹיף דֶעם פְרֵיינְדְלִיכֶען אוֹיפְנֶעמוּנְג וָוס עֶר הָאט זֵיי אוֹיפְגֶענוּמֶען אוּנ עֶר הָט בַּיי זֵיי גְפְרֶעגְט אוֹיף זֵייעֶר פְרִידֶען, אוּנ אוֹיף זֵייעֶר פָאטֶערְס פְרִידֶען (קִידָה כְּפִיפַת קָדְקוֹד) קִידָה מֵיינְט מֶען אַרָאפְּגֶעבּוֹיגֶן דֶעם קָאפּ (הִשְׁתַּחֲוָאָה מִשְׁתַּטֵּחַ לָאָרֶץ) בּוּקִין זִיךְ מֵיינְט מֶען זִיךְ לֵייגֶן אוֹיסְגֶעצוֹיגֶן אִין גַאנְצֶען אוֹיף דִי עֶרְד: (כט) וֵאלֹהִים יָחְנְךָ בְּנִי. זָאגְט רשׁ"י (בִּשְׁאַר שְׁבָטִים שָׁמַעְנוּ חֲנִינָה) בַּיי אַנְדֶערֶע שְׁבָטִים הָאבֶּן מִיר גִיהֶערְט זֵיי זֶענֶען גֶעבֶּענְטְשְׁט גֶעוָוארֶן מִיט חֵן, וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אֲשֶׁר חָנַן אֱלֹהִים אֶת עַבְדֶּךָ, יַעֲקֹב הָט גֶעזָאגְט צוּ עֵשָׂו דָם זֶענֶען מַיינֶע קִינְדֶער וָוס הקב"ה הָט זֵיי גֶגֶעבֶּן מִיט חֵן צוּ דַיין קֶנֶעכְט (וּבִנְיָמִין עֲדַיִן לֹא נוֹלַד) אוּנ דַאמָאלְס אִיז בִּנְיָמִין נָאךְ נִיט גֶעוֶוען גֶעבָּארֶן, אִיז אוֹיף אִים נָאךְ נִיט גְזָאגְט גֶעוָוארֶן דֶר וָוארְט חֵן (לְכַךְ בֵּרְכוֹ יוֹסֵף בַּחֲנִינָה) דֶרִיבֶּער הָאט יוֹסֵף אִים גֶעבֶּענְטְשְׁט מִיט חֵן: (ל) וְכִי נִכְמְרוּ רַחֲמָיו. זָאגְט רשׁ"י (שְׁאָלוֹ יֵשׁ לְךָ אָח מֵאֵם) יוֹסֵף הָט גְפְרֶעגְט בַּיי בִּנְיָמִין דוּ הָאסְט אַבְּרוּדֶער פוּן דַיין מוּטֶער (אָמַר לוֹ) הָאט בִּנְיָמִין גֶעזָאגְט צוּ יוֹסֵף (אָח הָיָה לִי וְאֵינִי יוֹדֵעַ הֵיכָן הוּא) אִיךְ הָאבּ גֶעהַאט אַבְּרוּדֶער נָאר אִיךְ ווֵייס נִיט וְוא עֶר אִיז (יֵשׁ לְךָ בָּנִים) יוֹסֵף הָאט גְפְרֶעגְט בַּיי בִּנְיָמִין דוּא הָאסְט קִינְדֶער (אָמַר לוֹ יֵשׁ לִי עֲשָׂרָה) הָאט בִּנְיָמִין גֶעזָאגְט אִיךְ הָאבּ צֶעהְן זוּהְן (אָמַר לוֹ וּמַה שְּׁמָם) יוֹסֵף הָט גֶעזָאגְט צוּ בִּנְיָמִין וִויא אִיז זֵייעֶרֶע נָעמֶען (אָמַר לוֹ) הָאט בִּנְיָמִין גֶעזָאגְט צוּ יוֹסֵף זֵייעֶרֶע נָעמֶען זֶענֶען בֶּלַע, בֶּכֶר, אוּנ וַוייטֶער (אָמַר לוֹ) יוֹסֵף הָט גֶעזָאגְט צוּ בִּנְיָמִין (מַה טִּיבָן שֶׁל שֵׁמוֹת הַלָּלוּ) וָואס זֶענֶען דִי נֶעמֶן (אָמַר לוֹ) הָט בִּנְיָמִין גֶעזָאגְט צוּ יוֹסֵף (כּוּלָּם עַל שֵׁם אָחִי וְהַצָּרוֹת אֲשֶׁר מְצָאוּהוּ) דִי אַלֶע נֶעמֶען זֶענֶען וֶועגֶן מַיין בְּרוּדֶער אוּנ וֶועגֶן זַיינֶע צָרוֹת וָואס אִים הָט גֶעטְרָאפֶן, אֵיי[נֶער] זוּהְן הֵייסְט בֶּלַע (שֶׁנִּבְלַע בֵּין הָאוּמוֹת) וַוייל עֶר אִיז אַיינְגֶעשְׁלוּנְגֶען גֶעוָוארֶן צְווִישֶׁען דִי פֶעלְקֶער דֶער צְווַייטֶער הֵייסְט בֶּכֶר (שֶׁהָיָה בְּכוֹר לְאִמּוֹ) וַוייל מַיין בְּרוּדֶער אִיז גֶעוֶוען אַבְּכוֹר בַּיי זַיין מוּטֶער, דֶער דְרִיטֶער הֵייסְט אַשְׁבֵּל (שֶׁשְּׁבָאוֹ אֵל) וַוייל הקב"ה הָאט אִים גֶעפַאנְגֶען, דֶער פֶערְטֶער הֵייסְט גֵּרָא (שֶׁגָּר בְּאַכְסַנְיוֹת) וַוייל עֶר וואוֹהְנְט אִין פְרֶעמְדֶע לֶענְדֶער [וכן אִיתָא בגמרא סוטה לו ע"ב "שגר" ולא "שנתגייר"], דֶער פִינְפְטֶערֶע הֵייסְט נַעֲמָן (שֶׁהָיָה נָעִים בְּיוֹתֵר) וַוייל עֶר אִיז גֶעוֶוען זֵייעֶר אַנְגֶענֶעם אוּנ גוּט, דֶר זֶעקְסְטֶער הֵייסְט אֵחִי, דֶער זִיבֶּעטֶער הֵייסְט רֹאשׁ, וַוייל (אָחִי הָיָה וְרֹאשִׁי הָיָה) עֶר אִיז גֶעוֶוען מַיין בְּרוּדֶער אוּנ מַיין עֶלְצְטֶער, דֶער אַכְטֶער הֵייסְט מוּפִּים (מִפִּי אָבִי לָמַד) וַוייל עֶר הָאט גֶעלֶערוּנְט פוּן מַיין פָאטֶער, דֶער נַיינְטֶער הֵייסְט חוּפִּים (שֶׁלֹּא רָאָה חוּפָּתִי וְלֹא רָאִיתִי אֲנִי חוּפָּתוֹ) וַוייל עֶר הָט נִיט גִזֶעהְן מַיין חוּפָּה אוּנ אִיךְ הָאבּ נִיט גִזֶעהְן זַיין חוּפָּה, דֶר צֶעהְנְטֶער הֵייסְט אָרְדְּ (שֶׁיָּרַד לְבֵין הָאוּמוֹת) וַוייל עֶר הָאט גֶענִידֶערְט צְווִישֶׁען דִיא פֶעלְקֶער (כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה) וְוִיא עֶס שְׁטֵייט אִין דִיא גְמָרָא סוֹטָה (מִיַּד נִכְמְרוּ רַחֲמָיו) בַּאלְד וִויא יוֹסֵף הָט דִי וָוערְטֶער

רש"י

לטרקלין ודו"ק): (כח) ויקדו וישתחוו. על שאלת שלום קידה כפיפת קדקד השתחואה משתטח לארץ: (כט) אלהים יחנך בני. בשאר שבטים שמענו חנינה אשר חנן אלהים את עבדך ובנימין עדיין לא נולד לכך ברכו יוסף בחנינה: (ל) כי נכמרו רחמיו. שאלו יש לך אח מאם אמר לו אח היה לי ואיני יודע היכן הוא יש לך בנים. א"ל יש לי עשרה א"ל ומה שמם אמר לו בלע ובכר וגו' אמר לו מה טיבן של שמות הללו א"ל כולם על שם אחי והצרות אשר מצאוהו בלע שנבלע בין האומות. בכר שהיה בכור לאמו. אשבל ששבאו אל. גרא שנתגייר באכסניא. נעמן שהיה נעים ביותר אחי וראש אחי היה וראשי היה. מפים מפי אבי למד וחפים שלא ראה חופתי ולא ראיתי אני חופתו. וארד שירד לבין האומות כדאיתא במס' סוטה מיד נכמרו רחמיו

שפתי חכמים

מדכתיב לי ירידה ולא לי הליכה כדפי' על רדו שמה ע"ש ואע"ג דדברה תורה כל' בני אדם היכא דאיכא למדרש דרשינן רא"ס: י מדכתיב

פירוש לתורת אלהים

וַיִּקְּדוּ אוּנ זֵייא הָאבֶּען זִיךְ גִיגֵייגְט אוּנ הָאבֶּען זִיךְ גִיבּוּקְט: (כט) וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא אֶת בִּנְיָמִין אָחִיו אוּנ עֶר הָט אוֹף גִיהוֹבֶּן זַיינֶע אוֹיגֶן אוּנ עֶר הָט דֶערְזֶעהְן זַיין בְּרוּדֶער בִּנְיָמִין בֶּן אִמּוֹ זַיין מוּטֶערְס זוּן וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט גִיזָאגְט אִיז עֶס אַייעֶר קְלֵיינֶר בְּרוּדֶער וָוס אִיר הָאט מִיר גִיזָאגְט וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָאט גִיזָאגְט גָאט זָאל דִיךְ לַייט זֶעלִיגֶען מַיין זוּהְן [עיין רש"י].
(ל) וַיְמַהֵר יוֹסֵף כִּי נִכְמְרוּ רַחֲמָיו אֶל אָחִיו אוּנ יוֹסֵף הָאט

ספר הישר

חָעל נִיט אָפּ בְּרֶענְגֶען בִּנְיָמִין צוּ דִיר זָאלְסְטוּ טֵייטֶן מַיינֶע צְווֵיי זִין. אוּנ דֶר הוּנְגֶר אִיז גֶעוָוארֶן אַלֶע מָאל גְרֶעסֶר אוּנ אַלֶע מֶענְטְשֶׁן פוּן דֶעם לַאנְד כְּנַעַן פְלֶעגְן גֵיין אִין מִצְרַיִם קוֹפֶּען קָארְין אוּנ דֶר קָארְין וָוס דִי קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב הָאבֶּן גֶעבְּרַאכְט פוּן מִצְרַיִם הָט גִידוֹיֶערְט צְווֵיי חֳדָשִׁים מִיט עֶטְלִיכֶע טֶעג אוּנ וִוי דֶר קָארְין אִיז אוֹיס גֶעגַאנְגֶען זֶענֶען זֵיי גֶעוָוארֶען הוּנְגֶערִיג זֶענֶען גֶעקוּמֶען דָם הוֹיז גֶעזִינְד פוּן יַעֲקֹב אוּנ דָם קְלֵיין גֶעזִינְד צוּ יַעֲקֹב אוּנ הָאבֶּען אִים גִיר גְנִילְט אוּנ הָאבֶּען גֶעזָאגְט צוּ אִים גִיב אוּנְז עֶסְן פַאר וָואס זָאלֶן מִיר שְׁטַארְבֶּן פַר דַיינֶע אוֹיגֶן אוּנ וִוי יַעֲקֹב הָט גִיהֶערְט דִי בַייד פוּן דִי קְלֵיינֶע קִינְדֶער הָט עֶר גֶעוֵויינְט אֵיין גְרוֹיס גֶעוויין
אונ

אָחִיו וַיְבַקֵּשׁ לִבְכּוֹת וַיָּבֹא הַחַדְרָה
וַיֵּבְךְּ שָׁמָּה׃ לא וַיִּרְחַץ פָּנָיו וַיֵּצֵא
וַיִּתְאַפַּק וַיֹּאמֶר שִׂימוּ לָחֶם׃
לב וַיָּשִׂימוּ לוֹ לְבַדּוֹ וְלָהֶם לְבַדָּם
וְלַמִּצְרִים הָאֹכְלִים אִתּוֹ לְבַדָּם כִּי
לֹא יוּכְלוּן הַמִּצְרִים לֶאֱכֹל אֶת־

אונקלוס

אֲחוּהִי וּבְעָא לְמִבְכֵּי
וְעַל לְאִדְּרוֹן בֵּית
מִשְׁכְּבָא וּבְכָא תַּמָּן׃
לא וְאַסְחֵי אַפּוֹהִי וּנְפַק
וְאִתְחַסִּין וַאֲמַר שַׁוִּיאוּ
לַחְמָא׃ לב וְשַׁוִּיאוּ לֵהּ
בִּלְחוֹדוֹהִי וּלְהוֹן
בִּלְחוֹדֵיהוֹן וּלְמִצְרָאֵי
דְּאָכְלִין עִמֵּהּ בִּלְחוֹדֵיהוֹן
אֲרֵי לָא יָכְלִין מִצְרָאֵי

בעל הטורים

ע"ש הגרות שחירשו לאחיו וזהו לקול זעיך שא"ל שהיה מלשער על אחיו מיד נכמרו רחמיו וא"ל אלהים יחנך בני: (לא) ויתאפק. ב' במס' הכא ואידך ויתאפק המן ויבא אל ביתו. מה הכא תחלה צער וסופו שמחה כשהודיעם שהוא יוסף אף התם תחלה צער וסופו שמחה ששון:

רש"י

נכמרו. נתחממו ובלשון מ: נ: (ב"מ עד) על הכומר של זיתים ובלשון ארמי (פסחים נח) משום מכמר בשרא ובמקרא עורנו כתנור נכמרו נתחממו ונקמטו קמטים קמטים מפני זלעפות רעב. כן דרך כל עור כשמחממין אותו נקמט ונתכווץ: (לא) ויתאפק. נתאמץ והוא ל' (איוב יב) ומזיח

בית יהודא

גֶעהֶערְט אִיז דֶערְהִיצְט אוּנ גֶעשְׁטַארְקְט גֶעוָוארֶען זַיינֶע רַחֲמָנוּת אוֹיף בִּנְיָמִין: (נִכְמְרוּ). מֵיינְט מֶען (נִתְחַמְּמוּ) זֵייעֶנֶען דֶערְהִיצְט גֶעוָוארֶען (וּבִלְשׁוֹן מִשְׁנָה עַל הַכּוֹמֶר שֶׁל זֵיתִים) אִין מִשְׁנַיּוֹת שְׁטֵייט כּוֹמֶר שֶׁל זֵיתִים, ווען מֶען גֶעמְט אַרָאפּ דִי אֵייל֞בִּירְטֶן פוּן בּוֹים לֵייגְט מֶען אַרַיין פִיל אֵייל֞בִּירְטֶן אִינְאַכְלִי ווערֶן דִי אֵייל֞בִּירְטֶן דֶערְהִיצְט, זֶענֶען זֵיי גוּט צוּם עֶסֶין אִיז כּוֹמֶר דֶערְטַייטְשׁ דֶערְהִיצוּנְג (וּבִלְשׁוֹן אֲרַמִּי מִשּׁוּם מִכְמָר בִּשְׂרָא) אוֹיף אֲרַאמֵיאִישֶׁע שְׁפְּרַאכֶע זָאגְט דִיא גְמָרָא מִשּׁוּם מִכְמָר בִּשְׂרָא, ווייל דִי פְלֵייש ווֶעט דֶערְהִיצְט ווֶערֶען (וּבַמִּקְרָא) אִין פָּסוּק שְׁטֵייט (עוֹרֵנוּ כְּתַנּוּר נִכְמָרוּ), מֵיינְט מֶען נִתְחַמְּמוּ, אוּנְזֶער הוֹיט אִיז דֶערְהִיצְט גֶעוָוארֶען ווִיא אַהוֹיבִין (וְנִקְמְטוּ קְמָטִים קְמָטִים מִפְּנֵי זַלְעֲפוֹת רָעָב) אוּנְזֶער הוֹיט אִיז אַיינְגֶעקְנֵייטְשְׁט גֶוָוארִין מִיט פַאלְדִין פוּן דִי הִיץ ווָאס מִיר זֶענֶען דֶערְהִיצְט פוּן הוּנְגֶער (וְכֵן דֶּרֶךְ כָּל עוֹר כְּשֶׁמְּחַמְּמִין אוֹתוֹ נִקְמָט וְנִתְכַּוֵּץ) אַזוֹ אִיז דִי נַאטוּר פוּן יֶעדֶער הוֹיט אַז זִיא ווֶערְט דֶערְוַוארֶעמְט ווֶערְט זִיא אַיינְגֶעצוֹיגֶען: (לא) (וַיִּתְאַפַּק). אִיז דֶערְטַייטְשׁ (נִתְאַמֵּץ) עֶר אִיז גֶעשְׁטַארְקְט גֶוָוארֶען (וְהוּא לָשׁוֹן וּמְזִיחַ אֲפִיקִים רִפָּה) דֶעם נַארְטִיל פוּן דִי שְׁטַארְקֶע הָט עֶר

פירוש לתורת אלהים

גִיוַאיילְט וָוארוּם עֶס אִיז גִיוָוארֶען דֶער ווֶעקְט זַיין מִיטְלַייד צוּ זַיין בְּרוּדֶער וַיְבַקֵּשׁ לִבְכּוֹת אוּנ עֶר הָאט גִיוָואלְט ווֵיינֶען וַיָּבֹא אִיז עֶר גְקוּמֶן אִין צִימֶער אַבַיין אוּנ עֶר הָאט דָארְט גִיווֵיינְט: (לא) וַיִּרְחַץ פָּנָיו וַיֵּצֵא אוּנ עֶר הָט גִיוַואשֶׁן זַיין גֶעזִיכְט אוּנ עֶר אִיז אַרוֹיס גִיגַאנְגֶען וַיִּתְאַפַּק אוּנ עֶר הָט זִיךְ אַיין גִיהַאלְטֶן וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט גִיזָאגְט גִיט בְּרוֹט צוּם טִישׁ: (לב) וַיָּשִׂימוּ לוֹ לְבַדּוֹ אוּנ זֵייא הָאבֶּן אִיהְם דֶערְלַאנְגְט בַּאזוּנְדֶער וְלָהֶם לְבַדָּם אוּנ זֵיי בַּאזוּנְדֶר וְלַמִּצְרִים אוּנ צוּ דִי מִצְרִים ווָאס זֵיי הָאבֶּן גִיגֶעסֶן מִיט אִים הָאבֶּן זֵיי דֶערְלַאנְגְט

ספר הישר

את הָט זִיךְ זֶעהְר דֶר בַּארֶעמְט אִיבֶּר זֵיי הָט יַעֲקֹב גֶערוּפֶן זַיינֶע גְרוֹיסֶע קִינְדֶר זֶענֶען זֵיי גֶעקוּמֶן אוּנ הָאבֶּן זִיךְ גִיזֶעצְט פַאר אִים הָט יַעֲקֹב צוּ זֵיי גֶעזָאגְט זֶעהְט אִיר דֶען נִיט דִי קְלֵיינֶע קִינְדֶער ווֵיינֶען אוּנ זֶענֶען הוּנְגֶערִיג אוּנ פַר ווָאס גֵייט אִיר נִיט קוֹיפֶן קָארִין הָט יְהוּדָה גִיעֶנְטְפֶערְט אוּנ גִיזָאגְט צוּם פָאטֶר ווֶעסְטוּ שִׁיקֶן מִיט אוּנְז דַיין זוּן בִּנְיָמִין ווֶעלֶן מִיר גֵיין אִין מִצְרַיִם נָאךְ קָארִין אוּנ אוֹב דוּ ווֶעסְט נִיט שִׁיקֶען מִיט אוּנְז דַיין זוּן בִּנְיָמִין ווֶעלֶען מִיר נִיט גֵיין אִין מִצְרַיִם דֶען דֶר שֵׁנִי לַמֶּלֶךְ הָט אוּנְז אָן גֶעזָאגְט אַז מִיר זָאלֶן נִיט קוּמֶן אָן אִים. אוּנ אַצוּנְד לִיבֶּר פָאטֶר שִׁיק מִיט אוּנְזֶר בְּרוּדֶה בִּנְיָמִין ווֶעלֶען מִיר גֵיין אִין מִצְרַיִם נָאךְ קָארִין צוּ אַדֶערְנֶערוּנְג. אוּנ מִיר ווֶעלֶן נִיט אוּם שְׁטַארְבֶּן פַר גְרוֹיס הוּנְגֶער אוּנ יַעֲקֹב הָט גֶעזָאגְט צוּ זַיינֶע קִינְדֶר אִיךְ ווֶעל מִיךְ פַר זִיכֶערִין אִין גָאט עֶר ווֶעט אַייךְ מַצִּיל זַיין אוּנ גָאט ווֶעט אַייךְ גֶעבְּן חֵן אִין דִי אֵייגֶן פוּן דֶעם שֵׁנִי לַמֶּלֶךְ אוּנ אוֹיךְ בַּיי אַלֶע זַיינֶע מֶענְטְשֶׁן אוּנ אַצוּנְד שְׁטֵייט אוֹיף אוּנ נֶעמְט אַמַּתָּנָה ווָאס עֶס גֶעפִינְט זִיךְ אִין לַאנְד אוּנ בְּרֶענְגְט עֶס פַר אִים אוּנ דֶר אַלְמֶעכְטִיגֶר גָאט זָאל אַייךְ גֶעבִין צוּ אַיין דֶער בַּארֶעמְקֵייט פַאר אִים אוּנ עֶר זָאל מִיט אַייךְ שִׁיקֶן בִּנְיָמִין מִיט שִׁמְעוֹן אַייֶ'ר בְּרוּדֶר אוּנ דִי קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב זֶענֶען אוֹיף גֶעשְׁטַאנֶן אוּנ הָאבֶּן גֶענוּמֶן זֵייעֶר בְּרוּדֶער בִּנְיָמִין אוּנ פוּן דֶעם בֶּעסְטֶן גִיוֶוערְץ פוּן דֶעם לַאנְד כְּנַעַן אוּנ אוֹיךְ פִיל זִילְבֶּר אוּנ יַעֲקֹב הָט אָן גֶעזָאגְט צוּ זַיינֶע קִינְדֶער זֵיי זָאלֶען אָפּ הִיטֶן בִּנְיָמִין אוֹפִין ווֶעג אוּנ זֵיי זָאלֶן זִיךְ נִיט אָפּ שֵׁיידֶן פוּן אִים אוֹפִין ווֶעג אוּנ אוֹיךְ אִין מִצְרַיִם אוּנ יַעֲקֹב אִיז אוֹיף גֶעשְׁטַאנֶן אוּנ הָאט צוּ שְׁפְּרֵייט זַיינֶע הֶענְט צוּ גָאט תְּפִלָּה צוּ טָאן אוּנ הָאט גֶעזָאגְט גָאט מַיין גָאט דוּ בִּיסְט דֶער גָאט פוּן הִימֶעל אוּנ פוּן דֶער עֶרְד גִידֶענְק דֶם זִיכֶערְהַייט ווָאס דוּ הָאסְט פַאר זִיכֶערְט צוּ מַיין עֶלְטֶר פָאטֶר אַבְרָהָם אוּנ אוֹיךְ צוּ מַיין פָאטֶר יִצְחָק אַז דוּ זָאלְסְט טָאן גִינָאד צוּ מַיינֶע קִינְדֶער אוּנ זָאלְסְט זֵיי נִיט אִיבֶּערעֶנְטְפֶערִין אִין דִי הֶענְט פוּן דִי מִצְרַיִם גָאט טוּא דָם פוּן ווֶעגֶען דַיין דֶר בַּארֶעמְקֵייט אוּנ זַיי זֵיי מַצִּיל פוּן דִי מִצְרַיִם אוּנ אוֹיךְ דָם הוֹז גֶעזִינְד פוּן יַעֲקֹב הָאבֶּן אוֹיךְ אוֹיף גֶעהוֹבֶּן זֵייעֶרֶע אוֹיגֶן צוּ גָאט אוּנ הָאבֶּען גֶעווֵיינְט אוּנ גֶעשְׁרִיגֶען גָאט זָאל מַצִּיל זַיין זֵייעֶרֶע עֶלְטֶערִין פוּן דִי הֶענְט פוּן מִצְרַיִם. אוּנ יַעֲקֹב הָט גֶעשְׁרִיבֶּן אֵיין בְּרִיף צוּם שֵׁנִי לַמֶּלֶךְ פוּן מִצְרַיִם אוּנ הָט גִיגֶעבֶּן צוּ יְהוּדָה מִיט זַיינֶע בְּרִידֶר. אִין דֶעם בְּרִיף אִיז אַזוֹ גֶעשְׁטַאנֶען גֶעשְׁרִיבֶּען פוּן מִיר דַיין קְנֶעכְט יַעֲקֹב דֶר זוּן יִצְחָק אוּנ מַיין פָאטֶר יִצְחָק אִיז דֶר זוּן פוּן אַבְרָהָם הָעִבְרִי שְׁרַייבּ אִיךְ צוּ דֶעם בַּארִימְטֶן שַׁלִּיט ווָאס עֶר אִיז שְׁטַארְק אוּנ מֶעכְטִיג אוּנ קְלוּג דֶעם שֵׁנִי לַמֶּלֶךְ פְרִיד אוּנ זֶענֶען אוּנ דֶער הַאר ווייסְט אַז דֶער הוּנְגֶער הָט זֶעהְר גֶעשְׁטַארְקְט אִין לַאנְד כְּנַעַן הָאבּ אִיךְ גֶעשִׁיקְט מַיינֶע קִינְדֶער זֵיי זָאלֶן גֵיין קוֹיפֶען קָארִין אִין מִצְרַיִם אוּנ אִיךְ בִּין זֶעהְר אַלְט אוּנ קֶען שׁוֹין גָאר נִישְׁט זֶעהְן מִיט מַיינֶע אוֹיגֶען אוּנ אִיךְ גֵיין אַלֶע טָאג אוֹיף מַיין זוּן יוֹסֵף

העברים לחם כי־תועבה הוא
למצרים: לג וישבו לפניו הבכר
כבכרתו והצעיר כצערתו ויתמהו
האנשים איש אל־רעהו: לד וישא
משאת מאת פניו אלהם ותרב

אונקלוס

למיכל עם עבראי לחמא
ארי בעירא דמצראי
דחלין ליה עבראי אכלין:
לג ואסחרו קדמוהי רבא
כרביותיה וזעירא
כזעירותיה ותמהו גבריא
גבר לחבריה: לד ונטל
חלקין מן קדמוהי
לקדמיהון וסגי חלקא

ת״א וישא משאת פכתים לו מליפא יג מגום יס:

רשב״ם

(לב) כי תועבה. מאוס ובזוי היה למצרים לאכול עם אנשי עבר הנהר כי בזוים היו בעיניהם ואנשי מצרים גסי רוח היו כדכתיב קראתי לזאת [רהב] הם שבת, וכן כי תועבת מצרים כל רועה צאן. מבוים היו בעיניהם הרועים כי הצאן היה מאוס בעיניהם. כדכתיב הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלונו. דבר המשוקץ למצרים ומאוס נזבח לעיניהם לצורינו ולא יבזו אותנו לסוקלנו באבנים דרך בזיון כמו שמצינו בשמעי בן גרה יצא יצא ויסקל. קילל דוד וסיקל בעפר דרך בזיון: (לג) וישבו לפניו. צוה יוסף להושיבם כך: ויתמהו שהרי כולם נולדו בשבע שנים ואין להבחין איזה קודם לזה: (לד) ותרב. כמו ותרבה נתרבתה מתנתו. וכן והכל כל עבודה

בעל הטורים

ליסידים: (לג) והלעיר. ב׳ במס׳ והלעיר כלעירתו והלעיר לגוי עלום בנימין שהיה לעיר עשאו גדול מכולם כדכתיב ותרב משאת בנימין ממשאת כולם: (לד) משאת. ב׳ במס׳ וישא משאת. משאות שוא ומדוחים. כדאיתא במדרש שהיה מכה בגביע ואומר פלוני ופלוני מאם אחת ישבו ביחד ואני אין לי אח מאמי ובנימין אין לו אח מאמו ישב ביחד. וזה היה משאות שוא ומדוחים:

בית יהודא

שוואך געמאכט (וכן אפיקי מגנים) די שטארקע פאנצירס: (לב) וכי הוגבה היא). מען מיינט (דבר שנאוי הוא למצרים לאכול את העברים) דיא מצרים האבען פיינט געהאט עסין צוזאמען מיט די עברים (ואונקלוס נתן טעם לדבר) דר תרגום זאגט פאר וואס דיא מצרים האבען פיינט געהאט צו עסין צוזאמען מיט דיא עברים וואס דא שטייט עברים מיינט מען ניט יודין, נאר דיא בהמות וואס האבען געוואהנט אויף די אנדערע זייט פון טייך פרת האבען די מצרים זייא גערופען עברים, ווייא עס שטייט בעבר הנהר, אויף דיא אנדערע זייט טייך) ביי די מצרים זענען גיווען שעפסע הייליג, אונ זיי האבען קיין שעפסן פלייש גגעסן, אונ דיא עברים האבען געגעסין שעפסען פלייש, דריבער פלעגע דיא מצרים ניט עסין צוזאמען מיט דיא עברים): (לג) והבכור כבכרתו). זאגט רש״י (מכה בגביע וקורא) ער האט געקלאפט אין אבעכר אונ האט גערופען ראובן שמעון לוי יהודה יששכר אונ זבולון (בני אם אחת) איר זייט קינדר פון איין מוטר (הסבו כסדר הזה) זאלט איר אייך זעצן ביי דעם טיש ווי איך האב אייך גערופען (שהוא סדר תולדתכם) ווייל אזוי זייט איר געבארן געוואורן (וכן כולם) אונ אזוי האט יוסף געזאגט צו אלע ברידר, צו דן נפתלי, גד אשר (כיון שהגיע לבנימין) ווי יוסף איז געקומן צו בנימין (אמר) האט יוסף געזאגט (זה אין לו אם ואני אין לי אם) דער בנימין האט קיין מוטר אונ איך האב קיין מוטר (ישב אצלי) זאל ער זיצן לעבען מיר: (לד) ומשאותו. (מנות) שטיקר פיש, פלייש, אונ נאך מינים שפייז (חמש ידות) פינף חלקים (חלקו עם אחיו) איין חלק האט מען אים געגעבן גלייך מיט אלע ברידער (ומשאו

רש״י

אפיקים רפה וכן (שם מא) אפיקי מגנים הוזק: (לב) כי תועבה הוא. דבר שנאוי הוא למצרים לאכול את העברים ואונקלוס נתן טעם לדבר: (לג) הבכור כבכורתו. מכה בגביע וקורא ראובן שמעון לוי יהודה יששכר וזבולו בני אם אחת הסבו כסדר הזה שהוא סדר תולדותיכם וכ כולם. כיון שהגיע לבנימין אמר זה אין לו אם ואני אין ל אם ישב אצלי: (לד) משאת מנות: חמש ידות. חלק

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לג) ויתמהו האנשים. לא קיימא הך תמיהא אוישבו לפניו הבכור כבכורתו דהא לא קאמר וישיבו אלא וישבו דמשמ הם מעצמם אלא קאי אדלעיל דכתיב וישימו לו לבדו ולהם לבדם ולמצרים האוכלים אתו לבדם ועל דבר זה תמהו אמר מה טיבו של זה אינו לא מצרי ולא עברי מדהוא אוכל לבדו:

פירוש לתורת אלהים

באזונדר כי וואורום די מצרים האבען ניט גיקענט עסן צוזאמען מיט דיא עברים ברוט כי וואורום עס איז איין אום ווירדיקייט צו דיא מצרים ווייל דיא מצרים פלעגען האלטען שאף צוא זייערי געצען דינסט אונ די עברים האבען גיגעסען שאפען פלייש: (לג) וישבו לפניו אונ זייא האבען זי גיזעצט פר אים דער עלצטער נאך זיין אלטקיי אונ דער יונגסטער נאך זיין יונגקייט [...] ויתמהו אונ זיי האבען זיך פר וואונדערט דיא ליי איינער צום אנדערען: (לד) וישא אונ ער האט

ספר הישר

ווס ער איז פר פאלן געווארן פון מיר איך האב געזאגט צו מיינע קינדר בשעת זיי וועלן קומן אין מצרים זאלן זיי ניט אריין דארך איין טויער אונ אוך האב איך זיי געזאגט זיי זאלען גיין זוכן מיין זון יוסף אין מצרים פאמר וועלן זיי אים געפינן אונ זיי האבען געפאן ווי איך האב געזאגט אצונד האט מען זיי געמאכט פאר אים שפעקס פר וואר איך האב גיהערט אז דר האר איז אגרויסר חכם אונ פר ווס זאל מען ניט פר שטיין צו זעהן זיי אום שפערס אונ איב ניין אונ איך האב גיהערט אז דער האר האט פותר חלום געווען צו פרעה אונ האט אים מודיע געווען אז עס וועט זיין הונגער אונ פר ווס זאל כבודו ניט פר שטיין מיט זיין חכמה אז מיינע קינדר זענען ניט אים שפערס אונ אצונד מיין האר אי שיק מיין יונגסטן זון אזוי ווי דו האסט באפולן צו מיינע קינדר אונ אצונד בעט איך דיך נייער דו זאלסט טאן דיינע אויגן אי מיין יונגסטען זון ביז ער וועט זיך אום קערין מיט פריד צו מי מיט זיינע ברידר אונ דו ווייסט וואול אונ האסט גיהערט וואס אונזר גאט האט גטאן צו ליב מיין עלטר פאטר אברהם אונ פאט יצחק אז די גבורה פון גאט איז תמיד מיט אונז אונ גאט הער תמיד אונזערי תפלות אונ ער פר לאזט אונז קיין מאל ניט א איב מען וועט שלעכטס טאן מיינע קינדר וועל איך רופן גאט. אונ אצונד גיט מיין זון בנימין מיט זיינע ברידר צו די

דִּבְנְיָמִן מֵחָלָקֵי דְכֻלְּהוֹן חַמְשָׁא חֻלָקִין וּשְׁתִיאוּ וְרַוִיאוּ עִמֵּהּ׃ א וּפַקֵּיד יָת דִּי מְמַנָּא עַל בֵּיתֵהּ לְמֵימַר מְלֵי יָת טוֹעֲנֵי גֻבְרַיָּא עִיבוּרָא כְּמָא דִי יָכְלִין לְמִטְעַן וְשַׁוִּי כְּסַף גְּבַר בְּפוּם טוֹעֲנֵהּ׃ ב וְיָת כַּלִּידִי כַּלִּידָא דְכַסְפָּא תְּשַׁוֵּי בְּפוּם טוֹעֲנָא דִזְעֵירָא וְיָת כְּסַף זְבִינוֹהִי וַעֲבַד כְּפִתְגָמָא

מַשְׂאַת בִּנְיָמִן מִמַּשְׂאֹת כֻּלָּם חָמֵשׁ יָדוֹת וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ׃ מד א וַיְצַו אֶת־אֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ לֵאמֹר מַלֵּא אֶת־אַמְתְּחֹת הָאֲנָשִׁים אֹכֶל כַּאֲשֶׁר יוּכְלוּן שְׂאֵת וְשִׂים כֶּסֶף־אִישׁ בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ׃ ב וְאֶת־גְּבִיעִי גְּבִיעַ הַכֶּסֶף תָּשִׂים בְּפִי אַמְתַּחַת הַקָּטֹן וְאֵת כֶּסֶף שִׁבְרוֹ וַיַּעַשׂ כִּדְבַר יוֹסֵף אֲשֶׁר

תולדות אהרן

וישתו וישכרו שבת קלט׃

רש"י

עם אחיו ומשאת יוסף ואסנת ומנשה ואפרים׃ וישכרו עמו. (ב"ר) ומיום שמכרוהו לא שתו יין ולא הוא שתה יין ואותו היום שתו׃ (ב) גביע. כוס ארוך ב וקורין לו

בית יהודא

יוֹסֵף וְאָסְנַת וּמְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם) איין חֵלֶק פון יוֹסֵף, איין חֵלֶק פון אָסְנַת, איין חֵלֶק פון מְנַשֶּׁה, איין חֵלֶק פון אֶפְרַיִם׃ וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ. זאגט רש"י (וּמִיּוֹם שֶׁמְּכָרוּהוּ לֹא שָׁתוּ יַיִן וְלֹא הוּא שָׁתָה יַיִן) פון דעם טאג ווס די בְּרִידֶר האבן אים פארקויפט האבן זיי קיין ויין געטרונקען אונ ער האט אויך קיין ויין געטרונקען (וְאוֹתוֹ הַיּוֹם שָׁתוּ) אונ דעם טאג האבען אלע געטרונקען ויין׃ (ב) וּגְבִיעִי. איז כּוֹס אָרוֹךְ, אַלאַנגער

שפתי חכמים

לעיל וישתו אפים ארצה׃ ב דייק מדכתיב גביעי גביע כ"פ משמע דכוס ארוך הוא ואין להקשות דהיאך לא היה מתירא שיאמרו שלנו

פירוש לתורת אלהים

גיטראגן חֲלָקִים פון פר אים צו זייא וַתֵּרֶב אונ עס איז גימערט גיווארען דאס חֵלֶק פון בִּנְיָמִין פון זייערי מַתָּנוֹת פינעף חֲלָקִים [עיין רש"י] אונ זיי האבין גטרונקען אונ גשיכערת מיט אים [ע"כ]׃ (א) וַיְצַו אֶת אֲשֶׁר עַל בֵּיתוֹ לֵאמֹר אונ ער האט גיבאטין דעם מאן ווס האט צו שאפין איבער זיין הויז מַלֵּא דר פיל די זעק פון די מענטשען מיט עסין ווארג וויפל זיי וועלן קענן טראגען וְשִׂים אונ דו זאלסט ארייגלייגען דאס געלט פון איטליכען מאן אין דער עפענונג פון זיין זאק׃ (ב) וְאֶת גְּבִיעִי אונ מיין בעכר גְּבִיעַ דעם זילבערנעם בעכער זאלסטו אריינלייגען אין דעם עפענונג פון דעם קלענערינס זאק וְאֵת אונ דאס געלט פון זיין קופונג זאלסטו אויך אריין לייגען וַיַּעַשׂ אונ ער האט גיטאן אזוי

ספר הישר

בעם איך דיך מען זאל אים קיין שלעכטס טאן אונ זאלסט אים אפ שיקן מיט זיינע ברידר צו מיר מיט פריד. אונ דר פר וועט גאט דיין גדולה אונ כבוד פר גרעסערין אינ אריכת ימים וברכה להדר כבודו שענקין. אונ די קינדר פון יעקב זענען אוף גישטאנען אונ האבען גענומען זייער ברודר בנימין אונ אויך די מתנה אונ זענען געגאנגען צו מצרים אונ ווי זיי זענען געקומען אין מצרים זענען זיי געגאנגען צום שני למלך אונ האבען זיך גישטעלט פר אים. אונ ווי יוסף האט זיי דר זעהן מיט זיין ברודר בנימין האט ער זיי געגעבן שלום אונ האט געבאטן מען זאל מאכען אמאל צייט אונ עס איז געווען מיטאג צייט האט יוסף געשיקט מען זאל ברענגן פר אים בנימין. האבן די מענטשן ווס זענען געווען אין שטוב ביי יוסף דר ציילט אז יעקב'ס קינדר האבן אפ געגעבן דם געלד ווס זייא האבן געפונען אין די זעק האט יוסף גיענפערט די מענטשן זאגט זיי לאזין זיי גאר קיין מורא נים האבן דם געלט איז גים מיינם זייער נאר האט זיי געגעבן דם געלד. אונ יוסף האט אוס גיצוגן שמעון. איז שמעון געקומען פר די ברידר אונ האט געזאגט צו זיי דר שני למלך האט גיטאן צו מיר פיל גוטס דען תיכף ווי איר זענט אוועק געגאנגען פון מצרים האט ער מיך אוף געבונדען אונ האט מיך ארוס גנומען פון דר תפיסה. אונ יהודה האט אן גענומען זיין ברודר בנימין אונ האט אים געבראכט פר יוסף אונ יהודה מיט בנימין האבן זיך געבוקט צו אים אונ דר נאך האבן זיי אים געגעבן די מתנה ווס זיי האבן געבראכט פון דעם פאטער אונ יוסף האט געזאגט צו זיי איז פריד צו אייערע קינדר איז פריד צו אייער פאטער האבן זיי אים גיענפערט עס איז אלדונג אין פריד. אונ יהודה האט ארוס גנומען די בריף אונ האט גגעבן צו יוסף אין דר האנט אונ יוסף האט איבר געלייגט די בריף האט ער דער קענט אז דם כתב איז פון זיין פאטער אונ יוסף האט זיך נים גיקענט אוף האלטן אונ איז נגאנגען אין אחדר אונ האט געוויינט אגרוס געווין אונ בנימין דם גנצהנט צו יוסף אונ יוסף האט ארויף געלייגט זיין האנט אוף בנימין'ס קאפ אונ יוסף האט געזאגט נאם זאל דיך ליים ועליגען אונ יוסף האט געזאגט מען זאל לייגען ברוט צום טיש. אונ יוסף האט געהאלטן אבעכר אין דר האנט ווס ער האט מיט דעם געטרונקען אונ דר בעכער איז געווען פון זילבער אונ עס איז געווען ארייו גיזעצט אין דעם בעכר זעהר טייערע שטיינדלעך אונ יוסף האט איין זעץ געטאן מיטן בעכר אין זיין האנט בשעת זיי האבן זיך גיזעצט עסין אונ יוסף האט געזאגט צו די ברידר איך וויים וואל מיט דעם בעכער וועהר ער איז צווישען אייך אבכור. אונ ראובן איז דער בכור אונ שמעון אונ לוי אונ יהודה אונ יששכר אונ זבולון זענען פון איין מוטער האט יוסף זיי געזעצט ווי זיי זענען געבארען געווארען. אונ אזוי אלע כסדר ווי זיי זענען געבארג

דִּבֵּר׃ ג הַבֹּקֶר אוֹר וְהָאֲנָשִׁים שֻׁלְּחוּ
הֵמָּה וַחֲמֹרֵיהֶם׃ ד הֵם יָצְאוּ אֶת־
הָעִיר לֹא הִרְחִיקוּ וְיוֹסֵף אָמַר לַאֲשֶׁר
עַל־בֵּיתוֹ קוּם רְדֹף אַחֲרֵי הָאֲנָשִׁים
וְהִשַּׂגְתָּם וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לָמָּה
שִׁלַּמְתֶּם רָעָה תַּחַת טוֹבָה׃ ה הֲלוֹא
זֶה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה אֲדֹנִי בּוֹ וְהוּא נַחֵשׁ
יְנַחֵשׁ בּוֹ הֲרֵעֹתֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם׃
ו וַיַּשִּׂגֵם וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם אֶת־הַדְּבָרִים

אונקלוס

דְיוֹסֵף דִּי מַלִּיל׃ ג צַפְרָא
נְהַר וְגֻבְרַיָּא אִתְפַּטַּרוּ
אִנּוּן וַחֲמָרֵיהוֹן׃ ד אִנּוּן
נְפָקוּ מִן קַרְתָּא לָא
אַרְחִיקוּ וְיוֹסֵף אֲמַר לְדִי
מְמַנָּא עַל בֵּיתֵהּ קוּם
רְדַף בָּתַר גֻּבְרַיָּא
וְתַדְבְּקִנּוּן וְתֵימַר לְהוֹן
לְמָא אַשְׁלֶמְתּוּן בִּישָׁא
חֲלָף טַבְתָּא׃ ה הֲלָא דֵין
דְּשָׁתֵי רִבּוֹנִי בֵּהּ וְהוּא
בְּדָקָא מְבַדֵּק בֵּהּ
אַבְאֶשְׁתּוּן דִּי עֲבַדְתּוּן׃
ו וְאַדְבֵּיקִנּוּן וּמַלֵּיל
עִמְּהוֹן יָת פִּתְגָּמַיָּא

תו"א הבקר אור פסחים ב תענית י ס' הזהר פ' ויקרא:

רשב"ם

משכן אהל מועד. נשתלמה: ג) הבקר אור. האיר כמו ראו נא כי אורו עיני לשעבר. וכן מה טובו אהליך יעקב: (ד) יצאו את העיר. כמו עברו וסבו את העיר וכן כצאתי את העיר כמו בני יצאוני יצאו ממני: (ה) והוא נחש ינחש בו. יש לומר שהיה מראה עצמו לעיניהם כיודע ענינים ע"י ידי קסם ויש מפרשים חכם כמותי ינחש על ידי הכוס מי גנבו מסני לפי שכתוב לפנינו כי נחש ינחש איש אשר כמיני ואין כתיב שם ינחש בו:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ד) הם יצאו את העיר. אמר יוסף אם ירחיקו מן העיר אין כל בריה יכולה לעמוד בפניהם לפי שנמשלו לחיות גור אריה יהודה. יהי דן נחש עלי דרך. נפתלי אילה שלוחה. קים רדוף עד שאימת העיר עליהם: (ה) הלא זה אשר ישתה וגו'. היאך עלה ברעתכם לגנבו הלא ידעתם שהגביע שאדוני שותה בו צריך הוא לו כל שנה וחביב עליו ומיד שלא ימצאנו נחש ינחש הוא בעצמו שיודע לנחש או יצוה לאחרים עליו לדעת מי גנבו:

ליקוטי יקרים

(ג) הַבֹּקֶר אוֹר וְהָאֲנָשִׁים שֻׁלְּחוּ. יוֹסֵף הָט נִיט אַרוֹיסגֶעשִׁיקְט זַיינֶע בְּרִידֶר בַּיי נַאכְט, נָאר מֶען הָט גֶעוַוארְט בִּיז עֶס אִיז גֶעוָוארֶן לִיכְטִיג, דֶר מדרש דֶערְצֵיילְט עֶס הָט גֶעטְרָאפֶן אִין דִי דָרוֹם שְׁטֶעט אִיז גֶעוֶוען אֵיינֶער וָוס הָט גֶעהַאט אַגַאסְט־הוֹז, וֶוען בַּיי אִים הָאבֶּן גֶענֶעכְטִיגְט פְרֶעמְדֶע מֶענְטְשֶׁן, פְלֶעגְט עֶר אוֹפְשְׁטֵיין אִין מִיטֶן נַאכְט אוּנ הָט אָנְגֶעטָאן זַיינֶע קְלֵיידֶר, אוּנ הָט אוֹפְגֶעוֶועקְט דִי מֶענְטְשֶׁן אוּנ הָט גֶעזָאגְט צוּ זֵיי שְׁטֵייט־אוֹף אוּנ קוּמְט מִיט מִיר אִיךְ וֶועל אַייךְ בֶּעלֵייטֶן אַשְׁטִיק וֶועג, זֵיי פְלֶעגְן אוֹפְשְׁטֵיין אוּנ גֵיין מִיט אִים, אִין וֶועג הָאבֶּן גֶעוַוארְט גַזְלָנִים אוּנ פְלֶעגְן אַוֶועקְנֶעמֶן פוּן דִי מֶענְטְשֶׁן אַלֶץ וָוס זֵיי הָאבֶּן גֶעהַאט, אוּנ זֵיי הָאבֶּן דֶעם גַאסְט הַייזֶער גִיגֶעבְּן אַחֵלֶק פוּן אַלֶץ וָוס זֵיי הָאבְּן גֶענוּמֶן פוּן דִי מֶענְטְשֶׁן, אַמָאל הָט אִין דֶעם גַאסְט־הוֹז גֶענֶעכְטִיגְט רַבִּי מֵאִיר, וִוי עֶס אִיז גִיוֶוען אִין מִיטֶן נַאכְט אִיז גֶעקוּמֶן דֶר גַאסְט־הַייזֶר צוּ רַבִּי מֵאִיר אוּנ הָט אִים אוֹפְגֶעוֶועקְט קוּם מִיט מִיר אִיךְ וֶועל דִיךְ בֶּעלֵייטֶן אִין וֶועג הָט רַבִּי מֵאִיר גֶעזָאגְט אִיךְ קֶען נָאךְ נִיט גֵיין אִיךְ מוּז דָא וַוארְטֶן בִּיז מַיין בְּרוּדֶר וֶועט קוּמֶן, דֶר גַאסְט הַייזֶר הָאט גֶעזָאגְט צוּ רַבִּי מֵאִיר וואו אִיז דַיין בְּרוּדֶר, הָט רַבִּי מֵאִיר גֶעזָאגְט מַיין בְּרוּדֶר אִיז אִין בֵּית הַמֶדְרָשׁ, הָט דֶר גַאסְט־הַייזֶר גֶעזָאגְט צוּ רַבִּי מֵאִיר וִוי אִיז דֶר נָאמֶן פוּן דַיין בְּרוּדֶער וֶועל אִיךְ אִים רוּפֶן, הָט רַבִּי מֵאִיר גֶעזָאגְט זַיין נָאמֶן אִיז „כִּי טוֹב", דֶר גַאסְט הַייזֶער אִיז גֶעקוּמֶן צוּם בֵּית הַמֶדְרָשׁ, דֶר טוֹיעֶר פוּן בֵּית הַמֶדְרָשׁ אִיז

פירוש לתורת אלהים

וִוי דִי רֵייד וָואס יוֹסֵף הָאט גִירֶעט׃ (ג) הַבֹּקֶר אוֹר אִין דֶער פְרִיא וִויא עֶס אִיז לִיכְטִיג גִיוָוארֶן וְהָאֲנָשִׁים אוּנ דִי לַייט זַיינֶען אַוֶועק גְשִׁיקְט גְוָוארִין מִיט זַייעֶרֶע אֵייזְלֶען׃ (ד) הֵם יָצְאוּ אֶת הָעִיר זֵייא זֶענִין אַרוֹם גִיגַאנְגֶען פוּן דֶר שְׁטָאט לֹא הִרְחִיקוּ זֵיי זֶענֶען נִיט גִיוֶוען וַוייט וְיוֹסֵף אוּנ יוֹסֵף הָאט גִיזָאגְט צוּ דֶעם דֶערְוָואלְטֶער אִיבֶּער זַיין הוֹז שְׁטֵיי אוֹף אוּנ יָאג נָאךְ דִי לַייט וְהִשַּׂגְתָּם אוּנ דוּ זָאלְסְט זֵיי גְרֵייכֶן אוּנ זָאלְסְט צוּ זֵיי זָאגֶען לָמָּה וָוארוּם הָט אִיר בְּצָאלְט בֵּייז פַאר גוּטְס׃ (ה) הֲלֹא זֶה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה אֲדוֹנִי בּוֹ פַר וָואר דָאס אִיז דֶער בֶּעכֶער וָוס מַיין הֶער טְרִינְקְט אִין אִים וְהוּא אוּנ עֶר טוּט מִיט אִים כִּישׁוּף הֲרֵעֹתֶם אִיר הָאט גְטָאן שְׁלֶעכְט׃ (ו) וַיַּשִּׂגֵם אוּנ עֶר הָט זֵיי אָנְגֶעיָאגְט וַיְדַבֵּר אוּנ עֶר הָט גְרֶעט

ספר הישר

גֶעוָוארֶן. אוּנ יוֹסֵף הָט זֵיי גֶעזָאגְט אַייעֶר קְלֵיינֶר בְּרוּדֶר הָט נִיט קֵיין בְּרוּדֶר פוּן זַיין מוּטֶער אוּנ אִיךְ הָאב אוֹךְ נִיט קֵיין בְּרוּדֶער פוּן מַיין מוּטֶער לָאז עֶר זִיךְ זֶעצֶן מִיט מִיר עֶסֶן אוּנ בִּנְיָמִין אִיז אוֹף גֶעגַאנְגֶען צוּ יוֹסֵף אוּנ הָט זִיךְ גֶעזֶעצְט מִיט יוֹסֵף אוֹף דֶער שְׁטוּל אוּנ דִי בְּרִידֶר פוּן יוֹסֵף הָאבְּן זִיךְ פַר וואוּנְדֶערְט דְרוֹף אוּנ דִי בְּרִידֶר הָאבֶּן גִיגֶעסֶן מִיט יוֹסֵף אִין דֶער זֶעלְבֶּער צַייט אוּנ יוֹסֵף הָט זֵיי גֶעגֶעבֶּן צוּ אִימְלִיכֶען פוּן זַיינֶע בְּרִידֶר אַמַתָּנָה אוּנ צוּ בִּנְיָמִין הָט עֶר אוֹךְ גֶעגֶעבֶּן אַמַתָּנָה אוּנ אֶפְרַיִם אַמַתָּנָה אוּנ מְנַשֶּׁה אֵיין מַתָּנָה אוּנ אָסְנַת דָס וַוייבּ פוּן יוֹסֵף הָט גִיגֶעבֶּן בִּנְיָמִין אַמַתָּנָה הָט בִּנְיָמִין גֶעהַאט פִינְף מַתָּנוֹת אוּנ יוֹסֵף הָט זֵיי גִיגֶעבְּן וויין זֵייא זָאלֶען טְרִינְקֶן הָאבֶּן זֵיא נִיט גֶעוָואלְט טְרִינְקֶען אוּנ הָאבֶּן צוּ אִים גְזָאגְט זִינְט יוֹסֵף אִיז פַארְלָארֶן גֶעוָוארֶן טְרִינְקֶן מִיר קֵיין וויין אוּנ מִיר עֶסֶן נִיט קֵיין גוּט עֶסֶן. אוּנ יוֹסֵף הָט זֵייא בַּאשְׁוּוארֶן אוּנ הָט זִיךְ גֶעשְׁטַארְקְט אוֹף זֵיי הָאבֶּן זֵייא גֶעטְרוּנְ

אלין: ז ואמרו ליה למא
מליל רבוני כפתגמיא
אלין חס לעבדיך
למעבד כפתגמא הדין:
הא כספא די אשכחנא
בפום טוענא אתיבנוהי
לך מארעא דכנען
וכדין נגנוב מבית
רבונך כספא או דהבא
מנין דכסף או מנין

האלה: ז ויאמרו אליו למה ידבר
אדני כדברים האלה חלילה
לעבדיך מעשות כדבר הזה: ח הן
כסף אשר מצאנו בפי אמתחתינו
השיבנו אליך מארץ כנען ואיך
נגנב מבית אדניך כסף או זהב:

רש"י

ריג"ם (רעמר): (ז) חלילה לעבדיך. חולין הוא לנו
גנאי. ותרגום חס לעבדך חס מאת הקב"ה יהי
עלינו ל מעשות זאת והרבה יש בגמ' חס ושלום: (ח) הן
כסף וגו'. זה אחד מעשרה ק"ו האמורים בתורה. וכולן

בית יהודא

בעכר: (ג) וחלילה לעבדיך. די ברידר האבן געזאגט (חולין
הוא לנו) דס איז פר אונז אפראסטע זאך (לשון גנאי)
אשענדליכע זאך, מיר זאלן גנבנן (ותרגום חס לעבדיך) אונ
דעם ווארט „חלילה" טייטשט דר תרגום חס, אזוי האבן
די ברידר געזאגט (חס מאת הקב"ה יהי עלינו מעשות זאת) עס
זיין אויף אונז ארחמנות פון הקב"ה פון צו טאן אזוי אזאך ווי מען זאגט, זאל הקב"ה אונז היטען פון צו טאן
אזאך) (והרבה יש בגמרא חס ושלום) אין דער גמרא ווערט פיל מאל געזאגט דר ווארט חס ושלום, רחמנות אונ
...ן זאל זיין פון הקב"ה אויף אונז די זאך זאל אונז ניט טרעפען: (ח) והן כסף אשר מצאנו). זאגט רש"י (זה אחד
...רה קל וחומר האמורים בתורה) דס איז איינר פון דיא צעהן קל וחומר וואס זענן אין די תורה (וכולן מנויין

שפתי חכמים

...י"ל כיון דמנחשים כו ודאי של יוסף הוא כי לא נחש בבית יעקב וק"ל כ"ל: ל הקשה הרא"ם לעיל בפ' וירא בפסוק חלילה לך מעשות

פירוש לתורת אלהים

...זיי אזוי ווי די רייד: (ז) ויאמרו אליו אונ זיי האבן
...גט צו אים למה ווארום זאל מיין הער ריידן
...לכע רייד חלילה גאט היט דייני קנעכט צוא
... אזוי אזאך: (ח) הן כסף אשר דם געלט וואס מיר
...בין גפינען אין דער עפענונג פון אונזערע זעק
...בונו האבן מיר אום געקערט צו דיר פון לאנד
...ן ואיך אונ ווי ווען מיר גנבנן פון דיין הערינם

ליקוטי יקרים

גיווען פארמאכט, ער הט געשריגן כי טוב קום
דיין ברודר רבי מאיר רופט דיך, עס האט אים קיינר
גיענפערט, אין דר פריה איז רבי מאיר אופגעשטאנן אונ
הט געשפאנט זיין איזיל צום גיין, זאגט דר גאסט הייזר
צו אים וואו איז דיין ברודר, הט רבי מאיר געזאגט צו
אים דו זעהסט דאך מיין ברודר איז געקומן, די ליכטיגקייט
איז מיין ברודר, די ליכטיגקייט הייסט כי טוב, ווי עס
שטייט אין פסוק וירא אלהים את האור כי טוב, הקב"ה
הט געזעהן די ליכטיגקייט איז גוט, ונאנצע נאכט איז
...טוב דם איז די תורה וואס הייסט אויך טוב, גיווען אין בית המדרש, ווארום אין בית המדרש שטייט די תורה וואס
...איר שטייט דער פסוק הבוקר אור והאנשים שולחו, צו ווייזען ביי נאכט זאל מען ניט ארויסגיין פון אשטאט:

ספר הישר

...קין וויין אונ האבן מיט אים געטרונקן דעם גאנצען טאג.
...דר נאך הט יוסף גיפרעגט צו בנימין האסטו עפיס קינדער
...בנימין גיענפערט איך האב צעהן קינדער אונ זיי הייסען בלע
...בכר אשבל אונ גרא אונ נעמן אונ אחי אונ ראש אונ מופים
...חופים אונ ארד איך האב זיי אלע אזוי גערופען אויף דעם
...פונג וואס הט געטראפען מיין ברודר יוסף אונ יוסף הט גזאגט
...בנימין איך בין דיין ברודער יוסף נייערט דו זאלסט ניט
... זיין די זאך צו דיינע ברידער איך וועל דיך מיט זייא
...ק שיקן אונ דר נאך וועל איך הייסען מען זאל ווידר קערן
...מיט דיינע ברידער אין מצרים אונ איך וועל דיך אוועק
... פון זיי וועל איך זעהן איב זיי וועלן מלחמה האלטען מיט
...פר וואס איך האב דיך צו גענומען פון זיי וועל איך וויסען
... האבן חרטה אויף דעם וואס זיי האבן מיר געטאן אונ דער
...וועל איך מיך צו זיי דער קענן אונ איב זיי וועלן דיך פר
...ן לעסטו זיצן דא אונ זיי וועל איך אוועק שיקען אונ וועל
...ניט דר קענן אונ יוסף הט געהייסען מען זאל ווייטר דאס
... אריין טאן אין זאק אונ דעם גוטען בעכער וואס איך האב
...מען אריין לייגען אין דעם זאק פון בנימין אונ מען זאל זיי
...געבן שפייז אופן וועג אונ ווי עס איז געקומן איפן אנדרן
טאג אין דר פריא זענן די ברידר פון יוסף אויף געשטאנען אונ
האבען ארויף געלייגט זייערע זעק אויף די איזלען אונ האבן
גענומען זייער ברודר בנימין אונ זענן אוועק געגאנגן אין זייער
וועג צום לאנד כנען אונ ווי זיי זענן ניט געוועזן ווייט פון מצרים
הט יוסף געזאגט צו זיין הויף מיינסטער איל אונ גייא גיך צו די
עלף מענטשען וואס זענן ניט לאנג אוועק געגאנגן, אונ זאלסט זאגן
צו זיי נאך וואס האבן זיי גנבנת דעם גוטען בעכר פון דעם שני
למלכות. אונ דר הויף מיינסטער איז אויף געשטאנן אונ איז זיי
נאך געלאפן אונ הט זיי אן געיאגט אונ הט צו זיי געזאגט אזוי
ווי יוסף הט אים געזאגט אונ ווי זיי האבן דער הערט די רייד
הט דר צארן געגרומט אין זיי אונ האבן געזאגט צום הויף מיינסטער
ביי וועמן מען וועט געפינן דעם בעכר זאל ווערן געטייט אונ מיר
אלע זאלן זיין קנעכט צום שני למלכות אונ האבן געוואכט אין אלע
זעק. הט מען געפונן דעם בעכר אין דעם זאק פון זייער ברודער
בנימין. אונ ווי די ברידר האבן דר זעהן מען הט געפונען דעם
בעכר אין דעם זאק פון בנימין האבן זיי צוריסן זייערע קליידר
אונ האבן זיך אום געקערט צו מצרים. אונ בשעת זיי זענן געגאנגן
אפן וועג האבן זיי געשלאגן זייער ברודער בנימין ביז זיי זענען
געקומן אין מצרים. אונ ווי זיי זענן געקומן אין מצרים מיט גרוס

ט אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ מֵעֲבָדֶיךָ וָמֵת
וְגַם־אֲנַחְנוּ נִהְיֶה לַאדֹנִי לַעֲבָדִים׃
י וַיֹּאמֶר גַּם־עַתָּה כְדִבְרֵיכֶם כֶּן־הוּא
אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ יִהְיֶה־לִּי עָבֶד
וְאַתֶּם תִּהְיוּ נְקִיִּם׃ יא וַיְמַהֲרוּ וַיּוֹרִדוּ
אִישׁ אֶת־אַמְתַּחְתּוֹ אָרְצָה וַיִּפְתְּחוּ
אִישׁ אַמְתַּחְתּוֹ׃ יב וַיְחַפֵּשׂ בַּגָּדוֹל
הֵחֵל וּבַקָּטֹן כִּלָּה וַיִּמָּצֵא הַגָּבִיעַ
בְּאַמְתַּחַת בִּנְיָמִן׃ יג וַיִּקְרְעוּ

אונקלוס

דִּדְהַב)׃ ט דִּי יִשְׁתְּכַ
עִמֵּהּ מֵעַבְדָּיךְ וּמִית וְאַ
אֲנַחְנָא נְהֵי לְרִבּוֹ
לְעַבְדִין׃ י וַאֲמַר אַף כְּעַ
כְּפִתְגָּמֵיכוֹן כֵּן הוּא דִּ
יִשְׁתְּכַח עִמֵּהּ יְהֵי לִ
עַבְדָּא וְאַתּוּן תְּהוֹ
זַכָּאִין׃ יא וְאוֹחִיא
וּנְחִיתָא גְּבַר יָת טוֹעֲנֵ
לְאַרְעָא וּפְתָחוּ גְּבַ
טוֹעֲנֵהּ׃ יב וּבַלֵּשׁ בְּרַבָּ
שָׁרִי וּבִזְעֵירָא שֵׁיצִ
וְאִשְׁתְּכַח כַּלִּידָא בְּטוֹעֲנָ
דְּבִנְיָמִן׃ יג וּבְזָעוּ

תולדות אהרן

ויחפש בגדול פסחים ז ח:

רשב"ם

(י) כדבריכם כן הוא. שהרי כולכם שותפים וכן מנהג סוחרים ללקות זה על זה אבל איני חפץ אלא הוא יבדו יהיה לי עבד:

בית יהודא

בְּרֵאשִׁית רַבָּה) דִּי אַלֶּע צֶעהֶן קָל וָחוֹמֶר זֶענֶן גֶעצֵיילְט אִין מִדְרָשׁ בְּרֵאשִׁית׃ י) וְגַם עַתָּה כְּדִבְרֵיכֶם. דֶר מֶענְטְשׁ פוּן יוֹסֵף הָט גֶעזָאגְט צוּ דִי בְּרִידֶר (אַף זוּ מִן הַדִּין אֱמֶת) מִיט דֶעם דִין זֶענֶן אַייֶערֶע רֵייד אֱמֶת (כְּדִבְרֵיכֶם כֶּן הוּא) וִוי אַייֶערֶע רֵייד אַזוֹ אִיז רִיכְטִיג (שֶׁכּוּלְּכֶם חַיָּיבִם בְּדָבָר) אִיר זַייט אַלֶּע שׁוּלְדִיג אִין דֶר זַאךְ (עֲשָׂרָה שֶׁנִּמְצֵאת גְּנֵבָה בְּיַד אֶחָד מֵהֶם) אוּב עֶס גֵייעֶן צֶעהֶן מֶענְטְשֶׁן צוּזַאמֶען אוּנ מֶען הָט גֶעפוּנֶען אַגֶעגַנְבֶעטֶע זַאךְ בַּיי אֵיינֶעם פוּן זֵיי (כּוּלָּם נִתְפָּשִׂים) וֶוערֶען אַלֶּע צֶע[...] מֶענְטְשֶׁען פַר הַאלְטֶען פַר גַּנָּבִים (אֲבָל אֲנִי אֶעֱשֶׂה לָכֶם לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין) אָבֶּער אִיךְ וֶועל מִיט אַייךְ טָאן וֶוייניגֶער פוּן [...] (אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ יִהְיֶה לִּי עָבֶד) בַּיי וֶועמֶען דֶר בֶּעכֶער וֶועט גֶעפִינֶען וֶוערֶען וֶועט עֶר זַיין בַּיי מִיר אַקְנֶעכְט׃ (יב) וּבַגָּ[...] הַחֵל. דְּרִיבֶּער הָט עֶר אָנְגֶעהוֹבֶּען בַּיי דֶעם אֶלְטֶערֶען אוּנ הָט גֶעזוּכְט אֵיינֶעם נָאךְ דֶעם אַנְדֶערֶען (שֶׁלֹּא יַרְגִּישׁוּ שֶׁהָיָה יוֹ[...]

רש"י

מגויין ככ"ר: (י) גם עתה כדבריכם. אף זו מן הד[ין] אמת מן כדבריכם כן הוא שכולכם חייבים בדבר עשר[ה] שנמצאת גניבה ביד אחד מהם כולם נתפסים. אבל א[ני] אעשה לכם לפנים משורת הדין אשר ימצא אתו יהיה [לי] עבד: (יב) בגדול החל. שלא ירגישו שהיה יודע הי[...]

שפתי חכמים

כדבר הזה תרגם קושטא ותי' מפני שלא יפול אלא השם לשון חס כי אינו נופל בו שירחמו עליו: מ פי' שנאמר כדבריכם כן הוא אינו שב על אשר ימצא אתו מעבדיך ומת כי עשרה שנמצא גניבה אלא אחד

דעת זקנים מבעלי התוספות

(י) גם עתה כדבריכם כן הוא וגו'. תימה והלא אין כדבריהם כי הם חייבו את מי שימצא הגביע בידו מיתה וה[ם] עצמן לעבדים. לכן נראה לומר כדבריכם אשר גזרתם [על] עצמכם כן הוא דינו של אותו שנמצא אתו. ועוד ארויח ל[כם] שאתם תהיו נקיים. ד"א כדבריכם שאמרתם שאתם נאמנים כן הוא שהרי הכסף אשר מצאתם החזרתם אותו אמנם אחי[כם] הקטן שלא ראיתי באמונתו הוא גנבו שלא מדעתכם ולכן אותו אשר נמצא הגביע בידו יהיה לי עבד ואתם תהיו נקיי[ם] הוא יהיה לי עבד. תימה דהיה לו לומר יהיה עבד לאדוני. וי"ל אני צריך לשלם לאדוני משלי שהיה בשמירתי א"כ נמ[צא] שהוחזק אצלי ודין הוא שהגנב יהיה לי עבד:

פירוש לתורת אלהים

הוּז זִילְבֶּער אָדֶער גָאלְד׃ (ט) אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ מֵעֲבָדֶיךָ וָמֵת בַּייא דֶעם פוּן דַיינֶע קְנֶעכְט וָוס וֶועט גְפִינֶען וֶוערֶען דֶער בֶּעכֶער זָאל עֶר גֵיטֵייט וֶוערֶען וְגַם אוּנ מִיר וֶועלֶען אוֹךְ וֶוערֶען צוּא מַיין הֶער פַר קְנֶעכְט׃ (י) וַיֹּאמֶר גַּם עַתָּה כְּדִבְרֵיכֶם כֶּן הוּא אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט אַזוֹ וִוי אַייעֶרִי רֵייד אַזוֹ בְּרוֹיךְ צוּ זַיין [פיוז רש"י] אֲשֶׁר בַּיי דֶעם וָוס וֶועט גְפִינֶען וֶוערִין דֶער בֶּעכֶער יִהְיֶה זָאל זַיין צוּ מִיר אַקְנֶעכְט וְאַתֶּם אוּנ אִיר זָאלְט זַיין רֵיין׃ (יא) וַיְמַהֲרוּ וַיּוֹרִידוּ אִישׁ אֶת אַמְתַּחְתּוֹ אָרְצָה אוּנ זֵיי הָאבֶּען גְאַיילְט אוּנ הָאבֶען אַרָאפּ גְנִידֶערְ[...] אִיטְלִיכֶער זַיין זַאק וַיִּפְתְּחוּ אִישׁ אַמְתַּחְתּוֹ אוּנ יֶעדֶערֶע[ר] הָאט גֵיעֶפֶענְט זַיין זַאק׃ (יב) וַיְחַפֵּשׂ אוּנ עֶר הָא[ט] גְזוּכְט בַּגָּדוֹל בַּיי דֶעם גְרוֹסֶען הָט עֶר אָן גֵיהוֹבֶּן [...] זוּכֶען אוּנ בַּיי דֶעם קְלֵיינֶעם הָט עֶר גֵיעֶנְדִיגְט כְּ[...] זֵייא זָאלֶען נִיט מֵיינֶען אַז עֶר הָט גְוָואסְט בַּיי וֶועמֶען דֶער בֶּעכֶער אִיז וַיִּמָּצֵא אוּנ עֶס אִיז גִיפוּנֶ[ען] גִיוָואֶרֶען דֶער בֶּעכֶער אִין דֶעם זַאק פוּן בִּנְיָמִי[ן] (יג) וַיִּקְרְעוּ שִׂמְלוֹתָם אוּנ זֵיי הָאבֶּען צוּ רִיסֶען זֵייעֶ[ר]

ספר הישר

אַיילֶעניִשׁ זֶענֶען זֵיי תֵּיכֶּף גֶעגַאנְגֶען צוּ יוֹסֵף אוּנ הָאבֶּען זִיךְ פַר אִים גֶעשְׁטֶעלְט אוּנ דֶר צָארְן הָט זֶעהְר גֶעגְרִימְט אִין יְהוּדָה אוּנ הָט גֶעזָאגְט צוּ אִים אַז וִוי גָאט לֶעבְּט אַז דָם וָוס דוּ הָאסְט אוּנז אוּם גֶעקֶערְט אִין מִצְרַיִם כְּדֵי מִיר זָאלֶן פַר ווִיסֶען דִי שְׁטָאט מִצְרַיִם. אוּנ יוֹסֵף אִיז גֶעזֶעסֶן אוֹיף דֶר שְׁטוּל אוּנ זַיינֶע גִבּוֹרִים זֶענֶען גְשְׁטַ[...] לֶעבֶּען אִים אוּנ עֶר הָט גֶעזָאגְט פַר וָוס הָאט אִיר בַּיי מִיר אַוֶ[...] גְנֵבָה גֶעטָאן דֶעם גוֹטֶען בֶּעכֶער אוּנ אִיר זֶענְט מִיט אִים אַוֶועק גֶעגַאנְגֶ[ען] גֵייעֶרְט אִיךְ וֵויים ווארֹל נָאךְ וָוס אִיר הָט גְנֵבָה דֶעם בֶּעכֶער [...]

שִׂמְלֹתָם וַיַּעֲמֹס אִישׁ עַל־חֲמֹרוֹ
וַיָּשֻׁבוּ הָעִירָה׃ מפטיר יד וַיָּבֹא יְהוּדָה
וְאֶחָיו בֵּיתָה יוֹסֵף וְהוּא עוֹדֶנּוּ שָׁם
וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו אָרְצָה׃ טו וַיֹּאמֶר לָהֶם
יוֹסֵף מָה־הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה אֲשֶׁר
עֲשִׂיתֶם הֲלוֹא יְדַעְתֶּם כִּי־נַחֵשׁ
יְנַחֵשׁ אִישׁ אֲשֶׁר כָּמֹנִי׃ טז וַיֹּאמֶר
יְהוּדָה מַה־נֹּאמַר לַאדֹנִי מַה־נְּדַבֵּר

אונקלוס

ושיהון ורמו גבר על
רה ותבו לקרתא:
ועל יהודה ואחוהי
ית יוסף והוא עד
ן תמן ונפלו קדמוהי
רעא: טו ואמר להון
ף מה עובדא הדין
עבדתון הלא ידעתון
י בדקא מבדק גברא
כותי: טז ואמר יהודה
נימר לרבוני מה
א מה נדבר ומה סבת קס :

רשב"ם

איש אשר כמוני. כי דרך השרים לקסום כמו שמצינו כי עמד מלך בבל על אם לקסום קסם והנני יודע מי גונב ממוני :

רש"י

: (יג) ויעמס איש על חמורו. בעלי זרוע היו ולא ...רכו לסייע זה את זה לטעון : וישבו העירה. מטרפולין ...ה והוא אומר העירה העיר כל שהוא אלא שלא היתה ...בה בעיניהם אלא כעיר בינונית של עשרה בני אדם ...ן המלחמה : (יד) עודנו שם. שהיה ממתין להם : ...) הלא ידעתם כי נחש ינחש וגו'. הלא ידעתם כי ...חשוב כמוני יודע לנחש ולדעת מדעת ומסברא ובינה ...י אתם גנבתם הגביע : (טז) האלהים מצא. יודעים

בית יהודא

היכן הוא) די ברידר זאלן ניט פארשטיין אז ער הט געוואוסט ביי וועמן דר בעכר ליגט : (יג) וַיַּעֲמֹס אִישׁ עַל חֲמֹרוֹ . זאגט רש"י (בַּעֲלֵי זְרוֹעַ הָיוּ) זיי זענען געווען שטארקע מענטשן (וְלֹא הוּצְרְכוּ לְסַיֵּעַ זֶה אֶת זֶה לִטְעוֹן) זיי האבן ניט געדארפט איינר זאל העלפן דעם אנדערן ארופלייגן די משא אוף דעם אייזיל, נאר יעדר בזונדר הט געקענט לייגן זיין משא אוף זיין אייזיל : וַיָּשֻׁבוּ הָעִירָה . זאגט רש"י (מֶטְרוֹפּוֹלִין הָיְתָה) מִצְרַיִם איז געווען א רעזעדענץ שטאט (וְהוּא אוֹמֵר הָעִירָה) אונ דר פסוק זאגט זיי האבן צוריק ...ערט אין שטאט (הָעִיר כָּל שֶׁהוּא) ווי עס וואלט געווען אקליינע שטאט (אֶלָּא שֶׁלֹּא הָיְתָה חֲשׁוּבָה בְּעֵינֵיהֶם) דיא שטאט ...ים איז ביי זייא געווען גערעכנט (אֶלָּא כְּעִיר בֵּינוֹנִית שֶׁל עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם לְעִנְיַן הַמִּלְחָמָה) נאר ווי אמיטעלע שטאט וואס ...איר וואגן נאר צעהן מענטשן אזוי גרינג איז ביי זיי געווען צו האלטען מלחמה מיט מצרים ודי לאנד הט געהייסן ...ים, אונ אין לאנד איז געווען אשטאט וואס האט אוך געהייסן מצרים, אין די שטאט מצרים הט געוואנט דר ...ן : (יד) וְעוֹדֶנּוּ שָׁם . יוסף איז נאך דארטן געווען (שֶׁהָיָה מַמְתִּין לָהֶם) ער האט אוף זיי געווארט : (טו) וַהֲלֹא יְדַעְתֶּם כִּי ...נַחֵשׁ וגו'). יוסף הט געזאגט צו די ברידער (הֲלֹא יְדַעְתֶּם כִּי אִישׁ חָשׁוּב כָּמוֹנִי יוֹדֵעַ לְנַחֵשׁ) איר ווייסט דאך אז אזוי ...ענטש ווי איך בין (אמלך) אין מצרים וואס אלע זענען מכשפים געווים קען איך אוך כשוף אן דעם בעכער (וְלָדַעַת ...ת וּסְבָרָא וּבִינָה כִּי אַתֶּם גְּנַבְתֶּם הַגָּבִיעַ) צווייטונס געווים וועל איך פארשטיין מיט מיין חכמה אליין אן דעם בעכר ...אן כשוף אז איר הט גענבת דעם בעכר, ווארום ווער דען הט גענבת אוב ניט איר : (טז) וְהָאֱלֹהִים מָצָא . דיא

דעת זקנים מבעלי התוספות

כי נחש ינחש איש וגו'. כלומר איש חשוב כמוני אינו לדעת חכמת נחשים או הוא או אנשיו כדי לברר כל שיצא לו על אודותיו ולדעת כל גנבה שיגנבו לו ביד מי הוא : חסלת פרשת מקץ

שפתי חכמים

מהם כולם שוים בעונש יהיה מה שיהיה לכן אמר הרב שכלכם חייבים ומה שאמרו הם אשר ימצא אתו מעבדיך ומת היה ע"ד גוזמא מרוב מרירותן ומפני שיוכן שאשר ימצא אתו מעבדיך ומת הוא ביאור כדבריכם כן הוא וגו' ואין הדבר כן שהרי הם לא אמרו כן לפיכך הוצרך הרב להוסיף אבל אני אעשה לכם לפנים משורת הדין הוא יהיה לי עבד וכו' שאינו מן הדין רק לפנים משורת הדין: נ כלו' אע"פ שגנבתם הכוס שאני מנחש בו וא"כ מהיכן יש לי לידע שאתם גנבתם אפ"ה מסברא הי' לכם לידע זה כי איש כמוני וכו' וק"ל: חסלת פרשת מקץ

פירוש לתורת אלהים

...ידער וַיַּעֲמֹס אונ איטליכר מאן הט אליין אן ...ארען די משא אוף זיין אייזעל וַיָּשֻׁבוּ אונ זייא ...בען זיך אום גיקערט אין שטאט אריין : (יד) וַיָּבֹא ...ה וְאֶחָיו בֵּיתָה יוֹסֵף אונ יהודה מיט זייני ברידער ...ין גקומן אין דעם הויז פון יוסף וְהוּא אונ ער ...נאך דארטען גיוועזן ער הט אוף זיי גיווארט ...ו אונ זיי זענען גפאלן פר אים צו דער ערד : (טו) וַיֹּאמֶר לָהֶם יוֹסֵף אונ יוסף האט צו זיי גזאגט מָה וואס איז דס פר אמעשה וואס איר הט גטאן הֲלֹא פר וואר איר הט דאך גוואוסט אז אזו אמאן ווי איך קען פרובן מיט שכל אונ מיט פאר שטאנד אז איר הט גגנבת דעם בעכר : (טז) וַיֹּאמֶר האט יהודה גזאגט מַה וואס זאלין מיר זאגען מיין העער מַה נְּדַבֵּר וואס זאלן מיר ריידן וּמַה נִּצְטַדָּק אונ וואס

ספר הישר

זאלט מיט אים קענען וויסען ווא אייער ברודער יוסף איז. יהודה הט געזאגט צו אים וואס זאלן מיר זיך גירעכנט מאכן ...גאט צערינט היינט אוף אונז דרום האט ער אונז דאס צו געשיקט. אונ ער איז אוף געשטאנען פון דר שטול אונ איז צו זיי צו געגאנגען אונ הט מיט געוואלד צו גענומען פון זיי בנימין אונ געפירט אין הדר אריין אונ הט פר שלאסן פר זיי די טיר

וּמַה־נִּצְטַדָּק הָאֱלֹהִים מָצָא אֶת־עֲוֺן
עֲבָדֶיךָ הִנֶּנּוּ עֲבָדִים לַאדֹנִי גַּם־
אֲנַחְנוּ גַּם אֲשֶׁר־נִמְצָא הַגָּבִיעַ בְּיָדוֹ׃
יז וַיֹּאמֶר חָלִילָה לִּי מֵעֲשׂוֹת זֹאת
הָאִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא הַגָּבִיעַ בְּיָדוֹ הוּא
יִהְיֶה־לִּי עָבֶד וְאַתֶּם עֲלוּ לְשָׁלוֹם
אֶל־אֲבִיכֶם׃ ס ס ס

ע׳ . ימוקים סי׳ . אמליה סי׳ . יהיה לי עבד סי׳ . ופתיבות אלפים כ״ס :

אונקלוס

נְמַלֵּל וּמַה נִּזְכֵּי מִן קֳדָם
יְיָ אִשְׁתְּכַח יָת חוֹבָא
בְּעַבְדָיךְ הָא אֲנַחְנָא
עַבְדִּין לְרִבּוֹנִי אַף
אֲנַחְנָא אַף דְּאִשְׁתְּכַח
קַלִּידָא בִּידֵהּ׃ יז וַאֲמַר
חַס לִי מִלְּמֶעְבַּד דָּא
גַּבְרָא דִּי יִשְׁתְּכַח קַלִּידָא
בִּידֵהּ הוּא יְהֵי לִי עַבְדָּא
וְאַתּוּן סְקוּ לִשְׁלָם לְוָת
אֲבוּכוֹן : ס ס ר

הולדות אהרן

חלילה לי מקידה בער כו :

רש״י

אנו שלא סרחנו אבל מאת המקום נהיתה להביא לנו זאת מ
בעל הוב מקום לגבות שטר חובו : ומה נצטדק . ל
לדק וכן כל תיבה שתחלת יסודה לד״י והיא באה לד
בל׳ מתפעל או נתפעל נותן טי״ת במקום תי״ו ואינה נת
לפני אות ראשונה של יסוד התיבה אלא באמלע אותי
העיקר כגון נלטדק מגזירת לדק וילטבע מגזרת לבע וילט
מגזרת ליר אמונים הלטיידנו מגזרת לדה לדרך. ותיבה שתחל
סמ״ך או שי״ן כשהיא מתפעלת התי״ו מפרדת את אותי
העיקר כגון (קהלת יב) ויסתבל החגב מגזרת סבל (דניאל
מסתכל הוית בקרניא מגזרת סכל . (מיכה ו) וישתמר חק
עמרי מגזרת שמר . (ישעיה נט) וסר מרע משתולל מגז
(איוב יז) מוליך יועלים שולל (שמות טז) מסתולל בע
מגזרת (ירמיה יח) דרך לא סלולה : חסלת פרשת מק

בית יהודא

בְּרִידֶר הָאבֶּן גֶעזָאגְט (יוֹדְעִים אָנוּ שֶׁלֹּא סָרַחְנוּ) מִיר וַוייסֶן מִיר
הָאבֶּן נִיט גֶעזִינְדִיגְט מִיר הָאבֶּן דֶעם בֶּעכֶר נִיט גֶעגַנְבֶת
(אֲבָל מֵאֵת הַמָּקוֹם נִהְיְתָה לְהָבִיא לָנוּ זֹאת) נָאר דָם אִיז
גֶעקוּמֶען פוּן הקב״ה, מִיר זָאלֶן גֶעבְּרַאכְט וֶוערֶן אִין דֶעם
בִּלְבּוּל גֶעזַיִים וֶועגֶן אַנְדֶערֶע זִינְד (מָצָא בַּעַל חוֹב מָקוֹם לִגְבּוֹת
שְׁטַר חוֹבוֹ) דָא הָט הקב״ה גֶעפוּנֶען אַ אָרְט אָפְּצוּנֶעמֶען פוּן
אוּנְז זַיין חוֹב ווָס מִיר זֶענֶען אִים שׁוּלְדִיג : וּמַה נִּצְטַדָּק •
(לְשׁוֹן צֶדֶק) וָוס זָאלֶן מִיר אוּנְז גֶערֶעכְט מַאכֶן (וְכֵן כָּל תֵּיבָה
שֶׁתְּחִלַּת יְסוֹדָהּ צד״י וְהִיא בָּאָה לְדַבֵּר בְּלָשׁוֹן מִתְפַּעֵל אוֹ נִתְפַּעֵל
נוֹתֵן ט בִּמְקוֹם ת) רש״י זָאגְט יֶעדֶר וָוארְט וָוס דֶר עֶרְשְׁטֶער
אוֹת פוּן פוּנְדַאמֶענְט פוּן וָוארְט אִיז אַצד״י אוּנ דֶר וָוארְט
דַארְף וֶוערֶן גֶירֶעט מִיט דֶעם לָשׁוֹן מִתְפַּעֵל גֶעטָאן גִיוָוארֶן
אָדֶר נִתְפַּעֵל , מִיר זָאלֶן גֶעטָאן וֶוערֶן , וֶוערְט גִיגֶעבֶן אִין
וָוארְט אַט׳ וָוס עֶס וָואלְט גֶעדַארְפְט קוּמֶען אַת׳ (וְאֵינִי נוֹתְנָהּ
לִפְנֵי אוֹת רִאשׁוֹנָה שֶׁל יְסוֹד הַתֵּיבָה אֶלָּא בְּאֶמְצַע אוֹתִיּוֹת הָעִיקָּר) אוּנ דֶר אוֹת צ וֶוערְט נִיט גִיגֶעבֶּן פַר דֶעם עֶרְשְׁטֶן אוֹת
פוּנְדַאמֶענְט פוּן וָוארְט נָאר עֶר וֶוערְט גִיגֶעבֶּן אִין מִיטֶן דִי אוֹתִיּוֹת פוּן פוּנְדַאמֶענְט (כְּגוֹן נִצְטַדָּק מִגְּזֵרַת צֶדֶק) אַזוֹ וִוי
נִצְטַדָּק וָואס אִיז פוּן וָוארְט צֶדֶק (וַיִּצְטַבַּע מִגְּזֵרַת צָבַע) וַיִּצְטַבַּע וָוס אִיז פוּן וָוארְט צֶבַע (וַיִּצְטַיְּרוּ מִגְּזֵרַת צִיר אֱמוּנִים) וַיִּצְטַ
וָוס אִיז פוּן וָוארְט צִיר (הִצְטַיַּדְנוּ מִגְּזֵרַת צֵדָה לַדָּרֶךְ) הִצְטַיַּדְנוּ וָואס אִיז פוּן וָוארְט צֵדָה (וְתֵיבָה שֶׁתְּחִלָּתָהּ סָמֶ״ךְ אוֹ שׁ
כְּשֶׁהִיא מִתְפַּעֶלֶת) דֶר וָוארְט וָואס הַייבְּט זִיךְ אָן מִיט אַסמ״ךְ אָדֶר מִיט אַשׁי״ן , וֶוען דֶר וָוארְט אִיז מִתְפַּעֵל , גֶעטָ
גֶעוָוארֶן (הַתָּי״ו מַפְרֶדֶת אֶת אוֹתִיּוֹת הָעִיקָּר) קוּמְט אַרַיין אַתָּי״ו צְווִישֶׁען דִי אוֹתִיּוֹת וָוס זֶענֶען דֶר עִיקָּר וָוארְט (כְּגוֹן וַיִּסְתַּ
הֶחָגָב מִגְּזֵרַת סֵבֶל) וַיִּסְתַּבֵּל וָואס אִיז פוּן וָוארְט סֵבֶל (מִסְתַּכֵּל הֲוֵית בְּקַרְנַיָּא מִגְּזֵרַת סָכָל) מִסְתַּכֵּל וָוס אִיז פוּן וָוארְט ס
(וַיִּשְׁתַּמֵּר חֻקּוֹת עָמְרִי מִגְּזֵרַת שָׁמַר) וַיִּשְׁתַּמֵּר וָוס אִיז פוּן וָוארְט שָׁמַר (וְסָר מֵרָע מִשְׁתּוֹלֵל מִגְּזֵרַת מוֹלִיךְ יוֹעֲצִים שׁוֹ
מִשְׁתּוֹלֵל וָואס אִיז פוּן וָוארְט שׁוֹלָל (מִסְתּוֹלֵל בְּעַמִּי מִגְּזֵרַת דֶּרֶךְ לֹא סְלוּלָה) מִסְתּוֹלֵל וָוס אִיז פוּן וָוארְט סְלוּלָה, בַּיי דִי א
וֶוערְטֶער קוּמְט אַרַיין דֶר תָּי״ו אִין מִיטֶן וָוארְט :

פירוש לתורת אלהים

וָאוֶען מִיר זִיךְ גִירֶעכְט מַאכֶין הָאֱלֹהִים גָאט הָאט
גִיפוּנֶען דִיא זִינְד פוּן דַיינֶע קְנֶעכְט [טייו רש״י]
הִנֶּנּוּ מִיר וֶועלֶן זַיין קְנֶעכְט צוּ אוּנְזֶר הֶער גַּם מִיר
גַּם אֲשֶׁר אוּנ אוֹךְ דֶער בַּייא וֶועמֶען עֶס אִיז גֶפוּנֶען
גֶוָוארֶן דֶר בֶּעכֶר אִין זַיין הַאנְד : (יז) וַיֹּאמֶר חָלִילָה
לִי אוּנ עֶר הָט גֶזָאגְט גָאט הִיט מִיר אַזוֹי צוּא טָ
הָאִישׁ דֶער מַאן וֶועמֶען עֶס אִיז גִיפוּנֶען גִיוָוא
דֶער בֶּעכֶר אִין זַיין הַאנְד הוּא עֶר זָאל זַיין צוּ מ
אַקְנֶעכְט וְאַתֶּם אוּנ אִיר גֵייט מִיט פְרִידֶען צ
אַייֶער פָּאטֶער :

ספר הישר

אוּנ זָאגְט צוּ זַיין הוֹף מַיינְסְטֶער עֶר זָאל זָאגֶן זַיינֶע בְּרִידֶר זַייא
זָאלֶן אַהֵיים גֵיין מִיט פְרִיד צוּ זַייעֶר פָאטֶער אוּנ בַּיי וֶועמֶען דֶער
בֶּעכֶר אִיז גֶעוֶועזֶן דֶעם הָט דֶר שֵׁנִי לְמַלְכוּת צוּ גֶענוּמֶען פַר אַ
קְנֶעכְט , דֶער הוֹף מַיינְסְטֶער הָט אַזוֹי גִיטָאן :

ואם הוא שבת חנוכה קורין ההפטרה הנמצאת בסוף הספר :

שלמה והנה חלום ויבוא ירושלם ויעמד | לפני | ארון ברית־אדני ויעל עלות
ויעש שלמים ויעש משתה לכל־עבדיו : אז תבאנה שתים נשים זנות אל־
ך ותעמדנה לפניו : ותאמר האשה האחת בי אדני אני והאשה הזאת ישבת
ת אחד ואלד עמה בבית : ויהי ביום השלישי ללדתי ותלד גם־האשה הזאת
נו יחדו אין־זר אתנו בבית זולתי שתים־אנחנו בבית : וימת בן־האשה הזאת
אשר שכבה עליו : ותקם בתוך הלילה ותקח את־בני מאצלי ואמתך ישנה
כיבהו בחיקה ואת־בנה המת השכיבה בחיקי : ואקם בבקר להיניק את־בני
המת ואתבונן אליו בבקר והנה לא־היה בני אשר ילדתי : ותאמר האשה
רת לא כי בני החי ובנך המת וזאת אמרת לא כי בנך המת ובני החי ותדברנה
המלך : ויאמר המלך זאת אמרת זה־בני החי ובנך המת וזאת אמרת לא כי
המת ובני החי : ויאמר המלך קחו־לי חרב ויבאו החרב לפני המלך : ויאמר

פירוש ע"ט

שלמה האט זיך שלמה אויף גיכאפט פון
דעם שלאף והנה חלום האט ער גיזעהן אז דער
איז אמת אז גאט האט אים גיגעבען חכמה
ר גיקומן נאך ירושלים אונ האט זיך גישטעלט
דעם ארון הברית פון גאט אונ האט אוף
אכט עולות אונ האט גימאכט שלמים אונ האט
כט אסעודה פר אלע זיינע קנעכט : אז דאן
גיקומען צוויא ווייבר זונות צו דעם קעניג
אבן זיך גישטעלט פר אים : ותאמר איין פרוי
גיזאגט איך בעט דיך מיין הער דוא זאלסט
צוא הערען איך אונ דיא צווייטע פרוי זיצין
אין איין הויז אונ איך האב גיבארין מיט איר
יין הויז : ויהי אונ עס איז גיוועזן אויף דעם
ן טאג צו מיין גיבארין האט די צווייטע פרוי
יבארען אונ מיר זענען גאר צוויא אין דעם
יין פרעמדר איז ניטא מיט אונז אין הויז נור
צווי זענין אין דאס הויז : וימת איז גישטארבין
ן פון דר צווייטער פרוי ביי נאכט דען זיא איז
ין אוף אים אונ הט אים דער שטיקט : ותקם
יא אוף גישטאנין אין מיטען דער נאכט אונ
הט צו גינומן פון מיר מיין זון אונ דיין דינסט
ישלאפן אונ זיא הט מיין זון גילייגט אין איר
אונ איר טוטען זון הט זיא גילייגט אין מיין
ואקום אונ אלס איך בין אוף גישטאנען אין דר
אן צו זייגן מיין זון האב איך גיזעהן אז ער
וט אין דר פרי אז איך האב איהם בעטראכט
איך גיזעהן אז עס איז ניט מיין זון וואס איך
גיבאהרען : ותאמר הט די אנדרע פרוי גזאגט
ז ניט אזו נאהר מיין זון איז דער וואס לעבט אונ דיין זון איז דער טוטער וזאת אומרת אונ דיא
רע האט גיזאגט עס איז ניט אזו נאהר דיין זון איז דר טוטער אונ מיין זון איז דער לעבדיגער
נה אזוי האבן זיי גטיינעט פאר דעם קעניג : ויאמר הט דער קעניג גיזאגט זאת אומרת דיזע זאגט
איז מיין זון דער וואס לעבט אונ דיין זוהן איז דר טוטער וזאת אומרת אונ די זאגט לא עס איז ניט
אהר דיין זון איז דער טוטער אונ מיין זון איז דער לעבדיגר : ויאמר הט דר קעניג גיזאגט קחו לי
עמט מיר ברענגט מיר אשווערד האבן זייא גיבראכט אשווערד פר דעם קעניג : ויאמר הט דער

ליקוטי מרדכי

ויקץ שלמה והנה חלום, ווען שלמה איז געשלאפן אונ
הקב"ה הט גערעט מיט אים אין חלום, הט ש"מה
געהערט די ווערטר פון הקב"ה גלייך ווי ער וואלט גיוועזן
וואכעדיג, נאר ווען ער הט זיך אופגעוועקט פון שלאף הט
ער איצט בעמערקט אז דאס איז געוועזן אחלום, פון
דעסטוועגן האט ער געוואוסט אז דר חלום וועט אמת
ווערן, ווייל ער הט געזעהן ער איז געווארן איין אנדער
מענטש, פוהל מיט חכמה, דריבר איז ער געגאנגן צום
ארון הקודש וואס אינוועיניג זענען גילעגן די לוחות אונ הט
מקריב גוועזן קרבנות עולות אונ שלמים, אונ הט געמאכט
אסעודה פר זיינע אלע קנעכט, אונ צו־ווייזען פר אלע
יודין די חכמה פון ש"מה, הט באלד געטראפן די מעשה
מיט די זונות זיי זאלן קומן פר ש"מה, צו אמשפט, אונ
אין אמת הט ש"מה באלד דערקענט אויף זייער פנים ווער
זיי זענען, אונ וועלכע עס זאגט אמת, אונ ער הט באלד
געזאגט צו זיינע שרים וועלכע איז די מוטר פון דעם
לעבעדיגן קינד, נאר פון דעסטוועגן מוז מען משפטן ווי
די תורה הייסט מיט אריכטיגן בעווייזונג, אונ דא הט
מען ניט געקענט משפטן מיט בעווייזונגן, ווייל עס איז
קיין עדות ניט גיוועזן, אונ די פאלשע אשה הט געהאלטן
דם קינד, אוועקגענומן פון איר דם קינד און עדות קען מען
ניט, ווי דר דין איז המוציא מחבירו עליו הראיה, ווער
עס וויל נעמן פון זיין חבר די זאך וואס דר חבר האלט, מוז
מען ברייננגן עדות אז די זאך איז זיינע. דריבר הט ש"מה
געזאגט מען זאל דם קינד צושניידן, אונ די פאלשע אשה
וועט געווים הייסן מען זאל אים צושניידן, וואריום צו וואס
דארף זיא אדערווען אפרעמד קינד, וועט זיא דאך ארום
געבן דם קינד פו איר האנט, איז שון ניטא דר דין המוציא
מחבירו. וועט שלמה קענן פסקנן דעם דין ווי ער דערקענט
מיט זיין חכמה וועלכע איז די מוטר, פון דעסטוועגן איז
גיהערט געווארן אשטימע פון הימל "היא אמו", דם איז די
מוטר וועלכע שלמה הט געזאגט, האבן אלע יודין געזעהן אז
שלמה טוים אלץ מיט רוח הקודש ועיין אלשיך ואברבנאל:

המלך גזרו את־הילד החי לשנים ותנו את־החצי לאחת ואת־החצי לאחת: ותא
האשה אשר־בנה החי אל־המלך כי־נכמרו רחמיה על־בנה ותאמר | בי אדני ת
לה את־הילוד החי והמת אל־תמיתהו וזאת אמרת גם־לי גם־לך לא יהיה גזו
ויען המלך ויאמר תנו־לה את־הילוד החי והמת לא תמיתהו היא אמו: וישמעו כ
ישראל את־המשפט אשר שפט המלך ויראו מפני המלך כי ראו כי־חכמת אלה
בקרבו לעשות משפט: ויהי המלך שלמה מלך על־כל־ישראל:

פירוש ע"ט

קעניג גיזאגט צו שנייט דם לעבעדיגע קינד אויף צוויא חלקים אונ גיט אהעלפט איינע אונ דיא אנדרע העלפט די אנדרע: ותאמר הט גיזאגט די פרוי וואס איר זון איז גיוועזן דער לעבעדיגר צום קעניג כי עס הט זיך דר וועקט איר רחמנות אויף איר זון הט זיא גיזאגט איך בעט דיך מיין הער גיב איר דם לעבעדיגע קינד אונ טייטן זאלסטו אים ניט וזאת אומרת אונ די אנדרע האט גיזאגט גם לי גם לך לאז זיין ניט מיר אונ ניט דיר צו שנייט דם קינד: ויען הט דר קעניג גיענפערט אונ הט גיזאגט גיט איר דם לעבעדיגע קינד אונ טייטן זאלט איר ניט טייטן היא אמו זיא איז זיין מוטער ווייל זיא ה
זיך דער באריממט איבר אים אונ די חכמים זא
אבת קול איז ארוס גיגאנגן אונ הט גיזאגט ז
פסק איז אמת היא אמו זיא איז זיין מוטר די ו
הט גיזאגט מען זאל דם קינד לאזן לעבן: וי
דיא אידען האבען דער הערט דעם משפט ו
דר מלך האט גימשפט האבען זייא מורא גי
פאר דעם קעניג כי ראו ווייל זייא האבען גי
אז דיא חכמה פון גאט איז אין אים צוא ט
משפט: ויהי אונ דער קעניג שלמה איז גי
קעניג איבער אלע אידען:

בראשית מד ויגש אונקלוס

יח ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני
ידבר־נא עבדך דבר באזני
יח וקרב לותיה יה
ואמר בבעו רב
ימלל כען עבדך פתג

רשב"ם

(יח) ויגש. כי כמוך כפרעה. הרי אתה כמלך ויראתי מחרון אפך:

בעל הטורים

(יח) ויגש אליו יהודה בגי' זהו להלחם עם יוסף ובגימ' גם
לפיוס דלשלשה דברים נכנס (ועיין רש"י): ויגש אליו
פ"ת שוה שאמר לו אני שוה לך שכמו שאתה מלך גם אני מלך ועי"ז דורש במדרש כי הנה המלכים נועדו: בי אדני. פי' כי ע

בית יהודא

(יח) ויגש אליו. (דבר באזני אדוני) יהודה הט געזאגט צו יוסף (יכנסו דברי באזניך) מיינע רייד זאלען אריין גיין אין דיינע אויערן, דו זאלסט הערען וואס איך וועל צו דיר ז

רש"י

(יח) ויגש אליו. דבר באזני אדני. (ב"ר) יכנסו

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יח) ויגש אליו בי אדני. בנוהג שבעולם מי שלוקח עבד ונמצא גנב מחזירו וזה שנמצא גנב אתה מבקש לעבד

ליקוטים על התורה

(יח) ויגש אליו יהודה וגו'. אין די סדרה מקץ שטייט יוסף הט גערעט מיט די ברידר דורך אמליץ, יוסף האט גערעט צום מליץ מצרית, אונ דר מליץ הט געזאגט צו די ברידר אויף לשון הקודש וואס יוסף הט געזאגט, פארקערט איז אויך אזו געוועזן, די ברידר האבען גערעט צום מליץ לשון הקודש, אונ דר מליץ הט געזאגט זייערע רייד צו יוסף אויף מצרית, די ברידר האבען אין אנהייב ניט געוואוסט פר וואס שטייט דר מליץ, עס קען זיין ווייל דר מלך פארשטייט ניט לשון קודש, אדער ער פארשטייט לשון קודש, נאר ווייל עס איז ניט שיין פר אמלך ער זאל ריידן מיט יעדר מענטש, דריבר שטייט דער מליץ, דר חילוק איז אוב דר מלך פארשטייט ניט לשון קודש אונ זיי קע
ריידן מצרית, איז דאך ניט מעגליך יהודה זאל אליין ריידן מיט יוסף אז זיי פארשטייען ניט איינער דעם אנ
אבר אז דר מליץ שטייט נאר וועגען כבוד, אונ יוסף אליין פארשטייט לשון קודש, קען מען אים בעטן ער זאל
זיין איצט דעם כבוד אונ מען זאל ריידן מיט אים אליין אן מליץ, פון די פיל ענינים וואס דא איז גערעט גע
הט יהודה פארשטאנען אז יוסף פארשטייט לשון קודש אונ דר מליץ שטייט נאר וועגן כבוד, דריבר איז יהודה ג

פירוש לתורת אלהים

(יח) ויגש אליו יהודה אונ יהודה הט צו געטרע
צו יוסף ויאמר אונ האט גזאגט בי
איך בעט דיך מיין הער ידבר לאז דיין קנ
ריידען פר דיר אזאך אונ דיא רייד זאלן
גיין באזני אדוני אין די אויערן פון מיין הער
זאלסט מיינע רייד פר געמען ואל יחר אפך בעבד
דיין צארן זאל ניט ברענען אין דיין קנעכט א

ספר הישר

ויגש אונ ווי יהודה הט דר זעהן וואס דר שני למלך הט געטאן צו זיי האט יהודה גינענט צו יוסף אונ האט געזאגט איך בעט דעם האר דר האר זאל הערן וואס דר קנעכט וועט הט יוסף אים גיענטפערט בי ד אונ איך וועל הערן הט יה

אים

ים רבוני ולא יתקף
זך בעבדך ארי
רעה כן את: יט רבוני
יל ית עבדוהי למימר
ית לכון אבא או אחא:

אֲדֹנִי וְאַל־יִחַר אַפְּךָ בְּעַבְדֶּךָ כִּי
כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה: יט אֲדֹנִי שָׁאַל אֶת־
עֲבָדָיו לֵאמֹר הֲיֵשׁ־לָכֶם אָב אוֹ־אָח:

בעל הטורים

ה והנער יעל עם אחיו: ואל יחר. ב׳ במס׳ הכא ואידך ואל תעציבכם כי מכרתם אותי הנה כי למחיה שלחני אלהים לפניכם. ין מלמד שנכנסו פניהם כשולי הקדירה כי על מי היה להם לחרות ה״נ אמר לו יהודה אל ישתנו פניך צריך אני לדבר מעט כמוך כפרעה. כנו׳ כך אתחיל: (יט) היש לכם אב או אח. ועל אמם לא שאל כי ידע שכבר מתה:

רשב״ם

(יט) ארני שאל. אתה גרמת לנו להביאו הנה והולין הוא לך לשכבו ואשימה עיני עליו. אפילו פשע בנאי הוא למושל הארץ להערות דבריו:

רש״י

אזניך: ואל יחר אפך. מכאן אתה למד שדבר אליו קשות: כי כמוך כפרעה. חשוב אתה בעיני כמלך ג. שוטו. ומדרשו ד סופך ללקות עליו בצרעת כמו שלקה ה ע״י זקנתי שרה על לילה אחת שעכבה (ב״ר). ד״א פרעה ו גוזר ואינו מקיים מבטיח ואינו עושה אף אתה. וכי זו היא שימת עין שאמרת לשום עינך עליו. ד״א כמוך כפרעה אם תקניטני אהרוג אותך ז ואת אדונך ר): (יט) אדני שאל את עבדיו. (ב״ר) מתחלה לילה באת עלינו ח למה היה לך לשאול כל אלה בתך

בית יהודא

(וְאַל יִחַר אַפְּךָ) אונ עס זאל ניט ברענן דיין כעס אויף דיין קנעכט, זאגט רש״י (מִכַּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁדִּבֵּר אֵלָיו קָשׁוֹת) פון דאנען קענסטו לערנען אז יהודה האט גערעט צו אים הארטע רייד ווייל יהודה האט אים געדארפט בעטן ער זאל ניט זיין בייז אויף אים: (כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה) יהודה האט געזאגט צו יוסף (חָשׁוּב אַתָּה בְּעֵינַי כְּמֶלֶךְ) דו ביזט ביי מיר גלייך ווי א מלך (זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ) דאס איז דער פשט פון פסוק (וּמִדְרָשׁוֹ) דער מדרש לערנט יהודה האט געזאגט צו יוסף (סוֹפְךָ לִלְקוֹת עָלָיו בְּצָרַעַת כְּמוֹ שֶׁלָּקָה פַּרְעֹה עַל יְדֵי זְקֵנָתִי שָׂרָה עַל לַיְלָה אַחַת שֶׁעִכְּבָהּ) דיין סוף וועט זיין דו וועסט געשלאגן ווערן מיט

ת ווייל דו ווילסט פארהאלטן בנימין אזו וויא פרעה איז געשלאגן געווארן מיט צרעת ווייל ער האט פארהאלטן ביי מיין באבע שרה איין נאכט (דָּבָר אַחֵר) נאך א פשט איז יהודה האט געזאגט צו יוסף דו ביזט וויא פרעה (מַה פַּרְעֹה ואינו מקיים) אזו וויא פרעה איז גוזר אגזרה אונ ער טוט ניט ווי ער האט גוזר גיוועזן (מבטיח ואינו עושה) ער צו טאן אונ טוט ניט (אַף אַתָּה כֵּן) דו ביזט אויך אזו (וְכִי זוֹ הִיא שִׂימַת עַיִן שֶׁאָמַרְתָּ לָשׂוּם עֵינְךָ עָלָיו) דוא האסט אגט דו וועסט נאר טאן דיין אויג אויף אים, דוא וועסט אים נאר זעהן, דס הייסט נאר גיזעהן? (דָּבָר אַחֵר) נאך ט איז כי כמוך כפרעה, דו ביסט ווי פרעה (אִם תַּקְנִיטֵנִי אֶהֱרוֹג אוֹתְךָ וְאֶת אֲדוֹנֶךָ) אויב דוא וועסט מיך דערצערענען איך הרגענען דיך מיט דיין העדר פרעה: (יט) וַאדוֹנִי שָׁאַל אֶת עֲבָדָיו. יהודה האט געזאגט צו יוסף (מִתְּחִלָּה בַּעֲלִילָה עָלֵינוּ) באלד פון אנהייב ביזטו געקומען אויף אונז מיט אבילבול, צוא ברייננגען אויף אונז אאומגליק, מיר ווייסען פאר וואס (לָמָה הָיָה לְךָ לִשְׁאוֹל כָּל אֵלֶּה) צו וואס האסטו געדארפט ביי אונז פרעגען די אלע זאכען וואס דו האסט

דעת זקנים מבעלי התוספות

כמוך כפרעה. כשם שפרעה חמד שרה אמנו בשביל יופיה אתה חומד בנימין לעבד בשביל יופיו. ד״א כי כמוך פרעה כמו שאתם גדולים במקומכם כן אנו גדולים במקומנו:

שפתי חכמים

א דהא לא היו מדברים עם יוסף אלא ע״י מליץ ולא היו יודעין שמבין לשון עברי וא״כ איך יוכל לדבר עם יוסף בעצמו וק״ל. עי״ל דאין כבוד למלך שאדם שפל ילחום לו כאוזן רא״ם: ב ולא כלשון רך ובשפה רפה כדרך המדברים עם המלך דאל״כ למה

ס: ג דכי כמוך כפרעה נתינת טעם הוא אמה שאמר לו כי אדוני שהוצרכתי לחלות פניך ולבקש בל׳ בקשה ותחנונים ויוסף לא היה מלך ל״ל כי כמוך כפרעה חשוב אתה בעיני כמלך. אבל אין לומר שהוא נתינת טעם למאמר ואל יחר הסמוך לו משום דאדרבה היא זנת שכיון שהוא חשוב כמלך לא היה לו לדבר אליו קשות: ד המדרש לא רצה לפרש שהיה מדבר עמו דברים רכים רק שהיה ב אתו קשות מ״ה דרשו סופך וכו׳ ולמדרשו קשה דהל״ל כי אתה תהיה כפרעה לכ״פ ד״א מה פרעה וכו׳ כלומר שלעת זאת דומה לפרעה ולפי׳ זה קשה אתה כפרעה הל״ל לכך צריך שני הפירושים ולכל הפירושים קשה היל״ל כפרעה כמוך כיון שהוא מדמה יוסף פה ל״פ ד״א אם תקניטני וכו׳ שהיה׳ מדמה לענין הריגה פרעה ליוסף וטעם זה לבדו א״א דא״כ איך אמר אל יחר אפך כי איך לא אפו שהוא אומר שיהרגהו לכך צריך ג״כ לטעמים דלעיל מהרש״ל: ה ולפי פי׳ זה ל״ל דכי כמוך כפרעה קאי אמה שאמר לו לא עכדך דבר באוני אדוני ומהו הדבר שאדבר לך כי כמוך כפרעה כלומר שסופך ללקות וכו׳: ו פי׳ שהרי כתב בפנקסו שאין מולך ולא לובש בגדי משי ולא קיים שהרי המליך אותך שאתה היית עבד ומבטיח ואינו עושה כלומר ומה הגזרה שגזר שאין בה ון כים אפ״ה לא קיים מכ״ש הבטחה שיש בה חסרון כים שאינו מקיים אף אתה כן שמבטיח ואינו עושה וכי זו וכו׳ אבל אינו קאי ר ואינו מקיים כי לא מצינו שיוסף גזר שום דבר ולא קיים וכן לא מצינו שפרעה הבטיח בשום דבר ולא קיים הבטחתו הרא״ם. וקשה יה לו עם פרעה ומפני מה זלזל הוא את המלך וי״ל שכך אמר יהודה ליוסף על מה אתה בוטח על פרעה אתה תולה בטחון שלך פרעה עצמו גוזר ואינו מקיים שהרי כתב בנימוסי מצרים שלא יהיה עבד מלך ולא קיים. מהרש״ל: ז וי״ל לפי פירוש זה קאי כי ך ואל יחר פי׳ שלכך בקשתיך שאל יחר אפך שאם יחר אפך אהרוג אותך ואת אדוניך: ח דק״ל למה א״ל שאיך דיבר לו יוסף וכי

פירוש לתורת אלהים

גל דיר עפים ריידען שלא בכבוד זאלסטו ניט וגו זיין אונ פאר וואס בעט איך דיך כי כמוך עה ווארום דוא ביסט בייא מיר גלייך וויא עה דו ביסט חשוב ווי א קעניג אונ א קעגן א קעניג אר מען ניט ריידען שלא בכבוד [פיין רש״י]:
(ו) אדוני מיין הער האט גפרעגט זיינע קנעכט ו היש לכם אב או אח האט איהר א פאטער ער א ברודער פון אן הייב אן ביסטו גיקומען מיט אבילבול צוא אונז [פיין רש״י]:

ליקוטים על התורה

צו יוסף אונ זאגט צו אים איך בעט דיך מיין הערר, איך וויל ריידן מיט דיר אן אמליץ, נאר די רייד זאלן גיין פון מיין מויל אין דיינע אויערן, אונ דו זאלסט ניט זיין בייז אויף מיר ווס איך פארלאנג פון דיר אזו אזאך, איך ווייס דאך אז דו ביזט ווי פרעה, איז ניט שיין פאר דיר דו זאלסט ריידן מיט מיר, נאר פון דעסטוועגן דאס איינע מאל זאלסטו מוחל זיין דיין כבוד אונ זאלסט מיך לאזען ריידן מיט דיר אליין:

ספר הישר

גזאגט פר וואר בשעת מיר זענן געקומען צום ערשטען מאל קופן קארין ביי דיר האסטו אונז געמאכט פר אום שפעהרים או

כ וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנִי יֶשׁ־לָנוּ אָב זָקֵן
וְיֶלֶד זְקֻנִים קָטָן וְאָחִיו מֵת וַיִּוָּתֵר הוּא
לְבַדּוֹ לְאִמּוֹ וְאָבִיו אֲהֵבוֹ׃ כא וַתֹּאמֶר
אֶל־עֲבָדֶיךָ הוֹרִדֻהוּ אֵלָי וְאָשִׂימָה
עֵינִי עָלָיו׃ כב וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנִי לֹא־
יוּכַל הַנַּעַר לַעֲזֹב אֶת־אָבִיו וְעָזַב
אֶת־אָבִיו וָמֵת׃ כג וַתֹּאמֶר אֶל־

כ וַאֲמַרְנָא לְרִבּוֹנִי
לָנָא אַבָּא סָבָא
סִיבְתִין זְעֵיר וַאֲחוּהִי
וְאִשְׁתְּאַר הוּא בִלְחוֹד
לְאִמֵּיהּ וַאֲבוּהִי ר
לֵיהּ: כא וַאֲמַרְתְּ לְעַבְ
אַחֲתוּהִי לְוָתִי וְאֶ
עֵינִי עֲלוֹהִי: כב וַאֲמַ
לְרִבּוֹנִי לָא יִכּוּל עוּל
לְמִשְׁבַּק יָת אֲבוּהִי
יִשְׁבּוֹק יָת אֲבוּהִי וּמִ
כג וַאֲמַרְתְּ לְעַבְדָּךְ

רשב"ם

(כב) ועזב את אביו ומת. אביו ימות:

בעל הטורים

(כ) וילד. ב' במסורה הכא ואידך כי איש הרגתי לפצעי וילד ל
שאם ננית לבנימין כאן הרי כאלו הרגתי איש דהיינו יעקב
וילד לחבירתי דהיינו בנימין כי א"א להם לחיות זה בלא זה: וילד זקנים. חסר שמסר לו כל מה שלמד מזקנים דהיינו שם ועבר:

בית יהודא

אונז גֶעפְרֶעגְט (בְּתַךְ הָיִינוּ מְבַקְשִׁים) הָאבֶּען מִיר גֶעוָואלְט בֶּעטָן דַיין טָאכְטֶר פַאר אַנְוייבּ (אוֹ אֲחוֹתֵנוּ אַתָּה מְבַקֵּשׁ) אָדֶער דוּ הָאסְט גֶעוָואלְט נֶעמֶן אוּנְזֶערֶע אַשְׁוֶועסְטֶר פַאר אַנְוייבּ וְאַף עַל פִּי כֵּן וַנֹּאמֶר אֶל אֲדוֹנִי) פוּן דֶעסְטְוֶועגֶען הָאבֶּען מִיר דִיר אַלֶץ גֶעזָאגְט (לֹא כִחַדְנוּ מִמְּךָ דָבָר) מִיר הָאבֶּן פוּן דִיר גָאר נִיט גֶעלֵייקֶנְט: (כ) וְאָחִיו מֵת). זָאגְט רש"י (מִפְּנֵי הַיִּרְאָה הָיָה מוֹצִיא דְבַר שֶׁקֶר מִפִּיו) וַוייל יְהוּדָה הָאט מוֹרָא גֶעהַאט פַאר יוֹסֵף דְרִיבֶּער הָט עֶר אַרוֹיסְגֶערֶעט פוּן אַלֵיינֶען (אָמַר) יְהוּדָה הָט גֶעזָאגְט (אִם אוֹמֵר לוֹ שֶׁהוּא קַיָּים) אוֹיבּ אִיךְ וֶועל זָאגֶען צוּ אִים אוּנְזֶער בְּרוּדֶער לֶעבְּט הֲבִיאֵהוּ אֶצְלִי) וֶועט עֶר זָאגֶען מֶען זָאל אִים בְּרֵיינְגֶען צוּ אִים: וּלְבַדּוֹ לְאִמּוֹ). (מֵאוֹתוֹ הָאֵם אֵין לוֹ עוֹד אָח) פוּן זַיין מ
הָט עֶר קֵיין בְּרוּדֶער: (כב) וְעָזַב אֶת אָבִיו וָמֵתוּ. מִיר זֶעהֶן דָאךְ עֶר הָט פַארְלָאזְן דֶעם פָאטֶער אוּנ אִיז נִיט גִשְׁטָאר

רש"י

היינו מבקשים או אחותנו אתה מבקש ואעפ"כ
אל אדוני י לא כחדנו ממך דבר: (כ) ואחיו מת.
היראה היה מוליא דבר שקר מפיו אמר אם אומר לו
קיים ב יאמר הביאוהו אלי: לבדו לאמו. מאות
ל אין לו עוד אח: (כב) ועזב את אביו ומת. אם

שפתי חכמים

א ידע יוסף מה שדיבר ומתרץ דלכך חזר הדברים לומר לו מתחלה בעלילה וכו': ט משום דאין דרך לשאול על הבנים ועל הבנות ועל האמות ועל האמהות אלא בחתון. וא"ת למה נקט רש"י גבי יוסף בתך וגבי אחיו אחותנו ולא נקט איפכא דהא הם היו זקנים יותר מיוסף. י"ל משום דיוסף היה חשוב בעיניהם כמלך לכך היו אומרים היינו מבקשים דדרך של חתן לנהוג כבוד בחתניו וכן אחותינו אתה מבקש ולריכים אנו לנהוג בו כבוד כדי שייטיב לאחותינו איפכא היה גנאי ליוסף דאז היה יוסף לריך לנהוג כבוד בהם: י רלונו לפי שלא תאמר הואיל ויודע היה יהודה שביקש עלילה למה ה לנו אב זקן וגו' ומתרץ דה"ק אעפ"כ וגו': כ וא"ת אדרבה בזה היה מכחיש א"ע דהא כפ' מקץ כתיב כשבאו אל יוסף א"ל שמ אלא שנמכר שנאמר והאחד איננו. וי"ל דבירידה ראשונה אמרו הא' איננו אבל בירידה שניה היו אומרים לו שמת וכאן מיירי בירידה ואף שלא נכתב בהדיא ששאל לו על אחיו שנאבד מה היה בו מ"מ יכולנו לומר ששאל לו דבלא"ה אנו מוכרחים לומר כן דהא כתיב ה שיוסף אמר להם הורידוהו אלי ואשימה עיני עליו ולא מלינו שיוסף היה אומר להם כן אע"כ צ"ל דסיה אומר להם כן אע"פ שלא נכתב מידי א"כ ה"נ לריכין אנו לפרש כן שבירידה שניה כששאל על אביהם שאל נמי על אחיהם שנאבד ואז השיבו לו שמת מפני היר שראו שלוה להם להביא את בנימין שמא יגזה להם שיחפשו אחר הנאבד ויביאו לו ומש"ה השיבו לו שבאה להם השמועה אחר החיפוש מת וק"ל: ל ר"ל דהאי לאמו פירושו מאמו שלא יתכן לומר לאמו אלא בהיות אמו קיימת אבל לאחר מיתתה לריך לומר שנש

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כא) ואשימה עיני עליו. פירש"י וכי זו היא שימת עין ש
לשום עינך עליו ולכך נראה לפרש ואשימה עיני עליו

פירוש לתורת אלהים

(כ) וַנֹּאמֶר הָאבֶּן מִיר פָארְט גְזָאגְט דֶעם אֱמֶת מַיין הֶער מִיר הָאבֶּען אַיין אַלְטֶען פָאטֶר אוּנ עֶר הָט בַּיי זִיךְ אַקְלֵיין קִינְד וָוס אִיז אִים גְבוֹרֶן גְוָוארֶן אוֹיף זַיין עֶלְטֶר וְאָחִיו מֵת אוּנ דֶעם קִינְדְס בְּרוּדֶער פוּן אַיין מוּטֶער אִיז גִישְׁטָארְבֶּען [פ"ז רמ"י] וַיִּוָּתֵר הוּא לְבַדּוֹ לְאִמּוֹ אוּנ עֶר אַלֵיין אִיז אִיבֶּער גִבְּלִיבֶּן צוּ זַיין מוּטֶער וְאָבִיו אֲהֵבוֹ אוּנ זַיין פָאטֶר הָאט אִים לִיבּ: (כא) וַתֹּאמֶר הָאסְטוּ גִיזָאגְט צוּא אוּנְז דַיינֶע קְנֶעכְט בְּרֵיינְגְט אִים צוּ מִיר וְאָשִׂימָה עֵינִי עָלָ
אִיךְ וֶועל אִים נָאר אָן קוּקִין: (כב) וַנֹּאמֶר אֶל
הָאבֶּען מִיר גְזָאגְט צוּ אוּנְזֶר הֶער לֹא יוּכַל דֶר
קָאן נִיט פַאר לָאזֶן זַיין פָאטֶר וְעָזַב אֶת אָבִיו וְ
אַז עֶר וֶועט פַר לָאזֶן זַיין פָאטֶער וָמֵת הָאבֶּן
מוֹרָא טָאמֶער וֶועט עֶר שְׁטַארְבֶּען אִין וֶועג וָו
זַיין מוּטֶער רָחֵל אִיז אִיךְ אִין וֶועג גְשְׁטָאר
(כג) וַתֹּאמֶר אֶל עֲבָדֶיךָ הָאסְטוּ גְזָאגְט צוּ אוּנְז

ספר הישר

הָאסְט אוּנְז גֶעהֵייסֶן בְּרֶענְגֶן אוּנְזֶער יוּנְגְסְטֶען בְּרוּדֶר הָאבֶּן מִיר אִים גֶעבְּרַאכְט צוּ דִיר אוּנ אַצוּנְד מַאכְסְטוּ וַוייטֶר אַיין בִּלְבּוּל אוֹיף אוּנְז אַצוּנְד בֶּעט אִיךְ דֶעם הֶערִין דֶר הַאר זָאל אוּנְז אוּם קֶערֶן אוּנְזֶער בְּרוּדֶר אוּנ מִיר וֶועלְן גֵיין מִיט פְרֵייד צוּ אוּנְזֶער פָאטֶר
אוּנ אוֹב אוּנ נִיט וֶועלְן מִיר פַר וַוִיסְטְן מִצְרַיִם. אוּנ יוֹסֵף הָט גִי
צוּ יְהוּדָה וָוס עֶפִינְסְטוּ דַיין בְּרַיים מוֹל אוּנ רֶעטְסְט אָן
דָא שְׁוֶוער אִיךְ אַזוֹ וִוי פַּרְעֹה לֶעבְּט אַז אִיךְ וֶועל הֵייסֶ
גִבּוֹרִים זָאלְן מִלְחָמָה הַאלְטְן מִיט אַייךְ וֶועקְטוּ מִיט דַיינֶע

דער

עַבְדֶיךָ אִם־לֹא יֵרֵד אֲחִיכֶם הַקָּטֹן
אִתְּכֶם לֹא תֹסִפוּן לִרְאוֹת פָּנָי׃
כד וַיְהִי כִּי עָלִינוּ אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וַנַּגֶּד־
לוֹ אֵת דִּבְרֵי אֲדֹנִי׃ כה וַיֹּאמֶר אָבִינוּ
שֻׁבוּ שִׁבְרוּ־לָנוּ מְעַט־אֹכֶל׃ כו וַנֹּאמֶר
לֹא נוּכַל לָרֶדֶת אִם־יֵשׁ אָחִינוּ הַקָּטֹן
אִתָּנוּ וְיָרַדְנוּ כִּי־לֹא נוּכַל לִרְאוֹת פְּנֵי
הָאִישׁ וְאָחִינוּ הַקָּטֹן אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ׃
כז וַיֹּאמֶר עַבְדְּךָ אָבִי אֵלֵינוּ אַתֶּם
יְדַעְתֶּם כִּי שְׁנַיִם יָלְדָה־לִּי אִשְׁתִּי׃
כח וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאִתִּי וָאֹמַר אַךְ
טָרֹף טֹרָף וְלֹא רְאִיתִיו עַד־הֵנָּה׃
כט וּלְקַחְתֶּם גַּם־אֶת־זֶה מֵעִם פָּנַי

אונקלוס

יְחוּת אֲחוּכוֹן זְעֵירָא
כוֹן לָא תוֹסְפוּן לְמֶחֱזֵי
י׃ כד וַהֲוָה כַּד סְלֵיקְנָא
בְדָךְ אַבָּא וְחַוֵּינָא
יָת פִּתְגָמֵי רִבּוֹנִי׃
וַאֲמַר אֲבוּנָא תּוּבוּ
נוּ לָנָא זְעֵיר עִיבוּרָא׃
וַאֲמַרְנָא לָא נִכּוּל
יחַת אִם אִית אָחוּנָא
רָא עִמָּנָא וְנֵחוֹת אֲרֵי
א נִכּוּל לְמֶחֱזֵי אַפֵּי
רָא וְאָחוּנָא זְעֵירָא
תוֹהִי עִמָּנָא׃ כז וַאֲמַר
בְדָךְ אַבָּא לָנָא אַתּוּן
עְתּוּן אֲרֵי תְּרֵין יְלֵידַת
אִתְּתִי׃ כח וּנְפַק חַד
לְוָתִי וַאֲמָרִית בְּרַם
קְטַל קְטִיל וְלָא חֲזִתֵהּ
ד כְּעַן׃ כט וְתִדְבְּרוּן
ת יָת דֵּין מִן קֳדָמַי

בעל הטורים

כמס' הכא ואידך וייתר יעקב לבדו מה
תס מלחמה דכתיב ויאבק איש עמו אף
א הכין עלמו למלחמה׃ (כג) לא
סיפון לראות פני. ב' במס' הכא ואידך לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד שאמר להם לא די שלא תראו עוד את פני אלא בכל הדרך כ״ו

רש״י

ת אביו דואגים אנו שמא ימות בדרך שהרי אמו מ בדרך

בית יהודא

נָאר אַזוֹי הָט עֶר גֶעמֵיינְט (אִם יַעֲזוֹב אֶת אָבִיו דוֹאֲגִים אָנוּ שֶׁמָּא יָמוּת בַּדֶּרֶךְ) אוֹיבּ עֶר וֶועט פַאר לָאזֶן דֶעם פָאטֶער זָארְגֶן
יר וְהָאבֶּן מִיר מוֹרָא טָאמֶער וֶועט עֶר שְׁטַארְבֶּן אִין וֶועג (שֶׁהֲרֵי אִמּוֹ בַּדֶּרֶךְ מֵתָה) וָוארוּם זַיין מוּטֶער אִיז אוֹיךְ גֶשְׁטָארְבֶּן

שפתי חכמים

אמו׃ מ [נא״י] וקשה דא״כ למה תלה בעזיבת אביו שהרי גם אם אביו ירד עמו לא יצא מפני טרחת הדרך שהרי רחל מתה על פני

פירוש לתורת אלהים

קֶענְבְּט אִם וֶוען אײַיעֶר קְלֶענְסְטֶער בְּרוּדֶער וֶועט נִיט קוּמֶען אַהֶער מִיט אַייךְ לא תוֹסִיפוּן לִרְאוֹת פָּנָי זָאלְט
איר זִיךְ נִיט מֶעהְר וַוייזֶען פַאר מִיר׃ (כד) וַיְהִי אוּנ עֶס
אִיז גֶוֶועזֶען כִּי אַז מִיר זֶענִין גֶעקוּמֶען צוּ דַיין קְנֶעכְט
וָוס עֶר אִיז מַיין פָאטֶער וַנַּגֶּד לוֹ הָאבֶּען מִיר אִים
גֶזָאגְט דִיא רֵייד פוּן מַיין הֶער׃ (כה) וַיֹּאמֶר אָבִינוּ
הָאט אוּנְזֶער פָאטֶער גֶזָאגְט צוּ אוּנְז שׁוּבוּ שִׁבְרוּ לָנוּ
מְעַט אֹכֶל גֵייט וִוידֶער אַמָאל נָאךְ מִצְרַיִם אוּנ קוֹיפְט
אוּנְז אַבִּיסֶעל עֶסֶן שְׁפַּייז׃ (כו) וַנֹּאמֶר הָאבֶּען מִיר
גִיזָאגְט צוּ אִים לֹא נוּכַל לָרֶדֶת מִיר קָאנֶען נִיט גֵיין
אִם אוֹב אוּנְזֶער קְלֶענְסְטֶער בְּרוּדֶער וֶועט אוֹיךְ
זַיין מִיט אוּנְז וֶועלֶען מִיר גֵיין כִּי וָוארוּם מִיר קָאנֶען
זִיךְ נִיט וַוייזֶען פַאר דֶעם מַאן אַז אוּנְזֶער קְלֶענְסְטֶער
בְּרוּדֶער וֶועט נִיט זַיין מִיט אוּנְז׃ (כז) וַיֹּאמֶר הָאט
מַיין פָאטֶער גִיזָאגְט צוּ אוּנְז אַתֶּם יְדַעְתֶּם אִיר וַוייסְט
דָאךְ כִּי שְׁנַיִם יָלְדָה לִּי אִשְׁתִּי אַז נָאר צְווֵיי זִיהְן הָאט
מִיר מַיין ווַייבּ רָחֵל גִיבָּארִין׃ (כח) וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאִתִּי
אִיז אֵיינֶער דָם מֵיינְט מֶען יוֹסֵף פוּן מִיר אַוֶועק
גֶגַאנְגֶען וָאוֹמַר אַךְ טָרֹף טֹרָף הָאבּ אִיךְ גִיטְרַאכְט
אַווילְדֶע מְהִיעֶר הָט אִים פַאר צוּקְט וְלֹא רְאִיתִיו
עַד הֵנָּה אוּנ אִיךְ הָאבּ אִים נִיט גִיזֶעהְן בִּיז אִיצְט
אִיז מִיר נִיט מֶעהְר גְבְלִיבֶען פוּן אִיר נָאר בִּנְיָמִין׃
(כט) וּלְקַחְתֶּם גַּם אֶת זֶה אוּנ אִיר ווִילְט נָאךְ דֶעם אוֹיךְ
אַוֶועק נֶעמֶען פוּן מִיר וְקָרָהוּ אָסוֹן הָאבּ אִיךְ מוֹרָא

ספר הישר

דֶר פְרוּנְקְן וֶוערֶן אִין זַייעֶר שְׁפַּייעֶכְץ וָוס אִיטְלִיכֶר פוּן זֵיי וֶועט אַיין שְׁפַּיי טָאן. אוּנ עֶר הָט ווַייטֶער גֶעזָאגְט צוּ יוֹסֵף גָאט אִיז אַיין עֵדוּת אַז אִיךְ ווִיל נִיט מִלְחָמָה הַאלְטֶן מִיט כְּבוֹדְךָ אוּנ אִיךְ בֶּעט דוּ זָאלְסְט אָפּ גֶעבֶּן אוּנְזֶער בְּרוּדֶער אוּנ מִיר וֶועלֶען אַוֶועק גֵיין אוּנ יוֹסֵף הָט ווַייטֶער גִיעֶנְפֶערְט צוּ אִים אִיךְ הָאבּ דִיר שׁוֹין לַאנְג גֶעזָאגְט אֲפִילוּ דוּ וֶועסְט קוּמֶען מִיט אַלֶע שָׂרִים פוּן כְּנַעַן
וועסטו

וְקָרָהוּ אָסוֹן וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־שֵׂיבָתִי
בְּרָעָה שְׁאֹלָה׃ ל וְעַתָּה כְּבֹאִי אֶל־
עַבְדְּךָ אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ
וְנַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְנַפְשׁוֹ׃ שני לא וְהָיָה
כִּרְאוֹתוֹ כִּי־אֵין הַנַּעַר וָמֵת וְהוֹרִידוּ
עֲבָדֶיךָ אֶת־שֵׂיבַת עַבְדְּךָ אָבִינוּ
בְּיָגוֹן שְׁאֹלָה׃ לב כִּי־עַבְדְּךָ עָרַב אֶת־

וִיעָרְעִנֵּהּ מוֹתָא וְתַחֲת
יָת שֵׂיבְתִי בְּבִישְׁתָ
לִשְׁאוֹל׃ ל וּכְעַן כְּמֵית
לְוָת עַבְדָּךְ אַבָּ
וְעוּלֵימָא לֵיתוֹהִי עִמָּנָ
וְנַפְשֵׁהּ חֲבִיבָא לֵ
כְּנַפְשֵׁהּ׃ לא וִיהֵי כַּד יֶחֱ
אֲרֵי לֵית עוּלֵימָא וּמָי
וְיַחֲתוּן עַבְדָּיךְ יָת שֵׂיבַ
עַבְדָּךְ אֲבוּנָא בִּדְווֹנָ
לִשְׁאוֹל׃ לב אֲרֵי עַבְדָּ
מְעָרַב בְּעוּלֵימָא מִן אַבָּ

רשב"ם

(ל) ונפשו קשורה בנפשו. אביו ולכך בראותו כי אין הנער ומת: (לב) כי עבדך. לכך אני מדבר יותר מכל אחי. ואהיה עבד תחתיו:

בעל הטורים

תוסיפו לשוב עוד: (כט) והורדתם. ב' במס' דין ואידך והורדתם א
אבי הנה משל לפרה שאינה רוצה ליכנס לשחיטה הכניסו את ולד
זהיא נכנסת כך יעקב לא רצה לירד למצרים וכששמע שיוסף שם נכנס מיד: (ל) קשורה. ב' במסו' הכא ואידך אולת קשורה בלב נע
שהוא נער ואף אם לקח הגביע הוא מפני אולתו הקשירה בו א"כ מפני שאולתו קשורה בו צריך שתהא נפשו קשורה בנפשו של אביו לחנכו

בית יהודא

אין וועג: (כט) וְקָרָהוּ אָסוֹן). עס וועט אים טרעפען אַאומגליק (שֶׁהַשָּׂטָן מְקַטְרֵג בְּשַׁעַת הַסַּכָּנָה) ווייל דער שׂטן מַסֶרֶת אויף דעם מענטש ווען ער איז אין אַסַכָּנָה, אונ יעדער וועג איז אַסַכָּנָה: וְהוֹרַדְתֶּם אֶת שֵׂיבָתִי וגו'). מיין פאטער יַעֲקֹב האט געזאגט (עַכְשָׁיו כְּשֶׁהוּא אֶצְלִי אֲנִי מִתְנַחֵם בּוֹ עַל אִמּוֹ וְעַל אָחִיו) איצט ווען בִּנְיָמִין איז ביי מיר טרייסט איך מיך מיט אים אויף זיין מוטער אונ אויף זיין ברודער (וְאִם יָמוּת זֶה) אונ אויב ער וועט שטארבען (דּוֹמֶה עָלַי שֶׁשְּׁלָשְׁתָּן מֵתוּ בְּיוֹם אֶחָד) וועט דם זיין ביי מיר גלייך וויא אַלֶע דרייא וואלטען געשטארבען אין איין טאג: (לא) וְהָיָה כִּרְאוֹתוֹ כִּי אֵין הַנַּעַר וָמֵת). (אָבִיו מִצָּרָתוֹ) באלד וויא דר פאטער וועט זעהן בִּנְיָמִין איז ניטא מיט אונז וועט ער שטארבען פון צרות מיר וועלען אפילו קיין צייט האבען אים צו דערציילען וואס דא איז געוועען מיט אים: (לב) כִּי עַבְדְּךָ עָרַב אֶת הַנַּעַ"ר). יְהוּדָה האט געזאגט צו יוֹסֵף (וְאִם תֹּאמַר) אויב דו וועסט זאגן (לָמָּה אֲנִי נִכְנָס לְתַגֵּר יוֹתֵר מִשְּׁאָר אַחַי) פאר וואס גייא איך אריין צו די קריג מער פון מיינע אלע ברידער (הֵם כּוּלָּם מִבַּחוּץ) זיי זענען אלע אויסוועייניג (וַאֲנִי נִתְקַשַּׁרְתִּי בְּקֶשֶׁר חָזָק) אונ איך בין פארבונדין געווארן מיט אַשטארקע פארבינדונג (לִהְיוֹת מְנוּדֶּה בְּב' עוֹלָמוֹת) איך זאל זיין אין חרם אויף ביידע

רש"י

מתה: (כט) וקרהו אסון. (ב"ר) שהשטן מקטרג בשע
הסכנה: והורדתם את שיבתי וגו'. עכשיו כשהוא אצל
אני נ מתנחם בו על אמו ם ועל אחיו ואם ימות זה דומ
עלי ששלשתן ע מתו ביום אחד: (לא) והיה כראותו כ
אין הנער ומת. אביו מצרתו: (לב) כי עבדך ערב א
הנער. וא"ת למה אני נכנס לתגר יותר משאר אחי. ה
כולם מבחוץ ואני נתקשרתי בקשר חזק להיות מנודה פ בב

שפתי חכמים

יעקב. וע"ק למה הזכיר יהודה עזיבת אביו ויעקב אמר פן יקראנו אסון: נ דקשה לרש"י דכאן כתיב בשביל בנימין והורדתם את שיבתי ברעה שאולה ולעיל בפ' מקץ כתב כן בשביל יוסף דכתיב כי ארד אל בני אבל שאולה ומתרץ דודאי כבר בשביל יוסף הורידו שיבתו ברעה שאולה אלא עכשיו כשהוא וכו' א"נ דק"ל למה היה מצטער על בנימין יותר מרחל או יוסף או שמעון: ס הואיל וכתיב בקרא שנים ילדה לי אשתי וגו'. ול"נ מדכתיב והורדתם את שיבתי ברעה שאולה וכפ' מקץ כתיב ביגון שאולה י"ל דס"ק כבר הייתי מתנחם על אמו ועתה לא יהיה לי נחומין על אמו וארד ברעה שאולה וכמו שארז"ל הסרוי כלא אשה שרוי בלא טובה וממילא הוא שורה ברעה. מהרש"ל: ע וא"ת מנ"ל

לרש"י שקאי ג"כ ארחל דהא רחל לא נזכרה בקרא וי"ל מדכתיב לעי
שנים ילדה לי אשתי הכי פירושו שנים ילדה לי והיא אשתי ר"ל המיוחד
לי לפי שעיקר דירתו היה אצל רחל נמ"ה היה מתאבל על רחל וע"
יוסף היה מתנחם וכשמת יוסף ונשאר בנימין הייתי מתנחם בו על אמ
ועל אחיו ואם ימות זה דומה עלי כאילו שלשתן מתו ביום אחד:
פ וא"ת והא פירש"י לעיל וחטאתי לך כל הימים בעוה"ב והכא פי
בב' עולמות וי"ל דהא יהודה בכאן היה מספר הדברים שדבר עם יעקב
וא"כ כך היה לו לומר וחטאתי לך כל הימים אלא ע"כ צ"ל וחטאתי לאבי
הוא בעוה"ז בהיות אבי קיים וגם לעולם שכולו יום דהיינו בעוה"ב
וא"ל ולמה צריך יהודה עתה להתגלל א"ע אך שקפר א"ע בנדוי שני

פירוש לתורת אלהים

טאמער וועט אים טרעפען אַאומגליק אין וועג וְהוֹרַדְתֶּם אֶת שֵׂיבָתִי וועט איר מאכין נידעריגען מיין עלטער בְּרָעָה מיט טרויער שְׁאוֹלָה אין קבר [מיין טויט]: (ל) וְעַתָּה אונ יעצט כְּבֹאִי אז איך וועל קומען צוא דיין קנעכט צו מיין פאטער וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ אונ דער יונג בִּנְיָמִין איז ניט מיט אונז וְנַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ אונ מיין פאטערס לייב איז אן געקניפט אין דעם לייב פון בִּנְיָמִין ער קען גאר אן אים ניט זיין: (לא) וְהָיָה אונ עס וועט זיין כִּרְאוֹתוֹ כִּי אֵין הַנַּעַר אז ער וועט זעהן אז דער יונג איז ניט דא מיט אונז וָמֵת וועט ער שטארבען פאר צרות וְהוֹרִידוּ עֲבָדֶיךָ וועלין מיר דיינע קנעכט מאכען נידעריגען אֶת שֵׂיבַת עַבְדְּךָ אָבִינוּ דם עלטער פון אונזער פאטער דיין קנעכט בְּיָגוֹן שְׁאוֹלָה מיט טרויערקייט אין קבר אריין. אונ אז דו וועסט וועלן פרעגן וואס קריג איך מיך מעהר פון אלע ברידער: (לב) כִּי ווארום

ספר הישר

וועסטו ביי מיר ניט אפ נעמען דיין ברודער. אונ יוסף האט אן געהויבן ריידן אונ האט געזאגט יוסף יוסף קום וועסטו זיך זעהן מיט דיינע ברידער אונ ווי יוסף האט אזוי געזאגט האבן זיך דיא ברידער ארום אן געקוקט אהין אונ אהער צו זעהן פון וואנט יוסף

הַנַּעַר מֵעִם אָבִי לֵאמֹר אִם־לֹא
אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ וְחָטָאתִי לְאָבִי כָּל־
הַיָּמִים׃ לג וְעַתָּה יֵשֶׁב־נָא עַבְדְּךָ
תַּחַת הַנַּעַר עֶבֶד לַאדֹנִי וְהַנַּעַר יַעַל
עִם־אֶחָיו׃ לד כִּי־אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל־אָבִי
וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתִּי פֶּן אֶרְאֶה בָרָע
אֲשֶׁר יִמְצָא אֶת־אָבִי׃ מה א וְלֹא־
יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכֹל הַנִּצָּבִים
עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל־אִישׁ מֵעָלָי
וְלֹא־עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְוַדַּע יוֹסֵף

אונקלוס

מֵימָר אִם לָא אַיְתֵנֵהּ
יָתָךְ וָאֱהֵי חָטֵי לְאַבָּא
ל יוֹמַיָּא׃ לג וּכְעַן יִתֵּב
עַן עַבְדָּךְ תְּחוֹת עוּלֵימָא
בְדָּא לְרִבּוֹנִי וְעוּלֵימָא
סַּק עִם אֲחוֹהִי׃ לד אֲרֵי
כְדֵין אֶסַּק לְוָת אַבָּא
עוּלֵימָא לֵיתוֹהִי עִמִּי
לְמָא אֶחֱזֵי בְּבִישָׁא דִּי
שְׁתְּכַח יָת אַבָּא׃ א וְלָא
יל יוֹסֵף לְאִתְחַסָּנָא לְכֹל
קָיְמִין עִלָּוֹהִי וּקְרָא
פִּיקוּ כָּל אֱנָשׁ מֵעִלָּוַי
א קָם אֱנָשׁ עִמֵּהּ כַּד
תְיְדַע יוֹסֵף לְוָת אֲחוֹהִי׃

רשב"ם

) ולא יכול יוסף להתאפק. עוד. כי עד
ה היה עושה כל מעשיו ע"י שהיה מתאפק
בו כמ"ש למעלה ויתאפק ויאמר שימו
ם: לכל הנצבים עליו. בפני כל הנצבים עליו ולא יכול עוד להתאפק. ויקרא למשרתיו הוציאו כל הנצבים עלי מן הבית. כך עיקר פשוטו:

רש"י

למות: (לג) ישב נא עבדך וגו'. (כ"ר) לכל דבר אני
עולה ממנו לגבורה צ ולמלחמה ולשמש: (א) ולא יכול
סף להתאפק לכל הנצבים. לא היה יכול לסבול שיהיו

בית יהודא

ווּעלְטֶן אויבּ איך וועל ניט בְּרֵיינְגֶען בִּנְיָמִין לֶעבֶּעדִיג צוּ
מַיין פָאטֶער אַהֵיים: (לג) וְיֵשֶׁב נָא עַבְדְּךָ וגו'. יְהוּדָה זָאגְט
צוּ יוֹסֵף (לְכָל דָּבָר אֲנִי מְעוּלֶּה מִמֶּנּוּ) צוּ יֶעדֶער זַאךְ בִּין אִיךְ
בֶּעסֶר צוּ דִיר פַר בִּנְיָמִין (לִגְבוּרָה וּלְמִלְחָמָה וּלְשַׁמֵּשׁ) אִיךְ בִּין
ש־רְקער פון אים. איך קען גיין אין אמלחמה אונ קען דיך בעדינען, בעסער וויא ער קען: (א) וְלֹא יָכוֹל יוֹסֵף
תְאַפֵּק לְכָל הַנִּצָּבִים). יוֹסֵף האט ניט געקענט לייַנגער איין האלטען אין זיך ער זאל זיך ניט געבן צו דערקענען (לֹא הָיָה
ל לִסְבּוֹל שֶׁיִּהְיוּ מִצְרִים נִצָּבִים עָלָיו וְשׁוֹמְעִין שֶׁאֶחָיו מִתְבַּיְּשִׁין בְּהוֹדְעוֹ לָהֶם) ער הָט אָבער ניט געקענט לַיידען וואס דיא

שפתי חכמים

למות וי"ל משום דסבר שמא יוסף אינו מאמין בעונש עוה"ב מש"ה וק"ל: צ קשה ממ"נ מהו גבורה אם הוא גבור למלחמה הרי כתב
רך לו לומר גם עונש עוה"ז משא"כ גבי יעקב שהאמין בעונש עוה"ב אח"כ למלחמה ואם הוא לשימוש הרי ג"כ כתב לשימוש ול"ל למכתב גבורה

פירוש לתורת אלהים

יך דיין קנעכט האב עָרֵב געוועזן פאר דעם קינד
עם אָבִי פאר מיין פאטער לֵאמֹר אִם לֹא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ
ז איך וועל אים ניט ברענגען צו דיר וְחָטָאתִי לְאָבִי
על איך בלייבען זינדיג פאר מיין פאטער אויף
ייביג אויף דער וועלט אונ אויף יענער וועלט:
ג) וְעַתָּה אונ יעצט בעט איך דיך יֵשֶׁב איך דיין
נעכט וועל דא זיצין פאר אקנעכט צו מיין הער
אר דעם קינד ווארום צו אלע זאכען בין איך
ציגער פון אים וְהַנַּעַר יַעַל עִם אֶחָיו אונ דער יונג
אל גיין מיט זיינע ברידער: (לד) כִּי ווארום וויא
ז קאן איך קומען צו מיין פאטער וְהַנַּעַר אֵינֶנִּי אִתִּי
ווען דער יונג איז ניט דא מיט מיר פֶּן אֶרְאֶה בָרָע
וויא וועל איך אויס האלטען דעם טרויער וואס
וועט גרייכען מיין פאטער: (א) וְלֹא יָכוֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק
אונ יוסף האט זיך ניט גקאנט מעהר איינהאלטען
לְכֹל הַנִּצָּבִים צווא דיא אלע פרעמדע וואס זיינען
געשטאנען לעבען איהם ווארטין ביז וועלן אוועק
גיין דער נאך זאל ער זיך דערקענין צו זיינע
ברידער נאר וַיִּקְרָא ער האט אזאג געטאהן הוֹצִיאוּ
פירט ארויס אלע מענטשען פון מיר. זאגט דער
פסוק וְלֹא עָמַד אִישׁ אִתּוֹ עס איז ניט גשטאנען איין
מענטש מיט אים בְּהִתְוַדַּע אז יוסף הט זיך דערקענט

ספר הישר

עס קומן אונ יוסף הט צו זיי געזאגט נאך ווס באדארפט איר
קן אהין אונ אהער פר וואר איך בין יוסף ווס איר הט מיך
אר קופט צו מצרים אונ אצונד לאז אייך ניט באנק טאן אין
יערע אויגן ווס איר הט מיך פר קופט דען צו איין דר גערונג
ט גאט מיך געשיקט אהער אונ ווי זיי האבן דס דער הערט
נן זי דר שראקן געווארן אונ יהודה איז נאך מיין דר שראקן
עווארען אונ ווי בנימין הט דער הערט די רייד איז בנימין צו
געלאפן צו יוסף אונ הט אים געהאלדזט אונ הט געוויינט אונ ווי
די ברידר האבן דס דער זעהן זעענען זיי אויך געפאלן איף יוסף'ס
האלדז אונ האבען אויך געוויינט אונ אלע האבען געוויינט איין
גרוס געוויין אונ די זאך איז געהערט געווארן אין דעם הויז פון
פרעה אז די לייט זענען די ברידר פון יוסף איז אים זעהר וואול
געפעלען די זאך אונ פרעה האט געשיקט זיינע שרדות אונ
גבורים צו יוסף זיי זאלען זיך פרייען מיט יוסף'ס ברידער אונ

אל־אחיו: ב ויתן את־קלו בבכי
וישמעו מצרים וישמע בית פרעה:
ג ויאמר יוסף אל־אחיו אני יוסף
העוד אבי חי ולא־יכלו אחיו לענות
אתו כי נבהלו מפניו: ד ויאמר יוסף
אל־אחיו גשו־נא אלי ויגשו ויאמר

ב ויהב ית קלה בבכ
ושמעו מצרים וש
אנש בית פרע
ג ואמר יוסף לאח
אנא יוסף העד כען
קים ולא יכילו אח
לאתבא יתיה פתגם
אתבהילו מן קדמו
ד ואמר יוסף לאח
קריבו כען לותי וקר

תו"א ולא יכלו אחיו לענות תגיגה

רשב"ם (ב) וישמעו מצרים. אנשי העיר. ואח"כ וישמע בית פרעה:

בית יהודא

מצרים זענן געוועזן לעבן אים אונ זיי וועלן הערן אונ זעהן וויא די ברידר וועלן פארשעמט ווערן ווען ער וועט זיך דערקענען צו זיי: (ב) וישמע בית פרעה. מיינט מען (ביתו של פרעה) די מענטשן וואס זענען ביי פרעה אין שטוב (כלומר עבדיו ובני ביתו) מען מיינט די קנעכט אונ די שטוב מענטשן פון פרעה (ואין זה לשון בית ממש) בית פרעה מיינט מען ניט די שטוב פון פרעה (אלא כמו בית ישראל בית יהודה) נאר וויא מען זאגט בית ישראל אדער בית יהודה, מיינט מען ניט די שטוב פון ישראל די שטוב פון יהודה, נאר מיינט די ישראל אליין אונ יהודה אליין: (ג) נבהלו מפניו. די ברידער זענען דערשראקן געווארען פר יוסף (מפני הב... ווייל זיי זענען פארשעמט געווארן פאר אים: (ד) גשו נא אליו. זאגט רש"י (ראה אותם נסוגים לאחור) יוסף הט ג... די ברידער רוקין זיך אפ פון אים אינטער זיך (אמר) האט ער גזאגט (עכשיו אחי נכלמים) איצט ווערן מיינע בר... פארשעמט (קרא להם בלשון רכה ותחנונים) האט ער זייא גערופן מיט ווייכע רייד אונ מיט געבעט זייא זאלן...

רש"י

מצרים נלבים עליו ושומעין שאחיו ק מתביישין בהודעו ...
(ב) וישמע בית פרעה. ביתו של פרעה כלומר ...
ובני ביתו. ואין זה לשון בית ממש ר אלא כמו בית יש...
בית יהודה מיסנד"ה בלעז: (ג) נבהלו מפניו. ...
הבושה: (ד) גשו נא אלי. ראה אותם נסוגים לאחור ...
עכשיו אחי נכלמים קרא להם בלשון רכה ותחנונים וו...

שפתי חכמים

וי"ל למלחמה ולסימוס הוא פי' של לגבורה ככו' למה אני גבור למלחמה ולסימוס: ק והכי משמע הפסוק ולא יכול יוסף לסבול שיהיו אחיו מתביישין לכל העם הנלבים עליו ר"ל נגד כל העם לפיכך לוה להוליאם דאל"כ למה הוליאם: ר דאל"כ היה לו לנקוד וישמע בקמץ תחת

דעת זקנים מבעלי התוספות

תעשה לו רעה: (ג) ולא יכלו אחיו לענות אותו. פי' הרב קרא מאמינים ואינם מאמינים. מאמינים שהרי הזכיר יוסף ואינם מאמינים לשעבר לעבד נמכר יוסף ענו רגלו ועכשיו הוא מושל בכל ארץ מצרים: (ד) גשו נא ... ויגשו. מדרש לפי שאמר למעלה הוציאו כל איש מעלי והמ... חיו עומדים בחוץ ומטין אזניהם מה הם מדברים ולכך כש... כשרצה לומר אשר מכרתם אותי לא רצה שישמעו לפי ... אני יוסף אחיכם העוד אבי חי לא חשש אם הם שומעין אבל בדעתו להושיב אחיו במצרים ואילו היו שומעין שמכרו אחיהם יאמרו אנשים רעים הם מאד שאפי' לאחיהם מכרו כל ... שיעשו עמנו רעה אם ישבו אתנו ולכך אמר להם גשו נא אלי ואומר לכם בחשאי. ד"א מתחלה אמר להם יוסף אני ... אחיכם העוד אבי חי ולא רצה להזכיר מכירתו מפני בנימין אחיו שלא יתבייש ממנו ושלא יגיד לאביו והפליגן לצד אחר ... להם גשו נא אלי הפרידן מבנימין ויאמר אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי:

ליקוטי יקרים

(ד) ויאמר יוסף אל אחיו גשו נא אלי וגו'. דר אלשיך שרייבט דר מדרש זאגט ווען יהודה אונ יוסף האבן געקריגט זענן געקומן מלאכים צו יוסף אין שטוב הערן אונ זעהן די קריג, אונ ווען יוסף הט געזאגט אלע מענטשן זאלן ארויסגיין פון שטוב, הט יוסף געמיינט נאר די מענטשן זאלן ארויסגיין אבר די מלאכים זאלן בלייבן אים צו היטן, ווייל ווען יוסף איז געבליבן אליין אין שטוב, האבן די ברידר אים געוואלט הרגנן, ווייל אין זיי הט זיך דערוועקט די ערשטע פיינדשאפט אונ איצט נאך מער די קנאה. אונ זיי האבן חרטה געהאט פר וואס זיי האבן אים פארקויפט אונ ניט געהרגת, דריבר האבן זיי אים איצט געוואלט הרגנן נאר די מלאכים האבן ניט געלאזען:

פירוש לתורת אלהים

צו זיינע ברידער דען ער האט ניט געוואלט מצרים זאלען זעהן וויא זיינע ברידער ווע... פארשעמט ווערען פאר אים: (ב) ויתן את קולו ... אונ יוסף האט אנגעפאנגען וויינען וישמעו מ... אונ דאס גיוויין האבען גהערט דיא מצרים וי... בית פרעה אונ דאס איז דער הערט געווארן אין ד... הויז פון פרעה: (ג) ויאמר יוסף האט יוסף גיזא... צו זיינע ברידער אני יוסף איך בין יוסף העוד ... חי לעבט נאך מיין פאטער ולא אונ זיינע בר... האבען אים ניט גיקענט ענטפערען כי נבהלו מ... ווארום זיי זענין פאר אים דער שראקין געווארין: (ד) ויאמר אונ יוסף הט גיזאגט צו זיינע ברידער ... נא אלי איך בעט אייך טרעט צוא צו מיר [עיין רש"י] ויגשו האבן זייא גינעהנט צוא אים ויאמר האט ...

ספר הישר

פרעה הט געשיקט צו יוסף יוסף זאל זאגן זיינע ברידר זיי זאלן ארום פארן אין מצרים אונ אוך זאל יוסף געבן צו זיינע ברידר גרויסע מתנות אונ זאל איטליכן אן קליידן פיינע קליידר אונ זאל געבן צו איטליכן דריי הונדערט שטיק זילבר אונ יוסף הט זייא געהייסן אן טאן די גוטע קליידר אונ הט זיי געבראכט פר פ... אונ ווי פרעה הט דער זעהן די ברידר פון יוסף אונ זיי ז... אלע גרויסע גבורים אונ זייער שיינע מענטשן הט ער זיך ... זייער געפרייט אונ דר נאך זענען זיי אוועק געגאנגען פון פ...

אֲנִי יוֹסֵף אֲחִיכֶם אֲשֶׁר־מְכַרְתֶּם
אֹתִי מִצְרָיְמָה: ה וְעַתָּה | אַל־תֵּעָצְבוּ
וְאַל־יִחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי־מְכַרְתֶּם אֹתִי
הֵנָּה כִּי לְמִחְיָה שְׁלָחַנִי אֱלֹהִים
לִפְנֵיכֶם: ו כִּי־זֶה שְׁנָתַיִם הָרָעָב
בְּקֶרֶב הָאָרֶץ וְעוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים
אֲשֶׁר אֵין־חָרִישׁ וְקָצִיר: ז וַיִּשְׁלָחֵנִי

אונקלוס

וַאֲמַר אֲנָא יוֹסֵף אֲחוּכוֹן
דִּי זַבִּנְתּוּן יָתִי לְמִצְרָיִם:
ה וּכְעַן לָא תִתְנַסּוּן וְלָא
יִתְקַף בְּעֵינֵיכוֹן אֲרֵי
זַבִּנְתּוּן יָתִי הָכָא אֲרֵי
לְקַיָּמָא שַׁלְחַנִי יְיָ
קֳדָמֵיכוֹן: ו אֲרֵי דְּנַן
תַּרְתֵּין שְׁנִין כַּפְנָא בְּגוֹ
אַרְעָא וְעוֹד חָמֵשׁ שְׁנִין
דִּי לֵית זְרוֹעָא וַחֲצָדָא:
ז וְשַׁלְחַנִי יְיָ קֳדָמֵיכוֹן
תו"א כי זה שנתים ע"א ט:

בעל הטורים

(ו) וקציר. ב' במס' הכא ואידך עוד כל ימי הארץ זרע וקציר ודאי לא בא יוסף לבטל גזירת המקום זרע וקציר לא ישבותו ע"כ אמר אשר אין חריש וקציר כי ודאי לא ישבותו זרע וקציר וכשיזרעו יקצרו וכאן לא רצו לזרוע שאמרו מוטב שנאכל מה שבידנו ממה שנזרע אותו ואולי לא נחיה עד שנקצור ע"כ אמר חריש וקציר ולא אמר זרע וקציר:

רשב"ם

(ח) כי למחיה שלחני. הקב"ה עשה כל זאת לטובתכם:

רש"י

להם. ש שהוא מהול (ב"ר): (ה) למחיה. להיות לכם למחיה: (ו) כי זה שנתים הרעב. עברו משני הרעב:

בית יהודא

צו אים וְהֶרְאָה לָהֶם שֶׁהוּא מָהוּל) אונ ער הָט זייא גֶעוויזֶען אַז ער איז גֶעמָלֶת: (ה) [לְמִחְיָה]. מֵיינְט מֶען (לִהְיוֹת לָכֶם לְמִחְיָה) איך זָאל זַיין צוּ אַייך צוּ אַדֶערְנֶערוּנְג: (ו) וּכִי זֶה שְׁנָתַיִם הָרָעָב]. מֵיינְט מֶען (עָבְרוּ מִשְּׁנֵי הָרָעָב) צְוַויי יָאהְר איז שוֹין אַוֶועקְגֶעגַאנְגֶען פוּן די הוּנְגֶער יָאהְרֶן וָואס דַארְפֶן זַיין:

שפתי חכמים

הפי"ן (וגם נלטרך לומר שבית כמו בבית). מהרש"ל: ש וא"ת מנ"ל לרש"י משום דהראה להם המילה היה אומר להם גשו שמא משום שראה אותם נסוגים לאחור היה אומר להם גשו. וי"ל דרש"י דייק מדכתיב גשו ולא כתיב קרבו אלי אלא מדכתיב לי הגשה משמע הגשה:

פירוש לתורת אלהים

גיזָאגְט איך בִּין אַייעֶר בְּרוּדֶר יוֹסֵף וָוס איר הָאט פַר קוֹפְט נָאךְ מִצְרַיִם: (ה) וְעַתָּה אונ יֶעצְט אַל איר זָאלְט נִיט טְרוֹעֶרִיג זַיין וְאַל אונ עֶס זָאל נִיט פַאר דְרִיסֶן אִין אַייעֶרִי אוֹגֶן כִּי וָוס איר הָט מִיךְ אַהֶער פַאר קוֹפְט זָאלְט איר נִיט בְּרוֹגֶז זַיין אֵיינֶער אוֹיף דֶעם אַנְדֶערֶען כִּי דֶען גָאט הָט מִיךְ גִישִׁיקְט אַהֶער אִיךְ זָאל פַר אַייךְ זַיין אַשְׁפַּייזֶר: (ו) כִּי דֶען עֶס אִיז עֶרְשְׁט אַוֶועק גִיגַאנְגֶן צְוַויי יָאר פוּן דִיא הוּנְגֶער יָארֶן וְעוֹד אונ עֶס וֶועט נָאךְ זַיין פִינְף יָאר אֲשֶׁר וָוס עֶס וֶועט נִיט זַיין קֵיין אַקֶער אונ שְׁנִיט: (ז) וַיִּשְׁלָחֵנִי

ליקוטי יהודא

(ה) וְעַתָּה אַל תֵּעָצְבוּ וְאַל יִחַר בְּעֵינֵיכֶם וגו'. יוֹסֵף הָט גֶעזָאגְט צוּ דִי בְּרִידֶר וַוייל אִיךְ ווייס נִיט וָוס אִיצְט אִיז בַּיי אַייךְ אִין הַארְצֶען וֶועגֶן מִיר, אוֹב אַייעֶר פֵיינְדְשַׁאפְט צוּ מִיר אִיז פוּן אַייךְ אַוֶועקְגֶעגַאנְגֶען, אוּנ איר הָט חֲרָטָה אוֹיף דִי צָרוֹת וָוס אִיךְ הָאבּ גֶעהַאט דוּרְךְ אַייךְ, זָאג אִיךְ אַייךְ אַל תֵּעָצְבוּ, איר זָאלְט נִיט טְרוֹיעֶרִיג זַיין, וָוארוּם דִי אַלֶע צָרוֹת הָאבֶּן גֶעפִירְט צוּ מַיין גְלִיק, עֶס קֶען זַיין מַיין גְלִיק וָואלְט גֶעקוּמֶן אָן צָרוֹת צוּ הָאבֶּן פְרִיעֶר, נָאר גֶעוִויס ווייס הקב"ה פַר וָוס עֶס הָט גֶעמוּזְט אַזוֹי זַיין, וָוארוּם נִיט איר הָט מִיךְ אַהֶער פַארְקוֹפְט נָאר הקב"ה, אוּנ אוֹב אַייעֶר פֵיינְדְשַׁאפְט אִיז נָאךְ בַּייא אַייךְ ווִיא פְרִיעֶר, אוּנ עֶס פַארְדְרִיסְט אַייךְ וָואס איר הָאט מִיךְ פַארְקוֹיפְט, נִיט גֶעהַרְגֶעט, זָאל אַייךְ נִיט פַארְדְרִיסֶען, וָוארוּם דָאס אִיז אַייעֶר טוֹבָה, וַוייל ווִי אִיךְ זֶעה בִּין אִיךְ גֶעשִׁיקְט גֶעוָוארֶן אִין מִצְרַיִם נָאר פוּן אַייעֶר טוֹבָה וֶועגֶן, איר זָאלְט בְּלֵייבֶּען לֶעבֶּן פוּן דִי זִיבֶּען יָאר הוּנְגֶער:

ספר הישר

אוּנ גֵייעֶן צוּם לַאנְד כְּנַעַן צוּ זֵייעֶר פָאטֶער אוּנ בִּנְיָמִין אִיז אוֹיךְ גִיוֶועזֶען מִיט זֵיי אוּנ יוֹסֵף אִיז אוֹיף גֶעשְׁטַאנֶען אוּנ הָט זֵיי גֶעגֶעבֶּן דֶעם רַייטִם וָואגֶן וָוס עֶר הָט גֶערִיטֶען בְּשַׁעַת עֶר אִיז גֶעוָוארֶן אֵיין שֵׁנִי לְמֶלֶךְ אִין מִצְרַיִם דֶער פָאטֶער זָאל קוּמֶן אוֹיף אִים אִין מִצְרַיִם. אוּנ יוֹסֵף הָט גֶעשִׁיקְט קְלֵיידֶער צוּ אַלֶע קִינְדֶער פוּן זַיינֶע בְּרִידֶער אוּנ אוֹיךְ הוּנְדֶערְט שְׁטִיק זִילְבֶּער צוּ אִיטְלִיכֶן פוּן זֵיי אוּנ צוּ דִי וַוייבֶּער פוּן זַיינֶע בְּרִידֶער הָט עֶר אוֹיךְ גֶעשִׁיקְט צוּ זֵייא וַוייבֶּערְשֶׁע קְלֵיידֶער אוּנ אוֹיךְ בְּשָׂמִים אוּנ גִיוֶוערְץ צוּ אִיטְלִיכֶן בְּרוּדֶר הָט עֶר גִיגֶעבֶּן קְנֶעכְט כְּדֵי מֶען זָאל זֵיי בֶּעדִינֶען אוּנ זָאלֶן פִירֶען זֵייעֶר נוּסֵס אִין מִצְרַיִם. אוּנ צוּ דִי קִינְדֶער פוּן בִּנְיָמִין הָט עֶר גֶעשִׁיקְט

משלים על התורה

(ז) וַיִּשְׁלָחֵנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם וגו'. דֶער עִנְיָן אִיז לְמָשָׁל אַ אָרֶעם מַאן אִיז גֶעקוּמֶן אִין אַקְרָאם קוֹיפֶן סְחוֹרָה פַאר ז' ךָ אוֹיף אַמַלְבּוּשׁ, עֶר פְרֶעגְט דֶעם קְרֶעמֶר ווִיפִיל עֶר ווִיל פַר דִי סְחוֹרָה אוֹיף אַמַלְבּוּשׁ, דֶער קְרֶעמֶר זָאגְט דָס קָאסְט צֶעהְן רוּבֶּל, דֶר אָרֶעם מַאן זָאגְט טָאמֶער וֶועט זַיין גֶענוּג אַכְט רוּבֶּל, זָאגְט דֶר קְרֶעמֶער אִיךְ שְׁוֶוער עֶס קָאסְט מִיךְ אַכְט רוּבֶּל, נָאר אִיךְ ווִיל נִיט בַּיי אַ אָרֶעם מַאן פַארְדִינֶען גִיבּ מִיר דִי אַכְט רוּבֶּל, דֶר אָרֶעם מַאן הָט אַרוֹסְגֶענוּמֶן זַיין בֵּייטֶעלֶע, אוּנ הָט אוֹסְגֶעשָׁאטֶן דָם גֶעלְט אוֹיף דֶעם טִישׁ אוּנ הָט גֶעזָאגְט צוּם קְרֶעמֶר דָם אִיז מַיין גַאנְצֶע גֶעלְט אוּנ מֶער הָאבּ אִיךְ נִיט, דֶר סוֹחֵר הָט גֶעהַאט רַחֲמָנוֹת אוּנ הָט אִים גִיגֶעבֶּן דִי סְחוֹרָה, דֶער אָרֶעם מַאן אִיז גֶעקוּמֶען אַהֵיים מִיט דִי סְחוֹרָה, הָט עֶר גֶעזָאגְט דֶער קְרֶעמֶר הָט גֶעזָאגְט ... הָט גֶעשְׁוואוֹרֶן אַז דִי סְחוֹרָה קָאסְט אִים אַלֵיין אַכְט רוּבֶּל אוּנ

אֱלֹהִים֙ לִפְנֵיכֶ֔ם לָשׂ֥וּם לָכֶ֛ם שְׁאֵרִ֖ית
בָּאָ֑רֶץ וּלְהַחֲי֣וֹת לָכֶ֔ם לִפְלֵיטָ֖ה
גְּדֹלָֽה׃ שלישי ח וְעַתָּ֗ה לֹֽא־אַתֶּ֞ם
שְׁלַחְתֶּ֤ם אֹתִי֙ הֵ֔נָּה כִּ֖י הָאֱלֹהִ֑ים
וַיְשִׂימֵ֨נִי לְאָ֜ב לְפַרְעֹ֗ה וּלְאָדוֹן֙ לְכָל־
בֵּית֔וֹ וּמֹשֵׁ֖ל בְּכָל־אֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם׃
ט מַהֲרוּ֮ וַעֲל֣וּ אֶל־אָבִי֒ וַאֲמַרְתֶּ֣ם אֵלָ֗יו
כֹּ֤ה אָמַר֙ בִּנְךָ֣ יוֹסֵ֔ף שָׂמַ֧נִי אֱלֹהִ֛ים
לְאָד֖וֹן לְכָל־מִצְרָ֑יִם רְדָ֥ה אֵלַ֖י אַל־

אונקלוס

לְשַׁוָאָה לְכוֹן שְׁאָר
בְּאַרְעָא וּלְקַיָמָא לְכוֹ
לְשֵׁיזָבָא רַבָּא: ח וּכְעַ
לָא אַתּוּן שְׁלַחְתּוּן יָתִ
הָכָא אֱלָהֵן מִן קֳדָם י
וְשַׁוְיַנִי לְאַבָּא לְפַרְעֹ
וּלְרִבּוֹן לְכָל אֱנַשׁ בֵּיתֵ
וְשַׁלִּיט בְּכָל אַרְעָא
דְמִצְרָיִם: ט אוֹחוּ וּסְק
לְוָת אַבָּא וְתֵימְרוּן לֵה
כִּדְנַן אֲמַר בְּרָךְ יוֹסֵף
שַׁוְיַנִי יְיָ לְרִבּוֹן לְכָ
מִצְרָיִם חוּת לְוָתִי לָא

רשב"ם (ח) כי האלהים. אלא האלהים

בעל הטורים

(ט) רדה. ב' במס' הכא ואידך רדו והסככה את ערלים גבי נ"נ בסיר

בית יהודא

(ח) וּלְאָב. מיינט מען וּלְחָבֵר וּלְפַטְרוֹן) איך בין אחבר צו פרעה אונ אַאָלְצְטָער: (ט) [וַעֲלוּ אֶל אָבִי]. זאגט רש"י (אֶרֶץ

רש"י

(ח) לאב. לחבר ולפטרון [לוס בשיטלער. פאטראן]: (ט) ועל
ישראל גבוה מכל הארצות) ארץ ישראל איז געווען העכע

שפתי חכמים

קרובה ולמה היו לריכין ליגש כ"כ קרוב לו אלא שהראה להם המילה מ
זא"ל מנ"ל שראה אותם נסוגים אחור דילמא מ"ם להם גשו אינו אלא ש
מסום שהראה להם סהוא מהול דא"כ לא למ"ל בשלמא אי ראה אותם
שנסוגים אחור מ"ה הולרך לומר מלת נא לדבר עמהם בלי רכה כד

פירוש לתורת אלהים

האט מיך גאט אהער פאר אייך געשיקט לָשׂוּם צוא מאכען אייך פאר איין איבער בלייבונג אין לאנד וּלְהַחֲיוֹת אונ איך זאל אייך דער נערין צו אגרויסען אנטרינונג דורך מיר זאלט איר האבען צו עסין אונ זאלט אנטרונען ווערען פון דעם הונגער: (ח) וְעַתָּה אונ יעצט זאלט איר וויסען לא אז ניט איר האט מיך אהער געשיקט כִּי נאר גאט וַיְשִׂימֵנִי אונ ער האט געמאכט מיך פר אפריינד ביי פַּרְעֹה וּלְאָדוֹן אונ צו אהער איבער זיין הויז געזינד וּמוֹשֵׁל אונ צוא אגוועלטיגער איבער דעם גאנצען לאנד מִצְרָיִם; (ט) מַהֲרוּ אײלט אונ גייט צו מיין פאטער וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו אונ איר זאלט אים זאגן כֹּה אזו האט געזאגט דיין זוהן יוֹסֵף שָׂמַנִי גאט האט מיך געמאכט פר אהער איבער דעם גאנצען לאנד מִצְרַיִם רְדָה אֵלַי נידער צוא מיר

משלים על התורה

ווי איך האב אים גינעבען דם געלט האט ער געזאגט עס איז גענוג, אין דעם ביטעלע איז אפילו זעקס רובל אויך ניט געווען, איז ער דאך אליינער, אז די סחורה קאסט אים אכט רובל, ווי אזו איז גענוג ווייניגער פון זעקס, האט מען אים גיענטפערט דער קרעמער האט ניט געמיינט פאר די סחורה איז גענוג זעקס רובל, פר די סחורה דארף מען געבען צעהן רובל, נאר פר דיר וואס דו ביזט ארעם איז גענוג אז דו האסט גיגעבין ווייניגער ווי עס קאסט, ווייל דו האסט ניט מער, וואס יוסף איז געווארן אמלך אין מצרים האט מען ניט געוואוסט אויב דיא מלוכה איז צו אים געקומען פון זיינעטוועגען, ווייל הקב"ה האט געזאגט זייגע צרות זענען שוין גענוג גיוועזן, אדר נישט ווענען זייגע צרות איז געווען גענוג, נאר ווייל די צרות פון יעקב זענען שוין געווען גענוג, האט יוסף געזאגט צו די ברידר איך זאג ניט פון מיינעטוועגען איז געווען גענוג, נאר איך זאג לְמִחְיָה שְׁלָחַנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם, הקב"ה האט מיך אהער געשיקט נאר פון אייערטוועגען, ווייל אייערע צרות וואס איר זעהט אין דערהיים פון אונזער אלטען פאטער איז שוין גענוג. איצט וועל איך אייך אלע שפייזען מיט כבוד אונ איר זאלט ברייננען אונזער פאטער אין מצרים וועט ער האבען נחת פר זיין צער וואס איז שוין גענוג;

ספר הישר

צוויי פאר קליידר אונ אויך צעהן רייט ווענן אונ זייער פאטער האט ער געשיקט צעהן אייזלען אונ די אייזלען האבען געטראגען גאר דס בעסטע פון מצרים אונ האט נאך געשיקט אלערלייא עסין שפייז אונ צו זיין שוועסטער דינה האט ער געשיקט גאלד אונ זילבער אונ אלערליי גיווירץ אונ אויך זילבערנע אונ גילדענע קליידר אונ האט אויך געגעבען צו די ברידער אונ איך צו די ברידערס ווייבר זעהר פיל אבנים טובות אונ יוסף האט זיי בגלייטעט אונ האט זיי אן געזאגט זיי זאלען קומען אין מצרים אונ האט זיי אויך אן געזאגט זיי זאלען זיך ניט קריגן איפין וועג דען עס איז אלריינ געווען פון גאט איך זאל מאכן דר גערען אלע מענטשן אונ עס וועט נאך זיין פינף יאר דר הונגר אונ האט זיי אן גזאגט בשעת איר וועט קומען צום לאנד כנען זאלט איר ניט קומען פלוצלונג צו פארן פארין פאטער נאר עס זאל זיין מיט חכמה אונ יוסף האט זיך גיקערט צו מצרים אונ זיי זענען אוועק געגאנגען צום לאנד כנען מיט שמחה צו זייער פאטער יעקב אונ ווי זיי זענען געקומען ניט ווייט פון לאנד כנען האבן זיי איין עצה געהאלטן ווי אזוי זיי זאלען טאן דר ווייל איז סרח די טאכטר פון אשר געגאנגען אקעגין זיי אונ סרח איז געווען זעהר שיין אונ איין גרויסע חכמה

תַּעֲמֹד׃ י וְיָשַׁבְתָּ בְאֶרֶץ־גֹּשֶׁן וְהָיִיתָ
קָרוֹב אֵלַי אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנֵי בָנֶיךָ
וְצֹאנְךָ וּבְקָרְךָ וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ׃
יא וְכִלְכַּלְתִּי אֹתְךָ שָׁם כִּי־עוֹד חָמֵשׁ
שָׁנִים רָעָב פֶּן־תִּוָּרֵשׁ אַתָּה וּבֵיתְךָ
וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ׃ יב וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם
רֹאוֹת וְעֵינֵי אָחִי בִנְיָמִין כִּי־פִי
הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם׃ יג וְהִגַּדְתֶּם לְאָבִי
אֶת־כָּל־כְּבוֹדִי בְּמִצְרַיִם וְאֵת כָּל־

אונקלוס

תִתְעַכַּב׃ י וְתִתֵּב
בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן וּתְהֵי קָרִיב
לִי אַתְּ וּבְנָךְ וּבְנֵי בְנָיךְ
וְעָנָךְ וְתוֹרָךְ וְכָל דִּי לָךְ׃
יא וְאֵזוּן יָתָךְ תַּמָּן אֲרֵי
עוֹד חֲמֵשׁ שְׁנִין כַּפְנָא
דִּלְמָא תִתְמַסְכַּן אַתְּ
וֶאֱנַשׁ בֵּיתָךְ וְכָל דִּי לָךְ׃
יב וְהָא עֵינֵיכוֹן חָזְן וְעֵינֵי
אָחִי בִנְיָמִין אֲרֵי
בְלִישַׁנְכוֹן אֲנָא מְמַלֵּל
עִמְּכוֹן׃ יג וּתְחַוּוֹן לְאַבָּא
יָת כָּל יְקָרִי בְּמִצְרַיִם וְיָת

תולדות אהרן

והנה עיניכם מגילה טז :

בעל הטורים

גיהנם לומר לך ששקול הגלות כנגד גיהנם : (יא) פן תירש. ב׳ במס׳ הכא ואידך אל תאהב שנה פן תורש זש״ה וקרעים תלבים נומה תלמדך כל הישן בבית המדרש תורתו נעשית קרעים קרעים וזהו אל תאהב שנה בב״ה פן תורש מלמודך וכן אמר יוסף ליעקב מוטב שתבא כאן אף ללכת חולה לארץ פן תורש מתורה כי לא תוכל ללמוד שם מפני הרעב : (יב) עיניכם רואות. בגימ׳ והראיתי לכם המילה :
כי פי המדבר אליכם. בגימטריא בעגלה ערופה שסימן זה מסר להם לאביו שפירש ממנו בעגלה ערופה :

רשב"ם

(יא) פן תורש. תתגרש מן הארץ ע״י רעבון. כמו והורשתם והאבדתם מהר. מגזירת ירש יאמר תורש. מן יקש יאמר תוקש בו : (יב) כי פי המדבר אליכם. ועד עתה ע״י מליץ. ולפי עיקר פשוטו. בשורה שתאמרו לאבי לא מפי שמועה ששמעתם מאחרים שהרי אתם בעיניכם רואים ומכירים כי אני יוסף מדבר אליכם ולפיכך והגדתם את כל כבודי במצרים ואת כל אשר ראיתם : (יג) את כל כבודי. לא ידאג לבא כי יש כח ויכולת בידי להטיב לו :

רש"י

אל אבי. ארץ ישראל גבוה מכל הארצות : (יא) פן תורש. דלמא תתמסכן לשון מוריש ומעשיר : (יב) והנה עיניכם רואות. בכבודי ושאני אחיכם שאני מהול ככם. ועוד כי פי המדבר אליכם בלשון הקודש (בב״ר) : ועיני אחי בנימין. (מגילה יז) השוה את כולם יחד לו׳ שכשם שאין לי שנאה על בנימין א אחי שהרי לא היה במכירתי כך אין

בית יהודא

פון אַלֶע לֶענְדֶר : (יא) וּפֶּן תִּוָּרֵשׁ. מֵיינְט מֶען (דִּלְמָא תִתְמַסְכַּן) טָאמֶער וֶועסְטוּ אָרֶעם וֶוערֶן (לָשׁוֹן מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׁיר) וְוִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק מוֹרִישׁ עֶר מַאכְט אָרֶעם וּמַעֲשִׁיר אוּנ מַאכְט רַייךְ : (יב) וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רוֹאוֹת. (בִּכְבוֹדִי) אַייעֶרֶע אוֹגֶן זֶעהֶן מַיין כָּבוֹד (וְשֶׁאֲנִי אֲחִיכֶם) אוּנ אִיךְ בִּין אַייעֶר בְּרוּדֶער (שֶׁאֲנִי מָהוּל כָּכֶם) אִיךְ בִּין גֶעמַלְתְּ וְוִיא אִיר זֶענְט גֶעמַלְתְּ (וְעוֹד כִּי פִּי הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ) נָאךְ זֶעהְט אִיר אַז מַיין מוֹיל רֶעט צוּ אַייךְ מִיט לָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ (וְעֵינֵי אָחִי בִנְיָמִין) אוּנ דִיא אוֹיגֶן פוּן מַיין בְּרוּדֶער בִנְיָמִין זֶעהְן אוֹיךְ דָם זֶעלְבִּיגֶע (הִשְׁוָה אֶת כּוּלָּם יַחַד) עֶר הָאט פַארְגְלַייכְט אַלֶע בְּרִידֶער צוּזַאמֶען (לוֹמַר) צוּזָאגֶען (שֶׁכְּשֵׁם שֶׁאֵין לִי שִׂנְאָה עַל בִּנְיָמִין אָחִי) אַזוֹי וְוִיא אִיךְ הָאבּ נִיט אַפִּיינְדְשַׁאפְט אוֹיף מַיין בְּרוּדֶער בִּנְיָמִין (שֶׁהֲרֵי לֹא הָיָה בִּמְכִירָתִי) וָוארוּם עֶר אִיז נִיט גֶעוֶועןבַּייא מַיין

שפתי חכמים

שלא יתביישו אבל אם עמדו על מקומם למה דבר עמהם בל׳ התחונים וק״ל : ת ולא נולפין הכרת וסלוח כמו אכנו בדבר ואוריסנו כי לא א [נח״י] ותימה לי מאי קישור יהיה לזה עם כי פי המדבר אליכם : יתכן זה שהרי היה ליוסף להאכיל לכל העם בשבע שני הרעב :

פירוש לתורת אלהים

אַהֶער אִין מִצְרַיִם אַל תַּעֲמֹד אוּנ זָאלְסְט דִיךְ נִיט אוֹיפְהַאלְטֶען דָארְטֶען : (י) וְיָשַׁבְתָּ אוּנ דוּ וֶועסְט דִיךְ בֶּזֶעצְן אִין דֶעם לַאנְד גּוֹשֶׁן וְהָיִיתָ אוּנ דוּא וֶועסְט זַיין נָאהֶנְט צוּא מִיר אַתָּה דוּ מִיט דַיינֶע קִינְדֶער אוּנ אֵיינֶקְלִיךְ אוּנ דַיינֶע שָׁאף אוּנ דַיינֶע רִינְדֶער אוּנ מִיט אַלְץ וָואס דוּא הָאסְט : (יא) וְכִלְכַּלְתִּי אוּנ אִיךְ וֶועל דִיךְ דָארְט שְׁפַּייזִין כִּי עוֹד וָוארוּם עֶס וֶועט נָאךְ זַיין פִינְף יָאר הוּנְגֶער פֶּן טָאמֶער וֶועסְטוּ פַאר אָרִימְט וֶוערֶן דוּ מִיט דַיין הוֹז גֶעזִינְד אוּנ מִיט אַלְץ וָואס דוּ הָאסְט : (יב) וְהִנֵּה אוּנ אַייעֶרֶע אוֹגֶען זֶעהֶן דָאךְ מַיין כָּבוֹד וְעֵינֵי אוּנ דִיא אוֹגֶען פוּן מַיין בְּרוּדֶער בִּנְיָמִין זֶעהְן אוֹיךְ מַיין כָּבוֹד [פיין רש״י] כִּי פִי אוֹיךְ זֶעהְט אִיר אַז אִיךְ רֶייד דָאךְ מִיט אַייךְ אוֹיף לָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ אוּנ אִיךְ בִּין גֶמַלְתְּ אַזוֹי וְוִיא אִיר בִּין אִיךְ דָאךְ אַוַדַאי אַייעֶר בְּרוּדֶער : (יג) וְהִגַּדְתֶּם לְאָבִי אוּנ אִיר זָאלְט דֶערְצֵיילֶען מַיין פָאטֶער גָאר מַיין כָּבוֹד וָוס אִיךְ הָאבּ אִין מִצְרַיִם וְאֵת אוּנ אַלְץ וָואס אִיר הָאט גִיזֶעהֶן וּמִהַרְתֶּם אוּנ אִיר זָאלְט אַיילֶען

ספר הישר

אוּנ הָט גִיקֶענְט שְׁפִּילֶן אוֹיף אֵיין הַארְף הָאבֶּן זֵיי זִיא גֶערוּפֶן אִיז זִיא גֶעקוּמֶען צוּ זֵיי אוּנ הָאבֶּן זִיא גֶעשִׁיקְט אוּנ הָאבֶּן אִיר גִיגֶעבֶּן אֵיין הַארְף זִי זָאל גֵיין פַר זֵייעֶר פָאטֶער יַעֲקֹב אוּנ זָאל שְׁפִּילֶן אוּנ זִיא זָאל אַזוֹי אוּנ אַזוֹי זָאגֶן. אוּנ סֶרַח הָט גֶעאַיילְט אוּנ אִיז גְקוּמֶן אוּנ הָט זִיךְ גִיזֶעצְט פַר יַעֲקֹב אוּנ הָט גֶעשְׁפִּילְט אוּנ הָט גֶעזָאגְט מַיין פֶעטֶער יוֹסֵף לֶעבְּט אוּנ אִיז אֵיין שֵׁנִי לַמֶּלֶךְ אִין לַאנְד מִצְרַיִם אוּנ אִיז נִיט גֶעשְׁטָארְבֶּן אוּנ זִיא הָאט נָאךְ גִימֶערְט צוּ שְׁפִּילֶען אוּנ אַלְץ אַזוֹי גֶעזָאגְט אוּנ וְוִי יַעֲקֹב הָט דָם דֶער הֶערְט אִיז אִיךְ

אֲשֶׁר רְאִיתֶם וּמִהַרְתֶּם וְהוֹרַדְתֶּם
אֶת־אָבִי הֵנָּה׃ יד וַיִּפֹּל עַל־צַוְּארֵי
בִנְיָמִן־אָחִיו וַיֵּבְךְּ וּבִנְיָמִן בָּכָה עַל־
צַוָּארָיו׃ טו וַיְנַשֵּׁק לְכָל־אֶחָיו וַיֵּבְךְּ
עֲלֵהֶם וְאַחֲרֵי כֵן דִּבְּרוּ אֶחָיו אִתּוֹ׃
טז וְהַקֹּל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר
בָּאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּיטַב בְּעֵינֵי פַרְעֹה
וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו׃ יז וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־

אונקלוס

כָּל דִּי חֲזֵיתוּן וְתוֹחֲ
וְתַחֲתוּן יָת אַבָּא הָכָא
יד וּנְפַל עַל צַוְּארֵי
בִנְיָמִן אֲחוּהִי וּבְכָא
וּבִנְיָמִן בְּכָא עַל
צַוְּארֵהּ׃ טו וּנְשַׁק לְכָל
אֲחוּהִי וּבְכָא עֲלֵיהוֹן
וּבָתַר כֵּן מַלִּילוּ אֲחוֹהִי
עִמֵּהּ׃ טז וְקָלָא אִשְׁתְּמַע
לְבֵית פַּרְעֹה לְמֵימַר עֲ
אֲחֵי יוֹסֵף וּשְׁפַר בְּעֵינֵי
פַּרְעֹה וּבְעֵינֵי עַבְדּוֹהִי
יז וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵ

תר"א ויפול על לוארי בנימין מגילה סב

רש"י

בלבי שנאה עליכם: (יד) ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך. על שני מקדשות ב שעתידין להיות בחלקו של בנימ וסופן ליחרב: ובנימין בכה על צואריו. על משכן שילה ג שעתיד להיות בחלקו של יוסף וסופו ליחרב. [ולעני דיוקו של רש"י דביוסף כתיב ויפול ויבך תרתי משמע אשני מקדשות ולכך עשה ב' פעולות ע"ז הרמז. משא"כ בבנימ דלא כתיב רק ובנימין בכה פעולה אחת שלא רמז רק על חורבן אחד. ועיין בביאור ת"י ששם הוא בדרך דרש] (טו) ואחרי כן. מאחר שראוהו בוכה ולבו שלם עמהם דברו אחיו אתו. שמתחלה היו בושים ממנו: (טז) והקול נשמע בית פרעה. כמו בבית פרעה וזהו לשון בי

בית יהודא

פארקיפונג (כִּי אֵין בְּלִבִּי שִׂנְאָה עֲלֵיכֶם) אַזוֹי אִיז נִיטָא אִין מַיין הַארְצְן אַפֵיינְדְשַׁאפְט אוֹיף אַייךְ׃ יד, (וַיִּפֹּל עַל צַוְּארֵי בִנְיָמִן אָחִיו וַיֵּבְךְּ)· יוֹסֵף אִיז גֶעפַאלְן אוֹיף דֶעם הַאלְדְז פוּן זַיין בְּרוּדֶר בִּנְיָמִין אוּנ הָט גֶעוויינְט (עַל שְׁנֵי מִקְדָּשׁוֹת שֶׁעֲתִידִין לִהְיוֹת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין וְסוֹפָן לְהֵחָרֵב) עֶר הָט גֶעוויינְט אוֹיף דִי צְוֵויי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וָוס וֶועלְן זַיין גֶעבּוֹיט אוֹיף דֶעם חֵלֶק לַאנְד וָואס וֶועט גִיהֶערֶן צוּ בִּנְיָמִין אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוּנ בֵּיידֶע בָּתֵּי מִקְדָּשִׁים וֶועלְן חָרֵב וֶוערֶן (וּבִנְיָמִין בָּכָה עַל צַוָּארָיו) אוּנ בִּנְיָמִין הָט גֶעוויינְט אוֹיף דִי הַאלְדְז פוּן יוֹסֵף (עַל מִשְׁכַּן שִׁילֹה שֶׁעָתִיד לִהְיוֹת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יוֹסֵף וְסוֹפוֹ לְהֵחָרֵב) עֶר הָאט גֶעוויינְט אוֹיף דֶעם מִשְׁכָּן וָוס וֶועט זַיין אִין שִׁילֹה אוֹיף דֶעם חֵלֶק לַאנְד אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וָוס וֶועט גֶעהֶערֶן צוּ יוֹסֵף, אוּנ דֶר מִשְׁכָּן וֶועט חָרֵב וֶוערֶן׃ (טו) וַיְנַשֵּׁק. זָאגְט רַשִׁ"י (הוֹסִיף בִּנְשִׁיקָה) עֶר הָט גֶעמֶערְט אִין דֶעם קוּשְׁעֶן עֶר הָט זֵיי פִיל גֶעקוּשְׁט (מְנַשֵּׁק וְהוֹלֵךְ) עֶר הָט זֵיי גֶעקוּשְׁט אוּנ גֶעקוּשְׁט (וְאַחֲרֵי כֵן) נָאכְדֶעם (מֵאַחַר שֶׁרָאוּהוּ בּוֹכֶה וְלִבּוֹ שָׁלֵם עִמָּהֶם) נָאכְדֶעם וִויא דִי בְּרִידֶער הָאבְּן גִזֶעהְן עֶר וַויינְט אוּנ זַיין הַארְץ אִיז גַאנְץ מִיט זֵיי (דִּבְּרוּ אֶחָיו אִתּוֹ) הָאבְּן דִי בְּרִידֶע מִיט אִים גֶערֶעט (שֶׁמִּתְּחִלָּה הָיוּ בּוֹשִׁים מִמֶּנּוּ) אִין אָנְהֵייבּ הָאבְּן זֵייא זִיךְ גֶעשֶׁעמְט פַאר אִים׃ (טז) וְהַקֹּל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה. זָאגְט רַשִׁ"י (כְּמוֹ בְּבֵית פַּרְעֹה) גְלַייךְ וִויא עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען בְּבֵית פַּרְעֹה, דִי שְׁטִימֶע אִיז גֶעהֶערְט גֶעוָוארְ בַּיי פַּרְעֹה אִין שְׁטוּבּ (וְזֶהוּ לָשׁוֹן בֵּית מַמָּשׁ) בֵּית פַּרְעֹה מֵיינְט מֶען טַאקִי אִין דִיא שְׁטוּבּ פוּן פַּרְעֹה נִיט וִויא אִין פָּסוּק בּ

שפתי חכמים

בלשון הקודש: ב מדכתיב כאן לוארי ולא כתיב לוארו ונאמר בשיר השירים לוארך כמגדל השן מה להלן מקדש אף כאן מקדש: ג וא"ת דלמא כפשוטו בפלמא מה שפי' לעיל גבי יוסף משום דכתיב לוארי דהוא ל' רבים ולא כתיב לואריו אבל כאן כתיב לואריו דלמא כפשוטו. [גמ"ין] ברא"ם האריך בזה. גם במתנות כהונה כתב לואריו ל' יחיד ולא ראו הגמ' בפ"ק דמגילה ואיתא נמי התם כמה לוארים היו לי לבנימין ופירש"י דל"ג ליה שכן דרך הכתוב לקרות לואר ל' רבים וכו וכל מה שטרח הרא"ם הוא לריק ול"נ דשנוי ל' קא דריש מדכתיב גב אחיו ויבך עליהם ואלו גבי יוסף ובנימין הזכיר ל' לואר ש"מ להדרש קאתי לרמז על ב"ה שנקרא לוארך כנ"ל ומה שדרשו גבי בנימין שנ

פירוש לתורת אלהים

צוּא בְּרֶענְגֶען אֶת אָבִי מַיין פָאטֶער אַהֶער׃ (יד) וַיִּפֹּל אוּנ עֶר אִיז גִיפַאלֶן אוֹיף דֶעם הַאלְז פוּן זַיין בְּרוּדֶער בִּנְיָמִין אוּנ הָאט גִיוויינְט [עיין רש"י] וּבִנְיָמִן בָּכָה עַל צַוָּארָיו אוּנ בִּנְיָמִין אִיז גִיפַאלֶען אוֹיף דֶעם הַאלְז פוּן יוֹסֵף אוּנ הָט גִיוויינְט [עיין רש"י]׃ (טו) וַיְנַשֵּׁק אוּנ עֶר הָט גִיקוּשְׁט אַלֶע זַיינֶע בְּרִידֶער וַיֵּבְךְּ אוּנ עֶר הָאט גִיוויינְט אוֹיף זֵיי וְאַחֲרֵי כֵן אוּנ דֶער נָאךְ אַז דִי בְּרִידֶר הָאבְּן גִיזֶעהְן אַז זַיין הַארְץ אִיז גַאנְץ מִיט זֵייא דִּבְּרוּ הָאבֶּען דִי בְּרִידֶער מִיט אִים גִירֶעט וָוארוּם פְרִיעֶר הָאבְּן זֵיי זִיךְ גִישֶׁעמְט פַאר אִים׃ (טז) וְהַקֹּל נִשְׁמַע אוּנ דָאס קוֹל אִיז גִיהֶערְט גִיוָוארֶן אִין דֶעם הוֹז פוּן פַּרְעֹה לֵאמֹר צוּ זָאגֶען בָּאוּ דִי בְּרִידֶער פוּן יוֹסֵף זֶענֶען גִיקוּמֶען וַיִּיטַב אוּנ עֶס אִיז ווֹאל גִיפֶעלֶן אִין דִי אוֹיגֶען פוּן פַּרְעֹה אוּנ אִין דִיא אוֹיגִין פוּן זַיינֶע קְנֶעכְט׃ (יז) וַיֹּאמֶר אוּנ פַּרְעֹה הָט גִיזָאגְט צוּ יוֹסֵף אֱמוֹר זָאג צוּ דַיינֶע בְּרִידֶר דָס זָאלְט

ספר הישר

אִים גֶעקוּמֶן אַיין פְרֵייאוּנְג אִין זַיין הַארְץ פוּן דֶעם זִיסְקַייט פוּן אִירֶע רֵייד אוּנ דֶר רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ הָט אָן גֶעהוֹבְּן צוּ רוּהֶען אוֹיף אִים הָט עֶר גֶעוואוּסְט דָס אַלֶע אִירֶע רֵייד זֶענֶן אֱמֶת אוּנ יַעֲקֹב הָט וִויא גִיבֶּענְטְשְׁט אוּנ הָט צוּ אִיר גֶעזָאגְט דֶר פַר זָאלְסְטוּ אֵייבִּיג לֶעבֶּן וַוייל דוּ הָאסְט דֶר קְוִויקְט מַיין לֵייבּ נַייעֶרְט שְׁפִּיל נָאךְ הָט זִיא וַוייטֶר גֶעשְׁפִּילְט אוּנ הָט גֶעזִינְגֶן מַיין פָּעטֶער יוֹסֵף לֶעבְּט אוּנ

יוֹסֵף אֱמֹר אֶל־אַחֶיךָ זֹאת עֲשׂוּ טַעֲנוּ אֶת־בְּעִירְכֶם וּלְכוּ־בֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן: יח וּקְחוּ אֶת־אֲבִיכֶם וְאֶת־בָּתֵּיכֶם וּבֹאוּ אֵלָי וְאֶתְּנָה לָכֶם אֶת־טוּב אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאִכְלוּ אֶת־חֵלֶב הָאָרֶץ: רביעי יט וְאַתָּה צֻוֵּיתָה זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עֲגָלוֹת לְטַפְּכֶם וְלִנְשֵׁיכֶם וּנְשָׂאתֶם אֶת־אֲבִיכֶם וּבָאתֶם: כ וְעֵינְכֶם אַל־תָּחֹס עַל־כְּלֵיכֶם כִּי־טוּב כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לָכֶם הוּא: כא וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

אונקלוס

לַאֲחָךְ דָּא עֲבִידוּ
...נוּ יָת בְּעִירְכוֹן וְאִזִּילוּ
...ילוּ לְאַרְעָא דִּכְנָעַן:
...בָרוּ יָת אֲבוּכוֹן וְיָת
...ן בָּתֵּיכוֹן וְעוּלוּ לְוָתִי
...ן לְכוֹן יָת טוּב אַרְעָא
...רַיִם וְתֵיכְלוּן יָת
...א דְאַרְעָא: יט וְאַתְּ
...דָא עֲבִידוּ סִיבוּ
...ן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם
...ן לְטַפְלֵיכוֹן וְלִנְשֵׁיכוֹן
...לוּן יָת אֲבוּכוֹן
...תוּן: כ וְעֵינְכוֹן לָא
...ס עַל מָנֵיכוֹן אֲרֵי
... כָּל אַרְעָא דְמִצְרַיִם
...וֹן הוּא: כא וַעֲבָדוּ כֵן
... יִשְׂרָאֵל וִיהַב לְהוֹן

רשב"ם

...אתה צויתה. עתה אני מצוה אותך ...עגלות ובהמות למשוך. כי לא היה ...אדם יכול להוציא מן המלכות עגלה כי אם ע"פ פרעה. ודוגמא זו בתלמוד. אין פרה וחזירה יוצאה ממצרים אלא אם כן נטלה האם שלה:

רש"י

...מס: (יז) טענו את בעירכם. ה תבואה: ...את טוב ארץ מצרים. ארץ גושן. ניבא ...יודע מה ניבא סופה לעשותה כמצולה שאין ו כה ...: חלב הארץ. כל חלב ל' מיטב הוא: ...ואתה צויתה. מפי ז לומר להם: זאת

בית יהודא

(יז) וטַעֲנוּ אֶת בְּעִירְכֶם). (תְּבוּאָה) איר זָאלְט בֶּעלָאדְן אייערע בְּהֵמוֹת מִיט תְּבוּאָה: (יח) וְאֶת טוּב אֶרֶץ מִצְרַיִם). דֶר בֶּעסְטֶר אָרְט פוּן מִצְרַיִם איז אֶרֶץ גוֹשֶׁן (נִיבָּא וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה נִיבָּא) פַּרְעֹה הָט גֶערֶעט אוּנ עֶר הָט נִיט גֶעוואוּסְט וואס עֶר רֶעט (סוֹפָהּ לַעֲשׂוֹתָהּ כִּמְצוּלָה שֶׁאֵין בָּהּ דָגִים) דֶר סוֹף וועט זַיין זֵיי וועלֶן מַאכֶן מִצְרַיִם לֵיידִיג וויא אַטִיפֶע וַואסֶער ווָס אִין אִיר

...נִיטָא פִישׁ: (חֵלֶב הָאָרֶץ) זָאגְט רש"י (כָּל חֵלֶב לָשׁוֹן מֵיטַב הוּא) חֵלֶב מֵיינְט מֶען דִיא בֶּעסְטֶע: (יט) (וְאַתָּה צֻוֵּיתָה). ...לוֹמַר לָהֶם) אוּנ דוּ בִּיסְט גֶעבָּאטֶן גֶעווארֶען פוּן מַיין מוֹיל דוּ זָאלְסְט זָאגֶן צוּ דַיינֶע בְּרִידֶר (זֹאת עֲשׂוּ) דָם זָאלְט אִיר

דעת זקנים מבעלי התוספות

...קחו לכם מארץ מצרים עגלות. פי' קחו לכם עגלות ...כם ולנשיכם ונשאתם את אביכם על כתפותיכם ובאתם. ...מוכיח הפסוק שלפניו וישאו בני ישראל את יעקב אביהם ...טפם ואת נשיהם בעגלות: (כ) ועינכם אל תחוס על ...ם. לפי שהיה יודע באביו שהיה קפדן על כליו וחס ...ם כמו שאמרו חז"ל ויותר יעקב לבדו שחזר על פכים ...קטנים לכך הזהירם על כך. כך מפרש הרב יעקב ז"ל:

שפתי חכמים

מקדשות וגבי יוסף אחד לפי שהאמת היה כך ולא מלשון רבים ויחיד דרש כן: ד עיין לעיל פסוק כ' מש"ס: ה והוא פועל יוצא לשלישי כלומר שיטענו הבהמות בתבואה לאפוקי שלא תפרש טענו את בעירכם כלו' שיאכילו את בהמתם דא"כ מה נפקא ליה מיניה (רא"ס): ו פי' דבמים עמוקים אין דגים בעומקה אלא למעלה הולכים: ז דק"ל למה לא כתיב מי לוה לו כן וע"ק למה כתיב אחריו זאת עשו בל' רבים הל"ל זאת עשה שהרי גם לעיל נאמר בל' יחיד ואתה לויתה

פירוש לתורת אלהים

...טאהן טַעֲנוּ לאָדֶעט אָן אַייעֶרֶע אייזֶלֶען מִיט ...וָאֶה וּלְכוּ אוּנ גֵייט אוּנ פִירְט עֶס נָאךְ לַאנְד כְּנַעַן: ...וּקְחוּ אוּנ נֶעמְט אַייעֶר פָאטֶער אוּנ אַייעֶר הוֹז ...יְנְד וּבֹאוּ אֵלַי אוּנ קוּמְט צוּא מִיר וְאֶתְּנָה אוּנ אִיךְ ...ל אַייךְ גֶעבֶּען דָם בֶּעסְטִי פוּן מִצְרַיִם וְאִכְלוּ אוּנ ... וועט עֶסִין דָאס בֶּעסְטֶע פוּן דֶעם לַאנְד: ...) וְאַתָּה אוּנ דוּ ווערְסְט גִיבָּאטֶן דוּ זָאלְסְט זֵייא ...ן פוּן מַיינֶעט ווֶעגֶען קְחוּ אִיר זָאלְט אַייךְ נֶעמֶען פוּן דֶעם לַאנְד מִצְרַיִם פוּהְרֶען פוּן אַייעֶרִי קְלֵיינִי קִינְדֶער וֶועגִין וְלִנְשֵׁיכֶם אוּנ פַאר אַייעֶרֶע פְרוֹיעֶן וּנְשָׂאתֶם אוּנ אִיר זָאלְט טְרָאגֶען אַייעֶר פָאטֶער אוּנ זָאלְט אַהֶער קוּמֶן: (כ) וְעֵינְכֶם אוּנ אִיהְר זָאלְט נִיט זַאלֶעוֶוען אַייעֶרֶע כֵּלִים וָוס אִיר וֶועט נִיט קֶענֶען פִירֶן אַהֶער אִין גַאנְצֶן כִּי טוּב ווָארוּם דָאס בֶּעסְטֶע פוּן דֶעם לַאנְד מִצְרַיִם אִיז אַייעֶרֶם: (כא) וַיַּעֲשׂוּ הָאבֶּן דִי קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב אַזוֹי גִיטָאן וַיִּתֵּן לָהֶם אוּנ

ספר הישר

...אַיין שַׂיִם אִין מִצְרַיִם אוּנ אִיז נִיט גֶעשְׁטָארְבֶּן אוּנ יַעֲקֹב הָט ...עֶרְט דִי רֵייד הָט עֶר זִיךְ זֶעהְר גֶעפְרֵייט דֶר ווייל יַעֲקֹב רֶעט ...ט סָרַח זֶענֶען אָן גֶעקוּמֶן זַיינֶע קִינְדֶר מִיט פֶערְד אוּנ מִיט רֵייט ...גִין פְּרֶעכְטִיגֶע קְלֵיידֶר אוּנ קֶענִיגְלִיכֶע פוּן פַר זֵיי אוּנ יַעֲקֹב אִיז אוֹיךְ גֶעשְׁמַאכְן אוּנ הָט גִיזֶעהֶן זַיינֶע קִינְדֶר זֶענֶען שֵׁיין בַּאקְלֵייד אוּנ הָט גִיזֶעהֶן דָם גוּטֶע וָוס זַיין זוּן הָט גֶעשִׁיקְט אוּנ דִי קִינְדֶר הָאבֶּן אִים דֶערְצֵיילְט אַז יוֹסֵף לֶעבְּט אוּנ אִיז אַיין שֵׁנִי לְמֶלֶךְ אִין מִצְרַיִם אַזוֹי אוּנ אַזוֹי הָט עֶר צוּ אוּנְז גֶעזָאגְט אָבֶּר יַעֲקֹב הָט נִיט גְעוואלְט

וַיִּתֵּ֨ן לָהֶ֥ם יוֹסֵ֛ף עֲגָל֖וֹת עַל־פִּ֣י פַרְעֹ֑ה
וַיִּתֵּ֥ן לָהֶ֛ם צֵדָ֖ה לַדָּֽרֶךְ׃ כב לְכֻלָּ֣ם נָתַ֔ן
לָאִ֖ישׁ חֲלִפ֣וֹת שְׂמָלֹ֑ת וּלְבִנְיָמִ֤ן נָתַן֙
שְׁלֹ֣שׁ מֵא֣וֹת כֶּ֔סֶף וְחָמֵ֖שׁ חֲלִפֹ֥ת
שְׂמָלֹֽת׃ כג וּלְאָבִ֞יו שָׁלַ֤ח כְּזֹאת֙
עֲשָׂרָ֣ה חֲמֹרִ֔ים נֹשְׂאִ֖ים מִטּ֣וּב
מִצְרָ֑יִם וְעֶ֣שֶׂר אֲתֹנֹ֡ת נֹ֠שְׂאֹת בַּ֣ר
וָלֶ֧חֶם וּמָז֛וֹן לְאָבִ֖יו לַדָּֽרֶךְ׃ כד וַיְשַׁלַּ֥ח

אונקלוס

יוֹסֵף עֶגְלָן עַל מֵי
פַּרְעֹה וִיהַב לְהוֹן זְוָ
לְאָרְחָא: כב לְכֻלְּ
יְהַב לִגְבַר אִצְטְ
דִּלְבוּשָׁא וּלְבִנְיָמִן יְ
תְּלָת מְאָה סִלְעִין דִּכְ
וַחֲמֵשׁ אִצְטְלָוָן דִּלְבוּשׁ
כג וְלַאֲבוּהִי שְׁלַח כְּדְ
עַסְרָא חֲמָרִין טָעֲ
מִטּוּבָא דְמִצְרָיִם וְעַ
אַתְנָן טָעֲנָן עִיבוּר וּלְ
וּזְוָדִין לַאֲבוּהִי לְאָרְחָא
כד וְשַׁלַּח יָת אֲחוֹהִי וַאֲזַ

תו"א ולבנימין נתן שלש מאות מגילה יז: ולאביו שלח שם:

רשב"ם

(כג) כזאת. כמו כן: עשרה חמורים. לעשרה אחיו ואע"פ שבנימין חזר עמהם לא רצה להטריחו אמרי' בתלמוד קללת חכם אפי' על תנאי והשלים התנאי היא באה מגלן מיהודה שאע"פ שהחזיר את בנימין לאביו היו עצמותיו מגולגלין בארון וכו': (כד) וישלח את אחיו. כל לשון לויה משקל דגוש ל' שליחות החוזר משקל רפי: אל תרגזו. אל תיראו כלום בדרך מפני לסטים

בעל הטורים

(כג) ומזון. ב' במס' הכא ואידך ומזון לכולא בי' אע"פ שאמר ו[...] לאביו ומזון לכולא בי' שעלת מזון לפרנס כולם:

בית יהודא

טָאהְן, פַּרְעֹה הָט גֶעזָאגְט צוּ יוֹסֵף (כַּךְ אָמוּר לָהֶם שֶׁבִּרְשׁוּתִי הִיא) דוּ זָאלְסְט אַזוֹי זָאגֶען צוּ דֵיינֶע בְּרִידֶער זֵייעֶר קוּמֶען אִין מִצְרַיִם אִיז מִיט מַיין עֶרְלוֹיבְּנִיס: (כג) וְשָׁלַח כְּזֹאת. מֵיינְט מֶען (כְּחֶשְׁבּוֹן הַזֶּה) וִויא דֶער צָאהְל (וּמַהוּ הַחֶשְׁבּוֹן) וִוי פִיל אִיז דֶר צָאהְל (עֲשָׂרָה חֲמוֹרִים) צֶעהְן אֵייזְלֶען זְכָרִים אוּנ צֶעהְן אֵייזְלִינֶען נְקֵבוֹת הָאבֶּן גֶעטְרָאגֶן קָארִין בְּרוֹיט שְׁפַּייז וְדֶר מהר"ל שְׁרַייבְּט (רְצוֹנוֹ) רש"י ווִיל זָאגֶן (שֶׁמִּלַּת כְּזֹאת הַמְיוּתֶּרֶת) דֶר וָוארְט כְּזֹאת וָוס עֶר אִיז דָא אִיבֶּערִיג (וּבְכָּף הַדִּמְיוֹן) דֶר כָּף פוּן וָוארְט כְּזֹאת, אַזוֹי וִויא דָם, אִיז גֶעוִוים אִיבֶּערִיג, עֶרְשְׁטִינְס קֶען שְׁטֵיין אִין פָּסוּק וּלְאָבִיו שָׁלַח עֲשָׂרָה חֲמוֹרִים, אָן וָוארְט כְּזֹאת, צְוֵוייטִינְס הָאט גֶעקֶענְט שְׁטֵיין וּלְאָבִיו שָׁלַח זֹאת, צוּם פָאטֶער הָט עֶר דָאס גֶעשִׁיקְט, אַז עֶס שְׁטֵייט צוּם פָאטֶער הָאט עֶר גֶעשִׁי[קְט] "כְּזֹאת" אַזוֹי וִויא דָם (מוֹרֶה עַל כִּי מֵעוֹלָם לֹא שָׁלַח לוֹ עֲשָׂרָה חֲמוֹרִים וְעֶשֶׂר אֲתוֹנוֹת) דָאס וַוייזְט עֶר הָט קַיין מָאהְל גֶעשִׁי[קְט] צוּם פָאטֶער נִיט אֵייזְלֶען זְכָרִים נִיט אֵייזְלִינֶען נְקֵבוֹת (רַק הָכִי קָאמַר קְרָא) נָאר אַזוֹי זָאגְט דֶר פָּסוּק (וּלְאָבִיו שָׁלַח בָּעֲגָלוֹת כְּזֹאת כְּלוֹמַר) מֶען מֵיינְט יוֹסֵף הָט גֶעשִׁיקְט "אִין דִי פִיהְרֶען" קָארִין אוּנ בְּרוֹיט אוּנ שְׁפַּייז (כְּחֶשְׁבּוֹן הַזֶּה שֶׁהוּא מַשָּׂא עֲשָׂ[רָה] חֲמוֹרִים וְעֶשֶׂר אֲתוֹנוֹת) אַזוֹי פִיל וִויא עֶס קֶענֶען טְרָאגֶען צֶעהְן אֵייזְלֶען זְכָרִים אוּנ צֶעהְן אֵייזְלִינֶען נְקֵבוֹת (וְהַשְׁתָּא אָ[תֵי] שַׁפִּיר דְּלֹא מָצִינוּ נִכְתַּב אֶלָּא וַיַּרְא אֶת הָעֲגָלוֹת וְלֹא שׁוּם חֲמוֹרִים וַאֲתוֹנוֹת) אִיצְט אִיז רִיכְטִיג וָואס מִיר גֶעפִינֶען נִיט אִין פָּ[סוּק] זָאל זַיין גֶעשְׁרִיבֶּען יַעֲקֹב הָט גֶזֶעהְן אֵייזְלֶען זְכָרִים אוּנ אֵייזְלִינֶען נְקֵבוֹת, עֶס אִיז נָאר גֶעשְׁרִיבֶּען יַעֲקֹב הָאט גֶעזֶע[הְן] פוּהְרֶען, וַוייל אֵייזְלֶען הָאט יוֹסֵף אִים נִיט גֶעשִׁיקְט, בְּשֵׁם הַגָּאוֹן מהר"ל): וּמִטּוּב מִצְרָיִם). זָאגְט רש"י (מָצִינוּ בַּגְּמָ[רָא] שֶׁשָּׁלַח לוֹ יַיִן יָשָׁן) מִיר גֶעפִינֶען אִין דֶער גְמָרָא יוֹסֵף הָאט גֶעשִׁיקְט צוּם פָאטֶער אַלְטֶען וַויין (שֶׁדַּעַת זְקֵנִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ) אַלְ[טֶע] מֶענְטְשֶׁען הָאבֶּן לִיבּ צוּ טְרִינְקֶען אַלְטֶען וַויין (וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה) דֶר מִדְרָשׁ זָאגְט (גְּרִיסִין שֶׁל פּוֹל) יוֹסֵף הָאט גֶעשִׁיקְט צוּם פָּא[טֶער] גֶעמָאלֶענֶע אַרְבֶּעס: וּבַר וָלֶחֶם). (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִוי דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט קָארֶן אוּנ בְּרוֹיט: וּמָזוֹן). (לִיפְתָּן) שְׁפַּייז צוּם בְּרוֹ[יט]

רש"י

עשו. כך אמור להם שברשותי הוא: (כג) ש[לח] כזאת. כחשבון הזה ומהו החשבון י' חמורים וגו' [רצונו שמלת כזאת המיותרת ובכ"ף הדמיון מורה כי מעולם לא שלח לו י' חמורים וי' אתונות רק ה"ק ק[רא] ולאביו שלח בעגלות כזאת וגו' כלומר כחשבון הזה שהוא מ[שא] י' חמורים וי' אתונות והשתא אתי שפיר דלא מצינו נכ[תב] אלא וירא את העגלות ולא שום חמורים ואתונות וק"ל. כ[ן] הגאון מהרש"ל]: מטוב מצרים. מצינו בגמרא ששלח לו יין שדעת זקנים נוחה הימנו. ומ"א גריסין של פו[ל]: בר ולחם. כתרגומו: ומזון. ליפתן [כך גירסת רא"ם

שפתי חכמים

ל"פ מפי וכו': א כתב מהרש"ל מדלא כתיב בקרא מהו הטוב ששלח לו ש"מ שהוא דבר שאינו חשוב ולמה שלח לו לפי שליעקב היה [...]

פירוש לתורת אלהים

יוֹסֵף הָאט זֵייא גִיגֶעבֶּן פוּהְרֶען עַל פִּי וִויא פַּרְעֹה הָט גֶעהֵייסֶען וַיִּתֵּן אוּנ עֶר הָט זֵיי גִיגֶעבֶּן שְׁפַּייז אוֹיף דֶעם וֶועג: (כב) לְכוּלָּם אַלֶעמֶען הָט עֶר גִיגֶעבֶּן לָאִישׁ צוּ אִיטְלִיכֶן מֶענְטְשׁ צוּ אִיטְלִיכֶען בְּרוּדֶער אַפָּאר קְלֵיידֶר וּלְבִנְיָמִין אוּנ צוּ בִּנְיָמִין הָט עֶר גִיגֶעבֶּן דְרַייא הוּנְדֶערְט שְׁטִיק זִילְבֶּר וְחָמֵשׁ אוּנ פִינְף פָּאר קְלֵיידֶר: (כג) וּלְאָבִיו אוּנ פַר זַיין פָאטֶער הָט עֶר גִישִׁיקְט עֲשָׂ[רָה] צֶעהְן אֵייזְלֶען וָוס הָאבֶּען גִיטְרָאגֶן פוּן דֶעם בֶּעסְ[טְן] פוּן מִצְרַיִם וְעֶשֶׂר אֲתוֹנוֹת אוּנ צֶעהְן אֵייזְלֶען וָוס הָאבֶּען גִיטְרָאגֶן תְּבוּאָה וָלֶחֶם אוּנ בְּרוֹיט אוּנ אַנְדֶערֶע שְׁפַּ[ייז] לְאָבִיו פַארֶען פָאטֶער אוֹיף דֶעם וֶועג: (כד) וַיְשַׁלַּח א[...] עֶר הָאט בַּלֵייט זַיינֶע בְּרִידֶער וַיֵּלֵכוּ אוּנ זֵיי[...]

ספר הישר

בַּעוָואלְט דְרוּף גְלֵייבֶּן בִּיז זֵיי הָאבֶּן אִים גֶעזָאגְט דִי סִימָנִים וָוס יוֹסֵף הָט זֵיי אָן גֶעזָאגְט הָט עֶר גִיגְלֵייבְּט אַז זֵיי זָאגֶען אֱמֶת א[...]

מַר לְהוֹן לָא תִתְנַצּוּן
אָרְחָא: כה וּסְלִיקוּ
מִמִּצְרָיִם וַאֲתוֹ לְאַרְעָא
כְנַעַן לְוָת יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן:
וְחַוִּיאוּ לֵהּ לְמֵימַר עַד
כְעַן יוֹסֵף קַיָּם וַאֲרֵי הוּא
שַׁלִּיט בְּכָל אַרְעָא
דְמִצְרָיִם וַהֲוָה מְלַיָּא פְּיָגַן
ר"א אל תרגזו סענית י:

אֶת־אֶחָיו וַיֵּלֵכוּ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל־
תִּרְגְּזוּ בַּדָּרֶךְ: כה וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרָיִם
וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנַעַן אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם:
כו וַיַּגִּדוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי וְכִי־
הוּא מֹשֵׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וַיָּפָג

בעל הטורים

(כד) י"מ אל תרגזו. אל תסמכו עלי לומר אחינו גדול הארץ לעשות ... לסוס אדם אלא אל תרגזו לסוס אדם בדרך לילך על שדה זרועה ... אמר להם אל תתעסקו בדבר הלכה: אלהם אל תרגזו. בגי' זהו ... תדברו בהלכה: אלהם אל תרגזו בדרך. בגי' זהו אל תפסעו פסיעה ... (כו) ויגדו לו. חסר יו"ד שלא הגידו לו עד שסתירו התרס

רשב"ם

שלום מכל צד. וכן רגזו ואל תחטאו. היו יראים מן הקב"ה ולא תחטאו. וכן ונתן ה' לך שם לב רגז. דחיל כתרגום. וכן ירגזון ירעות לשון נענוע. כאדם המתיירא. וכן רגזה בוטחות. המרגיז ארץ ממקומה. אבל רגזה [הגזה] של תרגום של דניאל ושל עזרא לשון כעס. טרגבל לע"ז של רוגז של כ"ד ספרים: (כו) וכי הוא מושל. ואל תירא מלבוא אלין: ויפג לבו. החליף לבו לומר אין זה אמת כי לא האמין להם. כמו אל תתני פוגת לך. וריחו

רש"י

(כד) אל תרגזו בדרך. אל תתעסקו בדבר הלכה ... אל תרגז עליכם הדרך. ד"א אל תפסיעו פסיעה י גסה ... הכנסו בחמה לעיר. ולפי פשוטו של מקרא יש לומר לפי ... שהיו נכלמים היה דואג שמא יריבו בדרך על דבר מכירתו ... להתווכח זה עם זה ולומר על ידך נמכר אתה ספרת לה"ר ... עליו וגרמת לנו לשנאתו: (כו) וכי הוא מושל. ואשר הוא

בית יהודא

(כד) וְאַל תִּרְגְּזוּ בַּדָּרֶךְ. מֵיינְט מֶען (אַל תִּתְעַסְּקוּ בִּדְבַר הֲלָכָה) אִיר זָאלְט אַייךְ נִיט בַּשֶׁעפְטִיגֶען אִין וֶועג מִיט לֶערְנֶען דִינִים (שֶׁלֹּא תִרְגַּז עֲלֵיכֶם הַדֶּרֶךְ) דִי וֶועג זָאל נִיט וֶוערֶן בֵּייז אוֹיף אַייךְ, וָוארוּם אַז אִיר וֶועט זַיין בַּשֶׁעפְטִיגְט אִין וֶועג מִיט לֶערְנֶען תּוֹרָה קֶענְט אִיר פַארְבְּלָאנְדְזֶען דִי רִיכְטִיגֶע וֶועג אוּנ אַוֶועקְגַיין פוּן אִיר, גְלַייךְ וִוי דִי וֶועג וָואלְט אוֹיףְ אַייךְ בֵּייז גֶעוֶוען אוּנ זִיא וָואלְט אַייךְ אַרָאפְּגֶעטְרִיבֶּען פוּן ...

... (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַזַאךְ הָט יוֹסֵף גֶעזָאגְט צוּ דִי בְּרִידֶער (אַל תַּפְסִיעוּ פְּסִיעָה גַּסָּה) אִיר זָאלְט נִיט טְרֶעטֶען גְרוֹיסֶע טְרִיט ... הִכָּנְסוּ חַמָּה לָעִיר) אוּנ אִיר זָאלְט אַרַיין גֵיין אִין אַשְׁטָאט גֶעכְטִיגֶען וֶוען דִי זוּנְן אִיז נָאךְ דָא, אֵיידֶער דִיא זוּנְן גֵייט ... נִטֶער, זָאגְט רַשִׁ"י (וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא יֵשׁ לוֹמַר) נָאךְ דֶעם פְּשַׁט פוּן פָּסוּק קֶען מֶען זָאגֶען (לְפִי שֶׁהָיוּ נִכְלָמִים) וַוייל ... א בְּרִידֶער הָאבֶּען זִיךְ גֶעשֶׁעמְט פַאר יוֹסֵף (הָיָה דוֹאֵג) הָאט יוֹסֵף גֶעזָארְגְט (שֶׁמָּא יָרִיבוּ בַּדֶּרֶךְ עַל דְּבַר מְכִירָתוֹ) שֶׁאמֶר ... עֶלֶען זַייא זִיךְ קְרִיגֶען אִין וֶועג וֶועגֶען זַיין פַארְקוֹיפוּנְג (לְהִתְוַוכֵּחַ זֶה עִם זֶה) זַיי וֶועלֶען הָאבֶּען טַעֲנוֹת אֵיינֶער צוּם ... נְדֶערֶן (וְלוֹמַר עַל יָדְךָ נִמְכַּר) דֶער וֶועט זָאגֶען דוּרְךְ דִיר אִיז עֶר פַארְקוֹיפְט גֶעוָוארֶן, דֶר אַנְדֶערֶער וֶועט זָאגֶען דוּרְךְ דִיר ... אִיז עֶר פַארְקוֹיפְט גֶעוָוארֶען (אַתָּה סִפַּרְתָּ לָשׁוֹן הָרָע עָלָיו) דוּ הָאסְט דֶערְצֵיילְט לָשׁוֹן הָרָע אוֹיף אִים (וְגָרַמְתָּ לָנוּ לְשִׂנְאָתוֹ) ... אוּנ דוּ הָאסְט גֶעבְּרַאכְט אוֹיף אִים אוּנְזֶער פַיינְדְשַׁאפְט: (כו) וְכִי הוּא מוֹשֵׁל. מֵיינְט מֶען (וַאֲשֶׁר הוּא מוֹשֵׁל) דִי קִינְדֶער

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כד) אל תרגזו בדרך. אל תפחדו מסכנת הדרך כי אני מושל ... בכל הארץ והוא כמו רגזו ואל תחטאו וכמו לב רגז דמתרגמינן ...

שפתי חכמים

ל"פ שהוא יין ישן שזה אינו דבר חשוב כל כך וליעקב היה דבר חשוב מפני שדעת זקנים נוחה הימנו וכו' עכ"ל: ט פי' אם אתם עוסקים בדבר הלכה צריכים אתם לעיין בו יותר ואין דעתיכם על הדרך ... מתוך כך טועה אתכם הדרך כלומר תתעו. רש"י פ"ק דתענית. ודוקא שלא לעיין ולעסוק נוח להם. ר"ל שלא למגרס לא נוח להם ... שאמרו רז"ל שנים שהיו מהלכים בדרך ואין ביניהם ד"ת וכו': י כתב מהרש"ל הפי' הראשון הוא אליבא דחד מ"ד בגמ' ושוב פירש"י ... אליבא דברייתא ופי' ג"כ שתכנסו בחמה לעיר ושני הפי' פירשה הברייתא לפי שהברייתא ס"ל שפי' אל תרגזו הוא ל' התגברות הליכה ... לא ידעה הברייתא אם הוא הליכה שאדם פוסע פסיעה גסה או כשאדם מהלך זמן ארוך כלומר עד הלילה ל"פ אלו ב' הפירושים א' כל

פירוש לתורת אלהים

... גֶען אַוֶועק גִיגַאנְגֶען וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט גִיזָאגְט
... וא זַייא אַל תִּרְגְּזוּ אִיר זָאלְט זִיךְ נִיט קְרִיגֶען
... וּף דֶעם וֶועג אֵיינֶר מִיט דֶעם אַנְדֶרֶען [זייז רש"י]:
(כה) וַיַּעֲלוּ אוּנ זַייא זֶענִין אוֹיף גִיגַאנְגֶען פוּן מִצְרַיִם
וַיָּבֹאוּ אוּנ זֶענִין גְקוּמֶען צוּם לַאנְד כְּנַעַן אֶל צוּ זַייעֶר
... אטֶר יַעֲקֹב: (כו) וַיַּגִּידוּ לוֹ אוּנ זַייא הָאבֶּען גִיזָאגְט
... וא אִים לֵאמֹר מִיט דִיא וֶוערְטֶער עוֹד יוֹסֵף חַי יוֹסֵף
... עבְּט נָאךְ וְכִי אוּנ עֶר אִיז אַיין גִיוֶועלְטִיגֶר אִיבֶּער

ליקוטי יוסף

(כו) וַיָּפָג לִבּוֹ. רַשִׁ"י טַייטְשְׁט נֶחֱלַף לִבּוֹ, זַיין הַארְץ אִיז אוּמְגִיטָאהִשְׁט וּאוּמְגֶעבִּיטֶן גֶעוָוארֶן, דֶר וָוארְט אוּמְגֶעבִּיטֶן, אִיז שְׁוֶוער צוּ פַארְשְׁטַיין, עֶס זֶעהְט־אוּס פְרִיעֶר הָט עֶר גֶעגְלוֹיבְּט נָאכְדֶעם אַז מֶען הָט אִים גֶעזָאגְט יוֹסֵף לֶעבְּט אִיז אוּמְגֶעבִּיטֶן גֶעוָוארֶן זַיין הַארְץ אוּנ הָאט נִיט גֶעגְלוֹיבְּט, אֵיידֶער מֶען הָט אִים גֶעזָאגְט יוֹסֵף לֶעבְּט וָוס הָט עֶר גֶעהַאט צוּ גְלוֹיבֶּען? נָאר דִי גְמָרָא זָאגְט הַאי מַאן דְמִבְעִית, אַז עֶס פַאלְט פְּלוּצְלוּנְג אַשְׁרֶעק אוֹיף אַמֶענְטְשׁ, אֲפִילוּ עֶר ווייס נִיט פַר וָוס צוּ שְׁרֶעקֶן, אָבֶּר זַיין מַזָּל אִין הִימֶעל זֶעהְט עֶס אִיז דָא פַר וָוס צוּ שְׁרֶעקֶן, אוּנ פוּן דֶעם

... זָל קוּמְט דִי שְׁרֶעק צוּ אִים, דָס זֶעלְבִּיגֶע אִיז בַּיי אַשִׂמְחָה אוֹיךְ, אַמָאל וֶוערְט אַמֶענְטְשׁ פְלוּצְלוּנְג פְרֵיילִיךְ אוּנ עֶר ... ייס נִיט פַר וָואס, אִיז אוֹיךְ אַזוֹי זַיין מַזָּל זֶעהְט עֶס וֶועט קוּמֶען צוּ דֶעם מֶענְטְשׁ אַפְרֵיילִיכֶע זַאךְ אִיז דֶר מַזָּל פְרֵיילִיךְ ... אוּנ פוּן דֶעם מַזָּל קוּמְט דִי פְרֵיילִיכְקֵייט צוּ דֶעם מֶענְטְשׁ, מִיר זֶעהֶען דֶר פָאטֶער מִיט זַיינֶע קִינְדֶר זֶענֶען ווִיא אַיין מֶענְטְשׁ, ... אַז עֶס אִיז ח"ו אַטְרוֹיעֶרְקֵייט בַּיי אַקִינְד, דֶערְוֶועקְט דָאס אַטְרוֹיעֶרְקֵייט בַּיי דֶעם פָאטֶר, דְרִיבֶּר אַזוֹי לַאנְג ווִי יוֹסֵף ... הָט גֶעהַאט צָרוֹת, אִיז יַעֲקֹב גֶעוֶוען טְרוֹיעֶרִיג, וִוי יוֹסֵף אִיז גֶעוָוארֶן אַמֶלֶךְ אִיז דִי טְרוֹיעֶרְקֵייט פוּן יַעֲקֹב גְרִינְגֶר גֶעוָוארֶען,

ספר הישר

... יַעֲקֹב הָט זִיךְ גֶעפְרֵייט אוּנ יַעֲקֹב הָאט גֶעזָאגְט אַז מַיין זוּן יוֹסֵף לֶעבְּט לָאם אִיךְ אִים זֶעהֶן אֵיידֶר אִיךְ וֶועל שְׁטַארְבֶּן אוּנ יַעֲקֹב הָט אָן גֶעטָאן דִי קְלֵיידֶר וָוס יוֹסֵף הָט אִים גֶעשִׁיקְט אוּנ הָט זִיךְ אָן גֶעגָאלְט אוּנ הָט אָן גֶעטָאן דָס הִיטֶל וָוס יוֹסֵף הָט אִים גֶעשִׁיקְט

לִבּוֹ כִּי לֹא־הֶאֱמִין לָהֶם: כז וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו אֵת כָּל־דִּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם וַיַּרְא אֶת־הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח יוֹסֵף לָשֵׂאת אֹתוֹ וַתְּחִי רוּחַ

עַל לִבֵּהּ אֲרֵי לָא הֵימֵן
לְהוֹן: כז וּמַלִּילוּ עִמֵּהּ יָ
כָּל פִּתְגָּמֵי יוֹסֵף דִּי מַלִּי
עִמְּהוֹן וַחֲזָא יָת עֲגָלָתָ
דִּשְׁלַח יוֹסֵף לְמִטַּל יָתֵ
וּשְׁרַת רוּחַ נְבוּאָה לְ

רשב"ם

לא נמר מתורגם וריחו לא פג: (כז) את כל דברי יוסף. שאר דברים שדיבר אליהם הכתובים למעלה שבכה על צואריהם והכירו בודאי שהוא אחיהם. וגם ראה את העגלות אשר שלח יוסף ע"פ פרעה: ותחי רוח יעקב, כי שמר

בעל הטורים

שהחרימו בעשרה: (כז) ד"פ כתיב עגלות בפ' וד"פ כתיב עגלה ערו בפ' שופטים שפירש ממנו בפ' עגלה ערופה: וירא את העגלות. ט ראה בהלכות עגלה ערופה:

רש"י

ב מושל: ויפג לבו. נחלף לבו והלך מלהאמין לא היה לו פונה אל הדברים ל' לשון מפיגין טעמן בלשון משנה וכמ (איכה ג) אין הפוגות (ירמיה מח) וריחו לא נמ מתרגמינן וריחיה לא פג: (כז) את כל דברי יוסף סימן מסר להם במה היה עוסק מ כשפירש ממנו בפרש עגלה ערופה זהו שנאמר וירא את העגלות אשר שלח יוס ולא נאמר אשר שלח פרעה: ותחי רוח יעקב. שרת

בית יהודא

האבן געזאגט צו זייער פאטער יעקב דיין זוהן יוסף לעבט אונ ער איז דר געוועלטיגר פון מצרים: ויפג לבו. מיינט מען (נחלף לבו) זיין הארץ איז פארביטען געווארען (והלך מלהאמין) אונ עס איז אוועקגעגאנגען פון זיין הארץ זיין גלויבונג אין זיינע קינדער (לא היה לבו פונה אל הדברים) די הארץ פון יעקב האט זיך ניט געקערט צו זייערע רייד (לשון מפיגין טעמן בלשון משנה) אין משניות שטייט אויך אזו אווארט מפיגין טעמן, עס האט אויסגעצויגן דר טעם, ניפג לבו מיינט מען אויך עס האט אויסגעצויגן דאס גלויבונג פון זיין הארץ. ביז איצט הט יעקב געגלויבט זיינע קינדער אויף אלץ וואס זיי האבן געזאגט, אונ אויף דיא זאך וואס זיי האבן געזאגט יוסף לעבט איז ארויסגעצויגן געווארען דם גלויבונג פון זיין הארץ אונ ער האט זיי ניט געגלויבט (וכמו) אונ וויא עס שטייט אין פסוק מאין הפוגות. א אאומטאהשונג ואן אפארבייטונג), אויף דעם פסוק וריתו לא נמר (מתרגמינן) טייטשט דער תרגום (וריחיה לא פג) זי ביתה הט ניט אויסגעצויגען: (כז) ואת כל דברי יוסף. זאגט רש"י (סימן מסר להם במה היה עוסק כשפירש ממנו) יוס הט זיי געגעבן אצייכען וואס יעקב האט מיט אים געלערנט איידער ער איז אוועקגעגאנגען פון אים (בפרשת עגל ערופה) זיי האבען געלערנט די פרשה פון עגלה ערופה (וזהו שנאמר וירא את העגלות אשר שלח יוסף) דאס זאגט דע פסוק יעקב הט גזעהן דיא עגלות וואס יוסף האט געשיקט (ולא נאמר אשר שלח פרעה) פאר וואס שטייט ניט די עגלו וואס פרעה הט געשיקט, פרעה הט דאך געשיקט די עגלות, נאר מיר זאלן ניט לייענען עגלות פוהרען, נאר מיר זאלע לייענען עגלות, קעלבער, יעקב הט גזעהן דעם דין פון דיא עגלה ערופה וואס יוסף הט אים געשיקט זאגן וואס ער הנ מיט אים געלערנט איידער ער איז אוועקגעגאנגען פון אים, פון דעם בעווייזונג האט יעקב געוואוסט געוויס א יוסף לעבט ווארום פון דעם לערנונג האט דאך קייער געוואוסט נאר יעקב אונ יוסף: ותחי רוח יעקב. מיינ

שפתי חכמים

פסיעה וא' של תכנסו בחמה לעיר ר"ל כשאדם רוגז פוסע פסיעות גסות ואמר מר פסיעה גסה נוטלת א' מת"ק ממאור עיניו של אדם: כ לפי שפי' כל כי הוא אם ואם הוא אשר. מהרש"ל: ל (נח"י) דק"ל למה לא האמין שהוא חי והלא הוא עצמו היה חושדן שמא מכרוהו ועז"פ מכיון שאמרו שהוא מושל וזה אין הדעת סובלת להאמין שאיש נכרי ימשול וכ"ש במצרים שאין עבד מולך נדסא ליתא הא גמי ליתא לכן אמר לא היה לבו פונה אל הדברים ודו"ק: מ דק"ל דכתיב וידברו

דעת זקנים מבעלי התוספות

דחיל: (כז) וידברו אליו את כל דברי יוסף. פירש"י סימ מסר להם כשפירש ממנו היה עוסק בפרשת עגלה ערופה וצריך פי' לפי' והכי רוצה לומר כי כשפירש מאביו היה מלוו אותו כדכתיב וישלחהו שהוא לשון לויה כמו וישלחו דכתיב גבי אברהם דמתרגמינן ואלויאו. ואמר לו יוסף חזור בך ואמו לו יעקב בני גדולה לויה שעליה נתוספה פרשה אחת בתורה דכתיב ידינו לא שפכה. וכי תעלה על דעתך שב"ד שופכי דמים אלא לא ראינוהו ופטרנוהו בלא לויה הא אם ראוהו ולא לוותו מעלה עליהם כאלו שפכו דמים והיינו פרשת עגלה ערופה שהיה עסוק בה. ויש אומרים שהיה עוסק בעגלה שמושכה בקרון. וקשה לשני הפירושים לפרש עגלות לשון עגלה לכן נראה לפ' בפרשת עגלות המשכן דכתיב שש עגלות צב: וירא את העגלות ותחי רוח יעקב אביהם. פי' כשראה העגלות חיתה רוחו והאמין כי קודם לכן צוה יוסף לבל יוציאו עגלות מארץ

ליקוטי יוסף

ווי דר פסוק זאגט יעקב הט גיזעהן כי יש שבר במצרים זאגט רש"י מען זאל לייענען שבר, ער הט גיזעהן ער הט אהאפענונג אויף יוסף פון מצרים, נאכדעם ווי די ברידר האבן שון געוואוסט אז יוסף לעבט, אונ זיי זענן געגאנגן פרייליך אהיים, בנימין איז דאך געווים געוועזן פרייליך, אונ בנימין איז דאך גיוועזן שטארק צו געבונדן צו יעקב, ווי יהודה הט געזאגט ונפשו קשורה בנפשו, ד שמחה פון די ברידר אונ פון בנימין האט ארײן גיגעבין אשמחה אין יעקב, איז יעקב פרייליך געווארן, ער האט אבער ניט געוואוסט פאר וואס ער איז פרייליך, ער הט געמיינט טאמער האבען די קינדער געפונען אגרויסן אוצר זענען זיי פרייליך, די פרייליכקייט הט געדויערט ביי יעקב ביז די קינדער זענן געקומן אונ זיי האבן קיין זאך געבראכט, ער הט זייא גיפרעגט פאר וואס זיי זענן גיוועזן אין וועג פרייליך האבן זיי

פירוש לתורת אלהים

דעם גאנצען לאנד מצרים ויפג איז פר ביטן גיווארן זיין הארץ דם הייסט שוואך געווארן כי לא ווארום ער הט זיי ניט גיוואלט גלייבן: (כז) וידברו האבין זיי צו אים גירעט אלע רייד וואס יוסף הט צו זייא גירעט ויירא אונ ער הט דר זעהן די פוהרען וואס יוסף הט גישיקט צו ברענגן אים מיט זיי ותחי הט

ספר הישר

אונ נאר דם האט געזינד פון יעקב האבן זיך אן געטאן אין די קליידער וואס יוסף הט זיי געשיקט אונ אלע האבען זיך זעהר געפרייט אויף דעם ים יוסף לעבט אונ איז נאך איין שני למלך אין מצרים אונ ווי אלע זיצרם פון כנען האבן דם דער הערט

זענן

אֲבוּהוֹן: כח וַאֲמַר
ל סַגִּי לִי חֶדְוָא עַד
וֹסֵף בְּרִי קַיָּם אֵיזֵיל
ה עַד לָא אֱמוּת:
ל יִשְׂרָאֵל וְכָל דִּי
אֲתָא לִבְאֵר שָׁבַע

יַעֲקֹב אֲבִיהֶם: חמישי כח וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל
רַב עוֹד־יוֹסֵף בְּנִי חָי אֵלְכָה וְאֶרְאֶנּוּ
בְּטֶרֶם אָמוּת: מו א וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל
וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּבֹא בְּאֵרָה שָּׁבַע

רשב"ם

שכוף יוסף להיות מושל כי אינן יוצאות ממצרים כי אם ע"פ מושל
שתי למעלה: (כח) רב. די בפוגת לבי שלא האמנתי אלא ודאי
עוד יוסף בני חי. פשטות אחדים של ערכומיות אומרים והנם הבל. ואני
הצעיר שמעתי רב עוד יוסף בני חי אתם אומרים עוד יוסף חי וכי הוא

רש"י

יה נ שפירשה ממנו: (כח) רב עוד. רב לי עוד
חדוה הואיל ועוד יוסף בני חי: (א) בארה שבע.
אר שבע ה"א בסוף תיבה במקום למ"ד בתחלתה:

בית יהודא

מען (שֶׁרָתָה עָלָיו שְׁכִינָה שֶׁנִּפְרְשָׁה מִמֶּנּוּ) דֶר מוּהַט פוּן יַעֲקֹב
איז לֶעבּעדיג געוואָרֶן, אוּנ בִּיז איצט איז דִי שְׁכִינָה נִיט
גֶעוֶועֶן בַּיי אִים. אוּנ איצט איז דִי שְׁכִינָה צוּרִיקגֶעקוּמֶען
צוּ אִים: (כח) וַרַב עוֹד). יַעֲקֹב הָט גֶעזָאגְט (רַב לִי ע"ד שִׂמְחָה
איך האָב גֶענוּג שִׂמְחָה אוּנ פֶערְגֶענִיגֶן (הוֹאִיל וְעוֹד יוֹסֵף בְּנִי חַי) וַוייל מַיין זוּהְן יוֹסֵף לֶעבְּט נָאךְ: (א) וּבְאֵרָה
(מו) וויא עס וואָלְט גֶעשְׁטַאנֶען לִבְאֵר שָׁבַע, יַעֲקֹב איז גֶעקוּמֶען צוּ בְּאֵר שָׁבַע (הֵ"א בְּסוֹף תֵּיבָה בִּמְקוֹם לַמֶ"ד
דֶער הֵ"א וָוס אִין סוֹף וואָרט, בְּאֵרָה, איז פַאר דִי לַמֶ"ד וָואס דַארְף זַיין אִין אָנְהֵייבּ וואָרְט, לִבְאֵר שָׁבַע:

דעת זקנים מבעלי התוספות

עכשיו אמר פרעה ואתה צויתה זאת עשו קחו עגלות
אחרים רשאין להוציא ולכך כשראה העגלות האמין
ודאי מפי מלך הוא זה: (כח) רב עוד יוסף בני חי.
קרא רב למביא העגלות כמו רב החובל ושאל לו
בני חי כי אותך אני מאמין יותר מהם. ד"א בניו
יכים בדברים ומספרים לו גדולתו של יוסף לכך אמר
לכם לספר בזה אך אמרו אם בני חי באמת ואם

שפתי חכמים

אליו וגו' דברי יוסף אחר כי לא האמין להם דמשמע שכאו לדבר
אליו ולהוכיח לו שיאמנו דבריהם ומה שיא ההוכחה שהוכיחו אלא
סימן מסר להם כו' בפרשת עגלה ערופה ור"ל העגלות דכתיב בקרא
קריגן עגלות כסגו"ל תחת העי"ן וסו"א תחת הג'. וי"ל כשיוסף פי'
מיעקב היה יעקב מלוה אותו עד עמק חברון כדפירש"י לעיל בפסוק
וישלחהו מעמק חברון ויוסף א"ל חזור בך א"ל יעקב איני רשאי
לחזור שחייב אדם ללוות חבירו כדכתיב בפרשת עגלה ערופה בפסוק
וידינו לא שפכה לא פטרנוהו בלא לויה כדפירש"י שם ומתוך כך
ת עגלה ערופה ויהיה פי' וירא את העגלות לי הבנה שהגידו לו פי' עגלה ערופה אז התבונן שאמת הוא: נ ר"ל דרוש הייגו

פירוש לתורת אלהים

גֶעלֶעבְּט דִי שְׁכִינָה הָט אוֹף אִים גֶערוּהְט:
אמר יַעֲקֹב האָט גִיזָאגְט איךְ הָאבּ נָאךְ פִיל
ה אוּנ אוֹיךְ גְּדוֹלָה דֶער לֶעבְּט וַוייל מַיין זוּהְן
עבְּט נָאךְ אֵלְכָה איךְ וֶועל גֵיין אוּנ וֶועל אִים
איידֶער איךְ וֶועל שְׁטַארְבֶּן: (א) וַיִּסַּע אוּנ יַעֲקֹב
צוֹגֶן מִיט אַלְץ וָואס עֶר הָט גִיהַאט וַיָּבֹא אוּנ
קוּמֶן אִין בְּאֵר שֶׁבַע וַיִּזְבַּח אוּנ הָט גִישָׁאכְטֶן
ת לֵאלֹהֵי צוּ דֶעם גָאט פוּן זַיין פָאטֶער יִצְחָק:

ליקוטי יוסף

אִים גֶעזָאגְט עוֹד יוֹסֵף חַי, יוֹסֵף לֶעבְּט, וַיָּפָג לִבּוֹ, איז זַיין
הַארְץ אוּמגֶעבִּיטֶן גֶעוָוארֶן, חָלַף וְהָלַךְ לוֹ, זַיין שִׂמְחָה איז
פוּן אִים אַוֶועקְגֶעגַאנְגֶן, כִּי לֹא הֶאֱמִין לָהֶם, וַוייל אַז יוֹסֵף
לֶעבְּט הָט עֶר זַיי נִיט גֶעגְלוֹיבְּט, הָט עֶר דָאךְ נִיט גֶעהַאט
מִיט וָוס צוּ זַיין פְרֵיילִיךְ, עֶר הָט גֶערֶעכֶענְט זַיין פְרֵיילִיכְקֵייט
איז גִיוֶועֶן מִיט אַטָעוּת בִּיז עֶר הָאט גִיהֶערְט דִי רֵייד פוּן
יוֹסֵף אוּנ עֶר הָט גִיזֶעהֶן דִי פוּרֶען וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב, איז
יַעֲקֹב צוּרִיק פְרֵיילִיךְ אוּנ לֶעבֶּעדִיג גֶעוָוארֶן:
(כח) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב וגו'. נַוייל דִי בְּרִידֶר הָאבֶּן זֵייעֶר
פִיל גֶעהַאט צוּ דֶערְצֵיילֶען פוּן יוֹסֵף, אוּנ פוּן דֶעם
אוּנ פוּן דִי סְעוּדָה אוּנ וִוי אַזוֹי מֶען הָט זִיךְ דֶערְקֶענְט, הָאט יַעֲקֹב גֶעזָאגְט צוּ זֵיי רַב, איר הָאט פִיל צוּ דֶערְ
, אוּנ איךְ וִויל נָאר וִויסֶען אֵיינְס, עוֹד יוֹסֵף בְּנִי חָי? מַיין זוּהְן יוֹסֵף לֶעבְּט? מֶער וִויל איךְ נִיט ווִיסֶען, אֵלְכָה
? זָאל איךְ אִים גֵיין זֶעהְן? דָם הָט יַעֲקֹב גֶעמַאכְט אַפְּרָאבֶּע, אוּב דִי קִינְדֶר וֶועלֶן זָאגֶען קוּם מִיר גֵייעֶן אַלֶע,
סִימָן זַיי זָאגֶן אֶמֶת יוֹסֵף לֶעבְּט, אוּנ אוּבּ זַיי וֶועלֶען זָאגֶן מֶען דַארְף נִיט גֵיין עֶס איז אַנוייטֶע וֶועג, אוּנ דוּ
בִּיזְט אַיין אַלְטֶער מַאן, איז אַסִימָן עֶס איז לִיגֶען, מִיט יוֹסֵף, עֶר לֶעבְּט נִיט:

ספר הישר

אַלֶע גֶעקוּמֶן אוּנ הָאבֶּן זִיךְ גֶעפְרֵייט מִיט יַעֲקֹב'ס קִינְדֶר
קב הָאט גֶעמַאכְט אַיין גְרוֹיסֶע סְעוּדָה אוּנ דִי סְעוּדָה הָאט
ט דְרַיי טֶעג אוּנ אַלֶע שָׂרוֹת פוּן כְּנַעַן הָאבֶּן זִיךְ גֶעפְרֵייט
ים אוּנ נָאךְ דֶעם זָאגְט יַעֲקֹב איךְ וֶועל גֵיין זֶעהְן מַיין זוּהְן
רִים אוּנ דֶער נָאךְ וֶועל איךְ מִיךְ אוּם קֶערִין צוּם לַאנְד
אַזוֹ וִוי גָאט הָט גִיזָאגְט מַיין עֶלְטֶער פָאטֶער אַבְרָהָם דֶען איךְ
ט פַר לָאזִין דָם לַאנְד כְּנַעַן אוּנ דֶער וַוייל הָט גָאט זִיךְ
ען צוּ יַעֲקֹב אוּנ הָט צוּ אִים גֶעזָאגְט שְׁטֵיי אוֹף נִידֶער צוּ
מִיט דַיין הוֹז גֶעזִינְד אוּנ זָאלְסְט דָארְטֶן זִיצֶן אוּנ זָאלְסְט

משלי יהודא

(א–ב) וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וגו' וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב וגו'. למשל
אַגְבִיר הָט גֶעהַאט אַבֶּן יָחִיד, וִוי עֶס איז גֶעקוּמֶן
ווינְטֶער הָט דֶר פָאטֶער אִים גֶעמַאכְט אַפְרָאסְ׳ן פֶעלְץ, דֶר
קִינְד איז גֶעקוּמֶן צוּם פָאטֶער אוּנ הָט גֶעזָאגְט צוּ אִים פַר
וָוס הָאסְטוּ מִיר גֶעמַאכְט אַזוֹ אַפְּרָאסְטֶן פֶעלְץ, איךְ שֶׁעם
מִיךְ צוּ גֵיין אִין גַאס מִיט דֶעם פֶעלְץ, דוּ בִּיזְט דָאךְ אַגְבִיר
אוּנ קֶענְסְט מִיר מַאכֶן אַשֶׁענֶער פוּטֶר, הָט דֶר פָאטֶער צוּ אִים
גֶעזָאגְט, דוּ בִּיזְט נָאךְ יוּנְג דוּ שְׁפִּילְסְט דִיךְ מִיט קִינְדֶר,
וֶועסְטוּ בֶּעשְׁמוּטְצֶן דֶעם פוּטֶר אוּנ וֶועסְט אִים צוּרַייסֶן.
נָאכְדֶעם אַז עֶר איז אֶלְטֶער גֶעוָוארֶן הָט אִים דֶר פָאטֶער
גֶעבֶּן דֶעם אַלְטֶען פוּטֶר, הָאט דֶר פָאטֶער גֶעזָאגְט בֶּעהַאלְט
כט אַשֵׁיינֶעם פוּטֶר, הָט דֶער קִינְד גֶעוָואלְט אַוֶועק
אַלְטֶען פוּטֶר אוֹיךְ, וַוייל דוּ וֶועסְט דַארְפֶן בֵּיידֶע פוּטֶערְס, אִין דֶעם פְּרָאסְטֶען פוּטֶר וֶועסְטוּ גֵיין וֶוען עֶס וֶועט
רֶעגְן, אַשְׁנֵיי, אוּנ דֶעם גוּטֶן פוּטֶער וֶועסְטוּ אָנְטָאן וֶוען דוּ וֶועסְט גֵיין אִין שוּהְל שַׁבָּת צְווִישֶׁען מֶענְטְשֶׁן.

וַיִּזְבַּח זְבָחִים לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק׃
ב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים ׀ לְיִשְׂרָאֵל בְּמַרְאֹת
הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב ׀ יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר
הִנֵּנִי׃ ג וַיֹּאמֶר אָנֹכִי הָאֵל אֱלֹהֵי
אָבִיךָ אַל־תִּירָא מֵרְדָה מִצְרַיְמָה
כִּי־לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימְךָ שָׁם׃ ד אָנֹכִי

וְדַבַּח דִּבְחִין לֵאלָ
דַּאֲבוּהִי יִצְחָק׃ ב וַאֲ
יְיָ לְיִשְׂרָאֵל בְּחֶזְוֵי דְלֵי
וַאֲמַר יַעֲקֹב יַעֲקֹב וַאֲ
הָא אֲנָא׃ ג וַאֲמַר אֲ
אֵל אֱלָהָא דַּאֲבוּךְ
תִּדְחַל מִלְּמֵיחַת לְמִצְ
אֲרֵי לְעַם סַגִּי אֲשַׁ
תַּמָּן׃ ד אֲנָא אֵחוֹת עִ

תו"א ויאמר אלהים ברכות יג: אנ
ברכות ו שבת פט:

רשב"ם

מושל רב לי במה שהוא עדיין חי אפילו אינו מושל. אלכה ואראנו בטרם אמות וגו׳: (א) לאלהי אביו יצחק. שעשה שם יצחק מזבח בבאר

בעל הטורים

(ב) לישראל במראות הלילה. ז׳ תגין בשי"ן ע"ש כי שבע יפול וקם שבאו עליו ז׳ צרות וניצל מהם עשו לבן מלאך דינה יוסף ב

בית יהודא

(לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק). זָאגְט רש"י (חַיָּיב אָדָם בִּכְבוֹד אָבִיו יוֹתֵר מִבִּכְבוֹד זְקֵנוֹ) יֶעדֶר מֶענְטְשׁ דַארְף גֶעבְּן כָּבוֹד צוּ זַיין פָאטֶר בֶּעהֶר וִויא צוּ זַיין זֵיידֶע (לְפִיכָךְ תָּלָה בְּיִצְחָק וְלֹא בְּאַבְרָהָם) דְרִיבֶּער הָט יַעֲקֹב גֶעשְׁאכְטְן דֶעם קָרְבָּן וֶועגְן דֶעם גָאט פוּן זַיין פָאטֶער יִצְחָק, אוּנ דֶעם נָאמֶען פוּן זַיין זֵיידֶע אַבְרָהָם הָט עֶר נִיט דֶערְמַאנְט׃ (ב) (יַעֲקֹב יַעֲקֹב). צְוַויְיא מָאהְל (לָשׁוֹן חִבָּה) דָאס וַוייזְט אוֹיף לִיבְּשַׁאפְט פוּן הקב"ה צוּ יַעֲ (ג) (אַל תִּירָא מֵרְדָה מִצְרַיְמָה). זָאגְט רש"י (לְפִי שֶׁהָיָה מֵצֵר עַל שֶׁנִּזְקַק לָצֵאת לְחוּץ לָאָרֶץ) וַוייל יַעֲקֹב הָאט גֶעהַאט וָואס עֶר אִיז גֶענֵייט צוּ גֵיין פוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אִין חוּץ לָאָרֶץ, דְרִיבֶּער הָט הקב"ה גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב דוּ זָאלְסְט נִיט מ

רש"י

לאלהי אביו יצחק. חייב אדם בכבוד אביו יו[תר] מבכבוד ם זקנו לפיכך תלה ביצחק ולא באברה[ם]: (ב) יעקב יעקב. לשון חיבה: (ג) אל תירא מר[דה] מצרימה. לפי שהיה מיצר על שנזקק לצאת ל

שפתי חכמים

כמ"ש: כלומר כדכתיב ורוח לבסס את עמשי: ם דק"ל דהל"ל לאלהי אבותיו או לאלהי אברהם דהא הוא היה העיקר בפרסום אלהות ולא כן

דעת זקנים מבעלי התוספות

אמת אלכה ואראנו וגו׳: (ד) אנכי ארד עמך מצרימה ו אעלך גם עלה. ירדו למצרים נמנה הקב"ה עמהם ב ובכבודו שהרי בפרשן לא תמצא רק ס"ט וכתיב בשבעים וגו׳ הרי שנמנה הקב"ה עמהם והיו שבעים וגם בעלותם עלו ששים רבוא חסר אחד ונמנה הקב"ה עמהם ועלה והיו שלמ

פירוש לתורת אלהים

(ב) וַיֹּאמֶר אוּנ גָאט הָט גִיזָאגְט צוּ יַעֲקֹב בִּנְבוּאָה בַּיי דֶר נַאכְט וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב אוּנ הָט אִים גִירוּפְן מִיט לָשׁוֹן יַעֲקֹב יַעֲקֹב דָאס אִיז אַלָשׁוֹן לִיבְּשַׁאפְט וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי הָאט יַעֲקֹב גִיזָאגְט דָא בִּין אִיךְ׃ (ג) וַיֹּאמֶר הָט אִים גָאט גִיזָאגְט אִיךְ בִּין דֶער גָאט פוּן דַיין פָא אַל תִּירָא דוּ זָאלְסְט דִיךְ נִיט פָארְכְטְן פוּן צוּ נִידֶע אִין מִצְרַיִם כִּי לְגוֹי גָּדוֹל וָוארוּם אִיךְ וֶועל דִיךְ דָא מַאכֶען צוּא אַגְרוֹים פָאלְק׃ (ד) אָנֹכִי אִיךְ וֶו

משלי יהודא

אַזֶעלְכֶעס אִיז גֶעוֶוען בַּיי יַעֲקֹב, אִין אָנְהֵייבּ וֶוען עֶר אִיז גֶעבָּארֶן גֶעוָוארֶן הָט הקב"ה אִים גֶערוּפְן יַעֲקֹב נעיין שם רש"יז וַוייל הקב"ה הָט גֶעוואוּסְט עֶר וֶועט דַארְפְן נַארֶען צְוַויי מָאל זַיין בְּרוּדֶר עֵשָׂו, אוּנ עֵשָׂו וֶועט אוֹיף אִים שְׁרַייעְן "דְרִיבֶּר רוּפְט מֶען אִים יַעֲקֹב וַוייל עֶר הָט מִיךְ צְוַויי מָאל גֶענַארְט", וֶוען הקב"ה וָואלְט אִים גֶערוּפְן בַּאלְד וֶוען עֶר אִיז גֶעבָּארֶן גֶעוָוארֶן "יִשְׂרָאֵל", וָואלְט עֵשָׂו שְׁרַייעְן יִשְׂרָאֵל הָט מִיךְ גֶענַארְט צְוַויי מָאל, וָואלְט דָס גִיט שֵׁיין גִיוֶוען פַאר הקב"ה, דֶר נָאמֶן אֵל וָוס אִיז אִין וָוארְט יִשְׂרָאֵל, זָאל הָאבְּן גֶענַארְט צוּ עֵשָׂו צְוַויי מָאל, דָס זֶעלְבִּיגֶע וֶוען יַעֲקֹב אִיז גִיוֶוען בַּיי לָבָן, אִינ הָט אִים גֶענַארְט, וֶוען עֶר וָואלְט גֶעהֵייסֶן יִשְׂרָאֵל, וָואלְטְן דִי קִינְדֶר פוּן לָבָן גֶעזָאגְט לָקַח יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר לְאָבִינוּ, יִשְׂרָאֵל הָט אַלְץ אַוֶועקְגֶענוּמֶן פוּן אוּנְזֶר פָאטֶר, מֶען הָט גֶעזָאגְט צוּ לָבָן יִשְׂרָאֵל אִיז אַנְטְלָאפְן, דָס אַלְץ וָואלְט נִיט שֵׁיין גִיוֶוען פַר דֶעם נָאמֶן יִשְׂרָאֵל, דְרִיבֶּר דִי גַאנְצֶע צַייט הָט מֶען אִים גֶערוּפְן יַעֲקֹב, נָאכְדֶעם וִוי עֶר אִיז גֶעגַאנְגֶן צוּרִיק פוּן לָבָן, דִי אַלֶע זַאכֶן זֶענֶען אַרִיבֶּר הָט אִים דֶר מַלְאָךְ גֶעזָאגְט פוּן הַיינְט אוּנ וַוייטֶר מֶעגְסְטוּ שׁוֹין הֵייסֶן יִשְׂרָאֵל, הָט יַעֲקֹב גֶעוָואלְט מֶען זָאל דֶעם נָאמֶן יַעֲקֹב גָאר נִיט דֶערְמַאנֶען מֶער, הָאט הקב"ה גֶעזָאגְט דוּא מוּזְט אוּנ בַּיי אַגוּטֶע צַייט וֶועסְטוּ הֵייסֶן יִשְׂרָאֵל, אִיצְט וֶוען עֶר

ספר הישר

זִיךְ גָאר נִיט פָארְכְטֶען דֶען אִיךְ וֶועל דִיךְ מַאכֶן צוּ אֵיין פ אוּנ יַעֲקֹב הָט זִיךְ גֶעטְרַאכְט אִין הַארְצְן אִיךְ וֶועל גֵיין זֶעהֶן זוּהְן יוֹסֵף אִין מִצְרַיִם אִיבּ עֶר אִיז נָאךְ פְּרוּם אוּנ אִיז גָ פָארְכְטִיג דֶער וַוייל הָט גָאט צוּ אִים גֶעזָאגְט פָארְכְט זִיךְ דֶר מִיט פַר אִים דֶען עֶר אִיז גַאנְץ פְּרוּם מִיט גַאנְצְקַייט אַ מִיר אוּנ יַעֲקֹב הָט זִיךְ דְרוֹף זֵייעֶר גֶעפְרֵייט אִין דֶר וֶועלְבֶּר הָט יַעֲקֹב גִירֶעט צוּ זַיין הוֹז גֶעזִינְד מֶען זָאל גֵיין אִין מִצְרַיִם וִוי גָאט הָאט אִים גֶעהֵייסֶן אוּנ יַעֲקֹב מִיט זַיינֶע קִינְדֶר אוּנ הוֹז גֶעזִינְד זֶענֶען אוֹיף גֶעשְׁטַאנֶען מִיט פְרֵייד אוּנ זֶענֶען גֶעגַאנְגֶ מִצְרַיִם אוּנ וִוי זַיי זֶענֶען גֶעקוּמֶען נִיט וַוייט פוּן מִצְרַיִם הָאט גֶעשִׁיקְט זַיין זוּן יְהוּדָה צוּ זַיין זוּן יוֹסֵף עֶר זָאל אִים גֶעבְּן בַּאוִויזוּנג אִין מִצְרַיִם אוּנ יְהוּדָה הָט אַזוֹי גֶעטָאן אוּנ הָט גֶעאַי אוּנ אִיז גֶעקוּמֶן צוּ יוֹסֵף אוּנ יוֹסֵף הָט גֶעזָאגְט זֵייא זָאלֶען בַּאזֶעצְן אִין לַאנְד גּוֹשֶׁן אוּנ יְהוּדָה הָט זִיךְ אוּם גִיקֶערְט פָאטֶר, אוּנ יוֹסֵף הָט אַלֵיין אַיין גֶעשְׁפַּאנְט זַיין רֵייט וָואגְן הָאט גַיין גֶעזַאמִילְט אַלֶע גִבּוֹרִים אוּנ שְׂרָרוֹת אוּנ אַלֶע קֶנֶעכְט זַיי זָאלְן גֵיין מִיט אֶקְעגְן זַיין פָאטֶר אוּנ וִוי עֶס אִיז גְ אוֹיפְן אַנְדֶערִין טָאג אִ ז יוֹסֵף גֶעגַאנְגֶן אַקְעגְן זַיין פָאטֶר יַעֲקֹב הָאבְּן בֵּיידֶע גֶעמֶען, בַּיי אַשְׁלֶעכְטֶע צַייט וֶועסְטוּ הֵייסֶן יַעֲקֹב הָאט גֶעוָואלְט פָארְן אִין מִצְרַיִם זֶעהֶן זַיין זוּהְן יוֹסֵף, וָוס

אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה ויוסף ישית ידו על עיניך׃
ה ויקם יעקב מבאר שבע וישאו בני ישראל את יעקב אביהם ואת טפם ואת נשיהם בעגלות אשר שלח פרעה לשאת אתו׃
ו ויקחו את מקניהם ואת רכושם אשר רכשו בארץ כנען ויבאו מצרימה יעקב וכל זרעו אתו׃

אונקלוס

מצרים ואנא אסקנך
אסקא ויוסף ישוי
והי על עינך: ה וקם
קב מבארא דשבע
טלו בני ישראל ית
קב אבוהון וית
פלהון וית נשיהון
עגלתא די שלח פרעה
מטל יתה: ו ודברו
גיתיהון וית קנינהון
קנו בארעא דכנען
תו למצרים יעקב וכל

"א ישית ידו על ס' האוסר פ' בלת לך:

בעל הטורים

ין: (ד) גם עלה. כתיב בה"א רמז
ר ה' דורות יעקב לוי קהת עמרם
: ויוסף ישית ידו על עיניך. יעלים
ך בשתגנות הבטיחו שלא ימות בחייו:

רשב"ם

כשנגלה לו הקב"ה כמה שנאמר בפרשת אלה תולדות יצחק ועשה גם שם זבחים כמו שעשה אביו: (ד) אעלך גם עלה. כלומר ארד עמך ונם עלה אעלך. כמו וברכתם גם אותי. גם עלה שנקבר עם אבותיו במערת המכפלה: ישית ידו על עיניך. על עניניך וצרכיך ישתדל לעשותם

רש"י

ן: (ד) ואנכי אעלך. הבטיחו להיות ע נקבר בארץ:
אשר רכשו בארץ כנען. אבל מה שרכש בפדן ארם
הכל לעשו בשביל חלקו במערת המכפלה אמר נכסי
ה לארץ אינן כדאי לי וזהו אשר כריתי לי העמיד לו
רין של זהב וכסף כמין כרי ואמר לו טול את אלו:

בית יהודא

האבן צו גיין אין מצרים: (ד) (ואנכי אעלך). זאגט רש"י (הבטיחו להיות נקבר בארץ) הקב"ה הט צוגעזאגט צו יעקב אז ער וועט בגראבן ווערן אין ארץ ישראל: (ו) (אשר רכשו בארץ כנען). זאגט רש"י (אבל מה שרכש בפדן ארם נתן הכל לעשו בשביל חלקו במערת המכפלה) דם גאנצע פארמעגען וואס יעקב הט פארזאמולט ביי לבן אין פדן ארם האט ער
בן צו עשו פאר זיין חלק וואס ער הט געהאט אין דיא מערת המכפלה, די גאנצע מערת המכפלה זאל געהערען
א יעקב (אמר) יעקב האט געזאגט (נכסי חוץ לארץ אינן כדאי לי) דם פארמעגן פון חוץ לארץ איז ביי מיר גאר ניט
רט (וזהו אשר כריתי לי) דאס איז וואס יעקב הט געזאגט צו זיינע קינדער די מערת המכפלה איז מיינע אשר כריתי לי,
ם איך האב זיא געקויפט פאר מיר (העמיד לו צבורין של זהב ושל כסף כמין כרי) יעקב הט געשטעלט פר עשו בערג
ד אונ בערג זילבער אזו ווי מען שטעלט ערג תבואה (ואמר לו) אונ יעקב האט געזאגט צו עשו (טול את אלו) נעם

דעת זקנים מבעלי התוספות

ואנכי אעלך גם עלה. לא תעלה על דעתך שתהיה שם

שפתי חכמים

ילחק שקבל מאברהם: ע דייק מדכתיב אעלך משמע לא"י שהיא

פירוש לתורת אלהים

ערען מיט דיר אין מצרים מיין שכינה
ט זיך פון דיר ניט אפ טאהן אונ איך וועל
אויף ברענגין צוריק פון מצרים [עיין רש"י]
אונ יוסף וועט אויף דיר אכטונג געבן: (ה) ויקם
יעקב איז אויף גישטאנען פון באר שבע וישאו אונ
קינדער פון יעקב האבן גיטראגן זייער פאטער

ואת טפם אונ זייערע קליינע קינדער זייערע ווייבער בעגלות אין די פוהרען וואס פרעה הט גישיקט לשאת אותו צו טראגען אים קיין מצרים: (ו) ויקחו אונ זיי האבען גינומען זייערע פיה אונ זייער גוטס אשר וואס זיי האבן איין גיזאמילט אין לאנד כנען [עיין רש"י] ויבאו אונ זיי זענען גיקומען אין מצרים יעקב וכל זרעו

משלי יהודא

אים איז דאמאלס גיוועזן זייער גרויס די שמחה, ביסע ישראל, הט ער געוואלט פארן מיט דעם נאמן ישראל, הט אים הקב"ה גערופן יעקב יעקב, ווייל דו פארסט אין אסטא לאנד, מוז מען דיך רופן יעקב, ניט ישראל, דריבר זאגט דר פסוק ויחי יעקב בארץ מצרים, יעקב הט גילעבט אין מצרים נאר פר דעם שטארבן הט מען אים גערופן ישראל, אונ ווייל די קינדר האבן ניט געוואוסט וואס הקב"ה הט גערעט מיט זייער פאטר ביי נאכט, האבן זיי געמיינט זייער פאטר הייסט איצט אויך ישראל, ווערן זיי גערופן בני

ספר הישר

אין וואונר פון מצרים אונ אוך מיט גאר זיין חיל אונ אלע
גיוועזן אן געקלייד אין ליינן אונ רויטע וואל אונ גאלד אונ
ער אונ מיט אלערלייא כלי זיין אונ האבען געשפילט מיט
רליי פראמייען אונ פייפלען אונ פויקן אונ האבן געטאנצט
האבן געווארפן איפן וועג אלערליי גיווערץ אונ די ע"ד הט
יפערט מחמת זייער קול אונ אלע ווייבר פון מצרים זענען
געשטאנגען אויף די דעכער פון די מויערן אונ האבען אוך
שפילט אויף אלע מינים כלי זמר אונ האבן געטאנצט אונ יוסף

אל, דריבר זאגט דר פסוק וישאו בני ישראל, די קינדר פון ישראל, האבן געטראגן זייער פאטר וואס הייסט יעקב:

ז בניו ובני בניו אתו בנתיו ובנות
בניו וכל זרעו הביא אתו מצרימה:
ס ח ואלה שמות בני ישראל הבאים
מצרימה יעקב ובניו בכר יעקב
ראובן: ט ובני ראובן חנוך ופלוא
וחצרן וכרמי: י ובני שמעון ימואל
וימין ואהד ויכין וצחר ושאול בן
הכנענית: יא ובני לוי גרשון קהת

בנוהי עמה: ז בנ
ובני בנוהי עמה בנ
ובנת בנוהי וכל זר
אעיל עמה למצרי
ח ואלין שמהת
ישראל דעלו למצ
יעקב ובנוהי בוכ
דיעקב ראובן: ט ו
ראובן חנוך ופ
וחצרון וכרמי: י ו
שמעון ימואל וימין וא
ויכין וצחר ושאול
כנעניתא: יא ובני

רשב"ם

כו. היו ששים ושש על שנויו: (ח) יעקב ובניו. יעקב מחשבון שבעים נפש כמו שכתבתי לפנינו לפי הפשט:

בית יהודא

דיר די בעדג נאלד מיט זילבער פאר דיין חלק וואס דו האסט אין די מערת המכפלה: (ז) ובנות בניו. די טעכטער פון זיינע זיהן, דס איז סרח דיא טאכטער פון אשר אונ יוכבד די טאכטער פון לוי: (ח) והבאים מצרימה. האט רש"י עס שטיים דאך שוין זיי זענען געקומען אין מצרים, פאר וואס שטיים נאך אמאהל הבאים מצרימה, ענטפערט רש"י (על שם השעה קורא להם הכתוב באים) ווען די וועם זיי ווערן געציילט רופט זיי דר פסוק באים מצרימה, ווארום ווייל זייא קומען איצט אין מצרים דריבער צ' מען זיי. ווען זיי וואלטען נאך געוועזן אין כנען וואלט מען זיי נים געציילט, אונ אזו זאגט דער פסוק אלה ש' בני ישראל, הבאים מצרימה ווייל זיי קומען איצט אין מצרים (ואין לתמוה על אשר לא כתב אשר באו) דריבער ד' מען נים וואנדערן פאר וואס דער פסוק שרייבט הבאים זייא קומען אונ ער שרייבט נים אשר באו, זיי זענען געק' ווייל דער פסוק קומט נים דערציילן אז יעקב מיט זיינע קינדער זענען געקומען אין מצרים, דער פסוק זאגט אמאל פאר וואס מען ציילט זייא איצט, ווייל זייא זענען איבערגעגאנגען פון כנען אין מצרים, זאל מען וויסן ווי פיל מענטשען יעקב איז געקומען אין מצרים אונ מיט וויא פיל ער איז צוריק ארויסגעגאנגען פון מצרים: וי הכנענית. מיינט מען (בן דינה שנבעלה לכנעני) שאול איז געווען דר זוהן פון דינה וואס אכנעני האט מיט איר ג

רש"י

(ז) ובנות בניו. סרח בת אשר ויוכבד בת לוי: (ח) הבאים מצרימה. על שם השעה קורא להם הכתוב באים. ואין לתמוה על אשר לא כתב אשר באו: (י) בן הכנענית. בן דינה שנבעלה לכנעני כשהרגו את

שפתי חכמים

נמוס מכל הארצות וק"ל: פ ופ"ת וכרי גם כתיב בנותיו לי רמים וכרי לא סי"ל רק דינה ואין טמר כרבי יהודה דאמר אחיות תאומות נולדו עם כל שבט ושבט דהא לפני ירידתן מתו כדפירש"י בסמוך וגם אי"ל כרבי נחמיה דאמר כנעניות היו ומתו בנותיו כלותיו שאין אדם נמנע מלקרות לחתנו בנו ולכלתו בתו (הוכח כרש"י פרשת וישב ע"פ ויקומו כל בניו כו') דהא יוצאי ירכו קחשיב כאן. (נח"ו) ול"נ לייסב שדרך הכתוב כשמדבר בייחוסי הרבים יאמר בייחוד לי רבים כמו ובני דן חושים ובני פלוא אליאב ומ"מ אע"ג דבנותיו קאי אדינה לחוד אפ"ה סיבה דאיכא נרבויי מרבינן ולא סמכינן אסיעתא דסיפא ולכן פי' סרח ויוכבד וכ"מ בב"ב דף קמ"ג. ואין להקשות איפכא בפסוק ויקומו לנחמו מנ"ל לר"י לומר תאומות ולר"נ כלותיו דלמא לבדה היתה כמו הכא דש"ה דכתיב וכל בנותיו א"כ ש"מ דאיכא יתומי הרבים כנ"ל: צ דק"ל הא מצה רבינו כתב לנו את הדורש בבר כאו וא"כ הל"ל באו ושו"פ ע"ם וכו': ק דק"ל דהל"ל כמוכן בני כנעניות נמ"ל דכנעניות היו ולמה כתיב גבי בת"ל הכנענית

דעת זקנים מבעלי התוספות

ירוד כי אם גדול ומעולה תהיה שם: (ז) בנותיו ובנות פירש"י בנות בניו זו שרח בת אשר ויוכבד בת לוי. ו דבניו ניחא אלא בנותיו מאן נינהו שהרי לא נמנו למצרים כי אם דינה שהתאומות מתו. ושמא י"ל דכלותיו בנותיו. אך קשיא לי מאי דכתיב כל נפש בניו ובנותיו ש ושלש דהתם ליכא למימר כלותיו שהרי לא נמנו כרי מלבד נשי בני יעקב ושמא ר"ל דינה ובת לוי ובנות בניהם הם כבנות בך נ"ל וכן משמע למבין מתוך פירש"י:

פירוש להורת אלהים

יעקב אונ אלע זיינע קינדער מיט אים: (ז) בניו זיינע זין אונ די זין פון זיינע זין בנותיו זיינע טעכטער אונ דיא טעכטער פון זיינע זין הביא האט ער געבראכט מיט זיך אין מצרים: (ח) ואלה שמות אונ דאס זענען די נעמן פון די קינדער ישראל וואס זענען געקומען אין מצרים יעקב מיט זיינע זין בכור יעקב דער עלטסטער פון יעקב איז געוועזן ראובן: (ט) ראובן אונ דיא קינדער פון ראובן זענען געוועזן וגו': (י) ובני שמעון זענען ימואל וגו': (יא) ובני גרשון וגו' אונ די קינדער פון לוי זענען געוועזן גר

ספר הישר

איז געגאנגען אין גיפאן איין קרוין דען פרעה האט אים געשיקט די קרוין ער זאל גיין אין געטאן אונ זאל גיין אקעגן זיין פאטער. אונ ווי יוסף איז געקומען נים ווייט פון דעם פאטער אזוי וויא טויזענטער [illegible] האט יוסף אראפ געשפרונגען פון דעם רייט וואגן אונ ער איז געגאנגען צו פוס אונ אויך אלע שרים זענען מיט געגאנגען צו פוס אונ ווי יעקב איז געקומען נאנט צו דער פון יוסף האט יעקב איין קוק געטאן אויף יוסף איז אים יוסף גיפעלין אונ יעקב האט געזאגט צו יהודה ווער איז דער וואס

אי

וּמְרָרִי׃ יב וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשֵׁלָה
וָפֶרֶץ וָזָרַח וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ
כְּנַעַן וַיִּהְיוּ בְנֵי־פֶרֶץ חֶצְרֹן וְחָמוּל׃
יג וּבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוֹלָע וּפֻוָּה וְיוֹב
וְשִׁמְרֹן׃ יד וּבְנֵי זְבֻלוּן סֶרֶד וְאֵלוֹן
וְיַחְלְאֵל׃ טו אֵלֶּה ׀ בְּנֵי לֵאָה אֲשֶׁר
יָלְדָה לְיַעֲקֹב בְּפַדַּן אֲרָם וְאֵת דִּינָה
בִתּוֹ כָּל־נֶפֶשׁ בָּנָיו וּבְנוֹתָיו שְׁלֹשִׁים
וְשָׁלֹשׁ׃ טז וּבְנֵי גָד צִפְיוֹן וְחַגִּי שׁוּנִי
וְאֶצְבֹּן עֵרִי וַאֲרוֹדִי וְאַרְאֵלִי׃ יז וּבְנֵי
אָשֵׁר יִמְנָה וְיִשְׁוָה וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה
וְשֶׂרַח אֲחֹתָם וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר

אונקלוס

שׁוֹן קְהָת וּמְרָרִי׃
וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן
שֵׁלָה וָפֶרֶץ וָזָרַח וּמִית
עֵר וְאוֹנָן בְּאַרְעָא דִכְנַעַן
וַהֲווֹ בְנֵי פֶרֶץ חֶצְרוֹן
וְחָמוּל׃ יג וּבְנֵי יִשָּׂשכָר
תּוֹלָע וּפֻוָּה וְיוֹב וְשִׁמְרוֹן׃
יד וּבְנֵי זְבֻלוּן סֶרֶד וְאֵלוֹן
וְיַחְלְאֵל׃ טו אִלֵּין בְּנֵי
לֵאָה דִילִידַת לְיַעֲקֹב
בְּפַדַּן אֲרָם וְיָת דִינָה
בְרַתַהּ כָּל נֶפֶשׁ בְּנוֹהִי
וּבְנָתֵהּ תְּלָתִין וּתְלָת׃
טז וּבְנֵי גָד צִפְיוֹן וְחַגִּי
שׁוּנִי וְאֶצְבּוֹן עֵרִי וַאֲרוֹדִי
וְאַרְאֵלִי׃ יז וּבְנֵי אָשֵׁר
יִמְנָה וְיִשְׁוָה וְיִשְׁוִי
וּבְרִיעָה וְשֶׂרַח אֲחַתְהוֹן
וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר

ת"א וימת ער ואונן סוטה יג: ואת דינה בתו כתרא קכג נדה לא:

רשב"ם

(טו) כל נפש בניו ובנותיו. של יעקב ולאה הכל ל"ג עם יעקב. ורבותינו פירשו זו יוכבד שנולדה בין החומות:

רש"י

היתה דינה רוצה לצאת עד שנשבע לה שמעון שישאנה (ב"ר): (טו) אלה בני לאה ואת דינה בתו. הזכרים תלה בלאה והנקבות תלה ביעקב ללמדך אשה מזרעת תחלה יולדת זכר איש מזריע תחלה יולדת נקבה: שלשים ושלש. ובפרטן אי אתה מוצא אלא ל"ב אלא זו יוכבד שנולדה בין החומות בכניסתן לעיר שנא' אשר ילדה אותה ללוי במצרים לידתה במצרים ואין הורתה במצרים:

בית יהודא

געוועזן (כְּשֶׁהָרְגוּ אֶת שְׁכֶם לֹא הָיְתָה דִינָה רוֹצָה לָצֵאת) ווען לֵוִי אונ שִׁמְעוֹן האבן גֶעהַרְגֶעט די מֶענְטְשְׁן פון שְׁטָאט שְׁכֶם הָט דִינָה ניט געוואָלט אַרויסגֵיין פון שְׁכֶם (עַד שֶׁנִּשְׁבַּע לָהּ שִׁמְעוֹן שֶׁיִּשָּׂאֶנָּה) בִּיז שִׁמְעוֹן הָט גֶעשְׁוואָרן ער זָאל זיא גֶעמֶען פַאר אַווייבּ: (טו) וְאֵלֶּה בְּנֵי לֵאָה וְאֵת דִינָה בִתּוֹ. זָאגְט רש"י (הַזְּכָרִים תָּלָה בְּלֵאָה וְהַנְּקֵבוֹת תָּלָה בְּיַעֲקֹב) די זְכָרִים זֶענֶען דיא קינְדֶר פון לֵאָה, אונ די טֶעכְטֶר זֶענֶען די קִינְדֶער פון יַעֲקֹב (לְלַמֶּדְךָ) דיך צוּ לֶערְנֶען ווען מַאן אוּנ ווייבּ הֶעפְּטֶן זיך (אִשָּׁה מַזְרַעַת תְּחִלָּה יוֹלֶדֶת זָכָר) אויב עֶס גֵייט אַרויס פְרִיעֶר די זֶרַע פון די אִשָּׁה נָאכְדֶעם דיא זֶרַע פון מַאן, גֶעבָּארְט דיא אִשָּׁה אַזָכָר (אִישׁ מַזְרִיעַ תְּחִלָּה יוֹלֶדֶת נְקֵבָה) אויב עֶס גֵייט אַרויס פְרִיעֶר די זֶרַע פון מַאן נָאכְדֶעם די זֶרַע פון ווייבּ גֶיבָּארְט די אִשָּׁה אַנְקֵבָה: (שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ) דְרַיי אונ דְרַייסִיג מֶענְטשֶׁען, זָאגְט רש"י (וּבִפְרָטָן אִי אַתָּה מוֹצֵא אֶלָּא שְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם) אונ אַז דוּ וֶועסְט צֵיילֶען אֵיינְצִיגְוַוייז וֶועסְטוּ נָאר גֶעפִינֶען צְוַויי אונ דְרַייסִיג מֶענְטשֶׁן (אֶלָּא זוּ יוֹכֶבֶד שֶׁנּוֹלְדָה בֵּין הַחוֹמוֹת בִּכְנִיסָתָן לָעִיר) נָאר די דְרַיי אונ דְרַייסִיגְסְטֶע דָס אִיז יוֹכֶבֶד זיא אִיז גֶעבָּארֶן גֶעוואָרֶן צְווִישֶׁן די מָאהֶערֶען פון אַרום מִצְרַיִם אַרַיינְגֵייעֶנְדִיג אִין שְׁטָאט מִצְרַיִם (שֶׁנֶּאֱמַר) וְוִיא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (אֲשֶׁר יָלְדָה אוֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם) זיא אִיז גֶעבָּארֶן גֶעוואָרֶן צוּ לֵוִי אִין מִצְרַיִם (לֵידָתָהּ בְּמִצְרַיִם וְאֵין הוֹרָתָהּ בְּמִצְרַיִם) גֶעבָּארֶן אִיז זיא גֶעוואָרען אִין מִצְרַיִם, אָבֶער דִיא מוּטֶער אִיז מִיט אִיר נִיט גֶעוועֶן מְעוּבֶּרֶת אִין מִצְרַיִם, ווייל אַרַיינְקוּמֶענְדִיג אִין מִצְרַיִם אִיז זיא גֶעבָּארֶען

שפתי חכמים

נכונן. ולמ"ד שעם כל אחד נולדה תאומה עמו ואותן אחיות היו נושאין א"כ לא הל"ל כנענית כלל ומתרץ בן דינה וכו' והשתא מתורץ

פירוש לתורת אלהים

גו': (טו) וְאֵלֶּה בְּנֵי לֵאָה דָאס זֶענֶען די זין פון לֵאָה וָאס זיא הָט גִיבָּארִין צוּ יַעֲקֹב אִין פַּדַּן אֲרָם וְאֵת דִינָה אונ זַיין טָאכְטֶער דִינָה כָּל נֶפֶשׁ אַלֶע מֶענְטְשִׁין פון זַיינֶע זִין אונ זַיינֶע טֶעכְטֶער וָואס לֵאָה הָאט אִים גִיבָּארִין זֶענִין גִיוֶוען שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ דְרַיי אונ דְרַייסִיג מֶענְטְשִׁין: (טז) וּבְנֵי גָד אונ דִיא קִינְדֶר פון גָד זֶענִין

ספר הישר

אָן גֶעטָאן זֶעהר אַיין שֵׁיינֶע קְרוֹין אונ מַלְכוּת קְלֵיידֶער אונ הָאט אַרָאפּ גֶענִידֶערְט פון זַיין רַייט וָואגִין אונ גֵייט צוּ פוּס אַקֶעגִין אונ הָט יְהוּדָה גִיעֶנְטְפֶערְט צוּ אִים דָס אִיז דַיין זוּן יוֹסֵף וָוס ער אִיז דֶר שֵׁנִי לְמֶלֶךְ פון מִצְרַיִם אונ יַעֲקֹב הָט זִיךְ זֵייעֶר גִפְרֵייט אַז ער הָט דֶער זֶעהְן דֶעם כָּבוֹד פון זַיין זוּן יוֹסֵף. אונ ווי יוֹסֵף אִיז גִקוּמֶען נָאהֶענְט צוּם פָאטֶער הָט ער זִיךְ גֶעבּוּקְט צוּם פָאטֶער אונ יַעֲקֹב

וּמַלְכִּיאֵל׃ יח אֵלֶּה בְּנֵי זִלְפָּה אֲשֶׁר־
נָתַן לָבָן לְלֵאָה בִתּוֹ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה
לְיַעֲקֹב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה נָפֶשׁ׃ יט בְּנֵי רָחֵל
אֵשֶׁת יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבִנְיָמִן׃ כ וַיִּוָּלֵד
לְיוֹסֵף בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ
אָסְנַת בַּת־פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אֹן אֶת־
מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרָיִם׃ כא וּבְנֵי בִנְיָמִן
בֶּלַע וָבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אֵחִי
וָרֹאשׁ מֻפִּים וְחֻפִּים וָאָרְדְּ׃ כב אֵלֶּה
בְּנֵי רָחֵל אֲשֶׁר יֻלַּד לְיַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ
אַרְבָּעָה עָשָׂר׃ כג וּבְנֵי־דָן חֻשִׁים׃
כד וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְצְאֵל וְגוּנִי וְיֵצֶר
וְשִׁלֵּם׃ כה אֵלֶּה בְּנֵי בִלְהָה אֲשֶׁר־
נָתַן לָבָן לְרָחֵל בִּתּוֹ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה
לְיַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ שִׁבְעָה׃ כו כָּל־
הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב מִצְרַיְמָה יֹצְאֵי

ת"א ובני בנימין בלע ובכר סוטה לו :

אונקלוס

וּמַלְכִּיאֵל׃ יח אִלֵּין בְּ
זִלְפָּה דִּיהַב לָבָן לְלֵאָ
בְּרַתֵּהּ וִילִידַת יָת אִ
לְיַעֲקֹב שִׁית עֶשְׂרֵי נַפְשָׁ
יט בְּנֵי רָחֵל אִתַּת יַעֲ
יוֹסֵף וּבִנְיָמִן׃ כ וְאִתְיְלִי
לְיוֹסֵף בְּאַרְעָא דְּמִצְרַ
דִּילִידַת לֵהּ אָסְנַת בַּ
פּוֹטִי פֶרַע רַבָּא דְּאוֹן יָ
מְנַשֶּׁה וְיָת אֶפְרָיִם׃ כא וּבְ
בִנְיָמִן בֶּלַע וָבֶכֶר וְאַשְׁבֵּ
גֵּרָא וְנַעֲמָן אֵחִי וְרֹא
מֻפִּים וְחֻפִּים וְאָרְדְּ׃
כב אִלֵּין בְּנֵי רָחֵ
דְּאִתְיְלִידוּ לְיַעֲקֹב כָּ
נַפְשָׁא אַרְבְּעָה עֲשַׂר
כג וּבְנֵי דָן חֻשִׁים׃ כד וּבְ
נַפְתָּלִי יַחְצְאֵל וְגוּנִי וְיֵצֶ
וְשִׁלֵּם׃ כה אִלֵּין בְּנֵ
בִלְהָה דִּיהַב לָבָן לְרָחֵ
בְּרַתֵּהּ וִילִידַת יָת אִלֵּ
לְיַעֲקֹב כָּל נַפְשָׁא שִׁבְעָא
כו כָּל נַפְשָׁא דְּעָלָ
לְיַעֲקֹב לְמִצְרַיִם נָפְקֵ

רשב"ם

(כו) יוצאי ירכו. הבאים מצרימה כל נפ
ששים ושש. כי יעקב שהוא מחשבון ש
שלשים ושלש של לאה אינו בכלל יוצא
ירכו כי יוצאי ירכו לא היו כי אם ששים
ותשע וכן אמר משה בשבעים נפש ירד

בעל הטורים

(כא) ורחם. ב' במס' הכא ואידך זכר עניי ומרודי לענה ורחם כדאי' במדרש שקרא בנימין לכל בניו ע"ש הצרות שאירעו ליוסף וזהו ורחם ע"ש זכור עניי ומרודי לענה ורחם: (כג) חושים. ב' במס' מתרי ליפני ובני דן חשים ואידך נחלך חשים דאמרי' כב' גני שמת שהיו בני דן כחשים של קנה פי' מלמטה הוא אחד מלמעלה הוא מתפצל לכמה קנים שמכן יאחד שהי"ל יצאו רבים וכן בני נחלך חושים שדרך הנלחמים להדבק אלו עם אלו שלא יפרידו אותם האויבים :

רש"י

(יט) בני רחל אשת יעקב. ובכולן לא נאמר בהן אשת אלא שהיתה עיקרו של בית: (כו) כל הנפש הבאה ליעקב. שיצאו מארץ כנען לבוא למצרים ואין הבאה זו לשון עבר אלא

בית יהודא

גֶעוָוארֶן: (יט) וּבְנֵי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב). זָאגְט רש"י (וּבְכוּלָן לֹא נֶאֱמַר בָּהֶן אֵשֶׁת) בַּיי אַלֶע וַוייבֶּער פוּן יַעֲקֹב וְלֵאָה בִּלְהָה זִלְפָּה) שְׁטֵייט נִיט זֵיי זֶענֶען גֶעוֶוען אֵשֶׁת יַעֲקֹב, דָם וַוייבּ פוּן יַעֲקֹב, נָאר בַּיי רָחֵל שְׁטֵייט אֵשֶׁת יַעֲקֹב (אֶלָּא שֶׁהָיְתָה עִיקָּרוֹ שֶׁל בַּיִת) נָאר וַוייל רָחֵל אִיז גֶעוֶוען דֶר עִיקָּר פוּן דִיא גַאנְצֶע שְׁטוּבּ פוּן יַעֲקֹב: (כו) וְכָל הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב). מֶען מֵיינְט אַלֶע מֶענְטְשֶׁען פוּן יַעֲקֹב (שֶׁיָּצְאוּ מֵאֶרֶץ כְּנַעַן לָבֹא לְמִצְרַיִם) וָואס זֶענֶען אַרוֹיסְגֶעגַאנְגֶען פוּן לַאנְד כְּנַעַן צוּ קוּמֶען אִין מִצְרַיִם, זֶענֶען גֶעוֶוען זֶעקְס אוּנ זֶעכְצִיג, זָאגְט רש"י (וְאֵין הַבָּאָה זוּ לְשׁוֹן עָבָר אֶלָּא לְשׁוֹן הֹוֶה) דֶער וָוארְט הַבָּאָה

פירוש לתורת אלהים

(כו) כָּל הַנֶּפֶשׁ אַלֶע מֶענְטְשֶׁען וָואס זֶענִין גִיקוּמֶען מִיט יַעֲקֹב אִין מִצְרַיִם יוֹצְאֵי יְרֵכוֹ דִיא קִינְדֶער מִלְּבַד חוּץ דִי וַוייבֶּער פוּן דִי קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב וָוס זֶענֶען פוּן אִים גִיבָּארִין זַיינֶע קִינְדֶער אוּנ קִינְדְס גִיוֶוען צְפִיוֹן וגו':

ספר הישר

הָט גֶעאֵיילְט אוּנ אִיז צוּ גֶעלָאפֶן צוּ זַיין זוּן אוּנ אִיז גֶעפַאלֶען אוֹף זַיין הַאלְז אוּנ הָט אִים גֶעקוּשְׁט אוּנ הָט גֶעוַויינְט אוּנ יוֹסֵף הָט אִים אוֹךְ גֶעקוּשְׁט אוּנ הָט גֶעוַויינְט אוּנ אַלֶע קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב הָאבֶּען גֶעוַויינְט מִיט יוֹסֵף אוּנ יַעֲקֹב מִיט זַיינֶע קִינְדֶער אוּנ זַיין הוֹיז גֶעזִינְד זֶענֶען גֶעקוּמֶען אִין מִצְרַיִם אוּנ יוֹסֵף הָט זֵיי בַּאזֶעצְט אִין לַאנְד גוֹשֶׁן אוּנ יוֹסֵף הָט גֶענוּמֶען זַיינֶע בְּרִידֶער רְאוּבֵן אוּנ יִשָּׂשכָר

יָרְכוֹ מִלְּבַד נְשֵׁי בְנֵי־יַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ שִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ׃ כז וּבְנֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר־יֻלַּד־לוֹ בְמִצְרַיִם נֶפֶשׁ שְׁנָיִם כָּל־הַנֶּפֶשׁ לְבֵית־יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיְמָה שִׁבְעִים׃ ס ששי כח וְאֶת־יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו אֶל־יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו גֹּשְׁנָה

אונקלוס

ירכה בר מנשי בני
יעקב כל נפשתא שתין
ושית: כז ובני יוסף די
אתילידו ליה במצרים
נפשתא תרין כל
נפשתא לבית יעקב
דעלו למצרים שבעין:
כח וית יהודה שלח
קדמוהי לות יוסף
לפנאה קדמוהי לגשן:

רש"י

שון הווה כמו (אסתר ב) בערב היא באה וכמו והנה רחל
אתו באה עם הצאן לפיכך טעמו למטה באל"ף לפי
כשיצאו לבוא מארץ כנען לא היו אלא ששים ושש. והשני כל
הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים. הוא לשון עבר
לפיכך טעמו למעלה בבי"ת לפי שמשבאו שם היו שבעים
שמצאו שם יוסף ושני בניו ונתוספה להם יוכבד בין החומות.
[עיין בביאור לת"י ומשם תמצא לראות למהופך ברש"י].
לדברי האומר תאומות נולדו עם השבטים צריכים אנו לומר
שמתו ר לפני ירידתן למצרים שהרי לא נמנו כאן. מצאתי
בויקרא רבה עשו שש נפשות היו לו והכתוב קורא אותן
נפשות כיתו לשון רבים לפי שהיו עובדין לאלהות הרבה
יעקב שבעים היו לו והכתוב קורא אותן נפש לפי שהיו
עובדים לאל אחד: (כח) להורות לפניו. כתרגומו לפנות
לו מקום ולהורות היאך יתיישב בה: לפניו. קודם שיגיע

בית יהודא

מיינט מען ניט וואס איז געקומען, נאר מען מיינט וואס קומט (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק בערב היא באה, איז דערטייטש ביי נאכט קומט זיא (וכמו) וויא עס שטייט אין פסוק והנה רחל בתו באה עם הצאן, זיין טאכטער רחל קומט מיט די שעפסען (לפיכך טעמו למטה באלף) דריבער איז די נגינה אונטען ביי די אלף (לפי כשיצאו לבא מארץ כנען לא היו אלא ששים ושש) וואררום ווען זיי זענען ארויס־געגאנגען פון כנען צו גיין אין מצרים זענען זיי נאר געווען זעקס און זעכציג מענטשן (והשני) דער אנדערער פסוק (כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים הוא לשון עבר), דער הבאה איז דערטייטש עס איז געקומען (לפיכך טעמו למעלה בבי"ת) דריבער איז די נגינה הויבען ביי די בי"ת (לפי שמשבאו שם היו שבעים) ווייל ווען זיי זענען געקומען אין מצרים זענען זיי געווען זיבעציג (שמצאו שם יוסף עם שני בניו) ווייל זייא האבען געפונען אין מצרים יוסף מיט זיינע צוויי זיהן (ונתוספה להם יוכבד בין החומות) אונ יוכבד איז געבארען צווישען די מאהערען פון מצרים (ווען דיא נגינה שטייט ביי די ערשטע נקודה פון ווארט דאס הייסט הויבען אונ ווען די נגינה שטייט ביי די לעצטע נקודה פון ווארט דאס הייסט אונטען) (ולדברי האומר תאומות נולדו עם השבטים) אונ נאך די תנאים וואס זאגן מיט יעדער שבט איז געבארן געווארען אצווילינג. אשוועסטער (צריכים אנו לומר שמתו לפני ירידתן למצרים) מוזין מיר זאגן אלע צווילינגס געשטארבען איידער זיי זענען געגאנגען אין מצרים (שהרי לא נמנו כאן) ווייל זיי זענען דא ניט געציילט געווארן. רש"י זאגט (מצאתי בויקרא רבה) איך האב געפונען אין מדרש ויקרא (עשו שש נפשות היו לו והכתוב קורא אותם נפשות ביתו) עשו האט געהאט זעקס מענטשען אונ דער פסוק רופט זייא "נפשות" (לשון רבים) פיל מענטשען (ולפי שהיו עובדין לאלוהות הרבה) ווייל זיי האבען געדינט צו פיל געטער (יעקב שבעים היו לו) יעקב האט געהאט זיבעציג מענטשען (והכתוב קורא אותם נפש) אונ דער פסוק רופט זייא נפש, גלייך וויא אלע וואלטען געווען איין מענטש (לפי שהיו עובדים לאל אחד) נוייל זיי האבען גדינט צו איין גאט: (כח) ולהורות לפניו. (כתרגומו) וויא דער תרגום טייטשט לפנות לו מקום ולהורות איך יתיישב בה) מען זאל ליידיג מאכען פאר אים אוואהנונג אונ מען זאל אים ווייזען וויא זיך באזעצן אין דעם לאנד: ולפניו. יהודה זאל גיין פאראויס (קודם שיגיע ויעקב) לשם) איידער יעקב וועט קומען

דעת זקנים מבעלי התוספות

ו) הבאה מצרימה שבעים. פי' עם יעקב וראש הענין מוכיח
דכתיב אלה שמות וכו' להודיע שיעקב מן המנין עם בניו
בלל עם בני לאה שאין בפרטן אלא ל"ב והכתוב מינה אותן
ג עם יעקב לפי שהוא מן המנין הראשון וממנו החל למנות
ין השבעים והכי פשטיה דקרא כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה אם תרצה לידע מנינם מנה עם יעקב ותמצאם שבעים

שפתי חכמים

לתרווייהו: ר (מהרש"ל) דאל"כ למה לא חשב אותן בחשבון שאר
בנים ולכך אמר שמתו ואלו נשים נכריות הם דאינן בכלל יוצאי ירך
יעקב והכתוב מפרש מעצמו הטעם: ש כדכתיב כפ' וישלח ויקח עשו

פירוש לתורת אלהים

נפש אלע מענטשן זענען געווען ששים ושש זעקס
אונ זעכציג: (כז) ובני יוסף אונ די קינדער פון יוסף
וואס זענין גיבוירן געווארן אין מצרים איז געווען נפש
שנים צוויא מענטשין כל הנפש אלע מענטשין פון
דעם הויז פון יעקב הבאה מצרימה וואס זענין גיקומען
אין מצרים איז געווען שבעים זיבעציג: (כח) ואת יהודה
אונ יהודה האט יעקב געשיקט פאר זיך להורות ער
זאל אום קלייבען איין ארט פון פריינט ווען איידער
ער וועט קומען אהין אונ זאל אים ווייזען וואו ער
זאל זיך דארט באזעצען אין גשן [עיין רש"י]

ספר הישר

ג זבולן אונ בנימין אונ האט זיי גישטעלט פאר פרעה אונ יוסף
ז געזאגט צו פרעה מיין פאטער אונ מיינע ברידער אונ זיין הויז
ינד אונ זייערע רינדער אונ שאף זענען געקומען צו מיר מחמת
דער הונגער האט זיך אויף זיי געשטארקט האט פרעה אים גיענטפערט
דו מעגסט זיי באזעצין ווו דו ווילסט האט יוסף צו אים געזאגט
איך האב זיי באזעצט אין לאנד גושן דען זיי האבן זייער פיל
שאף

וַיָּבֹאוּ אַרְצָה גֹּשֶׁן: כט וַיֶּאְסֹר יוֹסֵף
מֶרְכַּבְתּוֹ וַיַּעַל לִקְרַאת־יִשְׂרָאֵל
אָבִיו גֹּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל־
צַוָּארָיו וַיֵּבְךְּ עַל־צַוָּארָיו עוֹד:
ל וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף אָמוּתָה

וַאֲתוֹ לְאַרְעָא דְגֹשֶׁן
כט וְטַקֵּים יוֹסֵף רְתִכּוֹ
וּסְלֵיק לְקַדָּמוּת יִשְׂרָ
אֲבוּהִי לְגֹשֶׁן וְאִתְגְּלִי
וּנְפַל עַל צַוְּארֵהּ וּבְ
עַל צַוְּארֵהּ עוֹד: ל וַאֲ
יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף אִלּוּ אֲ
מָאִית זִמְנָא הָדָא מִנַּ

רשב"ם

אבותיך מצרימה שיעקב ובניו היו שבעים: (כט) עוד. הרבה. כדכתיב כי לא על איש ישים עוד:

בית יהודא

אין גושן (ומדרש אגדה) דער מדרש שרייבט (להורות לפניו) מיינט מען צו לערנן פאר אים (לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה) ער זאל אנגרייטן פר אים אשטוב צום לערנן פון די שטוב זאל געפסקת ווערן דינים: (כט) ויאסר יוסף מרכבתו. זאגט רש"י (הוא עצמו אסר את הסוסים למרכבה) יוסף אליין הט איינגעשפאנט די פערד אין דעם רייטוואגען (להזדרז לכבוד אביו) ער זאל ווייזן וויא גרוים ביי אים איז דער כבוד פון זיין פאטער: וירא אליו. מען מיינט (יוסף נראה אל אביו) יוסף איז געזעהן געווארן צו זיין פאטער: ויבך על צואריו עוד. ער האט געוויינט אויף זיין האלדז גאך אונ נאך (לשון הרבות בכיה) מען מיינט ער האט פיל געוויינט (וכן) אונ אזו שטייט אין פסוק (כי לא על איש ישים עוד לשון רבוי הוא) דאס ווארט עוד איז דערטייטש פיל הקב"ה טוהט ניט פיל אויף דעם מענטש (אינו שם עליו עלילות נוספות על חטאיו) הקב"ה טוהט ניט אומרעכט ער שטראפט ניט דעם מענטש מער וויא זיינע זינד (אף הרבה והוסיף בבכי יותר על הרגיל) דא איז אויך אזו דערטייטש דער ווארט "עוד" יוסף האט זייער פיל געוויינט מער וויא געוויינליך (אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו) אבער יעקב איז ניט געפאלן אויף די האלדז פון יוסף און ער הט אים ניט געקושט (ואמרו רבותינו) אונזערע רבנים האבען געזאגט (שהיה קורא את שמע) יעקב האט געליינט קריאת שמע אין די צייט וואס יוסף איז צו אים געקומען: (ל) ואמותה הפעם. זאגט רש"י (פשוטו כתרגומו) דר מיינונג אין פסוק איז וויא דער תרגום זאגט, יעקב הט געזאגט צו יוסף אפילו איך זאל איצט שטארבען בין איך צופריעדן אונ בערוהיגט ווייל איך זעה דיך לעבעדיג שטיין פאר מיר (ומדרש) דר מדרש שרייבט יעקב הט געזאגט (סבור הי...

רש"י

לשם. ומ"א להורות לפניו לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה: (כט) ויאסור יוסף מרכבתו. הוא עצמו אסר את הסוסים למרכבה להזדרז לכבוד אביו: וירא אליו. יוסף נראה אל אביו: ויבך על צואריו עוד. לשון הרבות בכיה וכן (איוב לד) כי לא על איש ישים עוד לשון רבוי הוא אינו שם עליו עלילות נוספות על חטאיו אף הרבה והוסיף בבכי יותר על הרגיל אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו ואמרו רבותינו שהי' קורא את שמע: (ל) אמותה הפעם. פשוטו כתרגומו ומדרשו ס...

שפתי חכמים

וגו' ואת כל נפשות ביתו. ונ"ל דטעות יש ברש"י דהא נפשות עשו לא היו אלא חמשה ומהמדרש מביא ששה ול"ע: ת ר"ל מדכתיב להורות חסר וי"ו שניה יש בו אותיות תורה: א דאל"כ וירכב במרכבתו מבע"ל: ב [מהרש"ל] דאין שייך לומר שיעקב נראה ליוסף שהרי יעקב לא הלך להראות לו אלא לראותו הלך ועוד שהלך למצרים לגור שם אבל יוסף הלך לקראתו להראות לו לאביו: ג רש"י מפרש הפסוק שהכיא כי לא על איש ישים עוד דפסוק זה קאי כשהקב"ה נפרע מן הרשעים אינו נפרע מהם יותר ממה שחטאו דהיינו אינו שם עליו וכו': ד מקשים העולם דלמא היה עומד ומתפלל. ונ"ל דהא אמרו רז"ל אסור לעבור לפני המתפלל כדי שלא יבטל כוונתו וכ"ש יוסף איך נפל על צוארו שמא יבטל כוונת יעקב וכו' אבל ק"ש עיקר הכוונה בפסוק ראשון דהוא עיקר קבלת עול מלכות שמים והוא נפל עליו לאחר שקרא פסוק ראשון. וא"ת יוסף למה לא קרא ג"כ את שמע וי"ל דיוסף היה עוסק במצות כבוד אביו ועוסק במצוה פטור מן המצוה. ועי"ל דיוסף היה פוטר עצמו בפסוק ראשון מפני שהיה טו... כדאמרינן שמע ישראל וגו' זו היא ק"ש של רבי יהודה הנשיא מפני שהיה טריד בגירסא עם התלמידים: ה כלומר לא שביקש למות מת...

דעת זקנים מבעלי התוספות

ולפי מה שפירשתי למעלה אין צריך לומר שיהא יעקב המנין כי הקב"ה נמנה עמהם ומשלים המנין: (כט) ו... לקראת ישראל. פי' עליה היתה לו על שהלך לקראת א... לכבודו. ד"א לכך נאמר ויעל לפי שארץ גשן גבוה מא... מצרים לפי שהיא עומדת בגבול ארץ ישראל שנאמר ג... וחולון וגילה. ולפי שהלך יהודה בשביל אביו אצל יו... להורות לפניו גשנה זכה ונפלה בחלקו וגשן נתן פרעה לש... אמנו ולכך בחרו בה ישראל ונפלה בחלקם ולא ערערו...

פירוש לתורת אלהים

ויבאו אונ דר נאך זענין זיי אלע גיקומען אין דעם לאנד גשן: (כט) ויאסור אונ יוסף האט אליין איין גישפאנט דיא פערד אין זיין רייט וואגען פון זיין פאטערס כבוד וועגן ויעל אונ איז אנטקעגען גגאנגען זיין פאטער ישראל אין גשן וירא אליו אונ יוסף הט זי... בוויזן צו זיין פאטער יעקב ויפול אונ יוסף איז גיפא... אויף זיין האלז ויבך, אונ ער הט פיל גיוויינט [ע' רש"י] (ל) ויאמר אמותה אונ יעקב הט גיזאגט צו יוסף ווי...

משלי נחמיה

(ל) אמותה הפעם וגו'. למשל עס הט אמאל געטראפן מען הט איינעם גענומען פר אזעלנר, אונ ווייל אים איז שווער געוועזען ער זאל זיך אוסלערנען אלץ וואס אזעלנר דארף קענן הט ער געליטן פיל צרות, אין עטליכע יאר שפעטער איז ער געווארן א אפעציר, איינער פון זיינע בעקענטע הט אים געטראפן אונ זאגט צו אים איצט זעה איך אז שלעכט איז ניט אויף אייביג, אונ פון דיא גרעסטע רעה קען ווערן די גרעסטע טובה, ביי יוסף מיט יעקב א...

ספר הישר

שאף דרום האב איך זיי באזעצט דארט זיי זאלן ווידן זייער שאף אונ די מענטשען פון מצרים זאלן זיי ניט זעהן אונ פרע... הם געזאגט צו יוסף וואס דיינע ברידער וועלען באגערין פון ד... זאלסטו טאן צו זיי אונ דר נאך הם יוסף געבראכט זיין פאט... פר פרעה אונ יעקב האט זיך געבוקט צו פרעה אונ יעקב הא...

הַפַּעַם אַחֲרֵי רְאוֹתִי אֶת־פָּנֶיךָ כִּי
עוֹדְךָ חָי׃ לא וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו
וְאֶל־בֵּית אָבִיו אֶעֱלֶה וְאַגִּידָה
לְפַרְעֹה וְאֹמְרָה אֵלָיו אַחַי וּבֵית־אָבִי
אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ־כְּנַעַן בָּאוּ אֵלָי׃
לב וְהָאֲנָשִׁים רֹעֵי צֹאן כִּי־אַנְשֵׁי
מִקְנֶה הָיוּ וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר
לָהֶם הֵבִיאוּ׃ לג וְהָיָה כִּי־יִקְרָא לָכֶם

אֲנָא בָּתַר דַּחֲזֵיתִי יָת
אַפָּיךְ אֲרֵי עַד כְּעַן אַתְּ
קַיָּם׃ לא וַאֲמַר יוֹסֵף
לַאֲחוֹהִי וּלְבֵית אֲבוּהִי
אֶסַּק וְאֶחַוֵּי לְפַרְעֹה
וְאֵימַר לֵהּ אַחַי וּבֵית
אַבָּא דִּי בְּאַרְעָא דִכְנַעַן
עַלּוּ לְוָתִי׃ לב וְגֻבְרַיָּא
רָעֵי עָנָא אֲרֵי גֻבְרֵי מָרֵי
גֵיתֵי הֲווֹ וְעָנְהוֹן וְתוֹרֵיהוֹן
וְכָל דִּי לְהוֹן אַיְתִיאוּ׃
לג וִיהֵי אֲרֵי יִקְרֵי לְכוֹן

רשב"ם

(לב) והאנשים רועי צאן. כל זה אמר יוסף לפרעה׃

רש"י

הייתי למות שתי מיתות בעוה"ז ולעוה"ב שנסתלקה ממני שכינה והייתי אומר שיתבעני הקב"ה מיתתך עכשיו שעודך חי לא אמות אלא פעם אחת׃ (לא) ואמרה אליו אחי וגו'. ועוד אומר לו ו והאנשים רועי צאן וגו'׃

בית יהודא

לָמוּת שְׁתֵּי מִיתוֹת) איך האב געמיינט איך וועל צוויי מאהל שטארבן (בָּעוֹלָם הַזֶּה וּלְעוֹלָם הַבָּא) איך וועל זיין געשטארבן פון די וועלט אונ וועל זיין אנגעשטארבענער צו עולם הבא (שֶׁנִּסְתַּלְּקָה מִמֶּנִּי שְׁכִינָה) ווייל איך האב געזעהן די שכינה איז אפגעטאן געווארן פון מיר (וְהָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁיִּתְבָּעֵנִי הקב"ה מִיתָתְךָ) האב איך געזאגט הקב"ה וועט ביי מיר מאנען דיין שטארבען, ווייל דורך מיר ביזטו געשטארבען, ווייל איך האב דיך געשיקט אין דעם וועג דוא זאלסט גיין צו שכם (עַכְשָׁיו שֶׁעוֹדְךָ חַי) אבער איצט אז דו לעבסט (לֹא אָמוּת אֶלָּא פַּעַם אַחַת) וועל איך נאר איין מאהל שטארבן׃ (לא) וְאוֹמְרָה אֵלָי אַחַי וגו'ו. איך וועל זאגען צוא פרעה מיינע ברידער זענן געקומען (וְעוֹד אוֹמֵר לוֹ) נאך וועל איך זאגען צו אים (וְהָאֲנָשִׁים רוֹעֵי צֹאן) די מענטשען ומיינע ברידער) פיטערען

דעת זקנים מבעלי התוספות

מצרים׃ (לא) אעלה ואגידה לפרעה. וכי ארץ מצרים עומדת בהר שאמר אעלה אלא עד עכשיו כשהיה מדבר עם אביו ירד

שפתי חכמים

שזכה לראות פניו כפי המובן ממנו דאדרבה מאחר שזכה לראות פניו ראוי להתפלל שיחיה כדי לשמות עם בנו כימי עגויין׃ ו דעתו של רש"י שלא תאמר הואיל וכתיב והאנשים רועי צאן וגו' שדבר באנפי

נפשיה הוא ולאחיו אמר כן והאנשים וגו' ר"ל אנשים אחרים אבל לא לפרעה לכך פירש ועוד אומר לו דבר זה והאנשים וגו' ודייק מכפל לי

פירוש לתורת אל הים

איך זאל שוין איצט שטארבען וואלט איך מיך שוין גיטרייסט אַחֲרֵי רְאוֹתִי ווייל איך האב שוין גיזעהן דיין פָּנִים אז דוא לעבסט נאך [עיין רש"י]׃ (לא) וַיֹּאמֶר אונ יוסף האט גיזאגט צו זיינע ברידער אונ צו זיין פאטערס הויז געזינד אֶעֱלֶה איך וועל אויף גיין אונ וועל אן זאגין צוא פרעה וְאוֹמְרָה אונ איך וועל זאגען צוא אים אַחַי מיינע ברידער אונ מיין פאטערס הויז געזינד וואס זענין גיוועזן אין לאנד כְּנַעַן בָּאוּ אֵלָי זענין גיקומען צוא מיר׃ (לב) וְהָאֲנָשִׁים אונ דיא מענטשען זענין פאסטיכער פון שאף כִּי אַנְשֵׁי ווארום זייא פלעגין האנדלין שטענדיג מיט שאף דריבער ווייסין זייא וויא מען פאשיט זייא וְצֹאנָם אונ זייערי שאף אונ זייערי רינדער אונ גאר זייער פארמעגין האבן זייא אלץ גיבראכט וְהָיָה אונ עס וועט

ספר הישר

גיבענטשט פרעה אונ איז אוועק געגאנגען פון אים אונ יעקב מיט זיינע קינדער האבען זיך באזעצט אין לאנד גושן אונ אלע איין וואונר פון מצרים האבן פר קופט צו יוסף זייערע פעלדער אונ זייערע בהמות אונ אלדונג וואס זייא האבן געהאט כדי ער זאל זיי געבן קארין אונ יוסף הט געקליבן זעהר גאלד אונ זילבער אונ אלערליי אבנים טובות אונ הט איין קליין טייל געגעבען אוך צו זיינע ברידער אונ אוך צום גאנצן הויז געזינד פון דעם פאטער אונ דם גרעסטע טייל הט ער אפ געגעבן צו פרעה אונ ווי עס איז אוס געגאנגן די זיבן יאר פון דעם הונגער הט מען אן געהובן צו זייען אונ שנייד'ן אזוי ווי עס איז גיוועזן פר דעם הונגער אונ יוסף איז גיזעסין אין מצרים גאר זיכערליך אונ דט גאנצע לאנד האבן גיהערט וום יוסף האט געזאגט אונ יעקב מיט זיינע קינדער זענן גיזעסין אין לאנד גושן אונ יעקב איז געווארן זעהר אלט אונ

משלי נחמיה

אוך אזוי גיוועזן, ווען יוסף איז געקומען צו יעקב אונ הט אים דערציילט אלץ וום ער הט גליטן ביי די ישמעאלים, אונ אין תפיסה, אונ נאך צרות וום ער הט געהאט אונ צום סוף איז ער געווארן אמלך אין מצרים, אויף דר זאך הט יעקב געזאגט אמותה הפעם, איצט האב איך ניט מורא אפילו פר דעם שטארבן, ווייל פון דם אומגליקליכע שטארבן קומט אוך אגליק, אחרי ראותי את פניך כי עודך חי, אז איך זעה דיין פנים איז אקעניגליכר פנים, אונ נאך דיינע אלע צרות, לעבסטו נאך אין מלוכה, איז צו זעהן אז אמענטש דארף זיך ניט מצער זיין ווען עס קומט אויף אים אצרה ער דארף האפן צו הקב"ה אז פון די צרה וועט קומן אהילף׃

אפרים אונ מנשה דיא קינדער פון יוסף זענן גיזעסין תמיד ביא זייער עלטער פאטער יעקב צו לערנן די וועג פון גאט. אונ דאס הויז געזינד פון יעקב האבען זיך זייער גימערט אין לאנד גושן׃

פַּרְעֹה וְאָמַר מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם׃
לד וַאֲמַרְתֶּם אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ עֲבָדֶיךָ
מִנְּעוּרֵינוּ וְעַד־עַתָּה גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־
אֲבֹתֵינוּ בַּעֲבוּר תֵּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן
כִּי־תוֹעֲבַת מִצְרַיִם כָּל־רֹעֵה צֹאן׃
מז א וַיָּבֹא יוֹסֵף וַיַּגֵּד לְפַרְעֹה וַיֹּאמֶר
אָבִי וְאַחַי וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר
לָהֶם בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְהִנָּם בְּאֶרֶץ
גֹּשֶׁן׃ ב וּמִקְצֵה אֶחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה

אונקלוס

פַּרְעֹה וְיֵימַר מָה
עוֹבָדֵיכוֹן׃ לד וְתֵימְרוּן
גֻּבְרֵי מָרֵי גֵיתֵי הֲווֹ
עַבְדָיךְ מֵעוּלֵימָנָא וְעַד
כְּעַן אַף אֲנַחְנָא
אַף אֲבָהָתָנָא בְּדִיל דִּי
תֵיתְבוּן בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן
אֲרֵי בְעִירָא דְמִצְרָאֵי
דַּחֲלִין לֵהּ כָּל רָעֵי עָנָא׃
א וַאֲתָא יוֹסֵף וְחַוִּי
לְפַרְעֹה וַאֲמַר אַבָּא וְאַחַי
וְעָנְהוֹן וְתוֹרְהוֹן וְכָל דִּי
לְהוֹן אֲתוֹ מֵאַרְעָא דִכְנָעַן
וְהָא אִנּוּן בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן׃
ב וּמִקְצָת מִן אֲחוּהִי דְּבַר

בעל הטורים

(ב) ומקלה אחיו לקח. בגימ' זה החלשים:

תו"א והמרתם אנשי ספר הזוהר פ' פנחס: ומקלה אחיו בבא קמא לב:

רשב"ם

(לד) כי תועבת מצרים. נבזים היו בעיניהם כל רועי הצאן כי מאום הצאן בעיניהם בין לאכילה בין לזבח כדכתיב הן נזבח את תועבת מצרים וגו':

רש"י

(לד) בעבור תשבו בארץ גשן. והיא לריכה לכם שהיא ארץ מרעה וכשתאמרו לו שאין אתם בקיאין במלאכה אחרת ירחיקכם מעליו ויושיבכם שם: כי תועבת מצרים וגו'. לפי שהם להם ז אלהות: (ב) ומקצה אחיו. מן הפחותים שבהם לגבורה שאין נראים גבורים שאם יראה אותם גבורים יעשה אותם אנשי מלחמתו. ואלה הם ראובן שמעון לוי יששכר

בית יהודא

שֶׁעפְּסֶן: (לד) וּבַעֲבוּר תֵּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גּוֹשֶׁן). איר זָאלְט קֶענֶען וואוֹהְנֶען אין לַאנְד גוֹשֶׁן (וְהִיא צְרִיכָה לָכֶם) אונ דיא לַאנְד דארְפְט איר (שֶׁהִיא אֶרֶץ מִרְעֶה) וַוייל אין גוֹשֶׁן איז דָא פִיל פִּיטֶערוּנְג פַאר שֶׁעפְּסֶען (וּכְשֶׁתֹּאמְרוּ לוֹ שֶׁאֵין אַתֶּם בְּקִיאִים בִּמְלָאכָה אַחֶרֶת) אַז איר וָועט זָאגֶן צוּ פַּרְעֹה איר קֶענְט נִיט קֵיין אַנְדֶער מְלָאכָה נָאר פִּיטֶערֶן שֶׁעפְּסֶן (יַרְחִיקְכֶם מֵעָלָיו וְיוֹשִׁיבְכֶם שָׁם) וָועט עֶר אַייךְ דֶערְוַוייטֶערֶען פוּן זִיךְ אונ עֶר וָועט אַייךְ הֵייסֶען וואוֹהְנֶען אין גוֹשֶׁן: (כִּי תוֹעֲבַת מִצְרַיִם כָּל רוֹעֵה צֹאן). אַלֶע מֶענְטְשֶׁן וָואס פִּיטֶערִין שֶׁעפְּסֶען זֶענֶען הֵיילִיג בַּיי דִי מִצְרִים (לְפִי שֶׁהֵם לָהֶם אֱלָהוּת) וַוייל דִי שֶׁעפְּסֶען זֶענֶען דיא גָאטֶער בַּיי דִי מִצְרִים ודי תּוֹרָה רוּפְט זֵייא תּוֹעֲבָה: (ב) (וּמִקְצֵה אֶחָיו). זָאגְט רש"י (מִן הַפְּחוּתִים שֶׁבָּהֶם לִגְבוּרָה) יוֹסֵף הָט גֶענוּמֶען עֶטְלִיכֶע פוּן זַיינֶע בְּרִידֶער דִיא וָואס זֶענֶען ווייניגֶער אין שְׁטַארְקַייט (שֶׁאֵין נִרְאִים גִּבּוֹרִים) וָואס הָאבֶּען נִיט אויסְגֶיזֶעהֶן שְׁטַארְק (שֶׁאִם יִרְאֶה אוֹתָם גִּבּוֹרִים) וָוארוּם אַז פַּרְעֹה וָועט זֶעהֶן זֵייא זֶענֶען שְׁטַארְקֶע מֶענְטְשֶׁען (יַעֲשֶׂה אוֹתָם אַנְשֵׁי מִלְחַמְתּוֹ) וָועט עֶר זֵיי מַאכֶען פַאר אֶלְצְטֶע אין אַמִלְחָמָה (וְאֵלֶּה הֵם) דָאס זֶענֶען דִי פִינְף בְּרִידֶער וָואס יוֹסֵף הָאט זֵייא גֶעשְׁטֶעלְט פַאר פַּרְעֹה רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי יִשָּׂשכָר בִּנְיָמִין

שפתי חכמים

ואגידה ואומרה: ז לפי שהם יודעים שהרועים רועי הצאן יודעין הווייתן לפי שהם תמיד אצלן הלכך יודעין שאין כהם ממש הלכך מונאים כל רועי צאן. א"נ ל' תועבה שבקרא הוא ל' עבודת אלילים

דעת זקנים מבעלי התוספות

מן המרכבה לכבודו ועכשיו אמר אעלה על המרכבה שלי ואלך ואגידה לפרעה: (לד) כי תועבת מצרים וכו'. מאוסים היו רועי צאן בעיניהם כי הצאן היה דבר מאוס לאכילה כמו שמאוסין העזים לאכילה בהרבה מקומות. וכן לא יוכלון לאכול את העברים לחם כי תועבה היא למצרים מאוסין היו אנשי עבר הנהר בעיניהם ולכן קשה להם לאכול עמהם וכן הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם נזבח בפניהם מה שהוא מאוס להם ולא יסקלונו יהרגונו לא נאמר אלא יסקלונו. ד"א שמעתי כי תועבת מצרים כל רועה וזן עצמו מן הצאן ואוכל אותם כי היא ע"ז שלהם ורועה מלשון הרועה אותי דמתרגמינן דזן יתי: (ב) ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים. פירש"י מן הפחותים שבהם. וכן ה' אנשים בגימטריא חלשי"ם שבה"ן חסר אחד:

פירוש לתורת אלהים

זַיין כִּי יִקְרָא אַז פַּרְעֹה וָועט אַייךְ רוּפֶן אוּנ וָועט אַייךְ פְרֶעגֶען וָוּס אַייֶער בֶּעשֶׁעפְטִיגוּנְג אִיז וַאֲמַרְתֶּם זָאלְט אִיר זָאגֶן דַיינֶע קְנֶעכְט זֶענִין בַּשֶׁעפְטִיגְט מִיט פִיה פוּן אוּנְזֶער יוּגִינְט אָן בִּיז אִיצְט גַּם אֲנַחְנוּ אוֹךְ מִיר אוּנ אוּנְזֶערֶע עֶלְטֶערִין אוּנ פַר וָואס הֵייס אִיךְ אַייךְ אַזוֹי זָאגֶען בַּעֲבוּר אִיר זָאלְט בְּלַייבֶּן זִיצֶן אִין לַאנְד גֹשֶׁן וָוארוּם דוּרְךְ דֶעם אַז אִיר וֶועט אִים זָאגֶען אִיר וַוייסְט נִיט קֵיין אַנְדֶער אוּמָנוּת וֶועט עֶר אַייךְ פוּן זִיךְ דֶער וַוייטֶערֶן אוּנ אִיר בַּדַארְפְט דָאךְ דָם לַאנְד וַוייל דָארְטֶן אִיז פַר הַאנְדֶן פַאשֶׁע פַר אַייעֶרִי פִיה כִּי תוֹעֲבַת מִצְרַיִם וָוארוּם דָם אִיז אוּמְווירְדִיג בַּיי דִי מִצְרַיִם דִיא וָוּס פַאשֶׁען שָׁאף וַוייל זֵייא דִינֶען צוּ דִי שָׁאף: (א) וַיָּבֹא יוֹסֵף אוּנ יוֹסֵף אִיז גִיקוּמֶען אוּנ הָאט גִיזָאגְט צוּ פַּרְעֹה וַיֹּאמֶר אָבִי אוּנ הָאט גִיזָאגְט מַיין פָאטֶער אוּנ מַיינֶע בְּרִידֶער זַייעֶרִי שָׁאף אוּנ אוֹךְ זַייעֶרֶע רִינְדֶער אוּנ מִיט אַלְץ וָואס זֵייא הָאבִּין בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנַעַן זַיינֶען גְקוּמֶין פוּן דֶעם לַאנְד כְּנַעַן וְהִנָּם בְּאֶרֶץ גֹשֶׁן אוּנ זֵייא זַיינֶען אִין דֶעם לַאנְד גֹשֶׁן: (ב) וּמִקְצֵה אֶחָיו אוּנ אֵיין טֵייל פוּן זַיינֶע בְּרִידֶער פִינְף מֶענְטְשֶׁן הָאט עֶר גְנוּמֶען [ט"ז וסו"ן]

אנשים ויצגם לפני פרעה: ג ויאמר
פרעה אל־אחיו מה־מעשיכם
ויאמרו אל־פרעה רעה צאן עבדיך
גם־אנחנו גם־אבותינו: ד ויאמרו
אל־פרעה לגור בארץ באנו כי־אין
מרעה לצאן אשר לעבדיך כי־כבד
הרעב בארץ כנען ועתה ישבו־נא
עבדיך בארץ גשן: ה ויאמר פרעה
אל־יוסף לאמר אביך ואחיך באו
אליך: ו ארץ מצרים לפניך הוא
במיטב הארץ הושב את־אביך
ואת־אחיך ישבו בארץ גשן ואם־

אונקלוס

חמשא גברין ואקימנון
קדם פרעה: ג ואמר
פרעה לאחוהי מה
עובדיכון ואמרו לפרעה
רעי ענא עבדיך אף
אנחנא אף אבהתנא:
ד ואמרו לות פרעה
לאתותבא בארעא
אתינא ארי לית רעיא
לענא די לעבדיך ארי
תקיף כפנא בארעא
דכנען וכען יתבון כען
עבדיך בארעא דגשן:
ה ואמר פרעה ליוסף
למימר אבוך ואחיך אתו
לותך: ו ארעא דמצרים
קדמך היא בדשפיר
בארעא אותיב ית אבוך
וית אחיך יתבון בארעא
דגשן ואם ידעת ואית

בעל הטורים

(ו) במיטב הארץ. בגי' גושן: ושמתם. ב' במסרה הכא ואידך ושמתם בארון נלמד שהיו ממונים ושרים על ראשי החיילים והיו שמם

רשב״ם

(ד) לגור בארץ. ולא מתוך חוסר ממון אלא בשביל מרעה לצאננו. כל זה אמרו שלא יאמר פרעה ליקח משל יוסף באו: (ו) אנשי חיל. ראויים

רש״י

ובנימין. אותם שלא כפל משה שמותם כשברכם. אבל שמות הגבורים כפל וזאת ליהודה ויאמר שמע ה' קול יהודה. ולגד אמר ברוך מרחיב גד. ולנפתלי אמר נפתלי. ולדן אמר דן. וכן לזבולן וכן לאשר. זהו לשון ב"ר שהיא אגדת א"י אבל בגמרא בבלית שלנו (ב"ק ל"ב) מצינו שאותם שכפל משה שמותם הם החלשים ואותן הביא לפני פרעה ויהודה שהוכפל שמו לא הוכפל משום חלשות אלא טעם יש בדבר א כדאיתא בב"ק וכברייתא דספרי שנינו כוזאת

בית יהודא

(אותם שלא כפל משה שמותם כשברכם) די פינף ברידער האט משה ניט געזאגט זייערע נעמען צווייי מאהל ווען ער האט זיי געבענטשט (אבל שמות הגבורים כפל) אבער די נעמען פון דיא שטארקע ברידער האט ער געזאגט צווייי מאהל, וויא עס שטייט אין פסוק וזאת ליהודה שמע ה' קול יהודה ולגד אמר ברוך מרחיב גד, ולנפתלי אמר נפתלי וגו', ולדן אמר דן וגו' (וכן לזבולן וכן לאשר) ביי זבולן אונ ביי אשר איז אויך דער נאמען צווייי מאהל (זהו לשון בראשית רבה שהיא אגדת ארץ ישראל) אזוי שטייט אין מדרש אונ אין גמרא ירושלמי (אבל בגמרא בבלית מצינו) אבער אין גמרא בבלי געפינען מיר (שאותן שכפל משה שמותן הם החלשים) די ברידער וואס משה האט געזאגט זייערע נעמען צווייי מאהל זענען געוועזן שוואכע (ואותם הביא לפני פרעה) אונ די ברידער האט יוסף געבראכט פאר פרעה (ויהודה שהוכפל שמו) אונ וואס משה האט געזאגט דעם נאמען פון יהודה צווייי מאהל (לא הוכפל מפני חולשתו) נישט ווייל ער איז געוועזן שוואך האט משה געזאגט זיין נאמען צווייי מאהל (אלא טעם יש בדבר) נאר עס איז דא א טעם אין דער זאך (כדאיתא בבבא קמא) וויא עס שטייט אין גמרא בבא קמא (ובברייתא דספרי

שפתי חכמים

כלומר שהמלרים נוהגים כבוד גדול ברועי לאן והם נחשבים בעיניהם כעבודת אלילים עליהם כנ"ה יושיב אותם במיטב הארץ: ח כל אותן

פירוש לתורת אלהים

ויצגם אונ האט זייא גשטעלט פר פרעה: (ג) ויאמר אונ פרעה האט גזאגט צוא דיא ברידער פון יוסף מה מעשיכם מיט וואס באשעפטיגט איהר זיך ויאמרו אל פרעה האבען זייא גזאגט צו פרעה רועה צאן עבדיך דיינע קנעכט זענין פאסטיכער פון שאף גם אנחנו מיר אונ אויך אונזערע עלטערן: (ד) ויאמרו אונ זיי האבען גזאגט צו פרעה מיר זענין גיקומען וואנען אין דעם לאנד מצרים כי אין מרעה וואָרום עס איז ניטא פאשע אין כנען אונ דער הונגער איז דארטין שטארק ועתה אונ אצונד בעטין מיר דיך ישבו לאזען דיינע קנעכט זיצען אין לאנד גשן: (ה) ויאמר אונ פרעה הט גזאגט צו יוסף אביך ואחיך דיין פאטער אונ דיינע ברידער זענין גקומען צו דיר: (ו) ארץ דם לאנד מצרים איז דאך פר דיר במיטב הארץ אין דעם בעסטין פון לאנד הושב בזעץ דיין פאטער אונ דיינע ברידער בארץ גשן אין דעם

יָדַעְתָּ וְיֶשׁ־בָּם אַנְשֵׁי־חַיִל וְשַׂמְתָּם
שָׂרֵי מִקְנֶה עַל־אֲשֶׁר־לִי׃ ז וַיָּבֵא יוֹסֵף
אֶת־יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעֲמִדֵהוּ לִפְנֵי
פַרְעֹה וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה׃
ח וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יַעֲקֹב כַּמָּה יְמֵי
שְׁנֵי חַיֶּיךָ׃ ט וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־פַּרְעֹה
יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה
מְעַט וְרָעִים הָיוּ יְמֵי שְׁנֵי חַיַּי וְלֹא
הִשִּׂיגוּ אֶת־יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבֹתַי בִּימֵי

בְּהוֹן גֻּבְרִין דְּחֵילָא
וּתְמַנֵּנוּן רַבָּנֵי גֵיתַי עַל
דִּי לִי׃ ז וְאַיְתִי יוֹסֵף יָת
יַעֲקֹב אֲבוּהִי וַאֲקִימְנֵהּ
קֳדָם פַּרְעֹה וּבָרֵיךְ יַעֲקֹב
יָת פַּרְעֹה׃ ח וַאֲמַר פַּרְעֹה
לְיַעֲקֹב כַּמָּה יוֹמֵי שְׁנֵי
חַיָּיךְ׃ ט וַאֲמַר יַעֲקֹב
לְפַרְעֹה יוֹמֵי שְׁנֵי
תּוֹתָבוּתִי מְאָה וּתְלָתִין
שְׁנִין זְעֵירִין וּבִישִׁין הֲווֹ
יוֹמֵי שְׁנֵי חַיַּי וְלָא אַדְבִּיקוּ
יָת יוֹמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבָהָתַי
בְּיוֹמֵי תּוֹתָבוּתְהוֹן׃

תו"א ויאמר פרעה אל יעקב מגילה יח:
ויאמר יעקב אל פרעה שם:

רשב"ם

לגבורה ולשררה כמו אשת חיל את. ואני הצעיר מצאתי תרגום שרי מקנה רבני חילא כפי' רבינו: (ט) מעט ורעים. לפי שנראה יעקב בעיניו זקן

בעל הטורים

(ז) ויעמדהו ב' במס' הכא ואידך ויעמדהו לפני אלעזר הכהן ושניהם חסרים לפי שיעקב היה זקן והיו צריכין לסומכו כדי שיוכל לעמוד וגם יהושע היה מתיירא שנעשה מנהיג לפני משה והיה ירא ממשה שמא יענישהו והיו כתובים ומונחים באחרגז המלך וזה הוא ושמתם כאחרון:

רש"י

הברכה כמו בגמרא שלנו: (ו) אנשי חיל. בקיאין באומנותן לרעות צאן: על אשר לי. על צאן שלי: (ז) ויברך יעקב. היא שאילת שלום כדרך כל הנראים לפני המלכים לפרקים שלודי"ר בלעז [גריסען]: (ט) שני מגורי. ימי גרותי כל ימי הייתי גר בארץ: ולא השיגו.

בית יהודא

בְּזֹאת הַבְּרָכָה שָׁנִינוּ כְּמוֹ בִּגְמָרָא שֶׁלָּנוּ) אִין סִפְרֵי אִין סְדָרָה וְזֹאת הַבְּרָכָה הָאבּען מִיר גֶעלֶערנְט וויא עֶס שְׁטייט אִין אוּנְזֶער גְמָרָא בַּבְלִי אִין גְמָרָא בָּבָא קַמָּא: (ו) (אַנְשֵׁי חָיִל). מֵיינְט מֶען (בְּקִיאִין בְּאוּמָּנוּתָן לִרְעוֹת צֹאן) זֵיי זָענֶען הֶעלְדִישֶׁע מֶענְטְשֶׁן צוּ זֵייעֶר גֶעשֶׁעפְט צוּ פִּיטֶערֶן שֶׁעפְּסֶן (עַל אֲשֶׁר לִי) מֵיינְט מֶען (עַל צֹאן שֶׁלִּי) זֵיי זָאלֶען אַכְטוּנְג גֶעבֶּען אוֹיף מַיינֶע שֶׁעפְּסֶען: (ז) (וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב). זָאגְט רש"י (הִיא שְׁאִילַת שָׁלוֹם) דָם הֵייסְט יַעֲקֹב הָט גֶעפְרֶעגְט דָם פְרִידֶען פוּן פַּרְעֹה (כְּדֶרֶךְ כָּל הַנִּרְאִים לִפְנֵי הַמְּלָכִים לִפְרָקִים) ווי דֶער פִירוּנְג אִיז בַּיי דִיא שָׂרִים וָואס וֶוערֶן גֶעזֶעהֶן פַאר דִיא מְלָכִים צוּ צֵייטִינְווייז: (ט) (שְׁנֵי מְגוּרַי). מֵיינְט מֶען (יְמֵי גֵרוּתִי) דִיא טֶעג וָואס אִיךְ בִּין גֶעוֶוען אַגֵר (כָּל יָמַי הָיִיתִי גֵר בָּאָרֶץ) מַיינֶע אַלֶע טֶעג

שפתי חכמים

מ' שנה שהיו ישראל במדבר היו עלמותיו של יוסף מגולגלין כארון וכו' והביאו רש"י בזאת הברכה: ט ר"ל אין חיל זה ל' חסידות או לשון ממון: י מדכתיב רועה צאן עבדיך וכיון שלא אמרו לפרעה אלא

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ח) כמה ימי שני חייך. פשט לפי שראהו זקן מאד ושערות ראשו וזקנו לבנות מרוב הזקנה שאל כן והוא ענהו ימי מגורי שלשים ומאת שנה מעט ורעים כלומר מעטים הם שנותי אלא מתוך רעות שהיה לי קפצה עלי זקנה. מדרש בשעה שאמר יעקב מעט ורעים היו אמר לו הקב"ה אני מלטתיך מעשו ומלבן והחזרתי לך דינה גם יוסף ואתה מתרעם על חייך שהם מעט ורעים חייך שנמנין התיבות שיש מן ויאמר עד בימי מגורי כך יחסרו משנותיך שלא תחיה כחיי יצחק אביך והם ל"ג תיבות וכמנין זה נחסרו מחייו שהרי יצחק חי ק"פ שנה ויעקב לא חי אלא קמ"ז:

ליקוטי נחמיה

(ח) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה וגו' כַּמָּה יְמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ. דֶר מֶענְטְשׁ וָוס לֶעבְּט גוּטֶע יָארֶען, הֵייסְט שְׁנוֹת חַיִּים, לֶעבֶּעדִיגֶע יָארֶן, אוּנ ווייל פַּרְעֹה הָט גִיזֶעהֶן יַעֲקֹב זָעהְט־אוֹיס זֵייעֶר אַלְט, אוּנ אַטְרוֹיעֶר לִיגְט אוֹיף זַיין פָּנִים, הָט פַּרְעֹה פַארְשְׁטַאנֶען אַז יַעֲקֹב הָט גְעהַאט גְרוֹיסֶע צָרוֹת, דְרִיבֶּער הָט עֶר אִים גִיפְרֶעגְט אוֹב עֶר הָט גְעהַאט עֶפֶּעס גוּטֶע יָארֶן אוֹיךְ, ווי פִיל זָענֶען גִיוֶוען שְׁנֵי חַיֶּיךָ, דַיינֶע לֶעבֶּעדִיגֶע יָארֶן, דִי יָארֶען וָוס דוּ הָאסְט אִין זֵיי גוּט גֶעלֶעבְּט, הָאט יַעֲקֹב גִיעֶנְטְפֶערְט אִיךְ בִּין אַלְט הוּנְדֶערְט מִיט דְרַייסִיג יָאר אוּנ אִיךְ קֶען זָאגֶן אַלֶע יָארֶן מֵיינֶע זֶענֶען גִיוֶוען שְׁלֶעכְטֶע, ווייל דָם בִּיסֶל גוּטֶע יָארֶן זֶענֶען גֶעוֶוען וֵוייניג אוּנ וָוס בַּיי מִיר הָט בְּעהַייסֶען גוּטֶע יָארֶן וָואלְטֶען זֵיי בַּיי אֵיין אַנְדֶערֶן גֶעהֵייסֶען שְׁלֶעכְטֶע, אִיךְ הָאבּ נִיט גֶעהַאט אַזוֹ פִיל גוּטֶע יָארֶען ווי פִיל מַיינֶע אֶלְטֶערֶן הָאבֶּן גֶעהַאט:

פירוש לתורת אלהים

לַאנְד גֹּשֶׁן אִיךְ רֶעכִין גֹּשֶׁן אִיז דָם בֶּעסְטֶע לַאנְד וְאִם יָדַעְתָּ אוּנ אוֹב דוּ וֵוייסְט אַז עֶס אִיז דָא צְווִישֶׁן זֵייא וָוס קֶענִין זֵייעֶר אוּמְנוּת פוּן שָׁאף פַּאסִין וְשַׂמְתָּ זָאלְסְטוּ זֵייא מַאכִין הָאף הֶערִין אִיבֶּר מַיינִי שָׁאף: (ז) וַיָּבֵא אוּנ יוֹסֵף הָאט גִבְּרַאכְט זַיין פָאטֶר יַעֲקֹב אוּנ הָאט אִים פָּאר גְשְׁטֶעלְט פאר פַּרְעֹה וַיְבָרֶךְ אוּנ יַעֲקֹב הָאט גִיבֶּענְטְשְׁט פַּרְעֹה [עיין רש"י]: (ח) וַיֹּאמֶר הָט גִיזָאגְט פַּרְעֹה צוּ יַעֲקֹב כַּמָּה יְמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ וִויא פִיל יָאר בִּיסְטוּ אַלְט: (ט) וַיֹּאמֶר הָאט יַעֲקֹב גְזָאגְט צוּ פַּרְעֹה יְמֵי מַיינֶע לֶעבֶּענְס יָאהְרֶען זַיינֶען שְׁלֹשִׁים הוּנְדֶרְט אוּנ דְרַייסִיג יָאר מְעַט וֵוייניג וְרָעִים אוּנ שְׁלֶעכְטֶע הָיוּ יְמֵי זֶענִין גִיוֶוען מֵיינֶע יָארֶן

וָואס אִיךְ הָאבּ בִּיז אַהֶער גֶלֶעבְּט וְלֹא הִשִּׂיגוּ אוּנ זֵייא הָאבֶּען נִיט גְנָרֵייכְט אֶת יְמֵי דִיא יָארִין פוּן מַיינֶע עלטערין

מְגוּרֵיהֶם׃ י וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה
וַיֵּצֵא מִלִּפְנֵי פַרְעֹה׃ שביעי יא וַיּוֹשֵׁב
יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וַיִּתֵּן לָהֶם
אֲחֻזָּה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמֵיטַב הָאָרֶץ
בְּאֶרֶץ רַעְמְסֵס כַּאֲשֶׁר צִוָּה פַרְעֹה׃
יב וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו
וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִיו לֶחֶם לְפִי הַטָּף׃
יג וְלֶחֶם אֵין בְּכָל־הָאָרֶץ כִּי־כָבֵד
הָרָעָב מְאֹד וַתֵּלַהּ אֶרֶץ מִצְרַיִם

אונקלוס

וּבָרִיךְ יַעֲקֹב יָת פַּרְעֹה
פַּק מִן קֳדָם פַּרְעֹה׃
וְאוֹתֵיב יוֹסֵף יָת אֲבוּהִי
ת אֲחוּהִי וִיהַב לְהוֹן
חֲסָנָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם
דְשַׁפִּיר בְּאַרְעָא בְּאַרַע
עְמְסֵס כְּמָא דִי פַּקִּיד
רְעֹה׃ יב וְזָן יוֹסֵף יָת
בוּהִי וְיָת אֲחוּהִי וְיָת כָּל
ת אֲבוּהִי לַחְמָא לְפוּם
פְלָא׃ יג וְלַחְמָא לֵית
כָל אַרְעָא אֲרֵי תַקִּיף
פְנָא לַחֲדָא וְאִשְׁתַּלְהִי
מָא דְאַרְעָא דְמִצְרַיִם
מָא דְאַרְעָא דִכְנַעַן מִן
א ויכלכל יוסף כזיר ג׳ :

רשב״ם

סדאי ששאל לו כמה ימי שני חייך השיב לו יעקב מעט הם אבל הם ולכך אני נראה בעיניך זקן יותר מדאי : (יג) ותלה . כמו ותכה מכעס עיני. הה״א עיקר לפיכך מפיק ה״א וכן נגה אור : ארץ מצרים וארץ כנען, אבל הרחוקות יותר מארץ כנען לא היו באים לארץ מצרים כי

רש״י

כה : (י) ויברך יעקב . כדרך כל הנפטרים מלפני
ם מברכים אותם ונוטלים רשות ומה ברכה ברכו שיעלה
ילוס לרגליו לפי שאין ארץ מצרים שותה מי גשמים אלא
ם עולה ומשקה ומברכתו של יעקב ואילך היה פרעה בא
ילוס והוא עולה לקראתו ומשקה את הארץ [תנחומא] :
רעמסס . מארץ גושן היא : (יב) לפי הטף . לפי
ך ל לכל בני ביתם : (יג) ולחם אין בכל הארץ.
לענין הראשון מ לתחלת שני הרעב : ותלה . כמו

בית יהודא

וַאזוֹ לַאנְג וְויא אִיךְ לֶעבּוּ בִּין אִיךְ גֶעוֶועְן אַנֶר אוֹיף דֶער וֶועלְט (וְלֹא הִשִּׂיגוּ בְּטוֹבָה) אוּנ אִיךְ הָאבּ קֵיין גוּטְס גֶעהַאט : (י) וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב. זָאגְט רש״י (כְּדֶרֶךְ כָּל הַנִּפְטָרִים מִלִּפְנֵי שָׂרִים מְבָרְכִים אוֹתָם וְנוֹטְלִים רְשׁוּת) וְויא דֶר פִירוּנְג אִיז בַּיי אַלֶע מֶענְטְשֶׁן וָוס גֵייעֶן אַוֶועק פוּן שָׂרִים בֶּענְטְשֶׁן זֵיי דִיא שָׂרִים אוּנ נֶעמֶן עֶרְלויבְּנִיס אַוֶועק צוּ גֵיין (וּמַה בְּרָכָה בֵּרְכוֹ) וָואס אִיז גֶעוֶועְן דִי בְּרָכָה וָוס יַעֲקֹב הָאט גֶעבֶּענְטְשְׁט צוּ פַּרְעֹה (שֶׁיַּעֲלֶה נִילוּס לְרַגְלָיו) וֶוען פַּרְעֹה וֶועט קוּמֶען צוּם טַייךְ נִילוּס זָאלֶען דִי וַואסֶער זִיךְ אוֹיפְהֵייבֶּן אוּנ בֶּעגִיסֶען לַאנְד (לְפִי שֶׁאֵין אֶרֶץ מִצְרַיִם שׁוֹתָה מֵי גְשָׁמִים) וַוייל דִיא לַאנְד מִצְרַיִם טְרִינְקְט נִיט רֶעגֶען וַואסֶער (אֶלָּא נִילוּס עוֹלֶה קֶה) נָאר דִיא וַואסֶער פוּן נִילוּס הֵייבֶּען זִיךְ־אוֹיף אוּנ בֶּעגִיסֶען דִי לַאנְד (וּמִבִּרְכָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב וָאֵילָךְ) אוּנ פוּן דִיא וָואס יַעֲקֹב הָאט גֶעבֶּענְטְשְׁט פַּרְעֹה (הָיָה פַּרְעֹה בָּא אֶל נִילוּס) פְלֶעגְט פַּרְעֹה קוּמֶן צוּם טַייךְ נִילוּס (וְהוּא עוֹלֶה לִקְרָאתוֹ קֶה אֶת הָאָרֶץ) אוּנ דִיא וַואסֶער פוּן נִילוּס פְלֶעגֶען זִיךְ אוֹיפְהֵייבֶּען גֶעגֶען אִים אוּנ פְלֶעגֶען בֶּעגִיסֶען דִיא לַאנְד ם: (יא) וּרַעְמְסֵס]. (בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן הִיא) רַעְמְסֵס אִיז אַשְׁטָאט אִין דִיא לַאנְד גוֹשֶׁן: (יב) וּלְפִי הַטָּף]. יוֹסֵף הָאט גֶעשְׁפֵּייזְט בְּרִידֶער (לְפִי הַצָּרִיךְ לְכָל בְּנֵי בֵּיתָם) וִוי פִיל זֵיי הָאבֶּען גֶעדַארְפְט שְׁפֵּייז פַאר זֵייעֶרֶע שְׁטוּב מֶענְטְשֶׁן : (יג) וְלֶחֶם כָּל הָאָרֶץ]. זָאגְט רש״י (חוֹזֵר לְעִנְיָן הָרִאשׁוֹן) דֶר פָּסוּק גֵייט צוּרִיק צוּא דִיא עֶרְשְׁטֶע דֶערְצֵיילוּנְג (לִתְחִלַּת שְׁנֵי הָרָעָב) יא אָנְהֵייבּ יָאהְרִין פוּן הוּנְגֶער, וְויא עֶס אִיז גֶעוֶועְן אִין מִצְרַיִם פוּן דִי צַייט וָוס דֶער הוּנְגֶער הָט אָנְגֶעהֵייבֶּן :

שפתי חכמים

ועי לאן ודאי מקנה דכתיב בקרא ג״כ קאי על לאן : ב זה הוא ם תנחומא והוא כמו ד״א שויברך הוא ברכה ממש כמו שמסיק דלפי׳ ראשון לאו ברכה ממש הוא אלא כדפי׳ כל הנפטרים ם רשות ומ״ה פריך ומה ברכה ברכו א״כ הכל פי׳ אחד הוא ממש הוא דדרך כל הנפטרים מלפני השרים מברכין אותן ר״ל ברכה ממש וע״ז קאי ומה ברכה ברכו : ל כלומר דרך הטף הוא לפרר הלחם שלא לצורך ואמר שאף לפי צורך הטף שדרכן לפרר שהוא יותר מכדי צרכן כלכל אותן כ״ש שכלכל לפי הצורך לבני ביתם • מ דהיינו שנה ראשונה דהא משבא יעקב למצרים כלה הרעב כדפירש״י בסמוך וע״כ דחוזר אתחילת שני הרעב שהיה קודם שבא יעקב

פירוש לתורת אלהים

עֶרִין בִּימֵי דִיא טֶעג מְגוּרֵיהֶם פוּן זֵייעֶר לֶעבֶּען גֶעוֶועְן בֶּעסֶער : (י) וַיְבָרֶךְ אוּנ יַעֲקֹב הָאט טְשְׁט פַּרְעֹה וַיֵּצֵא אוּנ אִיז אַרוֹיס גֶעגַאנְגֶען [עיין רמ״א] : וַיּוֹשֵׁב אוּנ יוֹסֵף הָאט בַּזֶעצְט זַיין פָאטֶער אוּנ בְּרִידֶער וַיִּתֵּן לָהֶם אֲחוּזָּה אוּנ הָט זֵייא גֶעגֶעבֶּן אַרְבּ אִין דֶעם לַאנְד מִצְרַיִם בְּמֵיטַב הָאָרֶץ אִין בֶּעסְטֶען פוּן דֶעם לַאנְד מִצְרַיִם דָאס אִיז רַעְמְסֵס אִין דֶעם לַאנְד רַעְמְסֵס [עיין רמ״ן] : (יב) וַיְכַלְכֵּל אוּנ יוֹסֵף הָאט גֶעשְׁפֵּייזְט זַיין פָאטֶער אוּנ זַיינֶע בְּרִידֶער וְאֵת אוּנ גָאר זַיין פָאטֶערְס הוֹיז גֶעזִינְד הָאט עֶר אַלְץ גֶעגֶעבִּין לֶחֶם לְפִי הַטָּף שְׁפֵּייז וֶועדְלִיג מֶען הָאט בַּדַארְפְט פַאר זֵייא אוּנ פַאר דִי קְלֵיינֶע קִינְדֶער : (יג) זָאגְט דֶער פָּסוּק וְלֶחֶם אֵין בְּכָל הָאָרֶץ אוּנ אִין דֶעם גַאנְצֶען לַאנְד אִיז נִיט גֶעוֶועְן קֵיין בְּרוֹיט כִּי כָבֵד וָוארוּם דֶער הוּנְגֶער אִיז זֵייעֶר שְׁוֶוער גֶעוֶועְן וַתֵּלַהּ אוּנ דִיא מֶענְטְשִׁין וָואס זֶענִין גֶעוֶועְן אִין לַאנְד

וְאֶרֶץ כְּנַעַן מִפְּנֵי הָרָעָב׃ יד וַיְלַקֵּט
יוֹסֵף אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְאֶרֶץ־
מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנַעַן בַּשֶּׁבֶר אֲשֶׁר־
הֵם שֹׁבְרִים וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־הַכֶּסֶף
בֵּיתָה פַרְעֹה׃ טו וַיִּתֹּם הַכֶּסֶף מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ כָל־
מִצְרַיִם אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר הָבָה־לָּנוּ
לֶחֶם וְלָמָּה נָמוּת נֶגְדֶּךָ כִּי אָפֵס
כָּסֶף׃ טז וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הָבוּ מִקְנֵיכֶם
וְאֶתְּנָה לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם אִם־אָפֵס
כָּסֶף׃ יז וַיָּבִיאוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם אֶל־
יוֹסֵף וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם בַּסּוּסִים
וּבְמִקְנֵה הַצֹּאן וּבְמִקְנֵה הַבָּקָר

קֳדָם כַּפְנָא׃ יד וְלַקֵּי
יוֹסֵף יָת כָּל כַּסְפָּ
דְּאִשְׁתְּכַח בְּאַרְעָ
דְמִצְרַיִם וּבְאַרְעָא דִכְנַ
בְּעִיבוּרָא דִּי אִנּוּן זָבְנ
וְאַיְתִי יוֹסֵף יָת כַּסְפָּ
לְבֵית פַּרְעֹה׃ טו וּשְׁלִי
כַּסְפָּא מֵאַרְעָא דְמִצְרַ
וּמֵאַרְעָא דִכְנַעַן וַאֲתוֹ כָ
מִצְרָאֵי לְוָת יוֹסֵף לְמֵימַ
הַב לָנָא לַחְמָא וְלְמָ
נְמוּת לָקֳבְלָךְ אֲרֵי שְׁלֵי
כַּסְפָּא׃ טז וַאֲמַר יוֹסֵ
הָבוּ גֵיתֵיכוֹן וְאֶתֵּן לְכ
בְּגֵיתֵיכוֹן אִם שְׁלֵי
כַּסְפָּא׃ יז וְאַיְתִיו י
גֵיתֵיהוֹן לְוָת יוֹסֵף וִיהַ
לְהוֹן יוֹסֵף לַחְמָ
בְּסוּסָוָתָא וּבְגֵיתֵי עָנָ
וּבְגֵיתֵי תוֹרִין וּבַחֲמָרֵ
תו"א וילקט יוסף פסחים קיט׃

בעל הטורים

לריכין לסומכו ולכן חסרים שלא הי
עמידתן שלימה׃ (יד) ביתה פרעה.
במסורה הכא ואידך ערוב ככד ביתה פרעה. בשביל שלא זכר הטובות שעשה לו יוסף והביא כל־הכסף לביתו ע"ז בא הערוב תחלה בי
פרעה ד"א לומר כמו שמכניסין הכסף חדר בחדר כך בא הערוב בחדר פרעה שהיה לפנים חדר בחדר. ביתה תרגום מלגו׃

בית יהודא

וַתֵּלַהּ. (כְּמוֹ וַתִּלְאֶה) עס איז גְלַייךְ ווי עס וואָלט געשטאַנען וַתִּלְאֶה (לְשׁוֹן עֲיֵפוּת) וַתֵּלַה איז דערטייטש זיא איז מיד ופאַרמאַטערט) געוואָרען (כְּתַרְגוּמוֹ) וויא דר תַּרְגּוּם טייטשט (וְדוֹמֶה לוֹ כְּמִתְלַהְלֵהַּ הַיּוֹרֶה זִקִּים) נאָך אַזוֹ אַוואָרט זאָגט דר פָּסוּק וויא עס ווערט מיד ופאַרמאַטערט) דער וואָס שיסט מיט פּייֶלן׃ (יד) וּבַשֶּׁבֶר אֲשֶׁר הֵם שֹׁבְרִים. פאַר דעם קויפונג (תְּבוּאָה) וואָס זיי קויפען (וְנוֹתְנִים לוֹ אֶת הַכֶּסֶף) גיבען זייא אים (צו יוֹסֵף) דאָס געלט׃ (טו) וְאָפֵס. (כְּתַרְגּוּמוֹ) וויא דער תַּרְגּוּם טייטשט (שְׁלִים) עס האָט זיך אויסגעלאָזט׃ (יז) וַיְנַהֲלֵם (כְּמוֹ וַיְנַהֲגֵם) ווי עס וואָלט געשטאַנען וַיְנַהֲגֵם, ער האָט זיי געפירט (וְדוֹמֶה לוֹ) אַזוֹ אַגְלייכען שטייט אֵין מְנַהֵל לָהּ, ...

רש"י

ותלאה לשון עייפות כתרגומו ודומה לו (משלי כו) כמתלה
ב היורה זקים׃ (יד) בשבר אשר הם שוברים. נותנ
לו ס את הכסף׃ (טו) אפס. כתרגומו שלים׃ (יז) וינהלו
כמו וינהגם ודומה לו (ישעיה נא) אין מנהל לה (תהל

שפתי חכמים

למצרים׃ נ שהש"א הוא תמורת האל"ף כי אותיות אהו"י מתחלפים׃ ם ר"ל שלא תאמר דשבר הוא ל' מכירה דאי ל' מכירה הוא הו"ל לכתוב בשבר אשר הוא מוכר ואז היה קאי על יוסף שמכר לאם ה עכשיו דכתיב בשבר אשר הם שוברים קאי על העם שקונים התבו

פירוש לתורת אלהים

מִצְרַיִם אונ אין לאַנד כְּנַעַן זייגען מיד געוואָרען מִפְּנֵי הָרָעָב פון הונגער׃ (יד) וַיְלַקֵּט אונ יוֹסֵף האָט אָן גקליבען גאָר דָם געלט הַנִּמְצָא וואָס איז גפונען גוואָרין אין דעם לאַנד מִצְרַיִם אונ אין דעם לאַנד כְּנַעַן בַּשֶּׁבֶר פאַר דער תְּבוּאָה וואָס זיי האָבען בייא אים גקויפט וַיָּבֵא אונ יוֹסֵף האָט גבראַכט דאָס געלט אין דעם הויז פון פַּרְעֹה׃ (טו) וַיִּתֹּם האָט זיך אוס גלאָזט דאָס געלט פון דעם לאַנד מִצְרַיִם אונ פון דעם לאַנד כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ זענין גקומען אַלע מִצְרַיִם צו יוֹסֵף אונ האָבען צו אים גזאָגט הָבָה גיב אונז ברוט וְלָמָּה נָמוּת נֶגְדֶּךָ אונ וואָרום זאָלען מי שטאַרבען פאַר דיינע אויגען כִּי אָפֵס כָּסֶף וואָרום ע האָט זיך שוין אוס גלאָזט דאָס געלט בייא אונז (טז) וַיֹּאמֶר האָט יוֹסֵף גזאָגט צוא דיא מִצְרַיִם גי אייערע פיה וְאֶתְּנָה וועל איך אייך געבען שפּי פאַר אייערע פיה כִּי אָפֵס כָּסֶף אוב עס האָט זיך או גלאָזט דם געלט ביי אייך׃ (יז) וַיָּבִיאוּ האָבען זיי גבראַכט זייערע פיה צו יוֹסֵף וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶ אונ יוֹסֵף האָט זייא גגעבען ברוט בַּסּוּסִים פאַר די פערד וּבְמִקְנֵה הַצֹּאן אונ פאַר די פיה פון שאָף וּבְמִקְנ

ובחמרים וינהלם בלחם בכל־
מקנהם בשנה ההוא: יח ותתם
השנה ההוא ויבאו אליו בשנה
השנית ויאמרו לו לא־נכחד מאדני
כי אם־תם הכסף ומקנה הבהמה
אל־אדני לא נשאר לפני אדני בלתי
אם־גויתנו ואדמתנו: יט למה נמות
לעיניך גם־אנחנו גם־אדמתנו קנה־
אתנו ואת־אדמתנו בלחם ונהיה
אנחנו ואדמתנו עבדים לפרעה
ותן־זרע ונחיה ולא נמות והאדמה

ן בלחמא בכל
הון בשתא ההיא:
שלימת שתא ההיא
לותה בשתא
נא ואמרו לה לא
מן רבוני אלהין
ם כספא וגיתי
רא לות רבוני לא
תאר קדם רבוני
ן גויתנא וארענא:
מה נמות לעינך אף
נא אף ארעתנא קני
א וית ארעתנא
מא ונהי אנחנא
עתנא עבדין לפרעה
בר זרעא וניחי ולא
ת וארעא לא תבור:

רש"י

ל מי מנוחות ינהלני: (יח) בשנה השנית. שנית הרעב: כי אם תם הכסף וגו'. כי אשר תם הכסף גה ע וכא הכל אל יד אדוני: בלתי אם גויתנו. ס לא פ גויתנו: (יט) ותן זרע. לזרוע האדמה צ פ שאמר יוסף ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר שבא יעקב למצרים באה ברכה לרגליו והתחילו לזרוע

בית יהודא

איז ניטא וועד עס זא" זיא פירען, נאך שטייט על מי מנוחות ינהלני, ביי רוהיגע וואסר טוהט ער מיך פיהרען: (יח) ובשנה השנית). מיינט מען (שנית לשני הרעב) דער צווייטער יאהר פון די צייט ווס דר הונגער הט אנגעהובן: וכי אם תם הכסף וגו'). דיא מצרים האבן געזאגט צו יוסף (כי אשר תם הכסף והמקנה) דס געלט אונ די בהמות האבן זיך ביי אונז איסגעלאזט, מיר האבען ניט מעהר געלט

יט מעהר בהמות (ובא הכל אל יד אדוני) אליך איז געקומען צו די האנט פון מיין הערר (בלתי אם גויתנו) נאר רע קערפר זענן ביי אונז געבליבען, זאגט רש"י (כמו) וויא עס וואלט געשטאנן (אם לא גויתנו) עס איז ניט מעהר יבען ביי אונז נאר אונזערע קערפער ועיין יש"הז: (יט) ותן זרע). (לזרוע האדמה) גיב אונז תבואה צווא פארזייען רד (ואף על פי שאמר יוסף ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר) אפילו יוסף הט געזאגט נאך פינף יאר וועט מען קערען אונ ניט זייען (כיון שבא יעקב למצרים באה ברכה לרגליו והתחילו לזרוע וכלה הרעב) וויא יעקב איז געקומן

שפתי חכמים

: ע הוסיף מלת אשר במקום אם מפני שמלת אם מורה על ואין ענין תנאי נופל כאן והוסיף מלות וכא הכל מפני שנראה ו שתם הכסף מיוסף לכן הוסיף מלות וכא הכל ליד אדוני כלומר

כי כל הכסף שהיה לנו לא הוצאנו אותו לשום דבר כי הכל בא ליד אדונינו: פ דבלתי זה א"א לפרשו לשון אלא וגם לשון לא שהרי לא נתקשר עמו מלת אם ל"פ דלעולם לשון לא הוא ומקרא מסורס הוא

פירוש לתורת אלהים

אונ פאר דיא פיה פון רינדער ובחמורים אונ י אייזלן וינהלם אונ ער הט זיי אויסגעהאלטען מיט ברוט בכל מקניהם פאר אלע זייערע שאף ההיא אין דעם דאזיגן יאר: (יח) ותתום השנה אונ עם הט זיך אום גלאזט דאם יאר ויבאו אליו השנית אונ זיי זענין גקומן צו אים אין אנדערין פון הונגער ויאמרו לו אונ האבן גזאגט צו אים נכחד מאדוני מיר וועלין ניט פאה מיידין פון ר האר צו בעטן ער זאל אונז געבין ברוט כי תם וואורום דם געלט אונ דיא פיה פון דיא מות האבן זיך ביי אונז שון אום גלאזט אונ עס אלץ אן גקומן אל אדוני צו אונזער האר לא

נשאר עס איז ניט איבער גבליבן פאר אונזר האר אזו אזאך מיר זאלען עס דיר געבען בלתי נאר אונזער קערפער אונ אונזר ערד: (יט) למה נמות לעיניך אונ וואורום זאלען מיר שטארבן פאר דיינע אויגין גם אוך אנחנו מיר גם אוך אדמתנו אונזר ערד וועט אוך ווישט ווערן קנה קויף אונז אונ אונזער ערד בלחם פאר ברוט ונהיה אונ מיר וועלען זיין קנעכט צו פרעה אונ אונזר ערד וועט אוך געהערין צו פרעה ותן זרע אונ גיב אונז זאמען צו זייען אונזערע פעלדר ונחיה וועלין מיר זיך דער פון קענין דער נערין ולא נמות אונ מיר וועלען ניט שטארבען והאדמה לא תשם אונ די ערד וועט אוך

לֹא תֵשָׁם׃ כ וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת־כָּל־
אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה כִּי־מָכְרוּ
מִצְרַיִם אִישׁ שָׂדֵהוּ כִּי־חָזַק עֲלֵהֶם
הָרָעָב וַתְּהִי הָאָרֶץ לְפַרְעֹה׃
כא וְאֶת־הָעָם הֶעֱבִיר אֹתוֹ לֶעָרִים
מִקְצֵה גְבוּל־מִצְרַיִם וְעַד־קָצֵהוּ׃
כב רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לֹא קָנָה כִּי

אונקלוס

כ וּקְנָא יוֹסֵף יָת כָּל אַרְעָא דְמִצְרַיִם לְפַרְעֹה אֲרֵי זַבִּינוּ מִצְרַיִם גְּבַר חַקְלֵיהּ אֲרֵי תְקִיף עֲלֵיהוֹן כַּפְנָא וַהֲוַת אַרְעָא לְפַרְעֹה
כא וְיָת עַמָּא אַעְבַּר יָתֵהּ מִקְּרֵי לִקְרֵי מִסְּיָפֵי תְחוּם מִצְרַיִם וְעַד סוֹפֵהּ
כב לְחוֹד אַרְעָא דְכֻמְרַיָּא לָא זַבִּין אֲרֵי חֲלָקָא

תו"א ואת העם חולין ס:

רשב"ם

רחוקות יותר מדאי או שמא לא היה ש רעב גדול כל כך: (כא) העביר אותו לערים כמו שעשה סנחריב כדכתיב אל ארץ כארצכם כדי שלא יטענו בה חזקה איש איש בארצו לאחר מכירה:

רש"י

וכלה הרעב ק וכן שנינו בתוספתא דסוטה: לא תשם לא תהא שממה. לא תבור לשון שדה בור שאינו חרוש: (כ) ותהי הארץ לפרעה. קנויה ר לו: (כא) ואת העם העביר. יוסף מעיר לעיר ש לזכרון שאין להם עוד חלק בארץ והושיב של עיר זו בחברתה. ולא הוצרך הכתוב לכתוב זאת אלא להודיעך שבחו של יוסף שנתכוין להסיר חרפה מעל אחיו שלא יהיו קורין אותם גולים (חולין ס): מקצה גבול מצרים וגו'. כן עשה לכל הערים אשר במלכות מצרים מקצה גבולה ועד קצה גבולה: (כב) הכהנים. הכומרים כל לשון כהן משרת לאלהות הוא א חוץ מאותן

בית יהודא

אין מצרים איז געקומען מיט אים אברכה אין מצרים אונ מען האט אנגעהויבן זייען אונ דר הונגער האט אויפגעהערט (וכן שנינו בתוספתא דסוטה) אונ אזו האבן מיר געלערנט אין די תוספתא פון דיא גמרא סוטה: ולא תשם). מיינט מען (ולא תהא שממה) דיא ערד זאל ניט זיין וויסט (לא תבור, לשון שדה בור שאינו חרוש) דער תרגום טייטשט לא תבור, מיינט מען דיא ערד זאל ניט זיין ליידיג, ווי עס שטייט אין דיא גמרא שדה בור, מיינט מען אליידיגע פעלד, וואס איז ניט געאקערט: (כ) ותהי הארץ לפרעה). מיינט מען (קנויה לו) די ערד איז געקויפט געווארן צו פרעה: (כא) ואת העם העביר). (יוסף מעיר לעיר) יוסף האט גענומען די מענטשען פון די שטאט זאלן אריבר גיין וואנען אין די אנדערע שטאט, אונ די מענטשן פון די אנדערע שטאט זאלן וואנען אין די שטאט, אזו האבן זיך געביטן ונעטאהשט] די מענטשען פון גאנץ מצרים פון איין שטאט אין דיא אנדערע שטאט (לזכרון שאין להם עוד חלק בארץ) זיי זאלן געדיינקן אז זיי האבן ניט מער אחלק אין די לאנד (והושיב של עיר זו בחברתה) דריבר האט ער באזעצט די מענטשן פון דיא שטאט אין איין אנדר שטאט (ולא הוצרך הכתוב לכתוב זאת) דר פסוק האט דם ניט געדארפט שרייבען (אלא להודיעך שבחו של יוסף) דר פסוק האט דאס גאר געשריבן צו ווייזען די גוטקייט פון יוסף צו זיינע ברידער (שנתכוין להסיר חרפה מעל אחיו) ער האט געוואלט אראפ־נעמען די שאנדע פון זיינע ברידער (שלא יהיו קורים אותם וגולים) גרים) מען זאל זיי ניט רופן איר זייט פארטריבענע פון אייער לאנד אונ פרעמדע, ווען די ברידער זאגן צו דיא מצרים איר זייט אוך פארטריבענע פון אייערע שטעט אונ איר זייט פרעמדע: ומקצה גבול מצרים וגו'). זאגט רש"י (כן עשה לכל הערים אשר במלכות מצרים) אזוי האט יוסף בעטאן צו די מענטשן פון אלע שטעט וואס זענען געוועזן אין די לאנד מצרים (מקצה גבולה ועד קצה גבולה) פון איין עק גרענעץ ביז צום אנדערען עק גרענעץ: (כב) והכהנים). מיינט מען הכומרים, זאגט רש"י (כל לשון כהן משרת לאלהות הוא) וואו עס שטייט דר ווארט כהן מיינט מען ער איז אדינער צו אגאט וצום אמתין גאט צוא הקב"ה אדער להבדיל אלף אלפי הבדלות צו איינעם פון די גאטער וואס די פעלקר האבן געדינט) (חוץ מאותם שהם לשון גדולה) עם

שפתי חכמים

אם לא נויתנו וזהו שנקט רש"י אם לא גויתנו היינו כלתי ופירושו אלא גויתנו: צ דאל"כ ותן לחם או בר מבע"ל: ק ואת"ת א"כ יאמרו שיוסף בדאי הוא שהרי הוא פתר ז' שנים יהיה רעב. וי"ל דלא כלה הרעב רק במצרים אבל לא בשאר ארצות וכראותם שהנילוס עולה לקראתו ידעו שע"י ברכתו של יעקב הוא: ר פי' ולא תחת ממשלתו שגם קודם זה כן היה: ש שלא תאמר פרעה הסמוך לו כי הקונה והמעביר והנותן זרע הכל יוסף היה: ת פי' שלא תאמר דוקא מקצה זה היה מחליף לקצה האחר אבל באמצע המדינה לא היה מחליף לכך אמר כל הערים וכו': א (נח"י) דכ"מ שנאמר כהן סתם ולא פי' לאיזה דבר הוא כהן מסתמא הוא כהן לאלהות וכ"ש כשפירש כהן להשם או כהן לעכו"ם אבל כהן מדין כהן און שמזכיר שם המדינה או שם העיר שם שר ונשיא שלהם הוא ולכך ת"א בכאן כומריא ואלו כהן און וכהן מדין

פירוש לתורת אלהים

נים פאר חיסט ווערען: (כ) ויקן אונ יוסף האט גקופט נאר דיא ערד פון מצרים דען יעדער מצרי האט צו ליב דעם נויט פון הונגער פארקויפט זיין פעלד ותהי אונ דאס לאנד איז געווארען איין איינגענטהום פאר פרעה: (כא) ואת העם העביר אותו לערים אונ דאס פאלק מצרים האט ער איבער געפירט אין אנדרי שטעט מקצה פון איין גרענעץ מצרים ביז אין דעם אנדרן כדי צו ווייזען אז זיי האבן שון קיין חלק ניט אין לאנד מצרים [פיון ופ"ז]: (כב) רק אדמת הכהנים נאר דיא ערד פון די גלחים לא קנה הט ער ניט גקופט וואָרום די גלחים האבן גיהאט בעשטימט פון פרעה וויא פיל ברוט מען בדארף זייא געבין איטליכען טאג ואכלו את חוקם האבן זיי גגעסין דם בעשטימטע ברוט ווס פרעה

חֹק לַכֹּהֲנִים מֵאֵת פַּרְעֹה וְאָכְלוּ
אֶת־חֻקָּם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם פַּרְעֹה עַל־
כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת־אַדְמָתָם׃ כג וַיֹּאמֶר
יוֹסֵף אֶל־הָעָם הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם
וְאֶת־אַדְמַתְכֶם לְפַרְעֹה הֵא־לָכֶם
זֶרַע וּזְרַעְתֶּם אֶת־הָאֲדָמָה׃ כד וְהָיָה
בַּתְּבוּאֹת וּנְתַתֶּם חֲמִישִׁית לְפַרְעֹה
וְאַרְבַּע הַיָּדֹת יִהְיֶה לָכֶם לְזֶרַע
הַשָּׂדֶה וּלְאָכְלְכֶם וְלַאֲשֶׁר בְּבָתֵּיכֶם

כְּמַרְיָא מִלְוַת פַּרְעֹה
אָכְלִין יָת חֲלָקְהוֹן דִּיהַב
הוֹן פַּרְעֹה עַל כֵּן לָא
בִּינוּ יָת אַרְעֲהוֹן׃
וַאֲמַר יוֹסֵף לְעַמָּא הָא
בְּנֵית יָתְכוֹן יוֹמָא דֵין
ית אַרְעֲכוֹן לְפַרְעֹה הָא
כוֹן בַּר זַרְעָא וְתִזְרְעוּן
תאַרְעָא׃ כד וִיהֵי בְּאָעוֹלֵי
עַלַּלְתָּא וְתִתְּנוּן חַד מִן
מְשָׁא לְפַרְעֹה וְאַרְבַּע
לְקִין יְהֵי לְכוֹן לְבַר
ע חַקְלָא וּלְמֵיכַלְכוֹן
אֱנָשׁ בְּבָתֵּיכוֹן וּלְמֵיכַל

ו"א יהכלו הת בילה כו:

בעל הטורים

) הא. ג' במס' הא לכם זרע על פס ונתתם חמישית לפרעה והדא ביחזקאל הא דרכך בראש נתתי ע"פ ואל תחמול על זקן ובחור ובתולה וטף ונשים הרי חמשה והדא בדניאל הא כדי פרזלא דהבא כספא חספא ונחשא הרי חמשה דברים :

רש"י

ם לשון גדולה כמו כהן מדין כהן און : חוק לכהנים. כך וכך לחם ליום : (כג) הא. כמו הנה כמו (יחזקאל) וגם אני הא דרכך בראש נתתי : (כד) לזרע השדה. כל ב שנה : ולאשר בבתיכם. ולאכול העבדים פחות ג אשר בבתיכם : טפכם. בנים קטנים :

בית יהודא

זענען דא אין די פסוקים עטליכע מאל דר ווארט כהן, אונ מען רופט כהן ווענגן אגרוסקייט, ניט ווענגן אגאטליכע בעדינונג (כמו) אזו ווי כהן מדין, דר שר פון מדין, וכהן און. דר שר פון די שטאט און : וחוק לכהנים. מיינט מען (חוק כך וכך לחם ליום) עס איז געוועז בעשטימט פון פרעה ווי פיל ברוט מען זאל געבן צו יעדער כהן, יעדר
: (כג) והא. (כמו הנה) דר ווארט „הא" איז ווי דר ווארט „הנה" וואס שטייט אין פיל פסוקים (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק (וגם אני הא דרכך בראש נתתי) איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען הנה דרכך בראש : (כד) ולזרע השדה. (שבכל שנה) איר זאלט האבן צו פארזייען דיא פעלדר יעדר יאר : ולאשר בבתיכם. מיינט מען (ולאכול העבדים והשפחות אשר בבתיכם) די קנעכט אונ די דינסטן וואס זענען ביי אייך אין די שטובן זאלען אויך האבן צו עסין :

שפתי חכמים

ס רבא דאון רבא דמדין : ב לא בשנה ראשונה לבדה. הקשה ם"ם למה לא פי' זה לעיל גבי והיה בתבואות שבכל שנה שאז היה לכל הכתובים שאחריו. (נח"י) י"ל דכאן מוכח ספיר דקאי אכל ים דעל שנה זו כבר אמר הא לכם זרע וכו' וא"כ לזרע השדה ל"ל אלא ע"כ דלא עשה חוק זה לשנה ראשונה בלבד ובשאר השנים לא יצטרכו ליתן החומש דא"כ מה איכפת ליה אם יזרעו או לא אע"כ שהחוק היה לכל שנה וא"כ הוצרך להזהיר שיזרעו כדי שלא יגרע החומש : ג משום דכתיב את"כ כהדיא לטפכם דהיינו בנים קטנים :

פירוש לתורת אלהים

ט זיי געגעבין על כן דרום האבן זיי ניט בארפט
ר קופין זייערע פעלדר : (כג) ויאמר אונ יוסף
ט גזאגט צום פאלק הן פאר וואר קניתי איך
ב אייך היינט גיקופט פר קנעכט צוא פרעה
אונ אייער ערד האב איך גקופט צו פרעה הא
ט אייך זאמען וזרעתם אונ איר זאלט זייען דיא
ד : (כד) והיה אונ עס וועט זיין בתבואות אין די
ואות וואס עס וועט וואקסין אין די פעלדער
תם זאלט איר געבען אפינפטעל צו פרעה וארבע
פיר טייל זאל זיין פאר אייך לזרע צו זייען די

ליקוטי מרדכי

(כג) הא לכם זרע וזרעתם וגו'. די שאלה איז אין פסוק שטייט יוסף הט געזאגט צו די ברידר עס וועט נאך זיין פינף יאר וואס מען וועט גיט אקערן אונ ניט שניידן תבואה, ווייל עס וועט ניט וואקסען, פר וואס האט יוסף געזאגט צו די מצרים איך גיב אייך תבואה צו פארזייען, נאר ווען יוסף איז געשטאנען פר פרעה אים בעשייען דעם חלום הט ער געזאגט איך זעה אין דיין חלום צווייי זאכן, עס וועט זיין אן אומגליק פר מצרים אונ אגליק פר דיר, דו וועסט רייך ווערן פון דעם הונגער, אונ די מצרים וועלן ארעם ווערן, ביי די מצרים וועט זיין אקללה זייערע אלע תבואות וועלען פארפוילט ווערען, אונ ביי דיר וועט זיין אברכה, אז זיי וועלן זייען זייערע פעלדער וועט ניט וואקסן, אונ אז מען וועט זייען דיינע פעלדר וועט וואקסן, הט באלד פארשטאנען אז דס וועט זיין אסבה זיין פאטר אונ זיינע ברידער זאלן מוזען צו אים קומן, אונ דא ט זיין דר גלות וואס הקב"ה האט געזאגט צו זיין זיידע אברהם, אונ דריבר ווערין די אוצרות פון פרעה אזוי פיל ווייל הקב"ה הט געזאגט ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, נאכדעם וועלין יודין ארויסגיין מיט אגרויסן פארמעגין, וויא הט איצט גיזעהן, די זאכן זענין שוין געקומין, דער פאטר מיט די ברידר זענן שוין אין מצרים, דס גאנצע געלט מצרים אונ כנען זענין שוין אין די אוצרות פון פרעה, וס פעלט נאך איצט ? די מצרים האבען גיזעהן עס איז שון

וְלֶאֱכֹל לְטַפְּכֶם׃ מפטיר כה וַיֹּאמְרוּ
הֶחֱיִתָנוּ נִמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי וְהָיִינוּ
עֲבָדִים לְפַרְעֹה׃ כו וַיָּשֶׂם אֹתָהּ יוֹסֵף
לְחֹק עַד־הַיּוֹם הַזֶּה עַל־אַדְמַת
מִצְרַיִם לְפַרְעֹה לַחֹמֶשׁ רַק אַדְמַת
הַכֹּהֲנִים לְבַדָּם לֹא הָיְתָה לְפַרְעֹה׃
כז וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ
גֹּשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד׃

בס"ת אין כאן פיסקא כלל כי אם ריוח אות א׳ : ק"ו פסוקים יכלל"ה סימן : ומפטירין ביחזקאל
בסי׳ ל"ז ואתה בן אדם קח לך עץ :

אונקלוס

לְטַפְלְכוֹן׃ כה נַאֲמָר
קַיֵּמְתָּנָא נִשְׁכַּח רַחֲמִי
בְּעֵינֵי רִבּוֹנִי וּנְהֵי עַבְדִי
לְפַרְעֹה׃ כו וְשַׁוִּי יָתַ
יוֹסֵף לִגְזֵרָא עַד יוֹמָא
הָדֵין עַל אַרְעָא דְמִצְרַיִ
דִיהוֹן יָהֲבִין חַד מִ
חַמְשָׁא לְפַרְעֹה לְחוֹד
אַרְעָא דְכֻמְרַיָּ
בִּלְחוֹדֵיהוֹן לָא הֲוַת
לְפַרְעֹה׃ כז וִיתֵיב יִשְׂרָאֵל
בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִן
בְּאַרְעָא דְגשֶׁן וְאַחֲסִינ
בַהּ וּנְפִישׁוּ וּסְגִיאוּ לַחֲדָא

תו"א ויפב ישראל בארץ מצרים סנהדרין ק

בית יהודא

טַפְּכֶם)․ מֵיינְט מֶען (בָּנִים קְטַנִּים) אַייעֶרֶע קְלֵיינֶע קִינְדֶער׃ (כה) וּנִמְצָא חֵן)․ מִיר זָאלֶן גֶעפִינֶען חֵן בַּיי דִיר (לַעֲשׂוֹת לָנוּ זֹאת כְּמוֹ שֶׁאָמַרְתָּ) זָאלְסְט דָם טָאן צוּ אוּנְז וִוי דוּ הָאסְט גֶעזָאגְט׃ וְהָיִינוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה)․ מִיר וֶועלֶן זַיין קְנֶעכְט צוּ פַּרְעֹה (לְהַעֲלוֹת לוֹ הַמַּס הַזֶּה בְּכָל שָׁנָה לְחוֹק שֶׁלֹּא יַעֲבוֹר) מִיר זָאלֶן גֶעבֶּן צוּ אִים יֶעדֶר יָאר דֶעם פָּאדַאטֶעק, אוּנ עֶס זָאל נִיט אַנְדֶערְשׁ זַיין׃ (כז) וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם)․ דִיא יוּדִין זֶענֶען גִיזֶעסֶן וגֶעווֹאנְט) אִין לַאנְד מִצְרַיִם (וְהֵיכָן) וואוּ אוֹיף וֶועלְכֶען אָרְט? (בְּאֶרֶץ גוֹשֶׁן) אִין לַאנְד גוֹשֶׁן (שֶׁהִיא מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם) וָואס גוֹשֶׁן אִיז פוּן לַאנְד מִצְרַיִם׃ וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ) (לָשׁוֹן אֲחוּזָה) זֵיי הָאבֶּען אָנְגֶענוּמֶען דִי לַאנְד אוּנ הָאבֶּען זִיא פַארְהַאלְטֶען פַאר זִיךְ׃

רש"י

(כה) נמצא חן. לעשות לנו זאת ד כמו שאמרת : והיינו עבדים לפרעה. להעלות לו המס הזה בכל שנה ה לחוק שלא יעבור : (כז) וישב ישראל בארץ מצרים. והיכן בארץ גושן ו שהיא מארץ מצרים : ויאחזו בה. לשון אחוזה : חסלת פרשת ויגש

שפתי חכמים

ד לא שהוא התחלת ענין שהיו מבקשים למצוא חן מעתה כי אין לו טעם במקום הזה רא"ם : ה לא שיהיו עבדים קנוים לו קנין הגוף דהא כתיב לעיל ויקן יוסף את כל אדמת מצרים לפרעה הרי שלא קנה רק אדמתם ולא אותם לעבדים : ו (ג"א) שלא תאמר שישבו בשתי ארצות במצרים ובגושן :
חסלת פרשת ויגש

ליקוטי מרדכי

אַוֶועקְגֶעגַאנְגֶען צְוַויי יָאר הוּנְגֶער, אוּנ עֶס דַארְף זַיין הוּנְגֶער נָאךְ פִינְף יָאר, אוּנ זֵיי הָאבֶּען גֶעזַייעט זַייעֶרֶע פֶעלְדֶער אוּנ עֶס הָט נִיט גֶעוַואקְסֶען, אוּנ אַז מֶען זַייעט פַּרְעֹה׳ס פֶעלְדֶער וַואקְסְט יוֹא, הָאבִּין זֵיי גֶעזָאגְט צוּ יוֹסֵף קֵייף אוּנְז מִיט אוּנְזֶערֶע עֶרְד צוּ פַּרְעֹה, אַז דִי עֶרְד וֶועט גִיהֶערִין צוּ פַּרְעֹה אוּנ מִיר וֶועלֶן זַיין קְנֶעכְט צוּ פַּרְעֹה, וֶועט דָאךְ דַארְפִין וַואקְסִין תְּבוּאָה אִין אַלֶע פֶעלְדֶער, וָוארוּם אִין פַּרְעֹה׳ס פֶעלְדֶער וַואקְסֶען דָאךְ תְּבוּאָה, אוּנ אַלֶע פֶעלְדֶער וֶועלֶן דָאךְ זַיין פַּרְעֹה׳ס, יוֹסֵף הָט בַּאלְד אַזוֹ גֶעטָאן עֶר הָט גֶעקוֹיפְט דִי עֶרְד פוּן מִצְרַיִם צוּ פַּרְעֹה, דִי מֶענְטְשֶׁן הָט עֶר גֶעקוֹיפְט פַר קְנֶעכְט צוּ פַּרְעֹה, עֶר הָט זֵיי גִיגֶעבִּין תְּבוּאָה צוּ זַייעֶן, אוּנ עֶס הָט גֶעוַואקְסֶען תְּבוּאָה, דֶר הוּנְגֶער הָט אוֹפְגִיהֶערְט דָם הָט יוֹסֵף גֶעטָאן, עֶר זָאל קֶענֶען שְׁפַּייזֶען זַיינֶע בְּרִידֶר, דִי מִצְרִים זָאלֶן נִיט זָאגֶן מִיר הָאבִּין נִיט צוּ עֶסִין אוּנ עֶר שְׁפַּייזְט פוּן אוּנְזֶערֶע תְּבוּאָה אַזוֹ פִי מֶענְטְשֶׁן׃

פירוש לתורת אלהים

פֶעלְדֶער וּלְאָכְלְכֶם אוּנ צוּם עֶסִין וְלַאֲשֶׁר אוּנ צוּא אַייעֶר הויז גְזִינְד וְלֶאֱכוֹל אוּנ אִיר זָאלְט הָאבֶּן דֶער פוּן צוּא גֶעבֶּן עֶסִין אַייעֶרִי קְלֵיינִי קִינְדֶר׃ (כה) וַיֹּאמְרוּ הָאבְּ דָם פָאלְק גְזָאגְט צוּא יוֹסֵף הֶחֱיִתָנוּ דוּ הָאסְט אוּנְ נַייֶע בֶּעלֶעבְּט דֶער מִיט וָוס דוּ וֶועסְט אוּנְז גֶעבִּי נִמְצָא חֵן לָאמֶר גְפִינֶען לִיב שַׁאפְט אִין דִי אוֹגִין פוּ אוּנְזֶער הֶער דוּא זָאלְסְט אַזוֹ טָאן וִויא דוּא הָאסְ אוּנְז דָא גְזָאגְט וְהָיִינוּ אוּנ מִיר וֶועלֶן זַיין קְנֶעכְט צ פַּרְעֹה׃ (כו) וַיָּשֶׂם הָאט יוֹסֵף דָם גְמַאכְט פַר אַגְזֶע בִּיז הַיינְטִיגֶן טָאג עַל אַז פוּן אַלֶע פֶעלְדֶר פוּן מִצְרַיִם זָאל זַיין לְפַרְעֹה צוּא פַּרְעֹה אַפִינְפְטֶעל פוּן זַייעֶר תְּבוּאוֹת רַק נָאר אַדְמַת דִיא עֶרְד פוּן דִיא גַלְחִי אַלֵיין לֹא הָאט נִיט גֶעהֶערְט צוּ פַּרְעֹה׃ (כז) וַיֵּשֶׁב

אִינ דִיא יִשְׂרָאֵל זֶענֶען גְזֶעסֶען אִין דֶעם לַאנְד מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן אִין לַאנְד גוֹשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ אוּנ זֵייא הָאבֶּן זִיךְ גְפְרוּכְפֶּערְט אִין אִיר וַיִּרְבּוּ מְאֹד אוּנ הָאבֶּן זִיךְ זֵייעֶר גְמֶערְט׃

הי דבר־יהוה אלי לאמר: ואתה בן־אדם קח־לך עץ אחד וכתוב עליו ליהודה ולבני ישראל חברו ולקח עץ אחד וכתב עליו ליוסף עץ אפרים וכל־בית ישראל חברו: וקרב אתם אחד אל־אחד לך לעץ אחד והיו לאחדים בידך: וכאשר יאמרו אליך בני עמך לאמר הלוא־תגיד לנו מה־אלה לך: דבר אלהם כה־אמר אדני הוה הנה אני לקח את־עץ יוסף אשר ביד־אפרים ושבטי ישראל חברו ונתתי ותם עליו את־עץ יהודה ועשיתם לעץ אחד והיו אחד בידי: והיו העצים אשר כתב עליהם בידך לעיניהם: ודבר אליהם כה־אמר אדני יהוה הנה אני לקח את־ני ישראל מבין הגוים אשר הלכו־שם וקבצתי אתם מסביב והבאתי אותם אל־דמתם: ועשיתי אותם לגוי אחד בארץ בהרי ישראל ומלך אחד יהיה לכלם למלך א יהיה־עוד לשני גוים ולא יחצו עוד לשתי ממלכות עוד: ולא יטמאו עוד

ססס תבריו ק׳ סיהיו ק׳

ירוש ע״ט

זקאל הנביא האט גיזאגט ויהי דבר אונ עס איז גיוועזן גאטס נבואה צוא מיר אזו צו זאגען תה אונ דו מענשען זון קח נעם דיר אהאלץ אונ רייב אויף אים די פיר ווערטער ליהודה וגו׳ דאס אלץ זאל זיין צו יהודה אונ בנימין ווס האט זיך ט אים בהעפט ולקח אונ נעם אהאלץ וכתוב אונ רייב אויף אים אויף די זיבן ווערטער ליוסף עץ אפרים ל בית ישראל חביריו דאס האלץ איז צו יוסף דהיינו ו אפרים אונ צו די איבריגע ניין שבטים ווס האבן ך בהעפט צוא דעם מלך ירבעם וואס ער קומט רום פון שבט אפרים וקרב אונ גינעהן איין האלץ ום אנדערן לך לעץ צו דיר צו איין האלץ דער נאך ו דוא וועסט האבען אויף איטליכען האלץ אויף שריבען בזונדערי נעמען צו ווייזען אז דם מלכות פרים אונ דם מלכות יהודה איז צו טיילט זאלסטו עמען ביידע העלצער אין איינם והיו אונ איך על מאכן אז די צוויי העלצר זאלען ווערען איין האלץ בייא דיר אין דער האנד וכאשר אונ אז דיא ינדר פון דיין פאלק וועלן צו דיר זאגן הלא תגיד ו וועסט דאך אונז זאגען מה וום בטייט דם דבר ליהם זאלסטו רידן צו זיי כה אמר ה׳ אלהים אזו הט זאגט דר הער גאט הנה אני איך וועל נעמין דאס אלץ פון יוסף אשר וואס איז אין דער האנד פון פרים אונ דיא שבטים פון ישראל זיינע חברים תתי אונ וועל זיי געבן אויף דעם האלץ פון שבט הודה ועשיתם אונ איך וועל זייא מאכען איין

האלץ והיו אונ זייא וועלען זיין אין מיין האנד צוא איינם דם איז אצייכען אז אפרים אונ יהודה וועלן שון ניט זיין גיטיילט אויף צ וייא מלכים נאר זייא וועלן זיין איין מלכות והיו אונ די העלצר ווס דוא ועסט אויף זיי דם שרייבן זאל דם זיין לעיניהם פאר זייערי אויגין: ודבר אונ רייד צו זיי כה אמר אזו הט יזאגט דער הער גאט הנה אני לוקח איך וועל נעמן די קינדר ישראל פון צווישען די פעלקר אשר וואס יי זענען אוועק גיגאנגען אהין וקבצתי אונ איך וועל זיי איין זאמלן מסביב פון ארום והבאתי אונ איך וועל יי ברייגגן אין זייער לאנד ועשיתי אונ איך וועל זיי מאכען צוא איין פאלק אין לאנד בהרי אויף דיא בערג פון ישראל ומלך אונ איין מלך וועט זיין איבער אלעמען ולא יהיו אונ זיי וועלען שון ניט זיין צו צוויי פעלקער ולא יחצו אונ זייא וועלען שון ניט מער צוא טיילט ווערין אויף צוויי קיניגרייכען ולא יטמאו אונ יי וועלען זיך ניט פערפארומרייניגען מיט זייערי אפ געטר ובשקוציהם אונ מיט זייערע אום ווירדיקייט

ליקוטי מרדכי

ואתה בן אדם. הקב״ה הט געזאגט צום נביא יחזקאל דו ביזט בן אדם, דר זוהן פון אדם הראשון, ווייל די נשמה פון קין איז גיוועזן אין דעם נביא יחזקאל. דריבר איז ער גיוועזן גערעכונט ווי דר זוהן פון אדם הראשון, מיר ווייסין באלד ווי דר מלך שלמה איז געשטארבן זענין די יודין צוטיילט גיווארין אויף צוויי טייל, דר שבט יהודה אונ בנימין זענין גיוועזן צוזאמין אין ירושלים, ווייל דר בית המקדש איז גישטאנען אויף ביידעם פלאץ, דר קדשי קדשים איז גיוועזן אויף דעם פלאץ פון בנימין, דר מזבח איז גוועזן אויף דעם פלאץ פון יהודה, מיט זיי זענין גוועזן אביסול לוים, זייער מלך איז גוועזן פון שבט יהודה, די צעהן שבטים זענין געוועזן בעזונדר, זייער מלך איז גוועזן פון שבט אפרים, די צעהן שבטים זענין פארטריבן גוואורן פון ארץ ישראל מיט פערציג יאר פריער, נאכדעם זענין פארטריבין געווארן פון ארץ ישראל דר שבט יהודה אונ בנימין, זיי זענן ניט גוועזן אלע אויף איין ארט פארטריבן, די צעהן שבטים זענן פארטריבן גיווארן אויף די אנדרע זייט פון טייך סמבטיון, אונ די צוויי שבטים זענן פארטריבן געווארן אין בבל, האט הקב״ה געזאגט צו יחזקאל נעם צוויי שטיקר האלץ ווייל די מענטשן זענן געגליכן צו די בוימער! אויף איינעם שרייב דעם נאמן יהודה, אויף דעם אנדערן שרייב אפרים, די צוויי שטיקער האלץ זאלסטו האלטן אין האנט צוזאמן, אונ איך וועל מאכן די צוויי שטיקר האלץ זאלן זיך צוזאמן קלעבען אונ זאלן ווערן איינס, אונ זאלסט די העלצער שטעלן אויף אבעשטימטן ארט, די יודין זאלן זיי שטענדיג זעהן, אוב די יודין וועלן דיך פרעגן צו ווס איז דם אצייכען, זאלסטו זיי זאגן דם איז אצייכען אויב זיי וועלען טאן תשובה וועט הקב״ה צוזאמען ברייגגן אלע יודין פון אלע עקין וועלט אונ וועלן צוריק ווערן איין פאלק אונ איין מלך פון שבט יהודה וועט זיין אמלך אויף אלע יודין:

בְּגִלּוּלֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם וּבְכֹל פִּשְׁעֵיהֶם וְהוֹשַׁעְתִּי אֹתָם מִכֹּל מוֹשְׁבֹתֵיהֶם אֲשֶׁר חָט
בָהֶם וְטִהַרְתִּי אוֹתָם וְהָיוּ־לִי לְעָם וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים׃ וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵי
וְרוֹעֶה אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם וּבְמִשְׁפָּטַי יֵלֵכוּ וְחֻקֹּתַי יִשְׁמְרוּ וְעָשׂוּ אוֹתָם׃ וְיָשְׁבוּ עַ
הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר יָשְׁבוּ־בָהּ אֲבוֹתֵיכֶם וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ הֵמָּה וּבְנֵי
וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד־עוֹלָם וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם׃ וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית שָׁלוֹם בְּרִ
עוֹלָם יִהְיֶה אוֹתָם וּנְתַתִּים וְהִרְבֵּיתִי אוֹתָם וְנָתַתִּי אֶת־מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם׃ וְהָ
מִשְׁכָּנִי עֲלֵיהֶם וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים וְהֵמָּה יִהְיוּ־לִי לְעָם׃ וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי יְ
מְקַדֵּשׁ אֶת־יִשְׂרָאֵל בִּהְיוֹת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם׃

פירוש ע"ט

וּבְכָל פִּשְׁעֵיהֶם אונ מיט אלע זייערע שלעכטע טהאטען וְהוֹשַׁעְתִּי אונ איך וועל זייא העלפען פון אלי זייערע ערטער אֲשֶׁר וואס זיי האבען דארט געזינדיגט וְטִהַרְתִּי אונ איך וועל זיי ריינִיגען וְהָיוּ אונ זיי וועלען זיין צוא מיר א פאלק וַאֲנִי אונ איך וועל צוא זייא זיין א גאט וְעַבְדִּי אונ מיין קנעכט דוד המלך וועט קיניגען איבער זייא וְרוֹעֶה אונ איין פאסטוך וועט זיין צוא אלע וּבְמִשְׁפָּטַי אונ אין מייני משפטים וועלען זיי גיין וְחֻקֹּתַי אונ מייני געזעץ וועלען זיי היטען וְעָשׂוּ אוֹתָם אונ וועלען זיי טאן וְיָשְׁבוּ אונ זיי וועלען זיצען אין די לאנד וואס איך האב געגעבין צוא מיין קנעכט יעקב אֲשֶׁר וואס אייערי עלטערן זענען אין איר געזעסען וְיָשְׁבוּ אונ זיי וועלען דארטען זיצען מיט זייערי קינדער אונ זייערי קינדער'ס קינדער ביז אייביג וְדָוִד אונ מיין קנע דוד וועט זיין איין העער איבער זיי אויף אייביג וְכָ אונ איך וועל מיט זייא שליסען איין בונד א שלום פון פרידען בְּרִית איין אייביגער בונד וְ דם זיי זיין וּנְתַתִּים אונ איך וועל זיי געבען אונ מ וְנָתַתִּי אונ איך וועל געבען מיין ביהמ"ק צווישען זיי אויף אייביג וְהָיָה אונ איך וועל מאכען רוהען מ שכינה צווישען זייא וְהָיִיתִי אונ איך וועל צו זיי ז איין גאט וְהֵמָּה אונ זייא וועלען צוא מיר ז איין פאלק וְיָדְעוּ אונ אלע פעלקער וועלען וויסען אֲנִי אז איך גאט הייליג די אידען בִּהְיוֹת דם ווע זיין אז מיין ביהמ"ק וועט זיין צווישען זייא לְעו אויף אייביג:

בראשית מז ויחי

כח וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַיְהִי יְמֵי־יַעֲקֹב שְׁנֵי

אונקלוס

כח וַחֲיָא יַעֲקֹב בְּאַרְעָ דְמִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂ שְׁנִין וַהֲווֹ יוֹמֵי יַעֲקֹב שְׁ

בעל הטורים

(כח) ויחי . וירבו מאד ויחי יעקב . בגי' ראה ס' ריבוא וזהו שנאמר כראותו ילדיו כראותו אותיות רבואות . ילדיו עולה ס' לומר שרא ס' רבוא מילדיו. ד"א וירבו מאד ויחי יעקב מלמד שראה ל' רבוא דלקמן קאמר במאד מאד והוא ס' רבוא והכא לא כתיב א חד מאד דהיינו החצי וכן כתיב לקמן ו' לשונות והם פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד והכא לא כתיבי אלא תלתא ויפרו וירבו מאד ולה ליכא למדרש הכי כי בראותו ילדיו כ"י עולה ל' שראה ל' רבואות מילדיו. ד"א ויחי יעקב בארץ שלא חיה ימים טובים בלא צער א במנין ויחי י"ז שנה משנולד יוסף עד שנמכר וי"ז שנה במצרים. ד"א ויחי יעקב בארץ מצרים י"ז שנה שהראשונים לא היו חיים שהרי א כי ארד אל בני אבל שאולה: שבע עשרה שנה. כנגד י"ז שנה שגדל הוא ליוסף כלכלו י"ז שנה: ויהי ימי יעקב. בכ"מ שנאמר ויהי ימי

בית יהודא

(כח) וַיְחִי יַעֲקֹב, פרעגט רש"י (לָמָּה פָּרָשָׁה זוּ סְתוּמָה) פאר וואס איז די פרשה פארמאכט, פאר וואס שטייט אין די ספר תורה וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד וַיְחִי יַעֲקֹב, אונ צווישען ווארט מְאֹד אונ וַיְחִי איז ניטא קיין בלייז נאר עס איז דא אבל ביי אלע אנהייב סדרות, ענטפערט רש"י (לְפִי שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּפְטַר יַעֲקֹב אָבִינוּ) ווייל באלד ווי יעקב איז געשטארבען (נִסְתְּ

רש"י

(כח) ויחי יעקב . למה פרשה זו סתומה א לפי שכי

שפתי חכמים

א כלומר קבלה היא בידינו מסורה ע"ה ספ' ויחי הוא תחלת פסקא ולא חדא פרשה היא עם וישב ישראל כו' ודרך

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כח) ויחי יעקב.פרש"י למה פרשה זו סתומה וכו' ותימה שה יוסף מלך אחר פטירתו של יעקב וי"ל שמיד שנפטר יעק

ליקוטים על התורה

(כח) וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וגו'. דער פסוק זאגט ווען יוסף איז פארקויפט געווארן איז ער אלט געוועזען זיבעצין יאר ,

פירוש לתורת אלהים

(כח) וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אונ יעקב האט גילעבט אין לאנד מִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה זיבצע יאר וַיְהִי אונ עס זענען גיוועזען די טעג פון יעקב שְׁנֵי חַיָּיו די יארען פון זיין לעבין שֶׁבַע שְׁנֵי

ספר הישר

וַיְחִי אונ יעקב האט גילעבט אין לאנד מצרים זיבעצען יאר אונ יעקב איז דעמאלט אלט גיוועזען הונדערט זיבן אונ פערציג יאר אין דר זעלבר צייט איז יעקב שלאף געווארן אונ האט גהייס מען זאל רופען זיין זון יוסף פון מצרים איז יוסף גיקומען צו אים אונ

אונקלוס

חיוהי מאה וארבעין ושבע שנין: כט וקריבו יומי ישראל לממת וקרא לבריה ליוסף ואמר ליה

תו"א ויקרבו ימי סנהדרין קז:

חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה: כט ויקרבו ימי־ישראל למות ויקרא | לבנו ליוסף ויאמר לו אם־

בעל הטורים

הגיע לימי אבותיו. ויהי ימי חנוך ויהי ימי למך וכן בכ"מ שנאמר בו קריבה: שבע שנים וארבעים ומאת שנה. מנה המועט תחלה מה שלא עשה כן באברהם ויצחק בשביל שהיו ימיו מעטים ורעים הזכיר המועט תחלה וחיה ל"ג שנה פחות מאביו משום דכתיב קללת חנם לא תבא על בקלל רחל ואמר עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה חסרו לו מנין יחי"ה שהוא ל"ג משנותיו: (כט) ויקרבו ימי. ב' במס' הכא ואידך גבי דוד איתא במדרש אמר הקב"ה אתה עשית קמ"ז מזמורים (חוץ מאסף והימן וידותן) כמנין שנות יעקב תזכה כמותו מה הוא

רשב"ם

(כט) ויחי יעקב. ויקרבו ימי ישראל למות. כל מקום שאדם חפץ לצוות את בניו צריך לאמר ויקרבו. וכן ויהי כי זקן יצחק וגו' ויקרא את עשו וגו' לא ידעתי יום מותי. וכן ויקרבו ימי דוד למות ויצו את שלמה בנו. ועיקר התחלת פרשה זו מן וישב ישראל בארץ מצרים וגו' כי עליו מחובר ויחי

רש"י

שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד בו שהתחילו לשעבדם. ד"א שבקש לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו בב"ר: (כט) ויקרבו ימי ישראל למות. (ב"ר) כל מי שנאמר בו קריבה ד למות לא הגיע לימי אבותיו [יצחק חי ק"פ ויעקב קמ"ז בדוד נאמר קריבה אביו חית' שנים והוא חי ע']: ויקרא לבנו

בית יהודא

עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד שהתחילו לשעבדם) זענען פארמאכט געווארן די אויגן אונ די הערצר פון די יודין פון די צרות פון דעם שעבוד די מצרים האבן אנגעהויבן מיט זיי צו ארבעטן *) (דבר אחר) נאך אפשט איז (שבקש לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו) ווייל אין די סדרה שטייט יעקב הט געוואלט זאגן צו זיינע קינדער ווען וועט זיין די ענדע פון אלע גלותין, אונ הקב"ה הט דאס פארמאכט פון אים, ער זאל דאס ניט וויסען, דריבער שטייט דיא סדרה פארמאכט: (כט) ויקרבו ימי ישראל למותו. זאגט רש"י (כל מי שנאמר בו קריבה למות) ביי וועמען עס שטייט זיינע טעג זענען געקומען נאנט צום שטארבן (לא הגיע לימי אבותיו) האבען זיינע יאהרן ניט געקומען צו דיא יאהרן פון זיינע אלטערן. ער הט ניט געלעבט אזו לאנג ווי זיינע אלטערן האבן געלעבט (יצחק חי ק"פ ויעקב קמ"ז) יצחק הט געלעבט הונדערט מיט אכציג יאהר אונ יעקב האט געלעבט הונדערט זיבען אונ פערציג יאהר (בדוד נאמר קריבה) ביי דוד המלך שטייט אויך זיינע טעג זענען געווען נאנט צום שטארבען (אביו חי פ' שנים והוא חי ע') זיין פאטער האט געלעבט אכציג יאהר אונ ער האט געלעבט זיבעציג יאהר: ויקרא

דעת זקנים מבעלי התוספות

התחילו לשעבד בהם מעט ועוד פרש"י שבקש לגלות הקץ ונסתם ממנו. וא"ת מהיכן ידע הקץ י"ל ממעלות הסולם שחלם שראה שרו של עשו עולה במעלות כדפרש"י בפרשת ויצא. ויחי יעקב בארץ מצרים למה הזכיר הכתוב סך חייו בארץ מצרים לפי שמצינו שיוסף היה עם אביו קודם מכירתו י"ז שנה ובשם שפרנס יעקב ליוסף י"ז שנה כך יוסף פרנסו וכלכלו י"ז שנה כנגדן הה"ד אלה תולדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה: (כט) ויקרבו ימי ישראל למות. כל מקום שנאמר

שפתי חכמים

פרשה סתומה שיעורה ריוח ט' אותיות והכא כולה סתומה ואין בה ריוח כלל: ב ר"ל שלא היה לסם שעבוד ממש אלא גרת השעבוד שהיה מבקש מהם שיעבדו לו כדאמרינן במס' סוטה בפרך בפה רך שהיו מעבידים אותם מתחלה בפה רך וכו': ג וא"ת לפי פי' א' הי"ל לסתום לקמן בפסוק שנכתב בו מות יעקב ולד"א הי"ל לסתום בפסוק האספו ואגידה לכם. וי"ל דבאמצע הסדרה אינו ניכר אם נסתמה שדרכו להיות נסתם ולא הייתי יודע הדרשות הללו וכאן הוא מונה כל שנותיו והוי מקום מיתתו וכן לענין גלוי הקץ דמסתמא לא היה מגלה להם הקץ אלא סמוך למיתתו וכאן הוא מקום מיתתי כדפירש"י לכן מוכח שפיר מיניה. ומהרש"ל כתב דלטעם א' קשה הי"ל לסתום פ' שמות שהרי בפ' זו לא הזכיר השעבוד לכן פי' ד"א ולד"א ק' הי"ל לסתום הפ' של ויקרא יעקב אל בניו וכו' לכן צריך גם לטעם א': ד דקשה למה נאמר ויקרבו ימי בל' רבים וגם למה נאמר

פירוש לתורת אלהים

הונדערט מיט זיבען אונ פערציג יאר [זייז רש"י]:
(כט) ויקרבו אונ עס זיינען נאהענט געווארן די טעג פון יעקב צו שטארבן ויקרא הט ער גרופן צו זיין זון יוסף ויאמר לו אונ הט צוא אים גיזאגט אם אוב איך

ליקוטים על התורה

הט יעקב געשפייזט זיין זוהן יוסף זיבעצין יאר. איצט הט יוסף געשפייזט זיין פאטער זיבעצין יאר, אונ ווייל יעקב הט געפלוכט זיין ווייב רחל, ער הט געזאגט ווער עס הט גענומען די תרפים לא יחיה, זאל נים לעבין וסדרה ויצא לא־לבו דער ווארט "יחיה" באטרעפט דריי אונ דרייסיג, דריבער איז געמינערט געווארען דאס לעבין פון יעקב מיט דריי אונ דרייסיג יאר, זיין פאטער יצחק האט גילעבט הונדערט אכציג יאר אונ ער האט גילעבט הונדערט זיבען אונ פערציג יאר:

(כט) ויקרא לבנו ליוסף וגו'. יעקב הט גערופען זיין זוהן יוסף, דער מדרש זאגט יעקב האט געהאט אסענה צוא יוסף מער וויא צו אלע זיינע קינדער, ווארום פאר וואס איז יוסף נים געקומען צו זיין פאטער יעקב אהיים אין כנען, פאר וואס האט ער מטריח גיוועזן זיין אלטן פאטער ער זאל אוועק גיין פון כנען אונ קומען צו אים אין די טמא לאנד מצרים, דריבער האט יעקב

ספר הישר

אונ יעקב הט געזאגט צו זיין זון יוסף אונ צו זיינע קינדער איך וועל שטארבן אונ גאט וועט אייך גידענקן אונ וועט אייך ווידר

*) **הערה** מפרשים פרעגין ווען יעקב איז גישטארבין איז יוסף אלט גיוועזן זעקס אונ פופציג יאהר, איז יוסף גיוועזן אמלך אין מצרים פיר אונ פופציג יאהר נאך יעקב'ס שטארבין, ווי אזוי קען דאס זיין אז יוסף האט גילאזין מען זאל ארבעטין מיט זיינע ברידער אונ מיט זייערע קינדער? , דער מדרש זאגט אזוי לאנג ווי איינער פון די שבטים האט געלעבט, האט מען מיט די יודין ניט גיארבעט, אונ לוי האט געלעבט בין הונדערט זיבען אונ דרייסיג יאהר, האט לוי גילעבט זיבעצן אונ צוואנציג יאהר לייגנער פון יוסף, פאר וואס זאגט רש"י באלד ווי יעקב איז גישטארבין איז פארמאכט גיווארין די אויגין אונ די הארץ פון דיא יודין פון די צרות השעבוד, נאר דעם ווארט שעבוד געפינען מיר פיל מאהל אין דער גמרא, אזוי ווי שעבוד קרקעות, ווען איינער האט אויף זיך אאלצטין, אן דעם רשות [ערלויבנים] פון דעם אלצטין טאר ער גאר נים טאהן, דאס הייסט ער איז משועבד צו דעם אלצטין, אונ יעדער מענטש אונ יעדער לעבדיגע זאך ווילל זיין פריי, זאגט רש"י אזוי לאנג ווי יעקב האט געלעבט זענען אלע קינדער זיינע גיוועזן פריי פון דער מלוכה פון פרעה, זיי זענען נים גיוועזן משועבד צו פרעה, אבער באלד ווי יעקב איז גישטארבן, זענען אלע יודין גיווארין משועבד צו די מלוכה, שהתחילו לשעבדם, מען האט צו זיי גיזאגט אזוי ווי אלע מצרים מוזין פאלגין די גזרות פון פרעה אזוי מוזין זיי אויך פאלגין די גזרות פון פרעה אונ זיי זענען גיווארין אונטערטעניג צו דער רשות [ערלויבנים] פון פרעה, אונ דאס איז בייז זיי גיוועזן אגרויסע צרה ווייל זיי זענען נים געוואהנט גיוועזן צו זיין אונטער טעניג אונטער דעם גיבאט פון אמלוכה, אונ צו דער זאך האט יוסף נים געקענט העלפין ווארום יוסף האט דאך נים געקענט זאגין מען זאל נים פאלגין דעם מלך, אונ ער אליין האט דאך אויך געמוזט פאלגין דעם מלך פרעה:

נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ שִׂים־נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וֶאֱמֶת אַל־נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרָיִם׃
ל וְשָׁכַבְתִּי עִם־אֲבֹתַי וּנְשָׂאתַנִי

אונקלוס

אִם כְּעַן אַשְׁכָּחִית רַחֲמִין בְּעֵינָךְ שַׁוִּי כְעַן יְדָךְ תְּחוֹת יַרְכִּי וְתַעְבֵּד עִמִּי טִיב וּקְשׁוֹט לָא כְעַן תִּקְבְּרִנַּנִי בְּמִצְרָיִם׃ ל וְאֶשְׁכּוּב עִם אֲבָהָתַי וְתִטְּלִנַּנִי

תו"א ונשאתני כתובות קיא ג"ד פה׃

רשב"ם

יעקב אלא שלא רצו הקהלות לסיים פרשת ויגש בותהי הארץ לפרעה וסיימוה בוישב ישראל׃ שים נא ידך. כבר פירשתיו אצל עבד אברהם׃

בעל הטורים

ובנו מלכו ביחד אף אתה ימלוך שלמה בנך בחייך. ד"א מה יעקב לא הגיע לימי אבותיו אף דוד כן דכתיב ביה והמלך דוד זקן בא בימים וגו'׃ נא ידך. בגי' מילה׃ חסד ואמת. פרש"י חסד שעושין עם המתים זהו אמת. אמת נוטריקון ארון מטה תכריכין׃

בית יהודא

לִבְנוֹ לְיוֹסֵף. פַאר וָוס הָאט יַעֲקֹב גֶערוּפְן נָאר צוּ יוֹסֵף (לְמִי שֶׁהָיָה יְכוֹלֶת בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת) יַעֲקֹב הָט גֶערוּפְן דֶעם זוּהְן וָואס וֶועט קֶענֶען טָאהְן וָואס עֶר וֶועט פוּן אִים בֶּעטְן׃ וְשִׂים נָא יָדְךָ וְהַשְׁבַּע. טוּה דַיין הַאנְט אוּנְטֶער מַיין זַייט אוּנ שְׁוֶוער׃ וְחֶסֶד וֶאֱמֶת. זָאגְט רַשִׁ"י (חֶסֶד שֶׁעוֹשִׂין עִם הַמֵּתִים הוּא חֶסֶד שֶׁל אֱמֶת) דֶר חֶסֶד וָוס מֶען טוּהְט מִיט גֶעשְׁטָארְבֶּענֶע מֶענְטְשֶׁן, דָס הֵייסְט אַחֶסֶד פוּן אֱמֶת (שֶׁאֵינִי מְצַפֶּה לְתַשְׁלוּם גְּמוּל) וַוייל דֶר מֶענְטְשׁ הָאפְט נִיט צוּ הָאבֶּען צוּרִיק אַטוֹבָה פוּן דֶעם גֶעשְׁטָארְבֶּענֶעם, דְרִיבֶּר מֵיינְט דֶר מֶענְטְשׁ גֶעוִויס נָאר דִי טוֹבָה זָאל זַיין דֶעם מֵת׃ וְאַל נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרָיִם. זָאלְסְט מִיךְ נִיט בַּגְרָאבֶּען אִין מִצְרַיִם וַוייל (סוֹפָהּ לִהְיוֹת עֲפָרָהּ כִּנִּים) דֶר סוֹף וֶועט זַיין דִי עֶרְד פוּן מִצְרַיִם וֶועט וֶוערֶען כִּנִּים וַלְייזְן (וּמְרַחְשִׁין תַּחַת גּוּפִי) אוּנ זֵיי וֶועלֶן קְרִיכֶען אוּנְטֶער מַיין קֶערְפֶּער, נָאךְ אַטַעַם פַאר וָוס אִיךְ וִויל נִיט בַּאגְרָאבֶּען וֶוערֶן אִין מִצְרַיִם (וְשֶׁאֵין מֵתֵי חוּץ לָאָרֶץ חַיִּים אֶלָּא בְּצַעַר גִּלְגּוּל מְחִילוֹת) וַוייל אַלֶע מֵתִים וָוס זֶענֶען בַּגְרָאבֶּען אִין חוּץ לָאָרֶץ וֶועלֶען נִיט לֶעבֶּעדִיג וֶוערֶען אִין חוּץ לָאָרֶץ, נָאר פְרִיעֶר וֶועלֶן זֵיי מוּזֶען וֶגְעקָאלֶערְט וֶוערֶן דוּרְךָ קְלֶעֶרְם אוּנְטֶער דִי עֶרְד בִּיז אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוּנ דָארְטְן וֶועלֶן זֵיי לֶעבֶּעדִיג וֶוערֶן, אוּנ דָאס קָאלֶערֶן אִיז פַר דֶעם מֵת אַגְרוֹסֶער צַעַר, דְרִיבֶּער הָאט יַעֲקֹב גֶעבֶּעטֶן מֶען זָאל אִים בַּאלְד בַּגְרָאבֶּן אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, נָאךְ אַטַעַם פַאר וָוס אִיךְ וִויל נִיט בַּגְרָאבֶּען וֶוערֶען אִין מִצְרַיִם (וְשֶׁלֹּא יַעֲשׂוּנִי מִצְרַיִם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים) וַוייל אִיךְ הָאבּ מוֹרָא טָאמֶער וֶועלֶען דִי מִצְרַיִם מִיךְ מַאכֶען פַאר אַגָאט׃ (ל) וְשָׁכַבְתִּי עִם אֲבוֹתַי. זָאגְט רַשִׁ"

רש"י

ליוסף. (ב"ר) למי שהיה יכולת בידו לעשות׃ שים נא ידך. ה והשבע׃ חסד ואמת. חסד שעושין עם המתים הוא חסד של אמת שאינו מצפה ו לתשלום גמול׃ אל נא תקברני במצרים. סופה להיות עפרה כנים (ומרחשין תחת גופי) ושאין מתי חולה לארץ חיים אלא בצער גלגול מחילות ושלא יעשוני מצרים ז ע"א (ב"ר)׃ (ל) ושכבתי עם

שפתי חכמים

ימי דמשמע דקריבה קאי אימים הל"ל ויקרב ישראל למות ומפרש דאמת הוא דקריבה קאי אימים ופי' נתקרבו ונתקלרו הימים׃ ה דעת רש"י שלא תאמר דשימת יד הוא השבועה והוכחתו מדכתיב גבי אברהם בפ' חיי שרה שים נא ידך תחת ירכי וכתיב אחריו ואשביעך בה' אלא שכוונה שיהיה חפץ מלוה בידו בשעה שנשבע ואע"פ שאללו לא היתה מלוה ראשונה נמשך המנהג כן מאברהם. רא"ם׃ ו לאו דוקא נקט רש"י חסד שעושין עם המתים אלא ר"ל כל היכא דאינו מלפה לתשלום גמול אע"ג שהוא חי שייך ביה חסד ואמת והנה אליעזר א"ל שיתנו לו רבקה בחנם ואל ילפו לשום תשלום גמול לא ממנו שיתן להם מתנות וכ"ש שאברהם לא יתן להם מתנות כיון שהוא רחוק מהם. וא"ת למה לא פירש"י לעיל גבי אליעזר שהוא חסד של אמת וי"ל שהרי מלינו שהיה יעקב ליוסף על מה שנשבע לו להוליכו לא"י שא"ל ואני נתתי לך שכם א' וגו' כמו שפירש"י לקמן לכן פרש"י כאן לומר עכ"ז בשעה שביקש יעקב מיוסף שיקבור אותו בא"י לא הבטיחו ליתן לו כלום וגם לא היה בדעתו ליתן לו שכם ומש"ה נאמר כאן חסד ואמת׃ ז (מהרש"ל) י"ל דלריך לג' טעמים הללו דאי משום

דעת זקנים מבעלי התוספות

קריבה לא הגיע לימי אבותיו וכן ויקרבו ימי דוד לא הגיע לימי בעז ועובד וישי שחיו יותר מד' מאות שנה ודוד לא חיה כ"א אם ע' שנה׃ ועשית עמדי חסד ואמת. כלו' אמרת שאתה חייב לקברני בארץ כנען לכך אני מפייס אותך שתעשה עם חסד ואמת ותטרח לקברני לשם׃ אל נא תקברני במצרים מה שפרש"י לפי שעתיד להיות עפר ארץ מצרים כנים לא נהירא לי דמזה לא היה לו לירא דהשתא בנימין בנו לא

ליקוטים על התורה

גְעזָאגְט צוּ יוֹסֵף דוּ הָאסְט מִיךְ גֶענוּמֶן פוּן כְּנַעַן דוּ בְּרֵיינְג מִיךְ צוּרִיק אִין כְּנַעַן׃

וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וֶאֱמֶת וגו'. דֶר פָּסוּק זָאגְט תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם, דוּ טוּהְסְט גֶעבִּין אֱמֶת צוּ יַעֲקֹב אוּנ חֶסֶד צוּ אַבְרָהָם, וָוארוּם וֶוען אֵיינֶער זָאגְט צוּ זַיין חַבֵר עֶר וֶועט אִים טָאן אַטוֹבָה, דֶער צוּזָאג אִיז אַחֶסֶד, אָבֶער נָאכְדֶעם אַז עֶר הָט שׁוֹן צוּגֶעזָאגְט, דַארְף עֶר הַאלְטִין זַיין וָוארְט אוּנ טָאן וִוי עֶר הָט צוּגֶעזָאגְט, אוּנ זַיין חַבֵר קוּמְט אִים מָאנֶען גִיבּ מִיר וָואס דוּ הָאסְט מִיר צוּגֶעזָאגְט, וֶוען הקב"ה הָאט צוּ גֶעזָאגְט דִיא אַלֶע טוֹבוֹת צוּ אַבְרָהָם פוּן יַעֲקֹב'ס וֶועגִין, אִיז דָאס גִיוֶוען אַחֶסֶד, אָבֶער וֶוען הקב"ה גִיט צוּ יַעֲקֹב וָואס עֶר הָאט צוּ גֶעזָאגְט צוּ אַבְרָהָם פוּן יַעֲקֹב'ס וֶועגֶען, דָאס הֵייסְט אֱמֶת, וָוארוּם הקב"ה בַּארְף אֱמֶת מַאכֶען זַיינֶע רֵייד, אַזוֹ הָאט גֶעזָאגְט יַעֲקֹב צוּ יוֹסֵף, דוּ זָאלְסְט מִיט מִיר טָאן חֶסֶד אוּנ אֱמֶת, דוּ זָאלְסְט מִיט מִיר טָאן חֶסֶד אוּנ זָאלְסְט מִיר צוּזָאגֶען, אוּנ זָאלְסְט מִיט מִיר טָאן אֱמֶת דוּ זָאלְסְט טָאן וִויא דוּ וֶועסְט מִיר צוּזָאגֶען׃

פירוש לתורת אלהים

הָאב גִיפוּנֶן חֵן אִין דַיינֶע אוֹגֶן שִׂים נָא טוּ דַיין הַאנְט אוּנְטֶער מַיין הִיפְטֶע אוּנ שְׁוֶוער מִיר וְעָשִׂיתָ אוּנ זָאלְסְט מִיט מִיר טָאהְן אַחֶסֶד פוּן אֱמֶת [עיין רש"י] אַל נָא אוּנ וָוס פַאר אֵיין חֶסֶד זָאלְסְטוּ טָאן מִיט מִיר דוּ זָאלְסְט מִיךְ נִיט בַּגְרָאבֶּן אִין מִצְרַיִם׃ (ל) וְשָׁכַבְתִּי אוּנ אִיךְ וֶועל שְׁטַארְבֶּן אַזוֹ וִוי מַיינֶע עֶלְטֶערְן וּנְשָׂאתַנִי

משלים על התורה

(ל) וְשָׁכַבְתִּי עִם אֲבוֹתַי וגו'. דֶער פרקי דרבי אליעזר שְׁרַייבְּט אוֹבּ אַצַדִיק שְׁטַארְבְּט אִין חוּצָה לָאָרֶץ, אוּנ עֶר וֶוערְט בַּאגְרָאבֶּן אִין חוּצָה לָאָרֶץ, קוּמֶן מַלְאָכִים אוּנ טְרָאגִין אִים פוּן חוּצָה לָאָרֶץ אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אוּנ אוֹיבּ אַרָשָׁע קוּמְט אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוּנ שְׁטַארְבְּט אוּנ וֶוערְט

ספר הישר

קֶערִין צוּם לַאנְד כְּנַעַן אַזוֹ וִוי גָאט הָט גֶעשְׁוואוֹרֶן אַז עֶר וֶועט גֶעבִּין דָם לַאנְד צוּ אַייךְ אוּנ אוֹךְ צוּ אַייעֶרֶע קִינְדֶר אוּנ אַצוּנְד

מִמִּצְרַיִם וְתִקְבְּרִנַּנִי בִּקְבֻרְתְּהוֹן וַאֲמַר אֲנָא אַעְבֵּד כְּפִתְגָּמָךְ׃ לא וַאֲמַר קַיֵּים לִי וְקַיֵּים לֵהּ וּסְגִיד יִשְׂרָאֵל עַל

מִמִּצְרַיִם וּקְבַרְתַּנִי בִּקְבֻרָתָם וַיֹּאמַר אָנֹכִי אֶעֱשֶׂה כִדְבָרֶךָ׃ לא וַיֹּאמֶר הִשָּׁבְעָה לִי וַיִּשָּׁבַע לוֹ

רש"י

אבותי. וי"ו זו מחובר למעלה לתחילת המקרא ח שים נא
ידך תחת ירכי והשבע לי ואני סופי לשכב עם אבותי ואתה
תשאני ממצרים. ואין לומר ושכבתי עם אבותי השכיבני עם
אבותי במערה ט שהרי כתיב אחריו ונשאתני ממצרים
וקברתני בקבורתם י ועוד מצינו בכ"מ ל' שכיבה עם אבותיו
היא הגויעה ולא הקבורה כמו (מ"א ב) וישכב דוד עם

בית יהודא

(וָי"ו זוּ מְחוּבָּר לְמַעְלָה לִתְחִלַּת הַמִּקְרָא) דֶער וָי"ו פוּן וָוארְט „וְשָׁכַבְתִּי" בְּהֶעפְט דִי דְרַיי וֶוערְטֶער „וְשָׁכַבְתִּי עִם אֲבוֹתַי" מִיט דֶעם אָנְהֵייבּ פוּן יֶענֶעם פָּסוּק אוּנ אַזוֹ וֶועט מֶען לֵייעֶנְעֶן דֶעם פָּסוּק „שִׂים נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי" וְהִשָּׁבַע לִי, אוּנ שְׁוֶוער צוּ מִיר) וְשָׁכַבְתִּי עִם אֲבוֹתַי וַאֲנִי סוֹפִי לִשְׁכַּב עִם אֲבוֹתַי, מַיין סוֹף וֶועט דָאךְ זַיין אִיךְ וֶועל שְׁטַארְבֶּען אַזוֹי וִויא מַיינֶע אֶלְטֶערֶען זֶענֶען גֶעשְׁטָארְבֶּן) וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד אֱמֶת, אַל נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרַיִם וְזָאלְסְט טָאהְן מִיט מִיר חֶסֶד אוּנ אֱמֶת אוּנ זָאלְסְט מִיךְ נִיט בַּאגְרָאבֶּן אִין מִצְרַיִם) וּנְשָׂאתַנִי מִמִּצְרַיִם וּקְבַרְתַּנִי בִּקְבוּרָתָם וְנָאר זָאלְסְט מִיךְ טְרָאגְן פוּן מִצְרַיִם אוּנ זָאלְסְט מִיךְ בַּאגְרָאבְּן וְוא מַיינֶע אֶלְטֶערְן זֶענֶען בְּגְרָאבֶּען). זָאגְט רש"י (וְאֵין לוֹמַר וְשָׁכַבְתִּי עִם אֲבוֹתַי הַשְׁכִּיבֵנִי עִם אֲבוֹתַי בִּמְעָרָה) מֶען קֶען נִיט זָאגֶען וְשָׁכַבְתִּי מֵיינְט מֶען זָאלְסְט מִיךְ לֵייגֶען לֶעבֶּען מַיינֶע אֶלְטֶערְן אִין דֶער מְעָרָה וּמְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה) (שֶׁהֲרֵי כְּתִיב אַחֲרָיו וּנְשָׂאתַנִי מִמִּצְרַיִם וּקְבַרְתַּנִי בִּקְבוּרָתָם) עֶס שְׁטֵייט דָאךְ נָאכְדֶעם זָאלְסְט מִיךְ טְרָאגֶען פוּן מִצְרַיִם אוּנ זָאלְסְט מִיךְ בְּגְרָאבֶּען אִין דֶעם אָרְט וְוא זֵיי וּמַיינֶע אֶלְטֶערְן) זֶענֶען בְּגְרָאבְּן (וְעוֹד מָצִינוּ בְּכָל מָקוֹם לָשׁוֹן שְׁכִיבָה עִם אֲבוֹתָיו הִיא הַגְּוִיעָה וְלֹא הַקְּבוּרָה) נָאךְ גֶעפִינֶען מִיר אִין אַלֶע פְּסוּקִים וְוא עֶס שְׁטֵייט וַיִּשְׁכַּב עִם אֲבוֹתָיו, מֵיינְט מֶען עֶר אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּען מִיט זַיינֶע אֶלְטֶערְן אוּנ מֶען מֵיינְט נִיט מֶען הָט אִים בַּאגְרָאבְּן מִיט זַיינֶע אֶלְטֶערְן (כְּמוֹ) וְוִיא עֶס שְׁטֵייט וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עִם אֲבוֹתָיו, קֶען מֶען נִיט

דעת זקנים מבעלי התוספות

שלמה בו רמה כל שכן אביו אם לא נאמר שזה לא היה יעקב
ודע. ואומר ר"ת שהיה ירא שלא ינצלו מצרים מעשר מכות
בעבורו אם יקבר במצרים שהרי נקרא ישראל שה פזורה
ומצרים נקראים חמורים שנאמר אשר בשר המורים בשרם
וכתיב פטר חמור תפדה בשה: (ל) אנכי אעשה כדברך.
מדרש כשם שאתה מצוני כך אני מצוה לאחי בשעת מיתתי
להעלותי מכאן וכן מצינו שאמר לאחיו פקד יפקד אלהים
אתכם וכו'. ונ"ל דלהא ניחא הא דפרש"י בואלה שמות
שסימן זה מסור בידם מיעקב ומיוסף שבלשון זה דפקוד יפקוד
היו נגאלים שהרי מצינו שיוסף אמר בפי' פקוד יפקוד אלהים
אתכם ואמר הכא שיוסף אמר שיעשה כדברי יעקב ואם כן גם
ע
שכיבני עם אבותי במערה:

שפתי חכמים

כנים לאוד הי"ל לצוות לעשות ארון מברזל לכך פי' גלגול מחילות וא"
משום הני תרי טעמים לאוד א"כ עדיין למה יטריח אותו להעלותו
לא"י מיד ילוה להם שיעלו עלמותיו עמהם כשילאו מארץ מלרים כמו
שלוה יוסף לכ"פ הטעם שלא יעשוני ע"א ולטעם ע"א לאוד קשה למה
לוה להעלותו לא"י הי"ל ללוות להשליכו אל נילוס לכן לריך לטעם גלגול
מחילות ולהני תרי טעמי לאוד הי"ל להשביעו כמו שהשביע יוסף
אחיו לכן לריך לטעם עפרה כנים: ח משום דרש"י פי' בסמוך
ושכבתי היא הגויעה הי"ל מקודם ושכבתי שהיא המיתה ואח"כ הי"ל
אל נא תקברני ל"פ וי"ו זו וכו': ט שהוא ל' קבורה ממש ומפני
שושכבתי מורה ע"י עלמו וקבורתו היא ע"י אחרים הוכרח לפרש
ושכבתי כמו השכיבני ולכך הוסיף נמי מלת במערה כיון שושכבתי
עם אבותי הוא ל' קבורה ממש שפיר מפורש עם אבותי שה"ק
י ר"ל דשני סתירות הם חדא דהי"ל בתחלה ונשאתני ממצרים ואח"כ ושכבתי דהא מתחלה צריך לישא אותו

פירוש לתורת אלהים

אוּנ דוּ זָאלְסְט מִיךְ טְרָאגֶן פוּן מִצְרַיִם וּקְבַרְתַּנִי אוּנ
זָאלְסְט מִיךְ בַּאגְרָאבֶּען דָארְט וְוא זֵייא זֶענֶען
בַּאגְרָאבֶּען אִין דִיא מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה [עיין רש"י]
וַיֹּאמַר הָט יוֹסֵף גֶיזָאגְט אָנֹכִי אִיךְ וֶועל טָאן אַזוֹי וִויא
דוּ זָאגְסְט מִיר: (לא) וַיֹּאמֶר הָט יַעֲקֹב גֶזָאגְט צוּ יוֹסֵף
שְׁוֶוער מִיר אוֹיף דֶעם אַז דוּ וֶועסְט מִיךְ טְרָאגֶען
אִין דֶר מְעָרָה אַרַיין וַיִּשָּׁבַע לוֹ הָאט יוֹסֵף גִישְׁווָארֶן
צוּא אִים וַיִּשְׁתַּחוּ הָאט זִיךְ יַעֲקֹב גִיבּוּקְט צוּא אִים

ליקוטי יקרים

(ל) וַיֹּאמַר אָנֹכִי אֶעֱשֶׂה כִּדְבָרֶךָ, יוֹסֵף הָאט גֶעזָאגְט צוּ זַיין
פָאטֶער יַעֲקֹב גֶעוִויס וֶועל אִיךְ טָאהְן וִוי דַיינֶע רֵייד, יַעֲקֹב
הָאט מוֹרָא גֶעהַאט טָאמֶער וֶועט פַּרְעֹה נִיט לָאזֶען צוּ יוֹסֵף עֶר
זָאל אִים טְרָאגֶען פוּן מִצְרַיִם, הָאט יַעֲקֹב גֶעוָואלְט יוֹסֵף זָאל
שְׁוֶוערֶען, עֶס וֶועט דָאךְ אָבֶּער נִיט שֵׁיין זַיין פַאר יוֹסֵף, זַיין
פָאטֶער גְלוֹיבְּט אִים נִיט זַיין וָוארְט אָן אַשְׁבוּעָה, דְרִיבֶּער הָט יַעֲקֹב
גֶעזָאגְט צוּ יוֹסֵף הִשָּׁבְעָה לִי, שְׁוֶוער צוּ מִיר, וֶוען עֶס וֶועט אַיין
שְׁטוּב קַיין מֶענְטְשׁ זַיין נָאר אִיךְ אוּנ דוּ וֶועסְטוּ שְׁוֶוערֶען צוּ מִיר.
זָאגְט דֶר פָּסוּק עֶס אִיז אַזוֹי גֶעוֶוען וַיִּשָּׁבַע לוֹ, יוֹסֵף הָט גֶעשְׁוָואוֹרֶן
צוּ זַיין פָאטֶער יַעֲקֹב, צוּ אִים אַלֵיין:

ספר הישר

אַז אִיךְ וֶועל שְׁטַארְבִּין זָאלְט אִיר מִיךְ בַּאגְרָאבֶּן אִין דֶר מְעָרַת
הַמַּכְפֵּלָה וָוס אִיז אִין חֶבְרוֹן. אוּנ יַעֲקֹב הָט בַּאשְׁווָארֶן זֵיי זָאלֶן
אִים טְרָאגֶן צוּ דֶר מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה. אוּנ יַעֲקֹב הָט וַוייטֶער גְזָאגְט
מַיינֶע קִינְדֶער לְמַעַן הַשֵּׁם אַז אִיךְ וֶועל שְׁטַארְבֶּן זָאלְט אִיר מִיךְ טְרָאגֶן
פוּן מִצְרַיִם אוּנ זָאלְט מִיךְ בַּאגְרָאבֶּען אִין דֶער מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה
נָייעֶרְט אִיר זָאלְט אַלֵיין מִיךְ טְרָאגֶן אָבֶּר אַייעֶרֶע קִינְדֶר זָאלֶן מִיךְ
נִיט טְרָאגֶן אוּנ בְּשַׁעַת טְרָאגֶן זָאל אַזוֹי זַיין. יְהוּדָה יִשָּׂשכָר זְבוּלוּן
זָאלֶן טְרָאגֶן אִין מִזְרָח זַייט פוּן דֶר מִטָּה רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן גָּד זָאלֶן

משלים על התורה

בַּאגְרָאבִין אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. קוּמֶן מַלְאֲכֵי חַבָּלָה אוּנ טְרָאגֶן
אִים פוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אִין חוּצָה לָאָרֶץ, אוּנ בַּיי אַמוּטֶעלִיךְ
מֶענְטְשׁ, אִיז אַזוֹ, אוֹבּ עֶר אִיז גֶעקוּמֶן לֶעבֶּעדִיג אִין אֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל אוּנ אִיז גִישְׁטָארְבֶּען אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּלַייבְּט עֶר
לִיגֶן אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אוּנ אוֹבּ עֶר אִיז נִיט גֶעקוּמֶן אִין אֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל אוּנ עֶר אִיז גִישְׁטָארְבֶּן אִין חוּצָה לָאָרֶץ בְּלַייבְּט עֶר
לִיגֶן אִין חוּצָה לָאָרֶץ, דֶר עִנְיָן אִיז לְמָשָׁל אַגְבִיר מַאכְט
אַשִׂמְחָה, אַחֲתוּנָה, אוֹבּ נִיט וַוייט פוּן אִים אִין אֵיין אַנְדֶר
שְׁטָאט אָדֶער אִין שְׁטָאט וואוֹנְט זַיינֶער אַקָרוֹב, וָוס אִיז אוֹךְ
אַגְבִיר, אָדֶער אַרָב, שִׁיקְט עֶר צוּ אִים אַפוּר אוּנ בֶּעט אִים שְׁטַארְק עֶר זָאל קוּמֶען צוּא אִים אוֹיף דִיא חֲתוּנָּה, עֶר
זָאל קֶענֶען וַוייזִין פַר זַיין מְחוּתָּן וֶוער זַיינֶע קְרוֹבִים זֶענֶען, גְּבִירִים, רַבָּנִים, אוּנ אוֹיבּ עֶס קוּמְט אוֹיף דִי חֲתוּנָּה זַיינֶער

וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל־רֹאשׁ הַמִּטָּה׃

פ מח א וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חֹלֶה וַיִּקַּח

אונקלוס

רֵישׁ עַרְסָא׃ א וַהֲוָה בָּ
פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין וַאֲ
לְיוֹסֵף הָא אֲבוּךְ שְׁכִ
מְרַע וּדְבַר יָת תְּ

תו"א וישתחו מגילה יז סנהדרין
ויאמר ליוסף מליעא פז:

רשב"ם

(לא) וישתחו ישראל. ליוסף במקום שהיה על המטה: (א) ויאמר ליוסף.

בעל הטורים

(לא) וישתחו. בגי' מודים על בשורה טובה

רש"י

אבותיו ואח"כ ויקבר ב בעיר דוד: (לא) וישתחו ישרא
תעלא בעידניה ל סגיד ליה: על ראש המטה. ה
עצמו לצד השכינה מ מכאן אמרו שהשכינה למעלה מראשו
של ג חולה (שבת י נדרים מ). ד"א ס על ראש המטה
שהיתה מטתו שלימה ולא היה בה רשע שהרי יוסף מלך ה
ועוד שנשבה לבין הגוים והרי הוא עומד בצדקו: (א) ויאמ
ליוסף. אחד מן המגידים ע והרי זה מקרא קצר וי
אפרים היה רגיל לפני יעקב בתלמוד פ וכשחלה יעקב בא

בית יהודא

טייטשען מען הט געלייגט דוד מיט זיינע עלטערן (ואחר
כך ויקבר בעיר דוד) נאכדעם שטייט דאך דוד איז בגראבן
געווארן אין עיר דוד: (לא) וישתחו ישראל. יעקב הט זיך
געבוקט נעגעבייגט) פר יוסף (תעלא בעדניה סגיד ליה) אפוקס
ווען עס איז זיין צייט, ווען ער איז אמלך ועס איז דא
אחדש אין יאהר נוס דר פוקס איז אמלך אויף דיא חיות
בוקט מען זיך צו אים, נוייל יוסף איז געווען אמלך הט
יעקב זיך געבוקט צו אים: ועל ראש המטה. האלט רש"י
ווען אמענטש זיצט אויף אבעט איז דאך דער פנים פון
מענטש געגען צו פוסן פון בעט, אונ ווען יוסף איז געשטאנען פאר יעקב אונ יעקב הט זיך געבוקט פאר אים הט ד
יעקב זיך געבוקט צום צופוסן פון בעט, פאר וואס זאגט דער פסוק על ראש המטה, ענטפערט רש"י פריער פר יוז
האט יעקב זיך געבוקט צו הקב"ה (הפך עצמו לצד השכינה) ער הט אומגעקערט דעם פנים צום צוקאפן אונ האט ז
געבוקט צו הקב"ה (מכאן אמרו) פון דאנען האבען דיא חכמים געזאגט (שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה) ד
שכינה איז איבער דעם צוקאפן פון אקראנקען (דבר אחר) נאך אפשט איז על ראש המטה מיינט מען (על שהיתה מט
שלמה ולא היה בה רשע) נוייל זיין בעט איז געווען גאנץ, אלע קינדר צדיקים, אונ עס איז ניט געווען אייגער ארש
(שהרי יוסף מלך היה) יוסף איז גיווען אמלך (ועוד שנשבה לבין הגוים) אונ ער איז געפאנגען געווארען צווישען פעל
(והרי הוא עומד בצדקו) אונ ער בעשטייט אין זיין פרומקייט: (א) ויאמר ליוסף. ער האט געזאגט צו יוסף. ווער הט גזאג
(אחד מן המגידים) איינער פון דיא זאגערס, ווער עס האט געזאגט הט געזאגט, וואס איז אונז נייטיג צו וויסען ווע
עס האט געזאגט (והרי זה מקרא קצר) דאס איז אקורצער פסוק, עס שטייט ניט ווער האט געזאגט (ויש אומרים) ע
זענען דא תנאים וואס זאגען (אפרים היה רגיל אצל יעקב בתלמוד) אפרים איז געווען געוואהנט צו קומען לערנען ביי יעק
(וכשחלה יעקב בארץ גושן) אונ ווען יעקב איז קראנק געווארן אין לאנד גושן (הלך אפרים אצל אביו למצרים להגיד לו) א

שפתי חכמים

א"כ קוברין אותו ועוד דכפל ל' הוא דהא כתיב אחריו וקברתני
בקבורתם: ב ע"כ שכיבה דגבי דוד הוא מיתה דאי שכיבה הוא
קבורה א"כ הוה משמע דקברו אותו אלא אביו דהיינו בבית לחם שהיה
דר שם אביו של דוד ואח"כ כתיב ויקבר בעיר דוד משמע בציון שהוא
עיר דוד אע"כ צ"ל דשכיבה הוא גויעה דהיינו מיתה: ל (קל"מ)
מצאתי בספר שיש חדש א' שהשועל הוא מלך על החיות ועל אותו
חדש אמר תעלא בעידניה: מ וא"ת והא בסמוך פי' תעלא בעידניה
סגיד ליה משמע שהשתחוה ליוסף וי"ל דאי לא השתחוה אלא בשביל
יוסף למה דוקא על ראש המטה ואי לא השתחוה אלא בשביל שכינה היל"ל וישתחו ישראל אל ה' או אל אלהים אע"כ דבשביל שכינה ובשבי
יוסף היה משתחוה: נ אף על פי שלא היה עדיין חולה מכל מקום השם כהו והיה כחולה דאל"כ למה בקש מקום קבורתו: ס מהרש"ל
דא"ל לצד השכינה לחוד א"כ היל"ל לראש המטה אלא היה משתחוה גם ליוסף רק שהוא דוחק לפרש הקרא שהשתחוה ליוסף והפך לצ
השכינה לכ"פ ד"א על שהיתה וכו' וזה לבד לא יתכן דא"כ למ"ל על ראש לכן צריך גם לטעם ראשון עכ"ל: ע ספי' ויאמר כמו ויגד
כי על החדשות נופל ל' הגדה ולא ל' אמירה כי מה שהיה יעקב חולה קודם מיתה היה חידוש בעולם כי עד שלא בא יעקב לא היו
חולים בעולם והא דלא כתיב ויגד כי אלא המגיד לא היה כ"כ חידוש כי מסתמא היה המגיד אחד מבני ביתו והיה רגיל אצל יעקב ורא
בחליו: פ ולפ"ז אין זה מקרא קצר רא"ם. וג"ל שראייתם מדכתיב לקמן וישלח ישראל את ימינו וגו' שכל את ידיו הול"ל הפך א

דעת זקנים מבעלי התוספות

יעקב אמר בצוואה פקוד יפקוד אלהים אתכם: (א) ויאמ
ליוסף. אז"ל זה אפרים ואומר הרב משה זכר לדבר כי אותיו
ויאמר כאותיות אפרים בהתחלף וא"ו בפ"א דוא"ו מתחלפ
בפ"א באלפא ביתא דא"ת ב"ש ומשמע שלא היה יוסף רגי
אצל יעקב כמו שמצינו נמי ויקרא לבנו ליוסף ושמעתי מפ
הרב ר' שמואל ז"ל הטעם לפי שהיה ירא שישאל לו הענ
היאך הורד למצרים ויגיד לו שמכרוהו אחיו ויקללם יעק

פירוש לתורת אלהים

בייא זיין צוא קאפינס פון דעם בעט [עיין רש"י]: טעג ארום ויאמר איז גיזאגט גיווארן צו יוסף דיי
(א) ויהי אונ עס איז גיוועןנאך די רייד אין עטליכע פאטער איז קראנק ויקח הט ער גינומען זיינע צוויי זי

משלים על התורה

אקרוב וואס איז ארשע אונ דר מחותן שעמט זיך מיט אים,
הייסט ער די משרתים ייזאלן אים ארויסטרייבן, אונ אז
ער הט אקרוב אמיטעלן בעל הבית, אונ ער קומט אליין
לאזט מען אים זיין אויף די חתונה, אייב ער קומט ניט
שיקט מען ניט נאך אים. יעקב האט זיך גירעכינט פאר
אמיטעלן מענטש, ניט אצדיק, ניט ארשע, אז מען וועט
אים ברענגען אין ארץ ישראל אונ מען וועט אים דארטין
באגראבין, וועט מען אים לאזין ליגן אין ארץ ישראל, אונ אוב מען וועט אים בגראבין אין חוצה לארץ, אין מצרים,
וועט ער בלייבן ליגען אין מצרים, עס וועלען ניט קומען צו אים מלאכים זיי זאלען אים ארויסנעמען פון קבר אונ
טראגין אים אין ארץ ישראל אים דארטין צו באגראבין, דריבער האט ער גיבעטין צוא יוסף ער זאל אים טראגין
אין ארץ ישראל אונ זאל אים דארטען באגראבען:

ספר הישר

טראגען אין דרום זייט אפרים מנשה בנימין זאלן טראגן אין מערב
זייט דן אשר נפתלי זאלען טראגען אין צפון זייט אונ לוי זאל ניט
טראגן נוייל זיינע קינדער וועלען טראגען דעם ארון מיט די לוחות
פון גאט אונ יוסף זאל ניט טראגן נוייל ער איז אמלך גאר אפרים
אונ מנשה זאלען שטאט זייא טראגין איר זאלט ניט משנה זיין
מיינע רייד וועט גאט אייך גידענקען צו גוטן אונ יעקב הט איך

בְּנוֹהִי עִמֵּהּ יָת מְנַשֶּׁה
וְיָת אֶפְרָיִם׃ ב וְחַוִּי
לְיַעֲקֹב וַאֲמַר הָא בְּרָךְ
יוֹסֵף אֲתָא לְוָתָךְ וְאִתַּקַּף
יִשְׂרָאֵל וִיתֵיב עַל עַרְסָא׃
ג וַאֲמַר יַעֲקֹב לְיוֹסֵף אֵל
שַׁדַּי אִתְגְּלִי לִי בְּלוּז
בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן וּבָרִיךְ
יָתִי׃ ד וַאֲמַר לִי הָא אֲנָא
מַפֵּישׁ לָךְ וְאַסְגֵּנָךְ
וְאֶתְּנִנָּךְ לִכְנִשַּׁת שִׁבְטִין
וְאֶתֵּן יָת אַרְעָא הָדָא

תולדות אהרן
בני מנקך הוריות ו׃

אֶת־שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־
אֶפְרָיִם׃ ב וַיַּגֵּד לְיַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּה
בִּנְךָ יוֹסֵף בָּא אֵלֶיךָ וַיִּתְחַזֵּק יִשְׂרָאֵל
וַיֵּשֶׁב עַל־הַמִּטָּה׃ ג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
אֶל־יוֹסֵף אֵל שַׁדַּי נִרְאָה־אֵלַי בְּלוּז
בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיְבָרֶךְ אֹתִי׃ ד וַיֹּאמֶר
אֵלַי הִנְנִי מַפְרְךָ וְהִרְבִּיתִךָ וּנְתַתִּיךָ
לִקְהַל עַמִּים וְנָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ

בעל הטורים

(ב) על המטה. ב׳ במס׳ וישב על המטה והמן נופל על המטה שהצדיקים אפי׳ בשעת חליים מתחזקים שנאמר ויתחזק ישראל וישב על המטה

רשב"ם

אדם אחד אמר וכן ויגד המגיד ליעקב: (ב) וישב על המטה. היו רגליו למטה לארץ ולכך כתוב לפנינו ויוצא יוסף אותם מעם ברכיו וגם להגיד חוזקו של יעקב שכל דברי צוואתו עשה בישיבה ורגליו על הארץ עד שסיים כל דבריו ואח"כ ויאסוף רגליו אל המטה הכניסם אל המטה כמו ואספתו אל תוך ביתך. ואין איש מאסף אותם הביתה: (ג) נראה אלי בלוז. בשובי

רש"י

נוסן הלך אפרים אצל אביו למצרים להגיד לו: ויקח את שני בניו עמו. כדי שיברכם יעקב לפני מותו: (ב) ויגד. המגיד ליעקב ולא פי׳ מי והרבה מקראות קצרי לשון: ויתחזק ישראל. אמר אע"פ שהוא בני מלך הוא אחלק לו כבוד מכאן שחולקין כבוד למלכות וכן משה חלק כבוד למלכות וירדו כל עבדיך אלה אלי (שמות יא) וכן אליהו וישנס מתניו וגו׳ (מ"א יח): (ד) ונתתיך לקהל עמים. בשרני שעתידים לצאת ממני עוד קהל ועמים ואע"פ

בית יהודא

גענאנגן אֶפְרַיִם צו זיין פאטער אין מִצְרַיִם אונ הט אים גזאגט אז יַעֲקֹב איז קראנק: וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ. יוֹסֵף הט גענומען זיינע צוויי זיהן מיט זיך (כְּדֵי שֶׁיְּבָרְכֵם יַעֲקֹב לִפְנֵי מוֹתוֹ) יַעֲקֹב זאל זיי בענטשן פאר זיין שטארבן: (ב) וַיַּגֵּד. (הַמַּגִּיד לְיַעֲקֹב) איינער האט געזאגט צו יַעֲקֹב (וְלֹא פֵּירֵשׁ מִי) אונ עס שטייט ניט ווער הט געזאגט (וְהַרְבֵּה מִקְרָאוֹת קִצְרֵי לָשׁוֹן) עס זענען דא פיל פְּסוּקִים וואס זענען אפגעקירצט: וַיִּתְחַזֵּק יִשְׂרָאֵל. יַעֲקֹב הט זיך געשטארקט אונ האט זיך געזעצט אויף דעם בעט (אָמַר) יַעֲקֹב הט געזאגט (אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּנִי) אפילו יוֹסֵף איז מיין זוהן (מֶלֶךְ הוּא) ער איז אבער אַמֶלֶךְ (אֲחַלֵּק לוֹ כָּבוֹד) מוז איך אים געבען כָּבוֹד (מִכָּאן שֶׁחוֹלְקִין כָּבוֹד לְמַלְכוּת) פון דאנען ווייסען מיר אז מען דארף געבען כָּבוֹד צו אַמֶלֶךְ (וְכֵן מֹשֶׁה חָלַק כָּבוֹד לְמַלְכוּת) מֹשֶׁה הט אויך געגעבען כָּבוֹד צו פַּרְעֹה, מֹשֶׁה האט געזאגט צוא פַּרְעֹה (וְיָרְדוּ כָל עֲבָדֶיךָ אֵלֶּה אֵלַי) דיינע אלע קנעכט וועלען קומען צו מיר, אונ ער הט ניט געזאגט צו פַּרְעֹה דו אליין וועסט קומען צו מיר, אונ אין אֶמֶת איז פַּרְעֹה אליין געקומען צוא מֹשֶׁה מיט זיינע קנעכט (וְכֵן אֵלִיָּהוּ) דער נָבִיא אֵלִיָּהוּ האט געגעבען כָּבוֹד צום מֶלֶךְ אַחְאָב אפילו אַחְאָב איז געוועזן אַרָשָׁע, וויא עס שטייט אין פָּסוּק וַיְשַׁנֵּס מָתְנָיו וַיָּרָץ לִפְנֵי אַחְאָב, אֵלִיָּהוּ האט געשטארקט זיינע לענדען אונ איז געלאפען פאראויס פאר אַחְאָב: (ד) וּנְתַתִּיךָ לִקְהַל עַמִּים). יַעֲקֹב הט געזאגט צו יוֹסֵף (בִּשְּׂרַנִי שֶׁעֲתִידִים לָצֵאת מִמֶּנִּי עוֹד קָהָל וְעַמִּים) הקב"ה האט מיר געזאגט פון מיר וועלען נאך געבארען ווערען אפארזאמלונג אונ פעלקער דאס הייסט פון

דעת זקנים מבעלי התוספות

ונמצא מחריב את העולם כולו שהרי רחל אמו שקלל שלא מדעת ואמר עם אשר תמצא נתקיימה קללתו ומתה בדרך אפרת הא אם יקללם מדעת לא כל שכן: (ב) ויתחזק ישראל. ולא רצה לברכם כשהוא במטה שלא יאמר מתנת שכיב מרע היתה ברכתו ולא היה מיושב בדעתו:

שפתי חכמים

ידיו אלא רמז לו בזה משום שאפרים היה בעל תורה והשכיל יותר ממנשה מ"ה השכיל ג"כ את ידיו ומנין ידע יעקב זה אלא משום שאפרים היה רגיל וכו׳ וק"ל: צ דאל"כ מה צורך להזכיר זה רא"ם: ק דהיה יודע שתש כחו של יעקב (ע"ל אות כ׳) ועכשיו הגידו לו שהוא חולה אמר יוסף בלבו בודאי הגיע יום מותו ולכן לקח בניו עמו כדי כו׳ רא"ם: ר הכא לא מצי רש"י לפרש דאפרים היה דהא ויקח את שני בניו עמו משמע דהיה אצל יוסף והלך עמו אל יעקב: ש שהרי יוסף היה צריך ליעקב ואעפ"כ השתחוה לו אבל לעיל פירש"י תעלא בעידניה וכו׳ לפי שיעקב היה צריך ליוסף: ת ובאמת משה ידע שגם פרעה ירד כמו שאירע בסוף אלא משום כבוד מלכות אמר כן:

פירוש לתורת אלהים

מְנַשֶּׁה מיט אֶפְרַיִם מיט זיך כְּדֵי יַעֲקֹב זאל זייא בענטשען פאר זיין טויט: (ב) וַיַּגֵּד אונ מען האט אנגעזאגט צו יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר דיין זוהן יוֹסֵף קומט צוא דיר וַיִּתְחַזֵּק הט זיך יַעֲקֹב גישטארקט אונ האט זיך גיזעצט אויף דעם בעט: (ג) וַיֹּאמֶר אונ יַעֲקֹב האט גיזאגט צו יוֹסֵף אֵל דער אלמעכטיגער גאט האט זיך באוויזן צו מיר אין דער שטאט לוז בְּאֶרֶץ אין לאנד כְּנַעַן וַיְבָרֶךְ אונ האט מיך גיבענטשט: (ד) וַיֹּאמֶר אונ הט צו מיר גזאגט הִנְנִי מַפְרְךָ איך וועל דיר פרוכפערן וְהִרְבִּיתִךָ אונ וועל דיר מערען וּנְתַתִּיךָ אונ איך וועל

ספר הישר

ביהערט צו ריידן אונ איז גשטארבן אונ יוֹסֵף מיט דעם הויז גזינד פון יַעֲקֹב אונ אלע מִצְרַיִם האבן אים באוויינט זיבציג טעג דר נאך זענן אלע גענאנגן באגראבן זייער פאטער אין דער מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אונ אז זיי זענן אהין געקומן הט זיך עֵשָׂו זיי אקעגן גשטעלט אונ

הַזֹּאת לְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֲחֻזַּת עוֹלָם׃
ה וְעַתָּה שְׁנֵי־בָנֶיךָ הַנּוֹלָדִים לְךָ
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־בֹּאִי אֵלֶיךָ
מִצְרַיְמָה לִי־הֵם אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה
כִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ־לִי׃ ו וּמוֹלַדְתְּךָ
אֲשֶׁר־הוֹלַדְתָּ אַחֲרֵיהֶם לְךָ יִהְיוּ עַל

לִבְנָיךְ בַּתְרָךְ אַחְסָנַ
עָלַם׃ ה וּכְעַן תְּרֵין בְּנָ
דְּאִתְיְלִידוּ לָךְ בְּאַרְעָ
דְמִצְרַיִם עַד מֵיתִי לְוָתָ
לְמִצְרַיִם דִּילִי אִנּ
אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כִּרְאוּ
וְשִׁמְעוֹן יְהוֹן קֳדָמַ
ו וּבְנָיךְ דִּי תוֹלִי
בַּתְרֵיהוֹן דִּילָךְ יְהוֹן עַ

תו"א ועתה שני נדרים ל: אפרים ומנשה בתרא קנג. כתובות עב: על שם יזמות כל הוריות ו:

בעל הטורים
והרשעים אפילו בתוקפן הם נופלים שנא' והמן נופל על המטה: (ה) אפרים ומנשה. בגי' ראובן ושמעון:

רשב"ם
מפדן ארם. וכתיב אני אל שדי פרה ורבה: (ה) ועתה שני בניך וגו'. כלומר מאחר שנתן לי הקב"ה את ארץ כנען הרי ברשותי לעשותך בכור ליטול פי שנים שבטים ולכך שני בניך יטלו כנגד ראובן ושמעון: עד באי. לפני בואי. כדכתיב וליוסף יולד שני בנים בטרם תבא שנת הרעב כלומר קודם שבאתי מצרימה: (ו) ומולדתך. בניך או בני בניך שנולדו לך אחרי באי באלו שבע עשרה שנה שהייתי כאן על שם אחיהם יקראו ולא יהיו שבטים כי אם בתי אבות כי כל שבעים נפש שהיו בשעת ביאת יעקב בנים בין בני בנים היו בתי אבות ולהם נתחלקה הארץ כדאמרינן בב בתרא וכדכתיב בפנחס אפילו בבני פרץ. לחצרון משפחת החצרוני לח משפחת החמולי. וכן בבני בלע ארד ונעמן וגו' וכתיב לבסוף לאלה תח הארץ בנחלה וגו' לשמות מטות אבותם ינחלו וכן בני בניו של יוסף שנו אחרי כן יקראו על שם אחיהם בנחלתם והיו בתי אבות כדכתיב בפרי

רש"י
שאמר לי גוי וקהל גוים גוי אמר לי על בנימין קהל גוי הרי שנים לבד מבנימין ושוב לא נולד לי בן למדני שעתי אחד משבטי ליחלק א ועתה אותה מתנה אני נותן לך (ה) הנולדים לך עד באי אליך. לפני בואי אל ב כלומר שנולדו משפרשת ממני עד שבאתי אצלך: לי הם בחשבון שאר בני הם ליטול חלק בארץ איש כנגדו (ו) ומולדתך וגו'. אם תוליד עוד ג לא יהיו במנין ב אלא בתוך שבטי אפרים ומנשה יהיו נכללים ולא יהא לה

בית יהודא
מִיר וֶועלֶן גֶעבָּארֶן וֶוערֶן נָאךְ צְוַויי קִינְדֶר (וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לִי גוֹי וּקְהַל גּוֹיִם) אֲפִילוּ הקב"ה הָאט גֶעזָאגְט פוּן מִיר וֶועלֶן גֶעבָּארֶן וֶוערֶן נָאךְ דְרַיי קִינְדֶער (גּוֹי אָמַר לִי עַל בִּנְיָמִין) גּוֹי הָאט הקב"ה גֶעמֵיינְט בִּנְיָמִין וֶועט נָאךְ גֶעבָּארֶן וֶוערֶן וָוארוּם וֶוען הקב"ה הָט מִיר גֶעזָאגְט גּוֹי וּקְהַל גּוֹיִם, אִיז בִּנְיָמִין נָאךְ נִיט גֶעוֶוען גֶעבָּארֶן (קְהַל גּוֹיִם הֲרֵי שְׁנַיִם לְבַד מִבִּנְיָמִין) דַארְפֶען דָאךְ גֶעבָּארֶן וֶוערֶן פוּן מִיר נָאךְ צְוַויי קִינְדֶר אוֹיסֶער בִּנְיָמִין (וְשׁוּב לֹא נוֹלַד לִי בֵּן) אוּנ אִיךְ הָאבּ מֶעהְר קַיין זוּהְן גֶעבָּארֶן (לִמְּדַנִי) הָט הקב"ה מִיךְ גֶעלֶערוּנְט שֶׁעָתִיד אֶחָד מִשְּׁבָטַי לְהֵחָלֵק) אַז אֵיינֶער פוּן מַיינֶע קִינְדֶר, וֶועט גֶעטֵיילְט וֶוערֶן וּגֶערֶעכוּנְט וֶוערֶען פַאר צְוַויא שְׁבָטִים (וְעַתָּה אוֹתָהּ מַתָּנָה אֲנִי נוֹתֵן לָךְ) אִיצְט גִיבּ אִיךְ דִיר דִיא מַתָּנָה, דוּא זָאלְסְט זַיין גֶעטֵיילְט אוֹיף צְוַויא שְׁבָטִים (ה) וְהַנּוֹלָדִים לְךָ וגו' עַד בֹּאִי אֵלֶיךָ. דִיא צְוַויי קִינְדֶער וָואס זֶענֶען גֶעבָּארֶן גֶעוָוארֶן צוּ דִיר (לִפְנֵי בוֹאִי אֵלֶיךָ) פַאר מַיין קוּמֶען צוּ דִיר (כְּלוֹמַר) מֶען מֵיינְט *) (שֶׁנּוֹלְדוּ מִשֶּׁפֵּרַשְׁתָּ מִמֶּנִּי עַד שֶׁבָּאתִי אֶלֶיךָ) זַיי זֶענֶען גֶעבּארֶן גֶעוָוארֶן אִין דִי צַייט פוּן דַיין אַוֶועקגֵיין פוּן מִיר בִּיז דִיא צַייט וָואס אִיךְ בִּין גֶעקוּמֶען צוּ דִיר: (לִי הֵם). זַיי גְהֶערֶן צוּ מִיר (בְּחֶשְׁבּוֹן שְׁאָר בָּנַי הֵם) זַייא זֶענֶען אִין רֶעכֶענוּנְג פוּן מַיינֶע אַלֶע קִינְדֶער (לִיטּוֹל חֵלֶק בָּאָרֶץ אִישׁ כְּנֶגְדּוֹ) יֶעדֶער פוּן דַיינֶע צְוַייא קִינְדֶער וֶועט נֶעמֶען אַחֵלֶק אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְלַייךְ וִוי מַיינֶע קִינְדֶער: (ו) וּמוֹלַדְתְּךָ וגו'. (אִם תּוֹלִיד עוֹד) אוֹיבּ דוּ וֶועסְט גבארין נָאךְ קִינְדֶע (לֹא יִהְיוּ בְּמִנְיַן בָּנַי) זָאלֶן זֵיי נִיט זַיין אִין צָאהְל אִין רֶעכֶענוּנְג פוּן מַיינֶע קִינְדֶער (אֶלָּא בְּתוֹךְ שִׁבְטֵי אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה יִהְיוּ נִכְלָלִין

שפתי חכמים
א כלומר ונחלקו לשנים נחשב כאלו נולדו שני בנים אחרים כי כל אחד מהם אשר בם נחלק השבט אינו השבט הנחלק. רא"ם: ב לא עד בואי כמשמעו דהא כתיב וליוסף יולד שני בנים בטרם תבא שנת הרעב וכשבא יעקב ליוסף היו כבר שני בנים של רעב עוברים: ג דמלי אשר משמע דודאי הוא שיוליד לכן פי' אם תוליד דאשר הוא

דעת זקנים מבעלי התוספות
(ה) אפרים ומנשה. אפרים ומנשה עולין בגימט' ראובן ושמעון אחד יותר:

פירוש לתורת אלהים
דיר מאכען לִקְהַל עַמִּים צוּא אַיין אַיין זַאמְלוּנְג פוּן פֶעלְקֶר וְנָתַתִּי אוּנ אִיךְ וֶועל גֶעבֶּען דִיא לַאנְד לְזַרְעֲךָ צוּא דַיינֶע קִינְדֶער וָואס וֶועלִין זַיין נָאךְ דִיר אֲחֻזַּת עוֹלָם אַיין עֶרְבְּשַׁאפְט אוֹיף אֵייבִּיג [עיין רש"י]: (ה) וְעַתָּה אוּנ יֶעצְט שֵׁיינְק אִיךְ דִיר דִיא מַתָּנָה שְׁנֵי דַיינֶע צְוַויי זִין וָואס זֶענִין דִיר גִיבָּארֶן גִיוָוארֶן אִין לַאנְד מִצְרַיִם עַד פַר מַיין קוּמֶן צוּ דִיר אִין מִצְרַיִם לִי הֵם זֶענִין זַיי מַיינֶע זַיי זֶענִין גִירֶעכִינְט גְלַייךְ וִוי זַיי וָואלְטֶן גִיוֶוען מַיינֶע קִינְדֶער אֶפְרַיִם אוּנ מְנַשֶּׁה זֶענֶן בַּיי מִיר גִירֶעכִינְט אַזוֹ וִויא רְאוּבֵן אוּנ שִׁמְעוֹן זַיי זָאלֶן וֶוערֶן אָן גְרוּפֶן שְׁבָטִים אַזוֹ וִויא רְאוּבֵן אוּנ שִׁמְעוֹן קֶענֶען דְגָלִים אוּנ קֶענֶן נְשִׂיאִים אוּנ קֶענֶן צוּ טֵיילֶן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: (ו) וּמוֹלַדְתְּךָ אָבֶּער דַיינֶע קִינְדֶר וָוס דוּ וֶועסְט גִיבָּארֶן נָאךְ זֵיי לְךָ יִהְיוּ זָאל זַיין צוּ דִיר

ספר הישר
הָט נִיט גֶעלָאזְט בַּאגְרָאבֶּען אִין דֶר מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה הָט יוֹסֵף צוּ אִים גֶעזָאגְט מִיר הָאבֶּן דְרוּף אַיין שְׁטַר מְכִירָה מִיט עֵדוּת גְחַתְמֶעתְ הָט עֵשָׂו גִיעֶנְטְפֶערְט בְּרֶענְגְט דֶעם שְׁטַר מְכִירָה וֶועלֶן מִיר זֶעהֶן דֶעם אֱמֶת הָט יוֹסֵף גְשִׁיקְט זַיין בְּרוּדֶר נַפְתָּלִי צוּ בְּרֶענְגֶען דֶעם שְׁטַר

*) **הערה** מיט דעםווארט „כלומר" בעווארונט רש"י מען זאל ניט מייטשין עד בואי אליך מיינט מען זיי זענען גיבארין גיווארין עטליכע טעג פריער אײדער יעקב איז געקומען אין מצרים, עס איז דאך ניט אזוי גיוועזן, אפרים און מנשה זענען דאך געבארין גיווארין אין די צייט וואס ער נאך גיוועזן די זאטע יאהרין אין מצרים, און יעקב איז געקומען אין מצרים ווען עס איז גיוועזן צוויי יאהר הונגער, נאר מען מיינט שנולדו וגו' ועיין ש"ח:

ּּום אֲחוּהוֹן יִתְקְרוֹן בְּאַחְסַנְתְּהוֹן: ז וַאֲנָא בְּמֵיתִי מִפַּדָּן מִיתַת עֲלַי רָחֵל בְּאַרְעָא דִכְנַעַן בְּאָרְחָא בְּעוֹד כְּרוּבָא

שֵׁם אֲחֵיהֶם יִקָּרְאוּ בְּנַחֲלָתָם: ז וַאֲנִי בְּבֹאִי מִפַּדָּן מֵתָה עָלַי רָחֵל בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בַּדֶּרֶךְ בְּעוֹד כִּבְרַת־אֶרֶץ

"א ולאי כבאי מנהדין כב :

בעל הטורים

יקראו. ב' במסורה הכא ואידך בגיו יקראו על שבט הלוי כמו ...תן נקראו בנחלתם על שם אחיהם שהיו לשם ערי המגרש מכל שבטי ישראל :

רשב"ם

פנחס : (ז) ואני בבאי מפדן. באותו הדרך לאחר שברכני הקב"ה מתת רחל באותו הדרך בעוד הרבה דרך עד היישוב לכן קברתיה בדרך כי לא היה פנאי לקבורה אצל לאה במערת המכפלה ושלא יפשיעהו יוסף על אמו הוצרך

רש"י

בשבטים לענין הנחלה ואע"פ שנתחלקה הארץ למנין גלותם כדכתיב לרב תרבו נחלתו וכל איש ואיש נטל ...זה חוץ מן הבכורים מ"מ לא נקראו ד שבטים אלא אלו ...טיל גורל הארץ למנין שמות השבטים ונשיא לכל שבט ...בט ודגלים לזה ולזה] : (ז) ואני בבאי מפדן וגו'. ע"פ שאני מטריח עליך להוליכני להקבר בארץ כנען ולא עשיתי לאמך שהרי מתה סמוך לבית לחם: כברת ארץ.

בית יהודא

נָאר זַייא זָאלֶן זַיין גֶערֶעכנֶעט אִין דִי צְוֵויי שְׁבָטִים אֶפְרַיִם אוּנ מְנַשֶּׁה, אַבִּיסֶעל מֶענְטְשֶׁן פוּן זֵיי וֶועלֶן אַרַיין גֵיין אִין שֵׁבֶט אֶפְרַיִם אוּנ אַבִּיסֶעל וֶועלֶן אַרַיין גֵיין אִין שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה, זֵיי וֶועלֶן פַארְגְרֶעסֶערֶן דֶעם צָאהְל מֶענְטְשֶׁן פוּן דִי צְוֵוייא שְׁבָטִים (וְלֹא יְהֵא לָהֶם שֵׁם בִּשְׁבָטִים לְעִנְיַן הַנַּחֲלָה) גֶעגֶען יְרוּשָׁה אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וֶועלֶן זַייא נִיט הָאבֶּן אַבֶּעזוּנְדֶער נָאמֶען צְווִישֶׁען דִי שְׁבָטִים (וְאַף עַל פִּי שֶׁנֶּחְלְקָה הָאָרֶץ לְמִנְיַן גֻּלְגְּלוֹתָם) רש"י פְרֶעגְט מִיר וַוייסֶען פוּן דִי תּוֹרָה אַז אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אִיז ...טיילְט גֶעוָוארֶן אוֹיף דֶעם צָאהְל פוּן דִיא מֶענְטְשֶׁן, עֶס זֶענֶען גֶעוֶוען זֶעקְס מָאהְל הוּנְדֶערְט טוֹיזֶענְד מֶענְטְשֶׁען, ...אט מֶען גֶעטֵיילְט דִיא עֶרְד פוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוֹיף זֶעקְס מָאהְל הוּנְדֶערְט טוֹיזֶענְד שְׁטִיקֶער (כְּדִכְתִיב) וִוי עֶס שְׁטֵייט ...ן פָּסוּק (לָרַב תַּרְבּוּ נַחֲלָתוֹ) צוּ דֶעם שֵׁבֶט וָואס הָאט פִיל מֶענְטְשֶׁן זָאלְט אִיר גֶעבֶּן מֶער חֲלָקִים עֶרְד, אוּנ דֶער שֵׁבֶט ...אם הָט וֵוייניג מֶענְטְשֶׁן, זָאלְט אִיר אִים גֶעבֶּען וֵוייניגֶער חֲלָקִים עֶרְד (וְכָל אִישׁ וְאִישׁ נָטַל בְּשָׁוֶה) אַלֶע מֶענְטְשֶׁן הָאבֶּן ...הָאט גְלַייכֶע חֲלָקִים (חוּץ מִן הַבְּכוֹרִים) נָאר דִיא בְּכוֹרִים הָט יֶעדֶער בְּכוֹר גֶעהַאט צְוֵויי חֲלָקִים, וָועלְכֶע טוֹבָה הָאט ...קב גֶעטָאן צוּ יוֹסֵף מִיט דֶיינֶם צוּטֵיילוּנג וָואס עֶר הָט אִים צוּטֵיילְט אוֹיף צְוֵויי שְׁבָטִים, וָוס אִיז דָר חִילוּק צוּ אֶפְרַיִם ...ט מְנַשֶּׁה וָואלְטֶען גֶעוֶוען אֵיין שֵׁבֶט וּשְׁבֶט יוֹסֵף, לְמָשָׁל צוּזַאמֶען וָואלְטֶען זֵיי גֶעוֶוען הוּנְדֶערְט טוֹיזֶענְד מֶענְטְשֶׁען, ...אלְטֶען זַייא גֶענוּמֶען הוּנְדֶערְט טוֹיזֶענְד מֶענְטְשֶׁן אוּנ אֶפְרַיִם ...זוּנְדֶער פוּפְצִיג טוֹיזֶענְד מֶענְטְשֶׁן. אִיצְט אַז מְנַשֶּׁה אִיז בֶּעזוּנְדֶער פוּפְצִיג טוֹיזֶענְד חֲלָקִים, הָאבֶּן אוֹיךְ בֵּיידֶע צוּזַאמֶען הוּנְדֶערְט טוֹיזֶענְד חֲלָקִים, עֶנְטְפֶערְט רש"י (מִכָּל ...קִים לֹא נִקְרְאוּ שְׁבָטִים אֶלָּא אֵלוּ) דֶר צוּטֵיילוּנג פוּן דִי צְוֵוייא קִינְדֶר אִיז נָאר גֶעגֶען נָאמֶען, אַזוֹ וָואלְט גֶעוֶוען דָר נָאמֶען ...בֶט יוֹסֵף, אוּנ אִיצְט וֶוערְט גֶערוּפֶען דֶער נָאמֶען שֵׁבֶט אֶפְרַיִם אוּנ שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה (לְהַטִּיל גּוֹרַל הָאָרֶץ לְמִנְיַן שְׁמוֹת הַשְּׁבָטִים) ...עֶן יוֹסֵף וָואלְט גֶעוֶוען אֵיין שֵׁבֶט וָואלְט מֶען גֶעוָוארְפֶען עֶלְף גוֹרָלוֹת, אוּנ אַז עֶס אִיז גֶעוָוארֶען פוּן יוֹסֵף צְוֵויי שְׁבָטִים ...ז צְוֶועלְף גוֹרָלוֹת *) (וְנָשִׂיא לְכָל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט) אַזוֹי וָואלְט גֶעוֶוען אֵיין נָשִׂיא, אַנָשִׂיא פוּן שֵׁבֶט יוֹסֵף, אִיצְט זֶענֶען ...וויי נְשִׂיאִים, אַנָשִׂיא פוּן שֵׁבֶט אֶפְרַיִם אוּנ אַנָשִׂיא פוּן שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה (וּדְגָלִים לָזֶה וְלָזֶה) דֶער שֵׁבֶט אֶפְרַיִם הָאט אַפָּאן ...נ דֶר שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה הָאט אַפָּאן : (ז) וַאֲנִי בְּבֹאִי מִפַּדָּן וגו'ו. יַעֲקֹב הָאט גֶעזָאגְט צוּ יוֹסֵף (וְאַף עַל פִּי שֶׁאֲנִי מַטְרִיחַ עָלֶיךָ ...הוֹלִיכֵנִי לְהִקָּבֵר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן) אֲפִילוּ אִיךְ פַארְלַאנְג פוּן דִיר אַשְׁוֶוערֶע זַאךְ דוּ זָאלְסְט מִיךְ פִירֶען צוּ בַּגְרָאבֶען אִין לַאנְד ...נַעַן (וְלֹא כֵּן עָשִׂיתִי לְאִמְּךָ) אוּנ צוּא דַיין מוּטֶער הָאבּ אִיךְ נִיט אַזוֹ גֶעטָאן (שֶׁהֲרֵי מֵתָה סָמוּךְ לְבֵית לֶחֶם) דַיין מוּטֶער אִיז

שפתי חכמים

...ם הואיל ומלינו דאם הוא אסר כדפירש"י בפ' חיי שרה גם אסר ...א אם : ד דאותה נחלה שירשו השבטים היו נקראים על שמם כמו ...ולת ראובן או נחלת שמעון וכן כולם וגם לנחלת מנשה ואפרים יקרא הנחלה על שמם נחלת מנשה נחלת אפרים כלומר כל אחד ואחד תחום לעצמו כמו שיטול כל א' מן השבטים ולא יקרא נחלת יוסף והו שנקט רש"י לעיל ולא יהיה להם שם כשבטים ר"ל ולא יקרא הנחלה

פירוש לתורת אלהים

...ל אויף זַייעֶרִי בְּרִידֶערְס נֶעמֶען אויף שֵׁבֶט אֶפְרַיִם ...דֶער אויף שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה יִקָּרְאוּ זָאלֶען זַייא גְרוּפֶּען ...עֶרֶען אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל : (ז) וַאֲנִי אוּנ אִיךְ [עיין רש"י] ...באִי וֶוען אִיךְ בִּין גֶעקוּמֶען פוּן פַּדַּן אֲרָם מֵתָה אִיז ...חֵל בַּייא מִיר גִישְׁטָארְבֶּען אִין לַאנְד כְּנַעַן אוֹיף ...עֶם וֶוענ בְּעוֹד עֶס אִיז נָאךְ גִיוֶוען אֵיין שְׁטִיקְעל ...אַנְד דָאס מֵיינְט מֶען אַתְּחוּם שַׁבָּת צוּא קוּמֶען

ליקוטי מרדכי

(ז) וַאֲנִי בְּבוֹאִי מִפַּדָּן מֵתָה עָלַי רָחֵל וגו'. פַאר וָוס הָט יַעֲקֹב נִיט גֶעזָאגְט צוּ יוֹסֵף אַטַעם פַאר וָוס עֶר הָט בַּאגְרָאבֶּן זַיין מוּטֶער רָחֵל אוֹיף דֶעם וֶועג אוּנ עֶר הָאט זַיא נִיט גֶעפִירְט אִין שְׁטָאט צוּ בַּאגְרָאבֶן זַיא ? נָאר יַעֲקֹב הָאט אִים גֶעזָאגְט אַטַעַם, דֶר שְׁטֵייגֶער אִיז דֶער וָוס אִיז אַגוּטֶער מֶענְטְשׁ אוּנ וִויל טָאהְן אַטוֹבָה צוּ מֶענְטְשֶׁן, מַאכְט עֶר אַגַאסְט הוֹיז אוֹיף מִיטֶן וֶועג וואו מֶענְטְשֶׁן גֵייעֶן הִין אוּנ צוּרִיק אוּנ זֵיי קוּמֶען אִין גַאסְט הוֹיז גִיט מֶען זֵיי עֶסֶען אוּנ טְרִינְקֶען אוּנ אַאָרְט צוּ נֶעכְטִיגֶען, דָס הֵייסְט הַכְנָסַת אוֹרְחִים, וָוס דָס אִיז גְרֶעסֶער וִוי צוּ נֶעמֶען דִי שְׁכִינָה צוּ ...ן, אוּנ וִוי פִיל מֶענְטְשֶׁען קֶען דֶען אַמֶענְטְשׁ שְׁפַּייזֶען ? נָאר אַבִּיסֶעל ?

...ךְ, דָס אִיז הַכְנָסַת אוֹרְחִים נָאר צוּם עֶסֶען, טְרִינְקֶען, נֶעכְטִיגֶען, אוּנ

ספר הישר

...כִירָה אוּנ וִויא מֶען הָט גֶעבְּרַאכְט דֶעם שְׁטַר מְכִירָה הָט מֶען ...עֲקֹב אָבִינוּ קֶבֶר גֶעוֶוען מִיט גְרוֹס כָּבוֹד אוּנ יוֹסֵף מִיט זַיינֶע ...בּוֹרִים הָאבֶּן אוּם גִיקֶערְט אִין מִצְרַיִם אוּנ יוֹסֵף אִיז גִיזֶעסֶען אוֹיף זַיין שְׁטוּל זִיכֶערְלִיךְ אוּנ זַיינֶע בְּרִידֶער זֶענֶען גִיזֶעסֶן אִין גּוֹשֶׁן אוּנ הָ...בֶּן זִיךְ גֶעפְרוּכְטְבַּארְט אוּנ שְׁטַארְק גִימֶערְט אוּנ זֶענֶען גִיוָאקְסֶן אִין גַאנְץ וֶועג אַזוֹ וִויא יַעֲקֹב הָאט זַייא אָן גֶעזָאגְט :

*) הערה דער מיינונג פון רש"י, ווען יוסף וואלט גיוועזן איין שבט, וואלט גיוועזן איין גורל, וואלטין אפרים מיט מנשה געהאט זייער נחלה צוזאמען אויף איין ארט, אבער איצט או אפרים אונ מנשה זענען צוויי שבטים אונ זיי האבין צוויי גורלות, קען זיין דער גורל פון אפרים זאל זיין אין צפון אונ דער גורל פון מנשה זאל זיין אין דרום :

לָבֹא אֶפְרָתָה וָאֶקְבְּרֶהָ שָּׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרָת הִוא בֵּית לָחֶם: ח וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי־

אונקלוס

דְאַרְעָא לְמֵיעַל לְאֶפְרָת וּקְבַרְתַּהּ תַּמָּן בְּאֹרַח אֶפְרָת הִיא בֵּית לָחֶם ח וַחֲזָא יִשְׂרָאֵל יָת בְּנֵי יוֹסֵף וַאֲמַר מַן אִלֵּין

רשב"ם

לומר כן: (ח) וירא ישראל. אע"פ שכתוב לפנינו ולא יוכל לראות. יש רואה דמות אדם ואין מכיר דמות פניו. וכן לא יראני האדם וכתיב ראה

רש"י

מדת ארץ והם אלפים אמה כמדת תחום שבת כדברי ר' משה הדרשן ולא תאמר שעכבו עלי גשמים מלהוליכה ולקברה בחברון עת הגריד היה שהארץ חלולה ומנוקבת ה ככברה ואקברה שם. ולא הולכתיה אפי' לבית לחם להכניסה לאר ו וידעתי שיש בלבך עלי אבל דע לך שע"פ הדבור קברתיה שם שתהא לעזרה ז לבניה כשיגלה אותם נבוזראד והיו עוברים דרך שם יצאת רחל על קברה ובוכה ומבקשת עליהם רחמים שנא' (ירמי' לא) קול ברמה נשמע וגו' והקב"ה משיבה יש שכר לפעולתך נאם ה' וגו' ושבו בנים לגבולם. ואונקלוס תרגם כרוב ארעא כדי שיעור חרישת יום [ס"א ארץ] ואומר אני שהיה להם קצב שהיו קורין אותו כדי מחרישה אחת קוריאד"א בלעז כדאמרי' כרוב ותני ח כמה דמסיק תעלא מבי כרבא: (ח) וירא ישראל את בני יוסף. בקש לברכם ונסתלקה שכינה ממנו ט לפי שעתיד

בית יהודא

געשטארבען נאנט צו די שטאט בית לחם (כברת ארץ) מיינט מען (מדת ארץ) אמאס ערד (והם אלפים אמה כמדת תחום שבת) די מאס איז געוועזען צוויי טויזענד איילן, וויא דיא מאס פון א תחום שבת פון דעם ארט וואו זיא איז געשטארבען ביז די שטאט בית לחם (כדברי רבי משה הדרשן) אזוי זאגט רבי משה הדרשן, פון דעסטוועגען האב איך זיא ניט געפירט ביז בית לחם (ולא תאמר שעכבו עלי גשמים מלהוליכה ולקברה בחברון) זאלסט ניט זאגען מסתמא איז געוועזען רעגען האבען זיא מיך פארהאלטען פון צו טראגען זיא ביז חברון אונ דארטען זיא צו בגראבען, ניין (עת הגריד היה) עס איז געוועזען אטרוקענע צייט (שהארץ חלולה ומנוקבת ככברה) ווען דיא ערד איז געלעכערט וויא אזיפ, פון דעסטוועגען (ואקברה שם) האב איך זיא בגראבען דארטען וואו זיא איז געשטארבען (ולא הולכתיה אפילו לבית לחם להכניסה לארץ) אונ איך האב זיא ניט געפירט אפילו אין בית לחם איך זאל זיא אריינברענגען אין אשטאט (וידעתי שיש בלבך עלי) איך ווייס אין דיין הארץ איז דא אביסעל פארדריסונג אויף מיר (אבל דע לך שעל פי הדבור קברתיה שם) אבער זאלסט וויסען הקב"ה הט געהייסען איך זאל זיא דארטען בגראבען (שתהא לעזרה לבניה כשיגלה אותם נבוזראדן והיו עוברים דרך שם) זיא זאל זיין צו הילף צו אירע קינדער, ווען נבוזראדן הט פארטריבען די יודין פון ארץ ישראל זענען דיא יודין געגאנגען לעבען דעם קבר פון רחל (יצאת רחל על קברה) איז רחל ארויסגעגאנגען פון איר קבר אונ האט זיך געשטעלט אויף איר קבר (ובוכה ומבקשת עליהם רחמים) זיא האט געוויינט אונ האט געבעטען ביי הקב"ה ער זאל אויף זייא רחמנות האבען (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק קול ברמה נשמע, עס איז געהערט געווארען אשטימע רחל וויינט ווענען אירע קינדער (והקב"ה משיבה יש שכר לפעולתך ושבו בנים לגבולם) הקב"ה האט איר גיענטפערט דו וועסט האבען שכר (אבעלוינונג) פאר דיין בעטונג, דיא קינדער וועלען צוריק קומען צוא זייער ארט אין ארץ ישראל (ואונקלוס תרגם כרוב ארעא) דר תרגום טייטשט כברת ארץ מיינט מען א אקער ערד (כדי שיעור חרישת יום) אזוי אשטיק ערד וואס מען צוא אקערט אין איין טאג, זאגט רש"י (ואומר אני) איך זאג (שהיה להם קצב שהיו קורין אותו כדי מחרישה אחת) זייא האבען געהאט פר צייטען אזוי אמאס אויף דיא ערד וואס מען הט דם גערופען א אקער ערד ולמשל פופציג איילען ערד הט מען גערופען א אקער ערד, אונ כברת איז טייטש א אקער (כדאמרינן) וויא מיר זאגען (כרוב ותני) ער האט איין מאהל געאקערט אונ נאך אמאהל געאקערט (כמה דמסיק תעלא מבי כרבא) וויא דער פוקס ברייננגט פון אקער: (ח) וירא ישראל את בני יוסף. זאגט רש"י (בקש לברכם ונסתלקה שכינה ממנו) יעקב האט געוואלט בענטשען דיא קינדער פון יוסף איז די שכינה אפגעטאן געווארן פון אים (לפי שעתיד

שפתי חכמים

על שמם: ה ואע"פ שפי' כברת מג' מדה מ"מ מדאפקיה בלשון כברת ש"מ תרתי: ו וא"ת והא בפסוק בהד"א כתיב שנקברה בא"י דכתיב מתה עלי רחל בארץ כנען וכנען הוא א"י. וי"ל דהא ודאי שנקברה בא"י אלא לארץ פירושו בעיר שבני אדם יושבים כמו ארץ נושבת: ז וקשה והא כפ' ויחב פירש"י בשביל שזלזלה במשכב הלדיק לא זכתה ליקבר עמו וי"ל שאיתו דבר היה גורם לה שלא נקברה עמו במערת המכפלה אבל עדיין קשה למה לא זכתה לילך ולהקבר בעיר ולא בשדה אלא כדי שתהא לעזרה וכו' וא"ל דזה הטעם לבד גרם ולא משום שזלזלה דא"כ למה רחל לא נקברה עם יעקב יותר משאר אמהות אע"כ דתרוייהו גרמו ואין להקשות למה לא א"ל יעקב מזה עד עכשיו שעל פי הדבור היה כי לא רצה לגלות לו הצרות שעתידים לבא עד עת ההכרח דאם לא עכשיו אימתי (ג"א): ח פי' חורש ושונה: ט דק"ל מה זה דכתיב מי אלה וכי יעקב לא היה מכירן. א"נ דק"ל וירא ישראל והא בסמוך כתיב ועיני ישראל כבדו מזוקן לא

ליקוטי מרדכי

פון דעסטוועגען איז די מצוה אזוי גרויס, ווען יעקב הט גיוואלט ברייננגען אזכות אויף רחל, אויף אייביג, האט ער זיא באגראבען אין מיטען וועג, וועלכער מענטש עס וועט דארפען אטובה פון הקב"ה, פרנסה, געזונד, לאנג לעבען, קינדער, וועט ער קומען צום קבר פון רחל, וועט רחל בעטען פון זיינעטוועגען ביי הקב"ה, אונ הקב"ה וועט דעם מענטש געבען וואס ער דארף אין דעם זכות פון רחל, אונ ווען דיא יודען זענען פארטריבען געווארן פון ארץ ישראל אונ זענען געקומען צו רחלס קבר, אונ רחל הט געבעטען פון זייערטוועגען, הט אויך הקב"ה גיענטפערט צו רחל וויין ניט די יודען וועלן צוריק קומען פון בבל אין ארץ ישראל; אונ אזוי איז געווען, דאס איז אגרויסער זכות פר רחל, נאך גרעסער ווי דער זכות פון דעם נאסט הייזער, דם האט יעקב בעזאגט צוא יוסף ואקברה שם, דריבער האב איך דיין מוטער באגראבען דארטען אין מיטען וועג, היא בית לחם, זיא זאל זיין די שטוב פון ברוים, זיא זאל שפייזען אלע יודען, ווער עס וועט קומען אויף איר קבר וויינען, זאל געהאלפען ווערען אין איר זכות:

פירוש לתורת אלהים

אין אפרת פון דעסט וועגען ואקברה האב איך זיא דארט בגראבען אויף דעם וועג וויא מען גייט צוא אפרת דאס איז בית לחם [עיין רס"י]:

(ח) וירא אונ יעקב הט געזעהן די קינדער פון יוסף [ע' רס"י]

אֵלֶּה׃ ט וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו בָּנַי
הֵם אֲשֶׁר־נָתַן־לִי אֱלֹהִים בָּזֶה
וַיֹּאמַר קָחֶם־נָא אֵלַי וַאֲבָרְכֵם׃ שני
י וְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל כָּבְדוּ מִזֹּקֶן לֹא יוּכַל
לִרְאוֹת וַיַּגֵּשׁ אֹתָם אֵלָיו וַיִּשַּׁק לָהֶם
וַיְחַבֵּק לָהֶם׃ יא וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־
יוֹסֵף רְאֹה פָנֶיךָ לֹא פִלָּלְתִּי וְהִנֵּה
הֶרְאָה אֹתִי אֱלֹהִים גַּם אֶת־זַרְעֶךָ׃
יב וַיּוֹצֵא יוֹסֵף אֹתָם מֵעִם בִּרְכָּיו

אונקלוס

וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲבוּהִי
נַי אִנּוּן דִּיהַב לִי יְיָ
בָא וַאֲמַר קָרֵבִנּוּן כְּעַן
תִי וַאֲבָרְכִנּוּן׃ י וְעֵינֵי
שְׂרָאֵל יְקָרָן מִסֵּיבוּ לָא
כִּיל לְמֶחֱזֵי וְקָרֵיב
תְהוֹן לְוָתֵהּ וְנַשֵּׁיק לְהוֹן
פִּיף לְהוֹן׃ יא וַאֲמַר
שְׂרָאֵל לְיוֹסֵף לְמֶחֱזֵי
פָּיךְ לָא סְבָרִית וְהָא
חֲזֵי יָתִי יְיָ אַף יָת בְּנָיךְ׃
וְאַפֵּיק יוֹסֵף יָתְהוֹן מִן
דָמוֹהִי וּסְגִיד עַל אַפּוֹהִי

"א ועיני ישראל יומא נח :

בעל הטורים

קחם נא אלי ואברכם. קחם לית ותד קחם בקמ"ץ תרגלתי ריס קחם פי' תרגלתי לאפרים הפריתי שכינתי עמו בשביל יס אימתי בשעה שנתברך מפי יעקב וקחם על זרועו שנאמר קחם נא אלי ואברכם : (י) מזקן. כתיב חסר ע"ש ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות כשם שרימה יעקב לאביו בברכתו כשכהו עיניו כך עשה לו בנו בברכו אותם שהחליף לו יוסף מנשה באפרים :

רשב"ם

(ג"א ואראה) את ה' : (ט) בזה. במלכות הזאת : (יא) ראה. כמו ראות וכן עשה כיום הזה : לא פללתי. לא דנתי בלבי כל פילול לשון דין וכן

רש"י

נעם ואחאב לצאת מאפרים ויהוא ובניו ממנשה : ויאמר אלה. מהיכן יצאו אלו שאינן ראוין לברכה : (ט) בזה. הראה לו שטר אירוסין ושטר כתובה. ובקש יוסף רחמים הדבר ונחה עליו רוח הקודש : ויאמר קחם נא אלי ברכם. זהו שאמר הכתוב (הושע יא) ואנכי תרגלתי פרים קחם על זרועותיו. תרגלתי רוחי ביעקב בשביל רים עד שלקחן על זרועותיו : (יא) לא פללתי. לא אני לבי להשוב מחשבה שאראה פניך ב עוד. פללתי. ל' שבה כמו (ישעיה טז) הביאי עצה עשי פלילה : (יב) ויוצא

בית יהודא

יָרָבְעָם וְאַחְאָב לָצֵאת מֵאֶפְרַיִם) ווייל פון אֶפְרַיִם וועט גֶעבָּארֶן ווערן יָרָבְעָם אוּנ אַחְאָב (וְיֵהוּא וּבָנָיו מִמְּנַשֶּׁה) אוּנ פון מְנַשֶּׁה וועט גֶעבּארֶן ווערן יֵהוּא מִיט זַיינֶע קִינְדֶר (וַיֹּאמֶר מִי אֵלֶּה) יַעֲקֹב הָט גֶעזָאגְט צוּ יוֹסֵף ווער זֶענֶן דִי קִינְדֶר (מֵהֵיכָן יָצְאוּ אֵלֶּה שֶׁאֵינָן רְאוּיִן לִבְרָכָה) פון וועמֶן זֶענֶן גֶעבּארֶן דִיא קִינְדֶר וָואס זֶענֶן נִיט ווערְט מֶען זָאל זַייא בֶּענְטְשְׁעֶן : (ט) בָּזֶה. זָאגְט רַשִׁ"י (הֶרְאָה לוֹ שְׁטַר אֵירוּסִין וּשְׁטַר כְּתוּבָּה) יוֹסֵף הָאט גֶעווִיזֶן צוּ יַעֲקֹב דִי תְּנָאִים מִיט דִיא כְּתוּבָּה, אַז עֶר הָאט חֲתוּנָּה גֶעהַאט מִיט זַיין ווייב ווִיא דֶר יוּדִישֶׁער דִין (וּבִקֵּשׁ יוֹסֵף רַחֲמִים עַל הַדָּבָר) אוּנ יוֹסֵף הָט גֶעבֶּעטֶן בַּיי הקב"ה עֶר

זָאל גֶעבֶּן זַיין הֵיילִיגְקֵייט אוֹיף יַעֲקֹב עֶר זָאל בֶּענְטְשֶׁן דִיא קִינְדֶער (וְנָחָה עָלָיו רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ) אִיז גֶעקוּמֶען אַהֵיילִיגְקֵייט אוֹיף יַעֲקֹב (וַיֹּאמַר קָחֶם נָא אֵלַי וַאֲבָרְכֵם) אוּנ יַעֲקֹב הָט גֶעזָאגְט צוּא יוֹסֵף נֶעם דִיא קִינְדֶער צוּא מִיר ווֶעל אִיךְ זַייא בֶּענְטְשְׁעֶן (וְזֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב) דָאס אִיז וָואס דֶער פָּסוּק זָאגְט (וְאָנֹכִי תִּרְגַּלְתִּי לְאֶפְרַיִם קָחָם עַל זְרוֹעוֹתָיו) הקב"ה הָט גֶעזָאגְט תִּרְגַּלְתִּי רוּחִי בְּיַעֲקֹב בִּשְׁבִיל אֶפְרַיִם עַד שֶׁלְּקָחָן עַל זְרוֹעוֹתָיו) אִיךְ הָאבּ גֶעגֶעבֶּען מַיין הֵיילִיגְקֵייט אוֹיף יַעֲקֹב פון וֶועגֶען אֶפְרַיִם בִּיז עֶר הָט גֶענוּמֶן בֵּיידֶע קִינְדֶר אוֹיף זַיינֶע הֶענְט אוּנ הָט זַייא גֶבֶּענְטְשְׁט : (יא) וְלֹא פִלָּלְתִּי. יַעֲקֹב הָאט גֶזָאגְט צוּ יוֹסֵף (לֹא מִלֵּא לִבִּי לַחֲשׁוֹב מַחֲשָׁבָה שֶׁאֶרְאֶה פָּנֶיךָ עוֹד) מַיין הַארְץ אִיז קֵיין מָאל נִיט דֶערְפִילְט גְוָוארֶען מִיט דִי טְרַאכְטוּנְג אַז אִיךְ וֶועל זָאל זֶעהְן דַיין פָּנִים : וּפִלַּלְתִּיו. (לָשׁוֹן מַחֲשָׁבָה) פִּלַּלְתִּי אִיז דֶערְטַייטְשׁ טְרַאכְטֶן (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (הָבִיאִי עֲשִׂי פְלִילָה) בְּרֵיינְג אַרַאט אַעֵצָה, טוּה אַטְרַאכְטוּנְג : (יב) וַיּוֹצֵא יוֹסֵף אוֹתָם. זָאגְט רַשִׁ"י (לְאַחַר שֶׁנְּשָׁקָם) נָאכְדֶעם

דעת זקנים מבעלי התוספות

ויוצא יוסף אותם מעם ברכיו. לפי שהיו דבוקים לו תבקן ונשקן ועכשיו רצה יוסף לסדר כדי שיניח ידו עליהם

שפתי חכמים

יוכל לראות ועז"פ בקש לברכם וכו' וע"כ הא' וירא כרוה"ק קאמר כמו וירא יעקב כי יש שבר במצרים : י וקשה למה הראה לו שטר אירוסין ואח"כ בקש רחמים ולמה לא עשה להיפך וי"ל שמתחלה היה דמ"ה אינו רוצה לברך אותם משום שסובר שאינם בני קידושין והם ממזרים לכך הראה לו שטר וכו' שאינם ממזרים וכיון שראה יין לא בירך אותם אמר בודאי נסתלקה ממנו רוה"ק ובקש רחמים. מהרש"ל : כ דק"ל פשיטא כיון שסבור שטרוף טורף

פירוש לתורת אלהים

מר הָט יַעֲקֹב גְזָאגְט מִי אֵלֶּה ווער זֶענֶן דִי[עיין רש"י]: וַיֹּאמֶר הָאט יוֹסֵף גִיזָאגְט צוּא זַיין פָאטֶער הֵם דָאס זֶענֶען מַיינֶע זִיהְן אֲשֶׁר וָואס גָאט ט מִיר גִיגֶעבֶּען בָּזֶה דָא אִין מִצְרַיִם [ע' רש"י] מר הָט יַעֲקֹב גִיזָאגְט צוּא יוֹסֵף פִיר זַייא צוּ מִיר רְכֵם אוּנ אִיךְ ווֶעל זַיי בֶּענְטְשֶׁן, זָאגְט דֶר פָּסוּק: וְעֵינֵי אוּנ דִי אוֹגֶן פוּן יַעֲקֹב זֶענֶען גִיוֶוען טוּנְקֶל מִזֹּקֶן פוּן אַלְט קַייט לֹא יוּכַל עֶר הָט נִיט גִיקָאנְט גוּט זֶעהְן וַיַּגֵּשׁ אוּנ יוֹסֵף הָט צוּ גֶעפִירְט זַיינֶע קִינְדֶר צוּ אִים וַיִּשַּׁק לָהֶם אוּנ יַעֲקֹב הָט זַייא גְקוּשְׁט וַיְחַבֵּק אוּנ עֶר הָט זַיי גִיהַאלְזְט : (יא) וַיֹּאמֶר הָט יַעֲקֹב גִיזָאגְט צוּא יוֹסֵף רְאֹה פָנֶיךָ דַיין גֶעזִיכְט הָאבּ אִיךְ שׁוֹן נִיט גֶערֶעכִינְט צוּא זֶעהְן וְהִנֵּה אוּנ יֶעצְט הֶרְאָה הָט מִיר גָאט גִוִויזֶן גַּם דַיינֶע קִינְדֶר אוֹיךְ : (יב) וַיּוֹצֵא הָט זַייא

וַיִּשְׁתַּחוּ לְאַפָּיו אָרְצָה: יג וַיִּקַּח יוֹסֵף
אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶת־אֶפְרַיִם בִּימִינוֹ
מִשְּׂמֹאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת־מְנַשֶּׁה
בִשְׂמֹאלוֹ מִימִין יִשְׂרָאֵל וַיַּגֵּשׁ אֵלָיו:
יד וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת־יְמִינוֹ וַיָּשֶׁת
עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהוּא הַצָּעִיר וְאֶת־
שְׂמֹאלוֹ עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שִׂכֵּל אֶת־
יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר: טו וַיְבָרֶךְ אֶת־

עַל אַרְעָא : יג וּדְבַר
יוֹסֵף יָת תַּרְוֵיהוֹן יָת
אֶפְרַיִם בִּימִינֵהּ מִסְּמָאלָא
דְיִשְׂרָאֵל וְיָת מְנַשֶּׁה
בִּסְמָאלֵהּ מִימִינָא
דְיִשְׂרָאֵל וְקָרֵיב לְוָתֵהּ
יד וְאוֹשִׁיט יִשְׂרָאֵל יָת
יְמִינֵהּ וְשַׁוִּי עַל רֵישָׁא
דְאֶפְרַיִם וְהוּא זְעֵירָא
וְיָת סְמָאלֵהּ עַל רֵישָׁא
דִמְנַשֶּׁה אַחְכְּמִינּוּן
לִידוֹהִי אֲרֵי מְנַשֶּׁה
בּוּכְרָא : טו וּבָרֵיךְ יָת

תו"א שכל את מנחות לו :

רשב"ם

ויעמוד פנחס ויפלל עשה נקמה, כדכתיב ויקם מתוך העדה ויקח רומח בידו וגו' לשון נקמת דין : (יג) את אפרים בימינו. להושיבו אצל שמאלו של ישראל : (יד) שכל את ידיו. כמו סכל שהוא לשון אדם מעוקם ונפתל : כי מנשה הבכור. יודע היה יעקב שיוסף בנו הביאם שיהא מנשה לימינו של יעקב ואפרים לשמאלו והוא רצה לתת ימינו על ראש הצעיר ושמאלו על ראש הבכור : (טו) ויברך את יוסף. ברכת הבנים היא ברכת האב :

בעל הטורים

(יד) והוא הצעיר. בגי' הוא הקטין עצמו לכך זכה ויצא ממנו יהושע שהוא מלא חכמה :

בית יהודא

ווי יַעֲקֹב הָט זֵיי גֶעקוּשְׁט (הוֹצִיאָם יוֹסֵף מֵעִם בִּרְכָּיו) הָט יוֹסֵף זֵיי אַרוֹסְגֶענוּמֶן פוּן זַיינֶע קְנִיה (כְּדֵי לְיַשְּׁבָם זֶה לְיָמִין וְזֶה לִשְׂמֹאל לִסְמוֹךְ יָדָיו עֲלֵיהֶם וּלְבָרְכָם) עֶר זָאל זֵיי זֶעצִין לֶעבִּין יַעֲקֹב אֵיינֶעם בַּיי זַיין רֶעכְטֶע זַייט אוּנ אֵיינֶם בַּיי זַיין לִינְקֶע זַייט יַעֲקֹב זָאל אַרוֹפְלֵייגֶען זַיינֶע הֶענְט אוֹיף זֵיי אוּנ זָאל זֵיי בֶּענְטְשֶׁן : וַיִּשְׁתַּחוּ לְאַפָּיו. (כְּשֶׁחָזַר לְאַחוֹרָיו מִלִּפְנֵי אָבִיו) וֶוען יוֹסֵף הָט אָפְּגֶעטְרֶעטֶן אִינְטֶר זִיךְ פוּן זַיין פָאטֶר הָט עֶר זִיךְ גֶעבּוּקְט צוּא זַיין פָאטֶער : (יג) וְאֶת אֶפְרַיִם בִּימִינוֹ מִשְּׂמֹאל יִשְׂרָאֵלוֹ. יוֹסֵף הָט גֶענוּמֶן זַיין זוּהְן אֶפְרַיִם בַּיי זַיין רֶעכְטֶע הַאנְט עֶר זָאל זַיין קֶעגֶן דִי לִינְקֶע הַאנְט פוּן יַעֲקֹב (הַבָּא לִקְרַאת חֲבֵרוֹ) דֶר מֶענְטְשׁ וָואס קוּמְט קֶעגֶן זַיין חָבֵר (יְמִינוֹ כְּנֶגֶד שְׂמֹאל חֲבֵרוֹ) אִיז זַיין רֶעכְטֶע הַאנְט קֶעגֶען דִיא לִינְקֶע הַאנְט פוּן זַיין חָבֵר (וְכֵיוָן שֶׁהוּא הַבְּכוֹר מְיוּמָן לִבְרָכָה) אוּנ ווייל מְנַשֶּׁה אִיז דֶר בְּכוֹר דַארְף עֶר זַיין אִין דִי רֶעכְטֶע זַייט ווען מֶען בֶּענְטְשְׁט אִים : (יד) שִׂכֵּל אֶת יָדָיו. (כְּתַרְגּוּמוֹ) וְוִיא

רש"י

יוסף אתם. לאחר שנשקם הוציאם יוסף מעם ברכיו כדי ליישבם זה לימין וזה לשמאל לסמוך ידיו עליהם ולברכם וישתחו לאפיו. כשחזר לאחוריו מלפני אביו : (יג) את אפרים בימינו משמאל ישראל. הבא לקראת חברו ימינו כנגד שמאל חברו וכיון שהוא הבכור מיומן לברכה : (יד) שכל את ידיו. כתרגומו אחכמינון בהשכל ובחכמה

שפתי חכמים

איך יחשוב מחשבה לראות אותו וע"פ לא מלאני לבי כלו' לא עלתה על דעתי מחשבה אחרת ולומר שמא לא נטרף והראה אותך חי : ל [נח"י] נ"ל דאזיל לטעמיה שפי' בפ' מקץ דכל השתחואת שבמקרא

דעת זקנים מבעלי התוספות

לכך הוצרך להוציאם מעם ברכיו ולהרחיקם מעם לשום אותם האחד לידו האחת והאחר לידו האחרת : (יד) שכל את ידיו. פי' מתוך מעשה ידיו של יוסף שנתן מנשה לשמאלו שהוא

ליקוטי נחמיה

(טו) וַיְבָרֶךְ אֶת יוֹסֵף וגו'. יַעֲקֹב הָאט דָא גֶעזָאגְט דְרַיי זַאכֶען הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְּכוּ וגו'. הָאֱלֹהִים הָרוֹעֶה אוֹתִי וגו'. הַמַּלְאָךְ הַגּוֹאֵל וגו'. ווָארוּם יֶעדֶער יוּד דַארְף זַיין גֶעבֶּענְטְשְׁט מִיט דְרַיי בְּרָכוֹת, עֶר זָאל זַיין אַצַּדִיק, עֶר זָאל הָאבֶּען פַּרְנָסָה, עֶר זָאל זַיין גֶעזוּנְד, וֶועגֶען דִיא עֶרְשְׁטֶע בְּרָכָה מֶען זָאל זַיין אַצַּדִיק, הָט יַעֲקֹב גֶעזָאגְט אוּנ גֶעבֶּענְטְשְׁט דִי קִינְדֶער הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְּכוּ אֲבוֹתַי לְפָנָיו, דֶר גָאט וָוס מַיינֶע עֶלְטֶערְן זֶענֶען גֶעגַאנְגֶען פַר אִים אוּנ הָאבֶּן אִים גֶעדִינְט, עֶר זָאל אַייךְ בֶּענְטְשֶׁן אִיר זָאלְט אִים אוֹךְ אַזוֹ דִינֶען וִוי זֵיי הָאבֶּן אִים גֶעדִינְט. הָאֱלֹהִים הָרוֹעֶה אוֹתִי מֵעוֹדִי, דֶר גָאט וָוס הָט מִיךְ גֶעפִּיטֶערְט (גֶעשְׁפַּייזְט) פוּן מַיין יוּגֶענְד בִּיז הַיינְט, עֶר זָאל אַייךְ שְׁפַּייזֶען מִיט פַּרְנָסָה. הַמַּלְאָךְ הַגּוֹאֵל אוֹתִי מִכָּל רָע, דֶר מַלְאָךְ וָואס הָאט מִיךְ אוֹיסְגֶעלֵייזְט פוּן אַלֶע שְׁרֶעקְנִיס וָוס הָט גֶעקֶענְט טְרֶעפֶען מַיין גוּף אוּנ אִיךְ בִּין גֶעבְּלִיבֶּן גֶעזוּנְד זָאל אַייךְ אוֹךְ בֶּענְטְשֶׁען מִיט גֶעזוּנְד :

פירוש לתורת אלהים

יוֹסֵף אַרוֹם גֶעצוֹגֶן פוּן דֶעם פָאטֶערְס קְנִיא [עיין רש"י] וַיִּשְׁתַּחוּ אוּנ יוֹסֵף הָט זִיךְ גֶעבּוּקְט צוּ זַיין פָאטֶער מִיט זַיין פָּנִים בִּיז צוּ דֶער עֶרְד : (יג) וַיִּקַּח אוּנ יוֹסֵף הָאט זֵייא בֵּיידֶע גֶענוּמֶען אֶפְרַיִם הָט עֶר גִישְׁטֶעלְט בִּימִינוֹ בַּייא זַיין רֶעכְטֶע הַאנְד כְּדֵי עֶר זָאל זַיין מִשְּׂמֹאל אִין דֶער לִינְקֶער הַאנְד פוּן יַעֲקֹב וְאֶת מְנַשֶּׁה אוּנ צוּא מְנַשֶּׁה הָאט עֶר גֶענוּמֶען בִּשְׂמֹאלוֹ אִין זַיין לִינְקֶע הַאנְד כְּדֵי עֶר זָאל זַיין מִימִין פוּן דִיא רֶעכְטֶער הַאנְד פוּן יַעֲקֹב [עיין רש"י] וַיַּגֵּשׁ אוּנ עֶר הָאט זֵיי גֶענֶעהְנְט צוּ אִים : (יד) וַיִּשְׁלַח הָט יַעֲקֹב אוּם גֶשְׁטְרֶעקְט זַיין רֶעכְטֶע הַאנְד וַיָּשֶׁת אוּנ הָאט זִיא אַרוֹיף גֶעלֵייגְט אוֹיף דֶעם קָאפּ פוּן אֶפְרַיִם וְהוּא הַצָּעִיר אוּנ עֶר אִיז דֶר יוּנְגְסְטֶער וְאֶת שְׂמֹאלוֹ אוּנ זַיין לִינְקֶע הַאנְד הָאט עֶר אַרוֹיף גֶעלֵייגְט עַל רֹאשׁ אוֹיף דֶעם קָאפּ פוּן מְנַשֶּׁה. זָאגְט דֶער פָּסוּק שִׂכֵּל עֶר הָאט גֶקְלֵיגְט מִיט זַיינֶע הֶענְד עֶר הָאט עֶס גְטָאן מִיט חָכְמָה עֶר הָאט גְוְואסְט כִּי מְנַשֶּׁה אַז מְנַשֶּׁה אִיז דֶר בְּכוֹר אוּנ פוּן דֶעסְט וֶועגִין הָט עֶר פָארְט זַיין הֶעכְטֶע הַאנְד אוֹיף אִים נִיט גְלֵייגְט : (טו) וַיְבָרֶךְ אוּנ ווייל עֶר הָאט גְבֶּענְטְשְׁט דִיא קִינְדֶר פוּן יוֹסֵף

סף וַאֲמַר יְיָ דִּי פְלַחוּ
בָהָתַי קֳדָמוֹהִי אַבְרָהָם
יִצְחָק יְיָ דְּזָן יָתִי
דְּאִיתָנִי עַד יוֹמָא הָדֵין:
מַלְאָכָא דִּי פְרַק יָתִי
כָּל בִּישָׁא יְבָרֵךְ יָת
עוּלֵמַיָּא וְיִתְקְרֵי בְהוֹן
מִי וְשׁוּם אֲבָהָתַי
בְרָהָם וְיִצְחָק וּכְנוּנֵי
מָא יִסְגּוֹן כְּגוֹ בְנֵי
נָשָׁא עַל אַרְעָא:
וַחֲזָא יוֹסֵף אֲרֵי שַׁוִּי
בוּהִי יַד יְמִינֵהּ עַל

יוֹסֵף וַיֹּאמַר הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְּכוּ
אֲבֹתַי לְפָנָיו אַבְרָהָם וְיִצְחָק
הָאֱלֹהִים הָרֹעֶה אֹתִי מֵעוֹדִי עַד־
הַיּוֹם הַזֶּה: טז הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי
מִכָּל־רָע יְבָרֵךְ אֶת־הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא
בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתַי אַבְרָהָם
וְיִצְחָק וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ:
שלישי יז וַיַּרְא יוֹסֵף כִּי־יָשִׁית אָבִיו יַד־

"א האלהים פכהים קית: המלאך פס: וידגו לרב ברכות כ סוטה לו מליעה עד בתרא קית: וירא יוסף מנחות לז:

בעל הטורים

(טז) ויקרא. ב' במסורה ויקרא בהם שמי. ויקרא שמו בישראל לומר שבטי ישראל יקראו ע"ש יוסף כדכתיב גאלת בזרוע עמך בני

רשב"ם

(טז) ויקרא בהם שמי. שיחיה זרעם וזרע זרעם: וידגו. מגזרת חשוקי למד פעל של ה"א כמו סן בכה ויבכו מן שבה וישבו: (יז) כי ישית. קודם שיברכם וראה יוסף ששיכל את ידיו ויאמר יוסף לאביו לא כן אבי. אין

ש ולומר לא יפה אתה עושה הלא היה לו לשאול לאביו מדוע אתה עושה כן. אלא כך אמר יוסף ליעקב לא כך סדורים הבנים כמו שאתה
ר שלא דקדקתי להביאם כסדר לצי ימינך ושמאלך לתת הבכור לימינך והצעיר לשמאלך אלא בימיני לקחתי הבכור והצעיר בשמאלי לכ אתה
ם ידיך להבאתי להכיר אותה מעל ראש אפרים כדי לשימה על ראש מנשה וכן כל לשון הפרה כתובים בקוצר. סורה אלי אל תירא. סורה

רש"י

כיל את ידיו לכך ומדעת כי יודע היה כי מנשה הבכור ואעפ"כ לא שת ימינו עליו: (טז) המלאך הגאל אתי. מלאך הרגיל להשתלח אלי בצרתי כענין שנאמר ויאמר אלי מלאך האלהים בחלום יעקב וגו' אנכי האל בית אל: יברך את הנערים. מנשה ואפרים: וידגו. כדגים הללו

בית יהודא

דר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (אַחְכְּמִינוּן בְּהַשְׂכֵּל וְחָכְמָה) עֶר הָט גְלֵייגְט זַיינֶע הֶענְט מִיט חָכְמָה (הִשְׂכִּיל אֶת יָדָיו לְכָךְ וּמִדַּעַת) עֶר הָט גֶעקְלֵיגְט זַיינֶע הֶענְט וִוי זֵיי זָאלֶן לִיגֶען אוּנ עֶר הָאט דָס גֶעטָאן ווִיסֶענְדִיג (כִּי יוֹדֵעַ הָיָה כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא שָׁת יְמִינוֹ עָלָיו) וָוארוּם יַעֲקֹב הָט גְעוואוּסְט אַז מְנַשֶּׁה אִיז דֶר בְּכוֹר פוּן דֶעסְטְוֶועגְן הָט עֶר נִיט גֶעטָאן זַיין רֶעכְטֶע

נט אויף אים: (טז) וְהַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אוֹתִי. יַעֲקֹב הָט גֶעזָאגְט (מַלְאָךְ הָרָגִיל לְהִשְׁתַּלֵּחַ אֵלַי בְּצָרָתִי) דֶר מַלְאָךְ וָואס
רט אַלֶע מָאל גֶעשִׁיקְט צוּ מִיר עֶר זָאל מִיר הֶעלְפֶען פוּן מַיינֶע צָרוֹת (כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר) ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וַיֹּאמֶר
מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים בַּחֲלוֹם יַעֲקֹב וְגוֹ' אָנֹכִי הָאֵל בֵּית אֵל) אַמַּלְאָךְ פוּן הקב"ה הָאט גֶעזָאגְט צוּ מִיר אִין חָלוֹם, יַעֲקֹב,
ךְ בִּין דֶר גָאט וָואס אִיז צוּ דִיר גִיזֶעהֶן גֶעוָוארֶן אִין בֵּית אֵל: וִיבָרֵךְ אֶת הַנְּעָרִים) . עֶר זָאל בֶּענְטְשֶׁן דִי קִינְדֶר מְנַשֶּׁה
: אֶפְרַיִם (וְיִדְגּוּ) זֵיי זָאלֶן זַיין (כְּדָגִים הַלָּלוּ שֶׁפָּרִים וְרָבִים וְאֵין עַיִן הָרָע שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם) ווִי דִי פִישׁ וָואס מֶעהְרֶן זִיךְ זֵייעֶר
אוּנ אַשְׁטֶעכְטֶע אוּנ גִיוָועלְטִיגְט נִיט אוֹף זֵיי, וַוייל זֵייא זֶענֶען אִין וַואסֶר אוּנ מֶען זֶעהְט נִיט ווִי פִיל זֵיי זֶענֶען, קֶען מֶען

דעת זקנים מבעלי התוספות

ן ישראל שכל יעקב את ידיו כי מנשה הבכור ואעפ"כ שם
נו על ראש אפרים ודומה לו לה' אלהינו הרחמים והסליחות
מרדנו בו: (טז) ויקרא בהם שמי ושם אבותי. על שאר
בטים הנקראים בני יעקב שיהיו נקראים שבטים כשאר בני:

שפתי חכמים

הוא פיסוט ידים ורגלים וממילא כעודו עומד לפני אביו לא היה יכול להסתטת אלא ודאי כשחזר וכו': ם דק"ל דכל כי שבמקרא הוא נתינת טעם אלמעלה ולפי' התרגום דמפרש שכל ג' חכמה אין זה נתינת טעם ועז"פ אע"פ כלומר אע"פ שהיה יודע כי מנשה הבכור וכו' והיינו חכמה כמו שמפ' הפסוק בסמוך כי יודע וכו'. וכתב

ס"ל רבים פירשו כי כמו אע"פ אבל אין נ"ל אלא כך הוא החיבור שכל את ידיו ונתן טעם למה שכל ולמה לא אמר לו שיהפוך שיעמיד
יס מימינו ומנשה משמאלו כי מנשה הבכור ר"ל בשביל שהיה מנשה הבכור לא היה רוצה לבייש אותו: נ שאין למלאך כח לגאול
אדם בלא רשות הקב"ה; ס הוצרך לפרש זה שלא תאמר דע"כ לאו מנשה ואפרים הוא דהא כתיב בסמוך ויברכם ביום ההוא וגו'
צריך לו לברך פעם אחרת וה"א דנערים הם בנים קטנים של יוסף לכ"פ דעכ"ז ע"כ מנשה ואפרים הם דהא לא היו לו בנים אחרים
דבירך אותם כ"פ י"ל דהכא כתיב ויברך את יוסף וכלל אותם בברכתו של יוסף אבל לא בירך אותם בפ"ע ואח"כ ייחם להם ברכה
ע (קל"מ). ולענ"ד נראה מפני שכתוב הנערים בה"א הידיעה הנזכרים לעיל ולא נזכרו כי אם מנשה ואפרים גם לא נולד ליוסף אחר

פירוש לתורת אלהים

ו גְלַייךְ ווִי עֶר וָואלְט גִיבֶּענְטְשְׁט יוֹסֵף וַיֹּאמַר אוּנ
הָאט גְזָאגְט הָאֱלֹהִים דֶער גָאט אֲשֶׁר וָואס מַיינֶע
טֶערְן אַבְרָהָם אוּנ יִצְחָק זֶענֶען גְגַאנְגֶען פַר אִים אוּנ
בֶּן אִים גְדִינְט הָאֱלֹהִים דֶר גָאט הָרוֹעֶה וָוָס עֶר הָט
ךְ גְשְׁפַּייזְט מֵעוֹדִי פוּן מַיין יוּגִינְט אָן בִּיז הַיינְטִיגֶן
אג: (טז) הַמַּלְאָךְ הַגּוֹאֵל דֶר מַלְאָךְ וָוָס אִיז גֶעשִׁיקְט
אָרְען צוּ מִיר עֶר זָאל מִיךְ אוֹיסְלֵייזֶען פוּן אַלֶע
וֹת יְבָרֵךְ זָאל עֶר בֶּענְטְשֶׁן דִי קִינְדֶר מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם
וַיִּקָּרֵא בָהֶם אוּנ עֶס זָאל אִין זֵיי וֶוערֶן גְרוּפֶען שְׁמִי מַיין
נָאמֶען וְשֵׁם אוּנ דֶר נָאמֶען פוּן מַיינֶע עֶלְטֶערֶן אַבְרָהָם
וְיִצְחָק אַבְרָהָם אוּנ יִצְחָק וְיִדְגּוּ אוּנ זָאלֶען זִיךְ פְרוּכְטְבַּארֶן
אַזוֹ וִויא פִישׁ לָרוֹב צוּ מֶערֶן זִיךְ אִין לַאנְד [עיין רמב"ן]:
(יז) וַיַּרְא אוּנ יוֹסֵף הָט גְזֶעהֶן אַז זַיין פָאטֶער הָאט
אַרוֹיפְגֶעלֵייגְט זַיין רֶעכְטֶע הַאנְד עַל רֹאשׁ אוֹיף דֶעם
קָאפּ פוּן אֶפְרַיִם וַיֵּרַע בְּעֵינָיו הָט דָס אִים פַארְדְרָאסֶען
וַיִּתְמוֹךְ הָט עֶר אַרָאפּ גְנוּמֶען זַיין פָאטֶערְס הַאנְד פוּן
דעם

יְמִינוֹ עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם וַיֵּרַע בְּעֵינָיו
וַיִּתְמֹךְ יַד־אָבִיו לְהָסִיר אֹתָהּ מֵעַל
רֹאשׁ־אֶפְרַיִם עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה׃
יח וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו לֹא־כֵן אָבִי
כִּי־זֶה הַבְּכֹר שִׂים יְמִינְךָ עַל־רֹאשׁוֹ׃
יט וַיְמָאֵן אָבִיו וַיֹּאמֶר יָדַעְתִּי בְנִי
יָדַעְתִּי גַּם־הוּא יִהְיֶה־לְּעָם וְגַם־הוּא
יִגְדָּל וְאוּלָם אָחִיו הַקָּטֹן יִגְדַּל מִמֶּנּוּ
וְזַרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא־הַגּוֹיִם׃ כ וַיְבָרְכֵם

אונקלוס

רֵישָׁא דְאֶפְרַיִם וּבְאֵישׁ
בְּעֵינוֹהִי וּסְעַד יְדָא
דַאֲבוּהִי לְאַעְדָאָה יָתַהּ
מֵעַל רֵישָׁא דְאֶפְרַיִם
לְאַנָחוּתַהּ עַל רֵישָׁא
דִמְנַשֶּׁה׃ יח וַאֲמַר יוֹסֵף
לַאֲבוּהִי לָא כֵן אַבָּא אֲרֵי
דֵין בּוּכְרָא שַׁוִּי יְמִינָךְ עַל
רֵישֵׁהּ׃ יט וְסָרֵיב אֲבוּהִי
וַאֲמַר יְדַעְנָא בְּרִי
יְדַעְנָא אַף הוּא יְהֵי
לְעַמָּא וְאַף הוּא יִסְגֵּי
וּבְרַם אֲחוּהִי זְעֵירָא יִסְגֵּי
מִנֵּהּ וּבְנוֹהִי יְהוֹן שַׁלִּיטִין
בְּעַמְמַיָּא׃ כ וּבָרֵיכִנּוּן

רו"א וזרעו יהיה עובדת כוכבים כו:

רשב"ם

משם לפנות אלי. ויסורו אליו סרו משם לבא אליו: (יח) לא כן אבי. לא עשיתי כן אלא הבכור הבאתי לימינך והצעיר לשמאלך. אמר לו יעקב ידעתי בני ידעתי כי חכם אתה והביאתם בסדר לפי ימיני ושמאלי מפני שאתה סבור שאשים ימיני על הבכור אבל אני מתכוין לתת ימיני על הצעיר שהוא לימינך: (יט) ואולם. ואלא: (כ) בך יברך ישראל. איש איש את ב

בעל הטורים

יעקב ויוסף סלה. (יט) ידעתי בגי' המנה מלכים פס' מלכים י ממנשה: וזרעו יהיה מלא. בגי' יהושע:

בית יהודא

זיי קיין עין הרע געבן: (יז) וַיִּתְמֹךְ יַד אָבִיו. זאגט רש"י (הֱרִימָהּ מֵעַל רֹאשׁ בְּנוֹ וְתָמְכָה בְּיָדוֹ) יוסף האט אויפגעהויבן די האנט פון יעקב וואס איז געלעגן אויף דעם קאפ פון זיין זוהן אפרים אונ האט זיא געהאלטן אין זיין האנט (אונ האט זיא געוואלט ליינען אויף דעם קאפ פון מנשה): (יט) וְיָדַעְתִּי בְּנִי יָדַעְתִּי. יעקב האט געזאגט צו יוסף איך ווייס מיין זוהן (שֶׁהוּא הַבְּכוֹר) אז מנשה איז דר בכור (גַּם הוּא יִהְיֶה לְעָם) ער וועט אויך זיין אפאלק אונ ער וועט גרויס ווערען (שֶׁעָתִיד גִּדְעוֹן לָצֵאת מִמֶּנּוּ שֶׁהקב"ה עוֹשֶׂה נֵס עַל יָדוֹ) פון א ווערט געבארען ווערען גדעון וואס הקב"ה וועט טאן אנס דורך אים: וְאוּלָם אָחִיו הַקָּטֹן יִגְדַּל מִמֶּנּוּ. אבער זיין קלענערער ברודר וועט זיין גרעסער פון אים (שֶׁעָתִיד יְהוֹשֻׁעַ לָצֵאת מִמֶּנּוּ) פון אים וועט געבארן ווערן יהושע (שֶׁיַּנְחִיל אֶת הָאָרֶץ) וועט מאכן ירשנן ארץ ישראל צו די יודין (וִילַמֵּד תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל) אונ ער וועט לערנען תורה צו די יודין (וְזַרְעוֹ יִהְ

רש"י

ספרים ורבים ואין עין הרע שולטת בהם: (יז) ויתמך יד אביו. הרימה מעל ראש בנו ותמכה בידו: (יט) ידעתי בני ידעתי. שהוא הבכור: גם הוא יהיה לעם וגם. שעתיד גדעון לצאת ממנו שהקב"ה עושה נס על ידו: ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו. שעתיד יהושע לצאת ממנו שינחיל את הארץ וילמד תורה לישראל: וזרעו יהיה מל

שפתי חכמים

נערים דהא פי' לעיל אשר הולדת אם תולד: ע הוצרך לפ' כן מפני שהרמה שהיא ההסרה ומלת ויתמוך מגורש על הסמיכה הם שני הפכים: פ הוצרך לפרש שלא תאמר ידעתי בני ידעתי דגם הוא יהיה לעם והיה משמע שגם יוסף היה יודע שמנשה יהיה לעם רק שיוסף חשב שיעקב אבינו אינו יודע ומ"ה קאמר לו יעקב שגם הוא יודע כמותו שיגדל וגם יהיה לעם וזה לא מפורש בקרא כי יוסף לא קאמר אלא כי מנשה הוא הבכור ולו"פ ידעתי בני ידעתי כמותך

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יז) וירע בעיניו. מפי רבי יצחק לוי שלבך הרע בעיני יו שאמר בלבו אבי מחזיק אותי כשוטה שלא סדרתי אותם כה

ליקוטי יוסף

(כ) וַיְבָרְכֵם בַּיּוֹם הַהוּא וגו'. דר תרגום יונתן שרייבט בּוּם הַהוּא, אין דעם טאג מיינט מען, אין דעם טאג וואס איינער איז מלה זיין קינד, נאך דר מילה זאל מען בענטשען דעם קינד אונ מען זאל זאגען צו אים הקב"ה זאל דיך מאכן אזוי גליקליך ווי ער האט געמאכן אפרים אונ מנשה, אונ עס זאל ניט געוועלטיגן אעין הרע אויף דעם קינד, ווי עס האט ניט געוועלטיגט אעין הרע אויף אפרים אונ מנשה:

פירוש לתורת אלהים

דעם קאפ פון אפרים אונ האט זיא אן גלעהנ מיט זיין האנד לְהָסִיר כְּדֵי ער זאל זיא אראפ גענ פון אפרים'ס קאפ אונ ליינען זיא עַל ראש אויף דע קאפ פון מְנַשֶּׁה: (יח) וַיֹּאמֶר האט יוסף גזאגט צו זיין פאטער לֹא כֵן עס איז ניט אזו מיין פאטער ווי מיינסט אז אפרים איז דר עלצטסטער כִּי זֶה נאר ד

איז דער בְּכוֹר שִׂים יְמִינְךָ לייג דיין רעכטע האנד אויף זיין קאפ: (יט) וַיְמָאֵן האט זיין פאטער ני געוואלט וַיֹּאמֶר אונ האט גזאגט יָדַעְתִּי בְּנִי איך ווייס וואל מיין זוהן יָדַעְתִּי איך ווייס אז מְנַשֶּׁה א דער בכור גַּם ער וועט אויך ווערען אגרויס פאלק וְגַם הוּא ער וועט אויך גרויס זיין [עיין רש"
וְאוּלָם אבער אָחִיו הַקָּטֹן זיין קלענערער ברודער דס איז אֶפְרַיִם יִגְדַּל וועט גרעסער זיין פון אים [עיין רש"
וְזַרְעוֹ אונ דר גוטער נאמען פון זיינע קינדר וועט זיין צווישן אלי פעלקר אונ אויף גאר דער וועלט [פ' רש"
(כ) וַיְבָרְכֵם אונ ער האט זיי געבענטשט דעם זעלביגען טאג לֵאמֹר אזו צו זאגן בְּךָ יְבָרֵךְ מיט דיר מְנַשֶּׁה א

בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמוֹר בְּךָ יְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר יְשִׂמְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם
וְכִמְנַשֶּׁה וַיָּשֶׂם אֶת־אֶפְרַיִם לִפְנֵי
מְנַשֶּׁה: כא וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף
הִנֵּה אָנֹכִי מֵת וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם
וְהֵשִׁיב אֶתְכֶם אֶל־אֶרֶץ אֲבֹתֵיכֶם:
כב וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שְׁכֶם אַחַד עַל־

מָא הַהוּא לְמֵימַר בָּךְ
ךְ יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר
וִינָךְ יְיָ כְּאֶפְרַיִם
מְנַשֶּׁה וְשַׁוִּי יָת אֶפְרַיִם
יִם מְנַשֶּׁה: כא וַאֲמַר
רָאֵל לְיוֹסֵף הָא אֲנָא
ית וִיהֵי מֵימְרָא דַיְיָ
עֲדְכוֹן וְיָתֵיב יָתְכוֹן
רְעָא דַּאֲבָהָתְכוֹן:
וַאֲנָא יְהָבִית לָךְ חוּלָק

תולדות אהרן

ואני נתתי בתלת קנג :

בעל הטורים

ביום ההוא לאמור וגו' ישימך אלהים כאפרים וכמנשה. לאמור ו' שבו' מקומות הקדים אפרים למנשה כנגד ששה לדיקים השופטים מדו ממני ועל כן משול תמשל בנו מלא וי"ו אבל המלך תמלך עלינו וי"ו שכל המלכים שעמדו ממנו היו רשעים: אפרים לפני. בגי' דגלים בנשיאים: (כב) שכם אחד. בגי' בחלק בכורה:
ן אשר אני ובני עתידים לקחת מיד האמורי בחרבי ובקשתי במלחמת יהושע. ואף על פי שכתוב ביהושע לא בחרבך ולא בקשתך אותו פסוק בשני

רשב"ם.

וישם את אפרים לפני מנשה. באומרו ישימך אלהים כאפרים וכמנשה. וכן לשון שימה נופל בדברים ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. ואת התורה אשר שם משה. שימה בפיהם: (כא) הנה אנכי מת. ויודע אני שאחרי מותי יהיה אלהים עמכם והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם לאחר ד' מאות שנה שנאמר לאברהם: (כב) ואני. באותה הארץ נתתי לך חלק אחד יותר על אחיך שמנשה ואפרים כראובן ושמעון יהיו לי לקחת שני חלקים

רש"י

וים. כל העולם יתמלא בלאת צ שמעו ושמו כשיעמיד ה בגבעון וירח בעמק אילון:(כ)בך יברך ישראל.הבא ך את בניו יברכם בברכתם ויאמר איש לבנו ק ישימך הים כאפרים וכמנשה: וישם את אפרים. בברכתו י מנשה ר להקדימו בדגלים ובחנוכת הנשיאים: ב) ואני נתתי לך. לפי שאתה טורח להתעסק ש בורתי וגם אני נתתי לך ה נחלה שתקבר בה ואיזו זו שכם מר (יהושע כד) ואת עלמות יוסף אשר העלו בנ"י ריס קברו בשכם: שכם אחד על אחיך. שכם ממש

בית יהודא

מְלֹא הַגּוֹיִם) דר איין קינד זיינער ופון אֶפְרַיִם) ווערט זיין נאמן זיין פוהל צווישן אלע פעלקר (כָּל הָעוֹלָם יִתְמַלֵּא בְּצֵאת שִׁמְעוֹ וְשִׁמוֹ) ווען עס ווערט ארויסגיין זיין הערונג אונ זיין נאמן איף דר וועלט ווערט זיין נאמן פוהל ווערן אין די גאנצע וועלט (כְּשֶׁיַּעֲמִיד חַמָּה בְּגִבְעוֹן וְיָרֵחַ בְּעֵמֶק אַיָּלוֹן) ווען יְהוֹשֻׁעַ ווערט שטעלן די זונן אין גִבְעוֹן אונ די לְבָנָה ווערט ער שטעלן אין טאל אַיָּלוֹן: (כ) וּבְךָ יְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל. יַעֲקֹב הָט געזאגט (הַבָּא לְבָרֵךְ אֶת בָּנָיו) ווער עס ווערט קומען בענטשן זיינע קינדער (יְבָרְכֵם בְּבִרְכָתָם) וועט ער זיי בענטשן מיט זייער ברכה (וְיֹאמַר אִישׁ לִבְנוֹ) אמענטש ווערט זאגן צו זיין
ן (יְשִׂמְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכִמְנַשֶּׁה) הקב"ה זאל דיך טאן וויא אֶפְרַיִם אונ מְנַשֶּׁה: וַיָּשֶׂם אֶת אֶפְרַיִם בְּבִרְכָתוֹ לִפְנֵי מְנַשֶּׁה.
קב הט דערמאנט אין דער בְּרָכָה דעם נאמן אֶפְרַיִם פריער פַר מְנַשֶּׁה (לְהַקְדִּימוֹ בִּדְגָלִים) דר פאן פון אֶפְרַיִם איז געווען
יער פַר דעם פאן פון מְנַשֶּׁה (וּבַחֲנֻכַּת הַנְּשִׂיאִים) אונ ווען די נְשִׂיאִים האבן בענייט דעם מִזְבֵּחַ מיט זייערע קָרְבָּנוֹת,
דער נָשִׂיא פון אֶפְרַיִם מַקְרִיב געווען זיינע קָרְבָּנוֹת פריער פַר דעם נָשִׂיא פון מְנַשֶּׁה: (כב) וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ. יַעֲקֹב הָט
אגט צו יוסף (לְפִי שֶׁאַתָּה טוֹרֵחַ לְהִתְעַסֵּק בִּקְבוּרָתִי) ווייל דו ווערסט דיך בעשעפטיגען מיט מיין קְבוּרָה (וְגַם אֲנִי נָתַתִּי לְךָ
ה שֶׁתִּקָּבֵר בָּהּ) וועל איך דיר אויך געבן אַנַחֲלָה וואו דוא זאלסט אין איר בגראבן ווערן (וְאֵיזוֹ זוֹ שְׁכֶם) דאס איז די
אט שְׁכֶם (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פסוק (וְאֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ וגו' מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בִשְׁכֶם) דיא ביינער פון יוסף
ן די יודין האבן געבראכט פון מִצְרַיִם האבן זיי באגראבען אין שְׁכֶם: (שְׁכֶם אַחַד עַל אַחֶיךָ). יַעֲקֹב הָט געזאגט צו יוסף

שפתי חכמים

הוא הבכור ופיך יודע אני מה שאין אתה יודע שגם הוא יהיה לעם שגם זאת אני יודע שיגדל: צ דק"ל דוזרעו יהיה מלא הגוים משמע שזרעו יהיו נפולים בכל העולם והדרכה זה קללה הוא ועז"פ שמעו כו' ר"ל שם שלו כאלו אמר ושם זרעו יהיה בכל העולם דהיינו ע"י ירח וחמה שנראין בכל העולם: ק כי מאמר ישראל הוא כלל ישראל והוא ל' רבים ואיך אמר ישימך שהוא לשון יחיד לכן הוסיף ויאמר איש לבנו וכו': ר שהשימה הזאת אינה ממשיות שלא לקח את אפרים ושם אותו לפני מנשה אלא השימה הזאת היא שימת מעלה שהוא קודם במעלה לדגלים וכו': ש הוצרך לומר שאתה פי' נתתי לך כבר לפי שאותן ברכות שברכו אח"כ יהיו שכל שוין כו

דעת זקנים מבעלי התוספות

י סדרתי אותם כסדר: (כ) וישם את אפרים לפני מנשה. מתי נתקיימה ברכתי בחנכת הנשיאים שאפרים הקריב ם שביעי ומנשה ביום שמיני לקיים מה שנאמר מקים דבר דו: (כב) ואני נתתי לך. הקשה הרב רבי משה והלא יל קנאה ביניהם והוא היה יודע שבשביל משקל שני סלעים ת שהוסיף לו על אחיו נתגלגל הדבר וירדו למצרים. וגם יוסף יש תימה שנתן לבנימין שלש מאות כסף וחמש ליפות שמלות ולאחרים לא נתן אלא חליפות שמלות. ותירץ

רת וכו' מפני שבל"ז אין לפסוק זה שום קישור למעלה: ת פי'

פירוש לתורת אלהים

פְרַיִם זָאלֶן זִיךְ בֶּענְטְשֶׁן אַלֵי יוּדֶן אַז אֵייגֶער וֶועט עלֶן בֶּענְטְשֶׁן זַיין קִינְד זָאל עֶר זָאגֶן יְשִׂמְךָ גָאט זָאל יךְ מַאכֶן אַזוֹ וְוִי אֶפְרַיִם אוּנ מְנַשֶּׁה וַיָּשֶׂם אוּנ עֶר הָט בֶּענְטְשְׁט אֶפְרַיִם'מֶען פְרִיעֶר פַר מְנַשֶּׁה'עֶן [עיין רש"י]: א) וַיֹּאמֶר אוּנ יַעֲקֹב הָאט גִיזָאגְט צוּא יוֹסֵף הִנֵּה יךְ וֶועל שְׁטַארְבִּין וְהָיָה אוּנ גָאט וֶועט זַיין מִיט אַייךְ וְהֵשִׁיב אוּנ עֶר וֶועט אַייךְ ווִידֶער קֶערֶן צוּם לַאנְד ווּס אַייעֶרִי עֶלְטֶערֶן זֶענִין גִזֶעסֶן דָאס הֵיימְט אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: (כב) וַאֲנִי אוּנ אִיךְ גִיעֶב דִיר [עיין רש"י] דִיא שְׁטָאט שְׁכֶם אוּנ דָאס וֶועט דִיר זַיין אַחַד עַל אַחֶיךָ אֵיין חֵלֶק מֶער פוּן דַיינֶע בְּרִידֶער חוּץ דֶעם ווָאס דוּ וֶועסְט נֶעמֶן גְלַייךְ מִיט דַיינֶע בְּרִידֶער

אחלק

אַחֶ֑יךָ אֲשֶׁ֤ר לָקַ֙חְתִּי֙ מִיַּ֣ד הָֽאֱמֹרִ֔י
בְּחַרְבִּ֖י וּבְקַשְׁתִּֽי׃ פ רביעי
מט א וַיִּקְרָ֥א יַעֲקֹ֖ב אֶל־בָּנָ֑יו וַיֹּ֗אמֶר הֵאָֽסְפוּ֙
וְאַגִּ֣ידָה לָכֶ֔ם אֵ֛ת אֲשֶׁר־יִקְרָ֥א

אונקלוס

חַד יַתִּיר עַל אֲחָךְ
נְסֵיבִית מִידָא דֶאֱמוֹרָאָה
בִּצְלוֹתִי וּבְבָעוּתִי:
א וּקְרָא יַעֲקֹב לִבְנוֹהִי
וַאֲמַר אִתְכַּנַּשׁוּ וְאֶחַוֵּי
לְכוֹן יָת דִּי יְעָרַע יָתְכוֹן …

הו"א ויקרא יעקב פסחים נו:

רשב"ם

מלכי האמורי סיחון ועוג שאמרו חכמים צרעה לא עברה את הירדן וכתיב ביהושע ואשלח לפניכם את הצרעה ותגרש אותם מפניכם שני מלכי האמורי אשר בעבר הירדן לא בחרבך ולא בקשתך זכותו של יעקב גרם להם:
(א) ויקרא יעקב. שלח בשבילם: האספו. כי שבעים נפש הגדילו באלו שבע עשרה שנה ונעשו עם רב וכדברי רבותינו לשש מאות אלף: את אשר י…

בעל הטורים

(א) ויקרא יעקב לבניו. שרצה לגלות להם הקץ ונסתם ממנו אמר … שמא יש בכם חטא אמרו לו תדקדק בשמותינו ולא תמצא בהם אות …

בית יהודא

(שְׁכֶם מַמָּשׁ ת״א תִּהְיֶה לְּךָ חֵלֶק אֶחָד יְתֵרָה עַל אַחֶיךָ) די שְׁטָאט שְׁכֶם זָאל זַיין דַיין חֵלֶק בְּעֶזוּנְדֶר, אוֹסֶר דַיין חֵלֶק אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וָוס דוּ וֶועסְט הָאבֶּן גְלַייך מִיט דַיינֶע אַלֶע בְּרִידֶר: וּבְחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּיו. זָאגְט רש״י וּכְשֶׁהָרְגוּ שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֶת אַנְשֵׁי שְׁכֶם) וֶוען שִׁמְעוֹן אוּנ לֵוִי הָאבֶּן גֶעהַרְגֶעט די מֶענְטְשֶׁן פוּן שְׁכֶם (נִתְכַּנְּסוּ כָּל סְבִיבוֹתֵיהֶם לְהִזְדַּוֵּג לָהֶם) הָאבֶּן זִיךְ פַארְזַאמְלְט אַלֶע פֶעלְקֶער וָוס אַרוּם שְׁכֶם צוּ מַאכֶן אַמִלְחָמָה מִיט די קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב (וְחָגַר יַעֲקֹב כְּלֵי מִלְחָמָה כְּנֶגְדָּן) הָט יַעֲקֹב אָנְגֶעטָאן זַיין גֶעוֶוער אוּנ הָאט מִיט זֵיי גֶעהַאלְטֶן מִלְחָמָה (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז (שְׁכֶם אַחַד הוּא הַבְּכוֹרָה) אַיין חֵלֶק מֶער פוּן זַיינֶע בְּרִידֶר, דָס אִיז דֶר חֵלֶק וַוייל עֶר אִיז אַבְּכוֹר, אוּנ אַבְּכוֹר נֶעמְט צְוַוייא חֲלָקִים (שֶׁיִּטְּלוּ בָנָיו שְׁנֵי חֲלָקִים) וֶועלֶן זַיינֶע קִינְדֶר נֶעמֶן צְוַוייא חֲלָקִים (וּשְׁכֶם לָשׁוֹן חֵלֶק הוּא) שְׁכֶם אִיז דֶערְטַייטְשׁ אַחֵלֶק (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִוי דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (וְהַרְבֵּה יֵשׁ לוֹ דּוֹמִים בְּמִקְרָא) פִיל מָאל אִיז דָא דֶר וָוארְט שְׁכֶם אִין פָּסוּק אוּנ דֶערְטַייטְשׁ אִיז שְׁכֶם, אַחֵלֶק (כִּי תְּשִׁיתֵמוֹ שֶׁכֶם) זָאלְסְט אִים טָאן שֶׁכֶם מֵיינְט מֶען (תָּשִׁית שׂוֹנְאַי לְפָנַי לַחֲלָקִים) זָאלְסְט טָאן מַיינֶע פַיינְד פַר מִיר אוֹף שְׁטִ… (אֲחַלְּקָה שְׁכֶם) אִיךְ וֶועל טֵיילֶען אַחֵלֶק (דֶּרֶךְ יְרַצְּחוּ שֶׁכְמָה) מֵיינְט מֶען אִישׁ חֶלְקוֹ, אִין וֶועג טֵיילֶן זִיךְ דיא רוֹצְחִים … זֵייעֶר גְזֵלָה אוּנ יֶעדֶער נֶעמְט זַיין חֵלֶק (לְעָבְדוֹ שְׁכֶם אֶחָד) מֶען זָאל אִים דִינֶען אַלֶע צוּזַאמֶען אַיין טֵייל, וִוי אַיין מֶענְטְ… אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֱמֹרִי. מֵיינְט מֶען (מִיַּד עֵשָׂו שֶׁעָשָׂה מַעֲשֵׂה אֱמוֹרִי) אִיךְ הָאבּ דֶעם חֵלֶק גֶענוּמֶען פוּן עֵשָׂו וָוס טוּט וִוי דִי אֱמוֹרִים טוּהֶען (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז דֶר־בֶּר רוּפְט מֶען „עֵשָׂו" אֱמוֹרִי, וַוייל אֱמוֹרִי אִיז דֶערְטַייטְשׁ זָא… (שֶׁהָיָה צָד אָבִיו בְּאִמְרֵי פִּיו) אוּנ עֵשָׂו פְלֶעגְט פַאנְגֶן זַיין פָאטֶער מִיט דִי זָאג וּמִיט דִי רֵיידוּ פוּן זַיין מוֹל ועיין רש״י תולד… עַל כִּי צַיִד בְּפִיו: וּבְחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּיו. (הִיא חָכְמָתִי וּתְפִלָּתִי) אִיךְ הָאבּ אַיינְגֶענוּמֶן שְׁכֶם מִיט מַיין חָכְמָה אוּנ מִיט … תְּפִלָּה: (א) וְאַגִּידָה לָכֶם. זָאגְט רש״י (בִּקֵּשׁ לְגַלּוֹת אֶת הַקֵּץ) יַעֲקֹב הָט גֶעוָואלְט זָאגֶען צוּ זַיינֶע קִינְדֶער דֶעם …

רש"י

היא תהיה לך א חלק אחד יתירה על אחיך: בחרבי ובקשתי. כשהרגו שמעון ולוי את אנשי שכם נתכנסו סביבותיהם להזדווג להם וחגר יעקב כלי מלחמה כנגדן. ד"א שכם א' היא הבכורה שיטלו בניו שני חלקים ושכם חלק הוא כתרגומו והרבה יש לו דומים במקרא (תהלים …) כי תשיתמו שכם תשית שונאי לפני ב לחלקים (שם ס) אחלקה שכם (הושע ו) דרך ירצחו שכמה איש חלקו (צפניה ג) לעבדו שכם אחד: אשר לקחתי מיד האמורי. מיד עשו שעשה מעשה ג אמורי. ד"א שהיה צד אביו באמרי פיו: בחרבי ובקשתי. היא חכמתו ד ותפלתו (ועיין ברא"ם שכתב דלא … לפרש על חרבם של שמעון ולוי דהא לא עשו מדעתו … כעס עליהם ע"ז ולענד"נ בלא"ה א"א לפרש עליהם … נתינת טעם יהיה על שנתנו ליוסף מפני שלקחוהו שמעון בחרבם ובקשתם והלא אדרבה מזה הטעם ראוי שינתן לשמ… ולוי ולא ליוסף ודו"ק): (א) ואגידה לכם. (ב"ר) …

שפתי חכמים

לכך א"ל כמו נתתי ר"ל נתתי לך ולא יהיה בכלל אותן ברכות. מהרש"ל: א [מהרש"ל] דק"ל דאם שכם הוא שם העיר למה כתיב אחד ל' זכר אע"כ אחד לאו אעיר קאי לכ"פ העיר שכם תהיה לך חלק אחד: ב הוא פי' על כי תשיתמו שכם: ג ולפי טעם זה ק' למה דמהו דוקא לאמורי לכ"פ ד"א ולד"א קשה הול"ל אמרי ולא אמורי לכן לריך לב' טעמים. מהרש"ל: ד ר"ל בחרבי היינו חכמה כמו שחרב מגיל את בעלה כך החכמה מגילה את בעלה כענין שנאמר

דעת זקנים מבעלי התוספות

כי מה שנתן יעקב ליוסף בעודו הדיוט וקטן בזה היו מתקנא… בו כי היה נראה להם שלא היה לו לכבדו יותר מפני ש… גדולים ממנו אבל עכשיו שהיה מלך לא היו מתקנאים שה… לכבדו מפני כבוד המלכות. וגם שנתקיימו החלומות … צריכים לו. וגם מה שהיה יוסף מכבד לבנימין יותר מהם היו מתקנאים כי אמרו הדין עמו לפי שהוא בן אמו. אב… מה שריבה משאות בנימין קשיא לי כי אז היו סבורין ש… יהא מכיר אותו והלא היה מטיל קנאה בסעודה ביניהם. … שגם מזה היו סבורין שהדין עמו לפי שאמר להם להביאו ויש לו לחבבו יותר מן האחרים. ועוד נ"ל כי מאותה שעה … דעתו של יוסף להתגלות לאחיו וכשידעו שהוא בן אמו לא יתקנאו בו. ויש מפרשים שכם אחד היינו קבר שבש… כדכתיב ואת עצמות יוסף קברו בשכם משל לגנבים שגנבו חבית מלאה יין ומצאם בעל החבית אמר להם בחסדכם לא… שתשתו היין החזירו החבית למקומה כך יוסף בשכם גנבוהו ובשכם החזירוהו בעצמות: (א) האספו ואגידה לכם. וכו… הקבצו ושמעו כאן רמז להם שילכו בגלות שני פעמים ויאספו בשניהם: את אשר יקרא אתכם. פי' בסוף ד' מאות ושלש… שנה של גלות מצרים דהימים מכריחנו לפרש כן דאי לא הוה ליה למכתב באחרית ימים בסוף ימי העולם. ושמעתי באחר… הימים של הקב"ה דהיינו בסוף חמשת אלפים ובקש יעקב לגלות הקץ ונסתלקה ממנו שכינה ותמה ואמר למה אלו … ראויים לגלות להן הקץ והלא אין בהם חטא כלו' אין בכל שמות השבטים לא חי"ת ולא טי"ת דש"בו רוח הקדש גם … בכל אותיות שמות השבטים לא קו"ף ולא צד"י אם כן אינן ראויין לגלות הקץ ועל אשר קראת לבניך להם אתה קורא … אין אתה קורא כד"א ולא אותי קראת יעקב כי יגעת בי ישראל אין המדה זו שלך הולך רכיל מגלה סוד וגו' כשר…

פירוש לתורת אלהים

אַחֵלֶק אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁענְק אִיךְ דִיר שְׁכֶם אֲשֶׁר וָוס אִיךְ הָאבּ דָס אַוֶועק גְנוּמֶען פוּן דֶעם אֱמוֹרִי בְּחַרְבִּי מִיט מַיין שְׁוֶוערְד אוּנ מִיט מַיין בּוֹגֶן [סיין ומ"ן]:

(א) וַיִּקְרָא אוּנ יַעֲקֹב הָאט גִירוּפֶען זַיינֶע קִינְדֶר … וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט הֵאָסְפוּ זַאמִילְט אֵייךְ אַי… וְאַגִּידָה אוּנ אִיךְ וֶועל אֵייךְ זָאגֶן אֵת אֲשֶׁר וָוס עֶס יְיֶע…

אייך

אֶתְכֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים׃ ב הִקָּבְצוּ וְשִׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב וְשִׁמְעוּ אֶל־יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם׃ ג רְאוּבֵן בְּכֹרִי אַתָּה כֹּחִי וְרֵאשִׁית אוֹנִי יֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עָז׃ ד פַּחַז כַּמַּיִם אַל־תּוֹתַר כִּי עָלִיתָ

תו"א כחי וראשית יבמות פו : פחז כמים שבת נה :

סוֹף יוֹמַיָא׃ ב אִתְכַּנְשׁוּ
שְׁמָעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב וְקַבִּילוּ
ילְפַן מִן יִשְׂרָאֵל אֲבוּכוֹן׃
רְאוּבֵן בּוּכְרִי אַתְּ חֵילִי
יש תָּקְפִּי לָךְ הֲוָה חֲזֵי
מִסַּב תְּלָתָא חוּלָקִין
בֵּירוּתָא כְּהֻנְתָּא
לְכוּתָא׃ ד עַל דַּאֲזַלְתָּא
קֳבֵל אַפָּיךְ הָא כְמַיָּא
ם לָא אַהֲנֵיתָא חוּלָק יַתִּיר לָא תִסַּב אֲרֵי סְלֶקְתָּא בֵּית מִשְׁכְּבֵי

בעל הטורים

ולומר להם גם אין כהם אותיות קן : (ב) ושמעו. אותיות שמע ו' מר להם שמע ישראל פים כו ו' תיבות : ושמעו בני יעקב ושמעו. סוף ביקש לגלות הקץ. ושמעו אל ישראל. בגי' זהו קלו של המשיח : (ג) ראובן. בגי' לא בכור. יוסף במלואו בגי' בכורה : לא הבכורה ולא המלכות : (ד) כי עלית משכבי אביך. וכן כתוב בדברי הימים ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו לבני יוסף בן ישראל ולא

רשב"ם

אתכם. ענין גבורתם ונחלתם : (ג) כחי וראשית אוני יתר שאת ויתר עז. דיבור אחד הוא. דרך המקראות לכפול את דבריהם כחי כמו חילי וחילי ממוני. וגם אוני ממוני הוא כדכתיב מצאתי און לי וידיו תשבנה אונו כלומר בכורי אתה ומתוך כך חילי וראשית ממוני יתר על אחיך היה לך לשאת ויתר עז היה לך למלוך על אחיך אבל פחיזה ובהלה היה לך כמים הנשפכין לכן אל

רש"י

ות את הקץ ה' ונסתלקה ממנו שכינה והתחיל אומר דברים רים : (ג) וראשית אוני. היא טפה ראשונה שלו שלא ה ו קרי מימיו (ב"ר) : אוני. כחי כמו (הושע יב) תי און לי (ישעיה מ) מרוב אונים. ולאין אונים : יתר את. ראוי היית להיות יתר על אחיך בכהונה לשון אות כפים : ויתר עז. במלכות כמו (ש"א ב) ויתן עז כו. ומי גרם לך להפסיד כל אלה : (ד) פחז כמים. הז והבהלה אשר מהרת להראות כעסך כמים הללו מהרים למרוצתם. לכך: אל תותר. אל תרבה ליטול כל ות הללו שהיו ראויות לך. ומהו הפחז אשר פחזת : כי

בית יהודא

וָוס וֶועט אַמאָל זַיין פוּן אַלֶע זַאכֶן (וְנִסְתַּלְּקָה הֵימֶנּוּ שְׁכִינָה) איז די שְׁכִינָה אָפּגֶעטָאן גֶעוָוארֶן פוּן אִים הָאט עֶר נִיט גֶעוואוּסְט צוּ זָאגֶן (וְהִתְחִיל אוֹמֵר דְּבָרִים אֲחֵרִים) הָט עֶר אָנְגֶעהוֹיבֶּן זָאגְען אַנְדֶערֶע זַאכֶן : (ג) וְרֵאשִׁית אוֹנִי. מַיין עֶרְשְׁטֶער קְרַאפְט (הִיא טִפָּה רִאשׁוֹנָה שֶׁלּוֹ שֶׁלֹּא רָאָה קֶרִי מִיָּמָיו) רְאוּבֵן אִיז בֶּעשַׁאפֶן גֶעוָוארֶן פוּן דֶעם עֶרְשְׁטֶען טְרָאפֶּן זָרַע וָואס אִיז אַרוֹסְגֶעגַאנְגֶן פוּן יַעֲקֹב, וַוייל פוּן יַעֲקֹב אִיז קַיין מָאל אַרוֹסְגֶעגַאנְגֶן זֶרַע בִּיז זַיין חֲתוּנָה מִיט לֵאָה : (אוֹנִי). מֵיינְט מֶען (כֹּחִי) מַיין קְרַאפְט (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (מָצָאתִי אוֹן לִי) אִיךְ הָאבּ גֶעפוּנֶן אַקְרַאפְט צוּ מִיר (מֵרוֹב אוֹנִים) פוּן פִיל קְרַאפְט (וּלְאֵין אוֹנִים) וָוער עֶס הָט קַיין

אפְט : (יֶתֶר שְׂאֵת). יַעֲקֹב הָט גֶעזָאגְט צוּ רְאוּבֵן (רָאוּי הָיִיתָ לִהְיוֹת יֶתֶר עַל אַחֶיךָ בִּכְהוּנָּה) דוּא בִּיזְט וָוערְט גִיוָועזֶען צוּ עֶרְעסֶר פוּן דַיינֶע בְּרִידֶער מִיט דִיא כְּהוּנָּה, דוּ זָאלְסְט זַיין אַ כֹּהֵן, שְׂאֵת מֵיינְט מֶען כְּהוּנָּה (לְשׁוֹן נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם) וַוייל דֶער הֵייבְּט אוֹיף זַיינֶע הֶענְט וָוען עֶר בֶּענְטְשְׁט דִיא יִידִין : וְיֶתֶר עָזוּ. (בְּמַלְכוּת) דוּא הָאסְט גֶעדַארְפְט זַיין מֶעהְר פוּן עֶ בְּרִידֶער מִיט דִיא מְלוּכָה, דוּא הָאסְט גֶעדַארְפְט זַיין אַ מֶלֶךְ, עֹז מֵיינְט מֶען מְלוּכָה (כְּמוֹ) וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק עֹז לְמַלְכּוֹ) עֶר הָט גִיגֶעבֶּן שְׁטַארְקַייט צוּ זַיין מֶלֶךְ (וּמִי גָּרַם לְךָ לְהַפְסִיד כָּל אֵלֶּה) וָוער הָאט דִיךְ גֶעבְּרַאכְט דוּ זָאלְסְט ן הָאבֶּן דִי בֵּיידֶע זַאכֶן : (ד) (פַּחַז כַּמַּיִם). דָאס אַיילוּנְג וִוי וַואסֶער (הַפַּחַז וְהַבֶּהָלָה) דָם אַיילוּנְג אוּנ דָם גֶעשְׁווִינְטְקַייט ר מִהַרְתָּ לְהַרְאוֹת כַּעַסְךָ) וָואס דוּא הָאסְט גֶעאַיילְט צוּ וַוייזֶען דַיין כַּעַס (כַּמַּיִם הַלָּלוּ הַמְמַהֲרִים לִמְרוּצָתָם) וִויא וַואסֶער וָואס ן גֶעשְׁווִינְט אַרָאפּ פוּן אַהוֹיכֶן אָרְט (לָכֵן אַל תּוֹתַר) דֶרִיבֶּר זָאלְסְטוּ נִיט הָאבֶּען מֶער פוּן דַיינֶע בְּרִידֶער (אַל תַּרְבֶּה לִיטּוֹל הַיִּתְרוֹנוֹת הַלָּלוּ שֶׁהָיוּ רְאוּיוֹת לָךְ) זָאלְסְטוּ נִיט מֶערֶען צוּ נֶעמֶען דִי אַלֶע מֶערֶערְקַייט וָוס הָט גֶעדַארְפְט גִיהֶערֶען צוּ דִיר ו הַפַּחַז אֲשֶׁר פָּחַזְתָּ וָואס אִיז דִי אַיילוּנְג וָוס דוּ הָאסְט גֶעאַיילְט (כִּי עָלִיתָ מִשְׁכְּבֵי אָבִיךָ) דוּ הָאסְט אָפְּגִיטָאן דִיא

דעת זקנים מבעלי התוספות

כך הפליגן בדברים ואמר ראובן בכורי אתה : (ג) ראובן אתה. וראוי היית ליטול פי שנים בבכורה וגם הכהונה ה ראויה להיות לך לפי שהעבודה בבכורות וגם המלכות מלכות ראוי לבכור כדאמר ואת הממלכה נתן ליהורם כי הבכור ולא זכית להיות הבכורה לך ונתנה ליוסף והכהונה והמלכות ליהודה הה"ד ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו ומי גרם לך זה לפי שפחזת כמים כקיתון הנשפך ולא הותר לך כלום רק המניץ שמתחיל לעולם מראובן ולכך נאמר שהם דבר לח ונשאר מהם קצת בכלי ולא כדבר יבש שאין נשאר כלום ובמס' שבת בפרק במה בהמה מסיק כתנאי ר' אלעזר אומר "פזתה "חבתה "זלתה ר' יהושע אומר "פסעתה על דת "חטאת "זנית. ר"ג אומר "פללתה "חללת ה תפלתך ר' אלעזר המודעי אומר הפוך ודורשה "זעזעת "חרתעתה "פרחה חטא ממך רבא אמר "זכרת עונשו של דבר ת עצמך הולי גדול "פרשת מלחטוא. כמים אל תותר כמים הנשפכין מן הכלי שאין נשאר בו כלום ולא כשמן הנשאר מן בשנשפך : (ד) כי עלית משכבי אביך. עלית משכבו ואימתי בשעת דודאים שנאמר שם לכן ישכב עמך הלילה

שפתי חכמים

סתכמה תחיה את בעליה ובקשתי הוא לשון בקשה ותפלה : ה סוהיל דהאספו והקבלו כ' לשונות רמז לקץ דכתיב ונפוצות יהודה יקבץ וכתיב והנדחה יקבץ שהוא רמז לגלות אחרון. ועי"ל מדכתיב באחרית הימים ל"ל אלא רמז לקץ הימין שיהיה באחרית הימים : ו דמלת אוני יתיר סנא שסרי ככר כתיב כחי ואוני היינו נמי כחי כדפירש"י ולע"פ דזה

פירוש לתורת אלהים

ד טְרֶעפֶען אִין עֶנְדֶע פוּן דִיא טֶעג [עיין רש"י] : הִקָּבְצוּ זַאמִילְט אַייךְ אַיין אוּנ הֶערְט צוּא אִיר ר פוּן יַעֲקֹב וְשִׁמְעוּ אֶל יִשְׂרָאֵל אוּנ הֶערְט צוּא עֶר פָאטֶר יִשְׂרָאֵל : (ג) רְאוּבֵן בְּכֹרִי דוּ בִּיסְט מַיין עֶלְסְטֶער כֹּחִי מַיין עֶרְשְׁטִי קְרַאפְט אוּנ מַיין מַאכְט יֶתֶר הָאסְט דוּא דָאךְ בַּדַארְפְט זַיין מֶער פוּן דַיינֶע בְּרִידֶער שְׂאֵת מִיט וִוירְדֶע (דֶר כְּהוּנָּה) וְיֶתֶר אוּנ מֶער מִיט שְׁטַארְקַייט דָם הֵייסְט מִיט מַלְכוּת [פי"ן] : (ד) פַּחַז וַוייל דוּ בִּיסְט גֶעוֶועזֶען אִיבֶּערַאיילְט צוּא ווייזֶן דַיין כַּעַס אַזוֹ וִוי וַואסֶר לוֹפְין גִיךְ דְרוּם

משכבי אביך אז חללת יצועי עלה׃
ה שמעון ולוי אחים כלי חמס

אבוך בכן אחילת לשוויי ברי סלקתא
ה שמעון ולוי אחין גברין בארע תותבות

ת"א חללם שם:

רשב"ם

להתייחס לבכורה כי יהודה גבר באחיו ולנגיד ממנו והבכורה ליוסף: יצועי עלה. כלומר יצועי היתה עולה, הרבה לשון פעל מתפרשים לשון פועל כמו נתתי בכסף השדה נותן אני: (ה) מכרותיהם. אחותיהם כפל לשון של שמעון ולוי אחים כלומר שמעון ולוי אחים היו לרעה כלי חמס היתה אחותם.

בעל הטורים

(ה) שמעון ולוי אחים. בגימטריא אין להם חלק בארץ:

בית יהודא

געלעגערס פון דיין פאטר ודו האסט גענומען מיין געלעגער דאס איז געוועזען אין די שטוב פון בלהה אונ האסט געשטעלט אין די שטוב פון דיין מוטער לאה) (אז חללת אותו שם שעלה על יצועי) דאמאלס האסטו פארשעמט דעם שם וואס איז אויפגענאנגען אויף מיין בעט (והיא השכינה שהיה דרכה להיות עולה על יצועי) דו האסט פארשעמט די שכינה וואס פלעגט שטענדיג אופגיין אויף מיין בעט, אז דו האסט די בעט צוגענומען פון איר ארט איז די שכינה אוך אוועקגעגאנגען (שם מיינט מען די שכינה): פחז. (שם דבר הוא) דר נאמן פון ווארט "אייליין" איז אויף עברית "פחז" (לפיכך טעמו למעלה וכולו נקוד פתח) דריבר איז די נגינה הויבין, אונטער די ה"א, אונ ביידע נקודות זענען פתח (ואילו היה לשון עבר) ווען פחז וואלט געוועזען דערטייטש ער האט געאיילט (היה נקוד חצי קמץ וחציו פתח) וואלט געוועזען געפינטלט העלפט קמץ אונ העלפט פתח "פחז" (וטעמו למטה) אונ די נגינה וואלט געוועזען אונטער די ח׳: ויצועי. (לשון משכב) יצועי מיינט מען מיין געלעגער, פאר וואס ווערט גערופען דאס געלעגער יצועי (על שם שמציעין אותו על ידי לבדין וסדינין) ווייל מען פארשפרייט דאס געלעגער מיט מאטראצין אונ לייליכער (והרבה דומים לו) פיל מאל שטייט יצועי געלעגער (אם זכרתיך על יצועי) אויב איך וועל דיך געדיינקען אויף מיין געלעגער (אם אעלה על ערש יצועי) אויב איך ארופגיין אויף מיין אויסגעשפרייטע בעט: ה) ושמעון ולוי אחים). שמעון אונ לוי זענען ברידער, זיי זענען געוועזען (אחת על שכם ועל יוסף) מיט איין עצה אויף שכם אונ אויף יוסף. ווי עס שטייט אין פסוק (ויאמרו איש אל אחיו ונהרגהו) איינער האט געזאגט צו זיין ברודער מיר וועלין אים הרגענען (מי הם) ווער זענען זיי וואס האבען דאס געזאגט תאמר) אויב דו וועסט זאגן ראובן אדער יהודה האבען דאס געזאגט (הרי לא הסכימו בהריגתו) זיי האבען דאך ניט געוואלט מען זאל אים הרגענען (אם תאמר) אויב דו וועסט זאגן (בני השפחות) די קינדער פון די דינסטען האבען געזאגט מען זאל אים הרגענען (הרי לא היתה שנאתן שלמה) זייער פיינדשאפט צו יוסף איז גאר ניט אזו גרוס געוועזען (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה) יוסף האט זיך געאדרעוועט וגעחברת) מיט די קינדער פון בלהה אונ מיט קינדער פון זלפה, יששכר אונ זבולון (לא היו מדברים בפני אחיהם הגדולים מהם) וואלטען ניט רייִדען פריער פאר זייער עלטערע ברידער (על כרחך שמעון ולוי הם) מוזען מיר זאגן דאס איז געוועזען שמעון אונ לוי (שקראם אביהם אחים) פאטער האט זיי גערופען ברידער: ו(כלי חמס). יעקב האט געזאגט צו שמעון אונ לוי (אומנות זו של רציחה חמס הוא בידכם) די ארבעט פון רציחה, צוא הרגענען מענטשען, דאס איז אוועקגענומענע (מברכת עשו היא זו) דאס איז דאך עשו'ס ואומנות שלו היא) דם איז זיין ארבעט (ואתם חמסתם אותה הימנו) אונ איר האט די ארבעט אוועקגענומען פון עשו זיך: ומכרותיהם). (לשון כלי זיין) מכרותיהם מיינט מען זייערע געווער (הסייף בלשון יוני מכיר) אויף די גריכישע שפראכע זאגט מען אויף אשווערד, מכיר (דבר אחר) נאך אפשט איז מכרותיהם מיינט מען (בארץ מגורתם נהגו בכלי חמס) אין דיא לאנד וואו זייא וואהנען גייען זיי מיט כלים פון רויב, זיי גייען מיט געווער צו רויבן (כמו) ...

רש"י

עלית משכבי אביך אז חללת. אותו שם ז שעלה על יצועי והיא השכינה שהיה דרכה להיות עולה על יצועי: פחז. שם דבר הוא לפיכך טעמו למעלה וכולו נקוד פת"ח ואילו היה לשון עבר היה נקוד חציו קמ"ץ וחציו פת"ח וטעמו למטה: יצועי. ל׳ משכב ע"ש שמציעים אותו ע"י לבדין וסדינין והרבה דומים לו (תהלים סג) אם זכרתיך על יצועי (שם קלב) אם אעלה על ערש יצועי: (ה) שמעון ולוי אחים. בעצה אחת על שכם ועל יוסף ויאמרו איש אל אחיו ועתה לכו ונהרגהו מי הם אם תאמר ראובן או יהודה הרי לא הסכימו בהריגתו אם תאמר בני השפחות הרי לא היתה שנאתן שלימה ח שנא׳ והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה יששכר וזבולון לא היו מדברים בפני אחיהם הגדולים מהם על כרחך שמעון ולוי הם שקראם אביהם אחים: כלי חמס. אומנות זו של רציחה חמס הוא בידכם מברכת עשו היא זו אומנות שלו היא ואתם חמסתם אותה הימנו: מכרתיהם. לשון כלי זיין. הסייף בל׳ יוני מכי"ר (תנחומא). ד"א מכרותיהם (ב"ר) בארץ מגורתם נהגו עצמן בכלי חמס כמו (יח...

שפתי חכמים

השם מתעברת מביאה ראשונה אפשר דלאה מוכת עץ היתה. והרא"ם תי׳ שמעכה באצבע ויש עוד תירוצים אחרים ע"ש (נח"י) ולולא דבריהם הייתי מפרש שלא נתעברה מטיפה ראשונה אלא בכל הטיפות של יעקב הי"ל לראובן שלא ראה קרי מחמת הרהור ע"ש מ"ש: ז דחלול קאי על השם דשייך לומר חילול על הקב"ה כמו חילול השם אבל לא שייך לשון חילול על המטה והמפרשו כך טועה: ח לא אמר הטעם משום שלא היו מדברים לפני אחיהם הגדולים מהם מפני שכיון שאמר לאביהם שהיו קורין לבני השפחות עבדים א"כ הוא הוציא שם רע עליהם והיה להם פתחון פה שהרי יוסף קרא אותם עבדים לכך נתן טעם ברור כו׳ (מהרש"ל): ט וא"ת והיאך היו מדברים שמעון ולוי בפני ראובן ותי׳ מהרש"ל שלא היה ראובן באותו פעם שם שהלך לשמש את אביו: י לפי שהכ"ף

דעת זקנים מבעלי התוספות

תחת דודאי בנך: חללת יצועי עלה. תהא מרוחק עד משה עליו השלום שנאמר בו ומשה עלה והוא יקרבך ש... יחי ראובן ואל ימות. ד"א אז חללת יצועי עלה הללת שנתעלה יותר משל אבותי שבהן היה פסול ובמטתי לא פסול ואתה חללתו ד"א חללת יצועי עלה חללת אותו על יצועי דהיינו אביך זה וכמו שאמר משכבי אביך כ... על אחר כך אמר יצועי עלה כמספר על אחר: (ה) ש... ולוי אחים כלי חמס. אחי דינה ולא אחי יוסף שהרי ב... כדפרישית:

פירוש לתורת אלהים

אל תותר זאלסטו ניט מער זיין פון דיינע ברידער אונ וואס איז געוועזען דיין אײלען כי עלית ווארום דוא ביסט ארויפגעגאנגען אויף דיין פאטערס געלעגער אז חללת דאן האסטו פאר שוועכט יצועי מיין ר... בעט: (ה) שמעון ולוי צו שמעון אונ צוא לוי ז... יעקב אזו גיזאגט איר זיינט אחים ברידער

בָדוּ גְבוּרָא: ו בְּרָזְהוֹן מְכֵרֹתֵיהֶם: ו בְּסֹדָם אַל־תָּבֹא נַפְשִׁי
א הֲוָת נַפְשִׁי
אִתְכַּנְשֵׁהוֹן לְמֵהַךְ לָא בִּקְהָלָם אַל־תֵּחַד כְּבֹדִי כִּי בְאַפָּם
חֲתִית מִן יְקָרִי אֲרֵי

תו"א בסדם אל סנהדרין קט : כי באפם מגילה ט :

בעל הטורים

) תחד . ב' במסורה הכא ואידך לא תחד אתם בקבורה שבקש יעקב אף לאחר הקבורה לא יהיו מזכירין אותו במעשה קרח וזהו קהלם שנא' שם ויקהל עליהם קרח אבל כשמיחסם על הדוכן זכירו שנאמר בן לוי בן ישראל : כי באפם הרגו איש . בגי' זה שכם

רשב"ם

ומולדתיך לשון קרובים . אבל מכרתיהם משקל דגש הוא . כמו מסיבותיהם לשון קורבה אבל הריש במקום החירק נהפכת לציר"י הוא . כמו ברך תחת ברך . איבד ושיבר וכן חרף ה'. ושרת את אחיו כלם משקל דגש מכרותיהם לוד פרנטייש בלע"ז : (ו) בסודם אל תבא. נפשי . יהי רצון שלא תהא נפשי בעצתם כי כל אל שבתורה להבא הן או קללה או בקשה או ציווי לא

רש"י

ו) מכורותיך ומולדותיך וזה תרגום של אונקלוס : (ו) בסודם אל תבא נפשי . (ב"ר) זה מעשה זמרי כשנתקבלו שבטו של שמעון להביא את המדינית לפני משה ואמרו לו זו אסורה או מותרת אם תאמר אסורה בת יתרו מי התירה ב. לך אל יזכר שמי בדבר שנא' זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני ולא כתב בן יעקב : בקהלם . כשיקהיל קרח שהוא משבטו של לוי את כל העדה על משה ועל אהרן : אל תחד כבודי . שם אל יתיחד עמהם שמי ל שנאמר קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ולא נא' בן יעקב אבל בדברי הימים כשנתייחסו בני קרח על הדוכן נא' (דה"א ו) בן קרח בן יצהר בן קהת בן לוי בן ישראל : אל תחד כבודי . כבוד ל' זכר הוא ועל ברחך אתה צריך לפרש כמדבר אל הכבוד ואומר אתה כבודי אל תתיחד מ עמהם כמו (ישעיה יד) לא תחד אתם בקבורה: כי באפם הרגו איש . אלו חמור ואנשי שכם ואינן חשובין כולם אלא כאיש א' וכן הוא אומר בגדעון (שופטים ו) והכית את מדין כאיש אחד . וכן במצרים סוס ורוכבו רמה בים

בית יהודא

שטייט אין פסוק (מְכֹורֹתֶיךָ וּמוֹלְדוֹתֶיךָ) דיינע וואהנונג שטעט אונ דיינע געבורט שטעט (וְזֶהוּ תַּרְגּוּם שֶׁל אוּנְקְלוֹס) אזו טייטשט דר תרגום אונקלוס : (ו) וּבְסוֹדָם אַל תָּבֹא נַפְשִׁי. (זֶה מַעֲשֵׂה זִמְרִי) זאגט רש"י (כְּשֶׁנִּתְקַבְּצוּ שִׁבְטוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן לְהָבִיא אֶת הַמִּדְיָנִית לִפְנֵי מֹשֶׁה) ווען דר שבט שמעון האט זיך פארזאמולט אונ האבן געבראכט דיא מדינית פאר משה (וְאָמְרוּ לוֹ זוּ אֲסוּרָה אוֹ מוּתֶּרֶת) אונ זיי האבן געזאגט צו משה די מדינית מעג מען נעמן פר אווייב אדר מען טאר ניט (אִם תֹּאמַר אֲסוּרָה) אויב דו וועסט זאגן מען טאר ניט (בַּת יִתְרוֹ מִי הִתִּירָה לָךְ) ווער האט דיר מתיר געוועזן נעראוויבט צו נעמן פר אווייב די טאכטער פון יתרו (אַל יִזָּכֵר שְׁמִי בְּדָבָר) ביי די זאך זאל ניט דערמאנט ווערן מיין נאמן (שֶׁנֶּאֱמַר) ווי עס שטייט אין פסוק זִמְרִי בֶּן סָלוּא נְשִׂיא בֵּית אָב לַשִּׁמְעוֹנִי (וְלֹא כָּתַב בֶּן יַעֲקֹב) אונ עס איז ניט געשריבן בן יעקב : וּבִקְהָלָם . מיינט מען (כְּשֶׁיַּקְהִיל קֹרַח שֶׁהוּא מִשִּׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי אֶת כָּל הָעֵדָה עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן) קרח וואס ער איז פון שבט לוי ווען ער וועט פארזאמלן אלע יודין אויף משה אונ אויף אהרן : וְאַל תֵּחַד כְּבוֹדִי . זאל ניט דערמאנט ווערן מיין כבוד (שָׁם אַל יִתְיַחֵד עִמָּהֶם שְׁמִי) מיין נאמן זאל דארטען ניט דערמאנט ווערן מיט זיי (שֶׁנֶּאֱמַר) וויא עס שטייט אין פסוק קֹרַח בֶּן יִצְהָר בֶּן קְהָת בֶּן לֵוִי (וְלֹא נֶאֱמַר בֶּן יַעֲקֹב) אונ עס שטייט ניט בן יעקב (אֲבָל בְּדִבְרֵי הַיָּמִים כְּשֶׁנִּתְיַחֲסוּ בְּנֵי קֹרַח עַל הַדּוּכָן) אבער אין ספר דברי הימים ווען דער פסוק רעכונט דעם יחוס פון קרח׳ס קינדער וואס זענען געשטאנען אויף דעם דוכן (נֶאֱמַר) איז געזאגט געווארן בֶּן קֹרַח בֶּן יִצְהָר בֶּן קְהָת בֶּן לֵוִי בֶּן יִשְׂרָאֵל ופון מיטען וואנט פון מזבח איז ארוים געגאנגען אברעט, די ברעט הייסט דוכן, אויף די ברעט זענען געשטאנען די לוים אונ האבן געזינגען ווען די כהנים האבן מקריב געוועזן די קרבנות תמידין אונ מוספין) : וְאַל תֵּחַד כְּבוֹדִי . זאגט רש"י (כָּבוֹד לְשׁוֹן זָכָר הוּא) דר ווארט כבוד איז לשון זכר (וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה צָרִיךְ לְפָרֵשׁ כִּמְדַבֵּר אֶל הַכָּבוֹד) מוזטו זאגן מען מיינט יעקב האט גערעט צום כבוד (וְאוֹמֵר) אונ ער זאגט צום כבוד (אַתָּה כְּבוֹדִי) דו מיין כבוד (אַל תִּתְיַחֵד עִמָּהֶם) זאלסט דיך ניט פארזאמלען מיט זיי *) (כְּמוֹ) וויא עס שטייט אין פסוק (לֹא תֵחַד אִתָּם בִּקְבוּרָה) דוא וועסט ניט באגראבן ווערן מיט זיי צוזאמען : כִּי בְאַפָּם הָרְגוּ אִישׁ . מיט זייער כעס האבען זייא געהרגעט אמענטש (אֵלּוּ חֲמוֹר וְאַנְשֵׁי שְׁכֶם) מיינט מען זייא האבען געהרגעט חמור אונ די מענטשן פון שכם (וְאֵינָן חֲשׁוּבִין כּוּלָּם אֶלָּא כְּאִישׁ אֶחָד) די אלע מענטשען זענען געוועזן גערעכונט ביי שמעון אונ לוי גרינג צום הרגענען ווי זייא וואלטן געוועזן נאר איין מענטש (וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּגִדְעוֹן) אונ אזו האט הקב"ה געזאגט צו גדעון (וְהִכִּיתָ אֶת מִדְיָן כְּאִישׁ אֶחָד) דו וועסט אזוי גרינג הרגענען די מדינים ווי מען הרגעט איין מענטש (וְכֵן בְּמִצְרַיִם) ביי מצרים שטייט אויך אזו (סוּס וְרוֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם) דעם פערד אונ דעם

שפתי חכמים

מכרותיהם נחלפת בגימ"ל שהם מאותיות גיכ"ק : ב ובאמת לפורה גיורת היתה עי"ל דמשה נשאה קודם מתן תורה : ל י"ל דלכך הביא רש"י זה דאל תקשה מנ"ל לפרש כן דלמא מה שלא מנה יעקב במעשה זמרי ובקרח דאין דרך של קרא לייחס אלא עד השבטים לכך הביא זה דהא מלינו שייחס עד יעקב וא"כ למה לא יחסו גבי קרח אלא עד לוי וקשיא קראי אהדדי אע"כ צ"ל דיעקב בקש ע"ז שלא לייחסו שם ובזה נראה שיתורץ קושיית הרא"ם שהקשה אדרבה יקשה בד"ה למה הוזכר שם שמו של יעקב שלא כמנהג ועוד כתב הרא"ם אך קשה א"כ גבי זמרי בן סלוא נימא שמה שלא נאמר לשמעוני בן יעקב הוא מפני שראשי המשפחות אינן עולין רק עד השבטים ונראה כיון שמלינו גבי קרח שלא יחסו אותו עד יעקב מפני תפלתו כמו שכתבתי דאל"כ הוה קשיא קראי אהדדי א"כ גבי זמרי נמי נימא שמפני תפלתו של יעקב הוא דהא גבי אהדדי נקטי להו דכתיב בסודם וגו' וק"ל : מ כי נכח לזכר הוא נסתר לנקבה כמו הכא דנולת

פירוש לתורת אלהים

אֵיין עֵצָה אִיבֶּער שְׁכֶם אוּנ אִיבֶּר יוֹסֵף [עיין רמב"ן] ווען זייא גיעבן זיך אראט שלעכטס צו טאהן
כְּלֵי חָמָס מְכֵרֹתֵיהֶם דיא ווערקצייג פון אַל תָּבֹא נַפְשִׁי זאל ניט קומן מיין זעלע [עיין רמב"ן]
רויב איז זייער פערוואנדשאפט [עיין רמב"ן] : וּבִקְהָלָם אונ אין זייער פארזאמלונג [עיין רמב"ן]
(ו) זאגט יַעֲקֹב אָבִינוּ בְּסוֹדָם אין זייער ראט אַל תֵּחַד כְּבוֹדִי זאל אויך ניט ווערן איינגעשלאסען

*) הערה דער אות תי"ו אז ער ווערט גירעט צו אנקבה, ווערט ער גירעט „זיא", אונ אז ער ווערט גירעט צו אזכר ווערט ער גערעט „דוא", דער ווארט תחד אז ער וואלט ווערין גירעט צו אנקבה, וואלט מען גיזאגט זיא זאל זיך נים פארזאמלען, אונ אז עס שטיים תחד בכודי אונ כבוד איז לשון זכר, מוז מען טייטשין תחד אויך לשון זכר, ווי רש"י זאגט יעקב האט גיזאגט צום כיוד דו כבוד זאלסט דיך נים פארזאמלען מים זייא •

הָרְגוּ אִישׁ וּבִרְצֹנָם עִקְּרוּ־שׁוֹר׃
ז אָרוּר אַפָּם כִּי עָז וְעֶבְרָתָם כִּי
קָשָׁתָה אֲחַלְּקֵם בְּיַעֲקֹב וַאֲפִיצֵם
בְּיִשְׂרָאֵל׃ פ ח יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ

בְּרָגְזְהוֹן קְטַלוּ קְט...
וּבִרְעוּתְהוֹן תַּרְעוּ שׁ...
סַנְאָה׃ ז לִיט רָגְזְה...
אֲרֵי תַקִּיף וְחֵמַתְהוֹן אֲ...
קַשְׁיָא אֲפַלְגִנּוּן בְּיַעֲ...
וְאֲבַדַּרִנּוּן בְּיִשְׂרָאֵל
ח יְהוּדָה אַתְּ אוֹדֵיתָ

הג"א ארור אפם יומא כב:

רשב"ם

יכצא אל לשעבר לכן אין לפרש לא באה נפשי: כי באפם. שהרי באפם עקרו שור כמו ואת סוסיהם תעקר: (ז) ארור אפם. לא יצליחו באפם להנקם ולעשות רעה ולכן איני חפץ בקהלם ובחיבורם יחד: אחלקם ביעקב. כי לוי נתפזר בשנים עשר שבטים כדכתיב ביהושע נמצא שמעון לבדו בלא לוי: (ח) יהודה אתה יודוך. המפרש ישבחוך אחיך שפות הוא בין...

בעל הטורים

בן תמור: (ח) יהודה. כיה שמו צריך להיות כראש הדף. כי כראפית. יו"ד יהודה אתה יודוך. ר"ת הכא"ם אחריהם בים. ...

בית יהודא

רייטער האט ער געווארפן אין ים, האט הקב"ה געווארפן אין ים נאר איין פערד אונ איין רייטער? נאר אלע פערד אונ אלע רייטער פון מצרים זענען געוועזן גרינג ביי הקב"ה זיי צו ווארפן אין ים ווי עס וואלט געוועזן נאר איין פערד אונ איין רייטער (זהו מדרשו) אזוי זאגט דר מדרש (ופשוטו) דער גלייכער פשט איז (אנשים הרבה קורא איש) פיל מענטשן רופט מען אויך איש (כל אחד לעצמו) יעדר איז א מענטש פאר זיך (באפם הרגו כל איש שכעסו עליו) מיט זייער כעס האבן זיי געהרגעט יעדר מענטש וואס זיי זענען אויף אים בייז געווען (וכן ביליקוט לטרף טרף אדם אכל) ער האט זיך געלערנט איינגעוואוהנט צו הרגנן אונ ער האט א מענטש געגעסען האט ער דען איין מענטש געגעסן? נאר מען מיינט וועלכן מענטש ער האט געטראפן האט ער אים געגעסן: וברצנם עקרו שור. מען מיינט (רצו לעקור את יוסף שנקרא שור) זייא האבן געוואלט אויסרייסען יוסף וואס ער ווערט גערופן שור (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק בכור שורו הדר לו, יוסף וואס ער איז אבכור איז שיין פאר אים דער נאמען שור (עקר לשון את סוסיהם תעקר) עקרו איז טייטש אויסרייסען ווי עס שטייט אין פסוק זייערע פערד זאלסטו אויסרייסן: (ז) ארור אפם כי עז. זאגט רש"י (אפילו בשעת תוכחה לא קלל אלא את אפם) אפילו ווען יעקב הט זיי געשטראפט האט ער נאר געשאלטן זייער כעס אבער ניט זייא (וזהו שאמר בלעם) דאס איז וואס בלעם הט געזאגט (מה אקוב לא קבה אל) וואס וועט העלפען וואס איך וועל זיי שעלטן אז הקב"ה וויל זיי ניט שעלטן: אחלקם ביעקב. מיינט מען (אפרידם זה מזה) איך וועל זיי אפשיידען איינעם פון אנדערן (שלא יהא לוי במנין השבטים) לוי זאל ניט זיין אין צאל פון די שבטים (והרי הם חלוקים) זענען זייא אפגעטיילט (דבר אחר) נאך אפשט איז (אין לך עניים וסופרים ומלמדי תינוקות אלא משמעון) ארעמע לייט אונ סופרים וואס שרייבען ספרי תורות, תפלין, מזוזות אונ מלמדים וואס לערנען מיט קינדער, זענען נאר פון שבט שמעון (כדי שיהיו נפוצים) זייא זאלן זיין פארשפרייט צווישען יודין (ושבטו של לוי עשאו מחזר על הגרנות לתרומות ולמעשרות) דעם שבט לוי האט יעקב געמאכט זיי זאלן דארפען גיין אין די שייערן בעטען מען זאל זייא געבען תרומה אונ מעשר (נתן לו תפוצתו דרך כבוד) דאס פארשפרייטונג צווישען יודין פון שבט לוי איז שענער וויא דאס פארשפרייטונג צווישען יודין פון שבט שמעון: (ח) יהודה אתה יודוך אחיך. זאגט רש"י (לפי...

רש"י

זהו מדרשו. ופשוטו אנשים הרבה קורא איש כל אחד לעצמו באפם הרגו כל איש שכעסו עליו וכן (יחזקאל יט) וילמד לטרוף טרף אדם אכל: וברצונם עקרו שור. רצו לעקור את יוסף שנקרא שור שנא' בכור שורו הדר לו עקר אשריסו"ר בלעז ל' (יהושע יא) את סוסיהם תעקר: (ז) ארור אפם כי עז. אפי' בשעת תוכחה לא קלל אלא את אפם וזהו שאמר בלעם מה אקוב לא קבה אל: אחלקם ביעקב. אפרידם זה מזה שלא יהא לוי במנין השבטים והרי הם חלוקים. ד"א אין לך עניים וסופרים ומלמדי תינוקות אלא משמעון כדי שיהיו נפוצים. ושבטו של לוי עשאו מחזר על הגרנות לתרומות ולמעשרות נתן לו תפוצתו דרך כבוד: (ח) יהודה אתה יודוך אחיך. ל...

שפתי חכמים

תחר הוא לשון נסתר לנקבה וג"כ נכח לזכר וק"ל: ג לא שעקרוהו שהרי יוסף מלך אלא מפני שמחשבתן היה לעקור נקראים עוקרים וכמוהו ארמי אובד אבי: ס ר"ל אל היינו יעקב כדפירש"י שם בפ' בלק: ע דלפירוש ראשון קשה מהו ואפיצם בישראל לכן פי' ד"א ולא לומר אם הד"א פי' של ואפיצם היא א"כ מאי ד"א הא כפי' ראשון לא פי' כלום על ואפיצם. י"ל שהד"א הוא פי' גם על אחלקם והכי אחלקם זה מזה וכמה אחלקם ואפיצם כלומר ואפיצם הוא פי' על ואחלקם מהרש"ל: פ אחלקם ביעקב קאי אשמעון ואפיצם בישראל...

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ח) יהודה אתה יודוך. יודוך להיותך מלך עליהם כמו שמצינו...

ליקוטי יהודא

(ח) יהודה אתה יודוך אחיך וגו'. דר רבינו בחיי שרייבט דריבער איז אין דעם נאמען יהודה דער גאנצער נאמען פון הקב"ה, צו ווייזן אזוי ווי הקב"ה איז דר מלך איף דיא גאנצע וועלט, אזוי וועט זיין פון שבט יהודה דר מלך אויף אלע יודן, אונ צו ווייזען ווען דר מלך וועט ביי זיך האבען דעם נאמען פון הקב"ה, וועט ער איין נעמען אלע מלחמות אן געווער, דריבער איז אין די ברכה פון יהודה אלע אותיות פון דיא תורה, נאר...

פירוש לתורת אלהים

מיין עהרע עס זאל דארט אויך מיין נאמען ניט דער מאנט ווערען [עיין רש"י] כי באפם הרגו איש ווארום מיט זייער צארן האבן זיי גיהרגעט גאנץ שכם גלייך ווי איין מענטש וברצונם אונ מיט זייער ווילען עקרו שור האבען זייא געוואלט אום ברייסען יוסף'ן וואס ער ווערט גערופען שור וויא עס שטייט (בכור שורו הדר לו): (ז) ארור אפם פאר פלוכט זאל ווערען זייער צארען כי עז ווארום ער איז שטארק ועברתם כי קשתה אונ זייער גרים צארן וואס ער איז הארט [עיין רש"י] אחלקם ביעקב איך וועל זייא צוא טיילען צווישען יעקב ואפיצם בישראל אונ איך וועל זייא פאר שפרייטען צווישען דיא ישראל [עיין רש"י]: (ח) יהודה דו יהודה דיר וועלען לויבן דיינע ברידר [עי' רש"י]

יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ יָדְךָ בְּעֹרֶף אֹיְבֶיךָ יִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אָבִיךָ׃ ט גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה

אונקלוס

[י]הודה את אודיתא ולא בהיתתא בך יודון אחיך ידך תתקף על בעלי דבבך יתבדרון סנאך יהון מחזרין קדל קדמך ויהון מקדמין למשאל בשלמך בני אבוך׃ ט שלטון יהי

תו"א ידך בעורף מגלה יז עבודת כוכבים כה׃

בעל הטורים

[ישתחוו] לך. מ"ס מה טובו אהליך. וי"ו ואעידה בם את השמים ע"ש [כ]י ביה ה' צור עולמים: אחיך ידך בעורף אויביך. ר"ת בני' דוד דכתיב ביה ואויבי תתה לי עורף: ישתחוו לך. ב' במס' הכא ואידך כל הארץ ישתחוו לך ויזמרו לך. וכן ואדוניגו ב' במס' ואדונינו מכל האלהים ואדונינו דוד. ע"ש כסאו כשמש נגדי ע"ש די כרסון רמיו [א]ת' לו ות' לדוד: (ט) גור אריה יהודה. בגי' זה דוד וגם שלמה.

רשב"ם

[ו]לא תינו. וכן יאמר הודו לה'. יודו לה'. אלא לפי שגינה את הראשונים ונטל מלכות מראובן ופיזר שמעון ולוי אמר ליהודה אבל אתה יתנו לך אחיך הוד מלכות כמו שמוכיח סוף הפסוק ישתחוו לך בני אביך. וכן ונתת מהודך עליו. תן לו משירותך בחייך. וכן בדניאל ולא נתנו עליו הוד מלכות. וכן בשלמה כתיב הוד מלכות. ויתן עליו הוד מלכות בדברי הימים. יודוך ימליכוך. כמו יהודוך כדכתיב כי על כן עמים יהודוך וכן יושיע ה' כמו יהושיע. הוד מלכות. ואין הה"א עיקר אלא מגזרת חשופי פ"א פעל של אות יו"ד הוא כמו ישב יצא. שיאמר הוציא הושיב. וכן מן ירה בים הורה. ויורו המורים. וכן איש לא הונה מגזרת הונה וריעהם כלם עיקרם בראשם אות יו"ד ונופלת לפרקים ובאה אות (יוד) (צ"ל וא"ו) במקומה: ישתחוו. [ש]תמלוך עליהם: בני אביך. לפי שמארבע אמהות היו אמר בני אביך אבל כשבירך יצחק את יעקב כתיב בני אמך: (ט) גור אריה יהודה. כמו והנה

רש"י

[ל]פי שהוכיח את הראשונים בקנטורים התחיל יהודה לסוג לאחוריו [ש]לא יוכיחנו על מעשה תמר] וקראו יעקב בדברי רצוי [י]הודה לא אתה כמותם (ב"ר): ידך בערף אויביך. [ב]ימי צ דוד (ש"ב כב) ואויבי תתה לי עורף: בני אביך. [ע]"ש שהיו מנשים הרבה לא אמר בני אמך כדרך שאמר [י]צחק: (ט) גור אריה. על דוד נתנבא בתחלה (ש"ב ה) בהיות שאול מלך עלינו אתה המוציא והמביא את ישראל ולבסוף אריה כשהמליכוהו עליהם. וזהו שתרגם אונקלוס [ש]לטון יהא בשרויא בתחלתו: מטרף. ממה שחשדתיך בטרוף טורף יוסף חיה רעה אכלתהו וזהו יהודה שנמשל

בית יהודא

שֶׁהוֹכִיחַ אֶת הָרִאשׁוֹנִים בְּקַנְטוּרִים) ווייל יַעֲקֹב הָט גֶעשְׁטְרָאפְט דִיא עֶרְשְׁטֶע דְרַייא קִינְדֶער מִיט בַּעַס (הִתְחִיל יְהוּדָה לָסוּג לַאֲחוֹרָיו) הָט יְהוּדָה אָנְגֶעהוֹיבֶּן זִיךְ אָפּרוּקֶען אוּנְטֶער זִיךְ (שֶׁלֹּא יוֹכִיחֶנּוּ עַל מַעֲשֵׂה תָמָר) עֶר זָאל אִים נִיט שְׁטְרָאפֶען וועגֶן ווָס עֶס אִיז גֶעוֶועזֶען מִיט תָּמָר (וְקָרָאוֹ יַעֲקֹב בְּדִבְרֵי רִצּוּי) הָאט יַעֲקֹב אִים גֶערוּפֶען מִיט גוּטֶע ווֶערְטֶער אוּנ הָט גֶעזָאגְט צוּ אִים (יְהוּדָה לֹא אַתָּה כְּמוֹתָם) יְהוּדָה דוּ בִּיזְט נִיט ווִי זֵיי זֶענֶען: וְיָדְךָ בְּעֹרֶף אֹיְבֶיךָ. דַיין הַאנְט ווֶעט שְׁלָאגֶען דֶעם נַאקֶען פוּן דַיינֶע פַיינְד, דָס אִיז גֶעוֶועזֶען (בִּימֵי דָוִד) אִין דִיא צַייט פוּן דָוִד, ווִיא דָוִד הָט גֶעזָאגְט (וְאֹיְבַי תַּתָּה לִי עֹרֶף) דוּ הָאסְט גֶעגֶעבֶּן מַיינֶע פַיינְד זָאלֶן זַיין צוּ מִיר מִיט זַייעֶר [ר]אקִין, זֵיי אַנְטְלוֹיפֶען פַאר מִיר: וּבְנֵי אָבִיךָ. זָאגְט רַשִׁ"י (ע' שֵׁם שֶׁהָיוּ מִנָּשִׁים הַרְבֵּה) ווייל זַיינֶע קִינְדֶער זֶענֶען גֶעוֶועזֶען פוּן פִיל ווַייבֶּער (לֹא אָמַר בְּנֵי אִמְּךָ כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַר יִצְחָק) דְרִיבֶּער הָט יַעֲקֹב נִיט גֶעזָאגְט צוּ יְהוּדָה דִי קִינְדֶער פוּן דַיין מוּטֶער ווֶעלֶן זִיךְ בּוּקֶען צוּ דִיר, ווִיא יִצְחָק הָט גֶעזָאגְט צוּ יַעֲקֹב, יִצְחָק הָאט גֶעהַאט נָאר אֵיין ווַייבּ מִיט צְווֵיי קִינְדֶער הָאט עֶר גֶעקֶענְט זָאגֶן צוּ יַעֲקֹב דִי קִינְדֶער פוּן דַיין מוּטֶער זָאלֶען זִיךְ בּוּקֶען צוּ דִיר, זֶענֶען אַלֶע קִינְדֶער, אָבֶּער ווֶען יַעֲקֹב ווָאלְט זָאגֶען צוּא יְהוּדָה דִ'יא קִינְדֶער פוּן דַיין מוּטֶער, ווָאלְט מֶען נָאר גֶעמֵיינְט זַיינֶע פִינְף בְּרִידֶער פוּן זַיין מוּטֶער לֵאָה: (ט) גוּר אַרְיֵה. זָאגְט רַשִׁ"י (עַל דָוִד נִתְנַבֵּא) יַעֲקֹב הָאט גֶערֶעט פוּן דָוִד הַמֶּלֶךְ דָוִד אִיז נִיט גְרוֹיס גֶעווָארֶען מִיט אֵיין מָאהל ווִיא שָׁאוּל נָאר זַיין גְרוֹיסְקַייט אִיז גֶעוָוארֶען בִּיסְלַאכְווַייז (בַּתְּחִלָּה גּוּר) אִין אָנְהֵייבּ אִיז דָוִד גֶעוֶועזֶען ווִי אַיוּנְגֶער לֵייבּ, ווִיא דִי יוּדִין הָאבֶּען גֶעזָאגְט צוּ דָוִד (בִּהְיוֹת שָׁאוּל מֶלֶךְ עָלֵינוּ אַתָּה הָיִיתָ הַמּוֹצִיא וְהַמֵּבִיא אֶת יִשְׂרָאֵל) אֲפִילוּ ווֶען שָׁאוּל אִיז גֶעוֶועזֶען מֶלֶךְ אוֹיף אוּנְז בִּיזְטוּ גֶעוֶועזֶען דֶר אַרוֹיסְפִירֶער אוּנ דֶער אַרַיינְבְּרֵיינְגֶער פוּן דִי יוּדִין (וּלְבַסּוֹף אַרְיֵה) נָאכְדֶעם אִיז דָוִד גֶעוֶועזֶען ווִי אַלֵייבּ (כְּשֶׁהִמְלִיכוּהוּ עֲלֵיהֶם) ווֶען דִי יוּדִין הָאבֶּען אִים גֶעמַאכְט פַר אַמֶּלֶךְ אוֹיף זִיךְ (וְזֶהוּ שֶׁתִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס שָׁלְטוֹן יְהֵא בְּשֵׁרוּיָא) דָאס אִיז ווָס דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט דָוִד ווֶעט זַיין אַגִיווֶעלְטִיגֶער בְּשֵׁרוּיָא, מֵיינְט מֶען בִּתְחִלָּתוֹ, אִין אָנְהֵייבּ: מִטֶּרֶף. יַעֲקֹב הָאט גֶעזָאגְט צוּא יְהוּדָה (מִמָּה שֶׁחֲשַׁדְתִּיךָ בְּטָרוֹף טֹרַף יוֹסֵף חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ) ווָאס אִיךְ הָאבּ גֶעזָאגְט יוֹסֵף אִיז צוּרִיסֶען גֶעווָארֶען, אַשְׁלֶעכְטֶע חַיָּה הָאט אִים אוֹיפְגֶעגֶעסֶען (וְזֶהוּ יְהוּדָה) אוּנ דָאס הָאבּ אִיךְ דִיךְ

דעת זקנים מבעלי התוספות

[ל]דוד. וכן יהודה עולה בגימטריא שלשים כמנין מעלות שבמלכות [כ]דאמרינן במס' אבות והמלכות בשלשים מעלות ובסנהדרין [פ]רק כהן גדול מונה אותן. ד"א יודוך אחיך לפי שכל ישראל [נ]קראים יהודים על שמך ועוד שממך יצא מלך המשיח שיגאל ישראל במהרה בימינו: (ט) גור אריה יהודה. בני כל החיות [נ]קראים גרים אבל אתה יקרא גור שהוא בן אריה המעלה מכלם ורמז רמז לו שעתיד לצאת ממנו דוד שכן ראשי תיבות

שפתי חכמים

קאי על לוי לכן כתיב בישראל דהוא לשון השיבות: צ דה"ל ליעקב לכרך אותו שתמשול בניים או תמלוך אתה ולכך אמר ידך בעורף

פירוש לתורת אלהים

[י]דך בעורף אויביך. דיין האנט וועט זיין אויף דעם [נ]אקען פון דיינע פיינד דיינע פיינד וועלן פאר דיר אנטלופן אונ דו וועסט זיי שלאגן אין נאקין. ישתחוו [ד]עם וועלן זיך צו דיר בוקין דיין פאטרס קינדר ווייל [פ]ון דיר וועלען ארוס קומען דיא מלכים [עיין רש"י]: (ט) גור אריה יהודה איין יונגער לעווע דאס מיינט [מ]ען אין שטארקייט וועט זיין יהודה [עיין רש"י]

ליקוטי יהודא

אַנַיין פֶּעלְט, ווייל דֶער מֶלֶךְ ווָס ווֶעט זַיין אוֹיף יוּדֶען פוּן שֵׁבֶט יְהוּדָה, ווֶעט עֶר נִיט דַארְפֶען מִלְחָמָה הַאלְטֶען מִיט זַיין, מִיט גֶעווֶער, מִיט שְׁווֶערְדֶן אוּנ בִּיקְסֶן, זַיינֶע מִלְחָמוֹת ווֶעט עֶר אֵיין נֶעמֶען מִיט דֶעם כֹּחַ פוּן הקב"ה, אוּנ פַר ווָס אִיז דָא אִין דֶעם נָאמֶען יְהוּדָה אד', ווייל יְהוּדָה אִיז דֶר פֶערְטֶער זוּהְן פוּן יַעֲקֹב, אָדֶער דְרִיבֶּער שְׁטֵייט אִין ווָארְט יְהוּדָה אד' ווייל דִי מְלוּכָה פוּן יְהוּדָה אִיז גֶעגְלִיכֶען צוּ דִי זוּנְן ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק הקב"ה הָט גֶעזָאגְט אוֹיף דָוִד הַמֶּלֶךְ ווָס עֶר אִיז פוּן שֵׁבֶט יְהוּדָה וְכִסְאוֹ כַּשֶּׁמֶשׁ נֶגְדִּי, זַיין שְׁטוּהְל, זַיין מְלוּכָה ווֶעט אֵייבִּיג זַיין גֶעגֶען מִיר ווִי דִי זוּנְן ווָס אִיז אֵייבִּיג גֶעגֶען מִיר] אוּנ דִי זוּנְן אִיז בַּאשַׁאפֶען גֶעווָארֶען דֶעם פֶערְטֶען טָאג, מִיטְווָאךְ. נָאךְ אַטַעַם פַאר ווָס אִין דִיא בְּרָכָה פוּן יְהוּדָה אִיז נִיט דָא אַנַיין, ווייל יְהוּדָה אַלֵיין אִיז דֶר זַיין, עֶר אִיז דֶער זִיבֶּעטֶער ווֶען מִיר רֶעכֶענֶען פוּן דִי אָבוֹת. אַבְרָהָם יִצְחָק יַעֲקֹב רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי יְהוּדָה, אוּנ יְהוּדָה אִיז גֶעגֶען דֶעם טָאג שַׁבָּת, דְרִיבֶּער שְׁטֵייט בַּייא יְהוּדָה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ. בַּיינֶע בְּרִידֶער ווֶעלֶן דִיךְ לוֹבֶּן, אוּנ בַּיי שַׁבָּת שְׁטֵייט אוֹיךְ טוֹב לְהוֹדוֹת לַה', עֶס אִיז גוּט מֶען זָאל לוֹבֶּן צוּ הקב"ה:

מִטֶּרֶף בְּנִי עָלִיתָ כָּרַע רָבַץ כְּאַרְיֵה וּכְלָבִיא מִי יְקִימֶנּוּ: י לֹא־יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה וּמְחֹקֵק מִבֵּין רַגְלָיו עַד כִּי־

תו"א לא יסור סנהדרין ה הוריות יא: עד כי יבא סנהדרין לח:

אונקלוס

בְּשֵׁרוּיָא וּבְכוּפָא יִתְרַבֵּ
מַלְכָּא מִדְּבֵית יְהוּ
אֲרֵי מִדִּין קַטְלָא בְּ
נַפְשָׁךְ סַלֶּקְתָּא יְנוּחַ יִשְׁ
בְּתְקוֹף כְּאַרְיָא וּכְלֵית
וְלֵית מַלְכוּ דִּתְזַעְזְעִנֵּ

• לָא יַעְדֵי עָבֵד שָׁלְטָן מִדְּבֵית יְהוּדָה וְסַפְרָא מִבְּנֵי בְנוֹהִי עַד עָלְמָ

רשב"ם

כפיר אריות. הנער קרוי גור כדכתיב בתוך כפירים רבתה גוריה. לפי שהוא קל וגבור יותר מאריה זקן ממשיל את יהודה לגור אריה: מטרף בני עלית. אתה יהודה בני לאחר שתעלה מלטרוף טרף באומות ותכרע ותשכב בעירך לא יבא אויב להחרידך ולהקימך ממקומך. זהו עיקר פשוטו. והמפרשו במכירת יוסף לא ידע פשוטו של פסוק ולא בחילוק טעמים כלל: (י) לא יסור שבט מיהודה. המלכות שניתן לו להשתחות לו כל אחיו שנים עשר לא תפסוק ממנו כל אותה הגדולה ולא מחוקק ושררה מזרעו עד כי יבא

בעל הטורים

ובגי' זה נחשון. גור אריה יהודה. ר"ת בגי' דוד: עלית. ג' ב מטרף בני עלית. כי עלית משכבי אביך עלית למרום. לר אמר עלית והיית ראוי ליקח מתנות כהונה ומלוכה דכתיב ביה עז למלכו ומי גרם לך שהפסדת אותו כי עלית משכבי אביך. וליו אמר אבל אתה שנטרף בני עלית זכית ועלית ולקחת מתנות מלו (י) ומחקק מבין רגליו. בגי' תלמידי חכמים: נחקק. עולה ר

בית יהודא

גֶעמֵיינְט, דוּ בִּיזְט דִיא חַיָּה (שֶׁנִּמְשַׁל לְאַרְיֵה) וַוייל דוּ בִּיזְט גֶעגְלִיכֶען צוּ אַלֵייבּ: וּבְנִי עָלִיתָ). פוּן דֶעם מֵיינוּנְג בִּיזְטוּ מַיין זוּהְן אָפְּגֶעטָאן גֶעוָוארֶן (סִלַּקְתָּ אֶת עַצְמְךָ וְאָמַרְתָּ מַה בֶּצַע) דוּ הָאסְט דִיךְ אָפְּגֶעטָאן אוּנ הָאסְט גֶעזָאגְט וָוס וֶועלֶן מִיר פַאְרְדִינֶען אַז מִיר וֶועלֶן הַרְגֶנֶן אוּנְזֶער בְּרוּדֶער (וְכֵן בַּהֲרִיגַת תָּמָר) אוּנ אַזוֹ אִיז גֶעוֶועְן וֶוען מֶען הָאט גֶעוואָלְט הַרְגֶנֶן תָּמָר (שֶׁהוֹדָה צָדְקָה מִמֶּנִּי) הָט יְהוּדָה מוֹדֶה גְוֶועְן אוּנ הָאט גֶעזָאגְט זִיא אִיז גֶערֶעכְט פוּן מִיר אִיז זִיא מְעוּבֶּרֶת וְלְפִיכָךְ כָּרַע רָבַץ וגו' בִּימֵי שְׁלֹמֹה אִישׁ תַּחַת גַּפְנוֹ) דְרִיבֶּער אִין דִיא צַייט פוּן שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ אִיז דֶער שֵׁבֶט יְהוּדָה אוּנ אַלֶע יוּ גֶעלֶעגֶן רוּהִיג אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יֶעדֶר מֶענְטשׁ הָט גֶעהַאט זַיינֶע ווייְנשְׁטאָקֶען אוּנ זַיינֶע פֵייגֶענְבּוֹימֶער: (י) וְלֹא יָ שֵׁבֶט מִיהוּדָה). עֶס וֶועט נִיט אָפְּגֶעטָאהְן וֶוערֶען אַרוּט נַאגֶעוֶועלְטִיגְקֵייט) פוּן יְהוּדָה (מִדָּוִד וְאֵילָךְ) פוּן דָוִד וַוייטֶער (אֵלוּ רָאשֵׁי גָלֻיּוֹת שֶׁבְּבָבֶל) וֶוען דִי יוּדִין זֶענֶן גֶעוֶועְן אִין בָּבֶל אִיז שְׁטֶענְדִיג גֶעוֶועְן אוֹיף זֵייא אַיוּדִישֶׁער אֶלְצְ פוּן שֵׁבֶט יְהוּדָה (שֶׁרוֹדִים אֶת הָעָם בַּשֵּׁבֶט) זֵייא הָאבֶּען גֶעוֶועלְטִיגְט אוֹיף דִיא יוּדִין מִיט אַרוּט, מִיט שְׁטַארְק (שֶׁמְּמוּנִּים הָיוּ עַל פִּי הַמַּלְכוּת) זֵיי זֶענֶען גֶעוֶועְן אֶלְצְטֶע אוֹיף יוּדִין פוּן דִיא גוֹיִישֶׁע מְלָכִים: וּמְחוֹקֵק מִבֵּין רַגְלָיו). (נְשִׂיאֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל) מֵיינְט מֶען דִי נְשִׂיאִים פוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, זֵייא זֶענֶען גֶעוֶועְן דִיא תַּנָּאִים מִיט זֵייעֶרֶע תַּלְמִידִים וָ הָאבֶּען גִיגֶעבֶּען תַּקָּנוֹת צוּ דִיא תּוֹרָה: וְעַד כִּי יָבֹא שִׁילֹה). מֵיינְט מֶען בִּיז עֶס וֶועט קוּמֶען מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ (שֶׁהַמְּלוּכָה שֶׁ

רש"י

לאריה: בני עלית. סלקת את עצמך ואמרת מה בצע ו וכן בהריגת תמר ק שהודה צדקה ממני לפיכך כרע ו וגו' בימי שלמה (מ"א ה) איש תחת גפנו וגו': (י) לא יס שבט מיהודה. מדוד ואילך ר אלו ראשי גליות שבב שרודים את העם בשבט הממונים ע"פ המלכות (סנהד ה): ומחקק מבין רגליו. תלמידים אלו נשיאי א' עד כי יבא שילה. מלך המשיח שהמלוכה ש שלו.

שפתי חכמים

לרמז על דוד (מהרש"ל): ק ר"ל בני קאי על יהודה ולא על יוסף חלא דהא יהודה גם הוא בנו. ועוד דהא מטרף תמר ג"כ סלק עלמו וכמו שפירש"י וא"כ סלק עלמו משתיהן ולמה נקט בני על יוסף א"ו בני קאי על יהודה: ר דק"ל והא עד שאול לא היה מלך בישראל ועז"פ מדוד ואילך שסוא משבט יהודה: ש [נח"י] קאי

דעת זקנים מבעלי התוספות

של גור אריה יהודה עולין בגימטריא דוד: מטרף בני עלין על ידי טרף נעלית בימי דוד שבא מיהודה שעל ידי ו שעשה לו הקדוש ב"ה מן הארי והדוב שטורפין את הבהמ כדאמר גם את הארי גם את הדוב הכה עבדך נתן לב ונס להלחם עם גלית הפלשתי ונצחו ונתגלה על זה: (י) לא יו שבט מיהודה. מדרש אגדה לא יסור לא יפרח כמו סורי ה

גבריה שהוא כמו לולבי הגפן: עד כי יבא שילה. עד שיחרב משכן שילה יבא לשון הרבן כמו לא יבא עוד שמשך וד לא יפרח ולא ינץ מלך ביהודה עד כי יטוש משכן שילה וכן הוא אומר ויטש משכן שילה וסמיך ליה ויבחר בדוד עבד

ליקוטי יהודא

(ט) מִטֶּרֶף בְּנִי עָלִיתָ וגו'. יַעֲקֹב הָט גֶעזָאגְט צוּ יְהוּדָה דִיר וֶועל אִיךְ בֶּענְטְשְׁן מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, וַוייל דוּ הָאסְט גֶערֶעטֶעט מַיין זוּהְן יוֹסֵף מֶען זָאל אִים נִיט הַרְגֶנֶן, אוּנ דוּ הָאסְט גֶעגֶעבֶּ דִי עֵצָה מֶען זָאל אִים פַארְקוֹיפֶן, בִּיזְטוּ דָאךְ גֶעוֶועְן דִי עֶרְשְׁטֶע סִבָּה יוֹסֵף זָאל וֶוערֶען אַמֶּלֶךְ, אֲפִילוּ דַיין מֵיינוּנְג אִיז נִיט גֶעוֶועְן וֶועגֶן זַיין מְלוּכָה, נָאר זַיין מְלוּכָה אִיז אָבֶּער דָאךְ דוּרְךְ דִיר גֶעוָוארֶען, דְרִיבֶּר בֶּענְטְשׁ אִיךְ דִיר דוּ זָאלְסְט זַיין דֶער שֵׁבֶט וָואס פוּן דִיר זָאל זַיין דֶער אֵייבִּיגֶער מֶלֶךְ אוֹיף יוּדֶען, וֶוען בַּייא יוּדֶען וֶועט זַיין אַמֶּלֶךְ זָאל עֶר זַיין פוּן דַיין שֵׁבֶט, אוּנ דֶער מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ זָאל פוּן דִיר זַיין גֶעבָּארֶן, אוּנ דוּ וֶועסְט זוֹכֶה זַיין אוֹיף דַיין חֵלֶק עֶרֶד וָוס דוּ וֶועסְט הָאבֶּן אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וֶועט גֶעבָּאהְט וֶוערֶען דֶער מִזְבֵּחַ, וָוס אוֹיף אִים וֶועט מֶען מַקְרִיב זַיין קָרְבָּנוֹת, אוּנ אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ וֶועט שְׁטֶענְדִיג לִיגֶען אַפַייעֶר פוּן הִימֶעל, וִוי אַפַייעֶרְדִיגֶער לֵייבּ, דֶער זוהר טַייטְשְׁט יַעֲקֹב הָאט גֶעזָא צוּא יְהוּדָה מִטֶּרֶף בְּנִי עָלִיתָ, דוּא זָאלְסְט זֶעהְן מַיין זוּהְן דַיין נְשָׁמָה זָאל נִיט וֶוערֶען טְרֵפָה, מֶען זָאל קֶענֶען דַיין נְשָׁמָה מַקְר זַיין אַקָּרְבָּן אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ וָוס אִין הִימֶל, וִוי דִי גְמָרָא זָאגְט דִי כְּשֵׁרָה נְשָׁמוֹת פוּן דִיא צַדִּיקִים אִיז דֶער מַלְאָךְ מִיכָאֵל מַקְר אַקָּרְבָּן אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ וָוס אִיז אוֹיף דֶעם הִימֶעל:

פירוש לתורת אלהים

מִטֶּרֶף פוּן דֶעם פַאר צוּקוּנְג פוּן מַיין זוּן יוֹסֵף [ע' ר
בְּנִי הָאסְטוּ דִיךְ מַיין זוּן דֶר פוּן אָפּ גִיטָאהְן [עיין ר
כָּרַע עֶר קְנִיעֶט זִיךְ רָבַץ עֶר לֵייגְט זִיךְ אַזוֹ וִיכֶ
כְּאַרְיֵה וּכְלָבִיא אַזוֹ וִויא אַלֵייבּ אוּנ אַזוֹ וִויא אַלֶעמְפֶּ
מִי יְקִימֶנּוּ וֶוער קֶען דֶען זִיךְ רֵייצֶען מִ
אִיהְם אִיהְם אוֹיף צוּא הֵייבֶּען [עיין רש"
(י) לֹא יָסוּר עֶס וֶועט נִיט אָפּ גֶעטאהְן וֶוערֶ
אַגִיוֶועלְטֶגֶער פוּן דִי קִינְדֶער פוּן יְהוּדָה [עיין ר
וּמְחוֹקֵק אוּנ אַגֶעזֶעטְצְגֶעבֶּער פוּן זַיינֶע פִּיס [עיין ר

(י) לֹא יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה. הקב"ה זָאל נִיט אָפְּטָאהְן דִי א רוּטְפוּן יְהוּדָה, מִיר גֶעפִינֶען אִין סֵפֶר שְׁמוּאֵל ב קַפִּיטְל ז הא הקב"ה גֶעזָאגְט צוּם נָבִיא נָתָן עֶר זָאל זָאגֶען צוּם מֶלֶךְ דָוִד נָאךְ זַיין שְׁטַארְבֶּן וֶועט זַיין אַמֶּלֶךְ זַיין זוּהְן שְׁלֹמֹה, אוּנ אִיךְ והקב"

עַד דְּיֵיתֵי מְשִׁיחָא דְּדִילֵיהּ הִיא מַלְכוּתָא וְלֵיהּ יִשְׁתַּמְעוּן עַמְמַיָּא: יא יַסְחַר יִשְׂרָאֵל לְקַרְתֵּיהּ עַמָּא יִבְנוּן הֵיכְלֵיהּ יְהוֹן צַדִּיקַיָּא סְחוֹר סְחוֹר לֵיהּ וְעָבְדֵי אוֹרַיְתָא בְּאוּלְפָן

יָבֹא שִׁילֹה וְלוֹ יִקְּהַת עַמִּים: יא אֹסְרִי לַגֶּפֶן עִירֹה וְלַשֹּׂרֵקָה בְּנִי אֲתֹנוֹ כִּבֵּס

תו"א אסרי לגפן ברכות נז כתובות קיא:

בעל הטורים

ברמ"ח איברים באדם ע"ש ערוכה בכל ושמורה: יבא שילה. בגימטריא משיח. שילה בגימטריא משה דכתיב ביה ויתא ראשי עם

רשב"ם

יהודה שילה. כלומר עד כי יבא מלך יהודה הוא רחבעם בן שלמה שבא להדש המלוכה בשילה שהוא קרוב לשכם אבל אז יסורו עשרת השבטים ממנו וימליכו את ירבעם ולא נשאר לרחבעם בן שלמה רק יהודה ובנימין: יקהת עמים. קבוצת האומות שהיו כפופים תחת שלמה אביו כדכתיב הוא רודה בכל עבר הנהר נתקבצו שם להמליך את רחבעם כדכתיב וילך רחבעם שכמה כי שכם בא כל ישראל להמליך אותו ושכם אצל שילה כדכתיב ביהושע ויאסוף יהושע כל ישראל שכמה וכל הפרשה. ולבסוף מפרש כל אלו הדברים והיה לפני ה' בשילה. וגם בשופטים הנה חג ה' בשילה במסילה העולה בית אל שכמה וגו' וגם בירמיה ויבאו אנשים משכם משילה ומשמרון. וקרקע חלקה היה בשכם סביב האלה אשר עם שכם הראויה להתקבץ שם בני אדם ולכבוד משכן אשר בשילה הסמוך שם. ויעקב עיקר הגדולה של יהודה שמדוד עד רחבעם פירש. אבל הזכר הגדולה לא רצה לפרש אלא מכללו של מקרא אתה מדקדק שמשילה ואילך נתמעטה: (יא) אסרי לגפן עירה. עיר בן אתונות צריך לקשור לגפן אחת להטעינו מרוב ענבים: ולשורקה אתת בני אתונו. כפל לשון כדכתיב בשלמה וישראל ויהודה רבים איש תחת גפנו ואיש תחת

רש"י

ת"א. ומ"א שילו שי ת לו שנא' (תהלים עו) יובילו שי למורא: ולו יקהת עמים. אסיפת העמים שהיו"ד עיקר היא ביסוד כמו יפעתך ופעמים שנופלת ממנו וכמה אותיות משמשות בלשון זה והם נקראים עיקר נופל כגון נו"ן של נוגף ושל נושך ואל"ף (איוב יג) שבאזהותי באזניכם (יחזקאל כא) ושבאבחת הרב (והוא ל' חרב ופי' אימת הרב והוא לשון זיין) (מ"ב ד) ואסוך שמן. אף זה יקהת עמים אסיפת עמים שנא' (ישעי' יא) אליו גוים ידרושו ודומה לו (משלי ל) עין תלעג א לאב ותבוז ליקהת אם לקבוץ קמטים שבפניה מפני זקנתה ובגמ' דיתבי ומקרו אקהתא בשוקי ב דנהרדעא [דפומבדיתא] במס' יבמות (דף קי) ויכול היה לומר קהיית עמים: (יא) אסרי לגפן עירה. נתנבא על ארץ יהודה שתהא מושכת יין כמעיין איש יהודה יאסור לגפן עיר אחד ויטענו

בית יהודא

וואס דיא מלוכה איז זיינע (וכן תרגמו אונקלוס) אונ אזו טייטשט דר תרגום (ומדרש אגדה) דר מדרש זאגט "שילו" איז צוויא ווערטר (שי לו) צו אים וצו משיחו וועט מען ברייננגען מתנות (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (יובילו שי למורא) זייא וועלין פירען א מתנה צום מלך המשיח ווייל זייא וועלין האבן מורא פאר אים: ולו יקהת עמים. מיינט מען (אסיפת העמים) צו אים וועלין זיך פארזאמלען פעלקער (שהיו"ד עיקר הוא ביסוד) ווארום דר יו"ד איז דר עיקר אין ווארט (כמו יפעתך) ווי דר ווארט יפעתך (ופעמים שנופלת ממנו) אמאהל פאלט אוועק דר יוד (וכמה אותיות משמשות בלשון זה) פיל אותיות זענען דא אזעלכע, אמאל זענען זיי דא ביי דעם ווארט אונ אמאהל זענען זיי ניטא ביי דעם ווארט (והם נקראים עיקר נופל) דיא אותיות ווערן גערופן עיקר נופל, זיי זענען דר עיקר ביי דעם ווארט אונ אמאהל פאלן זיי אוועק פון דעם ווארט (כגון נון של נוגף ושל נושך) דער נון פון ווארט נוגף אונ פון ווארט נושך, אונ אמאהל שטייט יגוף, ישך, אן אנון (ואלף שבאזהותי באזניכם, ושבאבחת חרב, ואסוך שמן) דיא דרייא אלפין פאלין אמאהל אוועק פון ווארט (אף זה יקהת עמים) אזו דער ווארט יקהת עמים מיינט מען (אסיפת עמים) א פארזאמלונג פון פעלקער (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (אליו גוים ידרושו) צוא אים, וצום מלך המשיחו, וועלין פארשטין פעלקער, פעלקער וועלין זיך אויך פארזאמלען צום מלך המשיח (ודומה לו) נאך אזו א ווארט שטייט (עין תלעג לאב) די אויג וואס לאכט פון פאטער (ותבוז ליקהת אם) אונ זיא פארשעמט די פארזאמלונג פון די מוטער (לקבוץ קמטים שבפניה מפני זקנתה) אז ער זעהט אירע פארזאמעלטע קנייטשן וואס אויף איר פנים פון איר עלטער, דריבער לאכט ער פון איר, (ובגמרא) אין די גמרא געפינען מיר אויך דעם ווארט (דיתבי ומקרו אקהתא בשוקי דנהרדעא) זייא זענען געזעסן אונ האבן פארזאמעלט אפארזאמלונג תלמידים אין די גאסן פון דיא שטאט נהרדעא, אזוי שטייט במסכת יבמות (ויכול היה לומר קהיית עמים) דר פסוק האט געקענט זאגען קהיית עמים, איז אויך דערטייטש דאס פארזאמלונג פעלקער: (יא) ואוסרי לגפן עירהו. זאגט רש"י (נתנבא על ארץ יהודה) יעקב האט געזאגט נביאות אויף די לאנד יהודה (שתהא מושכת יין כמעין) עס וועט זיך אין איר ציהען וויין וויא פון אקוואל (איש יהודה יאסור לגפן עיר אחד ויטעננו מגפן אחת) אמענטש פון יהודה וועט איינשפאנען צו איין ווייגשטאק איין אייזיל אונ ער וועט בעלאדין דעם אייזיל

דעת זקנים מבעלי התוספות

ד"א לא יסור מלכות מבית דוד ליתנו לאחר כמו שסר משאול עד כי יבא שילה מלך המשיח וכ"ש כשיבא משיח שהרי משיח בן דוד הוא ונמצא שלא יסור לעולם והה"ד ונאמן ביתך וממלכה עד עולם וכתיב וחסדי לא אסיר ממנו כאשר הסירותי מעם שאול ד"א לא יסור שבט מיהודה שלא ימלוך על כל ישראל עד כי

שפתי חכמים

א דלפיל לא יסור שבט מושלים מיהודה והגי' בזמן הגלות תהיה להם ברה"ש שעמת וכל זה יתנהג עד כי יבא שילה מי שהשבט שלו והרב. נקט המלוכה תמורת השבט והיא היא: ת ר"ל דהוא נמי מפרש שילה קרי ותוא אבל לא מפרש שהוא ל' שילו אלא ב' תיבות שם שי לו פי' מנחה לו: א מביא ראיה דיקהת כחד יו"ד לשון אסיפה: ב מקהלים

פירוש לתורת אלהים

אונ דאס וועט אלץ אזו זיין עד כי יבא שילה ביז דער מלך המשיח וועט קומען וואס דיא מלוכה איז זיינע ולו. אונ צוא אים וועלען זיך איין זאמלען פיל פעלקער: (יא) אוסרי לגפן ער וועט בינדען צוא אווינשטאק זיין אייזעל [פ"ו ה"א] ולשורקה אונ צום צווייג וויין טרובין וועט ער אן

ליקוטי יהודא

וועל זיין צו אים אפאטער אונ ער וועט זיין צו מיר אזהן, אונ ער וועט עפעס זינדיגען וועל איך אים באלד שטראפן מיט ארום, ווי מענטשין שטראפן זייערע קליינע קינדער, אונ איך וועל ניט מאכען מיט אים ווי איך האב געמאכן מיט דעם מלך שאול, וואס איך האב געשאי"ט אונ האב אים געשטראפט מיט איין מאהל ביז ער איז אפגעמאכן געווארען פון זיין מלוכה. די ווערטער וואס הקב"ה האט שפעטער געזאגט צום נביא נתן וועגן שלמה, האט יעקב אבינו פריער געוואוסט מיט רוח הקודש

אונ ער האט געזאגט צו יהודה, דער מלך וואס וועט פון דיר געבארען ווערען וועט הקב"ה ניט אפמאכן זיין רוט פון אים, נאר ווען ער וועט עפעס זינדיגען וועט אים הקב"ה שטראפן בית אבותיו ווי א פאטער שטראפט זיין קינד מיט ארום ער זאל בעסער ווערן אבער ניט צו פארלענגן אים, ביז דר מלך המשיח וועט קומען וועלען אלע זיינע בעסער ווערען:

בַּיַּיִן לְבֻשׁוֹ וּבְדַם־עֲנָבִים סוּתֹה׃ עִמֵּהּ יְהֵי אַרְגְּוָן טַב לְבוּשׁוֹהִי כְּסוּתָהּ מִלָּא
יב חַכְלִילִי עֵינַיִם מִיָּיִן וּלְבֶן־שִׁנַּיִם מֵחָלָב׃ מִלָּא צְבַע זְהוֹרִי וּצְבְעוֹנִין׃ יב יַסְמְקוּן

תו"א חכלילי כתובות קיא: ולבן שנים כתובות שם:

טוּרוֹהִי בְּכַרְמוֹהִי יְטוּפוּן נַעֲווֹהִי בַּחֲמַר יְחִוְּרָן בִּקְעָתֵהּ בְּעִיבּוּר וּבְעֶדְרֵי

רשב"ם

תאנתו כי משופעים ביין היו: כבס ביין לבושו. לאחר שבצרו הענבים ודורכים אותן בגיתות מתלכלכין בגדיהם בדריכת היינות. כדכתיב מדוע אדום ללבושך ובגדיך כדורך בגת. וכתוב שם וכל מלבושי אגאלתי. ואחר הדריכה שותים את היין. ולכך הוא אומר חכלילי עינים מיין. כדכתיב למי חכלילות עינים למאחרים על היין: סותה. ל' בגד: (יב) חכלילי. אדמות עינים קרוי כן: ולבן שנים. משתיית חלב. כדכתיב שתיתי ייני עם חלבי. וכן בלא כסף

בית יהודא

מיט איין נוייגשטאק (ומשרק אחד בן אתון אחד) אונ מיט איין צווייג וועט ער בעלאדען איונגען אייזיל: ושרקה), מיינט מען זמורה ארוכה, אלאנגע צווייג: וכבס ביין), (כל זה לשון רבוי יין) דם אלץ נוייזט אז עס וועט זיין פיל וויין, דריבער וועט מען וואשען דיא קליידער מיט וויין: וסותה). (לשון מין בגד הוא) סותה מיינט מען אקלייד (ואין לו דמיון במקרא) אין פסוק איז ניטא נאך אזו אווארט: ואוסרי). (כמו אוסר) אוסרי איז גלייך וויא עס וואלט געשטאנען אוסר, אן איוד (דוגמתו) אזו אגלייכען שטייט אין פסוק מקימי מעפר דל, דארף שטיין מקים, היושבי בשמים, דארף שטיין היושב בשמים (וכן בני אתונו כענין זה) דארף אויך שטיין בן־אתון, איונגער אייזיל (ואונקלוס תרגם במלך המשיח) דר תרגום זאגט דר פסוק שמועסט פון מלך המשיח (גפן הם ישראל) דעם נוייגשטאק מיינט מען דיא יודין (עירה זו ירושלים) עירה מיינט מען ירושלים (שורקה אלו ישראל) שורקה מיינט מען די יודין, וויא הקב"ה האט געזאגט צו די יודין. (ואנכי נטעתיך שורק) איך האב דיך געפלאנצט אצווייג (בני אתוני) מיינט מען (יבנון היכליה) זיי וועלן באהען דעם בית המקדש, בני איז טייטש באהען, (אתינו לשון שער האיתון) אתונו מיינט מען דעם בית המקדש וויא עס שטייט אין ספר יחזקאל שער האיתון (ועוד תרגמו בפנים אחרים) נאך טייטשט דער תרגום מיט אנדערע פשטים (גפן אלו צדיקים) דעם נוייגשטאק מיינט מען צדיקים, בני אתונו מיינט מען עבדי אורייתא באולפן, זייא טוהען וואס שטייט אין דיא תורה אונ לערנען תורה (על שם רוכבי אתונות צחורות) וויא עס שטייט אין פסוק זיי רייטען אויף ווייסע אייזלען פון איין שטאם אין די אנדערע צוא לערנען תורה ועיין ש"ח): וכבס ביין). מיינט מען (יהא ארגון טב לבושיהי) זיינע קליידער וועלען זיין פון גוטען ארגמן, פורפור וואל (שציבועי דומה ליין) זיין פארב ודער קאליער) פון ארגמן איז גלייך צום קאליער פון וויין (וצבעונין הוא לשון סותה) רויט־געפארבטע קליידער ווערען גערופען סותה (שהאשה לובשתן ומסיתה בהן את הזכר ליתן עיניו בה) ווען אאשה בעקליידט זיך מיט ארויטע קלייד, דער קאליער פון די קלייד רייצט אויף דעם בחור ער זאל אויף איר קוקען (ואף רבותינו פירשו בגמרא לשון הסתת שכרות במסכת כתובות) אונזערע רבנים אין די גמרא כתובות טייטשען אויך דעם ווארט סותה "אגריידען" דער וויין רעדט אן דעם מענטש ער זאל אים טרינקען ביז שכור (ועל היין שמא תאמר אינו מרוה) טאמער וועסטו זאגען דער וויין מאכט ניט שכור (תלמוד לומר סותה) זאגט דער פסוק סותה, דער וויין איז אזו גוט אז ער רעדט אן דעם מענטש מען זאל אים טרינקען ביז מען וועט ווערן שכור: (יב) וחכלילי). (לשון אודם) חכלילי איז דערטייטש רויט (כתרגומו) וויא דר תרגום טייטשט (וכן למי חכלילות עינים) ווער האט רויטע אויגן? די מענטשן וואס טרינקען פיל וויין (שכן דרך שותי יין עיניהם מאדימין) דיא מענטשן וואס טרינקען פיל וויין זענען זייערע אויגן רויט: ומחלב). (מרוב חלב) פון פיל מילך טרינקען וועט זיין ווייס דיא ציין (שיהא בארצו מרעה טוב לעדרי צאן) עס וועט זיין אין זיין לאנד אגוטע פיטערונג צו שעפסען (וכן פירוש המקרא) אזו מיינט דער פסוק (אדום עינים יהא מרוב יין) די אויגען וועלן זיין רויט פון פיל וויין טרינקען (ולבן שנים יהא מרוב חלב) דיא ציין וועלען זיין ווייס פון פיל מילך טרינקען (ולפי תרגומו עינים לשון הרים) דר

רש"י

מגפן אחת ומשורק אחד בן אתון אחד: שרקה. זמורה ארוכה קורייר"א בלעז: כבס ביין. כל זה לשון רבוי יין: סותה. לשון מין בגד הוא ואין לו דמיון במקרא: אסרי. כמו אוסר דוגמתו (תהלים קיג) מקימי מעפר דל (שם קכג) היושבי בשמים וכן בני אתונו כענין זה. ואונקלוס תרגם במלך ה המשיח. גפן הם ישראל. עירה זו ירושלים שורקה אלו ישראל (ירמיה ב) ואנכי נטעתיך שורק. בני אתונו. יבנון היכליה ל' שער האיתון בס' (יחזקאל מ) ועוד תרגמו בפנים אחרים. גפן אלו צדיקים בני אתונו עבדי אורייתא באולפן על שם רוכבי אתונות צחורות. כבס ביין יהא ארגון טב לבושוהי שציבועו דומה ליין. ולצבעונין הוא ל' סותה שהאשה לובשתן ומסיתה בהן את הזכר ליתן עיניו בה. ואף רבותינו פירשו בגמ' ל' הסתת שכרות במס' כתובות (דף קיד) ועל היין שמא תאמר אינו מרוה ת"ל סותה: (יב) חכלילי. ל' אודם כתרגומו וכן (משלי כג) למי הכלילות עינים שכן דרך שותי יין עיניהם מאדימין: מחלב. מרוב חלב שיהא בארצו מרעה טוב לעדרי צאן. וכן פי' המקרא אדום עינים יהא מרוב יין ולבן שנים יהא מרוב חלב ולפי תרגומו עינים ל' הרים שמשם צופים למרחוק

שפתי חכמים

קהלות סביבם הכאים ושומעים דבריהם ע"ש: ג והכי משמע הקרא אוסרי לגפן עירה יסכנון ישראל עיר ירושלים ולשורקה בני אתונו וישראל יבנון כ"ה: ד ר"ל דקאי פסוק זה את"ח לאורות פי' לבנות ת"ח שלובשים בגדים לבנים א"נ רוכבים על אתונות לבנות

דעת זקנים מבעלי התוספות

יבא שילה כלומר בשכם שנתחלקה שם המלכות ושילה ושכם היו קרובים זה לזה כדכתיב בין שילה ובין שכם ולכך נקט שילה ומ"מ ולו יקהת עמים לאחר שנתחלקה המלכות. ד"א לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו עד כלומר לעולמי עד כי יבא שילה שהרי יבא משיח שהוא משבטו מהרב ר' יצחק: (יב) חכלילי עינים מיין. פי' אדום מראיתו מיין כלומר מרוב יין שישתה יהיו פניו אדומים ועינים כמו יפה עינים

פירוש לתורת אלהים

לאדען בני אתונו איונג אייזל כבס ער וועט וואשען אין וויין זיין קלייד פון פילקייט ובדם אונ אין דיא רויטקייט פון דיא וויין טרויבען וועט ער וואשען סותה זיין קלייד: (יב) חכלילי עס וועלען זיין רויט זייערי אויגען פון פיל וויין [פיין רש"י] ולבן אונ עס וועלען זיין ווייס זייערע ציין מחלב פון פיל

מֵחָלָב׃ פ יג זְבוּלֻן לְחוֹף יַמִּים יִשְׁכֹּן וְהוּא לְחוֹף אֳנִיֹּת וְיַרְכָתוֹ עַל־צִידֹן׃ פ יד יִשָּׂשכָר חֲמֹר גָּרֶם רֹבֵץ בֵּין

תו"א יגלן לגוף פסחים ד׃ יששכר נדרים כ ב"ק יז נדה לא׃

אונקלוס

עֲנָא׃ יג זְבוּלֻן עַל סְפַר יַמְמַיָּא יִשְׁרֵי וְהוּא יִכְבּוֹשׁ מְחוֹזִין בִּסְפִינָן וְטוּב יַמָּא יֵיכוּל וּתְחוּמֵהּ יְהֵי מָטֵי עַל צִידוֹן׃ יד יִשָּׂשכָר עַתִּיר בְּנִכְסִין וְאַחְסַנְתֵּהּ

בעל הטורים

שלא היתה יהודה לקדשו דכתיב פרי יהודה רגמתם׃ (יג) וירכתו על צידן. כתיב חסר. צידן ל' צידה שהיה מספיק מזון ליששכר׃ (יד) יששכר חמור גרם קרי ביה חמור גורם שהמעה לחה קול צעקת

רשב"ם

ובלא סחור יין וחלב. ולבן כמו לבן. כשהוא דבוק יאמר ולבן. כמו סף חלב וחלב צאן׃ (יג) לחוף ימים. שפת הים שהים הופף שם ומתחכך. ואם תאמר מה בצע מאחר ששפת הים גבוהה מאד ואין יכולין לרדת שם לקנות סחורה לכן הוא ספי' והוא לחוף אניות במקום הנמל והשפה נמוכה ובאין האניות ובאין יושבי הארץ וקונים סחורה שבאניות׃ על צידן. שהוא מקום סחורה רבה כדכתיב סוחר צידון עובר ים סלאוך בישעיה וכתוב בושי צידון כי אמר ים כמו הים וגו' ולכן אמר משה שמח זבולון בצאתך בים לסחורה׃ (יד) יששכר חמור גרם. לא כזבולון שהולך עם עובר ימים לסחורה אלא

רש"י

ועוד תרגמו בפנים אחרים ל' מעינות וקילוח היקבים נעווהי יקבים שלו ול' ארמי הוא במס' ע"א (דף עד) נעוה ארתחו. יהוורן בקעתיה תרגם שנים לשון שני הסלעים׃ (יג) זבולן לחוף ימים. על חוף ימים ה תהיה ארצו. חוף כתרגומו ספר מרק"א בלעז (יבמות מח) והוא יהיה מצוי תדיר על חוף אניות במקום הנמל שאניות מביאות שם פרקמטיא שהיה זבולן עוסק בפרקמטיא וממציא מזון לשבט יששכר (תנחומא) והם עוסקים בתורה הוא שאמר משה (דברים לג) שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך זבולן יוצא בפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה באהלים׃ וירכתו על צידון. סוף גבולו יהיה סמוך לצידון. וירכתו סופו כמו ולירכתי המשכן׃ (יד) יששכר חמור גרם. חמור בעל עצמות סובל עול

בית יהודא

תרגום טייטשט אויגען מיינט מען בערג פר וואס רופט מען אויף בערג, אויגען (שמשם צופים למרחוק) וויל פון די בערג קען מען זעהן ווייט (ועיין בתרגום פסוק זה) (וע"ד תרגמו בפנים אחרים) נאך טייטשט דער תרגום דעם פסוק ביט אנדערע מיינונגען (לשון מעינות וקילוח היקבים) עינים מיינט מען קוואלן, וויא עס שטייט עין המים, דר קוואל וואסער, איז עין דערטייטש אקוואל, זאגט דא דר פסוק חכלילי עינים מיין, דיא קוואלן וועלען זיין רויט מיט רויטען וויין, אונ פון דיא קעלטערס וועלען זיך גיסען שטראמען וויין (נעוהי) מיינט מען (יקבים שלו) זיינע קעלטערס, (ולשון ארמי הוא) דס איז אראמישער ווארט (במסכת עבודת כוכבים נעוה ארתחו) אין דיא גמרא עבודת כוכבים שטייט אויך דער אראמישער ווארט נעווה ארתחו.

מיינט מען דיא קעלטערס וויין האבען שוין געווארין *) (יהוורן בקעתיה) דיא טאהלין וועלען זיין ווייס ברעקט מיט תבואה (תרגם שנים לשון שני הסלעים) דר תרגום טייטשט דער ווארט שנים, דיא גרויסע בערג שטיינער, צווישן דיא שטיינער וועט וואקסין תבואה׃ (יג) (זבולן לחוף ימים ישכון). מען מיינט (על חוף ימים תהיה ארצו) זיין לאנד וועט זיין אויף דעם ברעג פון ים (חוף כתרגומו ספר) דער תרגום טייטשט חוף איז אגרענץ (והוא יהיה מצוי תדיר על חוף אניות) ער וועט שטענדיג זיין ביי דעם פארט פון דיא שיפען (במקום הנמל שאניות מביאות שם פרקמטיא) אוף דעם ארט וואו דיא שיפען קומען צום פארט מיט סחורה (שהיה זבולן עוסק בפרקמטיא) ווארום זבולן האט געהאנדילט מיט סחורה (וממציא מזון לשבט יששכר) אונ ער האט געשפייזט דעם שבט יששכר (והם עוסקים בתורה) אונ דר שבט יששכר האט געלערנט תורה (הוא שאמר משה) דאס איז וואס משה הט געזאגט (שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך) זבולן דו וועסט דיך פרייען ווען דו וועסט ארויס גיין האנדלען אונ דו יששכר וועסט דיך פרייען ווען דוא וועסט זיין אין דיינע געצעלטין אונ וועסט לערנען תורה (זבולן יוצא בפרקמטיא) זבולן גייט ארויס האנדלען (ויששכר עוסק בתורה באהלים) אונ יששכר לערנט תורה אין די גיצעלטין, אין דערהיים׃ (וירכתו על צידון). מיינט מען (סוף גבולו יהיה סמוך לצידון) דער סוף פון זיין לאנד וועט זיין ביז נאנט צום גרענעץ פון צידון (וירכתו סופו) ירכתו מיינט מען זיין סוף (כמו ולירכתי המשכן) ווי עס שטייט אין פסוק ולירכתי המשכן מיינט מען אין סוף משכן׃ (יד) (יששכר חמור גרם). יששכר איז גלייך (חמור בעל עצמות) (סובל עול תורה) יששכר הט אויף זיך געטראגען די משא פון דיא (סובל עול תורה) וויא אאייזיל מיט שטארקע ביינער

דעת זקנים מבעלי התוספות

וטוב רואי. ולבן שנים מחלב כלומר יהיה בריא ושניו לבנים מחלב ול' כחלב כמו צחו מחלב׃ (יג) והוא לחוף אניות. לפי שאמר לעיל מזה לחוף ימים ישכון ויש עיירות שעומדים על נמל הים אבל העיר רחוקה קצת מן הים ויש טורח לבעלי אניות ללכת מתוך הים עד העיר דרך יבשה ולזה פעמים שמכניסים כליהם באותו נמל ומרחיקים ללכת לעיר אחרת אע"פ שהיא רחוקה לפי שהיא קרובה ממנה לחוף הים אצל הספינות לכך חזר ואמר והוא לחוף אניות לומר שיהיו עיירותיו קרובות ממש אצל המקום שהספינות באות שם׃ (יד) יששכר חמור גרם. אתמר במס' נדה חמור גרם לו ליששכר שנולד

שפתי חכמים

ממקום למקום כדי ללמוד תורה׃ ה דכתיב ישכן דמשמע שכונתו על חוף ימים היינו ארצו אבל הוא עצמו לחוף האניות כלומר במקום הנמל במקום שהאניות מביאות סחורה שם יהא מצוי. נמ"י דהא כל זה ותמר שארץ זבולן היתה בסוף הים מקום המבדיל בין א"י ובין ארצות העמים ומגיע כל הספינות עוברים דרך ארצו ע"ש׃

פירוש לתורת אלהים

פיל מילך [פיין רמ"א]׃ (יג) זבולן דר שבט זבולן וועט וואו שיפען וועלען קומען מיט סחורות [פיין רמ"א] וירכתו רוהען ביין ברעג מער דארט וועט זיין זיין לאנד אונ די ענדע פון זיין גרענעץ וועט זיין על צידון ביי ים אונ ער וועט שטענדיג זיין ביי דעם פארטען צידון׃ (יד) יששכר יששכר איז וויא אבריים

*) הערה סיט דעם וויין פלעגט מען ניטאהן ווערין אין די צייט פון ברייטר, מען האט גיגראבען אטיפע גרוב, אויסגיוויגט אין די וואנט אונ דעם דאך ניוען בקלעכט מיט וואקס, [די גרוב רופט מען קעלטער, אויף עברית הייסט דאס יקב, אויף ארמית הייסט דאס נעווה] אויבער די גרוב ליגט ברעטער, אויף די ברעטער לייגט מען די וויינטרויבן, וויפל מען קען; אויף די טרויבן לייגט מען ברעטער, אויף די ברעטער [illegible]

המשפתים: טו וירא מנחה כי טוב ואת־הארץ כי נעמה ויט שכמו לסבל ויהי למס־עבד: ס טז דן ידין

בין תחומיא: טו וחזא חולקא ארי טב וית ארעא ארי מעבדא פירין ויכבש מחוזי עממיא וישיצי ית דיריהון ודאשתארון בהון יהון ליה פלחין ומסקי מסין: טז מדבית דן יתבחר ויקום

תו"א דן ידין פסחים ד סוטה י:

רשב"ם

טובד אדמתו והיה כחמור בעל אברים חזק מצוי בין המשפתים תחומי העיר לחרוש ולעבוד את האדמה. כדכתיב על כל מים משלחי רגל השור והחמור לחרוש ולזרוע וכן אמר משה שמח זבולון בצאתך ויששכר באהלך: (טו) וירא. יששכר מנוחת האדמה כי טוב יותר מלצאת למרחקים: ואת הארץ כי נעמה. ומצלחת כדכתיב אל המנוחה ואל הנחלה: ויט שכמו לסבול. עול של מלכי ישראל: ויהי למס עובד. לתת למלכים עישור תבואותיו כדכתיב ואת שדותיכם יעשר זהו עיקר הפשט. ובשורת עושר הוא לשבט יששכר: (טז) דן ידין עמו. המפרש על שמשון לא ידע בעומק פשוטו של מקרא כלל. וכי יעקב

בעל הטורים

החמור וילאה לקראת יעקב והביאתו לאהלה: בין המשפתים. ב' במס' הכא ואידך למה ישבת בין המשפתים. כמו שהחמור נושא כל המשא כך היה יששכר נושא משאות של ישראל בתורה ורוב סנהדרין היו משל יששכר כתיב הכא רובץ בין המשפתים שהיו מרבילין תורה בישראל בלשכת הגזית שהיתה חציה בקדש וחציה בחול וכתיב התם למה ישבת בין המשפתים שהיתה נחלתו על שפת הים בין ים לכנרה כדמתרגמינן ואחסנתיה בין תחומיא: (טו) למס עובד. ג' במס'

רש"י

תורה כחמור חזק שמטעינין אותו משא כבד: רבץ בין המשפתים. כחמור המהלך ביום ובלילה ואין לו לינה בבית וכשהוא רוצה לנוח רובץ בין התחומין בתחומי העיירות שהוליך שם פרקמטיא: (טו) וירא מנוחה כי טוב. ראה לחלקו ארץ מבורכת וטובה להוציא פירות: ויט שכמו לסבול. עול תורה: ויהי. לכל אחיו ישראל: למס עובד. לפסוק להם הוראות של תורה וסדרי עבורין שנא' (דה"א יב) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל ראשיהם מאתים. מאתים ראשי סנהדראות העמיד וכל אחיהם על פיהם: ויט שכמו. השפיל שכמו כמו ויט שמים הטו אזניכם ואונקלוס תרגם בפנים אחרים ויט שכמו לסבול מלחמות ולכבוש מחוזות שהם יושבים על הספר ויהיה האויב כבוש תחתיו למס עובד: (טז) דן ידין עמו.

בית יהודא

תורה (כחמור חזק) וויא אשטארקער אייזיל (שמטעינין עליו משא כבד) וואס מען לייגט אויף אים אשווערע משא: ורובץ בין המשפתים. זאגט רש"י מען מיינט (כחמור המהלך ביום ובלילה ואין לו לינה בבית) ווי א אייזיל וואס גייט אין וועג טאג אונ נאכט אונ ער נעכטיגט ניט אין דערהיים (וכשהוא רוצה לנוח) אונ ווען ער וויל רוהען (רובץ בין התחומין) לייגט ער זיך אין מיטען וועג (בתחומי העירות שמוליך שם פרקמטיא) צווישען די שטעט וואס ער טראגט צו זיי די סחורה: (טו) (וירא מנוחה כי טוב). ער האט גיזעהן אז רוהיג צו לעבען איז גוט (ראה לחלקו ארץ מבורכת וטובה להוציא פירות) ער האט גיזעהן צו זיין חלק איז געקומען אגיבענטשטע לאנד אגוטע וואס אין איר וואקסט פיל פירות: ויט שכמו לסבול. (עול תורה) האט ער איינגעבויגען דעם אקסיל צו טראגען אויף זיך די משא פון די תורה: ויהי. (לכל אחיו ישראל) אונ ער איז געווען צו זיינע אלע ברידער די יודען, אונ יודען האבען גענומען מס, אפארדינסט פון זיין תורה (למס עובד). ער הט געארבעט אין די תורה פאר אלע יודען: (ולפסוק להם הוראות של תורה) ער האט צו די יודען געפסקנט דינים פון דר תורה (וסדרי עבורין) אונ ער הט צו זיי גיגעבען א ארדענונג וועלכער יאר דארף זיין אעיבור, צוויי מאל דר חודש אדר (שנאמר) עס שטייט אין פסוק (ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל) פון די קינדער פון שבט יששכר זענען געווען אזעלכע וואס האבען געוואוסט דיא חכמה פון די צייטין צו וויסען וואס די יודען זאלען טאן, ווען זיי זאלען מאכען יום טוב, ווען זיי זאלען מאכען אעיבור (ראשיהם מאתים) זייערע אלצטע איז געווען צוויא הונדערט (מאתים ראשי סנהדראות העמיד) ער האט אויפגישטעלט צוויא הונדערט אלצטע פון סנהדרין (וכל אחיהם על פיהם) זייערע אלע ברידער טוהען ווי די אלצטע הייסין (ויט שכמו) מיינט מען (השפיל שכמו) ער הט נידעריג געמאכט זיין אקסיל (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק (ויט שמים) ער האט אראפ־געבויגען דעם הימעל (הטו אזנכם) בייגט אראפ אייערע אויערין (ואונקלוס תרגם בפנים אחרים) דער תרגום טייטשט איין אנדער מיינונג (ויט שכמו לסבול מלחמות) ער האט געבייגט זיין אקסיל צו ליידען מלחמות (ולכבוש מחוזות) אונ איינצונעמען לענדער (שהם יושבים על הספר) וויל זייא זיצען ביי דיא גרענעץ (ויהיה האויב כבוש תחתיו למס עובד) דער פיינד זאל זיין איינגענומען אונטער אים צוא געבען אים פאראטקעס: (טז) (דן ידין עמו). מען מיינט (ינקום נקמת עמו מפלשתים) ער וועט שלאגען די פלשתים וויל זיי האבען

דעת זקנים מבעלי התוספות

כי כשבא יעקב מן השדה ושמעה לאה חמורו נוער יצאה לקראתו והביאתו לאהל שלה ובאותו הלילה נתעברה מיששכר:

ליקוטי יקרים

(טז) דן ידין עמו כאחד שבטי ישראל. יעקב הט גזעהן מיט רוח הקודש פון שבט דן וועט געבארן ווערן שמשון הגבור, וואס ער וועט זיין אשופט ביי די יודען צוואנציג יאהר, אונ די יודען וועלען ניט האבען פון אים אגרויסע הילף, נאר ער וועט הרגען די פלשתים נים פון וועגען זיין הנאה נאר ווייל ער וועט זייא פיינט האבען, דריבער הט יעקב געזאגט דן ידין עמו, שמשון וואס ער וועט זיין פון שבט דן וועט ער משפטין זיין פאלק וויא דר בעסטער שופט פון יודען, אונ ניט פון וועגען זיין הנאה, נאר ער וועט זיין ווי דער שלאנג וואס קריכט אויף דעם וועג, דער שלאנג הט איך ניט הנאה פון דעם וואס ער בייסט אמענטש אונ

פירוש לתורת אלהים

ביינעדיג אייזעל רובץ ער ליגט בין צווישען דיא גרענצין [ע' רש"י]: (טו) וירא אונ ער הט גיזעהן דס די רוהע איז גוט ואת אונ דאס לאנד כי אז זיא איז אנגענעם ויט האט ער גיבייגט זיין אקסיל לסבול צו ליידען [עיין רש"י] ויהי אונ ער איז גיווארען צו זיינע ברידער למס עובד דיענסט באר [עיין רש"י]: (טז) דן ידין

משלים על התורה

(טו) וירא מנוחה כי טוב וגו'. למשל אשר האט געהאט איינענע שטעט אונ דערפער, פיל מענטשין האבען געבויעט שטובין אין די שטעט אונ אין די דערפער אונ האבען אין זיי געוואהנט, אמאהל הט דער שר געשיקט צו דיא

עַמּוֹ כְּאַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל: יז יְהִי־דָן נָחָשׁ עֲלֵי־דֶרֶךְ שְׁפִיפֹן עֲלֵי־אֹרַח הַנֹּשֵׁךְ עִקְּבֵי־סוּס וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אָחוֹר:

רָא בְּיוֹמוֹהִי יִתְפְּרֵק
מֵּה וּבִשְׁנוֹהִי יְנוּחוּן
חֲדָא שִׁבְטַיָּא דְיִשְׂרָאֵל:
יְהֵי גַּבְרָא דְיִתְבְּחַר
קוּם מִדְּבֵית דָּן אֵימְתֵהּ
תִּרְמֵי עַל עַ מְ מַ יָּ א
חֲתֵהּ תִּתְקַף בִּפְלִשְׁתָּאֵי כְּחִיוֵי חוּרְמָן יִשְׁרֵי עַל אָרְחָא וּכְפִתְנָא יִכְמוֹן
שְׁבִילָא יְקַטֵּל גִּבָּרֵי מַשְׁרִיַת פְּלִשְׁתָּאֵי פָּרָשִׁין עִם רַגְלָאִין יַעֲקַר סוּסָוָן

תו"א יהי דן נחש סוטה ט יח: שפיפן עלי סוטה י סנהדרין קה:

בעל הטורים

ואילך. כיהושע אשר לא הורים וגו' ויתנם למס עובד. ויעלה
למס עובד. לומר לא די שלימד תורה לכל ישראל אלא שהעלה
מס מממונו שהיה מספיק לכל מי שיבא ללמוד: (טז) כאחד
ישראל. פי' כדוד ולכן אותיות של ראשי פסוקים דן יהי

רשב"ם

בא להתנבאות על אדם שנפל ביד פלשתים וינקרו את עיניו ומת עם פלשתים
בענין רע. חלילה חלילה. אך על שבטו של דן נתנבא שהוא מאסף לכל
המחנות וגם ביהושע כתיב והמאסף הולך אחר הארון ולפי שהיה הולך כל
הימים בין בימי משה בין בימי יהושע אחר כל הדגלים והיה צריך להלחם
עם כל האומות הרודפים אחריהם לזנב כל הנחשלים אחריהם בדרך ולהנקם

האומות כי גבורים היו. לכך אמר יעקב דן ידין עמו. ינקום נקמת עמו כאחד כל שבטי ישראל היה נוקם נקמתם ומשמרם מרודפיהם כמו כי ידין ה'
עמו וגו'. ודם עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו. וכמו ידין בגוים מלא גויות מחץ ראש על ארץ רבה: (יז) יהי. שבטו של דן נחש עלי דרך להרוג את

רש"י

וס נקמת עמו מפלשתים כמו כי ידין ה' עמו: כאחד
בטי ישראל. כל ישראל יהיו כאחד ו עמו ואת כולם
ועל שמשון נבא נבואה זו. ועוד יש לפרש כאחד שבטי
אל כמיוחד שבשבטים הוא דוד שבא מיהודה:(יז) שפיפן.
נחש ואומר אני שקרוי כן על שם שהוא ז נושף כמו
ראשית ג) ואתה תשופנו עקב: הנשך עקבי סוס. כך

בית יהודא

שלעכטס גטאן צו זיין פאלק יודן (כמו) ווי עס שטייט אין
פסוק (כי ידין ה' עמו) מיינט מען הקב"ה וועט שטראפין
די פעלקר פון וועגן זיין פאלק: (כאחד שבטי ישראל). מיינט
מען (כי ישראל יהיו כאחד עמו) אלע יודן וועלן זיין צוזאמן
מיט אים (ואת כולם ידין) אונ ווענן זיי אלע וועט ער האבן
אמלחמה מיט די פלשתים (ועל שמשון נבא נבואה זו) דיא
נבואה הט יעקב געזאגט אויף שמשון (ועוד יש לפרש כאחד

טי ישראל) נאך קען מען זאגן כאחד שבטי ישראל מיינט מען (כמיוחד שבשבטים) ווי דר בעסטער פון די שבטים (הוא דוד
א מיהודה) דס איז דוד וואס ער איז געבארען פון שבט יהודה: (יז) (שפיפן). (הוא נחש) שפיפון איז אשלאנג,
גט רש"י (ואומר אני) איך זאג (שקרוי כן על שם שהוא נושף) דריבער ווערט אשלאנג גערופען שפיפון ווייל ער
קעט ווען ער קומט בייסין (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק (ואתה תשופנו עקב) דוא וועסט אים בייסען אין טריט ועיין
דרה בראשית רש"י קפיטל ג פסוק טו): (הנושך עקבי סוס). זאגט רש"י (כך דרכו של נחש) אזוי איז דער נאטור פון

שפתי חכמים

גומר כאילו הוא הפוך ופירושו כל ישראל יחד מהרי שמשון נקם נקמות כל ישראל יחד ואין לפרש ידין ישפוט כי לא מצינו זה
בשום מקום: ז ניסף הוא כמין פריקה וכן פירש"י בפ' בראשית:

פירוש לתורת אלהים

דן וועט ריכטן זיין פאלק [עיין רש"י] כאחד אזוי ווי
בעסטער פון די שבטים פון די ישראל דס מיינט
ן דוד המלך: (יז) יהי דן דן זאל זיין [עיין רש"י]
ש וויא אשלאנג וואס איז אויף דער ערד
יפון וויא איין אטער עלי אויף דעם שטעג
שך וואס ער בייסט דיא טריט פון דעם
רד ויפול אונ זיין רייטער פאלט הינטער זיך[פי' רש"י]:

ליקוטי יקרים

הרגת אים, ווייל אלץ וואס דר שלאנג עסט שפירט ער נאר
אטעם פון ערד, ער בייסט נאר דעם מענטש ווייל ער הט אים
פיינט, ווי הקב"ה האט געזאגט צום ערשטן שלאנג איך וועל
מאכן אפיינדשאפט צווישן דיר אונ צווישען די קינדער פון חוה
ודאס זענען אלע מענטשן), אזוי וועט שמשון הרגנן די פלשתים
נאר ווייל ער וועט זיי פיינט האבען, אונ ווען דר שלאנג זעהט
אמענטש רייט אויף אפערד אונ ער קען ניט קומען צו דעם
מענטש ער זאל אים בייסן, בייסט ער דעם פוס פון פערד,
אונ ווייל דער פערד האט גרויסע שמערצן הייבט ער איף דיא

דערשטע פיס אונ בלייבט שטיין אויף דיא אינטערשטע פיס פאלט אראפ דער רייטער אינטער דעם פערד, אזוי איז געווען
שמשון ווען ער איז בלינד געווארען אונ האט ניט געקענט הרגנן די פלשתים, הט ער אנגענומען די זיילן פון שטוב אונ
אומגעווארפן די שטוב אונ אלע מענטשן וואס זענען געווען אויף דעם דאך זענען אראפגעפאלען אונ געהרגת געווארען, אונ
ל שמשון איז אויך געהרגת געווארען, איז דערווייל ניט געווען ווער עס זאל העלפען דיא יודן, האט יעקב געזאגט לישועתך
קויתי ה', הקב"ה איך האף צו דיין הילף, דוא וועסט העלפען דיא יודען, דיין הילף איז אאייביגע:

משלים על התורה

לי בתים ווייל זיי וואהנען אויף זייערע ערד, מוזין זיי גיין
בעטין אפאר טעג אין דר וואך אויף זייערע פעלדער, עס
ן גיוועזן מענטשן וואס זענען אליין געגאנגען אלע טאג אונ
אבן גיארבעט, אונ עס זענען גיוועזן מענטשין וואס האבן
גיוואלט אליין ארבעטין, האבן זיי געדונגען מענטשין
ן זאל ארבעטין פון זייערטוועגין, דס זעלביגע איז ביי
קב"ה ער הט בשאפין די גאנצע ערד, מענטשין האבען
בזייעט הייזר אויף די פרעמדע ערד וואס געהער צו הקב"ה,
ט הקב"ה געשיקט צו די מענטשין ווייל זיי וואנען אויף
גע ערד, מוזין זיי גיין ארבעטין, לערנען תורה, עס

זענען דא מענטשין וואס גייען אליין אין בית המדרש לערנען
תורה, אונ עס זענען דא מענטשין וואס ווילען ניט אליין
לערנען תורה נאר זיי דינגען מענטשן וואס זאלן פון זייערט־
וועגין לערנען תורה. זבולון אונ יששכר זענען אויך אזוי
גיוועזן, יששכר הט אליין גילערונט תורה, אונ זבולון הט
געדונגען יששכר ער זאל לערנען תורה פון זייעטוועגן, הט
דר שבט יששכר געהאט ביידע זאכען, ער הט גילערנט
תורה אונ האט געהאט פרנסה, דריבער זאגט דער פסוק
וירא מנוחה כי טוב, ער האט גיזעהן אז דיא רוהיגע
איז גוט, וואס ער זיצט רוהיג אונ לערנט תורה. איז
גוט

יח לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יְהוָה: ס חמישי וּרְתִכִּין וִימַגַּר רוֹכְבֵיהּ
לַאֲחוֹרָא: יח לְפוּרְקָנָ
יט גָּד גְּדוּד יְגוּדֶנּוּ וְהוּא יָגֻד עָקֵב: סַבָּרִית יְיָ: יט מִדְּבֵית גָּ
מַשְׁרְיָת מְזַיְּנִין כַּד יַעְבְּרוּן יָת יַרְדְּנָא קֳדָם אֲחֵיהוֹן לִקְרָבָא וּבְנִכְסִין סַגִּיאִ

רשב"ם

האומות: ויפול רוכבו. האויבים נופלים לפניו: (יח) לישועתך. דן קויתי ה'. שיושיע אותך זישנבך על האומות: (יט) גד גדוד. גדוד ישראל יגודו אוריו כשיהיו הולכים למלחמת יהושע. וכדכתיב חלוצים תעברו לפני אחיכם ובשוב גד מן המלחמה ישובו של גד אחר עקיבן של ישראל שכן דרך כשיוצאין למלחמה יוצאין תחלה ובחזרתן הם אחרונים לשמור את הכבשים מן המלחמה

בעל הטורים

ליפועתך. בגי' כדויד: (יט) יגודנו. ב' במנב' הכת ואידך לעלות ... יגודנו. פי' סבני גד לקחו נחלה מעבר לירדן והיו כאן עליו גדו... מהטעמים שסביביו וזה פירוש גד ד יגודנו יגיד אותי והוא יגד ... שהיו גבורים והיו נלחמים בהם ומחזירין אותם על עקבם ולא...

בית יהודא

אשׁלאנג אז ער זעהט אפערד בייסט ער אים אין טריט פון פוס (וְדָמָהוּ לְנָחָשׁ הַנּוֹשֵׁךְ עִקְבֵי סוּס) יַעֲקֹב הָט געגליכן שמשון צו אשׁלאנג וָוס בייסט די טריט פון פערד (וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אָחוֹר) אונ דר רייטער איז געפאלן איבער זיך (שֶׁלֹּא נָגַע בּוֹ) דער שלאנג האט אים ניט אנגערירט (וְדוּגְמָתוֹ מָצִינוּ בְּשִׁמְשׁוֹן) אונ אזו געפינען מיר איז געוועזן ביי שמשון (וַיִּלְפֹּת וגו' אֶת שְׁנֵי עַמּוּדֵי הַתָּוֶךְ וגו' וְשֶׁעַל הַגַּג מֵתוּ) שמשון האט אנגענומען די צוויא זיילין וואס זענען געשטאנען אין מיטען זאאל אונ האט אומגעווארפען דאס גאנצע שטוב אונ ער מיט אלע מענטשין וואס זענען געוועזן אין דיא שטוב אונ אלע מענטשען וואס זענען געוועזן אויף דעם דאך ביז דרייא טויזענד מענטשען זענען געהרגת געווארן (וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם כְּחִוֵי חוּרְמָן שֵׁם מִין נָחָשׁ שֶׁאֵין רְפוּאָה לִנְשִׁיכָתוֹ וְהוּא צִפְעוֹנִי) דר תרגום טייטשט אויף דעם ווארט נחש כחוי חורמן, ווי דר שלאנג חורמן, אז ער גיט אביס קען מען ניט געהיילט ווערן, דער שלאנג הייסט צפעוני (וְקָרוּי חוּרְמָן) דר שלאנג ווערט גערופן חורמן (עַל שֵׁם שֶׁעוֹשֶׂה הַכֹּל חֵרֶם) ווייל ער מאכט פון אליץ וויסט (וּכְפִיתְנָא כְּמוֹ פֶּתֶן) פיתנא מיינט מען דעם שלאנג וואס הייסט פתן (יִכְמוֹן) מיינט מ... יארוב, ער קוקט אויף אלע זייטען טאמער וועט ער זעהן אלעבעדיגע זאך ער זאל אים הרגנן, אזוי וועט שמשון אויסקוקען צו חאפען דיא פלשתים אונ זייא הרגנן: (יח) לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי ה'. (נִתְנַבֵּא) יעקב האט געזאגט נביאות (שֶׁיְּנַקְּרוּ פְלִשְׁתִּים אֶת עֵינָיו) די פלשתים וועלין ארויסנעמען דיא אויגן פון שמשון (וְסוֹפוֹ לוֹמַר זָכְרֵנִי נָא וְחַזְּקֵנִי נָא אַךְ הַפַּעַם) צום לעצטן וועט שמשון בעטן ביי הקב"ה געדיינק מיך אונ שטארק מיך נאר דם איינע מאל אונ ער וועט אומווארפ... די שטוב אויף זיך אונ אויף טויזענדר פלשתים אונ אלע וועלען געהרגת ווערען: (יט) גָּד גְּדוּד יְגוּדֶנּוּ. זאגט רש"י (כּוּלָּם לְשׁוֹן גְּדוּד הֵם) דיא אלע ווערטער גדוד מיינט כיין מחנות (וְכֵן חֲבֵרוֹ מְנַחֵם) אזוי טייטשט מנחם (וְאִם תֹּאמַר ... גדוד בלא שני דלתי"ן) אויב דו וועסט זאגן דר ווארט גדוד (מחנה) מוז דאך האבען צוויי דלתי"ן, אונ אין ווא... יגודנו איז דאך נאר איין דל"ת, ענטפערט רש"י (יֵשׁ לוֹמַר) מען קען זאגן (גְּדוּד שֵׁם דָּבָר צָרִיךְ שְׁנֵי דַלְתִי"ן) דר ווא... גדוד וָוס איז דר נאמן פון אמחנה (אפארזאמלונג מענטשין) דארף זיין אין דעם ווארט צווייא דלתי"ן (שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ תֵּיבָה בַּ... שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת לְהִכָּפֵל בְּסוֹפָהּ) יעדר ווארט וָוס איז נאר צווייא אותיות שטייט דר צווייטער אות טאפיל (וְאֵין יְסוֹדָהּ אֶלָּא שְׁ... אותיות) אונ דר עיקר ווארט איז נאר צוויי אותיות (וְכֵן אָמַר) אזוי זאגט דער פסוק (כַּצִּפּוֹר לָנוּד, מְגֻזֶּרֶת וְשָׂבַעְתִּי נְדוּדִים) דר ווארט לנוד איז פון ווארט נדודים דר ווארט איז צווייא אותיות "גד" פארוואגילט (שָׁם נָפַל שָׁדוּד מְגֻזֶּרֶת יָשׁוּד צָהֳרָיִם) דער ווארט שדוד איז פון ווארט ישוד, דער ווארט איז צוויי אותיות ש"ד, רוב (אַף יָגוּד, יְגוּדֶנּוּ, גְּדוּד, מְגֻזָּרָה אַחַת הֵם) די דריי ווערטער יגוד יגודנו גדוד זענען פון איין ווארצל, איין מיינונג (וּכְשֶׁהוּא מְדַבֵּר בְּלָשׁוֹן יְפָעֵל) ווען דער ווארט א...

ריש"י

דרכו של נחש ודמהו לנחש הנושך עקבי סוס ויפול רכ... אחור שלא נגע בו ודוגמתו מצינו בשמשון (שופטים ...) וילפת וגו' את שני עמודי התוך וגו' ושעל הגג מתו ואונקל... תרגם כחיוי חורמן שם מין נחש שאין רפואה לנשיכתו וה... צפעוני וקרוי חורמן על שם שעושה הכל חרם. וכפית... כמו פתן. יכמון. יארוב: (יח) לישועתך קויתי ה'. נתנבא שינקרו פלשתים את עיניו וסופו לומר (שופטים ...) זכרני נא וחזקני נא אך הפעם: (יט) גד גדוד יגודנו. כולם ל' גדוד הם וכך חברו מנחם וא"ת אין גדוד בלא ... דלתי"ן י"ל גדוד שם דבר צריך שני דלתי"ן שכן דרך תיבה ... שתי אותיות להכפל בסופה ואין יסודה אלא שתי אותיות ... אמר (משלי כו) כצפור לנוד מגזרת (איוב ז) ושבעתי נדוד... (שופטים ה) שם נפל שדוד מגזרת ישוד להרים אף יג... יגודנו וגדוד מגזרה אחת הם וכשהוא מדבר בלשון יפ...

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יח) לישועתך קויתי ה'. כיון שראה יעקב אבינו גבורת שמשון אמר אע"פ שזה גבור נוצ"ז אין נכון להתהלל בגבורו... וכן מצינו בשעה שנתהלל אמר בלחי החמור הכתי אלף איש מיד ויצמא מאוד עד שהודה ואמר ה' אתה נתת ביד עבד... את התשועה וגו' שהודה שאין הגבורה רק מהשם לבדו והה"ד יהי דן נחש עלי דרך ואפי' הגבורה והנצות להקב"... כדכתיב לישועתך קויתי ה': (יט) גד גדוד יגודנו. וא"ת כיון שיהיו לו חיילות במה יפרנסם שהרי צריך עושר גדול ע... כתיב אהריו מאשר שמנה לחמו שיהא עשיר יותר מאשר ויוכל להספיק מזון לכל חיילותיו וכי תימא ואשר עצמו מנלן שיה... עשיר ת"ל והוא יתן מעדני מלך שיהא כל כך עשיר שיתן על שלחנו כל מעדני מלך וגם מצינו שפעם אחת שנצטרכו אנ... לודקיא לשמן זית ובא לודקי אחד ונטל ששים רבוא דינרין והלך לארץ ישראל לקנות שמן זית כשבא לשם שאל לאנ...

פירוש לתורה אלהים

(יח) לִישׁוּעָתְךָ צוא דיין הילף האף איך, צוא דיר גאט האף איך אז דוא וועסט מיר געבען קראפט צו ענדיגען בענטשען מיינע קינדר גאט [עיין רב"י]: (יט) גָּד דער שבט גד גְּדוּד שארן יְגוּדֶנּוּ וועלן נאך איהם נאך גיין שבט גד וועט מיט זיין חיל איבער גיין דעם ירדן צו העלפן זייערי אנדרע ברידר ביז זיי וועלן איין נעמען דם לאנד כנען וְהוּא אונ ער ווען ער וועט גיין פון שטרייט עָקֵב וועט ע...

משלים על התורה

גום צוא ביידע וועלטען, וְאֶת הָאָרֶץ כִּי נָעֵמָה, אונ ער האט גיזעהן דיא ערד ודיא פרנסה זיינע איז איך ים, זבולון ברענגט אים זיין פרנסה אין שטוב, ניט שכמו לסבול, האט ער איינגעבויגען זיין אקסיל צו טראגין דיא משא. צו לערנען צווייערלייא תורה, פא... זיך אונ פאר זבולון:

יתובון לארעהון: כ דאשר טבא ארעה והוא מרביא תפנוקי מלכין: כא נפתלי בארע טבא

ס כ מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך: ס כא נפתלי אילה שלחה

תו"א נפתלי כוטה יה יג:

בעל הטורים

מחזירין אותם אלא שהיו עולים אחריהם לארצם לשלול שלל וזהו עקבות לעם יגודנו שהיו עולים אל העם אשר יגודו אותם: (כא) נפתלי אילה שלוחה. ניבא על מלחמת ברק עם סיסרא שלקח י' אלפים מנחות אנפיקינון שמן זית שלא הביא שליש ולמה סכין אותו שמשיר את השער ומעדן את הבשר. כמו היתה לי עדנה בשר חלק: (כא) אילה שלוחה.

רשב"ם

פן ירדפו האויבים אחריהם: (כ) מאשר שמנה לחמו. כי (מאשר היו מביאין שמן זית ומטגנים מאכלם בשמן. וכן אמר משה ברוך מבנים אשר. יברכוהו ישראל ויהי רצוי להם לפי שטובל בשמן רגלו: והוא יתן מעדני מלך. מם של שמן היו גובין ממנו מלכי ישראל למשוח בו לעדן את בשרם כדאמרינן

רש"י

לינו כפול כמו יגוד יגוד ירוס ישוד ישוב וכשהוא מתפעל או מפעיל אחרים הוא כפול כמו יתגודד יתגודד יתרומם יתבולל יתעודד. וכל' מפעיל (תהלים קמו) יתום ואלמנה יעודד (ישעיה מט) לשובב יעקב אליו (שם כח) משובב נתיבות. אף יגודנו האמור כאן אין לשון שיפעילוהו אחרים אלא כמו יגוד הימנו כמו (ירמיה י) בני יצאוני ואינם ממני. גד גדוד יגודנו. גדודים יגודו הימנו שיעברו הירדן עם אחיהם למלחמה כל הלוך עד שנכבשה הארץ: והוא יגוד עקב. כל גדודיו ישובו על עקבם לנחלתם שלקחו בעבר הירדן ולא יפקד מהם איש: עקב. בדרכם ובמסילותם שהלכו ישובו כמו (תהלים עז) ועקבותיך לא נודעו וכן (שה"ש א) בעקבי הצאן בל' לעז תרציא"ס: (כ) מאשר שמנה לחמו. מאכל הבא מחלקו של אשר יהא שמן שיהיו זיתים מרובים בחלקו והוא מושך שמן כמעין. וכן ברכו משה וטובל בשמן רגלו כמו ששנינו במנחות (דף פה) פעם א' הוצרכו אנשי לודקיא לשמן וכו': (כא) אילה שלחה. זו בקעת גינוסר שהיא

בית יהודא

דערטייטש יפעל, ער וועט טאן, ער וועט פארזאמלען (איני כב. ל) איז ער ניט טאפיל (כמו) אזוי וויא יגוד, ער וועט פארזאמלען, ינוד, ער וועט פארוואגלען, ירום, ער וועט דערהויבען, ישוד, ער וועט רויבען, ישוב, ער וועט צוריק־קערען (וכשהוא מתפעל) אונ אז דר ווארט ווערט געטייטשט מתפעל, עס איז געטאן געווארן (או מפעיל אחרים) אדער ער מאכט טאן אנדערע (הוא כפול) איז דר לעצטער אות געטאפילט (כמו יתגודד) ער וועט פארזאמלט ווערן (יתרומם) ער וועט דערהויבען ווערן (יתבולל) ער וועט צומישט ווערן (יתעודד) ער וועט געשטארקט ווערן (ובלשון מפעיל) ער מאכט טאן אנדערע, שטייט (יתום ואלמנה יעודד) ער וועט שטארקען דעם יתום אונ די אלמנה (לשובב יעקב אליו) ער זאל צוריק־קערען יעקב צו זיך (משובב נתיבות) ער קערט צוריק די וועגען, איז דר לעצטער אות געטאפילט (אף יגודנו האמור כאן אינו לשון שיפעילוהו אחרים) דר ווארט יגודנו וואס דא שטייט מיינט מען ניט מען זאל אים מאכען פאר אמתנה (אלא כמו יגוד הימנו) נאר עס איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען יגוד הימנו) עס וועט ווערן אמתנה פון אים (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק (בני יצאוני) מיינט מען (יצאו ממני) זיי זענען ארויסגעגאנגען פון מיר, (גד גדוד יגודנו) מיינט מען (גדודים יגודו ממנו) מחנות וועלען זיך פארזאמלען פון אים (שיעברו הירדן עם אחיהם למלחמה כל חלוץ עד שנכבשה הארץ) וואס וועלען צריבערגיין דעם ירדן צוזאמען מיט זייערע ברידער צו דר מלחמה, אלע שטארקע פון שבט גד וועלען גיין צו די מלחמה ביז דיא לאנד כנען וועט איינגענומען ווערן פר זיי: (והוא יגוד עקב) מען מיינט (כל גדודיו ישובו על עקבם) אלע מחנות וועלען גיין נאך די מלחמה צוריק (לנחלתם שלקחו בעבר הירדן) צו זייער נחלה וואס זיי האבען גענומען אויף די זייט ירדן (ולא יפקד מהם איש) אונ עס וועט פון זיי איין מענטש ניט פעלען: (עקב). מיינט מען (בדרכם ובמסלותם שהלכו ישובו) אין דעם זעלביגען וועג וואס זיי זענען אהין געגאנגען וועלען זיי צוריק גיין, עקב איז דערטייטש טריט (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (ועקבותיך לא נודעו) דיינע טריט זענען ניט בעוואוסט געווארן (וכן בעקבי הצאן) אין די טריט פון די שעפסען: (כ) (מאשר שמנה לחמו). מען מיינט (מאכל הבא מחלקו של אשר יהא שמן) דס עסן וואס וועט קומען פון אשר'ס פעלדער וועט זיין פעט (שיהיו זיתים מרובים בחלקו) אין זיין פעלד וועט זיין פיל אייל־בירטען (והוא מושך שמן כמעין) עס וועט זיך ציהען בוימאייל ווי פון אקוואל (וכן ברכו משה) משה האט אים אויך אזוי געבענטשט (וטובל בשמן רגלו) ער וועט טונקען אין בוימאייל זיינע פיס (כמו ששנינו במנחות) ווי מיר האבען געלערנט אין מנחות (פעם אחת הוצרכו אנשי לודקיא לשמן) אמאל האט געטראפן די מענטשען פון לודקיא האבען געדארפט בוימאייל, האבען זייא בעקומען בוימאייל ביי דעם שבט אשר: (כא) ואילה

דעת זקנים מבעלי התוספות

המקום יש כאן אדם שימכור לי בבת אחת שמן בששים רבוא דינרין אמרו לו לך בגוש חלב ושם תמצא יהודי שיוכל למכור יותר ויותר הלך לשם ומצא אותו יהודי בשדה חורש וסלו בידו כפועל עני תמה אותו עכו"ם ואמר זהו שאומרים עליו שיוכל למכור שמן בהון רב שבידי הלך לו לעיר ומ"מ חזר לו לערב בבית אותו יהודי ומצאו שהיו עבדיו רוחצין ב' רגליו בשמן בשני ספלי זהב לקיים מה שנא' וטובל בשמן רגלו שאל לו יש לך למכור שמן בששים רבוא דינר אמר לו הן מדד לו אותו שמן לאחר שמדד לו אמר לו אם אתה רוצה לקנות יותר אמכור לך אמר לו אין בידי מעות אמר לו אני אקיפך ואלך עמך עד מקומך קנה לו עוד ממנו בק"נ ריבוא דינרים אמרו עליו שלא הניח לו לא סום ולא פרד לשכור שלא שכר להביא השמן שקנה ממנו כשבא למקומו שבחוהו על שהביא שמן לספק כל צרכן אמר להם לא תשבחו כי אם ליהודי זה שמכר לי כל זה ועוד אני חייב לו הדמים ועל שניהם נאמר יש מתעשר ואין כל מתרושש והון רב: (כא) נפתלי אילה שלחה. כי ארץ נפתלי קלה לבשל פירותיה כאילה זו שנצודה ובורחת מיתוך המצודה והיא משולחת

שפתי חכמים

ח י"ל דלכך מביא על הפסוק זה ראיה ממשה רבינו שאל תקשה

פירוש לתורת אלהים

גיין צום לעצטען מיט דעם זעלביגען טריט וואס זייא זענען אהין גיגאנגען אונ עס וועט פון זייא ניט גימינערט ווערען אפילו איין מענטש:

ליקוטי יוסף

(כ) מאשר שמנה לחמו. פון אשר וועט זיין פעט זיין ברוט, עס האט געדארפט שטיין צוא אשר וועט זיין פעט זיין ברוט, נאר מען מיינט אשר וועט געבען אחלק ערד ווי אלע שבטים,

(כ) מאשר דאס שפייז וואס וועט זיין אין חלק פון אשר וועט זייער פעט זיין ווארום אין זיין חלק וועט זיין פיל בוים אייל אזוי וויא אקוואל והוא יתן אונ ער וועט געבען מעדני מלך דאס זיסע שפייז פון דיא מלכים (עיין רש"י): (כא) נפתלי דס לאנד וואס וועט זיין אין דעם חלק פון

הַנֹּתֵן אִמְרֵי־שָׁפֶר׃ ס כב בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף בֵּן פֹּרָת עֲלֵי־עָיִן בָּנוֹת צָעֲדָה

ת"א בן פרת ברכות כה כט סוטה ל' ב"ק יז מליעה כד במנח קית זבחים קית׃

אונקלוס

יִתְרְמֵי עַדְבֵהּ וְאַחְסַנְתֵּהּ תְּהֵי מַעֲבְדָא פֵּירִין יְהוֹן מוֹדַן וּמְבָרְכִין עֲלֵיהוֹן׃ כב בְּרִי דִּיסְגֵּי יוֹסֵף בְּרִי דְּיִתְבָּרֵךְ כְּגֻפַן דִּנְצִיב עַל עֵינָא דְּמַיָּא תְּרֵין שִׁבְטִין יִפְּקוּן מִבְּנוֹהִי יְקַבְּלוּן

רשב"ם

גבורים קלים כאילות כדכתיב וכצבאים על ההרים למהר׃ הנותן אמרי שפר. בשובם מן המלחמה ממהרים מתוך קלותם לבשר בשורות משופרות של נצחון המלחמה וכדכתיב זבולון עם חרף נפשו למות ונפתלי על מרומי שדה כדרך הצבאים הרצים על מרומי הרים׃ (כב) בן פורת יוסף בן פורת עלי עין. הרי פסוק זה דוגמת לחצאים בראש המקרא אלא שמזכיר במי הוא מדבר וחוזר וכופל חצי ראש המקרא ומסיים דבורו. כמו נשאו נהרות ה' נשאו נהרות קולם, כי הנה אויביך ה' כי הנה אויביך יאבדו. עד מתי רשעים ה' עד מתי רשעים יעלוזו. הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל. ימינך ה' נאדרי בכח ימינך ה' תרעץ אויב. אף כאן בן פורת יוסף בן פורה וגדל יוסף ועל מה הוא גדל בן פורת עלי עין. גדל ורבה על עין להסתכל למעלה מן העין

בעל הטורים

אים מנפתלי ואמר ל' נקבה אילה שלוחה ע"ש דבורה׃ הנותן אמרי ספר. ע"ש ותשר דבורה. אמרי שפר בגי' שיר ושבחה. אילה שלוחה הנותן אמרי שפר. בגי' ותשר דבורה וברק בן אבינועם ביום ההוא׃ (כב) בן פורת יוסף. לא הזכירו בשמו כמו שעשה לאחרים שחלק לו כבוד בשביל המלכות והתחיל בשם בניו. בן פורת בגי' מנשה ואפרים. ד"א בן פורת בן פותר ע"ש פתרון חלומות׃ בנות צעדה עלי שור.

בית יהודא

שלוחה). (זו בקעת גנוסר) מען מיינט דיא פעלדר פון טאל גנוסר (שהיא קלה לבשל פירותיה) די תבואה אונ די פרוכטן פון די פעלדר וואס זענען אין טאל גנוסר וואקסן אזוי געשווינט (כאילה זו שהיא קלה לרוץ) ווי אהינד וואזו אחיה) וואס לויפט געשווינד׃ ואילה שלוחה). מיינט מען (אילה משולחת לרוץ) אהינד וואס איז געשיקט וגרינג) צום לויפן׃ והנותן אמרי שפר). מיינט מען (כתרגומו) ווי דר תרגום טייטשט, מען גיט שיינע רייד, מען לויבט שיין צו הקב"ה, פר דם גוטס וואס מען האט אראפגענומען פון די פעלדר (דבר אחר) נאך אפשט איז (על מלחמת סיסרא נתנבא) יעקב האט געזאגט די נביאות וועגן די מלחמה פון סיסרא ווי עס שטייט אין פסוק (ולקחת עמך עשרת אלפים איש מבני נפתלי) זאלסט נעמען מיט דיר צעהן טויזענד מענטשען פון שבט נפתלי (והלכו שם בזריזות) זיי זענען געגאנגען צו די מלחמה מיט געשווינדקייט (וכן נאמר שם לשון שלוחה) אונ דארטען שטייט דער ווארט שלוחה, שיקן, וויא עס שטייט (בעמק שולח ברגליו) אין טאל איז ער געשיקט געווארן וגעלאפן) מיט זיינע פיס׃ והנותן אמרי שפר). מיינט מען (על ידם שרו דבורה וברק שירה) דורך זיי האבן דבורה אונ ברק געזאגט שירה, ווייל זייא האבן איינגענומען די מלחמה (ורבותינו דרשוהו על יום קבורת יעקב) די רבנן לערנען דר פסוק איז געזאגט געווארן אויף דעם טאג וואס יעקב איז באגראבן געווארן (כשערער עשו על המערה) ווען עשו האט געקריגט מיט די קינדער פון יעקב אונ האט ניט געלאזען מען זאל באגראבן יעקב אין די מערת המכפלה איז נפתלי געשווינט געלאפן אין לאנד כנען אונ האט געבראכט דעם שטר מכירה אז עשו האט פארקויפט צו יעקב זיין חלק מערת המכפלה, דאס מיינט מען (הנותן אמרי שפר) ער האט גיגעבן שיינע אנטווארט, וויא עס שטייט אין די מסכת סוטה (ותרגומו) דר תרגום טייטשט (יתרמי עדביה) עס וועט געווארפן ווערן זיין גורל (והוא יודה על חלקו אמרים נאים ושבח) אונ ער וועט לויבען צו הקב"ה וועגען זיין חלק מיט שיינע רייד אונ לוב׃ (כב) ובן פרת). מיינט מען (בן חן) אזוהן מיט חן איז יוסף (והוא לשון ארמי) דער ווארט פורת איז ארמית שפראכע (אפריון נמטייה לרבי שמעון בסוף בבא מציעא) וויא עס שטייט אין סוף גמרא בבא

רש"י

קלה לבשל פירותיה כאילה זו שהיא קלה לרוץ. אילה שלוחה אילה משולחת לרוץ׃ הנותן אמרי שפר. כתרגומו ד"א על מלחמת סיסרא נתנבא (שופטים ד) ולקחת עמך עשרת אלפים איש מבני נפתלי וגו' והלכו שם בזריזות וכן נאמר שם ל' שלוח בעמק שולח ברגליו. הנותן אמרי שפר. על ידם שרו דבורה וברק שירה ורבותינו דרשוהו על יום קבורת יעקב כשערער עשו על המערה במסכת סוטה (דף יג) ותרגומו יתרמי עדביה יפול חבלו והוא יודה על חלקו אמרים נאים ושבח׃ (כב) בן פרת. בן חן והוא ל' ארמי אפריון נמטייה לרבי שמעון בסוף ב"מ (דף קיט)׃ בן פרת

שפתי חכמים

ליה מנ"ל לפרש דשמעה דכתב כאן היא ל' סימן דלמא מאכל שלו יהיה טוב וסימן לכך מכיא ראיה ממשרע"ה וזה פשיטא הוא דבענין זה שבירכן יעקב ברכן מרע"ה והתם כתיב בהדיא וטובל בשמן רגלו וק"ל׃ ט כתיב אילה שלוחה שהיא לשון נקבה ואח"כ כתיב הנותן שהוא ל' זכר ועז"פ דבורה וברק׃ י ר"ל התרגום מתרגם כן על פסוק זה ולפי התרגום פי' כן מה שאמר הנותן אמרי ספר ר"ל על חלקו הוא יודה אמרי ספר ומ"ש רש"י לעיל הנותן אמרי ספר כתרגומו

דעת זקנים מבעלי התוספות

ממנה שאז היא רצה ביותר. הנותן אמרי שפר לקונו על שהצילו מן המות ועתה הנה קורא אותו בלשון זכר ושמא הוא מדמה אותו גם לאיל והוא בכל לשון. ד"א הנותן אמרי שפר מוסב על נפתלי שנותן אמרי שפר לקונו על חלקו שנתן לו כאילה זו שמודה לקונה על שברחה מן המצודה. ד"א נפתלי ארץ נפתלי דומה לאילה שהופשטה שאין עורה מחזיק בשרה. ולשון שלוחה הפשטה כדמתרגמינן והפשיט [וישלח] כך ארץ נפתלי אינה מחזקת רוב פירות שבה וזה הפי' הולך על דרך הדרש שדרשו חז"ל למה נקראת ארץ ישראל צבי לומר לך מה צבי זה אין עורו מחזיק את בשרו אף ארץ ישראל אינה מחזקת פירותיה. ד"א נפתלי אילה שלוחה ארץ נפתלי היא ארץ רצון שהיא קלה לבישל ול' אילה כמו אילות ולשון שלוחה כמו שלחיך פרדס רמונים. הנותן אמרי שפר פי' ענפים יפים ולשון אמרי כמו שנים שלשה גרגרים בראש אמיר׃ (כב) בן פורת יוסף. פי' ארץ יוסף פרה ורבה כעץ על עין מים׃ בנות צעדה עלי שור. פי' כל כך היא מגדלת תבואתה והפירות עד שצעדה עד הבנות עד העיירות בנות לשון ובנותיה עלי שור עד קצה החומה היא מגדלת פירותיה כלומר אין מקום פנוי שאין מגדלת פירות מהרב ר' דוד ז"ל׃

ליקוטי יוסף

נים בעסערע, נאר דיא פרומקייט. פון שבט אשר וועט געבן אגרויסע הצלחה אין זייערע פעלדער זייערע תבואה זאל זיין די בעסטע, אונ זיי זאלן האבן פיל בומאייל, אונ זאלען האבן פיל אייזען אונ קופער, אונ ווייל זיי וועלן זיין רייך אונ וועלן האבן פיל אוצרות וועלן זיי האבען קופערנע אונ אייזערנע שלעסער, אונ ווייל זיי וועלן זיין פרום אונ רייך וועלען זיי לאנג לעבן אונ וועלען זיין געזונד אונ פריש׃

פירוש לתורת אלהים

פון נפתלי איז אילה אזו ווי איין הירש וואס זיא איז גישיקט צום לויפען אזוי וועט זיין לאנד גישווינד ארום געבען דיא פרוכט פריער פון אלע לענדער הנותן וואס טוט געבין אמרי שפר שיינע ווערטער מען וועט איבר זיי אברכה מאכן צו גאט [עיין רמ"ן]׃ (כב) בן יוסף איז איין פרוכטבארער צווייג בן ווי איין פרוכטבארער צווייג וואס וואקסט ביים קוואל בנות וואס די צווייגען וואקסען אזו גרוס צעדה אז זייא

קא וְאַחֲסַנְתָּא׃ עֲלֵי־שׁוּר׃ כג וַיְמָרֲרֻהוּ וָרֹבּוּ וַיִּשְׂטְמֻהוּ
תְמַרְדוּ יָתֵהּ וְנַקְמוּהִי

רשב״ם

וביותא: בנות. מצרים צעדה כל אחת ואחת עלי שור ל׳ ראייה ...ון של עלי עין. כמו ומגבעות אשורני שהיו בנות מצרים צועדות והולכות לראותו כמו אשת פוטיפר והברותיה. ומתוך כך וימררוהו ורובו מתוך שנתנה אשת פוטיפר עיניה בו השליכוהו בבית האסורים: (כג) ורבו. כפל ל׳ של

רש״י

עין. הנו נטוי על העין הרואה אותו: בנות צעדה
שור. בנות מצרים היו צועדות על החומה להסתכל
ובנות הרבה צעדה כל אחת ואחת במקום שתוכל
מסם (ד״א כל״ל. כי לפירוש ראשון הוא שור חומה
. עלי שור. על ראייתו כמו (במדבר כד) אשורנו
קרוב. ומ״א יש רבים וזה נוטה לייסוב המקרא: פרת.
שבו הוא תקון ל הלשון כמו (קהלת ג) על דברת בני
: שור. כמו לשור. עלי שור. בשביל לשור. ותרגום
אונקלוס בנות צעדה עלי שור תרין שבטין יפקון מבנוהי
וכתב בנות על שם בנות מנשה בנות צלפחד שנטלו חלק
עברי הירדן. ברי דיסגי יוסף פורת ל׳ פריה ורביה.
מ״א בו המתישבים על הלשון בשעה שבא עשו לקראת
בכולן קדמו האמהות ללכת לפני בניהם להשתחוות
ל כתיב נגש יוסף ורחל וישתחוו. אמר יוסף רשע
עינו רמה שמא יתן עיניו באמי יצא לפניה ושרבב
לכסותה והוא שברכו אביו בן פורת הגדלת עצמך
עלי עין של עשו לפיכך זכית לגדולה: בנות צעדה
שור. להסתכל בך בצאתך על מצרים. ועוד דרשוהו
שלא ישלוט בזרעו עין הרע. ואף כשברך מנשה ואפרים
ם כדגים שאין עין הרע שולטת בהם: (כג) וימררהו
. וימררוהו ב אחיו וימררוהו פוטיפר ואשתו ם לאסרו

בית יהודא

מְציעא חֵן און אַדאַנְק דאַרְף מען גֶעבֶּן צו רַבִּי שִׁמְעוֹן: (בֵּן
פּוֹרָת עֲלֵי עָיִן). מֵיינְט מען (חֵנוֹ נָטוּי עַל הָעַיִן הָרוֹאָה אוֹתוֹ)
זַיין חֵן איז אויף די אויג פון דעם מענטש וואס זעהט אים:
(בָּנוֹת צָעֲדָה עֲלֵי שׁוּר). מֵיינְט מען (בְּנוֹת מִצְרַיִם הָיוּ צוֹעֲדוֹת
עַל הַחוֹמָה לְהִסְתַּכֵּל בְּיָפְיוֹ) ווען יוֹסֵף איז גֶעפָארֶן אין דיא
גאַסֶן פון מִצְרַיִם זֶענֶן די טֶעכְטֶער פון מִצְרַיִם אַרוֹפְגֶעגאַנְגֶען
אויף די מֵאהֶרֶן צו זֶעהֶן די שֵׁיינְקֵייט פון יוֹסֵף (וּבָנוֹת הַרְבֵּה
צָעֲדָה כָּל אַחַת וְאַחַת בְּמָקוֹם שֶׁתּוּכַל לִרְאוֹתוֹ מִשָּׁם) דיא פיל
טֶעכְטֶער וואס זֶענֶן גֶעוֶוען אויף די דֶעכֶער האט יעדערע
גֶעטְרֶעטֶען אויף אַזוֹ אַ אָרְט זיא זאל קֶענֶען זֶעהֶן פון דארְט
אויף יוֹסֵף, (עֲלֵי שׁוּר) מֵיינְט מען (עֲלֵי רְאִיָּיתוֹ) פון וועגען אים
צו זֶעהֶן (כְּמוֹ) ווי עס שְׁטֵייט אין פָּסוּק (אֲשׁוּרֶנּוּ וְלֹא קָרוֹב)
איך זֶעה אים, ער איז אָבֶּער נִיט נָאנְט (וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה יֵשׁ
רַבִּים) דְרָשׁוֹת זֶענֶן דָא פיל אויף דֶעם פָּסוּק (וְזֶה נוֹטֶה לְיַשֵּׁב
הַמִּקְרָא) נָאר דֶעם פְּשַׁט איז בֶּעסֶר אַיינְגֶעזֶעצְט אין פָּסוּק:
(פּוֹרָת). זָאגְט רש״י (תִּי״ו שֶׁבּוֹ הוּא תִּקּוּן הַלָּשׁוֹן) דֶר תִּי״ו
פון וָוארְט פּוֹרָת קוּמְט צוּם פַאַרְבֶּעסֶערֶן דָם אוֹסְרֵיידֶן דֶעם
וָוארְט (כְּמוֹ) ווי עֶס שְׁטֵייט אין פָּסוּק (עַל דִּבְרַת בְּנֵי הָאָדָם)
קוּמְט אוֹיךְ דֶר תִּי״ו פון דִבְרַת צוּם פַאַרְבֶּעסֶערֶן דָם אוֹסְ־
רֵיידֶן דֶעם וָוארְט, זָאגְט רש״י (שׁוּר כְּמוֹ לָשׁוּר) צוּם קוּקֶן
(דָבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט איז, עֲלֵי שׁוּר מֵיינְט מען (בִּשְׁבִיל
לָשׁוּר) פון וועגֶן צוּ קוּקֶן (וְתַרְגּוּם שֶׁל אוּנְקְלוֹס בָּנוֹת צָעֲדָה עֲלֵי
שׁוּר) דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט בָּנוֹת צָעֲדָה עֲלֵי שׁוּר מֵיינְט מען (תְּרֵין שִׁבְטִין יִפְקוּן מִבְּנוֹהִי) צְוֵויא שְׁבָטִים וועלען גֶעבּוֹירֶען
...ן פון זַיינֶע קִינְדֶער (וְכָתַב בָּנוֹת) פַר וָוס שְׁרַייבְּט דֶער פָּסוּק בָּנוֹת, טֶעכְטֶער (עַל שֵׁם בְּנוֹת מְנַשֶּׁה בְּנוֹת צְלָפְחָד שֶׁנָּטְלוּ חֵלֶק
עִבְרֵי יַרְדֵּן) ווייל די טעכטער פון מְנַשֶּׁה די טֶעכְטֶער פון צְלָפְחָד בֶּן חֵפֶר הָאבֶּען גֶענוּמֶן אַחֵלֶק אויף בֵּיידֶע זַייטֶען פון
, וָוארוּם אַהאַלְבֶּר שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה הָט גֶענוּמֶן אַחֵלֶק אויף די זַייט יַרְדֵּן אין חוּץ לָאָרֶץ, און אֵיין הַאלְבֶּער שֵׁבֶט
גֶענוּמֶן אַחֵלֶק אויף דיא אַנְדֶערֶע זַייט יַרְדֵּן אין כְּנַעַן (בְּרִי דִּיסְגֵי יוֹסֵף) יוֹסֵף איז אַזוּהְן וָוס וועט גְרוֹס און גֶעמֶעהְרְט
...ן (פּוֹרָת לָשׁוֹן פְּרִיָּה וּרְבִיָּה) פּוֹרָת איז דֶערְטַייטְשׁ פְרוּכְטְבַּארִין און מֶעהְרִין (וְיֵשׁ מִדְרְשֵׁי אַגָּדָה בּוֹ הַמִּתְיַשְּׁבִים
לָשׁוֹן) עֶס זֶענֶן דָא דְרָשׁוֹת אויף דֶעם פָּסוּק וָואס זֶענֶען גְלַייךְ צוּם לָשׁוֹן פון פָּסוּק (בְּשָׁעָה שֶׁבָּא עֵשָׂו לִקְרַאת יַעֲקֹב)
עֵשָׂו איז גֶעקוּמֶן אַקֶעגֶן יַעֲקֹב (בְּכוּלָן קָדְמוּ הָאִמָּהוֹת לָלֶכֶת לִפְנֵי בְּנֵיהֶן לְהִשְׁתַּחֲווֹת) בַּיי אַלֶע ווייבֶער זֶענֶען די מוּטֶערְס
אַנְגֶן פְרִיעֶר פַאר זֵייעֶרֶע קִינְדֶער צוּ בּוּקֶען זִיךְ פַאר עֵשָׂו (וּבְרָחֵל כְּתִיב נִגַּשׁ יוֹסֵף וְרָחֵל וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ) בַּיי רָחֵל שְׁטֵייט יוֹסֵף
רָחֵל הָאבֶּן גֶענֶעגְנְט צוּ עֵשָׂו און הָאבֶּן זִיךְ גֶעבּוּקְט פַר אִים, פְרִיעֶר יוֹסֵף נָאכְדֶעם רָחֵל (אָמַר יוֹסֵף) יוֹסֵף הָאט גֶעזָאגְט
(הָזֶה עֵינֵי רָעָה) דֶר רָשָׁע הָאט אַשְׁלֶעכְטֶע זִינְדִיגֶע אויג (שֶׁמָּא יִתֵּן עֵינָיו בְּאִמִּי) טָאמֶר וועט עֶר גֶעבֶּן זַיינֶע אוֹיגֶן אויף
מוּטֶער, זיא וועט אִים גֶיפֶעלֶן (יָצָא לְפָנֶיהָ וְשִׁרְבֵּב קוֹמָתוֹ לְכַסּוֹתָהּ) איז עֶר אַרוֹסְגֶעגאַנְגֶען פְרִיעֶר און הָט זִיךְ גֶשְׁטֶעלְט
די מוּטֶער און הָט זִיךְ גֶישְׁטֶעלְט עֶר זָאל זַיין הֶעכֶר פַאר איר, עֶר זָאל זיא פַארְדֶעקֶן (וְהוּא שֶׁבֵּרְכוֹ אָבִיו) דָם הָט אִים
פָאטֶר גֶעבֶּענְטְשְׁט (בֵּן פּוֹרָת) דוּ בִּיזְט אַזוּהְן פון הֵייךְ (הִגְדַּלְתָּ עַצְמְךָ יוֹסֵף עֲלֵי עַיִן שֶׁל עֵשָׂו) דוּא הָאסְט דִיךְ גֶעמַאכְט
ס און הוֹיךְ אִיבֶּר די אוֹיג פון עֵשָׂו, עֵשָׂו זָאל נִיט קֶענֶען זֶעהֶן דַיין מוּטֶער (לְפִיכָךְ זָכִיתָ לִגְדוּלָּה) דְרִיבֶּר הָאסְטוּ זוֹכֵה
ווען צוּ אַגְרוֹיסְקֵייט: (בָּנוֹת צָעֲדָה עֲלֵי שׁוּר). די טֶעכְטֶער פון מִצְרַיִם הָאבֶּן גִיטְרֶעטֶען אויף דיא מֵאהֶרִין (לְהִסְתַּכֵּל בְּךָ
בְּצֵאתְךָ עַל מִצְרַיִם) זֵיי זָאלֶן קוּקֶן אויף דִיר ווען דוּא בִּיזְט אַרוֹסְגֶעגאַנְגֶען צוּ זֶעהֶן די לַאנְד מִצְרַיִם (וְעוֹד דְרָשׁוּהוּ לְיִתֵּן
... שֶׁלֹּא יִשְׁלוֹט בְּזַרְעוֹ עַיִן הָרָע) נָאךְ זָאגְט דֶר מִדְרָשׁ עֲלֵי עַיִן מֵיינְט מען דוּ זָאלְסְט זַיין אִיבֶּער די אוֹיג, און אַשְׁלֶעכְטֶע אוֹיג
נִיט גִיוָועלְטִיגֶען נִיט אויף דִיר נִיט אויף דַיינֶע קִינְדֶער (וְאַף כְּשֶׁבֵּרַךְ מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם בֵּרְכָם בְּדָגִים) און ווען יַעֲקֹב הָט
...ענְטְשְׁט צוּ מְנַשֶּׁה און אֶפְרַיִם הָאט עֶר זֵיי אוֹיךְ גֶעבֶּענְטְשְׁט זֵיי זָאלֶן זַיין וויא דיא פִישׁ אין וַואסֶער (שֶׁאֵין עַיִן
הָרָע שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם) וָוס אַשְׁלֶעכְטֶע אוֹיג קֶען נִיט גִיוָועלְטִיגֶן אויף זֵיי, ווייל מֶען זֶעהְט זֵיי נִיט אין וַואסֶר: (כג) וַיְמָרְרוּהוּ
...ן. יַעֲקֹב הָאט גֶעזָאגְט (וַיְמָרְרוּהוּ אֶחָיו) זַיינֶע בְּרִידֶר הָאבֶּן אִים פַארְבִּיטֶערְט זַיין לֶעבֶּען (וַיְמָרְרוּהוּ פּוֹטִיפַר וְאִשְׁתּוֹ
...רוּ) פּוֹטִיפַר מִיט זַיין ווייבּ הָאבֶּען אִים פַארְבִּיטֶערְט זַיין לֶעבֶּן וָואס זֵיי הָאבֶּן אִים גֶעבּוּנְדֶן אין תְּפִיסָה (לָשׁוֹן וַיְמָרְרוּ

שפתי חכמים

לפי פירוש דלעיל ספי׳ אלה סלוקה על פירות גנוסר אז פירש ...י ספר לפי התרגום שהיו נוברכים ברכה הראויה להם ודו״ק: ...דק״ל דבנות ומשמע שהיו הרבה בנות ולעדה משמע אחת היתה ...פ בנות וכו׳ כאו״א: ל כלומר לא תי״ו הנקיבה כי על הזכר הוא מדבר: מ דק״ל מנ״ל לתרגם כן ועל זה פירש פורת לשון פריה ורביה. ושרבב פירוש והגדיל: נ מדכתיב בסיפא דקרא בעלי חצים מנ׳ ותפי המתחלה אותן הראויין לחלוק עמו נחלה: ס דא״ל דקאי על אחיו לחוד דהיל״ל ורבו וימררו דאין למרר תחלה ואח״כ לריב

פירוש לתורת אלהים

...יבֶען עֲלֵי שׁוּר די מוֹעֶדְן אַזוֹ אִיז יוֹסֵף גֶעוָוארֶען
...ץ גְרֶעסֶר און גְרֶעסֶר, אָבֶּר פְרִיהֶער: (כג) וַיְמָרְרוּהוּ
הָאט מַאן אִיהְם זַיין לֶעבֶּען פַאר בִּיטֶערְט וְרֹבּוּ
און זַיינֶע בְּרִידֶר הָאבֶּן זִיךְ גֶעקְרִיגְט מִיט אִיהְם

בַּעֲלֵי חִצִּים: כד וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ וַיָּפֹזּוּ זְרֹעֵי יָדָיו מִידֵי אֲבִיר

תו"א ותשב מוסב לו:

וְאָעִיקוּ לֵהּ גֻּבְרִין גִּבָּרִ בַּעֲלֵי פַּלְגּוּתָא: כד וְתָבַ בְּהוֹן נְבִיאוּתֵהּ עַל דְּקַ אוֹרַיְתָא בְּסִתְרָא וְשַׁ

בְּתוּקְפָּא רוּחֲצָנֵהּ בְּכֵן יִתְרְמָא דְהַב עַל דְּרָעוֹהִי וְאַחְסִין מַלְכוּתָא וּתְקֵי דָא הֲוָת לֵהּ מִן קֳדָם אֵל תַּקִּיפָא דְיַעֲקֹב דִּי בְמֵימְרֵהּ זַן אֲבָהָן וּבְנֵי

רשב"ם

בעל הטורים

חצים שבפסוק כמו יסבו עליו רביו. חציו. ולכן הוא נדגש. אבל מגזירת מריבה יאמר אשר רבו בני ישראל. כמו מן קם קמו מן שב שבו כך יאמר — ניבא על מלחמת יהושע כיריחו פירוש לו כחלים מן החומה: (כד) ות

מן הרב רב עם ישראל רבו. ומדמה הפסוק לשון הרע של פושיגר להצים כדכתיב חץ שחוט לשונם מרמה דבר. וידרכו את לשונם קשתם שקו

ורבו מגזרת רבב. כמו סבו מן סבב. צהלי ורוני מן רנן. רבו שיערו"ם בלע"ז: (כד) ותשב באיתן קשתו. הקשת החזק שקורין אלבלסר"א מושי

אותו על עץ איתן וחזק שקורין פורק"א והמושך בקשת ההוא אם הוא אדם הזק כאד מושך את חבל הקשת בזרועיו ונכפפין זרועיו עד גופו ויורה הו

למרחוק. ואם הוא חלש אינו יכול למשוך החבל. וכן פירוש המקראות מצרים ירו בו חצים ונתגוהו בבית הסהר וענו בכבל רגלו והוא יצא ומ

עליהם כי קשת שלו היה חזק ואיתן משלהם ואסרם כדכתיב לאסור שריו בנפשו: ויפוזו זרועי ידיו. נכפפו זרועיו במושכו חבל הקשת וזרק חיציו עלי

כי איש חזק היה למשוך איתן הקשת שקורין פורקא וכן מצינו זרוע אצל דריכת קשת. כדכתיב ונחתה קשת נחושה זרועותי והלשון דריכת קשת וכן

חציך נחתו בי. ותנחת עלי ידיך: ויפוזו. נכפפו. כמו ויהי דוד מפזז ומכרכר. פיזוז בידים. כירכור ברגלים. ויפוזו מן פזז. כמו יסובו מן סבב: מידי אב

יעקב. ע"י הקב"ה בא לו זה הנצחון והממשלה. אביר יעקב כפל לשון רועה אבן ישראל. וכן אביר הרועים אשר לשאול וגם הרועים קרואים אבירים

הבקר והשוורים הקרואים אבירים כדכתיב עדת אבירים בעגלי עמים. וכן סבבוני פרים רבים אבירי בשן כתרוני. מידי אביר יעקב מי גרם

בית יהודא

אֶת חַיֵּיהֶם) וויא עס שטייט אין פסוק דיא מצרים האבען פארביטערט דם לעבען פון די יודין, איז וַיְמָרְרֻהוּ דערטייטש פארביטערט, אונ וַיְמָרְרֻהוּ איז אויך דערטייטש פארביטערט (דומי נעשו לו אחיו אנשי ריב) וָרֹבּוּ מיינט מען זיינע ברידער זענן געווארען צו אים קריג מענטשען (ואין הלשון הזה לשון פָּעֵל) דר ווארט וָרֹבּוּ איז ניט דערטייטש זייא האבען גשאסען (שאם כן היה לו לינקד ורבו) נבקמץ הרי"ש) אז מען זאל אזוי מיינען האט געדארפט זיין גענקודט ורבו, מיט אקמץ אונטר די רי"ש (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (המה מי מריבה אשר רבו) וואס זייא האבען געקריגט (ואף אם לשון רביית חצים הוא) אפילו מען זאל טייטשען וָרֹבּוּ זיי האבען געשאסען מיט פיילן (כן היה לו לינקד) הט אויך געדארפט זיין גענקודט וְרַבּוּ מיט אקמץ אונטער דיא רי"ש (ואינו אלא לשון פוּעֲלוּ) זייא זענען געשאסען געווארען (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק (ושומו שמים, שהוא לשון הושמו) שומו שמים איז דערטייטש הושמו שמים, דיא הימלען זענן פארוויסט געווארן (וכן

רש"י

ל' וימררו את חייהם: ורבו. נעשו לו אחיו אנשי ריב וא הלשון הזה לשון פעלו שא"כ היה לו לינקד ורבו כמו המה מ מריבה אשר רבו וגו' ואף אם ל' רביית חצים הוא כן הי לו לינקד ואינו אלא לשון פועלו כמו שמו שמים (ירמי' ב) שה ל' הושמו וכן רמו מעט שהוא ל' הורמו אלא שלשון הורו והושמו ע"י אחרים ול' שמו רמו רבו מאליהם הם משוממי את עצמם נתרוממו מעצמם נעשו אנשי ריב. וכן דומו יוש אי כמו נדמו. וכן תרגם אונקלוס ונקמוהי: בעלי חצי שלשונם כחץ ותרגומו מרי פלגותא לשון ותהי המחלה או שהיו ראויים לחלוק עמו נחלה: (כד) ותשב באיתן קשת נתישבה בחוזק. קשתו. חזקו: ויפוזו זרועי ידיו. זו הי נתינת טבעת על ידו ל' זהב מופז. זאת היתה לו מיו הקב"ה שהוא אביר יעקב ומשם עלה להיות רועה א ישראל עקרן של ישראל ל' אבן הראשה ל' מלכות. ואונקלו אף הוא כך תרגמו. ותשב. ותבת בהון נביאותיה החלומו אשר חלם להם על דקיים אורייתא בסתרא תוספת הו

רומו מעט שהוא לשון הורמו) רומו איז דערטייטש זיי זענען אויפגעהויבען געווארן (אלא שלשון הורמו והושמו על ידי אחרים) הורמו מיינט מען זייא זענען אויפגעהובן געווארן דורך אנדערע, הושמו מיינט מען זיי זענען וויסט געווא דורך אנדערע (ולשון שומו רומו רובו מאליהם הוא) שומו מיינט מען (משוממים את עצמם) זייא האבען זיך אל פארוויסט (נתרוממו מעצמם) זיי האבען זיך אליין אויפגעהובן, ורובו מיינט מען (נעשו אנשי ריב) זייא זענען געווארען קר מענטשען (וכן דומו יושבי אי כמו נדמו) דומו מיינט מען זייא זענען פארשוויגען געווארען (וכן תרגם אונקלוס ונקמוהי) א אזו זאגט דר תרגום אונקלוס ונקמוהי, זיי זענן געווארן בעלי נקמה. מענטשן וואס האבען געבראכט צרות אוף יוסף ובעלי חצים). מיינט מען (שלשונם כחץ) זייער צונג איז געוועזן וויא אפייל (ותרגומו מרי פלגותא) דר תרגום טייטש פלגותא, צטיילונג (לשון ותהי המחצה) עס איז געוועזן דם צוטיילונג; בעלי חצים מיינט מען (אותם שהיו ראוים לחלו עמו נחלה) די מענטשן ודי ברידער] וום האבען געדארפט זיך טיילן מיט אים ומיט יוסף] מיט די ירושה, זייא האב געקריגט מיט אים: (כד) וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ. מיינט מען (נתישבה בחוזק) עס איז בזעצט געווארען מיט שטארקי [קשתו, חזקו] קשתו מיינט מען חזקו, זיין מלוכה איז בזעצט געווארן מיט שטארקייט: וַיָּפֹזּוּ זְרֹ ידיו. די אָרעמס פון זיינע הענט זענען בדעקט מיט גאלד (זו היא נתינת טבעת על ידו) דאס מיינט מען דעם גאלדענע רינג וום פרעה הט געגעבען אויף זיין האנט (לשון זהב מופז) וַיָּפֹזּוּ מיינט מען גאלד וואס הייסט פז (זאת היתה לו מי הקב"ה שהוא אביר יעקב) דאס איז געקומען צו אים פון הקב"ה וואס ער איז דער שטארקער פון יעקב (ומשם על להיות רועה אבן ישראל) פון דארטן ופון מצרים) איז ער נאך העכר געווארען ער זאל פיטערען דעם שטיין פון יודי דאס מיינט מען (עקרן של ישראל) דעם ווארציל פון יודין, דאס איז יעקב (לשון אבן הראשה) דער הויפט שטיין (לש מלכות) וום יעקב איז דיא מלוכה פון דיא יודין (ואונקלוס אף הוא כך תרגמו) דר תרגום טייטשט אויך אזוי (ותש טייטשט דר תרגום (ותבת בהון נביאותיה) זיינע נביאות הט זיך צוריקגעקערט אויף זייא (החלומות אשר חלם להם) די חלומות וואס אים האט געחלומט אויף זיי, איז געווארען אמת (על דקיים אורייתא בסתרא) ווייל ער הט געהאלטן

פירוש להורת אלהים

וַיִּשְׂטְמֻהוּ און זיי האבען אים גיהאסט בַּעֲלֵי די מאנער חִצִּים וואס זייער צונג איז אזוי וויא אפייל [פיין רש"י]: (כד) וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ אָבער זיין שטארקייט האט זיך שטארק בזעצט וַיָּפֹזּוּ זְרֹעֵי יָדָיו און די ארום פון זיינע הענד זיינען גליינגט געווארן [פ' רש"י] און דם אלץ איז אים געוועזן מִידֵי פון די הענט פון גא

יַעֲקֹב מִשָּׁם רֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל׃
כה מֵאֵל אָבִיךָ וְיַעְזְרֶךָּ וְאֵת שַׁדַּי
וִיבָרְכֶךָּ בִּרְכֹת שָׁמַיִם מֵעָל בִּרְכֹת
תְּהוֹם רֹבֶצֶת תָּחַת בִּרְכֹת שָׁדַיִם
וָרָחַם׃ כו בִּרְכֹת אָבִיךָ גָּבְרוּ עַל־

רְעָא דְיִשְׂרָאֵל׃ כה מֵימַר
אֱלָהָא דַאֲבוּךְ יְהֵי
בְּסַעֲדָךְ וְיָת שַׁדַּי
יְבָרְכִנָּךְ בִּרְכָן דְּנַחְתָּן
מִטַּלָּא דִשְׁמַיָּא מִלְּעֵלָּא
בִּרְכָן דְּנָגְדָן מִמַּעֲמַקֵּי
אַרְעָא מִלְּרַע בִּרְכְתָא
דַאֲבוּךְ וּדְאִמָּךְ׃
כו בִּרְכְתָא דַאֲבוּךְ

בעל הטורים

איתן קשתו. שנתחזק כנגדן: (כה) מעל. ג' במסו' ברכות שמים מעל ... טל השמים מעל יקרא אל השמים מעל ואל הארץ לדין עמו. פי' כי ... דין עמים קרא אל השמים למנוע טל ומטר ואל הארץ למנוע לתת ... בולה כדכתיב כי בם ידין עמים: רובצת. ג' במס' הכא ואידך גבי ... יוסף ומתהום רובצת תחת והאם רובצת היינו דאמרינן בפרק ג' ... תעניות אין לך טיפה שיורדת מלמעלה שאין טפיים עולה מלמטה ... ן התהום והיינו ומתהום רובצת תחת והאם רובצת יליף רובצת רובצת ... ומתהום רובצת. לאשמעי' שהמולא קן ביום שחייב בשילוחה: ברכות ... שדים. כם השמים שיריקו מטר: ורחם. היא הארץ שמולדת פירות:

רשב"ם

הקב"ה שהוא אביר יעקב. האלהים הרועה אותי עד היום הזה. שפי' נהלתך זן אותי במצרים. משם הקב"ה גרם להיות רועה אבן ישראל משפחת ישראל שכלכל יוסף את אביו ואת אחיו. אבן לשון אב ומשפחה. גו"ן יתירה כמו גו"ן של שבעון ועורון. ומ"ם של ריקם. ותהי הכנם: (כה) מאל אביך. בא לך כל זה. והוא יעזרך: ברכות תהום. שהתהום עולה ומשקה את הארץ: ברכות שדים. שלא יהא השדים צומקים ולא ימותו הילדים מחוסר חלב: ורחם. ואף בתוך הרחם לא ימותו העוברים ולעניין הקללה כתיב לספרע תן להם רחם משכיל ואפילו כשיגדלו יהיו השדים צומקים. ולא זו אף זו: (כו) ברכות אביך גברו על ברכות הורי. ברכות אביך יעקב שבירכני הקב"ה כדכתיב והנה ה' נצב עליו וגו' גברו על ברכות הרים כדכתיב שם ופרצת

רש"י

... ולא מל' עברי שבמקרא ושוי בתוקפא רוחצניה תרגום של באיתן קשתו וכך לשון התרגום על העברי ותשב נבואתו בשביל שאיתנו של הקב"ה היתה לו לקשת ולמבטח בכן יתרמא דהב על דרעוהי לכך ויפוזו זרועי ידיו לשון פז: אבן ישראל. ל' נוטריקון אב ובן אבהן ובנין פ יעקב ובניו: (כה) מאל אביך. היתה לך זאת והוא יעזרך: ואת שדי. ועם הקב"ה היה לבך כשלא שמעת לדברי אדונתך הוא יברכך: ברכות שדים ורחם. ברכתא דאבא ודאמא. כלומר יתברכו המולידים והיולדות שיהיו הזכרים מזריעין טיפה הראויה להריון והנקבות לא ישכלו את רחם שלהן להפיל עובריהן: שדים. ירה יירה מתרגמינן אישתדאי ישתדי אף שדים כאן ע"ש שהזרע יורה כחץ: (כו) ברכות אביך גברו וגו'. הברכות שברכני הקב"ה גברו והלכו

בית יהודא

תּוֹרָה אִין דֶער שְׁטִיל (תּוֹסֶפֶת הוּא וְלֹא מִלְּשׁוֹן הָעִבְרִי שֶׁבַּמִּקְרָא) דִיא ווערטער פון תַּרְגּוּם זֶענֶען צוּגִיגֶעבֶּענֶע אוּנ זֵיי שְׁטֵייעֶן נִיט אִין פָּסוּק (וְשַׁוִּי בְּתוּקְפָּא רוּחְצָנֵיהּ) עֶר הָאט גֶעטָאן מִיט שְׁטַארְקַייט זַיין פַארְזִיכֶערוּנְג (תַּרְגּוּם שֶׁל בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ) דָאס אִיז דֶער אִיבֶּערְזֶעצוּנְג פוּן דֶעם תַּרְגּוּם אוֹיף דִיא ווערטער „בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ" (וְכַךְ לְשׁוֹן הַתַּרְגּוּם עַל הָעִבְרִי) אוּנ אַזוֹי שְׁרַייבְּט דֶער תַּרְגּוּם אוֹיף דֶם לְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ פוּן פָּסוּק (וְתָבַת נְבִיאוּתֵיהּ) זַיינֶע נְבִיאוּת הָט זִיךְ צוּ אִים צוּרִיקְגֶעקֶערְט (בִּשְׁבִיל שֶׁאֵיתָנוֹ שֶׁל הקב"ה הָיְתָה לוֹ לְקֶשֶׁת וּלְמִבְטָח) ווייל דִיא שְׁטַארְקַייט פוּן הקב"ה אִיז גֶעוֶועְן זַיין שְׁטַארְקַייט אוּנ זַיין פַארְזִיכֶערוּנְג (בְּכֵן יִתְרְמֵא דְהַב עַל דְּרָעוֹהִי) דְרִיבֶּער אִיז גֶעווָארְפֶן גֶעווָארֶן גָאלְד אוֹיף זַיינֶע הֶענְט (לְכַךְ וַיָּפוֹזוּ זְרוֹעֵי יָדָיו) דְרִיבֶּער זֶענֶען דִיא אָרעמס פוּן זַיינֶע הֶענְט בַּדֶעקְט גֶעווָארֶן מִיט גָאלְד. וַיָּפוֹזוּ לְשׁוֹן פָּז, וַיָּפוֹזוּ מֵיינְט מֶען גָאלְד ווָס מֶען רוּפְט זַיי

(כד) נאֶבֶן יִשְׂרָאֵל). זָאגְט רַשִׁ"י (לְשׁוֹן נוֹטָרִיקוֹן) דֶער ווָארְט „אֶבֶן" אִיז רָאשֵׁי תֵּבוֹת, אָב וּבֵן, אֲבָהָן וּבְנִין, דֶער פָאטֶער מִיט דִי קִינְדֶר, יַעֲקֹב וּבָנָיו, יַעֲקֹב מִיט זַיינֶע קִינְדֶער, יוֹסֵף הָט גֶעשְׁפַּייזְט זַיין פָאטֶר יַעֲקֹב מִיט דִיא קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב. זַיינֶע בְּרִידֶער: (כה) וּמֵאֵל אָבִיךָ). (הָיְתָה לְּךָ זֹאת) דָאס אִיז צוּא דִיר גֶעקוּמֶען פוּן דֶעם גָאט פוּן דַיין פָאטֶר (וְהוּא יַעְזְרֶךָּ) אוּנ עֶר ווֶעט דִיר ווייטֶער הֶעלְפֶען: וְאֵת שַׁדַּי). מֵיינְט מֶען (וְעִם הקב"ה הָיָה לִבְּךָ כְּשֶׁלֹּא שָׁמַעְתָּ לְדִבְרֵי אֲדוֹנָתְךָ) אוּנ מִיט הקב"ה אִיז גֶעוֶועְן דַיין הַארְץ ווֶען דוּ הָאסְט נִיט גֶעווָאלְט הֶערֶן דִיא רֵייד פוּן דָאס ווייבּ פוּן דַיין הֶערְר פּוֹטִיפַר (וְהוּא יְבָרֶכְךָ) דְרִיבֶּער ווֶעט הקב"ה דִיךְ בֶּענְטְשֶׁען: וּבִרְכֹת שָׁדַיִם וָרָחַם. מֵיינְט מֶען (בִּרְכְתָא דְאַבָּא וְדְאִמָּא) דִיא בְּרָכָה פוּן פָאטֶער אוּנ מוּטֶער (כְּלוֹמַר) מֶען מֵיינְט (יִתְבָּרְכוּ הַמּוֹלִידִים וְהַיּוֹלְדוֹת) עֶס זָאלֶען גֶעבֶּענְטְשְׁט ווֶערֶען דִיא ווָאס מַאכֶען עֶבּארֶן דִי קִינְדֶער (דִי פָאטֶערְס) אוּנ דִיא ווָאס גֶעבּארֶן דִיא קִינְדֶער דָם זֶענֶען דִיא מוּטֶערְס (שֶׁיִּהְיוּ הַזְּכָרִים מַזְרִיעִין טִיפָּה הָרְאוּיָה לְהֵרָיוֹן) דִי זְכָרִים זָאלֶען אַרוֹיסְגֶעבֶּן פוּן זִיךְ זֶרַע ווָאס דִי אִשָּׁה זָאל ווֶערֶען מְעוּבֶּרֶת (וְהַנְּקֵבוֹת לֹא יְשַׁכְּלוּ אֶת רַחְמָם שֶׁלָּהֶן לְהַפִּיל עוּבְּרֵיהֶן) אוּנ דִיא נְקֵבוֹת זָאלֶען נִיט מַפִּיל זַיין זֵייעֶרֶע קִינְדֶער: וְשָׁדַיִם). זָאגְט רַשִׁ"י (יָרֹה יִיָּרֶה מְתַרְגְּמִינָן אִשְׁתְּדָאֵי יִשְׁתְּדִי) אוֹיף יָרֹה יִיָּרֶה, טַייטְשְׁט דֶער תַּרְגּוּם אִשְׁתְּדָאֵי יִשְׁתְּדֵי, אִיז אִשְׁתְּדָאֵי דֶערְטַייטְשׁ ווָארְפֶען (אַף שָׁדַיִם כַּאן) דֶער ווָארְט שָׁדַיִם אִיז דָא אוֹיךְ דֶערְטַייטְשׁ ווָארְפֶען, דָאס מֵיינְט מֶען דֶעם פָאטֶער (עַל שֵׁם שֶׁהַזֶּרַע יוֹרֶה כְּחֵץ) ווייל דִיא זֶרַע ווָאס גֵייט אַרוֹיס פוּן פָאטֶער שִׁיסְט אַרוֹיס ווִי פוּן אַפַייל: (כו) וּבִרְכֹת אָבִיךָ גָּבְרוּ וגו'). יַעֲקֹב

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כה) ברכות שדים. פי' שתהיין כשיזרע יוסף מתברכות בהרבה חלב להניק בניהן ושתהא להם בנים הרבה מרחם שלהם ולא תהיה משכלה ועקרה בהן מהרב ר' משה ז"ל:

שפתי חכמים

א"ז דקאי גם אפוטיפר ואשתו: ע ר"ל שהתרגום הוסיף על הקרא: פ ר"ל התרגום מתרגם על אבן אב ובנין ומנ"ל לתרגם כן ועז"ש ל' נוטריקון אב ובן: צ ר"ל היאך הוא מלת שדים ל' אב:

פירוש לתורת אלהים

[ע' רש"י] ... וס עֶר אִיז אֲבִיר דֶר שְׁטַארְקֶר גָאט פוּן יַעֲקֹב ... שָׁם פוּן גָאט הָט עֶר זוֹכֶה גִיוֶועְן עֶר זָאל זַיין רוֹעֶה ... שְׁפַּייזֶר אֶבֶן יִשְׂרָאֵל דֶעם פָאטֶר מִיט דִי קִינְדֶער פוּן ... יַעֲקֹב: (כה) אוּנ דָאס אִיז דִיר אַלְץ גִיוֶועְן מֵאֵל פוּן ... דֶעם גָאט פוּן דַיין פָאטֶער וְיַעְזְרֶךָּ אַז עֶר זָאל דִיר הֶעלְפֶן וְאֵת שַׁדַּי אוּנ אִיצְט בֶּעט אִיךְ דֶעם אַלְמֶעכְטִיגֶן גָאט וִיבָרְכֶךָּ אַז עֶר זָאל דִיר בֶּענְטְשֶׁן בִּרְכוֹת מִיט דִיא בְּרָכָה פוּן דֶעם הִימֶל פוּן אוֹבֶין בִּרְכוֹת אוּנ מִיט דִיא רַייכְקַייט פוּן גְרוּנְד רוֹבֶצֶת תָּחַת ווָאס לִיגְט אוּנְטֶען בִּרְכוֹת שָׁדַיִם אוּנ עֶר זָאל דִיר זֶעגְנֶען דָאס דַיינֶע

בִּרְכֹת אָבִיךָ גָּבְרוּ עַל־בִּרְכֹת הוֹרַי עַד־תַּאֲוַת גִּבְעֹת עוֹלָם תִּהְיֶיןָ לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו׃

יתוספן על ברכתא דיו בריכו אבהתי דחמידו להן רברביא דמן עלמא יהוין כל אלין לריש

תר"א ולקדקד בנים קלס :

רשב"ם

ימה וקדמה וגו' נחלה טובה ובלא מצרים העולה מכל הרי עולם: עד תאות. עד סוף גבעות עולם. לשון והתאויתם. תתאו לבא חמת. וברכות משה מוכיחין על פסוק זה. כי הורי לשון כפל של גבעות עולם דכתיב שם ומראש הררי קדם וממגד גבעות עולם. ואותן ברכות תהיינה לראש יוסף ; נזיר אחיו. ס

בית יהודא

האט געזאגט (הברכות שברכני הקב"ה גברו והלכו על הברכות שבירך את הורי) די ברכות וואס הקב"ה האט מיך געבענטשט זענען שטארקער ווי די ברכות וואס הקב"ה האט געבענטשט מיינע אלטערן: (עד תאות גבעות עולם). יעקב האט געזאגט (לפי שהברכות שלי גברו עד סוף גבולי גבעות עולם) ווייל מיינע ברכות האבן זיך געשטארקט ביז די סוף גרענעצין פון דר וועלט (שנתן לי ברכה פרוצה בלי מצרים) הקב"ה האט מיר געגעבן אאפענע ברכה אן גרענעצין (מגעת עד ארבע קצות העולם) זיא גרייכט ביז דיא פיר עקין וועלט (שנאמר) ווארום עס שטייט אין פסוק הקב"ה האט געזאגט צו יעקב (ופרצת) דו וועסט דיך שטארקין (ימה וקדמה וצפונה ונגבה) מערב אונ מזרח צפון אונ דרום (מה שלא אמר לאברהם אביו וליצחק) דס האט הקב"ה ניט געזאגט צו אברהם אונ ניט צו יצחק (לאברהם אמר לו) צו אברהם האט הקב"ה געזאגט (שא נא עיניך וראה צפונה ונגבה קדמה וימה) הייב־אויף דיינע אויגען אונ זעה אין צפון אונ אין דרום אין מזרח אונ אין מערב (כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה) ווארום דיא גאנצע לאנד וואס דוא זעהסט וועל איך צו דיר געבן (ולא הראהו אלא ארץ ישראל בלבד) אונ הקב"ה הט צו אברהם ניט מער געוויזן נאר ארץ ישראל אליין (ליצחק אמר לו) צו יצחק האט הקב"ה געזאגט (כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל) צוא דיר אונ צו דיינע קינדער וועל איך געבין די לענדר (והקימותי את השבועה) אונ איך וועל טאן ווי איך האב געשווארען צו דיין פאטר אברהם, אונ ניט מעהר (זהו שאמר ישעיה) דאס איז וואס דר נביא ישעיה האט געזאגט (והאכלתיך נחלת יעקב אביך) איך וועל דיך מאכן עסין די נחלה פון דיין פא[טר] יעקב (ולא אמר נחלת אברהם) אונ ער הט ניט געזאגט די נחלה פון אברהם, ווייל דיא נחלה פון יעקב איז גרעס[ער] ווי דיא נחלה פון אברהם: (הורי). (לשון הריון) הורי מיינט מען מיין מוטר וואס איז געוועזן מיט מיר מעוברת (שהורוני במעי אמי) וואס מען הט מיך געטראגען אין דיא גידערים ואין דעם בויך פון מיין מוטר (כמו) ווי עס שטייט אין פס[וק] (הורה גבר) דער מאן האט געמאכט מעוברת דיא אשה: (עד תאות). מיינט מען (עד קצות) ביז צום עק (כמו) וויא [עס] שטייט אין פסוק (והתאויתם לכם לגבול קדמה) איר זאלט צו אייך בעצייכענען ביז צום גרענץ פון מזרח זייט (תתאו ל[בא] חמת) איר זאלט אייך בעצייכענען ביז חמת: (תהיין). (כולם לראש יוסף) דיא אלע ברכות זאלען זיין אויף דעם קאפ פ[ון] יוסף: (נזיר אחיו). מיינט מען (פרישא דאחוהי, שנבדל מאחיו) דר וואס איז געוועזן אפגעשיידט פון זייער ברידר (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (וינזרו מקדשי בני ישראל) זייא זאלען זיי אפגעשיידט פון די הייליגקייט, איז גזיר דערטייטש אפגעשיידט (נזורו אחור) זיי האבען זיך אפגעשיידט אויף אינטן, צוריק (ורבותינו דרשו) דיא רבנן האבען געלערנ[ט] (ותשב באיתן קשתו) הט יעקב געמיינט (על כבישת יצרו באשת אדניו) וואס יוסף האט איינגעהאלטען דעם יצר ה[רע] אונ האט ניט מזנה געוועזן מיט דאס ווייב פון זיין הערר פוטיפר (וקוראו קשת) אונ ער רופט דם קשת, פ[ייל]־או[יף] בויגן (על שהזרע יורה כחץ) ווייל דיא זרע שיסט ארוס וויא א פייל (ויפוזו זרועי ידיו כמו ויפוצו) דער ווארט ויפוזו א[יז] גלייך ווי עס וואלט געשטאנען ויפוצו, זיי זענען פארשפרייט געווארען (שיצא הזרע מבין אצבעות ידיו) דיא זרע איז ארוי[ס] געגאנגען פון צווישען די פינגער פון זיינע הענט: (מידי אביר יעקב). וואס יוסף הט זיך אפגעשיידט פון פוטיפרס ווי[יב] דאס איז געקומען (שנראתה לו דמות דיוקני של אביו) ווייל עס איז צו אים גיזעהן געווארען דער פנים פון זיין פאט[ער] יעקב (כדאיתא בסוטה) וויא עס שטייט אין דיא גמרא סוטה (ואונקלוס תרגם תאות עולם לשון תאוה וחמדה) דער תרג[ום] פייטשט תאות עולם מיינט מען חמדת עולם, די גלוסטונג פון דער וועלט (וגבעות עולם לשון מצוקי ארץ) גבעות ע[ולם]

רש"י

על הברכות שבירך את הורי: עד תאות גבעות עולם. לפי שהברכות שלי גברו עד סוף גבולי גבעות עו[לם] שנתן לי ברכה פרוצה בלי מצרים מגעת עד ד' קצות העו[לם] שנאמר ופרצת ימה וקדמה וגו' מה שלא אמר לאברהם אבי[ו] וליצחק לאברהם א"ל שא נא עיניך וראה וגו' כי את כל הא[רץ] אשר אתה רואה לך אתננה ולא הראהו אלא ארץ ישר[אל] בלבד ליצחק אמר לו כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות הא[ל] והקימותי את השבועה וגו' זהו שאמר ישעיה (ישעיה נ[ח]) והאכלתיך נחלת יעקב אביך ולא אמר נחלת אברהם התאות. אשמול"ן כך חברו מנחם בן סרוק: הורי. הריון שהורוני במעי אמי ק כמו הורה גבר (איוב ג) עד תאות. עד קצות כמו (במדבר לד) והתאויתם לכ[ם] לגבול קדמה (שם ח) תתאו לבוא חמת: תהיין. כולם לר[אש] יוסף: נזיר אחיו. פרישא דאחוהי שנבדל מאחיו כמו וינז[רו] מקדשי בני ישראל. נזורו אחור. ור"ד ותשב באיתן קש[תו] על כבישת יצרו באשת אדוניו וקוראו קשת ע"ש שהזרע יו[רה] כחץ. ויפוזו זרועי ידיו כמו ויפוצו ר שילא הזרע מב[ין] אצבעות ידיו: מידי אביר יעקב. שנראתה לו דמ[ות] דיוקנו של אביו וכו' כדאי' בסוטה (דף לו) ואונקלוס תרג[ם] תאות עולם ל' תאוה וחמדה ש וגבעות ל' מצוקי ארץ (וכ[ו])

שפתי חכמים

ק רלה לפי היאך שייך מלת הורי גבי אב : ר ר"ל דזיין ולד"י מתחלפין בכמה מקומות כמו זעקת שהוא כמו צעקת : ש וכן פי' הפסוק עד תאות גבעות עולם פירוש ברכות שברכני אבא גברו כלומר טובים על הברכות שבירך את הורי לפי שהברכות שלי חמדו גדולי עו[לם]

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כו) עד תאות. פרש"י שחמדתן אמו והקיקתו ליעקב לקב[ל] על ידי המטעמים שעשתה :

פירוש לתורת אלהים

קינדער זאלען ניט זיין קינדער לאז [עיין רש"י]: (כו) ברכות אביך די ברכות וואס גאט האט גיבענטשט מיר דיין פאטער גברו זיינען געוועזן פיל מעהר על ברכות הורי ווי די ברכות פון מיינע אלטערין [עיין רש"י] עד תאות גבעות עולם ביז די גרענצען פון איביגע היגעל דם הייסט גאר אן אשיעור [עיין רש"י] תהיין די ברכות וואס גאט האט מיך גיבענטשט זאלען זיין לראש יוסף אויף דעם קאפ פון יו[סף]

אחיו: פ ששי כז בנימין זאב יטרף בבקר יאכל עד ולערב יחלק שלל: כח כל־אלה שבטי ישראל שנים עשר וזאת אשר־דבר להם אביהם

תו"א בנימין זאב סוטה יח זבחים נד:

דיוסף ולגברא פרישא דאחוהי: כז בנימין בארעיה תשרי שכנתא ובאחסנתיה יתבני מקדשא בצפרא ובפניא יהון מקרבין כהניא קרבנא ובעדן רמשא יהון מפלגין מותר חולקהון משאר קדשיא: כח כל אלין שבטיא דישראל תרין עסר ודא

בעל הטורים

(כז) ולערב יחלק שלל. בגי' והם הקרבנות. התחלת התיבות שאחר שמותן כגון בכורי אחים אתה לאיף חמור ידין גדוד שמנה אילה בן זאב עולה לחשבון שס"ה כמנין ימות החמה ואותיות האחרונות של הברכות כגון עלה כישר"ל מ.ולב לידין עובד יהיה עקב מלך ספר אחיו שלל עולה שנ"ד כמנין ימות הלבנה וזהו שנא' כה אמר ה' נותן שמש לאור יומם חקות ירח וכוכבים לאור לילה וגו' אם ימושו החקים האלה מלפני נאם ה' גם זרע ישראל ישבתו מהיות גוי לפני כל הימים. יעקב הקדים דן לגד כסדר תולדותם משה הקדים גד לדן לפי שהוא קב"ר בחלקו: (כח) וזאת אשר דבר להם אביהם. סיים בזאת וכו כל' פתח משה וברכם וזאת הברכה וזהו מזקנים אתבונן:

רשב"ם

על אחיו: (כז) בנימין זאב יטרף. על שאול שהיה מלך ראשון נתנבא שפשט בכל סביבותיו בכל האומות וכתב שם בכל אשר יפנה ירשיע. שחבל בכל האומות וגם בנימין היה עם מ:כי יהודה הצדיקים אשר גברו על האומות כדכתיב באסא וביהושפט וביחזקיהו: ולערב יחלק שלל. שכן מנהגו של זאב.

רש"י

הברכות) שהמדתן ת אמו והזקיקתו לקבלם: (כז) בנימין זאב יטרף. זאב הוא אשר יטרף א נבא על שיהיו עתידין להיות חטפנין (שופטים כא) וחטפתם לכם איש אשתו בפלגש בגבעה ונבא על שאול שיהיה נוצח באויביו סביב שנאמר (ש"א יד) ושאול לכד המלוכה וילחם במואב ובאדום וגו' ובכל אשר יפנה ירשיע: בבקר יאכל עד. לשון ביזה ושלל המתורגם עדאה. ועוד יש לו דומה בלשון עברית (ישעיה לג) אז חולק עד שלל ועל שאול הוא אומר שעמד בתחלת בוקרן (ס"א פריחתן) וזריחתן של ישראל: ולערב יחלק שלל. אף משתשקע שמשן של ישראל ע"י נבוכדנצר שיגלם לבבל. יחלק שלל. מרדכי ואסתר שהם מבנימין יחלקו את שלל המן שנאמר הנה בית המן נתתי לאסתר. ואונקלוס תרגם על שלל הכהנים בקדשי המקדש: (כח) וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם. והלא יש מהם שלא

בית יהודא

מיינט מען די שטארקע פון דר וועלט (והם הברכות שחמדתן אמו והזקיקתו לקבלם) דס מיינט מען דיא ברכות פון יצחק וואס די מוטער פון יעקב הט געגלוסט צו זיי אונ זיא האט גענייט צו יעקב ער זאל נעמען די ברכות: (כז) ובנימין זאב יטרף). מען מיינט (הוא זאב אשר יטרף) ער איז א וואלף וואס וועט צורייסן (נבא על שיהיו עתידין להיות חטפנין) יעקב הט געזאגט נביאות אוף דעם שבט בנימין זיי וועלן אמאל זיין האפערס (וחטפתם לכם איש אשתו בפלגש בגבעה) וויא עס שטייט ביי די מעשה פון די פלגש אין די שטאט גבעה האט מען גיזאגט צום שבט בנימין יעדער פון אייך זאל האפין א אשה זיא זאל ביי אים זיין אוועיב (שופטים כא) (ונבא על שאול שיהיה נוצח באויביו סביב) אונ ער הט גזאגט נביאות אוף דעם מלך שאול אז ער וועט איינגעמען זיינע פיינט וואס זענן ארום אים (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ושאול לכד את המלוכה) שאול האט אנגענומען דיא מלוכה (וילחם במואב ובאדום) אונ ער האט געהאלטין מלחמה מיט מואב אונ מיט אדום (ובכל אשר יפנה ירשיע) אונ ווא ער האט זיך גיקערט האט ער די פיינט שלעכטס געטאן: ובבוקר יאכל עדו. (לשון ביזה ושלל) ער איז דרטייטש רויב (המתורגם עדאה) וואס דער תרגום טייטשט עדאה, רויב (ועוד יש לו דומה בלשון עברית) נאך איז דא אזוי אווארט אין פסוק (אז חולק עד שלל) דאמאלס איז געטיילט געווארען רויב (ועל שאול הוא אומר) יעקב האט גזאגט אוף שאול (שעמד בתחלת בוקרן וזריחתן של ישראל) וואס ער איז געווארן אמלך באלד אין אנהייב ווען יודען האבען אופגעשיינט צו זיין אפאלק: ולערב יחלק שללו. מיינט מען (אף משתשקע שמשן של ישראל על ידי נבוכדנצר שיגלם לבבל) אפילו ווען עס וועט אונטער גיין די שיינונג פון דיא יודען דורך נבוכדנצר וואס ער וועט זיי פארטרייבן אין בבל, פון דעסטוועגען (יחלק את שלל) וועט ער צוטיילן רויב, דס איז מרדכי אונ אסתר (שהם מבנימין) וואס זיי זענען פון שבט בנימין (יחלקו את שלל המן) זיי וועלן צוטיילן דם פארמעגן פון המן (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק אחשורוש הט געזאגט (הנה בית המן נתתי לאסתר המלכה) די שטוב פון המן האב איך געגעבן צו אסתר (ואונקלוס תרגם) דער תרגום טייטשט (על שלל הכהנים בקדשי המקדש) מען מיינט וואס די כהנים וועלן זיך טיילן מיט די הייליגע קרבנות פון בית המקדש: (כח) וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם. דס איז וואס זייער פאטער הט צו זיי גערעט אונ הט זיי גיבענטשט. פרעגט רש"י (והלא יש

שפתי חכמים

ומפרש רש"י מי חמדו שחמדתן אמו וכו' מלאתי: ת דק"ל לפי התרגום דמפרש תאות ל' חמדה א"כ מה שכתוב בתחלה ברכות אביך גברו וגו' שפירושו הברכות שלי שנתן לי הקב"ה גברו יותר מברכות שבירך את אבותי כדפירש"י לעיל א"כ לפי התרגום היאך מיושב מה שכתוב אחריו עד תאות גבעית עולם ועז"פ שחמדתן אמו וכו' ר"ל לפי התרגום קאי תאות על רבקה שהיא אמו של יעקב שהיא חמדה לאיתן ברכות והזקיקה את יעקב לקבלן ולכן הלבישה את יעקב בגדי עשו החמודות בשביל שיקבל יעקב הברכות: א ויטרף אינו דבק עם

פירוש לתורת אלהים

ולקדקוד אונ אויף דעם שייטעל וואס ער איז געווען נזיר אחיו דער געקריינטער דערבעסטער פון זיינע ברידער: (כז) בנימין וועט זיין זאב יטרף אזו וויא א רייסענדער א וואלף וואס ער פאר צוקט שאף בבוקר אין דער פריא יאכל עד וועט ער עסן רויב ולערב אונ אויף דער נאכט יחלק שלל וועט ער זיך צו טיילען מיט רויב [עיין רש"י]: (כח) כל דיא. אלע זיינען געוועזן שבטי דיא צוועלף שבטים פון די ישראל וזאת אשר אונ צו דיא האט יעקב גערעדט ויברך אונ ער האט זייא געבענטשט

וַיְבָרֶךְ אוֹתָם אִישׁ אֲשֶׁר כְּבִרְכָתוֹ
בֵּרַךְ אֹתָם׃ כט וַיְצַו אוֹתָם וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם אֲנִי נֶאֱסָף אֶל־עַמִּי קִבְרוּ
אֹתִי אֶל־אֲבֹתָי אֶל־הַמְּעָרָה אֲשֶׁר
בִּשְׂדֵה עֶפְרוֹן הַחִתִּי׃ ל בַּמְּעָרָה
אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר־עַל־

דְּמַלֵּיל לְהוֹן אֲבוּהוֹן
וּבָרֵיךְ יָתְהוֹן גְּבַר דִּי
כְּבִרְכְתֵהּ בָּרֵיךְ יָתְהוֹן׃
כט וּפַקֵּיד יָתְהוֹן וַאֲמַר
לְהוֹן אֲנָא מִתְכְּנֵישׁ לְעַמִּי
קִבְרוּ יָתִי לְוָת אֲבָהָתִי
בִּמְעַרְתָּא דִּי בַּחֲקַל
עֶפְרוֹן חִתָּאָה׃
ל בִּמְעַרְתָּא דִּי בַּחֲקַל
כָּפֶלְתָּא דִּי עַל אַפֵּי

רשב"ם

ערבות ישדדם. כזאבי ערב לא גרמו לבקר: (כח) אשר כברכתו. העתיד לבא כמו שאמור למע"ה אשר יקרא אתכם באחרית הימים:

בית יהודא

בהן שלא ברכם אלא קנטרן) עס זענען דאך דא צווישען זייא קינדער וואס ער האט זייא ניט געבענטשט נאר ער האט זייא דערצערנט אונ געשטראפט (אלא כך פירושו) נאר אזו מיינט מען (וזאת אשר דבר להם אביהם) דס איז וואס זייער פאטער האט צו זיי גערעט (מה שנאמר בענין) וואס עס איז געזאגט געווארען אין דיא סדרה (יכול שלא בירך לראובן שמעון ולוי) איך וואלט מיינען אז יעקב האט ניט געבענטשט צוא ראובן שמעון לוי (תלמוד לומר ויברך אתם) זאגט דער פסוק ער האט זיי געבענטשט (כולם במשמע) מיינט מען ער האט אלע געבענטשט (איש אשר כברכתו). ער האט זייא געבענטשט (ברכה העתידה לבא על כל אחד ואחד) דיא ברכה וואס עס איז אנגעברייט עס זאל קומען אויף יעדען שבט באזונדער: (ברך אותם). זאגט רש"י (לא היה לו לומר אלא איש אשר כברכתו ברך אותו) דער פסוק האט געדארפט זאגען צוא יעדערען וויא זיין ברכה האט ער אים געבענטשט (מה תלמוד לומר ברך אותם) פאר וואס שטייט צו יעדערען וויא זיין ברכה האט ער זייא געבענטשט, זאגט רש"י (לפי שנתן ליהודה גבורת ארי) ווייל ער האט געבענטשט צו יהודה ער זאל האבען דיא שטארקייט פון אלייב (ולבנימין חטיפתו של זאב) צוא בנימין האט ער געבענטשט ער זאל האבען דאס חאפונג פון אוואלף (ולנפתלי קלותה של אילה) צו נפתלי האט ער געבענטשט ער זאל האבען דם גרינגקייט פון אהינד ואזו אחיה) (יכול שלא כללם כלם בכל הברכות) וואלט איך מיינען די דרייא ברכות האט ער נאר געגעבען צו די דריי שבטים אונ ניט צו אלע קינדער (תלמוד לומר ברך אתם) זאגט דר פסוק ער האט זייא געבענטשט, צו יעדער שבט בזונדער האט ער געגעבן אלע דרייא ברכות: (כט) ונאסף אל עמי. יעקב האט געזאגט איך ווער פארזאמעלט צו מיין פאלק (על שם שמכניסין הנפשות אל מקום גניזתן) ווייל מען ברייגגט אריין די נשמות צו דעם ארט וואס זיי ווערען דארטען בעהאלטען, דריבער ווערט דאס גערופען פרזאמעלט (ויש אספה בלשון עברי שהיא לשון הכנסה) ווייל אין לשון הקודש ווערט ווארט אסיפה אויף אריינברייגגען (כגון) דהיינו וויא עס שטייט אין פסוק (ואין איש מאסף אותם הביתה) עס איז ניט געווען אמענטש וואס זאל זיי אריין נעמן אין אשטוב (ואספתו אל תוך ביתך) זאלסט אים אריין נעמען אין דיין שטוב (באספכם את תבואת הארץ) ווען איר וועט אריין נעמען דיא תבואה פון פעלד (הכנסתם לבית מפני הגשמים) מען ברייגגט זיי אריין אין שטוב עס זאל ניט רעגענען אויף זייא (באספך את מעשיך) ווען דוא וועסט אריין נעמען דיין ארבעט פון פעלד (וכל אסיפה האמורה במיתה אף היא לשון הכנסה) אונ וויא עס

רש"י

ברכם אלא קנטרן אלא כך פירושו וזאת אשר דבר להם אביהם ב מה שנא' בענין. יכול שלא ברך לראובן שמעון ולוי ת"ל ויברך אותם ג כולם במשמע: איש אשר כברכתו. ברכה העתידה לבא על כל אחד ואחד: ברך אותם. לא היה לו לומר אלא איש אשר כברכתו ברך אותו מה ת"ל ברך אותם לפי שנתן ליהודה גבורת ארי ולבנימין חטיפתו של זאב ולנפתלי קלותו של אילה יכול שלא כללן כולם בכל הברכות ת"ל ברך אותם: (כט) נאסף אל עמי. על שם שמכניסין הנפשות אל מקום גניזתן שיש אסיפה בל' עברי שהיא ל' הכנסה כגון (שופטים יט) ואין איש מאסף אותם הביתה (דברים כ) ואספתו אל תוך ביתך (ויקרא כג) באספכם את תבואת הארץ הכנסתם לבית מפני הגשמים. באספכם את מעשיכם. וכל אסיפה האמורה במיתה אף היא ל' הכנסה:

שפתי חכמים

זאב שכל זאב טורף אלא טורף שב על בנימין ור"ל בנימין זאב הוא מפני שטורף כמוהו. ומהרש"ל פי' דמקרא משמע שבנימין יטרוף את הזאב ואין ביך כאדם לשון טרף לכן פירש זאב הוא וכו': ב (מהר"ן) ואי לאו קרא דוזאת אשר דבר להם אביהם ה"א דיעקב ניחם על דבריו לגמרי וחזר ממה שקנטר שכן ויברך אותם כולם במשמע לכך הוצרך לומר וזאת אשר וכו' להודיע שמה שאמר בענין יהא עומד כחזקתו אלא שחזר וכללם וכו': ג לא מצאתי זה בשום מדרש וגם תמוה בעיני היכן מצינו זה שבירך לראובן שמעון ולוי אי משום שכללם כולם בברכה אחת שלא זה למדנו מברך אותם:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ל) במערה. פשט קברו אותי במערה וא"ת הרבה שדות והרבה מערות היו ולא תדע באי זו לכך נאמר אשר בשדה המכפלה. וא"ת שמא ימחו בידכם ת"ל אשר קנה אברהם. וא"ת שמא לא קנאה מאדם שיהיה כח בידו למכרה ת"ל מאת עפרן החתי שהיה נשיא הארץ וא"ת ושמא לזרוע שם מכרה ולא יניחו לעשות שם בית הקברות ת"ל לאחוזת קבר וא"ת שמא אותה

פירוש לתורת אלהים

איש יעדערען וואס וועט איהם קומען ברך האט ער זייא געבענטשט: (כט) ויצו אונ ער האט זייא אלעמען גבאטען ויאמר אונ האט גזאגט צו זיי אני איך שטארב קברו אונ איר זאלט מיך בגראבען לעבין מיינע עלטערן אל זיין דער מערה המכפלה וואס זיא איז אין דעם פעלד פון עפרון החתי: (ל במערה אין דר מערת המכפלה וואס איז אין דעם פעלד קעגין ממרא בארץ כנען אין דעם לאנד כנען אשר

פְּנֵי מַמְרֵא בְּאֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר קָנָה
אַבְרָהָם אֶת־הַשָּׂדֶה מֵאֵת עֶפְרֹן
הַחִתִּי לַאֲחֻזַּת־קָבֶר׃ לא שָׁמָּה קָבְרוּ
אֶת־אַבְרָהָם וְאֵת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ
שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת־יִצְחָק וְאֵת רִבְקָה
אִשְׁתּוֹ וְשָׁמָּה קָבַרְתִּי אֶת־לֵאָה׃
לב מִקְנֵה הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ
מֵאֵת בְּנֵי־חֵת׃ לג וַיְכַל יַעֲקֹב לְצַוֺּת
אֶת־בָּנָיו וַיֶּאֱסֹף רַגְלָיו אֶל־הַמִּטָּה
וַיִּגְוַע וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו׃ נ א וַיִּפֹּל יוֹסֵף
עַל־פְּנֵי אָבִיו וַיֵּבְךְּ עָלָיו וַיִּשַּׁק־לוֹ׃
ב וַיְצַו יוֹסֵף אֶת־עֲבָדָיו אֶת־הָרֹפְאִים
לַחֲנֹט אֶת־אָבִיו וַיַּחַנְטוּ הָרֹפְאִים

מַמְרֵא בְּאַרְעָא דִכְנָעַן
דִּי זְבַן אַבְרָהָם יָת חַקְלָא
מִן עֶפְרוֹן חִתָּאָה לְאַחְסָנַת
קְבוּרָא׃ לא תַּמָּן קְבָרוּ
יָת אַבְרָהָם וְיָת שָׂרָה
אִתְּתֵהּ תַּמָּן קְבָרוּ יָת
יִצְחָק וְיָת רִבְקָה אִתְּתֵהּ
וְתַמָּן קְבָרִית יָת לֵאָה׃
לב זְבִינֵי חַקְלָא וּמְעַרְתָּא
דִּי בֵהּ מִן בְּנֵי חִתָּאָה׃
לג וְשֵׁיצִי יַעֲקֹב לְפַקָּדָא
יָת בְּנוֹהִי וּכְנַשׁ רַגְלוֹהִי
לְעַרְסָא וְאִתְנְגִיד
וְאִתְכְּנִישׁ לְעַמֵּהּ׃ א וּנְפַל
יוֹסֵף עַל אַפֵּי אֲבוּהִי וּבְכָא
עֲלוֹהִי וּנְשַׁק לֵהּ׃
ב וּפַקִּיד יוֹסֵף יָת עַבְדוֹהִי
יָת אַסְוָתָא לְמֶחְנַט יָת
אֲבוּהִי וַחֲנַטוּ אַסְוָתָא יָת

רשב"ם

(ל) לאחוזת קבר. ולא יוכלו לערער עלקוברני: (לג) ויאסוף רגליו. הכניסן במטתו כי עד עתה היה יושב כדכתיב וישב על המטה. ויוצא אותם יוסף מעם ברכיו. להגיד כח חזקתו של יעקב שנתן הקב"ה בו כח עד עת גויעה: (ב) לחנוט. פתרונו לפי ענייננו ומנחם פירשו מגזרת חנטה פגיה:

רש"י

אל אבותי. עם אבותי: (לג) ויאסף רגליו. הכניס רגליו: ויגוע ויאסף. ומיתה לא נאמרה בו ואמרו רז"ל יעקב אבינו לא מת (תענית ה): (ב) לחנט את

בית יהודא

שְׁטֵייט דֶער וָוארְט אֲסִיפָה בַּיי שְׁטַארְבֶּען, מֵיינְט מֶען אַרַיינְבְּרֵיינְגֶען: וְאֶל אֲבוֹתָיו. מֵיינְט מֶען עִם אֲבוֹתַי, מִיט מַיינֶע אֶלְטֶערֶען: (לג) וַיֶּאֱסֹף רַגְלָיו. מֵיינְט מֶען (הִכְנִיס רַגְלָיו) עֶר הָאט אַרַיינְגֶעבְּרַאכְט זַיינֶע פִּיס אִין בֶּעט: וַיִּגְוַע וַיֵּאָסֵף. זָאגְט רש"י (וּמִיתָה לֹא נֶאֶמְרָה בּוֹ) דֶער וָוארְט שְׁטַארְבֶּען שְׁטֵייט נִיט בַּיי יַעֲקֹב (וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה) הָאבֶּען אוּנְזֶערֶע רַבָּנִים גֶעזָאגְט (יַעֲקֹב אָבִינוּ לֹא מֵת) יַעֲקֹב אָבִינוּ אִיז נִיט גֶעשְׁטָארְבֶּען: (ב) לַחֲנוֹט אֶת אָבִיו. זָאגְט

דעת זקנים מבעלי התוספות

קנייה לא היה בה חזקה כי לא החזיקו בה ת"ל שמה קברו את אברהם. וא"ת שמא לפי שמכרה עפרון שהיה נשיא הארץ לא יכלו העם למחות בידו אבנם שלא ברצונם מכרה ושבא עתה ימחו בידינו ת"ל מאת בני חת: (לג) ויאסף רגליו אל המטה. לפי שהוציא' לחוץ כשרצה לברך בני יוסף כדכתיב ויתחזק ישראל וישב על המטה וכאשר כלה לברכן הכניסן אל המטה: (ב) ויחנטו. המתיקו גופו לאחר שהשליכו בו הסמים המרים כדי להוציא טנף שבמעיו וכדי שלא יסרח השליטו בתוכו אחרי כן סמנים מתוקים להריח ריח טוב ודומה לו התאנה חנטה פגיה המתיקה פירותיה:

שפתי חכמים

א"כ ויברך אותם ל"ל: ד כנמרא מנקסה והלא חנטו אותו הרופאים

פירוש לתורת אלהים

אִין דֶעם הֵייל וָואס אַבְרָהָם הָט זִיא גְקוֹפְט מִיט דֶעם פֶעלְד פוּן עֶפְרוֹן הַחִתִּי צוּ מַאכֶען אִיהְר פַאר אַפַאמִילְיֶען גְרַאבּ: (לא) שָׁמָּה דָארְט הָאט מֶען בְּגְרָאבֶּען אַבְרָהָם וְאֵת אוּנ זַיין וַוייבּ שָׂרָה שָׁמָּה דָארְט הָט מֶען בַּאגְרָאבֶּען יִצְחָק וְאֵת אוּנ זַיין וַוייבּ רִבְקָה וְשָׁמָּה אוּנ דָארְט הָאבּ אִיךְ בַּאגְרָאבִין לֵאָה זָאלְט אִיר מִיךְ אוֹיךְ בַּגְרָאבֶּען: (לב) מִקְנֵה הַשָּׂדֶה דָאס אִיז דָאס גֶעקוֹיפְטֶע פֶעלְד וְהַמְּעָרָה אוּנ דִיא מְעָרָה וָואס אִיז אִין אִיהְר הָאט עֶם אַבְרָהָם גְקוֹפְט מֵאֵת פוּן דִיא קִינְדֶער פוּן חֵת: (לג) וַיְכַל יַעֲקֹב הָאט גֶעעֶנְדִיגְט לְצַוֺּת צוּ גְבִּיטֶען זַיינֶע קִינְדֶער וַיֶּאֱסֹף אוּנ עֶר הָט אַרַיין גְנוּמֶען זַיינֶע פִיס אִין בֶּעט וַיִּגְוַע אוּנ עֶר אִיז פַר גַאנְגֶען וַיֵּאָסֶף אוּנ אִיז אַיין גְטָאן גְוָוארֶען צוּ זַיין פָאלְק דָס הֵייסְט עֶר אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּען [פֵּיין רש"י]: (א) וַיִּפֹּל אוּנ יוֹסֵף אִיז גְפַאלֶען אוֹיף זַיין פָאטֶערְס גֶעזִיכְט וַיֵּבְךְּ עָלָיו אוּנ עֶר הָט גְוֵויינְט אִיבֶּער אִים וַיִּשַּׁק לוֹ אוּנ הָט אִים גְקוּשְׁט: (ב) וַיְצַו הָט יוֹסֵף גִיבָּאטֶען זַיינֶע קְנֶעכְט דִי דָאקְטוֹרִים לַחֲנוֹט אֶת אָבִיו זֵיי זָאלֶען אַיינְבַּאלְזַאמִירֶען זַיין פָאטֶער וַיַּחַנְטוּ הָרוֹפְאִים אֶת יִשְׂרָאֵל הָאבֶּען דִי דָאקְטוֹרִים אַיינְגֶעבַּאלְזַאמִירְט

אֶת־יִשְׂרָאֵל׃ ג וַיִּמְלְאוּ־לוֹ אַרְבָּעִים
יוֹם כִּי כֵּן יִמְלְאוּ יְמֵי הַחֲנֻטִים וַיִּבְכּוּ
אֹתוֹ מִצְרַיִם שִׁבְעִים יוֹם׃ ד וַיַּעַבְרוּ
יְמֵי בְכִיתוֹ וַיְדַבֵּר יוֹסֵף אֶל־בֵּית
פַּרְעֹה לֵאמֹר אִם־נָא מָצָאתִי חֵן
בְּעֵינֵיכֶם דַּבְּרוּ־נָא בְּאָזְנֵי פַרְעֹה
לֵאמֹר׃ ה אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר הִנֵּה
אָנֹכִי מֵת בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי
בְּאֶרֶץ כְּנַעַן שָׁמָּה תִּקְבְּרֵנִי וְעַתָּה

אונקלוס

יִשְׂרָאֵל׃ ג וּשְׁלִימוּ לֵהּ
אַרְבְּעִין יוֹמִין אֲרֵי כֵּן
שְׁלִימוּ יוֹמֵי חֲנִטַיָּא וּבְכוֹ
יָתֵהּ מִצְרָאֵי שַׁבְעִין
יוֹמִין׃ ד וַעֲבָרוּ יוֹמֵי
בְכִיתֵהּ וּמַלִּיל יוֹסֵף עִם
בֵּית פַּרְעֹה לְמֵימַר אִם
כְּעַן אַשְׁכָּחִית רַחֲמִין
בְּעֵינֵיכוֹן מַלִּילוּ כְעַן
קֳדָם פַּרְעֹה לְמֵימַר׃
ה אַבָּא קַיֵּים עֲלַי לְמֵימַר
הָא אֲנָא מָאִית בְּקִבְרִי
דְּאַתְקֵנִית לִי בְּאַרְעָא
דִכְנַעַן תַּמָּן תִּקְבְּרִנַנִי

תו"א אבי השביעני. סוטה לו: אשר כריתי ר"ה כו סוטה יג חולין לב:

בעל הטורים

(ג) וימלאו. ב' במס' וימלאו לו ארבעים יום וימלאו ימיה ללדת רמז לסוף מ' יום הולד נוצר: (ה) אנכי מת. ג' במס' הכא ביעקב ואידך במשה ואידך ביוסף. אע"פ שאמרו יעקב לא מת כיון שאמר משה אנכי מת אמר אותו גם הוא ובלשון שאמר יעקב אמר גם יוסף:

בית יהודא

רש"י (עִנְיַן מִרְקַחַת בְּשָׂמִים הוּא) מֶען הָט גֶענוּמֶען שְׁטַארְקֶע שְׁפִּירֶעטֶעם מִיט שַׁארְפֶע בְּשָׂמִים אוּנ גֶעקָאכְט צוּזַאמֶען, אוּנ אִין דִי שְׁפִּירֶעטֶעם הָט מֶען אַרַיינְגֶעלֵייגְט דֶעם טוֹיטֶענְ קֶערְפֶּער: (ג) וַיִּמְלְאוּ לוֹ. מֵיינְט מֶען (הִשְׁלִימוּ לוֹ יְמֵי חֲנִיטָתוֹ) עֶס הָט זִיךְ גֶעֶנְדִיגְט דִי טֶעג פוּן דֶעם בַּאלְזַאמִירֶען (עַד שֶׁמָּלְאוּ לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם) וֶוען עֶס הָאבֶּן זִיךְ גֶעֶנְדִיגְט פֶערְצִיג טֶעג: וַיִּבְכּוּ אוֹתוֹ מִצְרַיִם שִׁבְעִים יוֹם. דִיא מִצְרַיִם הָאבֶּען גֶעוַויינְט אוֹיף יַעֲקֹב זִיבֶּעצִיג טֶעג (אַרְבָּעִים לַחֲנִיטָה) דִיא פֶערְצִיג טֶעג וָוס מֶען הָט אִים בַּאלְזַאמִירְט (וּשְׁלֹשִׁים לִבְכִיָּה) אוּנ נָאךְ דְרַייסִיג טֶעג צוּם וַויינֶען, פַאר וָואס הָאבֶּען דִיא מִצְרַיִם גֶעוַויינְט (לְפִי שֶׁבָּאָה לָהֶם בְּרָכָה לְרַגְלוֹ) וַוייל דִיא מִצְרַיִם זֶענֶען גֶעבֶּענְטְשְׁט גֶעוָוארֶן פוּן זַיינֶעטְוֶועגֶען (שֶׁכָּלָה הָרָעָב) וֶוען יַעֲקֹב אִיז גֶעקוּמֶען אִין מִצְרַיִם הָאט אוֹיפְגֶעהֶערְט דֶער הוּנְגֶער (וְהָיוּ מֵי נִילוּס מִתְבָּרְכִין) דִיא וַואסֶער פוּן טַייךְ נִילוּס זֶענֶען גֶעבֶּענְטְשְׁט גֶעוָוארֶען: (ה) וַאֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי. זָאגְט רַשִׁ"י (כִּפְשׁוּטוֹ) כָּרִיתִי מֵיינְט מֶען אִיךְ הָאבּ גֶעגְרָאבֶּן (כְּמוֹ) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (כִּי יִכְרֶה אִישׁ) אוּנ אַמֶענְטְשׁ וֶועט גְרָאבֶּן (וּמִדְרָשׁוֹ עוֹד מִתְיַישֵּׁב עַל הַלָּשׁוֹן) אוּנ וָואס דֶער מִדְרָשׁ זָאגְט וֶוערְט אוֹיךְ אַיינְגֶעזֶעצְט צוּם עִנְיָן פוּן פָּסוּק (כְּמוֹ אֲשֶׁר קָנִיתִי) וִויא עֶס וָואלְט גֶעשְׁטַאנֶען אֲשֶׁר קָנִיתִי, וָוס אִיךְ הָאבּ גֶעקוֹיפְט (אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא) רַבִּי עֲקִיבָא הָאט גֶעזָאגְט (כְּשֶׁהָלַכְתִּי לִכְרַכֵּי הַיָּם הָיוּ קוֹרִין לִמְכִירָה כִּירָה) וֶוען אִיךְ בִּין גֶעגַאנְגֶען אִין דִיא שְׁטֶעט וָואס זֶענֶען לֶעבֶּן יָם הָאבּ אִיךְ גֶעהֶערְט (הָיוּ קוֹרִין לִמְכִירָה, כִּירָה) וָואס מִיר זָאגֶען מְכִירָה הָאבֶּען זֵיי גֶעזָאגְט כִּירָה, אִיז כִּירָה דֶערְטַייטְשׁ קוֹיפֶען אוּנ פַארְקוֹיפֶען, הָאט יַעֲקֹב גֶעזָאגְט אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי, וָואס אִיךְ הָאבּ גֶעקוֹיפְט (וְעוֹד מִדְרָשׁוֹ לָשׁוֹן כְּרִי, דְגוּר) נָאךְ זָאגְט דֶער מִדְרָשׁ כָּרִיתִי, אִיז דֶערְטַייטְשׁ אַבַּארְג (שֶׁשָּׁפַךְ יַעֲקֹב כָּל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁהֵבִיא מִבֵּית לָבָן וְעָשָׂה אוֹתוֹ כְּרִי) יַעֲקֹב הָאט גֶענוּמֶען

רש"י

אביו. ענין מרקחת בשמים הוא: (ג) וימלאו לו. השלימו לו ימי חניטתו עד שמלאו לו ארבעים יום: ויבכו אותו וגו'. ארבעים לחניטה ושלשים לבכיה ו לפי שבאה להם ברכה לרגלו ז שכלה הרעב והיו מי נילוס מתברכין: (ה) אשר כריתי לי. כפשוטו כמו (שמות כא) כי יכרה איש. ומדרשו עוד מתיישב על הלשון כמו אשר קניתי. אר"ע כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למכירה כירה (ב"ר) ועוד מדרשו ל' כרי דגור ח שנטל יעקב כל כסף וזהב שהביא

שפתי חכמים

וכתיב נמי בסמוך שנשאוהו ממצרים וקברוהו בארץ כנען י"ל לא פעם טעם מיתה היינו שלא היה לו לצער מיתה ועוד נאמרו בזה דברים וכו': ה רל"ת כי לא תבא לשון מלוי רק על מספר הקצוב מתחלה כמו את מספר ימיך אמלא כלו' ימים הקצובים לו וימלאו ימיה ללדת כלומר ימים הקצובים לימי לידתה וכן רבים במקרא וכאן לא היה מספר קצוב מתחלה לכך הוצרך הרב לומר השלימו לו ימי חניטתו מפני שימי החניטה הם ימים הקצובים לשם כלומר לחניטות מ' יום וזהו אמרו עד שמלאו מ' יום ואמר השלמה במקום וימלאו להודיע שזה המילוי הוא מענין השלמה לא מהמילוי שהוא הפוך הריקות הרא"ם: ו לאפוקי שלא תפרש וימלאו לו מ' יום ואח"כ ויבכו אותו עוד שבעים יום: ז דאל"כ למה בכו וא"ל משום כביד יוסף כי הבכי אינו פועל רצוני עד שיבכה כשירצה: ח כרי הוא ל' עברי

פירוש לתורת אלהים

יַעֲקֹב: (ג) וַיִּמְלְאוּ לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם אוּנ עֶס זֵיינֶען פַארְגַאנְגֶען פֶערְצִיג טֶעג כִּי כֵּן וָוארוּם אַזוֹ פִיל דוֹיעֶרֶען דִי טֶעג פוּן בַּאלְזַאמִירֶען וַיִּבְכּוּ אוֹתוֹ הָאבֶּן אִים דִי מִצְרַיִם בַּוַויינְט זִיבֶּעצִיג טֶעג פֶערְצִיג טֶעג פוּן דֶעם בַּאלְזַאמִירֶען אוּנ נָאךְ דֶעם דְרַייסִיג טֶעג [ע' רש"י]: (ד) וַיַּעַבְרוּ יְמֵי בְכִיתוֹ אוּנ עֶס זֶענֶען פַארִיבֶּער דִיא טֶעג פוּן זַיין בַּוַויינֶען וַיְדַבֵּר הָאט יוֹסֵף גֶעזָאגְט צוּא דֶעם הוֹיזְגֶזִינְד פוּן פַּרְעֹה אַזוֹ אִם נָא מָצָאתִי אוֹיבּ אִיךְ הָאבּ גֶפוּנֶען חֵן אִין אַייעֶרֶע אוֹיגֶען דַּבְּרוּ נָא רֶעט אִיר פוּן מַיינֶעט וֶועגֶען מִיט פַּרְעֹה אוּנ אִיר זָאלְט אִים זָאגֶען: (ה) אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר מַיין פָאטֶער הָאט מִיךְ בַּשְׁוָוארֶען אוּנ הָאט מִיר אַזוֹ גֶיזָאגְט הִנֵּה

אֶעֱלֶה־נָּא וְאֶקְבְּרָה אֶת־אָבִי
וְאָשׁוּבָה׃ ו וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה עֲלֵה וּקְבֹר
אֶת־אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעֶךָ׃ ז וַיַּעַל
יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת־אָבִיו וַיַּעֲלוּ אִתּוֹ כָּל־
עַבְדֵי פַרְעֹה זִקְנֵי בֵיתוֹ וְכֹל זִקְנֵי
אֶרֶץ־מִצְרָיִם׃ ח וְכֹל בֵּית יוֹסֵף וְאֶחָיו
וּבֵית אָבִיו רַק טַפָּם וְצֹאנָם וּבְקָרָם
עָזְבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן׃ ט וַיַּעַל עִמּוֹ גַּם־
רֶכֶב גַּם־פָּרָשִׁים וַיְהִי הַמַּחֲנֶה כָּבֵד
מְאֹד׃ י וַיָּבֹאוּ עַד־גֹּרֶן הָאָטָד אֲשֶׁר
בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ־שָׁם מִסְפֵּד

אונקלוס

וּכְעַן אֶסַּק כְּעַן וְאֶקְבַּר
יָת אַבָּא וְאֵיתוּב׃ ו וַאֲמַר
פַּרְעֹה סַק וּקְבוֹר יָת
אֲבוּךְ כְּמָא דְקַיֵּים עֲלָךְ׃
ז וּסְלֵיק יוֹסֵף לְמִקְבַּר יָת
אֲבוּהִי וּסְלִיקוּ עִמֵּהּ כָּל
עַבְדֵי פַרְעֹה סָבֵי בֵיתֵהּ
וְכֹל סָבֵי אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃
ח וְכֹל בֵּית יוֹסֵף וַאֲחוֹהִי
וּבֵית אֲבוּהִי לְחוֹד
טַפְלְהוֹן וְעָנְהוֹן וְתוֹרֵיהוֹן
שְׁבָקוּ בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן׃
ט וּסְלִיקוּ עִמֵּהּ אַף רְתִכִּין
אַף פָּרָשִׁין וַהֲוָה מַשְׁרִיתָא
סַגִּיאָה לַחֲדָא׃ י וַאֲתוֹ
עַד בֵּית אִדְרֵי דְאָטָד
דִּי בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא

תו"א עלה וקבר כו"ה לג: ויעל יוסף סוטה יג טו: וכל בית סוטה יט: ויעל עמו שם ס: ויבאו עד שם יג: ויספדו שם שם:

בעל הטורים

(ז) וכל זקני. ג' במסרה וכל זקני פרעה ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכול לחם וכל זקני העיר ההיא גבי עגלה ערופה וזהו שדרשו לא שפכה שלא פטרנוהו בלא מזון דהיינו וכל זקני ישראל לאכול וגו' ולא פטרנוהו בלא לויה דהיינו וכל זקני פרעה שלוו לארונו של יעקב:

רשב"ם

(ה) ואשובה. אל ידאג שאני מניח את ארצו לגמרי: (ט) ויעל עמו. העלה יוסף עמו גם רכב גם וגו'. כמו ויעל עולות. לשון מפעיל:

רש"י

מבית לבן ועשה אותו כרי ואמר לעשו טול זה בשביל חלקך במערה: (ו) כאשר השביעך. ואם לא בשביל השבועה לא הייתי מניחך אבל ירא לומר עבור על השבועה שלא יאמר א"כ אעבור על השבועה שנשבעתי לך שלא אגלה על לה"ק שאני מכיר עודף על שבעים לשון ש ואתה אינך מכיר בו כדאי' במס' סוטה (דף לו): (י) גרן האטד. מוקף אטדין

בית יהודא

אַלֶע זִילְבֶּער אוּנ גָאלְד וָוס עֶר הָט גֶעבְּרַאכְט פוּן לָבָן אוּנ הָט גֶעמַאכְט פוּן זַיי אַבַּארְג (וְאָמַר לְעֵשָׂו טוֹל זֶה בִּשְׁבִיל חֶלְקְךָ בַּמְּעָרָה) אוּנ עֶר הָאט גְזָאגְט צוּ עֵשָׂו נֶעם דֶעם בַּארְג גָאלְד אוּנ זִילְבֶּער פַאר דַיין חֵלֶק וָואס דוּ הָאסְט אִין דִיא מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה: (ו) כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעֶךָ. וִוי דַיין פָאטֶער הָאט דִיךְ בֶּעשְׁוואוֹרֶן (וְאִם לֹא בִּשְׁבִיל הַשְּׁבוּעָה לֹא הָיִיתִי מַנִּיחֲךָ) וֶוען נִיט דִיא שְׁבוּעָה וָואלְט אִיךְ דִיךְ נִיט גֶעלָאזְן (אֲבָל יָרֵא לוֹמַר עֲבוֹר עַל הַשְּׁבוּעָה) אָבֶער פַּרְעֹה הָט מוֹרָא גֶעהַאט צוּ זָאגֶען הַאלְט נִיט דִיא שְׁבוּעָה (שֶׁלֹּא יֹאמַר אִם כֵּן אֶעֱבוֹר עַל הַשְּׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּעְתִּי לְךָ שֶׁלֹּא אֲגַלֶּה עַל לְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ שֶׁאֲנִי מַכִּיר עוֹדֵף עַל שִׁבְעִים לָשׁוֹן וְאַתָּה אֵינְךָ מַכִּיר בּוֹ) וָוארוּם טָאמֶער וֶועט יוֹסֵף זָאגֶען אוֹיבּ עֶס אִיז אַזוֹי, מֶען מֶעג נִיט הַאלְטֶען אַשְׁבוּעָה וֶועל אִיךְ אוֹיךְ נִיט הַאלְטֶען דִיא שְׁבוּעָה וָואס אִיךְ הָאבּ גֶעשְׁווֹאוֹרֶען צוּ דִיר אִיךְ זָאל נִיט זָאגֶען אִיךְ קֶען לָשׁוֹן קוֹדֶשׁ אוֹיסֶער דִי זִיבֶּעצִיג שְׁפְּרַאכֶען וָוס אִיךְ קֶען אוּנ דוּ קֶענְסְט נִיט לָשׁוֹן קוֹדֶשׁ (כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין דִיא גְּמָרָא סוֹטָה: (י) גּוֹרֶן הָאָטָד. זָאגְט רש"י (מוּקָף אַטָדִין

שפתי חכמים

הגור הוא לי, הקמי ג׳ ט (רא"ם) ויש לתמוה א"כ איך הורשה לדבר עם אחיו בלה"ק וכדפירש"י ע"פ כי פי המדבר אליכם י"ל שהתנה

פירוש לתורת אלהים

אָנֹכִי מֵת אִיךְ וֶועל שְׁטַארְבֶּען בְּקִבְרִי זָאלְסְטוּ מִיךְ בַּאגְרָאבֶּען אִין דֶעם קֶבֶר וָואס אִיךְ הָאבּ גְקוֹיפְט אִין דֶעם לַאנְד כְּנַעַן וְעַתָּה אוּנ יֶעצְט אֶעֱלֶה נָּא וֶועל אִיךְ גֵּיין אִין לַאנְד כְּנַעַן וְאֶקְבְּרָה אֶת אָבִי אוּנ אִיךְ וֶועל בַּאגְרָאבֶּען דָארְט מַיין פָאטֶער וְאָשׁוּבָה אוּנ אִיךְ וֶועל מִיךְ ווִידֶער קֶערֶען [עיין רש"י]: (ו) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה הָאט פַּרְעֹה גְזָאגְט צוּ יוֹסֵף עֲלֵה וּקְבוֹר גֵּייא אוּנ בַּאגְרָאבּ דַיין פָאטֶער כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעֶךָ אַזוֹי וִויא עֶר הָאט בַּשְׁוואוֹרֶען דִיר [עיין רש"י]: (ז) וַיַּעַל אִיז יוֹסֵף גִיגַאנְגֶען בַּגְרָאבֶּען זַיין פָאטֶער וַיַּעֲלוּ זֶענֶען מִיט אִים מִיט גְגַאנְגֶען אַלֶע קְנֶעכְט פוּן פַּרְעֹה זִקְנֵי בֵיתוֹ דִי עֶלְצְטֶע פוּן זַיין הוֹיז גְזִינְד וְכָל זִקְנֵי אֶרֶץ מִצְרָיִם אוּנ אַלֶע עֶלְצְטֶע פוּן דֶעם לַאנְד מִצְרַיִם: (ח) וְכֹל בֵּית יוֹסֵף אוּנ גָאר דָאס הוֹיז גְזִינְד פוּן יוֹסֵף וְאֶחָיו אוּנ זַיינֶע בְּרִידֶער אוּנ זַיין פָאטֶערְס הוֹיז גְזִינְד רַק טַפָּם וְצֹאנָם וּבְקָרָם נָאר זֵייעֶרֶע קְלֵיינֶע קִינְדֶער אוּנ זֵייעֶרֶע שָׁאף אוּנ זֵייעֶרֶע רִינְדֶער עָזְבוּ בְּאֶרֶץ גּוֹשֶׁן הָאבֶּען זֵיי גִילָאזְען אִין לַאנְד גּוֹשֶׁן: (ט) וַיַּעַל עִמּוֹ אוּנ עֶס אִיז מִיט גְגַאנְגֶען מִיט אִים גַּם רֶכֶב רַייט וֶועגֶן גַּם פָּרָשִׁים רַייטֶער וַיְהִי הַמַּחֲנֶה כָּבֵד מְאֹד אוּנ עֶס אִיז גִיוָוארֶען זֵייעֶר אַשְׁוֶוערֶע מַחֲנֶה: (י) וַיָּבֹאוּ אוּנ זֶענִין גְקוּמֶען עַד גּוֹרֶן הָאָטָד בִּיז דֶעם שַׁייעֶר וָואס עֶר אִיז גִיוֶוען

ארום

גָּדוֹל וְכָבֵד מְאֹד וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֵבֶל
שִׁבְעַת יָמִים: יא וַיַּרְא יוֹשֵׁב הָאָרֶץ
הַכְּנַעֲנִי אֶת־הָאֵבֶל בְּגֹרֶן הָאָטָד
וַיֹּאמְרוּ אֵבֶל־כָּבֵד זֶה לְמִצְרָיִם עַל־
כֵּן קָרָא שְׁמָהּ אָבֵל מִצְרַיִם אֲשֶׁר
בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן: יב וַיַּעֲשׂוּ בָנָיו לוֹ כֵּן
כַּאֲשֶׁר צִוָּם: יג וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ בָנָיו
אַרְצָה כְּנַעַן וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בִּמְעָרַת

אונקלוס

וּסְפָדוּ תַמָּן מִסְפֵּד רַב
וְתַקִּיף לַחֲדָא וַעֲבַד
לַאֲבוּהִי אֶבְלָא שִׁבְעָא
יוֹמִין: יא וַחֲזָא יָתֵב
אַרְעָא כְּנַעֲנָאָה יָת אֶבְלָא
בְּבֵית אִדְּרֵי דְאָטָד
וַאֲמָרוּ אֶבֶל תַּקִּיף דֵּין
לְמִצְרָאֵי עַל כֵּן קְרָא
שְׁמַהּ אָבֵל מִצְרַיִם דִּי
בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא:
יב וַעֲבָדוּ בְנוֹהִי לֵהּ כֵּן
כְּמָא דִי פַקְדִנּוּן:
יג וּנְטָלוּ יָתֵהּ בְּנוֹהִי
לְאַרְעָא דִכְנַעַן וּקְבָרוּ

תו"א ויעש שבת קלב: וישאו אותו סוטה יג חולין קא:

רשב"ם

(יא) יושב הארץ הכנעני. כלומר וירא הכנעני יושב הארץ ההיא:

בעל הטורים

(יב) לוס. ג' במס' ויעשו בניו לו כן כאשר לוס. ואידך הקים את דברי יונדב אסר לוס. כן תאמר עלכי עסס יפסלי ונסכי לוס. לאמר מה זה בע"א מדבר ופסלי ונסכי לוס אף יונדב לוה לבניו בלא יעבדו ע"א וכן

בית יהודא

(היה) דער פלאץ איז געוועז ארום מיט דערנער (ורבותינו דרשו על שם המאורע היה) דיא רבנן זאגן דעם פלאץ האט מען גערופן גורן האטד וועגן די זאך וואס האט געטראפען (שבאו כל מלכי כנען ונשיאי ישמעאל למלחמה) די מלכים פון כנען אונ די נשיאים פון ישמעאל זענען געקומען מאכען א מלחמה מיט די קינדער פון יעקב (וכיון שראו כתרו של יוסף תלוי בארונו של יעקב) וויא זיי האבן געזעהן דיא קרוין פון יוסף איינגט אויף דעם קאסטן וואס יעקב ליגט אינוויניג (עמדו כולם ותלו בו כתריהם) האבן אלע מלכים אונ נשיאים בעהאנגען זייערע קרוינען אויף דעם קאסטען (והקיפוהו כתרים כגורן המוקף סייג של קוצים) אונ האבן ארום גערינגלט דעם קאסטן מיט קרוינען ווי א שייער וואס איז ארומגעצאמט מיט אפארצאמונג פון דערנער: (יב) כאשר צום. וויא יעקב הט זייא געבאטען (מהו אשר צום) וואס האט דער פאטער זיי געבאטען?: (יג) וישאו אותו בניו. זיינע זיהן זאלען אים טראגען (ולא בני בניו) ניט זיינע איינעקלאך (שכך צום) ווארום אזו האט יעקב זיי געבאטען (אל ישאו מטתי לא איש מצרי) מיין בעט וואס איך וועל אין איר ליגן נאך מיין שטארבען זאל איר ניט טראגן ניט א מצרי (ולא אחד מבניכם) אונ ניט איינער פון אייערע קינדער (שהם מבנות כנע׳) ווייל זיי זענען געבארן פון די כנעניש טעכטער (אלא אתם) נאר איר אליין זאלט מיך טראגן (וקבע להם מקום) אונ ער האט זיי בעשטימט ארטער (שלשה למזרח) דריי קינדער זאלען זיין אין מזרח זייט פון דער מטה (וכן לארבע רוחות) אונ אזו זאל זיין צו אלע פיר זייטין פון דר מטה (וכסדרן למסע מחנה של דגלים נקבעו כאן) אונ אזו ווי זייא האבען געצויגן אין דער מדבר מיט זייערע פאנען, אזו האבן זייא געצויגן ביי דיא מטה (לוי לא ישא) לוי זאל ניט טראגן (שהוא עתיד לשאת את הארון) ווייל ער וועט טראגין דעם ארון מיט דיא לוחות (ויוסף לא ישא שהוא מלך) יוסף זאל ניט טראגין ווייל ער איז א מלך (מנשה ואפרים יהיו תחתיהם) מנשה אונ אפרים זאלען זיין אויף זייער ארט (וזהו איש על דגלו באותות) דאס הט הקב"ה געמיינט וואס ער האט גיזאגט

רש"י

היה. ור"ד (סוטה יג) על שם המאורע שבאו כל מלכי כנען ונשיאי ישמעאל למלחמה וכיון שראו כתרו של יוסף תלוי בארונו של יעקב עמדו כולן ותלו בו כתריהם והקיפוהו כתרים כגורן המוקף סייג של קוצים: (יב) כאשר צום. מהו אשר צום: (יג) וישאו אתו בניו. ולא בני בניו שכך צום אל ישא מטתי לא איש מצרי ולא אחד מבניכם שהם מבנות כנען אלא אתם (ב"ר) וקבע להם מקום ג' למזרח וכן לד' רוחות וכסדרן למסע מחנה של דגלים נקבעו כאן. לוי לא ישא שהוא עתיד לשאת את הארון ויוסף לא ישא שהוא מלך. מנשה ואפרים יהיו תחתיהם וזהו איש על דגלו באותות

שפתי חכמים

עמו שלא ידבר עם המלרים דוקא וכשדבר יוסף עם אחיו לא היה בוש אדם אתו בבית ולא יודע הדבר שדבר בלה"ק. (נח"י) אי קשיא הא קשיא והא כל דברי המלין היה בלה"ק ושם היי הרבה מגריים וע"ק מדידיה אדידיה דפסוק כי פי המדבר כ' בהרבה ממלרים הי׳

פירוש להורת אלהים

ארום גערינגלט מיט דערנער אשר בעבר הירדן דער שייער איז געוועז פון די אנדערע זייט ירדן ויספדו שם אונ זיי האבן אים דארטן בקלאגט מספד גדול מיט גרויס געוויין וכבד מאוד אונ מיט א טיפען טרויער ויעש אונ יוסף האט בעקלאגט זיין פאטער זיבען טעג: (יא) וירא אונ די קינדער פון כנען האבן געזעהן די קלאג ווען זיי האבן גטרויערט אין גורן האטד ויאמרו האבען זייא גזאגט אבל דאס איז א טיפער שווערער טרויער צו די מצרים על כן דעריבער הט מען גרופן דעם נאמין פון דעם ארט אבל מצרים דער טרויער פון מצרים אשר בעבר הירדן וואס איז פון דער אנדערער זייט ירדן: (יב) ויעשו בניו לו כן יעקב'ס קינדער האבן אים גטאן כאשר צום ווי ער הט זיי גזאגט: (יג) וישאו אותו אונ זייא האבן אים גיטראגין אין לאנד כנען ויקברו אונ האבען אים בגראבן אין דער מערת המכפלה אשר קנה אברהם

שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת־הַשָּׂדֶה לַאֲחֻזַּת־קֶבֶר מֵאֵת עֶפְרֹן הַחִתִּי עַל־פְּנֵי מַמְרֵא׃
יד וַיָּשָׁב יוֹסֵף מִצְרַיְמָה הוּא וְאֶחָיו וְכָל־הָעֹלִים אִתּוֹ לִקְבֹּר אֶת־אָבִיו אַחֲרֵי קָבְרוֹ אֶת־אָבִיו׃
טו וַיִּרְאוּ אֲחֵי־יוֹסֵף כִּי־מֵת אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ לוּ יִשְׂטְמֵנוּ

יָתֵהּ בִּמְעָרַת חֲקַל
כָּפֶלְתָּא דִּי זְבַן אַבְרָהָם
יָת חַקְלָא לְאַחְסָנַת
קְבוּרָא מִן עֶפְרוֹן חִתָּאָה
עַל אַפֵּי מַמְרֵא׃ יד וְתָב
יוֹסֵף לְמִצְרַיִם הוּא
וַאֲחוֹהִי וְכָל דִּסְלִיקוּ
עִמֵּהּ לְמִקְבַּר יָת אֲבוּהִי
בָּתַר דִּקְבַר יָת אֲבוּהִי׃
טו וַחֲזוֹ אֲחֵי יוֹסֵף אֲרֵי
מִית אֲבוּהוֹן וַאֲמָרוּ דִּלְמָא

בעל הטורים

יעקב כשבקש לגלות את הקץ לבניו הו"א ויסב יוסף סופה יג: ונפלם ממנו אמר שמא יש בהם עובדי ע"ז א"ל שמע ישראל: (טו) לו ישטמנו יוסף. כשחזרו מלקבור את אביהם עבר יוסף על הבור שהשליכוהו בו ובירך ואמר ברוך שעשה לי נס במקום הזה אמרו עדיין הוא זוכר מה שעשינו לו. י"מ לו ישטמנו יוסף הלואי ישטמנו יוסף כלבו ולא יעשה לנו מעשה ואם חפץ לעשות ישיב לנו כל הרעה שגמלנוהו כי מה עשינו לו גרמנו שנעשה מלך מחמת שמכרנוהו ונתגלגל הדבר

רש"י

באות שמסר להם אביהם ליטא מטתו: (יד) הוא ואחיו וכל העולים אתו. בחזרתן כאן הקדים אחיו למצרים העולים אתו ובהליכתן הקדים מצרים לאחיו שנאמר ויעלו אתו כל עבדי פרעה וגו' ואח"כ כל בית יוסף ואחיו אלא לפי שראו הכבוד שעשו מלכי כנען שתלו כתריהם בארונו של יעקב נהגו בהם כבוד: (טו) ויראו אחי יוסף כי מת אביהם. מהו ויראו הכירו במיתתו אצל יוסף שהיו רגילים לסעוד על שולחנו של יוסף והיה מקרבן בשביל כבוד אביו ומשמת יעקב לא קרבן (ב"ר): לו ישטמנו. שמא ישטמנו לו מתחלק לענינים הרבה יש לו משמש בל' בקשה ולשון הלואי כגון לו יהי כדבריך לו שמעני ולו הואלנו לו מתנו ויש לו

בית יהודא

יָעדער מענטש זאל זיין ביא זיין פאן מיט צייכנם (באות שמסר להם אביהם לישא מטתו) מיט דעם צייכען וואס זייער פאטער האט זיי געגעבן צו טראגן זיין בעט: (יד) (הוא ואחיו וכל העולים אתו). יוסף אונ זיינע ברידער אונ אלע מצרים וואס זענען אויפגעגאנגען מיט אים, זאגט רש"י (בחזרתן כאן) דא ווען זיי זענען צוריקגעגאנגען פון כנען (הקדים אחיו למצרים העולים אתו) זענען געגאנגען די ברידער פריער פאר די מצרים ווס זענען מיט געגאנגען מיט זיי אין כנען (ובהליכתן) אונ ווען זייא זענען געגאנגען פון מצרים צו כנען (הקדים מצרים לאחיו) זענען געגאנגען די מצרים פריער פאר די ברידער (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ויעלו אתו כל עבדי פרעה) אלע קנעכט פון פרעה אונ אלע זקנים פון מצרים (ואחר כך) נאכדעם, נאך זיי (וכל בית יוסף ואחיו) זענען געגאנגען אלע שטוב מענטשן פון יוסף אונ זיינע ברידער (אלא לפי שראו כבוד שעשו מלכי כנען) נאר ווייל דיא מצרים האבן געזעהן דעם כבוד וואס די מלכים פון כנען האבען געטאן צו יעקב (שתלו כתריהם בארונו של יעקב) זיי האבן געהאנגען זייערע קרוינען אוף דעם ארון פון יעקב (נהגו בהם כבוד) האבן די מצרים געגעבען כבוד צו די ברידער, זייא זאלן גיין פריער פאר די מצרים: (טו) ויראו אחי יוסף כי מת אביהם. זאגט רש"י (מהו ויראו) וואס מיינט מען זייא האבען געזעהן? (הכירו במיתתו אצל יוסף) זייא יוסף האבען זיי דערקענט אז זייער פאטער איז געשטארבען (שהיו רגילים לסעוד על שולחנו של יוסף) זייא זענען געווען געוואוינט צו עסין ביא דעם טיש פון יוסף (והיה מקרבן בשביל כבוד אביו) ער פלעגט זיי דערנענטערען צו זיך וועגן דעם כבוד פון זיין פאטער (ומשמת יעקב לא קרבן) אונ ווי יעקב איז געשטארבן האט ער זייא נים מעהר דערנענטערט צו זיך: ולו ישטמנו). מיינט מען (שמא ישטמנו) טאמער וועט ער אונז פיינט האבן, זאגט רש"י (לו מתחלק לענינים הרבה) דער ווארט לו ווערט געטיילט אויף פיל מיינונגען (יש לו משמש בלשון בקשה ולשון הלואי) אמאל מיינט מען מיט דעם ווארט לו אגיבעט. דאס הייסט הלואי זאל אזוי זיין, אדער הלואי וואלט אזוי געווען (כגון) דהיינו (לו יהי כדברך) הלואי זאל זיין וויא דיינע רייד (לו שמעני) הלואי וואלסטו מיך הערין (ולו הואלנו) הלואי וואלטין מיר געוואלט (לו מתנו) הלואי וואלטין מיר געשטארבן (ויש לו משמש בלשון אם ואולי) עס זענען דא ווערטער לו וואס מען

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יד) הוא ואחיו וכל העולים אתו. ובאשר עלו ממצרים המצא שהמצרים קדמו. ונראה כי לאחר שראו המצרים שחלקו כבוד

שפתי חכמים

יודעים אותו וא"כ מה תועלת בשטנה שיוסף לא ידבר בו והרבה מהמלגריים ידברו בו וע"ש שהארין: י בבל"ר א"ר תנחומא הוא לא נתכוון אלא לשם שמים אמר לשעבר אבא מושיב לי למעלה מיהודה שהוא מלך ולמעלה מראובן שהוא בכור עכשיו אינו בדין שאשב למעלה מהן וכו' ע"כ ולמטה ג"כ לא היה רוצה לישב מפני כבוד המלכות:

פירוש לתורת אלהים

וָוס אַבְרָהָם הָט גִקוֹיפְט אֶת הַשָּׂדֶה דָס פֶעלְד לַאֲחֻזַּת קֶבֶר פִיר אַיין פַאמִילְיֶען גְרַאבּ מֵאֵת פוּן עֶפְרוֹן הַחִתִּי עַל פְּנֵי מַמְרֵא פַר מַמְרֵא: (יד) וַיָּשָׁב אוּנ יוֹסֵף הָאט זִיךְ אוּם גִיקֶעהְרְט נָאךְ מִצְרַיְמָה הוּא וְאֶחָיו עֶר אוּנ זַיינֶע בְּרִידֶער וְכָל הָעֹלִים אִתּוֹ אוּנ אַלֶע וָואס זֶענֶען מִיט גִיגַאנְגֶען מִיט אִים לִקְבֹּר אֶת אָבִיו צוּא בַּגְרָאבֶּען זַיין פָאטֶער הָאבֶּען זֵיי זִיךְ אַלֶע אוּם גֶעקֶערְט אַחֲרֵי נָאךְ דֶעם אַז עֶר הָאט בַּגְרָאבֶּען זַיין פָאטֶער: (טו) וַיִּרְאוּ אֲחֵי יוֹסֵף אוּנ דִי בְּרִידֶער פוּן יוֹסֵף הָאבֶּען גִזֶעהֶן אַז זַייעֶר פָאטֶער אִיז גִשְׁטָארְבֶּן וַיֹּאמְרוּ הָאבִּין זֵיי גִיטְרַאכְט לוּ יִשְׂטְמֵנוּ יוֹסֵף טָאמֶער וֶועט אוּנז יוֹסֵף הַאסֶן וְהָשֵׁב אוּנ וֶועט אוּנז אוּם קֶערֶן אַ־

יוֹסֵף וְהָשֵׁב יָשִׁיב לָנוּ אֵת כָּל־הָרָעָה
אֲשֶׁר גָּמַלְנוּ אֹתוֹ׃ טז וַיְצַוּוּ אֶל־יוֹסֵף
לֵאמֹר אָבִיךָ צִוָּה לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר׃
יז כֹּה־תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אָנָּא שָׂא נָא
פֶּשַׁע אַחֶיךָ וְחַטָּאתָם כִּי־רָעָה
גְמָלוּךָ וְעַתָּה שָׂא נָא לְפֶשַׁע עַבְדֵי

יִטַּר לָנָא דְּבָבוּ יוֹסֵף וַאֲתָבָא יָתֵיב לָנָא יָת כָּל בִּישְׁתָא דִּי גְמַלְנָא יָתֵהּ׃
טז וּפַקִּידוּ לְוָת יוֹסֵף לְמֵימַר אֲבוּךְ פַּקֵּיד קֳדָם מוֹתֵהּ לְמֵימָר׃
יז כְּדֵין תֵּימְרוּן לְיוֹסֵף בְּבָעוּ שְׁבוֹק כְּעַן לְחוֹבָא אֲחָךְ וּלְחַטָּאֵיהוֹן אֲרֵי בִישְׁתָא גְמָלוּךְ וּכְעַן שְׁבוֹק כְּעַן לְחוֹבָא עַבְדֵי אֱלָהָא

הג"א אביך צוה יבמות סה: אנא שא יומא פז יבמות סה: ועתה שא יומא עז:

רשב"ם

(טז) ויצוו אל־יוסף לאמר. ויצוו לפני צנועים לאמר אל יוסף:

רש"י

מה יש בל' אם ואולי כגון לו חכמו לו הקשבת למצותי ולו אנכי שוקל על כפי ויש לו משמש בל' שמא לו ישטמנו ואין לו עוד דומה במקרא ב והוא ל' אולי כמו אולי לא תלך האשה הרי ל' שמא הוא ויש אולי ל' בקשה ל כגון אולי יראה ה' בעניי אולי ישיב ה' אותי הרי הוא כמו לו יהי כדבריך ויש אולי ל' אם אולי יש חמשים צדיקים: (טז) ויצוו אל יוסף. כמו ויצום אל בני ישראל צוה למשה ולאהרן להיות שלוחים אל בני ישראל אף זה ויצוו אל שלוחם להיות שליח אל יוסף לומר לו כן. ואת מי צוו את בני בלהה מ שהיו רגילין אצלו שנא' והוא נער את בני בלהה: אביך צוה. (ב"ר יבמות סה) שינו בדבר מפני השלום כי לא צוה יעקב כן שלא נחשד יוסף בעיניו: (יז) שא נא לפשע עבדי אלהי אביך

בית יהודא

מיינט (אם) אוב (ואולי) ווען (כגון) דהיינו (לו חכמו) ווען זיי וואלטן קלוג געוועזן, אדר אוב זיי וואלטן קלוג געוועזן (לו הקשבת למצותי) אוב דו וויל'סט פארנומען מיינע געבאט, אדר ווען דו וואלסט פארנומען מיינע גיבאט (ולו אנכי שוקל על כפי) ווען איך וואלט אפילו געוואגן אויף מיינע הענט (ויש לו משמש בלשון שמא) עס זענן דא ווערטר לו וואס מען מיינט טאמר (לו ישטמנו) טאמר וועט יוסף אונז פיינט האבן (ואין לו עוד דומה במקרא) עס איז ניטא נאך אזו אגלייכן אין פסוק, לו זאל זיין דערטייטש טאמר (והוא לשון אולי) דרווארט לו איז ווי דר ווארט אולי (כמו) אזו ווי (אולי לא תלך האשה אחרי לשון שמא הוא) איז דערטייטש אולי טאמר (ויש אולי לשון בקשה) אמאל איז דר ווארט אולי אגיבעט (כגון) דהיינו (אולי יראה ה' בעניי) הלואי זאל הקב"ה זעהן וויא איך ווער געפייניגט (אולי ישיב ה' אותי) הלואי זאל הקב"ה מיך צוריקקערן (הרי הוא כמו לו יהי כדברך) דר ווארט אולי איז ווי דר ווארט לו (לו יהי כדברך) הלואי זאל זיין וויא דיינע רייד (ויש אולי לשון אם) אמאל איז אולי דערטייטש אם (אולי יש חמשים צדיקים) אויב עס זענן דא פופציג צדיקים: (טז) ויצוו אל יוסף. הארט רש"י די ברידער האבן געבאטען צו יוסף, יוסף זאל זאגן אביך צוה וגו'? ענטפערט רש"י (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (ויצום אל בני ישראל) ער האט זייא געבאטן צו די יודין, מיינט מען (צוה למשה ולאהרן) הקב"ה האט געבאטן צו משה אונ צו אהרן (להיות שלוחים אל בני ישראל) זיי זאלען זיין שלוחים געשיקטו פון הקב"ה צו די יודין (אף זה) דא מיינט מען אויך אזו (ויצוו אל שלוחם להיות שליח אל יוסף לומר לו כן) די ברידער האבען געבאטען צו זייער שליח ער זאל זיין אשליח צו יוסף ער זאל אים אזו זאגען (ואת מי צוו) וועמען האבן זיי געבאטען צו זיין אשליח (את בני בלהה שהיו רגילין אצלו) די קינדער פון בלהה ווייל זיי זענן געוועזן געוואנט מיט אים (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (והוא נער את בני בלהה) יוסף איז געוועזן געוואנט זיין צוזאמען מיט די קינדר פון בלהה: ואביך צוהו. זאגט רש"י (שינו בדבר מפני השלום) וועגן שלום האבן זיי געזאגט אליגן (כי לא צוה יעקב כן) יעקב האט אזו ניט געבאטן (שלא נחשד יוסף בעיניו) ווייל יעקב האט ניט חושד געוועזן צו יוסף ער זאל וועלען שלעכטס טאן די ברידער והאבען די ברידר נאר גיענדערט פון יעקב'ס טראכטען אויף יעקב'ס זאגן, יעקב הט אזו געטראכט אונ זיי האבען געזאגט יעקב הט אזו געזאגט, דריבר זאגט רש"י שינו, זיי האבן גיענדערט: (יז) שא נא לפשע עבדי אלהי אביך. זיי האבן געזאגט צו יוסף

שפתי חכמים

כ אע"פ שאין לו דומה במקרא מ"מ מלינו לומר דלו ל' שמא דסולי' ומלינו דלו הוא ל' אולי כמו שהביא רש"י פסוקים ע"ז ואולי מלינו נמי שהוא ל' שמא א"כ לו נמי ל' שמא דהא לו ואולי הכל ל' אחד: ל ר"ל מזה נמי נוכח דלו ואולי הכל אחד הוא דהא לו בכמה מקומות ל' בקשה ויש אולי נמי ל' בקשה וא"כ מלינו למימר שלו נמי ל' שמא כמו אולי ויש אולי ל' אם כמו שהביא רש"י לעיל א"כ לו ואולי הכל א' הוא: מ דא"ל שהיה אחר שאינו מן האחים דלא בודאי לא יאמין בדבר כי היה יודע יוסף שלא יחשוד אותו אביו על זה. (ג"א) דאין סברא שהיו מגלים יסוד זה וחרפתם לנכרי שמכרו אחיהם ויותר היה ראוי

דעת זקנים מבעלי התוספות

כל המלכים לארונו של יעקב הלקו כל המצרים כבוד לבניו והוליכום לפניהם: (טז) ויצוו אל יוסף. ובחיי אביהם למה לא צוו אלא אמרו מה לנו לעורר השנאה שהרי כבר שכחה והלכה לה כיון שחזרו מלקבור אביהם ועבר יוסף על הבור שהשליכוהו

פירוש לתורת אלהים

נאר דם בייז אשר וואס מיר האבן אים גטאן [פירש"י]: (טז) ויצוו אל יוסף האבן זיי אן געזאגט צו די קינדר פון בלהה זיי זאלן גיין צו יוסף לאמר אונ זאלן אים אזו זאגן אביך דיין פאטר הט גבאטן פר זיין טוט: (יז) כה תאמרו אזוי זאלט איר זאגען צו יוסף אנא איך בעט דיך שא פאר גיב דיא מיסטהאט פון דיינע ברידער אונ זייער זינד כי ווארום זייא האבן דיך מיט בייזען בצאלט ועתה אונ יעצט בעטען מיר דיר שא פאר גיב דיא זינד פון דיא קנעכט פון דעם גאט פון דיין פאטער [פירש"י]

אֱלֹהֵי אָבִיךָ וַיֵּבְךְּ יוֹסֵף בְּדַבְּרָם
אֵלָיו׃ יח וַיֵּלְכוּ גַּם־אֶחָיו וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו
וַיֹּאמְרוּ הִנֶּנּוּ לְךָ לַעֲבָדִים׃ יט וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם יוֹסֵף אַל־תִּירָאוּ כִּי הֲתַחַת
אֱלֹהִים אָנִי׃ כ וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי
רָעָה אֱלֹהִים חֲשָׁבָהּ לְטֹבָה לְמַעַן
עֲשֹׂה כַּיּוֹם הַזֶּה לְהַחֲיֹת עַם־רָב׃
שביעי כא וְעַתָּה אַל־תִּירָאוּ אָנֹכִי
אֲכַלְכֵּל אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְּכֶם וַיְנַחֵם
אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל־לִבָּם׃ כב וַיֵּשֶׁב יוֹסֵף

אונקלוס

דַּאֲבוּךְ וּבְכָא יוֹסֵף
בְּמַלָּלוּתְהוֹן עִמֵּהּ׃
יח וַאֲזַלוּ אַף אֲחוֹהִי וּנְפַלוּ
קֳדָמוֹהִי וַאֲמַרוּ הָא
אֲנַחְנָא לָךְ לְעַבְדִין׃
יט וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף לָא
תִדַּחֲלוּן אֲרֵי דַחֲלָא דַיְיָ
אֲנָא׃ כ וְאַתּוּן חֲשַׁבְתּוּן
עֲלַי בִּישָׁא מִן קֳדָם יְיָ
אִתְחַשְׁבַת לְטָבָא בְּדִיל
לְמֶעְבַּד כְּיוֹמָא הָדֵין
לְקַיָּמָא עַם סַגִּי׃ כא וּכְעַן
לָא תִדַּחֲלוּן אֲנָא אֲזוּן
יָתְכוֹן וְיָת טַפְלְכוֹן וְנַחֵם
יָתְהוֹן וּמַלֵּל תַּנְחוּמִין עַל
לִבְּהוֹן׃ כב וִיתֵיב יוֹסֵף

תו"א וילכו גם מגילה יז: וינחם אותם מגילה יז סנהדרין קח:

בעל הטורים

נעשה מלך במצרים כן יעשה לנו: (יט) התחת אלהים אני. בג' שהשיב יעקב לרחל כשבקשה ממנו שיבקש עליה רחמים וגער בה בו בגו"ן השיב לאחיו. על כן הוא ג' בגוס' והסליחי התחת זאת לא יומת שמעי (ע"ס) שבאותו ל' שאמר לאחיו נפרע משמעי שאחיו למדו ממנו

רשב"ם

(כ) אלהים חשבה לטובה. הקב"ה גרם לכם ואתם לא פשעתם כי לטובתכם

רש"י

אם אביך מת אלהיו קיים והם עבדיו: (יח) וילכו גם אחיו. מוסף על השליחות: (יט) כי התחת אלהים אני. שמא במקומו אני בתמיה אם הייתי רוצה להרע לכם כלום אני יכול והלא אתם כולכם חשבתם עלי רעה והקב"ה חשבה טובה והיאך אני לבדי יכול להרע לכם: (כא) וידבר על לבם. דברים המתקבלים על הלב עד שלא ירדתם לכאן היו מרננים עלי שאני עבד ועל ידיכם נודע שאני בן חורין אני הורג אתכם מה הבריות אומרות כת של בחורים ראה

בית יהודא

(אם אביך מת) אויב דיין פאטער איז געשטארבען (אלהיו קיים) אבער זיין גאט איז דא (והם עבדיו) אונ דיינע ברידער זענען זיינע קנעכט: (יח) (וילכו גם אחיו). זיינע ברידער זענען, אויך געגאנגען (מוסף על השליחות) צו דיא שלוחים זענען די ברידער אליין אויך געקומען צו יוסף: (יט) (כי התחת אלהים אני). בין איך דען אנשטאט גאט (שמא במקומו אני) טאמער בין איך אויף דעם ארט פון הקב"ה (בתמיה) אוואונדער? איר זאלט אזו טראכטען (אם הייתי רוצה להרע לכם) אפילו איך זאל וועלען אייך שלעכטס טאן (כלום אני יכול) קען איך דען? (והלא אתם כולכם חשבתם עלי רעה) איר אלע האט געטראכט אויף מיר שלעכטס ואונ איר האט ניט געקענט, ווייל (והקב"ה חשבה לטובה) הקב"ה האט געטראכט אויף מיר גוטס (ואיך אני לבדי יכול להרע לכם) ויא אזוי וועל איך אליין קענען אייך שלעכטעס טאן: (כא) (וידבר על לבם). ער האט גירעט צו זיי אזעלכע רייד (המתקבלים על הלב) וואס איז זיי אנגענומען געווארן אין הארצן, ער האט געזאגט צו זיי (עד שלא ירדתם לכאן) איידער איר האט געניידערט געקומען אין מצרים (היו מרננים עלי שאני עבד) האט מען גירעט אויף מיר איך בין א קנעכט (ועל ידיכם נודע שאני בן חורין) אונ דורך אייך איז בעוואוסט געווארן אז איך בין אפרייער מענטש קיין מאל קיין קנעכט געווען (ואני הורג אתכם) אז איך וועל אייך איצט הרגענען (מה הבריות אומרים) וואס וועלען מענטשען זאגען (כת של בחורים

דעת זקנים מבעלי התוספות

אחיו אמר ברוך שעשה לי נס במקום הזה אמרו עדין יש שנאה טמונה בלבו מיד ויצוו אל יוסף: (יט) כי התחת אלהים אני. כי שבר לבי וירא אלהים אני התחת כמו אל תחת: (כא) וידבר על לבם. פרש"י שנשא ק"ו מעצמו עשרה נרות לא יכלו לכבות נר אחד. פי' עשן עשרה נרות שדרכו של עשן לכבות את הנר:

פירוש לתורת אלהים

ויבך יוסף האט יוסף גוויינט בדברם אליו ווען זייא האבען דם אים גזאגט: (יח) וילכו אונ דיא ברידער זענען אויך צווא אים גגאנגען ויפלו לפניו אונ זיינען געפאלען פאר אים ויאמרו אונ זייא האבען גיזאגט הננו מיר וועלען זיין צו דיר קנעכט: (יט) ויאמר האט יוסף צו זיי גיזאגט אל תיראו איר זאלט אייך ניט פירכטען כי ווארום איך בין ניט קיין גאט: (כ) ואתם חשבתם אונ איר האט אויף מיר גיטראכט שלעכץ אלהים אבער גאט האט גטראכט צו גוטען למען עשה כיום הזה אום אזוי צו מאכען להחיות איך זאל קענען שפייזען פיל פעלקער: (כא) ועתה אונ יעצט זאלט איר אייך ניט פירכטען אנכי איך וועל אייך שפייזען ואת אונ אייערע קליינע קינדער וינחם אותם אונ ער האט זיי גטרייסט וידבר על לבם אונ ער האט גירעט מיט זייא אזעלכע רייד וואס האט זייא בערוהיגט: (כב) וישב אונ יוסף איז גיזעסען אין

בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אָבִיו וַיְחִי יוֹסֵף
מֵאָה וָעֶשֶׂר שָׁנִים׃ מפטיר כג וַיַּרְא יוֹסֵף
לְאֶפְרַיִם בְּנֵי שִׁלֵּשִׁים גַּם בְּנֵי מָכִיר
בֶּן־מְנַשֶּׁה יֻלְּדוּ עַל־בִּרְכֵּי יוֹסֵף׃
כד וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אָנֹכִי מֵת
וֵאלֹהִים פָּקֹד יִפְקֹד אֶתְכֶם וְהֶעֱלָה
אֶתְכֶם מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
וּלְיַעֲקֹב׃ כה וַיַּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים

בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אֲבוּהִי
וַהֲוָא יוֹסֵף מְאָה וַעֲסַר
שְׁנִין׃ כג וַחֲזָא יוֹסֵף
לְאֶפְרַיִם בְּנִין תְּלִיתָאִין
אַף בְּנֵי מָכִיר בַּר מְנַשֶּׁה
אִתְיְלִידוּ וְרַבִּי יוֹסֵף׃
כד וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי
אֲנָא מָאִית וַיְיָ מִדְכַּר
דְּכִיר יָתְכוֹן וְיַסֵּק יָתְכוֹן מִן
אַרְעָא הָדָא לְאַרְעָא דִּי
קַיֵּים לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
וּלְיַעֲקֹב׃ כה וְאוֹמֵי יוֹסֵף
יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר

תו"א וישבע כתובות קיא:

רשב"ם

נתכוין הקב"ה: (כג) גם בני מכיר. בניו שניים ומ"מ של אפרים פרו ורבו יותר כמו שאמר יעקב ואחיו הקטן יגדל ממנו: (כד) ויאמר יוסף אל אחיו אנכי מת ואלהים פקוד יפקוד וגו'. פסוק שאחריו מוכיח שהשביעם להעלותו עמהם:

בעל הטורים

לדבר בלבונו: (כד) אנכי מת ואלהים פקד יפקד אתכם. פי' אנכי ב"ו היום כאן ומחר בקבר אבל הקב"ה מלך חי וקים הוא יפקד אתכם. ורמז שני פעמים פ"א פי' כשם שמלכתי פ' שנים כך יבוא לכם גואל בן שמנים שנה. א"נ יפקוד לשון חסרון כמו ולא נפקד ממנו איש רמז מנין פקוד חסר מת' ק"ן שנה וישאר רד"ו: (כה) וישבע יוסף את בני ישראל. ולא השביע לבניו אלא אמר להם מנשם לקחתם אותי ולפם תהורוני. ובמדרש יש שהשביעם שלא ידחקו את הקץ כי יוסף ידע את הקץ שיעקב גלה לו:

בית יהודא

דָאָה) יוֹסֵף הָאט גִיזֶעהֶן עֶטְלִיכֶע יוּנְגֶע מֶענְטְשֶׁן (וְנִשְׁתַּבַּח בָּהֶם וְאָמַר אַחַי הֵם) הָט עֶר זִיךְ בֶּערִיהְמְט מִיט זֵיי אוּנ הָט גֶעזָאגְט זֵיי זֶענֶן מַיינֶע בְּרִידֶר (וּלְבַסּוֹף הָרַג אוֹתָם) נָאכְדֶעם וֶוען זֵיי הָאבֶּן גֶעוָואלְט אוֹיסְזָאגֶען אַז עֶר אִיז נִיט זַייעֶר בְּרוּדֶר הָאט עֶר זֵיי גֶעהַרְגֶעט (יֵשׁ לְךָ אָח הוֹרֵג אֶת אָחִיו) וָוארוּם אִיז דֶען מֶעגְלִיךְ אֵיין בְּרוּדֶער זָאל הַרְגֶענֶען זַיינֶע בְּרִידֶר, גֶעוִויס זֶענֶען זֵיי קֵיין בְּרִידֶר (דָבָר אַחֵר) נָאךְ אַזַאךְ הָט יוֹסֵף צוּ זֵיי גֶעזָאגְט (עֲשָׂרָה נֵרוֹת לֹא יָכְלוּ לְכַבּוֹת נֵר אֶחָד) צֶעהֶן לִיכְט הָאבֶּן נִיט גֶעקֶענְט פַארְלֶעשֶׁען אֵיין לִיכְט, וֶועט אֵיין לִיכְט קֶענֶען פַארְלֶעשֶׁען צֶעהֶן לִיכְט?, אִיר זַייט צֶעהֶן מֶענְטְשֶׁן הָט אִיר נִיט גֶעקֶענְט פַארְלֶעגְנֶען מִיךְ אֵיינֶעם, וֶועל אִיךְ אֵיינֶער קֶענֶען פַארְלֶענְדִין אַייךְ צֶעהֶן? (כג) עַל בִּרְכֵּי יוֹסֵף. (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִויא דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (גַדְּלָן בֵּין בִּרְכָּיו) עֶר הָאט זֵייא גֶעאָדֶערְוֶועט אוֹיף זַיינֶע קְנִיה, בַּייא זִיךְ אִין שׁטוּב:

רש"י

ונשתבח בהן ואמר אחי הם ולבסוף הרג אותם יש לך אח שהורג את אחיו ד"א עשרה נרות לא יכלו לכבות נ נר אחד וכו': (כג) על ברכי יוסף. כתרגומו גדלן בין ברכיו:

חסלת פרשת ויחי

שפתי חכמים

להם לדבר עמו כעלמם: נ (ג"א) כי י"ב שבטים כנגד י"ב כוכבים המאירים את כל העולם ולכן א"ל עשרה נרות ר"ל אף שהיו חושבים להרוג אותו היה ניצל מידם וכ"ז מפני שהיה כל א' מן השבטים דומה למזל ברקיע אבר א"א ליאבד כ"ש שהוא יחיד שלא יוכל לאבדם וכו'. אבל א"ל דאין אחד יכול להרוג עשרה דזה אין ראיה דיוסף היה מלך והיה יכול לצוות על אלף אנשים להרוג אותם: חסלת פרשת ויחי

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כד) ויאמר יוסף אל אחיו וישבע יוסף וכו'. תימה למה אמר שני פעמים פקוד יפקוד הכי הוה ליה למכתב אנכי מת והשביעו לי כי כאשר פקוד יפקוד אלהים אתכם והעליתם את עצמותי וגו'. וי"ל דהח"ק יעקב אבינו אמר פקוד יפקוד אלהים אתכם והעלת אתכם והעליתם את עצמותי ולכך כאשר פקוד יפקוד אלהים וכו' והה"ד אנכי אעשה כדבריך דריש טדרא: (כה) פקד יפקד אלהים. פי' בבנין פקו"ד יחסר הבורא מן הגלות שלכם נבא עליהם שלא יהיו במצרים כי אם רד"ו שנים הרי לך שחסר הקב"ה מן השעבוד ק"ך שנים כמנין פקו"ד יפקד אלהים ול' יפקוד יתפרש כמו ולא נפקד ממנו איש. אמנם קשיא לי כי מצאתי פקד חסר וי"ו ונראה דאי אמרינן יש אם למקרא ניחא:

פירוש לתורת אלהים

מִצְרַיִם הוּא עֶר וּבֵית אָבִיו אוּנ זַיין פָאטֶערְס הויז גֶעזִינְד וַיְחִי יוֹסֵף אוּנ יוֹסֵף הָט גֶלֶעבְּט מֵאָה וָעֶשֶׂר שָׁנִים הוּנְדֶערְט אוּנ צֶעהֶן יָאר: (כג) וַיַּרְא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם אוּנ יוֹסֵף הָט זוֹכֶה גִיוֶועזֶען צוּא זֶעהֶן פוּן אֶפְרַיִם בְּנֵי שִׁלֵּשִׁים אוּר אֵיינִיקְלַאךְ גַּם אוֹיךְ בְּנֵי דִי קִינְדֶער פוּן מָכִיר דֶער זוּהְן פוּן מְנַשֶּׁה יֻלְּדוּ זֶענִין אוֹיךְ דֶער צוֹגֶען גִוָוארֶען אוֹיף דִי קְנִיא פוּן יוֹסֵף: (כד) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אֶחָיו אוּנ יוֹסֵף הָאט גִזָאגְט צוּא זַיינֶע בְּרִידֶער אָנֹכִי מֵת אִיךְ וֶועל שְׁטַארְבֶּן וֵאלֹהִים אוּנ גָאט פָּקוֹד יִפְקוֹד אֶתְכֶם עֶר וֶועט גִידֶענְקֶען אָן אַייךְ וְהֶעֱלָה אוּנ עֶר וֶועט אַייךְ אוֹיף בְּרֶענְגֶען פוּן דֶעם לַאנְד מִצְרַיִם אֶל הָאָרֶץ צוּא דֶעם לַאנְד אֲשֶׁר וָואס עֶר הָט גִשְׁוָוארֶען צוּ אַבְרָהָם אוּנ צוּ יִצְחָק אוּנ צוּ יַעֲקֹב: (כה) וַיַּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוּנ יוֹסֵף הָט בַּשְׁוָוארֶען דִי קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר מִיט דִיא וֶוערְטֶער פָּקוֹד יִפְקוֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וֶוען גָאט וֶועט גִידֶענְקֶען אָן אַייךְ אוּנ וֶועט אַייךְ אוֹם לֵייזֶ

מִדְּבַר דְּכִיר יְיָ יָתְכוֹן וְתַסְּקוּן יָת גַּרְמַי מִכָּא׃
כו וּמִית יוֹסֵף בַּר מְאָה וַעֲסַר שְׁנִין וַחֲנַטוּ יָתֵהּ וְשַׁמּוּהִי בְּאָרוֹנָא בְּמִצְרָיִם׃ חזק

אֶתְכֶם וְהַעֲלִתֶם אֶת־עַצְמֹתַי מִזֶּה׃
כו וַיָּמָת יוֹסֵף בֶּן־מֵאָה וָעֶשֶׂר שָׁנִים וַיַּחַנְטוּ אֹתוֹ וַיִּישֶׂם בָּאָרוֹן בְּמִצְרָיִם׃

חזק

פ"ה פסוקים פה אל פה סימן
ומפטירין במלכים א' סימן ב'

סכום פסוקי דספר בראשית אלף ותקל"ד אך לך' סימן. וחציו ועל חרבך תחיה ופרשיותיו י"ב ז"ה שמי לעולם סימן: וסדריו מ"ג ידידיה סימן: ופרקיו נ' ו"י חנכו לך קיקו סימן: מנין הפתוחות מ"ג. והסתומות מ"ח. הכל צ"א פרשיות צא אתה וכל העם אשר ברגליך סימן:

בעל הטורים

(כו) ויחנטו. ב' בפרשה ויחנטו את ישראל ויחנטו את יוסף כדאיתא בכתובות דיספד ויספדוניה דדלה ידלוניה בבביל שחנט את אביו חנטוהו גם כן: ויישם בארון. כדי שיהא מגוי להם בגאולתם משם: הסלת פרשת ויחי

רשב"ם

(כו) ויישם כמו ויושם. וכן וייקץ נח כמו ויוקץ. מן (ישב) (נ"א שוב) ויושב. מן יצא המוצאים. היא מוצאת. מן ירד והורד המשכן: בארון. ויבר בארון. כי עתידים היו להעלותו בארון. כששבת מהם אף וחרון. ונברו ירדן בשמחה ורון. חבצלת השרון:

ונחסל ויחי. אשפוך את שיחי. להודי ושבחי. לאמץ את כחי. השב נדחי. ואם אבד נצחי. מבטן גוחי. ירח ניחוחי. מבור

רק שלחי. דברים עד תומם. הספר נחסל. מפי רב דמם. עד כי הוא סלסל. לוחות המרומם. איש ענין פסל. ובראש אלה שמות. יסוד החכמות. לאוילים ראמות. את צור ראש אומות. ילביש מאמות. לו שארית חמות. יבנה הנשמות. חרושות כשדמות. יחיה סדרמות. עפר החומות. ואבנים שלימות. כולם מתאימות. כפרת אשמות. נפשות הנגומות. יבנה בחומות. בחר ממקומות. ולא יעלו בסות. חלבי הבהמות:

פירוש לתורת אלהים

פון דאנען וְהַעֲלִתֶם זאָלט איר מיט נעמען מיינע ביינער פון דאנען: (כו) וַיָּמָת יוֹסֵף אונ יוסף איז געשטאָרבען בן אז ער איז אַלט געוועזען הונדערט אונ צעהן יאָר וַיַּחַנְטוּ אונ זייא האָבען איהם גיבאַלזאַמירט אונ מען האָט איהם אַריין געלייגט אין איין אָרון אין מִצְרָיִם:

גשלם ספר בראשית בעזרת האל יתברך

הפטרת ויחי (במלכים א' סימן ב')

וַיִּקְרְבוּ יְמֵי־דָוִד לָמוּת וַיְצַו אֶת־שְׁלֹמֹה בְנוֹ לֵאמֹר׃ אָנֹכִי הֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ וְחָזַקְתָּ וְהָיִיתָ לְאִישׁ׃ וְשָׁמַרְתָּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו לִשְׁמֹר חֻקֹּתָיו מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְעֵדְוֹתָיו כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה לְמַעַן תַּשְׂכִּיל אֵת כָּל־אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר תִּפְנֶה שָׁם׃ לְמַעַן יָקִים יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלַי לֵאמֹר

פירוש ע"ט

וַיִּקְרְבוּ יְמֵי דָוִד לָמוּת אונ עס זיינען נאָהענט גיוואָרען די טעג פון דָוִד צו שטאַרבען וַיְצַו האָט ער גיבאָטען צו זיין זון שְׁלֹמֹה אַזוֹ צוא זאָגען אָנֹכִי הוֹלֵךְ איך גייא בְּדֶרֶךְ אין דעם וועג וואו גאָר די וועלט מוז גיין איך וועל שטאַרבען וְחָזַקְתָּ אונ דו זאָלסט דיר שטאַרקען וְהָיִיתָ לְאִישׁ אונ זאָלסט זיין איין מאַן וְשָׁמַרְתָּ אונ זאָלסט היטען אֶת מִשְׁמֶרֶת דָאס היטונג יְיָ אֱלֹהֶיךָ פון גאָט דיין גאָט לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו צו גיין אין זיינע וועגען לִשְׁמוֹר חֻקֹּתָיו אונ צו היטען זיינע גיזעץ וּמִצְוֹתָיו אונ זייני מִצְוֹת וּמִשְׁפָּטָיו אונ זייני גערעכטען וְעֵדְוֹתָיו אונ זייני בצייגניש כַּכָּתוּב אזוי ווי עס שטייט געשריבען אין דער תּוֹרָה פון מֹשֶׁה לְמַעַן תַּשְׂכִּיל אום דו זאָלסט קלוג ווערען אונ באַגליקען אַ מיט אַלעמען וואס דו וועסט טאָן וְאֵת אין אַלץ וואו דו וועסט דיך דאַרט קערין לְמַעַן יָקִים נאָט זאָל זיינע רייד מְקַיֵּם זיין אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלַי וואס ער האָט גיזאָגט אויף מיר לֵאמֹר צו זאָגען אם

ליקוטי יוסף

וַיִּקְרְבוּ יְמֵי דָוִד לָמוּת. בַּי צְוַויי מענטשען שטייט אַזוֹ בַּיי יַעֲקֹב אָבִינוּ שטייט וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לָמוּת, אונ דאָ בַּיי דָוִד שטייט אויך וַיִּקְרְבוּ יְמֵי דָוִד לָמוּת, ווייל די גְמָרָא זאָגט יַעֲקֹב אָבִינוּ לֹא מֵת, יַעֲקֹב איז ניט געשטאָרבען, נאָר ווייל ער האָט געהאַט אַ צָאהל ווי פיל יאָהר ער זאָל זיין אויף די וועלט, ווען דער צָאהל פון זיינע יאָהרען אונ טעג האָבען זיך גיענדיגט, האָט ער געדאַרפט אַריבער גיין פון די וועלט אויף דיא אַנדערע וועלט, דריבער זאָגט דער פָּסוּק וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לָמוּת, דיא טעג האָבען גיענדיגט צוא שטאַרבען, דיא טעג האָבען געדאַרפט זיך ענדיגען, אונ די יאָהרען פון אַלע דריי אָבוֹת האָבען געדאַרפט זיין פינף הונדערט צוויי, פינף הונדערט יאָהר, ווי עס איז ווייט פון די ערד ביז צום הימעל, אונ צוויי יאָהר געגען דיא הימעל אונ דיא ערד, דריבער ווי ער איז געקומען נאָנט צוא הונדערט זיבען אונ פערציג יאָהר האָט ער געוואוסט אַז ער איז נאָנט צום שטאַרבען, בַּיי דָוִד הַמֶּלֶךְ ע"ה איז אויך אַזוֹ, וויא דיא גְמָרָא זאָגט שָׁנָה לֵיה סִימָנָא, ער האָט איהם געשיקט אַצייכען דָוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל חַי וְקַיָּם, דָוִד הַמֶּלֶךְ לעבט אייביג, ער איז נאָר אַריבער געגאַנגען פון די וועלט צו יענע וועלט, דָוִד הַמֶּלֶךְ האָט אויך געהאַט געציילטע יאָהרען פון אָדָם הָרִאשׁוֹן, וואס אָדָם האָט איהם געשאָנקען זיבעציג יאָהר פון זיין לעבען, דריבער זאָגט דאָ אויך דער פָּסוּק וַיִּקְרְבוּ יְמֵי דָוִד לָמוּת, עס איז געקומען דער סוף פון דיא זיבעציג יאָהר, האָט דָוִד געוואוסט עס איז געקומען זיין צייט ער זאָל אַוועקגיין פון דער וועלט, האָט ער געבאָטען זיין זוהן שְׁלֹמֹה וועגען זיין פרומקייט אונ וועגען באַהוין דעם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ:

אם־ישמרו בניך את־דרכם ללכת לפני באמת בכל־לבבם ובכל־נפשם לאמר לא־
יכרת לך איש מעל כסא ישראל: וגם אתה ידעת את אשר־עשה לי יואב בן־
צרויה אשר עשה לשני־שרי צבאות ישראל לאבנר בן־נר ולעמשא בן־יתר ויהרגם
וישם דמי־מלחמה בשלם ויתן דמי מלחמה בחגרתו אשר במתניו ובנעלו אשר
ברגליו: ועשית כחכמתך ולא־תורד שיבתו בשלם שאל: ולבני ברזלי הגלעדי
תעשה־חסד והיו באכלי שלחנך כי־כן קרבו אלי בברחי מפני אבשלום אחיך: והנה
עמך שמעי בן־גרא בן־הימיני מבחרים והוא קללני קללה נמרצת ביום לכתי מחנים
והוא־ירד לקראתי הירדן ואשבע לו ביהוה לאמר אם־אמיתך בחרב: ועתה אל־תנקהו
כי איש חכם אתה וידעת את אשר תעשה־לו והורדת את־שיבתו בדם שאול:
וישכב דוד עם־אבתיו ויקבר בעיר דוד: והימים אשר מלך דוד על־ישראל
ארבעים שנה בחברון מלך שבע שנים ובירושלם מלך שלשים ושלש שנים: ושלמה
ישב על־כסא דוד אביו ותכן מלכתו מאד:

פירוש ע"ט

ווען דיינע קינדער וועלן היטען את דרכם זייער וועג צו גיין פאר מיר מיט אמת בכל לבבם ובכל נפשם מיט גאנצען הארצען און מיט דער גאנצער זעעלע הט ער מיר צו גיזאגט לאמר אזו צו זאגען לא עס וועט ניט פר שניטען ווערן פון דיר איין מאן מעל פון דעם קעניג שטול ביי אידען וגם און דו וויסט דאך אויך את וואס יואב דער זון פון צרויה הט מיר גיטאן אשר עשה און וואס ער האט גיטאן לשני שרי צו די צוויא הערן פון די ישראל לאבנר בן נר צו אבנר דען זון פון נר ולעמשא און צו עמשא דען זון פון יתר ויהרגם און ער הט זיי גהרגת וישם און ער הט פארגאסען זייער בלוט גלייך ווי זיי וואלטען מיט אים מלחמה גהאלטען בשלום און זיי האבן גימיינט ער הט פרידען געשלאסען מיט זייא ויתן און ער הט גיגעבען דאס בלוט פון דר מלחמה בחגורתו אין זיין גארטעל וואס אין זיינע לענדען מיינט מען די שווערד ובנעלו און מיט די שיך וואס אויף זיינע פיס ועשית און דו זאלסט טאן מיט דיין חכמה דו זאלסט אים גיפינען עפיס אבלבול ולא און זאלסט ניט לאזען נידערען זיין גרייזקייט מיט פרידען אין גרוב דו זאלסט אים ניט לאזן שטארבען מיט זיין טוט ולבני און צו די קינדער פון ברזלי וואס ער איז פון גלעד תעשה חסד זאלסטו טאן גינאד והיו און זיי זאלן זיין צווישען די וואס עסין פון דיין טיש כי ווארום זיי האבן מיר געגעבען עסען בברחי אז איך בין אנטלאפען גיווארן פר דיין ברודער אבשלום והנה עמך מיט דיר איז שמעי דר זוהן פון גרא פון שבט בנימין פון דער שטאט בחורים והוא קללני און ער האט מיך גישאלטען קללה נמרצת מיט די ערגסטע קללות ביום אין דעם טאג אז איך בין גיגאנגען צו מחנים והוא און ער איז גיגאנגען קעגין מיר צום ירדן מיך איבער בעטען ואשבע לו ביי האב איך אים גישווארען מיט גאטס נאמען לאמר צו זאגען אם אוב איך וועל דיך טייטען מיט אשווערד זאל מיר אזו און אזו זיין ועתה און יעצט זאלסטו אים ניט ריין מאכן כי ווארום דו ביסט דאך איין קלוגער מענטש וידעת און דו זאלסט וויסן וואס דו זאלסט אים טאן והורדת און דוא זאלסט מאבען נידערן זיין גרייזקייט אין גרוב אריין מיט בלוט וישכב און דוד איז גשטארבן אזו ווי זיינע עלטערן ויקבר און ער איז באגראבין גיווארען אין דער שטאט פון דוד דס איז ציון והימים און דיא טעג וואס דוד האט גיקיניגט אויף דיא ישראל זענען גיוועןארבעים פערציג יאהר בחברון אין חברון הט ער גיקיניגט זיבען יאר און אין ירושלים האט ער גיקיניגט דרייא און דרייסיג יאר ושלמה און שלמה איז ארויף אויף דעם טראהן שטול פון זיין פאטער דוד ותכון מלכתו מאד און זיין מלוכה איז זייער שטארק גיווארען:

הפטרה לשבת ראשון של חנוכה (בתרי עשר בזכריה סימן ב)

רני ושמחי בת־ציון כי הנני־בא ושכנתי בתוכך נאם־יהוה: ונלוו גוים רבים אל־
יהוה ביום ההוא והיו לי לעם ושכנתי בתוכך וידעת כי־יהוה צבאות שלחני
אליך: ונחל יהוה את־יהודה חלקו על אדמת הקדש ובחר עוד בירושלם: הס כל־
בשר מפני יהוה כי נעור ממעון קדשו: ויראני את־יהושע הכהן הגדול עמד לפני
מלאך יהוה והשטן עמד על־ימינו לשטנו: ויאמר יהוה אל־השטן יגער יהוה בך
השטן ויגער יהוה בך הבחר בירושלם הלוא זה אוד מצל מאש: ויהושע היה לבוש

בגדים צואים ועמד לפני המלאך: ויען ויאמר אל־העמדים לפניו לאמר הסירו
הבגדים הצאים מעליו ויאמר אליו ראה העברתי מעליך עונך והלבש אתך
מחלצות: ואמר ישימו צניף טהור על־ראשו וישימו הצניף הטהור על־ראשו
וילבשהו בגדים ומלאך יהוה עמד: ויעד מלאך יהוה ביהושע לאמר: כה־אמר יהוה
צבאות אם־בדרכי תלך ואם את־משמרתי תשמר וגם־אתה תדין את־ביתי וגם
תשמר את־חצרי ונתתי לך מהלכים בין העמדים האלה: שמע־נא יהושע | הכהן
הגדול אתה ורעיך הישבים לפניך כי־אנשי מופת המה כי־הנני מביא את־עבדי
צמח: כי | הנה האבן אשר נתתי לפני יהושע על־אבן אחת שבעה עינים הנני
מפתח פתחה נאם יהוה צבאות ומשתי את־עון הארץ־ההיא ביום אחד: ביום ההוא
נאם יהוה צבאות תקראו איש לרעהו אל־תחת גפן ואל־תחת תאנה: וישב המלאך
הדבר בי ויעירני כאיש אשר־יעור משנתו: ויאמר° אלי מה אתה ראה ויאמר ראיתי
והנה מנורת זהב כלה וגלה על־ראשה ושבעה נרתיה עליה שבעה ושבעה מוצקות
לנרות אשר על־ראשה: ושנים זיתים עליה אחד מימין הגלה ואחד על־שמאלה:
ואען ואמר אל־המלאך הדבר בי לאמר מה־אלה אדני: ויען המלאך הדבר בי ויאמר
אלי הלוא ידעת מה־המה אלה ואמר לא אדני: ויען ויאמר אלי לאמר זה דבר־
יהוה אל־זרבבל לאמר לא בחיל ולא בכח כי אם־ברוחי אמר יהוה צבאות: מי־אתה
הר־הגדול לפני זרבבל למישר והוציא את־האבן הראשה תשאות חן חן לה:

°ואמר ק׳

הפטרה לשבת שניה של חנוכה (במלכים א סימן ז)

ויעש חירום את־הכירות ואת־היעים ואת־המזרקות ויכל חירם לעשות את־כל־
המלאכה אשר עשה למלך שלמה בית יהוה: עמדים שנים וגלת הכתרת אשר־
על־ראש העמודים שתים והשבכות שתים לכסות את־שתי גלות הכתרת אשר על־
ראש העמודים: ואת־הרמנים ארבע מאות לשתי השבכות שני־טורים רמנים
לשבכה האחת לכסות את־שתי גלות הכתרת אשר על־פני העמודים: ואת־
המכנות עשר ואת־הכירת עשרה על־המכנות: ואת־הים האחד ואת־הבקר שנים־
עשר תחת הים: ואת־הסירות ואת־היעים ואת־המזרקות ואת כל־הכלים האהל° האלה ק׳
אשר עשה חירם למלך שלמה בית יהוה נחשת ממרט: בכבר הירדן יצקם המלך
במעבה האדמה בין סכות ובין צרתן: וינח שלמה את־כל־הכלים מרב מאד מאד
לא נחקר משקל הנחשת: ויעש שלמה את כל־הכלים אשר בית יהוה את מזבח
הזהב ואת־השלחן אשר עליו לחם הפנים זהב: ואת־המנרות חמש מימין וחמש
משמאל לפני הדביר זהב סגור והפרח והנרת והמלקחים זהב: והספות והמזמרות
והמזרקות והכפות והמחתות זהב סגור והפתות לדלתות הבית הפנימי לקדש
הקדשים לדלתי הבית להיכל זהב:

הפטרת ערב ראש חדש שחל בשבת (בשמואל א סימן כ)

ויאמר־לו יהונתן מחר חדש ונפקדת כי יפקד מושבך: ושלשת תרד מאד ובאת
אל־המקום אשר־נסתרת שם ביום המעשה וישבת אצל האבן האזל: ואני
שלשת החצים צדה אורה לשלח־לי למטרה: והנה אשלח את־הנער לך מצא את־
החצים אם־אמר אמר לנער הנה החצים | ממך והנה קחנו ובאה כי־שלום לך
ואין דבר חי־יהוה: ואם־כה אמר לעלם הנה החצים ממך והלאה לך כי שלחך

יְהוָה׃ וְהַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֲנִי וָאָתָּה הִנֵּה יְהוָה בֵּינִי וּבֵינְךָ עַד־עוֹלָם׃ וַיִּסָּתֵר דָּוִד
בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל־ אל ק׳ הַלֶּחֶם לֶאֱכוֹל׃ וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל־מוֹשָׁבוֹ
כְּפַעַם׀ בְּפַעַם אֶל־מוֹשַׁב הַקִּיר וַיָּקָם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב אַבְנֵר מִצַּד שָׁאוּל וַיִּפָּקֵד מְקוֹם
דָּוִד׃ וְלֹא־דִבֶּר שָׁאוּל מְאוּמָה בַּיּוֹם הַהוּא כִּי אָמַר מִקְרֶה הוּא בִּלְתִּי טָהוֹר הוּא כִּי־
לֹא טָהוֹר׃ וַיְהִי מִמָּחֳרַת הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־יְהוֹנָתָן בְּנוֹ
מַדּוּעַ לֹא־בָא בֶן־יִשַׁי גַּם־תְּמוֹל גַּם־הַיּוֹם אֶל־הַלָּחֶם׃ וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל נִשְׁאֹל
נִשְׁאַל דָּוִד מֵעִמָּדִי עַד־בֵּית לָחֶם׃ וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי נָא כִּי זֶבַח מִשְׁפָּחָה לָנוּ בָּעִיר וְהוּא
צִוָּה־לִי אָחִי וְעַתָּה אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אִמָּלְטָה נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־אֶחָי עַל־כֵּן לֹא־
בָא אֶל־שֻׁלְחַן הַמֶּלֶךְ׃ וַיִּחַר־אַף שָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן־נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת הֲלוֹא
יָדַעְתִּי כִּי־בֹחֵר אַתָּה לְבֶן־יִשַׁי לְבָשְׁתְּךָ וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת אִמֶּךָ׃ כִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן־
יִשַׁי חַי עַל־הָאֲדָמָה לֹא תִכּוֹן אַתָּה וּמַלְכוּתֶךָ וְעַתָּה שְׁלַח וְקַח אֹתוֹ אֵלַי כִּי בֶן־
מָוֶת הוּא׃ וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָמָּה יוּמַת מֶה עָשָׂה׃ וַיָּטֶל
שָׁאוּל אֶת־הַחֲנִית עָלָיו לְהַכֹּתוֹ וַיֵּדַע יְהוֹנָתָן כִּי־כָלָה הִיא מֵעִם אָבִיו לְהָמִית אֶת־
דָּוִד׃ וַיָּקָם יְהוֹנָתָן מֵעִם הַשֻּׁלְחָן בָּחֳרִי־אָף וְלֹא־אָכַל בְּיוֹם־הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לֶחֶם כִּי
נֶעְצַב אֶל־דָּוִד כִּי הִכְלִמוֹ אָבִיו׃ וַיְהִי בַבֹּקֶר וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן הַשָּׂדֶה לְמוֹעֵד דָּוִד וְנַעַר
קָטֹן עִמּוֹ׃ וַיֹּאמֶר לְנַעֲרוֹ רֻץ מְצָא־נָא אֶת־הַחִצִּים אֲשֶׁר אָנֹכִי מוֹרֶה הַנַּעַר רָץ וְהוּא־
יָרָה הַחֵצִי לְהַעֲבִרוֹ׃ וַיָּבֹא הַנַּעַר עַד־מְקוֹם הַחֵצִי אֲשֶׁר יָרָה יְהוֹנָתָן וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן
אַחֲרֵי הַנַּעַר וַיֹּאמֶר הֲלוֹא הַחֵצִי מִמְּךָ וָהָלְאָה׃ וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר מְהֵרָה
חוּשָׁה אַל־תַּעֲמֹד וַיְלַקֵּט נַעַר יְהוֹנָתָן אֶת־הַחִצִּי החצים ק׳ וַיָּבֹא אֶל־אֲדֹנָיו׃ וְהַנַּעַר
לֹא־יָדַע מְאוּמָה אַךְ יְהוֹנָתָן וְדָוִד יָדְעוּ אֶת־הַדָּבָר׃ וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן אֶת־כֵּלָיו אֶל־הַנַּעַר
אֲשֶׁר־לוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ הָבֵיא הָעִיר׃ הַנַּעַר בָּא וְדָוִד קָם מֵאֵצֶל הַנֶּגֶב וַיִּפֹּל לְאַפָּיו
אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וַיִּשְּׁקוּ׀ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וַיִּבְכּוּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ עַד־דָּוִד
הִגְדִּיל׃ וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה
לֵאמֹר יְהוָה יִהְיֶה׀ בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעִי וּבֵין זַרְעֲךָ עַד־עוֹלָם׃

קריאה למפטיר בשבת וראש חדש

בשבת ור״ח חודש מוציאין שני ספרים בראשון קורין שבעה גברי בפרשת השבוע וקדיש לעילא. ובספר שני קורין פרשה ☙:

במדבר כח ט וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה
בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ׃ עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ׃ פ
וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־
שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם׃ וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד וּשְׁנֵי
עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לָאַיִל הָאֶחָד׃ וְעִשָּׂרֹן עִשָּׂרוֹן סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה
בַשֶּׁמֶן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה׃ וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהִין יִהְיֶה לַפָּר
וּשְׁלִישִׁת הַהִין לָאַיִל וּרְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ יָיִן זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי
הַשָּׁנָה׃ וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַיהוָה עַל־עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ׃

הפטרה לשבת וראש חדש (בישעיה סימן ס״ו)

כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי אֵי־זֶה בַיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי וְאֵי־זֶה
מָקוֹם מְנוּחָתִי׃ וְאֶת־כָּל־אֵלֶּה יָדִי עָשָׂתָה וַיִּהְיוּ כָל־אֵלֶּה נְאֻם־יְהוָה וְאֶל־זֶה אַבִּיט

אל־עני ונכה־רוח וחרד על־דברי: שוחט השור מכה־איש זובח השה ערף כלב מעלה
מנחה דם־חזיר מזכיר לבנה מברך און גם־המה בחרו בדרכיהם ובשקוציהם נפשם
חפצה: גם־אני אבחר בתעלליהם ומגורתם אביא להם יען קראתי ואין עונה
דברתי ולא שמעו ויעשו הרע בעיני ובאשר לא־חפצתי בחרו: שמעו דבר־יהוה
החרדים אל־דברו אמרו אחיכם שנאיכם מנדיכם למען שמי יכבד יהוה ונראה
בשמחתכם והם יבשו: קול שאון מעיר קול מהיכל קול יהוה משלם גמול לאיביו:
בטרם תחיל ילדה בטרם יבוא חבל לה והמליטה זכר: מי־שמע כזאת מי ראה
כאלה היוחל ארץ ביום אחד אם־יולד גוי פעם אחת כי־חלה גם־ילדה ציון את־
בניה: האני אשביר ולא אוליד יאמר יהוה אם־אני המוליד ועצרתי אמר אלהיך:
שמחו את־ירושלם וגילו בה כל־אהביה שישו אתה משוש כל־המתאבלים עליה:
למען תינקו ושבעתם משד תנחמיה למען תמצו והתענגתם מזיו כבודה: כי־כה
אמר יהוה הנני נטה־אליה כנהר שלום וכנחל שוטף כבוד גוים וינקתם על־צד
תנשאו ועל־ברכים תשעשעו: כאיש אשר אמו תנחמנו כן אנכי אנחמכם ובירושלם
תנחמו: וראיתם ושש לבכם ועצמותיכם כדשא תפרחנה ונודעה יד־יהוה את־
עבדיו וזעם את־איביו: כי־הנה יהוה באש יבוא וכסופה מרכבתיו להשיב בחמה
אפו וגערתו בלהבי־אש: כי באש יהוה נשפט ובחרבו את־כל־בשר ורבו חללי יהוה:
המתקדשים והמטהרים אל־הגנות אחר אחד° בתוך אכלי בשר החזיר והשקץ והעכבר
יחדו יספו נאם־יהוה: ואנכי מעשיהם ומחשבתיהם באה לקבץ את־כל־הגוים
והלשנות ובאו וראו את־כבודי: ושמתי בהם אות ושלחתי מהם | פליטים אל־
הגוים תרשיש פול ולוד משכי קשת תבל ויון האיים הרחקים אשר לא־שמעו
את־שמעי ולא־ראו את־כבודי והגידו את־כבודי בגוים: והביאו את־כל־אחיכם |
מכל־הגוים | מנחה | ליהוה בסוסים וברכב ובצבים ובפרדים ובכרכרות על
הר קדשי ירושלם אמר יהוה כאשר יביאו בני ישראל את־המנחה בכלי טהור בית
יהוה: וגם־מהם אקח לכהנים ללוים אמר יהוה: כי כאשר השמים החדשים
והארץ החדשה אשר אני עשה עמדים לפני נאם־יהוה כן יעמד זרעכם ושמכם:
והיה מדי־חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל־בשר להשתחות לפני אמר
יהוה: ויצאו וראו בפגרי האנשים הפשעים בי כי תולעתם לא תמות ואשם לא
תכבה והיו דראון לכל־בשר:

°אחת קרי

והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחות לפני אמר יהוה:

מנהג ספרדים אם חל ר"ח ביום ש"ק וביום א' להוסיף פסוק ראשון ואחרון של הפטרת מחר חודש:

סימני הקריאות

לר"ח ולחנוכה ולת"צ

בר"ח קורין ארבעה גברי בפ' פנחס מן את קרבני לחמי לאשי עד יעשה ונסכו ואם חל ר"ח בשבת קורא המפטיר וביום השבת ובראשי חדשיכם עד יעשה ונסכו:

בחנוכה ביום ראשון קורין ג' בני אדם בפ' נשא מן ויהי ביום כלות משה עד זה קרבן נחשון בן עמינדב ובשאר הימים קורין נשיא א' של יום וביום שלאחריו. וביום השמיני קורין עד כן עשה את המנורה:

בת"צ בשחרית ובמנחה קורין ג' בני אדם בפ' כי תשא מן ויחל עד לשבות לעמו ומדלגין עד פסל לך וקורין עד אשר אני עושה עמך:

דיני ברכת ההפטרה

אלו הימים שאין קטן עולה למפטיר. ר"ח. ויוה"כ. תענית צבור שחרית ומנחה. שבת שובה. ז' דפסח. א' דשבועות. ד' פרשיות. רק אם יש צורך מפני דרכי שלום יכולין לקרותו בפ' שקלים ופ' החודש: כהן ולוי יכולין

לעלות למפטיר. אבל. או יא"ל. בשבוע שאחריו יש לו קדימה למפטיר: מותר להפסיק אפילו באמצע פרקים דק"ש בכדי לענות ברכו וביהל"ו (ואמנים דברכת התורה וברכת ההפטרה): אסור לדבר בעת אמירת ההפטרה וברכותיה כמו בקריאת ס"ת:

כל הצבור מחויבים לומר ההפטרה בלחש ועכ"פ יהיה שעה שניך להמפטיר שיוכלו לשמוע ממנו ויאמרו אחריו בלחש ולא ישבו ההמון באמירתם ההפטרה אחר שסיים המפטיר ומתחיל לומר הברכות: מי שרוצה להשלים מאה ברכות בשמיעת ברכות המפטיר משום דשומע כעונה מחויב לשמוע כל הברכות מתחלה ועד סוף ויענה אמן על כל ברכה וברכה אבל לא יענה ברוך הוא וב"ש משום דהוי אלו כמפסיק באמצע ברכה ומשנה ממטבע חכמים: אם כן יו"ד בשעה שמתחיל הברכה כראשונה ויצא מקלתן יוכל לסיים ההפטרה עם הברכות שלאחריה: בנוסח סיום הברכה נאמן ונאמן אתה. נכון שלא לומר ורחמן בכדי שיהיה סמוך לחתימה מעין החתימה. אך מי שאומרו אין מזניחין אותו. בנוסח שלא יכבה וי"ג שלא תכבה אין בזה הקפדה כלל: בששני סדרות מחוברין יקרא הפטרה השניה חוץ מפרשת אחרי וקדושים ופ' נצבים וילך: אין המפטיר רשאי להתחיל הברכה עד שיגלול הגולל הס"ת: אין להתחיל הברכה עד שיראה מקום התחלת ההפטרה ואין לסגר ההפט' מלפניו עד שיקיים כל הברכות שלאחריה כדי שיראה על מה הוא מברך:

כללים בדברי רש"י זכרונו לברכה. שמורה בכל טוב וערוכה.
לקוחים מדברי המפרשים. זה אומר בכה וזה אומר בכה:

(א) כל מקום שפירש רש"י כתרגומו. הנה הוא סותר את העברי. פי' שאין הפשט כמו העברי:

(ב) ואונקלוס תרגם. אז אינו סותר התרגום אלא מפרש דעתו של אונקלוס:

(ג) המתרגם. בכל מקום שהוא. אז סותר התרגום שהוא טעות:

(ד) ותרגומו. אז מביא רש"י ראיה לפירושו שכן הוא:

(ה) וכשהוא כותב התרגום. כגון דהילו או כיוצא בו ואינו אומר כתרגומו או תרגום. אז אינו קשה על העברי אלא רוצה ליישב ולפרש לשון התרגום. כגון שתלתי' שהוא מפרש שהוא לשון הולאה:

(ו) וכשהוא אומר ואונקלוס תרגם בפנים אחרים. אז לשון המקרא נופל על ל' התרגום אך שמאריך בלשון:

(ז) וכשהוא כותב העברי וגם התרגום. כגון ככד תרגום יקיר ולא אתייקיר אז הוא מפרש הפעולה שלא תטעה אחר העברי לומר שהוא ג"כ לא שם דבר כמו כי ככד ממך הדבר. וגם כשמשנה לשון תרגום מן העברי לפי לשון התרגום יש לומר כגון ופריצו בארץ וניפוש בארעא ופריצו עבר והתרגום מהפכו להבא. או נקבה שכרך. תרגום פרש אגרך שלא נאמר שהנו"ן שמוש:

אלו שמות הטעמים

פַּשְׁטָא מֻנַּח זַרְקָא מֻנַּח סֶגּוֹל מֻנַּח | מֻנַּח רְבִיעִי מַהְפַּךְ פַּשְׁטָא זָקֵף קָטֹן זָקֵף גָּדוֹל מֵרְכָא טִפְּחָא מֻנַּח אֶתְנַחְתָּא פָּזֵר תְּלִישָׁא קְטַנָּה תְּלִישָׁא גְדוֹלָה קַדְמָא וְאַזְלָא אַזְלָא גֵרֵשׁ גֵּרְשַׁיִם דַּרְגָּא תְּבִיר יְתִיב פְּסִיק | סוֹף פָּסוּק: שַׁלְשֶׁלֶת קַרְנֵי פָרָה מֵרְכָא כְּפוּלָה יֵרַח בֶּן יוֹמוֹ:

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם

ברכות הפטרה

קודם קריאת הפטרה יברך

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

אומרים ההפטרה ואח"כ אומרים זה

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם צוּר כָּל־הָעוֹלָמִים צַדִּיק בְּכָל־הַדּוֹרוֹת הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם שֶׁכָּל־דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק:

נֶאֱמָן אַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא־יָשׁוּב רֵיקָם כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל־דְּבָרָיו:

רַחֵם עַל־צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מְשַׂמֵּחַ־צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ. וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ. בִּמְהֵרָה יָבֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ. עַל כִּסְאוֹ לֹא־יֵשֵׁב זָר וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת־כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ־לּוֹ שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מָגֵן דָּוִד: ע"כ בת"צ

עַל־הַתּוֹרָה וְעַל־הָעֲבוֹדָה וְעַל־הַנְּבִיאִים וְעַל־יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ־לָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת:

עַל־הַכֹּל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל־חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

סדר הנחת תפילין

מיד שיתעורר משנתו כדי שלא יחזור ויישן ירגיל א״ע להתבונן מיד לפני מי הוא שוכב לפני מלך מלכי המלכים הקב״ה. כמ״ש מלא את השמים ואת הארץ אני מלא וכו׳ ואילו היה שוכב לפני מלך ב״ו היה מתחייב בנפשו וכו׳ וטוב להרגיל עצמו לומר מיד כשניעור נוסח זה מודה וכו׳ ועי״ז יזכור את ה׳ הנלב עליו ויקים בזריזות. ויאמר זה אף קודם נטילה לפי שאין בו שם:

מודה אני לפניך מלך חי וקים שהחזרת בי נשמתי בחמלה. רבה אמונתך:

קודם לבישת הטלית קטן אחר שנטל ידיו יאמר זה:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות ציצית:

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שתהא חשובה מצות ציצית לפניך כאלו קימתיה בכל פרטיה ודקדוקיה וכונותיה ותרי״ג מצות התלוים בה אמן סלה:

כשיבדוק הציצית מטלית גדול יאמר זה:

ברכי נפשי את יי יי אלהי גדלת מאד הוד והדר לבשת: עוטה אור כשלמה נוטה שמים כיריעה:

קודם עטיפת הטלית גדול יאמר זה:

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ליחד שם י״ה בו״ה ביחודא שלים בשם כל ישראל, הריני מתעטף גופי בציצית כן תתעטף נשמתי ורמ״ח איברי ושס״ה גידי באור הציצית העולה תרי״ג וכשם שאני מתכסה בטלית בעולם הזה כך אזכה לחלוקא דרבנן ולטלית נאה לעולם הבא בגן עדן. ועל ידי מצות ציצית תנצל נפשי רוחי ונשמתי ותפלתי מן החיצונים והטלית יפרוש כנפיו עליהם ויצילם כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף. ותהא חשובה מצות ציצית לפני הקדוש ברוך הוא כאלו קימתיה בכל פרטיה ודקדוקיה וכונותיה ותרי״ג מצות התלוים בה. אמן סלה:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעטף בציצית:

ויכסה ראשו בטלית ויאמר מה יקר

מה יקר חסדך אלהים ובני אדם בצל כנפיך יחסיון: ירוין מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם: כי עמך מקור חיים באורך נראה אור: משך חסדך ליודעיך וצדקתך לישרי לב:

קודם הנחת תפילין יאמר זה:

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ליחד שם י״ה בו״ה ביחודא שלים בשם כל ישראל. הנני מכוין בהנחת תפילין לקיים מצות בוראי שצונו להניח תפילין ככתוב בתורתו וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך והם ארבע פרשיות אלו. שמע. והיה אם שמוע. קדש. והיה כי יביאך שיש בהם יחודו ואחדותו יתברך שמו בעולם ושנזכור נסים ונפלאות שעשה עמנו בהוציאנו ממצרים ואשר לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כרצונו וצונו להניח על היד לזכרון זרוע הנטויה ושהיא נגד הלב לשעבד בזה תאוות ומחשבות לבנו לעבודתו יתברך שמו ועל הראש נגד המוח שהנשמה שבמוחי עם שאר חושי וכחותי כלם יהיו משועבדים לעבודתו יתברך שמו. ומשפע מצות תפילין יתמשך עלי להיות לי חיים ארוכים ושפע קודש ומחשבות קדושות בלי הרהור חטא ועון כלל ושלא יפתנו ולא יתגרה בנו יצר הרע ויניחנו לעבוד את יי כאשר עם לבבנו: ויהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתהא חשובה מצות הנחת תפלין לפני הקדוש ברוך הוא כאלו קימתיה בכל פרטיה ודקדוקיה וכונותיה ותרי״ג מצות התלוים בה אמן סלה:

ויניח על יד שמאל וקודם הקשירה יברך

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפלין

יניח תפילין של ראש ויברך:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפלין:

ותיכף יאמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

ומחכמתך אל עליון תאציל עלי ומבינתך תבינני. ובחסדך תגדיל עלי ובגבורתך תצמית אויבי וקמי. ושמן הטוב תריק על שבעה קני המנורה להשפיע טובך לבריותיך. פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון:

אח״כ כורך שלש כריכות על האצבע האמצעית ואומר

וארשתיך לי לעולם. וארשתיך לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים. וארשתיך לי באמונה וידעת את יי:

ויאמר פרשה זו:

וידבר יי אל משה לאמר: קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא: ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים כי בחזק יד הוציא יי אתכם מזה ולא יאכל חמץ: היום אתם יוצאים בחדש האביב: והיה כי יביאך יי אל ארץ הכנעני והחתי והאמרי והחוי והיבוסי אשר נשבע לאבותיך לתת לך ארץ זבת חלב ודבש ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה: שבעת ימים תאכל מצת וביום השביעי חג ליי: מצות יאכל את שבעת הימים ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאר בכל גבלך: והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה יי לי בצאתי ממצרים: והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת יי בפיך כי ביד חזקה הוצאך יי ממצרים: ושמרת את החקה הזאת למועדה מימים ימימה: והיה כי יביאך יי אל ארץ הכנעני כאשר נשבע לך ולאבותיך ונתנה לך: והעברת כל פטר רחם ליי וכל פטר שגר בהמה אשר יהיה לך הזכרים ליי: וכל פטר חמר תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו וכל בכור אדם בבניך תפדה: והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו יי ממצרים מבית עבדים: ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרג יי כל בכור בארץ מצרים מבכר אדם ועד בכור בהמה על כן אני זבח ליי כל פטר רחם הזכרים וכל בכור בני אפדה: והיה לאות על ידכה ולטוטפת בין עיניך כי בחזק יד הוציאנו יי ממצרים:

כשנכנס לבית הכנסת יאמר זה:

ואני ברוב חסדך אבא ביתך אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך: בבית אלהים נהלך ברגש:

תפלה קודם התפלה

מהרב החסיד המפורסם איש אלהי מו״ה אלימלך זצ״ל:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שומע קול שועת עתירות ומאזין לקול תפלת עמו ישראל ברחמיו שתכין לבנו ותכונן מחשבותינו ותשגר תפלתנו בפינו ותקשיב אזנך לשמוע בקול תפלת עבדיך המתחננים אליך בקול שועה ורוח נשברה. ואתה אל רחום ברחמיך הרבים ובחסדיך הגדולים תמחול ותסלח ותכפר לנו ולכל עמך בית ישראל את כל מה שחטאנו והעוינו והרשענו ופשענו לפניך. כי גלוי וידוע לפניך כי לא במרד ובמעל חלילה וחלילה מרינו את פיך ודברי תורתך ומצותיך כי אם מרוב היצר הבוער בקרבנו תמיד לא ינוח ולא ישקוט עד אשר מביאנו אל תאות העולם השפל הזה ואל הבליו ומבלבל את מחשבותינו תמיד. אפילו בשעה שאנחנו עומדים להתפלל

נכון לומר זה קודם התפלה מתקוני זוהר:

פתח אליהו ואמר רבון עלמין דאנת הוא חד ולא בחושבן. אנת הוא עילאה על כל עלאין סתימא על כל סתימין. לית מחשבה תפיסא בך כלל. אנת הוא דאפיקת עשר תיקונין וקרינן להון עשר ספירן לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין. ועלמין דאתגליין. ובהון אתכסיאת מבני נשא ואנת

הוא דקשיר לון. ומיחד לון. ובגין דאנת מלגאו כל מאן דאפריש חד מחבריה מאלין עשר ספירן אתחשיב ליה כאילו אפריש בך. ואלין עשר ספירן. אינון אזלין כסדרן. חד אריך וחד קציר וחד בינוני. ואנת הוא דאנהיג לון ולית מאן דאנהיג לך לא לעילא ולא לתתא ולא מכל סטרא. לבושין תקינת לון דמנייהו פרחין נשמתין לבני נשא. וכמה גופין תקינת לון דאתקריאו גופין לגבי לבושין דמכסין עליהון. ואתקריאו בתקונא דא. חסד דרועא ימינא. גבורה דרועא שמאלא. תפארת גופא. נצח והוד תרין שוקין. ויסוד סיומא דגופא אות ברית קודש. מלכות פה תורה שבעל פה קרינן לה. חכמה מוחא איהי מחשבה מלגאו. בינה לבא ובה הלב מבין. ועל אלין תרין כתיב הנסתרות ליי אלהינו. כתר עליון איהו כתר מלכות. ועלה אתמר מגיד מראשית אחרית ואיהו קרקפתא דתפלין מלגאו איהו שם נמ"ה כוזו יו"ד ה"א וא"ו ה"א דאיהו אורח אצילות. ואיהו שקיו דאילנא בדרועוי וענפוי כמיא דמשקי לאילנא ואתרבי בההוא שקיו: רבון עלמין אנת הוא עלת העלות וסבת הסבות דאשקי לאילנא בההוא נביעו. וההוא נביעו איהו כנשמתא לגופא דאיהו חיים לגופא. ובך לית דמיון ודיוקנא מכל מה דלגאו ולבר. ובראת שמיא וארעא ואפיקת מנהון שמשא וסיהרא וכוכביא ומזליא. ובארעא אילנין ודשאין וגנתא דעדן ועשבין וחיון ובעירין ועופין ונונין ובני נשא לאשתמודעא בהון עלאין ואיך יתנהגון בהון עילאין ותתאין ואיך אשתמודען עילאי מתתאי ולית דידע בך כלל. ובר מינך לית יחידא בעילאי ותתאי. ואנת אשתמודע עלת על כולא ואדון על כולא. וכל ספירא אית לה שם ידיעא ובהון אתקריאו מלאכיא. ואנת לית לך שם ידיעא דאנת הוא ממלא כל שמהן ואנת הוא שלימו דכלהו וכד אנת תסתלק מנייהו אשתארו כלהון שמהן כגופא בלא נשמתא. אנת הוא חכים ולא בחכמה ידיעא. אנת הוא מבין ולא בבינה ידיעא. לית לך אתר ידיעא אלא לאשתמודעא תוקפך וחילך לבני נשא ולאחזאה לון איך מתנהג עלמא בדינא וברחמי דאינון צדק ומשפט כפום עובדיהון דבני נשא, דין איהו גבורה משפט עמודא דאמצעיתא צדק מלכותא קדישא מאזני צדק תרין סמכי קשוט הין צדק אות ברית קודש. כלא לאחזאה איך מתנהג עלמא אבל לאו דאית לך צדק ידיעא דאיהו דין ולא משפט ידיעא דאיהו רחמי ולא מכל אלין מדות כלל: ברוך יי לעולם אמן ואמן:

להתפלל לפניך ולבקש על נפשנו הוא מבלבל את מחשבותינו תמיד בתחבולותיו ואין אנו יכולים לעמוד נגדו כי נחלש שכלנו ומוחנו עד מאוד וכשל כח הסבל מרוב הצרות ומרוב טרדת הזמן לכן אתה אל רחום וחנון עשה עמנו כמו שהבטחתנו על ידי נאמן ביתך וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם ואמרו חז"ל אף על פי שאינו הגון ואינו כדאי כי כן דרכך להיטיב לרעים ולטובים כי גלוי וידוע לפניך אנקתנו וצערנו ושיחנו על אשר אין אנו יכולים לקרב עצמנו לעבודתך ולדבק לבנו בך באמת ובתמים אהה על נפשנו אוי עלינו מאוד אבינו שבשמים. ואתה תעורר נא רחמיך וחסדיך הגדולים והמרובים עלינו לגרש ולבער את יצרנו הרע מקרבנו ותגער בו שיסור וילך מאתנו ואל יסית אותנו להדיחנו מעבודתך חלילה ואל יעלה בלבנו שום מחשבה רעה הן בהקיץ הן בחלום חלילה בפרט בעת שאנחנו עומדים בתפלה לפניך או בשעה שאנחנו לומדים תורתך ובשעה שאנחנו עוסקים במצותיך תהא מחשבתנו זכה צלולה וברורה וחזקה באמת בלבב שלם כרצונך הטוב עמנו. ותעורר לבבנו ולבם כל ישראל עמך ליחדך באמת ובאהבה לעבדך עבודה הישרה המקובלת לפני כסא כבודך ותקבע אמונתך בלבנו תמיד בלי הפסק. ותהא אמונתך קשורה בלבנו כיתד שלא תמוט. ותעביר מעלינו כל המסכים המבדילים בינינו לבינך אבינו שבשמים. ותצילנו מכל המכשולות ומשגיאות אל תעזבנו ואל תטשנו ואל תכלימנו ותהא עם פינו בעת הטיפנו ועם ידינו בעת מעבדנו ועם לבנו בעת מחשבותינו ותזכנו אבינו שבשמים אל מלא רחמים שנייחד את לבבנו ומחשבותינו ודבורנו ומעשינו וכל תנועותינו והרגשותינו הידועות לנו ושאינן ידועות לנו הנגלות והנסתרות שיהא הכל ביחוד אליך באמת ובתמים בלי שום מחשבת פסול חלילה וטהר לבנו וקדשנו וזרוק עלינו מים טהורים וטהרנו באהבתך ובחמלתך ותטע אהבתך ויראתך בלבנו תמיד בלי הפסק בכל עת ובכל זמן ובכל מקום בלכתנו ובשכבנו ובקומנו תבער תמיד רוח קדשך בקרבנו ונשען תמיד בך ובגדולתך ובאהבתך וביראתך ובתורתך שבכתב ושבעל פה הנגלה והנסתר ובמצותיך ליחד שמך הגבור והנורא ותשמרנו מן הפניות והגאות ומן הכעס והקפדנות והעצבות והרכילות ושאר מדות רעות ומכל דבר המפסיד עבודתך הקדושה והטהורה החביבה עלינו ותשפיע רוח קדשך עלינו שנהיה דבקים בך ושנשתוקק תמיד אליך יותר ויותר. וממדרגה למדרגה תעלנו שנזכה לבא למעלת אבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב וזכותם יעמוד לנו שתשמע בקול תפלתנו שנהיה תמיד נענים בעת שנתפלל אליך עלינו או על שום אחד מעמך ישראל על יחיד או על רבים ותשמח ותתפאר בנו ונעשה פרי למעלה ושורש למטה ואל תזכיר לנו חטאתינו ובפרט חטאת נעורינו כמאמר דוד המלך ע"ה חטאות נעורי ופשעי אל תזכור. ותהפוך עונותינו ופשעינו לזכות ותשפיע עלינו מעולם התשובה תמיד הרהור לשוב אליך בלב שלם ולתקן את אשר פגמנו בשמותיך הקדושים והטהורים ותצילנו מקנאת איש מרעהו ולא תעלה קנאת אדם על לבנו ולא קנאתנו על אחרים. אדרבה תן בלבנו שנראה כל אחד מעלת חברינו ולא חסרונם ושנדבר כל אחד את חברו בדרך הישר והרצוי לפניך ואל תעלה שום שנאה מאחד על חבירו חלילה ותחזק התקשרותנו באהבה אליך כאשר גלוי וידוע לפניך שיהא הכל נחת רוח אליך וזה עיקר כוונתינו ואם אין לנו שכל לכוין את לבבנו אליך אתה תלמדנו אשר נדע באמת כוונת רצונך הטוב ועל כל זאת מתחננים אנחנו לפניך אל מלא רחמים שתקבל את תפלתנו ברחמים וברצון אמן כן יהי רצון:

ידיד נפש אב הרחמן משוך עבדך אל רצונך ירוץ עבדך כמו איל ישתחוה אל מול הדרך יערב לו ידידותך מנופת צוף וכל טעם:

הדור נאה זיו העולם נפשי חולת אהבתך אנא אל נא רפא נא לה בהראות לה נועם זיוך אז תתחזק ותתרפא והיתה לה שמחת עולם:

ותיק יהמו נא רחמיך וחוסה נא על בן אהובך כי זה כמה נכסוף נכספתי לראות בתפארת עזך. אלה חמדה לבי וחוסה נא ואל תתעלם:

הגלה נא ופרוס חביבי עלי את סכת שלומך. תאיר ארץ מכבודך. נגילה ונשמחה בך. מהר אהוב כי בא מועד וחננו כימי עולם:

כשנכנס לבית הכנסת יאמר זה.

מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל: ואני ברוב חסדך אבוא ביתך אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך: יי אהבתי מעון ביתך ומקום משכן כבודך: ואני אשתחוה ואכרעה אברכה לפני יי עושי: ואני תפלתי לך יי עת רצון אלהים ברב חסדך ענני באמת ישעך:

אדון עולם אשר מלך. בטרם כל יציר נברא:
לעת נעשה בחפצו כל. אזי מלך שמו נקרא:
ואחרי ככלות הכל. לבדו ימלוך נורא: והוא היה.
והוא הוה. והוא יהיה בתפארה: והוא אחד ואין
שני. להמשיל לו להחבירה: בלי ראשית בלי
תכלית. ולו העוז והמשרה: והוא אלי וחי גואלי.
וצור חבלי בעת צרה: והוא נסי ומנוס לי. מנת
כוסי ביום אקרא: בידו אפקיד רוחי. בעת אישן
ואעירה: ועם רוחי גויתי. יי לי ולא אירא:

יִגְדַּל אֱלֹהִים חַי וְיִשְׁתַּבַּח. נִמְצָא וְאֵין עֵת אֶל מְצִיאוּתוֹ: אֶחָד וְאֵין יָחִיד כְּיִחוּדוֹ. נֶעְלָם וְגַם אֵין סוֹף לְאַחְדוּתוֹ: אֵין לוֹ דְמוּת הַגּוּף וְאֵינוֹ גוּף. לֹא נַעֲרוֹךְ אֵלָיו קְדֻשָּׁתוֹ: קַדְמוֹן לְכָל דָּבָר אֲשֶׁר נִבְרָא. רִאשׁוֹן וְאֵין רֵאשִׁית לְרֵאשִׁיתוֹ: הִנּוֹ אֲדוֹן עוֹלָם לְכָל נוֹצָר. יוֹרֶה גְדֻלָּתוֹ וּמַלְכוּתוֹ: שֶׁפַע נְבוּאָתוֹ נְתָנוֹ. אֶל אַנְשֵׁי סְגֻלָּתוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ: לֹא קָם בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה עוֹד. נָבִיא וּמַבִּיט אֶת תְּמוּנָתוֹ: תּוֹרַת אֱמֶת נָתַן לְעַמּוֹ אֵל. עַל יַד נְבִיאוֹ נֶאֱמַן בֵּיתוֹ: לֹא יַחֲלִיף הָאֵל וְלֹא יָמִיר דָּתוֹ. לְעוֹלָמִים לְזוּלָתוֹ: צוֹפֶה וְיוֹדֵעַ סְתָרֵינוּ. מַבִּיט לְסוֹף דָּבָר בְּקַדְמָתוֹ: גּוֹמֵל לְאִישׁ חֶסֶד בְּמִפְעָלוֹ. נוֹתֵן לְרָשָׁע רָע כְּרִשְׁעָתוֹ: יִשְׁלַח לְקֵץ הַיָּמִין מְשִׁיחֵנוּ. לִפְדּוֹת מְחַכֵּי קֵץ יְשׁוּעָתוֹ: מֵתִים יְחַיֶּה אֵל בְּרוֹב חַסְדּוֹ בָּרוּךְ עֲדֵי עַד שֵׁם תְּהִלָּתוֹ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדָיִם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם בְּחָכְמָה וּבָרָא בוֹ נְקָבִים נְקָבִים חֲלוּלִים חֲלוּלִים גָּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי כִסֵּא כְבוֹדֶךָ שֶׁאִם יִפָּתֵחַ אֶחָד מֵהֶם אוֹ יִסָּתֵם אֶחָד מֵהֶם אִי אֶפְשַׁר לְהִתְקַיֵּם וְלַעֲמוֹד לְפָנֶיךָ אֲפִילוּ שָׁעָה אֶחָת: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ רוֹפֵא כָל בָּשָׂר וּמַפְלִיא לַעֲשׂוֹת:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲסוֹק בְּדִבְרֵי תוֹרָה: וְהַעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ וּבְפִיּוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ (וצאצאי צאצאינו) וְצֶאֱצָאֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתֶךָ לִשְׁמָהּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:
יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ:
יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:
וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם שִׁיעוּר הַפֵּאָה וְהַבִּכּוּרִים וְהָרְאָיוֹן וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְתַלְמוּד תּוֹרָה. אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא: וְאֵלּוּ הֵן כִּבּוּד אָב וָאֵם וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְהַשְׁכָּמַת בֵּית הַמִּדְרָשׁ שַׁחֲרִית וְעַרְבִית וְהַכְנָסַת אוֹרְחִים וּבִקּוּר חוֹלִים וְהַכְנָסַת כַּלָּה וּלְוָיַת הַמֵּת וְעִיּוּן תְּפִלָּה וַהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ וּבֵין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כּוּלָּם:

אֱלֹהַי. נְשָׁמָה שֶׁנָּתַתָּ בִּי טְהוֹרָה הִיא אַתָּה בְרָאתָהּ אַתָּה יְצַרְתָּהּ אַתָּה נְפַחְתָּהּ בִּי וְאַתָּה מְשַׁמְּרָהּ בְּקִרְבִּי. וְאַתָּה עָתִיד לִטְּלָהּ מִמֶּנִּי וּלְהַחֲזִירָהּ בִּי לֶעָתִיד לָבֹא: כָּל זְמַן שֶׁהַנְּשָׁמָה בְּקִרְבִּי מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי רִבּוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים אֲדוֹן כָּל הַנְּשָׁמוֹת: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר נְשָׁמוֹת לִפְגָרִים מֵתִים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן לַשֶּׂכְוִי בִינָה לְהַבְחִין בֵּין יוֹם וּבֵין לָיְלָה:
בָּא"י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי גּוֹי:
בָּא"י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי עָבֶד:
בָּא"י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי אִשָּׁה:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם פּוֹקֵחַ עִוְרִים:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מַלְבִּישׁ עֲרֻמִּים:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מַתִּיר אֲסוּרִים:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם זוֹקֵף כְּפוּפִים:
בָּא"י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם רוֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם:
בָּא"י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר הֵכִין מִצְעֲדֵי גָבֶר:
בָּא"י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁעָשָׂה לִי כָּל צָרְכִּי:
בָּא"י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אוֹזֵר יִשְׂרָאֵל בִּגְבוּרָה:
בָּא"י אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם עוֹטֵר יִשְׂרָאֵל בְּתִפְאָרָה:
בָּ"א יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַנּוֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמַּעֲבִיר שֵׁנָה מֵעֵינָי וּתְנוּמָה מֵעַפְעַפָּי:

וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּרְגִּילֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ וְדַבְּקֵנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְאַל תְּבִיאֵנוּ לֹא לִידֵי חֵטְא וְלֹא לִידֵי עֲבֵרָה וְעָוֹן וְלֹא לִידֵי נִסָּיוֹן וְלֹא לִידֵי בִזָּיוֹן וְאַל תַּשְׁלֶט בָּנוּ יֵצֶר הָרָע וְהַרְחִיקֵנוּ מֵאָדָם רָע וּמֵחָבֵר רָע וְדַבְּקֵנוּ בְּיֵצֶר טוֹב וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים וְכוֹף אֶת יִצְרֵנוּ לְהִשְׁתַּעְבֶּד לָךְ וּתְנֵנוּ הַיּוֹם וּבְכָל יוֹם לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל רוֹאֵינוּ וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַגּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתַּצִּילֵנִי הַיּוֹם וּבְכָל יוֹם מֵעַזֵּי פָנִים וּמֵעַזּוּת פָּנִים. מֵאָדָם רָע. מִיֵּצֶר רָע. מֵחָבֵר רָע. וּמִשָּׁכֵן רָע. וּמִפֶּגַע רָע. מֵעַיִן הָרָע מִלָּשׁוֹן הָרָע מִמַּלְשִׁינוּת מֵעֵדוּת שֶׁקֶר מִשִּׂנְאַת הַבְּרִיּוֹת מֵעֲלִילָה מִמִּיתָה מְשׁוּנָה מֵחֳלָיִם רָעִים מִמִּקְרִים רָעִים וּמִשָּׂטָן הַמַּשְׁחִית מִדִּין קָשֶׁה וּמִבַּעַל דִּין קָשֶׁה. בֵּין שֶׁהוּא בֶן בְּרִית וּבֵין שֶׁאֵינוֹ בֶן בְּרִית וּמִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנָּם:

אלהינו ואלהי אבותינו זכרנו בזכרון טוב לפניך ופקדנו בפקודת ישועה ורחמים משמי שמי קדם וזכר לנו יי אלהינו אהבת הקדמונים אברהם יצחק וישראל עבדיך את הברית ואת החסד ואת השבועה שנשבעת לאברהם אבינו בהר המוריה ואת העקידה שעקד את יצחק בנו על גבי המזבח ככתוב בתורתך:
וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי: וַיֹּאמֶר קַח נָא אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ אֲשֶׁר אָהַבְתָּ אֶת יִצְחָק וְלֶךְ לְךָ אֶל אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אַחַד הֶהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ: וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת חֲמֹרוֹ וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ וְאֵת יִצְחָק בְּנוֹ וַיְבַקַּע עֲצֵי עוֹלָה

עולה ויקם וילך אל המקום אשר אמר לו האלהים: ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק: ויאמר אברהם אל נעריו שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה עד כה ונשתחוה ונשובה אליכם: ויקח אברהם את עצי העולה וישם על יצחק בנו ויקח בידו את האש ואת המאכלת וילכו שניהם יחדו: ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי ויאמר הנני בני ויאמר הנה האש והעצים ואיה השה לעולה: ויאמר אברהם אלהים יראה לו השה לעולה בני וילכו שניהם יחדו: ויבאו אל המקום אשר אמר לו האלהים ויבן שם אברהם את המזבח ויערוך את העצים ויעקוד את יצחק בנו וישם אותו על המזבח ממעל לעצים: וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת לשחוט את בנו: ויקרא אליו מלאך יי מן השמים ויאמר אברהם אברהם ויאמר הנני: ויאמר אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני: וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו וילך אברהם ויקח את האיל ויעלהו לעולה תחת בנו: ויקרא אברהם שם המקום ההוא יי יראה אשר יאמר היום בהר יי יראה: ויקרא מלאך יי אל אברהם שנית מן השמים: ויאמר בי נשבעתי נאם יי כי יען אשר עשית את הדבר הזה ולא חשכת את בנך את יחידך: כי ברך אברכך והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים וירש זרעך את שער איביו: והתברכו בזרעך כל גויי הארץ עקב אשר שמעת בקולי: וישב אברהם אל נעריו ויקמו וילכו יחדו אל באר שבע וישב אברהם בבאר שבע:

רבונו של עולם כמו שכבש אברהם אבינו את רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם כן יכבשו רחמיך את כעסך מעלינו ויגולו רחמיך על מדותיך ותתנהג עמנו יהוה אלהינו במדת החסד ובמדת הרחמים ובטובך הגדול ישוב חרון אפך מעמך ומעירך ומארצך ומנחלתך. וקיים לנו יי אלהינו את הדבר שהבטחתנו בתורתך על ידי משה עבדך כאמור וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור והארץ אזכור. ונאמר ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם כי אני יי אלהיהם. ונאמר וזכרתי להם ברית ראשונים אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לעיני הגוים להיות להם לאלהים אני יי. ונאמר ושב יי אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך יי אלהיך שמה. אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך יי אלהיך ומשם יקחך. ונאמר והביאך יי אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה והיטיבך והרבך מאבותיך. ונאמר על ידי נביאך יי חננו לך קוינו היה זרועם לבקרים אף ישועתנו בעת צרה. ונאמר ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע. ונאמר בכל צרתם לו צר ומלאך פניו הושיעם באהבתו ובחמלתו הוא גאלם וינטלם וינשאם כל ימי עולם. ונאמר מי אל כמוך נושא עון ועובר על פשע לשארית נחלתו לא החזיק לעד אפו כי חפץ חסד הוא. ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו ותשליך במצולות ים כל חטאתם. (וכל חטאת עמך בית ישראל במקום אשר לא יזכרו ולא יפקדו ולא יעלו על לב לעולם. ונאמר) תתן אמת ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם. ונאמר והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי עולותיהם וזבחיהם לרצון על מזבחי כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים:

לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר ובגלוי ומודה על האמת ודובר אמת בלבבו וישכם ויאמר:

רבון כל העולמים ואדוני האדונים. לא על צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך. כי על רחמיך הרבים. מה אנו מה חיינו מה חסדנו מה צדקותינו מה ישועתנו מה כחנו מה גבורתנו: מה נאמר לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו הלא כל הגבורים כאין לפניך ואנשי השם כלא היו וחכמים כבלי מדע ונבונים כבלי השכל כי רוב מעשיהם (נ"א מעשינו) תהו וימי חייהם (נ"א חיינו) הבל לפניך ומותר האדם מן הבהמה אין כי הכל הבל:

לבד הנשמה הטהורה שהיא עתידה לתן דין וחשבון לפני כסא כבודך. וכל הגוים כאין נגדך. שנאמר הן גוים כמר מדלי וכשחק מאזנים נחשבו. הן איים כדק יטול:

אבל אנחנו עמך בני בריתך בני אברהם אהבך שנשבעת לו בהר המוריה. זרע יצחק יחידו (נ"א עקדך) שנעקד על גבי המזבח עדת יעקב בנך בכורך שמאהבתך שאהבת אותו ומשמחתך ששמחת בו. קראת את שמו ישראל וישרון:

לפיכך אנחנו חיבים להודות לך ולשבחך ולפארך ולברך ולקדש ולתן שבח והודיה לשמך. אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו ומה יפה ירשתנו: אשרינו כשאנחנו משכימים ומעריבים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ומיחדים שמך בכל יום תמיד ואומרים פעמים באהבה

שמע ישראל יי אלהינו יי אחד:

ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד

וקורין פרשה ראשונה על הסדר:

אתה הוא עד שלא נברא העולם אתה הוא משנברא העולם אתה הוא בעולם הזה ואתה הוא לעולם הבא קדש את שמך על מקדישי שמך וקדש את שמך בעולמך ובישועתך תרים ותגביה קרננו למעלה והושיענו בקרוב למען שמך: ברוך המקדש שמו ברבים:

אתה הוא יי אלהינו בשמים ובארץ ובשמי השמים העליונים אמת אתה הוא ראשון ואתה הוא אחרון ומבלעדיך אין אלהים: קבץ נפוצות קויך מארבע כנפות הארץ: יכירו וידעו כל באי עולם כי אתה הוא האלהים לבדך עליון לכל ממלכות הארץ. אתה עשית את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם. ומי בכל מעשה ידיך בעליונים (ובתחתונים) או בתחתונים שיאמר לך מה תעשה ומה תפעל. אבינו שבשמים חי וקים עשה עמנו צדקה וחסד בעבור שמך הגדול הגבור והנורא שנקרא עלינו וקים לנו יי אלהינו מה שכתוב את הדבר שהבטחתנו על ידי צפניה חוזך כאמור בעת ההוא אביא אתכם ובעת קבצי אתכם כי אתן אתכם לשם ולתהלה בכל עמי הארץ בשובי את שבותיכם לעיניכם אמר יי:

וידבר יי אל משה לאמר: ועשית כיור נחשת וכנו נחשת לרחצה ונתת אתו בין אהל מועד ובין המזבח ונתת שמה מים: ורחצו אהרן ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם: בבאם אל אהל מועד ירחצו מים ולא ימתו או בגשתם אל המזבח לשרת להקטיר אשה ליי: ורחצו ידיהם ורגליהם ולא ימתו והיתה להם חק עולם לו ולזרעו לדרותם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתרחם עלינו ותמחול לנו על כל חטאתינו ותכפר לנו על כל עונותינו ותסלח לנו על כל פשעינו ושיבנה בית המקדש במהרה בימינו. ונקריב לפניך קרבן התמיד שיכפר בעדנו כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך מפי כבודך כאמור:

וידבר

וידבר יי אל משה לאמר: צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי ריח ניחחי תשמרו להקריב לי במועדו: ואמרת להם זה האשה אשר תקריבו ליי כבשים בני שנה תמימים שנים ליום עלה תמיד: את הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים: ועשירית האיפה סלת למנחה בלולה בשמן כתית רביעית ההין: עלת תמיד העשיה בהר סיני לריח ניחח אשה ליי: ונסכו רביעית ההין לכבש האחד בקדש הסך נסך שכר ליי: ואת הכבש השני תעשה בין הערבים כמנחת הבקר וכנסכו תעשה אשה ריח ניחח ליי:

ושחט אתו על ירך המזבח צפנה לפני יי וזרקו בני אהרן הכהנים את דמו על המזבח סביב:

אתה הוא יי אלהינו שהקטירו אבותינו לפניך את קטורת הסמים בזמן שבית המקדש היה קים. כאשר צוית אותם על יד משה נביאך ככתוב בתורתך:

ויאמר יי אל משה קח לך סמים נטף ושחלת וחלבנה סמים ולבנה זכה בד בבד יהיה: ועשית אתה קטרת רקח מעשה רוקח ממלח טהור קדש: ושחקת ממנה הדק ונתתה ממנה לפני העדת באהל מועד אשר אועד לך שמה קדש קדשים תהיה לכם: ונאמר והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר בהיטיבו את הנרת יקטירנה: ובהעלת אהרן את הנרת בין הערבים יקטירנה קטרת תמיד לפני יי לדרתיכם:

תנו רבנן פטום הקטורת כיצד. שלש מאות וששים ושמונה מנים היו בה. שלש מאות וששים וחמשה כמנין ימות החמה. מנה לכל יום פרס בשחרית ופרס בין הערבים. ושלשה מנים יתרים שמהם מכניס כהן גדול מלא חפניו ביום הכפורים. ומחזירן למכתשת בערב יום הכפורים. ושוחקן יפה יפה כדי שתהא דקה מן הדקה. ואחד עשר סמנים היו בה. ואלו הן הצרי והצפורן החלבנה והלבונה משקל שבעים שבעים מנה. מור וקציעה שבולת נרד וכרכום משקל ששה עשר ששה עשר מנה. הקושט שנים עשר וקלופה שלשה וקנמון תשעה. בורית כרשינה תשעה קבין. יין קפריסין סאין תלתא וקבין תלתא ואם לא מצא יין קפריסין מביא חמר חורין עתיק. מלח סדומית רובע הקב מעלה עשן כל שהוא. רבי נתן הבבלי אומר אף כפת הירדן כל שהוא ואם נתן בה דבש פסלה ואם חסר אחת מכל סמניה חיב מיתה:

רבן שמעון בן גמליאל אומר הצרי אינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף בורית כרשינה למה היא באה כדי ליפות בה את הצפורן כדי שתהא נאה. יין קפריסין למה הוא בא כדי לשרות בו את הצפורן כדי שתהא עזה והלא מי רגלים יפין לה אלא שאין מכניסין מי רגלים במקדש מפני הכבוד:

תניא רבי נתן אומר כשהוא שוחק אומר הדק היטב היטב הדק מפני שהקול יפה לבשמים פטמה לחצאין כשרה לשליש ולרביע לא שמענו: אמר רבי יהודה זה הכלל אם כמדתה כשרה לחצאין ואם חסר אחת מכל סמניה חיב מיתה:

תניא בר קפרא אומר אחת לששים או לשבעים שנה היתה באה של שירים לחצאין: ועוד תני בר קפרא אלו היה נותן בה קורטוב של דבש. אין אדם יכול לעמוד מפני ריחה. ולמה אין מערבין בה דבש. מפני שהתורה אמרה כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה ליי:

ג"פ יי צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה: ג"פ יי צבאות אשרי אדם בוטח בך: ג"פ יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו: אתה סתר לי מצר תצרני רני פלט תסובבני סלה: וערבה ליי מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות:

אביי הוה מסדר סדר המערכה משמא דגמרא ואליבא דאבא שאול. מערכה גדולה קודמת למערכה שניה של קטורת. ומערכה שניה של קטורת קודמת לסדור שני גזרי עצים וסדור שני גזרי עצים קודם לדשון מזבח הפנימי ודשון מזבח הפנימי קודם להטבת חמש נרות והטבת חמש נרות קודמת לדם התמיד ודם התמיד קודם להטבת שתי נרות והטבת שתי נרות קודמת לקטורת וקטורת קודמת לאברים ואברים למנחה ומנחה לחבתין וחבתין לנסכין ונסכין למוספין ומוספין לבזיכין ובזיכין קודמין לתמיד של בין הערבים שנאמר וערך עליה העלה והקטיר עליה חלבי השלמים עליה השלם כל הקרבנות כלם:

אנא בכח גדלת ימינך תתיר צרורה:	אב"ג ית"ץ
קבל רנת עמך שגבנו טהרנו נורא:	קר"ע שט"ן
נא גבור דורשי יחודך כבבת שמרם:	נג"ד יכ"ש
ברכם טהרם רחמם צדקתך תמיד גמלם	בט"ר צת"ג
חסין קדוש ברוב טובך נהל עדתך:	חק"ב טנ"ע
יחיד גאה לעמך פנה זוכרי קדושתך:	יג"ל פז"ק
שועתנו קבל ושמע צעקתנו יודע תעלומות:	שק"ו צי"ת

ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד

בשבת וביו"ט אין אומרים זה:

רבון העולמים אתה צויתנו להקריב קרבן התמיד במועדו ולהיות כהנים בעבודתם ולוים בדוכנם וישראל במעמדם ועתה בעונותינו חרב בית המקדש ובטל התמיד ואין לנו לא כהן בעבודתו ולא לוי בדוכנו ולא ישראל במעמדו ואתה אמרת ונשלמה פרים שפתינו. לכן יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיהא שיח שפתותינו חשוב ומקובל ומרוצה לפניך כאלו הקרבנו קרבן התמיד במועדו ועמדנו על מעמדו:

לשבת וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימם ושני עשרונים סלת מנחה בלולה בשמן ונסכו: עלת שבת בשבתו על עלת התמיד ונסכה:

לר"ח ובראשי חדשיכם תקריבו עלה ליי פרים בני בקר שנים ואיל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימים: ושלשה עשרונים סלת מנחה בלולה בשמן לפר האחד ושני עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן לאיל האחד: ועשרן עשרון סלת מנחה בלולה בשמן לכבש האחד עולה ריח ניחח אשה ליי: ונסכיהם חצי ההין יהיה לפר ושלישת ההין לאיל ורביעת ההין לכבש יין זאת עלת חדש בחדשו לחדשי השנה: ושעיר עזים אחד לחטאת ליי על עלת התמיד יעשה ונסכו:

איזהו מקומן של זבחים. קדשי קדשים שחיטתן בצפון פר ושעיר של יום הכפורים שחיטתן בצפון וקבול דמן בכלי שרת בצפון ודמן טעון הזיה על בין הבדים ועל הפרכת ועל מזבח הזהב מתנה אחת מהן מעכבת. שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון אם לא נתן לא עכב: פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים שחיטתן בצפון וקבול דמן בכלי שרת בצפון ודמן טעון הזיה על הפרכת ועל מזבח הזהב מתנה אחת מהן מעכבת. שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון אם לא נתן לא עכב. אלו ואלו נשרפין בבית הדשן: חטאת הצבור והיחיד אלו הן חטאת הצבור שעירי ראשי חדשים ושל מועדות שחיטתן בצפון וקבול דמן בכלי שרת בצפון ודמן טעון ארבע מתנות על ארבע קרנות. כיצד עלה בכבש ופנה לסובב ובא לו לקרן דרומית מזרחית. מזרחית צפונית. צפונית מערבית. מערבית דרומית. שירי הדם היה שופך על יסוד דרומי.

ונאכלין

ונאכלין לפנים מן הקלעים לזכרי כהנה בכל מאכל ליום ולילה עד חצות:

העולה קדש קדשים שחיטתה בצפון וקבול דמה בכלי שרת בצפון ודמה טעון שתי מתנות שהן ארבע ועונה הפשט ונתוח וכליל לאשים:

זבחי שלמי צבור ואשמות. אלו הן אשמות. אשם גזלות. אשם מעילות. אשם שפחה חרופה. אשם נזיר. אשם מצורע. אשם תלוי. שחיטתן בצפון וקבול דמן בכלי שרת בצפון ודמן טעון שתי מתנות שהן ארבע. ונאכלין לפנים מן הקלעים לזכרי כהנה בכל מאכל ליום ולילה עד חצות:

התודה ואיל נזיר קדשים קלים שחיטתן בכל מקום בעזרה ודמן טעון שתי מתנות שהן ארבע. ונאכלין בכל העיר לכל אדם בכל מאכל ליום ולילה עד חצות: המורם מהם כיוצא בהם אלא שהמורם נאכל לכהנים לנשיהם ולבניהם ולעבדיהם:

שלמים קדשים קלים שחיטתן בכל מקום בעזרה. ודמן טעון שתי מתנות שהן ארבע ונאכלין בכל העיר לכל אדם בכל מאכל לשני ימים ולילה אחד: המורם מהם כיוצא בהם אלא שהמורם נאכל לכהנים לנשיהם ולבניהם ולעבדיהם:

הבכור והמעשר והפסח קדשים קלים שחיטתן בכל מקום בעזרה ודמן טעון מתנה אחת. ובלבד שיתן כנגד היסוד: שנה באכילתן הבכור נאכל לכהנים והמעשר לכל אדם. ונאכלין בכל העיר בכל מאכל לשני ימים ולילה אחד: הפסח אינו נאכל אלא בלילה ואינו נאכל אלא עד חצות ואינו נאכל אלא למנויו ואינו נאכל אלא צלי:

רבי ישמעאל אומר בשלש עשרה מדות התורה נדרשת בהן. מקל וחומר. ומגזרה שוה. מבנין אב מכתוב אחד. ומבנין אב משני כתובים. מכלל ופרט. ומפרט וכלל. כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט. מכלל שהוא צריך לפרט. ומפרט שהוא צריך לכלל: כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כלו יצא: כל דבר שהיה בכלל ויצא לטעון טוען אחד שהוא כענינו יצא להקל ולא להחמיר: כל דבר שהיה בכלל ויצא לטעון טוען אחר שלא כענינו יצא להקל ולהחמיר: כל דבר שהיה בכלל ויצא לדון בדבר החדש אי אתה יכול להחזירו לכללו עד שיחזירנו הכתוב לכללו בפרוש: דבר הלמד מענינו. ודבר הלמד מסופו: וכן שני כתובים המכחישים זה את זה עד שיבוא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך:

קדיש דרבנן

האדרת והאמונה לחי עולמים: הבינה והברכה לחי עולמים: הגאוה והגדולה לחי עולמים: הדעה והדבור לחי עולמים: ההוד וההדר לחי עולמים: הועד והותיקות לחי עולמים: הזך והזהר לחי עולמים: החיל והחוסן לחי עולמים: הטכס והטוהר לחי עולמים: היחוד והיראה לחי עולמים: הכתר והכבוד לחי עולמים: הלקח והלבוב לחי עולמים: המלוכה והממשלה לחי עולמים: הנוי והנצח לחי עולמים: הסגוי והשגב לחי עולמים: העוז והענוה לחי עולמים: הפדות והפאר לחי עולמים: הצבי והצדק לחי עולמים: הקריאה והקדושה לחי עולמים: הרון והרוממות לחי עולמים: השיר והשבח לחי עולמים: התהלה והתפארת לחי עולמים:

הודו ליי קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו: שירו לו זמרו לו שיחו בכל נפלאותיו: התהללו בשם קדשו ישמח לב מבקשי יי: דרשו יי ועזו בקשו פניו תמיד: זכרו נפלאותיו אשר עשה מפתיו ומשפטי פיהו: זרע ישראל עבדו בני יעקב בחיריו: הוא יי אלהינו בכל הארץ משפטיו: זכרו לעולם בריתו דבר צוה לאלף דור: אשר כרת את אברהם ושבועתו ליצחק: ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם: לאמר לך אתן ארץ כנען חבל נחלתכם: בהיותכם מתי מספר כמעט וגרים בה: ויתהלכו מגוי אל גוי וממלכה אל עם אחר: לא הניח לאיש לעשקם ויוכח עליהם מלכים: אל תגעו במשיחי ובנביאי אל תרעו: שירו ליי כל הארץ בשרו מיום אל יום ישועתו: ספרו בגוים את כבודו בכל העמים נפלאותיו: כי גדול יי ומהלל מאד ונורא הוא על כל אלהים: כי כל אלהי העמים אלילים (כאן צריך להפסיק) ויי שמים עשה: הוד והדר לפניו עוז וחדוה במקומו: הבו ליי משפחות עמים הבו ליי כבוד ועוז: הבו ליי כבוד שמו שאו מנחה ובאו לפניו השתחוו ליי בהדרת קודש: חילו מלפניו כל הארץ אף תכון תבל בל תמוט: ישמחו השמים ותגל הארץ ויאמרו בגוים יי מלך: ירעם הים ומלאו יעלוץ השדה וכל אשר בו: אז ירננו עצי היער מלפני יי כי בא לשפוט את הארץ: הודו ליי כי טוב כי לעולם חסדו: ואמרו הושיענו אלהי ישענו וקבצנו והצילנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך: ברוך יי אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ויאמרו כל העם אמן והלל ליי: רוממו יי אלהינו והשתחוו להדום רגליו קדוש הוא: רוממו יי אלהינו והשתחוו להר קדשו כי קדוש יי אלהינו: והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו: אתה יי לא תכלא רחמיך ממני חסדך ואמתך תמיד יצרוני: זכור רחמיך יי וחסדיך כי מעולם המה: תנו עוז לאלהים על ישראל גאותו ועזו בשחקים: נורא אלהים ממקדשיך אל ישראל הוא נתן עוז ותעצמות לעם ברוך אלהים: אל נקמות יי אל נקמות הופיע: הנשא שופט הארץ השב גמול על גאים: ליי הישועה על עמך ברכתך סלה: יי צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה: יי צבאות אשרי אדם בוטח בך: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו: הושיעה את עמך וברך את נחלתך ורעם ונשאם עד העולם: נפשנו חכתה ליי עזרנו ומגננו הוא: כי בו ישמח לבנו כי בשם קדשו בטחנו: יהי חסדך יי עלינו כאשר יחלנו לך: הראנו יי חסדך וישעך תתן לנו: קומה עזרתה לנו ופדנו למען חסדך: אנכי יי אלהיך המעלך מארץ מצרים הרחב פיך ואמלאהו: אשרי העם שככה לו אשרי העם שיי אלהיו: ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך אשירה ליי כי גמל עלי:

מזמור שיר חנכת הבית לדוד: ארוממך יי כי דליתני ולא שמחת איבי לי: יי אלהי שועתי אליך ותרפאני: יי העלית מן שאול נפשי חייתני מירדי בור: זמרו ליי חסידיו והודו לזכר קדשו: כי רגע באפו חיים ברצונו בערב ילין בכי ולבוקר רנה: ואני אמרתי בשלוי בל אמוט לעולם: יי ברצונך העמדת להררי עוז הסתרת פניך הייתי נבהל: אליך יי אקרא ואל אדני אתחנן: מה בצע בדמי ברדתי אל שחת היודך עפר היגיד אמתך: שמע יי וחנני יי היה עוזר לי:

הפכת מספדי למחול לי פתחת שקי ותאזרני שמחה : למען יזמרך כבוד ולא ידום יי אלהי לעולם אודך :

ב"פ יי מלך יי מלך יי ימלוך לעולם ועד :

והיה יי למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה יי אחד ושמו אחד :

הושיענו יי אלהינו וקבצנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך : ברוך יי אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ואמר כל העם אמן הללויה : כל הנשמה תהלל יה הללויה :

בשבת ויו"ט והו"ר מתחילין למנצח מזמור לדוד השמים וכו' :

למנצח בנגינות מזמור שיר : אלהים יחננו ויברכנו יאר פניו אתנו סלה : לדעת בארץ דרכך בכל גוים ישועתך : יודוך עמים אלהים יודוך עמים כולם : ישמחו וירננו לאמים כי תשפוט עמים מישור ולאמים בארץ תנחם סלה : יודוך עמים אלהים יודוך עמים כלם : ארץ נתנה יבולה יברכנו אלהים אלהינו : יברכנו אלהים וייראו אותו כל אפסי ארץ :

הריני מזמן את פי להודות ולהלל ולשבח את בוראי לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל :

ברוך שאמר והיה העולם . ברוך הוא . ברוך אומר ועושה . ברוך גוזר ומקיים . ברוך עושה בראשית . ברוך מרחם על הארץ . ברוך מרחם על הבריות . ברוך משלם שכר טוב ליראיו . ברוך חי לעד וקים לנצח . ברוך פודה ומציל . ברוך שמו . ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם האל אב הרחמן המהולל בפה עמו משבח ומפואר בלשון חסידיו ועבדיו . ובשירי דוד עבדך נהללך יי אלהינו בשבחות ובזמרות ונגדלך ונשבחך ונפארך ונמליכך ונזכיר שמך מלכנו אלהינו . יחיד חי העולמים . מלך משבח ומפואר עדי עד שמו הגדול : ברוך אתה יי מלך מהלל בתשבחות :

א"א מזמור לתודה לא בשבת ויו"ט ולא בע"פ ולא בחוה"מ פ"פ ולא בעי"כ לפי שאין תודה בא"ב בימים אלו :

מזמור לתודה הריעו ליי כל הארץ : עבדו את יי בשמחה באו לפניו ברננה : דעו כי יי הוא האלהים הוא עשנו ולו אנחנו עמו וצאן מרעיתו : באו שעריו בתודה חצרותיו בתהלה הודו לו ברכו שמו : כי טוב יי לעולם חסדו ועד דור ודור אמונתו :

בחול מתחילין כאן יהי כבוד :

מזמורים אלו אומרים בשבת וביו"ט ובהושענא רבה :

למנצח מזמור לדוד : השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע : יום ליום יביע אומר ולילה ללילה יחוה דעת : אין אומר ואין דברים בלי נשמע קולם : בכל הארץ יצא קום ובקצה תבל מליהם לשמש שם אהל בהם : והוא כחתן יוצא מחופתו ישיש כגבור לרוץ ארח : מקצה השמים מוצאו ותקופתו על קצותם ואין נסתר מחמתו : תורת יי תמימה משיבת נפש עדות יי נאמנה מחכימת פתי : פקודי יי ישרים משמחי לב מצות יי ברה מאירת עינים : יראת יי טהורה עומדת לעד משפטי יי אמת צדקו יחדו : הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים : גם עבדך נזהר בהם בשמרם עקב רב : שגיאות מי יבין מנסתרות נקני : גם מזדים חשך עבדך אל ימשלו בי אז איתם ונקיתי מפשע רב : יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגואלי :

רננו צדיקים ביי לישרים נאוה תהלה : הודו ליי בכנור בנבל עשור זמרו לו : שירו לו שיר חדש היטיבו נגן בתרועה : כי ישר דבר יי וכל מעשהו באמונה : אהב צדקה ומשפט חסד יי מלאה הארץ : בדבר יי שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם : כונס כנד מי הים נותן באוצרות תהומות : ייראו מיי כל הארץ ממנו יגורו כל יושבי תבל : כי הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמד : יי הפיר עצת גוים הניא מחשבות עמים : עצת יי לעולם תעמד מחשבות לבו לדור ודור : אשרי הגוי אשר יי אלהיו העם בחר לנחלה לו : משמים הביט יי ראה את כל בני האדם : ממכון שבתו השגיח אל כל יושבי הארץ : היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם : אין המלך נושע ברב חיל גבור לא ינצל ברב כח : שקר הסוס לתשועה וברוב חילו לא ימלט : הנה עין יי אל יראיו למיחלים לחסדו : להציל ממות נפשם ולחיותם ברעב : נפשנו חכתה ליי עזרנו ומגננו הוא : כי בו ישמח לבנו כי בשם קדשו בטחנו : יהי חסדך יי עלינו כאשר יחלנו לך :

לדוד בשנותו את טעמו לפני אבימלך ויגרשהו וילך : אברכה את יי בכל עת תמיד תהלתו בפי : ביי תתהלל נפשי ישמעו ענוים וישמחו : גדלו ליי אתי ונרוממה שמו יחדו : דרשתי את יי וענני ומכל מגורותי הצילני : הביטו אליו ונהרו ופניהם אל יחפרו : זה עני קרא ויי שמע ומכל צרותיו הושיעו : חונה מלאך יי סביב ליראיו ויחלצם : טעמו וראו כי טוב יי אשרי הגבר יחסה בו : יראו את יי קדשיו כי אין מחסור ליראיו : כפירים רשו ורעבו ודורשי יי לא יחסרו כל טוב : לכו בנים שמעו לי יראת יי אלמדכם : מי האיש החפץ חיים אהב ימים לראות טוב : נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה : סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו : עיני יי אל צדיקים ואזניו אל שועתם : פני יי בעשי רע להכרית מארץ זכרם : צעקו ויי שמע ומכל צרותם הצילם : קרוב יי לנשברי לב ואת דכאי רוח יושיע : רבות רעות צדיק ומכלם יצילנו יי : שומר כל עצמותיו אחת מהנה לא נשברה : תמותת רשע רעה ושנאי צדיק יאשמו : פודה יי נפש עבדיו ולא יאשמו כל החוסים בו :

תפלה למשה איש האלהים אדני מעון אתה היית לנו בדור ודור : בטרם הרים ילדו ותחולל ארץ ותבל ומעולם עד עולם אתה אל : תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם : כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבור ואשמורה בלילה : זרמתם שנה יהיו בבקר כחציר יחלוף : בבקר יציץ וחלף לערב ימולל ויבש : כי כלינו באפך ובחמתך נבהלנו : שתה עונתינו לנגדך עלמנו למאור פניך : כי כל ימינו פנו בעברתך כלינו שנינו כמו הגה : ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה ורהבם עמל ואון כי גז חיש ונעפה : מי יודע עוז אפך וכיראתך עברתך : למנות ימינו כן הודע ונבא לבב חכמה : שובה יי עד מתי והנחם על עבדיך : שבענו בבקר חסדך ונרננה ונשמחה בכל ימינו : שמחנו כימות עניתנו שנות ראינו רעה : יראה אל עבדיך פעלך והדרך על בניהם : ויהי נועם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו :

ישב בסתר עליון בצל שדי יתלונן : אמר ליי מחסי ומצודתי אלהי אבטח בו : כי הוא יצילך מפח יקוש מדבר הוות : באברתו יסך לך ותחת כנפיו תחסה צנה וסוחרה אמתו : לא תירא מפחד לילה מחץ יעוף יומם : מדבר באפל יהלך מקטב ישוד צהרים : יפול מצדך אלף ורבבה מימינך אליך לא יגש : רק בעיניך תביט ושלמת רשעים תראה : כי אתה יי מחסי עליון שמת מעונך : לא תאנה אליך רעה ונגע לא יקרב באהלך : כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך : על כפים ישאונך פן תגוף באבן רגלך : על שחל ופתן תדרוך תרמוס כפיר ותנין : כי בי חשק ואפלטהו אשגבהו כי ידע שמי : יקראני ואענהו עמו אנכי בצרה אחלצהו ואכבדהו : ארך ימים אשביעהו ואראהו בישועתי : אורך

מזמור שירו ליי שיר חדש כי נפלאות עשה הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו : הודיע יי ישועתו לעיני הגוים גלה צדקתו : זכר חסדו

חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו: הריעו ליי כל הארץ פצחו ורננו וזמרו: זמרו ליי בכנור בכנור וקול זמרה: בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך יי: ירעם הים ומלואו תבל וישבי בה: נהרות ימחאו כף יחד הרים ירננו: לפני יי כי בא לשפוט הארץ ישפוט תבל בצדק ועמים במישרים:

שיר למעלות אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי: עזרי מעם יי עשה שמים וארץ: אל יתן למוט רגלך אל ינום שומרך: הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל: יי שומרך יי צלך על יד ימינך: יומם השמש לא יככה וירח בלילה: יי ישמרך מכל רע ישמור את נפשך: יי ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם:

שיר המעלות לדוד שמחתי באומרים לי בית יי נלך: עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים: ירושלים הבנויה כעיר שחברה לה יחדו: ששם עלו שבטים שבטי יה עדות לישראל להודות לשם יי: כי שמה ישבו כסאות למשפט כסאות לבית דוד: שאלו שלום ירושלים ישליו אוהביך: יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך: למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך: למען בית יי אלהינו אבקשה טוב לך:

שיר המעלות אליך נשאתי את עיני היושבי בשמים: הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם כעיני שפחה אל יד גברתה כן עינינו אל יי אלהינו עד שיחננו: חננו יי חננו כי רב שבענו בוז: רבת שבעה לה נפשנו הלעג השאננים הבוז לגאי יונים:

שיר המעלות לדוד לולי יי שהיה לנו יאמר נא ישראל: לולי יי שהיה לנו בקום עלינו אדם: אזי חיים בלעונו בחרות אפם בנו: אזי המים שטפונו נחלה עבר על נפשנו: אזי עבר על נפשנו המים הזידונים: ברוך יי שלא נתננו טרף לשניהם: נפשנו כצפור נמלטה מפח יוקשים הפח נשבר ואנחנו נמלטנו: עזרנו בשם יי עשה שמים וארץ:

הללויה הללו את שם יי הללו עבדי יי: שעומדים בבית יי בחצרות בית אלהינו: הללויה כי טוב יי זמרו לשמו כי נעים: כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגלתו: כי אני ידעתי כי גדול יי ואדונינו מכל אלהים: כל אשר חפץ יי עשה בשמים ובארץ בימים וכל תהומות: מעלה נשאים מקצה הארץ ברקים למטר עשה מוצא רוח מאוצרותיו: שהכה בכורי מצרים מאדם עד בהמה: שלח אתות ומופתים בתוככי מצרים בפרעה ובכל עבדיו: שהכה גוים רבים והרג מלכים עצומים: לסיחון מלך האמורי ולעוג מלך הבשן ולכל ממלכות כנען: ונתן ארצם נחלה נחלה לישראל עמו: יי שמך לעולם יי זכרך לדור ודור: כי ידין יי עמו ועל עבדיו יתנחם: עצבי הגוים כסף וזהב מעשה ידי אדם: פה להם ולא ידברו עינים להם ולא יראו: אזנים להם ולא יאזינו אף אין יש רוח בפיהם: כמוהם יהיו עשיהם כל אשר בוטח בהם: בית ישראל ברכו את יי בית אהרן ברכו את יי: בית הלוי ברכו את יי יראי יי ברכו את יי: ברוך יי מציון שוכן ירושלים הללויה:

הודו ליי כי טוב כי לעולם חסדו: הודו לאלהי האלהים כי לעולם חסדו: הודו לאדוני האדונים כי לעולם חסדו: לעשה נפלאות גדולות לבדו כי לעולם חסדו: לעשה השמים בתבונה כי לעולם חסדו: לרוקע הארץ על המים כי לעולם חסדו: לעשה אורים גדולים כי לעולם חסדו: את השמש לממשלת ביום כי לעולם חסדו: את הירח וכוכבים לממשלות בלילה כי לעולם חסדו: למכה מצרים בבכוריהם כי לעולם חסדו: ויוצא ישראל מתוכם כי לעולם חסדו: ביד חזקה ובזרוע נטויה כי לעולם חסדו: לגוזר ים סוף לגזרים כי לעולם חסדו: והעביר ישראל בתוכו כי לעולם חסדו: ונער פרעה וחילו בים סוף כי לעולם חסדו: למוליך עמו במדבר כי לעולם חסדו: למכה מלכים גדולים כי לעולם חסדו: ויהרוג מלכים אדירים כי לעולם חסדו: לסיחון מלך האמורי כי לעולם חסדו: ולעוג מלך הבשן כי לעולם חסדו: ונתן ארצם לנחלה כי לעולם חסדו: נחלה לישראל עבדו כי לעולם חסדו: שבשפלנו זכר לנו כי לעולם חסדו: ויפרקנו מצרינו כי לעולם חסדו: נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו: הודו לאל השמים כי לעולם חסדו:

אומרים האדרת והאמונה ואח"כ ב"ש תמצא לעיל:

מזמור שיר ליום השבת: טוב להודות ליי ולזמר לשמך עליון: להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות: עלי עשור ועלי נבל עלי הגיון בכנור: כי שמחתני יי בפעלך במעשי ידיך ארנן: מה גדלו מעשיך יי מאד עמקו מחשבותיך: איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת: בפרוח רשעים כמו עשב ויציצו כל פועלי און להשמדם עדי עד: ואתה מרום לעולם יי: כי הנה איביך יי כי הנה איביך יאבדו יתפרדו כל פועלי און: ותרם כראים קרני בלותי בשמן רענן: ותבט עיני בשורי בקמים עלי מרעים תשמענה אזני: צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה: שתולים בבית יי בחצרות אלהינו יפריחו: עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו: להגיד כי ישר יי צורי ולא עולתה בו:

יי מלך גאות לבש לבש יי עז התאזר אף תכון תבל בל תמוט: נכון כסאך מאז מעולם אתה: נשאו נהרות יי נשאו נהרות קולם ישאו נהרות דכים: מקולות מים רבים אדירים משברי ים אדיר במרום יי: עדותיך נאמנו מאד לביתך נאוה קדש יי לארך ימים:

יהי כבוד יי לעולם ישמח יי במעשיו: יהי שם יי מבורך מעתה ועד עולם: ממזרח שמש עד מבואו מהלל שם יי: רם על כל גוים יי על השמים כבודו: יי שמך לעולם יי זכרך לדור ודור: יי בשמים הכין כסאו ומלכותו בכל משלה: ישמחו השמים ותגל הארץ ויאמרו בגוים יי מלך: יי מלך יי מלך יי ימלוך לעולם ועד: יי מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו: יי הפיר עצת גוים הניא מחשבות עמים: רבות מחשבות בלב איש ועצת יי היא תקום: עצת יי לעולם תעמוד מחשבות לבו לדור ודור: כי הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמוד: כי בחר יי בציון אוה למושב לו: כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגלתו: כי לא יטוש יי עמו ונחלתו לא יעזוב: והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו:

אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה: אשרי העם שככה לו אשרי העם שיי אלהיו: תהלה לדוד ארוממך אלוהי המלך ואברכה שמך לעולם ועד: בכל יום אברכך ואהללה שמך לעולם ועד: גדול יי ומהלל מאד ולגדלתו אין חקר: דור לדור ישבח מעשיך וגבורותיך יגידו: הדר כבוד הודך ודברי נפלאותיך אשיחה: ועזוז נוראותיך יאמרו וגדלתך אספרנה: זכר רב טובך יביעו וצדקתך ירננו: חנון ורחום יי ארך אפים וגדל חסד: טוב יי לכל ורחמיו על כל מעשיו: יודוך יי כל מעשיך וחסידיך יברכוכה: כבוד מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו: להודיע לבני האדם גבורותיו וכבוד הדר מלכותו: מלכותך מלכות כל עולמים וממשלתך בכל דור ודור: סומך יי לכל הנופלים וזוקף לכל הכפופים: עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו: פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון: צדיק יי בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו: קרוב יי לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת: רצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם: שומר יי את כל אהביו ואת כל הרשעים ישמיד: תהלת יי ידבר פי ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד: ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם הללויה:

הללויה הללי נפשי את יי: אהללה יי בחיי אזמרה לאלהי בעודי: אל תבטחו בנדיבים בבן אדם שאין לו תשועה: תצא רוחו ישוב לאדמתו ביום ההוא אבדו עשתונותיו: אשרי שאל יעקב בעזרו שברו על יי אלהיו: עושה שמים וארץ את הים ואת כל אשר בם השומר אמת לעולם: עושה משפט לעשוקים נותן לחם לרעבים יי מתיר אסורים: יי פוקח עורים יי זוקף כפופים יי אוהב צדיקים: יי שומר את גרים יתום ואלמנה יעודד ודרך רשעים יעות: ימלוך יי לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה:

הללויה כי טוב זמרה אלהינו כי נעים נאוה תהלה: בונה ירושלים יי נדחי ישראל יכנס: הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם: מונה מספר לכוכבים לכלם שמות יקרא: גדול

אדונינו

אדונינו ורב כח לתבונתו אין מספר: מעודד ענוים יי משפיל רשעים עדי ארץ: ענו ליי בתודה זמרו לאלהינו בכנור: המכסה שמים בעבים המכין לארץ מטר המצמיח הרים חציר: נותן לבהמה לחמה לבני ערב אשר יקראו: לא בגבורת הסוס יחפץ לא בשוקי האיש ירצה: רוצה יי את יראיו את המיחלים לחסדו: שבחי ירושלים את יי הללי אלהיך ציון: כי חזק בריחי שעריך ברך בניך בקרבך: השם גבולך שלום חלב חטים ישביעך: השלח אמרתו ארץ עד מהרה ירוץ דברו: הנותן שלג כצמר כפור כאפר יפזר: משליך קרחו כפתים לפני קרתו מי יעמוד: ישלח דברו וימסם ישב רוחו יזלו מים: מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל: לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום הללויה:

הללויה הללו את יי מן השמים הללוהו במרומים: הללוהו כל מלאכיו הללוהו כל צבאיו: הללוהו שמש וירח הללוהו כל כוכבי אור: הללוהו שמי השמים והמים אשר מעל השמים: יהללו את שם יי כי הוא צוה ונבראו: ויעמידם לעד לעולם חק נתן ולא יעבור: הללו את יי מן הארץ תנינים וכל תהומות: אש וברד שלג וקיטור רוח סערה עושה דברו: ההרים וכל גבעות עץ פרי וכל ארזים: החיה וכל בהמה רמש וצפור כנף: מלכי ארץ וכל לאמים שרים וכל שפטי ארץ: בחורים וגם בתולות זקנים עם נערים: יהללו את שם יי כי נשגב שמו לבדו הודו על ארץ ושמים: וירם קרן לעמו תהלה לכל חסידיו לבני ישראל עם קרבו הללויה:

הללויה שירו ליי שיר חדש תהלתו בקהל חסידים: ישמח ישראל בעשיו בני ציון יגילו במלכם: יהללו שמו במחול בתוף וכנור יזמרו לו: כי רוצה יי בעמו יפאר ענוים בישועה: יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם: רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם: לעשות נקמה בגוים תוכחות בלאמים: לאסר מלכיהם בזקים ונכבדיהם בכבלי ברזל: לעשות בהם משפט כתוב הדר הוא לכל חסידיו הללויה:

הללויה הללו אל בקדשו הללוהו ברקיע עזו: הללוהו בגבורתיו הללוהו כרב גדלו: הללוהו בתקע שופר הללוהו בנבל וכנור: הללוהו בתוף ומחול הללוהו במנים ועגב: הללוהו בצלצלי שמע הללוהו בצלצלי תרועה: כל הנשמה תהלל יה הללויה: כל הנשמה תהלל יה הללויה:

ברוך יי לעולם אמן ואמן: ברוך יי מציון שוכן ירושלים הללויה: ברוך יי אלהים אלהי ישראל עשה נפלאות לבדו: וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן:

ויברך דויד את יי לעיני כל הקהל ויאמר דויד ברוך אתה יי אלהי ישראל אבינו מעולם ועד עולם: לך יי הגדלה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ לך יי הממלכה והמתנשא לכל לראש: והעשר והכבוד מלפניך ואתה מושל בכל ובידך כח וגבורה ובידך לגדל ולחזק לכל: ועתה אלהינו מודים אנחנו לך ומהללים לשם תפארתך: ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה: אתה הוא יי לבדך אתה עשית את השמים שמי השמים וכל צבאם הארץ וכל אשר עליה הימים וכל אשר בהם ואתה מחיה את כלם וצבא השמים לך משתחוים: אתה הוא יי האלהים אשר בחרת באברם והוצאתו מאור כשדים ושמת שמו אברהם. ומצאת את לבבו נאמן לפניך וכרות עמו הברית לתת את ארץ הכנעני החתי האמרי והפרזי והיבוסי והגרגשי לתת לזרעו ותקם את דבריך כי צדיק אתה: ותרא את עני אבותינו במצרים ואת זעקתם שמעת על ים סוף: ותתן אתות ומופתים בפרעה ובכל עבדיו ובכל עם ארצו: כי ידעת כי הזידו עליהם ותעש לך שם כהיום הזה: והים בקעת לפניהם ויעברו בתוך הים ביבשה: ואת רודפיהם השלכת במצולות כמו אבן במים עזים:

ויושע יי ביום ההוא את ישראל מיד מצרים וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים: וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה יי במצרים וייראו העם את יי ויאמינו ביי ובמשה עבדו:

אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת ליי ויאמרו לאמר אשירה ליי כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים: עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה: זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארוממנהו: יי איש מלחמה יי שמו: מרכבות פרעה וחילו ירה בים ומבחר שלשיו טבעו בים סוף: תהומת יכסימו ירדו במצולות כמו אבן: ימינך יי נאדרי בכח ימינך יי תרעץ אויב: וברב גאונך תהרס קמיך תשלח חרנך יאכלמו כקש: וברוח אפיך נערמו מים נצבו כמו נד נזלים קפאו תהמת בלב ים: אמר אויב ארדף אשיג אחלק שלל תמלאמו נפשי אריק חרבי תורישמו ידי: נשפת ברוחך כסמו ים צללו כעופרת במים אדירים: מי כמכה באלם יי מי כמכה נאדר בקדש נורא תהלת עשה פלא: נטית ימינך תבלעמו ארץ: נחית בחסדך עם זו גאלת נהלת בעזך אל נוה קדשך: שמעו עמים ירגזון חיל אחז ישבי פלשת: אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד נמגו כל ישבי כנען: תפל עליהם אימתה ופחד בגדל זרועך ידמו כאבן: עד יעבר עמך יי עד יעבר עם זו קנית: תבאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון לשבתך פעלת יי מקדש אדני כוננו ידיך: יי ימלך לעלם ועד: יי ימלוך לעולם ועד: יי מלכותיה קאים לעלם ולעלמי עלמיא: כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים וישב יי עליהם את מי הים ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים: כי ליי המלוכה ומשל בגוים: ועלו מושעים בהר ציון לשפט את הר עשו והיתה ליי המלוכה: והיה יי למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה יי אחד ושמו אחד:

ובתורתך כתוב לאמר שמע ישראל יי אלהינו יי אחד:

ישתבח שמך לעד מלכנו האל המלך הגדול והקדוש בשמים ובארץ. כי לך נאה יי אלהינו ואלהי אבותינו שיר ושבחה הלל וזמרה עוז וממשלה נצח גדלה וגבורה תהלה ותפארת קדשה ומלכות. ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש ומעולם ועד עולם אתה אל: ברוך אתה יי אל מלך גדול ומהלל בתשבחות אל ההודאות אדון הנפלאות בורא כל הנשמות רבון כל המעשים הבוחר בשירי זמרה מלך יחיד אל חי העולמים: ח"ק

בעשי"ת אומרים כאן שיר המעלות ממעמקים:

חזן ברכו את יי המבורך:

קו"ח ברוך יי המבורך לעולם ועד:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם יוצר אור ובורא חשך עשה שלום ובורא את הכל:

המאיר לארץ ולדרים עליה ברחמים. ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית. מה רבו מעשיך יי כלם בחכמה עשית מלאה הארץ קנינך: המלך המרומם לבדו מאז. המשבח והמפאר והמתנשא מימות עולם: אלהי עולם ברחמיך הרבים רחם עלינו. אדון עזנו צור משגבנו. מגן ישענו משגב בעדנו: אל ברוך גדול דעה. הכין ופעל זהרי חמה. טוב יצר כבוד לשמו. מאורות נתן סביבות עזו. פנות צבאיו קדושים רוממי שדי תמיד מספרים כבוד

אל

אל וקרושתו. תתברך יי אלהינו בשמים ממעל ועל הארץ מתחת על כל שבח מעשה ידיך ועל מאורי אור שעשית (שיצרת) המה יפארוך סלה:

תתברך לנצח צורנו מלכנו וגואלנו בורא קדושים ישתבח שמך לעד מלכנו יוצר משרתים ואשר משרתיו כלם עומדים ברום עולם ומשמיעים ביראה יחד בקול (ב)דברי אלהים חיים ומלך עולם: כלם אהובים כלם ברורים כלם גבורים כלם קדושים וכלם עושים באימה וביראה רצון קונם. וכלם פותחים את פיהם בקדשה ובטהרה בשירה ובזמרה ומברכין ומשבחין ומפארין ומעריצין ומקדישין וממליכין:

את שם האל המלך הגדול הגבור והנורא קדוש הוא. וכלם מקבלים עליהם עול מלכות שמים זה מזה. ונותנים באהבה רשות זה לזה. להקדיש ליוצרם בנחת רוח בשפה ברורה ובנעימה קדשה כלם כאחד עונים באימה ואומרים ביראה:

קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו:

והאופנים וחיות הקודש ברעש גדול מתנשאים לעמת שרפים. לעמתם משבחים ואומרים:

ברוך כבוד יי ממקומו:

לאל ברוך נעימות יתנו למלך אל חי וקים זמירות יאמרו ותשבחות ישמיעו. כי הוא לבדו מרום וקדוש פועל גבורות עושה חדשות בעל מלחמות זורע צדקות מצמיח ישועות בורא רפואות נורא תהלות אדון הנפלאות המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית. כאמור לעשה אורים גדולים כי לעולם חסדו: והתקין מאורות משמחת עולמו אשר ברא: אור חדש על ציון תאיר ונזכה כלם במהרה לאורו: ברוך אתה יי יוצר המאורות:

אהבה רבה (אהבת עולם) אהבתנו יי אלהינו. חמלה גדולה ויתרה חמלת עלינו. אבינו מלכנו בעבור שמך הגדול ובעבור אבותינו שבטחו בך ותלמדם חקי חיים לעשות רצונך בלבב שלם כן תחננו ותלמדנו: אבינו אב הרחמן המרחם רחם עלינו ותן בלבנו בינה להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה. והאר עינינו בתורתך ודבק לבנו במצותיך ויחד לבבנו לאהבה וליראה את שמך לסען לא נבוש ולא נכלם ולא נכשל לעולם ועד: כי בשם קדשך הגדול הגבור והנורא בטחנו נגילה ונשמחה בישועתך: ורחמיך יי אלהינו וחסדיך הרבים אל יעזבונו נצח סלה ועד: מהר והבא עלינו ברכה ושלום מהרה מארבע כנפות כל הארץ. ושבור עלנו מעל צוארנו ותוליכנו מהרה קוממיות לארצנו כי אל פועל ישועות אתה. ובנו בחרת מכל עם ולשון וקרבתנו מלכנו לשמך הגדול סלה באמת באהבה. להודות לך ולייחדך באהבה ולאהבה את שמך: ברוך אתה יי הבוחר בעמו ישראל באהבה:

יחיד אומר אל מלך נאמן:

שמע ישראל יי אלהינו יי אחד:

ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

ואהבת את יי אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך: והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך: ושננתם לבניך ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך: וקשרתם לאות על ידך והיו לטטפות בין עיניך: וכתבתם על מזזות ביתך ובשעריך:

והיה אם שמע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את יי אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם: ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגנך ותירשך ויצהרך: ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת: השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחויתם להם: וחרה אף יי בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה אשר יי נותן לכם: ושמתם את דברי אלה על לבבכם ועל נפשכם וקשרתם אתם לאות על ידכם והיו לטוטפות בין עיניכם: ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך: וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך:

למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע יי לאבותיכם לתת להם כימי השמים על הארץ:

ויאמר יי אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם ועשו להם ציצת על כנפי בגדיהם לדורותם ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת: והיה לכם לציצת וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות יי ועשיתם אתם ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זנים אחריהם: למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי והייתם קדושים לאלהיכם: אני יי אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים אני יי אלהיכם:

אמת ויציב ונכון וקים וישר ונאמן ואהוב וחביב ונחמד ונעים ונורא ואדיר ומתקן ומקבל וטוב ויפה הדבר הזה עלינו לעולם ועד: אמת אלהי עולם מלכנו צור יעקב מגן ישענו לדור ודור הוא קים ושמו קים וכסאו נכון ומלכותו ואמונתו לעד קימת: ודבריו חיים וקימים נאמנים ונחמדים לעד ולעולמי עולמים. על אבותינו ועלינו על בנינו ועל דורותינו ועל כל דורות זרע ישראל עבדיך:

על הראשונים ועל האחרונים דבר טוב וקים לעולם ועד אמת ואמונה חוק ולא יעבור. אמת שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו. מלכנו מלך אבותינו. גואלנו גואל אבותינו. יוצרנו צור ישועתנו. פודנו ומצילנו מעולם הוא שמך, ואין לנו עוד אלהים זולתך סלה:

עזרת אבותינו אתה הוא מעולם מגן ומושיע להם ולבניהם אחריהם בכל דור ודור: ברום עולם מושבך ומשפטיך וצדקתך עד אפסי ארץ: אמת אשרי איש שישמע למצותיך ותורתך ודברך ישים על לבו: אמת אתה הוא אדון לעמך ומלך גבור לריב ריבם לאבות ובנים: אמת אתה הוא ראשון ואתה הוא אחרון ומבלעדיך אין לנו מלך גואל ומושיע: אמת ממצרים גאלתנו יי אלהינו ומבית עבדים פדיתנו: כל בכוריהם הרגת ובכורך ישראל גאלת וים סוף להם בקעת וזדים טבעת וידידים העברת (עברו ים) ויכסו מים צריהם אחד מהם לא נותר: על זאת שבחו אהובים ורוממו לאל. ונתנו ידידים זמירות שירות ותשבחות ברכות והודאות למלך אל חי וקים: רם ונשא גדול ונורא משפיל גאים עדי ארץ ומגביה שפלים עדי מרום

מוציא אסירים ופודה ענוים ועוזר דלים (והעונה) ועונה לעמו ישראל בעת שועם אליו: תהלות לאל עליון גואלם ברוך הוא ומבורך שמו. משה ובני ישראל לך ענו שירה בשמחה רבה ואמרו כלם:

מי כמוכה באלים יי מי כמוכה נאדר בקודש נורא תהלות עשה פלא:

שירה חדשה שבחו גאולים לשמך הגדול על שפת הים יחד כלם הודו והמליכו ואמרו. יי ימלוך לעולם ועד:

צור ישראל קומה בעזרת ישראל ופדה כנאמך יהודה וישראל: וגאלנו יי צבאות שמו קדוש ישראל: ברוך אתה יי גאל ישראל:

(במוסף ולמנחה כי שם יי אקרא הבו גודל לאלהינו:)

אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך:

ברוך אתה יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא אל עליון גומל חסדים טובים וקונה הכל וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה:

(בעשי"ת) זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים וכתבנו בספר החיים למענך אלהים חיים:

מלך עוזר ומושיע ומגן: ברוך אתה יי מגן אברהם:

אתה גבור לעולם אדני מחיה מתים אתה רב להושיע.

בקיץ מוריד הטל: בחורף משיב הרוח ומוריד הגשם:

מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקים אמונתו לישני עפר. מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך. מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה:

(בעשי"ת) מי כמוך אב הרחמן זוכר יצוריו לחיים ברחמים:

ונאמן אתה להחיות מתים: ברוך אתה יי מחיה המתים:

כשחזרת הש"ץ אומרים זה:

נקדישך ונעריצך כנועם שיח סוד שרפי קודש המשלשים לך קדושה. ככתוב על יד נביאך וקרא זה אל זה ואמר: קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו. לעמתם משבחים ואומרים: ברוך כבוד יי ממקומו: ובדברי קדשך כתוב לאמר: ימלוך יי לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה:

אתה קדוש ושמך קדוש, וקדושים בכל יום יהללוך סלה. כי אל מלך גדול וקדוש אתה: ברוך אתה יי האל הקדוש: (בעשי"ת המלך הקדוש)

אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה:

במוצ"ש ובמוי"ט אומרים זה:

אתה חוננתנו למדע תורתך. ותלמדנו לעשות בהם חקי רצונך. ותבדל יי אלהינו בין קודש לחול, בין אור לחשך. בין ישראל לעמים. בין יום השביעי לששת ימי המעשה: אבינו מלכנו החל עלינו הימים הבאים לקראתנו. לשלום חשוכים מכל חטא ומנוקים מכל עון. ומדבקים ביראתך:

וחננו מאתך חכמה בינה ודעת: ברוך אתה יי חונן הדעת:

השיבנו אבינו לתורתך. וקרבנו מלכנו לעבודתך. והחזירנו בתשובה שלמה לפניך: ברוך אתה יי הרוצה בתשובה:

סלח לנו אבינו כי חטאנו מחל לנו מלכנו כי פשענו. כי אל טוב וסלח אתה: ברוך אתה יי חנון המרבה לסלוח:

ראה נא בענינו וריבה ריבנו וגאלנו גאולה שלמה מהרה למען שמך כי אל גואל חזק אתה. ברוך אתה יי גואל ישראל:

בתע"צ אומר הש"ץ כאן עננו:

רפאנו יי ונרפא הושיענו ונושעה כי תהלתנו אתה והעלה (ארוכה ומרפא לכל תחלואינו ולכל מכאובינו ולכל מכותינו) רפואה שלמה לכל מכותינו: כי אל מלך רופא נאמן ורחמן אתה: ברוך אתה יי רופא חולי עמו ישראל:

ברך עלינו יי אלהינו את השנה הזאת ואת כל מיני תבואתה לטובה ותן (בחורף טל ומטר ל)ברכה על פני האדמה. ושבענו מטובה. וברך שנתינו כשנים הטובות לברכה כי אל טוב ומטיב אתה ומברך השנים: ברוך אתה יי מברך השנים:

תקע בשופר גדול לחרותנו ושא נס לקבץ גליותינו וקבצנו יחד מהרה מארבע כנפות הארץ לארצנו: ברוך אתה יי מקבץ נדחי עמו ישראל:

השיבה שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחלה. והסר ממנו יגון ואנחה. ומלוך עלינו מהרה אתה יי לבדך בחסד וברחמים וצדקנו בצדק ובמשפט: ברוך אתה יי מלך אוהב צדקה ומשפט:

(בעשי"ת המלך המשפט):

ולמלשינים אל תהי תקוה. וכל הרשעה כרגע תאבד. וכל איביך מהרה יכרתו. והזדים מהרה תעקר ותשבר ותמגר ותכלם ותשפילם ותכניעם במהרה בימינו: ברוך אתה יי שובר איבים ומכניע זדים:

על הצדיקים ועל החסידים ועל זקני שארית עמך בית ישראל ועל פליטת (בית) סופריהם ועל גרי הצדק ועלינו יהמו נא רחמיך יי אלהינו ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת ושים חלקנו עמהם ולעולם לא נבוש כי בך בטחנו ועל חסדך הגדול באמת נשענו: ברוך אתה יי משען ומבטח לצדיקים:

ולירושלים עירך ברחמים תשוב ותשכון בתוכה כאשר דברת ובנה אותה בקרוב בימינו בנין עולם וכסא דוד עבדך מהרה לתוכה תכין:

לת"ב במנחה נחם ברוך אתה יי בונה ירושלים:

נחם יי אלהינו את אבלי ציון ואת אבלי ירושלים. ואת העיר האבלה והחרבה והבזויה והשוממה. האבלה מבלי בניה והחרבה ממעונותיה. והבזויה מכבודה. והשוממה מאין יושב. והיא יושבת וראשה חפוי כאשה עקרה שלא ילדה. ויבלעוה לגיונות ויירשוה עובדי פסילים. ויטילו את עמך ישראל לחרב ויהרגו בזדון חסידי עליון. על כן ציון במר תבכה וירושלים תתן קולה. לבי לבי על חלליהם. מעי מעי על חלליהם. כי אתה יי באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה. כאמור ואני אהיה לה נאם יי חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה: ברוך אתה יי מנחם ציון ובונה ירושלים:

את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח. וקרנו תרום בישועתך כי לישועתך קוינו כל היום ומצפים לישועה: ברוך אתה יי מצמיח קרן ישועה:

אב הרחמן שמע קולנו יי אלהינו חוס ורחם עלינו וקבל ברחמים וברצון את תפלתנו. כי אל שומע תפלות ותחנונים אתה. ומלפניך מלכנו ריקם אל תשיבנו חננו ועננו ושמע תפלתנו: בת"צ אומרים זה:

עננו יי עננו ביום צום תעניתנו כי בצרה גדולה אנחנו. אל תפן אל רשענו ואל תסתר פניך ממנו ואל תתעלם מתחנתנו היה נא קרוב לשועתנו יהי נא חסדך לנחמנו טרם נקרא אליך עננו. כדבר

שנאמר

שנאמר והיה טרם יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע. כי אתה יי העונה בעת צרה. פודה ומציל בכל עת צרה וצוקה:

ליחיד כי אתה וכו׳ : והש״ץ בין גואל לרופא מסיים :

ברוך אתה יי העונה לעמו ישראל בעת צרה:

קודם כי אתה שומע יתודה בהכנעה ובשברון לב ויאמר :

אנא יי חטאתי עויתי ופשעתי לפניך והרע בעיניך עשיתי. רבונו של עולם עשה למען שמך הגדול ותכפר לי על כל עוני וחטאי ופשעי שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך מנעורי ועד היום הזה ותמלא כל השמות שפגמתי בשמך הגדול:

תפלה על הפרנסה :

אתה הוא יי האלהים הזן ומפרנס ומכלכל מקרני ראמים עד ביצי כנים הטריפני לחם חוקי והמציא לי ולכל בני ביתי מזונותי קודם שאצטרך להם בנחת ולא בצער בהתר ולא באסור לחיים ולשלום משפע ברכה והצלחה. ומשפע בריכה עליונה כדי שאוכל לעשות רצונך ולעסוק בתורתך ולקיים מצותיך ואל תצריכני לידי מתנת בשר ודם ויקוים בי מקרא שכתוב פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון:

כי אתה שומע תפלת כל פה עמך ישראל ברחמים:

ברוך אתה יי שומע תפלה:

רצה יי אלהינו בעמך ישראל ולתפלתם שעה והשב את העבודה לדביר ביתך ואשי ישראל ותפלתם מהרה באהבה תקבל ברצון ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך:

בר״ח ובחוה״מ אומרים זה :

אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבא ויגיע ויראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר זכרוננו ופקדוננו וזכרון אבותינו וזכרון משיח בן דוד עבדך וזכרון ירושלים עיר קדשך וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך. לפליטה לטובה. לחן ולחסד ולרחמים. לחיים ולשלום ביום

לר״ח חודש	לפסח	לסוכות
ראש החודש הזה:	חג המצות הזה:	חג הסכות הזה:

זכרנו יי אלהינו בו לטובה ופקדנו בו לברכה. והושיענו בו לחיים טובים. ובדבר ישועה ורחמים חוס וחננו ורחם עלינו והושיענו. כי אליך עינינו כי אל מלך חנון ורחום אתה:

ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים: ברוך אתה יי המחזיר שכינתו לציון:

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד צורנו צור חיינו מגן ישענו אתה הוא לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך על חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו הפקודות לך ועל נסיך שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת. ערב ובוקר וצהרים. הטוב כי לא כלו רחמיך והמרחם כי לא תמו חסדיך כי מעולם קוינו לך:

מודים דרבנן

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי כל בשר יוצרנו יוצר בראשית ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש על שהחייתנו וקימתנו כן תחיינו ותקימנו ותאסוף גליותינו לחצרות קדשך לשמור חקיך ולעשות רצונך ולעבדך בלבב שלם על שאנו מודים לך. ברוך אל ההודאות:

בחנוכה ובפורים אומרים זה :

ועל הנסים ועל הפרקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל הנפלאות ועל הנחמות ועל המלחמות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה:

לחנוכה בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו כשעמדה מלכות יון על עמך ישראל להשכיחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך. ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם. רבת את ריבם. דנת את דינם. נקמת את נקמתם. מסרת גבורים ביד חלשים. ורבים ביד מעטים. וטמאים ביד טהורים. ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופרקן כהיום הזה ואחר כך באו בניך לדביר ביתך ופנו את היכלך וטהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך וקבעו שמונת ימים אלו בהלל ובהודאה (ועשית עמהם נס ופלא ונודה לשמך הגדול סלה) ימי חנוכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול:

לפורים בימי מרדכי ואסתר בשושן הבירה כשעמד עליהם המן הרשע בקש להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד בשלשה עשר לחדש שנים עשר הוא חדש אדר ושללם לבוז. ואתה ברחמיך הרבים הפרת את עצתו וקלקלת את מחשבתו והשבות לו גמולו בראשו ותלו אותו ואת בניו על העץ (ועשית עמהם נס ופלא ונודה לשמך הגדול):

ועל כלם יתברך ויתרומם ויתנשא תמיד שמך מלכנו תמיד לעולם ועד:

בעשי״ת וכתוב לחיים טובים כל בני בריתך:

וכל החיים יודוך סלה ויהללו ויברכו את שמך הגדול באמת לעולם כי טוב האל ישועתנו ועזרתנו סלה האל הטוב: ברוך אתה יי הטוב שמך ולך נאה להודות:

לש״ץ או״א ברכנו בברכה המשולשת בתורה הכתובה על ידי משה עבדך האמורה מפי אהרן ובניו כהנים עם קדושך כאמור: יברכך יי וישמרך: יאר יי פניו אליך ויחנך: ישא יי פניו אליך וישם לך שלום:

שים שלום טובה וברכה חיים חן וחסד ורחמים עלינו ועל כל ישראל עמך. ברכנו אבינו כלנו כאחד (יחד) באור פניך. כי באור פניך נתת לנו יי אלהינו תורת חיים ואהבת חסד וצדקה וברכה ורחמים וחיים ושלום וטוב יהיה בעיניך לברכנו ולברך את כל עמך ישראל בכל עת ובכל שעה בשלומך ברוב עוז ושלום: בספר ברוך אתה יי המברך את עמו ישראל בשלום:

בעשי״ת בספר חיים ברכה ושלום ופרנסה טובה וגזרות טובות ישועות ונחמות נזכר ונכתב לפניך אנחנו וכל עמך בית ישראל לחיים טובים ולשלום: ברוך אתה יי המברך את עמו ישראל בשלום:

למעריב שלום רב על ישראל עמך תשים לעולם כי אתה הוא מלך אדון לכל השלום וטוב בעיניך לברך את עמך ישראל בכל עת ובכל שעה בשלומך: בספר ברוך אתה יי המברך את עמו ישראל בשלום:

אלהי. נצור לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה ולמקללי נפשי תדום ונפשי כעפר לכל תהיה פתח לבי בתורתך ואחרי מצותיך תרדוף נפשי וכל הקמים והחושבים עלי רעה מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבתם. עשה למען שמך. עשה למען ימינך. עשה למען קדשתך. עשה למען תורתך. למען יחלצון ידידיך הושיעה ימינך ועננו. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגואלי: עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך: ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות: וערבה ליי מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות:

אלהינו ואלהי אבותינו תבא לפניך תפלתנו ואל תתעלם מתחנתנו שאין אנו עזי פנים וקשי ערף לומר לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו צדיקים אנחנו ולא חטאנו אבל אנחנו ואבותינו חטאנו:

אשמנו. בגדנו. גזלנו. דברנו דופי: העוינו. והרשענו. זדנו. חמסנו. טפלנו שקר: יעצנו רע. כזבנו. לצנו. מרדנו. נאצנו. סררנו. עוינו. פשענו. צררנו. קשינו עורף: רשענו. שחתנו. תעבנו. תעינו. תעתענו: סרנו ממצותיך וממשפטיך הטובים ולא שוה לנו. ואתה צדיק

על כל הבא עלינו כי אמת עשית ואנחנו הרשענו:

אל ארך אפים אתה ובעל הרחמים נקראת. ודרך תשובה הורית. גדלת רחמיך וחסדיך. תזכור היום ובכל יום לזרע ידידיך. תפן אלינו ברחמים. כי אתה הוא בעל הרחמים: בתחנון ובתפלה פניך נקדם. כהודעת לעניו מקדם: מחרון אפך שוב כמו בתורתך כתוב: ובצל כנפיך נחסה ונתלונן. כיום וירד יי בענן: תעבור על פשע ותמחה אשם. כיום ויתיצב עמו שם: תאזין שועתנו ותקשיב מנו מאמר. כיום ויקרא בשם יי: ושם נאמר:

ויעבור יי על פניו ויקרא:

יי יי אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת נצר חסד לאלפים נשא עון ופשע וחטאה ונקה: וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו:

רחום וחנון חטאתי לפניך יי מלא רחמים רחם עלי וקבל תחנוני: יי אל באפך תוכיחני ואל בחמתך תיסרני: חנני יי כי אמלל אני רפאני יי כי נבהלו עצמי: ונפשי נבהלה מאד ואתה יי עד מתי: שובה יי חלצה נפשי הושיעני למען חסדך: כי אין במות זכרך בשאול מי יודה לך: יגעתי באנחתי אשחה בכל לילה מטתי בדמעתי ערשי אמסה: עששה מכעס עיני עתקה בכל צוררי: סורו ממני כל פועלי און כי שמע יי קול בכיי: שמע יי תחנתי יי תפלתי יקח: יבשו ויבהלו מאד כל איבי ישבו יבשו רגע:

להענית צבור ולעשרת ימי תשובה

אבינו מלכנו חטאנו לפניך:
אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה:
אבינו מלכנו עשה עמנו למען שמך:
אבינו מלכנו ברך (בעשי"ת חדש) עלינו שנה טובה:
אבינו מלכנו בטל מעלינו כל גזרות קשות:
אבינו מלכנו בטל מחשבות שונאינו:
אבינו מלכנו הפר עצת אויבינו:
אבינו מלכנו כלה כל צר ומשטין מעלינו:
אבינו מלכנו סתום פיות משטינינו ומקטריגנו:
א"מ כלה דבר וחרב ורעב ושבי ומשחית ועון מבני בריתך:
אבינו מלכנו מנע מגפה מנחלתך:
אבינו מלכנו סלח ומחל לכל עונותינו:
אבינו מלכנו מחה והעבר פשעינו וחטאתינו מנגד עיניך:
אבינו מלכנו מחוק ברחמיך הרבים כל שטרי חובותינו:
אבינו מלכנו החזירנו בתשובה שלמה לפניך:
אבינו מלכנו שלח רפואה שלמה לחולי עמך:
אבינו מלכנו קרע רוע גזר דיננו:
אבינו מלכנו זכרנו בזכרון טוב לפניך:
בעשי"ת במקום (זכרנו) אומרים (כתבנו) ולנעילה (חתמנו):
אבינו מלכנו זכרנו (כתבנו בספר) לחיים טובים:
אבינו מלכנו זכרנו (כתבנו בספר) לגאולה וישועה:
אבינו מלכנו זכרנו (כתבנו בספר) לפרנסה וכלכלה:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתתן לי ולבני ביתי ולכל הסמוכים על שולחני היום ובכל יום ויום מזונותינו בכבוד בזכות שמך הגדול (דיקרנוסא) הממונה על הפרנסה:

אבינו מלכנו זכרנו (כתבנו בספר) לזכיות:
אבינו מלכנו זכרנו (כתבנו בספר) לסליחה ומחילה:
אבינו מלכנו הצמח לנו ישועה בקרוב:
אבינו מלכנו הרם קרן ישראל עמך:
אבינו מלכנו הרם קרן משיחך:
אבינו מלכנו מלא ידינו מברכותיך:
אבינו מלכנו מלא אסמינו שבע:
אבינו מלכנו שמע קולנו חוס ורחם עלינו:
אבינו מלכנו קבל ברחמים וברצון את תפלתנו:
אבינו מלכנו פתח שערי שמים לתפלתנו:
אבינו מלכנו זכור כי עפר אנחנו:
אבינו מלכנו נא אל תשיבנו ריקם מלפניך:
א"מ תהא השעה הזאת שעת רחמים ועת רצון מלפניך:
אבינו מלכנו חמול עלינו ועל עוללנו וטפנו:
אבינו מלכנו עשה למען הרוגים על שם קדשך:
אבינו מלכנו עשה למען טבוחים על יחודך:
אבינו מלכנו עשה למען באי באש ובמים על קדוש שמך:
אבינו מלכנו נקום נקמת דם עבדיך השפוך:
אבינו מלכנו עשה למענך אם לא למעננו:
אבינו מלכנו עשה למענך והושיענו:
אבינו מלכנו עשה למען רחמיך הרבים:
א"מ עשה למען שמך הגדול הגבור והנורא שנקרא עלינו:

אבינו מלכנו חננו ועננו כי אין בנו מעשים עשה עמנו צדקה וחסד והושיענו:

לשני וחמישי

והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו: אתה יי לא תכלא רחמיך ממנו חסדך ואמתך תמיד יצרונו: הושיענו יי אלהינו וקבצנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך: אם עונות תשמר יה אדני מי יעמוד: כי עמך הסליחה למען תורא: לא כחטאינו תעשה לנו ולא כעונותינו תגמול עלינו: אם עונינו ענו בנו יי עשה למען שמך: זכור רחמיך יי וחסדיך כי מעולם המה: יעננו יי ביום צרה ישגבנו שם אלהי יעקב: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו: אבינו מלכנו חננו ועננו כי אין בנו מעשים עשה עמנו צדקה כרוב רחמיך והושיענו למען שמך: אדונינו אלהינו שמע קול תחנונינו וזכר לנו את ברית אבותינו והושיענו למען שמך: ועתה אדני אלהינו אשר הוצאת את עמך מארץ מצרים ביד חזקה ותעש לך שם כיום הזה חטאנו רשענו: אדני ככל צדקותיך ישב נא אפך וחמתך מעירך ירושלים הר קדשך כי בחטאינו ובעונות אבותינו ירושלים ועמך לחרפה לכל סביבותינו: ועתה שמע אלהינו אל תפלת עבדך ואל תחנוניו והאר פניך על מקדשך השמם למען אדני:

הטה אלהי אזנך ושמע פקח עיניך וראה שוממותינו והעיר אשר נקרא שמך עליה כי לא על צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך כי על רחמיך הרבים אדני שמעה אדני סלחה אדני הקשיבה ועשה אל תאחר למענך אלהי כי שמך נקרא על עירך ועל עמך. אבינו אב הרחמן הראנו אות לטובה וקבץ נפוצותינו מארבע כנפות הארץ יכירו וידעו כל הגוים כי אתה יי אלהינו ועתה יי אבינו אתה אנחנו החומר ואתה יוצרנו ומעשה ידך כלנו: הושיענו למען שמך אבינו מלכנו צורנו וגואלנו: חוסה יי על עמך ואל תתן נחלתך לחרפה למשל בם גוים למה יאמרו בעמים איה נא אלהיהם: ידענו יי כי חטאנו ואין מי יעמוד בעדנו אלא שמך הגדול יעמד לנו בעת צרה: ידענו כי אין בנו מעשים צדקה עשה עמנו למען שמך: כרחם אב על בנים כן תרחם יי עלינו והושיענו למען שמך: חמול על עמך רחם על נחלתך חוסה נא כרוב רחמיך חננו מלכנו ועננו כי לך יי הצדקה עושה נפלאות בכל עת:

הבט נא רחם נא והושיעה נא צאן מרעיתך ואל ימשל בנו קצף כי לך יי הישועה. בך תוחלתנו

אלוה

אלוה סליחות אנא סלח נא כי אל טוב וסלח אתה:

אנא מלך רחום וחנון זכור והבט לברית בין הבתרים ותראה לפניך עקדת יחיד ולמען ישראל אבינו אל תעזבנו אבינו ואל תטשנו מלכנו ואל תשכחנו יוצרנו ואל תעש עמנו כלה כחטאתינו. כי אל מלך חנון ורחום אתה:

אין כמוך חנון ורחום יי אלהינו אין כמוך אל ארך אפים ורב חסד ואמת הושיענו ורחמנו ברחמיך הרבים מרעש ומרוגז הצילנו. זכור לעבדיך לאברהם ליצחק וליעקב אל תפן אל קשי העם הזה ואל רשעו ואל חטאתו: שוב מחרון אפך והנחם על הרעה לעמך: והסר ממנו מכת המות כי רחום אתה כי כן דרכך לעשות חסד חנם בכל דור ודור. חוסה יי על עמך והצילנו מזעמך: והסר ממנו מכת המגפה וגזרה קשה כי אתה שומר ישראל: לך אדני הצדקה ולנו בשת הפנים מה נתאונן מה נאמר מה נדבר ומה נצטדק נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה אליך כי ימינך פשוטה לקבל שבים: אנא יי הושיעה נא: אנא יי הצליחה נא: אנא יי עננו ביום קראנו: לך יי חכינו לך יי קוינו לך יי נייחל אל תחשה ותעננו כי נאמו גוים אבדה תקותם כל ברך לך תכרע וכל קומה לפניך לבד תשתחוה:

הפותח יד בתשובה לקבל פושעים וחטאים נבהלה נפשנו מרוב עצבוננו אל תשכחנו נצח קומה והושיענו. אל תשפוך חרונך עלינו כי אנחנו עמך בני בריתך: אל הביטה דל כבודנו בגוים ושקצונו כטומאת הנדה. עד מתי עזך בשבי ותפארתך ביד צר. עוררה גבורתך והושיענו למען שמך. אל ימעטו לפניך תלאותינו: מהר יקדמונו רחמיך בעת צרותינו לא למעננו אלא למענך פעל ואל תשחית את זכר שאריתנו. כי לך מיחלות עינינו. כי אל מלך חנון ורחום אתה. וזכור עדותנו בכל יום תמיד אומרים פעמים באהבה. שמע ישראל יי אלהינו יי אחד:

יי אלהי ישראל שוב מחרון אפך והנחם על הרעה לעמך:

הבט משמים וראה. כי היינו לעג וקלס בגוים. נחשבנו כצאן לטבח יובל. להרוג ולאבד ולמכה ולחרפה:

ובכל זאת שמך לא שכחנו נא אל תשכחנו: יי

זרים אומרים אין תוחלת ותקוה. חון אום לשמך מקוה. טהור ישועתנו קרבה. יגענו ולא הונח לנו. רחמיך יכבשו את כעסך מעלינו:

אנא שוב מחרונך ורחם סגלה אשר בחרת: יי

חוסה יי עלינו ברחמיך, ואל תתננו בידי אכזרים. למה יאמרו הגוים איה נא אלהיהם. למענך עשה עמנו חסד ואל תאחר:

אנא שוב מחרונך ורחם סגלה אשר בחרת: יי

קולנו תשמע ותחון. ואל תטשנו ביד אויבינו למחות את שמנו. זכור אשר נשבעת לאבותינו. ככוכבי השמים ארבה את זרעכם. ועתה נשארנו מעט מהרבה:

ובכל זאת שמך לא שכחנו נא אל תשכחנו: יי

עזרנו אלהי ישענו על דבר כבוד שמך והצילנו וכפר על חטאתינו למען שמך:

יי אלהי ישראל שוב מחרון אפך והנחם על הרעה לעמך:

בימים שאין אומרים והוא רחום מתחילין שומר ישראל:

שומר ישראל שמור שארית ישראל ואל יאבד ישראל האומרים שמע ישראל:

שומר גוי אחד שמור שארית עם אחד ואל יאבד גוי אחד המיחדים שמך יי אלהינו יי אחד:

שומר גוי קדוש שמור שארית עם קדוש ואל יאבד גוי קדוש המשלשים בשלש קדשות לקדוש:

מתרצה ברחמים ומתפיס בתחנונים התרצה והתפיס לדור עני כי אין עוזר:

אבינו מלכנו חננו ועננו כי אין בנו מעשים עשה עמנו צדקה וחסד והושיענו:

ואנחנו לא נדע מה נעשה כי עליך עינינו: זכור רחמיך יי וחסדיך כי מעולם המה: יהי חסדך יי עלינו כאשר יחלנו לך: אל תזכר לנו עונות ראשונים מהר יקדמונו רחמיך כי דלונו מאד: עזרנו בשם יי עושה שמים וארץ: חננו יי חננו כי רב שבענו בוז: ברוגז רחם תזכור. ברוגז עקדה תזכור. ברוגז תמימות תזכור: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו. כי הוא ידע יצרנו זכור כי עפר אנחנו: עזרנו אלהי ישענו על דבר כבוד שמך והצילנו וכפר על חטאתינו למען שמך: ח"ק

בשני ובחמישי אומרים זה וצריך לאומרו בעמידה:

מ"א אל ארך אפים ורב חסד ואמת אל באפך תוכיחנו. חוסה יי על עמך והושיענו מכל רע חטאנו לך אדון סלח נא כרוב רחמיך אל:

מ"פ אל ארך אפים ומלא רחמים אל תסתר פניך ממנו חוסה יי על שארית ישראל עמך והצילנו מכל רע חטאנו לך אדון סלח נא כרוב רחמיך אל:

כשפותחין הארון צריכין לעמוד
בעת הוצאת ספר תורה אומרים זה:

ויהי בנסע הארן ויאמר משה קומה יי ויפצו איביך וינסו משנאיך מפניך: כי מציון תצא תורה ודבר יי מירושלים: ברוך שנתן תורה לעמו ישראל בקדושתו:

בריך שמיה דמרא עלמא. בריך כתרך ואתרך יהא רעותך עם עמך ישראל לעלם ופורקן ימינך אחזי לעמך בבית מקדשך. ולאמטויי לנא מטוב נהורך ולקבל צלותנא ברחמין. יהא רעוא קדמך דתוריך לן חיין בטיבותא ולהוי אנא פקידא בגו צדיקיא למרחם עלי ולמנטר יתי וית כל די לי ודי לעמך ישראל. אנת הוא זן לכולא ומפרנס לכולא: אנת הוא שליט על כולא. אנת הוא דשליט על מלכיא ומלכותא דילך היא. אנא עבדא דקודשא בריך הוא דסגידנא קמיה ומקמיה דיקר אורייתיה בכל עדן ועדן. לא על אנש רחיצנא ולא על בר אלהין סמיכנא. אלא באלהא דשמיא. דהוא אלהא קשוט ואורייתיה קשוט. ונביאוהי קשוט ומסגי למעבד טבון וקשוט. ביה אנא רחיץ. ולשמיה קדישא יקירא אנא אמר תושבחן. יהא רעוא קדמך דתפתח לבאי באורייתא ותשלים משאלין דלבאי. ולבא דכל עמך ישראל. לטב ולחיין ולשלם:

בשבת ויו"ט מתחיל הש"ץ כאן:

שמע ישראל יי אלהינו יי אחד:

אחד הוא אלהינו גדול אדונינו קדוש (בר"ה ויו"כ ונורא) שמו:

בחול גדלו ליי אתי ונרוממה שמו יחדו:

קהל לך יי הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ: לך יי הממלכה והמתנשא לכל לראש: רוממו יי אלהינו והשתחוו להדום רגליו קדוש הוא: רוממו יי אלהינו והשתחוו להר קדשו כי קדוש יי אלהינו:

בשבת ויום טוב אומרים זה:

על הכל יתגדל ויתקדש וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא שמו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: בעולמות שברא העולם הזה והעולם הבא: כרצונו וכרצון יראיו וכרצון כל בית ישראל: צור העולמים אדון כל הבריות אלוה כל הנפשות: היושב במרחבי מרום השוכן בשמי שמי קדם: קדושתו על החיות וקדושתו על כסא הכבוד: ובכן יתקדש שמך בנו יי אלהינו לעיני כל חי: ונאמר לפניו שיר חדש ככתוב: שירו לאלהים זמרו שמו סולו לרוכב בערבות ביה שמו ועלזו לפניו: ונראהו עין

בעין בשובו אל נוהו כבתוב: כי עין בעין יראו בשוב יי ציון: ונאמר ונגלה כבוד יי וראו כל בשר יחדו כי פי יי דבר:

אב הרחמים הוא ירחם עם עמוסים ויזכור ברית איתנים ויציל נפשותינו מן השעות הרעות ויגער ביצר הרע מן הנשואים ויחון אותנו לפליטת עולמים. וימלא משאלותינו במדה טובה ישועה ורחמים:

כשמגביהין הספר תורה אומרים זה:

וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל על פי יי ביד משה:

חזן יהללו את שם יי כי נשגב שמו לבדו:

קהל הודו על ארץ ושמים: וירם קרן לעמו תהלה לכל חסידיו לבני ישראל עם קרובו הללויה:

אומרים בשבת מזמור לדוד. ובחול ור״ח ויו״ט ושבת במנחה לדוד מזמור. כשמכניסין הס״ת להיכל אומרים זה:

ובנחה יאמר שובה יי רבבות אלפי ישראל: קומה יי למנוחתך אתה וארון עזך: כהניך ילבשו צדק וחסידיך ירננו: בעבור דוד עבדך אל תשב פני משיחך: כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו: עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאשר: דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום: השיבנו יי אליך ונשובה חדש ימינו כקדם: אשרי וכו׳

למנצח מזמור לדוד: יענך יי ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב: ישלח עזרך מקדש ומציון יסעדך: יזכור כל מנחותיך ועולתך ידשנה סלה: יתן לך כלבבך וכל עצתך ימלא: נרננה בישועתך ובשם אלהינו נדגול ימלא יי כל משאלותיך: עתה ידעתי כי הושיע יי משיחו יעננהו משמי קדשו בגבורות ישע ימינו: אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם יי אלהינו נזכיר: המה כרעו ונפלו ואנחנו קמנו ונתעודד: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו:

ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב נאם יי: ואני זאת בריתי אותם אמר יי רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיך לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר יי מעתה ועד עולם: ואתה קדוש יושב תהלות ישראל: וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו: ומקבלין דין מן דין ואמרין קדיש בשמי מרומא עילאה בית שכינתיה קדיש על ארעא עובד גבורתיה קדיש לעלם ולעלמי עלמיא יי צבאות מליא כל ארעא זיו יקריה: ותשאני רוח ואשמע אחרי קול רעש גדול ברוך כבוד יי ממקומו: ונטלתני רוחא ושמעת בתרי קל זיע סגיא דמשבחין ואמרין בריך יקרא דיי מאתר בית שכינתיה: יי ימלוך לעולם ועד: יי מלכותיה קאם לעלם ולעלמי עלמיא: יי אלהי אברהם יצחק וישראל אבותינו שמרה זאת לעולם ליצר מחשבות לבב עמך והכן לבבם אליך: והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו: כי אתה אדני טוב וסלח ורב חסד לכל קוראיך: צדקתך צדק לעולם ותורתך אמת: תתן אמת ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם: ברוך אדני יום יום יעמס לנו האל ישועתנו סלה: יי צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה: יי צבאות אשרי אדם בוטח בך: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו: ברוך הוא אלהינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו הוא יפתח לבנו בתורתו וישם בלבנו אהבתו ויראתו ולעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שנשמור חקיך בעולם הזה ונזכה ונחיה ונראה ונירש טובה וברכה לשני ימות המשיח ולחיי העולם הבא: למען יזמרך כבוד ולא ידום יי אלהי לעולם אודך: ברוך הגבר אשר יבטח ביי והיה יי מבטחו: בטחו ביי עדי עד כי ביה יי צור עולמים: ויבטחו בך יודעי שמך כי לא עזבת דורשיך יי: יי חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

יי אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ:
חזקו ויאמץ לבבכם כל המיחלים ליי:

ועתה יגדל נא כח אדני כאשר דברת לאמר: זכור רחמיך יי וחסדיך כי מעולם המה:

יתגדל ויתקדש שמה רבא. בעלמא די ברא כרעותה וימליך מלכותה ויצמח פורקנה ויקרב נ״א קץ משיחה. בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא: יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתהלל שמה דקודשא בריך הוא. לעילא (בעשי״ת ולעילא מכל) מן כל ברכתא ושירתא תשבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא ואמרו אמן: קהל קבל ברחמים וברצון את תפלתנו:

חזן תתקבל צלותהון ובעותהון דכל בית ישראל קדם אבוהון די בשמיא ואמרו אמן: קהל יהי שם יי מבורך מעתה ועד עולם:

חזן יהא שלמא רבא מן שמיא וחיים עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן: קהל עזרי מעם יי עשה שמים וארץ:

חזן עשה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

ביום ספ״ח תמון ת״ת תפלה לדוד רק מתחילין בית יעקב וכו׳:

תפלה לדוד הטה יי אזנך ענני כי עני ואביון אני: שמרה נפשי כי חסיד אני הושע עבדך אתה אלהי הבוטח אליך: חנני אדני כי אליך אקרא כל היום: שמח נפש עבדך כי אליך אדני נפשי אשא: כי אתה אדני טוב וסלח ורב חסד לכל קוראיך: האזינה יי תפלתי והקשיבה בקול תחנונותי: ביום צרתי אקראך כי תענני: אין כמוך באלהים אדני ואין כמעשיך: כל גוים אשר עשית יבואו וישתחוו לפניך אדני ויכבדו לשמך: כי גדול אתה ועושה נפלאות אתה אלהים לבדך: הורני יי דרכך אהלך באמתך יחד לבבי ליראה שמך: אודך אדני אלהי בכל לבבי ואכבדה שמך לעולם: כי חסדך גדול עלי והצלת נפשי משאול תחתיה: אלהים זדים קמו עלי ועדת עריצים בקשו נפשי ולא שמוך לנגדם: ואתה אדני אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת: פנה אלי וחנני תנה עזך לעבדך והושיעה לבן אמתך: עשה עמי אות לטובה ויראו שנאי ויבשו כי אתה יי עזרתני ונחמתני:

בית יעקב לכו ונלכה באור יי: כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו ואנחנו נלך בשם יי אלהינו לעולם ועד:

יהי יי אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו. להטות לבבנו אליו ללכת בכל דרכיו ולשמור מצותיו וחקיו ומשפטיו אשר צוה את אבותינו: ויהיו דברי אלה אשר התחננתי לפני יי קרובים אל יי אלהינו יומם ולילה לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו: למען דעת כל עמי הארץ כי יי הוא האלהים אין עוד:

שיר המעלות לדוד לולי יי שהיה לנו יאמר נא ישראל: לולי יי שהיה לנו בקום עלינו אדם: אזי חיים בלעונו בחרות אפם בנו: אזי המים שטפונו נחלה עבר על נפשנו: אזי עבר על נפשנו המים הזידונים: ברוך יי שלא נתננו טרף לשניהם: נפשנו כצפור נמלטה מפח יוקשים הפח נשבר ואנחנו נמלטנו: עזרנו בשם יי עשה שמים וארץ:

יום

ליום ראשון

היום יום ראשון בשבת שבו היו הלוים אומרים בבית המקדש :

לדוד מזמור ליי הארץ ומלואה תבל וישבי בה : כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה : מי יעלה בהר יי ומי יקום במקום קדשו : נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשי ולא נשבע למרמה : ישא ברכה מאת יי וצדקה מאלהי ישעו : זה דור דורשיו מבקשי פניך יעקב סלה : שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבוא מלך הכבוד : מי זה מלך הכבוד יי עזוז וגבור יי גבור מלחמה : שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד : מי הוא זה מלך הכבוד יי צבאות הוא מלך הכבוד סלה :

הושיענו יי אלהינו וקבצנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך : ברוך יי אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ואמר כל העם אמן הללויה : ברוך יי מציון שוכן ירושלים הללויה : ברוך יי אלהים אלהי ישראל עושה נפלאות לבדו : וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן :

ליום שני

היום יום שני בשבת שבו היו הלוים אומרים בבית המקדש :

שיר מזמור לבני קרח : גדול יי ומהולל מאד בעיר אלהינו הר קדשו : יפה נוף משוש כל הארץ הר ציון ירכתי צפון קרית מלך רב : אלהים בארמנותיה נודע למשגב : כי הנה המלכים נועדו עברו יחדו : המה ראו כן תמהו נבהלו נחפזו : רעדה אחזתם שם חיל כיולדה : ברוח קדים תשבר אניות תרשיש : כאשר שמענו כן ראינו בעיר יי צבאות בעיר אלהינו אלהים יכוננה עד עולם סלה : דמינו אלהים חסדך בקרב היכלך : כשמך אלהים כן תהלתך על קצוי ארץ צדק מלאה ימינך : ישמח הר ציון תגלנה בנות יהודה למען משפטיך : סובו ציון והקיפוה ספרו מגדליה : שיתו לבכם לחילה פסגו ארמנותיה למען תספרו לדור אחרון : כי זה אלהים אלהינו עולם ועד הוא ינהגנו על מות : הושיענו וכו'

ליום שלישי

היום יום שלישי בשבת שבו היו הלוים אומרים בבית המקדש :

מזמור לאסף אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט : עד מתי תשפטו עול ופני רשעים תשאו סלה : שפטו דל ויתום עני ורש הצדיקו : פלטו דל ואביון מיד רשעים הצילו : לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו ימוטו כל מוסדי ארץ : אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם : אכן כאדם תמותון וכאחד השרים תפולו : קומה אלהים שפטה הארץ כי אתה תנחל בכל הגוים : הושיענו וכו'

ליום רביעי

היום יום רביעי בשבת שבו היו הלוים אומרים בבית המקדש :

אל נקמות יי אל נקמות הופיע : הנשא שופט הארץ השב גמול על גאים : עד מתי רשעים יי עד מתי רשעים יעלוזו : יביעו ידברו עתק יתאמרו כל פועלי און : עמך יי ידכאו ונחלתך יענו : אלמנה וגר יהרוגו ויתומים ירצחו : ויאמרו לא יראה יה ולא יבין אלהי יעקב : בינו בוערים בעם וכסילים מתי תשכילו : הנוטע אזן הלא ישמע אם יוצר עין הלא יביט : היוסר גוים הלא יוכיח המלמד אדם דעת : יי יודע מחשבות אדם כי המה הבל : אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו : להשקיט לו מימי רע עד יכרה לרשע שחת : כי לא יטוש יי עמו ונחלתו לא יעזוב : כי עד צדק ישוב משפט ואחריו כל ישרי לב : מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פועלי און : לולי יי עזרתה לי כמעט שכנה דומה נפשי : אם אמרתי מטה רגלי חסדך יי יסעדני : ברוב שרעפי בקרבי תנחומיך ישעשעו נפשי : היחברך כסא הוות יוצר עמל עלי חוק : יגודו על נפש צדיק ודם נקי ירשיעו : ויהי יי לי למשגב ואלהי לצור מחסי : וישב עליהם את אונם וברעתם יצמיתם יצמיתם יי אלהינו :

לכו נרננה ליי נריעה לצור ישענו : נקדמה פניו בתודה בזמירות נריע לו : כי אל גדול יי ומלך גדול על כל אלהים : הושיענו וכו'

ליום חמישי

היום יום חמישי בשבת שבו היו הלוים אומרים בבית המקדש :

למנצח על הגתית לאסף : הרנינו לאלהים עוזנו הריעו לאלהי יעקב : שאו זמרה ותנו תוף כנור נעים עם נבל : תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו : כי חוק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב : עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים שפת לא ידעתי אשמע : הסירותי מסבל שכמו כפיו מדוד תעבורנה : בצרה קראת ואחלצך אענך בסתר רעם אבחנך על מי מריבה סלה : שמע עמי ואעידה בך ישראל אם תשמע לי : לא יהיה בך אל זר ולא תשתחוה לאל נכר : אנכי יי אלהיך המעלך מארץ מצרים הרחב פיך ואמלאהו : ולא שמע עמי לקולי וישראל לא אבה לי : ואשלחהו בשרירות לבם ילכו במועצותיהם : לו עמי שומע לי ישראל בדרכי יהלכו : כמעט אויביהם אכניע ועל צריהם אשיב ידי : משנאי יי יכחשו לו ויהי עתם לעולם : ויאכילהו מחלב חטה ומצור דבש אשביעך : הושיענו וכו'

ליום ששי

היום יום ששי בשבת שבו היו הלוים אומרים בבית המקדש :

יי מלך גאות וכו' המלה לעיל

ליום השבת

היום יום שבת קודש שבו היו הלוים אומרים בבית המקדש :

מזמור שיר ליום השבת תמלא לעיל

מן ר"ח אלול עד אחר שמיני עצרת בבוקר ובערב בכל יום אומרים זה המזמור :

לדוד יי אורי וישעי ממי אירא יי מעוז חיי ממי אפחד : בקרוב עלי מרעים לאכול את בשרי צרי ואויבי לי המה כשלו ונפלו : אם תחנה עלי מחנה לא יירא לבי אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח : אחת שאלתי מאת יי אותה אבקש שבתי בבית יי כל ימי חיי לחזות בנועם יי ולבקר בהיכלו : כי יצפנני בסכו ביום רעה יסתירני בסתר אהלו בצור ירוממני : ועתה ירום ראשי על אויבי סביבותי ואזבחה באהלו זבחי תרועה אשירה ואזמרה ליי : שמע יי קולי אקרא וחנני וענני : לך אמר לבי בקשו פני את פניך יי אבקש : אל תסתר פניך ממני אל תט באף עבדך עזרתי היית אל תטשני ואל תעזבני אלהי ישעי : כי אבי ואמי עזבוני ויי יאספני : הורני יי דרכך ונחני בארח מישור למען שוררי : אל תתנני בנפש צרי כי קמו בי עדי שקר ויפח חמס : לולא האמנתי לראות בטוב יי בארץ חיים : קוה אל יי חזק ויאמץ לבך וקוה אל יי :

קוה אל יי חזק ויאמץ לבך וקוה אל יי : אין קדוש כיי כי אין בלתך ואין צור כאלהינו : כי מי אלהי מבלעדי יי ומי צור זולתי אלהינו :

אֵין כֵּאלֹהֵינוּ. אֵין כַּאדוֹנֵינוּ. אֵין כְּמַלְכֵּנוּ. אֵין כְּמוֹשִׁיעֵנוּ: מִי כֵאלֹהֵינוּ. מִי כַאדוֹנֵינוּ. מִי כְמַלְכֵּנוּ. מִי כְמוֹשִׁיעֵנוּ: נוֹדֶה לֵאלֹהֵינוּ. נוֹדֶה לַאדוֹנֵינוּ. נוֹדֶה לְמַלְכֵּנוּ. נוֹדֶה לְמוֹשִׁיעֵנוּ: בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ. בָּרוּךְ אֲדוֹנֵינוּ. בָּרוּךְ מַלְכֵּנוּ. בָּרוּךְ מוֹשִׁיעֵנוּ: אַתָּה הוּא אֱלֹהֵינוּ. אַתָּה הוּא אֲדוֹנֵינוּ. אַתָּה הוּא מַלְכֵּנוּ. אַתָּה הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ: אַתָּה הוּא שֶׁהִקְטִירוּ אֲבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ אֶת קְטֹרֶת הַסַּמִּים:

פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת הַצֳּרִי וְהַצִּפֹּרֶן הַחֶלְבְּנָה וְהַלְּבוֹנָה מִשְׁקַל שִׁבְעִים שִׁבְעִים מָנֶה. מוֹר וּקְצִיעָה שִׁבֹּלֶת נֵרְדְּ וְכַרְכֹּם מִשְׁקַל שִׁשָּׁה עָשָׂר שִׁשָּׁה עָשָׂר מָנֶה: הַקֹּשְׁטְ שְׁנֵים עָשָׂר וְקִלּוּפָה שְׁלשָׁה וְקִנָּמוֹן תִּשְׁעָה. בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה תִּשְׁעָה קַבִּין. יֵין קַפְרִיסִין סְאִין תְּלָתָא וְקַבִּין תְּלָתָא וְאִם לֹא מָצָא יֵין קַפְרִיסִין מֵבִיא חֲמַר חִוַּרְיָן עַתִּיק. מֶלַח סְדוֹמִית רוֹבַע הַקָּב מַעֲלֶה עָשָׁן כָּל שֶׁהוּא. רַבִּי נָתָן הַבַּבְלִי אוֹמֵר אַף כִּפַּת הַיַּרְדֵּן כָּל שֶׁהוּא וְאִם נָתַן בָּהּ דְּבַשׁ פְּסָלָהּ וְאִם חִסַּר אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה:

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר הַצֳּרִי אֵינוֹ אֶלָּא שְׂרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה לָמָּה הִיא בָאָה כְּדֵי לְיַפּוֹת בָּהּ אֶת הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נָאָה. יֵין קַפְרִיסִין לָמָּה הוּא בָא כְּדֵי לִשְׁרוֹת בּוֹ אֶת הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עַזָּה וַהֲלֹא מֵי רַגְלַיִם יָפִין לָהּ אֶלָּא שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מֵי רַגְלַיִם בַּמִּקְדָּשׁ מִפְּנֵי הַכָּבוֹד:

תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא שנאמר הליכות עולם לו אל תקרי הליכות אלא הלכות :

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינָא תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מַרְבִּים שָׁלוֹם בָּעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר וְכָל בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי יְיָ וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ: אַל תִּקְרֵי בָּנָיִךְ אֶלָּא בּוֹנָיִךְ: שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין לָמוֹ מִכְשׁוֹל: יְהִי שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ: לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה נָּא שָׁלוֹם בָּךְ: לְמַעַן בֵּית יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

יתגדל ויתקדש עד דאמירן בעלמא ואמר אמן:
על ישראל ועל רבנן ועל תלמידיהון ועל כל תלמידי תלמידיהון ועל כל מאן דעסקין באוריתא די באתרא הדין ודי בכל אתר ואתר יהא להון ולכון שלמא רבא חנא וחסדא ורחמי וחיי אריכי ומזוני רויחי ופורקנא מן קדם אבוהון די בשמיא וארעא ואמרו אמן: יהא שלמא רבא וכו׳

עלינו לשבח לאדון הכל לתת גדלה ליוצר בראשית שלא עשנו כגויי הארצות ולא שמנו כמשפחות האדמה שלא שם חלקנו כהם וגורלנו ככל המונם: ואנחנו כורעים ומשתחוים ומודים לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. שהוא נוטה שמים ויוסד ארץ. ומושב יקרו בשמים ממעל. ושכינת עזו בגבהי מרומים. הוא אלהינו אין עוד. אמת מלכנו אפס זולתו ככתוב בתורתו. וידעת היום והשבות אל לבבך כי יי הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד:

ועל כן נקוה לך יי אלהינו לראות מהרה בתפארת עזך להעביר גלולים מן הארץ והאלילים כרות יכרתון. לתקן עולם במלכות שדי וכל בני בשר יקראו בשמך. להפנות אליך כל רשעי ארץ. יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון. לפניך יי אלהינו יכרעו ויפולו. ולכבוד שמך יקר יתנו. ויקבלו כלם את עול מלכותך. ותמלוך עליהם מהרה לעולם ועד: כי המלכות שלך היא ולעולמי עד תמלוך בכבוד: ככתוב בתורתך יי ימלוך לעולם ועד: ונאמר והיה יי למלך על כל הארץ. ביום ההוא יהיה יי אחד ושמו אחד: ובתורתך כתוב לאמר שמע ישראל יי אלהינו יי אחד: ק״י

אל תירא מפחד פתאום ומשואת רשעים כי תבוא. עצו עצה ותופר דברו דבר ולא יקום כי עמנו אל. ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול אני עשיתי ואני אשא ואני אסבול ואמלט:

ששה זכירות

א) למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך:
ב) רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך: יום אשר עמדת לפני יי אלהיך בחרב:
ג) זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים: אשר קרך בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחריך ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים: והיה בהניח יי אלהיך לך מכל איביך מסביב בארץ אשר יי אלהיך נתן לך נחלה לרשתה תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח: ימח שמו וזכרו ונמח זכורו מלהזכירו:

ד) זכור אל תשכח את אשר הקצפת את יי אלהיך במדבר:
ה) זכור את אשר עשה יי אלהיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים:
ו) זכור את יום השבת לקדשו:

שלשה עשר עקרים

א) אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו הוא בורא ומנהיג לכל הברואים והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים:
ב) אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו הוא יחיד ואין יחידות כמוהו בשום פנים והוא לבדו אלהינו היה הוה ויהיה:
ג) אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו איננו גוף ולא ישיגוהו משיגי הגוף ואין לו שום דמיון כלל:
ד) אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו הוא ראשון והוא אחרון:
ה) אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו לו לבדו ראוי להתפלל ואין לזולתו ראוי להתפלל:
ו) אני מאמין באמונה שלמה שכל דברי נביאים אמת:
ז) אני מאמין באמונה שלמה שנבואת משה רבנו עליו השלום היתה אמתית ושהוא היה אב לנביאים לקודמים לפניו ולבאים אחריו:
ח) אני מאמין באמונה שלמה שכל התורה המצויה עתה בידינו היא הנתונה למשה רבנו עליו השלום:
ט) אני מאמין באמונה שלמה שזאת התורה לא תהא מחלפת ולא תהא תורה אחרת מאת הבורא יתברך שמו:
י) אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו יודע כל מעשי בני אדם וכל מחשבותם שנאמר היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם:
יא) אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו גומל טוב למי ששומר מצותיו ויעניש למי שיעבור על מצותיו:
יב) אני מאמין באמונה שלמה בביאת המשיח ואף על פי שיתמהמה עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבא:
יג) אני מאמין באמונה שלמה שתהיה תחית המתים בעת שתעלה רצון מאת הבורא יתברך שמו ויתעלה זכרו לעד ולנצח נצחים:

לישועתך קויתי יי. קויתי יי לישועתך. יי לישועתך קויתי:
לפורקנך סברית יי. סברית יי לפורקנך. יי לפורקנך סברית:

סדר קבלת שבת

מזמור זה אומרים קודם תפלת מנחה של שבת:

קז הודו ליי כי טוב כי לעולם חסדו: יאמרו גאולי יי אשר גאלם מיד צר: ומארצות קבצם ממזרח וממערב מצפון ומים: תעו במדבר בישימון דרך עיר מושב לא מצאו: רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף: ויצעקו אל יי בצר להם ממצוקותיהם יצילם: וידריכם בדרך ישרה ללכת אל עיר מושב: יודו ליי חסדו ונפלאותיו לבני אדם: כי השביע נפש שוקקה ונפש רעבה מלא טוב: יושבי חשך וצלמות אסירי עני וברזל: כי המרו אמרי אל ועצת עליון נאצו: ויכנע בעמל לבם כשלו ואין עוזר: ויזעקו אל יי בצר להם ממצוקותיהם יושיעם: יוציאם מחשך וצלמות ומוסרותיהם ינתק: יודו ליי חסדו ונפלאותיו לבני אדם: כי שבר דלתות נחשת ובריחי ברזל גדע: אוילים מדרך פשעם ומעונותיהם יתענו: כל אכל תתעב נפשם ויגיעו עד שערי מות: ויזעקו אל יי בצר להם ממצוקותיהם יושיעם: ישלח דברו וירפאם וימלט משחיתותם: יודו ליי חסדו ונפלאותיו לבני אדם: ויזבחו זבחי תודה ויספרו מעשיו ברנה: יורדי הים באניות עשי מלאכה במים רבים: המה ראו מעשי יי ונפלאותיו במצולה: ויאמר ויעמד רוח סערה ותרומם גליו: יעלו שמים ירדו תהומות נפשם ברעה תתמוגג: יחוגו וינועו כשכור וכל חכמתם תתבלע: ויצעקו אל יי בצר להם וממצוקותיהם יוציאם: יקם סערה לדממה ויחשו גליהם: וישמחו כי ישתוקו וינחם

אל

אֶל מְחוֹז חֶפְצָם: יוֹדוּ לַייָ חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: וִירוֹמְמוּהוּ בִּקְהַל עָם וּבְמוֹשַׁב זְקֵנִים יְהַלְלוּהוּ: יָשֵׂם נְהָרוֹת לְמִדְבָּר וּמוֹצָאֵי מַיִם לְצִמָּאוֹן: אֶרֶץ פְּרִי לִמְלֵחָה מֵרָעַת יוֹשְׁבֵי בָהּ: יָשֵׂם מִדְבָּר לַאֲגַם מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה לְמוֹצָאֵי מָיִם: וַיּוֹשֶׁב שָׁם רְעֵבִים וַיְכוֹנְנוּ עִיר מוֹשָׁב: וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּטְּעוּ כְרָמִים וַיַּעֲשׂוּ פְּרִי תְבוּאָה: וַיְבָרְכֵם וַיִּרְבּוּ מְאֹד וּבְהֶמְתָּם לֹא יַמְעִיט: וַיִּמְעֲטוּ וַיָּשֹׁחוּ מֵעוֹצֶר רָעָה וְיָגוֹן: שׁוֹפֵךְ בּוּז עַל נְדִיבִים וַיַּתְעֵם בְּתֹהוּ לֹא דָרֶךְ: וַיְשַׂגֵּב אֶבְיוֹן מֵעוֹנִי וַיָּשֶׂם כַּצֹּאן מִשְׁפָּחוֹת: יִרְאוּ יְשָׁרִים וְיִשְׂמָחוּ וְכָל עַוְלָה קָפְצָה פִּיהָ: מִי חָכָם וְיִשְׁמָר אֵלֶּה וְיִתְבּוֹנְנוּ חַסְדֵי יְיָ:

ובמ"כ אומרים פתח אליהו. וידיד נפש. ומתפללין מנחה:

לְכוּ נְרַנְּנָה לַייָ נָרִיעָה לְצוּר יִשְׁעֵנוּ: נְקַדְּמָה פָנָיו בְּתוֹדָה בִּזְמִרוֹת נָרִיעַ לוֹ: כִּי אֵל גָּדוֹל יְיָ וּמֶלֶךְ גָּדוֹל עַל כָּל אֱלֹהִים: אֲשֶׁר בְּיָדוֹ מֶחְקְרֵי אָרֶץ וְתוֹעֲפוֹת הָרִים לוֹ: אֲשֶׁר לוֹ הַיָּם וְהוּא עָשָׂהוּ וְיַבֶּשֶׁת יָדָיו יָצָרוּ: בֹּאוּ נִשְׁתַּחֲוֶה וְנִכְרָעָה נִבְרְכָה לִפְנֵי יְיָ עוֹשֵׂנוּ: כִּי הוּא אֱלֹהֵינוּ וַאֲנַחְנוּ עַם מַרְעִיתוֹ וְצֹאן יָדוֹ הַיּוֹם אִם בְּקֹלוֹ תִשְׁמָעוּ: אַל תַּקְשׁוּ לְבַבְכֶם כִּמְרִיבָה כְּיוֹם מַסָּה בַּמִּדְבָּר: אֲשֶׁר נִסּוּנִי אֲבוֹתֵיכֶם בְּחָנוּנִי גַּם רָאוּ פָעֳלִי: אַרְבָּעִים שָׁנָה אָקוּט בְּדוֹר וָאוֹמַר עַם תּוֹעֵי לֵבָב הֵם וְהֵם לֹא יָדְעוּ דְרָכָי: אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי בְאַפִּי אִם יְבֹאוּן אֶל מְנוּחָתִי:

שִׁירוּ לַייָ שִׁיר חָדָשׁ שִׁירוּ לַייָ כָּל הָאָרֶץ: שִׁירוּ לַייָ בָּרְכוּ שְׁמוֹ בַּשְּׂרוּ מִיּוֹם לְיוֹם יְשׁוּעָתוֹ: סַפְּרוּ בַגּוֹיִם כְּבוֹדוֹ בְּכָל הָעַמִּים נִפְלְאוֹתָיו: כִּי גָדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד נוֹרָא הוּא עַל כָּל אֱלֹהִים: כִּי כָּל אֱלֹהֵי הָעַמִּים אֱלִילִים וַייָ שָׁמַיִם עָשָׂה: הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו עֹז וְתִפְאֶרֶת בְּמִקְדָּשׁוֹ: הָבוּ לַייָ מִשְׁפְּחוֹת עַמִּים הָבוּ לַייָ כָּבוֹד וָעֹז: הָבוּ לַייָ כְּבוֹד שְׁמוֹ שְׂאוּ מִנְחָה וּבֹאוּ לְחַצְרוֹתָיו: הִשְׁתַּחֲווּ לַייָ בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ חִילוּ מִפָּנָיו כָּל הָאָרֶץ: אִמְרוּ בַגּוֹיִם יְיָ מָלָךְ אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט יָדִין עַמִּים בְּמֵישָׁרִים: יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ יִרְעַם הַיָּם וּמְלֹאוֹ: יַעֲלֹז שָׂדַי וְכָל אֲשֶׁר בּוֹ אָז יְרַנְּנוּ כָּל עֲצֵי יָעַר: לִפְנֵי יְיָ כִּי בָא כִּי בָא לִשְׁפֹּט הָאָרֶץ יִשְׁפֹּט תֵּבֵל בְּצֶדֶק וְעַמִּים בֶּאֱמוּנָתוֹ:

יְיָ מָלָךְ תָּגֵל הָאָרֶץ יִשְׂמְחוּ אִיִּים רַבִּים: עָנָן וַעֲרָפֶל סְבִיבָיו צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן כִּסְאוֹ: אֵשׁ לְפָנָיו תֵּלֵךְ וּתְלַהֵט סָבִיב צָרָיו: הֵאִירוּ בְרָקָיו תֵּבֵל רָאֲתָה וַתָּחֵל הָאָרֶץ: הָרִים כַּדּוֹנַג נָמַסּוּ מִלִּפְנֵי יְיָ מִלִּפְנֵי אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ: הִגִּידוּ הַשָּׁמַיִם צִדְקוֹ וְרָאוּ כָל הָעַמִּים כְּבוֹדוֹ: יֵבֹשׁוּ כָּל עֹבְדֵי פֶסֶל הַמִּתְהַלְלִים בָּאֱלִילִים הִשְׁתַּחֲווּ לוֹ כָּל אֱלֹהִים: שָׁמְעָה וַתִּשְׂמַח צִיּוֹן וַתָּגֵלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָה לְמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ יְיָ: כִּי אַתָּה יְיָ עֶלְיוֹן עַל כָּל הָאָרֶץ מְאֹד נַעֲלֵיתָ עַל כָּל אֱלֹהִים: אֹהֲבֵי יְיָ שִׂנְאוּ רָע שֹׁמֵר נַפְשׁוֹת חֲסִידָיו מִיַּד רְשָׁעִים יַצִּילֵם: אוֹר זָרֻעַ לַצַּדִּיק וּלְיִשְׁרֵי לֵב שִׂמְחָה: שִׂמְחוּ צַדִּיקִים בַּייָ וְהוֹדוּ לְזֵכֶר קָדְשׁוֹ:

מִזְמוֹר שִׁירוּ לַייָ שִׁיר חָדָשׁ כִּי נִפְלָאוֹת עָשָׂה הוֹשִׁיעָה לּוֹ יְמִינוֹ וּזְרוֹעַ קָדְשׁוֹ: הוֹדִיעַ יְיָ יְשׁוּעָתוֹ לְעֵינֵי הַגּוֹיִם גִּלָּה צִדְקָתוֹ: זָכַר חַסְדּוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ לְבֵית יִשְׂרָאֵל רָאוּ כָל אַפְסֵי אָרֶץ אֵת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ: הָרִיעוּ לַייָ כָּל הָאָרֶץ פִּצְחוּ וְרַנְּנוּ וְזַמֵּרוּ: זַמְּרוּ לַייָ בְּכִנּוֹר בְּכִנּוֹר וְקוֹל זִמְרָה: בַּחֲצֹצְרוֹת וְקוֹל שׁוֹפָר הָרִיעוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ יְהֹוָה: יִרְעַם הַיָּם וּמְלֹאוֹ תֵּבֵל וְיוֹשְׁבֵי בָהּ: נְהָרוֹת יִמְחֲאוּ כָף יַחַד הָרִים יְרַנֵּנוּ: לִפְנֵי יְיָ כִּי בָא לִשְׁפֹּט הָאָרֶץ יִשְׁפֹּט תֵּבֵל בְּצֶדֶק וְעַמִּים בְּמֵישָׁרִים:

יְיָ מָלָךְ יִרְגְּזוּ עַמִּים יוֹשֵׁב כְּרוּבִים תָּנוּט הָאָרֶץ: יְיָ בְּצִיּוֹן גָּדוֹל וְרָם הוּא עַל כָּל הָעַמִּים: יוֹדוּ שִׁמְךָ גָּדוֹל וְנוֹרָא קָדוֹשׁ הוּא: וְעֹז מֶלֶךְ מִשְׁפָּט אָהֵב אַתָּה כּוֹנַנְתָּ מֵישָׁרִים מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בְּיַעֲקֹב אַתָּה עָשִׂיתָ: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא: מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנָיו וּשְׁמוּאֵל בְּקֹרְאֵי שְׁמוֹ קוֹרְאִים אֶל יְיָ וְהוּא יַעֲנֵם: בְּעַמּוּד עָנָן יְדַבֵּר אֲלֵיהֶם שָׁמְרוּ עֵדֹתָיו וְחֹק נָתַן לָמוֹ: יְיָ אֱלֹהֵינוּ אַתָּה עֲנִיתָם אֵל נֹשֵׂא הָיִיתָ לָהֶם וְנֹקֵם עַל עֲלִילוֹתָם: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי קָדוֹשׁ יְיָ אֱלֹהֵינוּ:

מִזְמוֹר לְדָוִד הָבוּ לַייָ בְּנֵי אֵלִים הָבוּ לַייָ כָּבוֹד וָעֹז: הָבוּ לַייָ כְּבוֹד שְׁמוֹ הִשְׁתַּחֲווּ לַייָ בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ: קוֹל יְיָ עַל הַמָּיִם אֵל הַכָּבוֹד הִרְעִים יְיָ עַל מַיִם רַבִּים: קוֹל יְיָ בַּכֹּחַ קוֹל יְיָ בֶּהָדָר: קוֹל יְיָ שֹׁבֵר אֲרָזִים וַיְשַׁבֵּר יְיָ אֶת אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן: וַיַּרְקִידֵם כְּמוֹ עֵגֶל לְבָנוֹן וְשִׂרְיוֹן כְּמוֹ בֶן רְאֵמִים: קוֹל יְיָ חֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ: קוֹל יְיָ יָחִיל מִדְבָּר יָחִיל יְיָ מִדְבַּר קָדֵשׁ: קוֹל יְיָ יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת וַיֶּחֱשֹׂף יְעָרוֹת וּבְהֵיכָלוֹ כֻּלּוֹ אוֹמֵר כָּבוֹד: יְיָ לַמַּבּוּל יָשָׁב וַיֵּשֶׁב יְיָ מֶלֶךְ לְעוֹלָם: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם: ואומרים אנא בכח

לְכָה דוֹדִי לִקְרַאת כַּלָּה. פְּנֵי שַׁבָּת נְקַבְּלָה: לכה

שָׁמוֹר וְזָכוֹר בְּדִבּוּר אֶחָד. הִשְׁמִיעָנוּ אֵל הַמְיוּחָד. יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד. לְשֵׁם וּלְתִפְאֶרֶת וְלִתְהִלָּה: לכה

לִקְרַאת שַׁבָּת לְכוּ וְנֵלְכָה. כִּי הִיא מְקוֹר הַבְּרָכָה. מֵרֹאשׁ מִקֶּדֶם נְסוּכָה. סוֹף מַעֲשֶׂה בְּמַחֲשָׁבָה תְּחִלָּה: לכה

מִקְדַּשׁ מֶלֶךְ עִיר מְלוּכָה. קוּמִי צְאִי מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה. רַב לָךְ שֶׁבֶת בְּעֵמֶק הַבָּכָא. וְהוּא יַחֲמוֹל עָלַיִךְ חֶמְלָה: לכה

הִתְנַעֲרִי מֵעָפָר קוּמִי. לִבְשִׁי בִּגְדֵי

תִּפְאַרְתֵּךְ עַמִּי. עַל יַד בֶּן יִשַׁי בֵּית הַלַּחְמִי. קָרְבָה אֶל נַפְשִׁי גְאָלָהּ: לכה

הִתְעוֹרְרִי הִתְעוֹרְרִי. כִּי בָא אוֹרֵךְ קוּמִי אוֹרִי. עוּרִי עוּרִי שִׁיר דַּבֵּרִי. כְּבוֹד יְיָ עָלַיִךְ נִגְלָה: לכה

לֹא תֵבֹשִׁי וְלֹא תִכָּלְמִי. מַה תִּשְׁתּוֹחֲחִי וּמַה תֶּהֱמִי. בָּךְ יֶחֱסוּ עֲנִיֵּי עַמִּי. וְנִבְנְתָה עִיר עַל תִּלָּהּ: לכה

וְהָיוּ לִמְשִׁסָּה שֹׁאסָיִךְ. וְרָחֲקוּ כָּל מְבַלְּעָיִךְ. יָשִׂישׂ עָלַיִךְ אֱלֹהָיִךְ. כִּמְשׂוֹשׂ חָתָן עַל כַּלָּה: לכה

יָמִין וּשְׂמֹאל תִּפְרוֹצִי. וְאֶת יְיָ תַּעֲרִיצִי. עַל יַד אִישׁ בֶּן פַּרְצִי. וְנִשְׂמְחָה וְנָגִילָה: לכה

בּוֹאִי בְשָׁלוֹם עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ. גַּם בְּרִנָּה (ביו״ט וּבְשִׂמְחָה) וּבְצָהֳלָה. תּוֹךְ אֱמוּנֵי עַם סְגֻלָּה. בּוֹאִי כַלָּה בּוֹאִי כַלָּה. ולומר בלחש פ״ג בּוֹאִי כַלָּה שַׁבָּת מַלְכְּתָא: לכה

מזמור שיר ליום השבת וכו׳. ק״י:

כְּגַוְונָא דְאִינּוּן מִתְיַחֲדִין לְעֵילָא (בְּאֶחָד) אוּף הָכִי אִיהִי אִתְיַחֲדַת לְתַתָּא בְּרָזָא דְאֶחָד לְמֶהֱוֵי עִמְּהוֹן לְעֵילָא חָד לָקֳבֵל חָד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אֶחָד לְעֵילָא לָא יָתִיב עַל כּוּרְסְיָא דִיקָרֵיהּ עַד דְּאִיהִי אִתְעֲבִידַת בְּרָזָא דְאֶחָד כְּגַוְונָא דִילֵיהּ לְמֶהֱוֵי אֶחָד בְּאֶחָד וְהָא אוֹקִימְנָא רָזָא דַיְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:

רָזָא דְשַׁבָּת אִיהִי שַׁבָּת דְּאִתְאַחֲדַת בְּרָזָא דְאֶחָד לְמִשְׁרֵי עֲלָהּ רָזָא דְאֶחָד צְלוֹתָא דְמַעֲלֵי שַׁבַּתָּא דְהָא אִתְאַחֲדַת כּוּרְסְיָא יַקִּירָא קַדִּישָׁא בְּרָזָא דְאֶחָד. וְאִתְתַּקְנַת לְמִשְׁרֵי עֲלָהּ מַלְכָּא קַדִּישָׁא עִלָּאָה. כַּד עַיֵּיל שַׁבַּתָּא אִיהִי אִתְיַחֲדַת וְאִתְפָּרְשַׁת מִסִּטְרָא אַחֲרָא. וְכָל דִּינִין מִתְעַבְּרִין מִנָּהּ וְאִיהִי אִשְׁתְּאָרַת בְּיִחוּדָא דִנְהִירוּ קַדִּישָׁא וְאִתְעַטְּרַת בְּכַמָּה עִטְרִין לְגַבֵּי מַלְכָּא קַדִּישָׁא וְכָל שׁוּלְטָנֵי רוּגְזִין וּמָארֵי דְדִינָא כֻּלְּהוּ עַרְקִין וְאִתְעַבְּרוּ מִנָּהּ וְלֵית שׁוּלְטָנָא אַחֲרָא בְּכֻלְּהוּ עָלְמִין וְאַנְפָּהָא נְהִירִין בִּנְהִירוּ עִלָּאָה וְאִתְעַטְּרַת לְתַתָּא בְּעַמָּא קַדִּישָׁא. וְכֻלְּהוֹן מִתְעַטְּרִין בְּנִשְׁמָתִין חַדְתִּין כְּדֵין שֵׁירוּתָא דִצְלוֹתָא לְבָרְכָא לָהּ בְּחֶדְוָה בִּנְהִירוּ דְאַנְפִּין: (וברכו כו׳)

אם מתפלל ביחידות יאמר זה אחר בנהירו דאנפין:

ולומר ברכו את יי המבורך. את דיקא דא שבת דמעלי שבתא. ברוך יי המבורך. דא אפיקו דברכאן ממקורא דחיי ואתר דנפיק מניה כל שקיו לאשקאה לכולא ובגין דאיהו מקורא ברזא דאת קימא קרינן ליה המבורך איהו מבועא דבירא וכיון דמטאן התם הא כלהו לעולם ועד ודא איהו ברוך יי המבורך לעולם ועד:

קודם תפלת ערבית יאמר זה:

לשם יחוד קוב״ה וכו׳ הריני בא להתפלל תפלת ערבית שתיקן יעקב אבינו ע״ה לתקן שרשה במקור עליון ויהי נועם וכו׳:

תפלת ערבית

בחול קודם והוא רחום יאמר זה:

שיר המעלות הנה ברכו את יי כל עבדי יי העומדים בבית יי בלילות: שאו ידיכם קודש וברכו את יי: יברכך יי מציון עושה שמים וארץ: ג״פ יי צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה: ג״פ יי צבאות אשרי אדם בוטח בך: ג״פ יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו: הושיעה את עמך וברך את נחלתך ורעם ונשאם עד העולם: מי יתן מציון ישועת ישראל בשוב יי שבות עמו יגל יעקב ישמח ישראל: בשלום יחדיו אשכבה ואישן כי אתה יי לבדד לבטח תושיבני: יומם יצוה יי חסדו ובלילה שירה עמי תפלה לאל חיי: ותשועת צדיקים מיי מעוזם בעת צרה: ויעזרם יי ויפלטם יפלטם מרשעים ויושיעם כי חסו בו. ת״ק:

בחול וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ: יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ:

בשבת ויו״ט מתחילין כאן:

חזן בָּרְכוּ אֶת יְיָ הַמְבֹרָךְ:

ק״ה בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בִּדְבָרוֹ מַעֲרִיב עֲרָבִים בְּחָכְמָה פּוֹתֵחַ שְׁעָרִים וּבִתְבוּנָה מְשַׁנֶּה עִתִּים וּמַחֲלִיף אֶת הַזְּמַנִּים וּמְסַדֵּר אֶת הַכּוֹכָבִים בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם בָּרָקִיעַ כִּרְצוֹנוֹ. בּוֹרֵא יוֹם וָלָיְלָה גּוֹלֵל אוֹר מִפְּנֵי חֹשֶׁךְ וְחֹשֶׁךְ מִפְּנֵי אוֹר. וּמַעֲבִיר יוֹם וּמֵבִיא לָיְלָה וּמַבְדִּיל בֵּין יוֹם וּבֵין לָיְלָה יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ: אֵל חַי וְקַיָּם תָּמִיד יִמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּעֲרִיב עֲרָבִים:

אַהֲבַת עוֹלָם בֵּית יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ אָהָבְתָּ. תּוֹרָה וּמִצְוֹת חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים אוֹתָנוּ לִמַּדְתָּ. עַל כֵּן יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּשָׁכְבֵנוּ וּבְקוּמֵנוּ נָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ וְנִשְׂמַח בְּדִבְרֵי תוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם וָעֶד. כִּי הֵם חַיֵּינוּ וְאֹרֶךְ יָמֵינוּ. וּבָהֶם נֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה: וְאַהֲבָתְךָ אַל תָּסִיר מִמֶּנּוּ לְעוֹלָמִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אוֹהֵב עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

קריאת שמע ממלה בתפלת שחרית כמו עמוד 10:

אֱמֶת וֶאֱמוּנָה כָּל זֹאת וְקַיָּם עָלֵינוּ כִּי הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֵין זוּלָתוֹ וַאֲנַחְנוּ יִשְׂרָאֵל עַמּוֹ הַפּוֹדֵנוּ מִיַּד מְלָכִים מַלְכֵּנוּ הַגּוֹאֲלֵנוּ מִכַּף כָּל הֶעָרִיצִים הָאֵל הַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵינוּ וְהַמְשַׁלֵּם גְּמוּל לְכָל אֹיְבֵי נַפְשֵׁנוּ. הָעֹשֶׂה גְדוֹלוֹת עַד אֵין חֵקֶר נִסִּים וְנִפְלָאוֹת עַד אֵין מִסְפָּר. הַשָּׂם נַפְשֵׁנוּ בַּחַיִּים וְלֹא נָתַן לַמּוֹט רַגְלֵנוּ. הַמַּדְרִיכֵנוּ עַל בָּמוֹת אוֹיְבֵינוּ וַיָּרֶם קַרְנֵנוּ עַל כָּל שׂוֹנְאֵינוּ. הָעֹשֶׂה לָנוּ נִסִּים וּנְקָמָה בְּפַרְעֹה אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּאַדְמַת בְּנֵי חָם. הַמַּכֶּה בְעֶבְרָתוֹ כָּל בְּכוֹרֵי מִצְרָיִם וַיּוֹצֵא אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם לְחֵרוּת עוֹלָם. הַמַּעֲבִיר בָּנָיו בֵּין גִּזְרֵי יַם סוּף אֶת רוֹדְפֵיהֶם וְאֶת שׂוֹנְאֵיהֶם בִּתְהוֹמוֹת טִבַּע וְרָאוּ בָנָיו גְּבוּרָתוֹ שִׁבְּחוּ וְהוֹדוּ לִשְׁמוֹ: וּמַלְכוּתוֹ בְּרָצוֹן קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ עָנוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כֻלָּם:

מִי כָמֹכָה בָּאֵלִים יְיָ מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא: מַלְכוּתְךָ רָאוּ בָנֶיךָ בּוֹקֵעַ יָם לִפְנֵי מֹשֶׁה זֶה אֵלִי עָנוּ וְאָמְרוּ: יְיָ יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד: וְנֶאֱמַר כִּי פָדָה יְיָ אֶת יַעֲקֹב וּגְאָלוֹ מִיַּד חָזָק מִמֶּנּוּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

הַשְׁכִּיבֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְשָׁלוֹם וְהַעֲמִידֵנוּ מַלְכֵּנוּ לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם. וּפְרוֹשׂ עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ וְתַקְּנֵנוּ בְּעֵצָה טוֹבָה מִלְּפָנֶיךָ. וְהוֹשִׁיעֵנוּ מְהֵרָה לְמַעַן שְׁמֶךָ. וְהָגֵן בַּעֲדֵנוּ. וְהָסֵר מֵעָלֵינוּ

אויב דבר וחרב ורעב ויגון. והסר שטן מלפנינו ומאחרינו. ובצל כנפיך תסתירנו. כי אל שומרנו ומצילנו אתה כי אל מלך חנון ורחום אתה. ושמור צאתנו ובואנו לחיים ולשלום מעתה ועד עולם: ופרוש ברוך אתה יי שומר עמו ישראל לעד:

לשבת ופרוש עלינו סכת רחמים וחיים ושלום: ברוך אתה יי הפורש סכת שלום עלינו ועל כל עמו ישראל ועל ירושלים:

ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם ברית עולם: ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם כי ששת ימים עשה יי את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש: ח"ק

ברוך יי לעולם אמן ואמן: ברוך יי מציון שכן ירושלים הללויה: ברוך יי אלהים אלהי ישראל עשה נפלאות לבדו: וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן: יהי כבוד יי לעולם ישמח יי במעשיו: יהי שם יי מבורך מעתה ועד עולם: כי לא יטוש יי את עמו בעבור שמו הגדול: כי הואיל יי לעשות אתכם לו לעם וירא כל העם ויפלו על פניהם ויאמרו יי הוא האלהים יי הוא האלהים: והיה יי למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה יי אחד ושמו אחד: יהי חסדך יי עלינו כאשר יחלנו לך: הושיענו יי אלהינו וקבצנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך: כל גוים אשר עשית יבאו וישתחוו לפניך אדני ויכבדו לשמך: כי גדול אתה ועשה נפלאות אתה אלהים לבדך: ואנחנו עמך וצאן מרעיתך נודה לך לעולם לדור ודור נספר תהלתך: ברוך יי ביום. ברוך יי בלילה. ברוך יי בשכבנו. ברוך יי בקומנו: כי בידך נפשות החיים והמתים. אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש: בידך אפקיד רוחי פדיתה אותי יי אל אמת: אלהינו שבשמים יחד שמך וקים מלכותך תמיד ומלוך עלינו לעולם ועד:

יראו עינינו וישמח לבנו ותגל נפשנו בישועתך באמת באמור לציון מלך אלהיך. יי מלך יי מלך יי ימלוך לעולם ועד: כי המלכות שלך היא ולעולמי עד תמלוך בכבוד כי אין לנו מלך אלא אתה: ברוך אתה יי המלך בכבודו תמיד ימלוך עלינו לעולם ועד ועל כל מעשיו: ח"ק שמו"ע של חול תמלא לעיל שמו"ע עד האל הקדוש תמלא כדף ואו

אתה קדשת את יום השביעי לשמך. תכלית מעשה שמים וארץ. וברכתו מכל הימים. וקדשתו מכל הזמנים. וכן כתוב בתורתך:

ויכלו השמים והארץ וכל צבאם: ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה: ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אתו כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות:

ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג עם מקדשי שביעי. כלם ישבעו ויתענגו מטובך ובשביעי רצית בו וקדשתו חמדת ימים אותו קראת זכר למעשה בראשית:

אלהינו ואלהי אבותינו רצה נא במנוחתנו קדשנו במצותיך ותן (ושים) חלקנו בתורתך שבענו מטובך ושמח נפשנו בישועתך וטהר לבנו לעבדך באמת. והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך. (וישמחו בך ישראל אוהבי שמך) וינוחו בה כל ישראל מקדשי שמך: ברוך אתה יי מקדש השבת:

רצה ומודים וכו' תמצא בתפלת שחרית כחול: הש"ץ אומר ויכלו ואח"כ מתחיל כאן:

ברוך אתה יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא אל עליון קונה שמים וארץ:

יחיד מתחיל מגן אבות בדברו מחיה מתים במאמרו האל (בש"ת המלך) הקדוש שאין כמוהו המניח לעמו ביום שבת קדשו כי בם רצה להניח להם לפניו נעבוד ביראה ופחד ונודה לשמו בכל יום תמיד מעין הברכות. אל (ורוב) ההודאות אדון השלום מקדש השבת ומברך שביעי ומניח בקדושה לעם מדושני עונג זכר למעשה בראשית: אלהינו וכו'. ק"ש

א"א במה מדליקין ביו"ט שחל בערב שבת. ובשבת חוה"מ. וכן יוה"כ ויו"ט שחל בשבת א"א:

במה מדליקין ובמה אין מדליקין. אין מדליקין לא בלכש ולא בחוסן ולא בכלך. ולא בפתילת האידן. ולא בפתילת המדבר. ולא בירוקה שעל פני המים. לא בזפת. ולא בשעוה. ולא בשמן קיק. ולא בשמן שרפה. ולא באליה. ולא בחלב. נחום המדי אומר מדליקין בחלב מבשל. וחכמים אומרים אחד מבשל ואחד שאינו מבשל אין מדליקין בו: (ב) אין מדליקין בשמן שרפה ביום טוב. רבי ישמעאל אומר אין מדליקין בעטרן מפני כבוד השבת. וחכמים מתירין בכל השמנים בשמן שמשמין בשמן אגוזים בשמן צנונות בשמן דגים בשמן פקעות בעטרן ובנפט. רבי טרפון אומר אין מדליקין אלא בשמן זית בלבד: (ג) כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו אלא פשתן. וכל היוצא מן העץ אינו מטמא טמאת אהלים אלא פשתן: פתילת הבגד שקפלה ולא הבהבה. רבי אליעזר אומר טמאה היא ואין מדליקין בה. רבי עקיבא אומר טהורה היא ומדליקין בה: (ד) לא יקוב אדם שפופרת של ביצה וימלאנה שמן ויתננה על פי הנר. בשביל שתהא מנטפת. ואפילו היא של חרס. ורבי יהודה מתיר. אבל אם חברה היוצר מתחלה מותר מפני שהיא כלי אחד: לא ימלא אדם קערה שמן ויתננה בצד הנר ויתן ראש הפתילה בתוכה בשביל שתהא שואבת. ורבי יהודה מתיר: (ה) המכבה את הנר מפני שהוא מתירא מפני גוים מפני לסטים מפני רוח רעה או בשביל החולה שיישן פטור. כחס על הנר כחס על השמן כחס על הפתילה חיב. רבי יוסי פוטר בכלן חוץ מן הפתילה מפני שהוא עושה פחם: (ו) על שלש עברות נשים מתות בשעת לדתן. על שאינן זהירות בנדה בחלה ובהדלקת הנר: (ז) שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשכה. עשרתם ערבתם הדליקו את הנר, ספק חשכה ספק אינה חשכה אין מעשרין את הודאי. ואין מטבילין את הכלים. ואין מדליקין את הנרות. אבל מעשרין את הדמאי. ומערבין. וטומנין את החמין:

תניא אמר רבי חנינא חייב אדם למשמש בגדיו בערב שבת עם חשכה שמא ישכח ויצא: אמר רב יוסף הלכתא רבתא לשבתא: אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי יי ורב שלום בניך. אל תקרי בניך אלא בוניך: שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו

למי מכשול: יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך: למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך: למען בית יי אלהינו אבקשה טוב לך: יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום:

קדיש דרבנן. עלינו. ק"י. אדון עולם.

כשבא מבית הכנסת לביתו יאמר זה:

שלום עליכם מלאכי השרת מלאכי עליון ממלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: ג"פ

בואכם לשלום מלאכי השלום מלאכי עליון ממלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: ג"פ

ברכוני לשלום מלאכי השלום מלאכי עליון ממלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: ג"פ

צאתכם לשלום מלאכי השלום מלאכי עליון ממלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: ג"פ

כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך:

יי ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם:

רבון כל העולמים אדון כל הנשמות אדון השלום מלך אביר מלך ברוך מלך גדול מלך דובר שלום מלך הדור מלך ותיק מלך זך מלך חי העולמים מלך טוב ומטיב מלך יחיד ומיוחד מלך כביר מלך לובש רחמים מלך מלכי המלכים מלך נשגב מלך סומך נופלים מלך עושה מעשה בראשית מלך פודה ומציל מלך צח ואדום מלך קדוש מלך רם ונשא מלך שומע תפלה מלך תמים דרכו: מודה אני לפניך יי אלהי ואלהי אבותי על כל החסד אשר עשית עמדי ואשר אתה עתיד לעשות עמי ועם כל בני ביתי ועם כל בריותיך בני בריתי: וברוכים הם מלאכיך הקדושים והטהורים שעושים רצונך: אדון השלום מלך שהשלום שלו ברכני בשלום ותפקיד אותי ואת כל בני ביתי וכל עמך בית ישראל לחיים טובים ולשלום: מלך עליון על כל צבא מרום יוצרנו יוצר (כל מעשה) בראשית אחלה פניך המאירים שתזכה אותי ואת כל בני ביתי למצא חן ושכל טוב בעיניך ובעיני כל בני אדם וחוה ובעיני כל רואינו לעבודתך. (וסלח ומחל לנו ולזרענו על כל פשעינו וחטאתינו ועונותינו) וזכנו לקבל שבתות מתוך רוב שמחה מתוך עושר וכבוד ומתוך מיעוט עונות והסר ממני ומכל בני ביתי ומכל עמך בית ישראל כל מיני חולי וכל מיני מדוה וכל מיני דלות ועניות ואביונות ותן בנו יצר טוב לעבדך באמת וביראה ובאהבה ונהיה מכבדים בעיניך ובעיני כל רואינו כי אתה הוא מלך הכבוד כי לך נאה כי לך יאה: אנא מלך מלכי המלכים צוה למלאכיך מלאכי השרת משרתי עליון שיפקדוני ברחמים ויברכוני בבואם לביתי ביום קדשנו כי הדלקתי נרותי והצעתי מטתי והחלפתי שמלותי לכבוד יום השבת ובאתי לביתך להפיל תחנתי לפניך שתעביר אנחתי ואעיד אשר בראת בששה ימים כל היצור ואשנה ואשלש עוד להעיד על כוסי בתוך שמחתי כאשר צויתני לזכרו ולהתענג ביתר נשמתי אשר נתת בי: בו אשבות כאשר צויתני לשרתך וכן אגיד גדלתך ברנה ושויתי יי לקראתי שתרחמני עוד בגלותי לגאלני לעורר לבי לאהבתך. ואז אשמור פקודיך וחקיך בלי עצב ואתפלל כדת כראוי וכנכון: מלאכי השלום בואכם לשלום ברכוני לשלום ואמרו ברוך לשלחני הערוך. וצאתכם לשלום מעתה ועד עולם אמן סלה:

אשת חיל מי ימצא ורחוק מפנינים מכרה: בטח בה לב בעלה ושלל לא יחסר: גמלתהו טוב ולא רע כל ימי חייה: דרשה צמר ופשתים ותעש בחפץ כפיה: היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה: ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחק לנערתיה: זממה שדה ותקחהו מפרי כפיה נטעה כרם: חגרה בעוז מתניה ותאמץ זרועותיה: טעמה כי טוב סחרה לא יכבה בלילה נרה: ידיה שלחה בכישור וכפיה תמכו פלך: כפה פרשה לעני וידיה שלחה לאביון: לא תירא לביתה משלג כי כל ביתה לבש שנים: מרבדים עשתה לה שש וארגמן לבושה: נודע בשערים בעלה בשבתו עם זקני ארץ: סדין עשתה ותמכור וחגור נתנה לכנעני: עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון: פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה: צופיה הליכות ביתה ולחם עצלות לא תאכל: קמו בניה ויאשרוה בעלה ויהללה: רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כלנה: שקר החן והבל היופי אשה יראת יי היא תתהלל: תנו לה מפרי ידיה ויהללוה בשערים מעשיה:

תקוני שבת

זכור את יום השבת לקדשו. ר' יצחק פתח ואמר כתיב ויברך אלהים את יום השביעי. וכתיב במן ששת ימים תלקטוהו וביום השביעי שבת לא יהיה בו. וכיון דלא משתכחי בית מזונא מה ברכתא אשתכח ביה אלא הכי תני כל ברכאן דלעילא ותתא ביומא שביעאה תליין ותנא אמאי לא אשתכח מנא ביומא שביעאה משום דהאי יומא מתברכין מניה כל שיתא יומין עילאין וכל חד וחד יהיב מזונא לתתא כל חד ביומוי מההיא ברכת דמתברכין ביומא שביעאה בגין כך מאן דאיהו בדרגא דמהימנותא בעי לסדרא פתורא בליליא דשבתא בגין דיתברך פתוריה כל אינון שתא יומין דהא בההוא זמנא אזדמן ברכאן לאתברכא כל שתא יומין דשבתא וברכתא לא אשתכח בפתורא רקניא ועל דא בעי לסדרא פתוריה בלילי דשבתא בנהמא ומזונא. רבי יצחק אמר אפילו ביומא דשבתא נמי. רבי יהודה אמר בעי לאתענגא בהאי יומא ולמיכל תלת סעודתי בשבתא בגין דישתכח שבעא ועינוגא בהאי יומא בעלמא. רבי אבא אמר לאזדמנא ברכתא באינון יומין דלעילא דמתברכאן מהאי יומא והאי יומא מליא רישיה דזעיר אנפין מטלא דנחית מעתיקא קדישא סתימא דכולא ואטיל לחקלא דתפוחין קדישין תלת זמנין מכד עייל שבתא בגין דיתברכון כלהו כחדא וע"ד בעי בר נש לאתענגא תלת זמנין אלין דהא בהא תליא מהימנותא דלעילא בעתיקא קדישא ובז"א ובחקלא דתפוחין ובעי בר נש לאתענגא בהו ולמחדי בהו ומאן דגרע סעודתא מנייהו אחזי פגימותא לעילא ועונשיה דההוא ב"נ סגי בגיני כך בעי לסדרא פתוריה תלת זמני מכד עייל שבתא ולא ישתכח פתוריה ריקניא ותשרי ברכתא עליה כל שאר יומין דשבתא ובהאי מלה אחזי ותלי מהימנותא לעילא: ר' שמעון אמר האי מאן דאשלים תלת סעודתי בשבתא קלא נפיק ומכריז עליה אז תתענג על ה' דא היא סעודתא חדא לקבל עתיקא קדישא דכל קדישין והרכבתיך על במתי ארץ דא היא סעודתא תניינא לקבל חקלא דתפוחין קדישין והאכלתיך נחלת יעקב אביך דא היא שלימו דאשתלים בזעיר אנפין ולקבלייהו בעי לאשלמא סעודתי ובעי לאתענגא בכולהו סעודתין ולמחדי בכל חד וחד מנייהו משום דאיהו מהימנותא שלימתא ובגין כך שבתא אתיקר מכל שאר זמנין וחגין משום דכלא ביה אשתכח ולא אשתכח הכי בכלהו זמני וחגי. א"ר חייא בגין כך משום דאשתכח כלא ביה אידכר תלת זמנין דכתיב ויכל אלהים ביום השביעי וישבות ביום השביעי ויברך א'להים את יום השביעי. ר' אבא כד הוה יתיב בסעודתא דשבתא הוי חדי בכל חד וחד והוה אמר דא איהו סעודתא קדישא דעתיקא קדישא סתימא דכלהו. בסעודתא אחרא הוה אמר דא היא סעודתא דקב"ה וכן בכולהו סעודתי (והוי חדי בכל חד וחד) כד הוה אשלים סעודתיה אמר אשלימו סעודתי דמהימנותא. ר"ש הוה אמר הכי אתקינו סעודתא דמהימנותא אתקינו סעודתיה דמלכא. וכד הוה יתיב הוו מכרזי עליה אז תתענג על ה' והרכבתיך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך. א"ר אלעזר לאבוי אלין סעודתי היך מתתקנן אמר ליה ליליא דשבתא כתיב והרכבתיך על במתי ארץ. בית בליליא מתברכא מטרוניתא וכלהו חקל תפוחין ומתברכא פתוריה דב"נ ונשמתא אתוספת וההיא ליליא חדוה דמטרוניתא הוי ובעי בר נש למחדי בחדוותא ולמיכל סעודתא דמטרוניתא:

אתקינו סעודתא דמהימנותא שלימתא חדותא דמלכא קדישא. אתקינו סעודתא דמלכא דא היא סעודתא דחקל תפוחין קדישין וזעיר אנפין ועתיקא קדישא אתיין לסעדא בהדה:

אומר

תהו הסיר שמו של ר' יצחק לוריא זלה"ה נקרכו:

אזמר בשבחין. למיעל גו פתחין. דבחקל תפוחין. דאינון קדישין:

נזמין לה השתא. בפתורא חדתא. ובמנרתא טבתא. דנהרא על רישין:

ימינא ושמאלא. וביניהו כלה. בקשוטין אזלא. ומנין ולבושין:

יתבק לה בעלה. וביסודא דילה. דעביד נייחא לה. יהא כתיש כתישין:

צנחין אף עקתין. בטילין ושביתין. ברם אנפין חדתין. ורוחין עם נפשין:

חדו סגי ייתי. ועל חדא תרתי. נהורא לה יטמי. וברכאן דנפישין:

קריבו שושבינין. עבידו תקונין. לאפשא זינין. ונונין עם רחשין:

למעבד נשמתין. ורוחין חדתין. בתרתין ובתלתין. ובתלתא שבשין:

ועטרין שבעין לה. ומלכא דלעילא. דיתעטר כולא. בקדיש קדישין:

רשימין וסתימין. בגו כל עלמין. ברם עתיק יומין. הלא בטיש בטישין:

יהא רעוא קמה. דישרי על עמה. דיתענג לשמה. במתיקין ודובשין:

אסדר לדרומא. מנרתא דסתימא. ושלחן עם נהמא. בצפונא ארשין:

בחמרא גו כסא. ומדאני אסא. לארוס וארוסה. להתקפא חלשין:

נעטר לון כתרין. במלין יקירין. בשבעין עטורין. דעל גבי חמשין:

שכינתא תתעטר. בשית נהמי לסטר. בוין תתקטר. וזינין דכנישין:

שביתין ושביקין. מסאבין דרחיקין. חבילין דמעיקין. וכל זיני חרשין:

ויהא רעוא מן קדם עתיקא קדישא דכל קדישין טמירא דכל טמירין סתימא דכלא דיתמשך טלא עילאה מניה למליא רישיה דזעיר אנפין ולהטיל לחקל תפוחין קדישין בנהירו דאנפין ברעוא ובחדותא דכלא ויתמשך מן קדם עתיקא קדישא דכל קדישין טמירא דכל טמירין סתימא דכלא רעותא ורחמי חנא וחסדא בנהירו עילאה ברעותא וחדוה עלי ועל כל בני ביתי ועל כל הנלוים עלי ועל כל בני ישראל עמיה ויפרקינן מכל עקתין בישין דייתון לעלמא ויזמין ויתיהב לנא מזונא ופרנסתא טבתא בלי צרה ועקתא ממזלא דכל מזוני ביה מליא וישיזבינן מעינא בישא ומחרבא דמלאך המות ומדינה של גיהנם וייתי לנא ולכל נפשתנא חנא וחסדא וחיי אריכי ומזוני רויחי ורחמי מן קדמיה אמן. כן יהי רצון. אמן ואמן:

קידוש ליל שבת

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו הריני מוכן ומזומן לקיים מצות עשה לקדש על היין כדכתיב זכור ושמור זכרהו על היין:

בלחש ויהי ערב ויהי בוקר:

יום הששי ויכלו השמים והארץ וכל צבאם: ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה: ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אתו כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות:

על היין סברי מרנן ורבנן ורבותי:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו ורצה בנו ושבת קדשו באהבה וברצון הנחילנו זכרון למעשה בראשית. (כי הוא יום) תחלה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים. (כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים). ושבת קדשך באהבה וברצון הנחלתנו: ברוך אתה יי מקדש השבת:

זמירות ליל שבת

כל מקדש שביעי כראוי לו. כל שומר שבת כדת מחללו. שכרו הרבה מאד על פי פעלו. איש על מחנהו ואיש על דגלו: אוהבי יי המחכים בבנין אריאל. ביום השבת שישו ושמחו כמקבלי מתן נחליאל. גם שאו ידיכם קודש ואמרו לאל. ברוך יי אשר נתן מנוחה לעמו ישראל: דורשי יי זרע אברהם אוהבו. המאחרים לצאת מן השבת וממהרים לבא. שמחים לשמרו ולערב עירובו. זה היום עשה יי נגילה ונשמחה בו: זכרו תורת משה במצות שבת גרוסה. חרותה ליום השביעי ככלה בין רעותיה משבצה. טהורים יירשוה ויקדשוה במאמר כל אשר עשה. ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה: יום קדוש הוא מבאו ועד צאתו. כל זרע יעקב יכבדוהו כדבר המלך ודתו. לנוח בו ולשמוח בתענוג אכול ושתו. כל עדת ישראל יעשו אותו: משך חסדך ליודעיך אל קנא ונוקם. נוטרי ליום השביעי זכור ושמור להקם. שמחם בבנין שלם באור פניך תבהיקם. ירויון מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם: עזור לשובתים בשביעי בחריש ובקציר עולמים. פוסעים בו פסיעה קטנה סועדים בו לברך שלש פעמים. צדקתם תצהיר כאור שבעת הימים. יי אלהי ישראל אהבת תמים. יי אלהי ישראל תשועת עולמים:

מנוחה ושמחה אור ליהודים. יום שבתון יום מחמדים. שומריו וזוכריו המה מעידים. כי לששה כל ברואים ועומדים: שמי שמים ארץ וימים. כל צבא מרום גבוהים ורמים. תנין ואדם וחית ראמים. כי ביה יי צור עולמים: הוא אשר דבר לעם סגולתו. שמור לקדשו מבואו ועד צאתו. שבת קודש יום חמדתו. כי בו שבת אל מכל מלאכתו: במצות שבת אל יחליצך. קום קרא אליו יחיש לאמצך. נשמת כל חי וגם נעריצך. אכול בשמחה כי כבר רצך: במשנה לחם וקדוש רבה. ברוב מטעמים ורוח נדיבה. יזכו לרב טוב המתענגים בה. בביאת גואל לחיי עולם הבא:

יה רבון עלם ועלמיא. אנת הוא מלכא מלך מלכיא. עובד גבורתך ותמהיא. שפר קדמך להחויא: יה רבון

שבחין אסדר צפרא ורמשא. לך אלהא קדישא די ברא כל נפשא. עירין קדישין ובני אנשא. חיות ברא ועופי שמיא: יה רבון

רברבין עובדך ותקיפין. מכיך רמיא וזקיף כפיפין. לו יחיה גבר שנין אלפין. לא ייעול גבורתך בחשבניא: יה רבון

אלהא די ליה יקר ורבותא. פרוק ית ענך מפום אריותא. ואפיק ית עמך מגו גלותא. עמך די בחרת מכל אמיא: יה רבון

למקדשך תוב ולקודש קודשין. אתר די ביה יחדון רוחין ונפשין. ויזמרון לך שירין ורחשין. בירושלם קרתא דשופריא: יה רבון

צור משלו אכלנו. ברכו אמוני. שבענו והותרנו כדבר יי: הזן את עולמו. רוענו אבינו. אכלנו את לחמו ויינו

שעל

הינו. על כן נודה לשמו ונהללו בפינו. אמרנו ועניננו, אין קדוש כיי: צור בשיר וקול תודה. נברך לאלהינו. על ארץ חמדה טובה. שהנחיל לאבותינו. מזון וצידה, השביע לנפשנו. חסדו גבר עלינו ואמת יי: צור רחם בחסדך. על עמך צורנו. על ציון משכן כבודך וזבול בית תפארתנו. בן דוד עבדך. יבא ויגאלנו. רוח אפינו משיח יי: צור יבנה המקדש. עיר ציון תמלא. ושם נשיר שיר חדש. וברננה נעלה. הרחמן הנקדש. יתברך ויתעלה. על כוס יין מלא. כברכת יי: צור

שחרית לשבת

נשמת כל חי תברך את שמך יי אלהינו ורוח כל בשר תפאר ותרומם זכרך מלכנו תמיד. מן העולם ועד העולם אתה אל. ומבלעדיך אין לנו מלך גואל ומושיע. פודה ומציל ומפרנס ועונה ומרחם בכל עת צרה וצוקה. אין לנו מלך עוזר וסומך אלא אתה. אלהי הראשונים והאחרונים. אלוה כל בריות. אדון כל תולדות. המהלל ברוב התשבחות. המנהג עולמו בחסד. ובריותיו ברחמים: ויי ער הנה לא ינום ולא יישן. המעורר ישנים והמקיץ נרדמים. (מחיה מתים ורופא חולים פוקח עורים וזוקף כפופים) המשיח אלמים. ומתיר אסורים והסומך נופלים והזוקף כפופים. והמפענח נעלמים. ולך לבדך אנחנו מודים. ואלו פינו מלא שירה כים. ולשוננו רנה כהמון גליו, ושפתותינו שבח כמרחבי רקיע. ועינינו מאירות כשמש וכירח. וידינו פרושות כנשרי שמים. ורגלינו קלות כאילות. אין אנחנו מספיקים להודות לך יי אלהינו ואלהי אבותינו ולברך את שמך מלכנו על אחת מאלף אלף אלפי אלפים ורבי רבבות פעמים הטובות נסים ונפלאות שעשית עם אבותינו ועמנו. מלפנים ממצרים גאלתנו יי אלהינו. ומבית עבדים פדיתנו ברעב זנתנו. ובשבע כלכלתנו. מחרב הצלתנו. ומדבר מלטתנו. ומחלים רעים ורבים ונאמנים דליתנו. עד הנה עזרונו רחמיך ולא עזבונו חסדיך יי אלהינו ואל תטשנו יי אלהינו לנצח. על כן אברים שפלגת בנו. ורוח ונשמה שנפחת באפינו. ולשון אשר שמת בפינו. הן הם יודו ויברכו וישבחו ויפארו וישוררו וירוממו ויעריצו ויקדישו וימליכו את שמך מלכנו תמיד. כי כל פה לך יודה. וכל לשון לך תשבע. וכל עין לך תצפה. וכל ברך לך תכרע. וכל קומה לפניך תשתחוה. וכל הלבבות ייראוך. וכל קרב וכליות יזמרו לשמך. כדבר שכתוב כל עצמותי תאמרנה יי מי כמוך, מציל עני מחזק ממנו ועני ואביון מגוזלו. שועת עניים אתה תשמע. צעקת הדל תקשיב ותושיע. מי ידמה לך ומי ישוה לך ומי יערוך לך. האל הגדול הגבור והנורא אל עליון קונה שמים וארץ: נהללך ונשבחך ונפארך ונברך את שם קדשך כאמור. לדוד ברכי נפשי את יי וכל קרבי את שם קדשו:

האל בתעצומות עזך. הגדול בכבוד שמך. הגבור לנצח והנורא בנוראותיך: המלך היושב על כסא רם ונשא:

שוכן עד מרום וקדוש שמו. וכתוב רננו צדיקים ביי לישרים נאוה תהלה: בפי ישרים תתרומם. ובשפתי צדיקים תתברך. ובלשון חסידים תתקדש. ובקרב קדושים תתהלל:

ובמקהלות רבבות עמך בית ישראל ברנה יתפאר שמך מלכנו בכל דור ודור שכן חובת כל היצורים. לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו להודות להלל לשבח לפאר לרומם להדר ולנצח לברך לעלה ולקלס על כל דברי שירות ותשבחות דוד בן ישי עבדך משיחך:

ובכן ישתבח שמך לעד מלכנו האל המלך הגדול והקדוש בשמים ובארץ. כי לך נאה יי אלהינו ואלהי אבותינו שיר ושבחה הלל וזמרה עוז וממשלה נצח גדלה וגבורה תהלה ותפארת קדשה ומלכות. ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש ומעולם ועד עולם אתה אל: ברוך אתה יי אל מלך גדול ומהלל בתשבחות. אל ההודאות אדון הנפלאות בורא כל הנשמות רבון כל המעשים הבוחר בשירי זמרה מלך יחיד אל חי העולמים: ח"ק

בעשי"ת אומרים כאן שיר המעלות ממעמקים

חזן ברכו את יי המבורך:

ק"ה ברוך יי המבורך לעולם ועד:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם יוצר אור ובורא חשך עשה שלום ובורא את הכל:

הכל יודוך והכל ישבחוך והכל יאמרו אין קדוש כיי: הכל ירוממוך סלה יוצר הכל. האל הפותח בכל יום דלתות שערי מזרח. ובוקע חלוני רקיע. מוציא חמה ממקומה ולבנה ממכון שבתה. ומאיר לעולם כלו וליושביו. שברא במדת הרחמים: המאיר לארץ ולדרים עליה ברחמים. ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית: מה רבו מעשיך יי כלם בחכמה עשית מלאה הארץ קנינך: המלך המרומם לבדו מאז. המשבח והמפאר והמתנשא מימות עולם: אלהי עולם ברחמיך הרבים רחם עלינו. אדון עזנו צור משגבנו מגן ישענו משגב בעדנו: אין ערוך לך ואין זולתך אפס בלתך ומי דומה לך: אין ערוך לך יי אלהינו בעולם הזה. ואין זולתך מלכנו לחיי העולם הבא. אפס בלתך גואלנו לימות המשיח. ואין דומה לך מושיענו לתחית המתים:

אל אדון על כל המעשים. ברוך ומבורך בפי כל הנשמה. גדלו וטובו מלא עולם. דעת ותבונה סובבים הודו: המתגאה על חיות הקודש ונהדר בכבוד על המרכבה. זכות ומישור לפני כסאו. חסד ורחמים מלא כבודו: טובים מאורות שברא אלהינו. יצרם בדעת בבינה ובהשכל. כח וגבורה נתן בהם. להיות מושלים בקרב תבל. מלאים זיו ומפיקים נגה. נאה זיום בכל העולם. שמחים בצאתם וששים בבואם. עושים באימה רצון קונם. פאר וכבוד נותנים לשמו. צהלה ורנה לזכר

מלכותו

מלכותו. קרא לשמש ויזרח אור. ראה והתקין צורת הלבנה: שבח נותנים לו כל צבא מרום. תפארת וגדלה. שרפים וחיות ואופני הקודש:

לאל אשר שבת מכל המעשים. ביום השביעי נתעלה וישב על כסא כבודו. תפארת עטה ליום המנוחה עונג קרא ליום השבת. זה שיר שבח של יום השביעי שבו שבת אל מכל מלאכתו ויום השביעי משבח ואומר מזמור שיר ליום השבת טוב להודות ליי. לפיכך יפארו ויברכו לאל כל יצוריו: שבח יקר וגדלה וכבוד יתנו לאל מלך יוצר כל. המנחיל מנוחה לעמו ישראל בקדשתו ביום שבת קודש: שמך יי אלהינו יתקדש וזכרך מלכנו יתפאר בשמים ממעל ועל הארץ מתחת: תתברך מושיענו על כל שבח מעשה ידיך ועל מאורי אור שיצרת המה יפארוך סלה: תתברך עד האל הקדוש תמצא בתפלה של חול:

ישמח משה במתנת חלקו. כי עבד נאמן קראת לו. כליל תפארת בראשו נתת לו. בעמדו לפניך על הר סיני. ושני לחות אבנים הוריד בידו. וכתוב בהם שמירת שבת. וכן כתוב בתורתך:

ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם ברית עולם: ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם כי ששת ימים עשה יי את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש:

ולא נתתו יי אלהינו לגויי הארצות ולא הנחלתו מלכנו לעובדי פסילים וגם במנוחתו לא ישכנו ערלים כי לישראל עמך נתתו באהבה לזרע יעקב אשר בם בחרת:

ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג עם מקדשי שביעי. כלם ישבעו ויתענגו מטובך ובשביעי רצית בו וקדשתו חמדת ימים אותו קראת זכר למעשה בראשית:

אלהינו ואלהי אבותינו רצה נא במנוחתנו קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך שבענו מטובך ושמח נפשנו בישועתך וטהר לבנו לעבדך באמת והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך. וינוחו בו כל ישראל מקדשי שמך: ברוך אתה יי מקדש השבת: רצה ומודים וכו׳ תמצא לעיל

בחזרת הש״ץ אומרים זה הקדושה:

נקדישך ונעריצך כנועם שיח סוד שרפי קודש המשלשים לך קדושה. ככתוב על יד נביאך וקרא זה אל זה ואמר: קו״ח קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו: חזן אז בקול רעש גדול אדיר וחזק משמיעים קול מתנשאים לעמת שרפים לעמתם משבחים ואומרים: קו״ח ברוך כבוד יי ממקומו: חזן ממקומך מלכנו תופיע ותמלוך עלינו מהרה כי מחכים אנחנו לך מתי תמלוך בציון בקרוב בימינו לעולם ועד תשכון: תתגדל ותתקדש בתוך ירושלים עירך לדור ודור ולנצח נצחים. ועינינו תראינה מלכותך כדבר האמור בשירי עזך על ידי דוד משיח צדקך: קו״ח ימלוך יי לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה:

הש״ץ גומר התפלה עד המברך את עמו ישראל בשלום. ק״ש:

שיר של יום מזמור שיר ליום השבת:

אתה הראת לדעת כי יי הוא האלהים אין עוד מלבדו:

אין כמוך באלהים אדני ואין כמעשיך: מלכותך מלכות כל עולמים וממשלתך בכל דור ודור: יי מלך יי מלך יי ימלוך לעולם ועד: יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום: אב

הרחמים היטיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלים: כי בך לבד בטחנו מלך אל רם ונשא אדון עולמים:

מוציאין ס״ת ואומרים ויהי בנסוע. בריך שמיה. על הכל. תמצא לעיל:

מי שברך לעולה לתורה

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב הוא יברך את (פב״פ) בעבור שעלה לכבוד המקום לכבוד התורה ולכבוד השבת ובשכר זה הקב״ה ישמרהו ויצילהו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה, וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיו עם כל ישראל אחיו ונאמר אמן:

מי שברך ליולדת

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב הוא יברך את האשה היולדת (פב״פ) ואת בנה הנולד (ואת הילדה הנולדה) לה במזל טוב (ויקרא שמה בישראל פב״פ) בעבור שבעלה נדר לצדקה בשכר זה יגדלו (יגדלה) (לזכר לתורה ו) לחופה ולמעשים טובים ונאמר אמן:

מי שברך לחולה

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן דוד ושלמה הוא ירפא את החולה (החולנית) (פב״פ) בעבור (שפב״פ) נדר מתנה בעבורו (בעבורה) בשכר זה הקב״ה ימלא רחמים עליו (עליה) להחלימו (להחלימה) ולרפאותו (ולרפאותה) ולהחזיקו (ולהחזיקה) ולהחיותו (ולהחיותה) וישלח לו (לה) מהרה רפואה שלמה מן השמים לרמ״ח איבריו ושס״ה גידיו (לנקבה לכל איבריה ושס״ה גידיה) בתוך שאר חולי ישראל. רפואת הנפש ורפואת הגוף. שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא השתא בעגלא ובזמן קריב ונאמר אמן:

יקום פורקן מן שמיא חנא וחסדא ורחמי וחיי אריכי ומזוני רויחי וסייעתא דשמיא ובריות גופא ונהורא מעליא. זרעא חיא וקימא זרעא די לא יפסוק ודי לא יבטול מפתגמי אוריתא: למרנן ורבנן חבורתא קדישתא. די בארעא דישראל ודי בבבל. לרישי כלי ולרישי גלותא ולרישי מתיבתא ולדיני דבבא. לכל תלמידיהון ולכל תלמידי תלמידיהון ולכל מאן דעסקין באוריתא. מלכא דעלמא יברך יתהון. יפיש חייהון ויסגא יומיהון ויתן ארכה לשניהון. ויתפרקון וישתזבון מן כל עקה ומן כל מרעין בישין. מרן די בשמיא יהא בסעדהון כל זמן ועדן. ונאמר אמן:

כשמתפלל בלא מנין לא יאמר יקום פורקן זה ולא מי שברך:

יקום פורקן מן שמיא חנא וחסדא ורחמי וחיי אריכי ומזוני רויחי וסייעתא דשמיא ובריות גופא ונהורא מעליא. זרעא חיא וקימא. זרעא די לא יפסוק ודי לא יבטול מפתגמי אוריתא: לכל קהלא קדישא הדין רברביא עם זעריא טפלא ונשיא. מלכא דעלמא יברך יתכון יפיש חייכון ויסגא יומיכון ויתן ארכה לשניכון. ותתפרקון ותשתזבון מן כל עקא ומן כל מרעין בישין. מרן די בשמיא יהא בסעדכון כל זמן ועדן ונאמר אמן:

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב. הוא יברך את כל הקהל הקדוש הזה עם כל קהלות הקודש. הם ונשיהם ובניהם ובנותיהם וכל אשר להם. ומי שמיחדים בתי כנסיות לתפלה. ומי שבאים בתוכם להתפלל. ומי שנותנים נר למאור ויין לקידוש ולהבדלה ופת לאורחים וצדקה לעניים. וכל מי שעוסקים בצרכי צבור באמונה. הקדוש ברוך הוא ישלם שכרם ויסיר מהם כל מחלה וירפא לכל גופם ויסלח לכל עונם. וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיהם עם כל ישראל אחיהם ונאמר אמן:

כשמברכין החודש אומרים זה:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתחדש עלינו את החודש הזה לטובה ולברכה. ותתן לנו חיים ארוכים. חיים של שלום. חיים של טובה. חיים של ברכה. חיים של פרנסה. חיים של חילוץ עצמות. חיים שיש בהם יראת שמים ויראת חטא. חיים שאין בהם בושה וכלימה. חיים של עושר וכבוד. חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים. חיים שימלאו כל משאלות לבנו לטובה אמן סלה:

מי שעשה נסים לאבותינו. וגאל אותם מעבדות לחרות. הוא יגאל אותנו בקרוב. ויקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ. חברים כל ישראל ונאמר אמן:

ראש חודש (פלוני) ביום (פלוני) הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה:

יחדשהו הקדוש ברוך הוא עלינו ועל כל עמו בית ישראל. לטובה ולברכה. לששון ולשמחה. לישועה ולנחמה. לפרנסה ולכלכלה. לחיים ולשלום. לשמועות טובות ולבשורות טובות. ולגשמים בעתם. ולרפואה שלימה. ולגאולה קרובה. ונאמר אמן:

אל מלא רחמים שוכן במרומים המצא מנוחה נכונה על כנפי השכינה במעלות קדושים וטהורים כזוהר הרקיע מזהירים את נשמת (פב"פ) שהלך לעולמו (לנקבה שהלכה לעולמה) בעבור שנדבו צדקה בעד הזכרת נשמתו (נשמתה) לכן בעל הרחמים יסתירהו (יסתירה) בסתר כנפיו לעולמים. ויצרור בצרור החיים את נשמתו (נשמתה) ה' הוא נחלתו (נחלתה) וינוח (ותנוח) בשלום על משכבו (משכבה) ונאמר אמן:

בשבת שמברכין החודש ור"ח ויום טוב וחנוכה ופורים וכשיש חתן בבית הכנסת וברית מילה אין אומרים אב הרחמים. ובימי הספירה אומרים אף כשמברכין החודש. וכן אומרים בבית האבל:

אב הרחמים שוכן מרומים. ברחמיו העצומים. הוא יפקוד ברחמים החסידים והישרים והתמימים. קהלות הקודש שמסרו נפשם על קדושת השם הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו. מנשרים קלו ומאריות גברו. לעשות רצון קונם וחפץ צורם: יזכרם אלהינו לטובה עם שאר צדיקי עולם. וינקום (לעינינו) נקמת דם עבדיו השפוך: ככתוב בתורת משה איש האלהים הרנינו גוים עמו כי דם עבדיו יקום. ונקם ישיב לצריו וכפר אדמתו עמו: ועל ידי עבדיך הנביאים כתוב לאמר ונקיתי דמם לא נקיתי ויי שוכן בציון: ובכתבי הקודש נאמר למה יאמרו הגוים איה אלהיהם יודע בגוים לעינינו נקמת דם עבדיך השפוך: ואומר כי דורש דמים אותם זכר לא שכח צעקת ענוים: ואומר ידין בגוים מלא גויות. מחץ ראש על ארץ רבה: מנחל בדרך ישתה על כן ירים ראש: אשרי וכו'

כשמברכין בה"ב יאמר הש"ץ זה.

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב משה אהרן דוד ושלמה הוא יברך את כל מי שיקבל עליו להתענות תענית שני וחמישי ושני בשכר זה הקב"ה ישמרהו ויצילהו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיהם ויקבל תפלותיהם ויאזין שועותיהם עם כל ישראל אחיהם ונאמר אמן:

הש"ץ אומר יהללו ומכניסין הספר תורה להיכל ובנוחה יאמר וכו'. ה"ק.

תפלת מוסף לשבת

מתפללין שמו"ע עד האל הקדוש תמצא לעיל. ואח"כ מתחילין כאן:

תכנת שבת רצית קרבנותיה צוית פרושיה עם סדורי נסכיה. מענגיה לעולם כבוד ינחלו. טועמיה חיים זכו. וגם האוהבים דבריה גדולה בחרו. אז מסיני נצטוו צווי פעליה כראוי: ותצונו יי אלהינו להקריב בה קרבן מוסף שבת כראוי: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתעלנו בשמחה לארצנו ותטענו בגבולנו: ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו תמידים כסדרם ומוספים כהלכתם. ואת מוסף יום השבת הזה נעשה ונקריב לפניך באהבה כמצות רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך מפי כבודך כאמור:

וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימם ושני עשרונים סלת מנחה בלולה בשמן ונסכו: עולת שבת בשבתו על עולת התמיד ונסכה:

ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג. עם מקדשי שביעי כלם ישבעו ויתענגו מטובך. ובשביעי רצית בו וקדשתו חמדת ימים אותו קראת זכר למעשה בראשית:

אלהינו ואלהי אבותינו רצה נא במנוחתנו קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך שבענו מטובך ושמח נפשנו בישועתך וטהר לבנו לעבדך באמת והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך. וינוחו בו כל ישראל מקדשי שמך: ברוך אתה יי מקדש השבת: רצה ומודים וכו'

בחזרת הש"ץ אומרים זה.

כתר יתנו לך יי אלהינו מלאכים המוני מעלה עם עמך ישראל קבוצי מטה יחד כלם קדשה לך ישלשו. כדבר האמור על יד נביאך וקרא זה אל זה ואמר: קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו: כבודו מלא עולם. משרתיו שואלים זה לזה איה מקום כבודו להעריצו. לעמתם משבחים ואומרים: ברוך כבוד יי ממקומו: ממקומו הוא יפן ברחמיו לעמו ויחון עם המיחדים שמו ערב ובוקר בכל יום תמיד פעמים באהבה שמע אומרים: שמע ישראל יי אלהינו יי אחד: הוא אלהינו הוא אבינו הוא מלכנו הוא מושיענו והוא יושיענו ויגאלנו שנית וישמיענו ברחמיו לעיני כל חי לאמר הן גאלתי אתכם אחרית כראשית להיות לכם לאלהים: אני יי אלהיכם: ובדברי קדשך כתוב לאמר: ימלוך יי לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה:

הש"ץ גומר התפלה עד המברך את עמו ישראל בשלום. ק"ש.

קוה אל יי חזק ויאמץ לבך וקוה אל יי: אין קדוש כיי כי אין בלתך ואין צור כאלהינו: כי מי אלהי מבלעדי יי ומי צור זולתי-אלהינו:

אין כאלהינו. אין כאדונינו. אין כמלכנו. אין כמושיענו: מי כאלהינו. מי כאדונינו. מי כמלכנו. מי כמושיענו: נודה לאלהינו. נודה לאדונינו. נודה למלכנו. נודה למושיענו: ברוך אלהינו. ברוך אדונינו. ברוך מלכנו. ברוך מושיענו: אתה הוא אלהינו. אתה הוא אדונינו. אתה הוא מלכנו. אתה הוא מושיענו: אתה הוא שהקטירו אבותינו לפניך את קטורת הסמים:

פטום הקטורת הצרי והצפורן החלבנה והלבונה משקל שבעים שבעים מנה. מור וקציעה שבולת נרד וכרכום משקל ששה עשר ששה עשר מנה: הקושט שנים עשר וקלופה שלשה וקנמון תשעה. בורית כרשינה תשעה קבין. יין קפריסין סאין תלתא וקבין תלתא ואם לא מצא יין קפריסין מביא חמר חורין

עתיק. מלח סדומית רובע הקב כפה עשן כל שהוא. רבי נתן הבבלי אומר אף כפת הירדן כל שהוא ואם נתן בה דבש פסלה ואם חסר אחת מכל סממניה חיב מיתה:

רבן שמעון בן גמליאל אומר הצרי אינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף בורית כרשינה למה היא באה כדי ליפות בה את הצפורן כדי שתהא נאה. יין קפריסין למה הוא בא כדי לשרות בו את הצפורן כדי שתהא עזה והלא מי רגלים יפין לה אלא שאין מכניסין מי רגלים במקדש מפני הכבוד:

השיר שהלוים היו אומרים בבית המקדש: ביום הראשון היו אומרים ליי הארץ ומלואה תבל ויושבי בה: בשני היו אומרים גדול יי ומהלל מאד בעיר אלהינו הר קדשו: בשלישי היו אומרים אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפט: ברביעי היו אומרים אל נקמות יי אל נקמות הופיע: בחמישי היו אומרים הרנינו לאלהים עוזנו הריעו לאלהי יעקב: בששי היו אומרים יי מלך גאות לבש לבש יי עוז התאזר אף תכון תבל בל תמוט: בשבת היו אומרים מזמור שיר ליום השבת מזמור שיר לעתיד לבא ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים:

תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא שנאמר הליכות עולם לו אל תקרי הליכות אלא הלכות:

אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי יי ורב שלום בניך: אל תקרי בניך אלא בוניך: שלום רב לאהבי תורתך ואין למו מכשול: יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך: למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך: למען בית יי אלהינו אבקשה טוב לך: יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום:

קדיש דרבנן. ואומרים עלינו. קדיש יתום:

שיר הכבוד

פותחין הארון

חזן אנעים זמירות ושירים אארוג. כי אליך נפשי תערוג:

קהל נפשי חמדה בצל ידך. לדעת כל רז סודך:

ח' מדי דברי בכבודך. הומה לבי אל דודיך:

ק' על כן אדבר בך נכבדות. ושמך אכבד בשירי ידידות:

ח' אספרה כבודך ולא ראיתיך. אדמך אכנך ולא ידעתיך:

ק' ביד נביאיך בסוד עבדיך. דמית הדר כבוד הודך:

ח' גדלתך וגבורתך. כנו לתוקף פעלתך:

ק' דמו אותך ולא כפי ישך. וישוך לפי מעשיך:

ח' המשילוך ברוב חזיונות. הנך אחד בכל דמיונות:

ק' ויחזו בך זקנה ובחרות. ושער ראשך בשיבה ושחרות:

ח' זקנה ביום דין ובחרות ביום קרב. כאיש מלחמות ידיו לו רב:

ק' חבש כובע ישועה בראשו. הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו:

ח' טללי אורות ראשו נמלא. קווצותיו רסיסי לילה:

ק' יתפאר בי כי חפץ בי. והוא יהיה לי לעטרת צבי:

ח' כתם טהור פז דמות ראשו. וחק על מצח כבוד שם קדשו:

ק' לחן ולכבוד צבי תפארה. אמתו לו עטרה עטרה:

ח' מחלפות ראשו כבימי בחורות. קווצותיו תלתלים שחורות:

ק' נוה הצדק צבי תפארתו. יעלה נא על ראש שמחתו:

ח' סגלתו תהי נא בידו עטרת. וצניף מלוכה צבי תפארת:

ק' עמוסים נשאם עטרת ענדם. מאשר יקרו בעיניו כבדם:

ח' פארו עלי ופארי עליו. וקרוב אלי בקראי אליו:

ק' צח ואדום ללבושו אדום. פורה בדרכו בבואו מאדום:

ח' קשר תפלין הראה לעניו. תמונת יי לנגד עיניו:

ק' רוצה בעמו ענוים יפאר. יושב תהלות בם להתפאר:

ח' ראש דברך אמת קורא מראש. דור ודור עם דורשך דרוש:

ק' שית המון שירי נא עליך. ורנתי תקרב אליך:

ח' תהלתי תהי לראשך עטרת. ותפלתי תכון קטרת:

ק' תיקר שירת רש בעיניך. כשיר יושר על קרבניך:

ח' ברכתי תעלה לראש משביר. מחולל ומוליד צדיק כביר:

ק' ובברכתי תנענע לי ראש. ואותה קח לך כבשמים ראש:

ח' יערב נא שיחי עליך. כי נפשי תערוג אליך:

לך יי הגדלה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ לך יי הממלכה והמתנשא לכל לראש: מי ימלל גבורות יי ישמיע כל תהלתו:

סדר תקוני שבת

בסעודת שחרית יאמר זה המאמר מהזוהר המסוגל לנשמה. המדבר מכבוד סעודה זו:

ביומא דשבתא בסעודתא תנינא כתיב אז תתענג על ה'. על ה' ודאי דההיא שעתא אתגליא עתיקא קדישא וכלהו עלמין בחדוותא ושלימו וחדוותא דעתיקא עבדינן סעודתא דיליה היא ודאי. בסעודתא תליתאה דשבתא כתיב והאכלתיך נחלת יעקב אביך דא היא סעודתא דזעיר אנפין דהוי בשלימותא וכולהו שיתא יומין מהה"א שלימו מתברכין ובעי בר נש למחדי בסעודתיה ולאשלמא אלין סעודתא דאינון סעודתא מהימנותא שלימתא דזרעא קדישא דישראל די מהימנותא דא דלהון ולא דעמין עע"ג ובגין כך אמר ביני ובין בני ישראל. תא חזי בסעודתי אלין אשתמודעין ישראל דאינון בני מלכא דאינון מהיכלא דמלכא. דאינון בני מהימנותא (עלאין). ומאן דפגם חד סעודתא מניהו אחזי פגימותא לעילא ואחזי גרמיה דלאו מבני מלכא עלאה הוא. דלאו מבני היכלא דמלכא הוא. דלאו מזרעא קדישא דישראל הוא. ויהבין עליה חומרא דתלת מילין דינא דגיהנם וכו'. ותא חזי בכולהו שאר זמנין וחגין בעי בר נש למחדי ולמחדי למסכני ואי הוא חדי בלחודוי ולא יהיב למסכני עונשיה סגי דהוא בלחודוי חדי ולא יהיב חדו לאחרא עליה כתיב וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם. ואי איהו בשבתא חדי אף על גב דלא יהיב לאחרא לא יהבין עליה עונשא כשאר זמנין וחגין דכתיב פרש חגיכם פרש חגיכם קאמר ולא פרש שבתכם וכתיב חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי ואלו שבת לא קאמר. ובגין כך כתיב ביני ובין בני ישראל ומשום דכל מהימנותא אשתכח בשבתא יהבין ליה לבר נש נשמתא אחרא נשמתא עילאה נשמתא דכל שלימו בה כדוגמא דעלמא דאתי. ובג"כ אקרי שבת מהו שבת שמא דקודשא בריך הוא שמא דאיהו שלים מכל סטרוי. אמר רבי יוסי ודאי כך הוא ווי ליה לבר נש דלא אשלים חדותא דמלכא קדישא ומאן חדותא דיליה אלין תלת סעודתי מהימנותא. סעודתא דאברהם יצחק ויעקב כלילן בהו. וכלהו חדו על חדו מהימנותא שלימתא מכל סטרוי. תאנא בהדין יומא מתעטרין אבהן וכל בנין ינקין מה דלא הוה כן בכל שאר חגין וזמנין. בהדין יומא חייביא דגיהנם נייחין בהדין יומא כל דינין אתכפין ולא מתערין בעלמא בהדין יומא אורייתא מתעטרא בעטרין שלימין בהדין יומא חדוותא ותפנוקא אשתמע במאתן וחמשין עלמין. בילא"ו:

ואח"כ יאמר זה

אתקינו סעודתא דמהימנותא. שלימתא חדותא דמלכא קדישא: אתקינו סעודתא דמלכא. דא היא סעודתא דעתיקא קדישא וחקל תפוחין קדישין וזעיר אנפין אתין לסעדא בהדיה:

פיוט להאר"י ז"ל:

א סדר לסעודתא. בצפרא דשבתא. ואזמין בה השתא. עתיקא קדישא:

נ הוריה ישרי בה. בקדושא רבא. ובחמרא טבא. דביה תחדי נפשא:

י שדר לן שופריה. ונחזי ביקריה. ויחזי לן סתריה. דאתאמר בלחישא:

י גלה לן טעמי. דבתריסר נהמי. דאינון את בשמיה. כפילא וקלישא:

צ רורא דלעילא. דביה חיי כלא. ויתרבי חילא. ותסק עד רישא:

ח דו חצדי חקלא. בדבור ובקלא. ומללו מלא. מתיקא כדובשא:

ק דם רבון עלמין. במלין סתימין. תגלון פתגמין. ותימרון חידושא:

ל עטר פתורא. ברזא יקירא. עמיקא וטמירא. ולאו מלתא אושא:

ואלין

אלין מליא. יהון לרעוא. תהוון כאן שריא. הלא הוא שכינתא:

ך כו יתיד יסני. לעלא כן דרגיה. ויסב בת זוגיה. דהות פרישא:

זה הזמר סימנו חיים יצחק

ח יי וברוך צורי. ביי תתהלל נפשי. כי יי יאיר נרי. בהלו נרו עלי ראשי:

י יי רועי לא אחסר. על מי מנוחות ינהלני. נותן לחם לכל בשר. לחם חקי הטריפני:

י הי רצון מלפניך. אתה אלהי קדושי. תערוך לפני שלחנך. תדשן בשמן ראשי:

ם י יתן מנוחתי. לפני אדון השלום. והיתה שלמה מטתי. החיים והשלום:

י שלח מלאכו לפני. ללוותי לויה. בכוס ישועות אשא פני. מנת כוסי רויה:

צ צמאה נפשי אל יי. ימלא שובע אסמי. אל ההרים אשא עיני. כהלל ולא כשנאי:

ח דות ימים ושנות עולמים עורה כבודי עורה. ועל ראשי יהיו תמים. נר מצוה ואור תורה:

ק ומה יי למנוחתי. אתה וארון עזך. קח נא אל את ברכתי. והחזק מגן חוזך:

מזמור לדוד יי רועי לא אחסר: בנאות דשא ירביצני על מי מנוחות ינהלני: נפשי ישובב ינחני במעגלי צדק למען שמו: גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי שבטך ומשענתך המה ינחמוני: תערוך לפני שלחן נגד צוררי דשנת בשמן ראשי כוסי רויה: אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי ושבתי בבית יי לארך ימים:

אם תשיב משבת רגליך עשות חפציך ביום קדשי וקראת לשבת ענג לקדוש יי מכבד וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר: אז תתענג על יי והרכבתיך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי יי דבר:

ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם ברית עולם: ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם כי ששת ימים עשה יי את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש:

זכור את יום השבת לקדשו: ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך: ויום השביעי שבת ליי אלהיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך: כי ששת ימים עשה יי את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם וינח ביום השביעי

על כן ברך יי את יום השבת ויקדשהו:

על היין סברי מרנן ורבנן ורבותי:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן:

זמירות ליום השבת

ברוך אדני יום יום. יעמס לנו ישע ופדיום. ובשמו נגיל כל היום. ובישועתו נרים ראש עליון. כי הוא מעוז לדל ומחסה לאביון: שבטי יה לישראל עדות בצרתם לו צר בסבלות ובעבדות. בלבנת הספיר הראם עוז ידידות. ונגלה להעלותם מעומק בור ודות. כי עם יי החסד והרבה עמו פדות: מה יקר חסדו בצלו לגוננמו. בגלות בבלה שלח למענימו. להוריד בריחים נמנה בינימו. ניתנם לרחמים לפני שובימו. כי לא יטוש יי את עמו. בעבור הגדול שמו: עילם שת כסאו להציל ידידיו. להעביר משם מעוזי מורדיו. מעבור בשלח פדה את עבדיו. קרן לעמו ירים תהלה לכל

חסידיו. כי אם הוגה ורחם כרחמיו וכרוב חסדיו: וצפיר העזים הגדיל עצומיו. וגם חזות ארבע עלו למרומיו. ובלבם דמו להשחית את רחומיו. על ידי כהניו מגר מתקוממיו. חסדי יי כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו: נסגרתי לאדום ביד רעי מדני. שבכל יום ויום ממלאים כרסם מעדני. עזרתו עמי לסמוך את אדני. ולא נטשתני כל ימי עדני. כי לא יזנח לעולם אדני: בבואו מאדום חמוץ בגדים. זבח לו בבצרה וטבח לו בבוגדים. ויז נצחם מלבושיו להאדים. בכחו הגדול יבצור רוח נגידים. הגה ברוחו הקשה ביום קדים: ראותו כי כן אדומי העוצר. יחשוב לו בבצרה תקלוט כבצר. ומלאך כאדם בתוכה ינצר. ומזיד כשוגג במקלט יעצר. אהבו את יי כל חסידיו אמונים נוצר: יצוה צור חסדו קהלותיו לקבץ. מארבע רוחות עדיו להקבץ. ובהר מרום הרים אותנו להרבץ. ואתנו ישוב נדחים קובץ. ישיב לא נאמר כי אם ושב וקבץ: ברוך הוא אלהינו אשר טוב גמלנו. כרחמיו וכרוב חסדיו הגדיל לנו. אלה וכאלה יוסף עמנו. להגדיל שמו הגדול הגבור והנורא שנקרא עלינו: ברוך הוא אלהינו שבראנו לכבודו. להללו ולשבחו ולספר הודו. מכל אום גבר עלינו חסדו. לכן בכל לב ובכל נפש ובכל מאודו. נמליכו וניחדו: שהשלום שלו ישים עלינו ברכה ושלום. משמאל ומימין על ישראל שלום. הרחמן הוא יברך את עמו בשלום. ויזכו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות על ישראל שלום. יועץ אל גבור אבי עד שר שלום:

ברוך אל עליון. אשר נתן מנוחה. לנפשנו פדיום משאת ואנחה. והוא ידרוש לציון עיר הנדחה. עד אנה תוגיון נפש נאנחה: השומר שבת הבן עם הבת. לאל ירצו כמנחה על מחבת: רוכב בערבות מלך עולמים. את עמו לשבות אזן בנעימים. במאכלי ערבות במיני מטעמים. במלבושי כבוד זבח משפחה: השומר ואשרי כל חוכה לתשלומי כפל. מאת כל סוכה שוכן בערפל. נחלה לו יזכה בהר ובשפל. נחלה ומנוחה כשמש לו זרחה: השומר כל שומר שבת כדת מחללו. הן הכשר חבת קודש גורלו. ואם יצא חובת היום אשרי לו. אל אל אדון מחוללו. מנחה היא שלוחה: השומר חמדת הימים קראו אלי צור. ואשרי לתמימים אם יהיה נצור. כתר הלומים על ראשם יצור. צור העולמים רוחו בם נחה: השומר זכור את יום השבת לקדשו. קרנו כי גבהה נזר על ראשו. על כן יתן האדם לנפשו. עונג וגם שמחה. בהם למשחה: השומר קודש היא לכם שבת המלכה. אל תוך בתיכם להניח ברכה. בכל מושבותיכם לא תעשו מלאכה. בניכם ובנותיכם עבד וגם שפחה: השומר

יום זה מכבד מכל ימים. כי בו שבת צור עולמים: ששת ימים תעשה מלאכתך. ויום השביעי לאלהיך. שבת לא תעשה בו מלאכה. כי כל עשה ששת ימים: יום זה ראשון הוא למקראי קודש. יום שבתון יום שבת קודש. על כן כל איש ביינו יקדש. על שתי לחם יבצעו תמימים: יום זה

אכול

אכול משמנים שתה ממתקים. כי אל יתן לכל בו דבקים. בגד ללבוש לחם חקים. בשר ודגים וכל מטעמים: יום זה לא תחסר כל בו ואכלת ושבעת. וברכת את יי אלהיך אשר אהבת. כי ברכך מכל העמים: יום זה השמים מספרים כבודו. וגם הארץ מלאה חסדו. ראו כי כל אלה עשתה ידו, כי הוא הצור פעלו תמים: יום זה

דרור יקרא לבן עם בת. וינצרכם כמו בבת. נעים שמכם ולא ישבת. שבו ונוחו ביום שבת: דרוש נוי ואולמי. ואות ישע עשה עמי. נטע שורק בתוך כרמי. שעה שועת בני עמי: דרוך פורה בתוך בצרה. וגם בבל אשר גברה. נתוץ צרי באף ועברה. שמע קולי ביום אקרא: אלהים תן במדבר הר. הדס שטה ברוש תדהר. ולמזהיר ולנזהר. שלומים תן כמי נהר: הדוך קמי אל קנא. במוג לבב ובמגנה. ונרחיב פה ונמלאנה. לשוננו לך רנה: דעה חכמה לנפשך. והיא כתר לראשך. נצור מצות קדושך. שמור שבת קדשך:

שבת היום ליי. מאד צהלו ברנוני. וגם הרבו מעדני. אותו לשמור כמצות יי. שבת היום ליי: מעבור דרך וגבולים. מעשות היום פעלים. לאכול ולשתות בהלולים. זה היום עשה יי. שבת היום ליי: ואם תשמרנו יה ינצרך כבבת. אתה ובנך וגם הבת. וקראת עונג לשבת. אז תתענג על יי. שבת היום ליי: אכול משמנים ומעדנים. ומטעמים הרבה מינים. אגוזי פרך ורמונים. ואכלת ושבעת וברכת את יי. שבת היום ליי: לערוך בשולחן לחם חמודות. לעשות היום שלש סעודות. וברכת את השם הנכבד לברך ולהודות. שקדו ושמרו ועשו בני. שבת היום ליי:

יה רבון. צור משלו. תמצא בזמירות ליל שבת:

קודם בהמ"ז של כל סעודות שבת יטול ידיו במים אחרונים ויאמר: ידי אסחי אנא. לגבי חד מנא. לסטרא חורינא דלית בה ממשא:

אזמן בתושבתא. בכסא דברכתא. לעלת עלתא. עתיקא קדישא:

מנחה לשבת

אומרים קרבנות. אשרי ובא לציון. ח"ק ואח"כ אומרים זה:

ואני תפלתי לך יי עת רצון אלהים ברב חסדך ענני באמת ישעך:

ומוציאין ס"ת וקורין ג' גברי ומתפללין שמו"ע עד האל הקדוש:

אתה אחד ושמך אחד. ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. תפארת גדלה. ועטרת ישועה יום מנוחה וקדשה לעמך נתת: אברהם יגל. יצחק ירנן. יעקב ובניו ינוחו בו. מנוחת אהבה ונדבה. מנוחת אמת ואמונה. מנוחת שלום ושלוה והשקט ובטח. מנוחה שלמה שאתה רוצה בה: יכירו בניך וידעו כי מאתך היא מנוחתם. ועל מנוחתם יקדישו את שמך:

אלהינו ואלהי אבותינו רצה נא במנוחתנו קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך שבענו מטובך ושמח נפשנו בישועתך וטהר לבנו לעבדך באמת והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך. וינוחו בם כל ישראל מקדשי שמך: ברוך אתה יי מקדש השבת: רצה ומודים וכו'

אומרים צ"צ בשבת במנחה ואם חל ביום שאלו היה חול לא היו אומרים תחנון א"א צ"צ אבל בבית האבל תוך שבעה אומרים אף שאין אומרים תחנון בחול:

ג צדקתך צדק לעולם ותורתך אמת: ב וצדקתך אלהים עד מרום אשר עשית גדולות אלהים מי כמוך: א צדקתך כהררי אל משפטיך תהום רבה אדם ובהמה תושיע יי: ק"ש. עלינו. ק"י

משבת בראשית עד שבת הגדול אומרים ברכי נפשי ושיר המעלות ובקיץ פרקי אבות

למוצאי שבת

ויתן לך האלהים מטל השמים ומשמני הארץ ורוב דגן ותירוש: יעבדוך עמים וישתחוו לך לאמים הוה גביר לאחיך וישתחוו לך בני אמך אורריך ארור ומברכיך ברוך: ואל שדי יברך אתך ויפרך וירבך והיית לקהל עמים: ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך לרשתך את ארץ מגריך אשר נתן אלהים לאברהם: מאל אביך ויעזרך ואת שדי ויברכך ברכת שמים מעל ברכת תהום רבצת תחת ברכת שדים ורחם: ברכת אביך גברו על ברכת הורי עד תאות גבעת עולם תהיין לראש יוסף ולקדקד נזיר אחיו: ואהבך וברכך והרבך וברך פרי בטנך ופרי אדמתך דגנך ותירשך ויצהרך שגר אלפיך ועשתרות צאנך על האדמה אשר נשבע לאבותיך לתת לך: ברוך תהיה מכל העמים לא יהיה בך עקר ועקרה ובבהמתך: והסיר יי ממך כל חלי וכל מדוי מצרים הרעים אשר ידעת לא ישימם בך ונתנם בכל שנאיך: המלאך הגאל אתי מכל רע יברך את

הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק וידגו לרוב בקרב הארץ: יי אלהיכם הרבה אתכם והנכם היום ככוכבי השמים לרוב: יי אלהי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם כאשר דבר לכם:

ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה: ברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתך: ברוך טנאך ומשארתך: ברוך פרי בטנך ופרי אדמתך ופרי בהמתך שגר אלפיך ועשתרות צאנך: יצו יי אתך את הברכה באסמיך ובכל משלח ידיך וברכך בארץ אשר יי אלהיך נותן לך: יפתח יי לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו ולברך את כל מעשה ידך והלוית גוים רבים ואתה לא תלוה: כי יי אלהיך ברכך כאשר דבר לך והעבטת גוים רבים ואתה לא תעבוט ומשלת בגוים רבים ובך לא ימשלו: אשריך ישראל מי כמוך עם נושע ביי מגן עזרך ואשר חרב גאותך ויכחשו איביך לך ואתה על במותימו תדרוך:

מחיתי

מחיתי כעב פשעיך וכענן חטאתיך שובה אלי כי גאלתיך: רנו שמים כי עשה יי הריעו תחתיות ארץ פצחו הרים רנה יער וכל עץ בו כי גאל יי יעקב ובישראל יתפאר: גאלנו יי צבאות שמו קדוש ישראל:

ישראל נושע ביי תשועת עולמים לא תבשו ולא תכלמו עד עולמי עד: ואכלתם אכול ושבוע והללתם את שם יי אלהיכם אשר עשה עמכם להפליא ולא יבשו עמי לעולם: וידעתם כי בקרב ישראל אני ואני יי אלהיכם ואין עוד ולא יבשו עמי לעולם: כי בשמחה תצאו ובשלום תובלון ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה וכל עצי השדה ימחאו כף: הנה אל ישועתי אבטח ולא אפחד כי עזי וזמרת יה יי ויהי לי לישועה: ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה: ואמרתם ביום ההוא הודו ליי קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו הזכירו כי נשגב שמו: זמרו יי כי גאות עשה מודעת זאת בכל הארץ: צהלי ורני יושבת ציון כי גדול בקרבך קדוש ישראל: ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו זה יי קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו:

בית יעקב לכו ונלכה באור יי: והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת יראת יי היא אוצרו: ויהי דוד לכל דרכיו משכיל ויי עמו: פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי: ויאמר העם אל שאול היונתן ימות אשר עשה הישועה הגדולה הזאת בישראל חלילה חי יי אם יפול משערת ראשו ארצה כי עם אלהים עשה היום הזה ויפדו העם את יונתן ולא מת: ופדויי יי ישובון ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם ששון ושמחה ישיגו ונסו יגון ואנחה: הפכת מספדי למחול לי פתחת שקי ותאזרני שמחה: ולא אבה יי אלהיך לשמוע אל בלעם ויהפוך יי אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך יי אלהיך: אז תשמח בתולה במחול ובחורים וזקנים יחדו והפכתי אבלם לששון ונחמתים ושמחתים מיגונם:

בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר יי ורפאתיו: ורוח לבשה את עמשי ראש השלישים לך דוד ועמך בן ישי שלום. שלום לך ושלום לעוזרך כי עזרך אלהיך ויקבלם דוד ויתנם בראשי הגדוד: ואמרתם כה לחי ואתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום: יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום:

אמר רבי יוחנן בכל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקדוש ברוך הוא שם אתה מוצא ענותנותו. דבר זה כתוב בתורה. ושנוי בנביאים. ומשלש בכתובים:

כתוב בתורה כי יי אלהיכם הוא אלהי האלהים ואדני האדנים האל הגדול הגבור והנורא אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד: וכתיב בתרה עושה משפט יתום ואלמנה ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה: שנוי בנביאים דכתיב כי כה אמר רם ונשא שכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים: משלש בכתובים דכתיב שירו לאלהים זמרו שמו סולו לרוכב בערבות ביה שמו ועלזו לפניו: וכתיב בתרה אבי יתומים ודין אלמנות אלהים במעון קדשו: יהי יי אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו: ואתם הדבקים ביי אלהיכם חיים כלכם היום: כי נחם יי ציון נחם כל חרבותיה וישם מדברה כעדן וערבתה כגן יי ששון ושמחה ימצא בה תודה וקול זמרה: יי חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

שיר המעלות אשרי כל ירא יי ההולך בדרכיו: יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך: אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך בניך כשתילי זיתים סביב לשלחנך: הנה כי כן יבורך גבר ירא יי: יברכך יי מציון וראה בטוב ירושלים כל ימי חייך: וראה בנים לבניך שלום על ישראל: עלינו ק׳

סדר הבדלה

הנה אל ישועתי אבטח ולא אפחד, כי עזי וזמרת יה יי ויהי לי לישועה: ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה: ליי הישועה על עמך ברכתך סלה: יי צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה: יי צבאות אשרי אדם בוטח בך: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו: ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר. כן תהיה לנו. כוס ישועות אשא ובשם יי אקרא: סברי וכו׳

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא מיני בשמים:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא מאורי האש:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם המבדיל בין קודש לחול בין אור לחושך בין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה. ברוך אתה יי המבדיל בין קודש לחול:

המבדיל בין קודש לחול. חטאתינו הוא ימחול זרענו וכספנו ירבה כחול. וככוכבים בלילה: יום פנה כצל תומר. אקרא לאל עלי גומר. אמר שומר אתא בוקר וגם לילה: צדקתך כהר תבור. על חטאי עבור תעבור. כיום אתמול כי יעבור. ואשמורה בלילה: חלפה עונת מנחתי. מי יתן מנוחתי. יגעתי באנחתי. אשחה בכל לילה: קולי בל יונטל. פתח לי שער המנוטל. שראשי נמלא טל. קווצותי רסיסי לילה: העתר נורא ואיום. אשוע תנה פדיום. בנשף בערב יום. באישון לילה: קראתיך יה הושיעני. אורח חיים תודיעני. מדלות תבצעני. מיום ועד לילה: טהר טנוף מעשי. פן יאמרו מכעיסי. איה נא אלה עושי. הנותן זמירות בלילה: נחנו בידך כחומר. סלח נא על קל וחומר. יום ליום יביע אומר. ולילה ללילה. המבדיל:

במוצאי יום מנוחה. המצא לעמך רוחה. שלח תשבי לנאנחה. ונס יגון ואנחה: יאתה לך צורי. לקבץ עם מפזרי. מיד גוי אכזרי. אשר כרה לי שוחה: עת דודים תעורר אל. למלט עם אשר שואל. ראות טובך בבוא גואל. לשה פזורה נדחה: קרא ישע לעם נדבה. אל דגול מרבבה. יהי השבוע הבא. לישועה ולרוחה: בת ציון השכולה. אשר היא היום געולה. מהרה תהיה בעולה. באם הבנים שמחה: מעינות אזי יזובון. ופדויי יי עוד ישובון. ומי ישע ישאבון. והצרה נשכחה: נחה עמך כאב רחמן. יצפצפו עם לא אלמן. דבר יי אשר נאמן. בהקימך הבטחה: ידידים פליטי חרץ. נגינתם יפצחו במרץ. בלי צוחה ובלי פרץ. אין יוצאת ואין צוחה: יהי החודש הזה. כנבואת אבי חוזה. וישמע בבית זה. קול ששון וקול שמחה: חזק ימלא משאלותינו. אמיץ יעשה בקשתנו. והוא ישלח במעשה ידינו. ברכה והצלחה: במוצאי יום גילה. שמך נורא עלילה. שלח תשבי לעם סגלה. רוח ששון והנחה: קול צהלה ורנה. שפתינו אז תרננה. אנא יי הושיעה נא. אנא יי הצליחה נא:

הרש ששוני אל נא והביא. את אליהו הנביא: אמץ וחזק רפיון ידי. ברך מלאכתי וכל מעבדי. גואלי זכור עניי ומרודי. דברך הטוב הקם לעודדי. הרץ ושלח ושמח לבבי. את אליהו הנביא: ועד והכן די ספוקי. זמן מזוני ולחם חקי. הלב חיל גוים חיש להניקי. טובך תשביע עוללי ויונקי. יבא משיחי לעיר מושבי. את אליהו הנביא: כונן לעם זו צורי צור לחבוש. לחם לאכול ובגד ללבוש. משנאי יתנה ירא ויבוש. נוה הר שעיר בקרוב תכבוש. ששוני יגדל בראות כבובי. את אליהו הנביא: עמון ומואב מהרה תכלה. פדותך לעמך בקרוב תגלה. ציון תמלא מעם אלה. קרית מלך רב אז נעלה. שבן תשכן בתוך עם צבי. את אליהו הנביא.

אמר יי ליעקב. אתע"י:	לא הביט און ביעקב. אתע"י:
בחר יי ביעקב. אתע"י:	מי מנה עפר יעקב. אתע"י:
גאל יי את יעקב אתע"י:	נשבע יי ליעקב. אתע"י:
דרך כוכב מיעקב. אתע"י:	סלח נא לעון יעקב. אתע"י:
הבאים ישרש יעקב. אתע"י:	עתה השב שבות יעקב. אתע"י:
וירד מיעקב. אתע"י:	פדה יי את יעקב. אתע"י:
זכר זאת ליעקב. אתע"י:	צוה ישועות יעקב. אתע"י:
חדות ישועות יעקב. אתע"י:	קול קול יעקב. אתע"י:
טובו אהליך יעקב. אתע"י:	רני ושמחו ליעקב. אתע"י:
יורו משפטיך ליעקב. אתע"י:	שב יי את שבות יעקב. אתע"י:
כי לא נחש ביעקב. אתע"י:	תתן אמת ליעקב אתע"י:

אליהו הנביא אליהו התשבי אליהו הגלעדי במהרה יבוא אלינו עם משיח בן דוד: איש אשר קנא לשם האל. איש בשר שלום על יד יקותיאל. איש גש ויכפר על בני ישראל אליהו: איש דורות שנים עשר ראו עיניו. איש הנקרא בעל שער בסמניו. איש ואזור עור אזור במתניו. אליהו: איש זעף על עובדי חמנים. איש חש ונשבע מהיות גשמי מעונים. איש טל ומטר עצר שלש שנים. אליהו: איש יצא למצוא לנפשו נחת. איש כלכלוהו העורבים ולא מת לשחת. איש למענו נתברכו כד וצפחת. אליהו: איש מוסריו הקשיבו כמהים. איש נענה באש משמי גבוהים. איש סחו אחריו יי הוא האלהים. אליהו: איש עתיד להשתלח משמי ערבות. איש פקיד על כל בשורות טובות. איש ציר נאמן להשיב לב בנים על אבות. אליהו: איש קנא קנאתי ליי בתפארה. איש רכב על סוסי אש בסערה. איש שלא טעם טעם מיתה וקבורה. אליהו: איש תש[...] תצילנו מפי אריות. תבשרנו בשורות טובות. תשמח בנים על אבות. במוצאי שבתות. אליהו: איש תשבי ע[...] שמו נקרא. תצליחנו על ידו בתורה. תשמיענו מפ[...] בשורה טובה במהרה. תוציאנו מאפלה לאורה. אליה[ו:] אשרי מי שראה פניו בחלום. אשרי מי שנתן לו של[ום] והחזיר לו שלום. יי יברך את עמו בשלום. אליהו:

כתיב הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום יי הגד[ול] והנורא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם:

סדר הלל

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אש[ר] קדשנו במצותיו וצונו לקרוא את ההלל:

הללויה הללו עבדי יי הללו את שם יי: יה[י] שם יי מבורך מעתה ועד עולם: ממזרח שמש ע[ד] מבואו מהלל שם יי: רם על כל גוים יי על השמי[ם] כבודו: מי כיי אלהינו המגביהי לשבת: המשפילי לראות בשמים ובארץ: מקימי מעפר דל מאשפו[ת] ירים אביון: להושיבי עם נדיבים עם נדיבי עמו: מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה הללויה:

בצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לועז: היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו: הים ראה וינוס הירד[ן] יסוב לאחור: ההרים רקדו כאילים גבעות כבני צאן: מ[ה] לך הים כי תנוס הירדן תסוב לאחור: ההרים תרקד[ו] כאילים גבעות כבני צאן: מלפני אדון חולי ארץ מלפ[ני] אלוה יעקב: ההופכי הצור אגם מים חלמיש למעינו מים:

בר"ח וכחוה"מ פסח דולג זה:

לא לנו יי לא לנו כי לשמך תן כבוד על חסדך על אמתך: למה יאמרו הגוים איה נא אלהיהם: ואלהינו בשמים כל אש[ר] חפץ עשה: עצביהם כסף וזהב מעשה ידי אדם: פה להם ול[א] ידברו עינים להם ולא יראו: אזנים להם ולא ישמעו אף לה[ם] ולא יריחון: ידיהם ולא ימישון רגליהם ולא יהלכו לא יהג[ו] בגרונם: כמוהם יהיו עשיהם כל אשר בוטח בהם: ישרא[ל] בטח ביי עזרם ומגנם הוא: בית אהרן בטחו ביי עזרם ומגנ[ם] הוא: יראי יי בטחו ביי עזרם ומגנם הוא: ע"כ

יי זכרנו יברך יברך את בית ישראל יברך א[ת] בית אהרן: יברך יראי יי הקטנים עם הגדולי[ם:] יוסף יי עליכם עליכם ועל בניכם: ברוכים את[ם] ליי עשה שמים וארץ: השמים שמים ליי והאר[ץ] נתן לבני אדם: לא המתים יהללויה ולא כל יורד[י] דומה: ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם הללויה:

בר"ח וכחה"מ פסח דולג זה:

אהבתי כי ישמע יי את קולי תחנוני: כי הטה אזנו ל[י] ובימי אקרא: אפפוני חבלי מות ומצרי שאול מצאוני צרה ויגון אמצא ובשם יי אקרא אנה יי מלטה נפשי: חנון י[י] וצדיק ואלהינו מרחם: שומר פתאים יי דלותי ולי יהושיע: שוב[י] נפשי למנוחיכי כי יי גמל עליכי: כי חלצת נפשי ממות א[ת] עיני מן דמעה את רגלי מדחי: אתהלך לפני יי בארצות החיים: האמנתי כי אדבר אני עניתי מאד: אני אמרתי בחפזי כ[ל] האדם כוזב: ע"כ

מה אשיב ליי כל תגמולוהי עלי: כוס ישועות אשא ובשם יי אקרא: נדרי ליי אשלם נגדה נא לכל עמו: יקר בעיני יי המותה לחסידיו: אנה יי כי אני עבדך אני עבדך בן אמתך פתחת למוסרי: לך אזבח זבח תודה ובשם יי אקרא: נדרי ליי אשלם נגדה נא לכל עמו: בחצרות בית יי בתוככי ירושלים הללויה:

הללו את יי כל גוים שבחוהו כל האמים: כי גבר
ינו חסדו ואמת יי לעולם הללויה:

הודו ליי כי טוב — כי לעולם חסדו:
מר נא ישראל — כי לעולם חסדו:
מרו נא בית אהרן — כי לעולם חסדו:
מרו נא יראי יי — כי לעולם חסדו:

מן המצר קראתי יה ענני במרחב יה: יי לי לא אירא מה
ה לי אדם: יי לי בעזרי ואני אראה בשנאי: טוב לחסות
מבטח באדם: טוב לחסות ביי מבטח בנדיבים: כל גוים
ני בשם יי כי אמילם: סבוני גם סבבוני בשם יי כי אמילם:
ני כדבורים דעכו כאש קוצים בשם יי כי אמילם: דחה
תני לנפול ויי עזרני: עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה: קול
וישועה באהלי צדיקים ימין יי עשה חיל: ימין יי רוממה
יי עשה חיל: לא אמות כי אחיה ואספר מעשי יה: יסור
י יה ולמות לא נתנני: פתחו לי שערי צדק אבא בם אודה
זה השער ליי צדיקים יבאו בו: אודך כי עניתני ותהי
ישועה: אודך אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה: אבן
יי היתה זאת היא נפלאת בעינינו: מאת זה היום
יי נגילה ונשמחה בו: זה

נא יי הושיעה נא: אנא יי הושיעה נא:
נא יי הצליחה נא: אנא יי הצליחה נא:

ברוך הבא בשם יי ברכנוכם מבית יי: ברוך אל יי ויאר
אסרו חג בעבתים עד קרנות המזבח: אל אלי אתה
י אלהי ארוממך: אלי הודו ליי כי טוב כי לעולם חסדו: הודו
הללוך יי אלהינו כל מעשיך וחסידיך צדיקים עושי
ך וכל עמך בית ישראל ברנה יודו ויברכו וישבחו ויפארו
רו וירוממו ויעריצו ויקדישו וימליכו את שמך מלכנו
. כי לך טוב להודות ולשמך נאה לזמר כי מעולם
עולם אתה אל: ברוך אתה יי מלך מהלל בתשבחות:

מוסף לראש חודש

מתפללין שמו"ע עד האל הקדוש ומלת כדף ואו

; אשי חדשים לעמך נתת. זמן כפרה לכל
תם. בהיותם מקריבים לפניך זבחי רצון
רי חטאת לכפר בעדם. זכרון לכלם יהיו.
שועת נפשם מיד שונא. מזבח חדש בציון
. ועולת ראש חדש נעלה עליו. ושעירי
נעשה ברצון. ובעבודת בית המקדש נשמח
. ובשירי דוד עבדך הנשמעים בעירך
ורים לפני מזבחך אהבת עולם תביא להם
ת אבות לבנים תזכור: יהי רצון מלפניך יי
נו ואלהי אבותינו שתעלנו בשמחה לארצנו
נו בגבולנו): והביאנו לציון עירך ברנה
שלים בית מקדשך בשמחת עולם: ושם
ה לפניך את קרבנות חובותינו תמידים
ם ומוספים כהלכתם. ואת מוסף יום ראש
ש הזה נעשה ונקריב לפניך באהבה כמצות
כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה
מפי כבודך כאמור:

ראשי חדשיכם תקריבו עולה ליי פרים בני בקר
איל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימים:
נחתם ונסכיהם כמדבר שלשה עשרונים לפר ושני
ם לאיל ועשרון לכבש ויין כנסכו ושעיר לכפר
מידים כהלכתם:

להינו ואלהי אבותינו חדש עלינו את החדש
הזה לטובה ולברכה. לששון ולשמחה. לישועה
ולנחמה. לפרנסה ולכלכלה. לחיים טובים
ולשלום. למחילת חטא ולסליחת עון. (בשנת העיבור
ולכפרת פשע) ויהי החדש הזה סוף וקץ לכל
צרותינו תחלה וראש לפדיון נפשנו. כי בעמך
ישראל בחרת מכל האמות וחקי ראשי חדשים להם
קבעת: ברוך אתה יי מקדש ישראל וראשי חדשים:

רצה ומודים וכו' ממלה כדף ואו עמוד בית

מוסף לשבת ראש חודש

מתפללין שמו"ע עד האל הקדוש ממלה כדף ג

אתה יצרת עולמך מקדם כלית מלאכתך ביום
השביעי (בחרת בנו מכל עם) אהבת אותנו ורצית
בנו. ורוממתנו מכל הלשונות וקדשתנו במצותיך
וקרבתנו מלכנו לעבודתך ושמך הגדול והקדוש
עלינו קראת: ותתן לנו יי אלהינו באהבה שבתות
למנוחה וראשי חדשים לכפרה. ולפי שחטאנו
לפניך אנחנו ואבותינו חרבה עירנו ושמם בית
מקדשנו וגלה יקרנו ונטל כבוד מבית חיינו ואין
אנחנו יכולין (להקריב קרבן ולא כהן שיכפר
בעדנו) לעשות חובותינו בבית בחירתך בבית
הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו מפני היד
שנשתלחה במקדשך: יהי רצון מלפניך יי אלהינו
ואלהי אבותינו שתעלנו בשמחה לארצנו ותטענו
בגבולנו ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו
תמידים כסדרם ומוספים כהלכתם: ואת מוספי
יום השבת (המנוח) הזה ויום ראש החדש הזה.
נעשה ונקריב לפניך באהבה כמצות רצונך כמו
שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך
מפי כבודך כאמור:

וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימים ושני עשרונים
סולת מנחה בלולה בשמן ונסכו: עולת שבת בשבתו על עולת
התמיד ונסכה: (זה קרבן שבת וקרבן היום כאמור):

ובראשי חדשיכם תקריבו עולה ליי פרים בני בקר שנים
ואיל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימים:

ומנחתם ונסכיהם כמדבר שלשה עשרונים לפר ושני
עשרונים לאיל ועשרון לכבש ויין כנסכו ושעיר לכפר ושני
תמידים כהלכתם:

ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג. עם מקדשי
שביעי. כלם ישבעו ויתענגו מטובך. ובשביעי רצית בו
וקדשתו. חמדת ימים אותו קראת. זכר למעשה בראשית:

אלהינו ואלהי אבותינו רצה נא במנוחתנו
וחדש עלינו ביום השבת הזה את החדש הזה.
לטובה ולברכה. לששון ולשמחה. לישועה
ולנחמה. לפרנסה ולכלכלה. לחיים טובים
ולשלום. למחילת חטא ולסליחת עון. (בשנת העיבור
ולכפרת פשע). ויהי החדש הזה סוף וקץ לכל
צרותינו. תחלה וראש לפדיון נפשנו. כי בעמך
ישראל בחרת מכל האמות. ושבתות להם הודעת.
וחקי ראשי חדשים להם קבעת. ברוך אתה יי
מקדש השבת וישראל וראשי חדשים:

רצה ומודים וכו', אין כאלהינו. עלינו. קדיש יתום. אדון עולם:

לוח המולדות

עם הקביעות וראשי חדשים משנת תרפ"ג עד שנת תר[צ...]

הלוח הזה יחשב על שעות הזייגער. ולא על שעות המעל"ע. ולמשל אם נכתב ו' [...]
הפירוש הוא כך. שהמולד יהי' ביום ו' בבוקר 18 מינוט עם 17 הלקים ע[...]
קודם הצות. וכן אם נכתב בלילה ג"כ הפירוש על שעות הזייגער מהלילה.

תרפ"ג (זח"א)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי יום ה'	43	11	1	ז
חשון ליל ש"ק	27	12	2	א ב
כסליו א' אח"צ	11	13	3	ג
טבת ליל ג'	55	14	3	ד
שבט ד' אח"צ	39	15	4	ה
אדר ליל ו'	23	16	5	ו ז
ניסן יום ש"ק	7	17	6	א
אייר ליל ב'	52	--	6	ב ג
סיון יום ג'	36	1	7	ד
תמוז ליל ה'	20	2	8	ה ו
אב יום ו'	4	3	9	ז
אלול ליל מוצש"ק	48	4	9	א ב

תרפ"ז (הח"א)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי יום ג,	42	6	1	ה
חשון ליל ה'	26	7	2	א ז
כסליו יום ו'	10	8	3	א
טבת ליל א'	54	9	3	ב
שבט יום ב'	38	10	4	ג
אדר א' ליל ד'	22	11	5	ד ה
אדר ב' יום ה'	6	12	6	ו ז
ניסן ליל ש"ק	50	13	6	א
אייר יום א'	34	14	7	ב ג
סיון ליל ג'	18	15	8	ד
תמוז יום ד'	2	6	9	ה ו
אב ליל ו'	46	17	9	ז
אלול יום ש"ק	31	—	10	א ב

תרצ"א (גכ[...]
תשרי ליל ג'
חשון יום ד'
כסליו ליל ו'
טבת יום ש"ק בב[...]
שבט ליל ב'
אדר יום ג' בע[...]
ניסן ליל ה'
אייר ליל ש"ק בש[...]
סיון יום א' בבוק[...]
תמוז ליל ג' בע[...]
אב יום ד' בבוק[...]
אלול ליל ו'

תרפ"ד (גכ"ז)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי ליל ג'	32	5	10	ג
חשון יום ד' ק"ח	16	6	11	ד ה
כסליו אוף ליום ו'	—	7	12	ו
טבת יום ש"ק	44	8	12	ז א
שבט ליל ב'	28	9	1	ב
אדר א' יום ג' אח"צ	12	10	2	ג ד
אדר ב' ליל ה'	56	11	2	ה ו
ניסן יום ה' אח"צ	40	12	3	ז
אייר א' בשחר	24	13	4	א ב
סיון ב' לעת ערב	8	14	5	ג
תמוז ד' בבקר	52	15	5	ד ה
אב יום ה' לעת ערב	36	16	6	ו
אלול יום ש"ק בבקר	20	17	7	ז א

תרפ"ח (גכ"ה)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי יום ב'	15	1	11	ג
חשון ליל ד'	59	2	11	ד ה
כסליו יום ה'	43	3	12	ו
טבת ליל ש"ק	27	4	1	ז א
שבט יום א'	11	5	2	ב
אדר ליל ג'	55	6	2	ג ד
ניסן יום ד'	39	7	3	ה
אייר ליל ו'	23	8	4	ו ז
סיון יום ש"ק בערב	7	9	5	א
תמוז ב' בשחר	51	10	5	ב ג
אב יום ג' בערב	35	11	6	ד
אלול יום ה' בבוקר	19	12	7	ה ו

תרצ"ב
תשרי יום ש"ק
חשון ליל ב'
כסליו יום ג'
טבת ליל ה'
שבט יום ו'
אדר א' ליל א'
אדר ב' יום ב'
ניסן ליל ש"ק
אייר יום ה' בערב
סיון ליל ש"ק בשח[...]
תמוז יום א' בערב
אב יום ג' בבוקר
אלול ליל ה' בערב

תרפ"ה (בש"ה)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי ליל ב'	5	—	8	ב
חשון יום ג'	49	1	8	ג ד
כסליו ליל ה'	33	2	9	ה ו
טבת יום ו'	17	3	10	ז א
שבט ליל מוצש"ק	1	4	11	ב
אדר יום ב'	45	5	11	ג ד
ניסן ליל ד'	29	6	12	ה
אייר יום ה'	13	7	1	ו ז
סיון ליל ש"ק	57	8	1	א
תמוז יום א'	41	9	2	ב ג
אב ליל ג'	25	10	3	ד
אלול יום ד' אח"צ	9	11	4	ה ו

תרפ"ט (וש"ה)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי ליל ש"ק	3	13	8	ז
חשון יום א' בבוקר	47	14	8	א ב
כסליו ליל ג'	31	15	9	ג ד
טבת יום ד'	15	16	10	ה ו
שבט ליל ו'	59	17	10	ז
אדר א' יום ש"ק	44	—	11	א ב
אדר ב' ליל ב'	28	1	12	ג ד
ניסן יום ג'	12	2	1	ה
אייר ליל ה'	56	3	1	ו ז
סיון יום ו'	40	4	2	א
תמוז ליל מוצש"ק	24	5	3	ב ג
אב יום ב'	8	6	4	ד
אלול ליל ד'	52	7	4	ה ו

תרצ"ג
תשרי יום ו' בבוקר
חשון ליל א' בערב
כסליו יום ב'
טבת ליל ד'
שבט יום ה'
אדר ליל ש"ק
ניסן יום א'
אייר ליל ג'
סיון יום ד'
תמוז ליל ו'
אב יום ש"ק בערב
אלול ליל ב'

תרפ"ו (וש"ג)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי ליל ו	53	12	4	ז
חשון יום ש"ק	37	13	5	א ב
כסליו ליל ב'	21	14	6	ג ד
טבת יום ג'	5	15	7	ה ו
שבט ליל ה'	49	16	7	ז
אדר ליל ש"ק	33	17	8	א ב
ניסן יום א'	18	—	9	ג
אייר ליל ג'	2	1	10	ד ה
סיון יום ד'	46	2	10	ו
תמוז ליל ו'	30	3	11	ז א
אב יום ש"ק	14	4	12	ב
אלול ליל ב'	58	5	12	ג ד

תר"צ (זח"א)	מינוט	חלקים	שעה	ר"ח
תשרי יום ה' בערב	36	8	5	ז
חשון ליל ש"ק	20	9	6	א ב
כסליו ליל ב' בערב	4	10	7	ג
טבת יום ג' בבוקר	48	11	7	ד
שבט ליל ה'	32	12	8	ה
אדר יום ו'	16	13	9	ו ז
ניסן ליל א'	—	14	10	א
אייר יום ב'	44	15	10	ב ג
סיון ליל ד'	28	16	11	ד
תמוז יום ה'	12	17	12	ה ו
אב ליל ש"ק	57	—	12	ז
אלול יום א'	41	1	1	א ב

תרצ"ד
תשרי יום ג' בערב
חשון ה' בשחר
כסליו ליל ש"ק
טבת יום א' בבוקר
שבט ליל ג' בערב
אדר יום ד' בבוקר
ניסן ליל ו'
אייר יום ש"ק
סיון ליל ב'
תמוז יום ג'
אב ליל ה'
אלול יום ו'